23460

ՀԱՅԵՐԷՆ

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Ի Հ. ԱՐՍԵՆԷ ԿՈՄԻՏԱՍԱՅ ԲԱԳՐԱՏՈՒՆՒՈՅ

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏԷ

Ա 25270

Ի ՎԵՆԵՏԻԿ

Ի ՎԱՆՍ ՍՐԲՈՅՆ ՂԱԶԱՐՈՒ

1852

ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
Гос. Библиотека
ՀՍՍՌ — Арм. ССР
им. А. Мясникяна
Ա. ՄՅԱՍՆԻԿՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

Բազում անգամ առանց գիտութեան
հրամանցեալն սխալ գտաւ. ԽԳՆ :

ՄԱՐԴԻԿ բանաւոր և հաղորդական սիրով յընկերութիւն պատշաճեալք 'ի բնէ՝ խօսեցան նախ 'ի հարկէ պիտոյից կարեաց. ապա 'ի գիւտ եկեալ գրոյ՝ և գրեցին առ հեռաւորս կամ 'ի պէտս յետաւորաց և առ յապա եկելոց։ 'Ի զարգանալ ազգին՝ բազում աւագ մատենագիրք գրելով ընտրանաւ 'ի հասարակաց խօսից հաստատեցին միաբանութեամբն զօրէնս լեզուին և զպարզութեան՝ որոյ էին հարք և հեղինակք։ Այն լեզու զանազանեալ է միշտ 'ի ռամկական բարբառոյ՝ նախ սակաւ, ապա ժամանակաւ կարի շատ. որ զի մին ընտրութեամբ է և հաստատուն, և միւսն յախուռն և յար 'ի փոփոխման։ Յանխտիր գրողաց սովորի ռամկականն և 'ի գիր, մինչ մինչ և 'ի լեզուագիտաց գրչացն վրիպի, թիւրի և յօրինակողաց, և յանհմուտ կամ յանգգոյշ քերականաց սխալ աւանդի։ Գեղեցիկ հայրենասիրութեամբ մեծարելն ապա նախնիքն բուն առաջնորդք, և յաջորդ զգուշաւոր մատենագիրք ընտրեն. և 'ի նոյանէն խոտորմունք և փոփոխմունք՝ համօրէն յաղաւաղութիւն և 'ի խանգարումն. վասն որոյ և յօրինի Քերականութիւն լեզուին՝ զբուն զնախնի հարանցն ստոյգ օրինակագիր գրչաց և զընտիր լեզուագիտացն ուսուցանել զպարզութիւն։ Եւ այսոցիկ ընտրողն և հմուտ արուեստին՝ քերթող ասի և քերական։

Միենոյն լեզուաց են օրէնք ինչ ընդհանուրք, հասարակք և անխախուտք՝ ըստ հասարակաց մտաց. են և օրէնք սեպհականք միոյ միոյ առանձինն և ըստ իւրաքանչիւր պատշաճի ընդ փոփոխութեամբ անկեալ։ Առաջինքն են նիւթ ընդհանուր քերականութեան, որ է գիտութիւն. երկրորդքն՝ նիւթ մասնաւոր քերականութեան, որ է արուեստ, զոր և ուսուցանել առեալս է՝ զմերս։

Թէպէտ և ոչ սակաւ քերականութիւնք յօրինեալ կան յայժմ հայկական բարբառոյ՝ առաւելեալ ջանիւք մի քան զմի 'ի դիւրին պէտս համբակաց և 'ի հմտութիւն լեզուիս, յորս կատարելագոյն և նախապատիւ իրաւամբք են դասելի ընդարձակ և համառօտ գրաբառ քերականութիւնքն մերոյին Հօր Գաբրիէլի Աւետիքեան, սակայն ուսումն քերականին տակաւին դժուարաքիրտն ինչ համարեալ է համբակաց, և հմտութիւն լեզուիս գրեթէ միշտ անկատար մնացեալ. որում, թող զծուլութեան և զպղերգութեանն զրո-րով, երկուս իմանամք մեք առաւելապէս պատճառս։

Առաջին, զի ընդ հակառակս Կուինտիլիանոսի ազդելոյն, թէ Շահ մեծ լիցէ ուսմանց, եթէ սկզբունք նոցին 'ի վեհագոյն վարժապետէ աւանդեսցին, բազում այն է զի ուսուցողքն անհմուտք հանդիպին և ուսմանն և եղանակի ուսուցանելոյն. հնոյ կանխակալ սովորութեամբն գնալ ախորժեալք, ոչ ճանաչեն զյարգ արդի քերականացն հմտագունից և զոր նոքայն հնարեալ են և հնարին հեշտութիւնս համբակաց և կատարումն արուեստին, և ոչ ոճոյ նոցա կամին հպատակել և այնպէս առաջնորդել ուսանելեացն։

Երկրորդ, զի թէպէտ և բազում վաստակ արդի քերականացն 'ի պարզութիւն և 'ի դիւրութիւն ուսմանս խոստովանելի է, համայն և այնպէս բազում ինչ կայր տակաւին 'ի բաց սրբելի. որպէս որ ինչ ընդհանուր քերականութեան և բանական արուեստին են տեսութիւնք, և որ անհարազատ և թիւր կամ մտոլի ինչ բառք ուսումնականք, աւելորդ մեկնութիւնք յայտնեաց, նրբութիւնք յանյայտս, վայրապար անսպառ բաժանմունք, տարապարտ երկարութիւնք

բացատրութեանց՝ որ ուսուցչաց անկ մանաւանդ քան քե-
րականին, և կարծեալ պատճառաբանութիւնք՝ որ է զի չեն
իսկ ինչ բնաւ պատճառք', և է զի առ ոչինչ են յառաջի-
կայն սխալմանցն, եթէ ոչ 'ի դժուարացուցանել մթու-
թեամբ և յերկարել զուսումն և ընդ բազում ուրեք ընչե-
նոք և աւելորդօք զմիտս. ուր զի և առանց այդր ամենայնի
կայ աստ բաւական ինչ 'ի յոգնիլ։ Ըստ սոքօք և ոչ սակաւ
ինչ մնայր ուղղելի աստ անդ, և ջնջելի և յաւելելի 'ի հո-
լովմունս անուանց և 'ի խոնարհմունս բայից և 'ի կարգի ա-
ւանդելոյ օրինաց շարադրութեան։

Զայսոսիկ մեք հոգացաք վճարել ըստ կարի 'ի քերակա-
նութեան մերում. նախ 'ի համառօտի անդ, զոր տուաք 'ի
լոյս անուամբ Տարերաց, ըստ խրուն պայմանի՝ 'ի դիւրա-
տար սկսու և առ հեշտի համբակաց, և այժմ յընդարձակի
աստ՝ զոր տամք 'ի զարգացելոցն առաւ վայելս. բայց զգու-
շացեալ նոյնպէս և 'ի սմա յամենայն աւելորդաց ըստ խ-
րուն չափոյ, և յաւելլով ընդ այնր այլ կարևոր կամ պի-
տանի գիտելիս, յորոց բազում ինչ զեղչեալ էին երբեմն
կամ անտես և ապախտ եղեալ։ Զի դիտաւորութիւն ա-
ռաջի արկեալս գործոյ ոչ էր տալ 'ի լոյս քերականութիւն,
որ կարծեցուցանելով ուսուցանել զլեզուն, և դիւրին և հա-
մառօտ ոճով յոլով ինչ՝ նա և զբովանդակն իսկ ուսուցանել
խոստանալով, յաղդեանցն վերջացեալ գտանիցի և 'ի կարի
կարևորսն անգամ վարժելոյ. մինչ զի առ զարգացեալսն բը-
նաւ անօգուտ լինել, իսկ մտավարժ համբակի չմարթել ա-
ռաջնորդիլ նովաւ, և զոգ յամենայնի իմն 'ի տարակուսի
կալ և 'ի տագնապի, և զկայ առնուլ 'ի խոյզ և 'ի խուզ,
ուրեք ուրեք և ճիւղս ինչ իմանալ և ուսանել, ուստի և
գտել 'ի հարկէ։

1 Օրինակ իմն, 'ի խնդրելն թէ ընդէր ոչ միաբար ձայնիւն բազմաբար են վարիցի, աւելն՝ թէ զի անորիշ ինչ ձայն է, վասն որոյ և մարթի առել միում կամ բազմաց։ Այլ խնդիր այն իսկ էր, թէ ընդէր ձայն ինչ անորիշ լիցէ և անխտիր առ մի և առ բազումս։ Ըստ այսմ մարթ էր օրինակօք յան-դիմանել զամենայն ասացեալս, եթէ չկարէաք յայտնախեաց առ տեղեաւս աւելորդ՝ թէ և ոչ անօգուտ վիճմանց։

Բայց քանզի փոյթ եղև մեզ առաւել զլեզուն ուսուցա-
նել ըստ կարի չափ ևեթ, և ոչ զքերականականն գիտու-
թիւն, վասն որոյ և ոչինչ կամ կարի սակաւ 'ի հարկէ ինչ
փոփոխումն արարաք ընկալեալ բառից յետ աւելորդացն թօ-
թափելոյ. իսկ կարգի և ճշգրտութեան գիտելի մասանց՝
կարի շատ և գրեթէ բոլորովին. և զամենայն՝ խորհրդով և
ոչ ըստ քմին ինչ և վայրապար: Որ և զայս ամենայն ու-
նին տեսանել՝ որ միանգամ համեմատել ոք կամիցին զմերս
ընդ առաջնոյն:

Յառաջին գլուխ զնիւթական գիտելիս մասանց բանին
կարգեմք բովանդակ, թէ զինչ են, զի՞նչ նշանակեն և զի՞արդ
փոփոխելիք ըստ պէսս պէսս. յերկրորդն՝ միայն զպարզ և
զընտիր ևեթ շարադրութիւն նոցին. յերրորդին՝ զձևաւոր
և զգերազանց շարադրածութիւնս. 'ի չորրորդումն՝ զուղ-
ղագրութիւն:

Յառաջնում գլուխ զպարզ և զհասարակաց գիտելիսն 'ի
կարգի անդ բանին աւանդեալ, իսկ զբարձրագոյն կարգի միայն
պահեալսն իբրև աւելի իմն հմտականս՝ որոշեցաք 'ի վերջ
կոյս իւրաքանչիւր մասանց բանի կամ գլխոց և անցնիւր հա-
մարոյ ընդ առանձին խորագրաւ ԳԻՏԵԼԻՔ. այլ զնուազ ինչ
կարևորացն և զկարծելեաց՝ 'ի ստորև տուաք կարճառօտ ծա-
նօթս: Ըստ սմին օրինակի և առ պարզելոյ զխուռն բազ-
մութեան գիտելեացն կարևորաց 'ի շարադրութիւն, յեր-
կուս արարաք գլուխ զօրէնս շարադրութեան Հայերէն խօ-
սից, 'ի պարզ ընտիր և 'ի ձևաւոր գերազանց, որպէս ա-
սացաք: Առաջինն, որ յերկրորդ գլուխ մեր բովանդակեալ՝
գլխաւոր և սովորական օրէնք շարադրութեան, որ ինչ միան-
գամ ոչ միայն յանսխալութիւն, այլ և 'ի վայելչութիւն
պարզ և ընտիր շարադրածաց, որոց այնքանում ևեթ փա-
փաքիցեն: Երկրորդն, որ յերրորդում գլուխ, գերազանց և
ճարտարահիւս յօրինուածոց և մանուածոյ խոտորմանց, 'ի
յագուրդ չափաւոր՝ բազմատենչիկ ախորժակի զարգացելոցն
դասու, որ ընդ խոր բաւիղս Հայկականս բարբառոյ յառա-
ւելագոյնս նկրտիցին 'ի հռետորական և քերթողական մար-
զըս: Այլին ոճով երկաքանչիւր կարգացն ևս օգտակար լի-

նել յուսացեալ յընդարձակի աստ յայսմիկ, և դիւրաւ յաջողել զցանկալին յառաջադիմութիւն. եթէ և մերոյ վաստակոցս շնորհակալ ոք միայն գտանիցի և նախանձաւոր 'ի վեր զոյն արկանելոյ, և բանաւորապէս երկայնամիտ առ 'ի զպտուղն արդեամբք ժողովել: Զի առանց անպղերգ և անխոնջ ջանից աշխատութեան և ոչ մի 'ի դուզնաքեայ արհեստից անգամ դիւրնոց չունի 'ի գլուխ կատարման ելանել, թող թէ դիւրադարձ և ամենափոփոխ նուրբ բանին կարգուածոյ:

Թէպէտ և Տարերքն մեր կանխաւ ելեալք 'ի լոյս իբրու մանրանկար իմն համառօտութիւն է սորա, այլ թող զայլ ևս ճոխութիւնս սորին՝ առաւելեալ գտանի սա և Յաւելուածով զերրեակ գլխոց՝ Տառից, Բարդութեանց և Ածանցմանց. Սակայն և 'ի սմա զեղչեալ զայնս գոգցես բնաւ 'ի կարգէն, կամ այնչափ ինչ ևեթ առեալ անտի՝ որ կարևորն էր յառաջիկայ պէտս, զբովանդակն իբրու ոչ հարկաւորս ինչ 'ի քերական յօրինուած բանի, այլ 'ի լեզուի ևեթ ներկուռ հմտութիւն, յաւելուած արարաք 'ի վերջ կոյս մատենիս. ոչ կամեցեալ և 'ի չափաւոր հմտութենէ աստի անառաջնորդ թողուլ զյառաջադէմ զարգացեալսն, որպէս և յայլոց ամենայնի գիտելի մասանց հայրենի դպրութեանս:

Բայց քանզի 'ի սահմանի իւրում կալով՝ քերականին պարտք միայն են զուղիղն և զանսխալն ուսուցանել, որ ինչ միանգամ ընկալեալն է առ հարազատ հարս լեզուին, այնմ ևեթ միտ եդաք և մեք, և ոչ եդաք 'ի խնդիր լաւին և լաւագունին, հնոյն և հնագունին, բնիկ հարազատ հայկականին և եկամուտ ընտանեցելոյն 'ի զանազան դարս գրականութեան հայոց լեզուիս մինչև ցերկոտասան, բայց եթէ ուր հարկն ինչ բերէր: Զի զայն ոչ միայն 'ի վեր քան զպարտս և զնպատակ քերականին համարեցաք, այլ և քան զկար մեր և զջան. և ուր և իցէ՝ գործ դժուարին և տաժանելի և բազմավտանգ. և օգուտն՝ ընդ խնդրոյն, կամ ոչինչ և կամ կարի սակաւ ինչ. նա՝ մանաւանդ և վնասակար իսկ, աղքատացուցանել զճոխութիւնս և գձձել զպերճութիւնս բար-

**

բառոյս և կապել կծկել զազատ և զառատ ձեռս ճարտա-րաց:

Իսկ որ նորագիւտ ինչ կամ նորահնար և այլափոխ երևե-ցին 'ի սմա վարժապետաց, ոչ առ մնոտի սէր ումեքէտ և առ-ձեռն տղայական նորաձևութեան ինչ յանձն առաք վարկ-պարազի, այլ 'ի դիւրութիւն և 'ի պարզութիւն ուսմանն, 'ի յստակութիւն կարգին և ոճոյ, յուղղութիւն վրիպակաց ումանց սպրդելոց ցայժմ, և արուեստից 'ի կատարումն: Այլ զամենայնի զհակիրճ և զբաւական պատճառս սղագունիւք հատեալ կամ ակնարկեալ ևեթ անցանեմք. շատ համա-րեալ առ խմաստուն զարգացեալսն, յոր և յիւրեանց իսկ ճարակէ մտաց յուսամք թէ բովանդակ հասանիցեն մտացի բանաւորք: Որպէս և զտեղիս յառաջ բերեալ օրինակաց 'ի վկայութիւն՝ ունիցին զկարևորսն ևեթ առ միոյ միոյ 'ի խնդ-րելեացն և անընդելից նշանակեալ անվրէպ սկզբնատառիւք անուանց կամ գրոց մատենագրացն, զորոց և յառաջիկայդ դրոշմեմք զցանկն՝ առ 'ի զհամառօտագրութիւնսն յայտ առ-նելոյ: Այլ այս ոչ 'ի ցոյց մերոյ ինչ անկեղծակարծելի հաւա-տարմութեան, քան թէ վկայութեանն յարգի և արժա-նեաց: Այլ բազում ուրեք, թէպէտ և 'ի վաւերական գրոց առեալք, չնշանագրելոյն պատճառք, կամ եթէ զի 'ի նախ քան զմեզ քերականսն և 'ի բառգիրսն կային, կամ եթէ զի յանբաւ և 'ի յայտնիս աւելորդ երկարութենէն փախու-ցեալք: Որ եթէ աւելի ինչ ուրեք թուիցին 'ի հաստատու-թիւն կանոնին օրինակքդ 'ի մէջ ածեալք, սակայն յոլով ուրեք և առ համարձակել կան 'ի պէտս, և 'ի ցուցանել ևս զպէսպէս տոհմական և անսովոր դարձուածս ոճոյն 'ի հրա-հանգս վարժից, առ որ նուազ են մանաւանդ և ոչ աւելորդ. և յայդմ կամակար մտօք յանձն առեալ իսկ է մեր յառա-ւել մեղանչել յուսով օգտին՝ քան 'ի թերին. և երկրորդ անգամ՝ զի առատութեամբն զյաճախ և զընտանի անխա-փան տոհմութիւնն ազգային յայտ առնիցեն յամենայն դարս և յամենայն կարգի մատենագիրս: Բայց և ուրեք ուրեք խռնեալ կան վկայութիւնք՝ վասն զբազում ինչ նման գլխոց օրինակս 'ի մի վայր ժողովելոյ մեր 'ի համառօտութիւն.

կամ վասն այլ և այլ ոճով զնոյնս մեկնելոյ, որ ունի իսկ յաճախ տեղի, զոր է զի և առանց ազդելոյ ևս արարաք։ Եւ այդ ոչ եթէ մեզ ինչ մեղ իցէ։

Եթէ ոք զարմասցի ընդ մեզ, զի և զտաղաչափսն 'ի վեկայս առնումք և զստէպ համարձակութիւնս նոցին յիշատակեմք, յուշ լիցի նմա նախնեաց սահման քերականի, թէ Քերականութիւն է հմտութիւն որք 'ի քերթողացն և 'ի շարագրաց իբրու բազում անգամ ասացելոց. որպէս և ամենայն իսկ ազգաց դպրութեանց քերականք ասեն և առնեն. և թէ՝ ոչ զտաղերական միայն, այլ և զբնաւ իսկ պիտանի գիտելիս լեզուին բովանդակել ըստ կարի գործ և ջան յանձին կալեալ է մեր աստանօր։

Յետ քառասնամեայ անընդհատ ուսման և վարժից Հայրենի բարբառոյս ընդ հելլենականին, որոյ տեղեկութիւն կարեւոր պիտոյ է մերումս, մեծաւ երկիւղածութեամբ հազիւ հազ թէ համարձակեալ մեր յայս դուզնաքեայ երկասիրութիւն 'ի յօրդորելոյ օգտախնդիր մտերմաց, և արդ առ սէր Հայրենի դպրութեանս զարգացման, զոր և միայն տեսանեմք առ 'ի նախնեացն պարծանաց յիշատակէ նշխար մնացուածոյ և յօդակապ միութեան ազգին վարատելոյ, 'ի նոյն յոյս և 'ի նոյն կէտ նպատակի և 'ի բարգաւաճմանս Հայկեան Մուսայից՝ նուիրեմք զայս որպէս ինչ և իցէ աշխատութիւն 'ի վայելս Հայրենեաց, մարդկօրէն թերութեանցս և վրիպմանց ներողամտութեան առ 'ի նմանէն ակն կալեալ։

ՑԱՆԿ ԳԼԽՈՑ

ԳԻՐՔ ԱՌԱՋԻՆ

ՄԱՍՈՒՆՔ ԲԱՆԻ ԿԱՄ ԽՕՍԻՑ 3

ՆԱԽԱԿՐԹԱՆՔ 3

ԳԼՈՒԽ Ա. Առաջին ազգ բառից, ԱՆՈՒՆ. 6

Հոլովմունք անուանց, պարզ և խառն . . . 7

Զարտուղի հոլովմունք. 34

Գիտելիք 'ի վերայ անուան 37

Գիտելիք 'ի վերայ հոլովից 42

Գիտելիք 'ի վերայ հոլովմանց. 58

Հոլովումն միջակ անուանց 62

ԳԼՈՒԽ Բ. Երկրորդ ազգ բառից, ԴԵՐԱՆՈՒՆ. 85

Էական կամ գոյական դերանունք . . . 85

Ածական դերանունք. 90

Դիմորոշ յօդք 94

ԳԼՈՒԽ Գ. Երրորդ ազգ բառից, ՆԱԽԴԻՐ 95

Հոլովառու բառք. 119

ԳԼՈՒԽ Դ. Չորրորդ ազգ բառից, ԲԱՅ 131

Խոնարհմունք էական բայից. 135

Առաջին լծորդութիւն, ԱՄ. 139

Գիտելիք 144

Երկրորդ լծորդութիւն, ԵՄ. առաջին օրինակ . 147

. . . . . . երկրորդ օրինակ . 150

Երրորդ լծորդութիւն, ԻՄ. առաջին օրինակ. . 155

Գիտելիք 156

. . . . . . երկրորդ օրինակ. . 160

Չորրորդ լծորդութիւն, ՈՒՄ 165

Գիտելիք 168

Արտուղի բայք 171

Պակասաւոր բայք 178

Անդէմ բայք 182

Այլ ևս գիտելիք ինչ զբայից և զխոնարհմանց առ հասարակ. 183
ԳԼՈՒԽ Ե. Հինգերորդ ազգ բայից, ԴԵՐԲԱՅ. . . . 197
Անորոշ դերբայ 197
Անցեալ դերբայ. 199
Ապառնի դերբայ. 205
Բայածականք 208
ԳԼՈՒԽ Զ. Վեցերորդ ազգ բայից, ՄԱԿԲԱՅ 213
ԳԼՈՒԽ Է. Եօթներորդ ազգ բայից, ՇԱՂԿԱՊ. . . . 230
ԳԼՈՒԽ Ը. Ութերորդ ազգ բայից, ՁԱՅՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ . . 239

ԳԻՐՔ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ԲԱՆԻ ԿԱՄ ԽՕՍԻՑ ՊԱՐԶ ԵՒ ԸՆՏԻՐ . 245
ՆԱԽԱՇԱՒԻՂ 245

ԳԼՈՒԽ Ա. Անուն բայի և բայ. 247
Վասն հոլովի անուան բային. 248
Վասն թուոյ բային 253
Վասն դիմի բային 258
Անորոշ դերբայ 259
Անցեալ դերբայ. 267
Բայածական ՆԻ. 270
Էական բայ 271
ԳԼՈՒԽ Բ. Բայ և խնդիր 274
Խնդիր էական բայից 274
Խնդիր սեռի ներգործական բայից, և հայցական խնդիր առ հասարակ. 281
Խնդիր սեռի կրաւորական բայից. . . . 293
Խնդիր բնութեան բայից 295
ԳԼՈՒԽ Գ. Խնդիր անուանց. 306
Խնդիր ածականաց 'ի բաղդատելն. . . . 314
Խնդիր միջակ անուանց. 316
ԳԼՈՒԽ Դ. Անուն յարակացուցիչ և յարակացեալ . . . 320
ԳԼՈՒԽ Ե. Անուն բացայայտիչ և բացայայտեալ . . . 323
ԳԼՈՒԽ Զ. Անուն ածական ընդ գոյականի 327
Միջակ անուանք ընդ գոյականս 339
Ածական դերանուանք ընդ գոյականս . . . 357

ԳԼՈՒԽ Է․ Յարաբերական դերանուն և միջակ անուն ՈՐ . . 366
ԳԼՈՒԽ Ը․ Դիմորոշ յօդք Ս, Դ, Ն 374
ԳԼՈՒԽ Թ․ Նախդիրք 395
Նախդիր յատկացելոյ ընդ յատկացուցչի . . . 399
Նախդիր բացայայտելոյ և բացայայտչի . . . 402
Նախդիր գոյականի ընդ ածականի 404

ԳԻՐՔ ԵՐՐՈՐԴ

ՁԵՒԱՒՈՐ ԵՒ ԳԵՐԱԶԱՆՑ ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՔԵՐԱ-ԿԱՆԱԿԱՆ ՁԵՒՔ 411

ՆԱԽԱՇԱՒԻՂ 411

ԳԼՈՒԽ Ա․ Զեղումն 413
Անուան բայի և բայի 413
Դերբայից 422
Դերանուանց 425
Նախդրաց և հոլովառու բառից և խնդրոց նոցա . 426
Մակբայից 435
Շաղկապաց 437
Տառից և վանկից 441
ԳԼՈՒԽ Բ․ Աւելադրութիւն 444
Անուան բայի, բայի և խնդրոյ 444
Դերանուանց 447
Նախդրաց և հոլովառու բառից 457
Մակբայից 469
Շաղկապաց 472
ԳԼՈՒԽ Գ․ Բակառութիւն 482
Անուան բայի, բայի և խնդրոյ 482
Բացայայտելոյ և բացայայտչի 486
Գոյականի և ածականի 490
Դերանուանց 496
Նախդրաց և հոլովառու բառից 513
ԳԼՈՒԽ Դ․ Փոխադրութիւն 517
Անուան բայի և բայի կամ դերբայի 517
Դերբայից 528
Էական բայից 545
Բայածականին ԼԻ 547
Խնդրոյ բայից և դերբայից 548

Յատկացուցչի և յատկացելոյ 553
Գոյականի և ածականի 559
Միջակ անուանց և դերանուանց 568
Մակբայից 579
Շաղկապաց 581
ԳԼՈՒԽ Ե. Արտուղութիւն 586
Անուան բայի և խնդրոց 586
Ածականի և գոյականի 591
Նախդրաց և հոլովառու բառից 593
Մակբայից 606
Շաղկապաց 610

ԳԻՐՔ ՉՈՐՐՈՐԴ

ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆ 617
ՆԱԽԱՇԱՒԻՂ 617

ԳԼՈՒԽ Ա. Առոգանութիւն 618
ԳԼՈՒԽ Բ. Տրոհութիւն 623
Վերջաբան առ վարժապետսն յաղագս հնչութեան
հայերէն լեզուի 628

ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ

ՅԱՂԱԳՍ ՏԱՌԻՑ, ԲԱՐԴՈՒԹԵԱՆՑ ԵՒ ԱԾԱՆՑՄԱՆՑ . . 635
ՆԱԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆ 635

ԳԼՈՒԽ Ա. Յաղագս տառից 636
Ձայնաւոր տառք 637
Բաղաձայն տառք 651
ԳԼՈՒԽ Բ. Յաղագս բարդութեան բառից 660
ԳԼՈՒԽ Գ. Յաղագս ածանցմանց բառից 670
Ա. Հայրանուն մասնիկք, որ զազգ, զհայրենիս և զ-
կրօնս յայտ առնեն 678

Բ. Ստացականք, որ կցորդութիւն ինչ ցուցանեն, պատճառս և տեղի 679

Գ. Գործականք, որ զարարողն, զգործին և զընդելն 'ի գործն յայտնեն 680

Դ. Ընթակայականք, որ զյարմարութիւն և զմիտումն կամ զկարգումն երևեցուցանեն. . . . 682

Ե. Պարունակք, որք ընդունարան, տեղի կամ ծածկոյթ 'ի դէմս ածեն. 684

Զ. Ունակականք, որ զունողն իրիք կամ զայնպիսի ինչ եղեալն 'ի մէջ բերեն 684

Է. Յաճախականք, որ սաստկութիւն և առատութիւն ակնարկեն 688

Ը. Փաղաքշականք, որ փոքրկութիւն և նուաղութիւն կամ աղջկական իմն փաղաքշանս ընծայեցուցանեն 689

Թ. Բայանունք, որ չանձնաւոր և անջատ հանգամանս իրաց նշանակեն, կամ զնշանակութիւն պարզին մերկ յինքեան. 690

Ժ. Նոյնականք, որ գոգցես անփոփոխ թողուն զմիտս բառին 692

***

ՑՈՒՑԱԿ

ԱՆՈՒԱՆՑ ԿԱՄ ԳՐՈՑ ՄԱՏԵՆԱԳՐԱՑ ԱԿՆԱՐԿԵԼՈՑ ՍԿԶԲՆԱՏԱՌԻՒՔ ՅՕՐԻՆԱԿՍ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆՍ

Ա. աստուածաշունչ գիրք.
ԱԳ. Ագաթանգեղոս.
ԱՂ. աղօթագիրք Նախնեաց.
ԱՆ. Անանիա վարդապետ.
ԱՇ. Գրիգոր աշարունի.
ԱՍ. Ստեփանոս Ասողիկ.
Բ. Բիւզանդ.
ԲՃ. սրբոյն Բարսղի ճառք, թուղթք կանոնք.
Գ. Մխիթար Գոշ.
ԳԱ. Գրիգոր աստուածաբան.
ԳԲ. Գրիգոր վարդապետ, բան հաւատոյ.
ԳԷ. Գէորգ վարդապետ, մեկնութիւն Եսայեայ.
ԳՏ. Գրիգոր Տղայ.
Դ. Դաւիթ անյաղթ, հանդերձ ամենայն թարգմանութեամբք Արիստոտելի.
ԴՀ. դաւանութիւն հաւատոյ հին.
Ե. Եղիշէ.
ԵԵ. Եւսեբի եկեղեցական պատմ.
ԵՐ. Յովհաննէս երզնկացի.
ԵՓ. Եփրեմ ասորի.
ԵՔ. Եւսեբի քրոնիկոն.
Զ. Զաքարիա կաթողիկոս.
ԶՆ. Զենոբ.
Թ. Թովմա արծրունի.
ԹԲ. Թուղթ Բարուքայ.
ԹՐ. Դիոնեսիոս Թրակացի. հին քերական.
Ժ. Ժամագիրք.
Ի. Իգնատիոս, մեկն. Ղուկայ.
ԻԱ. Իգնատիոս աստուածազգեաց.
ԻՍ. Իսիւքիոս, մեկնութիւն Յոբայ.
Լ. Արիստակէս լաստիվերտեցի.
ԼԲ. Ներսէս լամբրոնեցի.
Խ. Մովսէս խորենացի.
ԽԿ. Խոսրովիկ.
ԽՍ. Խոսրով.
Կ. Եզնիկ կողբացի.
ԿԱ. Կիւրեղ աղեքսանդրացի.
ԿԻ. Կիւրեղ երուսաղեմացի, կոչ. ընծ. և թուղթ առ կոստ.
ԿԼ. Յովհաննէս կլիմաքոս.
ԿՆ. կանոնգիրք.
ԿՐ. Կորիւն.
Հ. Համամ վարդապետ.
ՀՄ. հին մաշտոց երկաթագիր.
ՀՔ. հին քերականի մեկն. հաւաք.
Ղ. Ղեւոնդ երէց.
Ճ. ճառընտիրք, վկայաբանութիւնք.
ՃՇ. ճաշոց.
Մ. Յովհան մանդակունի.
ՄԱ. մեկնութիւն առաքելեաց.

ՄԳ․ Գրիգոր Մագիստրոս․
ՄԻ․ Միսայէլ եպիսկոպոս․
ՄԾ․ Յակոբ Մծբնայ․
ՄՄ․ Մամբրէ․
ՄՇ․ Մաշտոց․
ՄՔ․ Մովսէս քերթող․
Յ․ Յովհաննէս կաթողիկոս․
ՅՃ․ յաճախապատում Լուսաւոր-չին․
ՅՄ․ Յովհաննէս մամիկոնեան․
ՅՍ․ յայսմաւուրք․
Ն․ Գրիգոր Նարեկացի․
ՆԻ․ Գրիգոր Նիւսացի, յաղագս բը-նութեան, և ճառք․
ՆԽ․ Նախադրութիւնք սուրբ գրոց․
ՆՆ․ Նանայ․
Շ․ Ներսէս Շնորհալի․
ՇԻ․ Անանիա շիրակունի․
ՇՈ․ Շնորհալին յոտանաւորս․
ՇՐ․ շարականք․
Ո․ Ոսկեբերան, առաւել'ի Մատ-թէոս․
ՈԳ․ Ոսկեբ․ Գործոց մեկնութիւն․
ՈՂ․ Ողոմպիանոսի առակք․
Պ․ Պիտոյից գիրք․
ՊԱ․ պատմութիւն Աղեքսանդրի․
ՊՂ․ Պղատոնի տրամախօսութիւնք․
ՊՍ․ Պետրոս սիւնեցի․
ՊՏ․ պատարագամատոյց․
Ս․ Սարգիս վարդ․ մեկն․ կաթող․
ՍԲ․ Սեբերիանոս․
ՍԻ, ՍԻՐ․ Սիրաքայ գիրք ըստ հին թարգմանութեան․
ՍԽՍ․ Սխիանոս․
ՍԿ․ Յովհաննէս Սարկաւագ վար-դապետ․
ՍՀ․ Սահակ կաթողիկոս․
ՍՄ․ Սամուէլ կամրջաձորեցի․
ՍՊ․ Սահակ Պարթև, 'ի կանոնս․
Վ․ վեցօրեայ ճառք սրբոյն Բար-սղի․
ՎՈ․ վարք Ոսկեբերանի․
ՎՐ․ վարք հարց․
Տ․ տաղարան․
Փ․ Ղազար փարպեցի․
ՓԻ․ Փիլոն․
Ք․ Թէոդորոս Քռթենաւոր․
Օ․ Յովհան օձնեցի։

Որ ուրեք հարկ համարեցաւ ճշգիւք նշանակել զտեղի աստուածաշունչ գրոցն, ակնարկեցաք այսպէս․ Ծննդ․ Ելք․ Թիւք․ Դատ․ գ̅ Թագ․ դ̅ Թագ․ բ̅ Մն․ ա̅ Եզր․ ա̅ Մկ․ բ̅ Մկ․ Սաղմ․ Յոբ․ Երեմ․ Գործք․ բ̅ Յովհ․ և զգլուխն առընթեր ա̅, Ժ, Ժա̅, Ժգ̅, Ժդ̅, Ժը, Ի, Իգ̅, Իդ̅, Իը̅, և այլն․ Նխ․ Ղեւ․ Ժ․ Նխ գ̅ Թագ։ Այսպէս ուրեք և զայլոց ինչ գրոց։

ԳԻՐՔ ԱՌԱՋԻՆ

ՄԱՍՈՒՆՔ ԲԱՆԻ ԿԱՄ ԽՕՍԻՑ

ԱՅԲՈՒԲԵՆՔ

ԳԼԽԱԳԻՐ.	ԲՈԼՈՐԳԻՐ.	ՆՈՏՐԳԻՐ.	ԱՆՈՒՆ.	ԹԻՒ.
Ա	ա	ա	Այբ	1
Բ	բ	բ	բեն	2
Գ	գ	գ	գիմ, գեմ (1)	3
Դ	դ	դ	դայ	4
Ե	ե	ե	եչ	5
Զ	զ	զ	զայ	6
Է	է	է	է	7
Ը	ը	ը	ըթ, ըէթ	8
Թ	թ	թ	թոյ	9
Ժ	ժ	ժ	ժէ	10
Ի	ի	ի	ին, ինի	20
Լ, Ղ	լ, լ̇, ղ̇	լ, լ̇, ղ̇	լիւն, լ̇իւն	30
Խ	խ	խ	խէ	40
Ծ	ծ	ծ	ծայ	50
Կ	կ	կ	կեն	60
Հ	հ	հ	հոյ	70
Ձ	ձ	ձ	ձայ	80
Ղ	ղ	ղ	ղատ	90
Ճ	ճ	ճ	ճէ	100
Մ	մ	մ	մեն	200
Յ	յ	յ	յի	300
Ն	ն	ն	նու, նոյ	400
Շ	շ	շ	շայ	500
Ո	ո	ո	ո	600
Չ	չ	չ	չայ	700
Պ	պ	պ	պէ	800
Ջ	ջ	ջ	ջէ	900
Ռ	ռ	ռ	ռայ	1000
Ս	ս	ս	սէ	2000
Վ	վ	վ	վեւ	3000
Տ	տ	տ	տիւն	4000
Ր	ր	ր	րէ	5000
Ց	ց	ց	ցոյ	6000
Ւ	ւ	ւ	ւիւն, հիւն	7000
Փ	փ	փ	փիւր	8000
Ք	ք	ք	քէ	9000
Օ	օ	օ	օ	
Ֆ	ֆ	ֆ	ֆէ	

(1) ՊԱ. էջ 40, համար ձէ:

ԳԻՐՔ ԱՌԱՋԻՆ

ՄԱՍՈՒՆՔ ԲԱՆԻ ԿԱՄ ԽՕՍԻՑ

ՆԱԽԱԿՐԹԱՆՔ

1. ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ է Արուեստ ուղիղ խօսելոյ և գրելոյ ըստ օրինաց լեզուին:

2. Խօսքն, որ և բան, 'ի բառից լինի, բառն վանկից, վանկն տառից՝ որ գրով նշանագրեալ լինի: Լոյս է աստուած բարի տան ողորմութեան բազում, բան է յեօթն բառից. լոյս, է, տան, մի մի բառ են և վանկ. աստուած, բարի, բազում, են բառք երկվանկ. ողորմութեան, բառ եռավանկ: Այսպէս 'ի խօսս չորք իրք տեսանին, գիր կամ տառ, վանկ, բառ և բան:

3. Գիրն է գիծ ինչ կամ գծած ձևոյ 'ի նշան տառի: Գրոյ գծեալ ձևն ասի և նշանագիր, ձայնն ասի տառ՝ որ 'ի հեգի վանկին լսի:

4. 'Ի տառից ձայնաւոր ասին ա, ե, է, ը, ի, ո, ւ, զի ինքնին տան ձայն: Օ էր ոչ առ նախնիսն մեր. զի ոչ գրէին որպէս այժմ Տիտանօք, ազգօք, հօր, մօր, օր, այլ աւ երկբարբառաւ Տիտանաւք, ազգաւք, հաւր, մաւր, աւր: Երկբարբառ ասի յորժամ երկու ձայնաւոր 'ի մի ձայն և 'ի մի վանկ կատարին. որպէս աւ, եա, եւ, իւ, ու:

5. Զձայնաւորն ը 'ի մէջ բառից բազում ուրեք հնչեմք, այլ ոչ գրեմք. որպէս, սրտի, սրբոյ, բժշկել, զտել, չփոթ, սխալ, սերմն, համր, այրս, ձեռնդ, ստնն: Իսկ 'ի սկիզբն ոչ գրի միայն ընդ զ, շ, ս. որպէս, զմարդ, զգեստ, շտապ, սկիզբն:

6. Ւ այժմ միայնակ ոչ վարի, այլ ընդ ա, ե, ի, ո, և լինի աւ, եւ, իւ, ու. կամ յառաջոյ ոյին ւո. բարւոյ, որդւով, հոգւոց, բարւոք: — Զիւ 'ի վերջին վանկս միայն՝ յառաջ քան զբաղաձայն, բաց 'ի իւր բառէ և 'ի թիւն յանգից, նախնիք գրէին եւ. եւղ, երկեւղ, աղբեւր, մեւս, են իւղ, երկիւղ, աղբիւր, միւս: Մերթ և 'ի մէջն ասակ ւ փոխանակ իւ կամ ի. Եգւպտոս, հւսւս, արւանամ, արւութիւն, օրւորդ, բնւոն, են Եգիւպտոս կամ Եգիպտոս, հիւսիւս կամ հիւսիս, արիանամ, արիութիւն, օրիորդ, բնիոն: — Զեօ գրէին յաճախ եւ. մեւք, ձեւք, եւթն, արդեւք, են մեօք, ձեօք, եօթն, արդեօք. որ գրէին և եաւթն, իւթն, արդեաւք: — Զու նախադաս ձայնաւորի տաղաչափք գրեն երբեմն ըւ. Նըւագ, զըւարթ, Թըւի, Թըւով, փոխանակ Նուագ, զուարթ, Թուի, Թուով, որք և յաճախ նոյնպէս իսկ հնչին:

7. Ուրեք ուրեք երկար ձայնքն եա, այ խառնեալ և համառօտեալ գտանին 'ի է, է. որպէս, բդեաշխ, բդեշխ. գղեակ, գղէկ. ճեաշկ, ճէշկ. որեար, որէր. սեամք, սէմք. սեաւ, սէւ. ընկեաց, ընկէց. խարտեաշ, խարտէշ. ծակոտկեան, ծակոտկէն. աշտեայ, աշտէ. 'ի բացեայ, 'ի բացէ. գնեայ, գնէ. միջօրեայ, միջօրէ. գայռ, գեռ. ժայռ, ժեռ. գայլ, գել. հայթայթանք, հեթեթանք. գեղօրայք, գեղօրէք. կողայք, կողէք. կերայք, կերէք. տարայք, տարէք: Երբեմն և յանդէպս իսկ արարեալ գտանի այդ 'ի գիրս և խառնեալ է, է ընդ եա, այ: — Ուրեք և իա իբր եա փոխեալ է 'ի է, է. զիարդ, զերդ. միայն, մէն. միակ, մէկ, մեկին. այրիանամ, այրենամ. բարիաւոց, բարեաւոց, բարեւոց. հոգիանիւթ, հոգենիւթ կամ հոգէնիւթ:

8. Մնացեալ գրերն ԲԱՂԱՁԱՅՆ և ՁԱՅՆՈՐԴ ասին, վասն զի ընդ ձայնաւորսն հեգին և կային 'ի վանկ: — Բ, Գ, Դ, Ձ, Ջ, ծորդք ասին և ձայնակիցք ընդ Պ, Կ, Տ, Ծ, Ճ, զի մօտ են 'ի ձայն սոցա ըստ ուղիղ ազգային հնչման. և երբեմն 'ի տեղի միմեանց իսկ վարին, մանաւանդ զկնի Ն կամ Մ տառից. որպէս, ամբ, ամպ. ումբ, ումպ. ըմբել, ըմպել. անգ, անկ. բանդ, բանտ. գունդ, գունտ. հնձան, հնծան. կինջ, կինճ: — Նոյն ինքն Ն տառն ծորդ է ընդ Մ և փոխի 'ի սա յառաջ քան զԲ, Պ. որպէս, անբիծ, ամբիծ. անբաւ, ամբաւ. անպարիշտ, ամբարիշտ կամ ամպարիշտ:

9. Լին կրկին է. մի թանձր, որպէս այլ, որ է ուրիշ. լալ, և այլն. և միւս լերկ և նուրբ, որ գրի և ղին, այլ միշտ մակակիտաւ. որպէս, այլ̇, որ է բայց. Թոյլ̇, ծոյլ̇, ձոյլ̇, յոյլ̇, նշոյլ̇, ջիլ̇, լ̇ուղամ, յել̇ուղակ, սալ̇որ, լ̇ակիշ, գաճլ̇իճ, պալ̇ատ, փիլ̇իսոփայ, լ̇ամբար, շաֆիլ̇այ, մառախլ̇այ կամ մառախլ̇ի. կամ այղ. Թոյղ, ծոյղ, ձոյղ, յոյղ, նշոյղ, ջիղ, ղուղամ, յեղուղակ, սաղոր, ղակիշ, գաճղիճ, պաղատ, փիղիսոփայ, ղամբար, շաֆիղայ, մառախղայ կամ մառախղի: Այսպէս պիտի գրել և կարդալ յամենայն հրեայ, յոյն և լատին անուանս, որ ոչ ունին ոչ թանձր լին և ոչ ղատ. Ասայէլ, Իսրայէլ, Բեթղեհէմ կամ Բեթլ̇եհէմ, Թեմիստոկղէս կամ Թեմիստոկլ̇էս, Պերիկղէս կամ Պերիկլ̇էս, Աղէքսանդր կամ Ալ̇էքսան, Խաղղիա կամ Խաղլ̇իա, Գաղղիա կամ Գաղլ̇իա, Պողղիոս կամ Պողլ̇իոս, Պղատոն, Պաւղոս, և այլն (1):

Նա և զտառն Խ, Ղ, պարտ է միշտ քաղցր և մեղմ արտաբերել իբրև χ և γ յունական, և մի բարբարոսաբար թանձր և կոկորդային:

10. Յ իբր կէս ձայնաւոր հնչի զկնի ձայնաւորացն ա, ո, որոց միայն յետադասի այդու հնչմամբ, առ այլում բաղաձայնի կամ ձայնաւորի. որպէս, այգ, այծ, բայց. ոյր, բոյթ, գոյն. կայան, այր, արքայութիւն. գոյակ, քոյոց. գոյութիւն: Այլ թէ իցէ սկիզբն բառի, պահէ զիւր ձայնն և այլում ձայնաւորի ևս յետադասի. որպէս, մշտայաղթ, գեղայարմար, մեծայոյս, չարայուշ, սայօդ, բարեյօժար, բարեյորդոր: Իսկ 'ի վերջ բառից անձայն է ամենևին, բայց միայն 'ի հնգից միավանկից այ, բայ, հայ, վայ, խոյ, յորս իբր կէս ձայնաւոր հնչի առ բազումս:

11. Ֆ նորաշնոր գիր է վասն այլազգական անուանց, յորոց տեղին նախնիքն վարէին Փ. որպէս փրանկ, ֆրանգ. 'ի մեր ձայնս չէք ուրեք այդ տառ: — Եւ ոչ է զատ նշանագիր, այլ եւ միացեալ:

12. Վանկ է մի ձայն յօդաւոր՝ միով և բազում ձայնաւորաւ, առանձինն կամ ընդ միոյ և բազում բաղաձայնի. որպէս, է, ու, այ, առ, երդ, ինչ, քո, գու, ակր, կիրթ, լուք, թեւք, ձիւն, հուր, տունկ, սուրբք, գոյնք, կեայր, սեամբք, աստուած, տուեր, ցրուեալ, արծուեաւ:

13. Եթէ աննշան ինչ ձայն իցէ վանկն, մնայ վանկ. իսկ թէ նշանական՝ լինի բառ, որ է Ձայն նշանակիչ իրիք: Են բառք միավանկ, և են բառք բազ-

---

(1) Տես զայսմանէ 'ի ճառն որ 'ի կատարած մատենիս:

մավանկ. որպէս յօրինակդ է, լոյս. մէր միավանկ են. տապառած, արծուէա- երկավանկ. ճարտարէր եռավանկ. Յարէնարայ քառավանկ:

14. Յօդաւորութիւն տառից առ վանկ և հեգ. իսկ կապք և զոյգ վանկից 'ի բառ՝ կոչին հեգենայ, ամուլթայք. և միաբանութիւն բառից գործէ զբարբառ, զխօսս, զլեզու. և ուղիղ կարգումն բարբառոյ կատարէ և 'ի յայտ բերէ զբան, որ է Օրինօք կարգեալ բառք 'ի յայտնել զմիտս:

Այսչափ ինչ շատ համարեալ առ տեղեաւս զտառից և զհեգից 'ի պէտս առաջնկայ քերականիս, անցցուք 'ի բուն նիւթս բանի 'ի բառս:

15. Որպէս յասացելոցս իսկ իմացեալ տեսանի, երկու ինչ պիտոյ է առ բան. բառք և ուղիղ կարգումն նոցին. զի խառն 'ի խուռն խօսեցեալ բառք ոչ յայտնեն իմաստս ինչ և չեն բան: Եւ որպէս բարբառ և լեզու այլ և այլ են յազգս, նոյնպէս և օրէնք կարգաբանութեան նոցա 'ի բազում զանազանի: Այլ նախ ուսանելի է զհանգամանս բառից, և յետոյ զուղիղ կարգին կամ զշարադրութեան նոցին ըստ մերում լեզուիս:

16. Բառից ութ ազգ (1) են՝ որ զան մասունս 'ի կազմութիւն խօսից, և նմին իրի առին Մասունք բանի. և են Անուն, Դերանուն, Նախդիր, Բայ, Դերբայ, Մակբայ, Շաղկապ, Ձայնարկութիւն. զորս տեսցուք մի ըստ միոջէ թէ զի են, զինչ նշանակեն և զիարդ փոփոխին 'ի պէտս պէտս:

Յութ մասանց բանի չորք միայն փոփոխելիք են, անուն, դերանուն, բայ, դերբայ. և չորք անփոփոխ ամենևին, նախդիր, մակբայ, շաղկապ, ձայնարկութիւն:

---

(1) Քերդողք զամենայն բան յութ մասն ժողովեցին. Դ.:

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

ԱՌԱՋԻՆ ԱԶԳ ԲԱՌԻՑ

ԱՆՈՒՆ

17. Առաջին ազգ բառից առի Անուն, զի են կամ իրք և յատուկ անուանք մարդոց և տեղեաց, որպէս Տիգրան, Հայկ, Մարիամ, Բարսեղ, Աթէնք, Հռոմ. և կամ են հասարակ անուանք իրաց, և նշանակեն՝ թէ զինչ կամ զինչ֊պիսի ինչ են։ Որք զինչ լինելն նշանակեն, կոչին գոյական կամ էական. և որ զինչպիսի լինելն, ածական կամ մակդիր, ստորոգելի. զի ածին կամ դնին ՚ի վերայ գոյականին. որպէս, մարդ, զարդ գոյական են. բարի, գեղեցիկ՝ ածական են. զի ասի մարդ բարի, գեղեցիկ զարդ։

18. Անուն՝ եթէ միում ասիցի, եզակի կամ միաւոր ասի, որպէս, Տիգրան, մարդ. իսկ եթէ բազմաց ասիցի, յոգնակի կամ բազմաւոր ասի. ք և ս յաւելեալ յոգնական առնեն. որպէս, Տիգրանք, մարդք, մարդս։ Այս միաւոր կամ բազմաւոր լինելն անուանց՝ ասի Թիւ անուանց։

19. Բայց են բազում անուանք՝ որ ձայնիւ եզակի ոչ ունին, այլ միշտ յոգնակի վարին. որպէս, աչք, խելք, փառք, կուռք, տիեզերք, երեք, չորք։ Են և ոմանք՝ որոց ոչ գոն յոգնականք. որպէս, խաւար, ինչ, հիւսիս, հարաւ։ Եւ են՝ որ եզական ձայնիւ յոգնական են. որպէս, մարդիկ, աւագանի, որեար. կամ հաւաքական են, որ և բազմական, բազմութիւն ինչ յայտ առնելով. որպէս, ազգ, գունդ, ժողովուրդ, բանակ, հօտ. որ զբազմաց զանազանից ասացեալ՝ լինին և յոգնակի, ազգք, գունդք, ժողովուրդք, բանակք, հօտք։

20. Անուն եզակի և յոգնակի պէսպէս փոփոխի ՚ի վերջին բառ մասոյ խօսելին. զի աչա մարդ՝ լինի մարդոյ, մարդով, ՚ի մարդոյ, մարդք՝ մարդոց, մարդովք. ՚ի մարդոց։ Այս փոփոխմունք վերջից անուան կոչին հոլով. և են հինգ միայն զանազան վերջահոլովք (1)։ Ուղղականն՝ որ չէ հոլով, այլ պարզ անունն, ուստի ասի և անուանական, առնու զհոլովսն Սեռական, Տրական, Գործիական, Բացառական, Հայցական. զորս և տեսցես այժմ յառաջիկայդ եդեալ միոյ միոյ աւրինակ, բաց կարգի պարզութեան նոցա դասեալ նախ զաւուր վերջահոլովն և ապա զնախդրաւորսն։ Վասն զի, որպէս տեսաք յօրինակդ, ՚ի հոլովս ինչ յաւելեալ լինի ՚ի սկիզբն առաւ մի կամ վանկ, որպէս զ. ՚ի, որք կոչին նախդիրք. ՚ի մարդոյ, զմարդ, ՚ի մարդ, ՚ի մարդոյ, զմարդս, ՚ի մարդս։ Այս նախդիրք դնին և ՚ի վերայ ամենայն վերջահոլովից, այլ և այլ

(1) Որ յայտնի տեսանին ՚ի հոլովս գերմանուանցն Եա, Դու։

մօք, բայց չեն զատ հոլով (1)։ Զայսուորս սկսեալ բառք փոխանակ 'ի նախդրին առնուն յ, կամ 'ի յ․ յազգէ, 'ի յազգէ, յազգ, 'ի յազգ, 'ի յերկինս։ Արդ որ սոսկ վերջահոլովքն են առանց նպաստից նախդրի՝ պարզագոյն են 'ի հոլովս և խրատամբք առաջին ըստ կարգի։ — Տրականն կրկին է, մի վերջահոլով ևեթ, և միւս սոսկ նախդրօք զանազանօք, յորոց զմին միայն անարկեմք ընդ վերջահոլովին։

21․ Բայց են անուանք՝ որոց ոչ գոն վերջահոլովք յեզականն․ որպէս, պատօր, մեծամեծ, յոգն, երկու․ և են՝ որոց ոչ գոն 'ի յոգնականն․ որպէս, ամօթ, սէր, սուգ, քուն․ և ոմանց ոչ յեզականն և ոչ 'ի յոգնականն․ որպէս, գերև, զատ, նախ։ Այսպիսիք սոսկ նախդրիւ հոլովս ևեթ առնեն ունել, զոր սովոր եմք պարզապար նախդրի հոլով միայն ասել․ և խմանին եզակի և յոգնակի ուղղականքն, և հայցականքն՝ յորոց և կազմին այլ ամենայն նախդրիւ հոլովք դնելով այլ նախդիրս փոխանակ զայլն։ Եւ սմին իսկ իրի հաւկ ամենեցուն դասեցաւ հայցականն իբր նախատիպ օրինակ նախդրիւ հոլովից՝ որ զկնի նորա գան կարգաւ, որպէս տեսցի յետոյ 'ի նախդիրսն, յորոց է և նախդրիւ տրականդ նախանշանակեալ։

22․ Ոչ ամենայն անուանք միօրինակ հոլովին․ այլ Տիգրան լինի Տիգրանայ, Տիգրանաւ, 'ի Տիգրանայ․ իսկ մարդ լինի մարդոյ, մարդով, 'ի մարդոյ։ Այս զանազանութիւնք կոչին հոլովմունք անուանց։

ՀՈԼՈՎՄՈՒՆՔ ԱՆՈՒԱՆՑ

23․ Որոշմունք հոլովմանցս առեալ լինին առաւելապէս 'ի սեռականէն, գործիականէն և բացառականէն հոլովից․ և մանաւանդ 'ի սեռականէն՝ որ և նոյն է ընդ տրականին, և 'ի գործիականէն, որովք միայն որոշի յայտնապէս

---

(1) Ոմանք յօտարազգեաց առեղծին, և 'ի մերոց անքննաբար առեալ ոմանց եդին այլ ևս չորս հոլովս, պատմական, պարունակական, ներգոյական, կոչական։ Բայց առաջին երեքն 'ի դոցանէ՝ չեն զատ հոլով, ոչ ըստ նշանակութեան և ոչ ըստ կազմութեան։ Զի ըստ նշանակութեան՝ հոլովն պարտի ինքեամբ յինքեան մի ևեթ պարզ և որոշ միտս տալ բառին, զոր և այլազգ չմարթիցի տալ ամենևին նոյնին մօք և առանց կարօտ լինելոյ միում 'ի հնգից անտի մերոց հոլովից։ Արդ առաջին երեքն չեն բնաւ այսպիսի․ զի ոչ անկարօտաբար այլում մի ևեթ պարզ միտս տան, և զի առանց ինքեանց կարօտ լինելոյ մարթի տալ զնոյնս այլովք նախդրօք կամ հոլովառու բառիւք․ որպէս և յաշխարհաբառ լեզուիս ոչ գոն դոքա, այլ բացատրին բառիւքս վրան կամ համար, ներսը, մէջը։ Իսկ ըստ կազմութեան դոքին երեքեանդ չեն զատ և պարզ վերջահոլով, այլ նոյն նախդրիւ գործիական և բացառական, և 'ի նախդրիւ վերջահոլով տրական։ Այլ ահա նոյն հոլովք և այլքն ևս առ հասարակ վարին եթէ նոյին նախդրօք և եթէ այլովք ևս բազմօք յայլ և այլ միտս․ և ոչ այնու ինչ նոր հոլովք են․ ապա թէ ոչ՝ քառասնիւ չափ հոլովք առնելի էին։ Տես 256, 257, 260․ ծան։ Իսկ զկոչականն թէպէտ յիշատակեն նախնիք ըստ հարկի յունին 'ի հին քերականութեան Թրակացւոյն, բայց զհոլովն վեց առնելով ընդ գործիականին առեալ յայտնապէս զբացառականն մեր, այնու իսկ ակնարկեն իմն ստուգապէս զկոչականն համարել 'ի մէջ․ զի և չունի ինչ բնաւ 'ի մեզ փոփոխումն կազմութեան ըստ յունին, այլ նոյն ինքն ուղղականն է՝ կոչմամբ ասացեալ։ Այսպէս անհիմն է ամենևին այդ ամենայն եկամուտ շինուած չորից հոլովիցդ, և աւելորդ ծանրաբեռնութիւն ուսանողաց, յայսմ հետէ մերժելի 'ի սպառ յամենայն ուղղատես և անաչառ վարժապետաց և 'ի քերականից։

հոլովումն անուանն ։ Եւ զի սոքա սովորաբար յեօթն օրինաւոր կերպս պանաւանին, ապա հոլովմունք են եօթն. հինգն պարզ, երկուքն խառն ։ Երկուք 'ի պարզից և մի խառն՝ կրկին օրինակաւ կատարին. ուստի և հոլովմանց օրինակք ընդ ամէնն լինին տասն, եօթն պարզ, երեք խառն ։ Ոչ աւելի և ոչ պակաս քան զայդ գտանին հոլովմունք անուանց հայերէն լեզուիս.

24. Որպէս ակներև տեսանի յառաջիկայ ցուցակդ, ամենայն հոլովք ձևանան միով 'ի վեց ձայնաւորացդ −, ⁝, ⁝, ⁞. ·, ··: 'ի պարզումն՝ եզակի սեռականն և տրականն, որ նոյն են յամենայն հոլովմունս անուանց, ձևանան առնլով միշտ անփոփոխ օրինաք 'ի վերջն կամ 'ի մէջ երկուց յետին բաղաձայնիցն զմի 'ի հինգ նշանագրացդ −, ⁝, ⁞, ·, ··, ըստ որոց գովլին կարգաւ և 'ի հինգ պարզ հոլովմունս որոշին ։ Գործիականն գրեթէ առ հասարակ ձևանայ առնլով 'ի ծայր սեռականին՝ ընդ ձայնաւորս −, ⁝. ընդ բաղաձայնս բ՝ փոխեալ զն 'ի մ առ բենիւ (8). որով բաց յաննախդիրն գոլոյ՝ ունի և զայս պարզութիւն յամենայն հոլովմունս պահելով զնշանագիր սեռականին ։ Բացառականն՝ կամ նոյն տրականն է, կամ առնու է 'ի վերջս տրականին կամ ուղղականին, և 'ի սկիզբն սովորաբար 'ի կամ յ ։ Յոգնականքն կազմին 'ի բաղումն յաւելլով ք կամ ց 'ի ծայրս եզականաց. բացառականքն նոյն են ընդ տրականս. 'ի նախդրիւ հոլովս փոխանակ ք տառի ուղղականին սովորաբար դնի ս ։ — Իսկ 'ի խառն հոլովմունս՝ հոլով ինչ ըստ միոյ և հոլով ինչ այլ ըստ այլում նշանագրի ձևանայ, կամ նոյն մի հոլով ըստ այլ և այլ նշանագրի յեզականն և 'ի յոգնականն. վասն որոյ և խառն ասացան ։ Եւ այս խառնութիւն նշանագրաց կրկին օրինակաւ միայն գտանի, ⁞ ընդ − և · ընդ − ։

ՑՈՒՑԱԿ ՊԱՐԶ ՀՈԼՈՎՄԱՆՑ

	1		2	3	4	5	
Նշան	Ա		Ե	Ի	Ո	ՈՒ	
	ՕՐԻՆԱԿ Ա.	ՕՐԻՆԱԿ Բ.				ՕՐԻՆԱԿ Ա.	ՕՐԻՆԱԿ Բ.
Հոլովք	Եզ. Յոգ.	Եզ. Յոգ.	Եզ. Յոգ.	Եզ. Յոգ.	Եզ. Յոգ.	Եզ. Յոգ.	Եզ. Յոգ.
Ուղ.	— ք,	ըն, ին, անք, — ունք, ինք,	ըր, երք, ըղ, եղք,	— ք,	— ք,	— ք,	ըր, ունք,
Սեռ.	այ, աց,	ան, անց, եան, եանց,	եր, երց, եղ, եղց,	ի, ից,	ոյ, ոց,	ու, ուց,	ու, ունց,
Գործ.	աւ, աւք,	ամբ, ամբք, եամբ, եամբք,	երբ, երբք, եղբ, եղբք,	իւ, իւք,	ով, ովք,	ու, ուք,	ումբ, ումբք, ու,
Բաց.	այ, աց,	անէ, անց, ենէ, եանց,	երէ, երց, եղէ, եղց,	է, ից,	ոյ, ոց,	ուէ, ուց, է, ու,	ուէ, ունց, ու,

ՑՈՒՑԱԿ ԽԱՌՆ ՀՈԼՈՎՄԱՆՑ

6 7

Նշան	Ի և Ա				Ո և Ա	
	ՕՐԻՆԱԿ Ա.		ՕՐԻՆԱԿ Բ.			
Հոլով	Եզ.	Յոգ.	Եզ.	Յոգ.	Եզ.	Յոգ.
Ուղ.	—	ք.	ըն.	ինք, ունք.	—ի.	—իք.
Սեռ.	ի.	աց.	ին.	անց.	ւոյ.	եաց.
Գործ.	աւ.	աւք.	ամբ.	ամբք.	եաւ.	եաւք.
Բաց.	է.	աց.	նէ.	անց.	ւոյ.	եաց.

Ըստ միոյ 'ի սոսա օրինակաց հոլովին ամենայն յատուկ և հասարակ անուանք՝ առեալ 'ի ծայրսն զվերջահոլովսն :

15. Բայց ոմանք 'ի վերջին ձայնաւորաց և երկբարբառից՝ մանաւանդ հասարակ անուանցն, որ զկնի ձայնաւորին 'ի բաղաձայն յանգին, փոփոխին յայլ ձայնաւոր 'ի վերջահոլովսն, վասն յերկարութենէն 'ի սղութիւն գալոյ տեղափոխութեամբն 'ի յանգէ բառին.

Է, մերթ և Ե, փոխի 'ի Ի, երբեմն 'ի Ե. սէր, սիրոյ. աղէտ, աղիտի կամ աղետի. եղէգն, եղեգան. գև, գիւի : Գոյն ուրեք 'ի Ը. գոմէշ, գոմիշոյ կամ գոմշոյ :

Ի, ՈՒ, մերթ և Ե, փոխին 'ի Ը, թէ և ոչ գրեալ (5), բազում ուրեք և յայտնապէս իսկ ոչ հնչեալ (1). գիր, գրոյ. ջուր, ջրոյ. լեառն, լերան. ժեռ, ժռից : Իսկ Ի, ՈՒ սկզբնատառք գոլով միավանկ անուան, է զի փոխին և է զի ոչ, որպէս տեսցի յառաջիկայ օրինակս :

ԵԱ փոխի 'ի Ե, երբեմն 'ի Է, ուրեք և 'ի Ի. կեանք, կենաց. հրեայ, հրէի. անդեայ, անդեոյ կամ անդւոյ. յոբելեան, յոբելինի :

---

(1) Այսմ ոչ միտ եդեալ որ մինչև ցայժմ քերականք, կարծեցին և աւանդեցին թէ այդպիսիք կորուսանեն զձայնաւորսդ : Բայց ոչ եթէ կորուսան է, այլ փոփոխումն 'ի Ը. որ թէ և յարձակ բանս ոչ գրի և ոչ հնչի ուրեք ուրեք, սակայն բազում ուրեք յայտնապէս իսկ հնչի, 'ի տաղս և գրի, և յերաժշտութեան անյայտքն անգամ հնչին ուրեք ուրեք (1406) :

ԻՒ սուղ՝ փոխի 'ի ՈՒ. ընդ բաղաձայնի՝ երբեմն 'ի Ե. հալիւ, հալուի. թիւ, թուոյ. աղբիւր (1), աղբեր:

ՈՅ փոխի 'ի ՈՒ. լոյս, լուսոյ. կոյր, կուրի:

Իսկ ա, է, օ, ո սովորաբար ոչ փոխին, որպէս գրեթէ և ամենայն սուղ ձայնաւորք և երկբարբառք առանց բաղաձայնի 'ի վերջն: Զօրինակն ու-սանես այժմ յիւրաքանչիւր հոլովման, զոր կարգեմք ըստ կարգի հոլովա-կերտ նշանագրացն: Միայն ա երևի ուրեք փոխեալ 'ի ը, ուրեք անգիր և անձայն. զոքանչ, զոքընչի. հիւանդ, հիւընդի. ականջք, ակընջաց. գերան-դի, գերընդով. Սանաբաւառ, Սանաբաւռայ: Եթէ միայն ընդ 'ի դասս չիցէ լծորդատառութեանն խառնեալ (1404):

26. ԱՌԱՋԻՆ ՀՈԼՈՎՈՒՄՆ

ՊԱՐԶ Ա

ՕՐԻՆԱԿ ԱՌԱՋԻՆ

	Եզակի		Յոգնակի	
Ուղղական.	Տիրան.	Տէրան.	Տիրանք.	Տէրաններ.
Սեռական.	Տիրանայ.	Տէրանին.	Տիրանց.	Տէրաններու.
Տրական.	Տիրանայ, 'ի Տիրան.	Տէրանին.	Տիրանց, 'ի Տիրանս.	Տէրաններու.
Գործիական.	Տիրանաւ.	Տէրանով.	Տիրանաւք (նոք).	Տէրաններով.
Բացառական.	'ի Տիրանայ.	Տէրանէն.	'ի Տիրանց.	Տէրաններէն.
Հայցական.	զՏիրան.	Տէրանը.	զՏիրանս.	Տէրանները:

Այսպէս հոլովին բազում յատուկ անուանք, որ քանզի մի ինչ եզական նշանակեն՝ անյոգնական են սովորաբար, բաց յայնց՝ որ կան և յոգնակի, կամ անեզականք իսկ են ըստ ձայնին: — 'Ի ա յանգեալ անուանք, որ 'ի յա-տուկն միայն գտանի, որպէս և 'ի գերանուանս ինչ, թէ հարկ լինիցի՝ յաւել-ուն զյ, և 'ի յոգնականն. Յուդա, Յուդայք, զՅուդայս. Զաքարիա, Զաքարիայք, 'ի Զաքարիայս:

Ադամ,	ադամայ,	ադամաւ.	Ադամ:
Հայկ,	հայկայ,	հայկաւ.	Հայկ, մեր ազգին նա-խահայրը:
Արամ,	արամայ,	արամաւ.	Արամ:
Տիգրան,	տիգրանայ,	տիգրանաւ.	Տիգրան:
Տրդատ,	տրդատայ,	տրդատաւ.	Տրդատ:
Սահակ,	սահակայ,	սահակաւ.	Սահակ:
Այրարատ,	այրարատայ,	այրարատաւ.	Արարատ գաւառը:
Անի,	անիայ,	անիաւ.	Անի քաղաքը:
Ձագ,	ձագայ,	ձագաւ.	Ձագ գեղը:

(1) Որպէս ասացաք (6), նախնիք զսոսա գրէին ԵՒ, որ 'ի հոլովելն փոխէր 'ի ԻՒ, երբեմն 'ի Է. երկեւղ, երկիւղի. եւղ, իւղոյ. մեւս, միւսոյ. աղբեւր, աղբեր: Նոյնպէս եւթն, իւթան կամ եւթան:

Պարգև,	պարգևայ,	պարգևաւ.	Պարգև (մարդու անուն):
Եդեմ,	եդեմայ,	եդեմաւ. }	Ադէն դրախտը:
Ադին,	ադինայ,	ադինաւ. }	
Թորգոմ,	թորգոմայ,	թորգոմաւ.	Թորգոմ, Հայկայ հայրը:
Խոսրով,	խոսրովայ,	խոսրովաւ.	Խոսրով:
Մեսրոպ,	մեսրոպայ,	մեսրոպաւ.	Մեսրոպ:
Հռովմ,	հռովմայ,	հռովմաւ, 'ի հռովմայ կամ 'ի հռովմէ.	Հռոմ քաղաքը:
Անտիոք,	անտիոքայ,	անտիոքաւ,	Անտիոք քաղաքը:
	յանտիոքայ կամ յանտիոքէ (Գործք).		
Աշոց,	աշոցայ,	աշոցաւ.	Աշոց գաւառը:
Աշոցք,	աշոցաց.		
Յեսու,	յեսուայ,	յեսուաւ.	Յեսու:
Սաղիմ,	սաղիմայ,	սաղիմաւ.	Սաղիմ քաղաքը:
Տովբիթ,	տովբիթայ,	տովբիթաւ.	Տոբիթ:
Սաւուղ,	սաւուղայ,	սաւուղաւ.	Սաւուղ:
Տուր,	տուրայ,	տուրաւ.	Տուր (մարդու անուն):
Արշամ,	արշամայ կամ արշամեայ.		Արշամ, Պարսից թագաւորը:
Յուդա կամ յուդաս,	յուդայ,	'ի յուդայ.	Յուդա:
Սառա,	սառայ,	'ի սառայ.	Սառա:
Սափիրա,	սափիրայ,	սափիրաւ.	Սափիրա:
Գողգոթա,	գողգոթայ,	'ի գողգոթայ.	Գողգոթա լեռը:
Եղիա,	եղիայ,	եղիաւ (Դ Թագ. Ժ).	Եղիա:
Ասիա,	ասիայ,	ասիաւ.	Ասիա, աշխարհի հինգ մասերէն մէկը:
Մակեդոնիա,	մակեդոնիայ,	մակեդոնիաւ.	Մակեդոնիա գաւառը:
Սամարիա,	սամարիայ կամ սամարեայ.		Սամարիա գաւառը:
Կեսարիա,	կեսարիայ կամ կեսարեայ.		Կեսարիա քաղաքը, Գաւառներ:
Գալիլիա,	գալիլեայ,	գալիլեաւ.	Գալիլիա գաւառը:
Նանէ,	նանեայ,	նանեաւ.	Նանէ, Հայոց աստուածուհին:
Վահէ,	վահեայ,	վահեաւ.	Վահէ:
Հոփնէ,	հոփնեայ,	հոփնեաւ.	Հոփնէ:
Մանէ,	մանեայ,	մանեաւ.	Մանէ:
Արսինոյէ,	արսինոյեայ,	արսինոյեաւ, արսինոյիւ (Եւս.).	Արսինոյէ:
Մանի,	մանեայ,	մանեաւ.	Մանի հերձուածողը:
Եսայի,	եսայեայ,	եսայեաւ.	Եսայի:
	կամ եսայայ,	եսայաւ.	
Տիգրանուհի,	տիգրանուհեայ,	տիգրանուհեաւ.	Տիգրանուհի, Տիգրանայ քոյրը:
Սեմէի,	սեմեայ,	սեմեաւ.	Սեմէի:

27. Յանգումն սեռականացդ 'ի եայ ոչ է օտար ինչ, այլ վասն է կամ ի յանգի ուղղականացն, որ առ այս փոխին 'ի ե առ դիւրին արտաբերութենէ: Նաև անցեալ է և յայլ անուանս՝ յորս չիք է կամ ի. որպէս,

Սին կամ Սինա,	սինայ կամ սինեայ.	Սին կամ Սինա անապատը:
Աբեններ,	աբեններայ կամ աբեններեայ.	Աբեններ:
Աբեսսա,	աբեսսայ կամ աբեսսեայ.	Աբեսսա:
Սիբիլլա,	սիբիլլեայ.	Սիբիլլա:

Ներ,	ներեայ.	Ներ :
Կխա,	կխաեայ.	Կխա :
Ուռնա,	ուռնայ կամ ուռնեայ.	Ուռնա :
Շմաւոն,	շմաւոնեայ.	Շմաւոն, Սիմոն :
Յասոն,	յասոնեայ.	Յասոն :
Պղատոն,	պղատոնեայ.	Պլատոն :
Նինոս,	նինայ կամ նինեայ.	Նինոս :
Տիտոս,	տիտեայ.	Տիտոս :
Պղուտարքոս,	պղուտարքոսեայ.	Պլուտարքոս :
Բերոսոս,	բերոսոսեայ.	Բէրոսոս :
Կեսար,	կեսարեայ.	Կէսար :
Թորգոմ,	թորգոմեայ.	Թորգոմ, Հայկայ հայրը :
Գիւտ,	գիւտայ կամ գիւտեայ.	Գիւտ (մարդոյ անուն) :

28. Անեզականք

Ալանք,	ալանաց,	ալանօք.	Ալանաց երկիրը :
Գուգարք,	գուգարաց,	գուգարօք.	Գուգարք գաւառը :
Մարք,	մարաց,	մարօք.	Մարաց երկիրը :
Մոկք,	մոկաց,	մոկօք.	Մոկաց գաւառը :
Միջագետք,	միջագետաց,	միջագետօք.	Միջագետք ըսուած երկիրը :
Մասիք կամ Մասիք, Մասիս,	մասեաց,	մասեօք, զմասիս, 'ի մասիս.	Մասիս լեռը :

29. Փոփոխմանք

Գէթ,	գեթայ,	գեթաւ.	Գէթ քաղաքը :
Գուրգէն,	գուրգենայ կամ գուրգինայ.		Գուրգէն :
Յովսէփ,	յովսեփայ,	յովսեփաւ.	Յուսէֆ :
Աթէնք,	աթենայ,	աթենաւ,	Աթէնք քաղաքը :
	յաթենայ, աթենաց, յաթէնս.		
Յուդիթ,	յուդթայ կամ յուդիթայ, յուդթեայ.		Յուդիթ :
Դաւիթ,	դաւթայ,	դաւթաւ.	Դաւիթ :
Անահիտ,	անահտայ,	անահտաւ.	Անահիտ, աստուածուհին :
Տաշիր,	տաշրայ,	տաշրաւ.	Տաշիր գաւառը :
Տաշիրք,	տաշրաց.		
Գամիրք,	գամրաց,	գամրօք.	Գամիրք գաւառը :
Վիրք,	վրաց,	վրօք.	Վիրք, Վրաց ազգը ու երկիրը :
Գութք կամ Գուդք,	գթաց,	գթօք.	Գութք, Գթաց ազգը :
Ոսկեակ,	ոսկեկայ,	ոսկեկաւ.	Ոսկեակ, Քրիստեա :
Եկեղեաց,	եկեղեցայ,	եկեղեցաւ.	Եկեղեաց, Երզնկայ գաւառը :
Մարխամ,	մարխամայ կամ մարեմայ, մարեմաւ (1).		Մարեամ :
Անուշ,	անուշայ,	անուշաւ.	Անուշ (կնկան անուն) :

(1) Զի մօտ է ըստ հնչմանն Խա 'ի Եա. Տես 7 :

30. ԳԻՏԵԼԻՔ Ա. Ոմանք յանուանցդ յայդցանէ, և այլք ևս ոչ սակաւք, հոլովին ըստ միում յայլոց հոլովմանց, մանաւանդ ըստ երրորդին, չորրորդին և հինգերորդին, որպէս տեսցի ընդ միոյ միոյ: Այլ թէ ըստ այսմ և թէ ըստ այլոց՝ է, ի, և ա 'ի վերջին վանկս յառաջ անուանց ոչ պահեն անվրէպ զօրէնս փոփոխմանն որ 'ի 25, և անփոփոխ մնան երբեմն, որպէս տեսաւ և յօրինակս ինչ, և տեսանի 'ի սոսա, Բէլ, բէլայ կամ բէլայ. Յարիս, յարիսայ. Նեփթաղիմ, նեփթաղիմայ. Արմայիս կամ Արամայիս, արմայիսայ կամ արամայիսեայ. Բարշամին, բարշամինայ. Տիրիթ, տիրիթայ կամ տիրթայ. Ասուր, ասուրայ. Մամգուն, մամգունայ: Այլոց հոլովմանցն տեսցի ընդ նոքօք:— Եւ ընդ հակառակն գտանի ուրեք ա փոխեալ. որպէս, Սանաբաղատ, Սանաբաղատայ կամ Սանաբաղոտայ, որպէս յիշատակեցաք 'ի 25:

31. Բ. Անուանքյանգեալք 'ի ա, է, ու, իա, իւ, ի, յառաջասամբ վերջիցդ ևս վարին ուղղական՝ մանաւանդ բազմավանկքն. ուստի և ըստ այնմ հոլովին ևս կազմին թէ յայսմ հոլովման և թէ յայլսն. որպէս,

Եզրաս, Եզրա, Եզր.	եզրայ, եզրաւ.	Եզրաս:
Եսայիաս, Եսայիա (Գ Թագ. Ի), Եսայի.	եսայեայ կամ եսայայ.	Եսայի:
Նեեմիաս, Նեեմիա, Նեեմի.	նեեմեայ.	Նեեմի:
Մատաթիաս, Մատաթիա, Մատաթի.	մատաթեայ.	Մատաթիա:
Լիսիաս, Լիսիա, Լիսի.	լիսեայ.	Լիսիաս:
Զաքարիաս, Զաքարիա, Զաքարի.	զաքարեայ կամ զաքարիայ.	Զաքարիա:
Ենիաս,	ենիայ կամ ենեայ.	Ենիաս:
Պիւթագորաս, Պիւթագոր.	պիւթագորայ.	Պիւթագորաս:
Աբգիաս,	աբգիայ, աբգիաւ.	Աբգիաս:
Աբիաս, Աբիա կամ Աբիու.	աբիայ (Գ Թագ. ԺԳ, ԺԵ).	Աբիաս:
Անդրէաս,	անդրեայ.	Անդրէաս:
Ագրիպպաս,	ագրիպպայ.	Ագրիպպաս:
Ղուկաս,	ղուկայ.	Ղուկաս:
Ակիւղաս,	ակիւղայ կամ ակիւղեայ.	Ակիւղաս:
Յերակայաս,	յերակայայ կամ յերակայ (Ա Մն. Բ).	Յերակայաս:
Հերակլէս, Հերակլ.	հերակլեայ, հերակլեաւ.	Հերակլէս:
Սոկրատէս, Սոկրատ.	սոկրատայ, սոկրատեայ.	Սոկրատէս:
Վրթանէս,	վրթանայ.	Վրթանէս:
Արէս,	արեայ.	Արէս [illegible]:
Հերմէս,	հերմեայ, հերմեսեայ.	Հերմէս:
Աքիլլեւս կամ Աքիլլէս,	աքիլլեայ, աքիլլայ.	Աքիլլէս:
Արիստակէս,	արիստակեայ.	Արիստակէս:
Որոգինէս,	որոգինեայ.	Որոգինէս:
Աթանագինէս,	աթանագինեայ, աթանագնեայ (25).	Աթանագինէս:
Յովհաննէս, Յովհան.	յովհաննայ, յովհաննեայ. 'ի յովհաննայ կամ յովհանայ, 'ի յովհանայ.	Յովհաննէս:
Յակոբոս, Յակոբ.	յակոբայ.	Յակոբոս:
Հոմերոս, Հոմեր.	հոմերայ.	Հոմերոս:
Պափոս,	պափեայ, 'ի պափեայ կամ 'ի պափէ (Գործք).	Պափոս քաղաք:
Մենեղաւոս, Մենեղայոս.	մենեղաւեայ, մենեղայայ, մենեղեայ.	Մենեղաւոս:
Արքեղայոս, Արքեղաոս.	արքեղայ.	Արքեղայոս:
Տիմոթէոս,	տիմոթեայ.	Տիմոթէոս:
Կիպրոս,	կիպրեայ, կիպրեաւ.	Կիպրոս կղզի:

Եփեսոս,	եփեսոսեայ, եփեսոսաւ.	Եփեսոս քաղաքը.
Դամասկոս,	դամասկեայ, դամասկեաւ.	Դամասկոս, Շամ:
Կոզմոս,	կոզմեայ.	Կոզմոս:
Փիլիպպոս,	փիլիպպեայ.	Փիլիպպոս:
Օգոստոս,	օգոստեայ.	Օգոստոս կայսրը:
Տիտոս,	տիտեայ.	Տիտոս:
Անդրոնիկոս,	անդրոնիկեայ.	Անդրոնիկոս:
Երոդոտոս, Երոդոս.	երոդոտեայ.	Երոդոտոս:
Գէորգիոս, Գէորգ.	գէորգեայ, գէորգայ.	Գէորգ:
Մակարիոս, Մակարի, Մակար.	մակարայ.	Մակար:
Դիոս,	դիոյ, դիու.	Դիոս, չաստուած կամ մարդ:
Կոռնելիոս,	կոռնելեայ, կոռնելեաւ.	Կոռնելիոս:
Բիւզանդիոն,	բիւզանդեայ.	Բիւզանդիոն:
Արտեմիս,	արտեմեայ.	Արտեմիս, աստուածուհին:
Դիոկղետիանոս,	դիոկղետեայ. ՇՌ:	Դիոկղետիանոս:
Դոմետիանոս, Դոմետ.	դոմետեայ, դոմետայ.	Դոմետիանոս:

32. Գ. Ըստ այսմ և ըստ հելլենացւոց օրինի՝ յանգեալքն 'ի ոս 'ի կոչելն կոչականն երբեմն զէ, որպէս և յանգեալքն 'ի ոս լինին է. Ագրիպպաս, արքայ Ագրիպպա. Պետրոս, Պետրէ. Պաւղոս, Պաւղէ. Աղէքսանդրոս, Աղէքսանդրէ. Փիլիպպոս, Փիլիպպէ. Անտիգոնոս, Անտիգոնէ. Ղազարոս, Ղազարէ. Տիմոթէոս, ով Տիմոթէէ. Կոռնելիոս, Կոռնելիէ. Գրիգորիոս, Գրիգորիէ: Որք երբեմն նոյն է յանգիւ ուղղական եւ վարին. Կոռնելիէ, Պետրէ, Ղեւոնդիէ, Անդրոնիկէ, Անտիգոնէ, Աղէքսանդրէ, Փիլիպպէ, հոլովեալ ըստ 45. Փիլիպպէի, Փիլիպպէիւ. Արբ 'ի բաժակէն յայնմանէ և Կոռնելիէ. ԱԳ:

33. Դ. Յանգեալքն 'ի ոս՝ երբեմն 'ի յոյն հայցականէն առեալ յանգին 'ի ն, մանաւանդ 'ի նախդրիւ հոլովոյն. Հոմերոս, Հոմերոն, Հոմերոնի. Հառոդոս, Հառոդոն, Մելիտոս, Մելիտոն. Եկաք 'ի Հառոդոն, 'ի Մելիտոն: Այսպէս և այլ յունական հայցականք ուղղականաբար կան առ մեզ, մանաւանդ 'ի նախդրիւ հոլով. որպէս, Ելլադա, Տրովադա, Հերովդիադա, Ոլոմպիադա կամ Ոլիմպիադայ, Կիւկղադայք. Փիլիպպէք կամ Փիլիպէք, 'ի Փիլիպպուս, 'ի Փիլիպպեայ կամ 'ի փիլիպեայ. Թեբք, Թեբաս, զԹեբաս. Աթենք, Աթենաս, յԱթենաս:

34. Ե. Յանգեալքն 'ի ս զկնի բաղաձայնի՝ 'ի հոլովելն կորուսանեն երբեմն զս և զբաղաձայնն փոխեն ըստ հելլենականին. և այլ յանգք ինչ յաւելուած առնուն ըստ յունին. որպէս,

Մինովս,	մինովայ կամ մինոյայ.	Մինոս:
Սփինքս,	սփինգայ.	Այլանդակ հրէշ մը:
Սատիւրս,	սատիւրեայ.	Սատիրոս դեւ մը:
Փենիքս, Փինիքս.	փենիկեայ, փինիկեայ, փինիկայ.	Փենիքս:
Կեկրովփս,	կեկրոփայ կամ կեկրոպայ, կեկրոպեայ.	Կեկրոպ:
Կիւկլովփս, Կիկլոպ.	կիւկլոփայ, կիկլոպայ.	Կիկլոպ:
Պելոփս,	պելոփայ, պելոպայ, պելոպեայ.	Պելոպ:
Իաս,	իասայ կամ իանդայ, իանտեայ.	Իաս:
Կոասաս, Կոասանդ.	կոասասայ, կոասանդեայ.	Կոասաս:
Կղեմէս,	կղեմայ կամ կղեմենտեայ.	Կղեմէս:
Արտեմիս,	արտեմեայ կամ արտեմիդեայ.	Արտեմիս, աստուածուհին:

Քանոնափոն ,	քանոնափոնեայ .	[illegible]
Փիլեգոն ,	փիլեգոնեայ .	[illegible]

35. Զ. Եւ յանգումն սեռականի հոլովմանս երբեմն գրի և փոխի 'ի է իբրև համազօր ընդ նմա (7). որպէս, Աղաչեաց Մանովէ զտէր, և լուաւ աստուած ձայնի Մանովէ. փոխանակ ձայնի Մանովեայ. Դատ. ԺԳ. 8, 9, 21: Սաբէէ որդի Բոքորայ... զհետ Սաբէէ որդւոյ Բոքորայ. փոխանակ զհետ Սաբէեայ կամ Սաբէի. Բ Թագ. Ի. 6: Յովաբ որդի Շարուհէ. Եփ. փոխանակ Շարուհեայ: Ըստ այսմ կան Յեսսէ, Հռիփսիմէ, Գայիանէ, Եփրեմինէ, փոխանակ Յեսսեայ, Հռիփսիմեայ, Գայիանեայ, Եփրեմինեայ: Թերևս այսպէս է և 'ի Պափէ (Գործք), փոխանակ 'ի Պափեայ (31):

36. Է. Առ մեզ բազում ուրեք փոխանակ անուանց աշխարհաց և քաղաքաց վարին անուանք ազգացն կամ բնակչաց, մանաւանդ 'ի վերջահոլովս. որպէս, Պատկեցաւ կրկին Թագաւոր ասորւոց և Թագաւոր եգիպտացւոց. այս է Ասիոյ, Եգիպտոսի: Բնակչացն ասորւոց. Ոմանք յասորւոց անտի Հրէայք. Քան զգայլս արաբացւոց. 'ի Տարօնէ կամ 'ի Տարօնի կիլիկեցւոց. այս ինքն են Ասիոյ, յԱսիոյ, Արաբիոյ, Կիլիկիոյ: — Մեկնեալ յաթենացւոց. Եփեսացւոց և ամենայն ասիացւոց ժողովք. այս է յԱթենայ, Եփեսոսի և ամենայն Ասիոյ: Ըստ այսմ ասին Աքայեցիք, գաղատացիք, գալիլեացիք, Հայք, Յոյնք, Ասորիք, Վիրք, Պարսք, և խմանին Աքայիա, Գաղատիա, Գալիլիա, հայաստան, յունաստան, ասորեստան, վրաստան, պարսկաստան. ընդ եզր ծովուն գալիլեացւոց. այս է ծովուն Գալիլեայ: — Կամ ասի Աշխարհ Հայոց, Յունաց, Վրաց, Պարսից, պաղեստինացւոց, եւլադացւոց. կամ Երկիր եգիպտացւոց, երկիր քաղդէացւոց. այս է Եգիպտոս, քաղդէաստան. Յեգիպտոսէ կոչեցից զորդի իմ. Ա: Յերկրէն եգիպտացւոց կոչեցից զորդի իմ. ԱԳ: Կամ կողմանք Յունաց, կողմանք խաղդեացւոց կամ խաղդէացւոց, կողմանք կրետացւոց, կողմանք փիլիպեցւոց, 'ի կողմանս գալիլեացւոց, ընդ ամենայն կողմն գալիլեացւոց. այս ինքն են յունաստան, խաղդիա, Կրետէ, Փիլիպպէ, 'ի Գալիլիա, ընդ ամենայն Գալիլիա: — Քաղաքն անտիոքացւոց, քաղաքն աթենացւոց, քաղաքն նիկոմիդացւոց, 'ի կեսարացւոց քաղաքին Գամրաց, 'ի քաղաքին համդեցւոց. այս ինքն են Անտիոք, Աթենք, Նիկոմիդիա, 'ի կեսարիա քաղաքին, 'ի Համդ քաղաքի:

37. Ը. Այս հոլովումն սեփական է յատուկ անուանց, մինչև հասարակ անուանք ևս կամ նմանք նոցին իբրև յատուկ վարեալք՝ փոխին յայս հոլովումն, որպէս աստք 'ի վերջ յանուանն Ակն, Զագ, Պարգև, Տէր, Գիտ, Միջագետք, Ոսկեակ, Ակոյշ: Սակայն այլազգացի հասարակ անուանք ինչ իբրև յատուկ համարեալք, ըստ այնմ իսկ և հոլովին ընդ սմին հոլովմամբ. երբեմն և մերս. որպէս,

Ագանոլթ ,	ագանոլթայ .	[illegible]
Գեդդուր ,	գեդդուրայ .	[illegible]
Դաբիր ,	դաբիրայ .	[illegible]
Կասխ կամ Կասխա ,	կասխեայ, կասխեաւ .	[illegible] կամ [illegible]
Հիւղ կամ Հիւղէ ,	հիւղայ, հիւղէայ .	[illegible] կամ [illegible]
Մեքենոլթ ,	մեքենոլթայ, 'ի մեքենոլթայ, մեքենոլթայց կամ մեքենոլթից .	[illegible], կամ [illegible]
Պեկէ ,	պեկեայ, պեկեաւ .	[illegible]
Սադերոլթ ,	սադերոլթայ .	[illegible]
Քերթի , ափէլէթի ,	քերթեայ , ափէլէթեայ .	[illegible]

Քոլլթար ,	քոլլթարայ , քոլլթարաց ·	ւէ́ն գիւլիւ :
Յեսան ,	յեսանայ · ՇԱ ·	արէլա թար :
Շեփոր ,	շեփորայ ·	ծող:
Քրմանոյշ ,	քրմանուշայ ·	թրմ ֆնեկ կամ փասաթր , կէն թառրմ :
Աստուածուհի ,	աստուածուհեայ ·	ֆնեկ մարփ սասփ ասփառած :
Քրմուհի ,	քրմուհեայ ·	կէն թառրմ , թրմ ֆնեկ :

38 · ՕՐԻՆԱԿ ԵՐԿՐՈՐԴ

	Եզակի		Յոգնակի	
Ուղ ·	Սերմն , սերմ ·	հանըփ ·	Սերմանք , սերմունք ·	հանըփէր ·
Սեռ ·	Սերման ·	հանըփի ·	Սերմանց ·	հանըփէրառ ·
Տր ·	Սերման , 'ի սերմն ·	հանըփի ·	Սերմանց , 'ի սերմանս ·	հանըփէրառ ·
Գործ ·	Սերմամբ ·	հանըփով ·	Սերմամբք ·	հանըփէրով ·
Բաց ·	'ի Սերմանէ ·	հանըփէ ·	'ի Սերմանց ·	հանըփէրէ ·
Հայց ·	զՍերմն ·	հանըփը ·	զՍերմանս , զսերմունս ·	հանըփէրը :

39 · Այսպէս հոլովին բազում անուանք յանգեալք 'ի ն , և այլք ոմանք , որպէս և յանգեալքն 'ի ում , յորս ու փոխի 'ի ե (25) , և ըստ նմին նմանու- թեան և յայլ ոմանս մնանէ այն է կամ այլ եւ աւելի տառ : — Դիտեա առ , որպէս և յերկրորդ հոլովման և յերկրորդ օրինակի վեցերորդին , զի հոլովիչ ձայնաւորն ոչ 'ի վերջն յարի , այլ մնանէ 'ի մէջ երկուցյետին բա- ղաձայնիցն կամ յառաջ քան զյետինն : Եւ զի ամենեցուն որոց վերջին վանկի ձայնաւորն է ը , ոչ յաւելմամբ լոկ քեի և սեի լինին յոգնականք , այլ սովո- րաբար յաւելմամբ ամբողջ վանկի · իսկ որոց չէ ը , սովորաբար սոսկ քեիւ :

Ակն ,	ական , յականէ կամ յակնէ , ականք , ակունք ·	աչք · ջրի աղբիւր կամ ծակ · պատուական քար կամ գոհար :
Արեգակն ,	արեգական , յարեգականէ կամ յա- րեգակնէ , արեգակունք ·	արեգակ :
Շանչանն ,	շանչանան , շանչանունք ·	լուսնի յնս կամ ասուփ յնս բան :
Փայծաղն ,	փայծաղան , 'ի փայծաղանէ , փայ- ծաղունք ·	փայծաղ :
Աղեղն ,	աղեղան , յաղեղանէ կամ յաղեղնէ , աղեղունք ·	աղեղ :
Եղեան ,	եղեաան , յեղեաանէ ·	լարիք , ճառա :
Ջերմն , ջերմ ·	ջերման , 'ի ջերմանէ , ջերմանք ·	ջերմ , փէնդ :
Հիմն ,	հիման (1) , 'ի հիմանէ , հիմունք ·	հիմ :
Հիւսն ,	հիւսան , 'ի հիւսանէ , հիւսունք ·	թայփ բանող , հիւսն :
Կողմն , կողմ ·	կողման , 'ի կողմանէ , կողմանք , կողմունք ·	կողմ , դի :

(1) Յայս բառ ի ոչ փոխի 'ի ը ըստ 25 · վասն զի է ինն բառն՝ առեալ զիթու- հայցոյն հ :

Ողոռն,	ողոռան, ողոռունք, ողոռանց կամ ողորան, ողորանց.	ուլա, մաղ, կամ նման էւր բան :
Ողեռն,	ողեռան, ողեռունք, ողեռանց կամ ողեանց, կամ ողերան, ողերունք.	
Որդն,	որդան, յորդանէ կամ յորդնէ, որդունք.	որդ :
Որոմն,	որոման, յորոմանէ կամ յորոմնէ, որոմունք.	որոմ :
Ուլն,	ուլան, յուլանէ, ուլունք.	Հիղ. Հիղնօյ :
Ունկն,	ունկան, յունկանէ, ունկունք.	ականջ. բռնելու տեղ :
Ամառն,	ամառան (1), յամառանէ, ամառունք.	ամառ :
Ձմեռն,	ձմերան, 'ի ձմերանէ, ձմերունք.	ձմեռ :
Գեղարդն,	գեղարդան կամ գեղարդեան, գեղարդունք.	տէգ, նիզակ :
Եռանդն,	եռանդան կամ եռանդեան, եռանդամբ, եռանդեամբ.	եռալը, Հրթռալը. ջոյթ, Հոգ :
Գոլթն,	գոլթան, գոլթամբ.	Գոլին տաքանալը :
Ծաղկոտն,	ծաղկոտան, ծաղկոտամբ.	Ծաղկոտն, ծաղկանոց յոր :
Անուն,	անուան, յանուանէ, անուանք, անունք, զանուանս, զանունս (Թիւք ԼԲ).	անուն :
Ձեղուն,	ձեղուան, 'ի ձեղուանէ, ձեղունք, ձեղուանց.	տան ծածք, առիք :
Մահ,	մահուան, 'ի մահուանէ, մահուանք, մահունք.	մահ, մեռնելը :
Պաշտօն,	պաշտաման, 'ի պաշտամանէ, պաշտամունք. Երբեմն պաշտօնք, զպաշտօնս.	պաշտօն, ծառայութիւն :
Ձին,	ձեան, ձեամբ, 'ի ձեանէ կամ 'ի ձինէ, ձինք.	ձուն կամ ձիւն :
Սին,	սեան, սեամբ, 'ի սեանէ կամ 'ի սինէ, սինք.	սիւն :
Հերին,	հերեան, հերեամբ կամ հերան, հերամբ.	հերուն, մախաթ :
Արին,	արեան, արեամբ, յարենէ (2), արինք.	արուն :
Զօրութիւն,	զօրութեան, զօրութեամբ, 'ի զօրութենէ, զօրութիւնք.	զօրութիւն, ուժ :

---

(1) Եւ յայլ անուանս և բայս տառն ր յառաջ քան զնիկ ն 'ի յատկութենէ լեզուիս միշտ է և լինի ռ. և նոյն ռ յանջատիլն 'ի նուէ ուրեք ուրեք լինի ր: Տես զնի Գուռն, և 'ի 63 Լեառն և 'ի 70 Այր. և 'ի 319, 330 Բառնամ, գառնամ. և 'ի 390, 400 Առնեմ, յառնեմ: Բայց ր որ ձայնաւորաւ անջրպետեալ է 'ի բուն բառին, 'ի հոլովմն չփոխի 'ի ռ. որպէս Գարուն, գարնան. վէրին, վէրնոյ :

(2) Բացառականն, քանզի 'ի տրականէն է, 'ի եան, ին յանգեալ տրականաց այսր հոլովման և վեցերորդին՝ կազմի փոխելով ըստ օրինի (25) զէա 'ի է մանաւանդ 'ի բազմավանկս, և ոչ 'ի ը անգիր: Եւ այս էա ըստ օրինի փոխեալ 'ի է, ոչ զատ հոլով[illegible]

H 25270
ГОС. БИБЛИОТЕКА
ՀՍՍՌ ... СССР
им. МЯСНИКЯНА
ԳՐԱԴԱՐԱՆ

Քրթմնջիւն ,	քրթմնջեան . 'ի քրթմնջենէ կամ 'ի քրթմնջանէ (1) .	տրտնջալը :
Սոխն ,	սոխան , սոխամբ , 'ի սոխենէ , սոխինք .	ծէծ , խարծը :
Վայլ ,	վայլուեան , 'ի վայլուենէ .	Հայր . Հայրուան օրը :
Տիւ ,	տուընջեան , տուընջեամբ , 'ի տուընջենէ (2) .	ցորէկ :

40 . Անեզականք

Ադամանք ,	ադամանց , ադամամբք .	Ադամին տօհմ մարդիկը :
Վարդանանք ,	վարդանանց , վարդանամբք .	Վարդանին [illegible] եղողները :
Արտեւանունք ,	արտեւանանց , արտեւանամբք .	աչքի թարթիչները . [illegible] :
Դաշնամունք ,	դաշնամանց , դաշնամամբք .	[illegible] :
Խրամունք ,	խրամանց , խրամամբք .	[illegible] :
Իրաւունք ,	իրաւանց , իրաւամբք .	Իրաւունք :
Մկանունք ,	մկանանց , մկանամբք .	[illegible] կամ երեսը :
Սրունք ,	սրուանց կամ սրանց .	Ճանէր , ճանէր :

41 . Փոփոխմանք

Ասեղն , ասիղն .	ասղան , յասղանէ , ասղունք .	ասեղ :
Թիթեղն ,	թիթղան , 'ի թիթղանէ , թիթղունք .	թիթեղ , թերթ :
Լխեռն ,	լխուան կամ լուան (3) , 'ի լխուանէ , լխուունք , լուունք .	[illegible] :
Եղէգն ,	եղեգան , յեղեգանէ , եղեգունք .	եղէգ :
Թէկն , Թեկն .	թիկան , 'ի թիկանէ , թիկունք .	[illegible] :
Բամբիշն ,	բամբշան , 'ի բամբշանէ կամ 'ի բամբշնէ .	խաթուն , խաթուն աղջիկ :
Սկիզբն , սկիզբն .	սկզբան , 'ի սկզբանէ , սկզբունք .	սկիզբ :
Քիրան ,	քրտան , 'ի քրտանէ , քրտունք .	քրտինք :
Գուռն ,	գրան , 'ի գրանէ , գրունք .	գուռ :
Նուռն ,	նռան , 'ի նռանէ , նռունք .	նուռ :
Ուսումն ,	ուսման , յուսմանէ , ուսմունք .	ուսում :
Պաշտօն ,	պաշտաման , 'ի պաշտամանէ , պաշտամունք .	պաշտելը :

---

(1) Բայց 'ի [illegible] յանգից՝ որ հոլովին անխտիր , այլ բայանուանք յանգեալք 'ի սոյն [illegible] , որպէս կայթիւն , լալիւն , գոչիւն , հնչիւն , շշնջիւն , ոչ հոլովին սովորաբար 'ի վերջահոլովս , այլ 'նախադրիւ միայն , և փոխանակ սորին այլ յանգք , որպէս կայթումն , լալումն , գոչումն , հնչումն , շշնջանք , եւ :

(2) Այլ է և ուղղական Տուընջեան , տուընջենի , տուընջենիւ . Եղև երեկոյ և եղև տուընջեան , որ մի . Վ : Տես 98 , 99 , 119 :

(3) Դիտելի է փոխումն և խոյ վերջընթեր ձայնկին 'ի լուան , լուունք , ըստ 25 :

Պայտն,	պատան, 'ի պատանէ, պատունք, պատանց (Մկբ. Գ).	Դուար:
Եղեամն,	եղեման, յեղեմանէ, եղեմունք.	Եղեմ:
Կորեակ,	կորեկան, 'ի կորեկանէ.	Կորեկ:
Աղջիկ,	աղջկան, աղջկամբ կամ աղջկաւ, յաղջկանէ, աղջկունք.	Աղջիկ:
Մարդիկ,	մարդկան, մարդկամբ կամ մարդկաւ, 'ի մարդկանէ. (անյոգնական) (1)	Մարդիկ կամ Մարդեր:
Փոքրիկ,	փոքրկան, 'ի փոքրկանէ, փոքրկունք.	Պզտիկ:
Աստղիկ,	աստղկան, աստղկամբ, յաստղկանէ.	Աֆրոդիտէ աստուածուհին:
Յուսիկ,	յուսկան, 'ի յուսկանէ.	Յուսիկ մեր հայրապետը:
Մանուկ,	մանկան, 'ի մանկանէ, մանկունք.	Տղայ, մանչ:
Խլուրդ, խլուրդն.	խլդան, 'ի խլդանէ, խլուրդք.	Խլուրդ, գետնի մուկ:
Գարուն,	գարնան, 'ի գարնանէ, գարունք.	Գարուն, առջի ամառ:
Աշուն,	աշնան, յաշնանէ, աշունք.	Աշուն:
Շուն,	շան, 'ի շանէ, շունք, շանց.	Շուն:
Տուն,	տան (2), 'ի տանէ, տունք, տանց.	Տուն:
Տեղի,	տեղեան, 'ի տեղենէ, տեղիք, տեղեանց.	Տեղիք, տեղ:
Հանգիստ,	հանգստեան, 'ի հանգստենէ, հանգիստք, հանգստեանց.	Հանգիստ:
Գալուստ,	գալստեան, 'ի գալստենէ, գալուստք, գալստեանց.	Գալը:
Կորուստ,	կորստեան, 'ի կորստենէ, կորուստք, կորստեանց.	Կորսուիլը, կորսուած բան:
Փախուստ,	փախստեան, 'ի փախստենէ, փախուստք.	Փախչիլը:
Ժողովուրդ,	ժողովրդեան, 'ի ժողովրդենէ, ժողովուրդք, ժողովրդոց.	Ժողովուրդ:
Խորհուրդ,	խորհրդեան, խորհրդեամբ, խորհուրդք, խորհրդոց.	Խորհուրդ, մտածութիւն:
Ծնունդ,	ծննդեան, 'ի ծննդենէ, ծնունդք, ծննդոց.	Ծնունդ, ծնանիլը:

42. ԵՐԿՐՈՐԴ ՀՈԼՈՎՈՒՄՆ

ՊԱՐԶ Ե

	Եզակի		Յոգնակի	
Ուղ.	Համր.	Մունջ.	Համրք.	Մունջեր.
Սեռ.	Համրի.	Մունջին.	Համրից.	Մունջերու.
Տր.	Համրի, 'ի համր.	Մունջին.	Համրից, 'ի համրս.	Մունջերու.
Գործ.	Համրբ.	Մունջով.	Համրբք.	Մունջերով.
Բաց.	'ի Համրէ.	Մունջէ.	'ի Համրից.	Մունջերէ.
Հայց.	զՀամր.	Մունջը.	զՀամրս.	Մունջերը:

---

(1) Սովորաբար անյոգնական է հայնիւ. սակաւ ուրեք գտանի մարդկօք, մարդկամբք, բոլոր մարդիկը:

(2) Այսի և տա տնին իբրև մակբայ, տանը, տան մէջ:

Այսպէս հոլովին անուանք յանգեալք 'ի ըր, ըղ, և սակաւք 'ի [illegible].

Ազդր,	ազդեր, ազդերք, յազդերէ.	[illegible]
Կայսր,	կայսեր, կայսերք, 'ի կայսերէ.	[illegible]
Վագր,	վագեր, վագերք, 'ի վագերէ.	[illegible]
Տայգր,	տայգեր, տայգերք, 'ի տայգերէ.	[illegible]
Տարր,	տարեր, տարերք, 'ի տարերէ, 'ի տարրէ.	[illegible]
Եզր,	եզեր, եզերք, յեզերէ.	[illegible]
Ոսկր,	ոսկեր, ոսկերք, յոսկերէ.	[illegible]
Ուստր,	ուստեր, ուստերք, յուստերէ.	[illegible]
Անգղ,	անգեղ, անգեղք, յանգեղէ.	[illegible]
Արկղ,	արկեղ, արկեղք, յարկեղէ, յարկղէ.	[illegible]
Աստղ,	աստեղ, աստեղք, յաստեղէ.	[illegible]
Եւղ,	եւեղ, եւեղք, եւեղք.	[illegible]
Բանակետղ,	բանակետեղք կամ բանակետղք, զբանակետղս.	[illegible]
Կոճղ,	կոճեղ, կոճեղք.	[illegible]

Անեզական

Տիեզերք,	տիեզերց, տիեզերբք.	[illegible]

43. Փոփոխմամբ

Լեառ,	լռեր, լռերք, 'ի լռերէ.	[illegible]
Դուստր,	դստեր, դստերք, 'ի դստերէ, դստերբք, զդստերս, ուրեք՝ զդուստրս.	[illegible]
Կուպր,	կպեր, կպերք.	[illegible]
Ալիւր,	ալեր, ալերք, յալերէ.	[illegible]
Աղբիւր կամ աղբեր.	աղբեր (1), աղբերք, յաղբերէ կամ յաղբիւրէ, աղբիւրք, աղբերբք.	[illegible]
Եղջիւր կամ եղջեր.	եղջեր, եղջերք, յեղջերէ, եղջիւրք, եղջերբք.	[illegible]
Շիգղ կամ շինգղ.	շգեղ, շգեղք.	[illegible]
Սիկղ,	սկեղ, սկեղք.	[illegible]

44. Եզակի գործիականն, յաճախ եւ յոգնական հոլովքն, լինին և ըստ առաջին օրինակի առաջին հոլովման կամ թէ առեալ վեցերորդին. համերաւ, համերաց, համերօք. կայսերաւ, կայսերաց, կայսերօք. տիեզերք, տիեզերաց, տիեզերօք. ոսկերք, ոսկերաց, ոսկերօք. ուստերք, ուստերաց, ուստերօք. դստերք, դստերաց, դստերօք. աստեղք, աստեղաց, աստեղօք. աղբիւրաց կամ աղբերաց, աղբերօք. եղջերաց, եղջերօք.

(1) Հինքն որ զուղղականն գրեն աղբեւր, եղջեւր, երբեմն և զսեռականն պահեն նոյնպէս, աղբեւր (Առակ. ԽԵ.) եղջեւր, փոխանակ աղբեր, եղջեր, որք և նոյնպէս ուղղական են և սեռական:

45. ԵՐՐՈՐԴ ՀՈԼՈՎՈՒՄՆ

ՊԱՐԶ Ի

	Եզակի		Յոգնակի	
Ուղ.	Այր.	քարայր.	Այրք.	քարայրեր.
Սեռ.	Այրի.	քարայրի.	Այրից.	քարայրերու.
Տր.	Այրի, յայր.	քարայրի.	Այրից, յայրս.	քարայրերու.
Գործ.	Այրիւ.	քարայրով.	Այրիւք.	քարայրերով.
Բաց.	յԱյրէ.	քարայրէ.	յԱյրից.	քարայրերէ.
Կոչ.	զԱյր.	քարայրը.	զԱյրս.	քարայրերը:

46. Այսպէս հոլովին բազում անուանք: Յոգնակի գործիականն գտանի ուրեք և էաք, էօք. լարեօք. Նոթ. ա. 6. փոխանակ լարիւք կամ լարօք. տես 67, 59: — 'Ի օտարազգի անուանք առնուն յեզակի վերջահոլովն և 'ի յոգնականն. Յուդա, Յուդայի, 'ի Յուդայէ, Յուդայք, Յուդայից. կասիա, կասիայի, կասիայք, կասիայից: Զայսն իմա և զայլոց հոլովմանց:

Արքայ,	արքայի, արքայիւ, յարքայէ.	արքայ, թագաւոր:
Բան,	բանի, բանիւ, 'ի բանէ.	խօսք, բան:
Բառ,	բառի, բառիւ, 'ի բառէ.	բառ:
Կայան,	կայանի, կայանիւ, 'ի կայանէ.	կենալու տեղ:
Հաց,	հացի, հացիւ, 'ի հացէ.	հաց:
Մայր,	մայրի, մայրիւ, 'ի մայրէ.	մայր ծառ:
Վարդ,	վարդի, վարդիւ, 'ի վարդէ.	վարդ:
Նետ,	նետի, նետիւ, 'ի նետէ.	նետ:
Հալուէ,	հալուէի, հալուէիւ. մերթ հալուի, հալուիւ.	հալուէ:
Մարգարէ,	մարգարէի, մարգարէիւ, 'ի մարգարէէ.	մարգարէ:
Իժ,	իժի, իժիւ, յիժէ.	իժ օձ:
Գոյ,	գոյի, գոյիւ, 'ի գոյէ.	եղած բան:
Կող,	կողի, կողիւ, 'ի կողէ.	կող:
Ուխտ,	ուխտի, ուխտիւ, յուխտէ.	ուխտ:
Տօն,	տօնի, տօնիւ, 'ի տօնէ.	տօն:
Օձ,	օձի, օձիւ, յօձէ.	օձ:
Հայկ,	հայկի, հայկիւ.	Հայոց մեր ազգին նախահայրը:
Խոսրով,	խոսրովի, խոսրովիւ.	Խոսրով:
Գրիգոր,	գրիգորի, գրիգորիւ.	Գրիգոր:
Տիտոս,	տիտոսի, տիտոսիւ.	Տիտոս:
Եփեսոս,	եփեսոսի, եփեսոսիւ.	Եփեսոս քաղաք:
Քրիստոս,	քրիստոսի, քրիստոսիւ.	Քրիստոս:
Յուդա,	յուդայի, յուդայիւ.	Յուդա:
Եղիա,	եղիայի, եղիայիւ.	Եղիա:
Փեղիպպոս, Փիլիպպոս.	փեղիպպոսի, փիլիպպոսի, փեղիպպոսիւ.	Փիլիպոս:
Գրիգորիս,	գրիգորիսի, գրիգորիսիւ.	Գրիգորիս:
Վահրիճ,	վահրիճի, 'ի վահրիճէ.	Վահրիճ:

Բենիամին ,	բենիամինի կամ բենիամենի .	Բէնիամին :
Արհմն ,	արհմնի կամ արհմենի .	Արհմն պարսից չաստուածը :
Յիսուս ,	յիսուսի , յիսուսիւ .	Յիսուս :
Սաւուղ ,	սաւուղի , սաւուղիւ . }	Սաւուղ :
Շաւուղ ,	շաւուղի կամ շաւղի , շաւուղիւ . }	
Աղեքսանդրոս , Աղեքսանդր .	աղեքսանդրոսի , աղեքսանդրի .	Աղէքսանտր :
Անտոնիոս , Անտոն .	անտոնիոսի , յանտոնիոսէ , անտոնի , յանտոնէ .	Անթոնիոս , Անթոն :
Արսենիոս , Արսենի , Արսէն .	արսենիոսի , արսենի .	Արսէնիոս , Արսէն :
Հոմերոս , Հոմեր , Հոմերոն .	հոմերոսի , հոմերի , հոմերոնի .	Հոմերոս :
Թովմաս ,	թովմայի , թովմայիւ .	Թովմաս :
Ղուկաս ,	ղուկայի .	Ղուկաս :
Եւսեբիոս , Եւսեբէս .	եւսեբիոսի , եւսեբի .	Եւսեբիոս :
Որոգինէս ,	որոգինեսի , որոգինի .	Որոգինէս :
Մատթէոս ,	մատթէոսի , մատթէի .	Մատթէոս :
Տիմոթէոս ,	տիմոթէոսի , տիմոթէի .	Տիմոթէոս :
Կոռնելիոս ,	կոռնելիոսի , կոռնելի , կոռնիելի , 'ի կոռնելէ .	Կոռնէլիոս :
Իկոնիոն ,	իկոնիոնի , յիկոնիոնէ կամ յիկոնիէ (գործք) .	Իկոնիոն , գաւառ :
Աղեքսանդրիա , Աղեքսանդր .	աղեքսանդրի .	Աղէքսանտրիա , Իսկէնտէրիէ :

47 . Անեզականք

Հրաշք ,	հրաշից , հրաշիւք , 'ի հրաշից .	հրաշք :
Ելք ,	ելից , ելիւք , յելից .	Էլլէլը :
Սրունք ,	սրունից .	ճանէր :
Աղօթք ,	աղօթից , աղօթիւք , յաղօթից .	աղօթք :
Աղուանք ,	աղուանից , աղուանիւք , յաղուանից .	Աղուանք աշխր :

48 . Փոփոխմամբ

Իջ .	իջի , իջիւ , յիջէ .	Իջեւանը . Ողբի երեւ :
Շէն ,	շինի , շինիւ , 'ի շինէ .	շէնլիք . գեղ :
Հանդէս ,	հանդիսի , հանդիսիւ , 'ի հանդիսէ .	հանտէս :
Աղէտ ,	աղիտի կամ աղէտի , աղիտիւ , աղէ-տիւ .	ֆելաքէթ , խէլաճաթիւն , խայիթ :
Խէթ ,	խիթի կամ խէթի , խիթիւ , խէթիւ .	արգէլք . խիղճ , ցաւ , ճար :
Անէծք ,	անիծից , անիծիւք , յանիծից .	անէծք :
Իղձ ,	ըղձի , ըղձիւ , յըղձէ .	ֆաղլիանք :
Ռունչ ,	ռնչի , ռնչիւ , յռնչէ .	բուռն :
Ռունչք ,	ռնչից , ռնչիւք , յռնչից .	ռունէցածը , ռառնցուածք :
Խիղճ ,	խղճի , խղճիւ , 'ի խղճէ .	Խիղճ , խճմտանք :
Սիրտ ,	սրտի , սրտիւ , 'ի սրտէ .	յիրէք :
Ճշմարիտ ,	ճշմարտի , ճշմարտիւ , 'ի ճշմարտէ .	ճշմարիտ , իրաս :
Բրուտ ,	բրտի , բրտիւ , 'ի բրտէ .	բրուտ , հողէ աման շինող :
Խուլ .	խլի , խլիւ , 'ի խլէ .	խուլ :
Օգուտ ,	օգտի , օգտիւ , յօգտէ .	օֆայտ , լաս .

Լեարդ,	լերդի, լերդիւ, 'ի լերդէ.	լեարդ:
Կայեան,	կայենի, կայենիւ, 'ի կայենէ.	բնակելու տեղ:
Մատեան,	մատենի, մատենիւ, 'ի մատենէ.	գիրք:
Յոբելեան,	յոբելենի, յոբելինի, յոբելինիւ, 'ի յոբելինէ.	յոբելեան, ներողութեան տարի:
Աշտեայ,	աշտէի, աշտէիւ, յաշտէէ.	թեգ, նիզակ:
Դուզնաքեայ,	դուզնաքէի, դուզնաքէիւ, 'ի դուզնաքէէ.	[illegible]
Հրեայ,	հրէի, հրէիւ, 'ի հրէէ.	հրեայ:
Սկեսրեայ,	սկեսրէի, սկեսրէիւ, 'ի սկեսրէէ.	[illegible], էրկանը հայրը:
Վաղիւ,	վաղուի, 'ի վաղուէ.	վաղը, վաղուան օրը:
Անոյշ,	անուշի, անուշիւ, յանուշէ.	անուշ:
Կոյս,	կուսի, կուսիւ, 'ի կուսէ.	կոյս, աղջիկ:
Համբոյր,	համբուրի, համբուրիւ, 'ի համբուրէ.	պագնելը, պաչիկ:
Աբէլ.	աբելի կամ աբէլի, աբելիւ, աբէլիւ.	Աբէլ:
Արէս,	արիսի կամ արեսի, արիսիւ, արեսիւ.	Արէս [illegible]:
Իսրայէլ.	իսրայելի կամ իսրայէլի, իսրայելիւ, իսրայէլիւ.	Իսրայէլ:
Կայէն, Կային.	կայենի, կայենիւ, 'ի կայենէ.	Կայէն:
Մովսէս,	մովսիսի կամ մովսեսի կամ մովսէսի, մովսիսիւ, մովսեսիւ, մովսէսիւ.	Մովսէս:
Արտաշէս,	արտաշիսի, արտաշեսի, արտաշէսի, արտաշիսիւ, արտաշեսիւ, արտաշէսիւ.	Արտաշէս:
Որմիզդ,	որմզդի, որմզդիւ, յորմզդէ.	Որմզդ [illegible]:
Դաւիթ,	դաւթի, դաւթիւ, 'ի դաւթէ.	Դաւիթ:
Կոստանդնուպօլիս,	կոստանդնուպօլսի, կոստանդնուպօլսիւ, 'ի կոստանդնուպօլսէ.	Կոստանդնուպօլիս, Ստամպօլ:
Գալիլեայ,	գալիլէի, գալիլէիւ, 'ի գալիլէէ.	Գալիլեա գաւառը:
Ազարիա կամ Ազարեայ,	ազարէի.	Ազարիա:
Հաշտեանք,	հաշտենից.	Հաշտենից գաւառը:

49. ՉՈՐՐՈՐԴ ՀՈԼՈՎՈՒՄՆ

ՊԱՐԶ Ո

	Եզակի		Յոգնակի	
Ուղ.	Մարդ.	մարդ.	Մարդք.	մարդեր.
Սեռ.	Մարդոյ.	մարդու.	Մարդոց.	մարդերու.
Տր.	Մարդոյ, 'ի մարդ.	մարդու.	Մարդոց, 'ի մարդս.	մարդերու.
Գործ.	Մարդով.	մարդով.	Մարդովք (1).	մարդերով.
Բաց.	'ի Մարդոյ.	մարդէ.	'ի Մարդոց.	մարդերէ.
Հայց.	զՄարդ.	մարդը.	զՄարդս.	մարդերը:

(1) Վասն մօտութեան ձայնին գրի յաճախ և մարդօք, ամպօք, բերանօք, թեւօք, անասնօք, պահօք, ցաւօք: Սակաւ ուրեք և եզակիւնն. գին, գնոյ, գնով, գնաւ (Բ Մկ. ԺԶ). ցորեան, ցորենոյ, ցորենով, ցորենաւ (Երեմ. ԽԴ). մի, միոյ, միով, միաւ (Եփ):

Այսպէս հոլովին բազում անուանք.

Աստուած,	աստուծոյ, աստուծով, յաստուծոյ.	ճշմարիտ աստուած:
Աստուած,	աստուածոյ, աստուածով, յաստուածոյ.	սուտ աստուած:
Ամպ,	ամպոյ, ամպով, յամպոյ.	ամպ:
Բարբառ,	բարբառոյ, բարբառով, 'ի բարբառոյ.	խօսք, ձայն:
Բերան,	բերանոյ, բերանով, 'ի բերանոյ.	բերան:
Հայ,	հայոյ, հայով, 'ի հայոյ.	հայ:
Հարաւ,	հարաւոյ, հարաւով, 'ի հարաւոյ.	հարաւ, լօտօս:
Գետ,	գետոյ, գետով, 'ի գետոյ.	գետ:
Երգ,	երգոյ, երգով, յերգոյ.	երգ:
Ծեր,	ծերոյ, ծերով, 'ի ծերոյ.	ծեր:
Թև,	թևոյ, թևով, 'ի թևոյ.	թև:
Երէ,	երէոյ, մերթ՝ երիոյ, երէով, յերէոյ, երէոց, երիոց.	վայրի կենդանի, կենդանի:
Ձի,	ձիոյ, ձիով, 'ի ձիոյ.	ձի:
Հիւսիւս կամ հիւսիս,	հիւսիսոյ, հիւսիսով կամ հիւսիսիւ.	հիւսիս, փօրէյազ:
Հող,	հողոյ, հողով, 'ի հողոյ.	հող:
Հողմ,	հողմոյ, հողմով, 'ի հողմոյ.	հով, քամի:
Սով,	սովոյ, սովով, 'ի սովոյ.	սով, անօթութիւն:
Ձու,	ձուոյ, ձուով, 'ի ձուոյ.	հաւկիթ:
Ուս,	ուսոյ, ուսով, յուսոյ.	ուս:
Օդ,	օդոյ, օդով, յօդոյ.	օդ:
Այրարատ,	այրարատոյ, այրարատով.	Այրարատ գաւառ:
Արճէշ,	արճէշոյ, արճէշով.	Արճէշ, Պարսից լափառածը:
Արշակաւան,	արշակաւանոյ.	Արշակաւան քաղաք:
Ուտի,	ուտիոյ, ուտիով.	Ուտի գաւառ:
Պաշտեայն,	պաշտեայնոյ, 'ի պաշտեայնոյ կամ 'ի պաշտեայնէ.	Պաշտեայն գաւառ:
Գրիգոր,	գրիգորոյ, գրիգորով.	Գրիգոր:
Սեպուհ (լեառն)	սեպուհոյ, սեպուհով.	Սեպուհ լեառ:
Մակեդոնիա,	մակեդոնիոյ կամ մակեդոնեայ (64).	Մակեդոնիա գաւառ:
Սամարիա,	սամարիոյ կամ սամարեայ. Նխ.	Սամարիա գաւառ:
Բիւզանդիոն,	բիւզանդիոյ.	Բիւզանդիոն:

50. Անեզական

Պաշք,	պաշոց, պաշովք, 'ի պաշոց.	պաք:
Տիք,	տիոց, տիովք, 'ի տիոց.	տարիք, տարիքի լափ:
Դժոխք,	դժոխոց, դժոխովք, 'ի դժոխոց.	դժոխք:
Տայք,	տայոց, տայովք, 'ի տայոց.	Տայոց գաւառ:

51 · Փոփոխմամբ

	Իշոյ, իշով, յիշոյ ·	էշ:
Էշ,		
Գոմէշ,	գոմիշոյ, գոմիշոց կամ գոմշոյ, գոմշոց ·	Գոմէշ, մանդա:
Սէր,	սիրոյ, սիրով, 'ի սիրոյ ·	սէր:
Հին,	հնոյ, հնով, 'ի հնոյ ·	հին:
Կնիք,	կնքոյ, կնքով, 'ի կնքոյ ·	Կնիք, դրոշմ, [illegible]թեան:
Մարմին,	մարմնոյ, մարմնով, 'ի մարմնոյ ·	մարմին:
Երկնային,	երկնայնոյ, երկնայնով, յերկնայնոյ ·	Երկինքի:
Վերին,	վերնոյ, վերնով, 'ի վերնոյ ·	Վերի:
Ընդ,	ընդոյ, ընդով, յընդոյ ·	հընտեղէն:
Հուր,	հրոյ, հրով, 'ի հրոյ ·	կրակ:
Ջուր,	ջրոյ, ջրով, 'ի ջրոյ ·	ջուր:
Սուրբ,	սրբոյ, սրբով, 'ի սրբոյ ·	սուրբ, մաքուր:
Խորհուրդ,	խորհրդոյ, խորհրդով, 'ի խորհրդոյ ·	Խորհուրդ, մտածու-թեան:
Անսասան,	անսասնոյ, անսասնով, յանսասնոյ ·	անսասան:
Անուր,	անրոյ, անրով, յանրոյ.	Երկաթէ, քարէ մէկ օղ:
Կուռք,	կռոց, կռովք, 'ի կռոց ·	կուռք:
Կոչունք,	կոչնոց, կոչնովք, 'ի կոչնոց ·	հարսնիք, մեծ սեղան:
Եղեւն,	եղեւնոյ, եղեւնով, յեղեւնոյ ·	եղած:
Ցորեան,	ցորենոյ, ցորենով, 'ի ցորենոյ ·	ցորեն:
Գրեան,	գրենոյ, գրենով, 'ի գրենոյ ·	Գրքեր:
Որեար,	որերոյ, որերով, յորերոյ ·	մարդիք:
Սեաւ,	սեւոյ, սեւով, 'ի սեւոյ ·	սեւ:
Սեամք,	սեմոց, սեմովք, 'ի սեմոց ·	շեմ:
Անդեայ,	անդեոյ, անդեով, յանդեոյ, անդեոց կամ անդիոյ (1), անդիոց ·	Նախիր, պախրէ:
Թիւ,	թուոյ, թուով, 'ի թուոյ ·	Թիւ, համրանք:
Անիւ,	անուոյ, անուով, յանուոյ ·	անիւ, ճղուղ, ճախարակ:
Պատիւ,	պատուոյ, պատուով, 'ի պատուոյ ·	պատիւ:
Գոյն,	գունոյ, գունով, 'ի գունոյ ·	գոյն, գոյն:
Լոյս,	լուսոյ, լուսով, 'ի լուսոյ ·	լոյս, լոյս:
Կարին,	կարնոյ, կարնով, 'ի կարնոյ ·	Կարին քաղաքը:
Սանատրուկ,	սանատրկոյ, սանատրկով, 'ի սանատրկոյ ·	Սանատրուկ:
Սանդուխտ,	սանդխտոյ, սանդխտով, 'ի սանդխտոյ ·	Սանդուխտ:
Վռամշապուհ,	վռամշապհոյ կամ վռամշապուհոյ ·	Վռամշապուհ:
Թամուղ,	Թամղոյ, Թամղով ·	Թամուղ, Անտոնիս անուն մը:

(1) Գտանի ուրեք Ի փոխանակ 'ի – և գրեալ անդւոյ, անդւոց (6):

52. ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՀՈԼՈՎՈՒՄՆ

ՊԱՐԶ ՈՒ

ՕՐԻՆԱԿ ԱՌԱՋԻՆ

	Եզակի		*Յոգնակի*	
Ուղ.	Զարդ.	[illegible]	Զարդք.	[illegible]
Սեռ.	Զարդու.	[illegible]	Զարդուց.	[illegible]
Տր.	Զարդու, 'ի զարդ.	[illegible]	Զարդուց, 'ի զարդս.	[illegible]
Գործ.	Զարդու.	[illegible]	Զարդուք.	[illegible]
Բաց.	'ի Զարդուէ, 'ի զարդէ, 'ի զարդու.	[illegible]	'ի Զարդուց.	[illegible]
Հայց.	զԶարդ.	[illegible]	զԶարդս.	[illegible]

Այսպէս հոլովին

Այգ,	այգու, յայգուէ.	[illegible]
Համար,	համարու, 'ի համարուէ.	[illegible]
Սպաս,	սպասու, 'ի սպասուէ.	[illegible]
Վնաս,	վնասու, 'ի վնասուէ.	[illegible]
Գանձ,	գանձու, 'ի գանձուէ, 'ի գանձէ.	[illegible]
Դաս,	դասու, 'ի դասուէ, 'ի դասէ.	[illegible]
Խրատ,	խրատու, 'ի խրատուէ, 'ի խրատէ.	[illegible]
Ճակատ,	ճակատու, 'ի ճակատուէ, 'ի ճակատէ.	[illegible]
Նախանձ,	նախանձու, 'ի նախանձուէ, 'ի նախանձէ.	[illegible]
Զգեստ,	զգեստու, 'ի զգեստուէ, 'ի զգեստէ.	[illegible]
Ուղտ,	ուղտու կամ ըղտու, յուղտուէ, յուղտէ.	[illegible]
Զօր,	զօրու, 'ի զօրուէ, 'ի զօրէ.	[illegible]
Ժամ,	ժամու, 'ի ժամէ.	[illegible]
Հաւ,	հաւու, 'ի հաւէ.	[illegible]
Համբաւ,	համբաւու, 'ի համբաւէ.	[illegible]
Սակաւ,	սակաւու, 'ի սակաւէ.	[illegible]
Արև,	արևու, յարևէ.	[illegible]
Ծով,	ծովու, 'ի ծովէ.	[illegible]
Առաւօտ,	առաւօտու, յառաւօտէ.	[illegible]
Ձագ,	ձագու, ձագուց.	[illegible]
Մահ,	մահու, մահուց.	[illegible]
Աղուես, աղուէս.	աղուեսու, աղուեսուց.	[illegible]
Առիւծ,	առիւծու, առիւծուց.	[illegible]
Այրարատ,	այրարատու.	[illegible]
Արշակաւան,	արշակաւանու.	[illegible]

		Արտազ գաւառը:
Արտազ,	արտազու.	Աբրահամ:
Աբրահամ,	աբրահամու, յաբրահամէ.	Բահաղ կուռքը:
Բահաղ,	բահաղու.	Թովմաս:
Թովմաս,	թովմասու.	Ղուկաս:
Ղուկաս,	ղուկասու.	Մարիամ:
Մարիամ,	մարիամու.	Յորդանան գետը:
Յորդանան,	յորդանանու, յորդանանաւ, 'ի յորդանանէ.	
		Սոկրատ, Սոկրատէս:
Սոկրատ,	սոկրատու.	Խոսրով:
Խոսրով,	խոսրովու.	Յակոբ:
Յակոբ,	յակոբու.	Աբգարոս:
Աբգարոս,	աբգարու.	Յովհաննէս:
Յովհաննէս, Յովհան.	յովհաննու, 'ի յովհաննէ, 'ի յովհանէ.	
		Եփեսոս քաղաքը:
Եփեսոս,	եփեսու.	Յուլիանոս:
Յուլիանոս,	յուլիանու.	Ովկիանոս, մեծ ծովը:
Ովկիանոս,	ովկիանու.	Պոնտոս գաւառը, և ծով:
Պոնտոս,	պոնտու.	Կոռնելիոս:
Կոռնելիոս,	կոռնելիու.	Աղեքսանդրիա, Իսկենդերիէ:
Աղեքսանդրիա, Աղեքսանդր.	աղեքսանդրու.	Կեսարիա, Գայսերի:
Կեսարիա, Կեսար (ՇՈ).	կեսարու.	

53. Անեզականք

Բարք,	բարուց, բարուք.	Բարք, Բնաւորութիւն:
Վարք,	վարուց, վարուք.	Վարք, կեանք:
Պարտք,	պարտուց, պարտուք.	Պարտք, պարտիք:

54. Փոփոխականք

Զէն,	զինու, 'ի զինէ, 'ի զինուէ.	Զէնք:
Ինձ,	ընձու.	Ինձ գազանը:
Ցուլ,	ցլու, 'ի ցլէ.	Ցուլ, մատղաշ եզ:
Յովսէփ, Յուսէփ.	յովսեփու, յուսիփու.	Յովսէփ:

55. Սեռական հոլովմանս վասն մերձաւորութեան ձայնին լինի և ոյ, և գործիականն ով. Իբր. այգոյ, համարոյ, հաւոյ, ոսկեծոյ. զարդով, զարդիւք. խրատով, նախանձով, մահով, զինով, զգեստով, զգեստովք, զգեստիւք, վարձիւք, վարիւք, ուրեք և վարեօք, զարդեօք: — Եւ բացառականն լինի երբեմն 'ի զարդու, 'ի ձիասու, 'ի խրատու, 'ի նախանձու, 'ի մահու, 'ի Յովհաննու. որպէս, Զրկիս յերկնաւոր զարդուն. ՎՐ: Յոչինչ ձիասու 'ի վերայ անձին արդարոյ. Ա: Որբս զմեզ 'ի հօրն բարի խրատու և խնամոց թողեալ. Ը: Զանգիտեալ 'ի կրօնից և 'ի խրատու. Գ: 'Ի նախանձու իւրմէ յետս նա ոչ եկաց. ԵՓ: 'Ի նախանձու չարժեալք. Ճ: Որում սկիզբն արարեալ պատմեաց 'ի մահուն Արտաւանայ. Փ: 'Ի վաղու հետէ. ԱԳ: 'Ի հաւու և 'ի հօրէ. Յ: ԶՅովհաննու կարծէին թէ քրիստոս իցէ. Ո: ԶՅովհաննու աւէր, զի թէ կամիմ կեցցէ 'ի սպառ. ՇՈ: 'Ի Յովհաննու, 'ի յՂազարու, 'ի Մագիամու. Ս. ԼԲ: 'Ի մարգարէէն Յունանու. Փրկեցեր զԴաւիթ 'ի Գողիադու. ԵՓ:

56 · ՕՐԻՆԱԿ ԵՐԿՐՈՐԴ

	Եզակի		Յոգնակի	
Ուղ ·	փոքր ·	[illegible]	փոքունք ·	[illegible]
Սեռ ·	փոքու ·	[illegible]	փոքունց ·	[illegible]
Տրա ·	փոքու , 'ի փոքր ·	[illegible]	փոքունց , 'ի փոքունս ·	[illegible]
Գործ ·	փոքումբ , փոքու ·	[illegible]	փոքումբք , փոքուք ·	[illegible]
Բաց ·	'ի փոքուէ , 'ի փոքու ·	[illegible]	'ի փոքունց ·	[illegible]
Հայց ·	զփոքր ·	[illegible]	զփոքունս ·	[illegible]

57 · Այսմ հոլովման յատուկ է , զի 'ի բաց թողու սովորաբար զվերջին բաղաձայնն ր , և այնպէս առնու զհոլովակերտ ձայնաւորն : — Եզակի բացառականն լինի և յայսմ երբեմն 'ի [illegible] , և յոգնակի գործիականն գտանի ևս [illegible] · Մի անգէտ լինիր 'ի փոքուն և 'ի մեծէ · Սի : 'Ի հօտէն փոքու · Եր : Եթէ ունիցիք դուք նախանձել , ոչ փոքուքդ՝ որ ոչդ էն ձեր ; այլ ընդ մեծամեծս և այլն · Եփ : — Այսպէս հոլովին սակաւ անուանք յանգեալք 'ի ըր · և սակաւագոյնք 'ի ըն կամ այլազգ , փոքու խուէք արտաղութեամբ ոմանց 'ի հոլովս ինչ ըստ 52 :

Ասր ,	ասու կամ ասրու , յասուէ ·	[illegible]
Բարձր ,	բարձու , բարձու կամ բարձումբ , 'ի բարձուէ · բարձունք , բարձանց , բարձամբք ·	[illegible]
Թանձր ,	թանձու կամ թանձրու , թանձունք կամ թանձրունք , թանձունց , թանձրուք ·	[illegible]
Ծաղր ,	ծաղու կամ ծաղրու , 'ի ծաղուէ · ծաղք , ծաղուց ·	[illegible]
Ծանր ,	ծանու , 'ի ծանուէ , ծանունք կամ ծանրունք , ծանունց , ծանուք ·	[illegible]
Կարծր ,	կարծունք ·	[illegible]
Մանր ,	մանու , մանունք կամ մանրունք , մանունց , մանումբք ·	[illegible]
Քաղցր ,	քաղցու , 'ի քաղցուէ , քաղցունք կամ քաղցրունք , քաղցունց , քաղցուք ·	[illegible]
Մեղր ,	մեղու , մեղու ·	[illegible]
Անդորր ,	անդորրու ·	[illegible]
Յոգն ,	յոգունք , յոգունց , յոգումբք ·	[illegible]
Երեց ,	երիցու , երիցամբ կամ երիցաւ , յերիցուէ · երիցունք , երիցանց , երիցամբք ·	[illegible]

58 . ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՀՈԼՈՎՈՒՄՆ

ԽԱՌՆ Ի և Ա

ՕՐԻՆԱԿ ԱՌԱՋԻՆ

	Եզակի		Յոգնակի	
Ուղ .	Ազգ .	[illegible]	Ազգք .	[illegible]
Սեռ .	Ազգի .	[illegible]	Ազգաց .	[illegible]
Տր .	Ազգի . յազգ .	[illegible]	Ազգաց . յազգս .	[illegible]
Գործ .	Ազգաւ .	[illegible]	Ազգաւք (ազգօք) .	[illegible]
Բաց .	յԱզգէ .	[illegible]	յԱզգաց .	[illegible]
Հայց .	զԱզգ .	[illegible]	զԱզգս .	[illegible]

59 . Գործիականն վասն նմանութեան ձայնին գրի երբեմն և -ւ, մանաւանդ յոգնականն . կարգով, բազմով, ժամանակով, պատերազմով . ազգովք, կարգովք, նաւովք, ընկերովք, մեծովք : Գտանի ուրեք և [illegible], [illegible] . ժապաւէն, ժապաւինաւ կամ ժապաւինեաւ . բևր, բևրաւ կամ բևրեաւ . զվայրեաւք ածել, ըստ եօթներորդ հոլովման : Այսպէս հոլովին բազում անուանք .

Կարգ ,	կարգի , կարգաւ , 'ի կարգէ .	[illegible]
Քաղաք ,	քաղաքի , քաղաքաւ , 'ի քաղաքէ .	[illegible]
Բանակ ,	բանակի , բանակաւ , 'ի բանակէ .	[illegible]
Ժամանակ ,	ժամանակի , ժամանակաւ , 'ի ժամանակէ .	[illegible]
Յատակ ,	յատակի , յատակաւ , 'ի յատակէ .	[illegible]
Պատերազմ ,	պատերազմի , պատերազմաւ , 'ի պատերազմէ .	[illegible]
Բանական ,	բանականի , բանականաւ , 'ի բանականէ .	[illegible]
Զօրական ,	զօրականի , զօրականաւ , 'ի զօրականէ .	[illegible]
Գերան ,	գերանի , գերանաւ , 'ի գերանէ .	[illegible]
Իրան ,	իրանի , իրանաւ , յիրանէ .	[illegible]
Խաւար ,	խաւարի , խաւարաւ , 'ի խաւարէ .	[illegible]
Լաւ ,	լաւի , լաւաւ , 'ի լաւէ .	[illegible]
Մեծ ,	մեծի , մեծաւ , 'ի մեծէ .	[illegible]
Պարգև ,	պարգևի , պարգևաւ , 'ի պարգևէ .	[illegible]
Իր ,	իրի , իրաւ , յիրէ .	[illegible]
Ծնող , ծնօղ .	ծնողի , ծնօղի , ծնողաւ , ծնօղաւ , 'ի ծնողէ , 'ի ծնօղէ .	[illegible]
Երկնաւոր ,	երկնաւորի , երկնաւորաւ , յերկնաւորէ .	[illegible]
Թագաւոր ,	թագաւորի , թագաւորաւ , 'ի թագաւորէ .	[illegible]
Զինուոր ,	զինուորի , զինուորաւ , 'ի զինուորէ .	[illegible]

Կշռորդ ,	կշռորդի , կշռորդաւ , 'ի կշռորդէ .	[illegible]
Խայթոց ,	խայթոցի , խայթոցաւ , 'ի խայթոցէ .	[illegible]
Արու ,	արուի , արուաւ , յարուէ .	[illegible]
Լեզու ,	լեզուի , լեզուաւ . 'ի լեզուէ .	[illegible]
Հզօր ,	հզօրի , հզօրաւ , 'ի հզօրէ .	[illegible]

60 . Անեզականք

Աչք ,	աչաց , աչօք , յաչաց .	[illegible]
Փառք ,	փառաց , փառօք , 'ի փառաց .	[illegible]
Աղաչանք ,	աղաչանաց , աղաչանօք , յաղաչանաց .	[illegible]
Զարմանք ,	զարմանաց , զարմանօք , 'ի զարմանաց .	[illegible]
Հանգամանք ,	հանգամանաց , հանգամանօք , 'ի հանգամանաց .	[illegible]
Խելք ,	խելաց , խելօք , 'ի խելաց .	[illegible]
Մեծամեծ ,	մեծամեծաց , մեծամեծօք , 'ի մեծամեծաց .	[illegible]
Արտասուք ,	արտասուաց , արտասուօք , յարտասուաց .	[illegible]

61 . Փոփոխանանք

Իգ ,	իգի , իգաւ , յիգէ .	[illegible]
Տեգ ,	տիգի , տիգաւ , 'ի տիգէ .	[illegible]
Վէմ ,	վիմի , վիմաւ , 'ի վիմէ .	[illegible]
Ժամապաւէն ,	ժամապաւինի , ժամապաւինաւ , 'ի ժամապաւինէ .	[illegible]
Օրէնք ,	օրինաց , օրինօք , յօրինաց .	[illegible]
Երուսաղէմ ,	երուսաղեմի , երուսաղեմաւ , յերուսաղեմէ .	[illegible]
Դեւ ,	դիւի , դիւաւ , 'ի դիւէ .	[illegible]
Վէհ ,	վեհի , վեհաւ , 'ի վեհէ .	[illegible]
Բժիշկ ,	բժշկի , բժշկաւ , 'ի բժշկէ .	[illegible]
Պարիսպ ,	պարսպի , պարսպաւ , 'ի պարսպէ .	[illegible]
Երկիր ,	երկրի , երկրաւ , յերկրէ .	[illegible]
Դաւիթ ,	դաւթի , դաւթաւ , 'ի դաւթէ .	[illegible]
Դահիճ ,	դահճի , դահճաւ , 'ի դահճէ .	[illegible]
Մահիճք ,	մահճաց , մահճօք , 'ի մահճաց .	[illegible]
Ինչք ,	ընչաց . ընչօք . յընչաց .	[illegible]
Դուռք ,	դրաց . դրօք . 'ի դրաց .	[illegible]
Աղմուկ ,	աղմկի , աղմկաւ , յաղմկէ .	[illegible]
Բազում ,	բազմի , բազմաւ , 'ի բազմէ .	[illegible]
Որդեակ ,	որդեկի , որդեկաւ , յորդեկէ .	[illegible]
Կեանք ,	կենաց , կենօք , 'ի կենաց .	[illegible]
Ազնիւ ,	ազնուի , ազնուաւ , յազնուէ .	[illegible]
Հովիւ ,	հովուի , հովուաւ , 'ի հովուէ .	[illegible]
Մակոյկ ,	մակուկի , մակուկաւ , 'ի մակուկէ .	[illegible]
Վարագոյր ,	վարագուրի , վարագուրաւ , 'ի վարագուրէ .	[illegible]

62․ ՕՐԻՆԱԿ ԵՐԿՐՈՐԴ

	Եզակի		Յոգնակի	
		[illegible]	Անձինք, անձունք․ (1)	[illegible]
Ուղ․	Անձն․	[illegible]	Անձանց․	[illegible]
Սեռ․	Անձին․	[illegible]	Անձանց, յանձինս․	[illegible]
Տր․	Անձին, յանձն․	[illegible]	Անձամբք․	[illegible]
Գործ․	Անձամբ․	[illegible]	յԱնձանց․	[illegible]
Բաց․	յԱնձնէ․	[illegible]	զԱնձինս․	[illegible]
Հայց․	զԱնձն․	[illegible]		

63․ Այսպէս հոլովին բառք ինչ յանդեալք 'ի ն․ ոմանց երբեմն, և ոմանց սովորաբար եզակի բացառականն և յոգնակի ուղղականն լինի ըստ երկրորդ օրինակի առաջին հոլովման․ որպէս և երբեմն հոլովք ինչ նորա լինին ըստ այսմ․ զոր օրինակ Բուռն, բռան կամ բռին, 'ի բռան կամ 'ի բռին․ Թէկն, թիկան կամ թիկին, 'ի թիկին․ ակն, ական կամ ակին, յականէ կամ յակնէ․ արեգակն, յարեգականէ, յարեգակնէ․ աղեղն, յաղեղանէ, յաղեղնէ․ որդն, յորդանէ, յորդնէ․ ոտն, յոտանէ, յոտնէ (Ո․ 665, 675)․ բամբիշն, 'ի բամբշանէ, 'ի բամբշնէ․ սկիզբն, 'ի սկզբանէ, 'ի սկզբնէ․ քիրտն, քրտունք կամ քրտինք։

		[illegible]
Աղն,	աղին, յաղնէ, աղինք․	[illegible]
Վեհաղն,	վեհաղին, 'ի վեհաղնէ, վեհաղինք․	[illegible]
Դաշն,	դաշին, 'ի դաշնէ, դաշինք․	[illegible]
Դառն,	դառին, 'ի դառնէ, դառինք․	[illegible]
Սառն,	սառին, 'ի սառնէ․	[illegible]
Նեռն,	նեռին, 'ի նեռնէ, նեռինք․	[illegible]
Գառն,	գառին, 'ի գառանէ, 'ի գառնէ, գառինք, գառունք (Տ)․	[illegible]
Խաշն,	խաշին, 'ի խաշնէ, 'ի խաշանէ, խաշինք․ խաշունք (ՀՄ)․	[illegible]
Կալծն,	կալծին, 'ի կալծանէ, 'ի կալծնէ․	[illegible]
Բեռն,	բեռին, 'ի բեռանէ, 'ի բեռնէ, բեռինք․	[illegible]
		[illegible]
Եզն,	եզին, յեզանէ, եզինք․	[illegible]
Եղն,	եղին, յեղանէ, եղինք․ եղունք (Տ)․	[illegible]
Ափն,	ափին կամ ափան, յափնէ, ափունք․	[illegible]
Դիեցաղն,	դիեցաղին կամ դիեցաղան, 'ի դիեցաղնէ, դիեցաղունք․	[illegible]
Հարսն,	հարսին, 'ի հարսնէ, 'ի հարսանէ, հարսունք․	[illegible]
Մատն,	մատին, 'ի մատնէ, 'ի մատանէ, մատունք․	[illegible]
Մառն,	մառին, 'ի մառանէ, 'ի մառնէ, մառունք․	[illegible]

(1) 'Ի մի անուն անդ երիս անձունս անուանեաց․ Եփ։

Մեծանձն, մեծանձին, 'ի մեծանձնէ, մեծանձունք. [illegible]:
Միանձն, միանձին, 'ի միանձնէ, միանձունք. [illegible]:
Վեհանձն, վեհանձին, 'ի վեհանձնէ, վեհանձունք. [illegible]:
Թոռն, թոռին, 'ի թոռնէ, 'ի թոռանէ, թոռունք կամ թոռանք: [illegible]:
Ողն, ողին, յողանէ, ողունք. [illegible]:
Ձեռն, ձեռին, 'ի ձեռանէ. ձեռք. մերթ՝ ձեռինք, ձեռաց, ձեռօք, ձեռամբք. Դատ. է. [illegible]:
Ոտն, ոտին, մերթ՝ ոտան. յոտանէ. ոտք, ոտից (1), ոտիւք. [illegible]:

Փոփոխմամբ

Լեառն, լերին, 'ի լեռնէ, ուրեք՝ 'ի լեառնէ (7). [illegible]: լերինք, մերթ՝ լերունք, լերանց.

64. ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ՀՈԼՈՎՈՒՄՆ

ԽԱՌՆ Ո և Ա.

	Եզակի		Յոգնակի	
Ուղ.	Բարի.	[illegible]	Բարիք.	[illegible]
Սեռ.	Բարւոյ.	[illegible]	Բարեաց.	[illegible]
Տր.	Բարւոյ, 'ի բարի.	[illegible]	Բարեաց, 'ի բարիս.	[illegible]
Գործ.	Բարեաւ.	[illegible]	Բարեաւք (եօք).	[illegible]
Բաց.	'ի Բարւոյ.	[illegible]	'ի Բարեաց.	[illegible]
Հայց.	զԲարի.	[illegible]	զԲարիս.	[illegible]

65. Այսպէս հոլովին բազմավանկք յանգեալք 'ի ի. փոխելով զի 'ի - և է առ յաջորդ ոյն և ային: Բայց ոմանց եզակի գործիականն և բոլոր յոգնակին լինի և ըստ չորրորդ հոլովման. և ոմանց սովորաբար եւս այնպէս լինի:

Աղանի, աղանւոյ, աղանեաւ կամ աղանւով. աղանեաց, աղանեօք. [illegible]:
Այգի, այգւոյ, այգեաւ կամ այգւով. այգեաց, այգեօք. [illegible]:
Աստուածուհի, աստուածուհւոյ, աստուածուհեաւ. աստուածուհեաց, աստուածուհեօք. [illegible]:
Արծուի, արծւոյ, արծուեաւ, արծուեաց, արծուեօք. [illegible]:

---

(1) Մակբայօրէն ոտի եւ յոտից կայ. [illegible]:

Արշակունի,	արշակունւոյ, արշակունեաւ, արշակունւով, արշակունեաց, արշակունեօք. արշակունւոց, արշակունւովք.	Արշակունի ազգէ:
Գինի,	գինւոյ, գինեաւ, գինւով, գինեաց, գինեօք.	Գինի:
Գործի,	գործւոյ, գործեաւ, գործւով, գործեաց, գործեօք, գործւոց, գործւովք.	Գործիք:
Եկեղեցի,	եկեղեցւոյ, եկեղեցեաւ, եկեղեցւով, եկեղեցեաց, եկեղեցեօք, եկեղեցւովք.	Էկէղէցի, Ժամ:
Երեկորի,	երեկորւոյ, երեկորեաւ, երեկորեաց.	Իրիկուն:
Կարասի,	կարասւոյ, կարասեաւ, կարասւով, կարասեաց, կարասեօք.	[illegible]
Չորքոտանի,	չորքոտանւոյ, չորքոտանեաւ, չորքոտանւով. չորքոտանեաց, չորքոտանեօք, չորքոտանւոց.	Անասուն:
Սիրելի,	սիրելւոյ, սիրելեաւ, սիրելւով, սիրելեաց, սիրելեօք.	Սիրելի:
Սնտի,	սնտւոյ, սնտեաւ, սնտւով, սնտեաց, սնտեօք, սնտւոց, սնտւովք.	[illegible]
Տարի,	տարւոյ, տարեաւ, տարեաց, տարեօք.	Տարի:
Տեղի,	տեղւոյ, տեղեաւ, տեղեաց, տեղեօք.	Տեղ:
Աւազանի,	աւազանւոյ, աւազանւով կամ աւազանեաւ.	[illegible]
Մանկի,	մանկւոյ, մանկւով, մանկեաւ.	Տղայ, մանուկներ:
Ոսկի,	ոսկւոյ, ոսկւով, ոսկեաւ. եւ. ոսկեաց.	Ոսկի:
Ջորի,	ջորւոյ, ջորւով, ջորեաւ, ջորւոց, ջորւովք, ջորեաց, ջորեօք.	Ջորի:
Փոշի,	փոշւոյ, փոշւով, փոշեաց.	Փոշի:
Քաղաքացի,	քաղաքացւոյ, քաղաքացւով, քաղաքացեաւ, քաղաքացւոց, քաղաքացեաց.	Քաղաքցի:
Որդի,	որդւոյ, որդւով, մերթ՝ որդեաւ. որդւոց, որդեաց, որդւովք, որդեօք.	Որդի:
Հոգի,	հոգւոյ, հոգւով, հոգւոց, մերթ՝ հոգեաց, հոգւովք.	Հոգի:
Անի,	անւոյ, անւով.	Անի քաղաքը:
Արածանի,	արածանւոյ, արածանւով.	Արածանի, Եփրատ գետը:
Մանի,	մանւոյ, մանւով կամ մանեաւ.	Մանի հերձուածողը:
Մակեդոնիա,	մակեդոնւոյ կամ մակեդոնիոյ.	Մակեդոնիա գաւառը:
Սամարիա,	սամարւոյ կամ սամարիոյ.	Սամարիա գաւառը:

66. Անեզականք

Աւետիք,	աւետեաց, աւետեօք.	Աւետիք, աւետիս:
Երախտիք,	երախտեաց, երախտեօք.	Երախտիք, բարերարութիւն:
Ընթրիք,	ընթրեաց, ընթրեօք.	Իրիկուան ճաշ, կերակուր:
Կարծիք,	կարծեաց, կարծեօք.	Կարծիք:
Սիւնիք,	սիւնեաց, սիւնեօք.	Սիւնեաց գաւառը:
Ասորիք,	ասորւոց կամ ասորեաց, ասորւովք կամ ասորեօք.	Ասորւոց երկիր:

67. Նոյնպէս և առանց – տառին հոլովին երբեմն. բարոյ, բարով. աղաւնոյ, աղաւնով. գինոյ, գինով. ասրոյ, անդոյ, որդոյ, որդով, որդոց. հոգոյ, հոգոց. սիրելի, սիրելոյ. զգալի, զգալոյ. այսպիսի, այսպիսոյ կամ այսպիսւոյ. այդքանի, այդքանոյ կամ այդքանւոյ: Վասն որոյ և առաւել եւ բազք ինչ յանգեալք 'ի –ի՝ միով սիւնիւ գնան 'ի հոլովսն. ծառայի, ծառայոյ, կառափ, կառայոյ: Եւ յոգնակի գործիականն լինի եւ երբեմն ի–ք. մանուկաւք, մանկաւք (մանուկք. 6). սատարեաւք, սատարովք (սատարեաւք). սարեօք սըտիւք (մանուկք. 6). սատարեաւք, սատարովք (սատարեաւք). սարեօք սը-ղինձեաւք, պղնձիւք (պղնձեւք). երախտեաւք, երախտիւք (երախտեւք). կալծեաւք, կարծիւք (կարծեւք). զարմանալեաւք, զարմանալիւք: Մերթ, մանաւանդ առ ապաշխարհս, և գործօք, ծիրանօք, կեղծօք, հաստատեօք, նոյնպիսօք, փոխանակ գործեօք, ծիրանեօք, կեղծեօք, հաստատեօք, նոյնպիսեօք: Սակաւ ուրեք և զեղակի գործիականն գրեն հինք ի–ւ. բարեաւ, բարեւ. անգեաւ, անգեւ. հաւատեաւ, հաւատեւ. սուրբեաւ, սուրբեւ:

68. Յանգեալքն 'ի Է–յ Թէկպէտ ընդ երրորդ հոլովման են, սակայն 'ի յոգնականն հոլովին և նման ինն այսմ խառն հոլովման, մանաւանդ երկարագոյնքն. տես և 117.

Արեւելեայք, արեւելեայց կամ արեւելեաց, արեւելեօք.	արեւելքներ:
Դուզնաքեայք, դուզնաքեայց, դուզնաքեաց, դուզնաքեօք.	փիւ. ըսելիք բաներ:
Հայաստանեայք, հայաստանեայց, հայաստանեաց, հայաստանեօք.	հայաստան, հայեր:
Հայկազնեայք, հայկազնեայց, հայկազնեաց, հայկազնեօք.	Հայկայ ազգէն եղողներ, հայեր:

ԶԱՐՏՈՒՂԻ ՀՈԼՈՎՄՈՒՆՔ

69. Զարտուղի են հոլովմունք անուանց ինչ, որք նման գոլով միում 'ի կանոնաւորացն՝ առ յաճախ և հասարակ սովորութեան զարտուղեալ են ուրեք ուրեք 'ի նոցանէ:

70. Ընդ առաջին հոլովմամբ

	Եզակի		Յոգնակի	
Ուղ.	Այր.	էրիկ մարդ.	Արք.	էրիկ մարդիկ.
Սեռ.	Առն.	էրիկ մարդու.	Արանց.	էրիկ մարդոց.
Տր.	Առն, յայր.	էրիկ մարդու.	Արանց, յարս.	էրիկ մարդոց.
Գործ.	Արամբ.	էրիկ մարդով.	Արամբք.	էրիկ մարդիկով.
Բաց.	յԱռնէ.	էրիկ մարդէ.	յԱրանց.	էրիկ մարդիկէ.
Հայց.	զԱյր.	էրիկ մարդը.	զԱրս.	էրիկ մարդիկը.

Այսպէս հոլովին բարդեալքն 'ի նմին բառէ.

Սկեսրայր, սկեսրարն, 'ի սկեսրանէ. կամ սկեսրայրի · դ-ր-ն ----:
Այլ է սկեսրեալ. սկեսրեի ընդ երրորդ հոլովման: +ր-ջ էրէ}:
Քեռայր. քեռառն, 'ի քեռառնէ. +էր:
Տէր (որ է տի այր բառ 7, այսինքն մեծ կամ հզօր այր) · տեառն, տերամբ. 'ի տեառնէ կամ 'ի տեառնէ (1) · տեարք, տերանց կամ տեարց. տերամբք. 'ի տերանց կամ 'ի տեարց, զտեարս. +-ն +էր:
Տանուտէր, տանուտեառն, 'ի տանուտեառնէ կամ 'ի տանուտերէ, տանուտեարք կամ տանուտերք. տանուտերանց, տանուտերաց.

71. Եզակի

Յոգնակի

Ուղ.	Հայր.	հ-ր.	Հարք. հայրք.	հ-րէր.
Սեռ.	Հաւր (հօր).	հօր.	Հարց. հարանց.	հ-րէր--.
Տր.	Հաւր, 'ի հայր.	հօր.	Հարց. հարանց. 'ի հարս.	հ-րէր--.
Գործ.	Հարբ, հարամբ.	հ-ր-ղ.	Հարբք. հարամբք.	հ-րէր-ղ.
Բաց.	'ի Հաւրէ.	հօրմէ.	'ի Հարց. 'ի հարանց.	հ-րէրէ.
Հայց.	զՀայր.	հ-րը.	զՀարս.	հ-րէրը:

Մայր, մաւր (մօր), մարբ, մերթ՝ մարամբ. մ-ր:
մարք, մերթ՝ մայրք, մարց, մարբք. -ղճ-ր, էղճ-ր:
Եղբայր, եղբաւր (եղբօր), եղբարբ.
եղբարք, մերթ՝ եղբայրք, եղբարց.

Այսպէս և բարդքն, նախահայր, նախահօր. սիրամայր, սիրամօր. տեառնեղբայր, տեառնեղբօր:

72. Եզակի

Յոգնակի

			Կանայք.	---, ---.
Ուղ.	Կին.	---.	Կանանց.	---.
Սեռ.	Կնոջ.	---.	Կանանց, 'ի կանայս.	---.
Տր.	Կնոջ, 'ի կին.	---.	Կանամբք.	---.
Գործ.	Կնաւ, կանամբ.	---.	'ի Կանանց.	---.
Բաց.	'ի Կնոջէ.	---.	զԿանայս.	---:
Հայց.	զԿին.	---.		

(1) Տես 39. Եզ 17. Ծան. 2: Ծննդ. Խդ 27. Գ Թագ. Ժբ. 24. Գ Թագ. Գ. 28. Զ. 33. Է Մն. Ժգ. 6: Ծառայ աներկիւղ 'ի տեառնէ խրձէ. Յոբ. Գ: Աղաղակեցայ 'ի տեառնէ խնդրե և սպանի զնա. Եփ: Ծառայ 'ի չար տեառնէ փախուցեալ. Նխ. Է Օր: Որ յանապատէ կոչեցար 'ի տեառնէ. Հալածեալ 'ի տեառնէ զբաւականին. Շր. Հգ. ՀԵ: Խակ թէ ուրեք երևի և սեռականն տեառնէ գրաւոր (թ)ին. Արկ առագանս 'ի վերգրեալ +-ն. այն է փոխանակ +-ն բառ 7. որպէս. Արկ առագանս 'ի վերայ տեառն երամակին. Եփ: 'Ի յօգնականն զանի ամբա ուրեք +-ր +-ր +-ր փոխանակ +-ր. Երկուս տէրս ժողովսի ամեղ. ՄԲ: Ընդ հակառակն զանի խնդրեմ տերս, այսինքն ես տէրս: — Տանուտէրին զանու+-ր փոխանակ եզականին տէրս, այսինքն ես տէրս: — Տանուտէրին զանատեառնէն. Մատթ. Ի. 11: Մի տրտնջէր զտանուտեառնէս. Եփ.

Առնակին, առնակնոջ, առնականայք . — կարգուած կին է :

Տիկին, տիկնոջ, տիկնաւ կամ տիկնամբ, տիկնայք, տիկնանց կամ տիկնայց, տիկնօք կամ տիկնամբք, 'ի տիկնանց կամ 'ի տիկնայց . — մեծ կին, խաթուն :

Տանտիկին, տանտիկնոջ, տանտիկնայք . — տանտիկին :

73 . Ըստ երկրորդ հոլովման

Եզակի

Ուղ .	Քոյր .	քուր .
Սեռ .	Քեռ, քուեր, քոր, քոր .	քրոջ .
Տր .	Քեռ, քուեր, 'ի քոյր .	քրոջ .
Գործ .	Քերբ, քեռբ, քուերբ .	քուրով .
Բաց .	'ի Քեռէ, 'ի քեռանէ, 'ի քեռոյ .	քրոջմէ .
Հայց .	զՔոյր .	քուրը .

Յոգնակի

Ուղ .	Քորք, քոյրք, քուերք .	քուրեր .
Սեռ .	Քերց, քեռց, քուերց .	քուրերու .
Տր .	Քերց, քուերց, 'ի քորս .	քուրերու .
Գործ .	Քերբք, քեռբք, քուերբք .	քուրերով .
Բաց .	'ի Քերց, 'ի քուերց .	քուրերէ .
Հայց .	զՔորս, զքեռս .	քուրերը :

Հօրաքոյր, հօրաքեռ . Մօրաքոյր, մօրաքեռ . — հօրը քուրը . մօրը քուրը :

74 . Ըստ երրորդ հոլովման

Եզակի

Ուղ .	Գեւղ (գիւղ), գեաւղ (գեօղ) .	գեղ .
Սեռ .	Գեղջ, գեւղջ, գեաւղջ, գեաղջ .	գեղի .
Տր .	Գեղջ, 'ի գեւղ, 'ի գեաւղ .	գեղի .
Գործ .	Գիւղիւ .	գեղով .
Բաց .	'ի Գեղջէ .	գեղէ .
Հայց .	զԳեւղ, զգեաւղ .	գեղը .

Յոգնակի

Ուղ .	Գեւղք, գեաւղք .	գեղեր .
Սեռ .	Գիւղից, գեաւղից .	գեղերու .
Տր .	Գիւղից, գեաւղից, 'ի գեւղս, 'ի գեաւղս .	գեղերու .
Գործ .	Գիւղիւք .	գեղերով .
Բաց .	'ի Գիւղից, 'ի գեաւղից .	գեղերէ .
Հայց .	զԳեւղս, զգեաւղս .	գեղերը :

Ձի գեղ:

Քաղաքագիւղ, քաղաքագեղջ.

Իսկ Գեղ ըստ երրորդ հոլովման անխոտոր. գեղի, գեղիւ, 'ի գեղէ. գեղք, գեղից, գեղիւք, 'ի գեղից, զգեղս. գեղ:

75. Ըստ հինգերորդ հոլովման

	Եզակի		Յոգնակի	
Ուղ.	Աւր (օր).	օր.	Աւուրք.	օրեր.
Սեռ.	Աւուր.	օրէ, օրուան.	Աւուրց.	օրերու.
Տր.	Աւուր, յաւր (յօր).	օրէ, օրուան.	Աւուրց, յաւուրս.	օրերու.
Գործ.	Աւուրբ.	օրով.	Աւուրբք.	օրերով.
Բաց.	յԱւրէ (յօրէ).	օրէ, օրուընէ.	յԱւուրց.	օրերէ.
Հայց.	զԱւր (զօր).	օրը.	զԱւուրս.	օրերը:

Տրականն լինի եւ օրէն յայս ձեւ մակբայօրէն, Առ օրին, նոյն օրին, սոյն օրին. առ օրը, նոյն օրը, սա օրս: Յօրին. օրէն, օրուը:

ԳԻՏԵԼԻՔ 'Ի ՎԵՐԱՅ ԱՆՈՒԱՆ

76. Թէպէտ և անուանն յերկուս դասս որոշի, 'ի գոյական և ածական (17), բայց քանզի չէք ինչ բնութեամբ 'ի բառսն, այլ դրիւ է ամենայն, վասն որոյ 'ի դրութենէ առնլութեան երբեմն մի և նոյն անուն գոյական է և ածական: Որպէս աՀա Ագարակ, ադամանդ, ադին, աղերս, աղջամուղջ, ամբոխ, ամօթ, այր, անդորր, անձաւ, առակ, առասպել, արարած, աւազակ. գազան, գիւտ, գող. Եղջիւր, երևոյթ, երիվար. զեղջ և ապաշաւ. Թագաւոր. իժ. խարազն, խաւար, խուլ. Ծածկոյթ, ծաղր, ծառայ, ծարաւ. կաթիլ, կատարած, կին. Համբակ, Հայաստան, Հարց և փորձ, Հուն, Հուր, Հրէշտակ. մանուկ, մարգարէ, մէջ, միջոց. Նենգ. շփոթ. ոսկի. չափ, չուան. պապ, պատիժ, պատնէշ. սանդարամետ, սառն, սին. վաստակ. տաճկաստան, տապ, տեսակ, տէր, տրտունջ, տօթ. քաՀանայ, քրքիջ, որք գոյականք են. սակայն ըստ այլ գոյականս առին ածականօրէն Ագարակ տեղի, դրունք ադամանդ, այս ինքն կարծր. ադին գրախտ, ադին տունկ, ադին վըտակ, այս ինքն ադինային. աղերս բանք, աղջամուղջ գիշեր, ամբոխ աղաղակ, ամբոխ Հետևակաւ, ամբոխ ծնդրդրութիւն, այս է՝ սաստիկ ծունրդրութիւն. ամօթ և ծաղր կալ. այր մարդ, ծով մեծ և անդորր, անձաւ տեղի, առակ օրինակ, առակ օրինակաւ, այս ինքն առակաւոր, խորՀրդաւոր. առասպել բանք, առասպել գիտութիւն, արարած կենդանութիւն, այր, աւազակ գազան ցանկութիւն, ձէթ՝ որ գիւտ է յաշխարՀն, այս ինքն գիւրագիւտ. երևոյթ և աներևոյթ արարած գող տեղի. եղջիւր փող, այս է՝ եղջերեայ. երևոյթ տեսիլ, այս ինքն երևելի և աներևոյթ. երևոյթ նշան, այս է՝ աՀաւոր. երևոյթ խօս ձև, ծաղր և երևոյթ ձևով, այս ինքն սոսկալի, խայտառակ. ձի մի է

երփնոր ազգային, այս է՝ անգրաւոր, հեծանելի, կրելի, կոխելի. զեղջ և ապաշու մեղք. այր Թագաւոր. ունէր բազս իժս, այս է՝ իժային. խարազն հանդերձ, խաւար խորհուրդ. խախ խօս, ծանծաղ յայտնութիւնք, այս ինքն ծածուկ. ծաղր և քրքիջ կոյ, դժաւոյ այր դառն հարկանեն, դու զնա ծաբու տեսանես և մնաես սանես, Ո. կոխիլ ջուր, փախձան կատարած, կին մարդ. համբակ հասակ, հայաստան ժողովրդոյ. հարց և փորձ սաեան, հուն տեղի, հուր կրակ. օրինօք Թագաւոր զմարդ հրեշտակ ոչ ազդանել. մանուկ տղայ կամ այր, մանուկ հասակ, այր մարդարէ, մէջ գիշեր, մէջ գետին, տեղի միջոց ատշմանաց. նենգ խորհուրդ. չփոթ խորհուրդ. անօթ ակի. չափ հանդերձ, չափ ժամանակ, չափ հասակ, չափ ինչ մնացորդ կամ պատիժ, չափ և գոյն ոք, այս ինքն չափաւոր. չաւան գամփ. կոչէր բաս պապ անուանն Վաչան, այս է՝ բաս պապենի անուանն. պատիժ պատուհաս, պատնէշ պաշարմանց. սանդարամետ դժոխք, սառն և նսեմ խաւարային կողմն, սիւն անիւ, սիւն անդամք. էին խոնջք և վաստակք. տանձկաասան զօրօք, տապ խորշակ, արարիչ երեւելեաց և աներեւութից, տէր այր, յորժամ տէր այր ՚ի հոց կամիցի լինել. Ո. զօրքն ամենայն արտաքինք էն, տօթ ժամանակ. այր քահանայ, քրքիջ կոյ:

Ըստ այսմ և Աստուածութիւն, արարչութիւն, բղխումն, ծագումն, ծնեբութիւն, գոյացութիւն, նշանակեն երբեմն աստուած, արարիչ, բղխող կամ բղխեալ, ծագող կամ ծագեալ, ծնող, գոյացած, արարած. Ո՞չ ուշօ ամենայն աշխարհս արարչին բարերարութիւն է գոյացութիւն. Ե. խմս գոյացած, արարած:

77. Իսկ ընդ հակառակն Աստուածականն, աստուածայինն, էական, անբական. տէրունին, քերականն, ջերմ, ցուրտ, պարզ կամ ջերմք, ցուրտք, պարզք, հայրենիք, խառնք, խախուտք, բազմադէմ, բազմակերպ, միապարզ, խառնածոյն, լայնատարած, խորասոյզ, կուսագործ, անախտ, միադրու, ածական էն. բայց վարին երբեմն իբր գոյական՝ նշանակել աստուած կամ աստուածութիւն, էն, տէր կամ տէրն, քերականութիւն, ջերմութիւն, ցրտութիւն, պարզութիւն, հայրենի երկիր կամ ազգ կամ աստուածք, խառնումն կամ խառնակումն, խախտումն և գալուլթ, բազմադիմի, բազմակերպ, մի բարբառ, խառն ձայն, լայն տարածումն, խոր սոյզ կամ վիհ, կուսագործութիւն, անախտութիւն, միադրութիւն: Ըստ այսմ ասի մանաւանդ ՚ի յոգնականն, ծանօթս տալ, այս է՝ ծանօթութիւն: Երկոքեան հասակոց, զարմանալ ընդ երկոցս հասակոց, կարձեաց զերկոր արդեացն իւրոց, հասակադեղ երկայնաձիգ երկարութե, այս է՝ երկարութիւն: Գուարճանս կրել, յաղթահասս կամ յանհոգս լինել, յայլակերպս լինել, ՚ի բազում յաղթանակս կամ ապահովս առնել զոք, կենդանեաւ կամ կենդանեօք, առ կենդանեօք, առ Դաւթայ կենդանեաւն երկնչէր. այս ինքն էն գուարճանութիւն, յաղթահասութեան, յանհոգութեան, յայլ կերպարան լինել, կենդանութեամբ, առ կենդանութեամբ: Զնոյն հարցն նորագեաց զատակելաշնորհս, գործել ՚ի մանկերաց, տարերց բարեխառնիւք, այս ինքն զատակելական շնորհս, ՚ի մանկութենէ, բարեխառնութեամբ: Խնդրել բարձրերգս, գաջերկէս, նախաթաղս. խմս բարձրերգութիւն, գաջերգութիւն, նախաթաղութիւն: Վասն հեշտի ընթերցողաց, ունել յընդարձակի. խմս վասն հեշտութեան, ՚ի հանդստեան, ՚ի գիրս: Մեծ կոչեաց զնա առ համեմատ առաջնոյն. Ըստ համեմատի յայտ փոքր և նուաղ էր նաքան զընկերս իւր. Ըստ համեմատի մեծութեանն. Եփ. Ըստ համեմատի թեթեւութեան մերին վայլույն. Ըստ համեմատի ցանկալին անուանց. Վ. այս ինքն էն առ համեմատութեամբ, ըստ համեմատութեան: Նշանագրէ որոշեցան. ՇՈ. Ըա ներկեալ երկրայեան, կարմրակերպս լուսափայլեան. ՄԳ. խմս երբեմն արտասահմանի, կարմիր կերպատակալ: Եւ քերթողաբար առէ ՇՈ. Եւ ՚ի նմանեայն յայտ հեռացոյ.— Որ ասեէրաց բղջալին առոյ. փոփանակ ՚ի նմանութենէն, զարութիւնն:

78. Կամ թէ զգոյականն զօրութեամբ ունին. որպէս յասելն Արդարն
կամ արդար, իմաստունն կամ իմաստուն, խորագէտն կամ խորագէտ, իմանի ար-
դար մարդն, իմաստուն մարդն, խորագէտ մարդն: Մեծն, փոքրն, բազումն,
բարին, իմանի մեծ իրն, փոքր իրն, բազում իրն, բարի իրն կամ բանն: Միթէ
աղբիւր բղխիցէ քաղցր և դառն. իմա ջուր: Մեծքն չխանդան և փոքունքն
նախանձին. իմա մեծ մարդիկ. փոքր մարդիկ: Մեծ է բաշխել աղքատաց.
իմա մեծ ինչ, մեծ իմն, մեծ բան: Մեռեալն կենդանւոյ ոչ մեծաւ և ոչ փո-
քու վնաս կարէ առնել:

79. Պարզ անուանք՝ արմատք բայից, գրեթէ առհասարակ գոյականք են և
ածականք միավանկոյն. որպէս, առ, իղձ, խնդիր, խուճապ, կոյ, կորուստ,
հայց, հուան, հեշտ, մէտ, շառայ, տած, փոյթ, փուտ, և այլն: Բազումք են
յեզականն առաւել ածական գոլով՝ սովորաբար 'ի յոգնականն կամ՝ յօգնա-
վորին գոյական. որպէս, բարի, կարմ, կիրթ, մաշ, պաճոյճ, պատիր,
պղտոր, տարապ, քաղ, և այլն: Իսկ ոմանք առաւել յոգնակի վարին, ա-
տի և սովորաբար գոյական. որպէս, ափք, զգայք, թիկունք, կանչք, հասք,
հօք, յանցք, շորժք, փետք, օրհնք, և այլն:

80. Գոյական և ածական անուանք՝ են որ պարզ և ռամիկ են, որպէս, ջուր,
մարդ, սէր, օդ, հոգի, երկիւղ, երկիր, գեղ, կամք, միտք, այր, կին, ծեր,
գիւղ, և այլն:

Եւ են որ յերկուց կամ յերից են բարդ՝ անյօդ կամ յօդեալ միով 'ի ձայ-
նաւորացս ա, է, է, ի, օ, ու, սովորաբար ըստ հոլովական փոփոխման ուղ-
ղականին (25) կամ ըստ հոլովի ինքն անուանն կամ դերանուան. որպէս,
ջրբեր, վեճխնդիր, անուս, հաւորս, ձկնորս, կամարար, անարար, անօ-
րէն, պէսպէս, բազմաւոր, ամենիմաստ, մարդածնոյց, օրէնսդիր, օրէնս-
ուսոյց. — մարդասէր, սիրալիր, օգաշու, երկնաձիր, երկրածին, գեղածա-
ղիկ, կամակոր, չարակամ, մեծամիտ, մտավարժ, իմաստասէր, շատախօս,
ամենատուր, լիաձեռն, մեծամեծ, չարաչար, զանազան, գէշագէշ, գոյնա-
գոյն. գունդագունդ, բարձրաբերձ, կնոջասէր. կանանցածին, մարդածին,
մտաւածին, ձեռնակալ, մեքենակալ, մեղասէր. — ատենեգործ, իջեւան.
հնգետասան, բարխառայ կամ բարեխառայ և բարեաց (7), բարեկամ, բարե-
միտ, բարերար, որդեգիր կամ որդեգիր, հոգեբարձու, որովայնեմոլ, ամե-
նիալ կամ ամենիշխող. — ատելիլէն, ատելիլոր, քրէիքու. — ամփոփ, ըստա-
ծին. — ատեւակէր, ըստեւս, այրուձի, երգաւմարդ, եօթնուասան: — Ա-
սիրոտ, անձնապահեստ, անաշխատասէր, բազմակնորդոյն, միաբանեալ,
առընթերակայ, ընդդիմամարտ, ընդմիտատար, յատկանձնակայ:

81. Եւ բազում այն են 'ի պարզից և 'ի բարդից՝ որ ածանցեալ են յառա-
ջի կամ զկնի կամ երկուստեք միավանկոյն՝ անիշխան մասնկամբ յաւելեալ
անյօդ կամ միով 'ի ձայնաւորացս ա, է յօդեալ. յետադասքն ածանցականք
ըստ հոլովական փոփոխման անուանն կամ ըստ հոլովի ինքն առնուն զա-
ծանցն. որպէս, անջուր, անմարդ, անպէտ, անիմաստասէր, անդորոյն,
անաղարտաբար. — ապէղ, ապէտ. — անջրդի, անմարդի, անպիտան, ամարդի.
կամայ, ակամայ, պիտանի, պիտանացու. ջրին, մարդկային, օդային, մտաւոր,
երկնաւոր, կամաւոր, հոգևոր, ջրաւոր, սիրական, երկրական, հոգեկան,
կամայական, երկնաւորական, իմաստասիրական, մտացի, արտաքի, կնոջա-
կան, գեղջուկ, այրուկ, գեղեցիկ, ծերոյթ, ծերութիւն, գեղեցկութիւն, իմաս-
տեղութիւն, ազխատութիւն, շատախօսութիւն կամ շատախօսութիւն, իմաս-
տասիրութիւն, անիմաստասիրութիւն:

Այսչափ առ տեղեաւս 'ի պէտս առաջիկայ քերականիս. այլ զկարևոր
օրէնս և զգիտելիս բարդութեան և ածանցման անուանց 'ի յաւելուածին:

82. Եւ զի յուղղականէ և 'ի սեռականէ լինին յաճախ բարդք, երբեմն
այդպիսիք առանց բարդելոյ մերձ դնին միմեանց և 'ի բարդ միա համարին.
որպէս, Արիւն գունդագունդ արտաքս հանէր. Ա: Սկսաւ զարիւնն գունդ
գունդ 'ի ներքուստ ընդ բերանն արտաքս հանել. Բ: Դաւանոյն զորքս բաղ-

մեք... գունդ գունդ ստորաբաժանք. Ո: Ունիմք շնորհս... ազգս ազգս. Ա: Երամ երամ բազմութիւն թռչնոց: Պրակ պրակ անտառք, պրակ պրակ անտառօք: Ջերանգ երանգ ծառոյն: Զանազան և երփն երփն լի համասփռեալ ծաղկօք. Հարկանին 'ի նոցանէ երփն երփն գեղեցկութիւնք. Երփն երփն գունովք. Զանազան երանգովք անկեալ երփն երփն գունով փաղփաղեցուցանեն թօյլս: Նոր ինչ օրինակ է, այսինքն նորօրինակ ինչ է: Մի ազգ սուգ առնուլ. Ամենեցուն մի ազգ եւ զիջխանութիւնն. Բազում իրք և բանք գտանին 'ի բնութեանս իւրաքանչիւր ազգ թռչնոցն: Այլ և այլ ազգ պատուհասիւք. Զամենայն ազգ առաքինութիւնս. Յոր ինչ և իցէ ազգ փորձութիւն. 'Ի բժշկութիւն ամենայն ցեղ ցաւոց: Լի բերան գոհանալ. Օրհնել խօ օրհնել լի բերան. այս է՝ լիաբերան, բերանալիր: Երկու կանգուն վեղար. Երկու թիզ կնկուղ: Ամանք լուսաւորք և զգեստք պայծառք լինէին. այսինքն պայծառազգեստք: — Ոգոյ տեսակ ձև. Ակկինի տեսակ աւուրք. Արևան ճառագայթ ձեռք. Տիպ լուսոյ արփի. այսինքն են՝ ոգատեսակ, ակկինատեսակ, արևնաճառագայթ կամ արևնաթաթախ, լուսարփի:

83. Յաճախ պէտս լինին ածականաց բարդութիւնք յաճեցուցանել և 'ի սաստկացուցանել կամ 'ի ծայրացուցանել զնշանակութիւն նոցա. զի որովհետև որակութիւն յայտ առնեն, ընդունակ են առաւելութեան: Արդ առաւելութիւնն բացատրի բարդելով ընդ ԳՈՅՆ բառին. որպէս, մեծ, մեծագոյն. լաւ, լաւագոյն. բարի, բարեգոյն. յոռի, յոռեգոյն. առատ, առատագոյն. գեր, գերագոյն. անմիտ, անմտագոյն. լուսաւոր, լուսաւորագոյն. մեծափառ, մեծափառագոյն: Կամ սաստկացուցիչ բառիւք, որ յարին 'ի պարզն և 'ի բարդսն. մեծ եւ, լաւ եւ, եւ չար, եւ վատթար, եւ լուսաւոր, եւ մեծամեծ. առաւել բարի, առաւել վեհ. լաւագոյն եւ, չարագոյն եւ, վեհագոյն եւ, դառնագոյն եւ քան զլեղի, քան զմեղուս վատթարագոյն եւ, եւ մեծագոյն:

84. Գոյականք եւ՝ ածականաբար առեալք՝ բարդին ընդ ԳՈՅՆ բառի, կամ այնու խոկ յածական դառնան. նոյնպէս և մակբայք. որպէս, ԱՂԲԵՐԱԳՈՅՆ՝ որ է առաւել բղխող, ԱՒԻԾԱԳՈՅՆ քան զդաղձն՝ ամէհագոյն, ԲՈՑԱԳՈՅՆ՝ ջերմագոյն, ԳԱԶԱՆԱԳՈՅՆ՝ վայրենագոյն, ԲՆԻՆԱԳՈՅՆ բնութիւն աստուծոյ, բուն ինքն յատուկ. ԻՇԽԱՆԱԳՈՅՆ՝ առաւել իշխող, ԽՈՐՀՐԴԱԳՈՅՆ՝ գաղտնագոյն եւ թագուն, ԾԱՂՐԱԳՈՅՆ՝ եւ ծաղրելի, ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ՝ առաւել 'ի ծայրին կացեալ՝ եւ վերին կամ եւ յետին, ԾԻԾԱՂԱԳՈՅՆ քան զծիծաղելին՝ առաւել ծիծաղելի, ԿՈԿԾԱԳՈՅՆ՝ առաւել երկչոտ և դժոյշ, ՉՆՉԱԳՈՅՆ՝ փոքր կամ չնչին եւ քան զչիք, ՊԱՐՍՊԱԳՈՅՆ՝ եւ ամուր՝ առաւել պարսպեալ, ՍԿԶԲՆԱԳՈՅՆ՝ հնագոյն՝ վերինագոյն, ՍՏՈՒԵՐԱԳՈՅՆ՝ մթնագոյն, ՏՂԱՅԱԳՈՅՆ՝ առաւել մանուկ, ՕՏԱՐԱԳՈՅՆ՝ օտարակարագոյն, ՕԴԱԳՈՅՆ՝ առաւել օդային՝ օդատեսակագոյն: — Անդրագոյն, արտաքսագոյն, գլխագոյն, յառաջագոյն, ներքսագոյն:

85. Բարդքն ԳՈՅՆ բառիւ՝ երբեմն ոչ ինչ փոխեն զնշանակութիւն պարզին, յաճախ եւ զծայրագոյնն յայտ առնեն. որպէս, Ծնն անեղ յանեղագունէն իջեալ հօրէ. Օ. իմա յանեղէն 'ի հօրէ, կամ թէ շատ՝ յառաջին աներէն: Որպէս ոչ տեսի յամենայն երկրին եգիպտացւոց զազրագոյնս քան զնոսա. Ա. իմա որպէս զազիրս կամ ամենազազիրս իբրև զնոսա: Վարժապետ վեհագոյն, լեառն բարձրագոյն, ծայրագոյն դահ:

86. 'Ի նշանակել զծայրագոյնն վարին եւ 'ի բարդութիւն բառքն ԱՄԷՆ, ԳԷՐ, ԵՌ, ԵՐԵՔ. ուրեք յարին և սաստկացուցիչ բառքն ԵՒ, ԽԻՍՏ, ՅՈՅԺ, ԱՄԵՆԵՒԻՆ, ԵՐԻՑՍ, և այլն. որպէս, ամենամեծ, ամենալաւ, ամենաբարի, ամենասաստ, ամենագերագոյն: Ամէն ոչ բարդի բնաւ ընդ ԱՆ մասնկանս ածանցելոյս. զի ոչ առի ամէնանէ: — Գերամաքուր, Եռամեծ, Եռերանելի, Երեքսրբեան՝ այս է երիցս սուրբ, ամենասուրբ. Երեքփառաւորեան, երեքփափագեան: — Եւս վատթար, կարի դժուարին, յոյժ վատթարագոյն, ամենեւին գեղեցիկ, երիցս երանեալ, երիցս առաւել խօ եղկելի, անհնարին չար, սաստիկ հզօր, և այլն: Ոչ պաղջեան կամ կեփալեան անուանքն պան-

ծածք, այլ ևս չարաչարացն և գաղանաւորութեանցն · Լբ · խնա կարի վատթարացն, ամենավատթարացն :

87 · Սաստկագոյնն կամ ծայրագոյնն յայտ առնի ևս կրկնելով զածականն յօդիւ կցեալ՝ի բարդ կամ իբր անյօդ բարդութեամբ և կամ հոլովիւ եւս մերձ եդեալ · որպէս, մեծամեծ, չարաչար, դառնադառն, ընտիր ընտիր, ծանր ծանր, մանր մանր, նման նման ամենայնիւ, բազում բազում ինչ իրս, ստոյ սուտ, կարճ՝ի կարճոյ, մեծ՝ի մեծոյ, զմեծ՝ի մեծոյն, այս ինքն զմեծամեծն · խիտ առ խիտ, առաւել քան զառաւել, չար առաւել քան զչար, քան զսուտն ստագոյն · կամ փոխմամբ տառի, լուսմուռ, սուսմուռ · որ նըշանակեն ըստ ոճոյն յոյժ մեծ, կարի չար, յոյժ դառն, յոյժ ընտիր, յոյժ ծանր, յոյժ մանր, ամենանման, կարի յոյժ բազում, յոյժ կարճ, կարի մեծ, կարի խիտ, յոյժ առաւել, կարի լուռ, կարի սուտ : Ըստ այսմ ասի Զ ընտիր ընտիր երկիրն · ընտիր ընտիր մեղու և իւղով և ռետամբ · Ա: Բազում խառագոյն քան զխառագոյն բանս կսկծանաց առ միմեանս յղեն · Բ · այս է յոյժ խառագոյն, մի քան զմի խառագոյն :

88 · Առ մեզ չէք սեռ անուանց ըստ յանգի · այլ՝ի բնէ արուի պատշաճեալքն գոյականք և ածականք՝ արուի առին, իգին՝ իգի · այլքն որ ոչ արու ինչ կամ էգ նշանակեն, չէզոք են : Իսկ հասարակքն՝ արուի և իգի պատկանեալք, յորոշումն առին, այր մարդ, կին մարդ · մանուկ տղայ, աղջիկ տղայ · արու առիւծ, մատակ առիւծ · էշ մատակ, ձի մատակ՝ որ և զամբիկ, ձայնիկ · արու աղաւնի, արու արծուի՝ որ և կանդ կամ վարուժան արծուոյ, և այլն · կին մարգարէ :

89 · Սակայն առանձինն պիտոյ լինի գիտել, զի ուհին (1) կամ ուհի վերջն իգական առնէ զյատուկ անուանս և զհասարակս մարդոյ պատշաճեալս · զնոյն առնէ և անոյշ՝ի յատուկս, սակաւ ուրեք և՝ի հասարակս · որպէս, Սմբատ, Սմբատուհի · Վարդան կամ Վարդ, Վարդանուհի, Վարդուհի · Տաճատ, Տաճատուհի · Տիգրան, Տիգրանուհի · Խոսրով, Խոսրովանոյշ · Սահակ, Սահականոյշ · Սմբատանոյշ, Վարդանոյշ կամ կրճատմամբ Վարդոյշ, որ և Վարդենի, Վարդոյ · կամ նախադաս Անոյշվարդ : Եւ նշանակեն սոքա սովորաբար զդուստր այնր անուան կամ զքոյր :

Աստուած, աստուածուհի կամ աստուածուհի, աստուած կորդ կին, կին կամ · արքայ, արքայուհի · Թագաւոր, Թագուհի · դատաւոր, դատաւորուհի · իշխան, իշխանուհի · մարգարէ, մարգարէուհի · սարկաւագ, սարկաւագուհի · քահանայ, քահանայուհի · քուրմ, քրմուհի · իմանին կին արքայ կամ կին արքայի, կին Թագաւոր կամ կին Թագաւորի, կին մարգարէ կամ կին մարգարէի, կին քուրմ կամ կին քրմի : Քրմանոյշ, կին քուրմ, կին քրմի, դուստր քրմի : — Տէր, տիրուհի · վկայ, վկայուհի · վարդապետ, վարդապետուհի · աշակերտ, աշակերտուհի · աբբայ կամ աբբաս, աբբասուհի · մեծ, մեծուհի · աւագ, աւագուհի · երիտասարդ, երիտասարդուհի · իմաստուն, իմաստուհի · սուրբ, սրբուհի · խոկ, խոկուհի · երանի կամ երանելի, երանուհի · սիրելի, սիրուհի · զարմանալի, զարմանուհի · ընտանի, ընտանուհի · սամարացի, սամարուհի · քանանացի, քանանուհի · եգիպտացի, եգիպտուհի · սարեփթացի, սարեփթուհի · պիթագորական, պիթագորուհի · իմանին առ հասարակ իգականն պարզն, կին տիրող, կին վկայ կամ մարտիրոս · կին

---

(1) Յարաբացի ձայնէն հուրի, որ է աղջիկ : Հին քերականն և հին մատեանք գրեն և ուհի, որ ուղիղ ևս է · ուստի հի չէ մասնիկ ածանցական : Իսկ անոյշ հայ ձայն է և միւսքն յայտնի : — Հին քերականն տայ ևս զյանգսն ակ, գէն, էան, իթ, էճ կամ էձ, իբրև հայեցի արական անուանց, Արտակ, Բարգէն, Սամէան, Մանիթ, Մանէճ · բայց չերևին հասարակ յոյլ և այլ անուանս :

վարդապետող կամ ուսուցող, կին կամ աղջիկ աշակերտ, կին՝ մայր վանից · կին մեծ, աւագ, երիտասարդ, իմաստուն, սուրբ · կին սամարացի, քանանացի, կին իմաստասէր պիթագորական ։ Ամազոնք կամ Ամազոնեայք, Ամազոնայք, Ամազոնուհիք, Ամազուհիք, ազգ պատերազմող միասնի կանանց ։ Գտանի և իգականն հօրն կրկին իգականօրէն ասացեալ հօրնուհի ։ Հելլենաբար գտանի ես ասացեալ, Աստուածոց ամենեցուն և ամենուրհեաց · ՊԱ· փոխանակ սեւըս՝ և աստուածուհեաց ։

Իսկ դուխտ ձայն պարսկացի՝ զդուստր նշանակէ · Խոսրովիդուխտ, Որմըզդուխտ, Սանդուխտ, Վարդանդուխտ ։

ԳԻՏԵԼԻՔ 'Ի ՎԵՐԱՑ ՀՈԼՈՎԻՑ

90 · Բայց 'ի վերջահոլովիցն ցուցելոց 'ի 24, 'ի լեզուի մերում են այլ ես երեք նախնական նշանք սեռականի և տրականի տառքս ր, ջ, ն · զորս կցեալ յամենայն անուանս -յ, -, -- ձայնաւորօք, կամ թէ և առանց սոցա ես, կամ յաւելուածով իսկ այլոց կանոնաւոր վերջի -, ին, --, որպէս յարտաքի հոլովս ենչ և 'ի դերանուանս երևի, կատարեն այն երկու հոլովք՝ սեռականն և տրականն, և ապա ըստ նոցանէ այլք ես ։

91 · Արդ ըստ այսմ եղակի սեռականն և տրականն ամենայն հոլովմանց, բայց մանաւանդ չորրորդին և եօթներորդին, լինին երբեմն -յր, -ջ, --ն (1) ։

92 · Ոյր խափանեալ է այժմ · յընթեր գիրս երևի միայն յԱռական ըստ ումանց օրինակաց · Ընձին կարօտելոյ և գառն իւրև քաղցր թուի ։ Նախկին ելոյր սա տուն սպանման · Ան ։ Յայլ գիրս, այլ մանաւանդ առ Դ · երևին ելոյր, ասացելոյր, կենդանոյր, այսպիսէպ մարդոյր, ձիոյր, միայնոյր, ելոյր, և մու՝ լինի մոյր, մում, այս է մի, սոյր, միոյր, եղոյր, իւրաքանչիւրոյր · և Սեռոյր, յաւէրոյր, տեսակոյր · Սոկրատոյր, Պղատոնոյր ։ Եւ միոյ, միում ։ — Սեռոյր, յաւէրոյր, տեսակոյր, այս է՝ ձիոյ, ընախտրիւ բացառական (257), ձիոյր, զմիոյր տեսակոյր, այս է՝ ձիոյ, զմիոյ տեսակէ (24) ։

93 · Ոջ, --ն, վարին յանուանս չորրորդ և եօթներորդ հոլովմանց, երբեմն և յամնա երրորդին, հինգերորդին և վեցերորդին, երկոքին ես 'ի սեռական և 'ի տրական հոլով և յորս 'ի դոցանէն ձևանան · որպէս, Մարդոջ, ձիոջ, ջուր կաթուածոջ, առ անկեան սամալոջ · խօսեցայ ըձեզ առն միոջ հօն միում, մանկան միոջ փոքու սատեւ, մի միոջ գտանել խորհուրդս · այս ինքն մի միում, մի առ մի ։ 'Ի մարդոջ, 'ի գիշերոջ, 'ի հանդիպոջ, 'ի ջերմոջ աշխարհին, յամոջ, 'ի անկոջ, 'ի միայնոջ. յադարակի միոջ ։ — Ամայութիւն խարհին, յամոջ, 'ի անկոջ, 'ի միայնոջ, յադարակի միոջ ։ — Ամայութիւն տեղւոջ, ըստ նմանութեան հայելոջ, 'ի յանկեան տեղւոջ, առաջին աւուր՝ միաշաբաթւոջն, առ դրանդոջ · հայաստանեայց եկեղեցւոջ իշխան նստեալ. 'ի տարւոջ, 'ի տեղւոջ, 'ի ջրւոջ, 'ի ծամենակի ընդ ծիրանւոջ խառնեալ ։ 'Ի տարւոջ, 'ի տեղւոջ, 'ի ջրւոջ, 'ի ծամեակի ընդ ծիրանւոջ խառնեալ ։ 'Ի բարւոջ մերում, 'ի վայրի գալարւոջ, 'ի լոջ, 'ի կաղնոջ, 'ի միաշաբաթոջ, 'ի բարւոջ մերում, 'ի վայրի գալարւոջ, 'ի լոջ, 'ի կաղնոջ, 'ի միաշաբաթոջ ։

(1) Ոյր, --ն յատուկ են միջակ անուանն -, -յր, --ն. և -ջ սեփական 'ի կին, կնոջ ։ Այս -ջ կամ կրճատմամբ ջ խառնեալ է և 'ի գիւղ, գեղջ · նոյնպէս թուի և 'ի հոլովս բառին Տիւ, տուընջեան ։

հոգւոջ. յեկեղեցւոջ, 'ի մորենւոջ, 'ի կենդանւոջ, յորդւոջ, 'ի թշնա-
մւոջ։ — Ձայնոջ, նաւաստրդոջ, կալ 'ի յատուգոջ վերայ. 'ի քարայրոջ, 'ի
միջօրէոջ, 'ի ձորակի մի ամրոջ, 'ի գիւրոջ, 'ի հարթոջ, յազգոջ. սիրտ 'ի
թնդոջ։ Սակաւոջ, շատն սակաւոջն ներհական չէ. յարևոջ. 'ի տախտակոջ,
'ի դրաստոջ։ Ըստ այսմ և քոյր լինի քուրոջ կամ քրոջ։

Մարդում, որբում, նորում, ձնում, կխում, մարդկայնում, կանգնում՝
այս է կանգնոյ. 'ի սկիզբն առաջնում ամսեանն. քան զբնաւ կենդանիս
տարրաբնակս կենցաղում, 'ի վերջին աւուր յետնում հաստեցմանն, զայծդ
մածուած վերջնում վարագուրիդ, հասու եղէ անճառելւոյդ վերինում հան-
գստեանդ, յիշատակաւ անցելումն իրի. անուն միումն Բաղէս և միւսումն
Սէնար, ոչ դոյր ընդմելի միում աւուր, միոյն բան զմիւսումն լուծցէ. վասն
ո՞մ աղօթել, վասն ո՞մ արդեօք աշխատեցար, յո՞մ անձին, զո՞մ այլ ոտից,
'ի ձեռն ո՞ւմ և իցէ, այս ինքն յո՞յր անձին, զո՞յր ոտից, 'ի ձեռն ո՞յր և իցէ.
յայլում գլխոց, այս է՝ յայլոյ գլխոց, 'ի գլխոց այլոց. առաջի տեառն իմում,
ընդ ամենայն իշխանութիւն թագաւորութեան իմում, իմումս խռովութեան
հաշտարանք, լուիցես ձայնի տեառն աստուծոյ քում, զի առականք մօր կամ
հօր քում են, հաստատութիւն աթոռոյ քում, 'ի ներքոյ քումդ թագաւո-
րութեան, օրհնեալ է պտուղ որովայնի քում. գուշակեցեր հոգիդ յաւա-
ջագոյն զգալուստ քում էակցին, 'ի ցասմանէ քում հրամանի, զապականիչ
երկրի մերում, 'ի չարաժաման սրտի մերում, փրկութեան մարմնոյ մերոյ կամ
մերում, զերգարան օրհնութիւն մերում լեզուի, մասն բաժնի իւրում, յա-
մին երրորդի թագաւորութեան իւրում, մնայ 'ի սատակութիւն անզգամու-
թեան իւրում, առ 'ի նոյն մարմնոյն իւրումն գլխոյ, 'ի չափու իւրում կանո-
նին կացցէ։ 'ի մարդում, 'ի ճարպում, 'ի նիւթում, 'ի կխում, 'ի մարմնում,
'ի կենցաղումս, յերկաթում, 'ի գլխում, 'ի թիւում, 'ի բուռում ('ի բուռ),
յաստուածում, 'ի սրբումն և 'ի պղծում, 'ի հնումն և 'ի նորումս, 'ի հանդեր-
ձելումն. յառաջնում աւուր, յամսեանն առաջնում, յարտաքնում կամ 'ի
ներքնում սրահին, 'ի սրբում տեղւոջ, 'ի սրբում յաւէտարանին, յերկրի
պղծում, առ մարդում, չհաղորդել սրբոյն ընդ պղծումն, ըստ հնումն, ըստ
տացելումն, ըստ գրեցելումն, ըստ պարտեցելումս. ըստ ցուցելում օրինա-
կին։ 'ի միում կողմանէն, 'ի միում փնջէ, յայլում ումքէ, յիւրում ծո-
ցոյն, 'ի քում ընութենէ, 'ի տանէ քում, ցօղեա 'ի Հերմոնիէթ վերնում
ցօղ քաղցրութեան. այս ինքն են 'ի միոյ կողմանէ կամ փնջէ, յայլոյ ումքէ,
յիւրոյ ծոցոյն, 'ի քոյ ընութենէ, 'ի տանէ քոյ, 'ի Հերմոնիէթ վերնոյ։ —
Առ սակ նախնեացն յոյժ է նուազեալ, խակ 'ի ներհակ վերջնոյս յաւէտ ծան-
րակիր։ Պաւիճ նախնում առակիրդ, նշխար մնացուածոց նախնեացն անի-
ծից. գիտելում, այսինքն գիտելոյ. այսպիսում, այսքանում. 'ի կենդա-
նում, յայսպիսում խառն կամ շփոթման, ընդ այնպիսումն և հոյց մի ուսել։ —
Բոլորում, ամենում, ամենայնում։ 'ի բոլորում, յամենայնում, 'ի ներ-
կայումս, յառաջիկայում, եփեալ 'ի թոնրում, 'ի քրայում, յերկրի անծանօ-
թում։ 'ի սակաւումն, 'ի սակաւում յայսմ ժամանակի։ Երկրորդում, եր-
րորդում, վայելչականում, յետ եօթներորդում նուագին։ Ցերկրորդումն,
յեղականունումն, յաւետարանումն, յահեկումն, յահեկում ձեռին, յական-
ջում տասցին ինձ. յերկրորդում ամի, 'ի չորրորդում պահու, 'ի տասնե-
րորդում աւուրն, 'ի գեղեցկունս մասին, յանապականունս 'ի յորդանցի
քում, 'ի բարձրաւանդակունս կուռ կալով 'ի տեղւոջ։ Այդպիսիկ սովորա-
կանք առ ընտիր մատենագիրս։

Ըստ այդոցիկ գտանին և անուանք, մանաւանդ 'ի Դ. բանում, Ճշմար-
տում, ենթակայում, հնարում, 'ի քարում, 'ի փայտում, յանբանում, 'ի ծա-
ռայում, յեռում, 'ի յառեգունում, ըստ արհեստում, ըստ սեռում։ Չարում,
տաղում, քանոնում, տեսակում, 'ի մարդում սահմանում, այս է՝ 'ի սահ-
մանի մարդոյ. յաշխարհում, 'ի ժամանակում, 'ի լուսում, 'ի միջակում, 'ի
պահարանում, 'ի չարում գործոջ։ Փոքում, ընդ փոքում։ Մանում, 'ի

կաթնում. 'ի տէրում. Հոմերոսում, Սոկրատում, Պղատոնում, Դիոնեսիոսում, Մաքսիմոսում: Նատ, տատում, Ներ տատում:

94. Որպէս տեսաւ յօրինակդ, ոյ և ուն նոյն են, թէպէտ և ըստ յաճախ առոգանութեան ոյ առաւել սեռական վարի, ուն առաւել ուղական, մանաւանդ 'ի միջակ անուանս և 'ի դերանունս: Ցուցցուք օրինակօք և զոյ ոչ միայն ուղական եւ լինել, այլ և բացառական, և այն ոչ 'ի չորրորդ հոլովման եւեթ՝ ըստ որում տեսաք, այլ և յամենայն միջակ անուանս և 'ի դերանունս, որ ըստ այնմ չորրորդ հոլովման հոլովին. Բաշխեր միոյ միոյ ումեք 'ի նոցանէ. չմերձենալ անուան իմոյ, որպէս արարեր ընդ հօր իմոյ, ըստ ուխտին իմում և ըստ երդմանն իմոյ, իմոյ իմաստութեան անաս, տեառն աստուծոյ իմոյ երկիր պագանեմ. առ քոյոյ ծառային. խնդրեսցեն տեառն մերոյ արքայի աղջիկ մի կոյս, կարօտ է մերոյ փրկութեան. ըստ յանդգնութեան ձերոյ, ողորմեցայց գաւառին ձերոյ. եւ որդւոյ իւրոյ, թողու որդւոյ իւրոյ: Որոյ և տէր յայտնեալ էր վասն նորա. Որոյ հօր ապաշխարել. Նխ: Որոյ հրամայեցաւ. ՆՓ: Որոյ զի՞նչ ինչ կայցէ ըղձական. Որոյ պարտ է մեզ նմանօղ լինել. Ո: Որոյ յայտնի է. Ի: Որոյ ոչ տիրէ մոռացումն. ԼԲ: Որոյ նոքա համբերեցին. ՇՈ: 'Ի սրտի իմոյ, 'ի ձեռին քոյ. Ա: — 'Ի մարմնոյ իմոյ, յոգւոյ իմոյ, 'ի բերանոյ իմոյ, յաշխարհէս մերոյ, խնդրեցաք յաստուծոյ մերոյ, մեռանի յորդւոյ իւրոյ. գոհանամ զաստուծոյ իմոյ. դիւրաւ աղքատն յիւրմէն մեկնեսցի քան թէ մեծատունն յիւրոյն: Թողից զպարտաւորութիւն իմ յորոյ փառաւորեաց զիս աստուած և մարդիկ. Ա: Զորոյ յառաջագոյն ասացաք. Խ: Զորոյ մեք բուռն հարաք. ԼԲ: Տես և 262, 1282:

95. 'Ի ոջ, ուն ուղականաց, առեալ 'ի վերջն է, լինին եղակի բացառականք ոջէ, ջէ (25). 'ի բնօջէ, 'ի տեղւօջէ, 'ի տարւօջէ, 'ի մարենւօջէ, 'ի քուրօջէ կամ 'ի քրօջէ: — Յաջմէ, 'ի ձախմէ, յառաջնմէ կամ յառաջմէ, 'ի հնմէ, 'ի խորմէ, 'ի բնմէ, 'ի նախնմէ. յաջմէ ձեռանէ, յաջմէ կողմանէ տաճարին, 'ի ձախմէ ձեռանէ քումմէ, յաջու ականէն և 'ի ձախմէն, յառաջնմէն սկսեալ մինչև ցվերջինն, յառաջնմէ օրէ, յօրէն յառաջնմէ, 'ի նախնմէն աւանդութենէ: Ըստ այսմ գտանի Այս, այսմ, յայսմէ, փոխանակ յայսմանէ (241): — Երբեմն ուրեք և յոգնական ուղղական բացառականք յաւելմամբ միայն ցոյի ըստ ընդհանուր օրինին (24). Յայլմէ, յայլմէց. զայլմէ, զայլմէց. Դ. փոխանակ յայլոց, զայլոց: Տես 'ի 112 և զայլ ինն կերպ սորին: Այս բացառական ջէ առաւել սեփական է միջակ անուանց և դերանուանց, որպէս տեսցուք անդ:

96. Բացառական կարգի եւ համարակ յամենայն հոլովմունս եզակի և յոգնակի առաջ վերջիւ կամ բառիւ, ընդ որում նոյն է և ուստ. 'ի սկզբնուստ, յերկնուստ, յամենուստ, յերեկուստ և յեռանդուստ, յաստուածուստ, 'ի խորուստ, 'ի բնուստ, 'ի վաղուստ, 'ի բարձուստ, յօտարուստ, 'ի դրուստ, 'ի խնամարհուստ, յարքունուստ՝ որ է յարքունեաց. 'ի մօտուստ, 'ի մերձուստ, 'ի բացուստ, 'ի հեռուստ, 'ի վերուստ, 'ի վերուստ խրամատիցն, 'ի ներքուստ, 'ի ներքուստ ձեռինն կամ դրան. 'ի յամենուստ ծառայութենէ, յամենուստ բարեկարգութեանց, յաստուածուստ գանձուց կամ հնարաւորութեանց, խմա գանձուց կամ 'ի գանձուց՝ որ յաստուծոյ. յարքունուստ հրամանէ, 'ի վերուստ հրամանէն, 'ի վերուստ նախախնամութենէն, 'ի վերուստ կողմանէ, այս ինքն 'ի վերոյ. 'ի ներքուստ կուսէ կամ կողմանէ, այս ինքն 'ի ներքոյ: Եւ աննախդիր, արտաքուստ կուսէ, արտաքուստ կողմանէ տանն, այլուստ կողմանէ, ներքուստ դրանն, մօտուստ, բացուստ 'ի բաց, նախուստ, առաջուստ, աստուստ, ընդուստ: — 'Ի գեղջուց, այս է 'ի գիւղից. 'ի վաղուց կամ 'ի վաղնջուց ժամանակաց: Յառաջուց, 'ի վաղնջուց, 'ի մերկուց, 'ի տարապարտուց, 'ի կամակարուց, յանշխատուց, 'ի խամուց. տարապարտուց, կամակարուց, խամուց: Բայց սոքա յետինքս առանձին վարեալք, առաւել մակբայօրէն վարին:

Ըստ այդոցիկ աչա մի բառն բառն 'լինի քառակի և հնգեկի բացառական. 'ի ընէ կամ 'ի ընոյ, 'ի ընօջէ, 'ի ընմէ, 'ի ընուստ :

97 · Եւ գործիականի հասարակ վերջ համարին ով, էով, ով, զի 'ի բազում այլ և այլ հոլովմանց անուանս կցեալ՝ առնէ գործիական, որ և առաւել մակբայօրէն վարին. որպէս, Առենաւ, գիրաւ, հեշտաւ, դժուարաւ, սակ-պաւ, վաստակաւ, կանխաւ, բնաւ, տակաւ: Գիրեաւ, հեշտեաւ, զգու-շեաւ, դաւաճանեաւ: Գիրով, թեթեւով, մեղմով, սակով, սնդով, խորո-տով, յամով: Սոյնպէս երբեմն և ամբ, որպէս ողջամբ, ունջամբ, այս ինքն ողջութեամբ, ողջարար, ընջովլին. և որպէս ուսցուք զկնի 'ի 136 :

98 · Անուանք յանգեալք 'ի ն, ր, ղ նախադաս ձայնաւորաւ իւիք, երբեմն գործիական լինին յաւելլով միայն բ 'ի ծայրն, հանգոյն իմն երկրորդ օրի-նակի առաջին հոլովման, և երկրորդին. և ն փոխի յայնժամ 'ի մ (8, 23). որպէս, վեցթեւեան, վեցթեւեամբ. Վեցթեւեամբք շրջապատեալք սերով-բէիւք. Դ: Ամենեքին, ամենեքիմբ. բնաւքին, բնաւքիմբ. բոլորովին, բոլորո-վիմբ. ազգովին, ազգովիմբ: Եւ թէպէտ գրին եւ ամենեքիմ, բոլորովիմ, բայց սովորականն նուխ է: Եւ զի բ 'ի սեռական յարեալ առնէ գործիական (23), 'ի սեռականէ բ-ու-ր-էն կազմի բ-ու-ր-էմբ: — Հօր, հօրբ. ջուր, ջուրբ, ջուրբք. հանուր, հանուրբ. ընդհանուր, ընդհանուրբ. սուսեր, սուսերբ. Լիբանա-ներ, առ Լիբանանեբք: — Ձեղ, Ձեղբ: — Թերևս այսպէս է և տուընջեան, տուընջեամբ. և ըստ 117 տուընջեանց (39. էջ 18. ծան. 2):

99 · Երեմն սակաւ ուրեք հոլովք ինչ անուանց կրկին հոլովեալք. որպէս, Աշուեմն, աշման. Թագչի առաւած բանն յառամանի. Եփ: Դողուեմն, դող-ման. զգողմանի հարկանիմ: Կատարուեմն, կատարման. երեկուեմն, երեկման. կատարմանին, երեկմանին. ՄԳ. յառ: Ծովեզր, ծովեզեր (1). ծովեզերի, 'ի ծովեզերին, առ ծովեզերին: Մեղր, մեղու. մեղուի կամ մեղուոյ (Երգ. Ե.) մեղուաւ կամ մեղուով: Քաղցր, քաղցու. քաղցուի: Կին, կնոջ. կնոջաւ, կնոջով, կնոջանց: Գեղ, գեղջ. գեղջի, գեղջից, գեղջուց, 'ի գեղջից, 'ի գեղջուց: Մի, միոջ. միոջաց կամ միոջայց, 'ի միոջաց: Եք, իմեք. իմեքի: Ոք. ումեք. ումեքում, ումեքիւ: Տես և 112: Այսպէս են և սովորական հոլովքն երկուցունց կամ երկոցունց. ամենեցունց կամ ամենեցունց. նոցունց. նովաւ, նովին, նովիմբ: Տես 154, 232 ծան: Ըստ այսմ օրէն բառի սեռա-կանն՝ եղեալ է նոր ուղղական Որդան, որդանի, որդանք. Թերևս և Տուըն-ջեան, տուընջենի, տուընջենիւ, 'ի տուընջենէ: Եւ ազգի ազգի 'ի յոգնա-կանն կրկին հոլովեալ առի հեշտութեանց կամ սխալից ազգիազգեաց, բաստք ազգիազգիք, ծառս ազգիազգիս, զգոյնս ազգիազգիս: Եւ գործիականքն բառն, առ, էր բառիցն եղեալ են նոր ուղղականք, բնաւ, բնաւի, բնաւից, բնաւիւք. սակաւ, սակաւու, սակաւուց, սակաւուք. իրաւ, իրաւի, զի-րաւն, յիրաւի: Եւ նախդրիւքն ցայգ, ցերեակ կամ ցերեկ, ցանգ, ցանց, զատ բառ եղեալ հոլովին ցայգոյ, ցանգոյ, ցանցի:

100 · Յոգնակի ուղղականն ոչ սակաւ ուրեք փոխանակ քէի սեռ լինի, մանաւանդ յանեզական անուանս. որպէս, Ոչ գոյր ընդ նոսա աստուածս օտարս կամ Ոչ էր ընդ նոսա աստուածս օտարոտիս. իմա աստուածք օտարք, օտարոտիք: Եւ արմատենիս 'ի ձեռս խրեանց.. և 'ի վերայ գլխոյ նորա պսակս բազումս. իմա էին արմատենիք, պսակք բազումք: Հունձս բազումս են և մշակս սակաւս: Ամենայն գաւառացս եպիսկոպոսս պիտոյ են և քահա-նայս: Բազում սասանութիւնս և փլուզմունս տանց լինէր, այլ և մահունս

(1) Թէպէտ կայ Արձակեցին ընդ ծովեզեր դաշտին. Բ. բայց ընդ նախ-գրիւ ոչինչ ցուցանէ. և Մեղու ուղղական, Նաշիհ և մեղու և ձէթ. Եփ. հատ. Բ. 306. բայց վրիպակ թուի գրչին, փոխանակ գրելոյ մեղր, որպէս փոքր մի զկնի.

յոլովից մարդկան 'ի վերայ հասանէր։ Երբես խորհուրդս սոսկալիս 'ի քեզ տեսանի։ Երբես խորհուրդս զարմանալիս գործեցան։ Ուր կային գահոյք բազումք ընդելուզեալք մարգարտովք, լցեալս պատուօք։ Այն ոչ եթէ բնածին բայց են, այլ եկամուտ։ Յայտնեն ոմանք արդարութեամբ գնացեալս։ Երկու վակայք ընդ միմեանս յեռեալս, և վերջք նոցա մանուածոյս ծաղկեալս հիւսկէն։ Մի թէ ոչ էին 'ի Հռոմ մարդիկ բազումս։ Իսկ ինձ բազումս քարոզին. ՇՈ։ — Եւ դիմորոշ յոգիս, կենդանիս. փոխանակ կենդանիքս։ — Ոչ է ինձ պէտս և ոչ ինչ։ Օրէնս արդարութեան բանութիւն մեր եղիցի։ Ընդէր տուեալ իցէ կեանս ցաւագնելոց ոգւովք։ Ումեմն 'ի հօգւոյն տուեալ է բան իմաստութեան. . այլում շնորհս բժշկութեանց։ Փոխարէնս 'ի նմանէ առաքին երևելիք և աներևոյթք։ Պիտոյ է պաղատանս արտասուալից։ Դուք էիք մեր պարծանս։ Եւ թշնամանս ես բազում լինի անդ։ Մահիճն՝ զոր եբարձ բառ անձին, կարէին հաւանեցուցանել։ Որդեակք են և տան հոգս։ Թերևս լինիցի ինչ նոցա հնարս դարձի։ Արտասուս բազում հեղան, ինձ արտասուս գան ընդ մոլորութիւնդ։ Ընդ որս և տիեզերս. Տիեզերս լցաւ. Պողովդ ամէն եղերս լցեալ. այս ինքն տիեզերք, ամէն եղերք. Եթէ կերակուր է բանն աստուծոյ, ապա և կեանս է։ Այս կեանս, այս ինքն այս կեանք։ Էր կարծիս առ ամենեսեան։ Այսպիսի միտս վայելէ քրիստոսի աշակերտին, այսպիսի կամս։ Մեղս համարեալ է այնոցիկ։ Եղև հարստանիս արեգական։ Չորքն 'ի նոցանէ ձկնորսք էին, և երկուսն մաքսաւորք։ Երկու կամ երիս 'ի ժողովրդոցն ոչ հանդիպի. կամ երկու կամ երեք։ Սոքա երկոսեանս. չորեսին 'ի միասին. չորեսեան գիրք։

101. Ընդ հակառակն յոգնակի հայցականն և այլ նախդրիւ հոլովք լինին երբեմն քէիւ փոխանակ սէի, թէ յայանի և որոշեալ իցէ հայցականն նախդրիւն խրով, և թէ անյայտ անորոշ և աննախդիր. որպէս, Իբրև զպատերազմօղք, իբրև զեղեզեալք, իբրև զպաշտօնեայք, իբրև զբանաւորք, իբրև զնաշինք. զեզուք, զհրեշտակք, զմէջք փափուկ օրիորդին, զոխպքն, զգիծքն, զայնպիսիքն, քան զքահանայքն, զանեփաննոսեանքն, զհաղորդեալքն. ըղդիրքս, զդիրքդ, զդիրքն, զկեանքն, զհրաշքն, զիրքն։ Եսուն քաղաքք ապաստանի սպանողի, քաղաքք ինն, քաղաքս չորս կամ քաղաքս չորք։ Ամքան և չորք։ Ալին մարդիկ բազում օգնականք իւրեանց։ Սիրան ոխակալ և ակն նախանձայոյզ արտասուք քամէին։ Հեղին արտասուք։ Խօսեցաւ մեծատունն անարժանս, և ետուն նմա խրատունք։ Ունէին գլուխք։ Ոչ ակն ունիցի, ոչ ձեռք և ոչ ոտք։ Պղնձի մարմինք ունէին նոքա։ Ջօրս ունէաք և ընչից յաճախութիւնք։ Այսչափ պատճառք փրկութեան ընկալաք։ Մի առ այս աղբիւր փիճնիք և ցրդիք և նոճնիք անկեցուք։ Ողբք ինձ կարդացէք։ Եթէ ժանիք խածանօղք ինձ ցուցանիցէ։ Թէ և դէք պոռնկութեան՝ գրգռիչս ոչ ունէին տխուրց։ Կանոնս հաստատեալ. . և օրէնք։ Բազումս անունք 'ի վերայ նորա այսպիսի անուանք։ Օրհնութիւն և փառք տային։ Ալեք յարուցանէ. նոր զբանչելիք տեսանեմք. ձայնք հնչեցին սանդարամետք անդնդոց. տացան պարծանք յաւիտենական (1)։

'Ի զօրքն արքունի, յարքունիքն, 'ի մէջք օրիորդին, 'ի մերն նախնիք և արեանառուք և հարազատք որդոյ Լուսաւորչին, 'ի մեծն Հայք, 'ի նիւթքն մարմնաւորք, 'ի գձոխքն, 'ի գորովանք. առ այս գիրք, առ մաքրագունիցդ երամք. զինչ քեզ առ այսոքիկ կարօտութիւն առաքելք սուրբ. կամ առ

---

(1) Ըստ այսմ առ 'ի ՇՐ. Քան զարարատեանն բարձր Մասիք կամ Մասիք. որ է բուն անեզական ուղղական անուն լերինն Մասեաց. որ և ըստ 100 առ Մասիս։ Իսկ զի առէ Խ. Ջլեառն՝ Ամասիայ անուանէ իւր անուամբ Մասիս. յայտնապէս ուղղական խնդիր է յոգնական անուանդ անեզական։ Եւ Թովմա արծրունի քէիւ վարէ զուղղականն. Ջմեծ լեառնն Մասիք։

այսոսիկ առասպելս սոսա · ընդ ամենայն տիեզերք, ընդ այնոսիկ գործք : — Սոյնպէս սակաւ ուրեք և 'ի միջակ անուանս և 'ի դերանուանս · Երկուս երս առէ յառաջագոյն, մանաւանդ երեք և չորք · փոխանակ երիս և չորս : Զերկոքեան, զերեքեան, զայդ երեքեան, զերեքին, զեօթնեքինս : Զինքեանքն, զոքա, զնոքա, որք զնոքայն զոկէին, զայսոքիկ, զայդոքիկ, զայնոքիկ, զնոքինս իսկ զինքեանս · 'ի մարդիկդ յայդոքիկ, 'ի նոքա · առ երկոքեան կողմանսն, առ այսոքիկ, առ այնոքիկ · (154, 224, 232, 239, 245) :

102 · Անուանք յոգնակի ուղղական և ըստ այնմ հայցական լինին ևս յոգնաձայն վերջիւքս, որ դնին 'ի տեղի քէին օրինօք հոլովական փոփոխման ձայնաւորացն (25) ·

ԱՅՔ, ԵԱՅՔ · աղախին, աղախնայք, աղախնեայք · այգեստան, այգեստանեայք · աստուած, աստուածայք · արուարձան, արուարձանեայք · գարբին, գարբնայք · հագագ, հագագայք · հախոր կամ հաւետոր, հախորայք, հաւետորայք, հրետորեայք · պուետ կամ պւէտ, պուետեայք, պւէտեայք · Աստարտ, Աստարտայք · Բահաղիմ, Բահաղիմայք · Կիկղոպ, Կիկղոպայք :

ԱՆՔ · աղախին, աղախնանք · երադաղ, երադաղանք · մեղ, մեղանք · յանց, յանցանք · նու, նուանք · նուէր, նուիրանք · սերմ, սերմանք, սերմանց · Ա Կորնթ · ԺԵ :

ԻՔ, ԻՆՔ · աղանդ, աղանդիք · արմատ, արմատիք, արմատեաց, մերթ և արմնիք, արմնեաց (25) · աւանդ, աւանդիք · աւետ, աւետիք · բանադրել, բանադրելիք · բարաւոր, բարաւորիք · դրուատ, դրուատիք · երաշխ, երաշխիք · երկ, երկիք · խոպոպ, խոպոպիք · ծանրաբեռն, ծանրաբեռնիք · այս ինքն ծանրբեռնիք (749) · կարծ, կարծիք · պատահ, պատահիք · պարտ, պարտիք · սերմանք, սերմանիք, սերմանեաց · տակոս, տակոսիք · օգուտ, օգտիք : Նա քոյր, քեռ, լինի երբեմն քեռիք · և 'ի քսեմ բայէ՝ քսիք : Իսկ կարիք ոչ է յոգնական կար բառին, այլ նշանակէ կիրք, ախտք, աղցք, վիշտ : Գահ, գահինք, այսինքն գահք, գալք · գատ, գատինք :

ՈՅՔ · բաշխ, բաշխոյք · բարք, բարոյք · գահ, գահոյք, այս ինքն աթոռք · գործ, գործոյք · Թանձր, Թանձրոյք · հատ, հատոյք · որչափ, որչափոյք · պարտ, պարտոյք · սոս, սոսոյք :

ՈՒՆՔ · աղուես, աղուեսունք · անդամ, անդամունք · անոյշ, անուշունք · աւիծ, աւիծունք · ատաղ, ատեղունք կամ ատաղունք · գորտ, գորտունք · եպիսկոպոս, եպիսկոպոսունք · երագ, երագունք · երէ, երունք · խաչահան, խաչահանունք · խոնջան, խոնջանունք · կոմս, կոմսունք · հաւ, հաւունք · հերետիկոս, հերետիկոսունք · հողմ, հողմունք · հսկայ, հսկայունք · ձագ, ձագունք · ձրագ, ձրագունք · միրգ, մրգունք · նուաղ, նուաղունք · որմ, որմունք · պատերազմ, պատերազմունք · պարարտ, պարարտունք · պարիսպ, պարսպունք · ջահ, ջահունք · ռազմ, ռազմունք · սան, սանունք · սարկաւագ, սարկաւագունք · տատրակ, տատրակունք · տերև, տերևունք · ցից · ցցունք, այս է՝ ցցեալ դէպք 'ի գագաթն և արձակեալք · Բ · Եզ 253, 255 · փրփուր, փրփրունք :

103 · Չորեքեան առաջինքն գրեթէ առհասարակ հոլովին ըստ իւրաքանչիւր յանգի ընդ միով 'ի հոլովմանց յամենայն յոգնակի վերջահոլովս · բայց միայն յետինդ ոմանք չունին ըստ յանգին սովորաբար հոլովս ոչ, այլ ըստ 38 կամ 56 · կամ միայն պառաւ, պառաւունք, պառաւանց · Ձիրան, Ձիրանունք, Ձիրանանց, Ձիրանամբք · Թերևս և մկան, մկանունք, մկանանց · կոչ, կոչունք,

կոչնոց ։ Եւ յեզականն թէպէտ և ուրեք նուազ ևս գտանին, հողմն, որմն, պատերազմն, (Եզք ԺԷ. Դատ. Թ, ԺԶ, Ի. Ա Թագ. ԺԶ, ԺԹ. Ղուկ. Թ. Յոբ Ա, Գ. Եզեկ. Ա), սակայն և ոչ այնպէս հոլովին ըստ 38 կամ 62 ։

104 . Լինին յոգնական ըստ նմին օրինաց և եզաձայն վերջինքս

ԱՆ . գառն, գառան. էշ, իշան. թի, թիան. խուժ, խուժան. ձի, ձիան ։ Այսպէս է և պառական, այսինքն բարակք որսականք, շարք կամ երամ բարակաց ։

ԱՆԻ . ազատ, ազատանի. աթոռ, աթոռանի. աղօթք, աղօթանի. անդարձ (կտակ), անդարձանի. անուն, անուանք, անուանանի. առակ, առականի. աստղ, աստեղանի. աւագ, աւագանի, ուրեք և աւագայնի. գահ, գահոյք, գահոյանի. գլուխ, գլխանի. երէց, երիցանի. զանգակ, զանգականի. խորհուրդ, խորհրդանի. կամար, կամարանի. կին, կանայք, կանանի. կրակ, կրականի. հանդերձ, հանդերձանի. հանդէս, հանդիսանի. հիւանդ, հիւանդանի. մատեան, մատենանի. մեհեան, մեհենանի. նամակ, նամականի. նափորտ, նափորտանի. նշան, նշանանի. պատգամ, պատգամանի. սաղար, սաղարանի. սուսեր, սուսերանի. վաճառ, վաճառանի. վնաս, վնասանի. վտակ, վտականի. քշոյ, քշոյանի ։ Եւ ՚ի այլ յանգս կրճատմամբ, պատմուճան, պատմուճանի. Զքահանայից պատմուճանին. ՃԸ. թերևս այսպէս է և մեհեանի որ յօրինակս ինչ կայ փոխանակ վերոյգրելոյդ մեհենանի ։ Եւ յայլ յանգս կրճատմամբ նի փոխանակ անի. Տէրն հալէ զապառաժնին. և խլրև ռամկօրէն Դու լաւ ախրէ ըզօրսորդնին. ՃԸ. այս ինքն զապառաժն, զորսորդն ։ Եւ ՚ի բայէն Առասեմ, որ յայտ արմատոյ, առասանի, որ է առասութիւնք. ՄԳ ։

ԵԱՆ . բերդ, բերդեան. բերդակալ, բերդակալեան. գիրք, գրեան. գիւղ, գիւղեան. գործ, գործեան. եպիսկոպոս, եպիսկոպոսեան. եօթն, եօթեան. զօրագլուխ, զօրագլխեան. էշ, իշեան. թուղթ, թղթեան. խող, խողեան. խորգ, խորգեան. հացկատակ, հացկատակեան. հիւպատ, հիւպատեան. ձանձ, ձանձեան. մոգ, մոգեան. մորթ, մորթեան. նախարար, նախարարեան ։ Այսպէս որեան, է ալք, մարդիկ ։

ԵԱՐ, ԵՐ . բան, բանեար, բաներ. էշ, իշեար. վանք, վանեար, վաներ. վարժ, վարժեար. աչք, աչեր. հայ, հայեր. հարկ, հարկեր. նեարդ, ներդեր. պարտ, պարտեր (1) ։ Այսպէս որեար, որեր, է ալք, մարդիկ. ազատորեար, աւագ որեար. ազատ մարդիկ, ազնիւք, մեծամեծք ։

ԻԿ . մարդ, մարդիկ ։

ԿԱՆ . գրաստ, գրաստական. զօր, զօրական. փախստեայ, փախստական ։ Եւ ՚ի Բազմիմ բայէ՝ որ է նստիմ, բազմական, նստօղներ ։

ՆԵԱՐ . բարձիկ, բարձկնեար. նաւիկ, նաւկնեար. քաղաքիկ, քաղաքկնեար ։

---

(1) Զմանիկն էր առաւել տաղաչափք առնուն ՚ի պէտս յանգի. ազգեր, բիւրեր, բուսեր, գայլեր, գետեր, գնդեր, դասեր, դատեր, թուրքեր, խրձներ կամ խրձեր, ծառեր, յարդեր, ցեցեր, փակեր, քարեր, օրեր ։ Շնորհալին տացեալ է եւ ըւէր փոխանակ ըւէի, ըւէր. Տեսէ չորայն անբաւչարեր. Ողբ. ԵԴ ։

ՈՐՒՑ, ՈՐԵՒՑ. տրա, տրտրայ կամ տրտրերայ. կալ, կալոյ. փակ. փա-
նոյ, փանօրեայ կամ փանօրեայ :
ՈՒՒ. աչք, աչաց. էշ, իշոց. գլուխ, գլխոց. առաւել ռամկական
է. Ը. առաւել նշ. ծեր: Մ՟առակ :
ՍՏԵՆ. այգի, այգեստան. անդ, անդաստան. առոյ (ձի), առոյ-
ստան. ձի, ձիաստան. տաճիկ, տաճկաստան. մարդ, մար-
դաստան. տուն, տուն կամ տանիք, տանեստան: Կայ ուրեք
և ստորև կամ տեղւոյ. գեօղ, գեօղաստայք կամ գեօղաստեայք :
ՏԻ, ՈՏԻ. ծակ, ծակոտի. մանուկ, մանկոտի. ոսկր, ոսկրոտի. փոր, փո-
րոտի: Մանկոտի կայ և ածականաբար. Մանկտւոյ տղայոց
խուճապելոց. Ո. այս է մանկանց տղայոց (76) :

Բայց ձայ-
105. Սոքա հոլովին եզական ձայնիւ ընդ միով՛ի հոլովմանց: նիւ եզականքդ, մերթ և այլքն յոգնականավերջք, լինին երբեմն և ըստ բուն հիման կրկին յոգնակի՝ քեիւ և ակիւ կամ այլով՛ի մանկանց այսի. նա և վերջահոլով են առանց. որպէս, գծխանս, գլխանս, իշանց. աւագանւոք կամ աւագանօք. գրեանք, գրեանց կամ գրենոյ, գրեանս. եօթեանք. խաղեանք. խաղենից. որեանք կամ որեայք, որեանս, զաղտորերայն. գլխերս. զա- չերան, զպալուերս. մարդկոք, մարդկանց, բազում մարդիկս. երկու ուրեք և մարդիկք (Պ. 393), այլ չէ վաւերի. բազմականք, բազմականաց. գօ- բականք, զօրականաց, զօրականօք. արտորայք, արտորայոց, զարտորայս. փանորայք. փանօրեայք, փանօրեայս, փանօրէից կամ փանօրէից. գեղօրեայք կամ գեղօրէք. անդաստանք, անդաստանաց. այգեստանք կամ այգեստանեայք. ՅՄ. այս ինքն զտաճիկսն կամ փոխանակ էին արարեալ զտաճկաստանն. մանկտւոյ, մանկտւոյք կամ մանկտեայք, զման- կտաճկաստանեայսն (116). մանկտւոյ, մանկտւոյք կամ վաներայք կամ վաներեայք. կախ. փորոտիք, փորոտեաց, զփորոտիս: Վաներ, վաներայք կամ վաներեայք. վաներայից. Գահոյք, գահոյանի. երկոտնիք, երկոտնիք, երկոտնեաց: Ըստ այսմ է բծկանք, բնծն. խարկանք, խարին: Մերկեանք, ձեռն, ձեռայնն. Նմէ և ս գեղ յաղթահարեցից, Յոյնք ինձ հնազանդեցին՛ի ծառայութիւն. և եթէ դու ինձ յաղթեցես, մերկեանքս քեզ նուաճին և հնազանդին. ԱԳ. գի կէտն ոստարացի յոգնական է, որպէս առ մեզ կան :

գի կէտն ոստարացի յոգնական է, որպէս առ մեզ կան :
106. Եւ ածանցականքն ստեղծն վերջիւ՝ վարին երբեմն փոխանակ յոգնա- կանի, միաբար և բազմաբար. որպէս Գերութիւն՝ նշանակէ գերիք. Թլփա- տութիւն՝ թլփատեալք, մարդկութիւն՝ մարդիկ, գինուորութիւն՝ գինուորք. յանցաւորութիւն՝ յանցաւորք, ընտանութիւն՝ ընտանիք, գայթագղութիւն՝ գայթագղեալք, աշակերտութիւն՝ աշակերտք. քահանայութիւն՝ քահանայք. թագաւորութիւնք՝ թագաւորք, առաքելութիւնք՝ առաքեալք, փարգաւո- րութիւնք՝ վարդապետք, հայրապետութիւնք՝ հայրապետք, կուսութիւնք՝ կուսանք, գինուորութիւնք՝ գինուորք: Ըստ այսմ առ Դարձուցանել գթե- րութիւն. Զգերութիւնն Հրէից նստուցեալ յԱրմաւիր: Որ՛ի թլփատութե- նէ անտի հաւատացեալքն: Զմիջոց հովուին մեծի ընդ մարդկութեանն. Ծո- վացեալ լցաւ մարդկութեամբ հոլլան ամենայն: Փողովեալ զամենայն գայ- թագղութիւն, և արար գունդ զօրաց բազմաց: Շրջան առին յանապատին ցբառատուն ամ, զի ամենայն յանցաւորութիւնն սպառեսցի: Յաշակերտու- թենէ անտի խնդրէր աղօթս առնել նմա: Եւ առն ցպատուական եպիսկոպոսն և ցաւագ քահանայութիւնն որ էին անդ: Սպան զամենայն թագաւորութիւնս քանանացւոց: Մերձաւորագոյնք լինին առաւել իւրն գինախածանօթ հայրապետութիւնն, և կամ մաքրագոյնք որպէս մարգա- րէան: Երջանիկն առաքելութեանց :

րէան: Երջանիկն առաքելութեանց :
107. Լինի յոգնական և կրկնելով զնոյն գոյական միաբար կամ բազմաբար էս, կամ զածական՝ զօրութեամբ ունելով զգոյականն կամ առ յոգնակի ես, կամ զածական՝ զօրութեամբ ունելով զգոյականն կամ առ յոգնակի ռեռական գոյականաւ. որպէս, Անդ էլն ազգ ազգ ռեսան. այս ինքն ազգք: Փողովեցին զբարի բարին յամանս. Ընտրեցեն զբարի բարին յամանս,

և զյան յանն 'ի բաց ընկենուցուն. Զյան յանն արտաքս ընկեցին. այս է՝ զբարիսն, զյանսն: Ամենայն ընտիր ընտիրքն ժողովեցան. Ընտիր ընտիրքն զձայն բարձեալ կականէին: Ընկեցէ՛ ընտիր ընտիր ընչից. Զընտիր ընտիր զորդւոց կամ հաւուց պարարելոց. Զընտիր ընտիր զօրացն կամ առաւաւելնոց. իմա ընտիրք ընչից, զընտիրս զորդւոց: Հատանէիցէ զմանր մանր ոսկուզացն. Թողուլ զծանր ծանր օրինացն. իմա զմանունս, զծանունս: Ժողովեցան նա զամենայն քաջս քաջս նախարարացն:

Բառ այսմ ածականն Ձծ ընդ յոգնակի գոյականս սովորաբար առ Ձծ-Ձծ կամ Ձծ Ձծ. տակաւ ուրեք երնի Ձծ ընդ յոգնականս, և Ձծ-Ձծ ընդ եզականս, և յայնժամ նշանակէ յոյժ մեծ, ամենամեծ, բառ 87. Մեղք մեծք յոյժ. մեծք հարուածովք: Մեծամեծ տագնապ. մեծամեծ մարտն. մեծամեծ պատճառի. քան զառաւածս գքեղ մեծամեծ կարեն տալ:

108. Լինի բազում անգամ և կրկնութիւն գոյականի, կամ ածականի առ եզակի և յոգնակի գոյականաւ կամ առանձինն, փոխանակ ասելոյ ուլ — ուլ, ղանղան, Բաղամ, ամէնայն, Բերաանչեր, Ձն Ձ. որպէս, Այր այր, տուն տուն, քաղաքի քաղաքի և աշխարհի աշխարհի, գնդի գնդի, դրօշու դրօշու, 'ի քաղաքս քաղաքս առ զօրավար զօրավար, վաճ աւուր աւուր ծախիցն, 'ի շաբաթու շաբաթու, նշանակեն՝ ամենայն կամ իւրաքանչիւր այր, տուն, գնդի, դրօշու, բազում կամ զանազան քաղաքաց և աշխարհաց, յամենայն քաղաքս առ այլ և այլ զօրավար, ամենայն կամ իւրաքանչիւր աւուր, յամենայն շաբաթու: Տասանորդ տասանորդ առ գառն մի կամ առ մի մի գառն. այս է մի մի տասանորդ: Կարգեցին առ փող փող հազար հազար այր սպառազէն. այս է՝ առ իւրաքանչիւր փող մեն մի հազար այր: Կացուցանէր քահանայս առ սեղան սեղան յամենայն եկեղեցիսն: Զազգ ազգ սերմանցն: Ընացան յինչ ինչ տարրեղէն. իմա 'ի բազում այլ և այլ ինչս, իրս տարրեղէնս: Բառ ժամանակի ժամանակի փոփոխեալ. Բառ քսան և հինգ և քսան և հինգ ամաց զոհս 'ի բագինս բագինս մատուցանէին. այս է՝ յիւրաքանչիւր քսան և հինգս ամաց 'ի զանազան բագինս:

Բառ այսմ և բազմաբար առի. Արարին ազգք ազգք աստուածս իւրեանց. Երևեցան նոցա բաժանեալ լեզուք լեզուք: Ազգաց ազգաց, քաղաքաց քաղաքաց, կողմանց կողմանց, գնդաց գնդաց, կերպից կերպից. յազգաց ազգաց, 'ի քաղաքաց քաղաքաց, 'ի կողմանց կողմանց, 'ի տեղեաց տեղեաց, 'ի գաւառաց գաւառաց. յազգս ազգս, 'ի տեղիս տեղիս, 'ի տոհմս տոհմս. բառ ազգս ազգս, ընդ այլ տեղիս տեղիս, 'ի կամ ընդ գաւառս գաւառս, ընդ ժամս ժամս, բառ կամ ընդ ժամանակս ժամանակս, ընդ աւուրս աւուրս: Զհաւատս մարդոց մարդոց կործանեն: Նաւս զխաղայէլ բանակեալ բառ ցեղից ցեղից: Նախանձեցին իւրեանց արուեստս արուեստս շուրջ զբանակաւն. այս է՝ բազում արուեստս: Արարէք զհեղեղատդ զայդ գուբս գուբս. այս է՝ զանազան գուբս: Ածեալ կերպարանս կերպարանս տաճարին նկարէ: Գունդս գունդս գումարէր: Ժողովեցէք զորայն և կալեցէք խուրձս խուրձս: Կացուցեալս երիցունս երիցունս՝ ոչ 'ի միում քաղաքի, այլ 'ի քաղաքս քաղաքս: Յորժամ 'ի մի միաբանութիւն գային (այր և կին), յայնժամ և այր այր առնէն. այս է՝ բազումս այր: Ոչ երբէք փոխեն զգոյնս գոյնս ծաղկանցն, համոյն և հոտոյն. այս է՝ զզանազան գոյնս, գունակս: Զինչս ինչս աշխարհիս աստուածայացուցին. այս է՝ զայլ և այլ ինչս, իրս: Մտանել 'ի տունս տունս. խօսել 'ի լեզուս լեզուս. բաժանել 'ի գունդս գունդս կամ 'ի մասունս մասունս. 'ի կերպարանս կերպարանս լինել. 'ի բերդս բերդս տալ պահել. գնդացանք 'ի դրունս դրունս. խմարհել առ կարիս կարիս: — Ազգ ազգ կամ ազգք ազգք արանց, յարանց, յղերելոց. ազգք ազգք շարութեան. գունդք գունդք զօրաց. զոյգք զոյգք եզանց. զազգս ազգս բուսոց և անկոց. զզոյգս զոյգս եզանցն. զերամս երամս մարդոյն:

Ընտիր ընտիր երիտասարդք քո կամ ձորք քո. մանր մանր ինչ ձկնք. ծանր ծանր աղետից. այս է՝ բազում ընտիր երիտասարդք կամ ձորք, այլ և այլ մանր

ձձկք · զանազան ծանր աղէտից ։ 'ի վերայ աւուր աւուր քաղաքայն , բարի
բարի արարածոյն հնարագիւտ , զարկուցանէին 'ի վերայ խիտ խիտ վիմաց ·
դաշինս կալ ծանր ծանր երգմունք , մանր մանր մասունք , ողորմ ողորմ
ձայնիւ · յընտիր ընտիր քաղաքաց հ~ս անտանից , 'ի հետ 'ի հետ օրինակաց ·
զընտիր ընտիր ապարանս , զաւուր աւուր ուղիս , զցանկալի ցանկալի ինչս ·
յանոյշ անոյշ կերակուրս · նոր նոր ջոլջոլանս · գունակ գունակ կերպա-
րանք հ~ս նուէրք , որակ որակ շարժմունք հ~ս խնկոյմունք , զգունակ գունակ
կերպարանս : — Զամենայն երեւելի երեւելի գործի · նոր նոր պտուղ ըն-
բէ : — Ընտիր ընտիրք երկիրաց · զընտիր ընտիրս յԻսրայէլէ :

109 · Եւ բարդութեամբ կրկնեալ գոյականք և ածականք կամ հոլովի-
ւք մերձ եղեալք , նոյնպէս նշանակեն երբեմն · որպէս , գունդագունդ ,
տարմատարմ , հոյլ առ հոյլ , նորանոր ջոլջոլանս , նոր 'ի նորոյ · մեծամեծ ,
մեծ 'ի մեծոյ :

110 · 'Ի նոյն միտ վարին և շաղկապեալք Եւով · Ազգք և ազգք գովեսցեն
զգործս քո · Եւ խնդամք և ցնծամք դրանն և դրան · Զամենայն երեւելի
և երեւելի գործի · այս է՝ այլ և այլ , ամենայն , խրախճանիչք ազգք · և այլն :

111 · Մերթ և հանդերձ նշանակեալ ածականացն վարին · Ամենայն ազգք
ազգք մեղաց · ԿԹ : 'Ի բազում պէտս պէտս օգտակար լինել · Ա : Ժողովել զ-
օրսն քաջ քաջ նախարարացն · Զբազում կոյս կոյս հ~ս կոյս կոյս հար-
կանէր մեծաւ պատերազմաւ · Բ :

112 · Յոգնական + և = գծի երբեմն և 'ի վերայ ածականի և այլոց վեր-
ջահոլովից՝ թէ առակ իցէն և թէ նախդրօք , և նշանակէն իբրև զածանցական
անունն , ԱՅՆՈՒԹԷՔ որ ԷՆ կամ որ ԻՆՉ ԷՆՆ ՆԵՐՍ , ՆԱԽՇԱ , 'Ի ՆՃԱՆԷ , և այլն , ըստ ն-
շանակութեան հոլովին կամ նախդրին · և կրկին և հոլովին՝ մանաւանդ 'ի
նախդրիւ հոլով · որպէս , Աստուածոյք , է առել աստուածայինք , ԱՍՏՈՒԱԾ-
ՆԵՐՐ · զաստուածոյն , յաստուածոյն , յաստուածոյ : Քրիստոսի , քրիստո-
նեայք , ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՆՆԵՐՐ , զքրիստոսին · երկիրք , երկրաւորք , ԷՐԿԻՐՆԵՐՐ · զեր-
կրին · մարմինք , մարմնականք , ՄԱՐՄԻՆՆԵՐՐ , զմարմնոյն · քաղաքք , զքա-
ղաքին · Հոգւոյք , Հոգւոյքն , զՀոգւոյն · եկեղեցւոյք , Աստուծէլք , ըստ
Աստուծէլեան · Դարեհկին · բարեայքն , սիրելեայքն , այս է՝ որ ինչ բարեայն
սիրելեայն է · Դարեհկին անք · այս է՝ Դարեհկի անքն · Աչ խորհին զու-
ղարկեալն է · Դարեհկին անք · այս է՝ Դարեհկի անքն · Մերթ և գխտորոչ նախ հանդերձ · Գա-
զատուածոյն , այլ զմարդկանս : — Մերթ և գխտորոչ նախ հանդերձ · Գա-
բեհինքն , աստուածոյինքն , զաստուածոյինն · եթէ չիցէն ածանցականք յն մամ-
կամք (1492) :

Մարդիկ հողէ զմարմնովն · այս է՝ զայնոսիկ որ մարմնով են : — Յերկիրս ,
առ յերկիրք , զառ յերկրէն , յերկրէս · խմ~ այնոսիկ որ յերկրէ են , զայնո-
սիկ որ յերկրէ են , այսոսիկ որ յերկրէ են : Յայլմէքն , յայլմէցն · խմ~ այնո-
սիկ որ յայլմէ են , այնոսիկ որ յայլմէ են : Ազգատեսք և 'ի յարենէցն էին և
հանրապետք · խմ~ այնոսիկ որ յարենէ են : Հարազատ առ 'ի յարենէցն
ազգականութենէ · այս է՝ յազգականութենէ այնոսիկ որ յարենէն են : Զառ
'ի յերկրէն հ~ս զոր առ 'ի յերկրէս , զոր առ 'ի յերկրէքն · խմ~ զայնոսիկ որ
են յերկրէ : — Յերկրէքս , այս է՝ այսոսիկ որ յերկրէ են . առ 'ի ներքոյք եր-
կինց , զառ 'ի ներքոյ երկնից , զառ 'ի յետոյն , զառ 'ի սարսն · խմ~ այնք
կամ զայնս որ են 'ի ներքոյ , 'ի սարս : Բանակ հարկանել անդ և զառ 'ի
յանկողնոյն կալեալ · խմ~ զայն ամենայն որ յանկողնին են պատականեալ · 'ի
դրատառջացն · այս է՝ այնոսիկ կամ յայնոցանէ որ են 'ի դրատառնին : Ընդ մեջքն ,
զընդ մէջն · այս է որ ինչ կամ զոր ինչ ընդ մէջ են : Ընդ պատահմանք , ընդ
մամանիք , ընդ մամանից , ընդ մամանիքն , ընդ մամանիցն · խմ~ այնոսիկ որ ընդ պա-
տահմանն՝ ընդ մամանի են , այնոսիկ որ ընդ մամանի են : Ընդ երկիրս հ~ս որ
ինչ ընդ երկրիքս · խմ~ այսոսիկ որ են ընդ երկրէ , այս ինչն ընդ երկրի · յեր-
կիր կայ : Ընդ մանէք , ընդ մանէցն · մի ընդ միջէքն , և որ ընդ միջէքն
ամենայն , մի ընդ միջէցն հ~ս մի ընդ միջէց , զմի ընդ միջէն , 'ի մի ընդ
միջէան · խմ~ այնոսիկ՝ այնոսիկ որ են ընդ մանէ , մի ընդ միջէ , զայնո-

անիկ՝ յայնմանիկ որ են մի ըստ միոջէ ։ Զբոլորեցուն, ըստ բոլորեցուն · իմա այնոցիկ որ են զբոլորը · ըստ բոլորը ։ Զըստ մանեցն, իմա զայնցանէ որ են ըստ մանէ ։

Զայն իմա և 'ի միջակ անուանս և 'ի դերանուանս, և յայլս՝ որ իբր անուն հոլովեսցին · որպէս, իւրեանցք, զիւրեանցն, առ իւրեանցն · նորինք, նոցինք, նոցինց, զնորինն, զնոցինն · իմոյքն, զիմոյսն, սոցայցքն, նորայոցքն, զնորայոցն ։ Ընդ միմեանքքն, ընդ միմեանցն · ընդ սոսաւքն, ընդ սոսաւցն · Գ · 'ի պատճառս նորա կեցցեն ընդ նոսաւքն · ՈԳ · այս է՝ այնոքիկ որ ընդ միմեանքբ, ընդ սոսաւ, ընդ նոսաւ են · այնոցիկ որ ընդ միմեանք, ընդ սոսաւ են ։ Զընդ նոքօքն · այս է՝ զայնոսիկ որ ընդ նոքօք են ։ 'Ի մէնջք, 'ի մէնջից, այս է՝ ՄԵԶՄԷՆԵՐԸ, ՄԵԶՄԷՆԵՐՈՒՆ կամ ՄԵԶՄԷՆԵՐԷՆ, այնոքիկ որ 'ի մէնջ, այնոցիկ կամ յայնցանէ որ 'ի մէնջ են ։ 'Ի նմանէք, տեղի տալ 'ի նմանեցն ասացելոց, երկրորդեցից զառ 'ի նմանէսն · իմա այնք՝ այնց՝ զայնս որ 'ի նմանէ ։ 'Ի նոցանէք, 'ի նոցանէքն ապականութիւնք, 'ի նոցանէց կամ 'ի նոցանեաց, զ'ի նոցանէսն · իմա այնոքիկ որ 'ի նոցանէ, այնոցիկ կամ յայնցանէ որ 'ի նոցանէ են, զայնոսիկ կամ զայնցանէ որ 'ի նոցանէ են ։ Ըստ նմանէք, ըստ նոցանէք, այս է՝ այնք որ ըստ նմանէ, ըստ նոցանէ, այս ինքն զկնի նորա, նոցա ։ 'Ի սմայք, 'ի դմայք, 'ի նմայք, 'ի նմինք, 'ի սմայոց, 'ի նմինց, 'ի սմայովք, զ'ի սմայս · իմա այնոքիկ որ 'ի սմա, 'ի դմա, 'ի նմա, 'ի նմին · այնոցիկ որ 'ի սմա, 'ի նմին · այնոքիւք՝ զայնոսիկ որ 'ի սմա ։ Զ'ի նոսայն բնակեալ բարութիւնս · իմա զբարութիւնսն որ են 'ի նոսա բնակեալ ։ Զոր 'ի սմայսն, զոր 'ի նմայսն · իմա զայնոսիկ որ 'ի սմա, 'ի նմա ։ Ըստ նմայք, ըստ նմայց · Յետ նոցայք, յետ նոցայցն · իմա այնոքիկ, այնոցիկ որ ըստ նմա, որ յետ նոցա ։

Ըստ այսմ եդեալ Ք 'ի մակբային ԶԿՆԻ, ԱՆԴԻ, և իբր անուն հոլովեալ առի, Զկնիք, զկնեաց, զկնիսն, 'ի զկնիսն · Անտիք, անտից, անտիւք կամ անդիւք, զանտիսն · Զանտիսն 'ի քաղաք տանել, և զքաղաքիսն անդրէն ածել ։

113 · Դիտեա 'ի դոսա զնմանաւոր և զանսովոր հոլովումն յոգնակի սեռականին կամ տրականին և բացառականին, յերկոցեց · յայլմեց, զբոլորեց, ըստ բոլորեց, ըստ մանեց, մի ըստ միոջեց, 'ի նմանեց, 'ի նոցանեց, ընդ միմեանցն, ընդ սոսաւցն · որ յայսպիսիս միայն երևին և ոչ այլ ուրեք ։

114 · Յատուկ անուանք անյոգնական են յինքեանս · զի թէպէտ և գտանին ատկաւք միաբար և բազմաբար, որպէս Աշոտ և Աշոտք · Տաշիր և Տաշիրք, բայց ոչ 'ի բազմացուցանել են այն յոգնականք, այլ զնոյն մի տեղի նշանակեն, որպէս և անեզականքն Աթէնք, Թեբէք, Փիլիպպէք, Եկբատան կամ Եկբատանք, յԵկբատանս ։ Սակայն թէ պիտոյ լինիցի զբազում համանուանս ցուցանել կամ զնմանիսն ումեք, լինին յոգնական ըստ օրինի քէիւ և սէիւ, կամ յոգնական վերջիւքս ԱՅՔ, ԱՆՔ, ԷԱՆՔ ։ Ըստ առաջնոյ օրինակիդ է Տիտան, Տիտանք, Տիտանց, զոր եդաք յառաջնում հոլովման, որ զհամանուն Տիտանս կամ զտիտանեանս նշանակէ և զհսկայս ըստ նոցա ։ Ասացեալ եմք (26, 46) թէ անուանք յանդեալք 'ի ԱՅԻՒ առնուն զյոգնականի Ք և Ս ։ Այսպէս ասին 'ի գիրս Տիգրանք, Քրիստոսք, Աբրահամք, Զաքարիայք, Դաւիթք, բազում Կղեմէնտոսք, Սիմոնք, Յուդայք բազումք · Սիմոնիցն՝ ձկնորսին և բորոտին, Յուդայից, Անտոնից, առ Անտիոքօք · երկուս Քրիստոսս, Կեփաս, Պաւղոս, զԱնտոնիոսն ։ — Ըստ երկրորդ օրինակիդ են՝ Աստուածայք, Բահաղիմայք, Բահաղիմայց, Կիլիկեայք, Կիլիկեայց ։ — փոխանակ միոյ Իսահակայ՝ բազում Իսահակաց մանկունք սպանան · Եփ ։ Բաց 'ի Մարիամանցս յայսցանէ, որք եկին 'ի գերեզմանն · Ճ ։ — Տիտանեանք, Անտիոքեանք, Թէոդոսեանք, Գրիգորեանք, Ներսէսեանք, Յովհաննիսեանք, եանց, եանք ։ Սատանայ 'ի յայնժամ զՄովսէսեանն և զՊաւղոսեանն զհոգեկիցն և զամենիմաստն աշխատէր, մերժել եւ առնել զիմաստս և զանմտս ։

Եւ յերկնային ծառոյ կենաց նախ ադամեանքն են մերձակայ, Եւ ոչ Եւայ հոգեմահ ձեռաց · ՇՂ · այս է՝ որք իբրև զԱդամն են, Ադամքն, այս ինքն ադք ։

Երբեմն և ոչ վերջին. Տիտանացիք, տիտանայենց. ամազոնացիք. այս
ինքն են Տիտանք, տիտանեանք, ամազոնք:

115. Բայց բազում ուրեք Է-ն+ վերջին զուգաւք ինչ յայտ առնէ. և յայն-
ժամ ևս լինի յաճախ ան+. Ագամեանք, ագամանք. Նոյեանք, Նոյանք. կղէոլ-
պեանք, կղէոլպանք. մարխամանք կամ մարեմանք, շամիրամանք, վարդա-
նանք, անանեանք, եղիազարանք, կարենանք, սուրէնանք, անց, ամբ:
Մերթ և ոյ+ կամ էոյ+. Պետրոսի զանանիային սպանանել. խնա կրկին զանա-
նեայն, որ է զանանեանն. այս ինքն զԱնանիա և զկինն, զորս ընդ նմա:—
Ըստ այսմ նշանակութեան առին և միում իւր մականուն. Աբրահամ ամր-
մանեանց, Յեսու յովսեդեկեանց, Զաքարիա մեքայէլեանց. Նինոս շամիրա-
մանց, այս է՝ յորդւոց կամ յազգէ Սողոմոնի, Յովսեդեկեայ, Միքայէլի,
Շամիրամայ: Ըստ որում և եզակի առի Յեսու Յովսեդեկեայ, Աղեքսանդր
Փիլիպպեայ, Կիւրոս Կամբիսեայ, Բաբգէնս Գարեգնի, Գարեգին Բաբգէնի.
խնա որդի: Յուդա մակաբեանց, խնա որ մի 'ի մակաբեանց:— Վարի և ոչ
վերջին 'ի նոյն միտս. Աղեքսանդրացիք, գարեհացիք, սարեկացի. այս է՝ ա-
ղեքսանդրեանք, գարեհեանք կամ գարեհիք, սարեկեան:

116. Ընդ հակառակն երբեմն յառաւել անուանն յոգնակի վարի նշանակու-
թեամբ Է-ն+ ածանցականի. որպէս, Տիտանք, առ Տիտանօք. Մարկիոնք,
Մարկիոնաց. հայաստանք, հայաստանօք, նշանակեն տիտանեանք կամ տիտա-
նացիք, մարկիոնեանք կամ մարկիոնացիք, հայաստանեայք կամ հայք (104):
Այր մի քաջ առ Տիտանօքն. Զօր և աննէն խսկ Մարկիոնքն. Վասն Մար-
կիոնաց աղանդին. Կ: Տրդատ ամենայն հայաստանօք իջեալ 'ի դաշտն. Խ:

117. Յոգնակի սեռականն, տրականն և բացառականն անուանց յանգե-
լոց 'ի յ անձայն կամ որ նոյն է 'ի պարզ ձայնաւոր, 'ի ա, ը հանդերձ նախա-
դաս ձայնաւորաւ, լինին երբեմն գնելով միայն ց 'ի վերջն՝ ըստ նմանութեան
իմն երկրորդ օրինակի առաջին և հինգերորդ հոլովմանց կամ ըստ երկրորդին.
որպէս, պղտոյ, պղտոյց. ապագայ, ապագայց, յապագայց բանա-
ւոց. պարագայ, պարագայց. շրջագայ, շրջագայց. սանդխոյ, սանդխոյց
կամ սանդխոց. անդեայ, անդեայց. փախստեայ, փախստեայց. արևելեայ,
արևելեայց կամ արևելեաց. այծեայ, այծեայց կամ այծեաց. գործօնեայ, գոր-
ծօնեայց կամ գործօնեաց. դուզնաքեայ, դուզնաքեայց կամ դուզնաքեաց. ծո-
վեզերեայ, ծովեզերեայց. միջերկրեայ կամ միջերկրայ, միջերկրեայց, միջեր-
կրայց. կաթողիկեայ կամ կաթողիկայ, կաթողիկեայց, կաթողիկայց. հայաս-
տանեայ, հայաստանեայք, հայաստանեայց կամ հայաստանեաց. քրիստո-
նեայ, քրիստոնեայց, քրիստոնեաց, մերթ և զատմամբ երկբարբառին՝ քրիս-
տոնէից. ակունք վանեայք, ականց վանեայց: Ըստ այսմ լինին և յոգնակիքն՝
կանայք, կանայց կամ կանանց. անկին, անկանայք, անկանայց. տիկնայք,
տիկնայց կամ տիկնանց. աղախնայք, աղախնայց կամ աղախնանց. աղախնեայք,
աղախնեայց կամ աղախնեաց: Դէք, դից, 'ի դից: Այսպէս են և եղեալքն
'ի 68:— Սարոյ, սարոյք, սարոյց. բարոյք, բարոյց. աստուածոյք, աստուա-
ծոյց, յաստուածոյց. դիպուածոյք, դիպուածոյց. արատոյ, 'ի յարատոյց
վլնոց. Ներքոյք, Ներքոյց, 'ի Ներքոյց:

Գրեանք, գրեանց. յաւիտեանք, յաւիտեանց. վեցթևեանք, վեցթևեանց.
իսրայէլեանք, իսրայէլեանց. արամեանք, արամեանց. ազարեանք, ազա-
րեանց. տիոյանք կամ տիոյեանք, տիոյանց, տիոյեանց. տուրնջեանք, տուրն-
ջեանց. ագամանք, ագամանց. շամիրամանք, շամիրամանց. աղախնանք,
աղախնանց. հանդամանք, հանդամանց. զարմանք, զարմանց. բնակունք,
բնակունց. երկոտասանք, երկոտասանց. այսքանք, այսքանց. ամենայնք, ա-
մենայնց. միայնք, միայնց. համանգամայնք, համանգամայնց:— Արեգակ-
նայնք, արեգակնայնից կամ յապաւմամբ 'նուին՝ արեգակնոյից (1). առա-
նոյինք, արեգակնոյինց կամ յապաւմամբ նուին՝ արեգակնոյից

(1) Այս յապաւումն նուի երևի ուրեք ուրեք և 'ի ոչ յանգս սեռակա-

ջինք, առաջնոց. ցամաքայինք, ցամաքայնոց. ահագինք, ահագնոց. անհնա-րինք, անհնարնոց. հողածինք, հողածնոց. աստուածայինք, աստուածայնոց. գառինք, գառնոց: — Աստուածազանգոյք, աստուածազանգոյց: — Ար-քունք, արքունց. աղունք, աղունց. անհունք, անհունց. յիսունք, յիսունց: — Նմանօրէնք, նմանօրէնց: — Նոյնք, նոյնց, 'ի նոյնց. նմին, նմինց. նոցինք, նոցինց:

Ոչխարք, ոչխարց. պատկերք, պատկերց. պատուէրք, պատուէրց. աղ-բիւրք, աղբիւրց. ջուրք, ջուրց. հանուրք, հանուրց. ընդհանուրք, ընդհա-նուրց. քորք, քորց:

118. Ըստ այսմ, և ըստ 98 համրոյ Բ, ձևանան գործիականքն, ադամանդբք կամ ադամանդեօք, այծեօք. ադամանդբք, վեցթևեանբք սերովբէիւք, տիեզերբք, տիեզերբբք. ջուրբբք, հանուրբբք:

119. Ուղղականք՝ որ ձայնիւ նման են միոյ ումեք սեռականակերպի, հա-մարին երբեմն սեռական և տրական այլր հոլովման. և ըստ այնմ կազմին եր-բեմն և այլ հոլովքն. որպիսի ինչ ասացաք և յառաջնում օրինակի առաջին հոլովման. այս ինքն են, Յուդա, յուդայ. Սարայ կամ Սարա, սարայ, 'ի սա-րայ. Բանայ, 'ի Բանայ. Սափիրա, սափիրայ. Աղխա, աղխայ. Եղիա, ե-ղիայ. 'ի վերայ Գողգոթայ՝ որ է կառափին: Արդ ըստ այսմ ասի Յեսու Հրա-չեայ. Ց. փոխանակ Հրաչէի: Վասն սարեպտանեայն. Լ Բ. Կենդանու-թեանն չորեքօրեայն. Ը Ա. փոխանակ սարեպտանեին, չորեքօրեին: Եղջե-րեայ, եղջերեաւ. եղնեայ, եղնեաւ. ներկեայ, ներկեաւ. մաշկեայ, մաշ-կեաւ. Եհար փող եղջերեան. փողին եղջերեաւ. փայտին եղնեաւ. Հաշակու ձայնիւ յարեցեան. Ա. ուղղական խնայորեցելոյ, կամ թերևս յա-րէլ, առեալ ––ա գործիականակերպ (97): Ծխծաղի ընկերեաւ. Վ Բ: Մաշ-կեաւ մեռեալ սփոփին. Ը Ա. Մաշկեան և ցայինն. Ճ. փոխանակ եղջե-րեիւ, եղնեիւ, ներկեայիւ, մաշկեիւ: — 'Ի քարանց պատուականաց՝ 'ի շափիղայ և 'ի ստամակէ. Յերեկորեայ մինչև ցառաւօտ. Յերեկորեայն մին-չև ցերեկոյ. Ա. փոխանակ՝ 'ի շափիղայէ, յերեկորէ կամ յերեկորոյ: Ըստ այսմ և ըստ 117 ասի 'ի յոգնականին, գաւառակեայ, գաւառակեօք. հայաստա-նեայ, հայաստանեօք. արևելեայ, արևելեօք. հայկազնեայ, հայկազնեօք. Ալոյսիւ առհաւատչեօք. ԽԱ. փոխանակ առհաւատչէիւք: — Զլացող տերանեան (1). Գ Բ. փոխանակ տերանեանի կամ տերունեայ: — Պահանջեալն ասեր. Ն. փոխանակ ասերի: 'Ի վերայ սկաւեղ կամ սկուտեղ, սկաւեղբ. Ա. Փ. փոխանակ սկաւեղի կամ սկուտեղի, սկաւեղաւ: Ըստ այսմ, ալբեր, եղջեր, ուղղական են միանգամայն և սեռական: — Նախ քան զոր մաշուն և հատորակաց ձկերանին և խռովելոյ աշխարհահապահ հրեշտակաց. Եօթն որ-դւոցն Շամունի. Նխ: Որդիք Սեմեի. Ա. Եղամի. Վ Բ. Յունականին և

նոյ, մերթ և 'ի ––ոյ. Աղջկունք, աղջկանց, աղջկաց. արանանունք, ար-անանանց, արանանաց. կնանունք, կնանանց, կնանաց (Սաղմ. ՃԺԱ. Յոբ ԺԷ). մկանունք, մկանանց, մկանաց. կանանունք, կանանց, կանաց. ինունք, ինունց, ինուց: Թերևս ասի է և կանաց, տիկնաց, փոխանակ կա-նանց, տիկնանց: Թէ յ, թէ ն առ հեշտի հնչման դեղչեալ են. այլ թերևս 'ի ––ոյ յանգման՝ ջ 'ի պարզ ––ոյ յանգումն ուղղականին յարեալ, որ նոյն է ըստ ձայնին ընդ ––ոյ: Տաղաչափք ըստ ––ոյ սեռականին առնեն և օ+ գործիական. սատանան, սատանայց, սատանօք: Ընդ հակառակն երբեմն առեալ. չիրիմ, չիրմայ. չիրմանց. քաւրմ, քրմի, քաւրմք, քրմայ, քրմանց, 'ի քրմանց. կամ թերևս ուղղական գոյա է քրմանք, քրմունք (102):

(1) Կարծելի է թէ այսպէս իցէ և ––ընջ––ն ուղղական և սեռական. յորմէ գործիական ––ընջէ––մբ, բացառական 'ի ––ընջէն. և թէ ըստ հոլովք Տի-բանին իցեն ––ոյ, ––ոյն, 'ի ––ոյ:

տարին · ԸՍ · փոխանակ ձմերանւոյն , Շամանեայ , Սեմեայ կամ Սեմայ , Նաւասարդեայ , տարւոյն : Նամականի , նամականիւ առ կայսր · Փ · փոխանակ նամականեաւ : Ամեհի , ամեհից · յոռի · յոռից · անարի , անարից · մաքրենի , մաքրենից · յորմէ համամաքրենի · փոխանակ ամեհեաց , յոռեաց , մաքրենեաց : Ամարանի , ամարանից : Ոչ ամարանից ընծայեն զպտուղ , այլ 'ի տարաժամու · ԵՓ : Օտարոտի , օտարոտից · մի տար օտարոտից զընտրութիւն սիրելեաց քոց · Յ · Մ : — Վարուցն Երգիչոյ · Յ · փոխանակ Երգիչոյի : Յետոյ կամ 'ի յետոյ , 'ի վերոյ , փոխանակ յետուստ , 'ի վերուստ · Մինչեւ գործեցին խնդրակքն յետոյ կամ 'ի յետոյ ձերմէ · Ա : Որպէս լուայ ձայն 'ի վերոյ · ԸՍ : — Այժմու , այժմուք , այժմուց : — Սաւրն գործիական առնուլ է յաւելն · Ընդարձակեցեր զգնացս իմ 'ի ստորեւ իմոյ (67) · Սաղմ · ԺԷ · ըս յԵՓ · գնի 'ի ստորեւ իմ : — Հ-----րդ յոգնակի սեռական առնուլ է և եզակի յաւելն · Գաղտնիք հեռաւորացն առաջի մանկանն · ԵՓ :

120 · Նոյնն նմանութեամբ երկրորդ օրինակի առաջին հոլովման՝ երբեմն և Է-ն վերջն՝ սեռական և տրական հոլովայանց համարի , տալ և բառ նոցանէ հոլովքն լինին · կամ թէ առել · բայց ինչ բառ այնմ օրինակի եւ հոլովին , որպէս յեգելոյն ընդ նախաւ՝ ամին , ամեան · ամիլ , ամուլեան · հանգիստ , հանգստեան · փախուստ , փախստեան · խորհուրդ , խորհրդեան : Ըստ այսմ լինի Բամ կամ բամին , բամեան , բամեանց · Վիճնին ընդ միմեանս վասն միճանկաց և բամեանց · Նխ · փոխանակ բամից կամ բամնից : Ժամանակ , ժամանակեան · ամիս , ամսեան · շաբաթ , շաբաթեան · գալ , գալեան · երրորդ , երրորդեան · կողմ , աջեակ կողմեան , ձախակողմեան , աջակողմեան · ժամանակեան միոյ , յետ ժամանակեան , յետ ժամանակեան միոյ , յետ փոքր ժամանակեան , ժամանակեան այսորիկ , վասն անցելոյ ժամանակեան · 'ի վերայ ժամանակեան նորա · 'ի ժամանակեան միոջ · ամսեանս այսորիկ , յամսեան , յամսեանն առաջնում , յամսեանն վեցերորդի · 'ի շաբաթեանն միանգամ առնել · մարդիկ նոյեան գալեան · Յ · բառ միում օրինակի · յերրորդեան , այս ինքն յերրորդում · ա Սն · ԻԴ · Մեջին վայրին և աջեակ կողմեանն և կողմանն աջոյ · Ընդ գաւառս այծեաց ձախակողմեան · Փ : Դաստառակս զմեղ յաջակողմեանն · յաջակողմեան քում գամես : Ըստ այսմ Նորդս լինի նորդեան , նորդեամբ · Շիշ իւղոյ՝ նորդեան ազնուի մեծագնոյ · այս ինքն ազնիւ մեծագին նորդոյ , որպէս յայտնի անդի յոյնն՝ զածականն տալով նորդոյին , ոչ իւղոյն : Վասն նորդեան : 'Ի Մարեմայ նորդեամբ օծի · ԸՍ : Տես և 136 :

121 · Նման Է-ն յանգի երեւի ուրեք և -ն առնուլ պարզական յոգնակի սեռականովերջ · Թոթափումն մի՝ արմեանն · ԵՓ · այս ինքն արմեանց : Եւ ամփոփաբար առի Մարդիկ , մարդկան , որ է մարդոց : Շահան շահ , Շահանն հօրեցեալ շահ , է շահից շահ , այս ինքն արքայից արքայ : Մոգպետան մովպետ կամ մովպետան մովպետ , է մոգպետաց մոգպետ : Թագաւորական , է թագաւորաց · Երան և ամեներան , արեաց և անարեաց · Ե :

122 · 'Ի կրկին օրինաց առաւ՝ ն և ր յանգից և նմանութեան սեռականի է Է-ն յանգիցն լինել 'ի գործիականին Է-մբ , և 'ի յոգնականն Է-նց , Է-մբք , և Էր կամ Էր յանգիցն՝ Էրբ · Էրց · Էրբք · որպէս տեսաք 'ի 98 , 117 , 118 :

123 · Անուանք ինչ յածական միա ոչ ունին վերջահոլովս · որպէս , Աղաա , Զուրծ · Բնիկ , Բնաֆան · Խասն , Խուռն , Խառնայ , Հեպեղեալ , անվերջահոլով են : Իսկ Աղամ , աղնամբ , աղամի , աղամից , աղամաց : Բնիկ , բնաւ , ընկի : Խասն , խառնք , խառնայքով , խառնի , խառնիւ , խառնից : Խուռն , ամբով , խոռն , 'ի խոռն :

124 · Ասացեալ եմք 'ի 21 , թէ են անուանք՝ որոց ոչ գոն բնաւ վերջահոլովք եզակի կամ յոգնակի , այլ միայն նախդիրս · բայց են եւ՝ որոց և ոչ նախդիրս հոլովք կան 'ի յոգնականն , այլ եզակի եւեթ վարին · որպէս , ազգ , ամբոխ , այգ , գալ , գոյն , զանց , ժաման (ժամանող , հասանող) , ժոյժ , խոտտական , ծունր , հոլգան , Ձախր , Ճահ , նկուն , ուրաստ , պատկառ · զի առ

Ազգ առնել, առնուլ զազգ. յամբոկ գործոյն ժամանել, այց առնել. յայց ելանել. 'ի գար հայել. գլխովին բան կամ բանք, զանց առնել. ժամն (1) լինել. ժամն առնել կամ կացուցանել, ժոյժ ունել, խոստովան լինել, ծունր (2) դնել կամ կրկնել. 'ի ծունր իջանել, հորդան տալ, ձանձր առնուլ, 'ի ձահ պատահել, նկուն առնել կամ լինել, 'ի նկուն անդր իջանել. յուրաստ լինել. պատկառ կալ: — Կան և այլք, որոց թէպէտ չիք գտեալ առ Նախնիս վերջահոլով. բայց մարթի լինել:

125. Անեզականք անունք այլով մասամբ ունին եզակի հոլովս. որպէս մեղք, միտք, կամք. զի ասի Մեղ դնել, մեղ առնել, անձանց խրատեանց մեղ է, մեղ ինչ ոչ գոյր նոցա, զինչ մեղ է: Միտ դնել, 'ի միտ առնուլ, ընդ միտ ածել. ընդ միտ մտանել, ասել 'ի մտի խորհել, դնել 'ի մտի, լինել ըստ մտի, զմտաւ ածել, 'ի բարւոք մտէ խօսել, 'ի մտէ հանել: Կամ է, կամ եղև ինձ, ուր կամ խրատանց է և չղջեցին, այս ինքն հաճոյք. ըստ կամի, կամաւ:

126. Եւ անյոգնականք անունք յոյժ միա լինին բազմաբար. որպէս Մահք, մահունք, մահուանք, մահուց, մահուանց, մահօք, մահուամբք. այս է՝ կոտորած. արհեստեղութիւն: Երկիրք (3). Հողք, այս ինքն գետինք, կալուածք: Հուրք, Լոյսք, լուսոյ, այս է խարոյկք, ջահք: Ոսկիք, Պղինձք, զպղինձս, այս է գանձկանք ոսկի, պղնձի: Երկաթք, երկաթից, խոս կապանք երկաթի, շղթայք: Համբաւք, համբաւոյ, համբաւոց, համբաւոց. խոս զրոյցք: Ահք, ահից, խոս ահաւոր ինչ կամ սպառնալիք: Յոյսք, յուսոյ, յուսալի բարիք: Ամօթք, զամօթս, ամօթոց. գործք կամ անդամք ամօթոյ: Ականք կամ ակունք ջրոց. աղբիւրք: Իսկ Պարտք գոյական՝ անեզական է առօրաբար. Պարտ ածական՝ եզակի է. պարտ է, էր. որպէս պարտն պահանջէ, պարտ փրկոյ, պարտ առնել զոք, պարտ եղէ:

127. Են և որ առաւել անեզական վարին առ բուն հինս, ուստի ուրեք միաբար. որպէս, Երկինք, Շնորհք, օրէնք, արդիւնք, ցաւք, վէրք, հաւատք, ալիք, վարձք, պատիժք, պատճառք, իղձք, հոգք, ոգիք, պարտք, անկողինք, մահիճք, գագաթք, յօնք, ականջք, քիթք, դէմք, երեսք, շապիկք, պարեգօտք. ձորձք՝ իբրև հանդերձ, իսկ իբրև կապերտ՝ ասի ձորձ. գինք՝ աժէք, գին՝ գնումն, և այլն:

128. Եւ են որ առաւել անյոգնական վարին, և գուն ուրեք բազմաբար, և այն՝ մանաւանդ 'ի Նախդրիւ հոլովս. որպէս, ակր, սուգ, փախձան, քուն, ոյժ, մեղր, ձէթ, հուր, ափ, պատիւ, երկիւղ, հանգիստ, գալուստ, կորուստ, և այլն:

Զայդոցիկ ընտրութիւն՝ գրոց հրահանգք և հմուտ բառգիրք ուսուցանեն:

129. Որպէս զյատուկ անուանց ասացաք 'ի 30, նոյնպէս և 'ի հասարակ անուանս երբեմն երբեմն վերջին ձայնաւորք անփոփոխ պահել, է յոլովականս, է, -յ, -ւ և 'ի մերում խօսս. որպէս, Աղբէն, աղբէնի. մայիս, մայիսի. սփրեդ, սփրեդի. տրապիզ, տրապիզի. զմելին, զմելինաւ, բայց ուղղագոյն են՝ զմելին, զմելնոյ. դելփին, դելփինաց. քերովբիմ, քերովբիմաց: Կէտ, կէտի. պատնէշ, պատնէշիւ. կէս, կէսոյ. անդէտ, զանդէտս. դէպք,

(1) Այլ է ժամն, փութկոտ. փութաջան, ժիր, անծոյլ, անպղերգ. Հաւատալ 'ի գուռն ժամանք երկթայլին պատրաստութեան գործոյ պատերազմին. Փ:

(2) Գրի և ծունր, ծունգր կրկնել. ՀՄ. և գտանի հոլովեալ ծնգրաւ 'ի ԿՆ. այս է ծունրդրութեամբ, յորմէ և ծնգրդրութիւն. ՀՄ:

(3) Եզնիկ առ հարկի ասէ, Ոչ բազում արեգակունք և ոչ բազում երկիրք: — Ընդ հակառակն տաղաչափք երբեմն զանեզականն եզակի վարեն, զժոխին, արտասուբ, 'ի խանձարրին, 'ի հայրենին, այս ինքն 'ի հայրենիսն. ծախող ժանին. մաքուր կարծեր զինքն 'ի մեղին. ՇՈ:

գետոյ · ոսկեղէն, արծաթեղէն, ոսկեղինօք, արծաթեղինօք: Խոյր, խոյ-
րից · ծկոյթ, ծկոյթոյ · խարոյկ, խարոյկի: Տիրուհի, տիրուհի կամ տիրու-
հւոյ · բարուն, բարունից · սեպուհ, սեպուհին, 'ի սեպուհէն · խանութ,
խանթի կամ խանութի · գուժ, գուժի, գուժից · խուժ, խուժի, խուժոյ ·
խուժադուժ, խուժադուժոյ · Ներշուն, Ներշունոյ, 'ի Ներշունոյ · խոնա-
ւում, խոնաւութից · գողունք, գողունից · անուր յանուրէ, անիւր յան-
երբէ: Անփոփոխ սեռերն միավանկի նոյնպէս մնայ և 'ի բարդն կամ յա-
ծանցեալն · քաջաս, քաջասի · անուս, անուսի:

130 · Իսկ որ յանդէպս ինչ փոփոխեալ երևի երբեմն, այն յայլմէ հայ-
նաւորէ է, վասն կրկնակի գրութեան ուղղականին · զոր օրինակ սովորա-
բար սոփ ուղեղ, ուղղոյ · սանդն, սաղան · մանանեխ, մանանխոյ · Բարսեղ,
բարսղի · Կիւրեղ, Կիւրղի · բայց գան և ուղղականք ուղիղ, ասիղն, մանա-
նիխ, Բարսիղ, Կիւրիղ: Շուշիղ, շատաւիղ, քաղիրդ, կամ շաւեղ, շատաւեղ,
քաղերդ · յորոց սեռականքն շաւեղի, շատաւեղի, քաղերդի: Գմբէթ, ու-
ղեշ, կամ գմբեթ, ուղեշ, յորոց գմբեթի, ուղեշի: Ոլոռն կամ ոլեռն, յորոց
ոլոռան, ոլեռան: Ջայլամն, ախոյան, կայան, ղենջակ կամ ջայլեմն, ա-
խոյեան, կայեան, ղենջեակ, յորոց ջայլեման, ախոյենի, կայենից, ղենջեկի:

131 · Այլազգայի յատուկ անուանք 'ի սուրբ գիրս և անհոլով գտանին
վարեալ՝ ուղղական փոխանակ սեռականի · Ընդ որդւոյն Ասուր · փոխանակ
Ասուրայ: 'Ի ձեռն որդւոյն Զաքուր · Յերադիա՝ որդի Յերամեք · Եղիաբա՝
որդի Երամ · Սադովկ՝ որդի Եմեր · յորդւոցն Փասուր · յորդւոցն Եղիակիմ ·
յորդւոցն Զաթոմ · յորդւոցն Ադինա · 'ի ձեռս Մարեմովթ՝ որդի Ուրիայ քա-
հանայի · այս է՝ Մարեմովթայ որդւոյ Ուրիայ · քաղաքին Սեփարուիմ:

132 · Եւ երբեմն անհոլով մնան բանք և ամբողջ բան, իբրև անուն
առեալք, հոլովին պիտակաւոր · Այսինքն և ոչինչ · ոչինչն զտարրատութիւնն
առնէ բացառութիւն: Այսր մեղայի · մեղայիս · ոչ եկին 'ի մեղայն · Զկնի
համբարձոյն առաքելոցն քարոզէ · զկնի փառք 'ի բարձունսն կամ փառք 'ի
բարձունսն: Խնկըլանելին զոր եդ: Ոմանք ընդ տառուած անեղին կցորդեն
զմի տուն 'ի յարարիչ և մարդասիրէն: Գովեսցուք յմնայցն: Կարդ ուղիղ
եղիցեաց: Գան 'ի խառնս ըստ տառածային ձայնի զանձնչէն կատարելով:
Լսել զոչ գխանեմ: Լուաւ անդէն զայսօր ընդ իս իցես 'ի դրախտին: Զայսր
տպաւորութիւն օրինակաւ նկարագրէր, զդորձարուքն առ իս և ես գառ-
նամ առ ձեզ: Միաձայնեն ամենեքեան զամէնն · պատուոյ ասեն առաջ զոչն ·
զմինչն եդ 'ի միջի · զկարկառակիս լսեալ անանք՝ առ ուտ կարծեցին լինել
զորս կանխասացութիւնն · երազ երազն քան զկարկառակին եւ հեզգադոյն
է 'ի փոյթ ինչ գործոյ · զայսուհետևն ոչ վայրապար ինչ յաւել:

ԳԻՏԵԼԻՔ ՚Ի ՎԵՐԱՅ ՀՈԼՈՎՄԱՆՑ

ԱՌ ՀԱՍԱՐԱԿ

133 . Անուանք միոյ հոլովման հոլովին երբեմն և ըստ այլում, մանաւանդ երրորդ, չորրորդ, հինգերորդ և վեցերորդ հոլովմանցն մի ըստ միւսում, ՚ի հոլովս ինչ կամ յամենայնս. և առաւել նմանաձայնքն ոյ և ու, ու և ոյ և ու փոփոխակեն զիրեարս (1). որպէս, Սերմ, ՚ի սերմէ, սերմք, զսերմս: Ծաղիկ, ծաղկան, ծաղկունք, ծաղկանց. ծաղկի, ՚ի ծաղկէ, ծաղկաւ, ծաղկաց. ծաղկոյ, ծաղկով, ծաղկոց: Անդրանիկ, անդրանկան, յանդրանկանէ. անդրանկի, անդրանկաւ, յանդրանկէ: Սիւն, սեան. սիւնի, ՚ի սիւնէ: Արիւն, յարենէ, յարիւնէ: Անկիւն, անկեան, անկեանց. անկիւնի, յանկիւնէ, Կորիւն, կորեան, կորեանց. կորիւնի, ՚ի կորիւնէ: Հերիւն, հերեան. հերիւնի. հերիւնոյ: Մահ, մահուան, մահունք, մահուանք, մահուանց. մահու, մահք, մահուց: Սրունք, սրուանց. սրնոց, ՚ի սրնոց: Տիւ, տուընջեան, տուընջեամբ. տուոյ, տուով, ՚ի տուէ, տիւք, զտիւս: Տեսիլ, տեսլեան, տեսլեամբ. տեսլիք, տեսլեօք: Հանգիստ, հանգստեան, հանգստեանց. հանգստի, հանգստից, հանգստաց: Փախուստ, փախստեան. փախստի, փախստիւ: Ժողովուրդ, ժողովրդեան. ժողովրդի, ժողովրդիւ, ՚ի ժողովրդէ. ժողովրդոյ, ժողովրդով: Խորհուրդ, խորհրդեան, խորհրդեամբ. խորհրդոյ, խորհրդով. խորհրդի, խորհրդիւ, ՚ի խորհրդէ: Ծնունդ, ծննդեան. ծննդոյ, ծննդոց, ծննդից:

Տարր, տարեր, տարերց. տարրոյ. տարրից: Ալիւր, ալեր. ալիւրոյ, ալերոյ: Եղջիւր, եղջեր, եղջերք. եղջիւրի, եղջերի, եղջիւրիւ, եղջերիւ, եղջիւրաւ, եղջերաւ. եղջերոյ, եղջերովք, եղջերօք:

Արուեստ, արուեստի, արուեստիւ, արուեստից. արուեստաւ, արուեստաց: Բերդ, բերդի, բերդիւ, բերդից. բերդաւ, բերդաց: Խոզ, խոզի, խոզից. խոզաց: Ճշմարիտ, ճշմարտի, ճշմարտից. ճշմարտաց: Ախոյան, ախոյանի, ախոյանից. ախոյանաց: Սանձ, սանձի, սանձիւ, սանձից. սանձաւ, սանձաց: Լուսագոյն, լուսագունի, լուսագունիւ, լուսագունից. լուսագունաւ, լուսագունաց: Խոյ, խոյի, խոյիւ. խոյոյ, խոյով: Է, էի, էից. էոց: Լուսին, լուսնի. լուսնոյ: Բոլոր, բոլորի, բոլորիւ, բոլորով. բոլորից: Յոլով, յոլովի, յոլովից. յոլովաց. Երախտեացն յոլովաց. Ո: Աճիւն, աճիւնի, աճիւնոյ. աճեան, աճեամբ: Դուզնաքեայ, դուզնաքէի. դուզնաքեոյ: Հնար, հնարի, հնարիւ. հնարաւ: Վաղիւ, վաղուի, ՚ի վաղուէ. վաղուեան, ՚ի վաղուենէ:

Անդեայ, անդէոյ. անդէից. անդուոյ, անդուոց: Նիւթ, նիւթոյ, նիւթով. նիւթի, նիւթիւ, նիւթաւ, նիւթից: Թուղթ, թղթոյ. թղթի, ՚ի թղթէ: Թև, թևոյ. թևի, ՚ի թևէ: Ողկոյզ. ողկուզոյ. ողկուզի, ողկուզաց, ողկուզից: Ամուսին, ամուսնոյ, ամուսնով. ամուսնի, ամուսնաւ, ամուսնաց:

---

(1) Մինչև գրել ուրեք ուրեք Վաստակու, ՚ի կասս ատոյ, փոխանակ վաստակոյ, ՚ի կասոյ: Հայեցուածու, փոխանակ հայեցուածով: Կուսին առաջնով, փոխանակ առաջնոյ: Մակաբեանց մօրն Շամունով. Շ.Ո. վասն յանդգն աստղեալ փոխանակ Շամունոյ:

Ծախ, ծախոյ . ծախք, ծախից, ծախիւք . ծախոց, ծախովք . ծախուց, ծա_
խուք : Չափ, չափոյ, չափոց . չափու, չափուց . չափի, չափու, չափից :
Ստացուած, ստացուածոյ . ստացուածի : Արարուած, արարուածոյ . արա_
րուածի : Հայեցուած, հայեցուածոյ, հայեցուածով, հայեցուածու : Մութ,
մթոյ . մթի, մթից . իսկ մութն, մթան, 'ի մթան : Տուրք . տրոց, տրովք .
տրից, տրիւք :

Զորդ . զորդու . զորդի, զորդից, զորդիւք : Գանձ, գանձու . գանձի,
գանձից, գանձիւք : Դաս, դասու . դասի, դասիւ, դասով, դասիւք : Զգեստ,
զգեստու, զգեստուց . զգեստի, զգեստից . զգեստիւ, զգեստով, զգեստիւք :
Զէն, զինու, զինով, զինաւ . զինից, զինօք : Ժամ, ժամու . ժամու, ժամուց,
ժամօք : Վաղ, վաղու . վաղք, վաղուց, 'ի վաղուց, 'ի վաղեայ : Բոլք, բո_
լուց . բոլոց, բոլայ : — Փոքր, փոքու . փոքեր . փոքրոյ : Ասր, ասու կամ աս_
րու . ասրոյ, ասրով, ասեր : Անօսր, անօսունք կամ անօսրունք . անօսրի, ա_
նօսրից : Ծաղր, ծաղու կամ ծաղրու . ծաղեր : Մեղր, մեղու . մեղեր, մեղերբ .
մեղրոյ, մեղրով . Մեղր՝ առաւել ռամկօրէն : Թանձր, թանձու կամ թան_
ձրու . թանձրոյ : Քաղցր, քաղցու, քաղցունք կամ քաղցրունք, քաղցունց .
քաղցուի . քաղցրի . քաղցրոյ . քաղցրանց (որպէս կոչունք, կոչնոց) : Երէց,
երիցու . երիցոյ . երիցաւ, երիցամբ :

Կորդ, կորդի, կորդաւ, կորդիւ : Նշան, նշանի, նշանաւ, նշանաց . նշա_
նիւ, նշանից : Միջնորդ . միջնորդի, միջնորդաւ, միջնորդաց . միջնորդիւ,
միջնորդից : Գունդ, գնդի, գնդաւ, գնդաց . գնդիւ, գնդից : Մեծ, մեծի,
մեծաւ, 'ի մեծէ . մեծիւ, մեծու, 'ի մեծոյ : Գնող . գնողի, գնողաց, գնողից :
Նաւ, նաւի, նաւաւ, նաւով, նաւաց . նաւու, նաւուց : Մոգ, մոգի, մոգաց,
մոգուց, մոգօք : Չար, չարի . չարոյ : Լեզու, լեզուի, լեզուաւ, լեզուաց .
լեզուոյ, լեզուով : Վայր . վայրի, վայրաց . վայրուց : Վանք, վանաց . վանից,
վանիւք . վանուց : Հասանք, հասանաց . հասանից : Յորձանք, յորձանաց, յոր_
ձանօք . յորձանից, յորձանիւք : — Սաղմն, սաղման, 'ի սաղմանէ . սաղմի,
սաղմից :

Նախնի, նախնւոյ կամ նախնոյ . 'ի նախնէ : Արածանի, արածանւոյ, արա_
ծանոյ, արածանու :

Զայսոսիկ անուանց օրինակս տեսաք բաւական ընդ այլ և այլ հոլով_
մամբք :

134 . Չորրորդ հոլովման անուանքն յաճախագոյն 'ի սեռականին և 'ի տրա_
կանն լինին ըստ երրորդին է փոխանակ ոյ, մանաւանդ յանուանսն գիտակերին
'է 'ի նախադրիւ վերջահոլով տառական . որպէս, 'ի բերանի, 'ի թևի, 'ի թղթի,
'ի ծոցի, 'ի փորի, 'ի դրի, 'ի գրի, 'ի մարմնի, 'ի պատժի, 'ի տղմի, յամանի,
յանկողնի, յերազի, յորսի, և այլն : Բայց ոչ յամենայն անուանս անխտիր .
օրինակ լինի ոչ ասի 'է ճշդէ :

135 . Տաղաչափք յանդգնագոյնս ևս վարին 'ի փոխանակութիւնս հոլովից
վասն յանգի . որպէս, օդի, համի, խոտի, ծառի, ձիթի, պաղի, բուսի, յուսի,
մեռելի, լուսի, լոյս ընդ լուսէ . հաւատի, ամուծի, աջակողմի, համբի, եղ_
ջերի, տաղի, տակաւի, արևի, խրատի, ծովի, վարձի, պարտի . պարտուցս,
բարեգործից, յանդգնոյ . բանով, տառով . մարգրից, բերից, ատուերից . քրիս_
տոնէից, քահանայեաց, տառմբք . Ադամի, Սեթի, Աբրահամի, Յակոբի .
Սամուէլի, Յեսու որդի Նաւէին, փոխանակ Նաւեայ . ընդ Բերսաբէին, փոխա_
նակ ընդ Բերսաբեայ կամ Բերսաբէին . Ազարիա, Ազարէի, փոխանակ Ազա_
րեայի կամ Ազարեայ, որպէս թէ ուղղականն իցէ Ազարեայ :

136 . Է զի և անունք ըստ հաճոյս ուրուք մատենագրի փոփոխեալ գտանին
գուն ուրեք 'ի միոյ յայլ հոլովումն . որպէս տեսաք 'ի 37 . Կախս, կախոյի,
կախոյիւ . կասեաւ . յեսան, յեսանի, յեսանաց . աստուածուհի, քրմուհի,
աստուածուհւոյ, քրմուհւոյ, աստուածուհեաց, քրմուհեաց . քրմանուշ, քր_
մանուշի, քրմանուշայ : Այսպէս Բազուկ, բազկաւ, բազկամբ . արմ, արմի,
արմամբ . ատեան, ատենի, ատեամբ . Նախարար, նախարարի, նախարարան, նա_

փորուամբք · կող, կողի, կողամբք · կանթեղ, կանթեղօք, կանթեղամբք · սուսեր, սուսերաւ, սուսերամբք · գորտ, գորտի կամ գորտով, գորտամբք · փակ, փակի, փակաւ կամ փակով, փակամբք · գոմէշ, գոմէշի, գոմէշիւ, գոմէշուէն, գոմէշուէամբ (տես 120) · վճիռ, վճռոյ կամ վճռի, վճռամբ · ծառ, ծառոյ, ծառանց · գօտի, գօտւով կամ գօտեաւ, գօտեամբք · մանկտի, մանկտւով, մանկտեամբ, մանկտեամբք · սկուտեղ կամ սկտեղ, սկուտեղի, սկտեղի, սկուտեղօք, սկտեղօք, կամ -է- · սկուտէղ, սկտէղ, սկտէղք, սկուտէղամբք · բլուր, անտառաբլուր · բլրոյ կամ բլրի · բլեր, բլերբ · ձեռն, ձեռամբ, ձերբ կամ ձեռբ · կործր, կործունք, կործերբ : Արթունն, զարթունն, գողունն, արթմանն, զարթմանն, գողմանն · յարթմնի, 'ի զարթմնի, զգողմնի կամ զգողմանի հարկանիլ · ձմեռն, ձմերան, 'ի ձմերին : Կին, կնաւ կամ կնեաւ ըստ 64, 97 : Օր, աւուր, աւուրբ · Միով օրով յառաջ :

137 · Այգալոյ հոլովումն ըն յանգեալ անուանց՝ զկնի նուբն դնելով զհոլովակերտ ձայնաւորն, որպէս անսարգ 'ի [illegible], [illegible], [illegible], գուն ուրեք և յոյլս երևի · որպէս, Երփն, երփնի, երփնիւ · բայց յոգնակի՝ երփունք · և Հենգն, լինի 'ի Հենգնի, 'ի Հենգնոջ · խառն, խառնք, խառնից · դառն, դառնի · քարադադաթն, քարադադաթնի, քարադադաթնիւ · Թագաղն, թագաղնի, թագաղնից, կամ թագաղնոյ · թագաւորաղն, թագաւորաղնոյ · եօթն, եօթնի, եօթնից · տասն, տասնից · և ՇՍ · հոլովէ յանդուգն, յանդգնի : Իսկ կարանկնի, կարանկնաւ, կարանկնաց կամ կարանկնից · ուղղական ունի կարանկին, որ և կարկին, և ոչ թէ կարանկն, որ չէք ուրեք գտեալ :

138 · Եւ ոմանք եզակի ըստ միոյ հոլովման կամ ըստ բազմաց, և յոգնակի ըստ այլում հոլովման հոլովին առհասարակ · որպէս, Ժողովուրդ, ժողովրդեան · ժողովուրդք, ժողովրդոց, ժողովրդովք, մերթ՝ ժողովրդեանց : Խորհուրդ, խորհրդոյ կամ խորհրդեան · խորհուրդք, խորհրդոց, խորհրդովք · Ծնունդ, ծննդեան · ծնունդք, ծննդոց, ծննդովք : Շնորհ, շնորհի, շնորհիւ կամ շնորհաւ · շնորհք, շնորհաց, շնորհօք : Քար, քարի, քարիւ կամ քարամբ · քարինք, քարանց, քարամբք կամ քարիւք : Գիշեր, գիշերոյ կամ գիշերի, գիշերաւ · գիշերք, գիշերաց, գիշերօք (1) : Պառաւ, պառաւոյ · պառաւունք, պառաւանց : Աղախին, աղախնոյ, աղախնով կամ աղախնաւ · աղախնի, աղախնիւ · աղախնայք, աղախնեայք, աղախնանք, աղախնայց կամ աղախնաց, աղախնեայց կամ աղախնեաց, աղախնանց, աղախնովք, աղախնօք, աղախնեօք · սակաւ ուրեք աղախինք, զաղախինս : Զօր, զօրու, զօրու կամ զօրաւ · զօրք, զօրաց, զօրուց, զօրօք : Բարձր, բարձու, բարձու կամ բարձամբ, 'ի բարձուէ · բարձունք, բարձանց, բարձամբք : Երէց, երիցու, երիցամբ · երիցունք, երիցանց, երիցամբք : Երկին, երկնի, երկնաւ · երկինք, երկնից, երկնիւք : Ձեռն, ձեռին, ձեռամբ · ձեռք մերթ՝ ձեռինք, ձեռաց, ձեռօք, ձեռամբք : Ոտն, ոտին, մերթ՝ ոտան, ոտամբ · ոտք, ոտից, ոտիւք :

139 · Նոյն մի անուն ըստ այլ և այլ նշանակութեանն փոխէ զհոլովումն · որպէս,

Այր, քարայր, անձաւ · այրի, այրիւ ·	Այր մարդ, առն, արամբ :
Հայր մարդապետ · հայրի · Բ · Պ 14 ·	Հայր, ծնող, հաւր · հօր, հարբ :
Մայր ծառ · մայրի, մայրիւ ·	Մայր, ծնող, մաւր · մօր, մարբ :
Գայլ, տանջանարան բերանոյ · գայլի · գայլիւ ·	Գայլ, կենդանին, գաւլ · գայլոյ, գայլով :
Գեղ, գիւղ · գեղի, գեղիւ ·	Գեղ, գեղեցկութիւն · գեղոյ, գեղով :

(1) Այլ է և ուղղական Գիշերի, գիշերւոյ, գիշերեաւ, գիշերեաց · որպէս ամարանի, ձմերանի :

Եկ . գալուստ . եկի , եկից , եկիւք .
Կոյս , աղջիկ . կուսի , կուսից .
Սան , կաթնայ . սանի , սանիւ .
Փող . որկոր . փողի , փողիւ .

Օղ , ականջի օղից . օղի , օղից .
Որթ , տունկ խաղողոյ . որթոյ , որ-
թով .
Գի , գիհակն , մեռեալ . գիոյ . գիք .
գիոց .

Եկ . դրսեցի . եկի , եկաց , եկօք :
Կոյս , կողմ , դի . 'ի կուսէ , կուսաց :
Սան , սան . սանու , սանուց :
Փող . պղինձ , չեփոր , սրինգ . փողոյ ,
փողով :
Օդ , օդ . օդոյ , օդոց :
Որթ կովու , հորթ . որթու , որթուց :
Գիք , կուռք . չաստուածք . գից կամ
գիւց , գիովք կամ գիօք . 'ի գից :

Գիտեա զմնացեալ հոլովմանց գից կամ գիւց . 'ի գից (117) : — Սակայն և յոգնակին ազատութեամբ վարեցեալ տեսանին երբեմն քերդողք :

140 . Յաղագս հոլովման ածանցեալ և բարդ անուանց երկու ինչ գիտելի է :

Ա . Անհոլով կամ անեզական և անյոգնական անուանք հոլովին եզակի և յոգնակի . որպէս ահա՝ ժոյժ , պատկառ , գար , զան , ձան անհոլովք են . միոք . փառք՝ անեզական , ամօթ , սէր . յոյս՝ անյոգնական . սակայն հոլովին Անժոյժ , անժուժի , անժուժից . անպատկառ , անպատկառի , անպատկառից . խելագար . ցաւագար , խելագարի , ցաւագարի . խելագարաց , ցաւագարաց . աստուածազան , սրբազան , աստուածազանի , սրբազանի . աստուածազանից , սրբազանից . գաւաձան , գաւաձանի , գաւաձանաց , գաւաձանից . խրախճանք , խրախճանաց : — Անմիտ , անմտի , անմտաց . անմտից . Հրաշափառ , հրաշափառի , հրաշափառից . անամօթ , անամօթի , անամօթից . բարեսէր , բարեսիրի , բարեսէրք , բարեսիրաց . անյոյս , անյուսի , անյոյսք , անյուսից , անյուսաց . մեծայոյս , մեծայուսի , մեծայոյսք . մեծայուսից , մեծայուսաց :

141 . Բ . Անուանք չորրորդ և հինգերորդ հոլովմանց փոխին սովորաբար յերրորդն կամ յառաջին օրինակ վեցերորդին . և երբեմն սոցայքն յերկարս . որպէս ,

Աստուած , աստուծոյ , ծոց .
Գլուխ , գլխոյ , գլխոց .
Գործ , գործոյ , գործոց .
Սէր , սիրոյ , սիրով .
Զէն , զինու , զինուց .
Խրատ , խրատու , խրատուց .
Խօսք , խօսից .
Կիրք , կրից .
Սիրտ , սրտի , սրտից .
Շնորհ , շնորհի , շնորհաց .

Անաստուած , անաստուածի , ծից :
Զօրագլուխ , զօրագլխի , գլխաց :
Այգեգործ , այգեգործի , գործաց :
Աստուածասէր , սիրի . սէրք , սիրաց :
Սպառազէն , սպառազինի , զինաց :
Անխրատ , անխրատի , անխրատից :
Բարեխօս , բարեխօսի , խօսաց , խօսից :
Զինակիր , զինակրի , զինակրաց :
Խստասիրտ , խստասրտի , խստասրտաց :
Սկզբնաշնորհ , սկզբնաշնորհի , շնորհից :

142 . Բայց երբեմն անփոփոխ են մնան , կամ ընդ հակառակս փոխին՝ երկրորդին և վեցերորդին անուանք 'ի չորրորդն կամ հինգերորդն . որպէս , Անմարմին , անմարմնոյ , անմարմնոց . անթիւ , անթուոյ , անթուոց . անձնագեղ , անձնագեղոյ , անձնագեղաց . անպար , անպարու , անպարուց : Մեծազգին , մեծազգնի կամ մեծազգնոյ . նշանագիր , նշանագրի , նշանագրոյ . անշունչ , անշնչի , անշնչոյ : Անտեր , անտերից , յանտերս : — Կորովարան , կորովարանի կամ կորովարանոյ , կորովարանից . Արշակունի , արշակունւոյ կամ արշակունու :

143 . Իսկ անուանք երկրորդ օրինակի առաջին և վեցերորդ հոլովմանց և եօթներորդին՝ դիւրաւ ոչ ընդ փոխին . Անսկիզբն , անսկզբան , յանսկզբնէ , անսկզբանց . անանուն , անանուան , անանուանք , անանուանց . անարիւն , անարեան , անարեանց : Չարակն , չարական , չարակունք , չարականց . բաղ-

մակն, բազմական, բազմականց, բազմականք· բարձրագագաթն, բարձրագագաթան, բարձրագագաթանց, բարձրագագաթանք· մերթ՝ քառագագաթն, քառագագաթնի, քառագագաթնիւ (137)· մեծատուն, մեծատան, մերթ՝ մեծատանց· շաղաւաշուրթն, շաղաւաշրթունք, մերթ՝ շաղաւաշուրթս: Մեծանձն, մեծանձին, մեծանձինք, մեծանձանց· գատարկանձն, գատարկանձունք· ծանրաբեռն, ծանրաբեռին, ծանրաբեռինք, ծանրաբեռանց· աջողաձեռն, աջողաձեռին, աջողաձեռք· փայտատն, փայտատունք, փայտատանց, փայտատամբք· ընդգխման, ընդգխմունք: — Անբարի, անբարւոյ, անբարեաց· անորդի, անորդւոյ, անորդեաց· անկարիք, անկարեաց· քաջագօտի, քաջագօտւոյ, քաջագօտեաց: — Անկին, անկանայք, անկանանց կամ անկանայց: — Հինօր, հինաւուր, հինաւուրց:

144. Դ. Բարդեալքն --, և շաղկապօք, առօրաբար յետին բառ նոցա հոլովի միայն. երբեմն երկոքեան, մանաւանդ եւ կապելոյն· Աղուհաց, աղէհաց, աղուհացի, աղէհացի, աղուհացից· երդումորդ, երդումորդաց, երդումորդոց· երթևեկ, երթևեկի, երթևեկաց, զերթևեկս· այրուձի, այրուձիոյ, այրուձիով, զայրուձի· առնուձիոյ· այրեձի, այրեձիոյ, այրեձիով, զայրեձի· առն և ձիոյ, զայր և զձի· եղումուտ, եղումտի, զեղումուտ· ելմուտ, ելմտի, ելմտից· ելի և մտի, ելին և մտին, զել և զմուտ· ելևելս առնել· ելևէջ, զելևէջ, զելևէջս, զելևէջան, զել և զէջ, զել և զէջս· էջք և ելք արարան· հարց և փորձ, հարց և փորձի, զհարց և փորձ, զհարց և զփորձ, ՚ի հարց և ՚ի փորձ:

ՀՈԼՈՎՈՒՄՆ ՄԻՋԱԿ ԱՆՈՒԱՆՑ

145. Միջակ և անորոշ առին անուանք ինչ գոյականք և ածականք իբրև ընդ մէջ իմն անուան և դերանուան, որք ոչ նշանակեն յայտնի ինչ որոշեալ, այլ անյայտ և տարտամ: Են որ առանձինն հոլովումն ունին, և են որ ոչ:

146. Անուանք պարզ թուոց և բազմաց ածանցելոց, ոչ ունին յատուկ հոլովումն, այլ հոլովին ըստ միոյ յեօթն կանոնաւոր հոլովմանց:

ՄԻ, միոյ, միոջ. միում (93), միով, ՚ի միոյ, ՚ի միոջէ: Գտանին ուրեք ուրեք և Մին, մինում. ըստ որում յաճախ վարի յօդիւ մինս, մինդ, մինն. Լարախիլքն մին թելք խլելով. Գ: Մին օր վայելել. Լ: Զի պատուիրանն էր նոցա մին: Ոչ քան զերին առաւելեալ Եւ ոչ երկուս կամ մին եղեալ. ՇՈ: և Մէն, մենի կամ մէնի, մենիւ. և Մու, մոյր, մում (93):
Եղ, եղոյ, եղոջ, յեղէ, յեղոջէ: Յօդնական ոսյա առհարկի գտանի տացեալ կամ այլով մօք. Քանակ է ժողով միոյ. այս է՝ միութեանց: Գործոնեայ այսուրիկ եղոյ աղուես. Պ. խիս միայնից:

ԵՐԿՈՒ, ԵՐԿՈՒՔ, երկուց, երկուք, մերթ՝ երկուօք, յերկուց, զերկուս:
Երկ, երկի, երկից:

ԵՐԵՔ, երից, երիւք, յերից, զերիս: Եռ, եռում. Յեռումն աւուր:

ՉՈՐՔ, չորից, չորիւք, ՚ի չորից, զչորս: Մերթ ուղղական և չոր (100). Չորս հրեշտակքն. երինջք քան և չորս. քան և չորս

երիցունքն. Ա: Ուրեք և չորք. Չորքյեղանակք. Ե. չորք
բաժանմամբ գեաց. ՀՄ:
Քառ, քառում. 'ի քառումն. քառք, քառից, քառաց, քա-
ռեաց, քառիւք:
ՀԻՆԳ, հնգի, հնգիւ. հինգք, հնգից, հնգիւք. 'ի հնգից, զհինգս.
հնգաւ, հնգաց, հնգօք:
ՎԵՑ, վեցի, վեցիւ. վեցք, վեցից, վեցիւք. 'ի վեցից. զվեցս:
ԵՕԹՆ (1), եօթան կամ եօթեան կամ եօթին, եօթամբ, եօթեամբ. եօ-
թանք, եօթեանք, եօթունք. եօթանց, եօթեանց. եօթամբք,
եօթեամբք. կամ եօթնի, եօթնից. եօթիւ:
ՈՒԹ, ութի, ութիւ. ութք, ութից, ութիւք:
ԻՆՆ, ըննի, ըննիւ, ըննից, ըննիւք. ինունք կամ իննունք, ինունց,
իննուց, ինուց. ինանց. ինամբք, իննամբք, իննուք:
ՏԱՍՆ, տասին, տասամբ. 'ի տասնէ, 'ի տասանէ. տասունք, տա-
սանց, տասնից. տասամբք:
ՄԵՏԱՍԱՆ (2), երկոտասան, երեքտասան, չորեքտասան, հնգետասան կամ
հինգետասան, վեշտասան, կամ վեցտասան: Մետասանի,
մետասանից, մետասանիւք, մետասանօք: Երբեմն Տասն և մի,
տասն և երկու, տասն և երեք, տասն և չորք, տասն և հինգ,
տասն և վեց. 'ի տասն և 'ի չորս ամսոյն, 'ի չորս և 'ի տասն
աւուր ամսոյս. զտասն և զվեց: Պատանիս հինգ հանդերձ
տասամբ. Խ. Բ 47. այս ինքն հնգետասան:
ԵՕԹՆԵՒՏԱՍՆ, ութետասան, իննետասան: Եօթնետասանի, եօթնետասամբ, եօթն-
ետասունք, եօթնետասանց, եօթնետասանից, ութետասանից
(Ա Եզր Ա), եօթնետասամբք, ութետասանիւք (Գ. 360), զեօթն-
ետասան. կամ եօթանցետասանց, զեօթնեւտասան: Երբեմն
տասնեւեօթն, տասնեւութ, տասնեւինն. տասնեւութին:
ԵՕԹՆՈՒՏԱՍՆ, ութուտասան կամ ութտասան (Բ Եզր Ը) կամ ութտասան
(Բ Մն. ԼԴ), իննուտասան. եօթնուտասանք, եօթնուտասա-
նից. ութուտասանք, ութուտասանից. կամ եօթնուտասանից,
ութուտասանից (Դ Թագ. ԻԴ):
ՔՍԱՆ (3), երեսուն, քառասուն, յիսուն կամ յիսուն, վաթսուն կամ վաթ-

---

(1) Ըստ հին գրութեան է-թն. 'ի հոլովսն՝ յորս չէք ինքն ամբողջ. ըստ
օրինի (25, էջ 10. ծան.) փոխի է- 'ի ի-. իւթան, իւթանց. իւթանասուն.
այլ գտանի ուրեք ուրեք այլ ընդ այլոյ: Տողաչափք երկարաձիգ կամ եռա-
վանկ առնել կամեցեալ, գրեն երբեմն իէ-թն կամ իօթն. որպէս, Յորմէ
իէւթըն գետն ելին: 'Նըշոյլ իէւթն հոգին էակ: Զի իօթնից թիւ տառեղաց
մօղորական... իօթն անգամ շըրջապատեալ նոյն հազար ամ: իօթնեակ մօ-
ղորակաց որ կարգեցան. ՇԱ:

(2) Թէպէտ և փոքր թիւն յառաջ ասի մինչև ցքսան, բայց 'ի նշանագրեւն
ոչ ուրեք հաստատութեամբ գտանեմք առ հինսն ԱԺ, ԲԺ, ԳԺ, ԷԺ, ԹԺ.
այլ միշտ ԺԱ, ԺԲ, ԺԳ, ԺԷ, ԺԹ. որպէս և ԻԱ, ԼԲ, ԽԳ, ԾԳ, ՈԷ, միօ-
րինակ. և անուղղ իսկ է մինչև ցքսան այլ օրինակաւ նշանագրել, և անտի
յառաջ այլով: Իսկ երեսեալն ուրեք ԱԺ, ԲԺ, ԳԺ, ԵԺ, ԷԺ, ԸԺ, ԹԺ,
որպէս 'ի Ե.Բ. և 'Ն.Խ. վրիպակ է գրչին կամ տպին առ այլովք նորին իսկ սո-
վորական անհամար գրուածովք:

(3) Իբրև թէ երկոտասան, եռասունք, քառասունք, հնգտասունք,
վեցտասունք, և այլն: — Ուղղականն յ-ու-ն ոչ է կարծեօք առեալ 'ի հոլով-
կանէն յ-ն-ի, որպէս ինչ փոփոխումն ձայնաւորի վերջընթեր վանկի երեսէ
երբեմն արարեալ. տես 41, էջ 18. ծան. 3. այլ կայ և ուղղականն գրեալ
Յիսուն կամ Յսուն:

սուն, եօթանասուն, ութսուն, իննսուն կամ ըննսուն, ըն-
սուն: Քսանի, քսանից. երեսնի, երեսնից. յիսնի. ՚ի յիսնէ,
յիսնից, կամ յըսնի, յըսնից. ութսնի, ութսնիւք, ութսնօք.
իննսնի, ըննսնի, իննսնից: Երբեմն քառասնից, քառասնով.
եօթանասնից, եօթանասնովք:

ՔՍԱՆ ԵՒ ՄԻ, քսան և երկու, քսան և երեք, քսան և չորք կամ չորս, երե-
սուն և մի, երեսուն և երկու, երեսուն և երեք, քառասուն
և չորք կամ չորս, յիսուն և չորք կամ չորս, յիսուն և հինգ, վաթ-
սուն և վեց, վաթսուն և եօթն, եօթանասուն և ութ, ութ-
սուն և ութ, իննսուն և ինն: Քսան և միոյ, քսան և երկուց.
երեսուն և երից, վաթսուն և չորից, իննսուն և իննուց. կամ
քսանից և միոյ, քսանից և երկուց, երեսնից և երից, երես-
նից և վեցից, ութսնից և հնգից. ՚ի քսան և հինգ կամ ՚ի քսան
և ՚ի հինգ, ՚ի քսան և եօթն կամ ՚ի քսան և յեօթն, զքսան և
զինն. յերեսուն և մի, յերեսուն և եօթն կամ յերեսուն և ՚ի
մի, յերեսուն և յեօթն, զերեսուն և զեօթն, զեօթանասուն
և վեց, զիննսուն և զինն. և ն յօդիւ՝ զիննսունն և զինն: Եր-
բեմն առանց Եւի. Ամս յիսուն երկու. ՚Ն Խ. Դ Թագ. Յերես-
նից եօթանց. ՇԱ: Ութեք եւ՝ Երկու ընդ քառասնով կամ քա-
ռասնիւ, հինգ ընդ երեսնիւք, ութ առ քառասնիւք. այս
ինքն քառասուն և երկու, երեսուն և հինգ, քառասուն և
ութ: Եւ առաջակարգն լինի և Ութուերեսուն ամ հիւան-
դին. ՇԱ:

ՀԱՐԻՒՐ, երկերիւր կամ երկուհարիւր, երեքարիւր կամ երեք հարիւր,
չորեքարիւր կամ չորեք հարիւր կամ չորք հարիւր (Եզր Ի̃Ը).
հինգ հարիւր, վեց հարիւր, եօթն հարիւր, ութ հարիւր,
ինն հարիւր. կամ հարիւրք երկու, հարիւրք երեք, և այլն:
Հարիւրոյ, հարիւրով. հարիւրք, հարիւրոց, հարիւրովք. հա-
րիւրի, հարիւրիւ, հարիւրից. երկերիւրոյ, երկերիւրք, եր-
կերիւրոց. երկու հարիւրոյ, երկու հարիւրք, երկուց հարիւ-
րոց. երեք հարիւրոյ, երից հարիւրոց. չորեք հարիւրոյ, չո-
րից հարիւրոց. հինգ հարիւրոյ, հինգ հարիւրոց, հինգ հա-
րիւրից կամ հնգից հարիւրոց. հարիւրոց երկուց, հարիւրոց
երից, հարիւրոց հնգից, և այլն:

ՀԱՐԻՒՐ ԵՒ ՄԻ, հարիւր և երկու, հարիւր և երեք, հարիւր և չորք, հարիւր
և հինգ, հարիւր և վեց, հարիւր և եօթն, հարիւր և ութ,
հարիւր և ինն: Այսպէս և ով յաւելլէ փոքր թիւն ընդ հա-
րիւր մինչև յինն, մանաւանդ ՚ի հոլովելն և զհարիւր, զի մի
իմասցի մի հարիւր, երկու հարիւր, երեք հարիւր, և այլն:
Իսկ ՚ի տասնէ և յառաջ՝ մարթի վարել կամ ոչ զԵւ. հարիւր
և տասն կամ հարիւր տասն, հարիւր և մետասան կամ հարիւր
մետասան, հարիւր և երկոտասան կամ հարիւր երկոտասան.
հարիւր և քսան կամ հարիւր քսան, հարիւր և երեսուն կամ
հարիւր երեսուն, հարիւր և երեսուն և երեք կամ հարիւր ե-
րեսուն և երեք, հարիւր և յիսուն կամ հարիւր յիսուն, հա-
րիւր և յիսուն և երեք կամ հարիւր յիսուն և երեք, հարիւր և
վաթսուն կամ հարիւր վաթսուն, հարիւր և վաթսուն և հինգ
կամ հարիւր վաթսուն և հինգ, հարիւր ութսուն և եօթն, հա-
րիւր ութսուն և ութ: — Երկերիւր և մի, երեք հարիւր և մի.
երկերիւր և երկու կամ երկերիւր երկու, երեք հարիւր և եր-
կու կամ երեք հարիւր երկու. երեք հարիւր և յիսուն կամ երեք
հարիւր յիսուն, երեք հարիւր և վաթսուն և հինգ կամ եօթն
հարիւր ութսուն և երկու. ութ հարիւր և երկոտասան կամ

ութհարիւր երկոտասան. ութ հարիւր և իննսուն և հինգ կամ
իննհարիւր վաթսուն և ինն: — Հարիւր և միոյ, հարիւր և եր-
կուց, հարիւր և տասանց, հարիւր և քսանից, հարիւր և երե-
սուն և երիւք, հարիւր երեսուն և երիւք, հարիւր և յիսուն
և երիւք, հարիւր յիսուն և երիւք. երկերիւր և երեքտասանից,
երկերիւր եօթանասուն և երից, երեք հարիւր և հնգից. —
կամ հարիւրոց և երկուց, հարիւրոց և տասանց, հարիւրոց և
քսանից, երկերիւրոց և երեքտասանից, երկերիւրոց և եօթա-
նասնից և երից, երեքհարիւրովք և ութևտասնիւք, զհարիւր և
զյիսուն, զերկերիւր և զեօթանասուն և վեց, զերեքհարիւր
զիննսուն և զերիս, զչորեք հարիւր և զյիսուն: — Նաև ուրեք
և մետասան ընդ հարիւրով, ընդ հինգ հարիւրով. ութ ընդ
երեքհարիւրով:

ՀԱԶԱՐ, հազարի, հազարու, հազարք, հազարաց. հազարիւ, հազա-
րից. մերթ հազարաց (Գատ. Ե): — Յաջորդ փոքր թիւն և
ընդ սմա նով կարելի է ստորագրել, մանաւանդ 'ի հոլովելն
և զհազար, զի մի այսչափ կամ այնչափ ինչ հազարք իմացցին:

ՀԱԶԱՐ ԵՒ ՄԻ, հազար և տասն, հազար և եօթն և տասն կամ հազար եօթն և
տասն, հազար և երեսուն և վեց, հազար յիսուն և երկու, հա-
զար և հարիւր, հազար երկերիւր քառասուն, հազար երկե-
րիւր քառասուն և հինգ, հազար և երեք հարիւր և վաթսուն
և հինգ, հազար և եօթն հարիւր և եօթանասուն և հինգ: Հա-
զար և միոյ, հազար և երկուց, կամ հազարաց և երկուց, հա-
զարաց և տասանց, զհազար և զհարիւր. զհազար և զեօթն
հարիւր և զեօթանասուն և հինգ:

ԵՐԿՈՒ ՀԱԶԱՐ կամ հազարք, երեք հազար կամ հազարք, չորեք կամ չորք հազար
(ա Մն. ժբ) կամ հազարք, հինգ հազար, տասն հազար: Նա-
ստա յաջորդ թիւն յարի նով կամ տասանց նի. երկու հա-
զար հարիւր եօթանասուն և երկու, երկու հազար և չորք
հարիւր, երկու հազար չորեք հարիւր քսան, երկու հազար
և վեց հարիւր և երեսուն, երեք հազար իննսուն և հինգ, ե-
րեք հազար հարիւր երեսուն, երեք հազար և երկերիւր, ե-
րեք հազար երեք հարիւր քսան և երկու, երեք հազար հինգ
հարիւր քառասուն և չորք, չորք հազար կամ չորք հազարք և
հինգ հարիւր, հինգ հազար չորեք հարիւր վաթսուն և ինն,
եօթն հազար և հինգ հարիւր, ութ հազար և երեք հարիւր,
ութ հազար և հինգ հարիւր և ութ, տասն հազար, մետասան
հազար, քսան հազար, քսան և մի հազար, քսան և երկու հա-
զար կամ հազարք, քսան և երկու հազարք և երեսուն և չորք,
քսան և երկու հազարք և վեց հարիւր, քսան և երեք հա-
զարք, քսան և չորք կամ քսան և չորս հազարք, քսան և հինգ
հազար, քառասուն և մի հազար, քառասուն և երեք հազարք
եօթն հարիւր և երեսուն, քառասուն և չորք կամ չորս հա-
զարք, վաթսուն և մի հազար, վաթսուն և հինգ հազար, հա-
րիւր հազար կամ հազարք. հազար հազար կամ հազարք: Երեք
հարիւր և եօթն հազար և հինգ հարիւր, վեց հարիւր երեք
կամ վեց հարիւր և երեք հազար և հինգ հարիւր և յիսուն. —
կամ զմին հազարին ուրոյն առնլով. հարիւր յիսուն հա-
զար և երեք հազար և վեցհարիւր, երեք հարիւր հազար և
եօթն հազար և հինգ հարիւր, երեքհարիւր և երեսուն հա-
զար և եօթն հազար և հինգ հարիւր (բ Մն.), վեցհարիւր
հազար և հազար մի և եօթն հարիւր և երեսուն (Թիւք). վեց-
հարիւր հազար և երեք հազարք և հինգ հարիւր և յիսուն

(Եզք) . վեցհարիւր հազար և եօթանասուն և հինգ հազար (Թ Մն.) :

կամ Հազարք երկու, հազարք երեք, հազարք չորք, հազարք հինգ, և այլն: — Երկու հազարաց կամ երկուց հազարաց, երեք հազարաց կամ երից հազարաց, չորեք հազարաց կամ չորից հազարաց, չորիւք հազարօք. հինգ հազարաց, հնգից հազարաց. տասն հազարաւ, քսան հազարաւ: — Հազարաց երկուց, հազարաց հնգից, հազարս չորս, հազարս հինգ, հազարս ութ, հազարս հարիւր քսան:

ԲԻՒՐ, որ և տասն հազար. բիւրու, բիւրք, բիւրուց, բիւրուք. բիւրոյ, բիւրոց. բիւրի, բիւրաւ, բիւրեաւ, բիւրիւ: Եւ ընդ սմա նոյ կարգի փոքր թիւն, մանաւանդ 'ի հոլովելն զբիւր, զի մի այսքան կամ այնքան բիւրք իմացին:

ԲԻՒՐ ԵՒ ՄԻ, բիւր և երկու, բիւր և տասն, բիւր և հարիւր, բիւր և հազար, բիւր և երկու հազար:

ԵՐԿՈՒ ԲԻՒՐ, երեք բիւրք կամ բիւր, չորք բիւրք, չորք բիւրք և երկու հազար և երեք հարիւր վաթսուն, չորս բիւր և երկերիւր վաթսուն, վեց բիւր և հազար, տասն բիւր, հարիւր բիւր, հազար բիւր. — կամ Բիւր մի, բիւրք երկու, բիւրք երեք, բիւրք չորք, բիւրք չորք և երեք հազար և երեք հարիւր վաթսուն, բիւրք տասն, բիւրք երկոտասան, բիւրք հարիւր, բիւրք հազար: — Երկու բիւրու, երկու բիւրուք. երկուց բիւրուց, երկուք բիւրուք. երից բիւրուց, չորիւք բիւրովք, չորիւք բիւրու. տասն բիւրու, տասն բիւրուց: — Բիւրուց երկուց, բիւրուց տասանց, բիւրուց երկոտասանից, բիւրս երկոտասան, բիւրոց հազարաց:

ՏԱՍՆ ԲԻՒՐ կամ հարիւր հազար: Մետասան բիւր, երկոտասան բիւր, հնգետասան բիւր, ութուտասն բիւր, քսան բիւր, որ է հարիւր տասն հազար, հարիւր քսան հազար, հարիւր յիսուն հազար, հարիւր ութսուն հազար, երկերիւր հազար:

ՀԱՐԻՒՐ ԲԻՒՐ կամ հազար հազար, հազար հազարք. — հազար հազարաց, հազար հազարօք. — կամ հազարք հազարաց, հազարաց հազարաց. Դէ Մնժօ. Զհազար հազարս ամաց. Հազարք հազարաց զօրք ընդ նմա. Հազարք հազարաց հրեշտակաւէտք: Զօրութեամբ հազար հազարօք: Եղէ նորա զօր պատերազմի հազարք հազարաց և հարիւր և վաթսուն հազար:

ՀԱԶԱՐ ԲԻՒՐ, հազար բիւրու. փառք Մնժօ:

ՏԱՍՆ ՀԱԶԱՐ ԲԻՒՐ կամ բիւր բիւրք կամ բիւրք բիւրուց. հարուր Մնժօ. Բիւրք բիւրուց հրեշտակք պաշտէին զքեզ: Հազարք հազարաց պաշտէին զնա, և բիւրք բիւրուց կային առաջի նորա: Բիւրուց բիւրք գունդք հրեշտակաց: Զհազարաց հազարաց հրեշտակապետաց և զբիւրուց բիւրուց հրեշտակաց զխումբ կարիցեմք ճառել:

ՀԱՐԻՒՐ ՀԱԶԱՐ ԲԻՒՐ կամ տասն բիւրք բիւրուց. հաւաք Մնժօ:

147. Բիւր, բիւրք բիւրուց, հազար, հարիւր, վարին ուրեք ուրեք փոխանակ անսահման թուոյ, իբր ասել՝ բազում, անթիւ, անհամար: Հազար և բիւր դէպ: Բիւր աւատակելու յօդեցին: Բիւր քան զայս խօսեցան զնմանէ սքանչելիս: Լցեալ եմ բիւր չարեօք. Բիւրոց բիւրք են մեղաց. Բիւրուց բիւր ամբաստանս ունէր. Հեթանոսք բիւրուց 'ի բիւրս աստուածս բաժանեն զանուշութիւն աշխարհիս: Զբիւրս բիւրուց ոգիս: Զբիւրս բիւրոց բանակս Իսրայէլի կերակրէր: Բիւրս 'ի բիւրուց զայս կորզս: Գոյր մեր եղիցես 'ի հազարս և 'ի բիւրս: Հազար անգամ գտուլին. Ո: Հարիւր կերպարանօք բե-

րին. Ե: — Կայ և ․․․․․․ ՚ի նոյն միտս. Քառասներորդ փրկասար նոր ՚ի նորոյ մեռանի. ԼԲ:

148. Անուանք որ զթուական կարգ նշանակեն՝ կազմին կցելով ՚ի ծայրս պարզից եր, երեր, կամ ևս յաճախագոյն կցելով -որդ, երորդ ՚ի գոսս կամ ՚ի նոյն պարզսն, բայց ՚ի Ձոյ. որպէս,

ԱՌԱՋԻՆ, առաջներորդ կամ առաջնորդ. որ սակ ևս նախ, նախկին, նախնի, նախորդ:

ԵՐԿԻՐ, Երկրորդ, ուրեք և երկորդ, ՚ի պարզէն երկ: Երիր, երրորդ. չորիր, չորրորդ կամ քառորդ. հինգերիր, հինգերորդ, մերթ և հինգերրորդ, յածանցելոց անուն հինգերեր. վեցիր կամ վեցերիր, վեցերորդ կամ վեցերրորդ. եօթներորդ, ութերորդ, իններորդ, տասներիր կամ տասներորդ, քսաներորդ, երեսներորդ, հարիւրորդ կամ հարիւրերորդ. երկերիւրորդ կամ երկերիւրերորդ, հազարերորդ: — Հոլովին Առաջին, առաջնոյ, առաջնում. և յանգքն -որդ, առաջնորդի, առաջներորդի, երկրորդի, երկրորդաւք, կրորդաց, կամ երկրորդիւ, երկրորդից: Յառաջնում ամսեանն եօթներորդի:

ՄԵՏԱՍԱՆԵՐՈՐԴ, երկոտասաներորդ, երեքտասաներորդ, չորեքտասաներորդ, հնգետասաներորդ, վեշտասաներորդ. — կամ տասներորդ առաջներորդ կամ առաջնորդ, տասներորդ չորրորդ կամ տասն և չորրորդ, տասներորդ հինգերորդ կամ տասն և հինգերորդ. Բ․Ճ: Տասներորդի առաջնորդի, երկրորդի, և այլն:

ԵՕԹՆԵՒՏԱՍՆԵՐՈՐԴ, եօթնուտասաներորդ. ութևտասաներորդ, ութուտասաներորդ կամ ութտասաներորդ, ութտասաներորդ, ութուտասաներորդ (Է Մն. ԼԵ. Ա Եզր. Ա). իննևտասաներորդ, իննուտասաներորդ: — Եօթնևտասներորդի, եօթնուտասներորդի. յեօթնևտասներորդ, յութևտասներորդ, յիննևտասներորդ, կամ յեօթն և ՚ի տասներորդ, յութ և ՚ի տասներորդ, յեօթն և ՚ի տասներորդի ամի, յութ և ՚ի տասներորդի ամի, յինն և ՚ի տասներորդ. — յեօթնուտասներորդ, յութուտասներորդ, յութուտասներորդի, յիննուտասներորդի:

ՔՍԱՆԵՐՈՐԴ ԱՌԱՋՆԵՐՈՐԴ, քսաներորդ և առաջներորդ կամ առաջին, կամ քսան և առաջներորդ. քսաներորդ երկրորդ, քսաներորդ և երկրորդ, քսան և երկրորդ. քսաներորդ երրորդ, քսաներորդ և երրորդ, քսան և երրորդ. քսաներորդ չորրորդ, քսաներորդ և չորրորդ, քսան և չորրորդ. քսան և հինգերորդ. հինգերորդ քսաներորդ, ուրեք և քսանհինգերորդ. քսան և իններորդ, քառասուն և եօթներորդ. յիսուն և երրորդ. հարիւրերորդ չորեքտասաներորդ, հարիւրերորդ և չորեքտասաներորդ, կամ հարիւր չորեքտասաներորդ, հարիւր և չորեքտասաներորդ, մերթ՝ հարիւրերորդ տասն և չորրորդ, հարիւր տասն և չորրորդ. հարիւրերորդ հնգետասաներորդ, հարիւր հնգետասաներորդ, հարիւրերորդ տասներորդ հինգերորդ: — Հոլովին Քսաներորդի առաջներորդի, քսաներորդի և առաջներորդի, քսան և առաջներորդի. քսաներորդի իններորդի, քսաներորդի և իններորդի, քսան և իններորդի. երեսներորդի և առաջներորդի կամ առաջնորդի, քառասներորդի եօթներորդի, հարիւրորդի երեսներորդի եօթներորդի, հարիւրորդի յիսներորդի առաջնում, վեցհարիւրորդի առաջնում, հազարերորդի երկրորդի: Յեօթանասներորդէ երկրորդէ. յեօթանասուն և հինգերորդէ կամ յեօթանասնէ և հինգերորդէ, ՚ի քսաներորդի և երկրորդի կամ ՚ի քսաներորդի

և յերկրորդի, յերեսներորդ և եօթներորդի կամ յերեսներորդի և եօթներորդի, յերեսներորդի և յեօթներորդի. 'ի քառա-ներորդի և տասնում կամ և յատասնում, 'ի հարիւրորդի յիս-ներորդի տասնում կամ յատասնում: — 'ի քսան և չորրորդ կամ 'ի քսան և 'ի չորրորդ ամի, 'ի քսան և 'ի չորրորդի ամի, 'ի քսան և իններորդի ամի. 'ի քառասուն և յեօթներորդ ամին. ցյիսուն և երրորդ ամն. 'ի յիսուն և 'ի չորրորդ ամին:

Սակաւ ուրեք փոքր թիւն նախադասի. Յամին հնգերորդի եօթանասնե-րորդի. Ե. Բ. փոխանակ եօթանասներորդի հնգերորդի:

149. Յօդնակի ոչ վարին, բայց եթէ ընդ անեզականս, կամ զեղչումն 'ի մի դաս տեսակաւ, և մերթ այլով ևս նշանակութեամբ. 'ի կառս տասինս, երկրորդս, չորրորդս. պաշտօն չորրորդք, հնգերորդք. Ա: — Կարգս զե-նուորութեանց, և նոցունց տասինս և երկրորդս և երրորդս, և որ 'ի կար-գին. Խ: Եղիցին տասինք յետինք և յետինք տասինք. տասանց արմտեաց, յատասանց արդեանց. յորդոցն տասանց. զուարն զտասինս. տասինք արմտեաց, զտասինս պտղոց. Ա: — փոխանակ երրորդաց արմտեացն. այս է՝ երրորդ մասանց: Քահանայիցն երկրորդաց. այս ինքն երկրորդականաց. Ա: Տես և 151:

150. Պարզ թիւք ես վարին յաճախ 'ի ցուցանել զկարգ իբրև զդասս. Մի, երկու, երեք, զերեք, յերեք, և այլն. որպէս, Որ օր մի էր ամսոյն կամ նա-ւասարդի. Որ ամ մի էր Կիւրոս արքայի. 'ի միում ամսեանն երկրորդի. իմա տասներորդ էր, յատասներում: Երկու պատուիրանս եդ նմա. մի՝ զի... և եր-կու՝ թէ... երրորդ՝ եթէ և այլն: Ասաց նա նախ՝ վասն ծննդեան նորա, երկու՝ զի առ նա էր, երեք՝ զի տառեալ էր, չորք՝ զի երբեմն առ նա էր: Որ օր երեք էր ամսոյն, որ օր չորք էին ամսոյն, որ օր հինգ էր՝ որ օր վեց էր՝ եօթն էր՝ ութ էր՝ ինն էր՝ տասն էր՝ երկոտասան էր՝ հնգետասան էր՝ քսան էր ամսոյն. իմա երրորդ, չորրորդ, և այլն: Յերեք սաղմոսին. 'ի յերիս ժա-մուն. այս է՝ յերրորդ: Չորրորդ տօն՝ քաւութեանն, հինգ՝ տաղաւարա-հարքն: Լուծումն չորրորդ կնքոյն, հինգ կնքոյն, վեց կնքոյն, եօթն կնքոյն: Արձակել յեօթն ամին: Եօթն հարուած՝ կարկուտն հրախառն, ութերորդ պատուհաս՝ մարախն: 'Ի չորրորդ ամէն մինչև 'ի մետասան ամն, յերկոտա-սան ամին Յովրամայ, 'ի սկզբան երկոտասան ամի թագաւորութեանն իւրոյ, յերեքտասան ամէն Յովսիայ մինչ 'ի մետասան ամն Սեդեկիայ, 'ի հնգետա-սան ամին Ամասիայ, այն ամ ութուտասն էր կամ իննուտասն էր, յութու-տասն ամին կամ 'ի քսան ամին Յերոբովամայ, մինչև ցքսան և մի օր ամսոյն, 'ի քսան և երկու ամին Յովասու, 'ի քսաներորդ և չորս աւուրն, յերեսուն ամի Ասայի. յերեսուն և յերեք ամին Հերովդի. յերեսուն և եօթն կամ յե-րեսուն և ինն ամին Ոզիայ, 'ի սաղմոսն երեսուն և եօթն կամ յիսուն և ինն, 'ի վաթսուն և մի սաղմոսն, հարիւր և տասն և չորս սաղմոսին, 'ի հարիւր տասն և հինգ սաղմոսն, 'ի վեցհարիւրորդի և 'ի միում ամի. իմա և յատաս-նում:

151. Ընդ հակառակն երբեմն կարգի թուականքն վարին փոխանակ պար-զից. որպէս, Սամնեայ չորից չորրորդաց զինուորաց. Ա. իմա չորից չո-րից կամ չորեկաց: Երրորդ մարդկային կենաց բացայայտին. ՅՃ. իմա երեք. երբեակ: Ոչ միայն միում կամ երկրորդում. ԿԻ. իմա կամ երկուց: Յետ վեց աւուր առ զնոսա և եհան 'ի լեառնն, խորհուրդ վեցերորդ հազար ա-մեայն. ԵՓ. իմա վեց հազար: Աւուրք ութեատան. և 'ի տեղւոջն ուր խոստ-մայն. ցաւ ընդ երիցունսն՝ հինգ օր, որ լինի քսաներորդ երրորդ. ՍԳ. իմա քսան և երեք: Երիցս երեսներորդս աւուրց վարդացուցանէ. Յերիս քառասնե-րորդս հասանէր ամն. Պ: Քառասներորդ պահոցն աւուրք. ԱՇ: Եօթա-նասներորդ եօթներորդ նահապետք. Շ: Կատարեցան ամքն եօթանասնե-րորդ կամ եօթանասներորդք. Ոչ ամն եօթանասներորդ, այլ մանաւանդ հա-

բիւրեակս եօթներորդ․ ԼԲ․ խմս երիւք երեսնիւք կամ երեսնեկօք, յերիս քառասունս կամ քառասնեակս, քառասուն աւուրք, եօթանասուն և եօթն ճաշակեսք, ամքն եօթանասուն, ամս եօթանասուն, հազարեակս եօթն:

152․ Ածականքն [illegible] մասնկամբք, միակ․ երկեակ կամ երկակ․ եռեակ, երրակ, եռակ․ չորեակ, չորրեակ, քառեակ, քառակ․ հնգեակ, հինգեակ կամ հնգերեակ, հնգերեակ․ վեցեակ, վեցակ, վեցերեակ․ եօթնեակ, եօթներեակ․ ութեակ, ութերեակ․ իննեակ, իններեակ․ տասնեակ, տասներեակ․ յիսնեակ, յիսնակ, յիսներեակ․ վաթսնեակ․ եօթանասնեակ, եօթանասներեակ․ ութսնեակ․ իննսնեակ, իննսներեակ․ հարիւրեակ, հարիւրակ․ հազարեակ․ բիւրեակ, բիւրակ․ սովորաբար նշանակեն [illegible]: Հոլովին ըստ առաջին օրինակի վեցերորդ հոլովման․ միակի, երկեկաւ, ի հնգեկէ:

153․ Բայց վարին եւ իբր պարզ թուականս մի, երկու, երեք, չորք, տասն․ և իբրև կարգի կամ մասին նշանակիչ, որպէս հինգերորդ, ութերորդ, իններորդ, տասներորդ կամ տասանորդ․ որպէս, թիւ երկեակ տասնեկի․ այս է՝ երկու տասին: Չորեակ տարեաց․ երից և չորեակ տասանց․ հնգեակ ամօք․ եօթնեակ զաւակօք․ այս է՝ չորից տարեաց, չորից տասանց, հինգ ամօք, եօթն զաւակօք: Ըստ յունարէնս այսպիսի եօթներեակ շրջագայութեան․ Հրեշտակաց դասք իններեակ․ Եօթներեակ և յիսներեակ աւուրք․ խմս եօթն, ինն, յիսուն: — Ի յաւարտումն իններեակ յարեւելից, 'ի սկիզբն մահ տասնեկին․ Համբերձելոյ ութերեկին (աւուր)․ Պատուել զյիսներեակ որ․ խմս իններորդ, տասներորդին, ութերորդին, զյիսներորդ: — Զգլուխ և զհնգեակին հատուցէ․ խմս զհինգերորդն, զհինգերորդ մասն: Զաւուր տնօրինաց տասնեակս ոչ փրկել գնով․ այս է՝ զտասներորդս, զտասանորդս․ 'Նխ․ Գ՛խա․ Ժ․ ՃԺԹ․ ՃԽ:

154․ Ածականքն [illegible] (1), [illegible] մասնկամբք, երկոքեան կամ երկուքեան, երեքեան կամ երիքեան, չորեքեան, հնգեքեան կամ հինգեքեան, վեցեքեան, եօթնեքեան կամ եօթանեքեան, տասնեքեան, երկոտասանեքեան, և այլն․ կամ երկոքին, երեքին, չորեքին, հնգեքին կամ հինգեքին, վեցեքին, եօթնեքին կամ եօթանեքին, տասնեքին, մետասանեքին, և այլն․ նշանակեն [illegible] և այլն: Սոքա առանձինն հոլովումն ունին իբրև ըստ երկրորդ օրինակի հինգերորդ հոլովման, այսպէս․

Ուղ․	Երկոքեան, երկոքին, երկուքեան․	[illegible]
Սեռ․	Երկոցուն, երկոցունց․ երկուցուն, երկուցունց․	[illegible]
Տր․	Երկոցուն, երկոցունց, յերկոսեան, յերկոսին․	[illegible]
Գործ․	Երկոքումբ, երկոքումբք, երկուքումբք․	[illegible]
Բաց․	յԵրկոցունց, յերկուցունց․	[illegible]
Հայց․	զԵրկոսեան, զերկոսին, զերկուսեան․	[illegible]

155․ Ասին անձանց և իրաց, առանձինն և ընդ գոյականս․ Ելին երկոքեան մերկ․ առեալ Սեմայ և Յաբեթի հանդերձ եդին 'ի վերայ թիկանց երկոցուն․ երկոցունցն շնորհեաց․ շնորհակալ լինէր երկոցունցն: Երկանէ 'ի վերայ աչքատուելոյն կամ ցաւս, կամ զերկոսեան: Զերկոսին խսկ առնէր: Երկուցունց կամ երկոցունց աշխարհացն: Եօթնեքեան կալան զնա կին:

156․ Վարին յաճախ և իբրև պարզ թիւ՝ գոյանի ինչ իրաց, զորոց նախ խօսեալն իցէ․ Ելիցին երկոքեան 'ի մարմին մի․ Մատթ: Ելիցին երկուքն 'ի

---

(1) Այս [illegible] նոյն թուի ընդ [illegible], [illegible] յոգնականակերպից (104, 105):

մարմին մի. Մարկ. Երկոքումբք ոտիւք կամ ձեռօք. զմի ոք 'ի սոցանէ յերկո-ցունց. 'ի չորեցունց կողմանց. զչորեսին անկիւնս տանն. մանկանցն եօթա-նեցունց. զեօթանեսին զորդիսն իւր. զտասանեքումբք աշխարհօք. 'ի ցլուցն պղնձեաց երկոտասանեցունց. զերկոտասանեսին աշակերտսն իւր. քսանե-ցունց սեանց, սեանցն քսանեցունց :

157. Թէպէտ ինքնին յոգնական են, այլ երբեմն ուրեք կրկին յոգնականի *եղեալ (105). Եղբարքն Յովսէփու տասներքինք. Ծննդ. ԽԲ :

158. Այսպէս հոլովին և վերին

Ամենեքեան, ամենեքին, ամենքեան, ամենքին. ամենեցուն, ամենցուն, ամենեցունց, ամենցունց. ամենեքումբ, ամենքումբ, ամենեքումբք, ամենքումբք. յամենեցունց, յամենցունց. զամենեսեան, զամենե-սին, զամենսեան, զամենսին. ամէնքն ալ, ամէնքը. ամէն :

Բոլորքեան, բոլորքին, բոլորքեան. բոլորեցուն, ցունց. բոլորեքումբ, քումբք. 'ի բոլորեցունց. զբոլորեսեան, զբոլորեսին. բոլորն ալ, բոլո-րը. բոլոր :

159. Բացառականն սոցա ամենեցուն սովորաբար յանգի 'ի ունց բառ որում եդաք. բայց ընդ այլում բացառականի լինի ևս, Յերկոցուն կող-մանց. 'ի ձէնջ երկոցուն. 'ի մէնջ ամենեցուն, 'ի ձէնջ ամենեցուն. զատու-ցանել յայլոցն ամենեցուն : — Երբեմն այդ ուրեք և առանձինն. Ընտրեալ յամենեցուն. ՊՂ: Ընտիր ճանաչի յամենեցուն. Փ: Յամենեցուն էր սաստ. ԵՓ: Յամենեցուն պատիւ ընդունել. ԼԲ. այլ առ այլովք անհամար ու-ղեօք չէ 'ի դատ վստահելի :

160. 'Ի նշանակութեան չէք ինչ խտիր ընդ քեան և քին բառ ընդարձակու-թեան, որպէս զի և չմարթէ իսկ լինել ընդ երկոքեան և երկոքին. և որպէս վկայեն օրինակքս. Եթէ ոչ ապաշխարիցէք, ամենեքեան կամ ամենեքին նոյն-պէս կորնչիջիք. Ղուկ. ԺԳ 3, 5: Զի ամենեքին հաւատասցեն նովաւ. Յովհ. Ա: Հարքն մեր ամենեքին ընդ ամպովն էին և ամենեքին ընդ ծովն անցին և ամենեքեան 'ի Մովսէս մկրտեցան. Ա Կոր. Ժ: Եւ յաճախ ուր մի գրչագիր ունի քեան, միւսն ունի քին :

161. Երկոքանչիւր (1). — Երկուքն ալ.
Իւրաքանչիւր. — ամէն մէկը.
Ընձնիւր կամ անձնիւր. — ամէն մէկը :

Հոլովին ըստ չորրորդ հոլովման. Երկոքանչիւրոյ, երկոքանչիւրում, եր-կոքանչիւրով, յերկոքանչիւրմէ. երկոքանչիւրք, երկոքանչիւրոց կամ երկո-քանչիւրից կամ երկոքանչիւրց, իւրաքանչիւրց (117. Նխ. Թուոց). երկո-քանչիւրովք կամ երկոքանչիւրիւք. յերկոքանչիւրոց, և այլն. զերկոքան-չիւրս : — Ընձնիւրոյ, անձնիւրոյ կամ անձնիւրից, անձնիւրց կամ անձնեւրց (42). զանձնիւրս : — Երկուքանչիւր առաւել յոգնական վարի, իսկ իւրաքան-չիւր յաւէտ եզակի՝ 'ի վերջահոլովսն :

162. Յաճախ եզակի ուղղական ձայնիւ վարին և յոգնակի յամենայն դէմս, և սեռական կամ տրական՝ իբրև ընդ երկրորդ հոլովմամբ. Գտանք իւրաքան-չիւր. իւրաքանչիւր՝ անձանց բառական են : — Առանց երկոքանչիւր շարժ-մանց. այս է՝ առանց շարժմանց երկոքանչիւրոյ կամ երկոքանչիւրոցն : Զոր-

---

(1) Երկոքանչիւր, որպէս թէ՝ երկուք կամ երկոքեան անձնիւր. իւրա-քանչիւր՝ իւրեանց անձնիւր. անձնիւր՝ այս ինքն անձնեւր, կամ ածանց իւր մասնկամբ (1496) :

ծոլծի իւրաքանչիւր, իւրաքանչիւր գործն, 'ի վերայ իւրաքանչիւր, 'ի գալս իւրաքանչիւր, տան տան իւրաքանչիւր: Իւրաքանչիւր որպէս տէր եա: Ողջոյն տաջիր սիրելեաց մերոց իւրաքանչիւր յանուանէ. բաշխեսցին իւրաքանչիւր. տալ իւրաքանչիւր, ձեզ կամ նոցա իւրաքանչիւր, հատուցէ իւրաքանչիւր: Մարմինք իւրաքանչիւր. գրոցից անդամ իւրաքանչիւր, մեկնութիւն բանիցն իւրաքանչիւր. զիւրաքանչիւր վայելոց գիտել զկամս: Ոչ 'ի տանս միայն, այլ և 'ի միոս անձինս:

163. Վարին և ածականաբար ընդ հասարակ անուանս և ընդ յոգնակի գոյական գերանուանս. Ծառայք երկաքանչիւրք. այր իւրաքանչիւր. անձինք այր, անձինք մարմինք, անձանցն տարեաց, զանձանցն խղճութիւնս: — Մեք երկաքանչիւր կամ իւրաքանչիւր, դուք երկաքանչիւր կամ իւրաքանչիւր, սոքա կամ նոքա երկաքանչիւր կամ իւրաքանչիւր. իւրաքանչիւր սոցա, նոցա. իւրաքանչիւրոց սոցա, նոցա. զնոսա իւրաքանչիւր:

164. Երկաքանչիւր առ ուրեք փոխանակ պարզին ԵՐԿՈՒ, և իւրաքանչիւր փոխանակ ԵՐԿԱՔԱՆՉԻՒՐ, զի մի յերկուց առանձինն առեալ. Որպէս ասացի երկաքանչիւր լինել զերկիւղն, զմին սուրբ և զմիւսն ոչ սուրբ. Հ: Կամ տե-րունեան սուրբ առակին Յերկաքանչիւրոցն ծառայիցն. ՇԱ. Իմա երկոսին լե-նել, երկուց ծառայիցն: — Այլ թէպէտ խառնապատում չարժեաց զաւերն Նշանակեալ մի և զհամաշխարհական կատարածն, ոչինչ դժուարագոյն է զերա-քանչիւրաց ընտրել. ԱԴ. Իմա զերկաքանչիւրսն, զերկոսեան մի մի առանձինն:

165. ԶԻ, ԶԻՆՉ (1), ԻՆՉ

ինչ բան, ինչ, ինչ որ

Սորա առանձինն հոլովումն է այսպէս

Եզակի անյոգնական

Ուղ.	Զի, զինչ, ինչ.	ԻՆՉ ԲԱՆ, ԻՆՉ, ԻՆՉ ՈՐ.
Սեռ.	Իր, եր (2).	ԻՆՉ ԲԱՆԻ, ԻՆՉԻ.
Տր.	Իմ, հիմ (3), երում, երում. յինչ.	ԻՆՉ ԲԱՆԻ, ԻՆՉԻ.
Գործ.	Իւ.	ԻՆՉ ԲԱՆՈՎ, ԻՆՉՈՎ.
Բաց.	առ իմէ.	ԻՆՉ ԲԱՆԷ, ԻՆՉԷ.
Հայց.	Զի, զինչ, ինչ.	ԻՆՉ ԲԱՆ, ԻՆՉ, ԻՆՉ ՈՐ:

166. ԳԻՏԵԼԻՔ. Պարզ ուղղական սորա է Ի, ՀԻ, որպէս ԶԻՆՉԻՆ՝ ինչ. առանձինն չգտանին, այլ յածանցեալս և 'ի բարդս. ԱՆԻ. Ընդ այս և անի քըն-

(1) ԶԻՆՉ թուի ԶԻ և ԻՆՉ միացեալ և եղեալ ԶԻՆՉ. որ և բաժանաբար թուի վարեալ յայս բան. Եւ ԶԻ առ իս ԻՆՉ պատահել եկիր. ՊԱ. այս է՝ զինչ եկիր պատահել կամ զինչ ինչ, զո՞ր ինչ:

(2) Այս ր սեռականի նշան, որ յայսմ հետէ յաճախ երևելոց է 'ի միջակս և 'ի դերանունս, է ըստ նախնական օրինին որ 'ի 90:

(3) Որպէս թէ ԻՄՆ, ՀԻՄՆ, և սղմամբ իմ, հիմ: Այսպիսի սղումն և յայլ միջակս և 'ի դերանունս տեսցի այսուհետև: Իսկ ԷՐՈՒՄ կրկին հոլովեալ է ըստ 99:

ութիւնք · Վ․ ՀՒՆԻ․ ՀՒԴՒՈ․ ՀՒՒՈՐ․ զորօրինակ և ՀՒՈՐԴ․ ՀՒՆԻ․ ՀՒԴՒՈ․ որ է որպէս․ ՒՆԴՒՈ․ որ և յայսմիկ խոկ երևին 'ի հոլովս․ յորմէ և Իր բառն կոչմի՛ որ է ՒՈՆ․ որպէսյ-է՛ որ։ — Բայստակսմն՝ ... նախդրիւ է (Տես 272)․ և բառ օրինի 'ի տրականէն ԻՆ․ բայց զ նախդրիւ (257) առ զնէ․ որպէս ԹԷ ՂԻՆԷ (1)։ Եւ բազում ուրեք փոխանակ բայստակսմնի սորա վարին ....․ ... ԴԻ․ Տես 186։

167․ Ասացեալ հարցմանց վարի, բայց ոչ սակաւ և տասնց հարցման, գոյական և ածական՝ կրոց սասցեալ սովորաբար․ որպէս տեսցի յառաջիկայդ․

ԶԻ․ Զի՞ է, զի՞ է քեզ, զի՞ եղև քեզ․ զի՞ կայ իմ, զի՞ տայցի քեզ, զի՞ արդեօք պետարան եղև, զի՞ են արքդ այդորիկ առ քեզ։ Քեզ զի՞ փոյթ է։ Զի՞ սուտ, զի՞ արար, զի՞ խորհիք, զի՞ գործէք, զի՞ առնիցէք զասուրբ կաակարանոց։ — Ոչ գիտեմք զի եղև նմա․ ոչ երկեայց՝ զի արասցէ ինձ մարդ։

168․ ԶԻՆՉ․ Զի՞նչ է, զի՞նչ եղև, զի՞նչ կայ իմ, զի՞նչ է այս ձայն այդ, զի՞նչ է չարութիւնդ այդ, զի՞նչ է Ճշմարտութիւն, զի՞նչ դիւրին է, գործ զի՞նչ են քո, զի՞նչ այլ ինչ մեծ․ զբնութիւն կրակին զի՞նչ խմանայք, զի՞նչ առնիցէք զաստուածասաստ հրամանն։ Զի՞նչ չեան, զի՞նչ օգուտ, զի՞նչ բաժին, զի՞նչ մահ անհնարին, զի՞նչ յանցանք, զի՞նչ աղէտք, զի՞նչ այն չարիք իցեն, և այլ յանդգնութիւն այսոցիկ զի՞նչ․ վասն զի՞նչ պատճառի, զի՞նչ պատճառաւ, զի՞նչ աղագաւ, զի՞նչ օրինակաւ, զի՞նչ գինք։ Զի՞նչ ասես, զի՞նչ կամիս, զի՞նչ գտեր, զի՞նչ մեղայ, զի՞նչ տաց քեզ․ զի՞նչ քո առեմք, ասէք՝ զի՞նչ գործէք զայդ․ քան զի՞նչ չէ պարտ արքայդ լինել այնմ՝ որ յայնմ զենման վայելիցէ, զի՞նչ տեսեալ արարեր զբանդ զայդ․ զի՞նչ ես ըք ունիցի այլ ինչ մեծամեծս առնել․ զի՞նչ գործ գործեալ է քո, զի՞նչ կրաւանս համարեցար զայդ, զի՞նչ կարեմք գոհութիւն մատուցանել աստուծոյ։ — Արդ նմա զի՞նչ համանց է առաջի աչաց քոց․ գիտէր զի՞նչ եղև նմա, մի ցանկանար ամենայնի՝ զի՞նչ ընկերի քոյ իցէ, զի՞նչ ոչ է օգուտ մերութեան մերում՝ զայն առնել տալ։ Գիտէ հայրն ձեր զի՞նչ պիտոյ է ձեզ։ Ամենայն չիչոյ կենդանեաց զի՞նչ և անուանեաց Ադամ, այն անուն է նորա։ Զի՞նչ արկանիցէ աստուած 'ի բերան իմ, զայն զգուշասցայց խօսել։ Զի՞նչ հարցանելին՝ վարվարակի տայր պատասխանի․ ոչ ունին զի՞նչ ուտիցեն ձան տայցեն․ ուտիջիք զի՞նչ առաջի դնիցեն ձեր․ ոչ գիտեմ զի՞նչ խօսիս․ գիտէր զի՞նչ առնելոց էր․ եթէ պարտիցի ընկեր քո զի՞նչ և իցէ․ եթէ ուտիցէք, եթէ ըմպիցէք, եթէ զի՞նչ և գործիցէք։ Զի՞նչ եղեալ է 'ի մէջ ձերում վասն մեր՝ կատարեցէք։ Զի՞նչ կամի՛ և լինի, զի՞նչ կամեցաւ՝ և արար, զի՞նչ կամեցաւ՝ և եղև, որ ինչ կամի՛ ոչ զանցանէ։ Զայն զի՞նչ առաջին 'ի նմանէ, 'ի լուռն և յօգուտ արկցուք 'ի կիր։ Զի՞նչ տեսանեմ եթէ հայր գործէ, զնոյն և ես գործեմ։ Զի՞նչ վարեսցէ՝ զնոյն և հնձեսցէ․ գիտէք զի՞նչ ասեմ․ զի՞նչ արար քև, արասցէ և ինև․ գործէք զի՞նչ գործէքդ․ զի՞նչ լսէք յանկանէ, քարոզեսջիք 'ի վերայ տանեաց, ոչ է ընթերցեալ ձեր զի՞նչ արարն Դաւիթ։ Այնել նոցա զի՞նչ անցք անցանելոց իցեն․ այլ զի՞նչ և 'ի ձեռս պատրաստութիւն լինէր․ այլ զի՞նչ պատեհութիւն և իցէ․ ամենայն զի՞նչ և են գտան հարուածք։ Զի խորհեսցին զի՞նչ գործ գործեսցեն․ զի՞նչ և առնիցեմք ուղղութեամբ․ առնուլ զի՞նչ և իցէ իրս։ Որպէս և կամիս, զի՞նչ մաշուհրամայես։ Զի՞նչ և իցէ իրք։

169․ ԶԻՆՉ առ ուրեք և անձանց․ իբր ՒՐ․ ՒՐԴԻՒԴ․ Զի՞նչ է այն որդի՛ զոր ոչ խրատէ հայր իւր․ զի՞նչ ոք ես դու․ զի՞նչ ոք է սա․ զի՞նչ ոք և իցեն․

---

(1) Ունիք 'ի ցեղին քերականաց գրեցին առ 'ի մէ, զմէ․ Բայց է արմատն պարտ մնալ երևել, և սակ ՁԷ՛ է վերջ բայստակսմնի (95), նիշնին ոչ ինչ նշանակեալ։

զինչ ոք յառաջ քան զայս էր Աննա։ զինչ է եղբօրորդին քո. զինչ ոք և լիցէ, թէպէտ և հայր լիցէ կամ եղբայր կամ զինչ և լիցէ ։

170. ԻՆՉ. Սա միայն է ընդունակ նախդրաց, զոր ակնարկեցաք գնելով 'ի հոլովն չէ՛ք. և 'ի նախդրիւ հոլովս հարցականին հասարակ է սա ամենայն ընտիր նախնիս, իսկ յաննախդիրսն ոչ նոյնպէս, այլ փոխանակ մարի ստորոգել չէ՛ք։ Զօրութիւն ինչ է բանիս այսորիկ։ Եթէ անկանէին 'ի ձեռս աւազակաց, ինչ առնէիր. ՎՐ. փոխանակ առնելոյ զինչ է, զինչ առնէիր։ Ցինչ հայիս. առ ինչ է այդ։ Մի ասասցուք եթէ այս ինչ բանք են, և այս ինչ. Ո։ Եւ այլ ինչ բարձրագոյն փառս. ԽՍ. փոխանակ՝ զինչ բարձրագոյն փառք։ Քան զոր ինչ այլ ամբարշտութիւն. ՆԲ։ Ինչ իրի պատկեր. Վասն ինչ գործոյ. ՆԲ. ՎՐ։ Վասն ինչ պատճառի. Օ։ Ինչ մեղք է գործեալ. . ինչ է սխալեալ բանիս. ԽՍ։ Ինչ առաքինութիւն ուղղեցեր. ՎՐ։ Ցինչ օրէնս, յինչ կամս, յինչ խորհուրդս կան։ Ցինչ այրս կամ յոր ծախս կամ յինչ քարածերպս։ Ցինչ պէտս։ — Զգուշանալ պարտին նոքա լինել՝ ինչ չիցեն. այս ինքն որ ինչ չեն. Ո։ Զամենայն՝ զինչ և ինչ լիցին չարչարանք՝ կրել. Որք չգիտիցեն ինչ և խոստանայցեն. Ո։ Որպէս ինչ և ուխտիցես դու աստուծոյ, մի յամիցես հատուցանել զնա. Ա. այս է՝ զինչ և, որ ինչ և ուխտիցես։ Առ ինչ ունի ասպարէլ՝ ոչ կարեմք նկատել. զմտաւ ած ընդ ինչ զարմանս. տեսցուք թէ երազք նորա ընդ ինչ եղանիցեն։ Թէ ուստի և յինչ իրս գոյանայ. եթէ ըմբռնեսցի ոք 'ի ձեռն յինչ և լիցէ յանցանս։ Զինչ և զգործոյ բուռն հարկանեն՝ ջան սիրի. ՆԲ. այս է՝ զորմէ գործոյ և բուռն հարկանեն։ Թէ յինչ իրաց պատահեցան։

171. Ցէր մերոյ. այս է՝ [illegible] [illegible] [illegible]. Էր աղագաւ, վասն էր, ընդէր. էր սակս, էր փոխանակ, փոխանակ էր. բառ էր է ոչինչ. յիմ տեսեր, առ իմ լիցէ. իւ գիտացից, իւ գտեալ լիցէ։ Ցուցանէ թէ իմ արժանի եղեն. ասեն զնա թէ զինչ և կամիս՝ իւ կամիս կարող եմ հանձել զնա։ Իւ արդ յեղանակաւ բնաւորի. խմնցեալ հոգւոյն՝ թէ վասն էր իրաց եկն. իւ և է հնարիւք առից։ — Իսկ Էր առանձինն, [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], մակբայօրէն մարին. [illegible]. [illegible] [illegible]. Իսկ Էր, ընդէր գալ. Էր եղև այս. հիմ ոչ գալ. չէ առնել թէ զի՞ այս կամ հիմ այս. Երբեմն են այս անդրանկութիւնք. Երբեմն են ինձ այս, երբեմն ոչ աստ, երբեմն այսչափ տարածեալ է, երբեմն հնազանդէնք այնուցիկ. առ իմէ լիցեն ինձ այն անդրանկութիւնք. առ իմէ զգացաւ նմա. — զմէ գործեցանես, զմէ խառնեցան, զմէ ոչ առնիցէ։

172. Զի յաճախ նշանակէ եւ իբր [illegible] գերանուն եղակի և յոգնակի. որպէս, Ես որպէս խուլ՝ զի ոչ լսէ, որպէս համր՝ որ ոչ բանայ զբերան իւր. Ա։ Ես որպէս զխուլ՝ որ ոչ լսէ, և իբրև զհամր՝ զի ոչ բանայ զբերան իւր. ԱԳ։ Իբրև զջուրս բազումս՝ որ ծածկեն զծովս. Ա։ Իբրև ջուրք բազումք՝ զի ծածկեն զծովս. ԱԳ։ Որպէս հանդերձ՝ զի ագանի, որպէս գօտի՝ որ ածի համապազ ընդ մէջ. Ա։ Է ինչ՝ զի և 'ի մարգարէսն յիշի, և է ինչ՝ որ միայն 'ի գիրս յայս. Նխ։ Որպէս ոք՝ զի խօսիցի ընդ բարեկամի իւրում։ Եղև առձայն իբրև այր մի՝ զի անկեալ 'ի փառաց։ Ծովակն որ զնովաւ շուրջ էր, զի էր ինքն որչափ քան զերկուս մատանս, խառնեալ արեամբ եղեւ։ Ինքն որպէս փեսայ՝ զի ելանէ յառագաստէ իւրմէ։ Ցաւուր յորում ժառանգեցուցես որպէս հայր՝ զի թողուցու զժառանգութիւն որդւոց իւրոց։ Երևեցաւ նմա հրեշտակ տեառն՝ զի կայր ընդ աջմէ սեղանոյ խնկոցն։ Եւ գտեալ նաւ մի՝ զի երթայր 'ի Փիւնիկէ, ելեալ 'ի նա գնացաք։ Եւ պատանեակն ոչինչ գիտէր, բայց 'ի Ցովնաթանայ և 'ի Դաւթէ՝ զի գիտէին զբանն։ Լեզու նոցա գաւոր որպէս նետք հզօրի՝ զի մխեալ են եւ զի մխեալ կայծակամբք կաղնեայ։ Հայեցաւ շուրջ զիւրև յաշակերտսն՝ զի նստէին. Տեսանեմ զմարդիկս զի շրջին՝ իբրև զծառս. այս է՝ իբրև զծառս տեսանեմ զմարդիկս ոք շրջին. Ա։ — Լուր այսմ առի և յայլ գիրս. Եղեալ որպատուէր յերկնից, . . և ձայն՝ զի առեր առ նոսա։ Իբրև զհողմ սաստիկ՝ զի բախիցէ զծով մեծ։ Իբրև ոք՝ զի 'ի հուր բորբոքեալ յաւելու խոյ յաւելլով բաղում նիւթս փայտի։ Իբր ոք՝ զի

չունիցիմ ակն տեսանել զքեզ : Որպէս և այլքն՝ զի տարեցան յայսպիսի փոյձանաց : Ցաւուրս յետինս յարիցեն մարդիկ, զի ոչ եթէ միայն բանիւք իւրեանց լինին հակառակ ճշմարտութեանն, այլ և գնացիւք իւրեանց : Ըստւինեցան նոքա յայն՝ զի ոչ Մովսէս երբեք յիշեաց զնա. խնա զոր : Եւ զայս՝ զի ոչ համբերեմք մեք տեսանել, գործեմք և մեք. խնա զոր : Որպէս զհուր՝ զի թաքուցանէ ոք 'ի յարգի. այս ինքն զոր թաքուցանէ :

173. Ըստ այդմ և գործիականն ի- նշանակէ որով. Զունելով եղար, իւ զրոց բաղձիցն ցածուցէ. խնա որով ցածուցէ : Պէտք եղեն սմա զանազան տրուեստից, իւ զկենացն հայթայթեսցէ հնարս. այս է՝ որովք հայթայթեսցէ :

174. ԻՄՆ, ԻՔ, ԻՆՉ

քանի մը, մը, մըն, քանիի մը

Եզակի անյոդնական

Ուղ.	իմն.	իք.	ինչ.	քան մը, էք մը, մը, մըն, քանի մը.
Սեռ.	—	իրիք.	—	քանի մը, մը.
Տրա.	իմեմն.	իմիք.	— յինչ.	քանի մը, մը.
Գործ.	—	իւիք.	—	քանով մը, մը.
Բաց.	յիմեմնէ.	յիմքէ.	—	քանէ մը, մը.
Հայց.	իմն.	—	ինչ.	քան մը, մը :

175. ԳԻՏԵԼԻՔ. Իմն և իք կազմեալ են 'ի ի ուղղականէ վերոյ գրելոյդ՝ (166) յարելով ն (1) և ք, որ նոյն է և 'ի ռամկականն մը կամ մըն ածականեր. քան մը, քան մըն է, քան մըն ալ : Եւ հոլովք սոցա են նոյն հոլովք վերոյգրելոյդ՝ յարելով 'ի նոսա ն և իք, փոքու իւիք այլայլութեամբ տառից, եյաւելլով է 'ի բացառականն (24) : Կայ և իմէ բացառական իմի, այլ մակբայօրէն միայն գտանի ուրեք վարեալ :

176. Հայցականն իմն ոչ երբեք առանձինն վարեալ, այլ ընդ այլ անուանս եզակի և յոգնակի, և ոչ երբեք առնու զ, և ոչ այլ նախդիր. զօրինակն տեսցես 'ի յաջորդ համարդ : — Իք գտնի ուրեք գտանի, և այն ուղղական միայն և ածական. որպէս, Մաանականն անորիշ է. որդոն իք մարդ. իք մարդ գնայ. ամենայն մարդ կենդանի, և իք կենդանի մարդ. յորժամ սահմանի ըստ բոլորէ մարդն, և իքն մարդ ընդ նմին պարունակի. Գ. Մ.Ք. : Այժմ խափանեալ իմն է ուղղականդ. իսկ չորեքին վերջահոլովք դորա վարին անխափր, և ընտն եւ զալակատորդս այլոց երկուցն : Տրական կայ և իմիք (99) և իքման (93) : — Ինչ անվերջահոլով է, նախդրիւ միայն վարեալ. Մի մերձենայցեք յինչ 'ի գոցա. յորդորել յինչ. ոչ յեցեալ յինչ. ոչ յինչ 'ի մեր հայեցեալ : Բայց 'ի հայցականն առանց զ նախդրին վարի միշտ. Ունիմ ինչ, առել ինչ : — Սակաւ ուրեք երևի ինչ և վերջահոլով. Առանց տարեր ընչի. իբր 'ի հատաա

(1) Այս ն տարատա և անորիշ իմն մասն տալով՝ գտանի և 'ի հէքն, հէմըն, որ 'ի հէ բառէն կազմի, որ է ի, իր. վասն որոյ և չկորուսանէ զի 'ի հոլովելն : Նոյն է և 'ի ածանյանդեալ անուանս, որպէս ազգումն, խոստումն. և կրճատմամբ սերմն, ջերմն, որ են սերումն, ջերումն :

ութեանն ընչէ · վասն պատճառանաց ընչի · 'ի չար խրաց ընչէ · ոչ գողա-
ցաւ զնա ընչիւ · ԵՓ · փոխանակ իրիք · իմիքէ · իւիք :
Ահեղ ինի է, ահաւոր բան մըն է · այլ

177 · Գոյական՝ նշանակեն բան մը, բան · մի ինի շնորհել, մէկ բան մը շնորհել · ինի մի ինի աղաղակել, ուրիշ բան մը պոռալ · չեք ինչ · բան մը չկայ · երկու ինչ հակառակ մեծ ատցուք · Մեծ բան մը ատենէն · կան քեզ · Երկու բան իրարու դէմ են · առնուլ ինչ · բան մը առնուլ · բազում ինչ ունիմ, շատ բան ունիմ · կարօտանալ իմիք, բանի մը կարօտիլ · բազում իմիք խելամուտ լինել, շատ բանի խելք հասցնել · լինել յիմիքէ, բանէ մը ըլլալ :

Իսկ ածական՝ նշանակէ մը, և ընդ յոգնական՝ քանի մը · և սովորաբար իրաց ասին, երբեմն և անձանց · Զօրութիւն ինի, աշխարհ ինի, մեծ ինի ա- նուն ժառանգել · քաղաք Պերսոն ինի անուանեալ · 'ի յանապատ ինի բնա- կեալ · բան ինչ, գրան ինչ, գործ ինչ ոչ գործեն, երեք մասն ինչ, եկին 'ի Ջուր ինչ : Բանք ինչ, աւուրք ինչ, աւուրս ինչ · քանի մը բան, քանի մը օր : — Նոկ մարդ ինի կարծէին զՅիսուս · իբրև զաղաղ ինի · իբր ղշհրբեալ ինի կա- լանաւոր · սեաւ ինի հնդիկ · ստարօտ ինի դից, այլ ինի ընկերաց · օտար հա- քերամը, ուրիշ ընկերներամը · արս ինի երեսաւորս, քանի մը աղուոր մարդիկ · յայլ 'ի պարտականէ ինի նորոց բժիշկս ապաւինեացի, ուրիշ նոր բժիշկներամը դիմեց · եղբայր կամ քոյր կամ այլ ինչ ազ- խիքմեն, դուրս ելլան մը : Էգ ոք ինչ և կին · եղբայր կամ քոյր կամ այլ ինչ ազ- գատոհմ · անմիտ ինչ ոք, գուշնաքեայ ինչ ոք · կարող ոք ինչ · բանաւոր ոք ինչ · անձինք ինչ են կամ լցեն · գուշնաքեայ ինչ մարդկան · 'ի հնարաւոր ինչ 'ի մարդկանէ : — Դուն ուրեք և միայնակ գտանի անձին առացեալ · Ոչ իմիք աստյ · ՎՐ · փոխանակ ոչ ումեք : — Իմ ընդ Դ միջակին գտանի ուրեք ա- ռեալ նախդիր · Զինի մի 'ի նոցանէ · ԿԻ :

178 · ԶԻՆՉ ԻՆՉ · հոլովին երկրքեան ըստ իւրեանց հոլովման · էր իրիք, իմ իմիք · իւ իւիք, զինչ ինչ, յինչ ինչ : Հարցմամբ նշանակէ · ինչ բան, ո՞ր բան, ինչ · առանց հարցման՝ ինչ բան որ, որ բան որ, ինչ որ, մը, ինչ բան : Զինչ ինչ արդեօք հաւանեցոյց զնոսա · զինչ ինչ իցէ նոցա այն թշնամանք · զինչ ինչ օգուտ եղև : Զինչ ինչ առնել էր · զինչ այլ ևս ինչ խնդրես · զինչ ինչ այնպիսի մեղս ունէին · յինչ ինչ արդեօք արար առուած զանկերպա- րանն · 'ի լաւ ինչ, թէ 'ի յաւն : Ի՞ր իրիք են մոլթեանս · Ինչ բանի համբեր են ուրաւ : Իմ իմիք արժանի լինիցիմք · Իւ իւիք պակաս իցեմ կամ առաւել ի- ցեմք : — Զգիտէր զինչ ինչ պատահելոց իցէ · զոք կամ զինչ ինչ բարի կամ զկա- րևոր յիշել · ասեցուք թէ իմ իմիք եղեալ արժանի :

179 · ԻՆ ԻՆ (հոլովին երկրքին · իրիք իրիք · իմիք իմիք · իւիք իւիք · ինի ինչ ինչ) ինի, ինչ ինչ, յինչ ինչ : Գոյական՝ նշանակեն քանի մը բան, մէկ քանի բան · ածական՝ քանի մը, մէկ քանի · Բազմակողմք ինի ինի դարպաստ- նացն · այլոց ինի ինի խոստանան տալ · վասն իրիք իրիք ինչ առանձինն գրեաց · գի- տաս իմիք իմիք · իւիք իւիք՝ որով ծառայեմք քեզ · իւիք իւիք այլակերպ · տանեմք իւիք իւիք համեմատութիւն · իւիք իւիք գթեալ 'ի պատուիրանէն : Ցորս գտանի ինչ ինչ դժուարինաց · ինչ ինչ՝ համառօտիւք վասն նոցունց ա- ռացի 'ի մենջ : — Դալարիք ինի ինի · իրիք իրիք տեսչութեանց · ինչ ինչ կե- րակրոց, ինչ ինչ տեղեկութիւն :

180 · ՈՉԻՆՉ կամ ինչ ոչ · ոչ իրիք, ոչ իմիք, ոչ իւիք, ոչ յիմիքէ, ոչինչ կամ ինչ ոչ, ոչ յինչ կամ յինչ ոչ · հիչ բան մը :
— Իւրաքանչիւր ինչ, իւրաքանչիւր իրիք, իմիք · իւրաքանչիւր իւիք · յիւ- րաքանչիւր իմիքէ, զիւրաքանչիւր ինչ · ամէն մէկ բան :

181 · Այլ է ինչ հասարակ անուն գոյական, էշ, բան · յորմէ ուինչ մի բառ · ընդ և հոլովին ընդ երրորդ հոլովմամբ · ընչի, ընչիւ, յընչէ · ինչք, ընչից · ըն- չիւք, ինչս, զինչս : Ոչինչ, ոչընչի, ոչընչիւ, յոչընչէ, զոչինչ · ոչինչք, ոչընչից, զոչինչս : Ըստ ընչին՝ զոր եղիտ 'ի ձեռին իւրում · ըստ ընչին զոր տացէ քեզ · երկու ինչք պիտոյ են · երիս ինչս առեմ · լաւայ այդպիսի ինչս բազումս · եր- կոււ ինչք պիտոյ են · Ընչի իմիք յոչընչէ կուս ինչս խնդրեմ · Ա։ Յոչընչէ զանինչան յինչ ածել · ԱԳ · Ոչ ընչէ, այլ յոչընչէ · զի ինչ չէ հնար գնալ · եղբայր յոչընչէ յինչ գնալ · Կ · Ոչ յընչէ, այլ յոչընչէ · զի ինչ

նոյ միայն է. և այլս ամենայն 'ի նմանէ ընչացաւ: Ա. Երկու ինչ. Ե: Ընդ-դէմ ամենայն ընչի՝ զոր հարցանէին. ըստ այսմ ընչի. իբրև մեծաւ ընչիւ հը-պարտացեալ պարծէին իրքն. Եւ: Ինչ ամենայն՝ որ միանգամ պիտոյ իցեն. 'ի ձեռն այնր ընչի. փոխանակ փոքր ընչի. վասն այլոյ ընչի. 'ի վերայ ամե-նայն ընչի. յայլ ընչէ. 'ի մէջ երկուց ընչից մտին. Եփ: Ոչ եթէ զայսպիսի ընչից ճառեն. Ո: Զայլ ինչս բազումս. Գ: Զինչն զայն զոր առամ. ՎՐ: Ընդդէմ յինչ ինչ ասորեղէն. ԱԳ. այս է՝ յիրս իրս, 'ի բազումս այլ և այլ իրս: Եւ այլք զինչս ինչս աշխարհիս աստուածացուցին. Բիւրազգի ինչս ինչս անգամոց. ԿԻ: — Ոչինչ վարի և ածական. Ոչինչ այր, ոչինչ առն. ոչինչ ժողովուրդ, ոչինչ ժողովրդեամբ:

Ի գործածել ինչ, ընէր, անուն անեզական, նշանակէ գոյք, ստացուածք: — Կայ և իւ հասարակ անուն գոյական, նշանակէ գոյ, է, գոյակ, եակ, էութ-իւն. Զիքն երևեցուցանել իբրև զիք, և զէիքն իբրև զէիք: — Այլ է և իւ րայ 317:

182. Ո, ՈՎ.

ով, որը, ով որ

	Եզակի		Յոգնակի	
Ուղ.	Ո, ով.	ով, որը, ով որ.	Ոյք, ովք.	որոնք, որոնք որ.
Սեռ.	Ոյր.	որու, որու որ.	Ոյց.	որոնց, որոնց որ.
Տր.	Ում, յո, յով.	որուն, որուն որ.	Ոյց, յոյս.	որոնց, որոնց որ.
Գործ.	—	—	—	—
Բաց.	յՈւմէ (1), յումմէ.	որմէ, որմէ որ.	յՈյց.	որոնցմէ, որոնցմէ որ.
Հայց.	զՈ, զով.	ով, որը, ով որ.	զՈյս.	որոնք, որոնք որ:

Երկրորդ յոգնականին ոյք դնեն ուրեք երբեմն: 'Ի գործիական սորին վարի իւ գործիականն չէ ին, կամ որով, որովք գործիականքն ոլին:

183. Սովորաբար գոյական է. վարի յաճախ հարցմամբ, այլ և առանց հարցման եւ՝ նշանակեալ ով որ, որոնք որ. որպէս. Ով զայս արարեր, քերովբէի նմանի: Ո հովուեաց Իսրայէլի՝ նայեաց: Ո պատառէ զնա, մահու ըն-դունի զպատուհաս: Ո՞վ էր արդեօք ոյր բախտն էր: Ոյր իցեն երկու հան-դերձք, տացէ զմին այնմ՝ ոյր ոչն գուցէ: Ում կամէին՝ տային, զո կամէին՝ հանէին: Զի ում պատահիցեն, սուր 'ի վերայ դնիցեն: Ցուցից ձեզ ում նման է չմ յումմէ երկնչիցիք: Բաշխէին զայն ամենեցուն՝ ում զիարդ պիտոյ ինչ լինէր: Ամենայն առն կազմի յումէ կազմի: Զի զով սիրէ ոք, նմին և ողորմի: Գիտեմ յո հաւատացեալն եմ: Սիրեցէք զարդարութիւն ոյք դա-տիք զերկիր: Ոյք հասեալ էին յաստուածոյ իրաւանցն վերայ, եթէ ոյք զայսպիսին գործեն՝ արժանի են մահու: Ամենեքեան՝ ոյք սիրէք. այնոցիկ՝ ոյք առնեն. զամենեսեան՝ ոյք պահիցեն: — Ժողովեին ոմն առկաւ և ոմն

---

(1) Այսպէս գրի ուրեք ուրեք առ սակայն գրիչս, և ըստ օրինի է 'ի տրա-կանէն ում (95). բայց գրի և յումմէ, կրկին մնիւ. որպէս միշտ և քո, քում, 'ի քումմէ, ոչ երբէք 'ի քումէ, թէպէտ և է 'ի տրականէն քում. թերևս նը-մանութեամբ իմն չնմէ բացառականի՝ որ հարկաւ ունի զկրկին մ 'ի տրակա-նէն իմում:

շատ. ոյր զինչ և 'ի ձեռս պատրաստութիւն լինել. Ն. խմս ոյր ուրուք. որոյն որ յետադարձ է ինչ ... էր նէ:

184. ԳՈՅԱԿԱՆ. Ուրեք ուրեք իրաց ասացեալ՝ վարի իբրև դէմս կամ որ (187), էր, էր (իրեք), իմ (իմեք). որպէս, Ո՞ր ծանր և թեթև թուի, ընդ միոյ որոլայնի հոգալ թէ ընդ բազմաց ատեանել. Ո՞վ է քաղաքս այս. Ո: Ո՞ է կոչիս. ՊԱ: Ո՞'ի փորձութեանց. Նխ: Ո և իցէ առաքինութիւն. Ո: Ո՞ է կոչիս. Պ. այս է՝ զինչ, զոր ինչ: Վասն ՎՐ: Զո՞վ պատուաճագոյն կոչեսցէ առաւել. Ոչ գիտէին՝ թէ վասն ոյր ժողովեալ էին. Ոյր բարձք զնիրոս և զեարդս. Եփ: Վասն ո՞յր. ԿԻ: Ո՞յր աղա. ԼՒ: Ընդէր, վասն ո՞յր պարգևր երկիր գիտ. Որ նմա. գաւ. ԼԲ. փոխանակ վասն էր կամ վասն էր իրեք, էր աղագաւ: Ո՞ւմ նմանեցուցից զազգս զայս կամ որում. Ո. այս է՝ իմ կամ որում: Յաղագս ո՞յր. իրեք. ՓԻ. խմս էր իրեք: Ո՞ւմ իմեք նման իցէ տաստուած.. և ոչ այլ իմեք. Գ. այս է՝ իմ իմեք կամ որում իմեք. որպէս և փոխանակ ... ... Նոր (192): Վասն ո՞յր պատճառի. ԼԲ. այս է՝ վասն որոյ պատճառի, Յում ժամու հասանէ վճիռ մահու. ԱՆ. այս է՝ յորում ժամու: Յաղագս ո՞յց նշանակեցից. Ն. այս է՝ որոց, զինչ իրաց:

185. Նախդրիւ տրականքն յա, յո՞ նշանակեն ևս ... հարցման և անհարց. Յո՞վ երթաս. ոչ գիտեմք յով երթաս. այլքն գրուեցան՝ յով և աճապարեաց գնացին. ձգէ տանի յո և կամի. յո զկաչինս տանիք՝ և զհովիւս տարայք: Յո՞ւք յո կայմք. ոչ գիտես ուստի գայ կամ յո երթայ. գնացին յո և ուր:

186. Յորա իբր սեռական կամ տրական է ... , բայց չլինել նմանապէս ըստ 90, որպէս և այոր, այդր, այնր. և նշանակէ ... , ... և ... կամ յ..., ..., իբր բացառական նորա (96). և վարին իբրև հոլովք միջակ անուանն - կամ որ. որպէս, Մինչ ուր հալածեցին զնոսա. այս է՝ ... ... որ: Յառագաստ՝ ուր հրաւիրեցայ. խմս յոր: Հրեշտակաց տաստծոյ՝ ուր ոչ արուն է և ոչ էգ. այս է՝ յորս: Ցերկիրն՝ ուստի էր. Տնկեն զայգին՝ ուստի լինի գինի. Պատճառքն՝ ուստի զմին շնչաւորացն հրամայէր շուտել. Յուցանէ Աչիշքիկ՝ ուստի Փրկատոն կարդեցաւ և ծագեաց 'ի նոցանէն. Յուցանէ թէ իմ արժանի եղեն որպէսքն ձկանց, և ուստի տարագիր եղեն այլքն ա. Ո՞ւստի մնացանէ. Ո՞ւստ ասաց սկիզբն. Ո՞ւստ անուանե- մնեքին. խմս յորմէ, յորոց իրաց: Ո՞ւստ սերեցան. այս է՝ յումմէ, յորմէ:

187. ՈՐ

որն որ, ան որ, ով, ով որ, ինչ, ինչ որ. որը, որ

Հոլովի ըստ չորրորդ հոլովման. որոյ, որում, որով, յորոյ կամ յորմէ, զոր. որք, որոց, որովք, յորոց, զորս:

Գոյական նշանակէ սովորաբար ով որ, ան որ, ինչ որ. Որ ունի հարսն, նա է փեսայ: Որ ընդունի, որ անարգէ, որ սպանանիցէ: Որ յանդորդաց մնա- նէ: Արեաց ոչ որ լինի՝ արդար առջև պիտի նայել յամենայն մարդ: Որ ան- ցանկալին՝ շարժէին զգլուխս իւրեանց. որք տանէին զՊաւղոս՝ ածին մինչև յԱթէնս: Որք կամին մեծանալ՝ անկանին 'ի փորձութիւն: Որոյ ոչ- ինչ գոյր՝ մատուցանէր: Երանի ում հոգ որում թողութիւն եղև մեղաց: Ո- րում խնդրէ 'ի քէն՝ տուր: Ծառայէք՝ որում հնազանդիքն: Պատասխանի տարցուք որոց առաքեցինն զմեզ: Ծանիցեն զքեզ՝ յորոց վերայ մեաւր դու: Զոր ասեմ՝ ասացէք. զոր լուէք՝ քարոզեցէք: Ոչ երբեք փոխին 'ի նմանէ, այլ որ ենն՝ նոյն կան. այս է՝ որ ինչ ենն, ինչ որ էն նէ:

188 · Բազում ուրեք եւ նշանակէ ՈՐԸ, ՈՎ, ՈՐՈՆՔ · Ո՛ր բարւոք իցէ եւ ո՛ր յոռի ։ Ո՞ր է դուռն, ո՞ր է ճանապարհ ։ Տեսցուք ո՛ր է գովելի բարկութիւն, եւ ո՛ր պարսաւելի ։ Զո՞ր ինչ յարարածոցն բարի կարծիցեն, եւ զո՞ր չար ։ Կրեսցեն դատաստան՝ որք եւ իցեն, այս է՝ ո՞յք եւ իցեն ։ Ո՞յք են՝ որ զբան նորա պահեն · Ո՞րք արժանաւոր իցեն պատմիչ լինել · Ո՞յք են զորքն՝ որ շուրջ զնովաւն կայցեն · իմա ո՞յք, ո՞յք ոմանք ։

189 · 'Ի կրկնելն նշանակէ ՈՄԱՆՔ, ՈՐԸ, ՈՐԸ · Ժողովեցին որ շատ եւ որ սակաւ ։ Երկայնէր ձախամն զեղջիւր, որ զբարձամբք լերանցն, որ զձորովք եւ զխորովք եւ զդաշտովք ։ Որ զորք պարապապահ 'ի վեր անդ կային, որ 'ի ներքս որ արտաքս՝ քան զանեղ քան զտարափ թանձր եւ արագ վերուստ 'ի վայր թօթափէին ։ Հանապազօր մեղանչեմք, որ խորհրդով, որ բանիւ, որ լսելով, որ տեսանելով ։ Ընդ բիւրապատիկ մեղադրութեամբ անկեալ, որ խորհրդոցն, որ բանիցն, որ մտածութեանցն ։ փոխանակ կեանս տանելոյ ընդ վատակոյն, արդ որք 'ի թշնամեացն մեռան · որք մնացին, զայն դուք արշաւանիցդ կոտորեցիք ։ Կոտորել զամենայն գաւառին, զորս 'ի դաշտս, զորս 'ի լերինս ։ Զորս 'ի տախտակս, եւ զորս յայլ ինչ կահ ։ Զհող տեղեացդ կրել տամ, որ 'ի ծովն, որ 'ի փոսն ։

190 · Կարի ուրեք եւ պարզաբար իբր զինչ, ինչ, դոյական · ԻՆՉ ԲԱՆ · Եւ զայս առ ո՛ր առնիցեմ · զի եւ այլն · Ո · այս է՝ առ ինչ առնիցեմ ։ Չգիտեն ընդ որ ծիծաղել պարտ իցէ, եւ վասն որոյ սուգ առնուլ · Ո · այս է՝ ընդ ինչ, վասն էր ։

191 · Կարի բազում ուրեք եւ ածականաբար ընդ դոյականս, հարցմամբ եւ առանց հարցման, նշանակելով ՈՐ, ՈՐԸ · Ո՞ր որդի է՝ զոր ոչ խրատիցէ հայր ։ Ո՞ր մարդ է · ո՞ր զօրագլուխ յորմէ կոչմանէ յաղթ մտանիցէ · ո՞ր բան · ո՞ր լեզու որում գտու հասցէ յաշակերտութիւն · ո՞ր մեծատունք · ո՞ր թագաւորք · ընդ ո՞ր ճանապարհս · որո՞յ գործոյ · որո՞ւմ նմանութեան · որո՞վ զօրութեամբ · յորմէ՞ աշխարհէ · որո՞ց ծառայից · որո՞վք երեսօք ։ Պահեա ըզպատուիրանն · ասէ ցնա, զո՞րս ։

Որ օր՝ մի էր ամսոյն · յամսեանն Աչեկանի՝ որ օր հնգետասան էր · որ գործ՝ զանձն եւ զԱրեւաց աշխարհ վատանուն առնել ։ Զոր խորհուրդ եւ խորհեցեք, զոր բան եւ խօսիցեք · զոր բան եւ վասն օձին սքանչելապէս ուսուցանէ · զոր անուն առուծոյ եդ՝ նովին եւ զծառայսն կոչէ · զոր աւուրս պանդխտեցան · զոր օրէնս տէրս ձեր ունի, զնոյն եւ դուք կալարուք · զոր բանս խրբ լսէր ։ Յոր այր յետոյ բնակեցաւ · յոր բանակ վերանալոց էր · ո՞րպէս յոր գործ երթեալ էիք՝ վճարեցէք · յոր ժամանակ եւ եհաս՝ պատուեցաւ · յոր տուն կամ քաղաք մտանիցէք · յոր կողմ կամիս կամ յոր կամիս կողմ ։ Ոչ գիտէք որոյ հոգւոյ էք · վասն որոյ յուսոյ ամբաստանիմ · վասն որոյ փրկութեան խնդրեցին եւ քննեցին մարգարէքն · որոյ քաղաքի քաղաքապետ ինքն Քրիստոս է · որոյ ուժոյ զբաղում ազգս ապստամբաց հարեալ է ։ Որում փրկութեան՝ եւ ընթերցուածն իսկ վկայէ ։ Որով դատաստանաւ դատիք՝ դատելոց էք · որով հրով հրդեհին · որով կրօնիւք եւ վարեցեալ իսկ ազգ մարդկան ։ Յորմէ ազգէ · յորմէ օրէ եհան · յորմէ սեղանոյ բուրեաց · յորմէ արարչէ երկիր լեալ է, 'ի նմանէ եւ գազանքն արարեալ են · յորմէ 'ի գանն ծառայութենէ՝ զերծանել ոչ կարէ ։ Զորմէ վայրէ բուռն հարկանիցէ ։ Որ մասեանքն 'ի Մծբնայ էին փոխեալ անդր ։ Յետ որոց ամաց · որոց անանց մատչէր արիւնն, նոցուն մարմինքն այրէին · վասն որոց իրաց թողութիւն արար ձեզ՝ հաճեալ եմք եւ մեք ։ Որով կամօք եւ մեք սրբեցաք · որով կամիցիս պատուհասիւք՝ դատեսջիր զմեզ ։ Յորոց առս առացելոցս՝ է ինչ զի եւ 'ի մարգարէնն յիշէ ։ Յոր եւ իցէ ջուր մկրտել · որով եւ իցէ պատրանօք, յորմէ պատճառանաց եւ իցէ · յորոց եւ իցէ դունից ։

192 · ՈՐ ՉԻՆՉ, ՈՐ ԻՆՉ, ՉԻՆՉ ՈՐ, ԻՆՉ ՈՐ · որոյ իրիք կամ ոյր իրիք, որում իմիք կամ ում իմիք, որով իւիք, յորմէ իմեքէ, որ ինչ, ինչ որ, ինչ զոր, զոր ինչ, զորս ինչ, որ զինչ, զոր զինչ, զինչ որ, յոր ինչ ։ — Սովորաբար դոյական է, եւ

անհարց՝ նշանակէ ինչ որ, ինչ բան որ, որ բան որ. Իսկ հարցմամբ վարի միայն՝ Ո՞ր ինչ. նշանակէ ինչ, ինչ բան, ո՞ր բան։ Զայս ինչ խօսիս, որ զինչ ոչ է պիտանիցու. պատմեաց Համան՝ որ զինչ անց ընդ նա. հասա վաղվաղակի գինի և նուշ և որ զինչ պիտի յուրախութեան հանդերձ՝ Հրէիցն մատուցանել. որ զինչ առ ումեք կայր՝ բերէին տային 'ի գանձս։ Որ ինչ եղին, որ ինչ միտանէ ընդ բերան. որ ինչ ելանէ 'ի բերանոյ։ Զինչ որ միանգամ մարդ է։ Եւ ինչ որ իցէ 'ի վերայ երկրի՝ սատակեսցի. գնեա ինչ որ պիտոյ իցէ մեզ։ — Վասն որոյ լուիք և կամիցիք։ Որով ինչ և յաղթիցի ոք, նորին և ծառայ է։ Որ ինչ աղօթիւք խնդրեսջիք. որ ինչ կամէր և որ զինչ խորհեցաւ. որ զինչ տանիցէ ձեզ. զամենայն որ զինչ և ունիցի. արարից ձեզ պատասխանի իրացն ինչ զոր առ իս ասացի ընդ իս. ինչ որ կամ ինչ զոր ոչ յափշտակեալ էր՝ տաժէի նոցա. զոր ինչ կամեցաւ, զոր ինչ ոչ գիտէի. զոր ինչ գործէր, զոր ինչ արասցէ. զամենայն զոր զինչ տայցէ քեզ. զինչ որ զգէ մարդ 'ի սրտէ անտի խորհէ. յոր ինչ ոք համարձակիցի, համարձակիմ և ես։ — Ո՞ր ինչ այն իցէ. զո՞ր ինչ յարարածոյն բարի կարծիցեն. զո՞ր ինչ տայցեմ օգուտ. զո՞ր ինչ ոչ խմանայցին. զո՞ր ինչ առացից. զո՞ր ինչ 'ի պատուիրանացն. զո՞րս ինչ տաւել ուղղեցեր։

193. Վարի յաճախ և ածական անհարց, և հարցմամբ առկաւ ուրեք, նշանակեալ ինչ.. որ, որն.. որ, ինչ, ո՞ր, երբեմն և մը. և առհասարակ իրաց. Որ ինչ պահեալ են գանձատունք տասի, գուն ուրեք անձանց. որպէս, Որ ինչ պահեալ էն գանձատունք տասածոյ. որ ինչ ջան, որ ինչ գործք եղեալ. ցուցցուք կամ պատմեսցեն ձեզ որ ինչ անցք անցանէին կամ անցանելոց իցեն. որ զինչ և է հաց. յորժամ աղօթքն նուիրեցաւ, մարմին է Քրիստոսի. որ ինչ օրինակաւ և է. որ ինչ անօթով և 'ի ձեռն գայցէ. որ ինչ քաջութիւնս արարին. զոր ինչ բան պատասխանի տացէ, որ զինչ առնէ զբարին՝ զնոյն ընդունի. յոր ինչ իրս և ձեռնարկիցէ ոք։ Ո՞ր ինչ աշխատութիւնք։ Եթէ որ ինչ անցք անցցեն ընդ նա կամ համբաւ ինչ դժուարին եկեսցէ. Ա. Բ Մկբ. խմա եթէ ինչ անցք։ — Որ ինչ անդ գլուխ եղեալ էին քաղաքացիքն. Ա։ Եւ ինչ որ (1) յետ նորա եղեն Թագաւորք. Խ։ — Բաղդ ատես և 'ի 1105։

194. ՈՄՆ, ՈՔ

մէկը, մէկ մը, մէկ քանիմ

Եզակի

			Տես. Տես մը.
Ուղ.	Ոմն.	Ոք.	
Սեռ.	Ուրումն, ուրեմն.	ուրուք, ուրեք.	Տես--մը.
Տր.	Ումեմն, ումն.	ումեք, ումք.	Տես--մը.
Գործ.	Ոմամբ.	—	Տես-մը.
Բաց.	յՈւմեմնէ.	յումեքէ.	Տեսէմը.
Հայց.	զՈմն.	զՈք.	Տես։

___

(1) Այլ օրինակ ունի, Եւ որ ինչ՝ որք յետ նորա. այս է՝ Եւ որ ինչ եղեւ այնուհետև կամ յայնցանէ որք յետ նորա եղեն Թագաւորք (854). Խ. պատմ. գիրք Բ. Գլ. Ձ։

Յոգնակի

Ուղ.	Ոմանք, ոք, ոյք.	մէկ քանին.
Սեռ.	Ոմանց.	մէկ քանիին.
Տրա.	Ոմանց.	մէկ քանիին.
Գործ.	Ոմամբք.	մէկ քանիով.
Բաց.	յՈմանց.	մէկ քանիէն.
Հայց.	զՈմանս.	մէկ քանին:

195. ԳԻՏԵԼԻՔ. Ո՞վ և ոք կազմեալ են յառաջնոյն ո, յարեալ 'ի նա վ և ք. ուստի և ոք, ոյք են եւ իբր յոգնականք սոցա. և ոմանք կայ գրեալ և ո՛մանք: Իսկ հոլովք սոցա, բայց 'ի գործիականէն ոմամբ, են նոյն հոլովք ոյն փոքր ինչ փոփոխութեամբ տառից յարելով 'ի նոսա ով և ոք, և յաւելլով է 'ի բացառականն: Նոյն պատճառաւ դասին առէպ 'ի սոյնս օրինակս և ուրականն որով, որոք: Ո՞րէվ և ուրէք առեալ բառ կարգի ունին զկազմութիւնն, թէպէտ և սակաւ ուրեք առանձինն վարեալք. որպէս, Զօրավարի ուրեմն գեղ բժշկանոց ընդ անձն արկեալ. Ո: Մեծատան ուրեմն քոյր. Ջ.Ն: Ճառագայթ ուրեմն է ճառագայթ, և կերպարան ուրեմն է կերպարան. Գ.Ա: Ուրեմն գէպ եղեալ 'ի Հնդիկս մեռանել, ուրեմն 'ի Գ.ութս. այս ինքն ուրումն կամ ումեմն: Զմիշտապայն մնոյումն ոչինչ ուրեք կարեմ նմանեցուցանել. Խ. այս է՝ ոչինչ իրիք կամ իմիք: — Գ.ոյ և սեռական ոմն, յորմէ գործիականն ոմամբ. և տրական ով ին ոմեքում, ընդ ոմեքում, և գործիականն ոմեքով (99). այլ սոքա երբեքեան անսովոր են:

196. Գ.ոյական և ածական սեռի սովորաբար անձանց, այլ բազում ուրեք և իրաց, միայնակ և ընդ այլ միջական. Այսէ ոմն, և այլ ոմն. եթէ ոք կամի. եկին ոմանք: Այր ոմն, կին ոմն, քահանայ ոմն, ոմն երիտասարդ. գժնդակ ժողովուրդ ոմն. Ա: Այր ոք, մարդ ոք, մարգարէ ոք, մեծատուն ոք. Է ոք քո աստ փեսայ կամ որդիք. Է ոք այդր այր. մի ոք մեղցի այսօր այր յԻսրայէլէ. եթէ ոք մարդ:

Իրաց ասացեալ նշանակէ իբրև Վ, Իք, Իւ. Ոմն 'ի սոցանէ ('ի անկոց), և այլ ոմն: Յերգիւնն բազմութիւն փողոցն առ հասարակ գոչէին, ոմն սոսկ, ոմն թաւ և ոմն եւ թանձրագոյն: Կոչեալ զոմն ('ի մասանց երկրի) Եւրոպիէ, և զոմն Լիբիէ, և զոմն Ասիա: Լեառն ոմն: Քաղաք ոմն: Յուղ ոմն: Գետ ոմն հասի: Մեծ ոմն են հաւատք քո: Ոյր իւր ինչ ոք է, յիւրն զօնգայ և խնայէ: Այլ ոք 'ի անկոց: Զինչ աստղն իցէ կամ որպիսի ոք: Նահանգի ուրումն: 'ի վերայ լերին ուրուք: Ուրուք 'ի նիւթականն չինուածոց: Ազանց պատճառանաց ուրուք. այս ինքն իրիք: Ոմանք 'ի կրից բնականք առին: Կշռօք ոմամբք: Մի ոք յոչխարաց կամ յարարածոյին անուանց: Զմի ոք յաշխարհիս մասանց կամ 'ի յերկնայնոյն բնութեանց կամ յայսպիսի փոփոխմանց: Ոչ մի ոք յեկեղեցեաց անտի: Եւ ոչ զմի ոք 'ի վանիցից. Զոք մի 'ի թուոց. զմի մի ոք 'ի զինուց: Միոյ ուրուք 'ի լերանց. միոյ ուրուք 'ի բլրոց. միոյ ուրուք յայց առաքինութեանց: Իւրաքանչիւր ոք յեղանակացն: Երեքհարիւր դահեկան 'ի մի նիզակ յիւրաքանչիւր ոք 'ի նոցանէ. իւրաքանչիւր ումեք սոսոսու: Քան յամենայն ումեքէ յոխակալութենէն և յասեկութենէ կամի ցածուցանել:

197. Վարի և կրկնութեամբ 'ի հոլովսն՝ ուրուք ուրուք, ումեք ումեք, ոմանք ոմանք, զոմանս ոմանս, ոմանց ոմանց (108). մէկ քանիներուն, մէկ քանիներու. Զոր ուրուք ուրուք արկեալ էր զինքեք: Գ.արձան ուրուք ուրուք որ միանգամ ինչ էին յափշտակեալք: Բայց 'ի յոյժմանէ՝ զոր ումեք ումեք պարգևեցաք: Ումեք ումեք երևեալ լինէր. Ոմանք ոմանք ասկի արկանէին. Ածեալ զոմանս ոմանս յաշակերտացն: Զոմանս ոմանս յինքեանս արկին:

Ոմանց ոմանց ակամայ երկիր եմ պագանել արեգական։ — Ամի և Ո.ք քան զոք, ոմն քան զոմն, փոխանակ առնլոյ մի քան զմի։ — Եւ փոխանակ յոգնականին [illegible] փոխ ուրեք և [illegible]։

198. Որպէս 'ի այր կամ [illegible] արմատոյ կազմին [illegible], [illegible], նոյնպէս 'ի [illegible] արմատոյ [illegible], [illegible]. որք և չորեքեան վարին իբրև նախդրիւ որական և բացառական սոցա ընդ գոյականս, և առանձինն իբրև [illegible], [illegible]. որպէս, 'ի քաղաքի ուրեմն, 'ի գեղ ուրեմն, յագարակ ուրեմն, 'ի տեղի ուրեմն, ընդ գաղտնի դուռն ուրեմն, 'ի պատշաճագոյն ուրեմն տեղւոջ. յանկեան ուրեք, 'ի կողմն մի ուրեք, 'ի տեղւոջ ուրեք, 'ի տեղին ուրեք անյայտ. յեդ ուրեք մօտքն հայել։ Յայլ ուրեմն. 'ի մի ուրեք կամ 'ի միում ուրեք 'ի տեղեաց. բնաւ ուրեք 'ի նոցանէ՝ ոչ գոյր. այս է՝ յումեք կամ յիմեք 'ի նոցանէ. յամենայն ուրեք կամ ամենայն ուրեք. բազում ուրեք, ոչ ուրեք գտանէր. ուր ուրեք և գիտէր. այս ինքն յոր վայր և։ — Այր հատանէր 'ի հաւլմեաց ուստեմն. 'ի թշնամեաց ուստեք. 'ի հերձուածոց ուստեք։ Զոր ուստեմն օտար եկն. զոմն ուստեմն յարուցանել. որ առէն զամենին՝ պատրեալ ուստեմն առէ, ապա խնդրէ զծնող պատրանացն. ուստեք գալ. յամենայն ուստեք, 'ի մօտաւոր ուստեք 'ի գեղջից. բազում և այլ ուստեք. ամենայն ուստեք. ոչ ուստեք։ — Ուրեք ուրեք. ուստեք ուստեք. այս է՝ 'ի տեղիս տեղիս, 'ի տեղեաց տեղեաց։

Ո[illegible] գտանի և իբր ուղղական, և համեմատ եա [illegible]. Զո՞ ուստեք առեն զինէն մարդիկն, թէ իցեմ. իսկ դուք զո՞ ուստեք առէք. Ա. իմա զո՞ ոք։ 'ի վաճառականաց ուստեաց ծանօթից. Ճ. այս է՝ ոմանց։

199. ԵՐԿԱՔԱՆՉԻՒՐ ՈՔ, երկաքանչիւր ուրուք՝ ումեք, յերկաքանչիւր ումեքէ. [illegible]։

ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ՈՔ, իւրաքանչիւր ուրուք՝ ումեք, յիւրաքանչիւր ումեքէ, զիւրաքանչիւր ոք. [illegible]։

Գոյական են ամբողջապէս. երբեմն ածական. Երկաքանչիւր ումեք 'ի նոցանէ. յերկաքանչիւր ումեքէ այնոցիկ։ Իւրաքանչիւր ոք 'ի մէնջ՝ 'ի ձէնջ՝ 'ի նոցանէ. գնաց իւրաքանչիւր ոք 'ի տեղի իւր. զիւրաքանչիւր ուրուք խօսս. իւրաքանչիւր ումեք առեալ է. յիւրաքանչիւր ումեքէ 'ի մէնջ։ Իւրաքանչիւր ոք կին՝ զիւր այր կոչեսցէ. իւրաքանչիւր ոք աւետարանագիր. իւրաքանչիւր ոք այր։

Երկաքանչիւր ոք նշանակէ եւ իբր պարզ թուական երկոքեան ոմանք, ոչ [illegible] կամ [illegible]. Բաժանելով ունէր զինքն հաստատութեանն յերկաքանչիւրս ոմանս հատուածս լերանց. Տեսի յարուցեալս յերկրէ երկաքանչիւրս ոմանս զուգահաւասար գառս. Պ. իմա յերկուս հատուածս, երկուս գառս. (164)։

200. Ո ՈՔ, ՈՎ ՈՔ, ոյր ուրուք, ում ումեք, յումէ կամ յումմէ ումեքէ, զո ոք, զով ոք. ո ոք կամ ոյք ոմանք, ոյց ոմանց, յոյց ոմանց, զոյս ոմանս։ Ամփոփապէս գոյական է և անձանց առացեալ անհարց և հարցմամբ՝ նշանակէ [illegible]. երբեմն և ածական, և նշանակէ [illegible]. ուրեք ամի և զիրաց. որպէս, Ո ոք վատասիրտ իցէ, դարձցի. ո ոք արդարացէ, կեցցէ. ո ոք կամեցի՝ ընդունի. ո՛ ոք և երկթայր առ նոսա՝ ուսուցանէին. ո ոք յառաջ առ խաղացէ՝ զնա թագաւոր արարից. ոյր ուրուք և գիտէր ծնունդն մանկանց առեծուն յառեղատունն. զո ոք կարծէք զինէն թէ իցեմ, չեմ ես այն. յոյց ոմանց աչս զերկուցն լուեցից առել զկերպարանս զգեստուցն։ Ո՞վ ոք իբրև զիս այր. ո՞վ ոք հզօր կայցէ հակառակ. ո՞վ ոք իցէ 'ի ձէնջ մարդ. յո՞ ոք 'ի ձէնջ հայր։ Ո՞վ ոք ընչաւէր, ո՞վ ոք յափշտակող, ո՞վ ոք պոռնիկ. իմա ո՞ր հզօր, ո՞ր մարդ, ո՞ր հայր, ո՞ր ընչաւէր, ո՞ր յափշտակող, և այլն։ — Յաղագս զանազան փորձութեանց, թէ ո՛ ոք իցէ առ 'ի յառատածոյ և ո՛ յիքենէ 'ի սրտից մարդկան. Նխ։ Զո՛վ ոք 'ի յայլոց անկաց. զո՛ ոք 'ի տեղեացդ. զո՛ ոք յայլոց իրացն. Պ։

Նշանակէ եւ իբր իւրաքանչիւր ոք. Հրամայէ զբազում մատեանս և զպղինձս առաջնոցն ըստ տեղեաց տեղեաց և ոյր ուրուք գործոց քաջութեան՝ այրել.

խ․ խմա և իւրաքանչիւր ուրուք գործոց ։ — Եւ երբեմն փոխանակ [illegible] ասի հէր պիրի․ Ե՞ր իրիք են մորթեանս․ և նոքա ասեն, առիւծուց և ընձուց․ ՊԱ․ խմա ո՞յր ուրուք․ տես և 184 ։

201 ․ ՈՐ ՈՔ, որոյ ուրուք, որում ումեք, որով ումամբ, յորմէ ումեքէ, զոր ոք․ որ ոք կամ որ ոյք, որոց ումանց, որովք ումամբք, յորոց ումանց, զորս ումանս ։ Սովորաբար գոյական է, անձանց ասացեալ և անչարց, նշանակէ [illegible], [illegible]․ մերթ և ածական և իրաց ասացեալ․ և հարցմամբ, նշանակէ ո՞ր, ո՞վ․ որպէս, Որ ոք լուծցէ․ որ ոք ասիցէ բան ։ Զոր ոք ախորժեսցէ ոք 'ի սոցանէ ('ի մեկնութեանցս)։ Զոր ոք յերկոցունց նոցա ընտրեսցէ ('ի մեկնութեանցս)։ Ո՞ր ոք արդեօք իցեն՝ առ որս յարեցաւ․ ո՞ր ոյք եղեն նմանօղք․ խմա ո՞յք ումանք ։ Ո՞ր ոք եղբայր նախ եկեսցէ․ ո՞ր ոք վերագոյն իցէ քաղաքավարութիւն․ զո՞ր ոք յերից ժամանակաց տարւոյ․ խմա ո՞ր եղբայր․ ո՞ր առաքինութիւն, զո՞ր յերից ժամանակաց ։

202 ․ ՈՉ ՈՔ կամ ՈՔ ՈՉ, ոչ ուրուք, ոչ ումեք, ոչ յումեքէ, ոչ զոք կամ զոք ոչ, ոչ յոք կամ յոք ոչ ։ Գոյական է և նշանակէ հիչ պիր, պիր իր․ բայց վարի և ածական որպէս և ոք, և նշանակէ հիչ պիր․ Ոչ ոք ծառայ՝ կարէ երկուց տերանց ծառայել ։ Ոչ ոք այլ ախորժակ ։

203 ․ ՄԻՄԵԱՆՑ, (այս է Ի Ի կամ Ի Ին)․ առանց ուղղականի և եզականի հոլովի ըստ ը օր․ ա հոլ․ միմեանց, ուրեք միմենց (1), միմեամբք, 'ի միմեանց, զմիմեանս․ [illegible] ։ Կայ ուրեք եզակի միմեամբ․ ԱԳ․ միանգամ ։

ԻՐԵՐԱՑ, (այս է [illegible] կամ [illegible])․ նոյնպէս է և հոլովի ըստ ա օր․ գ հոլ․ իրերաց, իրերօք, յիրերաց, զիրեարս, զիրեար, զիրար, յիրեարս, յիրեար, յիրար, յիրարս, ընդ իրեար, ընդ իրար, ընդ իրարս․ [illegible], և այլն ։

204 ․ ԱՄԷՆ, ԱՄԵՆ ․ հոլովի ըստ գ հոլովման․ ամենի, ամենում, ամենիւ, յամենէ․ ամենից, ամենիւք, յամենից․ [illegible] ։ Ուղղականն սակաւ վարի ։

ԱՄԵՆԱՅՆ, նոյնպէս հոլովի․ ամենայնի, ամենայնում, ամենայնիւ, յամենայնէ, զամենայն․ ամենայնք, ամենայնից կամ ամենայնց (117), ամենայնիւք, յամենայնից կամ յամենայնց, զամենայնս ։ Յոգնականդ ոչ վարի յաճախ, այլ փոխանակ նորա Ամենեքեան ։ — Եւս և անձանց՝ նշանակեալ ով (որ)․ Ամենայն որ բարկանայ․ ամենայն որ լսէ․ ամենայն որ խոստովանեսցի յիս․ ամենայն որ ոք եթող ։

Նշանակէ և [illegible]․ Մինչ թաքչիցի ամենայն բան յինէն․ այս է՝ որ և է բան, բան ինչ ։ Հատուցէ զկորուստն՝ զոր եգիտ յամենայն իրաց․ այս է՝ յոր և է իրաց ։ Զամենայն արիւն մի ուտիցէք․ այս է՝ զինչ և է արիւն, մի ինչ արիւն բնաւ ։ Յորժամ անկցէք զամենայն փայտ ուտելի, որբեռջիք զպղծութիւն նորա․ այս է՝ զոր և է փայտ ։ Զամենայն գործ մի գործիցէք, զի շաբաթ տեառն է․ այս է՝ զինչ և իցէ գործ, մի ինչ գործ ։ Եթէ երկու 'ի ձէնջ միաբանիցեն յերկրի վասն ամենայն իրաց, զինչ և խնդրեսցեն՝ եղիցի նոցա ։ Արժան իցէ ումեք արձակել զկին իւր ըստ ամենայն պատճառս ։ Առանց ամենայն պատճառս և յանցման․ առանց ամենայն ծուլութեան և ամենայն յապաղութեան․ այս է՝ առանց իրիք ։ Չեմուտ ընդ մարմնաւոր պիտոյիւք ամենայն ապականացու իրաց աշխարհիս․ այս է՝ զինչ և իցէ իրաց, իրաց ինչ ։

205 ․ ՄԻ, ՄԻՆ, ՄԷՆ ․ առաջին երկուքն հոլովին ըստ գ հոլովման․ միոյ, միում, միով, 'ի միոյ, 'ի միջէ, զմի․ Մինում, ընդ մինում և ընդ միւսումն ։ Իսկ մէն առանձինն հոլովի ըստ գ հոլ․ մենի կամ մէնի, մենիւ․ նշանակեն [illegible] ։

---

(1) Կայ այս երիցս յՆփիլեմ․ որպէս և ընդ միմենս փոխանակ ընդ միմեանս 'ի Բ․ ըստ միոյ օրինակի․ և այս կամ ըստ 7, կամ զի Ի Ին է հոլովեալ ըստ 117 ։

Մի մի, մին մի, մէն մի. առաջինն հոլովի միոյ միոյ, միում միում, միով միով, 'ի միոյ միոյ կամ 'ի միոջէ միոջէ, զմի մի, զմէն մի. [illegible]։ Մին մի, սակաւ ուրեք վարի. Մին մի քաղաքս հաստատել. Բ. այս է՝ մի մի։ Նշանակէ և ոք, մի ոք, [illegible]։

Մէն մի անհոլով է. ուղղական և հայցական վարի. Մէն մի ամիս. տալ մէն մի որոջ. առնուլ մէն մի գաւհեկան։ Եւ Մէն առանձինն վարի երբեմն նոյնպէս. լցուք մէն սափոր ջուր. մէն քսեստ ձիթոյ։ Բազմութեան զօրացն մէն սակաւ սատարեալ՝ չինեցին զվկայարանն. այս է՝ մէն մի սատարեալ։ Մէն չորս արձանս սեամս կանգնէր. այս է՝ մէն մի չորս, չորս չորս։ Տալ եզինս իւրաքանչիւր ումեք մէն վեց. այս է՝ մէն մի վեց, վեց վեց։

Մի մի, մէն մի, վարին և ընդ [illegible]. մի մի իւրաքանչիւր, միոյ միոյ կամ միում միում իւրաքանչիւր, զմի մի իւրաքանչիւր. մէն մի իւրաքանչիւր, զմէն մի իւրաքանչիւր. [illegible]։

206. ՄԻՒՍ, (մեւս, այս ինքն մի եւս). հոլովի ըստ Գ հոլովման. միւսոյ, միւսում, միւսով, 'ի միւսոյ կամ 'ի միւսմէ. միւսք, միւսոց, միւսովք, 'ի միւսոց. [illegible]։ Ցոգնականդ հազիւ ուրեք երևի ուղղական եւեթ 'ի ՄՆ. ՊՂ. ՓԻ. փոխանակ վարի սովորաբար այլք, այլոց։

207. ԱՅԼ, նոյնպէս հոլովի, այլոյ, այլում, այլով, յայլոյ կամ յայլմէ, զայլ. այլք, այլոց, այլովք, յայլոց, զայլս. [illegible]։ Բացառականն գտանի և յայլ մանէ, որպէս այն, յայնմանէ (239)։

208. ՔԱՆԻ, հոլովի ընդ Է հոլովմամբ. քանւոյ կամ քանոյ, քանեաւ. քանիք, քանեաց, քանեօք. [illegible]։ Վարի յաճախ հարցական, մերթ և առանց հարցման. Քանի՞ նկանակ ունիք. քանի՞ սակաւք բարձէք. քանի՞ ինչ պարտիս. քանի՞ են ամք աւուրց կենաց քոց. քանի՞ ժամանակք են. այսօր քանի է զի նօթի եմք. առաջին որդին քո քանի՞ ամաց է, և երկրորդն քանի՞յ. քանիս ունի նընի՞ պատուոյ արժանի. քանեա՞ց կանանց. քանեաց ձեռաց. քանի՞յ վաճառեցեր, քանի՞յ գնեցեր։ — Քանեաց 'ի զգայութեանցս երևի մարմին, սոցունց անդէն և տեղին ճանաչի։ Զօր քո է գիտել զքանեացն յաճախութիւն։ Եհաս 'ի նոյն ամիսն և 'ի քանիսն. իմա 'ի նոյն քանիսն։

Աստի բարդք են Այսքանի, այնքանի, որքանի, և այլն. ընդ նմին հոլովմամբ, այսքանոյ, այսքանում, այսքանեաւ. այսքանիք, այսքանեաց, այսքանեօք. [illegible]։ Այսքանի ամք են, զի ծառայեմ քեզ. [illegible]։ — Իսկ Այսքան, այսչափ, որքան, որչափ, և այլն. ընդ Գ և Զ հոլովմանց. այսքանի, այսքանիւ, այսքանք, այսքանից. այսչափի, այսչափիւ, այսչափք, այսչափից կամ այսչափոյ. այնչափից, այնչափոյ կամ այնչափեաց. [illegible]։

Են այլ ևս այսպիսի ածական անուանք, բայց չունին ինչ մասնաւոր գիտելիս։ Սոքա վարին և ընդ [illegible], [illegible], [illegible], [illegible]. յորս է զի յետինն միայն հոլովի և է զի երկոքին. զորս տեսցուք յառաջիկայդ հանդերձ այլ ևս մասնաւոր գիտելեօքն։

209. ԱՄԵՆԱՅՆ ԻՆՉ, ամենայն իրեք, ամենայն իմիք, ամենայն իւիք, յամենայն իմեքէ կամ յամենայնէ իմեքէ, զամենայն ինչ. [illegible]։

210. ՄԻ ԻՆՉ, ՄԻ ԻՄՆ, ԻՆՉ ՄԻ, միոյ իրիք, միում իմիք, միով իւիք, 'ի միոյ կամ 'ի միոջէ իմեքէ, զմի ինչ, մի ինչ, մի իմն, ինչ մի. [illegible]։ Ասին գոյական և ածական՝ սովորաբար իրաց, գուն ուրեք անձանց. Բայց մի ինչ է, զի զա- 'ի յետոյն մոռացեալ է։ Մի ինչ յամենայնէ միան էր։ Եւ ոչ մի ինչ յանուանոյ։ Եւ մի մի ինչ մի յայսցանէ անարգեալ գտցի։ Եւ մի իմն 'ի հակառակորդէն (լինի)։ Եւ այլն ևս ինչ մի 'ի ջուրս է։ Վասն միոյ իրիք օգտակարին գտանելոյ 'ի նոսա։ Ես և ոչ մի ինչ յայսցանէ արկի 'ի գործ։ Մի իմն առանձինն շնորհեաց ինձ աստուած։ Մինչ չև մի ինչ բարի կամ չար գործեալ էին. Անիցեն ինչ մի։ — Մի անկցին 'ի վերայ նորա և մի մի ինչ իրք. Եւ ինչ մի կամէր աւելի պաշտօն 'ի տեղի անդր ցուցանել։ Եթէ ունի-

ցին ինչ մի բարութիւն ։ — Այլոց իշխանացն Թուի ինձ և ոչ մի ինչ հնա-
ցեալ. Յ. փոխանակ և ոչ մի ոք. կամ և ոչ մին (1105)։

211. ԱՅԼ ԻՆՉ, ԱՅԼ ԻՄՆ, այլ իրիք. այլ իմիք. այլ իւիք. յայլ իմեքէ. կամ այլոյ իրիք. այլում իմիք. այլով իւիք. յայլմէ իմեքէ. զայլ ինչ. զայլ իմն, այլ ինչ. այլ իմն. ուրիշ բան մը։

212. ԱՄԵՆԱՅՆ ՈՔ, ամենայն ուրուք, ամենայն ումեք, յամենայն ումեքէ, զամենայն ոք. ամէն մարդ։ Գործիականն ոչ առնի 'ի կիր։

213. ՄԻ ՈՄՆ, ՄԻ ՈՔ, միոյ ուրուեմն, միոյ ումեմն, միով ոմամբ. 'ի միոյ ումեքէ, զմի ոմն. կամ միոյ ուրուք, միում ումեք. 'ի միոյ կամ 'ի միոջէ ումեքէ, զմի ոք. մէկը, մէկ մարդ մը։ — Առի ուրեք և ՈՔ մ., ով մ. Սագտանէ զքեզ ոմն մի. Ճ։ Երևեցաւ ինձ ոմն մի. ոմն մի առ 'ի նոցանէ. ոմն մի աշխարհիկ. Վ.Ր։ Զոք մի յընտանեաց. Լ.Բ։ Զհայ այր զոք մի մարդ ոչ առնէք. Փ։

214. ՄԻ ՄԻ ՈՔ, միոյ միոյ ուրուք, միում միում ումեք, 'ի միոյ միոյ ումեքէ, զմի մի ոք. ամէն մէկ մարդ։

215. ՄԻՒՍ ՈՄՆ, ՄԻՒՍ ՈՔ, միւսոյ ուրուեմն, միւսոյ ումեմն, միւսով ոմամբ, 'ի միւսոյ կամ 'ի միւսմէ ումեմնէ, զմիւս ոմն. կամ միւսոյ ուրուք, միւսում ումեք, 'ի միւսոյ կամ 'ի միւսմէ ումեքէ, զմիւս ոք. մէկ ուրիշը։

216. ԱՅԼ ՈՄՆ, ԱՅԼ ՈՔ, այլ ուրուեմն կամ ուրուք, այլ ումեմն կամ ումեք, այլ ոմամբ, յայլ ումեմնէ կամ ումեքէ, զայլ ոմն, զայլ ոք. այլ ոմանք, այլ ոմանց, այլ ոմամբք, յայլ ոմանց, զայլ ոմանս. կամ այլոյ ուրուեմն կամ ուրուք, այլում ումեմն կամ ումեք, այլով ոմամբ, յայլմէ ումեմնէ կամ ումեքէ. այլք ոմանք, այլոց ոմանց, այլովք ոմամբք, յայլոց ոմանց, զայլս ոմանս. մէկ ուրիշը։

217. ՔԱՆԻ ՄԻ, անհոլով է ամենևին. քանի մը։

ԳԻՐՔ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԱԶԳ ԲԱՌԻՑ

ԴԵՐԱՆՈՒՆ

218. Դերանունն և փոխանունն են բառք, որ դէմս կամ կարգ ինչ յայտ առնեն, և 'ի տեղի անուանց դնին առ 'ի չկրկնելոյ զայնս: Կէսք գոյական են, և այլք ածական. են որ յատուկ հոլովումն ունին, և են որ ըստ միոյ 'ի կանոնաւոր հոլովմանց հոլովին:

219. Դէմք երեք են. որ խօսի, Ես. առ որ խօսի, Դու. զորմէ խօսի, Ինքն, Նա: Կարգ նոյնպէս երրեակ. մօտաւոր խօսողին, Աս, Այս. մօտաւոր առ որ խօսի, Դա, Այդ. մօտաւոր այնմ զորմէ խօսի, Նա, Այն: — Դիմի դերանուանքն գոյական են, իսկ կարգին՝ գոյական կամ ածական: Են և այլ ածական դերանուանք կամ դերանուանական ածականք, որ զպատշաճեալն միում ուրեք 'ի դիմացն յայտ առնեն. զորս տեսցուք կարգաւ զգոսա ամենեսին մի ըստ միոջէ.

ԴԻՄԱԿԱՆ ԿԱՄ ԳՈՅԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒԱՆՔ

220. ԱՌԱՋԻՆ ԴԷՄ

ԵՍ

	Եզակի		Յոգնակի	
Ուղ.	Ես.	Ես.	Մեք.	Մենք.
Սեռ.	Իմ.	Իմ.	Մեր.	Մեր.
Տր.	Ինձ, յիս.	Ինծի.	Մեզ, 'ի մեզ.	Մեզի.
Գործ.	Ինեւ.	Ինծմով.	Մեւք.	Մեզմով.
Բաց.	յինէն.	Ինծմէ.	'ի Մէնջ.	Մեզմէ.
Հայց.	զիս.	Իս.	զՄեզ.	Մեզ:

221. ԳԻՏԵԼԻՔ. Տրական կայ և Ինչէն յոտանաւորս. Որ գերազանց չարըս վերջին եղև ինձէն քան ըզնախնիսն. Այլ առուր աստէն զղջումն ինձէն, ապաշաւել զոր գործեցին. Ը. Ցխուս որդի, Բ. 862, 1277: — Յոգնակի գործիականի սորա և յաջորդին առ սոյդ հին գրիչս ուղիղ գրութիւնն է մեւք, ձեւք (1), և ոչ մեաւք, ձեաւք՝ որպէս յայլ բառս (6): Եզակի բացառական

(1) Այժմ ռամկօրէն ընթեռնումք մեօք, ձեօք:

լոյ ուրեք և չէմք. Ցիմնէ զգեցեալ էր զպքիմն. Վ.Ր. և յոգնակի Դ դեղէն, 'ի դեղանէն. 'ի մեզանէն իսկ լուսայք. Ձ.Ն.

222. ԵՐԿՐՈՐԴ ԴԷՄ

ԴՈՒ

	Եզակի		*Յոգնակի*	
Ուղ.	Դու.	ք—.	Դուք.	ք—ք.
Սեռ.	Քո.	ք—.	Ձեր.	ձեր.
Տր.	Քեզ, 'ի քեզ.	քեզէ.	Ձեզ, 'ի ձեզ.	ձեզէ.
Գործ.	Քեւ.	քեմ—ւ.	Ձեւք.	ձեմ—ւ.
Բաց.	'ի Քէն.	քեզմէ.	'ի Ձէնջ.	ձեզմէ.
Հայց.	զՔեզ.	քեզ.	զՁեզ.	ձեզ.

223. ԳԻՏԵԼԻՔ. Տրականն յստանաւորս գտանի և քեզէն, այլուր և քեզմէ. Եւ համարանէ զայլս քեզէն 'ի չարաչար հայեցմանէն. Հ. խրատ Մ. Ո՞չ մինչ կայրն քեզոյն իսկ կայր. ԿԻ. — Եւ բացառական լոյ ուրեք և 'ի քէնէն։

224. ԵՐՐՈՐԴ ԴԷՄ

Ի Ն Ք Ն

Ինքն

Հոլովի ըստ Բ. օր. ծ հոլովման. Ինքեան, Ինքեամբ, յինքենէ, զինքն. Ինքեանք, ինքեանց, ինքեամբք, յինքեանց, զինքեանս. Երբեմն ընքեան, ընքեամբ, յընքենէ, ընքեանք, ընքեանց, ընքեամբք։ — Սովորաբար երրորդ դէմ ցուցանէ. բայց երբեմն ըստ բային և զայլ դէմ. որպէս, Եւ ինքեանք 'ի նմին կաւոյ եմք. Ա. այս ինքն մեք ինքեանք։ — Վասն որոյ վարի և ընդ այլ անձնական դերանունս. Ես ինքն, դու ինքն, և հոլովին երկոքեան. իմ ինքեան, ինձ ինքեան, զիս ինքն, յիս ինքն, առ իս ինքն, մեք ինքեանք, մեզ ինքեանց, 'ի մէնջ յինքեանց, զմեզ ինքեանս, 'ի մեզ ինքեանս, առ մեզ ինքեանս. քո ինքեան, քեզ ինքեան, 'ի քէն ինքենէ, զքեզ ինքն կամ ինքնդ. ձեզ ինքեանց, 'ի ձեզ ինքեանս կամ յինքեանս։

225. Թէպէտ սովորաբար զանձնաւոր ինչ նշանակէ, սակայն յաճախ և անանձն իրաց. Ինքն (զինքն) հեղու. մանուանս ունելով ձկունս յինքեան (ծովակն). աղբերք մշտաբուղխք ինքեանք 'ի նմին յորդութեան կան։

226. Վարի և կրկնեալ ինքեամբ, նշանակեալ ինք էր. Խօսի իմաստութիւն ինքն վասն ինքեան. Նխ։ Ինքն իւր ինքեան խոնարհեալ երկրպագէ. Օ։ Ինքն զինքն ունի երկիր 'ի վեր. Բան գրոյն ինքն զինքն մեկնէ. Վ.։ Ինքն ցինքն ասացէ. Ա. Վ.։ Ինքն յինքն խորհուրդ ինչ կալաւ. ԿԻ։ Ինքն զինքն, ինքն առ ինքն, ինքն ընդ ինքն. ստգտանէ զինքն առ ինքն. Ս. ԼԲ. Վ.Ր. Ինքեանք ինքեանց իսկ ծանրագոյնք էին. Ա. Պնդեն ինքեանք զինքեանս (ջուլքն). Վ.։

227. Վարի յաճախ և փոխանակ իւր, իր, իրէն. Ինքեան բանիւ, ինքեան ձեռօք. ինքեան իշխանութեամբ, 'ի վերայ ինքեան, զեղուն ինքեան կարէր,

զինի ամբառնալոյն ինքեան յերկինս , ըստ հաճոյից ինքեան գնալ . ըստ նմա-
նութեան ինքեան . զինքեան հմտութիւն , զինքեան միամտութիւն , զինքեան
տունն , զինքեանն սպանանէ զփեսայ , յինքեան քաջութենէ , ինքեանք ին-
քեանց ձեռօք , զազգակիցս ինքեանց : — Ըստ այսմ ասի և , Դաւիթ
տեառն յանձնեալ զինքն , գնայ յինքեան . Ն Խ . այս ինքն յիւրան , 'ի տուն
իւր : Գնասցուք 'ի մեզ . և գնացին յինքեանս . Ա . նմա յիւրեանս , առ իւ-
րեանս :

228 . Վարի և ածականաբար իմն ընդ անուանս , իբր ասել ֆօւն , ֆօկ .
ինքն Դաւիթ , ինքն տէր , ինքն բարձրեալն , ինքն ամուրն , ինքն մարմինս .
Ցուցա ինքն , Թագաւորն ինքն , տեղին ինքն , ընդդիմամարտ իմն ինքեան
այնպիսի լինելով անձին . հուր սիրոյ ինքեան սուրբ փեսային վառեալ .

229 . ԻՒՐ

իր , իրեն , իրք իրեն

Սեռական է և որական . առանց ուղղականի և հայցականի յեզականն .
հոլովի ըստ առաջին հոլովման . Իւր կամ իւրեան , իւրև կամ իւրեաւ կամ իւ-
րեամբ , յիւրմէ . Իւրեանք , Ֆրէնք . իւրեանց , իւրեամբք , յիւրեանց , զիւ-
րեանս , յիւրեանս : — Յոգնակի նախդրիւ հոլովքդ առ բուն հինսն գտանին ,
նշանակեալ Ֆ+էան+ . Որով իւրեանքն ախտանան . Ո : Իւրեանք զարդարին .
իւրեանք փոխին . Վ Ր : կեղծաւորեն զիւրեանս . Հ : Յիւրեանս . ա Մ Կ . առ
իւրեանս . Գործք . Դ . ընդ իւրեանս . Մատթ . Մարկ : Ֆ-րէան+ յաճախ
վարին և Թ . և Լ Բ :

230 . Երբեմն սակաւ ուրեք և Ֆ-ր իբրև ուղղական Ֆ+ն նախդրիւ վարեալ .
Զդեղ զնա առ իւր . Ն Խ . այս է՝ առ ինքն : Յիւր վարել զսահմանս հայաս-
տան երկրին . Զերկիրն յիւր վարեալ՝ բռնացեալ ունէր . Զի մի կարասցէ
յիւր վարել զաշխարհն . Զքաղաքս յիւր կերպարանեալ էր 'ի մէջ իւրոյ
գնդին . Բ . այս է՝ յինքն վարել . յինքն կերպարանեալ էր :

231 . Իսկ 'ի հոլովսն ոչ սակաւ վարի փոխանակ ասելոյ Ֆ+ն , Ն- . Իբրև
իւր արարեալ զԱնդրոնիկոս՝ աղաչէր զնա . Արար խրախութիւն մեծ՝ իւր և
ամենայն ծառայից իւրոց . Ա : Որ ինքն իւր չար է . Ե : Ընտրեաց իւր . Եփ :
Զյանցմունս նախնեացն՝ իւր վարկանիցի . Ն . այս ինքն ինքեան : Ընու-
թիւն՝ իւր համարեցաւ . Թուլին եթէ նորա իւր իցեն . Զաստուածոյ պարտու-
պաշտաւն պատիւն՝ իւրեանց խնդրեն առնուլ . Ս . նմա ինքեան , նմա , ին-
քեանց : Իւր ոչ եղև վրէժխնդիր . այս է՝ ինքն ինքեան . Միայն իւր կարելի
եղև . Ոչ իւր ներեն . Որ զայսքան շնորհ արար իւրեանց . Լ Բ . նմա ինքեան ,
նմա , ինքեանց : Իւրեան եսոււ . Վ Ր . այս է՝ նմա , ինքեան , Ֆրէն +--+ : Սաւու-
ղբար յիւրմէ մեռեալ . Շ . այս է՝ ինքն յինքենէ :
Վարի և ընդ Ֆ+Էան . Իւր ինքեան , յիւր ինքեան ,

232. ՍԱ, ԴԱ, ՆԱ (1)

սա, դա, նա

	Եզակի		Յոգնակի	
Ուղղ.	Նա .	-ն (մարդը, բանը) .	Նոքա .	-ներ .
Սեռ.	Նորա .	-նոր .	Նոցա .	-նոց .
Տր.	Նմա, 'ի Նա .	-նոր .	Նոցա, 'ի Նոսա .	-նոց .
Գործ.	Նովաւ .	-նով .	Նոքաւք (Նոքօք) .	-նոցմով .
Բաց.	'ի Նմանէ, 'ի Նմանէն .	-նէ .	'ի Նոցանէ, 'ի Նոցանէն .	-նոցմէ .
Հայց.	զՆա .	-ն .	զՆոսա .	-ներ :

233. ԳԻՏԵԼԻՔ. Որպէս հոլովին Սա, Դա. բացառական յաճախ գտանի և 'ի Նմանէն, 'ի Նոցանէն, որպէս յինէն, 'ի քէն, 'ի քէնէն. փոխեա Մոլէս 'ի Նմանէն. Աւելի վերջ 'ի Նոցանէն. Ա: 'Ի յոգնականն լինի եւ Նայք, Նայց. Սայք, սայց, 'ի սայց, զսայս ըստ 117: Կայ և յոգնակի սեռ. տրա. Նոջա ըստ 90. բայց անսովոր է:

234. Գոյական են, և սոքին անձանց և իրաց անխտիր. Սա է մարդարէն. սոքա երկու որդիքս. դա է փրկիչ. դոքա յետինքդ մի ժամ գործեցին: Արար աստուած զմարդն 'ի պատկեր իւր, ըստ պատկերի աստուծոյ արար զնա, արու և էգ արար զնոսա և օրհնեաց զնոսա: — Չիք անդ սա իմ, սա քո: Լցէք զերկիր և տիրեցէք դմա. որ ոք տացէ 'ի դմանէ (յեւղոյդ) այլազգւոյն. խառն է դա (հուրդ) յամենեցունց. արարիչ մեք զդա ոչ գիտեմք (զկրակ): Արկ մեզ զառասպելն քո և լուիցուք զնա. եկն 'ի նա ('ի Թզենին) և ոչ եգիտ 'ի նմա բայց միայն տերև. կատարեցան երկինք և երկիր և ամենայն զարդ նոցա. եդ զնոսա (զլուսաւորսն) աստուած 'ի հաստատութեան երկնից: Յաճախ են սոքա (բանք). զմի ոք 'ի սոցանէ ('ի վտանգից): Անհնար է դա (պատմելն):

Վարի և իբրև Ինքն. Զոր նա և նա միայն գիտէին. ՅՄ. այս է՝ ինքն և նա միայն: — Այլ և ընդ Ինքն. Սա ինքն, դա ինքն, նա ինքն, նորա ինքեան, զնա ինքն կամ զնա զինքն. նոքա ինքեանք, դոքա ինքեանք. ինքեանք սոքա ասացեն: Եւ նա եդ ինքն 'ի մտի իւրում:

235. Դոքին ուրեք ածական գտանին. Սայց կամ սոցայց չարեաց. Պ. այս է՝ սոցին, այսոցիկ չարեաց: 'Ի Նմա ժամու. Թ. այս ինքն 'ի նմին, յայնմ ժամու:

236. Իւր և Նա բազում ուրեք փոխանակ միմեանց վարին 'ի վերայ այլոյ

---

(1) 'Ի Պ. Փի. կայ ուրեք ուրեք Սէ, դէ, նէ. նէա. Ներա կամ սորա, սոցա, իբրև իգականք դերանուանցդ, այս ինքն զնոջէ սանէք. բայց միոյ ուրուք հաճոյք գոլով խափանեալ են. — Արմատք սոցա, որպէս և ածականացն սոյն, տոյն, նոյն, գոլով ս, տ, ն, հին քերականն ձեւացուցանէ՝ թէ արդեօք 'ի լեզուէն առեալ զնէ սոցա այսպիսի հոլովումն ըստ 90. նէա. Նոյր. տրա. Նում. Գործ. Նով. որք և իբրև արմատք յայտնի երևին յեգեալ հոլովս նա և նոյն դերանուանցդ, յաւելուածովքն ա և ի կամ ին և ոց հոլովակերտից (24): Այլ այդպիսիկ ոչ ուրեք կան 'ի կիր առեալ. նոջ միայն երևի ուրեք 'ի Դ. ըստ միում ձեռագրի, ուր այլք ունին նմա:

ուրուք քան զոր բայն ցուցանէ․ Առ զմանուկդ և զմայր իւր և գնա․ Առ զմանուկն և զմայր նորա և եկն ։ Զսեղանն ողջակիզաց և զսպաս նորա․ զսեղանն առաջադրութեան և զսպաս իւր ։ Հպարտացաւ յոյժ բարձրութիւն նորա և հպարտութիւն իւր և ամբարտաւանութիւն իւր ։ Եկն նա և ծնողք իւր և որդիք իւր և ամենայն ազգականք նորա ․ Տիրեցին նոցա ատելիք իւրեանց ․ ․ ետ զնոսա 'ի գթութիւնս առաջի ամենայն գերչաց նոցա ։ — Իսկ յերրորդ դէմ ցուցեալ 'ի բայէն՝ սովորաբար առի իւր․ Սրբեսցէ (ինքն) զկալ իւր, և ժողովեսցէ զցորեանն 'ի շտեմարանս իւր ։ Առաքեաց զորդի իւր ։ Դառնացուցին զնա 'ի խորհուրդս իւրեանց և կորացան յանօրէնութեան իւրեանց ։ Թագաւորք ազգաց յումմէ առնուն զհարկս կամ զհաս, յորդւոց իւրեանց թէ յօտարաց ։

237 ․ Ո , ՈՐ

որ

Յարաբերական դերանուանք առին, որ 'ի մէջ բերեն զանուն ինչ կամ զդերանուն յոր և է դէմ, հոլովեալ իբրև զմիջակ անուանսն ․, ․ր (182, 187)․ բացառականն մերթ լինի յորմանէ ․ Նա որ խօսիմ, դու որ լսես, նա է Աստուած որ տեսանէ ․ Բանն որով երկինք հաստատեցան ․ Մարիամ յորմէ ծնաւ Յիսուս ․ ձայնն զոր լուայ ։ — Յորմանէ ողորմեալ իմ արձակեցի զքեզ․ Յորմանէ զարհուրեալք արք զօրուն Ողոփեռնեայ․ Փ ։ — Նա և ընդ ինքն․ Որ ինքն․ որք ինքեանք․ Որ ինքն իւր չար է․ որ ինքն ընդ խաւար գնայ․ որ ինքեանք անձանց ևեթ մեղանչեն ։

238 ․ Սոքա միջակ անուան են ուր չդուցէ 'ի միջի յայտնի դէմք յարաբերելի․ իսկ ուր դուցէ՝ յարաբերական դերանուն են ։ — Ո դրեթէ յամենայն հոլովս վարի յարաբերական զկնի նախադասեալ անուան․ որպէս, Օրհնեա անձն իմ զտէր, ․․․ ո քաւէ զմեղս քո, ո փրկէ յապականութենէ, ո լնու 'ի բարութենէ, կամ ո գնէ յամպս զգնացս իւր, ո արար զհրեշտակս իւր հոգիս, ո հաստատեաց զերկիր, ո եդ կամ որ եդ զսահմանս քո․ ո բարձր արարեր զիս․ զոր այսպէս տեսանելով յամենայնի նահատակութիւն ։ Հայր քո օրհնեալ՝ ում փառակից ես ։ Ո փրկես զայնոսիկ որ կամ ոյք յուսացեալ են 'ի քեզ․ յայնցանէ՝ որ կամ ոյք հակառակ կան աջոյ քոյ․ յերեսաց ամպարշտաց՝ ոյք տառապեցուցին զիս․ զանձինս կարօտեալս լի արար բարութեամբ՝ ոյք նստէին 'ի խաւարի․ ոյք իջանէին 'ի ծով նաւովք․ ձագուց ագռաւուց՝ ոյք կարդան առ նա․ յայնցանէ՝ ոյք ոչ ճանաչեն զաստուած և որ ոչ հնազանդին աւետարանին․ ոմանց աչաւոր իշխանաց՝ ոյք բռնադատեն․ հրճուալից կենաց՝ ոյք պատճառք բոլոր հրաշակերտութեանցն եղեն․ բոլորեցուն՝ ոյց ոչ միայն եղոյց տեղեկութիւն, այլ և, և այլն․ ոյց թեածեալ փութապէս ճախրէին․ զոյց մի ըստ միոջէ թուել զաղխիցն վերբերութիւնս՝ ոչ ինչ են հարկաւոր պէտք․ զոյց միանգամայն համառօտելով պարտ է ճանաչել զբահս․ յոյց թէ դոյզն գերեալ 'ի դարմանոյ՝ ծերացեալ յապականութիւն դառնայ․ յոյց և խոստովանեալն իսկ եղև․ յոյց աստուածայինն աւարտեցաւ կրելի տաճար․ կենդանիսս՝ զոյս այսքան գիտեաց ․

ՈՒՐ, ՈՒՍՏԻ (186) վարին և փոխանակ հոլովից սոցա յոր, յորս, յորմէ, յորում ։

ԱԾԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒԱՆՔ

239. ԱՅՍ, ԱՅԴ, ԱՅՆ

աս, ատ, ան

Եզակի

Ուղ.	Այն.	ան (մարդը, բանը).
Սեռ	Այնր (1), այնորիկ.	անոր.
Տր.	Այնմ, այնմիկ, յայն.	անոր.
Գործ.	Այնու, այնուիկ, այնիւ.	անով.
Բաց.	յԱյնմանէ, յայնմանէն.	անկէ.
Հայց.	զԱյն.	ան.

Յոգնակի

Ուղ.	Այնք, այնքիկ.	անոնք.
Սեռ.	Այնց, այնոցիկ.	անոնց.
Տր.	Այնց, այնոցիկ, յայնս, յայնոսիկ.	անոնց.
Գործ.	Այնոքիւք, այնոքիմբք.	անոնցմով.
Բաց.	յԱյնց, յայնցանէ, յայնոցիկ.	անոնցմէ.
Հայց.	զԱյնս, զայնոսիկ.	անոնք:

240. ԴԻՏԵԼԻՔ. Այսպէս հոլովին Այս, Այդ. բայց միայն 'ի յոգնակի հայցականն և յայլ նախդրիւ հոլովս չէք սովորաբար ստացեալ ուղղ., յայտ. այլ միայն ուղղական, յայտնական. Թէ և երևի ուրեք՝ կազմել զայս. Փր: — Յառաջ քան զայլ բացառական սա 'ի բացառականն և Յայսմ բանէ, յայդմ գործոյ, յայնմ օրէ: — Գործիականն անիւ, և բացառականքն յայնմանէն, յայնոցիկ, կան յընտիր գիրս. Եւ որդ այդիւ ժառանգեցէք զերկիրն. Ա: Ոչ այնիւ և ոչ այսիւ պատկառեմք. ԼԲ: Աղբերաջիք յայնմանէն որ գալոցն է. ԱԳ: Յայնոցիկ դպրութեցեալ էին 'ի վերայ իմ, բարձր արարեր զիս. ԵՓ: Ոչինչ յայնոցիկ. յայսմ յայնոցիկ. Գ: Զրկեալ յայնոցիկ եղեն. ԽՍ:

241. Դասանին ուրեք ուրեք և անսովոր հոլովքս. Եզ. սեռ. և տր. այսոր, այդոր, այնոր. այսու, այդու, այնու. տր. և՛ այսմ, այդմ, այնմ. գործ. այսով, այդով, այնով. այսիւ, այդիւ կամ այդւ, այնիւ. բաց. յայսմէ, յայդմէ, յայնմէ: Յոգ. ուղ. այսոք, այդոք, այնոք. սեռ. տր. այսոց, այդոց, այնոց. գործ. այսուք, այդուք, այնուք, այնիւք. բաց. յայսոց, յայդոց, յայնոց, յայսոցանէ, յայդցանէ, յայնցանէ:

---

(1) Սեռականդ և տրականն կազմեալ են լոկ յաւելմամբ ր և մ հոլովակերտից ըստ ասացելոյս 'ի 90. կամ ոլեալ են 'ի ամ յանգէ, և 'ի որ (այս ինքն ոյր)՝ որպէս և յոգնականն 'ի ոց յանգից սեռականացն անոր, անոնց, որ ուրեք երբեք երևին: Այս ր և այլում դասանի անսովոր օրինակաւ յաւելեալ 'ի յոգնակի սեռականս մնգամ. որպէս մարդոյր, տղայոյր. փոխանակ մարդոյ, տղայոյ:

242 · Սոյն և անձանց, ոչ միայն ածականաբար ընդ գոյականս, այլ և առանձինն · Այս այն այր է · այս այր · այրս այս · Պաւղոսս այս · այս են որդիք Յակոբայ · այսք էին ամենեքեան որ ունէին զկանայս յայլազգեացն · այսք կամ այս ամենեքեան են քահանայք ։ Թէ այդք ևս ամաչեցեալք դարձցին ։ Մարդն այն · ծառային այնորիկ · արքն այնոքիկ · մշակացն այնոցիկ · Եղիա Թեզբացի է այն · ահա այն սոմնացին է · յաթոռն աստուծոյ և յայն որ նստին 'ի վերայ նորա · երանի այնոցիկ որ սուրբ են սրտիւք ։ Այնք հաւատով 'ի նա հային ։

243 · Աս նշանակէ ևս ԱՅՆՉԱՓ, ԱՅՆՊԻՍԻ · Զայն ալմուկ և զաղմուկ 'ի վերայ քաղաքին հասուցանէին, զի, և այլն ։ Ցայն փայլէն, մինչ, և այլն ։ Չէք այն մարդ 'ի մարդկանէ · չէք այն տեղի՝ որ Թափուր է 'ի նմանէ ։

244 · Վարին և ընդ ԻՆՔՆ · Այս ինքն, այդ ինքն, այն ինքն · և ընդ ՍԱ, ԴԱ, ՆԱ · Սա այս, դա այդ, նա այն · և հոլովին երկոքեան · Ոչ դարձաւ 'ի նմանէ յայնմանէ · Թողից զայս նոցա այնոցիկ՝ որ գիտէին · սա այս Արամ · զսա զայս 'ի մէջ առնու ։

245 · ՍՈՅՆ, ԴՈՅՆ, ՆՈՅՆ

ասիկա, ատիկա, անիկա, աս, ատ, ան

Եզակի

Ուղ ·	Նոյն ·	ան (մարդը, բանը) ·
Սեռ ·	Նորին, Նորուն ·	անոր ·
Տր ·	Նմին, 'ի նոյն ·	անոր ·
Գործ ·	Նովին, Նովիմբ ·	անով ·
Բաց ·	—	—
Հայց ·	զնոյն ·	ան ։

Յոգնակի

Ուղ ·	Նոյնք, Նոքին ·	անոնք ·
Սեռ ·	Նոցին, Նոցուն, Նոցունց ·	անոնց ·
Տր ·	Նոցին, Նոցուն, Նոցունց, 'ի նոյնս, 'ի նոսին ·	անոնց ·
Գործ ·	Նովիմբք, Նոքիմբք, Նոքումբք ·	անոնցմով ·
Բաց ·	'ի նոցունց ·	անոնցմէ ·
Հայց ·	զնոյնս, զնոսին ·	անոնք ։

246 · ԳԻՏԵԼԻՔ · Այսպէս հոլովին Սոյն, Դոյն ։ Եզակի բացառական գտանի 'Ի ՆՄԷ, ՋՆՄԷ, 'Ի ՆՈՐՄԷ, 'Ի ՍՄԷ, ՋՍՄԷ, ըստ օրինի կազմեալ 'ի տրականէն և 'ի սեռականէն (24, 39 էջ 17 · Ծան · 2) · բայց գտանին ուրեք երևին և խառնակեալ էն ։ փոխանակ վարի առանձինն 'Ի ՆՄԱՆԷ, 'Ի ՍՄԱՆԷ, 'Ի ԴՄԱՆԷ (232) · իսկ ընդ այլում բացառականի նախադաս առի 'ի նոյն հօրէ, 'ի սոյն օրէ, կամ 'ի նմին բերանոյ, 'ի սմին տեղւոջէ ։ Կայ յոգնակի ուղղական և ՆՈՔԻՆ, ՍՈՔԻՆ · և գործ · ՆՈՔՕՔ · Լի եղև վկայանոցն նոքիւն վկայիւք · Բ · տր · և բաց · ՆՈՍԱՆՑ, ՆՄԻՆՑ, 'Ի ՆՈՍԱՆՑ ըստ 117 ։ Յոգնակի բացառականն ընդ այլում առի ևս 'ի նոցին գտանեց, 'ի նոցուն 'ի գանձուցն · իսկ առանձինն գտնի ուրեք ըստ 'Ի ՆՈԳՈՑՆ · Ընդ առին 'ի նոցուն բղխեցին · Վ ։ Ասաց ոմն ոք ուրեք 'ի նոցուն իսկ

մարգարէ․ Եփ։ — Գտանի ուրեք հոլովեալ և ըստ Գ և Դ հոլովմանց, Նոյնի, Նոյնէ․ Նոյնոյ կամ Նոյնոյ, Նոյնով կամ Նոյնով, Նոյնովք։

247․ Վարին և ընդ Ինքն, և ընդ Սա, Դա, Նա, և ընդ Այս, Այդ, Այն․ սոյն ինքն, դոյն ինքն, նոյն ինքն․ սոյն ինքեան կամ սորին ինքեան, նոյն ինքեան կամ նորին ինքեան, նմին ինքեան, զոլին ինքեամբ, զնոյն ինքն, զնոյն զինքն, 'ի նոյն ինքն, նոքին ինքեանք․ զնոյն ինքեանս կամ զնոսին ինքեանս։ — Սոյն սա, զսոյն զսա, սոյն սոքա․ դոյն դա․ նոյն նա, նոյն սա, նոյն սոքա կամ նոյնք սոքա։ — Սոյն այս, սոյն և այս, սոյն այդ․ դոյն այդ․ նոյն այն, նոյն այս․ և սոքա յետինքս սովորաբար 'ի միասին հոլովին, սորին այսր կամ այսորիկ, կամ սոյն այսր․ սմին այսմ կամ այսմիկ, կամ սոյն այսմ․ դմին այդմ․ նորին այնորիկ, նովին այնու, սովիմբ կամ նովիմբ այսու․ զսոյն զայս կամ զայդ, զդոյն զայդ, զնոյն զայն, զնոյն զայս, 'ի սոյն յայս, 'ի դոյն յայդ, 'ի նոյն յայն կամ յայս․ սոքին այսոքիկ, սոցունց այսոցիկ, 'ի սոցունց յայսցանէ, 'ի սոսին յայսոսիկ, 'ի սոյն յայսոսիկ, 'ի սոյն իսկ յայսոսիկ։ Նոյն և յետադաս, այն նոյն, այնորիկ նորին, այնորիկ նմին իրի․ յայս 'ի սոյն, յայս և 'ի սոյն։ Մերթ և ինքեամբ կրկնեալ, Նոյն նորին, նոյն նմին, 'ի նոյն 'ի նմին ժամանակի, նոցին նոցունց, նոյն ինքն նոցին։ — Նմին և երեքեան միանգամայն, Սոյն ինքն սա կամ այս, դոյն ինքն դա կամ այդ, նոյն ինքն նա կամ այն, նոյն ինքն այս, նոյն ինքն ես կամ մեք․ զսոյն ինքն զայս, զնոյն ինքն զնա, զնոյն ինքն զայն կամ զայս, 'ի նոյն ինքն 'ի նա, 'ի նոյն ինքն 'ի մեզ։

248․ Վարի և ընդ Թուականն Մի, յետ և յառաջ․ և հոլովին երկոքեան․ Մի և նոյն, նոյն և մի․ միոյ և նորին, նորին և միոյ․ զմի և նոյն, զնոյն և մի, զմի և զնոյն, զնոյն և զմի, մի և զնոյն։

249․ ԻՄ, ՔՈ, ՔՈՅ, ՄԵՐ, ՁԵՐ, ԻՒՐ, և այլն

իմս, քուկդ, մերը, ձերը, իրենը

'ի սոցանէ միայն քո սեռականն դասին առանձինն իմն հոլովումն ունի այսպէս․

	Եզակի		Յոգնակի	
Ուղ․	Քո․	քուկդ, քուկինդ․	Քոյք․	քուկիններդ․
Սեռ․	Քոյ, քում․	քուկինիդ․	Քոց․	քուկիններուդ․
Տր․	Քոյ, քում, 'ի քո․	քուկինիդ․	Քոց, 'ի քոյս․	քուկիններուդ․
Գործ․	Քով․	քուկինովդ․	Քովք․	քուկիններովդ․
Բաց․	'ի Քոյ, 'ի քումմէ․	քուկինէդ․	'ի Քոց․	քուկիններէդ․
Հայց․	զՔո․	քուկինդ․	զՔոյս․	քուկիններդ։

Այս դերանունն 'ի վերջահոլովն սովորաբար ընդ գոյականս վարի, և ոչ առանձինն՝ բայց միայն նախդրիւ քոյն, զքոյն, քոյքդ, 'ի քոյոյն, զքոյս․ իսկ առանձինն վարի սորա սեռականն քոյ որ կրկին հոլովի որպէս անցի այժմ։

250․ Հոլովումնդ համառօտ իմն կերպ է չորրորդ հոլովմանն, ըստ որում հոլովին յաջորդ ածական դերանուանքդ, կամ լաւ ևս ասել՝ դերանուանական ածականքդ․ պարզք և ածանցեալք, առեալք 'ի վերոյգրելոյդ սեռականաց, վարեալք առանձինն և ընդ գոյականս․

Իմ, ԻՄԻՆԸ. իմոյ, իմում, իմով, յիմոյ կամ յիմմէ, զիմ. իմք, իմոց, իմովք, յիմոց, զիմս:

Քո, ՔՈՒԿԻՆԸ. քոյոյ (1), քոյում, քոյով, 'ի քոյոյ կամ 'ի քումմէ, զքոյ. քոյք, քոյոց, քոյովք, 'ի քոյոց, զքոյս:

Մեր, ՄԵՐԻՆԸ. մերոյ, մերում, մերով, 'ի մերոյ կամ 'ի մերմէ, զմեր. մերք, մերոց, մերովք, 'ի մերոց, զմերս:

Ձեր, ՁԵՐԻՆԸ. ձերոյ, ձերում, ձերով, 'ի ձերոյ կամ 'ի ձերմէ, զձեր. ձերք, ձերոց, ձերովք, 'ի ձերոց, զձերս:

Իւր, ԻՐԷՆԸ. իւրոյ, իւրում, իւրով, յիւրոյ կամ յիւրմէ, զիւր. իւրք, իւրոց, իւրովք, յիւրոց, զիւրս:

Սորա (2), ԱՍՈՐԸ. սորայոյ, սորայում, սորայով, 'ի սորայոյ, զսորա. սորայք, սորայոց կամ սորայց (117), սորայովք, 'ի սորայոց կամ 'ի սորայց, զսորայս:

Սոցա, ԱՍՈՆՑԸ. սոցայոյ, սոցայում, սոցայով, 'ի սոցայոյ, զսոցա. սոցայք, սոցայոց կամ սոցայց, սոցայովք, 'ի սոցայոց կամ 'ի սոցայց, զսոցայս:

Դորա, ԱԴՈՐԸ. դորայոյ, դորայում, դորայով, 'ի դորայոյ, զդորա. դորայք, դորայոց կամ դորայց, դորայովք, 'ի դորայոց կամ 'ի դորայց, զդորայս:

Դոցա, ԱԴՈՆՑԸ. դոցայոյ, դոցայում, դոցայով, 'ի դոցայոյ, զդոցա. դոցայք, դոցայոց կամ դոցայց, դոցայովք, 'ի դոցայոց կամ 'ի դոցայց, զդոցայս:

Նորա, ԱՆՈՐԸ. նորայոյ, նորայում, նորայով, 'ի նորայոյ, զնորա. նորայք, նորայոց կամ նորայց (3) կամ նորայից, նորայովք, 'ի նորայոց կամ 'ի նորայց, զնորայս:

Նոցա, ԱՆՈՆՑԸ. նոցայոյ, նոցայում, նոցայով, 'ի նոցայոյ, զնոցա. նոցայք, նոցայոց կամ նոցայց, նոցայովք կամ նոցայիւք, 'ի նոցայոց կամ 'ի նոցայց, զնոցայս:

Երեւի ուրեք և սեռականն սոցա գործեալ իբրև ուղղական առեալ և վարեալ 'ի նախադրիւ հոլով. որպէս իմոյք, զիմոյս. նորայոյք, զնորայոյս. փոխանակ ասելոյ իմք, զիմս, նորայք, զնորայս:

251. Իմային, ԻՄԻՆԸ. իմայոյ (4) կամ իմայնոյ, իմայով կամ իմայնով. իմայինք, իմայոց կամ իմայնոց, իմայովք կամ իմայնովք կամ իմայիւք:

---

(1) Զայս հոլովս Քո սեռականին համարելի է առաւել իրաւամբք, և ոչ քոյին ածանցելոյն, որում չիք ինչ պատճառ առանձինն հոլովս ունելոյ և ոչ այլոց ընկերաց նորա:

(2) Այս ուղղականք սովորաբար առանց յեայ գրին՝ որպէս սեռականք առաջնոցն, և որպէս քո: Իսկ ուր յեով են, գիմորոշ յօդ ունին 'ի վերջն ս, դ, ն, և վասն այնորիկ է յեն: Տողաչափք երբեմն և ըստ այս յանդել կամեցեալ՝ յեով գրեն զնոսա և զասս, և զայլ հոլովս ինչ գերանունանց. նայ, նորայ, նմայ, սայ, 'ի սմայ, քոյ:

(3) Յոգնակի սեռականքդ գտանին երբեմն յորդութեամբ ձայնի կամ վրիպակաւ գրեալ նորայնց, նոցայնց. բայց պարզ ուղղական նորայն, նոցայն չիք. այլ ն գիմորոշ յօդ է (253): Տես և 117 էջ 53. Ծան:

(4) Յատուկ կերպն է նուիւ. իմայնոյ, իմայնով, և այլն. որպէս երկնային, երկնայնոյ, երկնայնով. բայց առ ընտիր գրիչս առաւել գտանի առանց նուի, իմայոյ, իմայով. իւրեանցայոյ, իւրեանցայոց, իւրեանցայովք. որ և յայլ

Մերային, պիզիմը. մերայոյ կամ մերայնոյ, մերայով կամ մերայնով. մերայինք:
Ձերային, սիզինը. ձերայոյ կամ ձերայնոյ, ձերայով կամ ձերայնով. ձերայինք:
Իւրային, օնունը. իւրայոյ կամ իւրայնոյ, իւրայով կամ իւրայնով. իւրայինք,
իւրայոց կամ իւրայնոց, իւրայովք կամ իւրայնովք կամ իւրայիւք:
Իւրեանցային, օնլարընը. իւրեանցայոյ կամ իւրեանցայնոյ, իւրեանցայով կամ
իւրեանցայնով. իւրեանցայինք:

252. Իսկ 'ի գոյս սեռականացն և գործիականացն առեալ ածանցականքն իմոյին, քոյին, մերոյին, ձերոյին, իւրոյին կամ իմովին, քովին, մերովին, ձերովին, իւրովին, ոչ ունին վերջահոլովս, այլ նախդրիւ միայն հոլովին (21).

ԴԻՄՈՐՈՇ ՅՕԴՔ

253. Դիմորոշ յօդք առին տառքն ս, դ, ն, նախնական արմատք կամ տառք երից դերանուանցն ես, դու, ինքն. իմ, քո, իւր. այս, այդ, այն կամ սա, դա, նա. որք կցեալ յաճախ 'ի ծայրս բառից՝ զնոյին զօրութիւն ունին. որպէս,

Տէրս նշանակէ ես տէրս, իմ տէրս, այս տէր կամ սա՝ տէրս:
Տէրդ նշանակէ դու տէրդ, քո տէրդ, այդ տէր կամ դա՝ տէրդ:
Տէրն նշանակէ ինքն տէրն, իւր տէրն, այն տէր կամ նա՝ տէրն:
Իմս, իմդ, իմն, մերս, մերդ, մերն. այս որ, այդ որ, այն որ իմ է, մեր է:
Քոյս, քոյդ, քոյն, ձերս, ձերդ, ձերն. այս որ, այդ որ, այն որ քո է, ձեր է:
Իւրս, իւրդ, իւրն. այս որ, այն որ իւր է:
Սորայս, դորայդ, նորայն, սոցայս, դոցայդ, նոցայն. այս որ, այդ որ, այն
որ սորա է, դորա է, նորա է:
'Ի մէնջս, այս որ 'ի մէնջ է. 'ի ձէնջդ, այդ որ 'ի ձէնջ է, պիզտէնը, սիզտէնը:
Աստուծոյն, այն որ աստուծոյ է, Թանրընընը. մարմնովն, հոգւովն, այն որ
մարմնով է, հոգւով է. թէնտէքի, ջանտաքի:

անուանս երևի այդ. Մեղացային, մեղացայոյ. Ա: Վասն որոյ սորայոյ, դորայոյ, նորայոյ, և այլն, կարեն լինել և հոլովք ուղղականաց սորային, դորային, նորային, նոցային, և այլն. որք թէպէտ չեն գտեալ 'ի գիրս նախնեաց, այլ կան ուրեք ուրեք հոլովքն նորայնոյ, նորայնով, նորայնոց, նորայնովք, նոցայնոց, որք թուին յայնպիսի ուղղականս ակնարկել:

ԳԼՈՒԽ ԵՐՐՈՐԴ

ԵՐՐՈՐԴ ԱԶԳ ԲԱՌԻՑ

ՆԱԽԴԻՐ

254. Նախդիրք մասն են անուանց և դերանուանց՝ իբրև գործիք և միջնորդք հոլովից նոցին և ոչ այլպէս փոփոխմանց։ Բուն նախդիրք են ութքն և պարզ ձայնքն զ, 'ի, յ, ց, առ, ընդ, ըստ, որք եդեալ 'ի սկիզբն անուանց և հոլովից նոցա՝ 'ի այլպէս միտս փոփոխեն զնոսա. որպէս տեսաք զի արարին զ, 'ի կամ յ 'ի յատուկ հոլովս ինչ։ Այժմ տեսցուք օրինակօք և զայլ կերպս նոցա և զայլոցն։ — Հինքն զամենայն նախդիրս կից գրէին ընդ անուանն. այժմ միայն զ, յ, ց գրին այնպէս, այլքն զատ։

Զ

255. Ընդ տրականի

Հարկանել՝ զարկանել՝ զարկուցանել
զքարի (1), զգետնի.
Ծափ զծափի հարկանել.
Զկրծիւքն հարկանել.
Զահի հարկանիլ, զամօթի հարկանիլ.
զդողի կամ զդողանի հարկանիլ.
Սիրտ հարեալ զագահութեան. հարկանիլ զայոմ, հարկանիլ զախտի.
Ընկանել զգետնի.
Արխաբար զգլխի հարեալ. Շ.Ո.

Զգլխի հարկանել գետնի. Լ.

Լծանց զնաց ձեռն զձեռմի. Թ. ՊԱ.

Քարի զարնել, գետնին զարնել։

Ծափ ծափի զարնել։
Կուրծքին զարնել։
Վախ քաշել, ամօթ ըլլալ, դող ելլել։
Ագահութեան ընկած սիրտ մը. սաբանխ լինալ, մոլութեան մը լինալ։
Գետնին լինալ։
Կարձաբար գէմի ելլելով կամ գէմ գէմ զարնուելով։
Սատանային հետ զարնուիլ կամ գէմ ելլել։
Հանդարտ ժուռ գալով անցաւ գնաց։

---

(1) Տաղաչափին առացեալ է ևս. Մինչ հարկանի ոտքն ըզքարի. Շ.Ո.

256. Ընդ գործիականի (1)

Զտամբ, զգլխով, զինև.	Տանը, գլխուն չորս դին, իմ չորս դիս:
Զքաղաքաւն.	Քաղքին չորս դին, քովերը, մօտերը:
Քօղ արկ զերեսօք իւրովք.	Երեսը կամ երեսին վրայ քօղ ձգեց:
Արկանել զնովաւ ձորձս.	Անոր վրան լաթեր ձգել:
Արկանել զիւրև, զիւրեաւ, զանձամբ.	Վրան առնել, հագնիլ:
Ամենայն պակասութիւնք քո զինև.	Ամէն պակսութիւնդ իմ վրաս:
Հեղին արտասուք զերեսօք իւրեանց.	Երեսնէն վար արցունք թափեցին:
Զբազում իւիք զբաղել կամ զբաղնուլ.	Շատ բանի հետ զբաղիլ:
Զբանիւք առնել զոք.	Խօսքի բռնել մէկը:
Զմիմեամբք դիզանել.	Իրարու վրայ դիզուիլ:
Զնովիմբ ածեալ առէ.	Անոր վրայ կըբերէ կամ կաւելցնէ ու կըսէ:
Ածել զբոցով.	Բոցի վրայ դնել:
Մխել զորմով.	Դէպ 'ի պատը կամ պատին վրայ չռել:
Վազել զգետով, զբազում մարդկաւն, զբազում սքանչելեօքն.	Գետին վրայէն ցաթկել, բազմութեանը վրայէն ցաթկել. շատ հրաշքները ցաթկել անցնիլ:
Վազեցին զինև.	Ինծմէ վազ անցան, մէկ դի ելան:
Զցամաքաւն երթալ.	Ցամաքէն կամ ցամաքով երթալ:
Զոր ինչ ուսուցին մեզ՝ զայնու փութասցուք երթալ.	Ինչ որ սորվցուցին նէ մեզի՝ անով երթալ նայինք, անոր վրայ երթալ նայինք:
Դառնալ զհիւսիսաւ, զհիւսիսով երթալ, գնալ զմիւս լերամբն.	Հիւսիսի դին դառնալ, հիւսիսի դին երթալ, մէկալ լեռան դին երթալ:
'Ի սմանէ զհարաւով բացագոյն, հեռագոյն 'ի նմանէ զհիւսիսով.	Ասկէց հեռու հարաւի դին, անկէց հեռու հիւսիսի դին:
Զմիմեամբք պատճառել.	Իրար պատճառ բռնել, իրարու վրայ ձգել յանցանքը:
Զսրով երթալ.	Սարին վրայ ելնալ:
Զետեղիլ անդէն զտեղեաւն.	Հոն ան տեղը կայնիլ, կանգ առնել:
Զմիով տեղեաւ համագունդ զզօրսն դարմանել.	Մէկ տեղի վրայ ամէն զօրքը մէկէն պահել:
Զհասարակ կամ զմէջ գիշերաւ, զմիջաւուրբն, զինն ժամաւն.	Կէս գիշերուան մօտ, ճաշուկին ատենները, ինը ժամուն մօտ:
Ծիծաղին զինև. արհամարհել զնովաւ կամ զնովիւք. այպանել զբանիւք. կատակել զաղքատով.	Վրաս կըխնտան. քամահրել ան կամ բան մը. ծաղր ընել խօսքերը. խնդալ աղքատին վրայ:
Գայթագղին զմահուամբն.	Մահուանը վրայ կամ մեռնելուն համար կըգայթագղին:
Զմի ոմն 'ի բանի իւրում առնէր զհնարաւորութեամբն.	Մէկուն հետ խօսքը մէկ կընէր ճար ճարակ գտնելու համար:

(1) Այս է զոր մեք ուրեք ուրեք զայս նախդիր-գործիական առեալ յընթացս քերականիս, այլ դարձուածային հոլով յանդգնեալ. զի չէ իսկ յատուկ հոլով, և զի ըստ այնմ զամենայն նախդրաւոր բառ հարկ էր հոլով ասել և դնել 'ի կարգին (20. էջ 7. ծան):

Անփոյթ առնել զխրատու.

Անցանել զգետովն.
Անցանել զօրինօք, զուխտիւ, զբա-նիւ, զհրամանաւ.
Զանց առնել զխրատու, զիմաստու-թեամբ, զփրկութեամբ, զաղքատօք.

Բանն զմեօք զանց առնէ.
Զնորա պատուիրանաւն զլացաք.
Եդ նոցա տեղի 'ի վերոյ կոչնականացն իբրև զերեսուն արամբ.
Ընթանալ անցանել զնովաւ.
Զանցանել զնոքօք.
Սպառնալիք մահուանն անցին զնոքօք.
Անցին զմտաւ.
Զմօք զառանցեալ (մարդ).

Անցանել զինւք, անցցէ զինև բաժակս այս, հոգի անց զինև.

Անցանել զաւուրբք, զաւուրբք բազ-մօք.
Փղապետն այր զարամբ զինքն 'ի միջոյ անտի 'ի բաց մերժէր.
Եղեր զխրատով նորա.
'Ի վեր քան 'ի վեհ էր զոլեօքն.
Անցոյց զքև զմեղս քո.
Զանցուցանես զքև զպարգևս.

Անցուցեր զամենեքումբք, գերազան-ցեաց զամենեքումբք.
Զմրկածին օդովք անցուցանիցեմք.
Անցանել՝ զանցանել՝ զանցուցանել զինւք, զամամբ.
Թեթևութեամբ առաւելուլ զբազմօք.
Զերկօքումբք թևանալ.
Ոմանք զձիւնաթոյր սպիտակութեամբ ցայծ փայլեն, մինչ, և այլն.

'Ի պատիւ զմիմեամբք ելանել, զմեօք ելանեն, զմեօք առնեն ելևել.

Զմտաւ ածել.
Ածել զիւրև. գալ զնովաւ.

Զնորա սիրովն գալ, զգլովք գալ, զանձամբ գալ.
Սարսափումն գայ զոսկերօքն.

Զգուշանալ զպատուիրանօք.

Զձեռօք ածել զայլն.

Անհոգ ըլլալ խրատի, խրատի համար հոգ չտանիլ։
Գետը անցնիլ։
Օրէնքը, ուխտը, խօսքը, հրամանը չպահել։
Խրատի, իմաստութեան, փրկութեան հոգ չտանիլ, աղքատները չնայիլ՝ ձգել անցնիլ երթալ։
Բանը մեզմէ կը փախչի, կը մոռցուի։
Անոր պատուիրանին անհոգ եղանք։
Կանչուածներէն երեսուն մարդու չափ վեր տեղ տուաւ անոնց։
Վազել անցնիլ ան։
Անցնիլ անոնք։
Մահուան վախը անցաւ անոնցմէ։
Մտքէս ելան։
Խելքէն ելած, խելքը կորսուած (մարդ)։
Թողուլ անցնիլ բան մը, անցնի իզմէն աս բաժակը, հոգին իս թողուց ան-գաւ։
Օրերը անցնել, շատ օրեր անցնել, ծերանալ։
Փիղերուն իշխանը մէկէն մէկալը անց-նելով մէջ տեղէն կըկրզէր։
Անոր խրատէն դուրս ելար։
Ամէնքներէն վեր էր։
Անցուց քեզմէ, վերուց քեզմէ մեղքդ։
Կանցնես քեզմէ քան վայելդ պարգև-ները։
Անցար ամէնը, անցաւ ամէնը քան ամե-նէն վեր եղաւ։
Հովու օդերէն վեր անցնինք։
Բանէ մը, մէկէ մը վեր ըլլալ, գերա-զանցել։
Թեթևութիւնով շատերէն վեր ըլլալ։
Երկուքէն ալ ան դին թռչիլ անցնիլ։
Մէկ քանին ձիւնի ճերմակութենէն վեր քան անդին ինչուք անչափ կը փայ-լին, որ, և այլն։
Ուրիշը պատուելու՝ իրարմէ առաջ անցնիլ. մեզմէ առաջ քան վեր կանց-նին։
Միտքը բերել, մտածել։
Իրեն քաշել. անոր փակչիլ, խելքը միտքը տալ։
Անոր սիրուն իյնալ, գլոց եռևէ ըլ-լալ, ինք զինք հոգալ՝ սիրել։
Ոսկորները դող կիյնայ, սարսուռ կիյ-նայ։
Պատուիրաններուն հոգ տանիլ, աղէկ նայիլ։
Մարդը ձեռք ձգել։

Բարձ մի դոյզն ընդ գլխովն կայր ·	Հաստարակ բարձ մը կար գլխին տակը:
Զբաղում աւուրբք անճաշակ լինել, պահել զվեց աւուրբք ·	Շատ օրերով անօթի մնալ կամ բան մը չուտել, վեց օր պաս պահել:
Կարծեք զմտօքն անկանել ·	Միտքը կարծեք գալ:
Զանարժան սիրով հարկանել ·	Անվայել սիրոյ իյնալ կամ զինքը տալ:
Զգոլս հարկանել ·	Գող ելլել:
Զառաջեաւ իւրով, զիւրով առաջև ·	Իր առջին, իր առջևը:

257 · Ընդ բացառականի (1)

Ասել զնմանէ, լսել զնմանէ ·	Ըսել՝ լսել անոր վրայ, անոր համար:
Խորհել զնմանէ, խօսել զթռչնոց, ասել զձէնջ ·	Անոր վրայ մտածել, թռչուններուն վրան խօսիլ, ձեր վրայ կամ ձեզի համար ըսել:
Տրտնջել զքէն, քրթմնջել զքէն ·	Քեզմէ տժգոհալ, քու վրադ տըրտըռալ:
Ունիցի ինչ խէթ զքէն ·	Քեզի դէմ քէն ունենայ:
Գոհանալ զաստուծոյ ·	Աստուծոյ շնորհակալ ըլլալ:
Բերէին համբաւ չար զՅովսեփայ · եւ համբաւ զնմանէ ·	Չար լուր կըբերէին Յովսեփին վրայ, զրոյց ելաւ անոր վրայ:
Կարծել զումեքէ, յիշել զումեքէ ·	Կարծել՝ յիշել մէկումը վրայ, մէկը:
Զմիմեանց հոգայցեն անդամքն ·	Անդամները մէկմէկու վրայ հոգ տանին:
Թէ ՚ի բնէ չար էր, ոչ զբարւոյ վկայ էր աստուած ·	Թէ որ բնութեամբ չար ըլլար, բարի ըլլալուն աստուած չէր վկայեր:
Ունել, առնուլ, ձգել զձեռանէ ·	Ձեռքէն բռնել, ձեռքէն քաշել (մէկը):
Ունել զլեզուէ նորա ·	Անոր լեզուէն կամ լեզուն բռնել:
Ունել, բուռն հարկանել զնմանէ, զոտանէն ·	Բռնել ան, ոտքէն բռնել:
Կախել զծառոյն, զփայտէ ·	Ծառէն վար կախել, փայտի վրայ կախել:
Կախեալ կալ զումեքէ, զիմեքէ ·	Մէկէ մը, բանէ մը կախուիլ, անոր նայիլ, անկէց ըլլալ, անոր հետ կապուիլ:
Գիր զգրոյ կախելով անաչառ բերել զհեգենայն ·	Գիր գրի կապելով գիրքու հեգերը վրայ բերել կամ ըսել:
Կախիլ զեզերաց, զորեցունց ոտնոց ·	Եզերքներէն կախուիլ, չորս ոտքէն կախուիլ:
Կապել զորթոյ, զգնդակէն (որթոյ).	Որթին վրայ կամ որթէն կապել, որթի նոր ծիլէն:
Կապել զաւետարանէն ·	Աւետարանին վրայ կապել:
Անդամք զմիմեանց կապեալ կան ·	Անդամները մէկզմէկու կապուած կը կենան:
Զուանն՝ զորմէ կայր ·	Զուանը՝ որուն վրան էր:
Գումարեալ էք զաստուծոյ ·	Աստուծոյ վրան թափեր էք:
Յորդէր բանն զնմանէ ·	Խօսք խօրաթան կըշատնար անոր վրայ:

(1) Այս այն է՝ զոր աստ անդ ըստ նախդրէ բացառական կոչեմք մեք, և այլք անձնայն՝ պարագական հոլով ասացին:

Առաքել գալ ջրոյ, ցորենոյ ·

Յղել գալ զումեք · երթալ զիմեք ·

Գային հասանէին կոչնականք զմեծին Սահակայ ·
Դեսպան առնել զումեք ·
Առաքել զտեառնէ հրովարտակս նախատանաց ·
Հուր հարկանել զքաղաքէ ·
Գալ զումեքէ ·
Կարօտել զնմանէ · զանցաւոր կենաց կաթոգին ·
Զանց առնել զումեքէ, զիմեքէ ·

Պար առեալ զմիմեանց ·

Տիրել զմարդոց · Ձ ·
Հասին զգլխով նորա և ընկեցին ըզ-պարսպէ · ԵՓ ·
Զչանթակէզ հրոյն ապրեցաւ · Ե ·
Զմիոջէ սկսեալ 'ի տասն աւար-տեաց · Լ ·
Հարցի զծերոյ իմոյ և ասացի · · և նա ասէ · ՎՐ ·
Զձեռանէ ձգել զբազմութիւն չան-ցըն · Պ ·

Ջրի համար, ցորենի համար խաւ-րել գալ։
Խաւրել՝ գալ մէկումը համար, բանի մը համար երթալ։
Կուգային կը հասնէին մեծին Սահա-կայ համար հրաւիրողներ ։
Դեսպան խաւրել մէկումը համար ։
Աստուծոյ վրայօք նախատական հրո-վարտակներ խրկել։
Քաղքին կրակ տալ։
Մէկին վրայ ելլել, վրան վազել։
Կարօտնալ անոր · անցաւոր կեանքի սիրահարած ։
Մէկը, բան մը թողուլ անցնիլ, չհո-գալ, վազ անցնիլ։
Մէկմէկու վրան կամ չորս դին պա-տած ։
Մարդիկներուն վրայ տիրել։
Գլուխը կտրեցին ու պատէն վար նե-տեցին ։
Երօղ մրկօղ կրակէն ազատեցաւ ։
Մէկէն սկսելով մինչեւ տասը լմնցուց ։
Իմ ծերուս հարցուցի ու ըսի · · ան ալ ըսաւ ։
Ընկերուն բազմութիւնը ձեռօքով քա-շել տանիլ։

258 · Ընդ նախդրիւ հոլովս (21), որ է հայցականն, նշանակէ եւ գործիականն, նախդրիւ տրականն կամ 'ի մէջ

Զայս օրինակ գրել, խօսել ·
Պսակել զպսակ ·
Եհարց զնա, հարցից զձեզ (1) ·
Զամենայն աւուրս, զտիւ և զգիշեր, զամառն և զգարուն ·
Եղև սով զերիս ամս ·
Գնալ զճանապարհ ·

Աս կերպով գրել, խօսիլ։
Պսակով պսակուիլ։
Հարցուց անոր, հարցնեմ ձեզի ։
Ամէն օր, գիշեր ցորեկ, ամռան ու գարնան ։
Սով եղաւ երեք տարի ։
Ճամբայ երթալ։

(1) Որպէս 'ի դոսա, երևի և այլ ուրեք ․ վարեալ ըրր ․ կամ ── 'ի, եթէ չիցէ վրիպակ · որպէս 'ի Յուդիթ ա · 7, 8, 9, 10, 18 · ուր յան-զգաստս հայեցեալ թուի թարգմանչին 'ի յոյն հայցականն, որոց նախդիրն յառաջ կայ ։ Բայց ընդ ──էն բայի կայ և 'ի Մարկ · Է · ժա · Եթէ ասիցէ ոք ցհայր կամ զմայր ։ Եթէ ոք ասասցէ զձեզ, թէ զի՞ լուծանէք ։ Եւ յԵՓ · Ասես դու զիս · Ասիցեն զիս · Այսպէս ասիցեմք զմիմեանս · Ասիցէ եղբայր զեղբայր · Փիլիսոփայքն ասէին զնոսա ։ Եւ յՈսկ · հատ · Գ · Զասիցեմք զոք 'ի ժամանակին յայնմիկ՝ թէ տուք մեզ իւղ ։

Անցանել զգետ, զչափ, զսահման, զկարգ.	Գետը՝ չափը՝ սահմանը անցնիլ. կարգէն դուրս ելլել:
Նորա երախտիքն անցանէին զամենայն. անցանել զայնոսիկ.	Անոր աղէկութիւնները ամէն բանէ վեր էին. անոնք անցնիլ, անոնցմէ վեր ըլլալ:

259. Բազում ուրեք հասարակ անուանք առանց զ նախդրին եւ հայցական են, և ասին աննախդիր կամ անորոշ հայցական. որպէս, հաց ուտել, շինել տուն, խօսել բանս:

Ի, Յ

260. Ընդ տրականի, որ չիցէ նման բացառականի (1)

'Ի սերման, յաղբեր, յայրի, 'ի զարդու, 'ի փոքու, յազգի, յանձին իւրում, 'ի հօր իմում, յաւուր յայնմիկ.	Հունտի մէջ, աղբիւրի մէջ, քարայրի մէջ, զարդի մէջ, քչի մէջ, ազգի մէջ, իր անձին մէջ, հօրս մէջ, այն օրը:
'Ի թեւի, 'ի թղթի, 'ի մարմնի, 'ի գրի, 'ի գբի, 'ի ծովի, 'ի պատժի, յամենայն ամանի, 'ի բերանի, 'ի միում յանգամի, յօդի.	Թեւի մէջ, թղթի մէջ, մարմնոյ մէջ, գրքի մէջ, գուբի մէջ, ծովի մէջ, պատժի մէջ, ամէն ամանի մէջ, բերնի մէջ, մէկ անգամի մէջ, օդուն մէջ:
'Ի չափու ունել.	Չափի մէջ պահել կամ բռնել:
Վաղիւ 'ի սոյն կամ 'ի նմին ժամու.	Վաղը աս ժամուս կամ աս ժամուս մէջ:
'Ի տեղւոջ, 'ի տարւոջ, յոգւոջ, 'ի դիւրոջ, 'ի հարթոջ.	Տեղի մէջ, տարւոյ մէջ, հոգւոյ մէջ, դիւր տեղի մէջ, տափակ տեղի մէջ:
'Ի մարդում, 'ի գեղեցկում մասին.	Մարդուս մէջ, աղուոր մասի մէջ:
Յիմ, յիմիք, յումեմն կամ յումեք, յիս, 'ի մեզ, 'ի քեզ, 'ի ձեզ, յինքեան, 'ի նմա, յորում, յայնմ, յայնմիկ, 'ի նմին, 'ի քոյում.	Ինչ բանի մէջ, բանի մը մէջ, մէկումը մէջ, իմ մէջս, մեր մէջը, քու մէջդ, ձեր մէջը, իր մէջը, անոր մէջը, որուն մէջը, անոր մէջը, քուկինիդ մէջը:
Հարկանել 'ի դստերն, 'ի կնոջն, 'ի նմա, 'ի կարասւոջ.	Զարնուիլ կամ աչք տնկել աղջկանը, կնկանը, անոր, ստացուածքի:
Չգտանեմ ինչ վնաս յառն յայսմիկ.	Աս մարդուս վրայ յանցանք մը չեմ գտներ:
Կալ, նստել, ագանել 'ի լերինն.	Լեռը կամ լեռան վրա կենալ, նստիլ, մնալ:
Ել 'ի լերինդ բարձու, ելին 'ի սուրբ լերինն, տանել 'ի լերինն.	Ելիր բարձր լեռդ, ելան սուրբ լեռը, լեռը տանիլ:
Հեծուցանել, հեծանել 'ի ջորւոջ, 'ի ձիոջ, նստել 'ի յաւանակի, զերիվարն յորում հեծանէր.	Հեծցնել, հեծնալ ջորին, ձին կամ ջորիին վրայ, ձիուն վրայ, էշը կամ իշու վրայ նստիլ, ձին՝ որուն վրայ կը հեծնար:

(1) Որպիսի են ե օրինակք ա հոլովմանն, բ, գ, ե, զ հոլովմանց: Չորրորդ հոլովման անուանք եզակի յայս մասս սովորաբար զնախդիրն 'ի, յ, առնուն փոխելով յերրորդ հոլովումն, որպէս ասացաք 'ի 134 և տեսանես իսկ յօրինակդ 'ի բնի, 'ի բղբի, և այլն: — Այս Ի, յ նախդրիւ հոլով է՝ զոր մեք ուրեք ուրեք ներգոյական անուանեմք, այլք ներգոյական հոլով յատկապէս և յաւելորդս:

Բեւեռել 'ի խաչի, բարձրանալ 'ի խաչին.
Պետրոս եկն 'ի տապանին. ՇՌ.

Խաչի վրայ գամել, խաչին վրայ բարձրանալ:
Պետրոս եկաւ գերեզմանը:

261 · Իսկ յորս տրականն նման է բացառականի, որպէս և յամենայն յոգնականս, ընդ նախդրիւ հոլովս՝ փոխանակ զայի հայցականին եդեալ (21)· երբեմն և յոչ նմանսն բացառականի

'ի մարդն, 'ի ջուրն, 'ի քուն, 'ի ծոց իւր, յոգի իւր, բարկացուցին զբարձրեալն յանջրդի.
'ի միում սեղան, 'ի բերան իմում, 'ի ծոց իւրում, 'ի գլուխ իւրում, 'ի գիրս յայսմիկ:
'ի սերմանս, 'ի համերս, յայրս, 'ի թուղթս, 'ի փոքունս, յազգս, յանձինս, 'ի բարիս.

Յամսս, յինքեանս կամ յիւրեանս, 'ի նոսա, յայնս կամ յայնոսիկ, 'ի նոսին.
'ի տուն, 'ի տաճար, 'ի սիրտ, յոր այր յետոյ բնակեցաւ.
'ի ժողովուրդ օտար՝ յօտար երկրի.
Վաղիւ 'ի սոյն ժամ, յամենայն ժամ և յամենայն օր.
Կայր յաղօթս յինն ժամն.
Արար զայն 'ի ստուեր.
Պարտեցաւ 'ի պատերազմ անդր.
Գրեալ է 'ի մարգարէութիւնն Եսայեայ.
Յանձն իւր, 'ի մասն ինչ միայն.

Մարդուն մէջ, ջրին մէջ, քունի մէջ, իր ծոցին մէջ, իր հոգւոյն մէջ, սրդողցուցին աստուած ջուր չեղած տեղը:
Մէկ սեղանի մէջ, իմ բերնիս մէջ, իր ծոցին մէջ, իր գլխին մէջ, աս գրքիս մէջ:
Հունտերու մէջ, համերու մէջ, քարայրներու մէջ, թղթերու մէջ, պզտիկներու մէջ, ազգերու մէջ, անձինքներու մէջ, բարիներու մէջ:
Մէկ քանիին մէջ, իրենց մէջ, անոնց մէջ:
Տան մէջ, տաճարի մէջ, սրտի մէջ, որ քարայրին մէջ ետքը բնակեցաւ:
Օտար ժողովրդի մէջ՝ օտար երկրի մէջ:
Վաղը աս ժամուս, ամէն ժամ ու ամէն օր:
Աղօթք կ'ընէր ինը ժամուն:
Շուքի մէջ գործեց ան բանը:
Ան կռուին մէջ յաղթուեցաւ:
Գրուած է Եսայիին մարգարէութեան մէջը:
Ինք իր մէջը, մինակ մէկ մասին մէջը:

262 · Երբեմն և ընդ տրականս նմանս բացառականի, որպիսի են Ա. օրինակի Ա. հոլովմանն, Գ. և Ե. հոլովմանցն

Բնակեցաւ 'ի հանոյ քում Լաւոդեայ և 'ի մօր քում Եւնիկեայ. Ա.
Ունի յարարածոյ իւրում զզօրութիւն լուսոյն. Վ.
Յառօրեայ կենցաղոյս գոյզն ինչ չարչարել յանիրաւ մարդոյ. Ս.
Զանձինս 'ի չափոյ ունէին. Ո.
Հեծանել 'ի յիշոյ.
Զաստեղաց պարուսն յօդոյ. ՇՌ.
Եմք 'ի ճշմարտի որդւոյ նորա. Ա.
'ի միում ոգւոյ սնուցանել. Ի.

Գտնուեցաւ քու Լաւոդիա մամուդ ու Եւնիկէ մօրդ մէջը կամ վրան:
Իր շէնքին մէջը ունի լոյս տալու ուժը:
Անցաւոր կեանքիս մէջ քիչ մը չարչարուիլ անիրաւ մարդիկներէն:
Իրենք զիրենք չափի մէջ կը պահէին:
Իշու վրայ կամ էշը հեծնել:
Աստղերուն պտոյտը օդուս մէջ:
Անոր ճշմարիտ որդւոյն մէջն ենք:
Մէկ հոգիի մէջ պահել:

263. Ընդ գործիականի առկայ ուրեք

Տիրել յեզերս ծովուն. Ա.	Տիրել ան ծովին եզերքը :
Բնակել 'ի նոյն գետեզերսն. Խ.	Ան գետին եզերքը բնակիլ :
Բազումք ոչ սահմանեալ զատանին 'ի Թուական քանակաւն. Ե.	Շատերը յայտնի չըլլար զատուիլը Թուոյ չափու մէջ :
Բնակեալսն յինքեան աստուածովն. ԼԲ.	Իր մէջը բնակած աստուծովը :
'ի նովին կեալ. ԵՓ.	Անոր մէջը ապրիլ :
Ընդարձակեցեր զգնացս իմ 'ի ստորև իմով. Ա.	Ճամբաս լայնցուցիր իմ տակս :

264. Ընդ բացառականի նշանակէ եւ

'ի բազում ամաց լինել, 'ի բազում ամաց եկի.	Շատ տարիէ 'ի վեր ըլլալ. շատ տարիէ 'ի վեր եկայ :
Շրջել 'ի ցայգ.	Գիշերանց պտըտիլ կամ ժուռ գալ :
Տկար յոտից, փոքր յանձնէ, յերկոցունց ձեռացն աջողակ, յերեսաց պայծառափայլ.	Ոտքերովը տկար, մարմնով պզտիկ, երկու ձեռքովն ալ յաջող, երեսով պայծառ :
Հիւանդանալ 'ի լերդէ.	Լերդովը կամ լերդէն հիւանդանալ :
Յականէ յանուանէ ճանաչել.	Երեսովը անունովը ճանչնալ :
Խնդրել զաստուած 'ի բնական օրէնաց.	Բնական օրէնքովը փնտռել աստուած :
'ի բերանոյ ուսանել.	Բերնով կամ բերնուց սորվիլ :
'ի բանից զնոյն պատմել.	Խօսքով ալ նոյնը պատմել :
'ի հասարակաց հաւանութենէ.	Ամենուն հաւանութեամբը :
Յարուեստէ բժիշկ, յազգէ պոնտացի, անարգ յազգէ, 'ի բարուց խըժդըժագոյն.	Արհեստով բժիշկ, ազգով պոնտացի, ազգին գիծէն ցած, բարքով կամ բարուց գիծէն բարբարոս :
Տանել 'ի քրտանէ նորա Թաշկինակս.	Անոր քրտինքով կամ քրտինքոտ մահրաման տանիլ :
Անթիւ 'ի բազմութենէ. յալեաց ծեր.	Շատութենէն կամ շատութեանը համար չհամրուելու. ձերմակ մազերով ծեր :
Փախեաւ 'ի բանիցս յայսցանէ.	Աս խօսքերուն համար փախաւ :
Յայսմանէ սպանին, յայնմանէ խընդրէր փախչել.	Ասոր համար մեռուցին, անոր համար կուզէր փախչիլ :
Պատիժս կրեսցէ 'ի ստամբակութենէն.	Անհնազանդութեանը համար պատիժ քաշէ :
Օգնական 'ի թշնամեաց, 'ի հակառակորդաց.	Թշնամիներու՝ կռուողներու դէմ օգնական :
Աշտարակ ամուր կամ հզօր յերեսաց հեթանոսաց կամ թշնամւոյն.	Հեթանոսներուն կամ թշնամիին դէմ ամուր աշտարակ, կամ հեթանոսներէն՝ թշնամիէն պահող ուժով աշտարակ :
Յամէ եւ հասցես.	Տարիէ մը ետքը կամ գալ տարի կուգաս :
Յայգուէ, 'ի տուէ, յօրէ.	Առտուանց, ցորեկը, մէկ օր կամ մէկ օրուան մէջ կամ մէկ օրէն ետքը :
Կալ յաջմէ, 'ի ձախմէ, 'ի հիւսիսոյ, 'ի կողմանց հիւսիսոյ.	Կենալ աջ դին, ձախ դին, հիւսիսի դին, հիւսիսի կողմերը :

Դնել 'ի չորեցունց կողմանց սեղանոյն.	Սեղանին չորս դին դնել:
Բնակել յուսոց կամ 'ի թիկանց լերինն.	Լեռանը ուսին կամ կռնակին դին բնակիլ:
Խոտորեցոյց զնա 'ի կողմանց գրանն.	Մէկ դի քաշեց տարաւ գրանը քովէրը:
'ի պարտուց կողմանէ համարել.	Պարտքի տեղ սեպել:
Ասել, խօսել, լսել յունկանէ.	Ականջն 'ի վար ըսել, խօսիլ, լսել:
'ի ձեռանէ ուրուք.	Մէկին ձեռքին տակը եղող, մէկին երկրորդը, մէկին ետեւէն երկրորդ :
Տայր նմա յիւրմէ ձեռանէ իշխանութիւն մեծ. Բ.	Կուտար անոր մեծ իշխանութիւն իր մէջէն կամ իր ձեռքին տակը :
Անցանել 'ի սոցանէն, վասն զի չեն պիտոյ. ԵՆ.	Ասոնք Թողուլ անցնիլ, վասն զի պէտք չեն :

263. **Փոխանակ զայի հայցականին, կամ թէ առել՝ ընդ նախդրիւ հոլովս (21) յամենայն հոլովմունս, որ է Նախդրիւ տրական**

Երթալ, մտանել, գտանել 'ի տուն, 'ի քաղաք.	Տուն, քաղաք երթալ, մտնել, գտանալ :
Հայել յերկինս, 'ի խաչ հանել.	Երկինք նայիլ, խաչը հանել.
Թողուլ 'ի նա, յընկերն.	Անոր Թողուլ, ընկերոջը Թողուլ:
Արձակեա զկինդ յայր իւր.	Խաւրէ սա կնիկը իր էրկանը :
Եկն 'ի նա, 'ի Թզենին.	Եկաւ դէպ 'ի ան, Թզենի ծառին եկաւ.
Յաղօթս կացցեն 'ի Ճանապարհս երկրիս այսորիկ.	Դէպ 'ի սա երկրիս Ճամբան աղօթք ընելու ըլլան :
Ածին և զնոսա յառաջինն ընկերան.	Բերին անոնք ալ կորիճ ընկերներուն քովը :
Երթ յայս անուն, այսպիսի ինչ ասա.	Գնա սա մէկուն՝ սանկ ըսէ :
Որ խօսէր յիս, որ տայցն 'ի նա.	Որ ինծի կըխօսէր, որ ըսաւ անոր :
Գրել յամենայն հեթանոսս, գրել 'ի հարազատ նորին.	Ամէն հեթանոսներուն գրել, անոր եղբօրը գրել:
Նստաւ տապանն 'ի լերինս Արարատայ.	Տապանը Արարատայ լեռները նստաւ կամ լեռներուն վրայ :
'ի լերինս մեծամեծս զարմանալ.	Մենծ մենծ լեռներուն վրայ զարմանալ:
Համարել 'ի մարդիկ.	Մարդու տեղ դնել:
'ի բերանս տապալել.	Բերնիվս 'ի վար կամ երեսի վրայ իյնալ:
'ի հող դառնալ.	Հող կորիլ:
'ի խրատ առել, խնկել 'ի նշան պատւոյ.	Խրատի համար ըսել, պատիւի նշան ըլլալու համար խնկել:
'ի մեղս մարգարէից.	Մարգարէներուն մեղքին համար :
'ի սոյն իսկ խոստացեալ է.	Ասոր համար ալ խոստացուեր է :
'ի լսել եկեալ եմ, 'ի տեսանել, 'ի շինել, 'ի տնկել, 'ի կեցուցանել.	Լսելու կամ լսելու համար եկեր եմ, տեսնելու, շինելու, տնկելու, ապրեցնելու :
Յերթալ իւրում, 'ի գալն.	Երթալնինի, գալնինի, երթալուն՝ գալուն առենը :
Մեղանչել յաստուած, 'ի հրամանս կամ 'ի պատուիրանս նորա, յիս մեղանչէ.	Աստուծոյ կամ աստուծոյ դէմ մեղանչել, անոր հրամաններուն կամ պատուիրաններուն դէմ, ինծի կամ ինծի դէմ կըմեղանչէ :

Լսել 'ի ձայն, կատարել 'ի սուր սուսերի, 'ի զօրութիւն բազկի իւրոյ ·	Ձայնով լսել, թրով ջարդել, իր թևին ուժովը :
Վառել 'ի զէն և 'ի զարդ ·	Զէնքով ու զարդով հագուիլ կամ պատրաստուիլ :
'Ի պատճառս ձեր, 'ի պատճառս ագահութեան ·	Ձեր պատճառովը կամ ձեզի համար, ագահութեան համար :
Սկսեալ յԱդամայ մինչ առ մեզ ·	Ադամէն սկսած մինչուք մեզ :
Մերձեցան յընդերեկին ·	Դէպ 'ի իրիկուն մօտեցան :
Յընդերեկս աւուրն ·	Իրիկուան դէմ, օրը իրիկուն ըլլալու ատենները :

266 · Նախդիրն յ դնի երբեմն և 'ի բաղաձայնէ սկսեալ բառս՝ որք ըթիւն ասին, կամ յորս նուրբ իմն ըթ գոյ (5) · որպէս, յսկիզբն, յսկզբան, յստուգոջ, յստացուածոց, յզգեստից, յշտեմարանս · յսաղմ, յսխտ, յընգունս, յսամկաց, յսոճկաց, յՍեբեկայ քեռէ իւրմէ, յսշտունեաց · Յսամիկ ազանց միջի ծածկեալ · ՇՍ · որ առելի է յսամիկ երկամանիկ, ոչ յըսամիկ (1) · 'ի յՐախար · 'ի յղեակս, յղեացեն, յղեացեոց, յՂուկաս, յՂազարէ, յՂազարու առակէ : Ըստ որում և զհոլովական ը զեղչեալ՝ գրեն երբեմն յղձից, յղձանաղն, փոխանակ յըղձից, յըղձանաղն (2) :

267 · Երբեմն ուրեք և - վարեալ ընդ ձայնաւորս իբր 'ի կամ յ, մանաւանդ առ տաղաչափս · որպէս, Եւ ոչ նայդմանէ պատկառիս · Գ.Ն. : — Իւ ծեռեալ բնութենէս ասող լուսոյ ծագեալ · ԵՐ : Փափաքեցի ևւ րոպքանչիւր բան կենսատու · ՇՍ :

Ց

268 · Ընդ գործիականի առկայ ուրեք

Յորքան աւուրքս եղև · Ս ·	Քանի օրը, քանի օրուան մէջ որ եղաւ :
Խօսել մինչև ցմէջաւուրքս · ՎՐ ·	Խօսիլ մինչուք կէսօր, մինչուք օձորսակ

269 · Փոխանակ զայլ հայցականին, կամ թէ առկ՝ ընդ նախդրիւ հոլովս (21)

Յարքայ, ցծերս, ցիս, ցինքն, ցնոսա ·	Արքային, ծերերուն, ինծի, իրեն, անոնց :
Հարցին ցնա, ցորս և ասէր ·	Հարցուցին անոր, որոնց կըսէր ալ :
Որ խօսէր ցիս ·	Որ ինծի կամ դէպ ինծի կըխօսէր կոր :
Յայդ վայր, գայր ցսեղին ցայն ·	Ինչուք հոս, կուգար ինչուք ան տեղը :
Ցերեկոյ, ցերեկ · ցաւուրսն ցայնոսիկ ·	Ինչուք իրիկուն · ինչուք ան օրերը :
Երթիցուք ցԲեթղահէմ ·	Երթանք ինչուք Բեթլէհէմ :

---

(1) Թէ – և ք և ղ 'ի սկիզբն ըթիւ ասին երբեմն, վկայեացեն ընդ այլս և այս չափաւ տողք · 'Ի սղանոցլեաց Ըսափաակին · Ըսըմբռքարս անդուստ հասեալ · Ըսրաբունից վարդապետն : Ըղեկավարք և նաւաստիք · ՇՍ :

(2) Գտանի ուրեք 'ի գրչագիրս և բնական ը զեղչեալ և գրեալ յղձոյ, յղձանէոյ · բայց կիրթ ոչ է :

Անդ լինիջիր յորժամ ասացից քեզ .

Յորքան ընդ իւրեանս ունիցին .
Յե՞րբ է այդ , յե՞րբ փորձես .

Ուտել ցայգ , ցարբենալ .

'Նոյնալափ կալ ցբուն .
Եթէ ցկաղութիւն միայն իցեն իրքն .

Ցմեծ ժամս .
Ցայն վայլէն կամ ցայնքան՝ մինչեւ , մինչ զի .
Ամենայն ինչ ցմեզ ապաստան է .

Յո՞ր խնդրէ .
Մինչեւ ցընդերեկս , մինչեւ ցընդերեկս աւուրն .
Ինքն ցինքն ասել , ասել ցմիտս իւր .

Հոն կեցիր ինչուք որ ատեն որ ըսեմ քեզի :
Քանի որ հետերնին ունենան նէ :
Ինչուք ե՞րբ է ատ , ինչուք ե՞րբ կամ քանի՞ մէկ կըփորձես :
Ուտել կշտանալու չափ , կուշտ մը , ինչուք գինովնալու չափ :
Ինչուք ետքը անանկ կենալ :
Թէ որ բանը ինչուք կաղութեան չափ ըլլայ նէ :
Երկան ատեն , ինչուք երկան ատեն :
Անչափ կըվայլէն կամ ինչուք անչափ՝ որ :
Ամէն բան մեզի միայն յանձնուած է կամ միայն մեր ձեռքն է :
Ուրմէ՞ն կը խնդրէ :
Ինչուք իրիկուան դէմ , ինչուք օրը իրիկուն ըլլալու ատենները :
Ինքն իրեն ըսել , մտքին մէջ ըսել :

ԱՌ , ԱՌ 'Ի

270 . Ընդ տրականի

Առ ահին , առ վշտին , առ ամօթոյ , առ չարութեան .
Առ չժուժալոյ , առ ուղղելոյ , առ յուղղելոյ .
Առ 'ի անգիտութեան , առ 'ի թիւրելոյ զիրաւունս , առ 'ի կատարելոյ .

Առ արքայի , առ դատաւորին , առ քեզ , առ նմա , առ մարդկան , առ որում կամ առ ում գտցի .

Առ ափն գետոյն , կային առ խաչին , առ մեզ ագիր .
Առաքինութիւն առ անզգամութեան զանազանեալ է , առ իմում թերութեան .
Առ 'ի ծովուն .
Առ հայելւոջ , առ 'ի յերկրի , առ կամ առ 'ի յեբրայեցւոց թղթին .
Առ եւեղ սատակել .
Այսպիսի անուամբք վարիլ առ աստուծոյ .
Բամբասանս յօդել առ ընկերին .
Կալ հնալ առ պատուիրանին .
Զհնազանդութիւն առ իշխանին Գրիգորոյ ցուցանել .
Առ կնոջն այնմիկ ցուցաւ .

Վախուն համար , ցաւին համար , ամօթի համար , չարութեան համար :
Չգիմանալուն համար , շտկելու համար :
Տգիտութեան համար , իրաւունքը ծռելու համար , կատարուելու համար :
Արքային առջին կամ քովը , դատաւորին առջին , քու քովդ , անոր քովը , մարդիկներուն առջին կամ քովը , որուն քովն որ գտուի նէ :
Գետին եզերքին մօտ , խաչին քովը կեցեր էին , մեր քովը կեցիր գիշերս :
Առաքինութիւնը չարութեան քովը լաւ է կամ վեր է , իմ պակասութեանս քովը :
Ծովին մօտ , ծովին քով :
Հայելին մէջը , երկրիս մէջը կամ վրան , եբրայեցւոց թղթին մէջը :
Հոն տեղը սատկեցնել :
Ասանկ անունները բանեցնել աստուծոյ վրայ :
Բամբասանք ընել ընկերոջը վրայ :
Պատուիրանին վրայ հաստատ կենալ :
Գրիգոր իշխանին հնազանդութիւն ցուցնել :
Այն կնկանը ցուցուեցաւ :

Եթէ առ մարդոյ այսպիսի, որչափ եւս առաւել առ Քրիստոսի .	Թէ որ մարդու առանկ, որչափ աւելի Քրիստոսի :
Առ սմա գրեաց, Նախանձ առ միմեանց կալան .	Ասոր գրեց, իրարու նախանձ ունեցան :
Ծանուցանէր առ ջերմ սիրողաց .	Մօտ կամ սրտանց բարեկամներուն կիմացնէր :
Մի առ միոյ պարգեւ տային . Ը Ռ .	Մէկը մէկալին կամ մէկմէկու պարգեւ կուտային :
Առ մերում Թագաւորին .	Մեր Թագաւորին հետ :

271 . Ընդ գործիականի

Զի՞նչ է յարդ առ ցորենաւ .	Յարդը ցորենին քովը ի՞նչ է :
Փոքր է այս առ այնու .	Աս անոր քովը պզտիկ է :
Գերազանց առ ամենեքումբք .	Ամենուն քով գերազանց :
Առ լերամբն, առ անկեամբ, առ նովաւ .	Լեռան քովը, անկիւնին մօտը, անոր մօտը :
Առ եզերբ կամ առ ափամբ գետոյն շինել, բնակել .	Գետեզերքին քովը շինել, բնակիլ :
Առ Արայիւ, առ Նոյիւ, առ մեւք .	Արային ատենը, Նոյին ատենը, մեր ատենը կամ մեզի մօտ ատենները :
Առ ջրհեղեղաւ, առ այնու ժամանակաւ .	Ջրհեղեղին ատենը, ան ատենը :
Առ կենդանութեամբ առն իւրոյ .	Էրկանը ողջութեան ատենը :
Առ հարաւով, առ հիւսիսեաւ .	Հարաւի դին կամ դիէն, հիւսիսի դին կամ դիէն :
Առ Ճանապարհաւն .	Ճամբուն վրայ կամ մէջը :
Առ աչօք ինչ .	Աչքի առջեւ կամ աչքի երեւցած բան մը :
Եթէ առցես կանայս առ դստերօք իմովք .	Թէ որ իմ աղջիկներուս վրայ կամ աղջիկներէս զատ կնիկներ առնես նէ :
Առ արամբ քով .	Քու էրկանէդ զատ :
Առ այսու, առ այսոքիւք, առ սոքօք, առ սոքիմբք, առ որով .	Ասոր վրայ, ասոր քովը, ասոնց վրայ, ասոնց քովը, ասկէ՝ ասոնցմէ ուրիշ, որմէ 'ի զատ :
Ո՛ւթ առ քառասնիւք .	Քառասունի վրայ ութ ալ. քառասունըութը :
Առ խորամանգ բարոյիւք .	Խորամանկ բարուցը համար :

272 . Ընդ բացառականի

Առ 'ի մարդկանէ, առ 'ի յաստուծոյ, առ յընկերէ, առ յերկնէ, առ 'ի յօրինաց, առ 'ի քէն, առ յինքենէ .	Մարդիկներէն, աստուծմէ, ընկերոջմէ, երկինքէն, օրէնքէն, քեզմէ, իրմէն :
Առ 'ի հօրէ, առ 'ի մօրէ .	Հօրմէ, մօրմէ կամ հօր կողմանէ, մօր կողմանէ :
Մերկանալ առ 'ի զգեստուէն արտաքնոյ .	Դրսի լաթէն հանուիլ :
Առ յուստերաց եւ դստերաց .	Մանչերէն ու աղջիկներէն :
Առ 'ի գործելոյ .	Ընելէն, ընելուն կամ ըրած ըլլալուն համար :

Խօսեսցի առ 'ի քէն ընդ ժողովըր-
դեանն.
Առ առակէ, առ երկիւղէ, առ հար-
կէ, առ պատճառէ՝ որպէս թէ, և
այլն.
Առ իւրեանց բնութենէ.
Առ 'ի վկայութենէ բանիցն, առ 'ի
յանցանաց, առ 'ի մեղաց, առ 'ի յի-
շատակէ, առ 'ի չգոյէ.

Առ ականէ ծառայել, և այլն.

Առ յականէ տեսողացն և առ յուն-
կանէ լսողացն.
Օգնութիւն առ 'ի թշնամեաց.
Լինել առ եղեռանէ նմա.

Խօսի քեզմէ կամ քու դիեդ ժողովրդին
հետ:
Խաղքութեան համար, վախի համար
կամ վախէն, հարկի համար, ան պատ-
ճառի համար որ:
Իրենց բնութեանը համար:
Խօսքերուն վկայութեանը համար,
յանցանքի համար, մեղքի համար,
յիշատակի համար, չըլլալուն կամ
չգտնուելուն համար:
Երեսանց, դրսուանց, երևնալու կամ
աչքի առջև միայն ծառայել, և այլն:
Տեսնողներուն աչքին առջին ու լսող-
ներուն ականջին տակը:
Օգնութիւն թշնամիներու դէմ.
Անոր վնաս ըլլալ:

273. Փոխանակ զայի հայցականին, կամ թէ առել՝ ընդ նախդրիւ հոլովս (21)

Առ աստուած, առ մարդ, առ թա-
գաւորս.

Առ ոք, առ իս, առ քեզ, առ ինքն,
առ նա, առ ոմանս, առ մեզ, առ
ձեզ, առ ինքեանս, առ իւրեանս,
առ նոսա, առ 'ի նոսա, առ ո՞յս կամ
առ յո՞յս.
Երթալ առ արքայ, առ այս անուն.
Եկն առ թզենի անդր.
Գնել առ որմ, նստել առ դուրս.

Առ եզր կամ առ ափն գետոյն.
Հեղգ առ 'ի յուսումն, արագ առ 'ի
լսել և ծանր առ 'ի խօսել.
Ընդէմ առ Աղուանս 'ի դիմի հարկա-
նել նոցա.
Կատարել զտօն զատկի առ ընտանիս
իւրեանց.
Ունել շնորհս առ ամենայն ժողո-
վուրդն.
Առ աչս պարծել.

Դարձուցանել զխաւար առ լոյս.
Զոր օրինակ կամ որպէս լոյս առ խա-
ւար.
Փոքր է մարմնոյ մեծութիւն առ հո-
գւոյ փարթամութիւնն.
Զինչ է գինի առ ճաշակումն քո.
Առ ոչինչ դրել.
Առ յանցանս ունել.

Աստուծոյ, մարդու, թագաւորնե-
րուն, կամ դէպ 'ի աստուած, դէպ 'ի
մարդ, և այլն:
Մէկումը, ինծի, քեզի, իրեն, անոր,
մէկ քանիին, մեզի, ձեզի, իրենց,
անոնց, որո՞նց, կամ մէկուն քով, իմ
քովս, քու քովդ, իր քովը, մեր քո-
վը, ձեր քովը, և այլն:
Երթալ արքային, սանկ մէկուն:
Եկաւ ան թուզի ծառին:
Պատին քով դնել, դուռը կամ դրան
քովը նստիլ:
Գետին եզերքին քովը:
Ուսման ծոյլ, լսելու շուտ ու խօսե-
լու ծանր:
Հոն Աղուաններուն քովը կամ մէջը
զարնուիլ անոնց հետ:
Զատիկը իրենց ընտանիքներուն քովը
կամ մէջը ընել:
Բոլոր ժողովրդին առջին կամ քովը ե-
րես ունենալ:
Աչքի առջև, երեսանց, դրսուանց
պարծիլ:
Մութը լուսի փոխել կամ դարձնել:
Ինչպէս լոյսը մութին քովը:

Մարմնաւոր մեծութիւնը հոգևոր
փարթամութեան քով պզտիկ բան է:
Քու համիդ քովը գինին ի՞նչ է:
Բանի մը տեղ չսեպել:
Յանցանքի տեղ դնել:

Առ լաւս՝ առ աւագս՝ առ սուաս ունել.	Լաւի տեղ, մեծի տեղ, սուազրուցի տեղ դնել:
Զանձինս առ իմաստունս ունել.	Իրենք զիրենք իմաստունի տեղ դնել:
Զայնպիսիսն առ պատուականս ունել.	Անանկները պատուականի տեղ կամ կարգ սեպել:
Զծերս առ հարս ունել.	Ծերերը հօր տեղ՝ հօր կարգ բռնել, սեպել:
Զկուռս ոչ կալայ երբէք առ աստուածն Ճշմարիտ.	Կուռքերը ոչ երբէք Ճշմարիտ աստուծոյ տեղ դրի:
Առ անզգամս համարել զոք.	Անզգամի կարգ կամ տեղ դնել մէկը:
Առ այն ժամանակ, առ այն օր, առ սակաւ մի, առ սակաւ աւուրս, առ այս վայր.	Էն ատենը, էն օրը, քիչ մը, քիչ մը օր, աս տեղս:
Պատերազմել առ անզգամսն.	Անզգամներուն դէմ կռուիլ:
Առ աստուած՝ առ մարդ մեղանչել.	Աստուծոյ՝ մարդու դէմ մեղանչել:
Բան առ բան պատասխանի.	Խօսքի խօսք կամ խօսք խօսքի դէմ պատասխան:
Առ 'ի կատարած աւետարանին նշանակել.	Աւետարանին լմնցածին կամ վերջը նշանակել:
Առ 'ի նորա վարս գտանել.	Անոր վարքին մէջը գտնել:
Առ սէր ընչիցն, առ հոգս, առ փոքր ինչ.	Ստըկին սիրուն կամ սիրուն համար, հոգին համար կամ հոգէն, փոքրի մը համար:
Առ 'ի խրատ, առ 'ի պէտս ժամանակին, առ 'ի փրկութիւն, առ յաղթութիւն, առ 'ի քակտումն, առ 'ի գութ մանկանն.	Խրատի համար, էն ատենին պէտքին համար, փրկութեան համար, շլոտկուելու համար, քակելու համար, տղուն գթալու համար:
Առ ցաւս իւր Ճչել, առ պարծանս ինչ առնել.	Ցաւին համար կամ ցաւէն Ճվալ, պարծանքի կամ փառքի համար ընել:
Ոչ առ ցասումն ինչ, քաւ լիցի.	Չէ բարկութեան համար կամ բարկութենէ, քաւ լիցի կամ աստուած չընէ:
Առ չգիտանս եկեր.	Չգիտնալուն համար կամ չգիտնալէն կերաւ:
Առ մի օր հրաման տուր.	Մէկ օրուան կամ մէկ օրուան համար հրաման տուր:
Առ 'ի Քրիստոս չարչարանք.	Քրիստոսի համար չարչարանք:
Առ ատել, առ քինալ, առ պարծել, առ չգիտել, առ պատկառելն, առ հոգալ.	Ատելու համար, քէն ունենալու համար, պարծենալու համար, չգիտնալուն համար կամ չգիտնալէն, խպնելուն համար կամ խպնելէն, հոգալուն համար կամ հոգալովը:
Առ 'ի տալ, առ 'ի հոգալ, առ 'ի յերկեցուցանել զիս, առ յուսուցանել.	Տալու համար, հոգալուն համար կամ հոգալովը, իս վախցնելու համար, սորվցնելու համար:
Առ այնչափ մեղանչելն և չանկանել 'ի թագաւորութենէն.	Անչափ մեղանչելովը կամ մեղանչելէն ետքն ալ թագաւորութենէն չիյնալ:
Սեգ իսկ էր առ հանդերձ, էր պըՃնող առ հանդերձս.	Հագուստի գիւղէն փառասէր էր, զարդարուող էր:
Առ օր, առ այր.	Ամէն մէկ օր, ամէն մէկ մարդու:
Տալ յիւրան սիկղ առ այր, երկուս գառինս առ օր.	Ցիւուն սիկղ տալ մարդ գլուխ, երկու գառ ամէն օրուան:
Առ այր հարիւր դրամ տուգանեսցին.	Մարդ գլուխ կամ ամէն մէկը հարիւր դրամ տուգանք տան:

Առ տուն հարկանել, կոխել, կոտորել.	Ոտքի տակ նետել, կոխել, կոտրտել:
Առ ճառն, առ 'ի միտս.	Բուն զրուցուածքին պէս. Ներսի մըտքին պէս:
Երեքուղկեան և առ երկուս մասունս.	Իրեք ուղղուկ ու մօտ երկու մասի չափ:

274. Առ 'ի տակաւ ուրեք և ընդ ձայնաւորս վարի առանց յիոյ. Առ 'ի որսալ զԳլուխն. առ 'ի ընդունելոյ կամ առ 'ի յընդունելոյ զօրութիւն նորա. առ 'ի ըմբերանել զայնոսիկ. առ 'ի ընդ իւրեաւ զհայաստանեայս նուաճել. առ 'ի ոչ մի ինչ 'ի հակառակաց զօրութենէն կրել. առ 'ի արծարծումն:

ԸՆԴ

275. Ընդ սեռականի

Ընդ իմ և ընդ քո. ելից ընդ այնր մարմին.	Իմ ու քու տեղը կամ ինծի ու քեզի համար, անոր տեղը միս լեցուց:
Թագաւորեաց որդի նորա ընդ նորա.	Անոր տեղը տղան թագաւորեց:
Ակն ընդ ական, ատամն ընդ ատաման.	Աչք աչքի տեղ, ակռայ ակռայի տեղ:
Այն նոցա իբրև ընդ հատուցման բարեաց գործոց լինիցի.	Ան անոնց բարի գործքի հատուցմունքի մը տեղ ըլլայ:
Ընդէր.	Ինչու համար, ինչ բանի համար:
Ընդ ամենայն դատարկ բանի համարս տալ.	Ամէն փուճ խօսքի համար՝ համար տալ:
Դատել զաշխարհ ընդ արդարութեան և ընդ մեղաց.	Դատել աշխարքը արդարութեան համար ու մեղքի համար:
Նա մեզ վիշտ վտանգի է ընդ կռուոյս.	Մեզի ալ փորձանք կայ աս կռուէս համար:
Ընդ անձին մատուցանել պատարագս.	Ինքն իրեն համար պատարագ մատուցանել:
Մատոյ պատարագ ընդ անձին և ընդ ժողովրդեանն.	Դու քեզի ու ժողովրդեանը համար պատարագ մատուր:
Ընդ այնր չէն ինչ բանք.	Անոր համար կամ անոր զուրցելիք չկայ:
Զարմանալ ընդ այնորիկ.	Անոր համար զարմանալ:
Ընդ մեր, ընդ սորա.	Մեր հետ, ասոր հետ կամ մեզի դէմ, ասոր դէմ:

276. Ընդ տրականի

Ընդ ում, ընդ ումեք, ընդ քեզ, ընդ նմա, ընդ այնպիսումն.	Որու հետ, մէկումը հետ, քու հետդ, անոր հետը, անանկին հետ:
Ընդ մարդկան, ընդ հրեշտակաց.	Մարդիկներու հետ, հրեշտակներու հետ:
Ընդ բանին յարուցանէր.	Խօսքին հետ մէկտեղ կամ ըսելուն պէս ոտք կը հանէր:
Ըստ ամենայն բարութեանն զոր արար ընդ Իսրայէլի.	Ամէն աղէկութեանը պէս որ ըրաւ Իսրայէլին:
Առնել ողորմութիւն ընդ տանն նորա, որ ինչ արարին ընդ նմա.	Անոր տանը ողորմութիւն ընել, ինչ որ ըրին անոր:

Նայել ընդ Յիսուսի, չասեն ինչ ընդ դմա.	Յիսուսին նայիլ, ատոր բան մը չեն ըսեր:
Հակառակ կալ ընդ Մովսէսի.	Մովսէսին դէմ կենալ:
Զգեցաւ ընդ անձին.	Մարմնուն վրայ հագաւ:
Մի խնդրեր յինէն մատուցանել ընդ քեզ աղօթս.	Մի խնդրեր ինձմէ որ քեզի համար աղօթք ընեմ:
Մեղադրել ումեք ընդ ապահութեան.	Մեղադրել մէկումը ապահութեանը համար:
Խռովել ընդ բանին.	Խօսքին վրայ կամ համար խռովիլ:
Ընդ տան իւրոյ և ընդ ընտանեաց հոգալ.	Իր տանը ու ընտանիքներուն վրայ կամ համար հոգ տանիլ:
Զինչ իրք ընդ նմա կամ ընդ նա անցեալ իցեն.	Ի՞նչ բան եղեր է իրեն, կամ ինչեր հանդիպեր են գլխուն:
Ազդ գրեալ ընդ ամենայն Թագաւորութեան քում.	Բոլոր քու Թագաւորութեանդ վրայ կամ մէջը գրուած ազդ մը:
Պողոտայ՝ ընդ որում տէր մեր գնաց.	Այն ճամբան՝ որ մեր տէրը գնաց:
Նախանձել, զարմանալ, գութ ունել ընդ ումեք.	Մէկումը նախանձիլ, զարմանալ, սէր ունենալ:
Ուրախանալ ընդ ճգնութեան, զարմանալ ընդ մեծի ճգնութեանն.	Ճգնութեանը կամ ճգնութեանը վրայ ուրախանալ, մեծ ճգնութեանը զարմանալ կամ մեծ ճգնութեանը վրայ:
Անցանեն ընդ մարդկան նեղութիւնք.	Մարդիկներուն նեղութիւններ կը հանդիպի:
Ընդ հիւսիսոյ, ընդ հարաւոյ.	Հիւսիսի դին, հարաւի դին:
Բանակն էր նոցա ընդ հիւսիսոյ.	Բանակը անոնց հիւսիսին դին էր:
Երթայր ընդ կողայ լերինն.	Լեռանը կողէն կամ մէջ տեղէն կերթար:
Որ ինչ կայ ընդ երեսաց լուսոյն՝ նա է պատճառ երևելոյ խաւարին.	Ինչ որ լուսին դէմը կկենայ նէ՝ ան է մութ ըլլալուն պատճառը:
Պարուակ ընդ երեսաց ձգել կամ ունել.	Քօղ մը ձգել, ունենալ երեսին վրայ, երեսն 'ի վար, երեսին դէմ:
Հնազանդ արար զժողովուրդս ընդ մեզ.	Հնազանդեցուց ժողովրդները մեր տակը:
Հնազանդել ընդ իշխանաց բարբարոսին.	Բարբարոսին իշխանքին տակը հնազանդիլ:
Նուաճիլ ընդ կարգաց.	Կարգերու տակ մտնել կամ ըլլալ:
Մտանել ընդ Թուոյ, ընդ գրոյ.	Թուի տակ, գրի տակ մտնել կամ ըլլալ:
Անկանել ընդ անԹիւ ախտից ծառայութեան.	Անհամար ախտերու կամ մոլութիւններու ծառայութեան տակ ըլլալ:
Ընդ զովարար տնկոյն նստել.	Զովացնող ծառին տակը նստիլ:
Ընդ ինքեան Թաքուցեալ.	Իր տակը պահած կամ ծածկած:
Ոչ ընդ մահու լինել ձեռին. Ճրագին դնել ընդ գրուանի. ՇԲ.	Մահուան ձեռքին տակը չըլլալ. Ճրագը գրուանի տակ դրուիլը:
Ընդ որում ես համբուրեցից, համբուրեաց ընդ նմա.	Ով որ ես պագնեմ նէ, պագէ ան, կամ որուն հետ որ պագուիմ, և այն:

277. Ընդ գործիականի

Ընդ ծառով. ընդ ձեռամբ, ընդ երկ-
նիւք կամ ընդ երկնաւ, ընդ երկրաւ,
ընդ հողով, ընդ իշխանութեամբ.
Ընդ ինև, ընդ մեւք, ընդ ինքեամբ,
ընդ նովաւ կամ նովին, ընդ որով.

Ընդ ժամանակաւ, ընդ հնարիւ կամ
հնարաւ է.
Ընդ այնու ժամանակաւ. Ա.
Մանկունքս ընդ ինև կան յանկողնի. Ա.
Ամենայն ինչ որ 'ի մէջ նոցա գտանի՝
հարկ է զի ընդ նովին արարեալ
իցէ. Կ.
Թագաւորեալ ամս երկու ընդ քա-
ռասնով կամ ընդ քառասնիւ, եօթն
ամ ընդ երեսնիւ. Ե.Բ.

Ընդ նախկի ասացելովքն և այս է
պատճառ. Ճ.
Ընդ ինքեամբ անյայտ արար. Գ.
Ընդ մեւք միշտ գնան. Լ.Բ.
Ոչ զոք գտանեմ անդ՝ ընդ որով օրհ-
նեմք զաստուած. Վ.Ր.
Պաշտել զկուռս աղբայի, ընդ որով
հարկեալ աղբայ՝ տացէ նմա զնոյն
իշխանութիւն.
Ջուր արկանէր ընդ բերանաւն.

Ընդ ստորոտովք լերանց. Կ.
Պատի ընդ հիւսիսիւ. Ա.

Ընդ արևելիւք. Ճ.Ի. ընդ հիւսիսով
և ընդ հարաւով. Ճ.
Շրջէր ընդ կողմամբ վանանդայ. Յ.
Ընդ որ կողմամբ նաւել. ՈԳ.
Ընդ խոկագունովն աշխարհի զանց
առնել. Դ.
Ընդունել ընդ բազում օթևանօք, ընդ
ամենայն ջերմագութ հարամբ. Լ.
Ընդունել ընդ բանիւք նորա.

Ձեզ ընդ ակամբ եաք. ՅՄ.

Ած ընդ միջով քով կամ զմիջով քո. Ա.
Մածանի ափած անել ընդ միջով. Ա.
Ոչ կարեմ զձեր մեղս ընդ անձամբ
առնուլ. Բ.

Ծառի տակ, ձեռքի տակ, երկնքի
տակ, երկրի տակ, հողի տակ, իշ-
խանութեան տակ:
Իմ տակս, մեր տակը, իր տակը, անոր
տակը, որուն տակը. [illegible] իմ հետս,
մեր հետը, իր հետը, անոր հետ,
որուն հետ:
Ժամանակի տակ, ժամանակաւոր.
հնարքի տակ, հնարաւոր է:
Այն ատենները:
Տղաքս իմ հետս անկողինն են:
Ամէն մէջի եղած բանն ալ պէտք է որ
որ անոր հետ միկտեղ եղած ըլլայ:

Քառասունի հետ երկու, քառասուն-
ուերկու տարի թագաւորելով, եր-
սունի հետ եօթը՝ երսունըեօթը
տարի:
Առջի ըսուածներուն հետ աս ալ
պատճառ է:
Իր հետը աներևոյթ ըրաւ:
Մեր հետ կերթան միշտ:
Չեմ գտներ հոն մէկը՝ որուն հետ մէկ
տեղ աստուած օրհնենք:
Աղբային կուռքերը պաշտել, որով կամ
որմէ սախպուելով աղբան տայ անոր
նոյն իշխանութիւնը:
Բերնէն կամ բերնէն վար ջուր կըլէյ-
նէր:
Լեռներուն տակէն, տակովը:
Հիւսիսի դին կամ դիէն կը պտըտի,
կըդառնայ:
Արևելքի դին. հիւսիսի դին ու հա-
րաւի դին:
Վանանդին դիերը կը պտըտէր:
Ո՛ր դին նաւով երթալ:
Աշխարհքիս էն էական բանը թողուլ
անցնիլ:
Շատ օթևաններ անցնիլ, ամէն գթած
հօրմէ ան դին անցնիլ, վեր ըլլալ:
Անոր խօսքէն անցնիլ, փող անցնիլ,
չպահել:
Ձեր աչքէն ելած էինք, ձեզի խառ-
կերևնայինք:
Մէջքդ անցու կամ պլէ. գօտիդ
մէջքը կը պլլուի:
Չեմ կրնար ձեր մեղքը իմ անձիս վը-
րայ առնել:

Կալ ընդ ամենայն աստեղբ շուրջ լինի. Դ.	Բակը ամէն աստղի չորս դին կըլլայ :
Փղապետն այր ընդ արամբ կամ զարամբ զինքն 'ի միջոյ անտի 'ի բաց մերժէր. Ա.	Փիղերուն իշխանը մէկէն մէկալը անցնելով մէջ տեղացը կը կրղէր :

278. Ընդ բացառականի

Ընդ աջմէ, ընդ ահեկէ.	Աջ դին, ձախ դին :
Ընդ ահեկէն կողմանէ.	Ձախ դիէն :
Ելին ընդ կողմանէ կամ 'ի կողմանէ դրանցն. Ա.	Ելան քովի դռնէն կամ քովնտի դըռնէն :
Ընդ հարաւոյ կամ ընդ արևելից կողմանէ, ընդ դեղջն կողմանէ, անկցին ընդ կողմանէ քումմէ հազարք.	Հարաւի կամ արևելքի դիէն, գեղին դիէն, քու դիէդ հազարներ իյնան :
Ընդ ցուոյն կախեալ խղուցին զնա.	Առիքէն կախելով խեղդեցուցին ան :
Կապել ընդ որթոյ, ընդ գնտակէ որթոյ.	Որթէն կամ որթին վրայ կապել, որթին նոր ճիւղէն :
Կախել ընդ անկոյն, ընդ ըռնդանցն.	Ծառէն կախուիլ, քիթէն կախուիլ :
Խնդրել ընդ աստուծոյ խրատուն.	Աստուծմէ խրատունք բնտռել :
Ընդ երկիւղէն, ընդ տկարութենէն մնաց, ընդ մեր հեղգութենէն լինի.	Վախէն կամ վախին համար, տկարութենէն կամ տկարութեանը համար մնաց, մեր ծուլութենէն կըլլայ :
Ընդ դատարկ բանէն համարս տալ.	Փուճ խօսքին համար՝ համար տալ :
Տալ համար ընդ կորստենէն.	Կորսնցուցածին համար՝ համար տալ :
Ընդ անապատէն զոփայր կամ զոփէր.	Անապատին համար կըցաւէր. դժարը կուգար :
Առնուլ ընդ այսմանէ պարգև.	Աս բանիս համար կամ տեղը պարգև առնել :
Ընդ երկրէ վաճառեմք զայն փառս.	Երկրի տեղ կամ հետ կըծախենք ան փառքը :
Էր 'ի յանթառ լոյս ընդ լուսէ. ՇՈ.	Լուսի տեղը լոյս էր անթառը :

279. Փոխանակ զայի հայցականին, կամ թէ առել՝ ընդ նախդրիւ հոլովս (21)

Ընդ արքայ, ընդ մարդ, ընդ ոք, ընդ իս, ընդ մեզ, ընդ քեզ. ընդ ձեզ, ընդ նա, ընդ նոսա.	Արքային, մարդու, մէկումը, ինծի, մեզի, քեզի, ձեզի, անոր, անոնց :
Ընդ Թագաւորս, ընդ հրեշտակս, ընդ միմեանս, ընդ իս, ընդ մեզ, ընդ քեզ. ընդ ձեզ. ընդ նոսա, ընդ որս.	Թագաւորներու, հրեշտակներու, մէկմէկու, կամ Թագաւորներու հետ, հրեշտակներու հետ, իմ հետ, մեր հետ, քու հետ, ձեր հետ, անոնց հետ, որոնց հետ :
Զարմանալ ընդ համբերութիւնն.	Համբերութեանը զարմանալ :
Նախանձել ընդ Յովսէփ.	Յուսէփին նախանձիլ :
Խռովել, ընդոստնուլ ընդ բանին.	Ան խօսքերուն խռովիլ, վեր ցատկել :
Խնդալ. նախանձել ընդ բարիս, ընդ չարիս.	Խնդալ, նախանձիլ աղէկներու, չարերու :

Թքանել ընդ երեսս, հարկանել ընդ գլուխ ․
Երդումն ընդ քահանայն կրթեացի ․
Քրիստոս ընդ Պետրոս ասէր, ասել ընդ մեզ, ընդ ընկերսն, ընդ ժողովուրդն, ընդ միմեանս ․
Այս ես ընդ այն յաւելու ․
Պատերազմել ընդ դա, ուտել և ըմպել ընդ նա ․
Տուն ընդ տուն կցել ․
Կարել ընդ մորթ, կապել ընդ նաւն ․

Ընկցի ժողովուրդն այր ընդ այր ․
Ազգք ընդ ազգ անկանիցին ․
Բնակել ընդ առիւծ, հաշտել ընդ աստուած, ընդ խաչեալն խաչել ․

Գրգռէ ընդ մեզ ․
Ընդ ամենայն երկիր, ընդ ամենայն տիեզերս ․
Ընդ երեսս դաշտին ․
Անցանել ընդ երկիրն ․
Անցանել ընդ դուռն, ընդ գետ, ընդ ծով ․
Շրջել ընդ քաղաքս և ընդ գեօղս, ընդ տունն, ընդ երկայնութիւն դաշտին, ընդ եզր ծովուն ․
Գնալ ընդ Ճանապարհ, ընդ ցամաք, ընդ ծով ․
Քստմունք գնան ընդ անդամսն ․

Մտանել ընդ դուռն, ընդ բերան ․
Կորկառիլ կամ նայել ընդ պատուհանն ․
Տեսանել իբրև ընդ հայելի ․
Ընդ քիրտն մտանել ․

Ընդ արիւն և ընդ ապաժոյժ կամ ընդ ապաւառ գալ ․
Ընդ աղբ և ընդ խուղբ գալ ․

Ընդ այն ժամանակս, ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ, ընդ տիւն կամ ընդ գիշերն ողջոյն ․
Ընդ ամս ամսն, ընդ ամս բազումս ․

Ընդ սակաւ աւուրս եկին բերին ․
Ծիծաղել ընդ միտս, ասել ընդ միտս ․
Ցուցանել ընդ բազում տեղիս ․
Ընդ միտ մտանել անօրէնին ․
Ընդ թիւ մտանել ․
Ընդ անկողինս մտանել, ընդ գետին մտանել ․

Երեսը թքնել, գլխին զարնել:

Երդումը քահանային իյնայ:
Քրիստոս Պետրոսին կըսէր, ըսել մեզի, ընկերներուն, ժողովրդին, մէկ-մէկու:
Աս ալ անոր հետ կամ վրան կաւելնայ:
Անոր հետ կռուիլ, անոր հետ ուտել խմել:
Տուն տան կամ տան հետ փակցնել:
Կաշիին հետ կարել, նաւին կապել կամ նաւին հետ:
Ժողովուրդը մէկ մէկու հետ իյնայ:
Ազգ ազգի հետ իյնան:
Առիւծի հետ բնակիլ, աստուծոյ հետ հաշտուիլ, խաչուածին հետ խաչուիլ:
Մեր հետը կամ մեզի դէմ կըգրգռէ:
Բոլոր երկիր կամ երկրին վրայ, բոլոր աշխարք կամ աշխարքին վրայ:
Դաշտին երեսը, դաշտին վրայ:
Երկրէն կամ երկրին մէջէն անցնիլ:
Դուռնէն անցնիլ, գետը անցնիլ, ծովը կամ ծովէն անցնիլ:
Քաղքները գեղերը պտըտիլ, տունը պտըտիլ, դաշտին երկայնքին ժուռ գալ, ծովին եզերքը ժուռ գալ:
Ճամբայ երթալ, ցամաքէն երթալ, ծովով երթալ:
Անդամներուն վրայէն սրսռուկ կանցնի:
Դուռնէն մտնել, բերնէն մտնել:
Պատուհանէն դուրս երկննալ կամ նայիլ:
Ինչպէս հայլիի մը մէջ տեսնել:
Քրտինքի մէջ իյնալ, քրտինք թաթխուիլ:
Արուն թաթխուիլ, արուն լուայ ըլլալ:
Աղբեաց մէջ իյնալ, մէկ դի իյնալ երթալ:
Ան ատենները, ան օրերը, բոլոր օրը կամ գիշերը:

Տարը տարուան մէջ կամ տարը տարի ամբողջ, շատ տարուան մէջ:
Քիչ օրուան մէջ եկան բերին:
Մտքի մէջ խնդալ, մտքին մէջ ըսել:
Շատ տեղ կամ տեղի մէջ ցուցնել:
Անօրէնին աչքը մտնել:
Թուի տակ իյնալ, թուի մէջ մտնել:
Անկողինը մտնել, գետինը մտնել կամ գետինէն անցնիլ:

Անցանել ընդ ձեռն.	Ձեռքէն կամ ձեռքին տակը անցնիլ:
Ընդ երկինս և ընդ երկիր.	Երկնքի ու երկրի մէջ տեղը:
Ընդ իս և ընդ քեզ.	Իմ ու քու մէջդ:
Ընդ ճշմարտութիւն և ընդ ստութիւն.	Ճշմարտութեան ու ստութեան մէջը:
Ոչինչ է խափր ընդ բազումս կամ ընդ սակաւս.	Շատի կամ քչի մէջ զանազանութիւն չկայ:
Լեառն՝ որ բաժանէ ընդ Աղձնիս և ընդ Տարօն.	Այն լեռը՝ որ Աղձնիքին ու Տարօնին մէջը կայնայ ու կըբաժնէ անոնք:
Ընդ ամենն, ընդ բնաւ, ընդ ամենայն, ընդ ամենեսեան.	Ամէնը մէկէն, ամէնը միատեղ, ամէնը մէկ տեղ առնելով:
Ընդ ամենայն՝ հարիւր կանգուն.	Ամէնը մէկէն հարիւր կանգուն:
Ընդ բնաւ՝ չորեքհարիւր այր.	Ամէնը մէկ տեղ չորս հարիւր մարդ:
Աստեղք ընդ ամենեսեան ոչ են բաւական լուսաւորել զխաւար տրտմութիւն գիշերոյն.	Աստղերը ամէնը միատեղ չեն կրնար լուսաւորել գիշերուան մութ խաւարը:
Ընդ այր և ընդ կին և ընդ մանկտի.	Երիկ մարդ կնիկ մարդ ու տղաք մէկ տեղ առնելով:
Ընդ հեծեալ և ընդ հետևակ.	Ձիաւոր ու հետևակ մէկ տեղ համրելով:
Ընդ շատ և ընդ փոքր այդչափ լինին.	Քիչ մը աւել, քիչ մը պակաս կամ շատին քչին մէջ տեղը առնելով՝ այսչափ կըլլին:
Ընդ արևելս, ընդ երկինս.	Դէպ 'ի արևելք, արևելքի դին, դէպ 'ի երկինք:
Գնել ընդ մարս իւր.	Գլխին գին գնել:
Ընդ վայր հարկանել.	Մէկ դի նետել, երեսի վրայ թողուլ, արհամարհել, բանի տեղ չի սեպել:
Ունել գօտի ընդ մէջ.	Մէջքը գօտի ունենալ:
Առնուլ ընդ գիրկս.	Գիրկը կամ գրկին մէջը առնել:
Բնակել ընդ ծագս վիմաց.	Քարածայռերու ծակերը բնակիլ:
Ընդ մէջ կարել.	Մէջ տեղէն կամ կէսէն կարել:
Ընդ երկուս բաժանել.	Երկուք բաժնել, երկու կտոր ընել:
Ընդ խաղ կամ ընդ կատակս ասել, ընդ քէն, ընդ արհամարհանս.	Խաղի կամ կատակի համար կամ խաղով կատակով ըսել, քէնի համար, քէնով, քամահրանքով:
Ընդ շնորհս տալ.	Պարգևի տեղ կամ պարգևի մը պէս տալ:
Ընդ կռապաշտս առնել զայնպիսիսն.	Կռապաշտի տեղ դնել անանկները:
Ընդ մի համար են, ընդ նոյն համար են ամենայն.	Մէկ ջուր են, ամէնը մէկ ջուր են, մէկ են, մէկ բան են:
Ընդ մի բերան ասել, գովել.	Մէկ բերան ըսել, գովել, մէկ բերնով:
Ընդ իւրեանց ձեռն ընկեցին.	Իրենց ձեռքովը նետեցին:
Ընդ մի օրինակ.	Մէկ կերպով, միապէս:
Զամենայն ընդ մի ասել.	Ամէնը մէկէն ըսել:
Ընդ սուր հանել.	Թրէ անցնել:
Հանել ընդ գլուխ, ընդ ոք.	Գլուխը թափել պատիժը, վրէժը հանել:
Ընդ գործ արկանել զիշխանութիւնն.	Իշխանութիւնը բանի բերել, բանեցնել:
Կախել ընդ պարանոցն.	Մէկուն վզէն վար կախել:
Կախել ընդ ռնգունսն.	Քթէն կախուիլ:

Խնդրէին Հայք ընդ Շապուհ այլ թագաւոր իւրեանց ·	Հայերը իրենց ուրիշ թագաւոր մը կը խնդրէին Շապուհէն ։
Երկնչել ընդ այն ·	Վախնալ ան բանէն կամ ան բանին համար ։
Ելանել ընդ բանս, ընդ իշխանութիւն, ընդ չափ ·	Խօսքէ վեր կամ դուրս ելլել, իշխանութենէ դուրս, չափէ դուրս ելլել։
Ելանել ընդ ձեռս ·	Ձեռքին մէկ դիէն մէկալ դին ելլել ծակելով։
Անցանել ընդ օրէնս, ընդ դաշինս, ընդ միտս ·	Օրէնքէ դուրս, դաշինքէ դուրս, միտքէ վեր կամ դուրս ելլել։
Երագութեամբ անցանել ընդ թռչունս ·	Շուտութենով թռչունները անցնիլ կամ թռչուններէն առաջ անցնիլ։
Անցանել ընդ պատիւ վարդապետին ·	Վարդապետին պատուէն վեր ըլլալ, անդին անցնիլ։
ընդ երեւումն, ընդ երթալն, ընդ անցանելն, ընդ տեսանելն, ընդ ելանելն ·	Երեւնալուն պէս կամ երեւնալնին, երթալնին, անցնելուն պէս կամ անցնելնին, տեսնելուն պէս կամ տեսնելնին, ելլելուն պէս ։
ընդ բուսանելն չորացաւ ·	Բուսնելուն կամ բուսածին պէս՝ չորցաւ ։
ընդ ծագել արեգականն ·	Արեւը ծաթածին պէս, ծաթելնին ։
ընդ դառնալ աւուրն ·	Օրը իրիկուան ըլլալու ատենը, ըլլալնին ։
ընդ այգն ընդ առաւօտն, ընդ արեւածայրս, ընդ երեկս ·	Կանուխ առտուան դէմ, արեւը ծաթելնին, իրիկուան դէմ։
Մտանել ընդ լուծ · Ո · ԿԻ ·	Լուծի տակ կամ լուծ մտնել։
Ջոլաջիք ընդ ծառ թաւ · ՓԻ · Ամրածածուկ ընդ հովանին · Նստէր ընդ կաղնին · ՇՈ ·	Թանձր ծառի տակ զոլանաք։ Շուքին տակ աղէկ ծածկած ։ Կաղնիին տակ նստեր էր ։
Նուաճել ընդ օրէնս, ընդ ոտս առնել, ընդ ոտն հարկանել · ԵՓ ·	Օրէնքի տակ մտած կամ հնազանդած, ոտքի տակ առնել կամ կոխել։
Զկարօտեալս ժողովէին ընդ յարկս իւրեանց · ՎՐ ·	Աղքատները իրենց տունը կամ տան տակը կը ժողվէին ։
Տուր ինձ ընդ բարի գինս զտեղի կալոյս այսորիկ · ԵՓ ·	Սա կալին տեղը աղէկ գնով տուր ինծի ։
Ես տաց ընդ այդ պատասխանի առուծոյ · ընդ բազմօրեայ քաղցի նոցին և ընդ պաքուսն ծարաւին · ՇՈ ·	Ատոր տեղը կամ համար ես տամ առուծոյ պատասխան · անոնց շատ օրերով անօթութեանը ու ծարաւելուն տեղը կամ համար ։
Զհետ մտանել նոցա որպէս առիւծ ընդ նապաստակ · ՇՈ ·	Անոնց ետեւէն ինկաւ ինչպէս առիւծը նապաստակին ետեւէն ։

280 · 'Ի հնումն առէր և ընդ թէ տեսակի, ընդ թէ բեռանց · այս ինքն է ընդ տեսակաւ կամ տեսակի, ընդ բեռամբք կամ բեռանց · և երբեմն ընդ ընդ թէ արեգակամբս · Պ · փոխանակ ընդ արեգակամբս · այլ այժմ խափանեալ է ։

ԸՍՏ

281. Ըստ տրականի

Ըստ բանից, ըստ հրամանին, ըստ գործոց, ըստ քեզ, ըստ մեզ, ըստ ձեզ, ըստ նոցա.	Խօսքին պէս, հրամանին պէս, գործքերուն պէս կամ համեմատ, քեզի՝ մեզի՝ ձեզի պէս մտածելով կամ նման, պէս, համար:
Ըստ պատկերի մերում և ըստ նմանութեան.	Մեր դէմքին ու կերպարանքին պէս, նման:
Սիրել ըստ անձին.	Իրեն պէս կամ իրեն չափ սիրել:
Ըստ բնութեանն տեսանել զաստուած.	Աստուած իր բնութեանը պէս՝ ինչպէս որ է տեսնել:
Ըստ բաւականի, ըստ կարի.	Օգտելու չափ, կարողութեանը չափ:
Ըստ մարդաթուի.	Ամէն մէկ մարդու չափ, մարդ գլուխ:
Ըստ առիւծին գոչել.	Առիւծի պէս կանչել:
Բարեբար է՝ ըստ որում տատուած է.	Բարեբար է ինչպէս որ կամ անով որ տատուած է:
Ըստ որում են կամ էին, ըստ որում ասէ.	Ինչպէս որ են կամ էին, ինչպէս որ կըսէ:
Ըստ մարմնոյն հաւասար է անբանից.	Մարմնոյ դիմացէն հաւասար է անասուններու:
Ըստ բնութեան կամ ըստ ինքեան բարի.	Բնութեամբ կամ ինք իրմէն աղէկ:
Ըստ ինքեան, ըստ ինքեան կալ, ագանել, վճարել.	Ինքնիրեն, ինքիրմէ, ինքիրմով, ինքնիրեն կամ մինակուրիկ կենալ, նստիլ, լմնցնել:
Թռչունք ըստ հաստատութեան երկնից.	Երկինքին երեսը կամ երեսին վրայ թռչուններ կամ թռչօղներ:
Բառնալ, առնուլ ըստ անձին.	Իր վրան վերցնել, վրան առնել, շալկել:
Բնակեցոյց ըստ ճանապարհին Բեթսակարիայ.	Բեթսակարիայի ճամբուն վրայ բնակեցուց:
Ըստ բոլոր ընկալեալ մարմնոյն.	Բոլոր մարմնուն վրայ ունենալով:
Հաստատուն գիտութիւն ըստ մշտնջենաւորաց լինի.	Հաստատ գիտութիւնը միշտ մնացող բաներու վրայ կըլլայ:
Գալ ըստ բանի, ըստ կարծեաց, ըստ կամաց ուրուք.	Մէկուն խօսքին, կարծիքին, կամքին ետեւէն երթալ, հետեւիլ:
Ըստ յանցանացն, ըստ նախահօրն պատրանաց.	Յանցանքին համար, Ադամայ խաբուելուն համար:
Բամբասանս յօդել ըստ նախանձու.	Բամբասանք ընել նախանձու համար կամ նախանձէն:
Ըստ որում, ըստ որում՝ի վերայ եած.	Որուն պէս կամ նման, որուն համար, որուն պատճառաւը, անոր համար վրայ բերաւ:
Ըստ այնմ ժամանակի սպարապետ էր. Ա.	Ան ատենը զօրագլուխ էր:
Ըստ չորրորդ ոլոմպիադին. Ե.Բ.	Չորրորդ ոլոմպիադին ատենները:
Անցանել ըստ հրամանին. Ը.Ս.	Հրամանէն անցնիլ, դուրս ելլել:

282. Ըստ գործիականի դնի ուրեք

Ըստ այդուցանակն փորձեալ բարուք. Պ.
Ըստ առ սակաւ սակաւ աճմամբ. Ջ.
Ըստ առաջին օրինացն էք դատելոց. Ա.
Անցանել ըստ հրամանաւ. Ե. չէր անցեալ ըստ պատուիրանաւն. Ն.

փորձուած սատանկ բարուքը պէս կամ համեմատ:
Քիչիկ քիչիկ մեծնալով:
Առջի օրէնքովը կամ օրէնքին պէս դատուիք պիտի:
Հրամանէն դուրս ելլել. պատուիրանէն դուրս չէր ելած:

283. Ըստ բացառականի

Ըստ նմանէ, ըստ նոցանէ, ըստ որմէ.
Այր ըստ առնէ, մի ըստ միոջէ.
Ամ ըստ ամէ, օր ըստ օրէ.
Թռչել թռչնոց ըստ հաստատութենէն երկնից.
Ըստ հիւսիսոյ, ըստ հիւսիսոյ կուսէ, ըստ արևմտեայ կուսէ.
Ըստ սմանէ, ըստ այսմանէ, և որ ըստ այսմանէ, ըստ որմէ.
Անարատ ըստ մարդկանէ.
Ըստ առ 'ի վեր կուսէ, ըստ 'ի խոնարհ կուսէ, ըստ առ 'ի կողմն կուսէ (աստիճանք ազգակցութեան).
Այս ըստ աստուծոյ նախախնամութենէն եղև.
Ըստ բոլորէ սահմանիլ.

Անոր ետևէն, անոնց ետևէն, որուն ետևէն կամ որմէ ետքը:
Մարդ մարդու ետևէ, մէկ մէկու ետևէ, ամէն մէկը մէկիկ մէկիկ:
Տարի տարուան՝ օր օրուան վրայ, ետև. տարուէ տարի, օրէ օր, ամէն տարի, ամէն օր:
Թռչուններու թռչիլ երկնքի երեսը կամ երկնքի երեսին վրայ:
Հիւսիսի դին, դէպ 'ի հիւսիսի դին, արևմուտքի դին:
Ասոր պէս, ասոր նման, ու ինչ որ ասոր նման կամ ետևէն է, որուն պէս, որուն նման:
Մարդկանց պէս կամ չափ անմեղ:
Վերի դիէն, վարի դիէն, քովնտի դիէն կամ դէպ 'ի վերի դին, դէպ 'ի վարի դին, դէպ 'ի քովնտի դին (ազգի պորտ):
Աս բանս աստուծոյ առաջուց հոգալէն կամ հոգալուն համար կամ պէս եղաւ:
Բոլորը մէկէն կամ բոլորին պէս սահմանուիլ:

284. Փոխանակ զայի հայցականին, կամ թէ առնել՝ ընդ նախդրիւ հոլովս (21)

Ըստ գործս, ըստ միտս, ըստ կամս, ըստ օրէնս, ըստ կարգս, ըստ պէտս, ըստ աչս, ըստ ազգս, ըստ լեզուս, ըստ իս.
Ըստ նոցա կարծիսն առնել.
Յաշխարհիս վարս ըստ աշխարհականս շրջել.

Գործքին՝ միտքին՝ կամքին՝ օրէնքին՝ կարգին՝ պէտքին պէս, նման, չափ. աչքի երևցածին պէս, ազգի՝ լեզուի պէս, համեմատ, չափ. ինծի նայելով, ինծի պէս, ինծի չափ:
Անոնց կարծիքին պէս կամ նման ընել:
Աշխարհքի վարքի մէջ աշխարհականներու պէս պտըտիլ:

Կատարել զպատգամն ըստ գրելոյն.	Գրուածներուն պէս կամ համեմատ պատգամն ընել:
Ըստ բերան, ըստ գլուխ, ըստ երդ կամ ըստ տունս, ըստ վանս.	Բերան գլուխ կամ մարդ գլուխ, տուն գլուխ, վան գլուխ, կամ ամէն մէկ բերնի՝ տան՝ վանի համար:
Ըստ ժամանակս ժամանակս.	Ամէն մէկ ատեն, այլ և այլ ատեն:
Ըստ ամենայն իր փոփոխեալ. ՇՌ.	Ամէն բանի դիտցէն կամ կողմանէ փոխուած:
Անցանել ըստ չափ, ըստ սահման, ըստ ջուր, ըստ քաղաք.	Չափը, սահմանը, ջուրը, քաղաքը անցնիլ:
Անցանել ըստ օրէնս, ըստ հաստատութիւն և ըստ երդումն, ըստ միտս, ըստ բանս.	Օրէնքէ՝ դաշինքէ ու երդումէ դուրս ելլել, մտքէ՝ խօսքէ դուրս կամ վեր ըլլալ:
Ելանել ըստ դուռն, ըստ քաղաքն.	Դռնէն դուրս, քաղքէն դուրս ելլել:
Ելանել ըստ հրաման, ըստ ձեռն ուրուք.	Մէկուն հրամանէն, ձեռքին տակէն դուրս ելլել:
Ելանել ըստ չափ (հասակի).	Չափահաս ըլլալ ու անցնիլ ալ:
Զերծանել ըստ վտանգս.	Վտանգներէ ազատիլ, դուրս ըլլալ:
Ըստ այն յառաջել.	Անկէ առաջ անցնիլ:
Հրաժարել ըստ նմանութիւն, վրիպել ըստ բժշկութիւն.	Նմանութենէ կամ օրինակէ դուրս ըլլալ, բժշկելու ճարէ դուրս ըլլալ:
Ըստ ակն անկանել.	Աչքէ կորսուիլ (հեռանալով). աչքէ դուրս իյնալ:
Մինչ յաշխարհիս եմք, ըստ ակն եմք ՚ի տեառնէ.	Երբոր աշխարքիս մէջն ենք, Աստուծոյ աչքէն դուրս կամ ինկած ենք:
՚Ի ձենջ ըստ կողմն ելեալ սակաւ մի՝ մխեն ՚ի կրակն.	Ձեզմէ քիչ մը մէկ դի ելլելով կամ քաշուելով՝ կը չըռէն կրակին մէջը:
Զի՞նչ բնաւ պիտոյ էին աչք ստորոտիք ՚ի մեր վկայութիւն ըստ այն կամ ըստ այնմ՝ որ միշտ զմեզ հանապազ տեսանելոց էին աչք.	Մեր վկայութեանը համար ի՞նչ պէտք է ուրիշ աչք՝ ան աչքերէն դուրս կամ ՚ի զատ, որ մեզ միշտ ամէն ժմիր պիտի տեսնէին:
Ըստ այն մի գիշերն այլ ոչ եմուտ անա.	Ան մէկ գիշերէն ան դին կամ ան մէկ գիշերէն ՚ի զատ ալ քունը չի մտեյաւ:
Ըստ աճել, ըստ պակասել.	Աճելուն չափ, պակսելուն չափ:
Ըստ կազդուրել մանկանց խմոց.	Տղոցս դիմանալուն չափ, որչափ որ դիմանան:
Ըստ բրել բրողին.	Փորողին փորելուն չափ, որչափ որ փորողը կը փորէր նէ:
Եղև ըստ գնել մտաց խրոց.	Մտքի գրածին կամ մտքը գնելուն պէս եղաւ, մտքի գրածին չափ եղաւ:
Ըստ Յորդանան և ՚ի լերին. ՇՌ.	Ինչպէս Յորդանան ու լեռանը վրան:
Անցանել ըստ սահմանս քո, գնալ ըստ հրապարակս.	Քու սահմանէդ կամ երկրէդ անցնիլ, փողոցները կամ հրապարակները քալել:
Երթեալք ըստ՚ հեռի՚ կամաց սրտից իրեանց. Բ.	Իրենց կամքը կատարելով:

285. ԳԻՏԵԼԻՔ. Կան առ հինսն, մանաւանդ առ Դ. և Նախերկրքն ըն՝ առ բենիւ և պէիւ ըմ (8), ընդ ձայնաւորս Ն, վասն որականի և բացառականի. Նէր, վասն որականի. ադ, արփ, վասն բացառականի, այլ ՚ի վաղուց խափանեալ են և ՚ի բարդ բառս միայն մնացեալ ՚ի սկիզբն: Ուրեք ըն և յ, ի և Նէր կամ Ն ՚ի միասին դասնի. Այս սուրբ առաքելոյն ըն ցերանելին.. առէ

ըն ցայնոսիկ. Ճ: Ասեն ըն ցնա. ասէ ըն ցնոսա. Ո: Տուր զբեղ ներ խորհրդումն բանի. Օ. այս է՝ 'ի ներքս 'ի խորհուրդ: Ունել 'ի ներ անձինդ. Գ: ներ արհեստին. ՇՈ: 'ներ ում կամ 'ներում, 'ի ներ ում կամ 'ի 'ներում. Պ. այս ինքն յորում: — Աղ. ԸՆԴ մերթ բարդելով եւ փարէր ընդ բացառականս, որպէս և ԲԱՑ. Ամառայց, արտաքայց, արտաքոյց, բացաքոյց. նմա 'ի սոյց, 'ի սոյանէ, 'ի կոյից (117): Մերթ և ընդ յ, Ն. Յարտմնուանէ, յարտաքնողոց, յարտաքայէ, նարտաքայէ, յարտաքին ունողացն կամ յարտաքնողացն դիր:

ՀՈԼՈՎԱՌՈՒ ԲԱՌՔ

286. Կան և բառք ինչ պարզք և բարդք կամ ածանցեալք, գոյականք և ածականք, անհոլովք և հոլովականք, որք ընդ այլ և այլ հոլովս՝ դնալեւ մնալ տան անուանն. որոց գլխաւորքն են առաջիկայքդ, համդերձ հոլովիւքն՝ զորս առնուն իւրեանց կամ նախադաս կալով որով և նախադրութիւն (1). և այլ ինչ անուն չգտանեմ. և կամ նախադաս և յետադաս ըստ կամս:

287. Նախադասք

ԻԲՐԵ (2) զմարդ, ԻԲՐԵ զլուսին, ԻԲՐԵ զձագ.
Իբր ձագ մի, Իբր առիւծ, ԻԲՐԵ մանեակ, ԻԲՐԵ հովիւ մի, ԻԲՐԵ ոչխար, ԻԲՐԵ գժոխք, ԻԲՐԵ ճառագայթք հրոյ.

ՈՐՊԷՍ զանօթ, ՈՐՊԷՍ զարեգակն, ՈՐՊԷՍ մարդ, ՈՐՊԷՍ հուր, ՈՐՊԷՍ աստուած.
ԻԲՐԵ փեսայի եդ ինձ պսակ.
'Նոյին ՈՐՊԷՍ փախստեից հետամուտ լինել.

Մարդու պէս, չուշան ծաղկին պէս, հաւու ձագու պէս:
Ձագուկը պէս, առիւծ պէս, մանեակի պէս, հովիւմը պէս, ոչխարի պէս, գժոխքի պէս, կրակի լուսի պէս:
Ամանի պէս, արեւուն պէս, մարդու պէս, կրակի պէս, աստուծոյ պէս:

Փեսայի մը պէս պսակ դրաւ ինծի:
Անոնց՝ փախչողներումը պէս ետեւնուն իյնալ:

---

(1) Թէպէտ և Լ. Բ. ասէ վասն ԻԲՐԵ-ին թէ Իբրեւ նախդիր է բանի. սակայն արդեամբք իսկ նախադաս է դա միշտ ընդ այլոց սակաւուց անանց:

(2) ԻԲՐԵ յորժամ նմանութիւն ցուցանէ, հոլովառու բառ է. իսկ յորժամ կարծիս կամ երկբայութիւն որպէս ԳՐԵԹԷ, ԹԵՐԵՒՍ, մակբայ է: Եւ ԹԷ ժամ կարծիս կամ երկբայութիւն որպէս ԳՐԵԹԷ. իսկ որ 'ի մէջ բայից որ 'ի մէջ երկուց անուանց վարի, հոլովառու բառ է. իսկ որ 'ի մէջ բայից և մակբայից, շաղկապ է: — Ըստ առուգաբանութեան բառին, ԻԲՐ է իբար կամ հիւար. ԹԷ արմատ անուն՝ յորմէ ԹԷՆԻ, ԹԷՆՈՒ. մինչ՝ մի ինչ, ինչ կամ կէտ առհմանի. ոչ՝ հետ, յորմէ և ոչթէ. ՆԵՐՔ է զխարդ (7). Իմաց և Իմաց՝ երթ անց, թող անց կամ դարձ, որպէս և ժամանց է առ անց. հանդէպ՝ համդարձ կամ համդիպ. Հետ է արմատ բառն բառ կամ փառ որ կայ յանուանն բառիր, բամբառ, ամբառառն, փառառ, փառքուս, և է պատճառ, պատճառանք: Իսկ այլոց հոլովառու բառից անուն լինել ինքնին յայտնի է:

Ծառայել իբրեւ աստուծոյ եւ մի իբրեւ մարդկան, իբրեւ տեառն հնազանդիլ.	Աստուծոյ պէս ծառայել՝ չէ մարդոց պէս, ինչպէս աստուծոյ հնազանդիլ:
Խաղալ նովաւ իբրեւ հաւու, կամ իբրեւ հաւու խաղալ նովաւ.	Անով հաւու մը պէս խաղալ, խաղալ անով ինչպէս հաւով:
Լցից զքեզ զօրօք իբրեւ մարախով.	Լեցնեմ զքեզ զօրքով ինչպէս մարախով:
Բանիւք իւրեանց խոցեն որպէս սրով.	Խօսքովին կը խոցեն ինչպէս սրով:
Իբրեւ յաղբերականց հոսէին յաչաց իւրեանց.	Ինչպէս աղբերէ մը կը թափէին աչքերնէն:
Խորշի 'ի ճանապարհաց մերոց իբրեւ 'ի պղծութեանց.	Կը փախչի մեր ճամբաներէն ինչպէս պիղծ բաներէ:
Երկնչել 'ի կեղծաւորութենէ որպէս յանհաւատութենէ.	Վախնալ կեղծաւորութենէ ինչպէս անհաւատութենէ:
'Ի նոսա իբրեւ 'ի մարդիկ խնայել.	Ողորմիլ անոնց ինչպէս մարդոց:
Բուսեալ 'ի սրահին իբրեւ յանտառի.	Սրահները բուսած ինչպէս անտառի մէջ:
Որպէս 'ի ծովու ալէկոծիմք.	Ինչպէս ծովու մը մէջ կալէկոծինք:
Գրել բանս զայրագինս իբր առ ատելիս և անպիտանս.	Ատելիներու և անպիտաններու մը պէս ծանր խօսքեր գրել:
Իբրեւ զփետուրս արկ զինեւ զվահան.	Վահանը տուաւ վրաս փետուրի մը պէս:
Ոչ ասէ զաւակաց իբրեւ զբազմաց, այլ իբրեւ զմիոյ.	Չըսեր զաւակներու ինչպէս շատերու համար, հապա ինչպէս մէկի մը համար:
Մի խօսիր ընդ մեզ իբրեւ ընդ տղայս.	Մի խօսիր հետերնիս ինչպէս տղոց հետ:
Կապեալ յաղքատութեան որպէս ընդ երկաթոյ.	Աղքատութեան մէջ կապուած ինչպէս շղթայի մը հետ:
Լաւ է կոյր աչօք քան կոյր մտօք.	Աչքով կոյրը մտքով կոյրէն աղէկ է:
Առաւել պատուեցաւ Յովհան քան ամենայն մարգարէքն.	Ամէն մարգարէներէն աւելի պատուեցաւ Յովհանը:
Սիրեմ զայս քան զայն, պատուական քան զոսկի, քան զիս, քան զքեզ.	Աս անկէ աւել կը սիրեմ, ոսկիէն աղէկ կամ պատուական, ինձմէ աւել, քեզմէ աւել:
'Ի վեր կամ գերազանց քան զմիտս.	Խելքէ մտքէ վեր կամ գերազանց:
Զողորմութիւն կամիմ քան զպատարագս.	Պատարագներէ կամ ընծայներէ աւել ողորմութիւն կուզեմ:
Ընկալարուք զգիտութիւն քան զոսկի ընտիր.	Ընտիր ոսկիէ աւել գիտութիւնը ընդունեցէք:
Քան զաւազ բազմացան.	Աւազէն աւել շատցան, աւազէն շատ եղան:
Արտաքսեցեր զՅովհան 'ի դուրս քան զմարդկային բնութիւնս. ԱԳ.	Դուրս հանեցիր Յովհանը մարդկային բնութենէ դուրս կամ վեր կերպով:
Կրկին քան որչափ ինչ էրն.	Որչափ որ կար նէ՝ անոր երկու անչափը:
Վաճառել աւելի քան երեքհարիւր դահեկանի.	Երեք հարուր դահեկանէ աւել ծախել:
Քեզ արժան է քան ամենայն մարդոյ.	Ամէն մարդէ աւել քեզի կըվայլէ:
Երկրին սոդոմացւոց քան քաղաքին այնմիկ, քաղաքին այնմիկ քան քեզ.	Սոդոմացւոց երկրին ան քաղքէն աւել, քեզմէ աւել ան քաղքին:
Սիրով քան բռնութեամբ.	Բռնութենէ աւել սիրով:
Քան որպիսի կերպարանօք չիցէ բանական ևս աւելի այնպիսի պաճուճանօք պատրել.	Որ կերպարանքէ աւել անանկ զարդարանքներով չկրնար խաբել:

Երկիցուք յերդմանց ք-ն յամենայն մեղաց։	Երդումէն՝ ամէն մեղքէ աւել վախնանք:
Ցես ք-ն յամենայն կենդանիս։	Ամէն կենդանիէ աւել իմ միջս կամ իմ վրաս:
Փափաքել 'ի մահ ք-ն 'ի կեանս։	Կեանքէ աւել մահուան բաղձալ:
Ընդ մեզ բազումք են ք-ն ընդ նոսա։	Մեր հետը անոնց հետ եղածներէն շատ են:
Բազմագոյն ք-ն առ հարսն նորա։	Իր հօրը առնէն շատ աւելի:
Գերազանցել ք-ն զեւլք, զոմանք։	Ընդհիլ բան մը, մէկը. բանէ մը, մէկէ մը վեր ըլլալ:
Անդր ևս ք-ն զկոմսատակսն բնակեցուցեր զերամբ։	Կոմսաս լեռնէն ալ անդին բնակեցուցիր:
Ոչ ճաշակել ուրուք ք-ն զհասարակաց սեղանն։	Հասարակաց սեղանէն դուրս կամ զատ բան չուտել:
Լուսին ք-ն զարեգակն անցանէ։	Լուսինը արևէն առաջ կանցնի:
Ք-ն զքսան հազարք սատակեցան երդք մարդկան։	Քսան հազարէն աւել տուն կորսուեցան:
Ք-ն զհատ մանանխոյ։	Մանանեխի հատի չափ կամ պէս:
Ք-ն զչափ նկանակի միոյ։	Նկանակի մը մեծութեան չափ:
Ք-ն զգրամ խայծ ոչ գտանէր ողջ 'ի մարմնի նորա։	Դրամի չափ ողջ կտոր չէր գտնուեր մարմնուն վրայ:
Խոստանայ 'ի վեր ք-ն զմարդ, և ք-ն զմիտս ազդել ոչ կարէ։	Մարդէ վեր կամ աւել կը խոստանայ, ու միտքին չափ բան չկրնար ընել:
Մեծութեամբ է այնչափ ք-ն զոր կոփածոյն կոչեն։	Մեծութենով այնչափ է, ինչպէս կամ որչափ ան որ կոփծուծ կըսեն:
Թէ նոյնքան ժամանակս այլ կեին յաշխարհի՝ ք-ն որչափ կացին։	Թէ որ անչափ տարեն ալ աշխարքիս մէջ, որչափ որ կեցան նէ:
Էր ինքն (ծովակն) ըստ-ք ք-ն զերկուս վտաւանս։	Ինքը (լիճը) երկու ասպարէզի չափ կար:
Թէպէտ էր մարմնով փոքր, այլ ոչ ըստ ք-ն զմակեդոնացին Աղեքսանդր։	Մարմնով պզտիկ ալ էր նէ, մակեդոնացի Աղեքսանդրին չափ չէր:
Թէ ունիցիք հաւատս ըստ-ք զհատն մանանխոյ։	Մանանեխի հատի չափ հաւատք որ ունենաք նէ:
Եղիցի ըստ-ք յական թօթափել 'ի սաբաւովթ տեառնէ այցելութիւն։	Աչք գոցել բանալու չափ ատենի մէջ այցելութիւն պիտի ըլլայ Աստուծմէ:
Մինչև 'ի գետին, մինչև ցգօտին, մինչև յերկինս, մինչև կամ մինչ ցայսօր, մինչև 'ի մահ։	Մինչև գետին, մինչև գօտին, մինչև երկինքը, մինչև այսօր, մինչև մահը կամ մեռնելու չափ:
Ցայգուէ մինչև ցերեկոյ։	Առտուընէ մինչև իրիկուն:
Յերկրէ մինչև յերկինս։	Գետնէն մինչև երկինքը:
'Ի ծովէ մինչև 'ի ծով։	Մէկ ծովէն մինչև միւս ծովը:
Յերիտասարդէ մինչև 'ի ծերն և յառնէ մինչև ցկին։	Կտրիճէն մինչև ծերը ու էրիկ մարդէն մինչև կնիկը:
'Ի փոքուէ մինչև ցմեծ, 'ի մեծամեծաց մինչև ցփոքունս։	Պզտիկէն մինչև մեծը, մեծերէն մինչև պզտիկները:
Մինչև յաւիտեանս, մինչև յաւիտենից։	Մինչև յաւիտեան:
Մինչև չմեռելոյ, մինչև անյոյս լինելոյ։	Մինչև չմեռնելու չափ, մինչև յուսահատելու չափ:
Մինչև արևուն մտանելոյ։	Մինչև արևուն մտնելը կամ մինչև որ արևը մտաւ:
Մինչև առ նա, մինչև առ ժամանակ մի։	Մինչև անոր, մինչև ատեն մը:
Մի ոք նեղեսցէ զգա մինչև բանիւ միով. ա. Մկ. Ժ.	Մէկը չի նեղէ զան մինչև խօսքովմըն ալ:

'ի Մատաղացւոց աշխարհէն մինչև առ աշխարհաւն Խաղտեաց. մինչև առ Կաղարջօք. և յԱմիդացւոց քաղաքէն մինչև առ Մծբին քաղաքաւ.	Մատաղացոց քաղքէն մինչև Խաղտեաց երկրին մօտ ու մինչև Կաղարջից մօտ. ու Ամիդ քաղքէն մինչև Մծբին քաղքին քովը :
Լցան երկրքին նաւքն մինչև մերձ յընկղմել նոցա.	Երկու նաւն ալ լեցուեցան մինչև ընկղմելու մօտ կամ չափ :
Մինչև հանդէպ ամրոցին.	Մինչև բերդին դիմացը :
Յետ այսորիկ, յետ մահու, յետ Մովսէսի.	Ասկէ ետքը, մահուանէ կամ մեռնելէն ետքը, Մովսէսէն ետև :
Յետ սակաւու միոյ, յետ սակաւ միոյ, յետ սակաւ ինչ միոյ.	Քիչ մը ատենէն ետքը :
Յետ եօթն ամէն. Բ. Յետ Յեսուայ Մովսէսի յաջորդէն. Ն.Բ. Յետ 'ի մեռելոց յարութեանէն. Գ.Ա.	Եօթը տարիէն ետքը. Յեսուէն Մովսէսի յաջորդէն ետքը. մեռելներէն յարութիւն առնելէն ետքը :
Յետ փոքր ինչ, յետ սակաւ մի.	Քիչ ատենէն ետքը :
Յետ այսր. Լ.Բ. տես.	Ասկէ 'ի զատ :
Առանց իմ, առանց Թագաւորի, առանց մեղաց, առանց (1) անցանելոյ.	Առանց ինծի, առանց Թագաւորի, առանց մեղքի, առանց անցնելու :
Առանց արանցն, առանց կանանց.	Էրիկներէն, կնիկներէն դուրս, 'ի զատ :
Առանց յամեցուցիչ ժամուք. Վ.	Առանց ուշացնող ժամերու :
Բաց 'ի քէն, բայց յինէն (2).	Քեզմէ 'ի զատ, ինծմէ 'ի զատ :
Բաց միայն կամ բայց միայն յարքայէ, 'ի միոյն.	Արքայէն 'ի զատ, մէկէն 'ի զատ կամ մէկէն ուրիշ :
Մի ինչ աւելի բեռն դնել ձեզ բայց միայն 'ի կարևորացս յայսցանէ.	Աս հարկաւորներէս 'ի զատ կամ դուրս աւել բեռ մը չդնել ձեզի :
Զերիվար բայց 'ի սանձաց արգելուլ.	Ձին առանց սանձի բռնել կեցնել :
Որ բաց 'ի սոցանէ մնացէ 'ի ծով.	Ով որ առանց ասոնց ծով մնաց նէ :
Քաւ 'ի մեղաց, քաւ յօրէ և 'ի ժամէն յայնմանէ.	Մեղքէ 'ի զատ, ան օրէն ու ժամէն 'ի զատ կամ դուրս :
Գեր քան զամենայն, գեր զամենայն.	Ամէնէն աւել, ամէնէն վեր, շատ :
Գեր զբան, գեր զմարդիկ, գեր զբազումս, գեր զատուցեալս, գեր զայս, գեր զայն.	Խօսքէ վեր, մարդիկներէ վեր, շատերէն վեր, բաժնուածներէս վեր կամ աւել, ասկէ՝ անկէ վեր կամ աւել :
Գեր զհաշակելին և զվեհն ամենայն քերթողաց Հոմերոս.	Ամէն բանաստեղծներէն անուանի ու մեծ Հոմերոսն աւել կամ վեր :
Գեր ամբարձեալ զմայրսն Լիբանանու.	Լիբանանու մայրի ծառերէն աւել կամ վեր բարձրցած :

(1) Առանց գտանի վարեալ և իբրև ան մասնիկ ածանցական. Որ յոյժ ամբարտաւանութեանն և առանց բուժելի կատաղութեանն. Թ. այս է՝ անբուժելի։ — Կամ իբրև ու. Առանց ուրուք նմա 'ի դիմի հարեալ. Լ. Տես և 584. 1234 :

(2) Բացում ուրեք նոյին մօք վարի և Բաց հրամայականն Թողում բայի. Եղև սով յերկրին, թող զառաջին սովն. այս է՝ բաց յառաջին սովէն : Թող զեղջերու և զայծեամն. Թող զկանայս և զմանկունս. Թող զայլ ազգս. Թող զայլ նեղութիւնս : Եւ թող զայս՝ հայեցայ ես շուրջ զմեւք. այս է՝ բաց յայսմանէ : Ընդամենայնիւ այս այլ է, Թող զայն որ Յովհաննէս պատմէ. Ո. այս է՝ բաց յայնմանէ՝ զոր Յովհաննէս պատմէ : — Կայ ուրեք և Թողլով նովին մօք. Իմ Թուի բառ վայելչականին ոչ, Թողում զմշակականն, և զայլ որք առդառնել ընդ սմա. Պ. այս է՝ ոչ զայլ որք առդառնել՝ բաղդատել ընդ սմա, բայց 'ի մշակականէն :

Գ·էր զոր ոչինչ եղիցի այլ·
Գ·էր մարդկան զօրացեալ, Գէր որ-
նոցն անցանել·
Անցանել Գէր երկնայնոցն իմացու-
թեանց·
Ո՞ւմ այլ ումեք տալ Գէր դմա·
Գ·էր զամենեքումք զանցանէ·
Ջէրտ զապակի, չէրտ ջուր·
Ջէրտ 'ի ոգի·
Թ·անց սորա, Թ·առց հրամանի·
Թ·առց հատուցանելոյ·
Թ·առց միոյ երկրպագութեան·
Մ·ոց ոսկւոյ ամծեալ, Ձ·ոց կատարին
կոփել, Ձ·ոց այլոյ ուրուք·
Մ·ոց երկնի ծառացեալ·

Որմէ վեր ուրիշ բան մը չըլլայ:
Մարդիկներէ վեր կամ եւել ուժով-
ցած, օրէնքէն վեր անցնիլ:
Երկնայիններուն խելքէն վեր անց-
նիլ:
Ուրիշ որուն տակէ վեր, տակէ եւել:
Ամենէն վեր կանցնի:
Ապակիի պէս, ջրի պէս, ջրի նման:
Ինչպէս սուգի մէջ:
Առանց սոր, առանց հրամանի:
Առանց վճարելու, տալու:
Առանց մէկ երկրպագութեան մը:
Ոսկիի վրայ փակած, գլխին վրայ զար-
նել, մէկ ուրիշի մը վրայ:
Երկինքին վրայ կամ երեսը բարձրցած,
դէպ 'ի երկինքը բարձրցած:

288 · Ջէրտ, Թ·անց կամ Թ·առց և Ձ·ոց տակաւ ուրեք վարին · և չէրտ առ աա-կաչափն լոն: Մ·ոց բարդութեամբ եւս գտանի վարեալ (285) · Մակադրա-ցութեանց · մակակարծեաց · այս ինքն 'ի վերայ գոյացութեանց, 'ի վերայ կարծեաց:

289 · Յետադասք

Ոգւով ը·է սիրել·
Ձեռք ը·է, պակաս հնգիւ ը·է·
Մահու կամ մահուամբ ը·է, ա-
րեամբ ը·է, արեամբ քրտամբ ը·է
մարանչել·
Միջովք ը·է, ուսովք ը·է·
Ծածկել զառակսն մարմնոց ն-
րեանց միջովք ը·է և բարձիւք ը·է·
Միջովք ը·է 'ի վեր կամ 'ի խոնարհ·
Հասարակ գիշերաւ ը·է·
Առնուլ հարիւր դահեկանաւ ը·է·

Ընչիւք ը·է իցէ մեծ ծախուցն·

Բանիւք ը·է միայն Ճոխանալ·
Գալով ը·է բանին քոյոյ·
Ջահ առեալ գնալով ը·է·

Արեան ը·է, հարիւր արանց ը·է·

Խաչի ը·է հնազանդութիւն·

'ի կլոնն կողմ, 'ի թագաւոր կողմ, յիս
կողմ, 'ի մեզ կողմ, 'ի տէր կողմ·

Յարեւմուտս կողմ, ընդ արեւելս կողմ·
'ի սեղանն կոյս, յափն կոյս, 'ի թիկունս
կոյս·

Իր հոգիին չափ կամ պէս սիրել:
Ձեռքի չափ, հինգի չափ պակաս:
Ինչուք մահ կամ մեռնելու չափ, արուն
թափելու չափ, արուն քրտինքի
չափ կռուիլ:
Ինչուք մէջքը, ինչուք ուսերը:
Աժէթնին գոցել մէջքէն ինչուք ու-
րունքները:
Մէջքէն վեր կամ վար:
Ինչուք կէս գիշեր:
Ինչուք հարուր դահեկանի չափ առ-
նուլ:
Միայն ինչուք ունեցածը ըլլայ կոր-
սուելուն գինը նէ:
Միայն խօսքով հպարտանալ:
Երբոր գայ ելլէ քու խօսքդ նէ:
Աստուծոյ վախը գիտնալով, որովհե-
տեւ գիտենք, և այլն:
Արուն թափելու չափ, հարուր մար-
դու չափ:
Ինչուք խաչը կամ խաչ ելլելու չափ
հնազանդութիւն:
Դէպ 'ի կնիկը, դէպ 'ի թագաւորը,
դէպ ինծի, դէպ մեզի, տիրոջ դին
կամ դէպ 'ի տէրը:
Դէպ 'ի արեւմուտք, դէպ 'ի արեւելք:
Դէպ 'ի սեղանը, դէպ 'ի ծովեզրը,
դէպ 'ի կռնակը կամ կռնակին դին:

'ի Հռաքէլ կոյս միաբանոյն էր նա.	Դէպ 'ի Հռաքէլ աւելի յօժարած էր ան:
Եւ 'ի Բիւզանդիոյ 'ի Հռոմ կոյս.	Նաև Ստամպօլէն դէպ 'ի Հռոմ:
'ի նա կոյս ակնարկէ.	Անոր դին կամ դէպ 'ի անոր կընայի:
Ժամն ընդ երեկս կոյս էր խոնարհեալ.	Ժամը կամ տաենը դէպ իրիկուն կամ իրիկուան դէմ մօտեցեր էր:
Յադամայ հետէ, 'ի սկզբանէ հետէ, յայնմ ժամանակէ հետէ, յորմէ օրէ հետէ, 'ի հնոց ժամանակաց հետէ.	Ադամէն 'ի վեր, առաջուց 'ի վեր, ան տաենէն 'ի վեր, որ օրէն 'ի վեր որ, հնուց 'ի վեր:
'ի վաղուց հետէ, յայնց ժամանակաց հետէ, 'ի նախնեաց հետէ.	Վաղուընէ եւս, ան տաեններէն 'ի վեր, նախնիքներէն 'ի վեր:

290. Նախադաս և յետադաս

Վասն էր, էր վասն.	Ինչու համար. ի՞նչ բանի համար:
Վասն այսորիկ, վասն սիրոյ, վասն թագաւորաց.	Ասոր համար, սիրոյ համար, թագաւորներու համար:
Օրինակի վասն, յանցուածոց վասն, ընչից վասն.	Օրինակի համար, յանցանքի համար, ստացուածքին կամ ունեցածին համար:
Պաշտօն ինչ առնելոյ վասն.	Երեսպաշտութիւն մը ընելու համար:
Այս լինէր վասն օգնականութեան բարձրելոյն.	Աս բանս կըլլար աստուծոյ օգնութեամբը:
Վասն այս, վասն այն.	Ասոր համար, անոր համար:
'ի զարդու և 'ի կերպարանաց վասն. Ո.	Զարդի ու տեսքի համար:
Սակս ձեր, 'ի սակս (1) ագահութեան.	Ձեզի համար, ագահութեան համար.
Քակելոյ սակս, 'ի ձեր սակս, յաւանդի սակս.	Քակելու համար, ձեզի համար, աւանդի համար կամ աւանդի պէս:
Հանդերձ մարբն, հանդերձ եղբարբն.	Մօրը հետ մէկ տեղ, եղբօրը հետ մէկ տեղ:
Նովաւ հանդերձ, քեւ հանդերձ.	Անոր հետ մէկ տեղ, քու հետդ մէկ տեղ:
Ոսկւքն հանդերձ, աշակերտօքն հանդերձ (2).	Ոսկերովը մէկ տեղ, աշկերտներովը կամ աշկերտներուն հետ մէկ տեղ:
Հանդերձ եղբօրն, հանդերձ տասնեակ թուոյ.	Եղբօրը հետ մէկ տեղ, տասը թըւին հետ մէկ տեղ:
Հանդերձ առանձինն մտից և ռոճկաց.	Յատուկ եկամուտով ու ապրուստով:
Հանդերձ ամենայն ստացուածոց իւրոց.	Ամէն ունեցածին զէներովը մէկ տեղ:
Կեսարիաւ հետ և տասն քաղաք.	Կեսարիային հետ տասը քաղաք ալ:

---

(1) Իսկ յասել Յոր սակս, յայս սակս, յայն սակս, ոչ եւս է հոլովառու բառ, այլ գոյական անուն՝ առեալ ածական, որպէս և յասելն Յո՞ր կամ յինչ պատճառս, յայն աղագս, յաղագս այս, յաղագս այն, 'ի նոյն աղագս. ո՞ր աղագաւ: Որպէս և յորժամ փոխանակ 'ի մէջ մեր կամ ձեր ասելոյ, ասի 'ի միջի մերում, 'ի միջի ձերում:

(2) Եւ լոկ գործիական հոլովն նշանակէ երբեմն իբրև հանդերձ. Եդեալ ծունր ամենեքումբք եկաց յաղօթս. Ա. խմա հանդերձ ամենեքումբք: — Հանդերձ կայ և ընդ հայցականի, բայց մակբայ է. որպէս և այլք ոչ սակաւք 'ի հոլովառու բառից վարին և առանձինն իբրև մակբայ. տես 'ի մակբային:

Եհար զաջ ուսն թիկանցն հետ և զձեռն 'ի վայր ընկեց.
Հետ քանքարին, զհետ հրեշտակին, հետ եղբարց.

Նախանձ հետ իրեար.
Քո պէս, Ճայից պէս, Խորենացւոյն պէս.
Գետոյ պէս սահի անցանէ.
Պէս զօրէն Տրդատայ. Բարսեղին.
Պէս զայս օրինակ.
Հեղգագոյն լինի պէս.

Դէպ ձեզ.
Դէմ, հանդէպ արեգական, տանն.
Դէմ ուղիղ լուսնոյ, դէմ ուղիղ մի-միանց հանդիպելեաց.
Իմ հանդէպ.
Փոխեան դէմ երեսաց խորեանց.

Դէպ 'ի մեզ, դէպ յօգնականն.
Յետոյ դրանն, յետուստ խորանին.
Յետոյ ժամանակի, հուսկ յետոյ ամե-նեցուն.
Երկոտասան աւուրք յետոյ կատարի.
Ինն հարիւր ամաւ յետոյ քան զԱբ-րահամ.
Յօրինաց յետոյ 'ի շնորհս եմք. Ո.
Շուրջ զքաղաքաւն, զտեղեաւն, ըզ-պարտիզաւն.
Շուրջ զգետովն.

Զմեաւք շուրջ, զպրահին շուրջ.
Շուրջ մեր, շուրջ նորա.
Շուրջ քաղաքին, շուրջ ծովուն.
Սեղանոյն շուրջ.
Հեղեալք զքաղեալք շուրջ զԲեթփ-ղէայ. Ա.
Շուրջ զարտաքնոյն կողմանէ. Պ.
Զսխտականացն տերանց և ազգաց ամ-մուկ շփոթից շուրջ պատէր. Յ.
Շուրջանակի տաճարին, քաղաքին.
Շուրջանակի զնոքօք.
Հանդ, մերձ մեր, նորա, նմա, 'ի նա, առ նա, առ նմա, առ նովաւ.
Յառաջ հանդ 'ի հազար ամ.
Հանդ յառնել.
Յարմատն հանդ, յամենեսին մերձ.
Մերձ էր մղոնաւ երեք.
Մօտ 'ի քաղաքն, Ճշմարտութեանն մօտ է.
Մօտ յայն՝ լոյս է այս գիշեր.
Մօտ ընդ մտանս արևուն.

Զարկաւ աջ ուսը կռնակին հետ մէկ տեղ ձեռքն ալ վար ձգեց:
Քանքարին հետ, հրեշտակին հետը, եւ՝ հրեշտակին եսեւէն. եղբարնե-րուն հետ:
Իրարու հետ նախանձ:
Քեզի պէս, առաքելներուն պէս, խո-րենացիներուն պէս:
Գետի պէս կոլայէ կանցնի:
Տրդատայ պէս, Բարսեղին պէս:
Աս օրինակին պէս, ասանկ, այսպէս:
Աւելի ծուլի մը պէս, աւելի ծոյլ կերպով:
Ձեզի, դէպ 'ի ձեզ:
Արեւուն դէմը, տանը դիմացը:
Շխիշտակ լուսնկային դէմը, շիտակ իրարու դէմը հանդիպելով:
Իմ դիմացս:
Փոխան դէպ 'ի առջևնին, դիմացի կողմերնին:
Դէպ 'ի մեզի, դէպ 'ի օգնողը:
Դրանն ետին, վրանին ետի դին:
Ժամանակէ ետքը, ամենէն էն ետքը:

Տասներկու օր ետքը կը կատարուի:
Ինը հարուր տարի Աբրահամէն ետքը:

Օրէնքէն ետքը շնորհքին մէջն ենք:
Քաղքին, պարտիզին, ան տեղին չորս դին:
Գետին չորս դին. երկու դին վրէն 'ի վար:
Մեր չորս դին, պրահին չորս դին:
Մեր չորս դին, անոր չորս դին:
Քաղքին չորս դին, ծովուն չորս դին,
Սեղանին չորս դին:
Բեթփիղէայ չորս դին ցրուած չփո-թած:
Դրսի դին վրայէքը:
Սխտական տէրերուն ու ազգերուն չորս դին խռովութիւն կը պատէր:
Տաճարին, քաղքին չորս դին:
Անոնց չորս դին:
Մեր քովը, անոր քովը, մեզի մօտ, անոր մօտ:
Հազար տարիի մօտ առաջ:
Առնելու կամ առնուելու մօտ:
Արմատներուն մօտ, ամենուն մօտ:
Իրեք մղոն մօտ էր:
Քաղքին մօտ, Ճշմարտութեան մօտ է.

Անոր քովը աս գիշերս լոյս է.
Արևը մտնելուն մօտ:

Մօտ լինել զոտիւք .	Ոտքերուն քովը ըլլալ, ինչուք քովը մօտ ըլլալ :
Կից նմին պառկել .	Անոր հետ մէկ տեղ պառկիլ :
Յիրեանց տունսն կից .	Իրենց տունին մօտ :
Զոյգ մարմնոյն .	Մարմինին չափ, մարմինին հաւասար :
Ընթեր խաչին, որ ընթեր, — որ ընթեր, — ընթեր սրբին .	Խաչին քովը, որուն քովը, որու քովն որ, սուրբ քովը :
Կաց մեզ — ընթեր .	Կայնէ մեր քովը :
Փոխան սիրոյ, փոխան նորա .	Սիրոյ տեղը, անոր տեղը :
Փոխանակ բերանոյ լինել .	Բերնի տեղ, բերնի համար, բերնի պէս ըլլալ :
Մեր փոխան, քո փոխան, որդւոյն փոխանակ, նորա փոխանակ .	Մեր տեղը, քու տեղդ, տղուն տեղը, անոր տեղը :
Փոխանակ ընդ այնր, ընդ բարւոյ .	Անոր տեղը, աղէկութեան տեղը :
Փոխանակ ընդ վատութեանն կրել պատիժ .	Ծուլութեանը համար պատիժ քաշել :
Արիւն՝ որ փոխանակ բազմաց հեղու .	Արուն՝ որ շատերուն համար կը թափի :
Փոխանակ խաչահանուաց աղօթէիր, հարից զձեզ փոխանակ մեղաց ձերոց .	Խաչ հանողներուն համար կամ վրան աղօթք կընէիր, ծեծեմ ձեզ մեղքերնուդ համար :
Ոչ այնպէս մեք փութամք վասն մերոյ փրկութեան, որպէս նա փոխանակ մերոյ կորստեան .	Մենք մեր փրկութեանը համար անանկ չենք հոգար, ինչպէս որ ան մեր կորսուելուն համար :
Ընդդէմ հրէութեանն փոխանակ քրիստոնէութեանն մարտնչել .	Հրէութեան դէմ քրիստոնէութեան համար կամ վրայ կռուիլ :
Եղև նա հակառակ օրինացն, և փոխանակ հեթանոսաց .	Օրէնքին դէմ եղաւ ան, ու հեթանոսներուն կողմը, պաշտպան, ջատագով :
Փոխանակ արեանն տեառն ձեր արիւնդ հեղաւ յերկրի .	Քրիստոսի արեանին համար կամ պէս, նման՝ ձեր արուինը գետին թափեցաւ :
Շինել աղքատանոցս, զի փոխանակ հիւանդանոցացն Յունաց լինիցին ՚ի մխիթարութիւն մարմնոյ վշտացելոյն .	Աղքատանոցներ շինել, որ Յունաց հիւանդանոցներուն պէս ըլլան խեղճերուն մարմնոյ մխիթարանք մը :
Փոխանակ մահուանն միածնին . ԼԲ . սաղմ . ձդ .	Մէկ հատիկ տղուն մահուանը տեղը :
Փոխարէն մարտին, երախտեաց փոխարէն .	Ան կռուին տեղը կամ համար, աղէկութիւններու տեղը կամ դէմը :
Որպէս գունակ Արածանւոյ .	Նման Արածանիին պէս :
Գունակ այնմ, շանց գունակ .	Անոր նման, շներու պէս :
Գունակ ՚ի խաղս գնդակաց .	Ինչպէս գնտակի խաղի մէջ :
Շանց օրինակ, պիղծ գազանաց օրինակ .	Շներու պէս, պիղծ գազաններու նման :
Օրինակ ինչ վարժօղ, օրինակ ինչ կիսամահ .	Կրթօղի մը պէս, կէս մեռածի մը պէս :
Օրինակ ինչ չարագոյն գազանի ինչ .	Խիստ չար գազանի մը պէս :
Օրինակ ինչ ադամանդեայ կարծրութեամբ ապառաժինեալ .	Ինչպէս ադամանդի կարծրութիւնով ըլլած վերէն ՚ի վար :
Խաղաղանալ օրինակ ինչ յանքոյթ նաւահանգստի .	Հանդարտիլ ինչպէս ապահով նաւահանգստի մը մէջ :
Օրինակ ինչ իբր դաշնաւոր .	Դաշինք ունեցողի մը պէս :

Իէր օրհն–լ էք թագաւորական պա-
տիւ.
Իէր–– օրհն–լ էք քաղաքավարութեամբ.
Ձեզ նման սուտ լինիմ.

՚Նման խմաստութեան քոյ յորդորեա
զնա.
Ար––––յ քաղաքին, այգւոյն, ժամա-
նակի.
Ար––––յ փչոյ, –ր––––յ աստուծոյ կա-
մացն, աստուծոյ կամացն –ր––––յ.
Ար––––յ եղբարց քոց.

Ար––––յ քան զայգին, –ր––––յ քան
զարժանն պատուել, –ր––––յ քան
զնա.
Ար––––յ քաղաքին, –ր––––յ մեղադրու-
թեան.
Ար––––յ քան զաշխարհն, քան զայս.

Յայժմ ախտէ –ր––––յ լինել.
Յայսմանէ –ր––––յ լինել.
՚Ի Նէր––յ քո, երկնից, կաթողին,
թզենւոյն.
՚Նորա ՚ի Նէր––յ.
՚Նէր––յ իմ, Նորին, գաստառանի, խո-
րանին, եղեգանն.
՚Նէր––յ վարագուրին.

Ո––րոյն ՚ի Նոյանէ, ––րոյն յառաւօտին
ողջակիզէն.
Փոխեալ անդր զամենայն ինչ յԱր-
մաւրայ՝ ––րոյն ՚ի կառոյն.

Մէկ––––է յամբոխէն, ՚ի բանակէն.

Չեն Թէկ––––է ՚ի պատժոց.
Հէ––է ՚ի տանէն.
Աստարխաւ հէ––է ՚ի քաղաքէն.
Գալոյ ՚ի մօրէն.
Ա––––ջէ աչաց, ––––ջէ արքայի, ––––ջէ
մարդկան.
Թագաւորաց ––––ջէ, իմ իսկ ––––ջէ.

Ա––––ջէ կամ ––––ջոյ քան զնս.
Ամու յ––––ջ, յ––––ջ երկու աւուրք.
Երկու ամք յ––––ջ քան զգեօնա-
չարժն.
Որ Քրիստոսի գալստեանն յ––––ջ
էին. Ո.
՚Նախ քան զամենայն, Նախ ամենեցուն.
՚Նախ հնգոց ժամանակին, Նախ քան
կոչման զնս յառնելին. Շ.Ո.

Ինչպէս մէկ թագաւորական պատիւ
մը:
Ինչպէս քաղեքավարութիւն մը:
Ձեզի պէս սուտ կամ սուտլըտու կըլ-
լամ:
Քու խելացութեանդ վայելածին պէս
յորդորէ անի:
Քաղքէն, էգիէն, ատենէ դուրս:

Աւանց փուշի, առանց աստուծոյ
կամքին կամ աստուծոյ կամքէն դուրս:
Քու եղբայրներէդ ՚ի զատ, դուրս,
զատ:
Էգիէն դուրս, վայլածէն դուրս կամ
եւել պատուել, անկէ դուրս կամ ՚ի
զատ:
Քաղքին դրան դին, մեղադրանքէ
դուրս կամ առանց մեղադրանքի:
Աշխարհքէն դուրս, ասկէ դուրս կամ
՚ի զատ:
Աս ախտէն դուրս ըլլալ:
Ասկէ դուրս ըլլալ:
Քու տակդ, երկինքին, կաթողին,
թզի ծառին տակը:
Անոր տակը, անոր եւին, եւի դին:
Իմ տակս, անոր տակը, գաստառանի,
վրանին, եղեգին տակը:
Վարագուրին տակը կամ եւին, եւի
դին:
Անոնցմէ զատ, մէկ դի, առաւօտ ող-
ջակէզէն զատ, մէկ դի:
Արմաւիրէն հոն տանելով ամէն բա-
նը բաց ՚ի կառքերէն, կառքերէն ՚ի
զատ:
Բազմութենէ զատ կամ հեռու, բա-
նակէն զատ, դուրս:
Պատիժէ ազատ չեն:
Տունէն հեռու:
Աստարկէզ մը քաղքէն հեռու:
Մօրմէն զատուել:
Աչքի առջև, արքային առջին, մարդ-
կանց առջին:
Թագաւորներուն առջին, իմ առջիս
ալ:
Ինծմէ առաջ, իմ առջիէս:
Տարիով առաջ, երկու օր առաջ:
Շարժէն երկու տարի առաջ:

Որ Քրիստոսի գալէն առաջ էին:

Ամենէն առաջ:
Հունձքի ատենէն առաջ, իս ատեան
կանչելէն առաջ:

Նոյն եղեւ յանգէն ունի զոլորակըն. Թ.Բ.	Յանգէն մէկով առաջ ունի ոլորակը. այս ինքն՝ եօթի վանկէն վանկ մը առաջ:
'Ի վերայ բարձի, 'ի վերայ երկրի.	Բարձի վրայ, գետնի վրայ:
Դնել 'ի վերայ խաչակայ, 'ի վերայ աշտանակի.	Դնել Խաչակին վրայ, աշտանակի վրայ:
'Ի ճշմարտութեան վերայ.	Ճշմարտութեան վրան:
Յե՞ր վերայ, յո՞յր վերայ.	Ի՞նչ բանի վրայ, որո՞ւն վրայ:
Աւան՝ որ 'ի վերայ Քասաղ գետոյ.	Գիւղաքաղաք՝ որ Քասաղ գետին վըրայ է, այս ինքն քովը:
Խրատել զձեզ 'ի վերայ մեղաց ձերոց.	Ձեզ պատժել մեղքերնուդ համար:
Դնել զանձն 'ի վերայ ուրուք, մեռանել 'ի վերայ այգին.	Իր գլուխ դնել մէկումը համար, մեռնիլ այգին վրայ, այգին համար:
Արիւն՝ որ 'ի վերայ բազմաց հեղու.	Արիւն՝ որ շատերուն համար կըթափի:
'Ի վերայ տէրութեանն կռուել.	Տէրութեան համար կռուիլ:
'Ի վերայ ամենայն վտանգոյն սպանանել.	Ամէն աշխատանքին տեղը կամ ամէն աշխատանքէն ետքը մեռցնել:
'Ի վերայ գործին պատուհասի.	Ատ պատիժէդ ետքը:
'Ի վերայ որոյ կեցեալ և այլ եւս ամս, մեռաւ.	Որուն վրայ կամ որմէ ետքը քանի մը տարի ալ ապրելով, մեռաւ:
'Ի վերայ այսորիկ, յայսր վերայ.	Ասոնցմէ ետքը, ասոնցմէ 'ի զատ. ասոր վրայ, ասկէ ետքը, ասկէ 'ի զատ:
'Ի վերայ օտար բանից հպարտանալ.	Ուրիշի խօսքերովը հպարտանալ կամ հըպարտանալ:
'Ի վերայ համբերութեան մարդոյն է.	Մարդուն համբերութեանը չափ կամ համեմատ է:
'Ի ձեռն հաւատոց, 'ի ձեռն հրեշտակաց, 'ի ձեռն գաւազանի, յո՞յր ձեռն.	Հաւատքով, հրեշտակներու ձեռքով, գաւազանով, որու ձեռքով:
Ընդ ձեռն թարգմանի, ընդ ձեռն այդպիսի բանից.	Թարգմանի ձեռքով, անանկ խօսքերով:
Զօրէն անասնոց, զօրէն տղայոց.	Անասունի պէս, տղոց պէս:
Զօրէն պատերազմի.	Պատերազմի պէս կամ նման:
Զօրէն բարուց հայաստան մարդկան.	Հայ մարդոց բարքին պէս կամ համեմատ:
Զօրէն երամից թռչնոց բնակեալ էին սոքա 'ի ծագս վիմաց. Բ.	Ասոնք թռչուններու բազմութեանը պէս քարաժայռերու ծակերը բնակեր էին:
Զօրէն տարաշխարհիկ.	Օտարի մը պէս:
Զօրէն երկաթագլխոց կապանօք.	Ինչպէս երկաթէ կապերով կամ շղթաներով:
Զօրէն իւրոյ նախահոգակ.	Առաջնոյ հոգացողի մը պէս:
Զօրէն ուրուք վարակեալ ինչ շղթայիւք.	Շղթաներով կապկպուածի մը պէս:
Գնացին զհետ նորա, երթ զհետ արդարութեան.	Գացին անոր ետևէն, գնա արդարութեան ետևէն, արդարութեան հետևէ:
Որոյ զհետ, ո՞յր զհետ, զո՞յր հետ.	Որուն ետևէն, ո՞վ կամ որո՞ւն ետևէն:
'Ի հետ մեծին Մովսէսի յուղի անկեալք.	Մեծ Մովսէսին ետևէն ճամբայ իյնալով:
Զհետ երկուց ամաց, զհետ գնացիցն.	Երկու տարիէն ետքը կամ ետև, երթալէն ետքը կամ ետև:
Զհաց ոչ առաք զհետ մեր, զոր ունէի զհետ իմ.	Հետերնիս հաց չառինք, որն որ հետս ունէի:

'Ի հետ ոչ կարեմ տանել .	Հետ չեմ կրնար տանիլ :
Տենչացան զհետ երանաւէտ ձայնին .	Երանութենով լցուած ձայնին փափաքեցան :
Որոյ հետք այլ ոչ ևս լինի .	Որուն ետքը կամ որուն ետևէն ալ պիտի չըլլայ :
Զկնի մեր, զմեր կնի . չարին զկնի .	Մեր ետևէն , չարին ետևէն :
Զկնի յաղթութեան .	Յաղթութենէն ետքը :
Տանցն 'ի յայտմանէ զկնի թուելոյն .	Ամէն ետքը համրուած տներուն :
Օրէնքն Աստուծոյ գլուխ են . և զկնի բնութեանս .	Աստուծոյ օրէնքը գլուխն է ու մեր բնութեանը յարմար :
Ըստ կրօնից բանին .	Ան խօսքին ետևէն :
Յաղագս քո , ձեր , ամենեցուն .	Քու , ձեր , ամենուն համար :
Յաղագս առնլոյ և տալոյ .	Առնելու ու տալու համար :
'Ի հայհոյութեան աղագս .	Հայհոյութեան համար :
Զբօսանաց աղագաւ , այսր աղագաւ .	Զբօսանքի համար , ասոր համար , զբօսանքի պատճառաւ , աս բանիս պատճառաւ :
Մերոյ աղագաւ եկամուք .	Մէկ նոր հաւատքի եկողի մը համար :
'Ի համար թագաւորութեան , 'ի համար քեռ իւրոյ , առ 'ի ճաշոյ իւրոյ համար .	Թագաւորելու համար , իր քրոջը համար , իր ուտելուն համար :
'Ի բաց քան զհրեղէն կառս պայծառացաւ . ԳՄ .	Հրեղէն կառքերէն աւել պայծառացաւ :
'Ի մասին մարմնոյ , 'ի մասին հոգւոյ . Զ .	Մարմինին հետ , հոգւին հետ մէկ տեղ :
'Ի վեր քան զերկինս , քան զմիտս .	Երկինքէն վեր , խելքէ մտքէ վեր :
'Ի վեր քան զեօթն ամ .	Եօթը տարիէ աւել :
Յամենայնէ յայդմանէ 'ի վեր .	Աս ամէն բանէն վեր :
'Ի վերոյ կամ վերոյ քան զքեզ .	Քեզմէ վեր :
'Ի վերոյ կոչնականացն , վերոյ նոցա , վերոյ գլխոյ .	Կանչուածներէն վեր , անոնցմէ վեր , գլխէ վեր :
Կամուրջ ձգել կամ կապել վերոյ ծովուն , ծովուն վերոյ .	Կամուրջ ձգել , կամուրջ նետել ծովուն վրան :
Դէպ վերոյ ամենայն մարդկան .	Ամէն մարդէ դէպ 'ի վեր , վեր :
Գեր 'ի վերոյ Գողգոթայ .	Գողգոթայէն վեր , Գողգոթային վրան :
'Ի զանգիտելոյ և 'ի պատկառանաց գեր 'ի վերոյ .	Վախէ ու ամօթէ վեր , դուրս :
Որ 'ի վերայ է քահանայութեան .	Որ քահանայութենէն վար է :
Ընդդէմ նորա .	Անոր կամացը դէմ , կամքէն դուրս :
Ընդդէմ կամաց , ընդդէմ ձեր , ընդդէմ նորա կամ նմին .	Կամքի դէմ , ձեզի դէմ , անոր դէմ :
'Ի գեղջ՝ որ ընդդէմ ձեր կայ .	Այն գեղը՝ որ դիմացնիդ կեցեր է :
Բանալ զդիւանդ արքունի ընդդէմ առնդ .	Թագաւորական դրատունդ բանալ աս մարդուդ առջին :
Կայր ընդդէմ գանձանակին .	Գանձանակին առջին կամ դիմացը կեցեր էր :
Կանգնել աշտարակ ընդդէմ արևմտից .	Արևմուտքի դէմ կամ դին աշտարակ մը շինել :
Պատուհանք բաց էին նմա ընդդէմ Երուսաղեմի .	Պատուհանները բաց էին դէպ 'ի Երուսաղէմ , Երուսաղէմի դին :
Դէմ ընդդէմ միմեանց , միմեանց դէմ ընդդէմ .	Մէկ մէկու դէմ , իրարու առջին :

Յանդիման դրախտին, տաճարին .	Դրախտին, տաճարին դիմացը, առջին։
Որ կայր յանդիման ինձ, յանդիման ձեր կամ ձեզ .	Որ իմ առջիս կեցեր էր, ձեր առջևը։
Դէմ յանդիման իմ .	Իմ առջևս, իմ դիմացս։
Յայտ յանդիման նմա, ական .	Յայտնի անոր առջին, աչքի առջև։
Ընդ յանդիման նեղչաց, ձեզ .	Նեղողներուն առջին, ձեր աչքին առջևը։
Ընդ յայտնի տեսողացն .	Տեսնողներուն առջին, աչքին առջին։
Դէմ հզօրին, ներհակին դէմ .	Ուժովին դէմ, թշնամիին դէմ։
Դէմ քո վայրաց .	Քու տեղերուդ դէմը, դիմացը։
Դէմ յարևելս .	Արևելքի դին, դէպ 'ի արևելք։
'Ի մէջ նաւին, 'ի մէջ ծառոց, 'ի մէջ փշոց, 'ի մէջ ձեր .	Նաւին մէջը, ծառերուն մէջը, փուշերու մէջ, ձեր մէջը։

291 . Եւ մակբայք ոմանք իբրև բառք հոլովառուք՝ հանդերձ հոլովելեօք վարին երբեմն կամ այլով հոլովառու բառիւ . որպէս ,

Նստան նոքա անդի աղբերն և սոքա աստի .	Նստան անոնք աղբիւրին ան դին ու անոնք աս դին, կամ մէկ դին, մէկալ դին։
Աստի և անդի Եփրատու .	Եփրատ գետին աս դին, ան դին կամ մէկ դին, մէկալ դին։
Նստուցանել աստի անդի ասպարիսին .	Ձիընթացին աս դին ան դին, մէկդին մէկալ դին նստեցնել։
'Ի քէն և այսր է նետքն, 'ի քէն և անդր է նետքն ։	Քեզմէ աս դին, քեզմէ ան դին է նետը։
'Ի սկզբանցն և այսր ցանկային .	Առաջուց 'ի վեր կըբաղձային։
Յօրէն ութերորդէ և անդր .	Ութերորդ օրէն անդին։
'Ի նմանէ և անդր չլինեաց աշտարակս .	Անկէ ան դին աշտարակներ չլինեց։
'Ի սմանէ յառաջ .	Ասկէ ան դին, ասկէ ետքը, ասկէ դէպ 'ի առաջ։
Յամենայն իսկ 'ի մարդկանէ լռելեայն գործել . Ո .	Ամէն մարդէ գաղտուկ գործել։
Որք անցեալ վտարին այսր զԿուր գետով . Խ .	Որ կանցնին կըցրուին Կուր գետէն աս դին։
Ըստ երկիր անդր ոչինչ է .	Երկրէն ան դին բան մը չկայ։
Ըստ մարմնաւոր միտս անդր 'ի բարձունս վերանալ .	Մարմնաւոր խելքէ ան դին՝ վեր բարձրնալ։
Անդր քան զհրամանն, անդր ևս քան զայս .	Հրամանէն ան դին կամ աւել, ասկէ ալ ան դին, աւել, վեր։
Այսր ևս քան զչափն .	Չափէն աս դին, վար, պակաս։

ԳԼՈՒԽ ՉՈՐՐՈՐԴ

ՉՈՐՐՈՐԴ ԱԶԳ ԲԱՌԻՑ

ԲԱՅ

292 · Բայ է բառ՝ որ նշանակէ լինել կամ առնել կամ կրել ինչ · որպէս ,
ես եմ կամ լինիմ, գնամ, սիրեմ, սիրիմ, քաղցնում · այս ինքն Էս Էմ կամ
Ֆիօ, Էօ, Ամօ, Ամօր, Էզուրիօ:
Ֆէրոմ, Էս, Եօ, Ամօ, Ամօր, Էզուրիօ, դերանուանցն Ես, Դու ,
293 · Այս ազգումն բայի լինի ըստ երից դիմաց դերանուանցն Ես, Դու ·
Նա, և ըստ եզակի կամ յոգնակի թուոյ նոցա · որ թէ և չդնիցին
միջի, ըստ ելևէյին խմանելն · ուստի ցուցանէ երիս դէմս և կրկին թիւս :
294 · Եւ զի ամենայն ինչ ՚ի ժամանակի լինի կամ առնի և կրի, և ըստ
եղանակս ինչ, բայն և յայս առնէ զերիս ժամանակս · — Ներկայ , յոր այժմ
է գործն և դեռ գործի · սիրեմ · — Անցեալ, որ զանցեալս խմբէ խօսի · որ թէ
չէ վճարեալ, ասի անկատար՝ յոր դեռ գործն կայ յանցեալ ժամանակի · սի.
րէի · իսկ թէ վճարեալ է, ասի կատարեալ՝ յորում և գործն աւարտեալ է ·
սիրեցի · — Ապառնի՝ որ տակաւին գալոց և լինելոց է · սիրեցից : Յայս առնէ
և զեղանակս, որ առ մեզ երեք են · — Սահմանական՝ որ պատմէ կամ հաստատէ
պարզաբար · գնամ, գնացի · — Հրամայական որ հրամայէ կամ ասասէ · գնա ,
մի գնար · — Ստորադասական՝ որ ընդ պայմանաւ իմն և ՚ի կախ ընդ այլով թո.
ղու զբանն · (զի , թէ , եթէ) գնայցեմ : Ստորադասականն մեր ինքնին անո.
րոշ է պայմանաւ , և յարմարի ընդ այլ ժամանակս և եղանակս :
295 · Են և Դերբայք երեք , որ ըստ անուանն փոխանակ բայի դնին : Դեր.
բայ ներգործական կամ չէզոք ժամանակաւ և եղանակաւ և դիմաւ, որ ընդ ամե.
նայն ժամանակս և եղանակս և դէմս յարմարի ըստ անդէմն · լինել, գնալ,
սիրել, սիրիլ, քաղցնուլ · — Դերբայ անցեալ, որ զեղեալ և զանցեալ ինչ ցու.
ցանէ · լեալ, գնացեալ, սիրեցեալ, քաղցեալ · — Դերբայ ապառնի, որ զլինելի
և զառնելի ինչ ցուցանէ · լինելոց , գնալոց , սիրելոց , քաղցնլոց :
296 · Զայդ ամենայն ցուցանէ բայն փոփոխմամբք վերջին հեգի զհոլովս
անուան · և այս փոփոխումն կոչի Խոնարհումն, այլ և հոլով:
297 · Զորք ազգ կամ սեռք են բայից ըստ նշանակութեան · — Էական՝ որք
զլինել կամ զգոլ ևեթ նշանակեն · որպէս , եմ, լինիմ, գոլ · — Ներգործական՝
որք զառնել նշանակեն և զազդել ինչ յայլ · որպէս , առնեմ, սիրեմ, շինեմ,
տեսանեմ, զենում · — Կրաւորական՝ որք զկրել կամ զառնուլ յայլմէ նշանակեն ·
որպէս , սիրիմ, շինիմ, տեսանիմ: Այսց երեցունց ազգացս առանձինն խո.
նարհմունք կան : Ամենայն ներգործական ունի զիւր կրաւորական · բայց են
և բայք՝ որք միով ձայնիւ և խոնարհմամբ նշանակեն զառնել և զկրել, և կո.
չին Միջակ , Միջին , Հասարակ , այս ինքն՝ ներգործական և կրաւորական միանգա.
մայն · որպէս , յղանամ, ծնանիմ, ընթեռնում: Որք չյաւելուն զառ ազգ
խոնարհման , այլ խոնարհին ըստ կրաւորականին իւրաքանչիւր ըծորդութեան:

298 · Չորրորդ ազգ են ՉԷԶՈՔ բայք՝ որ զառնել ինչ կամ զկրել և լինել իւրեանց յինքեան ևեթ նշանակեն՝ առանց յայլ ոք ազդելոյ կամ յումեքէ կրելոյ. որպէս, գնամ, մնամ, փութամ, գիտեմ, ազատեմ, ամաչեմ, աշխատիմ, յոգնիմ, հրաժարիմ, ձեռիմ, քաղցնում։ Սոքա խոնարհին ըստ իւրաքանչիւր յանգի ընդ ներգործականս կամ ընդ կրաւորականս. և ըստ այնմ ասին ՆԵՐԳՈՐԾԱԿԵՐՊ կամ ԿՐԱՒՈՐԱԿԵՐՊ ՉԷԶՈՔ։ — Բայց կան բազում ներգործական, կրաւորական և հասարակ բայք, որք չէզոքաբար ևս վարին. որպէս, լամ, լռեմ. — կանգնիմ, շարժիմ. — համարիմ, սկսանիմ։

299 · Խոնարհմունք բայից 'ի չորս կանոնաւոր ԼԾՈՐԴՈՒԹԻՒՆՍ բաժանին իբրև 'ի հոլովմունս՝ ըստ չորից յանգից ամենայն բայից, որ են ըստ կարգի ձայնաւոր տառիցն ԱՄ, ԵՄ, ԻՄ, ՈՒՄ. ամամ, սիրեմ, սիրիմ, զենում. որք հասարակաց են ամենայն ազգի բայից. բայց միայն ԻՄ ոչ լինի բնաւ կրաւորական կամ հասարակ։ — Են և 'ի բայս ոմանք՝ որոց խոնարհումն յեղանակս ինչ կամ 'ի ժամանակս ՊԱԿԱՍԱՒՈՐ է կամ ԴԺՈՒԱՐԱՒՈՐ։

300 · ԳԻՏԵԼԻՔ Ա. Չորեցունց լծորդութեանցդ բայք, ընդ որս և էականք, 'ի կրկին սեռակս զանազանին. 'ի ՊԱՐԶ և ԱԾԱՆՑԵԱԼ։ Պարզ են՝ որոց 'ի պարզ արմատն կցեալ է ԱՄ, ԵՄ, ԻՄ, ՈՒՄ։ Ածանցեալ սեռակս գտանին. բայց կարևոր 'ի գիտութիւն խոնարհմանց այն է, զի 'ի պարզ արմատն կամ յածանցականն ՈՒՑ՝ մերթ և ԱՑ, ԵԱՑ, կցեալ է ԱՄ, ԵՄ, ԻՄ, ՈՒՄ հանգերձ մասնիկամբ Ն կամ ԱՆ, ԵՆ, կամ Չ կամ ՆՉ (1), և յանգեալ 'ի ՆԱՄ, ԱՆԱՄ, ԵՆԱՄ, ԱՆԵՄ, ՆՉԵՄ, ԱՆԻՄ, ՉԻՄ, ՆՉԻՄ, ՆՈՒՄ։ Յառաջին լծորդութեան ԱՄ, կայ սակս Ն, ԱՆ, ԵՆ, որպէս, բառնամ, բանամ, ամանամ, մերկանամ, մերձանամ կամ մերձենամ, գիտանամ կամ գիտենամ, քաղցենամ, յագենամ, արբենամ. յերկրորդ և յերրորդ լծորդութեան ԵՄ, ԻՄ, կայ ԱՆ, Չ, ՆՉ, որպէս՝ տեսանեմ, փախչիմ, մեղանչեմ, երկնչիմ. յերրորդումն միայն Ն սակ, որպէս՝ առնում, փախնում, ընթեռնում, զգենում։

301 · ԳԻՏԵԼԻՔ Բ. Գլխաւոր զանազանութիւն խոնարհմանց առաւել լինի ոչ միայն 'ի չորից յանգիցն ԱՄ, ԵՄ, ԻՄ, ՈՒՄ, ըստ որոց դասին յայս կամ յայն լծորդութիւն, այլ և յանցեալ կատարելոյն՝ որ կամ 'ի ԱՑ, ԵԱՑ, ՈՒՑ ածանցական արմատոց բային ձևանայ, կամ 'ի նոյն մի պարզ արմատոյ սահմանականին ներկային, յաւելլով 'ի ծայրն Ի, Ա կամ ԵԱ՝ յետ հոլովական փոփոխման արմատոյն (25), և 'ի բաց թողլով զածանցեալ մասնիկսն Ն, ԱՆ, ԵՆ, Չ, ՆՉ։ Ասացեալ արմատքդ կան առանձինն կամ 'ի բարդ և յածանցական անուանս (2). և որ դեռ չերևին ուրեք, համարին լինել։

302 · Յառաջին լծորդութեան ԱՄ, կատարեալն լինի դրեթէ առ հասարակ ըստ ածանցական արմատոյն ԱՑ՝ մերթ ԵԱՑ, կամ թէ սակաւ ուրեք ըստ

---

(1) Այս Ն, ԱՆ, ԵՆ, Չ, ՆՉ յօդուածքդ 'ի բայս՝ թուին լինել ածանցական մասնիկքն ԻՆ, ՈՒՆ, ԱՆ, ԵԱՆ, ԻՉ, ՈՒՉ, ԻՆՉ, ՈՒՆՉ, որ զլխաւոր կամ զռնող յայս առնեն, յաւելեալք յարմատս բայից, և փոխեալ Ի, ՈՒ, ԵԱ ըստ օրինի (25)։ Բայց միայն 'ի բայս ինչ ԵՆ ոչ է ԵԱՆ փոխեալ, այլ ԻԱՆ սղեալ ըստ 7. որպէս թշնամենամ, յղենամ, այրենամ, փոխանակ թշնամիանամ, յղիանամ, այրիանամ։ — Եւ այս ածանցք սովորաբար պարտին եկամուտ լինել յանուանն՝ յորմէ բայն կազմեալ է, և ոչ բնիկք կամ բնակցեալք. որպէս տեսցես յօրինակսն՝ որ 'ի ներքոյ իւրաքանչիւր խոնարհմանց։

(2) Որպէս ահա ամամ, զգամ և զեկուցանեմ, բերեմ, լսեմ, պատեմ, երևիմ բայից պարզ արմատքն են 'ի բառսն ածանցեալս ԱՄԱՆ, ԳԵՏԱՄՈՅՆ, ԾՈՎԱՄՈՅՆ, և 'ի բարդսն ԱՄԺԱՄԴ, ԽՐԱՏԷՆ, ԳԵՏԱԲԵՐ, ԵՐԿՐԱԲԵՐ, ԳԻՐԱՑՈՒՄ, ԱՂԲԱՊԱՏԻՒ, ԱԿՆԵՐԵՒ, ԲԱՑԵՐԵՒ։ Իսկ զածանցսն ԱՑ, ԵԱՑ, ՈՒՑ տեսցես 'ի յաւելուած գործոյս յածանցական մասնիկսն։

պարզ արմատոյ՝ որ 'ի նոյն յանգի (1) · վասն որոյ և միօրինակ է սորա խո-
նարհումն ։ — Երկրորդ և երրորդ լծորդութեանցն՝ թէ պարզ են բայքն, կա-
տարեալն լինի գրեթէ միշտ ըստ ածանցական արմատոյն է- կամ ու-, բայց 'ի
հնգիցս՝ ածեմ, բերեմ, հանեմ, հեղուեմ, նախեմ · իսկ թէ ածանցեալ են
ու, է, նէ մասնկամբ, կատարեալն լինի ըստ պարզ արմատոյն կամ ըստ ոյ
ածանցական արմատոյն՝ որ 'ի նմա ։ Վասն որոյ այսց երկուց լծորդութեանց
կրկին են օրինակք ։ — Չորրորդ լծորդութեանն --ն, կատարեալն լինի միշտ
ըստ պարզ արմատոյ ևեթ՝ նման երկրորդ օրինակի երկրորդ լծորդութեան ·
ուստի և խոնարհումն միօրինակ է ։

303 · Ապառնին և հրամայականն և անցեալ դերբայն սովորաբար 'ի կա-
տարելոյ առնու ձևանան, զվերջին ց բաղաձայնն ածանցական արմատոյ փո-
խելով 'ի ս 'ի խոնարհման ապառնոյն, և 'ի միավանկսն պահելով ։ Այլ ամե-
նայն սահմանականի ներկային հետևի ։

304 · Նոյն արմատք՝ են երրորդ եղակի դէմ անցեալ կատարելոյ ։ Պարզ
արմատքն՝ հանդերձ այնու են ևս ներգործական և ներգործակերպ չէզոք
բայից հրամայական, 'ի բայս՝ որոց կատարեալն նոքօք ևեթ ձևանայ · իսկ ա-
ծանցական արմատքն լինին՝ հատանելով զվերջին ց · և կրաւորական և կրա-
ւորակերպ չէզոք բայից հրամայական՝ պահելով զց կամ յաւելլով յարմատն
իւ · իսկ սաստկական կամ արգելական՝ երկրորդ դէմք ներկային, փոխելով
զէ եզականին 'ի ր ։

305 · Որք զայս ամենայն օրէնս հաստատուն պահեն՝ ոչ են համարելի զատ
և օտար կամ խառն և արտաքոյ խոնարհման, այլ նոյն ընդ միումն զոր ունի
'ի չորից յանգիցն ամ, եմ, իմ, ում · և զփոքր ինչ խոտորմունս առ ոչ ինչ
է գրելի, այլ թէ ոչ յանչափս աճեն տարապարտուց օրինակք խոնարհ-
մանց ։

Զայս ամենայն գոյ տեսանել ակներև յառաջիկայ պատկերդ · յորում
գիծն — նշանակէ թէ 'ի նոյն արմատն յարելի է հանդիպակաց վերջն ։

---

(1) Բաց 'ի բայիցն բառնամ, տառնամ, որ փոքր մի այլաձայն պարզ արմա-
տով ունել թուին զկատարեալն բարձի · տարձայ · և վասն երկուց բայից առան-
ձինն խոնարհումն կարգել, աւելորդ թուեցաւ մեզ, կարծեմ թէ և Չմեր-
տութեան ։ Տես և 319, էջ 141, ծան · 2 ։

ՊԱՏԿԵՐ ԽՈՆԱՐՀՄԱՆ ՉՈՐԵՑՈՒՆՑ ԿԱՆՈՆԱՒՈՐ ԼԾՈՐԴՈՒԹԵԱՆՑ

ԵՂԱՆԱԿ	ԺԱՄԱՆԱԿ	1 ԱՄ		2 ԵՄ		3 ԻՄ		4 ՈՒՄ	
				ա. օր.	*բ. օր.*	*ա. օր.*	*բ. օր.*		
		ՆԵՐԳ. ԿՐԱՒ.		ՆԵՐԳՈՐԾԱԿԱՆ		ԿՐԱՒՈՐԱԿԱՆ		ՆԵՐԳ. ԿՐԱՒ.	
		արմատք ԱՂ, ԱՂԱՑ		*արմատք* ՍԷՐ ՍԻՐԵԱՑ	*արմատ* ՏԵՍ	*արմատք* ՍԷՐ ՍԻՐԵԱՑ	*արմատ* ՏԵՍ	*արմատ* ՋԵՆ	
ՍՀՄՆԿ.	Ներկ.	Աղ ամ.	ամ.	Սիր եմ.	Տես անեմ.	Սիր իմ.	Տես անիմ.	Ջեն ում.	ում.
	Անց. Անկ.	— այի.	այի.	— էի.	— անէի.	— էի.	— անէի.	— ուի.	ուի.
	Անց. Կտր.	Աղաց ի.	այ.	Սիրեց ի.	— ի.	Սիրեց այ.	— այ.	— ի.	այ.
	Ապառ.	— ից.	այց.	— ից.	— ից.	— այց.	— այց.	— ից.	այց.
ՀՐԱՄ.	—	Աղ ա.	ացիր.	Սիր եա.	Տես. —	Սիր եաց, եցիր.	— իր.	Ջեն. —	իր.
ՍՏՈՐ.	—	— այցեմ.	այցիմ.	— իցեմ.	— անիցեմ.	— իցիմ.	— անիցիմ.	— ուցում.	ուցում.
ԴԵՐԲ.	Աներբիլ.	— ալ.	ալ.	— ել.	— անել.	— ել, իլ.	— անել, իլ.	— ուլ.	ուլ.
	Անցէալ.	Աղաց եալ.	եալ.	Սիրեց եալ, սիրեալ.	— եալ.	Սիրեց եալ, սիրեալ.	— եալ.	— եալ.	եալ.
	Ապառնի.	Աղ ալոց.	ալոց.	Սիր ելոց.	— անելոց.	Սիր ելոց.	— անելոց.	— լոց.	լոց.

306 · *Տացուք այսուհետեւ զկատարեալ օրինակս խոնարհմանց բայից սկսեալ նախ յէականացն, որ ինքեանք միայն են առանձինն իւր արտաքինք ոմանք, մանաւանդ էղանիմ, լինիմ, գամ, որք և ըստ սովորական նշանակութեանն առաւել չէզոք համարելի են. զի յատուկ էական է միայն եմ, որ և նախատիպ է նմանոյանց բայիցն, նա գրեթէ և այլոցն ևս։*

ԽՈՆԱՐՀՄՈՒՆՔ ԷԱԿԱՆ ԲԱՅԻՑ

307. ԵՄ *արմատ* Ի (166) *կամ* Է

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ

Եզակի		*Յոգնակի*	
Եմ.	ես եմ, ես կամ.	Եմք.	մենք ենք, մենք կանք.
Ես.	դուն ես.	Էք.	դուք էք.
Է.	ան է.	Են.	անոնք են:

Անցեալ անկատար

Էի (1).	ես էի.	Էաք.	մենք էինք.
Էիր.	դուն էիր.	Էիք.	դուք էիք.
Էր.	ան էր.	Էին.	անոնք էին:

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Եր. եղիր. Էք, *երուք*. եղէք կամ եղիք:

ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Իցեմ.	ես ըլլամ (2), պիտի ըլլամ.	Իցեմք.	մենք ըլլանք, պիտի ըլլանք.
Իցես.	դուն ըլլաս, պիտի ըլլաս.	Իցէք.	դուք ըլլաք, պիտի ըլլաք.
Իցէ.	ան ըլլայ, պիտի ըլլայ.	Իցեն.	անոնք ըլլան, պիտի ըլլան:

ԴԵՐԲԱՅ ԱՆՈՐՈՇ. Էլ. ըլլալ:

ԴԵՐԲԱՅ ԱՆՑԵԱԼ. Եալ. եղած, ըլլալը:

ԴԵՐԲԱՅ ԱՊԱՌՆԻ. Ելոց. ըլլալու, որ պիտի ըլլայ:

---

(1) Ոմանք գրեն և էի, էիր, էաք, էիք, էին. Նմանապէս և յայլ բայից անկատարսն:

(2) Ստորադասականք ինքնին ոչ նշանակեն ըլլամ նէ, ըրծեմ նէ, գործեմ նէ, գրեմ նէ. այլ ըստ մակբայի և ըստ շաղկապի յորժամ, եթէ, զոր նշանակէ ռամկականն նէ, կամ ըստ բառին որ, որ որ, որ ինչ, ինչ, ով, ո, յորս նոյն զօրութիւն մակբայի կամ շաղկապի լռելեայն գտանի. զի որ ըլլայ, որ ով ըլլայ, ով ըլլայ, ինչ ըլլայ, զօրութեամբ իմանին յորժամ կամ եթէ իցէ ինչ, յորժամ կամ եթէ իցէ ոք, և այլն:

308. Հրամայականքդ չև են գտեալ առանձինն, այլ ընդ ողջ անուանն, Ողջ եր, ողջ էք, ողջ երուք: — Ստորադասականն, որպէս և ամենայն բայից, վարի ևս փոխանակ ապառնոյ: — Ապառնի դերբայն եղոց հազիւ ուրեք երևի 'ի գիրս. Եղոց ել 'ի վաղիւ. Ոչ եղոց ել 'ի վաղիւ. Դ. այսինքն է՝ լինելոց գոլ, ոչ լինելոց գոլ:

309. Այս բայ նշանակէ ևս կալ, գոլ, գտանել. որպէս, Է և այլ ինչ բազում: Եւ կին մի էր 'ի քաղաքին մեղաւոր. Եւ էր 'ի տեղւոջն պարտէզ: Էին առ մեզ եղբարք եօթն. Եւ հովիւք էին 'ի տեղւոջն յայնմիկ. Շուրջ զսեղանաւն զայնուիկ էին գեօղք: Են են արդարև աւանդք այրեաց և որբոց՝ 'ի պահ եդեալ, իցեն ևս և Որկանեայ Տուբեանց առն աւագի:

310. ԵՂԱՆԻՄ արմատ ԵՂ

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ

Եզակի		Յոգնակի	
Եղանիմ.	[illegible]	Եղանիմք.	[illegible]
Եղանիս.	[illegible]	Եղանիք.	[illegible]
Եղանի.	[illegible]	Եղանին.	[illegible]

Անցեալ անկատար

Եղանէի.	[illegible]	Եղանէաք.	[illegible]
Եղանէիր.	[illegible]	Եղանէիք.	[illegible]
Եղանէր, եղանիւր.	[illegible]	Եղանէին.	[illegible]

Անցեալ կատարեալ

Եղէ.	[illegible]	Եղաք.	[illegible]
Եղէր.	[illegible]	Եղէք, եղերուք.	[illegible]
Եղև.	[illegible]	Եղեն.	[illegible]

Այլ անցեալ կատարեալ

Եղայ, եղեայ.	[illegible]	Եղաք, եղեաք.	[illegible]
Եղար.	[illegible]	Եղայք, եղեայք.	[illegible]
Եղաւ.	[illegible]	Եղան.	[illegible]

Ապառնի

Եղէց, եղիցիմ(1).	[illegible]	Եղիցուք, եղիցիմք.	[illegible]
Եղիցիս, եղիցես.	[illegible]	Եղիջիք, եղիցիք.	[illegible]
Եղիցի.	[illegible]	Եղիցին.	[illegible]

(1) Տես 438: [illegible] յաճախ լսի առ հինսն. գտանի ուրեք և [illegible]. [illegible]. պահելով զյանգն [illegible]:

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

———		Եղերուք ·	[illegible] կամ [illegible] ·
Եղիջիր, եղանիջիր ·	[illegible] ·	. . . . . .	
Մի եղանիր ·	[illegible] ·	մի եղանիք ·	[illegible] :

ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Եղանիցիմ ·	[illegible] ·	Եղանիցուք ·	[illegible] ·
Եղանիցիս ·	[illegible] ·	Եղանիցիք, եղանիջիք ·	[illegible] ·
Եղանիցի ·	[illegible] ·	Եղանիցին ·	[illegible] :

ԴԵՐԲԱՅ ԱՆՈՐՈՇ ·	Եղանել, եղանիլ ·	[illegible] :
ԴԵՐԲԱՅ ԱՆՑԵԱԼ ·	Եղեալ ·	[illegible] :
ԴԵՐԲԱՅ ԱՊԱՌՆԻ ·	Եղանելոց ·	[illegible] :

311 · Եզակի հրամայականն ունի լինել և [illegible] ըստ օրինի, որ և առի խսկ ռամկօրէն · բայց զի 'ի գիրս ոչ երևի, չեդաք 'ի կարգիդ: — Զ յոգնականն երկրորդ հրամայականին [illegible], [illegible]՝ փոխ առնու յապառնոյն և 'ի ստորադասականէն, [illegible], [illegible]: Զսոյն խմա և զայլ ամենայն բայից:

312 · ԼԻՆԻՄ արմատ ԼԻ

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ

Եզակի		Յոգնակի	
Լինիմ ·	[illegible] ·	Լինիմք ·	[illegible] ·
Լինիս ·	[illegible] ·	Լինիք ·	[illegible] ·
Լինի ·	[illegible] ·	Լինին ·	[illegible] :

Անցեալ անկատար

Լինէի ·	[illegible] ·	Լինէաք ·	[illegible] ·
Լինէիր ·	[illegible] ·	Լինէիք ·	[illegible] ·
Լինէր, լինիւր ·	[illegible] ·	Լինէին ·	[illegible] :

Ապառնի

Լիցիմ ·	[illegible] ·	Լիցուք, լիցիմք ·	[illegible] ·
Լիցիս, լիցես (1) ·	[illegible] ·	Լիջիք, լիցիք ·	[illegible] ·
Լիցի ·	[illegible] ·	Լիցին ·	[illegible] :

(1) Նառակ · ԲԷ :

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Լեր ·	եղէր ·	Լերուք, լեք ·	եղէք կամ եղիք ·
Լիջիր, լինիջիր ·	եղէր, ըլլաս ·	· · · · ·	
մի լինիր ·	մ՚ըլլար ·	մի լինիք ·	մ՚ըլլաք ·

ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Լինիցիմ ·	ըլլամ, պիտի ըլլամ ·	Լինիցիմք ·	ըլլանք, պիտի ըլլանք ·
Լինիցիս ·	ըլլաս, պիտի ըլլաս ·	Լինիցիք, լինիջիք ·	ըլլաք, պիտի ըլլաք ·
Լինիցի ·	ըլլայ, պիտի ըլլայ ·	Լինիցին ·	ըլլան, պիտի ըլլան ·

ԴԵՐԲԱՅ ԱՆՈՐՈՇ · Լինել · ըլլալ։

ԴԵՐԲԱՅ ԱՆՑԵԱԼ · Լեալ, լեալ · եղած, ըլլալուն։

ԴԵՐԲԱՅ ԱՊԱՌՆԻ · Լինելոց · ըլլալու, որ պիտի ըլլայ։

313 · *Զանցեալ կատարեալն լինի յեղանիմ բայէն.* եղէ, եղեր, եղև, *և այլն։ — Անկատարն* լինէր *գուն ուրեք երևի առ յետինս. նոյնպէս հրամայականն* լեր. *Անձնապաշտ լեր. ՅՄ։ Ողջ լեր. ՄԳ։ Մահակից լեր. Լեք և գուք. ԼԲ։ — Այս բայ նշանակէ երբեմն որպէս* էմ. *Թէ և կարի խմաստուն լինի, սխալէ. ԼԲ. այսինքն խմաստուն իցէ։*

314 · ԳՈՄ *արմատ* ԳՈՅ

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ

Եզակի		*Յոգնակի*	
գոմ ·	եմ, էմ ·	գոմք ·	ենք, էնք ·
գոս ·	ես, էս ·	գոյք ·	եք, էք ·
գոյ ·	եյ, է ·	գոն ·	են, էն ։

Անցեալ անկատար

գոյի ·	եյի, էի ·	գոյաք ·	եյինք, էինք ·
գոյիր ·	եյիր, էիր ·	գոյիք ·	եյիք, էիք ·
գոյր ·	եր, էր ·	գոյին ·	եյին, էին ։

ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

գուցեմ ·	[illegible]իմ, ըլլամ ·	գուցեմք ·	[illegible]ինք, ըլլանք ·
գուցես ·	[illegible]իս, ըլլաս ·	գուցէք ·	[illegible]իք, ըլլաք ·
գուցէ ·	[illegible]ի, ըլլայ ·	գուցեն ·	[illegible]ին, ըլլան ։

ԴԵՐԲԱՅ ԱՆՈՐՈՇ · Գոլ · ըլլալ։

315 . Դնեմք ինչ անկատարին և ստորոգասականին պակասէին յառաջին քերականս, բայց գտանեն ոմանք առ Նախնիս, ըստ որոց յայտնապէս լրանան և այլքն : Յոգնակի երկրորդ դէմ ներկային երևի ուրեք և գոք, և երրորդն գոյն :

316 . Այս բայ սովորաբար նշանակէ կամ . Ոչ գոյ ոք իմաստուն : Գոն իմ վարձք : Ոչ գոյր նոցա տեղի : Գոն դատաստանք, կան տանջանք : Ընդէր բնաւ եմք և գոմք : — Բայց նշանակէ ևս էմ, լինիմ . Առաւել բարձրագոյն գոս : Առաւել գոս հրաշացեալ : Հաւատալի գոյ բանդ : Որ զախտս կարող գոյ հնազանդեցուցանել : Զխաժակնն մարթ գոյ մտածութեամբ սևակն իմանալ : Ոչ գոյ մարթ : Գոյ ճշմարիտ . ոչ գոն ճշմարիտ . իմա է, ու էն : Ոչ կարող գոն : Գոյր տեսլեամբ հրեշտակական : Եթէ իւր որդի էր, Նմին նման գոյր : Ընդ Քրիստոսի գոյք փառաւորեալք : 'ի մէջ խաւարին գոյին . իմա էին, որ ամենայն նոյնպէս սոսի կային : Թէ ուժիմ գոյ, Սոփրոնիսկոսի որդի ոչ կարէ գոլ :

317 . Կայ և Իք, որ նշանակէ է, գոյ, կայ . որպէս, Եթէ իք կամ չիք : Ոմն մարդ իք արդար : Համանգամայն ճշմարիտ իք ասել, թէ իք մարդ ազնուական և եթէ ոչ իք մարդ ազնուական : Ոչ իք ճշմարիտ : Բայց այժմ ոչ'ի գործ ածի առանձինն, այլ ընդ մեկուսին ո, որ է ու . Չիք, չկայ, ոչ գոյ, չէ . Չիք իմ [illegible] : Ու- այր . [illegible] : Չիք հնար . [illegible] : Իմ չիք տեսանել . [illegible] : Ու- սեալ բնաւ չիք . [illegible] :

ԱՌԱՋԻՆ ԼԾՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԱՄ

318 . *Ներգործական* ԱՄԱՄ *պարզ արմատ* ԱՄ *աճանց* ԱՄԱՑ

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ

Եզակի		Յոգնակի	
Ամամ .	[illegible], [illegible] .	Ամամք .	[illegible], [illegible] .
Ամաս .	[illegible] .	Ամայք .	[illegible] .
Ամայ .	[illegible] .	Աման .	[illegible] :

Անցեալ անկատար

Ամայի .	[illegible] .	Ամայաք .	[illegible] .
Ամայիր .	[illegible] .	Ամայիք .	[illegible] .
Ամայր .	[illegible] .	Ամային .	[illegible] :

Անցեալ կատարեալ

Ամացի .	[illegible] .	Ամացաք .	[illegible] .
Ամացեր .	[illegible] .	Ամացէք, ամացիք .	[illegible] .
Ամաց .	[illegible] .	Ամացին .	[illegible] :

Ապառնի

Ամացից , ամասցեմ ·	[illegible]
Ամասցես ·	[illegible]
Ամասցէ ·	[illegible]
Ամասցուք , ամասցեմք ·	[illegible]
Ամասջիք , ամասցէք ·	[illegible]
Ամասցեն ·	[illegible]

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ամա ·	[illegible]	Ամացէք ·	[illegible]
Ամասջիր , ամայջիր (1) ·	[illegible]	. . . . .	
մի Ամար ·	[illegible]	մի Ամայք ·	[illegible]

ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ամայցեմ ·	[illegible]
Ամայցես ·	[illegible]
Ամայցէ ·	[illegible]
Ամայցեմք ·	[illegible]
Ամայցէք , ամայջիք ·	[illegible]
Ամայցեն ·	[illegible]

ԴԵՐԲԱՅ ԱՆՈՐԻՇ ·	Ամալ ·	[illegible]
ԴԵՐԲԱՅ ԱՆՑԵԱԼ ·	Ամացեալ ·	[illegible]
ԴԵՐԲԱՅ ԱՊԱՌՆԻ ·	Ամալոց ·	[illegible]

Այսպէս խոնարհին

319 · Ներգործականք

Աղամ ,	աղացի , աղաց , աղա ·	[illegible]
Ջգամ ,	ջգացի , ջգաց , ջգա ·	[illegible]
Խոկամ ,	խոկացի , խոկաց , խոկա ·	[illegible]
Կարդամ ,	կարդացի , կարդաց , կարդա ·	[illegible]
Հաւատամ ,	հաւատացի , հաւատաց , հաւատա ·	[illegible]
Մուրամ ,	մուրացի , մուրաց , մուրա ·	[illegible]
Ողբամ ,	ողբացի , ողբաց , ողբա ·	[illegible]
Տեղամ ,	տեղացի , տեղաց , տեղա ·	[illegible]
Լուանամ ,	լուացի , լուաց , լուա ·	[illegible]

---

(1) Հաւատայջիր այնպիսումն զեր ինչ արքունիս · Ո :

Մերկանամ,	մերկացի, մերկայ, մերկա (1).	հանուեցնեմ:
Լամ,	լացի, լաց (Եփ) կամ ելաց, լաց.	լամ:
Բանամ (2),	բացի, բաց (Նաւյ. Ծ Թ) կամ եբաց, բաց.	բանամ:
Թանամ,	թացի, եթաց, թաց.	թրջեմ:
Բառնամ,	բարձի, բարձ կամ եբարձ, բարձ.	վերցնեմ:

320. Զեղոքք

Անամ,	անացի, անայ, անա.	մտիկ ընեմ, ըսպասեմ:
Գնամ,	գնացի, գնաց, գնա.	երթամ:
Նուամ,	նուացի, նուայ, նուա.	էջ ըլլեմ, էստամ, պակսամ:
Ջեռամ,	ջեռացի, ջեռայ, ջեռա.	տաքնամ, ջերմամ:
Խաղամ,	խաղացի, խաղայ, խաղա.	խաղամ, շարժիմ:
Խնդամ,	խնդացի, խնդայ, խնդա.	խնդամ, ուրախանամ:
Կամ,	կացի, կաց (Մատթ. իզ. 39-44) կամ եկաց, կաց կամ կացիր.	կենամ, կայնիմ:
Մնամ,	մնացի, մնաց, մնա.	մնամ, սպասեմ:
Տոկամ,	տոկացի, տոկաց, տոկա.	դիմանամ:

321. Որպէս տեսաւ յօրինակդ, և որպէս տեսցի յերկրորդ օրինակի Բ լծորդութեան և 'ի չորրորդն, յերրորդ եզակի դէմ կատարելոյն՝ որ է արմատ բային՝ յաւելուած առնի յաճախ է տառի, եթէ միավանկ արմատ իցէ. ելաց, եբաց, եթաց, եբարձ, եկաց. իսկ 'ի բազմավանկսն ոչ եւս: Ըստ բաղաձայնս լինի է կամ է. ելաց, էլաց. եառս, էառս. եցոյց, էցոյց. ելոյծ, էլոյծ. եմոյծ, էմոյծ. եհան, էհան. եհաս, էհաս. եյարկ, էյարկ: Իսկ 'ի ձայնաւորաց ըստ է միայն վարի, և այն սովորաբար է, և ոչ յոյժ յաճախ առհնոյն՝ մանաւանդ յաստուածաշունչ գիրս. էարկ (եարկ. Եսթ.) էանց, էառ: Իսկ էած որ երևի ուրեք 'ի սոյդ օրինակս հնոց՝ է նոյնպէս ըստ այլ բառ նախնեաց էած: Սակաւ ուրեք և 'ի կատարեալ երրորդ դէմս այլոց ինչ բայից գտանի յաւելեալ այս է կամ է արտաքոյ սովորութեան ընտիր գրոց, որպէս և ըստ երկավանկ արմատ կամ ըստ էջն միավանկ. ելուաց, էգնաց. էարար. էեղ, էեդ (3):

---

(1) Կայ և Մերկեմ, որպէս և Ցեղեմ, զեռեմ, ըստ Բ լծորդութեանց. այլ 'ի դէմս ինչ երևին. Մերկեաց կամ մերկաց զիշխանութիւնս, յարեգակնէ. մերկեաց զպատմուճան նորա. մերկեա զհանղոյս, զսուսեր 'ի պատենից. մերկեաց իբր զմրչամարտիկ, այս ինքն մերկացիր. դերձ ոգոյ, զսուր քո. — Յես մերկելոյ: — Նեսս տեղէ, տեղեաց հուր, կարկուտ, մարախ, մս: — Յորդումն զեռեալ և աննշմարք փակեալ զկենդանին: Ըստ այսմ կայ և Եռեալ 'ի հոգի իւր:

(2) Եթէ չգուցէ ինչ այլ պարզ արմատ բայիցդ անյայտ, առելի է թէ փոխանակ բացնամ, թացնամ, բարձնամ առելոյ բառ արմատոցն, զեղչմամբ եղեալ են բանամ, թանամ, բառնամ (39. Ծան. 1, էջ 17), որպէս և դառնամ փոխանակ դարձնամ: Մեծ ևս զեղչմամբ են Լամ, կամ: Իսկ Ջգամ, որպէս առացաք, ունի արմատ պարզ չէ՛ որ 'ի բառն զեկուցանեմ, իրազեկ. փոխեալ է 'ի Գ (8), և է առեալ իբրև Ի (25):

(3) Դաւիթ անյաղթ 'ի Սահմանսն՝ և յանորոշ գերբայն յարէ է հեղինաբար անցեալ կատարելոյ նշանակութեամբ. Մեռանելն և էմեռանելն. զմեռանելն և զէմեռանելն. էմեռանելն պանցեալ ժամանակն նշանակէ. դը. Է: Բայց ոչ այլ ուրեք երևի այդ 'ի գիրս:

322. Ըստ սոյնն խոնարհմամբ է կեամ ըստ ա՛ յանգին, որոյ արմատ գոլով կեայ, կատարեալն լինի կեցի. և եա որ 'ի յանգին՝ ըստ ընդհանուր օրինի հոլովական փոփոխման փոխի միշտ 'ի ե կամ է յորժամ 'ի վերջին վանկէն 'ի վեր կոյս խաղացեալ սղանայ (25). բայց 'ի ստորադասականէն՝ որ կրկին է եա կամ է: Դնեմք ամբողջ առ 'ի դիւրութիւն.

Եղանակ.	Ժամանակ.	Եզակի	Յոգնակի
ՍԱՀՄ.	ՆԵՐԿ.	կեամ. կենդանի եմ.	կեամք. կենդանի եմք:
		կեաս.	կեայք.
		կեայ.	կեան:
	ԱՆԿ.	կէի.	կէաք.
		կէիր.	կէիք.
		կեայր.	կէին:
	ԿԱՏ.	կեցի.	կեցաք.
		կեցեր.	կեցէք, կեցիք.
		Եկեաց, կեաց (Եփ).	կեցին:
	ԱՊԱ.	կեցից, կեցցեմ.	կեցցուք, կեցցեմք.
		կեցցես.	կեցջիք, կեցցէք.
		կեցցէ.	կեցցեն:
ՀՐԱՄ.	——	կեաց.	կեցէք.
		կեցջիր.	. . . .
		մի կեար.	մի կեայք:
ՍՏՈՐ.	——	կեայցեմ, կեցեմ.	կեայցեմք, կեցեմք.
		կեայցես, կեցես.	կեայցէք, կեցէք.
		կեայցէ, կեցէ.	կեայցեն, կեցեն:

ԴԵՐԲ. Աներեւ. կեալ: Անցեալ. կեցեալ: Ապառնի. կելոց:

323. Ստորադասականն այդպէս միով ցոյն է առ ստոյգ գրիչս յորջումն ապառնոյն. զի կեցեմ նոյն է ընդ կեայցեմ, եա փոխեալ 'ի ե ըստ օրինի (25), կամ է գրեալ եա (7). Զի կեցէք և բազմապատիկ լինիցիք. Զամենայն աւուրս՝ զորս կեցէք. Զի կեցէք և մտանիցէք. Բ Օր. ԺԱ. ԺԲ. ԺԳ: Եւ կեցէք և ոչ մեռանիցիք. Դ Թագ: Զի կեցէք և մի մեռանիցիք. ԱԴ: Եթէ 'ի չարիս կեցեմք, ... և եթէ զառաքինութեամբ գայցեմք. Յորժամ այլ գործ ինչ ոչ ունիցին, այլ ընդ վայր կեանս կեցեն: Որ 'ի չարիս կեցեն. Ո: Ոչ հոգամ զի 'ի ձեռն իմ կեցէք, այլ զի կեցէք 'ի ձեռն ում և իցէ. ՈԳ:

324. Այսպէս խոնարհի յաճախ առ հինսն Ատեամ, ատէի, ատեցի, ատեցից կամ ատեայցեմ, ատեա, ատեաջիր. միայն Ստորադասականն Ատիցեմ, Դերբայ աներեւ Ատեալ. Ատեալ զչար, զհետ երթալ բարեաց. Ա. Թէ ատեալ պարտ իցէ. Կ: Անցեալ Ատեցեալ: Սակայն կայ և Ատեմ, ատել (Յովհ. Է. 7). ատեալ. ատիմ, ատիլ: Այսպէս և այլ սակաւք ոմանք, որպէս Խնայեամ, անխնայեամ. Թերևս և Տեղեամ, տեղեաց, տեղեալ. Եւ տէր տեղեաց հուր կամ կարկուտ. Ո՞ պատրաստեաց զհոսանս սաստիկս անձրևաց և զճանապարհս ամպրոպաց տեղեալ յերկիր. այս է՝ տեղալ. Ա: Թէ արդեօք և հին յանգումն կամ նախնական գրութիւն ամենայն եմ բայից էր եամ, ապա սղեալ 'ի եմ (25):

35 · Կրաւորական ԱՄԱՄ

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ

Եզակի		Յոգնակի	
Ամամ ·	[illegible]	Ամամք ·	[illegible]
Ամաս ·	[illegible]	Ամայք ·	[illegible]
Ամայ ·	[illegible]	Աման ·	[illegible]

Անցեալ անկատար

Ամայի ·	[illegible]	Ամայաք ·	[illegible]
Ամայիր ·	[illegible]	Ամայիք ·	[illegible]
Ամայր ·	[illegible]	Ամային ·	[illegible]

Անցեալ կատարեալ

Ամացայ ·	[illegible]	Ամացաք ·	[illegible]
Ամացար ·	[illegible]	Ամացայք, ամացարուք ·	[illegible]
Ամացաւ ·	[illegible]	Ամացան ·	[illegible]

Ապառնի

Ամացայց, ամացցիմ ·	[illegible]
Ամասցիս ·	[illegible]
Ամասցի ·	[illegible]
Ամասցուք, ամասցիմք ·	[illegible]
Ամասջիք, ամասցիք ·	[illegible]
Ամասցին ·	[illegible]

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ամացիր ·	[illegible]
Ամասջիր, ամայջիր ·	[illegible]
մի Ամար ·	[illegible]
Ամացարուք, ամացիք, ամացայք ·	[illegible]
մի Ամայք ·	[illegible]

ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ամայիմ.	Հ-Բ--իմ, գէթ Հ-Բ--իմ.
Ամայիս.	Հ-Բ--իս, գէթ Հ-Բ--իս.
Ամայի.	Հ-Բ--ի. գէթ Հ-Բ--ի.
Ամայիմք.	Հ-Բ--իմք. գէթ Հ-Բ--իմք.
Ամայիք. ամայջիք.	Հ-Բ--իք. գէթ Հ-Բ--իք.
Ամային.	Հ-Բ--ին, գէթ Հ-Բ--ին։

ԴԵՐԲԱՅ ԱՆՈՐՈՇ.	Ամալ.	Հ-Բ--իլ։
ԴԵՐԲԱՅ ԱՆՑԵԱԼ.	Ամացեալ.	Հ-Բ---ած, Հ-Բ--եցեալ,
ԴԵՐԲԱՅ ԱՊԱՌՆԻ.	Ամալոց.	Հ-Բ--ելոց, որ գէթ Հ-Բ--ի։

326. ԳԻՏԵԼԻՔ Ա. Այս է յատուկ ձև կրաւորականի սորա՝ 'ի ներգործականս և 'ի չէզոքս, եւ և ուր չզանազանի 'ի ներգործականէն։ Բայց բազում կրաւորականք ամենայն ըծորդութեանց վարին յաճախ և չէզոքաբար նշանակութեամբ, որպէս յիշեցաք 'ի 298, և որպէս ցուցցուք յետոյ առ հատորակ։ Եւ ըստ այսմ ասի. Դու այն երկիր ես, որ ոչ Թանաս։ Բանից իշխանութիւն մաճու։ Արք արդարք բառնան, և ոչ ոք հայի. զի յերեսաց անիրաւութեան բառնի արդար։ Բառնան յերկրէ կեանք նորա։ Բանան դրունք. բանան ակք հօրն քոյ. բանան խուլք նորա. բանան երկինք։ Մեծամեծ հաւատան պարգևաց. այս է՝ հաւատացեալ լինին։ Թանային ճանապարհք իմ կոխեալ։ Կառուցն նորա յայտնի իմացեալ երկիւղածաց աստուծոյ։ Յղացաւ Քրիստոս յարգանդի նորա։ Բառնալ տուներն կամ օրինակին։ 'Ի բառնալ տէրութեանն, 'ի բառնալ ազգին, 'ի բառնալ մեղացն։ Եղև բանալ երկնից. ընդ բանալ դրանցն։

327. Բ. Բայց յեղանակդ և 'ի ժամանակդ՝ յորս չզանազանի 'ի ներգործականէն, որպիսի են ներկայն, անկատարն, յոգնակի առաջին դէմ կատարելոյն, առաջին և երկրորդ ապառնոյն՝ սովորականք, հրամայականք 'ի Չէր և դերբայք. 'ի դասս յամենեսին եական բային ձևանալ յաճախ, մերթ և յոյլոն. այսպէս և հատորակ բայքն 'ի կրաւորական միտս. զի ասի Լուացեալ լինիմ, բացեալ լինիմ, բարձեալ լինիմ, լինէի. բարձեալ եղէ, բարձեալ եղեց։ Խմեցեալ լինիմ, մոռացեալ լինիմ, տացեալ լինիմ, լինէի, եղէ, եղեց, և այլն։ — Եւ 'ի բայս ինչ յանգեալս 'ի Նամ ածանցեալս Ն մասնկամբ՝ փոխի 'ի ձև երրորդ ըծորդութեան. Լուանիմ, լուանիցիմ, լուանիլ. բանիմ. բանիլ. Թանիմ. բառնիմ, բառնիլ. ամբառնիմ, 'ի յօդս ամբառնին. Տ. խմանիմ, խմանիլ. մռանիմ. տանիմ կամ տացանիմ։ Այլ քանզի երրորդ ըծորդութեան անկատարն եւ նոյնպէս անորոշ է 'ի ներգործականէն. յայնմ ոչ փոխի, այլ մնայ լուանայի, բանայի, Թանայի, բառնայի, կամ որպէս արդիւն տացաք, լինի՝ Լուացեալ լինէի, բացեալ լինէի, Թացեալ լինէի, բարձեալ լինէի։ Գտանի ուրեք եզակի երրորդ դէմն Բառնիւր։

328. Գ. Ըստ այդմ փոփոխութեան, յԵրկրպագանեմ և Սքանչանամ բայից ասի ուրեք Երկրպագանիմ, երկրպագանի, յերկրպագայցի. Սքանչանիմ, սքանչանի. Հելլենաբար, փոխանակ ասելոյ՝ երկրպագութիւն լինի, երկրպագելի լիցի. զարմանք լինի, սքանչելի լինի։ Գտանի ուրեք և կրկին ածանցմամբ Բանանիմ, բառնանիմ, փոխանակ բանիմ. բառնիմ։

329. Դ. 'Ի փոխել այդպիսեաց յերրորդ ըծորդութիւն, անորոշ դերբայն միշտ լինի Իլ, որպէս եգաքդ, և ոչ Եւ (352). զի չասի լուանել, բանել, Թանել, բառնել, խմանել, Կայ յՈսկ. հատ. Է 261. Լուանել. բայց վրիպակ

թուի փոխանակ գրելոյ լուանալ․ զի այդ է այնր գալու սեփական յանդուսն անուրիշ դերբայի ։

330 ․ Ե ․ Հրամայականն հասարակ բայից 'ի ներգործական միոս , և չէ զօքացն և կրաւորականաց չէզոքաբար առնլոյ , լինի երբեմն նման ներգործականին ․ խմաց կամ խմա զոր ասեմս ․ մնաս զծովոլորդ քո ․ մարգարէա ․ ընթա ․ ցանկա ։ Երթ լուա 'ի Յորդանան և սրբեացիս ․ ․ լուացիր և սրբեացիս ․ (Դ Թագ ․ Ե ․ 10 ․ 13) ։ Երթ լուա յաւազանին ․ ․ չոգաւ լուացաւ ․ (Յովհ ․ Թ) , այս ինքն լուացիր , լուաջաւէ ։

Ըստ այսմ և ոմանք 'ի հասարակաց և 'ի չէզոքաց 'ի տարբերեալ ժամանակին կրկին օրինակաւ խոնարհին՝ ըստ ներգործականին և ըստ կրաւորականին , այս ինքն 'ի կատարեալն , յապառնին , 'ի հրամայականն ․ որպէս առականին , այս ինքն 'ի կատարեալն , յապառնին . Մնամ , մնացաւ կամ մնաց , մնացիր կամ մնա ․ Որ-ցին յառաջինկայդ ․ Մռանամ , մռացաւ կամ մռաց , մռացիր կամ մռա ․ Որսամ , որսացայ կամ որսացի , որսացիր կամ որսա ․ Ընթանամ , ընթացիր կամ ընթա ․ ընթաց ․ Զգջանամ , զգջամ , զգջացայ կամ զգջացի , զգջացիր կամ զգջա ․ և այլն ։

331 ․ Այսպէս խոնարհին կրաւորականք ներգործականաց ․

		աղաջաաիմ ։
Ագամ ,	ազացայ , ազացիր ․	ղֆաջաաիմ , իմաջաաիմ ։
Զգամ ,	զգացայ , զգացիր ․	մաաձաաիմ ։
Խոկամ ,	խոկացայ , խոկացիր ․	կանըաաիմ , կարդաջաաիմ ։
Կարդամ ,	կարդացայ , կարդացիր ․	հաափաջաաիմ ։
Հաստատամ ,	հաստատացայ , հաստատացիր ․	մաարաջաաիմ ։
Մուրամ ,	մուրացայ , մուրացիր ․	աղբաջաաիմ , լաջաաիմ ։
Ողբամ ,	ողբացայ , ողբացիր ․	Բաքաաիմ անչըր , և այլն ։
Տեղամ ,	տեղացայ , տեղացիր ․	լաաջաաիմ ։
Լուանամ ,	լուացայ , լուացիր ․	հանաաէջաաիմ ։
Մերկանամ ,	մերկացայ , մերկացիր ․	լաջաաիմ ։
Լամ ,	լացայ , լացիր ․	բաջաաիմ ։
Բանամ ,	բացայ , բացիր ․	Բըջաաիմ ․ չէզոքաբար՝ Բըջիմ ։
Թանամ ,	թացայ , թացիր ․	Հիրջաաիմ ․ ――――― Հիրնամ ։
Բառնամ ,	բարձայ , բարձիր ․	

332 ․ Հասարակք

Հասարակ բայից 'ի ներգործական միոս , և ամենայն չէզոքաց , ստորադասականն յայսմ ընդդուլթեան ոչ լինի ըստ կրաւորականին դ ջիմ , այլ ըստ ներգործականին ջիմ ․ Գողանայցեմ , զլանայցեմ , խմանայցեմ , խոստանայցեմ , մոռանայցեմ ․ ամրանայցեմ , բարկանայցեմ , դառնայցեմ , ընթանայցեմ , մերձենայցեմ ։ Սոյնպէս կրաւորականն եթէ չէզոք առեալ՝ ասի ․ Մինչև բանայցէ վիճակ դուռն ․ բանայցեն աչք ձեր ․ բանայցեն քեզ դրունք ։ Բառնայցէ 'ի քէն ամենայն 'ի միում նոցա 'ի կալուածոց հօրն իւրեանց ։ Բառնայցէ 'ի քէն ամենայն 'ի միում վայրկեան ժամանակի ․ և ոչ միայն բառնայցէ , այլ թերևս 'ի թշնամեաց ձեռս առաքեսցի ։ 'Ի միջոյ բառնայցէ ․ այս է՝ բարձցի ։ Ամենեքին բառնայցեն կործնքն ։

Ամանամ ,	ամացայ , ամացիր ․	Հաբէմ , լէջնէմ ․ Հաբաաիմ , լէջաաիմ ։
Գխանամ ,	գխանամ ․ գխացայ , գխացիր կամ գխա ․	Գիփնամ ․ Գիփաջաաիմ ։
Գողանամ ,	գողացայ , գողացիր ․	Գաղնամ ․ Գաղըջաաիմ ։
Զլանամ ,	զլացայ , զլացիր ․	Ղըհէմ , ասրանամ ․ Ղըհաաիմ , ասրաջաաիմ ։
Խմանամ ,	խմացայ , խմացիր , խմաց , խմա ․	Իմանամ ․ Իմաջաաիմ ։

Խոստանամ,	խոստացայ, խոստացիր.	խոստանամ. խոստացուիմ։
Մարգարէանամ,	մարգարէացայ, մարգարէացիր, մարգարէաց կամ մարգարէաց, մարգարէա կամ մարգարէա.	մարգարէանամ. մարգարէացուիմ։
Մերկանամ,	մերկացայ, մերկացիր.	հանուեցնեմ. հանուեցուիմ. չեզոքաբար՝ հանուիմ։
Մոռանամ,	մոռացայ, մոռացաւ կամ մոռաց, մոռացիր, մոռա.	մոռնամ. մոռցուիմ։
Մուրանամ,	մուրացայ, մուրացիր.	մուրամ. մուրացուիմ։
Յղանամ, յղենամ.	յղացայ, յղացիր.	յղանամ. յղացուիմ։
Ուրանամ,	ուրացայ, ուրացիր.	ուրանամ. ուրացուիմ։
Ստանամ,	ստացայ, ստացիր.	ստանամ, ունենամ. ստացուիմ։
Սպառնամ,	սպառնացայ, սպառնացիր.	սպառնամ. սպառնացուիմ։
Խոկամ,	խոկացայ, խոկացիր.	մտածեմ. մտածուիմ։
Հոգամ,	հոգացայ, հոգացիր.	հոգամ. հոգացուիմ։
Որսամ,	որսացայ կամ որսացի, որսացիր, որսա.	որս բռնեմ. բռնուիմ։

333. Չէզոքք

Ամրանամ,	ամրացայ, ամրացիր.	ամրնամ, ամուր տեղմը կեցուիմ։
Արբենամ,	արբեցայ, արբեցիր.	գինովնամ։
Բարկանամ,	բարկացայ, բարկացիր.	բարկանամ, սրդողիմ։
Գոհանամ,	գոհացայ, գոհացիր.	շնորհակալ ըլլամ։
Դառնամ,	դարձայ, դարձիր, դարձ.	դառնամ։
Զարմանամ,	զարմացայ, զարմացիր.	զարմանամ։
Զօրանամ,	զօրացայ, զօրացիր.	ուժովնամ։
Ընթանամ,	ընթացայ, ընթացիր, ընթաց, ընթա.	վազեմ երթամ։
Թշնամանամ, թշնամենամ.	թշնամացայ, թշնամացիր.	թշնամի ըլլամ։
Մարթանամ,	մարթացայ, մարթացիր.	կարենամ։
Մերկանամ,	մերկացայ, մերկացիր.	հանուիմ։
Մերձենամ, մերձանամ.	մերձեցայ, մերձեցիր.	մօտենամ։
Յագենամ,	յագեցայ, յագեցիր.	կշտանամ։
Յղանամ, յղենամ.	յղացայ, յղացիր.	ծոցաւոր մնամ։
Քաղցենամ,	քաղցեցայ, քաղցեցիր.	անօթենամ։
Անձկանամ, անձկամ.	անձկացայ, անձկացիր.	կարօտնամ, բաղձամ։
Ծուլանամ, ծուլամ.	ծուլացայ, ծուլացիր.	ծուլնամ։
Ցանկանամ, ցանկամ.	ցանկացայ, ցանկացիր, ցանկա.	բաղձամ, կարօտնամ։
Զղջանամ, զղջամ.	զղջացայ կամ զղջացի. զղջացիր, զղջա.	զղջամ։
Փութանամ, փութամ.	փութացայ կամ փութացի, փութացիր, փութա.	արտորամ։
Գթամ,	գթացայ կամ գթացի. գթացիր, գթա.	ողորմիմ։
Դողամ,	դողացայ կամ դողացի. դողացիր, դողա.	դողամ։
Հոգամ,	հոգացայ կամ հոգացի. հոգացիր, հոգա.	հոգ (տէրտ, կասաւէթ) ընեմ։

Յուսամ, յուսացայ կամ յուսացի · յու_ սացիր , յուսա · [illegible]

Ջանամ, ջանացայ կամ ջանացի · ջանա_ ցիր , ջանա · [illegible]

Ցնծամ, ցնծացայ կամ ցնծացի · ցնծա_ ցիր , ցնծա · [illegible]

ԵՐԿՐՈՐԴ ԼԾՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԵՄ

334· ԱՌԱՋԻՆ ՕՐԻՆԱԿ

Ներգործական ՍԻՐԵՄ

պարզ արմատ ՍԷՐ ածանց ՍԻՐԵԱՑ

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ

Եզակի		Յոգնակի	
Սիրեմ ·	[illegible]	Սիրեմք ·	[illegible]
Սիրես ·	[illegible]	Սիրէք ·	[illegible]
Սիրէ ·	[illegible]	Սիրեն ·	[illegible]

Անցեալ անկատար

Սիրէի ·	[illegible]	Սիրէաք ·	[illegible]
Սիրէիր ·	[illegible]	Սիրէիք ·	[illegible]
Սիրէր ·	[illegible]	Սիրէին ·	[illegible]

Անցեալ կատարեալ

Սիրեցի ·	[illegible]	Սիրեցաք ·	[illegible]
Սիրեցեր ·	[illegible]	Սիրեցէք, սիրեցիք ·	[illegible]
Սիրեաց ·	[illegible]	Սիրեցին ·	[illegible]

Ապառնի

Սիրեցից , սիրեսցեմ ·	[illegible]
Սիրեսցես ·	[illegible]
Սիրեսցէ ·	[illegible]
Սիրեսցուք , սիրեսցեմք ·	[illegible]
Սիրեսջիք , սիրեսցէք ·	[illegible]
Սիրեսցեն ·	[illegible]

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Սիրեա ·	սիրէ ·	Սիրեցէք ·	սիրէցէք ·
Սիրեսջիր, սիրիջիր ·	սիրէ, սիրէա ·	· · · · ·	
մի Սիրեր ·	մի սիրէր ·	մի Սիրէք ·	մի սիրէք :

ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Սիրիցեմ (1) ·	սիրէմ, պիտի սիրէմ ·	Սիրիցեմք ·	սիրէնք, պիտի սիրէնք ·
Սիրիցես ·	սիրէս, պիտի սիրէս ·	Սիրիցէք, սիրիջիք ·	սիրէք, պիտի սիրէք ·
Սիրիցէ ·	սիրէ, պիտի սիրէ ·	Սիրիցեն ·	սիրէն, պիտի սիրէն :

ԴԵՐԲԱՅ ԱՆՈՐՈՇ ·	Սիրել ·	սիրէլ :
ԴԵՐԲԱՅ ԱՆՑԵԱԼ ·	Սիրեցեալ, սիրեալ ·	սիրած, սիրէլան :
ԴԵՐԲԱՅ ԱՊԱՌՆԻ ·	Սիրելոց ·	սիրէլու, որ պիտի սիրէ :

Այսպէս խոնարհին

335 · Ներգործականք

Ազդեմ,	ազդեցի,	ազդեա ·	խմացնէմ :
Աղաչեմ,	աղաչեցի,	աղաչեա ·	աղաչէմ :
Այրեմ,	այրեցի,	այրեա ·	էրէմ :
Գրեմ,	գրեցի,	գրեա ·	գրէմ :
Ջեղչեմ,	ջեղչեցի,	ջեղչեա ·	ծածկէմ, մէկ դի ծոլցամ :
Ըմբռնեմ,	ըմբռնեցի,	ըմբռնեա ·	բռնէմ :
Թուեմ,	թուեցի,	թուեա ·	համրէմ :
Կանգնեմ,	կանգնեցի,	կանգնեա ·	վէր վէրցնէմ, կայնեցնէմ, թնկէմ :
Կարեմ,	կարեցի,	կարեա ·	կար կարէմ :
Կոչեմ,	կոչեցի,	կոչեա ·	կանչէմ, ջէնէմ.
Հնչեմ,	հնչեցի,	հնչեա ·	կանչէմ, պառամ, յան հանէմ :
Հրամայեմ,	հրամայեցի,	հրամայեա ·	հրամմէմ :
Հրամեմ,	հրամեցի,	հրամեա ·	(հրամմէմ)
Մատնեմ,	մատնեցի,	մատնեա ·	մատնէմ, յէտք տամ :
Յայտնեմ,	յայտնեցի,	յայտնեա ·	յայտնէմ :

---

(1) Արդեօք 'ի հինն և զատորադասականդ 'ի նոյ արմատոյ կազմէին և տատի լցէ կէջէմ (331), և ոչ սակաւ ուրեք գտանիցին եւս սիրէջէք, տառքէջէք, ջիւէջէք, խնդրէջէք, քննէջէք, մերժէջէք · և 'ի գ ընթերց · թուէջի, կերպարանէջի, գործէջին, կատարէջին · փոխանակ սիրիցէք, առաքիցէք, յիշիցէք, խնդրիցէք, քննիցէք, մերժիցէք · թուիցի, կերպարանիցի, գործիցին, կատարիցին · թէ որպէս առաւել հաւանեալս եմ 'ի ընթերցուածէնէ կամ 'ի նմանութենէ է և է տառիցն ծագեալ է այդ, կամ թէ զանց առնելով զսէ յապաւնոյն · որպէս և այլուր աւելի կամ պակաս գտանի գրեալ այդ տառ 'ի խոնարհմունս բայից :

Յարեմ,	յարեցի,	յարեա.	մօտեցնեմ, կպցնեմ:
Ճարժեմ,	ճարժեցի,	ճարժեա.	շարժիմ, երերցնեմ:
Ճինեմ,	ճինեցի,	ճինեա.	շինեմ:
Ճնչեմ,	ճնչեցի,	ճնչեա.	ջնջեմ:
Փրկեմ,	փրկեցի,	փրկեա.	ազատեմ:
Քաջալերեմ,	քաջալերեցի,	քաջալերեա.	սիրտ տամ, յորդորեմ:
Ամանեմ,	ամանեցի,	ամանեա.	աման լեցնեմ *կամ* դնեմ:
Բաժանեմ,	բաժանեցի,	բաժանեա.	բաժնեմ:
Գարմանեմ,	գարմանեցի,	գարմանեա.	դեղով հոգամ, հոգ տանիմ:
Խափանեմ,	խափանեցի,	խափանեա.	արգելեմ:
Կործանեմ,	կործանեցի,	կործանեա.	կործանեմ, փլցնեմ:
Յանդիմանեմ,	յանդիմանեցի,	յանդիմանեա.	երեսը զարնեմ, լեկեմ:
Սերմանեմ,	սերմանեցի,	սերմանեա.	հունտ ցանեմ:
Վանեմ,	վանեցի,	վանեա.	վռնտեմ:

336. Չորք բայք վասն աց յանգի անձնական արմատոյն՝ որոյ չեք հոլովական փոփոխումն, ունին զանցեալ կատարեալն աց.

Տամ,	տացի,	տուր.	տամ:
Գիտեմ,	գիտացի,	գիտա, գիտեա.	գիտեմ:
Կարեմ,	կարացի,	կարացիր.	կրնամ:
Մարթեմ,	մարթացի,	մարթացիր.	կրնամ:

337. Չեզոքք

Աղաղակեմ,	աղաղակեցի,	աղաղակեա.	պոռամ:
Ամաչեմ,	ամաչեցի,	ամաչեա.	ամչնամ:
Գոչեմ,	գոչեցի,	գոչեա.	պոռամ:
Դիմեմ,	դիմեցի,	դիմեա.	վազեմ:
Թագաւորեմ,	թագաւորեցի,	թագաւորեա.	թագաւորեմ:
Սպասեմ,	սպասեցի,	սպասեա.	սպասեմ:
Տիրեմ,	տիրեցի,	տիրեա.	տիրեմ:
Ժամանեմ,	ժամանեցի,	ժամանեա.	հասնիմ:
Կանչեմ,	կանչեցի,	կանչեա.	ձայնամ:
Կառանչեմ,	կառանչեցի,	կառանչեա.	կանչվատեմ:
Կռնչեմ,	կռնչեցի,	կռնչեա.	վընկվընկամ:
Մնչեմ,	մնչեցի,	մնչեա.	տըռամ:
Մռնչեմ,	մռնչեցի,	մռնչեա.	մամռամ:

338. Սակայն ոմանք ՚ի չեզոքաց առաւ ՚ի սոսկ էմ յանգելոց՝ գտանին ուրեք և ներգործաբար վարեալ. որպէս, Յաջորդեմ, փոխանակ յաջորդեցուցանեմ. ՚ի տեղի նորա յաջորդէ Խոսրով զԱրշակ. Խ. Վերաթևեմ, վերաթևեն, վերաթևեաց, փոխանակ վերաթևեցուցանեմ, ՚ի վեր թռուցանեմ:

339. ԵՐԿՐՈՐԴ ՕՐԻՆԱԿ

Ներգործական ՏԵՍԱՆԵՄ *արմատ* ՏԵՍ

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ

Եզակի		*Յոգնակի*	
Տեսանեմ.	կըտեսնեմ.	Տեսանեմք.	կըտեսնենք.
Տեսանես.	կըտեսնես.	Տեսանէք.	կըտեսնէք.
Տեսանէ.	կըտեսնէ.	Տեսանեն.	կըտեսնեն:

Անցեալ անկատար

Տեսանէի.	կըտեսնէի.	Տեսանէաք.	կըտեսնէինք.
Տեսանէիր.	կըտեսնէիր.	Տեսանէիք.	կըտեսնէիք.
Տեսանէր.	կըտեսնէր.	Տեսանէին.	կըտեսնէին:

Անցեալ կատարեալ

Տեսի.	տեսայ.	Տեսաք.	տեսանք.
Տեսեր.	տեսար.	Տեսէք, տեսիք.	տեսաք.
Տես, ետես.	տեսաւ.	Տեսին.	տեսան:

Ապառնի

Տեսից, տեսցեմ.	տեսնեմ, պիտի տեսնեմ.
Տեսցես.	տեսնես, պիտի տեսնես.
Տեսցէ.	տեսնէ, պիտի տեսնէ.
Տեսցուք, տեսցեմք.	տեսնենք, պիտի տեսնենք.
Տեսջիք, տեսցէք.	տեսնէք, պիտի տեսնէք.
Տեսցեն.	տեսնեն, պիտի տեսնեն:

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Տես.	տես.	Տեսէք.	տեսէք.
Տեսջիր, տեսանիջիր.	տես, տեսնես.	. . . . .	
մի Տեսաներ.	մի տեսներ.	մի Տեսանէք.	մի տեսնէք:

ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Տեսանիցեմ ·	[illegible]
Տեսանիցես ·	[illegible]
Տեսանիցէ ·	[illegible]
Տեսանիցեմք ·	[illegible]
Տեսանիցէք , տեսանիջիք ·	[illegible]
Տեսանիցեն ·	[illegible]

ԴԵՐԲԱՅ ԱՆՈՐԻՇ ·	Տեսանել ·	[illegible]
ԴԵՐԲԱՅ ԱՆՑԵԱԼ ·	Տեսեալ ·	[illegible]
ԴԵՐԲԱՅ ԱՊԱՌՆԻ ·	Տեսանելոց ·	[illegible]

Այսպէս խոնարհին

340 · Ներգործականք

Անիծանեմ,	անիծի ,	անէծ ·	[illegible]
Անջատանեմ,	անջատի ,	անջատ ·	[illegible]
Արկանեմ,	արկի ,	արկ , եարկ ·	[illegible]
Բեկանեմ,	բեկի ,	բեկ , եբեկ ·	[illegible]
Գտանեմ,	գտի ,	գիտ , եգիտ ·	[illegible]
Դիզանեմ,	դիզի ,	դէզ , եդէզ ·	[illegible]
Երգիծանեմ,	երգիծի ,	երգիծ ·	[illegible]
Զառածանեմ կամ զառածեմ,		զառածի ·	[illegible]
Զատանեմ,	զատի ,	զատ ·	[illegible]
Զարկանեմ,	զարկի ,	զարկ , եզարկ ·	[illegible]
Զերծանեմ,	զերծի ,	զերծ , եզերծ ·	[illegible]
Ըստգտանեմ,	ըստգտի ,	ըստգիտ , ըստգիւտ ·	[illegible]
Թքանեմ,	թքի ,	թուք , եթուք ·	[illegible]
Լքանեմ,	լքի ,	լիք , ելիք ·	[illegible]
Խցանեմ,	խցի ,	խից , եխից ·	[illegible]
Կլանեմ,	կլի ,	կուլ , եկուլ ·	[illegible]
Հատանեմ,	հատի ,	հատ , եհատ ·	[illegible]
Հարցանեմ,	հարցի ,	հարց , եհարց ·	[illegible]
Մուծանեմ,	մուծի ,	մոյծ , եմոյծ ·	[illegible]
Յարկանեմ,	յարկի ,	յարկ , եյարկ ·	[illegible]
Պագանեմ,	պագի ,	պագ , եպագ ·	[illegible]
Սպանանեմ (1),	սպանի ,	սպան , եսպան ·	[illegible]
Ստեղծանեմ,	ստեղծի ,	ստեղծ , եստեղծ ·	[illegible]
Ցուցանեմ,	ցուցի ,	ցոյց , եցոյց ·	[illegible]
Օծանեմ,	օծի ,	օծ ·	[illegible]
Հարկանեմ,	հարի ,	հար , եհար ·	[illegible]

(1) 'Ի սոյն օրինակաւ գրեա կայ սակս և Սպանեմ, սպանի · որպէս Հանեմ, հանի : Տես և 457 :

341 · Գիտեա զմնացեալ խոտորումն հարկաւոր բայից՝ յորմէ յապաւի և է վասն անխտրան մնալոյ հոլ արմատոյն, և անփոփոխ օրինաց կազմութեան կատարելոյն. որ նոյն է և 'ի ––՝ յանգիլն նոյն բայից, որպէս և այլոց ոմանց, և անկանել ընդ չորրորդ լծորդութեամբ. Հարում, դիզում, գերծում, թըքնում, խնում, կնում, ստեղծում:

342 · Չորեքին առաջինկայ բայքդ, թէպէտ չունին ան ածանց, բայց 'ի պարզ արմատոյ ունելով զանցեալ կատարեալն և զայլ ըստ նմանէ ժամանակսն և եղանակսն, խոնարհին ըստ այսմ օրինակի ·

Ածեմ,	ածի,	ած, էած ·	բէրէմ, տանիմ:
Բերեմ,	բերի,	բեր, եբեր ·	բէրէմ:
Հանեմ,	հանի,	հան, եհան ·	հանէմ:
Հեղուսեմ,	հեղուսի,	հեղոյս ·	թափէմ:

Այսպէս է և Նստիմ, յերրորդ լծորդութեան (1):

343 · Չեզոքք

Անցանեմ,	անցի,	անց, էանց ·	անցնիմ:
Զանցանեմ,	զանցի,	զանց ·	անցնիմ, զանց ընեմ, բողոմ էրթամ:
Զառանցանեմ,	զառանցի ·		խառնիմ, շնդիմ:
Ելանեմ,	ելի,	ել ·	ելնեմ, ելլեմ:
Իջանեմ,	իջի,	էջ ·	իջնամ:
Հասանեմ,	հասի,	հաս, եհաս ·	հասնիմ:
Մտանեմ,	մտի,	մուտ, եմուտ ·	մտնեմ:
Համբերեմ,	համբերի,	համբեր ·	համբերեմ:

344 · Ոմանք 'ի բայից այսր օրինակի լինին երբեմն և ըստ առաջին օրինակի կորուսեալ զածանցն ան, և առեալ 'ի կատարեալն և յայլս որ ըստ նմանէ՝ զածանցական արմատն եաց · Անիծեմ, անիծեցի · անջատեմ, անջատեցի · դիզեմ, դիզեցի · զատեմ, զատեցի · ըստգիւտեմ, ըստգիւտէք, ըստգիտեալ · ստեղծեմ, ստեղծեցի, ստեղծեցան · օծեմ, օծէր, օծեա, օծել · առոգանեմ, առոգեմ, առոգեցի · ներկանեմ, ներկեմ, ներկեցի, ներկեցայ · տարածանեմ, տարածեմ, տարածեցի, և այլն: — Նա այս մանաւանդ 'ի բարդս և յածանցեալս, որպէս, Լրտեսեմ, լրտեսեցի, լրտեսեցից, լրտեսեսցէ · մատնեսեմ, մատնեսեցի · հիմնարկեմ, հիմնարկեցի · ձեռնարկեմ, ձեռնարկեցի · բեկբեկեմ, բեկբեկեցի · թքթքեմ, թքթքեցի · յուսահատեմ, յուսահատեցի · երկրպագեմ, երկրպագեցի, երկրպագեա · իսկ Երկիր պագանեմ՝ որոշ որոշ են և յետ և առաջ ևս դնին · երկիր պագի, երկիր պագ կամ եպագ, երկիր պագ · պագանեմ երկիր, պագի երկիր, պագ երկիր: Բռնահարեմ, բռնահարեցի · Ակն ածեմ, ակն ածի · ակնածեմ, ակնածեցի · վերածեմ, վերածեցի, վերածեցան · համբերեմ, համբերեցի, համբերեաց, համբերեա · վերաբերեմ, վերաբերեցի, վերաբերեա · զառանցեմ, զառանցեցի, զառանցեաց, զառանցեսցէ · գերազանցեմ, գերազանցեցի, գերազանցեաց: — Մերթ ևս լինին ըստ Բ օրինակիս · Լրտեսեմ, լրտեսցէ · Լրտեսցէ զմեզ և զեղ գոր-

---

(1) Կայ 'ի Սաղմ. ՃԴ · 29 · ըստ օրինակաց ինչ · Դարձ զմիրիկ նորա յօդս · 'ի ––՝ բայէ՝ որ կայ 'ի բարդս անդրադարձեմ, փոխադարձեմ, փոխանակ դարձեալ, դարձայց:

ծոյն. Զ. Վերածի, վերածան. Ներածի, Ներածցես. վերաբերի, վերաբերեր. որպէս և Համբերեմ, զոր եդաք ՚ի կարգին։ Իսկ Մատանեմ, մատեմ, մատոյց. Ներամատեմ, Ներամատեցի, Ներամատուցէ կամ Ներամատիցէ։

345. Ըստ Հոլովականին որ սովորաբար պարզ են, առնուն երբեմն և ածանց. որպէս, Հիւսեմ, հիւսանեմ. ալրդեմ, ալրդանեմ. կայթեմ, կայթանեմ։

346. Ըստ այսու է օրինակաւ անկանին, վասն զեղչելոյ և ածանցին ՚ի խոնարհման, առաջիկայ ներգործական բայքդ, և նոյնպիսիք բազումք, որ նշանակեն առնել զի ոք լիցի կամ արասցէ ինչ, խոնարհեալք ըստ ոյց ածանցական արմատոյն (1) որ լինի երբեմն և ոյս, ոյզ։

Ներգործականք

Անցուցանեմ,	անցուցի, անցոյց, անցո.	անցնէմ:
Արբուցանեմ,	արբուցի, արբոյց, արբո.	խմցնէմ:
Բուսուցանեմ,	բուսուցի, բուսոյց, բուսո.	բուսցնէմ:
Դարձուցանեմ,	դարձուցի, դարձոյց, դարձո.	դարձնէմ:
Զգեցուցանեմ,	զգեցուցի, զգեցոյց, զգեցո.	հագցնէմ:
Զեկուցանեմ,	զեկուցի, զեկոյց, զեկո.	իմացնէմ:
Ընդելուցանեմ,	ընդելուցի, ընդելոյց, ընդելո.	սորվեցնէմ, վարժեցնէմ:
Լուուցանեմ,	լուուցի, լուոյց, լուո.	լսեցնէմ:
Լցուցանեմ,	լցուցի, լցոյց, լցո.	լեցնէմ:
Խափուցանեմ,	խափուցի, խափոյց, խափո.	մարէմ:
Ծանուցանեմ,	ծանուցի, ծանոյց, ծանո.	իմացնէմ, ճանչցնէմ:
Ծնուցանեմ,	ծնուցի, ծնոյց, ծնո.	ընէմ որ ծնանի, ծնանիլ տամ:
Կեցուցանեմ,	կեցուցի, կեցոյց, կեցո.	ապրեցնէմ:
Հանգուցանեմ,	հանգուցի, հանգոյց, հանգո.	հանգչեցնէմ:
Հատուցանեմ,	հատուցի, հատոյց, հատո.	վճարէմ, կարէմ:
Հեծուցանեմ,	հեծուցի, հեծոյց, հեծո.	հեծցնէմ:
Մատուցանեմ,	մատուցի, մատոյց, մատո.	տամ, մօտ բերէմ:
Մեղուցանեմ,	մեղուցի, մեղոյց, մեղո.	ընէմ որ մեղանչէ, մեղանչել տամ:
Մեռուցանեմ,	մեռուցի, մեռոյց, մեռո.	մեռցնէմ:
Յարուցանեմ,	յարուցի, յարոյց, յարո.	վերցնէմ ինկածը, վեր վերցնէմ:
Նստուցանեմ,	նստուցի, նստոյց, նստո.	նստեցնէմ:
Ուսուցանեմ,	ուսուցի, ուսոյց, ուսո.	սորվեցնէմ:
Սնուցանեմ,	սնուցի, սնոյց, սնո.	պահէմ, մեծցնէմ (տղան):
Փախուցանեմ,	փախուցի, փախոյց, փախո.	փախցնէմ:
Կորուսանեմ,	կորուսի, կորոյս, կորո.	կորսնցնէմ:
Եղուզանեմ, եղուցանեմ.	եղուզի, եղոյզ.	հանէմ, ընէմ որ ելլէ:

(1) Թէ ընդէր ՚ի ոյց արմատոյ լինին ածանցեալք, և ոչ ՚ի կատարելոյ չէզոքաց և այլոց առեալք, այն իսկ է ապացոյց, զի նոյն արմատ է երրորդ դեմ կատարելոյ որպէս զայլոց, և զի գոն ոմանք ՚ի բայիցդ՝ որոց չիք չէզոք և ոչ այլ ինչ, կամ ոչ ՚ի կատարելոյ չէզոքին ելանեն. որպէս Զեկուցանեմ, խափուցանեմ, որոց առաջնոյն չիք ինչ չէզոք, և երկրորդին է խափանեմ, խափանեցի։ Բայց ոմանք կրկնածանցք են ՚ի ոց կամ էոց ածանցական արմատոց. որպէս, Ամրացուցանեմ, այրեցուցանեմ, դիպուցանեմ և դիպեցուցանեմ, երկուցանեմ և երկեցուցանեմ, իջուցանեմ և իջեցուցանեմ։

Ընդելուզանեմ, ընդելուզանեմ. ընդելուզի, ընդելուզ, ընդելուզ. — հագցընեմ, հիւսեմ, զարդարեմ, աւրճեցընեմ։
Ընկլուզանեմ, ընկլուզանեմ. ընկլուզի, ընկլոյզ, ընկլու. — ընկղմեցընեմ, ընեմ որ ընկղմի։
Փլուզանեմ, փլուզանեմ. փլուզի, փլոյզ, փլու. — փլցընեմ։
Ամրացուցանեմ, ամրացուցի, ամրացոյց, ամրացո. — ամրցընեմ, ամուր պահեմ։
Գնացուցանեմ, գնացուցի, գնացոյց, գնացո. — քալեցընեմ, ընեմ որ քալէ։
Դառնացուցանեմ, դառնացուցի, դառնացոյց, դառնացո. — լեղուցընեմ։
Զօրացուցանեմ, զօրացուցի, զօրացոյց, զօրացո. — ուժովցընեմ.
Խմացուցանեմ, խմացուցի, խմացոյց, խմացո. — խմացընեմ։
Ապրեցուցանեմ, ապրեցուցի, ապրեցոյց, ապրեցո. — ապրեցընեմ։
Արբեցուցանեմ, արբեցուցի, արբեցոյց, արբեցո. — խումցընեմ։
Բնակեցուցանեմ, բնակեցուցի, բնակեցոյց, բնակեցո. — բնակեցընեմ։
Լսեցուցանեմ, լսեցուցի, լսեցոյց, լսեցո. — լսեցընեմ։
Ննջեցուցանեմ, ննջեցուցի, ննջեցոյց, ննջեցո. — քնացընեմ, ընեմ որ քնանայ։

347. ԳԻՏԵԼԻՔ Ա. Ռամկօրէն և քերթողաբար գտանին առ տաղաչափին ասացեալ Աճեցնեմ, խօսեցնեմ, զգուշացնեմ, իմաստնացնեմ, կրճատմամբ կամ՝ի ոյ, էոյ ածանցական մասնկաց և ն մասնկամբ այլազգ կազմեալ։ Մերթ ևս կրճատեն համանելով զածանցն ոյ, էոյ. և որպէս առ Արբուցանեմ և արբեցուցանեմ, ասեն Վերուցանեմ, փոխանակ վերացուցանեմ. ՇՆ։ Եկեղեցուցեր, փոխանակ եկեղեցացուցեր. ՀՄ։ Ներքն և ոյց ածանցն համեալ երևի. Զգեցանեմ, փոխանակ զգեցուցանեմ. այլ չէ հաւատարիմ. Վարագոյրն փառաց զտաճարն զգեցանէր. ԵՓ։ Տես և 494։

348. Բ. Բազում պարզ ներգործականք ևս գտանին փոխեալ յայս ձև ածանցական, բայց առաւել սովորականք են ՚ի պարզ ձևն. որպէս, Աղաւեմ, աղաւեցուցանեմ. ազդեմ, ազդեցուցանեմ. աղաւաղեմ, աղաւաղեցուցանեմ. այրեմ, այրեցուցանեմ. բղխեմ, բղխեցուցանեմ. բուրեմ, բուրեցուցանեմ. գլորեմ, գլորեցուցանեմ. գրգեմ, գրգեցուցանեմ. դրդեմ, դրդեցուցանեմ. ընծայեմ, ընծայեցուցանեմ. ընկղմեմ, ընկղմեցուցանեմ. լնում, լցուցանեմ. լուսաւորեմ, լուսաւորեցուցանեմ. խափանեմ, խափանեցուցանեմ և խափուցանեմ. ծաւալեմ, ծաւալեցուցանեմ. ծնանիմ, ծնուցանեմ երկիւղ ՚ի միտս մարդկան. կազմեմ, կազմեցուցանեմ. կանգնեմ, կանգնեցուցանեմ. հատանեմ, հատուցանեմ (կարեմ). հաւասարեմ, հաւասարեցուցանեմ. հիմնեմ, հիմնեցուցանեմ. հանեմ, հանեցուցանեմ. ձեպեմ, ձեպեցուցանեմ. ձմլեմ, ձմլեցուցանեմ. ճնշեմ, ճնշեցուցանեմ. մարթեմ, եցի, մարթեցուցանեմ. միաբանեմ, միաբանեցուցանեմ. նեղեմ, նեղացուցանեմ. շարժեմ, շարժեցուցանեմ. շրջեմ, շրջեցուցանեմ (դարձընեմ, կործանեմ). պահպանեմ, պահպանեցուցանեմ. պարապեմ, պարապեցուցանեմ. ստիպեմ, ստիպեցուցանեմ. վարեմ, վարեցուցանեմ. փարատեմ, փարատեցուցանեմ. քաջալերեմ, քաջալերեցուցանեմ։

ԵՐՐՈՐԴ ԼԾՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԻՄ

349 · ԱՌԱՋԻՆ ՕՐԻՆԱԿ

կրաւորական ՍԻՐԻՄ

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ

Եզակի		Յոգնակի	
Սիրիմ ·	[illegible] ·	Սիրիմք ·	[illegible] ·
Սիրիս ·	[illegible] ·	Սիրիք ·	[illegible] ·
Սիրի ·	[illegible] ·	Սիրին ·	[illegible] :

Անցեալ անկատար

Սիրէի ·	[illegible] ·	Սիրէաք ·	[illegible] ·
Սիրէիր ·	[illegible] ·	Սիրէիք ·	[illegible] ·
Սիրէր , սիրիւր ·	[illegible] ·	Սիրէին ·	[illegible] :

Անցեալ կատարեալ

Սիրեցայ ·	[illegible] ·	Սիրեցաք ·	[illegible] ·
Սիրեցար ·	[illegible] ·	Սիրեցայք , սիրեցարուք ·	[illegible] ·
Սիրեցաւ ·	[illegible] ·	Սիրեցան ·	[illegible] :

Ապառնի

Սիրեցայց , սիրեսցիմ ·	[illegible] , [illegible] ·
Սիրեսցիս ·	[illegible] , [illegible] ·
Սիրեսցի ·	[illegible] , [illegible] ·
Սիրեսցուք (1) , սիրեսցիմք ·	[illegible] , [illegible] ·
Սիրեսջիք , սիրեսցիք ·	[illegible] , [illegible] ·
Սիրեսցին ·	[illegible] , [illegible] :

---

(1) Երևի ուրեք յանդեալ [illegible] առ հարկի որոշելոյ 'ի Ներգործականէն · որպէս , Պարտիցուք , զի յաղթիցեմք · ԳԱ · միայն թէ չիցէ վրիպակ գրչի :

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Սիրեա, սիրեցիր ·	-եր--է ·	Սիրեցարուք, սիրեցայք ·	-եր--եցէ
Սիրեսջիր, սիրեջիր ·	-եր--է, -եր--իր ·	· · · · ·	
մի Սիրեր ·	մի -եր--եր ·	մի Սիրէք ·	մի -եր--էք :

ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Սիրեցայց ·	-եր--իմ, դէթ -եր--իմ ·
Սիրեցիս ·	-եր--իս, դէթ -եր--իս ·
Սիրեցի ·	-եր--ի, դէթ -եր--ի ·
Սիրեցուք ·	-եր--իք, դէթ -եր--իք ·
Սիրեցէք, սիրեջիք ·	-եր--էք, դէթ -եր--էք ·
Սիրեցին ·	-եր--ին, դէթ -եր--ին :

ԴԵՐԲԱՅ ԱՆՈՐԻՇ · Սիրել, սիրել · -եր--ել:

ԴԵՐԲԱՅ ԱՆՑԵԱԼ · Սիրեցեալ, սիրեալ · -եր---ծ, -եր--եւել:

ԴԵՐԲԱՅ ԱՊԱՌՆԻ · Սիրելոց · -եր--ելու, -ու դէթ -եր--ի :

350 · ԴԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆ Ա · Իւ ստո անցեալ անկատարն կրաւորականացս, յոգնակի առաջին դէմ կատարելոյ, առաջինն և երկրորդն ապառնոյ՝ ստորականք. և հրամայականք 'ի չէր և գերբայք, նմանեն և գտանին յաճախ, որպէս. Նմանեցաւ 'ի նմանէ կարի սիրեր · Ո · բայց քանզի չորրորդ 'ի ներգործականացն, յորոց միոս էական ևս ասին Սիրեալ լինել, սիրեալ եղաք, սիրեալ լիցուք, լիջիք, սիրեալ լիջիր կամ լինիջիր: — Այսպէս լինի յաճախ և յայլ ժամանակսն. Ըմբռնեալ լինի, խոցեալ լինին, չարչարեալ եղէ, ըմբռնեալք եղեն, ցուցեալ լիցի, անկեալք եղիցին, սիրեցեալ լինել, և այլն: — Ձայն խնա և զհասարակ բայսն, որք երբեմն զկրաւորական խոնարհեալ՝ առնուլ 'ի ներգործական միոս վարին. Նմանեն գտանին և 'ի կրաւորական միոս. որպէս, Մեղք որ խոստովանին, նուաղագոյն լինին. Ո · այս է' խոստովանեալ լինին: Մեծի աւետեացն հասանել՝ որ յանուն Աերոյ բերանոցդ բարբառեցաւ. Ե: Որ 'ի ձեռն հրեշտակաց խօսեցաւ բանն, հաստատուն եղև. Իւ զոր արար գա՝ խօսեցի վասն յիշատակի զորին. Ա · այս ինքն խօսեալ եղև, խօսեալ լիցի: Ողորմին մեզ 'ի քէն ասէ. Խ Ս · այս է' ողորմեալ լինել, ողորմութիւն գտանել: — Եւ յետինս երևի և աշխարհօրէն --ելս յանգեալ. որպէս, Ծնծղայ. Լաւ էր մեզ յառաջոյ ծնեալ կամ ծնծնել. Լ Բ:

351 · Բ · Եղանակի հրամայականին էջէր 'ի կրաւորականս և 'ի նոյնաձև չէզոքս յոյժ յաճախ լսի առ նախնիս. Ընծայաբերեցիր, ժողովեցիր, կանգնեցիր, կերակրեցիր, կոչեցիր, ձուլածեցիր, համարձակեցիր, հաւանեցիր, մաքրեցիր, մերձեցիր, նմանեցիր, չարչարեցիր, պարծեցիր, սրբեցիր, սփոփեցիր, վարեցիր, վկայեցիր, քաջալերեցիր: Բայց 'ի հասարակ բայս լսո ներգործական ձայնց ոչ ևս լինի չէր, այլ միայն էր-ջ. Խօսեաց, Նայեաց, ողորմեաց: Եւ յաճախ փոխանակ էր-ջ յանգին լինի Է-ն երբեմն զներգործականն, ընկեցեալ զյետինն ջ. Բարբառեա, դառնեա, խորհեա, խօսեա, համբերեա, նայեա, չահեա, ողորմեա: Այսպէս յերկրորդ օրինակի ընդդութեանս Տանիմ, լինի տար. և 'ի չորրորդն Կալում, կալ կամ կա: — Նոյնպէս լինի երբեմն և 'ի չէզոքս կամ 'ի չէզոքաբար առեալ կրաւորականս. Աշխատեա, երևեա, ձե-

մա, հաճեա, մերձեա, մերժեա, յայտնեա, քաջալերեա, լուսաւորեա,
զարդարեա. Որ նախ 'ի քրմերէն՝ յայտնեա առաջի Եփրեմի. Մերձեա 'ի
լերինս. Քաջալերեա երէ վայրի. Ա. Մխայն 'ի չարեացդ արտաքսեա. Պա-
տրաստեա 'ի տեսանելդ, 'ի լսելդ. Եփ. այս է՝ արտաքսեցիր, պատրաստե-
ցիր. Լեր պատրաստ, զգոյշ: Լուսաւորեա Երուսաղէմ: Մերժեա 'ի նմանէ.
այս է՝ լուսաւորեցիր, մերժեցիր, հեռացիր: Զայն խմա և վասն նոյնոլոխ
բայից ամանց երկրորդ օրինակին. բառ որում և առի. Ծ խաղին Քրիստոսի,
զի մի կռուեսցին 'ի քեզ ձեռք ախոյանին. Ե. փոխանակ ածիր.

352. Գ. Ընորիշ գերբայք հասարակ և չէզոք բայից երկոցունց օրինակացդ
յանգին 'ի ԵԼ. քան 'ի ԻԼ. Գատել, խօսել, երևել, ձեմել, բնակել, ծնանել,
մեռանել: Նոյն իսկ կրաւորականքն սովորաբար այսու յանգին վարին. որ-
պէս, ընդ հանել ոգւոյն. յածել Թևոցն. այս է՝ ընդ հանիլ, ընդ ելանել,
յածիլ, 'ի շարժիլ, 'ի բախիլ: Գայ Յիսուս առ Յովհաննէս մկրտել 'ի նմա-
նէ. Ինձ պիտոյ է 'ի քէն մկրտել: Պարտ է որդւոյ մարդոյ բազում չարչա-
րել և անարգել 'ի քահանայապետից և սպանանել: Հրաման տայ՝ բերուց
և երկու հազար արանց ածել անխափան 'ի փափաքելու տեղին. այս է՝ ա-
ծիլ, ժողովիլ: Խոստովանել 'ի նա, և խոստովանել 'ի նմանէ: — Բայց թէ
հարկ լիցի ճշգել, մերթ և առանց այնր 'ի չէզոքս ևս, վարի և ԻԼ. Կամի և
ինքն 'ի մենջ սիրել. Կամիցի աւելի քան զիս սիրիլ 'ի քէն. Զնոսա վասն
Քրիստոսի չարչարելն մխիթարէր. Ս. Թշնամանել և թշնամանիլ, անպա-
տուել և անպատուիլ, ատել և ատիլ, հարկանել և հարկանիլ, արտմեցու-
ցանել և արտմիլ, բամբասել և բամբասիլ, սիրել և սիրիլ, պատուել և պա-
տուիլ. Ս: 'ի տեառնէ լինի զօրանալ և 'ի պարտութիւն մատնիլ. Ա: Պար-
տելին Իսրայէլի և գերիլ տապանակին. Կրթիլ իմաստութ. Մեծ է 'ի քաջու-
թիւնս՝ ոչ ըմբռնիլ յորոգայթ կանանց. Նխ: Ինձ պիտոյ է 'ի քէն մկրտիլ.
Մկրտելն Քրիստոսի 'ի Յովհաննէ. Երեսնամեայ եկն 'ի մկրտիլ. Յառաջ քան
զխօսիլն. ԱԳ. Ս: Առ արեգական պաշտպանիլ. Զորս առանց մեղաց էր
հարկելն. Ապրել յայնոլխ անողորմ գեհենէ. խախախիլ և վարիլ 'ի գերու-
թիւն. Ե: Առաքելոցն բանք կարողացան յամենայն երկրի լսիլ: Ոչ կարող
գոն ձեռն և ոտն 'ի գլուխ տեսանիլ: — Հաճեցաւ աստուած բնակիլ 'ի նմա.
Ընդրեաց բնակիլ 'ի նմա. Մի ևս յաւելցին բնակիլ 'ի նոսա. Ա: Ցանկանիլ
գնելն Աղեքսանդրի հիւանդութեամբ. ՊԱ. — Բուն հինքն ոչ յոյժ սիրեն
[illegible], աւեն Ոչ եկն [illegible] [illegible], այլ
գլանդն Իւ. մինչ զի առ 'ի յասել [illegible], ...
պաշտել. Ա: — Սակայն ամանք 'ի հասարակն և 'ի չէզոքսն միայն ԻԼ լինին.
Գատել, կացել, ձեմել, վիճել:

353. Այսպէս խոնարհին կրաւորականք ներգործականացն,

Ածիմ,	ածեցայ.	[illegible]
Աղաչիմ,	աղաչեցայ.	[illegible]
Այրիմ,	այրեցայ.	[illegible]. չէզոքաբար՝ [illegible]
Գրիմ,	գրեցայ.	[illegible]
Զեղչիմ,	զեղչեցայ.	[illegible], [illegible] [illegible]
Ըմբռնիմ,	ըմբռնեցայ.	[illegible]
Թուիմ,	թուեցայ.	[illegible]
Կանգնիմ,	կանգնեցայ.	[illegible] [illegible], [illegible], [illegible]
Կարիմ,	կարեցայ.	[illegible]
Կոչիմ,	կոչեցայ.	[illegible]
Հնչիմ,	հնչեցայ.	[illegible], [illegible]
Հրամայիմ,	հրամայեցայ.	[illegible]
Մատնիմ,	մատնեցայ.	[illegible], [illegible] [illegible]
Յայտնիմ,	յայտնեցայ.	[illegible]
Յարիմ,	յարեցայ.	[illegible], [illegible]. չէզոքաբար՝ [illegible]
Շարժիմ,	շարժեցայ.	[illegible]. ——— [illegible], [illegible]

Ճենիմ,	ճենեցայ.	[illegible]
Ճնշիմ,	ճնշեցայ.	[illegible]
Փրկիմ,	փրկեցայ.	[illegible] չէզոքաբար՝ [illegible]
Քաջալերիմ,	քաջալերեցայ.	[illegible]
Ամանիմ,	ամանեցայ.	[illegible]
Բաժանիմ,	բաժանեցայ.	[illegible]
Դարմանիմ,	դարմանեցայ.	[illegible]
Խափանիմ,	խափանեցայ.	[illegible]
Կործանիմ,	կործանեցայ.	[illegible] ——— [illegible]
Յանդիմանիմ,	յանդիմանեցայ.	[illegible]
Սերմանիմ,	սերմանեցայ.	[illegible]
Վանիմ,	վանեցայ.	[illegible]
Առիմ,	առացայ.	[illegible]
Գիտիմ,	գիտացայ.	[illegible]

Առաւել քան զոր երեխս մեզ և գիտիս. ԽՍ.
Իսկ Կարեմ, կարացի, և Մարթեմ, սովորաբար չէզոք են։

354. Հասարակք

Բարբառիմ,	բարբառեցայ.	[illegible]
Դաւիմ,	դաւեցայ.	[illegible]
Դաւանիմ,	դաւանեցայ.	[illegible]
Խոստովանիմ,	խոստովանեցայ.	[illegible]
Խորհիմ,	խորհեցայ.	[illegible]
Խօսիմ,	խօսեցայ.	[illegible]
Կամիմ,	կամեցայ.	[illegible]
Համարիմ,	համարեցայ.	[illegible]
Հաշուիմ,	հաշուեցայ.	[illegible]
Հնարիմ,	հնարեցայ.	[illegible]
Նայիմ, հայիմ,	նայեցայ, հայեցայ.	[illegible]
Ճաշիմ,	ճաշեցայ.	[illegible]
Ողորմիմ,	ողորմեցայ.	[illegible]

355. Չէզոքք

Աշխատիմ,	աշխատեցայ.	[illegible]
Բարբառիմ,	բարբառեցայ.	[illegible]
Երևիմ,	երևեցայ.	[illegible]
Կագիմ,	կագեցայ.	[illegible]
Հաճիմ,	հաճեցայ.	[illegible]
Ճեմիմ,	ճեմեցայ.	[illegible]
Յագիմ,	յագեցայ.	[illegible]
Յօգնիմ,	յօգնեցայ.	[illegible]
Վիճիմ,	վիճեցայ.	[illegible]
Ապրիմ,	ապրեցայ.	[illegible]
Բնակիմ,	բնակեցայ.	[illegible]
Դադարիմ,	դադարեցայ.	[illegible]
Հրաժարիմ,	հրաժարեցայ.	[illegible]
Պակասիմ,	պակասեցայ.	[illegible]

356 . ԳԻՏԵԼԻՔ Ա . Սակաւք ոմանք 'ի հասարակ բայից ասոի , ներգոր-
ծաբար առեալք , և ոչ սակաւք 'ի չէզոքաց , զկրաւորաձայն վերջն էմ փոխեն
երբեմն 'ի ներգործականս էմ , և բոլորովին ըստ ներգործականին խոնարհին .
Գտանեմ , գտանես , գտանեցի , գտանեաց , գտանեցէ , գտանեցեն , գտանեա .
գուանեմ , գուանեցի . խոստովանեմ , խոստովանեցի , խոստովանեաց . խոս-
տովանեցէ : Սոյնպէս 'ի չէզոք միոյ համարիմ լինի երբեմն համարեմ , հա-
մարէ , համարեցին . Այնպէս համարէ՝ թէ գերծեալ իցէ . Որ յիմաստու-
թիւն իւր համարէ . Ա : Յոչինչ համարէ . Ընդ մարտիրոսութիւն համարեն
քեզ իբրև . Որք յոչինչ ոչէս համարեն . Ընդ չնութիւն համարիցէ . Ո . այս
է՝ համարի . համարեալ լինի , համարին , համարեալ լինին , համարիցի , հա-
մարեալ լինիցի : — Ապրեմ , ապրես , ապրէ , ապրեցի , ապրեցէք , ապրեցեն ,
ապրիցէ . բնակեմ , բնակես , բնակէ , բնակեցի , բնակեցեր , բնակեաց , բնա-
կեցից , բնակեա , բնակիցեմ . դադարեմ , դադարեցի , դադարեաց , դադա-
րեա . հրաժարեմ , հրաժարեցի , հրաժարեաց , հրաժարեա . պակասեմ , պա-
կասեցի , պակասեաց . հանգարտեմ , հանգարտեցի , հանգարտեաց . գայ-
թագղեմ , գայթագղեցի . փարատեմ , փարատեցի . պատկառեմ , պատկա-
ռեցի . յօժարեմ , յօժարեցի . տարակուսեմ , տարակուսեցի . հնազանդեմ ,
հնազանդեցի . Ոչ բնաւ ումեք հնազանդեցի . Աստուծոյ հրամանացն հնա-
զանդեսցեն . Հնազանդեցէք դուք 'ի սիրոյ ձեր անշարժ թագաւորութեանն .
ԱԳ : — Այսպէս են Ախորժեմ , անզգամեմ , ապստամբեմ , ծաղեմ , ծաղկեմ ,
ծանրեմ , ծարաւեմ , հաղորդեմ , հարկեմ , հաւատարեմ , հեծեմ , հոսեմ ,
հպեմ , ձայնակցեմ , մեծամտեմ , միաբանեմ , նմանեմ , պատահեմ , պարա-
պեմ , սխալեմ , վաստակեմ , վհատեմ , վրիպեմ , փայլեմ , քրտնեմ , և այլն :
Իսկ խօսեմ , խօսեցի . բարբառեմ , բարբառեաց , բարբառեցին , գտն ուրեք
երևի :

357 . Բ . Ընդ հակառակն զներգործականս չէզոքս էմ երբեմն առնեն
էմ , և ըստ այսմ խոնարհեն նախնիք . որպէս , Թագաւորեմ , թագաւորիմ ,
թագաւորեցայ , թագաւորեցաւ . խմն թագաւոր լինիմ : Տիրեմ , տիրիմ , տի-
րեցայ , տիրեցաւ . խմն տէր լինիմ . Տիրեցաւ սով 'ի քաղաքի անդ : Ճանա-
պարհորդեմ , ճանապարհորդիմ , ճանապարհորդեցայ . Որք 'ի ժամուն ճա-
նապարհորդեցան . Փ :

358 . Գ . Ոմանք 'ի չէզոքաց ասոի առեալ զվերջն էմ , նշանակեն ներգոր-
ծաբար իբրև զբայն --ցանեմ (347) , որոց փոխանակ վարին յաճախ . որպէս ,
Աշխատեմ , հրաժարեմ , հանգարտեմ , գայթագղեմ , փարատեմ , պատկա-
ռեմ , յօժարեմ , տարակուսեմ , հնազանդեմ , միաբանեմ , վհատեմ , խոնար-
հեմ , համարձակեմ , վճարեմ , սառուցեմ , յիմարեմ , բերկրեմ , պայթեմ ,
և այլն , են առել աշխատեցուցանեմ , հրաժարեցուցանեմ , հանգարտեցու-
ցանեմ , գայթագղեցուցանեմ , և այլն : Իսկ խոնարհին ըստ ա . օրինակի է .
լծորդութեան . Աշխատեմ , աշխատեցի , և այլն : Հրաժարէ զքեզ մարդա-
բէն . Մ : Զքահանայսն տարակուսէ և զդպիրսն յիմարէ . Զ : Զատանիչ-
հնազանդեաց . Զկեղծ հնազանդել . Ա : Որ զհոգին բերկրեալ կուսին . ՇՐ :
Օրհնել առնել բարեկացուցանել զգուական նոցա . ԱԳ : Զի յինքն ապաւինեցէ
զխաչահանութեան . Ամէնեաց գեղեցկութեամբն զթագաւորն . ԵՓ :

359 · ԵՐԿՐՈՐԴ ՕՐԻՆԱԿ

Կրաւորական ՏԵՍԱՆԻՄ

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ

Եզակի		*Յոգնակի*	
Տեսանիմ.	[illegible]	Տեսանիմք .	[illegible]
Տեսանիս .	[illegible]	Տեսանիք .	[illegible]
Տեսանի .	[illegible]	Տեսանին .	[illegible]

Անցեալ անկատար

Տեսանէի .	[illegible]	Տեսանէաք .	[illegible]
Տեսանէիր .	[illegible]	Տեսանէիք .	[illegible]
Տեսանէր , տեսանիւր .	[illegible]	Տեսանէին .	[illegible]

Անցեալ կատարեալ

Տեսայ .	[illegible]	Տեսաք .	[illegible]
Տեսար .	[illegible]	Տեսայք , տեսարուք .	[illegible]
Տեսաւ .	[illegible]	Տեսան .	[illegible]

Ապառնի

Տեսայց , տեսցիմ.	[illegible]
Տեսցիս .	[illegible]
Տեսցի .	[illegible]
Տեսցուք , տեսցիմք .	[illegible]
Տեսջիք , տեսցիք .	[illegible]
Տեսցին .	[illegible]

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Տեսիր .	[illegible]	Տեսարուք , տեսայք .	[illegible]
Տեսջիր , տեսանիջիր .	[illegible]		
մի Տեսանիր .	[illegible]	մի Տեսանիք .	[illegible]

ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Տեսանիցեմ · [illegible]
Տեսանիցես · [illegible]
Տեսանիցէ · [illegible]

Տեսանիցեմք · [illegible]
Տեսանիցէք, տեսանիջիք · [illegible]
Տեսանիցեն · [illegible]

ԴԵՐԲԱՅ ԱՆՈՐՈՇ · Տեսանել, տեսանիլ · [illegible]
ԴԵՐԲԱՅ ԱՆՑԵԱԼ · Տեսեալ · [illegible]
ԴԵՐԲԱՅ ԱՊԱՌՆԻ · Տեսանելոց · [illegible]

360 · Այսպէս խոնարհին կրաւորականք ներգործականաց ,

Անիծանիմ,	անիծայ ·	[illegible]
Անջատանիմ,	անջատայ ·	[illegible]
Արկանիմ,	արկայ ·	[illegible]
Բեկանիմ,	բեկայ ·	[illegible]
Գտանիմ,	գտայ ·	[illegible]
Դիզանիմ,	դիզայ ·	[illegible]
Երգիծանիմ,	երգիծայ ·	[illegible]
Զատանիմ,	զատայ ·	[illegible]
Զառածանիմ, զառածիմ ·	զառածայ, զառածեայ ·	[illegible]
Զարկանիմ,	զարկայ ·	[illegible]
Զերծանիմ,	զերծայ ·	[illegible]
Ըստգտանիմ,	ըստգտայ ·	[illegible]
Թքանիմ,	թքայ ·	[illegible]
Լքանիմ,	լքայ ·	[illegible]
Խցանիմ,	խցայ	[illegible]
Կլանիմ,	կլայ ·	[illegible]
Հատանիմ,	հատայ ·	[illegible]
Հարցանիմ,	հարցայ ·	[illegible]
Մածանիմ,	մածայ ·	[illegible]
Յարկանիմ,	յարկայ ·	[illegible]
Պագանիմ,	պագայ ·	[illegible]
Սպանանիմ,	սպանայ ·	[illegible]
Սառեղծանիմ,	սառեղծայ ·	[illegible]
Ցուցանիմ,	ցուցայ ·	[illegible]
Օծանիմ,	օծայ ·	[illegible]
Հարկանիմ,	հարայ ·	[illegible]
Ածիմ,	ածայ ·	[illegible]
Բերիմ,	բերայ ·	[illegible]
Հանիմ,	հանայ ·	[illegible]
Հեղուիմ,	հեղուայ ·	[illegible]

361 . 'Ի ուց ածանցական արմատոյ ներգործականքն, եթէ 'ի պարզ արմատ առեալ են զածանցն, վայելչապէս լինին կրաւորաբար:

Դարձուցանիմ,	դարձուցայ .	տէօնտիւրիւրիւմ:
Զեկուցանիմ,	զեկուցայ .	բիլտիրիրիմ, խապէր վէրիրիմ:
Ծանուցանիմ,	ծանուցայ .	բիլտիրիրիմ, տանըթըրըմ:
Հանգուցանիմ,	հանգուցայ .	տինլէնտիրիրիմ, տուրուրում:
Հատուցանիմ,	հատուցայ .	էօտէրիմ, կէօրիւրիւմ:
Մատուցանիմ,	մատուցայ .	կէթիրիրիմ, վէրիրիմ:
Ուսուցանիմ,	ուսուցայ .	էօյրէթիրիմ:
Սնուցանիմ,	սնուցայ .	պէսլէրիմ, պիւյիւթիւրիւմ:
Կորուսանիմ,	կորուսայ .	յիթիրիրիմ. չէզոքաբար՝ յիթէրիմ:
Ընկլուզանիմ,	ընկլուզայ .	պաթըրըրըմ. ——— պաթարըմ:

Ըստ որում ասի կրաւորաբար կամ չէզոքաբար. Դարձուցաւ ինձ այրէն արծաթն: Ծանուցայ զաւակի տանդ. ծանուցայք յատուածոյ. ծանուցայց ձեզ. ծանուցար վեհագոյն: Հատուցաւ 'ի սմանէ: 'Ի քրոջէնից ողի հանգուցար: Մատուցաւ առ նա գիւղացի մի: Որ առ ձեզ մատուցանիցի: Սնուցեալ մանկունքն և ուսեալ: Որպէս 'ի քնոյ զարթուցանի. ԸՈ: Կամէիք կորուսանել զմեզ, և կորուսայք. Փ: Ընդ փլուզանել տանցն: — Կամ լինիմ բայիւ. որպէս փոխուցանեմ լինի փոխուցանիմ կամ փոխուցեալ լինիմ, լինէի, եղէ. 'Ի հանողացն իսկ փոխուցեալք լինէին. ՈԳ:

362 . Իսկ որ կրկնածանցքն են աց կամ եց և ուց մասնկամբք, ոչ նոյնպէս վայելուչ լսին. զոր օրինակ են Նմանացուցանեմ, զօրացուցանեմ, ապրեցուցանեմ, արբեցուցանեմ, և այլք բազումք, որ երկարութեամբն և անտաշութեամբ անախորժ գոլով սակաւ ուրեք 'ի պէտս ինչ մարթի առնուլ զնոսա 'ի կիր առ հարկի ճշգիւ կրաւորաբար խնամեա տալոյ. Որ 'ի մեղացն էր մաչեալ հնացուցեալ մերկացուցեալ 'ի շնորհաց հոգւոյն: Այլա թէ ոչ, յառաջ փոխանակ սոցա, մերթ և այլոցն, վարին չէզոքքն, կամ հասարակքն կրաւորաբար. Նմանիմ, զօրանամ, ապրիմ, արբենամ. հանգչիմ, մաշիմ, յառնեմ, ուսանիմ, ընկլնում, և այլն. Զօրանամ 'ի տեառնէ, 'ի շնորհաց, յումեքէ. արբենամ 'ի բաժակէն: — Իսկ որոց պարզ ներգործականքն կայցեն (348), 'ի նոցանէ առեալ լինի կրաւորականն. Ազատեցուցանեմ, ազատիմ կամ ազատանամ. ապշեցուցանեմ, ապշիմ. դրդեցուցանեմ կամ դրդուեցուցանեմ, դրդիմ, դրդուիմ. լցուցանեմ, լնում կամ լնանիմ. և այլն:

363 . Հատարակք

Ագանիմ,	ագայ, ագիր, ագուցեալ կամ ագեալ.	կիյէրիմ. կիյտիրիրիմ:
Ծնանիմ,	ծնայ, ծնիր, ծնեալ.	տօղարըմ. տօղուրուրում:
Ուսանիմ,	ուսայ, ուսիր, ուսարուք, ուսիք. ուսեալ.	էօյրէնիրիմ. էօյրէնտիրիմ:
Սկսանիմ,	սկսայ, սկսիր.	պաշլարըմ. պաշլատըրըմ:
Սփածանիմ,	սփածայ, սփածիր.	կիւլէրիմ (կէյէ-). կիւլտիրիմ:
Վարկանիմ,	վարկայ, վարկիր, վարկուցեալ, վարկեալ.	սէվէրիմ. սէվտիրիմ:
Տանիմ (1),	տարայ, տար 'ի ներգործական մտա. տարայք, տարերուք.	թանիմ. թարըտիմ:

---

(1) 'Ի թուր արմատոյ փոխանակ Տարնիմ ասելոյ զեղչմամբ եղեւ Տանիմ:

Ընթերցանեմ, ընթերցայ, ընթերցայց, ընթերցիր կամ ընթերցիր, ընթերցանիցեմ. — կարդամ:

Ընթերցանիմ, ընթերցայ, ընթերցայց, ընթերցիր, ընթերցանիցիմ. — կարդացուիմ:

364. Չէզոքք

Ագանիմ,	ագայ, ագիր, ագարուք կամ ագերուք (1), ագուցեալ.	գիշեր իջնամ կամ նստիմ:
Ընկանիմ,	անկայ կամ անկեայ, անկայց կամ անկեայց. Ա. անկիր, անկերուք, անկեալ.	իյնամ, ընկնիմ:
Զբօսանիմ,	զբօսայ, զբօսիր, զբօսարուք.	զբօսնամ, զբօսանք ընեմ:
Զերծանիմ,	զերծայ, զերծիր, զերծարուք.	ազատիմ:
Զլջանիմ,	զլջայ, զլջիր.	զղջնամ, իջնամ, փոշմանիմ:
Զնստանիմ,	զնստայ, զնստիր.	զղջնամ, նստիմ:
Հեծանիմ,	հեծայ, հեծիր.	հեծնամ:
Մածանիմ,	մածայ, մածիր.	փակչիմ, կըպչիմ:
Մեռանիմ,	մեռայ, մեռիր.	մեռնիմ:
Ջեռանիմ,	ջեռայ, ջեռիր.	տաքնամ:
Նստիմ,	նստայ, նիստ.	նստիմ:

365. Այսպէս խոնարհին և չէզոքք յանգեալք 'ի չիմ, ջիմ, մերթ ջեմ. միայն կատարեալն, թուի ըստ ի տառի իւ և իւ ածանցիցն (300 Ծան.), յանգի 'ի եայ, և ապառնին միշտ 'ի եայց, իցեմ, իցես, իցէ, իցուք, իցեմք, իջիք. իցէք, իցեն. յոգնակի հրամայականն ըստ եայ կատարելոյն լինի երուք կամ իք. ստորադասականն միշտ չիցիմ (303). անցեալ դերբայ՝ սովորաբար ուցեալ, 'ի ոյց յանգեալ արմատոյ և ուցանեմ բայից փոխ առեալ:

366. Դիցուք օրինակ մի ամբողջ առ 'ի դիւրութիւն.

Եղան.	Ժամ.	Եզակի	Յոգնակի
Սահմ.	Ներկ.	Թաքչիմ. կը պահուըտիմ.	Թաքչիմք. կը պահուըտինք:
		թաքչիս.	թաքչիք.
		թաքչի.	թաքչին:
	Անց.	Թաքչէի.	Թաքչէաք.
		թաքչէիր.	թաքչէիք.
		թաքչէր.	թաքչէին:
	Կատ.	Թաքեայ.	Թաքեաք.
		թաքեար.	թաքեայք, թաքերուք.
		թաքեաւ.	թաքեան:
	Ապառ.	Թաքեայց, թաքիցեմ.	Թաքիցուք, թաքիցեմք.
		թաքիցես.	թաքիջիք, թաքիցէք.
		թաքիցէ.	թաքիցեն:
Հրամ.	—	Թաքիր.	Թաքերուք, թաքեայք.
		թաքիջիր, թաքչիջիր.	. . . .
		մի թաքչիր.	մի թաքչիք.

(1) Թիւք ԻԲ 8, 19:

ՍՏՈՐ.	——	Թաքչիցիմ.	Թաքչիցուք.
		Թաքչիցիս.	Թաքչիջիք. Թաքչիջիք.
		Թաքչիցի.	Թաքչիցին:
ԴԵՐԲ.	Աներեւ.	Թաքչել. Թաքչել:	
	Անցեալ.	Թաքուցեալ:	
	Ապառնի.	Թաքչելոց:	

Զատչիմ, զատեայ, զատիր, զատուցեալ. զատուիմ:
Զարթչիմ, զարթեայ, զարթիր, զարթուցեալ. արթննամ:
Թռչիմ, թռեայ, թռիր, թռուցեալ. թռչիմ:
Կառչիմ, կառեայ, կառիր, կառուցեալ. փակչիմ կամ:
Հանգչիմ, հանգեայ, հանգիր, հանգուցեալ. հանգչիմ:
Մատչիմ, մատեայ, մատիր, մատուցեալ. մօտ գամ, մօտենամ, ընծայուիմ:
Ոտչիմ, ոտեայ, ոտիր, ոտուցեալ. շաթքէմ:
Պակչիմ, պակեայ, պակիր, պակուցեալ. վախնամ:
Ցասչիմ, ցասեայ, ցասիր, ցասուցեալ. որդողիմ:
Փախչիմ, փախեայ, փախիր, փախուցեալ. փախչիմ:
Երկնչիմ, երկեայ, երկիր, երկուցեալ. վախնամ:
Կորնչիմ, կորեայ, կորիր, կորուսեալ. կորսուիմ:
Մարանչիմ, մարեայ, մարիր, մարուցեալ. կասիմ:
Յարնչիմ, յարեայ (1), յարիր, յարուցեալ. ճաքչիմ, վերնամ, յարձարիմ:
Մեղանչեմ, մեղայ, մեղիր, մեղարուք, մեղանչիցեմ, մեղուցեալ. մեղանչեմ, մեղք գործեմ:
Յանցանեմ, յանցեայ կամ յանցայ, յանցիր, յանցանիցեմ, յանցուցեալ կամ յանցեալ. սխալիմ, յանցանք ընեմ:

367. ԳԻՏԵԼԻՔ Ա. 'Ի սոցանէ Մարանչիմ և Մեղանչեմ խոնարհին երբեմն և ըստ ա̄ օրինակի գ̄ և բ̄ լծորդութեան. Մարանչեցայ, մարանչեցաւ, մարանչեցայց, մարանչեսցին, մարանչեալ. Մեղանչեցի, մեղանչեցից, մեղանչեա, մեղանչեալ:

368. Բ. Ոմանց կատարեալն երևի ուրեք անխտիր յերկրորդ օրինակէ տափ երրորդ լծորդութեան յանգեալ'ի այ, առանց եչի. Փախչիմ, փախայ, փախայք: Նմանապէս և հրամայականն յանգեալ'ի պարզ չէր առանց ինոյ. Յաստուծոյ երկնջիր. Ղուկ. ԺԲ. 13 ըստ օրինակաց ոմանց. փոխանակ երկիջիր կամ երկնչիջիր: Եւ անցեալ դերբայն նոյնպէս ըստ օրինի գտանի ուրեք ուրեք Թաքեալ, Թռեալ, Հանգեալ, մատեալ, ոտեալ, ընդոտեալ, պակեալ կամ պակչեալ, փախեալ, կորեալ կամ կորնչեալ, յանցեալ:

369. Ոմանք'ի չէզոքաց այսր բ̄ օրինակի զյանգն չիմ փոխեն'ի անիմ. Զատանիմ, Թռանիմ, ոտանիմ. և խոնարհին ուղիղ ըստ այնմ բ̄ օրինակի. և այլք որ անիմ կամ չիմ են, լինին նում. Զբօսնում, զերծնում կամ զերծում, հեծնում, մածնում, ջեռնում. — Թաքնում, զարթնում, Թռնում, ոտնում, ցասնում, փախնում. և խոնարհին ըստ առաջնկայ չորրորդ լծորդութեան:

---

(1) Թիւք ԼԸ 7, 9. Յեսու ԺԷ 10. Դանիէլ Բ 43:

ԶՈՐՐՈՐԴ ԼԾՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

370. *Ներգործական* ԶԵՆՈՒՄ *արմատ* ԶԵՆ

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ

Եզակի		*Յոգնակի*	
Ձենում.	[illegible]	Ձենումք.	[illegible]
Ձենուս.	[illegible]	Ձենուք (1).	[illegible]
Ձենու.	[illegible]	Ձենուն.	[illegible]

Անցեալ անկատար

Ձենուի, զենոյի (2).	[illegible]	Ձենուաք, զենոյաք.	[illegible]
Ձենուիր, զենոյիր.	[illegible]	Ձենուիք, զենոյիք.	[illegible]
Ձենոյր.	[illegible]	Ձենուին, զենոյին.	[illegible]

Անցեալ կատարեալ

Ձենի.	[illegible]	Ձենաք.	[illegible]
Ձենիր.	[illegible]	Ձենէք, զենէք.	[illegible]
Ձեն, եզեն.	[illegible]	Ձենին.	[illegible]

Ապառնի

Ձենից, զենցեմ.	[illegible]
Ձենցես.	[illegible]
Ձենցէ.	[illegible]
Ձենցուք, զենցեմք.	[illegible]
Ձենջիք, զենցէք.	[illegible]
Ձենցեն.	[illegible]

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ձեն.	[illegible]	Ձենէք.	[illegible]
Ձենջիր.	[illegible]	. . . . .	
մի Ձենուր.	[illegible]	մի Ձենուք.	[illegible]

---

(1) Գտան ուրեք երբեմն Ձենոյք, մի զենոյք։ Եւ եզակին Առաւելոյ, փոխանակ առաւելու. Նա ընդ միոյ երկու առաւելոյ. ԵՓ։

(2) Նմանս ա, գ, է, ը. Ուղղ գ. ա Թես. բ. Եզնիկ, և այլն։

ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ձենուցում .	[illegible]	Ձենուցումք .	[illegible]
Ձենուցուս .	[illegible]	Ձենուցուք .	[illegible]
Ձենուցու .	[illegible]	Ձենուցուն .	[illegible]

ԴԵՐԲԱՅ ԱՆՈՐՈՇ .	Ձենուլ .	[illegible]
ԴԵՐԲԱՅ ԱՆՑԵԱԼ .	Ձենեալ .	[illegible]
ԴԵՐԲԱՅ ԱՊԱՌՆԻ .	Ձենլոց .	[illegible]

Կատարեալն, ապառնին և հրամայականն այսր լծորդութեան ներգործական և կրաւորական՝ նոյն են ամենևին ընդ Ե օրինակի Բ և Գ լծորդութեանց։ — Այսպէս խոնարհին

371 . Ներգործական

Արգելում,	արգելի,	արգել .	[illegible]
Արձակում,	արձակի,	արձակ (1) .	[illegible]
Գելում,	գելի,	գել, եգել .	[illegible]
Գիզում,	գիզի,	գեզ, եգեզ .	[illegible]
Զեղում,	զեղի,	զեղ, եզեղ .	[illegible]
Զերծում,	զերծի,	զերծ, եզերծ .	[illegible]
Թողում,	թողի,	թող, եթող .	[illegible]
Կարկառում,	կարկառի,	կարկառ .	[illegible]
Կիզում,	կիզի,	կեզ, եկեզ .	[illegible]
Հարում,	հարի,	հար, եհար .	[illegible]
Հեղում,	հեղի,	հեղ, եհեղ .	[illegible]
Հերձում,	հերձի,	հերձ, եհերձ .	[illegible]
Հիւսում,	հիւսի,	հիւս, եհիւս .	[illegible]
Յաւելում,	յաւելի,	յաւել .	[illegible]
Ստեղծում,	ստեղծի,	ստեղծ, եստեղծ .	[illegible]
Ցելում,	ցելի,	ցել, եցել .	[illegible]
Առնում,	առի,	առ, էառ .	[illegible]
Թքնում,	թքի,	թուք, եթուք .	[illegible]
Ընկենում (2),	ընկեցի,	ընկեաց կամ ընկէց .	[illegible]
Լնում,	լցի,	լից, ելից .	[illegible]
Խնում,	խցի,	խից, եխից .	[illegible]

---

(1) Տայիր և արձակուիր . Ո : Համարձակեալ արձակեայր . Զ : Զոսս արձակ և փախեաւ . Եք : Արձակ հրեշտակս հրովարտակք հանդերձ . Եփ : Զեզկելի զձայնն արձակ . Ս : Արձակ զևս . այս է արձակեաս . Վր :

(2) Խմն իբր Ընկեցնում, 'ի ըն և կէս արմատոց . կամ 'ի անկ արմատոյ առեալ էան ածանցիւ ան, և վասն խուլ ձայնին ըն՝ խոնարհեալ էան ածանցիւ։ Իսկ Լնում, խնում, և համապատկքն զգենում, ընթեռնում, և չէզոքն յենում, են փոխանակ լցնում, խցնում, զգեցնում, ընթերցնում, յեցնում, որպէս հեծնում։

Ընդ այսու լծորդութեամբ չեք չէզոք ներգործականք :

372. Ոմանք 'ի բայից սոսկ լինին և ըստ Ե լծորդութեան ՁԵՆԵՄ, արգե-
լեմ, արձակեմ, գիզեմ, կիզեմ, հերձեմ, հիւսեմ, յաւելեմ, ստեղծեմ, թը-
քեմ, խլեմ. կամ Արգելանեմ, գիզանեմ, կիզանեմ, հարկանեմ, հերձանեմ,
ստեղծանեմ, թքանեմ, լուցանեմ, խլանեմ. որպէս և անդ ծանուցաք :

373. ԳԻՏԵԼԻՔ. Երկրորդ հրամայական չլինի ըստ այսմ լծորդութեան
[illegible], զենիջիր. վասն զի ստորադասականն չէ [illegible], և չունի [illegible]. բայց եթէ,
որպէս արդ խոկ տացուք, փոխեսցի յերկրորդ լծորդութիւն, ըստ այնմ
մարթի լինել և ձենիջիր, ստեղծիջիր, ստեղծանիջիր. — [illegible] երև-
եալ 'ի մի և յերկու տեղի 'ի Կ Ի. ոչ ինչ ցուցանէ, բայց զի թերևս գուցէ
ընթեռնեմ, որպէս Պճնեմ, և այն անսի լցէ :

374. Կրաւորական ՁԵՆՈՒՄ

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ

Եզակի		Յոգնակի	
ձենում.	[illegible].	ձենումք.	[illegible].
ձենուս.	[illegible].	ձենուք.	[illegible].
ձենու.	[illegible].	ձենուն.	[illegible] :

Անցեալ անկատար

ձենուի, զենոյի.	[illegible].	ձենուաք, զենոյաք.	[illegible].
ձենուիր, զենոյիր.	[illegible].	ձենուիք, զենոյիք.	[illegible].
ձենոյր.	[illegible].	ձենուին, զենոյին.	[illegible] :

Անցեալ կատարեալ

ձենայ.	[illegible].	ձենաք.	[illegible].
ձենար.	[illegible].	ձենայք, զենարուք.	[illegible].
ձենաւ.	[illegible].	ձենան.	[illegible] :

Ապառնի

ձենայց, զենցիմ.	[illegible], [illegible].
ձենցիս.	[illegible], [illegible].
ձենցի.	[illegible], [illegible].
ձենցուք, զենցիմք.	[illegible], [illegible].
ձենջիք, զենցիք.	[illegible], [illegible].
ձենցին.	[illegible], [illegible] :

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Զենիր.	[illegible].	Զենարուք, զենայք.	[illegible].
Զենջիր.	[illegible], [illegible].	. . . .	
Մի զենուր.	[illegible].	Մի զենուք.	[illegible]:

ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Զենուցում.	[illegible], [illegible] [illegible].
Զենուցուս.	[illegible], [illegible] [illegible].
Զենուցու.	[illegible], [illegible] [illegible].
Զենուցումք.	[illegible], [illegible] [illegible].
Զենուցուք.	[illegible], [illegible] [illegible].
Զենուցուն.	[illegible], [illegible] [illegible]:

ԴԵՐԲԱՅ ԱՆՈՐՈՇ.	Զենուլ.	[illegible]:
ԴԵՐԲԱՅ ԱՆՑԵԱԼ.	Զենեալ.	[illegible], [illegible]:
ԴԵՐԲԱՅ ԱՊԱՌՆԻ.	Զենլոց.	[illegible], [illegible] [illegible]:

375. ԳԻՏԵԼԻՔ Ա. Այս է յատուկ ձև կրաւորականի ստոյն 'ի ներգործականս և 'ի հասարակս, եւ և ուր չգտանիցի 'ի ներգործականէն. որպէս, Զխարդ ոչ կիզում. այս ինքն կիզանիմ: Եւ յաւելում առ ժողովուրդ իմ: Գինին հեղու: Այս կամ այդ է արիւն իմ նորոյ ուխտի՝ որ 'ի վերայ բազմաց հեղու կամ որ փոխանակ բազմաց հեղու: Զհեղու արիւր. զհեղուն բարիքն: Ծով ոչ լնու: Աստուած զամենեսեան լնու և զօրացուցանէ, և ինքն ոչ յաւելքէ լնու և զօրանայ: Եկեղեցի անուն տիրապէս 'ի վերայ ժողովրդեան առնու: Հեղցի արիւնն Աստուծոյ: Խնդր լսելեքն Տիրանայ: Ոսկերք ցամաքեալք՝ մարմնով լնուլին: Ըստ բարբառոյ մարգարէին՝ որ զամենայն շաբաթն ընթեռնուլին: Կալան կապեցան հերրայեցիքն 'ի մէջ իւրեանց: Յորժամ ընթերցցի 'ի նոյանէ թուղթն: Յորժամ ընթեռնուցու առ ձեզ թուղթդ, արարջիք՝ զի և 'ի Լաւոդիկեցւոց եկեղեցւոյն ընթերցցի: Մին առնուցու և միւսն թողուցու. այս է՝ առցի, թողցի: Գաղանքն յորժամ 'ի գառակւոյն արգելուցուն, զմնչելն և զմռնչելն ևեթ կիրթ ունին: Ոչ թողուցուն ձեզ մեղքդ: Լնուցուն գիրք մարգարէին. այս է՝ լցցին: Զհեղուլ ողորմութեանն. հեղձուլ փարգաւորին. ստորս է լնուլ ամենայն գրեցին. 'ի լնուլ ձորոյն. յառնուլ նոր քաղաքն: Մարգարէանայ՝ թէ առնլոց է Երուսաղէմ. առնլոց է քաղաքս: 'Ի թատերն ընթեռնուն հրովարտակք թագաւորաց. Հրեշտակացն առաւն ընթեռնլոց է գիրն. այս ինքն [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]:

376. Բ. Բայց յեղանակին և 'ի ժամանակս՝ յորս չգտանիցի 'ի ներգործականէն, մերթ և յոյժն, էական բայիւ ձևանայ յաճախ, որպէս բազում անգամ և հասարակքն 'ի կրաւորական միտս. Զենեալ լինիմ, լինիս. եղաք, եղիցուք կամ լիցուք, լիջիր, լիջիք, լինիցիմ, լինել: Առեալ լինիմ, լցեալ լինիմ, ընկեցեալ լինիմ, եղէ, եղեց. գտեցեալ լինիմ, գտեցեալ եղէ, եղեն, եղեց. ընթերցեալ լինիմ, եղէ, լինիցիմ, լինել: — Կամ որպէս ասացաքն (372), թէ անանք փոխեալ 'ի [illegible]՝ բառ ի ծորդութեան եւ խոնարհին, բառ այնմ ամբողջ կրաւորական եւ լինին, թէ որք լինին [illegible], որպէս Արգելանիմ, կիզանիմ, հերձանիմ, առեղծանիմ, խցանիմ, և թէ այք ոչն լինին [illegible],

այլ միայն [illegible], որպէս Զենանիմ, զենանիցիմ. զեղանիմ, թողանիմ, հեղանիմ, ընանիմ. զենանիլ. զեղանիլ, թողանիլ, հեղանիլ. ընանիլ. ուրեք և ընիլ:

377. Դ. Ըստ այդմ և յայդ աղագս՝ գտանի եւ ուրեք ասացեալ կրկին ածանցմամբ, որպիսի է և Լնանիմն, Առնանիմ, առնանիլ, առնանելն. փոխանակ առնուլ լինիմ, և այլն: — Առ յետինս երևի եւ աշխարհօրէն Զենուիմ, արգելուիմ, հեղուիմ, առնուիմ. ընուիմ. խնուիմ.

378. Այսպէս խոնարհին կրաւորականք ներգործականաց.

Արգելում,	արգելայ.	[illegible]
Արձակում,	արձակայ.	[illegible]
Գելում,	գելայ.	[illegible]
Գիտում,	գիտայ.	[illegible]
Զեղում,	զեղայ.	[illegible]
Զերծում,	զերծայ.	[illegible]
Թողում,	թողայ.	[illegible]
Կարկառում,	կարկառայ.	[illegible]
Կիզում,	կիզայ.	[illegible]
Հարում,	հարայ.	[illegible]
Հեղում,	հեղայ.	[illegible]
Հերձում,	հերձայ.	[illegible]
Հիւսում,	հիւսայ.	[illegible]
Յաւելում,	յաւելայ.	[illegible]
Սանձում,	սանձայ.	[illegible]
Ցելում,	ցելայ.	[illegible]
Առնում,	առայ.	[illegible]
Թքնում,	թքայ.	[illegible]
Ընկենում,	ընկեցայ.	[illegible]
Լնում,	լցայ.	[illegible]
Խնում,	խցայ.	[illegible]

379. Հասարակք

Զգենում,	զգեցայ, զգեցիր.	[illegible]
Ընթեռնում,	ընթերցայ, ընթերցիր [illegible]	[illegible]
Կալում [illegible] կալնում,	կալայ, [illegible] կալ, եկալ [illegible] կալ [illegible] կա [illegible] կալարուք [illegible] կալայք. կալէք [illegible] (1).	[illegible]
Կլնում,	կլայ, կլիր.	[illegible]
Ընկլնում,	ընկլայ, ընկլիր.	[illegible]

---

(1) Անորիշ գերբայն կալուլ. 'ի հոլովմն կալլոյ, կալլով. գտանի եւ գրեալ կալոյ, կալով. զեղչեալ զմի լ առ քաղցրութեան. կալով զուից մանկանց նոյին էր հարկանել զինչ ըղձային. ՇՌ: Այլ օրինակ ունի կալուլ զո- ... երևի. կալի, կալիք, կալից: Ըստ այսմ և ոչ բայածականն միով լինելոց երևի. կալի, կալիք, կալեաց. և 'ի Զժուժկալի. լեաց, կալեաց. և յԱնկալի, անկալիք, անկալեաց. և 'ի Զժուժկալի. Այսպէս չժուժկալի և անհնարին Թուի նոցա. Ո. 329:

Հանում, հանայ, հանիր · [illegible]
Սկսնում, սկսայ, սկսիր · [illegible]

380 · Զեղչք

'Ի սոցանէ ոմանք, որոց կատարեալն է եայ, խոնարհին երբեմն զբայսն ըմ (366) · և ոմանք այլազգ ևս փոքր մի խոտորին ։

Զբօսնում, զբօսայ, զբօսիր, զբօսեալ · [illegible]
Զերծնում, զերծայ, զերծիր, զերծեալ · [illegible]
Լքնում, լքայ կամ լքեայ · Բ · լքիր, լքեալ, լքու-ցեալ · [illegible]
Հեծնում, հեծայ կամ հեծեայ · Եր · խղ · հեծիր, հեծեալ · [illegible]
Հեղձնում, հեղձում · հեղձայ, հեղձիր, հեղձեալ · [illegible]
Յենում, յեցայ, յեցիր, յեցեալ · [illegible]
Ջեռնում, ջեռայ, ջեռիր, ջեռեալ · [illegible]
Երգնում, երգուայ (1), երգուիր, երգուեալ · [illegible]
Ուռնում, ուռեայ կամ ուռայ, ուռիր, ուռու-ցեալ կամ ուռեալ · [illegible]
Քաղցնում, քաղցեայ, քաղցիր, քաղցեալ · [illegible]
Այտնում, այտեայ, այտիր, այտուցեալ · [illegible]
Զարթնում, զարթեայ, զարթիր, զարթուցեալ · [illegible]
Թաքնում, թաքեայ, թաքիր, թաքուցեալ · [illegible]
Խափնում, խափեայ, խափիր, խափուցեալ · [illegible]
Մածնում, մածեայ, մածիր, մածուցեալ · [illegible]
Ոստնում, ոստեայ, ոստիր, ոստուցեալ · [illegible]
Պակնում, պակեայ, պակիր, պակուցեալ · [illegible]
Պչնում, պչեայ, պչիր, պչուցեալ · [illegible]
Սառնում, սառեայ, սառիր, սառուցեալ · [illegible]
Ցածնում, ցածեայ, ցածիր, ցածուցեալ · [illegible]
Ցասնում, ցասեայ, ցասիր, ցասուցեալ · [illegible]
Փախնում, փախեայ, փախիր, փախուցեալ · [illegible]

381 · Ոմանք և 'ի հասարակ և 'ի չէզոք բայից առաւել լինին ըստ Ե և Զ ածորդութեանց, ընթերցանեմ ('ի [illegible] արմատոյ), ընթերցայ · սկսանիմ, զբօսանիմ, զերծանիմ, լքանիմ, հեծանիմ, հեղձանիմ, ոստանիմ, ջեռանիմ. — կամ Այտչիմ, զարթչիմ, թաքչիմ, ոստչիմ, պակչիմ, սառչիմ, ցասչիմ, փախչիմ, որպէս տեսաք յառաջագոյն · և կամ ըստ Ժ ածորդութեան, Քաղցնում, զարթնանամ, ընդոստանամ՝ որ և ընդոստնում, յ[illegible] պարզէն · սառնանամ, ցածանամ։ Տես և 368 ։

---

(1) Սորա խոտորումն 'ի սառդ — թուի վասն — սառն [illegible] բառին, որ գայ երբեմն 'ի խոնարհման բայից · որպէս ասացաք և վասն Ենոյ ըմ բայից (365) · զի երգնում թուի լինել եւր երգմնում, 'ի բաց ձգեալ մ · բայց կայ և Երգուիմ, երգուեցայ ։

ԱՐՏՈՒՂԻ ԲԱՅՔ

382. Արտուղի են բայք՝ որ ՚ի կարգի խոնարհման, ՚ի կատարեալն և ՚ի յարակից նորին, խոտորին յայլ արմատ՝ որ կամ բնաւ չէք ՚ի ներկայն, և կամ ոչ յայսմանէս. կամ թէ այսպէս ասել, յերկուց թերակատար բայից մի ամբողջ բայ ձևանայ։

Ընդ առաջին լծորդութեամբ

383. Ներգործական ՏԱՄ արմատ ՏՈՒ կամ ՏՈՒՐ (1)

Եղնկ.	Ժմնկ.	Եզակի	Յոգնակի
ՍՀՄ.	Ներկ.	Տամ. [illegible].	Տամք. [illegible].
		Տաս.	Տայք.
		Տայ.	Տան։
	Անկ.	Տայի.	Տայաք.
		Տայիր.	Տայիք.
		Տայր.	Տային։
	Կտր.	Ետու.	Տուաք.
		Ետուր.	Ետուք.
		Ետ.	Ետուն։
	Ապռ.	Տաց, տայց, տայցից, տացեմ.	Տացուք, տացեմք.
		Տացես.	Տաջիք, տացէք.
		Տացէ.	Տացեն։
ՀՐՄ.	—	Տուր.	Տուք.
		Տաջիր, տայջիր.	. . . .
		մի Տար.	մի Տայք։
ՍՏՈՐ.	—	Տայցեմ.	Տայցեմք.
		Տայցես.	Տայցէք, տայջիք.
		Տայցէ.	Տայցեն։

ԴԵՐԲ. Անորոշ. Տալ։ Անցեալ. Տուեալ։ Ապառնի. Տալոց։

384. Կատարեալ երրորդ դէմ եզակի՝ կայ և ըստ օրինի ՚ի [illegible] արմա-տայնչեւոր. կայ և Ետես (Ոսկ. Հատ. ∓ 269)։ Իսկ Տուի, տուեր, տուին ռամկօրէն են։

385. Կրաւորական

Եղնկ.	Ժմնկ.	Եզակի	Յոգնակի
ՍՀՄ.	Ներկ.	Տուիմ կամ տուեալ լինիմ. [illegible].	Տուիմք, տուեալ լինիմք. [illegible].
		Տուիս, տուեալ լինիս.	Տուիք, տուեալ լինիք.
		Տուի, տուեալ լինի.	Տուին, տուեալ լինին։

(1) Պարզ արմատ սորա թուի ՚ի կայմութենէ բային լինել Տ. որպէս և գամ բային՝ Գ., Կ. և դնեմ բային՝ Դ.

	Անց.	Տուեալ լինի .	Տուեալ լինէաք :
	Կատ.	Տուայ .	Տուաք .
		Տուար .	Տուայք .
		Տուաւ .	Տուան :
	Ապ.	Տացից, տուայց .	Տացուք .
		Տացես .	Տացէք .
		Տացէ .	Տացեն :
Հրամ.	——	Տուեալ լեր .	Տուեալ լերուք .
		Տուեալ լիջիր կամ լինիջիր .	. . . .
Ստոր.	——	Տայցեմ.	Տայցեմք .
		Տայցես .	Տայցէք , տայջիք .
		Տայցէ .	Տայցեն :
Դերբ.	Աներեւ.	Տուեալ լինել :	Անցեալ. Տուեալ, տուեցեալ :

386 . Ձեւք ԳԱՄ արմատ ԵԿ

Եղանակ .	Ժամ .	Եզակի	Յոգնակի
Սահմ.	Ներկ.	Գամ. կուգամ.	Գամք. կուգանք.
		Գաս .	Գայք .
		Գայ .	Գան :
	Անց.	Գայի .	Գայաք .
		Գայիր .	Գայիք .
		Գայր .	Գային :
	Կատ.	Եկի .	Եկաք .
		Եկիր , եկեր .	Եկիք .
		Եկն .	Եկին :
	Ապ.	Եկից , եկեսցեմ.	Եկեսցուք , եկեսցեմք .
		Եկեսցես .	Եկեսջիք , եկեսցէք .
		Եկեսցէ .	Եկեսցեն :
Հրամ.	——	Եկ .	Եկայք .
		Եկեսջիր , գայջիր .	. . . .
		մի գար .	մի գայք :
Ստոր.	——	Գայցեմ.	Գայցեմք .
		Գայցես .	Գայցէք , գայջիք .
		Գայցէ .	Գայցեն :
Դերբ.	Աներեւ.	Գալ : Անցեալ. Եկեալ :	Ապառնի. Գալոց :

387 . Կատարեալ երկրորդ դէմն Էկեր , թէ եւ ըստ օրինի , չէ սովորական , զի մի խառնակեսցի ընդ Էկեր , կերաւ : Երրորդ դէմ կայ եւ Եկ , երեկ . Ո՞ր որայ եկ ՚ի կալ . ԵՓ . Նա եւ որ անտեղին է , Եկիր՝ փոխանակ Եկն . Եկիցեմ, եկիցես , փոխանակ Եկից կամ եկեսցեմ, եկեսցես :

388 . Ձեւք ԵՐԹԱՄ արմատ ԵՐԹ , ԶՈԳ.

Եղանակ .	Ժամ .	Եզակի	Յոգնակի
Սահմ.	Ներկ.	Երթամ. կերթամ.	Երթամք . կերթանք .
		Երթաս .	Երթայք .
		Երթայ .	Երթան :

Անկ.	Երթայի.	Երթայաք.
	Երթայիր.	Երթայիք.
	Երթայր.	Երթային։
Կատ.	Չոգայ, չոքայ.	Չոգաք, չոքաք.
	Չոգար.	Չոգայք.
	Չոգաւ, երթ.	Չոգան։
Ապռ.	Երթայց, երթիցեմ.	Երթիցուք, երթիցեմք.
	Երթիցես.	Երթիջիք, երթիցէք.
	Երթիցէ.	Երթիցեն։
ՀՐԱՄ. ——	Երթ, չոգ.	Երթայք.
	Երթիջիր, երթայջիր.	. . . .
	Մի երթար.	Մի երթայք։
ՍՏՈՐ. ——	Երթայցեմ.	Երթայցեմք.
	Երթայցես.	Երթայցէք, երթայջիք.
	Երթայցէ.	Երթայցեն։

ԴԵՐԲ. Աներեւ. Երթալ։ Անցեալ. Երթեալ։ Ապառնի. Երթալոց։

389. Կայ և Երթանամ, երթանայի, երթանայցեմ. և Չոգամ, չոգաս, չոգայ. չոգայի, չոգային. չոգալ. այլ սակաւ ուրեք երևի. որ եթէ ամբողջ գտանիցի կամ համարիցի, յայնժամ Երթամ ընդ պակասաւորս դասելի է, որպէս Ուտիմ։ — Երթ փոխանակ Երգ, և Չոգ փոխանակ Երթ, չեն սովորա-կան, այլ կան առ ընտիր օրինակագիրս, Երթ առ հինսն, Երթ առ միջինսն։ — Զանազանութիւն Գնամ և Երթամ բայից երևի բաւականապէս 'ի բանիցս. Գնա առաւ, և ընկէց զարծաթն 'ի տաճարին և գնաց. և չոգաւ խեղդեցաւ։ Գնա առաւ, և Երթ 'ի հրէաստան։ Սակայն Գնամ վարի յաճախ և իբր Երթամ. իսկ Երթամ՝ գուն ուրեք իբրև Գնամ. Նաև զերկնից արքայութիւնն և չոգաւ. Ո. փոխանակ՝ եառ և գնաց։ Առեալ զառ և զգեղն և զկապուտ ապանեացն՝ չոգան 'ի տեղւոջն. Լ. փոխանակ՝ գնացին 'ի տեղւոջն։

Բայ երկրորդ եւ երրորդ լծորդութեանց խոնարհեալք ըստ երկրորդ օրինակին

390. Ներգործական ԱՌՆԵՄ արմատ ԱՐԱՐ (1)

		Եզակի	Յոգնակի
ՍՀՄ.	ՆԵՐԿ.	Առնեմ.	Առնեմք.
		Առնես.	Առնէք.
		Առնէ.	Առնեն։

(1) Բայս ձևացեալ է 'ի -րար արմատոյ, փոխանակ -րարնեմ ասելոյ՝ սղ-մամբ և զիրկին ր 'ի — փոխելով, մանաւանդ առ նոյնս (39 ծան. 1 էջ 17), եղեալ է -առնեմ։ Զարտաուղի ինչ 'ի հրամայականն Արա, յապաւելով զվեր-ջին բաղաձայն արմատոյն -րար, որ և յապառնին փոխի 'ի — իբրև զշ բազմա-վանկ արմատոց (303, 304). զոր թէ չհամարիցի ինչ ոք զոյգ արտաքո-թիւն, կարէ ընդ կանոնաւորս դասել զառ իբրև զբայսն Տանիմ, բառնամ, դառնամ, ընթեռնում։

	Անկ.	Առնէի.	Առնէաք.
		Առնէիր.	Առնէիք.
		Առնէր.	Առնէին :
	Կատ.	Արարի.	Արարաք.
		Արարեր.	Արարէք, արարիք.
		Արար.	Արարին.
	Ապռ.	Արարից, արասցեմ.	Արասցուք, արասցեմք.
		Արասցես.	Արասջիք, արասցէք.
		Արասցէ.	Արասցեն :
ՀՐԱՄ.	——	Արա.	Արարէք.
		Արասջիր, առնիջիր.	. . . .
		մի Առներ.	մի Առնէք :
ՍՏՈՐ.	——	Առնիցեմ.	Առնիցեմք.
		Առնիցես.	Առնիցէք, առնիջիք (1).
		Առնիցէ.	Առնիցեն :

ԴԵՐԲ. Անորոշ. Առնել : Անցեալ. Արարեալ : Ապառնի. Առնելոց :

391. Բայց վարի երբեմն փոխանակ յառաջասաց ինչ ներգործական կամ չէզոք բայի, որ առնել ինչ յայտ առնիցէ. որպէս, Եւ սատակեցաք մինոս, որպէս արարաք զՄեհեան արքայ. Ա. Խմս որպէս սատակեցաք :

392. Կրաւորական

Եղնկ.	Ժմկ.	Եզակի	Յոգնակի
ՍՀՄ.	Ներկ.	Առնիմ. կըլլուիմ, կըլլամ.	Առնիմք. կըլլուինք, կըլլանք.
		Առնիս.	Առնիք.
		Առնի.	Առնին :
	Անկ.	Առնէի.	Առնէաք.
		Առնէիր.	Առնէիք.
		Առնէր.	Առնէին :
	Կատ.	Արարայ.	Արարաք.
		Արարար.	Արարայք.
		Արարաւ.	Արարան :
	Ապռ.	Արարայց, արասցիմ.	Արասցուք, արասցիմք.
		Արասցիս.	Արասջիք, արասցիք.
		Արասցի.	Արասցին :
ՀՐԱՄ.	——	————	————
		Արասջիր, առնիջիր.	. . . .
		մի Առնիր.	մի Առնիք :
ՍՏՈՐ.	——	Առնիցիմ.	Առնիցիմք.
		Առնիցիս.	Առնիցիք, առնիջիք.
		Առնիցի.	Առնիցին :

ԴԵՐԲ. Անորոշ. Առնել, առնիլ : Անց. Արարեալ : Ապառ. Առնելոց :

393. Կրաւորականդ նշանակէ եւ լինել. Առնիս մրրիկ. փոթորիկ կըլլաս : Չառնի արժանի. չըլլար արժանի : Ուրախ առնի, ուրախ առնիմք : Առնի մարդոյն այնմիկ յետինն չար քան զառաջինն : Չառնի ասկաւ շահ : Առնի յանձն

---

(1) Երեւի ուրեք Առնեսջիք. բայց խորթ է, թերեւս եւ վրիպակ :

նելքինալեալն ։ Խոստովան առնին կամ առնիցեն ։ Այսու յայտ առնին հա- գույն ճնորհք ։ Զառնին խմբք պխտանացու ։ Որպէս սպասոր և որսում՝ այն- պէս խոնարհ առնէի ։ Մի հեռի կամ ՚ի բացեայ առնիլ յինէն ։ Զառնիցես կո- րոտ․ չառնիցի այնպիսի իրաց մեղադիր ։ Թէպէտ և բազում որդիք լինիցին նորա, և ևեթ սակաւք առնիցին ։ Իւ անհնարին անկելոց մարթ է կանգնել և առնել առաքինիս․ խմա կանգնել և լինել ։ ՚Ի բաց առնիլ․ չառնիլ ձեռն- հաս ։ Զերկրի առնել և զանգնդոց գործել․ խմա զառնիլ, զլինել, զգործել ։ Զինչ է որ արարան, նոյն ինքն որ առնելոցն է․ այս է՝ որ լինելոցն է ։

394․ Ներգործական ԴՆԵՄ արմատ ԴԻՐ

Եղնկ․	Ժմկ․	Եզակի	Յոգնակի
ՍՀՄ․	Ներկ․	դնեմ․ կէտնեմ․	դնեմք․ կէտնեմք․
		դնես․	դնէք․
		դնէ․	դնեն ։
	Անկ․	դնէի․	դնէաք․
		դնէիր․	դնէիք․
		դնէր․	դնէին ։
	Կատ․	եդի․	եդաք․
		եդիր, եդեր․	եդիք․
		եդ․	եդին ։
	Ապռ․	եդից, դիցեմ․	դիցուք, դիցեմք․
		դիցես․	դիջիք, դիցէք․
		դիցէ․	դիցեն ։
ՀՐԱՄ․	—	դիր․	դիք․
		դիջիր, դնիջիր․	. . . .
		մի դներ․	մի դնէք ։
ՍՏՈՐ․	—	դնիցեմ․	դնիցեմք․
		դնիցես․	դնիցէք, դնիջիք․
		դնիցէ․	դնիցեն ։

ԴԵՐԲ․ Անորոշ․ դնել ։ Անցեալ․ եդեալ ։ Ապառնի․ դնելոց ։

395․ Կատարեալ երրորդ դէմ կայ և ըստ օրինի ՚ի դիր արմատոյ Եդիր, և Եդեր, այլ և Երեգ ։ Իսկ Դրի, դրեր, դրաւ, դրին, դրեալ, դրելոց, դրել, ռամկօրէն են ։ — Բաղդեալքն Դիմադրեմ, ունկնդրեմ, վերադրեմ, խոնարհին ըստ 334 ։

396․ Կրաւորական

Եղնկ․	Ժմկ․	Եզակի	Յոգնակի
ՍՀՄ․	Ներկ․	դնիմ․ կէտրոնիմ, կամ․	դնիմք․ կէտրոնիմք, կամք․
		դնիս․	դնիք․
		դնի․	դնին ։
	Անկ․	դնէի․	դնէաք․
		դնէիր․	դնէիք․
		դնէր, դնիւր․	դնէին ։

Կատ.	Եդայ.	Եդաք.
	Եդար.	Եդայք, եդարուք.
	Եդաւ.	Եդան:
Ապռ.	Եդայց, դիցիմ.	Դիցուք, դիցիմք.
	Դիցիս.	Դիջիք, դիցիք.
	Դիցի.	Դիցին:
Հրամ. ——	————	Եդարուք, եդայք.
	Դիջիր, դնիջիր.	. . . .
	մի Դնիր.	մի Դնիք:
Ստր. ——	Դնիցիմ.	Դնիցիմք.
	Դնիցիս.	Դնիցիք, դնիջիք.
	Դնիցի.	Դնիցին:

Դերբ. Անորէն. Դնել, դնիլ: Անցեալ. Եդեալ: Ապառնի. Դնելոց:

397. Ներկայն կայ ուրեք և Դնանիմ, դնանի (377): — Վարի և չէզոք, և նշանակէ կամ, կենամ, դադարեմ կամ. Մտանէ ուր դնէր մանուկն: Անկեալ դնի, անկեալ դնէր, անկեալ դնիցի:

398. Ներգործական ՈՒՏԵՄ արմատ (ՈՅՏ), ԿԵՐ

Եղնկ.	Ժմնկ.	Եզակի	Յոգնակի
Սհմ.	Ներկ.	Ուտեմ. կ՚ուտեմ.	Ուտեմք. կ՚ուտենք.
		Ուտես.	Ուտէք.
		Ուտէ.	Ուտեն:
	Անկ.	Ուտէի.	Ուտէաք.
		Ուտէիր.	Ուտէիք.
		Ուտէր.	Ուտէին:
	Կատ.	Կերայ (1).	Կերաք.
		Կերար.	Կերայք.
		Կերաւ, եկեր.	Կերան:
	Ապռ.	Կերայց, կերիցեմ.	Կերիցուք. կերիցեմք.
		Կերիցես.	Կերիջիք, կերիցէք.
		Կերիցէ.	Կերիցեն:
Հրամ.	——	Կեր.	Կերայք, կերէք (2).
		Կերիջիր, ուտիջիր.	. . . .
		մի Ուտեր.	մի Ուտէք:
Ստր.	——	Ուտիցեմ.	Ուտիցեմք.
		Ուտիցես.	Ուտիցէք, ուտիջիք.
		Ուտիցէ.	Ուտիցեն:

Դերբ. Անորէն. Ուտել: Անցեալ. Կերեալ: Ապառնի. Ուտելոց:

---

(1) Կերի, կերեր, կերիք, կերին, և ապառնի Կերից, չգտանի ’ի բուն ստոյգ օրինակագիրս Նախնեաց: — Կայ ուրեք ապառնի և Կերեսջիք, ուտեսջիք. բայց խորթ է, թէ և ոչ վրիպակ:

(2) Եզեկ. լԹ 17, 18. և այն ըստ ոմանց օրինակաց: Իսկ ’ի Պատարագամատոյցն՝ Առէք կերէք. ըստ Նոր օրինակաց: Տես և 436:

399. Կրաւորական

Եղնկ.	Ժմկ.	Եզակի	Յոգնակի
ՍՀՄ.	Ներկ.	Ուտիմ. կ'ուտուիմ.	Ուտիմք. կ'ուտուինք.
		Ուտիս.	Ուտիք.
		Ուտի.	Ուտին:
	Անկ.	Ուտէի.	Ուտէաք.
		Ուտէիր.	Ուտէիք.
		Ուտէր.	Ուտէին:
	Կտր.	Կերայ.	Կերաք.
		Կերար.	Կերայք.
		Կերաւ.	Կերան:
	Ապռ.	Կերայց, կերիցիմ.	Կերիցուք, կերիցիմք.
		Կերիցիս.	Կերիջիք, կերիցիք.
		Կերիցի.	Կերիցին:
ՀՐՍՄ.	——	——	. . . .
		Կերիջիր, ուտիջիր.	Մի ուտիք:
		Մի ուտիր.	
ՍՏՈՐ.	——	Ուտիցիմ.	Ուտիցիմք.
		Ուտիցիս.	Ուտիցիք, ուտիջիք.
		Ուտիցի.	Ուտիցին:

ԴԵՐԲ. Անորոշ. Ուտել, ուտիլ: Անցեալ. Կերեալ: Ապառնի. Ուտելոց:

400. Չէզոք ՅԱՌՆԵՄ արմատ ՅԱՐ կամ ՅԱՐԻՐ (1)

Եղնկ.	Ժմկ.	Եզակի	Յոգնակի
ՍՀՄ.	Ներկ.	Յառնեմ. կ'ելլեմ.	Յառնեմք. կ'ելլենք.
		Յառնես.	Յառնէք.
		Յառնէ.	Յառնեն:
	Անկ.	Յառնէի.	Յառնէաք.
		Յառնէիր.	Յառնէիք.
		Յառնէր.	Յառնէին:
	Կտր.	Յարեայ.	Յարեաք.
		Յարեար.	Յարեայք, յարերուք.
		Յարեաւ.	Յարեան:

(1) Եւ այս բայ ձևացեալ է 'ի յար արմատոյ որպէս Յարնչիմ (366). կամ 'ի յարիր արմատոյ՝ ողելով և կրկին րեկին փոխելով 'ի ռ, մանաւանդ առ նոյն (39. Ծան. 1 էջ 17). և խոնարհի ըստ նոյն չէզոքացն որ 'ի 366, փոքու այլ-այլութեամբ հրամայականին Արի, արէք. յորս հատեալ է յ, յեղականն և վերջին ր բաղաձայն արմատոյն յարիր (304). զոր թէ առ ոչինչ ոք գրեսցէ զգուշին խոտորմամբ, ունի և ընդ կանոնաւորսն դասել զբայդ, կամ ընդ պա-կասաւորս, եթէ 'ի Յարնչիմ բայէ լծացեալ:

	Անց.	Յարեայց, յարիցեմ.	Յարիցուք, յարիցեմք.
		Յարիցես.	Յարիջիք, յարիցէք.
		Յարիցէ.	Յարիցեն։
Հրամ.	—	Արի, յարիր.	Արիք, յարիք, յարերուք.
		Յարիջիր, յառնիջիր.	. . . .
		մի Յառներ.	մի Յառնէք։
Ստոր.	—	Յառնիցեմ.	Յառնիցեմք.
		Յառնիցես.	Յառնիցէք, յառնիջիք.
		Յառնիցէ.	Յառնիցեն։

Դերբ. Անորոշ. Յառնել։ Անցեալ. Յարուցեալ։ Ապառնի. Յառնելոց։

401. Հրամայականքն Յարիր, յարիք, սակաւ ուրեք լսին։

ՊԱԿԱՍԱՒՈՐ ԲԱՅՔ

402. Պակասաւոր բայք են, որոց ըստ այնր արմատոյ կատարելոյն կամ ներկային ոչ գոն եղանակք ինչ և ժամանակք, և զպակասն իւրեանց յայլմէ ամբողջ բայէ առեալ լրանան։

Ըստ երկրորդ եւ երրորդ լծորդութեանց խոնարհեալք ըստ երկրորդ օրինակի

403. Ներգործական ԱՐԲԻ արմատ ԱՐԲ

Եղնկ.	Ժմնկ.	Եզակի	Յոգնակի
Սհմ.	Ներ.	Արբի. Խմեմ.	Արբաք. Խմեմք.
		Արբեր.	Արբէք, արբիք.
		Արբ, էարբ.	Արբին։
	Անց.	Արբից, արբցեմ.	Արբցուք, արբցեմք.
		Արբցես.	Արբջիք, արբցէք.
		Արբցէ.	Արբցեն։
Հրամ.	—	Արբ.	Արբէք.
		Արբջիր.	. . . .
Դերբ.	Անցեալ.	Արբեալ։	

404. Զթերին առնու 'ի Ըմպեմ, ըմպեցի, ամբողջ բայէ երկրորդ լծորդութեան, որպէս և զկրաւորականն, կամ լինի Արբեալ լինիմ, եղէ, և այլն։ Կայ անորոշ դերբայ անսովոր Արբել։

405 . Ներգործական ԼՈՒԱՑ արմատ ԼՈՒ կամ ԼՈՒՐ

Եղնկ.	Ժմնկ.	Եզակի	Յոգնակի
ՍՀՄ.	Կտր.	Լուայ. լսեցի.	Լուաք. լսեցինք.
		Լուար.	Լուայք, լուարուք.
		Լուաւ.	Լուան:
	Ապռ.	Լուայց, լուիցեմ.	Լուիցուք, լուիցեմք.
		Լուիցես.	Լուիջիք, լուիցէք.
		Լուիցէ.	Լուիցեն.
ՀՐԱՄ.	——	Լուր.	Լուարուք.
		Լուիջիր.	. . . .
ԴԵՐԲ.	Անցեալ.	Լուեալ:	

406 . Ձեւերըն առնու 'ի Լսեմ, լսեցի, ամբողջ բայց երկրորդ լծորդութեան, որպէս և զկրաւորականն, կամ լինի Լուեալ լինիմ. Լուր կամ լու լինիմ, եղև, լեցի. Լսելի լինիմ, եղէ, եղէց. լեցիմ, լինիցիմ:

Կրաւորական ապառնին լինի ևս

Լուիցիմ.	Լուիցիմք.
Լուիցիս.	Լուիջիք, լուիցիք.
Լուիցի.	Լուիցին:

407 . Ներգործական ԾԱՆԵԱՅ արմատ ԾԱՆ

Եղնկ.	Ժմնկ.	Եզակի	Յոգնակի
ՍՀՄ.	Կտր.	Ծանեայ. ճանչցայ.	Ծանեաք. ճանչցանք.
		Ծանեար.	Ծանեայք, ծանէրուք.
		Ծանեաւ.	Ծանեան.
	Ապռ.	Ծանեայց, ծանիցեմ.	Ծանիցուք, ծանիցեմք.
		Ծանիցես.	Ծանիջիք, ծանիցէք.
		Ծանիցէ.	Ծանիցեն.
ՀՐԱՄ.	——	Ծանիր.	Ծանիք, ծանէրուք.
		Ծանիջիր.	. . . .
ԴԵՐԲ.	Անցեալ.	Ծանուցեալ:	

408 . Ձեւերըն լնու 'ի Ճանաչեմ, ճանաչեցի, ամբողջ բայց երկրորդ լծորդութեան, որպէս և զկրաւորականն, կամ լինի Ծանուցանիմ, ծանուցայ, կամ Ծանուցեալ լինիմ, եղէ, 'ի ծանուցանեմ ներգործականէն (346) և 'ի նորին կրաւորականէն (361). Այլ այժմիկ ծանէրուք զաստուած, մանաւանդ թէ ծանուցայք իսկ յաստուծոյ. Ա: — կատարեալ կայ և Ծանայ, ծանայք. և գերբայ Ծանեալ (368):

Կրաւորական ապառնին լինի ևս

Ծանիցիմ.	Ծանիցիմք.
Ծանիցիս.	Ծանիջիք, ծանիցիք.
Ծանիցի.	Ծանիցին:

409. Հասարակ ՈՒՆԻՄ արմատ ՈՅՆ, ԿԱԼ

Եղանակ.	Ժամկ.	Եզակի	Յոգնակի
ՍՀՄ.	Ներկ.	Ունիմ. [illegible]	Ունիմք. [illegible]
		Ունիս.	Ունիք.
		Ունի.	Ունին:
	Անկ.	Ունէի.	Ունէաք.
		Ունէիր.	Ունէիք.
		Ունէր.	Ունէին:
	Կատ.	Կալայ.	Կալաք.
		Կալար.	Կալայք, կալարուք. Ներգ. Եւ՝ կալէք.
		Կալաւ. Ներգ. Եւ՝ կալ, եկալ.	Կալան:
	Ապ.	Կալայց, կալցիմ. Ներգ. Եւ՝ կալցեմ.	Կալցուք, կալցիմք. Ներգ. Եւ՝ կալցեմք.
		Կալցիս. կալցես.	Կալջիք, կալցիք. կալցէք.
		Կալցի. կալցէ.	Կալցին. կալցեն:
ՀՐԱՄ.	——	Կալ, կա (1). Ներգ.	Կալարուք, կալայք. Ներգ. Եւ՝ կալէք.
		Կալջիր, ունիջիր.	. . . .
		մի Ունիր.	մի Ունիք:
ՍՏՈՐ.	——	Ունիցիմ.	Ունիցիմք (2).
		Ունիցիս.	Ունիցիք, ունիջիք.
		Ունիցի.	Ունիցին:
ԴԵՐԲ.	Անոր.	Ունել. [illegible]:	
	Անց.	Կալեալ. [illegible]:	
	Ապ.	Ունելոց. [illegible]:	

410. ԳԻՏԵԼԻՔ Ա. Ոչ գտանի առ Նախնիս [illegible], այլ միշտ [illegible], որպէս և [illegible], թէ և 'ի կրաւորական միտս. Ունելն Քրիստոսի, զունելն Քրիստոսի, այս է՝ [illegible]:

411. Բ. Կալ արմատն ունի զիւր ամբողջ կանոնաւոր բայն Կալում կամ Կալնում, կալուի, կալուցում, կալուլ, որպէս և տեսցք ընդ չորրորդ լծորդութեամբ. Թէպէտ և չէ սովորական իբրև զպակասաւորդ Ունիմ որ 'ի նըմանէն լրացաւ:

* 412. Գ. Փոխանակ այսր բայի առ 'ի նշանակել [illegible]՝ առաւել յաճախ և վայելուչ առի Է կամ էն իմ, քո, նորա, մեր, ձեր, նոցա. էր քո, էին նոցա. եղև կամ եղեն իմ, ինձ, նորա, նոցա. եղիցի կամ եղիցին քո, քեզ. իցէ կամ իցեն իմ, ձեր, մեզ, ձեզ, իւր, նոցա: Ոչ գոյ իմ, մեր. չիք իմ, քո, իւր, նորա, նոցա, և այլն: Որ ունի հարսն, նա է փեսայ. Ա: Ոյր հարսնն է, նա է փեսայ. ԱԳ:

413. Դ. Ընդ հակառակն սակաւ ուրեք [illegible] հեշլենաբար նշանակէ էմ. Այս այսպէս ունի. Այսորքիկ զայս օրինակ ունին. իմս այսպէս է, զայս օրի-

---

(1) Բարձեալ զվերջին բաղաձայնն և կալ արմատոյն (304):

(2) Երևի ուրեք առ յետին գրիչս [illegible]. բայց չէ 'ի կարգի. Թերևս և միոյ ուրուք վրիպակ:

նակ են ։ Որ և ճշմարտութեանն ունի այսպէս ․ Եւ ունին զոյգս յոգնա-
նորա այսպէս ․ Խ ։

414 ․ Այսպէս խոնարհի , որպէս յայտ է ինքնին , Ասին ունիմ , երկու բառ ․ ասին կալայ , ասին կալցյ , ասին կալ , ասին ունիցիմ ․ որ և յետ և յառաջ առ ասին կալայ , ասին կալցյ , ասին կալ , ասին ունիցիմ ․ որ և ընկալում ․ միայն առ ի բա-
Ունիմ ասին ։ Նոյնպէս և բարդն ընդունիմ , որ և ընկալում ․ միայն առ ի բա-
ղաձայնին յաւելու դ վասն քաղցրութեան ․ Ընկալայ , ընկալցյ , ընկալցիմ ․ Լինի
նաև ընկալցեմ , ընկալ , ընկալջիր , ընկալարուք , ընկալայք , ընկալեալ ։ Լինի
և ընդունելոյ և ընդունելոյ և ընդունիցի , ընդունելեաւ ևս ընդունելոյ , ընդու-
ներեան և ընդունելոյ և ընդունիցի , ընդունելեաւ փոխանակ վերըն-
նեա , ընդունեցարուք , ընդունելով ։ — Կայ և վերընկալ փոխանակ վերըն-
կալաւ ․ Ուստի վերընկալ զինքն առեալ ․ Լ Բ ․ 'ի վերընդունիմ նաև վերընկա-
լում բայէ ։ — Խակ էն յանդիւ բարդք նուաղ արմատոյն , Ամնկալեմ , ախեղերակա-
լեմ , հիւրընկալեմ , խոնարհին ըստ 334 ․ ամնկալեցի , ախեղերակալեցի , հիւր-
ընկալեցի ։

415 ․ Երկոքեան բայքդ ունիմ , ընդունիմ , քանզի հասարակ են , նոյն են և 'ի կրաւորականն , Թէպէտ սակաւ վարեալ ․ Գործ պատերազմի ունի քաջու-թեամբ , նոյնպէս ևս առաւել խոհականութեամբ և խմաստութեամբ վճարի ․ Փ ։ կալան կալեալ հերրայեցիքն 'ի մեղս խրեանց ․ Որք կալանն կալեցանն 'ի մտարութեան տեղւոջն ․ Եփ ։ Արծաթ անուանեալն ոչ ընդունի և կամ համ-բարի ․ Ն ։ Ոչ ընդունին պատարագք մեր ․ ՄԾ ։ Հիւրք անծանօթք ոչ ըն-դունէին ․ Խ ։ Որք ընկալան 'ի նմանէ վայրենի բանջարեղէն խորակաւ ․ Վ ։ այս ինքն ընկալեալ եղեն , ըստ որում լինին յաձախ և էական բայիւ կալեալ լինիմ , եղէ , լեցիմ ․ ընկալեալ լինիմ , լինէի , եղէց , լինիցիմ , լինել ։

416 ․ Ընդ պակասաւորս են և առաջիկայքդ , որ և ոչ ունեն լցուցանեն զդականն , այլ այսչափ միայն գտանին վարեալ ․

Եղանակ ․	Ժամ ․	Եզակի		Յոգնակի	
Սահ ․	Ներկ ․	Պարտիմ ․	պէտք է ինծի որ ․	Պարտիմք ․	պէտք է մեզի որ ․
		Պարտիս ․	պէտք է քեզի որ ․	Պարտիք ․	պէտք է ձեզի որ ․
		Պարտի ․	պէտք է անոր որ ․	Պարտին ․	պէտք է անոնց որ ։
	Անց ․	Պարտէի ․	պէտք էր ինծի որ ․	Պարտէաք ․	պէտք էր մեզի որ ․
		Պարտէիր ․		Պարտէիք ․	
		Պարտէր ․		Պարտէին ։	
Ստոր ․	——	Պարտիցիմ ․	պէտք ըլլայ ինծի որ ․	Պարտիցիմք ․	պէտք ըլլայ մեզի որ ․
		Պարտիցիս ․		Պարտիցիք ․	
		Պարտիցի ․		Պարտիցին ։	
Դերբ ․	Աներեւ ․	Պարտել ․	պէտք ըլլալ որ ։		

Իսկ Պարտիմ , պարտեցայ , պարտեցայց , նշանակէ պարտական լինիմ , պարտս ունիմ հատուցանելոյ ։ Այլ է և Պարտեմ , պարտիմ , որ է յաղթեմ , յաղթիմ ։

417 ․ Սահ ․ Անց ․	. . . . . (1)			Գոգցուք ․	ըսենք ․ կարծենք ․
	Գոգցես ․	ըսես ․ կարծես ․		Գոգջիք ․	ըսէք ․ կարծէք ․
	Գոգցէ ․	ըսէ ․ կարծէ ․		Գոգցեն ․	ըսեն ․ կարծեն ։
Հրամ ․ ——	Գոգ ․	ըսէ ․ կարծէ ․		Գոգէք ․	ըսէք ․ կարծեցէք ։
	Գոգջիր ․	ըսէ , ըսես ․ կարծէ ․	. . . .		
Դերբ ․ Աներեւ ․	Գոգել ․	ըսել ․ կարծել ։			

(1) Առաջին դէմն ըստ օրինի ունի լինել գոգցեմ , թէ և չէ գտեալ 'ի գիրս ։

ԱՆԴԷՄ ԲԱՅՔ

418 · Անդէմ ասին բայք ինչ քանի մի յոյժ պակասաւորք, որ յեղակի երրորդ դէմս ինչ միայն վարին, և այն առանց իրիք ուղղական անուան, որ անուն բային առի, որոյ է զգործող կամ զկրող դէմն յայտ առնել. և առաւել առ ՚ի չգոյէ այսր գիծի Անդէմ ասացան. և են առաջիկայքդ.

Մարթի, որ է՝ մարթ է, [illegible] · Մարթի այդմ լինել. Մարթի լինել. [illegible] Մարթի ինձ, քեզ՝ առնել. Մարթի առնել, կոչել, ուսանել, ունել. [illegible] և այլն: Նմա մարթի գալ. [illegible] Մարթի թէ [illegible] զի իցէ, թէ լինիցի, թէ գայցէ. [illegible] Գիտացեալ արքային Պարսից Վռամայ, եթէ առանց Նախարարացն Հայոց ոչ մարթի ունել զաշխարհն. Խ · [illegible] Անուն չարաթու և չորեքշաբաթու զխորգ կարէ նորոգել ինչ կամ եղծանել. քանզի և մարթին իսկ ոչ. զի անուն՝ անձն և միտս ոչ ունի. և որ ինչ անձն և միտս ոչ ունի՝ զխորգ մարթի առնել արարչութիւն. Մ · [illegible] Զինչ մարթի՝ ոք լինել, որ իցէ՝ թէ անկերպարան իցէ. Կ · [illegible] յորս [illegible] առանց անուան բայի է. զի խմանի [illegible] զինչ մարթ է թէ ոք իցէ կամ թէ լինիցի ոք. [illegible] անուն բայի [illegible], որպէս ասացի յառաջ (542):

Մարթէր · [illegible] Մարթէր լինել, առնել ինձ, քեզ, նմա. [illegible]

Մարթիցի · [illegible] Մարթիցի ինձ, քեզ, նմա՝ լինել, գալ. [illegible] Զխորգ մարթիցի՝ լինել թողութիւն. Կի · խմա զխորգ մարթ իցէ՝ լինել թողութիւն, թէ լինիցի թողութիւն. [illegible]

Պիտի · [illegible] Պիտի առնել, գալ. [illegible]

Պիտէր · [illegible] Պիտէր առնել, գալ. [illegible] Հաւատարմագունի առն պիտէր. [illegible]

Պիտեցաւ · [illegible] Կիսոյ պիտեցաւ ժամանակի. [illegible]

Պիտեսցի, պիտիցի · [illegible] Պիտիցի առնել, գալ. [illegible] և այլն.

Ցաւէ ինձ, քեզ, նմա · [illegible]

Ցաւէր ինձ, քեզ, նմա · [illegible]

Ցաւեաց ինձ, քեզ, նմա · [illegible]

Ցաւեսցէ [illegible] ցաւեսցի }
Ցաւիցէ [illegible] ցաւիցի } ինձ, քեզ, նմա · [illegible]

419 · Բայց Մարթեմ, մարթես, մարթացի, մարթացից, մարթիցեմ. Մարթանամ, մարթացայ, մարթացայց, [illegible], (330, 336) · Ցաւիմ, ցաւիս, ցաւեցայ, [illegible], անդէմք են յանմանայն թիւ և դէմ: Եւ Պիտի, յորժամ Նշանակէ պարտի, պէտք են, խնդրի, ոչ ևս է անդէմ. զի ասի, Ես ոչ պիտի

ծածկել զգլուխ իւր։ Արեաց ակր որ լինի, արգար աջք պխոյ նայել յամե-
նայն մարդ։ Պխոյ ինչ, պխոեր կեալն, շատ մարդ կան բազմութիւնք պխոյն,
որ պխոյցի, ընդունելութիւն մարմնոյ պխոյցի, սակաւ ինչ պխոեցան։

420 . Այլ անդէմք ոչ գոն առ մեզ. և այնպիսի ինչ կարծեալքն երբեմն՝ անբանից կամ անշնչոյից պատկանաւորք, որպէս Անձրեւէ, որոտայ, անձրևեալ, լուսանայ, բռնաշէմ, և այլն, ըստ ներքոյին մարթեն ունել զանձնային դէմս, յորժամ 'ի դիմաց նոցա կամ առ նոսա կամ նմանութեամբ ինչ ասիցի. որպէս, Անձրեւէ և ոչ անձրեւէ։

421 . Են և բայք ինչ ամբողջք, որոց եղանի երրորդ դէմն վարի երբեմն [illegible] բեր անդէմ. որպէս, [illegible] մեզ թողուլ զաշխարհ. [illegible] յոր-[illegible]։ Այլոց սակաւուց սանձմանք ածէ յերկիւղ և 'ի խորաս զբաղմունս, [illegible] ժամ [illegible] արգարոյք, և յորժամ [illegible] մեզաւորք։ Կնոջ հիւանդա-նալ [illegible]։ 'Ի կղզի ինչ [illegible] մեզ անկանել. [illegible]։ Եր[illegible] նմա թագաւորել. [illegible]։ Զատրի մի և զկեց ամիս [illegible] նմա թագաւորել. [illegible] ընդ քեզ. [illegible] ինձ անդ. Թէ և մեռանել [illegible] ընդ քեզ. [illegible] Ամօթ և ծաղր [illegible] կալ։ Ազգարանս գեղեցիկս սկսանիցիս չինել, զոր ոչ [illegible] կատարել և գնալ... և արարս և ժառանգութիւնս գնիցես, որում յետ բազմաց [illegible] ուրել, և այլ ևս աշխատութիւնս՝ յորս [illegible] վայելել։ — Ըստ այսմ վարին Ա-[illegible], [illegible], [illegible], [illegible] ինձ, ամանց, [illegible]։

ԱՅԼ ԵՒՍ ԴԻՏԵԼԻՔ ԻՆՉ ԶԲԱՑԻՑ ԵՒ ԶԽՈՆԱՐՀՄԱՆՑ

ԱՌՀԱՍԱՐԱԿ

422 . Քանզի միայն ներգործական բայիցն՝ որ 'ի [illegible] ածանցական արմատոյ վա (346), է առնել կամ լինել ինչ, փոխանակ նոցա կամ 'ի նոյն միտս վա-րին յաճախ բայքն Տալ և Առնել ընդ անորոշ դերբային պարզից, մանա-ւանդ որոց չէք [illegible], որպէս և ընդ անորոշ դերբայս նոցին իսկ [illegible] բայից. որպէս, Տալ ուտել լինել, տալ ածել, տալ բերել, տալ առնել, տալ խօ-սել, տալ ուտել, տալ ըմպել, գիտել տալ, տալ խմանալ, տալ լսել, տալ ան-նել, տալ ապրել, տալ յաճախել, տալ անցանել, տալ խաղալ. տալ ու-ցուցանել, տալ խաղացուցանել։ — Առնել ուտել [illegible] զօք լինել, առնել ու-մեք [illegible] զօք աշխատել, առնել գնալ, առնել կալ, առնել զօրանալ, առնել խօսորել, առնել մնանել, առնել աղաղակել, առնել մեղանչել, առնել փառաւորել զայլ ոք. կամ, Առնել զի լինիցիս, արար զի լինիցի, առնել զի գնայցես, արարից զի գնայցէք [illegible] գնասջիք. Արասջիք զի ընթերցցի. այս է՝ [illegible] կամ [illegible]. և այլն։ — Եւ կրաւորաբար, Տայցին ածել 'ի Սուսէն քաղաք 'ի կուսանաց մի. Ա. այս է՝ [illegible]։ Առնի խլուցանել ինձ զծերութիւն նորա արամութեամբ լի 'ի դժոխս. Պ. [illegible]։ Տես և 358։

423 . Երբեմն և ընդ անցեալ դերբայի վարի [illegible]. Այժմ կատարեալ ա-րար զիս, փառաւոր ընդարմացեալ. Ա. այս է՝ կատարեաց, փառեցոյց, ընդար-մացոյց։

424 . Սակայն [illegible] նշանակէ և յաճախ՝ ոչ տալ թոյլ. [illegible]. Ոչ տայր խօսել դիւացն. ոչ տայր ակամ հատանել. Վասն ոգւոյն չտայ հոգալ. Ոչ եառն ժամանել ձապաղել 'ի նեռանդութիւն։ Մի տայք մեռանել։ Զէտ ոգի կլանել, չէտ ոգի առնուլ։

425 · Բազում ուրեք ևս առնեմ բայն վարի ընդ ածականս նովին մօք առնեմ բայի · որպէս, Մեծ առնեմ, բազում առնեմ, բարձր առնեմ, ակար առնեմ, հնազանդ առնեմ, հաստատուն առնեմ, խստատուն առնեմ, զօրաւոր առնեմ, փառաւոր առնեմ, սքանչելի առնեմ, լի առնեմ, խոնարհ առնեմ, ուրախ առնեմ, նկուն առնեմ, հեռի առնեմ, արժանի առնեմ, ժաման առնեմ, առնեմ ողջ, առնեմ աշխատ, առնեմ Թեթև, և այլն · որ են առել՝ մեծայուցանեմ, բազմացուցանեմ, բարձրացուցանեմ, և այլն : Որք և լինին կրաւորական կամ չէզոք առնիմ կամ լինիմ բայիւ · Բազում առնիմ, խոնարհ առնիմ, ուրախ առնիմ, հեռի առնիմ, արժանի առնիմ · Բազում լինիմ, խոնարհ լինիմ, ուրախ լինիմ, հեռի լինիմ, արժանի լինիմ : — Ըստ այսմ և ընդ արմատս բայից առի · Բարձ և Թող առնեմ · Թող լեք լինիմ, և այլն :

426 · Են բայք ներգործականք կամ հասարակք 'ի նոյն միտս որք չէզոք ևս վարին կամ Թէ են իսկ · որպէս · Տեղամ, զգամ, խոկամ, կարդամ, ողբամ, լամ, հոգամ, անգիտանամ · ազդեմ, ապաշեմ, լռեմ, խնայեմ, հնչեմ (ձան հանել, խօսիլ բանի մի), մաղթեմ, շնչեմ (շունչ առնում տամ), սուեմ, Թըրքանեմ · համարիմ կամ համարեմ, սկսանիմ · Թքնում, սկսնում, յաւելում՝ ներգործաբար · Յաւել տէր խօսել · ոչ ևս յաւել դառնալ · — Այսպէս են և սմանք 'ի ցուցանեմ բայից, ընդ որս մարԹի առնուլ և զայնս՝ որք են յանդիւ երբեմն զնոսա նշանակեն, և երբեմն չէզոք (356, 358) · Անցուցանեմ, զանցուցանեմ, ապաքինեմ, գայԹագղեմ, հանգարտեմ, հրաժարեմ, յօժարեմ, պատկառեմ, տարակուսեմ, փարատեմ : Զայս ծանուցեալ եմք 'ի 298, և առ անուցուք զօրինակսն : Ըստ այսմ առի, Անցուցեր կամ զանցուցեր զամենեքումբք · այսինքն անցեր զանցեր : Զամենայն փառաւոր մրկածին օգտաքս անցուցանիցեմք : Անցուցանէր վարժիւք զբազում գիտնովք Յունաց : Որք անցուցին զբազում արամբք : Զանցուցանէր պայծառուԹեամբ զԹագաւորենակ արքունեացն : Քաղցր ջուր՝ որ զանցուցանէր զմեղու քաղցրուԹեամբ : Կարի շատ զանցոյց զմարդկային բնուԹեամբ : Հարցանէր վասն ժամուն՝ յորում ապաքինեաց : Երբև լուան զբանն՝ գայԹագղեցին : Հանգարտեաց աշն կամ երկիրն : 'Ի շաբաԹուն հանգարտեցին : Տարակուսեն ամենք · տարակուսեցին առ ամենայն : Փարատեաց կամ փարատեցաւ շանաճանճն 'ի փարաւոնէ :

427 · Բայք բազումք կրաւորականք և հասարակք · 'ի նոյն միտս՝ վարին և չէզոք կամ Թէ և են իսկ · որպէս, Բանամ, բառնամ, ամբառնամ, համբառնամ, մերկանամ · ազդիմ, այրիմ, Թուիմ, յարիմ, կանգնիմ, հնչիմ (խօսիլ, լսելի), յայտնիմ, շարժիմ, հասիմ, մերժիմ, քաջալերիմ, յուսահատիմ, պատռիմ, բաժանիմ, կործանիմ, բեկանիմ, դառնիմ, զառածանիմ, զերծանիմ, լքանիմ, հատանիմ, բերիմ, սկսանիմ · զեղում, զերծում, ընում, Թողում, հեղում, յաւելում, առաւելում, ցելում, կարկառում : Ծանուցեալ է և զայս 'ի նոյն 298, ասացեալ և օրինակս ինչ 'ի 326, 332 · մնայ լսել առնել և առ : Ըստ այսմ առի, Բացան երկինք կամ գերեզմանք · բարձաւ ծն հեԹանոսաց, բարձիր և անկիր 'ի ծով · ամբարձան գետք · համբարձաւ աստուած կամ Յուդա · այրեցաւ քաղաքն · գնացեալ յարեցաւ 'ի մի ոմն, յարեաց 'ի կառս · կանգնեցաւ և նստաւ, կանգնեցան կային հսկայքն · երկիր շարժեցաւ և վէմք պատառեցան · ցրուեցից զձեզ զոր օրինակ հօտ հաւու · այս է՝ լինի հօտել · մերժեսջիր յայնմխաւեայն · քաջալերեաց զուսար, քաջալերեա երէ վայրի · բեկաւ զօրուԹիւն նորա · գտանիցիմք սուտ վկայք, զօգուտն մեր խորհել միշտ և առնել և անպատում պարգևացն հաղորդս գըտանել · անդրէն զառածանէր, անդրէն 'ի նոյն չարիս զառածայք · հատաւցեմ 'ի լեռնէն, փայլատակունք հատան, բոցք կամ ճառագայԹք հատանէին · սիրոյն կապանօք բերիմ, նախանձու բերիմ, ուր հողմք և ալիք բերին · սկսաւ ուղէ · զեղուն գուբբ · լցցին կալք և զեղցին հնձանք, ընդ չափ հասակին · ոչ Թողաւ ոգի նորա 'ի դժոխս, գուցէ չար ինչ և օտարոտի կրօնից Թողուցան պատճառք · այսինքն՝ ոչ մնայ, գուցէ մնասցեն · գինին հեղու · յաւելաւ

տա հայր իմ, ոչ եւ յաւելու գտանել · փարագոյն ցեղըր [illegible] ցեղաւ : — Բառ այսմ և Մատուցոյ, Թուցար, յոչ և յաչեակ Թուուջիր, ծանուցար · ուռուցաւ, կորուսան, մի կորուսցի, մի կորուսցին, վարին իւր Մատեայ · Թուեար, Թուիջիր, յայտնեցար, ուռեաւ, կորեան, մի կորիցէ, մի կորիցեն : Գարձուցելոյն յապաշխարութիւն · այս ինքն գարձելոյն :

428 · Եւ երբեմն չեզոք բային կրաւորական ձայն առեալ, փոխի 'ի Նոյն միտս · որպէս, Ոչ հատանին գխտութեամբ միրով բաղում իմք · Վ · այս է՝ ոչ հատանել լինին, ոչ բեկանին : Բառ այսմ Երկրպագանեմ, զգանչանեմ, լինին երկրպագանի, երկրպագացի, զգանչանի · բառ որում յիշեցաք 'ի 325 :

429 · Եւ ոմանց կրաւորականն չեզոքաբար յայտ միտս փոխի · զոր օրինակ, Ընձրևեմ · [illegible] կամ [illegible] · Ընձրևիմ, [illegible] · Ջգաստիլ Հրէից և զանձրևին աշխարհի · ՆԽ : — Առաջնորդեմ, [illegible] · Առաջնորդիմ, [illegible] · Առաջնորդեցար որդւոց մարդկան · ՇՐ : — Բովանդակեմ, [illegible] · Բովանդակիմ [illegible] Բովանդակեմ, [illegible] · Բովանդակի առել · ՑՃ : — Դատեմ, [illegible] · Այլ և ոչ զերևելիս ոք բովանդակել առել · [illegible] կամ [illegible] և [illegible] · իսկ Տեղի՝ ուր գտանէր, [illegible] կամ [illegible] · Ընծայիմ, [illegible] կամ [illegible] : — Ընծայեմ, [illegible] կամ [illegible] · 'ի մեզուցն այսօր ընծայեցար · [illegible] · եւ՝ ընծայութիւն, ընծայիւ պատուել · ՇՈ : — Թա_ ՇՐ : Խորհրդաբար ընծայեցաւ Ովկեան կղզիրուեկ և զմիրսատ · Թախանձեմ [illegible], [illegible] · Ոչինչ խանձեմ զոք, [illegible] · Թախանձիմ իմիք, [illegible] · Ոչինչ կարի իմիք Թախանձիցիս · Ո · Արդարոց գասքն բերկրին, իսկ մեղաւորքն Թախանձին · ՇՐ : — Ժխտեմ, [illegible] · Ժխտիմ, [illegible], [illegible] · Ժխտի Նա [illegible] · Ժամիմ, [illegible], [illegible] · [illegible] զխմարութիւն · ՎՐ : — Ժամեմ, [illegible] · Եւ մի ժամեսցիս զննուլ զգա_ [illegible] · Մի ժամեսցին եղանել առ ատտուած · Ա : Եթէ ոչ Նախ առ հրաման յա_ ռինն · ժամեցոյ և մասուցի զողջակէզսն · Ա : Եթէ ոչ Նախ առ հրաման յա_ տուծոյ, ոչ ժամեցաւ փորձել զնա · Յայսմ վայրէ ոք անգր մի ժամեսցի եր_ Թալ · Կ : — Խորամանգեմ, [illegible] · Խորամանգիմ, [illegible] · Գարաւոնացիք խորամանգեցան պաշարման և խաբէպատիր զգեստիւք · [illegible] · Կրեմ, [illegible], [illegible] · Այսպէս խորամանգի Նա և կեղծաւորի · ԵՓ : — Կրեմ, [illegible] · Գիտէր զինչ կրէր 'ի Կրիմ, կրի, կրին, կրէր, կրեսցի · [illegible], [illegible], [illegible] · Գիտէր զինչ կրէր 'ի մարդն · Ա : Եւ ոչ 'ի սողունս Թիւնաւորս կրի երբէք այնպիսի չարաբարու_ Թիւն · Այս ամենայն վէրք են՝ որ կրին յանձին մարդոյ · Մ : Այլ և առա յոմանց հակառակութիւնք կրի · ԽՍ : Նոյն սահման կրեսցի և 'ի վերայ ա_ խարհականաց · ԿԻ : — Հնարիմ, [illegible] · [illegible], [illegible], [illegible], [illegible] · Հնարեմ, [illegible] · [illegible], [illegible], [illegible], [illegible] · Եւ Թէ հնարեսցի Հնարիմ, [illegible] · [illegible], [illegible], [illegible] · Չհնարին լինել պխտանացու · Փ : — Ճաշակեմ, [illegible] · առերել ջանայր · Ա · Զհնարին լինել պխտանացու · Սեղանն որպիսի՞ ինչ արդեօք ձեզ Ճաշակե_ Ճաշակիմ ումեք, [illegible], [illegible] · Սեղանն որպիսի՞ ինչ արդեօք ձեզ Ճաշակե_ կեցաւ · Վ · այս ինքն՝ որպիսի՞ Թուեցաւ, զո՞ր համ կամ զիարդ առէք զնա · [illegible] 'ի [illegible] կամ 'ի [illegible], [illegible], [illegible] · րս : — Պաշտեմ, [illegible] · Պաշտիմ, [illegible] 'ի [illegible] կամ 'ի [illegible], [illegible] · Բազումք պաշտեին Նոքօք · ԵԵ : Եր_ [illegible] · Պաշտեցաք մեք բանիւք Նորա · կամ մերթ 'ի բարիս պաշտի, և մերթ 'ի չար · 'ի բարւոք իրս պաշտեցաւ : Յասարի անուն խրախուսեն իբրև զախպադրուժս · որ և 'ի մարդկան միջի ոչ պաշտի · Կ : Երկու իրք պաշտեցան · ԱԳ : Պաշտի բանս և 'ի հանդերձեալն գատաստան · պաշտի այժմ և առ մեզ · ՆԽ : Հակառակութիւնք իմն պաշ_ տին 'ի ձեզ · Երգումն որ ընդ Նոսա և ընդ աստուած պաշտեցաւ · Թէ պա_ հեն զօրէնս Ճշմարտիւ, պաշտի 'ի Նոսա այն՝ զոր ասացի · ԵՓ : — Պաշտպա_ Նեմ, [illegible], [illegible] · Պաշտպանիմ յոք, [illegible] · Զխոբեանց աշխար_ հին Թագաւորին Թօղուլ, և 'ի Հրէից ոքքոյն 'ի հեռաւոր պաշտպան_ Պաշտպանիլ յողորմութիւնն աստուծոյ : — Պատճառեմ, իմ · [illegible] կամ [illegible] · Պատճառիմ, [illegible], [illegible] · Պատ_ [illegible] [illegible] կամ [illegible] · Պատճառեցոյ զանգիտութիւն · Ճառեցաւ յասոր յայնմիկ · Ա · Ես կամք պատճառեցոյ զանգիտութիւն · ՍԲ : Յորժամ 'ի մարդ մեռալ իցէ գեն և յարուական և յիգական բարբառն · Պարապիմ, [illegible] [illegible] · Պարապեմ, [illegible] [illegible] · պատճառիցի · Կ : — Պարապեմ, [illegible] [illegible] ·

ևս [illegible] գործոյ, գործոյ լինիմ. Որ ըզմեզ միշտ պարապի. ՇՈ: — Սպասաւորեմ, [illegible]. Սպասաւորիմ, [illegible] կամ [illegible]. ևս՝ [illegible] լինիմ, հպատակիմ, հնազանդիմ. Սպասաւորեցան և պաշտեցին զարարածս. Կ: Բնակարան բնութեան բանին սպասաւորեցար. ՇՐ: Ըստ այսմ և Հնարաւորիմ, Նպաստաւորիմ, Նշանակեն հնարաւոր՝ այս է հնարաւոր լինիմ, նպաստաւոր կամ նպաստ լինիմ. Ամենայն մեքենայիւք հնարաւորի ապականել. ՎՐ: Կեղծաւորական հնանդութեանն՝ զոր առ Դերանիկն հնարաւորեցաւ. Թ: Իշխանք հայրապետացն նպաստաւորեցան 'ի տունն աստուծոյ. Ա: Սաղմոսեղն 'ի այն նպաստաւորի. Օ:

430. Քանզի կրաւորական ձևն է ձև հասարակ բայից, երբեմն և բուն իսկ կրաւորականքն իբր հասարակ կամ միջակ բայ՝ վարին 'ի ներգործական միտս, ցուցանելով ինձն զդարձ ներգործութեանն 'ի նոյն ինքն յանձն, և կամ թէ իբր չէզոք վարին: Ըստ այսմ առի, Լուացայց զձեռս իմ. [illegible] կամ [illegible]. Զեւս անձին իւրոյ ոչ լուացաւ: Բաժանեցան աստ 'ի Թշնամեաց ընդ եղբարս իւրեանց. Բաժանեցան զհանդերձս իմ յիւրեանս կամ 'ի մէջ իւրեանց. Ընդ եղբարս բաժանեսցի մասն. Բաժանեացին որդիքն Իսրայէլի զիւրաքանչիւր ժառանգութիւն. այս է՝ բաժին առցէ, ժառանգեսցէն: Զօրութիւն կամ զօտի ընդ մէջ իւր ածաւ: Նախնիքն նորա, հաւն և հայրն, զինչ էին, զի նա այնպիսի հանդերձս արկանի. Արկայ հանդերձ. Արկաւ զայս որպէս զօթոց. Արկաւ անէծ և զարդարեցաւ. Արկաւ զերբև հանդերձ կամ զարծանեալն. Արկաւ խեղդ և մեռաւ. Արկան զերեամբք զամպարշտութիւն: Ցերեկս իւր ծածաւ զկայեցութիւն. Մի ծածանիք 'ի ձեզ զհոտ չարութեան: Ագուցան 'ի յոտս զպատրաստութիւն աւետարանին: Եգաւ զԹագ զասխացւոցն: Սոգաւ զանձն իւր: Զգեղեցիկ բանին աստուծոյ ճաշակս ճաշակեցան. Եփ: Հարցիր դու ընդ միտս քո. ՎՐ: Ըզխաչն բարձիր. Իսկ դու զորդի կուսին բարձար. Զոր նոր Ցիսուս յուսին բարձաւ. Զոր սերովբէքն յոյժամ բարձան. ՇՈ: — Իսկ չէզոքաբար. Աշխատասիրեցայց ածել 'ի կատարումն. Խ: փորձեցայց հոգ տանել. ՊԱ: Ասել փորձեցայց. ԼԲ:

431. Նմանապէս ինն և այլ ներգործականք, և ներգործակերպ չէզոքք, խոնարհին երբեմն կրաւորապէս, իբրև հասարակ կամ կրաւորակերպ. Զգլուխ լերանց տեսանիւր. իմա տեսանէր: Տեսանոյր զամենեսեան. Բ. իմա տեսանիւր. այս ինքն տեսանէր: Տեսայ, տեսար, տեսաւ, տեսայք կամ տեսարուք, տեսան զայս: Ոչ բերիւր յեղեղութեան բնութիւնս զանեղին անպարունակ տեսութիւն լուսոյ. Շ: Դնեղ ոչ գտայ. Ոչ գտաւ տեղի. այս է՝ ոչ եգիտ. Ուրախութիւն գտայք. Գտայց փրկութիւն: Հարցաւ զինչ բան: Ցարկար 'ի վերայ ջուրց զվերնայարկս նորա: 'Ի վերայ քան զաստեղս երկնից արկայ զաթոռ իմ: Քրիստոսի բարձան զխաչն. իմա՝ 'ի Քրիստոս, 'ի վերայ Քրիստոսի: Զհանդերձն յինքեանս բաժանեցան, Պատմուճանին վիճակ արկան. Մաքրեաս զեզոսն որք վերծանին. ՇՈ. իմա վերծանեն կամ վերծանիցեն կամ ըստ 456: — Որ ոչ աչառի երեսաց. իմա աչառէ: Յառաջեցաւ լինել կարապետ. իմա յառաջեաց: Օծումն ժամանեցաւ գագաթան նորա. իմա ժամանեաց: Հասանեմ, հասանիմ, հասայ, հասի, հասանիցիմ. Իջանեմ, իջայ. մտանեմ, մտայ. ելանեմ, ելայ. անցանեմ, անցանիմ, անցայ կամ անցեալ, անցայց. զաանցանեմ, զաանցայ կամ զաանցեալ, զաանցար. կեամ, կեցայ, կեցայք. մնամ, մնացայց. գնամ, գնացայց: Ընդդէմ մաձու խրախուսեցաւ, Նա պարտեզյն վերայ ելաւ. Զի 'ի յանդորր ելանիցին. Որ քան ըզԹիւ գերազանցին. ՇՈ. Հոգեպէս գերազանցեցաւ. Ն. իմա գերազանցեն, գերազանցեալ: Որ ճաշեցաւ ինքն ընդ նոսին. ՄԳ. այս է՝ ճաշեաց:

432. Ըստ այսմ և հասարակք, [illegible] յանդիւ եզակի երրորդ դիմի անկատարին, որ առաւել 'ի կրաւորական պէտս գայ, վարին երբեմն և ներգործաբար. Ննանիւր որդիս. Նխ: Զոր ոչ բնութիւնք արարածոց զաստուած

տանիլ · ՇԼ ։ Տաճարին ոչ տանիլ զկուլթիւն աստուածոյ · ԼԲ ։ Մարդ սուտ գնա վարկանիլ · ՆՆ · Խմա՝ ծնանէր, տանէր, վարկանէր ։ Ըստ այսմ սահ գտանիլ փոխանակ գտանէր ։ Եւ 'ի չէզոքս Երևիլ, Նստիլ, փոխանակ երևէր, նստէր ։

433 · Իսկ մերթ ընդ հակառակն՝ հասարակ բայն կամ կրաւորաձայն չէզոքն ներգործակերպ գտանի · կամեալ, ուսեալ, փոխանակ կամեցաւ, ուսաւ · և թուեալ, իբր թուեալ, փոխանակ թուեցաւ ։

Տողաչափք և այլ ևս ազատօրէն ինչ առնեն ։

434 · Յոգնակի երկրորդ դէմ կատարելոյ ներգործական խոնարհմանց բառ բուն նախնեաց է սովորաբար Առիցէք, սիրեցէք, տեսէք, զենէք, արարէք, և այլն · Յօրէնս իմ ոչ գնացէք ։ Զի դուք զիս սիրեցէք և հաւատացէք՝ եթէ ես յաստուածոյ ելի ։ Զի՞նչ չարիս հասուցէք 'ի վերայ իմ · զի պատմեցէք առն՝ թէ գուցէ ձեր եղբայր ։ Չար գործեցէք զոր արարէքդ ։ Զորմէ ասացէք ածել առ իս ։ Եւ ոչ զանխիլ նորա տեսէք ։ Քանզի զենէք զենուէր անօրէնութեան ։ Զրի առէք, և ձրի տուք ։— Բայց գտանի ուրեք ուրեք, առաւել առ միջինսն և յետինս, և Առիցիք, սիրեցիք, տեսիք, զենիք, արարիք · Մեղայք և արարէք կանայս զդստերս այլազգեաց, և յաւելէք զմեղս · Է Եզ ։ Զայն դուք արշաւանէքդ կատարեցիք · Բ ։ Յոր հաւատացիք · Նխ · Կ-ղ··· ։ Զիմ թագաւորութիւնս յամօթ արարէք · ժամանակն զոր յայդմ ծախեցիք · Ա ։ Արդեւէսալ փակեցիք · ԶԱնկիւղխալքս թշնամանեցիք, զԱսկրատէս սպանիք · ՊԱ ։ Հրամայեցիք առնել մեզ ինչ · առաւել ցուցիք զսէրն՝ որ էր առ մեզ · զի պաշտօնական կենդանութիւն մեր զձեռս ածիք · Որպէս և եղենդ խնկ և տեսիք · Փ ։ Ոչ կարացիք հերձուլ զգլուխ իմ · ՅՄ ։ Եւ առ ՇՈ · 'ի յանդ ածեալ ընդ այլ է+յանդս՝ Լուացիք, մերկացիք, քակեցիք, թաղեցիք, ցանեցիք, քրտնեցիք · լուծիք, եղծիք, հեղիք, առիք, և այլն ։

Յաղագս յոգնակի երկրորդ դէմ կատարելոյ կրաւորական խոնարհմանց

435 · Իսկ յոգնակի երկրորդ դէմ կատարելոյ կրաւորական խոնարհմանց է+ա+ (1) ։ Այս լինի միայն կայ առ նախնիսն այ+ կամ է+այ+ և ար+ա+ կամ էր+ա+ ։ Դարձայք յետս և հեռացեալ արարայ+, էայ+՝ էր+ա+ · Սիրելիք մեր եղերուք ։ Դարձայք յետս և հեռացէք, քանզի արամեցայք դուք ըստ տեառն ։ Յապաշխարութիւն արամեցարուք · քանզի արամեցայք դուք ըստ աստուծոյ ։ Իբրև ոչ եթէ զի նշանս ինչ տեսէք, այլ զի կերայք 'ի հացէ անտի և յագեցարուք ։ Փափկացայք 'ի վերայ երկրի և զբօսայք ։ Ոչ լուարուք ձայնի ։ Զոր ուսայք, և զոր ընկալայք զբանն, Լուարուք զնմանէ և նովաւ ուսայք ։ Ընկալայք զբանն, Զոր ուսայք, ընկալարուք, որով առաքեցէքն ։ Ընդ նմին յարեայք ։ Եթէ յարերուք ընդ Քրիստոսի ։ Ծանեայք զինքն ։ Բայց դուք և ոչ զմի զայն ոչ յիշեցէք, ոչ եդիք խաչ ծանուցէք գայն, զանէր ։ Բայց դուք և ոչ զմի զայն ոչ յիշեցէք · 'ի մտի, ոչ կալայք 'ի սրտի · այլ յետս դարձայք · հրէական ազգին նմանեայք, առէք զնոյն յանձինս ձեր զնոյն օրինակն գործոյ ։

436 · Յանդքն կատարելոյ այ+, էայ+, առ նախնիսն վաղին և երբեմն 'ի հրամայական՝ որպէս ար+ա+, էր+ա+, ըստ նմանութեան բայիցն ար+այ+, էկ+այ+, էր+այ+, կէր+այ+ ։ Ըստ այսմ սահ հրամայաբար Ամբարձայք, բարձրացայք, դարձայք, զգաստացայք, թշնամեցայք, պատերազմեցայք, սփռեցայք, հնազանդեցայք, որոշեցայք, աղաւեցայք, հեծայք կամ հեծեայք, նստայք, կալայք ։— Եւ երբեմն այդ այ+, էայ+ գտանի գրեալ է+ (7) · 'Ի քաղաքն դարձէք, խմացէք, պատրաստեցէք, 'ի դիմի հարէք, տարէք, կալէք, կերէք (2), փոխանակ հրամայականացն գործայք, այսինքն գործէք, գործարուք · խմացայք, պատրաստեցայք, 'ի դիմի հարայք, տարայք, կալայք, կերայք ։

---

(1) Բայքն Գամ, գնեմ, երթամ, ուտեմ, առնեմ, լինիմ միայն եկիք, եդիք, չոգայք, կերայք, արարայք · և ոչ երբեք փոխին 'ի է+, ար+ա+ · և եթէ ուրեք գտցի առանդեալ, վրիպակ է ։

(2) Եղեկ · ԼԹ 17, 18 ։

437 · Ուստի՝ զի ց միավանկ արմատոց պահի 'ի խոնարհման ապառնոյն և ոչ փոխի 'ի ս (303)․ զի ասի Լուացցեն, կեցցուք, զգեցցին, յեցցի․ բայց երբեմն և 'ի նոսա գտանի փոխեալ 'ի ս․ Լուասցեն, զգեսցին, յեսցի: Այս ըստ կարգի է․ իսկ այլուր գրիչք երբեմն ուր ս պիտի՝ զեղչեն, և ուր չպիտի՝ գրեն․ որպէս 'ի կատարեալս, յապառնիս և յերկրորդ հրամայականս․ որ խառնելիք են վասն խառնակութեանն:

438 · Երկրորդ ապառնիքն՝ եզակի առաջին դէմ և յոգնակի առաջին և երկրորդ դէմք, գտանին առ լաւ նախնիսն յամենայն խոնարհմանց՝ ներգործական և կրաւորական․ որպէս, Եղիցիմ, եղիցիմք, եղիջիք, որպէս և Լիցիմ: — Կացցեմ, կացցեմք, լացցեմք, կարդասջիք, կեցջիք․ մոռասցիմ, զգուշասցիմ, զգուշասցիմք, յուսասցիք: — Կարասցեմ, կարասցեմք, ուղղեսցեմք, վայելեսցեմք, կատարեսջիք, խնդրեսջիք, ժառանգեսջիք, մաքրեսջիք, օրհնեսջիք, յիշեսջիք, հաստատեսջիք: — Տեսցեմ, հասցեմ, հանցեմ, ելցեմ, իջցեմ, մեղիցեմ, երկիցեմ, կորիցեմ, մատիցեմ, Թաքիցեմ, Թռիցեմ, մարտիցեմ, փախիցեմ, յանցիցեմ, յանցիցես, յանցիցէ (1)․ գայցէք, մնայցէք: — Կամեսցիմ, գիտեսցիմ, ապաշխարեսցիմք: — Սպանցիմ, զեղծցիմ, ծնցիմ, ուսցիմ, սփածիցիմ, տարցիմ, մեռցիմք, գացիք: — Տացեմ, երթիցեմ, արացեմ, կերիցեմ, յարիցեմ, լուիցեմ, ծանիցեմ, մի երթիցեմք, տացէք, արացէք, մի ինչ արացէք, կերիցէք, և այլն․ ըստ որոց գուշակին և այլքն առ հասարակ ճշգիւ գտակաւ: Արացեմ ըստ բանի կամ ըստ հրամանի քում․ Ճ: Եթէ արացէք ըստ բանիդ ըստ այդմիկ․ Բարւոք արացէք հրաման տալ․ Բարւոք արացէք հանապազորդ գրել․ Ա: Եւ որպէս կազմութիւնն ինքնին յայտ առնէ, ապառնի են սոյդ և 'ի գիրս նախնեացն՝ յորս գտանին ամենեքին գոքա վերոգրեալքդ, և այլք ևս, թէպէտ և չեն սովորականք, մանաւանդ յորս ց արմատոյն փոխեալ կայ 'ի ս․ իսկ յորս չիք այդ ց 'ի ս փոխեալ, առաւել ընտելականք են:

439 · Բայց յամենայն իսկ բայս ապառնիք և ստորադասականք բազում ուրեք վարին 'ի տեղի միմեանց, և 'ի տեղի հրամայականի, և արգելականի մի մակբայիւ․ որպէս, Զի մի մեռանիցիմք և երկիրս աւերիցի․ Զի մի մեռցուք և երկիրս մեր աւերեսցի: Զի գիտասջիք․ Զի գիտիցէք: Զի գիտասջիք և հաւատասջիք ինձ և 'ի միտ առնուցուք: Զի մի մտջիք կամ մտանիցէք 'ի փորձութիւն: Եթէ խօսեցայց․ եթէ խօսիցիմ: Եթէ առցես․ եթէ առնուցուս: Եթէ առնիցէք կամ առնիջիք․ եթէ արասջիք կամ արասցէք: Զինչ առնիցեմք․ զինչ արասցուք: Այրեսցուք կենօքն նորա․ ապրիցիմք կենօք նորա: Դու ես որ գալոցն ես, եթէ այլում ակն կալցուք կամ ակն ունիցիմք․ Այժմ ոչինչ զառաջին ծննդենէն պատմիցեմք, այլ զայսմանէ՝ որ առ 'ի խոնարհս յերկիրս եղև… ընկալեալ զշնորհս հոգւոյն այնպէս պատմեսցուք․ Ո: — Ընթա և խօսեաց ընդ երիտասարդին ընդ այնմիկ և ասասցես: Զամենայն կուռս ձուլածոյս նոցա կործանեսջիք և զամենայն զարձանս նոցա բառնայցէք 'ի միջոյ: Ըստ բազմաց բազմացուցանիջիք, և ըստ սակաւուց սակաւեցուսջիք: Բարեկամաց ձերոց բաշխեցէք և տացէք: Եկայք երթիցուք, օրհնեսցուք ըզտէր․ Երգեսցուք երգ նոր: Առնուցուք․ առնիցէք, ուտիցէք: — Մի առցես, մի առնուցուս: Մի արասցես․ մի առնիցես: Մի դարձուցես զերեսս քո և մի դարձուցանիցես զախտ քո: Մի համարեսջիք․ մի համարիցիք կամ համարիջիք․ մի երթայցես, մի երթայցէք, մի ուտիցէք, մի գնասցեն:

440 · Հասարակ բայք 'ի ներգործական մտաւ, և կրաւորաձայն չէզոքքն, յապառնին և 'ի ստորադասականին՝ փոխանակ կրաւորական վերջից առնուն երբեմն զներգործականն․ որպէս, Ուրասցես, ասասցես, գոհասցես, գթասցես, սպառնասցես․ ուրասցէ, խնդասցէ, գոհասցէ, գթասցէ, ընթա-

(1) 'Ի Յանցանեմ բայէն է ըստ 366․ և չիք բայ Յանցեմ:

ցէ · գոչասցեն , ընթասցեն ։ Հայեսցես , երևեսցես , բնակեսցես , փախա-
նակ բնակեսցիս , այս ինքն բնակել եղիցիս · մի ժառեսցես կամ մի ժառիցես ·
փոխանակ ժառեսցիս կամ ժառիցիս , այս ինքն յանգանիցիս · Հայեսցէ , բարբա-
ռեսցէ , ծիծաղեսցէ , կառեսցէ , բնակեսցէ , այս է՝ բնակեսցի , բնակել եղի-
ցի · կամեսցեն , բաղձեսցեն · կամիցեմ , չաւիցէ , ձեռիցեմք · կանգնիցէք , այս
ինքն կանգնիցիք · խօսիցեն ։ Ծնցես , տարցես , ընթերցցես , կալցես · ծնցէ ,
տարցէ , կալցէ , կալցեն · առնիցեմ , առնիցես , նստիցես , Համդչիցէ , առնի-
ցեն , բուսանիցեն , մեռանիցեն , փախիցեն , և այլն ։ Այսպէս է առելն Եղի-
ցես , լիցես , փոխանակ եղիցիս , լիցիս ։

441 · Երկրորդ Հրամայականքն 'ի ջէր և ջջէր , որպէս ասացաք 'ի 311 ,
զյոգնական իւրեանց առնուն 'ի յոգնակի երկրորդ դիմաց ապառնոյն և ստո-
րադասականին , զոր աւելորդ է կրկին դնել ընդ Հրամայականին ։ Զի եթէ
ըստ այդպիսի նշանակութեան ապառնի Հրամայականս զդոսա առել և դնել
արժան էր , պարտ էր և զբոլոր իսկ ստորադասականն դնել , որպէս զապա-
ռնին , այլ և զեզակի առաջին դէմ ապառնոյն · զի և այն նոյնն մտօք կայ յա-
ռելն , Եղէց յուսացեալ 'ի նա · Օրհնեսցուք զտէր յամենայն ժամ · Երգեսցուք
սիրելւոյ այգւոյ իմոյ · Սիրեսցուք զմեզ տէր · Մի ամաչեսցուք յաւիտեան ։

442 · Իսկ թէ յանգն ջջէք ստորադասական իցէ , յայտնի է յանհամար տե-
ղեաց գրոց · որպէս , Զի ուրախ լինիցիք կամ լինիջիք · զի արժանի լինիցիք կամ
լինիջիք · զի կարող լինիցիք կամ լինիջիք · 'ի մէջ ձեր մեռանիցիք կամ մեռանի-
ջիք · այլ երկնչիցիք կամ երկնչիջիք · կորնչիցիք կամ կորնչիջիք յերկինս · զի ըն-
դունիցիք կամ ընդունիջիք · զի առնիցէք կամ առնիջիք · զի մի անկանիցիք կամ
անկանիջիք · զի մի մեռանիցիք կամ մեռանիջիք · մի Համարիցիք կամ Համարի-
ջիք · եթէ առնիցէք , եթէ առնիջիք · յայնժամ սկսանիցիք , յայնժամ սկսա-
նիջիք ։ Եթէ ոչ առաւելուցու արդարութիւն ձեր , ոչ մտանիցէք յարքայու-
թիւն · Հարցանիցէք թէ ո՞ է · Ո։ Եթէ ոչ առաւել լինիցի արդարութիւնն
ձեր , ոչ մտանիջիք յարքայութիւն · Հարցանիջիք թէ ո՞ է · Ո ։ Կամին զի
գուք թլփատիջիք ։ Զոր միանգամ կամիջիք ։ Յոր տուն մտանիցէք , 'ի նմին
տուն ազանիջիք , ուտիջիք և ըմպիջիք 'ի նոցանէ · մի փոխիցէք տանէ 'ի տուն ։
Եթէ ոչ դարձջիք և լինիջիք իբրև զմանկունս , ոչ մտանիցէք յարքայութիւն
երկնից ։ — Իսկ առէպ 'ի հին մատենսն ուր մի օրինակ ունի ջէք , միւսն դնէ
ջէք · կամ ուր սա ջէք՝ նա ջէք ։

443 · Իսկ ոչ եթէ ջէր և ջէք ներգործական միայն իցեն , և ջջէր և ջջէք
կրաւորական միայն · այլ և ներգործական և կրաւորական և չէզոք երկոքին
ապառնոյ ձևէ է , միւսն սա-
յանգքն ըստ խոնարհմանն · բայց միայն զի մին ապառնոյ ձև է , միւսն սա-
բադատականի ։ Իսկ այս ևս յայտ է 'ի բազում տեղեաց գրոց · որպէս , Ար-
գարութեամբ չինեսջիր · այս է՝ չինել լիջիր ։ Աւեմ ցնորուածեմ՝ թէ
բնակեսջիր , և ցքաղաքս Հրէաստանի՝ թէ չինեսջիք մերսասին · ցանդուսդա՝
թէ աւերեսջիր , ցնորուածեմ՝ թէ չինեսջիր ։ Շինեսցիս զմեզ և չինեսջիր ։
կոչեսջիր քաղաք տեառն ։ Յայնժամ կանգնեսջիր · այս ինքն կանգնեսցիս ։
Գերեսջիր 'ի տեղւոջէ քումմէ ։ Միասջիր միայն և յերկիր կործանեսջիր ։
Մերժեսջիր յայնմանէ · խորշեսջիր 'ի նոցանէ · այս ինքն մերժեաց , խոր-
չեաց ։ Երթիջիր բազմեսջիր կամ բազմիջիր ։ Զոր վաճառեսցայք և ոչ արծա-
թով փրկեսջիք · այս է՝ փրկել լիջիք ։ Քահանայք տեառն կոչեսջիք , պաշ-
տօնեայք աստուծոյ մերոյ անուանեսջիք ։ Յնորուածեմ մխիթարեսջիք ։ Ես
գուք սրբեսջիք սրբիցիք · ոչ սրբեսջիք ։ Տնկեսջիք տանկս և օրհնեսջիք · այս
է՝ օրհնել լիջիք ։ Սրով և սովով և մահուամբ սատակեսջիք ։ 'Ի պարտու-
թիւն մատնեսջիք ։ Ընկալարուք զխրատ , և ոչ սատակեսջիք ։ Մի խառնա-
կեսջիք ընդ նմա · մի խառնեսջիք կամ խառնիջիք ։ Մի լսելիք միայն Համարե-
ջիք յանձինս ։ Կամին զի գուք թլփատեսջիք կամ թլփատիջիք ։ Կերիջիք
և յագեսջիք ։ Դուք տրտմեսջիք · ցրուեսջիք · ոչ զի տրտմեսջիք · ցնծա-
ցեալ բերկրեսջիք · և գուք ընդ նմա յայտնեսջիք փառօք ։ Մի ինչ վհատե-
ջիք 'ի նոցանէ ։ Կործանեսջիք և այլ մի Հաստատեսջիք ։ — Հաւատայջիր

այնպիսումն զիս ինչ արքունի · այս ինքն հաւատա ։ Համարիջիր զանձն ։ 'Ի ներքս հոյեցեալ տեսանիջիր ։ Արագ արագ կապուեսջիր և փաղփաղակի ասար հարկանիջիր ։ Զմերկս զգեցուցանիջիր · զայս ուսուցանիջիր ։ Բազմացուցանիջիր զհանդարտութիւնս ։ Մտանիջիր 'ի պատերազմ ։ Ապա եկեալ մատուսջիր զպատարագն քո · Ա · Ապա եկեալ մատուցանիջիր զպատարագն քո · Ո ։ Զոր ինչ բարի գործեսջիք կամ գործիջիք ։ Վանիջիք զնոսա · սերմանիջիք զսերմանիս · մատակարարիջիք զառաքինութիւն · մի դիւրին ինչ ջան համարիջիք · փրկութիւն համարիջիք · զայն խորհիջիք , զնոյն խորհիջիք · տեսանիջիք զիս արծաթեղէնս · զայն բեկանիջիք · զանասունսն սպանանիջիք · զատանիջիք զպտուղ արբութեանն , մատուցանիջիք , հանիջիք ։ Զբորոտս սրբիջիք և զդևս հանիջիք · Ո · որ յԱ · է՝ սրբեցէք , հանէք ։ Զամենս ապրեցուցանիջիք · սնուցանիջիք զնոսա · զնոյն առնիջիք · զնոյն սէր յանձին ունիջիք · զի ընդունիջիք զպսակն ։

444 · Նոյն երկրորդ հրամայականք վարին անխտիր իբրև զմիւս հրամայականսն , որպէս զապառնոյն և զստորադասականէն իսկ ասացաք · և չէն միայն յապառնի ժամանակ հրամայականք (1) · որպէս , փութացիր զանձն քո ընծայիր կացուցանել · փութասջիր գալ ։ 'Ի մանկամարդաց այրեացն հրաժարեա կամ հրաժարեաց · Յառաջելոց պառաւանց հրաժարեսջիր ։ Հարց զհարսն քո · Հարցջիր զհարսն քո ։ Ընկալ զդա · Զդա ընկալջիր ։ Բարձէք զչարն · Բարձջիք զչարն ։ Ցնծացէք և ուրախ լերուք · Ուրախ լիջիք և ցնծասջիք ։ Երկերուք յայնմանէ · Երկնչիջիք յայնմանէ ։ 'Ի թզենւոյ անտի ուսարուք կամ ուսջիք զառակն ։ Ողջոյն տուք կամ տասջիք ։ Զայս արարէք կամ արասջիք ։ Սուրբ արարէք կամ առնիջիք ։ Որում խնդրէ 'ի քէն՝ տուր · Եթէ չար գործիցես , երկիր · Զոր լուէք կամ լուիցէք յունկանէ , քարոզեցէք 'ի վերայ տանեաց ։ Իբրև երթայցէք , քարոզեցէք և ասացէք · Ձրի առէք , և ձրի տուք · Ա · Որ ինչ խնդրէ ոք 'ի քէն՝ տասջիր · Եթէ զչար ինչ գործիցես , երկիջիր · Զինչ լուէք յունկանէ , քարոզեսջիք 'ի վերայ տանեաց · Երթեալ քարոզեսջիք և ասասջիք · Ձրի առէք , և ձրի տասջիք · Ո ։ Ել 'ի Լիբանան և գուժեա , և 'ի Բասան տասջիր զձայն քո , աղաղակ բարձ ։ Հարց և ասասջիր ։ Փախիր յԵգիպտոս և անդ լինիջիր ։ Դու լիջիր նորա աշակերտ · այս է՝ լեր ։ Թող զպատարագն քո և երթ նախ հաշտեաց , և ապա եկեալ մատուսջիր կամ մատուցանիջիր զպատարագն քո · այս է՝ մատո ։ Երթ 'ի խաղաղութիւն և եղիջիր ողջ ։ Յայդ խորհեաց և 'ի դոյն կանխեսջիր ։ Յորժամ առնիցես ընդունելութիւն , կոչեա զաղքատս · Յորժամ կոչիցես , երթիջիր բազմիջիր 'ի յետին տեղւոջ ։ Եթէ մեղիցէ քեզ եղբայր քո , երթ յանդիմանեա զնա · եթէ ոչ լուիցէ քեզ , առ ընդ քեզ միւս ևս կամ երկուս · եթէ և նոցա ոչ լուիցէ , ասասջիր յեկեղեցւոջ ։

445 · Թէպէտ ջիր և ջիր են եզականք ապառնի և ստորադասական յոգնականացն ջիք և ջիք , սակայն ոչ վարին ըստ ամենայն նշանակութեան ապառնոյ և ստորադասականի · զի ոչ վարին ընդ պայմանաւ մակբայից և շաղկապաց յորժամ , ջիրն , ջիք , նի · որպէս նի , առ 'ի նշանակել ըսանանէ , ընէանէ , որ ըսանա , որ ընէնա · և զմին իրի անմարթ էր և անտեղի յապառնին և 'ի ստորադասականն կարգել զեզական ձևոց · այլ հարկ եղև աստէն ծանուցանել զպէսն ։

446 · Արդ բաց յասացեալ եղանակէդ , յայլ ամենայն դէմս վարին ամե_

---

(1) Տարակուսելի իսկ է , թէ լինիցի տիրապէս զանազանութիւն ներկայ և ապառնի հրամայականի · զի որ հրամայէ ինչ , հարկ է թէ չիցէ եղեալ , և յաւէտ կամ նուազ յապայն լինելոց իցէ · և սովորութիւնն ինքնին անխտիր է , որպէս տեսանի յօրինակդ · Դմին իրի իսկ և ամենայն ապառնիք՝ հրամայականք ևս են ։

նին իբրև երկրորդ եզակի դէմ ապառնոյ և ստորադասականի, նշանակեալ ոչ միայն յաճախ ԸԼԼԱ, ԸՆԷ, այլ և երբեմն՝ ՊԷՏ ԸԼԼԱ, ՊԷՏ ԸՆԷ, իբրև ԼՌ ապառնի գերբայ : Վասն որոյ սակաւ ուրեք և ըստ Ա մանկական սաստիկ կամ արգելական․ որպէս, Անիծեալ լիջիր․ 'ի վերայ լանջաց և որովայնի քո գը-նասցես և հող կերիցես : Տրտմութեամբ ծնցես որդիս․ Ծննդ․ Ցաւովք և տրտմութեամբ որդիս ծնջիր․ Կ : Զի հող էիր, և 'ի հող դարձցիս կամ դարձ-ջիր․ Ծննդ․ Կ : Արձակեցից զձեզ, և 'ի սմին տարւոջ մեռանիջիր դու : Զլեզու քո կապեցից 'ի քիմս քո և եղիջիր դու համր : Երթիջիր գերի 'ի Բաբելոն, երթիցես և անդ մեռանիցիս : Շինեցից զքեզ և շինեսջիր․ Գե-րեսջիր 'ի տեղւոջն քումմէ․ Նստջիր միայն և յերկիր կործանեսջիր․ և մեր-ժեսջիր 'ի պետութենէ քումմէ․ և լքջիր և նկուն լիջիր : Յայնժամ կանգ-նեսջիր և կոչեսջիր խրամակարկատ ցանկոց․ Հան նախ զգերանդ յականէ քումմէ, և ապա հայեսցես կամ հայեսջիր հանել զշիւղ յականէ եղբօր քո․ Մատթ․ Ղուկ : 'Ի կայր բողբջեցէր, առ կայր երթիջիր․ այս ինքն են՝ անե-ծեալ լիցին, 'ի սմին տարւոջ մեռանիցին, եղիցին համր, երթիցեն գերի, շի-նեսցին, գերեսցին, մնասցեն, կործանեսցին, և այլն : — Եւ ահա յղասջիր և ծնասջիր որդի : Եւ դու մանուկ, մարգարէ բարձրելոյ կոչեսջիր, զի երթիցես առաջի երեսաց տեառն : Այժմ ոչ գիտես, բայց ապա գիտասջիր․ Ա․ այս ինքն՝ ահա յղասցիս, յղանալոց ես․ կոչեսցիս, կոչելոց ես․ ապա գիտասցես, գիտելոց ես․ բառ որում և առ Ոչ կարես այժմ գալ, բայց ապա ԷԿԷՍԷ : Տեսջիր յորժամ յայտնեսցի․ ապա գիտասցես զելս կատարածի գործոյ․ Ե․ այս է՝ տեսցես, տեսանելոց ես յորժամ յայտնեսցի : — Կերիցես և մի յա-գեսջիր․ Մի կեցջիր, զի սուտ խօսեցար․ Ա․ այս է՝ մի յագեսցիս, մի կեց-ցես, որպէս տաի յաճախագոյն սովորութեամբ :

447․ Զհրամայականս յանգեալս 'ի – տաղաչափք գրեն երբեմն յետ վանկ առ այս ես յանգելոց․ Հաւատայ, Ճշմարտեցոյ : — Երկրորդ լծորդու-թեան հրամայականի յանգն Է- գտանի ուրեք գրեալ է իբրև 'ի ռամկականն : Առ բուն հնոյն երևի միայն 'ի ռամկայն ԳՐԷ ԲԷ, ԳՐԷԲԷ, որ և ԳՐԷ- ԲԷ կամ լով ԳՐԷ․ որպէս, Դիւրապատանեալ կասեալ գտանի, գրէ զաղականութեանն յաջորդեալ վիճակ․ Պ․ 212․ խմս գրեթէ : Նաև, գրէ՝ թէ, համարեա թէ, գիր թէ, ԻԷՂԷ ԻՐ․ Եւ այն գրէ՝ թէ վասն երկնեղէն հալածանացն․ բայց և ոչ 'ի քահանայութեանն․ Խ : Գրէ՝ թէ 'ի թշնամեացն փախիցես, յաստուծոյ բար-կութենէն մեր փախիցես․ Գէ : Գրէ խակ թէ տայ քեզ այնչափ ժամա-նակս․ Ճ : Խակ առ յետին լի ես Պսակէ, բուժէ, դարմանէ, յանդիմանէ, յուղարկէ, ձաղէ, յիշէ, խօսէ, մշակէ, տուգէ, խմաստասիրէ : Գրէ գիր և տուր կաղկ թագաւորին․ Լ : — Մարթ է կարծել զայս բառ ուսանելոյն 'ի 7, բայց կայ և Ըռէ թէ պատարագելոց ես․ Ո․ հառ․ Գ 330․ փոխանակ տամ :

448․ Սահմանական ներկայն վարի երբեմն իբրև ստորադասական կամ ապառնի․ որպէս, Եկ առաքեմ զքեզ առ Յեսսէ : Եկ յայտնեմ քեզ : Եկ երթամք շրջիմք 'ի դաշտ : Առէք առնեմք զնա մեզ բարեկամ : Արք յաղթս կամք կամ որք կամք յաղթս : Թող գրեմ և ցուցանեմ մեծ թագաւորին, զի 'ի բաց թողացուցանէ զայսպիսի իրաց տաւնջարկութիւն : Թող անիծանէ : Ած զօրսն զայնս, և պատերազմ տամք ընդ Աղեքսանդրի : Աղաչեմ՝ հրամայես բանալ զգիւանդ : Յորժամ կատարեմ զոա, ապա լիցի առ ձեզ : Այլատացութիւն առ՝ յորժամ զայլ ինչ առնիցէ և զայլ ինչ նշանակէ : Զաղգատաղջմ իմ խնդրես, թէ վարձուոր՝ որ երթայ ընդ որդւոյդ քում : Ընտրեցան զինուորս խորհրդոց և իշխանեն, որ խնձ խորհրդականութիւն առ-հանել զաւրէնս նոցա : Մի ծառայ չգտանի իմ՝ որ խնձ երկիւղիւ սպասաւո-րէ, և ոչ երկուց կամ երից պատանեաց խնդրեմ՝ որ խնձ երկիւղիւ սպասաւո-րեն : Այսպէս թէ ոչն անհամի, ինչ յաղեցի․ ոչ խմք ողջեցէ այնուհետև․ խմս թէ անհամիցի, ոչ խմք ողջէ (452) : Թէ միայն մերձենամ 'ի հանդերձ նորա, փրկիմ․ խմս մերձեցայց, փրկեցայց : Ո՞ւր է ձեզ եթէ ես երթամ․

զի եթէ ես ոչ երթայց, մխիթարիչն ոչ եկեսցէ առ ձեզ. ապա եթէ երթամ՝ առաքեցից զնա առ ձեզ։ Եթէ զինչ արհամարհեմք և հոգւոյն առաքինութեան զգուշանայցեմք։ Եթէ յերկնաւորէն թիկունս դարձուցանեմք. Դու ես որ գալոց ես, եթէ այլում ակն ունիմք. Ո. որ յՈ. է՝ դարձուցանիցեմք. ակն կալցուք։ Կամիմ՝ զի կացցէ դա մինչև ես գամ. Մինչև գամ ես։ Կամիս զի ծածկես։ Զի որ ընթեռնուցուն, համարձակ ընթեռնու. փոխանակ որ ընթեռնուն՝ համարձակ ընթեռնուցու։ Կանխեաց և զպատանալին, զի զարհուրեցուցանէ զնոսա։ Հնարին՝ զի զրկեն և ծառայեցուցեն։ Զի յաստուծոյ պաշտօնն յորդորեսցին, և այնպէս անուն զաշխատութեան փոխարէնս։ Կամիմք, ասեն, որ լուսաւորես զաչս, և փակես և դարձուցանես և համբառնաս զմեզ, և տաս մեզ զարքայութիւնն։ Զի ոյք դրթեալ վասն իմ՝ կանգնին, Եւ որ կանգնեալքն են՝ գոհասցին. Շ.Ո։ Գուցէ աւերէ։ Գէթ օրինակին հաւատան։ Զի մի կացուցանեմ կամ կացուցանէ. զի մի ինչ գայթագղեցուցանեմք զնոսա. զի մի հեղլենացիքս Պաւղոսից ծառայեմք. զի մի խափան լինի. զի մի լինիք. զի մի դատիք. զի մի անհնար լինիցի. զի մի փախչին։ Զի մի անձին-ասա զղջանալ. Զի մի մեղաց շարժեալ ալին հեղձուցանէ զնա 'ի Նըլին. Զի մի ազգաս մեծըն կարծի Նա կամ առաւելն ափսոսի. Զի մի ոռնկեն զինքեանցն արտա 'ի ոըլոխ քում որպէս արմատ. Շ.Ո։ Հարկ է՝ թէ մեռեղէն է և կենդանի. հարկ է՝ եթէ բազումք են այսպիսիք. հարկ է՝ թէ ասեն կամ գնեն. հարկ է՝ թէ ապականին. հարկ է՝ զի ընկղմին. չէ իսկ ինչ 'ի դէպ՝ թէ գործակից լինի. իմա մեռեղէն իցէ, բազումք իցեն, թէ ասիցեն, թէ գնիցեն, թէ ապականեսցին, և այլն։ Չիշխեն եթէ չասեն. Ոչ իշխեմ, բայց եթէ 'ի ձէնջ հրաման առնում. Չէ հնար՝ եթէ ոչ կատարին կամք խնդրոյ նորա. իմա եթէ կամ զի չասիցեն, բայց եթէ առնուցում, եթէ ոչ կատարիցին կամ կատարեսցին։

449. Նմանապէս սահմանական ներկայն իբրև ապառնի կամ ստորադասական վարի երբեմն հրամայական կամ արգելական. Բարկանայք և մի մեղանչէք. իմա բարկասջիք, բարկանայցէք, բարկայիք կամ բարկացայք (436)։ Իմանաս և ապա պատուհասես. այս է՝ իմասցիս, և ապա պատուհասեսցես։ Մի լինիս զրկեալ 'ի բարի օրէ. Մինչև քննեալ իցէ, մի մեղադրես. Ա։ Մի հաւատաս. մի լաս. մի զարմանաս. մի ոք ջանայ։ Մի սպանանես. մի երդնուս. մի տրտմեցուցանես. մի առնես անօրէնս. մի կամիս. մի դատիս. մի ձևափս. մի անցանէ ըստ քեզ. մի զփրկութիւնն աստուծոյ վաճառեմք ծուլութեամբ. մի զայրացուցանեն։ Մի ինչ խրատուցանեն, այլ մեղմագոյնս ողոքելով ածիցեն զնոսա 'ի խրատ։

450. Սահմանական անկատարն վարի 'ի տեղի ստորադասական անկատարի. և առ այդ նպաստ լինի ուրեք ԹԷ, և այլ ուրեք ԹՈՂ, որ և յաշխարհիկ խօսս յաճախ լսի. որպէս, Երանի թէ էի կամ էր կամ լինէր։ Երանի թէ կամ ոչ թէ յաջողեալ էին։ Երանի թէ մի լինէր 'ի ձէնջ այդ մխիթարութիւն։ Որպէս զի արժանի լինէին. զի մի լինէր. զի կամ որպէս զի գտանէր. զի արժանաւորէաք. Արժան էր՝ թէ վաղուց ԷԻՐ դու փախչանեալ. արժան էր՝ զի բանիցն արգլինքն ԼԻՆԷԻՆ։ Հարկ էր՝ թէ ՀԱՐԷՐ. հարկ էր՝ եթէ չարեաց ևեթ խրատ ՏԱՅՐ։ Կամէր թէ ՉԷՐ յանցուցեալ։ Կամէին թէ հրձիգ կամ հրոյ ճարակ ԼԻՆԷԻՆ։ Չգիտէր՝ թէ յո ԹԱՓԷՐ զթոյնս դառնութեանն։ Եւ մարդ չէր՝ որ ԳՈՐԾԷՐ զերկիր։ Լաւ էր՝ եթէ մեռեալ ԷԱՔ յերկրին եգիպտացւոց, կամ թէ ասէն յանապատի աստ ՄԵՌԱՆԷԱՔ։ Ո՞ ԱՐԲՈՒՑԱՆԷՐ ինձ ջուր. ո՞ ՏԱՅՐ զգլուխս իմ ջուր, և ԼԱՅԻ. ո՞ ՏԱՅՐ ինձ յանապատի դոյզն օթևանս, և ԹՈՂՈՒ զժողովուրդ իմ և ԳՆԱՅԻ 'ի դոցանէ։ ՏԱ՛ՅՐ ոք ցիս ասացեալ եթէ վասն էր եղև ինձ այսպէս։ Եթէ ԷԱՔ, ոչ հաղորդէաք։ Լաւ էր նմա, թէ չէր ծնեալ։ Իմ եթէ չէր եկեալ և խօսեցեալ ընդ նոսա, մեղ ինչ ոչ գոյր նոցա։ Եթէ ապարանծս չէր արարեալ՝ ոյք 'ի բարեբարութեանն վայելէին։ Նա և ոչ մատենագրութիւնք Դիոգորի հասեալ էին առ մեզ, զի 'ի նմա պահելով զանն՝ անմռայ ԱՌԱՆԷԱՔ ընդ բնաւն։ Զո՞ր հնարս չհնարէին, զի ամենայն եւք

սուրբք գանէին ։ Կամիս եթէ գեղեցիկ բանայր և ծածկէր, և ոչ զի զայս խօ-
րեանց ընչիցն տեառն փանէին ։ Ոչ յայն սակս յայտնեցաւ՝ զի նոքա գաւրէին
և ծայթագղէին, այլ յայն սակս՝ զի կանգնէին և հաստատէին ։ Փոխանակ զի աւէին,
եթէ տէր կամեսցի՝ կեցցուք և արասցուք զայս ինչ կամ զայն ։ Ա․ Խնս փո-
խանակ զի ասելոց էիք, պարտէիք ասել ։ — Եւ ոչ աշխարհս բաւական էր
ամենեւ գիրսն՝ որ թէ գրեալ էին ։ Ա ։ Զայլ ոք ստախօսն ձեր յիմ վերայ
չէր կարացեալ, որ թէ լինէ 'ի հարկէ տայր բերել այսր զայդչափ բազմու-
թիւն ոսկւոյ ։ Ոչ էր բան՝ զոր թէ չէր լուեալ 'Նիկոլայ ։ Փ ։ — Զի բաղ ինքն
նախ երթայր և առնոյր զթագաւորութիւն ։ Զի բաղ անդէն եւ ընդ եւ
լինէր նմա որդի ։ Կ ։ Եթէ այս 'ի մահ էր քո, բաղ փրկեալ էր զնասա դոյն
փրկութեամբ ։ Այլ բաղ կերեւեալ էր ձեր զնա 'ի տեղւոջ մի սուրբ ։ Թաղ քըն-
նեալ էր նա և վասն պատգամին Եսայեայ ։ Եփ ։ Խնս բաղ ծրնէէր, բաղ աատէիւ,
բաղ աննէր ։

451 ․ Ստորոգասական եղանակին յատուկ է վարիլ 'ի բանս՝ յորս պայման
խմն երևի երկբայութեան, հնարաւորութեան, ըղձից ․ որպէս, Իբրև ոչխարք
իմն երևի երկբայութեան, Բժշկեսջիք որ 'ի նմա հիւանդք իցեն ․ Ճրագ լոյս տայ
որոց ոչ իցէ հովիւ ․ Բժշկեսջիք որ 'ի նմա հիւանդք իցեն ․ Քանի վարձկանք հաց-
ամենեցուն որ 'ի տանն իցեն ․ Քանի վարձկանք իցեն 'ի տան հօր իմոյ հացա-
լիցք, և ես աստ սովամահ կորնչիմ ․ Երկինք և երկիր և որ 'ի նոսա արարածք
իցեն ։ Որ պարծիցին՝ 'ի տէր պարծեսցի ։ Ոչ նեղիք 'ի մէնջ, բայց եթէ 'ի
գութս ձեր նեղիցիք ։ Զի հասից զպատճառս այնոցիկ՝ որ զպատճառսն կա-
միցին ։ Կամ զոր խորհիմն՝ ըստ մարմնոյ ինչ խորհիցիմ ։ Եւ զի ընդ ջուրս
հուր խառն է, 'ի քարանցն հանելոյ 'ի ջրոյ՝ զոր ընդ միմեանս շփիցեն և հա-
նիցեն հուր՝ յայտ յանդիման ցուցանի ։ Զոր միոյ մարդարէի թողեալ իցէ,
միւսոյն ընու հոգին սուրբ ։ Անգիտութիւն առէ ամենեւին մուտանելն զա-
տուած, և կամ զօրինացն ասիցէ անգիտութիւն ։ Եւ կամ դարձեալ զայն
կամիցի յայս առնել, և այլն ։ Զինչ է ձայնս և շարժումնս այս ․ ասեն ցնա,
շարժումն եղեգանց իցէ, հայր ։ Ըստ այսմ ասի Կամիմ թէ գիտիցէք հ—ն զի
գիտիցէք ․ և ոչ թէ ծէրէ․ ․ և այլ է ասել Տալ խնդրողին՝ թէպէտ և չիցէ
արժանի, և այլ՝ թէպէտ և չէ արժանի (1) ։ Ըստ այսմ 'ի հարցականս վարի
յաճախ ․ Զգիտիցես զի և այլն ․ այս է՝ մի թէ չգիտես հ—ն չգիտես արդեօք ։
Գոն իցես ։ Կենդանի իցէ, և այլն ։

452 ․ Բայց սակայն ստորոգասականն ինքնին 'ի սովորութենէ անորիշ առ-
մի եւեթ եղանակ և ժամանակ, վարի իբրև սահմանականին ներկայ, երբեմն և
իբրև անկատար և կատարեալ ․ նոյնպէս սակաւ ուրեք և ապառնին ․ որպէս,
Ճշմարիտ գիտեմ թէ այդ այդպէս իցէ ․ խմս այդպէս է ։ Գուցէ արդեօք և
իշխանքն գիտացին, թէ սա իցէ Քրիստոսն ։ Աստուած միայն կարող իցէ
առնել յոչինչէ ինչ ։ Եւ բաւական այն քաջութիւն իցէ, վասն որոյ առեալ
իցէ և պարգևս մեծամեծս ։ Եւ զի առ ձեզ (հրեշտակդ) որ չիցէքդ յերկրի

(1) Կարծեցաւ ումեմն, թէ 'ի մեզ չգուցէ ինա ստորոգասական պայմա-
նաւոր եղանակ բայի ․ զոր և չգիտեմ որով քերական օրինօք խափանեալ 'ի տե-
ղւոջն բաղադրեալ աաանի կոչէ ․ և համարի թէ մակբայիւք և շաղկապք
միայն զգենուցու զստորոգասականի զօրութիւն ․ որպէս թէ մակբայք և շաղ-
կապքն առ սա կարգեալ իցեն, և ոչ սա առ նոսա, և որպէս թէ առանց
նոցա երբեք չվարիցի ։ Սակայն ահա վարի, որպէս տեսաւ յօրինակդ և յայլ
անթիւ տեղիս ։ Բայց և ապառնին, երբեմն և սահմանականն առ վարին յայդ
եղանակ ։ Եւ զինչ այսոք ․ ահա և ստորոգասականդ վարի երբեմն իբրև սահ-
մանական, որպէս այժմ խսկ տեսցի ․ այսպ ասելի իցէ, թէ և ոչ սահմանա-
կան եղանակ գուցէ 'ի մեզ ։ 'Ի գիտութիւնս ուղղութիւն կամ լաւութիւն
խնդրելի է 'ի վերայ այլոց, և ոչ տարապարտ նորաձևութիւն և հերձուած
'ի նիւթ ընդունայնապարծ շատախօսութեան ։

և ոչ մարդիկ էիք ։ Զի ծանիցեն ամենեքեան, թէ և նոքա պատրաստք լիցեն ամենեցունց պարտեացն ։ Շատ են այն են՝ որ և ննջեցելոցն իսկ լիցեն ։ Ոչ եթէ քաղաքք էին 'ի հանդերձեալսն՝ յորոց վերայ իշխանս կացուցանէ զնոսա, այլ և այլն ։ Այցելու եղև Հրեից՝ որպէս հայր որդւոց լինիցի ։ Որդւոյ մարդոյ ոչ գոյցէ տեղի՝ ուր դիցէ զգլուխ իւր . Ս. որ յՂ. է՝ ոչ գոյ ։ Նա երանի այնոցիկ է, որ լսեն զբանն աստուծոյ և պահիցեն ։ Յորժամ լուիցեն, խնդութեամբ ընդունին զբանն, և արմատս ոչ ունիցին ։ Եթէ հարցից ինչ ըզձեզ, չտայք ինձ պատասխանի կամ արձակիցէք . իմա տանեն, ոչ ունին, կամ արձակէք ։ Գիտիցես արդեօք զոր ընթեռնուցուս, իմա զոր ընթեռնուս ։ Որ լայցենն, որպէս թէ ոչ լայցեն . և որ խնդանն, որպէս թէ ոչ խնդայցեն . և որ գնենն, որպէս թէ չունիցին . իմա որ լան ։ Գովեմ զձեզ, զի զամենայն ինչ զիմ յիշէք, և որպէս աւանդեցի ձեզ՝ զաւանդութիւնսն ունիցիք ։ Զի գիտասջիք՝ եթէ կեանս յաւիտենականս ունիցիք ։ Սոքա են նըշաւակեալք, ընչաւորք՝ որ զոգին ոչ ունիցին ։ Զօդ՝ որ մերթ գոչիցէ փառաղացեալ՝ հրամանաւ, և մերթ սարսէ 'ի գոչելոյն՝ սաստիւ ։ Այնու զի լաւ չարեաց գործոյն վրէժս պահանջիցէ, յայտ է եթէ ոչ ախորժէ զչարիսն ։ Դարձելի են, զի թողեալ զպատճառն՝ պատճառաւորացն պաշտօն մատուցանիցեն ։ Թուի թէ միջինն յարևելից յարեմուտս կոյս ընթանայցէ . որ ոչ յարևելից յարեմուտս կոյս գնայցէ, այլ և այլն . իմա գնայ ։ Զերևելի որուրածս 'ի փառաւորութիւն պարտեացն կոչէ՝ յորժամ ասիցէ Օրհնեցէք զնա և այլն ։ Զի՞նչ աւարեալ կամի ուսուցանել մեզ՝ յորժամ ասիցէ և այլն ։ Յորժամ ասիցէ՝ եթէ իշխեա, 'ի նոսա իմն հայեցեալ ասէ ։ Վասն այնորիկ զնոսա միայն անուանէ ընդ իւր . փոխանակ անուանէ ։ Աստուծոյ զի՞նչ պատասխանի տայցես, որ զխառն գիտիցէ՝ թէ վասն էր այնպէս հնարիցիս . իմա գիտէ ։ Եւ վշտաց՝ և ոչ յերաշխ կարեմք տանել, մանաւանդ եթէ չկամիցիմք . իմա չկամիմք ։ Զայս ոչ եթէ զամենեցունց ինչ ասեմ, և ոչ յախուռն ընդ ծերութեան ինչ գուայցեմք ։ Իսկ նոքա տակաւին սկսեն անուշաղ առանց հացի, և միայն օրհնութեանցն ուշ ունիցին ։ Եթէ սիրէք զայնոսիկ՝ որք սիրիցեն զձեզ, զի՞նչ վարձք են . ո՞չ ապաքէն և մաքսաւորք զնոյն առնիցեն . Ս. որ յՂ. է՝ եթէ սիրիցէք, որ սիրեն, զի՞նչ վարձք իցեն, զնոյն առնեն ։ — Խրատ զայս լուաւ, զի՞նչ գործիցէ կինն . լուիցէ՞ ինչ և կասիցի՞ 'ի յօժարութենէն . ոչ, այլ ևս քան զես ժտէր . իմա զի՞նչ գործէ, լուէ՞, կասի՞, կամ զի՞նչ գործէր . լուէ՞ր, կասէ՞ր, կամ զի՞նչ գործեաց, լուեա՞ց, կասեցա՞ւ ։ Յայնչափ վստահութիւնս ետուն զանձինս . մինչ զի և որ կարի խիստ մաղեղենք էին՝ 'ի վերայ մերկ անդամոցն զգենուցուն . փոխանակ զգենուին կամ զգեցան ։ Եթէ դո՞ւ իցես այրն՝ որ խօսիցիս ընդ կնոջն . փոխանակ որ խօսէիր, կամ որ խօսեցարն՝ որպէս ունին կէսք յօրինակաց և յոյնն . Դատ ։ Ուրախ եմ, ոչ զի տրտմիցէք, այլ զի յապաշխարութիւն տրտմեցարուք . փոխանակ՝ ոչ զի տրտմեցայք ։ — Այլ իմն ած զմտաւ, եթէ ոք 'ի ծածուկ տայցէ նոցա կերակուր . այս ինքն տայ կամ տայր ։ Ո՞ւր իցեն՝ որ գեհենին չհաւատայցեն . այս է՝ չհաւատան ։ Թուի թէ Պաւղոս մեզ սաստեսցէ՝ յորժամ ասէ և այլն . իմա մեզ սաստէ ։ Ո՞յր մեղս է, սորա՞ թէ հօր և մօր իւրոյ, զի կոյր ծնցի . Յովհ . իմա զի կոյր ծնեալ է, կամ ծնաւ՝ որպէս ունին օրինակք ինչ ։

453 . Ստորադասականն և ապառնին են՝ վարին և 'ի տեղի ստորադասական անկատարի, կամ որ նոյն է՝ 'ի տեղի սահմանական անկատարի 'ի նոյն միտս (450) . որպէս, Եթէ արամբ, թագաւորդ ողջ էր՝ մինչև սթափեցուսցէ զնա . իմա մինչև սթափեցուցանէր ։ Լաւ էր նմա՝ թէ վէմ երկանաքար կախէր զպարանոցէ նորա և ընկանէր 'ի ծով, քան թէ գայթագղեցուցանիցէ զմի ոք 'ի փոքրկանցս յայսցանէ . իմա քան թէ գայթագղեցուցանէր ։ Փութայր՝ եթէ հնար ինչ իցէ նմա, զօրն պէնտակոստէից երթալ յԵրուսաղէմ . իմա եթէ հնար էր ։ Որոյ պարտ էր գալ առաջի քո և ամբաստան լինել, եթէ ունիցին ինչ զինէն . իմա եթէ ունէին ։ Յումմէ՝ կարօտանայր խնդրել որդի՝ որ գայցէ և զերկինս և զերկիր առնիցէ . իմա որ գայր և առնէր ։ Նմա

պարտ էր առնել, և ոչ Զրուանայ որդի շնորհել՝ որ զերկինս և զերկիր առ-
նիցէ. իմա որ առնէր: Չգոյր նիւթ ինչ ուստի առնել զարարածս կազմ-
ցէ. իմա կազմէր: Որոյ չգոյր տեղի ուր զգլուխն դնիցէ. իմա ուր դնէր:
Կայր զօրացեալ ուժով շնորհօք հզօրին՝ որպէս զի բնաւ չիցէ վիրաւորեալ.
իմա որպէս թէ չէր: Չգիտէր (Աբրահամ) զինչ ինչ պատահելոց իցէ. այլ
այնպէս համոզեալ էր՝ թէ արդարև խոկ սպանանել հասանիցէ. իմա պա-
տահելոց էր, սպանանել հասանէր կամ հասանելոց էր: Տես և 485:

454. Երևի կարի սակաւ ուրեք 'ի գիրս Նախնեաց ԻՑԷՐ՝ յանգիւ ստորա-
դասական եղանակի անկատար երրորդ դէմ միայն. որպէս, Եմ բային՝
իցէր. Նի. ԽՍ. ԿԱ. ՍԿ: Զի իմացիս՝ թէ զինչ իցէր որով ծածկեալ
էր. Վ: Եւ 'ի ԳՏ. ոյր Երուսաղէմի. Եւ ոք չիցէր որ թաղէին: Ո՛վ ի-
մաստունդ ստորոգիչ, ասիցէր արդեօք բնութիւնն ցքեզ. Նի: Ինձ այս-
պէս թուէր, եթէ հուր բոց 'ի գնդէն ելանիցէր և 'ի նշանացն. Բ: Կայ և
'ի ՄԾ. ըստ օրինակաց ինչ, Ոչինչ պիտոյ եղև՝ թէ դնիցէին օրէնքն: —
Զայս շատ լիցի գիտել միայն, և ոչ թէ վարել անխտիր ըստ Նորոց խան-
գարչաց լեզուիս, օտարացեալ 'ի հասարակաց ամբողջութենէ հնոցն՝ զոր ցու-
ցաք 'ի 450, 453:

455. Յաւանդելոցս 'ի 439, 451, 452, 453 և յօրինակացն որ անդ՝ յայտ
եղև ըստ բաւականին, թէ ստորադասական եղանակն մեր 'ի բնէ անորոշ՝
զուգեալ հաւասարի ընդ ամենայն եղանակս և ժամանակս, և ըստ այնմ ինչ
նշանակէ և ինքն ըստ տեղւոյն և 'ի զօրութենէ բանին. վասն որոյ և արգա-
րանդք 'ի կարգելն զնա ըստ եղանակի ստորադասական, բայց ոչ որոշեալ
ժամանակաւ և յատուկ պայմանաւ: Սակայն և 'ի բազում պէտս երևի զա-
նազանութիւն նորա 'ի սահմանականի ներկայէն և յապառնոյն, զոր չմար-
թի փոխանակել անխտիր ընդ նորա, մանաւանդ յանցեալ ժամանակ. զոր
և տաւել հաւանեցուցէ մտադիւր վարժութիւն գրոց:

456. Զբայս առաջին օրինակի երկրորդ լծորդութեան, է զի և զառաջ-
նոյ լծորդութեանն, խոնարհէին երբեմն Նախնիք, մանաւանդ տաղաչափք.
ըստ երկրորդ օրինակին իբրև պարզ արմատով. յապաւեալ զէջ կամ աջ վանկ
ածանցական արմատոյն, ըստ օրինակի աճեմ, բերեմ, հանեմ, հեղուեմ բայիցն
(342). և առեն, օրինակ իմն, բժշկեր, վաներ, ածեր, ցոլեր, աղուեղեր,
ջաղխեր, նկարագրեր, նահանջեր, պահանջեր, գերազանցեր, փոխանակ՝
բժշկեցեր, վանեցեր, և այլն: Քեցին, ձուլար, փական, փոխանակ՝ քեցեցին,
ձուլեցար, փակեցան: Մաքրեա զլեզուն որք վերծանէին. ԸՈ. փոխանակ՝
վերծանեցին, կամ ըստ 431: Դիպաւ, կոչեաւ եա 'ի վերայ Շաղհոյ արքայի
և ապրեցոյց զնա 'ի մահուանէ, կոչեաւ փոքր յոյս, հերքեաւ, պարտեաւ,
կորղեաւ, ջնջեաւ, շատեաւ, փոխանակ՝ դիպեցաւ, կոչեցաւ, հերքե-
ցաւ . . . շատեցաւ կամ շատացաւ: Գօտեմարտեաւ, փոխանակ՝ գօտեմար-
տեցաւ, որպէս թէ իցէ գօտեմարտնչիմ. Որսայց, փոխանակ՝ որսացոյց:
Վնասցէ, փոխանակ՝ վնասեսցէ: Խնդրեք (ա Կոր. Ժդ. Փ. 303), ըսէք
(Մարկ. Դ), առէք (Գաղ. Դ), 'ի բաց թափերուք, փոխանակ հրամայակա-
նացն խնդրեցէք, ըսէք, առէք, 'ի բաց թափեցարուք: Եւ յագիր, փո-
խանակ՝ յագեցիր, կամ 'ի Յագչիմ բայէն, որ է նոյնպէս յագիր: Այսպէս
է և Լուանամ, լուացի, լուացից կամ լուայց, լուացէ զմեզ և զէլ
գործոյն. Զ: Տես 344: Ըստ այսմ դասին Դարձ, փոխանակ՝ դարձեաց
հան գործոյ (342 Ծան.), համեալ զածանցն էաց կամ այց. Խոց, փոխա-
նակ՝ խոցեաց. Եհարթ, փոխանակ հարթեաց. Ո՛վ եհարթ զգեղեցիկ թևս
քո. Եփ: Նխոթ, փոխանակ՝ նխոթեաց. Եհար նխոթ զօրէնս և զգանձս
նորա. Են: Երթ, փոխանակ՝ չոգաւ. ԸՈ. ԵՐ: Կոչ զատուածն. ՄԱ:
փոխանակ՝ կոչեաց: Սմին նմանութեամբ և 'ի Մարթանամ բայն ա լծորդու-
թեանն դասին ինչ արարեալ, 'ի բաց համեալ զան 'ի ստորադասականէն, և
տացեալ Մարթայցեմ, մարթայցես, մարթայցէ, մարթայցէք. փոխանակ՝
մարթանայցեմ, մարթանայցես, մարթանայցէ, մարթանայցէք. ԱԳ. ԿԻ:

457 . Ընդ հակառակն, երբեմն զբայս երկրորդ օրինակին՝ խոնարհեն իբրև յառաջին օրինակին ածանցական արմատով, կամ պահելով զածանցն ան ուր չակի, և բառնալով ուր ակի . որպէս, Հանեմ, հանեցի, հանեաց . Տարածանեմ, տարածանեցեր . Աղծանեմ, աղծանեցես . Սպանանեմ կամ սպանեմ, սպանեցէք . 'Ի ներքս արկանեմ, 'ի ներքս արկեցար, փոխանակ արկար, կամ որպէս թէ բարդ իցէ 'ի ներքսարկեմ (344) : Նստիմ, նստեցայ, նստեցան : Բարգաւաճանեցաւ, տեսանեսջիք, ծնանեսցի, վարկանեսցի .— Տեսեցեալ, ծնեցեալ կամ ծնիցեալ, մեռեցեալ, իջեցեալ : Որպէս և 'ի ճ և դ ծորդութեան՝ Բարձեցեալ, ամբարձեցեալ, առեցեալ, կալեցեալ, և յարտաքսին տուեցեալ, եղիցեալ, գրիցեալ . բառ որում խնվ գտանի և յերրորդ ծորդութեան գրիցեալ (1), կրիցեալ, թողիցեալ, լցիցեալ, առիցեալ, մատիցեալ, փոխանակ մատուցեալ : — Լուծանեալ, բեկանեալ, զերծանեալ, առոգանեալ կամ ոռոգանեալ, սպանանեալ, վարկանեալ, բուսուցանեալ, փոխանակ լուծեալ, բեկեալ.. վարկեալ կամ վարկուցեալ, բուսուցեալ : — Տեսիցեմ, տեսիցես (Դան. ժդ) . վարկիցեմ, վարկեա . ափածիցեմ . փոխանակ տեսանիցեմ, տեսանիցես, վարկանիցեմ, վարկիր, ափածանիցեմ : Մտեմ, մտես, մտէ, մտեմք, մտէք, մտեն, մտել, մտելոյ . փոխանակ մտանեմ, մտանել, մտանելոյ : Ընթայ, ընթայր, փոխանակ ընթանայ, ընթանայր : Մի յերկուար, փոխանակ մի յերկուանար : Ընթերցողաց վերծանելոյ Արագ մտացըն հասելոյ . ՇՈ . փոխանակ հասանելոյ :

458 . Եւ զբայս Է օրինակին 'ի ԱՆԻՄ կամ ԱՆԷՄ, խոնարհեն երբեմն իբրև զմնա 'ի նոցանէ որոց դոն և ՆԱՄ յանգք, կամ իբրև զյանցանէմ . որպէս, Ներկանիմ, ներկայ, ներկեայ, ներկեար, ներկեաւ, ներկեան . Ափածանիմ, ափածայ, ափածեայ . Ջառածանիմ, ջառածայ, ջառածեայ . Պրծանիմ, պրծայ, պրծեայ, պրծեաւ . Անկանիմ, անկայ, անկայց, անկեայ, անկեայց . Ծնանիմ, ծնայ, ծնաւ, ծնեայ, ծնեաւ . Անցանեմ, անցայ (431), անցեայ . Ջառանցանեմ, ջառանցայ, ջառանցեայ :

---

(1) Ցորչափ միայն յոգնական ն գծի կատարելոյ կրաւորականաց հնարեցան ոմանք 'ի հնոց առեալ Սէրէցաւ, Կէրէցաւ, Խաբէցաւ . որ առաջ խափանեալ, մնացեալ են ուրեք ուրեք գերբայքդ, որ անտի թուին յառաջ եկեալ :

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԱԶԳ ԲԱՌԻՑ

ԴԵՐԲԱՅ

459. Այս ազգ բառից դերբայ ասին. զի անուն են և բայ՝ բազում ան-
գամ փոխանակ բայի վարեալ կամ իբրև զբայ, որպէս դերանունն փոխանակ
անուան, ըստ որում տեսցի յառաջիկայդ:

ԱՆՈՐԻՇ ԴԵՐԲԱՅ

460. Սա ըստ անուանն ինքնին անորիշ առ եզական և ժամանակ և դէմ,
ընդ ամենայնի յարմարի և յամենայն ակնարկէ (1). զոր միով համառօտ օրի-
նակաւ ցուցցուք զամենայն միանգամայն 'ի մի յայս բան. Համարիմ, համա-
րէի. համարեցայ, համարեցայց. համարեցից ԳՐԵԼ, նշանակէ ընդ միում
միում իւրաքանչիւր ըստ ամենայն՝ ԲԷ ԳՐԵՍ, ԳՐԷԻ, ԳՐԵՑԻ, ԳՐԵՑԻՑ, ԳՐԵ-
ՑԷՍ, ԲԷ ԳՐԵՑԷԱՔ ԷՍ, ԷԻ, ԻՑԷՍ. Համարեա ԳՐԵԼ, նշանակէ ըստ ամենայն՝ ԲԷ
ԳՐԷՔ, ԳՐԷԻՔ, ԳՐԵՑԷՔ, ԳՐԵՑԷՔ, ԳՐԵՍՑԷՔ:

461. Յաճախ վարի փոխանակ սպառնոյ կամ ստորադասականի, զինի

---

(1) Անորիշդ, որպէս անունն իսկ յայտ առնէ, անորոշաբար զամենայն ժամանակս յայտ առնէ. Հ.Բ.: Ոչ սոսկ անուն լինել՝ որպէս թուեցաւ ումեմն, այլ և որպէս դերբայ, անուն իսկ յայտ է, զի յաճախ վարի փոխանակ ամենայն եզականի և ժամանակի և դիմի, մանաւանդ իբրև սպառնի, և իբրև հրամայական և ստորադասական, որպէս տեսանի յառաջիկայդ. և նոյնպէս կայ առ հայ- բայ առնու ուղղական ազր, որական և հայցական. և նոյնպէս կայ առ հայ- ցական խնդրով բայից (1225) և ընդ իսկ անկախ զօրէ բայէ՝ վարի փոխա- նակ դիմաւոր բայի (1244). յոր և թէ ոչ բայ իցէ, չասանի այլ ինչ բանաւոր մեկնութիւն:

այլ զի տգանիցին ։ Մեծատանց պատուէր տայր մի հպարտանալ և մի յուսալ 'ի մեծութիւն անստի. զբարիս գործել, մեծանալ գործովք բարութեան, տալ առատս սիրովն հաղորդս լինել. այս է՝ զի մի հպարտասցին, զբարիս գործեսցեն, մեծասցին, լիցին ։

462. Բազում ուրեք ևս իբրև անուն վարի, և ոչ ևս է դերբայ, այլ Բայանուն (1), այս ինքն 'ի բայէ առեալ անուն, 'ի ներգործական կամ կրաւորական կամ չէզոք միոյ բառ բային, հոլովեալ եզակի միայն. Ել, ելոյ, ելով, յելոյ. Եղանել կամ եղանիլ, եղանելոյ, եղանելով, յեղանելոյ. Լինել, լինելոյ, լինելով, 'ի լինելոյ, զլինել, 'ի լինել, առ 'ի լինել. Գոլ, գոլոյ, գոլով, 'ի գոլոյ, զգոլ, 'ի գոլ. Ամալ, ամալոյ, ամալով, յամալոյ. Սիրել կամ սիրիլ, սիրելոյ, սիրելով, 'ի սիրելոյ, զսիրել, զսիրել. 'ի սիրել, առ 'ի սիրել. Տեսանել կամ տեսանիլ, տեսանելոյ, տեսանելով, 'ի տեսանելոյ, 'ի տեսանել. Զենուլ, զենլոյ, զենլով, 'ի զենլոյ ։ — Յանդգն է 'ի հոլովելն լինի միշտ Էլոյ, Էւոլ (2) ։ — Սոյին հոլովք և իբրև դերբայ ևս վարի, որպէս տեսցուք 'ի շարադրութեան. և զանազանելի է միշտ և ըստ այնմ 'ի բայանունէ ։

463. Արդ իբրև բայանուն առի, Յել կամ 'ի լինել եկին. ելոյ պատճառ. յառաջ քան զլինելն, 'ի լինել ընթրեացն. արարածոցս սկիզբն առաջ լինելոյ. վասն լսելի լինելոյ ։ — Հոլով սեռերի. այս ինքն չոլեն. Թաւալոգլոր խաղալ վիրաւորաց. խայտալ քո. գնացին խնդալով. այս է՝ խնդութեամբ. երթալով իմ. որ փրկէր զնա 'ի կործանութենէ՝ 'ի զայրանալոյ, անկանէր 'ի մեծ խորխորատն, այս է՝ 'ի գայթակղմանէ, 'ի մեծ խորխորատնէն կամ խորխորատութենէն. դադարեցին յերթալոյ. եւեւ զգալ նորա առ նա, յառաջ քան զիմ երթալն, 'ի գալս կամ 'ի գալն իմում. այս է՝ զգալուստ նորա, զիմ երթն, 'ի գալստեան իմում ։ Ըստ այսմ տեսցին և առաջիկայքդ ։ — Ոչ գոյր բարբառ և ոչ լսել. սիրելեաց ամենեցուն՝ խնայել առ քեզ յամենայն. այս է՝ տերութիւնդ քո 'ի վերայ ամենեցուն՝ առնէ զի խնայեսցես ։ Ընդ ունայն լսելի նոցա ապականելն և ապաշխել զայս. Ճանապարհելն նոցա. վասն սիրելոյ, վասն մերժելոյ զնա. լսելով լսիցեն, տեսանելով տեսի. տեսանելով նորա. խնդրելով քո. գիտելով և կնոջն. խօսելով ընդ նմա եմուտ 'ի ներքս. քրջով որդաչափելովդ. Մեծաւ գոչելով զաղաղակ հարեալք. ԱԳ ։ Մեծաւ պատուիրելով յանձնէր նոցա. Փ ։ Լռեաց 'ի խօսելոյ, 'ի խօսելոյն, 'ի խօսելոյ անտի. փոխանակ զխօսելն, զխօսելն ընդ նմա. սիրեն զնիրհել. ոչ միայն զառնելն, այլ և զկամելն յառաջագոյն սկսայք 'ի հերուն հետէ ։ Գեղեցիկ 'ի տեսանել. 'ի ծնանելն Յիսուսի. 'ի ծագել արեւ. 'ի կորնչել սկսելոյն. ընդ անցանելն Պետրոսի. 'ի խօսել իմում, 'ի չուել քում. յաղաչել քում, յաննելն իւրում ։ — Բաժանել լեզուացն կամ գետոյն. սփռել ազգացն. ունելն Քրիստոսի. այս է՝ ըմբռնելն, ըմբռնումն. արժանի եղեն անարգելոյ. զարմանայր վասն ատելոյն յամենից. այս է՝ անարգեալ լինելոյ, ատեցեալ լինելոյն ։ Նաւից ընդ բանս ինչ ածելոյ՝ եկի կոչեցեալ. յետ այնր կրթելոյ, յետ այսորիկ վարժելոյ. այս է՝ յետ այնր կրթութեան, յետ այսր վարժման ։ Գեղեցիկ տեսանելով, այս է՝ տեսլեամբ, որպէս առի այլուր. Բախելով մարդկայն պատառել զհօղմ, այս է՝ բախմամբ. յաղթելովն 'ի կնոջէն. զինչ արգելու զնա 'ի մկրտելոյ, այս է՝ 'ի մկրտեալ լինելոյ. զունելն Քրիստոսի, այս է՝ զըմբռնումն. 'ի կատարել աւուրցն. 'ի վերջին քակելն ու-

---

(1) Երբեմն, ընդ հակառակս ուղիղ տեսութեան, զբայանունդ զայդ՝ որ կատարեալ գոյական անուն է, կոչեցին դերբայ, մեկնելով եւ՝ թէ է փոխանակ բայի. իսկ զբուն բայաբար վարեալ ուղղականն առացին անծանօթ բառիւ Ինֆինիտիւ ։ Ազգագաւ քննիչք ընթերցեսցեն զարժանն ։

(2) Նա Լամբրոնացւոյն գտանի Դերելոյ, ուրելոյ, իւր առ հարկի յայտնի առնելոյ զկրաւորական միտսն. բայց անպէտ և ապարդիւն խղճիւ ։

խարշի · յածել թևոյն յառաջադէմ ողանոյ , այս է՝ յածիլ յածման , 'ի շարժման : Ընդ հանել ոգւոյն · այս է՝ ընդ հանիլ , ընդ ելանել : Ընդ փոխանել շնչոյն : Զկատապաշխին ցեղին Դանոյ · զանտարհինն մարդկան · Նախ քան զջուրսն Նոյա · զփախչիլն Սեդեկիայ և զմերկանալն և զկուրութեամբ ածիլն · 'ի պատուհասիլ անզգամոյն · մինչև ցերբին :

464 · Բայանունդ ոչ ուրեք երևի պարզ բեր յոգնական , այլ լինի Է+ մանկամբ (102) · Լողք , ապառնողք , զարմանալք , սակալք , խաղալք · Լցան զարմանալեօք · զարմացան մեծաւ զարմանալեօք : Մատուցին զպատարագս նուաստակաց և զկատարելեաց սաճարին · Ա : Մեծաւ սակալեօք օրհնեցին · Ն : Եղիցին լալք · ողբոց և լալեաց գործ · Լցաւ լալեօք կամ լալովք · Եր · խը · լալովք դրեալ փոխանակ լալումք , լալեօք լոտ 67 : Եթէ բարիք խեղճ անձանց մերոց գործելովք մերովք · Եփ : Այսպէս Լուանալք , Նշանակէ ուրեք լուանալն , լուացումն : Կալք , կալն , կայք , կայութիւն : Տըրգատխս ցանկալի եղեալ օրինաւորացն կալեօք · Ագթ · 640 : Արբելք , արբումն , արբեցութիւն · Ճեմելք , Ճեմք , Ճեմումն · Քթթելք . քթթելն , քթթումն · Խօսել բանս հպարտս և ամբարտաւանս յարբելեաց · Բ : Մնդոյն և ծաղրին և ոտից Ճեմելեք ··· արտևանանցն ասեալ ասել քթթելեք · Մարմնոյն Ճեմելեօքն ցուցանեն զհպարտութիւն · Ս : — Եղանակն գտանի ուրեք և — կամ է— յանգեալ 'ի գործիականն (49 Ծան · և 59) · Պղամնք և պատելու կամ պատուելեաւ կայր զոհանապաղ · Խ · այլ օրինակ պատուելով :

ԱՆՑԵԱԼ ԴԵՐԲԱՅ (1)

465 · Երկրորդ և երրորդ լծորդութեան առաջին օրինակի դերբայքն էցեալ և եալ յանգիւ անխտիր են 'ի ներգործական և 'ի կրաւորական կամ չէզոք միտս · և ոչ թէ եալ ներգործական միայն և էցեալ կրաւորական · որպէս , Սիրեցեալ զայրն · Զխառնումն այրեցեալ էջ ասա · զեկեղեցին այրցեալ էին · աղաչեցեալ զաստուած · խօսեցեալ կամ խօսեալ զմայր Նոյա · հաշտութիւն խօսեցեալ առ աստուած՝ զոր խառնեցեալ էաք · Երկունք որայլոցն փարեցեալ : — Շարժեալ եմ ամենայն անդամօք իմովք · որ կործեալ ոսկերք էին · Թաղեալք ընդ նմին · աջակ կոյս խօսեալ կամ խօսեցեալ ան · զփայտէ կախեալն · 'ի Սմբատայ մեծարեալ · 'ի քէն պարգևեալդ շնորհ · Նըզոհեալ հեքեկան :

(1) Այսր դերբայի՛ անուն էր երբեմն ընդ—նէյ—բին · բայց կործեալ անցին այն ժամանակք՝ յորս օրէն էր արդեօք անդէպ և անիմանալի բառիւք խօսել վարկպարազի : Այլ զի և սոյն գործ է յաճախ խրթին զբօսի , որպէս անաբոլին , մեք կոչեմք —նէ—ւ ՏէրՖ—յ , որպէս և զյաջորդդ —դ——ն ՏէրՖ—յ : Ոչ լոկ անուն ածական լինել զանցեալ դերբայդ , որպէս կործեաց ոք ուրեք , այլ և դերբայ սաստկագոյն , հաւանութիւնք այն են , զի ինքնին միայնակ վարի յաճախ փոխանակ դիմաւոր բայի (1246) , և չունի բանադրական մեկնութիւն : Նա և ընդ էական բային վարի սեռական անուամբ՝ ոչ ընդ եզականի միայն և յերրորդ դէմ , այլ և ընդ յոգնականի և յերկրորդ և յառաջին դէմ (1220 , 1221) , այլ և ընդ չէզոք բային ներգործաբար՝ որպէս ասայի ընդ հուպ : Այսպիսի հարկ առնեն ողջախոհ մտաց կատարեալ դերբայ զասել :

466 · Այս գերբայ յաճախ վարի ընդ էական բայիցն եմ, լինիմ, եղանիմ, մերթ և ընդ գամ, նախադաս կամ յետադաս։ Եթէ գերբայն ներգործական և կրաւորական կամ հասարակ բայի է, նշանակութիւնն լինի հասարակ բայի, զի չէք խտիր 'ի գերբայսն, որպէս արդ իսկ տեսաք · իսկ եթէ չէզոք, մնայ չէզոք։ Ընդ լինիմ կամ եղանիմ բայից նշանակէ սովորաբար ըստ ժամանակաց նոյն · իսկ ընդ եմ բայն առաւել անցեալ ժամանակայս առնէ։ Օրինակի վասն գիցուք զսի ·

Եղնկ ·	Ժմնկ ·	Եզակի	Յոգնակի
ՍՀՄ ·	ՆԵՐԿ ·	Սիրեալ լինիմ · ԿԸ ՍԻՐԵՄ · ԿԸ ՍԻՐՈՒԻՄ ·	Սիրեալ լինիմք · ԿԸ ՍԻՐԵՆՔ · ԿԸ ՍԻՐՈՒԻՆՔ ·
		Սիրեալ լինիս ·	Սիրեալ լինիք ·
		Սիրեալ լինի ·	Սիրեալ լինին :
	ԱՆԿ ·	Սիրեալ լինէի · ԿԸ ՍԻՐԷԻ · ԿԸ ՍԻՐՈՒԷԻ ·	Սիրեալ լինէաք · ԿԸ ՍԻՐԷԻՆՔ · ԿԸ ՍԻՐՈՒԷԻՆՔ ·
		Սիրեալ լինէիր ·	Սիրեալ լինէիք ·
		Սիրեալ լինէր ·	Սիրեալ լինէին :
	ԿԱՏ ·	Սիրեալ եղէ · ՍԻՐԵՑԻ · ՍԻՐՈՒԵՑԱՅ ·	Սիրեալ եղաք · ՍԻՐԵՑԻՆՔ · ՍԻՐՈՒԵՑԱՆՔ ·
		Սիրեալ եղեր ·	Սիրեալ եղէք ·
		Սիրեալ եղև ·	Սիրեալ եղեն :
	ՎԱՂԱ-ԿԱՏԱՐ ·	Սիրեալ եմ (1) · ՍԻՐԵՐ ԵՄ · ՍԻՐՈՒԵՐ ԵՄ ·	Սիրեալ եմք · ՍԻՐԵՐ ԵՆՔ · ՍԻՐՈՒԵՐ ԵՆՔ ·
		Սիրեալ ես ·	Սիրեալ էք ·
		Սիրեալ է ·	Սիրեալ են :
	ԳԵՐԱ-ԿԱՏԱՐ ·	Սիրեալ էի · ՍԻՐԵՐ ԷԻ · ՍԻՐՈՒԵՐ ԷԻ ·	Սիրեալ էաք · ՍԻՐԵՐ ԷԻՆՔ · ՍԻՐՈՒԵՐ ԷԻՆՔ ·
		Սիրեալ էիր ·	Սիրեալ էիք ·
		Սիրեալ էր ·	Սիրեալ էին :
	ԱՊԱ ·	Սիրեալ լիցիմ կամ եղէց · ՍԻՐԵՄ, ՊԻՏԻ ՍԻՐԵՄ · ՍԻՐՈՒԻՄ, ՊԻՏԻ ՍԻՐՈՒԻՄ ·	Սիրեալ լիցուք կամ եղիցուք · ՍԻՐԵՆՔ, ՊԻՏԻ ՍԻՐԵՆՔ · ՍԻՐՈՒԻՆՔ, ՊԻՏԻ ՍԻՐՈՒԻՆՔ ·
		Սիրեալ լիցիս, եղիցիս ·	Սիրեալ լիջիք, եղիջիք ·
		Սիրեալ լիցի, եղիցի ·	Սիրեալ լիցին, եղիցին :
ՀՐԱՄ ·	——	Սիրեալ լեր · ՍԻՐԷ · ՍԻՐՈՒԷ ·	Սիրեալ լերուք կամ եղերուք · ՍԻՐԵՑԷՔ · ՍԻՐՈՒԵՑԷՔ ·
		Սիրեալ լիջիր, լինիջիր, եղիջիր ·	. . . .
		մի՛ լինիր սիրեալ ·	մի՛ լինիք սիրեալ :
ՍՏՈՐ ·	——	Սիրեալ լինիցիմ · ՍԻՐԵՄ, ՊԻՏԻ ՍԻՐԵՄ · ՍԻՐՈՒԻՄ, ՊԻՏԻ ՍԻՐՈՒԻՄ ·	Սիրեալ լինիցիմք · ՍԻՐԵՆՔ, ՊԻՏԻ ՍԻՐԵՆՔ · ՍԻՐՈՒԻՆՔ, ՊԻՏԻ ՍԻՐՈՒԻՆՔ ·
		Սիրեալ լինիցիս ·	Սիրեալ լինիցիք, լինիջիք ·
		Սիրեալ լինիցի ·	Սիրեալ լինիցին :

(1) Վաղակատարդ ցուցանէ զգործն կատարեալ յառաջագոյն յանցելում ժամանակի անյայտաբար։ Իսկ գերակատարդ ցուցանէ զգործն կատարեալ յառաջագոյն 'ի ժամանակի՝ որ անցեալ է առ այլով մտադրունիւ :

Ան. Սիրեալ լիցիմ. [illegible], Սիրեալ լիցուք. [illegible]
Սիրեալ լիցիս. Սիրեալ լիջիք.
Սիրեալ լիցի. Սիրեալ լիցին:

ԴԵՐԲ. Անոր. Սիրեալ լինել կամ գոլ. [illegible]

Անց. Սիրեալ լեալ կամ եղեալ. [illegible]

Ապ. Սիրեալ լինելոց. [illegible]

467. Սոյնպէս լինի երբեմն և էական բայն ինքն ինքեամբ, ձևալով միշտ եալն. Լեալ կամ եղեալ լինիմ, լինէի, եղէ, եմ, էի, լիցիմ կամ եղէց, լինիցիմ, լիցեմ. [illegible] կամ [illegible]. Ամբաստանեալն նոցա անօրինաբար լինի եղեալ. ՈԳ: Բերմունքն լեալ լինին բունագոյնք. 'Ի ժամնէ լեալ լինին մախոսեալք. Գ: Զոչն լեալ լինէր Արամազդայ. ՄԱ: Յայտնութիւն ինչ լինէր լեալ. Յ: Սով մեծ լեալ լինէր. ՈԳ: Իրք՝ որ ոչ երբէք ինկղբանէ քեզ լինէին լեալ. Եհ: Զմեծ պաշտօնէութիւն՝ որ 'ի լերինն լեալ լինէին. 'Նշանք եղեալ լինէին. ՈԳ: Մանկունքս իմ քեզ յորդեգիրս եղեալ լինին յայտնիք լեալ լինէին. ՄԱ: Ծնեալ զմանկունսն՝ կարծեցեալ 'ի կենաց ելեալ գոլ լինել. ՄԱ. ցին. ՎՐ: Ծնեալ զմանկունսն՝ կարծեցեալ 'ի կեանս գոլ լինել. զի որպէս տեսցուք զհնի (1239, 1241) անխմա եղեալ լինել կամ գոլ լեալ. զի որպէս տեսցուք զհնի որիչ գերբայն, մանաւանդ Գ-ն, վարի և երբեմն անցեալ:

468. Այսպիսի խոնարհման անցեալ գերբայն եւ վարի գործեալ երբեմն ընդ էականին էն, կամ թէ ասել՝ պարզ գերբայն ընդ վաղակատարի և գերընդ էականին էն, կամ թէ ասել՝ պարզ գերբայն ընդ վաղակատարի և գերակատարի և անցեալ սորոգատականի [illegible] և [illegible] էականացն. Սիրեալ լեալ կամ եղեալ եմ, էի, լիցեմ. և յաւելեալ անցեալ ժամանակ անկիրեալ լեալ կամ եղեալ եմ, էի, լիցեմ. և յաւելեալ անցեալ ժամանակ անկարկէ կամ յայտնի կրաւորական ցուցանէ. [illegible] կամ [illegible]. Իսկ թէ 'ի պատկութիւն անկեալ եղեալ էի. ՎՐ. [illegible] [illegible]: Բամզի էր [illegible] Նիկողայոսի 'ի պատերազմի [illegible]. ՊԱ. [illegible] 'ի Փիլիպպուէ. ՊԱ. [illegible] Փիլիպպոսէն:

469. Թէ հատարակ բայն ձևգ այդ՝ ներգործական եւ իցէ, այս լինի որինակ. Արտածոյ հաւատացեալ լինի զպէտս հոգւոյ և մարմնոյ. այս է՝ հաւատոյ: Զանօգուտն թէ թողեալ լինիք. այս է՝ թողուք: Ընկալեալ լինին պատուհաս. այս է՝ ընդունին: Զոր ինքնին իսկ իւրովք աչօք տեսեալ լինէր. այս է՝ տեսանէր: Զփրկութիւն գտեալ լինէին. այս է՝ գտանէին: Զայն իրան միւսն ոչ եղև յանձն առեալ. այս է՝ ոչ առ յանձն: Զգեցեալ լինին փեսաւէրք զհանդերձ զարդու. Նղէն զգեցեալք զԲրիստոս. այս է՝ զգենուն, զգեցան: Զահեղ գատաստանին արհաւիրս առաջն եղիցուք լուծեալ. այս է՝ լուծցուք: Որք այժմ ըղձեզ գոն աղարտեալ. ՇՈ. այս է՝ աղարտեալ լինին, աղարտեն:

470. Իսկ չէզոքքն, որպէս ասացաք, ձևան միշտ չէզոք. Ապրեալ լինիմ, կացեալ լինի, լինի թագաւորեալ, թողեալ լինի՝ այս ինքն ձևոյ. յանձն իւր զուարճացեալ լինէր, տատկացեալ լինէր, փախուցեալ լինէր, թառեցեալ լինէր, չուեալ գնացեալք լինէին, եկեալ հասեալք լինէին, զղջացեալ լինէին, ձևացեալ եղև, անկեալ եղև, ձևացեալ եղեն, յուսացեալ եղէց, ննջեցեալ լիցին, եկեալ լիցին, 'ի քուն մտեալ լեալ. Նշանակեն ապրիմ, կամ մտեալ լիցին, եկեալ լիցին, 'ի քուն մտեալ լեալ. Նշանակեն ապրիմ, կոյս թագաւորէ, և այլն: 'Ի յարենէս անդուստ նշեալ նու անդամոց գոյ կատարեալ. ՇՈ. այս է՝ կատարի վկայութեամբ:

471. 'Ի յոգնականին, որպէս տեսեր, սովորաբար եդակի ձևոյ գերբայն, մանաւանդ 'ի ներգործական միտս. իսկ 'ի կրաւորականն և 'ի չէզոքս՝ առաւել առնու յոգնական: Նու որպէս ասացաք (466), էական բայն գնի յա-

ռաջ և յետոյ և հետի՝ անջրպետեալ բառիւք. և երբեմն մի առ բազում դերբայս ։ Զայս ամենայն գոյ տեսանել յօրինակդ. Ես ծնէաւ իսկ 'ի գմին էմ ։ Ոչինչ մահու արժանի է գործէաւ գորա ։ Նոցա է աղաւնացէաւ հուրն անչէջ ։ Հոն կամի հանել, բայց հաւնէաւ չէ ևս է ։ Ի անուն տեառն օրհնէաւ ։ Իմ է օրն լինելութեան նորէաւ ։ Հրեշտակք 'ի վերուստ էն ձեզ բարկացէաւք և 'ի յերկրէս մարտիրոսքն էն ձեզ ցաւացէաւք ։ Եթէ չէր խաւաւարէաւ լինէին ։ Եր էրբէաւ նա 'ի քաղաքն ։ Զի էր ժողովն նոցա խաւաւչէաւ ։ Եթէ էր տակաւին բան Աշխարհս էղէաւ 'ի խօսս քո ։ Գիշեր տիւրալից էր 'ի վերայ բնութեանս մերոյ նածացէաւ ։ Մինչ էր 'ի Բեթանիա 'ի տան Սիմոնի բորոտի բաղէաւ ։ Ոչ էր վասն խաղաղութեան իրիք եկեալ 'ի քաղաքին և սպանութեան նշէաւ 'ի բանս ։ Եթէ չէր արարչին յետ յանցանելոյ զպատուիրանաւն զմարդն մահ կանացու արարէաւ ։ Եկք հաստատեալք ։ 'Ի հուր և 'ի հոգի էիք մկրտէաւ ։ Մկրտէաւք էին յանուն տեառն ։ Բարկացէաւ յոյժ էին քաղաքացիքն ։ Անաստուծք չե ևս էին արարէաւ ։ Էին աչք նոցա ծանրացէաւ ։ Էին հայրն և մայր նորա զարմա ցէաւ ։ Եւ էին առ Հրեայս թուղթք գրէաւ օրինակաւս այսուիկ ։ Կալնանէաւ զօրէն երկաթագլխոց լինէր կապանօք ։ 'Ի հանդղացն իսկ խաղացէաւք լինէին ։ Եղէ ես զարարմացէաւ ։ Եւ մեք եղաք բերկրէաւք ։ Եւ մնացեալքն եղէն ցրուէաւք ։ Եղէց յաւացէաւ 'ի նա ։ Եղիցի անուն տեառն օրհնէաւ ։ Քեզ Ծուր լիցի ընդ ձեռամբ անկէաւ ։ Եւ մեք եղիցուք յաղթութիւն պարգէաւք ։ Եղիցին քաղաքք քո լքէաւք ։ Տնկեալք եղիցին ։ Եղիցին մնացեալքն Յակոբայ յաստուած դա րձցէաւ ։ — Պատարաստէաւ և խորհնէաւ էմ բարի առնել ։ Զասր իւր արէաւ է և զա ղեղն իւր լարէաւ ։ Հրաման առաէաւ է իմձ բանիւ տեառն և ատացէաւ ։ Ոչ եր բեք հեղգացէաւ էմք յաղթունի վաստակս, և ոչ խառնէաւ վատութիւն ընդ արու թիւն քաջութեան ։ Որոց մեղքն յայտնի էն և յառաջագոյն հասէաւ 'ի դատաստան ։ Ահա լի էն չտեմարանք այսր թագաւորի և լցէաւ մառանաւք ար բուցիչք. յօրինէաւ էն բաժակք 'ի մատուռս և յօրինէաւ բազմականք 'ի տաճարս ։ Ծածկէաւ Բասկացէաւ էր զհուրն ։ Զքեզ պատնէաւ էր և զդա արիւնացէաւ ։ Լաւ էր նմա առաւել՝ եթէ ակէաւ էր ընդ պարանոցաւ նորա երկան իշոյ և ընկէ ցէաւ 'ի ծով ։ Չէր հանդերձ զգեցէաւ և ոչ 'ի տան բնակէաւ ։ Զոր պարացէաւ և արիւնացէաւ և անացէաւ էր զնա ։ Եկեալ և բազմեալ էին ։ Ծուրացէաւք էին և անցէաւք զաւուրքք ։ Այնուհետև խաւաչէաւ և ալշէաւ և զարհուրէաւ մտքն էին ։ Բազումք՝ որ էին ցանէաւ և ցրուէաւք ։ Լինէր Յուդիթ կծացէաւ և պատուէաւ ։ Ընկէցէաւ լինէր և տարկածէաւ և թափչաւ զգլուխն հարէաւ, և այնու վկայ Աշ խարհութեանն Յիսուսի եղէաւ, և զԱշխարհս մահն նորա կնքէաւ ։ Եղէր գու լքէաւ և պատէցէաւ ։ Եղիցին գօտիք ձեր պնդէաւ ընդ մէջս, և Ճրագունք լուցէաւք ։

472 . Այս ձև բայի, թէ լինիմ կամ եղանիմ բայիւ, և թէ 'ի գերակատարն մնալ մնացանդ յերրորդ դէմն էր՝ 'ի սահմանական և 'ի ստորադասական միոս, նշանակէ ևս երբեմն առաւել վաղակատար և գերակատար անցեալ ժամա նակ, իբրև 'ի ամպակաւնն եղած էլլամ, էլլայի կամ ըլլայի, ըրած էլլամ, էլլայի կամ ըլլայի. և այլն. որպէս, Զծարաւոյն փորձ առեալ լինի այրն. ծարաւին փորձը առած էլլայ մարդը ։ Եթէ այդպէս առեմք, երկուս լինիմք ասացեալ բնութիւնս. ապակի ըսէնք նէ, երկու ալ ըսած էլլանք ։ Զայնոսիկ՝ որք յառա ջագոյն մեղուցեալք լինին. անանք որ առաջուց մեղանած էլլան կամ ըլլան նէ ։ Ե կեալ լինէր զաւակ քո իբրև զաւազ առ ափն ծովու. ծովեզերին աւազին պէս էղած էլլար զաւակդ ։ Այնպէս հրաման առեր կեալ, զի ամենեքին 'ի խաչ ելեալ լինիցին աշխարհի. ամէնք աշխարհի հրաման առեր, որ բոլորովին աշխարհին խաչ էլած ըլլան ։ Եղիցի արդարութիւն ածեալ ընդ մէջ իւր և Աշխարհ թեամբ պատեալ զկողս իւր. արդարութիւնն մէջը անցուցած ըլլայ, ու կողերը Աշխարհութիւնով պատած ըլլայ ։ Պարտ է նմա ընթերցեալ լինել և ուսեալ 'ի վարդապետաց զկանոնս. պէտք է անոր կարդացած ու սորված ըլլալ վարդապետներէն կանոնները ։ — Եթէ չէր խուսափեալ յինէն, արդ իմ զքեզ սպանեալ էր. թէ որ ինծի չի խուսած ըլլար նէ ինծմէն, ես հիմա քեզ մեռցուցած էլլայի ։ Լաւ էր նմա առաւել՝ եթէ արկեալ էր ընդ պարանոցաւ նորա երկան իշոյ և ընկէ

ցեալ 'ի ծով. [illegible] : Այպա թէ ոչ՝ աստացեալ էր իմ ձեզ, եթէ երթամ. [illegible] : Եթէ սիրէիք զիս, ապա ուրախ լեեալ էր ձեր. [illegible] : Իմ եթէ չէր եկեալ և խօսեցեալ ընդ նոսա.. եթէ զգործսն չէր գործեալ 'ի նոսա, մեղ ինչ ոչ գոյր նոցա. [illegible] : Տես այլ ևս օրինակս ստորադասական անկատարի կամ գերակատարին էր 'ի 450 :

Ուրեք և պարզ անկատարն ընդ սոսա իբրև զսոսա նշանակէ. Լաւ էր նմա եթէ արկեալ էր երկան իշոյ ընդ պարանոցն, և ընկղմէր 'ի խորս ծովու. Ո :

473 . Դերբայդ ընդ այլ դիմաւոր բայս և անորոշ դերբայս վարի յաճախ իբրև դիմաւոր բայ, կամ իբրև գործիական անորոշ դերբայի՝ մերթ և ուղղական. ներգործականն աւելի եզակի, կրաւորականն՚և չէզոք՝ ևս և յոգնակի. Տեսեալ Յիսուսի զհաւատս նոցա, ասէ. մտեալ 'ի տուն՝ բազմեցաւ. ելեալ գնացյայլ տեղի. հայեցեալ ընդ իս՝ զարմանայք. իմանին՝ եթէ Յիսուս և ասէ, եմուտ և բազմեցաւ, ել և գնաց, հայիք և զարմանայք, կամ տեսանելով ասէ, մտանելով 'ի տուն բազմեցաւ, ելանելով գնաց, հայելով զարմանայք : — Եւ տեսեալ զնա 'ի բացուստ՝ ոչ ծանեան, և բարբառեալ մեծաձայն լացին : Թէ այդք ևս՝ ամաչեցեալք դարձցին : Հասեալք յԵրուսաղէմ, ընկալեալք յեկեղեցւոյն՝ պատմեցին : Իսկ Պետրոս և որ ընդ նմայն էին, ծանրացեալք 'ի քնոյ՝ զարթեան : Առաքեալք 'ի հոգւոյն սրբոյ, և հասեալ 'ի Սաղամինա՝ պատմէին : Զուարթացեալ և զգաստացեալք յերկոսեան առհասարակ եմք լրջացեալք : Իսկ դու կարող գոլով 'ի վեր քան զվիշտս, զորնտեսութեանն աւարտեալ խորհուրդ՝ հաճեցար ընդ պարունցելումս զմահուն ճաշակել բաժակ : Եւ մոցէ դիմեալ : փախեան զարհուրեալք : Ուսուցանէր 'ի ժողովուրդս նոցա փառաւորեալ յամենեցունց : Եւ կայր ժողովուրդն հայեցեալ : Սաւուղ և ամենայն այր Իսրայէլի էին 'ի հովիտս կաղնւոյն՝ պատերազմեալ ընդ այլազգիսն : Յարեաւ Եսթեր երթեալ 'ի սենեակն արքայի : — 'ի նմին տեղւոջ կալեալ կորուսանել : Եղիցի մեզ ամենեցուն հաճոյացեալք մերձենալ 'ի լոյսն անմատոյց. այս է՝ ունելով կորուսանել, հաճոյանալով մերձենալ, կամ ունել և կորուսանել, հաճոյանալ և մերձենալ :

474 . Դուն ուրեք երևի, և այն առ տաղաչափս առ հարկի յանդի, իբրև պարզաբար անորոշ դերբայ վարեալ ըստ 461, 462 . որպէս,

Որ և ըզնա իսկ հրաւիրեալ խաչեցելոյն հաւատացեալ :
Քանզի զԳրիգոր յայս ըստիպեալ Դից ոսկեմօրն ստո նըւիրեալ :
Գալ միւսանգամ է խոստացեալ Եւ անվախճան թագաւորեալ :
Զոր թէ կամի ոք հաւաստեալ, ԶԵղիշային տառ վերծանեալ :
Բայց չէր արժան լուսոյն թաքչել կամ քաղաքին անտես եղեալ.
Այլ յաշտանակըն բարձրացեալ Եւ ընդ հանուրըս ծաւալեալ : —
Իսկ 'ի Նեռին սըղծոյն մերձեալ Արևական զօրացն ելեալ : ՇՈ .

փոխանակ՝ հաւատալ, նուիրել, թագաւորել, հաւաստել, անտես լինել, 'ի մերձենալ պիղծ Նեռին : — Այլ օրինակք ինչ ածեալք ուրեք՝ չեն հաւաստեք . զի կամ վրիպակ են դրչի կամ այլազգ մեկնութիւն ունին . Տես 1246 :

475 . Դերբայքդ առ հասարակ ամենայն բայից՝ վարին և իբրև բայանուն ածական, և հոլովին յամենայն հոլովս, բաց միայն 'ի դերբայէ [illegible] բային . Եալ, ելոյ, ելոց . Եղեալ, եղելոյ, եղեալք, եղելոց . Ամացեալ, ամացելոյ, ամացեալք, ամացելոց . Սիրեցեալ կամ սիրեալ, սիրեցելոյ, սիրելոյ, սիրեցեալք, սիրեալք, սիրեցելոց, սիրելոց . Տեսեալ, տեսելոյ, տեսեալք, տեսելոց . Զենեալ, զենելոյ, զենեալք, զենելոց : Իսկ Լեալ նախդրիւ միայն հոլովի . Լեալք, լեալս, զլեալս . Զլեալսն 'ի Ներքոյ երկնից . Ա :

476 . Եւ այնուհետև ոչ ևս են դերբայ, այլ ածական անուն կամ բայ-

ածական . և իբրև ներգործական՝ նշանակէ յաճախ որպէս ող մասնկամբ անցեալ բայածական , որ տարեալ է , էր , իցէ . Եւ ահա ընդառաջ նորա Քուսի՝ պատառեալ զպատմուճան իւր : Գուժկան հասանէր յաշխարհէն Հայոց՝ զճակատ հարեալ և զօձիս պատառեալ վասն ապստամբին Վասակայ . Ամենայն ծառայք նորա կային շուրջ զնովաւ՝ պատառեալ զհանդերձս իւրեանց . Եկին արք ութսուն գերծեալ զմօրուս և պատառեալ զհանդերձս՝ կոծելով . այս է՝ որ պատառեալ էր կամ էին , որ հարեալ էր զճակատ , որ գերծեալ էին զմօրուս : Տարայց կամ ածից զնա 'ի տուն մօր իմոյ և 'ի սենեակ յղացելոյն զիս . այս է՝ յղացողին զիս , այնր որ յղացեալ է զիս : Զոր խորհուրդ՝ խորհեցելումն կամ խորհելոյն յոյժ չար է . այս է՝ խորհողին , այնմ որ խորհի կամ խորհեալ իցէ : Զբանս ամէն աստուծոյ՝ բարբառելոյ . այս է՝ բարբառողի , որ բարբառեցաւ կամ որ բարբառեալ էր : Վասն բանի կնոջն վկայելոյ : Տեսանեմ այլ օրէնս յանդամս իմ զինեալ հակառակ օրինաց մտաց իմոց և գերեալ զիս օրինօքն մեղաց : Լինիցիք այնուհետև իբրև ընդ օդս խօսեցեալք : Մատուցուք զպտուղ շրթանց խոստովանելոց յանուն նորա : Կանանց՝ զաստուածպաշտութիւն յանձն առելոց . իմա վկայողի , զինող , գերող , խօսողք , խոստովանողաց , յանձն առողաց , որ յանձն առեալ են կամ իցեն : Ոչ խոստովանեալք , այլ հայհոյիչք . իմա ոչ խոստովանողք : Ունի յինքեան զանձն ընծայեալս զպարտուքն մահու : Կարծեաց խայթողականաց 'ի տորին մատունս ծայրից տանոյն զօրհասական թոյնս բերելոց : Այծէ և զմարգարէն 'ի մէջ զայս ամենայն գուշակեալ : Զի օրինաց տէրութեանն հաւանեցելոց լուծից զնա յանդիմանեսցեն լինել , կամ փարանդիս զնոսա առեալ : Զանպիտան ալտ և ժանկ խառնեալ ընդ ոսկւոյ և արծաթոյ և զնա ապեղացուցեալ՝ սրբել : Ընդ ոչ շահեցելոյ ծառայն . իմա ընծայողս , բերողաց , գուշակող՝ որ գուշակեալ էր , փարանդիս առեալ , ապեղացուցիչ՝ որ ապեղացուցեալ է , ընդ ոչ շահողի :

477 . Իբրև կրաւորական՝ միշտ նշանակէ որ ինչ եղեալ և անցեալն է , թէ ընդ գոյականի իցէ և թէ միայնակ . Մահ ոչ իմացեալ՝ մահ է , մահ իմացեալ՝ անմահութիւն է : Պաճուճեալ առասպելաց . պաճուճեալ բանիւք : Իբրև զցորեան հասեալ 'ի ժամանակի հնձելոյ , կամ իբրև զդէզ կալոյ 'ի ժամանակի ամփոփեալ : Ոչ գիտեմ զանձին գործեալ զանպատեհս : Հաստատեալք իմանամբ հաստատեալ զյաւիտենական բանիւ աստուծոյ : Իբրև խրատեալք և ոչ մահապարտեալք : 'Ի վերայ արանց խոցելոց փետելոց մերկոց : Արգահատելի նոյա որպէս 'ի չարէն բանադատելոյ : Ոտիւք կապելովք . դրօքն փակելովք : Եւ նոքա էին 'ի գրելոց անուն : Լուան զբանն ասացեալ . բանիցն ասացելոց : Այգի եղև սիրեցելոյն : Ըստ ասացելումն :

478 . Իսկ չեզոքքն , ընդ որս և էականք , նշանակէն թէ որ եղեալ անցեալ ինչ է , և թէ իբրև ող բայածական . Ակն ունէր նշան ինչ լեալ տեսանել 'ի նմանէ : Տեսանէր զամենայն ոք եկեալ կացեալ 'ի վերայ նորա : Տեսեք զնա երթեալ յերկինս : Եգիտ զզօրսն ասորեստանեաց պատերազմեալ ընդ Լոռնոյի : Իբրև զծառայ երկուցեալ 'ի տեառնէ իւրմէ և զօղեալ ընդ հովանեաւ : Ընձն յագեալ՝ զկորիւն և զմեղս արհամարհէ : Ճանճք մեռեալք զաղտեղացուցանեն զիւղս անուշունս : Կերակրին 'ի փշրանաց անկելոց : Սաւուղ և Յովնաթան սիրելիք և գեղեցիկք և վայելուչք . չմեկնեալք 'ի կենդանութեան իւրեանց և ոչ մեկնեցան 'ի մահուան իւրեանց : Առ խոտորեալս խոտորեալ ճանապարհս առաքէ աստուած : 'Ի հինէն հասելոյ ընդ առնուցեալ իւն զօրայն չքելոյ : — Ընդ ողջութիւն ողջ եղոյդ . Գեր եղեց և նուաստից . իմա ողջ եղեալ . մեծ եղեալ եղուն : Երգնու 'ի նա և 'ի բնակեալն նորա . այս է՝ 'ի բնակողն . 'ի բնակիչն : Պատմեաց Աբրամու յայնկոյս կացելոյ . այս է՝ կացողի , որ կայր : Ծառայի քում գնացելոյ առաջի քո ամենայն սրտիւ իւրով : Ըստ մասին երթելոյն 'ի պատերազմ՝ նոյնպէս եղիցի մասն վանապանին . այս է՝ երթողին : 'Ի մէջ արդարոյն և 'ի մէջ անօրինին , և 'ի մէջ ծառայելոյն աստուծոյ և 'ի մէջ չծառայելոյն : Փոյթ փոյթ հայր զորդի զբարուք ծառայեալն նմա .

այս է՝ ծառայողն, չծառայողն, զծառայողն, որ ծառայէն : 'Ի մարմնի վա-րեցելոյ միջք : Դարձան ալք Իսրայէլի՝ ապստամբեալքն զհետ այլազգեացն. այս է՝ ապստամբողքն, որ ապստամբեալ էին : Աստուածք նմանեալք մարդկան իջին առ մեզ. Ձեզ նմանեալք կարեօք մարդիկ եմք. այս է՝ նմանողք : Անուանք որդւոց նորա երթելոց 'ի պատերազմ. այս է՝ երթողաց, որ երթեալն էին : Բարբառ ահագին գազանաց գոչելոց. այս է՝ գոչողաց : Զկնի եկելոցս. այս է՝ եկողացս :

Է զի և նշանակէ ոչ իբրև այժմ կամ նորոգ եղեալ կամ լինող, այլ իբրև գունականական ածանցաւոր. ըստ այսմ ասի Տերեւեալ ձիթենի, հուր՝ բոց՝ ջահ բորբոքեալ. իմա՝ ձիթենի սաղարթաւոր կամ վարսաւոր, հուր բորբոքաւոր՝ բորբոքոտ :

479. Այս դերբայս գտանի ուրեք ուրեք և -ծ յանգիւ որպէս յաշխարհաբարն, կրաւորական և չէզոք միայն, և այն առաւել առ սաղաշխարհս. Լուացած, բարձած, միացած, մահացած. Այլայլած, մաքրած, յօգած, կորգած, հրամայած, կապած, խեղդած, խարած, չարժած, ցրուած, արեամբ ներկած, ապաստանած, դեգերած, զարհուրած, զմայլած. Տեսած, զերծած, արգելած, տուած, արարած, եդած, և այլն. փոխանակ՝ լուացեալ, բարձեալ, միացեալ, մահացեալ, այլայլեալ, և այլն : — Լամբրոնացին վարէ և զռամկական վերջին եւ. Մինչ չև եմք խնդրել. մինչ չև է ճաշակել կամ հասել. մինչ դեռ ոչ է տեսել. պահել էի. անխռով էի կացել. 'Ի հող էի մտել. Թէ զգուշացել էաք :

ԱՊԱՌՆԻ ԴԵՐԲԱՅ

480. Ըստ բայիցն ներգործական, կրաւորական և չէզոք նշանակութիւն ունի. և յայս ժամանակի լինելի ինչ յայս արարեալ՝ վարի միշտ էական բային եմ յետ և յառաջ, այսպէս և այսուչափ միայն.

481. Ներգործական և Կրաւորական

Եղնկ.	Ժմնկ.	Եզակի	Յոգնակի
Սահմ.	Ներկ.	Սիրելոց եմ. պիտի -իրեմ. պիտի -իրու-եմ.	Սիրելոց եմք. պիտի -իրենք. պիտի -իրու-ենք.
		Սիրելոց ես.	Սիրելոց էք.
		Սիրելոց է.	Սիրելոց են :
	Անց.	Սիրելոց էի. պիտի -իրէի. պիտի -իրու-էի.	Սիրելոց էաք. պիտի -իրէինք. պիտի -իրու-էինք.
		Սիրելոց էիր.	Սիրելոց էիք.
		Սիրելոց էր.	Սիրելոց էին :
Ստոր.	—	Սիրելոց իցեմ. -իրելու կամ -իրու-ելու ըլլամ. պիտի -իրեմ. պիտի -իրու-եմ.	Սիրելոց իցեմք. -իրելու կամ -իրու-ելու ըլլանք. պիտի -իրենք. պիտի -իրու-ենք.
		Սիրելոց իցես.	Սիրելոց իցէք.
		Սիրելոց իցէ.	Սիրելոց իցեն :

482. Չէզոքք

Եղնկ.	Ժմնկ.	Եզակի	Յոգնակի
ՍՀՄ.	Ներկ.	Ապրելոց եմ. պիտի ապրիմ.	Ապրելոց եմք. պիտի ապրինք.
		Ապրելոց ես.	Ապրելոց էք.
		Ապրելոց է.	Ապրելոց են:
	Անկ.	Ապրելոց էի. պիտի ապրէի.	Ապրելոց էաք. պիտի ապրէինք.
		Ապրելոց էիր.	Ապրելոց էիք.
		Ապրելոց էր.	Ապրելոց էին:
ՍՏՈՐ.	——	Ապրելոց իցեմ. ապրելու ըլլամ. պիտի ապրիմ.	Ապրելոց իցեմք. ապրելու ըլլանք. պիտի ապրինք.
		Ապրելոց իցես.	Ապրելոց իցէք.
		Ապրելոց իցէ.	Ապրելոց իցեն:

483. Ինքն դրեթէ միշտ եզակի մնայ յամենայն բայս. բայց 'ի կրաւորական և 'ի չէզոքս մարթէ լինել յոգնակի. Ապրելոցք են կամ իցեն, արդարանալոցք էին:

484. Որպէս տեսցուք, էական բային դնի և յառաջ, նա և հեռի, և առ բազումս մի՝ եւ և յայլ դէմ. Չեմ ապրելոց. առ նոսա է ասելոց: — Ընդ ամենեցուն եմ համարս տալու: Իբրև եսես՝ թէ չէ զհարկն 'ի դուրս հատուցանելու: Անդ էր նաւն թափելու զբեռինն: — Զոր տալոց և հատուցանելոց ես: Գալոց իջանելոց էր: Մեռանելու է և յերրորդ աւուր յառնելու: Թիւրելու է և զմարգիկ յանցուցանելու: Եղանելու է և առնելու զաշխարհս: Մարդ լինելու է և մեծ անուանելու և 'ի հիմունս Սիոնի դնելու: Լոյս ցուցանելու էր և արքայութեանն խոստացելոյ արժանաւոր լինելու: Տանջելու էին և այնպիսի տառապանօք տանջանօք տառապելու: Հնազանդելու էին զամենայն ազգս, և ինքեանք անուանիք և հռչակաւորք լինելու քան զաշխարհս ամենայն: Հաւատալու էին և ողջանալու 'ի վերայ անուան: Որ այնչափ պատժոց պատժապարտ իցէ, և ահագին ատենին յանդիման լինելու, և ընդ ամենայնի ճշգրիւ համարս տալու. իմա իցես լինելոց, իցես տալոց: Որ լսելոցն է՝ լուիցէ, և որ արհամարհելոցն՝ արհամարհեսցէ. իմա և որ արհամարհելոցն է: — Առ նա երթալու եմ, բայց նա առ իս գալու. Ո. իմա չէ գալոց, որ է այլ դէմ:

Զի չէ յամօր այս լինելոց, Ոչ առ յապա կատարելոց,
Այլ փութապէս վճարելոց, Արագ արագ վախճանելոց:
Ընդ որ 'ի դըրախտն էք մտելոց, 'Ի միասին զուարճանալոց. ՇՈ:

485. Ըստ մասին նոյն գոլով ընդ երկրորդ նշանակութեան ապառնոյն և ստորադասականին, վարին 'ի տեղի միմեանց. Զառաջինն գալուստն իմանալ՝ որ խոնարհագոյն էր, և զերկրորդն՝ որ մեծութեամբ իցէ. Ի. իմա որ մեծութեամբ լիցի. լինելոց է. Ես կենդանի եմ, և դուք յիս կենդանասջիք. ԱԳ. որ յաւետարանին է կենդանի լինելոց էք: Յառնելոց է 'ի նոցանէ թագաւոր, որ զկռապաշտութիւնն որդւոցն Իսրայէլի եղծանիցէ. Կ. իմա որ եղծանելոց է: Ահագին բեմին յանդիման լինելոց եմք, և համարս ընդ ամենայն գործոցն տայցեմք. Ո. իմա տալոց եմք: Զարքայութիւնն եմք ժառանգելոց, և խոստացելոց բարեացն արժանաւոր գտանիցեմք. Ս. իմա գտանելոց եմք: Ցրուելոց էք յիւրն յայնժամ գիշերի և զիս միայն թողուցուք. Ի. իմա թողլոց էք. որ յաւետարանին է Ցրուեսջիք և զիս միայն թողուցուք: Ես եկի յա-

նուն հօր իմոյ, և ոչ ընդունիք զիս. Եթէ այլ ոք եկեսցէ յիւր անուն, զնա ընդունիցիք. Յաշխարհի աստ նեղութիւն ունիցիք. Ա. խմա ընդունելոց էք, ունելոց էք: Սպասէ և ակն ունի՝ թէ երբ իցէ լուսացեալ վաղվաղակի, զի երթիցէ. Եփ. խմա երբ լուսացեալ լեցի կամ լինիցի (466), երբ լուսանալոց իցէ, երբ լուսասցի, լուսանայցէ:

486. Փոխանակ այսր գերբայի առի ես, հատանէ ինձ, քեզ, նմա. համգերձեմ կամ համգերձիմ, համգերձեալ եմ, ես, է. կայ, մնայ, կայ մնայ, առաջի կայ, ունիմ լինել կամ առնել ինչ. որպէս, հատանէ քեզ դարձեալ մարգարէանալ. 'Ի կղզի ինչ հատանէ մեզ անկանել. այս է՝ մարգարէանալոց ես, անկանելոց եմք: Համգերձեմ կամ համգերձիմ առնել, խօսել. համգերձէ արկանել: Համգերձեալ ես մեռանել. համգերձեալ ես փոխել. համգերձեալ է գալ. համգերձեալ էք լինել: Զինչ եղեալ է և զինչ կայ լինել. Է ինչ 'ի տանէ՝ որ կայ ես լինել: Մնայ քեզ առնջիլ, կայ մնայ մարդկան մեռանել: Այսէլ առաջի կայ ինձ. առել կայ մեզ առաջի. ամենեցուն մեզ յանդիման լինել առաջի կայ ատենին Քրիստոսի. որում ծնանել առաջի կայցէ. այս ինչըն որ ծնանելոց իցէ. Երթալ ունիս. զէն առնուլ ունիս. յետոյ զղջանալ և ամաչել ունի. այսօր ունիմք մեք համգչել առ Հաւգուելոյ. ընդ մօտոյ ունիմք տեսանել. առաջի ատենին Աստուծոյ վասն ձեր համարս ունիմք տալ. խմա տալոց եմք: Ցամենայն ժամ ընդդէմ սրոյ թշնամեաց ունիք պատերազմել. ունիք պատուհասիլ. ունէր լինել. ոչ էին նոքա թագաւորելոց յԵգիպտոս, այլ և չարչարիլ ես ունէին 'ի նոցանէ. յո՞ ունիցիս փախչել. յորժամ ունիցիմք խօսել. այս է՝ համգերձեալ իցեմք խօսել, խօսելոց իցեմք:

487. Բայց ունիմ նշանակէ ես յաճախ ունել ինչ կամ կարել, մարթել. զոր չէ պարտ խառնել ընդ վերնոյդ. որպէս, Մկրտութիւն մի ունիմ մկրտել: Ունի ինչ՝ պատմել նմա. ունի ինչ՝ խօսել ընդ քեզ. զինչ ունիս խօսել ընդ իս. առուգութեամբ ինչ գրել տեառն իմում ոչ ունիմ. բազում ինչ ունիմ գրել առ ձեզ:— Նա և ոչ ընչական ունիմ անուանիլ: Ոչ ունիս չանէի՝ գրել առ ձեզ: Զոր պակաս է 'ի գրոյս՝ ունիք ուսանել 'ի բանս խնկութեամբ բարիդ: Երկոյթն թանձրանալ ոչ ունի. ոչ երբէք ունի առել. որքահանայիցդ: Ունէր խափանել զնա, և ոչ կամեցաւ: դարձնալ ոչ ունի կամ ոչ ունէր: Զի այնպէս ունիցին՝ զնա Զխմրդ ունէին նոքա 'ի քաղաք անդր մտանել: Զի մի բնաւ ունիցին առել: յինքեանս բնակեցուցանել: Պակասեալքն յընչից...

Մերթ ունել և կոչել 'ի միասին վարին 'ի նոյն միտս. Պակասեալքն յընչից... ոչ ուսանել կարել: ...

Մերթ ունել և կոչել 'ի միասին վարին 'ի նոյն միտս. Պակասեալքն ոչ ուսանէք զանկեալ հարկ թագաւորաց և ընդ նմին զպատրիս իշխանացն ոչ ուսանէք ունին կարել վճարել. Պ. խմա ոչ ուսանէք ունին վճարել կամ ոչ ուսանէք կարէն վճարել:

488. Ուրեք Ունի լինել նշանակէ ունի զլինելն, լեալ է. Ունի լինել այն թագաւոր (Սողոմոն) Երկուց կանանց նախ դատաւոր. ԸՍ: մանաւանդ լեալ յայտ առնէ իբրև ունիմ, մանա-

489. Մերթ և կամիմ զնոյն ասպատնի միտս յայտ առնէ իբրև ունիմ, մանաւանդ զանընչից ասացեալ. Այն ինչ արեգակն ընդ երկիր ծաւալել կամէր. Մինչ դեռ այգն կամէր իբրև օրն հինգօրեայ շաբաթուց լուսանալ կամէր. Գիտաց լինել. Ա. խմա ծաւալելոց էր, լուսանալոց էր, այգ լինելոց էր: Յորժամ լինիցի Սիմէոն՝ թէ չարժ կամէր լինել. ՎՐ. այս է՝ լինելոց էր: Ա. խմա հարկանելոց էն, հարկանիցեն:
ձայն երկին ես փողոց՝ զոր կամիցին հրեշտակքն հարկանել. Ա. խմա հարկա-նելոց էն, հարկանիցեն:

490. Վասն գերբայդ և իբրև սակ բայանուն ածական 'ի սակաւ բայս, և միայն 'ի նախդրիւ հոլով. Գալոց կամ լինելոց չարեացն, լինելոց բարեացն, զլինելոց ժամանակացն, զլինելոց եղեան իւր, զլինելոց իրան, զլինելոց ինչ խմբէ. զգալոցն կամ զգալոցան պատմել, զլինելոցն, եղեալքն և լինելոցք լեալք՝ լինելոցք՝ զիւրաքանչիւր կարգեալսն ըստ իւրաքանչիւր հրամանացն մատուցանէին. զլինելոցան, ընդ լինելոցան 'ի փոխանի: Զկնի գալոցս գաւանեալ զայս զլինելոցս. ԱԳ. այս է՝ զլինելոցս զայս դաւանեալ զկնի գալիս, թէ զկնի գալոց էն:

491 · Այսպէս ածականաբար և ընդ այլ բայս վարի կարի սակաւ ուրեք. որպէս, Իբրև ոչ եթէ մարդկան 'ի դիմի հարկանելոց երթային, այլ թէ և գազանք ինչ անհնարին պատահեսցեն՝ հարկանել սատակել. Եւ իմա երթային իբր ոչ եթէ մարդկան 'ի դիմի հարկանելոց էին կամ լինեն, այլ և այլն :

492 · Եթէ վերջահոլով պիտոյի, վարի բայածականն ի յանգիւ, զորմէ յառաջիկայդ :

ԲԱՅԱԾԱԿԱՆՔ

493 · Այլ և այլ ածանցական վերջնիք բայածականք գտանին, բայց առաւել յաճախեալքն 'ի պէտս՝ են յանգեալքն 'ի ող. իչ. Լի · զորոց և առանձինն գիտելիք կան :

494 · Ող կամ օղ ելանէ սովորաբար յամենայն բայս յանցեալ կատարելոյն, յերկրորդ և յերրորդ լծորդութեան՝ և 'ի ներկայէն. Աճեցող, կարդացող, բացող, բարձող, կեցող, առեցող, լուացող, մերթ՝ առող, լուանող: Սիրեցող, ատացող, գիտացող, կամ սիրող, ատող, գիտող. Տեսող, առող, կամ տեսանող, առնող, փախչող, մեղանչող կամ մեղուցող. դարձուցանող, զգեցուցանող, կամ դարձուցող, զգեցուցող, կամ բարձմամբ և այլ ածանցին (347) Դարձող, զգեցող. Յեսու արեգականն դարձող. ՄԳ. Զգեստ և զգեցող տէր անքնին. ՇՈ : Զենող, առող, ընկեցող, լցող: Տուող, եկող, երթող, արարող կամ առնող, եդող կամ դնող, կերող, արբող, ունող. պարտող՝ այս ինքն պարտական : Յառնեմ, յարեայ, ոչ ունի յառնող կամ յարող: Յեղականացն Լինիմ, գամ, Լինող, գոյող: Իսկ էմ ունի զարմատն է 'ի նոյն միտս. Զի զէսն ինն խափանեսցէ. Եւ այս ինքն [illegible] կամ [illegible]: Բազմաց էից քերթողաց. Փի. այս ինքն գոյողաց, ելելոց (478, 500) :

495 · Իչ 'ի պարզ արմատոյ բայից ձևանայ. Բացիչ, վարիչ, սրբիչ, քաւիչ, փրկիչ, հալածիչ, գոյիչ, ստեղծիչ, բնակիչ, ընթերցիչ, տուիչ, արարիչ, կերիչ, ուտիչ: Ող յանգն յամենայն բայս յարի և յամենայն չէզոքս. իսկ իչ առաւել 'ի ներգործականս, 'ի սակաւ չէզոքս :

496 · Լի 'ի ներկայէն կամ յանորոշ դերբայէն. Եղանելի, լինելի (1). աղալի, լուանալի, բանալի, բառնալի, կելի, սիրելի, տեսանելի, զենլի. տալի, գալի, երթալի, առնելի, դնելի, ուտելի կամ կերլի, յառնելի, ունելի կամ կալի, ակն կալլի 'ի կալուլ դերբայէ :

497 · Առ հասարակ ածական անուանք են, հոլովելիք եզակի և յոգնակի, ող կամ օղ և իչ ընդ առաջին օրինակաւ վեցերորդ հոլովման, Լի ընդ եօթներորդ հոլովմամբ :

498 · Սովորաբար ող ներգործական բայից է՝ նշանակել արարող իրիք. իսկ Լի կրաւորականաց՝ նշանակել առնելի ինչ կամ լինելի: — Բայց և հասարակ բայից 'ի ներգործական միտս, և ամենայն չէզոքաց ևս, լինին ող բայածականք. Խնդացող՝ մերթ խնդանող, մոռացող, ստացող, որսացող. դատեցող, դատող. շահեցող, շահող. կամեցող, կամող. խօսող. ծնող, ծնանող. ուսող,

(1) Թուի և էմ բային ունել էլի. և այն է Թերևս 'ի բանն. Ընդ աշխարհիս կազմութեան երկոքեան և յաւէժական մինչև 'ի բոլոր եղեալս յանկունն. Գ. 289. այս ինքն 'ի յանկունն բոլոր լինելեացս : Այլք ընթեռնուն [illegible], որպէս Թէ բոլորեցունցս. այլ ոչ ինչ 'ի դէպ :

ուսանող. զգեցող։ խնդացող, անսացող, հոգացող կամ հոգող (456), յու-
սացող կամ յուսող, պարծեցող կամ պարծենող, ընդգխմացող՝ մերթ ընդգխմա-
նող, արբեցող, գնացող, եկող, երթող, ամբարձող, կարող կամ կալացող, աշ-
խատեցող կամ աշխատող, համբերող, փախչող, յեցող կամ յենող։

499. Բաղում ուրեք ող զուգակութիւն երկք յայտ առնէ, զուգորութիւն
և գլխաւորութիւն, քան թէ զառ ժամն արարող. որպէս, Սիրող խնամու-
թեան, նշանակէ՝ որ սէր ունի յինքեան բնաւորեալ, ընթացող՝ գնայուն, կէ-
րող և արբեցող՝ շատակեր և արբշիռ, աղաղող, կարող՝ ուժեղ, զօրաւոր, խօսող՝
բանեղ, ճարտասան, լեզուանի. Ամենայն որ կարող էր զօրութեամբ. Ես
չեմ խօսող ոք. Որ խօսողն իցէ՝ կարիցէ բանիւք արդարանալ. Թէպէտ և լինին
նոքա խօսողք և իմաստունք։

500. Բայածականն ող ոչ յամենայն բայս կամ յամենայն հոլովս իւր վայե-
լուչ է. վասն որոյ փոխանակ նորա վարի յաճախ անցեալ դերբայն 'ի նոյն
միտս, որպէս ցուցաք 'ի 476, 478։ — Բաղում անգամ ևս դիմաւոր բայիւ և
որ միջակ անուամբ բացատրի. փոխանակ ասելոյ Սերմանողն, ընթերցողն,
առեցողն, քննողն, առնողն, զրկողն, կերողքն, և այլն, ասի Որ սերմանէն,
որ ընթեռնուն, որ առեալ, որ քննէն, որ առնէ, որ զրկէր, որ կերանն։
Ստացողն մի խնդասցէ, և որ վաճառէն՝ մի ողբասցի. զի որ ստանայն՝ 'ի վա-
ճառական անդր այլ մի դարձցի. Ա։

501. Այլ երբեմն ող վարի փոխանակ անցեալ դերբայի կամ ի՛ բայածա-
կանի. Թէպէտ և գիտէին զանյարական գլորումն, այլ ցանկացողք աշխարհիս
փառաց՝ փոխանակեցին զփառս անեղծին աստուծոյ. Փ. այս է՝ ցանկա-
ցեալք։ Կերան զհրաժարեցուցանող պտուղն. Զ. իմա զհրաժարեցուցեալ,
զարգելեալ։ Յուսողաց 'ի քեզ. 'ի քէն վարժողաց. ՉՐ. Պատսպարողաց
և յեցելոց 'ի նա. Գ. այս է՝ յուսացելոց, վարժելոց, պատսպարելոց։ —
Նա (առաքինութիւնն) յամենայնի կարող է՝ 'ի կիր արկանել և պայծառանալ.
Ո. Զկարողն վաստակեցի քեզ. ԱՂ. Հաւանող բանք. ԼԲ. այս է՝ կարելի,
հնարաւոր, հաւանելի։ Ոչ 'ի դժուարըմբռնելեացն է մանաւանդ՝ քան թէ 'ի
կարողագունիցն. Պ. այս է՝ 'ի յաւէտ կարելեաց։ Անտարող և անբովանդա-
կելի բնութիւն. Ք. այս է՝ անտանելի. Անլուծիչ կեանք. ՉՐ. այս է՝ ան-
լուծանելի։

502. Բայածականն ևս նշանակէ սովորաբար իբրև զամփոփէն նա. ոչ
միայն ապառնի կրաւորաբար, այլ և իբրև յարմար կամ արժանի 'ի լինել և
յառնել ինչ. վասն որոյ ոչ միայն կրաւորական բայից յատուկ է, այլ և չէ-
զոքաց. սիրելի, սիրելու. տեսանելի, տեսնելու. գնալի, երթալու, գալու։
Բառ այսպիսի ասի, Քննելն 'ի նմանէ խնդրելի է. գինի նոր 'ի տիկս նորս
արկանելի է։ Զնոյն գրել առ ձեզ ինձ ոչ դանդաղելի է և ձեզ կարի զգու-
շալի. իմա պարտ է խնդրել, արկանել, չէ պարտ դանդաղել։ Ոչ է բնաւ
համարձակելի նոցա խօսել ինչ. իմա ոչ է մարթ համարձակել։ Դէմք պատ-
կառելիք. պատարագ ընդունելի. մինչդեռ եմք յեղանելի մարմինս. իմա յոր-
մէ պարտ է պատկառել, արժանի ընդունելոյ, յորժամ պարտիմք եղանել։ Զննե-
լի տարր՝ բնութիւն, անցք մաշելի, մարմին ցաւելի, ճանապարհ գնալի ոտից
և մերձակաց. իմա զոր մարթ է զննել, յոր մարթ է մաշել, որ կարէ զգալ
զցաւս, որ զգայ ցաւոց, յոր կարեն գնալ կամ գնան ոտք և մերձակք։ Երկր-
պագելի անուն կամ բարձրութիւն. այս է՝ որում արժան է մեզ երկիր պագա-
նել։ Մարդիկ մարմին ունին երկրպագելի. Հ. այս է՝ յարմար, կարող յեր-
կրպագել։ Տաժանելի կիրք, մարմին, գործ. Զարչարելի հիւանդութիւն.
այս է՝ որ տաժանմամբ լինի, որ չարչարանօք լինի, կամ որ տաժանմանս բե-
րէ, չարչարանս բերէ։

503. Որպէս տեսցուք, հոլովի ընդ եօթներորդ հոլովմամբ. բայց առան-
ձինն նկատելի է, զի հոլովի յաճախ և զեղչմամբ ւ տառին ըստ այլոց անուանց
այնր հոլովման (67). Լինելի, լինելւոյ կամ լինելոյ, լինելիք, լինելեաց, լինե-
լւոց կամ լինելոց։ Ասելի, ասելւոյ կամ ասելոյ, ասելիք, ասելեաց, ասելւոց

կամ առելոյ։ Խափանելի, խափանելւոյ կամ խափանելոյ, խափանելեաց, խափանելւոց կամ խափանելոց։ Տեսանելի, տեսանելւոյ, տեսանելոյ, տեսանելեաց, տեսանելւոց, տեսանելոց։ Ստեղծանելի, ստեղծանելւոյ, ստեղծանելոյ, ստեղծանելեաց, ստեղծանելւոց, ստեղծանելոց։ Անկանելի, անկանելւոյ, անկանելոյ։ Իջանելի, իջանելւոյ, իջանելոյ, իջանելւով, իջանելով։ Հեղլի, հեղլւոյ, հեղլոյ, հեղլւով, հեղլով։ Զենլի, զենլւոյ, զենլոյ։ Առնելի, առնելւոյ, առնելոյ, առնելիք, առնելեաց, առնելւոց, առնելոց, և այլն։ Ըստ այսմ ասի, Մինչև բարձցին առաջք լինելոցն. Զոր մեծին Մովսէսի զլինելոցն առակախօսեալ. ԱԳ. Յայտնութիւն մեծ առ յապա ամենայն լինելոցն մինչ 'ի վախճան աշխարհիս. Փ. Մարգարէութիւն իրաց լինելոց. Յառաջագէտ է ամենայն լինելոց. ԿԻ. Իբրև զեղելոց զլինելոցն պատմէ. Ո. այսինքն լինելւոցն, լինելեացն, զլինելւոցն, զլինելեացն։ Վասն չհայելոյ որդւոցն Իսրայէլի 'ի վախճան խափանելոցն. Ա. Բ Կոր. Գ. 13. Զիմաստութիւն՝ ոչ զիշխանաց աշխարհիս այսորիկ զխափանելոցն. ԱԳ. Զիմաստութիւն՝ ոչ զաշխարհիս այսորիկ զխափանելոց. ՅԺ. այսինքն խափանելւոցն, խափանելեացն, զխափանելւոց, զխափանելեաց, որպէս գնի այլուր. Ա Կոր. Բ. 6։ Այս բաժակ է նոր ուխտ իմով արեամբ վասն ձեր հեղլոյ կամ հեղլով. Ա. այսինքն հեղլւոյ կամ հեղլւով, որ հեղլոց է։ Զնշանացն ասիցես զառնելոց. ԿԻ. այս է՝ զառնելւոց, զառնելեաց։ Աւետարանեաց զգիպելոյ նոցա 'ի շնորհէն աստուծոյ. Փ. այս է՝ զգիպելւոյ, զգիպելեաց, զայնց որ գիպելոց էին նոցա։

Ոչ է կիրթ և ոչ քերական ըստ գերբայ համարել զդասս և նմանութեամբ ձայնի վարեալ իբր սեռական։ — Չէ պարտ դարձեալ խառնակել զդասս ընդ անորոշ կամ անցեալ գերբայի, մանաւանդ յաւ օրինակի Բ լծորդութեան, յորում երկոքեան 'ի մի հոլով գան. Սիրել, սիրելոյ. սիրեալ, սիրելոյ. սիրելի, սիրելւոյ կամ սիրելոյ։

504. Այս բայածական վարի յաճախ և իբրև ող 'ի ներգործական և չէզոք բայս, մանաւանդ բազմաւոր. Իմանալիք, սիրելիք, գործելիք, գուշակելիք, վայելելիք, կրելիք, խօսելիք, ածելիք, բերելիք, լսելիք, անիծանելիք, հարկանելիք, մատուցանելիք, ընթերցանելիք, ծնանելիք, տալիք, առնելիք, ուտելիք, ըմպելիք, ունելիք. Ստանալի, գալի, գնալի, առնելի, գործելի, կոչելի, պատկառելի, ընկերելի, տեսանելի, մնուցանելի, ընդունելի, նշանակեն 'ի գլուխ յաճախ իմացողք, սիրողք, գործողք.. ստացող, եկող, գնացող, առնող, և այլն։ Իմանալեացս մտաց. այս է՝ իմացող մտացս։ Ինչքն և ստացուածքն՝ գուշակելեացն լիցին։ Եթէ բարերարութեանն վայելելիք չիցեն։ Ոչ հաւատոյ խօսելեացն։ Լսելիք կամ առնելիք բանին, օրինացն։ Մատուցէ հարկանելեաց զծնօտս իւր։ Հասեալ են մանկունք յերկունս, և չիք զօրութիւն 'ի ծնանելիս։ Զերեսս ոչ դարձոյց յամօթոյ ընդ երեսս թքանելեաց։ Մարգարէքն 'ի չընդունելեացն թշնամանեալք։ Ոչ ընդ չափ տրոյն հայի աստուած, այլ ընդ կամս տալեացն. Ոչ 'ի չափս ընչիցն, այլ 'ի կամս տալեացն նայի աստուած. Տալեացն անդ պահին փոխարէնքն, և առնելեացն ատեն ծախին տուրքն։ Անկցի 'ի բերան ուտելեաց։ Գինին զեղծուցանէ զըմպելիսն։ Եղև առաջնորդ ունելեացն Յիսուսի։ Բանք պատրելիք. այս է՝ պատրողք։ Ոտից ընթանալեաց. այսինքն ընթացողաց։ — Ամենայն չարեաց առաջնորդ և գործելի։ Առնելի գործոյն։ Հուր կիզելի։ Պատկառելի է ազգ կանանց առաւել քան զարանց։ Օգնական ընկերելի է նոցա։ Պատել առիծու զմնուցանելեաւն։ Յարեաւ նախապատմելին։ Յորժամ (ականք և ունկն) յոգուս ինչ արկանելոցն չէ, և զանն նախանձորդաց հանիցէ. Ո. այս է՝ արկանելւոցն, արկանելեացն (503), արկանողացն յանձինս։

505. Զնոյն ող նշանակութիւն պահէ և յածանցեալսն ան մասնկամբ. Անմեղանչելի. ԱՀ. Անհանդուրժելի. Թ. Անխնայելի, անմարդասիրելի. Ն. Աններգործելի, անբարկանալի, անվատանալի, անտեղիտալի. Ս. Անանջե-

լի, անդադարելի, և այլն. այս ինքն են ոչ մեղանչող, ոչ հանդուրժող, ոչ
անխայող, և այլն:

506. Որոշելի են ն բառս բարդեալքն, զուարձալի, սքանչելի, ցաւալի,
ձանձրալի, զգուշալի. որք չեն 'ի ներկայէ բայից կամ յանորոշ դերբայէ.
Թէպէտ և ոմանք երևին ուրեք վարեալք իբրև զբայածականն ու նշանակու-
թեամբ. Ոչ ինչ ուղղ այսպէս զգուշալի լիցուք, որքան զմիտս մաքրել. ԼԲ:
Այնպէս փոյթ զգուշալի էր. ՎՐ. այս է զգուշանալի, զգուշացող: Քանզի
բնութիւն մեր է յայտնի, Արագայայտ և ձանձրալի. ՇՈ. խմա ձանձրացող:

507. Նշանակէ երբեմն և իբր անցեալ դերբայ. Զայն փողոյ լսելի եղի-
ցի. լսելի եղեն աղօթք քո. Ա. այս է՝ լուեալ, լսեալ: Առնուլ կամ տալ զ-
խնդրելին. տանել զհայցելին. ՅԾ. Ղ. ԼԲ. այս է՝ զխնդրեալն, զհայցեալն:
Յօժարելի լիցուք այսուհետև մնալ 'ի հանգիստ անդր. ՄԾ. այս ինքն յօ-
ժարեալ: Գիտելի լիցի. տառուսա լինի գիտելի. ամենեցուն գիտելի և ծա-
նօթք էին գործք նոցա. յայտնի և գիտելի էր միշտ աստուածոյ գործն. 'ի քում
գիտելի 'նետից հարան յանձինս. զգիտելի նմա խորհուրդն առ նոյն խօսել.
Նխ. ՍԳ. Ղ. ԼԲ. այս ինքն գիտացեալ: Ճաշակեն 'ի հրաժարեցուցանելի
տնկոյն. Զ. այս է՝ հրաժարեցուցեալ, արգելեալ: Շուրջ գալի Թուի (ար-
բեղոց) աշխարհս. Ինքնաձեռնագրելի աստուածարանք. Ս. Բազմախոր-
տակելի տապանակ. Ն. այս ինքն շուրջ եկեալ, շուրջ եկող, ինքնին ձեռնա-
գրեալ, բազումն խորտակեալ: Պահանջէ զգոհութիւն տալեացն շնորհողին.
ԱԳ. 'ի վերայ գործելեացն ուրախ եմք և ցնծամք. Փ. 'ի սուտ լինի մեղաց
գործելեաց. Ն. Տկարութիւն պաշտելեացն հեթանոսաց. Նխ. այս ինքն
առեցելոց, գործեցելոց, պաշտեցելոց: Ոչ թէ երդուելեացն զօրութիւն,
այլ մեղուցելոց դատաստան հանէ ընդ գլուխ զանխրատեացն յանցանս. Ա.
այս է՝ երդուելոց կաց, յորս երդուեալ լինի կամ լեալ է:

Ծանեաւ զայն Յովհաննէս և հրաժարեր սարսափելին. ՄԳ:
Պետրոս խօսէր խրախուսելի:— Շնորհեա նոցա զաղօթելին:
'Ի գետապատ քարանձաւի 'Ի յԵփրատայ պարագրելի:
Ըզվերծանողդ մաղթելի Գեր քան ըզկարըն չխնդրելի:
Սիրեցելոյն աշակերտի Աթոռ գոլով փոխագրելի:
Լալով խօսիմ զայս ասելի. ՇՈ.

խմա հրաժարեր սարսափեալ, խօսէր խրախուսեալ կամ խրախուսող (504),
շնորհեա զաղօթեալն, 'ի յԵփրատայ պարագրեալ, զվերծանողդ մաղթեալ,
գոլով աթոռ փոխագրեալ, զայս ասացեալ կամ ասելով:

508. Զնոյն անցեալ նշանակութիւն պահէ երբեմն և յածանցելին ու մաս-
նկամբ. Աներևելի բնութիւն, աստուած. Աներևելի աշխարհ. ՊԱ. Համ-
բակս անլուաց և անաղելի. Ն. Պահէ զկողն անողջանալի. Ս. Մարդիկ յորս
աստուած անգիտելի էր. ԼԲ. խմանին ոչ եղեալ, անեղ. ոչ տիրեցեալ յու-
մէք, ոչ աղեալ, ոչ ողջացեալ, ոչ գիտացեալ կամ ծանուցեալ:

509. 'Ի դոյն անցեալ դերբայի միտս կան և առաջիկայքս ն բայածականք
հոլովեալք ըստ 503. Ոչ քաւիցի երկիրն յարենէն հեղլոյ 'ի վերայ նորա,
եթէ ոչ արեամբ հեղլով. խմա հեղլոյ, հեղլով, փոխանակ հեղելոյ, հեղե-
լով: Սգով թախծեալ հայր վաղամեռիկ լինելոյ որդւոյ իւրոյ արար պատ-
կեր. այս է՝ լինելոյ, եղելոյ: 'Ի գոյութիւն կենաց գառինն զենլոյ. այս է՝
զենլոյ, զենելոյ. Ա: Զգլխատու անկանելոյ չհրամայէ զանց առնել. Կ. այս
է՝ անկանելոյ, անկելոյ: Փորձեսցեն զբարս դառնալոյն. Կ. այս է՝ դառ-
նալոյն, դարձելոյն: Հացիւն իջանելով յերկնից. Գէ. այս է՝ իջանելով,
իջելով: Որպէս 'ի սկզբանցն լինելոցն հաստատեաց. ԱԳ. Բանջարացն լինե-
լոց 'ի նոսա. Հանդոյն այլոցն ընդ իշխանութեամբ լինելոց մարդկան. Պ.
այս է՝ լինելոց, եղելոց: Իշխանութիւն ո՛չ ունէր իւր առնելոցն. Ո. Փո-
խարէն առնել առնելոցն. Ճ. այս է՝ առնելոցն, արարելոցն: Կամաւոր

կուրութիւն խնդրէ ոչ լինել տեսանելոյն տեսող. Օ. Սանդծանելոյս 'ի նմանէ. ԼԲ. այս է՝ տեսանելւոյն, սանդծանելւոյս, տեսելոյն, սանդծելոյս: Մայր ամենեցուն ծընանելոյն վերբանին. ՄԳ. Յորոց հայցեմ անդ լինելոց Եւ զխ յիշել տարտամ ոգւոց. ՇՈ. այս է ծնելոյն վերբանին, յեղելոց անդ: Աչքերդ յեղյեղլովք. Ո. այս է՝ յեղյեղլովք, յեղյեղելովք: Ըստ ասելոյս կարգաւ. Փ. Հաւատայք ասելոյս. ՆՆ. Արհամարհեն զասելովքս. ՄՂ. այս է՝ ասելւոյս, զասելւովքս, տասցելոյս, զտասցելովքս: Յորս յամենեսին զեղչեալ է – ըստ 503. բայց միայն «ելոյ», «ելովք», կարեն ևս համարել փոփոխումն խոնարհման զեղչմամբ ւոյ վանկի ըստ 456: Իսկ անորոշ դերբայի հոլովս զստս ամենեսին համարել, և այնպէս անցեալ դերբայի մօրք վարեալս, քերական ոչ է:

510. Երևի ուրեք առ տաղաչափին վարեալ և իբր անորոշ դերբայ բայանուն, յասելն Ըզվերծանողդ մաղթելի Գեր քան ըզկարըն ընտրելի. — Եւ զայն ամէն որ ըստ կարգին Որոց ողբումն է յիշելին. ՇՈ. խմա զխնդրել, որոց յիշելն, յիշատակն: Այլ է և յոգնականն անորոշ դերբայի իւ մասնկամբ (464):

511. Այլ ուրեք երևի և ւոյ դերբայն, իբրև նոյնանիշ ընդ ըի բայածականիս, վարեալ փոխանակ անցեալ և անորոշ դերբայի. յասելն Անուն Նախնեացյորջորջելոց Է Ասիրաս մակձայնելոց. խմա յորջորջեալ, մակձայնեալ է: Զի զայն հընար չէ ասելոց Եւ ոչ մարդոյ բան խօսելոց. . Զոր պատրաստեաց տէր իւր սրբոց. ՇՈ. խմա չէ հնար ասել, խօսել, կամ ասելւոյ խօսելւոյ, փոխանակ ասելեաց, խօսելեաց ըստ 504:

ԳԼՈՒԽ ՎԵՑԵՐՈՐԴ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ԱԶԳ ԲԱՌԻՑ

ՄԱԿԲԱՅ

512. Մակբայ է բառ անհոլով, որ զհանգամանս նշանակութեան բայի և բայանուան կամ ածականի և կամ այլոյ մակբայի յայտ առնէ, որպէս զտեղի, զժամանակ, զորպէս, զորքան, զկարգ, զհարցումն, զհաստատութիւն, զուրացումն, զերկբայութիւն։

513. Են որ պարզ են, են որ ածանցեալ 'ի պարզից կամ յայլ մասանց բանի մասնկամբքս այն, անօր, էայն, էնճ, էօ, էն, էօ, ի, իկ, ին, իօ, կի, ոյն, բէն, օի, օի. և են որ բարդ 'ի պարզից, կամ յանուանէ և 'ի մակբայէ։ Զօրինակս տեսանես յառաջիկայդ։

Աստ է. անդ է.
Աստէն մեռանիմ. մնաց անդէն.
Այդէն եկին. անդէն և անդ ծանեան.
անդ և անդ հանեալ արձակէր.

Եկ այսր. մատո կամ բերէք այսր.
Նստարուք այդր. անդր մածին.
Այսրէն դառնալ. կաց այսրէն.
Այդրէն յաշխարհէդ ձերում գտանին.
Առ քեզ այդրէն դարձցին.
Դարձեալ երթաս անդրէն.
Անդրէն դառնալ.
Այսր ժողովել. գինի ոչ ունին այսր. թէ ոք լիցէ այնր.
Այսր անդր տանել բերել. ընթանալ.
Այսր և անդր երերեալ.
Անդր և յիւրում տեղւոջն պատմեսցուք ձեզ.
Երթիցուք աստի. ել այտի.
Ելեալ անտի գնաց.
Վասն հալածանացն նոցա անտի.
Աստի և անդր.
Աստանօր դասել. անդանօր է.
Այդանօր լուր. քեզ նուիրեմ այդանօր.
փախչել աստանօր անդր.

Հոս է. հոն է։
Հոս կըմեռնիմ. հոն մնաց։
Մէկէն շուտ մը եկան. մէկէն ճանչցան. մէկէն շուտ մը կըհանէր կըխաւրէր։
Եկու հոս. բեր կամ բերէք հոս։
Հոս նստեցէք. հոն խօթեցին։
Նորէն հոս դառնալ. հոս կեցիր։
Հոդ ձեր երկիրը կը գտնուին։
Նորէն հոդ քեզի դառնան։
Նորէն հոն կերթաս։
Նորէն ետ դառնալ։
Հոս ժողովել. հոս գինի չունին. թէ որ ըլլայ հոն մէկը։
Ասդին անդին տանիլ բերել, վազել։
Ասդին անդին երերուկած։
Ալ անդիններէ կամ եղքերը իր տեղը պատմենք ձեզի։
Երթանք ասկից. ելիր ատկից։
Ելաւ անկից գնաց։
Անոնց անկից հալածուելուն համար։
Ասկից ինչուք հոն. ասկէ եղքն ալ։
Հոս տեղս դնել. հոն տեղն է։
Հոդ տեղդ լսէ. քեզի կընուիրեմ հոդ։
Ասկից հոն փախչիլ։

Այսուստ թողուլ.	Ասկից կամ հոս տեղս թողուլ:
Այսուստ և անտուստ ճեմել.	Ասդիէն ու անդիէն ճեմել:
Անդուստ ելանել.	Անկից ելլել:
Անդուստ և այսր եկեալ լինէր.	Անկից ինչուք հոս կըլլուէր:
Անդուստ 'ի վերուստ կամ անդստին 'ի վերուստ յերկնից անտի.	Անկից վերէն կամ ինչուք վերէն երկնքէն:
Ուր մարմին է, անդր և արծուիք ժողովեսցին.	Մարմինն ուր որ է նէ, արծիւներն ալ հոն պիտի ժողվին:
Ուր ինքն երթալոց էր.	Ուր որ ինք պիտի երթար:
Ո՞ւր էիր. ո՞ւր եդիր զնա. ո՞ւր տեսեր.	Ո՞ւր էիր. ո՞ւր դրիր զանի. ո՞ւր տեսար:
Ո՞ւր է զի իցէ, կամ ո՞ւր իցէ զի է.	Ո՞ւր է որ կայ, ո՞ւր կայ, ո՞ւր է:
Այլ ուրեք կամ ուրեմն.	Ուրիշ մէկ տեղը:
Առաքեալ 'ի թագաւորէն ուրեմն.	Թագաւորէն տեղ մը խաւրուելով:
Յորժամ ուրեք յամիցէ.	Երբոր տեղ մը ուշանայ նէ:
Ոչ ուրեք գտանեմք, կամ առաքեցայ.	Տեղմը չենք գտներ կամ չխաւրուեցայ.
Ուրեք ուրեք գտանել.	Տեղ տեղ գտնել:
Ուրանօր գտեր.	Ուր որ գտար:
Ուր ուրեմն պատմել, ճանաչել.	Ետքէն ետքը պատմել, ճանչնալ:
Ուր ուրեք իցէ. ուր ուրեք և գիպէր.	Ուր որ ըլլայ. ուր որ հանդիպէր նէ:
Ուրոյն կալ, կացուցանել, զատանել.	Զատ մէկ դի կենալ. կեցնել. զատել:
Ուրոյն ուրոյն զատանել, ժողովել.	Զատ զատ մէկզի բաժնել, ժողվել:
Ո՞ւստ (1) յայտնեցաւ.	Ուսկի՞ց եկաւ կամ երեւցաւ:
Ուստի՞ գաս կամ յո՞ երթաս.	Ուսկի՞ց կուգաս կամ ո՞ւր կերթաս:
Ուստի՞ գիտասցես.	Ուսկի՞ց կամ ինչէն գիտնամ:
Ես ուստի եմ գիտիցէք.	Ու ուսկից որ ալ եմ նէ՝ պիտի գիտնաք:
Զօր ուստեմն օտար եկն.	Տեղաց մը օտար զօրք եկաւ:
Անդուստ ուստեմն 'ի վերուստ.	Ինչուք անդիէն վեր տեղէ մը:
Ուստեք գայցէ. ուստեք ժողովէր.	Տեղէմը գայ. տեղէ մը կը ժողվէր:
Ո՞ւստ ուստեք զգենուն.	Ուսկի՞ց կամ մը տեղէն կըհագնին:
Ուստեք ուստեք եկեալ հասեալ էին.	Ասկից անկից, քանի մը տեղաց եկեր հասեր էին:
Աստի յառաջ որբութեամբ կեցից.	Ասկէ ետքը կամ եւս՝ որբութեամբ ապրիմ:
Անտի յառաջ խնդրեցին թագաւոր.	Անկէ ետքը կամ եւս՝ թագաւոր ուզեցին:
Օն անդր հաստատեսցեն.	Հոն հեմէն, հեմէն հեմէն հաստատեն:
Օն անդր՝ և աստ մեռանէին.	Հեմէն հեմէն հոս ալ կըմեռնէին:
Օն անդր՝ առեալ դարձաւ.	Հոն հեմէն առաւ դարձաւ:
Օն և անդր գրեցին.	Հոն հեմէն գրեցին:
Օն և անդր ցիր և ցան արկից.	Հոն տեղը հեմէն ցիրուցան ընեմ:
Օն իսկ և լինին. օն իսկ իբրև որդի աստուծոյ դաւանեաց.	Հեմէն հեմէն կըլլան ալ. հեմէն հեմէն աստուծոյ որդին պէս դաւանեց:
Ել արտաքս. կամ արտաքոյ.	Դուրս ելաւ. դուրսը կըկենան, կեցեր են:
Որ 'ի ներքս անդ էին. 'ի ներքս 'ի ձեզ է. եմուտ 'ի ներքս.	Որ հոն ներսն էին. ներսը ձեր մէջն է. ներս մտաւ:

---

(1) Ասացեալ եմք (186), թէ արմատ բառիցդ ուր, ուստ, և ածանցելոց դոցա, է միջակ անունն Ո. այլ զի չէին 'ի կարգի հոլովման նորա և յաճախագոյն մակբայ վարին, կարգեցան աստանօր:

Մօտ գրել. մօտ կոխել. մօտ յերկինն հայել.
Ահա կայ. ահա Ադամ եղև իբրև զմի 'ի մէնջ.
Ահա հուր և ահա փայտ, ո՞ւր է ոչխար յողջակէզ.
Աւասիկ եմ, ահաւասիկ եմ.
Աւադիկ է, ահաւադիկ է.
Աւանիկ է, ահաւանիկ է.
Ահաւադիկ ողջացար.
Ահաւասիկ է կամ անդ.
Եւ ահա գայր, ելանէր, երևէր.

Եւ ահա եկն եկաց, և ահա երևեցաւ.

Ահա գայ. ահա սկիզբն եդ.
'Ի նմին ժամանակի հա անդէն վաղվաղակի հասանէր.
Ահա արդ յայտնապէս խօսիս.
Ա՞րդ կամիս ուսանել.
Արդ նա վախճանեցաւ.
Այժմ ածցի. այժմ տացես. Թոյլ տուր այժմ.
Արդ ասէ. արդ եմուտ. արդ գիտասցես, գիտասջիր.
Մինչ կենդանին էր. մինչ կամէր.
Մինչ Յուդա կենդանի է, անհնար է.
Դեռ մարմնաւոր էք.
Վաղ հասիր, դեռ զամուսինն իմ խողխողեն.
Եթէ վաղ եթէ անագան. վաղ թէ անագան.
Դեռ ևս էին արբեալ.
Դեռ ևս զիրեարս սատակէին.
Երիկունն երբ 'ի մահիճսն ելանես. երբ լսեն.
Ե՞րբ եկիր. Ե՞րբ տեսաք.
Մինչև ե՞րբ լիցի մեզ խոչդ այդ.

Երբ ձուկն երբ աղջիկ լինէր.
Մերթ երևի մերթ ծածկի.
Մերթ բարի լինել, մերթ չար.
Հազ 'ի կայսր յանցաւոր առնէին, և մերթ յօրէնսն.
Հազ կոչէ. հազ համարի. հազ հաստանել, հազ ձեռել, հազ ցրուիլ, հազ առդէպ փոփոխել.
Հազիւ խօսել սկսան.
Միշտ, հանապազ ուսանիմ.
Յար 'ի փոփոխման կայ. յար ընդ նմա շրջէին.
Ուր յար ևէթ լինէին. յար ևէթ զայն պատճառէին.

Վրան գրել. վրան զարնել. վեր երկինքը նայիլ:
Ահա կեցեր է. ահա Ադամ մեզմէ մէկը դարձաւ:
Ահա կրակ ու ահա փայտ, ո՞ւր է ողջակէզի ոչխար:
Ահա հոս եմ կամ կեցեր եմ:
Ահա հոս է, կեցեր է:
Ահա հոն է, կեցեր է:
Ահա ըաւըացար:
Ահա հոս է կամ հոն:
Մէյմ'ալ նայիս կուգար, կելլէր, կերևէր:
Մէյմ'ալ նայիս եկաւ կեցաւ, երևցաւ:
Ահա կուգայ. ահա սկիզբը դրաւ:
Ան ատենը մէյմ'ալ նայիս մէկէն 'ի մէկ շուտ մը կըհասնէր:
Ահա հիմա բաց կըխօսիս կոր:
Հիմա կուզես սորվիլ:
Հիմաձուկ մեռաւ:
Հիմա բեր. հիմա տուր. Թող տուր հիմա:
Նորը ըսաւ. նորը մտաւ. նորը պիտի գիտնաս:
Երբոր ողջ էր. երբոր կուզէր:
Քանի որ Յուդան ողջ է, անկարելի է:
Դեռ մարմնաւոր էք:
Շուտ հասիր, հիմա էրիկս կըմորթեն:
Թէ շուտ թէ ուշ. օր մը չէ օր մը:

Դեռ նոր արբեր էին:
Քիչ մնաց որ իրար կըսատկեցնէին:
Իրիկունը երբոր անկողինը կելլես. երբոր կըլսեն նէ:
Ե՞րբ եկար. Ե՞րբ տեսանք:
Ինչուք ե՞րբ, քանի՞ մէկ է մեզի սա արդելքդ:
Մէյմը ձուկ մէյմը աղջիկ կըլլար:
Մէյմը կերևնայ, մէյմը կըգոցուի:
Երբեմն աղէկ ըլլալ, երբեմն գէշ:
Մէյմը կայսեր յանցաւոր կըննէին, մէյմը օրէնքին:
Հէմէն եռևէ կըկանչէ. հէմէն շուտմը կըհամրէ. հէմէն շուտ հանիլ, արտորցնել, ցրուիլ, շուտ շուտ փոխել:
Նոքը նոր եւ խօսիլ սկսան:
Միշտ, ամէն իժիր կըսորվիմ:
Միշտ փոփոխելու հետ է. միշտ հետը կըպտըտուէին:
Ուր որ ամէն իժիր կըլլային. ամէն իժիր ան պատճառ կըբերէին:

Իբր մեռանի մարդ, մաղի ․
Հէր-- այսպէս արարէք ․
Աճժին գուշակել, գտանել ․
Աճժին գատաստան է․ աճժին գխօսմք․ աճժին սկսեալ է ․
Արտէն խոյ երևի․ արտէն խոյ, աոփոխին խոյ գատապարտեալ է ․
Անցին արտէն․ հրամայեալ է արտէն․ Թոյլ տուր արտէն ․
Ջառաջնկայս արտէն անցեալ տեսցուք ․
Մինչև կերայց և արբից ․
Լուռ եղև մինչև եկին ․
Մինչև կենդանիս եմ․ մինչև կենդանի իցեմ․
Մինչև գնաց Մեսրոպ, ոչ գոք գտանէր ․

Մինչ դէ- փոխոխին չհաւատային ․
Մինչ դէ- Նա զայն խօսէր ․

Մինչ դէ- խոյ 'ի գործ չնուլթեանն իցէ ․
Յորժամ զհերան դէ- վերային 'ի նմանէ․
Երբէք թշնամիք էաք․ երբէք գարձցիս ․
Երբէք որդի, այս սուէլի ․
Երբէք չար և երբէք բարի ․
Թէրև- երբէ+ (1) յաջողեսցի ինձ ․

Բազում անգամ անկանի 'ի հուր, և երբէ+ 'ի ջուր ․
Երբէ+ երբէ+ երևել գալ․ երբէ+ երբէ+ խաւարեցուցանէ ․
Ու երբէ+ այնդէ- խօսեցաւ մարդ, որդէ- այլն այն ․
Է երբէ+ զի, էր երբէ+ զի, էր երբէ+ յորժամ, է ---րէ+ զի․ էր ---րէ+ զի ․
Ո՞ք երբէ+ զինուորիցի․ ցո՞ երբէ+ առաց ․
Իբրև գիտաց․ իբրև տեսին ․
Իոյոյն եւ գնաց․ խոյոյն խոյ առաքեցի․ խոյ և խոյ ծանեան զնա ։
Գնա արտէօ+, և ընդ այդն եկեսցես ․
Այ- ժամայն խօսեցաւ ․
Տարաւ նոյն ժամայն․ կորոյս 'ի նոյն ժամայն ․

Երբոր կմեռնի մարդ, կըթաղուի ։
Հերու սանկ ըրէք ։
Հիմակուց մարգարէանալ, գտնել ։
Հիմաձուկ դատաստան է․ հիմաձուկ գիտենք․ հիմաձուկ սկսեր է ։
Հիմակուընէ կերևնայ կոր․ հիմըկուց, ատեւղացէն ալ դատապարտուած է։
Հիմըկուց անցան․ հիմըկուց հրամայուած է․ Թող տուր հիմա ։
Հիմա, հիմըկու հիմա առջեւնիս եղածը անցնինք տեսնանք ։
Ինչուք որ ուտեմ ու խմեմ։
Ձայն չհանեց ինչուք որ եկան ։
Քանի որ ողջ եմ նէ․ քանի որ ողջ ըլլամ նէ ։
Քանի որ Մեսրոպը գացեր էր խոս Մեսրոպը երթալէն 'ի վեր, մէկը չէր գտներ ։
Երբոր դեռ չէին հաւատար կոր ։
Երբոր դեռ ան կըզրուցէր կոր ան բանը ։
Քանի որ դեռ չնուլթեան գործքին մէջն է ։
Երբոր դեռ մաղերը կըթափէին կոր։
Ատենօք թշնամի էինք․ օր մը պիտի դառնաս ։
Ատեն մը որդի, եաքը սուէլի ։
Մէյմը չար, մէյմը բարի ։
Կըլլայ որ, կարելի է որ օր մը յաջողի ինծի ։
Շատ անգամ կրակը կիյնայ, երբեմն ալ ջուրը ։
Ատեն ատեն երևնալ գալ․ ատեն ատեն կըմթընցընէ ։
Ոչ մէկ ատեն խօս ամենևին մարդ մը անանկ չէ խօսած ընտոր ան մարդը։
Կըլլայ որ, երբեմն, ատեն մը ։

Ո՞վ կըլլայ որ զինուորի․ որմէն եղեր է որ ըսէ ։
Երբոր իմացաւ․ երբոր տեսան ։
Մէկէն ելաւ գնաց․ մէկէն 'ի մէկ խաւրեցի․ շուտ մը ճանչցան ան ։
Հիմա գնա, ու վաղը առտու գաս ։
Մէկէն ան ատենը խօսեցաւ ։
Մէկէն տարաւ․ մէկէն ան ատենը կորսնցուց ։

---

(1) Ոմանք 'ի հնագոյն գրչաց գրեն երբէ+, որպէս ---րէ+, ---փէ+ ․ — 'Ի յաջորդ օրինակդ Եւ- երբէ+ 'ի ջ--ր, ոմանց ըստ այժմու յոյն բնագրի աւետարանին թուի նշանակել և բաղ--ս անգամ․ բայց ոչ այլ ուրեք այդպիսի ինչ նշանակէ բառդ ։

Գան չէ՟յ և այլքն .
Այն ինչ մեռեալ էր . —յն ինչ եկեալ .
—յն ինչ ծնեալ .
Այն ինչ կամէր . —յն ինչ նորա բանքն ՚ի
բերան էին .
Ի՟րբ —յն ինչ մերձ եղև .
Այն ինչ ՚ի փախուստ դարձուցանէր .
Ա.Ս .
Այն ինչ հա—պ ընդ մեռանելն . Թ .
Այն ինչ հա—պ ըն— հա—պ մինչ յութե_
րորդ ամն . Թ .
Այն ինչ մի—ւ— չև ևս եղեալ էր . Թ .
Չև է հասեալ . չև է կատարած .
Չև էր հոգի , քանզի Յիսուս չև էր
փառաւորեալ .
Չև ևս գիտէին . չև ևս գիտաց որպէս
արժան է .
Զայն չև ևս ասէ . չև ևս էր եկեալ .

Չև հասուցեալ՝ և անդէն բուժէ .
Մինչ չև էր կոչեցեալ զքեզ .
Այժմ ասացի ձեզ մինչ չև եղեալ , զի
յորժամ լինիցի՝ հաւատասջիք .
Մինչ չև Թլփատեալ էին .
Կամիս . ո՛չ . ո՛չ կամիմ . կամիմ .
Զանգիցես . երկնչիս .
Ո՞չ գիտէք . չգիտիցես . —յ— . —յ— գի_
տեմ .
Զգիտեմ զինչ խօսիդ .
Ո՞չ —պ—ւէն ոգի առաւել է քան զկե_
րակուր .
Ու փորձեսցես . ո՛չ երթիցես .
Մի փորձեսցես . մի երթիցես .
Կամիս զի երթիցուք . մի . մի երթայք .
մի երթայցէք .
Մի թէ ես՞ իցէ .
Մի թէ ունիցի ինչ ուտելոյ .
Մի թէ դու մեծ ինչ ոք իցես .
Մի զշախողս յաւիտենականս պահես_
ցես .
Եթէ , մի թէ առանձնե՞լ զիս կամիցիս .
Եթէ դո՞ւ ագուցեր ձիոյ զօրութիւն .
Եթէ ո՞չ գիտէք , զի և այլն .
Թող տեսցուք՝ եթէ գա՞յ .
Եթէ իշխէ լուիցէ՞ն . եթէ իշխէ ազողեսցի՞ .
Կերա՞ր —րտեօք . գիտիցե՞ս —րտեօք .
Այ— —յդ—ն է .
Այ— —յ— տեսիլն աչք մեր .
Ա—ւ—էն լսեն՝ եթէ եկեալ ես .
Ա—ւ—էն ասիցէք առ իս զառակս զայս .

Ես եմ —պ—էն որ սպանանեմ .
Ա—ւ—էն —պ—ւ Թողլոց ես .

Ետքը կուգան մէկալներն ալ :
Նոր մեռեր էր . նոր եկած . նոր
ծնած :
Երբոր կուզէր կոր . երբոր դեռ խօս_
քը բերանն էր :
Երբոր հեմեն մտեցաւ :
Հեմեն շուտ մը կըփախցնէր :

Հեմեն մօտ մեռնելու ատենը :
Հեմեն մօտ ինչուք ութերորդ տարին :

Հեմեն քանի որ դեռ չէր եղեր :
Դեռ չէ հասեր . դեռ վերջը չէ :
Դեռ հոգի չկար , վասն զի Յիսուս
դեռ չէր փառաւորուեր :
Դեռ չէին գիտեր . դեռ չգիտցաւ
ինչպէս որ պէտք է :
Ան բանը դեռ չըսեր կոր . դեռ չէր
եկեր :
Կըհասնի չհասնիր՝ մէկէն կըռընայնէ :
Քանի որ դեռ չէր կանչեր քեզ :
Հիմա ըսի ձեզի քանի որ չէ եղեր , որ
երբոր ըլլայ նէ՝ հաւտաք :
Քանի որ դեռ չէին Թլփատուեր :
Կուզե՞ս . չէ . չեմ ուզեր :
Զըսես . չե՞ս վախնար :
Չէ՞ք գիտեր , չե՞ս գիտեր . հա նէ
հրամմերես . հրամմերես գիտեմ :
Չյտեմ ինչ որ կըխօսիս կոր նէ :
Հոգին կերակուրէն աւել չէ՞ մի :

Զփորձես . չերթաս :
Զփորձես . չերթաս :
Կուզե՞ս որ երթանք . չէ . մ՛ երթաք :

Ա՞է մի , չըլլայ թէ աս է :
Ուտելու բան մը ունի՞ք մի :
Դու մեծ մա՞րդ մը՞ն ես մի :
Յաւիտենական տանջանները պիտի
պահե՞ս մի :
Մեռցնե՞լ մի կուզես զիս :
Դո՞ւն մի հագուցիր ձիուն ուժ :
Չէ՞ք մի գիտեր որ և այլն :
Թող տեսնանք կուգա՞յ մի :
Կըլլա՞յ մի որ լսեն . կըլլա՞յ մի որ յաջողի :
Կերա՞ր մի . գիտե՞ս մի :
Հա նէ հրամմերես ասանկ է :
Հա հա աչուընիս տեսան :
՚Ի հարկէ կըլսեն որ եկեր ես :
՚Ի հարկէ որ պիտի ըսէք ինծի աս ա_
ռակս :
Ես եմ իրաւցնէ որ կըսպաննեմ :
Իրաւցնէ հարկաւ պիտի Թողուս :

Եթէ աստուած էր հայր ձեր, սիրէիք արդեօք զիս.	Թէ որ աստուած ըլլար նէ հայրերնիդ, իրաւ որ կը սիրէիք զիս:
Հրաման տայր իբրու նմին, զի և այլն.	Հրաման կուտար իրեւցնէ՞ անոր, որ և այլն:
Եթէ կամիք՝ իբրու կարող եմ.	Թէ որ կուզէք՝ պահ կընամ:
Գրեաց, զի իբրու թերևս յանդիմանեսցին.	Գրեց, որ իրաւ կարելի է թէ յանդիմանուին:
Զիա՞րդ գիտէ. որպէս իմանայք. իբր ոչ գիտաց.	Ի՞նչպէս գիտէ. ինչպէս կիմանաք. ինչպէս չգիտցաւ:
Զիա՞րդ է զի, զիա՞րդ իցէ զի.	Ի՞նչպէս կըլլայ որ, ինչպէս:
Որպէս կամեցաւ և արար.	Ինչպէս որ ուզեց նէ ըրաւ:
Որպէս զիարդ և գիտիցեն.	Ինչպէս որ գիտնան նէ:
Զերդ խոստացաւ.	Ինչպէս որ խոստացաւ:
Այսպէս ասէ. այնպէս աչագին էր.	Ասանկ կըսէ. անանկ աչագին էր:
Ա՛յդպէս պատասխանի տաս.	Ատա՞նկ պատասխան կուտաս:
Այնպէս խօսեցարուք և այնպէս արարէք, որպէս զի ազատութեան օրինօքն իցէք դատելոց.	Անանկ խօսեցէք ու անանկ գործեցէք, ինչպէս որ ազատութեան օրէնքովը պիտի դատուիք:
Օն և օն արասցէ ինձ, քեզ, աստուած. օն և օն արասցեն ինձ դիքն.	Սանկ ու նանկ ընէ ինծի, քեզի, աստուած. սանկ ու նանկ ընեն ինծի աստուածները:
Եթէ օն թէ օն գալոց իցէ.	Թէ սանկ թէ նանկ գալու կամ հարկաւ ըլլալու բաներ:
Օն և օն գրեսցես.	Սանկ նանկ կամ ինչպէս որ ըլլայ կամ հարկաւ կըգրես, պիտի գրես:
Երթիցեն շուրջ 'ի շէնսն.	Երթան չորս դին գեղերը:
Լուցին կրակ և նստան շուրջ.	Կրակ վառեցին ու նստան չորս դին:
Մարգարէանայ հեշտութիւնս մնացելոց ժողովրդեանն, հանդերձ՝ Սեդեկիայ չարիս. Նխ. Երեմ.	Մնացած ժողովրդին աղէկութիւն կըմարգարէանայ, միանգամայն Սեդեկիային դէշ դէշ բաներ:
Զուղարկիչս և զյարմարող ծառայս քո՝ հանդերձ զերկրպագող ժողովուրդս՝ արժանաւորեա երանաւէտ կոչման. ՄՇ.	Աս հետ եկողներս ու չակռող ծառաս, երկրպագող ժողովուրդս ալ հետ մէկ տեղ, արժանի ըրէ երանելի կանչուածքին:
Յանկարծակի երևել, հասանել.	Յանկարծակի երևնալ, հասնիլ:
Ելանել վաղվաղակի.	Շուտ մը ելլել:
Ուղղակի դառնալ, մեկնել.	Շիտակ դառնալ, մեկնիլ:
Ուժգնակի շնչել, հարկանել.	Ուժով փչել, զարնել:
Կողմնակի ասել, յիշել.	Քովանց մը, քոխոի կերպով մը ըսել, յիշել:
Միակի, կրկնակի, երեքնակի, չորեքնակի.	Մինակ, երկու անգամ կամ հեղ, իրեք անգամ, չորս անգամ:
Արմատատակի, արմատատակին խլել.	Արմատէն կամ արմատովը հանել:
Վարկպարազի ասել, յիշել, ընդունել.	Փուճ տեղը, վեր 'ի վերոյ, անխելքաբար, յանդգնաբար ըսել, յիշել, ընդունիլ:
Հետի ընթանալ. ձրի առնուլ, տալ.	Ոտքով երթալ. ձրի առնել, տալ:
Կոչել լռելեայն. արձակել լռելեայն. լռելեայն հանել.	Կամացուկ կանչել. կամացուկ մը ճամբայ տալ. գաղտուկ հանել:
Յառնել գիշերայն. յուղարկել, ածել գիշերեայն.	Գիշերանց ելլել. գիշերանց ճամբայ դնել, բերել:
Ատամայի, ատամնայի ծակոտել, առնուլ.	Ակռաներովը ծակծկել, խածխծել:

Հարկանել բռնցի, ծռնցի.
Յափշտակել ձեռամբ.
Նշանաւ խօսել, ցուցանել, գտանել ինչ.
Ես յինէն, ինքնին գրեմ.
Դու քեզէն (1), ինքնին գրես.
Նա ինքնին, իւրովի գրէ.
Մեք մեզէն, ինքնին գրեմք.
Դուք ձեզէն, ինքնին գրէք.
Նոքա ինքնին գրեն.
Նախ, մի. երկրորդ, դարձեալ, և այլ, և մի, և միւս ևս, երկրորդ անգամ. երրորդ, և դարձեալ, երրորդ անգամ. չորրորդ, չորրորդ անգամ, և այլն:
Երկիցս, երիցս, չորիցս, և այլն. երկիցս անգամ. քանիցս. շատիցս. քանիցս անգամ.
Սկսանի տակաւ նուազել.

Տակաւ տակաւ մերձենալ.
Տակաւ կայր և մնայր. տակաւ յերկրայս էր.
Տակաւին ևս կայր. տակաւին ևս ոչ ծանեան.
Եթէ տակաւին կենդանի՞ իցէ.
Թէպէտ և գրէր, սակայն տակաւին գայ.
Վերստին, 'ի վերստին նորոգել, ծնանել.
Մեք իսկ գլխովին զինչ եմք.
Նա ինքն գլխովին. զտէրն ինքնին գլխովին.
Զմատեանն 'ի գլխովին՝ համառօտ կարճառօտ պատմել.
Յայտնապէս խօսել.
Իշխանաբար գտանել.
Վայրապար կեալ, գնել, մերձենալ, մտանել, հալել.

Կենդանւոյն ըմբռնել. մնալ, տալ ինչ ումեք.
Միահաղոյն ածել, կոտորել.
Արժանաւոյն առնել ինչ.

Յանկարծւոյն տեսանել. ԱԳ. 241.
Մեզոյն ասել. մեք մեզոյն լինիմք.

Բռունցովը զարնել:
Ձեռքովը յափշտակել:
Նշանով խօսիլ, ցուցնել, նշաններէն գտնել բան մը:
Ես ինծմէ կամ ինքնիրենս գրեմ:
Դու քեզմէ, ինքնիրենդ գրես:
Ան իրմէ, ինքնիրենը գրէ:
Մենք մեզմէ, ինքնիրեննուս գրենք:
Դուք ձեզմէ, ինքնիրեննուդ գրէք:
Անոնք իրենցմէ, ինքնիրեննուն գրեն:
Առաջ կամ մէյմը. երկրորդ կամ մէյ մ'ալ. երրորդ, չորրորդ, և այլն:

Երկու հեղ, իրեք հեղ, չորս հեղ, և այլն. քանի հեղ. շատ հեղ:

Կըսկսի մէկ դիէն կամաց կամաց քիչնալ:
Քչիկ քչիկ մէկ դիէն մօտենալ:
Դեռ կեցեր էր. դեռ տարակուսանքի մէջ էր:
Դեռ կեցեր էր. դեռ անանկ ալ չըճանչցան:
Դեռ ողջ է մի:
Թէպէտ գրէր, բայց դեռ անանկ ալ կուգայ կոր:
Նորէն, մէյմալ նորոգնել, ծնանիլ:

Բուն մենք ալ ի՞նչ ենք.
Բուն ան. բուն տէրն ալ:

Բուն գիրքը կարճըճուկ մը պատմել:

Յայտնի, բաց բաց խօսիլ:
Իշխանի պէս գտնել:
Փուճ տեղը ապրիլ, դիպուածով գըտնել, առանց մտածելու կամ սեպելու մտնել, թեթև բանով մը հալիլ:
Ողջ բռնել, ողջ մնալ, ողջութեանը տալ բան մը մէկուն.
Մէկէն բերել, բոլորը մէկէն ջարդել:
Վայլածին պէս, ընտոր որ պէտք է ընել:
Յանկարծակի տեսնել:
Մեզմէ ըսել. մենք մեզմէ կըլլանք:

---

(1) Կայ ուրեք և քոյին որպէս ինքնին յերկրորդ դէմ. Դու քեզէն քոյին արձակեցեր զնա. Եփ. իբրև թէ իցէ քովին, որպէս և իւրովի: Եւ ինքնեան իբրև ինքնին. (Քրիստոս) ինքն ինքնեան քահանայապետ հօր խորում. ԱԳ. 438:

Արա +էղ-յն · +էղ-յն բերէր ·

Հ-յէ-էն, յ--ն-րէն գխոեմ ·
Մեծ Ն--, Ն-- մեծ սէր, Ն-- չար, Ն-- վատթար ·
Լաւագոյն Ն--, չարագոյն Ն--, Ն-- մեծագոյն ։
Աչաւանիկ որդի իմ խնդրէ զանձն իմ, ո՞րչ-ք Ն-- որդին Յեմինայ ·
Զի նոքա որ յերկրաւոր հրամանատուէն հրաժարեցին՝ այնչափ բարկութեան եղեն պատահեալք · իսկ ոքք յերկնաւորէն հրաժարեցին՝ -յն-չ-ք Ն-- լիցին գտեալք տանջանացն ·
ԱԴ ·
Ն-- անդէր՝ թէ այդպէս է · եթէ Ն-- վճարիցես · Ն-- ակարանալոց է ·

Քան զնա մի Ն-- գրգռիցեն զքեզ հաջէլ ·
Քան ողջախոհութեան Ն-- քաջ · Ն-- առաւել արդարութեան լինի աւաւիթ ·
Ն-- (1) ամարդութիւն ցուցանեն ·
Յ-- համարձակութիւն եղանէ ·

Երանելի է Տ--ա--ն- տալն քան առնուլն ·
Մորմոքէին Տ--ա--ն-'ի վերայ բանին ·
Կ--ր- ծերանալ · ∤--ր- զօրաւոր ·
Կ--ր- բարւոք · ∤--ր- յոյժ ·
Յ--յժ իմաստուն ես ·
Կարես և յ--յժ կարես ·
Նա որ 'ի ՟էր է բազմագութ · Ո ·
Ք--նքն առաւել · +--նքն անըմբերելի ·
Գ-րէրէ ամենայն քաղաքն ժողովեցաւ ·
Մինչ գ-րէրէ լի իսկ լինել ·
Գ-րէրէ միշտ · հանապազ գ-րէրէ ·
Եւ այն գ-րէ րէ վասն երկիւղի հալածանացն · բայց և ոչ և այլն ·

Զհարիւրամենիւք --րէմ էր ·
Ոգեք ∤-ր- ութ ամրեցան ·
Էր ժամ ∤-ր- վեցերորդ ·
Հիացաւ ∤-ր- ժամ մի ·
Ընկան յաչաց նորա ∤-ր- կեղեանք ·

Եկին ∤-ր- աւուր միոյ ճանապարհ ·

Դու քեզմէ ըրէ · դու ինքնիրենդ բերիր ։
Հայերէն, հռոմէրէն գիտեմ ։
Ալ մենծ, աւելի մենծ սէր, ալ չար, ալ գէշ ։
Ալ աւելի աղէկ, ալ աւելի չար, ալ աւելի մենծ ։
Ահա իմ տղաս եռեէս է ինկեր, ո՛րչափ աւելի Յեմինին տղան ։
Անոնք որ երկրի հրամայողէն եա կեցան՝ այնչափ բարկութեան հանդիպեցան, հապա որոնք որ երկնքինէն եա կեցան՝ ալ այնչափ մէն ալ տանջանքի պխոփ հանդիպին ։

Աւելի կը հաստատէր՝ որ տանիկ է · թէ որպէս յուսահատփնէ · եւել պխտի ակարինայ ։
Ըունէ մը եւել քեզ հաջէլու գրգեն ։

Ողջախոհութենէ եւել՝ ալ աւելի արդարութեան պատճառ կըլլայ ։

Աւելի անգթութիւն կըցուցնեն ։
Եւել երեւ կամ համարձակութիւն կառնէ ։
Աւելի երանելի է տալը քան թէ առնելը ։
Աւելի ան խօսքին վրայ կըցաւէին ։
Խիստ ծերնալ · խիստ ուժով ։
Խիստ աղէկ · խիստ շատ ։
Շատ խելացի ես ։
Կրնաս ու խիստ աղէկ կրնաս ։
Ան որ գերազանց ողորմած է ։
Ո՛րչափ աւելի · ո՛րչափ չդիմացուելու ։
Գրեթէ բոլոր քաղաքը ժողովեցաւ ։
Որ գրեթէ լեփլեցուն եղաւ ։
Գրեթէ միշտ · գրեթէ ամէն իժիր ։
Անըսենք որ հալածանքին վախին համար էր · հապա ո՛ւր թողունք որ և ոչ և այլն ։
Գրեթէ մօտ հարուր տարուան էր ։
Ութը հոգիի մը չափ ազատեցան ։
Ժամը գրեթէ վեցն էր ։
Ինք իրմէն ելաւ մէկ ժամու մը չափ ։
Կեղեւի պէս բաներ աչքերէն թափեցան ։
Եկան գրեթէ օրուան մը ճամբայ ։

(1) Առա և 'ի յաջորդ օրինակդ գիտեա, զի Ն-- վարի և ընդ գոյականս յածական կամ 'ի բայէ առեալս ։

Իր ամաց իբրեւ երեսնից ·
Չէին հեռի 'ի ցամաքէն, այլ իբրեւ երկերիւր կանգնաւ ·
Բացագոյն իբրեւ երկու հրասախաք ·
Սպառնացեալ նոցա իբրեւ յինէն ·
Լեզուք իբրեւ 'ի հրոյ ·
Ոմանք իբրեւ 'ի մէնջ խռովեցուցին զձեզ ·
Եւ նոցա անկեալ 'ի վերայ կոչնականացն իբրեւ զերեսուն արանց ·
Զբազումս' որպէս թէ աւելի քան ըզբիւր մի ·
Ո՞րք եւես գուշակեալ օգուտ ինչ 'ի նոցանէն' որպէս թէ սակաւ մի յայտնեաք ·
Իբրեւ ոչ գեղեցիկ էն · իբրեւ ոչ մեծ էն ·
Եւս քան զեւս սաստկանայր ·
Միայն կամեաց · առ միայն · միայն հաւատա ·
Եթէ ողջունէք միայն զեղբարս ձեր ·
Ըստ ԱՅՆՄ չուտել · կոչեաց ԱՅՆՄ և յարոյց ·
Փառաւոր արարի և այլ փառաւորեցից ·
Երթամ և այլ գամ ·
Մի զայդ այլ առ մեզ ասեր ·
Դարձեալ եմուտ, դարձեալ խօսեցաւ, դարձեալ եկեսց · դարձեալ եւես, դարձեալ գամ, եկից ·

Առաւելով ԱՒԵԼԻ քան զայն ·
ԱՒԵԼԻ քան զայն հաւատալ 'ի նա և զայս · Խ · 258 ·
Փոքր մի եւս քան որպէս' որ դառնոյն իցէ եկեսցէ և ոչ յամեսցէ ·
'Նոյն առնել և ապա ուսուցանել ·
Քանզի եմ ԻՆՉ · և է ԻՆՉ Ճշմարիտ ·

Համարին թէ քար ԻՆՉ իցէ · 'ի նոցանէն ԻՆՉ ելեալ է բանն, և ոչ 'ի մէնջ ·

ԹԵՐԵՒՍ (1) արասցէ · ԹԵՐԵՒՍ ամաչեսցեն · ԹԵՐԵՒՍ յիրաւի ·
ԹԵՐԵՒՍ նա անպարտ էր · մանաւանդ թէ ոչ ԹԵՐԵՒՍ, այլ ԱՐԴԱՐԵՒ իսկ անպարտ ·

Գրեթէ երսուն տարուան էր ։
Ցամաքէն շատ հեռու չէին, հազիւ գրեթէ երկու հարիւր կանգուն ։
Գրեթէ երկու մղոն հեռու ։
Վախցնելու անոնք ինչպէս թէ ինծմէ ։
Ինչպէս թէ կրակէ լեզուներ ։
Մէկ քանին ինչպէս թէ մեզմէ ձեզ խռովեցին ։
Տեղ տալու անոնց' կանչուածներէն գրեթէ երսուն մարդէ վեր ։
Շատերը' գրեթէ տասը հազարէն աւել ։
Ո՞վ տեսաւ անոնցմէ պզտի օգուտ մը յայտնի' որչափ ալ քիչ ըլլայ նէ ։

Աս ինչ աղւոր էն · աս ինչ մեծ էն ։
Եւել եւելցք կըշատնար ։
Մինակ ուզէ · ըսէ մինակ · միայն հաւտա ։
Թէ որ մինակ բարեկամներնուդ բարեւ տաք նէ ։
Մինակ անկից չուտել · կանչեց միայն ու ողջնցուց տաք հանեց ։
Փառաւորեցի ու ալ պիտի փառաւորեմ ։
Կ'երթամ ու նորէն կուգամ ։
Ու մ'ըսեր մեզի աս բանդ ։
'Նորէն մտաւ, նորէն խօսեցաւ, նորէն տեսաւ, նորէն կուգամ, պիտի գամ ։
Անկէ եւել շատնալ ։
Անկէ 'ի զատ ԲԱՆ անոր վրան աս ալ իրեն յանձնել ։
Մէկ կտորիկ մըն ալ, ով որ պիտի գայ նէ կուգայ չուշանար ։
Առաջ ընել ու ետքը սորվեցնել ։
Վան զի եմ ալ իրաւցնէ · ու իրաւ ալ է ։
Կըկարծեն որ իրաւցնէ քար է · բանն իրենցմէ ելած է խօսքը, չէ թէ մեզմէ ։
Ըլլայ որ ԲԱՆ կարելի է որ ընէ, ըլլայ որ ամէնան · կրնայ ըլլար որ իրաւցնէ ։
Կարելի է որ ան անհաւատ էր · ալ չհամար' կարելի է չըսէր, չէ թէ շիտակ անհաւատ էր ։

---

(1) 'Նոյնն մօտ վարի յաճախ Ո՛ ԳԻՏԷ, որպէս և ռամկօրէն ՉԻ ԳԻՏԷ · Ո՛ գիտէ ապաշաւեսցէ աստուած · Ա ։ Ո՛ գիտէ թողու տէր զքո զայդ զանձնա-րին զմեզդ · Ո՛ գիտէ զինի նորա 'նմա հնար լինի յափշտակել · Գտանել- պատահեա՞' զի ո՛ գիտէ կարասցէ ցրուել զանձն մեծ · Բ ։ Այս ո՛ գիտէ և յաղթիցես իսկ · Ո ։ Ո՛վ գիտէ կարեմք հասանել 'ի հուն · Փ ։

Գուցէ լինիցիմ. գուցէ անզգուշանայցիմ, գուցէ մատնիցէ, գուցէ խօսիցին և առիցեն.

Մի խօսեսցի ընդ մեզ Աստուած, գուցէ մեռանիցիմք.

Մի կարի յաճախեր ոտիւք քովք առ բարեկամ, գուցէ յագիցի քև և ատիցէ զքեզ.

Երկնչիմ գուցէ եկեալ ոչ գտանիցեմ.

Գուցէ եկեալ գողանայցեն զնա.

Գուցէ ոչ լիցէ մեզ և ձեզ բաւական.

Զգոյշ լիցի գուցէ անկանիցի.

Շինեցին յաշտարակս ամրացեալս, գուցէ գայցեն հեծեալք և կոխան առնիցեն.

Ասէ ցնա ծառայն. գուցէ կինն ոչ կամիցի գալ ընդ իս.

Համարէին թէ գուցէ կլանիցէ և զնոսա երկիրն.

Գուցէ արդեօք և իշխանքն գիտացին.

Ճնշեմ զմարմինս իմ և հնազանդեցուցանեմ, զի գուցէ կամ զի մի գուցէ անպիտան գտանիցիմ.

Մի գուցէ անխորհրդաբար զայդ առելով տարցիս պախարականս.

Տեսէք, մի գուցէ այժմ քակտեսջիք.

Գուցէ թէ 'ի զուր ինչ վաստակեցի.

Արգելաւ մանանայն, զի գուցէ թէ արհամարհեսցի նա.

Եթէ գուցէ ամաչեսցեն յանցաւորք ապաշխարել.

Զի թէ գուցէ այլ ոք յառաջեսցէ.

Գուցէ երբէք յափշտակիցէ.

Մի երբէք գուցէ բարձրասցիս հպարտութեամբ.

Եթէ միաբանէին տարերքս, գուցէ ոք 'ի կարճամտաց և աստուած անապական զսոսա կարծէր. Ե.

Գուցէ ուրեք ոչ նշանակիցեն. ԵՓ.

Գուցէ գէթ լսողին չար մտածութիւնդ գատասցին. ՄԳ.

Գոյշ յաղթէ. գոյշ թէ ամենեքին մեռանիցիմք. թէ գոյշ ուրեք ապրեսցին.

Նաև (1) ես գիտեմ.

Չըլլայ որ ըլլամ, չըլլայ որ անզգուշանամ, չըլլայ որ ձեռք տայ, չըլլայ որ խօսին ու բռնեն:

Աստուած չխօսի հետերնիս, չըլլայ որ մեռնինք:

Խիստ շատ մի երթար բարեկամիդ, չըլլայ որ կշտանայ քեզմով ու ատէ զքեզ:

Կըվախնամ չըլլայ որ գամ ու չգտնեմ:

Չըլլայ որ գան գողնան ան:

Չըլլայ որ մեզի ու ձեզի չօգտէ:

Զգուշ կենայ չըլլայ որ իյնայ:

Ամուր աշտարակներով շինեցին, որ չըլլայ թէ գան հեծեալները ու ոտքի տակ առնեն:

Ըսաւ ծառան անոր. չըլլայ թէ կինը չուզէ գալ հետս:

Մտքերնուն կըսէին որ չըլլայ թէ զիրենք ալ կլլէ երկիրը:

Չըլլայ որ արդեօք իշխաններն ալ իմացան:

Նեղը կըխոթեմ մարմինս ու կըհնազանդեցնեմ, որ չըլլայ թէ անպիտան գտնուիմ:

Չըլլայ թէ անխելքաբար ընելով ատ բանդ՝ խաղք ըլլաս:

Նայեցէք, չըլլայ թէ հիմա քայքայիք:

Չըլլայ թէ փուճ տեղը աշխատեցայ:

Մանանան կարուեցաւ, որ չըլլայ թէ արհամարհուի:

Որ չըլլայ թէ ամչնան մեղաւորները ապաշխարելու:

Որ չըլլայ թէ մէկ ուրիշը առաջ անցնի:

Չըլլայ թէ յափշտակէ:

Չըլլայ որ ամենևին ուռիս հպարտութիւնով:

Թէ որ տարերքը միաբան կենային նէ, կըլլար որ կ-ն կարելի էր որ խելքը կարճերէն մէկը չփճացող աստուած ալ կըկարծէր անոնք:

Կարելի է որ տեղ մը չնշանակեն:

Ըլլայ որ գոնէ լսողին խենթ խելքը գլուխը գայ:

Չըլլայ թէ յաղթէ կ-ն վախեմ որ կըյաղթէ. չըլլայ թէ ամէնքս ալ մեռնինք. չըլլայ թէ տեղմը ապրին:

Ես ալ գիտեմ:

---

(1) Այս Նաև, որպէս այլ և, միշտ 'ի սկիզբն ինչ բանի կայ կամ հաստատծոյ ինչ բանի, և ԵՆ զատաբար գնայ, ըստ որում ներանի յօրինակդ. և ոչ երբէք խառնին 'ի մէջ բանի իբրև և, ևս, զոր օրինակ առ արդիս միայն երևի:

Նա և դու ևս տացես մեզ. — Դու ալ պիտի տաս մեզի:

Նա և զգարշելի անասնոց պաշտեն. — Գարշելի անասուններն ալ կը պաշտեն:

Հաճոյ եղև առաջի աչաց ամենայն ժողովրդեան, նա և առաջի աչաց ծառայիցն Սաւուղայ. — Ընդունելի եղաւ բոլոր ժողովուրդին աչքին, ու Սաւուղին ծառաներուն աչքին ալ:

Լուաք զքո առաքինութիւնդ, նա և զզօրութիւնդ. — Լսեցինք քու աղէկութիւնդ ու քու ուժդ ալ:

Եթէ ոք ոչ ատեայ զհայր իւր և զմայր և զկին և զորդիս և զեղբարս և զքորս, նա և զանձն ևս իւր. — Թէ որ մէկը չատէ իր հայրը ու մայրը ու կնիկը ու տղաքը ու եղբայրները ու քոյրերը ու ինքը զինքն ալ նէ:

514. ԳՈՅՆԱԿՔ Ա. Մակբայքն Չ, ՈՉ յարին և 'ի գոյականս և յածականս՝ ցուցանել զհակառակն կամ ժխտել զգոյութիւն նոցա. որպէս, Չաստուած, չէ, չգոյ, առ չգոյէ, առ 'ի չգոյէ. չէք, չքի, առ չքի. չարդ, չարուեստ, չաջողութիւն, չանսացութիւն, չժողովուրդ, չքահանայ, չմիաբանութիւն, չյաղթութիւն, չարդ.— չողորմել, չարժանի, չահագին, չէական, չանձնաւոր, չախորժական, չբարի, չինչանի:— Ոչ աստուած, ոչ աստուածոց. ոչ է, ոչ էի, յոչ էից, զոչ էսն, զոչ ես էսն. ոչ ժողովուրդ. ոչ ախորժելի, ոչ արժանի, ոչ բարի, ոչ սակաւ, ոչ բազում: Իբր ըստ այսմ ասի. Նա 'ի չունկնդիր լինելոյ հրամանաց. մեռաւ ոչ գոլութեամբ. ած զնոսա ոչ բանութեամբ. են 'ի գերութեան յերկրի ոչ իւրեանց. ծով և գետք ձմնապարհ թեամբ. են 'ի գերութեան յերկրի ոչ իւրեանց. ծով և գետք ճանապարհ գործեցին առաջի նոցա ըստ ոչ սովորութեան. յոչ կամաց երթալ. յոչ գործեցին առաջի նոցա ըստ ոչ սովորութեան. յոչ կամաց երթալ. յոչ ժամանակի լեալոյն գործելով. Գ. այս պէս երևեալ: Աշխարհ կործեմ զոչ ժամանակ լեալոյն գործելով. Դ. այս ինքն՝ զանժամանակ, զանժամ լեալոյն: Մերթ բարի լինել և մերթ չբարի: Շարժել յոչ բարիոյն. 'ի կանանց կամ յարանց ոչ սակաւք. լինէր ոչ սակաւ զան և վտանգ. շրջեցան ժամանակս ոչ սակաւս. լինել ոչ սակաւ հակառակութեան և կռուոյ. լինել ոչ սակաւ շահ. մխիթարեցան ոչ սակաւ. և անդ լինէր ոչ բազում ինչ աւուրս. յետ ոչ բազում աւուրց կամ ոչ յետ բազում ինչ աւուրց կամ ժամուց:

515. Բ. Իբր յայնժամ գտանի ևս ուրեք անսովոր օրինակաւ հոլովեալ ընդ անուան՝ զոր ժխտէ. Այդ ոչուին բարւոյ զինչ եղիցի ներհական. Իսկ զոչս հակակայիցն գիտողս՝ անհնար է արամաբանել. Գ. փոխանակ ոչ բարւոյն, զոչ գիտողս:— Մերթ և միայնակ գտանի հոլովեալ, նշանակեալ անբւոյն, զոչ գիտողս:— Յոչէ 'ի գոյ ածել. Բ.Ճ. Զոչսն ածել 'ի գոյանալ. փի. խմս յանգոյէ, զանգոյսն:

516. Ածականք պարզաբար առանձինն մակբայօրէն վարին յաճախ. որպէս, Նոր չինել, նոր գալ. արդար խօսել. սուտ ասել՝ խօսել՝ վկայել. զուր պաշտել. Հեշտաբար գիտել. սակաւ փոքրակել՝ ուտել՝ սիրել. չար ուտել՝ խօսել՝ սիրել՝ ախն ունել՝ խափանել. չար տեսանել քան զբե. քան զինչ ևս խօսել՝ սիրել՝ ախն ունել՝ խափանել. չար կամել. ծառայել բազում, բազում խօսել՝ ջանալ՝ աղաւնալ՝ չարչարել, չար կամել. ծառայել բազում, բազում երկայն ձանապարհ, բազում քաղցր քան բազում յուզումնին լինել, բազում երկայն ձանապարհ, բազում քաղցր քան զմեղու խորխոխ. բազմագինի ջանալ. խորտակել՝ ուտել մանր, մանր առել, մանր հայել, մանր և մեղմով ժպտել, մանր մանր կտորել. սաստիկ վարել՝ տանջել՝ քարշել՝ փախուցանել, սաստիկ հզօր. աւելի մեծ, առաւել մեծ, առաւել քան զառաւել ձգնել. հարթ ընթանալ. լի քարշել սկինդ զալյոն զէրձն, լի և լի ծաւալել. քաջ միտ դնել, կարի քաջ գիտել՝ սիրել՝ խնամել, քաջ ընդարձակ հոլովս. մեծ գոչել, գոչել յոյժ մեծ. անդէակ գինանալ, քաջ ընդարձակ հոլովս. մեծ գոչել, գոչել յոյժ մեծ. անդէակ գինանալ. գաղտ դնել. ուղիղ դնել. խոր քննել. պարզ ասել՝ խօսել. առէպ առել. գաղտ դնել. ուղիղ դնել. խոր քննել. պարզ ասել՝ խօսել. ուտել յագ. ուտել և ըմպել յագ. անհնարին զաշի հարկանել. անդադրոյն յանդիմանել. խանդաղատագին գթալ. համարձակ ասել՝ խօսել՝ շրջել. անահ աներկիւղ համարձակ հայհոյել. ծանր լսել. կարեւոր սիրել՝ ժտել. մտադիւր ուտել՝ մարմնաձոխ հայհոյել.

չել. մեծաձայն կարդալ՝ սուլ՝ հնչել. ողբերգական աշխարել. համակ 'ի քուն կալ. յերկար խօսել՝ հիւանդանալ՝ թուչել. մշտնջենաւոր նստել՝ բառնալ. օրինաւոր թաղել. մին ընչաւէտ անիծիւ և միւսն չափաւոր. կարի խիստ զայրանալ. ակնալէս հարկանել. ստէպ ստէպ և անյագ ստանել զընթերցուածս. ուտել ողջոյն զհաց իւր. ստնուլ բովանդակ զկարձն. ընդ թափել զբարկութիւնն. ապառում պատասխանել. անարժան հաղորդել կամ 'ի խորհուրդն մերձենալ. խօսել խրախուսելի. մաղապուր չհաւատալի զերծեալք. անակնածելի ուտել. անթերանալի կարդալ առ աստուած. խնդրել անձանձրանալի. անըմշկելի խաղալ. հրաշինել անկինկելի. մի ձգել զձեռն, և ոչ մի անհնազանդ լինել, այս ինքն մի անգամ. բիւր սուել. բիւր հարցափորձել, բիւր աճապարել. քանի ընդարձակ է, քանի անձուկ է, քանի լիր է, քանի գեղեցկագար, տես քանի ամբաստանեն զքեն. այնչափ վաղ մեռաւ, այնչափ ստասիկ քարշեցին, այնչափ տաւել եղև. այնչափ ստասիկ համեմ Յոյնս՝ որչափ զի հողն Պարսից չբաւիցէ նոցա յաւարի. որչափ պատուիրէր, որչափ դժուարին իցէ, որչափ հեռի են արևելք յարևմտից՝ այնպէս հեռի արար 'ի մէնջ: Այսչափ անչափ ջուրք կամ զօրաց բազմութիւնք. այնչափ անչափ մուրք, այնչափ անչափ բիւրաւորք, այնչափ անչափ զօրս համարեն: Ոչ բաւեմք այսպիսի, պատերազմել և չլինել միանգամայն. խմս այսպիսարար: Այսպիսի գիտէ քամահել զամենայնիւ, այսպիսի ընտրեալ են նշանք, այսպիսի հեղգամք: Այնպիսի սիրեսցուք. որպիսի սքանչանալիք. խմս այնպէս, որպէս: Ըստ այսմ նոյն նշանակէ նոյնպէս, միանգամայն:

517. Ութեք ութեք Գ. Իւ. Իծ բառիւք հանդերձ վարին. փոքր մի ննջել, փոքր մի նստել, փոքր մի խոնարհ կամ խոնարհեալ. սակաւիկ մի քաղցրացի: Ծառայել սակաւ ինչ, սակաւ ինչ հաւատալ. բազում ինչ եցոյց, այս է՝ բազմօք, բազմօրինակաւոր. թէ ես այնպիսի ինչ համիցեմ զձեզ: Մատղիւր ինչ անսալ, գեղեցիկ ինչ պատմել, մեծ ինչ մխիթարել կամ պարարել. պէսպէս ինչ պղծել:

518. Բազում ուրեք եւ աննախդիր հայցական յոգնակի վարին. Երրորդ կամ արարս (1) ընթանալ. թեթևս համանել՝ դառնալ. բազումս տաքինանալ՝ մեռանել. ապառումս պատասխանել. անարժանս վայելել. դալ մառգիւրս. զձեռն քաջախրոս տարածանել. համառօտս խօսակել. ամբարտաւանս և բարձրայոնս փքալ. թեթևաքամս բանալ զդուռն. անմառնչս փախըստական լինել. պաակեալս կաքաւել. գոհանկս գոհանկս յեղյեղուլ ըզբանն. ընդգոգոյնս չարախօսել. ճշմարտագոյնս պատմել՝ հարցանել՝ գրել. սուգագոյնս կամ ճշգրտագոյնս գրել. ծանրագոյնս լսել. երկայնագոյնս մոլորել. մօտագոյնս մերձենալ. յաճախագոյնս հաստատել. խստագոյնս և չինականագոյնս մերձենալ. մեծամեծս ճգնել՝ մեծամեծս կառուցել՝ փքալ՝ պարծել, մեծամեծս անարգել՝ սխալել. քէքէլ մեծամեծս, զոսս սատ անդ մեծամեծս ընկենուլ. երագունս ընթանալ. ծանունս լսել. մանունս քննել. մանունս գրոշմել. փոքունս սասանել. մեծամեծ և ծանունս հաջել. ողորմելիս ինչ աղգել. արտասուելիս ինչ յեղանակել:

519. Զբազմաց ինչ ասացեալ՝ յոգնական քէիւ եւ վարին իբր ուղղական կամ աննախդիր հայցական (101). Նորք և առժամայնք եկեալ. այս է՝ նորոգ և առժամայն: Բազումք 'ի նոցանէ փախստեայք ապրեցան. այս է՝ փախչելով: Երկոբեայք եկայք. այս է՝ յերկոսս աւուրս: Փողոփեալք գումարեալք համբերէնք: Արջք օրհասականք ընդ վախճանել ընչոյն հզօրագոյնք կաւին.

---

(1) Արքս աննախդիր հայցական համարին. ուստի և հելլենաբար գտանի և նախդրիւ և գիմարոշ յօդիւ, եւ և եզակի. Պարտ է փոխչել զվաղագոյնն. Դ. փոխանակ վաղագոյնս. որպէս և կայ Զ---ջին սակաւ ուրեք վարեալ փոխանակ Զ---ջինն որ ստորական է, զորս և անցեալ 'ի 520:

Որք սակաւագոյնք հարին զմեզ և յոլովագոյնք հարեալ դատն 'ի մէնջ . Անդրագոյնք ես քան զնոսա յանձն առին զհամբերութիւն վշտաց . որ նոյն է թէ ասեցի հզօրագոյնս , սակաւագոյնս , յոլովագոյնս , անդրագոյնս : Ոմանք անգործք և անխրատք վարէին . այս է անգործս , անխրատս , որ է անգործութեամբ , անխրատաբար :

520 . Եւ այլ և այլ հոլովք գոյականաց և ածականաց , սովորականք և անսովորք , վարին մակբայօրէն . զոր օրինակ

Այսօր և վաղիւ և 'ի միւսում աւուր .	Այսօր ու վաղը ու մէկալօր :
Նոյն օր թագաւորեաց .	Ան օրը թագաւորեց :
Երէկ և եռանդ .	Երէկ ու մէկալօր կամ երկու օր առաջ :
Երամ երամ խաղալ . գունդ գունդ հասել . բազմել դասք դասք .	Խումբ խումբ քալել . հուռ հուռ վազել . նստիլ դաս դաս :
Կայլակք արեան ոլոռն ոլոռն հեղեալ .	Արիւնի կաթիլներ կլոր կլոր թափուած :
Ոտն ոտն յառաջ խաղալ .	Ոտք ոտք , կամաց կամաց առաջ երթալ :
Գէշ գէշ պատառել .	Կտոր բրդուճ , բզիկ բզիկ պատռել :
Յօշ յօշ , անդամ անդամ կոտորել .	Կտոր կտոր , պատառ պատառ ջարդել :
Անդամ անդամ հանել զմիսն 'ի կաթսայէն .	Կտոր կտոր , պատառ պատառ հանել միսը կաթսայէն :
Խորշս խորշս գործել զտապանն .	Խորշ խորշ շինել տապանը :
Հատանել թիթեղունս ոսկիս թելս թելս .	Ոսկի թիթեղներ կտրտել թել թել :
Բազմեցուցանել զնոսա դասս դասս յիսուն յիսուն .	Նստեցնել անոնք խումբ խումբ յիսուն յիսունական :
Բազմել երախանս երախանս .	Խումբ խումբ նստիլ :
Բարդս բարդս հասել ընկենուլ զխոտն .	Բարդ բարդ կամ դէզ դէզ նետել թափել խոտը :
Զի՞ գիտես . զի՞ աշխատ առնես . զի՞ դարձար անդրէն . զի՞ արար . զի՞ եկիք առ իս . զի՞ խռովեալ էք .	Ի՞նչ կամ ինչէ՞ն գիտես . ի՞նչ կամ ինչո՞ւ կաշխատցնես . ինչո՞ւ ետ դարձար . ինչո՞ւ ըրաւ . ինչո՞ւ եկաք ինծի . ինչո՞ւ խռովեր էք :
Զի՞ ոչ կարէր գիտել . զի՞ զանազանի .	Ի՞նչպէս չէր կրնար գիտնալ . ի՞նչ կամ ի՞նչպէս կըտարբերի :
Զի՞ է զի .	Ի՞նչ կայ որ , ինչո՞ւ համար :
Զի՞ սքանչելի է . զի՞ բազում եղեն .	Ի՞նչ զարմանալի է . ի՞նչ շատցան :
Զի՞նչ կարող էի արգելուլ .	Ի՞նչ կամ ի՞նչպէս կրնայի արգելել :
Ոչ գիտացին եթէ զի՞նչ էր երթեալ .	Չիմացան որ ինչո՞ւ գացեր էր :
Զի՞նչ անուանէ զտաճարն .	Ինչո՞ւ տաճարին անունը կուտայ :
Բնաւ իսկ զի՞նչ բերիցեմք 'ի համար զմեր ներողութիւնս .	Ալ ի՞նչ մեր ներողութիւնները բանի մը տեղ սեպենք :
Զի՞նչ շատ գործեաց սքանչելիս . զի՞նչ նման է .	Ի՞նչ շատ , որչափ շատ հրաշքներ ըրաւ . ի՞նչ նման է կամ որչափ նման է :
Նոյն և դուք . նոյն և այլքն . նոյն ընծայէր .	Անանկ ալ դուք . անանկ ալ ուրիշները . անանկ կամ հետ մէկտեղ կընծայէր :
Գիշերի , գիշերոյն , միւս գիշերի , գիշերաց .	Գիշերով , գիշերը , մէկալ գիշերը , գիշերանց :
Ընդունել ընդ յարկաւ գոնէ գիշերի իմիք .	Մէկ գիշեր մը ըլլայ տունը առնել :
Վաղու ևս , վաղուց .	Շատոնց , առաջուց :

Այգուն, այգոյն, այգուցն.	Վաղը, վաղը առտու։
Այսօր բանական, այգուն անբան.	Այսօր մարդ, վաղը անասուն։
Առաւօտու, առաւօտուց.	Առտուն, առտուանց։
Այսր աւուր սկսանել, մեղանչել. ամենայն աւուր. գնել շաբաթուն.	Այսօր սկսիլ, մեղանչել. ամէն օր. շաբաթ օրը բան գնել, ծախու առնուլ։
Այգուն այգուն, աւուր աւուր, աւուրց աւուրց, ամի ամի, տարւոյ տարւոյ.	Ամէն առտու, ամէն օր, ամէն տարի։
Պատրաստել ամարայնոյ զկերակուր իւր.	Ամառը պատրաստել իր ուտելիքը։
Ձմերանի կամ տօթոյ շրջել.	Ձմեռը կամ տաքին ժուռ գալ։
Գարնանեաց, ամարանից.	Գարնան, ամառը։
Հետիոտին, հետիոտից.	Ոտքով, քալելով։
Զատկի անպատճառ հաղորդել, զատկի անխտիր մատչել.	Զատկին հարկաւ հաղորդուիլ, զատկին անխիղճ մօտենալ։
Սոյն օրին, նոյն օրին.	Այս օրս, ան օրը։
Մեռաւ երեկորի.	Իրիկունը մեռաւ։
Ժամու և տարաժամու.	Ատենին կամ ատենովը ու ատենէ դուրս։
Եւ ոչ միոյ նուագի. գամու միոջ. գամու գամու.	Եւ ոչ մէկ հեղ մը կամ և ոչ մէկ անգամուն. հեղ մը. ամէն անգամ, շատ հեղու։
Խեթի հայել. խոթի ակնարկել.	Ծուռ նայիլ. գէշ գէշ նայիլ։
Մերկուց. խամուց.	Մերկ, մերկ մարմնով. խամ խամ։
Է՞ր. էրո՞ւմ կամ Էրում, Էր ընդ էր. հեմ.	Ինչու, ինչու համար. ի՞նչ բանի համար։
Հարկաւ, կամաւ, թէ կամաւ կամաւ և թէ ոչ կամաւ.	Հարկաւ, ուզելով. ուզելով չուզելով. ակամայ կամօք։
Կարգաւ, կարգաւ կարգաւ.	Կարգով, ամէն մէկը կարգով կարգով, եանէ եան։
Գտակաւ, ճշգիւ կամ ճշմարտիւ գըտակաւ.	Անխափան կերպով. ըստ ճիշդ անխափ կերպով։
Ածել առաջեաւ, զառաջեաւ կոչել, դառել.	Առջևը կամ դիմացը բերել, առջին կանչել, դառել։
Գիշերաւ, նսեմաւ, ընաւ.	Գիշերով, իրիկուան, բոլորովին։
Դիւրաւ, դիւրեաւ. հեշտաւ, հեշտեաւ. կենդանեաւ.	Դիւրին կերպով, հեշտ կերպով, ողջ ողջ կամ ողջութեան ատենը։
Բարեաւ. չարաւ, չարեաւ, չարով, չարիւ. տխրաւ. դժուարաւ.	Բարով, աղէկ կերպով. գէշ կերպով, չարաչար. տրտմօք. դժուարութեամբ։
Գնոյ տալ խոտանաւ.	Ծախել ցած կամ թեթև գնով։
Արդարև. այսուհետև. այնուհետև.	Իրաւցնէ. ասկէ ետքը. անկէ ետքը։
Գիտաց թէ բազում ժամանակք են այնուհետև.	Խմացաւ որ անկէ 'ի վեր շատ ատեն է։
Խստիւ, հազիւ, հազիւ հազ.	Խիստ կերպով. ճորով, շատ դժուարաւ։
Ճշգիւ, ճշգիւք.	Խիստ մանր նայելով. մէկիկ մէկիկ։
Մեղմով. փութով. սակաւով. մեծաւ սակաւով. սնդով (ագանել). խորխտով. յամով.	Կամացուկ մը. շուտով. արտորնօք. խիստ արտորնօք. կակուղ (հագնիլ). հպարտ կերպով. ուշ, ծանր.
Դիւրով և թեթևով վճարել գործըն.	Դիւրին ու թեթև կերպով լմնցնել գործքը։

Ողջամբ, կենդանութեամբ.
Բնաւիմբ, բոլորովիմբ, ամենևիմբ.
Յայգուէ. 'ի տուէ, 'ի տուէ և 'ի գի-
շերի.
'ի հերուն հետէ.
Յայսմ հետէ. յայնմ հետէ.
Յորմէ հետէ. յորմէ՞ հետէ և այսր.

Յայնմ հետէ. յորմէ՞. յորմէ զՅով-
հաննէս արկին 'ի բանտ.
'ի մասնէ.
'ի պարզն որոտալ, ցող արկանել.

'ի հարկէ. 'ի կարճոյ. 'ի մօտոյ, 'ի
հպոյ, ընդ մօտոյ.
Կարճ 'ի կարճոյ, մօտ 'ի մօտոյ.
Յառնել ձեպ 'ի ձեպոյ.
Փոյթ 'ի փութոյ ձեպեալ երթայր.
Բացէ 'ի բաց. նոր 'ի նորոյ մեռա-
նել. Լբ.
'ի լրջէ, 'ի լրջայ, 'ի լրջեայ, 'ի լր-
ջուց.
'ի վաղուց, ընդ վաղուց, 'ի վաղեայ,
'ի վաղնջուց, 'ի վաղեայ հետէ, 'ի
վաղնջենէ հետէ.
'ի մերկուց. 'ի տարապարտուց. 'ի
կամակարուց. 'ի հեշտակուց. 'ի
խամուց.
Յանպատրաստից, յանպատրաստուց.
'ի գլխերաց. յոտաց կալ.
Թաղեաց Թարա զՆաքովր 'ի քսանա-
մենից, ծնաւ զԱբրահամ յիսնամե-
նից.
Զայգոյ ելանել, ուտել.
Փութացաւ երագագոյն ձեպ զձեպի.
Զճանապարհայն.
Առ խարխափի որմ զորմայն շրջել.

Առ իմէ՞ զմէ՞.
Բարբարելք իմնէ.

Յո՞ ու յո՞վ երթաս.
Գնաց յառաջ. յառաջ. յառաջն թըշ-
նամիք էին.
Յայս կոյս, յայն կոյս.
Ընդ գետս անցին յոտանաւոր ու յո-
տանաւորք.
'ի ներքս. 'ի ներքոյ. 'ի հարկանցի.
'ի վեր, 'ի նանիր. 'ի սպառ.

Ցիրուցի. յարժանի և յիրաւի. յար-
ժանի և յանարժանի, յանարժանս.

Ողջ, ողջ առողջ, ողջութեան ատենը:
Բոլորովին, ամենևին:
Առտուանց. ցորեկը, գիշեր ցորեկ:

Հերուանէ, անցեալ տարուընէ 'ի վեր:
Ասկէ ետքը. անկէ ետքը:
Որ ատենէն 'ի վեր որ. ո՞ր ատենէն 'ի
վեր:
Անկէ ետքը. որմէ՞ն. որմէ որ Յով-
հաննէսը բանտ դրին:
Կտոր մը, մէկ կտոր մը:
Երկինքը բաց ատեն գոռալ, ցօղ ին-
ջեցնել:
'ի հարկէ. կարճ կերպով. քիչ ատե-
նէն, մօտերս:
Կարճ կերպով, շուտով մը:
Շուտ մը ցաթկել ելլել:
Արտորնօք կըվազէր կերթար:
Հեռուն, հեռուէն. խիստ շատ, բո-
լորովին. նորէն նորէն մեռնիլ:
Արթուն ատենը, արթուն ըլլալով:

Շատոնց, շատոնցուընէ, շատոնց 'ի
վեր, առաջուց 'ի վեր:

Մերկ ըլլալով. փուճ ու անիրաւ տե-
ղը. ինքիր կամքը. ուզով քալելով.
խամ խամ:
Յանկարծ, առանց իմանալու:
Գլխերանց. ոտքի վրայ կենալ:
Թարա քսան տարուան ըլլալով թա-
ղեց Նաքովրը, յիսուն տարուան ծը-
նաւ Աբրահամը:
Վաղը ու առտուն ելլել, ուտել:
Արտորաց շուտ մը վազն 'ի վազը:
Ճամբու վրայ, ճամբուն մէջ. ճամբէն:
Ձեռքը չորս դին երերալով պատէ
պատ քալել (կուրի պէս):
Ինչո՞ւ, ինչ բանի համար:
Դրեթէ ատեն չունեինք. զբաղած՝
տարածուած ու բարբարական էիք:
Ո՞ւր կերթաս:
Գնաց առաջ. առաջ թշնամի էին:

Աս դին, ան դին:
Ոտքով անցան գետերէն:

Ներսը. տակը. վեր 'ի վերոյ, կեղծեայ:
Փուճ ու պարապ տեղը. բոլորովին,
ինչուք ետքը:
Իրաւցնէ, իրաւամբք. արժանապէս
ու իրաւամբք. արժանապէս ու ան-
արժան կերպով:

Յաներկիւղ, յաներկիւղս · յանխիղճ·	Առանց վախի · առանց խղճմտանքի :
Յանզգայ · յանխնայ · 'ի ստէպ ·	Առանց զգալու · առանց ողորմելու կամ չխնայելով, խնչելով · շատ կամ շուտ մէկ մէկու վրայ :
Յանզգաստս · յանգէտս · յանկարծ ·	Առանց զգալու · առանց իմանալու · առանց ուզելու :
Յակամայ ուրուք ·	Մէկուն կամքին դէմ, չուզելովը :
'ի կամս կամաց ·	Կամաւ, ուզելով :
Ասել ինձ, քեզ, ամենեցուն լու 'ի լու, լու 'ի լու ամենեցուն ·	Ըսել իմ, քու, ամենուն լսելովը, ամենուն ականջին տակը :
Գայթ 'ի գայթ, գայթ 'ի գայթի ·	Թուլ, անհաստատ՝ խախուտ կերպով:
Մէտ 'ի մէտ, մէտ առ մէտ ·	Ելլելով իջնելով · արտորնոք :
Կաղ 'ի կաղ, կաղս 'ի կաղս ·	Կաղ կաղ, կրնկրն, կամաց կամաց :
Քաջ 'ի բաց ·	Խիստ շատ, ետեւ ետեւըք :
'ի բաց 'ի բաց երթալ ·	Հեռուէն երթալ :
'ի խուռն 'ի խուռն ·	Բազմութեամբ, ամէնը մէկտեղ :
Խառն 'ի խուռն ·	Խառնափնդոր կերպով :
'ի մշտնջենաւորս, 'ի յաւիտեանս ·	Միշտ անհատնում, յաւիտեան :
Յորժամ· յայնժամ·	Երբոր, երբ · անատենը :
Յորժամ· ցայնժամ·	Ինչուք որ · քանի որ · ինչուք անատենը :
Բերան 'ի բերան · բան առ բան ·	Երես երեսի · խօսքին խօսք զուգելով:
Ճակատ առ ճակատ ·	Դիմացէ դիմաց, մէկ մէկու դիմաց :
Առ ժամն, առ ժամանակն ·	Միայն ան ատենը, ան ատենին համար :
Առ ժամս ·	Հիմկու հիմա, միայն աս ատենիս համար :
Առ ժամանակ մի ·	Քիչ մը ատեն :
Առ ժամայն ·	Մէկէն, ան ատենը · քիչ մը ատեն · դեռ նոր :
Առ ժամայն մի ·	Ան ատենը · քիչ մը ատեն :
Առ եւեղ ·	Մէկէն հոն տեղը :
Առ գամ մի, առ գամ միայն, առ անգամ մի ·	Մէյմը · հիմկու հիմա :
Առ փոքր ինչ ·	Քիչ մը :
Առ սակաւ սակաւ, առ փոքր փոքր, ոտն առ ոտն ·	Քչիկ քչիկ, կամաց կամաց, ոտք ոտք :
Հասարակ, առ հասարակ ·	Մէկ տեղ · մէկէն :
Առանձինն կամ առանձին ·	Մինաւորիկ, ինքնիրեն :
Առ օրն · առ տնին ·	Ան օրը · տան մէջ :
Յերկար, առ յերկարս, առ 'ի յերկարս ·	Երկան ատեն :
'ի նոյն, ընդ նոյն, 'ի նոյն իսկ, ընդ նոյնս իսկ ·	Մէկէն, իսկոյն, միանգամայն :
'ի նմին ·	Նոյնպէս, մէկէն, մէկ տեղ :
Ցարդ եւս պատմեցից · մանուկ է ցարդ եւս ·	Ինչուք հիմա պատմեմ· դեռ տղայ է :
Ընդ առաւօտս · ընդ երեկս ·	Առտուն · իրիկուան դէմ:
Ընդ ժամս ժամս, ժամ ընդ ժամ·	Ատեն ատեն · ժամէ ժամ:
Ընդ Թափ կամ զԹափ անցանել ·	Մէջը մանել, մէջէն անցնիլ ուժով:
Ընդ այս ընդ այն գնացին ·	Աս դին ան դին գնացին :
Ընդ մի պատմել ·	Մէկ տեղ կամ մէկ անգամով պատմել:
Ընդ վայր, ընդ ունայն ·	Փուճ կամ պարապ տեղը :

Ընդ աղօտ · ընդ երկար (1) ·

Ընդ հուպ, ընդ մօտոյ, ընդ փոյթ ·
Հուպ ընդ հուպ, մերձ ընդ մերձ ·
Հետ ընդ հետ, նոյն ընդ նոյն ·
Ընդէր ·
Կարգ ըստ կարգի, կարգ ըստ կարգէ ·

Օր ըստ օրէ · ամ ըստ ամէ ·
Ժամ քան զժամ · օր քան զօր ·
Գամ քան զգամ, հաղ քան զհաղ, առաւել քան զառաւել ·
Զառաջինն, զառաջինան · զարգիս ·
Զնոյն · զսոյն զուարձանալ ·

Զնորին հակառակն (2) · ընդ հակառակն, ընդ հակառակս ·
Զայս օրինակ, սոյն օրինակ ·
Զնոյն օրինակ, նոյն օրինակ · դոյն օրինակ ·
Զայս օրէն · զայս կամ այս ձև օրինակի ·
Զոր օրինակ ·
Ազգս ազգս ·

Մութ կերպով · երկան կերպով, երկան ատեն ։
Մօտ ատեններս, շուտով ։
Մօտիկներս, շուտով ։
Շուտ մը ետևէն, մէկէն ՚ի մէկ ։
Ինչո՞ւ, ինչո՞ւ համար ։
Կարգով, կարգ կարգ, մէկ մէկու ետևէ ։
Օրէ օր, ամէն օր · տարուէ տարի ։
Ժամէ ժամ · օրէ օր ։
Մէկ հեղուն մէկալ հեղէն եւել, եւել եւելքը ։
Առաջ, առջի բերան · հիմա ։
Անանկ, նոյնպէս · ատանկ, սոյնպէս զուարձանալ ։
Անոր հակառակ կերպովը · անոր դէմ, անոր հակառակ ։
Ասանկ, աս կերպով ։
Անանկ, ան կերպով · ատանկ, ատ կերպով ։
Այսպէս, ասանկ · աս կերպով ։
Ինչպէս, ինչպէս որ ։
Զանազան կամ պէսպէս կերպով ։

---

(1) Ըստ այսմիկ առէ Շ.Ո. Պատարագել ընդ խընդալին Զհօգի ըղմիտս և ըղմարմին · այս է՝ խնդամտաբար, խնդութեամբ ։

(2) Զի թէ հաւատքն առանց վարուց չիցեն պիտանացու, որչափ ևս առաւել զնորին հակառակն · Ո · այս ինքն վարքն առանց հաւատոյ ։

ԳԼՈՒԽ ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ

ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ԱԶԳ ԲԱՌԻՑ

ՇԱՂԿԱՊ

521 . Շաղկապ է բառ անհոլով որ կապէ զբառ ընդ բառի կամ մանաւանդ թէ միշտ զբան ընդ բանի : Զի յասելն , օրինակ իմն , Պետրոս և Յովհաննէս եկանէին , կամ Եկին և տեսին , իմաստքն են Պետրոս եկանէր , Յովհաննէս եկանէր . Նոքա եկին , նոքա տեսին . և երկոքին բանքն միացեալ են ևով : Յայտնագոյն ևս տեսանի այդ 'ի վերայ այլոց շաղկապից :

522 . Ոչ միով օրինակաւ լինի հիւսել զբան ընդ բանի , այլ պէսպէս . վասն որոյ և շաղկապաց գործ է ջոկել կամ միացուցանել , անջատել կամ որոշել , զպատճառ կամ զպայման կամ զհետեւանս յայտ առնել , համեմատել , մեկնել , վարանել , ընդդիմադրել , յօդել իմն և գլխաւորել :

523 . Են որ պարզ են , են որ յօդաւոր մասնկամբ իւիք , և են որ բարդ 'ի միմեանց կամ այլով մասամբ բանի , զոր օրինակ տեսցի յառաջիկայդ :

Ես և (1) դու և ամենայն բազմութիւնդ աշակերտեցուք .	Ես ու դուն ու բոլոր բազմութիւնդ աշակերտինք :
Քարոզեցէք և ասացէք , Թէ մերձեալ է արքայութիւն երկնից .	Քարոզեցէք ու ըսէք որ մօտեցեր է երկնքի արքայութիւնը :
Ես արարի և դարձեալ արարից .	Ըրի ալ ու նորէն ալ պիտի ընեմ :

---

(1) Կայ և ու , որ առաւել ռամկօրէն վարի , 'ի գիրս սակաւ ուրեք՝ և այն առ տաղաչափին յաւէտ , որ և ընդ ձայնաւորս ողէն , և կրճատեն երբեմն ու . որպէս 'ի բարդս Աղուհաց , այրուձի , ելումուտ , պարտուպատշաճ , հարութող լինել , ութուտասն , հարիւր ու տասն և իմն : Պարտ ու պատշաճ իցէ մեզ . Զինչ ու զինչ այսր աւուր մեղուցեալ իցէ . Զմանկութեան զրոյց խօսիք ու զշաղփաղփութիւն . Ո : Մարթ ու պատշաճ էր . Կ Ի : Ու 'ի պատիւ գլխոյ 'ի վերայ գագաթանն հանդոյք Թագի . Բ :

Ասացէք քարոզեցէք զիմ լուծըն քաղցր ու զփոքրոգին :
Գող ու կրծծի գանձապանին : Ինքն ընկենու զքօղն ու զգօտին :
Ազգ ըստ ազգաց ցեղ ու ցեղին :
Ու մահու մատնել խաչի տալ Աննայի քահանային . ՄԴ :
Բորբոքելով գան խիստ ու բարկ : Ու 'նդդիմանալ բանից 'նոցին :
Ու աղէկատար իսկ լինելին : Ու եմ ապերախտ քան ըզնոսին :
Ու 'ի գիշերի սիւն արփենին : Վիճակ ու աթոռըս Թագէի :

Քան զամենայն և յոյժ կարևորան՝ ըղ- հոգևորան լաւ համարել.

Նա և այլ ևս ոչխարք են իմ.

Թէ (1) ջուր Բէ հուր Բէ երկիր Բէ օդ, թէ լոյսն և թէ չլոյսն՝ զայն ոչ գիտեն.

Էբէ յամիցեմք և Էբէ ելանիցեմք, հա- ճոյ եւեթ լիցուք նմա.

Զոր ինչ գործեաց յառաջ, Էբէ բարի և Էբէ չար.

Որով օրինակաւ և լիցէ, Էբէ պատ- ճառանօք և Էբէ ճշմարտութեամբ՝ Քրիստոս պատմի.

Էբէ կենօք և Էբէ մահու.

Թէգէտ 'ի չար վարեր, և Բէգէտ 'ի բա- րի. Բէգէտ այսպէս, Բէգէտ այնպէս.

Արժանի է չարչարանաց, Բէգէտ այժ- մուս. Բէգէտ հանդերձելոցն.

Մի լայք. զի չէ մեռեալ.

Իսկ ես զի զճշմարտութիւն խօսիմ, ոչ հաւատայք ինձ.

Ցուրտ լինել և կամ ջերմ.

Որ ոք եթող զտուն կամ զեղբարս կամ զքորս կամ զհայր կամ զմայր.

'Ի գործոց Բէ 'ի հաւատոց.

'Ի քէն առեալ զայդ, Էբէ այլք ասա- ցին.

Գաւազանաւ եկից, Էբէ սիրով.

Արժան է հարկ տալ կայսեր, Էբէ ոչ. տացուք Բէ ոչ տացուք.

Ինքն Էբէ լիցէ և Էբէ չիցէ՝ զայն ոչ գիտէ.

Ոչ պարծեցայց, Բայց կամ Բայց Էբէ 'ի տկարութիւնս.

Բայց կամ Բայց Էբէ 'ի քէն արքայէ խնդրիցէ.

Ամէն պէտքի բաներէն ալ աւել հո- գևոր բաները լաւ սեպել ։

Ալ ուրիշ ոչխարներ ալ ունիմ ։

Ջուրն ալ կրակն ալ հողն ալ օդն ալ, կան թէ չկան ան չիտեն ։

Ուշանանք ալ նէ, ելլանք ալ նէ, հե- րիք է որ անոր ընդունելի ըլլանք ։

Ինչ որ առաջ գործեց նէ, բարի ըլ- լայ չար ըլլայ ։

Ինչպէս որ ըլլայ, երեսանց է եղեր իրաւցնէ է եղեր, Քրիստոս կըպատ- մուի ։

Կեանքով ալ մահով ալ ։

Թէ գէշի թէ աղէկի կամ կուզէ գէշի կուզէ աղէկի ալ բանեցնէր նէ. ա- ռանկ ալ անանկ ալ, կամ առանկ կամ անանկ, առանկ է եղեր անանկ է եղեր ։

Չարչարանքի արժանի է, հիմակուա- նին ըլլայ. գալուքին ըլլայ ։

Մի լաք, ինչու որ կամ վասն զի չէ մե- ռեր ։

Բայց վասն զի կամ որովհետև իրաւը կըխօսիմ ես, չէք հաւատար ինծի ։

Ցուրտ ըլլալ կամ տաք ։

Ով որ ձգեց տունը կամ եղբայրները կամ քոյրերը կամ հայրը կամ մայրը ։

Գործքէ՞ մի չէ՞նէ հաւատքէ ։

Քեզմէ՞ կըսես կոր ատ, չէ՞նէ մի ու- րիշները ըսին ։

Գաւազանո՞վ գամ, չէնէ մի սիրով ։

Կայսեր տուրք տալ պէտք է, թէ չէ. տա՞նք մի, չէ նէ չտանք ։

Ինքը կա՞յ թէ չկայ, ան չիտէ ։

Չպարծենամ, բայց եթէ տկարու- թիւններուս վրայ ։

Բայց եթէ քեզմէ արքայէդ խնդրէ կամ խնդրելու ըլլայ ։

Աներևոյթ ու երևելի ։ Կականալիր ու ողորմելի ։
Զուարթուն Թուէլի և Թըմբրեցայ, Ես իմաստուն՝ ու յիմարեցայ ։
Է դըժուարին ույերկարելի ։ Թէպէտ ույերկինս հոգիքն ելին ։
Պըսակ եառուր գու յաղթողին Խառոզջութիւն յոյժ հիւանդին ։
Թէ շունք և գողք ւոր 'ի կարգին ։
Օգտակնաց, երկրաւորաց, ւոր ծովական ։
Խունի բնութիւն նա մարդկային ։ Խոչ վերանամ մըտօք յերկին ։
Իւհեղ զարիւնն Ուրխայի ։ Թուական Հայոց հինգ հարիւր ւութ ։
Քըսան ւերկու կանգուն քայլեալ ։
Հաւատոյ Վ խմէն ւյեկեղեցւոյ փողոյն . ՇՈ ։

(1) Առ հնում գրի և Բէ, Էբէ, Բէգէտ ։

Սգաւոր զսգաւոր ոչ մխիթարէ, բայց եթէ կրկին սուգ 'ի վերայ սգոյ յաւելու.	Սգաւոր սգաւորը չկրնար մխիթարել. հապա սուգի վրայ սուգ մըն ալ կաւելցնէ:
Ոչ ոք 'ի նոցանէ սրբեցաւ, բայց միայն Նեեման.	Անոնցմէ մէկը չմաքրուեցաւ. հապա միայն Նեեմանը:
Ոչ ունիմք աստ, բայց հինգ նկանակ. ոչինչ եգիտ, բայց միայն տերև.	Բան մը չունինք հոս, հապա մինակ չորս հաց. տերևէն ուրիշ բան մը չգտաւ:
Ոչ ոք 'ի նոցանէ կորեաւ, բայց որդին կորստեան.	Անոնցմէ մէկը չկորսուեցաւ, հապա մինակ կորսուելու զաւակը:
Մի ումեք պարտապան գտանիցիք, բայց կամ բաց զմիմեանս սիրելոյ.	Մէկումը պարտըկան չըլլաք, հապա մինակ մէկզմէկ սիրելու:
Միթէ աշխարհականն աւելի՞ ինչ պարտի ունել քան զկրօնականն, բայց միայն ընդ կնոջն ամուսնութիւնն. Ո.	Աշխարհականը աւելի բա՞ն մը մի պիտի ունենայ կրօնաւորէն, կնկան հետ ապրելէն 'ի զատ:
Շրջափակեալ յամենայն կողմանց ծովածիր էր տեղին, բայց խուն ինչ ցամաքայատակ ճանապարհ առանց շըրջագայութեանց ջրոյն. Փ.	Ամէն դիէն ծովով պատած էր տեղը, մէկ կտոր մը միայն ջուր չպատած ցամաք գետինէն 'ի զատ:
Կոտորեաց զամենեսեան, բայց մի ոմն տղայ Արտաշէս անուն, զոր առեալ սնուցիչ նորա փախեաւ. Խ.	Ամէնը ջարդեց, մէկ Արտաշէս անուն տղէ մը 'ի զատ, որ ծծմայրը առաւ փախաւ:
Պահէր նա զամենայն աւուրս այրութեանն իւրոյ, բայց միայն զօր շաբաթուն. Ա.	Բոլոր որբևայրիութեանը օրերը պաք կըպահէր, մինակ շաբաթ օրը չէ:
Թողեալ էր զամենայն, բայց միայն ըզզէնս իւրեանց, որ բարձեալ էին ընդ ինքեանս և գնացեալք.	Ամէն բան թողեր էին, զէնքերնէն 'ի զատ՝ որ հետ առեր գացեր էին:
Յամենայն մարդ գոյր մաս թշնամւոյն, բայց միայն 'ի տեառն մերում զի ոչ էին.	Ամէն մարդու վրայ թշնամիէն բան մը կար, մինակ մեր տիրոջը վրայ չկար:
Ասացաւ առաջնոցն, բայց ես ասեմ.	Ըսուեցաւ առջիններուն, բայց ես կըսեմ:
Եւ այս ոչ 'ի ձէնջ. այլ աստուծոյ պարգև է.	Աս ալ ձեզմէ չէ, հապա աստուծոյ պարգևն է:
Այլ դուք ոչ հաւատայք, զի չէք յոչխարաց անտի իմոց.	Բայց դուք չէք հաւատար, ինչու որ իմ ան ոչխարներէն չէք:
Թէպէտ և կամէր, սակայն ոչ կարաց.	Թէ և կուզէր ալ նէ, բայց չիկրցաւ:
Թէպէտ և մարմնով հեռի եմ, այլ հոգւով ընդ ձեզ եմ.	Թէ և մարմնով հեռու ալ եմ նէ, բայց հոգւով հետերնիդ եմ:
Եթէ լուացեալ բարակաւ, սակայն ծըրգեալ ես.	Բարակով ալ լուացուիս նէ, անանկ ալ աղտոտ ես:
Թէ և մեռանել հասանիցէ ընդ քեզ. զքեզ ոչ ուրացայց.	Մեռնիլ ալ պէտք ըլլայ հետդ. քեզ չեմ ուրանար:
Եւ եթէ բիւր աճապարեցին, սակայն և այլն.	Թէպէտ խիստ շատ արտորացին, բայց և այլն:
Սակայն և այնպէս, համայն և այնպէս ոչ յագեցար.	Բայց անանկ ալ նէ 'ի վերայ այսր ամենայնի ալ չկշտացար:
Ել և նա ընդ յառաջ նոցա, բայց սակայն ոչ կարաց ունել զդէմ նորա.	Ան ալ դէմերնին ելաւ, բայց չկրցաւ անոր դէմ դնել:
Բայց սակայն և յիշխանաց անտի բազումք հաւատացին 'ի նա, այլ ոչ յայտնէին.	'Ի վերայ այսր ամենայնի իշխաններէն ալ շատը հաւատացին անոր, բայց չէին յայտներ:

Միայն 'ի բարկութենէս ևեթ ապրեսցուք ·
Բայց միայն լուր ձայնի լսում·
Բայց միայն թէ պահեսցեն ·

Միայն թէ արժանի աւետարանին գնայցէք ·
Միայն զի նա եկեսցէ · միայն զի ոչ լինիցի ·
Ոչ եթէ դուք ընտրեցէք զիս, այլ ես ընտրեցի զձեզ·
Իբրև ոչ եթէ զհայր ուրուք տեսեալ իցէ, եթէ ոչ որ էն յաստուծոյ՝ նա ետես զհայր ·
Իբրև թէ մեք տկարացուք արդեօք ·
Իբրու թէ ոչ սիրիցեմ զձեզ·
Իբր այն թէ հասեալ իցէ ·
Ոչ միայն լուծանէր զշաբաթս, այլ և հայր իւր կոչէր զաստուած ·

Խորհիմք զբարիս՝ ոչ միայն առաջի տեառն, այլ և առաջի մարդկան ·

Ոչ միայն զթզենւոյդ առնիցէք, այլ թէպէտ և լերինդ ասիցէք՝ բարձիր և անկիր 'ի ծով, եղիցի ·
Ինքեան ինչ հակառակ և վնասակար չէ, բայց ընկերին ·
Ոչ միայն . . բայց: Ոչ եթէ 'ի մինն միայն, բայց և 'ի բոլոր ·
Զաչս իւրեանց կափուցին, զի մի երբէք տեսցեն ·
Զայս ասաց, ոչ զի զաղքատաց ինչ փոյթ էր նմա, այլ զի գող էր ·

Ո՛վ իցէ սա, զի և հողմք և ծով հնազանդին սմա ·
Ցայնչափ յանդգնութիւն հասանէր, զի հայհոյութեամբ զտեղին ընոյր ·
Մաշեաց զողջակէզն, զի սքանչացեալ էին ամենեքեան ·
Զձեռան քաջասիրաս տարածանէր, զի և թագաւորն ինքնին իսկ զարմացեալ լինէր ·
Առնեն 'ի ցոյցս մարդկան, որպէս զի փառաւորեսցին ·
Արձակեաս զդա 'ի տուն հօր իմոյ, որպէս զի տացէ նոցա վկայութիւն · զի մի և նոքա գայցեն ·
Ոչ առնուք, վասն զի չարաչար խնդրէք ·
Կամէր արձակել, քանզի գիտէր թէ առ նախանձու մատնեցին զնա ·

Միայն թէ, հերիք է որ մէյմը սա բարկութենէն ազատինք:
Միայն թէ լսէ ձայնիս:
Միայն թէ պահեն նէ՛ հերիք է որ պահեն:
Միայն թէ նէ՛ հերիք է որ աւետարանին վայլածին պէս երթաք:
Միայն թէ ան գայ · միայն թէ չըլլայ:

Չէ թէ դուք ընտրեցիք զիս, հապա ես ընտրեցի ձեզ:
Չէ թէ մէկը տեսած է հայրը, հապա ով որ աստուծմէ է՝ ան տեսաւ հայրը:

Որպէս թէ ալ մենք տկարացանք:
Որպէս թէ ձեզ չեմ մի սիրեր:
Որպէս թէ հասած ըլլայ:
Չէ թէ միայն շաբաթը չէր պահէր, հապա իրեն հայր կըկանչէր աստուած:
Բարի բաներ կըմտածենք՝ չէ թէ մինակ աստուծոյ առջին, հապա մարդկանց առջին ալ:
Չէ թէ միայն աս թզին ծառին ընէք, հապա լեռանդ ալ որ ելիր ծովն ինկիր ըսէք նէ, ըլլայ:
Ինքն իրեն դէմ ու վնասակար չէ, հապա ընկերոջը:
Չէ թէ մինակ.. հապա: Չէ թէ մէկին մինակ, հապա բոլորին ալ:
Աչքերնին գոցեցին որ ամենևին չըտեսնեն:
Աս բանս ըսաւ, չէ թէ աղքատներուն համար հոգն էր, հապա վասն զի գող էր:
Աս ով է որ հովերն ալ ծովն ալ կըհնազանդին կոր ասոր:
Էն համարձակութիւնը կըհասնէր, որ հայհոյութիւնով կըլեցնէր տեղը:
Ողջակէզներն երեց լափեց, անանկ որ զարմացեր մնացեր էին ամէնքը:
Ձեռքերը կարկըտի պէս կերկնցնէր, անանկ որ թագաւորն ալ կըզարմանար:
Մարդկանց երևնալու համար կընեն, որ փառաւորուին:
Խաւրէ աս հօրս տունը, որ վկայութիւն տայ անոնց, որ անոնք ալ չըգան:
Չէք առներ, ինչու որ դէշ կերպով կըխնդրէք:
Կուզէր արձկել, ինչու որ գիտէր թէ նախանձէն ձեռք տուին ան:

Արդ հոտեալ իցէ, քանզի չորեքօրեայ է.	Հիմա ալ հոտած ըլլայ, ինչու որ չորս օրուան է:
Սակս զի իմ է՝ գոհանամ.	Վասն զի իմս է՝ կը գոհանամ:
Սակս զի բնակեալ էր անդ.	Ինչու որ հոն բնակեր էր:
Ուստի և երդմամբ խոստացաւ.	Ուստի, անոր համար երդումով ալ խոստացաւ:
Վասն որոյ մատնեաց զնոսա. վասն որոյ ելէք 'ի միջոյ նոցա.	Անոր համար մատնեց անոնք. ատոր համար ալ ուստի ելէք մէջերնուն:
Թէ հնար ինչ իցէ.	Թէ որ ճար մը կայ նէ:
Եթէ կամիս, երթ վաճառեա.	Կուզես նէ, գնա ծախէ:
Եթէ չէր չարագործ այրն այն, ապա ոչ մատնէաք զնա քեզ.	Այն մարդը չարագործ չըլլար նէ, չէինք մատներ քեզի:
Քաղցր է քուն ծառայի, եթէ սակաւ և եթէ շատ ուտիցէ.	Ծառային քունը անուշ է, թէ քիչ ուտէ թէ շատ:
Քանզի բազումք յօժարեցին, կամ եղև և ինձ.	Որովհետև շատերը յօժարեցան ալ, ես ալ ուզեցի:
Որովհետև 'ի սակաւուդ հաւատարիմ եղեր, 'ի վերայ բազմաց կացուցից զքեզ.	Որովհետև քիչին մէջ հաւատարիմ եղար շատերուն վրայ դնեմ քեզ:
Իսկ որովհետև զայս աւետիս ունիմք, սրբեսցուք զանձինս մեր.	Եւ որովհետև աս աւետիսը ունինք, մաքրենք մենք մեզ:
Արանցդ այդոցիկ մի ինչ մեղ առնիցէք, որովհետև մտին ընդ յարկաւ գերանաց իմոց.	Աս մարդիկներուդ վնաս մը մ'ընէք, որովհետև տանս ծածկին տակը մտան:
Փոխանակ զի արարեր, լուար. փոխանակ զի ոչ խնայեցեր.	Որովհետև ըրիր, լսեցիր. որովհետև չողորմեցար:
Փոխանակ զի ծածկեսցէ զիրան, փութացաւ յայտնեաց.	Բանը գոցելուն տեղը, շուտ մը դուրս հանեց:
Անելութիւն, փոխանակ զի գիտասցէ կամ ուսցի, մեղանչել ապականել փութայ.	Անելութիւնը, իմանալու կամ սորվելու տեղը, մոլորել կործանել կը նայի:
Լաւ է, լաւ իցէ ինձ մեռանել, քան թէ իցեմ կենդանի.	Ալ լաւ է մեռնիմ, քան թէ ողջ ըլլամ:
Լաւ համարիմ մեռանել, քան եթէ զայսպիսի գործ տեսանել.	Աւելի լաւ կը սեպենք մեռնիլ. քան թէ ասանկ գործքը տեսնել:
Աստուած առաւել ես սիրէ զմեզ, քան թէ մեք զանձինս.	Աստուած աւելի կը սիրէ մեզ, քան թէ մենք մեզ:
Լաւ էր մեզ մեռանել, քան ծառայել.	Ալ աղէկ էր մեռնէինք, քան թէ ծառայէինք:
Լաւ համարեցաւ մեռանել, քան ուրացութեամբ ունել զթագաւորութիւնն.	Լաւ սեպեց մեռնիլ. քան թէ ուրանալով թագաւորութիւնը ունենալ:
Եւս քաջ պայծառագոյն՝ քան մինչդեռ կենդանի էր.	Շատ աւելի պայծառ՝ քան թէ երբոր ողջ էր նէ:
Լաւ էր նոցա՝ թէ բնաւ չէր իսկ ծնուցեալ, քան՝ զի ծանեան և յետս կացին.	Ալ աղէկ էր որ ամենևին ճանչցած չըլլային, քան թէ ճանչցան ու ետ կեցան:
Քան 'ի բանտի բնակել՝ ես չար այն է, յորժամ միայն այնպիսի տեղի ծառայիցեն.	Բանտը նստելէն աւել գէշը ան է, որ ալ երբոր միայն անանկ մոլութեան մը գերի ըլլայ:
Քան ամենայն ուրեք, առաւել անդ պաշտէին.	Ամէն տեղէ աւել հոն կը պաշտէին:

Ընդէր ոչ եհաս ինձ մեռանել 'ի պատերազմի, քան զօրէն անասնոյ մեռելոյ եղէ.	Ինչո՞ւ չը վիճակուեցաւ ինծի պատերազմի մէջ մեռնիլ. քան որ անանկ մեռած անասուն մը դարձայ :
Քան սակաւ ինչ ժամանակ անցեալ իցէ.	Քանի որ քիչ մը ատեն չէ անցեր :
Կրկին պատուոյ արժանի եղիցին, մանաւանդ որ աշխատեցին.	Երկու անգամի պատուոյ արժանի ըլլան, մանաւանդ որոնք որ աշխատին նէ :
Միթէ ո՞չ լուան. մանաւանդ զի ընդ ամենայն իսկ երկիր ել բարբառ նոցա.	Չլսեցի՞ն մի. մանաւանդ որ բոլոր աշխարքիս երեսը ելաւ ձայներնին :
Մանաւանդ զի յուսացեալ ևս փառաց իցեմք.	Մանաւանդ որ յոյս ունինք ու վըստահ ալ ենք :
Ծաներուք զաստուած, մանաւանդ թէ ծանուցայք իսկ յաստուծոյ.	Ճանչցէք աստուած, մանաւանդ թէ ճանչցուեցաք աստուծմէ :
Զայրացուցին զթագաւորն, մինչ անդէն վաղվաղակի հրամայեաց կոչել.	Սրդողցուցին թագաւորը, անանկ որ մէկէն շուտ մը կանչել հրամմեց :
Այնպէս սիրեաց աստուած զաշխարհ, մինչև զորդին իւր միածին ետ.	Անանկ սիրեց աստուած աշխարքը, որ մէկ հատիկ որդին ալ տուաւ :
Մինչ զի և հաց ևս ոչ ժամանել ուտել նոցա.	Անանկ որ հաց ալ ուտելու ատեն չէին ունենար կոր :
Որպէս զի չէր հնար անցանել ումեք.	Անանկ որ մէկումը կարելի չէր անցնիլ :
Եւ աստեղք ոչ են սուրբ առաջի նորա, թող թէ մարդ՝ երր.	Աստղերն ալ սուրբ չեն անոր առջին, ո՞ւր կը մնայ մարդ՝ փտած բանը :
Անհնար է ինձ լսել բանիւք, թող թէ և առնել արդեամբք.	Խօսքով ալ չեմ կրնար լսել, ո՞ւր կը մնայ գործքով ընել :
Խնդրեմք յաստուծոյ զգալ ձեր 'ի թմրութենէ անզգայութեանդ այդորիկ, թող թէ մեզ նմանել ձեզ.	Կը խնդրենք աստուծմէ որ դուք ըզգաստանաք աս տգիտութեան թըմրութենէն, չէ որ մենք ձեզի նմանինք :
Զհրեշտակս դատիմք, թող թէ զերկրաւորս.	Հրեշտակները կը դատենք, չէ թէ միայն կամ ևս առաւել երկրաւորները :
Թող թէ որ ոք բազում ոգիս հնարի 'ի մոլորութենէ 'ի ճանապարհ ածել.	Եւս առաւել կամ մանաւանդ՝ ով որ շատ հոգի շիտակ ճամբան բերել կըրցած է նէ :
Թող թէ և գրոց ևս յօժարեցուցանէք զմեզ.	Մանաւանդ որ կամ ո՞ւր մնաց որ գըրքի ալ կը յորդորէք զմեզ :
Թէ լոկ միայն մարմնոյ աշխատութեամբ և մահուամբ էր կրել զայս ամենայն, համայն ծանր էր, թող թէ առհասարակ առաջի հոգւոյ և մարմնոյ գայթագղութիւն և կորուստ.	Թէ որ աս ամէնը մարմնոյ աշխատանքով միայն ու մեռնելով քաշել ըլլար նէ, անանկ ալ ծանր էր, ո՞ւր մնաց կամ ո՞ւր թողունք որ հոգիին ու մարմնին առջին ալ գայթագղութիւն ու կորուստ կայ :
Ապա եթէ հոգւով աստուծոյ հանեմ ես զդևս, ապաքէն հասեալ է 'ի վերայ ձեր արքայութիւն աստուծոյ.	Հապա թէ որ աստուծոյ հոգիովը կը հանեմ կոր ես սատանաները նէ, ուրեմն հասեր է վրանիդ աստուծոյ արքայութիւնը :
Եւ դու ապաքէն մոլեգնեցար. դև ապաքէն հարաւ 'ի քեզ.	Դուն ալ անանկ է նէ խենթեցար. քու փորդ ալ անանկ է նէ սատանայ մտաւ :
Իսկ եթէ մատամբ աստուծոյ հանեմ	Հապա թէ որ աստուծոյ մատովը կը-

զդեւս, ապա հասեալ է 'ի վերայ ձեր արքայութիւն աստուծոյ.	հանեմ կոր սատանաները նէ, ուրեմն հասեր է վրանիդ աստուծոյ արքայութիւնը:
Եթէ որդիք, ապա և ժառանգք.	Թէ որ որդիք, անանկ է նէ ժառանգ ալ:
Արդ ուրեմն ազատ են որդիքն.	Անանկ է նէ որդիները ազատ են:
Նա ուրեմն բանք իմ անզգամք են.	Էյ անանկ է նէ՝ իմ խօսքերս անխելք են:
Արդ եթէ այդ այդպէս իցէ, թագաւոր ոմն ես դու.	Թէ որ աս ասանկ է նէ, դուն թագաւոր մըն ես:
Ոչ ուստեք է իշխանութիւն, եթէ ոչ յաստուծոյ. այսուհետև որ հակառակ կայ իշխանութեան, աստուծոյ հրամանին հակառակ կայ.	Իշխանութիւնը ուրիշմէ չէ, հապա աստուծմէ. անանկ է նէ՝ ով որ իշխանութեան դէմ կըկենայ նէ, աստուծոյ հրամանին դէմ կըկենայ:
Կաց, ասէ, արեգակն և լուսին. այսուհետև լուսաւորքն գնան.	Արևն ու լուսինը կեցաւ կըսէ. անանկ է նէ խօմ ատկից կըհետևի որ լուսաւորները կըքալեն:
Իսկ զի՞ մկրտես, եթէ դու չես՝ Քրիստոսն.	Հապա ինչո՞ւ կըմկրտես, դուն չես նէ Քրիստոսը խօմ թէ որ դուն չես Քրիստոսը:
Եւ հաց անգամ չժամանէին ուտել.	Հաց մըն ալ ուտելու ատեն չէին ունենար:
Եւ թաղելոյ անգամ չէին բաւական.	Թաղելու ալ չէին հասներ:
Մինչև օձից և գազանաց անգամ երկիր պագանել.	Ինչուք օձերու և գազաններու ալ երկրպագութիւն ընել:
Զայն և յերազի անգամ չտեսանես.	Ան բանը երազի մէջ ալ չես տեսներ:
Չեմք ինչ մեղուցեալ 'ի միտս մեր անգամ.	Մտքերնուս մէջ ալ մեղանչած չենք:
Զտեսանե՞ս զի ոչ յարկ անգամ գտանի իմ.	Չե՞ս տեսներ որ տուն մըն ալ չունիմ:
Եւ ոչ շուրջ անգամ առնուն 'ի մահիճս.	Եւ ոչ ալ կըդառնան անկողնուն մէջը:
Այնչափ նա անգամ չառնին գարմանս.	Այնչափ ալ ըլլայ՝ հոգ չեն տանիր:
Դուք ինքնին իսկ առոյգ գիտէք.	Դուք ձեզմէ ալ առոյգ գիտէք:
Ինքնին իսկ իւրովք աչօք.	Ինքիրմէն իր աչքովը ալ:
Բազմաց, և ինձ իսկ 'ի գլխովին.	Շատերուն, ու ինծի ալ ևս:
'Ի Մովսիսի իսկ օրէնսն գրեալ է.	Մովսէսի օրէնքին մէջն ալ գրուած է:
Ոչ արկանեն գինի նոր 'ի տիկս հինս, ապա թէ ոչ՝ տիկքն պատառին.	Նոր գինի հին տիկերը չեն լեցներ, չէ նէ տիկերը կըպատառին:
Թերևս արասցէ պտուղ. ապա թէ ոչ՝ յամէ ևս հատցես զդա.	Ըլլայ որ պտուղ տայ. չէնէ՝ տարիէ մըն ալ կտրես աս:
Եթէ թողուս զմեղս նոցա՝ թող, ապա թէ ոչ՝ ջնջեա և զիս 'ի դպրութենէ քումմէ.	Թէ որ կըթողուս մեղքերնին նէ՝ թող, չէ նէ իս ալ աւրէ հանէ քու գրքէդ:
Եթէ ոչ գտցի այդ ամենայն կերեալ 'ի Բէլայ՝ մեռցուք մեք, ապա թէ ոչ՝ Դանիէլ.	Թէ որ աս ամէնը Բէլէն կերուած չգտնուի նէ՝ մենք մեռնինք, չէ նէ՝ Դանիէլը:
Բայց ու կամ ապա թէ ոչ՝ աղէ առաքեա դու.	Չէ նէ՝ հէլէ մէյմը խաւրէ դուն:
Եւ եթէ օրհնել չօրհնեսցես, գէթ յանիծից լռեա.	Թէ որ չես ալ օրհներ նէ, գոնէ անէծքէ լուռ կեցիր:
Թէ և յաստուծոյ ոչ երկնչիմ. գոնէ վասն աշխատ առնելոյ զիս այրւոյն արարից նմա դատ.	Աստուծմէ ալ չեմ վախնար նէ, գոնէ որբևայրին խոյդնեցնելուն համար իրեն դատը տեսնեմ:

Գ-ն-Է-ա յայսմ հետէ զդատաստանս .

Գ-ն-Է-ա զայն գիշեր հանգստիւ յա֊
գեալ քնով .
Փ-րԲ-ր մի ինչ խօսիք . Ֆ-րԲ-ր կամիմ
Թէ և այլն .
Գխոսաց ԲԷ ցածուցեալ էն .
Գրեալ է՝ ԲԷ ոչ հացիւ միայն կեցցէ
մարդ .
Նշխոս ԷԲԷ հաճոյ է .
Գխոսաքիք ԷԲԷ իշխանութիւն ունի .
Ո՞չ գիտէք ԷԲԷ տաճար էք աստուծոյ.

Ցերկնից էր ԲԷ 'ի մարդկանէ . եթէ
ասեմք՝ ԷԲԷ յերկնից , ասէ ցմեզ ,
իսկ ընդէր ոչ հաւատացէք նմա .
Ասա դէ քարինքս այսոքիկ հաց լինի֊
ցին .
Լուարուք դէ ասացաւ .
Ծանեան դէ աստուած Ճշմարիտ է .
Ասացի Բ-ս ցրեցից զնոսա .
Առաքեցի առ ձեզ՝ Բ-ս դարձարուք .
Ասացի՝ Բ-ա խմաստնոցդ .
Ասացէք՝ Բ-ս ընդէր .
Ասեն՝ Բ-ս հուր ինչ մեք անդ ոչ գտաք.

Զի Բ-ս դերևս յանդիմանեսցին և կըշ֊
տամբեսցին , և եկեսցեն .
Ո՛վ է մարդ՝ դէ յիշես դու զնա , կամ
որդի մարդոյ՝ ԲԷ այց ինչ արասցես
դու նմա .
Արտ ո՞չ նմանեցուցից զմարդիկ .
Ն- ա-րտ աղաչեմ առնել աղօթս .
Ի-ֆ ա-րտ զի՞նչ առնիցեմ.
Այլ թէ և բախտ ես էր , ա-ղ-ա-ՔԷն ու֊
րուք բախտ էր .
Քանզի ծնաւ , ա-ղ-ա-ՔԷն որպէս զհայր
գուլթ ունի ընդ նմա .
ԱրտԷօՔ սկսցուք պատմել. ա-րտԷօՔ յի֊
շեա . ա-րտԷօՔ ծանիր .
ԱրտԷօՔ ես ոչ էի 'ի հրամանէ աստու֊
ծոյ ձեզ քարոզ, այլ 'ի կամս մտաց
իմոց . Ի-ֆ ա-րտ գո՞յր ինձ արդեօք հը֊
նար իշխանութեան՝ բան մի 'ի ձէնջ
Թաքուցանել , Թող թէ քանզի հրա֊
մամն առեալ յաստուծոյ .
Ի-ֆ ո՞վ իցէ հաւատարիմ .
Այր բարկացօղ նիւթէ զկռիւ , Ի-ֆ
երկայնամիտն և զհանդերձեալն ցա֊
ծուցանէ .
Մ-՝ ոչ կարէ հանդարտել անձն իմ .
Մ-՝ և 'ի դատաստանի անդ ոչ այլ ինչ
առաքինութեանց խնդիր ցուցաւ .

Գոհնէ ասկէ ետքը խելքերնիդ գլուխ֊
նիդ բերէք ։
Գոհնէ ան գիշերը ըլլայ հանգիստ մը
քունով կշտանալով ։
Գոհնէ բան մը մի խօսիք . գոհնէ կուզեմ
որ և այլն ։
Խմացաւ որ ցածցեր էն ։
Գրուած է՝ որ մինակ հացով չապրիր
հաս ալխի չապրի մարդը ։
Տեսաւ որ ախորժելի է ։
Գիտնաք որ իշխանութիւն ունի ։
Չէք մի գիտեր որ աստուծոյ տաճար
էք ։
Երկնքէն էր՝ չէնէ մարդկանցմէ . թէ
որ ըսենք որ երկնքէն , կըսէ մեզի ,
հապա ինչո՞ւ չաւտացիք անոր ։
Ըսէ որ աս քարերը հաց ըլլան ։

Լսեցիք որ ըսուեցաւ ։
Խմացան որ ճշմարիտ աստուած է ։
Ըսի որ ցրուեմ անոնք ։
Խաւրեցի ձեզի որ դարձէք ։
Ըսի որ խմաստուն եղայ ։
Ըսէք որ ինչո՞ւ ։
Ըսին որ կրակ բռած բանդ մենք հոն
չգտանք ։
Որ կարելի է թէ մեղադրանք ու չէխ
ըսեն , ու գան ։
Մարդը ո՞վ է որ դու յիշես ան , կամ
մարդուն զաւակը՝ որ դու անոր երե֊
սը նայիս ։
Ուստի որո՞ւն նմանցընեմ մարդիկը ։
Ուստի կաղաչեմ որ աղօթք ընէք ։
Ինչանկ է նէ ինչ ընեմ ։
Բայց թէ որ բախտ ալ էր նէ , հետևա֊
պէս մէկումը բախտն էր ։
Որովհետև ծնաւ , անանկ է նէ ֆ-ս հե֊
տևաբար հօր պէս գութ ունի անոր ։
Ուստի աստանկ է նէ սկսինք պատմել .
ուստի յիշէ . ուստի գիտցիր ։
Ըսենք որ ես աստուծոյ հրամանովը
չէի ձեզի քարոզիչ , հապա իմ խել֊
քէս . անանկ ալ որ ըլլար նէ կրնայի՞
ես ձեզմէ բան մը պահել . ո՞ւր մնաց
որ աստուծմէ եղեր է ինծի հրաման ։

Ու ֆ-ս բայց ո՞վ է հաւատարիմ ։
Բարկացող մարդը կռիւ կը հանէ ,
բայց համբերող ըլլալը կը հան֊
դարտեցնէ ։
Մանաւանդ հոգիս չկրնար դիմանալ ։
Մանաւանդ դատաստանին ալ ուրիշ
առաքինութիւն չընտռուեցաւ ։

Սա առաւել զնորին հակառակն առնեմք .	Մանաւանդ նոր եկուր տես որ անոր հակառակը կընենք :
Դա առաւել զարհուրեալ իմն են .	Մանաւանդ որ սարսափածի պէս են:
Դա և դուք առաւել անողորմ հասէք 'ի վերայ իմ .	Մանաւանդ որ դուք ալ անողորմ կերպով վրաս վազեցէք :
Նա՝ ես տեսի . Նա՝ երանի ժողովրդեան . Նա՝ նոցա Ճանապարհն չէ ուղիղ . Նա զի և չէք իսկ .	Մանաւանդ ես տեսայ . մանաւանդ երանի ժողովուրդին . մանաւանդ անոնց Ճամբան շիտակ չէ . մանաւանդ որ չկայ ալ :
Նա առաւել հակառակ ձայնատու էր անմիաբան բարբառ Թշնամեացն .	Մանաւանդ ան դիէն դէմ կըհնչէր Թշնամիներուն անմիաբան ձայնը :
Նա առաւել, Նա առաւել բամբասէ զնոսա .	Մանաւանդ Թէ կըբամբասէ անոնք :
Այլ Նա առաւել իբրև զկառս իմն զաշխարհս տեսանեմք .	Բայց մանաւանդ Թէ մէկ կառքի մը պէս կըտեսնենք աշխարքս :
Բայց Նա տեսանեմք առաւել, զի և այլն .	Մանաւանդ Թէ կըտեսնենք որ և այլն:
Իսկ Նա արդ ոչ իւրեանց ակն ունէին Թագաւորելոյ, այլ այլում օտար ազգի .	Ու մանաւանդ հիմա չէ Թէ իրենց վրայ Թագաւորելու յոյս ունէին, հապա ուրիշ օտար ազգի :
Տէնա զի՞նչ և ստամոք պակաս եղև .	Մանաւանդ Թէ հոս ալ ի՞նչ պակաս եղաւ :
Տէնա՝ դարձեալ և անկարելի իսկ է .	Մանաւանդ որ անկարելի ալ է :
Տէնա ահա և կանայք գիմեցին .	Մանաւանդ Թէ ահա կնիկներ ալ վազեցին :
'ի վերայ յոլովից, քէնա առաւել 'ի վերայ ամենեցուն .	Շատերուն վրան, մանաւանդ Թէ ամենուն վրան :
Բոլոր բազմամարդիկ ազգին, քէնա և առաւել ամենայն ազանց .	Բոլոր շատուոր ազգին, մանաւանդ ևս առաւել ամէն ազգերու :
Տէնա առաւել և տեղի իսկ բեկեալ .	Նաև հա գամերուն տեղն ալ :

524 . Որպէս տեսաւ յօրինակն, մի և նոյն ձայն է զի լինի բառ հոլովառու, է զի մակբայ և է զի շաղկապ . այսպիսի են Իւր, Իւրն, Մին, Մինն . կամ նոյնն մակբայ և շաղկապ, որպիսի են Նա, արդ, Իսկ, այլ, Նա, Բայ, ապաքէն, մանաւանդ, անգամ :

ԳԼՈՒԽ ՈՒԹԵՐՈՐԴ

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ԱԶԳ ԲԱՆԻՑ

ՁԱՅՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ (1)

525. Ձայնարկութիւն են բառք ինչ կամ ձայնք, զորս արկանեմք 'ի խօսս առ 'ի յայտնել զկիրս հոգւոյ, զբարկութիւն, զերկիւղ, զխնդութիւն, ըղ-զարմանս, զեղձս, զհեծծումն, զխրախոյս, և այլն: Ոմանք յատուկ ձայնք են անհոլովք, և ոմանք անուանք հոլովելիք ևս. որպէս և կէսք պարզք, և կէսք յօդեալք: Օրինակօք տեսցեն յառաջիկայդ.

Ա՛ թշուառական.
Ա՛ ողորմելի ծնող.
Ա՛յ թշուառ. ո՜յ սուտ և չարագործ.
Ա՛յ հնացեալ աւուրք չարութեան.
Ա՛յ թերահաւատք. ո՜յ կախարդ.

Ա՛յ դու, քեզ ասեմ.
Ա՜յ, մի լինիք տխրապանուք.
Ա՜ա՛, տէր տէր.
Ա՛յէ, չիք ինչ հնար.
Ո՛ անմիտք, ո՜հ անմիտք.
Ո՛ հէքդ և թշուառականդ.
Ո՛հ կարի է տառապելս.
Ո՛ տառութեանդ. ո՜ սիրոյն.
Ո՛ ընչիցն ցանկութիւն և կարասոյ մա-լեկան տենչանացն.
Ո՛ զայնչափ հանդիսիւ սէրն.
Ո՛ ո՜ փախերուք.

Հա՛յ թշուառական:
Ա՜յ խեղճ ծնող:
Հա՛յ թշուառ. հա՛յ սուտ զրուցող ու չար:
Հէ՜յ չար օրերով ծերացած:
Պէ՛ հէ՜յ թերահաւատներ. պէ հէյ կա-խարդ:
Պէ՛ հէյ դու, քեզի կըսեմ.
Ա՜յ, տէրէրնիդ մի սպաննէք:
Ա՜յ ա՛յ, աստուած աստուած:
Հէհէ, ճար չկայ:
Հէյ անխելքներ:
Հա՛յ խեղճ ողորմելի:
Հուհո՜ւ, շատ տառապել շատ:
Ո՛վ տառութեանդ. ա՛խ սիրոյն:
Ո՛հ ոսկի ցանկութիւն ու ստա-ցուածքի կատաղի բաղձանք:
Ո՛հ անչափ յայտնի ցուցուած սէրը:
Վա՜յ վա՜յ փախէք:

---

(1) Հինք ընդ մակբայս առնուլին զայս մասն բանի: Նորք ՄԻՋԱՐԿՈՒԹԻՒՆ ասացին, և համարեցան զպատճառն տալ, զի 'ի մէջ անկանի խօսից. որպէս թէ այլ մասունք բանի արտաքոյ կայցեն խօսից կամ 'ի բաց թռանիցեն. Թող զի յաճախ 'ի սկիզբն կան բանի և ոչ 'ի մէջ: Փոխանակ անյարմար բառիդ մեք ընտրեցաք ՁԱՅՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ, յեցեալ 'ի նախնիսն՝ որ առեալ ասեն Արիական ձայնարկութիւն. Աւաղական ձայնարկութիւն. Որովք ձայնարկութեամբք զքեզ աւաղեցից. Այսքանեաց ձայնարկութեանց կողկողագին հեծեծանաց, և այլն:

Ո՜հ չար այր սա ·	Ա՜խ սա չար մարդը :
Ո՜հ զարհուրելի վճիռ ·	Ա՜յ վախնալու վճիռ :
Ո՜հ, քանի՛ ահագին են ·	Վա՛յ, ինչ վախնալու բան են :
Ո՜հ, քանի՛ մեծ է ·	Վա՛յ, ինչ մեծ բան է :
Ո՜հ կատարեալ միտք և բանք ·	Ո՜վ կատարեալ խելք ու բանք :
Ո՜հ զլացողութիւնդ ·	Վա՛յ քու ապերախտութիւնդ :
Ո՜հ դիւրապատիր մարմին երկրածին ·	Ո՜վ }–ſ հէ՜յ շուտ խաբուող հողեղէն մարմին :
Ո՜հ պանդոյրդ և յիմար ·	Հէ՜յ անխելք ու խենթ :
Ո՜հ սքանչելեայս ·	Հա՜յ զարմանալի բան :
Ո՜հ մտաց քոց քաջաց ·	Հէ՜յ քու աղւոր խելքիդ :
Ո՜հ Թշուառութեանս ·	Վա՛խ իմ խեղճութեանս :
Է՛ մարդ · է՛ չարաբախտ ·	Հէ՜յ մարդ · հէ՜յ դժբախտ :
Է՛ հողմ կենսաբեր ·	Հէ՜յ կեանք բերող հով :
Յէ՛ մարգարէ · յէ՛ տառապեալ ·	Հէ՜յ մարգարէ · հա՛յ խեղճ :
Ի՛հ, Թէ որպիսի՛ ընդարձակ է ծով ·	Հէհէ՜յ, սա ի՞նչ մեծ է ծովը :
Ե՛հ, զիա՛րդ կորեաւ ·	Հա՛յ վա՛խ, ի՞նչպէս կորսուեցաւ :
Ե՛հէ, իսկ արդ ընդէ՞ր ոչ մատուցեր վաղվաղակի ·	Հէհէ՛յ, ինչո՞ւ անանկ է նէ շուտով չտուիր :
Է՛հայ, բարիոք պաշտապան ·	Հէհէ՛յ }–ſ եօ՛ւհա աղէկ պահապան հա՛ :
Ց՛՛հ, Նիստ 'ի գետնի ·	Է՛յ, գետինը նստէ, վար նստէ :
Հէ՛ բարի է · հէ՛, Թէ ես էի ·	Է՛յ աղէկ է · հէ՛յ, ես ըլլայինէ :
Հը հը, անկար 'ի ձեռս մեր ·	Հը՛ հը՛, ձեռուընիս ընկար :
Ի՜չ, ի՞նչգունակ գործեցեր ·	Հի՞շա, սա ի՞նչպէս գործք տեսար :
Ո՛հ, (1) ես մեղայ ·	Ո՛հ }–ſ վա՛խ, ես մեղանչեցի :
Ո՛հ, պաշարեաց տէր զերիս Թագաւորս ·	Ո՛ւհ, պաշարեց մեզ տէր իրեք Թագաւորներս :
Ո՛հ այպանալից ծաղուն ·	Ո՛ւհ ամչնալու խաղքութեանը :
Ո՛հ Թշնամեաց, ո՛հ ամբարտաւանութեանս ·	Ո՛ւհ սա անիրաւութեանը, ո՛ւհ սա ամբարտաւանութեանը :
Ո՛հ ո՛հ օր, զի մեծ է օր տեառն ·	Վա՛յ վա՛յ օր, վասն զի աստուծոյ օրը մօտ է :
Վա՜հ, որ քակէիր զտաճարն ·	Ո՛ւհ }–ſ ը՛հ որ տաճարը կըքակէիր կոր :
Վա՜հ, չասացի՞ Թէ մեռեալ եմ ·	Վա՛յ · չըսի՞ր որ մեռած եմ :
Օ՛ն եկայք · ո՛ն արիք գնասցուք ·	Հա՛յտէ եկէք · հա՛յտէ ելէք երթանք :
Օ՛ն անդր 'ի բաց տար, 'ի բաց կաց ·	Հա՛յտէ մէկ դի տար, մէկ դի կեցիր :
Օ՛ն անդր 'ի բաց ·	Տէ հա՛յտէ մէկ դի, հա՛յտէ քա՛ւ լիցի :
Օ՛ն անդր, չիք հնար ·	Հա՛յտէ, ճար չկայ :
Օ՛ն անդր · քա՛ւ լիցի · քա՛ւ, մի լիցի ·	Հա՛յտէ, հեռու ըլլայ · աստուած չընէ }–ſ չըլուցնէ :
Տէ՛ր ո՛ն 'ի բաց տար ·	Տէ հայտէ, աստուած չընէ :
Տէ՛ ո՛ն, տէ՛ր ո՛ն անդր Թողէք ·	Տէ հա՛յտէ մէկ դի Թողէք :
Օ՜չ Թէ յաջողեալ էին ճանապարհք իմ ·	Ա՛խ Թէ ճամբաներս յաջող ըլլային :
Օ՜չ Թէ անսայիք փոքր մի ·	Ա՛խ Թէ կար մը մտիկ ընէիք :
Հա՛ քարշեցէք ·	Հա՛ }–ſ տէ քաշեցէք :
Հա՜դա ամենայն մարդ զհետ իմ եկեսցէ ·	Հա՛յտէ ամէն մարդ ետևէս Թող գայ :

---

(1) Երևի և հոլովեալ իբր անուն · Ոհին մխիթարիչ զի՞նչ է · աղօթքն : Ոհիդ անջրպետեցի · ԼԲ :

Հա՜յդա առաքինիք, եհաս ժամ.
Էհ էհ դու, էհ բէ՜ր, էհ բէ՜ր ողէ, ողէ էհ դու բէ՜ր ինձ.
Ելե՜յք երթիցուք.
Աղէ հարց զաստուած և գիտասցուք. աղէ պատմեա.
Աղէ եկ դու. աղէ դուք օ՛ն եկայք.

Աղէ հա՜յ կս կարասցէ տալ նա մեզ.

Բայց արդ աղէ դուք եկայք.
Բայց աղէ դու, քեզ ասեմ.
Բայց էհ բէ՜ր աղէ ասել, ասասցուք.
Բա՜բէ, որչափ խնամատութիւն էր կընոջն.
Բա՜բէ, տես զմեծազօր տէրութիւնն.
Բա՜բէ անախակալութեանն.
Բա՜բէ անպատում երանութիւնքն.

Բա՜բէ կուրութեան մտացն.
Վա՜շ քաջիդ. վա՜շ վա՜շ անձանց մերոց.
Վա՜շ ինձ, զի ջեռայ.
Վա՜շ վա՜շ, զի բեկաւ.
Վա՜շ արարչականին բնութեան.
Վա՜շ նոցա անմտութեանն.

Վա՜շ քեզ, վա՜շ զիմ կառաւկիցս.

Վա՜շ քաջքդ ինձ. վա՜շ անմարմինքդ.

Վա՜յ ինձ, վա՜յ զինև, վա՜յ զիս, վա՜յ է զիս.
Վա՜յ վա՜յ քաղաք մեծ.
Եղո՜ւկ ինձ, եղո՜ւկ զիս, եղո՜ւկ դուք.
Երա՜նի թէ լինէին.
Երա՜նի քեզ. երա՜նի է զքեզ.
Երա՜նի վաղատելոյն.
Աւա՜ղ զրկանացս.

Աւա՜ղ ՚ի վերայ չարչարելոցդ.
Աւա՜ղ զընդունող շնորհաց անշնորհութեան.
Ափսո՜ս, ծառայ բարի և հաւատարիմ.

Յանկա՜րծ գոյր միջնորդ.
Յանկա՜րծ երթայր տեղդ իմ.
Իցի՜ւ այն բարեբաստութիւն.
Իցի՜ւ թէ էիր և դու իմ որդի.
Դէ՜ն, ուրէ՜ն, տրա՜փ.

Դէ՜ն քո, ճարէ՜ն քո. Էփ.
Բէ՜հ այնպէս, Ջէ՜հ այնպէս գեղեցիկ, այնքան գեղեցիկ էր.

Հայտէ կորիճներ, ատենը եկաւ։
Տէ, հայտէ, տէ հայտէ, հելէ։

Հայտէ երթանք։
Հելէ մէյմը հարցուր աստուծոյ ու գիտնանք. հելէ պատմէ։
Հելէ դուն եկուր. հելէ դուք հայտէ եկէք։
Հելէ նայինք հաց ալ պիտի կրնա՞յ տալ մեզի։
Բայց հելէ դուք մէյմը եկէք։
Բայց հելէ դուն, քեզի կըսեմ։
Բայց հայտէ հելէ մէյմը ըսենք։
Բէ՜հ, աս որչափ խելք ունէր կնիկը։

Բէ՜հ, տես ուժով տէրութիւնը։
Բէ՜հ բէ՜հ ոխ չպահելուն։
Բէ՜հ չպատմըվելու աղէկութիւնները։
Վա՜յ կամ աս ինչ մտքի կուրութիւն։
Ապրիս կորիճ. բէ՜հ բէ՜հ մեզի։
Օ՜խ օ՜խ, որ տաքցայ։
Օ՜խ օ՜խ, որ կոտրեցաւ։
Բէ՜հ աստուծոյ բնութեանը։
Օ՜խ օ՜խ կամ բէ՜հ բէ՜հ անոնց անխելքութեանը։
Ապրիս կամ բէ՜հ քեզի. բէ՜հ իմ հետս կռուողիդ։
Օ՜խ կամ ապրիք կորիճներս. օ՜խ օ՜խ անմարմիններ։
Վա՜յ կամ վա՜խ ինծի։

Վա՜խ վա՜խ մեծ քաղաք։
Մեղք ինծի, մեղք ձեզի։
Երանի թէ կամ ո՞ւր էր թէ ըլլային։
Երնեկ քեզի, երնեկ ըսելու է քեզի։
Երանի՛ ազատուողներուն։
Վա՜խ աս զրկումիս, մեղք կորսնցուցածիս։
Վա՜խ չարչարուողներուդ։
Վա՜խ կամ մեղք անշնորհք շնորհքը ընդունողին։
Ապրիս, աղէկ ու հաւատարիմ ծառայ։
Ախ թէ միջնորդ մը ըլլար։
Ախ կամ ո՞ւր էր թէ երթար իմ տեղս։
Ո՞ւր էր ան աղէկ բախտը։
Ո՞ւր էր որ դու ալ որդիս ըլլայիր։
Ապրիս, առատ օրեր տայ, հայ օրհնեալ.
Հոգիդ սիրես, աստուած սիրես։
Բէ՜հ, անանկ աղուոր էր կամ անչափ աղուոր էր։

526 . Ոմք հոլովեալ են , զօրութեամբ բայ ինչ իմանի 'ի նոսա , է . ռռէ_ մէ է , համարէմէ է . Վայ ինձ . Երանի է զքեզ . Երանի զազատեալսն . Վայ եղև զԵրուսաղէմ 'ի մանկան որդւոյն Սողոմոնի թագաւորելն :

Բայց երանի զանձն իմ էին թէ բանք իմ աստ գադարէին . ՃՈ .

Իմա վայ է ինձ , երանի առելի կամ համարելի է . վայ առել եղև , երանի համարելի էի զանձն իմ . այլ օրինակ՝ Բայց երանի զանձնէ իմմէ : Եւ յայնժամ ածական անուն համարելի են :

527 . Սոսկ կոչականքն ով , ո՜հ , բազում ուրեք զանց առնին , և ինքնին յատուկ կամ հասարակ անունն դնի ուղղական , և բաւական է . որպէս , Մի երկնչիր , Աբրամ : Ագար , աղախին Սառայի : Յակոբ , ծառայ իմ : Կոյս Մարիամ : Արի Պետրոս : Աբրահամ Աբրահամ : Երուսաղէմ Երուսաղէմ : Անօրէն անզգամ պիղծ . տէր . տէր տէր . տէր արքայ . արքայ . երկինք . աստուած , աստուած իմ աստուած իմ , աստուած աստուած իմ . ծառայ չար . արք . կանայք . մանկունք , և այլն :

ՎԱԽՃԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ԳՐՈՑ

ԳԻՐՔ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՊԱՐԶ ԵՒ ԸՆՏԻՐ ՃԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԳԻՐՔ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ԲԱՆԻ ԿԱՄ ԽՕՍԻՑ

ՊԱՐԶ ԵՒ ԸՆՏԻՐ

ՆԱԽԱՃԱՌ

528. Ի ՄԻՏ ԱՌԵԱԼ զմասունս բանի և զփոփոխմունս նոցա իբրև նիւթ և ատաղձ շինուածոյ, պարտ է այժմ ուսանել զօրէնս յօդաւորութեան բարբառոյ կամ շինելոյ և յօրինելոյ զխօսս շարադրութեամբ նոցին, որ է Ուղիղ կարգութիւն բառից 'ի բան։

529. Չկարեմք բարւոք իմանալ զկարգ յօրինուածոյն, եթէ ոչ նախ քննիցեմք մեզէն զբան ինչ ըստ մասանցն։ Արդ քննեսցուք, որպէս առնեմքըն ինքնին 'ի միտս՝ յորժամ խօսիմք կամ լսեալ հասկանամք զխօսս ինչ, օրինակ իմն զայս.

Կայսրն հռովմայեցւոց բարեպաշտական Թէոդոս, որ և մեծ, 'ի քսաներորդ ամին իւրում Թագաւորեցոյց Հայոց փոխանակ Պապայ զՎարազդատ ոմն 'ի նմին տոհմէ արշակունեաց։

530. Զինչ է գլխաւոր միտք ասացուածոյս՝ զոր և գիտեմք 'ի խօսելն կամ 'ի հասկանալն։ Թէ ով զինչ արար կամ եղև։ Արդ Կայսրն արար ինչ. զինչ, — Թագաւորեցոյց. զո՞, — զՎարազդատ։ Կայսրն Թագաւորեցոյց զՎարազդատ է բուն բանն, այլ ամենայն բառք՝ են հանգամանք նորա. այս ինքն Թէ ով էր կայսրն, — Թէոդոս. որո՞ց կայսրն էր, — հռովմայեցւոց. որպիսի՞ ոք էր, — բարեպաշտական, որ և մեծ ասի. ո՞յց Թագաւորեցոյց, — Հայոց. ե՞րբ Թագաւորեցոյց, — 'ի քսաներորդ ամին իւրում. յո՞յր տեղի Թագաւորեցոյց, — փոխանակ Պապայ. յորմէ՞ ցեղէ Թագաւորեցոյց, — 'ի նմին տոհմէ արշակունեաց։

531. Ուղղական անունն Կայսր, որ է առնօղ կամ տէր գործոյն, ըստ քերականաց է Անուն Բայի կամ Տէր ներգործական բային Թագաւորեցոյց. զՎարազդատ, որ է ենթակայ կամ կրօղն, է Խնդիր. իմա բառ հոլովեալ՝ զոր խնդրէ բայն իբրև լրումն նշանակութեան իւրոյ։ Արդ զՎարազդատ՝ է Խնդիր Բայի բային. այս ինքն այնպիսի խնդիր, որ հաւասար պատշաճի բովանդակ սեռի կամ ազգի ներգործական բայից ըստ հանրական նշանակութեան նոցին, որ և է հայցականն. որպէս և կրաւորականաց՝ բացառականն։ Վասն զի 'ի կրաւորական բայս՝ ուղղական անուն բայի լինի կրօղն կամ ենթակայ գործոյն, և բացառական խնդիր լինի առնօղն։ Որպէս եթէ զգոյն բանդ փոխեսցես 'ի

հրաւորականդ, Վորուղղաս Թագաւորեցուցանէ 'ի հայերէն, [illegible] եղև ուղղական՝ անուն բայի, [illegible] եղև բացառական՝ խնդիր սեռի :

532. Կարեւոր մասունք բանի են անուն և բայ՝ բազում ուրեք հանդերձ խնդրով, զի նոքք կատարի բանն :

533. Մեա հոլովեալ բառքն՝ որ զհանգամանս յայտ առնեն, [illegible], 'ի [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible], 'ի [illegible] [illegible], են [illegible] [illegible] նոյն բայքն. այս ինքն այնպիսի խնդիր, զոր բայ 'ի սեռի խնդրոյն կամ առանց այնր եւ՝ առնու բայն ըստ մասնաւոր իւրում յատկութեան և ըստ անդամոյն յայլ և այլ հոլովս : Սեռականքն [illegible], [illegible], որք յայտ առնեն՝ թէ որոց կայարն, յորոց առհձէ, առին [illegible] կայսերն և առհմին՝ որք [illegible] կոչին առ նովաւ : [illegible]՝ որ յայտ առնէ, թէ ու՛ր կայր համմասեցուց, առի [illegible] կայսերն, որ առ նովաւ է [illegible] և [illegible] : Իսկ բառքն [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], են ածականք գոյականացն [illegible], [illegible], [illegible], [illegible] :

534. Իսկ յաւելուածն [illegible], յարաբերականաւ յարեալ և միջանկեալ առանձինն բան է և ինքն, զօրութեամբ ունելով զբայն [illegible] կամ է :

535. Զայսոսիկ բարեաք 'ի մեր ազգէ ուսանողն, յորում է պարզ և համառօտ բացատրութիւն ամենայն քերականական կարեւոր գլխոց, զորս տեսանելոց է յերկրորդ գիրս, որոյ գործ է ուսուցանել զօրինական պատշաճումն և զհամաձայնութիւն մասանց բանի : Զի յօրինուածութիւն բանի կամ ուղղախօսութիւնն կատարի օրինաւոր շարադրութեամբ մասանց բանի ըստ առ իրեարս պատշաճելոյ, անուան կամ դերանուան ընդ բայի՝ իբրև անուն բայի, իբրև խնդիր նորա. անուան կամ դերանուան ընդ անուան՝ իբրև խնդիր, իբրև յատկացուցիչ, իբրև բացայայտիչ, իբրև ածական ընդ գոյականի. և այլոց զինչ և իցէ մասանց բանի ընդ միմեանս, որք յար ինչ և կախ յիրեարս իցեն :

536. Կապակցութիւն բառից ըստ երկուս մասս պահանջի : Մի առ կատարեալ իմացումն նոցին, որ լինի ցայս վայր ասացելովքս 'ի վերոյ : Եւ միւս եւ՝ առ 'ի համեմատ և նման միմեանց առնել զնոսա. որ և համաձայնութիւն մասանց բանի ասի. և յայնժամ լինի, յորժամ որք առ իրեարս կախումն ունին՝ նման կամ համաձայն են միմեանց թուով և հոլովիւ կամ դիմաւ, ժամանակաւ և եղանակաւ. որպէս, [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible], [illegible] [illegible], [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] : Իսկ թէ ասիցեմք [illegible] [illegible], [illegible] [illegible], [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible], անհամաձայնութիւն երևի 'ի դոսա հոլովի կամ թուոյ, կամ երկոցուն միանգամայն :

Արդ՝ գոլլին բանաւոր կարգաւ, որով տեսաք՝ զի մասունք բանի գան 'ի կարգութիւն բուն գլխաւոր բանի և հանգամանաց նորա, սկսցուք մի ըստ միոջէ ուսանել զշարադրութիւն նոցին, որ և կրկին է. մի՝ [illegible] և [illegible], որ հասարակ և սովորական օրինօք լեզուին կատարի. և միւս [illegible]՝ որ-տաքոյ այնց օրինաց և [illegible] : Նախ զպարզն և զընտրին ուսանել կայ մեզ առաջի 'ի գիրս յայսմիկ :

ԳԻՐՔ ԱՌԱՋԻՆ

ԱՆՈՒՆ ԲԱՅԻ ԵՒ ԲԱՅ

537 . ԿԱՆՈՆ . Անուն դիմաւոր բային դնի ուղղական , և բայն՝ թուով և դիմաւ համաձայն նմին . որպէս , Ես ընտրեցի զձեզ և եդի զձեզ , զի դուք եր-թայցէք և պտղաբերք լինիցիք , և պտուղն ձեր կացցէ : Մեք գիտեմք զի այրն այն մե-ղաւոր է . դու լիջիր նորա աշակերտ , մեք Մովսիսի աշակերտք եմք . մեք գիտեմք զի ընդ Մովսիսի խօսեցաւ Աստուած : Այն է բաժին մեր : Ընձուկ է դուռն , և նեղ՝ ճանապարհն , որ տանի 'ի կեանս . և սակաւք են՝ որ գտանեն զնա : Ծանր է մեզ և փշտանելի զնա : Ունկն զբանս քննէ , և կոկորդ զկերակուրս ճաշակէ : Անուն մեր մոռասցի ժամանակաւ : Զալփաղփուն կոնդակեալ 'ի հողմոյ շարժեալ : Խորհուրդք թիւրք անջատեն յաստուծոյ , և զօրութիւն փորձ յանդիմանէ զան-զգամս : Զփառս իմաստունք ժառանգեսցեն :

538 . 'Ի կանոնէդ յայտ է , զի թէ անուն բային աներևական է՝ բայն դնելի է սովորաբար յոգնակի . Բարձր են երկինք , խոր են տունք , երկայն է չափ եր-կրի , լայն է ծով : Միտք զբանս քննեն , և քիմք զկերակուրս ճաշակեն : Անցցեն կեանք մեր իբրև զհետս ամպոյ , և իբրև զշամանդաղ ցրուեսցին . . զի անցք ստուե-րի են կեանք մեր : Եւ էին կամք մի բարեկեցայց : Բայց արդ ծառն հասակք , յայս , ոչ էր : Զահի հարան ամենայն մարդիկ . Մարդիկ Հայոց ոչինչ հաստատային : Յարիցեն մանկտի և խաղասցեն : Մանկտի մանրիկ էին 'ի քաղաքին : Որչափ այն խաղաղութեամբ էին ընդ մեզ . Այսու նմանեցան մեզ որերորդ . Որպէս ամենայն ատենականքն վկայ գային :

539 . Նոյնպէս յայտ է , զի թէ և անցեալ դերբայիւ և էական բայիւ ձևա-ցեալ իցէ բայն , անուն բային պահանջի ուղղական . Ես ծերացեալ եմ . փա-խուցեալ եմ ես . ես միայն մնացեալ էի , և սոքա մեր էին : Մեք ընդ այս յոյժ եմք խնդացեալ : Դու ծերացեալ ես և անցեալ զաւուրբք . դուք բնա-կեալ էք յերկրի նոցա . դուք յոյժ մոլորեալ էք : Չարիք մի հասեալ են . զարմացեալ էին ամենեքեան . մինչ չև հաւատքն եկեալ էին . մինչ չև երկինք և երկիր լեալ էին : Տէր իմ ծերացեալ է . աղջիկն ոչ է մեռեալ , այլ ննջէ . այնպիսին ուրացեալ է կամ հայհոյեալ է : Մինչ չև եկեալ էր Յովսէփ . էր երթեալ նա 'ի քաղաքն . չև էր հոգի , քանզի Յիսուս չև էր փառաւորեալ . եթէ աստ լեալ էիր , եղբայրն իմ չէր մեռեալ . մինչ չև մեռեալ էր նա . չարութիւն կալեալ էր զաչս նորա : Մինչ չև մեռեալ իցէ մանուկն իմ : Ոչ եթէ յանկեան ուրեք գործեալ իցէ այս :

ՎԱՍՆ ՀՈԼՈՎԻ ԱՆՈՒԱՆ ԲԱՅԻՆ

540. Անորոշ եւ անդէմ դերբայից սովորաբար սեռական դնի անուն բային, եզակի եւ յոգնակի. որպէս. Որ համարի՝ անձինն եւ խնամոցն միապէս տանել վճիռ : Յուսահատքն 'ի յարութենէ՝ ուրախանալ մանկանց ախորժակք մարմնոյ յորդորեն : Այլոց եղեւ կարծիք՝ Սողոմոնի լինել գրող (գրոցն Յոբայ) : Եղեւ բանալ երկնից եւ իջանել հոգւոյն սրբոյ : Շարժումն մեծ եղեւ 'ի ծովուն, մինչ նաւուն ծածկել յալեաց անտի : Մինչեւ բազմաց իսկ ասել՝ թէ մեռաւ : Մինչեւ զարմանալ նոցա եւ ասել : Մինչ զի եւ հաց եւս ոչ ժամանել ուտել նոցա : Նմա ամենայն մարգարէքն վկայեն, թողութիւն մեղաց առնուլ անուամբ նորա ամենայն հաւատացելոց 'ի նա : 'Ի կալ նորա յաղօթս. 'ի մտանելն Տէր յԵրուսաղէմ. 'ի վիճել նոցա. ընդ խօսելն նոցա եւ ընդ վիճել. յելանել դիւին խօսեցաւ համրն. 'Ի ժողովել Պաւղոսի խուխ ինչ բազում եւ դնել 'ի վերայ խարուկին : — Նախ ծնանին, մինչ չեւ մտեալ առ նոսա մանկաբարձաց : Երաղոյն խոստովանեցաւ զնոսա, զնոյն յառաջագոյն գուշակելին : Խափարել յինէն անզգամին, եւ ես ոչինչ փոյթ առնէի : Եւ նորա բորբոքել զգազանն 'ի հօրն, եղեւ նմա չար եւ ոչինչ : Զայս ցուցանել հոգւոյն սրբոյ, մինչ չեւ յայտնեալ էր ճանապարհի սրբութեանցն : Աստուծոյ վասն մեր լուացոյն համարել : Նորա ասացեալ գտանի չծանուցել զասացուած. Կ. այս է՝ գտանի զի նա ասացեալ չէ ծանուցեալ զասացուած :

541. Նոյնպէս սեռական դնի, երբեմն անորոշ դերբային, յաճախագոյն անդէմին թէ եւ մօտ կայցէ նոցա դիմաւոր բայ. որպէս, Եւ նորա ընդ հանել ոգւոցն՝ աղաղակեաց եւ ասէ. Եւ. իմն 'ի հանել նորա զոգին (646). Իսկ թէ հանել կրաւորաբար առցի, նորա լինի յատկացուցիչ ոգւոյն, կամ սեռական անուն բային աղաղակեաց ըստ 1223 : Եւ իմ ահա այսմ ամենայնի ընդ հանդերձեալն՝ լցայ քաջահաճոյ խնդութեամբ. Պ : Թագաւորացն առաջնոց՝ որ նախ քան զիս իմ նախնիքն էին, ոչ գիտեմ՝ եթէ յաղագս այլ ինչ մեծ անպարապութեանց, եւ թէ չխորհելով զայսպիսի ծանր եւ կարեւոր պէտս, չհոգացան իրացս. Փ : Որպէս անագան ամպն, որոյ փոյթ ընդ փոյթ յերեւելն տեղայ զանձրեւն. ԼԲ. — Իմ զձեր արծաթն առեալ եւ հաճեալ եմ : Իմ առեալ զամենայն եւ առաւելեալ եմ : Կամ թէ ո՞ առեալ զհողն կաւ՝ ստեղծեր կենդանի : Եւ նորա հայեցեալ ընդ նա՝ ասէ : Նորին իսկ 'ի նմին թղթի գրեալ ասէ : Նորա ընկեցեալ զձորձս իւր՝ յարեաւ եկն : Զչարն չար ասէ՝ որոյ զնոյն գործեալ ունիցի : Չու արարեալ Աբրահամու եկն բնակեցաւ առ կաղնւոյն : Եւ ելեալ անտի Յիսուսի գնաց : Խորագիտի փեսեալ զխորագործն պատժեալ՝ հատուցութեամբ խրատէ զանձն. եւ անձանց անցեալ առ նոքօք՝ ...եացն : Տնօրեալ արդարոց՝ ծիծաղեցան, անօրէնքն՝ եւ արհամարհեցին : Առեալ զձեռանէ նորա հաղորդեցն՝ գնաց մեկուսի : Արարեալ ժողով Հրէիցն նզովեցին զանձինս : Մարթեալ 'ի սուրբ օգ լուծեալ՝ առաջնագոյն լինի : Յորժամ ոգւոց ելեալ ընդ մարմնոյն գտանիցին : Լեալ մահու եւ դժոխոց՝ սասանեցան : Յորժամ բոլոր Բարեխօսացն խոստովանել փախչին : Անդրէն յանձն բեկելոյ 'ի քարանձաւաց լերանց ձայնից արձագանգաց լսելոյ զնոսա զարհուրեցաւ. Ա. իմն ձայնից զարհուրեցուցեալ՝ լսելոյ ըղնոսա : Հրաշափառ տեղւոյն պայծառանալը զուարճացեալ լցեալ ցանկալի բարութեամբ. Պ. այս է՝ տեղւոյն զուարճացեալ լցեալ՝ պայծառանալը : Գրեալ կայ 'ի սմա նորա վասն զգուշութեան. Ս :

'Ի ջուրն իջեալ մաքրի 'ի Յորդանան իւր ստեղծողին. ՄԳ :
Կամեցցին տեսանել Գէթողին
Եւ արժանի գործեալ տուժին
Արբցէ, ասէ, գան բազմօգին. ՇՈ :

542. Գերբայից երբեմն գնի և ուղղական անուն բայի, մանաւանդ անցեալ գերբային: Երկոքին հոլովքն, սեռական և ուղղական, խառն եւ ըղձանելի վարեալք 'ի միում բանի: — Եւ զայս միանգամ 'ի սկզբանս ծանուցեալ, գիտելի լիցի հասարակաբար զամենայնէ յընթացս քերականիս, զի ուր ուրեք այսպէս և այսպէս ինչ սակայն լինել, երկոքին յեղանակքն միանգամայն 'ի միասին եւ վարին 'ի միում խոկ բանի առ քաջ լեզուագէտսն. զոր առանց երկբայութեան այսուհետև օրինակօքն ցուցանեմք բազում ուրեք:

ԸՆԹՐԻՔ ԴԵՐԲԱՅԻՆ. Ոմանք ասացին՝ ոչ ընաւ թողացուած: Մինչև ոչ էր, չէր, չէին 'ի նոցանէ ապրել և խօսակալ: Ընտրեա քեզ. լինել զերիս աւուրս նահ յերկրի քում: Յառաջ քան զհաստատել թագաւոր որդւոցն Իսրայէլի: Հրամայէ պատերազմել ընդ ընկերի իւրում: Մինչև յաչաց անոփ անօրինին եղանակն որդւոցն բղխեալ արտաքսել: Դէպ լինէր երթալ ընդ երկինս և ընդ երկիր առ հեծելս. խմա ալք հեծեալք (100): Դէպ լինէր թագաւորն 'ի ձեռս Անտիոքայ և զօրացն ապաւինել: Ազգ արար՝ մեծ յանցանել լինել ծառ ուրախութեան տաճարին: Կարծելն՝ մի և նոյն ճշմարտն գոլ արդարոյ և մեղաւորի, չարութիւն մեծ է: Մի եւ լինել 'ի սմա բնաւին: Մինչև պէտք եւ ոչ լինել և ոչ առ գրամն: Տեսի զարմացման տեսիլ. ընթանալ առաջ ինչ: Նշանակեաց հոգւովն՝ սով մեծ լինել: Յետ բազում խնդիր լինելոյ: Տայր ձայնարարացն լինել ոչ սակաւ շահ: Ասի՝ 'ի ժամանակս Արտաշիսի ոչ գտանել երկիր անդորր յաշխարհիս Հայոց, ոչ լեռնային և ոչ դաշտային: Վասն ոչ լինելոյ տէր և տէրութեան 'ի ժամանակին: Վասն ոչ կալոյ առ յաղթէ Գրիգորի: Յաղագս ոչ գտանելոյ ինչ 'ի նոցանէ արժանի յիշատակի: Յաղագս ամբողջ տալոյ ուղղութեան: Ծնանել ազգ յաղթէ իւրմէ մարթի. Զինչ մարթի՝ գոլ լինել. Զի՞նչ մարթիցի՝ լինել թողութիւն. խմս ծնանիլ ազգի, ումեք լինել, լինել թողութեան. այս է՝ մարթի թէ ազգ ծնանիցի, թէ ոք լինիցի, թէ լինիցի թողութիւն. զի Մարթի անդէմ բայ է: Զարաթոյն խմե և մխասակար կենսաւ 'ի նեխեալ մարմնոյն սորա ասեն ծնանել: Եթէ յանկարծ լինէր, որ մի լիցի և մի երբէք գիտեսցի. լինել պատերազմ և հալածանք եկեղեցւոյ: Մի զոք կոչել, մի աղաչել և մի ճգնաւորսն, մի կանանց և մի կուսիցն. այս է՝ մի ազգաւորն և մի մեծատունն զրկել զոք: Մինչ ոչ գիտելոյ առ զընկեր ընդ որ վարեցաւ: Յետ յայտնի լինելոյ ամենեցուն և փառաւորելոյ ընդ հանուր համբաւ նորա: Առանց գոլ ակամ հակառակելոյ է բնակութիւնն (երկնից): Աւետարանէ՝ Քրիստոսի գալստեամբն լինել այս ամենայն բարութիւնք: Մինչ ոչ էր տալ ընդ յարկաւ: Զիք՝ էր առ ոք աղաչել: Յաղագս անարգ տալոյ առ ձեզ չխնայեցի բանիցն: 'Ի թողութեան ծառին խառոյն, ինքն դոյզն ինչ ժամանակ կայ մնայ: Եւ այս թերևս փոքրագոյն զարմանք, ծառոյ ծառայակցի այսպէս պաշտաման մատուցանել: Պաւղոս խոստովանի 'ի միոյ հոգւոյ կենդանի բաշխութեան շնորհացն: Մի մեք ինչ լուծանել 'ի պատուիրանին, և մի այլոց թոյլ տալ: Պարտ և արժան էր երանելապէս տրտմել անուն նորա: Ո՞րքան աստուծոյ կնոջաբերութեան պարտ և արժան է առ մեզ հաւատարիմ լինել: Տես և 606: Ըստ հանգուցելոյն 'ի վերայ նոցա՝ զգալի մարմնոյն զգայարանաց տեսանելի լինելով հրեղէնք: Ծանեաւ 'ի ապաշխարել մեղուցեալ. ԼԲ. փոխանակ ընդ հանգչել լեզուացն, 'ի սաղմոսելն ամենեցուն:

'Ի քուն լինել հեշտոյ հոգին:
Որպէս կարգեալ է արարչէդ՝ Հոգւոյ ծառայ լինել մարմին:
Մինչ զի թափուր մնալ երկին: Մինչ 'ի լինելութեան երեմնին. ՇՈ:

Մեղուօրք եղեալ մեզ, Քրիստոս վասն մեր մեռաւ: Մարդ 'ի մարդոյ առնել զեղբայրութիւնն: Պակաս գոլ իմաստութեան գաղափարն: Մարդ մարդոյ թըշնամի գոլ, անհնարին աղէտք են: Զի մի փոքր խմորն զամենայն զանգուածն ապականիցէ, բաւ չարեաց լինելոյ օրինակ: Խոստանալ մեզ լինել աւետարան: Դիմել ընաւ առ ոչինչ համարել զայս աշխարհ, քաջաբար մեռան որք մեռանն:

Զքեզ մեկնութեաց սուրբ ամլորդին՝ Վըէ-յէ-Հ հայր և հագին․ ՇՈ ։

— Եղև բանալ երկնից և իջանել հոգւոյն սրբոյ, և գալ յայն յերկնից․ Ա․ ուր նախ գնի սեռական և ապա ուղղական 'ի նմին բանի ։ Ոչ ինչ Բէֆոտէլ հեթանոսաց, այլ ոչ և նոքա են որ մարմնով էին հրեայք․ Ն․Խ․ իմա ոչ և սոցա, որպէս կայ յառաջ հէԲանոսոց ։ Եկն եհաս ինկոյն աստանօր իմաստութեան ինձ նուազանալ, և ոսոէլոլ ոչ բարւոյ շանէսԲեն․ Ն․ իմա ցանկութիւն ոչ բարւոյ իրի ։ Առացաւ 'ի տեառնէ՝ ոչ արանց կանացս առնել, և ոչ էանայք արանց ընէլ․ Շ․ Հրջ յէրԲոն իւրեանց՝ շարժէին գմակք նոցա․ Գ․ իմա յերկթալ հօտի կամ հօտից․ Խոէնոջ աւելորդ կայ 'ի սովորական հոլով․ կամ իմա գմակք հօտից ըստ որում անցի յետոյ 'ի 1275 ։

Զայն չէ ոսէլ ինձ հնարաւոր կամ հողեղէն մարդ երկրաւոր․ ՇՈ ․

իմա չէ հնարաւոր առել զայն ինձ (544), կամ հողեղէն մարդոյ երկրաւորի ։

ԱՆՑԵԱԼ ԴԵՐԲԱՅԻՆ․ Մոէոլ Յոլէէ 'ի ասումն գործել զգործ ինչ իւր, բուան եհար (կինն) զձորձոց նորա ։ Զնոյն օրինակ Ծոոոյ հանդերձ ակրամք ոոնչէոլ, և ոոմ ԹագաւորաւՆ զնոյն ըռըոլ ։ Եւ միայն ոգրէոլ, էս միայն ճոյէոլ, եկի պատմել քեզ ։ Եէէոլ 'ի գեպ նոցա Աշմարիտ ոոոյն զգօնութեան ։ Գուըէ զօրէն իմա անմտոց էոլ ։ Վաչէ, յին զուլամի էրԲէոլ, սպանանէր ։ Բազում ազգաց ըէոլ Սոտէնոգիրք, մեք զՅոււնայն միայն յիշեցաք ըղպատմագիրս ։ Տրդատայ Վիրոոոըէոլ էրէՎոր, ոչ աճապարեաց ընդ փախըստեայն ։ Ամբարշտին Մերուժանայ Վիրոոոըէոլ յին, ոչ կարաց երագել ընդ փախստեայն ։ Հոոէոլ հրոմոն 'ի մեծէն Թէոդոսէ, ընդ կրօնկին դարձաւ քաջն Տերենտիանոս ։ Յայնժամ մեծին Սահակայ հոոէոլ հիոնտոոԲիոն մահու, և առեալ աշակերտացն տարան ։ Եւ ԲոԲէոն յարտասուս հոըէոլ ոըղայոն, ոչ ոք կարէր լռեցուցանել ։ Լոոծէոլ յօրդ ոտիցն և ձեռացն ։ Անդորր էղէոլ տոոնոոԲիոնոս այսոքիկ ։ Ոսէի անխնամ կոյէոլ և ընդ ժանգոյ միոոըէոլ, առաջին պատուականութիւնն 'ի ագեղութիւն դառնայ ։ Մի արդեօք 'ի վայելչական կարգէ բոնն իոոոըէոլ, այպանեցիմք ։

Իբր ըղԴոգան գէոբն հըլէոլ, Կորս ուԱբիրոն յերկրի ծածկեալ․ ՇՈ ։

— Զորս էլէոլ իւր իսկ ինքնին ՎըԲոնէս մատուցեալ հարցանէր․ Բ․ ուր էոր սեռական, ՎըԲոնէս ուղղական ։ Զոր ոոէոլ անձնագեղոյն և քաջալեզուն, ոըին Վապարշակ, կորովարանոյն և հանճարեղի, գնէր յարքունիսն 'ի պահեստի․ Շարժմանց աչացնից և հըըէէյոԲիոն էղէոլ 'ի Բիւզանդիոն․ Խ ։ Եւ ըոէոլ զայս Վէհտէնըոգոոհ և անօրէն գործակցացն․ Փ ։

543 ․ Այլ եթէ գիմաւոր բայ կայցէ ընդ դերբայիցդ, նորա անուն բայի գնի համարձակ ուղղականն, ոչ դերբայիցն․ որպէս, Գէոր Եղիցս նախապատիւ գոլ ոոի առ Հրեայսն քան զամենայն գիրս ։ Եըոի երրորդ ՄոէոԲոյէյէ յառաջ գոլ քան զերկրորդն և զառաջինն ։ Եթէ Բոոէյէ քեզ չար էնւ գոլ յարարածս աստուծոյ ։ Հանդչել 'ի սմա ոըոգոոճ ողջախոհութեան ոոոոգէոյէ ։ Ամենեցուն հաճոյ Բոոէյոո լինել հաճոյարանն․ այս է՝ համասպրանն հաճոյ թուեցաւ ամենեցուն զի լինիցի Թագաւոր ։ Մերձենալով 'ի սա Աըըմարիան կէոնոր 'ի լաւ զվատթարին Բոխէոյ բնութիւն ։ Մէր անցանելով ընդ պատուիրանս նորա՝ անցի էղոր բանսարկուին ։ Թոոէ ինձ չհեա բազում անձինք լինել (կամ լեալ) այժմ գոըոոոն նորա ։ Եըոէ և Գէըր Մնացորդացս յայլ և այլ պատմողաց շարագրեալ և յետոյ 'ի մի հաւաքեալ ։ Գոոնէն և ծէջոյր լեալ պատերազմացն և Գէըր Պարսից և Յունաց ։ էնձ Բոոէ, որպէս այժմ, և առ հինսն հայաստանեայց լեալ ոնոէըէըոԲիոն իմաստութեան և երգարանաց բանաւորաց ։ Եւ նոքա այնպէս Թաւալելով անկեալ առ ամենակալն էոըտոյէն ։

Ընկեալ ծառայն երկիր պագանէր : Եւ նոքա առեալ զանէին զնա : Եւ կոչե-
ցեալ 'ի ձայն մեծ Պողոսի և ասէ : Եւ մեք 'ի ձեր քաջութիւն սրբութեանդ խի-
զախեալ՝ էր ինչ որ ընդդէմ դարձեալ նոցա հրամանացն : Արդ զՋօրայ 'ի
բուռն առեալ՝ ... և զամուրն նոցին • Այսմ հաւատացեալ Արամ՝ ... զնոյն
խնկ զԱրդարն :

544 • Անորոշ դերբային, մանաւանդ ուղղականի, 'ի դերանուանց անուն բայից՝ առհասարակ սրական դնի • մերթ և 'ի միջակ անուանցն • որպէս, Անցից ընդ երկիր քո՝ Երթալ անցանել ինձ յաշխարհ իմ, Ջայն աղաչեմ, Բնակել ինձ 'ի սմա տեղւոջ, Հանդերձել ինձ զկայենչութիւն տեղւոյն : 'Ի լինել ինձ սուրբ • յեղանել ինձ 'ի Ճանապարհս • 'Ի գնալ ինձ զամպս • 'Ի տալ ինձ • 'Ի տալն ինձ զսուրն իմ 'ի ձեռս արքային • Ինձ 'ի գնալն և 'ի մերձենալ 'ի Դամասկոս : 'Ի նոյնել ինձ յերկարագոյնս 'ի լեառնն :

Զի յաղթեսցուք ինձ աղքատին՝ Ողորմութեան հասից քոյին • ՇՈ :

Առ ողջունել ինձ առ տէր : Ընդ անցանել ինձ ընդ ամենայն : Առ 'ի լսոյնելոյ ինձ զԱստուծոյ : Ընորհեաց զմեզ՝ լինել մեզ սուրբս և անարատս : Ոչ ունիմք առել՝ իշխանութիւն կամ անհնարին սատանաց լինել մեզ հետ ապաւնաւոր : Աղի զքեզ 'ի վանաց հօտից՝ լինել մեզ առաջնորդ 'ի վերայ ժողովրդեան իմոյ : Այժմ է ժամանակ՝ այս առնել մեզ ժառանգութեան քում : Ոչ այդպէս կարծէի խօսել մեզ ընդդէմ մեր զայդ : Ընդէր եկիր սատանայ ըղձիրտ քո՝ ստել մեզ հոգւոյն սրբոյ : 'Ի բազում ամաց լինել մեզ դատաւոր ազգիս այսմիկ գիտեմ : 'Ի գալն մեզ զհետ որքոյն : Ընդ ելանել մեզ, ընդ անցանել մեզ՝ երկիր շարժեցաւ : Հրաժարեա 'ի լինելոյ մեզ աշխատ գիրան ընթեռնլոյ յամենայն ժամէ : Այդ է վիճակ քո և մասն՝ լսանելոյ ձեզ (կամ ձեր) ինձ : Դառնալ ձեզ, 'ի դառնալ ձեզ խրախճանիցէք : Ասէին լինել նմա և 'ի ցանկութիւնս մարմնոյն չափաւոր : Ոչ կամիմք թագաւորել դմա 'ի վերայ մեր : Աղաչեցաք լսելանել նմա յԵրուսաղէմ : Մինչև նստել նմա 'ի տաճարին : Մինչև անդր լինելոյ մեզ և 'ի կենաց : Որպէս զի լինել նմա հնդեւրորդ յԱբրահամէ : Դաւիթ գալոց է չինել զԵրուսաղէմ և ժողովել զՀրեայս, և անդ թագաւորել նմա նոցա : 'Ի յանն նմա (կամ) 'ի յալ նմա յաղօթս : 'Ի լուծանել այսպէս այսմ ամենայնի (կամ) այսր ամենայնի : Ծածկել 'ի քեն ինքն 'ի սոցանէ՝ չաղնուամ յանձն : Պատուիրէ մարդկան, ամենայն ուրեք ապաշխարել : Ոչ ուրեք զնոսա հաւատացուցանել :

545 • Բայց գտանի ուրեք և սեռականաւ ասացեալ • Մինչև խաչարել նորա զմեռնն իւր • Ա : Մինչև նստել նորա 'ի տաճարին • Զ : Խնդրեմք յաստուծոյ՝ դարձել 'ի թմրութենէ անգիտութեանդ այդորիկ • Եթէ թուի քեզ՝ գալ իմ և տեսանել զքեզ • Փ :

546 • Մերթ և գործիականի անորոշ դերբային դնի սրական, ուրեք և անցեալ դերբային • Լինելով նմա կամք քո 'ի հոգի կենդանարար • ՄՇ : Որպէս զհրաշալարգագոյն գալով մեզ 'ի փառս • Ղծ : Վարդապետ մեզ գալով խաչալով՝ ընդէր լատ միոյ օրինակի խմեցար • ՆՆ : Զայսոսիկ կրելով ասեմ, հրաժարեցէ 'ի բժշկական արհեստից • Զայսոսիկ ասելով մեզ՝ ժամ է զաստուածային բանն տեսանել • Ս : Անօթելով մեզ այսուհետև 'ի վախճան ասացելոցս, և այլն • ԱԳ : Յանձնելով ձեզ 'ի նոցանէ աղօթիւք, յամուր տեղւոջ ուրեք թողուլ զնոսա • Ե : Այլ ասել 'ի ծառայիցն ոչ խորոշելով • Ս :

547 • Իսկ յորժամ անորոշ դերբայն, մանաւանդ հոլովեալն, իբր անուն առցի (462), սեռական դնին դերանուանք և հասարակ անուանք՝ իբր յատկացուցիչ նմա • բազում ուրեք դերանուանք՝ ածական ևս դնին նմա • Յարգարանաւս իմ • յերթալդ քո • յելանել քո 'ի Սեերայ և 'ի չուել քում • 'ի լինելն մեր անդ աւուրս բազումս • յաղաղակել ձեր առ իս • ընդ ելանելն նորա • 'ի ծնանելն Յիսուսի • ընդ անցանելն Պետրոսի • 'ի փոփոխել անուանն կամ քահանայութեանն, տեսանելոյ կամ տեսանելով նորա • երթալով իմ • իջա-

նելով քո. գլխելով և կնոջն. հեռանալով ամենայնիւոյն. ձեռն 'ի վերայ դընելով առաքելոցն՝ առեալ լինի հոգի սուրբ ։ 'Ի խօսել իմում, 'ի գալս կամ 'ի գալն իմում. 'ի շրջելն անդ իմում, 'ի բարեպաշտելս իմում, 'ի յընթանալս իմում, յաղաչել քում, յառնելն իւրում, ընդ փութանալն իւրում, քոյով արգահատելովդ ։

Որպէս և առ տրականին եթէ բայ կայցէ՝ որում նա խնդիր պատշաճիցի, ոչ ևս է անուն բայի. յասելն Պատուիրեաց նմա՝ մի ումեք ասել. Հրամայեալ է քեզ՝ վասն քո խօսել. Իբրու թէ անձին զօրութեամբ ինչ կամ քաջութեամբ արարեալ իցէ զգնացս դմա. Նմա, քեզ, դմա ոչ ևս են անուն բայի, այլ տրական խնդիր բայիցն ։

548. Անցեալ դերբայն, ևս և ընդ եզակի երրորդ դէմս էական բային է, էր. իցէ. եղէ. սովորաբար սեռական, մերթ և տրական, առնու զանուն բային՝ յամենայն դէմս եզակի և յոգնակի. զի ասի, իմ, քո, իւր կամ նորա տեսեալ է, տեսեալ էր, տեսեալ իցէ. Մեր, ձեր, նոցա տեսեալ է, տեսեալ էր, տեսեալ իցէ. որպէս, Իմ եդեալ է 'ի մտի իմում ։ Իմ զի այդ և հաց կերեալ է յաշխարհին ձերում, գութ և սէր ունիմ ընդ աշխարհն ձեր ։ Զինչ գործ գործեալ է քո ։ Չէ լուեալ քո վասն հանդերձեալ դատաստանն ։ Զոր կենդանի քո չէ տեսեալ, մեռեալ խոստովանիս ։ Է արդարև լուեալ մեր զայդ ամենայն ։ Բազում և անհամար չարիս գործեալ է ձեր ։ Ոչ ինչ մահու արժանի է գործեալ դորա ։ Ոչ ինչ է դմա կամ դորա արժանի մահու գործեալ. Գործք ԻԵ ։ Որոյ ոչ տեսեալ է զմեծ թագաւորն ։ Եւ կամ բնաւ մի՞ իսկ ածեալ է զձեզ այսր ։ Մինչ չև է գործեալ մարդոյ բարի ինչ կամ չար, առաւօտոյ յայտնի է անդորրք մարդկան ։ Դարան գործեալ է նմա 'ի նոցանէ արանց աւելի քան զքառասուն ։ Հայոց առ կայսր զգնդէ յղեալ է ։ Զբաբելոն իմ չէք տեսեալ ։ Չէք իմ 'ի նոցանէ գտեալ զառողջութիւն ։ Ամենեքին զայն այր և տեսեալ չէք մեր ։ Չէք երևեալ քեզ [illegible] ։ Զաստուած ուրուք երբէք չէք տեսեալ ։ 'Ի գործս առաքելոց՝ Ղուկայ զայդ չէք ասացեալ ։ — Եթէ էր սուր 'ի ձեռին իմում, արդ և խոցեալ էր իմ զքեզ ։ Արդ իմ զքեզ սպանեալ էր և զդա ապրեցուցեալ ։ Իմ եթէ չէր եկեալ և խօսեցեալ ընդ նոսա ։ Եթէ լուեալ էր քո պատուիրանաց իմոց ։ Եթէ չէր մեր աճապարեալ և 'ի փախուստ դարձեալ ։ Զի իւր անն եդեալ էր տէրութեան նորա ։ Մինչ չև արարեալ էր նորա, 'ի կանուխ գիտութեանն իւրում տեսանէր զարարածս ։ Նորա թէ չէր նախ թողեալ զհայր, չլինէր արժանի ։ Եւ նոցա թէ չէր զմանուկն տեսեալ, չապրէին 'ի սատակմանէ թագաւորին ։ Որոց զմանկունս իւրեանց թլփատեալ էր ։ Որոց ծածկեալ թագուցեալ էր զհուրն ։ Ռաքելայ կնոջ իւրոյ գողացեալ էր զնոսա ։ Մինչ չև եկեալ էր եօթն ամացն սովոյ ։ Եւ էր կամ իցէ քերովբէիցն տարածեալ կամ թռուցեալ զթևս իւրեանց ։ Մինչ դեռ խաղաղութեանն պատեալ էր զամենայն ։ Ական չէր տեսեալ զիս ։ Չև ևս էր զինուորն զինեալ և մտուցեալ պատարագ, և ոչ հոգին սուրբ իջեալ, ոչ մեղքն լուծեալ, ոչ թշնամութիւնն բարձեալ և ոչ անէծքն եղծեալ. Ո ։ Զոր էր գործեալ նենգաւոր իշխանն Սիւնեաց Վասակ և այլ նախարարացն որ ընդ նմա. Փ ։ Հանդերձեալ էր Նմա իջանել յերկիրն Եգիպտացւոց. Չէր Նմա խօսեալ ումեք. Եփ ։ — Երդուեալ իցէ իմ յորեգակն ։ Թէ պահեալ իցէ քո զամենայն պատուիրանս ։ Քո բացեալ իցէ զպատուական Հայկն ։ Չիցէ՞ լուեալ քո ։ Վաղուց այս ժամ իցէ, աչա մոռացեալ իցէ մեր զամենայն նեղութիւնս ։ Մինչ չև ձեր խնդրեալ ինչ իցէ 'ի նմանէ ։ Զի՞նչ ինչ չար արարեալ իցէ դորա ։ Մինչ չև կարգացեալ իցէ նոցա ։ Ո՞յր 'ի ձէնջ տեսեալ իցէ զուռնս զայս ։ Ամենեքեան որոց մոռացեալ իցէ զաստուած ։ Չև իցէ հասու խօսեալ, մինչ դու երկիցս ուրացցիս զիս ։ Զոր միոյ մարգարէի թողեալ իցէ, միւսոյն ընդ հոգին սուրբ ։

Որպէս ասացեալ է 'ի 471, էական բայն դնի յառաջ և զկնի քան զդերբայն. սակայն յորժամ է կամ ոչ մակբային առիցի, սովորաբար նախադասի.

որպէս գոյ նկատել յօրինակդ · Թէպէտ ուրեք ուրեք լսի ևս , Հոն կամի հա_նել , բայց հանեալ չէ ևս է · Որոյ ոչ տեսեալ է զմեծ Թագաւորն · Տեսեալ չեք մեր · Զի ուսեալ բնաւ չեք · Մինչ չէ եկեալ էր ։

ՎԱՍՆ ԹՈՒՈՅ ԲԱՅԻՆ

549 · Առ յոգնական անուն բայց բայն յերրորդ դէմ դնի երբեմն եզա_կան , յաձախագոյնս էական բայն · որպէս , Այս բանք հաւատարիմ է և ձշմարիտ : Պատուիրանքս այս ոչ ծանրաբեռն ինչ է : Ճանապարհք նորա առ մեզ է : Ամենայն բազում անդամք մարմնոյն մի մարմին է : Ո՞ր է խայ_թոցք քո , դժոխք : Կարող է կանգնել և կործանել բանքն · զի լաւ է , ասէ , բանք քաղցր քան զսուրս : Ընդ մի վարկեալ է ինձ երկոքին : Չիք քո ձեռք : Յորում էր ամենայն չորքոտանիք և սողունք երկրի և Թռչունք երկնից : Ոչ էր գրեալ անուանք նոցա : Նշանք ևս բժշկութեան յաստուծոյ յաջողեալ լի_նէր 'ի ձեռս նոցա : Ազգ եղև Ռեբեկայ բանքն Եսաւայ : Ազգ եղև նմա բանք խորհրդին : Շահք որ 'ի քէն՝ ոչ ևս իցէ : Եւ եղիցի կերակուրքն պահեալ երկրիս յեօԹն ամս սովոյն : Հաձոյ Թուեցաւ բանքն : Հաձոյ Թուեցաւ իրքն : Եւ իրքն 'ի վեր : Իջցէ իբրև զցօղ պատգամք իմ : Ամենայն զարդք նորա զեր_ծաւ 'ի նմանէ : Ընկաւ 'ի կողմանցն Նիկանովրայ իբրև ալք հինգ հարիւր : Ընկաւ 'ի նոցանէ յաւուր յայնմիկ վիրաւորք բազումք : Հատանէր 'ի վերայ նորա դատաստանքն : Ճանապարհք ամպարշտաց մոլորեցուցէ զնոսա : Ճա_նապարհք արդարութեան և ողորմութեան գացէ զկեանս : Ջուրքն ե_գիպտացւոց իբրև զգեստ եղանէ : Ամենայն Թողցի որդւոց մարդկան մեղք և հայհոյութիւնք : Տուաւ կնոջն երկու Թևք : Մարտք 'ի ներքուստ և արհա_ւիրք արտաքուստ սպառնայէ զմեզ : Որ առ իս կրին սխալմունք , գերազանցէ քան զհեղեղին յորդութիւն : Եղիցի մեզ գրեալքս և զայս ինչ : Դեռ ևս չէր բաժանեալ բառ աստիճանացն պատուոյ և անուանքն : Նա և նոքա իսկ եԹէ էր գիտացեալ , ոչ արդեօք 'ի խաչ հանեալ լինէր · Եփ · այս է՝ եԹէ գիտա_ցեալ էին , ոչ հանեալ լինէին , այս ինքն ոչ հանէին (466) :

550 · Անեզական անուանց և որոց առաւել բազմաւորին վարին՝ առաւել համարձակ է առնուլ բայ եզակի · որպէս , Սկսաւ մարդիկն բազմանալ : Գրեանն յամենայն աշխարհաց ժողովեցաւ : Ոսկրաւին իսկ ո՞ւր իցէ · Ըն_կեսցի այսր անդր ոսկրաւին : Երկաւ ասա յայս տաձար գանձոյք աստու_ծոյ · Թողեալ լիցի 'ի մէնջ ձեզ մեղք կամայ և ակամայ : Խոցք որպէս զգեստ վերարկու է նորա : Կեանք իմ 'ի դժոխս մերձեցաւ : Լաւ է կոչունք բան_ջարեղէնք : Այս գիրք աստուածոյն բանիւ խրատէ զմարդն : Ոչ եկեսցէ 'ի վերայ մեր չարիք : Պահք պարիսպ հզօր է : ԵԹէ գոյր արեգական ակամջք · Զի՞նչ է այս մեծ աքանչելիքս : Խելք չրԹանցն եղերաց խախտեալ ստոնաւ , պաղպաջունք բազմակիտացն անկեալ բարձաւ , .. արգասիք իրին յիշատա_կարան ողբոց ինձ նմանեցաւ : Կենդանի մաղԹանք նոցա այց ինձ արասցէ : Զի մի անէծք զրկելոցն այրեսցէ զգոյս ձեր : Մերձեսցի ձորձք իւր 'ի հող : Իւր զնոյլաւ պարեգօտք ասղնագործք և կոՃկէնք : Վասն էր եղև ընդ քեզ այդ անցք : Քո արարածք քեզ արարչիդ արբանեկէ և ստասկանայ 'ի սան_ջանս անիրաւաց : Ամենայն արարածք յերբաքանչիւր կարգի վերաւին նորո_գէր : Յուղեցաւ խնամք իմ : Երևէր ինն 'ի վերայ ամենեցուն աստուածային շնորհք : Խաւարեալ է խորհուրդք նոցա : Այս պարգևք ոչ ամենեցուն է անկ : Բաշխեցաւ մեզ պարգևք անմահութեան : Դէմք առակին առ ամենա_կալ բնութիւն արարչին հայի : Ելք կենացն փակեցաւ : Ելք կատարածի խորհրդոյն պատարագաւն Քրիստոսի յայտնեցաւ : — 'ի վարձու ունիք զօս_

կերիչս՝ գործել կուռս ձեռագործս, և խոնարհեալ երկիր պագանէր նմա․ եթէ դնիցէք 'ի գետնի, անդէն 'ի տեղւոջ մնան և ոչ շարժեսցին․ և եթէ ոք կարդասցէ առ նա, ոչ լսէ և 'ի չարեաց ոչ փրկեսցէ զնա: Զամենայն հաւատամ՝ որ են 'ի քեզ, որ յառաջագոյն բնակեցաւ 'ի հանոյ քում․ եթէ և 'ի քեզ լիցէ: Երեւեցան նմա սանդուղք լուսեղէնք, որ կանգնեալ էր: Իբրև տեսին երկինք զփրկելս իւր Թշնամանեալ 'ի նոցանէ, վրէժխնդիր եղև զըւարթնոցն սիրելեաց իւրոց:

551․ Եզակի դնի յաճախ բայն՝ յորժամ փոխանակ քէի սեռի յոգնակի ուղղական դնիցի անուն բային բառ 100․ Ոչ գոյր կամ ոչ էր ընդ նոսա աստուածս օտարս կամ օտարոտիս: Տուաւ նոցա արկանելս ողորմութ կամ եօթն փոքր կամ եօթն սկուտեղս: Բազում սասանութիւնս և փլուզմունս առնց լինէր, այլ և մանչունս յոլովից մարդկան 'ի վերայ հասանէր: Բազում անկարգութիւնս մտանէ․ Բազում խաբէութիւնս խառնեալ կայ․ բազում իղձս շնորհեցաւ․ բազում զանազանութիւնս տեսանի․ բազում ճառս գործի: Եթէ այլ ուսէք բարձրագոյնս յայտնեսցի խմաստս: Յորժամ երկուս վտակս մտքրիչ և կենդանացուցիչ հոսեալ լռայ: Իշխանական կամս է հրեշտակաց և մարդկան: Աղաչխարութեան արտասուս առաջան լինի և լսանոյ: Մի լիցի առաւերացեալ լուսոյդ երախտիս: — Այլ և յոգնականաւ տափ, փախարէնս 'ի նմանէ առաքին: Մի ընծեսցին շնորհացդ աւետիս: Տես այլ եւ օրինակս 'ի 100:

552․ Հաւաքական և որ և է ընդհանուր և ընդարձակ անուն, որ եզական ձայնիւ բազմաբար ինչ նշանակէ ինքնին կամ ածականաւ, առնու բայ եզակի և յոգնակի անխտիր (1), եւ և 'ի միում իսկ բանի․ որպէս, Ոչ անցցէ ազգս այս․ Յարեաւ այլ ազգ՝ որ ոչ ճանաչէին զնէր․ Տիրեցին աշխարհին Հայոց ազգն Սասանեան պարսկի, որ վարէր զնա իշխանութիւնն օրինօք մագուցն․ 'ի Թիկունս վաղվաղակի հասցէ գունդն հրեշտակաց․ Հարկանէին գունդն մակեդոնա․ Գունդն Հայոց իբրև լուաւ զայս գոյժ գաղանութեան, ողլինչ թուլացեալ լքան: Եւ էր ժողովուրդն 'ի պահս․ Ընկցի ժողովուրդն այր ընդ այր․ Եւ ժողովուրդն վկայէր՝ որ էր ընդ նմա․ Ողջ են ժողովուրդս այս․ Եւ ծանիցեն ամենայն ժողովուրդն եփրեմեան․ Յարեաւ ամենայն ժողովուրդն իբրև զայր մի և ասէն․ Պատասխանի ետ ամենայն ժողովուրդն 'ի մի ձայն և ասէն․ Ժողովուրդ՝ որ ոչ ճանաչէ զաստուած իւր՝ զօրասցին և արասցեն․ Եւ ժողովուրդն ակն ունէր Զաքարիայ, և զարմանային ընդ յամելն նորա․ Բազում ժողովուրդ լսէր նմա․ Բազում ժողովուրդ գային առ նա: Եղցէ ծերակոյտն քո․ Առաքեսցեն ծերակոյտ քաղաքի նորա և առցեն զնա․ Հազիւ հազ ծերակոյտ ժողովրդեանն ցածուցանէին զամբոխն: Փախեաւ ամենայն բանակն․ Բանակն Մադիամու էին 'ի ներքոյ նորա: Էր ամենայն քաղաքն ժողովեալ․ Գրեթէ ամենայն քաղաքն ժողովեցաւ․ Խռովէին ամենայն քաղաքն․ Ժողովեցան գիւղն կամ ամենայն քաղաքն: Եղիցի տունն Յակոբու հուր․ Լուարուք զայս, տունդ Յակոբայ: Այլ ձեր և ամենայն իսկ հեր գլխոյ Թուեալ է․ Այլ ձեր և հեր գլխոյ Թուեալ են․ Ը․ Եւ հեր գըլխոյն ալեւորեալ էին․ Բ: Բնակեսցէ ազգն մեր 'ի քաղաքս․ Եւ այլ ազգդ ձեր երթիցեն ընդ ձեզ: Ամենայն զօրն անցանէր ընդ հեղեղատն․ Եւ ամենայն զօրն յանտառն․ Ամենայն զօր պատերազմօղ ելին ընդ նոսա: Այն խաժամուժ ամբոխ՝ որ ոչ գիտէ զօրէնս և նզովեալք են: Զենցեն զնա ամենայն բազմութիւն ժողովրդեանն․ Եկն միաբան բազմութիւնն և խռնեցաւ, զի

---

(1) Այլ եթէ բայն խնդիր ունիցի զանորոշ անուանն յոգնական Մխ-Ֆ-ոց, հարկաւ յոգնակի դնելի է, և ոչ եզակի․ օրինակ իմն, սխալ է ասել Ժողովուրդն ուջոյն տայր միմեանց 'ի համբոյր խաղաղութեան․ ասելի է Ժողովուրդն ողջոյն տային միմեանց:

լուէին ։ Ամենայն տաճկաստան ընդ նորին իշխեցան ։ Ամենայն Իսրայէլ որ շուրջ զնոքօք էր, փախեան 'ի ձայնէ նոցա ։ Երեւեաւ Աստին, եթէ ապրտեցաւ տաճարն Իսրայէլի, գումարեցան 'ի միասին ։ Խնդրեաց վրէժ Եդոմ 'ի տանէն Յուդայ և սխալ եղեն ։ Սակայն և Յուդա ոչ պահեցին զպատուիրանս տեառն ։ Եղաւն պատերազմ երկիրս Հայոց ընդ Թագաւորին Պարսից ։ Աշխարհ մի ապստամբ առ ի զինչ պատգամ յղեն ։ Երկիր առհասարակ լուռ և վայեն ։ Ուրախանան ընդ նմա և ազգատոհմ նորա ։ Խառնիխառնանաձն Թագաւորին ։ Զայս և Նիկիոյ ժողովն եդին ։ Մի կողմն ասեն, և երկրորդ կողմն ասեն. երկրորդ դասն ասեն ։ Հինն Իսրայէլ ոչ գիտացին ։ — Ամենայն արու քահանայից կերիցեն կամ կերիցէ զայն ։ Գուշեաց ամենայն այր Եփրեմի, և կալան իւրեանց զանցս ջրոյն ։ Ժողովեցան առ նոսա այր ամենայն, որ ապստամբ լեալ էր յօրինաց անտի ։ Երկիցէ 'ի տեառնէ ամենայն զաւակն Իսրայէլի կամ Իսրայէլեան ։ Ամենայն զաւակն յակոբեան փառաւորեսցեն զնա ։ Աշխարհ ամենայն 'ի չարի կայ. 'Ի մեծագոյն չարիս կային յանժամ ամենայն աշխարհ ։ Առ գետովն եղեն ամենայն ծառ ուտելի ։ Ամենայն խորհուրդ մարդոյ ոչինչ են ։ Ամենայն մարդ աչօք բացօք տեսանէին ։ Ամենայն ինչ ինձ մարթ է, այլ ոչ ամենայն ինչ շինէ ։ Ամենայն ինչ որ արարեալ կործանեալ իցէ շինուածոյ սորայ, շինեսցին նորոգեսցին ։ Որում կենդանի են ամենայն ինչ սորա ։ Ամենայն ինչ՝ որ 'ի նմանէ առի, տառապեալք են և մնան պատմութիւնք ։ Այս ամենայն է որ պղծէ զմարդ ։ Այն ամենայն եւս քաջալերէր և խրախոյս տային ։ — Հինգ ձող երկուց դանգաց վաճառի ։ Հինգն 'ի նմանէ յիմարք էին ։ Եին որում Սկեւեայ հրէի քահանայապետի եօթն որդի ։ Եին անդ երկոտասան աղբիւր ջրոյ ։

Նա և ջերոյ բնութիւն կրկին տրոհման · ՇՍ ·

կրկին բնութիւն հարկաւոր յոգնական է ։ Ուստի լինին բազում կորուստ մարդկան ։ Քանի աշխարհ են՝ որում դուք իշխէք ։ Քանի անթիւ բիւրուց կախարդաց են յերկրի · խմա քանիք · մրքանք ։ Որքան շարութիւն 'ի ձեռն նորա մտին 'ի վարս մարդկան ։ Զինչ պիտոյ են քում զօրութեանդ ժամանակաց տառապանութիւն · Անրաւութիւն ստուածեան լուսոյն զգեստ մարդարէին ծածկեցին · Ն ։ Այսպիսի զանազանութիւն շնորհաց եղեն 'ի նմա · Շ ։ Զանազան են Ճանապարհ օրինացն աստուծոյ · Իւր արարածն նմա երկրպագեն · ԼԲ ։ Բազմանային յոյժ ոչք · Հասէին յաչաց նորա արտասուք · Գողաբէին արտօսրն · ՎՐ ։ 'Ի դարմանային ժամանակին խոտ որ բուսանի՝ գեղեցիկ և վայելուչ և ցանկալի տեսողացն երեւին · Ս ։ Եթէ համբաւք այդ յայտնեսցին, և հարցափորձ ինչ լինիցին · Ե ։

553 · Նոյնպէս միջակ անուանք անունք, որ եզական ձայնիւ զամենայն միանգամայն ակնարկեն կամ հասարակաբար ինչ նշանակեն · Ասէ կամ ասեն իւրաքանչիւր ցեղբայր իւր · Գնացին իւրաքանչիւր ի ժառանգութիւնս իւրեանց · Իւրաքանչիւր յընկերէ իւրմէ զգոյշ լերուք · Զի մի լուիցեն իւրաքանչիւր բարբառոյ ընկերի իւրոյ ։ Գնացին այր իւրաքանչիւր 'ի տեղի իւր · Յիշեցէք այր իւրաքանչիւր · Իւրաքանչիւր ոգի յօժարեսցին 'ի սէր ։ Իւրաքանչիւր ոք 'ի ձէնջ եթէ սաղմոս ունիցի · Որպիսի ոք իւրաքանչիւր ոք 'ի սորոցն էին ։ Մի մի 'ի նոցանէն բաւական էր · Տանէին մի մի 'ի նոցանէ մարս երկուս ։ Ոչինչ այնպէս ուրախ առնէ · Ոչինչ մեծարոյս և ազամանդեայս առնեն, որպէս զայն (զիմաստ) անտես առնել ։ Ոչ ոք 'ի նոցանէ կորեաւ · Ոչ ոք 'ի նոցանէն համանեցան ։ Եւ ոչ մի 'ի նոցանէն ոչ ծախեցին ։ Ոչ մի ոք յանձն առնուլին ։ Ոչ բնաւ ամենեւին 'ի սորոցն, նա և ոչ յերկնային զօրացն ոք կարէին զմարդիկ արդարացուցանել ։ Ո քան զս հզօրագոյն իցեն ։ Որ ոք հոգացեալ խնդրէ զպէտս անձին, եկայք խնդրել զվրէժ եկեղեցւոյ ։

554 · Նոյնպէս և այլ պարզաբար եզական անուանք, որ ըստ մտացն բազմաց իմանին · Ասեն այր ցընկեր իւր, եկայք արկցուք աղիւս · Այր ըստ

կարի խրոում ետուն զարծաթ և զոսկի · Սկսան հայել այր ընդ ընկեր իւր · այր իմա իւրաքանչիւր : Այր զարամբ ելանէին տիրել աշխարհիս : Ընկեր առ ընկեր սարսեալ աւէին : Եղբայր եղբօր ոչ օգնէին · ՇԸ : Ամենեքեան առ հասարակ այր զախոյեան իւր յերկիր կործանէր · Ե · ուր այր որ է իւրաքան_չիւր, ընդ մէջ մտեալ ինքն առեալ է զբայն եղակի :— Ածեն ցԳեդէոն այր Եփրեմի … և վիճէին ընդ նմա : Եւ այր Իսրայէլեցւոց -ն այր Իսրայէլի պա_տերազմել ընդ Բենիամինի, և ձակատեցան ընդ նոսա այր Իսրայէլի · Տեղի ետուն այր Իսրայէլեան · յորս այր իմանի ամենայն այր կամ արք : Եդոմ_մայեցին որդիք էին Եսաւայ · իմա ազգն եդոմմայեցի կամ եդոմմայեցիք :

555 · Նոյնպէս և դերանունքն -ս, -դ, -ն, որ զբաղում ինչ 'ի միասին առեալ ցուցանիցեն · որպէս, Այս են ազգք որդւոցն Նոյի : Եհաս իմաս_տութիւն և հանճար և աստուածպաշտութիւն տեառն · այս են գանձք ար_դարութեան : Եւ այս որո՞յ աղագաւ ընդ մեզ անցանեն · իմա այս նախասա_ցեալ անցք : Իսկ յաջողութիւնք և տէրութիւնք և փառք և պատիւք և ա_ռողջութիւն մարմնոյ, գեղեցկութիւնք դիմաց և ձարտարութիւնք բանից և երկայնակեցութիւնք ամաց, այդ 'ի բարեաց առնուն զգոյացութիւն : Եթէ կամին և դևք բարի լինին, և եթէ կամին և հրեշտակք չար լինին · այդ և 'ի մարդիկ երևին · այս ինքն այդ երկու պայմանք : 'Ի բարութենէ ոք բարի կո_չի, և 'ի չարութենէ՝ չար · և այն ոչ եթէ բնածին բարք են · իմա այն բարու_թիւն և չարութիւն : Եւ այն գովութեան ինչ արժանի իցեն : Եւ որ կո_խեցան յայնժամ յառնուլ քաղաքին, նոյն մինչև ցայսօր կոխեալ են յազգայ :

556 · Բազում եզական անուանք Ն-ով շաղկապեալք՝ առնուն սովորաբար բայ յոգնակի իբրև զանկապն, մանաւանդ եթէ կայցէ զկնի նոցա և յոգնա_կան · Պատասխանի ետուն Սեդրաք, Միսաք և Աբեդնագով · Եղին Սեդրաք, Միսաք և Աբեդնագով 'ի մէջ հրոյն : Եղեն իմ արջառ և ոչխար և էշք, ծառայք և աղախնայք : Մտին Մովսէս և Ահարոն առաջի փարաւոնի և ա_սեն : Մարգարէանային Անգեաս և Զաքարիաս : Առ հասարակ ատելի են աստուծոյ ամպարշտեալն և ամպարշտութիւն իւր · զի գործն և գործեալն առ հասարակ տանջեսցին : Փոքր և մեծ անդ են : Դողումն և սոսկումն պա_տահեցին ինձ : 'Ի վերայ նորա շողան աղեղն և սուսեր : Որթ և ցուլ և ա_ռիւծ 'ի միասին ձարակեսցին : Էին հայրն և մայր նորա զարմացեալ 'ի վե_րայ բանիցն : Անդրէաս և Փիլիպպոս ասեն ցՅիսուս : Իբրև գիտացին զշնորհ_սըն, որ տուեալ էին ինձ, Յակոբոս և Կեփաս և Յովհաննէս : Ուր ոչ ցեց և ոչ ուտիճ ապականեն : Թէ ջուր թէ հուր թէ երկիր թէ օդ, թէ լիցեն և թէ չիցեն, զայն ոչ գիտեն, և զպաշտաւորութիւնն յոր կարգեցան՝ անդա_դար մատուցանեն :

Այսպէս և 'ի կրկնել միջական անուանցն ոմն, մի, թէ և ոչ շաղկապեալ · Կռատէին ոմն վէմ, ոմն քար, ոմն աղիւս, ոմն զմայր փայտն, պատրաստէին խնդալից փութով : Նստուցէք մի յաջմէ քումմէ և մի յահեկէ : Մի ընդ աջմէ և մի յահեկէ քումմէ նստուցէք :

557 · Բայց առնուն յաձախ և եզակի բայ՝ մանաւանդ եթէ յետադաս իցեն, թէ և յոգնական ևս գոյցի 'ի նոսա, կամ թէ մին եզակի իցէ և միւսն յոգնակի, այլ եզականն մօտ բային · նոյնպէս երբեմն և անկապքն · որպէս, Ամպ և մէգ շուրջ է զնովաւ : Ճշմարտութիւն և յանդիմանութիւն 'ի նմանէ է : Կտաւն և գարին հարաւ · ցորեանն և հաճար ոչ հարան : Յօրանջելն և ձգտել ոչ 'ի դեւէ լինի : Զիթենին և արմաւենին ունի անթառամ զա_ղարթան : Հանդերձ մարդոյ և ծաղր երեսաց և քայլ ոտից պատմէ զնմա_նէ : — Բազմութեան հաւատացելոցն էր սիրտ և անձն մի : Եւ Ղովտայ էր արջառ և ոչխար և անասուն : Ոչ իցէ մատանիդ և գինդդ և գաւազանդ : Որ_պէս խառնակեալ իցէ պղինձ և երկաթ և անագ և կապար և արծաթ 'ի հա_լոցի : Եթէ ձեռով խորհրդիւ գործէ զայն անօրէնութեան չարիս մարդկանն և մոգպետն : Աւուրն հատուցման պահի պատիժն և պատուհասն : Ոչ էր նոցա ոչ եզ և ոչ մսուր և ոչ գին և ոչ վաճառ : Յարեաւ Մովսէս և Յեսու

պաշտօնէից նորա և եղին 'ի լեառնն աստուծոյ : Եկն Ագրիպպաս և Բերենիկէ բազում երևելի սպասուք և մտին յատեանն : Որպէս ծանրացոյց Եգիպտոս և փարաւոն զսիրտս իւրեանց : — Եմուտ Նոյ և որդիք իւր և կին նորա և կանայք որդւոց նորա ընդ նմա 'ի տապանն : Եմուտ Նոյ, Սէմ, Քամ, Յաբէթ՝ որդիք Նոյի, և կին Նոյի և երեք կանայք որդւոց նորա ընդ նմա 'ի տապան անդր : Եղև նորա ոչխար և արջառ յոյժ և ծառայք և աղախնայք, ուղտք և էշք : Պնդեցաւ զկնի նոցա գիշերի ինքն և ծառայք իւր : Դադարեցին ձայնքն և կարկուտն. . դադարեաց անձրևն և կարկուտ և ձայնքն : Լուասցէ զնա կամ Լուասցէ զայն Ահարոն և որդիք իւր կամ որդիք նորա : Արար Ահարոն և որդիք նորա զամենայն զբանս : Եկեսցէ ծերակոյտն քո և դատաւորքն քո և չափեսցեն : Եկեսցէ ինքն և որդիք իւր ընդ իւր և դարձցին յազգ իւր : Փառաւորեաց զիս աստուած և մարդիկ : Եւ մեռաւ Սաւուղ և երեքեան որդիք նորա և կապարճակիրն իւր և ամենայն արք նորա : Կերաւ սա և նա և որդիք նորա : Խոնարհեցաւ թագաւորն և ամենայն քահանայքն և երկիր պագին : Էր անդ յանհոգութեան ինքն և ամենայն զօրք իւր : Հաստատեաց Յուդա եղբարքն հանդերձ և ամենայն ժողովքն իսրայէլացւոց : Առաքեաց 'ի Բեթէլ Սարասար և Արբուսաթ թագաւորք և արք իւրեանց : Ոչ լուաւ նա և ծառայք իւր և ժողովուրդ երկրին : Եկն նա և ծնողք իւր և որդիք իւր և ամենայն ազգականք նորա : Փափկանայր ինքն և դստերք իւր, այնու առաւել էր ինքն և դստերք իւր : Ամենայն իրաց ժամանակ է և իրաւունք : Ընկալցի զնա խաւար և ստուերք մահու : Սմա ուստի՞ իցէ այս իմաստութիւն և զօրութիւնք : Եկն Յիսուս և աշակերտքն նորա : Զորմէ գրեաց Մովսէս յօրէնսն և մարգարէքն : Ինքն սատի արբ և որդիք նորա և խաշինք նորա : Ուր ոչ է հրեայ և ոչ հեթանոս, թլփատութիւն և անթլփատութիւն, խուժ, դուժ, սկիւթացի, ծառայ, ազատ : Նորա է երկիր և ջուրք և օդք : Որում վկայէ Յովսեպոս և Հիպողիտոս և այլք բազումք Յունաց : Սպանաւ Շարաշ և Մանուէլ որդի Պարգևայ և բազումք ընդ նոսա : Առընթեր սորին դայ արդարութիւնն և կշիռքն, վճիռն և հատուցմունքն : — Սուտ համբաւութիւնք և ընդունայն դեղ կնոջ ոչ գոյ 'ի քեզ : Բուռն և ատելութիւնք և բռնաւորութիւնք ... Բանքն և գնդակքն և շուշանքն անդստին 'ի նմանէ իցէ : Պատուղ ամենայնի և անդրանիկք ամենեցուն և երախայրիք յամենայն պտղոց ձերոց քահանայից եղիցի : Ոչ մահ և ոչ կեանք և ոչ հրեշտակք և ոչ իշխանութիւնք . . և ոչ բարձրութիւն և ոչ խորութիւն և ոչ այլ ինչ արարած կարէ մեկնել զմեզ 'ի սիրոյ անտի աստուծոյ :

558 . Իսկ ուր բազում անուանքն նոյնանիշ իցեն կամ զմի ինչ յայտ առնիցեն, առաւել օրինաւորապէս կամ թէ և հարկաւ իսկ եզակի առնուն զբայն . որպէս, Կարի զեղջ և ապաշաւ անկանէր 'ի միտս նորա : Մարմին և արիւն զարքայութիւնն աստուծոյ ոչ ժառանգէ : Հանգիցէ 'ի վերայ նորա հոգի աստուծոյ, հոգի իմաստութեան և հանճարոյ, հոգի խորհրդոյ և զօրութեան, հոգի գիտութեան և աստուածպաշտութեան . ուր ամենայն հոգիք են մի և նոյն հոգին աստուծոյ : Այսօր բարեկամն և փեսաւէրն՝ ընդ երկնաւոր փեսային միաւորեաց զեկեղեցի . ուր երկոքին անուանքն զՅովհաննէս միայն ցուցանեն :

559 . Հոլովիւ իւիք կամ հոլովառու բառիւ կապեալ անուանց ընդ միոյ եզականի՝ սովորաբար եզակի դնի բայն . երբեմն յոգնակի . Մակաբէ զօրօքն եկն փակեաց պաշարեաց զամուրն : Գորգիաս զօրավար վայրացն զօրաժողով լինէր եդովմայեցւովքն հանդերձ : Երևեցաւ նոցա Եղիա Մովսիսիւ հանդերձ, և խօսէին ընդ Յիսուսի : Կատարեցաւ սուրբն Հռիփսիմէ դասուն սրբով երեսուն և երեք նահատակակից ընկերօքն հանդերձ : Մոդպեան ինքնին մոգօքն հանդերձ հասանէր : Քաջալերէր զիւրաքանչիւր ոք 'ի մեծամեծ աւագանւոյն Հայոց սուրբն Ղևոնդ հանդերձ երանելեաւն Յովսեփաւ : — Յուդա մակաբէ այնպէս գնդաւն, որ ընդ նմա էին, անցուցանէին զժամանակն . Ուր էին հասեալ բանակեալ Անտիոքոս ամենայն զօրօք իւ-

րովք. Ա: Դու աւասիկ հանդերձ եղբարբքդ և հաւանեալ ընտանեօքդ անձնապուր լինիք. Փ: Երանելին պարկեշտասէրն Գայիանէ որբանելովն Հռիփսիմեաւ հանդերձ և այլ ընկերօքն իւրեանց.. յաղաչելն իւրեանց այսպէս ասէին. Սուրբն Գայիանէ սանականն Հռիփսիմեաւ և պարկեշտաժողով ընկերօքն հանդերձ՝ դէմ եդեալ տարադէմ գնացեալ փախստեայ լինէին. Գայլն Գրիգորիոս Օտայեւն հանդերձ, և այլ բազում մարդիկ. ԱԳ: Սատան բակեալն 'ի վերին իշխանացն բանակաւն իւրով 'ի բարւոյն 'ի վայր անկեալ՝ մեզ պատերազմողք եղեն և սատանայ անուանեցան. ՅՃ: Զօրավարին Հայոց զօրացեալ սրտիւ՝ հանդերձ կամարակամօքն երկոքումբք յարձակէին. Վաչան դէմ յանդիման այն երեսուն արամբ յարձակեալ 'ի վերայ՝ ցրուեցին. Փ. Լուսինն աստեղբքն նուազին. ՇՐ: Ցնծացեն ծով նաւովք իւրովք. ԵՓ:

560. Իսկ կամ շաղկապաւ տրոհմամբ կապեալ եզականք կամ մի եզական ընդ յոգնականս՝ սովորաբար եզակի առնուն, զմիոյն և եթ կամ զմիւսէն գոլով միտք բանին. բայց առնուն և յոգնակի, եթէ զամենեցունց ճշմարտեսցի բանն. որպէս, Եթէ յառնիցէ 'ի միջի քում մարգարէ կամ երազահան... և լինիցի նշանն կամ արուեստն... մարգարէն այն կամ երազահանն երազոց մեռցի: Եթէ աղաչեսցէ զքեզ եղբայր քո կամ ուստր քո կամ դուստր քո կամ կին ծոցոյ քոյ կամ բարեկամ հանգոյն անձին քոյ: Չիք իսկ առ քեզ ցասումն սրտի և կամ բորբոքումն բարկութեան: Է՞ ոք քո առ փեսայ կամ որդիք կամ դստերք:— Եթէ եղբայր ոք կամ քոյր իցեն մերկք. Ո՞ր հայր գթած կամ ո՞ր մայր ողորմած այնպիսի աղէկիզլն: կամ ժամանակաց երկայնութիւն կամ խռովութիւն մտաց կամ տրտմութիւն սրտի կամ բարկութիւն ոգւոյ կամ տմարդութիւն բարուց կամ պատճառք աւելութեան ըղքաղցրութիւն նորա 'ի դառնութիւն փոխարկեն:

561. Նոյնպէս կամ յօդեալքն անջատաբար առեալք՝ ընդունակ են կըրկին թուոյ. որպէս, Այլ նա 'ի Մադիամ և սա յԵգիպտոս զերծեալ ապրեցաւ կամ ապրեցան:

ՎԱՍՆ ԴԻՄԻ ԲԱՅԻՆ

562. Առ բազմադէմ անուանս՝ յայտնի կամ լռելեայն կամ շաղկապեալս, բայն սովորաբար դնի յոգնակի և համաձայն նախադասին դիմին, այսինքն առաջնոյն կամ երկրորդին՝ որ կայցէ. որպէս, Ես և դու հեծեալ էաք 'ի զոյգս: Դու և ես մի եմք: Ես և դու և ամենայն բազմութիւնդ հանդերձ արի թագաւորաւդ այնպէս աշակերտեսցուք: Գալով գայցեմք ես և մայր քո և եղբարք քո, և երկիր պագանիցեմք քեզ: Հայր քո և ես տառապեալք խնդրէաք զքեզ: Ես և հայր իմ մի եմք: Եթէ ես և եթէ նոքա այսպէս քարոզեցաք: Կեցցուք և մի մեռցուք և մեք և դու և տացուածք մեր: Լուաք մեք և կանայք մեր և ուստերք մեր և դստերք մեր: 'Ի ձեռին նորա եմք և մեք և բանք մեր և ամենայն հանճար և գործոց խելամտութիւն: Պատիւս և շատ պարգևս գտանեմք յարքայից արքայէ և դու և մեք. Լինիցիմք ասօղք խուժ և լսօղքն դուժ: Դու և որդիք քո և տուն նահապետութեան քոյ ընդ քեզ առնուցուք: Դու և որդիք քո ընդ քեզ պահեսջիք: Դու և որդիքդ պատուեսջիք: Ընդէր մեռանիք դուք և ժողովուրդ քո: Յորժամ դու և նա միայն իցէք: Գինի և ցքի մի ըմպիցէք դու և որդիք քո ընդ քեզ:

563. Երբեմն դնի եզակի, թէպէտ և լոկ նախադասին դիմի. Ես և տուն իմ պաշտեմ զտէր. Լինիցիմ ես և որդի իմ Սողոմոն մեղապարտք. Մնասցես 'ի տապանն դու և որդիք քո և կին քո և կանայք որդւոց քոյ ընդ քեզ:

Մուտ դու և ամենայն տուն քո ՚ի տապանդ : Ել ՚ի տապանէդ այդի դու և կին քո և որդիք քո և կանայք որդւոց քոց ընդ քեզ, և ամենայն գազանք որ են ընդ քեզ, և ամենայն մարմին ՚ի թռչնոց մինչև ցանասունս : Մտցես դու և ծերակոյտ որդւոցն Իսրայէլի առ փարաւոն : Եկեղեցացո զժողովուրդն դու և Ահարոն եղբայր քո : Ուրախ լիցիս ՚ի տանի քում դու և ուստր քո և դուստր քո, ծառայ քո և աղախին քո : Մի գործեսցես ՚ի նմա զամենայն գործ քո դու և ուստր քո և դուստր քո, ծառայ քո և աղախին քո, եզն քո և էշ քո և ամենայն անասուն քո : Ոչ գիտէիր դու և հարք քո : Իշխեա մեզ դու և որդիք քո և որդիք որդւոց քոց կամ որդի քո և որդի որդւոյ քոյ : Անկանիցիս կամ սատակիցիս դու և Յուդա ընդ քեզ : Հաւատասցես բանի նորա դու և եղբարք քո և ամենեքեան որ հնազանդիցին քեզ : Մեղար դու և երկոքին բարեկամք քո · զի ոչ խօսեցարուք առաջի իմ ճշմարիտ : Առ զհամար աւարի գերութեանդ ՚ի մարդոյ մինչև յանասուն դու և Եղիազար քահանայ և իշխանք նահապետաց ժողովրդեանդ :

Խոնարհեսցիս յիջեւանիս ընդ քեզ և հայր քո և հօգին · ԸՌ ·

իմա դու և հայր քո և հօգին ընդ քեզ :

564 · Եւ սակաւ ուրեք գնի համաձայն մերձաւոր դիմին · Զի մի մեռանիցին և նոքա և դուք · Վաղիւ դու և որդիք քո ընդ քեզ անկցին · Դու և մեծամեծք քո, հարճք քո և կանայք ըմպէին (կամ ըմպէիք) նոքօք գինի · Ա · Ուրա ըղհամս գորա, և կեաց դու և մեք · ԱԴ · Ոչ դու և ոչ դա և ոչ որ զինի ձեր գոյոցն է՝ զայն ՚ի մեզ ոչ կարէ տեսանել · Ե :

565 · Իսկ առ հոլովիւ կապեալս՝ եզակի դիմի սովորաբար · բայց կայ ուրեք և յոգնակի ՚ի նախադասն դէմ · Եւ ձեւք (ձեօք) ես բարձր արասցուք զանուն նորա · ԼԲ · փոխանակ բարձր արարից · բայց իմա իբրև դուք և ես բարձր արասցուք : Ոչ զոք գտանեմ անդ, ընդ որով օրհնեմք զաստուած · Վ Ր · իմա ընդ որում օրհնեսցուք, այս է՝ ես և նա օրհնեսցուք :

566 · Առ բազմադէմ անուանս կամ, և ոչ, և մի շաղկապօք տրոհմամբ յօդեալս՝ բայն գնի միշտ ըստ մերձաւոր անուանն · որպէս, Այլ թէ մեք կամ հրեշտակ յերկնից աւետարանեսցէ ձեզ աւելի քան զոր աւետարանեցաքն ձեզ, նզովեալ եղիցի · ուր լինելին իմանի՝ թէ մեք աւետարանեսցուք, և մեք նզովեալ լիցուք : Կշտամբեսցէ զքեզ քո բերան, և ոչ ես · իմա և ոչ ես կշտամբեցից : Զինչ դու խնայեցես, և ոչ մեք : Ոչ եթէ դու զարմատն ՚ի վեր ունիս, այլ արմատն զքեզ : Առաւել քան զնոսա ամենեսին վաստակեցի, և ոչ եթէ ես, այլ շնորհքն աստուծոյ՝ որ ընդ իս · իմա շնորհքն վաստակեցին : Զայսոսիկ ոչ ես, այլ Պաւղոս ձեզ հրամայէ · իմա ոչ ես հրամայեմ : Նա բարկանայ ՚ի տեսանելն զքեզ, և ոչ դու : Դու ՚ի նմանէ, և ոչ թէ նա ՚ի քէն հատաւ · դու զնա, և ոչ թէ նա զքեզ անգոսնեաց · իմա դու հատար, դու անգոսնեցեր : Գովեսցէ զքեզ ընկեր, և մի դու · իմա և մի դու գովեսցես :

567 · Երբեմն անուն բային, կամ բայն՝ մանաւանդ էականն, ոչ գնի յայտնի, այլ լռելեայն կայ կամ զօրութեամբ իմանի (534) : Այլ զայսցանէ ՚ի ձեւոր շարադրութեան :

ԱՆՈՐԻՇ ԴԵՐԲԱՅ

568 · Անորիշ դերբայն նախդրօքն 'ի, ընդ, յուղղականն, վարի յաճախ 'ի նշանակել յորժամ, մինչ, մինչդեռ, եթէ. քանզի, որովհետեւ. որպէս, 'ի դառնալ արդարոյն յարդարութենէ իւրմէ և առնել զանիրաւութիւն, մեռցի յանօրէնութեանն զոր գործեաց. և 'ի դառնալ անօրինին յանօրէնութենէ իւրմէ զոր արար և առնիցէ իրաւունս և արդարութիւն, ինքն զանձն իւր ապրեցուսցէ. 'Ի դառնալն արդարոյն յարդարութենէ իւրմէ և առնել անիրաւութիւնս, նովիմբք մեռցի. և 'ի դառնալ մեղաւորին յանօրէնութենէ իւրմէ և առնիցէ իրաւունս և արդարութիւն, նովիմբք կեցցէ. իմա յորժամ դառնայցէ կամ եթէ դառնայցէ և առնիցէ. ըստ որոյ մտաց յերկրորդ տեղւոջն դնի առնիցէ: 'Ի տեսանելն զքեզ բերկրեցայ. յերթալդ քո և 'ի դառնալդ. 'ի մատուցանել նոցա զհուրն. 'ի գումարել ամենայն Իսրայէլի. 'ի կործել սկայիցն ամբարտաւանից. այս է՝ յորժամ տեսանիցէ, մինչ երթայցես և դառնայցես, մինչդեռ մատուցանէին, յորժամ գումարեցաւ, յորժամ կորեան կամ կործէին: Թէ ոչ հատն ցորենոյ յերկիր անկանի և մեռանի, լոկ միայն հատ կայ. բայց 'ի մեռանելն՝ բազմապատիկ փառաւորի և պտղաբերէ առհմականաւ. այս է՝ բայց յորժամ, բայց եթէ մեռանիցի: Բայց 'ի Պաւղոսի բողոքելն, հրամայեցի պահել զնա. այս է՝ իբրև բողոքեաց, քանզի բողոքեաց: Ունկն դնէին ժողովուրդքն բանիցն Փիլիպպոսի միաբան, 'ի լսել նոցա և 'ի տեսանել զնշանն՝ զոր առնէր. այս է՝ քանզի, որովհետև լսէին և տեսանէին: Եւ եղև, 'ի մկրտել ամենայն ժողովրդեանն և ընդ Յիսուսի մկրտելն և կալ յաղօթս, բանալ երկնից. այս է՝ իբրև մկրտէր կամ մկրտեցաւ և եկաց յաղօթս: Ընդ երթալն նորա ժողովուրդքն նեղէին զնա. այս է՝ յերթալն, յորժամ երթայր: Ընդ խօսելն նոցա և ընդ վիճել՝ և ինքն իսկ Յիսուս մերձեցաւ և երթայր ընդ նոսա. այս է՝ մինչ խօսէին և վիճէին: Զի ընդ անցանելն Պետրոսի գոնէ հովանին նորա հասցէ ումեք 'ի նոցանէ. այս է՝ յորժամ անցցէ կամ անցանիցէ: Ընդ յափշտակել նաւին և 'ի չհանդուրժել ընդդէմ հողմոյն՝ թոյլ տուեալ երթայաք և գայաք. այս է՝ իբրև յափշտակեցաւ և ոչ հանդուրժեաց կամ ոչ հանդուրժէր:

569 · Սակաւ ուրեք և 'ի վերջահողով տրականն նովին նախդրօք նոյնպէս նշանակէ. Ընդ վաղայարոյցս լինելոյ գիշերոյն՝ և եհար զԵդոմն. Ա. այս է՝ ընդ լինելն վաղայարոյց, իբրև վաղայարոյց եղև: Ուր գէշն իցէ, անդր խմբագործիցին արծուիքն յական թօթափելոյ. Զոչ երեւեալն՝ յական թօթափելոյ յերևոյթ ածել. Զ. իմա 'ի թօթափել ական, որ է մինչ դեռ ակն թօթափիցի:

570 · Եւ գործիականն դերբայից վարի յաճախ առ 'ի զնոյն նշանակել, այլ և կամ, եթէ. Ո՞ր հնար տոկալ մարդոյ ժամ մի լոկ, 'ի տեսլենէ օձի միոջ բացուստ 'ի բաց փախչելով մարդիկ, թող թէ 'ի բազմութեան օձից լինել անձն հնդեստանի. ԱԳ. այս է՝ ուր, մինչ դեռ կամ քանզի, որովհետև 'ի բաց փախչին: Բան զաւորական բնութիւնն 'ի վայր գաւսու ընդ մեզ խօսելով. Ե. այս է՝ 'ի խօսելն, մինչ խօսէր: Ոչ այսպիսի ինչ ճանաչիւր առ նոսա, այլոց ազգաց վարելով. Խ. այս է՝ մինչ դեռ այլ ազգք վարէին այսպիսեօք: Զինչ միաբանութիւն վեհիցն ընդ մարդկայինս իցէ բնութեան, զատ և որիշ լինելով յերերացն իւրաքանչիւր բնակութեամբ. Պ. այս է՝ որովհետև զատ և որիշ են: Ասելով նոցա զայս. այս է՝ յորժամ ասեն, իբրև ասացին. Զի գալովն և բախելովն՝ վաղվաղակի բանայցեն նմա. այս է՝ յորժամ գայցէ և բախիցէ, որպէս դնի յԱ. Ոչ զմեծատուն պատուէ՝ անպա_

ախ գոլով. այս է՝ յորժամ, եթէ անպատուիցէ. Բարեգործ ծնողաց գոլով որդիք՝ բարի գործոյն նոցա պարտիք նմանել. այս է՝ քանզի էք, վասն գոլոյդ. Ա: Դու այդքան աշխատ և պայծառ լինելով, աղաչեմ զի ուսուցես ինձ նման քեզ աշխատական. Գ. այս է՝ դու քանզի, որովհետև աշխատ ես: Լուայ 'ի սուրբ հարցն՝ պատմելով միմեանց վասն Եգիպտի. ՎՐ. այս է՝ 'ի պատմելն, մինչ պատմէին կամ քանզի պատմէին: Զանմահութիւն հոգւոյ ոչ եմք կարօղ յեկեղեցւոյ ուսանել, արտաքին իմաստնոցն զնոյն հաստատութեամբ խոստովանելով. Զինչ պարտ է առնել, ամենայն գրոց զնոյն հրաժելով. այս է՝ մինչդեռ կամ որովհետև խոստովանին, հնչեն. Անկարօղ գոլով բառ բնական պիտոյից, սակայն 'ի պէտս փառացն անյագ են 'ի բազմանալոյ իշխանութեանն. այս է՝ թէպէտ և անկարօղ են. ԼԲ:

571. Դերբայդ 'ն, — , — 'ն նախդրօք յուղղականն կամ 'ի տրականն վարի յաճախ առ 'ի նշանակել «որդէս» դէ, դէ, հէտ. Ոչ ևս եղիցի ջրհեղեղ 'ի ապականել զամենայն մարմին. այս է՝ զի ապականեսցէ, վասն ապականելոյ: 'Ի լսել եկեալ եմ ես. այս է՝ որպէս զի լուայց, վասն լսելոյ: Ոչ արեգակն յընթացից դադարէ, և ոչ լուսին կասէ 'ի մաշել և 'ի լնուլ. ԱԳ. իմա ոչ կասէ զի մաշիցի և լնուցու: Ոչ դադարէին Պարսք 'ի տալ պատերազմ. Բ. իմա զի տայցեն: 'Ի մեկնութել զնա հրաժարէ. ՇՈ. իմա հրաժարէ զի մեկնեսցէ: — Ոչ եթէ առ առնել հատուցանէր ինչ. այս է՝ վասն առնելոյ, զի առի_կես: Ոչ աչաց պիտանութիւն էր 'ի տեսանել, ոչ ականջք առ 'ի լսել, և ոչ ունչք առ 'ի ձգելոյ զօդ, և ոչ մատունք ձեռաց առ 'ի շօշափելոյ: Վասն արծաթոյն մատնեմք անդր՝ առ 'ի խուզելոյ զմեզ. այս է՝ զի խուզեսցեն: Բազում է զօրդ որ ընդ քեզ է, առ 'ի չմատնելոյ ինձ զՄադիամ 'ի ձեռս նոցա. այս է՝ զի մի մատնիցեմ: Առ 'ի կատարելոյ բանին տեառն կամ ամենայն գրելոց. Առ յուղղելոյ զայնպիսի ակարութիւն. այս է՝ որպէս զի կատարեսցի, որպէս զի ուղղեսցէ: — Ձիոց սանձս 'ի բերան դնեմք առ անսալոյ նոցա մեզ. այս է՝ զի անսայցեն: Առ զքեզ խրատելոյ. Առ լաւութեանցն խեղամուտ լինելոյ. այս է՝ զի խրատեսցէ, զի խեղամուտ լիցի: Առ 'ի զլոյն տալոյ անջրպետութեան ձողոյն և հանդէպ արևելից դնել ընդ նոսա. Առ 'ի բառնալոյ զմեղս և բժշկել զարարածս իւր. իմա առ 'ի տալոյ և առ 'ի դնել, առ 'ի բառնալոյ և առ 'ի բժշկել: — Հայրն լաւեցուցանէին զժողովուրդսն 'ի չզոհելոյ նոցա կամ չզոհելոյ նոցա (572). այս է՝ առ 'ի չզոհելոյ, զի մի զոհեսցեն: Լաւեցուսցէ զըրթունս իւր 'ի չխօսելոյ զնենգութիւն. իմա առ 'ի չխօսելոյ, զի մի խօսեսցի:

572. Եւ պարզաբար տրականն դերբայից վարի ոչ սակաւ ուրեք 'ի նոյն միտս. որպէս, Զի էին բազում ինչք նոցա 'ի միասին բնակելոյ. իմա 'ի բնակել, զի բնակիցին. այս ինքն առ բազմութեանն չմարթէր բնակել: 'Ի գումարել ամենայն Իսրայէլի՝ յանդիման լինելոյ առաջի տեառն. իմա առ 'ի յանդիման լինել: 'Ի դարձուցանել զթիկունս իւր՝ գնալոյ 'ի Սամուէլէ. Զինչ է այդ. և ասէ Սիբա. էշքդ՝ նստելոյ արքայի, և հացդ և արմաւդ՝ 'ի կերակուր մանկանցդ. Ժամանակի սպասէր՝ իւրում անմտութեանն օգնական գտանելոյ. Մի յառաջագոյն կրթել՝ տալոյ պատասխանի. այս է առ 'ի գնալ, առ 'ի նստել, առ 'ի գտանել, առ 'ի տալ, զի գնասցէ, զի նստիցի, զի գտցէ կամ գտցի, զի տայցէք: Տալ նշանս և արուեստ՝ լինելոյ 'ի ձեռս նոցա. այս է՝ առ 'ի լինել, զի լինիցին: Մարգարէքն և Մովսէս խօսեցան ըղհանդերձելոցն լինելոյ. այս է՝ զհանդերձելոցն 'ի լինել, զայնց որ հանդերձեալ էին զի լինիցին: Որ և հանդերձեալ փառացն յայտնելոյ՝ հաղորդ. այս է՝ հանդերձեալ առ 'ի յայտնիլ. Ա: Բազում ինչ 'ի հանդերձելոցն լինելոյ՝ քան յայլ գիրս տառուտ լինի գիտելի. ՆԽ: Իբրև նման հեծուկս առնելոյ. Մինչ 'ի մահ մարտնչէր՝ նախ զանձն ապրեցուցանելոյ. Բ: Ոչ էր կարօղ մերժելոյ զչարն. Գունդս առ գունդս կազմեցեն հանելոյ զհէնն յաշխարհէ. Ծուլացուցանիցէ խնդրելոյ յաստուծոյ զօգնականութիւնս. Բաւական է մեզ հաւանեցուցանելոյ բանն տեառն. Զկեան նորա եթող նոյնպիսի՝ յա_

պականութիւն լինելոյ արարածոցն. այս է՝ առ ՚ի լինել, զի լինիցի յապականութիւն. Կ: Հրաման տային նախարարաց՝ աղօթից և օգնութեան պարապելոյ. Այս ածէին փախչելոյ ՚ի տեղւոջէն. Լսէին գաւառացիք, իբրև ոչ եթէ ոչ կամելով զնահատակութիւն սրբոցն, այլ մնալոյ ՚ի նոցանէ որք և անմխիթարք. այս է՝ վասն մնալոյն, զի մնայյին. Փ: Զի դեռ ևս ունի գառնալոյ և տալոյ զմնացուածոց ժողովրդեանն. ԽԱ. փոխանակ գառնալ և տալ, այսինքն հանդերձեալ է զի դարձցի և տայցէ: Հիւրընկալութիւն՝ է երբեք զի ՚ի հարկաւոր ինչ պատճառէ լինիցի, կամ ՚ի բռնութենէ կամ ՚ի պատուոյ երևոյ, կամ գովութիւն և փառս որսալոյ պատուասիրելոյն. Ը. այս է՝ առ որսալ: Ընդլայնեա ՚ի մէջ արկանելոյ զբանս դնէ. Ընդլայնեա ՚ի մէջ արկանելոյ է արարչական հոգւոյն և արարածի. այս է՝ առ արկանել, վասն արկանելոյ. Ա: Ոչ ոք երբեք զդուրս տանն հայելոյ ՚ի ներքս. Ոչ դադարեցից վերստին երկնելոյ՝ մինչև նկարեսցի ՚ի ձեզ Քրիստոս. ԵՓ: Կարող է յաճախել տալոյ մեզ շահս. այս է՝ առ ՚ի տալ յաճախել, զի տացէ յաճախել. Բաւական են այսոքիկ գալոյ ՚ի վերջումն. Փոյթ նոցա վասն Քրիստոսի էր խօսելոյ. Ոչ դադարեցից զյիշումն առնելոյ և զուղիղ գիրն գրելոյ. Ոչ դադարեաց զերուն նպաստ լինելոյ. Ոչ եթէ խրատելոյ ինչ արգելուլ կամիցիմ՝ զայս ասելով. Չկամէ նախ ՚ի գլուխ ասպարիսին ելանելոյ. Ա: Լաւ եղ առն երևառն՝ զինքն յայտնի առնելոյ. ԸԳ. այս է՝ ոչ դադարեցից զի առնիցեմ և գրիցեմ, արգելուլ զի խրատիցէք, չկամէ զի ելանիցէ, լաւ է՝ զի յայտնի առնիցէ, առ ՚ի յայտնի առնելոյ:

Զոմանց հայցել միշտ պահելոյ խաղաղական կենօք բարոյ.
Զոմանց խնդրել ժամանելոյ Ընծառ կենացն հանդերձելոյ. ԸԱ.

այս է՝ զի պահեսցին, զի ժամանեսցեն:

573. Տրական վարի յաճախ ընդ Մինչև բառին. Մինչև ամենևին չմնալոյ ՚ի նոցանէ ապրեալ. մինչև արևուն մտանելոյ. եթէ ունիցիմ զամենայն հաւատս՝ մինչև զլերինս փոփոխելոյ. մինչև անյայտ լինելոյ մեզ և ՚ի կենաց: Մերկանայր զպատրուակն՝ մինչև այսրէն ելանելոյ, և արկանէր պատրուակ ՚ի վերայ երեսաց իւրոց՝ մինչև անդրէն մտանելոյ և խօսելոյ. այս է՝ մինչ զի չմնաց կամ չմնասցէ, մինչ զի արեն եմուտ կամ մտցէ, մինչ զի փոփոխիցեմ, մինչ զի անյայտ եղաք, և այլն:

574. Սակաւ ուրեք և գործիական վարի ՚ի նոյն միտս նախդրիւ և վերջաձայնով տրականացն. Մկրտիչն արտաքոյ ձեզ պատմելով վասն արարչութեանցն. ԱԳ. այս է՝ պատմելոյ, առ ՚ի պատմել: ՚Ի վեր հայեցուցանելով զմիտս նորա՝ [illegible] ՚ի պտղոյ ծառոյն. Եւ այսօր նոյն տէր է, որ յաջողէ մեզ զնոյն նշան ընդունելով. Լաւ համարեցան զգիշերսն վաղվաղորդ լինելով՝ մինչև յառաւօտ աղօթիցն պարապեալք. Ե. այս է՝ ունելոյ, առ ունել, զի կերիցէ. ընդունելոյ, առ ընդունել, զի ընդունիցիմք. զի վաղվաղորդ լինիցին: Յղէ բազում անգամ աղաչելով զմեծն ՚Ներսէս. Խ. այս է՝ յղէ աղաչելոյ, զի աղաչեսցէ: Ոչ դադարեցից զայս ասելով. ԵՓ. այս է՝ ասելոյ, զի ասիցեմ: Թէ և յօտարէ ուրուք դէպ լինի չար ինչ կրելով ումեք, չէ պարտ չար ինչ առնել. Որպէս զի չորրորդ յետ առաջնոյն Հերովդի գոլով նորա. ՈԳ. այս է՝ թէ և դէպ լինի զի կրիցէ. որպէս զի գոլոյ, մինչ զի իցէ: Բիբք աչաց թէպէտ և սրատեսք լինին զայլս տեսանելով, բայց զինքն անկարանան նկատել. Ղ. այս է՝ զայլս տեսանելոյ, ՚ի տեսանել զայլս: Ոչ ամենևին ըղխօսելն արգելու, զորէն անբանից յերկրի շրջելով, այլ խրատէ զամենայն ինչ խորհրդեամբ խօսել. Ս. այս է՝ առ ՚ի շրջել, զի շրջիցիմք: Արժանաւորեա, տէր, զգիշերս զայս խաղաղութեամբ և առանց մեղաց պահելով զմեզ. Փ. այս է՝ պահելոյ, զի պահեսցես: Սպասէին և ակն ունէին տեսանել իսկ ինքնին գոլով. ՂՐ. այս է՝ գոլոյ, զի գուցէ կամ գտանիցի անդ:

Ո՛րով հայցեմ, ով բարձրալ, Ողբակցելով ինձ յայս վայրի:
Ու խոստմունք տալով նոցին Ջուր աւետեաց երկիր կոչին:
Քէն Քրիստոսի ձեռին իւրով Ջմեզ յորդորէ խաչակցելով:
Որում երթալ ոչ անսացեալ, Մի առաւել գոլով պատուեալ. ՇԸ:

այս է՝ հայցեմ ողբակցելոյ, զի ողբակցեսցիս. խոստմունք տալոյ, զի տացէ. յորդորէ խաչակցելոյ, առ 'ի խաչակցիլ. մի գոլոյ, առ 'ի չլինել, զի մի լիցի առաւել պատուեալ:

575. Բայց 'ի գոյն յայդ միտս նախդրիւ և վերջահոլով տրականաց դերբայից, կարի յաճախ սովորութեամբ պարզ ուղղական նորա վարի առ ամենայն բայիւք և եղանակօք և ժամանակօք, և առ դերբայիւք և առ բայանուամբք. նշանակել իբրև ὥστε, ὅπως ἵνα կամ պարզաբար ἵνα ընդ ապառնոյ և ստորադասականի (461). որք բազում ուրեք նոյնանալ թուին, բայց և զանազանին ոչ սակաւ ուրեք. զի ոչ միշտ ἵνα նշանակէ ὥστε, [illegible], որպէս տեսցի յառաջիկայ օրինակդ. Բղխեսցէ երկիր զբանջար խոտոյ՝ սերմանել սերմն, և ծառ պտղաբեր՝ առնել պտուղ. և եհան երկիր բանջար խոտոյ՝ սերմանել սերմն, և փայտ պտղաբեր՝ առնել պտուղ. այս է՝ առ 'ի սերմանել, առ առնել, վասն առնելոյ: Եղիցին լուսաւորք 'ի հաստատութեան երկնից՝ մեկնել 'ի մէջ տուընջեան և գիշերոյ և ծագել յերկիր. այս է՝ առ 'ի մեկնել, որպէս զի մեկնեսցեն. առ 'ի ծագել, որպէս զի ծագեսցեն: Եդ զնոսա աստուած 'ի հաստատութեան երկնից՝ լուսատու լինել յերկիր և իշխել տուընջեան և գիշերոյ և մեկնել 'ի մէջ լուսոյն և 'ի մէջ խաւարին. Ա. Ուստի յայտ է՝ թէ վասն լուսատու լինելոյ միայն արարան. Կ: Ոչ ևս եղիցի ջրհեղեղ ջուրց՝ ապականել զամենայն երկիր: Վասն արծաթոյն մատնեմք անգր՝ առ 'ի խուզելոյ զմեզ, արկանել 'ի վերայ մեր և առնուլ զմեզ 'ի ծառայս. այս է՝ առ արկանել և առնուլ, զի արկցեն և առցեն: Արբեսցես զնոսա զի քահանայասցին ինձ... օրհնեսցես զնոսա քահանայանալ նոցա ինձ: Ո՞չ ապաքէն զի քննեսցեն զքաղաքս և դիտել զերկիրս եկին. Մխիթարեր զնոսա, զի մի վհատեսցին, այլ կալ և մարտնչել քաջութեամբ. Գայլին ամփոփել զմարմինս անկելոցն 'ի պատերազմի, և յիւրաքանչիւր շիրիմս առ հարսն իւրեանց ծածկիցեն. խիս և զի դիտեսցեն, այլ զի կացցեն և մարտիցեն, որպէս յառաջ քան ἵνα [illegible], ἵνα μὴ [illegible]. գային զի ամփոփեսցեն, որպէս և զինի քան [illegible]: Ուխտեաց ուխտ առաջի տեառն՝ երթալոյ զհետ տեառն և պահելոյ զպատուիրանս նորա.. կանգնել զբանս ուխտին. այս է զի երթիցէ, զի պահեսցէ, զի կանգնեսցէ: Տայր (ընկանակերն) ցաչակերտսն՝ արկանել ժողովրդեանն. այս է՝ զի արկցեն, որպէս կայ այլուր Ետ ցաչակերտսն՝ զի արկցեն նոցա: Յաղօթս կացէք չմտանել 'ի փորձութիւն. այս է՝ զի մի մտանիցէք, որպէս դնի անդ փոքր մի զկնի: Պատուիրեաց նմա՝ մի ումեք ասել. Պատուիրեաց նոցա՝ զի մի ինչ բարձցեն 'ի ճանապարհ, այլ ագանել հողաթափս. այս է՝ այլ զի ագանիցին: Հազիւ լռեցուցանէին զժողովուրդն՝ 'ի չզոհելոյ կամ չզոհելոյ նոցա, այլ գնալ յիւրաքանչիւր տեղիս. այս է՝ զի մի զոհեսցեն, այլ զի գնասցեն: Հրամայեաց, զի անկանիցին նախ և 'ի ցամաք ելանիցեն. Հրամայեաց՝ առ բարեկամսն երթալ և գարման գտանել. Հրամայեաց զօրականին՝ իջանել յափշտակել զնա 'ի միջոյ նոցա և ածել 'ի բանակն. Ա: Խնդրէր 'ի տեառնէ՝ զի անխայեսցէ ոէր 'ի յուխտ իւր, և մի տալ զժողովուրդն 'ի ձեռս անաստուած հեթանոսաց. Բ. այս է՝ և զի մի տացէ: Վասն երկուց պատճառաց, առաջին՝ զի մի տացեն զմեզ Պարսիկք.. երկրորդ՝ փորձել զքո միամտութիւնդ. Խ. այս է՝ զի փորձեսցուք: Ետ նոցա իշխանութիւն՝ հանելոյ զայսս պիղծս և բժշկել զամենայն ցաւս. այս է՝ զի հանցեն և բժշկեսցեն:

Ըստ այդպիսի կրկին մերձաւոր մտաց ասի բիւրազգի օրինակաւ, Եղ Իսահակ զբասանել 'ի դաշտի: Բերին ջուր՝ լուանալ զոտս նոցա: 'Ի մէջ լերանց գնասցեն ջուրք՝ արբուցանել զամենայն գազանս վայրի: Ձեռօք զօրու-

Թեամբք կարօտեալ խնդեմ՝ ապրեցուցանել զիս 'ի Թշնամեաց. այս է՝ որպէս զի ապրեցուցանիցէք ։ Գայ Յիսուս առ Յովհաննէս՝ մկրտել 'ի նմանէ ։ Ժողովէին ժողովուրդք բազում՝ լսել և բժշկել 'ի հիւանդութենէ իւրեանց ։ Երթամ կամ գամ առնուլ. յարեաւ ընթեռնուլ. կոչեաց հարցանել. էջ տեսանել. եկեր կորուսանել ։ Առաքեաց զծառայս իւր՝ առնուլ զպտուղս նորա ։ Անտարանել առաքեաց զիս ։ 'Ի մատչելն նորա նշմարել. 'ի գատելն նորա արձակել. այս է՝ զի նշմարեսցէ, զի արձակեսցէ ։ — Ակնարկէին ուսակցացն՝ գալ օգնել նոցա. խմա՝ զի եկեսցեն առ օգնել, վասն օգնելոյ, կամ զի եկեսցեն օգնեսցեն ։ Հրամայեաց կամ ասաց տալ նմա ուտել. Հրաման առնուլ՝ չգտանալ անդրէն. Հրաման է քեզ առնել. խմա՝ զի տացեն, զի մի դարձցին, զի արասցես ։ Իշխանութիւն ունիմ դնել զանձն իմ կամ առնուլ զնա ։ Ունի իշխանութիւն կապել զամենեսեան ։ Եղիցես կոյր՝ չտեսանել զարև ։ Ոչ յայլ ինչ պարապէին, բայց ասել ինչ կամ լսել նորագոյնս. խմա յասել, 'ի լսել, զի ասիցեն, զի լսիցեն ։ Ուսուցանել կնոջ մարդոյ ոչ հրամայեմ և ոչ ճոխարան լինել քան զայր մարդ, այլ 'ի լռութեան կալ. այս է՝ չհրամայեմ զի ուսուսցէ, և այլն ։ Պարտ է եպիսկոպոսին անարատ լինել . . մի կռուօղ, մի արծաթասէր. զի իւրում տանն իսկ բարւոք վերակացու լինեալ իցէ. խմա՝ զի անարատ իցէ, զի բարւոք վերակացու լինեալ իցէ ։ Աղաչեմ առնել աղօթս. աղաչեմ մի տալ, մի առնուլ. աղաչեաց ելանել նստել ընդ նմա ։ Կամի կանգնել. Կամի զի կանգնեսցէ. ԼԲ ։ Կամէր զնա սպանանել. ոչ կամեցայք ելանել ։ Կարօղ էր մերժել զչարն. կարացից կամ կարասցես սատակել զնոսա ։ Սկսաւ շինել և ոչ կարաց կատարել. սկսաւ առնել և ուսուցանել ։ Մուրանալ ամաչեմ. պարտի զմիտս յառակել. սիրեն կալ յաղօթս ։ Էին մերձ առ նա՝ լսել 'ի նմանէ ։ Մերձ էր Պաւղոս բանալ զբերան իւր, մերձ էին զգրուհան խորտակել, մերձ էին սատակել 'ի ծարաւոյ. տապարխով միով մերձ մեռանել յԵփրատ (յԵփրաթ). Եփ ։ Արգելուին խօսել. լսէին խօսել նոցա. Լաւ համարեցաւ մեռանել. հաճեցաւ բնակել. մոռացան առնուլ հաց. ուստ ինձ առնել. դուք տուք դոցա ուտել. մեռանիցէք կամ մեռանելոց էք՝ ժառանգել զերկիրն. լուծէք զդա և Թողէք երթալ. փութայջիր գալ. մի արգելուք գալ ։ Պատուիրել պահել զօրէնսն. ցանկալ ելանել և ընդ Քրիստոսի լինել. խմա՝ պատուիրել զի պահեսցեն, ցանկալ զի ելից և ընդ Քրիստոսի եղէց ։ Պահեալ էիք հաւատովք 'ի պատրաստեալ փրկութիւնն յայտնել 'ի յետին ժամանակս. այս է՝ 'ի փրկութիւնն պատրաստեալ առ 'ի յայտնել, զի յայտնեսցի ։ 'Ի հանդերձեալ լինել ժողովոյն մերոյ ինքնին տէր ըստ խոստացելումն եղիցի 'ի մէջ. այս է՝ 'ի մէջ ժողովոյն մերոյ հանդերձելոյ առ 'ի լինել, որ հանդերձեալ է զի լինիցի ։ Հրամայեաց 'ի գահճէ միջէ 'ի ծով անդր հասել. խմա հասել, զի հասեսցին ։ Ոչ սկիզբն առեալ յումեքէ՝ լինել աստուած. խմա լինելոյ, առ 'ի լինել, զի լինիցի ։ Իբրև ձագք աղաւնոյ, յորժամ սկիզբն լինիցի բուսանել Թևոց նոցա. խմա բուսանելոյ, զի բուսցին ։ Հատան պատգամաւորքն 'ի միջոյ՝ խաբել զնոսա, և բարձաւ յոյս ակնկալութեան իւրոյ ցրուել զնոսա. այս է՝ զի խաբեսցէ, զի ցրուեսցէ ։ Կատարելութեան պսակի յետ սակաւ ինչ աւուրց արժանի եղև՝ ընդունել յաստուծոյ. այս է՝ զի ընկալցի յաստուծոյ ։ Հրամանք են աշխարհին 'ի հինէ կատարել. այս է՝ զի կատարեսցի ։ Վասն հրամանի Թագաւորին՝ չտալ պատասխանի. 'Ի գիր հրամանին մեծարանօք ընդունել ըզՀրեայսն՝ Անտիոքոս գրէ իւր զանունն Պտղոմեայ. այս է՝ հրամանին վասն չտալոյ, առ 'ի չտալ պատասխանի. առ ընդունել, որ էր առ ընդունելոյ, զի ընդունիցին զՀրեայսն ։

Այսպէս վարի յաճախ և ընդ մինչև բառին. Մինչև չմնալ կամ ոչ մնալ 'ի նոցանէ ապրեալ. մինչև մեռանել նմա 'ի նաւն. մինչև գալ Թռչնոց երկնից և հանգչել յոստս նորա. մինչև հծծել ընդ մեծեամս. մինչև տեղի եւս ոչ լինել. մինչև զերկինս փոխոխել ։ Մինչ գալ խռնել. մինչ գրեթէ լի իսկ լինել. մինչ ոչ եւս կարօղ լինել ։ Այս է՝ մինչ զի չմնաց կամ չմնայր, մինչ զի եմուտ, մինչ

զի գան Թռչունք և հանգչին․ մինչ զի հծծէին․ մինչ զի տեղի ևս ոչ լինէր․ մինչ զի զերինս փոփոխեցից, և այլն ։

576․ Վարի և հայցական՝ իբրև անուն․ Տէր իմ յամէ զգալ․ որ նոյն է թէ սակի յամէ գալ, յամէ զի գայցէ ։ Իբրու թէ անձին զօրութեամբ ինչ կամ քաջութեամբ արարեալ իցէ զգնալդ դմա ։ Նոյնպէս զգօրս խօսել բանս հայհոյութեան ։ Ոչ միայն զառնելն, այլ և զկամելն յառաջագոյն սկսայք ։ Կամիմ զմանկամարդացդ ամուսնանալ, որդիս ծնանել, տնարարս լինել, և մի ինչ պատճառս տալ հակառակորդին․ այս է՝ կամիմ զի ամուսնասցին, որդիս ծնցեն, տնարարք լինիցին և մի ինչ պատճառս տայցեն ։ Զերագելն միայն խոկացի ։ Դիքն անդէն կամին զբնակելն ։ Զհարկելն լիով փութացիս ։ Լաւագոյն զմեռանելն կամին քան զմեռուցանելն ։ Յանձն առնուին զխնջանելն կալ առաջի ։ Զառնոյր յանձն զերթալն ։ Փութա զգալն ։ Թէպէտ և կամի զգալն ։ Ամենեցուն շնորհեաց զլինելն․․ ոչ միայն զառնելն (այս ինքն զլինելն) շնորհեաց նոցա, այլ և յուրախութիւնս լաւութեանցն վայելել ։

577․ Մարթի անխնդիր հայցական համարել զուղղականն առ ներգործական բայիւք՝ որոց չգուցէ այլ խնդիր հայցական․ որպէս յասելն, Զի անօրինել ոք յաստուածեղէն օրէնսն գիւղին մի համարեսցի․ իմա իբրև թէ մի գիւղին համարեսցի զանօրինելն ։ Եւ ոչ Թագաւոր կամ բռնաւոր բառնալ զակն 'ի վեր կարիցէ ընդդէմ քո․ իմա ոչ կարիցէ զբառնալն ։ Ինձ տացէ աստուած ասել և խորհել ։ Ուսո ինձ առնել․ կամեցաւ ելանել․ մտաւյան առնուլ․ և այլն ։

Ունի լինել այն Թագաւոր (Սողոմոն) Երկուց կանանց նախ դատաւոր․ ԸՈ․

իմա ունի զլինելն ։

578․ Ուղղականն վարի յաճախ և 'ի նշանակել Բէ․ Խոստանայ ունել զգիտութիւն աստուծոյ․ այս է՝ թէ ունի կամ ունիցի ։ Մի ոք որ չար իցէ, յուսասցի անպարտ լինել․ այս է՝ թէ անպարտ լինիցի ։ Պատասխանի ետուն չգիտել․ այս է՝ թէ չգիտեն կամ չգիտեմք ։ Երկիցս ուրացիր զիս չգիտել․ այս է՝ թէ չգիտես կամ չգիտեմ ։ Հակառակէին չլինել յարութեան կամ յարութիւն․ այս է՝ թէ չէք, չլինի յարութիւն ։ Ժողովուրդն որ կայր և լսէր՝ ասէին որոտումն լինել․ այս է՝ թէ որոտումն լինի կամ եղև ։ Արար պատասխանի՝ պահել զնա 'ի Կեսարիա, թէ ինքն իսկ ընդ հուպ անդր երթալոց էր կամ իցէ․ այս է՝ թէ պահեն զնա կամ թէ պահի նա (1224) 'ի Կեսարիա, և թէ ինքն իսկ և այլն ։ Կարծեցեալ զգիտն հասանել նմա յօգնականութիւն․ այս է՝ թէ հասին կամ հասեալ իցեն ։ Ոչ գոյ քեզ կասկած կամ երկիւղ խախտել և վարել 'ի գերութիւն․ այս է՝ թէ խախտիցիս և վարիցիս ։ Ընդէր արուեստագէտ միայն նիւթոյ իմիք զնա համարիցին, և ոչ 'ի չգոյէ 'ի գոյ ածել զհասակս ամենայնի․ այս է՝ և ոչ թէ ածէ կամ ածիցէ 'ի գոյ ։ Որք կարծէին կարել կարկատել ։ Այլ ևս մեծամեծս զնոսա յանդիմանէ լինել․ Եւ զմիւսն վասն խոնարհութեանն արդարանալ վկայէ․ այս է՝ թէ կարեն կամ կարէին, յանդիմանէ թէ են, վկայէ թէ արդարացաւ ։ Ըստ այսմ համարի, կարծէ, ասէ լինել, առնել, գիտել, և այլն (իւր կամ այլում), նշանակեն՝ թէ է կամ լինի, թէ առնէ կամ առնիցէ, թէ գիտէ կամ գիտիցէ ։ Ննջել ասեն գիրք զաստուած և զարթնուլ․ այս է՝ ասեն թէ ննջէ և զարթնու ։

579․ Մերթ և տրական և գործիական կամ հայցական վարի 'ի նոյն միտս Բէ․ Օտարոտի ինձ դից թուի պատմիչ լինելոյ․ Նոքա ակն ունէին նմա այտնլոյ կամ անկանելոյ և յանկարծակի մեռանելոյ․ Ա․ այս է՝ թուի թէ իցէ պատմիչ, ակն ունէին թէ այտնուցու կամ թէ անկանիցի և մեռանիցի ։ Զի մի 'ի վճառութիւն ինչ կնոջն կարծիցի զայնպիսի իրս յուշ առնելոյ․ Ո․ այս է՝ զի մի կարծիցի թէ յուշ առնիցէ ։ Զառաջիկային հարկաւոր լինելոյ ցուցցէ․ ՈԴ․ այս է՝ ցուցցէ թէ հարկաւոր են ։

Գըլխոյն ընտրեալ հօտին փոքու Սաստէր զխորհուրդն ոչ գիտելոյ. ԸՈ.

այս է՝ սաստէր թէ ոչ գիտէ։ — Նեան պատրողական նշանօքն խաբէ զմարդիկ զինքն գոլով Քրիստոս. խմա զինքն գոլ, թէ ինքն իցէ։ Ցուցեալ լինի դիւացն զօրութիւն մեծ իմն գոլով յորժամ ընդ անհաւատիցն ունիցի կռիւ. ՈԳ. այս է՝ ցուցեալ լինի թէ մեծ իմն իցէ։ Տես և 1230։ — Որ և ըստ համբաւոյ ոմանց՝ առելութեամբ մեծաւ աւէրն զկեալն ընդ միմեանս զՎարազվաղանայ և զդստեր իշխանին Սիւնեաց. Փ. այս է՝ աւէրն կեալ Վարազվաղանայ և դստեր իշխանին, աւէրն թէ կեան, թէ կէին։

580. Ուղղականն և հայցականն անորիշ դերբային վարին կրկնեալ ընդ իւրեանց բային 'ի հաստատութիւն, իբրու առնել [illegible], [illegible] կամ [illegible]. որպէս, Տալ ետու կնիք և տանն Ստեփանեայ. այս է՝ ապաքէն ետու կնիք։ Ունել ունէր պարծանս, այլ ոչ առ աստուած. Որ յասպարիսին ընթանան, ընթանալ ամենեքին ընթանան, բայց մի ոք առնու զյաղթութեանն. Ունել ունէր և առաջինն իրաւունս պաշտաման յայնժամ. . այլ Քրիստոս եկեալ, և այլն. այս է՝ արդարև ունէր, ապաքէն ամենեքին ընթանան, կամ թէպէտ և ունէր, թէպէտ և ամենեքին ընթանան։ Անուանել առ 'ի ձեռս զիշխանութիւն, բայց ոչ կարէր։ Ցանկալ և այնմ ցանկամ, այլ, և այլն. Կամել և զայն կամիմ, այլ վերագոյն քան զես է այն. որպէս 'ի ռամկականն [illegible], [illegible] և այլն։ Կալ կայ յուրախութեանն, այլ ոչ այնչափ ինչ 'ի հանդստեանն։ Ցայսմ կալ կայ աշխատութիւն, այլ յոյս հատուցմանն առնէ թեթև զաշխատութիւնն։ Ցուցանել ցուցանէ. բարձրանալ բարձրանան. Սիրել սիրեն, այլ ոչ սերտիւ։ Գիտել գիտէր. փութալ փութայր. Ունել ունէին իւղ, այլ ոչ բաւական։ Ցանհիւթ ապառաժ տեղին, որ թէպէտ վարել վարիցեմք, անմասն եղեալ 'ի պտղոյն զիկի։ Ցորժամ բաղում ունիցիս և սակաւ ինչ արկանիցես, առնել արարեր ողորմութիւն, այլ ոչ այնչափ՝ որչափ կինն այրի։ Եթէ օրհնել չօրհնիցես, գէթ յանիծից լռեա։ Լինել լինիցի և միւսն յաղթութիւն։ Նոքա լիցին ըստ կանացի և կնատ բնութեանն դիւրաշարժք և երագափոփոխք 'ի պատրանս լինել. խմա լիցին լինել, թէ և լինիցին։ — Զսիրելն սիրեն, այլ ոչ արտացուցութեամբ։ Թէպէտ զչարչարելն չարչարին, սակայն նեղլն տագնապին և հանդերձելոցն ակն ոչ ունին։ Զգործելն գործեն, և այլն։ Ո՛րպէս մարդ հողաբեր էականին նմանութեամբ առնուցու լինել զլինելն. ԱԳ։

581. Եւ գործիականն դերբայից վարի ընդ նոյն բայի 'ի հաստատութիւն և 'ի սաստկութիւն, կամ 'ի ցուցանել զհետզհետէ աճումն և յառաջատուութիւն. որպէս, Զամենայն ինչ զոր խօսիցի՝ լինելով լինի։ Զամենայն ծառոյ որ է 'ի դրախտիդ՝ ուտելով կերիցես։ Աճելով աճէին և բազմանալով բազմանային։ Տեսանելով տեսի զչարչարանս ժողովրդեան իմոյ։ Օրհնելով օրհնեցից և բազմացուցանելով բազմացուցից։ Մի՛թէ թագաւորելո՛վ թագաւորեսցես 'ի վերայ մեր, կամ տիրելո՛վ տիրեսցես մեզ։ Հարկանելով հարեր. հրաժարելով հրաժարեաց յինէն. երկնչելով երկեաւ թագաւորն. ապականելով ապականեսցի. սատակելով սատակեսջիք. թաղելով թաղեսջիք. վաճառելով մի վաճառեսցես զնա։ — Ըստ որում և ընդ անուանս առի, Այցելութեամբ այց արարից ձեզ. յանդիմանութեամբ յանդիմանեսցես. արհամարհանօք արհամարհեն. ես առից զձեզ առիւ. յափշտակութեամբ յափշտակեսցի. կորստեամբ կորնչիցիք։ — Երթայլն երթալով, և չար էր ճանապարհ նոցա։ Երթայր երթալով և մարգարէանայր։ Երթալով երթայր և զօրանայր։ Գալով գայր և մերձենայր։ Գնալով գնացին. գալով գայցեմք, և այլն։

ԱՆՑԵԱԼ ԴԵՐԲԱՅ

582. Դերբայդ բաղում ութեք վարի ուղղական եզակի և յոգնակի, նշանակել յորժամ, Խէրն, Էջէ, յէփ, ժանգի, Ղի, որտհէֆէփն, Բէգէփ ն. Եւ մտեալ 'ի կափառնաում, մատեաւ առ նա հարիւրապետ մի. Եւ մտեալ դարձեալ 'ի կափառնաում, յետ աւուրց լուր եղև թէ 'ի տան է. Եւ Ճանապարհ առնելոյ յերուսաղէմ, ասէ ոմն ցնա. Եւ բախեալ զդուրս տանն, մատեաւ աղախին մի ունկն դնել. Եւ նորա զայս պատասխանի տուեալ, փեստոս 'ի ձայն մեծ ասէ. այս է՝ իբրև եմուտ, իբրև Ճանապարհ առնէր, իբրև բախեաց, իբրև ետ նա զայս պատասխանի. Մի լքանիր 'ի խրատու տեառն, և մի լուծանիցիս կամ վհատիցիս յանդիմանեալ 'ի նմանէ. այս է՝ յորժամ կամ եթէ յանդիմանիցիս: Հիւանդացեալ, և մի ակն կալցի ողջանալոյ. այս է՝ յորժամ կամ եթէ հիւանդանայցէ: Յորոց պահեալ զանձինս՝ բարւոք գործիցէք. այս է՝ եթէ պահիցէք. Սպանին զՅովաս յերուսաղէմ, թագաւորեալ ամս քառասուն. այս է՝ յետ թագաւորելոյն. Եւ հրամայեալ փեստոսի ածին զՊաւղոս. այս է՝ իբրև հրամայեաց, յետ հրամայելոյն. Ա: Զի զմեզ պահեալ ածեալ, և 'ի ձեր մշակութեան գործն եկեալ, և զօգուտն ձեր բերեալ, աստուծոյ մարդասիրութիւնն մեք առ ձեզ կատարեսցի. ԱԳ. այս է՝ յորժամ զմեզ պահեալ ածիցէ, և մեք գայցեմք և բերիցեմք: Քանզի հասեալ անկեալ անդամքն՝ որ յառաջագոյն սորուն սուրբ մարմնոյ էին, դառնայ մարդ յարտասուս. այս է՝ իբրև հասեալ անկանիցին: Յառաջ ժամանակաւ հասեալ ձեր 'ի գործ պատերազմի, 'ի ժամ Ճակատուցն յանձնեալ ձեզ 'ի քահանայից աղօթիւք՝ յամուր տեղւոջ ուրեք թողուլք զնոսա. այս է՝ յորժամ հասանէք, իբրև յանձնեալ լինէք կամ յետ յանձնեալ լինելոյ. Ե: Որում ներելոյ և թողութեան արժանի լինիցիմք՝ 'ի միմեանց նեղեալ. Ո. խմս յորժամ՝ եթէ 'ի միմեանց նեղիցիմք: Իբրև եղև խաղաղութիւն Շապհոյ 'ի հիւսիսականաց ազգաց, և պարապ առեալ 'ի պատերազմացն՝ յայնեաց զզաստուցս. Խ. այս է՝ և իբրև պարապ եառ: Ամբարձեալ քօղոյդ շնորհաց՝ հալածեալ են պարտիքն, և մերձ գոլով ձեռնին աստուծոյ՝ ոչ գոյ անհնարութիւն. Ն. այս է՝ յորժամ, եթէ ամբարձցի, ամբարձեալ գոլով: Զի մի յառնէ՛ անդ կացեալք, չարաչար առ մեզ վարեսցի ատեանն. այս է՝ յորժամ կայցեմք: Իսկ 'ի նմին անպարտութեան մնացեալ, ապա կորել զնա. այս է՝ յորժամ, եթէ մնասցէ. Ի: Հանդերձեալ 'ի Ճանապարհ անկանել՝ ասեն այսօր և վաղիւ. այս է՝ յորժամ, եթէ հանդերձեալ են: Զի՞նչ արտասուաց արժանի, քան 'ի հօրէ և 'ի մօրէ ամայի մնացեալ մանկանն. այս է՝ յորժամ, եթէ մնայցէ. Ս: Ռամիկն ներելի է՝ մեղուցեալ. ՈԳ. Ներելի լինէաք՝ պարտեալք. ԼԲ. այս է՝ եթէ, յորժամ մեղիցէ, պարտէաք: Վասն սարկաւագաց՝ զնմանս արարեալ. ԿՆ. այս է՝ յորժամ, եթէ առնիցեն, արարեալ լիցին: — Արդ այժմ տուեալ ձեզ տեղեկութիւն, երթայք արգելէք և խափանեցէք զգործս նոցա: Եւ դորա ինքնին բողոք կալեալ առ քաջ արանցն, խորհեցայ յղել. Ն. այս է՝ քանզի, որովհետև տուաք կամ տուաւ, բողոք կալաւ: Եւ լուսնոտքն որք ասին, ոչ եթէ լուսնոյ մնասեալ՝ այնպիսիք կոչին. Կ. ոչ եթէ զի, քանզի լուսինն մնասեալ է: Կարօտին թագաւորին, այլ ումեք 'ի ծառայիցն ոչ կարացեալ. Ս. այս է՝ որովհետև այլ ոք ոչ կարաց: Հանդերձեալք կատարել զգործն աստուծոյ, յարտաքին գաւիթն զարդարին. ԼԲ. այս է՝ քանզի հանդերձեալ

են : — Որպէս վասն հասարակաց շինութեան ապարանից՝ բազմաց զգործ բաժանեալ. բայց սկիզբն և կատարածն շինուածոցն 'ի բուն ճարտարապետ անդր հայի. Ա. այս է՝ թէպէտ և բաժանէ կամ բաժանեալ է : Որ մահկանացու ծնեալ, անմահ զկեանս յիշատակ եթող. Խ. այս է՝ թէպէտ մահկանացու ծնեալ էր. Տեղեկացեալ եմք թէ կանայք նոցա՝ ուստերք և դստերք, և զզարդս ոսկւոյ և արծաթոյ և մարգարտոյ տարեալ ուրուք նոցա, թէ կարի փոքր ինչ յոսկերաց այնր մեռելոյ տայր նոցա՝ զայն մեծարգոյ և պատուական համարին. Փ. այս է՝ թէ և, թէպէտ և զզարդս տանիցի ոք նոցա :

583. Որպէս ասացաք 'ի 473, և որպէս յայժմու ասացելոցդ և յօրինակացդ յայտ է, բազում ուրեք գերբայդ վարի իբր գործիական անորոշ գերբայի պարզի կամ էականաւ բաղադրելոյ իբրև անցեալ (466). և այս լինի յամենայն բայից, նախադաս և յետադաս. զի յասելն Տեսեալ Յիսուսի զհաւատս նոցա՝ ասէ. Եւ գնացեալ անտի Յիսուս եկն. Յարոյց զնա՝ կալեալ զձեռանէ նորա. Եւ կայր ժողովուրդն հայեցեալ. իմանին տեսանելով, գնալով, ունելով զձեռանէ, հայելով: Այսպէս են, թէ այգք եւ ամաչեցեալք դարձցին : Հրաման տայր ըստ օրինի 'ի նմին տեղւոջ կալեալ կորուսանել: Եղիցի մեզ ամենեցուն հաճոյացեալք մերձենալ 'ի լոյսն անմատոյց. այս է՝ հաճոյանալով: Զի մի ըստ քո փափախդ արտաքս ելեալ, չար գազան դարձեալ բեկանիցէ զիս. այս է՝ ելանելովս : Սկսաւ, թողեալ զզօրութիւնն, նենգաւ ջանալ ընդ ամբախանսն : Ելեալ գնայցուք՝ յուղարկեալ զմեզ ամենեցուն : Գրեալ թուղթ՝ որ ունէր օրինակ զայս : — Արար վախճան հարուածոցն, յայտ արարեալ թէ քո ծառայ է : Եւ նոքա սպառնացեալ արձակեցին զնոսա, և ոչինչ գտեալ՝ թէ որպէս պատուհասեսցեն զնոսա : Ոչ գխտացեալ զերկգիծի միտս թագաւորին՝ խաղացին գնացին ... կատարեալք զսպաս զինուորութեանն : Ամենայնիւ այսու բարեմտութեամբ յուղարկեալք յաշխարհէ և յանձն եղեալք սուրբ հոգւոյն՝ յանդիման լինէին, փութով կատարեալ զհրամանն և զամենայն արարեալ ըստ կամաց նորա : Ճոխացեալն Տիտան կործանի՝ յերկիր զարկուցեալ, և փչէ զոգին : Եւ մնացէ դիմեալ: Զդանիէլ 'ի լոյս ածեր՝ անարատ պահեալ: Ցրուեցան՝ անհնարինս յիմարեալք և խուճապեալք և խռովեալք կամ և խուճապիւք խռովեալք : Բարբառ աչագին գազանաց գոչելոց լքոյց զնոսա զարհուրեցուցեալ: Որ (մարդն) յառաջ քան զփոքր մի յերկրէ ստեղծեալ, յետ սակաւ միոյ 'ի նոյն երթայ ուստի առաւ՝ և զպարտս ոգւոյ պահանջեալ. իմա ստեղծեալ գոլով, պահանջելով, պահանջեալ լինելով: Եւ ոչ հօրն իւրեանց չափոց ինչ նմանեցին՝ միտ եդեալ: Կարի իմն յաճախ ըմբերանէ զնոսա՝ և զիւր հեզութիւնն և զնոցա յանդգնութիւնն յայտ արարեալ 'ի թշնամանացն և 'ի զարդարանացն, յամպարիշտն խօսելոյ քինջանոք իմն պչրեալ: — Խօսեցայց դատունութեամբ անձին թախծեալ. այս է՝ թախծեալ գոլով: Առանց ընդ բանս ինչ ածելոյ եկն կոչեցեալ. այս է՝ կոչեցեալ գոլով. Ա: Ոչ կարաց անտես առնել՝ յայնքան չար դիւի ձեռս մատնեալ. Ամենայն ազգաց 'ի վէհ կորուսեան անկեալ, եկն որդի մարդոյ գտանել զկորուսեալն. Ի. այս է՝ մատնեալ գոլով, անկեալ գոլով: Իմաստուն կուսանքն պատրաստ մտանեն՝ ճրագունք վառեալք. իսկ յիմար կուսանքն դատարկացեալք, ճրագք անցեալք, գլուխք խոնարհեալք, սիրտք տրտմեալք, հալածին 'ի ձայնէ փեսային. ՄՇ. այս է՝ վառեալ գոլով, անցեալ գոլով, խոնարհեալ գոլով, տրտմեալ գոլով:

Յայս անցեալ եղանակ առցես և զօրինակս ինչ որ 'ի 582, որ երկոքին 'ի նոյն միտս գան (570) :

584. Վարի բազում անգամ և իբրև անցեալ ժամանակի անորոշ գերբայ ուղղական, որպէս թէ ըսելեայն ունելով գ-ւ (466). կամ որ նոյն է՝ 'ի տեղի դիմաւոր բայի ԲԷ, ԻԷ շաղկապօք վարելոյ. որպէս, Տեսի անզգամաց արմատս ձգեալ. Ա. իմա ձգեալ գոլ, զի ձգեալ են : 'Ի դէպ է կարծել՝

Մովսիսի զաս գրեալ. Նաև 'ի Մնացորդս, զմնացեալ բանսն Սողոմոնի՝ գրեալ Նաթանայ մարգարէի. խնս գոլ գրեալ, թէ գրեալ իցէ: Հաւատարմանայ ասացեալն յոմանց՝ ապաշխարեալ Սողոմոնի զյանցուածսն. խնս թէ ապաշխարեալ է: Ոչ զՔրիստոսէ, այլ զԵղիէ ասեն ասացեալ. խնս գոլ ասացեալ, թէ ասացեալ է. Նխ: Ոչ ուրեք գտանեմք ասացեալ Նորա 'ի Նորուստ. խնս ասացեալ գոլ, թէ ասացեալ իցէ: Նորա առաւել գտանի չծանուցեալ զաստուած. խնս ոչ գոլ ծանուցեալ, գտանի՝ զի Նա առաւել չէ ծանուցեալ. Կ: Ուստի յայտ իցէ՝ 'ի Դաւթայ կարգեալ ազգն Մարեմայ. խնս գոլ կարգեալ՝ այս ինքն յաջորդեալ, թէ կարգեալ էր: Զայս բազում անգամ է տեսանել արարեալ Նորա. խնս արարեալ գոլ, զի արարեալ է: Տեսանես՝ Նորա վասն քո զերկինս ձգեալ և զարեգակն ծագեալ և զերկիր հաստատեալ և զծով ծաւալեալ և զօդս տարածեալ և լուսնի ընթացս կարգեալ և ժամուք տարւոյ անշարժ օրէնս յօրինեալ: Զ յարութեան Ճառն 'ի միտ առնուցուն՝ յորժամ տեսանիցեն Նորա կրեալ յետոյ զայնպիսի չարչարանս: Զօրավարի ուրեմն յԱթենաս քաղաքի՝ ետես փիլիսոփաս մի Նորին վարդապետ՝ դեղ բժժանաց ընդ անձն արկեալ, անգոսնեաց. Ո: Պատմեն վասն լինելութեան աշխարհի՝ յոչընչէ եղեալ. Ե: Երթեալ առաքեալն յԵնանոսէ, պատահէ սպանեալ զՔիրկանոս Հերովդի: Նաեւն և 'ի ծնանելն զաս՝ գիտեալ պատահարաց ինն: Զարախոսել զորքայքն Իբերեանց զԱրտաշէս և զմեծն Սահակայ, զՅունոնս գեալ խորհրդովն. Խ: Թուի ինձ ոչ այնպէս ընթացեալ երագունս Աբրահամայ 'ի տանել զորթն հրեշտակացն, որպէս ձեռեալ ընթացեալն զորքն Հայոց: Գիտացեալ զԼերոյ այրուձիոյն՝ զերծեալք անխոս, և թէ չէք ինչ կասկած այնուհետև. Փ. խնս զերծեալս գոլ, թէ զերծեալք են, ըստ որում և յարի Ն Բէ Լէ: Եւ գիրք Նոցունց ցուցանեն՝ եղեալ առ Նոսա անվրէպ ամենայնի այսոցիկ. Ի: Այս եթէ յանդիմանեսցի զայս արարեալ, լուծցի. ԿՆ: Լուայ՝ յոմանց ասացեալ. ԼԲ. խնս գոլ ասացեալ յոմանց, թէ յոմանց ասացեալ է:

Երբեմն և յապաւանի միա. որպէս, Յարեաւ Եսթեր երթեալ 'ի սենեակն արքայի. Ա. այս է՝ յարեաւ զի երթիցէ:

585. Եւ պարզ անորոշ դերբայն ինքնին բազում ուրեք գոյնպէս նշանակէ, մինչ զի և խառն ևս վարել ընդ անցելոյ. որպէս, Զհայկակ ասեն լինել առ Բէլոքոսիւ, և ամբոխս ինն արարեալ անխորհուրդս, և մեռանել 'ի Նմին. խնս լեալ գոլ, արարեալ գոլ, մեռեալ գոլ: ԶԱնտոնէ որդւոյ Սեւերեայ ասէ պատերազմեալ ընդ Վաղարշայ, և մեռանել. և մերոյն Խոսրովու ոչ յոք հակամիտեալ. խնս պատերազմեալ գոլ, մեռեալ գոլ, հակամիտեալ գոլ: Պատմէ զնահատակութեանցն Տրդատայ՝ Նախ 'ի մանկութեանն յերիվար կամակար աշտանակեալ և կորովի ձիավարեալ և զէնս շարժեալ յաջողակարար, և այլ պատերազմականս ուսանել ախորժակս. Խ. խնս աշտանակեալ՝ ձիավարեալ՝ շարժեալ գոլ, ուսեալ գոլ:

586. Թէպէտ վայելչագոյն է այդ ոճ անցեալ դերբայիդ, բայց ոչ է օտար և ֆու դերբայիս հանդերձ աւել յուղղական և 'ի գործիական, թէ իբրև մի բայ ընդ անորոշին ասցի անցեալն, և թէ իբրև անուն խնդիր Նմին. որպէս, Վասն կնոջ, զորմէ կասկածէ այրն՝ շնացեալ գոլ. Նխ. այս է՝ թէ շնացեալ իցէ: Խանի՝ երկուցն 'ի վերայ միմեանց բեռեալ գոլ. Ը: Ուստի և կարծեմ ոչ վրիպեալ գոլ 'ի ճշմարտութենէն. ԼԲ: Թուի այս ընդ Նմա գոլ ասացեալ: Զի մի թուիցին իբրու 'ի կարգէ բազմաց դերազանցեալս գոլ. ՈԳ: Թուեցուցանէին տաղտկացեալս զինքեանս առ 'ի Նմանէն գոլ. Յ. խնս տաղտկացեալս գոլ, թէ տաղտկացեալք իցեն: Յայս առցես ինձ և զՆաղարու և զմեծատանն վհատ 'ի բաց պարսպեալս գոլ 'ի միմեանց. Ի: Կարծես զքեզ մեռեալ գոլ. ՎՐ: — Զի Նա Նստեալ գոլով, ինքն յոտն կացցէ. Դ: Զայսպիսի առէր զարհուրեալ գոլով: Հանդերձեալ գոլով քարոզել. ՈԳ:

Եւ զօրութիւն հօրդ վերին հովանացեալ գոլով նմին ։
'Ի հրեշտակաց ծաղեալ գոլով (վարշամակն) ։
Որոյ փոխան գոլով նըստեալ Այն որ Արշակ մեծ անուանեալ ։
Այն որ զՊոնտոս գոլով գերեալ Եւ յաղթութեան նշան թողեալ ։
ՅԱրտաշիսէ գոլով սպանեալ ։ Միշտ հանապազ գոլով կրծեալ ։
Որ յայնմ ազգէ գոլով սերեալ ․ ՇՈ ։

587 ․ Իբրև նոյնանիշ ընդ գործիական անորոշ դերբայի, վարի երբեմն կրկնեալ ընդ խոսում բայի 'ի հաստատութիւն կամ 'ի սաստկութիւն (581)․ Յերուսաղէմ երթեալ երթիցէ՝ որ ոք ձեր թշնամի և խրոց մեծաց ձերոց ծառայակից իցէ ։ Շինեալ կամ չինել չինէին (զաշտարակն) 'ի պաշտօն դիւաց ։ Գեսպանս առ իշխանն Ասոր առաքէր՝ տուեալ տալ զօգնութիւն նորա ։ Պահեալ պահեն ․ գողացեալ գողանայ ․ յափշտակեալ յափշտակին յատաջագոյն ․ հանեալ եհան , և այլն ։

ԲԱՅԱԾԱԿԱՆ ԼԻ

588 ․ Այս բայածական ինքնին կամ ն մասնկամբ ածանցեալ՝ վարի բաղում ուրեք ընդ էական բային է, էր, իցէ, երբեմն և առանց այնր, փոխանակ անորոշ դերբային ասելոյ պարտ է, արժան է, կարի է, օրէն է․ Աստուծոյ մեզ վերստին գտանելի է 'ի կարգն առաջին․ այս է՝ պարտ է գտանել ։ Որոց ոչ է հետևելի․ այս է՝ չէ պարտ, չէ արժան հետևել ։ Ոչ յաղագս այսոցիկ հրաժարելի է մեզ 'ի ցանկութենէն յայնմանէ․ այս է՝ ոչ է արժան հրաժարել ։ Որով յիրաւի սովաւ 'ի յաստուած է միանալի․ այս է՝ մարթ է միանալ ։ Որոց խնամ ածելի է․ այս է՝ պարտ է խնամ ածել ։ Քանզի ոչ է զայդ քըննել, և ոչ այդմ լինելի․ իմա ոչ է լինելի (567), այս ինքն ոչ է մարթ լինել ։ Անձողոպրելի 'ի գործոյն 'ի վեր քան զկարն է ձեռնարկողաց յայս սկըսումն, իմա անձողոպրելի է, ոչ է մարթ ձողոպրիլ ։ Անպատասխանելի էր հրեից․ իմա չէր մարթ հրեից պատասխանել ։— Ոչ բանիւ իրաւանալի և ոչ վերարկուաւ պատսպարելի և ոչ գլխակօք կեղծաւորելի, ոչ առ երեսս բանիւք մատչելի․ իմա ոչ է իրաւանալի, և այլն․ այս ինքն ոչ է մարթ իրաւանալ և ոչ պատսպարիլ և ոչ կեղծաւորիլ, ոչ մատչել ։ Ոչ Թիկանց դարձուցանելի և ոչ գլխոց ընդ երկիր մածուցանելի․ իմա կրաւորաբար՝ ոչ է դարձուցանելի, ոչ է մածուցանելի․ այս ինքն չէ մարթ դարձուցանիլ կամ դառնալ, չէ մարթ մածուցանիլ կամ մածանիլ ընդ երկիր (361, 427) ։

Զորըս՞ գիտել նախ պատշաճի, Եւ աստ ապա ձեռնարկելի․ ՇՈ․

այս է՝ և՞ապա յայս ձեռնարկելի է, օրէն է ձեռնարկել․ կամ իմա ըստ 510 ։

589 ․ Գտնի իրի՝ բաղում անգամ որ ուղղական անուն բայի լինելոց էր (ըստ 502), դնի հայցական խնդիր կամ այլ հոլով ըստ բային՝ որ անորոշ դերբայ իմանի զօրութեամբ (588)․ որպէս, Հարցանելն և փորձելն և քըննելն՝ 'ի նմանէ խնդրելի է․ այլ զհամառօտ կարճառօտ բանից՝ յինէն պահանջելի է․ իմա զհամառօտն յինէն պարտ է կամ արժան է պահանջել․ փոխանակ ասելոյ՝ համառօտն յինէն պահանջելի է, որպէս նախ ասաց հարցանելն խնդրելի է ։ Զերևելն աստուծոյ ըստ կարողութեան տեսողացն իմանալի է ։ Զայս քաջագոյն է գիտելի ։ Սաստութեամբ լի զբանն համարելի է․

Ընտրելի է քեզ այժմ զմի յայսցանէ ։ Քաջ նկատելի է ձեզ և զկրօնս բնութիւն ․ իմա պարտ է, արժան է իմանալ, գիտել, համարել, ընտրել, նկատել ։ Ներբողելի է զդէմս և զիրս և զժամանակս և զտեղիս, զանբան կենդանիս և զծառս ․ իմա մարթ է, օրէն է ներբողել ։ Զայս բոլորեցուն է գիտելի ․ իմա մարթ է գիտել ։ Ստուգելի զայն ՚ի Թագաւորին է գտանէ ․ իմա ստուգելի է, մարթ է ստուգել ։ Յոյժ գերագոյն է քեզ և զայլն ամենայն պատրաստութիւնս իւրոց հակառակ անուամբն յայնէլն ․ իմա յոյժ գերաւ է ձայնելի, գերագոյն մարթ է ձայնել ։ Գուսար Սիոնի իմանալի է զաւրք եկեղեցի ։ Զայս ՚ի նոսա և յառուած Թողլի է ։ Հայցելի է մեզ զհրեշտակացն պաշտպանութիւնն ։ Մեզ զայս է միշտ ասելի և յաւէտ գործելի ։ Զզարդանալն Յիսուսի յառաջինն յարելի է ։ Իմանալի է զառակս, զի և այլն ։ Փոխանցելի է մեզ և յայլսն, և ՚ի նոցանէ չափաւորապէս զդաղափարն առնլի է ․ իմա պարտ է, արժան է իմանալ, Թողուլ, հայցել, ասել և գործել, յարել, իմանալ, փոխանցել և առնուլ ։ Զոր յաջորդաւդ է իմանալի ։ Կատարելի է նմա զբարի լինելն՝ եԹէ կամեսցի ․ իմա մարթ է իմանալ, մարթ է կատարել ։ Ինքեան միայնոյ գիտելի զերան ․ իմա գիտելի է (588), այս ինքն մարթ է գիտել ։ Զոր չէ ասա գրելի ․ իմա չէ արժան գրել ։ Զոր չէ ճառելի և կամ գրելի, կամ պատմելի և կամ յերեսս գինոց բերելի ․ իմա չէ մարթ ճառել և կամ գրել, և այլն ։ Զկանայս վկայս ոչ է ընդունելի ․ իմա չէ արժան, չէ օրէն ընդունել ։ Ոչ է անտես առնելի և անխնամելի զանկեալսն ՚ի հասարակաց տկարութիւն ․ իմա չէ պարտ անտես առնել և անխնամել կամ չխնամել ։ Վայելէ ՚ի շնորհս հոգւոյն, զոր անասելի է և անլսելի ։ Զոր այժմ անճառելիք են և անգիտելիք ՚ի մարդկանէ ․ իմա զոր չէ մարթ ասել և ոչ լսել, չէ մարթ ճառել և ոչ գիտել ։ Յայս և երկնայնոցն է անհասելի ․ իմա չէ մարթ հասել ։

Է Ա Կ Ա Ն   Բ Ա Յ

590 ․ ԵՄ կրկնութեամբ վարի ՚ի հաստատութիւն կամ ՚ի ստուգութիւն ․ Եմ եմ և ես մարդ մահկանացու ․ այս է՝ արդարև, յիրաւի եմ ։ Է է առաջնորդ մեղաց բանսարկուն ։ Չէ և չէ իսկ ․ չէ, այլ և չէ իսկ ․ չէ և չէ իսկ մարթ ։ Չէ և չէք իսկ հնար ․ չէք ինչ և չէ իսկ ինչ ․ չէք դք չէք ուրեք ։ Են են արդարև ասմունք այլեաց և որոց ՚ի պահ եդեալ ։ Էր էր մարթ և պատշաճ մեզ զանձինս ծանր և ՚ի շքի ունել ։ Էր էր յետոյ քան զմարգարէսն, բայց առաջին է ամենայն աւետարանական իւրայն ։ — ՚Ի նոյն միտս առի կայ և կայ պատկառութիւն ինչ անկեալ յոգիսն և ակնածութիւն մեծ ՚ի բարիսն ․ Ո ։

591 ․ Է որ, Են որ, Էր որ, Էին որ վարին փոխանակ ոք, ոմանք ասելոյ ․ ուրեք զեղչի եւ որ ․ ՚Ի միոյ հօր որդիս՝ է որ հնազանդ և հպատակ է հօրն, և է որ չարագոյն քան զառանայ ։ Սողնոցն զխօշնն միայն զմարդոյն առեալ, է որ ՚ի ծակս, է որ ՚ի սորս, է որ ընդ փապարս երկրի մտեալ ղօղէն ։ Ոչ աչա ամենայն լի են ափուք, է որ ՚ի ներքոյ և է որ արտաքոյ ։ Է որ փոխանակ զոհից և վասն որբութեան ․ և է՝ վասն օրհնութեան կամ շնորհ ունելոյ, և է որ ըստ կարգի մասին, և է՝ վասն ողջակիզաց ․ Եփ ։ Են որ մեծացուցանեն զանձինս, և են որ խոնարհեցուցանեն ։ Են որ ՚ի պատուի են, և են որ յանարգութեան ։ Են որ արտաքուստ են, և են որ ՚ի ներքուստ ՚ի

բնութենէս ։ Իւրաքանչիւր ոք յերկոտասանիցս՝ են որ բանիւք մարգարէացան զլինելոցն, և են որ իրօք նշանակեցին. իմա իւրաքանչիւր ոք մարգարէացան, նշանակեցին, ոմանք բանիւք և ոմանք իրօք ։ Տայր պտուղ՝ էր որ հարիւրաւոր, էր որ վաթսնաւոր, և էր որ երեսնաւոր ։ Էր որոց ահ արկանէր, և էր որոց սիրով պարգևս բաշխէր. այս է՝ ոմանց և ոմանց ։ Դրդուեցոյց զբազումս.. էր զոր բանիւք սպառնալեօք, էր զոր կապանօք և տանջանօք ։ Էր զոր կոտորէր, և էր զոր գերի տանէր զծառայս և զաղախնայս արքունի. իմա զոմանս և զոմանս ։ Էր զոր ինքեանց Հայոցն խոցոտեալ սպանանէին, և էր զոր ինքեանք Պարսիկքն զինքեանս՝ 'ի վերայ միմեանց կոտակելով հեղձամղձուկս առնէին ։ Ունէր և զթիւ համարոյ 'ի միտս իւր զիւրաքանչիւր գնդիցն զոր տեսանէր, էր որ զհազարի, էր որ զերեսուն և զերից, էր որ զերկերիւրոց և զերեքտասանից. իմա ուրուք գնդի զհազարի թիւ, ուրուք զերեսուն և զերից, և այլն ։ Հոտ անոյշ եմք 'ի Քրիստոս, իցեն որոց 'ի մահ, և իցեն որոց 'ի կեանս. Ո. այս է ոմանց 'ի մահ և ոմանց 'ի կեանս ։

592. Է ՈՎ կամ ՈՔ, ԷՐ ՈՎ, Է ՈՒՐԵՔ ՈՎ, Է ՈՒՐԵՔ ՈՔ, վարին յաճախ փոխանակ մակբայիցն ԵՐԲԵՄՆ, ՈՒՐԵՔ. Կրակ՝ է զի յորոց նիւթոց լինի 'ի նոցունց և շիջանի, և է՝ յորմէ լինի 'ի նոցունց աճեալ բորբոքի ։ Է՝ միոյ, և է երբեմն՝ զի երից ։ Էր ինչ՝ որ ընդդէմ դարձաք նոցա հրամանացն, և բազում այն է՝ որ արդ առաջի պատրաստեալ եմք ։ Էր՝ զի նշանօք ցնորիցն պակչէին, և էր՝ զի ոգւոցն մատնութեամբք լքանէին ։ Է ուրեք՝ զի քաջապէս յաղթեցաք թշնամեացն, և է ուրեք՝ զի նոքա մեզ յաղթեցին, և բազում այն է՝ որ յաղթող գտեալ եմք և ոչ յաղթեալք ։ Է ուրեք՝ ուր բանիւ վճարէ, և է՝ զի ձեռն դնէ ։

593. Է, ԷՐ, ԻՑԷ, ԷԻՆ, ԳՈՅ, ԳՈՅՐ վարին յաճախ, յայտնի կամ լռելեայն ապական խնդրով, նշանակել ՄԱՐԹ Է, ԷՐ, ԻՑԷ, ԷԻՆ, ՊԱՐՏ կամ ԱՐԺԱՆ Է, ԴԷՊԷ, ՀԱՐԿԱՆԷ. որպէս, Ընդ ամին և զայն ևս է ասել, է իմանալ. Նա և 'ի բամբասանացն միայն երթալ է 'ի գեհեն. Հասանել է հայցուածոցն և առնուլ է. Որպէս անդստին 'ի սկզբանէ է տեսանել զբազումս. իմա մարթ է ասել, իմանալ, երթալ, հասանել, առնուլ, տեսանել ։ Ընդ այս է զարմանալ. Զինչ է ասել և զմօրէն այսոցիկ չարեաց. Խնդրողին է իմաստութեամբ զպատշաճն խնդրել. Բայց ինձ վերստին դառնալ է 'ի խորհուրդ աստուածային ընթերցուածոցն. իմա պարտ կամ արժան է զարմանալ, ասել, խնդրել, դառնալ ։ Ոչ է ումեք հանդիստ գտանել. իմա չէ մարթ, չըմարթի ։ Ո՞ զայսպիսիս մարդ անուանեսցէ. չէ և չէ իսկ ասել մարդ. իմա չէ մարթ, չէ օրէն, չէ պարտ ։ — Որչափ ինչ ցուցանել էր թագաւորին, ցուցի. Զինչ ինչ առնել էր այգւոյ իմում, և ես ոչ արարի նմա. Եւ որում տալ էր զօրէնսն. իմա պարտ էր, արժան էր ցուցանել, առնել, տալ ։ Եւ էր նմա անցանել ընդ Սամարիա. իմա պարտ էր, պիտոէր ։ — Արքայից զայդ և եթէ իցէ ինձ մեռանել. Օձն՝ եթէ զամենայն զմարմինն տալ իցէ 'ի կոտորել՝ տայ, բայց զգլուխն եւեթ զգուշանայ պահել. Յորժամ զքո տէրն իցէ կերակրել, առ ճղճիմ և ամարդի գտանիս. իմա պարտ իցէ, պիտիցի, հասանիցէ մեռանել, տալ, կերակրել ։ Եւս աւելի ցանկալի տեսիլ տեսանել իցէ. իմա մարթ իցէ, հասանիցէ ։ — Եւ զի էր խառն յամս նորա, ոչ եղև ինձ երթալ յերկիրն Մարաց. իմա ոչ եղև մարթ, ոչ կարացի ։ — Այր ժանտ է, և ոչ գոյ խօսել ընդ նմա. 'Ի նոսա ոչինչ յաւելուլ և 'ի նոցանէ ոչինչ գոյ պակասեցուցանել. Զորոյ, իբրև անցանիցէ, ոչ գոյ զհետսն գտանել. Ոչ գոյ մեզ բանալ զբերանս մեր. Գոյ տեսանել 'ի բնութեանս. Գոյ հաստատել զրոյ 'ի վերայ ջրոյ, քան մեծութեան նոցա 'ի վերայ նոցին. իմա չէ մարթ, մարթ է ։ Ընդ որս հիանալ գոյ. իմա արժան է ։ — Եւ ոչ այլ գոյր նմա մերձենալ առ սեղանն սրբութեան. Առ աստուած ոչ գոյր դառնալ, զԱբրահամ ոչ էր յիշել, Իսահակու ոչ էր աղօթել, Իսրայէլին ոչ էր պարծել. իմա չէր մարթ, չմարթէր ։ Ըստ այսմ առի Չիք տեսանել. չիք իմանալ. Չիք

և չիք խոկ զուրուք զկնանս առանց տրտմութեան գտանել: — Անմաստու-թիւնն եւեթ պատճառ չարեաց խմանալի է, և նմին զայլ ոք վարդապետ ծա-ծուկ հաղորդէ. Կ: Զինչ ևս ասելի է զնորա առաւելութիւն զարմանալի գեղոյն, և յօժարէլ բանիւ գրել զայն. Ի. խմա է հաշուել, է յօժարել, կամ առ զօրութեամբ խմացեալն դուրս է լոս 588, եղեալ հաշուել, յօժարել: Տես և 1064: Վասն զի այս տիրապես այնոցիկ է գիտել, որ հոգևորք են առաջնորդեալք. Ա. խմա այնոցիկ մարթ է 'ի գիտել, զի գիտացի նաև զի-տացեն: Եւ զինչ արդեօք մարգարէին հոգևոր ըղձականութիւն ամենա-տենչ բաղձանացն իցէ խմանալ. Ն. այս է՝ զինչ մարթ իցէ խմանել, զի խմա-նայցի:

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԲԱՑ ԵՒ ԽՆԴԻՐ

594. Խնդիր է, որպէս ասացաք (531, 533), բառ հոլովեալ՝ որ ընծայի բային իբր լրումն նշանակութեան նորին ։ Եւ թէ զինչ սեռի և բնութեան խնդիրքն իցեն, անդէն ցուցեալ է ։

ԽՆԴԻՐ ՀԱԿԱՆ ԲԱՑԻՑ

595. Հական բայք, նախատիպք այլոց, առնուն գրեթէ խնդիր զամենայն հոլովս, թէ յայտնապէս կայցեն 'ի բանի և թէ լռելեայն (567) ։

596. ՈՒՂՂԱԿԱՆ. Եզական անուամբ եզականքն առնուն եզակի, յոգնական անուամբ յոգնականքն՝ յոգնակի, կամ եզակի՝ մանաւանդ եթէ անուն բային անեզական իցէ. Ես եմ տէր աստուած քո. ես եմ խաղաղարար. դու ո՞վ ես. ո՞վ ես դու. մարգարէն ես դու. դու ես մարգարէն. Նա է հայր՝ որ եցոյց զերգս և զքնարս ։ Արմատ ամենայն բարութեանց սէր է ։ Զուգութիւն է մայր բարեաց, անզուգութիւն ծնող չարեաց ։ Դատարկութիւն ըսկիզբն է չարեաց ։ Երկիր էր աներևոյթ և անպատրաստ ։ Ես եղէց նոցա աստուած ։ Եղիցես հայր բազմութեան ազգաց ։ Եղիցի քեզ և նոցա կերակուր ։ Դուռն բաց էր ինձ ։ Ձիւնն՝ ցամաք արջն լինէր առաջի նորա. Բ. այս է՝ ձիւնն լինէր սեաւ գետին ։

Ամենեքին մեք որդիք եմք առն միոյ, այլ խաղաղութեան եմք, և չեն ծառայք քո լրտեսք ։ Լրտեսք էք դուք ։ Կամակիցք էք գործոց նոցա ։ Նրագունք են ոտք նոցա ։ Թուղթքս ծանունք են և սաստիկք ։ Այլ ինչ ոչ են մեղչալք, բայց կամ օձք մեծամեծք ցամաքայինք, կամ ձկունք անարեք ծովականք՝ զորոց ասեն թէ լեռնաքերձք և մեծամեծք են ։ Էին արդարք երկոքին ։ Ծառայք արեան էին ։ Ոսկիքն եղեք ։ Եղերուք դուք բարերարք առ չարս և առ թշնամիս, և յամենեցունց հալածեալս (100) վասն արդարութեան ։ Եղեն նմա հարկատուք. եղեն նոցա հարկատուս. բարեկամք իմ անօրէնք եղեն ։ Մեք՝ մեծք եղիցուք. եղիցուք տեառն մերում ծառայք ։ Մարդք սուրբք լինիջիք ինձ ։ Եղիցին գժուարինքն դիւրինք. եղիցին ընկեցեալս յանդս Երուսաղեմ ։ Լերուք ալք. լերուք ընդ միմեանս քաղցունս, գթածս ։ Արդ և դուք մարդիկ իցէք ։ Կամիմ զձեզ զի անհոգս իցէք ։ Մի՛ վհատիք, քաջս լերուք ։ Ջուրք զատանին մեկնին՝ լինին չիթք չիթք և ցանին որակին ընդ երեսս երկրի ։ Թէ կամիմք՝ հրեշտակս 'ի մարմնի լինիմք, և եթէ կամիմք՝ օձս և ծնունդս իժից ։ Մեք յիմարք վասն Քրիստոսի, և դուք իմաստունք 'ի Քրիս-

տոս. մեք տկարք, և դուք հզօրք. դուք փառաւորեալք, և մեք անարգք. Խմա եմք, էք: Հրէից՝ քրիստոնեայք եղելոց: — Զգուշանալ պարտին նոքա լինել՝ ինչ չիցեն: Եւ զօշինչն (ընտրեալ առաուած), զի զէմն ինն՝ խափանեսցէ. այս է՝ զգոյողն ինն, զայնոսիկ որ իցեն ինչ. Ցայդ երկուս օրինակդ հարկաւ եզակի առնուն:

Իմաստուն կամ իմաստունք եմք, լերուք, եղերուք. Անմիտ կամ անմիտք էք. Սոքա են զուտկք օրհնեալք կամ զուտկ օրհնեալ յաստուծոյ. Ա. ԱԳ: Երկաստան եղբայր եմք ծառայք քո: Գործակից եմք ձեր: Գատարկ էք, պարապորդ էք: Որ ծարաւիդ էք. տաճար էք աստուծոյ. դեռ մարմնաւոր էք. չէք անձանց տէր: Երանելի են կանայք քո և երանելի ծառայք քո. երագ են ոտք նոցա. լաւ են երկու քան զմի. պիղծ և գարշելի են երկոքին. ուղիղ են ճանապարհք նորա. սուրբ և ուղիղ են գործք նորա. հունձք բազում են և մշակք սակաւ. ամենեքեան նախանձաւոր օրինացն են. Ջերք անարատ և անծնունդ են. մեղանք նոցա սուրբ են 'ի բազում ադահութենէ և լի ամենայն զգաստութեամբ: Տաճար էիք հոգւոյն սրբոյ: Եւ էին երկոքեան մերկ. էին պարխալք նորա մեծ և բարձր: Բանք քո եղիցին ճշմարիտ կամ ուղիղ եղիցին: Զդէցս մեզ զէն արդարութեան՝ զօրաւոր և յաղթող լինել: — Պանդուխտք և նժդեհ էք դուք: Ահա բանք քո բարի են և գեղեցիկք: Երանելիք են արքդ, և երանելի կանայք քո: Մեծամեծ են դատաստանք քո և դժուարապատումք: Ականատես և սպասաւորք եղեն: Որք անխօսքն և և անմռունչ են: — Բարի են օրէնք. ընդունայն են կեանք իմ. սակաւ և ցաւագին են կեանք մեր. անթիւ են մեղք քո. աղք անպարշտաց անողորմ են. մեծ եղիցին փառք տանդ. բաց են աչք մտաց մերոց:

597. Ըստ այսմ և անուանք չափոց ուղղական խնդիր դնին, բազում ուրեք լաւելեայն բայիւ. Էր չափ երկայնութեան նորա երկոտասան հազար ասպարեզ կամ ասպարէզս. Էր Պաւրոս կանգունս հինգ, իսկ Աղէքսանդրոս կանգունս երիս: Երկայնութիւն նորա քսան ասպարէս կամ ասպարէզս քըսան. Քսան ասպարէս յերկայնութիւն. խմս էր: Բարձրութիւն նորա վաթսուն կանգուն, և լայնութիւն նորա կանգուն վեց: Բարձրութիւն նորա կանգունք եօթանասուն: Չորք կանգունք կամ չորք կանգուն լայնութիւն նորա: 'Ի լայնութիւն՝ կանգուն վեց: Կանգուն մի և ուղուկ գոգած խոռութեան նորա, և կանգուն մի լայնութիւն: Բոլորակն նորա շուրջանակի կանգուն մի: Կշիռ զըահից նորա հինգ հազար սիկղ:

598. Որք ընդ էականին կից վարեալ իբրև մի բայ առեալ իցեն, սովորաբար եզակի դնին. Ողջ լերուք, և մեք մեղէն ողջ եմք: Զգոյշ լինիջիք, բարձր եղիցին, լուռ եղեն, լուռ լերուք, հնազանդ լերուք, ուրախ եղաք, կարող լինիջիք, արթուն լերուք, պատրաստ լերուք, կամ արթունք և պատրաստք եղիցուք:

599. Նոյնպէս եթէ զբազմաց ասիցի ինչ համանգամայն՝ նմանութեամբ կամ հաւաքական անուամբ, յայտ է թէ եզակի ասի. Դուք էք աղ երկրի. դուք էք լոյս աշխարհի. դուք էիք մեր ամուր պարիսպ ապաստանի. պատուիրանք տեառն լոյս են. աստեր են կեանք մեր 'ի վերայ երկրի: Դուք աղդ էք ընտիր: Ապաւինեսցին ազգք բազումք 'ի տէր և եղիցին նմա ժողովուրդ: Ածից զնոսա և եղիցին ինձ ժողովուրդ. կամ Եղէց նոցա աստուած, և նոքա եղիցին իմ ժողովուրդք. Ա:

600. Առ անորիշ դերբայիւ յոգնակի ուղղական խնդիրն դնի սովորաբար յանդիւ (100). մերթ և +, մանաւանդ ուր ղուղղական անուանէ բային ասիցի. Կամիմ զձեզ իմաստունս լինել 'ի բարիս և անմեղս 'ի չարիս: Ոչ կամիմ զձեզ հաղորդս դիւաց լինել: Ընտրեաց զմեզ՝ լինել մեզ սուրբս և անարատս: Լինել հեթանոսաց ժառանգակիցս և մարմնակիցս և հաղորդս աւետեացն: Պարտ էր ձեզ լինել վարդապետս: Պատուէր տացես ոմանց չլինել օտարուսումնս: Կամիմ զմանկամարդացդ ամուսնանալ, որդիս ծնանել, անարատ լինել: Մեծատանց պատուէր տացիր՝ առատս սիրողս հաղորդս լինել: Ծերոց զգաստս

լինել, պարկեշտս, ցածունս, ողջամիտս 'ի հաւատս : Զգաստացուցանիցեն զմանկամարդան՝ այրասէրս լինել, որդեսէրս, ցածունս, սուրբս, տնարարս, բարեգործս, հնազանդս իւրեանց արանց: Զերիտասարդանսն նոյնպէս աղաչեսջիր՝ ցածունս լինել. անպարսաւ լինել: Ծառայից՝ իւրեանց տերանցն հնազանդ լինել և հաճոյս յամենայնի, մի հակառակօղս, մի հատուս: Ցուց արասջիր նոցա՝ իշխանութեանց և պետութեանց հնազանդ լինել և հպատակ կալ, և ամենայն գործոց բարութեան պատրաստ գտանել, անկախս լինել, հեզս: Ախմարս և անգէտս գայրութեան հեգնէին գոլ զառաքեալսն: Ցանկալք փափաքելով բաժանորդս լինել և հաղորդս : — կամին լինել վարդապետք օրինաց: Պարտին այսպիսի պատմութեանց լինել պատմիչք: Ոչ արժէին առաքեալքն երևելիք լինել: Զամենեսեան շարժէ երախտահատոյցք լինել:

601. Զայսոսիկ օրէնս եզականի և յոգնականի միապէս խմա այժմէն և առ այլ ամենայն բայս:

602. Փոխանակ ուղղականի առնուն և նախդրիւ տրական. 'ի բաց է դուռն. 'ի բաց են աչքն. ձեր ականջք 'ի բաց էին 'ի լսել զատութիւն: Մեծութիւնդ ձեր յոչինչ է: Դու տէր եղեր նոցա յաստուած: Եւ եղև նոցա 'ի կերակուր: Եղեն նոցա 'ի հարկատուս: Քակտեցան և եղեն յոչինչ: Եղէց քեզ 'ի հայր: Եղէց յաստուած ազգիդ Իսրայէլի և դոքա եղիցին ինձ 'ի ժողովուրդ: Ես եղէց նմա 'ի հայր և նա եղիցի ինձ յորդի: Քոյր մեր, եղիցես 'ի հազարս և 'ի բիւրս: Դու լիցիս յառաջնորդ 'ի վերայ Իսրայէլի: Եղիցի ամենայն երկիրդ յանապատ 'ի բնակչաց: Ոստս արձակեաց և եղիցի 'ի մայր մեծ: Եղիջիք դուք մեզ 'ի ծառայս: Եղէց ձեզ 'ի հայր, և դուք եղիջիք ինձ յուստերս և 'ի դստերս: Եղիցին երկոքեան 'ի մարմին մի: Ոչ ևս եղիցին յերկուս ազգս: Եղիցին գժուարինքն 'ի դիւրինս և առապարքն 'ի դաշտս խոն 'ի հարթ ճանապարհս: Լեր դու ինձ յորդի զօրութեան: Լերուք յորդիս զօրութեան: Խոնաւութիւնն սկսանի յօրինել լինել յոլոռն ոլոռն (ցօղ, անձրև):

Որպէս այգի ողկուզալի կամ ձիթենի պտղովլ'ի լի . ՇԸ .

խմա ձիթենի որ է լի պտղով:

603. Այսպէս և 'ի խնդիրս չափոյ. Բարձրութիւն նորա 'ի տասն կանգուն: Երկայնութիւն նորա 'ի քսան ասպարէս: Թանձրութիւն նորա շուրջ՝ առ չորս մատունս: Բունն յերկոտասան կանգնոյ, առ երկոտասան կանգուն 'ի լայնութիւն, չորեքկուսի: Երեքուզկեան և առ երկուս մատունս: Չափ հասակին էր ինն թիզ և առ չորս մատունս: Զորմն ասեն լինել չորեքկանգնեան և երեքուզկեան և առ երկուս մատունս:

604. Ուղղական խնդիր լինին և ածականքդ և գոյականք յասելն [illegible] է, [illegible] է, [illegible] է, [illegible] է, [illegible] է, [illegible] է, [illegible] է, [illegible] է, [illegible], [illegible] է, [illegible] է, [illegible] է, [illegible] էն, [illegible] [illegible] կամ [illegible]. Թէ տրական խնդիր ունիցին յայանի, և թէ ոչ. Այս պարգևք ոչ ամենեցուն է անկ: Ինձ անկ է իշխանութիւնն, ինձ պատշաճ է: Քեզ անկ է առնուլ զմանուկն իմ. խմա առնուլն՝ է անկ: Վայել է մեզ լնուլ. խմա լնուլն՝ է վայել: Մեզ ոչ է արժան սպանանել զոք. խմա սպանանելն ոչ է արժան: Լաւ իցէ մարդոյ մառուչափ ծգնել, քան յայդպիսի օրինաց ուրանալ: Բարւոք է մեզ աստ լինել: Ինձ պիտոյ է 'ի քէն մկրտել. խմա մկրտելն՝ է պիտոյ: Ոչ ինչ պիտոյ է դոցա երթալ: Չէ մարթ այդմ լինել. խմա լինելն չէ մարթ: Ամենայն ինչ ինձ մարթ է, այլ ոչ ամենայն ինչ օգուտ է: Պարտ է արդարոյն լինել մարդասէր. խմա մարդասէր լինելն՝ է պարտ: Ոչ էր նմա օրէն ունել. խմա ունելն ոչ էր օրէն: Ոչ է հնար փոխել. Չէր հնար ունել. խմա փոխելն ոչ է հնար, ունելն չէր հնար: Հարկ է գալ գայթագղութեան. Հարկ եղև խոն դէմ եղև քահանայի միոջ իջանել. խմա գալն՝ է հարկ, իջանելն՝ եղև հարկ, դէպ: Ցիշեցուցանել ձեզ կամ է ինձ. կամ եղև և ինձ կարգաւ գրել քեզ.

խմա յիշեցուցանելն՝ է կամ. գրելն՝ եղև կամ։ Չէն ինչ ինձ պէտք աղօթք։ Պէտք լինի նոցա սրոյ գործակցութիւն։ Ոչ պէտք են նմա փականք ալխից։ Այսպիսի անդամք անմարմին բնութեան չեն պէտք։ Ոչ լինէր պէտս նոցա երկրորդն։ — Արժան և օրէն է յիշել. լաւ իցէ մեռանել. յաւելուլ արժան է. փախչել անհնարին է. ոչ է հնար հասանել. ոչ էր հնար ըմբռնել. պարտ է մնանել. պարտ է շահել ինչ. պարտ այնպէս էր պաշտել զայն. մարթ էր վաճառել զայդ իւղ. հարկ էր արձակել։ Զինչ հարկ էր առաքինութիւնքն այնոքիկ։

կամ փոխանակ ուղղականին նախդրիւ տրականաւ (602). Առ որս՚ի դէպ է սուել. ՚ի դէպ է կարծել. խմա սուելն՝ կարծելն՝ է ՚ի դէպ, է դէպ։

Ուղղական անուանքն որ առ գոքօ, դուրգէ, խնխան—բխան, ամենայն ինչ, աղէկ, և այլն, հարկ առնեն և զանորիշ դերբային առնուլ ուղղական անուն բայի. բայց մարթի և առնուլ փոխանակ գիմաւոր բայի ըստ 575, 578. խմացեալ՝ քեզ անկ է զի առնուցուս, վայել է մեզ զի լնուցումք, և այլն. Լաւ իցէ թէ կամ զի ճգնիցի, հարկ է թէ կամ զի գայ, գայցէ, և այլն. Ըստ որում և սաի իսկ, Լաւ էր նմա թէ չէր ծնեալ. Ոչ օգուտ են արքայի՝ եթէ թողուս զնոսա։ Հարկ է թէ սուեն, հարկ է թէ կամ զի լինիցին։ Մեզ լաւ է՝ զի փոխիմք սաստի ՚ի մարդկանէ, և այլն։

605. Բայց խնդիր գոյականքդ փոխին յանուն բայի, և անուն բային ՚ի յասկացուցիչ յասելն. Համբերութեան մեզ պէտք են. Ամենայն ուրեք մեզ հաւատոց պէտք են. Որպխսում համարձակութեան մեզ պէտք են. այս է՝ պէտք համբերութեան, պէտք հաւատոց են մեզ, ունիմք պէտս համբերութեան, հաւատոց, և այլն։ — Այսպէս վարի ուրեք և ածականն դեռ գոյականաբար, յասելն Զինչ պիտոյ է զայնմ ամենայնէ. Ո. փոխանակ՝ զինչ պիտոյ է այն ամենայն, խմա զինչ պէտք վասն այնր ամենայնի։

Հողոյս ապա ո՛րքան պիտոյ ըզգուշութեան. ՇՈ.

փոխանակ՝ ո՛րքան պիտոյ է զգուշութիւն կամ ո՛րքան պիտոյք, պէտք են զգուշութեան, և կամ խմա ո՛րքան զգուշութեան ըստ 700։

606. Ընդ հակառակն գոյականն դուրս է վարի եւ ածականաբար՝ երբ դադրած է կամ դուրս ելած է, դուրս ելի. Ոչ էր պարտ և պատշաճ ՚ի սուրբ առաքելօքն անուն գանձ երեթալ զոհից կարգ գիր պաշտաման. խմա գանձն չէր պարտ և պատշաճ երթալոյ կամ գանձ երթալն չէր պարտ և պատշաճ։ Զայն որ պարտն իցէ տանջելոյ՝ տանջեցէր. խմա պարտական իցէ։ Պարտ էր քաբոզել ապաշխարութիւն. խմա քարոզիլ ապաշխարութեան պարտ, պատշաճ էր, կամ ապաշխարութիւնն պարտէր, պարտական էր քարոզիլ, զի քարոզեսցի։ Հաստատեաց օր՝ յորում պարտ է դատել զաշխարհս. խմա պարտի դատել, դատելոց է. Ա։ Թլփատութիւնն պարտ էր խոտիլ։ Եթէ գոյն ընդ միոյն չորս պարտ իցէ տուժել, ապա յափշտակօղն ընդ միոյ տասն. Ո։ Զբուանն պարտ էր կարդ ինչ ցուցանել. Կ։ Նախարարն պարտ էր նմա հպատակ լինել. Ե։ Սպասաւոր անարատին Քրիստոսի պարտ է անարատ լինել. Մ. այս է՝ պարտի, պարտական է։ Նշանն պարտ է գերազանց լինել քան զհաստատակաց բնութիւն. Շ։ Առաջին անէծք դատապարտութեանն նախապարտ էր լուծանել։ Պարտ էր ամենեցուն յայանի լինել այնպիսի տեսիլ և սքանչելի ծնունդ. Ի։ Պարտ և արժան էր ՚ի յարդեան ժամանակիս յայանի և երևելապէս քարոզել անուն նորա։ Այս ձայն պարտ էր զմեզ զամենեսեան զարհուրեցուցանել. Ս։ Տես և 542։

607. ՍՆՈՒՑԱՆ. Զինչ՝ չէսս է իմ կամ զինչ յանցանք են իմ։ Է իմ ամենայն ինչ։ Իմ է հանճար և զօրութիւն։ Եւ այդ ևս՝ քո ուստր է։ Քո է տէր մեծութիւն և զօրութիւն և պարծանք։ Քո է ամենայն ինչ։ Զինչ անուն է քո։ Այդ խնդիր՝ մեր մօգաց է։ Ոչ է ձեր ճանաչել։ Առն միոյ յեմինացւոյ եմ ես, փոքու գաւազանի ցեղին Խարայէլի։ Անագորոյն մնաց

է գձառս մատենին յառաջադոյն երկայնել․ խնա երկայնելն է անաղօրոյն մտաց։ Որ յետնոյ կամ անշնորհին ամպարշտութեանն է։ Ոչ անփոխութեան է, այլ հարկի։ Եւ այս՝ մարդասիրութեանն աստուծոյ է։ Արուեսկին է այդ ախտ։ Իմ էք դուք․ նորա մեծ մեղք են։ Զինչ անուանք են ձեր։ Նորա մինչակլին ամկի են, Եւ որ սոցին ամկի են։ Բարուց կամ չարին մասին են, Դոմտայ էր արջառ և ոչխար և անասուն։ Նորա էր քոյր մի։ Այս վերին խնասութեանն էր։ Մեծատանն էին հօտք և անդէոյք բազում յոյժ։ Նան միօջ էին երկու որդիք։ Որդիք լինէին քո 'ի նմանէն։ Բազում որդիք լինէին նորա։ Եղեն իմ արջառ և ոչխար և էշք և ծառայք և աղախնայք։ Ոչ եղիցի դորա մարդ ոք՝ որ նստիցի 'ի միջի ձերում։ Երկու դուստերքն եղիցին նորա։ Ոչ դոյ զօրութիւն մեր՝ ընդդէմ կռոց բազում ամբոխին այնորիկ։ Ոչ գոն մեր ճանաչեմք ինչ։ Աղօթեսցուք որք գոն։

608․ Ասյոպես և 'ի խնդիրս չափոյ․ Տասն կանգուն թէ 'ի թև թևոց նորա․ խնա էր թևոց նորա տասն կանգուն։ — Կամ ընդ հակառակս օձով, զոր մարթ է 'ի սոյն առնուլ․ Գետինն՝ չորեքհարիւր սատէր արծաթոյ է։ Էր ամաց երկոտասանից կամ վեշտասանից։ Լայնութիւն նորա երից կանգնոց։ Լայնութիւն տանն՝ կանգնոց քսանից, և բարձրութիւն՝ քսան կանգնոյ։

609․ Ըստ այսմ ասի եւսկան բայի մօք․ Որ իցեն երկու հանդերձք, տացէ զմին այնմ՝ որ ոչն գուցէ․ և որ կայցէ կերակուր՝ նոյնպէս արասցէ։ Կայ և իմ շատ, եղբայր։ Գետ ասուր շատ կայ։ Զինչ կայ կամ զի՞ կայ իմ և քո, մեր և քո։ Զի կայ ձեր և տեառն աստուծոյ։ Եւ ձաւկն՝ որոյ իւրև խոսզի պտուղոց թափէ 'ի վերայ կողիցն կայ․ խնա որոյ կայ, որոյ է, որ ունի։ Նաւթն նորա ողջութիւն գտաւ իմ։ Գան քո բազում ինչք և ստացուածք, եթէ երկնչիցիս դու յաստուծոյ․ խնա լինին քո։

610․ Այլ երբեմն ընդ մերձակայ անուանման ողղական խնդիր կայ լուծեալն խնդրեալ․ որպէս, Եղեն երկու պարանքն՝ սպանանելոյ, և երկու պարանքն ապրեցուցանելոյ․ խնա պարանք սպանանելոյ, պարանք ապրեցուցանելոյ։ Ան նմանոյ քեզ՝ ամպարշտութիւնն քո, և որդւոյ մարդոյ՝ արդարութիւնն քո․ խնա ամպարշտութիւն քո է ամպարշտութիւն առն նմանոյ քեզ, և արդարութիւն քո է արդարութիւն որդւոյ մարդոյ։ Զի էին գործք խելեանց չարութեան․ Զի ասուլքս չարութեան են․ խնա գործք, ասուլք չարութեան։ Զի ոչ եթէ խռովութեան է աստուած, այլ խաղաղութեան․ խնա ոչ աստուած խռովութեան, այլ աստուած խաղաղութեան։ Մահ, որ քան զամենայն մահու՝ ատակնոյ էր․ խնա մահ ատակնոյ էր։ Զմինն միայն հօգալ՝ որ հաճոյիցն աստուծոյ է և երկնից արքայութեան․ խնա հոգ, գործ հաճոյիցն աստուծոյ։ — Մինչ ասուր կայ․ մինչդեռ գիշերոյն կայր․ խնա մասն կամ ժամք։ — Յայս մարթ է առնուլ և զաւելն՝ Գետինն՝ չորեքհարիւր սատէր արծաթոյ է, լայնութիւն նորա՝ երից կանգնոց, բարձրութիւն՝ քսան կանգնոյ․ Էր ամաց երկոտասանից․ այսինքն, է գետին չորեքհարիւր սատէր արծաթոյ, էր լայնութիւն երից կանգնոց, էր բարձրութիւն քսան կանգնոց, էր որդի ամաց երկոտասանից։

611․ ՏՐԱՄԱՆ․ Ընդէր է ինձ այդ։ Քեզ զի՞ փոյթ է։ Զինչ անուն է քեզ։ Ոչ է ձեզ գիտել։ Զինչ անուանք են ձեր․ առ 'ի ծնողաց ինձ խորէն և զնա Աբրահամ։ Որում անուն էր Յայրոս։ Անուն նմա Յովհաննէս․ խնա էր։ Բեւեն լինիս ինձ։ Քեզ լիցի քոյդ։ Խաղաղութիւն լիցի ձեզ։ Թէրևս որդի մի լինիցի նմա, որում անուն Որմիզդ։ Այսօր եղև փրկութիւն՝ տանս այսմիկ։ Բազմաց՝ կարծիք եղեն, թէ մեռան։ Նա եղէց յեղ յաստուած և դուք եղիջիք իմ 'ի ժողովուրդ։ Ոչ գոյ մեզ փրկութիւն։ Ինձ ոչ ընտրել կարծիք․ Կամք քո յիս և խաւարն ինձ ճառագայթ․ Քեզ փառք յաւիտեան․ խնա ինձ ոչ է, ինձ լիցի, քեզ լիցի։ Այն իսկ օգուտ է ձեզ․ Այն վընաս է և ոչ օգուտ․ խնա յօգուտ, 'ի վնաս։ Այն մեծութիւն հանդերձեալ չարաց նորա իցէ այն․ Զարևային քոյ եղև յաղթութիւնն քո․ խնա 'ի չար նորա, 'ի չարիս քեզ։ Յորժամ աջողեսցի մեծութիւն չարին, զկնոյն եղեւամ

է · խնդ եղեան գլխոյն է ։ Յորժամ լուսին յամենայն լի է և լնլոյն · Կ · խնդ 'ի լնուլն ։ — Այն ոչ յօգուտ ձեր է ։ 'Ի փրկութիւն են գործք աշխարհի ։ Մեզ 'ի պէտս են և կարգքն իւրեանց 'ի փառս · Եղև զուակ անհաւատից 'ի կորուստ ։

612 · Այսպէս և 'ի խնդիրս չափոյ · Քսան կանգուն յերկայնութիւն · խնդ էր ։ 'Ի լայնութիւն կանգուն մեց · Կանգնաւ 'ի լայնութիւն ։ Կոփածոյ քարանց՝ 'ի լայնութիւն կանգնոց երից ։ Երկայնութիւն նորա 'ի քսան ասպարէս ։ Բարձրութիւն նորա 'ի տասն կանգուն ։

613 · ԳՈՐԾԻԱԿԱՆ · Ամենայն ինչ նովաւ եղև ։ Գանձեալ եղիցի փրկութիւնն մեր ։ Եղիցի հանգիստ նորա պատուով ։ Ամենայն ինչ ձեր պարկեշտութեամբ կամ սիրով լինիցի ։ Յոգոյն համեղ երբեմն յիշատակաւ լինի, և երբեմն առանց յիշատակի ։ Բայց մեք ոչ եթէ երկմտութեամբ եմք 'ի կորուստ, այլ հաւատովք 'ի փրկութիւն ։ Մնացեալքն 'ի նոցանէ՝ թողոլ եղիցին ։ Ամենայն աշխատութիւնք վարձատրութեամբ են յաստուծոյ · այս է՝ վարձս ունին ։ Ոչ այնչափ ստացուածովք լինիցիս, որպէս կահկածանօք և ապրանօք · այս է՝ ստացուածս ունիցիս, կահկածանս և ապրանս ։ Վայել իսկ էր նմա՝ վասն որոյ ամենայն և որով ամենայն, բազում որդիս 'ի փառս ածել · խնդ վասն որոյ և որով են ։ Քո այցելութիւն, քո բժշկութիւն, քո ողորմութիւն · խնդ քո է ։

614 · Նոյնպէս և 'ի խնդիրս չափոյ · Թանձրութիւն ծովուն թզաւ ։ Պատէ շուրջ զծնօտիւք նորա շուրջանակի թզաւ մի ։ Եկրան նորա կանգնաւ ։ Կանգնաւ կամ կանգնաւ և կիսով 'ի լայնութիւն ։ Կանգնաւ և կիսով երկայնութիւն ։ Չորք կանգուն լայնութիւն նորա՝ սկայից կանգնով ։ Երկայնութիւն հարիւր վաթսուն ասպարիսաւ լեալ ։

615 · ԲԱՑԱՌԱԿԱՆ · 'Ի մէնջ ես, թէ 'ի թշնամեաց մերոց ։ 'Ի քէն է մեծութիւն և փառք ։ Մեր փրկութիւն 'ի քէն է ։ Ճանաչել՝ թէ յումմէ է չարքն ։ Ինքն չէ 'ի բանաւորաց և 'ի մտաւորաց ։ Ոչ եթէ 'ի մթերից ընչից ուրուք լինին կեանք նորա ։ Յօրանջելն և ձգտել ոչ 'ի զինէ լինի, այլ 'ի մեղկութենէ և թուլութենէ մարմնոյ ։ Յինէն եղև բանն այն ։ Պատերազմաց սկիզբն յագահութենէ մարդկան եղև ։ Գոյր մեզ օգնութիւն յերկնից ։ Լինել աւետարանիչ 'ի հալածչէ ։ 'Ի մարդոյ առեալ եղեալ ։ Զի 'ի նմանէ և նովաւ և 'ի նոյն ամենայն · խնդ է կամ են ։

616 · Սոյնպէս և խնդիրք չափոյ · 'Ի քառասուն կանգնոց էր տունն ։ Լայնութիւն նորա 'ի քառասուն կանգնոց ։ Երկայնութիւն չափոյ առաջնոյն 'ի վաթսուն կանգնոց, և լայնութիւն 'ի քսան կանգնոց ։ Կոփածոյ քարանց՝ յերկայնութիւն 'ի վեց կանգնոց ։ 'Ի հինգ կանգնոց թև մի նորա, և 'ի հինգ կանգնոց թևն երկրորդ ։ Թևք քերովբէիցն տարածեալք՝ 'ի քսան կանգնոց ։ Ձող չափոյ 'ի վեց կանգնոց և թզաւ ։ 'Ի չորից մատանց մատնեքն ։ 'Ի տասն դահեկանէ ձոյլ նորա ։ Տեղ նորա 'ի վեցհարիւր սիկղէ արծաթոյ ։ 'Ի քսան և հինգ սիկղէ եղիցի ձեզ մնաս մի ։

617 · Բացառական 'ի տեղի գործիականի · Յազգէ պոնտացի · յարուեստէ բժիշկ · խնդ է կամ էր ազգաւ, արուեստիւ ։ Բազումք յազգէ՝ 'ի մեծ նախարարացն էին · խնդ ազգաւն ։ Յազգէ փռանգ, բայց 'ի բարուց խժդժագոյն ես էր · խնդ ազգաւն, բարուքն ։ Վասն յերեսաց պայծառափայլ գոլոյ · խնդ երեսօքն ։ Զիարդ եղեր ողորմած · 'ի բնութենէ, եթէ 'ի ճարտէ մտաց ։ Կեղծիք և 'ի խաղոյ է գործն · խնդ խաղով, ընդ խաղ ։

618 · ՀԱՅՑԱԿԱՆ · Այս հոլով բառ ինքեան ոչ պատշաճի էական բային · բայց առնու 'ի տեղի ուղղականի · Դուք զՔս՝ ասէք զինէն՝ թէ իցեմ · պատասխանի ետ Պետրոս և ասէ, զՔրիստոսն աստուծոյ · Ա · խնդ թէ ով եք իցեմ, Քրիստոսն աստուծոյ ասեմք թէ իցես ։ Ուստի չարաչար ամբարշտեն՝ ոչ գոլ զորդի հաւասար հօր, այլ օտար աստուծոյ և արարած և կրսեր · Խ · խնդ օտար ոմն ։ Զո՞վ ոմն էր եղև՝ վասն բազում մարդասիրութեան իւրոյ · Պն ։ Զո՞վ էին ոչ 'ի բաց թողով, եղև զոր ոմն էր · Օ ։ Զայն ցուցանեն

յինքեանս՝ ուր չէին. Ն. ։ Զայս խաչ պարտ է գոլ Յիսուսի. ՈԳ. խնա եղև որ ինչ ոչն էր, որ ինչ չէին, այն գոլ. Ոչ այլ լինել զԹագաւորն և այլ զքահանայն և այլ զազգն սուրբ և զժողովուրդ սեփական, այլ նոյն և զի. Ս. խնա ոչ այլ լինել, այլ նոյն և մի ։ Աբրահամու աստուած երկիր խոստացաւ. առկայն Աստքեալ ղողէսոլքան և ղէրէնոսը գուսոան՝ զայն նշանակէ գոլ. ԼԲ. խնա գոլ ազնուական և երկնաւոր գաւառն ։ Լինել ինձ զայն՝ որ վերագոյն քան զիս էն. Էին ոյք լինէին ղայս կրօնաւորք բազումք և գաւհէնքք. ՎԲ ։ — Այս ոչ հեյլենացի է ։

619. 'Ի տեղի Նախդրիւ տրականի՝ յաճախ յանուանս ժամանակաց, և այլ ուրեք 'ի տեղի գործիականի. Ես ընդ ձեզ եմ զամենայն աւուրս. խնա յամենայն հոմ ընդ ամենայն աւուրս ։ Գործս ոչ Թէ զմի օր է կամ զերկուս ։ Գործդ ոչ է զմի օր կամ զերկու ։ Փոքր մի ժամանակ լոյս ընդ ձեզ է ։ Աստեղքն՝ որ զցայգ յերկինս էն, և զցերեկ անդէն գտանին ։ Ցաւք սրտի խնդ զաւուրս. խնա էն զաւուրս բազումս ։ Էր Մովսէս 'ի լերին անդ զքառասուն տիւ և զքառասուն գիշեր ։ Էր անդ զերիս տիւս և զերիս գիշերս ։ Անդ էր զմէջ օր ։ Զամենայն աւուրս զօրս էր տունն աստուծոյ 'ի Սելով ։ Մինչ դեռ այս ամենայն ամբաստանութիւն զնմանէ էր զայնչափ բազում աւուրս ։ Զայն օր լուռ լինէր ։ Որպէս ընդ ձեզ զամենայն ժամանակն եղէ. Եղև ջրհեղեղ զքառասուն տիւ և զքառասուն գիշեր ։ Զամենայն ժամանակս՝ զօրս եղև անապատ ։ Լիցի զեօթն ամ սով ։ Զամառն և զձմեռն նոյնպէս եղիցի ։ Եղիցուք անդ տարի մի (259) ։ Լինել անդ աւուրս ինչ ։ Լեալ անդ աւուրս ոչ աւելի քան զութ ։ — Էր տեսիլ երազոյն հոմ էր պատճէն հրովարտակին օրինակ զայս. խնա զայս օրինակ, այս ինքն յայս օրինակ, այսու օրինակաւ ։ Զինչ օրինակ տեղւն ընդ նմա լինելոց իցէ. ԱԳ. խնա զինչ օրինակաւ ։

620. Ականէ խնդիր և այլ ևս զանազան Նախդրօք և հոլովառու բառիւք, կամ տիրապէս ինքեանց, կամ զօրութեամբ մերձակայ անուան՝ որ անուն բայի կամ խնդիր իցէ. Որ զնկրեալն էին. որ զքև իցեն. էին զանեղեալն հոմ առ տեղեան. մինչ նոքա զաղմկեալն էին. չէք ամենևին տկարութիւն զաստուծով. զայնու ժամանակաւ եղև. ամենայն պակասութիւնդ քո զինև. խնա եղիցի. Աբրահամ զհարկաւրամենիւք ուրեմն էր. Սառա զննանամենիւք էր ։ 'Ի խորանի անդ է. 'ի ձեռին աստուծոյ էն. հոգի սուրբ աստուծոյ գոյ 'ի քեզ ։ Զայն աստուծոյ եղև առ Նա. առ ձեզ էն բանք իմ. մօտ է առ քեզ. առ նմա էի ։ Ընդ նմա էին. ոչ էր ընդ նոսա. վասն էր եղև ընդ քեզ այդանցք. իբրև եղև ընդ երեկս. ընդ ապականութեամբ էն ։ Ամենայն ինչ ձեր պարկեշտութեամբ և ըստ կարգի լինիցի ։ Վասն Հեղինդորայ այսչափ բանք եղեն ։ Եղեն մեծամեծք 'ի սահմանս 'ի մէջ երկուց անհաշտ Թշնամեաց ։ Ոչ կարեն հօտք առանց հովուաց լինել ։ — Բանքս զՃշմարիտ օծելոյն է. ոչ զմէնջ է տրտունջդ ձեր, այլ զաստուծոյ. եղև զնմանէ ամբաստանութիւն. միԹէ զեզանց ինչ փոյԹ էր աստուծոյ. յուրասա եղէց զնմանէ. զնմանէն յուրաստ էր և զմիւսմէն խոստուկ ։ — Այդ զայ Նախդրիւ բացառականքդ՝ զօրութեամբ մօտաւոր բառիցն կամ խնդիր. զի բանք լինել, տրտունջ լինել, փոյԹ լինել, և այլն, իբրև մի բայ նշանակեն ։

ԽՆԴԻՐ ՍԵՌԻ ՆԵՐԳՈՐԾԱԿԱՆ ԲԱՅԻՑ ԵՒ

ՀԱՅՑԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐ ԱՌ ՀԱՄԱՐԱԿ

621. ԿԱՆՈՆ. Խնդիր սեռի ներգործական բայից հայցական հոլովն է, որպէս ասացաք (531). Ճանաչեմ զիմսն. որ սիրէ զիս. նա ետ ինձ զանվրէպ գիտութիւն. իսկզբանէ արար աստուած զերկին և զերկիր:

622. Սեռի խնդիրդ երբեմն զօրութեամբ իմանի պէսպէս օրինակաւ. Մի դատիք, և ոչ դատիցիք. թող և տացի ձեզ. իմա մի դատիք զոք, թող ինչ: 'Ի յաւելուածոյ սրտի խօսի բերան. իմա զբանս զոր խօսի: Առաքեաց գըլխատեաց զՅովհաննէս 'ի բանտի. Առաքեցին ընդ ամենայն գաւառն, և ածին առ նա զամենայն հիւանդս. Առաքեցին 'ի բանտն՝ ածել զնոսա. Յղեցին և կոչեցին զնոսա. իմա զոք կամ զոմանս: Առաքեաց 'ի ձեռն աշակերտաց իւրոց և ասէ. իմա առաքեաց զայս բան: Գուցէ սատակիցէ 'ի նոցանէ ոք. Առ ընդ քեզ 'ի ծերոց ժողովրդեանդ. Թերևս կարասցուք հարկանել 'ի սոցանէ. Յաղքատաց ժողովրդեանն եթող անդրէն յերկրին Յուդայ. իմա զոմանս: Տեսի ես յորդւոցն նորա թագաւորել ինձ. իմա տեսի զոք: Արբ 'ի գինւոյն և արբեցաւ. Առ 'ի պտղոյ նորա, եկեր. 'Ի պտղոյ այգւոյն տացեն նմա. իմա զմասն ինչ: Ետ տէր 'ի ձեռս նորա զՅովակիմ արքայ Յուդայ և 'ի մասնէ սպասուց տանն աստուծոյ. իմա ինչ ինչ 'ի մասնէ: Եթէ ակարանամք, զօրացուցանես. իմա զմեզ: Ոչ ուտել միս և ոչ ըմպել գինի, և ոչ որով եղբայրն քո գայթագղի. իմա և ոչ ինչ, և ոչ այլ ինչ որով: Ոչ ունէին՝ որով փրկէին. ոչ ունէր՝ որով տայր. իմա ինչ, զայն ինչ:

623. Համարակ անունն խնդիր սեռի՝ յանորոշ միոյ դնի անորոշ հայցական աննախդիր (259). իսկ յորոշեալ միոյ՝ նախդրիւ. Յորժամ անունն յօդ դիմորոշ կամ ածական դերանուն ունի յիւր կամ 'ի յառակացուցչին վերայ, և կամ դերանուն յառակացուցիչ կայցէ միոյն կամ միւսումն, որոշեալ է և միշտ նախդրիւ վարի. իսկ արտաքոյ պայմանացդ՝ սովորաբար աննախդիր: Որպէս աՀա յանորոշ միոյ սոսի պարզաբար աննախդիր, Տեսիլ տեսանել. իսկ յորոշեալ միոյ՝ նախդրիւ, Տեսանել զտեսիլն, զտեսիլդ, զտեսիլ հրեշտակին, զտեսիլ փառացն աստուծոյ, զտեսիլն զայն, զնոյն տեսիլ, զտեսիլ երևեաց քեզ կամ իւրոց, զտեսիլ նորա, զտեսիլ երևեաց նորա: — Արդ ըստ այդոցիկ զանազանութեանց սոփ. Շինել տուն, անկել այգի. կին առնել, առնել կին, առնել խրատունս՝ նշանս, աղօթս առնել, գործ ածել, ծնանել որդիս, առաստելս արկանել, ապտակ սփռել՝ արկանել, խրատ տալ, հրաման տալ, գոյժ տալ, ձեռն տալ՝ արկանել, ողջոյն տալ, փառս տալ, տալ պատասխանի, պատասխանի տալ, բանս դնել, գուլթ արկանել, միտ դնել, ուշ ունել, պար առնուլ, քարոզ կարդալ, ձիչ բառնալ, փող հարկանել, հատանել՝ հարկանել՝ պատառել փայտ, բերել փուշ, փուշ և տատասկ բուսուցանել. արկէք հաց. ռաբբի՝ հաց կեր. առէք ջուր յաղբիւրաց: Առցես հերիւն և ծակեսցես զունկն նորա. ուր հեծեալն անորիշ՝ կայ աննախդիր, իսկ ունկն որոշեալ՝ նախդրիւ. այսպէս տեսցես և զառաջիկայսդ. Ոչ թողուցու քեզ ցորեան, գինի, իւղ, զանդեայս արջառոց քոց և զհօտս ոչխարաց քոց: Ած զօտի ընդ մէջ քո, և առ զցուպդ իմ 'ի ձեռին քո և երթ: Ած զգօտի քո և արկ զհողաթափս յոտս քո. իմա նոյնպէս զհողաթափս քո: Ամենեքեան առաստելս արկանեն. Արկ մեզ զառաստելն քո: Արածէ խաշն. արածէր զխաշինս հօր

իւրոյ ։ Աթոռս արկին ․ Արկ զաթոռ նորա ։ Արար զջրաբուղխսն և զջրըմուղսն , և ած ջուր 'ի քաղաքն ․ Տուր ինձ զջուրն զայն ։ Կացոյց քարահատս՝ հատանել քարինս կոփածոյս , և շինել զտունն աստուծոյ ։ Ոչ խնդրեաց ըզՏէր , այլ խնդրեաց բժիշկս ։ Էր նորա մանուկ սնուցեալ՝ զդուստր Ամինադաբայ ․ Իմա սնուցեալ էր մանուկ ։ Ոմն վէմս , ոմն վիրգս , կէսքն զաւազն զխիճն հողախառն առ հասարակ յորձակելոյն 'ի վերայ արկանէին ։ Շինեաց իւր՝ տուն ․ Շինեաց զտունն իւր ։ Ծնան որդիս և արարին պտուղ ․ Ծնաւ զորդին կամ զորդի իւր ․ Զպտուղ իւր 'ի ժամու տացէ ։ Դնէր գինդս , և արկանէր զքառամաննեակս իւր ։ Ետ ցնա թագ և պատմուճան և զմատանին զիւր ։ Խորհուրդ յամենայն մարդոյ խնդրեսցես , և մի արհամարհեսցես զամենայն խորհուրդս պիտանեաց ։ Ուսուցանել նոցա դպրութիւն և զլեզու քաղդէացւոց ։ Ետես զփողարն և ամէոն յոյժ ։ Ցուցէք ինձ զդահեկան հարկին ․ և նոքա մատուցին նմա դահեկան մի ։ Ոչ ընտրեցի քաղաք մի ․ Ոչ ընտրեցի զայր ոք ։ Առեալ հաց , գոհացաւ եբեկ և ետ նոցա ․ Առնու զհացն և տայ նոցա , նոյնպէս և զձուկնն ․ Որ ուտէ զհացս զայս ։ Խօսել բան՝ զոր ոչ է արժան ․ Զնոյն բան ասաց ։ Խաղաղութիւն թողում ձեզ , զխաղաղութիւն զիմ տամ ձեզ ։ Պաշտօն մատուցանել աստուծոյ ․ Զպաշտօն արարչին՝ արարածոյն մատուցանել ։ Ժողովեցին ատեան , և ասեն ․ Կոչեցին միաբան զատեանն ։ Ձայն բարձին ․ Բարձին զձայնս իւրեանց ։ Ես կերակուր ունիմ ուտել՝ զոր դուքն ոչ գիտէք ։ Նա տայ ամենայնի կեանս և շունչ և զամենայն ինչ ։ Մատուցէ վասն մեղաց երկուս ձագս աղաւնեաց ։ Զօրհնեցէք մարդիկ , զի պակասեցին որթք ։ Ողջոյն խակ մարդ բժշկեցի ։ Գործ՝ զոր ոչ ոք գործէ , գործեցեր ընդ իս ։ Լեզու՝ զոր ոչ գիտէր լսաւ ։ Բազմութիւն մատաղ մանկանց ածել յարուեստ դպրութեան ։ Մասն ինչ 'ի սպասուց տանն տեառն տարաւ 'ի Բաբելոն ։ Ո՛չ տեսեր այսպիսի ինչ ։ Ես բազում ինչ ունիմ ասել ձեզ ։ Եթէ չար ինչ խօսեցայ ։ Սա անիրաւ ինչ ոչ գործեաց ։

624 ․ Ըստ ասացեալ պայմանացս աննախդիր փոխելի հայցականք՝ գտանին ուրեք ուրեք առ նախնիս նախդրիւ փոխեալք ․ այսպիսի են , Զաղաղակ դնէին , զաղաղակ բարձեալ կարդային , զաղաղակ բարձին և ասեն , զաղաղակ հարեալ գոչէին ․ զգոչիւն բառնալ ․ զբողոք բարձին , զբողոք հարկանել ․ զձեռն առեալ շրջել ․ զձեռս առնուլ ․ զերթեւեկս առնուլ ․ զքրքիջ բառնալ ․ հանել զօրհնութիւն ․ զոխս և զարամութիւն մեք ումեք ոչ պահեմք ․ զժոյժ ունել ․ զբուռն հարկանել ․ զտեղի առնուլ ․ զտեղի առ Յիսուս ․ զոր Եղիշէ աննախդիր ասէ , Տեղի առեալ անդրէն 'ի բարձրութեանն հաստատեցաւ ։ Ետես անդ այր մի ․ Բերէին մահճօք զայր մի ։ Տայ հուր և զորդունս 'ի մարմինս նոցա ։ Տեսի ես զծառայս հեծեալս 'ի ձիս , և իշխանս՝ զի գնային իբրև զծառայս յերկրի ։

625 ․ Յատուկ անուանք , և միջակ անուանք առանձինն , և դերանունք , ինքնին որոշեալք՝ և միշտ նախդրիւ վարին ․ Տեսանել զՀայկ , զՄովսէս , ըզՅիսուս ․ Տեսանել զամենայն , զամենեսեան , զմիմեանս , զոմն , զոք ․ Տեսանել զիս , զքեզ , զինքն , զնա , զայն , զմեզ , զձեզ , զինքեանս , զնոսա , զայնոսիկ ։ Զո՞ տեսեր ։

626 ․ Իսկ ինքնին անորոշ և տարամ՛ , ուստի և աննախդիր հայցական է միշտ առանձինն ․ սովորաբար և ընդ ածականի՝ որպէս տեսաւ յօրինակդ՝ Ո՛չ տեսեր այսպիսի ինչ ։ — Սակաւ ուրեք նախդրիւ ասի ածական նորա ․ Զբազում ինչ հակառակ անուանն Յիսուսի նազովրեցւոյ գործել ․ Ա ։ Հասարակ զբազում ինչ խօսեցան , և իւրաքանչիւր զիւր ինչ միայն ․ Պատճառելով ըզբազում ինչ ․ Եթէ զչար ինչ գործիցես ․ Ո ։ Զօրավիգն ինչ էրս ․ Ս ։ — Բայց ընդ ածական դերանուանս միշտ նախդրիւ ասի Զայս ինչ , զայն ինչ ։ — Նոյնպէս ընդ միջականին ամենայն , Զամենայն ինչ ․ բայց ասի և աննախդիր Մի ինչ , այլ ինչ ․ Որ ոք լուծցէ մի ինչ 'ի պատուիրանացս յայսցանէ ։ Այլ ինչ ունէր կամ չունէր ։ — Իսկ եթէ իւր յատկացուցիչ ունիցի , նմա դնի նախդիրն ․ տես 1019 , 1337 ։

627․ Մէ․ ոչ․ ոչ ինչ վարին երբեմն և սոքա անմախզիր․ Եւ առ մի 'ի կողից նորա, և ելից ընդ այնր մարմին ։ Առ ընդ քեզ մի 'ի մանկանցդ․ ընտրեցես քեզ մի 'ի նոցանէ․ տեսանէր մի 'ի գազանաց անտի․ արձակեաց նա մի յիշխանաց իւրոց․ արձակեցին մի 'ի զօրավարաց անտի․ առաքեաց նա զԱթենորիոս՝ մի 'ի բարեկամաց իւրոց․ որոյ իցէ հարիւր ոչխար, և կորուսանիցէ մի 'ի նոցանէ․ մի 'ի յերից տասն շահիցէք ։ Մի ժամ արթուն կալ․ մի նկանակ ունէին ։ Իսկ սա և ոչ մի յասացելոցս ունի զանազանութիւն ։ Եւ ոչ մի զոք ապրեցուցանէր․ Բ ։ — Զայս ամենայն որ ասացաք ։ Աճապարեա խորհել որ ինչ գործելոց ես․ զամենայն՝ որ ինչ պատուիրեցի․ վասն ամենայնի՝ որ ինչ կամէր․ որ ինչ միանգամ ոք բարութեանց ասացէ վերաբերումն ։

628․ Իսկ ընդ ածական դերանուանս, ասի միայն Այս ամ, այն ամ, այն օր, որ օր, փոխանակ զայս ամ, զայն ամ, զայն օր, ըստ 639․ տես անդ ։

629․ Երբեմն վերոյիշեալ որոշիչք անուանն լռելեայն իմանին, կամ ինքն անունն որոշեալ է միշտ ինքնին, կամ առ տեղեաւն ածականաւն կամ յատկացուցչաւն, ուստի և նախդրիւ ասելի է․ Որ անարգէ զհայր․ հայր սիրէ զորդի․ կոչէ զբարեկամս և զդրացիս․ լուր կամ պահեա զխրատ հօր․ բարձին զձայնս և ասեն․ իմանին զհայրն, զորդին, զբարեկամսն, զհօրն, զձայնսն, կամ որ նոյն է՝ զհայր, զորդի, զբարեկամս իւր, հօր քո, զձայնս իւրեանց ։ Զօրաժողով լինէր մեծաւ պատերազմաւ, զամուրս հարկանէր, զբազում թագաւորս 'ի սուր սուսերի իւրոյ սատակէր․ իմա զամուրս նոցա կամ թշնամեացն, և այլն ։ — Սիրել զիմաստութիւն, զխրատ, զհանճար․ տեսանել կամ պաշտել զաստուած․ ճանաչել կամ պատուել կամ խնդրել զայր․ արար զերկինս և զերկիր և զծով և զամենայն որ 'ի նոսա․ գործել զերկիր․ դատել զաշխարհ․ զպատուել զաղքատ ։ Զբարեկամ հայրենի մի թողուր․ այս է՝ զբարեկամ հօր քո ։ Գործել զամենայն իրաւունս ։ Պահել զպատուիրանս աստուծոյ, զհրամանս տեառն ։

630․ Սակայն յորժամ ածականն, կամ յատկացուցիչն եւ՝ մանաւանդ անդիմորոշ, յանորիշ միտս կայցեն և չամփոփիցեն զանունն յայս կամ յայն, ոչ որոշեն զայն․ վասն որոյ ասի, Տեսին անհոս բազում․ մեծ գատասաւ ընդունելոց եմք ։ Զգեցիր հանդերձ ագոյ ։ Ոչ էր զգեցեալ հանդերձ հարսանեաց ։ Տեսիլ են հրեշտակաց տեսին ։ Եւ եհան երկիր բանջար խոտոյ ։ Առնոյր զօր բազում ազգաց ազգաց հեթանոսաց ։ Շինեցին քաղաք բնակութեան իւրեանց և արարին պտուղ արմտեաց իւրեանց ։ Ժամանակ իրաւանց ճանաչէ սիրտ իմաստնոյ ։ Որոց ընդ հարսն երդմունս և դաշինս արարեր բարեացն ուխտեաց ։ Ժողովեցից 'ի վերայ նորա ժողովս ամենայն գազանաց անապատի․ Ա ։ Զեռն ձգեալ սիրոյ ողորմութեան քո աջոյ՝ ընկալ և մատո ։ Ամենեքին անմտաց պահեաց տասաւին 'ի յիմում մարմնի նշխար ճաշացուածոց նախնումն անխծից․ Ն ։ Յանկարծակի ձայն տուին թևոց որսողաց․ Գ ։ Յորս յատկացուցիչն՝ կամ ածականի ևեթ զօրութիւն ունի, իբր ասել՝ հանդերձ ագուոր, հանդերձ հարսանեկան, տեսիլ հրեշտակական․ կամ անորիշ և տարտամ նշանակութեամբն նոյնպիսի թողու և զհայցականն ։ Այլ յաղագս որոշ և անորոշ հայցականի՝ շատ լիցի այսչափ․ զոռաւելն՝ գրոց վարժութիւն ուսուսցէ ։

631․ Անուանք՝ պարզ արմատք բայից կամ ածանցեալք, վարին յաճախ հայցական փոխանակ գործիականի առ ամենայն բայիւք․ Մեղոյց զնոսա մեղս կամ մեղանս մեծամեծս ։ Կոծեցան զնա ամենայն Իսրայէլ զկոծ մեծ կամ կոծ մեծ․ կոծեաց կամ կոծեա կոծ ողորմ ։ Սէր յաւիտենական սիրեցի զքեզ․ Զմի սէր սիրեցին զՅիսուս․ իմա մեղօք մեծամեծօք, կոծով մեծաւ, ողորմ կոծով, յաւիտենական սիրով, միով սիրով ։ Անէծ զիս անէծս ցաւագինս ։ Շինէին և վկայարանս իմն անուանեալս, և զնոյն զարդ եկեղեցեաց զարդարէին ։ Պակեցից զքեզ երիս պակս ։ Բարի խրատ խրատեցի զքեզ ։ Շատ փորձ փորձեաց զնա ։ Ախտացուցանել զնոսա ախտ մար-

դկեղէն ։ Զամենայն մարդասիրութեան անուանս , որով ինքն անուանե-
ցաւ , և զաշակերտան իւր անուանեաց ։ Ելաց լալիւն մեծ . Լացին լալիւն
մեծ յոյժ ։ Ուսուցեր զնոսա ուսումն ։ Եհար տէր զժողովուրդն հարուածս
մեծամեծս յոյժ . Հարեր զաշխարհ Եգիպտոսին տասն հարուած ։ Դատես-
ցեն զժողովուրդն դատաստան արդար ։ Օրհնեցին զաստուած զօրհնու-
թիւնս զայս ։ Մեծարեաց նա զԼիկիանոս մեծութիւն յոյժ ։ — Յաստուծոյ
սիրեսցի սէրս սէր ։ Զայնպիսի պատիժս պատժեցաւ . Զնոյն պատիժս
պատժիցին երկոքին ։ Պսակեցար 'ի թագաւորէն զանթառամ փառաց զպը-
սակն ։ Պսակեալ լինէր զերիս պսակն ։ 'Ի սուրբ հոգւոյն ծնանիցիմք զվերը-
ւին ծնունդն ։ Զթաղումն իւր թաղեսցի ։ Բազում չարչարանս չարչա-
րել ։ Տաճարն աստուծոյ շինեսցի շինուածս փառաւորս ։ Իսրայէլ փրկե-
լոց է զփրկութիւն յաւիտենից ։ Զօրհնութիւնն ընդ ամենեսին օրհնեցար ։ —
Նիրհեն զնիրհս իւրեանց ։ Ողբասցեն ողբս ։ Բազում ծուփս ծփին ։ Եր-
կեան երկիւղ մեծ ։ Կաքաւս կամ զկաքաւսն կաքաւել ։ Ընդ վայր կեանս
կեալ ։ Բազում վաստակս վաստակել ։ Զանգիւտ կորուստն կորնչի ։ Զար-
մացարուք զարմանս ։ Ընթացս յանդգնութեան ընթանային ։ Զանթառամն
և զերկնայինն ծաղկեցար ծաղիկ ։ Զնոցա պաճուճանսն պաճուճեսցիս ։
Զարդարանք զարդարի . այս է՝ պարծի , սնափառի ։ Կալ յաղօթս առ տէր
զամենայն զաղօթս զայս և զխնդրուածս ։ Նոր մոլութիւնս կամ մոլորութիւնս
մոլին ։ Սպառնայ մեծամեծ սպառնալիս ։ Դիւթել դիւթութիւնս ։ Հիւան-
դացաւ հիւանդութիւն , որով և մեռաւ իսկ ։ Մեծացաւ մեծութիւն յոյժ ։
Տիրեսցէ տէրութիւն մեծ ։ Ուրախ եղև ուրախութիւն մեծ ։ Ուրախ առ-
նիմք զանօգուտ ուրախութիւն աշխարհիս ։ — Յայս մարթի առնուլ և զայն
որ 'ի 580 ։

632 . Նոյնպէս և նոյնանիշք արմատոց կամ մերձաւորք նշանակութեամբ՝
վարին հայցական փոխանակ գործիականի . բառ նոցանէ երբեմն և հեռա-
ւորքն . որպէս , Ամաչեցէք զամօթ մեծ ։ Զանուանի և զլաւ մահ մեռանիմք .
Ոչ լոկ մահ մեռաւ ։ Մի ծիծաղեսջուք ծաղր՝ որ կրճել ատաման ծնանիցի ։
Եւ նոքա զնոյն քուն ննջեցին . Ննջեսցեն զքուն յաւիտենից . Մի ննջեսջուք
զքունն զայն . Թմբրեսցին զմեղացն քուն ։ Խնդացին յոյժ ուրախութիւն
մեծ ։ Մի ոք մեղիցէ զանթողլի յանցանսն ։ Աղաղակեմ քանանացւոյն զձայն ։
Զայդչափ ժուժկալութիւն պահոց առկացեր ։ Այր մի՝ անուն կոչեցեալ
Զակքէոս . իմա անուամբ ։ Երկուս մահ սպանանեն . Զմահ աղուեսու սպա-
նից զքեզ ։ Առողջացան զանխտաւորութիւն երկնաւոր ։ Զհարուածս թըշ-
նամւոյ հարի զքեզ խրատ սաստիկ . իմա հարուածով , սաստիկ խրատու ։
Վառեցաւ ամենայն այր զզէն իւր . իմա զինուն իւրով ։ Զախտս մահու-
ջերանէր ։ Զառաջին բարբառն զնմանն ամենեցուն նոյնգունակ լսցեալ ։
Զծաղրալից երկիւղն ախտանային ։ Մի շնասցի ընդ նոսա զգործ պոռնկու-
թեան ։ Կորնչել զյաւիտենական սատակումն կամ մահն ։ Տանջին զանմահ
մահն ։ Զազգս վէրս 'ի զօրութիւն նիզակի հարջիք զնա ։ Զխրատականսն
վարժել զոք ։ Վաթսուն թիւքն զերկուս միտս իմանի ։ Պատերազմել զառա-
քինութեան զհանդէս ։ ԶՏարսոն զձև և զօրինակ Բաբելոնի շինէր ։ Մնայ
բազում ժամանակս օրինացն պահօղն , ոչ զանցաւոր կեանս , այլ զյաւիտե-
նականն . իմա մնայ ոչ անցաւոր կենօքս , այլ յաւիտենականաւն ։ — Մարդք
դուզնաքեայք օծան զառաքելութիւն առաքչի իւրեանց , և առաքեցան . Եփ .
իմա առաքելութեամբ ։

633 . Նոյնպէս վարի յաճախ և որ դերանուն , որ զարմատ բային կամ ըղ-
մերձաւոր ինչ յարաբերէ , հայցական փոխանակ գործիականի . Գիտես զծա-
ռայութիւնն՝ զոր ծառայեցի քեզ . իմա որով ։ Տեսի ես զնեղութիւնն՝ զոր
նեղեն զնոսա Եգիպտացիքն ։ Օրհնութիւն՝ զոր օրհնեաց Մովսէս այրն աս-
տուծոյ զորդիսն Իսրայէլի ։ Ըստ ամենայն արհամարհանաց նոցա՝ զոր ար-
համարհեցին զքեզ ։ 'Ի մեղս իւր՝ զոր մեղաւ ։ Սէրն՝ զոր սիրեաց նա կամ զոր
սիրեցեր զիս ։ Զի՞նչ են վէրքդ այդոքիկ 'ի մէջ ձեռաց քոց . և ասացէ ,

զորս վիրաւորեցայ 'ի տան սիրելեաց իմոց ։ Անիրաւութիւնք նորա՝ զոր անիրաւեալ իցէ ։ Զամենայն ամպարշտութիւնս ձեր՝ զոր ամպարշտեցայք յիս ։ Մոլորութեամբն զոր մոլորեցան ։ Հարուածք՝ զոր հարցէ տէր զազգս ամենայն ։ 'Ի պաշարման՝ զոր պաշարեցին զնոսա թշնամիք իւրեանց ։ Պաշարումն Երուսաղեմի՝ զոր պաշարեցաւ 'ի Նաբուքոդոնոսորայ ։ Վկայ լիցին յարութեանն՝ զոր յարեաւ աստուածապէս ։ — 'Ի զարհուրանաց սրտի քոյ՝ զոր երկնչիցիս ։ Բժշկել 'ի վիրացն կամ 'ի նետիցն՝ զոր խոցեցին զնա Ասորիքն ։ Ցամենայն անօրէնութեանց դոցա՝ զոր մեղան ։ Ոչ թողից քեզ զանարգանս գիցն՝ զոր թշնամանեցեր զնոսա ։ Երարձ զմեղսն Ադամայ, զոր հաճութեամբ և կամօք ստունգանեաց պատուիրանին . իմա որով ստունգանեաց ։ Ցապարտանութեանն՝ զոր ընդդէմ աստուծոյ և փրկչին մերոյ կատարեցան ։ Ըստ հինգ պատուամանցդ քոց՝ զոր բաժանեցեր զբնութիւնն աստուծոյ ։ Տեսիլ անճառելի խորհրդոյն՝ զոր յառաջագոյն ցուցաւ լուսածին սուրբ նշանն . իմա որով, այս ինքն՝ ո՛վ տեսիլ, կամ տեսիլ էր անճառելի խորհրդոյն, որով տեսլեամբ ցուցաւ, երևեցաւ, տեսաւ ։ — Առեալ Աբեսողոմ զԱմոն վասն բանին՝ զոր տառապեցոյց զԹամար զքոյր նորա . իմա որով ։ Մաքրեցեր զաղտեղութիւն յանցանացն՝ զոր պարտեաց թշնամին ։ Կերաք մեք զպտուղ երախայրեաց նոցա, զոր պատուեցին զմեզ . Եփ . իմա որով ։ Տես և 1212, 1209 ։ — Է ինչ՝ զոր համաձայնին, և է ինչ՝ զոր յաւելուն մի բան զմի . իմա է ինչ բան՝ որով համաձայնին, կամ իմա յորում ըստ 637 ։

634 . Նոյնպէս և այլ զինչ և է անուն ածական՝ որ զօրմտ բային ակնարկէ, գնի երբեմն հայցական փոխանակ գործիականի . Զկէս յանցանաց քոց ոչ յանցեաւ . իմա կիսով յանցանացդ ։ Ո՞չ զնոյնս պարտ էր չարչարել Քրիստոսի . իմա զնոյն չարչարանս, նովին չարչարանօք . Ա ։ Զնոյնս տանջեալք այլազգիքն՝ խորհէին դարձուցանել զառաքեալսն . Նխ . իմա զնոյն տանջանս կամ հարուածս, նովին տանջանօք ։ Զայս ամենայն չարչարեցաւ . ԽԱ ։ Զայսպիսի ախտանաւք . Ինքն ոչ ախտացաւ բժշկութեան արժանաւոր . Ս . Ոչ ախտացան զձերդ . Ի . Զանբժշկականն ախտանալ . ՈԳ . իմա զայս ամենայն չարչարանս, զայսպիսի ախտս, ախտ արժանաւոր բժշկութեան, զձեր ախտդ, զանբժշկական ախտ ։ Առաջին գալուստն խոնարհութեամբ էր, իսկ զմիւսն՝ հայրական փառօք հանդերձեալ է գալ . ԽՍ . իմա զմիւս գալուստն ։ Զոր օրինակ նոքա . . . զնոյն և Յիսուս ձևացուցանէ զբանն . Ի . իմա զնոյն օրինակ ։ 'Ի վերայ այսոցիկ այլ ինն աչագինս անմտանաւ . Մի է նորա կէտ նպատակի, զարդարն գտանել . Ս ։ Զախրապէսն զուարճանաց . Նախանձի զբարուօքն . Լբ ։ Զվերջինն 'ի միմեանց անջատել . ՈԳ . իմա այլ ինն անմտութիւն, զարդար դատաստան, զախրապէս զուարճութիւնն, զբարուօք նախանձն, զվերջին անջատումն ։ Եթէ ոք մի ինչ յայսցանէ նախատեսցէ (զմեզ), զարիմք, զայրանամք . Ո . իմա մի ինչ նախատինս, միով իւիք նախատանօք ։ Լեր մեծատուն՝ մի զաժամանակեայս, այլ յաւիտենից մեծութեամբն . Եփ . իմա մի ժամանակեայ մեծութիւնս, մի առժամանակեայ մեծութեամբս ։

Մեղկեալ անկայ զանկանգնելին ։ Առ որ գոչեմ զարտասուելին ։
Ուստի շրջիմ զերերալին . ՇՈ .

իմա զանկանգնելի անկումն, զարտասուելի գոչումն, զերերալի շրջումն ։

635 . Բայց ինչ ներգործականք առնուն երբեմն կրկին հայցական խնդիր, որոց մին է փոխանակ այլ հոլովի . Դու զո՞վ առնես զքեզ . Թագաւոր զոմն՝ առնէ զՅիսուս . Ա . իմա ո՞վ առնես զքեզ, թագաւոր ոմն առնէ ։ Ոմանք զսուրբ կոյսն առնեն զամպն . Ո . Գ ։ Առնեն զսա զողջոյնն՝ զոր հրամայեաց Քրիստոս . ԽԱ ։ Սա զո՞ առնիցէ զայս և կամ զումմէ՞ . Զո՞վ ոք զքեզ առնես . Ս ։ Եթէ կոչիցէ ոք զնոսա զայն ինչ՝ որ ենն, ամաչեն . Ո . իմա կոչիցէ այն ինչ ։ Տարակուսէր թէ զո ոք կոչեսցէ զՀերմոն . ՄԱ . իմա ո ոք կոչեսցէ ։

Այս եթէ զպատասխան ես կամիցիս խնդրել, զնախանձն որ առ մարդն եղև՝ իմասցիս զպատասխան. Կ. այս է՝ զնախանձն իմասցիս պատասխան: Զայս իմանամք զատուցեալ ճնճղուկս և զտատրակս. ԼԲ: Զհերակլեայն զանապատկերն՝ զՎաշտն իւրեանց վարկանելով նախնի, կանգնեցին 'ի Տարօն. Ոչ զիւրն կարծելով քեռորդի (զՄեհրդատ), չտայ նմա մասն ինչ իշխանութեան. Խ: Իբրև մեծ զոմն կարծելով զնա. ՈԳ. իմա Վաշտն վարկանելով, ոչ իւր քեռորդի կարծելով, մեծ ոմն կարծելով: Եւ էր տեսանել զթաւրոր նոր զոմն Սինա. Խ. Զինչ էր զոր տեսի զնա. ՎՐ. իմա նոր ոմն Սինա, որ կամ որդիս տեսի: Որ զգեցուցանէր զձեզ կարմիր՝ հանդերձ զարդու ձերով. Զգեցուցի զքեզ պէսպէս. Ա: Ագուցի զքեզ հեր և կարմիր. իմա ձեզ կարմիր, քեզ պէսպէս կամ զձեզ կարմրոք, և այլն: Զի զմեզ մերածնութեամբ ատազանին զգեցուցէ զարարչական զիւր պատկերն. Զ: Արար զծոմն հալածոյ՝ 'ի տասն կանգնոյ զլափն, և 'ի հինգ կանգնոյ զբարձրութիւն. Ա. իմա 'ի չափ, 'ի բարձրութիւն կամ չափով, բարձրութեամբ: Հարցից և ես զձեզ բան մի. Հարցից ինչ զձեզ. Ա. իմա ձեզ բան մի, ինչ, կամ զձեզ բանիւ միով, իւիք: Զիս ինչ այդպիսի խնդիրս բանից մի հարցանիք. Ոչ զոք հարցանէր 'ի մարդկանէ զարժանն և զանարժանն. Փ: Արջու ցուեցին որովայն, եհարց զաղուես դեղ. Գ. իմա ցաղուես կամ վասն դեղոյ: Ուսուցանէր զնոսա տասկօք բազում ինչ. Ա. իմա նոցա կամ բազում իւիք: Նա եկեալ ուսուցէ զձեզ դեղ ցաւոց բժշկութեան. Խ: Ուսուցանել առ հասարակ զբնաւս, զարս և զկանայս, զուամուսն մագուցն. Փ: Ուսուցանէն զմերինան զայն ինչ՝ որ 'ի նոցանէն ծածկեցաւ. Կարէոր համարեցաւ ուսուցանել զմեզ զիւր սեպհական բնութեան կամս. Ի: Զայս միայն աղաչեսջիք զաստուած, զի համբերել կարասջիք. Ե: Ընկալ զայս՝ զոր ինչ ունիս հրամանաւ իմով զքեզ թախանձեցին. ԼԲ. իմա այսու կամ առ այս, որով կամ յոր ինչ: Թէ զինչ խրատեցին զնա ծերքն և կամ զինչ մանկունք. ՆԽ. Զինչ զրկեցի զքեզ. Ա. իմա ինչ: Բարձին զնշխարսն կամ զնշխարս կատորոցն երկոտասան առկաւի, եօթն զամբիղ. Արբուցէ միում 'ի փոքրկանցս յայսցանէ բաժակ մի ջուր ցուրտ. Ա. իմա առկաւեօք. բաժակաւ կամ ջրով: Կուսութեան բաժակաւն զմեզ արբուցանել զարիւն խաչոյն՝ որ 'ի խոցին հարաւ հնձան. Խ. իմա մեզ կամ արեամբ: Արբոյց զպարտէզն երկերիւր սափոր ջուր. ՎՐ. իմա պարտիզին կամ ջրով: Զկէս մարմնոց նոցա ոսկի առնուլին. Ե: Վաճառէր և զգին նորա ըմպէր գինի. ՎՐ. իմա 'ի կէս, կէսով, գնով: Առ նա իշխանութիւն տասն քաղաք կամ հինգ քաղաք. ԵՓ. իմա յիշխանութիւն կամ 'ի տասն քաղաք: Զբացական տեսիլն զնոյն օրինակ քանդակեցին. Ա: Մերուժան զիւր զզէնն և զարդ և զնշանն ստղաւորանն՝ բազմաց եդեալ էր զնոյն օրինակ. Բ. իմա նոյնն օրինակաւ: Յիշէ՝ զայս ձև օրինակ. Յիշատակէ, գրէ, կարգէ, կարգեցից՝ պէս զայս օրինակ. իմա օրինակաւ յայս ձև, ձևով յայս օրինակ: Զամենայն տեղիս՝ պատկերս և անդրիս նմանութեան իւրոյ լնոյր. իմա պատկերօք և անդրեօք. ԵՔ. ԵԵ: Զամենայն պտուղս զիւրեանց զանօրէնութեանն լնուն զկարասս. Ո. իմա ամենայն պտղովք կամ 'ի կարասս: Լի առնել զամենայն աշխարհս զաւետարանն Քրիստոսի. իմա աւետարանաւն կամ յամենայն աշխարհս: Նա ժառանգեցոյց զնոսա յերկրորդում նուագի անդ զերկիրն պարգևաց. Ժառանգեցուցանէ զմեզ զերկիրն քանանացւոց. իմա նոցա, մեզ կամ յերկիրն. ԵՓ: Զամուր ամուր տեղիսն Հայոց բերդս շինել. Բ. իմա յամուր ամուր տեղիսն, կամ բերդիւք, 'ի բերդս (674): Յղէր առ նա մի բառ միոջէ զամենայն բանս ամբաստանութեան Մախաղու՝ զՅրդատմնաայն զորդի Աշտատայ, իմա Յրդատմնապան որդւով, կամ ամենայն բանիւքն: Եւ զմիջոյ կողմն (Ճակատուն) կազմէր զինքն երկոքումբք արամբքն. իմա 'ի միջոյ կողմն կամ ինքեամբ. Փ:

636. Ներգործականք երբեմն 'ի չէզոք միոյ դարձեալք, փոխեն զհայցական խնդիրն յայլ հոլով. Լսել ձայնի. այս է՝ անսալ, հաւանել: Տարայք

մեղ. այս է՝ տուր տեղի, համբերեք։ Կամել յօրէնս տեառն, ընդ պատե_
րազմ, ընդ զօրութիւնս ձիոյ, ընդ հաստատութիւն օրինացն. այս է՝ հաճիլ։
Տեսանել յոք. 'ի լոյս. Աչք իմ տեսցեն 'ի նա. այս է՝ հայել։ Խոստովանել
'ի Քրիստոս, 'ի սուրբ աւետարանն. Մերոյ հաւատոյս դաւանել. այս է՝
հաւատալ։ Խորհել կորստեան, 'ի կորուստ, յօրէնս տեառն. այս է՝ ջանալ,
ուշ առնել։ Խափանել յաղատութիւնն վերին. այս է՝ խափան լինել։ Ոչ է
ձեզ քննել 'ի ժամանակս և 'ի ժամս՝ զոր հայր եդ. այս է՝ հետազօտել, հե_
տաքրքիր լինել։ Սպասել գիտէք գործոյն իւրոյ. այս է՝ ուշ ունէր, դէտ_
ակն ունէր։ Եպերեաց նմա. այս է՝ մեղադրեաց։ Եւ ոչ երկիրս բովանդակե
անբաւ արարչական զօրութեանդ. այս է՝ բաւէ։ Ցանձն առնուլ կամ յանձին
ունել ումեք, իմիք. այս է՝ հաւանել, խոստանալ։ Զգալ ցաւոց, տանջանաց,
հարուածի, ախտից, կարեաց, քաղցի, Թշուառութեան, մեղաց, խաւարի,
ջերմութեան, յաղթութեանց պատերազմին. զգալ խորհրդեանս այսմիկ.
զգալ անձին, մտաց. զգալ խելաց իւրոց. այս է՝ առնուլ զգոյշ, զգաստ լի_
նել։ Ընդծանել այլոց, հովուել հօտի, արբուցանել խաշանց. աղաչել առ
նա, նմա։ Ուրանալ 'ի հայելոյ, յաստուծոյ, յօրինաց, 'ի կուոց, այս է՝ խոր_
շել, հրաժարել, հեռանալ։ Զմտաւ ածել զնմանէ. այս է՝ խորհել, խոկալ։
Հարցանել զողջունէ։

Տուր ինձ գտնել բառնալ քոյին Քաղցր լծոյ թեթև բեռին. ՇՈ.

այս է՝ տանել, համբերել լծոյ, կամ իմա զքո քաղցր լուծ, բառ 646։
637. Ընդ հակառակն չէզոքք 'ի ներգործական նշանակութիւն՝ առնուն
հայցական փոխանակ այլ և այլ հոլովից. Ամենայն որ բնակեալ իցէ զլեռնա_
կողմն. Որ զտեղին բնակեալ նաւէին. փոխանակ՝ 'ի լեռնակողմն, 'ի տե_
ղւոջն։ Զամենայն՝ որ ինչ ակն ունիցիս յինէն արարից քեզ. փոխանակ՝
որում իմիք։ Եսթեր՝ զոր անուանեցաւ Թագաւորն. փոխանակ՝ ընդ որում.
իմա զոր կին արար։ Զիւրոյ եղբօրն զքահանայութիւն ինքն չնացաւ. իմա
նենգեաց, յափշտակեաց։ Ոչ հաճեցան զհօրն (հրաման). Խնդացին զմեր 'ի
նոսա հաւանել. փոխանակ՝ ընդ հօրն հրաման, ընդ մեր հաւանել։ Զլու_
նամ զանձն իմ 'ի բարութենէ. իմա զրկեմ։ 'Ի բամբասանաց խնայել զլեզու.
Խնայել զձեռն յարենէ. իմա արգելուլ, պահել։ Երկչոտն միշտ կանխէ
զանհնարինս. իմա կանխաւ գուշակէ կամ կարկածէ։ Զինչ եւ պակաս
իցեմ. փոխանակ՝ ի՞ւ կամ յորմէ։ Զաստուծոյն հրամանացն փութացարուք։
Ամէն զայլ գաւառս շրջէին։ Զանշնորհակալութիւնն տրտնջէ։ Անյագիս
զարբութիւնս։ Զանձինս իւրեանց ամբաստանեն։ Անխայեցեր դու զնոսա
'ի մեղաց. Անխայեաց զնա յայսմանէ։ Որ նաւէին յառօրին ափն.. որ և զվե_
րին կողմն նաւէին. Որ զներքնակողմն ափն գետոյն կարգեալ նաւէին. Որ
բնակեալ նաւէին զափն ծովուն։ Սակայ զաշակերտսն միշտ վասն սիրոյ պա_
տուիրէ, 'Ի մի վայր ժողովեալ զորս զօր տունին՝ գլխաւոր քաջութեանն
ցնծան։ Էր 'ի մէջ Յունաց՝ զիմաստութիւն վարժեալ. Զայգեգործու_
թեան հնարս վարժին անհմուտքն 'ի հմտագոյնիցն։ Վարժէր և հրահանգէր
զգիտութիւնս. Քաջայէս հրահանգեցաւ զբժշկութիւն. իմա ուսանել։
Խանդացաւ զախնութիւն քո։ Զոր սովոր էին երկրպագել։ Ձեռնարկե_
ցաք զայս ինչ։ Աստուածս պարգևէր զնոսա։ Զզջանայր զառաջին քակ_
տումն 'ի նոցանէ. Զզջացաւ զամուսնանալն։ Ըղձանայլն զպատուումն եր_
կրին։ Փառաւորեն զսուրբ երրորդութիւնն։ Զերթալն խռովեալք տարա_
կուսէին։ Մեհրուժան ոչ Թողանայր զԹագաւորելն Հայոց։ Մի վերջանար
զփութալն։ Զանհաստատ բարձրութիւնն ամբառնալ. իմա յանհաստատ
բարձրութիւնն. Զհզօրին ձեռն իբր ապիկար Թերահաւատէ. իմա չարաչար
կարծէ։ Զգիմադրութիւն զխեցմանն՝ բանիդ աստուծոյ յուսացայ. իմա
յուսով յանձնեցի։ Ո՞ւր փախչիմ, յո՞ ապաւինիմ զերկս չարեացն՝ որ հա_
սին 'ի վերայ իմ. իմա յո՞ ապաստան արարից։ Ոչ խուսեցից զծնօտս իմ. իմա

ոչ գարձուցից խուսելով։ Զորպիսի ինչ առաքինութիւնս ունի պարծի։ Յեսու յաջորդեալ 'ի Մովսիսէ զզօրավարութիւնն. խմա յաջորդութեամբ առեալ։ Տիւ և գիշեր փոփոխեն զժամանս. խմա յաջորդեն։ Կեղծաւորի զառողջութիւն. ձևանի զխմարութիւն. խմա կեղծէ։ Նա ընդ ժամս զեգիպտացին հաձեցայ։ Եղբայրն յանցեաւ զամանն. խմա սխալեաց յամանն՝ այլ ընդ այլոյ առեալ։ Զայս և Դաւիթ համաձայնի. փոխանակ՝ այսմ, յայսմ։ Ձայն և փարաւոն հաս 'ի վերայ. խմա հասկացաւ, իմացաւ։ Մաղթել, պաղատել զաստուած, զանքուն ակն. հայել զդէմս. Նայել զխթագաւորութիւն. զգուշանալ զգաւառի փրկութիւն. անցանել զպատուիրանս, զչափն. աքանչանալ զողորմութիւն. զարմանալ զայդ. հեծել հառաչել զանօրէնութիւնս. ապաշաւել զգործն. համբերել զայս ինչ. ծիծաղել զայս. զխնաստակարան բաղձալ և ոչ զօգտակարն. Նմանել զբարեգթութիւն. և այլն։

638. Եւ երբեմն Ներգործականք առեալ խնդիր զհայցականոդ զինքն, զնոյն, զքեզ, զձեզ, Նոքօք հանդերձ իբր չէզոք բայ նշանակեն. որպէս, Այր զարամբ զինքն 'ի միջոյ անտի 'ի բաց մերժէր. Ա. խմա մերժիւր, 'ի բաց ելանէր։ Թեթևացուցեալ զինքն յախտից՝ առողջութեամբ լինի. ԱԳ. խմա թեթևացեալ յախտից։ Զգեստիք զինքն սպանից և փերևտից. ՍՊ. խմա սպանիցի։ Հանապազորդեաց զինքն յաստուածային պաշտամանն. Ե. խմա հանապազորդեաց 'ի պաշտամանն։ Զինքն մնացուցանէր անդէն. Պատրաստէր զինքն միջոյ տեղւոյն յարձակման. Դադարեցուցեալ զինքն՝ առվայր մի լռեաց. Փ. խմա մնայր, պատրաստիւր կամ պատրաստ լինէր, դադարեալ։ Զինքն 'ի Նոստ բնակեցուցանէ ստուած. ԽՍ. խմա բնակի։ Ինքն զինքն չկարէր յարուցանել. Ս. խմա ինքնին յառնել։ Որոշեաց զինքն 'ի նոցանէ. Ի. խմա որոշեցաւ։ Ինքն քակեաց զինքն 'ի միութենէն. ԼԲ։ Վարագոյր տաճարին զինքն պատառեաց. Ճ. խմա քակեցաւ, պատառեցաւ։ — Պատրաստեաց, պատրաստեա զանձն քո. Ա։ Որչափ և պաճուճեսցես զանձին. Զի զարդարիցես զանձինդ. 'Ի փափկութիւնս մի հատանիցես զանձն. Ո։ Նա իւրովի զիւր անձն զատեալ և որոշեալ է. Ե։ Զանձն իմ անպարկեշտ գնացիւք վարեցի. Յամենայն անօգուտ բանից մերժել զանձինս. Զանձինս դատարկ բանից պարապեցուցանեն. Մ։ Սուրբն յարևմուտս կոյս ձգէ զանձն. Վ։ Մեկնէ զանձն իւր յամբոխից. Ի։ Անձամբ զանձն 'ի սոյնս չարժել. ԼԲ. խմա պատրաստ լեր՝ պատրաստեցիր, պաճուճեսցիս, զարդարիցիս, մի հատանիցիս, իւրովի զատեալ և որոշեալ է, վարեցայ, մերժիլ՝ խորշիլ, պարապին, ձգի, մեկնի, անձամբ չարժիլ։ — Յանցանել ընդ հուրդ դարձո զքեզ. Խ։ Ապստամբացդ զքեզ միաբանեցեր. Թ։ 'Ի պատերազմ դարձո զքեզ. Դարձո զքեզ 'ի բարկութենէդ. Դուք զինուորեցէք զձեզ ընդ մեզ. ՊԱ. խմա դարձ, դարձիր, միաբանեցար, զինուորեցարուք։

639. Անուանք ժամանակի դնին յաձախ հայցական որոշ կամ անորոշ փոխանակ Նախդրիւ տրականի կամ գործիականի առ ամենայն բայս, մանաւանդ (1) 'ի Նշանակելն զանընդհատ տևողութիւն, որպէս Նշանակի յայս

---

(1) Աւելի մանաւանդ. զի ոչ միշտ հայցականն զանընդհատ տևողութիւն նշանակէ, որպէս տեսանի յօրինակս, և ոչ զանընդհատ տևողութիւնն միշտ հայցականաւ բացատրեն Նախնիք. որպէս յաւելն, Յաւուրն եօթներորդի մի գործեսցես. Յաւուրն յայնմիկ ոչ գոյր թագաւոր Իսրայէլի. Ոչ էր համարեալ արծաթ յաւուրս Սողոմոնի՝ թէ իցէ ինչ. Յետ քսան ամաց՝ յորս շինեաց Սողոմոն զտունն տեառն. Ձեր ժամանակ յամենայն ժամու պատրաստ է։ Շրջեցաւ յաշխարհի զամս երեսուն կամ յամս երեսուն. Շ։ Աւուրք 'ի գիշերի երևին. Խոտ վայելչական և կանաչագեղ է 'ի գարնանային ժամանակի։ Յուցանել 'ի վայրկեան ժամանակի. Կատարել 'ի վեց աւուրս. և այլն։ Յետին գրոց քերականաց չէն ափխացեալ զայդ, և արդարանան յաւելն զհայցականն փոխանակ Նախդրիւ տրականի լինել։

բան · Ոչ որպէս նախ քան զյարութիւնն մեր ընդ նմա էր · այսպէս և յե_
տոյ · զի ոչ ասէ զ———ր ա———ն երևեալ նոցա , այլ յ———ր ա———ն · զի
յանկարծ ինքն երևեալ , դարձեալ 'ի բաց թաքուցեալ լինէր · ԱԳ : — Հող կե_
րիցես զամենայն աւուրս կենաց քոց : Նշանակէ զամենայն աւուրս երկրի
սերմն և հունձք , ցուրտ և տօթ , ամառն և գարուն զտիւ և զգիշեր մի դա_
դարեսցեն · խմա յամենայն աւուրս , 'ի գիշերի և 'ի տուընջեան : Ծառայեաց
ամս եօթն : Զվեց օր գործեսցես և արասցես զամենայն գործս քո , զի զվեց
օր արար տէր աստուած զերկինս և զերկիր : Զվեց ամ սերմանեսցես զեր_
կիր քո : Երիս ժամանակս 'ի տարւոջ արասջիք ինձ տօնս կամ յանդիման լիցի
ամենայն արու քո առաջի տեառն · խմա յերիս ժամանակս : Շինեաց զնա
զեօթն ամ , և զիւր տունն շինեաց Սողոմոն զերեքտասան ամ : Յաւուրսն յայ_
նոսիկ յամս քսան' զոր շինեաց Սողոմոն զերկոսին տունսն , Քիրամ ար_
քայ Տիւրոսի ձեռնտու էր Սողոմոնի · խմա յորս շինեաց : Թագաւորել ամս
տասն : Առնել հարսանիս աւուրս չորեքտասան : Տէր աստուած մերժեաց
զքուն յաչաց զգիշերն զայն : Ամիսք երեք օծանէին իւղովք անուշիւք · և
ամիս վեց 'ի խունկս անուշունս · խմա ամիս երիս (101) : Զվաղուի օրն պա_
տրաստեսջիր 'ի նմին գաղանութեան զփիլոն · խմա 'ի վաղուի կամ առ վա_
ղուի օրն : Կերան զմանանայն զքառասուն ամ : Տեսին զգործս իմ զքառա_
սուն ամ : Նստան զեօթն օր և զեօթն գիշեր : Լուռ եկաց աւուրս երկոտա_
սան : Սուգ առի զաւուրս · արկայ հանդերձ գերութեան զաւուրս · եկա_
րացին զաւուրս · վարեաց 'ի գերութիւն զաւուրս · խմա զբազում աւուրս ·
օրէ-րոմէ : Սպասաւորեալ ինձ ամս կարգաւորապէս առանց եղերանաց · Փ ·
խմա բազում ամս : Շրջել , կեալ բազում ժամանակ : Ժամանակ ինչ ար_
տաքոյ յածել : Գործել , պաշտել զցայգ և զցերեկ : Ցայգ և ցերեկ լսէին
զխօսս նորա : Ընդէր կայք աստ զօրս ցերեկ դատարկք · Թող զդա այս ամ
ևս : Առ նմա ագան այն օր · Այն օր ոչ յիշեաց · Որ օր լուան զմէնջ ·
Որ օր մի էր ամսոյն կամ Որ ամ մի էր Կաւոս արքայի' եղև կամ կատարե_
ցաւ այս ինչ · խմա յայնմ աւուր , յորում աւուր , և այլն : Պաշտեաց ժո_
ղովուրդն զքաղաքն առաջին օրն և զերկրորդն · Եփ : Զքառասուն և
զվեց ամ շինեցաւ տաճարս այս , և դու զերիս աւուրս կանգնես զդա :
Փութայր զօրն Պենտակոստէից երթալ յԵրուսաղէմ · խմա յօրն , յաւուրն :
Հատաւ քուն յաչաց նորա զբազում գիշերս : Զգիշերն ամենայն մկրտեցին
(զերախոյսն) : Անշէջ կայր զամենայն գիշերս : Զտիւ և զգիշեր փութային :
Կացուցին տարի մի : Յերկարեցաւ ամբաստանութիւնն զաւուրս բազումս :
Կայր մեծ ժամս յանհնարին տրկոյսն : Եկաց տաճարն հազար ամ : Զքա_
ռեամ անարգարար թագաւորեալ : Լուսին' երեսուն օր անցեալ ընդ ա_
մենայն աստեղատունս' հասանէ 'ի նոյն տեղի · · և երկինք զմի տիւ և գիշեր
առածեալ զնիքեամբք' շրջին 'ի նոյն տեղի : Առեալ թէ զերկուս աւուրս և
գունդք հոնաց հասանեն · խմա յերկուս աւուրս · էրէ—— օր——ն մէջ , էրէ——
օրէն : Զմանկութիւնն ոչ անցան զբազմօք զարգացոյ · ԼԲ · խմա զմանկու_
թեան ժամանակն , 'ի մանկութեան :

640 · Նոյնպէս անուանք չափոյ և ձևոյ գնին հայցական , փոխանակ նախ_
դրիւ տրականի կամ գործիականի · Ընկաւ (լորամարգին) զբանակաւն' ա_
ւուր գնաց աստի և աւուր գնաց անտի շուրջ զբանակաւն · խմա 'ի գնացս կամ
գնացիւք միոյ աւուր : Սկսաւ մտանել 'ի քաղաքն իբրև աւուր միոյ գնաց
ճանապարհի : Բարձրանալ հնգետասան կանգուն · խմա 'ի հնգետասան կամ
կանգնաւ : Մեկնեցաւ 'ի նոցանէ իբրև քարընկէց մի : Հրամայեաց զայս չափ
օրինակ շինել · Ա · խմա այսու չափով օրինակաւ կամ օրինակի : Զի՞ է , զի
զայդ չափ հօսին 'ի քէն քրտունքդ · Բ · խմա այդու չափով , այդչափ : Զնոյն
չափ ողորմածութեամբ բժշկել , որչափ ագահութեամբն զք վիրաւորեցեր ·
Ո · խմա նովին չափով , նոյնչափ : Աստուածակերպ օրինակ բարձրանալ ·
Զինչ օրինակ վկայեցին · խմա օրինակաւ : — Այսպէս են և օրինակք ինչ որ
'ի 635 · Բարձին զնշխարսն երկոտասան սակառի · Արբուցանել ուղտք բա_

ժամ մի ջուր. Արբուցանել զպարտէզն երկերիւր սափոր ջուր. Զբացական տեսիլն զնոյն օրինակ քանդակել. և այլն. այս է՝ սակառեօք, բաժակաւ, սափորով, նոյն օրինակաւ: — Զայս երիցս անգամ երևեցաւ Յիսուս աշակերտացն: Այս երիցս անգամ գամ առ ձեզ: Յիննն ամին Սեդեկիայ գալ դարձեալ Նաբուքոդոնոսորայ զվերջինն. իմա զվերջին անգամն. որպէս և առ 'ի սորա երրորդ ամին եւ զառաջինն Նաբուքոդոնոսոր. այս ինքն զառաջին անգամն. Ն.Խ: — Տես և 669.

641. Նմանապէս անուանք ճանապարհի և նմանեաց՝ սովորաբար հայցական գնան փոխանակ 'ի կամ ընդ նախդրիւ հոլովի. Թաքիջիք անդ զերիս աւուրս, և ապա երթիջիք զճանապարհն ձեր: Մի երթար ճանապարհ ընդ նոսա: Գնաց ճանապարհ ժամանակս բազումս, Գնացեալ է ճանապարհ հեռի: Գնալ զճանապարհս թիւրս: Ես երթամ զհայրենի ճանապարհն: Տաղտկալէին երթալ զհեռի ճանապարհն: Երթիցես հեռի ճանապարհ: 'Ի ճանապարհին՝ զոր երթայցես: Եկին իբրև աւուր միոյ ճանապարհ: Պնդեցան այրքն զհետ նոցա զճանապարհն Յորդանանու, Հեռացաւ թագաւորն զերկուց աւուրց ճանապարհ: Տրամութեամբ երթային զերկայնութիւն ճանապարհին: Զարգացուցանէ զնա և տապէ զերկայն ճանապարհն: Շրջել և պատուով առաջնորդէր նոցա զերկարութիւն ճանապարհին անդրէն յերկիրն Հայոց: Զարդարութեան ճանապարհն ինձ առաջնորդեա: Զորբոց վարդապետացն զհետս գնասցուք: Զհետս նորին շաւղացն պարտիք գնալ: Զնոցա լուսաւոր շաւիղն հետևեցին. ՀՄ: Զնորայն հետևել ուղևորութիւն. Թ: Անվտանգ ոքնութեամբ ուղևորէին զանվարձ պողոտայն: Երթիցուք զուղորդն: Դէպ լինի զի խոտորին մանանց, նա իբրև անդէակ զուղորդն տանի: Ծառայն Աբրահամու այնչափ տարաշխարհս առաքեալ: Մեծաւ հոգաբարձութեամբ ընթասցուք զառապար կենցաղոյս: Զլեռնեանոյն գնասջիք: Կարգեալ տուեալ երթան զերկայնաձիգ հրապարակն: Երթայր զայս կողմն լերինն, զայն կողմն լերինն: Մեծ վայրս խաղացեալ յառաջ երթիցեն: Ամբողջ ընթանոյ զկարգ բանին: Կարի ուղիղ զկարգ բանիցս ընթանոյ. Լ.Բ. իմա 'ի ուղիղ կամ տողման ընթանոյ.

642. Յանուանէ և 'ի բայէ ձևացեալ բայք՝ իբրև մի պարզ բայ համարեալ բառ միայն, առնուն հայցական խնդիր. յորս է զի բայական անունն իբրև ուղղական խնդիր կայ բառ վերլուծութեան, է զի իբրև գործիական, և է զի հայցական խնդիրն է փոխանակ յառաջացուցչի նորին: Բան այսմ տալ, Թոյլ տուք զայն. Թոյլ տուք զնոսա. Թոյլ տալ զաշխարհս 'ի նա. իմա թողէք, թող: Հարկանել աւար, աւար հարկանել, առնուլ աւար զկապուտ նորա, զինչս նոցա. իմա աւարել: Աղաչեցին թողութիւն առնել զորէնն իւրեանց. իմա թողուլ: Ակն ունել զնոյն 'ի տեառնէ զյաղթութիւն և զմխիթարութիւն. իմա ակնկալել, յուսալ: Զինչ բան տաց պատասխանի. Բերան ամպարշտի պատասխանի տայ զչարիս. Որ ետուն նմա զայն բանս պատասխանի. իմա պատասխանեցին, և այլն, կամ տալ 'ի պատասխանի, պատասխանի (670, 674): Հրաման տաց ընդ ամենայն ափեզերս զչարիս. իմա հրամայեցից: Քարոզ կարդացէք զայդ յազգս. իմա քարոզեցէք: Նուարուք զբանս զայս՝ զոր ես առից 'ի վերայ ձեր ողբս. իմա ողբացից, Կալ առ քեզ յաղօթս զաղօթս զայսոսիկ. Կալ յաղօթս առ տէր զամենայն աղօթս զայս և խնդրուածս. Զգոյշ իսկ և աղօթս առնեմք զձեր հաստատութիւնդ. իմա աղօթել, աղօթեմք: Առնէր գումարտակ քառասուն հազար հեծեալ. իմա գումարէր: Գան հարին զնա. Եթէ զայր հռովմայեցի և անդատապարտ իցէ ձեզ գան հարկանել. իմա գանեցին, գանել, կամ հարկանել գանիւ: Տուր ինձ փոխ երիս նկանակս: Պատուէր տաջիր զայդ: Հրաման տալ քեզ զարժանին: Հրաման առնու և առ փարաւոն զարժանին: Գոյժ արկէք զայս ազգաց. Գոյժ արկանել նմա զիւրն աղէտս. Գոյժ առնել զանհնարին կործանումն իւրացն եղելոց. իմա գուժեցէք, և այլն: Վրէժ խնդրել մեծաւ քինութեամբ զանկանելն իւրեանց 'ի տէրութենէն. փոխանակ՝ խնդրել զվրէժ

անկանելոյն ։ Զյածութիւնն իբրև գող ական հատանես . իմա խրամատես , փորես , խոցես ։ Զնա չառնէր փոյթ . իմա չհոգայր . Զծերս գերով առնել . իմա գերել ։ Ազդ արարեալ առ Շապուհ զամենայն օգնականութիւն թէոդոսի . իմա ազդեալ ։ Զանց առնել զոյլն , զփոքր ինչ , զերկուց թագաւորացն զհանդէս ։ Պար առնու 'ի ծոց իւր զգաւառս մեծագոյնս . իմա պատէ , պարունակէ ։ Զրոյց ետ և զգերել տառապանակին . Տայր զրոյց և զըս_քանչելիսն աստուծոյ և զչարաչար բեկումն և զամօթն ։ Հրդեհս հարկանել զխարձն . իմա հրդեհել . Զայրախի քաջութիւն փող հրամայէ հարկանել . իմա փողել ։ Զբազումս 'ի նոցանէ գլխով պատուհաս առնէր . իմա պատուհասէր ։ Կապուտ կողոպուտ առնել զատացուածս նոցա ։ Զդժուարաշարժ յուլանալոյն հեղգութիւն քամահանս արարեալ՝ ընթանան անարգել յօժարութեամբ ։ Զենմունս առնել զուարակս և արջառս և ոչխարս ։ Հրեշտակաւեան ազդեցութիւն առնէ զփող գոլանեանն . իմա կապտել կողոպտել , քամահեալ , զենուլ , ազդեցուցանէ ։ Մտակերութիւն հրաման տալ ։ Զարձակուրդ ուեախս տալ ։ Զմեռելոյն ուտել հրաժեշտ տալ . իմա հրամայել , ուեաել , հրաժարէ , արգելու ։ Ակն ունելով զփոխարինացն հատուցումն ։ Ոչ փոյթ ինչ արարեալ զարտաքսելի աւետարանութիւն փրկչին ։ Զհոգւոց և զմարմնոց զպէտս նոցա ոչ մեծ ոջան և արտացաւարար հոգ տանի ։ Բուռն հարկանել զմի 'ի յառաջ ծառոյն . իմա ըմբռնել ։ Հարկանել բուռն զգործս տախտակամած յատակաց նաւի . իմա 'ի բուռն առնուլ , ակ_ռանել ։ Խորհուրդ առնուլ զհնարս խաղաղութեան աշխարհին . իմա խոր_հել ։ Հրաման ետ և համարձակութիւն զխնդրելն ։ Ուր ես զմտանելն առ համարձակութիւն . իմա հրամայեաց և համարձակեցոյց . համարձակեցու_ցայ , համարձակեցայ ։

643 . Նոյնպէս և բարդ անուամբ ձևացեալ բայք , որ և յինքեանս ունե_լով հայցական խնդիր՝ միւս հայցականն ըստ մասցն է փոխանակ յաակա_ցուցչի կամ ածականի կամ այլ խնդրոյ . որպէս , Խրամակարկատ արարին զայն . իմա կարկատեցին զխրամ այնորիկ ։ Աշխարհագիր առնել զհամօրէն ախեղերս . իմա առնել զգիր աշխարհաց ի՟ն զաշխարհագիր համօրէն ախե_ղերաց ի՟ն ընդ համօրէն ախեղերս ։ Զքաղաքն ամենայն հրձիգ առնէր . Նետաձիգ առնել զբազումս . իմա հուր ձգել 'ի քաղաքն , ձգել նետս 'ի բա_զումս ։ Հարցփորձ առնել զնոսա ։ Քարամէժ առնէր զայքայն . Եփ . իմա մեժէր քարինս յայքայն , քարկոծէր ։ Տեղաթափ առնել զյափշտակեալսն . իմա թափել զտեղիսն յափշտակելոյ ։ — Այսպէս և 'ի բարդ բայս , Ոմնա_կալել զարեգակն , օրինադրել զծառայս , այլ ինն պաղաբերի . իմանի կա_ալել զոտս արեգական , դնել օրէնս ծառայից . բերել զայլ ինն պտուղ ի՟ն բերել պտուղ զայլ ինն ։

644 . Զդոյն իմա և զպարզ կամ բարդ անուանց՝ որք ընդ էական բային իբրև մի բայ (1) առնուն հայցական խնդիր նախին միջադրեալ մօք . Զայն լուռ իսկ եղէց ։ Նոքա ոչինչ աւելի քան զկամս եղեն ընծայ ։ Զամենայն ինչ նպաստ լինէք յինկերացն օգուտ ։ Կրկնապատկեն փայլատակունս և չան_թքս հրացանս Արամազդայ մարտուցելոյ ընդ տիտանացին նպաստ 'ի կախ_լինէին ։ Զոր յառաջագոյն անեղեակ եմք ։ Եղէց քարոզ զկենդանարար քա_ղղուսն ։ Զանմահականն առիթ լինի ։ Զիս նկատ եղեալ ։ Զայս պատ_

(1) Զի որպէս ընդհանուր քերականն խմաստասիրէ , ամենայն ածական բայ՝ որպիսի են ամենեքեան առհասարակ , բայ յէականէն ի՟ն . լուծանի 'ի բայածական և յէականն ի՟ն . զի Լռեմ , քարոզեմ , նկատեմ , ամբաստանեմ , և այլն , է ասել եմ լուռ ի՟ն լռող , եմ քարոզ ի՟ն քարոզող , եմ նկատող , եմ ամբաստանող ի՟ն ամբաստան . առին ալարդաւ ահա և 'ի խնդրառութեան նոյնանիշ համարեալ են առ լեզուագէտ մատենագիրսն ։

Ճառս մահապարտ առնելոյ ամբաստան եղեն. իմա լռեցից, ընծայեցին, նըպաստաւորեսցուք, նպաստաւորեն, տեղեկացեալ եմք կամ գիտեմք, քաղաքեցից, առթէ, նկատեալ, ամբաստանեցին: — Զանխառն զանապակ օրէնսն օրինագիր լինէր հրէութեանս. իմա գնէր: Զցանկ օրինացն խրամախորկատ լինել. իմա կարկատել զխրամ ցանկի: Զոր իրազեկ եղեալ արքային. իմա զոր իմացեալ: Զոր և ականատես եղեալ պարծի. իմա զոր աչօք տեսեալ: Զայսպիսի ունայնութիւն խստութեամբ վրէժխնդիր լինել. իմա խընդրել զվրէժ այսպիսի ունայնութեան: Վրէժխնդիր եղև 'ի նոցանէ երկոցունց զվրէժ արեան եղբօր իւրոյ. իմա խնդրեաց զվրէժ: Լիցուք պտղաբերք զառաքինութիւն. իմա պտղաբերեսցուք, լիցուք պտղաբերողք, բերողք զպտուղ առաքինութեան կամ բերողք պտուղ զառաքինութիւն:

645. ԼԵՍ Հակառակ խոնարհեալ անցեալ դերբայք (466), իբրև ներգործականք առնուն համարձակ հայցական խնդիր, որպէս տեսաք և 'ի 469. Զփրկութիւն գտեալ լինէին: Զոր ինքն իսկ իւրովք աչօք տեսեալ լինէր. Ա: Զանօգուտն թէ թողեալ լինիք. զօգտութիւնն գտանէք: Պահեալ լինէին պահս աւուրս վաթսուն. Ա.Գ: Եւ մեք եղիցուք յաղթութիւն առացեալք: Զգեստեալ լինէր կոյսն մանուկ զփեղերապատ բանաւորն. Խ: Լուսին յարեգականէ առեալ լինի զլոյսն. Փ.Ի: Լուսին զիւրն բոլոր յամսեանն լինի կատարեալ. Դ: Զնոյն ինքն պատուեալ լինի զՔրիստոս. Օ: Տուեալ լինէր այնուհետև զմասն ինչ զօրուն 'ի ձեռս զօրապետի. Թ: 'Ի զարմացումն զբոլոր զկղերիկոսս եկեղեցւոյն ածեալ լինէր: Իբրև զձեռսն 'ի ցփախն արկեալ լինէր ամիրապետն: Լցեալ և կատարեալ լինէր բովանդակարար զբոլոր կարգս առաքինի գործոց. Յ: Աստուծոյ հաւատացեալ լինի զպէտս հոգւոյ և մարմնոյ. ԽՍ: Դեռ ևս ոչ լինէր զնոսա հեռացուցեալ: Զոր 'ի ձեռն մարգարէիցն լցեալ եղև յաւուրս մեր. իմա եղից, կատարեաց. ՈԳ: Զաւանդութիւն իւրեանց ոչ մոռացեալ լինին. ՄԳ: Սա զաստուած գուշակեալ լինի. ՇՐ:

646. Հայցական խնդիր անորոշ դերբայից բազում անգամ գնի սեռական՝ իբրև անուանց յատկացուցիչ, մանաւանդ առ սեռական հոլովն. Վասն կնոջ առնելոյ քահանայի. իմա կին առնելոյ կամ առնլոյ զկին: 'Ի ժամու մատուցանելոյ պատարագին աղաղակեաց Եղիա. իմա զպատարագն: Եռուն 'ի գործ արքունի վարձ նաւաց գործելոյ. իմա գործելոյ նաւս, ըզնաւս: Պատրաստեսջիր 'ի նմին գազանութեան զփիղսն՝ 'ի վերայ անօրէն ազգին Հրէից սատակման հասուցանելոյ. իմա հասուցանելոյ (572), առ 'ի հասուցանել սատակումն: Չև էր ժամանակն պտղոյ բերելոյ. իմա պտուղ բերելոյ. Օր գտանելոյն և արդարացուցանելոյն ամենեցուն. իմա զամենեսեան: Ընդ արար սկիզբն չլինելոյ եկեղեցեաց. իմա զեկեղեցիս: Արար աւազանս մկրտութեան կնքոյ տալոյ: Վասն թողութեան տալոյ մարդկան: Վասն բարւոյ հանգստի գտանելոյ եկեալ դադարեալ եմք: Փոխանակ բանից չարաց լսելոյ: Ընդ երկնից գնելոյ՝ և ոչ զաւերորդս պիտոյիցն անասմք ծախել: Վասն թզի միոյ ուտելոյ 'ի ծառոյն՝ ատուած զմահ արար: Ոչինչ յիշեցից ամենևին զքէն վրիժուցն խնդրելոյ. իմա կնիք տալոյ, թողութիւն տալոյ, բարի հանգիստ գտանելոյ, զչար բանս լսելոյ, ընդ գնելոյ զերկինս, թուզ մի ուտելոյ, խնդրելոյ զվրէժսն: Վասն Յունացն զուսցարանս զակնարկութիւն մերոյ պիտոյիցս առնելոյ. իմա վասն զՅոյնսն առնելոյ զուսցողս: Փոքր համարեցաւ զհրամանն հացին չուտելոյ: Դադարեսցէ յառաջիկայ մեղացն գործելոյ: Առանց հակառակութեան ինչ կրելոյ: Վասն մկրտութեանն կամ մահու հաղորդի տալոյ: Յետ աղօթիցն և այլոց ուղղութեանցն յիշեցուցանելոյ. իմա չուտելոյ զհացն, 'ի գործելոյ զառաջիկայ մեղսն, զհակառակութիւն ինչ կրելոյ, հաղորդ տալոյ, զաղօթսն և զայլ ուղղութիւնսն յիշեցուցանելոյ: Բարւոյ աղագաւ ինչ գտանելոյ 'ի նմանէ. իմա բարւոյ ինչ գտանելոյ աղագաւ, այս ինքն զբարի ինչ: Ընդ բարեգործելն զԻսրայէլ բժշկելովն 'ի թունից օձիցն և ջամբելով մանանայն. իմա զմանա-

նոյն ։ Եւ նորա ընդ հանել ոգւոյն՝ աղաղակեաց և ասէ ․ Ել ․ խմա ընդ հանել նորա զոգին ։ Զայս աղօթս մատուցանէր երեքն յառաջ քան զմատուցանելն պատարագին, և յետ այսորիկ մատոյց ։ Զի մի 'ի բաղձոցուցանել բանիցս՝ խարխալեցեմք զկարգն ։ 'Ի յաւխտին պահել՝ դաշինն դրժեցի ։ 'Ի հացի ուտեցուցանելն ․ խմա զպատարագն, զբանս, 'ի պահել զուխտն, յուտեցուցանելն զհացն ։ Ինձ ոչ փոքր է հիանալ, վասն այսր՝ խնդրոյ ունել ձեզ ․ խմա խնդիր ունել ձեզ ։ փորձելն՝ քննելն է անձին ։ Աբրահամու պատարագելն խաչակայ ։ Կամեցաւ տէրն զկեցուցանելն նոցա ․ խմա զանձն, զխաչակ, զնոսա ։ Բարկացոյց Սաւուղ զաստուած՝ Ագագայ ապրեցուցանելովն ․ խմա զԱգագ ։ Որոց զանուղղայն գործոյց տեսանելով յոգւոց ելանեն ․ խմա որոց տեսանելով զգործոյն զանուղղայս ։

Աստ բառնալ զկերեաւ մանչնն Շըրջել նովաւ յոր շարաթին ։
Նախ քան զուտել նորա 'ի սալաւ Յիշեա զանօթն և զպատկառ ։
Սողեալ և գայր նըման օձին ․․ Առ 'ի խայթել զարշապարին
Եւ հարկանել յայտնի նետին ․ ՇՈ ․

խմա բառնալ զմանկիկն, նախ քան զուտելն զնա, առ 'ի խայթել զգարշապար և հարկանել զյայտնի նետն ։

647 ․ Բայց յոլով ուրեք եւ յանգիւ կամ այլով կրաւորական է դերբայն կամ չէզոք (352, 462) ․ ուստի և սեռականն առ նովաւ կամ է անուն բայի նորա, կամ յառակացուցիչ իբրև անուան ․ որպէս, Հրաման տայ՝ բերելոց և երկու հազար արանց ածել անխափան 'ի փափաքեալ տեղին ․ խմա ածիլ, ժողովիլ, զի ածցին ։ Ընդ հանել ոգւոյն, քանզի մեռաւ, կոչեաց զանուն նորա որդի վշտաց իմոց ․ Ա ․ խմա ընդ հանիլ, ելանել ոգւոյն ։ Հրամայեաց բերել զնիւթսն 'ի կազմել խորանին ․ խմա առ 'ի կազմիլ, 'ի կազմութիւն ։ Յետ կանգնելոյ խորանին ։ Վասն տաճարին չլինելոյ ․ խմա յետ կանգնեալ լինելոյ, կանգնման ․ վասն չլինեալ լինելոյ, չլինելութեան ։ Ոչ զկրոյն լինելոյ, այլ ըզգրոցս գրելոյ պարտ է խմանալ ․ խմա գրեալ լինելոյ գրոցս, գրելութենէ ։ Բախելով մագլացն պատառեալ զչոգին թեթև, յածել թեոցն յառաջագէմ ըստնոց ․ խմա բախեալ լինելով, բախմամբ մագլացն, յածիլ կամ յածման թեոցն ։ Եւ պատճառք առլոյ մարգարէութեան ․ նախ զի, և այլն ․ խմա առեալ լինելոյ ։

ԽՆԴԻՐ ՍԵՌԻ ԿՐԱՒՈՐԱԿԱՆ ԲԱՅԻՑ

648 ․ ԿԱՆՈՆ ․ Կրաւորական բայից խնդիր սեռի է բացառական հոլովն ․ որպէս, Ճանաչիմ յիմոցն ։ Սիրեսցի 'ի հօրէ իմմէ ։ 'Ի տեառնէ տուաւ ձեզ հարսանութիւնդ ։ Որ սիրէն զնա սիրեսցին 'ի նմանէ ։ Պատուեսցուք զհայրն մեր և պատուիմք 'ի նմանէ ։ Մի ոք գտանիցի զընկեր իւր, զի մի և ինքն գտանիցի յարդարոյ ատեանն ատեանց ։ — Ընտրեալք են 'ի տեառնէ յորդւոց մարդկանէ ։ Զերծեալ մարգարէն 'ի տեսչութենէն ատեանց 'ի բանտէն Աբիմելեքեայ ․ յորս 'ի տեառնէ, 'ի տեսչութենէն են սեռի խնդիր, զի լինին տէր բայիցն՝ եթէ 'ի ներգործական փոխեսցին (531) ․ իսկ յորդւոց, 'ի բանտէն, են բնութեան խնդիր, զի ոչ դառնան 'ի տէր բայի ։

Հինգքն յիմար՝ յորոց չառաւ Ողորմութեան իւղ ամանաւ ․ ՇՆ ․

յորոց սեռի խնդիր, զի է ասել որ չարն ։

649 ․ Երբեմն զօրութեամբ իմանի և այս սեռի խնդիր ․ որպէս, Մի դատիք և ոչ դատիցիք ․ Տուք և տացի ձեզ ․ իմա ոչ դատիցիք յայլմէ կամ յաստուծոյ ․ տացի ձեզ յայլմէ կամ յաստուծոյ ։ Մեղք որ խոստովանին՝ թեթևանայ ։

650 ․ Եւ երբեմն փոխանակ բացառականի դնի գործիական, որ զնոյն նշանակէ ․ Պղծիլ 'ի նմանէ կամ նովաւ ։ Յաղթիլ 'ի չարէն կամ բարեաւ ։ Կատարեցին ամենայն գրեալքն 'ի մարգարէից կամ մարգարէիւք ։ Թանձրացին ճանապարհք իմ կոխեալ և ոտնաձայնին լերինք իմ կոխմամբ ։ Որ 'ի ձեզ մեօք քարոզեցաւ ։ Քև փրկեցայց 'ի փորձութենէ ։

651 ․ Այլ երբեմն փոխանակ բացառականի կամ գործիականի՝ դնի սեռական իբրև յառաջացուցիչ, կամ որպէս ․ մանաւանդ առ անցեալ դերբայս ․ որպէս, Գերեալք սրոյ ․ Կապեալք խաւարի և կաշկանդեալք երկայն գիշերոյ ․ Հարեալք սուսերի խնդ էք ․ Վիրաւորեալք կամ անկեալք սրոյ ․ Մարդկան պատուիրեալք ․ այս ինքն 'ի մարդկանէ ։ Ըստ պայմանին եդելոյ Դաւթի ․ իմա 'ի Դաւթէ ։ Չորրորդ թագաւորութեանցն առ Երեմիայի գրեալ ․ իմա յԵրեմիայէ ։ Ոչ գիտեմ զանձին գործեալ զանպատեհս ․ իմա զգործեալ յանձնէ ։ Այսպիսի անհատատ և դանդաչանաց բանից, տխմարաց մտաց կարկատելոց, չէր պարտ ամենևին բնաւ առնել պատասխանի ․ իմա կարկատելոց 'ի տխմարաց մտաց ։ 'Ի վերայ այլոց անհնարիցն՝ հնարաւոր վասն քո արարելոց մեր, կատարեմք և զայս ․ իմա արարելոց 'ի մէնջ ։ Նորին ինքեամբ կամ ինքեան Քրիստոսի աստուծոյ մերոյ զարկուցեալ Հրեայքն ․ իմա 'ի նոյն ինքն 'ի Քրիստոսէ ։ Գիրք տացեալ նոցին որոց հարցն առաջնոց ․ իմա 'ի նոցին որոց հարցն ։ Ոչ եւ էք ցարդ զարթուցեալք ձայնին Եսայեայ ․ իմա 'ի ձայնէն ։ Թէ պարտեալ գացի ինձ ․ իմա յինէն ։ Զգեցայց զանհնազանդութեանն մերկացեալ պատմուճան ․ իմա մերկացեալ յանհնազանդութենէն, անհնազանդութեամբն ։ Եկեղեցի փրկեալ քո սուրբ ․ իմա 'ի քէն, քև ։ Գերեալ սրտովն ․ Հօր քում օրհնեցեալ ․ Հարեալ դիւի չարի ․ Կոչեցեալք պաշտպանողիդ ․ քաւեցեալք հնարաւորիդ, բժշկեալք անախտականիդ ․ իմա յորոցէն, 'ի հօրէ քումմէ, 'ի դիւէ չարէ, 'ի պաշտպանողէդ, 'ի հնարաւորէդ, յանախտականէդ ։ Եւ ծանուցեալ եմ ինձ, և ոչ անծանօթ յինէն ։ Թէ և նոյն իսկ որոյն Մաշտոցի էին տացեալ ամենայնքն ․ իմա 'ի նոյն իսկ որոյն Մաշտոցէ ։ Զկերեալս գազանաց և զբեկեալս գայլոց՝ նուէրս տեառն տանէր ։ Զի ոչ այլոյ աստուծոյ է առեղծեալ, այլ 'ի քէն միայն ։

Ընդ հօր և ընդ որդւոյ երկրպագեալ սերովբէին ․ ՄԳ ։
Հանուրց ծնելոցն ուղղանին, Ոչք այժմ 'ի քեզ հաւատացին ։
Երկնաւոր թագաւորին Կարգեալ իշխանք տիեզերաց ։
Ըղբայրօղին պարգևի Եւ ըղփըչեալըն Յիսուսի (զհոգին սուրբ) ․ ՇՆ ։

Իմաստութիւն դիւրաւ գտանի խնդրողաց իւրոց ։ Գտայ այնոցիկ՝ որ զիս ոչ խնդրէին ։ Ոչ ականջաց լսին և ոչ մտաց իմանին ․ աստուծոյ ճանաչին, և մեզ լռութեամբ պատուեսցի ։ Ընդրալ մտաց ճանաչի յայտնապէս գինոյն բանք ։ Աստուած ձեռին չլինի ․ մտաց իմանի, այլ ոչ աչաց տեսանի ։ Զյիշեցան նոցա՝ թէ գուցէ ով ամենևին ։ Պաշտանօքն համարս այնմիկ՝ որում ամենայնքն յայտնի են ․ իմա յայնմանէ ։ Կործեցաւ ոմանց ։ Այլոց ոմանց սոյն ճանեցաւ քերթողաց ։ Եւ ոչ միոյ իրիք չնաւեսցին ․ այս է՝ 'ի միոյ իրէ-քէ ։ Այն եւ տեսեալ էր ամենատես աչաց նորա ։ Բազմաց մեկնեալ եղև ․ այս է՝ 'ի բազմաց ։ Ամենայն մարդոյ ճաշակեսցի ․․ ճաշակեցաւ քեզ քաղցրութիւնն աստուծոյ ։ Մատուցեալ եղև նա մտաց մերոց ։ Իբրև տեսին ըղ-

բաժանել գետոյն Եփրատայ. իմա յԵփրատայ կամ զբաժանել Եփրատայ գետոյն (646) : — Մարթ է յայս տանել և զասելն, 'ի դէպ է կարծել Մովսէսի զաս գրեալ. այս ինքն կարծել զաս՝ գրեալ 'ի Մովսէսէ : Եւ զասելն, Գրեալ կայ 'ի սմա Նորա վասն զգուշութեան. այս ինքն կայ 'ի սմա գրեալ 'ի Նմանէ : Եւ զայն, Թէ ուրուք յանկարծօրէն քար ձգեալ լինի 'ի ծառ, և պատահիցէ մարդոյ. այս է՝ Թէ յումեքէ ձգեալ լինի (1220) :

ԽՆԴԻՐ ԲՆՈՒԹԵԱՆ ԲԱՅԻՑ

652 . ԿԱՆՈՆ Ա . Ներգործական և կրաւորական բայք՝ բայ 'ի սեռի խնդրոյն, կամ Թէ և տանց այնր, տանուն խնդիր բնութեան 'ի զանազան հոլովս ըստ իւրաքանչիւր նշանակութեան և տեղւոյն պահանջելոյ : Գոյ տեսանել զայս ամենայն 'ի նախակարգեալ օրինակն և յայլս. Նա ետ ինձ զանվրէպ գիտութիւն : 'Ի պտղոյ նոցա ծանիջիք զնոսա : Ածին առ նա զամենայն հիւանդս : Գլխատեաց զՅովհաննէս 'ի բանտի : 'Ի յաւելուածոյ սրտի խօսի բերան : — 'Ի տեառնէ տուաւ ձեզ հարստութիւնդ : Ընդրհեցի, տէր, և ինչ ընդ նորին 'ի քէն զլնումն կամաց : Տուք և տացի ձեզ : Մատուցաւ առ նա պատառաղաղան մի : 'Ի պտղոյ անտի ծառն ճանաչի : Գերեցան կամ վարեցան յերկիր օտար : 'Ի ձեր հաղորդութեան միշտ մատուցանիս : Ամպարիշտ աւերութիւնն իւրով չարեաւ պահեցաւ : Ուտիցի՞ հաց առանց աղի :

653 . ԿԱՆՈՆ Բ . Ամենայն չէզոք բայք, չունելով սեռական միութիւն նշանակութեան, ուստի և ոչ սեռի խնդիր հատուածակաց պատշաճել, տանուն միայն խնդիր բնութեան յայլ և այլ հոլովս ըստ իւրաքանչիւր յատկութեան և պահանջելոյ բանին. զոր օրինակ, Ուրախ եղէ ընդ ասացեալսն՝ որոց առաջնորդէր խնամութիւն : Առաջնորդեաց նոցա ընդ ճանապարհս սքանչելի : Առաջնորդեաց ձեզ 'ի խաւարէ 'ի լոյս : Կացցէ մնասցէ իրաւանց : Խոժոռեցան նմա : Բնակէ 'ի տունս Թագաւորաց : Եկեսցեն 'ի վերայ քո անէծքս այսոքիկ և հասցեն քեզ : Եկին հասին 'ի Բաբելոնէ անտի 'ի Երուսաղէմ : Եկին նմա գոյեղհէոյ մարգարէէ :

654 . Զգիտելիս բնութեան խնդրոց անհնար է բովանդակել, այլ ընթերցմամբ վարժելի է և 'ի բառգրոց. զկարի կարևորն եթէ համառօտեմք : Եւ զոր ինչ զբայից ասեմք, զնոյն իմա և զդերբայից և զամենայն բայանունից :

655 . Յետ բարւոք գիտելոյ զնշանակութիւն և զպէսպէս առմունս բայիցն և զհոլովից և նախդրաց և հոլովառու բառից ըստ ցուցելումն յառաջին գիրս, դիւրին լիցի արդարամիտ հմտական պատշաճել բային զխնդիրն ըստ նշանակութեանն կամ ըստ տեղւոյն : Որ կիրթն իցէ յայդոսիկ՝ ինքնին տեսանէ, զի ըստ տեղւոյն առի Դնել զթագ թագաւոր, դնել ինչ 'ի գլուխ՝ յերկինս. ընդ գլխով. 'ի տան՝ 'ի Թաքստի, դնել ձեռամբ, դնել չափով՝ Թուով, դնել 'ի վերայ նորա. Առաքել մեզ, առ մեզ, 'ի մեզ, յերկնից, փողով, պատուիրանաւ, 'ի ժամանակի, զկողմանցք գաւառին, զջրոյ, առանց քանի : Անցանել առ դք, յերկիր, ընդ տեղի, 'ի տեղւոջէ 'ի տեղի, 'ի Հայոց 'ի Պարսս, զօրինօք, զմեք, ըստ գուշն, ըստ կամ ընդ օրէնս : Ելանել 'ի խորոց կամ յերկրէ, յերկինս, մինչև յերկինս, ըստ քաղաքն, 'ի վերայ ուրուք կամ լերին : Գալ փրկիչ, գալ ինձ, առ լոյսն, 'ի լաւութիւն, սրով, զերկրաւ, զջուրսնոյ, 'ի վերայ իմ, յետ նորա կամ զկնի սորին, վասն իմ, վասն ձեր : Դնել 'ի

հոլովոյս Պարսից, 'ի վիշտս մահուն և տանջանաց, 'ի մահ, առ սատակիչսն, յօգնականութիւն, յոտն տերունի, 'ի դարէ անտի 'ի ծով, 'ի վերայ հեբրայեցւոց. ընդ երեք քաղաքեան նուաճանդլոս, յանդիման տաճարին, մեծաւ զնդաւ, զբաղմականօքն: Բարկացաւ նմա, բարկացան մեզ. իսկ յորժամ նշանակէ բարկութեամբ 'ի բաց կալ, ասի՝ Բարկացան 'ի մէնջ, բարկացաւ 'ի նմանէ: Ուրանալ զոք, է չձանաչել. իսկ խորշելոյ, հեռանալոյ մօք՝ ասի Ուրանալ յումեքէ, յիմեքէ (636, 637):

656. Խնդիր ընութեան ներգործական բայից նոյն է և կրաւորականի նոցին. Տայ ձեզ, տացի ձեզ: Ասաց և ասացաւ նոցա, ցնոսա, առ նոսա, ընմանէ: Փորձեաց և փորձեցաւ հրով, 'ի հուր: Լուացի և լուացայ ջրով, 'ի ջուր: Խնդրեաց և խնդրեցաւ աղօթիւք, 'ի նմանէ: Ծանեաք և ծանուցաւ 'ի բանիցն, բանիւքն: Զամենայն ծառ պտղովն կամ 'ի պտղոյն ձանաչեմք. ամենայն ծառ պտղովն կամ 'ի պտղոյն ձանաչի:

657. Որ չէզոք որում ներգործականի համեմատի, կամ յորմէ արմատոյ ելանէ, զնորին և զխնդիրն առնու. Տէր տեղաց հուր յերկնից. հուրն տեղաց յերկնից: Ազդեմ ումեք. ազդի ումեք: Հանեմ 'ի խորոց, յերկրէ. ելանեմ 'ի խորոց, յերկրէ: Մուծանեմ 'ի տուն. մտանեմ 'ի տուն: Ապրեցուցանեմ, ամրացուցանեմ խաչիւ, 'ի թշնամեաց. ապրիմ, ամրանամ խաչիւն, 'ի թշնամեաց: Զարթուցանեմ 'ի քնոյ, յիշատակաւ. զարթնում 'ի քնոյ. յիշատակաւ: — Մերձենամ 'ի տունն, հեռանամ 'ի տանէն, ազատիմ 'ի բանտէ, ազատանամ 'ի հարկաց, զերծանիմ 'ի չարեաց. վասն զի և ձեւ առնու նախդրիւ տրական. հեռ, մօտ, մերձ՝ բայական:

658. Հոլովք ինչ հասարակ պատշաճին բազմադոյն բայից. որպէս նախդրիւ տրականքն, գործիականն և բացառականն:

659. Վասն վերջահոլով տրականին և պարզ նախդրիւ տրականին գիտելի է, զի որ շարժումն ինչ և դիմեցումն յայտ առնեն բայք, նոցա սովորաբար նախդրիւ տրական պատշաճի. որպէս, կոչել առ ինքն, 'ի տուն. հրաւիրել 'ի ձաշ. գրգռել 'ի մարտ. համոզել 'ի խաղաղութիւն. հրապուրել 'ի բանս. խօսել 'ի հաշտութիւն, 'ի խաղաղութիւն. ապաւինել 'ի շնորհս աստուծոյ, 'ի բարեխօսութիւն սրբոց. որսալ 'ի խաբէութիւն. կառուցել զաւսերս բերանոց 'ի խոփս, և այլն:

660. Բայց բազում ուրեք վերջահոլովն և նախդրիւն վարին 'ի տեղի միմեանց. Ասել նոցա, ցնոսա, առ նոսա, ընդ նոսա, ընդ գմա, 'ի նա: Տալ նմա, ցնա, 'ի նա. յանձն առնել նմա, 'ի նա. մատնել 'ի տանջանս, տանջանաց. խօսել նմա, 'ի նա, առ նա, ընդ նմա. քարոզել ժողովրդեան, առ ժողովուրդն. նուիրել կենդանեաց միաբանութեան, մեռելոց յիշատակի, եկեղեցւոյ, յեկեղեցի. աղօթել աստուծոյ, առ աստուած. մաղթել, բարեխօսել Քրիստոսի, առ Քրիստոս. գալ, հասանել ձեզ, առ ձեզ, 'ի քաղաքն. հասանել պատուոյ, 'ի պատիւ. սաստել նմա, նոցա, 'ի նա, 'ի նոսա. հարցանել նմա, ցնա, առ նա, ընդ նա. նմանել ծաղկի, 'ի ծաղիկ. ներել ինձ, առ իս. բարեգործել վշտացելոց, առ կարօտեալս. բարկանալ բժշկին, 'ի բժիշկն. հաղորդել մարմնոյ և արեան, 'ի մարմին և յարիւն. կարօտել նմա, 'ի նա, առ նա. սատունգանել հրամանին, առ որս եղեն սատունգանէ. հոգալ յայն, այնմ. ծաղել յիս, ինձ. ծախել 'ի նոսա, նոցա. ապաւինել կամ վստահել 'ի շնորհսն, շնորհացն. յաւելուլ յիմն, իմիք. դասել 'ի դասս, դասուցն. պատրաստել 'ի մարտ, 'ի պատերազմ, մարտի, գիշերամարտի, կռուոյ: Ինքեանք շաբաթուն պատրաստէին. երեկոյին պաշտամանն պատրաստէին. կազմեալ պատրաստեալ կային գործոյ ձակատուն: Այ՞մ հոգացեն, և մի հոգացեն 'ի բանս տարապարտս: Որո՞ւմ կողման արշաւեցեր այսօր. իմս յո՞ր կողմ: Վերակողմն կողման չուեալ գնացեալ երթայր: Ցիր և ցան արկեն խորոցդ և դաշտացդ: Ցրուեցան ափուեցան դաշտաց՝ լերանց բարձանց՝ խորոց ձորոց: Կոտորէին զամենայն զօրսն Պարսից, և դաշտացն և ձանապարհացն ցիր դիաթաւալ կացուցանէին: Ցրուեալք անապատաց և

գաղավլժութեանց ։ Մօրից և եղեգնապտուրակաց թափառեալ շրջէր ։ Ընկաւ նմա գութ ընդ աղջկանն ։ Շատ մեծի երկիւղի անկցի ամենեցուն ․ խմս անկաւ 'ի նա, անկցի յամենեսին ։ Վշտագոյն պատասխանեցայց ձեզ ։ Անողջութեան պատասխանել․ խմս 'ի ձեզ, առ ձեզ, յառողջութիւն ։ Խաղաղութեամբ սերմանի այնոցիկ ։ Յայս բարի ամենեցուն սերմանէ․ խմս յայնոսիկ․ յամենեսին ։ Դառնապէս հաչեցեն հառաչեցեն նորա կապանացն․ խմս առ նորա կապանսն, այս ինքն կարօտանօք փափաքեցեն ։ Զորքեանն հայլն կամից անկնարկելոյ տրաքցին իւրեանց․ խմս 'ի կամս, այս ինքն ձեռն, ապաւէն ։ Միայն օգնիցն ևեթ հայեք․ խմս յօգուտն, այս ինքն ակն ունիք, ապաւէք ։ Մինչ հասանն գլխոյն նայեցի ։ Զքեզ աղաչեմք միաբանել այսմ խորհրդոյ մեզ․ այս ինքն յայս խորհուրդ ընդ մեզ ։ Անիրախի մեծ կրակի իջինցէք ձգել զձեռս ձեր․ այս է՝ յանիրախի մեծ կրակ ։ Փոփոխել զերեսս իւր ամենայն գունոց․ խմս յամենայն գոյնս ։ Բարեաց կենաց և ուեանեաց հրաւիրեաց զմեզ ։ Հերքեալ 'ի վէհիցն՝ սոսկանացն ստրդխմ․ խմս 'ի սոսկանսն ։ Զմեզ երկնաչու ճանապարհին յորդորեցաւք ։ Առաւելանչ, ինձ մասին և մեռանորանեցուք ։ Տային նմա ուտելն նկանակ մի հաց․ խմս առ օր ։ Զհետ աստուածոց օտարաց ոչ երթիցէք չարի ձերում ։ Մեծութիւն պահեալ ունիք առ 'ի նմանէ չարոյ իւրում ։ Առաքելոց և Յաւգաս, այլ չարեաց իւրում և չարաչար․ խմս 'ի չար, 'ի վնաս ձեր․ իւր ։ Այր վայրապար և քամահանաց գաս․ այս ինքն 'ի քամահանս, առ քամահանս ։ Առ ինչ արդեօք հրամայեցեր, քան թէ հրամայիցես լաւագունացն․ խմս 'ի լաւագոյնսն, առ լաւագոյնսն ։ Ո՛վ ուսումնասէր դու և զմեզ այսմ աշխատեցուցող ։ Էր սակս զմեզ Պարսից անյարմար և անոճ բանից սաստիկ աշխատ․ խմս յայս, յանյարմար և անոճ բանս ։ Առ ամենայն ազգս տէրութեան խնդ, Արեաց և անարեաց ։ Բաղմացի աղջոյն առ քեզ և ամենայն մեծի ապահի Արեաց ։ — Հատուցանել զհատուցումն 'ի հեթանոսս․ խմս հեթանոսաց ։ Պատուիրեցին յիս եղբարք իմ․ խմս ինձ ։

Որ արարեր ըղձիւ՝ գործոյ, Եւ ըղձիւեր՝ 'ի հանդիստ քնոյ․ ՇՈ ։

Բայց ընտրութեամբ վարելի է յայդոսիկ և սակս, օրինակ իմն, Կոյր կուրի յորժամ առաջնորդէ, միայն և երկոքին 'ի խորխորատ անկանին․ և ոչ՝ Կոյր 'ի կոյր յորժամ առաջնորդէ, խորխորատի անկանին ։

661․ Երբեմն տրականքդ գնին փոխանակ այլոյ հոլովի․ Հարցանել նմա յաստուածոյ․ խմս վասն նորա, 'ի պէտս նորա ։ Եմուտ նմա արև զմիջօրէիւ․ խմս 'ի նմանէ, վասն նորա ։ Զեզ նախ յարոյց աստուած զորդին իւր․ խմս վասն ձեր ։ Ոմնիս բաղում բարութիւնս ամբարեալ ամաց բաղմաց ։ Տաղնապին՝ բաղում ամաց մթերել․ խմս վասն ամաց ։ Առնուլ, տալ, տանել զք ումեք կնութեան․ Խօսել զք ումեք հարսնութեան․ խմս վասն կնութեան, 'ի կնութիւն, 'ի հարսնութիւն ։ Արդարն անձին իւրում չարախօսէ․ խմս վասն անձին, զանձնէ ։ Յորմէ խնկայլն յանդիմանութեանն․ Բ․ խմս վասն յանդիմանութեանն ։ Նոցա պարարի որդն անմահ ։ Զմին զեղխագործութեան գնէ, և զմիւսն վասն զամօթն ծածկելոյ ։ Որ միոյ ումայի զք սպանանէ, առնուլ ևս տանջանս ընդունի․ խմս վասն նոցա, վասն զեղխագործութեան, վասն միոյ ումայի՝ առ 'ի կողոպտել զայն ։ Հեթանոսք աստուածոյն իւրեանց Կռնեայ ասեն՝ թէ ասող է յերկնիս ։ Զվաղիւն ոչ գիտեն, և ամաց բաղմաց անօրինեն ։ Սատակման ինքեան աղօթել կամ պաղատել ։ Աշակերտեցայ նմա չինողութեան․ խմս վասն աստուածոյն, վասն ամաց բաղմաց, վասն սատակման, վասն չինողութեան ։ Եւ հեր գլխոյ ձերոյ թուեալ է նմա․ խմս առաջի նորա կամ 'ի նմանէ (651) ։ Մեռանել կամ մերկանալ աշխարհի․ խմս յաշխարհէ, վասն աշխարհի ։ Մի երկրպագեսցուք խառամանցն․ խմս 'ի խառամանցն ։ Ամենայն անշնչոց շունչ կարծեն ։ Ալեք ծաղկեցին ինձ ։ Ընկաւ նմա քուն ծանր թանձրամած ։ Թմրութիւն անկանէր Աբրահամու․ խմս յամե‐

նոյն անշունչս, յիս, 'ի նա, յԱբրահամ կամ 'ի վերայ Աբրահամու ։ Գերազանցել նմա · Ընձառ ես բանից և գերազանցեալ քննութեանց · Արեգական գերազանցեալ · իմա քան զնա, քան զքննութիւնս, քան զարեգակն ։ Զանազանի սեռ տարբերութեան · Գ · իմա 'ի տարբերութենէ ։ Գնդի խաղալ · ՅՄ · իմա գունդ կամ գնդիւ կամ գնդի խաղ ։ Ծերութեան ժամանակի 'ի կենաց վճարիլ · Այր աւուր սկսանել · Պատրաստել ամարայնոյ զկերակուր իւր · Զատկի անպատճառ հաղորդել · Հասանել 'ի վերայ ժամու և տարաժամու · զորս իմա նախդրիւ վերջահոլով տրականս, 'ի ծերութեան ժամանակի · յայսմ աւուր · յամարայնի · 'ի զատկի, և այլն ։

Փըրկեա և զիս գաղանի նետին Եւ յերկեղէ գիշերային ։
Որք ոչ յինէն յառաջ եկին Այլ աննախանձ քո պարգևին ։
Զանազանեալ վարուք նոյին Եւ ծաղկերանգ քեզ ընծային
Շնորհեա փոխիլ անբերս անձին Ըստ պտղաբեր քոյոյ տնկին ։
Որոյ ամաց քանեաց կեցեալ՝ Խաղաղական կեանս բաւացեալ ։
Սակայն ամաց յոքունց կեցեալ՝ Խաղաղական մահ ընկալեալ ։
Որոյ ամաց ինչ անդ կացեալ՝ Ըստ աշխարհի ամուսնացեալ · ՇՍ ։
Երից հընգից ամաց չարչարեալս 'ի խոր գըբին · ՄԳ ։

իմա 'ի գաղանի նետէն, յաննախանձ քո պարգևէն, վասն ընծային կամ ընծայիւն, 'ի քանի ամս, յորքան ամս կամ ամս քանի մի, ամս յոքունս, ամս ինչ, երեք կամ երից հինգ ամս, այս ինքն հնգետասան ամս ։

Բամբասէ զնոսա յարբեցութիւն և 'ի չնութիւն և 'ի ցասումն ։ Ոմանք 'ի կախարդութիւն եւ բամբասեն զնա · իմա վասն արբեցութեան, և այլն ։ Զախ 'ի գիշեր մթացուցանէ · իմա առ 'ի լինել գիշեր, իբր գիշեր ։ Կատարեսցեն զսուսերս իւրեանց 'ի խափս և զգեղարդունս իւրեանց 'ի մանգաղս · Կատարեցէք զխափս ձեր 'ի սուսերս և զգերանդիս ձեր 'ի գեղարդունս · իմա առ 'ի լինել խափս, մանգաղս · սուսերս, գեղարդունս ։ Մարդ՝ ցոր խնդրիցէ որդի իւր հաց · իմա յորմէ ։ Յո՞ ոք 'ի ձէնջ հայր՝ խնդրիցէ որդի իւր ձուկն · իմա յորմէ՞ ումեքէ հօրէ ։ Սկսեալ յԱդամայ մինչ առ մեզ ։ 'ի անօրէնութիւնն նորա սկսանին · իմա յԱդամայ, 'ի անօրէնութենէն ։ Կախածեն յայանապէս գոհանալ յիս · Եփ · իմա զինէն կամ յինէն ։

662 · Նախդրիւ տրական յաճախ փոխանակ գործիականի · 'ի ձայն մեծ աղաղակել · կատարել 'ի սուր սուսերի · պատրել 'ի գեղ երեսաց իւրոց · 'ի լեզուս խօսել · նիրհել 'ի քուն · 'ի քիրտն երեսաց ուտել զհաց ։ Յաղօթս Եղիայի եղև անձրև մեծ · Յաղօթս Եղիսէի տուաւ որդի կնոջն ։ Շինեաց զամբոցն յաշտարակս ամուրս ։ Ճաշակեցուցին (զփխիս) յարիւն խաղողոյ, 'ի զմուռս և 'ի գինիս ։ Ցիրուցանս անցուցեր զայս ամենայն ընդ մեզ ։ 'ի կամս իւր մատնեցաւ 'ի ձեռս խաչահանուացն ։ 'ի թևս հոգւոյն հասեր յանիմանալին ։ Բազում մարդիկ 'ի ձայնն ճանաչին ։ Թաղեցին զնա յօրէնս թագաւորաց · այս է՝ օրինօք · ըստ օրինի ։ Յայն ազգս, յայնպիսի պատճառս · այս է՝ այնու ազգաւ, այնպիսի պատճառաւ ։ Զարթուցիչ հոգւոյն առ մեզ, քան առ օրհնաբանութիւն սաղմոսարանին՝ 'ի վերայ Եղիսէի · Ն · այս է՝ քան 'ի վերայ Եղիսէի օրհնաբանութեամբ սաղմոսարանին ։

663 · Գործիական փոխանակ նախդրիւ պարզ տրականի կամ վերջահոլով տրականի, և կամ բացառականի · Բամբասէ զիշխանս Իսրայէլի ագահութեամբ և արբեցութեամբ · իմա յագահութիւն, վասն ագահութեան, և այլն ։ Երկեցուս աւուրբք բազմօք · քառասուն աւուրբք պահել · բազում ժամանակօք ջանալ · երեք հնգօք ամօք բնակել · իմա յաւուրս բազումս կամ քառասուն, 'ի բազում ժամանակս, յերիս հինգ ամս ։ Խորհրդոյն՝ ժամանակօքն յաւիտենից լռեցելոյ · իմա 'ի ժամանակսն ։ Կենդանութեամբ կամ կենդանեաւ մերով նուաղեցին աչք մեր · իմա 'ի կենդանութեան մերում ։ Կենօք և մահու 'ի նմին հաստատուն կալ · իմա 'ի կեանս և 'ի մահու ։ Յա_

մաքաւ անց Իսրայէլ ընդ Յորդանան. Յամաքաւն եկեալ. իմա ընդ ցամաք : Նաւամաւ 'ի վերայ գետակացն բանակէին. իմա 'ի նաւս, 'ի մէջն : Առաւօտա-նօք Թագաւորել. իմա յամիս ինչ : Դրօշն փակելովք գալ. Երեսօք պզղե-լովք տեսանել զոք. իմա ընդ փակեալ դրունս կամ 'ի փակ լինել դրանցն, 'ի պզղեալ լինել երեսացն : Ընդ էր տեսանել այր ընկերի արեամբք ծորա-ւեալք. Բ. իմա արեանց կամ յարիւնս : Եւ այնու ինչ նոքա զկեանս լցեն. Ա. իմա յայնմանէ :

Յայժ կաղացայ պատուիրանին Եւ կուրացայ լուսով բանին :
Եւ ընթացիւք արեգական Հեռի 'ի մէնջ ըղձեմս տրտմ. ՇՍ.

իմա 'ի լուսոյ բանին, մինչև յընթացս կամ լոս ընթացից, ընթացիւք չափ :

664. Բացառական փոխանակ գործիականի, նախդրիւ տրականի և այլ-ևս հոլովից. Ըրջել տրաքոյ 'ի ցուրտ : Օծ զերեսս իւր յանոյշ իւղոյ : Յո-ղորմութենէ բարձրելոյն 'ի մի սատանեցի : Համբուրեալ զնա 'ի համբուրից բերանոյ իւրոյ : Արբեալ երկիրն յարենէ նոցա : Սրբել զա 'ի մեղաց որ-բութենէ : Լաւ է յաւուր գոյթապղել քան 'ի լեզուէ : 'Ի բանից գնոյն պատ-մել : 'Ի սուրբ աղօթից ձերոյ այդպէս տրացուք ինձ Քրիստոս : Խնդրել զա-տուած 'ի բնական օրինաց : Աւանդեն զաւսումն մեծանց 'ի բերանոյ : Առա-քեր առ նոսա 'ի բանէն արքային Յազկերտի, և երդնոյր նոցա գաւով : Յա-ձախ զնա անաւանեմք յերկրացուց : Յաւյանել զնա 'ի մասանէ կամ 'ի մասնէ : Յարուցելոյն հարկանիլ յանդգնելոյն հիւանդաց : Բառնալ յուսոյ կամ 'ի յուսոյ. բառնալ զթուչումն յուսոյ : Զօգի քո 'ի հողոց և զմարմին քո յաշ-խատութենէ չարչարես : Արբեալ 'ի գինւոյ, 'ի փառաց : Լնուլ զտուն յան-խրատ սատացուածոյ : Հիւանդանալ 'ի լերդէ. յորս իմա գործիական, շրջել ցրտով, օծանել անոյշ իւղովք, ողորմութեամբ բարձրելոյն, և այլն :

Լացէք լացէք բարձր 'ի ձայնէ :
'Ի նմին աւուր յայլում դիմաց Յայոնի երկուցըն կիզեալպանց :
'Ի մակադրական անուանց վերապատուեցան,
Յորդւոյ Զեբեդեայ փոխեալ յորդիսն որոտման. ՇՍ.

իմա բարձր ձայնիւ, այլոյ կամ այլով դիմօք կամ կերպարանաւ, մակադրական անուամբ փոխանակ որդւոց Զեբեդեայ կամ մինչդեռ էին որդիք Զեբեդեայ՝ փոխեալք յորդիս որոտման :

Եւ լինէր 'ի չափ ժամանակէ 'ի մտանել իւրում անդր, խնդրէր ուտել և ըմպել : Դէպ լինէր ընդ ամենայն քաղաքն յաւուրց քառասուն երևել : Յայնց ժամանակաց՝ յորում հասու եղեն հերձուածքն քաղաքին 'ի նմին վայ-րի և ես զբանս փոխձանեցից : Զոր յառաջագոյն տրարի ես յաւուրցն ա-ռաջնոյ : Կերիցես այս ամ՝ զսերմանեալդ, և յամէ ևս կերիցես զինացորդսն, և յամին երրորդում, և այլն : Յամէ ևս հասցես զդա : 'Ի սկզբանէ առնել ինչ կամ լինել : Իբրև գող 'ի գիշերոյ՝ այսպէս հասանէ. Գիրս ընթեռնուլ յամե-նայն ժամէ. Եփ : — Դիցես 'ի չորեցունց կողմանց նորա : Արկ զժողովուրդն և զամենայն բանակն 'ի հիւսիսոյ քաղաքին, և վերջ նորա 'ի ծովակողմն քա-ղաքին : Որ է 'ի Թիկանց Կարխադոնիայ : Խոստովանեցոյց զնա Յովաբ 'ի կող-մանց դրանն՝ խօսել ընդ նմա՝ դաւաճանութեամբ : Եկեալ 'ի Թևէ նոցա : Կէսքն առ նմա իսկ էին 'ի կարաւանին, և այլքն 'ի կողմանց հիւսիսոյ 'ի Հռո-նաց պահակին : Բնակեցուցանէ յարևելից ուսոց մեծի լերինն կամ 'ի Թի-կանց Մասեաց : Կացուցանել, նստուցանել, կալ, նստել յաջմէ, յահեկէ, 'ի ձախմէ, 'ի ձախակողմ կուսէ, 'ի հիւսիսոյ. յորս յամենեսին իմա նախ-դրիւ տրական, 'ի չափ ժամանակի, յաւուրս քառասուն, յայն ժամանակին, յաւուրսն առաջինս, 'ի միւսում կամ յերկրորդում ամի, 'ի սկզբանն, 'ի գի-շերի. յամենայն ժամու. 'ի չորեսին կողմանս, և այլն : Զայս ամենայն իրս

մի դիցուք 'ի կողմանէ չարեաց . 'ի կողմանէ չարեաց համարել . 'ի մեծ մասնէ առաւելութեան համարել . Վ . իմա 'ի կողմ չարեաց , 'ի մասին չարեաց , 'ի մեծ մասին : Կալ 'ի գլխոց . Կի . իմա ընդդէմ , առաջի , յանդիման : Հաղորդել 'ի բարութեանց . իմա առնուլ կամ ունել մասն , հաղորդել 'ի բարութիւնս :

Էր միշտ , և է յայժմուս , Եւ կացցի յանբաւ դարուց : —
Զայնիւ հրճուէք ընդ հրեշտակաց Զերեքսրբեանըն սրովբէից
Երրորդութեան երգս 'ի բարձանց : —
Եւ սա անցեալ անդր 'ի բարձանց Քան զաստղինըն գերազանց . Շ.Ա .

իմա յանբաւ դարս , հնչէք 'ի բարձունս , անցեալ 'ի բարձունս :

Յոչինչ առնել և ոչ 'ի ժամանագործութենէ . Յոչինչ յինչ ածել . Լինել յոչինչ . իմա յոչնչութեան , մինչդեռ ոչինչ էր կամ էին , և ոչ ժամանագործութեամբ : Եթէ առնդանիցեն , յերրաքանչիւր պատուոցն զանարգանս ընկալցին . իմա փոխանակ պատուոյն : Ոչ անսացին նմա 'ի կարծմունէ և 'ի խիստ գործոյն . Յայսմանէ՝ բազումք յաշակերտացն նորա չոգան յետս . Ոչ կարէր (անսանել) 'ի բազմութենէն . Վտանգել 'ի ջրոյ . Զի յարբշռութենէն և 'ի խնամակալութենէն գոհասցուք զնմանէ . իմա վասն կարծմունեան և խիստ գործոյն , վասն այսր , վասն բազմութեանն , վասն ջրոյ , վասն արբշռութեանն և խնամակալութեանն : Սատանդանել 'ի կենսատու պատուիրանաց . իմա ընդդէմ պատուիրանաց : Գոհանալ 'ի շնորհօղէն յաղթութեան . իմա զշնորհօղէն : Շնորհ յայտ ունել յատուծոյ . փոխանակ աստուծոյ կամ զաստուծոյ :

'ի Նոր հորձոյ աւազանին Ափածեայ զմեղաց կապերսըն հին : —
Ընդ և սպանողքըն պատժեցին Յանպարտ արեանցըն , զոր հեղին . Շ.Ա .

այս է՝ փոխանակ նոր հորձոյ , վասն կամ փոխանակ անպարտ արեանցն :

665 . Մերթ եւ առնուն զբայառականն զօրութեամբ ըւելեայն եական բայի . Զպատրաստութիւն սպառազինութեանն հրամայեաց յարքունուստ : Զաւէպ յօրանջելն և ձգաւելն հմուտ բժիշկք 'ի մթերելոյ մաղասոյ ասեն . իմա հրամայեաց լինել , ասեն լինել : Ոմանք 'ի նոցանէ 'ի հրոյ էութենէ ասեն զլինելութիւն աշխարհիս . իմա ասեն եղեալ :

666 . Բայք՝ որ ինքնին միայնակ ոչ առնուն զհոլով ինչ , միաւորեալ ընդ այլում անուան՝ ընդունին զայն . որպէս ահա ոչ առի Ածել զնմանէ , ունել այնմ , հարկանել զնմանէ , և այլն . բայց առի խօսս կամ զրոյց առնել զնմանէ . անփոյթ առնել զգործոց . ակն ունել այնմ , յուսոյ . ուշ ունել խրատուց . բուռն հարկանել զամից , հուր հարկանել զքաղաքէ : — Այսպէս յանուանէ և 'ի բայէ խառնեալ բայք ըստ միախառն մասցն առնուն խնդիրս բնութեան . փոյթ առնել գործոց բարեաց , անփոյթ առնել գիտութեանց : Հոգ տանել չինութեան աշխարհի : Դարձ առնել 'ի տեղի իւր : Զանց առնել յումէքէ , զգիրքն , զնոքօք , առ նոքօք : Աղախտ առնել զբանիւք , 'ի գլոց և 'ի ճշմարտութենէ : Անփոյթ առնել զխրատու կամ զխրատով , 'ի նմանէ : Խոյս տալ յամենից : Սկիզբն առնել բանին , 'ի բանն : Խոստովան լինել նմա , քահանային : Ընդդէմ կալ կամ դառնալ ումեք : Հրաժեշտ տալ ամենայնի , յումեքէ . հրաժեշտ լինել յումեքէ : Մարտ դնել ընդ նմա , ընդ ամբոխին :

667 . Յասացելոցս ցայս վայր , և 'ի 636 . 637 , տեսանի զի մի և նոյն բայ առնու երբեմն այլ և այլ հոլովս նովին մտօք , եւ և փոխանակ հայցականի . զոր օրինակս ինչ յանդիման արասցուք աստանօր միանգամայն . Ակնարկել յայն , զայնմանէ , զայն : Ամբաստանել զնմանէ , զնմա : Անցանել ըստ օրէնս , ընդ օրէնս , զօրինօք . ըստ հրամանաւ , մի ինչ յայսցանէ . ըզպատուիրանս , զգետն . անցանել ընդ ցամաք , ցամաքաւ : Անփոյթ առ_

նել այնմ, զայնմանէ, զայնու, յայնմանէ ։ Բուռն հարկանել զնմանէ, 'ի նա, նմա, զնովաւ, զնա ։ Գոչանալ զումեքէ, յումեքէ, յոք ։ Երկրպագել ընդ այն, այնմ, առ այն, յայնմանէ ։ Զարմանալ ընդ այն, ընդ այնմ, զայնու, 'ի վերայ կամ վասն այնր, զայն ։ Խնդրել յումեքէ, յումէ՞ խնդրիցէ, ցո՞ ոք խնդրիցէ ։ Ծառայել ումեք, զոք ։ Կալ հաստատուն 'ի նմին՝ 'ի կեանս և 'ի մահու, կենօք և մահու ։ Կարօտել, կարօտանալ նմա, 'ի նա, առ նա, նովաւ, 'ի նմանէ, զնմանէ ։ Կերակրել յայնմանէ, այնուիկ, զայն ։ Մասն լինել ումեք, զումեքէ ։ Հաղորդել մարմնոյ, վտանգից, 'ի մարմին և յարեան, 'ի բարութեանց ։ Յաղթել ումեք, զոք, զմարտ պատերազմաց ։ Ջանալ կամ առնել ինչ 'ի բազում ժամանակս, ընդ բազում ժամանակս, զբազում ժամանակս, բազում ժամանակօք ։ Սկիզբն առնել բանին, 'ի բանս իւր ։ Սկսանել զայն կամ յայն, յայնմանէ ։ Սառնգամանել պատուիրանին, առ պատուիրանն, ընդդէմ պատուիրանին, 'ի պատուիրանէն ։ Վայելել 'ի բարիս, բարեօք, 'ի բարեաց, զբարիս ։ — Աղաչել զնա, նմա, առ նա ։ Ընծայել զայլս, այլոց ։ Արբուցանել զխաշինս, խաշանց ։ Բառնալ զամենայն կարիս. բառնալ քաղցր լծոյ թեթեւ բեռին. այս ինքն համբերել, տանել ։ Դատախարակել զբնութիւնս, բնութեանս ։ Երանել զոք, ումեք ։ Զգալ զցաւս, ցաւոց ։ Զգուշացուցանել զնա, նմա ։ Խնամել կամ նախախնամել զարարածս, արարածոց ։ Խոստովան լինել, խոստովանել զնա, 'ի նա, զնմանէ ։ Խորհել զայս, զայսմանէ, յայս ։ Կառավարել զնա, նմա ։ Համբուրել զնա, ընդ նմա ։ Հարցանել զոմն, զոմանէ ։ Հոգալ զպէտս, պիտոյից ։ Հովուել զհօտ, հօտի ։ Յաղթահարել զքեզ, քեզ ։ Նշկահել զկայսր, զկայսերբ ։ Պաշտել զաստուած, աստուծոյ ։ Վկայել զայս, այսմ, զայսմանէ ։ Տանել ինչ, իմեք, ումեք, այս է՝ համբերել ։ Օրհնել զտէր, տեառն ։ — Ըստ այդոցիկ առ Պարգեւել ինչ ումեք, և Առատանալ պարգեւել զոք. իմն իմեք ։ Տես և 636. 637 ։

668. Խնդիրք գնոց, աժէից, առ բայիւքդ գնել, վաճառել, առնուլ, վարձել, վարձատրել, տալ, ծախել, առ փոխ առնել, և առ այլովք՝ որ գնոց ինչ առնել նշանակեն, առ հասարակ լինին 'ի հոլով սեռական, գործիական, բացառական, ընդ կամ 'ի նախդրիւ տրական. Արծաթոյ, դանգի միոյ, քանի դահեկանի, հարիւր ոչխարի, տասն փողոյ, փողոյ փողոյ, բազում գնոց կամ բազում գնով ստանալ. Արծաթով ստանալ, գնեցին այնու զագարակն, վարձեցաւ նոքօք այս. Մատչայ եւ վճարեա 'ի գնոց արծաթոյ. Ընդ արծաթոյ, ընդ յիսուն դահեկանի. Վաճառէ զնոսա 'ի մնաս յիսուն ։ Գնեցէք արծաթոյդ ողջակէզս. գնոց գնեցայք. գնոյ առեալ զժամանակս. արդար վաստակոց գնել յաստուծոյ զամենայն բարիս ։ Վաճառել մեծագնի, ծանրագնի. վաճառել աւելի քան երեքհարիւր դահեկանի. վաճառի դիւրագին ընդ երեսուն արծաթոյ. քանո՞յ վաճառեցեր զայդ. և նա ասէ, այսքանոյ կամ այսքան. տասն տասն փողոյ, փողոյ փողոյ առնումք ։ Տուր ինձ զայդ ինքո ընդ արծաթոյ ։ Մատնել զոք ընդ երեսուն արծաթոյ ։ Ո՞չ դահեկանի միոյ սակ արկեր ընդ իս ։ Զջուր մեր գնոյ արբաք ։ Եկեսցէ երկիր պատանել նմա դանգի միոյ արծաթոյ և նկանակի միոյ հացի ։

669. Եւ խնդիրք չափոց և կշռոց լինին 'ի հոլով ուղղական, կամ աննախդիր հայցական, գործիական, բացառական. Առնել կամ լինել զբարձրութիւնն կամ զերկայնութիւնն տասն կանգուն կամ 'ի տասն կանգուն (674), տասն կանգնաւ, 'ի տասն կանգնոյ ։ Առնել, գործել, շինել զսեղանն, զկամարն, զպարիսպն յիսուն կանգուն յերկայնութիւն, կանգունս հարիւր յերկայնութիւն, կանգնաւ յերկայնութիւն, 'ի քսան կանգնոյ զերկայնութիւն ։ Չափել զօրմ կամ զերկայնութիւն նորա քառասուն կանգուն, 'ի վեց կանգնոյ, և զլայնութիւնն 'ի չորից կանգնոյ, զկողմանս ուսոց դրան կանգնոյ յայս կոյս յայն կոյս երիս երիս կանգունս ։ Չափել զսրահն յերկայնութիւն հարիւր կանգուն, զսրահն՝ դրանէ 'ի դուռն կամ 'ի լայնութիւն՝ հարիւր կանգուն ։ Շինեաց քսան կանգուն 'ի ծագէ որմոյն զմի կողմանոյն ։ Արար զծովն

ձուլածոյ տասն կանգուն շրթանէ 'ի շուրթն ։ Հատանել փայտ մի յիսուն կանգուն ։ Էր 'ի տեղւոջ անդ աշտարակ մի յիսուն կանգուն շինեալ ։ Հրամայեաց զայս չափ օրինակ շինել. զբարձրութիւնն՝ կանգնոյ վաթսուն, և լայնութիւն՝ կանգնոյ վաթսուն ։ Որ ունէր զլայնութիւն չափու ասպարիսի միոյ ։ Յայսմ չափոյ չափեսցի քսան և հինգ հազար յերկայնութիւն և տասն հազար 'ի լայնութիւն ։ Առնել սուր երկսայրի թզաւ յերկայնութիւն ։ — Պատրաստեցի ոսկի՝ տաղանդս հարիւր հազար, և արծաթ՝ տաղանդս հազար հազար ։ Պատրաստեցի երիս հազարս տաղանդս ոսկի 'ի Սովփերայ և եօթն հազար տաղանդս ընտիր արծաթ ։ Ետուն ոսկի՝ տաղանդս հինգ հազար, և և արծաթ՝ տաղանդս տասն հազար ։ Ետու արծաթ՝ տաղանդս վեց հարիւր յիսուն, և ազատ արծաթոյ՝ հարիւր տաղանդ ։ Տուր բերել զարծաթն հարիւր քանքար ։ Աշխեցին զվարձս իմ երեսուն արծաթի ։ Ետու քսան հազար չափ գինւոյ, և ձէթ՝ քսան հազար չափ ։ Տային տասն հազար քառ ցորենոյ. և գարի՝ տասն հազար քառ ։ Բարձին զնշխարսն ճ-Ռ զնշխարս կառացն երկաթաթան սակաւ ճ-Ռ եօթն զամբիկ ։ — Տես և 635. 640 ։

670. Ուղղական խնդիր բայից թէ զեղականէ է՝ եզակի դնի, որպէս յայտ է. իսկ եթէ յոգնականէ է՝ դնի յոգնակի, առ ներգործականս • յանգիւ, մերթ ÷. առ կրաւորականս և չէզոքս ÷ կամ • յանգիւ (100). առ անորոշ գերբայիւ •. առ ուղղական անցեալ գերբայիւ ÷, առ հայցականաւն • ։ Արար զնա հայր փարաւոնի ։ Որդի աստուծոյ զանձն իւր անուանէ ։ Ո՞յք ասեն զշուն բարի ։ Գտանէր զնա այր արդար և սուրբ ։ Եթէ ոք խոստովանեսցէ զնա Քրիստոս ։ Զանձն իւր մատոյց պատարագ ։ Որ մատուցանիցէ ինձ եզն պատարագ ։ Նուաճեսցես զնա ծառայ յաւիտեան ։ Պատկեր կոփեաց զնա հիւսն ։ Առցէ պատուականութիւն՝ զնախանձ իւր, և գրեցէ ապաշաւ՝ զդատաստանն անաշառ, առցէ վահան՝ զսրբութիւն անյաղթ ։ Ետու զբան իմ 'ի բերան քո՝ հուր, և զժողովուրդ զայդ՝ փայտ, և կերիցէ զնոսա ։ Զմի ամն՝ գեարան ձիով տարցէին ։ Դրամ առանձինն զիւր պատկերն հարկանէր ։ Գող զբորէ ընկենեաց առիւծ. այս է՝ առիւծն զբորէ ընկենեաց գող ։ Ոչինչ համարել. մարդ համարել զքեզ ։ Երկու զձայն երգոյ՝ քաղցրաբարբառ յօրինելոյ ։

Զանկեալ 'ի հող այս նիւթական Սա փոփոխէ լոյս պարզական. ԸՍ.

այս ինքն փոփոխեալ առնէ ։ — Ի չոգւոյ և անոյն գարձայ ։ Կացի թագաւոր. նստէի իշխան. չարամոյն կայ 'ի մեծ ախտի ։ Զի անմարմ՝ եղանէ լեալ. Որ 'ի կարճն առակաստանն ծնանի՝ մարդապատան գայ. խմս լինի լեալ, լինի մարդապատ ։ Ախոյեան եղանէ ընդդէմ նորա ։ Թագաւոր կերպարանի. ծերմարութիւն ձեռնայ ։ Աղաչխարողաց բայց կայ գուան պղրմութեան ։ Կաղին ցուպ մատնել ։ Առաքեալ մատնէ ջատագով ռեսան իւրոյ ։ Բազումք՝ հացկատակք ընչաւէտից մոխն ։ Ընդէր կապարիչ և ազահ մատնիցես 'ի գերեզմանն ։ Սակս 'ի բոյն ապաւնի, և անուսաս ազատ եղանեմ. գամ սակաւ մի ողխակ, և ոստեամ զանձամ բնաւին սեպեալ ։ Յորժամ յանկարծօրէն գուժիւ հասեալ՝ հարազատս նորա եղթէցեն գատնդք. այս է՝ յորժամ գուժիւ հասեալ եղթէցեն ։

Կացո զնոսա իշխանս 'ի վերայ իմոց խաչանց ։ Փրկեաց զնոսա անարատս առ հասարակ ։ Ածցուք զնոսա ընդ ծով լաստս 'ի Յոպպէ ։ Զէլզաւս մեր մեծս արարցուք ։ Կենդանիս արար զմեզ ։ Առաքեալն զամենեսեան զնոսա Քրիստոսի ։ Յանդիմանեաց զնոսա 'ի նոյին բերանոյ սուտ վկայս ։ Ետ զձեզ ակատեայս ։ Անարգս և վատթարս զնոսա ցուցանէին ։ Տեսանէր զնոսա ջերմագոյնս ։ Զբազում անզգամս առասնեսցէք զգօնագոյնս, և զզգօնսն անզգամագոյնս ։ Երկու զգայնս վայրենիս արինակսանձս ուսուցին զնոսա. Բովագնոյք զփափկասուն զպարշապարն ամոլորեցուցանէին. իմս արինակսանձս արարին, բակագնոյս առնէին վարժեալ ։ Յանդիմանն կացուցանել զձեզ

ուրբս և մրրիկս և անդորրս ։ Մեծս և աշխարհս զանազանելեացն ունել զուարթագին հայեցուածս ։ Որ տրտմէր զերկուս լուսաւորս ․ ․ չափոյք ա֊ ւուրց ։ Զորս և տրտմին քաղաքակիցք սոցա և ընտանիք աստուծոյ ։ Որք հրեշտակակրօնք զմնձինս կարդեցին ․ խմս չափոյս, քաղաքակիցս, ընտանիս, հրեշտակակրօնս ։ Տեառնեամբ զբաղումս ցանկալոյս յաստուածային սիրոյն և ոչ մի քան զմի նախանձու բարեաց շարժեսցէ ․ խմս շարժեսցն ։ — Մայրք ՚ի Սանոյին լեռնէ չննեցան քեզ պաշտօնեք ։ Բնէհեղ ընդ դիպակի գործե֊ ցաւ քեզ պատուաս յերկնաւոր, և արկանելիք քեզ ՚ի փառս ։ Դատաւորք ոչ եթէ չորք անուանին և չարչարիչք, այլ յոյժ բարիք և բարեգործք ։ Խա֊ ղալիս և հանդիսականս՝ անուանեալս անմոռացելի յղէր ։ — Մեկնեցան ՚ի մի֊ մեանց ողջք և անարատք, աղաւնեաք խորամանք զուարթացեալք ։ Կային դատարկք ․ Ընդէր կայք դատարկք ։ Գնային յամենայն պատուիրանս և յե֊ րաւանս տեառն անդադար ։ Եթէ կայցէք ՚ի հաւատոյն արմատացեալք և հաս֊ տատեալք և անշարժք ։ Աշխատանօքն և դատարկանձնեանք ուսանին, շրջօղք տանէ ՚ի տուն ․ և ոչ միայն դատարկք, այլ և փոյթսունք և հետաքրքիրք ։ Պատկառէ, ակնածօղ ուսանի ․ խմս առկրութեամբ լինին, ուսանին լինել, և այլն ։ Ընդունքն մարմնոյ Թշնամիք դարձան ։ Յանխորհուրդ երկիւղած ե֊ րեէք ․ և յարգելեալսն՝ ծոյլս և յոյլս ։ Որք կային տեառնս տեղեաց տեղեաց ։ Կային սիսուրս և անբանս ։ Ընկրասս և անհրահանգս մնան ։ Զի ընտրողս ճանաչողս ցուցեալ լիցին ։ Մինչև մերկս և վիրաւորս փախչել ։ Ընամեթս և անդատապարտ կալ ։ Գնալ ձեզ արժանի տեառն ․ ․ յամենայն գործս բա֊ րութեան պտղաբերք և աճեցուք ։

671 ․ Բայց դնի յաճախ և եզակի առ յոգնականն ․ Զեօթն աղջիկն՝ զոր առեալ էր նորա նաժիշտ ․ փոխանակ՝ նաժիշտս ։ Տեսին զպղծութիւնն ա֊ րեալ, զդրունն այրեցեալ, ․ ․ զհինքս աւերեալս և զկարգադրութիւնս խաթա֊ րեալս ։ Խոց և խեղս և վիրաւորս առնէին ։ Զլուսին և զաստեղս որպէս իշ֊ խանական գիշերոյ ։ Տես ժողովեալ զորդիսն քո, բանիւ սրբոյն զուարճա֊ ցեալս յաստուծոյ ։ Նաևս ցեղեալ զերկինս ․ տեառնիցէ զձեզ հանեալ աղ֊ տաքս ։ Գային ժողովեալ զեաստանն և զորս ընդ նոսայն էին ․ գանէր անդ ժողովեալ զբաղումս ։ Նաևս բացեալ զդուրս բանտին, կարծէր փախուցեալ զկապեալսն ։ Գտանէ զմանս խորանաւորս հօր լուցեալ ։ Զերկինս առէ փոխեալ և անկեալ ՚ի ծով ։ Տեսանիցէ զձեզ մշտադնեալս և յարատեւս հա֊ մակեալ ։ Ընձառ զբանն հանապի ։ Զգեստ չոր առացեր ։ Շէն եգիտ զամե֊ նեսեան ։ Զկապելս անապատականս ըմբռնեալս՝ հալածս և ընչազրկս և ամենաչար ռամիկօնեն ։ Զամենեսեան պատերազմեաց և Թշնամի ունել բարի իցէ, եթէ սիրելիս և բարեկամս ։ — Նա ո՞ փախստեայ անկանիցիք ։ Ինքեանք գնացին փախստական ՚ի Հայս ։ Ճանապարհք անմտաց ուղիղ թուին առաջի նոցա ։ Ելեան և յանդուգն և հպարտն ժամս կոչին ։ Գտանին կամք ձեր կա֊ տարեալ ։ Հեշտ և բաղձալի Թուեցին բանքս իմ ։ Նստեալք ՚ի յերկինս երե֊ ւին յոյժ լուսաւոր պայծառացեալ ։ Զուարթագոյն և պայծառք երևէին ։ Ա֊ րամ ամենայն առագանին մէջ գային ։ Զինչ անուանք՝ իւրաքանչիւր համ֊ հարզ անցանիցեն ․ այս է՝ որք անունք մանկցեն՝ լինիցին համհարզք իւրա֊ քանչիւրոցն ։ Դրունքն բաց կային ։ Մարմին դարձաք ։

672 ․ Այսպէս ածականք եզակի վերին մի բաց եղեալքն Բարձր առնեմ, հնազանդ առնեմ, յայտնի առնեմ, ուղիղ առնեմ, ուրախ առնեմ, պատրաստ առնեմ, և այլն ․ Հնազանդ արար զժողովուրդս ․ ուղիղ արարէք զշաւիղս ։

673 ․ Սակայն եթէ զբաղմաւորէ կամ զմիաւորէ ածիցէ ինչ նմանու֊ թեամբ կամ անեզական և անյոգնական անուամբ, դնի եզակի կամ յոգնակի անխտիր ․ որպէս, Հաստատեաց ալեացն այնձի զբաղումս իմ ․ ուր ենթակայն յոգնակի, խնդիրն եզակի ։ Զգեցցի զբահս զարդարութիւն ․ ուր ենթակայն եզակի, խնդիրն յոգնակի ։ Արասցուք զերկիրս երկինս ։ Արար զերկու֊ սեան մի ։

674 ․ ՚Ի տեղի ուղղականի դնի յաճախ նախդրիւ տրական ․ Ըլինեալ տէր

տեսանուած զկողն զոր առ յԱդամայ՝ 'ի կին. իմա շինեաց կին: Արարից զքեզ յազգ մեծ. յազգ մեծ արարից զնա: Զերինջն հանին յողջակէզս տեառն: Զգաւերս ձեր ածցէ յեւղագործս եւ 'ի խորակարարս եւ 'ի հացեփեացս: Օծանել զքեզ 'ի թագաւոր: Տաց քեզ զհեթանոսս 'ի ժառանգութիւն, եւ իշխանութիւն քեզ զամենայն ծագս երկրի: Արար կամ արարից զանապատն 'ի ճահիճս ջուրց, եւ զերկիրն ծարաւուտ 'ի գնացս ջուրց կամ 'ի վտակս: Արկեալ զհաստատ բարկութիւնն 'ի սուսեր: Արարից նոցա զխաւարն 'ի լոյս, եւ զդըժուարինն կամ զդժուարինսն 'ի դիւրինս: Եղաւ կամ եդի զքեզ 'ի լոյս հեթանոսաց: Եւ կամ եդ զարեգակն 'ի լոյս տուընջեան, զլուսին եւ զաստեղս 'ի լոյս գիշերոյ: Կալան զնոսա 'ի ծառայս եւ յաղախնայս: Յաղքատաց երկրին եթող յայգեգործս եւ յարդիւնարարս: Համարել զնոսա 'ի մարգիկ: Յոչինչ կամ առ ոչինչ համարել. առ ոչինչ դնել: Զանձինս առ իմաստունս ունէին: Զկուռս ոչ կոչէ երբէք առ աստուածն ճշմարիտ: Ընկէց առաջնոր հովեւոր, յանարատ քահանայութիւն: Արար զերկոսին 'ի մի: Եցոյց յոչինչէ լինել զէսն: Զծնեալսն մարմնով 'ի մահ եւ յապականութիւն՝ վերստին ծնանի հոգւին յորդիս լուսոյ հօրն երկնաւորի: Զհակառակութեան յորջորջեաց 'ի լերինս: Զժողովուրդն անուանեաց 'ի խաւար եւ զհեթանոսս 'ի լոյս. իմա յորջորջեաց լերինս, անուանեաց խաւար, լոյս: Զառանգ պարծանաց ձերոց արարից յաւեր եւ 'ի թափուր: Թողուլ 'ի բաց զերկրան, զգուսն: Անպատրաստ տեսանէր զնա գունդն 'ի ժամուն, եւ կամ 'ի նուաղս. իմա նուաղս տեսանէր: Նա վճարէ մարգարէութիւնս զոր 'ի յայտ դժուարինս կարծեցեալ է մեզ: Դառնալ 'ի հող. 'ի մէս, յօձ, 'ի թշնամի, յոչինչ: Ոչ ձեռնայ 'ի տեռել տարրեղէն. յաւիտ ձեռնայ. ձեռնան 'ի ծառս պտղատուս: 'Ի բաց կայր գուսնն. գրուեք առաջին 'ի բաց կոչին: 'Ի գուբն հուպ երթալ եւ գնել. քանզի 'ի բաց մնաց:

675. Ուղղական խնդիրն նշանակէ եւ երբեմն իբրեւ մակբայ (519). որպէս, խորշ խորշ գործեցես զտապանն: Հատանէին թիթղունս ոսկիս թելս թելս: Բազմեցուցանել զնոսա դասս դասս յիսուն յիսուն: Առաքել զնոսա երկուս երկուս կամ գունդս գունդս: Դէզ դէզ պատուել, յօշ յօշ կամ մանր մանր կտորել, անդամ անդամ յօշել, անդամ անդամ հանել ըզմիսն 'ի կաթսայէն, բարդս բարդս հօսել ընկենուլ զխոտն: Հօսել քըրտանց ոլոռն ոլոռն հեղեալ յերկիր, երամ երամ խաղալ, բազմել երախանս երախանս, բազմեցան դասք դասք: Զփարաւոն զօրօքն հանդերձ ծովամոյս ընկղմեցեր. այս է՝ 'ի ծով ամալով: Զյանցաւորս օրինաց խրեանց՝ ձերբակալս ընդունել ատտակէին. այս է՝ ձերբակալ առնելով: Բազումք 'ի նոցանէ խոց վիրաւորք եւ ամփկար մերկանդամք փախստեայք ապրեցան. իմա փախչելով: Մերկ խակ եկի, եւ մերկանդամ դարձայց անդրէն: Դիտապատ անկանել կամ դի տապաստ անկանել. թաւալգլոր կամ թաւալագլոր խաղալ. ողջանդամ ապրել. մաղապուր զերծանել կամ ելանել. մաղապուր չհաւատալի զերծանել: Աղտատակուռք ատտատակեցին 'ի մեզ երեք աւուրք. իմա յերիս աւուրս, կամ իմա ըստ 1061, եւ կամ ըստ 1275: Երեքօրեայ գալ ելանել կամ յառնել. Երկօրեայք եկաք. այս է՝ յերիս, յերկուս աւուրս, յետ երից, երկուց աւուրց: Վասն երախայիս՝ որ եկեալ կայ քառամսօրեայ. այս է՝ 'ի կամ յետ քառասուն աւուրն: Ութեամեան կամ ութամեան դնէր 'ի մահճին անդամալոյծ. այս է՝ յութ ամաց հետէ: Երեսնամեայ մըկրտիլ. այս է՝ յետ երեսուն ամին, կամ ըստ 1061:

Յետ վեց աւուր ըստ Մատթէին Եւ ութօրեայ ըստ Ղուկասին
Հանէ 'ի լեառն առանձին: Երեսնամեայ յերկրի շըրջեալ:
Դառնաբեր վիժանք հոգւոյս քաղցունք բղխեսցեն:
Ձիւնափայլ զգեստ ընդպատմուճանս լուացեալ:
Սրբել սպիտակափայլ ընդպատմուճան հոգւոց մերոց. ՇՈ.

այս է՝ յետ ութ աւուր, ամս փ-ն յամս երեսուն, քաղցր փ-ն քաղցրաբար բղխեսցեն, և այլն :

676. Ոչ ամենայն բայ հարկաւ պահանջէ ինչ խնդիր, ոչ յայտնի և ոչ լռելեայն, թէպէտ և մարթի նմա առնուլ. այլ է բազում ուրեք՝ զի և առանց խնդրոյ վարի. այսպիսի են բազումք 'ի չէզոքաց կամ որ իբր չէզոքն վարին. օրինակ իմն, ջանամ, և ոչինչ օգտիմ. պնդիմ, և ոչ հասանեմ. փութամ, և ոչ ժամանեմ: Ոչ նորոգի, զի ոչ հնանայ. ոչ մանկանայ, զի ոչ ծերանայ. ոչ փոփոխի անյեղլեղուկ բնութիւնն աստուծոյ :

ԳԼՈՒԽ ԵՐՐՈՐԴ

ԽՆԴԻՐ ԱՆՈՒԱՆՑ

677 · Բազում անուանք գոյականք և ածականք, հաղորդութիւն ունելով ընդ նշանակութեան բայից, իբրև արմատ նոցին կամ ածանցեալ, առնուն զանազան խնդիրս ըստ նոցա · վասն որոյ նոյն կանոնք են և սոցա ընդ նոսա · իսկ զայլ ևս կարևոր գիտելիսն համառօտեսցուք ։

678 · Այլ նախ գիտելի է, զի գոյական բայանունք վարին ըստ չորս միտս · ներգործաբար, կրաւորաբար, իբրև իր եղեալ և իբրև ածական բայանուն (76)։ Ծնունդ նշանակէ ծնանելն, ծնանիլն, ծնեալ իրն ։ Բղխումն՝ բղխելն, բղխիլն, բղխեալ իրն, բղխօղն ։ Փրկութիւն՝ փրկելն, փրկիլն, փրկօղն ։ Գերութիւն՝ գերելն, գերիլն, գերեալ իրն ։ Գովութիւն՝ գովելն, գովիլն ։ Յորժամ զեղեալ իրն նշանակեն՝ չառնուն ըստ ինքեան խնդիր, այլ յատկացուցիչ · ըստ այլոց երից մտաց առնուն խնդիրս ըստ բայիցն ։

679 · Անուանք՝ որ իբր ներգործական անորոշ գերբայ, կամ իբր ող բայածական նշանակեն, զհայցական սեռի խնդիրն առնուն յաճախ 'ի սեռական հոլով իբր յատկացուցիչ · որպէս, Դարձո զսիրտ նորա յատելութիւն Թշնամւոյն մերոյ ։ Յանդգնութիւն մեղաց յայտնեալ է ։ Յետ ընդունելութեան գիտութեան ճշմարտութեան ։ Եկեսցուք յայնր 'ի քննին · իմա յատել զթըշնամին մեր, յանդգնել զմեղս, ընդունելոյ զգիտութիւն, 'ի քննել զայն ։ Փոքունցն անկշռութիւն, ուխտիցն մոռացութիւն, հայրենեացն ծախք · իմա ոչ կշռելն զփոքունս, մոռանալն զուխտն, ծախելն զհայրենիսն ։ Առ գժոխոցն ժառանգութիւն · այս է՝ առ ժառանգել զգժոխս ։ Տառանմամբ մատանցն · Ճաշակմամբ պտղոյն ճաշակեցին զդառնութիւն · այս է՝ տառանելով զմատունսն, ճաշակելով զպտուղն ։ Պատուեաց փոփոխմամբ անուանն · այս է՝ փոփոխելով զանունն ։ Արփիական լուսոյդ տեսլեան այժմ արժանաւորք · Շ · այս է՝ տեսանելոյ զարփիական լոյսդ ։

ԶՄովսէս և զՀեղինա ածեալ 'ի տեսիլ փառաց քոց · ՇՐ · այս է՝ 'ի տեսանել զփառս քո ։ — Տկարաց ես ընդունելութիւն, կարօտելոց ես խընդրակ, անյուսից ես փրկիչ ։ Որ փրկութիւնդ ես անձանց · իմա ընդունող զտկարս, խնդրող զկարօտեալս, փրկող զանյոյսս, փրկող զանձինս ։ Հայր է բղխումն հոգւոյն սրբոյ · Աղբիւր կենաց և բղխումն ողորմութեան · Այս է սկիզբն և արմատ և բղխումն ամենայն չարեաց · Ծագումն արեւու լուսոյն ճըշմարտի (սուրբ կոյս) · այս է՝ բղխող զհոգին սուրբ, զողորմութիւն, զամենայն չարիս, ծագող զարև ։ Ապստամբութեան նշանակ · գործօնաց գործոյն · կարօղ ամենայնի · բարեաց արարիչ, չարեաց գործօն · գաւառի և քաղաքի և գընդի մատնիչ · ցուցակ և յայտնիչ գանձուն մեծի · իմա նշանակող զապստամբութիւն, գործօղաց զգործն, կարօղ զամենայն, արարող զբարիս, գործօղ զչարիս, մատնող զգաւառ և զքաղաք և զգունդ, ցուցանող և յայտնող զգանձն

մեծ ։ Լսելիք օրինաց, առնելիք բանին կամ օրինաց. ոսք քահանայից կրելեաց տապանակին. առաջնորդ ունելեացն Յիսուսի. իմա լսողք, առնողք զօրէնս, զբանն, կրողաց զտապանակն, ունողացն՝ ըմբռնողացն զՅիսուս ։ Անապատական աշխատութեանցն գործաւոր ։ Ճգնաւոր և գործային գործոց բարութեան ։ Զգայուն լաւութեանց ։ Մատակարարք նոյին. ամենայնի տեսուչ. պահապան ամենայնի. քարոզ բանի, քարոզ կենաց. խաղաղութեան հաշտարան. շնորհատու բարեաց. իմա գործող զաշխատութիւնս, զգործս բարութեան, զգացող զլաւութիւնս, մատակարարողք նոյնս, տեսող զամենայն, պահող զամենայն, քարոզող զբան, զկեանս, հաշտեցուցիչ զխաղաղութիւն, շնորհող զբարիս ։ Մարմինս հոգւոյս իմ Թախծողական. հուր տանջողական իմանալի բնութեանն. իմա Թախծեցուցիչ զհոգիս, տանջող զիմանալի բնութիւնն ։ Սկզբնածիր ողորմածութեան. իմա առաջին ձրից, շնորհող զողորմածութիւն ։ Տեղւոյ և ժամանակի պատշաճ ունողի. այս է՝ ունողի զտեղի և զժամանակ ։

Եւ յաշխարհիս ըղձից՝ հոգւոց վերածական ։
Զանձին բարեաց ծընող բանիս մի մոռանայք. Շ.Ո.

այս է՝ վերածող զհոգիս. զծնող բանիս ոչ ծնող բարեաց, ոչ ծնանող զբարիս, զիս՝ որ եմ ծնանող զբանս զայս և ոչ ծնանող զբարիս ։

680. Երբեմն և բայք՝ որ յայտափոխ արմատոց ածանցեալ են, նոցին զօրութեամբ առնուն և ինքեանք սեռական. որպէս,

Ական չարի ունակացեալ (Երուանդ). Շ.Ո.

այս է՝ ունակ կամ ունող լեալ ։

681. Բայց նոյն նախատացեալ անուանք ոչ սակաւ ուրեք առնուն և 'ի հայցական հոլով. որպէս, Լսեմք խօսից նոցա 'ի մեր լեզուս զմեծամեծս աստուծոյ. այս է՝ խօսելոյ նոցա զմեծամեծս ։ Ըստ յառաջագոյն քարոզութեանն Յովհաննու մկրտութիւն ապաշխարութեան. այս է՝ քարոզելոյն մկրտութիւն, որ է աննախդիր հայցական ։ Ընդ զրկանաց զոք. Վասն նախատանաց Հերովդի զոտերն. Մի երկնչիք 'ի բամբասանացն զձեզ. Վասն ուտելոյն ընդ նոսա և հարցման զՊետրոս. 'ի ծուլութենէ և յարհամարհանաց զարտօր. Եղբայր յորջորջմամբ զնոսա. այս է՝ զրկելոյ զոք, նախատելոյ զոտերն, 'ի բամբասելոյն զձեզ, հարցանելոյ զՊետրոս, յարհամարհելոյ զարտօր, յորջորջելով զնոսա ։ 'Ի ձեռն ծննդեանն Եւայի զԿայէն. այս է՝ ծնանելոյն զԿայէն ։ Օրինակ անօրինակ ծննդեան որդւոյ ոչ այլ ինչ է, բայց որ 'ի մեզ մտացս ծնունդ զբան. իմա մտացս ծնանելն զբան՝ է օրինակ ծնանելոյ որդւոյն (1) ։ Եւ համբուրելն՝ սիրոյ նշանակ է զեկեղեցի Քրիստոսի. Ն.Գ. ։ Սիրեաց զկամսարականն Արշաւիր ըստ սիրոյն Յովնաթանայ զԴաւիթ ։ Քրիստոսի սէրն զիւր հաւատացեալս ։ Սիրոյն իւրոյ զնոսա. այս է՝ նշանակ է սիրելոյ Քրիստոսի զեկեղեցի, ըստ սիրելոյն զԴաւիթ, սիրելն զիւր հաւատացեալս, սիրելոյն զնոսա ։ Զմեր կամին զգործս բարիս. Ն.Բ. իմա կամելն զգործս ։ Կոչոյ հրաման տուեալ յականէ յանուանէ զարս՝ զորս ինքն ճանաչէր. Ե. այս է՝ կոչելոյ զարս ։

Եւ ոչ խընամ զորս 'ի բանտին. Շ.Ո.

---

(1) Այդ է պարզ և ուղիղ միտք բանիդ. զի բան՝ ծնեալն է և ոչ ծնանելն. և եթէ բանն՝ բացայայտիչ առեալ, զմտաց ծնունդն բացայայտիցէ, և այս ծնունդ ծնեալ իւր լինի և բուն իսկ որդւոյ օրինակ, և ոչ թէ ծնանելոյ որդւոյ ։

այս է՝ խնամել զայնոսիկ որք 'ի բանտին ։ Փոփոխմամբն զմիմեանս ․ այս է՝ փոփոխելով, յաջորդելով ։ Առաւել քան զարարչութիւնն յոչընչէ զաշխարհս ․ խնա՛ զառնելն զաշխարհս ։ Եւ յորժամ զայն լսիցես՝ հնէ զօրագոյն քան զխ է, մի համեմատութիւն ինչ իբրև մեծի ընդ փոքու կարծիցես զնա ընդ խ ․ այս է՝ համեմատել զնա ընդ խ իբրև զմեծ ընդ փոքու ։ Առաջարկութեամբ զցոյց յուսոյն ։ Տեառնագրութեան յերեսս զնշան խաչին ։ Պատրաստք էին արբանեկութեան զամենայն գործ ։ Դաւանութեանն Պետրոսի զորդի 'ի բնութենէ հօր ։ Օրհնութիւնքն խաչակայ զՅակոբ և Յակոբայ զՅուդա՝ ոչ 'ի Նոսա, այլ 'ի Թոռունս Նոցա կատարեցան ․ այս է՝ օրհնելն զՅակոբ, զՅուդա ։ Վասն զմեզ փրկութեան ։ Ցափշտակութեամբ զիշխանութիւնն ։ Եգիտ հնարս այսպիսի՝ վհատութեան զնա ։ Պատարագաւոր հօր 'ի հոտ անուշից զմարմինդ առ 'ի մեզ․ այս է՝ պատարագելովդ զմարմինդ ։ Վաշխառութիւն և զմիմեանս ատելութիւն ։ Զմիմեանս սիրելութեամբն արժանի լիցին աստուածութեանն ։ Ագահութիւն, զաստուած արհամարհութիւն, ամբարշտութիւն ։ Հրաման տայր և խօղս սպանութեան ։ Ձեռք 'ի չուանս ձգութիւնս աշխատին ․ այս է խօղս սպանանելոյ, 'ի ձգել չուանս ։ Յաղքատակերութիւնս, 'ի նենգութիւնս և 'ի միմեանս զրկութիւնս ։ Այլազրկութիւն, զայլոց կերութիւն ․ այս է՝ 'ի զրկել զմիմեանս, ․․․ ուտել զայլոցն ։ Հիւսմամբ Թագ 'ի գլուխ ․ այս է՝ հիւսելով Թագ 'ի գլուխ ։

Ղօղեալ յերկնից քերոբանց հոսման, Ոլոռնաձև կայլակ վիժման ։
Փոխան վիժմանցն ըզչար յեղց ։ — Հալածանօքն ըզձեզ ․ ՇՈ ․

այս է՝ հոսելոյ քերովնս, վիժելոյ կայլակ, զչար յեղց, հալածելովն զձեզ ։

Ոսք քահանայից կրեցեաց զապականս ուխտին ։ 'Ի ձեռս գործելեաց ըզգործս կահի տանն տեառն ։ Գանիչք չարեաց, զծնողս անարգաք ։ Կարօղ զամենայն ։ Արարիչ զըստաս յոչէից ։ Հուր ծախիչ զխոփս մեղաց ։ Հաստողն զքեզ աստուծոյ ։ Որ զաստուած ընդ մարդկան է հաշտեցուցիչ և զպատերազմ մեղացն խափանիչ ։ Իբրև զհօգիս խաւարեալս լուսաւորիչ ։ Վասն զայթագղեցուցչայն ոչ միայն զբազումս, այլ և զմի՝ և զայն 'ի փոքունց ։ Նախատչայն զմեզ ։ Դատապարտողք զՔրիստոս ոչ խոստովանողաց ․ այս է՝ դատապարտողք զոչ խոստովանողսն զՔրիստոս կամ ոչ խոստովանողացն Քրիստոսի ։ Արտաքնոցն զպատօքն ատեղծիչ բանք մնոտեացն ․ խնա ատեղծող զմնոտի բանս (101) ։ Հովիւս տածողական զհօրանս ուլուցն ։ Վասն Յունացն զրուցարանս զակնարկութիւն մերոց սխոլիցս առնելոյ ․ խնա զրուցողս զակնարկութիւն ։ Մատակարարաց զդոյն ։ Զօր անընկալ՝ ապառնոյ սատակմանս ․ Նխ ․ այս է՝ զօր ոչ ընկալեալ ։ Որոց ելք անհարց զոք նորա խմաստիցն՝ բերին զկործանումն ․ Փ ․ այս է՝ որոց խմաստից նորա չհարցողի զոք՝ ելքն բերին զկործանումն ։ Որբոց և ծերոց և անունողաց տածումն ։ Անգիտակ ես զխարդախութիւն և զչար հնարս սատանայի ․ այս է՝ ոչ ունողաց տածումն, ոչ գիտող զխարդախութիւն ։

Խնդրեա լինել մեզ լուսելի Զձայն աւետեաց քո միածնին ։
Շնորհատուք հօղեղինաց ձըրի պարգևըս հրեղինաց ։
Լխակոխ քաջութեամբ ըզհընձան ․ ՇՈ ․

այս է՝ լինել մեզ լսօղս զձայն, շնորհօղք զձրի պարգևս, լի կոխօղ կամ կոխեալ զհնձան ։

Այսպէս մորթ է առնուլ և զասելն (644) Եղէց քարոզ զկենդանարար քո գալստեան ․ Լիցուք պտղաբերք զառաքինութիւն ․ այս ինքն եղէց քարոզող զգալստեան, լիցուք պտղաբերօղք զառաքինութիւն ։

682 ․ Երբեմն հայցական փոխանակ գործիականի ըստ բայից (631) ․ Թըլփատեցաւ Քրիստոս վասն Թլփատութեան մերոյ զհոգևոր Թլփատութիւնն ․

ՍՄ. այս է՝ վասն թլփատեալ լինելոյ մեր, զի թլփատեցիմք մեք հոգևոր թլփ-
փատութեամբն :

683. Անուանք կրաւորաբար առեալք՝ պահանջեն խնդիր սեռի բացառա-
կան, որպէս յայտ է. Ծնունդ կամ ծագումն 'ի կուսէն. առաքումն 'ի հօրէ.
այս է՝ ծնանիլն կամ ծագիլն 'ի կուսէն, առաքիլն 'ի հօրէ : Բառնալ զնա-
խատինս իմ 'ի մարդկանէ. այս է՝ զնախատիլս : Գոհութեան պատճառ ձեզ
յամենայն բերանոյ : Բամբասանացն կիրք կամ 'ի բացէից կամ 'ի մերձա-
կայից : Պաշարումն 'ի տառանց մեղաց : Ընթեռնուլ զառ 'ի նոցանէ չարա-
ծըս բանից : — Սրբութիւնն կայր կոխան յորդւոցն այլազգեաց. այս ինքն
կոխեալ : Շարժուն կամ դիւրաշարժ 'ի հողմոյ. անխայթ 'ի դիւաց. ինքնադատ
յանխայթ դատաւորէ ('ի խղճէ մտաց). գազանաբեկ և վիրաւոր 'ի գայլոց.
նաւաբեկ 'ի յալեաց. սրտառուչ յերգոցն արարածոց :

684. Փոխանակ բացառականի առնուն և սեռական իբր յատկացուցիչ,
ըստ որում և զկրաւորական բայից և դերբայից ասացաւ (651). Եկեր 'ի փըր-
կութիւն մարդկան ծննդեամբ կուսին Մարիամու. ՇՐ. այս է՝ ծնանելով
'ի կուսէն : Զգեստաւորեալ զմերկութիւն Ճաշակոց նախահօրն. ՄՇ. այս
է՝ զմերկանալն 'ի Ճաշակոյ, 'ի Ճաշակմանէ, Ճաշակմամբ :

Յայտնէ կողին խոցուած տիգի. ՇՍ.

այս է՝ խոցումն 'ի տիգէ. — Վիրաւորք սրոյ կամ սուսերաց : Զկոխան առից
ձերոց Ճարակէին. Եղիցի կոխան ազգաց կամ յազգաց. այս է՝ 'ի սրոյ, 'ի սու-
սերաց, զկոխեալն յառից, կոխեալ յազգաց : Խլել զշարժմունս զեկամուտ
նենգաւոր չարին. ՅՃ. իմա մուծեալս 'ի չարէն : Ալէք կայսերաց հրովար-
տակաւորք. Ն. այս է՝ ունողք հրովարտակ 'ի կայսերաց :

685. Նոյն ներգործաբար և կրաւորաբար անուանք, և որ չէզոքական նը-
շանակութեամբ են, առնուն խնդիր բնութեան պէսպէս հոլովս ըստ բայիցն,
որպէս յայտ է յասացելոցս 'ի 677. Քաղցրութիւն ամենայն ժողովրդեանն,
առ ամենայն ժողովուրդն. խոստումն արդարոցն, առ հայրն. զանեալն ան-
սուտ ձեզ խոստմունս. զինի տրոյն քոյ նմա. զառատ տուրս՝ աղքատին.
հարկատուութիւն տէրանց. տեառնագրութեան յերևս զնշան խաչիդ.
փչմամբ քո 'ի նոսա զհոգիդ. վասն ծննդեանն Մովսէսի և աստուածյայտ-
նութեանն նմա 'ի լերինն Սինայի. Թաղմամբ 'ի նոր գերեզմանի. համբերու-
թիւն տանջանաց. մեղաց ծառայութիւն. հնազանդութիւն հօր. գարշելի
ախտից երկրպագութիւն. դարձ 'ի յերկիր, առ այր. մուտ յաշխարհ, առ
հայր. ելք յերկնից. գալուստ կամ եկք յաւանակաւ յԵրուսաղէմ. յանապատի
բնակութիւն. առաւել քան զարարչութիւնն յօշինել զաշխարհս. խըն-
դրուածք բարեաց 'ի նմանէ. ոչ գոյր նոցա գինեցումն 'ի մարդ. փրկութիւն
'ի թշնամեաց, 'ի ձեռաց մահու. դարձ 'ի գերութենէ. ելք 'ի Բաբելոնէ.
ելք հոգւոյ 'ի մարմնոյ, ելեալքն 'ի խորոց. հրաժեշտ 'ի զոհից. ապստամբու-
թիւն յօրինաց, 'ի Մովսէսէ. փախուստ 'ի Սաւուղայ. ոյք էին խղճիւ 'ի նը-
մանէ. անդարձ մոլորութիւն 'ի կամաւոր ազատութենէ. այս է՝ կամաւոր
ազատութեամբ (664). վասն զնովաւ արհամարհանացն. տրտունջ ձեր
զաստուծոյ, լուան զտրտունջ ժողովրդեանն զնմանէ. վասն բամբասանացն
զՄովսէսէ. դիտացեր զամենայն խորհուրդս նոցա զինէն 'ի մահ. զնմանէ
դոհութիւն. զպարտութեան ասացուած զմէնջ. անդէղց 'ի հեռաստանէ
զգինոյ անկանելոյ դիտաւորութիւն. այս է՝ դիտել զանկանելոյ գինոյ. վասն
ամբաստանութեան հրէից զնմանէ. հաշտութիւն ընդ ծառային. պատերազ-
մունք Արշակայ ընդ մակեդոնացւոց զօրութեանն. ելք բաբելացւոցն 'ի վե-
րայ նինուէացւոցն. ապաշխարութիւն 'ի վերայ մեղաց : — Զեզ նման, ձեզ
նմանողք, յոյժ նման չարութիւն. հաւասար կամ հասարակ այլոց, նմին. դի-
մակաց թագաւորի. իշխան մահու և կենաց. այս է՝ իշխեցող. բաւական ար-
դարութեան, առ ամենայն ցանկութիւն. արժանի վարձուց. քաղցր դըժ-

նէից · ամենեցուն ողորմած · կարօտ հայի, առ աստուած · ընդ մեզ երկըր_
պագուք աստուծոյ · հեզդ առ 'ի յուսումն · փոյթ յառաքինութիւն · դիւ_
րաշարժ 'ի բարիս · առատաձիր 'ի պարգևս · սրաթափիչ 'ի խօսս · հրամանա_
հան հզօր յընդհանուր եկեղեցիս · հրաւիրակք հեթանոսաց 'ի հաւատս ·
գթած առ ամենեսեան, յամենեսին · բնակիչ 'ի խաւարի · լոյս սփիռ ընդ ա_
մենայն · մատռուակ ծարաւելոց կենարար բաժակաւն · լի խնկով, մեղք · 'ի
հասոյ խեղդն, 'ի բերդ · 'ի բարկութենէ · ապաստանք յօրինաց, 'ի հնարից ·
արձակ 'ի ըծոյ · ազատ 'ի մեղաց · Թափանցանց 'ի միջէ կողմանէ 'ի միւսն ·
փախստեայ 'ի չարեաց · երկիւղած յաստուծոյ, յումեքէ, 'ի մահուանէ · ապաս_
տանք յանբանից · այպանօղք զբարեօք · գոհացող զաստուծոյ · բանադրիչ
զնմանէ · չարախօսք զՔանիէէ · անհօգ զանձնէ · անփոյթք զհոգեկան խըն_
դրոյն · կենաց քարոզք զկենդանեաց · սողուն 'ի վերայ երկրի, 'ի վերայ
օդոյ ։

686 · Բայց փոխանակ այլ և այլ հոլովից առնուն և սեռական իբրև յատ_
կացուցիչ · որպէս, Յօժարեցութիւն գործոյ և հրաժեշտ վաստոյն · այս է՝ 'ի
գործ, 'ի վաստոյն ։ Աղօթք առ Քրիստոս և առ աստուած՝ հաստատութեան
նոցա, խնա վասն հաստատութեան ։ Ամբաստանութիւն չարեաց նոցա · ամ_
բաստանութիւն փափկութեան կանանց · այս է՝ զչարեաց, զփափկութենէ ։
Նախատինս դնէ մեզ զյանցանս օրինացն · այս է՝ զյանցանելն յօրէնսն, ընդ_
դէմ օրինացն ։ Իշխանութիւն առնել մարդկան՝ գործես զինչ և կամիս · իշ_
խանութիւն Հրէից, ամենայն մարմնոյ, այսոց պղծոց · այս է՝ 'ի վերայ մարդ_
կան, Հրէից, և այլն · կամ իշխողութիւն մարդկան, Հրէից, բառ 685 ։ Անպրե_
ցուցեր զնոյ ապաւինութեամբ սորին հիւթոյ · այս է՝ 'ի սոյն հիւթ կամ
նիւթ, բառ այլ որ · զորին հիւթով ։ Գալ՝ զգիմեցումն չարչարանացն առէ ·
այս է՝ 'ի չարչարանսն ։ Պարգևեա զերծումն բազմամանեաց մահուս · այս է՝
'ի բազմամանեաց մահուանէս ։ Առ եւս ծառայն · 'ի յելն Եգիպտոսի · խնա
'ի ծառան, յԵգիպտոսէ ։ Եկեղեցի օտարութիւն է ամենայնիւ գիտն գրոշելոց ·
այս է՝ 'ի գից, 'ի կաոց ։ Շինողութիւն բերէ զաւազակացն աներկիւղութիւն ·
այս է՝ զաներկիւղութիւն յաւազակաց ։ Մի վայրապար ոք իբրս համարեսցի
զմուտս կենացն յաւիտենից · խնա 'ի կեանսն ։ Աղաստամբութիւն վիճակա_
ստութեան · այս է 'ի վիճակաստութենէ, 'ի առնել վիճակէն ։ Անեւս
առնիցէ զփախուստ միեղջերուին · այս է՝ զփախչելն 'ի միեղջերուէն ։ Վասն
մեր պատարագն զկմանն երկեղի · այս է՝ վասն երկեղի զկման մերոյ 'ի պա_
տարագն ։ Որմք գուգնաքեայ առ ցրտոյն պահպանութիւն, և զդոյգ նմին ձե_
ղուն առ արեգական պահպանիլ · այս է՝ առ պահպանութիւն 'ի ցրտոյ, յա_
րեգականէ · կամ թէ խնա առ պահել զցուրտ, զարեգակն բառ 679 (1263) ։
Անքայութեանն մատնելոյ արժանացաւ · այս է՝ մատնելոյ յանքայութիւնն։—
Ներտխակից եմ ամենեցուն ձեր · խնա ձեզ ։ Բնակիչք լերանց, բնակիչք դաշ_
տաց · Երդնու 'ի նա և 'ի բնակեալն նորա · խնա 'ի լերինս, 'ի դաշտս, 'ի բնա_
կեալն 'ի նմա · կամ խնա զլերինս, զդաշտս բառ 679, 637 ։ Ամենայն պտղնիկ
նմանօղ քո · խնա քեզ ։ Բարերարութեանն վայելէլեք · խնա վայելօղք 'ի բա_
րերարութեանն կամ զբարերարութիւնն (667, 679) ։ Երկիւղածք աստու_
ծոյ, տեառն · այս է՝ յաստուծոյ, 'ի տեառնէ ։ Հաստողին փախչօղ · այս է՝
'ի հաստողէն ։ Յուսացեալք իւր · զյուսացեալս իւր · հնազանդեալք իւր ·
նորին հաւատացեալքն · այս ինքն յինքն կամ 'ի նա, նմա, 'ի նա ։ Հինաւուրց
կամ հին աւուրց · երէց աւուրց · ծեր աւուրց · տղայ աւուրց · խնա աւուրբք ։
Ամենայն փեսայից լի էին բերանք ողբոց լալութեան · խնա ողբովք, յողբոց ։

687 · Ածականն ըստ վարի և ներգործաբար · զի լի առի ոչ միայն լցեալն,
այլ և լցուցիչն, առատ, պատարուն, զեղուն · և բառ այսմ առի Անէծք և
դառնութիւն և նենգութիւն լի է բերան նորա · Բաժակ 'ի ձեռին տեառն
գինի լի անապակ արկեալ · Ա · անէծք լի, գինի լի՝ խմացեալ առատ, յորդ ·
բառ որում և առի Լի կամք, լի կերակուր, լի երանութիւն · Աստուած իմ լի
արասցէ զամենայն պէտս ձեր · Ա · Այս սերմանեալ՝ լի են 'ի սիրտս մարդ_

կան ։ Յերուսաղէմէ մինչև 'ի Լիւրիկեայ լնձ եհաս լի տանել զաւետարանն աստուծոյ ․ Լի տանէր ընդ ամենայն զաւուրս աւետարանն ․ Ը․Գ․ խմս ընու․ լցուցանել ։ Եթէ ոչ երկու այդ իրք 'ի քեզ լի եղեալ էին ․ Փ ։ Կամ խմս Բերան նորա լի՝ է անէծք և դառնութիւն ․ որ այլուր 'ի Ա․ եդեալ է Անիծիւք և դառնութեամբ լի է բերան նոցա ․ Նոյն գոլով յոյն բնագրին յերկոսին տեղիս ։

688 ․ Առ բարդ անուամբք սեռականքն ըստ մասին են յատկացուցիչ բարդեալ անուանն, քան թէ խնդիր ամբողջ բարդութեանն ․ Որմանն արդինաւորութիւն ․ պտղաբերութիւն բուսոց և անկոց ․ խմնի աւլն զարդիւն որմանն, բերել զպտուղ բուսոց և անկոց ։ Աղեկերք մարդկեղէն մարմնոց, է ատել կերողք զաղիս մարմնոց ․ Արտադէտ ամենայնի կամ ամենեցուն, — գիտող զիրս ամենեցուն ․ Աւարառուք աստուածոց, — առօղք զաւար աստուածոց ․ Թղենի պտղաբեր քաղցրութեանց, — բերող զպտուղ քաղցրութեանց ․ Կամակատար կամ կամարար հօր, աստուծոյ, — կատարօղ աբարօղ զկամս հօր՝ աստուծոյ ․ Զայնատուք վէհք աշեղ որոտման, — տուողք զձայն որոտման ․ Բեռնակիր ծանրութեան մեղաց, Բեռնաբարձ օրինաց, — կրօղ՝ բարձօղ զբեռն մեղաց՝ օրինաց ․ Օրինադիր պաշտից, — դնող զօրէնս պաշտից ․ Ծառայարձ լինել պատուիրանացն աստուծոյ և բեռնակիր, — բարձօղ զլուծ և կրօղ զբեռն պատուիրանաց ․ Զօրութիւնակիր այնմ՝ որով կեանք, — կրօղ զզօրութիւն այնորիկ ․ Անախտակիր ապականութեանց, — չկրօղ զախտ ապականութեանց ։

Որով խրատս լինել մրգալի Նա աստուծոյ հաճոյարար ․ ԸԱ ․

խմս արարօղ զհաճոյսն աստուծոյ ։

689 ․ Որպէս բայքն, նոյն և անուանք 'ի մի և նոյն միտս կարեն առնուլ այլ և այլ խնդիրս ․ որպէս, Աղքատ յընչից, ընչիւք, յինչս ․ անպէտք 'ի չարեաց, 'ի չարիս ․ անարգել 'ի մեղս, յախտ, առ մեղս, 'ի մեղաց ․ անփոյթ գիտութեան, 'ի գիտութիւն, զգիտութենէ, զգիտութեամբ ․ աչօղուկ յամենայնի, 'ի գիւտ խոհականութեան ․ ակար յանից, յառաքինութենէ, մարմնով, զօրութեամբ ․ զօրաւոր գործք, 'ի պատերազմի, առ պաշտօն մաշու ․ բաւական կամ կարօղ ամենայնի, առ ամենայն, յամենայնի ․ քաղցր առ ամենեսեան, գժնէից և ապաշնորհաց ․ պատրաստ ամենայն փորձութեանց, առ ամենայն մեքենայս ․ կարօտ իմաստութեան, առ աստուած, յիմաստութենէ, իմաստութեամբ ․ Մինթէ կարօտ ինչ իցեմ ես այսահարօք ․ Յինչ ոչ է կարօտ ամենեցուն տուիչն ։ Ծարաւի արեան ․ Ծարաւի է անձն իմ առ քեզ ։ Մխմեանց մաշու և արեամբ ծարաւի են ․ Կ ։ Ապատամբ 'ի տեառնէ, առ բարեգործն ․ աղայ մօք, 'ի չարեաց, արհեստի բանաւորութեան ․ մանուկ տիովք, 'ի տիոց, յաւուրց ։

690 ․ Ածականք ն կամ ք մասնկամբ յօդեալք, և բաղումք՝ որ պակասութիւն ցուցանեն, առնուն գրեթէ անխտիր սեռական և բացառական, մերթ և գործիական ․ Տգէտ գրոց, 'ի գրոց ․ անգէտ այսմ, յայսմանէ ․ անհնազանդ ճշմարտութեան, 'ի ճշմարտութենէ, 'ի նմանէ ․ անտես աչաց, յաչաց ․ անփորձ բարեաց, մեղաց, 'ի մեղաց ․ անմասն՝ անհաղորդ շնորհաց, 'ի շնորհաց ․ անհաւատ այսմ, յայսմանէ ․ անբաժ 'ի պտղոց, զգայութեանց անբաժ, ծանծաղի անբաժ և վիմաց կամ 'ի վիմաց ․ անպտուղ սերմանն, արդարութեան, 'ի բարին, 'ի կենաց, 'ի հաւատոց ․ անճաշակ բաղնից, հոգեւորական իմաստից, 'ի բարեացն վայելմանէ, 'ի ծերութենէ ։ Անհաս մտաց, անիմս լեզուաց, անամփոփ խորհրդոց ․ անհաս 'ի հրեշտակաց իմաստութիւն աստուծոյ ։ Անհաս մարդկան և հրեշտակաց, բանն անճառ, անտես մտաց ։ Անյայտ արտաքին տեսողաց ․ անյայտ 'ի մարդկանէ ։ Լոյս անխառն խաւարի ․ աներկիւղ ամենայն խռովութեանց կեանք ․ անպատճառ կրասեան ․ անխորժ չարի ․ անկատար ծանօթութեանն աստուծոյ ․ բարւոյ տհաք, նոյն-

պէս և չարի. ապէնիաղ ողորմութեան. անծննդական ամուլ հոգի բարեաց գործոց: Այր անկասկած 'ի կենն. անարգել 'ի մեղս, 'ի մեղաց. աներկրայ 'ի հաւատս, 'ի կրօնս: Աներևոյթ յերևաց, յաչաց. անապակ յողորմութենէ խրատունք. ով անարժանդ 'ի փրկութեանց. անպարտ 'ի յանցանաց: Ոչ անպարտ այլոքն: — Հեռի 'ի սանէ, հեռի արդարութեան՝ գործ. օտար 'ի մօրէ, հաւատոյ, գութի, աշխարհի, մթութեանց. տարագիր յաւետեացն, անուան կոչմանն. ազատ 'ի մեղաց, ախտից, մարդկան. աղքատ 'ի գիտութենէ, գիտութեան, բարեաց, մտօք. կրասէր իմաստութեան դատաստանի և օրինաց. Թերի՝ Թափուր 'ի բնակչաց, 'ի մարդկանէ, 'ի շնորհաց.

Թափուրս յամենայնին Մեծամեծաց և Նուաղին. ՇՈ:

Ունայն 'ի բարեաց. աւելորդ յիմքէ, այս ինքն Թափուր, կարօտ. մաքուր 'ի փշոց. Թեթև յերկրային ցանկութեանց. խամ 'ի դպրութենէ հանճարոյ: Ոչ կարէ (կենն) միայն 'ի գլխոյն կեալ. Մխայն գտեր զմեզ 'ի բաղում յառաքինեացն մերոց. Յիմոցս միայն մնացից. այս է՝ զատ, մեկուսի, մնաւոր 'ի գլխոյն, այս ինքն յառնէն, և այլն:

691. Երբեմն և յանուանս բացառականն է փոխանակ գործիականի (617, 664). Ցերկոցունց ձեռացն աջողակ. մատաղ յաւուրց. փոքրիկ 'ի մեծութենէ. 'ի մտաց Թեթև, յախտարակաց Թեթև. այս ինքն երկոքումբք ձեռօքն աջողակ, աւուրբք մատաղ, մեծութեամբ՝ իմա հասակաւ փոքրիկ, մտօք Թեթև, ախտարակօք՝ իմա բնութեամբ Թեթև. Է ինչ որ բնութեամբ ծանր է, և է ինչ որ յախտարակաց Թեթև է. ՍԲ: 'Ի խելապատակէն Թեթև գոլով. ԱՍ. իմա խելապատական, ըստ խելապատակին: 'Ի բանից և 'ի ձեռաց անպիտան. անարգ յազգէ. տկար յոտից. այս է բանիւք և ձեռօք, ազգաւ, ոտիւք:

692. Նոյնպէս և բայածականք առնուն միապէս տրական և բացառական (648, 651), ըստ որում հնարաւոր կամ արժանաւոր ինչ ցուցանեն. նա և գործիական՝ ըստ առաջին մտաց. իսկ ըստ այլ մտաց, այլ ևս խնդիրս ըստ բայիցն. Մերձենալի մարդկան, 'ի մարդկանէ. երանելի ամենեցուն, յամենեցունց. ընդունելի ամենեցուն, յամենեցունց: Ճառելի նմա. ծիծաղելի նոցա. ամենեցուն նախանձելի և զկնեայս ըղձալի. Ճանապարհ գնալի ոտից և մբակաց. գովելիք աշխարհի և բաղձալիք վերնոյն պետութեանց: Աչաց տեսանելի, ականջաց լսելի, ձեռաց շօշափելի կամ զննելի, մտաց քննելի. կամ աչօք, ականջօք, ձեռօք, մտօք (650): Անճառելի բանից. անգիտելի մտաց. անմատչելի 'ի ժողովրդենէն. անճաշակելի 'ի շրթանց. աններգործելի առ ամենայն բարեգործութիւնս: — Սքանչելի յաչս մեր. իմա արժանի զքանչանալոյ առաջի մեր: Այր երևելի ընդ ամենայն աշխարհ. առ բաղումս զարմանալի. գինի 'ի տիկս արկանելի է. առ աստուծոյ անքննութիւնն ընծայութիւն անգիտութեան մատուցանելի է. (588, 589):

693. Բազում ուրեք անուանք, մանաւանդ գոյականքն, առնուն խնդիրս պէսպէս, ոչ եթէ ինքեանց տիրապէս, այլ եական բային՝ որ լռելեայն իմանի յարաբերական ոչ դերանուամբ հանդերձ. որպէս, Կցեցան յարս անօրէնս յիւրայենչացելոյ անափ. իմա յարս՝ որք էին: Գունդ մի յերից հազարաց, արս ընտիրս սպառազէնս, արձակեաց. իմա գունդ մի որ էր, որ կազմէր յերից հազարաց: Բերին մեզ վահան ոսկի 'ի հինգ հազար քանքարէ. իմա որ էր: Այր 'ի վաստակս՝ ջանայ անձին իւրում. իմա այր որ է 'ի վաստակս: Առ 'ի քէն իմաստութիւնդ. վասն առ 'ի խրատուէ պարգևացն. առ 'ի քէն փառօքն. զփառս զառ 'ի միոյն աստուծոյ ոչ խնդրէք. իմա որ է առ 'ի քէն, վասն պարգևացն՝ որ է, որ լինի առ 'ի խրատուէ, զփառսն որ է առ 'ի միոյն աստուծոյ: Ունէր հանդերձ 'ի ստևոյ ուղտու կամ պսակ 'ի փշոց. իմա որ էր 'ի ստևոյ, 'ի փշոց: Երթային զհետ նորա ժողովուրդք բազումք 'ի Գալիլէէ. և յայն կոյս Յորդանանու. իմա որ 'ի Գալիլէէ և որ յայն կոյս էին: Ջհո-

գւոյն հայհոյութիւն մի թողցի. խմա որ իցէ, որ լինիցի զհոգւոյն: Վասն սիրոյն առ Նոսա. խմա որ է կամ էր առ Նոսա: Վասն հոգևոր վարուց և ոչ ևս ըստ մարմնոյ. խմա և որ ոչ ևս է կամ իցէ ըստ մարմնոյ: Մատուցին զնոխազն զվասն մեղացն. խմա որք էին վասն մեղաց: Յիշեաց զուխտ իւր որ ընդ Աբրահամու, և զերդումն իւր ընդ Սահակայ. խմա որ էր ընդ Սահակայ: Բորբոքեցաւ իբրև զհուր հնոցին 'ի Բաբիլոն. խմա որ էր 'ի Բաբիլոն: 'Ի կողմանց կողմանց քրիստոնէայքն՝ որ 'ի զօրուն էին. խմա քրիստոնէայքն որ էին 'ի կողմանց կողմանց որ և 'ի զօրուն էին: Գրեաց ընդ ինքեամբ նախարարացն հրովարտակ. խմա նախարարացն որ էին ընդ ինքեամբ. Զառ 'ի քեզ հայհոյութիւնն անքաւելի քարոզեաց. խմա զհայհոյութիւնն՝ որ լինիցի առ քեզ: Աղս տեսակաւ, այլ ոչ համեմութեամբ. խմա ես որ տեսակաւ եմ աղ: փայտն զգործով մեղմն և եղէգն զբանիւ յանցանան ցուցանէ. խմա զմեղմն որ է, որ լինի գործով, բանիւ: Ցուցանելով զօր 'ի խոնարհութենէն օգուտն, և զառ 'ի հպարտութենէն վնասն: Տանիք 'ի Նոցանէ վշտաց յանիրաւի: Անցաւորք են և թագաւորքն և 'ի Նոցանէ ապառնալիքն: Առ 'ի Նմանէ խրատով: Հաւանեալ առ 'ի Նմանէ հրամանին. խմա զխրատն որ է, որ լինի 'ի հպարտութենէն, վշտաց՝ որ լինին, զան 'ի Նոցանէ, ապառնալիքն որ լինին 'ի Նոցանէ, խրատով որ է կամ լինի 'ի Նմանէ, հրամանին որ է կամ եղև 'ի Նմանէ: Ոչ միայն 'ի քրմնէս Նախս, այլ և 'ի մարդկանէ ժողովրդեան քում թագաւորես. խմա ժողովրդեան քում որ է 'ի մարդկանէ: Յորժամ յիս խորհրդոց լինիք վերահասու. խմա խորհրդոց որ յիս են: Բողբոջ է առ աստուած խաղաղութեանն՝ առ եղբարսն խաղաղութիւն. խմա խաղաղութեանն որ լինի կամ եղելոյ առ աստուած՝ խաղաղութիւնն որ լինի առ եղբարս: Ըստ 'ի կուսէն աննեխութեանն: 'Ի սկզբանէ բանն աստուած՝ մարմնացաւ 'ի կուսէն. խմա ըստ աննեխութեանն որ է կամ եղև 'ի կուսէն, բանն որ 'ի սկզբանէ էր: Առ 'ի Քրիստոս չարչարանք. խմա որ է առ 'ի Քրիստոս, վասն Քրիստոսի: Որդի ամաց ութից, որդի երկոտասանից ամաց, այրի ամաց ութսուն և չորից. խմա եղեալ ամաց, իբր ասել ութամեայ, երկոտասանամեայ, և այլն: Եղբայր առ 'ի հօրէ կամ առ 'ի մօրէ: Կեանք 'ի կենաց, լոյս 'ի լուսոյ. խմա որ է, իցէ, եղեալ առ 'ի հօրէ, և այլն: Նմա կոյր մի 'ի ծնէ. կաղ առ 'ի մօրէ կամ յորովայնէ մօր իւրոյ. յարուեստէ կամ արուեստիւ բժիշկ. փիւնիկ սարի յազգէ, յազգէ կամ ազգաւ հրեայ. խմա որ էր կամ եղեալ 'ի ծնէ, յորովայնէ, յարուեստէ կամ արուեստիւ, և այլն: Յախտարակաց փիլիսոփոս. խմա որ է, էր փիլիսոփոս բնական իրօք, ըստ բնական իրաց, բնախօս կամ բնական փիլիսոփայ: 'Ի սրբութեան անսուրբ, 'ի կուսութեան անմաքուր, յարդարութեան ամպարիշտ. խմա եղեալ, գտեալ:

Որ ինձ պատժոց գերագունին Քան զիմ յանցանս առիթ լինին,
Զպարանոցէ ծանր արձանին, Ընկմամբ 'ի ծովըն գեհենին:
Ուխտաւորեալս ամ հիւանդին Ասաց բառնալ զիւրեաւ մահճին:
Ո՛վ դու մանուկդ 'ի բոյս. ՇՈ.

խմա ծանր արձանին որ է, որ կախի զպարանոցէ, հիւանդ եղելոյն, այնմ որ էր հիւանդ երեսուն և ութ ամ, ո՛վ դու որ ես 'ի բոյս: — Մարթի ըստ այսմ առնուլ զասելն Արգու մի ցորեան, կապիճ մի գարի կամ հաց, Նկանակ մի հաց, երկու կանգուն վեղար, երկու թիզ կնկուղ, չորս գլուխ ընթերցուած: Յերից քանքարաց, այս ինքն 'ի հինգ շանթ ոսկւոյ: Զմի դանկ վարձ աւուրն: Տուր ցիս, հայր, զբաժին իմ հաց, և այլն:

ԽՆԴԻՐ ԱԾԱԿԱՆԱՑ 'Ի ԲԱՂԴԱՏԵԼՆ

694. Ածական անուանք համեմատութեամբ առ այլ՝ թէ ո քան զո առաւել կամ նուազ իցէ, առնուն այլ խնդիրս՝ արժանի գիտելոյ: Բայց միայն բարդեալքն ամէն բառիւ, որ զծայրագոյնն քան զամենայն յայտ առնեն, յինքեանս ունելով զհամեմատութեան խնդիրն՝ չառնուն այլ խնդիր համեմատութեան. զի օրինակ իմն ամենամեծ՝ է ասել ինքնին՝ մեծ քան զամենայն կամ զամենեսեան:

695. Արդ յորժամ կամք իցեն նշանակել համեմատութեամբ առաւել կամ նուազ քան զոք, առնուն սովորաբար խնդիր քան բառիւ՝ հայցական խնդրով. Մեծ է սէրն աստուծոյ քան զամենայն մեծութիւն երկրաւոր. մեծ քան զՅովհաննէս. մեծ ես քան զայս: Հատն մանանխոյ փոքր կամ փոքրագոյն է քան զամենայն սերմանիս. բուսանի և լինի մեծ քան զամենայն բանջար: Ոչ է ծառայ մեծ քան զտէր իւր: Ոչ է աշակերտ լաւ քան զվարդապետ իւր: Թեթև քան զօդ. թեթևագոյն քան զարծուիս, քան զուրհանդակ: Վեհ քան զինքն. քան զամենայն վեհագոյն: Ծանր քան զամենայն. ծանրագոյն քան զիս է բանդ: Կորիւն առիւծու հզօր է քան զանասունս. կարի զօրաւորագոյն քան զմեզ: Չիք այր իմաստնագոյն և խորհրդական քան զքեզ: Չեմ անմտագոյն քան զձեզ: Որպիսի ոչ տեսի յամենայն երկրին եգիպտացւոց զազրագոյնս քան զնոսա: Երեցագոյն քան զհայր քո աւուրբք: Գերազանց քան զկամարն երկնից. գերազանց քան զմիտս: Քան զբազում գիտունսն՝ ես տեղեակ էր: Ընձառ քան զօրինակ: Բնութիւն նոցա 'ի վեր է քան զհողմ և քան զհուր, նուրբ և արագ քան զմիտս: Նախ քան զժամանակ, քան զյաւիտեանս. յառաջ քան զարև. աւելի քան զայն. առաւել քան զամենայն կամ զամենեսեան: Կրկին կամ կրկին ևս քան զայն, քան զձեզ: Մեծացաւ մասն Բենիամինի քան զմասունս ամենեցուն՝ հնգապատիկ քան ըղնոցայն, այս ինքն քան զմասն նոցա: Սակաւ կամ նուազ քան զնոսա: Փոքր մի խոնարհ քան զհրեշտակս: Քան զտոլորական բնութիւնն 'ի վայր: Գեր 'ի վերոյ զինքն ասաց լինել գեր զհռչակելին և զվեհն ամենայն քերթողաց Հոմերոս:

696. 'Ի նոյն միտս համեմատութեան առնուն յաճախ և սեռական կամ տրական, և երբեմն բացառական. Վատ արանց կամ վատարանց: Բողոք կալեալ առ քաջ արանցն. պահեցի 'ի քաջի արանցն յանդիմանութիւն. իմա վատ քան զամենայն արս. քաջ քան զամենայն արս: Ամենայն նախարարացն աւագ: Ամենեցուն քան զքեզ նախագունիցն վեհագոյն. իմա վեհագոյն քան զամենեսեան նախագոյնսն քան զքեզ: Սա ամենեցունց թագաւորացն մերոց հարստագոյն և խոհեմագոյն, և արանցն այնոցիկ և ամենեցուն քաջ: Որ ոչինչ նուազ էր կոյսն ալքայլին հասակի. այս է՝ քան զհասակ ալքայլին: Գերազանց անբանից, մտաց, հնարից, երկիւղի: Բարձրագոյն նմին. գերագոյն երկնից կամարացն, օրինակաց գերագոյն, քերովբէից գերագոյն. երկնից վեհագոյն. որոյ մեղաց չիք վերագոյն. այս է՝ քան զոր մեղս: Ես վատթար ամենեցուն: Ստոյ սուտ. այս է՝ քան զսուտն սուտ: Գեր 'ի վերոյ ալեաց, քննութեան, երկիւղի, ախոյանին: Ստորև ամենայնի: Նախին ժամանակի. Ճ. իմա այն որ նախ է քան զժամանակ: Ցոյժ գերազանց է և առհասումն իմացմանց բոցեղինացն. Ան. այս է՝ քան զհասումն: — Պատուականագոյնք 'ի նոսին՝ անուանեցան գլուխ, այնքան յայլոցն վերագոյն՝ որչափ

մեծն 'ի նոսա Դիոգինէս. Պ. այս է՝ այնքան քան զայլսն վերագոյն ։ Ցորագայթ արջոց և եղանց, և զօրեղագունից 'ի սոցունց կենդանեաց. ՄԱ. այս է՝ քան զսոսին ։ Աստուած 'ի յօդապատ մարմնոյ 'ի վեր է. Կ ։ Ցամենայնէ յայդմանէ 'ի վեր և զօրագոյն. Ցերկոցունց վերագոյն է. 'ի զանգիտելոյ և 'ի պատկառանաց գեր 'ի վերոյ. Ո. խմա քան զյօդապատ մարմին, քան զայդ ամենայն, քան զերկուսեան, քան զզանգիտել և զպատկառանս ։ Այնոքիկ՝ որ կատարեալն են սիրով նորա, բարձրագոյն են նոքա 'ի պատճառանաց օրինաց. Ուսումն վարդապետութեան նորա վերագոյն է յայսմանէ. ԵՓ. խմա քան զպատճառանս կամ խորանս, քան զայս ։ Ձիրն յղձիցն վերագոյն. ՆԻ. այս է՝ քան զիղձն ։ Աբրահամու՝ որ հին էր ժամանակաւ 'ի նմանէ. ԼԲ. այս է՝ հին էր քան զնա ։

697. Այսպէս մարթ է առնուլ զասելն՝ մանաւանդ զաստուծոյ, հին աւուրց կամ հինաւուրց. այս ինքն հին քան զաւուրս, քան զժամանակ ։ Կարճ 'ի կարճոյ, մեծ 'ի մեծոյ, այս է՝ քան զկարճն կարճ. քան զմեծն մեծ, որ է կարի կարճ, կարի մեծ ։ Կին միայն լոկ 'ի լոկոյ. Սակաւ ինչ սին 'ի սնոյ յիշատակս. Որք մնացին սին 'ի սնոյն 'ի սրոյն սուսերի. ԵՓ. այս է՝ լոկ քան զլոկ, սին քան զսին, բնաւ լոկ, բոլորովին սին, սինլքոր, սինլքեալ ։ — Ըստ այսմ առ և մակբայօրէն ճեպ 'ի ճեպոյ, փոյթ 'ի փութոյ, մօտ 'ի մօտոյ ։

698. Իսկ յորժամ առանց տիրապէս կամ յայտնի համեմատութեան՝ միայն առաւել կամ նուազ 'ի մէջ նմանեաց նշանակել լիցի, առնուն սեռականն, բացառականն, նախդրիւ տրականն, կամ 'ի մէջ բառիւ. Ցընտիր չիրմից մերոց թաղեա զմեռեալդ քո ։ Զընտիր ընտիր սպառազինաց յառաջ կոչէր ։ Մեծդ գիւղաքաղաքաց. մեծն մարգարէից Մովսէս. մեծն տեսանողաց. մեծս մեղաւորաց ։ Հինքն արամազնեայց ։ Վերջին սոցա զմերն ասեմ Պարոյր ։ Պատուականքս առ մեզ զգեստուց. խմա յընտիր 'ի մէջ չիրմաց, զընտիրս 'ի մէջ սպառազինաց, մեծդ 'ի մէջ գիւղաքաղաքաց, և այլն. հինքն 'ի մէջ արամազնեայց, վերջին 'ի մէջ սոցա, պատուականքս 'ի մէջ զգեստուց ։ Ցոյժ հռչակելին Ճարտասանաց Դիմոսթենէս. ո՛վ վեհք գաւառորաց. քաջն փղահարաց. յետին բանահիւսաց և կրտսեր վարժապետաց. երջանիկն արքայից. ծայրագոյնն առաքինութեանց. ծառայից երէց ։ Քան զկրսերս ձեր խոնարհագոյն եմ. այս է՝ քան զկրսերս 'ի ձէզ, 'ի մէջ ձեր ։ Ցանասնական՝ նուաստագոյնս նիւթոյն արձակէ զիւր զօրութիւնն ։ — Զընտիր ընտիրս յԻսրայէլէ առաքեաց ։ Կրտսերն 'ի նոցանէ. անմեղն 'ի ձէնջ. յառաջ կոչել զկրսերս յաւագաց. որ ծերագոյնքն էին 'ի նոցանէ. մեծն 'ի ձէնջ. կրտսերոյ ցեղի յամենայն իշխանութենէ Բենիամինի. քան զևս փոքունս յաշակերտաց ձերոց ազնուագոյն եմ ։ — Մեծն, քաջն, հռչակաւորն 'ի մարգարէս. կրտսեր յիշխանս. կրտսերագոյն յորդիս նորա. մեծագոյն յառաքինութիւնս և կարևոր. կատարելագոյնն 'ի նոսա. վեհագոյն 'ի սիրողս իմաստութեան. անուանիդ 'ի վկայս. նախդ 'ի վկայս. պատուականագոյնք 'ի նոսին. ամենաբարի և ամենօրհնեալ 'ի կանայս ։ 'ի մէջ իմաստից իմաստնագոյն ։

ԽՆԴԻՐ ՄԻՋԱԿ ԱՆՈՒԱՆՑ

699. Սոքա առհասարակ, առանձինն և ընդ գոյականս, առնուն սովորաբար բացառական խնդիր. Մի 'ի մէնջ. միում 'ի փոքրկանցս. զմի կամ զմի ոք 'ի փոքրկանցս, 'ի սոցանէ. առ մի 'ի նոցանէ. 'ի միում յաւուրց: Եղիցի բան քո իբրև զմիոյ 'ի նոցանէն: Անկցի 'ի մի 'ի քաղաքացն այնոցիկ: Մի մի 'ի նոցանէ: Կոչեցեալ առ ինքն մի ըստ միոջէ 'ի պարտապանաց տեառն իւրոյ. իմա զմի մի: Երկու 'ի ձէնջ. երկուք 'ի նոցանէ. հինգն 'ի նոցանէ. ինն այր 'ի նոցանէ: Նմա. երիս կատարեալս 'ի գիւղաքանց. իմա երիս գիւղաքաղաքս կատարեալս: Դարան գործեալ է նմա 'ի նոցանէ արանց աւելի քան զքառասուն: Զի՞նչ գահեր յամենայն ընչից քոց: Չխնդրեմ ինչ 'ի ձէնջ յերկրաւորացս. այս է՝ ոչ խնդրեմ ինչ յերկրաւորացս: Ոչինչ զանգիտեցի յօգտակարացն չպատմել: Ոչինչ պակաս էր 'ի նմանէ յամենայն 'ի պատուիրանացն տեառն: Ճշմարիտ խաղաղութեանն ոչ ինչ է զուգահաւասար յէից բարեաց: Ոչ ինչ յոյդպիսեաց: Ոչ անց և ոչ զիմիք յամենայնէ՝ զոր պատուիրեաց նմա: Ոչ թէ վասն զի ողիղ ինչ կայցէ 'ի կերակրոյն: Արձակէր հաւս ինչ 'ի հաւուց: 'Ի մասն ինչ միայն 'ի նմանէ: Ո՞վ 'ի ձէնջ. ո՛վ 'ի նոցանէ. ո՞ քան զնա յեղելոցս իցէ առաւել ճարտարապետ. ցո՞ երբէք ասաց 'ի հրեշտակաց: Որ մտանէ առաջի թագաւորի յանարգաց. այս է՝ որ ոք յանարգաց: Վասն որո՞յ գործոյ 'ի նոցանէ: Ոմք 'ի ժամուն 'ի մեծամեծ աւագանւոյն Հայոց յուղի անկեալ ճանապարհորդեցան, այսոքիկ են: Զոր ինչ միանգամ նոքա անմտաբար արուեստակէին 'ի չարեաց. այս է՝ զոր ինչ 'ի չարեաց. Ոմն յօտարաց. ոմն 'ի նոցանէ. ոմանք յայնցանէ. թէ յընտանեաց ոք քոց կորնչէր: Մի ոմն 'ի դպրացն. միոյ ուրումն 'ի մեծամեծաց աւագաց. միոյ ուրուք կուսակալի 'ի ծառայից տեառն իմոյ: Ո՞վ ոք յամենայն ստացուածոց. ո՛վ ոք սրբեսցէ զանձն իւր 'ի կանանցածնաց. ո՛վ ոք իցէ 'ի ձէնջ մարդ. ո՞ ոք 'ի ձէնջ. ցո՞ ոք 'ի ձէնջ հայր: Ոչ ոք 'ի նոցանէ. յայլոց անտի ոչ ոք իշխէր: Իւրաքանչիւր ոք 'ի ձէնջ. յիւրաքանչիւր ումեքէ 'ի մէնջ, 'ի ժողովրդենէն: Զայլ ոք յառաքելոց անտի ոչ տեսի: Կէսքն 'ի նոցանէ: Զայն վասն սորա 'ի տեսութեանց. իբրև զայլս 'ի մարդկանէ. այլք ևս յարարածոցն: Քանիք 'ի մարդկանէ: Ամենայնք 'ի ժամանակագրաց. ամենեքեան յանմռունչ անասնոց. իմա ամենայն ժամանակագիրք, ամենայն անմռունչ անասունք: Բնաւ ուրեք 'ի նոցանէ ոչ գտցի. Ե. իմա իբրև՝ յումեք 'ի նոցանէ կամ յիմեք (198):

700. Բազում անգամ առնուն և սեռական. Եղ նա 'ի մի նուագն. հասանել 'ի մի քաղաքացն. 'ի վերայ միոյ լերանց. եղիցին և քո բանք իբրև զմիոյ նոցա. չև ևս էր և ոչ 'ի վերայ միոյ նոցա հասեալ. 'ի միում աւուրց: Տաց քեզ երկուս հազարս երիվարաց. տուր ինձ բիւր սպառազէնս զինուորացդ: Իրաց և գործոց առնն իմանալ ինչ ես ոչ կարեմ. այս է՝ ինչ յիրաց և գործոց: Մի կարծէր ինչ նիւթոց: Ոչ ինչ կայեցաւ 'ի նա գոյզն ինչ մեղաց: Բազում ինչ (է) սոա կարգաց և յօրինուածոց. այս է՝ բազում ինչ 'ի կարգաց, բազում ինչ կարգք և յօրինուածք: Ամենայն ինչ որ արտաքոյ կործանեալ իցէ շինուածոյ սրբոյդ, շինեսցին նորոգեսցին. այս է՝ ամենայն ինչ 'ի շինուածոյ սուրբ տեղեաց կամ սրբութեանցդ: Որ ինչ 'ի ճակատագրին գրեալ է հրամանացն՝ այնմ չէ հնար վրիպել. այս է՝ որ ինչ 'ի հրամանացն, որ ինչ հրաման: Իբր 'ի պղծոյ իմեքէ արարածոց: Որ զամենայն ընտս, և յիրի իմեքէ ոչ կարօտանայ. այս է՝ յիմեքէ իրի կամ իրաց: Որ մեռանիցի նորա 'ի դաշտի՝ կերիցեն զնա թռչունք երկնից. իմա որ ոք 'ի նմանէ, այս

ինքն 'ի տանէ կամ յազգէ նորա ։ Որոց ոչ ինչ գոյր զօրականին , յանձնէ և
յընկերաց մատուցանէր . խնա ոյր , ոյր ուրուք 'ի զօրականէն ։ Աշանց որք
միանգամ թլփատին , առ 'ի բազմամարդութիւն կարի յոյժ աճեցին . փի .
այս է՝ որք միանգամ յազգաց ։ Ցինչ և ձեռնարկիցէ ոք փորձելոցն և հրա_
հանգելոց յանցնիւր ախորժակս . այս է՝ ոք 'ի փորձելոցն ։ 'Ի տան ուրումն
իշխանացն ։ Զոր ոչ է գտեալ ձեր ուրուք՝ 'ի նախնեաց . Երթեա՞լ ուրուք
իցէ ձեր 'ի պաշտօնէիցեց աշխարհն . Լաւ համարէի յուրուք 'ի ձեր առն
մատնել . Թէ ո ոք է և կամ զինչ է անուն ուրուք նոցա . այս է՝ ուրուք 'ի
ձէնջ , 'ի նոցանէ ։ Որ ոչ ումէք եղև ամենեցուն թագաւորացն՝ որք յառաջ
քան զնա . այս է՝ ոչ ումէք յամենայն թագաւորացն ։ Իւրեանց ումէք ոչ
ողորմէին ։ Երևէր ումէք ումէք արժանաւորացն ։ 'Ի վեհիցն ումէքէ . այս է՝
յումէքէ վեհիցն ։ Որոց ոմանք ։ Թէ ոք պիտանիք իցեն ձեր . այս է՝ ոք , ոմանք
'ի ձէնջ ։ Ընդ իւրաքանչիւրան եկելոցն ։ Իւրաքանչիւր ոք սրբոցն ։ Զոսկերս
իւրաքանչիւր ուրուք զձեր ։ Որ ոք ծերոյ և տղայոյ , կուսի և երիտասարդի .
և եթէ յաղախնայ ոք . խնա որ ոք 'ի ծերոց , և այլն ։ Նա մի մի այլոցդ . 'ի
վերայ միոյ միոյ լերանց . միում միում նոցա շնորհէր ։ 'Ի մի ումն քաղաքա_
ցւոց ։ Փողովրդեանն՝ որոց պէտպէս աղօթէաք . և ոչ զմի ոք առ ընթեր մեզ
գտանեմք . այս է՝ և ոչ զմի ոք 'ի ժողովրդենէն . ուր գոյ և համաձայնութիւն
ըստ 1206 ։ Յայլս արարածոցն . զայլս հրաակին . այլս բազումս հեծեալ ա_
մաց՝ մեռաւ ։ Գրեաց առ ամենեսեան նոցա ։ Քանի անթիւ բիւրուց կոտո_
գաց են յերկրի ։ Անչափ իսկ կային մարմնաւոր զաւակին . Բ . այս է՝ այն_
չափ 'ի մարմնաւոր զաւակէն ։ Զբնաւն այնպիսեաց բանից . զբնաւն ծայրա_
գունին բարութեան ։ Առանձնաւ երկրորդ էք եպիսկոպոսաց . երրորդ
նոցա՝ զօրութիւնքն . զոր և յերրորդում թագաւորութեանցն գտցես ։ Որոց
կէսքն կրկնեք են և կէսքն ուսեալք ։

701 . Անուն յաճախ և նախդրիւ տրական . Ոչ ինչ է յամենայն ախտս՝
չար քան զորբութիւն ։ Ոչ ոք եղև նման քեզ 'ի թագաւորս . ոչ ոք կարօ_
տէր 'ի նոսա . ոչ ոք յորդիս Ադամայ գտաւ առանց մեղաց ։ Ո՞վ նմանեսցի
տեառն յորդիս աստուծոյ ։ Չորրորդն 'ի նոսա՝ 'ի կերպարանս առեւծու ։
'Ի նահապետան եօթներորդն յԱդամայ Ենովք ։

Զի տաց պտուղ՝ մի յերեսին . ՇՈ .

այս է՝ մի յերեցունց ։

702 . Եւ ածականք նշանակիչք ըղձանութեան առնուն խնդիր բացառա_
կան կամ սեռական . Բազումք յիւրայնոցեց , բազումք 'ի նոցանէ . զբա_
զումս 'ի մօտաց և զբազմօրէնս 'ի մօտեաց . զլոկս 'ի թշնամեացն . մինչ
յոլովից միրել յանհաւատից . յոգունս լուծանէն 'ի պատուիրանացն ։ Սա_
կաւք կամ սակաւս 'ի բազմաց . 'ի կանանց գլխաւորաց ոչ սակաւք . սակաւուց
'ի նոցանէ ուստեք զերաս հնարից . զսակաւս 'ի գնդէն ։ Փոքր 'ի շատէ կամ 'ի
շատէն փոքր գտանել , առել ։ Նա զկէս 'ի զօրաց անտի ։ — Եւ այլք բազումք
Յունաց . զբազմաց նոցա անդրէն զկեանս շնորհեաց . բազումք յետ էին
փառաձիոցն Պարսից . զյոլով ստացուածոցն ։

703 . Բայց այլով միոք թուականք և դոքա առնուն և գործական կամ
այլ հոլով ըստ 693 . Ընկերթական շնորհաւն մի էն . առաքեալքն՝ թուով
երկոտասանք . մատունք ձեռաց նորա և ոտից վեց վեց՝ քսան և չորք թուով .
թուով երեսուն արամբ . արամբք զօրաւորօք՝ թուով իբրև երեքհարիւր . 'ի
հրապարակ ածել թուով իբրև եօթնհարիւր . առանձնաւ երկրորդ ։ Թուով
բազում , թուով յոյժ նուազունք , թուով սակաւ , թուով յոյժ ընդ փոքու
սահմանեալ ։

704 . Երբեմն և դերանունք , և հասարակ անուանք իսկ , զօրութեամբ
յայտնի կամ լռելեայն Միայն ածականին որոշեալք և առանձնացեալք յայլոց ,
առնուն խնդիր բացառական . Գովութեան արժանի այնք 'ի թագաւորացն իցեն ։

Միթէ միայն մեզան նոքին փառ զազգս ամէն քրիստոնէին ,
Զի յայսքանեաց բիւր քաղաքաց Պատիժ նոքա միայն կրեցին . ՇՈ .

իմա նոքա միայն յայսքան բիւր քաղաքաց ։

705 . Երբեմն , ըստ ածականացն որ 'ի 697 , Երկուք յերկուց , և այլն . Նշանակէ միայն սոսկապէս երկուքն , և այլն . Թուէր նոցա եթէ նոքա միայն միայնակ երկուք յերկուց գիտեն զնա . Եփ . այս է՝ նոքա երկուք , նոքա երկոքեան միայն ։ Այսպէս է և Ընդ նախդրիւ տացեալն , Կանոնեն զբնակութիւնս երկու ընդ երկուս , և կամ երեք ընդ երիս , և կամ ևս բազումս քան զայնս . Ե . իմա երկուք ևեթ , երեք ևեթ ընդ միմեանս . ըստ որում և ասի Հուպ ընդ հուպ , նոյն ընդ նոյն ։

706 . Ի ուրեք զի բացառական խնդիրն ևեթ դնի՝ զմիջակ անուանն զօրութեամբ իմացեալ . որպէս Ոչ ումեք թողացուցից 'ի մեծամեծ հարուածոյն ։ Ոչ ունելով 'ի բազմացն պատուիրանաց կատարեալ . իմա ոչ ինչ ։ Էր տէր 'ի ձեռս նորա զՅովակիմ արքայ Յուդայ , և 'ի մասնէ սպասուց տանն աստուծոյ . իմա ինչ 'ի մասնէ , ինչ ինչ 'ի մասնէ , մասն ինչ ։ Թեթևացո 'ի մէնջ 'ի հարկաց անտի հօր քոյ . իմա ինչ , ինչ ինչ 'ի հարկաց ։ Յերևելի նիւթոց և յազգի ազգի գունոց 'ի միասին խառնել . իմա ինչ ինչ , այլ և այլ ինչ ։ Ոչ իցէ 'ի նոցանէ՝ որ ապրեսցի . իմա ոչ ոք ։ Եկն առ իս յեղբարցն իմոց . իմա ոմն ։ Վասն գրոցն կնքելոյ՝ զոր ոչ կարաց բանալ յեկեղեցւոյ . իմա ոչ ոք ։ Արտաշիր լուեալ էր , թէ ոմն 'ի նախարարացն Հայոց առեալ յորդւոցն Խոսրովու՝ փախուցեալ ապրեցոյց . իմա զոք յորդւոցն ։ Զի ոչ գեք , և ոչ 'ի գազանաց և 'ի սողնոց կամ յայլ անասնոց կամ 'ի մարդկանէ վնասել կարասցեն . իմա ոչ ոք 'ի գազանաց , և այլն ։ Ըստ որում 'ի յանցաւորաց ճանապարհի պատահէ երգոց ինչ պարուց . իմա ոք 'ի յանցաւորաց ։ Եկին ընդ մեզ և յաշակերտաց անտի . 'Ի գաւառէ զինուորացն եկին 'ի քաղաքն . Եկին և տաջի մեր 'ի նոցանէ . իմա եկին ոմանք ։ 'Ի հեթանոսաց , որոց հեշտ և ցանկալի ձայնքն թուէին , քաջալերէին զնոսա . իմա 'ի հեթանոսաց ոմանք ։ 'Ի քում գիտելի նետից հարան յանձին . այս է՝ ոմանք 'ի նետից ։ Եւ 'ի նմա լուաւ լինել յընկերաց նոցին ազանդոյն . իմա լինել ոմանց ։ Առ ընդ քեզ 'ի ծերոց ժողովրդեանդ . Թերևս կարասցուք հարկանել 'ի նոցանէ . Յաղքատաց ժողովրդեանն եթող անդրէն յերկրին Յուդայ . Գտի յորդեկացդ քոց՝ որ գնան ճշմարտութեամբ . Նոխազի առեալ յայծից՝ եմուտ 'ի դժուարս քարանձաւաց . իմա զոմանս 'ի ծերոց , 'ի նոցանէ , և այլն ։ — Ըստ այսմ ասի , Առ 'ի պտղոյ նորա , եկեր ։ Զուտել 'ի պտղոյ ծառոյն ։ Արբ 'ի գինւոյն և արբեցաւ ։ 'Ի պտղոյ այգւոյն տացեն նմա ։ Սպանանիցեն 'ի ձէնջ . և այլն ։

Եւ յաւետաւեաց սուրբ աշխարհին . . Բայց 'ի յերկուց անդր ոչ մնին . ՇՈ .

իմա այլք բաց յերկուց ոչ մնին ։

707 . Իսկ այլուր միջակ անուանն դնի , և խնդիրն լռելեայն իմանի 'ի դերանուանց , մանաւանդ յարաբերական . Երբ երկու եկին 'ի տաճարն , մինն փարիսեցի և միւսն մաքսաւոր . իմա մին 'ի նոցանէ ։ Ամպ կրկին տեղացմանց , մինն նետս և միւսն քարինս . Որոտումն ահեղ՝ կրկին բերմանց , մինն կարկուտ և միւսն հրացան . իմա մին 'ի նոցանէ , 'ի տեղացմանց՝ 'ի բերմանց անտի , կամ յորոց մինն ։

Տասն կուսիցն այն առակաւ , Հինգն իմաստուն լի լապտերաւ , . . .
Եւ ծառայիցն այն տաղանդօք , Մինումն հինգ մեծաց շնորհօք ,
Միւսումն երկու միջակ բարեօք , Այլումն մի փոքումբք գործօք . ՇՈ .

իմա յորոց հինգն էին , յորոց միումն էր հինգ ։

708 . 'Ի զատական ձեւ բանից . միջականին խնդիր լինելի բառն՝ դնի յաձախ անուն բայի կամ խնդիր բային 'ի նոյն հոլով և ինքն . և միջականն իբրև ածական կայ նմին . որպէս , Ոբք գողանան զբանս իմ իւրաքանչիւր յընկերէ իւրմէ . իմա յորոց իւրաքանչիւր գողանան ։ Ոտքն՝ կէսն յերկաթոյ և կէսն 'ի խեցւոյ . Մատունք ոտիցն՝ կողմն մի յերկաթոյ և կողմն մի 'ի խեցւոյ . իմա կէսն յոտիցն կամ ոտիցն , կէս ոտքն . կողմն մի 'ի մատանցն կամ մատանցն ։ Եւ նոքա յուղացեալ գնացին՝ ոմն յագարակ իւր և ոմն 'ի վաճառ իւր . իմա ոմն 'ի նոցանէ յուղացեալ գնաց ։ Նստցին սոքա երկու որդիքս իմ՝ մի ընդ աջմէ քումմէ և մի ընդ ահեկէ . իմա մի 'ի սոցանէ յերկոցունց որդւոցս նստցի ընդ աջմէ , և մի ընդ ահեկէ ։ Առանց նորա մեր այս ամենայն կամք և խորհուրդք՝ և ոչ մի ինչ վճարին . Փ . իմա և ոչ մի ինչ յայս ամենայն կամաց և խորհրդոց մերոց ։ — Զիւրաքանչիւր ոք ըստ իւրում ճանապարհի դատեցայց զտունդ Իսրայէլի . Զիւրաքանչիւր ոք ըստ ճանապարհաց ձերոց դատեցայց զձեզ , տունդ Իսրայէլի . իմա զիւրաքանչիւր ոք 'ի տանէդ Իսրայէլի , զիւրաքանչիւր ոք 'ի ձէնջ ։ Տեսանէիր զոտսն և զմատունսն կէս կողմն յերկաթոյ և կէս կողմն 'ի խեցւոյ . իմա զկէս կողմն ոտիցն և մատանցն ։ Եւ զչարագործսն զմին ընդ աջմէ և զմին ընդ ձախմէ խաչեցին . իմա 'ի չարագործացն զմին ։ 'Ի նմին զանգուածոյ առնել անօթ՝ զմին 'ի պատիւ և զմին յանարգանս . իմա զմին յանօթոց կամ զմին անօթ ։ Զառաջնոյն ծննդեան անուանել՝ զմինն ոչ ժողովուրդ իմ և զերկրորդն չողորմեալ . իմա զմին 'ի ծննդոցն առաջնոյն կամ զմի ծնունդ առաջնոյն ։

ԳԼՈՒԽ ՉՈՐՐՈՐԴ

ԱՆՈՒՆ ՅԱՏԿԱՑՈՒՑԻՉ ԵՒ ՅԱՏԿԱՑԵԱԼ

709. Յատկացուցիչ է անուն կամ դերանուն սեռական, որ զորոյ լինելն իրիք յայտ առնէ, ուստի և զորպիսի լինելն. որպէս Կայսր հռովմայեցւոց, տոհմ արշակունեաց, խրատ հօր, փառք աստուծոյ, արքայութիւն երկնից, Ճառագայթք արեգական, Ճանապարհ աւուր միոյ, ժողովուրդ քո, ծոց իւր. որ և նոյն են թէ ածանցեալ ածականաւ ասիցեն, Կայսր հռովմէական, տոհմ արշակունի, խրատ հայրական, փառք աստուածային, երկնաւոր արքայութիւն, արեգակնային Ճառագայթք, միօրեայ Ճանապարհ, քոյին ժողովուրդ, իւրային ծոց: — Ուրեք և առ որ կարգեալն է ինչ յայտ առնէ. ըստ այսմ ասի թուղթն եբրայեցւոց, 'ի հռովմայեցւոց թղթին. և իմանի թուղթն առ եբրայեցիս, 'ի թղթին առ հռովմայեցիս:

710. 'Ի գրոց լեզու յատկացուցիչ և յատկացեալ մարթի դնել յառաջ կամ զկնի. այլ և բազմաց մի, և 'ի մէջ երկուց. զի միապէս ասի Արքայութիւն երկնից. պտուղք ծառոց, և Երկնից արքայութիւն, ծառոց պտուղք. արքայութեամբ երկնից, և երկնից արքայութեամբ. յարքայութենէ երկնից, և յերկնից արքայութենէ. սուրբ հոգի քո, քո սուրբ հոգի: Գիրք ծննդեան Յիսուսի Քրիստոսի: Աւուրք ամաց կենաց իմոց կամ աւուրք կենաց ամաց իմոց ոչ հասին յաւուրս ամաց կենաց հարց իմոց: Զինչ է առաւելութիւն մեծութեան զօրութեան նորա: — Եկին իբրև աւուր միոյ Ճանապարհ: Կրտսեր որդւոյն Յազկերտի գայեակն. այս է՝ գայեակն կրտսեր որդւոյն Յազկերտի: Մարտիրոսանալ Թագաւորի դստերն Սանդխտոյ: Առանց բարեգործիդ հրամանաց ակնարկութեան. իմա առանց ակնարկութեան հրամանաց բարեգործիդ: — Օրէնք սիրոյն աստուծոյ և ընկերին: Այսօր է օր նեղութեան և նախատանաց և կշտամբութեան և բարկութեան: Մթերս ոսկւոյ և արծաթոյ և քարանց պատուականաց և զգեստուց և պէսպէս գունոց և անդուածոց՝ արանց հասակաց և կանանց միանգամայն բազմացոյց: Գլուխ և ձեռք և ոտք նորա. հայրն և մայր նորա. զուստերս և զդստերս ձեր: Բովանդակ ձեր ոգի և շունչ և մարմին: — Զամենայն ծառայ ուրուք և զարծաթագին. զհայր քո և զմայր: Թէ է մահու տէր և կենաց. ՇՈ:

711. Եւ երբեմն միջարկութեամբ ածականի յատկացելոյն, բայի և այլոց բառից և շաղկապաց անգամ, անջրպետին 'ի միմեանց. որպէս Զանուն քո սուրբ կամ զանուն սուրբ քո. հոգի սուրբ աստուծոյ, 'ի տաճար սուրբ քո. 'ի լեառն սուրբ նորա, 'ի կողմն մի նորա. 'ի վերայ Սիոնի լերին սրբոյ նորա. 'ի վերայ լերին կամ 'ի լերինն բարձու Իսրայելի. 'ի գլուխ երիս ալեր: Ամենայն արք պատերազմողք նորա կամ քո. մինչև կատարեսցին աւուրք չորեք-

տուան հարամնեացս . զամենայն կուռս ձուլածոյս նոցա . առեր զչանդերձն գեղեցիկ քո . զզօրն ամենայն Պարսից . այս է՝ զամենայն զօրն . հանեին ընդ առեր զզօրն մեկանգամ մոխրացեալ . ամենայն զօրքն պատերազմիկք Հայոց : — Զայն ողորմ ելանէր մանկանցն սգացելոց : Զայն 'ի չրթանց գուժեաց ըղէշ և պաղատանաց որդւոցն Իսրայէլի : Ոգի տաւել գոյ 'ի նմա խնամատութեան և հանճարոյ : Ցախտս թուալի մեզոց : Աստուածային զինու վառեալք սուրբ հոգւոյն : Դուք առաքելոյն էին և մարգարէիցն : Իմ փոքր մի և սասանեալ էին ոտք : Իմ ոչ եթէ յոյս ինչ հատեալ է վասն կենաց : Զոմանս մարախոյ և մկանց կատարեցին հարուածք . բայց որդւոց քոց և ոչ թունաւոր վիշապացն յաղթեցին ժանիք : Ամենեցուն որ 'ի ժողովըրդեանն էին աջք 'ի նա հայէին : Առն ուրումն մեծատան եստեն անդք առհմականս : Վարազն , որ գազանագոյն է քան զամենայն գազանս , ուտի միան և ոչ մնաց : Անուանն աստուծոյ լինիցի որ փառաւորութեան պատճառ : Ճարտասանիցն հնարիմաց գիմագրեալ մանուածք բանից : Զինչ էր բանին , զոր լուայ , զօրութիւն : Արդարև ադաւուց գործ է զսեղանայարդարս և զխոհակերս խմանալ , և չանց անյագաց : Որքան ինչ միանգամ սակս Քրիստոսի անօրէնութեանն յայանեցաւ նոցա բան , և անճառ խոնարհութեանն և անպարտ չարչարանացն : Թագաւորն Պապ Հայոց . զօրավարին Մուշեղայ Հայոց . 'ի թագաւորութեան ժամանակ Պապայ : — Զորոյ եղբայրն ըղթագն առեալ . ՇՈ . այս է՝ զորոյ թագն եղբայրն առեալ :

Այլ և փողոյ նըման ձայնին : — Զոքանչն անկեալ կայր Սիմոնի : —
Ցայնժամ արդարքն արեգական փայլեն ծագման լուսոյն նման . ՇՈ .

փոխանակ՝ նման ձայնին փողոյ , զզքանչն Սիմոնի , փայլեն նման ծագման լուսոյն է=ն լուսոյն ծագման արեգական :

712 . Բազում անգամ զօրութեամբ կայ յատկացեալն , զոր և յաճախ դիմորոշ յօդն յայտ առնէ եդեալ 'ի յատկացուցիչն (864, 1020) . որպէս , Ժանիք նորա՝ կորեան առիւծու . Ուխտն իմ որ ընդ նմա , կենաց և խաղաղութեան . Ոչ ոգւոյ և խաղաղութեան բանս խօսի , այլ չարի . իմա են ժանիք կորեան , ուխտ կենաց , չարի բանս : Կարգեցին զհնգետասաներորդ օրն՝ ցնծութեան և ուրախութեան . Զայն օր՝ ողորմութեան առնէին . իմա օր ցնծութեան , օր ողորմութեան : Զի էին գործք իւրեանց՝ չարութեան . Զի աւուրքս չարութեան են . իմա գործք չարութեան , աւուրք չարութեան : Աստուծոյ բարբառ է , և ոչ մարդոյ . Մի կողմն՝ սգաւորեցելոց է , և միւսն փարխսեցելոց . իմա ոչ մարդոյ բարբառ , կողմ սգաւորեցելոց , կողմ փարխսեցելոց : Ամենայն խրատ առ ժամանակն ոչ ուրախութեան թուի , այլ տրտմութեան . իմա ոչ խրատ ուրախութեան , այլ խրատ տրտմութեան : Եղև լռութիւն յերկինս՝ որպէս կէս ժամու . իմա որպէս լռութիւն կէս ժամու : Եթէ գազանք չարի արարածք էին , և երկիր՝ բարւոյ . իմա բարւոյ արարած : Նմանեալ է օրս այս՝ սուրբ չարչարանաց քոց . իմա աւուր սուրբ չարչարանաց քոց : Հրեշտակի կարծեցին զաստուածային բարբառն . Մի վայրապար ոք իրս համարեսցի , այլ մեծի ճգնութեան . Ոչ այժմ զբանս իւր՝ աղաչանաց առնէ . իմա հրեշտակի բարբառ , մեծի ճգնութեան իրս , աղաչանաց բանս : — Այս առակ և դատաւորին . Քան յանձանց բարիս՝ յընկերացն առաւել գոհանային . Ըստ ամենայն հարցն անցանէ գութն . իմա դատաւորի առակն , յընկերաց բարիսն , ըստ գութ ամենայն հարց : Սակաւիկ ինչ էին մեզ անարգանք առ ամենայն մարդիկս , ուր մեծարեալ պատուէին ոսկերք նածրացեացդ . Իսկ եթէ մոգացդ և մոգպետացդ զնոյն պատիւ կրեսցեն , մեք մեզէն լինիմք քակտիչք օրինացն մերոց . իմա ոսկերքդ մոգաց և մոգպետաց : Պատերազմ՝ որոյ չարագոյն եւ լինելոց է կատարածն իւր քան զարտաքին թշնամեացն . իմա քան զպատերազմի արտաքին թշնամեացն , այս ինքն քան զկատարած պատերազմի արտաքին թշնամեացն :

713 · Երբեմն նոյն անուան յոգնակի յատկացուցիչն նշանակէ զաւելն կամ զգերազանցն այնր իրի · Երգ երգոց, երգոց երգ, առասպելաց առասպել, ունայնութիւն ունայնութեանց, սնոտիք սնոտեաց · իմա գերազանց յերգս, յոյժ առասպել կամ քան զամենայն առասպելս առասպել, և այլն : Ամենայն պարծանաց պարծանք · այս է՛ մեծագոյն, գերազանց պարծանք : Այսպիսի լինի և ասելն Սուտ սուտ, գոյականաբար առեալ զսուտն · Նման իմն այնմ որ ասի Արքայից արքայ, Իշխանաց իշխան :

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

ԱՆՈՒՆ ԲԱՑԱՅԱՅՏԻՉ ԵՒ ԲԱՑԱՅԱՅՏԵԱԼ

714 · Բացայայտիչ է անուն՝ որ բացայայտէ զայլ անուն, թէ ո կամ զինչ է, և կամ զինչպիսի մտածի առ տեղեաւն․ որպէս յասելն, Կայսրն Թէոդոս, Թէոդոս կայսրն, Վահան զօրավար, յաթոռն աստուծոյ՝ յերկինս․ ո՞ր կայսր, — Թէոդոս․ ո՞ր Թէոդոս, — կայսրն, այն որ կայսր էր․ զի՞նչ կամ ո՞ր Վահան, — այրն և զօրավար․ յի՞նչ կամ յո՞ր աթոռ աստուծոյ, — յերկինս։ Իսկ յասելն, Սա էր Յիսուս՝ խաղաղութիւնն եկեղեցւոյ․ Յերկինս՝ յաթոռն աստուծոյ․ 'ի բաց ընկեցուք զերկմտութիւն՝ զմայրն անհաւատութեան, խաղաղութիւնն, աթոռն և մայրն անհաւատութեան ոչ ևս բացայայտեն ըզՅիսուս, զերկինս և զերկմտութիւն, որ ինքնին յայտնի են, այլ յաւելուած տեսութեան միայն առնեն՝ թէ զինչպիսի մտածին առ տեղեաւն, և իմանին՝ որ է խաղաղութիւն եկեղեցւոյ, որ է աթոռ աստուծոյ, որ է մայր անհաւատութեան։

715 · 'Ի բնութենէ բացայայտչին է յետադասն լինել․ բայց մարթի և նախադասի համարել բացայայտիչ յեղանակէ ասացուածին․ որպէս, Մարգարէն Մովսէս, արքայն Դաւիթ, քաղաքն Երուսաղէմ․ յորս նախադաս անուանքդ չէ՛ հնարին ածականաբար իմն առեալ՝ բացայայտեն զյաջորդսն․ իբրու ասել, մարգարէ Մովսէսն, արքայ Դաւիթն, քաղաք Երուսաղէմն․ այս ինքն՝ այն որ մարգարէ էր, ոչ քերթող․ արքայ, ոչ փիլիսոփայ կամ ճարտարապետ․ քաղաք, ոչ երկինք կամ այլ ինչ այլաբանեալ։ Նոյնպէս յասելն, Մովսէս մարգարէն, Դաւիթ արքայն, Երուսաղէմ քաղաքն, մարգարէ անունն, մարթի իմանալ ըստ տեղւոյն որպէս թէ ասել, Մովսէս անուանեալ մարգարէն, ոչ Եղիա․ Դաւիթ կոչեցեալ արքայն, ոչ Սողոմոն․ Երուսաղէմ ասացեալ քաղաքն, ոչ Հռոմ․ և այլն։ Ըստ այսմ բազմաբառ նախադասն 'ի բանդ, Անսկզբնական ծնունդ հայրական ծոցոյ բանն՝ եկաւորեալ 'ի տաճարն, իմանի բանն՝ որ է անսկզբնական ծնունդ, անսկզբնաբար ծնեալ բանն։ Իսկ 'ի բանն, Մոգքն աստեղբ նշանաւ եկին 'ի Բեթղեհէմ, եթէ առցի՝ աստեղբ որ էր նշան, նշանաւ լինի բացայայտիչ․ բայց առեալ զաստղն ածականօրէն (76), աստղ նշանաւ, նշանաւ՝ որ էր աստղ, աստեղեայ նշանաւ, աստեղբ լինի բացայայտիչ։ Աստի տեսանի ընտանութիւն բացայայտչին ընդ ածականի։

716 · Բացայայտելի և բացայայտիչ լինին անուանք, դերանուանք, երբեմն և բայք և մակբայք․ մերթ և ամբողջ իսկ բան։

717 · Ընդ բացայայտչին լաւելայն իմանի մեկնական բառ ինչ, որ է, այս է, այն է, յայտ է, այս ինքն, այս ինքն է, իմա, ասեմ, որք երբեմն և յայտնապէս իսկ դնին․ և յաճախ բայ զբայ ևս բացայայտէ։

Զայս ամենայն ասացեալքս գոյ տեսանել 'ի յաջորդ օրինակդ։

718 · Բացայայտիչն կարէ կալ մօտ կամ հեռի, և սովորաբար համաձայնի բացայայտելւոյն հոլովիւ, և թուով եւ՛ միայն թէ չիցէ անեզական կամ հաւաքական անուն կամ նմանութեամբ ինչ առացեալ. զի յայնժամ ոչ խորի թիւն. Ասանէթ դուստր Պետափրեայ քրմի. ուր Ասանէթ ուղղական, նոյնպէս և դուստր. Պետափրեայ սեռական, նոյն և քրմի: Գլխաւոր ցաւոց՝ մահն՝ 'ի մեղաց եառ սկիզբն և պատճառս: Եւ աստեղք ոչ են սուրբ առաջի նորա, թող թէ մարդ՝ որդ, և որդի մարդոյ՝ որդն: Ճագար՝ ազգ անհզօր, որ արարին 'ի վէմս զտագարս իւրեանց: Ես տէր խօսեցայ: Ես հովիւս յանցեայ, դուք ոչխարքդ զի՞ արարին: Ես լուացի զոտս ձեր տէրս և վարդապետս: Որպէս սա՝ զգալի անուշահոտութիւնս՝ հեշտացուցանէ զընդունողսն: Նա միայն, ասէ, ողորմութիւնն՝ անցեալ կայ բարձր 'ի գլուխ: Եւ այլ ինչ ցուցանէ, որ աստուծոյ միայն է, զորոց ծածուկս 'ի վեր հանել: Ամենեցունց ճարտարապետն ուսոյց ինձ, իմաստութիւն. իմա՛ այս ինքն իմաստութիւնն, որ բացայայտէ զճարտարապետն: Որում և Աբրահամ տասանորդս ետ յաւարէ անտի՝ նահապետն: Եկն Վարդ ողջ զերծեալ 'ի կապանացն զօրութեամբն աստուծոյ, եղբայր զօրավարին Հայոց Վահանայ Մամիկոնէի: Երկնաւորք և երկրաւորք, հրեշտակք և մարդիկ, ճշմարտութեան եղեն վարդապետք: Երեք մեծամեծք իշխանք Պարսից: Եւ էին երկոքեան մերկ, Ադամ և կին իւր: Մկրտէին ամենեքեան՝ արք և կանայք: Ամենեքեան եմք մահկանացուք, այն որ բժշկէն և որ բժշկին: Հասցեն յանկարծակի 'ի վերայ քո երկոքեան սոքա 'ի միում աւուր, ամլութիւն և անզաւակութիւն: Սոքա՝ երկու որդիքս իմ: Եւ նոքա՝ կողմանքն երկոքին ընդ միմեանս խառնէին: Նոքա՝ հերձուածողքն առնեն: Ոչ Սողոմոն կամ Զօրաբաբէլ, մահկանացու ստափկանութիւն, զօր գծագրէ. իմա ոչ գծագրէ Սողոմոն կամ Զօրաբաբէլ, որ է մահկանացու ստափկանութիւն, կամ որ են մահկանացու ստափկանք (106): — Քաղաքին Սեփարուիմայ. քաղաքին Երուսաղեմի. արքայի Դաւթի, Դաւթի արքայի. յաւուրս Հերովդի արքայի: Աշակերտք եմք մեծին Մովսէսի մարգարէին. մարգարէին Մովսէսի: Այց արասցէ խաշին իւրոյ՝ տանն Յուդայ: Իմ եմ՝ աստուծոյ:

Եղբայր երէց գոլ յարգանդէ իմ Ներսէսի՝ որ զայս ոգէ. ՇՈ:

Ունէր մարդն իշխանութիւն երկոցունց, և անսալոյն և չանսալոյն: Երկու կողմանցդ լինիցին մեղք, նոցա և ձեզ: Հասարակաց ամենեցուն օրէնս դնէ, մեծամեծաց և աղքատաց: Պատրաստէր նոցա Ոզիա՝ ամենայն զօրուն՝ վահանս և նիզակս: — Կղէոպատրաւ դստերբն հանդերձ. քեռբն Խոսրովիդխտով հանդերձ. առ Աբիաթարաւ քահանայապետիւ. առ Թէոդոսիւ կայսերբ. հանդերձ կնաւ իւրով Սափիրաւ: Սահակաւ և Յակոբաւ հանդերձ՝ ժառանգակցօք նոյին աւետեաց: Մեւք քարոզեցաւ, ինև և Սիլուանոսիւ և Տիմոթէիւ: Շրջէր զեղբարբք իւրովք՝ զօրգունդքն Իսրայէլի: Տեղեկացեալ գիտացին՝ ոչ լինել բաւական [illegible] սոսյդ հոլովել զհեգենայ բառից հայկականաց հագներգաբար՝ [illegible]: — 'ի Դարեհէ արքայէ: Զխնդրելինէն ըմպել խնդրեմ 'ի կնոջէ սամարացւոյ: Յերկուց հակառակացն խառնեալ. 'ի բարւոյն և 'ի չարէ: 'ի չորից հիւթոցն յօդեալ են, յերկրէ և 'ի ջրոյ, յօդոյ և 'ի հրոյ: Կալաւ նա զբազում 'ի նոցանէ՝ յարանցն ինքնեկաց: Յանձանց խոնարհաց ընկալ զբանաւոր պատարագս՝ 'ի մէնջ: — Ետ զԿղէոպատրա զդուստր իւր: Զմեղսն ձեր զոր արարէք՝ զորթն, առի և այրեցի զնա հրով: Թողեալ 'ի բաց զփառսն հայրենի՝ զքահանայութիւն: Աւետարանեաց նա մեզ զկեանքն յաւիտենական՝ զհոգին սուրբ: Զնոյն իսկ և աղօթս առնեմք՝ զձեր հաստատութիւնդ: Եւ տէրն զնոյն եցոյց նոցա՝ զհամբերութիւնն: Անդր մուծին ազգ մեղաւոր՝ զարըս անօրէնս: Զարթուցանեմ զքաղդէացիս՝ զազգ դառն և զերագ: Իբրեւ ակամբ սարդիոնս և ականս զմրուխտս: Փրկել զրակուսն՝ զազգդ իսրայէ-

ճացող ։ Սպան և զայլս բազումս՝ ազգականս իւր ։ Ուսուցանել զբնաւս՝ զօրս և զկանայս ։ Զհեռաւորս՝ զհեթանոսս , և զմերձաւորս՝ զհրեայս աւետարանեցես ։ Եդ զմեզ 'ի բանտ 'ի տան դահճապետին , զիս և զմատակարարն ։ Հովիւ մաքաւն , որ ընկենու զծառս՝ զմեզ ։ Ա՜ռ իմ տէրս քո պաշտօնեայ գալ լինել ։ Առէ զՍադովկ և զԱբիաթար քահանայս ։ Ունիմք այսուհետև քահանայապետ մեծ անցեալ ընդ երկինս՝ զՅիսուս որդի աստուծոյ ․ 'Ի քաղաք աստուծոյ կենդանւոյ՝ յԵրուսաղէմ , յերկինս ․ յորս Յիսուս բացայայտէ զքահանայապետ մեծ , և որդի աստուծոյ՝ զՅիսուս ․ Երուսաղէմ՝ զքաղաքն աստուծոյ , և երկինք՝ զԵրուսաղէմ ։ Ամենայն օրէնք 'ի մի բան կատարին , 'ի սիրեսցես զընկեր քո իբրև զանձն քո ․ ուր ամբողջ բանդ բացայայտիչ կայ մի բանին ։ — Այսպէս սիրեաց ամենայն անկարգութիւն 'ի յաշխարհս , 'ի զպարտս ունելոյ և ոչ թողլոյ ։ Զօր հանապազ նեղիմք , 'ի տուընջեան և 'ի գիշերի ։ — 'Ի ձեռս Մարեմովթ՝ որդի Ուրիայ քահանայի ․ Ա․ փոխանակ Մարեմովթայ որդւոյ (131) ․ ուր թէպէտ Մարեմովթ եղեալ է փոխանակ սեռականի , տակաւին բացայայտիչն որդի նմին համաձայն կայ ։

719 ․ Յատուկ անուանք տեղեաց և լրաց 'ի նախադասելն ստորոգեալ ոչ համաձայնին , այլ իբրև ածական՝ ուղղական վարին ․ նոյնպէս երբեմն և մարդոյն ․ Արեգ քաղաքի , Գուլին քաղաքի ․ Բեթշամիշ գեօղջն , Բեթղեհէմ գեօղջն ․ Արար աշխարհին ․ Յորդանան գետոյ , Եփրատ գետոյն , Արածանի գետոյ ․ առ ափն Ովկիանոս աւազին ծովուն , 'ի խորս Ովկիանոս ծովուն ։ ԶՍէիր լերամբ ։ 'Ի Սիոն լեռնէ , 'ի Նինուէ քաղաքէ , յԱնտիոք քաղաքէ , 'ի Հռովմ քաղաքէ , յԱյրարատ գաւառէ ։ Քասլեւ ամսոյ ինն ամսեանն , 'ի քասլեւ ամսեանն ։ Սերկեւիլ մրգոյ , բարտի ծառոյն , և գաւազան շուշան ծաղկին , 'ի բարտի ծառոյն , եղևին ծառոց , մայր փայտիւք , բևեկն և դահանակ և սարդիոն ակամբք ։ Զմաղախինդ արմատն անկել ։ Գովեցար ձվաննա երգով ։ Գուլիթ անուամբ կոչեմք , Քրիստոս անուամբ անուանիմք ։ — Նաբուքոդոնոսոր արքայի , Սանատրուկ արքայի , Բաղդասար արքայի , Կաւոս արքայի , Յուլիոս կայսեր , Բակուր բդեշխի ․ Տերենտ զօրավարի , Փենեհէս քահանայի , Աբիաթար քահանայի , Մովսէս անդերձապետի ․ Գրիգորիոս Լուսաւորչին ․ Արամ միտ գեղ ։ Այս Կղէոպատրայ՝ դուստր է Պտղոմէոս Դիոնիսի ։ Աշխէն տիկնաւ ։ ՅԱւգոստոս կայսերէ , յԱղեքսանդրոս դարբնէ , 'ի Գողթոն քեռոյն Ախաբու ։ — Ըստ այսմ ասէ ուրեք ածականօրէն ․ 'Ի վերայ աստուածն բանի , յաստուածն բանի , յաստուածն բանէ ․ լոյս՝ 'ի լոյս հօրէ ․ 'ի տէր Ներսիսէ , 'ի տէր Յովհաննէսէ ։

720 ․ Բայց անուանք տեղեաց և լրաց դառնին և նախադաս համաձայն ․ տակաւ ուրեք և յետադաս անհամաձայն ․ Սեփարուիմայ քաղաքի , Տիգրոնի կամ Տիպոնի քաղաքի , Արածանւոյ գետոյ , առ Հիդդաքայ գետովն , յԱրածանւոյ գետոյ , 'ի Սիոնէ լեռնէ , 'ի Հերմոնէ 'ի լեռնէ փոքուէ , 'ի Բեթսայիդայ 'ի քաղաքէ Անդրէայ , որ և յետին երկուքդ կրկնութեամբ նախդրացն խմմին առաւել որ է ընտանի քաղաքի , որ էր քաղաք Անդրէայ ։ Մինչև յերեսունն աշեկանի ամսեան ։ Սարոյց ծառոց ։ — Քաղաքին Սեփարուիմ , լերինն Կաւկաս , լերինն Ընձաքիսար , 'ի դղեակ շահաստանին Նիւշապուհ , գետոյն Ախուրեան , 'ի քանեորորդ ամսոյն Ադար , ամսոյն Նիսան , ամսոյն Հոռի ․ 'ի քաղաքին կամ 'ի քաղաքիդ Երուսաղէմ , 'ի լերինն Սիոն , 'ի լերինն Թաբոր ․ յամսեանն Նիսան , յամսեանն Քասլև , յամսեանն Ադար , 'ի քաղաքէ Պաւտիկերին ։

721 ․ Յատուկ անուանք մարդոց , ուրեք և տեղեացն , բացայայտիչ վարին ևս անուն բառին հանդերձ՝ միշտ ուղղական , նշանակել իբր անուամբ կամ որոյ անուն էր , որպէս և ասի յաշխարհ այլուր ․ Այր մի Մատթէոս անուն ․ այր ոմն Անանիա անուն ․ կին մի անուն Դամարիս ․ այր մի էր 'ի Կեսարիա անուն Կոռնելիոս ․ եգիտ զոմն հրեայ անուն Ակիւղաս ․ երէց մի Պետրոս անուն ․ ոմն 'ի քաջ զօրականէն Հայոց Բակ անուն ։ Այլ ոմն Աքար մի անուն գողացաւ 'ի նզովից ․ Ո ։ Զոմն Արտաւազդ անուն ․ պատանի ոմն Վա-

բաժ անուն ։ Յայրոս անուն գուստր իշխանի . ՇՍ . իմա դուստր՝ Յայրոս անուն իշխանի ։ Ընդ մեծ գետն կուր անուն ։ Մինչ 'ի քաղաքն անուն 'Նայ֊ին . ՇՍ ։ — կամ փոքր մի յետ և յառաջ դրութեամբ . Անկիմոս ոմն անուն՝ էր քահանայապետ լեալ . Դեմետրիոս ոմն անուն՝ արծաթագործ . Զբուան ոմն անուն էր , որ Թարգմանի բախտ կամ փառք . Տրդատ ոմն անուն յազգէն բագրատունեաց ։ ԶԱտրորմիզդ ոմն անուն՝ մարզպան հրամայեր Թողուլ . իմա ոմն Անկիմոս անուն , արծաթագործ ոմն Դեմետրիոս անուն , էր ոմն Զբուան անուն , ոմն Տրդատ անուն , զոմն Ատրորմիզդ անուն ։ — Այլ եւ երբ առանց բացայայտելոյ . Տրիփոն անուն էր աղեքսանդրեան գնդին . իմա էր այր մի կամ ոմն Տրիփոն անուն . կամ իմա Տրիփոն ոմն էր , ըստ որում ասի այս անուն , այն անուն , քրիստոնեայ անուն , փոխանակ ասելոյ այս ոք , այն ոք , քրիստոնեայ ոք ։

Ըստ այսմ ասի և 'ի հասարակ անուանս , Տանուիկին անուն զոք մի իշխեաց ունել . ԿՆ . իմա տանուիկին անուամբ ։

722 . Յորժամ ընդ բացայայտչին յայտնապէս դնիցին մեկնական բառքս որ է , այն է , նա է , բացայայտիչն դնի ուղղական . Զգոյշ լերուք 'ի խմորոյ փարիսեցւոյն , որ է կեղծաւորութիւն ։ Զասուեր հոգւոյն , որ է բանն աստուծոյ ։ Վասն եղբարց և ազգականաց իմոց ըստ մարմնոյ , որ են իսրայելացիք ։ Այլ հրեշտակ ոգի , այլ ոգի հարկաւոր , որ է հնազանդ և կամակատար ։ Որդի Մաակայ ընտոծնի իմոյ , այն է Եղիազար դամասկացի ։ 'Ի Մամբրէ 'ի քաղաք դաշտին , այն է Քեբրոն ։ Այս են ծնունդք Եսաւայ , նա է Եդոմ ։ Եսաւ , որ նա ինքն է Եդոմ ։

723 . Յորժամ դնիցին այս ինքն , այս ինքն է , այս է , յայտ է , ասեմ , իմա , բացայայտիչն դնի սովորաբար համաձայն բացայայտելոյն . Նուազունք , այս ինքն ոգիք երբե ութ ապրեցան ։ Յամաքեցուցէ պտղոյք գետոց , այս ինքն մեղացն յորդութիւնքն ։ Զայս առէ այսօր և վաղիւ , այս ինքն զբոլոր կեանս մարդոյն ։ Զասուրն , այս ինքն զբանն աստուծոյ ։ Զի որ գալոցն է՝ 'ի նա հաւատացեն , այս ինքն է 'ի Յիսուս Քրիստոս ։ 'Ի ձեռն վարագուրին , այս ինքն է մարմնոյ իւրոյ ։ Մատուցուք պատարագ օրհնութեան , այս ինքն է զպտուղ շրթանց ։ 'Ի բաց առնուցուս զկէնն կափարիչ , այս ինքն է զանգգայութիւն չարեացն ։ Սաղարթք վարսից , այս է արտաքին գիտք բարեշուք կերպից ։ Ալեցեալ 'ի յառաջագէման , այս է 'ի լեառն աստուծոյ ։ Յայնմ ժամանակի առէ , այս ինքն է թէ յամս Կղաւդեայ ։ Յամաքեցաւ խառն , այս է (1) մեռաւ ։ Այլ ընականութիւն ունեմք՝ ուսանել այսր առհեցոք , յայտ է թէ զդրախտին վայելչութիւն ։ Մեծագոյն ինն և հրաշալի պատուով յարգեալ , բանիւ ասեմ և մօք ։ 'Ի Նոր Պղատոնէն , յինն ասեմ վարդապետէ ։ 'Ի յերկուց զիս 'ի բաց տարեալ , 'ի Սեմայ ասեմ նահապետութեանցն և 'ի Քամայ ։ Զխնկանոցն ոսկի , այս ինքն զաղօթան ասեմ փոյթ . ուր այս ինքն և ասեմ միանդամայն կան ։

Ըստ բանակ իմոյ մահձին , Այս է՝ մարմնոյս Թանձրագունին ։
Չարկի զործաթն 'ի սեղանին , Զի խնդրեսցի ըղձակային ,
Այս է՝ ըղբան պատուիրանին 'Ի լուսոյս բանականին . ՇՍ ։

---

(1) Այս է վարի եւ ոչ երբե մեկնական առ բացայայտչին , այլ առ բացայայտելոյն յետադաս նմին հանդերձ , նշանակեալ այն ինչ է այս ինչ . որպէս , Գայթագղեցուցանել զձեզ , այս է խաբբալեալ երբե զցորեան . Ի . իմա խաբբալէն այս ինչ է՝ զոր ասացաք , այս ինքն գայթագղեցուցանել ։

ԳԼՈՒԽ ՎԵՑԵՐՈՐԴ

ԱՆՈՒՆ ԱԾԱԿԱՆ ԸՆԴ ԳՈՅԱԿԱՆԻ

724. *Ածականն բազում ուրեք լսելեայն ունի զգոյականն (78). և հար֊կաւ ինքն առնու յայնժամ զհոլովս նորա. որպէս, Որչափ ոգեղս առնես զմեզ երկրաւորաւս, գեղեցկագոյնս առնես զմեզ երկնաւորաւն. խմա եր֊կրաւոր, երկնաւոր կերպիւ կամ մասամբ: Հանգես զպատուականն յանար֊գէն. խմա զպատուական իրն կամ մարդն յանարգ իրէն: Աստուած առաւել սիրեաց զսուրբն քան զյանցաւորն. խմա զսուրբ մարդն քան զյանցաւոր մարդն: Բազում օրինակս 'ի մէջ բերէ, նախ առաջին և բուն՝ զՔրիստոսի յարու֊թիւնն. խմա առաջին և բուն օրինակ բերէ: Ոչ բազմաժամանակեայք են իմաստունք. այս ինքն բազմաժամանակեայ մարդիկ: Աստուծոյ յայտնի են անգործք մարդոյն. խմա անգործ իրք: Որ հատանէ անքննականաց, փառա֊ւորաց և հրաշակերտաց: Որ առնէ զմեծամեծս և զանքննինս և զփառաւորս և զհրաշակերտս. այս ինքն իրաց, զիրս: Վասն բարեզարդութեան անախտա֊կանացն, հրաշատեսիլ հրակերպիցն, անշաղախ մաքրոյն. խմա էակաց կամ հոգւոց: Ոչ միայն յաւելորդացն էր զրկեալ, այլ և 'ի կարևորացն, 'ի կե֊րակրոյն և 'ի հանդերձիցն. խմա յաւելորդ իրաց, 'ի կարևոր իրաց՝ այս ինքն 'ի կերակրոյն, և այլն: Երթ առ մրջիւնն, ով վատ. խմա ով մարդ կամ ով դու:*

725. *Ածականն 'ի գրոց լեզու վարի նախադաս կամ յետադաս գոյակա֊նին, այլ և հեռի միջարկութեամբ այլոց բառից. զի անխտիր ասի Բազում բան, բան բազում. մեծ ծառ, ծառ մեծ. երկնաւոր թագաւոր, թագաւոր երկնաւոր: Իբրև այս հրաման դառնութեան սաստիկ ելանէր անօրէն. խմա այս հրաման սաստիկ անօրէն: Սեպուհ մի յազգէն ամատունեաց Առանձար անուն ընտրեցին յամենայն զօրականէն՝ լի իմաստութեամբ և քաջութեամբ. այս է՝ սեպուհ մի լի իմաստութեամբ: Բաւական ահա հայրենին էր զայս ամենայն դիւրացուցանել զկարիս ժառանգութիւն. խմա բաւական էր հայ֊րենի ժառանգութիւնն դիւրացուցանել զայս ամենայն կարիս: Լսող ոմն մեծագոյն նորա եղեալ իմաստիցն կին անուն Թէանով. այս է՝ ոմն կին լսող եղեալ մեծագոյն իմաստիցն նորա: 'Ի բերան անողորմ զբնակիչս արկանել սրոյ. խմա 'ի բերան անողորմ սրոյ:*

'Ի պարզ ու 'ի գերազանց բնակես 'ի լոյս դու անմատոյց. ՇՈ.

այս է՝ դու բնակես 'ի պարզ և 'ի գերազանց լոյս անմատոյց:

726. ԿԱՆՈՆ Ա. *Ածականք նախադասեալք գոյականաց՝ սովորաբար ոչ համաձայնին նոցա բնաւ, ոչ հոլովիւ և ոչ թուով, այս ինքն՝ ոչ առնուն զհոլովս նոցա, այլ եղակի ուղղական ձևով. Սուրբ սեղանոյն, մեծ թագա֊*

ւորին, վասն համառօտ բանիս, փայլուն պղնձոյ, մարդկային ազգի. հզօր ձեռամբ և բարձր բազկաւ և մեծամեծ տեսլեամբք, մաքուր ոսկւով, բարձր բարբառով, սուտ յուսով, բազում երկայնմտութեամբ, հանդարտ և հեզ շարժմամբ, կենդանի և մշտնջենական բանիւն աստուծոյ, Թանձր և խորին և քաղցր և անոյշ քնով, վշտաչարչարին մարմնով, հողաղանդուածն բնութեամբ. 'ի բոլոր անձնէ կամ որտէ, 'ի մեծազօր բազկէ, 'ի մեծ պատերազմէն, յանուանեալ լեռնէն ձիթենեաց, յանցաւոր և 'ի մահկանացու Թագաւորէն, 'ի բազմածուփս աշխատութենէ, 'ի ծայրածաւալն ծովէ. 'ի բազում խաղաղութեան, 'ի սուրբ տեղւոջ, 'ի մեծ պատերազմին: — Իմաստուն կանայք, բազում բանք. սակաւ քրտանց, սաստիկ պատժոց, սուտ մարգարէից, բազում ճգանց և չարչարանաց, անագորոյն մաց, ազգին Հրէից՝ օգնական նիզակակից ախոյակալ բարեկամաց մերոց, լուսեղէն և երկնային անԹառամ պսակացն, անբժշկականս հարուածոց. բազում բանիւք, աստ պարգեօք, մեծամեծ գեղօք, հրեղէն լեզուօք, ամենակիրն անդամովք. 'ի բազում փայտից, 'ի յիմար և յանխրատ խնդրոց, յամենագէտ յամենակալ դատաստանացն աստուծոյ, յուղիղն շաւղաց. զնուրբ ձեռս, զմեծ սքանչելիսն, 'ի բազում տեղիս:

727. Զգոյն խմս ոչ սակաւ ուրեք և զհետաւորաց, մանաւանդ որոց անբնակել են հոլովքն. Երանական պատահեալ վիճակի. հատանուտ վիճակեալ բնութեան. անաչառն եմք մաանելոյ առնելի. յանփորձականդ քում արգանդի. ամբաստանէ զանդորձն 'ի չարեաց զմեղաւորէն: Կենդանական շրջոյ ձայնին. ՇԱ: 'ի ջահից և 'ի լապտերաց [illegible] սուսերաւ ամենայնքն պայծառացեալ լինէին [illegible]. այս է՝ ամենայն վայլք անԹաքուստք, անԹաքչելիք, ոչ Թաքուցեալք սուսերաւ: Երկայն կորստամակք բանից. ախտաւոր սաստի կենօքս. պղծալից խրեանց շրԹամբք. վարժարանք 'ի Թագաւորական պատրաստեալ հրամանաց. բազում ծնանիցին նմա որդիք. բազում ունէր ուսուցս. որպիսի ոչ տեսի յամենայն երկրիս եգիպտացւոց զաղբագոյնս քան զնոսա. այս է՝ որպիսի զաղբագոյնս:

728. ԿԱՆՈՆ Բ. Ածականք յետադասեալք գոյականաց հեռի և մերձ, համաձայնին ամբողջաբար՝ Թէ 'ի վերջահոլովսն և Թէ 'ի յոգնակի նախդրիւհոլովսն յանդեալս 'ի ․, ․․ Արծաթոյ բոլորոյ, պղնձոյն փայլնոյ, ամենայն բլրոյ բարձու, լերին միոյ բարձու, մանկան մատաղոյ, զօրու բազմի, խառնուԹեան բազմի, առն կամ մարդոյ ամպարշտի, առն անմտի, 'ի վերայ բեմի փայտեղինի, հայկազնին բազմաբերբաւորի, Վարդանայ մամիկոնենի, Վահանայ մամիկոնեայ կամ մամիկոնենի, Մարիամու մագդաղենին, Սահակայ բագրատունեայ, մարդոյ բանաւորի և իմաստնոյ, առն ուսելոյ և տեղեկի, կնոջ անգգամի լեզուանեաց և բարկացողի, զեղջերս սեղանոյ սրբոյ քոյ, 'ի վերայ լերին սրբոյ իմոյ, վասն անուան քոյ մեծի և հզօր ձեռին քոյ և բարձր բազկի քոյ, անուամբ քում մեծի. նորա ձեռինն պէտք են մեծի և սքանչելեացն: Իսկ 'ի մահուն աւուր մերոյ. ՇԱ. այս է՝ յաւուր մահուն մերոյ: Ոսկւով սրբով, զտով, փորձով. զօրուԹեամբ մեծաւ, մեծուԹեամբ բազմաւ, զօրու ծանու, առ կողմեան բարձու, մաշկեղէն նուարտանաւ կապուտակաւ, կխով փեղկեալ աւելորդաւ մնացելով, զօրաւ մեծաւ և հզօրաւ յոյժ, զօրուԹեամբ իմով մեծաւ և բազկաւ բարձու, զօրուԹեամբ քով կամ իւրով մեծաւ, անուամբ քով սրբով. յուսով քով կամ քոյով մնատեաւ, աստուծով միայն ամենակալաւ խօսէին, օրհնուԹեամբն՝ որ ոչ անցանէ՝ հոգեւորաւ օրհնել: Կոյս կայ առոյգ կուսուԹեամբ զարմանալեաւն սքանչելեաւն: Յառնէ անիրաւէ, 'ի ժողովրդենէ մեծէ, 'ի տեառնէ ամենակալէ, 'ի լեռնէ կամ 'ի տաճարէ սրբոյ իւրմէ, յայսմ տաճարէ յամենայնէ, 'ի մարդոյ մեղաւորէ նենգաւորէ. լսիցէ զանուանէ քումմէ մեծէ և զձեռանէ քումմէ հզօրէ և զբազկէ քումմէ ձգելոյ: 'ի հոգւոյն լցեալ սրբոյ գիտուԹեամբ. ՇԱ: Յաւուր միոջ մեծի, յաւուր միում յերեկելոջ, յաւուրն յետնում, 'ի սրահին միջնում, յերկրի պղեծում, 'ի գեղ Ներքնում կամ ստուերականի: — Բանք չարք, մարդք չարք և

կախարդք, ոլք անօրէնք, ջուլք բազումք, կանայք մեծատունք՝ պատուականք՝ վեհագոյնք, քաղաքք ամուրք բարձրապարիսպք, խունկք բազումք և անուշունք, մեծութիւն և փառք բազումք, ոչ ինչ հաւատարիմք՝ այլ առասպելք կործանունք, զոլք անչափք լուեսցէնք երկնեանք: Ծառայ իմաստուն տիրեսցէ ազատաց անմտաց, ընչից բազմաց. մարդոյ անիրաւոյ կամ անօրինաց, որդւոյն անհնազանդից, 'ի ձեռս տղայոցն ապստամբաց, կենացն անվախճանից կամ յաւիտենականաց, անձանց անօգնականաց, ընդդէմ դարձու թագաւորաց աշխարհաց, բազում այլ տեղեաց հեռաւորաց, բազմութիւն արանց գնեալոց եկելոց յանապատէ, խոցն երեքօրեայ կորուսելոյ, իրաց մեծաց ձերոց մխասակար, բանից ողորկագունից և յոլովից, կարանաց հազարամէից, արանց վատախրատից և աշխարհակործանաց և աստուածատանաց: Բանիւք բազմօք, աչօք բացօք, աչօք լուսովք բացօք. մօտք սրբովք, ասարօ՛ն մեծամեծօք, գրամբք պղնձակերպիւք, եօթն ջիջօք գալարովք չվաւելովք, պատմովք մեծամեծօք և չարօք, քարամբք կոփածոյիւք և մեծամեծօք, քարամբք պատուականօք. բառնալին չափոյ անառաչիւք, երկոքք կճղակաբաշխիւք և որոճայնովք, բանիւք եւ նախատանաց կսկծելեօք հայհոյեալն ընտա, ոսկւք կապելովք և ձեռօքն երկրպագնգօք և երեսօքն վարշամակապատօք, ոտովք ձիթենեօք՝ արմաւենեօք, ժանեօք փղոսկրեօք, քարամբք մեծամեծօք տանկանգնելիւք և ուղխանգնելիւք: Յամենայն իրաց չարաց, յերկնչոցն ոսկեաց, յարանց առոց և անզգամաց, 'ի տաճարաց փղոսկրեայց, 'ի թշնամեաց խմոց հզօրաց: Աշխարհին զբարս քաղցունս բանք չարք, բազում ալք աւագք վասն հորին խնդիրս մեծամեծս արարին, արասցես զանգակս ոսկիս, առոս թաւս, իբրև զանտառս հոլանաւորս. զջուրս բազումս, աւուրս չարս առնել անդ, զամենայն մարդիկ ընտանիս հաւատոցն, եօթն ջիլս գալարս անվախս, գնել քարինս չորեքանկիւնիս մեծս, քաղաքս մեծամեծս և գեղեցիկս, զձկունս մեծամեծս ծովայինս, տեսիլս նորս և զարմանալիս, զգազանս շաղզակերս և արիւնարբուս, արս իմաստունս և հանճարեղս և խորհրդականս. 'ի կեանս յաւիտենականս, յամենայն բլուրս բարձունս, յամենայն ազգս հեռաւորս, 'ի բազում ցանկութիւնս անմիտս և վնասակարս:

729. Երկոքեան կանոնքդ ոչ են ամենեքին անփոփոխ: Վասն զի հակառակ առաջնոյ կանոնին 'ի նախադասիլն եւ համաձայնիլն յաճախ բառ վայելչութեան 'ի վերջահոլովն, մանաւանդ կարճ ածականքն և որոց ընդելականք իցեն հոլովքն, և որ գիմորոշ յօդն ունիցին. որպէս, Սրբոյ եկեղեցւոյն, սրբոյ քաղաքին, մեծի թագաւորին, մեծի պատերազմին, մերկոյ պարանոցի նորա, փոքու գաւազանի, տան քո և բարձուն Սիոնի, վասն բարւոյ գործոյ, նորոյ ուխտի, առաջնոյ կամ երկրորդի նշանին, կրսերոյ ցեղի, անհաւատի ազգոյն, անծանօթի աստուծոյ, լաւագունի ուխտի, ամենակալի աստուծոյ երկնաւորի կենդանւոյ, եկ հաւանեաց աչացելոյ գառերս Ադամայ, բարւոյ և բարերարի առն որդի, քաջաբանի և ուժգնաբարի առն համարձակախօսի առաջի այնքանոյ թագաւորի, 'ի վերայ հաստատնոյ վիմին, նոյնպիսում շնորհի արժանացեալ: Մեծաւ բարբառով, մեծաւ ուժով, բոլորով սրտիւ, բացաւ գլխով, ոսկեով վահանաւ, առ կրկնով այրին, նուաճել հաւանեցուցանողականաւ կամ բանաւորականաւ բանիւ. զմանս հաւանողականաւ, իսկ զմանս բանաւորականաւ կարգաւ ջանայր պահել յակատանի: 'ի մեծէ ժողովրդենէ, 'ի փոքուէ քաղաքէ, 'ի յաւիտենականէ փրկչէ ձերմէ: 'ի մեծի տանն, 'ի մեծի ազխատութեան, 'ի սրբում տեղւոջ, յաջում թևի, յարտաքնում կամ 'ի ներքնում սրահին, 'ի վերջնում սեմ մեծի տանն, ըստ առաջնում կարգին, յայսմիկում չփոթման, առ՝ յանապատ տեղւոջ էմք. — Բազմոց բանից, մեծաց վարձուց, բարեաց գործոց, նորոց կտակարանաց, առոց մարգարէիցն, յոգունց բանից, ժանտից մարդոց, բոլորից արարածոց, սակաւուց արանց, անցելոց անցից կամ ամաց. մնացելոց ամնջանաց, ամենայն եղելոց զօրութեանցն, ապականելոց մտաց, աստուածայնոց բանից, վայելչագունից սովորութեանց, քրիստոսասիրաց անձանց, մեծամեծաց շը-

նորհացն, մեծամեծաց պարգեաց, մեծամեծաց գրուատեաց, մեծամեծաց յուսոյ տուլին աւետիք, անչնչից և անմռնչից տարածոցն, այսքանեաց պարտուց, այսքանեաց բարեաց, որպիսեաց իրաց, այնպիսեաց վաստակաւորացն, այնպիսեաց բանիցն։ Սրբովք մոք, փքումբք գործովք, հրեղինօք լեզուօք, մաննաւորօք բանիւք, ամրագունիւք պարսպօք, յաւերժիւք քաջօք և երկայնագիղօք հասակօք սկզբիւք մրցողօք, բնաւիւք բորբոքմամբք, այսքանեօք բանիւք ի-մ չափովք, այսքանեօք երկայնմտութեամբք, այսպիսեօք և այսքանեօք ժողովրդովք, երեքարիւրովք և ութեւտասնիւք ընդոծնօք՝ 'ի մեծաց իշխանաց, 'ի յունաց կանանց զգաստից, յանօրինաց և յանզգամաց մարդոց, յայլոց եւ աչողակաց արանց։ — Մարդասիրին աստուծոյ, մշտնջենաւորին աստուծոյ, անեղծին աստուծոյ, միոյ միայնոյն աստուծոյ, անբաւին աստուծոյ, ծածկագիտին աստուծոյ, բարերարին Յիսուսի, առաքելականին խրատու, ուրացեալ չարիմացին Վասակայ. հեշտականաւն բանիւ. զմարդասէրն աստուծոյ. բարեացն աւետեաց, չարացն խորհրդոց, վնասակարացն բանից, անձնագիտացն Պարսից, Ճշմարտիցն հոլուաց, աստուածայնոցն բանից. վեհագունիցդ կուսմանց. աստուածայնովքն արուեստիւք. 'ի բնաւորականաց կամ յանբնականացն ախտից, 'ի սրբերգէնիցն փառաւորողաց։

730. 'Ի բազում նախագաս ոծականս առաւել վայելչապէս համաձայնին հեռաւորքն 'ի գոյականէն, նոյնպէս և այլովք միջանկեալ բառիւք հեռացեալքն. որք յայնժամ և 'ի յոգնակի նախդրիւ հոլովին կարեն համաձայնիլ. որպէս, Քաջի և փառաւոր Թագաւորի. խելն և համր գիւաչարին, ընդ Թանձրագունի և վայրաբեր մարմնոյ կապեալ, որոյ միոյ միայնոյ և միասնական տէրութեանդ. Ընտրիր ծնունդ է մեծին արին Արամազդայ, այսքանեամ վայելուչ կարգի. միով խաւարային չղթայիւ, մեծաւն և կատարելոյն և անձեռագործ խորանաւն, ընդ խաւսիւ և ընդ անհնարին լծով. վարդարոյն և զմարդասէր աստուծոյ և զքաղցուէ, զսրբոյ և զմեծէ և զերկրորդ նահատակէ, զայսպիսւոյ մեծ իրէ բուռն հարկանել. ամպարշտաց և ժանտագործ մարդկան, վասն սրբոցողաց սուտ եղբարց. մեծամեծացն և անբաւ խնամոցն. ապառաժիւք և մեծամեծ վիմօք, հաւատարմօք և լուսազգեստ վկայիւքն, այլոքիւք և այլ բազմօք խորհրդական բանիւք. 'ի պղծոյ և 'ի նորաձայն բանից, 'ի պղծոց և 'ի մնոտի խօսից, 'ի խառիցն և յանվանելի նիւթոց, 'ի խածանողականացն զազիրն զեռնոց. այսքանեաց և այսպիսի մեծ բարութեանց, յոյդպիսեաց ոչխարազգեստ գայլոց։

Վասն անօրէն սանհաւանին Եւ խլուտրասի ժողովրդին. ՇԱ։

Աստուածային իմն ակնարկութեամբ, աստուածային իմն կենդանութեան հագագաւ ազդէ. այսպիսեօք առ 'ի քէն բարեօք լցեալք մեք. 'ի վնասակարաց ասուի բերմանց, 'ի գեանաքարշից ասուի զօրութեանց։ — Նա փախուցեալ 'ի բարկութենէ եղբօրն առաջնորդեաց արդարոյն. այս է՝ փախուցելոյ արդարոյն։ Միայնոյ եկեալսեն յերկրպագութիւն արեգական։ Իբրև թէ չունչ ամենայնի իցէ տարերն երկնից և երկրի։ Երկնաւորին վերակաչեաց հրաման արքային։ Յաւիտենականաւն կորնչցիմք կորստեամբ։ Երեքօրէիւ, որպէս ասաց ոմն 'ի մերոյն, քաջադատւոյ առնն չըջապատեալ ծանապարհաւ։ Հրաշափառագունիւ պարտ էր անցանել բանիւ։ Այդպիսեաւ վարեա զիս ջերմութեամբ։ Տէրունականաւն վարեաջիր խրատով։ Աստուածայնով զլինեալ զօրութեամբ։ 'Ի հարազատէն իւրմէ սպանանի յեղբօրէ։ 'Ի ընչաւորէն եկին մարդոյ յառաջ և գան։ 'Ի բարձրաւանդակումն կուռ կալով 'ի տեղւոջ։ 'Ի քանդեականի գտեալ մատենի։ Զոյգ հոգևորացն բարբառին բանից։ Սպասաւոր աստուածայնոցն կարգեցաւ գանձուց։ 'Ի դաւողացն թափէ զինքն թաչնոց։ 'Ի վեհագունիցն քան զմեզ հրեշտակաց։ Յամենայնցն գագարել չարեաց։ Յամենայնցն տանիս մարդկանէ։ Զկարի խոնարհագունից բուռն հարկանէ զօրինակաց։ Ընդ այսպիսեաց սատակաղու_

նից և սարսափելեաց ըմբռնել պարտուց։ — Իսկն իջին երկու աչեղ փառաւորեալք աներևոյթ հրեշտակք։ Մեծամեծքն և պատուական աւետիք պարգևեալ են մեզ։ Բազմերամք վեհագունիցն հոյլքն յոգնախումբս եղանէին։ Եւ այլ ևս բազումք, որ 'ի սոյն յարկին, բանք։ Աստուածայինքն 'ի ձայն գայցեն պատմութիւնք բանից. աստուածայինքն ցուցանեն պատմութիւնք։ Պճնաւորականք լեր եղանիլ բանք։ Արձակել 'ի վերայ նոցա նորագործս լի բարկութեամբ գազանս անծանօթս։ Զընտիր ընտիրսն և զգեղեցիկ անօթսն տարայք։ Ընտրեցէք վկայեալս 'ի ձեռն արս եօթն։ Յիշելով զմեծամեծս նորա զանչափ շնորհսն։ Զմեծամեծսն և զանհնարին պատիժսն։ Եւ այլս բիւրապատիկ բարութիւնս. անթիւս և բազմօրինակ անօրէնութիւնս. և այլս սոյնպիսիս բազում խնամս ցուցանէն. զայլս ամենայն կարծիս չարս և խաւարեցուցիչս. յայտքանս և 'ի սոյնպիսիս և յեւս ընտրելական երգս բանահիւսից։ Զպատկերակիցս քո մարդիկ խողխողել կամիս։ Եւ բազումս ևս փարձս խոստացաւ։ Շինէ և ընտիր ընտիրս և բազումս 'ի մէջ քաղաքին ապարանս. յաստուածայինսն գանձեալք ասացեալ պատմութիւնս. դժուարամուտս ամուս և գժոխելանելիս 'ի նմա յօրինէ շինուածս արքայանիստս. բազումս բազմաբերս և գինեբերս 'ի նմա անկեաց հոլովս. բազումս աւերակութիւնս ձեռաց. գերապայծառս իմն առնելով շինուածս. առ 'ի յաստուածայինս ուղիղ գնալ ճանապարհս. յայսպիսիս պատկանաւոր գնել յարձանագրութիւնս բանից. զանցնիւրսն չարժէր ներգործութիւնս։

731. Տեսաք զի հեռաւորն յածականս առաւել համաձայն գտանի քան մերձաւորն, բայց կայ և հակառակն. որպէս, Ուրացեալ չարիմացին Վասակայ. քոյդ փրկական մեծի նշանիս. 'ի տերունեան մեծի սուրբ զատկին։ Ամենակեցոյց ճշմարիտ սուրբ մեծի յարութեանն։ Կոկորդախօս ախազուր խժական խեցբեկագունին այնորիկ գարգարացեոց լեզուին։ Իբր մերկացեալ խայտառակեցելոյ պռունկի։

732. Զանընդմէջ մերձաւոր ածականն համաձայնել 'ի նախդրիւ հոլովս ոչ է օրէն հասարակաց, թէպէտ և գտանի երբեմն և այնպէս. Երգեցիկք սաղմոսասացք. երգեցիկք սաղմոսասացքն. Բարձունք հսկայք յարեան 'ի վերայ նորա. Ա։ Բազմահոյլք տեսակք կենդանեաց. Պ։ Այսք ամենայն պատմութիւնք. Մ։ Ցանեալ և ցրուեալք ողխտակութիւնք սուրբ ոսկերացն. Ե։ Գտաարկս աստուածս եհան յիւրմէ. և գտաարկք աստուածքն ծում պիտոյ լիցեն. Այլ անթիւ իմանալիս երեւելիս աստուածս ծննդեամբ ստեղծանելով. Կ։ Զբազումս հեծելազօրս փախստեայ տանէր. 'ի պիտոյս տեղիս թողուին. Յանօրէնս բաշխոյս կաքաւչաց. այլ օր. յանօրէն. Առ ամենայն ընտրեալս որդիսն առաքելանեայց. Ա։ Զծանուցման իշխանս յուդայեանս. Զկաթողիկեայս թուղթսն ընթերցայց. Նխ։ Եհան 'ի նմին քաղաքէ առաքելականս քրիստոնեայս արս հինգ. Ե։ Բազում ինչ երեւելիս հատուցմունս գնէ. Խոստացաւ մեծամեծս հատուցմունս. Մեծամեծս և բարձունս պատուիրանս էր ընծայեցուցեալ. Այլ իմն անուղղայ կարծիս կարծէին. Ազգականս նոցա համարի զհամակրօնս նախնիսն. Ո։ Բազում և մեծամեծս հասելով յաւէտախաղացս վտակս. Պ։ Խլեալ զլատանս բարս երկրաւորս. Որչափս և որպիսիս ձայնս մրմնջեցից վհատեցուցիչս. Ն։ Քան զամենայն երկնայինսն զարդս. Զաստուածայինսն իմաստս. Շ։ Այլայլոլս առաքինութիւնս ունէին. Մ։ Զանցնիւրսն խղղութիւնս ազգել. Օ։ Զայաքանս կերակուրս քաւութեան բաշխեաց նա մեզ։

733. Այլ ուրեք, հակառակ երկրորդ կանոնիս, 'ի յետադասելն ևս անհամաձայն մնան 'ի վերջահոլովս և 'ի նախդրիւ հոլովս. մանաւանդ եթէ անստոր և դժուարալուր լիցէ հոլով բառին. և 'ի յոգնակի ուղղականսն առաւել անխիստ պատահէ անհամաձայնութիւնն, եթէ ածականն յանգիցի 'ի ի, գ, փ. Զգաունութիւն մահուն անկանգնական, խաւարին արտաքին, սրբոյն հոգւոյ, բարբառոյն երանելի, արեան քոյ սուրբ. ազգի ես նախնականի և քաջ և արդասաւոր. Փղօրէնսի ուրումն առն սուրբ ազգաւ.

տանն արքունի. տանն արծրունի, ըստ հրամանին արքունի, փողոյն եղջերաց, նշանին տէրունեան, տանս Թորգոմեան, Դուլթի մամիկոնեան: 'ի մէջ այդչափ վկայից բազում. յետ այնչափ վտանգից բազում և քըրտանց. ընչից պատուական և ստացուածոց. քաղաքաց և լեռնային և դաշտային. ազգաց կամարական և ամառունի. օրինաց արքունի. ձիոց երկուց լեալ՝ Թեթև առնել քան զՊիգասոս երագութեամբ անբաւ. խմա Թեթևաց, անբաւ երագութեամբ: Պատկաւ կեսարական, աջոյն հայրական, առ պարտիզան արքունի, հրամանաւ կամ անուամբ արքունի, պսակաւն փչեաց, պարխաւ այսու փայտեայ, Թաղմամբ երեքօրեայ, խարմամբ խաւարային. հարուածովք բազում, ակամբք պատուական, սատիւք արքունի, փառօք հայրենի, պաշօք քառամնօրեայ: 'ի զաւակէ հայրենի խմոյ. խմայ յեմոյ հայրենի զաւակէ. 'ի կուսէ անապական, յորովայնէ անապական, 'ի տանէ Թորգոմական կամ Թորգոմեան, 'ի ցեղէն կարենեան. մխիթարեցան 'ի բանից անոյ Յուդայ 'ի զըրեղ և 'ի գեղեցիկ, պաշպանութիւն 'ի դիմամարտից յաներևոյթ և յերևելի, 'ի բանից արքունի, 'ի զօրաց արքունի, յականց զանազան պատուականաց զարդարեալ, 'ի վիմաց հաւիլ յարեգակնակոխ: Ցերկրիս յայմիկ 'ի լայնս և յընդարձակ և 'ի պարարտ, 'ի տեղւոջ մի սուրբ, 'ի քաղաքի մի փոքր. յեկեղեցւոյն կաթուղիկէ, 'ի դրախտին եդեմական:

Աբրահամայ զարմանալւոյն Պահօք ելեալ բարձր 'ի վիմին.
Եւ [illegible] [illegible] բանին: [illegible] [illegible] բանին.
[illegible] մահուն [illegible]. [illegible] այն [illegible].
Հնարից [illegible] [illegible]: Լըցայ [illegible] [illegible] անդըստին:
Յորդահոս գետոց [illegible] [illegible] 'ի յԱդինայ:
Զիս արձակեա յինքնակալէս Մեղաց [illegible] [illegible]:
Եհան զորդին քո [illegible] [illegible]: Եւ [illegible] [illegible] առաքել. ՇՌ:

Եօթն երինջք գեղեցիկ տեսանելով. եօթն հասկ լիք և գեղեցիկ. կոյք գեղեցիկ. պատուհանք ծածուկ էին 'ի կողմն. մարդիկ փափուկ կերե զնոսա. որոգայթքն գաղտնածածուկ սատանայականք. աղք ասացն. դասատուորք ստոյգ՝ որ դատին զչարագործս. յորս է, գ, 'ի յանդ ածականին՝ ընուն ըղտեղի քէի: — Մեկթ ընդ հակառակն երևի այդ և 'ի գոյականս. Ասակ ներքինք. խմա սուտկք: — Այլ և առանց այդր կայ անհամաձայնութիւն յոգնականի. Ցուք սատանիկք և անհնարին. գազանք կէչ անհնարին. ժամք հարուստ 'ի վերայ անցին. բանք անուանք են բանք սուրբ կամ բանք սուրբ են. չարեաց արուեստագէտք՝ արժանի այնպիսի յուսոյ. տունն և որ զնովաւ յարկքն առ հասարակ շուրջ շրջանակաւ տախտակամած. Ա. Ամենայն կեք և գործք յետին անառակութեամբ և անհնարին պղծութեամբ լի: Առաջնորդք են կոյր կուրաց. խմա առաջնորդք կոյրք: — Արտաքեա զանդակս ոսկի. առաքեաց փայտս եղևնեայ. եկք 'ի նեղութեան և 'ի վիշտս մեծ. զօրս կուտէր բազում յոյժ. որիկայս բազում. զաւուրս սուրբ զչարաթու. տեսին անդ զամենայն բլուրս բարձր. արարք չարիս մեծամեծ. և ձկունս ոսկաւ ունէին. պատրաստեցէք. և դրաստս պատրաստական. դադարեաց երկիրն 'ի խաղաղութեան ամս հարուստ մի. Ա. Զկարգս երաժշտական. 'ի տեղիս խոտաւէտս. ունիցիք ձեզ արդիւնս բաւական. հանէին զայսն պիղծ. վարս լի բազում հաստատութեամբ. հանդերձս կերպասեղէն. հանդերձս փափուկս և առաւել կակուղ քան զմարմինն. տես զերանդսն գեղեցիկ. տեսանել զանելիսն սուրբ, զմեծամեծ բանս աստուածային. յամօթ արար զծերսն չար. ըղպարգևս կամ զզօրսն արքունի. որպիսի պատալս ունի ցանկալի. օրհնեցէք 'ի բանս քաղցր կամ քաղցունս, ընդ արս արիանահեղ:

734. Ըստ Թուոյ անհամաձայն գնին հարկաւ՝ յետադաս ածականք միոյ յոգնական գոյականի, որ զայլ և այլ տեսակս նորին յայտ առնիցեն. որպէս, Նշենիք քաղցր և դառն՝ եղբարք գոլով:

735 · Անհամաձայնութիւն յետադաս անցեալ գերբայի ածականի, ա-
ռաւել ընտել և յաճախ լսի · որպէս, Թողեալ էր պահապանս զօրս 'ի տե-
ղւոջ միոջ ուժգին ամրացեալ · փոխանակ ամրացելում Նա կոմսի ումեմն
Իփկմանէս անուն կոչեցեալ : 'Ի վերայ աշխարհիս Վասպուրական կոչե-
ցեալ : Տնկոյ Թզենւոյն' ոյն սաղարթիւն պաճուճելոյ զրկեալ 'ի պտղոյ :
Ըստ նորուն տեսան սաստկաւոր բանին' ասացեալ 'ի դէմս հօր : Մարդոյ
որսացելոյ 'ի բանսարկուէն 'ի նորին կամս, և նովին սխալին ամբարտա-
ւանութեամբ գերեալ · խմս գերելոյ : Յերկրին խստացեալ նմա :

Զայգւոյս տնկեալ աջով քոյին Նա մշակեալ հօր քոյ ձեռին :
Արեամբ աստուծոյ հոսեալ 'ի քեզ ներկար : Արեամբ 'ի քեզ մածեալ :
Հացի կենաց յերկնից իջեալ · ՇՈ :

Կարգեցան քահանայապետքն զգեցեալ զպճղնաւորն · կային քահանայքն
զգեցեալ զպատմուճանսն : Դու և բազում ազգք ընդ քեզ հեծեալ յերի-
վարս · փոխանակ' զգեցեալք, հեծեալք : Այս կառք զարմանալիք 'ի հակա-
ռակ և յաննման երիվարաց լծեալ, և ծածուկ ձեռամբ ուղղեալք : Դիցն'
զորս ոչ գիտէին, նորք և առժամայնք եկեալ · փոխանակ եկելոց : Բան զա-
մենայն կանանց և աղջկանց առաւել հաւեալ յայրութիւն · փոխանակ հա-
ւելոյ : 'Ի Թանձրութենէ գինեգանցն մօտ առ մօտ խառնեալ իբրև զփայտա-
հարս մայրաւորաց : Նաւանդակորդս ձեռացս ալեկոծեալ մեղք : Եթէ զԹա-
գէ ասիցես կամ զծիրանեաց կամ զոսկեհուռն հանդերձից ընդելուզեալ
մարգարտով · փոխանակ խառնելոյ, ալեկելոյ, ընդելուզելոյ : Մատուցէ
պանս զանգեալ իւղով · հարջիք զամենայն քաղաքս ամրացեալ · զամենայն
անօթս գտեալ 'ի տանն տեառն · փոխանակ' զանգեալս, ամրացեալս, գը-
տեալս : Կարգեաց կարգս գքահանայսն 'ի տաճարին տեառն ըստ ամենայն
օրաթուին' զգեցեալ զպատմուճան քահանայութեան : Առաքեցի առ նոսա
զծառայս իմ զմարգարէս կանխեալս և առաքեալ : Յասորեստանեայն 'ի ըղ-
գեցեալ հիրս և կարմիրս : Եւես արս նկարեալս յորմս, պատկերս քաղդէա-
ցւոց նկարեալ գրչաւ 'ի նկարու, ածեալ պէսպէս կամարս ընդ մէջ իւրեանց :
Զջուրսն պղտորեալ 'ի կճղակաց ընդէին : Եւես երկուս եղբարս արկեալ
ուռկան 'ի ծով : Որոնիս բազում բարութիւնս ամբարեալ ամաց բազմաց ·
այս է ամբարեալս : 'Ի տաճարս մայրայարկս կոփածոյս և ոսկեկամած գրո-
չեալ վանդակակապ · Պատմեցից ձեզ զոյգս անգիրս' յաւանդութենէ 'ի մեզ
հասեալ : Զանխտաստ հետեւեալսն և ոչ յաջ կամ յահեակ 'ի հրամանէ պա-
տուիրանին խոտորեալ : Նա մարդս վաղուց հաւատացեալս, և ըստ հոգւոյն
ոչ գնացս արժանաւորս ցուցեալ : Զերկս գեօղին զօրութիւն եղեալ նմա և
քաջապէս մարտուցեալս :

736 · Յորժամ գոյականն 'ի մէջ երկուց շաղկապեալ ածականաց գնիցի,
յետինն ըստ օրինի համաձայնելի է հոլովիւ (728), մանաւանդ յօդգիրա-
գրեալ բանս · որպէս, Արար զանազանութիւն 'ի մէջ ախտաւոր և ապակա-
նացու սերմանն, և անապականացուին կենդանւոյն և մշտնջենականին : Ոչ
երկայն բանիւ, այլ սղագունիւք : Առաքինեացն իցէք պակաս մարդկան և
խաղաղականաց : Ամօթալի բանիւք և կսծեցուցանողք : Ոչ եթէ վարկպա-
րազի տարակուսանօք ընդդէմ զինին, այլ և յոյժ ուժգնագունիւք և դժուա-
րալուծիւք :

737 · Սակայն յայսպիսիս բազում անգամ յետինն ևս անհամաձայն գնայ
իբրև զնախադասն, կրկնելով միայն զնախդիրն' թէ կայցէ · լինի այդ ուրեք
և յանշաղկապսն · Բազում են մեզ բանք և դժուարապատում 'ի մեկնել :
Բազում են բանք և կարևոր : Բազում ճնաք գնացին յաշխարհէ' հոգևոր և
մարմնաւոր · ՍԳ : Այնչափ գնոյ զգեօղն վաճառեցէք · և նա ասէ, այո այն-
չափ : Դժնդակ վարուց և ալեկոծ : Երկու մասամբք' ակար և զօրաւոր : Մինչ
անքակ մնացէ 'ի վերին իմաստութենէն 'ի սուրբ և 'ի խաղաղարար և լի

պտղովք բարեօք ։ Այնմ 'ի կորստական Ջուրցն , առէ , 'ի կորուսիչ և 'ի հեղձուցիչ ։ Ըստ հոգւոյ մասին և ըստ մարմնոյ ։ Հանդերձ անմռայ անուամբ և հռչակելի ։ Հեշտալուր բանիւք և քաղցրալից ։ Անխարդախ մարդկան և պարզամիտ ։ 'Ի ծարաւուտ երկրէ և յանվտանգ ։ Յամենակալ առանձնէն և յամենակարող ։ Սորանան 'ի զինուորական կարգէ և յաշխարհական ։ Գուսիթ 'ի կրօնաւորական կարգէ , և Սարգիս յաշխարհական ։ Սրբել 'ի մարմնական ախտից՝ համանգամայն և 'ի հոգեկան ։ Պէսպէս խրաց վճարիչ է և բայլոց և ազգի ազգի . փոխանակ ազգխազգեաց ։ Իմանալիքս հոգեկան կրեք միայն , և մարդիկ՝ հոգեկան և մարմնական ։ Զինն ժամուն կամ զաւուն ։ Ոչ երկրաւոր պտղոյն կամ օրինաւոր ։ Եւ անտի տասն բանի անըլեկացեալ , կամ եւ աւելի՝ քան ։ Ոչ ըստ վաղնջույ ազգականութեանն , այլ ըստ արդեանս ։ Ոչ ժամանակաւոր դատապարտութեան , այլ մշտնջենաւոր ։ Ոչ սակաւ պատուոյ նշանակ է , այլ մեծ և բարձրագոյն ։ Իջեալն զանձնաւոր խրաց նշանակէ , և ոչ զանանձն ։ Մարդկեղէն խոք , և ոչ աստուածային ։ Հանդերձ չորիւք բնորոք և աւելի ։ Երեսուն ամօք կամ քառասնիւք՝ սուղ ինչ աւելի ։ Այլ օրինակաւ զձայն մարգարէիցն լուաք , և այլով զառաքելոցն , այլ զչեաւպոցն և այլ զհայրապետացն ։ Բազում կազմուածս՝ ոսկեղէն և արծաթեղէն ։

Մաքրիչ բոցով ծախող չարին . —
Ոչ թէ ոսկար միայն անձին Եւ անտեղեակ քերեալ տաւին . ԸՍ ։

738 . Ուրէք . թէ և Նախադասն համաձայն իցէ , յետադասն ասկաւին դնի անհամաձայն . որպէս , 'ի մէջ մարմնաւորաց իշխանացն և հոգւոյ . ԵՓ ։ Այլով օրինակաւ խօսել ընդ մանուկն և այլ ընդ ծերն , այլ ընդ յանցաւորն և այլ ընդ բարեգործն . ԼԲ ։

739 . Իսկ յորժամ ածականն միայնակ կայցեալ՝ անորկէ յառաջասաց կամ 'ի բնաւ լաւելոյն գոյական , համաձայն նմին և 'ի նորին հոլով դնելի է (724) . դուն ուրէք անհամաձայն և ուղղական իբրև զնախադաս , և այն յաւելու աւսաղոչական երևի . որպէս , Քանոյ վաճառեցէր զայդ . և նա ասէ , այսքան կամ այսքանոյ . ՎՐ ։ Ելեք զայլոցն՝ իբր զարհամարհելեացն և իւրոցն անարժան կարգելոց բանից . Խ . փոխանակ՝ և անարժանից իւրոցն կարգելոց բանից ։

Եւ թէ վեհիցն օրհնաբանն Զեմ արժանի հօր քոյ յարկին ,
Արժանացո յայժ խոստովանն Քան ըզբնաւից թերևս յետին ։
Արհամարհեաց զյարկ տաճարին . . Զանուանակիրըն Յովհաննու
Ըզմերկրորմիջ մարգարէին , կամ զաւետեաց բարոզ բանին ։
Պարունակող եմ անզգայից և զգայական . ԸՍ .

խմս յեանոյն քան զբնաւից . զբարոզողն աւետեաց բանին , անզգայից և զգայականաց , իբր անզգայունն խրաց և զգայական ըստ 737 ։

740 . Ընդ դերանուանս միշտ համաձայն դնելի են ածականք հոլովիւ և թուով , յետադաս և նախադաս . Վասն իմ մեղաւորիս , ինձ կորուսելոյս , ինձ անարժանիս , ինձ թշուառացելումս . մեք անմիտք , դոքա յետինքդ , վասն մեր փոքունցս և անհնազանդիցս և տարապելոցս , մեր մեղաւորաց . մեզ մեղաւորացս , վասն ձեր կեղծաւորաց , ձեզ կեղծաւորաց , նոցա չամբերելոցն , 'ի ձէնջ չինողաց . զմեզ զմեղաւորս , ընդ մեզ հաւատացեալս ։ Վրիպեցելոյս ինձ , փրկելոցս մեզ . զակարս զմեզ , զկորուսեալս զմեզ , զտարացեալքս զմեզ ։ — Տղաչափից եւեթ շնորհեալ՝ ասել երբեմն

Զիարդ Քեզ այս լինի՝ անդիտացեալ մարմնականին . ՄԳ .

փոխանակ ինձ անգիտականիս , ոչ գիտողիս ։

741 · Բազում եզակի հասարակ անուանց միանգամայն իբրև մի ինչ տե-
սեալ՝ յաճախ գնի եզակի ածական՝ թէ և յետադաս, մանաւանդ եթէ նոյ-
նանիշք իցեն. բայց եթէ զմիջէ միջէ առնուլ կամք իցեն, յոգնակի գնի.
իսկ յատուկ անուանց, քանզի որոշեալ դէմք են, սովորաբար գնի յոգնակի՝
թէ և նախադաս. Բազում ցնծութեամբ և ուրախութեամբ։ Սակաւ հա-
ցիւ և ջրով։ Ո՛վ լի ամենայն նենգութեամբ և խորամանգութեամբ։ Զփըր-
կութենագործ զմարմին և զարիւն տեառն ։ — Բարկութեամբ և սրտմտու-
թեամբ և զայրացմամբ մեծաւ ։ Երկիւղիւ և խռովութեամբ բազմաւ ։ Մարդ
և հրեշտակ ազատ թողեալ 'ի կամս անձին իւրոյ. քանզի մտաւորք են ։ Ան-
դաստան և այգի անսերմ և անգործ ։ Զմարմին և զարիւն իւր սուրբ ե՛տ զան-
ապականն ։ — Այս զարծաթ և զոսկի՝ զգաւաթս 'ի գանձատան տեառն ։ 'Ի ձե-
ռաց արքային Ասորւոց և 'ի ձեռաց արքային Իսրայէլի՝ յարուցելոց 'ի վերայ
իմ։ Փոխատուի և փոխառուի 'ի մի վայր հատելոց ։ — Սաւուղ և Յովնաթան
սիրելիք և գեղեցիկք և վայելուչք ։ Գաբրիէլ և Միքայէլ մեծք ։ Եզրաց և
Նեեմեայ արձակելոց 'ի Բաբելոնէ ։ Դեկոսի և Վաղերի ամպարշտացն ։ Սա-
հակաւ և Յակոբաւ հանդերձ ժառանգակցօք նոցին ուխտեաց ։ — Արդա-
րոյն Աբրահամու, Իսահակայ և Յակոբայ ։ Երկամբք սրբոցն Պետրոսի և
Պաւղոսի ։ Աստուածաբանիցն Յովհաննու և Գրիգորի ։ Վեհափառիցն Ար-
տեմեայ և Աթենեայ ։ — Ողջունեալ 'ի հանգիստ սրբոցն Պետրոսի և Պաւղո-
սի ։ Զօտարասէրն Աբրահամ և զՂովտ ։ — Նախադաս եզականքդ առ յա-
տուկ անուամբ՝ բառն ածական համարին. իսկ յոգնականքդ՝ խառնին ընդ բա-
ցայայտելի, որոց բացայայտիչ են յատուկ անուանքն զկնի եկեալք ։
742 · Առ անեզական գոյականս կամ եզաձայն յոգնականս՝ յաճախ եզակի
գնի ածականն, թէ և հոլովիւ համաձայն. մանաւանդ եթէ զանեզականն
միաբար առնուլ կամք իցեն. Մեծութիւն և փառք բազում, հանդամանք
մանրապատում վասն շինուածոյ տաճարին. արհաւիրք մեծ անկանէին 'ի վե-
րայ նոցա, օրէնք աստուածային կայցեն թագաւոր. մանկունս մանրիկ, մար-
դիկ փափուկ. աւա՜ղ փառացս անցաւորի, աչացս ցանկալիի.

Փոխեաց փառաց եղծականին, Ոչ տանջանաց զանազանին. ՇՈ.

մարդկան եզականի, մանկանց խմում, մարդկանն այնորիկ, 'ի մարդկանէ
յոյժմիկ. փառք մեծաւ. ետ նմա զփառսն յաւիտենական, վասն անարատ
ունել ։ Նստ 'ի կառս բարձու և յամենապայծառս. ուր 'ի կառս է իբր եզակի
նախդրիւ վերջահոլով արական, և բարձու համաձայն նմին եզակի ։ — Առ
հարսն եղելոց ուխտեացն, մեծի փառաց, պատրաստելում տանջանացն,
անցաւորիս կենաց, նախնումն անիծից, մանկականի քոյոց ուոց, այսոցիկ
մեծագունի երախտեաց, որպիսի՞ մեծագունի բարեաց, նորոյ շնորհաց, այն-
պիսում չարեաց, իւրայնոց փառացն, խաղաղականին պարգևէ կենաց, աս-
տուածայնոյն հեռեալ կամաց. մեծաւ փառօք, մեծաւ տանջանօք, մեծաւ
հնարիւք, մեծաւ անարգանօք, մեծաւ տաժանելի կրիւք, բազում երեսօք.
բազում աչօք. հեշտեղինականաւ խօսիւք, ջերմագունիւ արտասուօք, իշխանա-
կանաւն երևելի փառօք. 'ի հնոյ մեղաց, յայնկոյսում կապանաց, այս է՝ յայն-
պիսոյ (93), յայլմէ մարդկանէ. յառաջնում գլխոյն իւրում, յառաջնումն
ափս, յառաջնում 'ի խօսն ։
743 · Երբեմն և այլում որ և է յոգնակի գոյականի ածականն գնի հոլո-
վիւ համաձայն, բայց թուով եզակի, մանաւանդ նախադասն, որոյ բնաւ ան-
պարտ գոլով համաձայնելոյ (726), չառ համարի երբեմն հոլովիւն. որպէս,
Ըստ առաջնոյ բանիցն. մեծի դրանց պարսպին. 'ի վերայ ոսկւոյ աշտանա-
կացն զարդարելոյն. 'ի մէջ մեծի կորստականացս. ծանրագունի բեռանց.
նիւթականին կերակրոց. մեծի օգտաբեր հոգևորականի շահից է առիթ.
հանդերձելոյ և յաւէժակայ բարութեանցն. 'ի պէտս զգայականի և բանա-
կան կենդանեաց. երկրաւորիս չեօք արժանաւորք բարութեանց. 'ի փոքուէ

կողմանց ծագաց գաւառին ամրագունի: Այսպիսում ոչ հասեալ արուեստից. այդպիսում հանդիպեցան անուանց. այնպիսւոյ բազմագունդ միաբանելոց, այնպիսում խոնարհացն, այնպիսում ծնունդեանց, այնպիսում հանդիպեալ լիցեն համից և հոտոց. որպիսում պատկոց: — Ընդ մէջ անդամոցն յօշելոյ. 'ի քարանցն հանելոյ 'ի ջրոյ. յագգացն հարուածոյ. վասն այնպիսի իրաց փոքու. փոխանակ՝ յօշելոց, հանելոց, հարուածոյ, փոքունց: Հաւասացուք պատիւ գլխաւորագունիցս միայնում. Գ. փոխանակ՝ միայն գլխաւորագունիցս: Զօրք բազմաւ:

Կրօնաւորաց ծննդագեցին. ՄԳ: — Կամ անձրևաց գալ անչափին: —
Ահեալ զմանկանցն անարժանի Ըզհացն՝ եա չան տիրանիլի: —
Եւ բոլորից հնազանդելոյ Այսմ աւանդից աստուածային
Տայէ Յիսուս պարգև բարոյ: — Եւ պարգևացն աստուածային: —
Զիս արժանեա յինքնակալես Մեղաց կապից դըժոխային. ԸՈ.

խմա կրօնաւորաց ծննդագեցից, մանկանցն անարժանից, բոլորից հնազանդելոյ աւանդից աստուածային, պարգևացն աստուածային, յինքնակալ դըժոխային կապից մեղաց, ուր յինքնակալես նախադաս, դժոխային յետադաս: Տես և 1279:

744. Որպիսութիւն դրականին բազում անգամ բացատրի այլով ածականիւ:

Ա. Դրականաւ՝ այլում բառի խնդիր լինելով. որպէս, Լիցին աղաւք և առանց հարկաց. առանց թագաւորի է մարախ. քսակ առանց հնանալոյ. պատմուճան առանց կարանի. եղբայրսիրութիւն առանց կեղծաւորութեան. առանց քննելոյ են դատաստանք նորա և առանց զննելոյ են ճանապարհք նորա. առանց անյանելոյ ունի զքահանայութիւնն. զկեանս առանց ծերանալոյ. առանց բժշկութեան առնին վէրքն և անյոյս և առանց ողջանալոյ. զառանց թուոյ բազմութիւն. զառանց համարոյ գործոցս իմ չարիս. զառանց տրամութեան կեանս. անփառասէր և առանց չփացութեան բարս ունել: Զարտաքոյ կարգին զգործս: Զմի ցուցք կեանս. որ է ասել՝ անհարկ, անթագաւոր, անհնանալի, անկար, անկեղծաւոր, անքնին, անզնին, անանց, անծերանալի, անբժշկելի, անողջանալի, անթիւ, անհամար, անտրտում, և այլն. անկարգ, ցաւալի:

Մարմին եղեալքս և անմարմին. Անբանականք, հանդերձ բանիւն. ԸՈ.

այս է անբանականք և բանականք կամ բանաւորք:

745. Բ. Դնելով զդրականն կամ զածականն յոգնակի, մերթ և եզակի, բացառական, սեռական, նախդրիւ տրական. որպէս, Առաջինն 'ի մարդկանէ, հմուտք 'ի բժշկաց, հիւանդացեալքն կամ յիմարեալքն 'ի մարդկանէ. զգաստարն 'ի բանից և զբարին խօսել. զպականամիտս յերկրաւորդաց. խրատ զանզգամս 'ի մանկանց, զպարզամիտս 'ի մարդկանէ, թողլով զոչ կարևորագոյնն 'ի բանից. զլոյժ հաւատարիմն 'ի վարդապետաց. անցեալ ընդ բազումս 'ի տեղեաց. որ է ասել՝ առաջին մարդն, հմուտ բժիշկք. զգաստաբար բանն, զպականամիտ երկրաւորդս,.. ընդ բազում տեղիս: Ծնաւ երիս կատարեալս 'ի գիւցազանց. այս է՝ երիս գիւցազունս կատարեալս: Այսքիկ ոչ թուին ինձ 'ի ճշմարտութենէ անտի. այս է՝ ոչ թուին ճշմարիտք: Գովութեան արժանի այնք 'ի թագաւորաց են. այս է՝ այն թագաւորք: — Ընտիր ընտիրք երկնաւորաց: Ընտիր ընտիր աստուածոց մերոց նմա վայելէ: Թափեաց յինքն զամուր ամուր բերդիցն. այս է՝ ընտիր ընտիր երկնաւորք, աստուածք մեր. զամուր ամուր բերդսն: — Մեծն կամ քաջն 'ի մարգարէս, գովեալդ 'ի վկայս, երանելիդ 'ի հարս, աստղակ քաղցրախօս 'ի հաւս վայրենիս. այս են՝ մեծ կամ քաջ մարգարէն, գովեալ վկայդ, երանելի հայրդ,

քաղցրախօս հաւ վայրենի : — Թէ և 'ի կարի զօրաւորաց իցէ եղն և 'ի պարարտաց : Ոչ է ապա յաննմանից և ձեզ խոնարհիլ : Յանուեղեացն է զայս ասել : Չէ ինչ 'ի հակառակացն այս . այս է' Թէ և կարի զօրաւոր և պարարտ իցէ եղն , ոչ է աննման , անտեղի է , չէ ինչ հակառակ : Զի մի ինչ 'ի մէնջ մնացէ 'ի գլխաւորացն և 'ի պիտանեացն և արժանի յիշատակի մերոյ շարագրութեանց . այս է' ինչ գլխաւոր և պիտանի , ըստ որում կայ զկնի — ուրէնէ : Գուցէ ոք 'ի կարճամտաց կարծէր . այս է' կարճամիտ ոք : — Այսպէս են գոյականք և ածականք խնդիրք միջակ անուանց և ածականաց քանակի (699–702) :

746 . Դ . Գործիական հոլովիւ գոյականի' որ զորպիսութիւնն զոր կամիմք յայտ առնիցէ . որպէս , Չափով ինչ ցաւք , չափով կեանք , չափով տրտմութիւն . 'ի չափով ինչ ցաւոց , 'ի չափով տրտմութեան . այս է' չափաւոր : Ջծուլութեամբ կեանս . զխօսիւք պատարագս : Մի մարմնասէրքն կերակուր և ըմպելի զարբշռութեամբն կարծեսցեն ասել . այս է' զծոյլ կեանս , զխօսուն կամ զբանաւոր պատարագս : Եւ զօրութեամբ իմանի էական բայ (693) . ցաւք որ չափով են , զկեանս որ ծուլութեամբ է , զպատարագս որ խօսիւք է կամ լինի , զկերակուր և զըմպելի որ արբշռութեամբ լինի : Ըստ որում և ասի իսկ յաճախ . Աստուած' որոյ ճշմարիտ են գործք նորա , և ամենայն ճանապարհք նորա իրաւամբք : Որ ինչ ճշմարտութեամբ է , որ ինչ պարկեշտութեամբ , որ ինչ արդարութեամբ , որ ինչ սրբութեամբ , զայն խորհիջիք . այս է' ճանապարհք նորա իրաւացիք . որ ինչ ճշմարիտ , պարկեշտ , արդար , սուրբ : Ոչ ձեր կարգդ անիրաւ է , և ոչ մեր ստութեամբ : Պարզ ինչ բնութիւն իցէ հիւլն , եթէ յօդուածով : Որ խափանելովն և անցանելովն է . այս է' և ոչ մեր սուտ , եթէ յօդեալ կամ յօդուածոյ , խափանելի և անցաւոր : — Եւ փոխանակ ասելոյ Նոյն է ---րէ , ասի Նովին չափով աւուրց :

747 . Դ . Յաճախ սեռական հոլովիւ գոյականի' որ զորպիսութիւնն զոր կամիմք յայտ առնիցէ , գնելով եզակի կամ յոգնակի անդիմորոշ իբրև յատկացուցիչ գոյականին (709) . որպէս , Սպասք ոսկւոյ և արծաթոյ . Խնդրեսցեն անօթս արծաթոյ . այս է' ոսկիք և արծաթիք , արծաթիս : Զայն նահատակաց զօրութեան , բարբառ նահատակաց քաջութեան . Ամենեքեան նոքա արք զօրութեան . այս է' հզօր , քաջ նահատակաց , արք զօրաւորք : Տանել զնոսա յերկիրն բարութեան . այս է' բարի , որպէս 'ի նմին տեղւոջ իսկ ասի : Եհար նա զերկիրն Եգիպտացւոց հարուածովք անբժշկութեան . Զսրբութիւնն փակեսցին պարսպօք բարձրութեան . Իւրեանց տկարութեան մօրքն ջանային . Արար զպաշտօնեայս իւր 'ի հուր կիզելոյ . Աստուած' հոգի կենդանի , հուր կիզելոյ . Ոչ գտան իրք դարչութեան 'ի նմա . Արկին զխունկս անուշութեան իւրեանց . Մարդ 'ի հանդերձս փափկութեան զարդարեալ . Զի էին գործք իւրեանց' չարութեան . Զի աւուրքս' չարութեան են . Ամենայն ինչ այնպիսի պարծանք' չարութեան են . Նիրհէր 'ի քուն թանձրութեան . Ոչ եղև նա լսօղ մոռացութեան . 'ի մեծ վայելչութեան փառաց անտի . այս է' անբժշկելի հարուածովք , բարձր պարսպօք , տկար մօրքն , հուր կիզման' այս ինքն կիզանող , իրք դարչելիք , զանոյշ խունկս իւրեանց , 'ի հանդերձս փափուկս , գործք' աւուրք' պարծանք չարք , 'ի քուն թանձր , մոռացօղ լսօղ , 'ի մեծավայելուչ փառաց : Իբրև կատարեցին զգործն անարժանութեան . Հօտք բազմութեան այծեացն սեւութեան' յօդիս գարշեալ ապականութեան , այս է' զանարժան գործն , բազում հօտք սեւ այծեացն յօդիս ապականս : Որ Թափիցէ զմաղձն դառնութեան . Հիմունք սորա հաստատութեամբ եդեալ են 'ի վերայ վիմին անշարժութեան . Փոյթ պնդութեան . Ոյժ պնդութեան . Աման ինչ մրթոյ . Նախագրեալ համարդ սակաւութեան . Ատամունքն գազանութեան . այս է' զդառն մաղձն , անշարժ վիմին , փոյթ' ոյժ պնդական' սաստիկ , աման մրթային' մաշկեղէն , սակաւ համարդ , գազանական ատամունքն : Յարբումն դեղոյն օգտակարութեան . Մեծ էր փոփոխմանն անունն . Սիւն' ամպ' խաչ' զօրք' պաշտպան լուսոյ . այս

է՝ օգտակար դեղոյն, փոփոխեալ անունն, լուսեղէն սեւն, ամպ, և այլն ։
Զի մի կարծիս վնասու տանուցու․ թէ այն հաւատոյ է, և այս հաւատարիմ․
Զինչ քան զայն թշուառութեան կայցէ․ այս է՝ վնասակար կարծիս, հաւա_
տալի կամ հաւատարիմ է, զինչ քան զայն թշուառ կամ թշուառական ։

Որպէս և հուր ընդ երկաթոյ Ցանցի ուռամբ հարկանելոյ․ ՇՈ․

այս է՝ ուռամբ հարման, հարկանող ուռամբ ։ Տես և 1282 ։

Համբաւ բարեաց, գործովք բարեաց․ խորհրդածութիւն չարեաց․ ման_
կունք անիծից․ Թագաւոր փառաց․ ծով ծփանաց․ այս է՝ համբաւ բարի,
բարի գործովք, չար խորհրդածութիւն, անիծեալ մանկունք, փառաւոր թա_
գաւոր, ծփեալ ծով ։ Ստգտանեն միտքն զգործոն յուռութեանց․ Ձեռնա_
դրիլ օծմամբ սրբութեանց․ այս է՝ զգործոն յուռխս, սուրբ օծմամբ ։ Զխորհրդ_
իրաւանց լցեն այսպիսի իրք․ Մեծարանաց զկրօնս համարին․ այս է՝ իրա_
ւացի, մեծարոյ ։ Չեն այս բամբասանաց բանք, այլ կարի իմաստութեան․
Ոչ եթէ վասն զի արհամարհանաց է մարգարիտն․ Նա քեզ 'ի պէտս արկա_
նել զլափով հանդերձն և զօգտիցն, այս է՝ չեն բամբասանելի՝ այլ իմաստուն,
ոչ արհամարհելի, զլափաւոր և զօգտակար հանդերձն ։

748․ Երբեմն սեռական գոյականդ և բուն ածականն խառն վարին իբր
նոյնազօր կամ փոխանակ միմեանց․ որպէս, Նստեալ յաթոռ բարձրութեան
և վերացելոյ․ այս է՝ բարձու և վերացելոյ. ըստ որում յաճախ է փոխանակ
նախդրիւ վերջահոլով տրականի (261) ։ 'Ի ձերոց ունայնութեան հայրենա_
տուր գնացից․ Ոչ յապականութեան սերմանէն, այլ յանապականացուէն․
այս է՝ ունայն, ոչ յապականացու ։ Նոքա զի զեղծանելի պսակն առնուցուն,
և մեք զանեղծութեանն․ իմա զանեղծութեան պսակն, այս ինքն զանեղծն,
զանեղծանելին ։ Գեղեցիկ և պաճուճանաց քան զքոյդ՝ հանդերձս զգենուն․
այս է՝ պաճուճեալ հանդերձս ։ Իբրև զարհամարհ մի և զքամահանաց և զե_
բեքղանդեան 'ի մէջ արկեալ կոտէին․ այս է՝ զքամահելի ։ Մարգարէական
և առաքելական և աւետարանին ընթերցումն ։ 'Ի հոգւոյ և 'ի մարմնական
ախտից ։ Բարեգործելոյ ունել զօրութիւն, և ոչ տանջողական ։ Բան քաղ_
ցըր և մխիթարութեան ։ Զունայնութեան և զնոտի կեանս ։ Աստուածային
և օրհնութեան ողջոյն ։ Զհաց գիտութեան կամ զգալի ։ Գերազանցեաց
քան զամենայն պատիւս հրեշտակականս և ամենայն գերաշխարհիկ զօրու_
թեանցն ։ Քահանայական կարգ և կրօնաւորութեան, 'ի ծառայական կարգ
են աստուծոյ, և ոչ յիշխանակցութեան կամ բարեկամապէս խորհրդա_
կցութեան ։

կերակրեացիս յիմում բարին Յաղքատանաց և 'ի չընչին․ ՇՈ ։

Գնդին դովխթեան և Սոսիպատրեայ ։ 'Ի վերայ սրբահամեան զաւակիս,
'ի սրբոյ Սահակայ ։ Դէմ եդեալ հետեւել առ քեզ պետրոսեան օրինակու_
թեամբն․․․ ընկլուզայ ։ Զպատուական և զսուրբ հայրենի անունդ 'ի վերայ
մեր կոչել․ այս է՝ օրինակաւն Պետրոսի, զսուրբ անունդ հօր (709)։

փառաւորողաց աստուածային․ ՇՈ․

փոխանակ աստուծոյ ։

749․ Ածականն՝ փոխանակ զատ վարելոյ՝ բարդի երբեմն ընդ գոյականին
'ի մի բառ, կամ երկու ածականք ընդ միմեանս՝ փոխանակ եւով կապելոյ․
որպէս, Իշավայրի, սեւագեղ, կարմրագեղ, ծիրանահող, չարամայր, գերա_
գլուխ, են՝ էշ վայրի, սեաւ՝ կարմիր գեղ, հող ծիրանի, չար մայր, գերագոյն
գլուխ ։ Յոսկիազէն վառել․ Հրամն առաքեցին յամենայն մօտաքաղաքս․
Բազմակոյտ ոսկերաց․ Բազմամբոխ քաղաքաց կամ ժողովրդոց․ Յինքն յանդու_

ցանէ բազմամորիս յարի արանց. Դանիէլ դատապարտեաց զչարածերսն. այս են՝ ՚ի զէն ոսկի, յամենայն մօտ քաղաքս, բազում կամ մեծ կոյտ ոսկերաց, բազում ամբոխ քաղաքաց՝ ժողովրդոց՝ յարի արանց, զչար ծերսն: Միաբարբառ եղեալ յամենեցունց՝ իբրև ժամս երկուս աղաղակել. Եթէ խառնաձայն արձակեսցէ փողն, ով պատրաստեսցի ՚ի պատերազմ. այս է՝ մի բարբառ, խառն կամ խառնակ ձայն: Կրետացիք չարաճճիք. Խառնափնդոր բազմաճըճիք. Իւս չար քան զայնպիսի չարաճճիս. այս է՝ չար ճճիք կամ գազանք, բազում ճճիք. Ա. Նխ. ԱԳ. Խ. Ե. Ո: Եթէ դու յուղղափառ եկեսցես. Բ. ՚ի միտ ասնուցուս զչարահոտն. Ո: Բարեպաշտօն մեծ համարիմ սատակել զԹշնամին սատուծոյ. Թ. այս է՝ յուղիղ փառս՝ կարծիս՝ հաւատս, ըղչար հոտն, բարի պաշտօն կամ բարեպաշտութիւն: Դառնաթոյն կամ չարաթիւն օձին, սակաւատեսիլն արեգական, արդարածերն Եղիփան, յոլով մի՝ որ է զրակէս, ՚ի ժամանակի միջահասակին. առակաբանիւս վարի, բացագըլխաւ ընդ երկիր զանձինս իւրեանց քարշէին, ոսկեգիր կարգօքն և կարգակիսօքն, որ քաղցրաձայնն երաժշտի, քաղցրաձայնիւ երգեմք, եռատրոհիւ որոշեցան, կրկնատեամբ կանթն արբուցէք. ՚ի խաւարակենցաղոյս փրկել. զաղօտաջահն լուսնի, զհրաբաժակ դառնութեան այրման ընկալեալ Սոդոմ, տատրակն զջերմաձայն քաղցրաձայնն ՚ի լսելիս մարդկան ընու, զբոլորագիջերս զայս մեծարել, չհայել յարդարակշիռ վաճառոցն, ծով յետ միրկաց յիւր դառնոյ նախատիպն. որ են՝ դառն՝ չար Թոյն, սակաւ տեսիլն, արդար ծերն, կէս գիր, միջին հասակին, առակաւոր բանիւս, բաց գլխով, կէս կարգօքն, քաղցր ձայնն, քաղցր ձայնիւ, երիւք տրոհմամբ, կրկին տեամբ, ՚ի խաւար կենցաղոյս, աղօտ ջահն, զհրեղէն բաժակ, զջերմ քաղցր ձայնն, զբոլոր գիշերս, յարդար կշիռ, յիւր նախնի տիպն: Տերունակայանք, բազմատեղք. մեծի երանութեան արժանաւոր և բիւրապատկաց. մանրախուզիւ կամ մանրախուզիւք քննել, երգս առեալ երկդասիւքն, սպիտակավարսիւքն ծաղկել, սրընթացիւք գալ, դաշտ կարմրավարդիւք վառեալ. զերկզակենդան լուծանել, վայելել յառատապարգեւ նորա, առ մնապարծ դատարկաբանս սուր են. իմա տերունի կայանք, բազում սատեղք, բիւր պատկաց, մանր խուզիւ կամ խուզիւք, երկու դասիւքն, սպիտակ վարսիւքն, սուր ընթացիւք, կարմիր վարդիւք, զկենդ երեզմն, յառատ պարգեւս, դատարկ բանս: — Խուլակոյր հերեսիովտայք. ԿԻ. այս է՝ խուլ և կոյր:

ՄԻՋԱԿ ԱՆՈՒԱՆՔ ԸՆԴ ԳՈՅԱԿԱՆՍ

750. Չորեքին Թուականքն Դ, երկու, երեք, չորք, նախադասեալք գոյականի, և ամենայն յանդեալքն ՚ի եան, ն, սովորաբար համաձայնին նմա հոլովիւ, որպէս և Թուով. և Դ Թուական սովորաբար նախադաս վարի. Միոյ մարդոյ, միոյ առն, միոյ կնոջ, միոջ սեղանոյ. միով մարդով, միով պատարագաւ, միով ակամբ. ՚ի միոջէ մարդոյ, զմիոյ տանէն. ՚ի միում աւուր, ՚ի միում ժամանակի, ՚ի միում մարմնի. քառասուն և միոյ ամի էր: Երկուց ամաց, երկուց տերանց, երկուց և երից վկայից. առ երկուք կամ երիւք վկայիւք, երկուք և երեք օրինակօք, երկուք կամ երկու ընկերօք, երկուք ամօք, երկուք հրեշտակօք կամ երկու հրեշտակօք, երկուք աչօք, երկու իրօք, երկու հարազատօքն. երկուս արս, երկուս քաշկէնս. քսան և երկուց ամաց էր, երեսուն և երկու ամաց էր: Ցետ երից աւուրց. երիւք ամօք, երիւք փորձու-

թեամբք, երիւք հաղարօք արամբք. երիս ամս. քսան և երից ամաց: 'ի չորից հողմոց կամ ծագաց. յերիս և 'ի չորս ազգս. քսան և չորիւք ժամուք: — Երկոքեան կողմանքն, երկոքին գաւերք նորա. երկոցուն նշանացդ այդոցիկ, երկոցունց կողմանցն. երկոքումբք հարազատօք, երկոքումբք ոտիւք, երկոքումբք ընտրելովք. յերկոցունց կամ յերկոցուն կողմանց, յերկոցունց 'ի ձենջ. զերկոսին զորդիսն իմ, յերկոսեան 'ի սրահս տանն. երեցուն բարեկամացդ, երեցունց իշխանացն, երեցունց ցեղիցն. զչորեքումբք անուօք նոցա. 'ի չորեցունց կողմանց. զչորեցունց տանց, զչորեսին անկիւնս, զչորեսին որդիսն նորա. զեօթանեսին զորդիսն իւր. զութեսին սարկաւագունս նորա. զտասնեքումբք աստիճանօք. մետասանեցունց փեղկիցն. երեքտասանեցունց զուարակացն, չորեքտասանեցունց գառանցն. զերկոտասանեսին աշակերտսն: — Ամենեքեան ժողովուրդքս, ամենեքեան ծերքն՝ քահանայքն՝ մարգարէքն. ամենեցուն բնակչաց գաւառացն, ամենեցուն կառոցն, ամենեցուն Յունացն, ամենեցուն հնացելոցս, ամենեցուն նախարարացն, ամենեցունց թագաւորացն մերոց, ամենեցուն կայ առաջի 'ի վեր ելանել կամողացն. բոլորեցունց հաւատացելոցն. այլովքն ամենեքումբք առաքինութեամբք. յամենեցունց ընդդիմացողաց. զամենեսեան զհաւատացեալս, զամենեսեան զեղբարսն իւր, զամենեսեան զերկրպագոյնսն, զամենեսեան մերկսն, քան զբոլորեսեան զգաստ սրբոցն, ցամենեսին ցիշխանսն, առ ամենեսեան որդիս ժողովրդեանն: Ամենեցուն մեր կամ մեզ. յամենեցունց 'ի մէնջ. զամենեսեան զնոսա, յամենեսին 'ի մեզ կամ 'ի նոսա:

751. Մի երբեմն անհամաձայն միայ հոլովիւ, և ընդ անեզականս՝ թուով 'ի հարկէ. մերթ և ընդ այլս. Մի աստուածութեան, մի աւուր, մի հրեշտակի, վասն մի բանին, մի քանքարին, մի եղբօրն, ընդ մի չարեացն. 'ի մի շաղաց վերայ, յետ մի և երկուց խրատուց. քսան և մի ամաց էր, քառասուն և մի ամաց էր. մի ուսով միայն, մի յեղանակաւ, մի հրամանաւ, մի դաւանութեամբն, զմի իշխանութեամբն, մի արտասուօքն, մի աղօթիւք. 'ի մի գործոյ, 'ի մի բանէն, 'ի մի յումեքէ, 'ի մի արտասուացն. 'ի մի վայրի: — Միոյ արտասուաց, միոյ գինոյ, միոյ կամաց, միոյ իրաց, միոյ արարածոյ, նախատանաց և ոչ միոյ համբերեն. միով չարեօք, միով կերպարանօք. միով իրօք և միւսով, ոչ միով իրօք. զմիով վայրօք. 'ի միոյ իրաց, 'ի միօջէ յանցուածոյ. զմի պատճառսն. 'ի մի միտս, 'ի մի կամս, 'ի մի դէմս, 'ի մի կամ 'ի միում մահիճս, 'ի միում պատիժս: — Նարեկացին ասացեալ է եւ. Երրորդութիւնն, մի՝ յերից անշփոթ կերպից. և երիս՝ 'ի մի անհատուածելի իսկութեան. փոխանակ՝ 'ի միոյ իսկութենէ: Իսկ զասելն. Այլ և այլ ազգաց՝ մի քրիստոնէից. Լ. Բ. իմա քրիստոնէից որ են մի, մի ինչ քրիստոնեայ, կամ միապէս քրիստոնէից (516):

752. Այլ ուրեք առերևոյթ անհամաձայնութեամբ հոլովի ասի. 'ի միում սեղան, 'ի միում գետ, 'ի միում խորխորատ. յորս սեղան, գետ, խորխորատ են փոխանակ նախդրիւ վերջահոլով տրականի (261): Եւ ընդ բացառականի յամենայն միջակաց տրականն վարի յաճախ. 'ի միում կողմանէն, 'ի միում փնջէ, յայլում ումեքէ, յայլում կողմանէ, յայնպիսում կապանաց. յորս ում է նոյն ընդ ոյ (93, 94). կամ որպէս յածական դերանուանս տրականք վարին ընդ բացառականս (821):

753. Մի երբեմն լաւելեայն թողու, և ինքնին իմանի առ գոյականին. Եղև գրիւ նաշհսոյ՝ սկեղ միոյ արծաթոյ, և երկու գրիւք գարւոյ՝ սկեղ. Երկու գրիւք գարւոյ՝ սկեղ միոյ լինիցին, և գրիւ նաշհսոյ՝ սկեղ. իմա մի գրիւ, միոյ սկեղ: Եւ կշիռ նորա տաղանդ մի ոսկւոյ.. և գաւ կշիռ նորա տաղանդ ոսկւոյ. իմա տաղանդ մի իբրև զմիւսն: Արկ վարձս մշակացն աւուրն դահեկան. Արարին չորս մասունս, իւրաքանչիւր զինուորի մաս. Ա: Առանց կռուոյ ամ չեմ լեալ. Բ: Ես ընդ ձեզ եմ՝ ոչ ժամանակ կամ երկուս, այլ մինչև 'ի կատարած. Լ. Բ: Եդ զոտն իւր 'ի վերայ ծովու, և զմիւսն 'ի ցամաքի. Ա: Լաւ իցէ քեզ եթէ անդամ 'ի յանդամոցն կորնչիցի. Թէ և իբրև

անգամ 'ի յանգամոց համարիմք զընտանին . Ո . խնա միում աւուրն մի դաշե֊կան , մի մնան , մի ամ , ոչ մի ժամանակ . զմի ամն , մի անգամ կամ մի յանգամոց : Աւուր գնաց աստի , և աւուր գնաց անտի : Որ գիշերի էր , և միւս գիշերի կորեաւ . Ա . խնա միոյ աւուր , 'ի միում գիշերի :

754 . Զգոյն օրէնս համաձայնութեան ունի և ՈՉ ՄԻ , որ կրկին բառ է , և նշանակէ հեւ ջէ : Եւ սովորաբար միանգամայն ոչ յետադասի գոյականի , այլ անջատելով մին յայլէն , կամ զատաբար առնլով . Եւ ոչ միում կողման , և ոչ միով բանիւ , և ոչ բանիւ միով . տեղի՝ և ոչ մի գտաւ . խոկ մարդոյ՝ և ոչ միում պարտապան : — Ուրեք ՈՉ ՄԻ վարեալ է փոխանակ ԲՆԱՒ աւելոյ . Եթէ ոչ նախ եկեսցէ ոչ մի 'ի մարգարէից անուն նորա , կամ բազմութիւն առաքելոց նորա . Եփ :

755 . Այլ թուականք պարզք կամ որձակք՝ հետևեն ընդհանուր կանոնի ածականաց (726-729) . բայց միայն զի ոչ վարին եզակի վերջահոլով ընդ գոյականս . զի չասի՝ վեցի աւուր , եօթան աւուր , տասին աւուր , մետասանի առաքելոցն , և ոչ՝ աւուր վեցի , աւուր եօթան , աւուր տասին , առաքելոցն երկոտասանի . այլ ասի՝ Վեց աւուր կամ աւուրց , եօթն աւուր , տասն աւուր , երկոտասան առաքելոց , քսան դաշեկանի , երեսուն ամաց , կամ Աւուրց վեցից , տասանց վեցից , աւուրց եօթանց , աւուրց տասանց , առաքելոցն երկոտասանից , որդւոցն Իսրայէլի երկոտասանիցն , ամաց երեսնից , ամաց հարիւր և տասանց . և կամ՝ Հնգից հարիւրոց դենարաց , եօթանց աւուրցն , եօթանցն ամաց , իններց յբմնից , մետասանից առաքելոցն , երկոտասանից ամաց , երեսնից ամաց , քառասնից և յիսնից աւուրց , հարիւրոց աշ֊րանցդ . երեք հնգօք ամօք , երեքարիւրովք և ութևտասնիւք ընդոծնօք , երիւք հազարօք արամբք : Շնորհալին ասացեալ է վասն յանգի .

Ըստ իմաստնոց կուսից հընգին : Առաքելոց մետասանին :
Աշակերտաց մետասանին : Ընդ ընտրելոց մետասանին :

'Ի մեծ թիւս գտանի գործիականն եզակի եղեալ , և այն սովորաբար առ յոգնակի գոյականի . Տասն հազարաւ ընտիր ընտիր արամբք : Հանդերձ տասն հազարաւ զինու ընտիր զօրու : — Երկոտասան հազարաւ մարտիկ պատերազ֊մօղ արամբ : Չորիւք բիւրու հետևակաւ զօրու : Մետասան բիւրու վաշտ֊նաւոր զօրօք : Ամօք երեքհարիւրով : Արամբք իբրև վեց հազարաւ : Գայր հասանէր հանդերձ զօրօք իններուն բիւրուն : Հանդերձ զօրօքն վաթսուն բիւ֊րուն գայր հասանէր :

756 . Եւ 'ի նախդրիւ հոլովն չասի սովորաբար , ոչ միայն նախադաս , եր֊կոսք որդիք . երկոսք պարտապանք , հինգք արք . վեցս աւուրս , այլ և ոչ յե֊տադաս , արք երկոսք , աւուրք վեցք . արս հինգս : Միայն ԵՐԵՔ և ՉՈՐՔ առնեն միշտ Աւուրք երեք , ամք երեք . աւուրք չորք , ամք չորք . որպէս և Երեք ա֊ւուրք . երեք ամք . չորք դէմք , չորք թեւք . երիս կամ չորս աւուրս , երիս ամիս . աւուրս երիս կամ չորս , ամիս երիս , ամս չորս : Եւ ԵՐԿՈՒ առնու միայն յոգ֊նական . Երկուս 'արս , երկուս ձագս . խոյս երկուս անարատս , արս երկուս , սիւնս երկուս կամ սիւնս երկու , զմի օր կամ զերկուս , զմի օր կամ զերկու : — Իսկ այլքն վարին սովորաբար անհամաձայն . Երկու որդիք , երկու պարտա֊պանք , երկու արք 'ի նախարարացն Հայոց , հինգ արք . վեց աւուրս , հազար ոչ֊խարս , երեք հազար ապառաժէնս : — Արք երկու , ծառայք երկու , ամք երկու , աւուրք ութ , ամք տասն , քաղաքք վեց՝ ինն՝ մետասան՝ վեշտասան , տուփք եր֊կոտասան . արս հինգ , աւուրս վեց՝ եօթն՝ ութ՝ ինն , ամս տասն՝ երկոտասան՝ իննևտասն՝ քսան՝ երեսուն , արս երկոտասան , գրուճս երկոտասան , գառինս տարևորս անարատս եօթն կամ չորեքտասան , աւուրս քառասուն , յաւուրս քառասուն , հեծեալս եօթանասուն , ձաերս հարիւր , աւուրս հարիւր և յի֊սուն , զօրականս կամ ափդաւորս երկերիւր , զուարակս երեքհարիւր , որթս երեք հազար : Տես և 763 :

757 . Հակառակն այդմ սովորութեան սակաւ ուրեք լսի՝ և այն ՚ի մեծ թիւս քան զասն. Չորք հազարք դռնապանք, քսան և չորք հազարք դպիրք, էին Սողոմոնի չորք բիւրք մատակ ձիք. տանէր իբրև երկուս հազարս մարս, երկուս հազարս կանգունս, երիս հազարս տաղանտս ոսկի, ընտրեաց երիս հազարս արս յարանցն Իսրայէլի, երիս հազարս ստահակէնս, չորս հազարս արս սիկարեանս. բիւրուց ՚ի բիւրս ստացուածս բաժանեն զանուշութիւն աշխարհիս : — Զուարակք երկոտասանք, խոյք երկոտասանք, տաւիք ոսկեք երկոտասանք, գրաւնք երկոտասանք, քաղաքք երեքտասանք, քաղաքք՝ այլ՝ ազգք չորեքտասանք, արք վեցհարիւրք, իշխանք հազարք, այք հազարք երեք հարիւրք, ոչխարք երեք հազարք, արք քսան և վեց հազարք. զակաման երկոտասանս, զաշակերտան երկոտասանս, եզինս երկոտասանս, աւուրս կամ յաւուրս քառասունս, ձորմանգս յիսունս, էշս երկուս հազարս, իբրև արս երիս հազարս, արս իբրև երիս հազարս, զուարակս քսան և երկու հազարս և ոչխարս արտաքնոս հարիւր քսան հազարս. հեծեալս՝ հազարս հարիւր քսան, այս է՝ հարիւր քսան հազարս կամ երկոտասան բիւր. դահեկանս կամ դրամս երկուս բիւրս : Երդս Հայոց՝ երկուս հազարս և Հրէայ երդս՝ վեշտասան հազարս :

758 . Երբեմն և ՚ի վերջահոլովն անհամաձայն վարին յետադասք (733). Զեա տարւոյ մի, կաթի մի ջրոյ, գալուստ մարգարէիցն՝ մինն ՚ի մեռելոց և միւսն ՚ի կենդանեաց.

Որպէս առակն է ոչխարին Մի ՚ի Թըւոցն հարիւրին . ՃՈ :

Աւուրց հինգ, արանց եօթն, կանգնոց երկոտասան, յետ ամաց չորեքտասան, աւուրց երեսուն, էր ամաց իբրև երեսուն, լաէրց յիսուն, ամաց յիսուն և ութ, էր ամաց վաթսուն, յետ ամաց եօթանասուն, լաէրց հարիւր, ամաց հարիւր և քսան և եօթն, ամաց հարիւր և յիսուն : Թիզաւ մի, մատամբ մի, ամաւ մի յառաջ. հազարօք երկու, ասպարիսօք հինգ. իբրև ասպարիսաւ տասն. օթիւք կամ ասպարիսօք հնգետասան, բարեկամօք քառասուն, մանկամբք հարիւր, դրամբք հարիւր և քսան, վտաւանօք հինգ հարիւր և յիսուն, զինուորք հազար և երկերիւր : Յաւուրց քառասուն : — Կամ առ երևոյթ անհամաձայնութեամբ. ՚ի գեօղ միում. Փ. զի ՚ի գեօղ է փոխանակ ՚ի գեղջ (261) :

759 . Թուականք որ զգաս կամ զկարգ յայտ առնեն՝ վարին յաճախ նախադաս վայելչապէս համաձայն, այլ և անհամաձայն ըստ ընդհանուր օրինին. Առաջնոյ նշանին, երկրորդի նշանիդ, յառաջնում աւուր կամ ձաւին, ՚ի չորրորդէ որդւոյն Յակոբայ, ՚ի չորրորդում ազգի կամ պահու, յեօթներորդում ամսեանն, ՚ի տասներորդում սաղմոսին, յերկոտասաներորդի ամի, յերեքտասաներորդէ ամէ, ՚ի հնգետասաներորդի կամ ՚ի հնգետասաներորդում աւուր, ՚ի վեշտասաներորդի ամի, յեօթն և ՚ի տասներորդի ամի, յերեսներորդի և յեօթներորդի ամի կամ յերեսներորդ և եօթներորդի ամի, ՚ի քառասներորդի և յառաջնում ամի, յիսներորդի սաղմոսին, ՚ի վաթսներորդի և յիններորդի ամի, եօթանասներորդի երկրորդի սաղմոսին, յեօթանասնէ և հնգերորդէ ամէն, յութներորդէ անուն գրոյ, ՚ի հարիւրորդի յիսներորդի յառաջնում ամի, ՚ի վեցհարիւրորդի և ՚ի միում ամի : — Զչորրորդ պահու գիշերոյն, յերրորդ ամի Դիոկղետիանոսի, յերրորդ ժամուն, յիններորդ ամի հալածմանցն, յինն և ՚ի տասներորդ ամի թագաւորութեանն իւրոյ, ՚ի քառասներորդ իններորդ սաղմոսին :

760 . Իսկ թուականքն միակ, երկեակ, երրեակ, և այլն, ընդ վերջահոլով գոյականս գրեթէ միշտ նախադաս և անհամաձայն վարին. Երկեակ մարմնով, երկեակ որամանց, յերկակ կողմանց, երկեակ տանեկի. չորեակ տաբերց, երից և չորեակ տասանց, հնգեակ աւուրբք, եօթնեակ զաւակօք, յեօթնեակ բերանոյ : Եօթներեակ շրջագայութեան, ՚ի յաւարտումն իննե-

րեակ յոբելինին՝ 'ի սկիզբն մտի տասնեկին. տասնեակ Թուոյ, եօթներեակ և յիսներեակ աւուրք. — Իսկ գոյականաբար ասի՝ Յաղագս Թուոյ քառակի և միակի: Երկակաց ումանց: Երիս երրակաց փառաբանողաց, (այս է Էնուեց): — Իսկ ածականաբար գուն ուրեք լսի համաձայն, Երրեկլի տէրութեան. Լ. ւեթէ երրեկլի չիցէ իբրև երրակի: Իսկ 'ի Նախադրէ հոլովս՝ ըստ հասարակ օրինի ածականաց վարին:

761. Գոյականք, և ածականք գոյականաբար առեալ, յետադասեալք պարզ կամ արձակ Թուականաց՝ ևս և յոգնականաց, յաճախ եզակի գնին, և նոքօք բաղմանան 'ի չափ նոյն Թուոց. որպէս, Զերկուս խերևեշն արկ. ինուլ զերկուս բուռնն. երկուս մնաս դնէ. զերկուս գալուստն ընդ միմեանս հարեալ խառնակեցին. զերկուս անջատեալ ազգ մարդկան լայնատարած միջնակայութեամբ նոյ տաւիդ. յերկուս յայտնին որոշեալ հատած. Թուի Թէ երկոքեան ինչ իցեն. զերկուց լուսոյ զզգալերս և զխմնոլույն: Երկու և երեք տուն. երեք կանգուն 'ի բարձրութիւն. որ էր նշան երեք լուսոյ. և րից մեծագունի խորհրդոյ, մի կամք երից անձնաւորութեանն, տուր ընդ երիս նկանակին զգաւանութիւն երիցդ անձին, գերակատար երիցդ անձին, այսոցիկ երիցս գասու, երից հնգին, երից տասին, ըստ երից ժամուն. յերից ժամու գիշերույն. երիւք հարցմամբ, երից և մի աստուածութեանն երիւք խմովք միութեամբ. մին յերից անձնաւորութեննէն. զերիս անձնաւորութիւնն, երիս ժամ կամ ժամս խնդրէ խնդրուածս յաստուծոյ իւրմէ, երիս ինչ առեալ անձն իմ, այս է՝ երիս ինչս, իրս. զերիս մարմին, զմի մասնն կերիցեն զտարւոյն և զերիս մասնն պահեսցեն. խմո զմի չորրորդ, զերիս չորրորդս. եղև քաղաքն մեծ յերիս մասն, մինչև յերիս միայն արբուցն բաժակի. 'ի յերիս լոյս: Չորք կանգուն լայնութիւն նորա. չորիւք այսոքիւք անւսերիւրող խորհրդով. հինգ արջառ և չորս ոչխար տուժեսցի, չորս և հինգ գիր, հինգ ձող երկուց դանգաց վաճառի. յետ հինգ աւուր. և 'ի հնգից նրկանակէն. Շ.Ո: Վեց տուն. 'ի վեց կանգնոյ: Զայն՝ որոյ վեց վեց մասն էր: Եօթն հասկ ելանէին 'ի միում փնջի ընտիրք և գեղեցիկք կամ լիք և գեղեցիկ. եօթն հասկ ապականեալք, ազազունք և խորշակահարք. եօթն երինջքն գեղեցիկք՝ եօթն ամ են, և եօթն հասկն գեղեցիկք՝ եօթն ամ են. եկեսցէ եօթն ամ սովոյ. յորմէ եօթն դեւն ելեալ էր. եւթանց կամ եօթեանց գարին. Շ.Ո. այս ինքն եօթն գարուց. եօթեամբք վարակեալ պատժաւորութեամբ. յայսց եօթն ապանդոյս. յեօթանց նկանակէն. Շ.Ո. զեօթն օր և զեօթն գիշեր, զեօթըն աղջիկն՝ զորս տուեալ էր նորա նաժիշտ, մատուցանիցէք եօթն որոջ անարատ տարեւորս. յայամ եօթն յեղանակիս: Յետ ութ աւուր: Ինն այր 'ի նոցանէ՝ 'ի մեծ պատուաւորացն էր, ինն պակ: Առ տասն ուղտ, տանջեցին զնա տասն այր, պատահեցին նմա տասն այր բորոտ կամ բորոտք. յետ տասն ամի, տասն բանի անդեկացեալ. 'ի տասն գաւհկանէ: Երկոտասան եղբարք եմք, էին անդ երկոտասան աղբիւր ջուրց, էին յեզրն երկոտասան ակն ջրոյ և եօթանասուն ծառ արմաւենեաց, երկոտասան ժամ է աւուր, երկոտասան վէմ կանգնեաց, նաւջիք և գուք յերկոտասան աթոռ՝ դատել զերկոտասան ազգն Իսրայէլի, առաքեաց տէր մեր զերկոտասանսն Առաքեալ: Եթէ իցեն յիսուն արդար, եթէ գտցի յիսուն արդար. վասն յիսուն արդարոյն՝ եթէ իցեն 'ի նմա: Քառասուն և միոյ ամի էր: Զիննսուն և զինն ոչխարն. իննսուն և ինն արդարոյ՝ որոց չիցէ պիտոյ ապաշխարութիւն: Հարիւր ոչխար. տասցաւ զագարակին հարիւր ոչխարաց.. տասցաւ զվիճակ անգին հարիւր ոչխարի: Երկերիւր և երեքտասան այր. զերկերիւր և զյիսուն այրն: Երեք հարիւր այր, զերեք հարիւր այրն: Յետ չորեք հարիւր և երեսուն ամի: Եօթն հարիւր այր՝ երիտասարդք ընտիրք: Մեծամեծաց իւրոց՝ հազար առն. զհազար և զերկուս հազարս այր՝ փախուցեալ է. իբրև երկուս հազարս կանգուն. երկուց հազարաց և հնգից հարիւրոց լումայի. երկուք հազարք հեծեալ սպառազինաւ. երեք հազար սպառազէն ընտիրք. անկան ոգիք կամ անկանէին վիրաւորք իբրև երեք հազարք այր. երից հազարաց առն. ան-

կանէր յայնմ աւուր երեք հազար հինգ հարիւր քառասուն և չորք այր. սանէր երիս հազարս չափ. էին չորք հազար այր. կոտորէր իբրև չորս հազար այր. հինգ հազար երդ Հայ, ութ հազար երդ Հրէայ, տասն հազար երդ Հայս. երկոտասան հազարաւ մարտիկ պատերազմօղ արամբ և ութ հազար հեծեալ սպառազինաւ. իբրև երկուս բիւրս և հինգ հազար այր. իբրև երիս բիւրս այր պատերազմի։ Երիւք բիւրուք վաղձանաւոր զօրու և չորիւք հազարօք հեծելազօր գնդաւ.. մետասան բիւրու վաղձանաւոր զօրօք և երեքհարիւր հեծելազօր գնդաւ. չորիւք բիւրովք վառելովք հետևակօք և հինգ հազար հեծելազօրու.. չորիւք բիւրու հետևակաւ զօրու և երկու հազար հեծելովք։ 'Ի յեռեին չորս օրինակդ՝ զոր ինքնին բառնշանակութեանն բազմաւորական, միաբանի ընդ յոգնակի թւոյն. իսկ ԳՈՒՆԴ և ՀԵԾԵԼԱԶՕՐ ոչ եթէ բազմման 'ի ձեռն թուոցն՝ իբրև այսչափ և այնչափ զանազան գունդք, այլ իմանին չորեք հազարեան՝ երեք հարիւրեան գունդ, կամ չորիւք հազարօք՝ որ էր հեծելազօր գունդ, և այլն։ — Հինգ հինգ կանգուն, վեց վեց այր, 'ի վեց վեց կանգնոյ, յիսուն յիսուն այր. իննսուն իննսուն մարդ։

762. Ըստ այսմ և յայլ թուականս ասի երբեմն. Զերկոսին եղջիւր նորա. Ա: Զերկոսեանն մեզ նկարագրեն զընութիւն. Մ: Ըմպանակք երկու յերկոսին ձեռին. Ն: Յերեսին աշխարհին. Փ: 'Ի չորեցունց կողմանէ. Ա:

Եւ երկոցունց աշխարհայնոյ Գերմանոանակ պատուեցելոյ. ՇՈ.

փոխանակ աշխարհայնոյ, պատուեցելոյ։

763. Իսկ գոյականք նախադասեալք, ևս և եզակի թուականաց, յոգնակի գնին սովորաբար. 'Ի լայնութիւն կանգնոց երից, և յերկայնութիւն 'ի վեց կանգնոյ։ Արք հինգ հեծեալ սպառազէն վառեալ։ Ոչխարք վեց ընտիրք։ Ամք եօթն եկեացեն բազում լինութեան. եղեն նորա ուստերք եօթն և դստերք երեք. խորհեցաւ եկեղեցին միանգամայն առնել այլ ևս աւուրս եօթն, և արարին զուրախութիւնն զեօթն ևս օր. կեցեալ ամս եօթն։ Ոգիք իբրև ութ։ Դրունք երկոտասանք յերկոտասան մարգարտոյ։ Ամիսք՝ կամ ամիս երեքտասան։ Ամաց քսան և միոյ. ամաց քառասուն և միոյ։ Զուարակք եօթանասուն, խոյք հարիւր, ոչխարք երկերիւր. ամս երկերիւր. ընտրեաց զարան երեք հարիւր. ամք չորեք հարիւր և երեսուն. լուծք եզանց հինգ հարիւր և էշք մատակք արօտականք հինգ հարիւր. ամք եօթն հարիւր. ամք ինն հարիւր և երեսուն. արք իբրև երկու հազար. ուղտք երեք հազարք. էին խաշինք նորա եօթն հազար. եզեն զուարակս եօթն հարիւր և ոչխարս եօթն հազար. երդս հինգ հազար՝ քսան հազար՝ Հայ. երդս երեսուն հազար՝ Հրէայ։ Ամօք երեք հարիւրով. արամբք իբրև վեց հազարաւ։ Առեալ ընդ իւր մարդիկ իբրև մետասան հազար ազատս ընտիրս սպառազէնս պատերազմօղս։

764. Սակաւ ուրեք երևի գոյականն նախադաս եզակի, և այն 'ի նախդրիւհոլովս. Նստուն ասկի երկու բիւրս. Ա: Մարմին մի և գլուխ երկուս՝ կանացիս և առնացիս. ԵՔ: Որոշեացի չաբաթ երկուս. ԲԺ: Զայս փրկութեան խորհուրդ երկուս. ԱՇ: Զօրաւիգն օգնական ութ հարիւր. Զօրաւիգն օգնական ութ հազարս և եօթն հարիւր. ՊԱ: — Պահեաց ամ հինգ հարիւր զկուսութիւն. Զուրացութիւնն զերեսին. ՇՈ։

765. ԶԻ, ԶԻՆՉ, ԻՆՉ. Ընդ ուղղականի միայն վարի չէ ածական. Քեզ զի՞ փոյթ է։ — Իսկ ԶԻՆՉ, ԻՆՉ, և ընդ վերջահոլովս, միշտ նախադաս, որպէս և հոլովք նոցա, որ թէ և եզականք՝ վարին և ընդ յոգնականս, Վասն զի՞նչ կամ ի՞նչ պատճառի. զի՞նչ օրինակաւ. զի՞նչ գինք. զինչ մահու հրամայես. զինչ և զգործոյ բուռն հարկանեն՝ ջան պիտի. ինչ իրի, ի՞նչ գործոյ. յի՞նչ օրէնս, յի՞նչ պէտս, յի՞նչ այրս, թէ յինչ իրս գոյանայ. զինչ և առնիցեմք ուղղութիւնս. խմացեալ՝ թէ վասն էր իրաց եկն. Իւ և է հնարիւք աւելի։ Զի՞նչ ինչ այնպիսի մեղս ունէին։ Զոք կամ զինչ ինչ բարի կամ չկարիս յիշել։

766 · ԻՄՆ · ԻՆՉ · Իրաց ասացեալ կամ անձանց , թէ իւր գոյականք , և թէ իւր ածականք մօտ գոյականի և հեռի , կամ յետադաս կան բային և գոյականին , և կամ եթէ նախադաս՝ միշտ զինի այլոց ինչ բառի , անուան , դերանուան , բայի , մակբայի · շաղկապի · ոչ երբէք սկիզբն բանի : Ուղղականն ևս գրեթէ միշտ յետադաս է ածականին կամ գոյականին · Այլ իմն ած զմտաւ · այլ իմն աղաղակել · մի իմն շնորհել · աւելորդ իմն էր · եւ աւելի իմն տայ · բազում իմն զխրոյ պատուիրէ · այս իմն աւելի քան զհանդեր-ձեալն առօր է գրաւել · զայն իմն յայտ առնէ : Աշխարհ իմն է բնութիւնս · ցօղ իմն է զօրականն · իբրև մեծ իմն անուն փառաց ժառանգել · սխրալի իմն իր գործեալ : Սեաւ իմն հնդիկ · իբր զհեղեղեալ իմն կալանաւոր · ընտրեալ տուս իմն երեւաւորս · յայլ իմն նորոգ բժիշկս ապաւինեցի : — Ապիրատ ինչ ոչ գործեաց · եւ բազում ինչ ունիմ առնել ձեզ · եւ մեծամեծ ինչ քան զայս · զի մի չար եւ ինչ լինիցի քեզ · էր և այլ ինչ բազումս գրել · արժանի մահու ինչ գործեցի · զի աղքատաց ինչ տացէ · մի ոք ինչ յաւէ խորհեսցի · զոր ինչ ուրուք և առեալ իցէ · այնչափ ինչ չար 'ի գազանացն բնութեանն ոչ գոյր , մինչև , և այլն : Չէք ինչ 'ի ծածուկ · չէր ինչ իմէք պիտանացու · ծանիր ինչ 'ի քոց ընչից · խոստացաւ ինչ վասն քո չարութիւն · եթէ գիտիցես ինչ՝ խօ-սեաց · խնդրէր ինչ 'ի նմանէ · ունիմ ինչ առնել քեզ · ակն ունէր առնուլ ինչ · որ համարիցի ոք ինչ պիղծ · մի մերձենայցէք յինչ 'ի գոյս · յորդորե-լով յինչ և կամ հրաժարեցուցանելով : Ոչ ինչ մնայ 'ի մեծամեծ չարեաց · ոչ ինչ խնդրեցէք · դուք ոչ ինչ գիտէք · ոչ ինչ պիտոյ է՝ եթէ ոք հարցանիցէ · իսկ ոչ մնայ ինչ , ոչ խնդրեցէք ինչ , ոչ գիտէք ինչ , ոչ է պիտոյ ինչ : Մի ինչ գործեր ընդ անձն քո չար · մի և մի ինչ յիրաց հրաժարեսցուք · այս է՝ մի չար ինչ գործեր , մի հրաժարեսցուք յիրաց ինչ : Որ 'ի ծածուկ ինչ գործէ · որպէս ինչ լինելոց իցէ՝ ո՞վ պատմեսցէ նմա · զի տաս ինչ առնել ոչ ունին : Եթէ ինչ լաւագոյն քան զլաւութիւնն ունիս · բայց ինչ զուգակշռ-եսցի ընդ անուանցն : — Բան ինչ , բանք ինչ , աւուրք ինչ , աւուրս ինչ , խնդիրս ինչ , շնորհս ինչ , 'ի ջուր ինչ , 'ի տեղի ինչ , 'ի կղզի ինչ · գործ ինչ ոչ գործեն · զբան ինչ մեծ · զփոքր ինչ դատաստան · իբրև յաման ինչ արկեալ է · չար ինչ արարած · օտար ինչ իրք · բազում ինչ գործք · 'ի բազում ինչ իրս · այլ ինչ յայս · զայն ինչ պատմէ · նշանս մեք ինչ ոչ տեսաք : Է ինչ և այլ խորհուրդ · եթէ իցէ ինչ յառնն վնաս · են ինչ ցաւք · ունիք ինչ կերա-կուր · եթէ ունիցին ինչ ընդ ումեք բանս · այս է՝ բանս ինչ : Նորա ոչ ինչ գոյ յայնմ շնորհ · ոչ ինչ արժանի մահու կամ կապանաց ունէր վնաս · ոչ ինչ վնաս զնմանէ նշանակել · ոչ ինչ մասն ունին · ոչ ինչ տամ վնաս առնել · ոչ ինչ եթող չարիս · իսկ ոչ գոյ շնորհ ինչ , ոչ ունէր վնաս ինչ , ոչ նշանակել վնաս ինչ , ոչ ունին մասն ինչ , ոչ տամ առնել վնաս ինչ , ոչ եթող չարիս ինչ : Ոչ ինչ անկարգ և անօրէն գնացիք · ոչ ինչ իւիք պակաս իցեմ · ոչ ինչ իւիք նուազեալք · մի ինչ վնաս առնել · այս է՝ ոչ անկարգ և անօրէն գնա-ցիք ինչ , ոչ իւիք ինչ , մի առնել վնաս ինչ : Յորժամ ինչ բիծ և արատ 'ի նոսին ակնարկեն · յորժամ ինչ նախատանս լսէ · յորժամ ինչ մեղաց պատա-հէ : Զի թէ ինչ պատճառ վնասու կարծէին · Էր ինչ համեստութիւն ոչ գոյ 'ի նոսա · ԱԳ · Խոստացար դու տալս խարդելի՝ բամ ինչ դէպք որ հա-սանիցեն , և այլն · Ա · փոխանակ՝ համեստութիւն ինչ , դէպք ինչ : — Մեծ ինչ ոք · էգ ինչ ոք և կին · անձինք ինչ իցեն · գուշակեաց ինչ մարդկան · 'ի հնարաւոր ինչ 'ի մարդկանէ : Ժողովեցան առ նա ամենայն զօրք , և սակաւք ինչ մնացին առ Տրփոնեայ : Այլոց իշխանացն թուի ինձ և ոչ մի ինչ մնա-ցեալ · փոխանակ՝ սակաւք ոմանք , և ոչ մի ոք , կամ և ոչ մի մնացեալ :

767 · Թէ յետադաս և թէ նախադաս , բազում անգամ անհոլով գնան ընդ գոյականս հոլովեալս , որպէս և ընդ ածականս , ըստ որում և արդ իսկ տեսաք յօրինակս ինչ · և ևս ուղղականն՝ գուն ուրեք երևի նախադաս միայ-նակ · 'Ի վիշապի կերպարանս կամ 'ի նհանգի իմն · աղմուկ շփոթից իմն լեալ · բարկութեամբ իմն հասեալ · խթմամբ իմն · ընդ պատանիւք իմն · ընդ կրիւք

ինն․ որոտքդ այսպիսւոյ ինն ուսանեմք սահմանի․ այսպիսեաւ ինն յարմարութեամբ․ այլ ինն անուանք էին․ օտարոտի ինն դիւ։ Աղնուականի ինն կամ մեծի ինն ցանկալ։ Նա՝ ինն ազնուականի են ցանկացեալ։ — Ոչ առ իմաստութեան ինչ՝ որ իցէ յիս․ յետ սակաւու ինչ․ յետ աւուրց ինչ․ յետ ամաց ինչ․ պիտոյից ինչ վասն․ որք իրք ինչ օգնական լինիցին․ վասն իրիք իրիք ինչ առանձինն գրեալ․ միով իւիք ինչ գթիցէ․ յետ սակաւ ինչ ժամանակի․ ոչ յետ բազում ինչ աւուրցս այսոցիկ․ ոչ իւրով ինչ զօրութեամբ․ ոչ եթէ իմով ինչ շնորհօք․ ոչ և միով ինչ իւիք․ և ոչ ՚ի միոջէ ինչ երկիւղէ․ ՚ի վերայ ինչ բանի՝ զոր խօսեցաւ․ վասն ինչ պիտոյից եկեղեցւոյ․ փոխանակ՝ բանի ինչ, պիտոյից ինչ։

768․ Ոչ սակաւ ուրեք ևս համաձայն հոլովիւ վարին՝ թէ և թուով եզակի, աւելի ունելով առ նմին երբեմն և Ն՟ւ կամ կրկին հոլով․ փորձութեանց իրիք, ընդ օրինակաց իրիք․ այս է՝ ամանց․ չարեաց իմիք․ բարեաց իմիք․ օրինօք իւիք․ յախտէ իմէքէ կամ իմեմնէ․ ՚ի պարապութենէ իմէքէ․ իրր ՚ի պարապականէ իմեմնէ․ ՚ի մասնաւոր յանցանաց իմէքէ․ ՚ի մարմնաւոր կարեաց իմէքէ․ ՚ի ժամանակի իմիք․ վասն անիրաւութեան ինչ իրիք․ ամբարտաւանութեան ինչ իրիք․ ՚ի ձեռն կազմութեան ինչ իրիք․ առանց շնորհաց ինչ իրիք․ ՚ի նիւթոյ ինչ իմէքէ յընթերակացէ․ յընթերակացէ ինչ իմէքէ․ ոչ պատճառանաց իմիք իրիք անուայ։ Առանց իրիք խղճելոյ․ ուսուցին իրիք իրի․ առանց իրիք մարմնական միջնորդի․ առանց իրիք յանցանաց․ առանց իրիք պատճառանաց և միջնորդութեան․ առանց իրիք կասկածանաց․ հանդերձելոց իրիք իրաց․ մի իւիք սասանք․ այլով իւիք առնջանօք․ վասն իրիք ինչ հարկեցուցանող պատճառի․ յաղագս իրիք ինչ պիտոյից․ վասն այլ իրիք ինչ յանցանացն․ այլ իրիք ինչ այսպիսեաց։

769․ Կրկնեալք ածականաբար Ն՟ Ն՟, Ն՟ւ Ն՟ւ, որ ուրեք ուրեք երևին, առաջինդ համաձայն գնոյ հոլովիւ, երկրորդդ անհոլով անհամաձայն․ Նա և մանրախոյզն զուլարիք ինն ինն և այլևայլք և որիշ նմանութեամբք ՚ի միմեանց․ ԱԳ ։ Վասն իրիք իրիք անուղութեանց․ Կ ։ Ըստ իրիք իրիք առաւելութեան․ Գ ։ — Ասեն թէ զօրութիւն ինչ ինչ իցէ առանձինն խնամակալութիւնն․ Կ ։ Վասն ինչ ինչ կերակրոյ․ ՄԾ ։ Ինչ ինչ և յասորոց ընկալան ուղեկութիւն կարգաց․ ԼԲ ։

770․ Իսկ Ն՟, Ն՟ւ իբրև գոյականք՝ յետադասք, համաձայն կամին զնախադաս ածականն, մերթ և անհամաձայն, մանաւանդ զ-մէն-յն․ Բարեաց իմիք, այլս իրիք, միով իւիք, այլում իմէքէ, ՚ի պղծոյ և ՚ի խառնէ իմէքէ․ յամենայնէն իմէքէ մի ինչ և միտն է․ Կ ։ — Այլ իրիք․ բազում իմիք, ամենայն իրիք՝ իմիք՝ իւիք, յամենայն իմէքէ, յայլ իմէքէ․ զլինելոց ինչ իմէքէ ։ — Եւ Ն՟ւ Ն՟ւ որ ըստ մասին յոգնական է, եզակի ածականաւ և բայիաւ․ Յորս գտանի ինչ ինչ դժուարիմաց․ Ա ։ Ինչ ինչ համառօտիւք վասն նոցունց ասացի ՚ի մէնջ․ ՆԽ ։

771․ ՈՎ, Ո, ՈՎ ՈՔ․ Սակաւ ուրեք ածական վարին, և այն նախադաս և համաձայն․ Ո՞յր իրիք․ ո՞ւմ իմիք․ յաղագս ո՞յր պատճառի․ յո՞ւմ ժամու ։ — Ո՞վ ոք իցէ ՚ի ձէնջ մարդ․ ո՞վ ոք հովիւ կայցէ հովուակ․ ցո՞ ոք ՚ի ձէնջ հայր՝ խնդրիցէ որդի իւր ձուկն ։

772․ ՈՐ․ Նախադաս վարի սովորաբար համաձայն ՚ի վերջահոլովս, թէ և ոչ միշտ թուով․ Որոյ աստուծոյ արարածքն ապականելիք են և եղծանելիք, նմա անեղծ աստուած չմարթի ասել ։ Վասն որոյ յուսոյ ամբաստանիմ․ առանց որոյ լուսոյման զգործս և զգնացս՝ ոչ մոցէ ոք յարքայութիւն․ վասն որոյ իրաց թողութիւն արար ձեզ՝ հաճեալ եմք և մեք․ վասն որոյ պատճառանաց մեռանէր՝ յայտ առնէր․ որոյ մեղաց չիք վերադոյն ։ Որում ինչ ոք և հաստեցէ բարեաց․ այս է՝ որում բարեաց և հաստեսցէ ։ Որով հրով հրդեհին․ որով կամօք և մեք սրբեցաք․ որով լեզուաւ օրհնեմք, նովին անիծանեմք․ որով կամիս սատակ պատիժ պատուհասիւք գանեսջիր զմեզ ։ Յորմէ արարչէ երկիր լեալ է, ՚ի նմանէ և գազանքն արարեալ են․ յորմէ ակզանոյ․

յորմէ պատճառանաց և իցէ։ Որոց անսանոց մատչէր արիւնն։ Յորում աւուր · յորում ժամու, յորում ժամանակի · յորում չիրմի Թագաւորն եգաւ, մեռ 'ի տեղին յայն և սպասաւորն Թաղեցաւ · յորում ասպարիսի նախ ինքն առաքինացաւ · յորում վայրի եղեալ կային · յորում միտս և մոլար օրէնս ցայժմ կեցեալ էք։ Յայնժամ տիրապէս յայտնի կարութիւն զօրութեանն աստուծոյ · յորում անյոյսքն լինին հնարաւորք · խնա յորում ժամու։ — Վասն որոյ գործոյ · որում Նմանութեան · որով բերանով · որով զօրութեամբ կամ որով անուամբ · ընդ որով ծառով · յորմէ ժողովրդենէ · որ զօրագլուխ յորմէ կողմանէ յաւուր մտանիցէ։ Եւ խնամոցն չափ որ։ Եւ որք են զօրքն՝ որ շուրջ զնովաւն կային · Ա։ Որոց խնդրոց · վասն որոյ իրաց խնդրես դու զայդ · վասն որոյ արդար վաստակոյ · որում տանջանաց · որովք գինւք · որովք արարքիւք հաշտեցայց ընդ քեզ։ Այս երկու 'ի նոցանէ երթային · յորոց արդեօք 'ի նոցանէ են սոքա։

773 · Բայց երբեմն և անհամաձայն վարի հարցաբար · և 'ի յոգնակի նախդրիւ հոլովն՝ հեռին միայն համաձայնի · Ո՞ր Երուսաղէմ · յո՞ր ժամանակի և յո՞ր պէտս · ո՞ր ձեռով · ո՞ր աչօք, ո՞ր պատրանօք · որով և ո՞ր իւիք · յո՞ր ազգէ, յո՞ր մահուանէ, յո՞ր ազեղութենէ · յաղագս ո՞ր մեղաց։ — Որ մատեանքն · որ միանգամ գացի անդ գիրք · յոր տեղիս · յոր դէմս։ Ո՞ր մեծատունք, ո՞ր Թագաւորք · զո՞ր չարիս · ընդ ո՞ր ճանապարհս։ Զո՞րս հիւսեցից շարս և տող բանից (730)։

774 · ՈՐ ԻՆՉ · Նախադաս և անհամաձայն դնի · Որ ինչ օրինակաւ և է · որ ինչ անօթով և 'ի ձեռն գայցէ · որ ինչ գործք եղեալ · որ ինչ անցք անցանէին · և որ ինչ միանգամ յարմարին այսոցիկ անօրինութեան բանքն · ո՞ր ինչ աշխատութիւնք · որ ինչ քաջութիւնս արարին · յոր ինչ իրս և ձեռնարկիցէ ոք։ Որ ինչ անդ գիւղեալ էին քաղաքացիքն · Եւ ինչ որ յետ նորա եղեն Թագաւորք։

775 · ՈՄՆ · ՈՔ · Վարին նախադաս և յետադաս, սովորաբար համաձայն ընդ գոյականս · Ոմն երիտասարդ · եթէ ոք մարդ · է՞ ոք այդր այր · է՞ ոք քո տառ փեսայ կամ որդիք · մի ոք մեացի այսօր այր յԽորայէլէ · ուրումն կամ որումն Սկևեայ հրէի քահանայապետի · ումեմն խաղախորդի · ումեքիւ խորհրդակցաւ · (Սիր) · 'ի չարէ ումեքէ արարչէ · յումեմնէ ոչ պարտաւորէ։ Ոմանք արք, ոմանք փարիսեցիք, ոմանք տեղիք · բազմօք ոմամբք ընծայական օժտութեամբք · զոմանս եղբարս, զոմանս զաշակերտս, զայլս ոմանս կապեալս։ — Այր ոմն · գժնդակ ժողովուրդ ոմն · տան ուրումն, հարիւրապետի ուրումն, Յիսուսի որումն մեռելոյ, Տիբրանեայ որումն · Ճարտարախօսաւ Տերտուղեաւ ոմամբ · 'ի կնոջէ ումեմնէ, 'ի նախարարէ ումեմնէ, յընդդիմակցէ ումեքէ · արք ոմանք, արս ոմանս · ծերովք ոմամբք, կշռօք ոմամբք։

Իսկ ՈՉ ՈՔ նախադաս միայն վարի, և ոչ երբէք յետադաս, բայց եթէ ՈՔ բաժանեսցի յՈՉէն, որպէս և էնն իսկ երկու բառք, կամ զատաբար առնլով · Ոչ ոք ծառայ, ոչ կնոջ ուրուք · իսկ կին՝ և ոչ ոք · մարդոյ՝ և ոչ ումեք ծառայանալ։

776 · Սակաւ ուրեք անհամաձայն գտանի ՈՔ նախադաս կամ յետադաս · Այլ ոմն եղբօր · այս ոմն եղբօր, այս ոմն տան · ՎԲ։ Յովսէս ոմն մարգարէի · Ն։ 'Ի հայրապետէ ոմն՝ Աւգոստոս անուն՝ առին հրաման սփռելոյ զմօրուս · ԼԲ · ըստ ընտրելագոյն օրինակաց։

777 · Իսկ իբրև գոյականք՝ յետադասք, համաձայն կամին սովորաբար զնախադաս ածականն · մերթ և անհամաձայն, մանաւանդ զԱՄԷՆայն · Մեծ ոմն, դուզնաքեայ ոք · միոյ ուրուք, պատուականի ումեք · 'ի չարէ ումեքէ, յուշմոգունէ ումեմնէ · արեգակնայինք ոմանք · սակաւուց ոմանց · երկիւք ոմամբք՝ հեծեալովք · զանվարժս ոմանս, երկուս ոմանս։ — Օտարոտի ուրուք · խաբեբայ ումեմն, այնպիսի ումեմն · 'ի բարի ումեքէ, յորպիսի ումեքէ · յականաւոր ումեք · բազում ոմանք, այնպիսի ոմանք · սակաւ ոմանց, անծանօթ ոմանց ·

յայսպիսի ոմանց . զաշխարհական ոմանս : Նմանց և մի ուրուք դրժանաց : 'ի մի յումեքէ : Այլոյ ուրուք . այլում ումեք . յայլմէ ումեմնէ կամ յայլում ումեքէ . այլք ոմանք , այլոց ոմանց . այլովք ոմամբք . յայլոց ոմանց , զայլս ոմանս , կամ Այլ ուրուք , այլ ումեմն , այլ ումեք , յայլ ումեքէ . այլ ոմանք , այլ ոմանց , յայլ ոմանց , զայլ ոմանս : Ամենայն ուրուք կամ ումեք . յամենայն ումեքէ :

778 . Այսի և Պու քի , շու քի , պու քիմ , շու քիմ , պու քիմսէ , շու քիմսէ , հէր քիմսէ , առ 'ի նշանակել անյայտ և անորոշ դէմս ինչ . ֆիլանճը , ֆիլանճըլըր : Բայց այլ ուրեք պու քի , շու քիմ նշանակեն զյայտնի դէմս . իբր այս մարդ , այն մարդ . Եւ ընդէր ոչ ած զնա բանի 'ի մէջ՝ զայն անձն որ մերձեցաւ 'ի նա . Եփ :

779 . Ուրեք և քիմ քի վարի կրկնութեամբ , որպէս թէ մին գոյական , միւսն ածական . և իբր մի անձն կամ մի ոք , այս անձն կամ այս ոք . Այսոց անձն ոք ուրեք . Եփ : Եւ անձն չափով ոք խոնարհ իցէ , և անձն ամենայն առաքինութեամբ :

780 . Այսի ևս 'ի նշանակել զանորոշ դէմս և զանյայտ ինչ՝ Այս անուն , այն անուն , իբրև այս ոք , այն ոք , զանձանց և զիրաց . և Այս ինչ , այն ինչ , այս նիչ , զիրաց միայն . ֆուլան , ֆիլան : Առաջինքն հոլովին ևս ընդ անուանն , երկրորդքն նախդրիւ միայն : Այս անուն է իմ մայր . ոչ այս անուն և այս անուն , այլ ամենեքեան . ո՞չ եղբարք սորա այս անուն և այս անուն (էն) . ընդէր այս անուն և այս անուանդ զայս չառնիցեն . այս անուն գործակալ ինչ եղև և այս անուն յիշխանութիւն եւ . այս անուն մեռաւ և միւսն զժառանգութիւնն առ . այս անուն և այն անուն զնոյն վիշտս վշտացան . այս անուն և այն անուն առաքինիք : Երթայք առ այս անուն . ուստի՞ ճանաչիցեմ զայս անուն կամ զայն անուն : Այս անուն առն : Այս անուն մարդոյ էին ապարանքս այս , և այս անուան էր տեղիս այս : Այս անուան որդի : Այսր անուան այսչափ դահեկանք 'ի փարձու կան , և այսր անուան ևս աւելի : Ջծնունդս ծնողացն զայսր անուան և զայնր անուան : Ըստ հասարակաց սովորութեան ասեմք՝ եթէ փոխալ կամ այն անուան բաղում ինչք : Առ այսմ անուան ծիրանիք և թագաւորութիւն կայ : Ջայսմ անուանէ և զայնմ անուանէ չարախօսեցաք : Երթիցուք յայս անուն քաղաք . ընդ այս անուն ճանապարհ . զայս անուն փայտ . յայս անուն ժամանակ և յայն անուն : Ո՞ յայսմ անուան քաղաքի եղև առաջին իշխան : — Ըստ այսմ ասի . Ջինչ անուանք՝ իւրաքանչիւր համհարզ անգանիցեն . Եշ . այս ինքն ո՞յք ոմանք (1) : — Ջայս ինչ և զայս ինչ ասիցեմ : Եւ պատճառանօք այս ինչ այն ինչ , դարձեալ դարձան յանդիմիւր տեղիս . Թ : Յայս ինչ տեղի կամ տեղւոջ . յայն ինչ քաղաքի . զայն ինչ բանս : Այս նիչ առեն յայսպիսի ինչ նենգութենէ կործանեցաւ , և այս նիչ՝ յայնպիսի : Ջայս նիչ օր կամ զայն : Յայս նիչ տեղի կամ տեղւոջ . յայս նիչ աւուր . յայս ինչ չհոգել , և յայս նիչ կերակրոց չճաշակել : Այս ոմանք այս օրակ երկխայօք յայս նիչ նիւսկեղթում 'ի մէջ բդեղի պահպանեալ նամակ տանին : Եդար յայս ինչ գերեզմանի . խմո 'ի գոյղն և 'ի վարկպարազի . ռամկօրէն՝ օանը գէրէչմըն ձը :

'Ի նոյն յանյայտ միտս առի ևս ուրեք , նէ քաօ քիմսէ հեղձացան , իսկ նէ քաօ ալքէշ ճեպ տան . ՎՐ :

781 . ՈՎ . Ո , ՈՔ . Եղական ձայնիւն բազմապատ ևս վարին 'ի շարադրութեան ընդ բայս և ընդ անուանս , մանաւանդ յուղղականն , ուրեք և 'ի վերջահոլովսն . Ո՛վ և ո՛վ իցեն՝ որ երթայցեն . ո՛վ են ժողովուրդս այս . ո՛վ են սոքա . ո՛վ են որ հաւատարեն . ո՛վ էաք կամ ուստի էաք . ո՛վ էիք յորժամ արկանէիք յամանս ձեր . ես և դու ո՛վ իցեմք . ո՛ այն իցեն՝ որ օգնականն իցեն

---

(1) Թերևս յայս միտս է և ասելն , թէ քրիստոնեայ անուն է գլխաւորն . Կն : Տուաւ հրաման 'ի թագաւորէն , զի ամենեւին քրիստոնեայ անուն 'ի սահմանս նորա մի գտցի . Բ . այս ինքն քրիստոնեայ ոք :

ձեզ. ո՛ այնպիսիկ իցեն ։ Ո՛վ ոք նորա իցեն, ո՛վ ոք 'ի նոցանէն մերձեցան. ո՛վ ոք հասանիցեն. ո՛ ոք են, ո՛ ոք էին. ամենայն ոք՝ ո ոք առ ումեք էին նիզեցին զնոսա. Թէ ո՛ ոք յոր ժամանակս եղեն ։ — Թէ ոք սխալանիք իցեն ձեր. եթէ իցեն ոք արք անօրէնք փախուցեալք. և որ այլ ոք բարեկամք և մերձաւորք և վաճառականք էին. և 'ի մարդիկ գնդէ կղզեաց կղզեաց ոք. այս է՝ և ոմանք 'ի մարդիկ գնդէ կղզեաց. Թէ զոք գացէ արս կամ կանայս. որպիսիք ոք երբեմն էին. քանի այն ոք իցեն.. ո՛ր ոք 'ի նոցանէ ամուրք լինիցին. եթէ ոք 'ի հեռի աշխարհ ուրեք գնացեալ իցեն. ոչ դուզնաքեայք ոք էին նոքա. այլ ոք զկամկիս ուսուցանեն. և ոք յորդորեն զնոսա. ցխ արդ ոք յուշ մի առէք. լեալ իցեն արդեօք մարդիկ ոք. զօրականք ոք առաքինիք. այն Դաւթի զաւակք ոք մինչև ցայժմ ոչ կային. պարզամիտ ոք էին. դուզնաքեայք ոք. և կարի ոք աղուականք. նոքա յանարգաց ոք գոլով. եթէ ոք սրբեալք և զգաստացեալք իցեն. ուր երկու ոք 'ի միասին իցեն. երկու ոք միաբանք՝ զինչ և խնդրեսցեն յաստուծոյ. այլ ոք 'ի մարգարէից այնպիսի մկրտութիւն ոչ էին քարոզեալ. որպիսիք ոք իցեն. ոչ այնպիսիք ոք. ոչ զերկուս ոք կամ զոսան. զոգէսս զոք կամ զխուժ դուժս. մի ղեկաւրս ոք և զանկարգս կոչել. բազում ծառայք և բազում ոք ունիս ։ — Բազմաց ումեք 'ի ձէնջ ։ Եթէ ումեք Թողուցուք զմեղս, Թողեալ լիցի նոցա. եթէ զումեք ունիցիք, կալեալ լիցի ։ 'Ի ձեռն գայեկաց ումեմն. խմա գայեկաց ոմանց ։ 'Ի դոյզն ումեքէ մարդկանէ ։

Այլ Թէ և յախտ ոք շարժիցին.. Մի համարիր մեղս նոցին. Շ.Ո ։

Ձայն է խառնալ և զայլոց միջակ անուանց, յորս կայ ոք. Որ ոք զունել իմչ աշխարհիս սիրեցին. և Թէ ո՛ր ոք իցեն այնպիսիկ.. կամ Թէ ո՛վ ոք իցեն. ո՞ր ոք արդեօք իցեն՝ առ որս յարեցաւ ։ Խնդրեսցեն իւրաքանչիւր ոք. գնացին իւրաքանչիւր ոք. իւրաքանչիւր ոք 'ի ձէնջ քաջ գիտէք. իւրաքանչիւր ոք 'ի նոցանէ եղին չամ շարժին ։ Ամենայն ոք՝ որ յիւրաքանչիւր տեղիս բնակեալ են, օգնեսցեն նոցա. ամենայն ոք 'ի մարդկանէ՝ ոք խօսին, սուտ ասեն. ամենայն ոք 'ի կարծիս անկան. ամենայն ոք չէ հնար եթէ բարիս առցեն ։ Ոչ ոք այնպիսի գործս գործէին. ոչ ոք զնոյն գործ գործեցին. ոչ ոք 'ի նոցանէն հաւանեցան. ոչ ոք 'ի բանակէն Պարսից գիտացին զայն. ոչ մի ոք յանձն առնուին ։

782. Դուն ուրեք լսի ոչ յոգնականացեալ քէխ. Ո՞վք են որ վաճառեն. ո՞վք են ճշմարիտ երկրպագուքն. Ո ։ Տեսանել Թէ ովք և որպիսիք են. Թ. փոխանակ՝ ոյք ։

783. Իսկ ոք Թուի ևս իբրև յոգնական - միջակ անուանն՝ առեալ + առանց յիոյ, որպէս տեսաք զի և ոչ էառ զնոյն՝ վարեալ իբրև ոյք. և ահա բառ այգմ նոյնանան ոք և ոյք. վասն որոյ և ոյք վարի ուրեք իբրև ոք յոգնական, այս ինքն իբրև ոմանք. Ցուցա մեկարէ և որ ընդ նմա էին ոյք չամ և որ ընդ նմայն ոք էին, առ անդ գաղատագոլացեալ մանանէին 'ի գերս. Ա ։ Թէ ո՛ր ոյք եղեն նմանողք. Ե.Բ ։ Մինթէ բազում ոյք չամ ոքք էին, որ գիտակ էին գործոյն. Կ Ի. խմա և որ ոք ընդ նմա էին չամ և ոմանք որ ընդ նմա էին, Թէ ո՛ր ոք չամ ոյք ոմանք եղեն, բազում ոմանք էին ։

784. Բայց և այլ ուրեք երևի ոք կրկին յոգնականացեալ. Թէ արդահատողք ոքք լեալ էին. Որպիսիք ոքք լինիցին. Որ զևրևանց զոքան անուս առնեն. Ո ։ Ոչ ոքք կարասցեն զերծանել ։

785. Գտանի և ոն վարեալ երբեմն եզական ձայնիւն յոգնակի. Ոմն փայտեայք են և ոմն քարեայք, ոմն են պղնձիք և ոմն են արծաթիք և ոմն ոսկիք. Երևի և Կղեոպեանց ումեմն, և առաջի եդեալ նոցա զաւանդեալս մարգարէականս. ԱԳ. խմա ոմանք փայտեայք, Կղեոպեանց ոմանց ։ Ջհաւաքումն անանուց որումն. Պ. խմա անանուց ոմանց ։ Ընդէր գտես զու զմարդասպան կամ զշնացող կամ զգող, և կամ զորս ոմն 'ի չարագործայն. Վ Ր. խմա զայս և է ոմանս ։

Ոմն յապառաժ տապով կիզին, Եւ այլք 'ի փուշոյն հեղձանին · Շ.Ա :

Իսկ 'ի զատական միտս բառ կարգի առի, Եւ նոքա յուլացեալ գնացին՝ ոմն յագարակ իւր և ոմն 'ի վաճառ իւր · այս է՝ ոմն 'ի նոցանէ գնաց յագարակ և ոմն 'ի վաճառ (708) :

786 · Փոխանակ յոգնականին ·ՃԱՆ· վարին յաճախ կէսք · Ոչքե, յամենայն հոլովս · Ոմն զՅովհաննէս Մկրտիչ և այլք զԵղիա և կէսք զԵրեմիա (ասեն) : Կէսքն երիս արմատս գնէին, և այլք երկուս, և ոմանք եօթն : Եւ կիտացն ընդ խաղ արկեալ ասէին : Խմնեալ զկէսան 'ի պէտս և զկէսան 'ի զարդ և զկէսան զարհուրեցուցիչս :

787 · Միջակ անուանքն ·ՉԻՆ·, ·ԻՆ·, ·Ջ·, ·Ր·, ·Ր ՉԻՆ·, ·Ր ԻՆ·, ·ՋՐԱ·, ·ՐԱ·, ·ԱՆԻ·, ·ՐԼԱ·, և այլն, յոգնակք Եով ընդ եական բայիւն է, ·Իշէ·, ·Էն·, վարին յընդհանուր միտս, ·Ի՛ւ Ր ըլլայ·, ·Ջ՛Ր ըլլայ·, գոյականաբար և ածականաբար, անհամաձայն և համաձայն 'ի վերջահոլովս · Եթէ պարտիցի ընկեր քո զինչ և իցէ : Կրեսցէ զատաստան ո՞ք և իցէ : Մի՛ ոք որ և իցէ յեղբարց իւրոց փըրկեսցէ զնա · խնա մի որ ոք և իցէ : — Զինչ և է հնար գտանել · մի ամբարտաւանել զինչ և իցէ իրօք · առնուլ զինչ և իցէ իրս · ոչ ամենայն զինչ և էն դառն հարուածք · յինչ և իցէ յանցանս : Ո և իցէ առաքինութիւն · յոր և իցէ ջուր մկրտել · որ զինչ և է հայ : — Իւ և է հնարիւք առից · որով և իցէ իւիք · որով և իցէ պատրանօք · յորոց և իցէ գունոց : Առաջինն 'ի քառատուն որ առաւ, և այս 'ի քանի և իցէ :

Յաճախ Ն է, Ն Իշէ յետադասի գոյականին · Շնութիւն, գողութիւն, կամ այլ զինչ պատեղութիւն և իցէ : Յորմէ պատճառանաց և իցէ :

Երկրի ուրեք և առանց Իշէ բային առացեալ · Եթէ արտասուօր իցէ, կամ կաղ, կամ կոյր, և կամ ամենայն արատ չար զինչ և գուցէ 'ի նմա, մի զենցես զնա · Ա · խմա և կամ ամենայն զինչ և իցէ արատ չար գուցէ 'ի նմա · միով Գ--ջէ բայիւն չառացեալ :

788 · Մի·, Իբրև Թուական, ՉԷԼ, առաւել նախադաս վարի, որպէս անսաք և 'ի վերդ (750) · Մի տառուած · ոչ հաստատեսցի մի վկայ՝ վկայել ըղմարդոյ · ընդ մի ճանապարհ եկեալ առ քեզ և ընդ եօթն ճանապարհ փախիցեն · և մի քաղաք մի ապրեսցի · ոչ կարացէք մի ժամ արթուն կալ · մի նկանակ ունէին · մի կին առանձինն ունել · Ղուկաս՝ մի զիւաշար առէ, և առ երկուս · վասն Նոյ 'ի վերայ միոյ մեղաւորի՝ որ ապաշխարիցէ · միոյ առն կին · միով ականէ կոյր, միով խակ հողմով · կորուսեալ 'ի միում աւուր 'ի միում ժամանակի :

Իսկ Ա·, Իբրև անորիշ անուն, ՇԸ·, սովորաբար յետադաս վարի համաձայն · Այր մի, կին մի, էշ մի, առակ մի · առն միոյ Նոյ միոջ, 'ի վերայ գահոյից միոյ · արամբ միով · 'ի հովուէ միոջէ · յաւուր միում, 'ի անկղոջ միոջ, 'ի գրի միոջ · զքաղաք մի, եգին 'ի կողմն մի, գիտուք օրէնս մի, արարից ես իրս մի՝ որ պատմեսցի, մինչև 'ի խորացս մի կոչկաց : Հազար մի այր, արս հազար մի, արս յիսուն մի, հազարաւ միով, աւուրս եօթն մի պատերազմեալ : — Ըստ այսմ ՊԲ-ՆԻ Ա յետադաս գտանի վարեալ · Աւուրս քանի մի · ծերս քանի մի · յաւուրս քանի մի :

789 · Բայց գտանի և Թուականն յետադաս · Եղիցին երկուքն Նոյ երկոքեան 'ի մարմին մի · հանցէ զկոշիկ մի յոտանէ նորա · կանգուն մի և ուղուկ՝ գոգած խորութեան նորա, և կանգուն մի՝ լայնութիւն · տասն քսեան է տախտ մի · ներքսագոյն կողմ ճանապարհին կանգուն մի · կողմն մի՝ էր յոյժ քաղցր Թզոյ, և կողմն երկրորդ՝ ժանտահամ Թզոյ · ո՞չ կարացեր ժամ մի արթուն կալ · կորուսանիցէ դրամ մի · տաղանդ մի · սկեղ միոյ, սկեղ միոյ արծաթոյ · երից տասանց և ութի միոյ, այս է՝ երեսուն և ութից · մատամբ միով 'ի բեռինն ոչ մերձենայք · բուռն հարկանիցեն եօթն կին զառնէ միոջէ · եղիցին յայսմ հետէ հինգ 'ի տան միում բաժանեալք · զնոյն զմի առ_

ցես արար և զծովս զմի . զԹագաւորն Երիքովայ զմի, զԹագաւորն Գայեայ որ մերձ 'ի Բեթէլ զմի . ելթեալ գնէին և եղանէին ածէին յԵգիպտոսէ կառս մի վեց հարիւր արծաթոյ : Տես և 758 :

Եւ անորոշն գտանի նախադաս համաձայն կամ անհամաձայն . Ծառայել 'ի մի կողմն . մի ինչ 'ի մի իրս ուրեք գտցէք գայթագղութիւն . 'ի ներքոյ միոյ եղևին ծառոյ . 'ի միում աւուր : Յետ սակաւ մի ժամու . յետ սակաւ մի ժամանակի . փոքր մի մանկան . ոչ մի իրիք լաւութեան . ոչ մի իւիք բարեձևութեամբ :

790 . Անորոշ մի գտանի ուրեք և յետադաս անհամաձայն . Մխիթարութի մի, որդի կնոջ մի այրւոյ . քահանայի մի . ճգնաւորի մի . առ ստորոտով մի՝ գեղեցկանիստ լերինն, զծառով մի ննջել . 'ի խորին դաշտավայրի մի, 'ի ձորակի մի ամրոջ . 'ի քաղաքի մի փոքր . 'ի տեղւոջ մի սուրբ :

791 . Անորոշ մի այսով ածականաւ հանդերձ՝ գտանի յամենայն դիրս եդեալ յետադաս և նախադաս . բայց միայն ոչ վերջադաս հուսկ յետոյ միում ածականին . որպէս, Գործ մի գլուրին . վէմ մի մեծ . դաշտ մի մեծ . լեառն մի բարձր . վերնատուն մի մեծ . քաղաք մի ամուր . մարգարիտ մի պատուական . ուռն մի մեծ ոսկի . երևոյթ մի նշանի մեծ . 'ի խորխորատ մի ցամաք . իբրև զգետի մի զանաշխարհիկ : — Մեծ արծուի մի . երկայնաձև բլուր մի . Ահագին ձի մի . 'ի ցամաք վերնատուն մի . զայս իմաստութիւն մի տեսի : — Մի պատուական մարգարիտ . մի ահաւոր տեսիլ մարդոյ . ընդ մի կարճ փողոց : — Մի հաւ քաջ : — Իբրև զմեծ մի բլուր . իբրև զդուղնաքեայ մի ուղևոր . 'ի քարակատար մի բլուր : — Բայց ոչ, օրինակ իմն, Լեառն բարձր մի :

792 . Բազում ուրեք և այս անորոշ մի զօրութեամբ իմանի 'ի լեզուի մերում . Եղաքեայ առ միջակն ծառայ կամ ծառայ մի : Այր մի էր մեծատուն, որոյ էր անուն : Նմանեցաւ արքայութիւն երկնից առն Թագաւորի . իմն ծառայ մի, անուն մի, առն միում :

793 . Մի յաճախ վարի փոխանակ միւսոյ 'ի կրկնելն . Մին վասն մեղաց և մին յողջակէզ . մին բարի և մին չար . մի ընդ աջմէ և մի ընդ ահեկէ . մինն զերկուանայն եհատ և մինն զխնդութիւնն : Անուն միում Շայիլաս և միւսումն անուն Եղիփան . երկու գանգ՝ մի եղբօրն լեցի, և երկու գանգ՝ մի եղբօրն : Միով ակամբ յերկինս նայել, և միով յերկիր : Մի 'ի միջէ առնու զլոյսն : Մի քան զմի . եւ քան զմի . մին քան զմին պատուական . Էադան մինն զմինն . յայս տարբերալ ծառս երկուս, զմինն կենաց և զմինն գիտութեան բարւոյ և չարի : — Նոյնպէս է յառելն, Յարգարել մի զմի, տան մի ցմի՝ այր ցեղբայր իւր, մի 'ի մի կցին, աղաղակել մի առ մի՝ մի ցմի՝ մի միայն, մի զմիով եղանել . մի զմիոյ կնի, մի 'ի վերայ միոյ դիզեալք, մի 'ի միոյ վերայ յառնել . այս ինքն է՝ մի զմիւս, մի ցմիւս, մի 'ի միւս, մի առ միւս, մի միւսում, մի զմիւսով, մի զմիւսոյ կնի, և այլն . որ է ասել՝ զմիմեանս, ցմիմեանս, 'ի միմեանս, առ միմեանս, միմեանց, զմիմեամբք, զմիմեանց կնի, և այլն : Կոչեցեալ առ ինքն մի ըստ միոջէ 'ի պարտապանաց տեառն իւրոյ . այս է՝ մի զկնի միւսոյ, զմի մի, միմեանց զկնի . որ ուրեք ասի և Մի ըստ եղջէ :

794 . Մի մի, ստորաբար նախադաս և համաձայն վարի ըստ կրկին նշանակութեան իւրում . մէյմէկ, մէկիկ մէկիկ . ամէն մէկ . Մի մի այր 'ի նոցանէն . մի մի իշխան մի մի օր մատուցեն զընծայս իւրեանց . խոստացաւ նմա մի մի երանութիւն : Եւ սիւնք մի մի առ սեղանն . ԱԹ : Բայց դուք մի մի ժողովեցէք զորդիսն Իսրայելի : — Միոյ միոյ չարեացն . ըստ միոյ միոյ առաքինութեան . մի մի անիւ զհետ միոյ միոյ քերովբէի . միոյ միոյ սաղմոսացս . զմիոյ միոյ զառաջնոցն . միոջ միոյ գործոյ . զմի մի անգամ :

Ըստ այդմ և մի մի իւրաքանչիւր համաձայն կամի զմի մի . Միոյ միոյ կամ միում միում իւրաքանչիւր . կամ Յետ իւրաքանչիւր միոյ միոյ յառաջաբանութեանցն . ՆԽ : Զմի մի իւրաքանչիւր : — Մերթ անհամաձայն . Աղօթս առնելով 'ի վերայ մի մի իւրաքանչիւր . ՎՐ :

Իսկ մէն մի որ է մի մի, անհոլով և անհամաձայն ասի՝ Մէն մի ամիս, մէն մի

որոց, մէն մի գաւէկան ։ Հրամայեաց մէն մի իւրաքանչիւր արկղագործ տապան գործել. ԱԳ. այս է՝ միում միում իւրաքանչիւր ։ — Եւ ուրեք լոկ մէն վարի իբրև մէն Գ. Մէն չորս արձանս՝ սեամս կանգնէր. Տալ եղինս իւրաքանչիւր ումեք՝ մէն վեց. այս է՝ մէն մի չորս, մէն մի վեց, որ է ասել՝ չորս չորս, վեց վեց ։

795. Դոյնպէս կրկնին սովորաբար 'ի գոյն միում և այլ որձակ թուականք. յորժամ իւրաքանչիւր իմ՛ք կամ առ մէն մի նուագ նոյնչափ ինչ ասել կամք իցեն, որպէս տեսաք 'ի Գ Գ. և բաց յերից թուոցն Էրկու, Էրէք, Չորք, այլքն անհամաձայն գնան. Երկու երկու յամենայնէ մտանիցեն առ քեզ. իւրաքանչիւր (Թիք) երկու երկու խառնեալ ընդ միմեանս, և երկու երկու ծածկէին 'ի վերուստ զմարմինս իւրեանց. երկու երկու ընթացան և ասին 'ի քարշ (զնոսա). երկու երկու յամենայնէ մուծցես 'ի տապանն. տալ նոցա յայլ՝ երկուս երկուս մանեակս ոսկիս ։ Չափեաց յայս կոյս յայն կոյս երիս երիս կանգունս կամ հինգ հինգ կանգուն ։ Յերից երից արանց մշելով տարեալ ։ Չորք չորք գեմք միոյ միոյ և ութ թևք միոյ միոյ. վարեցին չորս չորս ցիցս միում միում 'ի նոցանէն ։ Մատունք ձեռանց նորա և ոտից վեց վեց. զայն՝ որոյ վեց վեց մատն էր. առ մի մի 'ի նոցանէ փոխեցաւ վեց վեց այր 'ի գաւազանն. կողակքն աստ և անտ 'ի վեց վեց կանգնոյ ։ Յամենայն անասնոց սրբոց եօթն եօթն, և յամենայն անասնոց որ ոչ են սուրբ՝ երկուս երկուս ։ Տասն տասն խորասախ բերէք ըստ անձին զայնչափ այրն զանհեդեգ զանարի. ուտել տասն տասն պաքսիմատս (միում միում) ։ Թաքուցի հարիւր այր՝ յիսուն յիսուն այր յայրի ։ Իննսուն իննսուն մարդ տալ նոցա 'ի քանքար մի. խմս 'ի մէն մի քանքար ։

796. ՄԻԽՍ. Թէպէտ ինքնին ըստ կազմութեանն է Գ Ւ. (մեռ. 6), բայց առնու դարձեալ Ւ.. և Գ Ւ. վարի իբր Գ.. (793). Զմին մեծարիցէ և զմիւսն արհամարհիցէ. Ա. Զմին մեծարիցէ և զմիւսն ևս արհամարհիցէ. Ո ։ Յաւելցէ ինձ աստուած որդի միւս ևս. հինգ նիգ առ միւս ևս սիւն. Ժայռ մի 'ի հիւսիսոյ, և միւս ևս ժայռ՝ որ երթայր 'ի հարաւոյ. ծնաւ զմիւս ևս որդի. դարձեալ միւս ևս ինն ասէն. մի վասն յաչս առնելոյ, և զմիւսն ևս թերևսն ասելով. փոխինջիք 'ի միւս ևս քաղաք ։ — Երեք 'ի միում սաեղան, և երեք 'ի միում ևս սաեղան. խմս 'ի միւսում սաեղան ։

797. Ընդ գոյականս նախադաս և համաձայն հոլովիւ գնայ սովորաբար. երբեմն անհամաձայն կամ յետադաս. 'ի միւս նաւն, 'ի միւս ևս 'ի գլուխ սարայն. 'ի գալ միւսոյ շաբաթուն. ըստ միւսում բանի. յաղագս միւսումն ևս հրամանատարութեան. 'ի միւսում շաբաթու կամ աւուր. 'ի միւսում վայրի. 'ի միւսում ևս գեօղ, որ է փոխանակ գեղջ (264) ։ Մասամբ միով ուրախացաւ, և միւսով մասամբ ևս արտմեցաւ. միւսումն ոչ է գանգատելի ասել օրինագրութեամբ. 'ի միւսմէ գասէն. 'ի միւսումն ասէ յառաջի ։ — Միւս գիշերի. 'ի միւս գիշերի. 'ի միւս կողմանէ գետոյն. 'ի միւս կողմանէն գայ ։ — Եւ թեն միւս՝ 'ի հինգ կանգնոյ.. և թեն քրովբէին միւսոյ՝ 'ի հինգ կանգնոյ. 'ի գալ ամին միւսոյ. սպանցէ զզաւակն զմիւս. և ասիցեն ազգքն միւս և որդիքն ձեր ։

798. Վարի ուրեք ուրեք և իբրև Գ, որպէս և սա իբրև Գ.. (793). Որ 'ի միւս գիշերի եղ և 'ի միւս գիշերի կորեաւ. Ա. ըստ օրինակաց ոմանց ։ Անուանք նոցա՝ միւսումն Բաբիկ և միւսումն Սամ և միւսումն Վաղինակ. Բ ։ Երկին է գոլոստ տեսան. միւսն եղև որպէս զանձրև, և երկրորդն՝ արփիափայլ. Զ ։ Ո՞վ ոք միւս քան զմիւս առաւելեաց. Թ ։ Չիք մարմնաւորի միւսոյ քան զմիւսոյ առաւել զօրութիւն. Ընկար է միւսումն զմիւսն խափանել. 'ի միւսմէ գասէն 'ի միւսն անցանել. փոփոխել 'ի միւսմէն 'ի միւսն. Յերկուց սոցա ծնանի նա և ոչ 'ի միւսոյն. ԼԲ. խմս 'ի միում գիշերի եղ, միումն Բաբիկ, մին եղև, մի քան զմիւս, միոյ քան զմիւսոյ, միումն զմիւսն, 'ի միոյ գասէն, 'ի միոյն 'ի միւսն, յերկուց և ոչ 'ի միոյն ։ Եթէ ոք բազում ինչ ուղղեացէ և 'ի միւսումն միայն սխալեացէ. ԲԾ. խմս 'ի միումն միայն ։ —

Նաև փոխադրութեամբ, Պատուականագոյն քան զմինն միւսն. Ն.Ի: Միւսն քաղաք զօրանայր, և մինն սպառէր. ԼԲ. փոխանակ՝ մին քան զմիւսն, մի քաղաքն և միւսն:

799. Վարի և իբրև ⲧⲟⲓ, ⲉⲣⲉⲣⲧ. և ⲉⲣⲉⲣⲧ իբրև ⲡⲉⲛ. Սակս միւս կարևոր ինչ իրաց. Ն.Ն: Ցոյն ցուցանէ միւս բան խրատ. ՇՈ. խմս սակս այլ կարևոր, այլ բան: Մի առակոյն, միւս՝ ունայնութիւնքն, և երրորդ՝ երգ երգոցն. ԼԲ. խմս երկրորդ՝ ունայնութիւնքն: — Զխոյն զմի առյես.. և առյես զխոյն երկրորդ. Զմի գառնն.. և զգառնն երկրորդ. Երկուս 'ի միոջէ կողմանէ և երկուս յերկրորդ կողմանէ. Երեք ստեղունք 'ի միոջէ կողմանէ աշտանակին և երեք ստեղունք յերկրորդ կողմանէ աշտանակին. Կողոփն մի էր յոյժ քաղցր թզոյ, և կողոփն երկրորդ՝ ժանտահամ թզոյ. Ա: Միւսն էրն որպէս զանձրև, և երկրորդն՝ արփիափայլ. Զ. խմս զխոյն զմիւս, զգառն զմիւս, 'ի միւս կողմանէ, և միւս կողոփն, մին եղև որպէս զանձրև, և միւսն՝ արփիափայլ: Մի կողմն առէն, .. և երկրորդ կողմն առէն. ՎՐ. խմս և միւս կողմն: Արք երկու եղբարք 'ի մամիկոնեան տոհմէն. անուն միումն Մանուէլ, և անուն երկրորդին Կոմս. Բ. խմս միւսումն:

800. Ցգնական սորա գուն ուրեք երևի, և այն ուղղական 'ի ՄԱ. ՊԳ. ՓԻ. Նա միւսք առէն փիլիսայ: Ոմանք արդարապէս, և միւսք անիրաւապէս: Փոխանակ վարի ⲧⲟⲓ, ⲕⲉⲧ: — Բայց ընդ գոյականի կայ եդեալ յետադաս եզակի փոխանակ յոգնականի. Նոյնէն աչքն միւս. Ա. Ծ Օր. (733):

801. Փոխանակ միջակայդ ⲡⲟⲣⲧⲉⲛⲉⲓⲉⲣ, ⲡⲉ ⲡⲉⲛ, ⲡⲉ ⲡⲉ, ⲡⲉⲡⲉⲛ վարի յանձնս և ⲧⲟⲓ, ⲧⲟⲓ ⲧⲟⲓ. Նաև ուք չինէինն՝ ունէր այր զուսեր իւր ընդ մէջ իւր: Տալ նոցա յայր երկուս երկուս մանեակս ոսկիս: Զամենայն այր Իսրայէլի արձակեաց՝ զայր 'ի բնակութիւն իւր: Տոյես առն ըստ սրտի իւրում կամ ըստ ամենայն ճանապարհաց իւրոց. Ա: Զի այր զիւրաքանչիւր տոհմն յորդորեաց: Այր յիւրաքանչիւր տեղւոջ անցեալ կայր. Ե. խմս իւրաքանչիւր, մէն մի: — Եկին անկան այր յայր. Բ. այս է՝ մի առ միւս, առ միմեանս: Այր ըստ առնէ 'ի վերայ գործոց իւրեանց. Այր ըստ առնէ մոլորեցան. Ա. այս է՝ մի ըստ միոջէ, մի զկնի միւսոյ, զհետ միմեանց: Այր զարամբ ելանէին. Խ. այս է՝ զմիմեամբք: Այր այր. առն առն. զառն առն քաջութիւն սպառմէր. Ե. այս է՝ մի մի իւրաքանչիւր, միոյ միոյ իւրաքանչիւր: — Կամ այսպէս. Այր ընկերի ⲕⲟⲛ եղբօր, այր զընկեր, այր ցընկեր, այր ընդ ընկերի. փոխանակ միմեանց, զմիմեանս, ցմիմեանս, ընդ միմեանս: — Նոյն և զանազանին իրաց. Ցօգք նորա իբրև զկէմ գայլախազ, մի զմիոյ կնի կցեալ, և օդ ոչ անցցէ ընդ նա. այր զեղբօր զհետ երթիցէ, զմիմեանց կալցին. Ա:

802. ԱՅԼ. Ընդ գոյականս սովորաբար նախադաս վարի և համաձայն հոլովիւ. ուրեք անհամաձայն կամ յետադաս. Վասն այլոյ աւուր. այլում քահանայի. այլով օրինակաւ, այլով ևս առաւ պարգևք. յայլմէ ազգէ, յայլում կողմանէ, այս է՝ յայլոյ. այլ ևս եօթն ամ. այլոց քաղաքաց, այլոց ազգաց, այլոց մարդկան. այլովք բանիւք բազմօք. յայլոց թագաւորաց և յայլոց քաղաքաց. և զայլս բազում զօրս: — Այլ պաղոյ, այլ յօրինուածոյ. այլ օրինակաւ. յայլ տոհմէ. այլ աւուրցն, յետ այլ ևս երկուց ամաց աւուրց, և այլ ոլոց մարտիրոսաց. այլ աւագ նախարարք, և այլ ազգի ազգի պարգևօք, առ այլ երնջովք. յայլ մնացելոցն, յայլ մարգարէիցն. այլ ամենեցունց. և այլ բազումք. և զայլ ևս զպատճառսն: — Զաւակ այլ, հոգի այլ, յազգ յայլ, դարձցի յայր յայլ, շրջեաց նմա աստուած սիրտ այլ, էր կին այլ Ցերեմիէլի. առն այլոյ. ազգի այլում. զեօթն ամ ևս այլ. բազում ինչ և այլ է՝ որով ցուցանի. բազում գաւառք այլ. կրկին առակաւն այլովք. ոչ զաղգս այլս աշխանացոյց: — Ոչ և մի իրք այլ, բայց Քրիստոսի շնորհին: Միւում այլ հրամայեա: Զօրութիւն իմն անիրական այլ է որ օգնէ նոցա. Փ:

'Ի նախդրիւ հոլովան՝ ընդ միջակ անուանս միայն վարի սովորաբար մտ համաձայն. Զայլս ոմանս, առ այլս ամենեսին, այլս ոմնսխոս, այլս բա-

գումս ։ — Մերթ և , Քան զայլս արշաւանիս (732) ։ — Յայլում եգիպտական մատեանսն (743) ։

Գոյականաբար՝ զնախադաս ածականն առնու համաձայն և անհամաձայն․ Բազմաց այլոց, վասն բազում ինչ այլոց․ զբազումս այլս, բազումս այլս, և զբազում այլս ։

803 ․ ՄԻՒՍ և ԱՅԼ 'ի միասին վարին երբեմն․ Միւս ևս այլ կողմն․ միւս ևս այլ՝ ծաղրագոյն քան զայդ․ զմիւս այլ կէսն ։

Եւ երբեմն փոխանակ ԱՅԼ կամ ԱՅԼԻՆ ասելոյ՝ ասի ԵՐԿՐՈՐԴ․ Ոչ միայն զվէրսն որ 'ի մեղաց՝ արդարացուցանէ, այլ և զայլսն խաղաղէ, և երկրորդ աղտեղութեամբք ոչ տայ թոյլ աղտեղանալ․ Երկրորդ աղտեղութեամբք երբէք նա ոչ աղտեղանայ․ Ա․ այս է՝ այլովք աղտեղութեամբք ։

804 ․ Եւ ԱՅԼ 'ի կրկնելն վարի հեղինաբար իբրև ՄԻ, ՄԻՒՍ, կամ ՄԻՄԵԱՆՑ․ Տարբերիլ այլ այլոյ․ Դ․ ԿԱ․ իմա մին 'ի միւսմէն ։ Այլ այլում շատայլու-թեամբ յաղթել․ Գ․Ա․ Այլ այլոյ հորդէր Ճանապարհ․ Ա․ իմա մին միւ-սումն ։ Իւրաքանչիւր ումեք պարտ է մկրտել, և ոչ այլում ընդ այլոյ․ Կ․ իմա միում ընդ միւսոյ ։ Իւրաքանչիւր ոք 'ի նոցանէն այլ առ այլով 'ի մէջ միմեանց մտեալ․ ԵՔ․ իմա մի առ միւսով, առ միմեամբք ։ Յայլոց այլք բըղ-խեն և մի զմիով եղանեն մեծաքանչ զարմանալիքն աստուծոյ․ Վ․ իմա մին 'ի միւսմէն, 'ի միմեանց բղխեն ։ Այլում յայլ աստիճանի գործ ձեռնամուխ լինել․ ԼԲ․ իմա միոյն 'ի միւս ։ Այլ ոք առ այլ ասէին․ ՌԳ․ իմա մին առ միւսն, առ միմեանս ։ Այլ ոք այլուր անկեալ կխամած․ Ա․ իմա մին աստ, միւսն անդ ։ Այլք այլ ինչ աղաղակէին զնմանէ յամբոխին․ Ա․ իմա մին զայս, միւսն զայն ։ Այլ ընդ այլ 'ի միմեանց մոլորեալք․ ԱԳ․ իմա մին ընդ այս, միւսն ընդ այն, այսր անդր ։

Բայց հայաբար է ասելն՝ Այլ յայլմէ, Այլ ընդ այլոյ․ այսինքն է՝ այլ փոխանակ այլոյ, հակառակ, խառն․ Այլ յայլմէ լինել կամ առնել, յարդա-րել ։ Այլ 'ի յայլմէ երևմունք․ այս է՝ խառնիխուռն ։ Զսերմն զոր սերմա-նեսն՝ ոչ այլ ընդ այլոյ գայ ։ Այլ ընդ այլոյ տեսանել, կարծել, պատմել, տալ զպատասխանին ։ Այլ ընդ այլոյ իւրքն երևին․ այլ ընդ այլոյ բանն կա-տարեցաւ․ այլ ընդ այլոյ լինի իմաստն․ դարձեալ այլք ընդ այլոց լինիմք․ այս է՝ այլայլիմք, փոփոխիմք ։ — Լնու զնա այլ ընդ այլ մտածութեամբք․ իմա այլ ընդ այլոյ ։

805 ․ ԱՅԼ և ԱՅԼ, նախադաս վարի անհոլով, կամ երկոքին հոլովեալ․ մերթ յետինն միայն․ և նախդիր՝ միումն կամ երկոցունցն․ Ոչ այլ և այլ հո-գի ետուն զմարգարէութիւնն․ ըստ այլ և այլ ժամանակի․ այլ և այլք և որոշ են նմանութեամբ․ այլ և այլ բնութիւնք, այլ և այլ զանազանեալ կերպարանք․ ըստ այլ և այլ մասանց․ այլ և այլ և պէսպէս գունովք․ յայլ և այլ գործոյն, յայլ և այլ ազգաց, յայլ և յայլ պատմագրաց, յայլ և յայլ հոգեկիր իմաստնոց․ զայլ և այլ կամ զայլ և զայլ կերպարանս․ յայլ և այլ կողմանս, յայլ և այլ կամ յայլ և յայլ լեզուս, յայլ և յայլ պատերազ-մունս ։ — Ըստ այլում և այլում տածի․ յայլում և յայլում ժամանակս ։ Յայլոցն յայլոցն հարազատ ազգացն․ Յ․ այս է՝ յայլ և այլ հարազատ ազ-գացն ։ — Յայլ և այլոյ ուստանց հարկանելն․ ԿԼ ։

806 ․ ԱՅԼԻՆՉ, ԱՅԼԻՄՆ․ ածականաբար ընդ գոյականս նախադաս և համա-ձայն գնայ սովորաբար երկոցունցն հոլովելով կամ յետնոյն միայն․ մերթ և անհամաձայն․ Այլով իւիք տանջանօք․ վասն այլ իրիք ինչ յանցանաց․ այլ իւիք նիւթով․ յայլ իմիքէ նիւթոյ ։ — Այլ ինչ կահի և կազմածոյ․ այլ ինչ օրինակաւ, այլ ինչ անհնարին ախտի ծնդեալ․ այլ իմն տեսակաւ ։

807 ․ ԱՅԼ ՈՄՆ, ԱՅԼ ՈՔ ածականք՝ միշտ համաձայն գնան հոլովիւ յերկասին կամ գէթ 'ի յետինն․ գուն ուրեք լսի Այլ ումն եղբօր (776) ։ — ԱՅԼ ՈՄՆ կըր-կնեալ՝ նշանակէ ՄԻ, ՄԻՒՍ․ Յիշեցուցանողս երկուս 'ի ձեռն գրոյ․ այլ ումն զբարի յիշողութիւնն առնելով, և այլ ումն զվրէժխնդրութեանցն․ Խ ։

808 ․ ԱՄԷՆ, ԱՄԵՆ․ նախադաս՝ համաձայնի վայելչաբար 'ի յոգնակի

վերջաւորովս․ վարի և անհամաձայն․ իսկ յետադաս՝ կարէ միալ եզակի․ Ամէն քրիստոնէի․ քան զամէն սուր երկսայրի, զամէն աշխարհ․ ամէն ազգք երկրի, ամէն նորա անդամք․ ամենից դոյից, ամենից հոգւոց, ամենից կուսից, ամենից բանութեանց, ամենիցն անդամոց․ յամենից մասանց ։ Զբոլորեսեան՝ ամէն ամենազան բարեօք վայելչացուցեալ․ Պ ։ Ամէն իսկ կենօք և խորհրդով․ ՀՄ ։ Ցամէն արարածոց․ զամէն մնացեալսն ։ Բերան ամէն․ զաւուրն զգերեկութեան ամենի․ սրբոցն ամենի․ ոգւոց փայլեաց լոյս ամենից․ ՇՌ․ զաշխարհ ամէն, զայս ամէն, զայլն ամէն, յաշխարհս ամէն, եղեալքս ամէն ։ Իրովքն ամէն․ ՇՌ ։

809․ Վարի և միայնակ զանձանց և զիրաց՝ իբրև ամենեւեան, եզակի և յոգնակի․ 'ի դէմս ամենի կամ ամենից․ տալք փոխան ամենի․ որ անդրանիկն է ամենի․ խմս ամենեցուն ։ Զպատճառն խնդրեսցուք զամենից․ ամենուին 'ի միջոյ էանց․ յամենէ առեալ․ ծածկեալ յամենի․ քան զամէն․ փրկչին ամենից․ զամենիւքն գերազանցեալ ։

810․ ԱՄԵՆԱՅՆ․ 'Նախադաս անուանց մտ՝ սովորաբար անհամաձայն վարի, կամ հոլովիւ միայն համաձայն և ոչ թուով․ Ամենայն բանք, ամենայն չարիքն, ամենայն գազանք և անասուն, ամենայն թողցի որդւոց մարդկան մեղք և հայհոյութիւնք․ զամենայն աւուրս, չարացաւ քան զամենայն եղեալս յառաջ քան զնա, և զայլ ևս ամենայն զընտիր ընտիր զօրուն մարդիկ․ յամենայն գործս․ ամենայն բանի, յայսր ամենայն քաջութեան վերայ, ամենայն տիրեսցէ աշխարհի․ յամենայն քաղաքի․ ամենայն տամբն․ յամենայն հողմոյ, յամենայն բանէ, յամենայն մարդոյ, յամենայն անօրէնութենէ, յամենայն չարէ, յայսմ ամենայն յանչափ և դժուարին մոլորութենէ․ ամենայն իրաց, ամենայն անձանց, ամենայն մարդկան․ ամենայն զօրօք․ յամենայն իրաց, յամենայն գործոց, յամենայն մարդկանէ ։ — Ըստ ամենայն կամ ըստ ամենայնի մեծի գթութեան քոյ․ 'ի վերայ այսր ամենայնի վնասու․ ամենայնիւ այսու բարեմտութեամբ․ յամենայնէ 'ի ծանր յափշտակելոյ անտի ։ — Ըստ ամենայն եղելոցն կամ ըստ ամենայնի եղելոցն յառաջ քան զնա, ըստ ամենայն կամ ըստ ամենայնի չարեացն, ըստ ամենայնի իրաւանցս, վասն ամենայնի անցիցն անցելոց, յետ այսր ամենայնի առաքինութեանց, այսմ ամենայնի բարերարութեանց կամ պատմութեանց, ամենայնի նորա մեղացն, այսր ամենայնի խառնաղանճ զեռնոց, ամենայնիւ պարտական չարեաց․ ամենայնիւ այսքանեօք, այլովք ամենայնիւ վարին արուեստիւք, զամենայնիւ զանց արար զմարդկեղէն կարծեօք․ յամենայնէ յայնպիսեաց անտի, յայնմ ամենայնէ վնասակար գազանաց, յամենայնէ՝ յորմէ կարօղ իցէ մարդ փախչել 'ի մեղաց․ յայսմ ամենայնի անցս ։ — 'Նոյնպէս ընդ միջակ անուանս․ Ամենայն իրիք կամ իմիք, ամենայն իւիք, յամենայն իմեքէ կամ յամենայնէն իմեքէ․ Կ ։ Ամենայն ուրուք կամ ումեք, յամենայն ումեքէ ։

811․ Դուն ուրեք լոկ թուով համաձայն մտ․ Այսք ամենայնք սպանութիւնք, և սոցին նմանք․ Ս ։ — Բայց յընդմիջել բառից ասի ևս համաձայն․ Ամենայնքն պայծառացեալ լինէին վայրք․ ընդ ամենայնս էր անցեալ թիւրութիւնս չարեաց․ Պ․ մանր զամենայնսն յիսկզբան մերոյ աշխատութեանս սկսաք գրել զազգաբանութիւնսն․ Խ․ յամենայնիցն փախչել յախտից․ Ո․ դէպ վերոյ ամենայնից լինել մարդկան․ յամենայնցն դադարել չարեաց․ յամենայնցն տանին մարդկանէ․ Պ ։

812․ Իսկ 'ի յետադասին գրեթէ միշտ համաձայնի հոլովիւ միայն, ոչ թուով․ Դրունք ամենայն․ ջուրք ամենայն․ սուրբք ամենայն, ազգք կամ ազգքն ամենայն, այլքն ամենայն, չարիքն ամենայն, գործքն ամենայն, մարգարէքն ամենայն, օրհնեալք ամենայն, պատգամքս այս ամենայն, սիրելիքն աստուծոյ ամենայն, ազգք Ադամայ ամենայնն 'ի մի վայր գումարեալ․ զգանձսն ամենայն, զգործսն ամենայն, զախեզերս ամենայն, զյանցանս ամենայն, զաւարխն ամենայն, զատաւորդսն զամենայն, զեղեալ իրսն ամենայն, զտեղեան զայն ամենայն, յիրս ամենայն, 'ի գաւառսն ամենայն, առ այլս ամենայն,

ընդ ազգս ամենայն, ընդ սուրբս ամենայն, ընդ եպիսկոպոսն ամենայն. զօրացն ամենայնի, արարածոցս ամենայնի, պատճառ բարեաց ամենայնի, 'ի վախճան նշանաց ամենայնի, այլոց իրաց ամենայնի, հրեշտակացն ամենայնի, հանուրց ամենայնի. օրինակաց գերագոյն գոլով ամենայնի. ըեռնականոքն ամենայնիւ: — Դուն ուրեք լսի Թուով համաձայն կամ հոլովիւ անհամաձայն. Դրունք ամենայնք: Ազգացն ամենայն. Եփ:

813. Նոյնպէս ընդ դերանուանս միշտ համաձայն է հոլովիւ նախադաս և յետադաս. Ամենայն այս. ամենայնի այսորիկ, ամենայնի այդորիկ. ամենայնի այդմ, յամենայնի յայսմիկ. յամենայնէ յայսմանէ. ամենայն այսոքիկ, ամենայնի այսոցիկ կամ այնոցիկ. ամենայնի նոցա: Այս ամենայն. այսր ամենայնի. այսմ ամենայնի. յայսմ ամենայնի կամ յայսմ յամենայնի. այսք ամենայն, այսոքիկ կամ այնոքիկ ամենայն. այսոցիկ ամենայնի. նոցա ամենայնի:

814. Վարի և միայնակ իբրև -մենեւէ-ն եզակի և յոգնակի՝ զանձանց և զիրաց. Ամենայն որ բնակեալ են կամ էին զգետովն Եփրատայ կամ յԵրուսաղէմ. ամենայն որք եղեալ էին 'ի գերութենէն. ամենայն ոյք իջանեն 'ի հող. չինեն զնա ամենայն՝ որ դարձեալ հնազանդին մեղացն. ամենայն որք հրաժարեցան յաշխարհէս. ամենայն՝ որ հաւատասցէ՝ շնորհեսցես զհայցուածս նոցա. ամենայնն յուսով մնհուն տատանին. որում ամենայնն հաւատասցեն. զամենայն ոյք պահեն զշաբաթս իմ, զամենայն որք նմա հաւատասցեն՝ կատարեալս կացուսցէ. դու տէր սրտագէտ ամենայնի. եթէ բարբարոս, եթէ հեթանոս, եթէ իմաստուն, եթէ ագէտ, միապէս ամենայնին հոգասցիս: — 'Ի քէն եղեն ամենայնք, յորմէ ամենայնքս ծննդագործին. 'ի ձեռն ամենայնիցն. Ո. որ ամենայնից ես արարիչ. Շ. զմեղս ամենայնցս երարձ. Ս: Ընդ իւր ածելով զկամսոր ամենայնիւքն. այլովքն ամենայնիւք: Լցուցեալ զամենայնսն հոգևոր բարութեամբ. ԱԳ:

815. ՈՉԻՆՉ, Ածականաբար անհոլով է ընդ գոյականս՝ յերկուքանչիւր միոս, ի՛ւ, մէ՛կ և քա՛ն, անդէ՛պ. և նախադաս վարի անհամաձայն. Ցոչինչ մեասու 'ի վերայ աղին արդարոյ. Մի բանական լինել յոչինչ պէտս. Ա: Եգիպտացիքն յոչինչ հնարից ոչ կարացին պակասեցուցանել զմեհսն. ԼԲ: Ցոչինչ կարգանս երկրականս զանձինս կապեցին. ՎՐ: — Ոչինչ այր. ոչինչ աղն: Նախանձեցուցից զձեզ ոչինչ ժողովրդեամբ. Ա: — Բայց եթէ յայդ երկրորդ միոս առանձինն վարիցի՝ զօրութեամբ ունելով զգոյականն, չէ ինչ ընդդէմ հոլովել նմա յայնժամ:

816. Այլ ես միջակ անուանք այսու իմն խառնին 'ի հասարակ կանոնաց համաձայնութեան, զի 'ի վերջահոլովսն նախադաս առաւել համաձայնին քան զայլ ածականս. յայլում ամենայնի ոքա և նոքա հպատակեն հասարակաց օրինացն որ 'ի 726-733, և չեք ինչ մասնաւոր դիտելիք զնոցանէ:

817. Բազում ուրեք ևս փոխանակ ածական դնելոյ, զգոյականն խնդրի առնուն ըստ 699-701. զի փոխանակ ասելոյ՝ Երիս գիւղաղունս, ոմանք դպիրք, ոմանք զօրականք, ոչ ոք թագաւոր, զո՞ր մարգարէ, զո՞ր արարած, ասի Երիս 'ի գիւղաղնից, ոմանք 'ի դպրացն՝ 'ի զօրականացն, ոչ ոք 'ի թագաւորս, զո՞ 'ի մարգարէից, զո՞ր ինչ յարարածոցն: — Զայլն 'ի տեսութեանց, այլք ևս յարարածոցն, այլքն յանշնչոցն արարածոց, յայլս արարածոցն, այլս բազումս կեցեալ ամաց. ամենայնք 'ի ժամանակագրացն. փոխանակ՝ զայլ տեսութիւնս, այլ արարածքն, յայլ արարածսն, այլ բազում ամս, ամենայն ժամանակագիրք:

ԱԾԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒԱՆՔ ԸՆԴ ԳՈՅԱԿԱՆՍ

818 · Ածական դերանուանք պարզք, այս, այդ, այն, սոյն, դոյն, նոյն, իմ, քո, քոյ, մեր, ձեր, իւր, նախադասեալք գոյականի՝ սովորաբար և վայելչագէս համաձայնին 'ի վերջահոլովս: Այս, այդ, այն, նախադաս վարին սովորաբար հոլովիւքն այսր, այսմ, այսու, այսց. որպէս, Այսր աւուր, այդմ շնորհի, այսր կամ այսմ ամենայնի. այսու կամ այնու օրինակաւ. յայսմ օրէ. յայսմ կամ յայնմ աւուր. այսց Թղթոց, յետ այսց կամ այդց բանից, այդց պարծանաց, այնց ժամանակաց, այնց բանիցն. յայսց արարածոց, յայսց կենաց, յայնց պատճառաց, յայնց տաւիղնորդաց: — Սորին խորհրդոյ, սորուն Սողոմոնի, դորին պատուհասի, նորին Թագաւորի, նորին ծառայն է, նորուն անուն, նորուն տեառն. սմին աւուր, 'ի սմին մեծի հաւանութեան, 'ի սմին իսկ յայսմ ժամու, ըստ դմին օրինակի, 'ի դմին յանցաւորութեան, 'ի նմին ժամու, 'ի նմին տան, 'ի նմին Թղթի. սովին կամ սովիմբ անուամբ կամ անուամբս, սովիմբ մարգարէիւ, նովին հոգւով, նովիմբ անուամբ. դոցին իրաց, նոցին աւետեաց, նոցին չարչարանաց, նոցին մախանաց, նոցունց իրաց, նոցունց պատկացն. նոքիմբք բարեզարդութեամբք, նոքիմբք պարծանօք. նովիմբք այնուք մակուկօք, նոքումբք իրօք կամ ցուցմամբք. զնովիմբք պատկերօքն, զնոցունց սաէ զհերձուածողացն. զնովին իսկ զփարիսեցին: — Իմոյ իմաստութեան, յետ իմոյ մեկնելոյ. քո բանիդ. քո սիրոյդ. քո յարութեանդ, քո կամ քում տէրութեանդ. քոյոյ բանիդ, քոյոյ գալըստեան, արժանի քոյոյ պարգևիդ, քոյոյ մարդասիրութեանդ, քոյոյ տէրութեանդ, առանց քոյոյ հրամանի, քոյոյ անդամոյ խնամ տանել, մերոյ ժողովելոյն, իւրոյ էութեանն. իւրում աստուածութեանն, յիմում տանս, 'ի քում հրամանի, 'ի քում ականդ, 'ի քոյում մշտնջենաւոր անմահութեան. 'ի մերում մահ և 'ի խորհրդեան մերում, յիւրում գաւառի և յիւրում տան. քով կամ քոյով ձեռամբդ՝ խնամով, քով մեծաւ ողորմութեամբդ, քոյով պաշտպանութեամբ կամ իշխանութեամբ, քոյով խորհրդով. քոյով արգահատելովդ. քոյով հալածելովդ. քոյով յորդ և աննախանձ առատութեամբդ, ձերով մարմնովդ. յիմմէ քաղցրութենէ, 'ի քումմէ ձեռանէ, 'ի քումմէ իմաստութենէ՝ զօրութենէ, 'ի քումմէ բարերարութենէդ, 'ի մերմէ քաղցրութենէ սաստի: Իմոյ բանից, քոց՝ քոյոց հրամանաց, քոյոց կարօտելոց, մերոց սիրելեացն. իմովք բարութեամբք, 'ի քոց ընչից, 'ի ձերոց ազգականաց, առ 'ի յիւրոցն ցանկութեանց: — Ուրախակից իմում լինիցիք բերկրութեան: Քումդ առնուս սխալի ջատագով: Ըստ քում, աստուած մեր, անսուտ խոստմանդ: Քոյումդ հետևել խոստովանութեան: Եւ քում, ամենայն որ անձին անփոյթ տարեալ զփրկութենէ, օգնականութեան կարօտացի: Մերոյն լուիցուք վարդապետին Քրիստոսի: Ձերումդ աւանդեցին հոլովութեան: Այլ իմով ձեռաւ մարմնով մաճկանացուաւ: 'Ի քումմէդ հաստատեն հարցասիրութենէ: Յիւրոց տանջեալ խորհրդոց:

819 · Վարին և անհամաձայն հոլովիւ կամ Թուով նախադասք՝ իբրև զայլ ածականն, երբեմն և յետադասք. Այս նշանի, յետ այս տագնապի խռովութեանն, այս երանելոյս, այս մեծի յաղթութեանս, այս իւղոյ. ըստ այս մարգարէութեան. առ սէր այն յուսոյ, այն արուեստի. զայն ժամու զմեռեալ մարդն, այն բնութեանն վայելէ. յայս լերին, յայն տանն. այս կար-

գաւորութեամբս, այս օրինակաւ, այն երեսուն արամբ. յայս բոլորս, յայս ուխտս, յայն սերմանէ, յայն կողմանէ, յայն օրէ հետէ. երկուց այս խնամատութեանց, այս չորեցունց, այն արանց. այս բանիւք, այս աւետօք, այս կրիւքս. այն կերպարանօք, զայն անդեօք կամ անդօքն, առ այն արամբք: — Այսր շնորհաց, այնր պատկոյ և փառաց. այդմ վերայ, այնմ կենաց, այնմ աւետեացն, այնմ դատաստանաց. այսու իրօք. այսու կենօք, զայսու աւուրբք, առ այնու ժամանակօք. յայսմ կենացս, յայսմ պատերազմաց. յայսմ ընթերցուածոց, զայսմ խակ դատաւորաց, յայնմ ժամանակաց հետէ, յայնմ արդարութեանցն. յայսմ երեսուն աւուրս. յայդ կամ յայդմ օրէնս. յայնմ աւուրսն: — Ցաղագս սոյն և այսր իրի, սոյն ինքեան, զնոյն ինքեան զձայնն, սոյն այսմ. 'ի սոյն աւուր, 'ի սոյն ժամու, 'ի նմին աւուր 'ի նոյն ժամանակի. նոյն հոգւով. 'ի սոյն օրէ, 'ի նոյն հօրէ. զնոյն բանիցն ոճոյ. նոյն մախանացն. նոյն շուեղօք. 'ի սոյն խակ յայսմիկ: — Զնիւ սորին իրացս այսօցիկ, վասն դորին խակ իրաց, 'ի վերայ դորին բանից, վասն նորին մեղաց, վասն նոյն նորին իրաց. նմին չարչարանաց. բառ նմին բանից. սովին բանիւք, սովին հաւատովք, սովին մօք, նովին շուեղօք, նովին ցանկութեամբքն. 'ի սմին կողմանց. 'ի նմին աւուրս, 'ի նմին ժամանակս: — Իմոյ հայրենի աւանդութեանցն, իմոյ հայրենեաց, իմոյ յանցանաց, իմոյ սիրելի նախարարացս, իմաւմս պարտեաց, քումդ շնորհաց, քում ծառայից, մերոյ իրաց, մերոյ հայրենեաց, մերոյ չարագրութեանց, մերոյ յանցանաց, մերոյ ոգւոցս*, մերոյ գից օրինացս, մերոյ սիրելեացն, մերոյ մեղաց, մերոյ հրաշակերտ շինուածոյն, մերոյս դուզնաքեայ բանից, ձերոյ հաւատոցն, ձերոյ տառապանացդ, ձերումդ հայցուածոց, իւրոյ ուղղութեանցն, իւրոյ չարահնար խորհրդոցն, իւրոյ պէսպէս բարութեանցն, իւրում աշակերտացն, իւրում արարածոց, իւրում ծառայից. քոյով կամօք, ձերով պատուհանիւքդ, իւրով կամօք, իւրով անարատ կրօնիւքն. յիմմէ ջանից, 'ի քումդ խնամոց, իմս 'ի քոյդ. 'ի դուզնաքեայ մերոյ նշուլից. յիւրմէ կալուածոց, յիւրում ձեռացն, իմս յիւրոյ (93), զիւրոյ չարչարանացն. 'ի մերում անդամս, 'ի մերում ամս, յիւրում ժամանակին, յիւրումն վայրն, ընդ իւրում ցաւսն: — Բանիս այս, տանս այս, աշխարհիս այս, պատերազմիս այս, հզօրիս այս, զաշխատութեանս այս սկիզբն, ծերոյն այն, տաղանն այն. յաւուրս յայս՝ յոր ուխտեցէք, 'ի խորհրդիս յայս, 'ի ժամանակին յայն, 'ի Ձմեռանն յայն, 'ի կողմանն յայն. դեղովս այս հոգեորսա, մտօք այս, զանդեանն զայն. 'ի ձեռնադրութենէս յայս, 'ի բանէդ յայդ. բանքս այս, դաշինքս այս, աւուրքս այս, ամքս այս, ձեռքս այս. տարեքրս այս, պատուիրանքս այս, ամենայն գործքս այս, պատգամքս այս ամենայն, արդարքս այս, իրքդ այդ, բանքդ այդ. ոսկերքդ այդ, աւուրքն այն, ամքն այն, երեքին թշնամիքն այն. դեռոցս այս գնացիւք, հարանեացն այն, հիացան ամենեքեան ընդ մեծի սքանչելեացն ընդ այն. յընչիցն յայն. զամենայն աղօթս զայս և զխնդրուածս, զնզովս զայս, զանարգանս զայս, զամենեսին զայս, յիրս յայս, զարդ զայդ, զշարխդ զայդ, զիրդ զայդ, զբանն զայն, զիրն զայն, զաւուրսն զայն, ըզհրապոյրսն զայն, յաւուրսն յայն, 'ի դամս յայն, ընդ ժամանակս ընդ այն: Ցիշատակօքս այսուիկ, երկրպագումբք այսու, մեղքն այնու. գրոցս այսմիկ, աստուածոցն այնմիկ, 'ի գիրս յայսմիկ, յայլս յայսմիկ: — Եղբարք իմով. յամկերաց իւրմէ: Բարեպաշտ ծնողաց մերոյ. Իւր հարազատ եղբարց մերոյ. Ղ.Ա: — Կամ երկուց մի հերթք համարեալ (741). Ընդ որթով իւրով և ընդ թզենեաւ. Ընդ որթով և ընդ թզենեաւ իւրով:

820. Իմ, Քո, Մեր, Ձեր, Իւր, անհոլով՝ նախադաս կամ յետադաս՝ ոչ եւս ածական համարին, այլ սեռական դերանուանց և յատկացուցիչ. վասն որոյ և չկան 'ի կարգին, թէպէտ և չէ ինչ անպատշաճ ածական և յայնժամ համարել զդոսա: Իսկ սոյն, դոյն, նոյն, ոչ գտան յետադասք անհամաձայն. և 'ի վերջահոլովն եւս միշտ նախադաս վարին և ոչ ուրեք յետադաս, բայց եթէ անքննութեամբ բառից հեռացեալ. որպէս, Անօրէնու_

թեամբն իւրով զօր աւուր՝ նովին մնացի։ Են որ 'ի սմանէ նախադրութեան իսկ նոյնն. այս է՝ նովին անօրէնութեամբ, նոյնն իսկ նախադրութեան։ — Նա հարկի յանդգնի ասացեալ է. Զքեզ ստանել մարմնով նովին. ՇԲ։ — Իսկ 'ի նախդրիւ հոլովն եղանի՝ վարին և մօտ յետադաս, կրկնութեամբ նախդրին. Զանէր զնոյն զՔրիստոս. յորոգայթ 'ի նոյն. ընդ ճանապարհ ընդ նոյն. 'ի չարիսն 'ի նոյն։

821. 'Ի բացառականին սոյն սովորաբար տրականաւ. Յայսմ բանէ, յայսմ ամենայնէ, զայսմ ախտէ, յայսմ կենացս, յայսմ հաւատոյ, յայսմ ամենայն յանչափ և դժուարին մոլորութենէ. յայդմ գործոյ, յայնմ օրէ, զայնմ տեղւոյ, զայնմ ամենայնէ։ — Կամ անհամաձայն, որպէս սեռաք. Յայս բարբառոյ, յայս նիւթոյ, յայս բաժակէ, 'ի ծմակեցուցիչ այս ախտէ, զայս ծերոյ, յայն կողմանէ։ — Եւ կամ յետադաս՝ բացառականաւ. Յաղգէ յայսմանէ, յերգմանէդ յայդմանէ, 'ի բանէն յայնմանէ, յօրէն յայնմանէ։ — 'Ի սոյն օրէ, 'ի նոյն հօրէ, 'ի նոյն նիւթոյ, 'ի դոյն իրաց։ — Կամ, 'ի միևին տեղւոջէ, 'ի նմին կառոյ, 'ի նմին զանգուածոյ, 'ի նմին բերանոյ, 'ի նմին կողմանէ, 'ի նմին գեղջէ, 'ի նմին իսկ մարմնոյն, զնմին փուլթոյ. 'ի նմին օրինաց. 'ի նոցունց կամ 'ի նոցունն 'ի դաՀձոյն, 'ի նոցին իսկ յառաքելականացն դասուց։ — Նման սոյին սակ և յայլսն երբեմն տրականաւ. 'Ի քում բնութենէ, յիւրում ծոցոյն, 'ի քումդ խնամոց. յիւրում ձեռացն, յմնիկ ձեռում բարեաց. թէպէտ և 'ի սոսա —մ է առնել համարելի փոխանակ —յ (93, 94), ըստ որում և 'ի միջակ անուանն տեսաք (752)։

822. Եւ 'ի նախդրիւ վերջահոլով տրականն սակերպ անհամաձայնութեամբ սակ երբեմն. Մինչ դեռ նա յայնմ գործ զմայրեւքն անկեալ էր. 'Ի նմին գործ կամ. Բ։ 'Ի նմին յեգիպտոս. Գ։ 'Ի միում գիւղ. Կ. այս է՝ գեղջ (261)։ Յիւրում տեղին. այս է՝ տեղւոջն։

823. Որպէս տեսաւ 'ի վերդ, նախադաս վարին առանել հոլովքն —յնր, —յնմ, —յնու, —յնց. իսկ յետադաս վարին հոլովքն —յնորիկ, —յնմիկ, —յնուիկ, յայնմանէ, —յնոցիկ, —յնոքիւք, յայնցանէ. Ըստ բանիս մեծի այսորիկ, իմաստութեանն այնորիկ. ընդ առնս ընդ այսմիկ, մարդոյն այնմիկ, յաւուրս յայսմիկ, 'ի լերինս յայսմիկ, 'ի տեղւոջդ յայդմիկ, 'ի մասինդ յայդմիկ, 'ի տարւոջն յայնմիկ. անուամբս այսուիկ, թղթովդ այդուիկ, ազգաւն այնուիկ, զանգուածն զայնուիկ. զառնէս զայսմանէ, յերգմանէդ յայդմանէ, 'ի միոյ պատկերէդ յայդմանէ, 'ի քաղաքէն յայնմանէ, զառնէն զայնմանէ. արանցդ այդոցիկ, արանցն այնոցիկ. բանիւքս այսոքիւք. 'ի պատուիրանացս յայսցանէ, 'ի սահմանացդ յայդցանէ։

824. Սակայն երբեմն և առաջինքդ վարին յետադաս, և երկրորդքդ նախադաս՝ մանաւանդ հեռի և կրկնութեամբ նախդրի. որպէս, Ըստ այդր չարութիւն, զառնդ զայդր զչարութիւն. Բ։ Ժողովրդեան քում այսմ, երկրիս այսմ և սահս այսմիկ, ուխտիս այսմ, ըստ ամենայն սեղանս այսմ, յերրորդ ժամուս յայսմ, 'ի լերինս յայսմ, 'ի տանս յայսմ, 'ի տեղւոջս յայսմ, յաշխարհիս յայսմ, 'ի մեծ գաՀոյս յայսմ. Ժողովրդեանդ այդմ, 'ի լեռնակողմանդ յայդմ, 'ի գաՀուդ յայդմ. տեղւոյն այնմ, ժողովրդեանն այնմ, ամենայնի այնմ, 'ի տեղւոջն յայնմ, 'ի ժամանակին յայնմ, 'ի գիշերին յայնմ, յաւուրն յայնմ կամ յաւուր յայնմ, 'ի նմին ժամուն յայնմ. կալ և ժուժալ թշնամեացս այսմ. տեղեացն այնց մարդկին։ — Յաղագս այսորիկ անզուգական շնորհիս. յայսմանէ տիրական հրամանէ, յայսմանէ խրախութեանց. յայնմանէ ևս տեղւոջէ, յայնմանէ տեղւոջէ, յարաքինոցն յայնմանէ հրատակաց. այսոցիկ հեռեւին կրօնից, այնոցիկ տարակուսանաց դիւրին է լուծումն. զայնոցիկ մարդկան ախորժակս, չէր ինչ յայնցանէ մնացեալ բարեաց, յայսցանէ 'ի գործոցս, յայսցանէ 'ի տանիցս, յերկոցունց յայսցանէ յերկասիրութեանց։

825. 'Ի յոգնակի նախդրիւ հոլովս գոյականաց, կամ եզակի անհամաձայն վարին —յս, —յդ, —յն, նախադաս և յետադաս, որպէս տեսաք և 'ի վերդ, կամ

Նախադաս և յետադաս համաձայն վարին յոգնականքն այսուիկ, այդուիկ, այնուիկ, զայսուիկ, զայդուիկ, զայնուիկ: Այսպէս և սոյն, դոյն, նոյն կամ սոքին, դոքին, նոքին, զսոքին, զդոքին, զնոքին, բայց միշտ նախադաս. Այս բանք, այն այք, այն տատուածք. յառաջ քան զայս աւուրս, զայս ամս, զկեց զայս սուրբս, յայս երկուս պատուիրանս, 'ի հոգևոր յայս պատերազմունս, զայդ նշանս կամ նշանուդ զայդ երեսին, յայդ տեղւոջ, յայդ կամ յայդմ օրէնս, զայս ջուրս իբրև զայն ջուրսն, յայն գործս. ընդ այն եղբարս: — Դաշինքս այս, խնդք այդ, ալքն այն, յիրս յայս, զիրսդ զայդ, զիրսն զայն: — Սոյն խորհուրդք, նոյն բանքն, զսոյն միտս, 'ի սոյն յաւել խորհուրդս, զդոյն կամս, 'ի դոյն միտս, զնոյն չարչարանս, 'ի նոյն գործս, 'ի նոյն չարիսն, զնոյն նխեմեցի չարիս, 'ի նոյն յամառեալ կայցեն 'ի չարիսն: — Այսոքիկ բանք, յայդոսիկ տեղիս, զայնոսիկ բանս, զայնոսիկ արհաւիրսն, յայնոսիկ գործս. այսոքիկ պատահին ախտք, այնոքիկ պատահեցան փառաւորութեանցն բանք: — Դաշինքս այսոքիկ, ոսկերքդ այդոքիկ, ալքն այնոքիկ. զամենայն զօրէնս զայսոսիկ, զատան նկանակս զայսոսիկ, յերկուս պատուիրանս յայսոսիկ, զամենայն չարիսդ զայդոսիկ, ցանկերդ ցայդոսիկ, զարմն զայնոսիկ, զտակաւն զայնոսիկ, յաւուրսն յայնոսիկ: Սոքին խորհուրդք, նոքին բանքն, 'ի նոսին գործս, 'ի նոսին 'ի չարիսն, 'ի նոսին իսկ 'ի մեղսն:

826. Սակաւ ուրեք և միւս նախդրիւ հոլովք դոցա վարին յետադաս, մերթ և նախադաս՝ բայց հեռի կամ լաւեւայն գոյականաւ ընդ այլում ածականի. Զարմն զայնս, զաւուրսն զայնս, յաւուրսն յայնս, 'ի կողմանս յայնս. Ա. Խ: — Եթէ այնք ոչ էին լեալ յաջողուածք. Պ: Տեսանես զայնս շիջանակի բոցակիզեալ տունն. ՊԱ: Զայնս ես ամրոցս. Յ: Յաւելցես քեզ այլ ևս երիս քաղաքս յայնս յերիսն: Այս կամ այսք ամենեքեան են քահանայք. Այսք ամենեքեան էին՝ որոց առեալ էր զկանայս այլազգեացն. Այսք էին ամենեքեան՝ որ ունէին զկանայս յայլազգեացն. Ա: — Նոյնք զմիմեանց հագայցեն անդամքն. Ա: Ոչ զնոյնս նկատելով կերպարանս. Փ:

827. Իսկ կմ, սս, դր, յդր, նոր 'ի յոգնակի նախդրիւ հոլովս մերթեն համաձայնիլ նախադասք, մանաւանդ հեռի գոլով. Ոչ զիւրսն խրատելով որդիս. զիւրսն առ մեզ հրաշագործեալ զօրութիւնս. զիմս զպարտիս, զիմսն խածանողսն, զքոյն խոհերս: — Կամ եզակի առին, որպէս տեսաք 'ի 819. 'Ի քում չարագործութիւնս, 'ի մերում վայրս, մեաւ յիւրում 'ի մեղսն:

828. Այս, այդ, այն, յետադասք՝ սովորաբար յառաջ դնին քան զայլ ածականն կամ զյատկացուցիչ. Զզօրութիւնս զայս մեծ. զժողովուրդդ զայդ գլոր. զանօթն զայն մեծ. ըստ բանին այնմիկ չարի. 'ի քաղաքէն յայնմանէ սամարայեաց: — Բայց երբեմն յետոյ դնին. Զժողովուրդս քո զմեծ զայս. ըստ բանիս մեծի այսորիկ. մատնիչդ գուելոյ այդորիկ. զանօթն մեծ զայն. յամին եօթներորդի յայնմիկ. յետ աւուրցն բազմաց այնոցիկ: Յաւուրս նեղութեան յայսմիկ. յերկրէս բարութեան յայսմանէ:

829. Այս, այդ, այն, փոխանակ ածական կալոյ գոյականին՝ առնուն զայն երբեմն խնդիր. Գոլութեան արժանի այնք 'ի թագաւորաց լինեն. Այն որ ոչ էր 'ի մարդկանէ. իմա այն թագաւորք լինեն, այն որ մարդ:

830. Նոյնք եզակի վարին յաճախ 'ի ցուցանել զբաղում ինչ միանգամայն առեալ իբրև զմի ինչ, թէ առանձինն և թէ ընդ գոյականս. որպէս, Այս են ծնունդք Նոյի կամ որդւոցն Նոյի. այս են ազգք որդւոց Նոյի. այս են բանք թղթոյն. այս՝ իշխանքն և վարդապետք օրինացն. այս էին պետոյքն որ ուսուցանէին: Եհաս իմաստութիւն և հանճար և աստուածպաշտութիւն, այս են գանձք արդարութեան: Այս այլ բանք են: Որոց անուանքն են այս: — Իբրև այս այսպէս պատրաստեցան: Եթէ հաւանեցուցիչ թուիցին քեզ այս որք ասացանս: Հանդերձ այսու որ ասացանս: Որ ոչ համարիցի զայս՝ պատուականս և պարկեշտս.. որ ոչ պարկեշտս և պատուականագոյնս քան զամենայն համարիցի զայս, որ ոչն պարապիցէ սոցա: Զեան տեառն առար զայս. զայս յուշ արասջիր. իմա զայսոսիկ, զայս ամենայն:

Եւ թէ զիարդ այս գործեցան կամ յինչ իրաց պատահեցան: —
Ուրեմն այս ինձ պատահեցին, Ըստ իրաւանց եկին հասին. ԸՌ:

Նմուշքդ՝ զոր չինէք. այդ ձեզ իսկ լիցին: Զենդ և զարդդ՝ զոր գործեցեր, և զամուրսդ՝ որ ամրացուցեր, քեզ լիցին այդ: Յաջողութիւնք և տէրութիւնք և փառք և պատիւք և առողջութիւն մարմնոյ, գեղեցկութիւնք դիմաց և ճարտարութիւնք բանից և երկայնակեցութիւնք ամաց, այդ 'ի բարւոյն առնուն զգոյացութիւն: — Մինթէ ոչ իցեն այդ: Այդ և 'ի մարդիկ երևին. Արդարև այդ այդպէս իցէ. զայդ վկայեմք. զայդ պահեսցես. իմա այդ ամենայն, զայդոսիկ կամ զայդ ամենայն:

Ունի հինգ նկանակ գարեղէն և երկուս ձկունս. այլ այն զինչ է առ այդչափ մարդիկդ: Եւ հրեշտակքն՝ այն են, որ սպասաւորքն են նորա մեծութեանն: Աստուածք այն են՝ զոր Թագաւորն Պարսից պաշտէ: Եթէ 'ի կալս ջորիք և ուղտք երևիցին, դիւաց կերպարանք են այն: Մարմինք այնք որ մեռցին, այն զհետ փոխատականին չքեան: Հինգ նկանակ և երկուս ձկունս.. բերէք այսր զայն: Եւ ձկունս սակաւ ունէին. և զայն ևս օրհնեաց: Նա և այլ ևս ոչխարք են իմ, և զայն ևս կամ և զայնս ևս պարտ է ինձ ածել այսր: Երկու արմատս՝ բարւոյ և չարի ասէ, և զայն ոչ յղութեամբ և ծննդեամբ, այլ ինքնակացս միմեանց հակառակ: Բայց դուք զնամականին զամենայն.. տեսանել հրամայեցէք զայն: — Այն որ 'ի ներքս անդ էին. այն որ պատրաստեալ եկեալ էին. այն որ ոչ յանձն առնուցուն. այն որ ընդ նմայն էին: Շատք ևս այն են, որ և ննջեցեալք իսկ իցեն: Եւ այն ոչ եթէ անձինք ինչ իցեն: Բազումք այն են՝ որ զհետ մոլորեցան նորա ամբարշտութեանն: Բազում այն էր՝ որ ապրեցան. Յոլովագոյն այն էր՝ զոր գետամոյն առնէին. իմա բազում այնոքիկ են, էին: Զայն մի ուտիցէք՝ որ որոճէն, և թաթահերձ և կճղակարաշխ ոչ իցեն: Զայն առ ուժի գործէիր. Զայն ահա 'ի լսելոյ գիտեմք. իմա զայնոսիկ, զայն ամենայն. Քան զայն՝ որ բարեաւն վարին 'ի չար անդր. Խ: Դարձաւ մկրտեաց զայն՝ որ 'ի Յովհաննէս մկրտեալ էին. ԵՓ. իմա զայնոսիկ, զնոսա: Եւ ոչ դուք կարէք լինել այնմիկ՝ որ աստուածամարտ լինին. Ն. իմա այնոցիկ: Մի երկնչիք յայնմանէ՝ որ զմարմին սպանեն, և զոգի ոչ կարեն սպանանել. ԱԳ. իմա յայնցանէ:

831. Սոյն ինքն, դոյն ինքն, նոյն ինքն, իբր ածական վարեալ՝ սովորաբար համաձայնին երկրորդեան նախադաս. Նորին ինքեան հիւանդին. Նմին ինքեան Քրիստոսի: — Ոչ սակաւ ուրեք ևս անհամաձայն մնան հոլովիւ կամ թուով, մանաւանդ ինքն. Նոյն ինքն տեառն, նոյն ինքն հօտապետին, նոյն ինքն որդւոյ, նոյն ինքն սխալեցելումն, 'ի նոյն ինքն 'ի վերայ այրին. իմա 'ի վերայ նորին ինքեան այրին: Նմին ինքն չարժութեան: Սատանէ և նոյն ինքն նոցին: Նոյն ինքն փրկչին անուամբ. նոյն ինքն յինէն իսկ առեալ մասամբն: 'Ի նոյն ինքն յաստուծոյ. 'ի նոյն ինքն յաստուածպետութենէն. զնոյն ինքն զնաւակառուցէն. 'ի նմին ինքն 'ի Մովսէսէ կամ 'ի Պետրոսէ: Նոցունց ինքն տարերցն: Նովիմբք ինքն արմատովքն. ՓԻ: Ոսկեք 'ի նոյն ինքն 'ի Թշնամեացն. Գ: 'Ի նոյն ինքն 'ի խորհրդական բանիցս. զնոյն ինքն զքահանայիցն: Զնոյն ինքն կեանս. զնոյն ինքն զօրէնս. 'ի նոյն ինքն 'ի մեզ. զնոսին ինքն զկառսն:

832. Սոյն այս, դոյն այդ, նոյն այն, մերթ յետ և յառաջ, սովորաբար համաձայն վարին, դէթ յետինն, և միշտ նախադաս. Այնորիկ նմին իրի աղագաւ. 'ի սմին իսկ յայսմ ժամու. յաղագս սոյն և այսր իրի. 'Ի սոյն յայս միտս. 'ի նոյն յայս լեառն սուրբ:

833. Ածական դերանուանքն սորա, դորա, նորա, սոցա, դոցա, նոցա, և յանդեալքն 'ի [illegible], գրեթէ միշտ նախադաս վարին: Առաջինքն ամենայն ուրեք համաձայնին 'ի վերջահոլովս. Ըստ սորայումն փառաւորեցաւ բանի. դորայովդ աղետից տեսութեամբ. նորայոյն սխալից, նոցայոյն տիրեալէ իշխանութեանց, նոցայոյն ազգաց, նոցայոյն առաջի արկելոյն գործոյ,

նոցայն յաճախ յաջողութեանց, նոցայն իմանալի բնութեանց, նոցայն փոխատրելով ուրախական կրից. նոցայովքն բերկրիմք արամբք. 'ի նորայցն ճաճանչից: — Այլ են սեռականք գոյական դերանուանցն սա, դա, նա, որ յաճախ վարին յատկացուցիչք առ ամենայն հոլովիւք նախադասք և յետադասք: — Այն կարէ համաձայնիլ կամ ոչ. Նորայնոյ փառացն. նորայովքն համազգօք. նորայովքն զօրօք. յնորայոցն հօմացեղից. մերային կերպիւ. յնորային ծոցոյն: — Իսկ սոյն, դոյն միշտ անհամաձայն, զի անհոլովք են. Իմոյինս համաղուգաւ. քոյին մարմնով. քոյին հեզութեամբդ, քոյին օրինաց, քոյին ձեռօքդ, քոյին իսկ խորհրդովք. մերոյին բնութեամբս, մերոյին տառից, 'ի մերոյին իսկ խորհրդոց. ձերոյին քաջութեանդ, ձերոյին անձանցդ, ձերոյին աչօքդ. իւրոյին մտաց, իւրոյին նախնեացն, կամէին զիւրոյին անձանց զձեռս. վարժապետս քովին Մովսէսի. իւրովին ամբութեամբ կամ հեզութեամբն, իւրովին ձեռօք իսկ: — Տողաչափք յետադասեն ևս անհամաձայն. Մարմնոյ քոյին, հօր քոյին, ձեռամբ քոյին, բանիւ քոյին, յերկրէ քոյին, յայգւոյ քոյին. աչաց քոյին, զօրաց քոյին, Թեւք քոյին, փառօք քոյին.

Ընմահ ունիս փեսայ, թէ և սիրով քոյին մեռաւ. ՇՈ:

'Ի Նախդրիւ հոլովս պահեն զհատարակաց կանոնն (730, 732). Եւ որ զկնի քոյինքն են գալոց ազգք:

834. Իմ, քո, քոյ, մեր, ձեր, իւր, յետադասք՝ 'ի վերջահոլովս սովորաբար համաձայնին, կամ թէ առել՝ 'ի յատկացուցիչ գոյականաց յածական փոխին: Զի որ յուղղականն ասին Հայր իմ, հայր քո, եղբարք իմ, եղբարք քո, աստուած մեր, ծառայ ձեր, մայր իւր, և այլն, 'ի հոլովիլն լինին համաձայն իւրաքանչիւր հոլովի, Հօր իմոյ, որդւոյ իմոյ, ծառայի իմում, ձեռամբ իմով, 'ի բերանոյ իմմէ կամ իմոյ, յոգւոյ իմմէ կամ իմոյ, 'ի մարմնի իմում. հօր քոյ (1), մօր քոյ, բանին քոյ կամ քոյոյ, ոսկւոյն քոյ կամ քոյոյ, հրամանի քում, պարգևիդ քում. յուսով քով կամ քոյով, բանիւ քով կամ քոյով, զօրութեամբ քով կամ քոյով մեծաւ, յերկրէ քումմէ և յազգէ քումմէ, յականէ քումմէ, 'ի դպրութենէ քումմէ կենաց, 'ի լեռնէ սրբոյ քոյ, այս է՝ քումմէ, 'ի տաճարի քում, 'ի ձեռին քում կամ քոյ (94). աստուծոյ մերոյ, ըստ պատկերի մերում. ծառայի ձերոյ, 'ի տանէ ձերմէ, յաշխարհէ ձերմէ. մօր իւրոյ, 'ի ծոցի իւրում, ըստ ազգի իւրում, բազկաւ իւրով, յանէ իւրմէ, 'ի

(1) Քո սեռական էականին դոյ ընդ ուղղականս և ընդ նախդրիւ հոլովս սովորաբար առ լաւ գրիչսն առանց յոյ գրի. Հայր քո, առ այր քո դարձ քո, առ հայր քո, զցորեան քո և զգինի քո և զիւղ քո, 'ի մէջ իմ և քո, օրէնք քո, բանք քո, 'ի գործս քո, 'ի քաղաքս քո: Երբեմն յիով քոյ, իբր ածական քոյին, մանաւանդ նախադաս. Քոյ բանն, քոյ հայրն, առ ինչ է քոյ այդ մեծ արտմութիւնդ. իմա քոյին. ըստ որում և ընդ վերջահոլովս Քոյ հայրն, այս է՝ քոյին հայրն. եթէ միայն վրիպակ դրչաց չհամարիցի յաւելուած գրոյդ վասն անձայնութեանն (10): — Իսկ ընդ սեռականս և տրականս գրի քոյ սեռական և տրական ածական դերանուանն քո. Հօր քոյ, մօր քոյ, 'ի մէջ հօր իմոյ և հօր քոյ. օրհնեսցէ զծնունդս որովայնի քոյ և զպտուղ երկրի քոյ, զցորենոյ և զգինւոյ քոյ և իւղոյ քոյ, արջառոյ քոյ և ոչխարի քոյ. կամ քոյ բանիդ, քոյ հօրն. այս է՝ քոյոյ բանիդ, քոյոյ հօրն: Երբեմն և ընդ սեռականս և տրականս գրի քո առանց յոյ, ըստ որում փոխանակ ածականի գոյական վարի յատկացուցիչ, որպէս և այլքն (836). Վասն տան ծառայի քո, վասն ծառայի քո, ըստ ամենայն սրտի քո, մուծցես 'ի տուն տեառն քո, հօրն քո կամ քո հօրն, քո բանիդ, միայն թէ և տատ չլիցէ մոռացումն յոյ վասն նոյն պատճառի:

դաւերէ իւրմէ։ Եղբարցս իմոց և եղբարց քոց, շրթամբք իմովք, առ չարեօքս իմովք, յակերաց իմոց. կենաց քոց, սրբոց քոց. աջօք քովք, ամենայն գործակցօք քոյովք. 'ի ձեռաց մերոց. ոտիւք ձերովք, 'ի տանց ձերոց. արանց իւրոց, որդւովք իւրովք, յորդւոց իւրոց, յամենայն գործոց իւրոց։

835. 'Ի Նախդրիւ վերջահոլով տրականս չորրորդ հոլովման, մերթ և այլոցն, առերևոյթ անհամաձայնութեամբ սակս ես, 'ի սեղան իմում, 'ի գլուխ իմում կամ իւրում, յաթոռ իմում՝ իւրում, 'ի ծոց իմում՝ իւրում, 'ի բերան քում, 'ի բերան իւրում, յուս իւրում։ 'Ի տաճար սուրբ իւրում։ 'Ի Թիկնաւան իւրում Թաղեալ. ՇԱ. յորս գոյականքդ են փոխանակ նախդրիւ վերջահոլովի (261)։ Ըստ այսմ է և սակսն. 'Ի կարգալ իմում, 'ի լսել իմում, 'ի խօսել իմում, 'ի գալս կամ 'ի գալն իմում, 'ի չուել քում, յառնելն իւրում։

836. Այդ է ոճն սովորական. սակայն երբեմն փոխանակ ածականացդ վարին սեռականք էական դերանուանց իբր յատկացուցիչք հոլովեալ գոյականացն՝ ոչ փոխեալք յածական, մանաւանդ նախադասքն, և քան զայլս +-. որպէս, Ցես երթալոյն իմ անդր, դարձին իմ, զապաշնայ սոխոյն իմ, բարեկամաւն իմ, ընդ աջմէ իմ. փոխանակ իմոյ, իմում, իմով, իմմէ։ Նոյնպէս իմս և 'ի յաջորդսդ. Ժողովրդեան քո կամ քում, զօրութեամբ քո մեծաւ և բազկաւ քով բարձու, հոգւով քո սրբով, ձեռամբ քո, մատամբ քո, աջով քո, բանիւ քո, որդւովդ քո միածնաւ, խաչիւդ քո, ձայնիւդ քո, 'ի ձեռին քո. 'ի հօրէն մեր. ողջունի ձեր առ մեզ և մեր առ ձեզ, 'ի սրտ ձեր. հօր իւր, զօրութեան իւր, 'ի մահուն իւր։ Ցաւոց իմ, սքանչելեացն քո, ընդ փառացդ քո, 'ի չարեացդ քո յայդցանէ. հարցն մեր, ծննդոցս մեր, հարուածոցս մեր, եղբարց մեր, կրից մեր, յօրինացս մեր, 'ի դիմաց մեր, որդւոց ձեր, կամաց ձեր. անդամոց ձեր, զօրաւոր հաւատովք ձեր, Թշնամեացն ձեր, շնորհաց իւր, գնացից իւր, մեղաց իւր, շնորհօք իւր։ — Իմ եղբօրն, ընդ իմ ձեռամբ անկեալ. իմ եղև 'ի մօր չինել տուն, իմս 'ի մօր իմում։ Քո հարրն, քո հրամանաւ, քո ուղիղ հրամանաւդ, քո ձեռամբդ, առանց քո կամաց. քո արարածոց, 'ի գունդ քո սուրբ վկայիցն, քո չար կամօքդ։ Մեր Թագաւորի, մեր կենացն, մեր յանցանաց, մեր բազում յանցանաց, սուրբ մեր հարցն։ Ազգամաց նախնոյն ձեր հօր. ձեր և ամենայն խակ հեր գլխոյ Թուեալ է, իմս հեր գլխոյ ձերոյ. վարդապետն ձեր հեղուծ արեան. ձեր հայրենատուր աւանդելեացն, ձեր աղանդաւէր օրինացդ. ձեր երանի է աչացդ, իմս աչաց ձերոց։ Իւր պատկերի, իւր ազգին, իւր արքայութեանն, իւր հօրն, իւր խորին իմաստութեանն, իւր մարմնոյն, իւր պարգևացն, իւր գործոցն. զիւր բեռանցն հոգւոյ, իւր ընտանի փառօքն, իւրեան գործակցօք, այս է՝ իւր կամ իւրովք գործակցօք։ — Ջանընդմէջ նախադասն գոյականաց մարթ ես համարել ածականս անհամաձայնս, մանաւանդ զ+- յիով գրեալ +-). բայց այլքն սովորաբար և առաւել ըստ կարգի յատկացուցիչ համարին (820, 833)։

837. Նմանապէս սեռական խնդիր եղեալ բայանուանց իբր յատկացուցիչ (679, 686), 'ի վերջահոլովս նոցա փոխին յածական համաձայն. որպէս, Փրկիչ իմ, քո, մեր, ձեր, իւր, փրկչին իմոյ կամ իմում, փրկչաւ իմով. փրկչին քոյ կամ քում, 'ի փրկչէ իմմէ, քումմէ, մերմէ, ձերմէ, իւրմէ։ Մատնիչ իմ, մատնչի իմոյ։ Սիրելիք կամ սիրողք իմ, քո, մեր, սիրելեաց իմոց, քոց, մերոց, ձերոց, իւրոց. սիրողաց իւրոց. ատելեաց ձերոց. 'ի դերչաց ձերոց. խնդրակաց կամ խնդրողաց իւրոց։ Իմոց լկողաց, իմոց կորուսչաց։ Հնազանդելոց իւրոց, հաւատացելոց իւրոց, յուսացելոցն քոց, երկիւղածաց իւրոց։ Իմոց հաւանեցելոցն, իւրոցն յուսացելոց. իմս հնազանդելոց ինքեան կամ նմա. հաւատացելոց՝ յուսացելոց 'ի նա, երկնչողաց յիւրմէ կամ 'ի նմանէ, հաւանեցելոցն ինձ։ Ցայսպիսիս միայն իբրև խնդրոյ է, բայց չարադրութիւնն ածական։ — Երբեմն և ընդ սոսա էական սեռական դնի. իմ կորուսչաց, փոխանակ՝ իմոց կորուսչաց, այս է կորուսչաց զիս։

838. Իսկ յորժամ 'ի մէջ յառկացելոյ և յառկացուցչի դնիցին, սովորաբար էական սեռականքն վարին, և յառկացուցիչն այն լինի նոցա բացայայտիչ կամ ածական. որպէս, Ջօրինօքն տեառն աստուծոյ քոյ, և զօրինօք Տէր Թագաւորաց։— Այլ գոանին և ածական եղեալ. Յայանի լիցի պարծանք հաւատոյս Տէրոյ ծառայից քոց. ԱԳ։ Հոգացաւ փրկութեան Խնոյ տարագրեալ գերւոյս. Ն։ Վասն ժողովելոյ Տէրոյ հաւատացելոյս. Ի միջի յերկրին հաւատացելոցդ. ԵՓ։ Ընկալ և 'ի ձեռաց Տէրոյ մեղաւորացս զպատարագս զայս. ԱՂ. Խնա հաւատոյս մեր ծառայից քոց, փրկութեան իմ գերւոյս, ժողովելոյ մեր հաւատացելոյս, 'ի միջի ձեր հաւատացելոցդ, 'ի ձեռաց մեր մեղաւորացս։ Տես և 1297։

839. 'Ի յոգնակի նախդրիւ հոլովս՝ այս ածականք թէ և յետադասք, ոչ համաձայնին. այլ կամ վարի սեռականն էականացյառկացուցիչ. Բանք իմ, գործք քո, առացուածք մեր, տունք ձեր, որդիք իւր, 'ի ձեռս իմ, 'ի բանս քո կամ ձեր, զգործս քո, զտունս մեր, 'ի վարս իւր։— Կամ ածականքն եզակի դնին 'ի նախդրիւ տրականն, Յերկոսին 'ի ձեռս իմում, յարարածս քում, ընդ հարս իւրում, յամենայն յառակսն իւրում, յաւուրս իւրում, 'ի փողոցս իւրում, յեղբարսն իւրում։— Եւ այս մանաւանդ առ անեզականօք, որոց 'ի նախդրիւ վերջահոլով տրական համարեալ իբր եզական, համաձայն նոցա հաշուին ածականքդ. 'Ի կապանս իմում, 'ի կեանսն քում, 'ի փառսն քում, յօրէնսդ քում, 'ի կառս իւրում, 'ի վանս իւրում, 'ի տանիս իւրում, 'ի գահոյս իւրում, 'ի մեղս իւրում, 'ի կեանս իւրում, յամենայն 'ի փառսն իւրում, 'ի պէտս մերում։

840. Յորժամ ընդ դերանուանդ՝ թէ ածական և թէ գոյական վարեալ՝ գտանիցի այս, այդ, այն, կամ այլ ածական յետադաս, սովորաբար յետադասելի է այն սոցա, մանաւանդ 'ի վերջահոլովս. Որդիս մեր այս, ժողովրդեան իմոյ այդորիկ, գրովս մերով այսուիկ. 'ի զաւակէ իմմէ յայսմանէ, 'ի տանէ քումմէ յայդմանէ։ Անուն քո սուրբ, հանդերձն քո գեղեցիկ, եղբայրդ մեր կրտսեր, զեղբայրն ձեր կրտսեր, զեղբայր իւր զհամամայր, լերին նորա սրբոյ. անուանդ քում մեծի, զօրութեամբ քով կամ իւրով մեծաւ, զանուանէ քումմէ մեծէ, զձեռանէ քումմէ հզօրէ, զբազկէ քումմէ ձգելոյ, 'ի թշնամեաց իմոց հզօրաց, 'ի հարցն մերոց սրբոց։

Բայց գտանի ուրեք և նախադասեալ սոցա, նուազագոյն այս, այդ, այն. 'Ի գանձէն յայնմանէ իմոյ չինեաց զայս ամենայն. ՎՐ։ Ամենայն արք պատերազմօղք քո կամ նորա. զանուն սուրբ քո, զհոգի սուրբ քո, առեր զհանդերձն գեղեցիկ քո. 'ի տաճար սուրբ քո, զամենայն կուռս ձուլածոյս նոցա, 'ի վերայ Սիոնի՝ լերին սրբոյ նորա. Ա։ Եթէ ոչ զեղբայրն կրտսեր ձեր ածէք դուք առ իս. ԵՓ։

Եւ ըղձաղաքս ամուր նոյին։— Փողով մեծաւ ձեր ժողովին. ՃՈ։

'Ի վերայ լերին սրբոյ՝ իմոյ. զեղջերս սեղանոյ սրբոյ՝ քոյ։ Առի ես ինձ կին 'ի զաւակէ հայրենի իմոյ, այս է՝ 'ի հայրենի զաւակէ իմոյ։ 'Ի տաճարէ կամ 'ի լեռնէ սրբոյ քումմէ կամ իւրմէ։ Որ ոք ձեր թշնամի և իւրոց մեծաց ձերոց հակառակ իցէ։ 'Ի վերայ լերանց բարձանց՝ իւրեանց. Ա։

841. Այդ դերանուանք, թէ իբրև էականք և թէ իբրև ածականք, զկնի միջակ անուանն Իւրաքանչիւր, Իւրաքանչիւր ոք, դնին ըստ դիմի բային՝ եզակի կամ յոգնակի, զի զերկոսեան առնուն բառքդ (553). Իւրաքանչիւր որ Էրմաք 'ի տեղիս Տէր։— Զաւէնա այր իւրաքանչիւր 'ի բնակութիւն Գն, Խորայէլ։ Ներքարայք իւրաքանչիւր 'ի տունս Իւր։ Աշխարհանէք իւրաքանչիւր զանձինս Իւր։ Բարձէք անուն իւրաքանչիւր որ քար մի 'ի վերայ ուսոյ Իւրոյ։ 'Ի գտանել Իւր իւրաքանչիւր 'ի չորեաց Իւրոց։— Առէ կամ առէն իւրաքանչիւր ցեղբայր Իւր։ Իւրաքանչիւր ըստ բաւականի Իւրում համարէնջի. Փախէա այր Իսրայէլի իւրաքանչիւր 'ի յարկս Իւրեանց։ Սփռեցան այր իւրաքանչիւր 'ի բնակութիւնս

[illegible] : [illegible] խերքանչլեր 'ի ճանապարհաց [illegible] : [illegible] խերքանչլեր ոք 'ի ժառանգութեան [illegible] : [illegible] զօրն յխերքանչլեր խոքանչլեր ... րանս [illegible] :— Այժմ քո բայ են յամենայն ճանապարհս որդւոց մարդկանտալ [illegible] ըստ ճանապարհի [illegible] և ըստ սպասի գնացից [illegible] : Արծաթ [illegible] յաւանի [illegible] էր : Կայր [illegible] [illegible] ծրար արծաթոյ 'ի քրձի [illegible] :

842 . Բայց առ յոգնակի առաջին և երկրորդ դէմս բայից կամ դերանուանց՝ դնի յաճախ և երրորդ դէմ եզակի, մերթ և յոգնակի, 'ի նմին բանի՝ ուր [illegible] և բայն կան, իբրև զատաբար մտածեալ [illegible] և նմա պատշաճեցուցեալ . խերքանչլեր ըստ երազոյ [illegible] [illegible] : [illegible] խերքանչլեր յերկիր [illegible] : Ոչ [illegible] այր խերքանչլեր ընդ յարկաւ [illegible], և ոչ [illegible] այր խերքանչլեր 'ի տան [illegible] : [illegible] առ խերքանչլեր ժողովուրդ մեր և յխերքանչլեր աշխարհ [illegible] . փոխանակ մեր, մերում, մերով :— [illegible] ճեպեալ [illegible] յխերքանչլեր տան [illegible] : Խերքանչլեր զկին ընկերի [illegible] [illegible] : [illegible] խերքանչլեր զեղբայր [illegible]՝ պղծել զուխտ հարցն մերոց : [illegible] հանգիստ խերքանչլեր 'ի տան հօր [illegible] : [illegible] այրէն յխերքանչլեր ժառանգութիւն [illegible] : [illegible] խերքանչլեր ցընկեր [illegible] և խերքանչլեր ցեղբայր [illegible] : Եթէ ոչ [illegible] խերքանչլեր եղբօր [illegible] : [illegible] 'ի դման խերքանչլեր ըստ բաւականի [illegible] : [illegible] խերքանչլեր զաւր [illegible] յաղթեր [illegible], և [illegible] խերքանչլեր զընկեր [illegible] : Խերքանչլեր յընկերէ [illegible] [illegible], և յեղբարս ձեր մի յուսայք : [illegible] խերքանչլեր զանձն [illegible] : [illegible] խերքանչլեր 'ի ճանապարհէ [illegible] : Խերքանչլեր չար ընկերի [illegible] [illegible] 'ի սիրտ ձեր : 'Ի բաց [illegible] զխերքանչլեր զգնացս [illegible] (կամ) ձեր : [illegible] յխերքանչլեր տուն հօր [illegible] . փոխանակ՝ ձեր, ձերոյ, ձերում, ձերմէ :— Զխերքանչլեր ոք ըստ ճանապարհաց [illegible] (կամ) ձերոց դատեցայց [illegible] : Տամ [illegible] խերքանչլեր ըստ գործոց [illegible] . փոխանակ իւրոց կամ ձերոց :

843 . Նոյնն պատճառաւ և օրինօք յերրորդ յոգնակի դէմս՝ փոխանակ յոգնականի վարի յաճախ եզակի . [illegible] խերքանչլեր ցեղբայր [illegible] : [illegible] խերքանչլեր զանձն [illegible] : [illegible] խերքանչլեր զբեռն [illegible] 'ի վերայ իւր [illegible] : [illegible] խերքանչլեր յեղբօրէ [illegible] : [illegible] խերքանչլեր զպատմուճան [illegible], և ցանեցին հող 'ի վերայ գլխոց իւրեանց : Խերքանչլեր ըստ բաւականի [illegible] [illegible] : [illegible] այր խերքանչլեր 'ի տեղի [illegible] : [illegible] խերքանչլեր ոք 'ի տեղի [illegible] : [illegible] որդիքն Խորայելի այր յխերքանչլեր ցեղ [illegible] : [illegible] որդիք Խորայելի յխերքանչլեր տուն [illegible] և յխերքանչլեր ժառանգութիւն [illegible] : Ածէք ընդ մէջ խերքանչլեր զսուր իւր . և [illegible] ընդ մէջ այր խերքանչլեր զսուսեր [illegible] : [illegible] խերքանչլեր փրկանս ընդ անձին [illegible] : [illegible] խերքանչլեր ոք յընկերէ [illegible] : Մի [illegible] խերքանչլեր բարբառոյ ընկերի [illegible] : Որպէս զխարդ [illegible] խերքանչլեր զախտս սրտի [illegible] և տարածեսցէ զձեռս իւր 'ի տանս յայսմիկ . փոխանակ՝ իւրեանց :

844 . Յորժամ այր վարի իբրև [illegible] , [illegible] (801) , և յայնժամ նոյն օրէնք պահին , միշտ յերրորդ դէմ առեալ դերանուն [illegible] . [illegible] 'ի միմեանց այր յեղբօրէ [illegible] :— [illegible] այր ցընկեր [illegible] . Թագաւորն և մեծամեծք նորա [illegible] հայել այր ընդ ընկեր [illegible] : Այր ըստ կարի [illegible] [illegible] : [illegible] ժողովուրդքն և [illegible] և [illegible] իւրեանց տաղաւարս այր 'ի տանիս [illegible] և այր 'ի սրահի [illegible] . Խերքանչլեր ոք՝ այր զընկերէ և զեղբօրէ [illegible] 'ի չարիս [illegible] :

845 . Այդ են մանաւոր գիտելիք ածական դերանուանց . յայլում ամենայնի հպատակեն հասարակ օրինաց համաձայնութեան ածականաց որ 'ի 728, և որ զկնի :

ԳԼՈՒԽ ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ

ՅԱՐԱԲԵՐԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆ ԵՒ ԱՆՈՐՈՇ

ԱՆՈՒՆ ԳՈՅԱԿԱՆ ՈՐ

846. Այս դերանուն յարաբերէ զյառաջասաց բառ, այլ և զբան իսկ. և սովորաբար զկնի նորա կայ 'ի խօսս՝ թուով համաձայն նմին, իսկ 'ի հոլով զոր բայն իւր պահանջէ. Ես որ հաստատունս գիտեմ. դու որ մարզպանդ ես. ծառայ որ գիտիցէ զկամս տեառն իւրոյ: Զայր Մարեմայ, որում խօսեցեալ զՄարիամ կոյս՝ յորմէ ծնաւ Յիսուս: Որդւոյն՝ զոր եդ ժառանգ ամենայնի, որով և զյաւիտեանսն արար, որ է լոյս փառաց: Տուեալ ժամանակս և տեղիս՝ որովք զերծանիցին 'ի չարեաց: Պաշտօնեայք՝ որովք հաւատացէքն: Մատո վասն սրբութեան քոյ պատարագ՝ զոր հրամայեաց Մովսէս: Չիք ինչ շնորհ՝ զոր ոչ տայցէ աստուած: Յաւուրս Նոյի՝ յորս տապանն կազմէր: Վէց օր է՝ յորս արժան է գործել: — Ընկերակիցք են մերոյ բնութեանս. որ զօրացուցանէ զտկարութիւնս. որ խմա ընկերակից լինելն: Հրաման տայ՝ քաղաքացեաց մարդկան արգոյ և պատուական լինել քան զգեղջկաց, և գեղջկաց պատուել զքաղաքացիս որպէս զիշխանս, և քաղաքացեաց մի կարի առ գեղջկօքն պերճանալ... որ է շինութեան և խաղաղութեան կենաց պատճառք: Զանկեալ անասունն 'ի խորխորատ 'ի վեր հանէք. որ կարի աշխատութիւն է: Զարչարեցաւ և մեռաւ. որով կենդանացաք: Մարդ միայն անհնազանդ եղեալ ամպարշտեցաւ առ օրէնսն աստուծոյ. որով և դատապարտեցաւ: Որպէս և յարգեալ իսկ էին նոքա առ նախնեօքն մերովք. զոր ես ինձէն իսկ յիշեմ առ հարցն իմով. որ խմա զյարգեալ լինելն նոցա:

847. Երբեմն, թէ և յետադաս, յաւէտ և նուազ բառիք անջրպետեալ կայ 'ի յարաբերելոյն. Եւ ամենեքեան կորեան, որ ընդ նմայն էին: Զօրավարն յապրէացեոց ամբոխէ, որ 'ի վերայ ծովուն էր: Տեառնեն պետական՝ զի նստէր զգեցեալ և զգաստացեալ, որ ունէր զլեգէոնն: Բաց զեղ, տէր, ընդդուռն ողորմութեան քոյ, որ 'ի մանկութենէ մերմէ ցանկացեալ եմք բարեմանութեան սրբոյ քոյ: Գտաք մեք անկեալք ընդ անողորմ դատաստանօք ըստ մեղացն յանցաւորութեան, որ 'ի կամս ազատութեան մերոյ գործեաք զանարժանս: Ուրանալ զայն առաջի անօրէն և մահկանացու ազգի, որ ուրանայ զուրացօղս իւր: Տուր ինձ ձեռն որպէս երբեմն Պետրոսի 'ի վերայ ալեաց, որ ծփիմս ալէկոծեալ: Յայդմ ահաւոր ատեանէդ մասն հաղորդութեան ընկալցի սա, որ հալածեաց զխաբէութիւն դիւաց և զկապաշտութիւն մոլորութեան: Այլ զնոսա Նոգոմէանն յառաջագոյն, որոց յանձն առեալ էր, բազում անգամ աւելի քան զհրամանն արքունի չարչարեալ էր: Օրն յաւուրս բարութեան, յորում դարձար դու: Հայր ոչ ունիմ՝ որով

բուծանես զաղքատն, այլ ընդ— ունիս՝ որով զհոգևորական հացն նմա քաղ-
ցրացուցանես։ Ընդ հովանեաւ թևոյն իմոյ ծածկեցից զքեզ, որով կանգնեցի
զերկինս։ Երբև զայն լուան որդիքն Իսրայէլի և բնակիչքն Երուսաղեմի, զոր
արար Հողոփեռնէս։ Մինչև յօրն պատուիրելոյ առաքելոցն ՚ի ձեռն Հոգւոյն
սրբոյ. զոր ընտրեացն։ — Բայց ուր երկդիմութիւն ՚ի բանն ծագիցի՝ զգու-
շալի է։

848. Բազում ուրեք եզական ձայնիւ բազմաբար վարի, մանաւանդ յաւղ-
ղականն և ՚ի հայցականն և յայլ նախդրիւ հոլովս. մերթ և բայն իսկ եզակի
դնի ըստ նմա յերրորդ դէմս. Երանի այնոցիկ՝ որ սուրբ են սրտիւք։ Սուրբ
են՝ որ զբանն աստուծոյ լսեն և առնեն։ Դուք որ կանգ։ Մեք որ կենդա-
նւոյն միացեալ լիցուք։ Դուք որ եկէք զկնի իմ։ Ամենայն մարդիկ՝ որ ըմ-
պեն։ Բազումք՝ որ ունէին։ Եղիա և Ենովք՝ որ ցայժմ կենդանի են։ Որ-
դեկքն քո՝ զոր դու սիրեցեր։ կատարեաց զամենայն զգործս իւր՝ զոր արար։
Զգործսն՝ զոր ես գործեմ։ Եւ սերմանիք թաղեալք յերկիր մեռանին, մինչև
՚ի ժամանակս գարնանային որոտընդոստ յարութեանն զուարճացեալ պայ-
ծառանան, զոր կարգեցեր մեզ ՚ի սպաս պիտոյից մերոց։ Պղինձ և երկաթ՝
որոյ ոչ գոյ թիւ... պղնձոյ և երկաթոյ՝ որոյ ոչ գոյ համար։ Ծնանիցի
(երկիրն) արդիւնս շայեկանս նոցա, վասն որոյ գործիցին. իմա վասն որոց
գործիցի։ Զպատճառսն՝ վասն որոյ տարաժամ մահք լինին։ Այնք՝ յորոյ
վերայ վկայէ։ Քանի աշխարհ են՝ որում դուք տիրէք։ Արարս և ժառան-
գութիւնս գնեցես, որումյետ բազմաց հասանիցէ տիրել։ ՚Ի հանդերձեալսն
հայեցեալ՝ որում սպասեալ մնային։ ՚Ի վերայ լերանց բարձանց իւրեանց՝
յորում բնակեալ են ՚ի նոսա։ Յամենայն գործս՝ յորում են մարդիկ։ Զբա-
զում հարուածս՝ յորում պատահեցաք։ Եկեղեցին աւուրք՝ յորում թաղ-
ցեն։ — Ամենայն սողնոց՝ որ սողին ՚ի վերայ երկրի, որ ունէր շունչ կենդա-
նի. Յամենայն ծառոց՝ որ է ՚ի դրախտի։ Զամենայն զօրսն՝ որ ընդ նմա
էր։ Բաց ՚ի խնացւոյն՝ որ բնակեալ էր ՚ի Գաբաւոն։ Զաղբերս ջուրցն՝ որ
էլանէ ՚ի լեռնոտանէ անտի։ Զմարս պատերազմաց՝ որ ՚ի ձեռս նոցա [illegible]
[illegible]. Ա։ Այն ամենայն այնոցիկ լիցի՝ որ զայնպիսին ՚ի մէջ ածցէ. ԱԳ։
Ընդդէմ սուտ առաքելոցն՝ որ յանուն նեթ արձակեալ էր զաւս ի-
րեանց. Եփ։

Կարթ վերածող [illegible] եղեալ, Որ ծանրութեամբն էր կորացեալ. ԸՈ։

Ընդ անեզականս համարձակ վարի և ՚ի վերջահոլովսն եզակի. Հասին
այնմ աւուրց, որում ցանկացեալն էին։ ՚Ի կարծեացն կասկածանաց՝ յոր-
մէ երկնչիմ։ Վէրքն՝ յորում կեայր։ — Բայց սակայն յորոշումն երկուց այ-
լաթիւ անուանց խորհելի է միշտ զթիւն. որպէս, Հակառակասէր է բնու-
թիւն մարդկան. ուր ոչ այնքան բնութիւն՝ որչափ խոնարհութիւն և սեր-
ձգէ. ուր [illegible] յայտնապէս ցուցանէ զմարդիկ և ոչ զբնութիւն։ — Եւ
եթէ յոգնական յարաբերելին զօրութեամբ կայցէ, յարաբերականն յոգնակի
դնելի է առ ՚ի զայն յայտ առնելոյ, մանաւանդ ՚ի վերջահոլովսն. զօրինակն
առցես ՚ի 853։

849. Յաճախ յառաջ դնի յարաբերականն քան զյայտնի յարաբերելի
հասարակ անուն, սովորաբար ամենայն սարուք հանդերձ. որպէս, Վասն զի
սուրբ է որ եմուտ անդր [illegible] տեառն. Զի արժանի գերութիւն ըն-
կալցի որ առ ՚ի քէն քան զամենայն առաւել պատուական էր [illegible]. Եւ ոչ
որ ունէր զնոսա [illegible] աներկիւղս պահեաց. Ո՞վ է որ ծնաւ [illegible] Հրէից.
Որ ՚ի ձեռն հրեշտակաց խօսեցաւ բանն՝ հաստատուն եղև. Լուաւ ՚ի նմանէ
վասն որ ՚ի Քրիստոս Յիսուս հաւատոցն. փոխանակ՝ սաղմոնակն որ, երկիրն
որ, մուլթն որ, արքայն Հրէից որ, բանն որ, վասն հաւատոյն որ։ Իսկ որ
էր գիտակ անօրէն գործոյն անդրէն ՚ի գրան արքունի՝ [illegible] Մեծա-
[illegible] յառաջ մատուցեալ ասէ։ Ըստ մարգարէին որ առ քահանայսն Խա-

բայեղի [illegible] . այս է՝ ըստ ամբաստանութեան որ : Զոգեկանն որ յառաքինութենէն է՝ ոլինդ պահիցեմք [illegible] . այս է՝ զոգեկան ազատութիւնն որ : Ընդ որ 'ի վեր յերկինս [illegible] լինի՝ ուստի եկե : Եւ զայլ ամենայն որ այլ [illegible] յաշխարհի առա գտանէր , ցանեցի ցրուեցի . այս է՝ զայլ ամենայն այր կուտյ որ գտանէր : Տեսեալ՝ թէ [illegible] ստոր էր սպատրել՝ ձախակողմեան [illegible] խայտառակի : Յորժէ դուդ զարհուրեալ ես , դխրահաւան լեր և վաղվաղակի աշակերտիս [illegible] , Զորժէ գրեաց Մովսէս յօրէնսն և մարգարէքն , գտաք [illegible] : Ոչ եթէ ես կամիմ [illegible] առնեմ , այլ ես ոչն կամիմ [illegible]՝ զայն գործեմ : Կորոյս ես ունէր [illegible] անմահութեանն : Զոր նախնեացն ձերոց մեծաւ աշխատութեամբ գտեալ էր , դա 'ի միում ամի կորոյս [illegible] ամենայն : Գեղեցման քեզ լեցի ես չինեա [illegible] : Յոր կարգեցանն՝ [illegible] [illegible] հարկանեն : 'Ի մէջ առնու և ես հիմենա և փիլիսոփայ յարուցին [illegible] . խմս զամբոխումն զոր : Զոր մարգարէն նշանակաւ [illegible] խօսեցաւ և առակաւ , սոքա առեալ պարզ և ուղիղ 'ի վերայ վիմին մեկնեցին : Որ բարւոք վերակացու լինին [illegible] , կրկին պատուոյ արժանի եղիցին : Ոչ եթէ որ 'ի չրթանցն , այլ որ 'ի սրտէն [illegible]՝ ընդունելի է նմա : Ամբարշաւաճութիւն , և որ 'ի նոյն յարին [illegible] ոգւոց : Եւ այլ ևս բազումք որ 'ի սոյն յարին [illegible] . այս է՝ բազում բանք որ : Դու որ գործեին զամբարշտութիւն [illegible] խայտառակեցեր : Դու որ յառաջ զանօրէնութեանն գործեին [illegible] . . . ընջեցեր . այս է՝ զհոյլս որ : Այլ առաւել՝ որ թուին [illegible] մարմնոյ թէ տկարագոյնք իցեն , կարևորք են . այս է՝ անդամք մարմնոյ որ թուին թէ : Դևմետրիոս և որ ընդ նմա [illegible] . այս է՝ և ձարպարք որ ընդ նմա էին : Իսկ որ զարտաղեցան [illegible] յարդարութեան ձանապարհէն , . . այնպիսի ոսք առաքին 'ի վէհս դժոխոց : Իբրև լուան որ յԵրուսաղէմ [illegible] էին . իբրև գխացին որ 'ի Թեսաղոնիկէ [illegible] էին . Զարմացան [illegible] 'ի թլփատութենէ անտի [illegible] եկեալ էին . Խղճէին 'ի նմանէ որ 'ի թլփատութենէ անտի [illegible] : Եւ որ [illegible] էին 'ի հրէից անտի որ ընդ թագաւորութեամբ նորա էին , ժողովեցան . այս է՝ այլքն որ էին : Զի որ [illegible] պարապապան 'ի վեր անդ կային . . . վերուստ 'ի վայր թօթափեցին . այս է՝ զօրք որ կային : Եւ որ այլ բազում [illegible] են . Եւ որ այլ ևս խառնափնդոր բազմաձձեք են . Եւ կամ որ այլ [illegible] առաջի լինելոց էին . այս են՝ այլ բազում կեշտք որ են , այլ ևս բազմաձձեք որ են , այլ իրք որ լինելոց էին : Եւ որ այլ ևս [illegible] առ նահապետսն եղեն : Եւ [illegible] խաղեցան [illegible] [illegible] մին աշխարհեաց : Զոր բազում [illegible] թագաւորին՝ [illegible] [illegible] կամի անցուցանել ընդ աշխարհն Հայոց : Ընդ քեզ բռնամին ես ընդ քեզ թաղեցի [illegible] կամ [illegible] : Ոչ հնձեմ ես ոչ արկեր [illegible] : Նոյն ես ունիցին ևս [illegible] հանէ 'ի նոցանէ : [illegible] այս ամենայն գանձ եղանէ՝ զնորդչէն կայցէ [illegible] : Բաժին [illegible] [illegible] եղեռնակողման էր՝ [illegible] :

Ոյք 'ի կոչել տուրեալին [illegible] խաբեցին . ՃԸ .

այս է՝ փոխառականքն ոյք խաբեցին , — 'ի ժամագիրս և 'ի շարականս յոյժ յաճախ և ձարտար երևի այս ոճ :

850 . Նոյնպէս նախադաս վարի որ և յորժամ անյայտ և անորոշ դէմս ինչ յայտ առնէ . բայց անդ որ չէ յարաբերական , այլ միջակ և անորոշ անուն որ , - (182 , 187 , 238) , որում բնական է մանաւանդ յառաջադաս լինել առ յաւելեալ դերանուամբ կամ այլով միջակ անուամբ , որք թէ և ուրեք բարձցին 'ի միջոյ՝ նոյն կայ միտք բանին յայտնապէս . որպէս , Որ ունի հարսն , նա է փեսայ . Որ համբերեսցէն 'ի սպառ , նա կեցցէ . այս է՝ [illegible] : Որ էրն ընդ քեզ յայնկոյս Յորդանանու , որում դուն վկայեցեր , ահաւասիկ նա մկ-

կրաէ, և ամենեքին գան առ նա. յորոց բարձեալ զն, ոչ Թերանայ բանն ։ Եւ որ մնացեալքս են՝ զի և սոքա մի վկայեսցին. որ նոյն է Թէ ասիցի, զի և որ մնացեալքս են՝ մի վկայեսցին ։

Որ կնքեցար դու մատանեաւ.. կնքեա խաչիդ քոյ նշանաւ. Շ.Ա.

ալ՝ որ կնքեցար կամ կնքեցարդ՝ կնքեա, փոխ նշանակէ ։ Որ առաջնորդ եղեային դժուարութեանց՝ 'ի նմանէ խնդրելի է ։ Որում բազում աւանդեցաւ, առաւել եւ պահանջեսցեն 'ի նմանէ ։ Զոր ուսարուքն՝ զայն արարէք ։ Եւ զոր երկինք և երկիր ոչ բովանդակեցին, մի ոք 'ի մարդկանէ խորհեսցի յաղթել նմա ։ Զոր քո չար կամքդ կամիս լսել յինէն, զայդ ես ասեմ քեզ ։ Եւ զոր՝ միութիւն քրիստոնէից խրատեցաք հեթանոսաց ընդդէմ ցանկ արկանել, զայն միմեանց անզգուշեա ձգեմք. իմա զոր ինչ (այս ինքն զսուրբ խորհուրդն) խրատեցաք մեք միութիւն քրիստոնէից ցանկ արկանել ընդդէմ հեթանոսաց, և այլն ։ Ցոր և կամին փոփոխին յայն ։ Ողջոյն տամ քեզ որ ընդ իս են ամենեքին ։ Եւ որ զալանեան վաճառէին՝ առէ ցնոսա ։ Ըթէ որ ոչ խնդրեն՝ յարգելուս 'ի նոցանէ ։ Որոց ոտքն 'ի մարմնոյն եղանէին, արկանէր զնոսա մի ըստ միոջէ 'ի գեհեն ։ Զորս աղաչէինն և հանէին, նոքին որպէս փոխըւէից հեռաւորս լինէին ։

851. Այնպէս նախադասին և միջակ անուանք ամենք յորս կայ ինքն [illegible] կամ [illegible], և կամ զօրութիւն նոցա. Ինչ որ եղանէ ընդ շրթունս իմ, զայն ոչ արհամարհեցից ։ Որ ինչ ճշմարտութեամբ է, զայն խորհիջիք ։ Որ ինչ զինէն իցէ, ցուցցէ ձեզ զամենայն ։ Մարդիկ որ ինչ 'ի վեր է քան զինքեանս՝ յայն երդնուն ։ Իւրաքանչիւր ոք որ զինչ առնէ զբարին, զնոյն ընդունի 'ի տեառնէ ։ Որով խնէք և յաղթիցի ոք, նորին և ծառայ է ։ Զինչ ոչ է օգուտ ակրութեան մերում, զայն առնել առ. այս է՝ որ ինչ ոչ է ։ Ասացի զպարգևն զանեալ էր՝ այնպէս պարտ էր նմա հպատակ լինել. այս է՝ յորմէ գտեալ էր, նմա հպատակ լինել ։

852. Բազում անգամ յարաբերելի դերանունն, մանաւանդ երրորդ գիմին, լռելեայն Թողեալ լինի. կամ Թէ ուղիղ եւ առցեալ՝ և առ [illegible] չէ յարաբերական, այլ անորոշ անունն [illegible], [illegible], որում յատուկ է առանձինն վարիլ՝ զօրութեամբ ունելով միշտ յինքեան ըստ գխի դերանուն. որպէս, Որ այժմ կեամ, հաւատովք կեամ. իմա ես որ կեամ ։ Որք մեռաք մեղացն, զիարդ տակաւին 'ի նմին կեցցեմք. իմա մեք որ մեռաք ։ Որ հովուեսդ Իսրայէլի, նայեաց. Որ ուսուցանես զընկերն, զանձն քո ոչ ուսուցանես. իմա դու որ, կամ [illegible] [illegible] ։ Ո՛վ, որ պատուհասեսդ. Ո՛, որ զպահս զայս հիւսեցեր. իմա ով դու, ո դու ։ Որ 'ի Գեթդ էք, մի մեծաբանէք. Ամաչեցէք զամօթ մեծ՝ ոյք յուսացեալ էք 'ի դրօշեալս. իմա դուք որ, [illegible], [illegible] ։ Որ ձեզ լսէ, ինձ լսէ. իմա նա որ, [illegible] ։ Ոչ որում ցանկացեալդ էք՝ վաղվաղակի տամ գտանել ձեզ. իմա զայն որում, [illegible] ։ Որով դատիս զընկերն, զանձն քո դատապարտես. իմա այնու որով, [illegible] ։ Եւ որ հայհոյեն զՔրիստոս և ուրացուցանէր 'ի նմանէ զհաւատացեալս, այսօր ակամայ խոստովանութեանն ոչ կարեմք վաղվաղակի յանձն առնուլ. իմա խոստովանութեան նորա՝ որ հայհոյէր ։ Զոր ինչ խնդրեցերն, երթ՝ առեալ լիցի քեզ. իմա այն կամ զայն զոր, [illegible] ։ Ոչ յանդիման առնել կարեն քեզ՝ վասն որոյ այժմ չարախօսեն զինէն. իմա զայն ինչ վասն որոյ ։ Վասն՝ որոյ ձեռն գտացեալ էր. իմա վասն նորա՝ որոյ ձեռն ։ — Որ կամինն մեծանալ. Որք խաբեցանն՝ զղջացան. իմա նոքա որք, [illegible], [illegible] ։ Որոց ոչ պատմեցաւ վասն նորա, տեսցեն. և որոց չիցէ լուեալ, 'ի միտ առցեն. իմա նոքա որոց, [illegible] ։ Երանի որոց ոչ իցէ տեսեալ, և հաւատասցեն. իմա նոցա որոց, [illegible] ։ Առաքեցէք մասն որոց ոչ գոյցէ. իմա նոցա որոց ։ Վասն ձեր և վասն Լաւոդիկեցւոյն և որոց չիցէ տեսեալ զերեսս իմ. իմա վասն նոցա որոց ։ Որոց ոտքն Թուլացեալ են յերկիւղէ

տապինութենէն, յոյժ ընդ ուշիւ անկեալ է բնութիւն մարմնոյ. խմա մարմնոյ նոցա որոց ոգիքն, որոնք որ հաքքըն պունտըր է նէ : Վնաս ինչ ոչ գտի յանձնս յայսմիկ զորոց դուք չարախօսէքդ զդմանէ. խմա յայնց կամ զայնց իրաց՝ զորոց՝ յաղագս որոց չարախօսէքդ : Ոչինչ է զորոց ոքա ամբաստան լինիլն զինէն. խմա ոչինչ է յայնցանէ կամ այն ամենայն զորոց՝ վասն որոց ամբաստան լինիլն զինէն : Եւ ոչ մի ինչ վնաս չարութեան 'ի մէջ բերելին՝ զորոց եան կարծէի. խմա յայնց կամ զայնց զորոց. որ բանէրտան համար որ էլլաքօչէ էր, եաբաքընէն էր, էլէմըրձէ էր :

853. Յարաբերականն կամ անորոշն որ, զօրութեամբ ունելով զյարաբերելի կամ զգոյական դերանունն ըստ դիմի, բազում անգամ դնի 'ի հոլով յոր դնելի էր այն. Թէպէտև բայն իւր կամ բանն այլ հոլով պահանջիցէ. որպէս, Զարհուրեալ և դողացեալ վասն որոյ գաղտն արար. Վասն որոյ ասեմ՝ թէ նեղութիւն յաճախեմ քեզ, յաճախես ինձ զպատրաստեալ ուրախութիւնն Քրիստոսի. Վասն որոյ յետոյ գործիցին 'ի մեզ՝ հրամայէ գոհանալ. Պէսպէս ցուցոյ զնա ընծենեալ վասն որոյ 'ի Քրիստոս համարձակեցաւ. Վասն որոյ իւրք հանդերձեալն է առնել. խմա վասն այնր՝ զոր արար, զոր ասեմ, որ յետոյ գործիցի, զոր համարձակեցաւ, զոր ինչ հանդերձեալն է առնել: Երանի ում թողութիւն եղև մեղաց. խմա այնմ ոյր մեղաց թողութիւն եղև: Որում խնդրէ 'ի քէն՝ տուր. խմա այնմ որ խնդրէ, օրոոր իստէրսէ՝ վէր: Դուք երկիր պագանէք որում ոչն գիտէք, մեք երկիր պագանեմք որում գիտեմքն. խմա այնմ զոր: Յանձն առ Յուդա զոր միանգամ Յիսուսին ապաշխեաց զնա. խմա զայն ինչ՝ յոր կամ առ որ ապաշխեաց. Տեսեալ հարիւրապետին զոր ինչ եղեն, փառաւոր արար զաստուած. Խօսել չհամարձակէին զոր ինչ եղեն. խմա զայն որ ինչ եղեն: 'Ի դերութեան վարել զոր ինչ կայ 'ի նմա. Չեկաց յոր ինչ էրն. խմա զայն որ ինչ կայ, յայն որ ինչ էրն: Կարդային առ որ յամենայն ժամանակի օգնական և պաշտպան լինէր ազգին իւրեանց. խմա առ այն որ: Զիս ունիլն առ որ չեմ. խմա առ այն, առ այնպիսի՝ որ չեմ, Մտցէ 'ի տունս գողոց, և 'ի տունս որոց երդնուցուն սուտ. Վասն որոց տարաքեցանն 'ի Յովհաննէ. Երանի որոց ոչ թերահաւատեն 'ի նմանէ. Քաղցր է տէր որոց սպասեն նմա. Դուք ոչ մտանէք, և որոց մտանեն՝ չտայք թոյլ մտանել. Նախ որոց 'ի Դամասկոս և յԵրուսաղէմ էին՝ պատմեցի. Որոց սիրեն զաստուած՝ յամենայնի գործակից լինի 'ի բարիս. Երանի որոց ոչ իցեն տեսեալ և հաւատասցեն. ԼԲ. խմա նոցա, այնոցիկ ոյք: Երկիր պագին որոց արարին մատունք նոցա. Արժանի որոց գործեցաքն առնումք զհատուցումն. Եղիցես վկայ նորա առ ամենայն մարդիկ՝ որոց տեսերն և լուար. խմա այնց զորս: Առնուլ զքեզ 'ի ձեռն պաշտօնեայ և վկայ որոց տեսերդ զիս և որոց երևեցայց քեզ. խմա այնց որովք տեսեր և այնց որովք երևեցայց: Արժանի ըստ որոց մեղարն՝ անց ընդ քեզ. խմա ըստ այնց զորս կամ որովք: Կրել պատուհաս ընդ որոց գործիցէ. խմա ընդ այնց զորս: Պահանջել ընդ որոց յանդգնեցաւն պատիժս. խմա ընդ այնց յորս կամ զորս: Ազատեալ բանիւս մարինք 'ի վերայ որոց հայրէ ճանաչեմք. խմա 'ի վերայ այնոցիկ զորս: Որոց հանդիսապատիւ մեզ հասէքդ հաւատոյ. խմա ձեզ ոյք հասէքդ: Եկից զմարգարէսն որովք վասն նորա ինչ ասացեալ էին, և նա հաստատեաց արդեամբք զայն ամենայն. խմա այնոքիւք զոր կամ որ: Սեղանն խնկոց որիշ է յորմէ խնկալցն ասաց. խմա յայնմանէ զոր: Ամենք յորոց անդն կային՝ ասեն. խմա յայնցանէ ոյք: Եւ առ յորոց ածէրն՝ ձեռամբ իւրով պատարագս. Ոչ գայցես յումեքէ յորոց արարեր. Ոչ ումեք պատմեցին և ոչ ինչ յորոց տեսինն: Զի մի ինչ եկեսցէ 'ի վերայ իմ յորոց դուքդ ասացէք. խմա յայնցանէ զորս ածէրն, զորս արարեր, զորս տեսին, զորս ասացէք: Մուրանալ յորոց ունին. այս է՝ յայնցանէ ոյք ունին: Գոհացիր զորոց առերն. խմա զայնց զորս: Աստուածս համարեալ զորս և յանասունս թշնամեաց անարգք էին. խմա զայնս ոյք: Դու ոչ մտանես, և զորս մտանեն՝ ընդդէմ կացեալ արգելուս. խմա զնոսա ոյք մտանեն: Զի զոր անուաւ բանիւդ

քո հարկիւ պարտապան էաք մեռանել, եւ արժ. խնա զայն՝ որով պարտապան էաք մեռանել: Զոր ըստ նախայօժար կամաց առեալ զհոգեւորն խաղաղու-թիւն, զրկեալ տառեալ եւ 'ի մարմնով զնոյն ունելոյն. խնա զնեղ որ առե-ցաք՝ զրկեալ: Յաւելի եւ զոր սորա անուանի անուանիք՝ օրհնել. խնա զձեզ որ անուանիք: Խաւարեցոյց զլուսաւորն նորա եւ զորս ընդ նմա արանց իբրեւ ուխից. Լ. խնա եւ զայնոսիկ (լուսաւորն, այս) արանց իբրեւ ուխից որք ընդ նմա էին: Զայս առաքէ առ որս տեսեալ էր եւ գիտէր եւ աշակերտեալ էր. խնա առ նոսա զորս: Ոչ առ որս նախ արս երկիւղածս եւ օտարս առաջյամե-նոյն ազգաց՝ խօսի այժմ. խնա ոչ առ այնոսիկ զորս առաց: Հատանոյ սիրե-ցեալ յորս եմն. խնա յայնս զորս եմն:

Երթայք յինէն, առէ, յոր պատրաստեալ լեգէոնին. ՄԴ:
Մեծ կարապետ որոց սիրես Եւ հրաւիրակ տալ զաւետիս. ՇՈ.

խնա յայն որ պատրաստեալ է, այնոցիկ յորոց կամ որոց սիրես: — Հնձեմ ուստի ոչ սերմանեցի, եւ ժողովեմ ուստի ոչ սփռեցի. խնա յայնմանէ, ան-տի՝ ուր ոչ սերմանեցի:

854. Բայց եւ բազում անգամ, 'ի լռելեայն կալ յարաբերելի կամ ըստ գլխի գոյական գերանուանն, ինքն որ դնի տակաւին 'ի հոլով զոր պահանջէ բայն իւր կամ բանն, մանաւանդ յորժամ անուն բայի իցէ. եւ այս ինքնին զհետ երթայ ասացելոցն 'ի 852. որպէս, Վասն որ զկնի յղի հարցէ. Վասն որ հարկանէ զակն կամ զատամն ծառայի. խնա վասն որոյ հարցէ՝ ըստ 853, այս է՝ վասն նորա որ հարցէ: Զինչ բան առաց պատասխանի որ առաքեացն զիս. խնա որում առաքեացն կամ այնմ որ առաքեացն: Առաջի թշուառելին որ 'ի սկզբանէ յաւիտենից հաստատեաց զնա ժողովուրդ. խնա այնր կամ այնմ որ: Կարօտի որ ժողովէ, ասէն, մեզ են յայտ. խնա որում ժողովէ, այնմ որ ժողովէ: Արար խաղաղութիւն որ ինչ յերկրի եւ որ ինչ յերկինս. խնա այնմ որ: Որում խնդրէ 'ի քէն՝ տուր, եւ որ կամի փոխ առնուլ 'ի քէն՝ մի դարձու-ցաներ զերեսս. խնա եւ յորմէ կամի կամ յայնմանէ որ կամի: Յէէն եւ որ էն եւ որ գալոցն է. խնա եւ յորմէ էն եւ յորմէ գալոցն է կամ եւ յայնմանէ որ էն, եւ այլն: Բանք հեռի 'ի տառութենէ եւ լի որ ինչ ընդդէմ տառութեան. խնա լի այնու որ ինչ է: Առանց նորա եղեւ եւ ոչ ինչ՝ որ ինչ եղեն. խնա ոչինչ յայնմանէ որ ինչ եղեն: Ընէծ որ շինէ զերեքով. խնա զոր շինէ կամ զնա որ շինէ: Պատ-մեցին նոցա որ եղեւ 'ի բանակին. խնա զոր եղեւ, զայն որ եղեւ: Զի մի լիցուք մեք իբրեւ որ 'ի վերայ աւազոյն շինեալ էր. խնա իբրեւ զայն որ: Լաւ է որ յաղթէ բարկութեան քան որ առնուցու զքաղաք հզօր. Քան որ զմեռեալս յարուցանիցէն՝ այն պարկեշտագոյն եւ պայծառագոյն է. Եւ ոչ իշխանն քան որում իշխիցէն. Նախանձոտն յառաջ քան ընդ որում նախանձին՝ զանձն տանջէ. խնա քան զայն որ, որում, ընդ որում: Որ ինչ ծածուկ եւ որ ինչ յայտնի՝ գիտացի. Փութայր որ ինչ 'ի մտին էր թէ վաղվաղակի կատա-րեսցէ. խնա զայն որ ինչ: Եդաւն զայն 'ի ձեռս որք ունէին կամ առնէին ըզ-գործն. խնա որոց ունէին՝ առնէին, նոցա որք ունէին: Թողում աւել եւ որք այսպէս ոչ արարին՝ զպատիժ պատուհասից. խնա զորոց կամ զայնոցիկ որք: Այլ եւ վասն որ նոցին հակառակն թուիցին՝ գոհանայ զաստուածոյ. խնա վասն որոց, վասն այնց որ: Ասացեալ է մեր վասն որք ոչ կարեն համբերին զուն-կնդրութիւն գրոց սրբոց. խնա վասն նոցա որք: Զի երեւելի կացցեն որ ան-ցանեն ընդ ծով նաւօք. Որ 'ի ներքս անդ էին՝ ինքնին Յուդա նետս եւ զէն եւ համբարս մատուցանէր. Ձգեա զողորմութիւնս քո ոյք ճանաչեն զքեզ. զարդարութիւնս քո որ ուղիղ են սրտիւք. Ասել կապելոց՝ թէ ելէք, եւ որ 'ի խաւարին իցեն՝ թէ յայտնեցարուք. Վայ ոյք իջանեն յեգիպտոս. Երանի որ քաղցեալ եւ ծարաւի իցեն արդարութեան. Երանի որ հալածեալ իցեն վասն արդարութեան. Զիարդ դժուարին է որ զինչս ունին՝ մտանել յար-քայութիւն աստուծոյ. Որք սիրեն զաստուած՝ յամենայնի գործակից լինի

՚ի բարիս ․ Պ ։ Լուսաւոր լինել որք ՚ի ներքոյ երկնից ․ Ասնէ գիւրագնացն որք կամիցին ․ Զայնեցեր որոց ՚ի կապանս էին (853) թէ ելէք, և որք ՚ի խաւարին՝ թէ յայտնեցարուք ․ Որ եղև ոչ հանգիստ, այլ ջնջումն որ ինչ միանգամ ՚ի վերայ երկրի ․ խմա նոցա՝ այնոցիկ որք, որ ինչ ։ Հանդերձ որք բոլորովին են անշունչք և անշարժք ․ խմա հանդերձ որովք կամ այնոքիւք որք ։ Մատեայ առ մի ոմն որ անդ կայր ․ խմա յորոց, յայնցանէ որ ։ Յուղարկեացէն զնա և որք ընդ նմայն էին ․ Դուք ոչ մնայք, և որ մնացելոցն են արդելուք ․ Նասն որ ինչ պէտք էին ․ խմա զորս, զոր ինչ կամ զայնոսիկ որ ։ Բան առ որք ՚ի լսելն օգտին, և ՚ի դուրս ելեալ մոռանան ․ խմա առ որս, առ նոսա որք ։ Չարաչար տանջանս քան որ առ հարբն եղեն՝ հասուցանել ․ Առաքս էին ազնուագոյնք քան որ ՚ի Թեսաղոնիկէ էին ․ Չիք այլ ինչ յոյս ՚ի միտս նորա քան որ երևին ․ խմա քան զորս, քան զայնոսիկ որ ։ Ջի մի ոք գտանիցէ ՚ի նմանէ՝ որով հուր բառնայցէ կամ որով մարթիցէ առնուլ սակաւ մի ջուր ․ խմա զայն ինչ կամ այնչափ ինչ՝ որով ։ Որոշումն արտաքոյ բնութեան՝ շունս գործէ յորմէ բաժանեցաւ և առ որում բնակեաց ․ խմա զնա յորմէ և զնա առ որում ։ Ջոր երանեն մարդիկ՝ վայ տայ, և յորմէ զարհուրին՝ երանէ ․ խմա այնմ զոր, զայն յորմէ ։ Ջոր հայր սրբեաց և առաքեաց յաշխարհ՝ դուք ասէք թէ հայհոյես ․ խմա այնմ, առ նա զոր ։ Կողոպտեցին հանին, և ոչինչ թողին զոր ընդ իւրն ունէր ․ խմա ոչինչ յայնմանէ զոր ։ Այլ վասն որ ասէքդ, և այլն ․ խմա վասն որոյ ասէքդ, վասն այնր զոր ասէքդ ։ Յորում լիցէ ոք, այն յորում էն՝ քան զայն որ ՚ի նմա էն մեծ գտանի ․ ուր յորում էջ եւ պարզի նոյնանիշ յաւելուածովն այն յորում էն ։ Որոց պէտք էին բժշկութեան՝ բժշկէր ․ խմա զայնոսիկ որոց ։ Թագաւոր ոչ միայն զիւրն տացէ պարտիս, այլ և որոց եղև պատճառք ՚ի կորուստ ․ խմա այլ և զորոց, զնոցա որոց եղև ։ Ընտրեաց և առ ընդ իւր զորոց գիտէր զթուլութիւն հաւատոց նոցա ․ խմա զայնոսիկ որոց զթուլութիւնն գիտէր ։ Ջորոց խրատեսն եղեն զքէն՝ ոչինչ է ․ խմա յայնցանէ կամ այն ամենայն զորոց ։ Չիք ինչ ողորմելի քան որոց սպառեալ է սէր գրոց սրբոց ․ խմա քան զնոսա որոց ։ Ոչ ոմն ՚ի համապատուացն մեծ ՚ի բնութենէ քան ընդ որս կարգեցաւ ․ խմա քան զնոսա ընդ որս ։ — Անխառն հերձուածոյ և որքան ինչ կարծիք աղաւաղեցան մտաց ․ խմա և այնմ ամենայնի որքան ինչ կարծիք են ։ Աստղն եկեալ եկաց ՚ի վերայ ուր էր մանուկն ․ խմա ՚ի վերայ այնր տեղւոյ ուր էր ։

Նա ոչ միայն որք սիրեցին, Այլ ողորմեա և ատողին ։
Ոչ լոկ բնութեամբն մեծ է հայր Քան որոց սկիզբն է և պատճառ ։
Ըզգերելոցն որ գերեցին Նու զորս արեամբ սրբով սպանին
Ջինչս և ըզգոյս կողոպտեցին Ջհարց և զհաւուց զոր պահէին ։
Մուծցես և զմեզ, տէր, ընդ նոցին Ուստի հաներ նախ զառաջին ․ ՇՈ ․

խմա ոչ միայն նոցա որք սիրեցին, քան զնոսա որոց սկիզբն է, և զորոց սպանին՝ զնոսա զորս սպանին, մուծցես անդր՝ յայն փայլ՝ ուստի հաներ ։

855 ․ Յայսպիսիս երբեմն նախդիր լսելեայն յարաբերելի դերանուանն պահի ՚ի վերայ յարաբերականին կամ նախդրի նորա՝ առ ՚ի զայն յայտ առնելոյ ․ որպէս, Ջվասն որոյ եղեն սոքա՝ եղծանել ․ ԼԲ ․ խմա զայն վասն որոյ եղեն ։

856 ․ Բազում ուրեք եւ ընդ հականսն՝ յարաբերելին դնի յայտնի, և յարաբերականն լսելեայն կայ ․ և այս այն է զոր ասացաք՝ թէ գոյական անուանք խնդիր առնուն զօրութեամբ էական բայի (693) ․ որպիսի են ասացեալքն, Առ ՚ի քէն իմաստութիւնդ ․ Անցաւորք են և թագաւորքն և ՚ի նոցանէ սպառնալիքն ․ Առ ՚ի քէն փառքն ․ Ցուցանելով զոր ՚ի խոնարհութենէն օգուտն, և զառ ՚ի հպարտութենէն վնասն ․ այս է՝ իմաստութիւնդ որ առ ՚ի քէն է, սպառնալիքն որ ՚ի նոցանէ են, փառքն որ առ ՚ի քէն, զվնասն որ ՚ի հպարտութենէն ։ Տես անդ այլ բազում օրինակս ։

857 ․ Յարաբերականն և անորոշն ով, թէ անուն բայի թէ խնդիր և թէ

յառակացուցիչ. միշտ 'ի գլուխ բանին կայ Նախադաս այլում ամենայնի. Որ Իբրև եւեթ, որոյ տեսեալ զնա. որում Թէ քաջ միտ դնես, որում համեմատ, որով իմանամք, որով նորոգեցան, որով զարդարեալ, որով դատին, յորմէ հեռի են, յորմէ առեալ, զոր Իբրև լցաւ՝ հանեալ 'ի ցամաք. զոր Իբրև եկն՝ հանին 'ի վերնատունն, զոր կարծէին եթէ 'ի տաճար անդր եմուծ, զոր առեալ, ընդ որ հայեցեալ. որոյ գալուստն, որոյ մանկանն բժշկութիւն, որոյ ծառայիցն բարձութիւն, յորոյ հինգերորդ ամի գերութեանն, յոր արգանդէ ելանէ, որոց ոգիքն, որոց իմաստութիւնն, ընդ որոց Թէ ընդ դեղն զուարճացեալք, և այլն: — Ոչ երբէք ասի՝ Իբրև որ եւեթ. տեսեալ որոյ, համեմատ որում, իմանամք որով, հեռի յորմէ են, կարծէին զոր, հայեցեալ ընդ որ, գալուստն որոյ, ոգիքն որոց, իմաստութիւնն որոց:

858. Եւ յերկուց յարաբերականաց՝ խնդիր եղեալն նոյն բայի կամ այլում յաջորդի, կամ յառակացուցիչն, Նախադաս վարին քան զանուն բային, որ է ըստ ճշմարտութեան՝ բուն յարաբերականն քան զանորիչն. որպէս, Որով որք վարեցանն՝ առ աստուած առաքեցին զբարեկամութիւն: Ուստի որք լուանն՝ հրաժարեցին. այս է՝ յորմէ որք լուանն: Յորմէ որ ոչ խոտորի յերկուս կողմանս, մաքուր ածէ զհետն: Զոր ամենեքեան 'ի մարդկանէ որք բազմացուցանեն, զասասն աստուծոյ 'ի վերայ իւրեանց կուտեն. այս է՝ զոր որք բազմացուցանենն, որք բազմացուցանեն զայն: Յոր որ կատարեալն է առաքինութեամբ, վայելէ. խնս յոր վայելէ: Յորոց որք զանձինս տաճարս աստուծոյ արարին, վայելեցին 'ի շնորհս նորա. այս է՝ յորոց ոմանք հ՟ձ այնոքիկ վայելեցին 'ի շնորհս նորա՝ որք, և այլն: — Զորոյ անունն որ խոստավանի՝ կեցցէ. խնս որ ոք խոստովանի զանուն նորա:

859. Սակայն ընդ յատուկ Նախդիրս և ընդ հոլովառու բառս լինի միշտ յետադաս վարին. Առ որում, ընդ որում, առ որով, ընդ որով, ըստ որոյ, ըստ որում, ըստ որմէ, քան զոր, առանց որոյ: — Ընդ այլս ոմանս ազատ են նախ կամ զկնի դասիլ. Վասն որոյ, զհետ որոյ, զկնի որոյ, 'ի վերայ որոյ, 'ի վերայ որոց, 'ի ձեռն որոյ, 'ի պատճառս որոյ: Որոյ վասն, որոյ զհետ, որոյ հ՟ձ զորոյ զկնի, զորոյ զհետ, յորոյ վերայ, յորոց վերայ, որոյ ընդդէմ, որոց առաջի, որոց յանդիման: — Եւ ընդ ոմանս ամենևին ոչ վարին. զի չասի բնաւ՝ ոչ Իբրև զոր, որպէս զոր, և ոչ՝ Զոր Իբրև, զոր որպէս:

ԳԼՈՒԽ ՈՒԹԵՐՈՐԴ

ԴԻՄՈՐՈՇ ՅՕԴՔ Ս Դ Ն

860. Յօդիցդ պիտանութիւն մի է 'ի կարևոր վայելչաբանութեանց Հայերէն խօսից։ Յարին նոքա 'ի վերջ ամենայն բառից պարզաբար. բայց միայն 'ի ա, ո յանգեալսն առնուն նախ յ. Ախոյս, Եւրոպայդ, Շաղխայս, Շաղխայն, կախոյն, սորայս, դորայդ, նոցայն, ոյն, քոյդ, քոյն։ — Առ հինսն երեք ս ուրեք ուրեք գրեալ է զ վասն ընթերցասարութեանն. առաջնականից ներքոյ է առ հարկի, մանաւանդ զկնի ն տառին (8)։

861. Գլխաւոր գործ սոցա է յայտնի ցուցանել կամ մասնաւորել զառումն անուանց (1) ըստ դիմաց կամ ըստ կարգի մերձաւորութեան և հեռաւորութեան իբրև այս ինչ կամ այն։ — Յօդն ս է յատուկ որոշիչ անուանց իբրև ծանօթից և յայտնեաց եթէ նշանակութեամբ առ ն դերանուան, և եթէ առանց այնր՝ մասնաւորելով և առանձնաւորելով զխօսն. իսկ Ս, Դ, Եւ, Դու, Իմ, Ես կամ Իմս, Այդ նշանակելով որոշէն, և ըստ այդ պէտս յարին յոր և է անուն։ Ջերեսին անաննս 'ի մի յայս բան. Իմ կամքս 'ի քո Տէմարիտ Ճանապարհիդ սէրն է։

862. Վասն որոյ եթէ չիցէ յայս կամ յայն միտս և դէմս որոշեալ և սահմանեալ անունն, այլ ընդհանուր անյայտ անորիչ և տարտամ, ոչ դնի յօդ, թէ և ինքնին բաւականապէս որոշեալ իցէ առ ընդունելոյ նախդիր զ (623, 629)։ Որպէս աչս յայս բանս, Աստուած. եղիցի լոյս, և եղև լոյս. Արասցուք մարդ ըստ պատկերի մերում. Ցանեաց 'ի վերայ որոմն 'ի մէջ ցորենոյն. Ոչ գոյ մեր աւելի քան զհինգ նկանակ և զերկուս ձկունս։ — Այլ 'ի խօսելն ապա զնոյն լուսոյ, զնոյն մարդոյ, զնոյն որոմանէ և զնոյն նկանակաց և ձկանց՝ որ յայտնի են լսողին, ասի և Տեսս Աստուած զլոյսն՝ զի բարի է. Եւ արար Աստուած զմարդն 'ի պատկեր իւր. Ապա երևեցաւ և որոմնն. Որդ ուստի ունիցի զորոմնն. Առեալ զհինգ նկանակն և զերկուս ձկունսն օրհնեաց։ — կամ յառանձին մասնաւոր միտս ասի առանց նախադաս բանի. Եւ օձն էր իմաստնագոյն քան զամենայն գազանս։ Յառաջնում ամին կիւրոսի արքային

---

(1) Նշանակէ յօդդ զնախադիտութիւն. քանզի յօդդ զվերաբերութիւն և զվերստին յիշումն զոր յառաջագոյն ոք գիտէր՝ նշանակէ։ Քանզի յորժամ ասեմք առանց յօդի թէ Այր եկն, որպէս յաղագս անծանօթ իրի ասեմք. իսկ յորժամ ասեմք թէ Այրն եկն, զյառաջածանօթ իրս նշանակէ. Դ։ Ոչ ասաց *արդարութիւն*, այլ *արդարութիւնն*, 'ի միոյն վերայ յանգուցանելով ըզբանն. Ս։

Պարսից, 'ի կատարել բանին տեառն 'ի բերանոյ Երեմիայ մարգարէի, զարթոյց տէր զոգին Կիւրոսի թագաւորին Պարսից: Ի սկզբանէ էր բանն և բանն էր առ աստուած և աստուած էր բանն:

Ըստ այդոցիկ յանորիչ միոյ ամի, Թագաւոր որ ոչ ունի զխնամատութիւն աթոռակից իւր, ոչ կարէ 'ի վիճակին իւրում վայելուչ գոլ. Զխորհուրդ թագաւորի բարւոք է ծածկել. Գինի ուրախ առնէ, իւղ զուարթ, և հաց հաստատէ զսիրտ մարդոյ. Հաց յերկնից ետ նոցա ուտել. Ոսկի, հաց կեր. Խնամատութիւն յելս ճանապարհաց գալի. Մի թողուր զխնամատութիւն և ըղխրատ և զշանձար. Նայն է ծով. Ամենայն ուխք 'ի ծով գնան և ծով ոչ լնու. Որդի աստուծոյ զանձն իւր անուանէ. Անոյ միայն եօթանասուն և ութ:— Իսկ յորոշ միոյ ամի. Յոյժ ուրախ լինէր թագաւորն. Հրաման թագաւորին աստականոյր. Հացն զոր ես տաց. Մօտ յայն տեղի ուր զհացն կերան. Խնամութիւն աստուծոյ տաց. Ծովն կարմիր, ծովն աղի. Զինչ տրտմացուք քեզ և դադարեսցէ ծովս 'ի մէնջ. առէք ընկեցէք զիս 'ի ծովդ և դադարեսցէ 'ի ձէնջ ծովդ. և առին զՅովնան և ընկեցին 'ի ծովն, և դադարեաց ծովն 'ի խռովութենէ իւրմէ. Որդին աստուծոյ եկն և եւ մեզ միոս. Եօթանասուն և ութն՝ յորում հանգիստեցաւ սկիզբն փորձանացն. Ութն 'ի նոսա յերկուսնայնն:—Եւ նարեկացին առ հոգին սուրբ խօսելով ասէ. Արարչակցի հայրենի անկարօտ պատուոյդ. կամաց հօրդ կնիմնակից. բարձրակալդ հօր. և քեզ ընդ հօր ամենակալի և որդւոյդ միածնի. Մինդ յերրորդութենէդ պատուրագի և միւոդ ընդունի. իմա այդմ պատուոյ, այդորիկ հօր, այդմ որդւոյ՝ որ մօտ այդր առ քեզ է, այդ միդ՝ որդի, և միւսդ այդ՝ հայր որ այդր առ քեզ կան: Տես և 'ի յաջորդսդ:

863. Բայց երբեմն ածական ինչ ինքնին որոշէ զանունն, նոյնպէս բացայայտիչն՝ մանաւանդ նախադասն (715, 719, 720), և զանց առնի յօդ. Ընկղմեցան 'ի ծով կարմիր: Զարչարեաց զնա Արշակ արքայ: Արքայ Դաւիթ ծերացեալ էր:

864. Բազում անգամ յօդ և այլ մասունս բանի եդեալ՝ 'ի մէջ բերեն զաւելեալն թողեալ դերանուն, կամ զանուն, կամ զբայ. որպէս, Ընկալ զփոքրս 'ի տկարէս, և շնորհեա զմեծդ առ 'ի հզօրէդ. իմա զայս իմ փոքր յինէն 'ի տկարէ, զայդ քո մեծ 'ի քէն 'ի հզօրէ: Արարածքս, զարթուցեալքս, ուրացեալքս և զղջացեալքս. իմա մեք արարածք, մեք որ զարթուցեալ եմք կամ ուրացեալ և զղջացեալ: Առ չափաւոր մարդիկս. Նշաւել առ մարդիկս առաստացա սիրով. իմա առ մեզ մարդիկ: Ընկալ զամենեսեանս. իմա զմեզ զամենեսեան: Տեղիս անապատ է և օրս տարաժամեալ. իմա այս տեղի, այս օր: Տեսանեմ զմարդիկս՝ զի շրջին. իմա զայս մարդիկ որ աստ մօտ են: Առ ամենայն մարդիկս. իմա առ այս ամենայն կամ առ մեր մարդիկ: Զերկոսեանս արար մեզ. իմա զերկոսեան զայսոսիկ: Զընդ երկնաւս. իմա զայս ամենայն որ է ընդ երկնաւ: Արքայդ Խոսրովեանն. իմա դու արքայ: Դու և որդիքն Խոսրովեանն, եկեալքդ յԵգիպտոսէ, կազմեցարուք. իմա դուք որ եկէքդ կամ եկեալքդ էք: Գանեալքդ, խրատեալքդ. իմա դուք որ գանեցայք կամ գանեալ՝ խրատեալ էք: Զայն կերակուրդ. իմա զայն կերակուր քո: Ո՞չ մեծ թագաւորդ անձնիշխան է ինքն. իմա դա ինքն թագաւորդ: Է մարմին և 'ի վերոյ քան զերակս արեանն և 'ի ներքոյ քան զերակսն. իմա 'ի ներքոյ քան զերակսն զայնոսիկ, քան զերակս արեանն: 'Ի բարեսին յայսոսիկ թուղթսն. իմա թուղթս նորա: Զխորհ մաքսաւորն և ձկնորսն և առանց դպրութեանն այնպիսի ինչ ճարտար խօսէր. իմա այն որ առանց դպրութեան էր: Զողջակէզսն և զվասն մեղացն առնել. Սպանցեն զվասն մեղացն. Մատուսցեն զվասն մեղացն և զվասն փրկութեանն. իմա զայն որ է վասն մեղաց, վասն փրկութեան: Զքեզ բարեբանեմք զԹաբօրն լերինն. իմա զայն որ 'ի Թաբօր: Ապիրատ է 'ի յայլոցն ձեռնարկել. իմա յայն որ է այլոց, 'ի յայլոց իրս. Ընդ սովաւն. Զուխտն կամ զկամսն. Մի մարմնաւորքն կերակուր և ըմպելի զուրբշաութեամբն կարծեսցեն առել. Բա-

զումբ զառ Ջրհեղեղաւն և զսոդոմայեցւոցն և զփարաւոնին յանդգնելովն ոչ խնայոյն պատժին. Ունին զամենայն զառ սորոտումն Մասեայ. Մարգիկ կոչէ զմարմնովսն. խմա այն որ ընդ տղաւ է. զայն որ կամաւ է կամ լինի, զկամայականն. զայն որ արբշռութեամբ է՝ լինի, զայն ինչ կամ զայն մեղս որ առ Ջրհեղեղաւ, զայն որ է առ սորոտովն, զայնոսիկ որ մարմնով են, զմարմնաւորսն: Եառ տան հօր քոյ զամենայն զառ 'ի հրոյն որդւոցն Իսրայէլի 'ի կերակուր. Առեալ լի ափով զառ 'ի յիշատակէն նորա. Զառ 'ի մէնջն զամենայն կատարեսցուք. Ընկալայ զառ 'ի ձէնջն. խմա զայն որ է՝ ելանէ 'ի հրոյ, զայն որ է առ յիշատակէ, զայն ամենայն որ է առ 'ի մէնջ, զայն որ էր առ 'ի ձէնջ: Զառ 'ի յետոյն. զառ 'ի ստորևն. խմա զայն որ առ 'ի յետոյ, զայն որ առ 'ի ստորև: Զգիւրալուրն և զառանց խոր բանիցն յարգեն. Նետիւք խոցոտել զ'ի վերայ պարսպին. Բարեբանեցէք զ'ի վերայ քերովբէիցն. խմա զայն որ է առանց խոր բանից, զայնոսիկ որ էին 'ի վերայ պարսպին, զայն որ է 'ի վերայ քերովբէից: Զոր արար Դաւիթ, յորժամ քաղցեաւ և որ ընդ նմայն էին. խմա ինքն, նա՝ և որ ընդ նմա: Չէրն՝ չէին վասն չէին յաշտ առնել. խմա այն որ չէր: Ոչ այսպէսն յողն և ընդ պատճառաւ է. խմա այն որ ոչ այնպէս է՝ արհամարհ և տգտանելի է: Ոմն զներկայն նշանակէ, իսկ հալովքն սորա զշուրջն. խմա զայն որ շուրջ է: Զօրացան 'ի վերայս, 'ի վերայն: խմա 'ի վերայ իմ, 'ի վերայ նորա: — Ծերութիւն պատուական՝ ոչ բազմաժամանակեայն է. Եթէ ընդ փայտ դալար զայս առնեն, ընդ չորն զինչ լինիցի. խմա ոչ բազմաժամանակեայ ծերութիւնն, ընդ չոր փայտն: Աշակերտքն Յովհաննու պահեն ստէպ, և քոյքդ կամ քոյդ ուտեն և ըմպեն. խմա քո աշակերտքդ: Ընդէր ոչ բովանդակեցէք զսակ աղիւսոյն ձերոյ որպէս յերէկն և յեռանտն՝ և զայսօր աւուրդ. խմա զայսօր աւուր սակդ: Որդի Յովսեփայ, որ Յակոբայն, որ Հեղեայն. խմա որ էր Յակոբայ որդի, որ էր Հեղեայ որդի: Նա է քաւութիւն մեղաց մերոց, և ոչ եթէ մերոցն միայն. խմա մերոց մեղաց: Այս առակ և դատաւորին. Է բարկութիւն՝ որ գովելի է 'ի գրոց, որպէս Մովսէսին. Տնտեսն չունի ինչ իւր սեպհական, այլ տերունեայն հաւատացաւ նմա.

Բարեաց գործողքն պսակին, Չարեացն 'ի հուրն անշէջ մատնին.

խմա և դատաւորին առակ, Մովսէսի բարկութիւնն, տէրունեան իրք, ինչք. չարեաց գործողքն: Արիւնն Յիսուսի առաւել խօսի քան զՀաբելին. Կերպարանիմ զԴաւիթն. Զքերովբէիցն խորհրդաբար կերպարանիմք. խմա քան զարիւնն Հաբելի, զիս կամ զկերպարանս Դաւթի, քերովբէից: Աղօթքն Եփրեմին է յաղթէլին ամենեցունցն. խմա աղօթից ամենեցուն: Ոչ էր հաւասար պարզաբար գնալն, և այնպիսի պատճառաւն. խմա այնպիսի պատճառաւ գնալն: Լուեալ խմացան զհիւրընկալութեան աղագաւն. խմա զառնելն՝ զլինելն հիւրընկալութեան աղագաւ: Զառնելն և զոչն. 'ի բանալն կամ յոչն. խմա զոչ առնելն, յոչ բանալն: — Պաշարեցից զքեզ որպէս և Դաւիթն. Զգործ տեառն գործէ, որպէս և ես. Ելից և արարից որպէս միշտն. Որ հաւատայ զինքն, նովաւ փրկեալ է. և որ ոչն, զինչ փրկեսցի. խմա որպէս և Դաւիթ պաշարեաց, որպէս և ես գործեմ, որպէս միշտ առնէի, որ ոչ հաւատայ:

865. Տիրապէս յօդ առնուլ յատուկ 'ի վերայ իւրեանց յորջորջումն նշանակութեան՝ ճշմարիտ գոյական անուանց միայն է. վասն որոյ յատուկ անուանք, ընդ որս և նոյնպիսիքն իմն՝ Աստուած, տէր, Քրիստոս, երկինք, երկիր, արեգակն, լուսին, արեւելք, արեւմուտք, հիւսիս, հարաւ, աշխարհ, տիեզերք, և այլն, ինքնին միշտ յայտնիք 'ի հասարակաց միտս՝ անյօդ վարին սովորաբար. կոչեաց տէր աստուած զԱդամ. Այսպէս ասէ տէր կամ տէր զօրութեանց. Քրիստոս ծնեաց կամ փրկեաց զմեզ. Արար զերկինս և զերկիր, զծով և զցամաք. Արեգակն և լուսին և այլ ևս հինգ աստեղք՝ ոչ եթէ յա-

րեւելից յարեւմուտս գնան, այլ յարեւմտից յարեւելս ։ Զհիւսիս և զհարաւ դու արարեր. Թաբոր և Հերմոն յանուն քո ցնծասցեն. Յաշխարհի էր և աշխարհ նովաւ եղև և աշխարհ զնա ոչ ծանեաւ. Անձեւ զոխեզերս անապատ ։

866. Բայց եթէ խելք մասնաւորեալ որոշեսցին, կամ թէ ազդուութեամբ իմն ցուցանել կամիցիմք, երբու ասել՝ նոյն այն, նա ինքն, առնու յօդ որոշիչն, որպէս և ս, դ՝ այս, այդ, ես, իմ, դու, քո նշանակութեամբ. Մոլոքայն այն՝ որ եհան զմեզ. Եթէ դու իցես Մեսիայն. Զերոն զոր արար Աաթինէն. Այլ Անախիքոսն ուխտ հարեւր քանքար բերեալ էր. Լային զթամաւզ, որ է Ադոնիսն յառաասելու. Ո՞վ է Պաւղոսն կամ Ապողոսն ։ Ո՞ւր է այն ձեր Աղեքսանդրոսն.. եթէ գիտասցեն զքեն՝ եթէ դու ես Աղեքսանդրոսն ։ Երուսաղէմի վերին ։ Զիարդ իցեն թշնամիք միմեանց Որմիզդն և Արհմնն ։ փութայր հասանել՝ի սահմանս բնակութեան Հայկին. Տեսեալ Հայկին զոխտանեանն. 'ի նոր Պղատոնէն ։ փախո զԳրիգորդ. Մեզ զԳրիգորդ տեսուչ կացուսջիք. Ամփոփելով գրեմ զայս բան ։ Աստուածն Աբրահամու. աստուածոյն Դանիէլի. աստուածն զոր դու պաշտես յաճախ. աստուածն քո՝ զոր դու յաճախ պաշտէիր. յաստուածոյն քումմէ. աստուածն ձեր. աստուածն աստուածոց եւ աստուածոց. տէրն ամենակալ. տէրն տերանց, տէրն տարածոց. ոչ գիտեմ զտէրն և զիսրայէլ ոչ արձակեմ. և պարզաբար Տէրն՝ իմացեալ զՔրիստոս. Հարցանէր 'ի նոցանէ թէ ո՞ւր ծնանիցի Քրիստոսն. Քրիստոսն յորժամ գայցէ՝ միթէ աւելի ինչ նշանս առնիցէ. Քրիստոսն աստուծոյ ։ Յերկիրն Իսրայելի, յերկիրն Արարատայ. և դադարեաց երկիրն ամս քառասուն ։ Աշխարհն Հայոց կամ Պարսից ։ Արեգակնըս, արեգակնդ ։ Արեգակնն արդարութեան ։ — կամ ըստ 864. տես անդ. և 905 ։

867. Երբեմն և հասարակ անուանք, թէպէտ և անյօդ վարեալք յորոշեալ և 'ի մասնաւորեալ միտս խմնին. Բարկութիւն կորուսանէ զիմաստունս. Ա ։ Բոլոր մարմնոյս՝ հոգի է կենդանութիւն, իսկ մարմնոյ և հոգւոյ միտք են կառավար. Ե ։ Որպէս և Տէր խոկ ասաց. Որպէս երանելի Առաքեալ ասէ. Այլ Առաքեալ մատնէ ջատագով անուան իւրոյ. Կ ։ Եւ Առաքեալ 'ի կարգի եղեալ թուէ. Ս. խոս բարկութիւնն, հոգին, միտքն, տէրն՝ այսինքն Քրիստոս, Առաքեալն՝ որ է Պաւղոս ։

868. Անունն յորժամ կոչելով կայ 'ի բանի 'ի դէմս ուրուք խօսելոյ՝ առնու յօդ դ միայն. զի և յերկրորդ դէմ եւեթ լինի կոչումն. Արդ մահու. մարգարէից մեզ՝ Քրիստոսդ. ողջ եր արքայդ Հրէից. ոչ մոլիմ քաջդ փեստոս. խորհրդականքդ առաքինիք. անուանիդ 'ի վկայս. ով երանելիդ ամենեցուն. ով անարժանդ. ո հէքդ և թշուառականդ ։

869. Ածականք դոյականաբար առեալք՝ վարին յօդիւ և անյօդ յընդհանուր միտս. զի անդ յօդն նշանակէ այն որ այսպիսի ինչ ոք է, այլ ոչ թէ այս ոք կամ այն. Արդարն եթէ հասցէ 'ի վախճանել՝ 'ի հանգստեան եղիցի ։ Կարծողն և արհամարհողն՝ այր ամբարտաւան է ։ Շատախօսն երբեք 'ի մեղաց ոչ վրիպէ ։ Մի պարծեսցի իմաստունն յիմաստութիւն իւր, և մի հզօրն 'ի զօրութիւն իւր, և մի մեծն 'ի մեծութիւն իւր ։ Զինչ լինի արդարոյն անօրէնն ։ Անկիրթն դիւրաւ մոլորի ։ Զարդարն և զամպարիշտն դատի աստուած ։ Մեծամեծքն բարկասիրք են ։ — Ամպարիշտ ցանկայ զամենայն աւուրս զցանկութիւն չարեաց, իսկ արդարն ողորմի ։ Զբան անիրաւ ատեայ արդար ։ Բարկասիրտ գործէ առանց խորհրդոյ ։ Զիմաստութիւն և զխրատ ամպարիշտք անգոսնեն ։ Անմիտք խորհին զչարիս ։ Անդ ամպարիշտք բորբոքեցին զդղրմրտութիւն բարկութեան . . . փոքր և մեծ անդ են ։ Ապականացու զապականացու փրկել ոչ կարէ, և ոչ անցաւոր զանցաւոր ։

870. Մերթ որ և է բառ և բան ևս իբրև անուն առեալ, որպէս հոլովիւ և նախդրիւ (132), նոյնպէս և յօդիւ վարի. Այոն այո և ոչն ոչ. զի՞նչ իցէ այն փոքր միւս ևսն. զայս՝ արդեօքն յայտ առնէ. առդ հանդերձն նախդիր է, ովդ զարմացական. ոմնդ զմի ցուցանէ. գլուխ գովութեան զերբն դնէ. զեդ-

խաւրոց եդ 'ի միջի. զեթէն 'ի միջի դնելով։ Արագընթացն և փոխիրն զմի միաս ունին. սրբեսցին՝ փառաւորեսցի է. յաճախաբար դնէ զեասուրն ինձ. զպատուիրանսն՝ զմի ոպանմներն և մի չնար։ Սուրբն եղիցի անուն քո՝ ընաւին իսկ առաքինութեան է հաստատութիւն. խնս սուրբ եղիցի անուն քո. չարիցս կրկնելով զես եմ տէր աստուածն. զուրախ լեր բերկրեալն աւետարանելով. յիշեցէք և զոչ ոք է արդարն և ոչ մի. իսկ որ զօրհնեալ տէր որ բնակեալդ եմն ասեն՝ անմիտք են. ամենայն օրէնք 'ի մի բան կատարին՝ 'ի սիրեսցես զընկեր քո իբրև զանձն քո։

871. Միջակ անուանքն Ձի, զինչ. իմն, ինչ. իք, ո, ով. որ, ոմն, ոք. մի, միմեանց, իրերաց, ինքնին միշտ 'ի բնէ անորիշք սովորաբար անյօդ վարին և ինքեանք և գոյականք նոցին. գուն ուրեք լսին յօդիւ. Պատճառք իրիքն զօր կամքն լսել. Ծածկեալ կայ յիմիքն զոր առնէ. Վ։ Սոուէր իրիք ոչ երբէք հեռանայ յիմէքէն. Կ։ Որ զմեծն ինչ եա, զփոքր զկմրդ ոչ տայցէ. Ո։ Էքն մարդ ընդ Նմին պարունակի. Մ.Բ. Ո'րն յերկուց. զորն և կամիս. Վ.Ի։ Ո.քն մարդ. Փ.Ն.Ի։ Ել ին երեւմ բան զոքն աւելի. Փ։ Որպէս ումեքն 'ի քաղցրագունից համարեալ զինքեանն յաշխարհս գալ. Պ։ Որ նումեքն (յումեքըն, 285) ոչ իբր մասն եղով. Պ։ Էր 'ի Սատանայն ումեմնէ սատանականքըն. Կ։ Զայնպիսւոյն ումեքէ ասէ, որ, և այլն. Ո.'ի միմեանցն բաժանեալծնունդք. Ա.Գ.։ Զատ և որիշ լինելով յիրերացն. Պ։

872. Իսկ Թուականն մի առնու զերեսին յօդսն. միս, միդ, մին. և ն իբր ընիկ եղեալ Նմին (146), առնու Նովին հանդերձ դարձեալ զերեսեան եա. մինս, մինդ, մինն. կամիմք զի մինս ընդ աջմէ քումմէ և միւսս ընդ ահեկէ քումմէ նստցուք։ Մինդ յերրորդութենէդ։ Մինդ անյօդ ասէ և հանապազ մեռանի, և մինն որ չուռէ՝ առանց օդոյն Նուազի լոյս ճառագայթից իւրոց։— Այսպէս է և Է 'ի Նշանակելն Որ էն, աստուած, յաճախ վարելով էն՝ առնու դարձեալն. էնն անեղ. էնն 'ի յէէն։ Տես և 1118։

873. Ցառկացուցչաւ իւիք մանուանդ յօդաւորաւ, և ածական դերանուամբ որոշեալ և մասնաւորեալ անուանք կարեն առնուլ յօդ և չառնուլ ըստ վայելչութեան. զի չյաւելու ինչ 'ի Նոսա՝ բայց աւելի իմն որոշումն և ազդուութիւն. Հայրն իմ, հայր իմ. մանուկն իմ, մանուկն Նորա, մանուկ իմ. զբանն իմ, բանին իմոյ. քոյրդ իմ, որդին քո, զորդիդ քո, եղբայր քո. ուստերքն ձեր և դստերք ձեր, Թագաւորդ ձեր. մարմինն Նորա, վասն բանին Նորա. եղբօր իւրում, եղբօրն իւրում, 'ի տեղւոջ իւրում, 'ի տեղւոջն իւրում. բանքն Նոցա, բանք Նոցա. բարբառքն Նոցա, բարբառք Նոցա. կամացն Նոցա, կամաց Նոցա. եղբարցս իմոց, եղբարց իմոց, եղբարբք իմով. ուղտուցդ քոց, ուղտուցդ ևս քոց, ուղտուց քոց. զսուրբ հոգիդ քո, հոգի քո սուրբ. մեծի անուանդ քոյ, մեծի անուան քոյ։ Արտաքին մարդս մեր։ Մի տրտմեցուցանէք զհոգին սուրբ աստուծոյ. հոգի սուրբ աստուծոյ է 'ի քեզ։ Արքայութիւնն աստուծոյ, երկնից. արքայութիւն աստուծոյ, երկնից։ Առաքեսցես զայն առ Թագաւորն եդովմայեցւոց և առ Թագաւորն մովաբացւոց և առ Թագաւոր որդւոցն Ամոնայ։ Ցքահանայապետսն և ցիշխանս տաճարին և ցծերսն։ Զմարմինն տեառն Յիսուսի։ Զհացն զառաջաւորութեան եկեր. եկեր զհաց զառաջաւորութեանն։ Զտէր փառացն Խոմ զտէրն փառաց 'ի խաչ հանէին։ Բարկութիւն մարդոյ զարդարութիւն աստուծոյ ոչ գործէ։ Ի կողմանս հրէաստանի. ընդ եզր ծովուն. 'ի վերայ աշտարակի տաճարին. 'ի բերանոյ աստուծոյ. պտուղ պատերազմաց մահ է. տեսանեմք զերկնի գեղեցկութիւն և զերկրի վայելչութիւն։ Տես յառաջիկայսդ և 'ի 888, 889, և 1020։

874. Ցորժամ գոյական յետադաս իցէ դերանուանցն այս, այդ, այն, չէ հարկ զիմորոշ յօդ դնել Նմա. Այս բան, այս այր, այս բանք. վասն այդր բանի, զայն այր, յայսմ վայրի, յայնմ աւուր, և այլն, որպէս տեսաւ 'ի 818 և յորս զկնի։ Բայց և մարթի դնել. Այս երանելոյս, այս կարգաւորութեամբս, այս կրիւքս, այսու կենօքս, յայսմ կենայս, յայսցանէ 'ի գոր-

ծոցս. յայգմ առաւօտ անուանէք, զայդ նշանդ. այն բնութեանն, զայն ամպօքն, յայն տեղին, յայն տանն, զայն ջուրսն, այնմ աւետեացն, յայնմ արդարութեանցն, յայնմ աւուրսն, այնց բանիցն, զայնոսիկ արհաւիրսն, և այլն: Տես նոյնպէս անդ:

875. Իսկ յորժամ նախադաս իցէ դերականն, սովորաբար առնու յօդ ըստ իւրաքանչիւր կարգի, որպէս տեսաւ և յառաջեալ տեղիսդ. Բանս այս, օրս այս, որդիս մեր այս, զժողովուրդս քո զայս, ընդ վէմս ընդ այս, վիմս այսորիկ, ըստ բանիս մեծի այսորիկ, 'ի տեղւոջս յայսմիկ, յաւուրս յայսմիկ, յաւուրս նեղութեան յայսմիկ, անուամբս այսուիկ, գրովս մերով այսուիկ, զառնէս զայսմանէ. յերկրէս բարութեան յայսմանէ, ամենայն բանքս այսոքիկ, աւուրքս այս, բանիւքս այսոքիւք, յարանցս յայսցանէ. Թաչունդ այդ, ընդէր է կորուստդ այդ՝ իւղոյդ, իշխանութիւնդ ձեր այդ, ընդ այրդ ընդ այդ. գնովդ զայդ, ամաենից դուռդ այդորիկ, 'ի տեղւոջդ յայդմիկ, յերկրիդ յայդմիկ, Թղթովդ այդուիկ, յերդմանէդ քումմէ յայդմանէ, ոսկերքդ այդոքիկ. Իրքդ այդ, ոսկերացդ այդոցիկ, արանցդ այդոցիկ, 'ի չարեացդ քոց յայդցանէ, յորսդ յայդոսիկ, ցոսկերսդ ցայդոսիկ: Ճանապարհն այն, մարդն այն, այրն այն, մարդոյն այնմիկ, ըստ բանին այնմիկ չարի, 'ի լերինն յայնմիկ, յաւուրն յայնմիկ, յամին եօթներորդի յայնմիկ. ազգաւն այնուիկ, շուրջ զաեղեաւն զայնուիկ, զառնէն զայնմանէ. արքն այնոքիկ, արքն այն, յետ աւուրցն բազմաց այնոցիկ, յաւուրսն յայնոսիկ, և այլն, որպէս տեսաւ յաճախ և 'ի նախանշանակեալ տեղիսդ:

876. Բայց վարի երբեմն և անյօդ, մանաւանդ 'ի վերջահոլովսն. 'ի ❊ յանդեալ յօդնականս և ոչ իսկ հարկ է յաւելուլ յօդ ❊❊. 'ի ժամանակի յայսմիկ, յաշխարհի յայսմիկ, բանիւ այսուիկ, յազգէ յայսմանէ, 'ի տեղւոջէ յայսմանէ, 'ի նեղութենէ յայսմանէ, 'ի հացէ յայսմանէ, նշանք այսոքիկ, բանիւք այսոքիւք, 'ի կեանս յայսոսիկ: 'Ի տեղւոջ յայդմիկ, 'ի տեղւոջէ յայդմանէ, յազգէ յայդմանէ, 'ի ջրոյ յայդմանէ, զկողմամբք զայդոքիւք: 'Ի ժամանակի յայնմիկ, յաւուր յայնմիկ, յամի յայնմիկ, յօրէ յայնմանէ, 'ի բազմահնար սատակչէ յայնմանէ: — Զբերան զայն, 'ի տեղի յայն, զքաղաքս զայնոսիկ, զնշանս մեծամեծս զայնոսիկ, յաւուրս յայնոսիկ, ընդ ամենայն հօտս ընդ այնոսիկ, 'ի կողմանս յայնս. 'ի գամս յայն, ընդ ժամանակս ընդ այն:

877. Ոչ է ըստ ընտիր նախնի լեզուագիտաց յաճախ սովորութեան՝ անյօդ առեալ յեզակի ուղղականն և 'ի նախդրիւ հոլովս ինչ. Որբութիւն այս. Ղբ. Երուսաղէմ այս, բորբոքումն այս, զպատերազմ զայս, ցեղբայր այն. ՎՐ. Մտանել 'ի հանդիսատ յայն. Եփ. Զի լինելոց էին գործք այս որ գործեցան. Ո: — Բայց միայն եթէ զատաբար առցին դերանունքդ. Բան՝ այս է զոր ասնիցէք. Սահման՝ այդ կացցէ. Զբան մարգարէութեանս զայս. ուր և ❊ 'ի յառակայութիւն եդեալ է. Ա: Զի և տուն այս փաւերական է քան զայն. Ո. Խմա այս քան զայն, Թող նմա անդ մարդ. այն որ զխօսս աւագացն և ըզբանս իմաստնոցն լսել գիտէ և օգտել. Փ. Յակոբոս, այն որ.. Դաւիթ, այն որ, և այլն. Ս:

878. Սակայն երբեմն փոխանակ յօդի շատ հոմանի այլ դերական կամ սծական դերանուն. Ժողովուրդ քո այս, եղբայր քո այս, անիրաւութիւն մեր այս, զխորհուրդ քո զայդ, զմարմին մեր զայս, զգործ մեր զայս. Ժողովրդեան քում այսմ, 'ի զաւակէ իմմէ յայսմանէ, ծառայից քոց այսոցիկ, անձինք ծառայից քոց այսոցիկ յինէն:

879. Իսկ ածական դերանունքն իմ, քոյ, մեր, ձեր, իւր, նորա, և այլն, միայնակ վարեալ լսելեայն գոյականաւ, յօդ առնուն սովորաբար՝ և անխտիր զերեւին ըստ տեղւոյն և ըստ պահանջելոյ զօրութեան բանին. Պահանջէի զիմն. Ճանաչեմ զիմսն և ճանաչիմ յիմոցն. Թեթեւագոյն են իմքն և մեծամեծ քոյքդ. իմքն քո են և քոյքն իմ. ոչ իմ կամք, այլ քոյդ լիցին. աշակերտքըն Յովհաննու պահեն աստէպ և քոյդ քոյքդ ուտեն և ըմպեն. քոյքն

գան զկնի մոլար վարդապետութեանդ. զքոյս 'ի քոյոցս քեզ մատուցանեմք. 'ի քոյոցդ տուաք կամ տուաւ քեզ. ոչ 'ի քումմէն ինչ տայցես. առ ըղքոյդ. զքոյսն տես և մի զայլոց. Եառ զմերս և մերովս հատոյց. զձերդ ընդունիք և զմերս անարգէք. և իմ սիրտս իբրև զձերդ է. զիւրն զամենայն. յիւրոցս ոչ արգելու. մատուցանելով աստուծոյ զիւրսն նորայս. յիւրսն եկն և իւրքն զնա ոչ ընկալան: Զի եթէ 'ի քումմէն ինչ երկմտիցես, 'ի նորայոյն հաւատարմիր ուսանել. նորայոցն ցանկանայցեն. ոչ եթէ նա ինչ կարօտ մերովքս իցէ, այլ մեք ամենեքին նորայովքն. զամենայն զնորայսն. 'ի սորայոցն զրկեալ. նոցայնքն ընտելացուցանէ բարձրագոյն քան զնոցայսն: Մերայնովս զքոյինդ ծանուցանող. հանդերձ յիւրոց գործոց անտի որպէս և աստուած յիւրայոցն:

Երբեմն անյօդ. Զխարդ որ զայլոյ ունիս՝ իբր 'ի քոյում մեծարիս: Եթէ ոք իւրոց, և մանաւանդ ընտանեաց, խնամ ոչ տանիցի: Զնորա տամք՝ եթէ տայցեմք արդեօք: Զի՞նչ հաւասարութիւն է ձերայնոց ընդ նոցայնոց: — Որպէս և առանց 'ի յայտնի ինչ գոյական ակնարկելոյ. Ոյք իմք իցեն:

880. Բաղում ուրէք առ այս, այդ, այն դերանուամբ (875) և առանց գոյա իսկ, փոխանակ յօդիցդ վարին մակբայքն այսր, այդր, անդր մերթ անդ ընդ պարզ նախդրիւ տրականս, աստ, այդր, անդ ընդ նախդրիւ վերջաձայնով տրականս, աստի, այտի կամ այդի, անտի կամ անդի ընդ բացառականս. որք և ուրեք ուրեք դնին փոխանակ այս, այդ, այն դերանուանցն՝ իբրև արմատք ուցա, մանաւանդ ուր գոյականն ինքնին յօդաւոր իցէ. 'ի ժամանակի աստ յայսմիկ, 'ի ժամէ աստի յայսմանէ, 'ի տեղւոջէ աստի յայսմանէ, յազգէ աստի խոտորելոյ յայսմանէ, 'ի հնանդութենէ աստի իմմէ յայսմանէ, յառնէ այտի յայդմանէ. իմա 'ի ժամանակիս յայսմիկ, 'ի ժամէս յայսմանէ, և այլն, յառնէդ յայդմանէ: — Գայցէ 'ի տուն այսր, 'ի տեղի այսր գալ. 'ի գալ իւրում յաշխարհ այսր. մտս 'ի քաղաք անդր, երթեալ էին 'ի քաղաք անդր, յարուցեալ 'ի վաղորդայն անդր, 'ի վաղիւ անդր, փոփոխիլ 'ի լաւ անդր, յիւրս անդր եկն. մտեալ առ Թագաւորն անդր, յարարսն անդր, առ իւրսն անդր. դարձոյց զոգի մանկանն 'ի մարմին անդ, պնդեցաւ եկն առ Թզենի անդ. փոխանակ՝ 'ի մարմին անդր, առ Թզենի անդր: Ուրեք և ընդ դերանուան. Մտս 'ի նա անդր. Բ: — 'ի դրախտի աստ, 'ի քաղաքի աստ, յաշխարհի աստ, 'ի լերին աստ, 'ի տանի աստ. 'ի դրախտի այդր, 'ի Թղթի այդր. 'ի խորանի անդ, 'ի պարտիզի անդ, 'ի տանի անդ, 'ի գետի անդ կամ 'ի գետ անդ (261), յազգի անդ իւրում, գրեցէր 'ի քում շարադրածութեանս անդ. 'ի ժամանակին անդ. իմա 'ի ժամանակին յայնմիկ կամ 'ի ժամանակի անդ յայնմիկ: — Որ յերկրէ աստի է, յաշխարհէ աստի չեն, 'ի մարմնոյ աստի, յերդմանէ աստի իմմէ, 'ի նշովից աստի իմոց: Յանցաւորաց գտանել աստի. Ա.Գ.: Իմ արքայութիւն չէ յայսմ աշխարհէ. եթէ յաշխարհէ աստի էր, սպասաւորքն իմ մարտնչէին արդեօք. Ա. իմա եթէ յաշխարհէ յայսմանէ էր, որպէս ունի և յոյնն: Յառ 'ի քէն օրհնեալ պտղոյս աստի. ՄՇ. իմա 'ի պտղոյս յայսմանէ կամ 'ի պտղոյ աստի յայսմանէ: 'Ի գլխոց գրոց աստի ուսանիմք. Նխ. Ցես: 'Ի տապանէ այտի. 'ի տեղւոջէ այտի, 'ի մարմնոյ այտի, 'ի մանկութեյ այտի, 'ի Թագաւորութենէ այդի, 'ի բարեսիրութենէ այտի ձերմէ, 'ի մասանց այտի: 'Ի ծառոյն յորմէ կամ 'ի ծառոյ անտի յորմէ պատուիրեցի քեզ անտի միայն կամ եւեթ չուտել. 'ի պտղոյ անտի ծառն ճանաչի. աւելին քան զայն 'ի չարէն է. Ա. որ ինչ աւելի է քան զայն՝ 'ի չարէ անտի է. Կ: Որ ելանէ 'ի բերանոյ՝ 'ի սրտէ անտի գայ, 'ի լեռնէ անտի, զարթուցեալ 'ի քնոյ անտի, 'ի չարէ անտի էր, 'ի սիրոյ անտի աստուծոյ, յաշխարհագրէ անդի, 'ի կնքեալ գերեզմանէ անդի, 'ի Յուդայի գնդէ անտի, 'ի միջոյ քրովբէից անտի յայտնեցայ. 'ի մարմնոյն անտի, 'ի նոցա անտի յուսոյն. իմա 'ի մարմնոյն յայնմանէ, յայնմ յուսոյ նոցա: Բժշկել 'ի վիրացն զոր կամ 'ի վիրաց անտի զոր խոցեցին զնա. զմի ոք 'ի մարգարէիցն կամ 'ի մարգարէից անտի. 'ի տաճարաց անտի նոցա, 'ի փարիսեցւոց անտի, յաշակերտաց անտի, յիւրոց

գործոց անուն, մի յերկոտասանիցն՝ առաքելոց մի յեօթանասնից անուն, 'ի հեթանոսական ուսմանց անուն, 'ի նոցունց գիրք անուն. հեթանոսութեան սկիզբն 'ի Սերուքայ ժամանակաց անուն էր. 'ի ծմակին կողմանց անուն. 'ի մեծամեծաց ուստայց քահանայցելոց անուն. 'ի կողմանցն գալիլեացւոց անուն, յանուարժ խորհրդոյն անուն, յաշակերտացն անուն, յերեմէ անուն փառացըն: — 'ի մերոց ասուն կամ այսուն. 'ի քոյոց ասուն կամ այսուն, յերոց ասուն կամ անուն, 'ի նորայոց անուն, 'ի նոցայնոց անուն. խմա 'ի մերոցս՝ որ այսր առ մեզ կամ 'ի մերոցդ՝ որ այդր առ ձեզ մօտ են. 'ի քոյոցս՝ որ այսր առ մեզ, և այլն:

881. Գտանի ուրեք անդ և ընդ բացառականս. և ասդի, այդի, անդի ընդ ն նախդրիւ բացառականի, և ընդ սեռականի և տրականի. 'ի հարուածոյմ կուսէ անդ. ա Մկ. Ե: Ասէ զփածանելն 'ի տեղւոջէ անդ. Երեմ. ԺԳ: Որով էր աշխարհս 'ի սկզբանց անդ՝ արարեալ միասնական երրորդութեանն. ԸԳ: Յոյն կայլն 'ի բազմականացն անդ. Ե. Ը: — Զոյսպիսեաց ասուն կամ զայսպիսեացս ասուն օրէնքն չեն հակառակ. Ա. Եփ: Յեկեալ յայնպիսի բարբառոյ մեծվայելչութեան փառաց անուն. Ա. խմա փառացն՝ լաւ յանելին. Թերևս այսպէս էին և վերոյ գրեալքդ, 'ի մեծամեծաց ուստայց քահանայցելոց անուն, 'ի կողմանցն գալիլեացւոց անուն. զի և աստ նպաստէ յոյն բնագիրն: Երարձ աստուած զշնորհս ծերոյն բանի անուն. Յետ ողջունութեան վիրաց անուն. Վ Ր: Յետ նկուլածոյ անուն. Յետ ապրելոյն անուն՝ 'ի մահուանէ. կամ խմա նախադաս, փոխանակ՝ 'ի մահուանէ անուն. Զի զդուշացելն ծածուկ արատոյ անուն ոգւոց. Եփ: Այսպիսեաց ասուն անբաժ ոչ են. Ի:

Ըստ որում և անդուստ, անդստին, որ ամենայնապար ընդ բացառականս գտան նախադաս, վասն երբեմն և ընդ նախդրիւ տրականի. Անդուստ յաղբերէն ելանեն. անդուստ 'ի հաւատացելոց աշխարհէն: Անդուստ իսկ 'ի չինել բըրգանն: — Անդստին յորովայնէ, անդստին 'ի տղայական հասակէն, անդստին իսկ յերկրոյն բնութենէ: Անդստին 'ի սկզբանն, անդստին իսկ 'ի տղայական տիս, անդստին յինքեան, անդստին 'ի նմանէ կամ անդստին 'ի նմին: — Եւ անդի ուրեք առաւել սաստկութեամբ նշանակէ իբրև անդուստ, անդստին. Պէյ. Բ-Ի. Յսկզբանց անուն կալոյ յաթոռ հայրապետութեանն: Ի նէ այլն յարմարոց անուն ատամունք խածանողին:

882. Բազում անգամ դժոյ յաջորդ անուանն առնու վասն առաւել վայելչութեան նախադաս ածականն կամ յատկացուցիչն կամ բացայայտիչն կամ խնդիրն կամ մակբայն. Կարօտս անձին, կորուսեալս հոգւոյ, ախտացեալս քոյ ոչխարի, ըստ առաքելականին խրատու, 'ի բազմածաւալս աշխատութենէ, աչաւոր և մեծս արարածոց, անբժշկականս հարուածոց, զանպարտելս անձն, որ 'ի վերս քան զիս արկի զանձնս յաշխատութիւնս. առանց խմոյս հրամանի, խմոյս մարմնոյ, որպէս կամք են խմոյս առել բանի. յխմուս անձին, խմոյս բանից. մերոյս իսկ գաւառի: Ամենակալ մեծանունդ տէր, ով քաջդ խոհեմք, զանբժշկականդ քո վէր, յանփորձականդ քում արդանդի, հրացայտդ սերովբէից, արարչականդ քոյ հրամանաց, ամենայնիւդ պարտական չարեաց, 'ի վեհագունիցդ կոչմանց. քումդ ճշմարտութեան, 'ի քումդ լուսութեան, քովդ զօրութեամբ, քոյովդ բանիւ: Միածինն որդի, արդարն դատաւոր, համօրէնն յորութիւն, որպէս երանելին առաքեալ ասէ, մեծն աստուած, յաւիտեանն ձեռն, չարն ձայնի գալարացեալ ուրւէր, զհինգն եւ փեղկ, զճշմարիտն բարի, զմեծն պարգև, զմեծըմն հաւատացոք ծառայութիւն, բանաւորական սատանայի, մոլեկանն մարմնոյ, քառօրեայն գլոյ, չարն ծառայի, վասն իւրոյ իսկ բազմապատիկ պէսպէսն զխջանելոյ, աներկեանն ցնծութեամբ, հողազանգուածն բնութեամբ, հեշտականաւն բանիւ, 'ի ճշմարիտն աստուծոյ, 'ի ծայրածաւալն ծովէ, ճշմարիտքն երկրպագուք, զհոգևորն պատարագս հաճոյս աստուծոյ, ամենակերտին աղանեաց, ճըշմարիտն հովուաց, մխսակարն բանից, հանդերձելոցն բարեաց, վերինն երեսօք, յաւելորդն բեռանց, յանշնչոցն արարածոց, 'ի չորիցն հիւթոց, յայլն

ամենայն աստուածատուր պատուիրանս. խրատն որդւոյ, զքոյին խրատու, զի և քոյն ծածկեսցին յանցանք: — Մարմնոյս աչք, անէրկեւղ էր 'ի մարդկանս հարուածոց, զինքեանն սպանանէ զինեալ, զարդոյս այլանդակութիւն, գորայդ արտասուաց, զպղծութեանն օրէնս, 'ի Նոր Պղատոնէն՝ յետ սակս վարժապետէ, 'ի մերն գործոց օրինակ բանից, առոյն գոլութիւն, 'ի գորոյն յորդորեալք պատրէին ճառամաքանութենէ, զնորունն հաւատութիւն. ըստ Բարսեղայն արքայի. զինչ օգտեցուցանէ ոմանցն լուսաւորութիւն պչտարակայն անուսութիւն. խմս ոմանց լուսաւորութիւնն պչտարակաց անուսութիւնն (871): — Հայրդ անունն՝ մի է հօգեորաց և մարմնաւորաց. խմս անունդ հայր: Հոգին անունն՝ զանմարմին նշանակէ բնութիւն. եպիսկոպոսն անունն 'ի հելլենացի լեզուէ է. լսելոյ գիտուն անունն. զկուաշն աւան. 'ի թիլն աւան. Գեղամն գետոյ, 'ի Սինն ստորանէ, 'ի Վաղարշապատն քաղաքի: — Վասն Անտիոքայ Երևեալն անուանելոյ մանուանն. խմս վասն մանուանն Անտիոքայ անուանելոյն Երևեալ կամ Երևելի: Զանձնէ անփոյթ առնես՝ 'ի մարդոյ առեծդ եղելոյ. խմս եղելոյդ առեծ: Ցինէնս գործեցելոց. խմս յինէն գործեցելոցս: Որ զբնութեանն այնպիսի ինչ բարս ունէին. խմս զբնութեանն բարսն, զբարսն որ բնութեանն է (693): Ցաղագս առ մեզն գթութեան. Ցործավ յետ խորհրդոց լինիք վերահասու. խմս գթութեանն առ մեզ, խորհրդոցս որ յետ: Սոցայն հակառակի. խմս հակառակին սոցայց, սոցա: — Զանդն աւուրս. անդն կրայց. մինչև 'ի միանգամն գալստեան դատաստան. խմս զաւուրսն որ անդ, կրայն որ անդ, միանգամ գալստեանն:

883. Դոյնպէս ընդ յատուկ անուանս (ըստ 865) առի առլորաբար. Երուանդեանս Տիգրան. խմս Գրիգոր, զնմա Տրդատ. քաջդ փեսայս, մեծիդ աստուծոյ. մեծն կամ աստուածայինն Պաւղոս, ալին Վաղարշակ, անօրէնն Անտիոք, քաջք և մեծն Թէոդոս, մեծն Սահակ, զմերն Պարոյր, անուանն աստուած, Ճշմարիտն աստուած, Նորն Երուսաղէմ, հայկազնեանն Տիգրանայ, անօրէնն Վասակայ, ուրացեալն Վասակայ, 'ի բերանոյ չարին հոգւոյն տիրանենգն և տիրադրուժն տիրասպանուն տիրամատնիչն Փիսակոյ, քաջին Հայկայ, մեծին Սահակայ, ուրացելոյն Վասակայ, բարեբարին Յովսեփ, Նորն Երուսաղէմի, խրատն Աղեքսանդրի, մշտնջենաւորին կամ մարդասիրին աստուծոյ, զմեծէն Սահակայ, 'ի մերոյն Հայկայ, 'ի մարդասիրէն աստուծոյ: Զաթոռն Դաւթի, զձայնն Պետրոսի, զխօսն Պաւղոսի, քեռորդւոյն Պաւղոսի: Աստուածն Եմմաթայ և Արփաթայ. Արքայն Եմմաթայ և արքայն Արփաթայ: — Սակաւ ուրեք լսի յետադաս յատուկ անուանն եղեալ. Զիմ Աղէքսանդրան. Վ Ր: Զմարզպան Սուրէնն միածի արձակէր. Բ. փոխանակ զմարզպանն Սուրէն: Ո՞ր է աստուած Եմմաթայն և Արփաթայ. Ո՞ր են թագաւորք Եմմաթայն և Արփաթայ. Ա. և այն զի կրկին անուանք են Եով կապեալք:

884. Է ուրեք զի յետադաս ածականին միայն դնի յօդ գոյականին՝ իբրև զերկոսին 'ի մի համարեալ, կամ իբրև զատաբար ինն առեալ զածականն և և զօրութեամբ խնդրեալ որպէս բայյայտիչ -ն -ր է, էր, և այլն. որպէս, Այս Յովհաննէս մեծս և անուանիս. Հմուտն նախանձայոյզս. Յուդա յակոբեանս. միշտ անշարժ պահես զաթոռ հայկազնեայս. այլ և գիտութեամբ հայոց և տաւելեալ յունին. զեչխանաց աշխարհիս այսորիկ զնախանելեայս: Տէր աստուած մեծդ և պատուելի. Ընդ առաջ որդւոյ քո սիրելոյդ. արանց խաղաղարարացդ այդոցիկ. քահանայից որդւոց Ահարոնի օրհնեցելոցդ է: Տէր ամենակալն խնդրեսցէ վրէժ. տէր աստուած 'ի քեզ է հզօրն. անկաւ Բաբելոն մեծն. մեծ է օր տեառն մեծն. մինչև եկեալ լիցի օր տեառն մեծն և երևելին կամ մեծն և երևելի կամ մեծ և երևելին. դա է Քրիստոս որդի աստուծոյ ընտրեալն. ուր էր Ղազար մեռեալն. զայս յայտ առնէ Դաւիթ մեծն. Իսրայէլ հինն առակաւ և օրինակաւ երկնաւորացն պաշտէր. օրհնէին զաստուած բարերարն. գոհացուցին զաստուած բարձրեալն. գովեն սուրբքն զաստուած սուրբն. թող նա զճանապարհ կորձոյն և զփր-

րինն · աստուածազօր կոչեցոյ զմեռեալ չորեքօրեայն · զՅիսուս Քրիստոս զորդայն և զանարատ · Նզովքն ապականեցեալ խորայէքն աստղաբաշխին և չա_րին՝ եկն եհաս 'ի վերայ մեր · օրհնէին զծագումն լուսոյ մեծին 'ի հօրէ · յայնմ աւուր աշխըլին · եգար 'ի դըխ Նելքնուին · Ճշմարիտ զորդու հոգևո_րականուն փառաւորեալք · գարշան այք խորայէքն ապստամբեալքն զհետ այլազգեաց · յամենայն ազգաց եկեղոյն 'ի վերայ Երուսաղէմի · միաբա_նեալ զմեծաման Թագաւորս զհեռանորդեայսն ·

Զոր երգէր Դաւիթ հրաշալին · Ն ։
Եւ բնութիւն երկաքանչիւրն ոչ շփոթեցաւ ։
Քանզի սեղես ստարածին 'ի յառագաստ եմուծ քոյին ։
Նոցա կախեալ օձ պղնձին, Եւ ես տեսի զկեանս 'ի խաչին ։
Եւ ըղՍահակ սուրբըն մերժեալ։ Ժառանգեալ զԵրուսաղէմ վերինն ։
Յօր հինգերորդըն հրամայէ ։ Նիգք երկաթիքըն խորտակին ։
Տաճար լուսոյ անըստուերին ։ 'Ի մաքրութեան ձեան սպիտակին ։
Աբրահամու որդիք մեծին ։ Յաւուր մեծին երկնագումար ։
Եհան զորդին քո յերկիր չար 'ի հրեշտակաց բնւրոցըն պար · ԸՌ ։

885 · 'Ի յայսմի զատական բանս հարկաւ 'ի յետադաս ածականն դնի 'ի նոյն միտս · Զի և Քրիստոս 'ի վերայ ձեր մեռաւ, արդարն 'ի վերայ անար_դարոց ։ Գաւազանն Ահարոնին՝ հատեալն և մեռեալն առանց հատոյ ջրոյ բըղ_խեաց ։ Որպէս ջուր՝ ոչ գաղարեալն, այլ ընթացեալն է յառաջագոյն · և երկաթ՝ ոչ խափանեալն որ 'ի ժանգոյ ծախի, այլ շարժեալն 'ի գործ իբրև զարծաթ փայլէ ։ Եւ նիւթն, զոր առեն անարգասաւոր և անկերպարան, զնիւթ անարգասաւորն և անկերպարանն յայլս կարէր արդիւնս ծնուցանել · իմա զնիւթ նիւթն անարգասաւոր և անկերպարան, կամ որ անարգասաւորն էր և անկերպարան կարէր, և այլն ։ Յարդարել սեղան՝ որ լի լիցի բաղում բարութեամբք, զախորժականն և զառանց ծախոցն · իմա զախորժական և զառանց ծախուց սեղանն, կամ որ ախորժական լիցէ և առանց ծախուց ։

886 · Այլ յետադաս Թուական անուանց, գոյական կամ ածական դեր_անուանց, ոչ երբէք դնի յօդ · բայց միայն եթէ նախադաս լիցի, որպէս տեսցք · ապա թէ ոչ՝ գոյական անուանն դնի՝ թէ նախադաս լիցէ թէ յետա_դաս · զի ասի, Երկուցս խորհրդոց, երկուցն եղբարց, իմս Գրիգոր, մերս նուաստութիւն, մերս օրինաց, ձեր և մերս իմաստից, սորայս պատիւ, իմոցս բանից, քոյդ որդի, քոյդ կամ քումդ Ճշմարտութեան, քումդ կուսութեան, 'ի քումդ լուսութեան, ձերդ խոհեմութիւն, ձերդ հանդիսական ժողով, ձերդ իմաստութեան, ձերդ հաւատոց, գորայդ արտասուաց, յիմն վարժա_պետէ, մերն հայր, մերն հարք կամ Նախնիք, իւրումն որդւոյ, յիւրոցն արա_րածոց ։ — կամ ասի Երկուց խորհրդոցս, երկուց եղբարցն, եղբարցն եր_կուց · իմոց բանիցս, բանիցս իմոց · քո որդիդ, որդիդ քո · քոյ՝ քում՝ քոյոյ Ճշմարտութեանդ, Ճշմարտութեանդ քո՝ քում՝ քոյոյ · 'ի քում լուսութեանդ, 'ի լուսութեանդ քում · ձեր իմաստութիւնդ, ձեր աստուածային ժողովդ, ձեր օրինացդ, իմաստութեանդ ձերում, օրինացդ ձերոց · իւրոց խորհրդոցն, խորհրդոցն իւրոց, և այլն ։ — Այլ ոչ երբէք ասի, Եղբարց երկուցն, արանց երիցն, բանից իմոցս, որդի քոյդ, Ճշմարտութեան քոյդ՝ քումդ՝ քոյոյդ, 'ի լուսութեան քումդ, բանիւ քոյովդ, Նախնիք մերն, որդւոյ իւրումն, յարարա_ծոց իւրոցն, և այլն · և պատճառն յայսմ, զի մի ածականքդ այլում լսե_լեալ գոյականի կարծիցին ։

887 · Սակայն 'ի զատական միտս, կամ ընդ անուան՝ որ անընդունակ է յօդի, ասի, Ընձինք ծառայից քոց այսոցիկ յինէնս · Ա ։ Ամենայն ինչ մերս ընդ վայր հարկեալ է · Ս ։ Որ հեռանայ յամաց մերայնոցն, մանաւանդ թէ և յաստուածայնոցն · Խ · իմա 'ի մերայնոցն և յաստուածայնոցն · կամ մերայ_նոցն գլոց ։ Իսկ զասելն, Լոկ կենդանական շնչոյս զզանգաղանացս իմս

կրեմ արև. Պ. խմա զևմս կրեմ արև՝ զգանգաղանացս ։ — Միայն օօր, Նօր, և այլն. երևին ուրեք յետադաս յօդ ընկալեալ, մանաւանդ զատաբար առեալ Նախադրիւ, և առ տաղաչափն՝ վասն յանգի. Նոր ընթացից սորայն՝ ժամանեալ հատանէր 'ի լսելիս. Զինչ կատարած նոցայն եղիցի. Պ. գլեափնդ մարթի ևս իմանալ զինչ կատարած եղիցի նոցա կատարածն ։ Զնոյն իսկ գործս՝ զնորայն գործեն. Զնոյն մեղս՝ զնոցայն մեղանչեմք ։

Եթէ 'ի խրատ բանից սորայս Յօժարութեամբ սրտի կենաս ։
Սէր զանցաւոր մերժեա 'ի բաց, Որով խրատիս բանիւք սորայս. ՇՈ ։

888. Բազում անուանց շաղկապելոց թէպէտ և ամենեցուն դնելի իցէ յօդ ըստ որոշեալ մասցն, յոլով ուրեք առաջնոյն միայն դնի, և երբեմն վերջնոյն ևեթ. Պատերազմեցան ընդ ձեզ բնակիչք Երիքովի, ամուրհացին և քանանացին և փերեզացին և խևացին և յեբուսացին և քետացին և գերգեսացին ։ Մերժեսցէ զամովրհացին և զխևացին և զքանանացին և զքետացին ։ Զբովլն՝ ուստի ոսկին և արծաթն հատանի. Յ Մկ ։ — Սատակեսցէ յերեսաց ձերոց զքանանացին և զքետացի և զխևացի և զփերեզացի և զգերգեսացի և զամովրհացի և զյեբուսացի ։ Տացի զքեզ առ ամովրհացին և քետացի և փերեզացի և քանանացի և գերգեսացի և խևացի և յեբուսացի ։ Եւ քետացիքն և ամովրհացիք և գերգեսացիք և քանանացիք և փերեզացիք և խևացիք և յեբուսացիք եկին 'ի միասին ։ Կարկուտն և անձրև. անձրևն և կարկուտ և ձայնքն. աղքատն և անանկ. մանրեցան խեցին և երկաթ, պղինձն և արծաթ և ոսկին. պիղծ և անուանարկ. հայրն և մայր նորա. մայրն և եղբարք իւր. ազգն քո և քահանայապետք. եղբարքն և մայր նորա. դպիրքն և փարիսեցիք. քահանայապետքն և դպիրք և փարիսեցիք ։ Զպտուղ ցորենոյ և գինւոյ և ձիթոյ և մեղու. հօրն կամ մօր. 'ի բերան կործանելոյս և չարչարելոյ. զառաանորդս զաւարակացն և ոչխարաց. եկացն և պանդխտաց. դպրացն և փարիսեցւոց ։ Զխունկ և զհամբ, զականնս և զկոյր. մանրեաց զխեցին և զերկաթ, զպղինձն և զարծաթ և զոսկի. խրրե զհեթանոսն և զմաքսաւոր. զազգս մեր և զանեղի. զմեծամեծսն և զփոքունս. ընդ քահանայապետսն և ընդ դպիրս և ընդ իշխանս ժողովրդեանն ։ Զօրէնսն կատարէ, զմի շնասցես և մի սպանանիցես և մի գողանայցես և մի սուտ վկայիցես և մի ցանկանայցես ։ — Քահանայք և պաշտօնեայքն տեառն ։ Քամանեալ լինէին ոսկերք և մարմինքն ։ Զբովլն՝ ուստի ոսկի և արծաթն հատանի. Խ ։ Ապականացու արծաթեղինօք և ոսկեղինօքն ։ Զքաղցրութիւն և զատակութիւնն աստուծոյ ։ Ո՜վ խորք մեծութեան և իմաստութեան և գիտութեանն աստուծոյ ։ Հեզութեամբ և հանդարտութեամբն Քրիստոսի ։ Ժողովրդոցն Իսրայէլի և քահանայից և ղևտացւոցն ։ Վասն հարց և մարցն ։ Հրաման ետ մոգաց և մոգպետացն ։ Ո՜վ պիղծ և ամենապիղծդ ։

889. Ընդ հակառակն երբեմն յաւելորդս կրկնին յօդք 'ի դոյականսն և յածականս, 'ի յատկացեալս և 'ի յատկացուցիչս, 'ի խնդրառուս և 'ի խնդիրս, մանաւանդ 'ի հեռաւորս. որպէս, Առ զբաժակ գինւոյս անապակս այսորիկ. յարանցս յայսցանէ եկելոցս ընդ մեզ. բանիւքս ասացելովքս յարգարեսցուք. յարկս բնական ունողս բորոտութեան, զնկարակերպս դաշնորակս, նզոյլն պատկերս մեղք հնացեալս, տաժանեցեալս մեղք մարմնոյս, յայսքանեացս ամենից բիւրուց բարութեանցս, յանդամոցս անարգացս պատուասելոցս 'ի մարմնի ։ Հան զսուր մանուած առ քեզ. 'ի մէջ պատերազմողացդ ելելոցդ 'ի պատերազմ, 'ի կարծրակնունդ անասան վիմդ ։ Մատուցանել զայն թագաւորին երկնաւորին. և սոխնե ևս սրանէ սրայն՝ այս ինքն ապահութեամբն. եկայն յեցելոցն յԻսրայէլ. 'ի ձեռաց աստուածոյն հզօրացն այնոցիկ. ազգացն առաջնոյն. հաւատացեն բանիցն ասացելոցն. բարեացն առելոցն. զաւազանն մեծամեծսն. զերկուս յանապետսն զառաջինսն. պատմէր զնրան եղեալսն ամենայն ազգատոհմին իւրում. Ննջեցին ընդ

հնչման անկեալն յաւիտենից ։ Ամենեքեան վստահ էին ՚ի յարմն որպէս ՚ի լուսն և յարդարն և յախտապահն . Փ . որ սովորաբար ասի՝ որպէս ՚ի լուս և յարդարս և յախտապահս ։ Որպէս և ասույց զմեզ մեծն Զրադեշն . քրիստոսեանն ոչ մտաց պատարագն . Թերահաւատն Թովմայն . ՇՍ ։ ՚Ի չարէն որդւոյն սատանեցաւ . ՚ի նախնումն վանգին . ՚ի վերինն Երուսաղեմն երկնաւորն . զկարեւորն և մերոյս արժանի շարադրութեանս . զչամանչխարհականն ընկալան զՋրհեղեղն . զմիջինն այսոցիկ տեսութեանց ընթերցցուք զբանն . անբանաւորացն անասնոցն , յանվարժիցն ձիոցն . տառածանոցն ՚ի քեզ շնորհացն , զնոյս պարտեացս . զխուժդուժն մեզն տեսանելին եկեալ . զնմա խածանողն , յերասմն վայրն ։ — Արժանահաւատ է տեսիլս առաքելոյս ։ Խաղեաց զբանակն եգիպտացւոցն . առ ձեզ զերկիրն քանանացւոցն . ՚ի վերայ աշտարակացն քաղաքին . ՚ի վերայ իշխանացն ղեկացւոցն . յորդւոցն քահանայիցն . բերին առ նա նախարարքն այլազգեացն . կազմեր զտանն Թագաւորին . ամենայն ժողովուրդն երկրին . զամենայն զարմնոն անդոյն . ընթերցին զպատուէրն Թագաւորին . առամունքն հնդկին ուսանիցեն այնքան սակաւ . զգրոցնան եկեղեցւոյն . առան անն լցաւ ապաստաւորութեանն . ՚ի խառնուածոն երկնին և մասանցն . զխստակայ խոժբերոյ պատրանոյն հայթայթանացն ։ Զանձինդ զպարսակինդ մաշու զանկուժելիդ բեկութիւն ։ Ամենայն սրբազանիցն բանքն . ամենայն տեառղացն երկնամունքն գօղայլն . մեծամեծ բերդացն պարիսպքն . յանմահիցն գնդեն . զսուրբ եպիսկոպոսացն զմիտն ուծացոյց . անարժան խառնիցն ազգին յանդգնութիւնն . զնոցայն միաստակարութիւնն ։ — Զամենայնիւս յամենայնի ամենայն իրք միաստկարս . այս է՝ զամենայնիւ միաստակարս , զմիաստակարս ամենայնիւ ։

890 . Կապակցեալ բառք , որպէս գոյական և ածական , յառկացեալ և յառկացուցիչ , և այլն , երբեմն այլ և այլ յօդ առնուն՝ ոչ նովին մոօք , այլ ըստ միոյ և ըստ միւսումն յերից այլ և այլ առմանց յօդից (233 . 861) , կամ ՚ի բաժանաբար միտս . ըստ որում և ՚ի վերդ տեսաք յօրինակս ինչ . որպէս , Դու և որդիքդ Իսրայելի ելեալքդ յեգիպտոսէ . Ա . իմա որք ելէքդ , կամ դուքա որ աստ կան ելեալքս յեգիպտոսէ . Նորին աստուածոյ է ձայնս՝ ասացեալս , Ոչ ընդ ումեք այնպէս յանդիմանակոյ խօսեցայ՝ որպէս ընդ իմում ծառայիս Մովսեսի . Պ . իմա այս ձայն՝ որ ասացեալն է կամ որ ասէն թէ Ոչ ընդ ումեք , և այլն ։ Անտես զքոյդ պատարագդ . ԼԲ . ուր դ աւելորդ կայ ըստ գինին յոգնութիւն կամ իմա զայդ՝ զքո պատարագն ։ Զայդ այժմու խրատն ոչ լսեմ . ՎՐ . իմա զայդ որ է քո խրատն այսր ժամու ։ — Ըստ այդոցիկ ասի ուրեք ուրեք ընդ ածական դերանուանս . ՚ի բոլորեսին յայսոսիկ Թուղթս . Ե . այս է՝ յայսոսիկ Թուղթս նորա ։ Զայն կերակուրդ . նովին այսպիսի քաղցրութեամբ . Ս . իմա զայն կերակուր քո , կատարեալ կամ նման այսպիսի ։ Նոյն մարգարէս . Ոչ հայեալ յայսպիսի կանոյսն . Նոյնս է և աշխարհի սովորութիւն . Այս եօթնասուն անն կատարեցաւ . Այնպիսեացս . Խորասն ժողովդեան . ԼԲ . իմա նոյն ինքն որ մերձն է , ՚ի կանոյսն որ այսպիսի են , նոյն այս է , եօթնասուն անն որ է աստ կամ սորա ասացեալս , մեզ այնպիսեաց , ժողովրդեանս որ իւր է կամ մեզ որ եմք իւր ժողովուրդ ։ Որ և սա ինքն նաւավարն . ՎՐ ։ Ըստ որում և ասի Նոյն այդ , նոյն այս , նոյն սա , նոյն ինքնս , նոյնդ , իմդ , իմն , քոյս , քոյն , մերդ , մերն , ձերս , ձերն ։ — Ըստ այսմ և կոչական անուն որ դ պահանջէ ըստ երկրորդ գծի բային (868) , սէիւ ասի երբեմն . Զանիմանալին ՚ի յէութեան՝ երկրաւորք ընդ երկնայինն միաբանութեամբ բարձր արարէք զաստուածն խաղաղայ . ՇՐ . այս է՝ դուք որ աստ մօտ երկրաւորքս էք ։

891 . ՚Ի յոգնակի նախդրիւ հոլովս Թէպէտ և ասի յաճախ առաջին գծի յօդիւ Զամենայն չարիս զայսոսիկ , զբանս զայսոսիկ , զմեղս զայսոսիկ , զսուրբս զայսոսիկ , զարս զայսոսիկ , յամս յայսոսիկ , ՚ի նեղութիւնս յայսոսիկ , յերս յայս , զչարիս մեծամեծս , զերս Թագաւորս եկեալս , զօրէնս , զերեւելի տարերս , զգործս , զհերս և զծորուս իմ , զերևելիս ,

զշնորհաց որդիս , զկեանս , զերկրաւոր կեանս , զանկիս , զայսպիսիս սերեաց · գրեցաւ 'ի գիրս , եկայք 'ի հարսանիս , յանս , 'ի կեանս , 'ի մեր ոգիս , յառաջինս , 'ի ձմերոց 'ի Հայոց եկեղեցւոյն , յայսպիսիս գԹացաւ , 'ի տաճարս , ընդ եգիպտացիս , ընդ մեզ հաւատացելոյս · — սակայն բազում անգամ առ խորշելոյ 'ի կրկին սեռիցդ պաշտօնեական ∗ (101) , և առ Զբանքս , զէքս , զանաւարժան ծառայքս , զերանելիքս , զայս նախարարքս , զմատուցողքս , զեղեալքս , զյուսացեալքս , զաշխատեալքս և զտուայտեալքս , 'ի ծառայքս . 'ի յեղանակնքս , 'ի փորձեալքս , 'ի խոցեալքս , առ փրկեալքս , ընդ հաղեղէնքս :

892 · Բայց 'ի նախադաս ածական և յատկացուցիչ դերանուանց (882 , 886) , անուն բայի և խնդիր դերանուանք են ոմանք , և դիմաւոր բայք՝ ոչ հրամայականք՝ անյատկապէս առնուն յօդ ակնյայտնութեամբ 'ի զօրդ վայելչութեան կամ 'ի սաստկութիւն և 'ի մեջբերել դէմս ինչ և յաւելուած հանգամանաց նշանակութեան իբրև զդերանուանցն ես , դու , ինքն կամ նա , այս , այդ , այն , կամ զմակբայիցն աստ , անդ , այսր , այդր , անդր , ասսոսիկ , աստանօրիկ , անդօրիկ , այժմ , որով առհասարակն այլ և այլ հայեցմունք անձին , տեղւոյ , ժամանակի : Իսկ ոմանք 'ի դերանուանց և մակբայք սխտակարար ևեթ առնուն յօդ , յորժամ զյաջորդ բառին յօդն ինքեանք առնուցուն նախադաս լինելովն՝ ըստ որում զածականաց ասացաւ (882) :

893 · Իւ այդպիսի անյատկապէս և սխտակարար յօդառութիւն երեցունց եւս տեսակաց բառիցդ , դերանուանց , դիմաւոր բայից և մակբայից , յայնժամ լինի առաւրաբար՝ յորժամ իցեն զկնի որ յարաբերականին կամ ինչ , ո , որ միջակ անուանց , որոց չէ օրէն յօդ առնուլ , ուստի իբրև թէ զանցս յօդն նոքա առնուն : Նոյնպէս և յորժամ իցեն զկնի այնպիսի բառի՝ յորում գուցէ նոյն բառիցն զօրութիւն · որպիսի են՝ որպէս , որպիսի , որչափ , որքան , ուր , ուստի , յորժամ , երբ , մինչ , եթէ , եթէ : Դերանուանց և մակբայից սովոր է եւ՝ զի իցեն նախ քան զբայն կամ զդերբայ յայնմ կամ ըստեղեայն , և ոչ զկնի նոցա · այս թէ ոչ՝ բայն առնու զյօդն : — Այսպիսի դիմորոշ յօդն , մանաւանդ ն , բազում ուրեք բերէ զզօրութիւն ստամկականին ն է : Զայսոսիկ ցուցցուք օրինակօք մի ըստ միոջէ :

894 · ԴԵՐԱՆՈՒՆՔ · Ես , դու · Զոր ինչ ես գործեմ · զգործ տեառն գործէ՝ որպէս և ես · խմա՝ որպէս և ես գործեմ · որ ինևս ընդ ձեզ խօսի · տուեալ լիցի քեզ որ ինչ յինէնս խնդրեցեր · որպէս զիս տեսանէք · որպէս մեքս լուաք · որ 'ի մենջս ասացան : Զոր եսդ սիրեմ · զոր եսդ բժշկեցի · յոր եսդ խնդրեմ · որ շուրջ զմեւքդ բնակեալ են : Զոր եսն պատուիրեմ · ուր եսն իցեմ · ուր եսն երթամ · այնմ որ ինձն պատմիցէ · որ զիսն սիրէն · զոր յիսն տեսէք · որ յիսն մեղանչէին · զոր մեքն քարոզեմք · որ վասն մերն են · որ 'ի վերայ մերն և զմեւք շրջին · որ 'ի մենջն պատուեցան : — Զոր դուդ առնես , որպէս և դուդ կարծես · որպէս դուդ այլ ընդ այլոյ կարծես · ոչ գիտեմ զինչ դուդ ասես · ոչ գիտեն զինչ դուդ խօսիս · որ շուրջ զքեւդ են · որ 'ի քէնդ առաքեցաւ · որ իբրև զքեզդ իցեն · զայլն զորմէ դուքդ ասէք · զոր դուքդ տեսանէք · ընդ որս դուքդ զարմանայք · զինչ է այդ զոր դուքդ գործէք · որում դուքդ երկիր պագանէք · փառաւոր լինիցի յամենայն տեղիս որպէս և առ ձեզդ · որ ձեզդ յաստուծոյ յանձն արարեալ հաւատացաւ : Յորում և դուքս էք բնակեալ · Ի · յեղանակն դուք չէք ասացեալ : Այս որ ձեզս տուաւ · մինչ առ ձեզս եմ : Որում դուն վկայեցեր · զոր դուն չինեցեր · զոր դուքն ոչ գիտէք · յորս դուքն պանծացեալ էք · զոր և ձեզն աւանդեցի · որ զձեզն խռովեցուցանեն · մինչ առ ձեզն իսկ էաք :

895 · Առանց վերոյասացեալ հասարակաց պայմանիդ (893) գուն ուրեք երևին յօդք · Սրդ դուն գիտես , տես խորհեաց ընդ միտս քո · Բ : Եղերուք իբրև զիս , քանզի և ես իբրև զձեզդ էի · Ա · խմա որպէս էքդ այժմ աւադիկ : Ես մարդ եմ իբրև զձեզդ · Զոր ալեք պաշտեցին իբրև զձեզդ · Ոչք իցեն գերեալք 'ի մեզս իբրև զձեզդ · Որ ամբարշտութեամբն են վերաւորեալք իբրև

զձեզ · ԱԳ : Յորում և մեք երբեմն զձեզ երբեմն զերեւելիս կարծէաք արարեալ · Ի : Ո՞ր 'ի քէնջ եկն եմուտ զե երկչոտութեան · ՊԱ : Եւ 'ի քէնդ եմ առեալ · Ճ : Այլ դուքդ որ անարգիչքդ էք իմ, անարգեսջիք · ՆՓ : Մեքս որ տկարակես տեսաք և լուաք՝ պատմեմք և ձեզ · Ս :

Որդի ըղձայր փոխանակեալ Մինչև առ մեզս հասուցեալ · ՇՈ :

896 · Ինքն և առանց առացեալ պայմանացդ (893) առնու զերեսին յօդսն · Ինքնս, Ինքնդ, սակաւ ուրեք և Ինքնն : Այն է՝ նոյն ինքնս, զքեզ ինքնդ, զդոյն ինքնդ, դոյն է՝ նոյն ինքնդ · Ինքնս որ առաջի կայ · ԼԲ · իմա սա ինքն : Զինքեանն ապանանէ զինուոյ · Ի : Որ ինքեամբն եցոյց զօրինակ · ԱԳ : Մինչ ինքնն միայն էր · Կ : Զորս ինքեանքն արարին · Ա : Սրբեսցին ինքեանքն և որբեսցեն զտաճար տեառն · ԵՓ :

Երբեմն և առանց նուլին առ Ինքս, Ինքդ · քանզի և առանց յօդին իսկ վարի երբեմն Ինք, մանաւանդ առ տաղաչափսն · Ինք ինքեամբ ձեռօք · Բ : Ինք կերակրեսցի · Ե : Դոյն իսկ ինք գխաէ · Փ : Ինք իւր լինի հակառակ · ԻԿ : Եւ ինք եւ զնոյց · Եւ ինք փութացաւ գոյժ ետ · Թ : Ցինք եկեալ և զգաստացեալ · ՊԱ : Նոյն ինքս Կարապետս · ՅՄ : Ինքս մեկնէ · նոյն ինքս կարգաւորեաց · զնոյն ինքս զԴաւիթ · ԼԲ : Ինքդ է բաշխող և նոյն ինքդ բաշխի · ՊՏ :

Ինք ժամանեաց հօրյն առաջին : Ինք մարմնացեալ ընդդէմ չարին :
Աշխարհ ամէն յինք ժողովեալ : Զամենն առ ինք կամաւ ձգեալ :
Ինքս ամբարձեալ իբր ըղկըղզի Յալեաց ծովուց ոչ երկընչի : ՇՈ :

897 · Իւր էական, առնու միայն Ն · Որոյ իւրն է հանդերձեալքն · որ զիւրեաւն էր զիւրեն էին · Ա : Որոյ իւրն հրամանն առեալ էր · Կ : — Երբեմն ուրեք և առանց յարաբերականի առեալ կամ իբրև ընդհանրեալ որպէս Իւրեւ · Զի սրտատուրեսցէ իւրն · սրտատուրել իւրն · ոչ գոյր իւրն · ՎՐ : Ունէր ընդ իւրն :

Կալէ իւրըն զենջակ, ըղձուրն 'ի կինքն արկանէին · ՄԳ :

Իսկ Իւր ածական թէ միայնակ և թէ ընդ յետադաս գոյականն՝ առնու առեալ Ն, ըստ ուղղոյն և զայլս (879, 886) :

898 · Սա, դա, նա, 'ի պարզն և 'ի հոլովսն ա յանգեալս՝ հանդերձ յիւրեանց առնու զյօդսդ՝ (860) իւրաքանչիւր զիւր համեմատն · Զոր սոյս առնէ · զոր դոյդ մարգարէանայ, զոր դոքայդ անօրինեն, ոչ տեսանես զինչ դոքայդ գործեն · զոր նոյն առնէ, ընդ որ նոյն անցանիցէ, ուր նոյն վախճանեսցի, որպէս նոյն Քրիստոսի է, որոյ նմայն զայն շնորհեալ էր զեղեցկութիւն · որ 'ի նմայն ծնեալ է, որ ընդ նմայն հաւանեալ էին, ոչ վասն այլ իրիք՝ այլ զի նըմայն չլուան, որ զնովաւն էին, կանայքն որ շուրջ զնովաւն կային, զոր նոքայն ժողովեսցին, յորժամ նոքայն նախատեսցին, որ 'ի վերայ նոցայն մեռաւ, զի եղիցի նոցա որպէս և նոցայն եղև, որչափ ինչ ըստ նոցայն իցէ, որ նոքօքն խրատեսցին, որ ընդ նոսայն նստէին :

Գտանի ուրեք և առանց յարաբերականի · Եթէ նա յայն եդեալ էր, ընդէր ոչ նոյն հարկանէր, այլ հրեշտակ · Կ · իմա նա ինքն : Նոյն ըստ անուամբ արքայացեալ · ՇՈ : — Իսկ 'ի բայառականն յաճախ վարին առանց պահանջեալ պայմանացդ (893) իբր 'ի ընէ ունելով՝ որպէս Յինէն, ինձէն, մեզէն · փախեաւ Մովսէս 'ի նմանէն, կարծեմ թէ որդիք լինին քո 'ի նմանէն · և ապրեալ ոչ իցէ 'ի նմանէն, 'ի նմանէն օրհնեսցին ամենայն ազգք երկրի · սուտ և առ քննութեանն խօսի զնմանէն · գարշեցայ ես 'ի նոցանէն, լուան զնոցանէն բնակիչք Յաբիսայ, իբրև զի 'ի նոյանէն, առից վրէժ 'ի նոցանէն,

իւրաքանչիւր ոք 'ի նոցանէն, մի մի 'ի նոցանէն բաւական էր, ամենք 'ի նոցանէն, Նախադաս ոմն իմաստուն 'ի նոցանէն, 'ի նոցանէն իսկ ելեալ է բանն և ոչ 'ի մէնջ։ Ոչ կերայց ես 'ի դոցանէն։

899. Այս, այդ, այն, անուանք երբեմն յօդ. յորժամ առանձինն վարին. Նոցա՝ որք զայսն կամին կամ որ զայսն կամիցին. Որ զայնն առնէն. Ա։ Որ զայնն կամին. որ զայնն խօսիցի. որ զայնն առնիցեն. Ո։ Որ զայսն առնէին. Վ։ Որ զայսօրիկս կամ զայսօրիկն գործէր. որք զայնորիկն շնորհէին. որ քան զայսօրիկն է ծայրագոյն. Գ.Ա։ Որք զայսօրիկն պահանջին. Ս։ Առ այնս՝ որ յետ այսօրիկն՝ անցցուք. Փ.Ի. Խնա որ յետ այսօրիկն են. Որ յայնն հալի. եկեալ ընդ եպերանօք զորս զայսօրիկ արարին. Լ.Բ։ — Մերթ և առանց յարաբերականի. Թէ զայսն առեն. զայնան զամենեսեան 'ի բաց հանել. Ո։ Եւ այնքն ոչ գտաբերէին զորս արկեալ էր. Ը.Ս։ Կարող գոյ յայնան անանել. Գ։ Յայնցն որ ողջոյն տայեն. Մ.Ի.Ր։ — Աւի և յայնմանէն որպէս 'ի նմանէն. Յայնմանէն որ լինելոցն էր. Յայնմանէն որ գալոցն է. Ա.Գ։ — Ընդ գոյականս, նոյա գնի յօդն՝ որպէս ցուցեալ է 'ի 874, 875։ — Կայ, Լսել այսս աղօթից. Ա.Հ. բայց վրիպակ թուի փոխանակ այսց, այսմ կամ այս աղօթից։

900. Սոյն, դոյն, նոյն, որպէս անուանք յօդ յատուկ յինքեանս առանձինն, իւրաքանչիւր զիւր արժանն, այլ միայն յուզղականին Սոյնս, դոյնդ, նոյնն, կամ նոյնդ. 'Ի նոյնդ որ զայս հրաշագործեցեր՝ յուսասցուք. Մ.Ի.Ս. այս է՝ 'ի նոյն 'ի քեզ։ — Նոյնպէս և 'ի յոգնակի նախադրիւ հոլովն Սոյնքս, դդոյնդ, 'ի նոյնան կամ 'ի նոյնսդ։ Իսկ յայլ կերպարանն և հոլովս՝ անյատկապէս իբրև սա, դա, նա։ — Թէ գոյական ունիցին կամ ինչ, նոյա գնի. 'ի սոյն աւուրս, սովին կամ սովիմբ անուամբս. զդոյն բանդ, զդոյն ինքնդ. նորին ծառոյն, զնոյն ինքնս, նոցին ազգացն, նոյունց սրակացն, նովին ցանկութեամբքն, զնովիմբք պատկերօքն, զնոսին իսկ զփարիսեցիսն։

901. Եթէ բայն նախադասեսցի անյատկապէս յօդառու դերանուանց, յայնժամ նմա գնի յօդն ըստ 904, ուր տեսցես և զօրինակսն. զի յետադասի գնել ոչ է օրէն՝ ոչ դերանուան և ոչ բայի. և սակաւ ուրեք լոկ. Որ են իբրև զքեզդ. Որ առանց նորա իցեն և մորանչիցին ընդդէմ նորա իբրու զքեզդ. Ա.Գ։

902. Եթէ դերանուանք բայայայոնիչ մերձ ունիցին կամ ածական, նմա գնի յօդն ուր և իցէ. Ես հովիւս, առ քեզ իշխանդ, մեզ մկրտիցս, դուքս ոչխարքդ, զիս զմեղաւորս, ձեզ հաւատացելոցդ, ձեզ նեղելոցդ, նոցին իսկ կոչեցելոցն. տարս ես, փրկելոցս մեզ, և այլն։

903. Ո՛ յարաբերական, որպէս ասացաք (893), չառնու բնաւ յօդ. բայց եթէ սակաւ ուրեք յոյժ պիտակաբար (892). որպէս, Որոյն առելով զասանէ զնոսա. Ս. փոխանակ՝ որոյ առելոյն, առելոյն որոյ։ Եթէ յորոյն ունիմ և առէ ոք, ոչ վասն առելոյն՝ այլ վասն ունելոյն վշտանամ. Հ. փոխանակ՝ յորոյ ունիմն։ Որումն բաղում տուաւ, առաւել ևս պահանջեսցեն 'ի նմանէ. Բ.Ճ. փոխանակ՝ որում բաղում տուան։ Ո՞չ որումն բժշկեցաւն 'ի լեգէոնէն՝ ասացի. Ո. այս է՝ այնմ որ բժշկեցաւն։ Զի յորմէն ցուցցի. Գ.Ա. այս է՝ այն յորմէ է կամ յորմէ լինելն։ Զի աղգումն երաժշտական եղանակին, ըստ որումն ունի զօրութիւն, ընդասուցեալ զարթուցէ զմիտս ամենեցուն. Լ.Բ. Ըստ որումն եղև մարդ. փոխանակ՝ ըստ որում ունին, ըստ որում եղեն, ըստ այնմ զի ունի, զի եղև։

904. ԲԱՑԻ. Ես եմ որ խօսիմս ընդ քեզ. զոր խորհեցայս առնել. գիտէք զինչ առնեմս. որպէս սկսաքս. զի և խօսիմս իսկ ընդ ձեզ. սրամիցիս զի զրկեմս զքեզ. ես այր տառապեալ զմարդ կամս հիւսցեալ։ — Առաւել ևս քան զոր առեմդ. գիտասցէ զոր գրեցիդ. գիտէք զինչ արարիդ ձեզ. այս է՝ զոր ինչ, զոր արարիդ։ — Զի զոր գործեմն ոչ գիտեմ. ոչ եթէ զոր կամիմն՝ զայն առնեմ, այլ զոր ատեամն՝ զայն գործեմ. զոր առնեմն և արարից. որումն չեմն արժանի՝ եթէ լուծից զխրասն կօշկաց նորա. զոր կամքն յաղօթս. զոր ինչ տեսանեմքն՝ առեմք. և ուստի եմն գիտէք. . և ուր երթամն գիտի-

ցէք · աղաչեցի զքեզ կալ յԵփեսոս մինչ երթային (1) 'ի Մակեդոնիա · եւ նոյն եմ որ խօսէին · զոր պարտէաքն առնել · ուր էաքն ժողովեալ · մինչ էաքն մարմնով · որպէս երդուայն · միթէ որովք առաքեցին առ ձեզ՝ նոքք ինչ ագահեցի 'ի ձէնջ · եթէ զոր քակեցին՝ զնոյն միւսանգամ շինիցեմ · վասն Սաւուղի զոր անարգեցին · արժանի որոց գործեցաքն · դարձայց 'ի տուն իմ ուստի ելին · ողորմեցայց որում ողորմեցայյն և գթացայց յոր գթացայյն · զոր ինչ շնորհիցեմ · դուցէ եկեալ ոչ որպէս ես կամ որպիսիս կամիցիմ գտանիցեմ զձեզ · յորժամ զգենուցումն ։

Հաստատուն կացյոր ուսարդ · այլ դու՝ չգիտեմ զինչ խօսիդ · ոչ գիտեմ զինչ խօսիդ · ասեմք զինչ լսէքդ · այս է՝ զոր ինչ · զինչ է այդ զի խորդասդ · լսել զոր լսէքդ · որպէս էքդ անխմորք · որպէս ունիքդ զմեզ ձեզ օրինակ · քան որչափ էքդ · զինչ գործէք՝ զի լայքդ և ձմեռեցուցանէք զսիրտ իմ · ոչ ասիցեն՝ եթէ զի մոլէքդ · այդ զի տեսերդ զիս և հաւատացեր · զի կայ մեր և քո՝ զի եկիրդ այսր տանջել զմեզ · զինչ իցէ են վասն որոյ եկիքդ · այլ զի յուզեցէքդ առ իս · զոր ընթեռնուցուքդ ։ — Զաս զոր ասանէքս ։ — Զոր ասեմն ոս ոչ գիտէ · ուր և կոչեմն՝ գնասցես · յորժամ ոչ հաւատամն ուտել զամենայն · վասն այնորիկ և պիտոյ են քեզ՝ զի չհամարիցին թէ իցեն պիտոյ · որովք համարիցին ունել կեանս · զոր կարծէիր թէ մասնակալք իցեն և բամբասէիրն՝ եթէ հակառակք իցեն արարչին · ոչ չար իցէ քեզ այն՝ զի աւերեցերն դու զԵրգիստոս · որոյ եղերուքն դուք որդիք · վասն որոյ գրեցէքն առ իս · զոր ուսարուքն և ընկալարուք և լուայք և տեսէք յիս՝ զայն արարէք · զորմէ խօսիցին · զոր ասասնիցէքն · ոչ զի իցես բարեկամ, այլ զի յամիցեսն · իմս ոչ զի ես, այլ զի յամես, [illegible] ։

Որ էջն յերկնից, որդին մարդոյ՝ որ էն յերկինս · որում չէն մարթ լինել · յերկինս նահատակիմք՝ ուր չէքն փոփոխումն · լաւ է որ մարդարէանայն · որ գթայն՝ ողորմութիւն դացէ · որ տայն ամենայնի առատապէս · որ ուտէն զիս · ոչ գոյ բարի ինչ մարդոյ՝ բայց զոր ուտէն և ըմպէն · այն որ որբէն և որ որբին · այն որ բժշկէն և որ բժշկին · որպէս ասէն Պաւղոս · լսոր զինչ ասէն կամ ասէրն · լսոր զնարդ ասէն · յամենայն ազգս որ երկնչին 'ի նմանէ և գործէն զարդարութիւն՝ ընդունելի է նմա · ով է որ դատին զիս · որ կոչին Պետրոս · որ մեռանին՝ արդարացեալ է · որ ընթեռնուն՝ համարձակ ընթեռնուցու կամ 'ի միտ առցէ · որ առեանն զիս · որ նուէրնն՝ գիշերի նուէրն · և որ արբենանն՝ գիշերի արբենան · որ լայցենն՝ որպէս թէ ոչ լայցեն, և որ խընդանն՝ որպէս թէ ոչ խնդայցեն, և որ գնեննն՝ որպէս թէ չունիցին, և որ վարեննն զաշխարհս՝ որպէս թէ չվայելիցեն · որք կամինն մեծանալ · որ գոլանայյն · մինչդեռ կայյն կախեալ · մի գիր երբ զգձանայրն · այն որ կամէրն թագաւոր լինել · որ սիրեացն զիս և մատնեաց զանձն վասն իմ · որ կոչեացն զմեզ, որ փրկեացն զմեզ · ոչ վասն այնորիկ որ զրկեացն և ոչ վասն այնորիկ որ զրկեցաւն · վասն այնորիկ որ հնազանդեցայցն յուսով · որ եկնն եհաս · պատմեաց զգործն զինչ եղեն · զոր արար Դաւիթ՝ յորժամ քաղցեաւն և որ ընդ նմայն էին · յորժամ յարեաւն 'ի մեռելոց · յորժամ եկնն · որպէս սկսաւն յառաջագոյն · այլ զի գրեցաւն՝ ոչ եթէ վասն նորա միայն · այնու զի ածն 'ի չգոյէ 'ի գոյ · ոչ զի մեռաւն, այլ զի խաչեցաւն՝ այն աւելի են զարմանք · ոչ վասն զի եկիննն միայն, այլ առաւել ես զի համարձակեցայննն · վասն զի արարին և հաստատեաց զնոսա · իմս [illegible] · քան փութացաւն

---

(1) 'Ի Է և [illegible] յանգեալ եզակի երրորդ դէմս բայից եդեալ [illegible], նման լինին երկրորդ դիմի · և 'ի Է յանգեալ եզակի առաջին կամ երրորդ դէմս եդեալն, նման լինին յոգնակի երրորդ դիմի, որպէս տեսանի յօրինակսդ · բայց խմաստքն որոշէն 'ի նախ և զկնի բանիցն ։ 'Ի [illegible] յանգս բայից յոգն առս հնչել պէ յառաւել փափկութիւն և յորջումն ։

և տուփեալ․ այս է՝ քան թէ զի փութացաւ․ որ փախիցէն՝ ըմբռնեսցի․ ամ է որ չարչարիցէն զնա․ զոր ինչ խնդրիցէն․ ոչ ըստ այնմ ինչ է որ կամիցին և ոչ ըստ այնմ որ ընթանայցէ․ այլ ումեք որ ողորմիցի։ — Զոր առնէն կամ զոր առնես կամ զոր առնէք այսպիսի իմն է, այսպիսի ինչ է․ զի՞նչ է այս զոր առնես զմեզ․ առաւել քան զոր երևի մեզ և գիտի․ որ էին 'ի վերայ․ որ էին․ որ կային․ տեսա որ խօսին։ — Ո՞վ է որ առնէ զքեզ․ որ խօսի ընդ քեզ՝ նա է․ այդ որ ասիդ․ դոցա որ մարգարէանան․ 'ի մէջ դոցա որ կանդ աստդիկ․ ուր էրդ յառաջն․ եթէ տեսանիցէք զոր ընթերցայդ ևր տէր․ որպէս և տասցուք։

Գուն ուրեք առանց նախադասս ունելոյ ․ր կամ համօզոր ինչ․ Եթէ չհաւատասն՝ զորմէ խօսիցիմ․ Ո․ Եթէ տեսերդ, զի 'ի գործելն իմ, և այլն․ Լբ։

905․ Զ յօդս դիմաւոր բայից բաղում անգամ մօտ կամ փոքր մի հեռի նախադաս բառքն առնուն յինքեանս, թէ անուն բայի իցեն, թէ խնդիր և կամ ածական նոյա կամ անորիշ դերբայ․ որպէս տեսաք զդերանուանս զի առին (894), և տեսցուք զմնկրայս զի առնուցուն (1001)։ Ինձ որ տրուպս եմ․ այժմ յորժամ հեռիս եմ 'ի ձէնջ․ կամ թէ ակն քո չար է զի ես առատս եմ․ որ մեծս է քան զայդ ամենայն․ զորոց մեքս ամբաստանեալ եմք․ մեզ որ կարօղքս եմք․ որ կենդանիքս եմք․ տաս ուր հրամանս առաք՝ զամենայն 'ի բաց ընկենուլ․ որք ուսուցանելս պարտէաք զնոսս․ փոխանակ՝ որ եմս տրուպ, յորժամ եմս հեռի․․ ուր առաքս հրաման, որք պարտէաքս ուսուցանել։ — Որ ամենեցունդ ես թագաւոր․ որ 'ի Գէթդ էք, և որ յԱսկաղոնդ էք․ դուք որ չալքդ էք․ որ ձիթենիդ վայրենի էիր․ դու միայն ես որ առանց մեղացդ ես․ զի մի տրտմութիւն ինչ կրիցեմ ուստի արժանդ իցէ ինձ ուրախ լինել․ զոր նածրացխդ անուանէք․ փոխանակ՝ որ եսդ ամենեցուն, որ էքդ 'ի Գէթ, որ էիրդ ձիթենի վայրենի, որ եսդ առանց մեղաց, և այլն։ — Ես այն եմ որ յաւիտենիցն եմ․ տէր աստուած քո՝ որ հուրն ծախիչ է․ որ 'ի Բաբելոն ընտրելակիցն եկեղեցի է կամ ընտրելակից եկեղեցին է․ որպէս պարտն է գիտել․ որ կարի վայելուչն իսկ է․ որ արարիչն և տուիչն է․ ուր ոչ արուն է և ոչ էգ․ մի ընդ այն նայիցես՝ զի նեղն և անձուկ է և խիստ․ որ մեծն է քան զամենայն աստղս․ որ հիւանդն է՝ զբժիշկն խնդրէ, և որ խաւարեալն ըղձայն․ որ անդուլն բերանն է և անաման լեզուն, որ չարմորն է և առանդընձեան․ խոր զորութեամբ՝ և որ խաւարեալն է, և անաման լեզուն է և առունինձուն է․ որ Ճշմարիտ աստուածն է․ որ քրիստոնեայքն են․ որ բունքըն իսկ են․ որ զաւակն Աբրահամու են․ որ բանաւորքն և մտաւորքն են․ որ անխօսքն և անմռունչ են․ որ յԵրուսաղէմն են․ որում արդարանալն պարտ էր․ ընդ որում անհաշտ թշնամութիւնն պարտ էր ունել՝ և ոչ բարեկամութիւն․ որոց պարտն և պատշաճ էր խնդալ․ որոյ երեսուն և ութն ամ էր 'ի հիւանդութեան․ խոր որոյ էրն երեսուն և ութ ամ․ որ բիւր կշիռ արծաթոյն պարտ էր․ խոր որ էրն պարտ բիւր կշիռ արծաթոյ․ որ ձկնորսն էր և դրանց երկնից բացողն․ այն որ Ճանապարհն էր՝ Ճշմարտութիւնն և կեանքըն․ որ 'ի վերն քան զՔրովբէին էր․ ինքն որ աստուածն էր՝ ասէր․ իսկ Սաւղոս որ և Պաւղոսն․ խոր որ և Պաւղոսն էր, կոչէր․ մինչդեռ Ապողոսն 'ի Կորնթոս էր․ խոր մինչդեռ էրն Ապողոս․ թէ որչափ բաղումք և անհնարինքն էին․ յայնժամ մինչ հինգ հազարքն էին և այժմ մինչ չորք հազարքս․ խոր չորք հազարքս են կամ էին․ նա զի և այդքան իսկ իցես յայն սակս կարևոր պէտք են հեզ և համբերող լինելոյ․ ցայնոսիկ՝ որ ընդ օրինօք իցեն․․ որ ընդ անհեթեն իցեն․ որ կարողն իցեն լուծել․ որ յԵրուսաղէմն իցեն․ մինչդեռ ալեկոծն ծովածուփ իցէ․ քանզի և անդրն եղև․ վասն որոյ յառաջ կոչեցեալն իսկ եղև․ չէն ինչ զարմանք զի այնպիսիքն եղեն։ Որ 'ի վերուստդ գայ․ որ յերկնից գայ․ որ խրատն տայ՝ եւ՝ եռաւն․ որ 'ի պատրաստին ունի դատել․ որ տարատանք վեշտացն կոչէ զնա․ մեծ դիր զխարդ ոչ միայն վՃռն տայ, այլ և, և այլն․ յայն՝ որ թիւնաւոր որդունն ծնանի․ 'ի Յիսուս՝ զոր Պաւղոսն քարոզէ․ որպէս և Յօբն ասէ․ ուր Վրիստոսն նստի․ զոր աստուածն կամի,

կամէր . ոչ յամեցուցէ տէր զաւետիսն որպէս ոմանք յամրն համարին . որով_
բազումքն իսկ զեղխանան . որ երկբայեզուանելոյն և չորեքբայեզուանելոյն չե_
նէն . իմա որ չլինէին երկբայեզուանեալս և չորեքբայեզուանեալս . այնու զի կե_
պարանոցն առեն զխաչն և զմահն , և ոչ ճշմարտութեամբ . զոր ստամնիկն
անուանեն . այր մի՝ որում Յիսուս անուն . եւ էր որ 'ի բանին տայր զհա_
ւատացելոցն . որ ուսոյն հարկանէր զայնոսիկ . մինչ դեռ այգն կամէր լինել .
իբրև զօրահատոյցն առնէր . այն որ պէսպէս նշանաւ գործէր . որ Քրիս_
տոսին խօսէր . ոչ ծանր ինչ և տաղտկալի իրս առաջի դնէր՝ որպէս Յով_
հաննէս . իմա որպէս Յովհաննէս դնէր Ժ-Ճ եդ . որպէս մինչ յարգն տայրին . որում
բարձրանձնն առէին . իմա մինչ տայինն յարգ , որում առէինն բարձրանձն .
որ ոչինչն ունէին . իմա որ ոչ ունէինն ինչ . մինչ առնելն կամեցար . և ոչ այն
որ ջուրն եա . որ բազումն առ՝ ոչ առաւելաւ , և որ սակաւն՝ ոչ նուազեցաւ .
իմա և որ սակաւն առ . ոչ զի մարմինն առ և եղև մարդ , այլ զի . և այլն . զի
խեղդն արկ և մեռաւ . այնու իսկ արար զանձն պատժապարտ՝ զի չնալն եա
կնոջն . բայց զի փոփոխմունն ոգւոց 'ի մարմնոց 'ի մարմինս եա , այնու յայտ
եղերելի է . ուստի և Միփոխնորդեան (Միզիլիոտեան) կոչեցաւ . որ զներքոյն
կործանեաց . որպէս և Մովսէսն եկաց յաղօթս . յորժամ զՅորն կամեցաւ
փորձել . զայն որ 'ի Յովհաննու ասացաւ . վասն որոյ Քրիստոս մեռաւ .
զոր աստուածն առաքեաց . ոչ միայն զի հաստատունն և անշարժք են բարու_
թիւնքն , . . . այլ զի դիւրաւն և առանց ամենայն աշխատութեանց շնորհե_
ցան . որք երկիրն պագին՝ առաջնեցան . որպէս Յանէսն և Յամբրէս հակառակ
կային Մովսէսի . քան զայն որ 'ի լեզուաւն խօսիցի . որք բարի բանն լսիցեն
յամենեցունց . յորժամ պատկեալն տեսանիցեն : Եւ զի մարմինն իսկ էր ըղ_
գեցեալ :

906 . Անցեալ դերբայն . որ 'ի կալն միայն իբրև բայ՝ ոչ բնաւ առնու յօդ .
իսկ նախադասեալ զխնդիր բայի՝ թէ էական և թէ այլում , ըստ նոյն օրի_
նաց ինչն առնու զնորայն , կամ այլ ոք ինչ յառաջադաս քան զինքն : Նոյն
բան է և յաղագս ապառնի դերբային . Եւ որ կոչեալս եմ . վասն որոյ և կո_
չեալս կամ . մեք որ կենդանիքս մնացեալս լինիմք . իմա որ լինիմքս մնացեալ
կենդանիք . զոր յօդեալ և ունեալդ եա . ընդ որում և համարձակեալդ խօ_
սիմ . որ արբեալդ էք . որ հզօրացեալն է . որ եկեալն էր . զոր խօսեալն էր
նմա . և զի կապեալն եա էր զնա . որ մեռեալն էիք . որ երբեմն օտարացեալքն
էիք . զի պնդեալն եկեալն էին յօժարութեամբ . մինչ չև մտեալն իցես . որ
ծնեալն իցէ . չաս եւ այն են՝ որ և ննջեցեալքն իսկ իցեն . զոր յայս արա_
րեալն առէ . լերինք մեծամեծք՝ որք բոլորեալն և սուլթեալն 'ի բարձրաբերձ
բարձրութիւն ամպոցն հասանեն . որ բարձեալն առնէին . որովք մոլորեալն
պաշտէին զանմռունչ սողսն : — Որ ըստ աստուածոյն հաստատեալ է . զոր
Յոբն գրեալ է . որ ամուլն կոչեցեալ էր . որ ընդ նմա 'ի խաչն ելեալ էին .
փոխանակ՝ 'ի խաչ ելեալն էին Ժ-Ճ ելեալն էին 'ի խաչ . որ բանքն հաստա_
տուն կոչեալ էին . իմա որ բանն հաստատուն կոչեցեալքն էին : — Որ կալոյս
և մնալոցս է . որ նզովելոյն է զօրն զայն . որ զբռամբ ածելոյն իսկ է զմեծ
վիշապն . որ հարկանելոյն էին զնա . որ նոքօքն չահելոյն էին . որ գալոյն իցէ :

907 . Նոյնպէս և յօդ անորոշ դերբային բազում անգամ դնի նախադաս
խնդրոյն նորա կամ նախընթաց մասին ինչ խնդրոյն . Նմանութիւն աստու_
ծոյ է սուրբն և արդարն գոլ հանդերձ խոհեմութեամբ . այս է՝ գոլն սուրբ
և արդար : Զինչ իցէ 'ի մեռելոցն յառնել . 'ի բազում աստուածն անկա_
նել . յոգւոցն հանել՝ երբեմն յիշատակաւ լինի . անուանիմն քարոզել . որեւն
առ տկարագոյնն առնելն է . այս է՝ յառնելն 'ի մեռելոց , անկանելն 'ի
բազում աստուածս , յոգւոց հանելն , անուանիս քարոզելն , տկարագոյնս
առնելն է , ուր և կրկին՝ եդեալ է : Հրամայէր զօրպէսն առնել . քան ըղ_
հրեշտակն լինել՝ ծառայ աստուծոյ անուանել մեծ և պատուական է . զնոր_
գիկն լինել կորուսին . զանկալոյն ձեռաց հաց ուտել ոչ եա արգելու . յըն_
կեցիկն առնել զնա . յաղօթսն ուսուցանել . նա և 'ի չաբաթն լուծանել . 'ի

բարին խօսել և 'ի չարն . 'ի մոլորեցուցիչն կարգալ զքեզ . ոչ միայն 'ի ձիրն խնդրել , այլ և 'ի փոխ . յաղօթս առնելն և ցաւակիցն լինել . այս է՝ զորպէս առնելն , զլինելն հրեշտակ , զլինելն մարդիկ , զհայց ուտելն անլուայ ձեռօք , յառնելն ընկեցիկ , յուսուցանելն աղօթս , 'ի լուծանելն շաբաթ , 'ի խօսելն բարի և 'ի չար խօսելն , 'ի կարգալն մոլորեցուցիչ , 'ի խնդրելն ձիր , 'ի լինելն ցաւակից : փոխանակ ընդ գրուածն և պատիւ գտանելոյ . վասն յերկնից անկանելոյ . վասն զաստուածն խնդրելոյ . յետ այնչափ ուղղութեանն գործելոյ . վասն բազում վիշտսն 'ի վերայ ածելոյ : Խոյսն տալով . Թողութիւնն առնել հրամայելով . Հանդերձ շուշան և խոզսն կոչելով . Ինձն ասելով . այսուհետեւն ասելով . այս է՝ խոյս տալոյն , Թողութիւն առնել հրամայելոյն , Հանդերձ կոչելոյն շուշս և խոզս , ասելոյն Ինձ , ասելոյն այսուհետեւ : Չարն 'ի չարն գործելոյ առնու զանուն . կարէր ապրել 'ի չարեաց գործելոյ . չօգտի ինչ 'ի սուտ կարծեաց ցուցանելոյ . ոչ առ 'ի մեծամեծս ունելոյ նախնիս , այլ փոքունս և կրտսերս . 'ի միոյ վճռիս տալոյ . այս է՝ 'ի գործելոյն չար՝ չարիս , 'ի ցուցանելոյն սուտ կարծիս , առ 'ի ունելոյն նախնիս մեծամեծս , 'ի միոյ վճիռ տալոյս : Գիտացին զձեր աստուածամարտ լինել . գովեմ զՃշմարտութեանդ լինել ջատագով . այս է՝ զլինելդ ձեր աստուածամարտ , զլինելդ ջատագով Ճշմարտութեան : Տես և 882 :

908 . 'Ի Նախադասել գինաւոր բային կամ անորոշ դերբային՝ ինքն առնու զյօդն կամ այլ ինչ յառաջադաս քան զնա , որպէս ասացաք և ուրեք յօրինակս ինչ 'ի 901-906 . զի յետադասին դնել յօդ լինի՝ բայի կամ անցեալ դերբայի կամ անորոշ և յատուկ անուան , չէ օրէն . և հազիւ երբեք լինի , Եւ մայրՆորա պատ Նմա երկիր 'ի պագանել երկիրն Յակոբայ . Եփ . փոխանակ՝ 'ի պագանելն երկիր կամ յերկիրն պագանել : Թող զապաշխարեան որ ասեն .

ԶՅոր յիշեցից զերանելին Զայն որ յիշման է արժանին . ՇԱ .

փոխանակ՝ որ էր արժանի կամ որ արժանին է (904 . 905) :

909 . Բայց միայն յետադաս անորոշ դերբայի մարթի առնուլ երբեմն զյօդն . Յապատմել լինելն 'ի քէն . յաղօթս առնելն . յայլոց զնոյն ասելն . այս է՝ յասելն այլոց զնոյն : — Սակայն միւս ոճն (907) վայելչագոյն է :

1000 . Իսկ բայից սակաւ ուրեք դնի 'ի յետադասն , և այն գրեթէ միշտ՝ կամ զի Նախադասն անընդունակ է յօդի , և կամ զի մի իբրև յատուկ յորոշ միտս առցի զանունն . Թող և զապաշխարեան երբեմն գերադրեցօրէն ազատութիւն . որպէս , Յերեւաց գոյա՝ որոց խունկդ արկանէքդ . Իմա զխունկսդ , զխունկս ձեր . Ընկեր՝ վասն որոյ եկիրդ . Որոց հանդիսադրատիւ մեղ հասէքդ հասատոց . Ն . : Որ զաստուածս անարգենն . ԱԳ . : Զի՞նչ խօսիդ . տեսէք զինչ ասէրն Քրիստոս . զի ոչ առնելանաց վասն չարչարելոյն . այնու զի զշարաթն չարաչէրն . զի մի ասիցես Թէ ընդէր զիկեցիս . յորժամ Թշնամի զքեզ ունիցին . Ո : Զի՞նչ ասէքդ . զօրս դու արուեստաբանեսն . Գ.Ա. : Զի՞նչ գործեսդ . Եփ : Յորում տեղւոջ էքդ . Նպքինեա որ ձեզ վայելէրն իրասա ես . ՊԼ. : Որք Ճշգրտութեամբ ապաշխարեննն . Բ.Ճ : Որում կոյց համբերեմ . Պ : Յորժամ ընդ հօր զնա աստուածաբանէիրն . Օ : Յաւելու զայն՝ վասն որոյ այս եղեն . Զոր աստուած յարոյցն՝ ոչ ետես զապականութիւն . ԼԲ . : 'Ի մարտ պատերազմին՝ յոր ես մտանեմ . Սանեա որպէս ես մտնեմ . ՎՐ :

Եւ յայս գամ որ հասեալ կայս առաջի վաղն խաչին . ՄԳ .

Կամ Թէ ուրեք կրկնի և 'ի բայն . Զորոց մեզս խօսիմքս . Որ սիրելն և երախտաւոր և տէր իսկ էրն . Ո :

1001 . ՄԱԿԲԱՅՔ . Ոմանք 'ի սոցանէ որ աստ կան . որ աստ է . մի

յայս ևէթ հայիցէք՝ զի այժմ ասեմ նմանիմք · որպէս ասեմ · որ այժմ կեամ · որ այժմ ընդմտեալ է · ոչ լինէր որպէս արդս, այս ինքն որպէս արդս լինի կամ եղև · որ արտաքոյս եմք · այսու զոր ոչս արար ։ — Բայց զխարդ այժմդ տեսանէ՝ ոչ գիտեմք · բայց զի որ այժմդ ունի · որ վաղդ ելեր մեկնեցար · որ չեդ էք սրբեալ · որ չեդ էք բժշկեալ · որ զինիդ գայ · որպէս և այսօրդ · որ ոչդ երկնէիր · զոր ոչդ վայելէ քեզ խօսել · որ ոչդ հաւատաս ուսել զամենայն ինչ · զոր մերոյդ յիշեցաք ։ — Զոր աստն եա · զոր անդն խոստացաւ · ոմանք յոյնցանէ որ անդն կային · որ անդրն է քան զամենայն · որ շուրջն կային զնովաւ · զոր միշտն ասէի · ելից և արարից որպէս միշտն · զոր հանապազն ընկալեմք · երգեր ձեռամբ խորով որպէս և հանապազն · զորմէ այսպէսն ասի · որոց այսպէսն պարտ և պատշաճ էր զպարկեշտսն ցուցանել · որ այնպէսն գնացցեն · որ այնպէսն կարող է · որ հազիւն ապրեցան · և որ կարին իսկ քաջ գիտիցէ · որ կարին իսկ անաղարտք և չարաբարոյք իցեն · որչափ ուելին պաշտուցեալ էն · զոր յանդիմանն տեսի · որ զհետն երթային · ժողովուրդն որ առաջին և զկնի երթային · յարեաւ որ յառաջն ասաց · զորս յառաջագոյնն հրաւիրեաց · որպէս յառաջագոյնն ասացաւ · որ ձրին եգիտ · որ մտադիւրն ծառայեաց · զարհուրեալ և դողացեալ վասն որոյ դաղտն արար · որ սաստն փախիցեն · այնուիկ զի անյայտն խօսի · որպէս միանգամն և միւսանգամն ես միւսանգամ · որպէս և կանխաւն ասէի · յոր հուպն չհրամայեաց երթալ · զոր հաւատոյն գիտեմք · զոր ինչ մեծամեծ և ողջն ողջն կամիցեն · յոր հասարակն ամենեքեան կոչեցաք · յամենայն եղբօրէ՝ որ սատահակն գնայցեն · որ 'ի վերայն էր հասանելոց · զոր վերոյն լուաք · որ յետոյն եղև · զոր յետոյն հրամայէ · զոր արտաքոյն խօսի · որ 'ի ծածուկն քև պատերազմի · որ 'ի ծածուկն վառեալ բորբոքէր · որ 'ի ներքսն էին · զորս 'ի ներքսն արգելեալս փակէ · մինչ 'ի ներքսն կայ · ոչք վեր 'ի վայրն զառածեալ կործանեն · որչափ 'ի բացն հեռանայ · որպէս 'ի միասինն արարաք զնա · զոր օր ըստ օրէն ժողովիցեն · և զոր ոչն ևս խնդրեցեր՝ եսու քեզ · որ ոչն է ձեր թշնամի · որ ոչն ունիցի · դուք երկիր պագանէք որում ոչն գիտէք, մեք երկիր պագանեմք որում գիտեմքն · յոր ոչն իցեն սերմ մերձ · զոր ոչն կամիմ՝ զայն առնեմ · զոր ոչն արգելք յարոյց · որ երևին և որ ոչն երևին · որ ոչն անկեալ երկիր պագանիցէ · յորժամ ոչն տիրէիր մեզ · յորժամ ոչն դանդաղեցար 'ի յառնելն և թողուլ զձաչն քո · յայնմանէ յայտ է՝ զի ոչն ապրեցան · այլ և գայթագղեցուցեալ ևս՝ զի ոչն եւ և եսես · ուր ոչն գոյ ամենևին արամական ինչ · մինչ ոչն գիտէին ։ Որ ընտրին է՝ սրբի և պատուականանայ · իսկ որ ոչն, այլի և հրդեհի · խմա որ ոչն է ։ Զի այն իսկ ճշմարիտ սրբութիւն է 'ի մշտնջենաւորս, և որ ոչն սրբեալք անատոց · խմա որ ոչն է, որ ոչն լինի ։ Զառնելն և զոչն · 'ի բանալն և յոչն · խմա զոչ առնելն, յոչ բանալն ։

1002 · Յետադասին դնել՝ բային կամ մակբային, օրէն ոչ է · ուստի եթէ բայն նախադասեսցի՝ ինքն առնու զյօդն, և դուն ուրեք լոկ 'ի յետադասն, Որ ոչ հաւատայ · Ռ ։ Յորժամ ոչ հաւատասն ուսել զամենայն · Կ ։ — Բայց միայն ուրեք յաւելուածով կրկնի և 'ի բայն · Այս որ այժմս եկես · Որ ոչն աւետարանէն զաւետարանն նորա՝ մեղանչէ · Եփ ։ Որ ոչն երբէք խափանեսցին ։ — Իսկ մակբային ——ջի երևի ուրեք յօդիւ վարեալ և առանց պահանջեալ օրինացն և պայմանաց (893) · Զքոյին իսկ զոգիդ տեսանես հանապազ մեռեալ առաջիդ · Փ ։

Ծառայն յաթոռ դատարանին, Տէրն 'ի դատել կայր առաջին · ՇՌ ։

1003 · Իսկ յետադաս դերբայից մարթի առնուլ յօդ · բայց վայելուչ ևս նախադաս մակբային դնի · Զշուրջ գալն · 'ի քոյոյդ արտաքս ելանելն · — Յաճախն ընձեռել · յառաւելն ողորմել · 'ի շատն ասել · 'ի շատն մատուցանել · Ճեպով առնէր զհետն մտանել · այս է՝ զհետ մտանելն, զմտանելն զհետ ։ Լաւութիւն իմն համարին զոչ առէպն մերձենալ ։ Ցուցանէ ակն զոչն տե_

սուԹեամբ արարածոցս զարարիչն օրհնել. իմա զոչն օրհնել, զոչ օրհնելն: Ընդելեալ եմք ցանգն հայելով: Զի մի վաղն առնելով լեալքն մնասիցին, . . և մի դարձեալ անագանն առնելով՝ կարծիք տկարութեան լինիցին. այս է՝ վաղ առնելոյն, անագան առնելոյն: Բայց աղէ դու և զկարին խոկ զոք շաղլեալ ցանկութեամբ արկեա և մորակեա. այս է՝ զկարի շաղլեալն:

1004. Բայց մակբայք՝ որ ձայնիւ կամ նշանակութեամբ հաւրրդութիւն ունին ընդ որ, և այլք ոմանք, որպիսի են յորժամ, որպէս, որքան, որչափ, ուր, զի, Թէ, մինչ, մինչդեռ, զիարդ, իբրև, արդեօք, երբէք, գուցէ, Թերևս, ահա, մանաւանդ, և ամենայն հարցականք, ոչ բնաւ առնուն յօդ նախադասեալք բայից, այլ նոյա Թողուն: — Եւ ընդ անորիշ գերբային Թէ ասի՝ Հրամայեր զորպէսն առնել. Խ. Թերևսն ասելով. Ն. անդ իբրև անուն կան մակբայքն:

ԳԼՈՒԽ ՒՆՆԵՐՈՐԴ

ՆԱԽԴԻՐՔ

1005․ Նախդրաւոր հոլովք կրկին մտածին․ մի՝ առանձինն յինքեանս, և միւս՝ 'ի շարադրութեան բանի ընդ այլ մասունս ։ — Յառանձին ինքնու. րոյն յօրինուածն այս միայն է առաւնոր գիտելի, զի բուն նախդիրքն Դ, 'ի․ յ․ ց․ առ․ ընդ․ ըստ․ նմանապէս առն, վեր, վերն, վերոյ, ուրեք, մինչ, մինչև, չէք, առանց, Fաց կամ Fայց, առ, Բաց կամ Բանց, Ճայն, ԴԷՐԴ, միշտ յառաջոյ բառից դնին․ իսկ այլքն հոլովառու բառք՝ գրեթէ առ հասարակ, բաց 'ի շո. րից՝ չափ, կողմն, կայս, հետէ, որ յետադասքն են, դնին յառաջ և զկնի ըստ վայելչութեան, որպէս տեսաք յօրինակսն որ յառաջին գիրս 255-290 ։

1006․ Ի կրկնել նոյն անուան 'ի նոյն հոլով (107, 108), գլխովին անմախ. դիր առէ առնորութիւնն․ մերթ զառաջինն․ Զայր այր ևւրաքանչիւր․ զազգ ազգ ակրմանց․ զազգս ազգս բուսոց․ զերամս երամս մոգացն․ զբարի բարին․ զծանր ծանր օրինացն․ զամուր ամուր տեղիս․ զընտիր ընտիր զօրացն․ զընտիր ընտիրս յխորայէլէ․ զամենայն երևելի երևելի կամ երևելի և երևելի գործի․ զոմանս ոմանս․ զմի մի․ զառն առն քաջութիւն․ զաշխարհի աշխարհի (գե. րութիւնս)։ Ի շաբաթու շաբաթու․ 'ի տեղիս տեղիս․ 'ի տունս տունս․ 'ի գրունս գրունս․ 'ի գունդս գունդս․ 'ի լեզուս լեզուս․ 'ի դէմս դէմս․ 'ի կերպս կերպս լինել․ 'ի բազում պէսս պէսս․ յանոյշ անոյշ կերակուրսն․ 'ի քաղաքս քաղաքս առ զօրավար զօրավար․ առ կարիս կարիս․ ընդ ժամս ժամս․ ընդ գաւառս գաւառս․ ըստ ազգս ազգս։ 'Ի միոյ միոյ, 'ի միջէ միջէ․ 'ի տեղեաց տեղեաց․ 'ի քաղաքաց քաղաքաց․ 'ի կողմանց կողմանց․ յընտիր ըն. տիր քաղաքաց․ ըստ ցեղից ցեղից ։ — Կեղծս 'ի կեղծս լինել․ կերպ 'ի կերպս լինել․ կող 'ի կող, կողս 'ի կողս, կող 'ի կողս․ վեր 'ի վեր․ վայր 'ի վայր․ վեր 'ի վայր պատմեալ հնչէր լուր, այս է՝ 'ի վեր և 'ի վայր․ կէս 'ի կէս տե. սանել․ օր ընդ օր․ ժամ ընդ ժամ․ փոյթ ընդ փոյթ․ մերձ ընդ մերձ․ հուպ ընդ հուպ․ կող ընդ կող։ Մի այլ ընդ այլ ինչ գնայցես․ Կ Ի․ այս է՝ ընդ այլ ընդ այլ, ընդ այլ և այլ։ 'Ի բազում խորհուրդս միտք պատառեալ՝ այլ ընդ այլ տկարացեալ բաժանին․ Ո ։

Դուն ուրեք լսի, 'Ի դուրս 'ի դուրս երերեալ և դադարեալ կառանչէ․ ըստ այլ օր․ 'ի դուրս դուրս․ Մ ։ 'Ի կերպս 'ի կերպս առնել զպաշտօնեայս իւր․ ԵՓ։ 'Ի հին 'ի հին օրինակաց․ Կ Ի ։

1007․ Լինի այդ զեղչումն նախդրի և յերկրորդել անուանն զկնի 'ի նոյն հոլով, որ ուղղական դնի․ Եա մեզ զերկիրս զայս, երկիր՝ որ բղխէ զկաթն և զմեղր․ խմա զերկիր՝ որ ։ Առ զկանանս և զաւանս նորա, զամրութիւնս քաղաքք, զամենեսեան որդւոցն Մաքիրայ․ խմա զվածութիւն քաղաքս կամ վածութիւն քաղաքս ։ Ահա տացէ զձայն իւր՝ ձայն զօրութեան․ Մերժեաց յիւրմէ զխորանն 'ի Սելովմ, խորան՝ զոր բնակեցոյց 'ի մէջ մարդկան․ Հեղին

արիւն ամփոփ, արիւն ուստերաց և դստերաց իւրեանց. խնա զձայն զօրութեան, զնորան զօր, զարիւն ուստերաց (623): Տարայց զգուստ յերկիրն բարի զոր երդուայ հարց նոցա, երկիր՝ որ բղխէ զկաթն և զմեղր. Եհան զնոսա 'ի լեառն սրբութեան իւրոյ, լեառն այն զոր ստացաւ էր աջոյ նորա. խնա յերկիր որ, 'ի լեառն յայն: Ընդ սիրելիս մեր ընդ Բառնաբայ և ընդ Պաւղոսի, արք՝ որք մատնեցին զանձինս իւրեանց. խնա ընդ արս որք: Տես և 1177, 1206:

1008. 'Ի հոլովել նոյն բառի, մերթ և այլոց, մի բացառական և միւս նախդրիւ տրական. առաջինն՝ որ և իցէ՝ սովորաբար աննախդիր վարի. Տանէ 'ի տուն, քաղաքէ 'ի քաղաք, տեղւոջէ 'ի տեղի կամ 'ի տեղիս, դրանէ 'ի դուռն, սիւնէ 'ի սիւն. շրթանէ 'ի շուրթն, թևէ 'ի թև, աստիճանէ յաստիճան, ժամէ 'ի ժամ, օրէ յօր, շաբաթէ 'ի շաբաթ, տարւոջէ 'ի տարի, վաղուէ կամ վաղուենէ 'ի վաղիւ առնել, խորհրդոյ 'ի խորհուրդ, սրտէ 'ի սիրտ, ազգէ յազգ, ազգէ մինչև յազգ, ազգէ մինչև յազգս. զօրութենէ 'ի զօրութիւն, մահուանէ 'ի մահ, ծագէ 'ի ծագ, բացէ 'ի բաց. վանաց 'ի վանս, քաղաքաց 'ի քաղաք, աշխարհաց յաշխարհ, աւուրց յաւուրս, ազգաց յազգըս, ազգաց մինչև յազգս և որդւոց մինչև յորդիս, ծագաց 'ի ծագս, կրօնից 'ի կրօնս, չարեաց 'ի չարիս, կենաց 'ի կեանս, փառաց 'ի փառս: Կենդանութենէ 'ի կեանս, երկրէ յերկինս: Որ զննուորի՝ փոքրկութենէ 'ի մեծութիւն աւագութեան հասանէ. Եփ: Վերուստ 'ի վայր, ներքուստ 'ի վեր, ներքոյ 'ի վեր, վաղ ժամանակաց 'ի վեր: — Տուն 'ի տանէ, տեղի 'ի տեղւոջէ, քաղաք 'ի քաղաքէ, կողմն 'ի կողմանէ, սենեակ 'ի սենեկէ, խորան 'ի խորանէ, շտեմարան 'ի շտեմարանէ, օր յօրէ, ամիս յամսոյ, շաբաթ 'ի շաբաթէ, ամ յամէ կամ 'ի յամէ, ամսն յամսոյ:

1009. Մերթ ընդ հակառակս՝ երկրորդն աննախդիր, առաջն նախդրիւ տրականն. իսկ բացառականն դուն ուրեք, և այն յոգնականն եւեթ. Յամանոյ ամանն, 'ի նիւթոյ նիւթ, 'ի ժամանակէ ժամանակ, 'ի շաբաթէ շաբաթ, 'ի նաւասարդէ նաւասարդ, 'ի դարուց դարս: — Յազգս ազգաց. Ըսերեսցի յազգս ազգաց. Եղիցին հիմունք քո մշտնջենաւորք յազգս ազգաց կամ ազգաց յազգս. Եսայ. ԾԸ 10. ԾԶ 12: Կացցէ յազգս ազգաց. Սիրաք:

1010. Մերթ և երկոքեանն իսկ բնաւ աննախդիր. Տարւոյ տարի. շաբաթէ շաբաթ. Թափեցես շտեմարան շտեմարանէ. Եփ:

1011. Սակայն 'ի նախադասել բացառականին՝ մարթի երկոցունցն առնուլ. 'Ի քաղաքէ 'ի քաղաք, 'ի դրանէ 'ի դուռն, 'ի տանէ 'ի տուն, 'ի տեղւոջէ ինչ 'ի տեղի. յաստիճանէ յաստիճան, 'ի բազում գահէ 'ի գահ, 'ի մահուանէ 'ի մահ, 'ի հանգստենէ 'ի հանգիստ, յառաքինութենէ յառաքինութիւն, յառաւօտէ յառաւօտ, 'ի շաբաթէ 'ի շաբաթ կամ ցշաբաթ, 'ի բացէ 'ի բաց, 'ի ներքոյ 'ի վեր. 'ի ժամանակաց 'ի ժամանակս և աւուրց յաւուրս, 'ի կենաց 'ի կեանս, 'ի կրօնից 'ի կրօնս:

1012. Առաջինն փոխանակ բացառականի ուղղականաւ ևս առի. Լնուլ ծայր 'ի ծայր. բերան 'ի բերան խօսել. տայր ձեռն 'ի ձեռն ցՅուդա սուսեր մի. օր 'ի յօր կամ օր յօր առնել. ազգ յազգ են ամք քո. Սաղմ. ՃԱ. ամ յամ, ժամ 'ի ժամ: — Ընդ այսմ առի ևս Ուս ընդ անութ ունել ինչ. իբր յուսոյ ընդ անութ կամ ընդ ուս ընդ անութ (1006):

1013. Յորժամ նախդրաւոր նոյնահոլով բազում բառք կարգաւ դասնիցին, թէպէտ և ոչ շաղկապեալք, սովորաբար կրկնի յամենեսին նախդիրն կամ հոլովառու բառն, մանաւանդ զ, 'ի, յ, ց. ևս առաւել եթէ մին եզակի միւսն յոգնակի իցէ, կամ յաւելացուցչաւ և ածականաւ իւիք որոշեալ. Զգիտութիւն և զհանճար ուսուցանէ և զարդարութիւն և զարութիւն: Տասանորդէք զանանուխ և զսամիթ և զչաման: Մատուցին առ նա զամենայն հիւանդս և զդիւահարս և զլուսնոտս: Զամենայն ազգս և զազինս: Տեսանէր զձայնն և զՃառագայթան և զբարբառ փողոյն և զլեառնն ծխեալ: Զարջառ քո և զոչխար քո և զէշ քո: Զողջակէզս ձեր և զփրկութիւնս ձեր, զոչխարս

ձեր և զարջառս ձեր։ Զայգս մեր և զանդս։ Զամենայն արծաթն և զոսկի զանեալ 'ի գանձս տանն տեառն։ Զկենդանարար մարմինն իւր և զարիւնն. զկենդանարար մարմին և զարիւնդ քո։ Զանմահ իւր որդին և զբանն։ Զհրեշտակական կարգ և զնարս։ Զեկամուտ չարիսն և զամբարտաւանութիւն։ Զպատշաճ կարծիս և զգխտութիւն։ Զայնքան համաշխարհական ատենին իւր և զքննութիւն վճարէ։ Զխնամատութենէ և զքաջութենէ և զբարի յիշատակաց անփոյթ արարեալ։ — Գտաւ 'ի գովութիւն և 'ի փառս և 'ի պատիւ։ Մատնէր 'ի բանտ և 'ի կապանս և 'ի պատիժս։ 'Ի հոգս և 'ի ծուփս, յաշխատութիւնս և 'ի քրտունս։ Յամենայն իրս և 'ի գործս։ Յարջառոյ և յէշոյ և յոչխարէ և 'ի հանդերձէ և յամենայն կարասենէ։ 'Ի մեծութենէ և 'ի գեղեցկութենէ արարածոց։ 'Ի քահանայից և յիշխանաց և յերգեցիկ պաշտօնէից և 'ի դռնապանաց և 'ի նաւթանայացեացն։ Յահագին սպաննալեաց և 'ի տանջանաց։ — Ըստ զՅովնաթան և զկապարճակիրն։ Ըստ զՊետրոս և զայլ առաքեալսն։ Ըստ զեկեալսն 'ի վերայ նորա զքահանայապետսն և զիշխանս տաճարին և զծերսն։ Ըստ զլերինս և զբլուրս և զխորս և զձորս և զաւերակս ապականեալս և զքաղաքս լքեալս, որ եղեն յաւեր և 'ի կոխամին։ — Ըստ մեծամեծս և առ իշխանս և առ նախարարս և առ գործակալս և առ այլ մարդիկ։ Շրջեցայց ընդ քաղաքն՝ ընդ փողոցս և ընդ հրապարակս։ Ընդ զօրութիւնս և ընդ ազդեցութիւնս զարմանալեացն։ Յածեք ընդ ծով և ընդ ցամաք։ Եդ բանս ընդ քահանայապետսն և ընդ դպիրս և ընդ իշխանս ժողովրդեանն։ Բաղդեցին ընդ Աբրահամու, ընդ Սահակայ և ընդ Յակոբայ։ Ըստ փոքուն և ըստ մեծին։ — Գեղեցկագոյն է քան զարեգակն և քան զամենայն գիրս աստեղաց։ Յանդիմանեսցէ զաշխարհ վասն մեղաց և վասն արդարութեան և վասն դատաստանի։ Կացուցանել 'ի նորա ձեռանէ 'ի վերայ գործոց նոցա, 'ի վերայ գաւառաց նոցա, 'ի վերայ զինու զարդու նոցա և 'ի վերայ ամրոցաց նոցա։

1014. Բայց բազում անգամ յանուանս յորս չիք յօդ դիմորոշ, մերթ և 'ի յօդաւորն, ոչ կրկնի. այլ առաջնոյն միայն դնի կամ ածականի և յատկացուցչի նորա, մանաւանդ եթէ նով շաղկապեալք իցեն. յաճախ Ն, 'Ի, յ, իսկ ց սակաւ. Եղեն Բաղակ զարջառ և ոչխար. զամենայն ոսկի և արծաթ. զամենայն զօրաւոր և պատերազմող. քան զամենայն պատիկութիւնս և պղծութիւնս քո. որ զղօղեալն թաքուցեալն գուշակեսցէ. Ես խօսիմ զարդարութիւն և իրաւունս փրկութեան. զմտաւորս և բանաւորս. զմի տիւ և գիշեր. զամենայն ազգս և ազինս. զաստանիկ հէնս և զգոյթս բազմութեան. զանպիտան աղտ և ժանգ սրբել. զօրհնի փառս և մեծութիւնս. զանձն և նուաղել լուանի. զՍեդրաք՝ Միսաք և զԱբեդնագով. տեսանել զխնամութիւն և զբօսանս և զանգզամութիւն. Կամ թէ զաղբիւր՝ գետ և ըղձով. Շ Ա։ Ճանաչել զայնութիւն և երկայնութիւն՝ խորութիւն և բարձրութիւն սիրոյն Քրիստոսի։ Որպէս զդառնալ ամպարշտին 'ի չար ճանապարհէ իւրմէ և կեալ։ Յիշեցին զչարիսն մեծամեծս՝ որ արարեալ էր յԵրուսաղէմ, և նեղութիւնս յոյժ՝ զոր նեղեցին նոքա զնոսա։ Գիտացի զձեր աստուածամարտ լինել և զմեզ 'ի զուր սպանանել։ Գտաք զթագաւորեալն Տրդատայ յերրորդ ամի Դիոկղետիանոսի և գալ այսր հանդերձ մեծաւ զօրու։ Տեսեր զաստակութիւն չարեացն և անպատութիւն բնութեանս։ Զյանցանելն հրեշտակաց, և աստուծոյ 'ի նոսա ոչ խնայել, այլ դատել զնոսա։ Զաճեցեալսն քան զտղայական խակութիւնն և յերիտասարդական քաջութիւն հասեալսն վարժեաց ժողովոյն։ Իմանամք զորոշեալսն 'ի ցանկութեանց և 'ի ցնորից աշխարհի և կուսութեամբ ծաղկեալսն։ Նոյն խաւար մածեալ է զոգւով և մարմնով նորա։ — Եղիցին 'ի գերութիւն և յափշտակութիւն. 'ի գութ սէր քաղցրութեան մարդասէր լինէր. 'ի ձգել զձեռն քո 'ի բժշկութիւն և նշանս և արուեստս. 'ի փոխս և 'ի շահս և 'ի գին և վաճառս. անկանիս 'ի ծուլութիւն և 'ի հպարտութիւն և զընկերս դատապարտել. յոգի և մարմին էաք սպանեալք. առ 'ի կենումն և փրկութիւն աշխարհի. յայլ իմն տեսակ և

բնութիւն փոփոխի. 'ի գալ և առնել ըստ հրամանի Թագաւորին. յօրհնելն և խոստովան լինել և պաշտել. 'ի սպասել հանել Թափել զգլխ իւրեանց. անյագ էր 'ի չորչորելն և մշտացուցանել. յանցանել տրտմալից գիշերոյ և ծագել առաւօտու: 'ի գառնալ արդարոյն յարդարութենէ իւրմէ և առնել զանիրաւութիւն. 'ի բառնալ ինձ զգերեզմանս ձեր և հանել զձեզ. յեղանել նոցա յԵրուսաղէմ ըստ սովորութեան տօնին և կատարել զաւուրն և գառնալ անդրէն. յաղաղակելն նոցա և ընկենուլ զհանդերձս և զփոշին ցանել յօդն. 'ի ժողովել Պաւղոսի խուռն ինչ բազում և դնել 'ի վերայ խարուկին:

'ի փառս հօր, պատիւ որդւոյ. 'ի գոհութիւն տուողին՝ հոգւոյ:
Խոկ 'ի կոչել զանուն նորին 'ի գլժոխոյ գրանց ըստորին,
Լսել հառաչն 'ի տապանին Եւ գալ արտաքըս զոյգ ձայնին. ՇՈ.

խմս 'ի լսել, 'ի գալ: — Աղաւեսցին նոքա 'ի սովոյ և ծարաւոյ. յեկաց և պանդխտաց Իսրայէլի. յամենայն ազգաց և լեզուաց. յանմաքուր խորհրդոց և գործոց. 'ի քահանայից և յղեւտացւոց և 'ի սաղմոսերգողաց՝ դռնապանացն և նաթանայեցւոցն. 'ի տակառաց և յերկանց և յուլութեանց. զգոյշ կացէք անձանց յեղանելոյ 'ի լեառն և մերձենալոյ առ նա. դադարեցայք յարկանելոյ խունկս ախկնոջն երկնից և նուիրելոյ նմա նուէրս. 'ի պատրանաց և զեղոյն քաղցրացուցանելոյ. 'ի մեղկութենէ և թուլութենէ մարմնոյն. յամենեցունց տեառնէն և գառատուորէն. 'ի ծառայութենէ և ընդ երկրաւորս բնեռելոյ. այն 'ի հպարտութենէն լինի և զանձն առ լուս ունելոյ. բազումք 'ի նաւավարացն և գլխաւորացն Պարսից. 'ի մեռելոց և կենդանեաց: Յառաջին նախնեաց, թագաւորացն, մարգարէիցն, և յօծելոց քահանայիցն: Յարքայէն Պարսից Արշակայ, և Վաղարշակայ եղբօրէ նորա: 'ի լիութեան հացի և յղփութեան գինւոյ. 'ի պատերազմի և նեղութեան. զօրհնաբար 'ի տուէ և գիշերի. Վայ ինձ 'ի տուէ և գիշերին. ՇՈ. որ թէպէտ մին բացատական է, միւսն նախդրիւ վերջահոլով տրական, սակայն 'ի նոյն միտս է և բացառականն: — Մինչև ցայգիս և մինթենիս. առ ցամենայն զօրաւորս և նախարարս և տեղակալս և գաւառապետս. առ ցկինն և որդիսն: — Հրովարտակս և գեսպանս առնել առ իշխանս և զօրս զօրութեան իւրոյ. առ ամենայն իշխանս և սպասս. առ ազգեալսդ և մնացեալսդ. առ առաքեալսն և երիցունս. առ քահանայապետսն և երիցունս. առ հովիւն և տեառն հօրեաց ձերոց. առ տիպ և ժահահառութիւն. առ Պետրոս և Յովհաննէս. առ ամենայն ազգս և ազինս և լեզուս: Ելանեմ ես առ հայրն իմ և առ հայր ձեր, և առ աստուածն իմ աստուած ձեր: Տարցի զձեզ առ ամորհացին և քետացի և փերեզացի և քանանացի և գերգեսացի և խեւացի և յեբուսացի: Առ Ջէմարիա վարդապետն, առ տէրն և փրկիչ և բարերար և որդի աստուծոյ և օծեալ: Առ քո ազախինն և մայրն մեր և գլուխ Գայիանէ, և զձեզ սիրիչ և որդեակ մեր Հռիփսիմէ:

Յորժամ առ բնութեանս իմ հայր և ձեր ըստ շնորհի
Եւ աստուած մարմնոյս իմոյ ես ելանիցեմ. ՇՈ:

Առ ամենայն գաւառապետս և տեղակալս և զօրագլուխս և առ նախարարս: Առ Մարիամ, Յովսէփ և առ հովիւսն: Առ գետովն Գողթանոյ և լեռամբքն Մասոց: Առ Աբրահամու և Յոբաւ և ամենայն արդարոքն: — Ընդ Թարգամայ արքայի ազգաց, և Ամարփաղայ արքայի Սենարայ, և Արիովքայ արքայի Եղղասարայ: Ընդ Յիսուսի մկրտելն և կալ յաղօթս: Զարմացեալ թագաւորն ընդ ժուժկալութիւն համբերութեանն կարի անհնարին և տակալ նորա: Ընդ զղջացեալսն սրտիւ, պատկառեալսն մեղք և 'ի գաստառանաց մեծին պակուցեալ ահիւ հաստուցմանն: Ըստ փոքու և մեծի. ըստ մեծի և փոքու. ըստ լայնութեան և երկայնութեան: — Որ եղեն յառաջ քան զես

և զջեղ. խիստ և քան զջեղ: 'Ի խօսելն նորա վասն արդարութեան և ժուժ_
կալութեան և հանդերձեալ դատաստանին: 'Ի վերայ անօրինաց և անհնա_
զանդից, ամպարշտաց և մեղաւորաց, անսրբոց և պղծոց, զհայր և զմայր ան_
արգողաց.

1015. Առ կամ, այլ, և ոչ զատական շաղկապացն սովորաբար կրկնել_
ասի. Զծառայ կամ զազատին. զհայր կամ զմայր. զանդ կամ զայգի. զկալ
կամ զօրան կամ զանդ. 'Ի հօրէ կամ 'ի մօրէ. յերկինս կամ յերկիր. ոչ եթէ
ընդ պոռնիկս աշխարհիս այսորիկ կամ ընդ ագահս կամ ընդ յափշտակօղս
կամ ընդ կռապաշտս: Ոչ զմարդ անարգէ, այլ զԱստուած: Ոչ յերկիր,
այլ յերկինս: Ոչ զիս գիտէք և ոչ զհայրն իմ: 'Ի հաւատոյն Քրիստոսի, և ոչ
'ի գործոց օրինաց: Ըստ տարերց աշխարհիս, և ոչ ըստ Յիսուսի Քրիստոսի:
—'Ի տաղս միայն գտանի ասացեալ անհնախնդիր

Զփորձեալս 'ի չարին, և ոչ բարին. Ը.Ա:

ՆԱԽԴԻՐ ՅԱՏԿԱՑԵԱԼՈՑ ԸՆԴ ՅԱՏԿԱՑՈՒՑՉԻ

1016. Յորժամ յատկացեալն 'ի նախդրիւ հոլով լինիցի, նախդիր նորա
սովորաբար դնի 'ի նախադասն՝ թէ յատկացեալն իցէ և թէ յատկացուցիչն,
կամ յածականն և յայլ ինչ բառ պատշաճեալ միում 'ի նոցանէ. Որ խոստ_
րիցէ զիրաւունս եկին և որբոց և այրեաց: Զամենայն պատրաստութիւն զօր
եւս սպառեաց նորա: Զվրէժ խնդրեսցես եղբարցն մերոց. խնդրել զվրէժ
արեան ծառայից քոց. խնդրել զվրէժ ամենայն անհնազանդութեան: Առեր
զհանդերձն գեղեցիկ քո: Քաւ լիցի մեզ թողուլ զօրէնս և զիրաւունս Աս_
տուծոյ, և 'ի հրամանս գանձալ թագաւորի: Որ մերձենայցէ 'ի մեռեալ
անձն մարդոյ, անսուրբ լիցի: Դարձան արիւնք նոցա 'ի գլուխ գոցա և 'ի
գլուխ զաւակի նոցա: Դարձան 'ի պաշտօնն անօրէնութեան: 'Ի ծագել_
ատամունս, 'ի ծագել արեւու. յելանելոյ արուսեկին: Ընդ աւուրն ուրա_
խութեան վարդապետացն իւրեանց: — Զձեռին գործին քո մերձեցուցեր 'ի
նա: Առ զնորին սուսեր և եհատ զգլուխ նորա: Առ զնորա Դաւիթ հազար
կառս և եօթն հազար հեծելոյ և քսան հազար հետևակաց: Զգեցիր զիմ
հանդերձս. գիտել զսարեաց բոլորմանս և զասնեղաց գիրս. զբազում տա_
կարաց տունս խորտակեաց. զանօրէնութեանց նոցա վրէժ խնդրեսցէ. մի
զանձանց վրէժ խնդրէք. չէն ընդունելոյ զքո վկայութիւնդ. պատմեաց մեզ
զձեր սէրն. խօսիք զաստուծոյ իմաստութիւնն: Ոչ միայն զեփեսացւոց, այլ
գրեթէ ամենայն (կամ զամենայն) խոկ ասիացւոց Պաւղոս այս հաւանեցուցեալ
շրջեաց բազում ժողովս. այս է՝ զբազում ժողովս ոչ միայն եփեսացւոց, այլ
և այլն: Զաւագութեան, զիշխանի, զվարդապետի թեկն ածել. այս է ա_
ծել զթեկն, բերել զկերպարանս աւագութեան, իշխանի. Բա----րը կամ ըս_
ւմը ընէլ: Զերեաս բարեկամի ցուցանէ՝ և զգործ թշնամւոյ գործէ, զվար_
դապետի թեկն ածէ՝ և ոչ յաշակերտաց կարգի գտանի: Զ'ի մահ զգլորմանն
ցուցից կերպարան. Զառ ի ներքոյ օրինակ կանխաւ աւետարանեցեալս.
իմա զգլորմանն 'ի մահ, զներքոյ առ իս: Դարձոյց Տէր զարիւն անիրաւու_
թեան նորա 'ի նորին գլուխ: 'Ի մեր խոկ կամ 'ի ձեր խոկ աւուրց: Դարձան
յիւրեանց անզխ: Յամենեցուն մեր անկանելն յերկիր. այս է՝ յանկանելն
ամենեցուն մեր: 'Ի Նորա զայս առնել զջանջելս. այս է՝ յառնել նորա զայս

սքանչելիս ։ Ընդ Յիսուսի մկրտելն և կաղ յաղօթս. ընդ արեգականն ծագել ։ Փայլել հասկ յայլոց անդի ։ 'Ի մեռելոյ է համարի ։ 'Ի հօր մերոյ ընչից արար իւր զայն ամենայն փառս ։ 'Ի տղայ մանկանցն բերանոյ զառնս 'ի բաց կորզէին ։ Դանիէլ փրկեցաւ յառիւծուցն բերանոյ ։ Վրիպեցան յաստուծոյ գիտութենէն և 'ի Նորին օրհնութենէն ։ Յուրուք վարդապետութենէ դրդեալ ։ Յաստուծոյ շնորհացն ազդեցութենէ ։ Յայնցիկ ժառանգութենէ՝ որք մնացին առ Արշակայ ։ Գտանեն յամենեցունցն աստուծոյ. սպասկեալ առ 'ի յամենեցունցն աստուծոյ ։ Յաստուծոյ և սրբոց զօրութենէ ։ Յազգի մերոյ կրօնաւորաց զբաղումս տեսանեմք ։ Յերանութեանց հեզոց բանէն. Շ.Ա. այս է՝ 'ի բանէն երանութեանց հեզոց ։

1017. Նմանապէս առ բայանուանս կամ առ նախադաս սեռական խնդիր նոցա, որ իբր յատկացուցիչ կան. Զծնօղ անուանելի բանին, զծագօղ իմանալի լուսոյն ։— Զանըծութեան ապականարարն, զլինութեան շնորհօղ, զիմանալի լուսոյն ծագօղն, զաստուածային բանին պատմօղ ։

1018. Սոյնպէս առ յարաբերական դերանուն յատկացուցիչ՝ մանաւանդ որ անընդմէջ նախադաս իցէ, սովորական է և հերիք նմա միայն դնել զնախդիրն, եւ առաւել զերեսինդ ——, ըտ, ըփ. Արանցն՝ յորոց ձեռս տային զարծաթն. յորոց ձեռաց կատարին ամենայն չարիք. յորոց չիջանելն մախիր լինի մարմինն. յորոց հինգերորդ ամի դերութեանն սկսաւ մարգարէանալ. զորոց կերպարանս և զկշտամբս անուանցն ։ Զորոց մեղէն խսկ հիմանս այսպիսեաց բանից ընթեռնուլ արժանաւորեցաք. Խ ։

1019. Եւ միջակ անուանն ինչ՝ որ բնաւ աննախդիր է 'ի հայցականն (176), նախադաս յատկացուցիչ նորա առնու զ. Զիմ ինչ, զքո ինչ, զմեւսն ինչ ։ Ոչ զեւր ինչ առէ կմ Ճառեայ ։ Զամենեցուն զդոցա զոր ինչ ուրուք և առեալ իցէ՝ յիւրաքանչիւր ակր դարձուցանել ։ Տես և 1337 ։

1020. Յորժամ յատկացեալն ըսեւեայն իմանի 'ի նախդրիւ հոլով, կամ թէ ընդ հեռաւոր յատկացուցչաւ զօրութեամբ կրկնեալ կայ, սովորաբար դնելի է նախդիրն 'ի յատկացուցիչն, յաճախ և գիմորոշ յօդ, մանաւանդ 'ի գիմաբաժանեալ բանս. Զխափանածոյ նորա և զբժշկութեանն առնէեցի. Տալով առջիք նմա զհարուածոյն. իմա զառեղանս խափանման, բժշկութեան, հարուածոյ ։ Տնեսցէն զատղաւորացն. իմա զտօն ։ Սատակեցից զՅերոբովամայ որ միզիցէ զորմով. իմա զամենայն ։ Որդիքն եբրայեցւոց իբրև լուան զթագաւորին. իմա զհրաման ։ Են որ զիւրեանց սեղանինն, և բազմապատիկ առնեն. Խրատեալ զնորին հոգայցյ. Կոյսն հոգայ ըդտեանն, և առնակինն հոգայ զաշխարհիս. Ընչաւոր մարդ ոչ ընդունի զհոգւոյն աստուծոյ. Եթէ պարծել ինչ պարտ իցէ, զտկարութեանն պարծեցայց. Մի ոք զանձին ևեթ խնդրիցէ, այլ և զընկերին. Յորժամ եղէ այր, զտղայութեանն 'ի բաց խափանեցի. իմա յամենեսին 'ի դասս՝ զիրս ։ Որ յասպարիսին ընթանան, ընթանալ ամենեքին ընթանան, բայց մի ոք առնու զյաղթութեանն. իմա զյաղթութեան նշանն, մրցանակն ։ Զյափշտակեն զուրուք և ոչ զրկեն. իմա զուրուք ինչ ։ Յորժամ զենոյր զչարչարանացն. պատրաստեսցուք քեզ զչարչարանացն. առ քեզ առնեմ զչարչարանացն. զչարչարանացն եկեր. իմա զընկեմ կամ զգառն չարչարանաց, զպատիկն ։— Զվարագոյր դրան խորանին և զդրան սրահին. Խոստովան լինիցին զմեղս իւրեանց և զհարց իւրեանց. Փեռէի զվարսս գլխոյ իմոյ և զմօրուաց իմոց. իմա և զվարագոյր դրան սրահին, և զմեղս հարց, և զվարսս մօրուաց ։ Զթագաւորաց և զառաքելոց՝ մի միտս առնէ (գինին). իմա զմիտս թագաւորաց և զմիտս առաքելոց ։ Ամք քո իբրև զառն. փափկացուցէ զմարմին նորա իբրև զտղայոյ. իմա իբրև զամս առն, իբրև զմարմին տղայոյ ։ Բուրեսցէ հոտ նորա իբրև զկնդրկի. Ձայն նորա իբրև զձի որ չիցէ ։ Բազում են որդիք ամնդկին առաւել քան զարամբւոյն. գուցէ տեսանիցէ զերեսս ձեր տրտմագոյնս քան զայլոց մանկանց հասակակցաց ձերոց. եթէ ոչ առաւելուցու արդարութիւն ձեր աւելի քան զդպրացն և զփարիսեցւոց. իմա

քան զորդիս արամբւոյն, քան զերեսս այլոց մանկանց, քան զարդարութիւն դպրաց: Զո՞յր պատկեր և զգիր ունի (դահեկանդ). տան, զկայսեր. և նա ասէ ցնոսա, արդ երթայք տուք զկայսերն՝ կայսեր, և զաստուծոյն՝ աստուծոյ, կամ զկայսեր՝ կայսեր, և զաստուծոյ՝ աստուծոյ: Տգէտ են աստուծոյ արդարութեանն, և զիւրեանցն խնդրեն կացուցանել. խմս զիւրեանց արդարութիւնն: Նոքա զի զեղծանելի պսակն առնուցուն, և մեք զանեղծութեանն: Այլ զխիղճ մտացն ասեմ՝ ոչ զիւրն, այլ զընկերին: Եթէ այլ սէր ընդ սիրոյն մուծանիցես, զերկնիցն: Քանի՜ անթողլի է ամպարշտութիւնդ ձեր քան զամենայն հեթանոսաց: Զիւրմն 'ի բաց հատեալ յինքն սեփհական ազգ, ելէք զայլոցն իբր զարհամարհելեացն: Ոչ լոկ մահ մեռաւ, այլ զմեղաւորաց:

Առաւելուլ յարդար մասին Քան ըզդըպրաց հին օրինին
Զաշակերտացըն Մովսէսին. ՇՈ.

այս է՝ քան զմասն դպրաց աշակերտացն Մովսէսի: Մի լիցի ապրեալ 'ի ներքոյ երկնից տուն նորա, այլ 'ի նորայն կացցեն օտարք. խմս 'ի տուն նորա: Զարմանային յոյժ ընդ գեղեցկութիւն նորա և ընդ ամենայն որդւոցն Իսրայէլի: Ինքն կերպարանի կամ 'ի վիշապի կերպարանս կամ 'ի նհանգի իմն և 'ի շահապետի: Որպէս թէ արդարոցն մեռելոց ոգիք յայլ 'ի սուրբ մարմինս փոխիցին՝ կամ 'ի մարդկան կամ յանասնոց սրբոց. և մեղաւորաց ոգիք յաղտեղի մարմինս փոխիցին՝ կամ 'ի մարդկան կամ 'ի գազանաց և 'ի ճճեաց և 'ի սողնոց: Զուկն թէպէտ և գոյ յառաջ, 'ի գերեզմանի առակ գոյ և ոչ 'ի կենդանութեան: Ոչ վայրապար 'ի մահ ինչ հրամայիցէ պատրաստել, այլ 'ի բանութեանն, այլ և 'ի նախատանացն. խմս 'ի բանութեան մահ, 'ի նախատանաց մահ: Եւ ոչ ընդ միոս ուրուք հարկանի, ոչ միայն ընդ մարմնականացս, այլ և ոչ ընդ անմարմին հրեշտակացն: Ցիւրաքանչիւր տանս տէրունականս, և յերևելի սրբոց: 'Ի փառաց պատճառանուանն աստուծոյ, և ոչ 'ի հայհոյութեան: Ակնածեսցուք 'ի Քրիստոսի պատուիրանէն՝ որ 'ի բերանս նոցա խօսէր. զի եթէ 'ի Պաւղոսին խօսէր, ապա և 'ի Պետրոսին, ապա և յայլոց առաքելոցն:

1021. Գտանի ուրեք ուրեք և չերկնեալ՝ ուր ինքնին յայտնի երևի յատկացեալն. Զայս ամենայն ճառեաց, ոչ զիւր ինչ, այլ զայն՝ որ եցոյց զհանդամանս այսպիսի առաքինութեանց՝ Քրիստոսի. Ո. փոխանակ՝ զՔրիստոսի: Ոչ միայն զանձանց դատաստան տալոց էք առաջի ահեղ ատենին աստուծոյ, այլ և բազմաց ամենեցուն. Ե. փոխանակ՝ զբազմաց: Ոչ եթող զկալուածս որդւոյ 'ի հայր, և ոչ եղբօր՝ յեղբայր. Խ. փոխանակ՝ և ոչ զեղբօր: Հայեաց 'ի տառապանս մեր և 'ի նեղութիւնս, և 'ի թագաւորացն մերոց և իշխանացն մերոց և քահանայից և մարգարէիցն մերոց և ամենայն հարցն մերոց. Ա. փոխանակ՝ և յիշխանացն մերոց և 'ի քահանայից, և այլն. այս է՝ 'ի տառապանս թագաւորացն և իշխանացն, և այլն: Հրովարտակ եհաս յաշխարհն Հայոց, 'ի Վրաց.. յԱղուանից և բազում այլ տեղեաց հեռաւորաց. Ե. փոխանակ՝ և 'ի բազում այլ տեղեաց աշխարհս:

ՆԱԽԴԻՐ ԲԱՑԱՅԱՑՏԵԼԻՈՑ ԵՒ ԲԱՑԱՅԱՑՏՉԻ

1022. Յորժամ բացայայտելին 'ի նախդրաւոր հոլով իցէ և մօտ առ բացայայտիչն անուն, ոչ դերանուն, բաւական է նախադաս բացայայտելւոյն միայն դնել նախդիր. Առին զՅակոբ հայրն իւրեանց. զԲենիամին եղբայր իւր. զՄիխայէլ դուստր Անայի. զժողովուրդն իմ Իսրայէլ. մատուցէ ընծայս՝ Թաղանթ քաղթին. Եհար զԱբիմելէք որդի Յերոբովամայ. զԹագաւորս՝ որդիս Դաւթի. մատուցին զատուած՝ սուրբն իւրեանց. միթէ դու մեծ ինչ ոք իցես քան զհայրն մեր Աբրահամ կամ Յակոբ. զԱնդրէաս կամ ըզՅովհաննէս եղբայր նորա. տեսին և զայլ բազումս ազգականս իւր. Եցոյց ինձ զքաղաք մեծ և սուրբ Երուսաղէմ. տեսին զհայր քո Խոսրով. տեսին ըզԽոսրով հայր նորա. զկին նորա Աշխէն և զմեծ օրիորդն Խոսրովիդուխտ. առեալ զմարգարէ՝ սուրբ անուննն կարդալ սուտ և ընդվայրահար քրմացն. զմի ոմն 'ի մեծ նախարարացն՝ 'ի տոհմէն գնունեաց Աշոտ՝ Ձեռով առաքեցին. որ և զԲիւրոս ոմն յայս յորդորեաց այր քաղդէացի և վարժ ամենայն իմաստութեամբ. զուսուցող մերոյ աշխարհիս Մեսրոպ և զԹոռն իմ Վարդան. զհեղգացայցդ 'ի կենդանեացդ էջ. զառաւօտ խաղաղութեանն Քրիստոս սիրով 'ի մեզ ընկալցուք. զանձինն օրինակ արիւն՝ յայս նուիրան ընծայեցուցէ. խնս զօրինակն անձին կամ հոգւոյ՝ զարիւնն: Մարտ զանիրցաւն Երնջակաւ եգեալ:

Հընձէն զօրամէն՝ հրոյ լուցկին: — Ջհրաց օրինացըն Յովհաննէս. ՇԱ:

Բնակիցէք յերկրին Գեսեմ. 'ի քաղաքին կամ 'ի քաղաքիդ Երուսաղէմ. յամսեանն Նիսան. եկեցին ապաստան յաստուած՝ սուրբն Իսրայէլի. զի զամենեսեան յԻսրայէլ անուն՝ աստուածատեան գրեսցէ. 'ի գետն Աշխշատ. յակնն ախեղերաց Հռոմ. ոչ յանեցի զանին հոգւոյս ի գլուխն իմ կենաց Քրիստոս. մինն 'ի պատկերն երկնից՝ խորանն. 'ի տունս աստուծոյ՝ ժողովարանս այլ և այլ ազգաց մի քրիստոնէից. մի ինչ յարգարս՝ ազգականս՝ ապաստան լեալ մեծամտիցեմք. 'ի ձեզ հարդ:

Յերկնից երկլին անյարացոյցն ելեալ առհման. ՇԱ:

'ի գետոյն մեծէ գետոյն Եփրատայ մինչև ցծովն. յԱբրահամէ ծառայէ իմմէ. 'ի Սամերայ տեառնէ լերինն. յԱհասերայ որդւոյ Ամովսայ մարգարէէ. բայց եթէ 'ի քէն արքայէ. 'ի ձէնջ չինողաց. 'ի քաղաքէն Հռովմայ. 'ի հօրէ նորա մեծէն Թէոդոսէ. յամենեցունցն Թագաւորէ աստուծոյ. յանմահ արքայէն Քրիստոսէ. զինքն 'ի գլխոյն Քրիստոսէ որոշէ. 'ի վերնայարկն սրահէ՝ խորհրդականարն վայրէ. 'ի միոյ գետոյ բարեբար բանէն բաժանեալ: Յայլ ինչ վանաթորագոյն նիւթոց, պղնձոյ սակս և երկաթոյ, քարանց և փայտից: Ծանուցեր, ասէ, զայս մեծ և աստուածային խորհուրդ յիմաստից և 'ի գիտնոց՝ գայլոց և փարիսեցւոց: 'ի սատանիկ գաղանաց՝ ոգւոցն կարեաց՝ գէջ գէջ պատառեալ: Մինչև ցգետն Եփրատ. մինչև ցգետն մեծ Եփրատ. մինչև ցծովն Արաբիայ՝ ծովն աղի. առէ Մովսէս ցԱհարոն և ցԵղիազար և ցԻթամար որդիսն նորա մնացեալս. առէ ցՍադովկ և ցԱբիաթար քահանայս. առէ ցՄարիամ մայրն նորա. ցմարդ պատկեր աստուծոյ՝ ասէք, յառն կայ: Առ Լաբան որդի Բաթուէլի ասորւոյ՝ եղբայր Ռեբեկայ. եկին առ Յակոբ հայրն իւրեանց. առ իս տէրս քո. առ քեզ իշխանդ. եւ առ եղբայրս իւր՝

որդւոյն Խորայէլի · առաքեաց առ Սադովկ և առ Աբիաթար քահանայս · առ ապարտացիս՝ եղբարս մեր՝ ոսկրոյն · առ ամենայն գունդս Հրէից՝ եղբարս մեր՝ ոսկրոյն · կատարեաց առ մեզ որդիս նոցա · առ դատաւորն ամենեցուն՝ աստուած · առ բանաւոր աշխարհն՝ մարդս · չև ևս էր յայտնի սէրն աստուծոյ առ մեզ մարդիկ · առ պահապանս լերինն՝ սուրբ հրեշտակն · առ եղբարքս մերովք՝ որդւովքն Եսաւայ բնակելովքն 'ի Սէիր · առ Անտիոքոս և Դեմետրեաւ՝ ասորւոց թագաւորօք : Ընդ տեառն իմում՝ ողբային ասորեստանեայց · խօսեցաւ ընդ հարս մեր մարգարէն և ընդ առաքեալս ։

1023 · Իսկ առ դերանուն բացայայտիչ ոչ զանց առնի նախդիր իւր, թէ մօտ իցէ և թէ հեռի · Հողմոյ մահուն, որ ընկենու զծառս՝ զմեզ : Եդ զմեզ 'ի բանտի 'ի տան դաշնակալեանն՝ զիս և զմատակարարն : Յանձանց խոնարհեաց ընկալ զբանաւոր պատարագս՝ 'ի մէնջ : — Նոյնպէս սովորաբար և յորժամ [illegible], առաւել յայտնապէս կոչեն ընդ բացայայտչին · զօրինակն տես 'ի 723 · թէ և ուրեք զանց առնիցի, որպէս տեսեր 'ի վերոյգրեալ բացառականսդ :

1024 · Յատուկ անուանք տեղեաց և անձանց նախադասք անհամաձայնք՝ սովորաբար ինքեանք միայն առնուն նախդիր · կամ թէ և համաձայնք, բայց անընդմիջաբար նախադասք բացայայտչին · 'Ի Սիոն լեառն · 'ի Սիոն լերին, 'ի Թաբօր լերինն · 'ի Սին անապատէն, 'ի Սէիր լեռնէ, 'ի Հովր լեռնէ, 'ի Բեթղահեմ գեղջէ, յԱդամիտէս քաղաքէ, 'ի Հռոմ քաղաքէ · յԱնտիոք քաղաքի, յԵրուսաղէմ քաղաք կամ քաղաքի, 'ի Վաղարշապատ քաղաքի, 'ի Բագրևանդ գաւառի · զՍէիր լերամբ, զՀիւդասպ գետով, առ Եփրատ գետով · յԱյրարատ գաւառ՝ 'ի Վաղարշապատ քաղաք : — յԱւգոստոս կայսերէ, յԱղեքսանդրոս դարբնէ, զՔանան մանկանէն · զԴարեհ արքայ, զՋորդմանոս անուն թագաւոր նոյին : — 'Ի Դարեհէ արքայէ · առ Մովսիսիւ մարգարէիւ · զՏրդատաւ արքայիւ · զՍահակայ հայրապետէն ։

1025 · Եթէ բացայայտելին անորոշ ուրեք և աննախդիր հայցական իցէ, բացայայտիչն որոշեալ գոլով՝ բազում անգամ ինքն միայն առնու զհայցականի նախդիրն · Ծնաւ Նոյ երիս որդիս, զՍեմ, զՔամ, զՅաբեթ : Մուծին ազգ մեղաւոր՝ զայս անօրէնս : Ուսուցանեն վարդապետութիւնս՝ զմարդկան պատուիրեալս · խմա որ են պատուիրեալք կամ պատուէրք մարդկան, որպէս ցուցանէ յոյնն : Ունիմք այսուհետև քահանայապետ մեծ անցեալ ընդ երկինս՝ զՅիսուս զորդի աստուծոյ : Երկուս դաշնկանս աւանդեաց մեզ տէրն մեր, զհին և զնոր կտակարանս : Կրկին թևս պարտ է մեզ զգենուլ, զհաւատ և զսրբութիւն վարուց :

1026 · Կամ ընդ հակառակն, բացայայտելին որոշեալ՝ նախդրիւ գնի, և բացայայտիչն անորոշ՝ աննախդիր · Ետուն 'ի ցեղէն Բենիամինի զԳաբաւոն և զԱնաթովթ և զԱլմոն և զԳաբեէ, քաղաքս չորս կամ ընդ ամենայն քաղաքս չորս : Շինեաց զԲեթորոն վերին և զԲեթորոն ներքին, քաղաքս ամուրս : Ժողովեաց զՅուդաս և զԲենիամին, հարիւր ութսուն հազար երիտասարդաց : Ընտրեաց Լիսիաս զՊտղոմէոս պորդեականն և զՆիկանովր և զԳորգիաս, արս հզօրս բարեկամս խորհրդականս արքայի : Առնոյր 'ի բանակէ անտի նոցա զոսկի և զարծաթ, զհանդերձս պատուականս, զկարմիր, զկապուտակ, զծովու ծիրանիս, մեծութիւն բազում : Տուք և զխափանեալ հարկաց քաղաքացն՝ որ ցայսօր խափանեցէք, այլ հինգ հազար քանքար : Կոչեաց զՅակոբ զհայր իւր և զամենայն ազգատոհմն, ոգիս եօթանասուն և հինգ : Խնդրեաց զմանկութեան սեփհականն՝ զոր հօր իւրոյ շնորհեալ էր նմա 'ի ողջութեանն, հազար երդ : — Այս երկրորդ ձևս գրեթէ ինքնին ելանէ յառաջելոյն 'ի 1022 : Երկոքեան ձևքդ միանգամայն կան յայս բան, Արս ընտրեալս 'ի նոցանէ առաքել. զՅուդա զկոչեցեալն Բարսաբա և զՇիղա, արս գլխաւորս :

ՆԱԽԴԻՐ ԳՈՅԱԿԱՆԻ ԸՆԴ ԱԾԱԿԱՆԻ

1027 • 'Ի Նախդրաւոր հոլովս գոյականին՝ Նախդիրն դնի սովորաբար 'ի Նախադասն, թէ գոյականն լիցէ և թէ ածականն՝ թէ և հեռի • Զայր հաւատարիմ, զբանն կամ զպատմուճանն առաջին, զպատմուճան Նորա ծաղկեայ, զյաղթօղն 'ի մարտ պատերազմի՝ դիմեալ կամաւ 'ի մահ խաչին, զփրկիչ սուրբըս, զկեանս կամ զկեանսն յաւիտենականս, զզօրութիւնս քո զոր արարեր մեծամեծս • յառնէ անիրաւէ, 'ի սրտմտութենէ բարկութեան իւրոյ մեծէ, 'ի բարկութենէ սրտմտութեան իւրոյ մեծէ • Թաղեցին յայրին կրկնում, թաղի յայրի անդ կրկնում • 'ի մարդոց չարաց կամ անիրաւաց • 'ի բերդս ամուրս և 'ի քաղաքս անեղս : — Զմեծ Թագաւորն, զամենայն զօրութիւն, զամենայն կահ Նորա • ընդունիցիք զանթառամ փառաց պսակն, այս է՝ զանթառամ պսակն փառաց • զմարտիրոսականն առնուլ պսակ, զաւետարանականն աւել առ Նոսա բան, զվնասակարն կամին գնալ ճանապարհ, զնոյն Նիւթեցին չարիս, զմեծամեծ պարգևս, զլայնատարած տեղիս պատերազմին, զամենայն ինչս հօր մերոյ, զամենեսեան մերկան զգեցուցին, զորեսին որդին Նորա, զանդուլ հոգւոյն 'ի վերայ քո իմացուածոյդ շարժմունս ծանեայ • 'ի մեծ Թագաւորէն, յամենայն զօրութենէ, յահեղ կամ 'ի յահեղ բարբառոյ, զարթնուլ 'ի մահահրաւէր թմբրութենէ, 'ի հարազատէն իւրմէ մեռանել եղբօրէ • Էնն անեղ յանեղագունէն իջեալ հօրէ • 'ի շնչաւորէն եկին մարդոյ յառաջ • 'ի հայրենին մնաց ծոց • 'ի կրկնումն այրի • 'ի բարի արանց, յուղիղ հաւատոց և 'ի սուրբ վարուց, յամենայն մասց, յերկոցունց կամ 'ի չորեցունց կողմանց, 'ի դաւողացն թափէ զինքն Թռչնոց • 'ի վեհագունիցն քան զմեզ հրեշտակաց • յամենեսին ցանկալիսն, յաստուածայինն գտանեմք ասացեալ պատմութիւնս • առ օտարս 'ի հաւատոյն Հրեայս և հեթանոսս :

'Ի Նոյն մեք եկցուք հոգւով լեառն իմանալի • ՇՈ :

1028 • Նոյնպէս եթէ նախադաս ածականք բազում լիցեն, անշաղկապք և շաղկապեալք, շատ է միոյ առաջնոյն միայն դնել • Զաստուածային սուրբ հոգին, զայնպիսի մեծ առաքինութիւն, զանուանի ընդ ամենայն երկիր երևեալ տաճար փառաց անուան քոյ, զմահաբեր Նենգաւոր շունչ պատրանաց Նորա • 'ի հեթանոսական անկարգ շատխօսութենէն, 'ի զրահաւոր պատենազէն պղնձապատ վահանացն, 'ի խածանողականացն զազիրն զեռնոց • յայնմ մեծ տագնապի • զմեծանիստ լայնատարած դաշտովքն : — Զմեծն և հռչակաւոր Հոմերոս • 'ի կենդանի և կենդանարար գլուխն մեր Քրիստոս • յառաջին ընտանի և խաղաղ բնութենէն, 'ի յանկարծադէպն և դժնդակն սրտմտութենէ, յաստուածընկալ և փրկական սրբոյ Նշանէս, 'ի թիկնապաշ և լանջապահ պղնձի տախտակացն, 'ի ձեռաց ստայօդ և չարաթոյն բանից, յայսպիսեաց վնասակար և անշահ ախտից • զլինուածաձև և ապարանազարդ կերպարանաց փղի :

1029 • Իսկ եթէ յետադաս ածականք բազում լիցեն, անշաղկապք և շաղկապեալք, շատ է Նմանապէս գոյականին միայն դնել • 'Ի ցուպն եղեգնեայ ջախջախեալ • 'ի մարդոյ մեղաւորէ Նենգաւորէ • զականս պատուականս բազումս : — Քան զԹագաւոր ծեր և անմիտ, զայր շոյտ և զգոյշ 'ի գործ իւր • յերկիրն բարի և յաղթ, յերկիր բարի և պարարտ • անցեր ընդ անապատն մեծ և ահագին • զազգս մեծամեծս և հզօրագոյնս, ունի զօրէնս խաղաղականս

և փրկականս, զորս պատուականս և պիտանիս, առ որս արդարս և ուղիղս:
Զայր սէգ և անձնեայ, բարեգեղ, կորովաբան և գեղեցկաղեղն:

1030. Բայց 'ի յետադաս ածականս հեռաւորս, մանաւանդ եթէ և յոգնս ունիցին կամ միջակ անուն իցեն, յաճախ և վայելչաբար կրկնի նախդիրն. եւ առաւել եթէ այլ գոյական նովին վերջահոլովիւ նախադաս կայցէ, առ յայտնի առնելոյ՝ թէ նախդրաւոր գոյականին է ածականն. Զհովիւն հօտից զմեծն, զքորմն քո զերկրյունեան, զձեռագործս ի բերանոյ զամենայն տարցին, զասաանորդս երկրիս մերոյ ընտրեցէք շրջեցին և ածցեն զամենայն բոլանդակ, զնորաքանչիւր ինչս և զառացուածս յաշխարհադրին զամենայն ժողովեցին: Զջուր գետոյն զհզօրն և զյորդ, զբաժակն քեւ քո որբցես զնորն և զսայինն, զլեզու մարդկան ոչ ոք կարէ հնազանդել զչարն և զանկարգն և զլի թունոք մահաբերին, առի զմուրհակ ատացուածոյն զկնքեալն ըստ հրամանի և ըստ իրաւանց և զարձակն: 'Ի ցուցն եղեգնեայ 'ի ջախջախ, յազգ ստար և 'ի չար, յազգ անյոյս և 'ի կոխեալ, յերկիրն բարի և յընդարձակ:— Ցրնկերայ որբոց հախխամեանցն 'ի ցրուեալցն. ուր 'ի [illegible] յայտնի լինի ածականն բացառականին [illegible], և ոչ [illegible]:

1031. Նոյնպէս եթէ յետադաս ածական, թէ և անընդմիջաբար կից. 'ի զատաբար միոս առեալ իցէ, իբր առեալ ոչ [illegible] է, կրկնելի է նախդիրն. Ինքեանք բեւր չարեաց պատժապարտք էին, և զայլս զանմեղս բամբասէին. Նա զիս՝ զառեալս և զթշնամեաց և զփախստականն՝ այնչափ չհեա ընթացաւ. Ս. խմա զայլս որ անմեղ էին, զհեա իմ որ առեալ էի, և այլն:

1032. Ցանկանել գոյականի 'ի մէջ ածականաց, չէ հարկ կրկնել 'ի յետադասն. բայց վայելչաբար կրկնի յաճախ, մանաւանդ դրեթէ և հարկաւոր 'ի յոգաւորն և 'ի հեռաւոր. Զամենայն խոտ սերմանելի. զամենայն ծառ պտղոյ. զաշաւոր անուն քո սուրբ. զամենայն ծառս պտղաբերս. զայլս ամենայն կարծիս չարս և խաւարեցուցիչս. 'ի բազում գործս արժանաւորս. 'ի բազում ցանկութիւնս անմիտս և վնասակարս: Զնկատեալ տեղին ակրոնական տանն՝ և մեզ հրամայեալն. ԱԳ: Հայեցեալ 'ի պարզամիտ բնութիւն և գերահաւան՝ զուգակցիս. Պ: — Զառաջին բարբառն զնմանն ամենեցուն՝ նոյնգունակ լուեալ: Զամենայն ազատ տանն առեալ զմեծ և զփոքր: Իբրև զնիստ ինչ զանծամ և զանկատար: Զահագին տեսիլն զայն և զերկիւղալից: Զսուրբ մարմինն և զպատուական արիւնն ամենափրկչին Քրիստոսի զկենդանարարն և զկեցուցիչ ամենայն մարդկան: Տեսանէին զանհնարին հարուածն և զմեծամեծս յոյժ: Միաբանեաց զմեծաման թագաւորս զնեանորդեայն: Զեօթն երինջսն զառաջինս զգեղեցիկսն և զընտիրս: Ցամենայն քաղաքն Ցուգայ յամուրս: 'Ի զանազան կերպարանս լուսոյ և յայլագունակս երևէր: Ընդ ամենայն մարդոյ, որ միանգամ ընդ նորա ակրութեամբն էին, ընդ մեծի և ընդ փոքու: Տես և 737.

1033. Կրկնի սովորաբար և յածական դերանուանն այս, այդ, այն՝ յետադաս գոյականի կամ ածականի, մանաւանդ ս, դ, ն. Զօրս զայս, զանկարգութիւնս զայս, զժողովուրդս քո զայս, զբան մարգարէութեանս զայս, զգեղեցիկ պատմուճանս զայս, զզօրութիւնս զայս մեծ, զժողովուրդս քո զմեծ զայս, զմեծ զայս մարմինս, զերկրաւոր ատրինս զայս չարութիւն, զխաւարային զայս տեսանելով անկարգութիւն, զամենայն զայս տեսի. զառնէս զայսմանէ. զամենայն զօրէնս զայսոսիկ, զասան նկանակս զայսոսիկ: Ցաշխարհս յայս, 'ի հասանել և յանկայուն յայս մեր բնութիւնս. յաւուրս նեղութեան յայսմիկ. յամենայնի յայսմիկ. յերկրէս բարութեան յայսմանէ. յերկուս պատուիրանացս յայսոսիկ. 'ի պատուիրանացս յայսցանէ 'ի փոքունց կամ փոքունց, 'ի կենացս յայսոցիկ, 'ի կարևորացս յայսոցիկ կամ այսոցիկ, յեղբարցս այսոցիկ: Ընդ վէմս ընդ այս, ընդ սեաւս ընդ այս և աղջամղջին, ընդ անցաւորս այս կենցաղ, ընդ աղբիս ընդ այսմիկ, ընդ առնս ընդ այսմիկ, ընդ վիմիս այսմիկ. ընդ յորկասս ընդ այսուիկ կամ ընդ յորկասս այսուիկ: Ըստ արձանս ըստ այս, ըստ աւուրս ըստ այսմիկ, ըստ առաքինութեանս ըստ այս-

միկ, ըստ բանիս մեծի այսորիկ, ըստ բանիցս այսոցիկ, ըստ ամենայն բանիցս այսոցիկ և ըստ ամենայն տեղեաց այսորիկ: — Զչար գայթագղութեանդ զայդ, զհուրդ զայդ զմեծ, զմեզդ զայդ զմեծ, զժողովուրդդ զայդ զչար, զբանդ զայդ զչար և զմեծ, զամենայն չարիսդ զայդոսիկ: 'Ի մասինդ յայդմիկ, յերկրիդ յայդմիկ. յերդմանէդ յայդմանէ, յերդմանէդ քումմէ յայդմանէ, 'ի չարեացդ քոյ յայդցանէ, յանօգուտ երթիցդ յայդոցիկ: Յանկերդ ցայդոսիկ: Ընդ այրդ ընդ այդ, ընդ ժողովրդեանդ ընդ այդմիկ: Ըստ բանիդ այդմիկ, ըստ բանիցդ այդոցիկ: — Զտեսիլն զայն մեծ, զտեսիլն մեծ զայն, զսուրն զայն զմեծ, զդերաշխարհիկն զայն տմախմբութիւն, առ զամենայն զայն. զտեղեաւն զայնուիկ. զառնէն զայնմանէ. զաւուրն զայնոսիկ. քան զամենայն քաղաքսն զայնոսիկ, զնշանս մեծամեծս զայնոսիկ: 'Ի աւուրսն յայնմիկ, 'ի չար հիւանդութեանն յայնմիկ, յամին եօթներորդի յայնմիկ. յաւուրսն յայնոսիկ, յազգսն մոլեալս յայնոսիկ, 'ի քաղաքացն յայնցանէ կամ յայնոցիկ կամ այնոցիկ, յարտաքինոցն յայնմանէ հրատակաց: Դայր ցտեղին ցայն, ցժողովուրդն ցայն: Ընդ ամենայն երկիրն ընդ այն. ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ, ընդ նախարարսն ընդ այնոսիկ: Ըստ ժամանակին ըստ այնմիկ կամ ըստ ժամանակին այնմիկ, ըստ բանին այնմիկ չարի, ըստ բանիցն այնոցիկ: Տես և 824, 876:

1034. Սակաւ ուրեք աննախդիր ասի. Քան զամենայն քաղաքսն այնոսիկ. Շուրջ զքաղաքօքն այնոքիւք. Ա: Զգաւն ժամն այն, զորբանունէր այս օծելութիւն, զամլորականն նորա այս խորհուրդ. ցաւաքելն այն. 'Ի նորոգս այս փոխագրութիւն, 'ի խոնարհ և 'ի ստորին այս կեանս, 'ի ծածկեցուցիչ այս սխալ, 'ի սակաւուծ այսմ ժամանակի. 'ի դատապարտելոցն այնցանէ:

Նախդիրն —— չէ սովորեալ կրկնել. Առ օրինակաս այս. առ բարեգործն այն. առ երգարաւդ այդուիկ: Առ արդարսն այնոսիկ: — Առ կատարչութիւնս առ այնոսիկ. Ս:

Եւ յորժամ այլոյ յետադաս անուան նախդիր իցէ 'ի նախադաս յատկացուցիչ եղեալ, չէ հարկ կրկնել. Գիտէր զառաքինութեանս այսորիկ ճանապարհն: Զայս օրինակ պարտ է պահել կատարելոցս մեզ՝ զանկատարիցն այնոցիկ: — Թէպէտ կայ և կրկնեալ յաւելորդս (1135):

1035. Կրկնի սովորաբար և 'ի գոյական դերանուանս յետադասս, նոյն և 'ի յետադասս ածականս նոցին. 'Ի կործանեալս յիս, զսկարս զմեզ. յամենեցունց 'ի մէնջ, յամենեսին 'ի մեզ. յերկոցունց 'ի ձէնջ, ընդ ամենեսին ընդ ձեզ կամ ընդ ամենեսին ձեզ. զամենեսեան զնոսա, յամենեսին 'ի նոսա, յերեցունց 'ի նոցանէ, յերկոսին 'ի սոսա կամ յերկոսին սոսա, ընդ երկոսեան սոսա, առ ամենեսեան նոսա: Զնոյն ինքն կամ զնոյն զինքն. զդոյն ինքն զքեզ. զնոյն ինքն զնա, 'ի նոյն ինքն 'ի մեզ կամ 'ի նա: — Յիս 'ի մեղաւորս, զիս զմեղաւորս, զմեզ զմեղաւորս, զձեզ զերկոտասանսդ. 'ի քեն 'ի մարգարէդ, ընդ մեզ ընդ մեղաւորայս, ընդ մեզ ընդ հաւատացեալս: Զքեզ անանկ մի և զմուրող: Զքեզ հեռաւոր նորին: Բան ունիմ ես ընդ քեզ մեծիդ: 'Ի ձէնջ չնողաց: 'Ի մեզ հաւատացեալս, 'ի ձեզ հաւատացելոցդ, ընդ մեզ հաւատացելոյս: Զնա ինքն կամ զնա զինքն: Զսոյն ինքն զսա, զնոյն ինքն զսա. զնա ինքն օրէնսդիրն կամ զնա ինքն զօրէնսդիրն կամ զնա զինքն զօրէնսդիրն:

1036. Սոյն, դոյն, նոյն յետադասք, որ 'ի նախդրիւ հոլովս միայն լինին, պահանջեն զկրկնումն նախդրին. իսկ նախադասք՝ առանձինն յատուկ վերջահոլովիւքն կամ ընդ խնդ դերանուան, կամին զայն և 'ի գոյականն. Ա յէ զակէր զնոյն՝ զԲրիտաս աւուր առնիջէք: Յորոգայթ 'ի նոյն անկցի: Կայր մնայր 'ի չարիսն 'ի նոյն: 'Ի մեղս իւր զոր մեղաւ՝ 'ի նոսին մեռցի: Յընդունայն եղեալ 'ի նոյն խորհուրդս: Ընդ ճանապարհ ընդ նոյն ոչ յաւելուցուք տեսանել զնա: — Զնոսին իսկ զփարփսեցիսն. 'ի նոցուն կամ 'ի նոցունց 'ի դաջնացն. զնոցունց սաէ զհերձուածողացն: Զդոյն ինքն զԳրիգորդ կամ զդոյն ինքն զԳրիգոր. զնոյն ինքն զնախանձն. 'ի նոյն ինքն յԱդամ: Զնոյն

ինքն կեանս ։ Տես և 831 ։ — Իսկ առակ Ես+ն վարելով անընդմէջ, ոչ պահանջէ հարկաւ 'ի յետադասն ․ Զինքն Քրիստոս ․ զՔրիստոս ինքն գլխովին, կամ զինքն զՔրիստոս, զՔրիստոս զինքն ։

1037 ․ *Ածականքն 'ի ՏԷ-Ն, ՏԻՆ, մանաւանդ ԱՄԷՆԷՏԷՆ, ԲՈՒՐԷՏԷՆ, 'ի Նախադրիւ հոլով նախադասելովք՝ կրկնել սովորեն 'ի գոյականն ․ զորնական սես 'ի 750 ։ Իսկ յետադասելովք յամենայն նախդրաւոր հոլովս կարեն առնուլ կամ ոչ ․ Զսենեան զերկոսին, զսենեան սղնձիս զերկոսին, 'ի սոցանէ յերկոցունց ․ զձեզ զամենեսեան, զայսոսիկ զամենեսեան, զայլսն զամենեսեան ․ 'ի ձեզ յամենեսին, 'ի ցանկալիսն յամենեսին, յընտրեալս յամենեսին ․ 'ի ձէնջ յամենեցունց, յայսցանէ յամենեցունց ․ ընդ ձեզ ընդ ամենեսեան ։ — Զաստուածն երկոսին, զայդ երեսին, զնոսա հնգեսին կամ երկոտասանեսին, զձեզ ամենեսին, քան զնոսա ամենեսին, խրատել զնոսա ամենեսին առ հասարակ, զնոսա ամենեսեան, զդոսա ամենեսին, զորդորսն ամենեսին, զայլս ամենեսեան, զայլսն ամենեսին ․ յայլսն ամենեսեան, յընտրեալս ամենեսին, 'ի ձեզ ամենեսին ․ 'ի սոցանէ երկոցունց, 'ի ձէնջ երկոցունց կամ երկոցուն, 'ի մէնջ ամենեցուն, 'ի ձէնջ ամենեցունց կամ ամենեցուն, յայլոցն ամենեցուն ․ առ ձեզ ամենեսին, առ այլսն ամենեսեան կամ ամենեսին ․ ընդ ձեզ ամենեսեան կամ ամենեսին, ընդ սոսա ամենեսեան ։ Տես Ածականն 'ի 810 ։*

1038 ․ *Իսկ միջակ անուանց առ հասարակ, Խ-ր-ա+ա-Ն-Լ-ր ա+ կամ Խ-Ն-Լ, ա ա+, ա-ր ա+ ․ ամԷՆ-այՆ ԽՆԼ, Մ ԽՆԼ, ա-յ-Լ ԽՆԼ, ամԷՆ-այՆ ա+, Մ ա-Ճ, Մ ա+ ․ Մ Մ ա+, Մ-- ա-Ճ, Մ-- ա+, ա-յ-Լ ա-Ճ, ա-յ-Լ ա+, և այլն, առաջնոյն նեթ գնի նախդիր, որպէս ցուցաք 'ի հոլովն և որպէս 'ի սոսա իսկ անուանի ․ Ցիւրաքանչիւր ումեք, առ իւրաքանչիւր ոք, ցո՛ ոք, զումէ ումեքէ, ընդ ում ումեք, առ որում ումեք, առ ամենայն ինչ, բաս մի ինչ, 'ի միում իմիք, ընդ այլ ինչ, ընդ ամենայն ումեք ․ ընդ միում ումեք, առ միում ումեք, ցմիւս ոմն, զայլմէ ումեքէ ։*

1039 ․ *Ու ․ ընդ միջակ անուանս չառնու սովորաբար զնախդիրն յիւր մերձոյ, այլ միջականին թողու ․ Ոչ զոք ունիմ, ոչ զոք սիրէ, ոչ զոք անուանանէ, ոչ զոք անսաներ, ոչ զոք թողոյր, ոչ զոք զլեկին և ոչ զոք նեղէին, ոչ զուրուք ինչս յափշտակէին, զայլ և ոչ զոք գոյուք ․ ոչ յոք ապաւինեցան, ոչ յոք հակամիտեալ, ոչ յուրուք հրապուրանաց, ոչ ընդ ումեք այնպէս յանդիմանակայ խօսեցայ ․ ոչ յումեքէ եղեալ, ոչ յումեքէ գործի, ոչ յումեքէ ստանձափին, ոչ յումեքէ 'ի լսելիս մեր հասեալ է ։ Եւ ոչ զմի ոք ․ ոչ և առ մի ոք ։ Ոչ զմի ինչ ․ ոչ և 'ի մի պատուիրանս, ոչ 'ի միոջէ ինչ երկիւղէ ։*

Սակաւ ուրեք լսի, Յոչ ումեքէ 'ի սորայն մասանց ․ Փի ։ Յոչ և մի ինչ իրս ․ Գ ։ Յոչ և մի կողմ ․ ԼԲ ։ Յոչ և մի չարիս ․ ԲԾ ։ Յոչ միոյ պարտեալ հակառակամարտէ ․ Պ ։ Յոչ և միոյ իրաց ․ ՍԳ ։ 'Ի յոչ ուսանք ․ այս է՝ ՀԻՉ ՄԷՅ ՏԷՂԷ ՄԸ ։

Իսկ ա-ՆԽ-Լ (180) , 'ի հայցականն բնաւ աննախդիր վարի ․ զի կրկին բաւ է, աննախդիրն ԽՆԼ հայցական յետադաս լեալ ա-Լին ․ Ոչինչ ունել, ոչինչ սալ, ոչինչ գիտէք, ոչինչ (1) կամեցայ առնել ․ տեսանէին և ոչինչ, այս է՝ ոչ տեսանէին ինչ ․ ոչինչ մասն ունին, այս է՝ ոչ ունին ինչ մասն ։ Տես և 1337 ։

1040 ․ *Բայց ա-Լ ընդ այլ ածականս և գոյականս՝ իբրև յօդեալ և մի եղեալ ընդ նոսա, առնու համարձակ նախդիր ․ Եթէ ոք խաբեսցէ զկոյս զոչ խօսեալ ։ Զոչ սխորժելիս սանդձչին ․ զոչ արժանիս լսեալ ․ յոչ երևելեացս ․ յոչ իւր պատշաճագոյն ․ չարժել յոչ բարիսն ։ Իբր զոչ ինչ սխանի՝ անարգէ զնա ․ խմս զոչ սխանի ինչ ։ Զոչ 'ի ձևաց չօշափական ։ —*

---

(1) Յառ փիլիմոն թղթին, 14, յօրինակս ինչ է Առանց քո կամաց ա-ՆԽ-Լ կամեցայ առնել ․ այլ վրիպակ է՝ 'ի ձայնէ նախադաս ցոյին սղղելով ։

Ասացից ցոչ ժողովուրդ իմ. յոչ կամաց երթալ. յոչ կամաց լեալ. յոչ գոյէ, յոչ գոյից, ընդ ոչ գոյսն. զոչ այնպիսի երեւելն. յոչ պէտս երեւալ. յոչ ընդունել հիւանդին զդեղս. 'ի յոչ լսելն. ըստ ոչ արժանի, ըստ ոչ սովորութեան, ըստ ոչ բնութեան. 'ի բաց թօթափել իբրեւ զոչ 'ի բնութենէս: — Եւ առանձինն լսելեայն գոյականաւ. Զառնելն և զոչն. 'ի բանալն կամ յոչն:

Նմանապէս և «ոչինչ» իբրեւ մի բառ գոյական և ածական (181), առնու նախդիրս. Զգեստ զհիւսխսի զոչընչիւ. առ ոչընչէ, յոչընչի. չոգան զհետ ոչընչի և գտին զոչինչ, եղիցի յոչինչ. յոչինչ համարեցան, յոչինչ պիտանացու, յոչինչն՝ ուստի եկեալն էին՝ դէտ արարեալ դառնայլն. առ ոչինչ համարել. ընարեաց զոչինչսն: — Որ տայ զիշխանս յոչինչ իշխանութիւն և զերկիր իբրեւ զոչինչ արար: Ոչինչ ժողովրդեամբ. յոչինչ ճխասու, յոչինչ պատճառէ. յոչինչ հնարից. յոչինչ պէտս, յոչինչ կապանս. հաչակել զոչինչ բարին:

ՎԱԽՃԱՆ ԵՐԿՐՈՐԴ ԳՐՈՑ

ԳԻՐՔ ԵՐՐՈՐԴ

ՁԵՒԱՒՈՐ ԵՒ ԳԵՐԱԶԱՆՑ

ՃԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԳԻՐՔ ԵՐՐՈՐԴ

ՁԵՒԱՒՈՐ ԵՒ ԳԵՐԱԶԱՆՑ ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՄ

ՔԵՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ՁԵՒՔ

ՆԱԽԱՇԱՒԻՂ

1041. Օրէնք լեզուի կրկին են. մի՛ ռամիկ և գրեթէ միշտ վարեալ 'ի հայոց լեզուին, և միւս՝ երբեմն գերազանցօրէն առեալ 'ի կիր: Հարազատ և բնական շարադրութիւնն քերականական՝ հաստատեալ երկոքումբք օրինօք, և է կրկին: Մին Պարզ և Սովորական, որ զբնական և զամբողջական կարգն և զօ-րէնս լեզուին պահէ. որպիսի են այն ամենայն օրէնք աւանդեալք. զորս ուսանիցեմք յերկրորդ գիրս՝ ամփոփաբար կամ յաճախ այսպէս և այնպէս լինել: Իսկ միւսն է՝ Ձեւաւոր և Գերազանց, որ զանցանէ զհասարակաց ոճով և սովորութեամբ. որ և լինի այդ ըստ մեզ 'ի հնգից քերականական ձեւոց, որք 'ի ճարտար և 'ի գերազանց յօրինուածս բանի յաճախագոյն երեւին, զի սե-փականութիւն իւրաքանչիւր հայրենատուր բարբառոյ առաւել 'ի նոսա փայլէ, և են Զեղչումն, Յաւելադրութիւն, Բաղհիւսութիւն, Փոխադրութիւն, Ներ-գաղութիւն:

1042. Այլ այսոքիկ պարունակ ընդունելի լինել սովորութեամբ, և ընտրու-թեամբ չափով և համով են վարելք 'ի զարդ և 'ի վայելչութիւն, կամ 'ի համառօտ ազդումն բանին և 'ի բացայայտութիւն, մանաւանդ զորոց գուն ուրեք երբեք լինել ինչ ասիցեմք: Զի անտեղին և ինքնահնար, թէ չէ ըստ բնաւորութեան բարբառոյն և ըստ Նախնեացն օրինակի, գիտաւ եղեալ. իսկ անչափն և անհամբ՝ մթին և խրթին առնէ զբանն և աղեղ և անշնորհ, երբեմն և աղայական խաղ և ծաղրելի և ատելի: Իսկ ոչ տաղաչափութեան պատճառանք անհասանելի ինչ գիտասցեն առնել յայսմ դատաստանաց, նա թերեւս և առաւել պարտաւոր առնիցեն. զի առաւել 'ի նմանէն պահանջի ճարտարութեան պանծալիք և գեղեցկութեան հեշտանք:

1043. Է ինչ 'ի ձեւոց աստի, զոր վասն յոյժ սովորական և ընդելն գոլոյ կամ առ դիւրահասութեան և համառօտութեան՝ անդէն և անդ առ իւրա-քանչիւր գլուխս բանի մերձ եդաք 'ի կարգի երկրորդ գրոցս, երբեմն կամ սակաւ ուրեք այսպէս ինչ և այնպէս լինել ասելով. այլ բաւական այն է, որ արդ առաջի ըստ գլխոց գլխոց ցուցանելի է: Զի եթէ զընտանն այսր 'ի գիրս

ձեւոյդ էր պաշտել, չնայր՝ բայց կարի սակաւ ինչ եւեթ 'ի կարգի անդ ուսանելի, և բովանդակ իսկ գրեթէ քերականութիւնն գայր ժողովէր 'ի ձեւս :

1044 . Այլ քանզի որով կարգաւ և դասիւքն ձեւքս՝ զմիմեանց կալեալք և կախեալք ուրեք ուրեք և զմիմեանց պահանջեն նախ գիտութիւն, հարկ է երբեմն ուսանելեացն յառաջիկայն ակնարկել ըստ թուահամարոյն առաքելոյ . որ ոչինչ սահմանեալ է նոցա զարգացելոցն . նա և լաւ իսկ իցէ զամենայն նման հատուածս մասանց բանին ընդ խորագրանչիւր գլխով՝ միանգամայն ընթեռնուլ . իսկ յերկրորդել ընթերցմանն, անարգել ընթանայցեն կարգաւ :

ԳԼՈՒԽ ՎԵՐՋԻՆ

ԶԵՂՉՈՒՄՆ

1045. Զեղչումն է վասն համառօտութեան կամ վայելչութեան կրճատումն կամ լռութիւն պիտոյի ինչ իրիք 'ի բանին, զանց առնելով գիր ինչ կամ բառ կամ մասն բառի՝ որ ինքնին դիւրաւ իմանի զօրութեամբ 'ի թաքնութեան անդ. որպիսի են բայն և ոչ դերանուն (693), սեռի խնդիր բային (622, 649), միջակ անուանն կամ խնդիր նորա (706, 707), յատկացեալն (712, 1020), գոյականն ընդ ածականաւ (724), յարաբերելի դերանունն (852), դիմորոշ յօդն առ բազում անուանս (888), նախդիր կրկնեալ հոլովից և այլոց (1006–1010, 1014). տեսցուք այժմ և զայլսն:

ԱՆՈՒԱՆ ԲԱՅԻ ԵՒ ԲԱՅԻ

1046. Զեղչումն անուան բային սովորական է յամենայն առաջին և երկրորդ դէմս բայից և ինքնին իմանի. Ասեմ, սիրես, տես, տեսջիք, զենուցումք, արասցուք, արասցեն. Ահա գամ, եկ առ իս, մի եկեսցէ, երթ պատմեա, երթայք պատմեցէք, ձեռն արկք երթիցուք. իմանին՝ ես ասեմ, դու սիրես, դու տես, դուք տեսջիք, մեք զենուցումք հն արասցուք, նոքա արասցեն. ահա ես գամ, դու եկ առ իս, նա մի եկեսցէ, դու երթ պատմեա, դուք երթայք պատմեցէք, արկք դուք, երթիցուք մեք: — Դերանուանդ ոչ դնին յայտնապէս, բայց եթէ յորժամ և այլ հասարակ անուն կայցէ ընդ նոսա, կամ 'ի դիմադրեալ բանս, և կամ 'ի սաստկութիւն և յազդուութիւն. որպէս, Եղիցուք մեք և երկիր մեր ծառայք փարաւոնի: Կացից ես ծառայ քո ստրուկ տեառն իմոյ: — Ես եմ աստուած, և չիք այլ ոք: Դու լիջիր նորա աշակերտ, մեք Մովսիսի աշակերտք եմք: Առ որում գտցի սկիհն՝ եղիցի իմ ծառայ, և դուք անպարտք լինիցիք: Գուցէ ամաչեսցուք մեք, զի մի ասասցուք թէ դուք: — Ես խօսիմ զարդարութիւն. ես տացից հն ես պատմեցից քեզ: Արարից և ես անուն: Դու գիտես տէր: Դուք տուք դոցա ուտել: Եւ դուք հպարտացեալ էք: Ընդէր ոչ դուք զրկիք և ոչ դուք առաւել նեղիք, այլ դուք զրկէք և նեղէք: Տես և 562–566:

1047. Երրորդ դիմի անուն դիմաւոր բային, քանզի չէ ինքնին յայտ, սովորաբար յայտնի դնի. բայց և նորա լինի զեղչումն այսպէս: Սովորականքն են յորժամ միջակ անուն ինչ ընդելեայն իմանի. որպէս, Տուք, և տացի ձեզ. Գիտեմք եթէ բնակէ 'ի մեզ 'ի Որդւոյ մարդոյ ոչ գոյ ուր դիցէ զգլուխ իւր.

հօրւոյ անտի. իմա տալի ինչ կամ փոխարէնն ձեզ, ոչ գոյ ինչ, ինչ կամ մասն ինչ 'ի հօրւոյ: Տես և 706: — Եւ յորժամ երրորդ դիմի դերանունն ինքնին յայտնի գոլով 'ի նախադաս անուանէ բային՝ ոչ դնի ազգմանք, բայց եթէ այլ անուն ընդ նմա գտանիցի կամ յայտնութիւն և 'ի զինադրութիւն այլում. որպէս, Տեսեալ զնա Յիսուսի, կոչեաց առ ինքն և ասէ ցնա: Ո՞ւմ նման է արքայութիւն աստուծոյ կամ ո՞ւմ նմանեցուցից զարքայութիւն աստուծոյ. նման է հատոյ մանանխոյ կամ նման է խմորոյ: Երբ լուէին զայս ամենայն փարիսեցիքն, քանզի արծաթասէրք էին, անգոսնէին զնա: — Էջ Յիսուս 'ի Կափառնաում ինքն և մայր իւր և եղբարք իւր: Եւ ինքն ասաց որք և որդիք նորա և խաչինք նորա: — Ծաներուք զի նա է տէր աստուած մեր, նա արար զմեզ և ոչ մեք եմք: Նա մխիթարեսցէ զձեզ. և նա էր ընհագեով որով: Որդիս ծնայ և բարձրացուցի, և նոքա զիս անարգեցին: Եւ եղէց նոցա աստուած, և նոքա եղիցին իմ ժողովուրդ:

1048. Սովորական է և յամենայն դէմս զեղչումն առ անորոշ և անդէմ դերբայսն, յորժամ 'ի մերձակայ դերանուանէն կամ անուանէ ինքնին իմանի. որպէս, Փոքու ինն հաւանեցուցանես զիս՝ լինել քրիստոնեայ: Ներատրանել ազքատաց տաքեաց զիս: Երթիցես առաջի երեսաց տեառն՝ պատրաստել զճանապարհս նորա: Եւ առաքեցի զձեզ՝ հնձել: Ցոյցն 'ի նաւն զեղջիր, մինչ գրեթէ ընկղմել. իմա նմա, նաւին: Զարմացան ամենեքին, մինչև հծծել ընդ միմեանս և ասել. իմա նոցա: — Զի մի բաց քո փարախից արտաքս ելեալ, չար գազան գաղձեալ ըմբռնիցէ զիս. իմա իմ ելեալ: Զի մի յամենի անդ կացեալք, չարաչար առ մեզ վարեսցի աստեանն. իմա մեք կացեալք: Աղանին զՅովսէփ յԵրուսաղէմ, Թագաւորել անդ քառասուն. Եւ բախեալ զդուռն տանն, մատեաւ աղախին մի ունկն դնել. Իսկ 'ի նմին անպատուութեան մնացեալ, ապա կորեալ զնա. իմա նորա Թագաւորել, բախեալ, մնացեալ: Վասն արքայութեանց, զնմանս արարեալ. իմա նոցա արարեալ: Վկայեաց Պաւղոս առաքեալ՝ որով զգալի երանելեաց կարեալ կամ կարեալ զգալի սուսերաւ. իմա այլոց կարեալ: Տես և 1262:

1049. Յորժամ անդեալ դերբայն ընդ երրորդ եզակի դէմս ԷՄ բային վարի՝ սեռական անուանք բայի յամենայն դէմս (548), երբեմն անուն բային ըսպելեայն Թողեալ լինի և 'ի կարգէ բանին իմանի, ոչ միայն առաջին և երկրորդ դիմին, այլ և երրորդին անդէմ և անորոշ. որպէս, Զառ 'ի յեպայն մատուցեալ է, և 'ի յառաջագէմն նկրտեալ եմ. Ա. իմա իմ մատուցեալ է: Նաւացեր. զպարտական իմ զենեալ է և զճոխ իմ պատրաստեալ է. ԱԳ. իմա իմ կամ որոց է զենուլ և պատրաստել: Ոչ յերկիր սրբոյ մտեալ եմք, և ոչ 'ի բաժին յաւրոյ առաքելական ձեռն բանութեամբ մնեալ է. իմա մեր մնեալ է: Մինչ չև զամենայն մարմինդ անդամ անդամ լուծեալ է. իմա մեր. Ա: Զինչ եղեալ է 'ի մեզ ձերում վասն մեր՝ կատարեցէք. Ե. իմա ձեր: Ձեռքդ զգիրս գնաէ առ, զի ունել ընու չէք. Ա. իմա այդպ չէք ունեալ: Ինքն սխալեցեալ է մարմնով, և ձեռնադրութեամբ բժշկաց չէք գտեալ առողջութիւն. Ե. իմա ինքեան, նորա չէք գտեալ: Հաստատութեամբ ուրեմն պահէն զօրէնս՝ որ 'ի նմանէ կոչեալ է. իմա զոր նոցա կոչեալ է: Զայս ամենայն գրեալ է 'ի գիրս ժամանակաց Թագաւորացն. իմա այլոց, որ և իցէ: Եւ զգուշիմն մի չափիլ, զի տուեալ է զնա հեթանոսաց. Ա. Երբ յաւան ինչ արկեալ է զլոյսն 'ի գունդ նորա (արեգական). և զնա երբ զմի յայլոց մասանց առեալ է մեզ յառաջնորդութիւն լուսոյ. Ե. իմա աստուծոյ առեալ է, արկեալ է: Վաշխելոցն 'ի պարգևս աշխարհիս, զոր առեալ է յիշխանութիւն 'ի ձեռս Թագաւորի. Ե. իմա նոցա, աստուծոյն: Այս զօրացն ցուցեալ է յորդորոյն և 'ի զարմանալի արանցն առեալս 'ի մարդկանէ. Ի. իմա գրոց ցուցեալ է:

Մինչ չև առեալ էր քեզ յորովայնի՝ գիտեմ զքեզ. Եթէ զգործն չէր գործեալ 'ի նոսա, մեզ ինչ ոչ գոյր նոցա. Ա. Կամեցայ գալ կատարել զհրեայսն, եթէ ոչ էր արգելեալ վասն Թագաւորութեանն հակառակելոց.

Խս. խմս իմ: Եթէ կացեալ էաք 'ի պատուիրանից քոց. տէր, և պահեալ էր զպատուիրանս զոր եդիր. Որպէս զամենայն ազգ նուաճեալ էր և 'ի հընազանդութեան ունէաք. ԵԳ. խմս մեր: Զայս ինչ գրեալ էր 'ի գիրս յիշատակարանին. խմս գրողին' որ և գրեալն էր: Չև ևս էր արկեալ զՅովհաննէս 'ի բանտ. խմս Հերովդի կամ որ և արկանել էր: Եդ 'ի գերեզմանի զոր էր փորեալ 'ի վէմ. խմս նորա' որ և փորեալն էր: Տեսին զի թաւալեցուցեալ էր զվէմն 'ի գերեզմանէն. խմս ուրուք, որ ուրուք և թաւալեցուցեալն էր: Եդ 'ի կածոյ գերեզմանի' ուր չէր զոք բնաւ եդեալ. խմս չէր ուրուք: Զոր եթէ գրեալ էր մի ըստ միոջէ, կարծեմ թէ և ոչ աշխարհս բաւական էր տանել զգիրսն. խմս եթէ ուրուք գրեալ էր: Այս էր պատճէն հրովարտակին' զոր կնքեալ էր մատանեաւ թագաւորին. խմս նորա, գայրոյն: Նոքա էին ժողովեալ 'ի Հրէաստան, և զատեալ 'ի պղծութենէ անտի դեռ ևս էր սրբեալ. խմս նորա: Յայնմ հետէ թաղեալ էր զայրաշուն պատարագաց սեղանոյն, .. և արհամարհեալ էր զողջակէզս. խմս նորա, Հրէիցն: Մարեմաւ հանդերձ զոր խօսեալն էր նմա. խմս ծնողացն, որոց և խօսեալն էր: Ընկալան զնա գալիլեացիքն, զի տեսեալ ևս էր զամենայն նշանսն' զոր արար. խմս նոցա: Մինչ չև ծնեալ էին, և մինչ չև բարի ինչ կամ չար գործեալ էր. խմս նոցա. Ա: Զարդեալ էր զամենայն մարմինսն յօրինուածեն տանել. ԵԳ. խմս նոցա, ծանողացն: Մինչ չև տեսեալն էր զնա և մինչ չև 'ի նախանձուէն էին հաշեալք. Ո. Աստուծոյ փառաւորութիւն այն էր, թէ յարարածոյն մեկնեալ էր զպատիւ արարչին. Կ. խմս նոցա տեսեալ էր. նոցա մեկնեալ էր: Զբոլոր աշխարհս քեզ յանձն արարեալ էր մարզպանութեամբ. Ե. խմս արքայի:

Իսկ ոչ եթէ արդէն առեալ իցէ կամ արդէն կատարեալ իցեմ. խմս իմ առեալ իցէ: Ընդ մեզ զի՞ էք աշուեցեալ, իբրու թէ անձին զօրութեամբ ինչ կամ քաջութեամբ արարեալ իցէ զգնալդ դմա. խմս մեր արարեալ իցէ. Ա: Թէ և բերբաղանիկ յափշտակեալ իցէ, և տակաւ ինչ տայցեմք, զամենայն համարիմք կատարեալ. Յորժամ զայսպիսի մեծամեծս առեալ իցէ, և տակաւ պահանջիցիմք. Ո. խմս մեր յափշտակեալ իցէ, առեալ իցէ: Ես բազում այն քաջութիւն իցէ, վասն որոյ առեալ իցէ և պարգևս մեծամեծս. Ե. խմս մեր առեալ իցէ: Մինչ չև խօսեալ իցէ' ասեր. ՍԻՐ. խմս քո: Զի՞նչ ունիս, զոր ոչ իցէ առեալ. Ա. խմս քո:

1050. Եւ զի անցեալ գերբայն ընդ երրորդ եզակի դէմս ԼԻՆԻՄ և ԷԼԱՆԻՄ բայից ևս վարի այնպէս սեռական անուամբ, որպէս տեսցի 'ի 1220, նոյն զեղչումն անուան բայի լինի և յայնժամ. որպէս. Եթէ էր գիտացեալ. ոչ արդեօք 'ի խաչ լինէր հանեալ կամ արդեօք ոչ 'ի խաչ հանեալ լինէր զտէրն փառաց. ԿՓ. խմս նոցա ոչ հանեալ լինէր, այս է' ոչ հանէին նոքա: Չև ևս զմեծն նորա տացեալ եղև զնա հաստատութիւնս տարբերութեանցն. Զոր և 'ի յանդգնութիւն բազմապատիկ եղև խոստովանեալ. Բովանդակ' 'ի սմա զուրեայն եղև խոստովանեալ մասունս. Պ. խմս իմ կամ մեր տացեալ եղև, եղև խոստովանեալ, այս է' տացաք, խոստովանեցաք: 'Ի տասանորդէ զնոքա ձեզ թողեալ լիցի, և զիշխանութիւն 'ի ներքս առեալ լիցի ցքահանայապետդ. Զքաղաքն պաշտամունեցուցող առեալ լիցի նոցա պարգև. Ա. խմս մեր թողեալ լիցի, առեալ լիցի, այս է' մեք թողցուք, տացուք: Տուեալ եղիցի ձեզ' մեր գրով և կնքով զամենայն խնդիրդ ձեր. և զգործս արդարութեանդ, զոր 'ի բանութենէն Պետրոսի և ոչ 'ի ձեր կողմանց գործեցէք, թողեալ իցէ ձեզ այսօր. Եղիցի վասն քո առեալ զաներկրութիւն կամաւորականին. Փ. խմս մեր տուեալ եղիցի, թողեալ իցէ:

1051. Յօդագիրս ընդ անուան բային զեղչի երբեմն և էական բայն, և մայ ընդ անցեալ գերբայս. Մինչ չև էրինք հաստատեալ էին, մինչ չև ստեղծեալ զերկիր և զամենայն տիեզերս. Զայն Մարեմայ' որում խօսեցեալ էր. Մարիամ կոյս, յորմէ ծնաւ Յիսուս. Ա. խմս սահմանեալ էր քո կամ սատածոյ. խօսեցեալ էր ծնողացն կամ խօսեցեալ էին: Տուեալ լիցի քեզ թագա-

ւորութիւնն ինն հազար ամի, և զՈրմիզդ 'ի վերայ քո արքայ կացուցեալ. Տուեալ քեզ ընդ այնր վրիժուց զամենեսեան որ կամիցին հաւատալ քեզ. Կ. իմա իմ կամ մեր կացուցեալ լիցի, տուեալ է կամ տուեալ լիցի: Տուեալ քեզ զՀագար նաժիշտ իմ. 'ի նմանէ եղիցի քեզ որդի. Եփ. իմա իմ տուեալ է կամ լիցի:

1052. Նախան բայն և այլուր յաձախ զեղչեալ լինի առ անցեալ դեր-բայիւք յաձնոյն դէմս մանաւանդ 'ի ձև արքունի հրովարտակի կամ հրա-մանի. Ամենեքեան որ անցանիցեն զօրինօքն՝ տուեալ քեզ իշխանութիւն պա-տուհասել. Եւ իմ հրամայեալ, մի ոք արգելցէ. Որչափ և գրէք, իմ արքայի հրաման տուեալ՝ զի մի ոք գացի զինակից. Արքայ, տուր իշխանութիւն և պատժից զվիշապդ. և տէր թագաւորն, տուեալ քեզ. Ա. Մանաւանդ վասն այսպիսեաց քրիստոնէից պատուիրեալ ձեզ, զի, և այլն. ԱԳ. իմա տուեալ է կամ լիցի քեզ. հրամայեալ է, պատուիրեալ է կամ լիցի ձեզ:

Ոչ զկերպարանս ձեր զիւրաքանչիւր ես նկարեցի, և ոչ զհասակս ձեր ծնեալ և սնուցեալ. Գրէր և ցուցանէր, որպէս դիցն օգնականութեամբ զգործ քաջութեան իւրոյ յառաջ մատուցեալ. իմա ծնեալ եմ, յառաջ մա-տուցեալ եմ կամ է իմ: Օրհնեալ դու 'ի տեառնէ. իմա օրհնեալ ես կամ լիջիր: Զքաղաքս ակներև զարդուք զարդարեն, և զթագաւորն թողեալ և ընդ վայր իմն ընդ երկիր քարշեալ և խեղդեալ, զհետ անհամաձայն կարեացն ձգեալ երթեալ պակասեալ. իմա թողեալ են, և այլն: Օրհնեալ տէր աս-տուած Իսրայէլի, որ ետուրեացն զքեզ.. և օրհնեալ բանք քո. իմա է կամ լիցի: Զի ահաւասիկ Հոլոփեռն յերկիր կործանեալ, և գլուխ իւր չէ առ նմա. Ոչ կերեալ զորս երբէք և ոչ արբեալ. Ասեմ կամ ասացի ձեզ մինչ չև եղեալ, զի յորժամ լինիցի՝ հաւատասջիք. Ոչ խօսեալ նոցա երբէք և ոչ խնդրեալ և ոչ զմտաւ ինչ ածեալ. Որ 'ի բարբառոյն և 'ի հրամանացն ձայնացն՝ եթէ մարդակերպ երևեալ. Զոր օրինակ տեառն յայտ արարեալ աւետիսն. Նա աւանիկ նորին հոգւոյ միւսով մարգարէին յայտ արարեալ, թէ լոյս է. Ասեմք միայն, թէ անձնոյն թագաւորականաց գործոց, որպէս լուաք, առաջին և վեհագոյն համարեալ. Բայց թէ որպիսի ջան եղեալ թա-գաւորացն մերոց՝ զնոսա 'ի պաշտօն կռոցն խոնարհեցուցանել, յետոյ պատ-մեսցուք ածով. 'ի սորա աւուրս եկեալ 'ի Հայս նախնի ազգին մակեդոնէից յարեւելից հիւսիսականէն. Կատարէ Տրդատ զշինուած ամրոցին Գառնոյ, զոր որմովք և կոփածոյ վիմօք՝ երկաթագամ և կապարով մածուցեալ, յա-րում շինեալ և տուն հովանոց.. և գրեալ 'ի նմա զյիշատակ իւր. Զծանու-ցեալ՝ թէ մեր զայն հրահանգ եդեալ նոցա. իմա մեր եդեալ է. Ուստի և մեր բազում անգամ կարգաւոր տեղեկացեալ հաւաստեաւ. Եւ արդ՝ ոչ անձնանուաչող և արհամարհող հպարտութեանն Պետրոսի հանեալ զայնպիսի օրէնս յԱրեաց 'ի ծառայութենէ. Թէպէտ և զեւ կամաց ըմնն տալ ոչ ունի, սակայն 'ի մէնջ մեծու տաժանելի կրիւք յառաջ եկեալ. Յայսպիսի ներմանեաց անձեցեալ և պարապերեալ այսքան խաւարին տանջութիւն. իմա յամենեսին 'ի գոյս է: Եւ զոր նորա ժողովեալ, առ ցրուէ. Գնացին արք անօրէնք պատմել թագաւորին, եթէ Յովնաթան մեքենայս կազմեալ. շուրջ զկերպաւն պատեալ, յառնել պատրաստեալ. իմա ժողովեալ է կամ էր, պա-տրաստեալ է կամ էր: Եղև առաջին խրախ այլ մի՝ զի անկեալ 'ի փառաց. Թէ-րևակէ չև հաստեցեալ և անդէն բաժէ. իմա զի անկեալ է կամ իցէ, չև է կամ իցէ հաստեցեալ: Զիարդ կարասցուք մարտնչել ընդ այնչափ անդադրակամ զը-զի, մանաւանդ զի լքեալք և լուծեալք. իմա եմք: Իսկ արդ յերկրէց եկեալ այսպիսի օրէնք, և ոչ ոք կամի ունկնդիր լինել. Առ սովու Աբրահամու աւուրք բաւեալք. Ոչ գիտեմ թէ յանուն որոյն զգուշաւն անուանեն, և թէ յա-նուն գաւառացն զնախարարութիւնն կոչեցեալ. Ոչ հնազանդութիւնք եղեալ մերոյ աշխարհիս, և ոչ ընդ անձնոյն յանուանեն անցանել տաժեալ վասն կործանութեան ժամանակին. իմա եկեալ են, բաւեալք են, կոչեցեալ են, եղեալ են, տառապեալ եմ: Ծանուցեալ թէ ոչ իմաստիւ և քաջութեամբ կե-

ցեալ և մեծացեալ, փութային, և այլն. խմա կեցեալ են: Եղանէր և լոյր, և ըղ-
գլուխ իւր ծածկեալ, և ինքն երթայր բոկ. Եւ արքայ Դաւիթ ծերացեալ և
անցեալ զաւուրբք, և ծածկէին զնա հանդերձիւք և ոչ ջեռնոյր. Եւ այրն
ծերացեալ 'ի տեսանելոյ, և վատեալ աչք իւր 'ի ծերութենէ իւրմէ. Զայն
արար կոյրս, ժողովեաց զոր ոչ իւր ծնեալ. Մինչ չև եկեալ առ միմեանս՝ գը-
տաւ յղացեալ. 'ի սկզբանն այնպիսի բանս խօսէր՝ մինչ չև զզօրութեանն իւրոյ
փորձ ցուցեալ. խմա ծածկեալ էր, ծերացեալ էր, վատեալ էին, ծնեալ էր,
մինչ չև եկեալ էր կ–ն էին, մինչ չև ցուցեալ էր: Դուք ինքնին գիտէք, զիարդ
'ի բնէ նախնեաց խակ յաղթութիւն խաղաղութեան բազում շնորհեալ մեզ
գիտն օգնականութեամբ. Իբրև եկն եւետ զքաջութիւն գործոյն, զի զճակատ
մղեալ, զպատերազմ յաղթօրեալ, զյաղթութիւն կազմեալ և զգործ վճարեալ,
կայր զարմացեալ մեծապէս. Զի ոչ բազմութիւն առաց ընդ մեզ անցեալ՝ որ 'ի
մռայլուն ածէր, և ոչ դարձեալ մահու և թաղման գետ հա սուեղծեալն յաս-
տուծոյ հասեալ. Պահէ առ իւր զնորին ուստր, զոր անուանեաց Արտաշէզ և
յայտ սիրեցեալ. խմա էր:

Եւ զի փակեալ մուտն առաջին, Եւ թըշնամեաց սուրըն վերջին, և այլն.

խմա և զի փակեալ էր մուտն առաջին նոցա: Եւ ոչ միով իւիք հանդիստ գտա-
մարմնոյ մերում, այլ յամենայնի նեղեալք. խմա էաք կ–ն եղաք: Զի քըր-
բէքն թառուցեալ թեւովք 'ի վերայ տեղւոյ տապանակին. և ծածկեցին քըր-
բէքն զտապանակն. Կանխեցին ընդ առաւօտն, և ահա ամենայն մարմինք
մեռեալ. Զմեծամեծս յաւազանաց՝ 'ի վկայութիւն տանէր, որպէս կան-
խաւ փողքն վառեալ և զօրքն պատրաստեալ. խմա էին կ–ն կային: Զարմա-
նային, զի ոչ նման արդարոցն ծառայեալք. Զբարձրագոյն առաքինու-
թիւնսն մուծանելոյ էր յաշխարհ, զոր ոչ երբեք ուրեք լուեալ. Որոյ փա-
ռաւորեալ երեսքն լուսով փառացն աստուծոյ, մինչև բազումք հայել ոչ
հանդարտէին. Եւ մինչ չև դիմեալք 'ի կռիւն, այլ կային ճակատեալք,
եցոյց վերին զօրութիւնն, և այլն. խմա էին: Չև այդ եղեալ, իւրաքանչիւր
զընկեր կոչեմք, Չև նստեալ, և անդրէն ես յօրհնութիւնսն յորդորին. խմա
չև իցէ եղեալ, չև իցեն նստեալ:

1053. Այդ զեղչումն առաւել յաճախ երևի մանաւանդ զկնի յարաբե-
րականին որ. 'Ի գիրս հարցափորձից՝ որ առ ամքն Նեէմեայ եղեալ. խմա ե-
ղեալ էին: Հրաման տայր՝ որ մատղիւր հաւանութեամբ 'ի վերայ ազգին
նահատակեալ, հրամայեաց զգլուխն հատանել. խմա նահատակեալ էր: Դու
և որ 'ի նախանձ նենգութեան 'ի դուրս արկեալ՝ զԴանիէլ 'ի լոյս ածէր. խմա
արկեալ էր: Զասա որ ի սկզբանէ ընդ մեզ միաբանութեամբ և արդարու-
թեամբ.. հաւանութիւն արդարութեան պահեալ. խմա պահեալ են: Զի
որոց զիմաստութեամբ զանց արարեալ, ոչ միայն վնասեցան առ 'ի չճանաչե-
լոյ զբարիս, այլ և զանմտութեան յիշատակ թողին յաշխարհի. խմա զանց ա-
րարեալ էր կ–ն է: Այս է մարմին իմ, որ վասն բազմաց տուեալ. Այս է հացն,
որ յերկնից իջեալ. խմա է: Ոմն յարուցեալ մեծ մարգարէ, որում անուն
Մովսէս կարդացեալ. խմա կարդացեալ է կ–ն էր: Առաջի եդեալ նոցա զա-
ւանդեալս մարգարէականս, որ վասն նորա վկայեալ. խմա վկայեալ են կ–ն
էին: Պատմէր զքաջութիւնն՝ որ անցեալ ընդ նա. խմա անցեալ էր կ–ն էին:
Իսկ աստուած՝ որ յանձն առեալ ընդ պարապանօքն, զիարդ ոչ բազմապատիկ
հատուցանիցէ. խմա յանձն առեալ է: Ո՞րբ զգայցես մեղացն, որ համապատ
արբեալ և ցանդ զեղխեալ յայնմ տեղեանն. խմա զեղխեալ ես: Պատահեն
Արտաշխի արք քաջք տասներկու, որոց զգլուխ 'ի բաց եդեալ՝ Երուանդայ
պայմանեալ ապանանել զԱրտաշէս. խմա պայմանեալ էր: Ահա որ ինչ առ
մերովք ժամանակօք եղեալ կամ գոյն ինչ հնարի, զուցեցից քեզ անխալ.
խմա եղեալ է: Զվատախոյ և ղօղ այն՝ որ մինչև ցայսօր ձեր առ մեզ թա-
գաւորս և առ Արեաց աշխարհս ցուցեալ, գոհ եմք. խմա ցուցեալ է: Քա-

հանդարտեալն Քրիստոսի՝ որ 'ի խաչին պատարագեալ. Առաքելական կանոնք՝ որ առ եղբարսն ծառայել. խմա է: Զձեզ ասեմ, ով եկեղեցիք միաձայնք և աշակերտութիւնք կրօնաւորաց, որք մերկանայրմին մատանցդ ձեռօք.. ուսեալ զինուորեալք. խմա էք:

Քերդողաբար և առ ապառնի դերբայիւ զեղչեալ.

Յուսով սպասել որ լինելոց:
Իշխան Յուդաս՝ որ մատնելոց, հանդերձ դասուք ուրացելոց: ՇՆ.

խմա որ լինելոց է, որ մատնելոց էր:

1054. Բազում ուրեք միանգամ եդեալ պարզ դիմաւոր բայն, կամ անցեալ դերբայիւն, յառաջ կամ զկնի, նոյն բառ պահանջելոյ բանին զօրութեամբ ակնարկի դարձեալ 'ի նոյն կամ յայլ դէմ և թիւ և ժամանակ, առանձինն կամ սարուք հանդերձ անուամբ բայի կամ խնդրով կամ մակբայիւ կամ շաղկապաւ. Մեկնեաց յինէն. եթէ դու յահեակ, ես յաջ. եթէ դու յաջ, ես յահեակ. խմա եթէ դու յահեակ մեկնիցիս, ես յաջ մեկնեցայց, և այլն: Ոչ եթէ դուք առաքեցէք զիս այսր, այլ աստուած. խմա աստուած առաքեաց: Եղիցի երկիրն ձեր աւերակ, և քաղաքքն ձեր թափուրք. խմա եղիցին թափուրք: Զոր օրհնես դու՝ օրհնեալ է, և զոր անիծանես՝ անիծեալ. խմա անիծեալ է: Եթէ հրամայէ սպանանել, սպանանեն. և եթէ կեցուցանել, կեցուցանեն. և եթէ շինել, շինեն. և եթէ քակել, քակեն. խմա և եթէ հրամայէ: Բայց զոր ասէս, թէ առաքեցին զմեզ ալեան 'ի տաճարն զատաքինարդն գնդաւն, ոչ զՅիսուսիքոս, այլ 'ի նորայոցն զայլ ոք. խմա ոչ զՅիսուսիքոս ասէ, այլ զայլ ոք ասէ: Վասն կենաց զմեռեալն պաղատէ, և վասն ճանապարհորդութեան զայն՝ որ և ոտն յառաջ չկարէ փոխել. խմա զայն պաղատէ: Երբև զերկիր ծարաւի՝ որ սպասիցէ անձրևի, և նոքա խնդրեն խօսից. խմա և նոքա սպասէին: Ոչ արբեալք են, և ոչ 'ի գինւոյ. խմա և ոչ 'ի գինւոյ արբեալ կամ ես արբեալ: Ո՞վ է իմաստուն և իմասցի զայս, հանճարեղ և ծանիցէ զայս. խմա ո՞վ է հանճարեղ: Թողին՝ իբրև առիւծ զմորի իւր. խմա առիւծ թողու: Բարձ արարէք աւելեաց ձերոց, և աթոռս 'ի վերայ այնոցիկ որ լինէին պձեզ. խմա աթոռս արարէք: Եւ նոքա յուլացեալ գնացին, ոմն յագարակ իւր և ոմն 'ի վաճառ իւր. խմա ոմն գնաց: Նստցին սոքա երկու որդիքս իմ՝ մի ընդ աջմէ քումմէ և մի ընդ ահեկէ. խմա մին նստցի: Զեր ինչ օգնեալ, այլ առաւել զայրացեալ. խմա զայրացեալ էր: Եղիցին գօտիք ձեր ածեալ ընդ մէջս և ճրագունք լուցեալք, և դուք նմանօղք մարդկան՝ որ ակն ունիցին տեառն իւրեանց. խմա և դուք եղիջիք: Ես 'ի հայր, և հայր յիս է. խմա ես եմ: Ոչ է աշակերտ առաւել քան զվարդապետ, և ոչ ծառայ քան զտէր իւր. խմա և ոչ ծառայ առաւել է: Որում շատ թողուցու՝ շատ սիրէ, և որում սակաւ՝ սակաւ. խմա որում սակաւ թողուցու՝ սակաւ սիրէ: Եւ որք յապառաժին, որք յօժամ լսիցեն՝ խնդութեամբ ընդունին զբանն. խմա որք յապառաժին սերմանեցան այնոքիկ են, որք, և այլն, որպէս գնի յառաջ: Շատ լիցի աշակերտին՝ եթէ եղիցի իբրև զվարդապետ իւր, և ծառային՝ իբրև զտէր իւր. խմա և ծառային շատ լիցի՝ եթէ եղիցի: Թէպէտ և ամենեքեան գայթագղեսցին, այլ ես ոչ. խմա ոչ գայթագղեցից կամ գայթագղեցայց: Ոչ ցանգ այնր ժամանակ է, և ոչ նմին միշտ մարթ. Մինչ մարթ է.. մարմնով և ոչ մի ինչ մարթ. խմա ոչ է մարթ: Զէ ինչ այն հնար, .. այլ և օգուտ մեծամեծս անձի գտանել. խմա է գտանել: Առաջնիկս մեր երկար է գործ, և ժամանակ մանկանցուցոյ սուղ և անյայտ. խմա սուղ է: Բազմաց 'ի մարդկանէ ոչ հաւատ լեալ և ոչ պատմել է կարողութիւն. խմա լեալ է: Եթէ գաղտնք չարի սպառածք էին, և երկիր՝ բարեաց. խմա բարեաց սպառած էր: Եթէ յառաջագոյն չէր գուշակեալ աստուծոյ մարդոյն՝ չուտել 'ի ծառոյն, և նորա յանդգնեալ կերեալ. խմա էր կերեալ: Զի էր վերացուցեալ զձեռն՝ ածել ումեք

ատուերաւ , և ինքն վառեալ վերա պահպանակք · իմա վառեալ էր ։ Ես նա
չելէ ինչ հնուտ , և ժամանակաց և կրթութեան կարօտ · իմա կարօտ իցէ ։
Յորոց բազումք որ առա կամք , ոչ միայն աշակերտք , այլ ազգախառնու_
թեամբ եմք հաղորդեալք · իմա ոչ միայն աշակերտք եմք ։ Թէ էր այս՝ հայ
գունդ , յորոց վերայ ահ և երկիւղ էր՝ որպէս Ասորւոց տեառն յիւր ծառայի
վերայ · իմա որպէս Ասորւոց տեառն է ահ և երկիւղ ։ Ոչ առ զայդ սորդե ,
եթէ լիցի քեզ վախճան մահու երագ երագ և հանգչել 'ի տանջանաց՝ զոր
կոչես դու կեանս յաւիտենից , այլ կառել զքեզ յերկար · իմա այլ առ
կառել ։ Որ ինչ թեթև է՝ 'ի վերին կողմն գնայ , և որ ինչ ծանր է՝ 'ի խո_
նարհ · իմա 'ի խոնարհ գնայ ։ Զերկիր՝ շուրջ ջուր պատէ , և զջուրն և զեր_
կիր՝ օդ , և զօդն և զջուր և զերկիր՝ հուր · իմա օդ պատէ , հուր պատէ ։ Ոչ
ինչ աւելի քան զոր Մանի , զոր ինքեանք մոլթեցին , առեն · իմա քան զոր
Մանի տայ ։ Յանցանել ընդ հուրդ դարձո զքեզ , որ և ես զկնի քո · իմա որ
և ես անցից ։ Յամօթ առնես զկինն՝ որ լաէ , յամօթ և զդուստրն՝ որ մօտ
կայցէ · իմա յամօթ առնես ։ Զի թէպէտ և դատել ես պատշաճ իցէ , յան_
տրատէ ուժգէ և ոչ 'ի քէն · իմա յանտրատէ ուժգէ պատշաճ է կամ իցէ ։
Եթէ զերդու որել և թէքել կամիս , առ քո մեղքն · իմա առ քո մեղքն որեւ
և թէքեա ։ Զի ինչ արդեօք օգուտ գործէր այն · մանաւանդ թէ զոր միաս ոչ ·
իմա ոչ գործէր ։ Ոչ միայն երանելիս չառնէ , այլ և եղկելիս · իմա եղկելիս
առնէ ։ Նոյն որ յարոյց զՔրիստոս , և զձեզ ընդ նմա · իմա ընդ նմա յարուս_
ցէ ։ Որ զմարդիկ խառնեցուցանեն , պատուհասս կրեսցեն · մեքան որ զաս_
տուած և զնմանիս նորա · իմա որ զաստուած և զնմանիս նորա խառնեցու_
ցանեն՝ կրեսցեն պատուհաս ։ Ոչ դէ է՝ որ որոմն սերմանէ , և ցորեան հն_
ձէ · և կամ ցորեան , և որոմն · իմա ցորեան սերմանէ և որոմն հնձէ ։ Կեն_
դանացո զմեռելութիւն հոգւոյ իմոյ որպէս զՏաբիթայն անձամբ , և կամ
տէրն քո զՂազարոս չորեքօրեայ · իմա անձամբ կենդանացուցեր և կամ
տէրն քո կենդանացոյց ։ Յայտնանէ եկն մեզ լոյսն Փրկչաւ՝ և լուսաւո_
րեաց , և յայսպիսի մահուանէ կեանքն՝ և կենդանացոյց · իմա եկն կեանքն
է ։ Ասէ՝ թէ որ խորշեսջիր , և քեզ պատահէ · իմա որ խորշեսջիր պատահեսցի ։
Զի որք սիրոյն ոչ , 'ի սատանէն երկուցեալ նուաճեսցին · իմա ոչ նուաճին ։

1055 · Յաճախ լինի այսպիսի զեղչումն առ մի և ոչ մակբայիւք · Գովեսցէ
զքեզ ընկերն՝ և մի քո բերան , օտարն՝ և մի քո շրթունք · իմա և մի քո բե_
րան գովեսցէ , գովեսցէ օտարն և մի գովեսցեն քո շրթունք ։ Պատուեսցէք
զխրատ ձեր , և մի զհանդերձս · իմա և մի պատուէք ։ Կամիս զի երթիցուք
քաղեսցուք զայն 'ի բաց · և նա ասէ ցնոսա , մի · իմա մի երթայք քաղէք ։
Յայնս եկայք բժշկեցարուք , և մի յաւուր շաբաթու · իմա մի գայք բժշկել ։
Երթայք գործեցէք , մի զկորստական կերակուրն , այլ զկերակուրն՝ որ մնայ
'ի կեանսն յաւիտենականս · իմա մի գործէք , այլ գործեցէք ։ Զվերինն խոր_
հեցարուք , մի զայս որ յերկրի աստ է · իմա մի խորհէք զայս ։ Զմահուն եր_
կունն մի մարմնոյ մահու , այլ հոգւոյ սոսկացէ · իմա մի սոսկայր ։ Այլ մի
որպէս ցայժմ առնէաք · իմա մի արասցուք ։ Մի դու ընդ իս բազմապատիկ
տանջիր , և ոչ ես ընդ քեզ սակաւագոյն · իմա և ոչ ես տանջեցայց ։ Թէ
կամիս և թէ ոչ · իմա ոչ կամիս ։ Տես և 566 ։

1056 · Ոչ սակաւ ուրեք ես , առաւել ուրեք կալոյ բայքն , զանց առնի բնաւ ,
մանաւանդ էական կամ նման իւր · երբեմն և այլք մեծագոյն զեղչմամբ՝ հան_
դերձ ինդրով և մակբայիւ · որպէս , Եւ ամենայն որ ինչ նոցա , եկին · իմա որ
ինչ նոցա է կամ էր ։ Լուան ամենայն թագաւորքն ամովրհացւոց՝ որ յայն կոյս
Յորդանանու , որ լեռնայինք և որ դաշտայինք , և որ յամենայն ծովեզեր ծո_
վուն մեծի և որք առ Լիբանանուբքն · իմա էին ։ Եթէ գիտիցէք՝ զի 'ի տունս
յայսոսիկ եփուդ և թերափ և դրօշեալ և ձուլածոյ · իմա գոն , կան ։ Ահա
ձեզ օրհնութիւն յաւարէ թշնամեաց տեառն · իմա է , լիցի ։ Այր եհաս 'ի
բանակէ զօրուն Սաւուղայ , և հանդերձք իւր պատառեալք և հող զգլխով իւ_
րով · իմա պատառեալք էին և հող էր ։ Եհաս Դաւիթ 'ի Հաղա . . և ահա ընդ

առաջ Նորա Փուսի արտաքսցի բարեկամ Դաւթի պատառեալ զպատմուճան իւր և հող 'ի գլուխ Նորա. իմա ընդ առաջ եկն, և հող էր: Եկաց քարոզ զօրուն 'ի բանակին.. և ասէ. իւրաքանչիւր ոք 'ի քաղաք իւր և յերկիր իւր. զի մեռաւ արքայ. իմա յերկիր իւր երթիցէ: Դու բարձրութիւն Երուսա_ ղեմի, դու ցնծութիւն Իսրայէլի, դու պարծանք ազգիս մերոյ. իմա ես, և_ ղեր: Այն որ ինչ վասն քաջութեան սնդութեան օրինացն, և կամ որ զքա_ ջութիւն 'ի մոլի գնել.. զայս ամենայն ջանասցուք ցուցանել. իմա որ ինչ է, և կամ որ է: Սկիզբն իմաստութեան՝ երկիւղ տեառն.. և յերեսաց Նորա գիտութիւն և հանճար. Բազմութիւն իմաստնոց՝ փրկութիւն աշխարհաց, և թագաւոր հանճարեղ՝ հաստատութիւն ժողովրդոց. Եղբայր յեղբօրէ օգ_ նեալ՝ իբրև զքաղաք ամուր. Բարեկամք մեծատանց բազումք. իմա է, են: Յիշէին տակաւին զիրսն՝ որ 'ի պանդխտութեան իւրեանց. իմա որ եղեն, ե_ ղեալ էին: Բազում ժամանակաւ իմաստութիւն, և 'ի բազում կեանս հան_ ճար. իմա է, լինի: Մեք կաւ, և դու ստեղծիչ մեր. և գործք ձեռաց քոց ամենեքին մեք. իմա մեք եմք, դու ես: Ձայն բարբառոյ 'ի քաղաքէ, ձայն 'ի տաճարէ. իմա լինի, գայ: Հայեցայ յերկիր, և ահա թափուր. իմա թա_ փուր էր: Սուր 'ի վերայ քաղդէացւոցն. իմա լիցի, հասցէ: Ահաւասիկ ես 'ի վերայ քո. իմա եմ, գամ: Զբանն առաջին զոր արարի՝ վասն ամենայնի, ո Թէոփիլէ, զոր սկսաւ Յիսուս առնել և ուսուցանել. իմա էր կ—մ արարի վասն ամենայնի: Եւ գլուխ ամենայնի, զի համամիտք իցէք. համակարիք. իմա գլուխ ամենայնի է կ—մ իցէ: Ըստ Հիպոկրատեայ՝ կեանք սուղ և արուեստ երկայն. իմա է: Ձեռն տուեալ էր Պետրոսի և այլոց առաքելոցն հաւանութեան, զի ինքն Բառնաբաս հանդերձ 'ի հեթանոսս, և պետրոսեանք 'ի թլփատու_ թիւնն. իմա քարոզեսցեն կ—մ առաքեսցին: Սահմանք քաջաց զէնն իւրեանց. իմա է: Արդ այս շատ է. բայց մեք որ ինչ զննի այսօրիկ. իմա ասասցուք կ—մ տեսցուք: Ոչ 'ի մարդ ապաստան, եթէ վերակացուս տարածեսցի ընդ աշխարհս. իմա ոչ է ապաստան: Ընձանց վնաս, և արքունի մեծամեծս զեան. իմա է: 'Ի քէն տանջանք և 'ի մէնջ յանձնառութիւնք, սուր քո և պարանոց մեր. իմա են, կան, կայ: Այնպէս և երկիւք, եթէ հայրենիք, եթէ պար_ գևականք և եթէ բանակագիրք, և հանեալ ուրուք իցէ, հրամայեսցէ զի գործ_ ցին. իմա եթէ հայրենիք իցեն: Չև ուրեք որդի 'ի միջի, և Նա չյղացելոյն և չծնելոյն անուն դնէր. իմա չև էր: Գոհութիւն երեքսրբենին. Օրհնու_ թիւնք Նմա յաղթական երգով. Ընծայք այնպիսի կծծի բանից, որ 'ի սատա_ նայէն բղխեցին. իմա լիցի, լիցին կ—մ եղիցեն: Այսօր մաքուր հոգեկիր, վա_ ղիւ մոլի խելագար. իմա այսօր եմ, վաղիւ լինիմ: Հաղորդապետք՝ բազումք, սակայն հաւատարիմք՝ սակաւք. իմա են, գտանին: 'Ի փառասիրութենէ դը_ ժուարին կիրք, և 'ի խոնարհութենէ հեշտալիք. իմա են, լինին: Եւ արդարն զայսոսիկ. իսկ Նոքա. Եւ զինչ արդեօք առ այս գթածն Յիսուս. իմա զայ_ սոսիկ առէր, զինչ արդեօք առաց կ—մ արար: Եւ զիա՞րդ ոչ. Ուր ոչ հաւատ, զիա՞րդ հոգի, և ուր ոչ հոգի, զիա՞րդ զօրութիւն. իմա զիա՞րդ ոչ իցէ, ուր ոչ գոյ՝ զիա՞րդ իցէ կ—մ լինիցի: Մինչև ցե՞րբ 'ի փափկութիւն, մինչև ցե՞րբ հանգիստ. իմա իցեմք, իցէ: Զոհք և քաւութիւնք ընդէ՞ր. իմա ընդէ՞ր են կ—մ իցեն: Մի այսուհետև անագորոյնք և անգութք և անխնամք և անողորմք, մի ևս չար քան զգազանս. իմա մի լիցուք կ—մ լինիջիք:

Զոր թէ կամաւ, ժառանգէի Զարքայութիւն քո երկնային. ՇԱ.

իմա թէ կամաւ կրէի կ—մ առնէի: — Այլ վասն կրկնելոյ երազոյն փարաւոնի երկիցս անգամ, զի ճշմարիտ է բանն առ 'ի յաստուծոյ. իմա ասեմ կ—մ գի_ տելի է: Այլ վասն Սիմոնի՝ որ գանձին և գաւառին Նամակագիր էր, առա_ ւել ևս յաճախէր ամբաստան լինէր վասն Հոնեայ, եթէ Նա ինքնին գլխո_ վին՝ որ զՀելիոդորոսն շարժեաց և ըկեաց. իմա ասելի է կ—մ գիտելի է զի առաւել ևս յաճախէր, եթէ Նա ինքնին գլխովին է որ: Եւ եթէ ընդէր կո_

տորեցին զհողն գեքն, ամենայն ուրեք որոմութիւն փութան ածել 'ի վերայ մարդկան. իմա ասեմ, ամենայն ուրեք, և այլն: Վասն նմանիլն որ քո 'ի մեր աշխարհս տուեալ էր, յառաջ ժամանակաւ մի ոմն 'ի մարդկանց իմացոյց ձեզ զօրէնս ձեր. Մի վասն օրինացս մերոց, ոչինչ աներևոյթ են և ոչ յանկեան ուրեք աշխարհի քարոզի. իմա ասեմ. թէ յառաջ. թէ ոչինչ: Բայց այն որ ասեն, եթէ վասն թղթոյ միոյ մահ արար աստուած, վատթարագոյն է պատառ մի մագաղաթ քան զթուղ. իմա տռ այն զոր ասեն՝ ասեմք թէ վատթարագոյն, և այլն: Իսկ վասն Վրաց ալբանոյ և Հոնացդ զօրս ասէք, Վիք առանձին թեթև ինչ աշխարհ են և այլուձիով սակաւաւորք: Վասն գանձուն՝ զոր կորուսեր, աստուած տացէ զայն քեզ:

Ըստ այսմ 'ի նմանիս սաս սովորաբար, Թագաւորի Դարեհի կամ Եղիշէ քահանայի կամ Սահակայ եպիսկոպոսի Հայոց ողջոյն, խնդալ, խաղաղութիւն բազում: Առ Յովհաննան եղբայր կամ առ ազգն Հրէից կամ առ ապարասցիս եղբարս մեր ողջոյն, խնդալ, խաղաղութիւն. իմա ասեմ, տամ, առաքեմ, ասեմք կամ լիցի:

1057. Զյանձնս զեղչումն ոչ յարաբերականին և էական բային ցուցեալ է 'ի 693: Նոյնպէս զեղչումն է երրորդ դիմի դերանուան և յարաբերականի և էական բայի առացեալքն ըստ 864. Մատուցանել զվասն մեղացն, զվասն փրկութեանն, զվասն անդիմութեանն. Զուխան կամ զկամսն. Հանցէ 'ի զոհէն զառ 'ի յիշատակէ նորա. Բարերանել զի վերայ քերովբէիցն. Զի նեքեզ լուսաւորեացդ. իմա զայն որ է: Խրև զոչ 'ի բնութեննէս. իմա զայն որ ոչ է: Զառ 'ի յետոյն մոռանալ. Նետսէք խոցոտել զի վերայ պտուղին. իմա զայնոսիկ որ են, որ էին: Բանակ հարկանել անդ, և զառ 'ի յանկոլինն կազմել. իմա զայն ամենայն որ առ անկոլինս են պատկանեալ: — Յայս աացես և զասէլն, Էն 'ի գերութեան յերկրի ոչ իւրեանց. այն է՝ որ ոչ իւրեանց է: Չէրն չէին վասն չէին յաշտ առնէր. այս է՝ այն որ չէրն: Ընդ երանութիւնքն. անդ անձառելին. անտի հանգիստն. այս է՝ որ անդ են, որ անտի է:

Մարմին եղեալքս և անմարմին, Ընթանականք, հանդերձ բանիւն:
Զոր փոխան անդր աղաղակին Այժմիկ գոչեմ ողորմագին. ՇՌ.

իմա այնոքիկ որ հանդերձ բանիւ են կամ եղեալքս հանդերձ բանիւ, փոխան աղաղակին որ անդր լինիցի կամ լինելոց է:

1058. Զեղչումն լինի յարաբերականի՝ անուան բայի. և էական բային, յորժամ որ ուղղական խնդիրն լինելոց իցէ էականին՝ իբր 'ի բացայայտիչ կամ ածական (76) փոխեալ զայն՝ առնլեմք. Եղիազարոս, այր մեծ ընդ առաջինան 'ի գնդի անդ, ածեալ գայլ 'ի բերան՝ առիւծին. իմա զԵղիազարոս որ էր այր մեծ: Ընտրեցին զՍտեփաննոս, այր լի հաւատով և հոգւով սրբով. իմա որ էր Ստեփաննոս, այր լի շնորհօք և զօրութեամբ, առնէր արուեստս. իմա որ էր այր: Պատասխանի ետուն ամենայն արք՝ որք գիտէին, և ամենայն կանայք՝ որք կային անդ, ժողովք մեծամեծք. իմա որք էին ժողովք: Ընթրեալքն 'ի սրոյ դարձցին յերկրէս եգիպտացւոց յերկիրն Յուդայ, արք սակաւք թուով. իմա որք լիցեն արք. Ա: Ըսպա և պատգամ, մխիթարութիւն Իսրայէլի, գուշակէ. 'Նխ. իմա որ էր կամ է մխիթարութիւն: Լոյս որդւոյն աստուծոյ 'ի մէջ անցեալ՝ լուսաւորել զամենայն մարդ. Միթէ բարբառն լոկ իցէ՝ բանիւն լեզուի ընդ օդս. Բաժակ գինին որ արբոյց և 'նջեցոյց զնա. Խառնեաց աւագիկ ձեզ դեղ բաժակ մահու. Ընկալցուք զշնորհսն հուր հոգւոյն. ԱԳ. իմա որդւոյն աստուծոյ որ է լոյս, բարբառ՝ որ է բանիւն, բաժակ՝ որ էր գինի, գեղ՝ որ է բաժակ մահու, զշնորհաց հոգւոյն՝ որ է հուր: Սուտակապատութիւնք՝ ծառայից և սորկաց բարք. Մարդք շաղաշոյմք և երից դանգաց գինք. Յեղջիւրն կերակուր եղեւք ապատանն. Ռ. իմա որ են բարք, որ են երից դանգաց գինք, 'ի կերակուրն՝ որ է եղջիւր: Զանձինն օրինակ արիւն յայս

նախդրան ընծայեցուցէ . Դ . իմա զարիւնն՝ որ է օրինակ անձին կամ հոգւոյ ։ Զպասեք չարչարանացն ելից Իսրայէլի փոխեցեր 'ի փրկութիւն հոգւոց զա- տիկ . իմա 'ի զատիկ՝ որ է փրկութիւն հոգւոց ։ Գրեաց Թուղթ՝ խրատ եղ- բարց . Ետին առ իս ձայն 'ի սեւանէ՝ Թողութիւն մեղաց իմոց . իմա որ էր խրատ , Թողութիւն ։

Ցառաջին քեզ Թողի ըզՏրդատայն , խող 'ի շամբին . ՄԴ .
Ինձ լսելի արա ըզհնչիւն , Ձայն յարութեան , փողոյն վերջին ։
Եւ Յովհաննու կարապետին հանապազ բարբառ ձայնին ։
Տիրականին ընդհանրական , Որպէս լսեմ . դու պատուական ,
Նա և մեռեալ՝ սեռ ազգունեան՝ Անդրանիկեայ սիրելական ։
Լոյս աշխարհի հօր միածնին Յեղըբայրութեան հրաւիրեալն ։
Անմահ իւղ Թափեալ անուան զեղալ անոյշ բերին . ՇՈ .

իմա որ էր խող , որ է ձայն յարութեան , որ էր բարբառ , որ է սեռ ազգու- նեան , հօր միածնին որ է լոյս աշխարհի , անուան որ էր իւղ Թափեալ ։

1059 . Սակաւ ուրեք և առ այլովք բայիւք զեղչի յարաբերական դերա- նունն անուն բայի . որպէս , Ըստ օրինակի բժշկաց . յոչ ընդունել հիւանդին զդեղս՝ յուսահատ եղեալ ողջման , կամ Թէ մեռանի , այսպէս , և այլն . Նխ . իմա բժշկաց որ . . ողջման ։ Սաստեաց էշն անխօսուն , մարդկեղէն բարբա- ռով բարբառեալ արգել զմարգարէին զանօրէնութիւնն . Ա . իմա զէշն ան- խօսուն որ . . արգել ։ Իցէ՞ որ բժիշկ , յորժամ զորդի ուրուք բժշկիցէ՝ վարձս ոչ առնու . Կ . իմա բժիշկ որ . . վարձս ոչ առնու ։ Իբրև զնմանուն բժիշկ , ոչ միայն յորոց պարտ իցէ նախ քան զախտն զգուշանալ՝ յառաջագոյն պա- տուիրիցէ , այլ և զայնս ևս՝ որ յառողջութիւնն ածիցեն , նոյնպէս և նա . Գիտեմ զրագուցս , ոչ յորժամ պահիցեն միայն , այլ և յորժամ ոչ պահի- ցեն , զկեղծիս կեղծաւորացն ցուցանեն . Որպէս ձի ամեհի՝ միշտ 'ի վարժոցս կայցէ , և գազան վայրենի 'ի հրահանգս՝ մինչև 'ի համբոյր գայցէ , այնպիսի է մանկութիւնն . Ո . իմա բժիշկ որ . . պատուիրիցէ , զրագուցս որ . . ցուցա- նեն , ձի ամեհի որ միշտ 'ի վարժոցս կայցէ և որպէս գազան վայրենի որ 'ի հրահանգս կայցէ ։

1060 . Զզեղչումն խնդրոյ բայից և զմիջակ անուանց զանուանականն տես- ցես 'ի 624 , 649 , 707 .

ԴԵՐԲԱՅԻՑ

1061 . Ներկայ կամ անցեալ դերբայն , մանաւանդ էականն , երբեմն ըն- կերեալն Թողեալ լինի հանգոյն բային (1054 , 1056) , և ըստ տեղւոյն իմանի զօրութեամբ 'ի պահանջեալ հոլովն . և իւր է խնդիրն՝ որ չպատկանի բային . որպէս , Խօսել բան , զոր ոչ է արժան . Զինչ գործէք , զոր չէ օրէն 'ի շա- բաթու . իմա զոր ոչ է արժան խօսել , զոր չէ օրէն գործել ։ Բազում ինչ ունէի գրել առ ձեզ , այլ ոչ կամեցայ քարտիսիւ և դեղով . իմա ոչ կամե- ցայ գրել ։ Պարտ է եպիսկոպոսին անարատ լինել , մի Թշնամանող , մի հար- կանող . իմա մի լինել ։ Ոչ 'ի չարն գործել առաւել ուշիմ և արթուն զմիտս , և ոչ 'ի բարին . իմա և ոչ 'ի բարին գործել , և ոչ 'ի գործելն բարի ։ Ոչ զմեծատունն պատուէ՝ անպատիւ գոլով , և ոչ զաղքատն անարգէ՝ պա- տուական . իմա պատուական գոլով ։ Տեսեալ արդարոց ծնծաղեցան , անա-

բառին՝ և արհամարհեալ․ իմա և անարատին ասեալ: — Նստաւ յաթոռ Դաւթի հօր իւրոյ՝ ամաց երկոտասանից․ Մեռաւ ամաց քսանից․ իմա զօ-րով կամ եղեալ ամաց: Սախրեաց իմաստնանալ զնա ՚ի Գաբաւոն, և երկոտասան ամաց ծանել թագաւոր․ իմա գոլով երկոտասան ամաց: Յայս առասպան՝ կամքի Նախ առ ձեզ գալ․ Յորժամ ինչ առասպան՝ զամենայն ինչ անխախտ գործեմք․ իմա առասպան գոլով եղեալ: Զնոյն սեր յանձին ունիցիք համաշունչք միաբանհոգիք, մի ինչ ըստ գրգռութեան և մի ինչ ըստ ունայնափառութեան․ իմա միաբանհոգիք գոլով․ մի ինչ առնել կամ առնելով: Զառեալ յորանջէին և ձգտեցին հեռու ըմպելիք ՚ի մթերելոյ մաղասոյ ասեն․ Ամենք ՚ի նոյանէ ՚ի հրոյ եւ ելեալ ասեն զխնութիւն աշխարհի․ իմա ասեն լինել, լեալ: Եւ լուսին, խնամական բնութիւն, տալով խառնուածոց ջերմութեան արեգական փոխանակ և տարականից է․ իմա խնամական բնութեան գոլով, կամ որ է (1058)։ Զպատրաստութիւն սպառազինութեանն հրամայեաց յղքանուստ․ իմա հրամայեաց լինել: Զայս ամենայն, որպէս տառացք․ կատարեցէն ամենեքեան, և զայլն ամենայն առ յապա սպասաւորեցին․ իմա պատրաստեցին առնել, կատարել: Եգիտ այս Վասակ զայն Վասակ իւր գործակից ՚ի մեծամեծ չարիսն, զոր միաբանեցին երկոքեանն․ իմա միաբանեցին առնել, գործել: Որ օր լուան ասացեն զմեծ մարդիկ ՚ի գործ անպարշտութեան, արտասուս բարձեալ հեղան․ իմա լուան զմեծ լինել կամ եղեալ: Զմեղս ելեալ գտանեն զմայրն հրամայեցին նոյա․ Հրամայեր մեզ առն երկուս քաշկենս և գորակ և կես ջուր․ իմա լինել, ունել, առել:

Ա․ Գաղարու բարեկամին Զինքն ՚ի յերկուց յօրինեալ Բանին: —
Փառաւորեալ արխական, Զխաւարժից Ներհմնական․ ՇԱ․

իմա ՚ի յերկուց գոլ, ներհմնական գոլ, այս է՝ արի և հնու գոլ ձխաւոր-իմա ՚ի յերկուց գոլ, ներհմնական գոլ, այս է՝ արի և հնու գոլ ձխաւորութեան (77)։ Ինքն երթայր բակ և ամենայն ժողովուրդն ընդ նմա՝ ձորձ ըղ-ժութեան: Ամենայն խորայէլ զինի երթայեն նոյա վաւեալք կազմեալք, պատկս գիտով․ Ամենայն խորայէլ զինի երթայեն նոյա վաւեալք կազմեալք, պատկս գտանեկս գունակս ՚ի գլուխս իւրեանց, և օրհնութիւնք ամենեցուն ՚ի բերանս իւրեանց․ իմա ունելով ձորձ զգլխով, պատկս ՚ի գլուխս․ լինելով օրհնութիւնք ՚ի բերանս: Հարիւր հազար՝ ասպար ՚ի ձեռին՝ տիգաւոր հե-տեւակ․ Զնովաւ էին զօրք՝ վահան ՚ի ձեռին՝ երկոտասան բիւր․ Էին կուռ վառեալք Ինսուն հազարք ընտիրք՝ նիզակ ՚ի ձեռն․ Ընկալեր ՚ի ներքս սու-սեր ՚ի ձեռին․ իմա ՚ի ձեռին կամ ՚ի ձեռն ունելով: Կայր հիացեալ և երեսք իմ յերկիր խոնարհեալ․ իմա խոնարհեալ գոլով: Բայց միայն Թագաւորն պծեալ մազաւոր, պէշտտային մի ասորհանդակ առաջի, պծեալ ելանէր փախստական․ Ոտն զատանէ արկեալ, արմունկն ՚ի ծունգ և ձեռն ՚ի ծնօտի՝ նստաւ այնպէս․ իմա առաջի ունելով կամ գոլով, ՚ի ծունգ լինելով կամ ու-նելով: Եւ անդր երթալով, շատ զօրութիւն ընդ իւր, Աղեքսանդրի․ իմա ընդ իւր գոլով, ունելով: Խոկ զմաից և զատկից, և որ այլ եւս էին հարկ առ-նելով: Եւ անդր երթալով, շատ զօրութիւն ընդ իւր, Աղեքսանդրի․ իմա ընդ իւր գոլով, ունելով: Խոկ զմաից և զատկից, և որ այլ եւս էին հարկ առ-թն հրապարակ որ ձեռն քարինս զոր ամփոփէ տուն: Երեւցան ամենեքեան զինեալք և առ-ընդ իւր գոլով, ունելով: Խոկ զմաից և զատկից, և որ այլ եւս էին հարկ առ-խարհին, բազմագոյն քան առ հարքն նոցա երթայր յղքանիս․ իմա զմաից և զատկից առնելով, առնել կամեցեալ: Երեւցան ամենեքեան զինեալք և զ-ւարթեալք, սուր ընդ մէջ և վահան ՚ի ձեռին՝ ոչ միայն արանց քաջաց, այլ և կանանց առնականաց․ իմա ընդ մէջ, ՚ի ձեռին ունելով, լինելով: Գիտա գաղաչեալ, և գերեզման ՚ի գարշապար․ իմա ՚ի գարշապար մերձ գոլով կամ ունելով: ՚ի մահ վիրաւորեցաւ, առաւածութեանն անընդմիջելի ՚ի մե-րաւեւն մարմնոյ․ իմա անընդմիջելի գոլով, մնալով: Գիտէն զխոստմանեացն Աստուածբուեալ յարհմնաս և գեղք յարևելս․ իմա գոլով կամ ունելով: Աստուած-գրեալ կարգին որ ՚ի ծոյ հօր՝ առաջ քառասնօրեայ բանին ՚ի գիրկս ծերունւոյն․ իմա որգին որ ՚ի ծոյ հօր՝ առաջ քառասնօրեայ բանին ՚ի գիրկս ծերունւոյն․ իմա գի եղեալ: Կայր գոլով առաջ: Վխուեալք նոցա գի առաքեալ անկցին․ իմա գի եղեալ: Կայր գոլով առաջ: Վխուեալք նոցա գի առաքեալ անկցին․ իմա կայր գոլով, կալով մնալով: Եւ գի պատկեցաւ․ վճարեցաւ յաշխարհէ․ իմա կայր գոլով, կալով մնալով: Եւ գի պատկեցաւ․ վճարեցաւ յաշխարհէ․ իմա գի գոլով, մինչ գեռ գի՝ մեռեալ էր: Աստուածացեալ երկրպագեցից

մեռեալ. իմա մեռեալ գոլով, իբրև մեռցիս: Գետ կուտակեալ՝ ջուր ըղ-ջուրբք. իմա գոլով կամ կուտակելով ջուր զջուրբք: Սասանականքն՝ որդի 'ի հօրէ՝ կարգաւ առին զԹագաւորութիւնն. իմա որդի 'ի հօրէ առնլով:

Անցո ընդ գետս այս երկրային Անթայ յախուց գարշապարին. ՇՈ.

իմա անթայ գոլով կամ մնալով գարշապարին:

1062. Այսպիսի ձեւմանք առի մակբայօրէն, Լի բերան գոհանալ կամ օրհ-նել. բերան 'ի բերան խօսել կամ համբուրել զմիմեանս. բան առ բան պա-տասխանի առնել. Ճակատել կամ մատչել Ճակատ առ Ճակատ. սիրտ 'ի բե-րան կամ սրտ'իբերան շրջել և խնդրել զոք. կախել գլխ'իվայր. Թաթ 'ի գլուխ զարդարել. հեծ 'ի վեր տապալել, յատակել, կործանել. հեծ 'ի յա-րև քանդել. տապալել հեծ յարևին. քակել հեծ 'ի յատակ. հող 'ի գլուխ կամ մորճ 'ի գլուխ լինել. հող 'ի գլուխ առնել զոք. գայլ 'ի բերան ածել զոք կամ առնել. ձեռս կամ ձեռն 'ի գլուխ եղանել. սուր 'ի ձեռին ընթանալ. խեղդ ընդ անձն կամ ընդ անձին պաշարել. երկան ընդ անձն ընկղմել. տուն ընդ անձն երթալ կամ առնել ինչ. բերան 'ի վայր անկանել. պարզել (զոք) պորտ 'ի վեր. կապել զնա կամ զնոսա ձեռս յետս, ձեռս 'ի յետս, ձեռս յետոյ. կապել ընդ միմեանս ձեռ ընդ ձեռ:

1063. Քանզի ապառնի դերբայն կազմի կցելով -ոց յանորոշ դերբայն, եր-բեմն յերկուց ապառնեաց յաջորդն դնի անորոշ դերբայ՝ ըստ ելելայն իմացեալ -ոց վերջն առաջնոյն. Որ զերեանց մարմնոյ իւրաքանչիւր զինելոց են և ըստ գործոյն ըմբռնել զիւրաքանչիւր պատրաստութիւն վասակոյն. ԱԳ. իմա ըմբռնելոց: Մերձենալոց էին. մանաւանդ եթէ ոչ մերձենալոց, այլ 'ի բացէ կալ՝ լսել և տեսանել զայն. Զայսպիսի բանս լսելոց եմք, ոչ 'ի բացէ կալ 'ի լեռանէ ինչ՝ որ հրով և ծխով վառեալ էր, այլ անդր իսկ յերկինս մտա-նել. Ո. իմա կալոց լսելոց և տեսանելոց, ոչ 'ի բացէ կալոց, այլ յերկինս մը-տանելոց: Գալոց է Քրիստոս և խաչել 'ի Հրէից. Ն. իմա և խաչելոց: Կեր-պարանափոխ առնելոց էր զամենայն, և արդար դատաստանօք դատել և ըստ իւրաքանչիւր գործոց հատուցանել. Տալոց էին նմա զհաւատս, և 'ի ձեռն նորա հօր ընծայել զծառայութիւն հաւատոց. Սիրելոց է, և յօժարմտու-թեամբ ըստ տուեցելոց նմա անձնիշխանութեան 'ի նա յանգիլ. Ս. իմա դա-տելոց, հատուցանելոց, ընծայելոց, յանգելոց:

Մարթ է ևս պակասութիւն առել զայդ ձև և մասուր համաձայնութիւն, այնու զի ապառնի դերբայն նշանակէ հանդերձեալ եմ, ունիմ, և ըստ այդմ 'ի դէպ յարի առ նա անորոշ դերբայն, մանաւանդ ի յանգին, որպիսի է 'ի յեալին օրինակն 'ի նա յանգիլ, որպէս թէ՝ Հանդերձեալ է սիրել և 'ի նա յանգիլ:

1064. Այսպիսի զեղչումն է բայածականի կամ պակասութիւն մարթի կար-ծել և զաւելն, Անատասութիւնն եւեթ պատճառ չարեաց իմանալի է, և նմին զայլ ոք փորձապետ ծածուկ հաշուել. Կ. Զինչ ևս աւելի է զնորա աւուե-լութիւն զարմանալի գեղոյն, և յօժարել բանիւ գրել զայն. Ի. իմա հաշուե-լի, յօժարելի է. կամ առ առաջինն ճգնեալ է, ասելի է՝ որ նշանակէն պարտ է ճգնել, նոյն է ասել (588), մասնաւորաբար յարել զանորոշ դերբայդ. և կամ կրկնել զբայն է, է հաշուել, է ասել, որ զնոյն նշանակէ (593):

ԴԵՐԱՆՈՒԱՆՑ

1065 · Բաղում անգամ գոյական և ածական դերանուանք զանց առնին առ
յատկացելով և առ գոյականաւ իւրեանց, դիմորոշ յօդիւ շատանալ սոցա
երբեմն · որպէս, Եթէ հրամայէ պատերազմել, ոչ իշխեն անցանել զբանիւ ·
Դէպ եղև եղբարս եօթն մարբն հանդերձ կալեալս ածել · Պնդեա զմէջ, զօ-
րացիր զօրութեամբ յոյժ · Որ անարգէ զհայր · Հայր սիրէ զորդի · Կոչէ ըզ-
բարեկամս և զդրացիս · Ոչ լուանան զձեռս յորժամ հաց ուտեն · Ծեծէին
զգլուխն եղեգամբ և թքանէին ընդ երեսս · Յոտն եկաց Պաւղոս, շարժեաց
զձեռն և ասէ · Մի կարասցէ ունել զգէմ · իմա զբանիւ նորա, մարբ նոցա,
զմէջ քո, զհայր իւր, զորդի իւր, զդրացիս իւր, զձեռս իւրեանց, զգլուխ
նորա, ընդ երեսս նորա, զձեռն իւր, ունել զգէմ իմ, քո, նորա, մեր, ձեր,
նոցա՝ ըստ տեղւոյն ։ Պարտի զմիտս յստակել և զխորհուրդս սրբել · Կանխաւ
գիտէր զյանցանելն · Եւ ոչ, յորժամ ընդ առապարուտ տեղիս դիմեալ զըն-
կերն ոք տեսանիցէ և ասիցէ՝ թէ եղեռն գտանէ, նա ինչ իցէ պատճառք
մխաստուն · իմա զմիտս իւր, զխորհուրդս իւր, զյանցանելն նորա, զընկեր իւր,
մխաստու նորա ։ Ո՞չ ապաքէն որ զքեզ արար, և զորդին նոյն արար · Է՞ր վասն
զրկես զորդին 'ի խնամոց արարչին · Զինչս և զիւրեալս, նա և զմարմինս և
զկեանս փոխանակեցին ընդ սիրոյն աստուծոյ · Ամենայն բարիք որ յաստու-
ծոյ առ մեզ ժամանեն և լուսաւորեն զհոգիս · իմա զորդին քո, զկեանս իւ-
րեանց, զհոգիս մեր ։ — Սկսաւ Յիսուս ցուցանել աշակերտացն, թէ պարտ
է նմա երթալ · Զոր 'ի ձեռին ունէր · իմա աշակերտաց իւրոց, 'ի ձեռին իւ-
րում ։ Բոլոր մարմնոյս՝ հոգի է կենդանութիւն, իսկ մարմնոյ և հոգւոյ՝ միտք
են կառավար · իմա մարմնոյ և հոգւոյ մերոյ ։ Թող որդւոյն զբարեպաշտու-
թեանդ քո հանդէս · Զոր հանդերձեալն ես թողուլ որդւոյն · Ընդէ՞ր բար-
կանաս եղբօրն · Այցեն զպտուղն՝ զոր խոստացաւ սիրելեացն · Թողու լքանէ
յօդնականութենէ, իսկ նոքա անկանին · իմա որդւոյն քում, որդւոյն քոյ,
եղբօրն քում, սիրելեաց իւրոց, յօդնականութենէ իւրմէ ։ Տես և 852-854,
864 ։

1066 · Այսպէս առ ինչն անուամբ՝ բազում ուրեք զանց առնին, և 'ի բայ-
էն իմանի դէմն · Թագաւորութիւն, քաղաք կամ տուն բաժանեալ յանձն
համ յանձն իւր · Մտթ․ Ղկ․ ։ Կոծէր զանձն իւր քարամբք · Մրկ․ Քա-
բամբք ես կոծէր զանձնն · Նա յանձնն էառ զմեղս · Ո ։ Մատնեաց զանձն
վասն իմ · Ա ։ Որ եդ զանձնն 'ի վերայ ոչխարացն · Ս ։ Ոչ ինչ խնայեցին 'ի
մահ անձանց · Ընկենուլ զանձինս յօտարութիւն · Ե ։

Եւ անպտուղ զանձն արարին · ՇՈ ·

իմա յանձն իւր, զանձն իւր, անձանց իւրեանց, զանձինս իւրեանց, զանձն
իմ արարին, այլ օր · զանձս արարին ։ Տես և 1295 ։

ՆԱԽԴՐԱՑ ԵՒ ՀՈԼՈՎԱՌՈՒ ԲԱՌԻՑ

1067 · Յորժամ սկզբնատառ անուանն կամ նախադաս յաւելուածի և ածականի նորա (1016, 1027) նոյն իցէ ընդ նախդրացն Զ. Յ, ընդ այն երբեմն զանցի սոյա. որպէս, Զի զոհն կամ զոհսն տեառն պատարագ աստուծոյ լիրեանց նոքա մատուցանեն. 'Ի տալ տեառն Զեբեէի և զՍաղմանայ 'ի ձեռս իմ. Արա զիշխանս նոցա որպէս զՈրեբն, Զեբն, զԶեբեէ և զՍաղմանա. Կոչեաց զփրկելս իւր և Զօվարրա զկին իւր. Առ զամենայն զօրս իւր զհեծեալս և զհետևակս և զէնս և զկառս և զնաւս. Առին զէնս իւրեանց. Զի եր փոխեալ նորա զգեղ երեսաց իւրոց և զգեստ հանդերձին իւրոյ. Մերկացաւ զգեստն իւր. Զեղջեւն և զբաղկեղն՝ զայն մեք ոչ գանդալեցաք. Կթեցի զըմուռս իմ հանդերձ խնկօք իմովք. Զվճռեկս և զգետնակոչս և զտխոռս և զըբոնաշնակոչս. Կարգեցին անդ զոհս պատարագաց իւրեանց, և արկին զխունկս անուշութեան իւրեանց. իմա զզոհն, զզոհսն. զԶեբեէ, զԶեբն, զՋովարրա, զզէնս, զզգեստ, զզեղջեւն, զզմուռս, զզտխոռս, զզոհս: Մի տարցի ըղգաստութիւն սուրբ հօտի քո գազանն ապստամբ. Խնու զգայունս և խաւարեցուցանէ զխորհուրդս. Որ 'ի վեր է քան զգայութիւնն. Ցխմորեցուցանէ զգայութիւնս և զմիտս. Յոր երկիր թուեցից զգայարանս իմ որսալ զքեզ. Այլ ինչ գործ ոչ ունէին՝ բայց միայն զարդարելն և զմաճնելն և ընդ ունկն եղանել. Կուտէր զօրսն առ ինքն. Տեսին զօրսն Պարսից. Փախչելեալ սկսան զանձինս և զօրսն Հայոց. Ունելով ընդ իւր զօրսն Յունաց. Այլք կերեցեն զօրութիւնս ձեր. Մեզ գրով առաքել զլուցաարութիւն ձերում ճանապարհորդութեան, և զգալն յերկիրդ Հայոց և զառաջին պատերազմն. Զհրեշտակաց ասեմ, և զհօգւոց մարդկան, և զգայականացն անշնչից. իմա զզգաստութիւն, զզգայունս, զզգայութիւնն, զզգայութիւնս, զզգայարանս, զզարդարելն, զզօրսն, զզօրութիւնս, զզլուցաարութիւն, զզգայականացն : — 'Ի պահել զամուրսն և զգաստութեան գանձսն. Որոյ տեսեալ օր ըստ օրէ զօրավարին Հայոց զտեառն մամիկոնէնից Վահանայ զիմաստից զառաջնորդութիւն. իմա զզգաստութեան գանձսն, զզօրավարին Հայոց: Առաջի աչաց դնէ կամ ունի զուարթածաղիկ զուրախութիւնս. Եւ զուարթածաղիկ զուրախութիւնս ժառանգէ. իմա զզուարթածաղիկ, թէ և կրկնեալ 'ի դոյականն ըստ 1138: Տեսանելով զանազան աթոռսն. Ջահաւորէ մաքուր լուսով զգալի զայս աշխարհ. Զգալի լուսոյ ծագումն առողջ զգայարանք յատկապէս ընդունին. Հարս կոչէ ոչ միայն զգալի հասակաւ ծերացեալսն. իմա ըղզանազան աթոռսն, զզգալի զայս աշխարհ, զզգալի լուսոյ ծագումն, զըղգալի հասակաւ ծերացեալսն, այս է՝ զծերացեալսն զգալի հասակաւ (1333):

Երթիցես յարկս քո. Յարկս նոցա փուշ բուսցի. Աղուեսք մտանէին խաղացեն յարկս նոցին. Մինչև յարկն լուսոյ. Կատարած նոցա երթայ յառակս դժոխոց. Համեալք յառակս մոլորութեան. Թեպէտ և յառակս չարեացն երթեալ հասեալ իցեն. Եղիցես նոցա յափշտակութիւն. Ոչ ինչ խնայեցին կամ 'ի մահ անձանց կամ յափշտակութիւն ընչից. Յուսացեալ էին յանդգնութիւնս իւրեանց. Հայ արդեանց երկրի քո եղիցի յադուրդ և 'ի պարար. Յաւիտեան, յաւիտեանս, յաւիտեանս յաւիտենից, մինչև յաւիտեանս յաւիտենից. Ծաղկալից դաշտքն գառնային յորդահոսանս արեանց բազմաց. Յոյժ չքաւ. Յանցանս ինչ անկանել. Մինչև յաւէն. Եթէ յաւութիւնս ինչ հասանիցես. Աղաւնակերպ իջմամբ որպէս Յորդանան. Յառաջնմէն՝ յաջորդսն յառաջագոյն հօրդէ Ճանապարհ.

Յայնժամ յառնելըն քո մարմնով 'Դատաւ՝ նորա թռչիս սամով. Ը.Ա.

խմն 'ի յարկս, 'ի յարկն, 'ի յատակս, 'ի յափշտակութիւն, 'ի յանդգնութիւնս, 'ի յագուրդ, 'ի յաւիտեան, 'ի յաւիտեանս, 'ի յորդահոսանս, 'ի Յոյնս, 'ի յանցանս, մինչև 'ի յաւին, 'ի յոռութիւնս, 'ի Յորդանան, 'ի յաջորդն, 'ի յառնելն քո: — Յաւիտենից բարութեանն վայելեսցուք. Թաւցեն արդարքն յաւիտենից յարկսն. Բնակեցուսցէ յաւիտենից յարկսն. Եթէ Յիսուսի յակերան յոգին. Յորդանանու յորձանն իջեալ. Ը.Ա. խմն 'ի յաւիտենից բարութեանն՝ յարկսն, 'ի Յիսուսի յակերան, 'ի Յորդանանու յորձանն: Յոքնորոշ ասպարէզն գնալի. Յաւիտենական և յանանցանելի կեանդ. Յետին ժամանակն այնպիսիքն յառնելոց են. Յետին ժամանակս իմացին զայն. Մինչև յետին շունչն. Յաւէտ իրս և յանդիմանս: Յաճախին ընձեռել՝ բազում փառաւորիս. խմն 'ի յոքնորոշ ասպարէզն, 'ի յաւիտենական կեանդ, 'ի յետին ժամանակն, 'ի յետին շունչն, 'ի յաւէտ իրս, 'ի յաճախ ընձեռելն: — Շրջի 'ի վերայ ծովու իբրև յատակի. Յիններեկին երևեցաւ հրեղէն լեզուօք. Յիշատակի սորա բարձր արարէք յաւիտեան. Յաւանակի նստիլ. Յորժամ յաջորդ ժամանակին զգիտելոյն ինչ առիցէ. խմն 'ի յատակի, 'ի յիններեկին, 'ի յիշատակի, 'ի յաւանակի, 'ի յաջորդ ժամանակին: — Յատակաց մինչև ցյարկսն է—ն 'ի յատակացն մինչև յարկսն. Յատակաց բրել զտեղին. Հանցէ զնա յարկացն իւրոց. Յաւիտենից մինչև յաւիտեանս. Յումէ՞ աղաղակացաւ զքառասուն ամն, ոչ ապաքէն յանցուցելոցն. Ոչ այնչափ 'ի հոգոյն խոցին որչափ յադեցութենէն. Պահեսցէ զմեզ յարձակմանէ չար գազանին. Յարդէ 'ի ցորեան փոխել. Յարութենէ անտի մեռելոց ուրանան. Այրեցուցանել զանձն իւր յափշտակութենէ անտի. Յիմարութենէ հրաժարեա. Երբ մեկնիցի յանցանաց. Այսպէս յարմարութենէ. Համառօտեալ յուսոյ. Յաճախութենէ ճգանց. Ոք Յունաց անտի. Գաւազանաւն որ բղխեաց Յեսսեայ. խմն 'ի յատակաց, 'ի յարկաց, 'ի յաւիտենից, 'ի յանցուցելոցն, 'ի յադեցութենէն, 'ի յարձակմանէ, 'ի յարդէ, 'ի յարութենէ, 'ի յափշտակութենէ, 'ի յիմարութենէ, 'ի յանցանացն, 'ի յարմարութենէ, 'ի յուսոյ, 'ի յաճախութենէ, 'ի Յունաց, 'ի Յեսսեայ: — Յարդի և 'ի թիւ ծառայութենէ. Յովսեփայ ժամանակացն մինչև ցՍեմ. Քանզի Յուդայ ազգէն սերէր. Այրեսցին յաւիտենից տանջանացն. Այրեցուսցեն յաւիտենից մահուանէն.

Բայց Յակոբայն այն ծընընդոց Որ յերկաթին մըտին հընոց:
Փրկել յանցանաց պատուհասից զանձինս. Ը.Ա.

խմն 'ի յարդի և 'ի թիւ ծառայութենէ, 'ի Յովսեփայ ժամանակացն, 'ի Յուդայ ազգէն, 'ի յաւիտենից տանջանացն՝ մահուանէն, 'ի Յակոբայ ծննդոցն, 'ի յանցանաց պատուհասից: Յաւիտենական մահուանէն այրեսցուք. Դադարեաց յանդուգն յարձակմանէն. Յունական բարբառոյն 'ի հայերէն դարձուցեալ. ԿԲ. Յոյժ ընդ աղօտ երևմանէն՝ միաւոր ըզյոյն տեսանի (յարդգողին). ԸԻ. Յոյժ դժուարացն և յանկարացն էր. Դ. Ոչ այլ ուստեք, այլ յաճախ զատդնապն կրելոյ. Ա. Ուստի և յետս երթալոյ՝ զհակառակասէր զատոտնոյ անուն ժառանգեաց. ԱԳ. խմն 'ի յաւիտենական մահուանէն, 'ի յանդուգն յարձակմանէն, 'ի յունական բարբառոյն, 'ի յոյժ ընդ աղօտ երևմանէն, 'ի յոյժ դժուարացն, 'ի յաճախ կրելոյ, 'ի յետս երթալոյ:

1068. Նոյն զեղչումն լինի երբեմն և ընդ նմանաձայնս ա, ռ, յ, հ. Սեղանն ես սրբել ատէ. Որոց նուազ ունին սխալանաց. Ես երկուս գաստառակս որղէս որդւոց, ապառնալիս և զաւետիս. Զմիզան դու չարչարեցեր, և ապաս պաշտամանն դու տարար. Սկիզբն և զարմանն այնպիսի անիրաւութեան դուք առնէք. Զխռովութիւնս և զարհաւիրս ես և սքանչելիսն զոր լսիցեն.

Վասն զի սիրելի պատուած 'ի բնութենէ ունին մարդիկ․ Խնդրեսցես յապարանս Յուդայ Սաւղոս անուն զտարսոնացի ․

Եւ մկրտիչն մերձ կալով Սաւղծօղն ինքեան մկրտելով․ ՇԱ․

Զգուշացուցանք սահմանք երկրին Իբրեանց․ Բ․ իմա զսեզմն, զփալանն, զպատնալս, զպաս, զվկլքն, զքանչելին, զփրկեն, զՅաւլս, զաեղծօղն, զսահմանոք։ Եւ սրբութեան սրահն յայտեղութիւն գործացանէին․ Զմեղս Իբրեանց որպէս սոդոմացւոցն պատմէցին․ Սնոտի հպարտութիւնդ տատուածքն ըստ գուին․ Յորժամ մանկունն սքանչելի օրհնութիւնն երգէին 'ի նա․ Բերեալ (քահանայքն) սուրբ աւետարանն, ողջունէին ամենեքեան․ Սուրբ սեպուհն զհմայեակ․ Փ․ Հեղեր սուրբ զարիւն քո․ սուրբ զանուն քո փառաւորեցուք․ սուրբ զխաչն, սուրբ զեկեղեցի, սուրբ զՄարիամ զաստուածածինն, սուրբ զառաքեալսն, սուրբ զմանկունսն․ իմա զսրբութեան սրահն, որպէս զսոդոմացւոցն, զսնոտի հպարտութիւնդ, զսքանչելի օրհնութիւնն, զսուրբ աւետարանն, զսուրբ սեպուհն, զսուրբ զարիւն քո, և այլն։— Ցեղն՝ զոր ցուցցէ տէր, մատուսջիք ըստ տոհմից․ Յայդ և ցերեկ կամ ցայդ և զցերեկ․ Ա․ Եփ․ իմա զցեղն, զցայդ և զցերեկ։— Արկին վիճակս ձորձս Իբրեանց․ իմա զձորձս։ Ցեսանել ձեզ եկի՝ թէ որպիսի ինչ էք․ Փ․ իմա զձեզ։— Էջ յափն գետոյն հոսանացն Եփրատայ, հովիտն Թանձրախուռն անտառին․ Յայտաբերէր հեղձմունս եգիպտացւոյն զհնոյ մարդոյն մեռելութիւն․ Զխոցուած կողից հաւատ նմին եսու շօշափել․ Հեզաբար Թեադորիլ պատուհակեալ ծածկէն զդէմս (գունդք հոգեղինացն)․ Հեռի աշխարհ ուրեք գնալ․ Մարկոս յետ նորա համառօտ Ճանապարհն էկն․ իմա 'ի հովիտն, 'ի հեղձմունս, 'ի հաւատ նմին, 'ի հեզաբար Թեադորիլն, 'ի հեռի աշխարհ, 'ի համառօտ Ճանապարհն։ Փախեալ եմ 'ի սիրտ իմ հոգւոյ իմոյ․ Անհնարին է ասել, եթէ հիւղեայն ըեալ իցէ աշխարհս․ Հեղինոյ պատնէշ ծնեալ․ Այժմիկ հեռաստանէ գրեմ առ ձեզ․ Սպանեալ լինի առ Հերովդէ․ Հարանէ․ Հարաւոյ կողմանէ գաշտիս այսորիկ բնակեալ․ Հայրենի ծոցոյն Ճանապարհորդել յաշխարհ․ Թագաւորին փառաց շարժեալ հայրական աթոռոյն․ իմա 'ի հոգւոյ իմոյ, 'ի հիւղեայն, Հեղինոյ, 'ի հեռաստանէ, առ 'ի Հերովդէ, 'ի Հարանէ, 'ի Հարաւոյ կողմանէ, 'ի հայրենի ծոցոյն, 'ի հայրական աթոռոյն։

Եւ իմ զերծեալ հաղբից նոցին։— Յաւելնըշխար հինգ հազարեն։
Հաւատոյ Վիմէն եկեղեցւոյ փողոյն։
Հրաշից ծաղկանց կամ հիւթոյ ծաղկանց շինէ իւր տուն (մեղուն)․ ՇԱ։

1069․ Սակաւ ուրեք և շ, ծ, ւ, ճ, շշող ձայնիւն թուին ըստ զառեղի զայն, ուրեք և զցոյն․ Ահա շրթունս իմ ոչ արգելից 'ի քէն․ Ընդ էր տեսանել շատ տագնապի տառապանս չարչարելոցն․ Ա․ Ընդ էր տեսանել շատ մեծի տագնապին և զաղէտս անբաւ տարակուսանացն․ Ե․ Որ եսուր շնորհս ողորմութեան քո․ ՄՇ․ Եւ մանաւանդ շրթայս սրբոյ կաթուղիկոսին Յովսեփայ․ Փ․ իմա զշրթունս իմ, զշատ, զշնորհս, զշրթայս։— Եպիսկոպոսք զեպիսկոպոսաց և ուխտականք զուխտականաց և ժողովուրդք ժողովրդականաց՝ արեամբ չափ՝ գայցեն․ Կի․ իմա զժողովրդականաց գայցեն։— Զմեր փրկիչն և զերախտաւոր զՄուրթքէ, և չքնաղ և զանարատ պհաւատար Թագաւորութեանս իմոյ զԵսթեր․ Ա․ իմա և զչքնաղ։ Զմերձենալն սաէկ և թշնամանելն զմարմինն Քրիստոսի՝ բաւական համարիմք 'ի մխիթարութիւն․ Ո․ Խորհէին չերթալն որպէս ապստամբութիւն կարծեցուցանել․ Ճանապարհ վարդապետացն ձերոց ոչ ոք ցուցանէ․ Փ․ իմա զմերձենալն, զերթալն, զճանապարհ։— Ոչ գոյր յիս զօրութիւն և ոչ շարժ մի ոտին․ ՎՍ․ իմա զշարժ մի, կամ իմա շարժ մի զօրութիւն, որպէս մէտ մի յաւելուած, կամ մի գիտութիւն (1275)։

1070. Երբեմն և, եթէ առաջին բառն յանգիցի 'ի տառս Ղ, Ս, Չ, Յ, Ի, ու_
քա ընդուն զանգն նախդրացն Զ, 'Ի. Զի Աստուած բացցէ մեզ դուռն բանին.
Ա. խմա զդուռն, ուր բ-ն-ն յօդիւ է և 'ի յոյնն և սեռականն: Զօրայս զբանս
զգիման, առաքեալ 'ի մեզ հոգիդ քո սուրբ 'ի բարձանց. Ն. Ծագեսցես 'ի
մեզ հաւան, և հաստատեա 'ի նոյն. ԼԲ. Զի ծանեայց մեզ սքանչելի խորհուրդ
սուրբ երրորդութեանն և զմի աստուածութեանն. ՇԼ. խմա զհոգիդ, զհա_
ւոյն, զսքանչելի խորհուրդ, ուր և սեռ սկսանի բառն և 'ի Ղ յանգի առա_
ջինն: — Բերին երկուս բաժակս, մին առաւից և զմիւսն ուրախութեանցն.
Բառնային զգայթագղեցուցիչս անմաունչս, ձուլեալսն կոփեալսն քանդա_
կեալսն անկախանն անօգուտն զնաստակարսն. ԼԳ. 'Ի նոյն շաւիղս, յորս
ցայգն տեսանէաք. Կ. խմա զմին առաւից, զձուլեալսն կոփեալսն և այլն, զցայ_
գին տեսանէաք, ուր և ցոյց է բառն և առաջինն յանգեալ 'ի Ս: Որպէս Ահա_
րոն 'ի ձեռն գաւազանին որ ծաղկեցաւ՝ ընտրեաց զնա աստուած, այնպէս.
և այլն. ԵՓ. խմա որպէս զԱհարոն ընտրեաց. Տես և 1267: Մաքրագոյնք
որպէս մարգարէն, ընտրելագոյնք որպէս մարտիրոսն. Ն. խմա զմարգա_
րէսն, զմարտիրոսն: Տես և 100: Զփառս տանս այս՝ վերջինս քան զառա_
ջինն. ՇԲ. խմա զվերջինս. (1030, 1138):

Արդ որք տօնէք խաչիս հանդէս քրիստոսական. ՇՈ.

խմա զհանդէս (1340): — Ցերեսաց գոյս, որոց խոնարհ արկանէքդ. Ա.
խմա զխոնարհ: Դաւիթ յայտնագոյնս ևս վասն ամենայն ազգաց վիճակ աս_
տուածատուր օրինացն նշանակէ. ԱԳ. խմա զվիճակ: Հիմնեցոյց հաստատակա_
ռոյց և զալլայատակ լայնատարած գետնոյս. Ս. խմա զհաստատակառոյց: Թե_
րեւս այսպէս է և սակս Ոսկեաց հաց յոդ. Տօն ընդ առաւօտն հաց յոդ.
խմացեալ ցյոդ, որպէս և լոյ խակ նախադաս ցոյիւն: — Ոչ մատուցեր
ինձ խաչինս ողջակիզաց քոյ. Ա. խմա զխաչինս ողջակիզաց կամ խաչինս զողջա_
կիզաց քոյ (1336): Ինձ ինչ առա. ՊԱ. խմա զինչ (170): Ընդէր է ինձ ընաւն
որ 'ի սաղմոսին այնպիսեաց բանիցն 'ի կիր արկանել. Զինչ է ինձ փոքունց և
զանկածից ծաղրականաց ամանց գոյութեանց 'ի կիր արկանել. Ն. խմա զըն_
նաւն, զփոքունց: — Որպէս զուռն 'ի մէջ ջրոց գնացից. Քանզի 'խնդիր է Հե_
րովդէս կորուսանել զմանուկդ. Թաւալեցոյց վէմ մի 'դուռն գերեզմանին.
Զի 'բազում ժամանակաց արգելեալ պաշարեալ էին. Ա. Ցայժմ ժամանակի
'խնդիր ելանէր արքայն Արշակ առհմին զօրավարաց. Բ. Զի 'միմեանց բարի
առնել՝ փոխարէնս 'ի նմանէ առաքին. ՅԺ. Մի 'բացէ առնէր 'ի մէնջ զողոր_
մութիւն քո. Որ էն յէութեան որդի 'միշտ էէն. ՇԲ. Քանզի 'նոցայն ոչ փո_
շուոյն մաքուր երևէր լոյս առընթերնն. Խ. խմա զուռն 'ի մէջ ջրոց՝ որպէս
ունի և յոյնն, 'ի խնդիր է, 'ի դուռն, 'ի բազում ժամանակաց, 'ի խնդիր ե_
լանէր, 'ի միմեանց բարի առնել՝ այս է 'ի բարի առնելն միմեանց, մի 'ի բացէ
առնէր, որդի 'ի միշտ էէն, 'ի նոցայն փոշւոյն՝ 'ի փոշւոյն նոցա:

Ցանկարծակի 'մէջ գիշերին: — Մինչ զի 'ծագաց յերկրէ շոգաւ. ՇՈ:

1071. Բայց և առանց ինչ այդպիսի պատճառաց գտանի երբեմն որոշեալ
հայցականն աննախդիր վարեալ. Մատուցէ վասն մեղացն երկուս ձագս ա_
ղաւնեաց, մին վասն մեղացն և մին յողջակէզ. Նա քահանայն հարկերայե_
տայցն զգեղարդունն և զբովանդակ զէնն. Նա պատճէն հրովարտակացն գրեցին
առ Շմաւոն. Եգիտ գիրս օրինացն տեառն, որ 'ի ձեռն Մովսէսի. Բազում
գանձս ընչից և ստացուածոյ նոցա յաւարի առնէին. փոխանակ՝ զմին և զմին,
զգեղարդունն, զպատճէն, զգիրս օրինացն, զբազում գանձս ընչից. որ և
երկու յետինքդ ըստ իւրև [illegible] (1336): Կարգեալ կաղ
մեզի զնոսա օր ըստ օրէ՝ զքահանայսն և զղեւտացիսն՝ այր իւրաքանչիւր 'ի գործ
իւր. Ա. Խոկ կանայք երանելի առաքինեացն ընդ ամենայն աշխարհն Հայոց

համօրէն համարել ես ոչ կարեմ. Ե. Յիշելով զարտասուս մայրն և զամուսնոյն, հրկիզութիւնս տանց և զկործանումն բերձակատար պարսպաց. Գ. Եւ արդ՝ ընտրողութիւն լաւ գիտութեան խնդ, որում դուք խոկ վկայէք... մատուցեալ փոխանակեցեմ և կրնչեմ. Նա մեզ անդէն իւր քաջութեանն գործ ցուցանէր. Եթէ խոստմունս տայցեւյն կատարել 'ի մեզ կամի. Փ. Յաղագս այնորիկ հզօրն այն աստուծոյ պահապան խնդրէ. ԽԱ. Աշխետութիւն տայէ ամենևին մոռանալն զաստուած և կայն ընծայել զանձին. Վասն զի գայթագղեցուցանել զմարդիկ՝ ընդ մեծագոյն զատատմունս էգ տէր մեր. Ա. Պտուղն յերկնից արքայութիւնն ամբարեն. Ոչ մարմնոյս նեղութիւնս տայէ, այլ սրտին. ԼԲ. Ոչ եթէ ներքուստ 'ի վեր նոյնան այլոյն ակաանի, այլ անդուստ 'ի վերուստ. Ա. Իմա զայր իւրաքանչիւր, զկամոյս, զհրկիզութիւնս, զընտրողութիւն, զևր քաջութեանն գործ, զխոստմունս, զհզօրն այն, զամենևին մոռանալն, զգայթագղեցուցանել, զպտուղն, ոչ ըզմարմնոյս նեղութիւնս՝ այլ զսրտին, զնոյնան այլոյն:

Դարձեալ յետ փորձըն կատարման Յայտնէ զբնութիւնն աստուածական. ՇԱ.

Իմա յետ զփորձն կատարման (681), յետ կատարելոյ զփորձն: — Իսկ ուր որոշեալ թուի հայցականն, և չէ և աննախդիր վարի, ցուցեալ է 'ի 630. որպէս յաւելն, Եւ շինեցին քաղաք բնակութեան իւրեանց... և արարին ըզպտուղ արմատոց իւրեանց. Ա. Ի-րէ-նց ոչ է յատկացուցիչ որոշող քաղաքին և պտղոյն, այլ բնակութեան և արմատոց, կամ թէ որական խնդիր բայիցն, զոր և չունի իսկ յոյն բնագիրն:

1072. Նոյնպէս լինի ուրեք և յորժամ յարաբերականն հայցական կամ ուղղական յառաջ կայցէ. Մատուցաւ տէր զոր արար Աբէլ տանս արբեկանաց և զշարաթս. Ա. 'ի մէջ առնու և զոր Հիմենոս և Փիլէտոս յարուցին ամբոխումն. Նխ. փառաւորեսցուք ընդ ամենայնի՝ զոր առնէ և արկանէ մեզ 'ի կիր զչահն աստուած. Ո. փոխանակ զամս, զամբոխումն, զաստուած ընդ ամենայնի զոր առնէ: — Դու որ յառաջ զանօրէնութիւնան գործէին հսկայս ջնջեցեր. Ա. Հըրդեհեաց որ յիս հոգևոր բարիս. փոխանակ՝ զհսկայս որ, զհոգևոր բարիս որ յիս, որ և ունի յառաջ*:

1073. Նա և սակ նախդրիւ որականն և նախդրիւ միջահոլով որականն և բացառականն առանց ինչ նախատացեալ պատճառանաց վարին երբեմն աննախդիր, մանաւանդ առ տաղաչափին. ըստ այսմ տափ Անուշ զգք իւր կնութիւն, տալ զգք ումեք կնութիւն, ձեռնադրել զգք կաթողիկոսութիւն Հայոց. Եւ արքայ զաղջիկն կնութիւն միրեւոյն. Տացեմ զդուստր իմ կնութիւն Արշակայ. Ձեռնադրեսցեն անդ զսուրբն Ներսէս կաթողիկոսութիւն Հայոց մեծաց. ԶՋոնակն ձեռնադրեցին կաթողիկոսութիւն ըստ հրամանի թագաւորին. Որոց զթիկունան տէրունիան և կործան յերեսս. Բ. Իմա 'ի կնութիւն, 'ի կաթողիկոսութիւն, 'ի տէրունիան: Շնորհակալութիւն նմա... զյառաջատացեալ աստուածերական պատւին՝ ազգին պարգևելով. Երկրորդել, պատմել, թուել զկնիան. Խ. Իմա 'ի շնորհակալութիւն, 'ի զկընիան, յուղղականէն զկնիք, զկնեաց: — Նստար մարմնով նոր յաւանակի. ՇՐ. փախստեայ երթային զառ 'ի թափօղն. Ե. Իմա 'ի նոր յաւանակի, 'ի զառ 'ի թափօղն՝ այս ինքն 'ի զառ 'ի վայրին: — Առաջօյ կողմանէ խորանին, տանն, նաւին. Գ. ալ նմա զկնի կողմանէ. Ա. Յէջան (1) սինէական լեռնէն. Բ. Որ էր 'ի հօրէ Տիմնէ, և 'ի մօրէ՝ Թագաւորութենէ Մարոյ. Խ. Թուե-

---

(1) Դիտելի է յերիս օրինակն Բիւզանդայ զի նախադաս վանկն է ըն, Զաղջիկըն կնութիւն, զթիկունսըն տէրունիան, Յէջըն սինէական լեռնէն. և թուի թէ այն ըն հերիք համարեալ իցէ և 'ի տեղի նախդրի (285):

լոյն մեզ հակառակ դող՝ լինին անուն մեզ երբ պատշաճաւորք. ՍԳ. Տարւոյ կամ տարւոյ տարի. ԵՓ. Խնա յառաջոյ կողմանէ, 'ի գլխի կողմանէ, 'ի Սինէական լեռնէն, 'ի Թագաւորութենէ Մարայ, 'ի Թաւելոյն, 'ի տարւոյ տարի կամ տարւոյ 'ի տարի: — Այգք 'ի շարադրոյց, տայուք և 'ի տաղից.

Սինա կամ Սինէ խաւէր աշեղ ձայնիւ: Կափառնայում քաղաքն եկեալ:
Հանէ զնոսա Բեթանիա Եբր ըզՄովսէս լեառն Սինեայ:
Բեթանիա եկաւորի: Հանեալ ընդ նոսին ըզմեզ լեառն խմանայ:
Գառան երկնից վիճակելոց: Փարխեցեայն տանըն ճաշէր:
Լոյն ճանապարհն հեռանէլ: Հայել վերջին օրն և 'ի մահ:
Մարմինք անկեալ մէջ փողոցի: Մէջ քաղաքին յարձակէին:
'ի բարձրութեանցըն վայր անկայ: Բաղմանըկար գայն պաճուճք:
Մատնէ զգերիչս իմ 'ի յաւարակ Սուր ու 'ի զընդան ձեր փոխանակ:
'ի սուր սուսեր 'ի ամէգ նիզակ: Թագաւորն իջեալ տարրին վայր մաշու:
Ձայնք հընչեցին տարփա երկրի: Մեր ժամանակս դիպելոյ:
Վեր 'ի յերկինքս նայեցեալ: — Տարաբերեալ միջամտին:
Մխաշաբաթն երեկոյին Եղիա փակեալ դրամբք տան նոյին:
Բամեալ ամեղոջ անկեալ զօրաց Խնենակ դասուցըն հրեշտակաց:
Ոչ յերկուանալ 'ի հանդիսին, Ոչ ըլքանել պատերազմին:
Արեգական լոյս քօղարկեալ Խաւարանայր միջօրէին: —
Աղբեր կենաց. Ջուր խնդրեցեր Սամարուհւոյն 'ի ծարաւին:
Լուսոյ մտաց խաւարեալ: Սերոյ 'ի բաց լեր աշխարհիս:
Հանդես միջոյ շարեաց կամ բանակ մեղաց: Ծոփրաբայն լուսոյն զըրկեալ:
Ելեալ վերակէն գերապայծառ այն արուեստին:
Մամիկոնեան զարմէ սերեալ: Յորժամ կենաց ցողոյն արբջիք:
Բարեաց գործոց հեռանայլին: Զխ արձակեա.. կապից մեղաց. ՇՍ:
Ջրոյն կենաց գեռաշնամեալք՝ բըղխեցին մեզ յորդորութեան. ՇՐ:

Ըստ այսմ առեն եւ տաղաչափք. Վերայ Թեոց հողմոց ելեալ. Վերայ գայլեն քՊՏ դադաթան. Եւ պարսըլոյն վերայ ելաւ. Մխեալց վերայ գլխանէկին. Շ. Նստէր վերայ վիմին. ՄԳ. Շ. Սանի վերայ տապակէին. ՄԳ:

1074. Ուր երկու նոյին նախդրիւ հոլովք գտանիցին, և մին խնդիր իցէ միւսոյն կամ միոյ երկք նմին պատկանելոց, զայս խնդիրս եղեալ յառաջ նախդրիւն՝ միւսոյն զանց առնի. զի որովհետև բազում անգամ խնդիր յաջորդ անուան նախադասի նմա և նախդիր յաջորդին դնի նախադասին այնմիկ, մինչ (1333), յորժամ երկոքին նախդիրքն նոյն հանդիպեսցին՝ մին զեղչի. որպէս, Զբաղեալն և զկարճառօտ բանն 'ի համառօտ կաբաւականացեալ. որպէս, Զբաղեալն և զկարճառօտ բանն: Յառաջ քան ցուցանել. խնա զկացուցանելն 'ի համառօտ՝ զկարճառօտ բանն: Յառաջ քան զերկիր առնել և նախ քան զանդունդս գործել. յառաջ քան զլերինս հաստատել. խնա քան զառնել զերկիր, զգործել զանդունդս, զհաստատել զլերինս: Յառաջ քան զԲրիստոս պարտաւորացն մատուցանել. Յառաջ քան զԲրիստոս ազատորդեն. Նախ քան զայլայլել աքանչելի օրէնս գրել. Քան զմեռեալս յարութեան. Նախ քան զպատարագն, զպատարագելն բուցանել եւ մեծ է. խնա քան զմատուցանել զպատարագն, զպատարագելն բուցանել զմեռեալս (1333): Մի զԲրիստոս, զգրելն զայլայլել օրէնս, զյարուցանել զմեռեալս, խնա զատուածս սերմանողս առնէր անարատ զքեզ սերմանողս աստուածս. խնա զաստուածս սերմանողս զքեզ: Ճեպով առնէր զհետ մտանել. Նաւեալ զլնի յոլովից առաւել. խնա զմտանելն զհետ նորա, զառաւելն զլնի յոլովից: Զձեռամբ անկեալն իւրեանց բանութեամբ ժողովին. խնա զանկեալն զձեռամբ: Յառաջ քան զայլ ամենայն առաքինութիւնս կատարել. խնա քան զկատարել զայլ ամենայն առաքինութիւնս:

Զլոյս փառաց արկողն որպէս զօթոց ծածկոյթ
Մերկ կըեցեր մարմնով ընդ մերկութեան մերոյ. ՇՍ.

իմա զարկօղն զլոյս փառաց ։ — Յարի և այս 'ի Բաբելոնէ դարձեալն . 'Ի քուն լինել մարդկան՝ եկն Թշնամին . 'Ի Ճանապարհ անկանել Նոյա և մօտ 'ի քաղաքն լինել . իմա 'ի դարձեալն 'ի Բաբելոնէ , 'ի լինել մարդկան 'ի քուն , յանկանել Նոյա 'ի Ճանապարհ ։ Եւ 'ի գլխի հարկանել՝ զգեանեաց դիւրաւ . Ո՛ր աշխատութիւն կայցէ 'ի սուտն չերդնուլ . յընկերն զցասումն չարկանելն . 'Ի Քրիստոսէ պարգևեալ փառսն վայելեսցուք . Արդ՝ սոցա այսպէս յընդունելութիւն և 'ի ծանօթութիւն աստուծոյ լինել , էր աղագաւ սա առաջին առ կոչել զաստուած . Սովորութիւն իսկ էր Թագաւորացն մերոց , փեսայութեամբ 'ի դուռն տաճարին հասանել՝ դահեկանս ճապաղել . Յանչափն ձգտիլ՝ իմոյն ոչ հասի , 'ի մեծագոյնն ամբառնալ՝ տատուտ գլորեցայ . Նոյեա յիս , գթած , որպէս երբեմն յուրացութեանն ըմբռնեալ Պետրոս . 'Ի քոյոյդ արտաքս ելանելն առաջէ . իմա 'ի հարկանել 'ի գլխի , 'ի չարկանելն յընկերն զցասումն , 'ի փառսն պարգևեալ 'ի Քրիստոսէ , 'ի լինել սոցա յընդունելութիւն , 'ի հասանել 'ի դուռն տաճարին , 'ի ձգտիլ յանչափն , յամբառնալ 'ի մեծագոյնն , 'ի Պետրոս ըմբռնեալ յուրացութեան , յելանելն արտաքս 'ի քոյոյդ ։ 'Ի բաց ընկենուլ զչար արմատն և խափանել , իսկոյն մերձաւոր աստուծոյ գտանիցի . իմա յընկենուլ 'ի բաց ։ — Արգելլն զմեզ 'ի Ներքս մտանելոյ . Որ յարջառոց , որ յոչխարաց , 'ի Թռչնոց , 'ի Նաւչնոց , 'ի Թօնրի եփելոյ . Նայել յաջ և յահեակ գայթագղութեանց . Եւ այն լինի յոյժ 'ի սոյթի աշխատելոյ կամ կարի 'ի ցրտոյ լքելոյ . Զմեկուսացեալն 'ի Թագէն և յԱյրարատ բնակելոյ . Որ 'ի Նմանէ հալածանացն Թափուցեալ էր 'ի Սորակոփոն լեառնն . իմա 'ի մտանելոյ 'ի Ներքս , յեփելոյ 'ի Թօնրի , 'ի գայթագղութեանց յաջ և յահեակ , յաշխատելոյ յոյժ 'ի սոյթի , 'ի լքելոյ 'ի ցրտոյ , 'ի բնակելոյն յԱյրարատ , 'ի հալածանացն 'ի Նմանէ , որ 'ի Նմանէ (683 , 693) ։ Քանի մարդիկ յինէն եղելոց պատերազմաց Թշուառացան . Բազմապատիկք են չափերն հողք 'ի միասին եղբարցն բնակութենէ . Երկրպագի անեղն յարևելից եկեալ մոգուցն . իմա 'ի պատերազմաց եղելոց յինէն , 'ի բնակութենէ եղբարցն 'ի միասին , 'ի մոգուցն եկելոց յարևելից ։

Եւ զի խօսել ոչ կարէին , Յոգւոց հանելքն հեղձնուլին ։
'Ի մարմնոյս լուծանելոյ հոգւոյս կայից ժամու ։
Բայց յարարչէն քեզ պարգևեալ Մի վատթարաց վաներ յանդէտ . ՇՈ .

իմա 'ի հանելն յոգւոց , 'ի ժամու լուծանելոյ 'ի մարմնոյս կայից հոգւոյս , 'ի պարգևեալ յարարչէն քեզ եղելոյ (693) ։

1075 . Իսկ եթէ յաջորդ բառին այլ նախդիր դիպիցի , մարթի վայելչապէս և զայն 'ի վերայ առաջնոյն դնել արտաքութեամբ՝ որպէս տեսցի (1333) . սակայն և յայնժամ զեղչի երբեմն երկրորդն , և մերթ առաջինն . որպէս , Զերկոցունց ձեռաց աջողակն . Ա . իմա զերկոցունց ձեռաց աջողակն , այս ինքն զաջողակն յերկոցունց ձեռաց ։ Պատմեաց զՆեփլիտոսէ ըդփախուստն . Պատմէ Նոցա զԱղեքսանդրէ առասպելս ընդ Նա . ՊԱ . Զանսանէ կոչեն . ԽՍ . Ափ 'ի բերան առնեն զայսմանէ անհաւատս . ԼԲ . իմա զՆեփլիտոսէ , զԱղեքսանդրէ , զանսանէ , զայսմանէ ։ Զթագաւորէն Յունաց զաւ ինքն եկեալն . Բ . Զծնէ կոյրն . ԿԻ . Զծնէ կաղն . Զսիրոյն աստուծոյ անկանելն . Ս . Զմէնջ տայցեալն 'ի մէջ բերից . ՍԲ . Զիմաստնոյն իսկ և զմէջ իմաստնոցն իմաստնագունին . Խ . Զգիպահոջ կայցուցեալն . Յ . իմա զի Թագաւորէն , զի ծնէ , զի սիրոյն , զի մէնջ , զի մէջ՝ այս է զիմաստնագունին 'ի մէջ իմաստնոց , զի գիպահոջ՝ այս է զկայցուցեալն 'ի գիպահոջ ։ Ոչ գնացք ոտից առ 'ի քայլն փոփոխելոյ . ԹԲ . Յաղքատակերպութիւնս , 'ի միմեանս զրկութիւնս . Բ . Յանկայ միշտ 'ի կամն աստուծոյ ընուլն . ԼԲ . Առ միասին ամախմբել . Յ . Զեղեալ և զգլուխ ելեալ իւր պատմեմ . Լ . իմա առ 'ի ըղքայլն փոփոխելոյ՝ այս է առ 'ի փոփոխելոյ զքայլն , 'ի զմիմեանս զրկութիւնս՝ այս է 'ի զրկել զմիմեանս , 'ի զկամն աստուծոյ ընուլն՝ այս է 'ի ընուլն

զկամն, առ 'ի միասին, այս է՝ առ ամփոփել 'ի միասին, զի գլուխ ելեալ իւր, այս է՝ զիւր 'ի գլուխ ելեալս : — Յառաջ քան յԱնխա հաստանելն. Ի. Յառաջ քան 'ի խաչ ելանել. Կ. Յառաջ քան 'ի գործ պատերազմին հաստանել. Ե. Յառաջ քան յիս մերձաւորիլն. Ն. Նախ քան ընդ գինիս խառնել. Առաջին որ բաղարջակերաց՝ յառաջ քան զբաղարջակերաց օրէն առել. Ո. Իմա քան զյԱնխա հաստանելն, քան զի խաչ ելանել, քան զի գործ պատերազմին հաստանել, քան զյիս մերձաւորիլն, քան զընդ գինիս խառնել, զյառաջ քան զբաղարջակերաց օրէն առել, այս է՝ քան զհաստանելն յԱնխա, քան զելանել 'ի խաչ, քան զհաստանել 'ի գործ, քան զմերձաւորիլն յիս, քան զխառնել ընդ գինիս, զօրէն որ յառաջ քան զբաղարջակերաց օրն (693) :

1076. Բազում ուրեք հոլովառու բառք իբրև զնախդիրսն լսելեայն իմանին առ յետոյն խնդիրսն, որպէս զգիւրընտելսն տեսաք 'ի 1014, զայլն տեսցուք յառաջիկայդ, յորս և կրկնի նախդիրն՝ եթէ հոլովառու բառն նախդրաւոր իցէ. Քան զառողջութիւն և զգեղեցկութիւն. Վասն խռովութեան իւրք եղելոյ 'ի քաղաքին և ապստամբութեան. Եւ վասն Տանուտորհորդութեան (ապաշէ) զայն՝ որ և ոտն յառանէ չկարէ փոխել. և ընչաւետութեան և գործոց և ձեռաց կորովութեան. Իմա և քան զգեղեցկութիւն, և վասն ապստամբութեան, և վասն ընչաւետութեան, և այլն : Վայ 'ի վայի վերայ, և գոյժ 'ի գուժի. Յարիցէ ազգ յազգի վերայ, և թագաւորութիւն 'ի թագաւորութեան. Վէրս 'ի վերայ վիրաց և ցաւս 'ի ցաւոց յաւելուն. Ցիժին վերայ և 'ի քարին. Իմա 'ի գուժի վերայ, 'ի թագաւորութեան վերայ, 'ի վերայ ցաւոց, 'ի քարին վերայ : Ոչ 'ի տէրութեանն վերայ կռուէր, այլ յաստուածպաշտութեանն. 'Ի վերայ խաչանց խոց մեռանիմ. յորոց խաչանց արդեօք. 'Ի հարթուցելոյն, 'ի փախուցելոյն, 'ի գաղանակուր եղելոյն. Նստաւ միածինն յերկինս 'ի վերայ քերովբէիցն, և յերկիր՝ անասուն կենդանեաց. Եկեղեցի անուն տիրապէս 'ի վերայ ժողովրդեանն առնու քան 'ի տանն. Գթայր 'ի վերայ նորա իբրև հայր յորդւոյ. Եւ ապա ածեալ լինի իբրև զուարակ պատարագեալ 'ի վերայ անառակ բնութեանս, և արդ կացուցանէ անանս յորոց փրկեաց պատարագաւն. Իմա 'ի վերայ աստուածպաշտութեանն, 'ի վերայ որոց խաչանց, 'ի վերայ հարթուցելոյն, և այլն. 'ի վերայ անասուն կենդանեաց, քան 'ի վերայ տանն, իբրև հայր 'ի վերայ որդւոյ, կացուցանէ անանս 'ի վերայ որոց փրկեաց (853) :

Երթ զհետ արդարութեան, զաստուածպաշտութեան, զհաւատոց, զսիրոյ, զհամբերութեան, զհեզութեան. Զհետ ընթանայ խաբեբայիցն որպէս զճըշմարիտ արանց. Իմա զհետ աստուածպաշտութեան, զհետ հաւատոց, և այլն. որպէս զհետ ճշմարիտ արանց : Երկինք և երկիր վասն մարդոյն, և մարդն՝ պատուիրանին. Իսկ մեր միայն վասն Ղազարու կրիցն անարգ մարմնոյն և բարեպաշտութեան ոգւոյն եղաւ, և մեծատանն բարեկրութեան և որ յետ այնորիկ վշտացն. Իմա և մարդն վասն պատուիրանին, և վասն բարեպաշտութեան ոգւոյն և վասն մեծատանն բարեկրութեան և վասն վշտացն որ, և այլն : Սակս Քրիստոսի անօրէնութեանն յայտնեցաւ նոցա բան, և անձառ խոնարհութեանն և անպարտ չարչարանացն. Պատուիրանքն նորա որ վասն չարչարանացն բազմապատիկք են՝ և համբերութեան. Նպաստ մատուցանէր յառաքինութեան սակս և յաստուածպաշտութեան և 'ի ժուժկալութեան. Փառաց վասն, ընչից աղագաւ, կամաց կատարելոյ, երկայնակեաց լինելոյ. Իմա և սակս անձառ խոնարհութեանն, և վասն համբերութեան, և 'ի սակս աստուածպաշտութեան և 'ի սակս ժուժկալութեան, կամաց կատարելոյ աղագաւ, երկայնակեաց լինելոյ աղագաւ : Եղական բնութիւնքս ընդ ախտս չարչարանաց անկանին, իմանալիքն և զգալիքս. Իմանալիքն հոգեկան կրիւք միայն, և մարդիկ՝ հոգեկան և մարմնական. Իմա ընդ հոգեկան կրիւք, ընդ հոգեկան և մարմնական կրիւք : Մի իբրև զհամբարձումն ձեռաց ամպարշտեալն Յակոբու, ըստ բողոքելոյն Եսայեայ, և զանիրաւութիւնն Բաբելոնի՝ տաղտկալի քեզ երևեսցի. Իմա և իբրև զանիրաւութիւնն :

(Զարեգակն) կացոյց հանդէպ Գաբաւոնին, Զլուսին՝ ձորոյն Ելոնին. ԸՈ. խմա հանդէպ ձորոյն :

1077. Մերթ ևս զեղչի կարևոր ինչ մասն հոլովառու բառին, կամ ինքն իսկ բառն. Քան զաւազ բազմացան. Պնդեա քան զաղխս. Ա. Քան զքսան հազարս սատակեցան երգք մարդկան. Բ. Լուսին քան զարեգակն, երեսուն օր անցեալ ընդ ամենայն աստեղատունսն, հասանէ 'ի նոյն տեղի. Կ. Քան զքո պէտսն արար (աստուած) զարարածս. Ո. խմա առաւել քան զաւազ, զաղխս, զքսան հազարս, յառաջ կամ վաղ քան զարեգակն, աւելի քան զքո պէտսն: Գտանեմք զՆեքտանեբոյ ժամանակս աւելի ևս երկերիւր ամաւ յառաջ եղեալ քան զառաջին Արտաշիսի. Խ. խմա աւելի ևս քան երկերիւր ամաւ: Զայս բան՝ որ յառաջ զերիս աւուրս վասն մարգարէութեան խօսէի. Ո. Յառաջ զգործելն. Ւ. Նախ զլինելն. Յայս կոյս և յայն բերանոյն. ԼԲ. խմա յառաջ քան զերիս աւուրս, քան զգործելն, նախ քան զլինելն, և յայն կոյս բերանոյն: Առաւել (է) քան զբանաւոր, որքան զԱհարոնին գաւազանն խորհրդական. գերազանց քան զմտաւոր, որչափ զԵղիաս և զԵղիսէոս գետահերձ մաշկեակն. Ն. խմա որքան քան զԱհարոնին, որչափ քան զԵղիաս: — Ըստ այսմ ասի յաճախ Սմին իրի, դմին իրի, Նմին իրի, լռելեայն իմացեալ վասն :

1078. Բազում անգամ ևս խնդիր նախդրաց կամ հոլովառու բառից լռելեայն իմանի զանազան օրինակաւ. որ և յաճախագոյն լինի՝ յորժամ նախդիր լռելեայն յարակցելոյ գնի 'ի յարակցուցիչն կամ խնդրառուին 'ի խնդիրն. որպէս, Դարձոյց զսիրտ ամենայն Յուդայ իբրև զառն միոջ. Զօրութիւն քո իբրև զառն աւազակի. Ոչ էին իբրև զԻսրայէլի գործք նորա. Տայր ոք ինձ Թևս իբրև զաղաւնոյ. Վարսք նորա իբրև զառիւծուց մեծացան և եղնգունք նորա իբրև զԹռչնոց. Բարձրացո իբրև զփողոյ կամ փողոյ զբարբառ քո. Մարդոյ որպէս խոտոյ են աւուրք իւր. Սաստկացան երկունք քո իբրև զծննդականի. Յաղթահարեցին զքեզ երկունք իբրև ծննդականի. Ձեռք իւր 'ի վերայ միջոյ իւրոյ իբրև ծննդականի. Թևք նորա իբրև արծուոյ. Եղև յանկարծակի հնչիւն յերկնից եկեալ իբրև սաստիկ հողմոյ. խմա իբրև զսիրտ առն միոջ, իբրև զզօրութիւն առն աւազակի, իբրև զգործս Իսրայէլի, իբրև զԹևս աղաւնոյ, իբրև զվարսս առիւծուց, իբրև զեղնգունս Թռչնոց, իբրև զբարբառ փողոյ, որպէս աւուրք խոտոյ, իբրև զերկունս՝ երկունք՝ ձեռք ծննդականի, իբրև Թևք արծուոյ, իբրև հնչիւն սաստիկ հողմոյ: Բանք ձեր ոչ լինիցին անհամ և անաղ որպէս զռամկաց. Որպէս զպատարագն Աբէլի, զՆոյի և զԱբրահամու. խմա որպէս զբանս ռամկաց, զպատարագն Նոյի և զպատարագն Աբրահամու: Տեսին Թուփ առ Թուփ բունեալ 'ի սրահսն իբրև յանտառի, կամ իբրև միոյ միոյ լերանց կամ իբրև զմիոյ միոյ լերանց. խմա իբրև Թուփս, իբրև զԹուփս միոյ միոյ լերանց, կամ իբրև 'ի միում միում լերանց (94), կամ 'ի վերայ միոյ միոյ լերանց (257): Տաց նոցա տեղի անուանի առաւել քան զուստերաց և զդստերաց. Մեծ է տեսաւորութիւն մտաց քան ըզմարմնոց. Գումարտակ զբոլոր զօրս իւր առնէր աւելի քան զութ հազար արանց. Զնախ քան զՔրիստոսի գալստեանն ժամանակն նկարագրէ. խմա քան զտեղի ուստերաց, քան զտեսաւորութիւն մարմնոց, քան զգումարտակ ութ հազար արանց, զժամանակն որ նախ քան զժամանակ գալստեանն Քրիստոսի: Եւ նմա իմաստութիւն առաւել քան որչափ խնդրեաց. խմա քան զայն: Բայց զձեզ և սիրէ իսկ առաւել քան զամենայն հարս զորդիս իւրեանց. Ո. խմա քան զոր ամենայն հարք սիրեն զորդիս իւրեանց: Ընկալեալ իշխանութիւն 'ի վերայ նոցա անհնարին դատապարտութեամբ առաւել քան զփարաւոն զԻսրայէլ. Ս. խմա քան զոր փարաւոն դատապարտեաց զԻսրայէլ, քան զդատապարտութիւնն որով փարաւոն դատապարտեաց զԻսրայէլ:

Ցոմանս ինքեանք բնակէին Որ էր վատթար քան զանբանսն. ՇՌ.

կամ քան զանբանսն բնակել։ Հայեաց 'ի վերայ աբրահամեան զաւակիս, 'ի որդոյ Սահակայ. կամ 'ի զաւակի որդոյ Սահակայ, այս է՝ 'ի վերայ զաւակի (1076)։ ԵԳ. և զԱկիւղայն (թարգմանութիւն) և զՍիմաքեայն և զԹէոդոտեայն՝ հանդերձ եօթանասնիցն. ԵԵ. հանդերձ զօր էառն. ԳԱ. հանդերձ որք բոլորովին են անշունչք և անշարժք. Խ. կամ հանդերձ թարգմանութեամբ եօթանասնիցն, հանդերձ այնու զօր էառն, հանդերձ այնոքիւք որք։ Զոմանս վասն ախտ գտանելոյ՝ արտաքս վարեմք, և զայլս վասն բարիս՝ 'ի ներքս ածեմք. ԼԲ. կամ վասն բարիս գտանելոյ։ փոխանակ զկատարելագոյն վարուց՝ պէտք են դարձեալ վասն ոչ երդնլոյ պատուիրել. ՈԳ. կամ փոխանակ պատուիրելոյ։

Այսպիսի է և ասելն. Ոչ զսոսկ աղքատն, այլ զհոգւովն. 'Ի բանիւք յանցանելն, 'ի գործով և 'ի խորհրդովք. Ոչ առ մարմնով խոնարհն և ոչ առ մարմնով մաշեալն, այլ առ սրտիւն և հոգւով. այս է՝ զաղքատն հոգւով, 'ի յանցանելն գործով և 'ի յանցանելն խորհրդովք, առ խոնարհն սրտիւ։ 'Ի բաց թօթափել իբրև զոչ 'ի բնութենէս. կամ իբրև զիր. իբրև զայն ինչ որ ոչ 'ի բնութենէս։ Զվասն որոյ եղեն սոքա՝ եղծանել. ԼԲ. կամ զայն վասն որոյ։ 'Ի յապացոյցն որ էր միայն բառագուտեան. ՇՌ. կամ 'ի յոր էր ապացոյց միայն, այս է՝ 'ի յայն որ ապացոյց միայն էր։ — Այսպիսի է և զեղչումն խնդիր յարաբերականի կամ երրորդ դիմի դերանուան ասացեալն 'ի 1057։

Կամ յորժամ անխնդիր իբրև մակբայ վարիցին. Եւ էլ Փերրոն ընդդէմ. Պատեաց զվէրս նորա՝ արկեալ 'ի վերայ ձէթ և գինի. Եթէ ոք զայս 'ի հմուտ գիտոցն արասցէ, վաղվաղակի մահ 'ի վերայ հրամայեն. Զի 'ի վերայ առեալ յարձակէին. կամ էլ ընդդէմ նորա, արկեալ 'ի վերայ նոցա, 'ի վերայ նորա հրամայեն, ձի 'ի վերայ թշնամեացն առեալ։ Զհետ առաքեալ կոչէին զնա. Դատախազ ոք չէ զհետ. Հասին 'ի վերայ նորա առաջոյ և զկնի. Ժողովուրդն որ առաջին և զկնի երթային։ փոխանակ զվէրս հատուածեաց անարժանութիւն։ Ըստ այսմ ասի՝ ընդդէմ կալ, զհետ պնդել, շուրջ կալ, երթալ շուրջ յագարակս, արտաքս ելանել, կալ արտաքոյ, 'ի մէջ մտանել, անցանել 'ի մէջ, մօտ հուպ մատչել, ուրոյն՝ մեկուսի նստել, զոյգ գնալ՝ ընթանալ, և այլն։

ՄԱԿԲԱՅԻՑ

1079. Դիմաբաժանեալ կամ համեմատական մակբայքն, մերթ և այլքն, բոլորովին լռեալ իմանին նախ կամ զկնի. Որպէս ես, նոյնպէս և դու. և որպէս զօրքն իմ, զօրք քո. և որպէս երիվարք իմ, երիվարք քո. Որպէս դու, և ես. և որպէս զօրք քո, զօրք իմ. և որպէս երիվարք քո, երիվարք իմ. Որպէս եղէ յարգանդի, և նոքա եղեն. Որչափ յամեմք 'ի մարմնի աստ, օտարանամք 'ի տեառնէ. Որչափ մեծ է իշխանութիւնն, դժուարին է մարտուն. կամ նոյնպէս զօրք քո, նոյնպէս երիվարք քո, նոյնպէս և ես, նոյնպէս զօրք իմ, և նոքա նոյնպէս եղեն, նոյնչափ օտարանամք, այնչափ դժուարին է։ Որպէս զի չէք յանիրաւութենէ արդարութիւն, այսպէս 'ի ստութենէ ճշմարտութիւն. Ոչ յիշեմ ես ամենևին՝ եթէ բան մի տրտունջ յումեքէ լուայ վասն քո, նոյնպէս և առաւել վասն Յովսեփայ. կամ

այսպէս ոչ, նոյնպէս և առաւել ոչ։ Արդարև որպէս երանելի Առաքեալ ասէ, թէ իմաստութեամբն աստուծոյ ոչ ծանեաւ աշխարհ զաստուած. իմա արդարև այնպէս է, որպէս. և կամ թէ առաւելորդ է ըստ 1160։ Ընդէր իսկ ոչ երարձ ՚ի միջոյ. ոչ եթէ չէր կարօղ, այլ զի չէր ինչ մեծ գործ. երկրորդ անգամ՝ զի անծանօթ ևս լինէր առ յայս մարդկան. իմա այլ նախ՝ զի չէր ինչ մեծ գործ, երկրորդ անգամ՝ զի, և այլն։ Եւ արար՝ մինչ ձեղքեաց խզեաց զմիաբանութիւնն Հայոց. Թ. իմա այնչափ արար, մինչ։ Բարեխօս լինի այժմ առաւել, որքան ՚ի մարմնոյս է ազատ. իմա այնքան առաւել։ Այն այսմ օրինակ էր. զի հոգեւոր էր և աստուածային և ՚ի հոգւոյն սրբոյ, նմանապէս և այս հոգեւոր յղութիւն. իմա զի որպէս այն հոգեւոր էր։ Զոր օրինակ անհնար է արծւոյ միով թեւով ՚ի բարձունս թռչել, և ոչ կրօնաւորին միով առաքինութեամբ ՚ի յերկինս ելանել. իմա նոյնպէս և ոչ կրօնաւորին. յորում կայ և բակաւութիւն, զի ա-ն-ւ իմանալով ո-ւ հ-ն-ւ, յարէ զկնի ն ո-ւ։ Որպէս թէ ընդ խաբս ինչ վրիպակաւ, երէոց կամէր ձգել, նմա պատահեաց նետն. Խ. իմա մինչդեռ, յորժամ երէոց կամէր ձգել։

1080. Մասն ինչ յաջորդ դիմաբաժանեալ կամ համեմատակից մակբայի կամ ածականի կրճատի երբեմն վայելչապէս, և կամ յաջորդին միայն յարելով՝ առաջնոյն ևս իմանի. որպէս, Զոր օրինակ ասացի, այնպէս եղիցի. և որպէս խորհեալ եմ, այն կացցէ. իմա այնպէս կացցէ։ Ոչ եթէ ՚ի չքաւորէն այսչափ կամ այն տաղանդս պահանջեսցէ. իմա կամ այնչափ։ Ոմն այսպէս կարծեսջ, և ոմն այն. Եթէ այսպէս, և եթէ այն. Եթէ այնպէս, և եթէ այս. Երբեմն այնպէս և երբեմն այս. Որպէս այժմ, նոյն և յայն, ժամ իմա այնպէս, այսպէս, նոյնպէս։ Այսպէս և այս. իմա և այսպէս, ա-նչ ա-նչ։ Հայեաց յայս կոյս և յայն. իմա և յայնկոյս։ Այլազգ դասէ Մատթէոս, և այլ Ղուկաս. Մեծին այլազգ ծառայանայ, և փոքուն այլ. իմա այլազգ։ Յայտնեաց յորմէ ծանուցայ ձեզ. իմա յորմէ հետէ, կ-մ յորում ըստ 1209։ Միանգամ և երկրորդ. իմա երկրորդ անգամ։ Յայնժամ սիրապէս յայտնի կարութիւն զօրութեանն աստուծոյ. յորում անյոյսքն լինին հնարաւորք. իմա յորում ժամու, յորժամ։ Եհաս ՚ի նոյն ամիսն և ՚ի քանիսն. իմա և ՚ի նոյն քանիսն։ Մին սակաւաժամանակեայ է, և միւսն բազում. Ս. իմա և միւսն բազմաժամանակեայ։ Ունին զօրութիւն այլ և այլպէս. իմա այլպէս և այլպէս։ Եւ դու զփոխն ևս կամ տաս չարաչար վաշխիւ, և կամ փակես անօրէն և անաստուածաբար. Զեղխին և պագշոտին անօրէն և անաստուածաբար. Մ. իմա անօրինաբար։

1081. Առ բազում շաղկապեալ բայս և դերբայս միանգամ եդեալ նախ ո-չ. Գ. լաւելեայն իմանի ՚ի յաջորդսն, մանաւանդ յորս ՚ի նոյն եղանակ և դէմ կայցեն ն-ով կապեալք։ Զի ուր սովորաբար ասի, Ոչ կերայց հաց և ոչ արբից ջուր, ոչ լուար և ոչ անսացեր, ոչ ուտէր և ոչ ըմպէր, ոչ ուտել միս և ոչ ըմպել գինի, Մի երկնչիր և մի զանգիտեր, մի ուտիցէք ՚ի նմանէ և մի հուպ լինիցէք, մի տայք զսրբութիւն շանց և մի արկանէք զմարգարիտս ձեր առաջի խոզաց, ասի ևս զեղչմամբ. Բանի զսրբուք մեք ոչ կերաք և արբաք. Ոչ թողեր և ցրուեցեր զնոսա. Զո՞ ՚ի մարգարէիցն ոչ հալածեցին հարքն ձեր և սպանին զայնոսիկ. Ա. իմա և ոչ արբաք, և ոչ ցրուեցեր, և ոչ սպանին։ Չլինիս այցելու և դարմանիչ սուրբ առաքինութեան պատկերի, և որոնես զանդամս նորա և զգլուխն. Ո. Եթէ պիղծ ինչ էին կերակուրքն, նախ ինքն իսկ ոչ ճաշակէր ՚ի նոցանէ, և ապա այլոց հրաման տայր ճաշակել. Կ. Ոչ անսամք խաբեբայ հրամանացդ, և անկանիմք ՚ի ձեռս անօրէն իշխանացդ. Այլ նա ոչ ինչ լուաւ և անսաց բազում բանիցն նորա. Ե. Եւ ոչ զարհուրիք և սոսկայք. Մեր ցայժմ ոչ վատ ինչ գործեալ է, և արքունի իրաց վնաս արարեալ. Փ. Չհայի յարտաքին ագեղութիւնն և գարշի. Ի. Աղբիւրք ոչ փոփոխեն զբնութիւնս իւրեանց, և երբեմն քաղցր բղխեն և երբեմն դառն. Զիարդ ոչ դողայր ՚ի սաստիցն Պաւղոսի՝ որ... և ժուժկալութեամբ զկեանս իւր անօրինէր. Ս. Եթէ ոչ լուծանէ զարամութեան պատճառն և հաշտեսցի

ընդ եղբօրն. Շ. Ոչ յամեայ բարկութիւն քո, և անբժշկելի թողեր զնոսա. ԼԲ. իմա և չարանես, և ոչ տաս այլոց հրաման տալ, և ոչ անկանիմք, և ոչ անսայ, և ոչ սոսկայք, և ոչ արքունի խրոյ վնաս տուրեալ, և այլն: Խստացուցին զպարանոցս իւրեանց առ 'ի չլսելոյ ինձ և ընդունելոյ զխրատ. Ա. Չմերձենալն առեալ և թշնամանելն զմարմինն Քրիստոսի՝ բաւական համարիմք 'ի մխիթարութիւն. Ո. Բերանոյ և կլակաց շուշակ և գանգտանաւանդ շուրջ կազմեալ եդ՝ չուտել և ըմպել. ՄԿ. իմա և չընդունելոյ, և չթշնամանելն, և չըմպել:— Մի աղաչեր վասն դոցա խնդրուածովք և պաղատիր. Մի անկանիր առաջի իմ և երկիր պագաներ. Մի ներէք նոցա և թողացուցանէք. Ա. Մի նեղեալ տագնապիր յանձն քո, և հարկաներ զմիտս մեր ամենեցուն. Ն. Մի ես հասուցաներ ապաշխարութիւն քահանայից, և զեկեղեցի տրամեցուցաներ. Մ. Մի տայք զարծաթ ձեր 'ի փրկանս այնոցիկ՝ որք նեղին 'ի բանութենէ իշխողաց, և ուտէք զարդարութեան վաստակս նոցա. Շ. Մի զակն ձգեր 'ի նոցին պատրող բանսն, կամ զարհուրիր 'ի տանջանացն. Մի տայք զսրբութիւն շանց և արկանէք զմարգարիտ առաջի խոզից. Մի ամաչեցուցաներ զիս՝ որ յինէն գործ խնդրես, և վասն ոչ ունելոյ զայն ըստ տկար բնութեանս՝ բաժաներ զիս 'ի քէն. ԼԲ. Մի հրաժարեսցուք և զանգիտեսցուք. իմա և մի պաղատիր, և մի երկիր պագաներ, և մի թողացուցանէք, և մի հարկաներ, և այլն: Մի տաէն զիս փառաւորեր, զի անդանօր դատապարտեսցես. Ն. իմա զի մի դատապարտեսցես:— Թէ ճաշս ես կարիցեն առնել, մի ինչ պաճուճանաց, և ինչ աւելիս. Ո. իմա և մի ինչ աւելիս առնել:

Իսկ անշաղկապ՝ սովորաբար ասի Մի մերձենար, մի ճաշակեր, մի հուպ լինիր:

ՇԱՂԿԱՊԱՑ

1082. Բազում ուրէք զանց առնի Ն. Ա՛ռ իւղ, ձիւթ և ճարպ և մազ. Ա՛ռ քեզ ցորեան և գարի, ոսպն և ոլոռն և կորեակ և հաճար. Բերցէ պտուղ տեառն ոսկի, արծաթ, պղինձ և կապուտակ և ծիրանի. Յազգ հեռաւոր՝ բացական. 'Ի մէջ բազում դիականց կոտորելոց սրով իջելոց 'ի դժոխս: Ստուարացան մեծացան գիրացան և պարարտացան. Փութացաւ վաղվաղակի, զօր ժողովէր, գունդ կազմէր՝ ելանել նմա ընդ առաջ. Բարկացաւ 'ի սրտմտութիւն բարկութեան իւրոյ, զօրաժողով լինէր յամենայն աշխարհաց իւրոց, զօրս կուտէր բազում յոյժ, գանձ բանայր՝ պարգևս բաշխէր զօրացն տարւոյ միոյ. Ծոմ կարդացին, քրձազգած լինէին, խորգ և մոխիր առնուին, հող 'ի գլուխ լինէին, զօձիս պատառէին, զմատեանս օրինացն տարածանէին: Աջողեցաւ գործն 'ի ձեռս նոցա՝ այցելու լինել օրինացն, վրէժխնդիր լինել 'ի ձեռացն հեթանոսաց, եղծանել զանօրէն հրաման թագաւորին. Առնէր գումարտակ՝ գալ հասանել 'ի վերայ երկրին հրէաստանի, հարկանել սատակել զաշխարհն, յապականութիւն դարձուցանել զերկիրն. Ահա կացուցի զքեզ այսօր 'ի վերայ ազգաց և թագաւորութեան՝ խլել և բրել, կործանել և յատակել, շինել և տնկել:

1083. Պայմանի և համեմատ շաղկապք՝ որ պահանջեն զմիմեանս նախ կամ զկնի, մերթ և այլքն, զանց առնին երբեմն. որպէս, Որպէս զգինի ոք առանձինն ըմպիցէ և դարձեալ զջուր առանձինն՝ անարդ է, այլ զոր օրինակ զջուր ընդ գինի ոք խառնէ՝ քաղցր և անոյշ առնէ զշնորհս նորա, սոյնպէս և բանից կազմութիւն. իմա եթէ զգինի ոք, եթէ զջուր ընդ գինի: Զի թէ թշնամւոյն

նախատեալ էր՝ համբերել որդւոց, կամ ատելոյն մեծարանեալ էր 'ի վերայ խմ՝ Թաքչել որդւոց 'ի նմանէ. Իսկ եթէ սկիզբն սուրբ, և զանգատածն. և արմատն, ապա և ոստքն. Ա. Եւ որպէս պատճառ ամենայնի 'ի միջէ միութենէ տայ, և զնմանակալութիւնն 'ի նմանէ գնէր, գեղեցիկ և գովութեան արժանի կարգէր. Կ. Ապա թէ ոչ, պահել յանձն արարաւ քեզ և ոչ դատել զնոսա, չարաչար վտանգ է կապելոցն. Եթէ չնուածոց լցեալք յանկուցեալ, ունիմք. նոյնպէս և հանդերձից և փառաց և անախտ կերակրոց. Ե. խմս կամ թէ ատելոյն, ապա և զանգուածն, և եթէ արմատն, եթէ և զնմանակալութիւնն 'ի նմանէ գնէր, եթէ պահել յանձն արարաւ, նոյնպէս և եթէ հանդերձից: Խրատէ և յորդորէ (աստուած զմարդ). չանսայցէ, և ոչ բանադատէ. Հայր որուք լցէ, և թէ կամիցիս ինչ անօրէն գործս գործեցէ. Քանզի որդին զրնաւ ծածկել. Մեղանչէր ոք, և տատէր, և նա արհամարհէր զատան և յանդգնէր, դարձեալ զարտասուս հարկանէր, զի գունապէս դարձուցէ. Բայց հեղգայցեմք, ոչ ոք կարէ մեզ օգնել. Ո. խմս եթէ չանսայցէ. եթէ հայր որուք լցէ, եթէ մեղանչէր ոք, եթէ հեղգայցեմք. կամ ընթերցիր՝ չանսայցէ. և ոչ բանադատէ, և այլն. Զայնպիսի ծառայ մի զեր որպէս զԱյրգամն՝ և կոյր և կամ Հռնաց ազգաց բանութեամբ յինէն հանել կամէին, ամենայն Արեաց ուժոյն կռուել և չայլ հանգչել մինչև այսրէն յիս հանել. Իսկ դուք թէպէտ և էք ասկաւին ինչ վնասակարք, և զկամս Թագաւորին եևթ առնէք և արեգական երկիր պագանէք. հրամայեաց զինան Թողուլ ձեզ. Բայց այն Վաչան և որևար որ ընդ նմա էն, և այսօր խաղաղութեամբ 'ի ձեր ծառայութեան էին, մեծ մասն բարւոյ համարէի զիրան զայն. Փ. խմս եթէ հանել կամէին, եթէ ըզկամս Թագաւորին եևթ առնէք, եթէ այսօր 'ի ձեր ծառայութեան էին: Որպէս ոք զարմառ ծառայն համանէ, զատան ընդ նմին չարացուցանէ, այն այս և 'ի լաւութեանն կատարի. Զոր օրինակ զհուր ոք ծրարիցէ 'ի ծոց իւր պահել, զմարմինն այրէ. նոյնգունակ որ զօձն գանձէ. Ս. խմս եթէ ոք համանէ, եթէ ոք ծրարիցէ: — Այսուհետև չես ծառայ, այլ որդի. եթէ որդի, և ժառանգ աստուծոյ. Ա. Եւ եթէ որ ոչ խնդրեն՝ չարգելուս 'ի նոցանէ, բայց մեզ տէր զդուռն ողորմութեան քոյ. Ե. խմս ապա և ժառանգ, ապա բայց մեզ: Եւ զի էք դուք որդիք, առաքեաց աստուած զհոգի որդւոյն իւրոյ. Ա. Վասն զի ոչ կայցաք յաւխաւ տեառն, անխոյթ արար զմեզ. Ց. խմս վասն այնորիկ առաքեաց, վասն այնորիկ անխոյթ արար: Թէպէտ և զհետ եկն նոցա, չկարաց համանել. Թէպէտ և որդի է, ուսաւ 'ի չարչարանաց անտի զհնազանդութիւն. Թէպէտ և տեսի, չկարեմ պատմել. Թէպէտ և լուայ, չեմ բաւական ճառել. Թէպէտ և ընդ ամենայն ազգս առնէր զանկարգութիւնս զայս, առաւել ընդ Հայոց աշխարհին մարտնչէր. խմս սակայն չկարաց, սակայն ուսաւ, և այլն: Փարիսեցին այն որ կայր յաղօթս, առոյգ էին որ միանգամ առէր նա, բայց պարծանօք խօսեցաւ. Եփ. Յարէ 'ի նոյն զոր ոչ վճարեաց բարեկամութիւնն, սակայն վճարեաց ժամութիւնն. Ի. խմս թէպէտ և առոյգ էին, թէպէտ ոչ վճարեաց բարեկամութիւնն: Այնպէս տագնապաւ մերժեցաւ, զդերի և զաւարն եթող և փախեաւ. Ե. խմս մինչև, մինչ զի եթող: Այնր երկու պատճառք են. կամ հաստատուն ինչ տեսանել իւր ընդ հայելի օրինակաւ յաստուծոյ շնորհացն ազդեցութենէ, . . . և մի խին 'ի հակառակորդէն. Կ. խմս և կամ մի խին 'ի հակառակորդէն: — Աղօթք հաւատով՝ թուի ինձ զմատուցելոյն առել, և եթէ զհիւանդին. Ս. խմս եթէ զմատուցելոյն և եթէ զհիւանդին: Որ ննջէ սրբուք, սատանայ թէ մարդ, ինքեան դաւաճանէ. Նխ. խմս թէ սատանայ թէ մարդ. մարթի ես ըստ փոխադրութեան խմնալ կամ ձայն:

1084. Թարմատար շաղկապքն ղի, ևէ, որ յօդեն միայն զբան ընդ բանի առանց ինչ յատուկ նշանակութեան, բազում ուրեք զանց առնին. Խնդիր արա և տես. և եթէ գայցի՝ հրամանաւ Թագաւորի Կիւրոսի և բանիւ նորա շինիցէն զտուն տեառն, առ մեզ տեղեկութիւն տացես. Տուաք մեք քեզ գի_

տեղ. Թագաւոր, եթէ քաղաքս այս շինեսցի և պարիսպք սորա կանգնեսցին, չէ քեզ խաղաղութիւն. Թո՛յլ տուք անցից ընդ երկիր քո. իմա եթէ գոյր զի հրամանաւ շինիցեն, զի եթէ քաղաքս այս շինեսցի, Թո՛յլ տուք զի անցից: Ժողովեցան փաղփաղակի զի խորհեսցին՝ զինչ գործ գործեսցեն. Ես գիտեմ, յուշ լիցին նմա չարիքն զոր անցուցաք մեք ընդ նա. իմա թէ զինչ գործ գործեսցեն, գիտեմ թէ կա՛մ զի յուշ լիցին: Մի հոգայք վասն ուտելոյ ձերոյ՝ զինչ ուտիցէք կամ զինչ ըմպիցէք. և մի վասն մարմնոյ ձերոյ՝ թէ զինչ ագանիցիք. Ո՞ր կողմն երթիցուք պատրաստեսցուք. Ակնարկէ նմա՝ հարցանել ով իցէ վասն որոյ ասէն. Էր խաւարութիւն մեծ 'ի մէջ զինուորացն, զի որգեօք Պետրոսն եղև. իմա թէ զինչ ուտիցէք, զի երթիցուք, թէ ով իցէ, թէ զի եղև: Ճշմարիտ մշակաց գործ այն է, զվաստակն արդիւնս զջայլեկանն 'ի շտեմարանն ժողովեսցեն. իմա այն է զի ժողովեսցեն: Գիտասցեն, եթէ ոչ ձիւն և սառամանիք մնգէին զերկիր, արմատք խոտոյ ոչ պարարէին. Եւ յայտ առնէր, Թէպէտ և լռեալ էր 'ի մարգարէիցն՝ թէ գալոց է որդին աստուծոյ, այլ զժամանակ գալստեանն ոչ գիտէր. Եւ է երբեք՝ յորմանց կերպս դարձեալ, զկանոնս յանցուցանէ. 'Ի վերայ եկեղցն և պանդխտաց հրամանն կայր, եթէ ոչ պահիցեն զկրօնս օրինացն՝ մահուամբ մեռցին. իմա զի եթէ ոչ պնդէին, թէ կա՛մ զի Թէպէտ և լռեալ էր, է երբեք զի, զի եթէ ոչ պահիցեն: Վկայեն երկինք և երկիր, ոչ երբեք հեղգացեալ եմք յորքունի վաստակս. Զայս ամենայն առնէր, Թերևս զմխիթարութիւնն քակեսցէ. Մինչ մեք զայլս կամեաք հնազանդեցուցանել, Թերևս զոգիս գտցեն. Զայս ոչ էր տեղեկացեալ տակաւին, եթէ հոգի և մարմին բաժանիցին առ ժամանակ մի՝ գոյ տեսանել 'ի բնութեանս, այլ որ սիրով աստուծոյ յափշտակեալ է՝ այսմ անհնար է լինել. Եւ եղև յաւուր միոջ մեծի զամենայն երեսէն և զպատասկանն հրամայէր յընթրիս կոչել. իմա զի ոչ երբեք հեղգացեալ եմք, զի Թերևս քակեսցէ, զի Թերևս գտցեն, եթէ գոյ տեսանել զի հոգի և մարմին բաժանիցին, զի յաւուր միոջ կա՛մ զի զամենայն: Զառաջինն զոր արարեր, գիտեմք զի մի ընդ աշխարհս քո անցցէ՝ արարեր. իմա գիտեմք թէ կա՛մ զի արարեր՝ զի մի անցցէ: Գրեաջիր՝ դու իբրև զժլիչ առնես զայդ. Կարծէին՝ խաբէութեամբ 'ի միասել զնոսա եկին. Այլ և զպատճառսն եա՝ վասն էր չասացէ, ասէ. Յաղագս որ յընչիցն կորստեան ոչ երթան 'ի հարցուկս և 'ի դէւս՝ ընդ մարտիրոսացն առնուն վարձս. իմա գրեաջիր թէ, կարծէին թէ, թէ վասն էր չասացէ, յաղագս թէ վարձս առնուցուն: Բայց արդ տեսանեմք՝ ոչ ինչ այնպիսի առաջ. Եւ ոչ անիրաւ ինչ իցեն, անաւ իսկ յայտ է. Զի յայտ արացէ, թէ ծուլանայցեն՝ առանց բժշկութեան առնին վէրքն. Եւ զինչ իցէ խորագիտութիւն օձին, եթէ ոչ՝ իբրև ծերացի նա և տեսանէ ապականեալ զմարմինն իւր, .. գիտէ նա ընդ տեղի ինչ նեղածերպ վայրաց և ընդ կրթելն կեղևէ զապականեալ մորթն. իմա տեսանեմք զի ոչ ինչ, և զի կա՛մ և թէ ոչ անիրաւ իցեն, զի թէ ծուլանայցեն, եթէ ոչ՝ զի իբրև ծերացի: Զի մի ոք 'ի Թշնամեացն ասիցէ, մեռուածքն բանք են և ոչ հոգւոյն պատուամք. Եթէ ոք ընդդէմ այսպիսի գնիցէ, և զիարդ իսկ ինքն ասէ, .. այսպիսի դիւրին են լուծմունք. Զօրութիւն կերակրոյն, որպիսի ինչ է, ոչ ճանաչէ. Ընթրիք աստուծոյ Թուի ինձ՝ զօրինացն ասէ. Զօրհնաբանալ պատուեալ լինիմ գոչելով, 'ի բաց կացէք 'ի տեսարանոյ, յերգելոյ. յագահելոյ. իմա թէ մաղածին բանք են, թէ՝ և զիարդ իսկ ինքն ասէ, թէ որպիսի ինչ է, թէ զօրինացն ասէ, թէ 'ի բաց կացէք: — Տեսանեմք երկուս արս միաբանս ընդ միմեանս դրդռեալ, միմեանց մահու և արեամբ ծարաւի են: Տեսանեմք զօձ 'ի հնարագիտութենէ Թովլաց զգօնացեալ, և իբրև զշուան խաղալիկ է նոցա. Կ. Իբրև տեսին զնա զարդարեալ և շքեղացեալ, և բազմամբոխ գնդաւ գայր յարքունիս, 'ի միտս իւրեանց սկսան այպանել. Ե. Տեսանես (զմեղաւորն) չարաչար ապմով շաղախեալ, և գալ մերձենալ կամի, և չատանես և չարգելուս. Այս եթէ տեսանեմք զնա ծերանիցն հանդերձ արհամարհեալ 'ի պատառրացն, խեղդ ընդ անձն արկեալ 'ի բանդ ստանիցն, միթէ ակն ածիցեմք 'ի

ծիրանեացն և 'ի Թագէն. Եթէ տեսանիցես զոք սուր առեալ և անձին առնիցէ, արգահատել երբեք կարիցես այնպիսոյն. Ո. խմս զի ընդ միմեանս գրգռեալ, զի 'ի հնարագիտութենէ Թոռվչաց զգօնացեալ. զի զարդարեալ և շքեղացեալ. զի չարաչար ոգմով շաղախեալ, զի արհամարհեալ 'ի սպասաւորացն, զի սուր առեալ. կամ 'ի յաջորդն, զի միմեանց մահու և արեամբ ծարաւի են, և զի իբրև զչուան խաղալիկ է, և զի բազմամբոխ գնդաւ գայր, և զի գալ մերձենալ կամի. զի խեղդ ընդ անձն արկեալ 'ի բանդ տանիցին, և զի անձին առնիցէ. զի որովհետև [illegible]. [illegible]. [illegible]. [illegible]. [illegible] լինքնին նշանակեն [illegible] կամ [illegible], [illegible] կամ [illegible], [illegible], [illegible], [illegible] (582). Նմին իրի զեղչի [illegible] յերկրորդ մասին, շատ համարեալ զաւելեայն՝ որ 'ի միտս գրողին՝ բակառութեան ձևով: Այսպիսի է և ասելն, Հրամայեաց՝ ոչ զկամս ինչ չարին կատարելով, այլ զիւր ծառայն լուսաւորագոյն ցուցանելով, և զգիւսն ամենեսին հատանիցէ զպատճառս յանդգնութեանն. Ո. խմս և զի զգիւսն հատանիցէ զպատճառս, որ և 'ի գործնական գերբայսն ծածկեալ կայ զօրութեամբ (574):

1085. Զեղչի երբեմն [illegible] և 'ի շաղկապէն [illegible], այն է [illegible] և [illegible]. Բարի է ինձ զի խոնարհ արարեր զիս, որպէս ուսայց զարդարութիւնս քո: Որպէս մերասին քննեալ՝ մարթացից ինչ գրել: Որպէս համարձակ լիցուք ասել [illegible] յասելն: — Որպէս և մեզ ձեւք պարծել յեկեղեցիսն աստուծոյ: Որպէս լինել ամենայն ամաց միահամուռ երեսուն և հինգ: Այնպէս ծածկեցաւ 'ի մէնջ, . . որպէս ամենեին ոչ գիտացաք: Այնպիսի յաճախագոյն ունել յանձին զառաքինութիւն, որպէս և յայլս ես փոխել զնոյն: Հասն մանանխոյ լինի ծառ, որպէս գալ թռչնոց երկնից և բնակել յոստս նորա:

1086. Երևի ուրեք զեղչեալ և 'ի [illegible], [illegible] [illegible] շաղկապացն. Քան անգէն իսկ 'ի ծնանելն հրաշալեօք իմն գոգցես յինքեան զեկուցանէր համօրէն զփրկութիւն և զազատութիւն ազգին. Զերում Ճոխութեանդ կամելն միայն եւեթ գործ վճարէ. վասն բնաւիւք առ ձեռն պատրաստ կարողացէս և լի բոլոր համարձակութեամբ յօրինաց ես զերկոքանչիւրսն ունիք հատուցանել վարկ. Վասն ոչ յայտնապէս ուրեք տեսանին խրոխտանաց վճարեալ իրս. Գ. 151, 132, 196. խմս քանզի զեկուցանէր, վասն զի ունիք հատուցանել, վասն զի ոչ ուրեք տեսանին:

1087. 'Ի մեկնական բանս Բէ վարի ուրեք զեղչմամբ միայնակ փոխանակ [illegible] Բէ, [illegible] Բէ շաղկապացն. որպէս, Իսկ կանխելն, թէ անյապաղ ժամանել. . իսկ զօրհանապազ, թէ յամենայն օր. ԽՍ: Զինչ իմոյ 'ի կատափարաւոնի նմանեցուցի զքեզ. թէ ընկղմեալ զկառս նորա՝ մերձաւոր իմ արարի. Սրտացուցեր, թէ ոգի եատւր մեզ և սիրտ. Ն:

ՏԱՌԻՑ ԵՒ ՎԱՆԿԻՑ

1088. Ցայս վայր զեղչումն էին նշանական մասանց ինչ բանի: Լինի երբեմն զեղչումն և սակ ձայնաւոր և բաղաձայն տառի 'ի սկիզբն կամ 'ի վերջ բառից, յորժամ առաջի կամ զկնի գուցէ այլ նոյնպիսի տառ, զոր օրինակ 'ի նախդիրսն ասացաք (1070): Սովորականք են Ահա՛ւասիկ, ահա՛ւադիկ, ահա՛ւանիկ, նա՛ւանիկ, ահ ն՛աւանիկ, ապ՛եթէ, գրե՛թէ. որ են՝ ահա ւասիկ, ահա ւադիկ, ահա ւանիկ, նա ւանիկ, ահ նա ւանիկ, ապա եթէ, գրեա կամ գրէ թէ:

1089. Իսկ ոչ սովորականք են. Խաչ մ՛ 'ի վերայ նորա. Սեպուհ մ՛ 'ի Մամիկոնեան տոհմէն. այս է՝ խաչ մի, սեպուհ մի: Զ՛ իմաստութիւն երկիւղ տեառն է. Զ՛ իմաստունք իմաստից լսեն. Զ՛ 'ի նմա հաճեցաւ ամենայն լրութիւն բնակել. Զ՛ 'ի պատճառս երդմանն խափանեցին. Զ՛ 'ի կամելն քո՝ անդունդք երկինք են. Վ՝ասն զ՛ 'ի չափ կանգնոյ միոյ երևի. Վ՝ասն զ՛ 'ի պատերազմունս զօր արարեր, արիւն բազում հեղեր դու. Վ՝ասն զ՛ 'ի հերուն հետէ կամեցարուք. Վ՝ասն զ՛ 'ի պարտումն մատնելոյ. իմա զի. վասն զի. քանզի: Զօր՛ իմ կամ զօրի՛ մ. Ազնուական՛ իմն կամ լաւ ես Ազնուականի՛ մն յանկացեալ են: — Սամոյր մ՛ և զգլխոյ պատիւ գարդմանակ ոսկի. Ար՛ էկ. թշնամ՛ են տառուծոյ. Որպէս գայլին մ՛ որ փքումք կայծակունս արծարծանէ. Եսայ. (1) ծդ. Նաւցի 'ի վեր՛ աւանդի՛ որ աւանդեցաւ նմա. իմա սամոյր մի, արի էկ, թշնամի են, գայլին մի, 'ի վերայ աւանդի: — Քանզի և խօս՛ քո յոյս անձին զքեզ. Եթէ ա՛ Ռուբէն՛ ապաւինիմ. Եւ մի ընդ արս արիմնաշխեղ՛ զկեանս իմ. Երկուս մահ՛ ապանանեն. իմա խօսք քո, առ Ռուբէն, ընդ արս արիմնաշխեղս, երկուս մահս: Հրաւիրեաց արեամբն իւրով լինել կցորդ խաչին սեղանոյ կամակար մօք զինքեանն սիրողաց. այս ինքն, որպէս կայ և յօրինակ ինչ, զինքեանս սիրողաց, նոցա՛ որ սիրապէս սիրեցին զանձինս իւրեանց, կոտորանելով 'ի խաչի վասն տառուծոյ բառ աւետարանին: Իսկ ՀԷՆՔԷՄ իմացեալ զինքն ԶՔրիստոս, անկանի ընդ 1134 համարով: — Չկարէ ոք առել թէ այլ ինչ՛ ունէր զոր արկանէր. իմա այլ ինչ չունէր. բայց այս խիթալի է և զգուշալի: Որով Յունացն ընդ մեզ 'չարեալ. ՇՈ. իմա չարեալ:

Տաղաչափք յանդգնագոյնս ինչ առնեն գերազանցօրէն. օրինակ իմն,

Յերուսաղէմ՛ մերոյ դրախտին ընդ Ադամայ յանցաւորին
'Ի յԵրիքով իջի տարրին, Անկայ 'ի ձեռս աւազակին. ՇՈ.

իմա, որպէս հարկ իսկ է, յԵրուսաղէմէ, չառ համարեալ երկոցուն զվանկին ձ որ յաջորդէ:

1090. Երբեմն զեղչեալ և ածանցական մասնիկ առաջնոյ բառի՝ միով յաջորդաւն շառացեալ. որպէս, 'Ի քարապաշտ 'ի փայտապաշտութենէդ սըրբեալ լինիք. ԱԳ. փոխանակ 'ի քարապաշտութենէդ:

---

(1) 'Ի նոյն Եսայի իդ. երևի և առ Տ բաղաձայնին ազեալ ձ. Թաքիր առժամանակ մ՛ մինչև անցցէ բարկութիւն տեառն: Թերևս և յաջորդ վանկին ձ խառնեալ՝ բաւական համարիցի:

1091. Լինի զեղչումն և 'ի մէջ բառից կրճատելով տառ կամ վանկ, և յապաւելով մանաւանդ զձայնն. ըստ այսմ աւր սովորաբար Մահկանացու, փոխանակ մահականացու. Հարազատ, հարաշարժ, արտուձ, փղար, փեսաւէր, արտալած, անդնդեհպետ, մակացու, որկրամոլ, Թաւագլոր, շախօս, կարճմիտ, խոհկերութիւն, խոհակերոց, փոխելանամ, մեծարեմ, աստուածարեմ, մարմաձև, բազմակալ, բաժակալ, աշխարհամար, Ճարտասան, Հեղինական, ներհական, իմաստական, բնակցութիւն, բարախեմ, փոփխեմ, և այլն. փոխանակ տալոյ՝ հայրազատ, հայրաշարժ, արտահունձ, փղահար, փեսայահրաւէր կամ փեսահրաւէր, արտահալած, անդնդգեհպետ կամ անդնդադեհպետ, մակակացու կամ մակկացու, որկորամոլ, Թաւալագլոր կամ Թաւալգլոր, շատախօս, կարճամիտ, խոհակերութիւն, խոհակերանոց, փոխախելանամ կամ փոփխելանամ, մեծարարեմ, աստուածարարեմ, մարմնաձև, բազմակակալ, բաժակակալ, աշխարհահամար, Ճարտարասան, Հեղինակական, ներհակական, իմաստակական, բնակակցութիւն, բարբախեմ, փոփոխեմ:

1092. Զեղչի երբեմն և Ք 'ի մք գործիականաւորքս. Հիմամբ, մանկամբ, գլխակամբ, եղնգամբ, քարամբ, որդամբ, երիկամամբ, առ Ադամամբքն, միմեամբ, երկոքումբ, տանեքումբ, ամենեքումբ, բոլորեքումբ, նովիմբ, ռոքիմբ: — Սակաւ ուրեք և յեզականն. Ընուամբ, եղեգամբ, նովիմբ զօրութեամբ: Տես և 117 ծան. 1 էջ 53:

Զայլ ևս զեղչմունս կամ աւելադրութիւնս տառից 'ի բառս մեր տեսցես 'ի Յաւելուածին 'ի գլուխ տառից:

1093. Այլ այսպիսի և այսմ։ իք տաղաչափից ևեթ թերևս շնորհեալ. որք և յաճախ զեղչեն զը և ըն նախդրացն ըստ, ընդ յառաջոյ և զկնի ձայնաւորաց և յ, հ տառից. մերթ և նոյնից. որպէս, Յոյժ կարծրացայ 'ստապատժին. 'Ստրուևստուոր քոյոյ բանին. 'Ստաքելոյ անուս բանին. Բացցին ինձ, տէր, 'ստաւաղակին. 'ստարեգական, 'ստերից անձանց, 'ստրում թուեցաւ. 'ստհոգւոյն շնորհացն եօթնարփին. և ոչ գիշեր 'ստմարգարէին. զուրևէլեօք 'ստմասին ուճման. տուեր մարմին 'ստ մերոյ բնութեան. իսկ յարուցեալ 'ստ բանին խոստման. միայն 'ստ խորհրդոյ: — Շնորհեա 'նդ մանկանցն առագաստի. զի 'նդառաւօտս կանխեսցուք. ու 'նդգիմանայր բանից նոցին. 'Դաշխարհակալըս խաւարին. 'դանմիտ մանկանց. 'Ի բարձրութեան ձև արդարոց 'Դառաջ խաղան ձայնիւ երգոց. 'դեկեղեցւոյ քում մարմնջին. Սիոն յոր 'դհանուրըս հաստատեալ. Գոչեմք 'դ տեառնն այսօր ըլլոյն անճառելի:

1094. Զեղչի ուրեք և ն յուղղականս երկրորդ օրինակի ա և զ հոլովմանց, մանաւանդ առ նոյն տաղաչափս և ընդ գիմրոշ յոգի. Արեգակն, ունկն, իմ ապանումն, խնացումն, ձուկն, ձեռն, զանձն, հարցումն, առ կոչումն, եզն, ակն. 'Ի ձեռն քո եմք. Բ. անձ, փայլակ, ինք. որպէս և յայլ բառս ինչ լսի առ չարագիրս անգամ. Սերմն, սերմ. կողմն, կողմ. տաղմն, տաղմ. ջերմն, ջերմ:

1095. Զեղչի առ նոսա և ձայնաւոր ինչ կամ բաղաձայն 'ի հոլովս, և յայլ անուանս և 'ի բայս. որպէս, Աւղի գունակ, վեղով, կարաւղ գինի. փոխանակ՝ աւաղի կամ աւաղոյ, վեղարով, կարասով: Ճնճղուկքն կաքաւք. Ս. Գ. հատ. փոխանակ կաքաւոց կամ կաքաւու: Հալուէ, հալուի, հալուիւ, փոխանակ՝ հալուէի, հալուէիւ:

Յետ ըմբռման ամբոխանին.
Սակայն ճըգնամբք սուրբ վկայից քոց տէր. ՇՍ.

փոխանակ՝ ըմբռնման, ճգնամբք: Բեղզեբուղ, բեղզեբուղաւ. փոխանակ՝ բեեղզեբուղ, բեեղզեբուղաւ: Եղնեմ, փոխանակ՝ եղանեմ: Երկոքին յետինքդ և յարձակ բանս կան:

1096. Ձեռքի առ նոսա երբեմն և է բայլն էր, մանաւանդ է ըստ Հնոցն գրութեան (307. Ծան. 1 էջ 135), որ դիւրաւ խառնի 'ի ի. որպէս,

Որք եկեալ 'էին տեսանել յօծել խնկել ըզսուրբ մարմինն.
Որ ընդ նմայն 'էին առէին. ՄԳ։

Հոգիք որ անդ 'էին 'ի զընդան. Թագաւորքն որ 'էին՝ եկին 'ի դուռն 'ի սուրբ այրին. Տ։

1097. Ձեռքի և + 'ի ներքոյ մակբայն, և յետին = մակբայից ներքոյ, ներքս, յէքս. Եւ հուր 'ի ներս բորբոքէին. Երից սուրբ առելով. ՄԳ. Քանից Թողուլ եղբօր յանցին. Զպետրոս երից հարցանելով. Յետ դարձուցեր. Յետ նահանջելոյ. ՇԱ։ Դուռն ուրեք և առ շարագիրան երևի այդ. 'ի ներս դալ. Դ. 'ի ներս 'ի կղզւոյն. Փ. Ընդ ձակատն 'ի ներս յուղին. Պ. Փողովեաց զնոսա 'ի ներս. ՅՄ. Զորս 'ի ներսն հրամայէր արկանել. Քանից անգամ. երից անգամ. երից Թշուառական. Եփ։

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԱՒԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

1098. Աւելադրութիւն է հակառակ զեղման աւելի ինչ դնել կամ կրկնել 'ի բանի ոչ հարկաւոր 'ի լրումն իմաստիցն, այլ իբր 'ի զարդ և 'ի վայելչութիւն, կամ յառաւել բացայայտութիւն և կամ յազդուութիւն. որպէս նախդիրքն 'ի յ, առ 'ի (20, 270), գերբայք յաւելեալք առ բայիւք իւրեանց (580, 581), եմ բայն կրկնեալ (590), աւելի դիմորոշ յօդք (889, 892), նախդիր գոյականին կրկնեալ յածականն (1030–1037)։

ԱՆՈՒՍԱՆ ԲԱՅԻ, ԲԱՅԻ ԵՒ ԽՆԴՐՈՅ

1099. Անուն բային 'ի դէր և 'ի միջակ անուանց դասնի երբեմն կրկնեալ կամ առաւելեալ. Եւ ես իւրաց և գործոց առնն իմանալ ինչ նո ոչ կարեմ. Փ։ Մեք անպակաս յամենայն ժամանակի 'ի տօնս տարեկանաց և յայլ աւուրս արժանաւորս յիշեմք մեք զձեզ. Դու որ զամենայն ինչ չարիւք խորամանգեցեր 'ի վերայ որդւոց եբրայեցւոց, դու ոչ ապրեցիս 'ի ձեռաց աստուծոյ. Դուք որ եկիք զկնի իմ, 'ի միւսանգամ գալստեան նստջիք և դուք յերկոտասան աթոռ. Ա։ Ոչ էր այն էր զոյր յորմէ խիթային. Ոչ այլ էր 'ի նմին առնել զաւակին Գրիգորի գոյր էր. Եւ ոչ մի այր ոչ էր է երթալոյ. Բ։ Յորմէ ոչ էր երբեք այլ էր մասն կալեալ. Եփ։ Եթէ թագաւորի զաւրաւի էր ցնցոտիս հրամայիցէ էր ագանել. Ո՞ էր տեսանիցէ զզօրավար բազում վէրս 'ի յանձն առեալ և յարեան և յապաժոյժ համակեալ և մեծաւ յաղթութեամբ 'ի պատերազմէն դարձեալ, և ո՞ էր ոչ բանայցէ զամենայն դրունս իւր և լնիցի այնպիսւոյն վանք. Ո։ Տես և 1109, 1110։

1100. Սակաւ ուրեք երևի և աւելադրութիւն բայի. Եւ ժանտաժուտն ասէ արհամարհանօք. ասէ, հզօրն երկիրս է՛ որ առ գործել զինու և զօրդու. Հրաման տայր որ մատաղիւր հաւանութեամբ 'ի վերայ ազգին նահատակեալ, հրամայէր զգլուխն հատանել. Ա։

1101. Վայելուչ աւելադրութիւն է էական բայի և յարաբերականի կամ մակբայի և կամ շաղկապի՝ առելն, Տէր է որ ուսուցանէ զիմաստութիւն և զհանճար. ես եմ որ սպանանեմ. դու ես որ առնես սքանչելիս. դուք էք որ արդարացուցանէք զանձինս. աստուած է որ յաջողէ. փոխանակ՝ տէր ուսուցանէ, ես սպանանեմ, դու առնես, դուք արդարացուցանէք։ Ի ուրեք որ բանիւ վճարէ, և է՛ զի ձեռն դնէ։ Ի ուրեք էր քաջապէս յաղթեցաք

թշնամեացն, և է ուրեք ԶԻ նորա մեզ յաղթեցին. յորս լոկ ԶՕՐԷՆ բառա_կան է: Բազում անգամ է ԶԻ 'ի բարի մարդկանէ չարք լինին. Զի՞ է ԶԻ ասաց. Զի՞ է ԶԻ յարևու ենկք այսօր. Զիա՞րդ ԻՇԷ ԶԻ 'ի մայր պաշտեն, և 'ի գինւոյ ոչ զգուշանան. Ո՞ր է ԶԻ իցէ. Ո՞ր ԻՇԷ ԶԻ է. փոխանակ ասելոյ լոկ՝ բա_զում անգամ լինին, զի՞ ասաց, զի՞ ենկք, զիա՞րդ 'ի մայր պաշտեն, ո՞ր իցէ, ո՞ր է: Ոչ են ամենայն աստղեալք Մախաղու ԶԻ են աա ձեզ սուտ. փ. փոխանակ՝ ոչ են ամենայն աստղեալք Մախաղու աա ձեզ սուտ:

1102. Մերթ և անցեալ գերբայ եախան բային հեշինարանութեամբ ա_ւելորդ կայ ընդ ածական և ընդ գոյական. Ցիս զայնոքիւ եղեալ յարձակումն ընկալայ. Խ. փոխանակ՝ զայնոքիւ յարձակումն: Ոչ երկիր ունէր մարդ 'ի բազում եղելոյ ապաժուժին. ՊԱ. փոխանակ՝ 'ի բազում ապաժուժին կամ ապաժուժէն: Տես և 1268:

1103. Լինի և կրկնութիւն խնդրոյ երբեմն 'ի նոյն անուն առանձինն, կամ ընդ բարդ բայս և անուանս՝ որ զնոյն բարդեալ անուն ունին դարձեալ խնդիր կամ յաւելուածս. Զի ՃԱՐՏԱՐՆ՝ զոր խաւսեաց և միացոյց յատառու_ծութիւնն, նոյնն ՃԱՐՏԱՐՆ ասէ զյաղթութիւնն. ԿԳ: ԳՈՒՆԴՆ՝ որոյ զօրա_գլուխն վատ է, ԳՈՒՆԴՆ լաւ լինել չէ հնար. և ԱՇԽԱՐՀՆ՝ որոյ իշխանքն յեղի են, ԱՇԽԱՐՀՆ այնմ անհնար է յառաջադէմ և անուանի լինել. Փ: Եւ ԱԶԳՆ Գաղղիան, արիւն խմէ և հարազատութիւն... հանեալ ԱԶԳՆ 'ի հայրենեաց քոց կամարարկանաց՝ արքայական անուամբ պատուեցից. Խ: — Ծննդաբանել զծնունդս. զօրահաւաք սանել զզօրս. զօրէնս օրինադիր լինել. դատակոր_գել 'ի դատս մասնաւորի: Շնորհընկալք եղաք բարձրագոյն այս շնորհացս. ակնապատկառ յակնաց չափիւոյ. ընդ կամարարս կամաց քոց. անձեռնհաս ձեռին մարդոյ. գեղապանծ եղեր 'ի գեղ քո. քարաձիգ լինել քարամբք. զօրավար զօրու կամ զօրաց. վաստակիւս արտիս. ուտել բերանովք ամենայն բերանով կամ ուտել բերանովք բերանով. նոյնք 'ի յօդս օգտակարիկք: Ոչ և եղիցի ջրհեղեղ ջուրց:

1104. Միջակ անուանքն ԻՆՉ, ԱՄԵՆԱՅՆ, կրկնին երբեմն իբր անուն բայի կամ խնդիր. Եւ այլ որ ինչ ատրադք արքունի.. կամ ինչ որ ինչ մուտք յար_քունիս իցեն: Եւ ոչ ինչ էր յաշխարհի որ ինչ ընդդէմ դառնայր հրամանաց նորա: Եւ ինչ այլ ինչ որ մարտ եղանէ յերուսաղէմ: Եւ որ ինչ այլ ինչ հաս օրէն հարկի իցէ: Եւ որ ինչ ոչ են արժան ինչ էր: Եւ ոչ ինչ այլ ինչ գոյր թօշակ ընդ նոսա, զոր ունէին: Եւ որ ինչ այսմ և սմին նման էին բանք: Եւ որ ինչ այլ ինչ գեղեցիկ յօրինուածք պատմի: — Եւ որ ինչ այլ ինչ պատիւ ունէր: Այլ ինչ որ զինչ արժան է 'ի մէջ մատուցանել արքայի ինչ: Զի անձին ինչ հրամայել յերթալ նուագն՝ նենգութեամբ ինչ մի կարասցեն: Եւ ոչ մի ինչ յայտնեալ ամենևին ինչ ոչ յիշեաց: Ոչ որ ինչ իշխէր յաղագս այսպիսի բանից ասել ինչ ընդ արքայն: Ոչ ինչ ունիմ իմ ինչ: Թշնամիքն որ ինչ միան_գամ ինչ նոցա օգուտ էր տարան: Այլ ինչ ոչ ոք կարաց յանդգնել ասել ինչ ընդ նոսա և ոչ ինչ: — Զամենայն զոր և ունիցէք բանիւք և արդեամբք, զա_մենայն յանուն տեառն Յիսուսի արասջիք:

1105. Յաւելորդս վարեալ է ԻՆՉ և ընդ միջակին ԱՄԵՆԱՅՆ, ՈՐ, Ք, ԹԷՊԷՏ և իբրև նշանակութեամբ, այլ ոչ ինչ աւելի նշանակեալ քան զնոսա. որպէս, Ամենայն ինչ ընական տոյցումն՝ կրթութեամբ աճէ. Ամենայն ինչ այնպիսի պարծանք՝ չարութիւն են. Ամենայն ինչ կենցաղոյս վայելչութիւնք: Որ զա_մենայն ինչ չարիք խորամանկեցեր: Զամենայն ինչ զխոստ՝ որ 'ի միասնակա_րաց գործեցի, յառաջագոյն գիտէ աստուած: Զամենայն ինչ կերակուր և զմպելի: Թողուլ զամենայն ինչ իւր կենցաղոյս: Զամենայն ինչ վաճառեաց զերկրային ստացուածս իւր: Մի տրտնջեսցուք վասն կերակրոց և մի վասն ա_մենայն ինչ իրաց. այս է՝ ամենայն իրաց, որ և է՝ զինչ և է իրաց (204): — Որ ինչ անդ գտեալ էին քաղաքացիքն. Եւ ոչ ինչ էր յաշխարհի՝ որ ինչ ընդդէմ դառնայր հրամանաց նորա. Իսկ այլոց իշխանացն թուի ինձ և ոչ մի ինչ մնա_ցեալ. իմա որ անդ գտեալ էին, որ ընդդէմ դառնայր, և ոչ մի մնացեալ:

1106. Իմն, Ինչ վարին սակս 'ի զարդ կամ յաջողութիւն ընդ ամենայն բառս: Իմն, մանաւանդ ընդ Փ մակբային, և ընդ -Ն՝ զաս կամ կից, սաստկութիւն բերէ, իբր սակս ԻԲՐ, ԲՈՒՆ, ԵՐԲԷՔ. Իբրև կամէին իմն թէ փոխեսցուք զնա. Յայտ իմն այսպէս առնէր. Յանկարծակի իմն եղաք. Մտադիր իմն անայլք: Այսու իմն մեծարոյ երևին. Այսպէս իմն երևի թէ. Թուէր իմն նոյն այսպէս, եթէ, և այլն: Ասա ասասիկ երկոցունց իմն մնաս լինի. Մեծամնեալ 'ի հարան իմն սպարծէին. Յայնժամ իմն սակս գոռ գործեալ գիմէ 'ի վերայ, յորժամ, և այլն. Բազում իմն զխրոյ պատուիրէ. Զի դեռ իմն զգործ մշակութեան աստուծոյ գործէր. Եւս իմն ամպարշտագոյնս և մեծամեծս խօսէին. Նա եւ իմն աւելի բարձրագոյն քան զնոցայն էն. Յաճախագոյնս իմն յերգ արկեալ հնչէ. Յաճախագոյն քան զզորայն իմն ձայնէ. Այնպէս իմն և սա ձայնէ: Յոյժ իմն 'ի դէպ էր պատասխանին. 'Ի դէպ իմն օրինակեաց նոյա. Յաւէտ իմն յարմարաւոր. Յաւէտ իմն խրախ խաստութեամբ. Լաւիկ իմն ծածկեցաւ յամբոխին: Ասա իմն անկեալ ոյց լեալ այրամրան այն. Յետ մահուանն Սանատրկոյ շփոթի իմն թագաւորութիւնն: — Եթէ ինչ զգաստ խորամանգել կամ արամեցուցանել յօժարեսցուք. Հազիւ ինչ ծերս քանի մի որ զիւրն էին՝ հանդարտեցուցանէր. Իբրու թէ անձին զօրութեամբ ինչ կամ քաջութեամբ արարեալ իցէ զգնալդ գմա. 'Ի ժողովել Պաւղոսի խուխ ինչ բազում. Եթէ զմարդկան ինչ վկայութիւն ունիցիմք. Թէ նորա ինչ իցեն պատճառք. Եթէ և այնպէս ինչ էր: Զինչ էն ինչ բաւական շարժումն բանք մարդկութեան նոյա պատմել զբովանդակութիւնս բնութեանց: — Մի փաղփաղակի ինչ խռովեսջիք. Զի արքայ աշխատ ինչ մի լիցի: Ոչ եթէ առ քեզ ինչ առաքեաց զնա տէր. Ոչ եթէ երկուցեալ ինչ յումեքէ. Եւ զմեզ ինչ ոք ոչ ճանաչիցէ. Ոչ այժմ ինչ կոչեցի զքեզ. Այսուհետև ոչ ինչ է պիտոյ մեզ և խօսել ինչ. Չեմ ինչ լուեալ հրամանի թագաւորիդ. Ոչ առ բազում ժամանակս ինչ. Ոչ եթէ չունիմք իշխանութիւն ինչ, և ոչ եթէ ունիմք առաւելումք ինչ. Ոչ ինչ իւիք պակաս իցեմ. ոչ ինչ իւիք նուաղեալք. Ոչ 'ի սանդղանաց քոց երկեայ ինչ ես. Ոչ եթէ նա ինչ թշնամանէ. Ոչ նա ինչ եղև պատճառք. Ոչ սակս նորա ինչ, այլ վասն մեր. Ոչ առ սակաւ սակաւ շնորհեաց ինչ սմա զանմահութեան պատիւն. Զպատճառս հարցութեանն մեք ինչ ոչ գիտեմք. Նա և ոչ զորին բերեանց ածէին զմասն ինչ. Թէպէտ և չիցէ ինչ ուրուք գործ ինչ բարի գործեալ. Եւ ոչ որ փախուցեալս եմք՝ յերկիւղէ ոք ինչ որոյ կարծիցէ զայս զմէնջ. Ոչ ինչ էին այնպէս տեղեակ գիտնապէս հրաշանցի յանարկն ասման:

1107. Իմն, մերթ և ինչ, անըշան թուեցեալ, նշանակէ ուրեք ԳՐԵԹԷ, ԳՈԳՑԷՍ, իբր սակս ԻԲՐ, ԻՆՉՊԷՍ. փաղաքշէ իմն Սաւուղ Դաւիթ. Դ. Խ: Սարջացու իմն, այլ ոչ կատարելապէս գոյր 'ի ճշմարտութիւնն. Ն.Ն: Երևէր իմն 'ի վերայ ամենեցուն աստուածային շնորհք. Ե: Զատանայէ իմն ակնարկէ սոփոխ անուամբ. Այլ և որ զբարձրագոյնս բարբառեցաւ Յովհաննէս, նա իմն առաւել զթշնամանացն և զնախատանացն պատմէ. Ս: Եւ զայս իմն ցուցանէ ասան. Շ: Բայց ինչ զուգակշռեացի սմա ամառնայինն. Պ. այս է՝ գրեթէ, գոգցես, իմնապէս զուգակշռեացի: Որպէս հոգայլքն գուք յառաջագոյն, բայց բարբոքեցարուք իմն. Եփ. — Նոյն է և բացառականն անառոր. Որպէս և հոգայլքն, բայց բարբոքէիք իմնէ. Փիլիպ. Դ. այս է՝ գրեթէ, գոգցես իմն ոչ պարապէիք, զբաղեալ էիք:

1108. Վարի և ընդ ԳՈԳ, ԳՈԳՑԷՍ, ԳՐԵԹԷ, որ զնոյն նշանակեն. Գոգ իբրև ապտեալ իմն էր. Ա. ուր երեքին բառքդ ԳՈԳ, ԻԲՐ, ԻՄՆ 'ի նոյն միտս հային: Աստուածային իմն գոգցես տեսչութեամբ. Գոգցես իմն աստուածային հրամանաւ. Աստուածատուր իմն գոգցես բարկութեամբ. Անդստին իմն գոգցես փութացեալ ձեռին. Հրեշտակային իմն գոգցես թէ ազդմամբ. Որ ըստ նմին կարգի իմն գոգցես թէ օրինօք վարին: Որ գրեթէ մարգարէուհի իմն վասն մանկանն կինն գտանէր:

ԴԵՐԱՆՈՒԱՆՑ

1109. Գոյական և ածական դերանուանք, նոյն կամ նմանք, կրկնին եր-բեմն 'ի նմին բանի. Եւ թուի այս սխմարոյ, թէ չիցէ այս հանդոյն սաս-ցնոյն: Այս Յիսուս Քրիստոս, որ յիւր մարմնին փրկեաց զբովանդակ աշխարհս, նա եկն կամօք 'ի մահ: Այն որ ամենաբարին է բնութեամբ, այլ ումեք չարի պատճառ նա ոչ լինի: Զի այն որ առաքեաց զերկաթատամն խոր ընդ ամենայն երկիր մատուցակս, նոյն առաքեաց զայս զնիւ մկրայ: Զայն Մովսէս զոր ուրացանն, զնա Աստուած իշխան և փրկիչ առաքեաց: Զայնուսիկ որ այնպէս մահու եղեն օրինացն, ածին ստամկեցին զնոսա: Զայն ամենայն որ ինչ միան-գամ 'ի ձեռն Յովհաննու ցուցեալ է, զայս ամենայն քննողացդ ցուցանել (1104):

1110. Նոքին և կամ համազօր ինչ նոցին՝ բազում ուրեք աւելորդ դնին առ նախադաս գոյականօք. Կինս զոր ետուր ընդ իս, նա ետ ինձ 'ի ծառոյ անտի և կերայ: Ծննդոց. Մովսէս, եթէ տէր՝ նա է Աստուած: Եւ Անտիոքոս կայսր փնդոյր նա ընդ վերնագաւառն: Վէմն զոր անարգեցին շինողքն, նա եղև գլուխ անկեան. Առաջնորդ իշխանն՝ նա նոցա 'ի դմա ունել հոգ: Բանն զոր ես խօսեցայ, նա դատի զնա: Յիսուս Նազովրեցի՝ նա քակեսցէ զտեղիս զայս: Մի ումն 'ի մոգպետաց, որ կատարելագոյն էր 'ի դենին ձևրում, .. հաւատոց նա յաստուած կենդանի:

Նոյն բանն որ էր ծընունդ նա Հօր, Եղև մարմին յորովայն մօր:
'Ի յերդմանէ ուղիղ յաստուած Չէ յօրինացն այս արդելած. ՇՆ.

այս է՝ 'ի յերդմանէ ուղիղն, որ է առել ուղիղ երդումն (745), այս չէ արդե-լած: — Ազգքն այնուքիկ զորս դու ժառանգելոց ես, նոքա հմայից և գիւթու-թեանց անսան: Եւ մնացեալ բանքն Յովակիմայ և ամենայն ինչ զոր արար՝ ո՞չ ահանիկ գրեալ են նոքա 'ի գիրս: Մարդք՝ որ անցին ըստ օրէնս նախնեացն, երբէք նոքա յիւր աքբանն արդարանալ մխանութեամբ ոչ կարեն: Նեղիչք և թշնամիքն կամ թշնամիք իմ նոքա ակարացան և անկան. Ա. ԱԳ. Աղքատութիւն և վիշտք և նեղութիւն և պակասք, սոքա են գործք կրճատութե: Այս աչաց իմոց և այս ոչ եղև ընդ իս. Անուրջք զոր շինէք, այդ ձեզ խոկ լիցին. Զէնք և զարդ-զոր գործեցեր և զանուրդ որ ամբարտակցեր, քեզ լիցին այդ. Յօդ կամ ցօղն որ ցօղէ 'ի քէն, այդ կամ այն բժշկութիւն է նոցա. Ա. ԱԳ: Արծնեւն և նկարէքն՝ այն 'ի զարդարիչ անդր հայի: Եւ մեղք հարցն՝ այն ընդ մեզ եկին: Իսկ հան-գերձիկն որ զնոքօք արկեալ, այն ցեցակեր մեղանեալ փոխեալ մաշեալ կո-րուսեալ ապականին: Նորոգել 'ի փառութէնէ մեղացն՝ այն Քրիստոսի ուղ-ղութիւնքն էին, և անդրէն 'ի նոյն չդառնալ՝ այն նոցա փութոյն և տառապա-նաց գործ: Մարմնիկ ալքն որ մնացին, այն զհետ փախստականին չոքան: Ոչ ոք է այն ամենևին 'ի մարդկանէ՝ որ կարող է: Զիք ինչ այն՝ որ ըստ քո կամաց-աւորաց կարէ եղանել: Զիք այն տեղի՝ որ թափուր է 'ի նմանէ. Զիք այն չա-րիք՝ որ 'ի ձեռն նորա ոչ կատարի. յորս խմանի այնպիսի տեղի, այնպիսի չա-րիք: Ես այն եմ՝ որ յաւիտենից եմ: Ո՞չ դու այն ես՝ որ վանեցեր զվիշապն. ո՞չ դու այն ես որ ուերեցեր զծովն: — Ամենայնի որ լսիցէ՝ հնչեսցեն երկոքին ականջք դորա: Մարդոյ որպէս խոտոյ են աւուրք դորա: Ան խմատաւորի ու-րախ առնէ հայր դորա: Խմասանոյն աչք դորա 'ի գլուխ իւրում: Լուսնի չէք դորա լոյս առանձինն, այլ յարեգակնէ գայ 'ի նա լոյսն. ուր դորա նշանակէ ես իբր յատուկ, սեփական: Թագաւորաց յորժամ փառաւորեալ լինին հրեշտակք

Խաչելոյ, նոքին իսկ թագաւորքն մեծացեալ բարձրանան նոքօք: Եւ Սեմայ ծնեալ որդիք և նորա՝ հօրն ամենայն որդւոցն Եբերայ: Եւ Սաղպատայ որդւոյ Ոփերայ.. ոչ գոյին նորա ուսուցիչք: Կոչեաց թագաւորն զնոյն, և աղաչէր լինել պատանւոյն կենացն իւրոյ խորհրդական: Մեծ էր խորտակումն բաժին նորա քան զՆերշակայ: Մի՛ զնման Յուդայի՝ որ յառաքելական դասուէն քակեցաւ, նման նմա գոյի. Փ:

Լուսաշաւիղ յերկինս ելին Հողանիւթեայ սուրբ հրեշտակին
Արժանացո ըզմեզ նոցին նեղ և անձուկ ճանապարհին. Շ.Ա:

Եւ երկնաղածայ քոյ քաւիչ լինիս դու նոցա: Եւ մեծամեծացն, որ օրհնականքն էին նոցա 'ի գլխոյն ալքունի, խոստանին մեծամեծս առաջի դնէին նոցա: Բարձրոց արդարոց քաջանայեալաց էն չիրմք նոցա: Վասն այնորիկ և բարեգործացն՝ նոցա է հաստատուն և բարեգործելն: — Յանուն Յիսուսի Քրիստոսի նուիրեցէք, զոր դուքն խաչեցէք, զոր աստուած յարոյց 'ի մեռելոց, նովաւ սա կայ ասւասիկ առաջի ձեր ողջացեալ. նովաւ՝ խնա անուամբ (662): — Այս իսկ յաղթութիւնն զոր առեն՝ անդ գամ: 'Ի լերինն մեծի և բարձու՝ անդ է անկողին քո: Պարտ է յարանցս յայցանէ եկեղցս ընդ մեզ... վկայ յարութեան նորա ընդ մեզ լինել միում 'ի սոցանէ: Զորս կենդանեացն էին միոյ միոյ 'ի նոցանէ վեց թևք շուրջանակի (699, 700): — Զբաժակն զոր ես ըմպեմ՝ ոչ ըմպիցեմ դու: Եւ ցթագաւորն Յուդայ՝ որ առաքեաց զձեզ խնդրել զտէր, այսպէս ասասջիք դմա: Զծնգելն և զծնմարանն՝ նոցա առաջնոյն թողաք. զհզելն և զբազկելն և զկարծասաս բանն 'ի համառօտ կացուցանել՝ նոցա մեք ոչ գանձագեցաք: Եւ զամենայն զինչս և զստացուածս և զորդնս և զկարդս քաղաքին՝ նոցա 'ի ձեռն առնուլին: Քերովբէ մանկունս ընտրանս՝ նոցա յուսումն արուեստականացն տային: Եւ զպշելութիւն նորա՝ նոցա այլազգի: Վէմս մեծամեծս, որ զմի մի ոչ լինէր հնար, թէ և գիտելոյ բազմութեանց 'ի մարդկանէ, նոցա շարժել: Եւ զնափորան անգամ զոր ունէր՝ և նոցա եւս թող առեն:

Զհուր մեղաց բոցոյն՝ նոցա շիջուցին արեամբ:
Եւ զսէրանեան նշան խաչին Ոսկի կոխան նոցա առնէին.
Եւ ըզգլխաւորն քերթէին Ու 'ի Խորասան նոցա տանէին. Շ.Ա:

Զթխրեալն յափշտակութեամբ տանի նոցա տէր ընդ այնորիկ ըզ գործեն զանիրաւութիւն: Ոչ ամեն համարի զկոչեցեալն և զհրաւիրեալն 'ի կարգ աստուածային կրօնից եղբարս անուանել նոցա: Բայց զկանոնյան Շապհոյ թագաւորին Պարսից ոչ ումեք ինչ թոյլ տայր Մուշեղ զօրավարն Հայոց անարգել ինչ նոցա ումեք. ուր երեք թարմատարք միանգամայն կան, ինչ, նոցա, ...: 'Ի խորանի քում որբութեան, զոր ընտրեցեր գալստեամբդ քո, Քրիստոս, 'ի նմա միաձայնեալ աղաչեմք զքեզ:

1111. Այսպիսի լինի աւելադրութեամբ կայ երբեմն և այս, այդ, այն զինի ամբողջ բանի յայտնապէս ցուցանել զայն. Եթէ որչափ մ՜ն արդելու առուած 'ի մարդկանէ, այն ոչ ամենեցուն յայտնի է: Զի ներքոյ և արգաւասող է արարիչն, այն ամենեցուն իսկ յայտնի է: Եթէ չխօսիցին ինչ այնպիսի բանս, այն նոցա աղէտակիութեամբ է համար: Եւ զի խնդիրք ամենայն գործոյ լինելոյ են, նոցա մերապնյն յայս արար:

1112. Այլ ուրեք նոքին կամ նմանիքն և համարը ինչ նախադաս վարին առ ամբողջ բանի կամ առ բառիք ինչ, որ իբրև բացայայտիչ համարին նոյին. Նա և այն իմաստութիւն է, ճանաչել թէ յումմէ է ընտրն: Մեծ է քեզ այդ, կոչել զքեզ ծառայ իմ: Արարչի այն գործ է, զգոյութիւնս տանել, և ոչ միայն արդս և զարդս և կերպարանս: Այն եւեթ առաջի կոյր, կամ անսալ աստուծոյ կամ չանսալ: Եկեղեցւոյ աստուծոյ գործ այն է,

զօրաւորին խօսք Ճշմարտութեան առանց գրոց յանդիմանել։ Այն էին և կամք Յունաց աշխարհին, լսել զայն սփոփութեամբ։ Այս ոչ հրամանաւ արքունի է, այսչափ երկայնաբան լինել ընդ ձեզ պայքարաւ։ Քանզի ես հեռի է այս յաստուածոյ բնութենէն, այդպիսի կարգ չփոխել։ Զխնդիր լինիցի այդ, փոխանակել զիմ ախտացեալ ոչխար ընդ առողջ գաղտնի։ Այդ իսկ է կամք քո, խաղաղական և հոգևոր սիրով կալ մեզ առ միմեանս։ Երկոցուն այն իմն փոյթ եղև, վասն ուսուցութեանն պարապել։ Այն իսկ գործ է այժմ, կըրթեցուցանելն և մոլորեցուցանել զայլս։ Ծանր պարծանք նորա այն են, արհեստն որ նշանեցաւ 'ի վերայ գրոց նոցա։ Մեծի զօրութեան է այս, զանհաւանս յիմաստութիւն ածել։ Անհնար լինի այս, եթէ վասն մարմնաւոր սիրոյ զաստուած ընդ մարդկան փոխանակիցեմք։ Այն էին խնդիրք աղօթից նոցա առ աստուած, եթէ որպէս սկսանին՝ քաջութեամբ 'ի նմին կատարեսցին։ Զի այս անհնար է, եթէ եղինջ ոք սերմանէ և մուրտ հնձեսցէ, և որոմն՝ և ցորեան։ Զայս դէք 'ի մտի, չդնել գայթագղութիւն եղբօրն։ 'Ի սոյն զմեզ յորդորեն, եղբայրասէրս լինել։ Եւ զայն՝ 'ի պատուհասին լինել 'ի կերպարանս անասնոյն, ոչ ամօթ համարեցաւ պատմել։ Զնոյն հրամայեաց, թողուլ զպատարագն և փութալ երթալ հաշտել ընդ տրտմեցելոյն։ Եւ լսեալ զայս հաւատացելոց աշխարհին որք յարեւելեանին էին, զերծս երանեցին անդրը, ընդ առաջ ելին նոցա։ Եւ լսեալ զայս թագաւորին Պերոզի և այլ աւագանւոյն՝ զայնպիսի իմաստութեան խօսս 'ի Վահանայ, ամենեքեան խրատացուցին։ Եւ մի՝ հասն այնուհետ առ նմա, վասն անձնիշխան կամացն իշխանութեան։ 'Ի քարանց մարդիկ առնել հանգոյն այնչափ էր՝ յամուլ արգանդէ առնուլ որդի։ Ոչ էին այնչափ կարող, ընդ մարմնին խառնել և սրբին կրիւքն սատանայի յաղթել։ Այսոքիկ սիրեաց ամենայն ունկնդրութիւն 'ի յաշխարհս, 'ի զգաստութն ունելոց և ոչ թողլոց։ Իսկ նոցա ոչ առեալ յանձն՝ յառաջացեալ ցեղիցն, զանոյ Խոսրով։

1113. Ըստ կրկին աւելադրութեանցդ (1111, 1112) յաւելուլ իմն ազգութիւն Թարմատար վարին նոյն դերանուանք յայսպիսի բանս. Եղբայր ընդ եղբօր դատի, և զայն 'ի մէջ անհաւատից։ Դուք զրկէք և նեղէք, և այդ զեղբարս ես։ — Երթայի մեծաւ յօժարութեամբ, իբրև այն թէ մեծ պարգեւ գտեալ 'ի թագաւորէն։ Յոյժ տրտմագին էին, իբրև այն եթէ սակավատակեցաք։ Այդ զի տեսերդ զիս և հաւատացեր, երանի որոց ոչ իցէ տեսեալ և հաւատասցեն։ Նա և ոչ ծնդողքն հաստատութեամբ իբր գործակաբաւ ոտին վարեցաւ, այն զի անյարիր էր։

1114. Յաճախ Թարմատար իմն կան առաւելութեամբ այս, այդ, այն դերանուանք, և այլք նոյնանիշք սոցին, որք փոխանակ առ գոյականին կալոյ ածականաբար՝ զատեալ լինին 'ի նմանէ մօք, կամ թէ և արդեամբք իսկ միջնակայութեամբ բառից 'ի ձև արտաղութեան, և 'ի յաջորդն առեալ։ Եւ յայնժամ հոլովիւ համաձայն կան ստորաբար ընդ ցուցեալ գոյականին (728). Ախիցեն զօձն՝ ոչ օձ մարմնաւոր, այս զոր այժմ տեսանեմք. իմա ոչ այս օձ։ Ապա եթէ ինչ յարարածոց՝ որ գեղեցիկ է, այն 'ի բարւոյ արարչէ կարծիցի ամանց. իմա այն ինչ որ։ Չէ ինչ կարի չար, եթէ մահն՝ որում պարտապան եմք, այն մեզ վիճակաբար հասանիցէ. իմա մահն այն։ Քրիստոս, այն որ 'ի միջոյ մեր վերածեալ քրոլեկապէս տուաք,.. նա ինքն մատեաւ 'ի յերկինս. իմա այն Քրիստոս։ Իբրև լուան նախարարքն Հայոց, այնք՝ որք ունէին զիշխանութիւն։ Տացուք 'ի ձեռս հեզ և խոնարհ Քրիստոսի, այնմ որ առաւաւ առ դուրս։ Տեղի բնակութեանն աստուծոյ լինիցին, այնմ որ ասաց բնակեցայց 'ի նոսա։ 'Ի հպարտութիւն ամբարտաւանութեան յեցեալ, յայն որ 'ի հնոց ժամանակաց հետէ ունէին։ Ամենայն ինչ որ յաշխարհի է, չէ նա մեր. իմա այն ամենայն ինչ։ Եթէ 'ի բուն դայեկութիւնն, վասն պատուական օրինացն, ոչ խնայեաց 'ի նա, որչափ ես առաւել 'ի ձեզ. իմա 'ի նա ինքն, 'ի նոյն ինքն դայեկութիւնն։ Եթէ ընդ դուռն՝ ընդ որ թագաւոր ելանէ, հանցես ընդ նոաղբ. իմա ընդ այն կամ նոյն դուռն։ Իսկ սուրբ քահանայքն որ անդ գիւ-

ցան յամուրան, .. մատուցին և Նոյա զպատարագս իւրեանց. խմս և Նոքին սուրբ քահանայքն որ :

1115. Բայց է զի համաձայնին ընդ յարաբերականի ցուցեալ գոյականին, որպէս և յարաբերականն ընդ նոսա անհամաձայն յետադաս (1207, 1210, 1298–1303). Զճշմարիտ որդւոյն աստուծոյ զգործ արդեամբք 'ի ձեզ կատարելով, այն որ արար խաղաղութիւն. փոխանակ՝ այնր որ: Դատաստանացն աստուծոյ, այն որ չափով և կշռով բաժանէ. փոխանակ՝ այնր որ: Զխորամանկութիւն առաջին օձին զգեցեալ էն, այն որ մատեաւ պատրել զմարդն. փոխանակ՝ այնր որ: Աշխատան լինի զքաղցր սեառնէն, այն որ ոչ ունի արդարացուցանել զնա. փոխանակ՝ զայնմանէ որ: Եկն առ Նինուէացին, այնոքիկ որ նշան ինչ 'ի Յովնանէ ոչ տեսին. Եփ. փոխանակ՝ առ այնոսիկ որ: — Այն բնութեանն վայելէ այս ձայն, .. այն որ ոչ ժամանակ ադաւաղէ զզօրութիւն նորա. փոխանակ՝ այնմ որոյ զօրութիւնն: Զկարող զօրութիւնն աստուծոյ նշանակէ, այն որ ընդդիմանայ կամաց նորա և ոչ ինչ. փոխանակ՝ այնր որոյ կամացն: Եթէ ուսանիցէք զբազմաթիւ անուանս աստուածոցն նոցա, այն որ չէք ուրեք 'ի միջի և ոչ մի. փոխանակ՝ այնոցիկ որոց և ոչ յորոց չէք և ոչ մի: Հարցն տայր զնա, այնոքիկ որ անուանք նոցա փրկեցին. Եփ. փոխանակ՝ այնոցիկ որոց անուանքն փրկեցին:

1116. Եւ է ուրեք զի և ոչ ընդ միումն համաձայնին, այլ կան պարզաբար ուղղական (1204). Յաճախես ինձ զպատրաստեալ ուրախութիւնն Քրիստոսի, այն որոյ ակրութիւնն յաւիտենից է. փոխանակ՝ այնր: 'Ի վերայ սկզբնաչարին, այն վասն որոյ նախ ասաց. փոխանակ՝ այնորիկ: Զարարչէն ամենայնի, այն որոյ բանիւ երկինք հաստատեցան. փոխանակ՝ զայնմանէ: Փառաւոր արա զիս փառօքն, այնոքիկ զոր ունէի ես առաջի քո մինչ չև էր աշխարհ. Եփ. փոխանակ՝ այնոքիւք:

1117. Յաւելորդս կայ ուրեք այն և ընդ դիմորոշ յօդիւն որ 'ի վերայ յատկացուցչի զյատկացեալ յայս առնէ (712, 864, 1020). որպէս, Թող նա զայն Թշնամեացն, և կալաւ նա զայն զբարեկամացն. Անարգեսջիք զայն զօրինացն, և կատարեսջիք դուք զայն զՔրիստոսին. Եկին փորձել զնա իբրև զայն զհարկացն. Իբրև զայն զԱբրահամուն. Իբրև զայն Նինուէացւոցն. Վասն էր եղև ինձ այսպէս. վասն այնր արդեօք Ուրիայն որ յայտն է ինձ, եթէ և այլ ևս ինչ պարտեցիմ. Եփ. փոխանակ՝ եթող զԹշնամեացն, կալաւ զբարեկամացն բան կամ խրատ, անարգեսջիք զօրինացն և կատարեսջիք զՔրիստոսին իրս, բանս. իբրև զհարկացն, իբրև զԱբրահամուն, իբրև զնինուէացւոցն, վասն Ուրիայն՝ այս է վասն բանին Ուրիայ: Զի այն Յովհաննուն՝ յայտալի բնաբանական պարգևաց լոկ էր. ՈԳ. փոխանակ՝ սոսկ Յովհաննուն: Շատ ինչ իրք գործեալ լինէին 'ի ձեռս մեղաւորաց վասն արժանաւոր պիտոյից. որպէս այն Աքաբուն զի եղև. Թուի ինձ Թէ զայն ասէ զԴանիէլին՝ զոր եսես վասն փոքրիկ եղջերին. Ոմանց հաճոյ Թուեցաւ ասել զայս՝ զայն զԴանիէլին զոր առաց աւետաւոր հրեշտակն. Ս: Աղօթս մատուցանէ առ աստուած մարգարէս իբրև զայն զՄովսէսին. Նշան խնդրէն և զխաէն ունել 'ի քէն որպէս զայն զՍամուէլին և զԵղիային. Կամ զայն զՅեսուայն յիշէ, զի ամբարձ նիզակաւ զձեռն իւր. Յոր դեռս, յայն եգիպտացւոցն. փոխանակ՝ յեգիպտացւոցն. Ընդ այնմիկ ընդ բաբելացւոցն՝ տեսի և զխորանս քուշացւոցն. ԼԲ. փոխանակ՝ ընդ բաբելացւոցն (խորանի) տեսի և զխորանս քուշացւոցն, որ է ասել՝ ընդ խորանին բաբելացւոց տեսի և զխորանս քուշացւոցն:

1118. Փոխանակ այն դերանուանդ՝ առ 'ի յայտնապէս 'ի մէջ բերել զյատկացեալն՝ երևի կրկնեալ ուրեք դիմորոշն 'ի յատկացուցիչն. Զինչ եղև օգուտ հրէիցն՝ Երեմիայի լացն, և Քրիստոսին Երուսաղեմի. Լ. խմս իբրև Քրիստոսին լացն: Որպէս էանց կանխեալ պատուհաս տարեատանւոյն, այսպէս անցանէ և բաբելացւոյն. իբր ասել և այն բաբելացւոյն պատուհասն: — Ոմանք և յարդեացս գտանին արարեալ զայս յանդէպս, և չէն հետևելի:

1119. Ցուցեալ գոյական և ածական դերանուանց և հաստատաղօրբա-ռի լինի յաճախ և առ յարաբերական դերանուամբ կամ համազօրաւ՝ յետա-դաս և ամփոփաբար համաձայն ոճին. Եկն առ իս առ Թշնամիս, որ ատէի ես զնա և փախչէի : Որ Տր միայն կարող ես Թողուլ զմեղս : Որ կնքեցար Տր մա-տանեաւ.. Կնքեա խաչիւ քո նշանաւ. ՇԱ : Որ, վասն զի սիրեցին մարդիկ պաշտել զպատկերս մարդադէմս փայտագործս ճարտարագործս հեթանոսաց, եղև Քն պատկեր մարդկան : Վիշապն որ Քն գլխատ է, այնու զի անա-սուն անխօսուն է, զնորա որ Քն գլխատ է՝ զայլ գլխատ վարեցէ : Որ Քն խեր չար է, այսուն բարի ոչ կարէ լինել, և որ Քն ընդ խաւար գնայ, այ-լում ոչ առաջնորդէ ճշմարտութեան լուսով : Որ առաւել ես քան զհայրն լուս ոչ առաջնորդէ ճշմարտութեան լուսով : Որ էր և վերագոյն երևեցուցանէր տր զիւր վարդապետութիւնն առ հայրն : Որ էր և նա 'ի նոյն ազգէ : Որ ասա և նա Թագաւորեաց : Որ է նա տիպ զաւակի նե-րին : Զխորդ որ նա խրատեացն փայլէր ուղղութեամբ, յայնպիսի մաքրէբէր առաքէն խոնարհութիւնն : Որ այս և ոչ գոյզն ինչ կայցի պարծանութիւն . որ նոյն է Թէ ասիցէն, զխորդ որ խրատեացն փայլէր ուղղութեամբ, որ և ոչ գոյզն ինչ կայցի : Որ և նա յիշխանաց անուն ժողովրդեանն գոլով, մեծա-տուն էր : Անձնել պատեղ լաւ ազգի խոսում, որոյ սերմն Տր 'ի նմին : Նա՝ որոյ Տրն է Թագաւորութիւն : Վարձկանն՝ ո-Տրն է համբերելեացն : Այն՝ որոյ Տր երբ և արարածք՝ չեն որպէս զայլոց ժամա-նակի մարդկան : Գիրդն որ 'ի քեզ և փափուկն յոյժ, որոյ ոչ էյէ ոսին Տր-րոյ առաւել զփորձ գնալոյ 'ի վերայ երկրի : Որոյ բան հրամանի Տր-րոյ այսչափ զօրացեալ իշխէ : Որոյ կերակուր կամաց Տրոյ էր 'ի մանկութենէ անարատ մարմնոյ որոց, և ըմպելի անյագութեան նորին՝ արեան անմեղաց : Աստուած խորհրդոյ զօրութեանց՝ որոյ կացի առաջի նորա : Աղդ՝ զորոյ ոչ լու-սաւորէն, կամ տէր զօրութեանց՝ որոյ կայցի առաջի նորա : Զորոյ կեն-ցես զձայն նորա : Սրբասղէնն՝ յորոյ ալեացն յեղանէ 'ի ձեռն նորա : Զորոյ կեն-ցես զձայն նորա : Թագաւորազն մի՝ որոյ որդի նորա հիւանդ կայր : Ա-գանացոց զորդին նորա : Թագաւորացն մի՝ որոյ որդի նորա հիւանդ կայր : Ա-հա տէր՝ որում սպասեաք մեզ : Աղդ՝ որում առաջնորդեաց նմա աստուած : Տեղի՝ յորում կաս դու 'ի Տէր : Ոչ գոյր առն՝ յորում ոչ գոյր մեռեալ 'ի նմա : Եր այր մի՝ յորում այս պիղծ գոյր 'ի նմա : Դու հաւատս ունիս, որով պարծիս Տէր : Յորմէ և հեԹանոսք մեծաւ զգուշութեամբ խորշեալ պատ-կառէին 'ի նմանէ : Այս այն Երուսաղէմ է, զոր եդի 'ի մէջ հեԹանոսաց՝ Տէր և որ շուրջ զգօտաւ գաւառք : Զոր և ես փուԹացայ զնոյն առնել : Զոր մար-գարէ աւագափող ձայն անուանէ : Զոր և զնոյն նոքա ընդ մօտոյ աւուրս կորու-սանելոց են :

Զոր, Մարիամ բաղձմամբ սիրով հրալեալ 'ի նա փափաքելով,
Տէրն արդեւք ձայն՝ առելով, Մի մերձենար զգալի դըԹով. ՇԱ :

Որք Քրիստոսի անձանց ևեԹ մեղանչեն, և կանայքն՝ և անձանց և տեառնց : Որ Թէպէտ և նորա վեհք են բնակութեամբ, և այլն : Ձեռքն՝ որ նորա լուծին զմեղ :

Որ, մինչ հրամանքն արարչական կամին զտանջելըն, նորա գան :
Որք էք 'ի լոյս Տէրն անդադար, Նըստեք 'ի սուգ 'ի տան խաւար. ՇԱ :

Ժողովուրդ իմ, որոց օրէնք իմ 'ի սիրտս Ձեր : Ամենայն այր և կին՝ որոց յօ-ժարեալ միտք Տէրն նոցա : Որոց ձեռք Տէրն յանօրէնութեան էին և աջ նոցա լի է կաշառօք : Որոց տուեալ էր զփրկութիւն խարսխեալ 'ի ձեռս նոցա. այս է Զօ-րոց ձեռս տուեալ էր (1340, 1341) : Զարքն՝ որոց ոչ էր նոցա Թիւ : Զօ-րոց գիտէր ղԹուլութիւն հաւատոց նոցա : Որով տուեալ և զձեզ կամիմ ալ-լոց գիտէր ղԹուլութիւն հաւատոց նոցա : Որով տուեալ և զձեզ կամիմ ալ-պանալ : Յորոց յափրացաւ անձն իմ 'ի նոցանէ : Յորոց և խմաստունք տեղե-կացան : Զոր ևԹէ ըստ կամաց ոչ առնիցեմք : Զորս ըստ կամաց տուեալ փախչին 'ի նոցանէ : Զոր ևԹէ զայսոսիկ ոչ առնիցեմք : Աստուածք նոցա, յորս յուսա-ցեալ լաւ բնութեամբ ոչ ոք տեսցէ երբէք :

ցեալ էիք 'ի նմա, զորոց զձայն զոճից նոցա ուսէիք: 'ի վերայ լերանց բար-ձանց խորեանց, յորում բնակեալ էին 'ի նմա: Նա որս ածեալ յարմարեալ առ այն զկերպարան սեռակի բանից: Այնոքիկ (պորտիք) որ ամենայն սըր-բանք ոչ եղեն բաւական հաստատանել զնա. խնա զոր հաստատանել, և զնա է-զակի եղեալ որպէս և որ եղական է ձայնիւ: Նղաւեինեցան նոքա յայն՝ զի ոչ Մովսէս երբէք յիշեաց զնա. այս է՝ զոր ոչ Մովսէս՝ այս ինքն Մովսէս երբէք յիշեաց: Եղիցին աւուրքն այնոքիկ նեղութեանց, որպիսի ոչ եղեն երբէք այնպիսիք: — Ամենայն տեղի՝ ուր երևեցի 'ի նմա: 'ի գաւառացն՝ ուր ցրուե-ցից զնոսա 'ի նմա: Յազգաց՝ ուր ցրուեցան 'ի նմա կամ անդր: 'ի տեղւոջն՝ յորում դուք կամիք մտանել բնակել անդ: Յերկրին՝ յոր դուք մտէք բնակել անդր: Տանն՝ յոր ես մտից անդր: 'ի մէջ ամենայն ազգաց, յոր տանիցի զքեզ տէր անդր: Զժողովրդանոցացն յայս ասնէ, յորում սովոր էին անդր հաւաքել: Յամենայն ազգաց, ուր ցրուեաց զքեզ տէր անդր: Մեստրէմ ծնաւ զքաւի-նիփոցիս՝ ուստի ելին անտի փղշտացիք:

1120. Դնի ուրեք և անհամաձայն յարաբերականին, բայց պատշաճ բային կամ անուանն. որպէս, Որ մինչ չև տեսեալ էր զնա, ընդ վաղվաղակի՝ ան-ձանց նոյա գինս հատանէր. Ա. ուր զնա չէ համաձայն յարաբերականին որ, բայց թէպէտ էր ասնու ուղղական և սեռական անուն բայի (539, 548): Են որ-գունք. որոց ժամանեն առ նմա գործք ամպարշտաց. Ա. Զորմէ և մեռեալ ասեն զնա ընդ Շամիրամայ. Խ. Որում և կին անուանէին զնա. Յ. յորս առ նմա, զնա, թէպէտ ոչ նոյնաձայնք ընդ յարաբերականին, միայն պատ-շաճին բայից խնդիր (660, 667): Զորոց մի 'ի նոցանէ ոչ արժէ աշխարհ. Ն. զի որոց և 'ի նոցանէ հատուած խնդիր լինին միջակին Գ (699, 700):

1121. Բազում անգամ յարաբերելին, որ ինչ էն կամ որպիսի ինչ երևի առ ժամն 'ի միւս դրողին, յաւելեալ լինի և կրկնի առ յարաբերականին 'ի նոյն հոլով կամ յայլ պատշաճեալ բային. որով բազում ուրեք յարաբերա-կանն աւելորդ երևի, կամ յաւելուածն՝ բացայայտիչ նմին. Երկու զհաւքէլ և զի կաւ՝ որ չինեցին երկոքին զաւանն Խորայելի. ուր երկոքին յայտնագոյնս 'ի մէջ բերէ ընդ յարաբերականին զյարաբերելին: Բերելին զհիւանդս և զնե-ղեալս յայսոց պղծոց, որք և բժշկէին անդէն: փոխանակ յայլ աւետարան, որ ոչ գոյ այլ: Որք ոչ անդէն զնոյն հարկանեն սպառութիւն: Որոյ անուն գլխաւորին Գայիանէ: Որոյ անդրէն պատասխանի արարեալ որդւոյ Եզեկիա-դուստրն Սահակայ՝ ասէ ցԳևենշալուհ: Որում ոչ կամեցեալ Հայկայ հնազանդ լինել Բէլայ, չու արարեալ գնայ: Որում անուն էր առաջնոյն Վաչան, և եր-կրորդին Վասակ, և երրորդին Արտաշէս: Յորոց խնդրուածս և 'ի վաստակս 'ի միասին արանցն կանանց ամենողորմն աստուած հայեցեալ, յիշեաց զհաստա-կութիւն որդւոյն Վարդանայ: Որոց ձեռն տուեալ նախարարացն յԱղուանս, կամաւ երթային. Խ. ուր նախարարացն ուղղական կայ, զի անցեալ դերբայն ասնու և ուղղական անուն բայի: Այց թէածեալ փութայն ձախրէին հա-մաչուելով ընդ Բանահէրջոյն. Գ. նոյնպէս է և աստ: Որոց ընդունելութիւն զնեղեալն մեծապէս արար: Յորմէ բազում անգամ և սխա քնոյ 'ի բաց փա-խուցեալ լինէր յԱմբակոնայ յիշատակաւս այսուիկ: Մեղք կապանք դժուա-րինք են ոգւոց, նա և վէրք դժնդագոյնք, յորմէ եկն Յիսուս արձակել 'ի կապանաց և բժշկել զվէրս: Յորմէ յանդնդոցն յայսցանէ ազատ են խմանալիքն: Յորոց մի 'ի նորա գիտնական վերաբերեալ երանոյ՝ առաջինկայս իսկ մեղ հար-ցաքննեալ յոյանեւցի: Զոր ասացաւ Աբրահամ զայրն յԵփրոնէ քետացւոյ: Զոր երրև լուաւ կայսրն զԾիրն զայնոսիկ, մեծաւ փութով և բազում պատրաս-տութեամբ 'ի խնդիր ելանէր իւրն հաւելոյ: Առաքեաց զհեղինէ 'ի խնդիր պատուական խաչին, զոր և եգիտ իսկ զԾիրականն փայտ: Զոր երրև տեսին հօտ-քըն զոչխարն բանաւոր ոչխարաց, մեծապէս առցեան խնդութեամբ: Ըստ ո-րում և այն անուամբ, զոր գովեաց տէրն զդպրութեան անիրաւութեան: Զոր դար-ձեալ դրոշմէ 'ի նա զսեփս թագաւորական կնքոյն: Զորս զամենայն զնիւս ին թէպէտ կամիմ արձանագրել, սակայն երկնչիմ: Զորս զայսպիսեան արտասուել

պարտ էր ։ Զորս պարտ է, որչափ զօրութիւն իցէ աստուծոյ անուանն, ան-
խախտելի պահել [illegible] աստուածային տաճարացն ։ Յաղագս մեծի ա-
նուան Համբրուայ, զոր պարգեւեաց նմա աստուած [illegible] նահատակութեան
յաղթայաղթանակից ։ Զոր 'ի նոյա խուկ անուն տուեալ էր տանել մոգուցն, ..
և մանաւանդ շղթայս սրբոյ կաթողիկոսին Յովսեփայ, զոր ևս տաւեալ քան
զատակութիւն այլոց շղթայիցն առաքելոցն ասէին [illegible] և անհեղեգս.
խմա զնորա շղթայն ։ Զոր ասորեցան Յեսայինկ կոչել [illegible]. ՅՄ. զի [illegible]
աանու հայցական և տրական ։ — Որ ոչ ումեք յառաջին ժամանակին եղե-
[illegible] ։ 'Ի ձեռն աամն աղքատ և անպիր արանց, որք ոչ 'ի ձեռն ընչից
կամ խմաստեք կամ զօրութեամբ [illegible] խմաստնոցն և հզօրացն յաղթեցին ։
Վասն մերոյ հրաշակերտ չնուածոցն, որք մեզ կան պահին խոկըրանէ [illegible]
[illegible] ։ Այսին արարի զակարութիւն ձեր, որք [illegible] զմի
թե հաւու ոչ բարձէք ։ Որոց անուանքն են այս՝ [illegible] նորա ։ Յորոց կայ
աստուած 'ի մէջ [illegible] և [illegible] ։ Որոց թէ կամեցեալ էին կա-
րող էին մանաւորապէս զմասել [illegible] [illegible] ։ Քնոյ խնդ ժամա-
նակ մերձեալ է. որում յանկնոյն ժամ ցանկայի [illegible] և ընդ Քրիստոս [illegible]
[illegible]. զի [illegible] աանու տրական և հայցական (637) ։ Հոգւոյն սրբոյ. որով ա-
ռաքեալքն արբեցան [illegible] [illegible] ։ Յորմէ զարհուրին յայսմ [illegible] [illegible]՝
անզի տուեալ մեծաւ գաղութեամբ ։ Եւ ես հատուցից ձեզ ընդ բարութեանն
այնորիկ, զոր արարէք [illegible] [illegible] ։ Եւ որ մատուցեալ էք 'ի [illegible] [illegible] ։
Զոր միայն միածինն ունի [illegible] [illegible] հօր ։ Զոր և բարեբար և երկնա-
ւոր հայրն ուրախ առնէ [illegible] յուրախութիւն ։ Զոր ոչ բաւեմ առնել
[illegible] [illegible] աանջանացն ։ Զոր՝ եթէ կամիցի ոք 'ի կարգ արկանել, գծուա-
րաւ կարասցէ առնել [illegible] առաքինութեան նորա ։ Պատմեաց զանսիլն, զոր
յառաջ քան զբազում ժամանակս երեւեցաւ նմա 'ի քուն [illegible]
[illegible]. խմա որ երեւեցաւ նմա ապագայիցն յայտնութիւնք (1209) ։
Զոր համարեցաւ՝ թէ և նմա [illegible] [illegible] գիտելոց է. խմա որ այնպիսի ինչ
[illegible] զոր զայնպիսի ինչ, զի երկուքին պատշաճին ընդ [illegible] ։ Զոր փրկիչն
Քրիստոս ընդ նոսին խոկ առաքեալ էր [illegible] և [illegible] աշխարհի գանձուն
մեծի ։ Փրկեցեր զմերժեալ և զհեռացեալ ազգ մարդկան, զոր նախանձե-
ցաւ և եհան չար պատրանօք 'ի յաւերժական կենացն ։ Զոր ոչ ումեք այ-
լում գոյ հնար ձեռն արկանել [illegible] [illegible] [illegible]. հայցական և տրական 'ի
նոյն միտս կան ։

Նա յանլութեան շնորհեաց զորդին, Զոր և յորդոյ [illegible] ։
Եւ յանլութեանն եսուր զորդին, Զոր քեզ մատոյց 'ի խորանին
Ընծայ [illegible] սրբոյնին. ՇԱ ։

1122. Սերթ այն յաւելուած է ամբողջ բան՝ իբրև տիրապէս բացայայ-
տիչ յարաբերականի, կամ մասն և մեկնութիւն յարաբերելոյն. Որ ան-
հնարին անօրէնութիւն է, կարծել զաստուծոյ՝ թէ երբեմն ասպնջական բա-
րեաց էր և ապա արարիչ չարեաց ։ Որ ոչ բարւոյ գործ է, այլ ապիրատի,
ապրդել գալոց մաանել յայլոց տուն և նենգել նմա ։ Որ աստուծոյ միայն է,
զծածուկս ճանաչել ։ Որ յետնոյ հայհոյութեանն է, եթէ էութիւնն աս-
տուծոյ 'ի մասունս բաժանիցի և 'ի բազում շունչս կտորիցի. յորս մարթ է ևս
ընաւ աւելորդ համարել զ•ր ըստ 1124 ։
1123. Են և բուն աւելադրութիւնք թարմատար յարաբերական դերա-
նուան այսպէս ։
Ա. Յարժամ յարաբերականն 'ի նոյն մի հոլովսյնիցի՝ չէ ինչ հարկ կըր-
կնել, սակայն զատնի և կրկնեալ. Օրհնեալ որ եկիր և գալոց ես ։ — Որ էր
և •ր լինելոցն էր ։ Որ էն և •ր է •ր գալոցն է ։ Դու հրաման ետուր ամենայն
և •ր լինելոցն էր ։ Որ էն և •ր է •ր գալոցն է ։ Դու հրաման ետուր ամենայն
մարդոյ, որ լուիցէ զձայն փողոյ և •ր ոչն անկեալ երկիր պագանիցէ պատ-
կերին ոսկւոյ, անկցի 'ի հնոց ։ Զաւետարանն իմ զոր աւետարանեցի ձեզ [illegible]

և ընկալարուք: — Կամ մին փոյելապէս նախադասեալ (849), և երկրորդն առանց Ն-ի յարեալ. Որ ընկղմեալս եմ 'ի խորս չարեաց՝ սուրբ պհօղէդ քո տանջեա առ խս, որ կարդամս առ քեզ. ՇԼ. փոխանակ՝ առ խս որ ընկըղմեալս եմ և որ կարդամ ԶՔԵԶ և կարդամ:

1124. Բ. Յարաբերականն 'ի գլուխ բանի, առանց 'ի նախադաս ինչ ակնարկելոյ ամենևին, դնի Թարմատար ընդ գիմաւոր բայս և ընդ դերբայս, համաձայն անուան բային, կամ խնդրոյ կամ որ իբրև խնդիրն համարիցի. որպէս, Եւ 'ի գալ սորայն Գրիգորի 'ի ձեռնադրութիւն առ Ղևոնդ կեսարու հայրապետն, ՈՐ Թէպէտ բազում անգամ խնդրեաց սուրբն Գրիգոր գնշխարս սուրբ Կարապետին, ոչ եառ յանձն տալ. Զն. ուր անուն բային է ՍՈՒՐԲՆ ԳՐԻԳՈՐ, և ՈՐ աւելորդ: Որ Թէպէտ և աէրունական հրամանն յորդորէ զմարդիկ քննել զգիրս, սակայն յոյժ վայրի հրաժարեցուցանէ. Շ. ուր ՈՐ սկիզբն գոլով նամակի՝ չունի 'ի նախադաս ինչ ակնարկել: Որ և զկամ սարակնն Արշակի զնշխանն Արշարունեաց առնլով փութացուցանէր երանելի զօրավարն Հայոց Վարդան. ուր ՈՐ ոչինչ նախադաս յարաբերէ, այլ զզօրավարն. ՈՐՔ նպաստեալ խնամ ակար խորհրդոյս, աղաչեմ, սատարեցէք ամենայն ապօթաւէր անձինք. ուր աէր բայի է ԴՈՒՔ ՈՂՋԱՄԱՐՏՔ ՄԻԱՅՆՔ, և ՈՐՔ ոչինչ նախադաս յարաբերէ. ՈՐՈՑ երկրորդ գրոյն անուանեն զանն պատմագիր կոչեցեալ Փաստոս Բիւզանդացի. ուր ՈՐՈՑ բնաւ խակ Թարմատար կայ. Փ: Ոլք վասն ՈՐՈՅ զայս քարոզելոյ յաշխարհի չարչարանօք մեռան. ԱԳ. խմս վասն զայս քարոզելոյ, ԶՔԵԶ վասն այսր՝ այս ինքն քարոզելոյ զայս (1305): Զոր պարտ և արժան է սպա հաշակելի գովութեամբ նուագարանել զմեծ և զգիւտողնականն Աղէքսանդրոս Թագաւոր. ուր ԶՈՐ չէ ինչ յարաբերական կապ բանի և աւելորդ կայ. Զոր 'ի հետ այնոցիկ անյագաբար սպա և 'ի սրահիցն հայէի գեղեցկութիւն. Պ. նոյնպէս բնաւ Թարմատար է ԶՈՐ եդեալ իբր համաձայն խնդրոյն, զի հայէ առնու հոլովական և նախդրիւ արական (1173): Զոր իբրև եաես սուրբն Ղևոնդ, եԹէ ոչ ես զնի մի կամին հարցանել և գտանել, այլ միանդամայն հրաման եղև մեհնու, առէ ցերանելին Յովսէփ. Ե. ուր ԶՈՐ ոչինչ ունի նախադաս յարաբերելի, այլ ակնարկէ 'ի յաջորդ բանն, որ իբրև խնդիր և լուսին է բային ՏԵՍԵՒ կամ բացայայտիչ ՈՐՈՒՆ ըստ 1122:

'Ի չարականս յաճախ լսի այս աւելադրութիւն. Որ բանիւ հրամանի քո հաստատեցեր զերկինս և զերկիր արարիչդ ամենայն եղանութեանց, վասն զի լոյս են հրամանք քո 'ի վերայ երկրի. և որ զնի երկրաքին տունքն: Որ փոխանակ ծոցածին բանին որ եւ յերկինս՝ աւաքեցաւ աւետիքն հօր 'ի բարձանց հոգին Տրմարտութեան: Որ ըստ պահոց քառասնօրեայ փրկողին պահելով հարանեցեալ եկեղեցի, զի մոցէ 'ի յառագաստ ընդ փեսային յարուցելոյ:

Զոր սատանօր սիրտ իմ Տրմի,... Մինչ դեռ յիշեմ զօրն ահագին. ՇՄ:

Բայց մի անխափր զամենայն յայս առնուլ. զի ուրեք 'ի հեռի ինչ ակնարկութիւն է կամ նախադասութիւն յարաբերականի (849), և այլ ուրեք բակառութեամբ խառնեակ համաձայնութիւն (1209, 1211, 1212), և կամ փոխադրութիւն հոլովի (1298, 1303), կամ փոխադրութիւն յարաբերականի փոխանակ այլոյ դերանուան (1305). որպիսիս յաճախ գոյ տեսանել և 'ի չարականս և 'ի տաղս Շնորհալւոյն:

1125. Գ. Թարմատար դնի յարաբերականն յետադաս իբրև անուն բայի կամ խնդիր, ուր կայ խակ նախադաս բուն աէրն և խնդիր նոյն բային կամ համազօր ինչ. որպէս, Եւ այլ Թագաւորք՝ որ եղեն յառաջ քան զնա, վասն որոց գրեալ խակ է, ՈՐՔ մեղան և անօրինեցան. Ա. ուր անուն բային մեղան է այլ ԲԱԶՄԱՑՈՐՔ, ուստի ՈՐՔ աւելորդ կայ: Իսկ քանզի աստուած ՈՐ զայս մեծ մարմին առանց չարչարանաց ծնաւ, ապաքէն իբրև զհայր գուԹ ունի ընդ

ամս. Է. և սա տէր բայի է ԱՓԱՌԱՆՋ, և որ ասէին: Իսկ գտեալ զմին սարքի
Մար Ներսէս Կլայեցւոյ, այլ ուշիմ և վարժ քերթողի և յոյն գրով. ուր յղէ
առ մեծ եղբայրն իւր Արշակ. Իսկ անդրանիկին առ դայեկաց մնացեալ, որ
սակս աշխարհակալութեան անուանացս. Նոյնոյն խաւարաւ ընդանեալ Մի-
հրան, որ եկն ‘ի տեղի մշտնջենաւոր լուսոյն. քանզի զարհուրեալ յիշեաց
զոր լուսաւ վասն Տրդատայ. Իբրև եւ ‘ի ջրոյն, լոյս շուրջ փայլատակեալ ըղ-
նմա, զոր ոչ ոք ‘ի բազմութենէն եւես, այլ միայն Վկենդիոս. Իսկ ժողո-
վեալ սուրբ հայրքն ‘ի թագաւորեալ քաղաքն Բիւզանդիոն,.. միանգամայն
հարիւր և յիսուն հայրք. որք նզովեալ մերժեցին զՄակեդոն. Խ. յորս աւե-
լորդ կան յարաբերականքն, կամ փոխադրութեամբ խմա զանցեալ դերբային
փոխանակ գիտուորի ԳՈՍՆԷ. ՃԱՅ, ԸՄԻԱՆԻ. ԺԱՅԼԱԽԱԼԷԱՅ. ԺԱՂԱՔՈՅՆ (1246),
և կամ զյարաբերականին խմա ՂՆԱ ՅՂԷ. ՆԱ ԱՂԱ, ԱՅՆ ԷՂՆ, ՂԱՅՆ ՈՂ ԱԾ ԷԱԷԱ.
ՆԱԾԱ ՆՂՈՂԷԱՂ ՃԷԺԷՅԷՆ (1305): Գարնանայինս ժամանակ բարեխառնու-
թիւն բերեալ օդոց, որոց մերժեալ զախոյն փարատեցուցանէ ծնունդս.
Մինչ զի խառնելով ևս զքաղցր նուագերգութիւնս ձայնից և զաջողակ խրա-
տուցն կարգաւորութիւնս յարմարական, որոց սփոփեալ զմիտս վշտացեալ
ազատորացն մխիթարելով անձինս. խմա բերեալ փարատեցուցանէ, խառնե-
լով սփոփեալ մխիթարեցին (1245), ՆԱՏ բերէ՝ որով փարատեցուցանէ, ՆԱՏ
բերեալ՝ այնու փարատեցուցանէ, խառնելով՝ նովաւ սփոփեալ. և այլն.
Քանզի յորժամ ոչն իւրաքանչիւրում կալ ‘ի հանդամանս կամեցան գա-
գարս,.. ՅՈՐԺԷ ‘ի հարկէ այնուհետև շուրջանակի շարժեալ դրդեր պատե-
րազմ. Պ. ուր ՅՈՐԺԷ վայրապար, զի համօրէն խնդրոյ է վերին բանն ՅՈՐԺԱՄ
ՈՉՆ ԽՆՃՈՅՆ, և այլն, կամ խմա ՅԱՅՆԺԱՄ: Իսկ սատակութութեանն անուշահոտ
ծաղկանցն որ զարանցն քաղցր ընձեռելով առողջութիւն զօրացուցանէն
զկտրյութիւն խելացն. Եկեալ ‘ի դրանէ և Մաղխայոյն Գադրիւր և ժողովեալք
առ նա դասք ուրացողացն, որ թէպէտ և ուրախանային, սակայն.. ծնկեալք
թարշամէին. Նորեան Սահակ զմարզպանութիւնն և Վահան զտէրութիւն
մամիկոնէից և զազատութեան Հայոց, որք նախ հաստատեալս ‘ի վեր-
նոյն հրամանէ և սա ‘ի Հայոց ընկալան զգործակալութիւնն. Եւ լուեալ
‘ի մէնջ զբանս մեր և զկամս, ուր և թագաւորին գիտել ետ. Փ. յառաջին
և յերրորդ օրինակդ բնաւ թարմատար կայ ՈՐ, ՈՐՔ, նոյնպէս և յայլ երկուսդ՝
զորս մարթ է և ըստ վերոյգրելոյդ խմանալ: Զմինն ‘ի նոցանէ որ կարի խիս
պատուական էր առ աստուած և առ մարդիկ, զԱտոմն սակս զաղբիւ-
րեն օրհնութեանց, ուր յանուանէ ‘ի մէջ բերէ. Ս. խմա զմինն յանուանէ
‘ի մէջ բերէ, ուր բնաւ թարմատար: Հաւատացելոց աստուծոյ հոգիակա-
նացդ սեռից... ՈՐԱՅ այգոյնի ամենեցուն քահանայապետաց և քահանայից,
ողջոյն սիրոյ և խաղաղութեան հասցէ. ուր չգիտէր ՈՐԱՅ, զի ԱՅԴ ՈՅԷԿ ԱՄԷՆԷ-
ՅԱՆ բաւական էր. Հայրն մեր հոգևոր և եղբայրն ըստ մարմնոյ, այն որ
բարւոք հովուեաց զհօտ բանաւոր,.. ՈՐԱՅ հասեալ ‘ի կատարումն հասակի,
հանգեաւ, և այլն. Ր. ուր առանց ՈՐՈՅՆ կատարեալ է խմաստն: Զարհու-
րեալ պահապանացն երկիւղալից մեռանէին. այլ քարոզ հրեշտակին որ զո-
չէր առ կանայսն, որք զխաչեալն խնդրէք՝ յարեաւ Քրիստոս. Նմա թեթև
և լուսաւոր, որ զանձրևն կենաց ‘ի քեզ հեղեալ ‘ի յերկնային ծովէն՝ ուր
հասեցեր ‘ի յերկիր ծարաւուտ. ՇՐ:

Քանզի բանիւ զիս եղելոց Մեր ժամանակս դիպելոց
Որոշ ոլոք ոչ թէ գիտնոց, Այլ տխմարաց և տղայոց.
Զոր պահանջեաց սարկաւագ սիրոյ Եղբօրորդին իմ ըստ մարմնոյ. ՇՍ.

ուր կամ ՈՐՈՉ կամ ՈՒՐ աւելորդ է, զի խմանի բանիւ զիս տուաք, կամ
զբանն որով տուաք (1206) պահանջեաց եղբօրորդին: — Թերևս այսպէս
է և առայելոյն Զբանն առաջին ուր արարի, ո՛ Թէոփիլէ. վասն ամենայնի զոր
սկսաւ Յիսուս առնել և ուսուցանել. Ա. խմացեալ զբանն առաջին արարի:

1126 . Դ . Մարթ է ուելորդ համարել զյարաբերականն , որ 'ի մէջ կամ 'ի սկիզբն բանիյառաջ քան զուղղական անցեալ դերբայ կամ բայածական , եթէ ոչ ըստ 1053 զեղչեալ համարիցի եական բայ սորա . որպէս , Այս է մարմին իմ ՟ր վասն բազմաց տուեալ . Այս է հացն ՟ր յերկնից իջեալ : Ոչ հանդարտէ քաղաք թաքչել ՟ր 'ի վերայ լերին շինեալ : Սա ՟ր փախուցեալ թագաւորս՝ եկեսցէ դարձեալ : Ջոր արթուն և քաջ նահատակն Վարդան և նոցունց նմանիքն , ՟ր+ ոչ կարացեալք այսպիսի խաբէութեան ծառայել , բողոքէին ձեզ : Ջի թէ՝ ՟ր այսու ապաւինօքս ապաւեալք փութան զի ցանկու թեանն հասանիցեն , յոյժ մանաւանդ որ այնու աստուածային սիրովն լցեն արբեալք : Որպէս ՟ր նախ քան զթիւս նախակարգեալ մատուանքս՝ յիրէն ասին զանուանան , այսպէս և թիւքս յիրէն ընկալեալ զանուն : Որ յանքնին ծնցոյ հօր խոնարհեալ որդի , երևեցար 'ի մէջ երկուց կենդանեաց : — Տարածեցան (ձի և արջառ) . . իբր ՟ր զՃշմարտապէս բեռին ծանրագունի բարձողք . Պ . խմա իբր բարձողք բեռին ծանրագունի : Տես և 1252 :

Ըստ այսմ և ընդ հայցական անցեալ դերբայի՝ որ խնդիր է բային , դասնի ՟ր աւելորդ . Եւ ՟ր զմնացեալսն՝ փախառեայս 'ի հեթանոսս արկանէին . Ա . խմա սակ և զմնացեալսն կ՟մ և որ մնացեալքն , այսինքն և որ մնացեալքն էին :

1127 . Ե . Յարաբերականն եդեալ միանգամ 'ի հոլով ըստ ելեայն յարաբերելոյն ըստ 853 , դարձեալ կրկնի երբեմն 'ի պահանջեալ հոլով բային իւրոյ ըստ 854 . որպէս թէ երկրքին նշանակեալ եղանակըդ միանգամայն վարիցին , կամ թէ առաջինն յերկուց յարաբերականացն առեալ լցէ փոխադրութեամբ խբր՟յն , Ն՟ (1305) . որպէս , Ոյք գիտակ են Ճշմարտութեանն , վասն որոյ Ճշմարտութեանն ՟ր 'ի մեզ հաստատեալ է . Բ . Յովհ . փոխանակ ասելոյ լոկ՝ վասն որոյ Ճշմարտութեանն 'ի մեզ հաստատեալ է , որ ըստ 853 նմանի՝ վասն այնր Ճշմարտութեան՝ որ 'ի մեզ հաստատեալ է : Տանին մերձ 'ի Ճշմարտութիւն զորս ՟ր+ սրբազանից գրոց ոչ են անհաւանք . ԿԱ . փոխանակ՝ տանին զորս ոչ են անհաւանք (853) կ՟մ տանին որք ոչ են անհաւանք (854) . այս է՝ զայնոսիկ որք ոչ են անհաւանք : Ա՛յլ ինն (է) չորեքդեղեանն՝ քան զորս յ՟ր՟ց չարակային . Նի . փոխանակ՝ քան զորս չարակային կ՟մ քան յորոց չարակային , որ է ասել՝ քան զայնս յորոց չարակային : Եւ արդ սոուդապէս և իրաւաբար ընդ որս ՟ր+ ըստ ձայնից կողկողանացն և զրանիցն յարմարութիւն հանդերձեն , . . բաղմեալ իմ 'ի դլուխս պարու ակմբից դասու այնր երախանաց՝ . . և ես ընդ նոսին զանձինս տարածանեմ զխշտակրութիւն . Որում ՟ր ապաակն ած աստուածային երեսացն՝ քաղցրութեամբ առաց . Ն . փոխանակ՝ ընդ որս հանդերձեն կ՟մ ընդ այնոսիկ որք հանդերձեն , որում ապաակն ած կամ որ ապաակն ած՝ առաց , այս է՝ այնմ որ ապաակն ած : Ըստ որում ՟ր 'ի Մովսէսէ աւանդեցաւ պահել զխշտակ գաւթին . Խ . փոխանակ՝ ըստ որում 'ի Մովսէսէ աւանդեցաւ , կ՟մ ըստ այնմ որ աւանդեցաւ :

ՆԱԽԴՐԱՑ ԵՒ ՀՈԼՈՎԱՌՈՒ ԲԱՌԻՑ

1128. Նախդիրն ՚ի երբեմն իբրու աւելորդ դնի ընդ նախդրացն —, —, —. և ըստ այսմ կազմեալ են բառքն Զառ ՚ի վայր, զառ ՚ի վեր, զառ ՚ի վերայ, զառ ՚ի թափ, զառ ՚ի կող, զառ ՚ի հետ: Եւ ըստ այսմ առ Վանան զառ յայս ժամանակացն. Եփ: Զառ ՚ի ներքոյ արեգական առ հասարակ ծովու և ցամաքի աստուածպաշտ տիրեաց. Պ: Մանրամաղ փոշիացեալ հողս՝ ջրոյն խոնաւութեամբ զանգանի, իսկ զ՚ի վայր ծորելն բնութիւն ջրոյն՝ սալայատակ պրկմացեալ հողոյն կափմամբ. Ն: — Զառ ՚ի վերուստ պատուեալ և ՚ի մարդկանէ գովեալ երկիցս երանեալ տեառն.. առաջին թուղթ ողջունիւ և սրբութեամբ հայեց. Զն: Եդ զնա ՚ի փորունն ներքոյ սեանն զառ ՚ի յերկիր կանգնեալ. Խ. փոխանակ՝ սեանն առ ՚ի յերկիր կանգնելոյ: Ցասմիկ աշխատութեամբ ստացանէ ՚ի բրելն և ՚ի բաժակելն, զաւելորդ ուղէ շեղ յապաւեալ և զսար բոյս խլել, զ՚ի գետնախախնջութենէն ՚ի վեր ամբառնալ և ջուրս արբուցանել. Պ. խմս առոկ՝ ՚ի գետնախախնջութենէն ՚ի վեր ամբառնալ. ըստ որում և ցուցեալ է ՚ի 257 զնախդիրն ՚ի փարեալ փոխանակ բացառականի ևս, թէ և գուն ուրեք:

1129. Եւ երբեմն նախդիրքն —. —՚ի իբրու աւելորդ կան, մերթ և հանդերձ զայիւն. որպէս, Զառ ընդ երկրաւ ծածկեալ օգուտս ուսուցանէն. Փ. փոխանակ՝ զընդ երկրաւ ծածկեալ օգուտս, այս է՝ զօգուտս ընդ երկրաւ ծածկեալս: Զառ ՚ի չրեալսն ՚ի ստանայական հրապուրմանէն՝ հաւաքել. Ան. փոխանակ՝ զչրեալսն:

Եւ մակագրեալ ՚ի քարտիսի Զառ ՚ի նոցայն գործեալ իւր. ՇՌ.

փոխանակ՝ զնոցայն գործեալ իւր (1283): Զառ ստորին ամենայն. զառ ՚ի ստորեւն ամենայն. յառ ՚ի ստորեւ տիեզերաց. փոխանակ պարզաբար՝ զստորին ամենայն, զստորեւն ամենայն, ՚ի ստորեւ տիեզերաց: — Խմնալ մարդկան զառ ՚ի յայնկոյս՝ ՚ի ծածկեալ յանէրևոյթն սերմանել և հնձել. ԱԳ. փոխանակ՝ խմնալ յայնկոյս, զի խմացին յայնկոյս (1):

1130. Քանզի գործիականն անորիշ դերբայի և անցեալ դերբային ունին յինքեանս զնշանակութիւն բառիցն —, — (570, 574, 582), երբեմն առ դերբայիւքդ յաւելորդս դնին նախդիրքս և բառք որ զնոյն նոյին նշանակութիւն ունին. որպէս, Զայս առաւել իմն — զնոսա հենդնելով առէ. Ո. ըստ ձեռ. փոխանակ ընկ. զայս՝ զնոսա հենդնելով առէ, որ է՝ վասն հենդնելոյ: Բազումս յուսոյն խրախամիտս լինելով — ՚ի զբարեբախտագոյնն ՚ի նոցանէն ընդունելով վայելս. Դիւցազնաբար զօրութեամբ — ՚ի ծանր զննազգեստն լինելով վայելս.

---

(1) Նատանոր ՚ի հարկանցի գիտելի լիցի, առ ուղիղ խմնալ նեթ և զդուշանալ, զի Դաւիթ անլուր և սորտանելի աւելադրութեամբ թէ պատուղութեամբ՝ ոչ գիտեմ, զյոդնակի — անուանն եդեալ է ՚ի նախդիրն —, և զյոդնական ՚ի յաւելեալ ՚ի հոլովառու բառն ՚ի —. յառելն. Ցառ. Արիստոտէլի ստորոգութեանցն վարդապետութիւն. փոխանակ՝ առ ՚ի վարդապետութիւնս —՚ի վարդապետութիւնս ստորոգութեանցն Արիստոտէլի: ՚ի վերայ: ամենեցուն. ՚ի վերայ: էակացն:

լով հանդուրժեսցեն · Զոմանս 'ի բացարձակն յուղարկելով անուսաւ' —— 'ի գաղանակուր լինելով · Ա— 'ի զամենեսեան անդադար յիւրաքանչիւրն յոր-գորելով ախորժակս · Զօրացուցիչ սորինայնոցս տուան ակարութեան առ 'ի զարտաքսումն և զ'ներբքսումն ցուցանելով զպէտս կարօտութեանցն · Պատ-ճառք կենդանութեան աշխարհի' յաղագս 'ի Թշնամեացն պահելով խողխող-մանէ · Յաղագս ձեռնտու նոցայյն լինելով խաղաղութեան գեղից և քաղաքաց · Յաղագս ձեռպով սագնոյի հասանելով 'ի վերայ աւելեացն · Պ · որ նոյն են Թէ առանց նախդրացն ասիցին սոսկ ընդունելով, լինելով, յորդորելով, ցուցանելով, պահելով, ձեռնտու լինելով նոցա, հասանելով: Ախս պա-հեալ հ—ն զնորայն արհամարհելով կոչումն · Թ : Վ—ն առաւել սիրելի աս-տուծոյ լինելոյն · Ն : Դարձեալ տրամութիւն' հ—ն ծայր առնելով կատա-կողացն · Եւ զնոսա ևս մեծարէ հ—ն ցեղապետն ունելով 'ի վերուստ ին-քեանց զԴաւիթ · ՈԳ : Բան ասի յաղագս անապական գոլով ծննդեանն · Զամենայնն ոչ էք բաւական կատարել յաղագս ձմեռն գոլով 'ի բարեաց' ժա-մանակիս · Յաղագս երից անձնաւորութեանցն մի ունելով կամք և իշխանու-Թիւն · Ղ : Ա— 'ի զայսոսիկ մեզ ուսուցանելով, և զանհնարին անմտութիւն մարդկան պատմելոյ · Ս : Նա և 'ի նեղն իսկ կոչելով, զփրկութիւնն յայտ առնէ · Ռ · Եւ կամ 'ի միսն առելով խառնակութիւն գոլ գիմացն · Ն · իմա սոսկ' նեղն կոչելով, միսն առելով, որ է առել նոյնպէս 'ի նեղ կոչելն, 'ի մի սելն — Վ—ն զիշխանին կամեցեալ զմիտն հաճելոյ · Ա · փոխանակ լոկ' կամեցեալ զիշխանին միտսն հաճելոյ կամ հաճել (572) : Վ—ն բազում պար-գեւս կամեցեալ տալ · ՊԱ : Մեծապէս երկնչէր հ—ն 'ի տեառնայն պակու-ցեալք · Կամ Թէ յաղագս գոռոզահարեալք յումեքէ' խնդրելով վրէժ · Պ : Այն նուազ էր հ—ն չև ևս եկեալ հոգւոյն · ՈԳ · · որք և առանց հոլովառու բառիցդ զնոյն նոյնին իմաստս ունին ինքնին դերբայքդ, ուստի և աւելադրու-Թիւնք են : Յետ զառումին իւրեանց յարմարեալ իրս · Խ ·

Եւ յետ երկուց որդւոց ծնեալ Եւ յերկոցունց կամաց մեկնեալ · ՇՈ ·

յորս նոյնպէս անցեալ դերբայքդ ինքնին զնոյն նշանակեն որ ինչ յետ :

1131 · Նոյն նախդիրք և հոլովառու բառք գտանին ուրեք և առ այլով գործիական բառիւք որ և առանց նոցա զնոյն նշանակեն' որպէս, Ա— զոս-մին հաստատուն պահելոյն պատճառաւ · ԼԲ · Յաղագս առ փոքր փոքր փո-փոխմանցն · ԳԱ : Վ—ն բնաւ իսկ հարկաւորացն աղագաւ (1144) · Վ—ն երկրպագումք զբանս ասաց · ԽՍ : 'Ի յէ—ն յայսմի գործովք իւրովք է կերպարան. Խաչակցեսցուք խաչեցելոյն 'ի յէ—ն խոչորագոյն և երկնային քաղաքավարու-Թեամբն · ԵՓ : 'Ի յէ—ն ընդ նմին ամենայն երկնի շրջաբերութեամբն' այլոց ամենեցունց լեալ լինին գնացքն · Դ · ուր մարթ է աւելի համարել և զ ընդ, կամ ընդ շրջաբերութեամբն փոխանակ ընդ շրջաբերութեանն (277) :

1132 · Նոյնպիսի աւելադրութեամբ կան հ—ն, ա—կ—, յաղագս ընդ ուղղա-կան կամ նախդրիւ անորիշ դերբային' խնդիր դիմաւոր բայի կամ դերբայի, նշանակեալ —— 'Ի, ըՒ, որդէս ըՒ (լեալ ինչ, արասցէ ոք ինչ' յապառնի ժամա-նակ · 571, 575) · որպէս, Վ—ն յամենայն ժամու խօսել մեզ զբան տեառն · Վ—ն անբիծ և անդատապարտ կալ մեզ' զնէր աղաչեսցուք · Ժ : Համբերելով' հ—ն զմեզ կեցուցանել · ՇՐ : Արձակեաց և գանձս բազումս և անԹիւս' հ—ն զմիտս հաճել Թագաւորին · Բ : Ունիմ 'ի մօր և զկեփաղիոնին' հ—ն ոչ տալ զմեզ բազմաց ծաղրել · Խ : Էր Թագաւոր' ոչ զի ինքն կարօտ էր այնմ պա-տուոյ, այլ հ—ն զանկեալսն յարուցանել · ՍԲ : Հրահանգեցաւ զբժշկու-Թիւն' Թերևս ոչ հ—ն կարեկից ցաւագնելոցն լինել բուժելով յախտից, այլ զի շհակառակն գիւրաւ մատուցէ · Բանադնոց 'ի Թշնամիսն ելով առ 'ի յիւրայոցն' հ—ն զծածուկս նոցա մերկանալ խորհուրդ · Զիրաւախոհս կա-ցուցանել բեմ' հ—ն բոլորից ընդ օրինաւորն գնալ պողոտայ, և մի արտաքս-զի ուրեք զառածել խորհրդով · Պ : Վասն առ 'ի հնազանդել աստուծոյ ա-

ռաւել քան մարդկան . Բ.Ճ : Ամենայն քահանայ Տ՟ն մատուցանել զուխտն և զպատարագս հաստատի . Զի մի շնորհս արկանիցէ նմա Պ՟րան Տ՟ն աներանալ Պ՟րանայ վասն նորա . ԵՓ . խնս հաստատի մատուցանել, զի մատուցէ . աններանալ նմա, զի աններացի նմա : 'Ի Տ՟ն նորակերպել զպարանս . Զ : Գրեաց նա և Տ՟ն արժանի ըստ որդէգրութեանն կեալ . Ս : Վ՟ն զըղրտան և զնմանն արտաքոյ պաշել բանակին . Նխ . խնս զօրութեամբ Վ.Ը, պատ--Բ.Ը կամ Տ՟է ըստ . որում առէպ լսի 'ի ցանկս գրոց Վ՟ն ոչ երդնուլ, վասն առանց կեղծաւորութեան վարել, վասն ոչ ծառայանալ, յաղագս արդարութեամբ կեալ, և այլն :— Այլ է և անօրէշ դերբայ ուղղական եդեալ առ նոյին բառիքդ փոխանակ սեռականի, ակնարկելով յանցեալ ժամանակ կամ 'ի ներկայ (1234) :

1133 . Նոյնպէս աւելադրութեամբ վարին և ընդ Ն՟. Բէ, որք Ինքնին խկ առանց նոցա զնոյն նշանակեն . Շըջեցուցեալ զնոսա անդ ամս քառասուն, Տ՟ն զի մատուցուցէ նոցա զամօրութիւն դիւցապաշտաքարապաշտութեանցն . Երկրորդ ծնունդն շնորհիւ իբրով 'ի մէջ մարդկան, Տ՟ն զի կեցուցէ զմարդիկ . ԱԳ : Վ՟ն զի մի ընդ խոստմնս գտանիցիմք . Ժ : Վ՟ն զի արժանի արասցէ զաս մատնել ընդ նեղ դուռն, զոր աղաչեցուք . ՄՇ :— Եւ 'ի ցանկս գրոց, Վ՟ն՝ զի անկեղըն է բանն աստուած . Վ՟ն որ ոչ եա հրամանն երթալ զկնի . խնս վասն զի ոչ եա . Վ՟ն թէ ցուլ հարեալ զոք սպանցէ, և թէ գիտէր տէրն նորա կամ ոչ . Վ՟ն թէ զիարդ է որդի Դաւթի Քրիստոս . Վ՟ն թէ սակաւք իցեն որ ապրելոց իցեն . Վ՟ն այն զի, և այլն : Մարթի և զեղմամբ խմանալ՝ վասն այնր զի Տ՟ն թէ, ըստ 1078 :

1134 . Յօժամբայանութիւնք սեռական ինդիր առնուն փոխանակ հայցականի (679), 'ի վերայ սեռականին պաշի երբեմն իբրև իրաւունս նախդիր հայցականին Ն՟. որպէս, խոստովանութեան սրբոյ և համագոյ երրորդութեանն, չմիոյ բնութեան և աստուածութեան և զօրութեան և կամացն լման և միյնութեան շարժմանն . Ս . ուր ընդ սեռականն խառն է և Ն՟ նախդիր, խնս խոստովանելոյ զսուրբ երրորդութիւնն, զմի բնութիւնն և զաստուածութիւն, և այլն : Որ չնախաձայն մարգարէիցն եկիր 'ի լրումն խորհրդոյ . ՇՐ . խնս եկիր 'ի լրումն զխորհրդոյ նախաձայն մարգարէիցն, այս ինքն՝ 'ի լնուլ զխորհուրդ :— Զառաւել դժնդակութեանց գործնեայ և պանդէալն արարող չարեաց, և համանգամայն խկ առել՝ եթէ բովանդակ աղխոյցն ապխի և մնասակարութեանց խոստովանեալ յայտնեցաւ . Տարածեցան 'ի չորեսին կողմանս տիեզերաց (ձի և արջառ) իբր որ զճշմարտապէս բեալին ծանրադունի բարձօք . Ընդդէմ ապականագործին և չկենդանութեան յարդարուն կազմածով քակողի, մահու, սա միայն համբարտակ յարուցեալ . Պ . խնս գործնեայ՝ գործող զառաւել դժնդակութիւնս և արարող զպանդէալն չարիս, իբր բարձողք զբեռն ճշմարտապէս ծանրադոյն, մահու՝ քակողի կենդանութեան Տ՟ն չկենդանութիւն :— կան և այլ օրինակք քանի մի, այլ դոքա անյերկուանալիք են :

1135 . Նախդիր յառկացելոյն բաղում անգամ կրկնի 'ի յառկացուցիչն կամ 'ի յառկացեալն յետադաս, կամ 'ի պատշաճեալ ինչ նոցուն, մանաւանդ յընդմիջել բառից . Մի խոտորիցես զիրաւունս զեկին և զորբոյ և զայրւոյ : Զամենայն ճարդ զարջառոյ և զոչխարի և զայծեաց մի ուտիցէք : Զխնկարկութեան երկնից և զլուսնի և զաստեղաց և զամենայն զօրութեան երկնից . զարեգական և զլուսնի և զաստեղաց և զամենայն զօրութեան երկնից : Զամենայն ինչ զիմ հանիցես Զպտուղ կալոյ քոյ և զհնձանի մի հատանիցես : Զամենայն ինչ զիմ յիշէք : Զհանդերձս սրբութեան զԱհարոնի քահանայի : Գրեաց զբանս ուխտի զտասն պատգամացն : Պաշեցեն զամենայն ինչ զսեղանոյն : Զփրկանս զերկերիւրոց և զեօթանասնից և զերիցն . խնս երկերիւր եօթանասուն և երիցն : Այգես զառաջին պտուղս զերկրին քոյ : Զամենայն անդս Սաւուղայ Զամենայն ախտս չարաչարս զեգիպտացւոյն : Զամենայն տեղի Զորդիդ քո . . և զորդիս զիմ : Լուաւ Գոդողիա զձայն ժողովրդեանն զընթանալոյն զգոհանալոյն և զօրհնելոյն զարքայ : Զամենայն տեղի

զարդու զցնծութեան իւրոյ ելից 'ի գլխոյ հերաց իւրոց : Լուծեալ քակեցէն 'ի մէնջ զբարկութիւն սատանի զմեծամեծ չարեացս այսոցիկ զոր գործեցաք : Հարկանէր զՆարսեհ արքայ զՊարսից և զՊարթևաց : Եհաս զառատապատն խարոյէլի գյոյժ դառնութեան : Եառ ցնա թագ և գաւազան և զմատանին զիւր : Առաքեաց զեղբայր մի զիւր : Առ կ զդանձս եւ զիմ: Զատուցին քինու վրէժն զամենեցունց՝ ընդ այն հանէին : Որ ունի զհամար պահակերաց զմեծի և զփոքու ժողովրդեանն : Զձայն փողոյ զորնգի և զքնարի և զսուղի և զնուագարանաց և զամենայն ազգաց արուեստականաց : Զձայն փողոյ որնգի թմբկի և քնարի և սուղի և զերգոց միաբանութեան և զամենայն ազգաց արուեստականաց : Որ խոսիցին հայհոյութիւն զաստուծոյ Սեդրաքայ, Միսաքայ և զԱբեդնագովի : Սրբէք զարտաքին զբաժակին և զսկաւառակի : Զարտաքին բաժակին և զսկաւառակին սրբէք : Լուաւ զձայն երգոց և զպարուց : Ասացաք մեք թողուք զամենայն ինչ զմեր : Ածել 'ի վերայ մեր զարիւն զառն զայնորիկ : Ըննէաք զկամս մարմնոյ և զմտաց : Զամենայն զկամս մարմնոյ և զմտաց խափանեցաք : Զամենայն ինչ զաշխարհիս արհամարհեմք : Զամենայն ինչ զիւր՝ մերժեջենուորութեամբ ունի : Աղքերնմն և զարտաքոյ զԱրեաց աշխարհին : Վասն զկապ սիրոյ զհրաշալեցոյն անխզելի պահելոյ : Առաքեաց զկողմանս Ասորեստանի և զՄիջագետաց : Զայնպիսի ծառայ մի զմեր յինէն հանել : Անզօրացս հարկեւ քննել զխօսս զգժուարահասանելեացն : Որպէս զմեծ պատճառ զբազմաբեղուն զաւակաւորութեան : Փարեցաւ զարտասուելի պարանոցաւ զանմատոյց լուսոյն : Ամենայն որ մերձենայցէ 'ի մեռեալ անձն 'ի մարդոյ՝ որ մեռանիցի : Մի մերձենայ 'ի պղծութիւնս մարդոյ կամ յանասնոց պղծոց : Մի մերձենայցէք յինչ 'ի դոյա : Ոչ յինչ 'ի մեր հայեցեալ : Եւ ոչ 'ի բաժին յաւրուք տարապարտուց ձեռն բանութեամբ մնեալ է : Եթէ 'ի կամաց վերակացուին և 'ի հասարակաց եղբայրութեանն բանադատեսցի : Յեգս մարդկան և յանասնոց : Յառաջին խրատուէն 'ի սուրբ վարդապետացն իւրեանց : Գումարեր յաշխարհն Աղուանից և Լփնաց և Ճղբաց և 'ի Հեճնատակաց և 'ի Թաւասպարաց : Խաղաղութիւն տրասցուք ընդ սրա ընդ ազգիդ այդմիկ : — Տացեն 'ի բաց զգեօղս և զանգիս զոր ունին զհրէից : Մատուցին զթիւն արքայի զկորուսելոցն : Զմանկունսն զամենեցուն կախեցին զմարցն : Զգլուխն հատանել զՆիկանովրայ, . . և զձեռն զոր խլխեաց ձգել 'ի տաճար անդր յամենակալի աստուծոյ, . . և զլեզուն հրամայեաց զանօրէն Նիկանովրայ հատանել : Զչափ տացուք զհեզութեան նորա : Զձայն իբրև զերկանց անդրանկածնի լուայ զհեծութեան քոյ : Զբեռն ինչ երարձ զմեր : Զմիտս կամեցաւ հաճել զամբոխին : Զդէմ ունել զայնորիկ որ գայցէ 'ի վերայ նորա : Ոչ կարէին զդէմ ունել զիմաստութեան և զհոգւոյն՝ որով խօսէր : Հարկ է զմահ 'ի մէջ բերել զկատակագրին : Զիմաստութիւն խօսիմք ընդ կատարեալս, զիմաստութիւն ոչ զաշխարհիս այսորիկ և ոչ զիշխանաց աշխարհիս այսորիկ զխափանելեացս, այլ խօսիմք զաստուծոյ զիմաստութիւնն : Լուաւ Մովսէս զալիւն նոցա ըստ գնդից իւրեանց զիւրաքանչիւր : Ունէր և զթիւ համարոյ 'ի միտս իւր զիւրաքանչիւր գնդիցն՝ զոր տեսանէր, էր որ զհազարի, էր որ զերեսուն և զերից, էր որ զերկերիւրոց և զերեքտասանից : Յամենայնէ քեզ առաքեցից զկէս աւարին, յորոց թէ առից, զթշնամեացն : Զկերպարանն Յովսէփ յինքեան տացեալ ունի՝ զճշմարտապէս հեզոյն և խոնարհին : Զգիրս Յովհաննու ընթերցցի զՈսկեբերանին : Զգատակինք մահու եղեալ իւրով անշնչացեալ մարմնով զհողացեալ մարդոյն : Կարծեցեալք՝ թէպէս կարասցեն ճեղքել զոք 'ի գնդէ զանքակ միաբանութեանն . Փ : Յոգի փոխանեալ մի մնացէ 'ի հօր և 'ի մօր, յեղբօր և 'ի քեռ : 'Ի յոգիս մնացաւ չար արկածիցն նեաք 'ի բնաւիցս : Զարիւն նորա աստուած 'ի քո ձեռացդ խնդրէ 'ի ժողովրդականից :

Ըղձալս ածեմ զԵղիային . Զայն որ յերկրի էր երկնային
Իբր անմարմին կայր 'ի սուսերին : — Որ քան զաւազ շատ է զծովին :

խմա զվարս Նշխայի, զոյն Նշխայի 1-ն զոյիր որ (1115): Տես և 1020:

Զարժանի զքիժոց զհատուցումն անդրէն յանձն իւր ընկալեալ: Ցոյց
նոցա զանօրէն զհոյհոյիչ զՆիկանովրայ զգլուխն.. կախեալ զՆիկանովրայ
զգլուխն զբարձրաւոր աշտարակէն: Զքո զբարեկամս: Զնոցա զբազմու-
թիւն որդւոցն սատակեցեր: Զքո բարերարութեանդ զլափ առեալ: Զա-
մենայն երկրի զիշխանութիւնս: Սատակեալ զծեր զայր և զկին: Կապեցէք
զդորա զոտս և զձեռս: Զո՞յր պատկեր և զգիր ունի (դահեկանդ): Զխմ զօշս
երաց: Զիւրաքանչիւր ինչս և զստացուածս: Զմեծին աստուածոյ Արտե-
մեայ զմեհեանն: Ոչ թողեր զերկոցունց տաճարացն զորձ կոփեն և ոչ զմի:
Զայնուականի ուրուք զորդի տեսանիցէ ոք: Զթշնամեացն զթելսն ածել:
ԶԱնտիոքայ ամպարիշտ զգործն գուշակէ: Զկենաց սրտացիկ զփրկու-
թիւնն նկարագրէ: Զախտին զայնորիկ խառնութիւն: Զամենայն աշխարհս
զայսորիկ զցանկալիս և զատելիս: Զանդ զայդր զչարութիւն: Զնոյն ինքն
զմարգարէից զբանս թարգմանէ նոցա: Զասորւոց զԱնտիոքայ զանանց և
զանկոխ հրապարակն լցցէ: Զլեռնային և զդաշտային զդառնաչունչ օդոցն
բանութիւն. ուր երեքին ածականքդ օրդոն են, և երեքին ունին նախդիր
մինչ բառական էր մին ասայնոյն: Զազգիս մերոյ զաւագագոյն զարս և ըզ-
նախնիս: Զկարապետին և զմկրտչին Յովհաննու զառաքինութեան զհան-
դէս: Զբազում զայլալի զչարութեան զյաճախութիւն 'ի մտս առեալ:
Զմարդոյ ուրուք զոկոյ՝ զազգէ ճառէ: Զորոյ զվաստակն 'ի բժշկութիւն
մատուցանէն: Զորոյ զաթոռն խակ ընկալոյ: Զիւր զամպարշտութիւնն.
զիւր զամենայն սատանայական սուտութիւնն. զիւր զմեծ զվարդապետն: — Ա-
պրեցան 'ի հրոյն 'ի հնոցէ: Յոյնոցիկ 'ի ժառանգութենէ՝ որք առ Աբշալոյ
ձեացին: 'ի ձեռ 'ի մեծ թագաւորութենէդ: 'ի փորձութեան 'ի հանդիսի
գատու հաւատարիմ: 'ի խռանոցն 'ի մէջի ոչ այնպիսի ինչ: 'ի ծառոյն մա-
հաբեր և 'ի չար խորհուրդ: 'ի քո անարատ 'ի կողդ: Յիւր 'ի փառան և 'ի
վայելչութիւն. յիւր 'ի յաւիտենական 'ի փառսն. յիւր 'ի բարի արարածն:
Ա՛ ոչ ընդ նորա և ընդ ահաւորն զարմանայցէ իշխանութիւն: Զարմացոյ
1-ն հիւսցոյ ընդ քո ընդ անհաս մարդասիրութեանդ: Ըստ իւրաքանչիւր
բառ վասն ձեր ժողովեցէք: Ըստ իւրաքանչիւր բառ առանձնայնին կերպա-
րանից: — Ոչ զուրուք բանոցոյ ունել զանդատանս և կամ զայդիս: Ըղ-
ջեղջաչեղջ զխականցն անկելոց առ միմեանս, կացեալ 'ի մէջ, գաղտերեցոյց
զբարկութիւն: Բայց զձեր, լերինքդ Իսրայելի, զխաղող և զորթինս կեր-
ցէ ժողովուրդ իմ: Զի ծանիցես զբանիցն, որոց աշակերտեցար, զճշմար-
տութիւնն: Զյաւիտենական հրոյն ընկալեալ զդատաստան: Զերկնիցն խոս-
տացաւ մեզ զարքայութիւն: Զախտին այնորիկ ասին զփորձ: Թողուլ զան-
նշանից և զվաստոց արանց 'ի հնոցն զյիշատակն: Զորոյ կեցոյց զորդին. զո-
րոյ և զու զերկիւղ մերժեցեր. զորոյ՝ երբև անցանիցէ՝ ոչ գոյ զհետոյն գտա-
նել. զորոյ ես զգլուխն հատի. զորոյ չեմ բաւական բանալ զկօշիկս. զորոյ
մեք գխածք զհայրն և զմայր. զորոյ ժողովեալ Տիգրանայ զգանձն՝ գա-
նոյ 'ի Հայս. զորոյ զորթոյց տէր զօգնս նոցա. զորոյ պախարակէր զհարս
նոցա. զորոյ առեալ զբանս և զգործս. յորոյ ալքոյ յենոյր 'ի ձեռն նորա.
յորոյ այսօր 'ի գիրկն գգուեցար. յորոյ դուռն 'ի խնդիր երթեալ էիր. ընդ
որոց թէ ընդ գեղն զուարճացեալք, և այլն: Զորոյ եղբայրն զթագն առեալ.
ՇՌ: Եւ ոչ ընդ մարգարէիցն կամեցան հայել ընդ բանն: Ընդ քո յոյժ զար-
մացեալ եմ ընդ մաոյգ ծննդականութիւն: Տալ զխաբել նոցա զիւր ամենայն
Աբրաց ուժով 'ի վերայ Հեփթայլին զգլխեցումն: Զինքն 'ի սպասաւորու-
թեանն աստուածոյ արձակեալ 'ի բաց տանի 'ի լծոյ: Զայնչափ հոգւոց, զոր
և հան առ նոքք յիւր երկինան, զսատակեալն զիարդ ոչ ատեալն: Զօգոյն,
որ ցոյց ուանու 'ի խոնարհութենէ ջրոց, հասեալ ջերմութեան ճառագայ-
թից արեգականն՝ չքթեցուցանէ 'ի բաց զաղմկութիւնն: Զմարմնացելոյ բա-

նին տառածոյ վարդապետաց մեզ պաշտել զկենդանագրեալ մարդկային ձեռվ զպատկեր։ ԶԳաւրոսի համանուան մեհին և քաղաքակցի, երանի թէ և գործակցի յաւետարանին Քրիստոսի և ուխտի և կրողի զպսակաւութիւն չարչարանաց նորին 'ի մարմնի, ընթերցաք զգիր։ Զբնաւորապէս խնամոյ անձին և զմեր պարզաբար սիրողի ոգւոյ զԳէորգեայ ծանեաք զպարունակեալ միաւ բանի զբովանդակն։ Ոչ զաղօթականաց զգեցեալ զկերպարանս, այլ զմարդոց զծաղր և զծանակ կացելոց. խմա զմարդոց՝ ծաղր և ծանակ կացելոց։ Զայնր վայելչական վայրի գիտէի զի շուրջ զորաւքնոյն կողմանէ պարփակեալ ունէր. Գ. փոխանակ՝ գիտէի զի շուրջ զորաւքնոյն կողմանէ այնր վայելչական վայրի պարփակեալ ունէր։

Զի ըղձեալն իւր ստեղծուածոյն Զառ 'ի մեղաց ճաշակ մահուն
փոփոխեսցէ ըղդառնագոյնն 'ի համ կենացըն քաղցրագոյն. ՇՈ.

խմա զստեղծուածոյ ձեռին իւրոյ դառնագոյն ճաշակ մահուն առ 'ի մեղաց՝ փոփոխեսցէ։

1136. Երբեմն 'ի յետադաս յանկացուցիչն յաւելեալ լինի նախդիր միջանկեալ յարաբերականի յանկացելոյն, որպէս թէ նորա իցէ յանկացուցիչ. թէ և չգուցէ ինչ նախդիր 'ի յանկացեալն կամ թէ և այլ իցէ. որպէս, Բովանդակեցաւ ամենայն գործն, զոր արար արքայ Սողոմոն զտանն տեառն. Ա. խմա ամենայն գործն տանն տեառն։ Եկեսջիք 'ի տեղի յայն, զոր ես և հայր իմ պատրաստեցաք ձեզ զանձինն ուրախութեան տեղին. ԱԴ. խմա 'ի տեղի յայն անձինն ուրախութեան զոր. և տեղին կրկնեալ աւելադրութեամբ. բայց այդ մարթի լինել և ըստ 1121 և 1206։ Նստացուք 'ի մատենէն, զոր եբեր Խոռոհբուտ զԲարսումայի. Խ. խմա 'ի մատենէն Բարսումայի։ Տեսեալ զձևն զոր ունէր, զոր ոչ երբեք տեսեալ զայլոյ ուրուք կամ լսեալ. ՊԱ. խմա զոր ձև՝ զորպիսի ձև այլոյ ուրուք ոչ էր տեսեալ կամ զոր չէր տեսեալ յայլ ոք։

1137. Նախդիր բացայայտելոյն կրկնի յառաջ 'ի բացայայտիչն, մանաւանդ եթէ յօդ ունիցի, և յանկրկնել բառից, ուր հարկաւ լսելեայն խմանի այսպէս, այսպէս. Կոչեաց զԵսաւ զորդի իւր զերէց։ Կոչեաց զորդի իւր զկրտսեր զՅակոբ։ ԶԱգգա զդուստր Եղոնայ։ ԶԲենիամին զեղբայր իւր զհամամայր։ Հանցեն զճարպն զթաղանթ քարթին։ ԶԱբիմելէք որդի Աբիաթարայ զքահանայ։ Եհար զԱբիմելէք զորդի Յերոբովամայ։ Զաւր զամենայն իշխանն կարգացից։ Զժողովուրդ իմ զԻսրայէլ։ ԶՅովհաննէս զեղբայր նորա։ Ընտրեցին զՍտեփանոս այր լի հաւատով, և զՆիկողայոս զեկն անտիոքացի։ Փրկել զբազումս զազգդ Իսրայէլացւոց։ Շրջել զեղբարք իւրովք զորդւովքն Իսրայէլի։ Ոչ խոստացուք Ճշմարտութիւն զծառայէ իմմէ զՅորայ։ Բնակեցուք ծառայքդ յերկրին 'ի Գեսեմ։ 'Ի լեառն 'ի Նաբաւ. 'ի լեառն կամ 'ի լեառնն 'ի Կարմեղոս. մօտ 'ի լեառնն 'ի Նպատ։ Էր 'ի Շօշ 'ի մայր քաղաքացն Աբիրայ։ 'Ի Մամբրէ 'ի քաղաք դաշտին. Եկն յԵրուսաղէմ 'ի քաղաքն։ Ես էի 'ի քաղաքին Յոպպէ կամ 'ի Յոպպէ. 'Ի քաղաքին յԵրուսաղէմ. 'Ի Թաբոր 'ի լերին ձևացուցեր։ 'Ի Մոլոխէ յամենէն տառածոյ։ 'Ի Հերմոնէ 'ի լեռնէ փոքուէ կամ լեռնէ փոքուէ։ Էր Փիլիպպոս 'ի Բեթսայիդայ՝ 'ի քաղաքէ Անդրեայ և Պետրոսի։ 'Ի գեղջէ յԵղեգեկայ. 'ի գեղջէ յԱրածոյ։ Խաղացուցին 'ի յԱրտաշատ 'ի քաղաքէ։ Առ Յուդա ցԽորայէլ ցհայրն իւր։ Առ Մովսէս ցԱհարոն, և ցԵղիազար և ցԻթամար՝ յորդիս նորա։ Ցեղիազար ցորդին Ահարոնի ցքահանայ։ Առ յորդիսն Ահարոնի ցքահանայս։ Առ ցպատանին ցկապարճակիրն իւր. Առ ցԳէեզի ցպատանեակն իւր։ Առ Աբիմելէք որդի Աքիտովբայ առ քահանայ։ Առ Շմաւոն քահանայապետ՝ առ բարեկամ թագաւորաց ողջոյն։ Առ Շմաւոն մեծ քահանայապետ և առ կռակալ ազգին Հրէից ողջոյն։ Ընդ եղբարս ձեր ընդ որդիսն Իսրայէլի։ Հայեցար ընդ ծառայ իմ ընդ Յոբ։ Անց նա ըստ գետն մեծ ըստ Եփրատ։ — Ա-

առեալ Յովսեփայ զերկուս որդիսն իւր ընդ իւր՝ զՄանասէ և զԵփրեմ, եկն առ Յակոբ ։ Զմեղսն ձեր զոր արարէք զորմէ՝ ասի ։ Զքաղաքդ զայդ, զոր ընտրեցի, զնորոգեցից ։ Զգոյն խակ և այլծն անհեմք՝ զձեր հաստատութիւնդ ։ Յուսացեալ ես 'ի յոյսն եկեղեցւոյ 'ի ջախջախ՝ յեղփոխութեան . Յուսացեալ լիցիս 'ի յոյսն եկեղեցւոյ ջախջախեալ՝ յեղփոխոսս ։ Մատուցեալ էք 'ի Սիոն լեառն և 'ի քաղաք աստուծոյ կենդանւոյ՝ յԵրուսաղէմ յերկինս ։ Ոչ եթէ 'ի ձեռագործ սրբութիւնն եմուտ Քրիստոս՝ յօրինակս ճշմարտութեանն ։ Յերկրէ հեռաստանէ եկին առ իս՝ 'ի Բաբելոնէ ։ Զխորդ յինէն ըմպել խնդրես՝ 'ի կնոջէ սամարացւոյ ։ Նոյնեցարուք ընդ աշակերտս և ընդ քահանայապետս խոստովանութեան մերոյ՝ ընդ Յիսուս Քրիստոս ։

1138 . Նախդիր գոյականին բազում անգամ կրկնի յածականն, կամ 'ի գոյականն յետադաս՝ մանաւանդ ածանցն ածականին, կամ 'ի պատշաճեալ ինչ նոյա . եւ առաւել 'ի հեռաւորն միջարկութեամբ բառից, և յանկանելն 'ի մէջ երկուց ածականաց, ըստ որում յիշեցաք և 'ի 1030–1032 . Զխոյն զմի ասացես . և ասացես զխոյն զերկրորդ ։ Զայդս զերկուս զոր ընտրեաց սատանայ ։ Հեղին զարիւն զարդար . զկոյս զոչ խօսեալ . զաղգն զփնացեալն զայնոսիկ . զորոն զամպարիշտս գգերագոյն՝ զորդին Բէլիարայ . զաստանորդսն զամենայն բերին . զհպարտութիւն զամենայն և զմեղս կարևորս . առ ոչինչ համարիմ զպարգևսն զբազումս . զմեղսդ զայդ զմեծ . զորն զայն զմեծ . զժողովուրդդ զայդ զչար . զատեան զայս զբարձր . կոչեա զՍիմոն փոխն ։ Թագեցին զնա յայլի անդ 'ի կրկնում . դարձցին յայր յայլ . դնել 'ի տեղի յերկրի . եղին զնա 'ի կառսն յերկրորդս . զուարճեսն յերկինս 'ի հեռաւոր . յաւուր միում յերեկեալ . յերկինս յայնմիկ 'ի պղծում ։ 'Ի անկոյ խմբէ 'ի մահարերէ . յայն մարմնոյ յամենայնէ . 'ի պատուիրանաց յայսցանէ 'ի փոքունց ։ Ասէ ցարսն ցյարուցեալս 'ի վերայ նորա ։ Ընդ քաղաքն ընդ ամենայն այր անդր ընթանային ։ — Գոհ զօշակս իմ զկորուսեալ . զժողովուրդս քո զմեծ զայս . դառել զայս ժողովուրդ քո զծանր . եթէ հանիցէք զամենայն ակն ձեր զաջոյ . զճանապարհն ձեր չարս և զգնացս ձեր զանբարիս . զորդի իւր զերէց . զորդին իւր զանդրանիկ . զմարմին և զարիւն իւր զանապական . գործեսցէ զմանդակս նորա զսրբեալս . արածէր զխաշինս Լաբանու զմնացեալս . արար զնեղն ծնութեան զայլբ . զորդի առաւելոյն զանդրանիկ . ողջացոյց զսեղանն տեառն զկործանեալ . չինեալ զգուեան աանն տեառն զբարձր . զհրաման իշխանութեանն զարքունի . զսեղանն որ 'ի Բեթէլ զբարձր . . և զայն ևս սեղան զբարձր կործանեաց . ոչ լսես 'ի թիւրելոյ զճանապարհս տեառն զուղիղս . բերել զգիրս կախարդանացն զծանրագինս . զիշխանաց աշխարհիս այսորիկ զխափանելեացս . ոչ գիտէին զանունդ մեղաց զչար ։ Զգրոհեան ամին զարտաքինս պարսպացն . հայրն իմ տայ ձեզ զհացն յերկնից զճշմարիտ . զօրէնսն կատարիցէք զարքունական կամ զարքունականս ։ Յերկիր թշնամեաց 'ի հեռաւոր կամ 'ի մօտաւոր . 'ի բանսն Դաւթայ 'ի վերջինս 'ի ճանապարհս հօր իւրոյ յառաջինս . որ յիշխանութիւնս ինչ յաւագս էականիցեն . 'ի թուղթս իւր յամենայն ։ 'Ի ծառայից տեառն խմոյ 'ի յետնոց . 'ի վիմաց հասել 'ի բարձանց ։ 'Ի սալմասին դրեալ է յերկրորդում ։ — Զամենայն փոյթ զայնիւ հարին . զեօթնապատիկ արամբքն զծերովք ։ Ընդ ամենայն քաղաքս ընդ յոյժ հեռաւորս ։ Տես այլ ևս օրինակս 'ի 1030–1032 ։

Զամենայն զերկիրս զայս, զամենայն զախտ զոր ածի, զամենայն զայրի և զորբ, զամենայն զկաշ նորա, զամենայն զկաշ և զկարասի նոցա, զամենայն զգունդն, զամենայն զկեղծաւորսն . զամենայն զծառայս իւր, զամենայն զինչս իւր, զամենայն զպատգամսն տեառն, զամենայն զօրէնս իմ և զամենայն զհրամանս իմ, զամենայն զքահանայապետս և զդպիրս, հասուցէ զամենայն ըղձարտսն, զամենայն զխորհուրդս և զգործս, զամենայն զյառաջագոյն զննջեցեալսն, զամենեսեան զեղբարսն իւր, զամենեսեան զերիցագոյնսն, զբոլորեսեան զգաւս սրբոցն ։ Երկեւ լուաւ զայս ամենայն զգաջալերս 'ի Վառակոյ ։ Անէր 'ի վերայ դոցա զանհնարին զմեղդ . առ նա զաճխանախասն զկրակն .

զոդքումն զհրամանն 'ի մէջ առնուր. յառաջ քան զհինգամեայ զժամանակն. զգեցան զմշտնջենաւոր զմեծութիւնն. ձմերոցի տեղիս զգժնեայ զմայրն հրամայէին նոցա. զաշխարհակեցոյց զմարմին և զարիւն քո. զմեծապատիւ հեթանոսք ուխտակուռ զաթոռն. զվերին ուժաստիճանեայ երկնագումար զպարսն. ասպեաց զայս զևր վկայս. զայդ ես զքո բան զոր ասացեր՝ արա_ րից. զայդ ես իմ զկամս յանձն առնուք. զերկոսին զորդիս եւ զորդիսն իմ. զեօթանեսին զորդիսն իւր. զհզօր զաշտարակդ հաւատարիմ. իբրև զհաւատա_ րապատիւ զոգ: Արկանէին զանօրէնն զվտասկաւ: Զժամագիր սատանի հրա_ մանի զօրանհասաւ անցեալ: Յամենայն 'ի կեանս քո, յամենայն 'ի բանս եւ 'ի գործս իւր, յամենայն 'ի Թագաւորութեան նորա, յամենայն 'ի փառս իւր եւ 'ի փառսն իւրում, յամենայն 'ի պաշտամունս տանն, յամենայն իսկ 'ի թուղթ_ ոյն, յամենայն 'ի մեծութեան իւրում. յայժմ իսկ 'ի քաղաքի. եւ յերկրորդ 'ի կառս իւր. յերկոսեան 'ի սրահս տանն. մեռաւ յիւրում 'ի մեզն. յանցա_ ւոր 'ի կեանս սակաւ աշխատել. ժամանեցուք յաւիտենական 'ի կեանդ (1067). յանձառ 'ի փառսն և յանպատում 'ի կեանս. յամենազօր 'ի քո անօրէնութիւնդ. 'ի նորափոր 'ի վէմ. 'ի անեզերական 'ի հրապարակին: Ա. զովեցէք յամենայն յիսրայէլէ արծաթ. յամենայն 'ի վտանգէ. յամենայն 'ի պատուիրանացն տեառն. մի 'ի փառաւոր յիշխանաց անուն. հրաժարեալք յաշխարհական 'ի զբաղմանց. յանպիտան 'ի մարդկանէ. զարթիր 'ի գառ_ նանիրհ 'ի քնոյդ. դարձիր 'ի կորստական 'ի ճանապարհէդ. 'ի միջէ հօրէ եր_ կու որդիք ծնան. 'ի մերմէ 'ի դրանէ սասի էին. 'ի սուրբ եւ 'ի մանուկ 'ի կուսէն, 'ի հրեղէն 'ի հրեշտակէն, 'ի հողեղէն 'ի բնութենէ մարդկան, 'ի նո_ րափոր 'ի վիմէն, յանկիզբն 'ի հօրէ, յանմահական 'ի յայդւոյն, 'ի նոյն 'ի նիւթոյ չլինեցաւ. յայն աչագին 'ի հրոյն հեղեղէ. 'ի պարթևական արշա_ կունի 'ի տոհմէ. 'ի սատանայապաշտ գիւղական 'ի սպասաւորութենէն: Նո_ րոգել բառ մեծամեծացն բառ արդարոցն: — Զտերունեանն արգելուլ զհը_ րաման. զծայրագոյն ցուցեր զխնամս. զարժանն 'ի ներքս բերել զխնամակա_ լութիւն. եւես զայնչափ զքաջն և զինն ազգաց զոգիս անմչեալս 'ի գեհենի: Յանապատէ եկեալ յերկրէ. 'ի տերունական իսկ 'ի փորձանացն խնամեալ է. 'ի հարազատէն իւրմէ սպանանի յեղբօրէ. 'ի աղայական զարգացեալ 'ի հա_ սակէն. 'ի բնին իսկ 'ի զատկի. 'ի բարձրաւանդակումն կուռ կալով 'ի տեղւոջ. 'ի նոյն անկցի 'ի խորխորատ. 'ի նոյն յամառեալ կայցեն 'ի չարիսն: Զկարի խոնարհագունիցն բուռն հարկանէ զօրինակաց:

1139. Ասացաք, որպէս և տեսաւ իսկ յօրինակս ինչ, թէ նախդիրն աւե_ լադրեալ կայ երբեմն 'ի պատշաճեալ ինչ գոյականին կամ ածականին՝ իբ_ րև յաւելուածս, իբրև խնդիր՝ թէ նախադաս և թէ յետադաս. յայտնա_ գոյն ևս երևեսցի այդ մթին ոճով յառաջիկայ օրինակդ. Զփառակցի հօր հոգւոյդ զատաձայն լաւ 'ի քեն հովանացեալն այսօր հանդուցեր. Շր. իմա զատաձայն զհովանացեալն առ 'ի քէն: Զհոգևոր գործոյ լաւ 'ի նոյա_ նէն կատարելոյ՝ անփոյթ առնել. իմա զկատարելոյ առ 'ի նոցանէ. Զոգւոյ խաղաղութիւնն արկ յերկիր և զսուրն հատանել լաւ 'ի չարն միաբանելոյ. իմա զմիաբանելոյն հատանել, զհատանել միաբանելոյն առ 'ի չարն. Շ: Զկապարանն ձգողական զփոկով լծոյ երինջաց անխզելի լինիմամբ զանօրէ_ նութիւնս. Ն. իմա զփոկով լծոյ ձգողն, զձգողն փոկով լծոյ: 'ի գաւառէ հալածական՝ յամենայնից բարութեանց պաշտպանեցելոյ. Պ. իմա 'ի գաւա_ ռէ 'ի պաշտպանեցելոյ ամենայնից բարութեանց: Տես և 1334:

1140. Եթէ նախադաս ածականք բազում իցեն անշաղկապք և շաղկա_ պեալք, կրկնի և 'ի նոսա նախդիրն ոչ սակաւ ուրեք. Սանձեր զանչափ զանքնին զերկնիս եւ զերկինս ամենայն: Զ յանդուգն զբուռն ալեացն սաս_ տիկ՝ զփարաւոն: Ոչ հալէին զատանակերպ զցիւրահալ զայդ անուշակ կերա_ կրոյն: Զնոյն զհոգևոր զկերակուրն կերան: Զմարմնաւոր զգժնդակ մեծու_ թիւնս: Զաստուածախօս զաստուածապատում զաւետարարգև վարդապե_ տութիւն միածնին: 'ի նոյն 'ի նմանավէշտ յերկիր անկայ: Յանթիւ 'ի բա_

զում յայլ իրս ապաւէնութեան ։ Յամենայն 'ի բաղում մեծութեան իւրում ։
'ի հարիւրորդի յիսներորդի յառաջնում ամի ։ Յամենայն 'ի զուր բանէ ․ յա-
մենայն 'ի հրացայտ չարութենէ ։ Յերկնաւոր 'ի պարգևատու յառատաձեռնն
աստուծոյ ։ Յաստուածակիր 'ի լուսեղէն սպասաւորութենէ անտի ․ յարքու-
նական 'ի կուռ պղտորայէն ․ 'ի մերմէ 'ի հողեղէն բնութենէս ։ Յայնչափ 'ի բա-
զում 'ի նախնոց փիլիսոփայից աստուածոց ․ նմա յայնչափ բաղում նախնոց
աստուածոց փիլիսոփայից ։ Յիւրոց 'ի բարւոք արարածոցն ։ 'Ի քարեղէն 'ի
փայտեղէն յարծաթագործ պղնձագործ 'ի պատկերաց այտի ։ — Զայսպիսի
սիրելի աստուծոյ և զիմաստուն և զմեծ թագաւոր ․ զպատերազմական և
զնաւապարական վարս ․ զհռչակելին և զմեծն ամենայն քերթողաց Հոմերոս ․
զբարձրանշան զհռչակաւոր և զանկարծահաս զմեան հոգւոյն որոց ․ զա-
հաւոր և զարմանալի զփիլիսոփան զխորհուրդն ։ Հիմնափայլեցեր զանծալե-
և զփայլեալ զփառս ասոս այս ։ Զարի և զյաղթող սուրբ զվկայսն ։ Զորոյ
և զմեծէ և զերկրորդ նահատակէ ։ Յանբառ և յանկոխ և յանջուր և յանպը-
տող երկրին ․ յանեղծ և յանարատ և յանթառամ ժառանգութենէն ․ 'ի
ցաւալից և 'ի բազմածուփ կենցաղս ։ 'Ի բարի և յազնուական ազգէ ․ 'ի նե-
ղեալ և 'ի խոնարհ ժողովրդենէ ․ յանցաւոր և 'ի մահկանացու թագաւորէն ․
'ի յիմար և յանխրատ խնդրոց ․ 'ի սրբոց և 'ի նորաձայն բանից ․ 'ի խառնից և
յանխառնելի նիւթոյ ։ Յերեսներորդի և յեօթներորդի ամի ․ 'ի քառասներոր-
դի և յառաջնում ամի ․ 'ի վեցհարիւրորդի և 'ի միում ամի ։

Բառ այսմ առի Զնոյն զմի , զմի և զնոյն , զնոյն և զմի , 'ի մի և 'ի նոյն միտս ,
կամս , խորհուրդ ։ Զմի և զնոյն եկեալ առ սա բերէ զզուգութիւն ։ Ընդ
նոյն ևեթ ընդ մի հետ գնալ ։

1141 ․ Նոյնպէս եթէ բաղում լինիցին ածականք յետադասք , անշաղկապք
և շաղկապեալք , ոչ սակաւ ուրէք և 'ի նոսա կրկնի մանաւանդ 'ի հեռաւորն ․
Կարեցէք զմանուկն զանդիւոյ զկենդանի յերկուս ․ զպարգևսն զառաջինսն
զաւքունի ․ զհոգի քո սուրբ զբարերար ետուր նոցա ․ իբրև զլեառն մի բար-
ձր զանմատոյց ։ Բուռն եհար զհանդերձէն իւրմէ զնորոյ ։ Ընկեց զնա 'ի
վիհ մեծ յանատակն 'ի խորին յոյժ ։ Դրդեալ խաղան 'ի միում նկատեալ ժա-
մանակի յաշխարհ 'ի մի յոր և իցէ ։ 'Ի քարանց պատուականաց չափով յան-
կոփից ։ Յամին հարիւրորդի յիսներորդի յառաջնում ։ Ընդ որդիսն եգիպ-
տացւոց սահմանակիցս ․ քո ընդ մեծանգամս ։ — Զազգ մի զանգէտ և զորդաւոր
կորուսանիցէս ․ զամենայն աշխար զնայամախորհև և զգօրս ․ զնմբդ ամենայնն
զբանդ զայդ զչար և զմեծ ․ զեօթն հաւկին զընտիրս և զառողքս կամ զգեղեցիկս
և զառողքս ․ զժողովուրդն մեծ և զբաղում և զյաղթանդամ ․ զաստուածս
օտարս զձեռագործս մարդկան զփայտեղէնս և զքարեղէնս ․ զսուրն սուրբ և
զմեծ և զհզօր ․ ցուցից ձեզ զճանապարհն զբարի և զուղիղ ․ յիշեցէք զաստուած
մեր զմեծ և զահարկու ․ զկուսան զարծաթապատս և զոսկեպատս ․ զամե-
նայն սպաս տանն տեառն զմեծ և զփոքր ․ տայ մեզ զանձրև զկանուխ և զա-
նագան ․ զմարգարէսն ամօթոյ զորեքհարիւր և զյիսուն ․ զգործ զմի և զնոյն
վճարեցաք ։ Զեօթն երինջս գեղեցիկս աճեցեալս և զընտիրս ․ զազգսն մեծա-
մեծս և զբաղումս կամ և զզօրագոյնս ․ զազգս մեծամեծս և զհզօրս ․ զհարուա-
ծըս չարաչար և զկարևորս ․ զայր զուարթ և զառատ ․ իբրև զանձրև կանուխ
և զանագան ․ զսահմանս հինս և զառաջինս ․ յերկիրն մեծ և յանչափ ․ յաւ-
մունս սքանչէլս և յօտարաձայնս ․ յազգ մեծ և 'ի հզօր և 'ի բաղում ․ յազգ
մեծ և 'ի բազում և 'ի հզօր ․ յերկիրս յայսմիկ 'ի լոյսս և յընդարձակ և 'ի
պարարտ ։ Որջեցաք ընդ ամենայն անապատն ընդ մեծ և ընդ ահագին ։

1142 ․ Սակայն ածական գերանուանքն իմ , քո , մեր , ձեր , իւր յետադա-
սեալք անընդմիջաբար առանձինն կամ ընդ այլում ածականի՝ ոչ սովորեն
բնաւ նախադիր լինելոյ ․ զի ամենևին իսկ աւելորդ ծանրութիւն համարի ․
ասաց առ միշտ 'ի տեառնէ իմմէ , 'ի սանէ քումմէ , 'ի հօրէն ձերմէ , յառնէ
իւրմէ , յորդւոց իւրոց , 'ի սանից ձերոց , 'ի խորհրդեան մերում , 'ի ձեռին
իմում , 'ի սան քում ․ զծառայէ իմմէ , զընակութեանս ձերով , զկամնք ձե-

բովք. առ դասերք խմովք ընդ ծառայի խմում կամ խլում, ըստ բանի քում, և այլն: Տես և 'ի 834, 835, 839:

1143. Է և այս յաւելադրութեան նախդրաց, զի երբեմն նոյն նախդիրք առանձինն, կամ մասն հոլովառու բառի, կրկնին 'ի խնդիրն, 'ի պատշաճել ինչ նմին և մինչև 'ի մասն ինչ նորուն. որպէս, Զգուշացին զվասն մեղաց արտաքս յաւուրն սրբութեան. Զփառս չառ 'ի միոյն աստուծոյ ոչ խնդրէք. Յարենէ — 'ի վասն մեղացն սրբութեան և քաւութեան. Ա. որ զե 'ի կրկնեալ են 'ի խնդիրն գոյականացդ ... , ... , յարէնէ (693). և խմանի զայն որ է վասն մեղաց, առ 'ի միոյն աստուծոյ. առ 'ի յոյնմանէ որ է վասն սրբութեան, և այլն: Զո՞ այլ զոք առաւել քան զՏէրսայդ. Ա. փոխանակ՝ զո՞ այլ ոք կամ զո՞ ոք այլ: Զքաւն և զինն ազգաց զոգխ. Կ. փոխանակ՝ զքաւնևինն ազգաց: Տեսի զսուրբ վկայս զայսոսիկ զերեսուն և չեօթն. ԱԳ: Յեօթն և 'ի տասներորդ ամէն. յեօթն և 'ի տասներորդի ամի. յինն և 'ի տասներորդ ամին. 'ի քսան և 'ի չորրորդ կամ 'ի քսան և 'ի չորրորդի ամի. փոխանակ՝ յեօթն և տասներորդ, յինն և տասներորդ, 'ի քսան և չորրորդ: Յեօթն և 'ի տասնամենից 'ի վեր. Զ. 'ի քսան և 'ի հնգամենից և 'ի վեր. Թ... Ծ. Ե. փոխանակ յեօթնևտասնամենից, 'ի քսանեհնգամենից: Յիսկ և յիսկ փութոյ նորա յայտ է. Ո. փոխանակ՝ յիսկևիսկ փութոյ:

Ըղձօութ մեղաց մերկեա յինէն Զ յորդան կարմիր արեան գունին. ՇՈ.

խմա զի գունի որդան կարմիր արեան, այս ինքն՝ զայն որ է 'ի գունի որդան կարմիր արեան: Ուրախ լինի 'ի վերայ նորա առաւել քան 'ի վերայ ինննսուն և յիննեցին կամ յիննուցն. Պ... փոխանակ՝ 'ի վերայ իննսուն և իննեցն: Գազանաբար յարձակի 'ի վերայ ոչ միայն 'ի մերն յԱյրատազգոյ, այլ և յայլոց ևս ազգաց կամ այլոց ևս ազգաց. Յ. ուր նախդիրն 'ի երկս յաւելեալ կայ 'ի խնդիրսն և առյ խմնոյլ 'ի ... : Զխաչեալն 'ի մէջ 'ի յանօրինաց. ՇՐ. խմա 'ի մէջ անօրինաց: Պատուականագունին և յոչ 'ի սպասաւորացն եղելոյ կարգի. Պ. փոխանակ՝ յոչ սպասաւորացն կարգի, 'ի կարգի ոչ սպասաւորացն: Զհետ երթային բազումք զՊաւղոսի և զԲառնաբայ: Երթ զհետ արդարութեան զառաւած պաշտութեան զհաւատոյ զսիրոյ զհամբերութեան զհեզութեան. Ոչ չոգար զհետ երիտասարդաց զաղքատաց կամ զմեծամեծաց. Ա. յորս զ կրկնեալ է 'ի խնդիրսն կամ յածականս խնդրոյն: Որ ընդ խմանի ընդդէմ պատրաստէ. Ընդ մեղացն ընդդէմ գնել զարդարութիւն. Ընդ այսր ընդդէմ թերևս ոք յանմառէ. փոխանակ՝ որ խմանի ընդդէմ, մեղացն ընդդէմ, այսր ընդդէմ կամ ընդ խմանի դէմ, ընդ մեղացն դէմ, ընդ այսր դէմ: Ունիցի՞ կալ ընդդէմ տասն հազարաւ ընդ այնմ որ գայցէ 'ի վերայ նորա քսան հազարաւ. Ի. փոխանակ՝ կալ ընդդէմ այնմ: Ընդդէմ չար ախոյանին սատանայի և գնդաց նորա պատերազմողաց ընդդէմ հանին զՅակոբոս. ՍՄ: Տես և 1346:

1144. Եւ այլ երբեմն նման և մնացող նախդիրք կամ հոլովառու բառք միանգամայն վարին 'ի վերայ մի և նոյն գոյականի, կամ մին 'ի գոյականին՝ միւսն յածականին, մին 'ի յատկացեալն՝ միւսն 'ի յատկացուցիչն, կամ 'ի բացայայտեալն և 'ի բացայայտիչն. Բանակեցան մերձ — յԵրուսաղէմ. Արձակեցեր զաչս քո — քաղցեացեալն յիշանգամս և 'ի ձիանգամս. Ա. Ա— հզօրս նորա ամենս հասուցանելով յազգայինս. Խ. Ա— յաւելն նոցա ցնա՝ թէ զանձն քո ասսուած առնես, չքակեաց ինչ զկարծիսն. Ո. Յասանելոյն օրինակ զանազանեալ է — խմաստունն յայնոսիկ. Շ. Մասիր — թշուառականդ յայդոսիկ. Ճ. Ճեպով շիշխանն Սիոնեաց — Գդիհոն յղէր. Փ. Նման յերկինս երկնից ընդ յարեւելս. Ա. 'Ի չար ընդ այն հայելով. Պ. Ընդ գերաշխարհիկդ վարուք և քաղաքավարութեամբ խոսեցուք — կրօնաւորդ. Շ. յորս — և 'ի կամ ը. ընդ և 'ի կամ — խառն կան իբրև նոյնանիշք՝ կաղմել զնախդրիւ տրական: Յերկից կողմանց ազգակցութեան, 'ի վեր և 'ի խոնարհ և յա— 'ի կողմ. Նխ. Զա— 'ի սուրբ յառագաստի քում ընա

կեալդ. ԳԱ. Զամենեսեան ⴈⴑ 'ի քոյդ ապաւինեալդ յառ քաւարեր և'ի փրկութիւնագործ զօրութիւն. ԱՆ. յորս նոյնպէս ⴀⴑ'ⴈ, և յ միանգամայն կան վարեալք'ի նախդրիւ որական։ Այ փոքր մի նիզակակցացն յանդգնութենէ'ի պարտութիւն մատնեալ. Ա. ուր նմանապէս ⴀⴑ յածականին և յ'ի գոյականին միանգամայն կազմեն բացառական իբրև ⴀⴑ'ⴈ։ Զհրաման կամ զհրամանաւ ևինչ ոչ անցանել ⴐⴈⴒ թագաւորին. Ա. ուր ⴂ'ի յատկացեալն, ⴐⴈⴒ 'ի յատկացուցիչն կան 'ի նոյն միտս։ Հանեն ⴂⴀ եղերբ սահմանացն Աղուանականի. Խ. ուր ⴂ և ⴀⴑ'ի միասին կան 'ի վերայ գործիականին'ի նոյն միտս. մի օրինակ'ի վեցից՝ հանեն զնա առ եղերբ։ Զ'ի քեն կախեցելոյ սրբեկայ գառամբն փրկիւր. Դ. Զⴀⴑ յիշատակէ ես այլոցն զանց առնեմք. ԿԻ. Զⴀⴑ 'ի ղօջմիչէ կառուցմամբն. ԱՆ. փոխանակ՝ կախեցելոյ կամ կախեցելով (1282) զքեն կամ 'ի քեն, զանց առնեմք զյիշատակէ կամ առ յիշատակէ, կառուցմամբն զօջմիչէ կամ առ'ի յօջմիչէ, որ'ի նոյն միտս գան. տես և 1128, 1129։ Հանդերձ ⴐⴈⴒ այնմ. ՓԻ։ Թողեալ կացցէ չուրջ ղահմանօք իւրովք հանդերձ. Ա. ուր գործիականն ⴀⴑⴑⴀⴌⴍⴕ զայլս ինդիր է ⴂⴀⴐⴂ բառին, և առանց զայն հանդերձ բառին։ Զի եր ինքն (ծովակն) ⴍⴐⴂⴀⴕ ⴕⴀⴌ զերկուս վասանս. Ա. ուր ⴍⴐⴂⴀⴕ, ⴕⴀⴌ համանգամայն զնոյն նշանակեն, այս է՝ իբրև։ Իբրև բառ օրինակի ծխոյ. Վ. խմա ասկ բառ օրինակի ծխոյ կամ իբրև ծխոյ (1216)։ ⴕⴀⴌ զորոյ կնի ոչ եղիցի այլ. Դ. խմա քան զոր այլ կամ զորոյ կնի այլ ոչ եղիցի։ Հասուցին ինձ չար ⴕⴍⴞⴀⴌⴀⴢ ⴐⴈⴒ բարւոյ. Փոխանակ ⴐⴈⴒ ձեր ես պաշտեմ զձեզ. Փոխարէն ⴐⴈⴒ վաստակոցն վարձ հատուցանել. Ցիրաւի պատժեցաւ ⴢⴀⴌ ⴐⴈⴒ անագորոյն թշնամութեան ընդ մարդոյն ունելոյ. խմա վասն ունելոյ կամ ընդ ունելոյ, որ'ի նոյն միտս հային։ Վասն ⴀⴑ յուսոյ չահիցն. Վասն ⴀⴑ'ⴈ հնազանդել աստուծոյ. խմա վասն յուսոյ, վասն հնազանդել կամ առ յուսոյ, առ'ի հնազանդել։ Երկուցեալ'ի կրկնապատիկն ⴢⴀⴌ հատուցանելոյն չարիս. Պ. խմա'ի կրկնապատիկ հատուցանելոյն կամ վասն կրկնապատիկ հատուցանելոյն. զի'ⴈ և ⴢⴀⴌ կարեն կալ ընդ այնմ հոլովի, և երկոքին ընդ բային ⴄⴐⴂⴈⴌⴓⴑ. տես և 1130։ Զարմացաւ զի ⴌⴀⴞ ոչ մկրտեցաւ յառաջ քան զճաշն։ Զⴄⴌⴈ ⴢⴄⴕ բազում ժամանակաց։ ՊԷⴀ ⴕⴀⴌⴀⴢ Բարեկենդանի. Ուղէⴀ ⴕⴀⴌⴀⴢ Արածանւոյ. Զօրէն ⴍⴐⴂⴄⴀ վարպետ կեալ ինչ չղթայիւք. յորս յերկուց բառից մին աւելորդ կայ։ Գէր'ի վերայ զինքն առաց լինել գեր զհաչակելին և զլեհն ամենայն քերթողաց Համերոս։ Սⴀⴢⴀ էր ⴀⴂⴀⴕⴀⴀ. Սⴀⴢⴀ այնր ⴀⴂⴀⴕⴀⴀ. կամ ⴢⴀⴌ բնաւ իսկ հարկաւորացն ⴀⴂⴀⴕⴀⴀ. Վⴀⴌ աշակերտս գտանելոյ ⴀⴂⴀⴕⴀⴀ. Վⴀⴌ այնր ⴀⴂⴀⴕⴀⴀ. Վⴀⴌ խնդրելոյ ⴀⴂⴀⴕⴀⴀ. Այ զասին հաստատուն պահելոյն ⴀⴂⴀⴕⴀⴀ։ Զգալի այն առ, որ ⴐⴈⴒ զգայարանացս'ի ⴌⴄⴐⴕⴀⴢ անկանի. ուր ⴐⴈⴒ և'ⴈ ⴌⴄⴐⴕⴀⴢ նախին հոլովիւ կան'ի նոյն միտս։ Մⴄⴐⴂ ⴀⴑ ծննդեանն. Մⴍⴕ ⴀⴑ նմա. Յⴍⴕ ⴀⴑ արդարոց. յորս Մⴄⴐⴂ, Յⴍⴕ և ⴀⴑ նախին հոլովիւ զնոյն նշանակեն։ Հⴀⴀⴂ առ գարձիւն. Մⴄⴐⴂ առ երկրաւն. Մⴄⴐⴂ առ գերեզմանաւն. Մⴍⴕ առ սամբն. Յⴍⴕ անցանելին առ կրխեաւ. յորս հⴀⴀⴂ, Մⴄⴐⴂ, Յⴍⴕ աւելորդկան, զի ⴀⴑ գործիականաւն զնոյն նշանակէ։

Բայց մի զամենայն այլ և այլ նախդիրս'ի սոյն յայս օճ առնուլ. զի մարթի նոցա այլ և այլ խնդիրս լինել. որպէս յասելն, Հեզութիւնն յառաքինութիւնն՝ ընդ առաջինան կարգեալ է, նմին իբր և յերանութիւնն՝ ընդ առաջինան ընկալաւ զկարգն. այս է՝ հեզութիւնն'ի մէջ առաքինութեանց՝ ընդ առաջին առաքինութիւնն կարգեալ է, և այլն։

1145. ⴕⴀⴌ, ⴄⴐⴂ, ⴍⴐⴂⴄ, բնական և յաճախ խնդիր պհայցականն ունելով, երբեմն և զայլ հոլովսն, զոր ըստ համեմատութեան բանին պահանջեն, որպէս տեսաք'ի 287. զայնս ես առնուն ⴂ նախդրին հանդերձ. Քեզ արժան է առնուլ քան զամենայն մարդոյ. Է առաւելութիւն իմաստութեան քան անմտութեան, որպէս է առաւելութիւն լուսոյ քան զխաւարի. Զինչ առաւելութիւն է իմաստնոյն քան զանմտին. Զի ամաց եր այլն աւելի քան զքառասուն. Ապա երևեցաւ աւելի ևս քան զհինգ հարիւր եղբարց միանգա-

մայն․ Արամբ միով, որ խուժադուժ եւս էր տեսանելով քան զմօրքն Թանձրութեան․ Զնկիմանալ 'ի ձեռն գումարէր ոչինչ պակաս քան զքառասուն հազարաւ․ Որ յառաջծանօթ էր նախ քան զ'ի սկզբանէ աշխարհի․ Ա․ Իմաքեղ քան ամենայն մարդոյ՝ որպէս ունին կէս օրինակք, լուսոյ քան խաւարի, իմաստնոյն քան անմտին, աւելի քան քառասուն ամաց էր, երեւեցաւ աւելի քան հինգ հարիւր եղբարց, տեսանելով այսինքն տեսլեամբ քան մօրքն, քան քառասուն հազարաւ, քան 'ի սկզբանէ աշխարհի։ Առաւել ունէին գնէր մանկունյն, ․․ առաւել քան զծերոյն իմաստնոց․ Բ։ Երեւեցաւ երկոտասան աշակերտացն, և այլոց բազմաց աւելի քան զհինգ հարիւրոցն․ Ե․ Հրաման տայ քաղաքացւոց մարդկան արգոյ և պատիւ լինել քան զգեղջկաց․ Զթուոյն եցոյց տկար՝ բազմութեամբ զօրացն, մինչ զի չափոյ արտաք եղեն առաւել քան զհամարոյ․ Խ։ Հոգ տանել զմա ոչ նուազ քան զմերոյս խիկ դաւառի․ ԳԱ։ Նախ քան զամենեցուն քեզ հանդիսա առնիցես․ Մեղքն քան զբաղում քարամբք եւ չարաչար կոչիմի․ Բանն աստուածպաշտութեան տարածանիցի ոչ նուազագոյն քան զառաքելովքն․ Ո։ Իմաստութիւն առաջնոց՝ որդեամբք երեւեցաւ առաւել քան զբանիւք․ ԵՓ։ Յորոց ուրախացեալ բերկրին ձինակերացն և մասկերացն անձինք առաւել քան զխորակաց անուշութեամբ՝ հոգևոր ճաշակօք․ Փ։ Այս շինուած յետոյ է քան զորոյլացող պատերազմն աւելի քան զչորեքհարիւր երեսուն և երիւք ամօք․ ԵՔ։ — Իբրև զժնդակ բռնաւորի ունէր կան 'ի հարկի (ընչիցն)․ Ո․ Ոչ համբերէր նոցա իբրև զեփրեմեան գնդին․ ԵՓ․ Հաւատացեալ արդեօք քաղցրագունիցն իբրև զմիացականաց․ ՙՆԻ․ Սպառնայր նմա յոյժ սիրով իբրև զհօր․ ՎՐ․ Զայս ամենայն պարգևէ մեծն Տրդատ՝ մարդկան ազգին կամարականաց որպէս զմաւերմաց․ Խ․ Զարդարեալ էր ազգի ազգի սպասուք իբրև զապարթազըւարճ տերանց․ ԱՆ․ Ձեռնուլ խորհրդովքն և իբրև զհրով տոչորել․ ԼԲ․ Յայնժամ որպէս զյորդորական իմն զուարթութեամբ՝ քաջալերեալք լինէին․ Գ․ Իմա ընչիցն իբրև դժնդակ բռնաւորի, նոցա իբրև եփրեմեան գնդին, քաղցրագունիցն իբրև միացականաց, նմա իբրև հօր, մարդկան որպէս մաւերմաց, սպասուք իբրև տերանց, իբրև հրով տոչորել, որպէս յորդորական իմն զուարթութեամբ քաջալերեալք լինէին։

1146․ Թերևս այսպէս է և փոխանակ ուղղականի զայլս առել, Այնպէս է որպէս զհայհոյիչն․ Ա․ Ոչ այնպէս մեղանչելն, որպէս զանյօսն լինել կորուսանէ․ Ո․ Ոչինչ յայլոց ախտից այնպէս գիտէ քակել զլար սիրոյն աստուծոյ, որպէս զագահութիւնն․ Ս․ Եղիցին իբրև զպատերազմօղք որ ճակատեցին․ Լինիցիմք իբրև զչեղեալք․ Կերպարանին իբրև զպաշտօնեայք արդարութեան․ Ա․ Իբրև զԹշնամիք հայցէին, և այլն․ փոխանակ՝ որպէս (է) հայհոյիչն, որպէս անյօս լինելն, որպէս ագահութիւնն, իբրև պատերազմօղք, իբրև չեղեալք, իբրև պաշտօնեայք, իբրև Թշնամիք։ Թէպէտ և մարթի զյոդնականդ քեւ հայցական համարել (101), ըստ որում և աս գործեալ՝ Եղիցին նոքա իբրև զչեղեալս, բայց յաճախ է և ուղղականն փոխանակ հայցականի, մանաւանդ յայնպիսիս, Եղիցին իբրև չեղեալք․ որպէս մայրքն Լիբանանու բազումք եղիցին․ մի լինիցիս որպէս կեղծաւորքն․ էին իբրև ոչխարք որոց ոչ իցէ հովիւ․ էաք արդարև որդիք բարկութեան իբրև այլքն․ Ա։

ՄԱԿԲԱՅՑ

1147. Կրկնելն երբեմն նոյն կամ նման մակբայք 'ի սաստկութիւն կամ յաճախութիւն նշանակել, և կամ բնաւ իսկ յաւելորդս. որպէս Ընդէն և անդ, անդ և անդ, երբեմն երբեմն, երբեք երբեք, սակաւ սակաւ, շատ շատ, արագ արագ, առանձինն առանձինն, ուրոյն ուրոյն, յոյժ յոյժ, այո այո, մի և մի, ոչ բնաւ ամենևին, ապա յետոյ, յետոյ ապա, առաւել աւելի ևս, փոյթ ընդ փոյթ, վաղ ընդ փոյթ, մերձ ընդ մերձ, հուպ առ հուպ, և այլն: Մի անկցին 'ի վերայ նորա և մի մի ինչ իրք. Մի մնասցէ անդ և մի մի քար. Եւ մի մի ինչ մի յայնցանէ անարգեալ գոյի. Որպէս զի մի ժողովեսցի և մի մի. Եւ ոք ընդդէմ մի դարձցի մի իւիք սաստիւք արքունի. Մի դու, արքայ, և մի զայդ այլ առ մեզ առներ. Մի դու և մի փեսայ լինիցիս քանանացւոց. Մի այսուհետև մի յաղթուականութիւն և մի 'ի մեծութիւն հպարտասցուք: Ընդէն անդէն մթացեալ անօթն լուսաւորի. Զբաղումս անդէն 'ի դարանի անդ սատակէր. Բժշկեցաւ անդէն առ ժամայն վաղվաղակի: Զի գանեայ ապա յետոյ յետուստ՝ խլխլուիլ ծանիցուք. Յետոյ ապա հեղձոյց: Հազիւ հազիւ կարացին: Մինչ դեռ չև առ միմեանս հասեալ Տիգրան և Կիւրոս. Չև դեռ ևս յայնմ ժամու կամեցեալ յայտնել. Յորժամ մինչ դեռ նա կամիցի առնուլ ինչ մի: Ահա աւասիկ 'ի պարարտութեան երկրի եղիցի բնակութիւն քո. Ահա աւանիկ գլուխ և տէր կացուցի զնա 'ի վերայ քո. Ահա աւանիկ երազատեսն. Եւ ահա եղև աւասիկ. Եւ մեր ընկերակիցն աւանիկ, որ յառաջագոյն որոշեցաւ 'ի մէնջ, ահա եղև գործակից սատանայի. Ահա յայտ եղև աւադիկ: Յանկարծակի յաղեկարծում ժամու զամենայն քաղաքն 'ի բուռն առնոյր: Դարձեալ միւսանգամ զքոյին հրաման անդրէն եղծանես. Դարձեալ միւսանգամ ուրացեալն Վասակ անդրէն 'ի հնարս հայթայթանաց մտանէր. Յուսալ վերստին անդրէն միւսանգամ նախապարգևիցն փառաւորութեանց դարձեալ հասանել: Յուցից արդ այժմիկ զհնոյն յիս տեսակ: Օրինակ իմն այսպէս և մեք յաւէտախաղաց շնորհիւ ցոլացեալ, և այլն:

1148. Մակբայքն այսր, անդր, անդ, այդի, այսդէն, այդդէն, այնդէն, և այլն, աւելի գոլին՝ ուր կայ նախ համազօր խնդիր բային կամ ուր, ուստի, ուրեք, ուրդէն կամ նոյնազօր ինչ. 'Ի լերինն մեծի և բարձու՝ անդ է անկողին քո. 'Ի գերութեան մերում ուր ցրուեցեր զմեզ այսր. Յամենայն տեղւոջ՝ ուր և երթայցես անդր. Յամենայն տեղեաց՝ ուր ցրուեցի զձեզ անդր. 'Ի բարձրաւանդակն Գաբաւոնի, ուր էր անդ խորանն վկայութեան. Յանդարձ գերութիւն, ուր չէք անդ գինք փրկանաց. Ուր էին անդ ծառք. 'Ի տեղւոջ՝ ուստի գերեցի զձեզ այտի:

Ոնք և յերկիրըն պարգևաց Մի յայնցանէ անդր ոչ մնային:
Յորում ըղձկալըն հալածակ Անդր առաքէր տէրն հեռաձակ. ՇՆ:

Տես և 1119: — Որպէս հուր զի այրէ զանտառս, որպէս բոց զի կիզու զլերինս, այսպէս հալածեսցես զնոսա. Իբրև զկաւդ 'ի ձեռս բրուտի, այդպէս էք 'ի ձեռս իմ. Իբրև զծիծառն՝ այնպէս ձայնեցի, և իբրև զաղաւնի՝ այնպէս մնչեցի. Որպէս զեղբայր և զընկեր՝ այնպէս հաճոյ լինէի, որպէս սգաւոր և տրտում՝ այնպէս խոնարհ առնէի. Օրն տեառն իբրև զգող գիշերի՝ այնպէս հասանէ. Այնպէս աներկիւղս առնէ զմարդիկ՝ իբրև զանմարմին զօրս հրեշտակաց. Չիք այլ ինչ զօրաւոր, որ այնպէս խածանէ զսիրտ մարդոյ՝ իբրև զնախանձն. Ոչինչ յայլոց ախտից այնպէս գիտէ քակել զլար սիրոյն սա-

տուծոյ՝ որպէս զղջութիւնն. իմա ոչինչ որպէս զղջութիւնն գիտէ քաւել կամ ոչինչ այնպէս գիտէ որպէս ապաշաւութիւնն գիտէ (1146)։ Զի որպէս զբնութիւնն՝ որ անխառն է և անընդունակ է վատթար կրից, նմանապէս և արդարութիւն նորա անընդունակ է չարաչար կրից. իմա և արդարութիւն նորա որպէս զբնութիւնն կամ որպէս բնութիւնն նմանապէս և արդարութիւն նորա։ — Ըստ բազմութեան իւրեանց՝ նոյնպէս և մեղան ինձ. Ըստ գիտելոյ իւրաց ինչ՝ նոյնպէս և զանուն իւրոյն դնել. Ըստ տկարութեան ընդունելեացն նոյնպէս և զօրէնս՝ի ժամանակին կարգեաց։

1149. Մակբայն ‑ոչ‑ կրկնի՝ի վերայ ժխտելի անուանն և բային, և տակաւին յուրացութեան մնայ բանն ոչինչ ընդհատ։ Ոչ մի յառաջ ընդ բային և ‑ոչ‑ մի զկնի ընդ անուան սովորական է և այլոց՝ի բազում բանս ժխտականս, իսկ երկոքին ևս յառաջ քան զբայն՝ յաճախեալ. Ոչ էր նոցա ոչ ել և ոչ մուտ և ոչ գին և ոչ վաճառ։ Ոչ կարացին ապրեցուցանել և ոչ զանձինս իւրեանց։ Ոչ պակասեսցէ՝ի նոցանէ և ոչ մի։ Ոչ ումեք պատմեցին և ոչինչ յորոց տեսին։ Ոչ ետ նմա պատասխանի և ոչ բան մի։ Զգոյր և ոչ նոցա։ Այլոց ինն ինն խոստանան տալ, որ չիցէ՝ի ձեռս ոչ նոցա և ոչ դիւացն։ Զնախանձ և ոչ ընդ ումեք երբեք։ Զանգիտի և ոչ միով իւիք ընդ քննութեամբ։ — Եւ ոչ մի՝ի նոցանէն ոչ ծախէին։ Եւ ոչ՝ի միում ոչ վայելեցեր։ Ոչ ումեք ոչ երևէին, բայց միայն Հրէիցն։ Ոչ պոռնիկք, ոչ կռապաշտք.. և ոչ յափշտակողք զարքայութիւնն աստուծոյ ոչ ժառանգեն։ Այնպիսին հպարտացեալ է, և ոչ ինչ ոչ գիտէ։ Եւ ոչ աստուածեղէն գիրք չհրաժարեն ասել։ Թուի ինձ թէ և ոչ նոցա չգոյր։ Ոչ ինչ ոչ կարասցէ քեզ մեղանչել։ Սակայն և ոչ նա զիւր զօրութիւնն ոչ թագոյց յումեքէ։ Բայց դուք և ոչ զմի զայն ոչ յիշեցէք։ Ես և ոչ զմի ոք ոչ գիտեմ։ Զոր ոչ երկինք և ոչ երկիր տանել ոչ կարեն։ Ոչ երկիւղիւ գեհենին և ոչ փափաքանօք անանց բարութեանցն չփութամք յապաշխարութիւն։ Ոչ յայտնի և ոչ գաղտնի ոչ առնպարզեակցի։ Ոչ իւիք ոչ կարացեալ չիջանել։ Ոչ և յիշատակի զինչն արժանի չհամարին։ Որ զնա ոչ արար անտես, և ոչ զմեզ չառնէ։ Նամքի աստուծոյ և ոչ կամ ոչ և հրեշտակք չարդարանան։ Որում և ոչ հրեշտակք չէին բաւական։ Եւ ոչ չորք ամք ոչ լինին։ Եւ ոչ այլ ոք ոչ երևի։ Եւ ոչ մի ինչ առանց շնորհացն աստուծոյ՝ի գլուխ ոչ ելանէ։ Զի ինչ օրէնք կամ քաղաք, որ ոչ գուժիւ աղաղակաւ կոծով՝ի վերայ նոցա չէին լցեալ ճչելով։ Եւ ոչ զառաջինն զօրս սպառնացաւ՝ ոչ առ ատելութեան ինչ սպառնացաւ։ Ոչ ինչ այսուհետև և ոչ ինչ ոչ գոյ։ Զայս միայն բանս ժամանեաց ասել, և այլ ոչ ինչ ոչ։ — Քանզի ‑ոչ‑ [illegible], յորժամ լիցին ուրուք երկու ծառայք, և զմինն՝ի ծառայութեան ունիցի և զմիւսն յորդեգիրս գրեսցէ, և միոյն յարուցեալ՝ի վերայ՝ զմիւսն սպանանիցէ, մի [illegible] սպանանել չարեաց զանէրն պարտիցէ համարել. Կ. որ առէլ կայ ‑ոչ‑ [illegible] կամ մի [illegible]. և միանան երկոքին յայսոմ, զի մի [illegible] հարցումն հաւաստի ուրացութեան է։

1150. Նմանութեամբ վարի յաճախ ‑ոչ‑ առ ‑[illegible]‑, [illegible]. [illegible] և նման բայիւք. Արգել տէր զխորհուրդ չպատերազմել. Յաղագսն՝ յորոց վճարեաց տէր որդւոցն Իսրայէլի չմտանել առ նոսա. Ոչ ևս տայք թոյլ նմա չառնել ինչ հօրն կամ մօր. Մի թէ զջուրն ոք արգելուլ կարէ առ՚ի չմկրտելոյ դոցա. Հալածեալ բռնացուցանէին զժողովուրդն՚ի չմնչելոյ նոցա. Ոչինչ զանգիտեցի յօգտակարացն չպատմել ձեզ և ուսուցանել ձեզ. Ոչ խորշեցայ՚ի չպատմելոյ ձեզ զամենայն կամս աստուծոյ. Նուազեցուսցէ զեզուս իւր՚ի չարութենէ, և զշրթունս իւր՚ի չխօսելոյ զնենգութիւն. Եթէ միայն ես և Բառնաբաս ոչ ունիցիմք իշխանութիւն չգործել ինչ. Ա. փոխանակ՝ արգել պատերազմել, վճարեաց մտանել, ոչ տայք թոյլ առնել, և այլն, և իմանին արգել զի մի պատերազմեսցի, վճարեաց զի մի մտցեն, ոչ տայք թոյլ զի մի առնիցէ։ Վասն այսր ամենայնի յապաղումն եղև չարձակելոյն նոցա յաշխարհն. Համբ՚ի բաց կացին ձեռնտու լինել քրիստոնէութեանն ոչ զօրու օգնականութեան և ոչ այլ իրօք. Ե. իմա առ՚ի չարձակելոյ, զի մի արձա-

կեայն․ 'ի բաց կացին ձեռնտու լինել զօրու կամ այլ իրօք․ իբրև թէ խոր-չեցան չլինել ձեռնտու, զի մի լիցին ձեռնտու։ Երկուցեալ՝ ոչ յուրատ լինէր զըստայն․ ՈՎ․ խնա ոչ հրաժարէր 'ի տալոյ, չառէր թէ չառաւ։ Ոչ ե-տուն հրաման զօրուն՝ մի ելանել 'ի պատերազմ․ Թ․ խնա արգելին չելանել։ Ոչ երբէք հեղգացայ կամ դանդաղեցայ չպատմել ձեզ զամենայն կամս աս-տուծոյ․ ՈԳ․ Արգելու ամենևին չերդնուլ, և այլն։ — Որ ասին եւ պարզ, Ոչ տայր նոցա թոյլ խօսել, մի արգելուք զգոսա գալ առ իս, արգելուին զմեզ խօսել հեթանոսաց, ոչ դանդաղեցայ ասել, մի դանդաղիցիս գալ․ և այլն։

Ըստ այսմ [illegible] բայն յորժամ հրամայէ ինչ, առի Զգուշ լեր․ Ըզ-գուշ կաց, զգուշանալիր անել կամ անելոյ, սպել կամ սպելոյ, պահել կամ պահելոյ։ Իսկ յորժամ սաստէ, ամփոփաբար առի Զգուշ լեր չանել, չառ-նելոյ․ զգուշ լեր չուտելոյ զարին․ զգուշ լերուք ողորմութեան ձերում մի առնել առաջի մարդկան։ Բայց երբեմն, Զգուշ լեր պատմել ինչ նմա․ այս ինչն չպատմել, զի մի պատմեսցես։

1151․ Յաճախ ամենայն վարին [illegible], [illegible] ի առ բառիւքն [illegible], [illegible], ստակութիւն իմն և ընդարձակութիւն առ նոցա․ Որ միանգամ յայտնի մանկանց ընկալցի․ որք միանգամ մերձեցան, փրկեցան․ որք միանգամ ար-տաքոյ օրինացն մեղան․ որք միանգամ 'ի Քրիստոս մկրտեցարուք․ որք միան-գամ մնաք 'ի մեղաց անտի․ զորս միանգամ գտանիցէք․ զամենայն զոր միանգամ կամիցիք․ որ ինչ միանգամ օրէնքն ասեն․ եթէ օձիք իցէ, և եթէ որ միանգամ ինչ իցէ։ Իւ զկարասի որ գամ մի յիմում տանս կայ․ որ գամ մի յիմում իշխանութեանս է․ որ գամ մի մարմին զգեցեալ է․ որ ինչ գամ մի անգք անցին ընդ մեզ․ և որ գամ մի այսմ նման լեալ էր ինչ։ — Որ եղան-գամ կենցաղոյս բառ վայելչականին էր յարմարեալ կարգ․ Պ։

1152․ Ամենայն վարի ուրեք ուրեք և [illegible] իբր 'ի սաստկութիւն կամ հաստատութիւն․ զոր յաճախ է տեսանել 'ի Պ․ և 'ի Յ․ Հոծ աշա և խնա բազմութեամբ․ Սորա աշա անդր եւ քան զբան․ Պ։ Ըստ անճառելի մա-քրութեանց և աշա զբանից հաստատ զընդունելութիւն․ Ն։

1153․ [illegible], [illegible], [illegible], [illegible] վարին երբեմն ամենայնութեամբ ընդ-անցեալ գերբայի կամ ընդ գործականի անորոշ գերբային՝ որք ինքնին իսկ առանց մակբայից զնոյն նշանակեն (570, 582)․ Իսկ [illegible] զգացեալ Տրդա-տիոս վասն Գրիգորի՝ թէ քրիստոնեական պաշտամանն հաղորդ է, սկսեալ այնուհետև պատուհասակոծ առնէր զնա․ Սուրբն Գրիգոր [illegible] տեսեալ զայն, նշան աւրանական առնէր․ Զի [illegible] զնոսա հանեալ յայնմ բարեաց, ապա նմա հնար լիցի զխոստացեալսն ընծանել․ Յ[illegible] տեսեալ մարդկան (զծխան), նախանձ ծանուցեն զկանխաջողութեան հասկն գարնայնւոյն ամենայն․ ԱԳ․ փոխանակ լոկ՝ իսկ զգացեալ Տրդատիոս, Գրիգոր տեսեալ զայն, զի զնոսա հանեալ, տեսեալ մարդկան, կամ զգեցելոյդ դիմաւոր խնա ըստ փո-խադրութեան (1246), իբրև զգայ․ իբրև եմուտ․ իբրև զնոսա հանիցէ․ յոր-ժամ տեսանեն։ Զոր [illegible] տեսեալ երանելեաց քահանայիցն Խորենայ և Արտահամու զկանոնաւոր գանձիայն արգելուն զնոսա անդէն 'ի չաշատան-նին, մեծապէս խռովեալք արամբքին․ Որոյ [illegible] լուեալ՝ առէր ցամենեսեան․ Ես [illegible] կամեցեալ հանգչել առ վայր մի․ զուցէ 'ի վեր առեալ տեսանէին և աշա, և այլն․ Փ․ փոխանակ՝ զոր տեսեալ արամբքին, որոյ լուեալ առէր, և կամեցեալ հանգչել, կամ զոր իբրև տեսին՝ արամբքին, որ իբրև լուաւ՝ առէր, և մինչ կամէին հանգչել։ Յ[illegible] եկեալ կենարարն 'ի գերեզման Ղազարու, աւետաւոր ձայնիւն աղաղակէր ասելով, Ղազարէ արի եկ արտաքս․ իսկ մե-ռեալն 'ի գերեզմանէն յարեաւ․ ՊՏ․ փոխանակ՝ եկեալ կենարարն աղաղ-ակէր կամ յորժամ եկն աղաղակէր։ Որ ասել արամբքն եւեթ ունին զանխրատելոյն՝ [illegible] տեսեալք եթէ զլոտ ոչն արժանեացն 'ի դէպս ընկալեալ լինին պա-տուհաս․ Յ[illegible] զգլխացեալն զերջանիկ տեսանելով զպարկեշտութիւնն, արդարև դաւանդոյն դեր զմնչան է համարել զժոխ․ Իսկ վասուրեպս [illegible]—

հասանելով յանդիմացեալ դաշնագրութեան աշխման, .. փութացաւ հա_տուցանել չարիս. Գ. փոխանակ՝ տեսեալք եմք, տեսանելով զգրոցեայն բարեբաստութիւնն, վաղուեբս հասանելով, կամ յորժամ տեսանեն եմք, յորժամ տեսանիցեն զգրոցեայն բարեբաստութիւնն, իբրու եհաս (1245): Իսկ դարեհկքն (կամ դարեհկնքն) Եէր տեսանելով զԱղեքսանդրոս եկեալ, .. յառաջագոյն ժամանեալք զղաւ. 'ի կող տեղւոյն հասեալ կալան. ԴԱ. իմա դարեհկքն տեսանելով կամ իբր տեսին: Ոչ յամէ, այլ այն ինչ գիշերոյն ժամս ունելով ոչ սակաւս, ձայնէ զխորհրդակիցսն. Խ. իմա այլ գիշերոյն ունե_լով կամ այն ինչ գիշերն ունէր ժամս ոչ սակաւս:

1154. Լինի գոյն այդ աւելադրութիւն և յորժամ անցեալ դերբայն 'ի նոյն միտս փոխանակ ուղղականի կամ գործիականի սեռական դնիցի համա_ձայն անուան բային ըստ 1231. որպէս, Սրբոյ քաղաքին ամենայն խաղաղու_թեամբ բնակելոյ և օրինացն ճշմարտութեան Եէր զի գեղեցիկ իմն պահեցե_լոյ.. Սիմոն ումն անուն առաջնորդէր տաճարին Իւրոյ. Ա. իմա բնակելով կամ 'ի բնակել սրբոյ քաղաքին խաղաղութեամբ և պահելով կամ 'ի պահել օրինացն, այս է՝ իբրև բնակէր սուրբ քաղաքն և իբրև պահէր օրէնքն: Այլ է 'ի բանից և աւելադրութիւն ոչ շաղկապից, որպէս 'ի մօտոյ տեսցուք:

1155. Յետ Թող Թէ շաղկապին, յորժամ առաջին բանն ուրացական է, յաւելորդս վարի հրամայական ձեն ... ոչ, ..., յաւելուլ ազ_դուութիւն. Եւ ոչ 'ի կարի չար դատաւորացն, թող թէ 'ի պատուականա_գունից, և ամենևին իսկ ոչ. Եւ վերին անգամ երկնաքաղաքացի զօրակա_նացն անարժան գոլ, թող թէ մարդկային ակարութեանս, և ամենևին իսկ ոչ. Անառնելի և շամբուշ մտացեայն անգամ ելով, թող թէ իմաստնագու_նին, և ամենևին ոչ. Թէ և 'ի մտերմագոյն ոք 'ի սպասաւորացն հանդիպես_ցի՝ անհնար լիցի 'ի ներքս թողանիլ, թող թէ պատուականագունին և յոչ 'ի սպասաւորացն եղելոյ կարգի, ամենևին իսկ անմատնելի գոլ. Գ: Եթէ 'ի 'ի մարդոյ ընկալեալ էր և ուրանայի, աղօթելի զանձն իմ համարէի, թող թէ օրէնս զոր ընկալայ 'ի բերանոյ աստուծոյ՝ վաճառել ընդ երկիւղի մարդոյ և մնալ փառաց քաւ լիցի. Փ:

Այսպէս է և շաղկապն ոչ միայն կամ նիքն Թող Թէ 'ի նոյն միտս 'ի բանի առա. Խոնարհեցան Հայք և ոչ բնաւ, թող թէ ճաշակել ոչ միայն և զհամեղու_թիւնն իմանալ. այլ և ոչ 'ի բացուստ կալ և հոտոտել. ԼԲ. իմա ոչ բնաւ խոնարհեցան և ոչ 'ի բացուստ կալ և հոտոտել, թող թէ ճաշակել, կամ ոչ բնաւ խոնարհեցան ոչ միայն ճաշակել, .. այլ և ոչ, և այլն:

ՇԱՂԿԱՊԱՑ

1156. Շաղկապն է առանց ինչ հոլովի դնի երբեմն՝ զյար ինչ յայտ առ_նել, կամ շաղապական զհետեւութիւնն ցուցանել՝ իբրու առել ..., ... Ցուցոյց անուն Աքատրու առ որով Ակդիու՝ և յՋորրաբէլ առ որով Մա_կաքիա, չորեքհարիւր և հնգետասան ամբ են 'ի միջի: 'Ի միջոյն և 'ի խո_նարհ՝ հուր, և 'ի միջոյն և 'ի վեր՝ իբրև զանտել փայլական: 'Ի քաղաքմենից և 'ի վեր. Կոտորեաց զամենայն մանկունս որ էին 'ի Բեթղահեմ յերկեմենից և 'ի խոնարհ: 'Ի լուսնոյ և 'ի վեր, անտի և 'ի խոնարհ. Յերկնից և այսր. 'Ի քէն և այսր է փքինն, 'ի քէն և անդր է փքինն. Յօրէն ութերորդէ և անդր. 'Ի սկզբանցն և այսր. 'Ի նմանէ և անդր. անտի և այսր: Եւ արդ յորժամ արարին զայս մեղս, և մնային 'ի սատակումն: Այն ինչ վարդա_

գոյն ծայրակարմիր արեգակն ընդ երկիր ծաւալել կամէր. Եւ նոքա կողմանքն երկոքին ընդ միմեանս խառնէին։ Եղիցի քեզ որպէս և կամիս։ Որ յերկիրն բարի սերմանեցաւ՝ այն է, որ իբրև լսէ զբանն և 'ի միտ առնու՝ և տայ զպտուղ։ Քանիցս անգամ թէ մեղիցէ ինձ եղբայր իմ և թողից նմա։ Ո՛չ, հայր Աբրահամ. բայց եթէ 'ի մեռելոց ոք երթիցէ առ նոսա և ապաշխարեսցեն։ Որք միանգամ արտաքոյ օրինացն մեղան, արտաքոյ օրինացն և կորիցեն. և որք ընդ օրինօքն մեղան, օրինօքն դատեսցին (կամ) և դատեսցին։ Եկեսցէ յորժամ և պարապեսցէ։ Յորոց յորժամ և կամիցի՝ և մեկնել կարող է։ Եւ ոչ 'ի չգոյէ 'ի գոյ ած զամենայն որպէս և կարող ամենայնի։ Ոչինչ այնպէս ուրախ առնէ զաստուած որպէս և փոքր առաքինիք։ Որպէս զխարդ և ուստ 'ի վարդապետէն՝ և արար։ Ուր կամ իւրեանց է և չչէսցին։ Եթէ նմանութիւն լցէ՝ և եղաք, և եթէ բանիւք՝ և տացաք, և եթէ թղթովք լցէ՝ և առաքեցաք։ 'Ի բարեպաշտելս իմում գայթագղիմ. մինչ դեռ աղօթեմս և վրիպիմ. 'ի յընթանալս իմում և կասիմ. յարդարանալս իմ և մեղանչեմ։ Ո՛րպէս ընդ ճանաչելն զճշմարտութիւնն և անծանօթացաք։ Ընդ հրամանին և առնէին։

1157. Այսպիսի է բազում ուրեք և 'ի մէջ միջակ անուան և բայի, և 'ի մէջ անցեալ կամ գործական անորոշ դերբայի և դիմաւոր բայի. Շնորհօքն աստուծոյ եմ զինչ և իցեմ։ Առ որ զինչ ոք և կամէր՝ խառնէր։ Զինչ և խնդրեսցեն՝ եղիցի նոցա։ Զինչ և խնդրեսցեն յաստուծոյ՝ տացէ նոցա։ Եթէ ուտիցէք, եթէ ըմպիցէք, եթէ զինչ և գործիցէք։ Ո ոք և երթայր առ նոսա։ Ոյր ուրուք և գիտէր ծնունդն։ Զոր ինչ ուրուք և առեալ իցէ։ Զամենայն ինչ որ և խնդրիցէ՝ տայցէք։ Ամենայն որ զինչ և ասեն՝ վաղվաղակի կատարի։ Որով իւիք և յաղթիցի ոք, նորին և ծառայ է։ Որ ինչ անօթով և 'ի ձեռն գայցէ՝ կատարեն զխարդն։ Յոր ինչ իրս և ձեռնարկիցէ։ Ժողովեցին զամենեւեան զորս և գտին։ Յոր պէսս իրաց և կոչեսցէ զձեզ։ Զոր բազում զօրագլուխք և այլ արիք յիշէին, ընդ որս նոքա և կախեղեալ էր. Փ. խմս ընդ որս և եղեալ էր նորա կախ։— Երբեք ուրեք ոչ փոփոխանակ այդր, որպէս և ռամիօրէն վարի յարդ. Արար աստուած մի երկինս կամ երկուս կամ որչափ ոչ կամէր առնել. Վ. փոփոխակ՝ որչափ և կամէր։

Թռուցեալ և մերձեցաւ առ իս։ Մատուցեալ և որդւոց զերկուս քանքարն առեալ էր և առէ։ Փայլատակեալ լոյս աստւի զինև և անկայ յերկիր։ Ընկալեալ զլրտեսն և ընդ այլ ճանապարհ արձակեաց։ Զորէքին բնութիւնքըն՝ ուստի աշխարհս կազմեալ և կայ։ Որոյ թողեալ զճշմարտութիւն հօգւոյն և նոսի առասպելս կարկատէ։ Եւ յափշտակեալ զխաղ 'ի ձեռաց նոցա և յիւրեանցն գնացին դաւառ։ Սակաւ ինչ երևեալ և անդրէն ամփոփէր։ Եթէ 'ի բանս ստաստւորութեանն կարգեալ և լռել լինիցիմ։ Կալեալ ձեռամբ իւրով զգանդամանաւնդս աշխարհի և մնանէ զնոսա։ Տանջանացն որ պատրաստեալ և մնայ ինձ։ Առեալ խարազան և եհան արտաքս զվաճառականսն։ Խրոխտացեալ ձի և հեծելոյ հնազանդ լինել ոչ կամեցաւ։ Սողեալ և գայր նըման օձին. Շ. Ո.։ Առ երկիւղի անկանելոյն զարհուրեալ և թմրեսցի։ Ո՛վ ոք լսելով զարժանի ողբոց բանքս և ոչ բեկանի սիրտն։

1158. Հանդերձ աւելադրութեամբ՝ կրկնի ևս նոյն շաղկապն և նշանակեալ բէ, և բէ. Զարեաց արուեստագէտք արժանի այնպիսի յուսոյ, և որք գործենն և որք փափաքենն և որք պաշտենն։ Յիրաւի պատժեցաւ և նա և մարդն։ Որ չար ինչ է, նոյա և ամենայն ինչ վնասակար է, և մարթ և միս։ Աստուած զբարւոք կամսն և ունէր 'ի բնէ և ունի։ Եւ է մարմին և 'ի վերոյ քան զերակս արեանն և 'ի ներքոյ քան զերակսն. Եւ յայտ և գաղտ մեծապէս ընկալեալ եղեն։ Միապէս մտանէ կորստեան և զղջումն ուժգնապէս և մեղանչելն մոլեգնաբար։ Կրկնապատիկ քեզ պատիկքն եղիցին և ընդ վաստակոց և ընդ համբերութեանն։ Առօրեայ են և անցաւորք և ինքեանք և յորս պարծինն։

1159. Կրկնի և շաղկապն ԹԷ-ԹԷ նոյնն մօք թէ, և թէ. եթէ, և եթէ, բայց առանց աւելադրութեան. զի 'ի նոյանէ մարթի բառնալ զառաջին ն, ոչ նոյնպէս և 'ի սոյանէ. Թէպէտ 'ի չար վարէր և թէպէտ 'ի բարի, ոչ պարտաւանք ինչ էին նմա և ոչ գովութիւնք: Զայսօրիկ թէպէտ առասպելս ոք թէպէտ ճշմարտութիւն հաշուել համարեսցի: Թափեմք զձեզ 'ի գործակալացն Յունաց՝ թէպէտ պատերազմաւ ընդ կայսեր, թէպէտ խաղաղութեամբ: Ընհամեմատ գոյէ (գնա) թէպէտ մեծութեամբն թէպէտ բազմութեամբն: Արժանի է չարչարանաց՝ թէպէտ այժմուս թէպէտ հանդերձելոցն: Թէպէտ այսպէս թէպէտ այնպէս. այս է՝ թէ այսպէս և թէ այնպէս: Թէպէտ յառաջ քան զայլ կերակուրս, և թէ յետոյ, անմիտս են երկոքին. Թէպէտ և պատուեսցի, և եթէ ոչ. իմա թէ յառաջ և թէ յետոյ, կամ զնշանակն՝ և թէպէտ յետոյ. թէ և պատուեսցի և եթէ ոչ:

1160. Շաղկապքն թէ, եթէ, զի, քանզի, եւ, անդամ, ապաքէն, բայց թէ, եւս, այլ և այլ ոճով աւելորդ վարին կամ կրկնին. Եւ եղիցի յորժամ եթէ տացէ զքեզ տէր աստուած քո յերկրին քանանացւոց,.. արասցես զպաշտօնս զայս: Անձն որ եթէ մխիթեսցի և մեղիցէ ակամայ, մատուսցէ խոյ: Ոչ թէ որով իւրեանց ժառանգեցին զերկիր, և ոչ բազուկ նոցա թէ փրկեաց զնոսա: Ոչ ապրեցուսցեն զուստերս և զդստերս, բայց եթէ ինքեանք ապրեսցին: Չէ ինչ 'ի ծածուկ՝ որ թէ ոչ յայտնեսցի: Եւ ոչ աշխարհս բաւական էր տանել զգիրսն՝ որ թէ գրեալ էին: Ոչ կարեն տանեցուցանել և ոչ մի մասնգք փորձութեանց որ թէ գան 'ի վերայ. Ես զԱրտաշէսի զայդպիսի ինչ զխաոթարութիւն ոչ գիտեմ, որով թէ արժան է 'ի ձէնջ դատելոյ և անարգանաց. իմա որ գայցեն 'ի վերայ, որով արժան իցէ: Ցոյց ինձ այլ մի այսպիսի աշխարհի՝ որ թէ առաւելուլ թագաւորութեամբ. իմա այլ մի որ առաւելու: Ոչ որպէս դուք կարծէք, թէ սոքա արբեալ իցեն. Եւ ոչ սարդքն, որ ելեէջս առնեն զնոքիմբք պատկերօք, թէ զայն յանձանց 'ի բաց կարիցեն մերժել (կուռքն). իմա ոչ թէ արբեալ իցեն, ոչ թէ կարիցեն, այս է՝ ոչ են արբեալ, ոչ կարիցեն մերժել: Վասն արդարոյ հազիւ ոք թէ մեռանիցի. հազիւ թէ լուէք. հազիւ թէ շարժէին. հազիւ թէ ճողոպրել կարէին. հազիւ թէ նշմարել կարիցէ: Որ 'ի հանգստեան են, դուն ուրեք թէ յիշեն զաստուած: Յորժամ զայսպիսի քուն թեթևացուցանեմք 'ի մէնջ, ապա թէ կարեմք արթուն լինել: Ոչ միայն թէ զանզգամութիւն 'ի մանկանցն ոչ կարացէ հանել օգտոյ, այլ, և այլն: Ոչ միայն թէ մարմինքն ոչ թաւալէր 'ի աղմին, այլ և ոչ մօքն: Ոչ ոք այլ առաւել 'ի դէպ քան եթէ զերջանիկ երթողականս բերել ցուցցի օրինակ: Ինձ ոչինչ այլ այնպէս ուժգնակի հիացումն զարմացման բերել մատուցանէ քան թէ զայնցիկ մարդկան օրինակս մօտ: Այնչափ հմտագոյն իմաստուքն առաւելան քան զնոսա, որքան թէ և նոքա զանազանեալք յայլոցն գտան մարդկանէ: Այնչափ մերձաւորագոյն, որքան թէ Իսրայէլ զանազանեալ կոչեցաւ ժողովուրդ սեփական: Արդար է և ճանաչող առաւել քան եթէ զոր մեքն իմանամք և խորհիմք: Գտանեմ թէ առաջի ծերակոյտ ժողովրդեանս պատուեա զիս: — Եթէ յանկարծ ոք թէ գտցի՝ որ զգիտն անպատուեսցէ: Որում չէն մարթ լինել, թէ որ քան զբազում աշխարհս մեծ է՝ թէ 'ի կալ մի փոքրիկ ամփոփիցի: Այս թէ, որ մի խիկ լիցի, եթէ արհամարհիցիմք ինչ, հարկ լինի և մեզ զպատոնոլան 'ի գործ ածել: Զոր և Յոյնք վիպեն հաւաստեաւ՝ որպէս թէ մարթ է. այս ինքն՝ որպէս մարթ իցէ:

Զի՞նչ աւելի է՝ զի պահեսցուք զպահպանութիւնս նորա, և զի գնացաք պղատաւոր առաջի տեառն ամենակալի. Պատմեաց նոցա՝ որպէս 'ի ճանապարհին եանս զնէր, և զի խօսեցաւ ընդ նմա, և զի 'ի Դամասկոս համարձակեցաւ յանուն Յիսուսի. Զոր և ես ընկալայ՝ թէ Քրիստոս մեռաւ վասն մեղաց ըստ գրոց, և զի թաղեցաւ, թէ և յարեաւ յաւուր երրորդի ըստ գրոց. և թէ երևեցաւ Կեփայի. յորս ոչ բոլորովին աւելորդ են զի, թէ, այլ և ոչ հարկաւոր. զի ահա զնոյն բան այսպէս ունի Եղիշէ. Առաքեալ բազում օրի-

Նախս 'ի մէջ բերէ. Նախ առաջին և բուն՝ զՔրիստոսի յարութիւնն, եթէ Քրիստոս մեռաւ ըստ գրոց և թաղեցաւ և յարեաւ յաւուր երրորդի։ Առացէք. ոչ այդպէս, այլ զի կացուցես 'ի վերայ մեր թագաւոր. փոխանակ ըլք՝ այլ կացուցես։ Չլսէին բազմութիւնն զձայն փողոցն 'ի ձայնէ լալոյ ժողովրդեանն, զի թէպէտ էին բազումք՝ որ հարկանէին զփողսն։ Եւ որ ինչ նորանշան սքանչելին էր, զի յամենաշիջոյց ջուրն առաւել գործէր հուրն. խա և որ սքանչելին էր, յամենաշիջոյց ջուրն առաւել գործէր հուրն։ Յանդիմանեաց զԱսա, թէ զի ոչ յաստուած՝ այլ 'ի մարդ յուսացար։ Խորհէին ընդ միմեանս և ասէին, թէ զի հացս ոչ ունիմք։ Եւ (գրեցի) եթէ զի աննոյն ստութիւն ոչ է 'ի ճշմարտութենէ անտի։ Ո՛չ ասիցեն՝ եթէ զի մոլեգ։ Ոչ այլ ինչ աւելի կամեցաւ ցուցանել, այլ զի թէ յԱբրահամու և 'ի Դաւթայ էր։ Ուրք՝ զի թէ չէր եկեալ, անկատարք մնային։ Զի յետ տալոյ զպարեգօտս և զբաճկոն՝ զի թէ մերկանալ հատանիցէ, սակայն մի աղցես պատճառս թշնամւոյն։ Եռ 'ի փորձ հանդիսի էր Սաւուղի, զի եթէ կո՛յ մնայ առ պատուիրանին։ Այլ զի դու տանդի չես արշակունի, զնա յաշխարհես. փոխանակ՝ այլ զի դու չես հօճ այլ դու քանզի չես։ Իսկ թագաւորն Հայոց Պապ, զի թէպէտ և սպան զհայրապետն, սակայն ոչ յաղեցաւ։ Զոր օրինակ զի ոչք յայտնի զչարագործս պաշտօն առնելով գովիցեն, և ընդ միսս պարարեսցեն։ Էր ժամանակ յորժամ զի հիւղն չէր։ Ոչ միայն զի աստուած չէ, այլ և կենդանի չէ։ Ոչ միայն զի ոչ անարգեցաւ նա, այլ առաւել ևս հաստատիմ եղև։ Թէ չէ ակնառու աստուած, որպէս զի և չէ իսկ։ Որպէս զի չեք յանիրաւութենէ արդարութիւն, այսպէս 'ի ստութենէ ճշմարտութիւն։ Դարձիր անդրէն 'ի մոգութիւնն, որպէս զի վարդապետ էիր բազմաց։ Որպէս զի չէ ինչ կարօտ զարդարանաց գեղոյ՝ որ ինքն յանձնէ ունի զվայելչութիւն, նոյնպէս և աստուծոյ պատգամքն չեն կարօտ պաճուճանաց։ Խրատէ՝ կասկած յանձին ունել, որպէս զի թէ առաջի աչաց ամենեցուն կայցեն 'ի մէջ ախեղերական թատերց պատերազմելք. Զամենայն թշնամութիւնն 'ի նա ընկենուլ, որպէս զի թէ ամենայն իսկ չարեացն նա իցէ պատճառք։ Որպէս զի թէ բնութեան արտաքսուքն չէին բաւական։ Ընկենու զնա 'ի պատուոյն, որպէս զի թէ 'ի նորա հրապուրանացն եղև այն։ Եւ որպէս բոզքն զի ոչ ամաչեն և մոգուրաւ զարտաքին տգեղութիւնն կարեն ծածկել, նոյնպէս և ոչ ագահք կեղծաւորութեամբն զչարիս։ Եղիցի յայնժամ նեղութիւն մեծ, որպէս զի ոչ եղև իսկզբանէ արարածոյ։ Զի որպէս Ադամայ, զի թէ ճաշակեսցէ 'ի ծառոյն, մահ սպառնացաւ, նոյնպէս, և այլն։ Զի թէ գոյր հնար յաղագս սաստկութեանցն զյաղթութեանն առնուլ միզանակ, յոյժ գերազանցեալ քան զամենեսեան Եւրիպիդէս տանէր ողբերգակ. ուր զի ակիզբն ճառի է և ամենևին աւելորդ. այսպէս և յայտ, Զի թէպէտ և Արեաց աշխարհին առնէր մեծապէս խաղաղութիւն, սակայն Աղուանից արքայն ոչ կամէր նուաճել. ուր զի ոչինչ պատճառս յայտ առնէ։ Ուր և Յովսէփ զի թէպէտ և արդար էր և զարմանալի այր, բազում ինչ ափտոյ եղև նմա։ Աւէ ցնոսա. Զի եթէ լոկ 'ի բանիցն խօսելոյ ընդ մեզ սիրով 'Նխորոյ՝ զձեզ այդպէս առնի մթագին և չափաւոր անկաւ և չերինք 'ի գետնոյդ, իսկ յորժամ, և այլն։ 'Նախատէ դարձեալ բաբէլոյցուցն և սատանայի ոլք անկան՝ զհպարտութիւն եգիպտացւոցն՝ որ զի անկցի. Եթէ այս թռղութիւն մեղաց առնիցէ, որ զի առնէ իսկ, ապա այն աւելորդ է. Յայնքան՝ որ զի և զինքն իսկ իբրև զդրաւոր գոգցես նշանակէր. Ընդ որ յաւէտ զարմանալի, .. մանաւանդ ընդ ձիական և հետևակ զօրութեանն, որ զի ոմանք 'ի նոցանէ ոտգաւորք էին և սրբինաւորք, և ոմանք աղեղնաւորք. Որ զի թէ ընդ երկրագործութեան լծակցի երբեմն և չարաչար վարանք անբերութեանն, նոյնօրինակ և ընդ զինուորութեանն պարտութիւնք և մահք ապաժամք. Այնչափ սաստիկ արկին զպարտէրս հարկաց աշխարհին 'ի վերայ տան նորա, որ մինչև զհարց և զհաւուց և զիւր արարս և զզարդս կանանց ևս եդ 'ի վերայ և եւ և տուժեցաւ, և ոչ կարաց հատուցանել զպարտսն արքունի. Ե.

Այնքան՝ զի մինչ ոչ ումեք կարծել. ՍԿ. յորս որ և զի, որ և մինչև նոյնանիշ կան, որպէս և զի և մինչ, և մին աւելորդ։ Մանաւանդ զի թէ քան զերկուսին մեծ լիցէ։ Իբրու զի թէ գաղտնաբեկ լեալ լիցէ։ Զի եթէ վասն պատահեկին ոչ, գոնեայ զի վասն ժողովրդեանն ջրեցի ոսուէթիւնն։ Ոչ որրեցաւ, մինչև զի գառն զենաւ։ Այնչափ սաստիկ հանեմ Յոյնս, որչափ զի հողն Պարսից չբաւեսցէ նոցա յուարի. ուր զի կամ [illegible] աւելի է, կամ թէ իմա որպէս զի, մինչ զի։ Եւ զայս զի ասացի, զի ուսջիք և մեք զկամսն աստուծոյ. Վ. Եւ զայս զի ասացաք, զի յայտ արասցուք՝ զի ոչ երբէք պահեցան օրէնք. Եւ զայս զի ասաց տէր մեր, զի լիցիմք մեք արթուն հանապազօր. Զոր օրինակ և տօնքն զի պատուիրեցան, զի յիշեսցեն զողորմութիւն շնորհաց նորա. ԵՓ. իմա զայս ասացի, զայս ասացաք [illegible] ասաց զի, տօնքն պատուիրեցան զի։— Թաղման են [illegible] չառնէ արժանի. Զարքայութիւնն են [illegible] արհամարհեն. Բնաւ ամենևին զմտաւ անգամ [illegible] մի ածցեն։— Եւ զզգաստհմն նոցա, առանց ոստ 'ի մնի ունելոյ վասն բազմապատիկ յանդգնութեանն և ժպրհութեան նոցա, [illegible] հրամայեցաք այնքանդրացեալ քաղաքակից արժանիս առնել 'ի համարի. ուր [illegible] բնաւ աւելորդ կայ, կամ յայն ակնարկէ՝ զի [illegible] նշանակէ իմն ըստ մասին [illegible] էին։ Եթէ հարկանես զանզգամ 'ի մէջ ատենի և անարգես զնա, [illegible] ոչ մերժես զանզգամութիւն 'ի նմանէ. Սիրտ իմ եռեւ բազում իմաստութիւն և գիտութիւն, զառակս և զիմաստութիւն. գիտացի ես, զի [illegible] և այդ՝ յօժարութիւն ոգւոյ է. Ժող. ա. 17. այսպէս է ուղիղ ըստ յոյն բնագրին. իսկ ընթերցեալ՝ զառակս և զիմաստութիւն գիտացի ես. աւելորդ լինի զի։ Թէ ասացից ձեզ, [illegible] ոչ հաւատայք, և եթէ հարցից ինչ զձեզ, չտայք ինձ պատասխանի. Ոչ առաքինութեանցն ինչ փոփոխելով եղեն ընտրելք. այլ յորժամ յընկերհաւատութեանն էին և ընդ թագաւորօք, ընդ նուաղ իշխանօք, [illegible] 'ի նոյն չափս կային. յորս [illegible] 'ի միւս գրոցն առեալ են իբր [illegible]. Զայն որ այնքան աճագին է մեծութեամբ և ուժգին հողմոց կարօտանայ 'ի վարելն, [illegible] նա որ յուղղեակս նաւին նաւի փոքր թևով յոր կոյս կամի շրջէ զնա։ Զոր ոչ վճարեաց բարեկամութիւնն, [illegible] վճարեաց ժառութիւնն. Ի. զոր Ո. ունի. Որչափ ինչ չվճարեաց բարեկամութիւնն, զայն վճարեաց յամէջն։ Եթէ վաղ եթէ անագան՝ [illegible] քակոի հնացեալ մարմինն. Եթէ կամիք և եթէ ոչ, [illegible] զոր աստուածն կամի՝ զայն էք կատարելոց. 'Ի համբաւէ մահուանն զարհուրեցաւ, զոր թէ կամէր թէ չկամէր՝ [illegible] կրեաց։ Չիք ինչ հնար, թէ կամիք և թէ ոչ կամիք. [illegible] մանաւանդ. Ա։ Նմա որպէս կոչու՝ [illegible] անուր եւեթ պիտի արկանել. Եւ [illegible] ապա և որ նոցա իսկ նման մարդ էր, և ոչ կորացեալ մնայեր ընդ գետին. Յայս միոյ հաստատեալ կային, թէ [illegible] միայն սուտ երդմամբ և մնոտի խոստմամբ հաւանեցուցանել զմիտս որերոյն կարասցեն. Զոր ինչ ձեր բարերարութիւնդ առ մեզ արար, [illegible] աստուածն՝ որ ամենեցուն արարիչ է, նմա միայն հնար և վայելուչ էր առնել զայդ առ մարդ. Փ. յորս կամ բնաւ աւելորդ իմա զ[illegible], կամ լռելեայն և զեղչմամբ ինչ իմա որպէս թէ՝ ոչ այլ բայց եթէ անուր, ո՛ ոչ ընդ գետին մնայեր՝ բայց թէ որ նոցա նման մարդ էր, ոչ այլով իւիք բայց միայն սուտ երդմամբ, ոչ ումեք բայց աստուծոյ հնար և վայելուչ էր։ Իսկ նա վաղվաղակի ծունր եդեալ յաղօթս կացեալ, [illegible] նոքա անդրէն 'ի զգաստութիւն դառնային. Իբրև լուաւ սուրբն Գրիգորիոս զայն ամենայն զոր խօսեցան նոքա առաջի նորա, [illegible] նա յարտասուս հարեալ ասէ ցնոսա. ԱԳ։ Այնպէս աղաչէր և թախուր յամենայնէ կացեալ մնայ, մինչ քան զոր անհնար լիցի յիղելոյս գձուծ և անպիտանագոյն կարել երևել. Պ. մինչ աւելորդ, զի առանց այնր [illegible] զնոյն նշանակէ, կամ թէ [illegible] իմա քան զնա՝ ըստ 1305։

1161. Յորժամ առաջին բանն անցեալ կամ անորոշ դերբային է, որ փոխանակ գիմաւորի կայցեալ և զզօրութիւն շաղկապի իրիքյինքեանս ունի-

ցին, լինի և յայնժամ անեղագրութիւն շաղկապի 'ի յաջորդ բանին բակ-տաւութեամբ ըստ այնր մասց. որպէս, Զի թէպէտ և յղացեալ խորհրդովք անօրէնութեան յաջարակագործ կորուսիչ պաշտամանն, հան-օրոյ և ցը-րուեցան ընդ երկիր խառնակեալ լեզուօքն, սակայն ոչ թողին զնոյն. Աբ. հան-օրոյ աւելի, փոխանակ՝ թէպէտ և յղացեալ խորհրդովք անօրէնութեան ցրուեցան. բայց խմնի գիմաւոր՝ թէպէտ և յղացեալ էին, վասն որոյ և ցը-րուեցան, սակայն, և այլն: Մերձ 'ի վախճան հասեալ Մովսէսի... հան-օրոյ գգուշանայ ժողովրդեանն զի մի մեղկեալ թուլասցին յօրինացն. Նխ. Ասպա-րամեալ ընդ սուտ և անպիտան խօսս ալքայնն Վրաց զօրավարն Հայոց վշտան մամիկոնեան, ծանուցեալ և զթուլութիւն գնդին Հայոց, նոյն զգունդն զօրացն կազմէր. Փ. Նախանձ բերելով ընդ նմա եղբարցն 'ի գըր-գութենէ կանանց իւրեանց, հան-օրոյ կարգէ Արտաշէս զՎրոյր հազարա-պետ. Խ. Որպէս թագաւորք, անկարօտք գոլով ըստ բնական պիտոյից, նոյ-նոյն 'ի պէտս փառացն անյագ են 'ի բազմանալոյ իշխանութեանն. ԼԲ. յոր-հասեալ, սրամտեալ, ծանուցեալ, նախանձ բերելով, անկարօտք գոլով, նը-շանակեն՝ քանզի հասեալ էր, թէպէտ և սրամտեցաւ, թէպէտ և ծանեաւ, քանզի նախանձ բերէին եղբարքն, թէպէտ և անկարօտք են (582. 570) ըստ այգմ մասց յարի հան-օրոյ, նոյն:

1162. Քանզի ուղղական անորոշ դերբայն առ գիմաւոր բայիւ ունի յեն-քեան լռելեայն զմիտս շաղկապացն դէ, օրդէօ դէ, թէ (461. 575. 578). եր-բեմն՝ յայտնապէս իսկ գնին շաղկապքդ առ դերբայիւն՝ իբրև թէ գիմաւոր բայ իցէ. կամ թէ և այնպէս իսկ առեալ ճշմարտիւ ըստ փոխադրութեան (1244). որպէս, Արձակեաց մեծաւ հանդերձաւ բազում պատուիրանաւ, դէ զՅուդայ Նիքնին 'ի գլխովն զրաւմբ արկանել, և զգունդն ամենայն յայս կոյս յայն կոյս ցրել. անդ կացուցանել զԱնկիմոս քահանայապետ մեծի սաղա-րին. Անդ էր օրըմ տեսիլ տեսանել, դէ առ հասարակ անկեալ մարդկանն զա-զօթս թաւալելով յերկինս մատուցանել. Փոզոլեալ յուղարկէին, դէ սր-տաքոյ բնակութեան 'ի տալ պայման հրամանին տարապարտուց մեռանել. Հրաման տուեալ դէ զամենեցուն զգոյշ զօր լինել ուրուք և առեալ իցէ՝ յեւ-րաքանչիւր տեր դարձուցանել. Ա. ուր առանց զիոյ զնոյն նշանակեն արձա-կեաց զրաւմբ արկանել, եր տեսանել՝ մատուցանել մարդկանն զաղօթս, յու-ղարկէին մեռանել, հրաման տուեալ դարձուցանել, կամ խմս արձակեաց զի զրաւմբ արկցէ՝ ցրեսցէ, կացուսցէ, եր տեսանել զի մատուցանէին զաղօթս, յուղարկէին զի մեռանիցին, հրաման տուեալ զի դարձուսցեն. այսպէս տես-ցին և առաջիկայքդ: Հրաման առեալ յարհաւրայ, դէ սուրն նկատակ մի արարեալ պատրաստական՝ ընկենուլ 'ի ներքս. Հրաման ելեալ 'ի թագաւորէ անտի, դէ զերանելին Հոփփիմէ առնել յորքունիս և զսուրբն Գայիանէ մնդէն պահել. ԱԳ: Ոչ փակի դուռն կենաց արտաշխարութեան մինչև 'ի վախճան աշխարհի, դէ զհանապազորդ սխալմանն հանապազորդ արտասուօք սասպանին լուանալ և սրբել. ՅԺ. Նա հրաման դէ զիչանեբիոս արկանել 'ի բանդ և ընդ նմա զբաղուլ. Բ: Պարտ է դէ 'ի դաշտէն 'ի լեռնակողմն փո-խել. Փ: Զապերաստանութիւն (ձիոյ) նուաճել հնազանդ, դէ անխակ քաղ-ցրութեամբ բերել զկերակրակին իւրեան. Պ: Գրեցին առ իս ծնողքն քո, դէ զառաքեալ թոշակն 'ի նոցանէ քեզ ոչ լինել բաւական. Հրամայեաց դէ որ 'ի ներքս կային արտաքս ելանել. ՊԱ: կամեցաւ դէ և թըղ-թով իւրով հաճել և հաւանեցուցանել զհեռաւորանեայսն. ԵՓ: Զի մի այլոց վասն այլոց, այլ վասն նորին իսկ ընթանալ զհետ նորա. Զի մի այլոց մե-ղօք՝ մխիթարութիւն գտնել անձին. Ա. Դեմք առակիս համօրէն յայն հայի, դէ զօր ապաշխարութեամբ ժողովեաց՝ փութալ սփռել և տալ աղքատաց. Հրոյ զօրութիւն այն է՝ դէ զանպիտան այտ սրբել և յառաջին պայծառութիւնն ածել: Խրատէ այնուհետև, դէ մի ոք որ ընդ պարտեօք իցէ՝ օտարացն պար-տեաց դառն դատիչ լինել. Ի: Աղաչեմ օրդէօ դէ աղօթս առ բոլորեցն ստա-տեալ մատուցանել. Ը: Պարտ և արժան էր, դէ ուր առաւել եղեն մեղքն

եւ տանելով 'ի նոսա շնորհացն աստուծոյ. Եւ այս ոչ սակաւ գովութիւն երանելոյն Մարկոսի, զի առաքինութեամբ և աստուածպաշտութեամբն Պետրոսի որդի անուանել. Զամուսնութիւն ողջունէր, որպէս զի 'ի լռութեան նստեալ լալ 'ի տուէ և 'ի գիշերի. Ա. խմս որպէս զի լայցէ կամ մինչ զի լայր. որպէս և ասի իսկ Մինչ զի և հաց եւ ոչ ժամանել ուտել նոցա. Ա. այս է՝ մինչ ոչ ժամանել կամ մինչ զի ոչ ժամանէին: Դատաստանաւ է նզովս, զի որ զեկեղեցւոյն զպտուղն օտարացոյց՝ օտարանալ և ինքն յեկեղեցւոյն. Գ: Եւ այնու զոր մարգարէն ասաց, և միասին զոր Մկրտիչն քարոզեաց. յայնմ՝ եթէ Յն զի կարապետել եկն. Ա. Վասն զի մի զոք յօտար եպիսկոպոսաց ընդունել. Կն. խմս յայս լինի եթէ կարապետել եկն կամ վասն զի կարապետեսցէ, մի զոք ընդունել կամ վասն զի մի ընդունիցիմք: Մանաւանդ զի և ընդ բազմացն յանդիմանութեան այնչափ վկայս յանցանաց իւրոց ունել, մինչ ամենեքին գալ և դադար չգտանել. Ա. խմս մանաւանդ և ունել կամ զի և ունիցի: Արտասուք օգտակար այս են 'ի տէր, որ զմեռելոցն զյիշատակս մեղացն և զանձանց առաջի աստուծոյ ընծայել. ՅԾ. խմս՝ այս են ընծայել կամ այս են որ ընծայեսցէ, այս ինքն զի ընծայեսցէ :—Զպատճէն հրովարտակիս այսորիկ տարածեալ ամենայն զգուշութեամբ, եթէ Հրէից վարել զիւրեանց օրէնս. Բայց Պաւղոս աղաչէր, եթէ զմեկնեալն 'ի նոցանէ 'ի Պամփիլիայ և զչեկեալն ընդ նոսա 'ի գործն՝ մի առնուլ ընդ ինքեանս. Ա. խմս զպատճէն հրովարտակիս տարածեսջիք՝ Հրէից վարել կամ թէ Հրեայք վարեսցեն, աղաչէր մի առնուլ կամ թէ մի առնուցուն: Հրաման տայր վասն առաքինւոյն Գայիանեայ՝ եթէ նախ զլեզուն ընդ ծոծորակն հանել և ապա սպանանել. Ոչ կարեն (գիտեն) զինչ պահել 'ի նոցանէ, և ոչ այնչափ՝ եթէ լու մի կամ ճանճ քշել հանել 'ի տանէ. ԸԳ. խմս և ոչ լու մի կամ ճանճ քշել կամ և ոչ այնչափ թէ լու մի կամ ճանճ քշիցեն հանիցեն: Բայց ես ասեմ ձեզ, եթէ մի կալ հակառակ չարին. Եւ խոստանայ, եթէ յորժամ լինիցին զօրագոյնք՝ և զայլսն եւ տալ. Ս: Զիք ինչ արգել՝ եթէ 'ի նմին յօրինակագրէ անուն լսել զայս. ԵԵ: Ինձ թուի, եթէ յաստուծոյ հրամայեալ ցլագլուխն Աղեքսանդրի այնպէս առնել. ՊԱ. խմս թուի այնպէս առնել կամ թէ այնպէս առնէր: Զինչ հարկ է, եթէ յաւուրն յորում զենեալ լինէր գառն փրկութեան ձերոյ՝ զենուլ զայս գառն փրկութեան մերոյ. ԵՓ. խմս զինչ հարկ է զենուլ կամ եթէ զենուցուք: Վասն ոչ լինելոյ տասն՝ եթէ զողբացելոյն կարել փեռեկել մածուծս. Պ: Կարի ծանր է ասել և անհաւատալի բանք, եթէ այնքան սակաւուք դէմ յանդիման կռուել աներկիւղութեամբ և զօր ամենայն 'ի փախչի վերայ գալ և մեծամեծ վնաս առնել. Փ. խմս անհաւատալի է կռուել նմա և գալ և առնել կամ թէ կռուիցի, գայցէ, առնիցէ կամ թէ կռուեալ իցէ, եկեալ իցէ, արարեալ իցէ: Պարտ է հաւատալ, եթէ յորմէհետէ եղև կոյսն բնակարան հոգւոյն և բանին՝ բառնալ 'ի նմանէ բոլոր կերից. Ճ. խմս հաւատալ՝ բառնալ 'ի նմանէ կամ թէ բարձան: Անհնար է, եթէ որ գամ մի մարմին զգեցեալ է և զգարշապարս իւր յերկիր հաստատեալ՝ յայսպիսի փչոցս անխոցանելի մնալ. Ս: Վասն եթէ 'ի ժամ աղօթից չխօսել այլ ինչ բան. Կն. խմս վասն չխօսել (1132) կամ վասն թէ մի խօսեսցուք: Խոստացար դու տանս Իսրայէլի, քամ ինչ դէպք որ պատահեսցեն կամ նեղութիւնք որ գայցեն 'ի վերայ՝ գալ հասանել յայս տեղի, լսել առնել զաղօթս մեր. Ա. խմս խոստացար գալ հասանել կամ բամ՝ այսինքն՝ թէ գայցեմք հասանիցեմք:

Քանզի մինչ իւրքն կամեցեալ թէ առ նովաւ զուարճացեալ,
'Նա զչքնաւի բանին յիշեալ Եւ այնքիւք զինքն խրատեալ. Ճ.

խմս մինչ կամէին թէ զուարճանալ (474), կամէին զուարճանալ, թէ զուարճասցին:

1163. Լինի աներևութիւնդ և ընդ արականի անորոշ դերբային՝ որ

'ի նոյն միտս ՂԻ. ԲԷ շաղկապացն (571. 572. 579)։ որպէս. Զմարդիկ կացուցանէին՝ ՂԻ 'ի պաշտաման դիցն յոլովելոյ։ ԱԳ. խմս կացուցանէին յոլովելոյ, առ 'ի յոլովել կամ զի յոլովեսցեն։ ԱՀ այս այնքան առաջի արկեալ ձգտեցուս բանս, որքան ԲԷ զընդունադարիցն առ 'ի պատասխանեցուցանել զլուծութիւնս։ Օ. խմս որքան առ 'ի պատասխանեցուցանել կամ որքան թէ՝ զի պատասխանեցուցից։

1164. Նմանապէս շաղկապքն ԲԷԴԷՓՆ, ԲԷ. ԷԲԷ, ՂԻ. ՔՆՂԻ, աւելորդ վարին ընդ գործիականի և այլ հոլովից անորիշ դերբային, որ ինքնին զնոյն նշանակեն (570)։ որպէս. Որոյ սքանչելի հանճարոյս (քերթութեան) ԲԷԴԷՓ Ն յառաջագոյն նախադասակք այլք լինելով ոմանք, սակայն յառաջելով բարդաւաճեալն և մեծն Հոմերոս այնքան կարաց գերազանցել զամենեքումբք, մինչ զի, և այլն։ Որ ՂԻ ԲԷԴԷՓ Ն յաղքատ տանէ եղով, այլ իւրով անձանձրոյթ երկասիրելովն արդարև գերազանցեալ զամենեքումբք, և այլն։ Ու զայն փոքր ինչ թերևս և դիւրակրելի գոլ. ԷԲԷ 'ի զայրացմանէ գաղտնաբարոյից ոմանց աչաւոր իշխանաց եղով։ Իսկ նէ ՂԻ զայսոսիկ գիտելով իբր առա յանդգնեալ բերել քաջալերութիւնս։ Պ. խմս սակի սքանչելի հանճարոյս յառաջագոյն այլք նախադասակք լինելով, որ յաղքատ տանէ եղով, դիւրակրելի գոլ էր՝ 'ի զայրացմանէ իշխանաց եղով. իսկ նէ զայսոսիկ գիտելով, կամ թէպէտ և այլք նախադասակք եղեն, որ թէպէտ և յաղքատ տանէ էր, եթէ 'ի զայրացմանէ իշխանաց էր, զի զայսոսիկ գիտէր։ Իսկ ապա ՂԻ մարդ մահկանացու գոլով քո, առ ինչ այդչափ պատերազմ տաս։ ՊԱ. խմս ապա մարդ մահկանացու գոլով կամ զի մարդ մահկանացու ես։ Ու ՂԻ այս այսպէս գոլով, հնարաւորեաց ընութիւնս իմաստութեամբ, և այլն։ Ը. խմս և այս այսպէս գոլով կամ և զի այս այսպէս է։

Ու ՂԻ սա տէր գոլով նոյնին Ու անկարօտ յամենայնին՝
Յինքն ոչ տայր թոյլ մերձիլ քաղցին Մինչ 'ի լընուլ քառասնեկին։
Լէր մխիթար ցաւակցելի Ու ցոյց ինչ դեղ բեկեալ սրտի.
Զի քո հըմուտ գոլով սրտի Ըստ ողբալոյն մարգարէի։ ՇՍ.

խմս և սա տէր գոլով. քո հմուտ գոլով, կամ և զի սա տէր էր, զի դու հմուտ ես։ Ու ՔՆՂԻ հեթանոս գոլով հօր նորա. վասն որոյ և թլփատեաց զնա. ՈԳ. խմս և հեթանոս գոլով հօր նորա կամ և քանզի հեթանոս էր հայր նորա։ — Բայց ՔՆՂԻ 'ի վերոյ այսքանեաց դերութեանց ամենաթշուառ վերաստանգաւորիս մի զմիով եկեալ առնելոյ, ուստի և փոխեալ զեզական բանիս. Ն. խմս բայց 'ի վերոյ՝ այս ինքն յաղագս եկեալ առնելոյ այսքանեաց դերութեանց՝ փոխեալ, որ է՝ փոխեմ զեզական բանիս, կամ ըստ մտացն խմս՝ քանզի այսքան դերութիւնք եկեալ առնեն, ուստի փոխեմ. որ և այդ ՔՆՂԻ ըստ նախկին առմանն աւելորդ է։

1165. Նոյնպէս ընդ անցեալ դերբային միանգամայն աւելի դնին ԲԷԴԷՓ Ն, ԲԷ Ն, ՔՆՂԻ, ՀՈՆ ՂԻ. ԷԲԷ, ԲԷ, պայմանի և թարմատար, առանց որոց ինքնին զնոյն նշանակէ (582. 584), կամ թէ դերբայն փոխանակ դիմաւոր բայի կայ փոխադրութեամբ (1246)։ որպէս, ԱՀ ԲԷԴԷՓ Ն վաղ լուեալ ըղբոլթն, ոչինչ ժամանեաց հասանել յամբողջ գործոյն։ ԱԳ. փոխանակ՝ այլ վաղ լուեալ՝ ոչ ժամանեաց կամ այլ թէպէտ և վաղ լուաւ կամ լուեալ էր, ոչ ժամանեաց։ ԹԷԴԷՓ Ն 'ի բազմաց մեր լուեալ զայդ յառաջագոյն, եղոյց և Պիղատոս սառուցապէս։ ԱՀ ԲԷ Ն բազում աւուրս արարեալ 'ի Կեսարիա, ոչինչ զորոց զմտաւ ածէր՝ առնելոյ էին։ Զոր ԲԷԴԷՓ Ն վաղ գիտացեալ մեծին Ներոնի, ոչ յառաջ քան զկատարելն ժամանեաց հասանել։ Խ։ Արդ ԲԷԴԷՓ Ն ածեալ ուրուք զմտաւ զայսպիսի որոշողութեամբ առանձինն և զնոյնս դարձեալ խորհեալք միաբանութեամբ առ միմեանս, սակայն ոչ իշխէին յայտնել. Փ. փոխանակ՝ արդ ածեալ զմտաւ առանձինն և խորհեալք միաբանութեամբ՝ ոչ իշխէին յայտնել, կամ թէպէտ և ածէր ոք զմտաւ և

խորհէին միաբանութեամբ, սակայն ոչ իշխէին․ առաջնոյն ըստ երկրորդ առման կայ: — Եւ քանզի բազում անգամ աւանդեալ 'ի լսելիս օրինականացն զշրջաբանսն և զերրորդ աւուրն զյարութիւնն,․․ յառաջագոյն ժամադիր առնէ 'ի յարութիւնն․ Եւ քանզի յառաջագոյն վկայութիւն եղեալ հոգւոյն սրբոյ տանն Իսրայէլի և ուխտ եդեալ քրիստոսամուտ գալստեանն՝ երկնից և երկրի,․․ եկեալ այնուհետև 'ի դատաստան կոչէր զերկինս և զերկիր, դատել զժողովուրդս․ Եւ քանզի ոչ կարացեալ մարդկան բառնալ զլուծ պատուիրանաց արդարութեանն, վասն այսորիկ անկան ընդ կարեօք մահու մեղացն․ Արդեօք ես ոչ էի 'ի հրամանէ աստուծոյ ձեզ քարոզ, այլ 'ի կամս մտաց իմոց, իսկ արդ գո՞յր ինձ արդեօք հնար իշխանութեան բան մի 'ի ձէնջ թաքուցանել. Թող թէ քանզի հրաման առեալ յաստուծոյ․ ԱԳ․ իմա ըստ՝ և բազում անգամ աւանդեալ, և յառաջագոյն վկայութիւն եղեալ, և ոչ կարացեալ, Թող թէ հրաման առեալ, որ է ասել և քանզի բազում անգամ աւանդեալ էր, և քանզի յառաջագոյն վկայութիւն եղեալ էր, և քանզի ոչ կարացին, Թող թէ քանզի հրաման առի: Տուընջեամբն յորդորէ 'ի նոյն․ քանզի կասկածեալ իմն 'ի գիշերոյն, գուցէ առեալ զզայրացեալն՝ ես բորբոքիցէ․ Ո․ իմա յորդորէ 'ի նոյն՝ կասկածեալ 'ի գիշերոյն կամ որ նոյն է՝ քանզի կասկածէր: Երկեաւ ոչ 'ի բազմութենէն, այլ 'ի գազանացն, քանզի տեսեալ զնորոգ և զսքանչելի գործ գազանացն․ ՊԱ․ իմա երկեաւ տեսեալ՝ տեսանելով կամ քանզի ետես: Եւ քանզի համբարձեալ զընթացս բանիս 'ի փոքունց առի 'ի մեծագունից տեսակս, ասացից զամենելի հանդէս իրաւանց աչաւորին անաչառութեան․ Եւ արդ, քանզի 'ի գլուխ կատարման հասեալ սակաւաժամանեայ կատկի այսր ողբերգութեան, արա տէր վախճան դադարման առնուլ ընդ այսց բանից մաղթանաց ինքնանախատա կշտամբութեան՝ և որ յիս կրին չար սովորութիւնք․ Ն․ փոխանակ՝ և համբարձեալ զընթացս, և արդ 'ի գլուխ կատարման հասեալ, կամ և քանզի համբարձի, և արդ քանզի հասի: Քանզի կոչին վիրաւորեալ նախահայրն, 'ի քո անարատ 'ի կողդ ընկղմեալ զխոցուածս գեղարդեանն և անապական արեամբդ քո լուացեր սուրբ զեկեղեցի․ ՇՐ․ իմա սոսկ՝ կոչին վիրաւորեալ, վիրաւորեալ գոլով, կամ քանզի՝ որովհետև կոչին վիրաւորեալ էր, վիրաւորեցաւ: Եւ վասն զի չկարացեալ ճանաչել այսպիսեացն զաստուածս, յայտնի է և ստուգապէս թէ և աստուածոցն յատուցեալ՝ չկամեցան զիւրեանց բարութիւնն ծանուցանել անմտացն․ Փ․ փոխանակ՝ և չկարացեալ ճանաչել այսպիսեացն, որ է ասել՝ և վասն զի չկարացին ճանաչել այսպիսիքն: Եւ զի ոչ կարացեալք համբերել, բազում անգամ թերևս և իւրովին իսկ վախճանեալք գնան յաշխարհէ․ Պ․ Եւ զի շարժեալ նախանձու երկիցագոյն զաւակին,․․ հրամայէ հայրն վերին ուրախանալ 'ի միասին․ ՇՐ․ փոխանակ՝ և ոչ կարացեալք համբերել, և շարժեալ նախանձու կամ և զի ոչ կարեն, և զի շարժեցաւ: — Քանզի նոյն իսկ առ հասարակ թէ ամենայն աշխարհ 'ի մի վայր եկեալ, ոչ կարասցեն քակել զՊարսից զօրութիւն․ ՊԱ․ փոխանակ ըստ՝ առ հասարակ ամենայն աշխարհ 'ի մի վայր եկեալ՝ ոչ կարասցեն, որ է ասել՝ թէ 'ի մի վայր եկեսցեն ոչ կարասցեն: Իսկ եթէ զհակառակն հոգացեալ, այցելութիւն ամենակալեալուէ ձեռք հանդերձ 'ի բոլորակ աշխարհ անցանէ․ Եւ զայն իսկ ալարար գալարուց ընծիւղումն, եթէ յարեգակնայինդ ընկալեալ շարժմանէ զկութիւն, անկար էր ումեք 'ի սմա իմանալ․ Պ․ իմա ըստ՝ իսկ զհակառակն հոգացեալ, զկութիւն ընկալեալ յարեգակնայինդ շարժմանէ, կամ որ նոյն է՝ իսկ եթէ զհակառակն հոգայցէք, եթէ զկութիւն ընկալեալ էր՝ անկար էր իմանալ զայն ընծիւղումն: Զի եթէ զորբեքմնակեան առաջս դեսոյդ և զբղխումն ելից իւրեանց առ աչս իմ եդեալ, զանձինս մեղաց սաստկութեան զբոց զոլոցուանել ոչ բաւականացին․ Ն․ իմա զի եղեալ կամ զի եթէ դնիցեմ, որ երկրքեանդ 'ի նոյն միտս են: — Որով յայտ է թէ զարարիչն անուն յառաջ քան զայս ծանուցեալ Ադամայ․ ԱԳ․ փոխանակ սոսկ՝ յայտ է ծանուցեալ Ադամայ (584), որ է ասել՝ յայտ է թէ ծանուցեալ էր, ծանեաւ:

1166. Աւելադրութիւնք ունի տեղի և յորժամ գերբայդ սեռական իցէ համաձայն անուան բային ըստ 1231. որպէս, Ջմի մի ոչ լինէր հնար, Բէ և գիպելոյ բազմութեանց 'ի մարդկանէ, զայն չարժել. ԱԳ. իմա ոչ լինէր հնար՝ բազմութեանց ևս գիպեալ կամ գիպելով. 'ի դիպել բազմութեանց կամ թէ և դիպլցին, եթէ և դիպլցին բազմութիւնք: Առ չար նախանձուն, իրրու Բէ և ոչ միոյ իրիք նշանի եղելոյ, հեղագոյն հարցուածովքն պարտա-ւորէ. ԲԳ. իմա իրրու և ոչ միոյ իրիք նշանի եղեալ կամ որ նոյն է՝ իրրու թէ և ոչ մի ինչ նշան եղեալ իցէ (584):

1167. Առ յաճախաբան մատենագիրսն, որպէս Բիւզանդ, Յովհաննէս կաթողիկոս, Նարեկացի և թարգմանութիւնք յասորւոյն, գտանին բազում անօգուտ և անչափ աւելադրութիւնք և կրկնութիւնք բառից և բայից, յորոց զգուշալի է. որպիսի է օրինակ իմն այս, Յօրինեցեր կարող տիրապէս զբոլան-դակ բնութիւնս ամէնից բնաւից բոլորից գոյից ամենայն էից յանէից. Ն. ուր հինգ և վեց բառքդ սնոտի և թարմատար յորդութիւնք են: Թող զայդ, է ուրեք զի և յոյժ ռամկօրէն և խառնախօս, երկայնաբան և դանդաղ ձևանայ բանն 'ի խակիլ աւելադրութեանց. որպէս յայս բան, Վասն այսորիկ և աստուած 'ի ձեռն այնորիկ յորմէ սիրեացն լսել 'ի նմանէն զճշմարտութիւնն արքայն մո-վաբացւոց, 'ի յէականն նորայն ծանոյց նմա աստուած ճշմարտութիւնն. Եփ: Այս-չափս հերիքասցի 'ի զգուշութիւն վտանգաւոր ձևոյս:

ԳԼՈՒԽ ԵՐՐՈՐԴ

ԲԱԿԱՌՈՒԹԻՒՆ

1168. *Բակառութիւն է ձև, որով մասն ինչ բանի 'ի վերին երեսս անհամաձայն դնի յիմիք ըստ ճիշդ օրինաց, սակայն գոյ անդ գաղտնի և մտաւոր համաձայնութիւն ըստ այլում կանոնի կամ ըստ զօրութեան ակնարկելոյ բանին, և ոչ ըստ բառիցն երևելոյ : Այսպիսի են անուանք մի և նոյն դերբայի յայլ և այլ հոլով* (542), *յոգնական բայ առ հաւաքական եզակի անուն բայի* (552), *խնդիր զօրութեամբ իմացեալ դերբային* (589), *ածական և գոյական յանհամաձայն հոլով* (733, 735, 737, 739) *կամ 'ի թիւ* (742, 743), *յարաբերական եզակի առ յոգնական յարաբերեալ* (848), *միայնակ 'ի հոլով յարաբերելոյն* (853), *այլ և այլ դիմորոշ յօդ 'ի կապակցեալ բառս* (890) *: Տեսցուք և զայլսն դժուարագոյնս :*

ԱՆՈՒԱՆ ԲԱՅԻ, ԲԱՅԻ ԵՒ ԽՆԴՐՈՅ

1169. *Եզական անուանն, որպէս այլ և այլ յատկացուցչք՝ նոյնպէս և յոգնական յատկացուցչաւ կամ բազում ածականաւ կամ խնդրով բազմացեալ 'ի միտս գրողին, կամ ընդ եզական ածականաւ յոգնական իմացեալ, առնու երբեմն բայ յոգնակի. Զօրաժողով լինին արքայն ասորւոց և իսրայելացւոց. Նխ. ուր արքայ եզակի է, բայց երկուց ազգացն այլ է և այլ : — Բերան անզգամաց պատմեն զչարիս. Խորհուրդ մահկանացուաց զանգիտօղք են. Ա. զի բերան բազում անզգամաց և խորհուրդ բազում մահկանացուաց հարկաւ ոչ է մի : Ընդէր այս աշխատութիւն քննութեանց են. Բ. զի յոլով քննութեանց բազում է և աշխատութիւն : 'Ի բերանոյ նոցա ելանեն հրաման մահու և կենաց. Ե. զի 'ի բազում բերանոց և այլ և այլ հրաման ելանէ : Պապանձեալ լիցին բերան հայհոյող մարդկան. ՄԱ : Պագշոտելոցն լինին ցանկալի պիղծ թատերցն տեսութիւն. Մ. յոլով թատերց տեսութիւն 'ի բազում պագշոտեալս բազմանայ : Ոսկր գառանցն ոչ խորտակեցան. Զ : Հարսանեաց ուրախութիւն հարսինն և փեսային անվայելուչ են առանց միմեանց ուրախանալ. ԱՇ : Կակղացին խստութիւն սրտից նոցա. ԱՆ : Աղեղն հզօրաց նուաղեցան. ՇԲ : Ձեռն գողոց մերձենան. Կէս մեղացն ջնջին. Շ : Հոտ խնկոց բուրեն 'ի նմանէ. Տեսան մերոյ անօրէնութիւնն մարդեղութեանն և չարչարանացն՝ ըստ ճառից մարգարէիցն 'ի գլուխ ելանէին. Շրջագայութիւն աստեղաց աչաց յայտնի են. Ս : Այս օրինակ բանից յայտ առնեն. Ի : Պատմութիւն հարցն մեզ ուսուցանեն. ԼԲ :*

Եւ զի լուսոյն մեծի ծագմամբ ճաճանչ փոքունց խաւարեցան․ ՇՈ ։

Ջուր աղի և անոյշ զանանս ջրաւորացն ընուն․ Ո․ զի աղին և անոյշն կըրկին ջուր են ։ — Քակել զմեծ ակըն որ լցեն 'ի մէջ թագաւորացն երկոցունց․ Բ ։ Յաղթական են համայնից՝ քոյդ մարդասիրութիւն․ Ն․ ուր փոխադարձ ակըն կրկին երևեալ, և յաղթականն 'ի բոլորեսին բազմացեալ, առեալ են բայ յոգնակի ։ 'Ի բազումս և 'ի զանազանս բաժանին անուանս և իրս մի գործ տեսչութեանս ոգւոց․ Շ․ Ցօղն յիջանելն 'ի Հերմոն և 'ի Սիոն՝ զծաղիկս զուարթացուցանէն և զտունկս առոգացուցանէն․ ՆԲ․ յորս մի գործն 'ի բազումս բաժանելով, և ցօղն յերկոսին տեղիս երևեալ՝ բազմաւոր իմացեալ են 'ի միտս գրողին ։ — Այժմ երկրաւոր նշանաց պէտք են, և երկնաւորն այլում ժամանակի են պահեալ․ Ո․ ուր ընդ եզական ածականաւն իմանի Երկնաւոր նշանն ։

1170․ Նաև բայն եթէ յոգնակի ուղղական խնդրով իցէ, և մանաւանդ առ անորոշ դերբայիւ, դնի յաճախ յոգնական առ եզական անուն բայի․ Բարկութիւն հօր՝ որդի անմիտ, և ցաւք են ծնանելեաց նորա․ Ալիք՝ իմաստութիւն մարդոյ են․ Ա․ ուր որդի անմիտ և իմաստութիւն անուն բայի են, և ոչ բայ․ իմա իմաստութիւնն է ալիք ։ Մտաց բարբաջանք են աղանդն, և ոչ ճշմարտութիւն․ Կ ։ Մոռացօնք եղեն նմա գաղուստ որդւոյն աստուծոյ․ Ե ։ Զաստուծոյ օրէնսն թշնամանես․ և այն իսկ չիցեն շատ պատիժք․ Ո ։ Պէտք եղեն և նմա Նաթանայ յանդիմանութիւնն․ Մ ։ Այդ լիցին քեզ հոգք մշտնջենաւոր և դոյն գեգերանք և մտածութիւնք, զոգիս մարդկան 'ի մոլորութենէ դարձուցանել․ Ս ։ Ճշմարիտ փառք այն են, որ 'ի ձեռն բարեաց գործոց անուանն աստուծոյ լինիցի ոք փառաւորութեան պատճառ․ Շ ։ Երկիրս երկինք եղեն․ ՇՐ ։ — Չեն օրէնք աշխարհի մերում տալ նախ զկրտսերն քան զերէց ։ Փառք են առն խոտորել 'ի հայհոյութեանց․ Ա ։ Ոչ վայրապար ինչ իբր էին զփարէս յիշել․ Ո ։ Պէտք են աղօթականին աներկմիտ հաւատով և անբարկանալի մտօք զաղօթս աստուծոյ նուիրել․ ԽՍ ։ Զմարդ ոք պատերազմող և հակառակ ունել անհնարին աղէտք են․ Ս ։ Թէ կամք էին նորա կորել, բնաւ զի՞նչ պէտք էին զայգեգործն առ այս գործակից ունել․ Ի ։ Իսկ այլուր ասի, Թէ այդ այդպէս է, և քեզ կամք չէ ունել զմոգութիւն․ Ե ։

1171․ Ընդ հակառակն, եթէ եզակի ուղղական խնդրով իցէ, փոխանակ յոգնականի դնի երբեմն եզական․ Ուսերբք այդոքիկ՝ ամենայն առանց խաբայելի է․ Ամենայն բազում անդամք մարմնոյն՝ մի մարմին է․ Ա ։

1172․ Արտաքոյ այդց պատճառաց ևս եդեալ տեսանի երբեմն յոգնակի բայ առ եզական անուն բայի՝ զոր միտք գրողին ընդարձակ տեսութեամբ բազմաւոր առեալ է․ իսկ առ տաղաչափին յաճախ ևս առ հարկի չափոցն կամ յանգին․ Ոչ են ինձ օրէն ուտել զգողունի․ Համբարք նուաղեալ են, և կերակուր կարճեալ են․ 'Ի նեղութենէ յայամանէ՝ որ շուրջ եղեն զինև․ Ուրեմն ոչ ընդունիցին ունկն իմ հրաշակերտս 'ի նմանէ․ Ա ։ Իբրև եկին հասին հրաման հրովարտակացն․ ԱԳ․ իմա հրամանք հրովարտակին․ զի մի ևեթ է․ կամ թերևս զպատճէնս հրովարտակին իմանայ յոգնականաւդ, և իմանի ըստ 1169 ։ Բարձցին կարգ եկեղեցւոյ․ Ե ։ Երկիր աղբեւս՝ բանջարս խառնամանս բուսուցանէն և աճեցուցանէն․ Մ ։ 'Ի սրտէ մերժեցան՝ որ զքէն կարծեալ մթութիւն, որ ոչ երբէք տարացան․ Շ ։ Յորժամ պատուիրանազանցութիւնն 'ի ներքս մտին․ Նորին բանի են ասելն աստուծոյ առ փարաւոն, և այլն․ Ս․ ուր յոգնակի յետադաս բանքն իմանին 'ի միտս գրողին ։

'Ի ցասմանէ զպահպանութիւն, որք առ 'ի խոյս գան 'ի վերուստ ։
ժամանեցին աշխարհն գոյժ Քրիստոնէից գոլով անոյժ ։

Ուստի՛ այլ ոչ գեղ գոյ վիրին Բայց թէ 'ի քէն բժշկեցին ։
Յորմէ խաւարըն մեղաձին Հալածական անհետ լինին ․ ՇՌ ․

ուր շառաւիղ, գոյծ խմանայ զազգի ազգի հարուածս, գուժալի աղէտս ։

1173 ․ Բայց որ յայլ և այլ հոլով մարթէն առնուլ խնդիր, երբեմն 'ի միում բանի յայլ և այլ անուանց զմի յայս և զմի յայն հոլով առնուն, մինչև զբացայայտելին յայլ և զբացայայտիչ յայլ ․ յայլ զգոյականն և յայլ զածականն ․ Հայեաց 'ի վերայ աբրահամեան զաւակիս, 'ի սերս Սահակայ, յորդիս Յակոբայ ։ Նախ չարչարանացն Քրիստոսի վկայէր, և յետ այնորիկ զփառացն ։ Ես տեառն աստուծոյ իմոյ երկիր պագանեմ ․ ․ և զորդին հաւասիչ ․ ․ և զհոգի նորին ։ Ոչ որչափ երկրաւորացս՝ ունիմք փոյթ յանձին զառաքինութենէն ։ Մխանուեալ և հաւանեալ և նուաճեալ էին 'ի տէրութիւնն Արտաշրի քան ընդ տէրութիւն իւրեանց ազգատոհմին ։ Քան զամենայն իւիք՝ անմտացն ընդ բանին զօրութիւնն պարտ է զարմանալ ։ Ընդէր 'ի քաջ մտաւուացն և 'ի վատատուսն զնոյն պահանջես ։ Սակս որոյ յոքնաբոյշ տապարեղն գլուէի 'ի տորուսս 'ի վեր և զպարս հրեշտակացն ։ Ոչ է այն առ Երուսաղէմ միայն կամ գաւառաց, այլ ամենայն ծագաց երկրի ։ Ոչ տիրապէս առ նա հանդիպի ընդդիմաբանութիւնս, այլ ամենից սխալողաց ։ Առ որ ․ ․ ․ իբր ընդ վիմեղէն լերին պնդութեան բախեցեալ ցնդին ։ Հոգւք միացեալ սրբութեամբ և սիրոյն Քրիստոսի ․ ՇՐ ․ զի միապէս առի միանալ իւիք և յիմն, իմիք ։ Զամենայն աւուրս և 'ի ժամանակս կենաց իմոց ընդ սրբութեան քոյ պահեա զիս ։ Ոչ ընդ այլ ոք 'ի տորակայիցն, այլ զնոյն ինքն հարցանէին զտէր ։ Ոչ զնիւթականս առեմ զեկեղեցւոյ, այլ զհոգիս մարդկան ։ Զանարժանիցն և զչաղախեալսն հեղգութեամբ կենացս զեկուցանել ։ Որպէս է տեսանել առ Մովսէս և յԵրեմիաս ։ Ձգէ զբանն առ Պետրոս իբրև 'ի գլուխ աշակերտացն ։ Նոքին իսկ աշակերտքն շօշափմամբ ձեռաց՝ և սեղանոյ կարօտացան ։ Յայն ինչ զոր ունէր առ ինքն՝ նովին և ձեռն յանձին հարեալ հպարտացեալ և պարծէր ։ Քահանային որ զենոյր և ճաշակէր զցուլն՝ անիծանելով անիծանէին զնա ։ Թէ մեք զկարօտեալսն որ աղքատն՝ նոցա ոչ լուիցեմք ։ Քարեղինաց և փայտեղինաց և այլոց ձուլածուից որ 'ի բնութեանց են՝ աստուածս կոչէին զնոսա ։ Վասն ժամուն զի գիշեր էր, և լուսոյն ծագումն զի սաստիկ, յայնմանէ երկեան հովիւքն ։ Են արդարք, որոց ժամանեն առ նոսա գործք ամպարշտաց ։ Զորմէ և մեռեալ առեն զնա ընդ Շամիրամայ ։ Որում և կոն անուանէին զնա (1119) ։ Իբրև պատկ տացի այնմիկ, որում ցանկութիւնն յաղթահարեցաւ 'ի նմանէ ։ Զոր սովորեցան Յեսսանկ կոչել տեղւոյն ։ Քնոյ իմոյ ժամանակ մերձեալ է, յորում յամենայն ժամ ցանկայի՝ զլուծանելն և ընդ Քրիստոսի լինելն (1121) ։ — Զոր եդ ընդ Աբրահամու ընդ Սահակայ ընդ Յակոբայ՝ ընդ հաւատարիմ ծառայս իւր ։ Զոր և դուք առ մեզ՝ անարժան ծառայիցս արարէք ։ Առ մի ինչ հայեցեալ՝ յարծաթոյն շահս ։ Գլխոյն ամենայն բարութեանց՝ զհաւատոյն բուռն հարկանելով ։ Առաւօտուք առ նոսին, կուրացելոց մտաց ։ Անփոյթ առնէ զայսոսիկ, գովութեան կամ պարսաւանաց ։ Կերակրել 'ի բարութեանց երկրին այնմիկ՝ կաթամբ և մեղու, այս ինքն զաւետութիւնն աստուածային ։ — Նորին ինքեամբ Քրիստոսի աստուծոյ մերոյ զարկուցեալ հրեայքն ․ Խ ։ Էկն 'ի խնդիր ոչխարին, զկորուսելոյն 'ի հօտէն իւրմէ ․ Օ ․ զի գոն առնու 'ի նախդրիւ տրական և զ նախդրիւ բացառական, և մարթի առնել գալ 'ի խնդիր, գալ զկորուսելոյն (237) ․ ասա երկոքեան միացեալ են ։ Առ 'ի քում հրաշագործեալ ծածկի վարագուրաւ ․ Աճ ․ զի [illegible] առնու նախդրիւ վերջահոլով տրական և գործիական ․ վասն որոյ ածականն [illegible] նախդրիւ վերջահոլով տրական, [illegible] գործիական ։ Մասց աչաց իմաստնոց, և ոչ թէ զգալեաւ տեսանելի ․ ԼԲ ․ [illegible] տրական, ածական [illegible] գործիական ․ զի զերկոսին առնու [illegible] ։ Իբրև զայն եւ հասանէր թագաւորն 'ի վերայ իւրոյն, ԱԳ ․ ուր քանզի [illegible]

Նշանակէ տեղեկանալ, իմանալ, յայն հայեցեալ գրողին 'ի միտս ղ—ն դնէ հայցական, և ապա ♦ր—ջ սեռական խնդիր 'ի ♦♦ր—յին ։

Խնձ մի լիցի լսել ձայնին՝ Ջ—ջ գիտական պատասխանին ։ —
Որ ես անօթ փառք 'ի լի Յերկնից ցուցեալ լոյս աշխարհի ։ —
Ընդ սուրբս որ անդ՝ շուրջագայեալ Առ կենդանեօք և հանգուցեալ . Շ.Ո .

յառաջնում տողից բացայայտելին տրական, բացայայտիչն հայցական, զի զերկուսին առնու ա—ն . յերկրորդումդ՝ գոյականն ուղղական, ածականն նախդրիւ տրական, զորս միապէս առնու ♦ն, փոխանակ՝ որ ես անօթ լի . յերրորդումդ երեք այլ և այլ խնդիրք կան ♦ր—դ—յ♦ բային, գոյականն ընդ ———ր♦—, ածականքն՝ մի —— ♦♦♦—♦♦—, միւսն —— ♦—♦—♦—ր—. այս է՝ առ հանգուցեալ սուրբս ։ Տես և 1121, 1144, 1213 ։ — Մարթ է 'ի սոյն առնուլ և զասելն, Ճանապարհ ընդ որ եկն, ընդ նոյն դարձցի . որոյ♦—♦ ♦—♦ առնու և հայցական ♦♦—♦—♦—♦ (641) ։ Եւ զասելն՝ Յիրի իմեքէ ոչ կարօտանաս . զի ♦—♦—♦—♦ առնու և նախդրիւ տրական և բացառական . (667) ։

1174 . Դոյն բակառութիւն լինի և 'ի խնդիրս անուանց, զայլ և այլ պաշաձականսն 'ի մի խառնելով . Պատճէ և զընտրութիւն աշակերտացն և այլ եօթանասունսն . ուր նախ սեռական և ապա աննախդիր հայցական ։ Մարգարէութիւն զեկեղեցւոյ, և խաղաղութեանն՝ որ լինելոց էր ։ — Հաւատարիմ պատմիչք լինին առաջին աքանչելեացն և արդարութեան նորա, և զանխրատութիւնս Հրէիցն ։ Գործօնեայ ոչ յաւուրս այսորիկ եղոց աղուես . Պ . ուր գործօնեայ առեալ է խնդիր զգոյականն աննախդիր հայցական —, իսկ զածականն սեռական՝ զմին եղակի և զմիւսն յոգնակի ———ր♦♦ ———, զի ——♦ անեզական է (742). փոխանակ ասելոյ՝ գործօնեայ ♦—♦ գործոց . զի ————♦ անեզական է (742). փոխանակ ասելոյ՝ գործօնեայ ♦—♦ գործոց ոչ միայն այսր միոյ չարի ։ Արտաքնոցն զգաստքն՝ առեղծիչ բանք անոտեացն . Շ.Ր . փոխանակ՝ բանիցն անոտեաց ♦—♦ բանս անոտիս ։ Տես և 1279 ։

Պարունակող եմ անզգայնոց և զգայական . Շ.Ո .

(679, 681, 1067) ։ Ամենայն ումեք և յախմա զանզգայունս և զզգայականս ։ Ամենայն գործս մտաւորս և գատաւորս և առ իշխանս և մենայն գործս մնասակար է, առ թագաւորս և գատաւորս և առ իշխանս և գործակալս և առ ամենայն ոք ։ Ոմանք —— ♦♦ մնասակարագոյնք սակաւուք թերևս և յիրաւի ♦—♦♦—♦—♦—♦ ։ Ազգողագոյն և ձգական է տեսիլ աչաց քան զլուր ականջաց յերկպաշտնելիրս, գործելեացն և հրաժարելեաց ։ Աշխատութեան կարօտ են և բազում ժամանակօք և յաճախ այլովք իրօք ։ Դեղօք և ոչ վիրօք կարօտ է մուրողն, ողորմութեան և ոչ սրոյ ։ Թէ և յայսոսիկ անհանճարաբար շաղակրատանաց անպարտ ես, սակայն ոչ և այլովք ։ 'Ի միում աւուրցն յայնցանէ . Ա . ուր գոյականն սեռական, ածականն բացառական . զի զերկուսին առնուն միջակ անուանք ։ Զ—ր♦—♦ ♦♦♦—♦—♦—♦ էին միոյ միոյ 'ի ն—ջ—♦ վեց թևք շուրջանակի ։ Որոց բազումք 'ի նենգաւորացն աղաղակէին առմիմեանս ։ Զորոց մի 'ի նոցանէ ոչ արժէ աշխարհ . ուր —ր—♦ սեռական, 'ի ն—ջ—♦ բացառական (1119) ։ Որոյ սուկ մարդոյ (մահ) արդարոցն կամ 'ի որբոց մարգարէիցն կարաց զաշխարհս 'ի մեղաց մաքրել ։

ԲԱՑԱՅԱՅՏԵԼԻՔ ԵՒ ԲԱՑԱՅԱՅՏՉԻ

1175. Երբեմն բացայայտիչն առանց հայելոյ 'ի հոլով բացայայտելւոյն՝ գնի անհամաձայն յոր և է հոլով՝ որ կարէ պատշաճիլ բային իբրև անուն բայի կամ խնդիր. Զոր առեալ անձնադէրոյն և քաջազէղան, որին Վաղ-արշակ, կորովարանոյն և համձարեղի, գնէր յաղթութիւն 'ի պահեստի. Խ. ուր ղածակունք բացայայտելի առեալ, բացայայտիչն Հին Վաղարշակ ուղղ-ական է առ սեռական բացայայտելեօքն, զի անցեալ դերբայն յերկուսին հոլով որդ առնու անուն բայի: Այսց երկուց բարգաւած շնորհաց նորոգչաց առ միմեանս եկեալ, կարէն ըստ կամին. Ն. աչա և աստ բացայայտելին սեռական, բացայայտիչն ուղղական, վասն անցեալ դերբային էլեալ: Այսօր ժողովեալ սրբոյն 'ի միասին, երանելի առաքեալքն և սուրբ կուսանքըն. Շ.Ր:

Քով հրամանաւ գործեալ զայս կին՝ Եկեղեցւոյ օրինակին:
Բարունիցըն պետք՝ երից ընտրեալ աշակերտացն
Ընկեալ գողային յահեղ լուսոյն ոչ հանդուրժեալ:
Յորմէ բղխեալ ծաղիկ բարի Եւ շաւաւիղ գաւազանի՝
Գրիգորիոս պարթևազին Լուսաւորիչն այնմ աշխարհի.
Խոստովանողըն Քրիստոսի Եւ մարտիրոսըն կենդանի. Շ.Ա.

ուր Գրիգորիոս բացայայտիչն ուղղական, ածական նորա պարթևազին սեռական, կամ զերկուսին միանգամայն սեռական խնա ըստ 1286: — Զոր ինչ տպարէք ըստ երկուս Թագաւորան ամոլհացեալ՝ ընդ Սենանի և ընդ Ոզգայ. Յղեալ առ ձեզ ընդ սիրելիս մեր՝ ընդ Բասնոսեայ և ընդ Պաւղոսի. Որպէս խօսեցաւ առ հարս մեր, Աբրահամու և զաւակի նորա կամ ընդ Աբրահամու և զաւակի նորա. Արձակեաց զայս իւր զՇնա Հոմնեայց իւրոց, յառաջեւ-առնելոյն, յիշխանս և 'ի զօրագլուխս. Ա: Զի բանս արկցէ ընդ Թագաւորին Պարսից ընդ Շապուհ, և ընդ Արշակ. Բ: Խառն պէտք են՝ որ յերկաքանչիւրոց, բանիւ և գործով. Յերկուցս այսոցիկ աւարտեալ բանականագոյն արհեստից, ճարտասանութեան համանգամայն ընդ նմին և քերթողութեանն. Գ. խնա որ յերկաքանչիւրոց ընդ, որ առնու և գործիական. արհեստից՝ ճարտասանութեան և քերթողութեան, բայց [illegible] բային պատշաճի և գործիական: Եդ զհիմունս սորա ոչ ըստ մարգարէութեանն 'ի քարանց պատուականաց՝ շափիւղա և կարկեհան. Դ. զի [illegible] ըղ-[illegible] առնու բացառական և ուղղական: Գլխոյն ամենայն բարութեանց՝ ըղհաւատոյն բուռն հարկանելով. Ե: Յառաջընթաց փայլումն լուսատեսի առաւէղն մօրուցն հեռանելով՝ նշանի 'ի ծնունդ աստուածորդւոյն. Շ.Ր. խնա 'ի յառաջընթաց փայլումն, որոյ բացայայտիչ է [illegible]. զի [illegible] առնու զերկուսին:

Ո՛վ հեղգացայ ես յերկսին, Եւ կերպարանն և ճշմարտին:
Ներգործեցեր հրաշըս կրկին. Երրամբ ձկանցն 'ի յուականին,
Եւ Նորատեղծ ձուկն 'ի կրակին. Շ.Ա.

յառաջնումն բացայայտելին, նախդրիւ տրական, բացայայտիչքն մին [illegible] նախդրիւ, միւսն վերջահոլով տրական. յերկրորդումն բացայայտելին ան-

նախդիր հայցական, մի բացայայտիչն գործիական, միւսն նմին աննախդիր հայցական. զի երկոքին պատշաճին բային: Տես և 1173, 1174:

1176. Նոյնպէս լինի երբեմն և յորժամ բացայայտիչն առընթեր ունիցի զմեկնական բառն [illegible], [illegible]. Կոչի ևս յաւէտ ընտանի կոչմամբք. այս ինքն հայր, վարդապետ, փեսայ, և այլ բազում. Նխ. զի [illegible] անուն գործիական և ուղղական: Զորս և տեսցես առ մեծի լուսոյն, այս ինքն մարմնոյ աչօք զՔրիստոս. Շ. փոխանակ՝ մեծի լուսոյն. այս ինքն Քրիստոսի. զի տեսող անուն սեռական և հայցական: Կերպարիւ 'ի բարութեանց երկրին այնմիկ՝ կաթամբ և մեղու, այս ինքն զուարթութիւնն առատածային. ՎՐ. ուր [illegible] բացայայտէ զի [illegible], և զերկուսին բացայայտէ [illegible]. վասն զի [illegible] անուն զերեսին խնդրող: Են բազումք, որ զճանապարհն՝ զորս ոչ են առեալ զփորձ, կարծեն թէ ընդ նոյն դիւրաւ գնան յերկինս. այս ինքն խառնակեցաք զանապատն և անապատականք զքաղաքս. փոխանակ՝ ընդ անապատն, ընդ քաղաքս. եդեալ հայցական խնդիր [illegible] բային. Զերկս մասունս հոգւոյ՝ որովք ունակացեալ են, այս է՝ 'ի բանն, 'ի յասումն, 'ի ցանկութիւնն. ԼԲ. փոխանակ՝ զբանն, զյասումն, զցանկութիւնն, կամ բանիւն, յասմամբն, ցանկութեամբն. զի [illegible] անուն գործիական և նախդրիւ տրական 'ի նոյն միտս (662):

1177. Իսկ երբեմն բացայայտիչն դնի անհամաձայն՝ ուղղական, լռելեայն իմացեալ [illegible] է, [illegible] է. Ճողոմ լինէր առ նոսա բազում զօրաց ամբոխեցոց, ազգ հզօր և պատերազմող. Յամս Շմաւոնի մեծի քահանայապետի, և առաջնորդ զօրավար ազգին Հրէից. Սպեալ ածէին զհարսն, դուստր միոյ ուրումն 'ի մեծամեծաց. Որդւոցն կամ յորդւոցն Իսրայէլի, ժողովուրդ՝ որ մերձ է առ տէր. Կերպարովք և ընկերովք և ոչ այլ միութեամբք, մարմնոյ արդարութիւնքն, որ մինչև 'ի ժամանակս ուղղութեանն 'ի վերայ կային. Ա. խմս որ էր ազգ հզօր, որ և էր առաջնորդ զօրավար, որ էր դուստրն, որ է ժողովուրդ, մարմնոյ արդարութեամբքն կամ որ էին մարմնոյ արդարութիւնքն: Յայս երկուս պատուիրանս օրէնք և մարգարէք կախեալ կան, առէ տէրն, սիրելն զաստուած և սիրելն զընկերն. ՅԺ. խմս՝ այս է սիրելն: Անդրեկոյ ուրումն, մի 'ի նախարարացն, նահապետին Սիւնեաց. Բ. փոխանակ՝ միոյ, խմս որ էր մի 'ի նախարարացն: 'Ի ձեռն վատթար արանց խրատատուացն իւրոց ծառայիցն, Անատոլեայ՝ որ սպարապետն էր, և Եփղերիոս ասորի. երկոքեան անորդք և վատթար արանց միանգամայն և անաստուածք. Սուտ երիցամբքն՝ որով գործէր զչարիսն, երէց մի Զանդակ անուն, երէց մի Պետրոս անուն, .. զորս յղէր առ անմեղ մարդիկ. Ե. փոխանակ՝ և Եփղերիոսի ասորւոյ, խմս որք էին Անատոլիոս և Եփղերիոս, ոպէս և յաջորդքն ուղղական են. Նոյնպէս խմս որք էին երէց մի, և այլն: 'Ի նմանէ ձգեալ առ մեծ նախարարութիւն ազգին Խոռխոռունեաց, որք քաջք և անուանիք. Բայց յերից պատանեաց [illegible] և 'ի մտաւոր մերձաւորաց, Դարա որդի Բարկայ և Գաղաւոն որդի Սպանդարատայ և և Պերող յազգէն գարդմանացւոց. Սոցաւ աշակերտս վաթսուն, ընտ նըմանութեան մայրաքաղաքացն Սղուգէից, որք կրօնաւորք խարազնազգեստք. Տիկնաւն մամիկոնենից՝ նորին նուաւ, որում անուն էր Դատրիկ, կին Վարդանայ սպարապետի. Խ. խմս որք էին այր քաջք, որք էին Դարա, որք էին կամ են այր կրօնաւորք, որ էր կին Վարդանայ: Եղբարս երկուս յաշակերտացն յաղօթիկեալ, զՅովհէփ՝ զոր 'ի վերոյ յիշեցաք, և երկրորդն Եզնիկ անուն. ԿԲ: Զկաղամածն ազգի միոյ, որ եմուտ յաշխարհ, մառայք 'ի Ճառխ. և ոչ սակաւ ինչ ազգ. Վ. փոխանակ՝ և ոչ սակաւ ինչ ազգի, խմս որ և ոչ է սակաւ ինչ ազգ: Ընդ մաղթանաց բանի հեծութեան սրտի Եղբի երջանիկ, յայտնեցեալ անձն և ձանձրացեալ ոգի բանին յիշատակաւ՝ որ զայն պատմէ. Ն. խմս որ էր յայտնեցեալ անձն: Մի ընդունիցիք ըղձայթագդեցուցչոցն զպատուհաս, երկան իշոյ կոխիլ ընդ պարանոց և ան-

կանել 'ի ծով. Ըստ կամացս օրինակի, զոր ասացաքս, 'ի միոյ անձնիշխան կամաց աստուածութեանն երկուց լինել անհակառակաբար՝ աստուածայինն և մարդկայինն, հաւատամք և ներգործութեանցն նոյնպէս լինել՝ աստուածայնոյն և մարդկայնոյն. Ղ. իմա այս է երկան իշոյ կախիլ, այս է աստուածայինն և մարդկայինն. զոր և ըստ 1175 մարթի մեկնել, զի չՆէլ առնու և ուղղական անուն բայի: Երկու անփոփոխելի իրք, մինն՝ որով անհնար է ստել աստուծոյ, և երկրորդ՝ զի երդուաւ, հաստատուն մխիթարութիւն ունիցիմք. ԼԲ: Ըստ կարգի ստեղծմանն աստուծոյ, յառաջ զայրն ստեղծանել և ապա երկրորդ ստեղծուած յառնէն ստեղծանել զկինն. Ս: — Ըստ այդմ ասի և նախադաս իբր ածականօրէն.

Գործել յայգի պատուիրանին ընդ քո պատկեր գահեկանին:
Զի տիրէ բոլորովին Տեան քաղաք զդայականին:
Ոչ կարօտի աշխարհ առ տիւ արեգական
Եւ կամ լուսին ուաստեղք 'ի լոյս գիշերական. ՂՈ.

իմա ընդ գահեկանին որ է քո պատկերդ, զդայականին որ է տեան քաղաքն, և կամ 'ի լոյս գիշերական՝ որ է լուսին և աստեղք: Տես և 1058:

1178. Զդոյն իմա եա՝ եթէ բացայայտիչն համդերձ այսինքն, յայտ է մեկնական բառիցն կայցէ. Զմի և զնոյն Քրիստոս յերկուց խոստովանեսցիս ասել բնութեանց, այս ինքն աստուածային և մարդկային. Օ. փոխանակ՝ յաստուածայնոյ և 'ի մարդկայնոյ: Շինեն զշինուածս իւրեանց յանարգաց և 'ի դիւրավանելեաց, այս ինքն փայտ, խոտ, եղէգն. Ղ. փոխանակ՝ 'ի փայտէ, 'ի խոտոյ, յեղեգանէ: 'Ի փոքուն զեղծի և ծառայանայ, այս ինքն զկրօնից հանդիսից առաքինաբար բուռն հարկանել. 'Ի չորից տարերցս յայտնեաց՝ ոչ զմինն 'ի միւսոյն ստեղծ արարիչն, այս ինքն երկիր և ջուր, հուր և օդ. Ս. փոխանակ՝ 'ի բուռն հարկանելն զկրօնից, յերկրէ և 'ի ջրոյ, 'ի հրոյ և յօդոյ: Յերիս բաժանեալ աշխարհ, այս ինքն Ասիա, Բոպիա և Լիբիա. Ընդ որ սքանչացայց երկուց խորհրդոցս, այս ինքն վայելչական կարգ բանիս և մեծանձնութիւն առաքինեայ խորհրդոյս. Որոց որ են յԵփեսոս, և հաւատացելոց. յայտ է թէ կնքաւորք և երախայք. ԼԲ. փոխանակ՝ յԱսիա, 'ի Բոպիա և 'ի Լիբիա, կարգի բանիս և մեծանձնութեան, կնքաւորաց և երախայից: Եւ ոչ տեղւոյ գերեզմանի անգամ տեարք էին 'ի Քանան, այս ինքն է քայլ մի ոտին. ՈԳ. փոխանակ՝ քայլի միոյ ոտին:

1179. Գնի եւ երբեմն բացայայտիչն անհամաձայն՝ հայցական կամ զ-նախդրիւ բացառական. որպէս թէ զօրութեամբ ունելով այսինքն, իմա. Խնդրեցից 'ի նոցանէ վեծս չորիւք օրինակօք, ասէ տէր. զսուր՝ 'ի սպանանել. և զշունս 'ի պատառել, և զթռչունս երկնից և զգազանս երկրի՝ յուտել և յապականել. Ե: Երկու մասամբք ակար և զօրաւոր, զմարմին և զհոգին. ՅԺ: Աչողն զերից ժամանակաց ունի զնախագիտութիւն, զանցեալն՝ զներկայս և զապառնին. ԻԲ. Զհետ երթալ այնմ՝ որ միայն ընդունելի է իմաստնոց. զառ 'ի բարեացն գովութիւնս. ՎՐ. յորս լռելեայն իմանի ասեմ այսինքն իմա զսուր, զմարմին, զանցեալն, զգովութիւնս առ 'ի բարեացն: — Զբարւոյն կողմն յՈրմզդէ դնեն, զարջառոց և զոչխարէ և զայլոց պիտանացուաց. Կ. իմա զարջառոց ասեմ: Միաբան լինէր ամբաստանութիւն երկոցունց կողմանցն, զառաքինեացն և զյետս կացելոց. Ե. լռելեայն իմացեալ զառաքինեացն այսինքն կամ իմա զկողմ առաքինեացն և զկողմ յետս կացելոց:

Ուղղական և հայցական բացայայտիչ անհամաձայն առաւել տեղի ունի 'ի բակառութեան յարաբերականին. տես օրինակս 'ի 1206:

1180. Եւս առաւել մասն ունի այդ բակառութիւն անհամաձայնութեան բացայայտչին՝ յորժամ յայտնապէս վարիցին այսինքն, իմա. Ամենայն որնորէնութեանցն Քրիստոսի, զմահն ասեմ և զթաղումն և զյարութիւնն. Օ. փոխանակ մահուն ասեմ և թաղմանն և յարութեանն: Որ և առաւել իսկ

բազում էր վարժեալ կրթութեամբ, զճարտասանացն ոգեմ արհեստ, 'ի մանկութենէ. Գ. փոխանակ ճարտասանացն սահմ արհեստին: Իբրև գերբնոս էր ոսկի և արծաթ յերկրի մերում, զմաքրութիւնն իմա և զօրութիւնն: ԼԲ. — Անմիաբանեցան այլքն 'ի պատմագրաց, զԲիւզաս սահմ. զԲաղմակլիպէն և զՆերիագենոյ. ուր ՂԲԻ—— հայցական, միւս երկուքն Ղ նախդրիւ բացառական. Միաբանեալ ամբոխութիւն հիւսիսականացն, զխաղաղաց սահմ և զԲաւլոց, արտաքս քան զգունն ճորայ ելանեն. Խ: Պահէ կենդանի զբանաւորն աներկմիտ և ոչ նախանձի, զհրեշտակաց ասեմ և զհոգւոց մարդկան. Յայն զոր գիտէրն թէ չար է՝ յանդգնեցու. զանաստուածութենէն սահմք. Սկզբնաւորացն և բանաւորաց պարգևաց աննախանձ զանմահութիւն, զհրեշտակաց և զգիւաց սահմ և զոգւոց մարդկան. Զգաղանն ծովական լեռնաձև, զկէտացն սահմ և զգեղձինոյ, վիշապս անուանեն. Կ: Զայնպիսի օձ 'ի փորի ունիմք՝ որ ուտէ 'ի ներքոյ. զցասմանէն սահմ. Յորժամ 'ի մէջ խորոց չարեացն խառնիցիմք, ըզվաճառացն սահմ և զքաղաքացն խակ իրաց և զասանցն հոգոց. Թէպէտ և միրեցեն, փոքուդ ախրեցեն. զմարմնոյ սահմ. Լերինքն յորս տապանն դադարեաց, Ճկայեն. զՀայոց լերանցն սահմ. ՆԺԼ գեղեցկութիւն խնդրէ, որում կարի խակ յանկացեալ է. զոգւոյն գեղոյ սահմ. Քան զկարևոր արուեստն ոմնչափ առաւել է, զբժշկականէն և զխնդրականէն սահմ և զայլոց արուեստից. Զոր աւելին ունին՝ այն չէ հասարակաց, զպարկեշտութենէն սահմ, զերկնեղէն Քրիստոսի, զսիրոյն. Իսկ միաւոմն բազմադիմի բանակի ընկերահաշտից հաւատացու վերակացութիւնն, զՄովսէսէ սահմ. Ո: Ծնեալ կենդանիքն 'ի նոյանէ և 'ի նոյունց ծոցս դարմանեալք, զծուլակայն սահմ և զթռչնոց և զեռնոց, զգաղանաց և զանասնոց. ԼՇ: 'Ի հնարաւոր կենդանեաց, զմարդոյս սահմ. Ս: Տանն աստուծոյ անուանեալ, որ է եկեղեցի սուրբ, ոչ զխնթակնս սահմ զեկեղեցւոյ, այլ զհոգիս մարդկան. Շ. ուր մին Ղ նախդրիւ բացառական, միւսն հայցական, վասն սահմ բայլն՝ որ զերկոսին առնու խնդիր. փոխանակ գնելոյ պարզաբար՝ ոչ նիւթականս եկեղեցի, այլ հոգիք մարդկան:

1181. Բազում ուրեք ևս բացայայտիչն գնի անհամաձայն՝ սեռական, որպէս յառաջացուցիչ բացայայտեալոյն. Որ ոչ իցէ 'ի ժողովրդենէ քումմէ Իսրայէլի. Ամենայն որ բնակեալ էին զգետովն Եփրատայ և զԴկլաթու. Նա գետովն Եփրատայ. Լեռան Սեիրայ. Նոյեն ասպետք 'ի լեռնէ Սիոնի. Ա. փոխանակ՝ յԻսրայէլէ, Եփրատու, Սեիր, Սիոնէ: 'Ի մեծ լեռան Տաւրոսի. ԱԳ: Ամրաստան լինէին քաջութեամբ առ մեծ թագաւորին Պապ զօրավարէն Մուշեղի. Բ: Գաւառն Բագրևանդայ. զԳաւառն Գողթան. Յ: Զդէկ հաւատոյն ոլնդ ունել. ԽՍ. փոխանակ՝ զդեկն ոլնդ ունել՝ ըզհաւատն, այս ինքն զհաւատն: 'Ի յայլոց կողմէն հնոյ ժողովրդեանն. Սուսերբ հրամանի յաղթական բանիդ խլեցեր. Խլեա սուսերաւ յաղթական կենաղէն խաչիդ. Մանգաղաւ կամոցդ հուսկ առ արմատ խուզեալ հնձեսցես. Զխախտեալ չինուածս խորանի մարմնոյս պահպանաւ հոգւոյս մաքրագործեա. Զայնպիսին քարամբք պարսից՝ հաւատոյ բանից՝ հալածեմք. Զգուշարակդ պարապակի եղիցիդ երկնային.. կարօտելոյս բարեաց նուիրեա. Ն. խմա 'ի հին ժողովրդենէն, հրամանաւ բանիդ է—է բանիւդ հրամանի, խաչիւդ, կամօքդ, հոգւովս, հաւատոյ բանիւք, զպարապակ եղիդ երկնային: Մանգաղաւ սրոյ զօրոյս պարանոցի այլազգեացն հատանել. Լ. խմա մանգաղաւ՝ սրով, զօրոյս՝ զպարանոցս: Յանխառ զատուցէ խղճի մտացս որ յիս. Շ. խմա 'ի խղճէ մտացս: Գերիփեցաւ թանձրութիւն խմառից հողոյն. Յխուս ամպով մարմնոյն ծածկեալ՝ հասեալ զանձրևն կենաց. Ի. խմա՝ թանձրութիւն հողոյն՝ այս ինքն խմասուն, ամպով՝ այս ինքն մարմնովն, զանձրևն՝ զկեանս: Տապանակաւ խաչին հրաշագործեալ. Յորժամ հեծանոցաւ դատողութեան քոյ, տէր, որպէս գիւղ աշխարհի. ՇՐ. խմա՝ տապանակաւ՝ խաչին, հեծանոցաւ՝ դատողութեամբդ, գիւղ՝ զաշխարհ: —

'Ի Համանայ, որ հաստատեալ կացեալ է 'ի վերայ իւրոյս այսոցիկ, և երկրորդի հօր մերոյ. Ա. խմս և յերկրորդէ հօրէ մերմէ: Քրիստոսի Յիսուսի տեառն բոլորեցունց այսոքիկ փրկաւէտ զօրութիւնք կատարեցան. 'Ի բարի սերմանողէդ՝ տեառն Միքայէլէ աստուածամերձ պատրիարգէ. Հ. խմս Յիսուսի տերամբ, 'ի տեառնէ Միքայէլէ: 'Ի հօրն մեր և 'ի Նախայաջորդէ սրբոյ աթոռոյս 'ի տեառն Ներսիսէ. ԳՏ. խմս 'ի հօրէն մերմէ, 'ի տեառնէ Ներսիսէ: Առ տեառն Քրիստոսի. 'Ի սրբոյ Նահատակէս՝ առն աստուծոյ. ՎՐ. խմս առ տերամբ, յառնէ:

Երթալ 'ի յԵգիպտոս հանդերձ մանկամբ Մանուէլին:
Մըկըրտիլ 'ի Յորդանան 'ի Յովհաննու կարապետին:
Ըզգալն և զձեռնադրելն 'ի Ղևոնդէ պատրիարգին. ՄԳ:
Բարձ 'ի վերայ գրաստու խաչին, Տար 'ի պանդոկ՝ յեկեղեցին:
Եւ պահպանեա զմեզ անդամս Աղաւարտաւ քո նըշանին. ՀՈ.

խմս մանկամբն Մանուէլիւ, 'ի Յովհաննու կարապետէն, 'ի Ղևոնդէ պատրիարգէն, գրաստու՝ այս ինքն խաչին, աղաւարտաւ՝ այս ինքն քո նըշանաւ:

ԳՈՅԱԿԱՆԻ ԵՒ ԱԾԱԿԱՆԻ

1182. Յոգնակի գոյականի յետադաս ածականն, մանաւանդ անցեալ դերբայն, երբեմն հոլովիւ անհամաձայն՝ (733) բայց թուով համաձայն ընդ յոգնակի ուղղական. Ծառոց վարսաւորաց զանազանեալք 'ի պտուղս և 'ի տերևս. Զամպարտակ գեղոյն ապառաժիւք և մեծամեծ վիմօք շինել՝ կրով և ուաղով մածուցեալս. Խ. ուր [illegible], [illegible] (100) թուով համաձայն են գոյականացն [illegible], [illegible], բայց ոչ հոլովիւ, զի պիտէր [illegible], [illegible]: Զմիոյն միայն նշանակելով զամենեցուն համարեցուք տալ որպէս 'ի միոյ հոգւոյ շարժեցեալք. Հ. փոխանակ՝ [illegible] համաձայն [illegible]: Եթէ զշանէ ասիցես կամ զխոզէ 'ի տղմի թաւալեալք. Ա. փոխանակ թաւալելոց: Տես զժողովրդապետան՝ տակաւին զայս խակ առանց մախանաց պարարեալք. Յուցանէ զնոսա թշնամիս փրկութեան մարդկան և մէջս 'ի տգանութիւնս ընթացեալք. ՍԳ. փոխանակ պարարեալս, ընթացեալս: — Դիցն՝ զորս ոչ գիտէին, նորք և առժամայնք, զորս բնաւ ոչ ճանաչէին. Օր. Մ. 'Ի [illegible]. փոխանակ նորոց և առժամայնից: Յետ այսորիկ տացեալ միանական երրորդութեանն զօրութեան՝ լինել լուսաւորիչս առ 'ի ջրեղէն խորանանման հաստատութեան երկնին, Ճառագայթաձիգք [illegible] նշանացոյցք ժամանակաչափք. ԱԳ. որ չորեքին ածականք են [illegible]: Երկնաստորդաց առուգայոյն բնութեանց՝ փայլուցք և շքեղակերպք. Պ. փոխանակ փայլեցոց և շքեղակերպից: Արդարացոյց փոքր բանիւք զմաքսաւորն, և իջոյց զնա գովեստեամբ որդւոց բարձանց՝ խնդացողք ընդ ապաշխարողս. ԵՓ. փոխանակ խնդացողաց, որ խնդան: Բոցանիւթիցն հրեղինացն և անվանելեացն,.. անցուցին ջերմութեամբ ջեռուցանողք զմեզ սառնամեր որոյց անբորբոք չիջուին. Ն. փոխանակ ջեռուցանողաց:

1183. Դուն ուրեք և նախադաս ածականն դասնի այդպէս վարեալ.

գտաւ ստարուեալ առաքինութեանցն մասամբք , իմաստասիրութեամբք և ողջախոհութեամբ , արութեամբ և արդարութեամբ , և անթիւք այլովքն համանման բարեօք՝ հոգւոյ և մարմնոյ գեղեցկութեամբ · Պ · ուր ···+ Նախադաս անհամաձայն և յոգնակի ուղղական է :

1184 · Յերկուց և յերից ածականաց շաղկապելոց և անշաղկապից , թէ յայտնի և թէ զօրութեամբ ունիցին զգոյականն , երբեմն յետինն միայն համաձայնի հոլովիւ կամ թուով և այնու առաջինքն ևս ընդ նմին հոլովեալ համարին՝ թէ շաղկապեալք իցեն , իսկ թէ անշաղկապք՝ համարին ևս իբրև ածականի ածականս կամ մակբայօրէն իմն 'ի վերայ նորա առեալք · Կացցեն Հրեայք ողջ և անարատք իւրեանց օրինօք · Այս բանք ճշմարիտ և հաւաստարիմք · Քան զխունկ և զգունս վայրենագոյն ես · Ա · Զի հեշտընկալ և դիւրահաճոյք լինիցին · ԱԳ · Իբրև թմբրեալ և կիսամեռք · Զամենայն երեսն և զպատուականս · Սրբատեսիլ և սրբահայեցս ձգտեցուցանէ զհայեցուածս · Ե · Ո՞ եհան զայնպիսի երկրական անուանս զգիշակեր և զխոտակերս յերկինս · Կ · Զորս ցուցանէ ահա արդէն արժանացեալ և հասեալս 'ի շնորհին · ՈԳ · Տեսանես զնոսա ամենեսեան յօժարեալ և յորդորեալս 'ի բարի գործս · Ո · Զորս տեսանէին կողկողագին միշտ և արտօսրաթաւալս · Փ · Ունել զնոսա մարտակից և օգնականս · Նկատեա կարմիր և փափուկս յոյժ և գեղեցիկս · ՎՐ · Իմա ողջք և անարատք , ճշմարիտք և հաւատարիմք , քան զխունկս և զգունս , և այլն : Յանձն առ մտանել յանձն և 'ի մարմինս բորոտեալ և մեռելոտեայս · ԱՂ · Իմա բորոտելոյս և մեռելոտոյս : — Զհասեալ մերձեցեալսն 'ի գրունս դժոխոց · Զանթիւ զօրսն պերճացեալ պարծեցեալս · Ա · Իմա զհասեալսն մերձեցեալսն , պերճացեալս կամ պերճանալով պարծեցեալս : Զոմանս զառաջասուն ձերբասանս առնէր · ԱԳ : Հատուցմանց պարգևացն անեղծ անփոփոխականք · Ո : Յիշատակաւ հարման հեղուսիցն՝ քամահափուշ տաժանատեսիլ ողեպահանջից · Զեան մասուցեալ փրկութեան տարակուսեցեալ կոչկոճեալ վարանեալ 'ի մահ պարտելոյս · Ն : Յետ սակաւ միոյ · Յետ սակաւ ինչ միոյ · փոխանակ՝ յետ սակաւու : Սակաւ միոյ ինչ հաղորդել · Ո :

1185 · Տաղաչափք սակս առնեն զայդ , ևս և 'ի Նով կապեալ գոյականս , վերջնոյն հոլովմամբն և զառաջինսն հոլովեալս համարելով · իսկ չարագիրք գուն ուրեք · և այս հետևանք է ասացելումն 'ի 144 ·

Կաթին արբուցողին և սուրբ բանեանց դիացուցողին ,
Ծագող արեգականդ արդարութեան ըզքեզ կրողին · ՄԳ ·
Նա և պատիժ պատուհասի Սպառնայր ածել Թոյլ և վատին :
Մի նըմանել Թոյլ և վատին : Յերկնից իջեալ և անմահին ·
Դիւահարին խուլ և համեր : Նըման գոլով խուլ և համրին :
Որպէս աւակն է ծառային գիտող կամաց ու ոչ գիտողին :
Այլ և գըրեաց Բաբիլոնին Թըշուառական և գըժնէին :
Այլ վայրապար դատարկ բանին Հետևեցոյ Փաստակարին ,
Եւ երանի թէ դատարկին թէ և համար տալ պահանջին ,
Եւ ոչ Թունոք մահաբերին Սուտ և Նենգող չարախօսին :
Տագնապեցոյ ջերմամբ ախտին Պաւնկական զաղրադունին ·
Նըւիրեցոյ և ես մասին Հրեշտակական կուսականին :
Էին անեղ անըսկըզբան Ծընունդ անճառ որդի և բան :
Եւ քեզ ընդ հօր քում անծընին՝ Ընեղ անեղ խակամինին :
Մնասի մոլար խաղիփային Կոյր և կուրայ առաջնորդին : —
Խորհըրդարար ընծայեցաւ (Քրիստոս)
Ոսկեաւ կընդրուկ և զըմըռսաւ · ՇՌ ·

Իմա ծագողի արեգականդ՝ զքեզ կրողի , Թուլին և վատին , յերկնից իջելոյն և անմահին , խլին և համրի , գիտողի կամաց և ոչ գիտողին , Թշուառականին և

դժնէին, սոսյն և նենգողին և չարախօսին, ախտին պոռնկականի, մասին հրեշտակականի, էին անեղի անսկզբան, անեղի անէրրի, կուրին և կուրաց առաջնորդին, ոսկեաւ՝ կնդրկաւ և զմռսաւ։ — Առ չարագիրսն գտանի օրինակ, Յազգ և յազինս. Եփ. փոխանակ յազգս և յազինս։ Այսպիսի իմն է և սուէն իբր կրկին անուն կամ բացայայտեալ և բացայայտիչ. Յաւուրս Եղիակիմ Յովակիմայ եկն Նաբուքոդոնոսոր զառաջինն. Նխ. Այս Կղէոպատրայ՝ դուստր է Պտղոմէոս Դիոնիսի. Խո. փոխանակ Եղիակիմայ Յովակիմայ, Պտղոմեայ Դիոնիսի, կամ Եղիակիմայ՝ որ և Յովակիմ, Պտղոմեայ՝ որ և Դիոնիսոս։ Ըստ այսմ Վրան ժամուն, Խորան ժամուն, իբրև մի բառ համարեալ առի, Առաջի վրան ժամուն, 'ի դուռն վրան ժամուն, 'ի սպաս պաշտաման խորան ժամուն, հանդերձ վրան ժամուն. կամ թէ 'ի յն. յայնժամ ածականաբար առեալ է։

1486. Հաւաքական անուանք և այլք, որ ըստ մտացն կամ մերձակայ ածականաւն բազմութիւն նշանակեն կամ անյայտ ինչ հասարակաբար, եզական ձայնիւ յարին յաճախ անհամաձայնք ընդ յոգնակի ածականս. Զօր նորա կամ զօրն նորա անցեալք 'ի հանդիսի։ Ամենայն ժողովուրդն Իսրայէլի գումարեալք առ նա։ Դարձաւ ամենայն ժողովուրդն 'ի բանակն առ Յեսու 'ի Մակեդայ ողջանդամք։ Ժողովուրդ բազումք եմք։ Չորեքհազար զօր կուռ վառեալք։ Ընթացաւ ամենայն ժողովուրդն զարմացեալք։ Մանկտին անդամակիցք իւր։ Ամենայն Իսրայէլ գուեալքն 'ի քաղաքսն Յուդայ։ Ժողովեցաւ ամենայն Իսրայէլ իբրև զայր մի՝ եկեալք 'ի քաղաքաց։ Ամենայն Իսրայէլ զկնի երթային նոցա վառեալք և կազմեալք։ Սատակեցի ամենայն մարդ զինակիցք թագաւորի։ Տան այլ բորոտ կամ բորոտք, որք կային 'ի հեռաստանէ։ Երկոտասան այր ոգէոք և տառապեալք, որք 'ի նա էին յարեալ։ Ազգ սկայիցն անհեթեթք՝ յաղթանդամք մարմնով և վիթխարիք։ Մարդկան ազգ մաքրեալք հոգւոյն որդեգրութեամբ։ Որով մեղան ազգ մարդկային. ՇՈ։ Լուսաւորեաց զոր՝ թէպէտ և են պայծառ և 'ի բարձու կայեալք։ Անկարգ բազմութիւն խռովութեամբ լցեալք։ Բնութիւնս մեր գերեալք 'ի մեղաց և 'ի բանսարկուէն, և կապեալք կարօտեալք։ Բազմահատուած էութիւն բնութեանս ներհակք միմեանց 'ի պատերազմի։ Եւ ամենայն Սկիւթէ զգեցեալք զգեստ սպիտակ։ Այրեցուցանէ զՍկիւթուպօլիս՝ զերախտաւորս Հրէից։ Աստուծոյ և ոչ մի ինչ անհնարինք։ Ոչինչ յայսմ յանգոյ և յանտպաւորական նմանութենէ անձև օրինակաց յաւէտ անկայից այնքան առժամեայք և հարևանցիկք։ Եւ եթէ այլ ինչ քան զոսա չքնաղագոյնք կային։ Որ և սերմանեաց զայնպիսի սերմանիս 'ի լսելիս լսողաց, այնպիսիքն նշմարեալ են։ Դեռ մանկունք երկրիս 'ի դպրոց են, և ոչ ոք 'ի նոցանէ բաւական քահանայութեան (100). յորս ոչ մի ինչ, ոչինչ, այլ ինչ, մի և, ոչ ոք, ընդհանուր ասացուածին բազմաբար իմանին։ Յարս զօրուն եկելոց 'ի ճակատէ պատերազմին։ Ամենայն ժողովրդեանն ելելոց յԵգիպտոսէ։ 'Ի մէջ ժողովրդեանն գումարելոց կամ մնացելոց։ 'Ի վերայ ազգին ժողովելոց յազգաց բազմաց, ստացելոց ինչս և գաստակերտս, բնակելոց 'ի սիրտ երկրի։ 'Ի մէջ խմբի մեծի և զինու ամրացելոց։ Արձակել զգերութիւն ռամկին՝ իբրև ոչինչ կամ զոչ ինչ մեղուցելոց. այս է՝ զոչ մեղուցելոց ինչ։ Յաղագս արմատոյն հանուրց մարդկութեանս։ Հայրապետաց հանուրց ազգին. ՇՈ։ 'Ի գլուխս մարդկան ամբարտաւանից. մարդկան զառածելոցն 'ի ճշմարտութենէ. զայնցիկ մարդկան ախորժակս. յայլոց մարդկանէ. երարձ զհոգին 'ի մարդկանէ մարմին եղելոց։ Այլովք աւագանւոյն. Յայլ մնացելոցն ընդ նմա աւագանւոյն։ Եթէ ուրախ եղէ 'ի բազում մեծութեան եկելոց ինձ. փոխանակ՝ եկելոյ ըստ 1282։ Ամենայն անձին՝ երրորդութեանն երկրպագուաց։ Սրբել զմիտս և զմարմինս յամենայն խղճէ չարէ յերևելեաց և յաներևութից։ Կրկին տուական այլովք՝ զնոյն ցուցանէ։ Զսպասն արծաթեղէնս. զամենայն սպաս ցանկալիս նոցա. զկահ սպասու տանն տեառն զոսկեղէնս և զարծաթեղէնս. զկահ տանս այսորիկ զարծաթեղէնս և

զօսկեղէնս : Ընծայել ժողովուրդ տեառն նախանձաւորս գործոց բարեաց : Արար իւր գունդ մարդկան ժպիրհս և խառնիճս : Տեսեալ զգունդն Հայոց լքեալս և պարտասեալս : Գնդին Հայոց զոր տեսանէր լքեալս և մեղկեալս : Ոչ ես տեսանեմ զբանաւոր քո հօտ 'ի վայրի գալարեօջ և առ ջուրս հանգստեան սնուցեալ, և ոչ 'ի փարախ հաւաքեալ զգուշանալով 'ի գայլոց, այլ ցրուեալս : 'Ի նմա զպատերազմականն յօրինեաց զկազմութիւն : Հաստատեաց առ ամենեսեան .. ազգ մարդկութեան : Սատակեցին զմնացեալսն 'ի սաձարն զառաջնորդն գնդաւն . Նխ . սուր առաջնորդն գնդաւն՝ որպէս բազմաբար խմբեալ՝ առնու ես բայ յոգնակի ըստ 559 . ըստ այնմ և ածական : Զպատկերակիցս քո մարդիկ . զյոքունս յաշխարհի հրահանգելով մարդիկ . խմառնադոյն զայնոսիկ է համարել մարդիկ : Եհան յանապատ չորս հազար մարդիկ չարագործս : Առ ընդ իւր եօթն հարիւր այր սուսերամերկս : Առ եօթն այր անուանի , որ կային առաջի թագաւորին , գտեալս 'ի քաղաքին : Առ եօթն այլ այր 'ի ժողովրդենէ երկրին զգտեալս 'ի քաղաքին : Բազում ինչ զմնացեալսն 'ի կանոնս գրեցոյն . . . 'ի մէջ ածէ : Ամենեքին ուրախութիւն բազում հոգեւորս : Ընդ մանկունս հասակակիցս իւր կամ ընդ մանկունս հասակակիցսն իւր : Ամենայն ումեք մատուցելոց առ նա : Զամենայն ոք աստուածպաշտութեան ծանօթս կացուցանել : Զբազում ոք գտանէ այսպիսի անուամբ կոչեցեալս : Ոչ զոք յուսումնասէր ժողովոյն տեսանէին օգտեալս : Էր և այլ ինչ բազումս գրել : Գտին խոտ բազում 'ի դարմանս անասնոց զիզեալք :

1187 . Ըստ այսմ և ածականք ձայնիւ եզականք , իսկ նշանակութեամբ բազմաւորք . յորս անհամաձայնք ընդ յոգնակի գոյականս , ոչ միայն նախադասք (743) , այլ և յետադասք . Տիրել բոլորումն Հայոց : Բոլորումն կորատեան խորհեցաւ կարգաց . ընդ բոլորումն կարգաց : Ամփոփանք 'ի բոլորումն գաւառին վայելչականս : Բոլորին ազգաց շառաւեղեալ լինէին :— Հօտք և անդեայք բազում յոյժ : Վնասք բազումք : Ժողովուրդք բազումք , Ցայց ամենայնէ :

1188 . Ըստ նմին և ուղղական խնդիրն դնի երբեմն յոգնակի առ եզական . Գոյ ազգ ցրեալ ընդ հեթանոսս , որք են ապիրատք և խորամանկք քան զամենայն ազգս : Ամենայն տունն խորշելի հակառակօղք և խստասիրտք են : Արարին զքանանացին հնազանդս , բայց սատակելով ոչ սատակեցին զնոսա : Ծանրացաւ ձեռն Յովսեփայ 'ի վերայ ամուրհացւոյն , և եղեն նոցա հարկատուս : Եւ եղև Մովաբ Դաւթի 'ի ծառայս պատարագաբերս : Զփարաւոն զօրօքն հանդերձ ծովամոյն 'ի կորուստ յուղարկեալս ընկղմեցեր :— Այդ ամենայն հետեւանք է առաջելոյն 'ի 552-559 :

1189 . Յարակցուցչաւ կամ խնդրովն կամ նախադասութեան բանիւն բազմաբար խմբեալ եզակի գոյականք , առնուն երբեմն ածական կամ խնդիր յոգնակի , և կամ յարակցուցիչ , և յարինչն ընդ նախադաս յոգնական բանին . որպէս , Հեղումն արեանց առնելով անբաւս . Խ : Զծածուկս նոցա մերկանալ խորհուրդ . Զընդդէմ համբարձեալսն ապստամբացն անհնազանդութիւն վանեալս առաջի . . . պարծէին . Պ . այս է՝ զընդդէմ համբարձեալ անհնազանդութիւնս ապստամբացն : Առեալ զեւ դժնդակագոյնն այսր ժամանակի եպիսկոպոսաց գործ . Զխորհրդոյն չարութիւն ժողովեալս 'ի որոհ . Շ : Ընմահս հաստատեաց զքնութիւն չորից նիւթոցս . Ե : Զկէտն նորա եթող նոյնպիսիս . Կ . զի կէտն իւրք բազում ինչ բովանդակէ : Զուլն հարկանողացն զինքն 'ի թիկունս՝ եւես զօրութեամբն սատուծոյ խորտակեալս . Լբ :— Առեալ զզօրմանողին լողոց՝ բան . Ն . սուր 'ի բազում լողումն բազմացեալ տեսանէ զբանն :— Սպառեալ կան ամենայն ոգիք 'ի խառնութենէ անձին իւրեանց . Եփ . սուր ըստ բազմաւորութեան նախադաս բանին բազմաւոր խմանոյ և զոյին :

1190 . Այլ երբեմն առ եզակի գոյական յոգնակի դնի ածականն՝ կամ զի միաք դրողին բազմաբար խմանոյ զայն , և կամ այնու զգոյականն ես բազ-

մայուցանել. որ առաւել 'ի Նախդրիւ հօլովն ունի տեղի, յորս անընդմէջ կից յետադաս կացեալ ածականին՝ մի նշան յոգնականի բառական համարի երկոցուն (1184). որպէս, Նոր օրհնութիւն եռաչափս բոլորեն. Ե. Որոխի շուք բազմադիմիս արարին. Ածեն զնա 'ի տեղի դաշտավայրս. Խ: Զմորթ մաւեդոսի ագանէին. Շրջէին յաշխարհ հեռաւորս. Բ: Եւ դու հօղմ դառնաշունչս յարուցանես. Ո: Որպէս գազան կատաղիս. Ս: — 'Ի գլխաւորագոյնն ժամանեալ հասանէր չարութիւն. Ծայրացեալ 'ի բարձրագոյնն գերազանցէ սքանչելի աշխիձան. Ազգի ազգի նուէրք յաստուածայինն մասչին տաճար. Պ: Բազումս ունիմք վկայութիւն. 'Ի բարձրագոյնն քան զմեզ համարձակել ձեռնարկութիւն. Շ: Ոչ զկրան, այլ զնորայն ներգործէ զօրութիւն. Գ.Տ: Որոյ քաղցրութիւնն անճառ է քան զօրինակ և բարեբանեալ կամաց քոյ ախորժելիք և գովեալ շնորհաց քոյ ճաշակելիք. Յայս պատկառելի խոնարհութենէ արարչակերտս խորհրդոյ. Բաշխեք գոհաբանութեամբ հեռնեալ. Որովք աստուածնեցի կշռութեամբ չափոյ. Ն: Հանդերձեալ էր տառեալ ապականել զայնց ժամանակի ծընանելոյ. Շ: 'Ի տառյաւածոց և յայլոց արդատուորութենէ մարմնոյ. Ս:

Խնկ Ենձ բաղումս քարոզին Վյուրն Եռանձնոց զկս ողանաչին :
Սառանես յօթանց որ յիս օհօհ Նւ մըթութեանցըն խաւարի :
Նւ Եղբերց հնազանդեալ Սյամ աւանդից աստուածայնոց
Տայէ Յիսուս պարգև բարոյ Աշխ և յաւուրն խորում վերջնոյ. ՇՍ.

1191. Տեսցք 'ի 747, զի ածականն փոխեալ 'ի գոյական՝ գնի սեռական առ գոյականին երբև յատկացուցիչ. արդ երբեմն ընդ հակառակն ածականն փոխեալ 'ի գոյական գնի 'ի պահանջեալ հօլով գոյականին, և գոյականն առ նմին սեռական յատկացուցիչ. Խոզմէս զցրումն գերութեան մերոյ. Գօղեալ համարէին ընդ գազանեաց մեղաց. 'Ի դառնութիւն մաղձի և 'ի կնճիռն անիրաւութեան տեսանեմ զքեզ. Ն. Խմս զցրեալ գերութիւն մեր, ընդ գազանի մեղաց, 'ի մաղձ դառնութեան՝ որպէս ունին և բնագիրքըն, այս է 'ի մաղձ դառն: Լուսոյ զնոյն անճառութիւն բանիցն. Ը.Գ. այս ինքն զնոյն անճառ բանն: 'Ի հնութիւն առաջին գործոցն հարցն երեանց դարձեալք. Բ. Խմս 'ի գործս հնութեան, 'ի հին գործս: Ընկալեր, զծածկութիւն աղօթից մերոց. Տրամութեամբ երեսայն զերկրայնութիւն ձանձրալիին. Ցանեալ և ցրուեալք ողոխակութիւնք սուրբ ոսկերացն. Ե. Խմս զծածուկ աղօթս մեր, զերկրային ձանձրալին, ողոխակ սուրբ ոսկերքն: Զգերութիւն Հրէիցն նառսցեալ յԱրմասիր. Խ. այս է՝ զգերի Հրէայսն: 'Ի լըյնածաւալ ծփանաց աշխարհիս ծովու՝ տապանակաւ մարմնոյս թանձրութեան զթեթևութիւն հոգւոյն թռուցեալ 'ի նաւահանգիստն կենաց հասին. Դողութեամբ մեծաւ պաշտեն անմահականացն աստեղեց լուսաբերան բոցաշնչութիւնք. Մտացն պատուհանաց մշտաբացիկ թափանցանցութիւնք քև տեառնագրեցեալ. Ն. այս է՝ տապանակաւ թանձր մարմնոյս (1181) զթեթև հոգին թռուցեալ. լուսաբերան բոցաշունչ անմահականքն աստեղք՝ որ են հրեշտակք, գոյականաբար առեալ [illegible]. մշտաբացիկ թափանցանց մտաց պատուհանացն կամ պատուհանք մտացն: Խաւն (Նշանակէ) զխորհրդոցն չարութիւն ժողովեալս 'ի սրտի. Շ. Խմս զչար խորհուրդսն, ըստ որոյ մնաց և ածական ժողովեալ եդեալ կոյ յոգնակի (1189): — Ըստ այսմ են առացեալքն 'ի չարականս, Բղխումն սուրբ արեան քոյ լուսոյ զախեզէրս. Ծագումն միածնի որդւոյ քոյ յերկնից անակնկալն անեղ՝ մարմնացեալ. Տեսիլ փայլակնաձև լուսաթմոյն 'ի վիմին հնչեցեալ. փոխանակ՝ բղխեալ սուրբ արիւնդ, միածին որդիդ քո ծագեալ յերկնից, տեսեալ կամ երևեալ փայլակնաձև լուսաթմոյն հնչելով:

1192. Բարդ և ածանցական անուանք՝ որ զգոյական պարունակեն յինքեանս, մեք գրողին 'ի գոյականին նոցա հայելով առ նմա ածական, յառ-

կացուցիչ, գերանուն, և այլն. որպէս. Զամենայն չարեացապարտ Մենե՛֊ վնասս արձակել 'ի պարտեաց անտի. Ա. խմ' զպարտն, զպարտաւորն ամե֊ նայն չարեաց։ Հոգևոր երգակից լինելն մասովեբամբ բազմութեան մանկը֊ տւոյն. Ե. խմ' կցորդ հոգևոր երգոց։ Մեծ օգտաւէր աշխարհիս Հայոց գիրս. Փ. խմ' մեծ օգուտ բերող, բերող մեծի օգտի։ Զմահու դեղ՝ այլ գժնեայ գեղրմպութեամբ փոխէ. Զ. խմ' ըմպմամբ այլ գժնեայ դեղոյ։ Տէրունեանն աղագաւ նշանապաշտութեամբ. Օ. խմ' տէրունեան նշանին պաշտամանն աղագաւ։ Երկնասահան և երկրահօսան ջրահեղձոյց մարդիկ նոյեան տարուն կամ նոյեան դարեան. Յ. խմ' երկնասահան երկրահօսան ջրով հեղձեալ. մի օրինակ համաձայն են ունի զառաջին ածականն' երկնա֊ սահանաւ և երկրահօսան ջրահեղձոյց մարդիկ։ Զինակիրքն հին, թէպէտ և զնորն ընկալան, վիրաւորեալք մեռան. Գ. խմ կրօղքն հին զինուց։

Հոգին սուրբ երևեալ աղաւնակերպ մարմնականին. ՄԳ.։
'Ի գոյն արեան կարմիր փայլեք Զօր ինքնակամ ձեռամբ հեղեք. ՇՈ.

խմ կերպիւ աղաւնոյ մարմնականի կամ մարմնականաւ (1279). ինքնին կա֊ մաւ ձեռամբ։— Վրէժխնդիր եղև 'ի նոցանէ զամբարտաւանութեանն. Թա֊ գաւորք թաթահատք ձեռաց և ոտից իւրեանց. Եփ. խմ խնդրեաց զվրէժ ամբարտաւանութեանն կամ վրէժ խնդրեաց զամբարտաւանութեանն (688, 1336). հատեալ թաթք ձեռաց և ոտից կամ հատեալ 'ի թաթից ձեռաց և ոտից։ Բերեալ կալան խմ առաջի ձկնամարթս, նոյնպէս և ընձուց. ՊԱ. խմ մարթս ձկանց նոյնպէս և ընձուց։ Օգտացոյց այսպիսի կարևոր և մեծ իրաց. Փ. խմ ցուցող օգուտ այսպիսի իրաց։ Զօրաւոր է նաւափայտն քան զպատկերսն. ԼԲ. խմ փայտ նաւին քան զփայտ պատկերին։— Աշխարհն են և ասացեալքն Աղեկերք մարդկեղէն մարմնոյ. Արտաքէս ամենայնի կամ ա֊ մենեցուն. Թզենի պտղաբեր քաղցրութեանց. այս ինքն է կերպոք զաղիս մարմնոյ, գլխոց սրտի ամենեցուն, բերող պտուղ քաղցրութեանց՝ այն է քաղցր. տես և այլ օրինակս 'ի 688։— Եղկելի պատրաստ 'ի բազմախօսու֊ թենէ. զի նոքա չհջուցանեն 'ի սրտէ քումմէ զչոգևոր չարժանն. ՎԲ. խմ 'ի բազում խօսից, զի նոքա չհջուցանեն։— Պսակ առաւելեալ յերկնաս֊ անից. Ա. խմ յառաւելող երկնաւանից։ Ըստ հրեշտակականն թափուր տեղի սորանկելոց. Ն. ուր քանզի հրեշտակական է փոխանակ հրեշտակաց (709), ըստ այնմ կայ տարօրինակաց ածական նմին։ Մի ոք 'ի քահանայից զա֊ ռանայական յանցանս յինքեան ցուցցէ, այն որ հակառակ եկաց աստուծոյ. Յաստուածային սիրոյն յաղթելով, այն որ հրամայէն սիրել. Շ. խմ' նոյն֊ պէս ասածոյն' այն որ, 'ի սիրոյն աստուծոյ' այն որ։ Կամ էր հօր մարդ֊ կային փրկութիւն' առեղծանելոյս 'ի նմանէ. ԼԲ. խմ փրկութիւն մեր մարդկան առեղծելոյս (509)։ 'Ի բաց մերժելով զչրէականն ծանրութիւնն, իբրու առանց իրաւանց բազում անգամ հարկողաց առնել. ՈԳ. խմ' Հրէից հարկողաց։

Եկեղեցիդ անշարժելի՝ 'ի կեփայեան շինեալ վիմի
Դրանց դժոխոց անյաղթելի Եւ կնիք երկնիցն բացողի. ՇՈ.

այս է՝ կեփասայ անյաղթելւոյ և բացողի զկնիք երկնից։— Զչարութիւնն, զոր ինքեանք (դևքն) ինքնայօժար կամօք եղեն, մեզ պատրանօք ուսուցին. ԼԲ. ուր դևք դևքն միայն յարաբերէ. զի դևք չար եղեն, և ոչ չարութիւն։

ԴԵՐԱՆՈՒԱՆՑ

1193. Հաւաքական անուանց կամ որ եզական ձայնիւ յընդհանուր ինչ ակնարկեն, ընծային յաճախ յոգնակի դերանուանք. Ամբարձեալ Ահարոնի զձեռս իւր 'ի վերայ ժողովրդեանն և օրհնեաց զնոսա: Ժողովուրդ քո այդ՝ որ բնակեալդ է 'ի լեռնակողմանդ, եթէ ոչ էր ապստամբեալ դոցա յինէն, ոչ էր իմ առեալ զնիզակ իմ 'ի վերայ դոցա, այլ դոքա ինքեանք արարին անձանց իւրեանց զայս: Ժողովուրդ իմ, յորոց կոչեցեալ է անուն իմ 'ի վերայ նոցա: Արդ երանեցին ժողովրդեան՝ որոց այս այսպէս է. նա՛ երանի՛ ժողովրդեան, որոյ տէր աստուած է նոցա կամ նորա: Եթէ եղիցի ժողովուրդն իբրև զաւազ ծովու, սակաւ ինչ մնացորդք մնասցեն 'ի նոցանէ: Տիրէր ոչ իւրումն ևեթ բազմամբոխ ժողովրդեանն, այնոցիկ՝ որք ոչն կարէին հոլանի 'ի դէմս նորա հայել: Զարմն, զորս բոլորեցուն արարիչն աստուած յայտնի ծանօթութեամբ և անուսա բանիւ զնոցայն հռչակեցուցանէ առաքինութիւնս. ուր որոյ եզակի, նոցայն յոգնակի: Զինչ գործեն դոքա՝ տունդ Իսրայէլի: Բայց 'ի տանէն Յուդայ՝ որ էին զհետ Դաւթի: Ճագար՝ ազգ անհզօր, որ արարին 'ի վէմս զդադարս իւրեանց: Առ ազգ այնպիսի՝ որք դատաւորաց եկեղեցւոյ նախին դատաւորք: Զգաստն զայնոսիկ՝ որք անկան: Ըստ նմանութեան դարուն՝ որ եղեալ էին յերկրէն եգիպտացւոց: 'Ի տառապութենէ անձրևի կամ անձրևի քոյ՝ որ անցանեն ընդ սա. Ա. ԱԴ: Նման են մանկտւոյ որ նստիցին 'ի հրապարակս: Ամենայնի՝ որոյ իցեն թիք և թեփ, զայնս ուտիցէք. ամենայնի որոց ոչ իցեն թիք և թեփ, պիղծ իցէ ձեզ այն: Յամենայնի յայսմիկ՝ որ արարեալ են ընդ արեգակամբ: Յամենայն եղբօրէ՝ որ սահանկան գնայցեն: Ամենայնի՝ որք ընտրեն հնազանդել: Յամենայնէ՝ յորոց օրէնքն աստուծոյ հրաժարեցուցանեն: Բազում և այլ, որոց ընդ սոքօք, անկարգութեան նիւթ եղև: Եթէ ոք կարի 'ի մերձաւորաց իցէ, զնոյն անցս և ընդ նոսա անցուցից. Ե:

1194. Դերանունն իւր, դոյական և ածական, որպէս յայտ 'ի նշանակութենէն է, սակայն զմիոյ ուրուք իրաց միաբար և բազմաբար. Զգեստ իւր. 'ի տանէ իւրմէ, որդիք իւր, զօրք իւրովք, յորդւոց իւրոց. իսկ զբազմաց իրաց վարի իւրեանց. Զգեստ իւրեանց, 'ի տանէ իւրեանց, որդիք իւրեանց, զօրք իւրեանց, յորդւոց իւրեանց: Սակայն ընդ հաւաքականս նովին բակառութեամբ վարի յաճախ և իւրեանց, եւ և առ եզական բայիւ նոցին. Ամենայն ժողովուրդ երթիցէ 'ի տեղի իւր: — Եւ առ ժողովուրդն զհայսն իւրեանց մինչև խմորեալ էր, և զզանգուածս իւրեանց ծրարեալ 'ի կապերս իւրեանց 'ի վերայ ուսոց իւրեանց: Չուեաց ամենայն ժողովուրդն ըստ բանակս իւրեանց, .. և բանակեցան յԽափիդիմ: Կողոպտեաց ամենայն ժողովուրդն զգինդս ոսկիս յականջաց կանանց իւրեանց: Եթէ ուտելով կերեալ էր այսօր ժողովրդեանն յաւարէ թշնամեաց իւրեանց: Սկսաւ ժողովուրդն մեծաձայն փառաւորել զաստուած 'ի քաղաքին իւրեանց: Սկսաւ ժողովուրդն գրել 'ի մատեանս իւրեանց: Արձակեաց ըզժողովուրդն 'ի խորանս իւրեանց: Զի նա փրկեսցէ զժողովուրդ իւր 'ի մեղաց իւրեանց: Զիս օծ տունս Յուդայ՝ իւրեանց 'ի թագաւոր: Ամաչեաց տունն Իսրայէլի 'ի Բեթելայ յուսոյն իւրեանց: Ժառանգեսցեն տունն Յակոբու զժառանգիչս իւրեանց: Փոխեաց զօրն 'ի բնակութիւնս իւրեանց: Արձակեաց զգունդն երթալ 'ի տեղի իւրեանց: Դարձաւ ամենայն Իսրայէլ իւրաքանչիւր ոք 'ի ժառանգութիւն իւր և 'ի քաղաքն իւրեանց: — Ըստ

այմ և առ եզական բայիւ երկուց եզակի անուանց առ․ Որպէս ծանրա-ցայց Եգիպտոս և Փարաւոն զսիրտ իւրեանց․ փոխանակ՝ զսիրտ իւր կամ ծանրացուցին ։

1195 · Ընդ հակառակն փոխանակ իւրեանց վարի իւր յաճախ առ անեզա-կանս, երբեմն և առ այլս՝ զկնի մի զատաբար տեսեալ․ Մեք մարդկան հաս-տատեալ են 'ի խնամս չարի 'ի մանկութենէ իւրմէ․ Ա․ խմա՝ միտքն 'ի ման-կութենէ իւրմէ ։ Յեզանակին արարածք տարերք իւրովք 'ի նորոգ նմանու-թիւն․ Ն․ փոխանակ՝ տարերք իւրեանց․ զի տարերք անեզական ես ա-ռեալ է բազում ուրեք 'ի նախնեաց ։ — Զի Շմաւոն և որդիք նորա զայն առ իւր ունիցին․ Բաշխաւր խոցոտից լեզուք նոցա ննդաւոյք և բանք բերանոյ նոցա․ ընդ ընկերի իւրում խօսին զխաղաղութիւն և 'ի սրտի իւրում ունին զթշնամութիւն․ Մի արբուցեն բաժակ մխիթարութեան 'ի վերայ հօր և մօր իւրոյ․ Ա․ փոխանակ՝ առ իւրեանս ունիցին, ընդ ընկերի իւրեանց, 'ի սրտի իւրեանց, հօր և մօր իւրեանց ։ Ոչ ունին համբոյրս ընկերութեան ընդ երամակիցս իւր․ Վ․ Բայց մարդ և հրեշտակ ազատ թողեալ 'ի կամս անձին իւրոյ․ Ե․ Որք կատարելոյն էին աատցեալք սրբոյն 'ի ժամու իւրում․ Փ․ Դիցեն 'ի ներքոյ ոտից իւրոց․ Լ․Բ․ փոխանակ՝ ընդ երամակիցս իւրեանց, 'ի կամս անձանց իւրեանց, 'ի ժամու իւրեանց, ոտից իւրեանց ։

Որ հանդատեան վայր ոչ գրեին Յորս ըստ կամաց իւր ոչ էին․ Շ.Ո․

փոխանակ՝ ըստ կամաց իւրեանց ։

1196 · Այսպէս ածանցեալքն իւր սեռականին առեն զմիոյ ուրուք իրաց․ իսկ զբազմաց՝ ածանցեալքն իւրեանց սեռականին․ Հանդերձ տատուած յիւ-րայոցն (գործոց)․ իւրայովքն զօրօք համօրէնք․ յիւրային ծոցոյն․ յիւրայ-ոյն համացեղից․ ինքնաբուն իւրայնոյ փառայն զօրութեամբ․ Իբրև յիւրա-կանաց իւրաքանչիւր ոք վայելէր ։ Մարդիկ տիրեն իւրեանցայոցն․ Ո ։ Ոչ իբրև յիւրեանցայնոց, այլ իբր 'ի հարազատակից կերակրէին ընդ այլս․ ՈԳ․ Պատճառ յիւրեանցական աշխարհս․ Պ ։ — Բայց գտանի իւրայն վարեալ և 'ի դէմս բազմաց ։ Տեսանեմ ընդ հաւատալն համանգամայն պտղաբերեալս զնոսա՝ ոչ միայն իւրայնոցն և մտերմաց, այլ և հեռաւորունիցն բացականաց․ ՈԳ ։ Եւ իւրական որ է եզակի և երրորդ դիմի, գտանի և յերկրորդ յոգնակի դէմ առեալ․ Ձեն, ասէ, այդրէն յերկրիս իւրական տուրք ձեր, այլ 'ի կատարս բարձրութեան երկնից․ ՍՊ․ խմա յատուկ, սեփական ձեր իւրա-քանչիւր ։

1197 · Երբեմն և սոսկ եզական անունն, ընդհանուր առմամբ հասարա-կաբար իմացեալ զամենայնէ միանգամայն՝ որ 'ի միում գրողին, վարի փոխա-նակ յոգնականի (552, 554)․ այսպիսի են, Ճակատեցան ընդ նոսա այր Իսրայէլի․ Տեղի ետուն այր Իսրայէլեան․ Գնացին իւրաքանչիւր կամ այր իւ-րաքանչիւր կամ իւրաքանչիւր ոք․ Դարձուցանել զամենայն գերին․ Թուղթ առ գերին․ այս ինքն՝ զգերիսն, առ գերիսն․ Ժողովեցին զբարի բարին յա-մանս, և զխոտանն 'ի բաց ընկեցին․ խմա զխոտանսն․ Յիմարեցաւ ազգն հայկին․ Շ.Ո․ այս է՝ Հայոց ։

1198 · Արդ առ այսպիսի եզակի գոյականս ևս՝ ընծայի երբեմն յոգնակի դերանուն ըստ դիմին․ Հատուսցէ մարդոյ ըստ իւրաքանչիւր գործոց նոցա․ Ա․ ուր մարդ հասարակաբար առեալ է փոխանակ ամենայն մարդկան ։ Զոր առեալ է յիշխանութիւն 'ի ձեռս թագաւորի, և 'ի բերանոյ նոցա ելանեն հրամանս մահու և կենաց․ Անասուն՝ զի արիւնակից մարդկան է, չարար ար-ժանի ապրեցուցանել զնոսա․ Ե․ ուր թագաւորի կայ փոխանակ ամենայն թա-գաւորաց, և նոսա իմանի ազգ անասնոց ։ Տես և 1186 ։

1199 · Նոյնպէս առ եզակի յարաբերեալ, որ 'ի զօրութենէ մտաց բանին կամ յոգնակի յառկացուցչաւ կամ խնդրով բազմաբար իմաստս առյ, դնի երբեմն յարաբերական յոգնակի․ Իբրև զօշխար՝ որոց ոչ իցէ հովիւ․ Թիւ․ ԻԷ․

խմա երբև զոչխարս, որպէս կայ 'ի Մտթ: Նաեւ քան զարտաղեան գե_
րին ածէ 'ի Հայս, ընդ որս և զՋարդմանոս անուն թագաւոր նոցին. Խ:
Որ յամենայն վայրի կառուցեր զխորանն վկայութեան արեան քոյ ուխտի.
որք մեծապարգեւ միշտ աղաղակեն քան զդատաւորինք մահուն Հաբելի. Ն.
ուր ոչ յարաբերէ զարիւնն, որ յամենայն վայրի տեսեալ՝ բազմաբար խմա_
նի: Զորս և 'ի կարգս առեալ զմեռելութեանն օրինակ (1121). Շ. ուր օրէ_
նակ մէսպէս տեսեալ է 'ի միտս գրողին, զոր և 'ի Նորգ. առնուլն յայտ առ_
նէ: Ցուցանեմք զորս առ միմեանս ուղղութիւն. ԼԲ. խմա զուղղութիւնս
ըստ մտաց գրողին և ըստ առ միմեանս գոլոյ:

'ի ցասմանէ զպահպանութիւն որք առ 'ի խրատ գան 'ի վերուստ. ՇՈ.

զի չարաց խմանայ, որպէս ասացաք (1172), զպէսպէս հարուածս:

1200. Ընդ հականակն այս, այդ, այն ածական դերանուանք եզակի
վարին յաճախ առ յոգնակի անուանք և առանձինն ևս, որպէս ցուցեալ
է 'ի 830:

1201. Յարաբերական դերանուն կամ ածական դնի երբեմն և լռելեայն
անուան բայի կամ յասկացուցչի՝ որ 'ի դերանուանց զօրութեամբ խմացեալ
կամ զխմորոչիւ ևեթ ակնարկեալ. Հաւատամք յանուն յոյս, զի ընդ մօ_
տոյ ունիմք տեսանել զՃշմարիտ վկայն Քրիստոսի, որ հանապազ խանդա_
կաթ եմք 'ի տեսիլս երկնաւոր գեղոյ նորա. Ընկալ, տէր, զկամաւոր պա_
տարագս, որ ինձէն զիս քեզ մատուցի. Ցուցին և զայլ ևս բազմադոյն խոր_
գախութիւնս, որ ասութեամբ վարեր զկեանս իւր. Է. խմա ունիմք տեսա_
նել մեք՝ որ խանդակաթ եմք, զկամաւոր պատարագս իմ կամ զիս՝ որ, խոր_
գախութիւնս նորա՝ որ: Որպիսի՞ ներելոյ և թողութեան արժանի լինի_
ցիմք, որոց և ոչ 'ի միտ անդամ անկանիցին մեղքն. Ո. խմա լինիցիմք մեք՝
որոց: — Ձեռամբդ նորոգողի, մատամբդ կենսաբաշխի. Ն. խմա ձեռամբ
քո նորոգողի, մատամբ քո կենսաբաշխի, կամ որ նոյն է ձեռամբ նորոգո_
ղիդ, մատամբ կենսաբաշխիդ:

1202. Ընդ հականակն, լռելեայն յարաբերականին՝ որ յանցեալ դեր_
բայի, դնի երբեմն յայտնապէս զխմաւոր բայ կամ յարաբերելի դերանուն
ըստ գիմին. Այսպէս և առ ոմանս պանծացեալս յանձինս՝ թէ արդարք իցեն,
և խոտիցեն զբազումս, զառակս զայս. Ա. ուր քանզի պանծացեալս նշանակէ
որք պանծային կամ պանծայցեն, ըստ այնմ յարէ և խոտիցեն, և խմանի՝ առ
ոմանս որք պանծային և խոտէին կամ որք պանծայցեն և խոտիցեն: Զարթու_
ցեալքս 'ի զբաղմանէ գիշերային հանգստեանէ՝ շնորհեաց Տէր մարդասէր տէր
մխիթարութիւն. Փ. խմա որ զարթուցեալս եմք՝ շնորհեաց մեզ (864. 849),
կամ մեք որ զարթուցեալ եմք՝ շնորհեաց մեզ (1206):

1203. Ընկեցուք 'ի մեծ բախտաւութիւնս յարաբերելւոյն և յարաբերա_
կանին: Յիշեցուցանեմք նախ զասացեալն յառաջին գիրս, զի 'ի միջակ ա_
նուանսն որ, դէ, սոր, սորա և յայլս ոմանս գոյ նշանակութիւն և զօրութիւն
յարաբերականի. վասն որոյ և իբրև զնա ընդ սովին օրինօք անկանին եր_
բեմն:

Արդ՝ յարաբերելին ոչ դնի երբեմն յոր հոլով բանն պահանջէ, այլ պար_
զաբար ուղղական. և յետոյ յաւելեալ լինի յաճախ դերանուն ինչ կամ
դարձեալ ինքն յարաբերելին 'ի բուն պահանջեալ հոլովն. Եւ Յորդ. յորում
իցէ արած, հանդերձ նորա քակեալ լիցի և գլուխ նորա մերկ. փոխանակ
բորոտի, որոյ փոխան կայ զնին նորա: Եւ տուն՝ զոր յանդիմանեսցէ տէր, մա_
տուաջիք ըստ արանց. փոխանակ զտուն: Ամենայն այր՝ որոյ էր դատ գալ առ
արքայ 'ի դատաստան, բարբառէր առ նա Աբեսաղոմ և ասէր. փոխանակ առ
ամենայն այր, որպէս յաւելու զնին առ նա: Բան՝ զոր ցուցցէ ինձ, պատմե_
ցից քեզ. Բան՝ զոր լուիցես 'ի տանէ արքայի, պատմեսջիր. փոխանակ զբան:
Եւ տունն զոր շինեաց արքայ Սողոմոն տեառն, վաթսուն կանգուն երկայ_

նութիւն Նոբա․ փոխանակ՝ տանն, ըստ որում գնի յետոյ Նոբա: — Բայց վասն այսպիսեաց որ ուղղականի յառակացուցիչ են՝ տես և 1275: — Կացո վերակացուս և դատաւորս․․ ՆԷՑԻՔԷՆ՝ որոց ունել իցէ զօրէնս տեառն աստուծոյ քոյ․ փոխանակ՝ զամենեսեան: Եւ ՆԷՆԱՅ որոյ գացի արծաթ և ոսկի, Հըրեայք ասացեն ընդ խուժանս և ապաշն․ փոխանակ՝ յամենայնէ: ԳԱՆԷՏ ոսկի և զօրհնութիւնդ՝ որ ետուք բերել մեզ, ընկալայք․ փոխանակ՝ զպսակդ: Լուաւ ի խուլ, եթէ ՓԷԼԷԳԳՈՍ՝ որում հրամայեաց ինքնին Անտիոքոս մնուցանել զորդի իւր,․․ եթէ զօրքն ամենայն ՚ի Նա հասան և ինքն կամի հասանել ՚ի վերայ իրոց աշխարհին․ փոխանակ՝ լուաւ եթէ ՚ի Փիլիպպոս հասան զօրքն․ ուր աւելորդ կայ և երկրորդն ԷԲԷ (1160): ԳՈՐԷՆ՝ զոր փորեաց և պեղեաց, ՚ի նոյն անկցի ՚ի ԽՈՐԽՈՐԱՏ զոր և գործեաց․ փոխանակ՝ ՚ի գուբն, որ և կրկնեալ կայ զկնի այլով բառիւ ՚ի նոյն ԽՈՐԽՈՐԱՏ: Ամենայն ՏԱՐԴ՝ որում ետ նմա աստուած ուրախ լինել ՚ի վաստակս իւր, այն պարգև աստուծոյ է․ փոխանակ՝ ամենայն մարդոյ այն պարգև է: ԴԱՓԱՓԱՆ՝ զոր ոչ գիտէի, քննէի․ ՄԱՐՀԱՅ՝ զոր ունէի զումբէ, ընթեռնուլի և ո՞չ պատաւէի ՇԱՅՆ․ Իսկ ՓԷԼԱՐԻ՝ որոց պէտք ինչ էին, ո՞չ արգեօք երբէք վճարեցի․ ԾԱՆԱԳԱՐՀ՝ ընդ որ եկն, ընդ նոյն դարձցի․ ԲԱՆՆ՝ զոր ես խօսիմ ընդ ձեզ, ոչ եթէ յանձնէ ինչ խօսիմ․ Ա․ իմա զգաստատան, զմուրհակ, տկարաց, ընդ ճանապարհ, զբանն: Նոյն ինքն ՓԷՐ ՎԲՐԻՓՈՍ միածին ՈՐԴԻՆ աստուծոյ, վասն որոյ նա խորխոտացեալ է ՚ի մարոս, սատակեցի ՚ի ՆՄԱՆԷՆ․ Բ․ իմա ՚ի նոյն ինքն ՚ի տեառնէ Քրիստոսէ միածին որդւոյն աստուծոյ սատակեցի, զոր յայտ առնէ յաւելեալդ ՚ի ՆՄԱՆԷՆ: ԲԱՆՆ՝ վասն որոյ պատուիրեցէր, արարի ով քաջ․ Բայց ԱՅՆ՝ զոր ասացեր, եթէ աստուած ՚ի կնոջէ ծնաւ, յայտ չէր արժան քեզ խորհել․ ԴԱՍԱՆ՝ զոր բացին կորատեան, աստուծոյ միայն է կարողութիւն փակել ԶԱՅՆ․ Եւ երկու ևս այլ ՓԱՀԱՆԱՅՔ ԷՐԱՆԷԼԻՔ, որոց անուանքն են Սամուէլ և Աբրահամ, քանդեալ էր և ԱՅՆ զառլուշանն․․ ածին և ՏԱՆ յառաքինի ընկերան․ ԳՈՀԱԲԷՆՏ՝ զոր ետուր դու նախ եպիսկոպոսիդ և ապա ինձ, յիրաւի արարեր․ ԳՈՀԱԲԷՆ՝ զոր ետու քեզ յառաջ, ոչ իմացար պատիւ անձին քոյ․ Ե․ իմա զբանն, յորժամ զոր ասացեր՝ որպէս և յաւելու զկնի յայտ․ զգուռն՝ զոր յայտ առնէ ՏԱՆ, երկուց ևս այլ քահանայից երանելեաց Նոյ զերկու ևս այլ քահանայս երանելիս՝ որպէս ակնարկէ յաջորդն յաւելեալ ԱՅՆ կամ ՏԱՆ, զգովութիւնդ, զգովութիւնն: ՏԱՆ՝ յորմէ այլտուղք օրհնութեան ոչ ելանեն, աստուածային օրհնութիւնն ոչ մտանէ ՚ի ՓԱՆՆ ԱՅՆ․ Մ․ փոխանակ՝ ՚ի տունն յորմէ, որպէս յաւելու զկնի․ Իսկ ԲՆՈՐ՝ ուր քաջամարտիկքն անկաւ Բէլ, անուանեաց Հայկ Գերեզմանս․ Խ․ իմա զբլուրն յորում անկաւ: Իսկ ԷՊԻՍԿՈՊՈՍ, որում հանդիպեցաւ փառաւորութիւն աւուրն, սքողեն սպիտակ սքողիւքն․ ՀՄ․ իմա զեպիսկոպոս: ԿԷՆՏԱՆԻՈՍ, զոյս այսքան ուաճազարդս և լցեալս բարեաւ բանս գլխեաց, ապա յիրաւի ուրեմն ԱՅՆ վերաբերեցի ներբողաբանութիւնն․ Պ․ իմա կենդանիքս (100) փոխանակ կենդանեացս, զոր յայտնէ ԱՅՆ: Ամենայն ՓԱՐ կամ ԽԱՐԱՆ՝ յորում հասանէ (պողպատն) ՚ի մէջ ծովուն, ՏԱՐԱՆ զգոյն առնու․ Զի ԻՆ՝ զորմէ աստուած ասէ թէ բարի է, զհանդիսան որ ծածկեալ կայ ՅԻՄԻՆ զոր առնէ՝ բարի կոչէ․ Վ․ իմա զամենայն քարի կամ խարակի գոյն, բարի կոչէ զհանդիսան՝ որ ծածկեալ կայ յիմիք զորմէ ասէ թէ բարի է: Ամենայն ԲԱՆ դատարկ՝ զոր խօսիցին մարդիկ, պատասխանի տալոց են․ Բճ․ իմա ընդ ամենայն դատարկ բանի: Իսկ ՄԷՂԱՆ՝ զոր չլինեաց, ոչ եթէ առ ՚ի մատուցանել զողջակէզսն չլինեաց ՏԱՆ․ Բայց ՄԷՐՃ՝ զոր սերմանեաց, եօթն ընդ միոյ հընձեաց ՏԱՆ․ ՋՈՐԱՆ՝ որովք հեղձուցանէրն փարաւոն զմանկունս, ՆՈՐԻՄԷՐ հեղձաւ․ ԱՐԲԱՅՈՐԲԻԱՆՆ ԱՅՆ՝ որում կարօտեալ փափագեալ ակն ունիմք նմա, ոչ եթէ այնու կերակրոյն տաանայք ՏԱՆ․ ԵՓ․ իմա զսեղան, զսերմն (1068, 1070), ջուրքն, զոլքայութիւնն զայն: ԱՅԳԻ՝ զոր անկեաց տէր, նա քակեաց զցանկ նորա․ Լ․ իմա զցանկ այգւոյն: ԽՈՓԱՆ Աբրահամու զոր խոստացար, աստուած, առաքեա և փրկեա զապաւինեալքս ՚ի քեզ․ ՇՐ․

խմա զխոստումն առաքեա. տես և 1072 ։ Եւ այն ԽՆՀ զոր օրէն է աքնել և բերել, զպաշտօնն Ճգնութեան, նոքա ոչ մաքուր կրեն զայն. Ի. խմա զայն ինչ զոր, ըստ որոյ յաւելու զկնի զայն ։ Մուրհէ՝ յորս տուաւ անգիտելի էր, ընդունայն էր բնութիւն նոցա. ԼԲ. խմա մարդկան բնութիւն, որպէս և ցուցանէ յաւելեալ նոցա ։ Զորս ոչ երբեք եւես ակն կամ լուաունկն կամ 'ի սիրտ մարդոյ անկաւ՝ Խաւափաւնա սիրելեացն, ասէ, մեզ ատուած յայտնեաց. Ս. խմա զխոստմունս սիրելեացն զորս ոչ, և այլն ։

1204. Այսպէս և այն գերանունն փոխանակ այլ հոլովից դնի յաճախ ուղղական առ յարաբերականին. Յաճախեա ինձ զպատրաստեալ ուրախութիւնն Քրիստոսի, այն՝ որոյ տէրութիւնն յաւիտենից է. Արքայութեանն աստուծոյ, այն՝ վասն որոյ և զՃգնութիւնդ յանձն առնուք. 'Ի վերայ ընկղընաչարին, այն՝ վասն որոյ նախ ասաց. փոխանակ՝ այնր ։ Զարարչէն ամենայնի, այն՝ որոյ բանիւ երկինք հաստատեցան. փոխանակ՝ զայնմանէ ։

1205. Երբեմն ուրեք ուրեք փոխանակ ուղղականին հոլովական եդեալ յարաբերելին. կամեցեալ զի զայնոսիկ որ 'ի հնազանդութեանն իցեն՝ անշուշտ յամենայն ժամ հաստատել զնոսա նոցա. Զհրեշտակս՝ որք յիշխանութեան կարգեալ են, որոց հաւատարմութեամբ զգործ 'ի ձեռն առեալ է, հանգիստ և մխիթարութիւն անձանց համարին առ 'ի հեղուլ զարիւն անբիծ. Եւ Բ. փոխանակ՝ կամեցեալ հաստատել (1162) զայնոցիկ կեանս՝ որ, զոր և յայտ առնէ յաւելեալն նոցա, զբազմաց արիւն՝ որք յիշխանութեան կարգեալ են ։ — Բայց վասն այսպիսեաց որ հոլովականի յարակցուցիչք են՝ տես և 1275 ։ — Զամենայն ԽՆՀ վասն որոյ աղօթս արարեալ խնդրիցէք և հաւատայցէք թէ առնուք, եղիցի ձեզ. Մարկ. փոխանակ՝ ամենայն ինչ ։ Յայնժամ եկն առ յաւագ նախարարացն՝ Ասորոդիգդ անուն, որոյ իշխանութիւնն իսկ խառն էր ընդ Հայոց աշխարհին և գործակից էր զօրավարին 'ի նմին պատերազմի, գրէր և յանձն առնէր ՆՄԱ զաշխարհն. Ե. փոխանակ՝ միոյ ումեմն ԿԱՄ առ մի ոմն, որոյ փոխան կայ զկնի ՆՄԱ ։ Զայն՝ որ զՔրիստոս նկարեալ ունիցի յանձին, հարկանես բուռն զոտիցն. Ո. փոխանակ՝ զոտից այնորիկ որ. կամ խմա՝ զայն բուռն հարկանես, այս ինքն ըմբռնես՝ զոտիցն ։ Զայնոսիկ՝ որ հաղորդն և կցորդն էին նորա 'ի ջան և 'ի վաստակ աւետարանին, պատիւ որպէս և անձին խորհուրդ արար նոցա. Զհրովդէն՝ որ վառեցաւ 'ի սրբոյն Եղիսաբեթէ, չիջուցանէր կամին զնոյն նորա. Եփ. փոխանակ՝ այնոցիկ որ, զՃրագին լոյսն, կամ ըստ 1275 ։

1206. Բաղում ուրեք յարաբերեալն, կամ ածականն նորա կամ բացայայտիչն, նախադաս կամ յետադաս, դնի 'ի հոլով համաձայն յարաբերականին. մանաւանդ ուր յարաբերականաւ միջանկեալ բանն հեռացուցանիցէ զյարաբերեալն 'ի բայէ նորա կամ յայլ խնդրառուէն ։ Եւ յաճախ յաւելեալ լինի զկնի՝ դերանուն ինչ կամ հոմանշոր բառ, կամ ինքն իսկ յարաբերելին, 'ի պահանջեալ հոլովն. Ամենայն ծառ և անտառն որ գտցի 'ի դաշտի և ոչ մտցէ 'ի տուն, անկցի 'ի վերայ նոցա կարկուտն և սատակեսցէ. փոխանակ՝ 'ի վերայ ամենայն մարդոյ և անասնոյ ԿԱՄ զամենայն մարդ և անասուն ։ Յաւան՝ որ դաւով զնչոյ եղբօրն զքահանայութիւն ինքն շնացաւ, դարձեալ զնորա քահանայութիւնն նոյնպէս այլ տարաւ. փոխանակ՝ զՅասոնի քահանայութիւնն, ընդ որոյ կայ զկնի զնորա ։ Քաղաքն՝ որ հուպ իցէ 'ի վիրաւորն, առցէ ծերակոյտ քաղաքին այնորիկ երինջ մի. փոխանակ՝ ծերակոյտ քաղաքին այնորիկ որ հուպ իցէ 'ի վիրաւորն՝ առցէ երինջ մի. Ազգ և թագաւորութիւն որ ոչ ծառայեսցեն, մահուամբ արարից այցելութիւն 'ի վերայ ազգին այնմիկ. փոխանակ՝ 'ի վերայ ազգի և թագաւորութեան որ ոչ, և այլն ։ Եւ մինն որ չուառ, առանց օգոյն նուաղի լոյս Ճառագայթից նորա. խմա միոյն որ չուառ՝ նուաղի լոյսն. Հիւանդ որ յերկար ախտանայ, ուրացեալ լինի գութք հարազատաց նորա. խմա հարազատաց հիւանդի ։ Աստուած՝ այն որ երևեցաւ առանց ողորմութեան առ յանցաւորսն, այսպիսի սփռեալ սէր նորա 'ի վերայ թաչնոյն. խմա աստուծոյ սէրն ։ Ամե-

նոյն ինչ որ միանգամ պակաս ինչ իցէ ճարտարապետին, ոչ գոյ երթալ նմա ուրեք՝ բայց առ դուրս եւեթ գործոյն. խմն վասն ամենայն իրիք : Որ փրկեաց զնա հզօրն՝ տէր ամենակալ անուն է նորա. փոխանակ՝ հզօրին որ փրկեաց : Վասն որ յԱնտիոքայ դաշտաւորն Երուսաղէմ. Յաղագս որ 'ի մեզ փրկութեան ճանապարհ. փոխանակ՝ վասն պաշարման որ. յաղագս ճանապարհի որ : Զկնի առաջին պատուիրանին՝ որ մեծ է քան զամենայն պատուիրանս առ 'ի յառաջուած օրէն, սիրել զընկերն կարգեաց. փոխանակ՝ առաջին պատուիրանին՝ առ 'ի յառաջուած սիրոյն որ : Ոչ զբնաւ խակութիւնն սահմանեցի՝ որ 'ի մերս բնութեան պատուակի ազգի ազգի հէբդայնութեան. փոխանակ՝ զբնաւ խակութիւնն ազգի ազգի փոփոխմանութեան : 'Ի վերայ այնորիկ՝ որ կամաւ 'ի բարւոյն հրաժարեաց սատանայ. փոխանակ՝ 'ի վերայ սատանայի, այնորիկ որ : Հրովարտակ 'ի դուռն տէր վասն այրուձիոյն որ յԱնդունան է տասն հազար. փոխանակ՝ վասն այրուձիոյն տասն հազարի կամ վասն տասնհազար այրուձիոյն : Բայց աշխարհն զի տան արքունի լեալ էր վաղ վաղ. բնակիչք գաւառին եւ ինքեանք կային 'ի հարկի ծառայութեան. խմն բնակիչք աշխարհին որ տան արքունի լեալ էր, որոց փոխան յաւելեալ կայ գաւառին : — Այր այն Մովսէս՝ որ եհան զմեզ յեգիպտոսէ, ոչ գիտեմք զի եղեւ նմա. Եւ քահանայն՝ որ քաւիցէ նովաւ, նմա լիցի. Ամենայն այր կամ կին՝ որ մատիցէ առ արքայ, չիք փրկութիւն. Խնդրել զփրկութիւն եւ յաջողութիւն մեզ եւ որդւոց մերոց եւ ամենայն ինչ որ ընդ մեզ էր. փոխանակ՝ առն այնմիկ Մովսիսի, քահանայն լիցի, ամենայն առն կամ կնոջ, ամենայն իմիք որ : Դու որ մարգարէդ ես աշխարհիս, պարտ է քեզ հոգ յանձին ունել. Դու որ ինքն այժմ իշխեաց խօսել զայդպիսի բանս մահապարտութեան, իւր իսկ վասն գործքն չարեաց տմա կեալ. Թագաւորն՝ որ քան զպատասաւորն վատթարագոյն է, լաւ էր նմա բնաւ չառնուլ իսկ զթագ 'ի գլուխ. Ծառայ՝ որ ընդ ունկն ոչ լսէ, ընդ մախաւունս տան լսել նմա. Ովկիանն՝ որ պատեաց զնոսա, զոչեցան նոքա նմին ալեօքն. Ոչ եթէ ինձ միայն տայ արդարութեամբ, այլ ամենայն որ եւ սիրեցին. Տէրն՝ որ այսպէս տարաւ զպարտս, զո՞ որ ածեալ ընդ նմա բաղդատեսցուք. փոխանակ՝ քեզ որ մարգարէդ ես, զմա որ, թագաւորի, ծառայի, ունկնին, ամենայնի կամ ամենեցուն որ եւ սիրեցին, ընդ անկոյս : Խօսեցաւ ընդ Արիմքայ դահճապետին արքային՝ որ ելեալ կոտորէր զիմաստունս բաբելացւոց Իշխան թագաւորին. Մի՛ ով ոտնհար լիցի այրւոյս՝ որ մնացի միայնացեալս 'ի բազմաց. Ողջոյն տամ քեզ Նիմփոյ եւ որ առ անին Եկեղեցին է նորա. փոխանակ՝ ընդ իշխանի թագաւորին, այրւոյս միայնացելոյս, եւ եկեղեցւոյն որ առ անին է : Ոչ կարեմք սուտ խօսել այնմ որ զամենայն ինչ գիտէ աստուծոյ. Պաշտել զինքն սուրբ այնմ որ խօսեցաւ զնա Աստուծոյ. Այնմիկ պէտս ունէին որ առուգագոյն էր Պօղոսի. Ընծայս մատուցեն զնոսա այնմիկ որ մեռաւ վասն նոցա Յիսուսի Քրիստոսի. փոխանակ՝ աստուծոյ՝ այնմ որ, փեսային՝ այնմ որ, Պաւղոսի պէտս ունէին՝ այնմիկ որ, Յիսուսի Քրիստոսի՝ այնմիկ որ : Ինքն զի անց ըստ պատուիրանն աստուծոյ՝ որչափ ես արժան էր մեռանել նմա. փոխանակ՝ ինքեան որ անց : — Թագաւորն՝ որ ունկնդիր է բանից անիրաւութեան, ամենեքեան որ ընդ նմա են՝ անօրէնք են. փոխանակ՝ ամենեքեան որ են ընդ թագաւորաւ՝ որ ունկնդիր է : Մալախնուկդ՝ որ առանձինն 'ի յայտնի ինչ ժամանակի պատմող է, նաւթիւք զմողձս հնացեալս հնարին բժիշկք հատանել. փոխանակ՝ մալախնուկդ : Օրհնեցից ըզքեզ ամենայն որ պիտոյն իցէ. փոխանակ՝ ամենայնիւ : Միով որ յարեաւ մեռելոց եւ միով բարոյիւ որ սրբեցաւ, ամենայն մեռեալք եւ բարոյք գիտցեն. փոխանակ՝ միով մեռելով որ յարեաւ : — Մարդ՝ որ ոչ լուիցէ զոր խօսիցի մարգարէն յանուն իմ, ես խնդրեցից զվրէժ 'ի նմանէ. Բաժակ քաղցրութեան՝ որ ոչ քաղցրացաւ 'ի քիմս նոցա, դառնութիւն բղխեաց 'ի նմանէ. Ոչինչ երկնչիմք մեք յորդւոյն Իսրայէլի, ժողովուրդ որ ոչ ունի կար ինչ զօրութեան պատերազմի. փոխանակ՝ 'ի մարդոյն, 'ի բաժակէն, 'ի ժողո_

վըդենէ ։ Ոչ որոշեցան 'ի ժողովրդոց և յերկրէ՝ որ են հեռագոյն 'ի նոցանէ քանանացին և քետացին և փերեզացին . իմա 'ի քանանացւոյն և 'ի քետացւոյն և 'ի փերեզացւոյն կամ յերկրէ քանանացւոյն և քետացւոյն և փերեզացւոյն՝ որ են հեռագոյն ։ Պաշել 'ի մոյ և յամենայն ինչ որ ելանէ 'ի մոյ . իմա յամենայն իմքէ՝ որ ելանէ . ուր գիտեա զի բացառականի նախդիրն պահեալ կայ յածականին յամենայն . տես և 1293 ։ Մարթ է այսպէս առնուլ և զասացեալն 'ի 1205 , Զայն որ զՔրիստոս նկարեալ ունիցի յանձին՝ հարկանես բուռն զոտիցն . փոխանակ՝ այն որ , այս ինքն այնորիկ որ , պահեալ զ նախդրիւ բացառականին զոտիցն ։ — Այն որ այն ինչ կամէր 'ի վերայ ալեաց ծովու տառել , զնա ինքն յերկիր հօղեալ՝ շալակաւ շրջեցուցանէին . փոխանակ՝ զայն որ , ըստ որում կայ զինի զնա ինքն ։ Ամենայն ժողովուրդ՝ որ մնացեալ էր , ած զնոսա 'ի հարկատուս . փոխանակ՝ զամենայն ժողովուրդ , զոր յայտ առնէ զնոսա (1193) ։ Ամենայն՝ որ յաւելուցուն քեզ , առնիցես ողորմութիւն . իմա զամենայն որ կամ յամենայնէ որ ։ Ամենայն ամբաստանութեան՝ որ այժմ յայտնի եղև զգամանէ , ոչ աչա ձեր իսկ յառաջագոյն լուեալ էր . Եւ որ կրսեր եմ յամենեսեան , ողորմութիւն քո գթացեալ յառաջեցոյց զիս . Պինդ կալցուք զայն , որ յայտնելոցն է . իմա զամենայն ամբաստանութիւն , զիս որ կրսեր եմ , զկոյսն որ ։ Այն ինչ՝ որ իւրոց նախնեացն 'ի բնէ կալեալ էր իսկզբանէ ,.. զայն Մանուէլ յինքն հաներալ ունէր՝ զիշխանութիւնն . Բայց զայն որ առեան , եթէ վասն թղոյ միոյ մահ արար աստուած , վասթարագոյն է պատառ մի մագաղաթ քան զթուղ . իմա զայն ինչ զոր կալեալ էր , առ այն զոր առեան՝ առեմք . յորս գիտեա զի թէպէտ և որ փոխանակ հայցականի է , սակայն երկու ուղղականի համաձայնեալ են նմա յարաբերեալքն ։ Զայն , որ յառաջ քան զսակս մի պատուեալ էր մարդն , այժմ պաշտօն համարեցաւ . փոխանակ՝ զմարդն որ .. զայն այժմ պաշտօն համարեցաւ ։ Դարձոյց անդրէն զզօրս իւր՝ որ եկեալ էին ընդ նմա յայլազգեաց անտի բազմութեամբ յոյժ . փոխանակ՝ զյոյժ բազմութիւն՝ որ եկեալ էին ։ Եւ զպղ ամենայն որ առ կառոյ յաշխարհի առա գտանէր , ցանեցի ցրուեցի . փոխանակ՝ զպղ կառոյ որ գտանէր ։ Հաւատացեն յայն որ եկն զկնի նորա Քրիստոս . փոխանակ՝ 'ի Քրիստոս՝ յայն որ եկն ։ Մօտ յԱրմաւիրն որ առի Բլուր . փոխանակ՝ 'ի բլուրն որ առի Արմաւիր . ուր գիտեա զի նախդիրն յարաբերելոյն եդեալ կայ յուղղական խնդիր բային՝ Արմաւիր , որպէս թէ առել մօտ յԱրմաւիրն ասացեալ բլուր ։ — Ամենայն մարդիկ որ ըմպեն զնա , յիմարեցուցանէ զմիտս . իմա զմիտս ամենայն մարդկան որ ։ Այն որ ոչ յանձն առնուցուն զաշել , անդէն սուր 'ի վերայ դնել . իմա 'ի վերայ այնոցիկ որ ոչ յանձն առնուցուն . ուր գիտեա զի այն է փոխանակ այնոցիկ , համաձայնեալ ոչ միայն հոլովի՝ այլ և թուոյ յարաբերականին . տես և 830 ։ Ամենայն ... որ ինչ միանգամ 'ի մարդիկ գործին , սկիզբն և կատարած ստանանց է . իմա ամենայն մեղաց ։ Ամենայն ... չարչարանաց որ անցին ընդ մեզ , և բազում հարուածք որ եղեն 'ի զօրքն արքունի , և առեր և գերութիւն աշխարհին Հայոց և կորուստ հարկացն արքունի , սկիզբն և առաջնորդ լուծոյ այդր այդ եղև . իմա ամենայն անցից որ անցին և բազում հարուածոց և աւերման և գերութեան աշխարհին և կորստեան հարկաց որ եղեն , որոց փոխան կայ լուծոյ ։ Բազումք իսկ 'ի հեթանոսացն իմաստնոց՝ որ առ քաղթնասութեան թոթովէին , սակայն կրթութիւն զկայ լեզու նոցա եած յուղղութիւն . իմա զկայ լեզու բազմաց ։ Գործոցն ... որ հաղեն սպրեցան .. գրգռեցան թագաւորքն .. հրձիգ առնել զքաղաքսն ... ։ Արարիչն է երկնի և երկրի և ամենայն որ 'ի նոսա արարածք . Եւ հրաման վասն ... որ անդէն 'ի կարաւանին էին Սամուէլ և Աբրահամ , զի գաղտ կորուսցեն զնոսա . Որպէս զի կարծիս հայեցուցին առնել՝ որ 'ի նմին աձելոց էին արարածք . Որ ըստ բնութեան ինչ գործիցին իրք , ոչ ոք կարէ զդէպս իրաց ... մեկնել . իմա ամենայն

տրարածոց որ 'ի նոսա, վասն երկուցն Սամուէլի և Աբրահամու, արու_
թեանց որ, զդէպս խրոց որ ըստ բնութեան խնչ գործիցին՝ ըստ որում և
կրկնի խրոց գործելոց: Վասն պաշտելեացն և որ 'ի ժամ խաչին եղեն նշանք
աշխարհիք և մեծամեծք. Վասն որ յառաջ քան զխաչելութիւնն եւս չարչարանաց
պատահելոց էին. Յաղագս որ համեալ կայ առաջի նորա. խմա և աշխարհին
և մեծամեծ նշանաց որ, վասն չարչարանացն որ, յաղագս խրոց որ: Իսկ
որ պատրէաք արգեանքք համատասին, և յորժամ թողուն և գնան ձար_
տաքն զգործն իւրեանց՝ գործն կայ հաստատուն. խմա գործն արուես_
տից որ արգեանքք հաստատին: Զի որ նովաւ կապեցան հոգին՝ որոշումն
արտաքոյ բնութեան չունի գործէ յորմէ բաժանեցաւ և առ որում բնա_
կեաց. խմա որոշումն մարմնոյ որ նովաւ կապեցան՝ չունի գործէ զայն յոր_
մէ բաժանեցաւ և զայն առ որում բնակեաց: 'Ի դասս տղայական երա_
մացն, որք լուսաւորիչք եղեն 'ի վերինն Երուսաղէմ, Ձմերիս հիւղայք ծնըն_
դեան քոյ ամէր. խմա Ձմերիս վկայից: Եւ մեր իշխանութիւն չանկանել
մեզ 'ի ձեռս թագաւորին, որպէս և այլոյն զի ասպեցան. Զոր օրինակ
Գերգեսացիքն զի եղին իւրեանց առհմանս՝ զի մի ելցեն առ նա, հեղձոյց ըղ_
խոզս նոցա, սոյնպէս, և այլն. խմա որպէս և այլոցն որ ասպեցան, զխոզս
գերգեսացւոցն որ եղին: — Որդիք նոցա՝ որ են ասա ընդ խս, որ ոչ գի_
տեն զչար կամ զբարի, ամենայն մանուկ փոքր, նոցա տաց զերկիրն. փո_
խանակ՝ որդւոց նոցա ամենայն տխմար մանկան՝ որ են. ըստ որում յա_
ւելու նոցա: Ամենայն որ միանգամ բարկացուցանեն զտէր, մինչ ոչ լինիցի
նոցա խնդիրք. Ընդ Բառնաբայ և ընդ Պաւղոսի, արք որք մատնեցին զան_
ձինս. փոխանակ՝ ամենայնի հետ ամենեցուն որ, ընդ արանց հետ ընդ արս
որք: Մեք որ զայսոսիկ բանս լսելոց եմք, .. պարտ է բաղում պարկեշ_
տութիւն ցուցանել. Այնոքիկ որք և ոչ անձանց խորհեցան բարի առնել
և անուն յիշատակի յաշխարհի թողուլ, զի՞ արդեօք և մեղադրութիւն մեր
այնպիսեացն 'ի ձահ պատահիցէ. Ամենայն բազմաթիւնն որ չարչարեալք էին,
ամենակատար զօրութիւնն ամենեցուն միանգամայն տայ զփրկութիւնն.
Համփոփունք այս՝ որ կարծին մանչենաւորք կալ յէութեան, դիւրին է եղ_
ծանել. խմա մեզ որ, այնոցիկ որք, ամենայն բազմութեանն, հաստատ_
նոցա այսոցիկ: Նախատ եղեր ամենեցուն՝ որ շուրջ զնովաւ էին դրացիք
այլազգեաց. Ողջոյն տայջիք Ներեայ և քեռ նորա Ովլիմպեայ և որ ընդ նոսա
սուրբք ամենեքին իցեն. Ամենայնի որ ընդ բարերարք են՝ համանեմք. Դը_
բեաց թուղթ որ ընդ ինքեամբ ազինք էին. Թողուլ զայս քեզ և որ զկնի
թոյնք են գալոց ազգք. խմա ամենեցուն գաւեռց այլազգեաց որ, և որոց
ամենեցուն որ, ամենայն բարութեանց որ, աղանց որ. և քոյին ազգաց
որ զկնի են գալոց: — Հանդերձ այնոքիւք որ 'ի նոսա հարձք էին. փո_
խանակ՝ հարձիւքն այնոքիւք որ 'ի նոսա էին: — Բայց այն որ ընդ նմայն
էին, են ոմանք՝ որ փախեան յիւրաքանչիւր տեղիս, և բաղումք այն են՝
որ զհետ մոլորեցան նորա ամպարշտութեանն. փոխանակ՝ յայնցանէ որ
ընդ նմայն էին: Վկայեալ յամենայն բնակչաց՝ որ 'ի Դամասկոս Հրէայք
էին. խմա յամենայն բնակչաց Հրէից հետ հրէից, այսինքն 'ի հրէայ բնակ_
չաց: Պաշարեալ յառնէր 'ի վերայ նորա յայնցանէ՝ որք զՅորդանան գե_
տով բնակեալ էին ամովրհացիք. Յայնցանէ՝ որք մերոյս գաւթաց արտաքոյ
են խմաստունք. խմա յամովրհացւոցն յայնցանէ, յխմաստից յայնցանէ որք: —
Ընդոծինք և արծաթագինք որ էին յազգաց օտարաց, թլփատեաց զնոսա. փո_
խանակ՝ զընդոծինս և զարծաթագինս, որպէս գնի զկնի զնոսա: Ամենայն
ազնիւ և ամենայն ընտրանք կամ պատուականք որ լինիցին ամենայն մարդոյ, ..
լինիցին յերկնից. Ամենեքեան որ անցանիցեն զօրինօքն՝ տուեալ քեզ իշխա_
նութիւն պատուհասել. Արս հարիւր 'ի Հրէից և այլս որ գային 'ի հե_
թանոսաց առ մեզ, խառնէլ 'ի ձեռն իմ. Իբրև եւես Յովկիմա զնոցա
ընդ միմեանս հաւասարութիւն և դաշինք որ 'ի մէջ կռեցան. Առաքեաց
նաւս և արս որ գիտէին նաւել ընդ ծովն. Եծին առ մեզ արս որ էին զօ_

բաւորք․ Դուռք որ թողէք զիս․․․ ես մնացից Նշէն 'ի սուր․ Հորոածք որ գան յաշխարհ, վասն մեղաց է խմանալ․ Արք Դարոյէք որ փախուցեալ էին վասն քրիստոնէութեան և էին 'ի քաղաքին կայսեր, կալաւ և ես 'ի ձեռս նորա․ Սիայնակէաշք Քրիստնէայք որ բնակեալ էին 'ի վանորայս, ընդ նովին աշխարհագրաւ արկանէր․ Ամենայն Հոռոք որ անտի և այսր գործին, Նայն Արհմն արար․ Զէոք որ զերկինս արարին՝ տարածեցեր 'ի խաչին․ Զէոք որ զերկիր հաստատեցին՝ Տարածեցեր Նայն 'ի խաչին․ Խմա զամենայն աղօթս և զամենայն խնդրուածս կամ ղպաղատանս, զամենեւեան որ անցանիցեն, և զայլս որ գային, և զդաշինս, և արս որ գիտէին, արս որ էին, զձեզ որ թողէք, զհարուածս որ գան, զորս պարսիկս, զմիայնակեացս քրիստոնեայս, զամենայն մարդս, զձեռս որ: Այնոքէք որ ոչ կամէին թողուլ զնոսա կենդանի 'ի մէջ իւրեանց, յանուն անխծից արար Ռոսա կցորդս և զօլօղս․ Խմա զայնոսիկ զորս ոչ կամէին․ ուր թէպէտ և Կը է փոխանակ հայցականի, տակաւին իբրև ուղղականի համաձայնեալ է նմա Այնոքէք: Որ շուրջ զնովաւ քաղաքն էին՝ անհոյր յաւարի․ Սոփեէին՝ որ շուրջ զնոքօք Հրէայքն էին, կանամբք և մանկամբ ածել Ռոսա․ Հար հարուածովք քովք զայնոսիկ՝ որ բռնադատեցին զմեզ հեթանոսք պիղծք․ Դնել 'ի մախ զգործան քաջութեան զառաջինս, և որ օգնականութեան ձեզ յերկնից գան․ Դու որ յառաջ զանօրէնութիւնան գործէին հոխայս, որ յանձանց զօրութիւն և 'ի քաջութիւն յուսացեալ էին, ջնջեցեր․ Դու և որ յերկրին բաբելացւոց Նրէք Մանկունքն լինքնակամ զանձինս 'ի հուրն մատնեցին՝ փրկեցեր․ փոխանակ՝ զքաղաքն որ, զհրէայսն որ, զայնոսիկ պիղծ հեթանոսս որ, և զօգնականութիւնն որ, զհոկայս որ, զերիս մանկունս որ: Նախ զայնոսիկ լուսաւորեաց միրաութեամբն՝ որ ընդ իւրն էին Ռետա-Ռետ Նախարարքն․ Որ միանգամ 'ի կողմանն յայն էին Նախարարքն, զամենեսեան գլխատէր․ Հրաման տայր նախ զնոսա որ ընդ իւր Քահանայքն էին, զսուրբ երէցն Սամուէլ և զսուրբ սարկաւագն Աբրահամ, գլխատել․ Մխաբանէ զկոչեցեալն Բագարատ և որ ընդ նովաւ Քաջք․ Նգախարխար արարեալ զայն որ 'ի հայկազնոյն Տիգրանայ հօծեալ և յարմարեալ Որմնդք, քակեալ ընկեցին․ Զայլ ամենայն գոյացութիւնս՝ որ 'ի մէջ երկնի և երկրի են Հրաշալիք․ Բուսուցանել զամենայն՝ որ 'ի հողոյս ածանցին կենդանական Արմատք․ Բացայայտել որ 'ի պաշտաման եկեղեցւոյ Քարոզութիւնք և Աղօթք․ Յարէ 'ի նոյն և զնեռինն ժամանակ և որ 'ի նմանէ անցանեն ընդ մարդկան Նէղութիւնք․ Խմա զայնոսիկ մեծամեծ նախարարսն որ, ըզնախարարսն որ միանգամ, զքահանայսն որ ընդ իւր էին՝ նախ զնոսա գըլխատել, և զքաջսն որ ընդ նովաւ, զայն որմունս որ, զայլ ամենայն հրաշալի գոյացութիւնս կամ գոյացութիւնս հրաշալիս, զամենայն կենդանական արմատս, զքարոզութիւնս և զաղօթս որ, և զնեղութիւնս որ: Առխծք մեծամեծ քան որ առ մեզ Հարաւք են․ փոխանակ՝ քան զզուարակս որ առ մեզ են: — Եղբարք ձեր՝ որ ոչ եկին, աշաւասիկ ես առաքեմ 'ի Նոսա սով․ Խոստացար դու տանս Խարայէլի, բամ Բնչ Տէրք որ հասանիցեն, կամ Նէղութիւնք որ գայցեն 'ի վերայ, գալ հասանել յայս տեղի․ փոխանակ՝ յեղբարս ձեր, 'ի դէպս ինչ որ հասանիցեն կամ 'ի նեղութիւնս որ գայցեն: Տուաք ցքահանայն Մարմոթի ուրեանց և որ ընդ նմա էին Եղիազար փենեէսեանց և Յովնաթան յեսսեան և Մեթար սաքանեան և այլ Հեքաշէք․ փոխանակ՝ և ցԵղիազար և ցՅովնաթան և ցՄեթոր և ցայլ ղեւտացիս՝ որ ընդ նմա էին: Այլ մեք 'ի բազմահնար սատակչէ յայնմանէ որք մատնեցան 'ի կորուստ Հրէայքս՝ անսանեմք զի ոչինչ գործք չարութեան 'ի նոսա գտանի․ փոխանակ՝ 'ի Հրէայքս որք 'ի բազմահնար սատակչէ յայնմանէ մատնեցան, զոր յայանէ յաւելեալն 'ի նոսա: Առ Արխտաքսերքս վարդապետ Պաղոմեայ արքայի և որ են 'ի կողմանս եգիպտացւոց Հրէայք, ողջոյն ընդ ձեզ․ Հայեսցես դու յերկինս և յերկիր և որ 'ի նոսա Արարածք իցեն․ Խմա և առ Հրէայս որ են, և յարարածս որ: Յայամ ամենայնի՝ որ

ինչ ԱՆՑՔ անցին ընդ նա ոչ մեղաւ Ցոր · փոխանակ՝ յայամ ամենայնի անցս որ ինչ անցին ընդ նա: Մինչ և յայն որ յՆօխա ԽՐԹՆ եղեն · փոխանակ՝ մինչ և յայն ժամ որ: — ԱՄԵՆԱՅՆԻ՝ որոյ սպանեալ իցէ և մերձեալ 'ի վիրաւոր, սրբեսցի · ԱՄԵՆԱՅՆԻ՝ որոց ոչ իցեն թևք և թեփ, պիղծ իցէ ձեզ այն · փոխանակ՝ ամենայն որոյ, որոց: ՅԱՄԵՆԱՅՆԻ՝ յորոյ վերայ անկանիցի 'ի մեռելոյ նորա, պիղծ լիցի · ՅԱՄԵՆԱՅՆԻ՝ յորոց վերայ եկեսցէ գետն, կենդանասցին · փոխանակ՝ ամենայն յորոյ՝ յորոց վերայ: Զորոյ ես զգլուխն հատի ԶՅՈՎՀԱՆՆԷՍ, սա է · փոխանակ՝ սա է Յովհաննէս՝ զորոյ: ԱՄԵՆԱՅՆ ԱՐԱՑ՝ որոյ իցէ 'ի տուն իւր կին այլազգի, երթեալ պահանջեսցեն 'Ի ՆՄԱՆԷ ժամանակս · փոխանակ՝ յամենայն ումեքէ, ըստ որում յաւելու 'Ի ՆՄԱՆԷ: ԱՄԵՆԱՅՆԻ՝ որոյ իցեն թևք և թեփ, ուտիցէք ԶԱՅՆ զայնս ուտիցէք · ԱՅԳՈՅ՝ որոյ (1) չէ պարիսպ, գազանք մտեալ ապականեն զՆԱ · ԶՃԱՆԱՊԱՐՀՆ՝ զորոյ ոչ են առեալ զփորձ, կարծեն թէ ԸՆԴ ՆՈՅՆ գիւրաւ գնան յերկինս · փոխանակ՝ զամենայն որոյ իցեն, զայգի որոյ չէ, ընդ ճանապարհ զորոյ · կանայք՝ որոց նահատակեալ մարտիրոսացան արքն, և ԱՅԼՈՑ ԽՆԱՄՈՑ՝ որոց էին 'ի կալանս արքն 'ի Հրև, բազում պարկեշտասէր առաքինութեամբ մի զմիով եղ և եւս առնէին · Որոց պատրաստիչ և կազմիչ աստուած է ՔԱՂԱՔԱՑՆ՝ որպիսի ինչ իցեն · փոխանակ՝ և այլ կանայք որոց, ըստ որում և յառաջին · բարութիւնքն որոց: — ԱՄԵՆԱՅՆԻ՝ որում շատ տուաւ, շատ խնդրեսցի 'Ի ՆՄԱՆԷ · փոխանակ՝ յամենայնէ: Տանէին զմեզ առ որում վանս ունելոց էաք ՄՆԱՍՈՆԻ ՈՒՄԵՄՆ ԿԻՊՐԱՑՒՈՅ առաջին աշակերտի · փոխանակ՝ առ Մնասոնիւ ումն կիպրացի առաջին աշակերտ, առ որում: ԲԱԺԱԿԻՆ՝ որում վաղնջուց ցանկացեալ էի, փափաքանօք ընդունիմ · փոխանակ՝ զբաժակն: Որում սպասէին արգելեալքն 'ի մեղսասէր բանտին ազատեցուցիչ յաւուր գալստեան ԱՍՏՈՒԱԾՈՐԴՒՈՅՆ, ՆԱ օրհնեալ բարձր արարէք · փոխանակ՝ զաստուածորդին որում ԶԱՅՆ որոյ ազատեցուցիչ յաւուր գալստեանն սպասէին: — ԶԱՄԵՆԱՅՆԷ՝ զորմէ ասացից թէ դա մի երթիցէ ընդ քեզ, ՆԱ մի երթիցէ · փոխանակ՝ ամենայն ԶԱՅՆ ամենայն, ըստ որում կայ զկնի ՆԱ: ՅԱՄԵՆԱՅՆ ԾԱՌՈՅ՝ ուստի հրամայեաց ուտել, ամենայն պտղաբերք բարիք են · փոխանակ՝ ամենայն ծառք: Յորմէ կենդանատուեցեալք ՅԱՒԵՏԵՆ հաւատացան ամենայն եղականքս, անտրտնջաբար ողջացաւ · փոխանակ՝ անեղէն յորմէ: Քեզ վշտակից տեսեալ զբանս, և ՅԱԽՈՅԷՆ յորմէ չարչարիս՝ կշտամբիչ · փոխանակ՝ տխուրն կշտամբիչ ԶԱՅՆ զախտն: 'Ի ՔԱՂԱՔԷ՝ յորմէ ելանէին հազարք, մնասցէ հարիւր · փոխանակ՝ 'ի քաղաքի: 'Ի ՃԱՆԱՊԱՐՀԷ՝ յորմէ խոտորեալքն մոլորակ գնան, ընդ նոյն հետս դառնալն ունի 'Ի ՆՈՅՆ անվրէպ ածել · փոխանակ՝ 'ի նոյն ճանապարհ յորմէ: 'Ի ԲԱՐՁՐԱՆՑ՝ ուստի անկեալն էին, ըղձաւ ածէին · փոխանակ՝ զբարձունսն յորմէ անկեալն էին: Գնայ 'ի տեղի իւր՝ ուստի առեղծաւ 'Ի ՀՈՂՈՅ · փոխանակ՝ 'ի հող յորմէ առեղծաւ: — ԸՆԴ ՆԵՐԿԻՐՆ՝ ընդ որ մեք անցաք լրտեսել զնա, երկիր մարդածախ է բնակչաց իւրոց · և ԶԱՄԵՆԱՅՆ ԺՈՂՈՎՆ՝ զոր տեսաք 'ի նմա, արք յաղթահասակք են · ԶԱՐԾԱԹՆ՝ զոր գողացան 'ի քէն, և երդուար զի թէ գտցի՝ արասցես անուն պատկեր ձուլածոյ, արդ ԱՐԾԱԹՆ առ իս է · ԶԱՄԵՆԱՅՆ ԻՆՉ՝ զոր խօսիցի, լինելով լինի · ԶԲԱՆՆ զոր խօսեցար, հաւատարիմ լիցի · ԶԳՈՐԾ՝ որ պարտիք, այլ մի եղյէ · ԶՀԻՆԳ հազար կշիռ արծաթոյն՝ զոր առնուն, և ԱՅԴ թողեալ լիցի · ԶԱՄԵՆԱՅՆ՝ զոր ինչ արասցէ, յաջողեսցի նմա · ԶԱՄԵՆԱՅՆ ԻՆՉ՝ զոր հրամայեսցի, այս եղիցի · ԶԱՐԻՒՆՆ՝ զոր առեցեր, ՆՈՅՆ ԱՐԻՒՆ հալածեսցէ զքեզ · ԶՎԷՄ՝ զոր անարգեցին շինողք, ՆԱ եղև գլուխ անկեան ·

(1) Եթէ ըստ մեզ վրիպակ թուեցեալ գրչագրի Մանդակունւոյն ընթեռնուցուս, Այգոյ որ ոչ է · նոյնպէս ՈՐ փոխանակ ՈՐՈՅ է (1298), և այգւոյն նմին համաձայն:

ԶԲԱՆՆ՝ զոր ես խօսեցայ ընդ ձեզ, հոգի է և կեանք ։ ԶԱՄԵՆԱՅՆ՝ զոր ասացի, Ճշմարիտ էր ։ փոխանակ՝ երկիրն ընդ որ, ամենայն այգն զոր, արծաթն զոր, ամենայն ինչ, բանն, պտուղն զոր պտղովք, հինգ հազար կշիռ, ամենայն զոր ինչ, ամենայն ինչ զոր, արիւնն, վէմն, բանն, ամենայն զոր ։ ԶԱԾՐԻՆ՝ զոր սերմանես, ոչ այլ ընդ այլոյ դայ ։ խնա սերմն ։ Եւ ԶԱՅՆ՝ որ անհնարին համարեալ ուժով ... յաղթեալն է միջէ պարտեալ վատթարանայր ։ խնա այն զոր անհնարին ուժով համարեալ էին ։ ԶԲԱՆՆ հաստատութեան երկնից՝ զոր առնէր, և ՂՓԱՐԱՊԷՏ լուսոյն սաստիկ ընդ ամենայն երեսս երկրի, քանզի ասա, և այլն ։ խնա բանայն և տարածեալն եղև, վասն զի ասա, և այլն ։ ԶԱՅՆ ծաղր և խնդութիւն՝ որ 'ի ժամանակի մեղացն զուարճութիւն կարծէիք ։ 'ի ժամանակս դարձին՝ սուգ և տրտմութեան պատճառք ձեզ եղիցի ։ խնա այն ծաղր զոր ։ Պատարագ ոչ է անբանն՝ զոր խոստեաց աստուած, այլ ՂԲԱՆԱԿԱՆՆ՝ զոր խնդրեաց ։ խնա բանականն ։ Հաճոյ թուեցաւ առաջի նոցա ամենայն ինչ՝ զոր արար ալքայ առաջի ժողովրդեանն ՂԲԱՐՍԲԻՆ ։ փոխանակ՝ ամենայն ինչ բարութիւն զոր արար ։ Այս են աւետիքն՝ զոր աւետարանեաց նա մեզ ՂՅԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍ ։ փոխանակ՝ աւետիքն՝ Յիսուս Քրիստոս զոր ։ Զոր ոչ բնութիւնք արարածոց ՂԱՓԱՌԱԾ տանէր, մահուամբ սահմանեալ դնի 'ի նոր գերեզմանի ։ փոխանակ՝ աստուած զոր ։ Զխորդ զաստուծոյ Ճառել մարթէրցեն, և մանաւանդ՝ որ քան զամենեսինն խնամատարն համարին՝ ՂՊՂԱՏՈՆ ։ փոխանակ՝ և մանաւանդ Պղատոն զոր համարին ։ ՅԱՄԵՆԱՅՆ՝ յոր ինչ անկանիցի 'ի մեռելոյ նորա, պիղծ լիցի ։ ՅԱՄԵՆԱՅՆ ԻՆՉ՝ յոր մերձենայցէ պղծեալն, անսուրբ լիցի ։ ՅԵՐԿԻՐՆ՝ յոր հասեր, քեզ լիցի 'ի ժառանգութիւն ։ 'Ի ՄԻԱՆ՝ յորում ոչ տեղացից, ցամաքեսցի ։ 'Ի ՔՐԻՍՏՈՍՆ՝ յոր հաւատացիք, պատկեր է աստուծոյ և բան ։ փոխանակ՝ ամենայն յոր ինչ, ամենայն ինչ յոր, երկիրն յոր, միան յորում, Քրիստոսն յոր ։ ՅԱՄԵՆԱՅՆ ԺԱՄԱՆԱԿԻ՝ զոր կացեալ է իմ աստ, ոչ կարեն հաւատարել միաւոյ միոյ ժամու՝ ոյք կրեն 'ի հանդերձեալն տանջանս ։ խնա ամենայն ժամանակն յոր կամ զոր ։ զի նախդրիւ տրական և հայցական նոյն են 'ի բանս ժամանակի (639) ։ — ԶԱՅՐՆ՝ զոր ալքայ կամի փառաւորել, բերցեն զպատմուճանն զարքունի և զերիվարն և տացեն ԱՌՆ ԱՅՆՄԻԿ ։ փոխանակ՝ առնն կամ առն այնմիկ զոր ալքայ կամի փառաւորել, որպէս և յաւելուածով դնէ զնի ։ ԶՀԷՏՍ՝ զոր եդու առաջի երեսաց Յեսուայ, 'Ի ՀԷՐՎՈՅ ՀԵՏՔՆ եօթն աչք են ։ փոխանակ լոկ ասելոյ՝ 'ի վերայ վիմին զոր եդու ։ Աղաչեմ զքեզ վասն որդւոյ իմոյ՝ զոր ծնայ 'ի կապանս իմ ՂՈՆԵՍԻՄՈՍ ։ փոխանակ՝ որդւոյ իմոյ Ոնեսիմոսի զոր ։ ԶԱՅՍ ԲԱԶՄԱԲԻՒՐՆ գնդին զոր դուք տեսանէք՝ կխաղա ընդ ձեզ կռուիմ և կորուսանեմ, և կխաղա զհող տեղեացդ ուր դու լինիս՝ կրել տամ ։ փոխանակ այսր բազմութեան կխաղա ։ ԶԱՅՍ զոր խօսեցաւ ընդ հարսն, որոյ կամք են՝ դիւրին է հաւաքել ամենայն ուստեք զվկայութիւնս ։ փոխանակ՝ զայսր կամ զայսորիկ զվկայութիւնս ։

Արդ շնորհութեամբ ԲՈ հայր յերկնից, Զոր մեզ ետուր շնորհիւ քոյին ,
Տուր ինձ կարդալ բոլորովին 'ի սուրբ սրբոյ զանուն Նորին ։ ՇՈ ։

փոխանակ՝ տուր կարդալ զանուն հօր քոյ բնութեամբ ։ Ակն ունել որդւոյ նորա յերկնից՝ զոր յարոյց 'ի մեռելոց ՂՅԻՍՈՒՍ, որ փրկելոց է զմեզ ։ փոխանակ՝ որդւոյ նորա Յիսուսի զոր ։ ԶԻՍ որ 'ի նաւի աշխարհի ալէկոծեն մեզ իմ, Նաւահանգիստ ապաշխարութեան շնորհեա ԻՆՁ ։ փոխանակ լոկ՝ ինձ զոր ալէկոծեն ։ ԶԱՅԴ ԱՄԵՆԱՅՆ զոր տեսանէք, եկեսցեն աւուրք յորս ոչ թողցի ԱՅԴՏ քար 'ի քարի վերայ՝ որ ոչ քակտեսցի ։ խնա յայդմ ամենայնի զոր, որոյ փոխան կայ ԱՅԴՏ ։ կամ խնա յայդմ ամենայնէ զոր ։ ԶՔՐԻՍՏՈՍՆ՝ զոր անարգեցին, զհայրն զոր ոչ անարգեցին՝ անարգեցին ՆՈՔԱ ։ փոխանակ՝ Քրիստոսին՝ անարգեցին և զհայրն, որպէս դնի յետոյ ՆՈՔԱ ։ Այնու զոր երկիր մատուցանէ ՊՏՂԱԲԵՐԻՆ ստացուածոց ։ փոխանակ՝ այնու մեծութեամբ ստացուա-

ծոյ զոր ։ Եւ զարդու՝ զհանդերձն գեղեցիկ զոր իմ քեզ տուեալ էր , այնուիկ զարդարեցեր դու զնոսա . փոխանակ՝ և զարդու գեղեցիկ հանդերձիւն զոր իմ և զարդու գեղեցիկ հանդերձին զոր ։ — Զամենայն՝ զոր ետ ցիս հայր , ոչ կորուսից 'ի նմանէ . փոխանակ՝ յամենայնէ ։ Ոչինչ կայր ինչ զինչ ինքեանք կամին՝ լինի . փոխանակ՝ ոչինչ յայն խմբէ զոր ինքեանք կամին ։ Յայս յուսոյ տաճարակեայս՝ զոր առաք զերեկոյս , ննջեցից և զարթեայց . փոխանակ՝ 'ի Քրիստոս՝ զոր առաք ։ Ցուցին նմա որդիք նորա ըստ ճանապարհն ընդ որ գնաց այրն աստուծոյ . Ընդ որ հակառակէինն և գժուարէին ըստ յարութեանն , հաստատուն ցուցանէ զոլ . փոխանակ՝ զճանապարհն ընդ որ , զյարութիւնն ընդ որ ։ 'Ի փեղոջ՝ ուր բնակեցէն , ընդ այն մի անցանիցես . փոխանակ՝ ընդ այն տեղի՝ յորում բնակեցէն ։ Չէք ուրեք հեռագոյն 'ի մէնջ տեղի՝ քան ուր գնաց նա 'ի սրբութեան սրբութեանց . փոխանակ՝ քան զսրբութիւն սրբութեանց յոր գնաց ։ — Զաղջամղջին՝ զոր մատուցէ տեառն , վեց որոջ անարատ և խոյ մի անարատ . խմա ողջակէզքն լիցին վեց որոջ ։ Զանօրոտ՝ որ ամփոփցուցեր , քեզ լիցին այդ . Զամենայն փեղեւ զոր և ունիս , անհարկ և ազատ լիցի . Զգործոն՝ զոր ես գործեմ յանուն հօր իմոյ , նոքին վըկայեն . Զգործն՝ զոր ետ ցիս հայր զի կատարեցից զնոսա , նոքին իսկ գործքն զոր գործեմ՝ վկայեն վասն իմ . Զտարին զամենայն՝ զոր խորհեցար և կատարեցեր , կուտեսցի ամենայն 'ի վերայ չար գլխոյ քո . Զապաշխարանն զայնոսիկ՝ զորս արար մարգարէս , յաճախ 'ի հոլուաց ընթերեալ են . խմա ամուլքդ զոր ամբոցուցեր , ամենայն տեղիք , գործքն . չարիքն ամենայն , առաջինիքն այնոքիկ ։ Եւ եղեն որդիք Յովսեփայ՝ զորս ծնաւ նմա Ասանէթ՝ զՄանասէ և զԵփրեմ . փոխանակ՝ եղեն Մանասէ և Եփրեմ զորս ծնաւ ։ Յանդգն՝ ուր ցօղեսցի , տացէ առհմակաւս . խմա անդք յորս ցօղեսցի ։ — Զղջանայցեք 'ի վերայ չարեացն՝ զոր ածի 'ի վերայ Երուսաղէմի , զամենայն չարիսն՝ զոր ածի 'ի վերայ նորա . փոխանակ՝ 'ի վերայ ամենայն չարեացն զոր ։ 'Ի վերայ մեծամեծ երախտեացն՝ զոր արար առ նոսա նշանս և արուեստս . փոխանակ՝ նշանաց և սքանչելեաց՝ զոր արար ։ Զորերորդ զայն՝ որ գամ մի Պետրոսի տէր է արարեալ , հրաման տուք զի ժողովեսցին . փոխանակ՝ որերորդն այնմիկ հրաման տուք իսկ հրաման տուք զի որերորդն այն ժողովեսցին ։ Աճումն և հաստումն միայն շնորհէ զորս 'ի նմանէ ընկալաւ ծնունդս . փոխանակ՝ ծննդոց զորս ։ Պատարագն զոր մատուցին՝ առին 'ի նմանէ զխնդրուածս խաբեանց . փոխանակ՝ պատարագօքն զոր մատուցին ։ 'Ի նահանգս՝ յոր եկեր , ոչ իջցես այսի . փոխանակ՝ 'ի մահճացդ , որոյ փոխան կայ այդի ։ Յամենայն փեղեւ յոր իսկ ուր հասանիցեն գնացք ոտից ձերոց , ձեզ տաց զնա կամ զնոսա . փոխանակ՝ զամենայն տեղիս ։ Մինչ հրոյն լուսաւորէր զնոսա 'ի գիշերի զճանապարհն՝ զոր երթային . փոխանակ ընդ իսկ 'ի ճանապարհս զոր ։

1207 . Սոյնպէս և այն գերանուն յետադաս գոյականին խառնի՝ յաճախ համաձայն դնի յարաբերականի նորա , մանաւանդ եզականն . որպէս , Ընդ կրօնկին բանին , այն որ ասացաւն 'ի Դաւթէ թէ մեղայ տեառն . Դատաստանացն աստուծոյ , այն որ չափով և կշռով բաժանէ . Ամբաստան լինի ըղքալցր տեառնէն , այն որ ոչ ունի արդարացուցանել զնա . փոխանակ՝ այնորիկ որ ասացաւն , այնր որ չափով , զայնմանէ որ ոչ ունի . տես և 1115 ։

Մխսումն որ էր յաչակերտաց , Այն որ գլխաւ ըղձեա ասաց ,
Թաղել զմեռեալն ոչ հրամայեաց , Այլ քարոզել զբանըն կենաց ։
Իբրև յառաջ ժամանակին Յեբրայեցւոցն աանէր ազգին ,
Զայն որ եհան յեգիպտոսէ Աւանցոյց ընդ մէջ կարմիր ծովին . ՇԱ ։
ԸզՄեսիայն օրհնէին ..
Երեալք ընդդէմ օրհնէին՝ այն որ փրկեացըն զԱդամ . Տ .

փոխանակ՝ այնմ որ գնալ , յայնմ զոր եհան , զի ոչ փոխանակ հայցականի դոլով՝ նմին համաձայն կայ այն , խմա յայնմ ազգի՝ զոր եհան . զՄեսիայն՝

զայն որ փրկեաց : — Վասն գատաւորաց Նոյա տասց , [illegible] որ զկաշառն առնուին . Դարձեալ զբարկութիւնն 'ի վերայ Իսրայէլի , [illegible] որ յետ բաքանչելեացն ջուրցն զոր տեսին , սիրտք Նոյա յորժս ձուլածոյս Յերոբովամու կայեալ էին . Ոչ Թողու Նոյա բնակել 'ի վերայ երկրի , [illegible] որք անարգեցին զբնակիչս բարձանց . Եղիջիք դուք նմանողք հարցն առաջնոց , [illegible] որ հաւատովքն գործեցին . Եկն առ Նինուէացիսն , [illegible] որ նշան ինչ 'ի Յունանէ ոչ տեսին . Եփ . փոխանակ՝ այնոցիկ որ զկաշառն առնուին , այնոցիկ՝ որոց սիրտք յետ սքանչելեացն , ուր Թէպէտ և [illegible] է փոխանակ [illegible] (1298) , տակաւին իբրև ուղղականի համաձայն կայ Նմա [illegible] , կամ իմա ըստ 1204 . Նոյա այնոցիկ որք անարգեցին , այնոցիկ որ հաւատովքն գործեցին , առ այնոսիկ որ նշան ինչ :

1208 . Այդ համաձայնութիւն յարաբերելոյ գտանի սակաւ ուրեք և ընդ լաւելեայն իմացեալ յարաբերականի (856 . 1057 . 1058) . որպէս , Վասն ընդ Երեւեալ Անտիոքայ կամ ընդ Քաղքհայր որդի նորա [illegible] , կամ որ ինչ յերկնից [illegible] եղեն . Ա . իմա վասն որ ընդ Անտիոքայ Ճակատամարտք (100) , փոխանակ՝ վասն Ճակատամարտից որ ընդ Անտիոքայ կամ յայտնութեանց որ ինչ յերկնից եղեն : [illegible]՝ այր մեծ ընդ առաջինսն 'ի գնդի անդ , լցեալ աւուրբք ծերացեալ հասակաւ , գեղեցիկ երեսօք , ածեալ զայլ 'ի բերան սափրելին ուտել խոզենի . Ա . իմա Եղիազարոս որ էր այր մեծ , փոխանակ՝ զԵղիազարոս որ էր այր մեծ , ածեալ սափրելին : Հասին մինչև 'ի մեզ այս զրոյցք 'ի Գորգի և 'ի Բանան անուն կոչեցելոց , եւ [illegible] Դաւիթ . Խ . իմա 'ի կոչեցելոց Գորգի և Բանան , եւ յերրորդէ ումեմնէ կոչեցելոյ Դաւիթ . և զի [illegible] նշանակէ [illegible] , այնմ լաւելեայն յարաբերականի համաձայն գնէ [illegible] :

1209 . Այլ բաղում ուրեք ընդ հակառակն՝ յարաբերականն գնի համաձայն հոլովի յարաբերելոյն յետադաս կամ նախադաս . և յաւելեալ լինի նոյնպէս յաճախ դերանուն ինչ կամ բառ համազօր 'ի պահանջեալ հոլովն որին . Տէր ամենակալ , [illegible] ամենայն ինչ տարեալ և գոլոյ յերեւաց ածի զօրութեան [illegible] . փոխանակ՝ յորոյ երեւաց ածի զօրութեան , զոր յայտ առնէ յաւելեալ [illegible] : Չեք ազգ՝ [illegible] ոչ լիցեն խրատունք 'ի դատաւորաց . փոխանակ որոյ [illegible] որում : Տէր Յիսուս՝ [illegible] գալստեանդ [illegible] ակն ունիմ . իմա որոյ : Աստուած՝ [illegible] ոչ ելանէ երբէք ըստ բան [illegible] իր անձեռնարկելի . իմա ըստ որոյ բանդ ոչ ելանէ : Ընկարօսն ամենայնի՝ [illegible] իւր իսկ էր հոգին . Իսկ մարդկենդանի՝ [illegible] կրի հոգեով մարմինն , ոչ այսոցիկ Ճշգրտութեան երանդոց կարօտի . Այս սուրբ՝ [illegible] հուր աստուածութեան ոչ բոցակիզեաց [illegible] սուրբ զորովայն . իմա որոյ իւր իսկ էր , որոյ կրի մարմինն , որոյ սուրբ զորովայնդ ոչ բոցակիզեաց : Մեծ մարգարէն Մովսէս ելեալ 'ի լեառնն մեռանէր հրամանաւն աստուծոյ , [illegible] մինչև ցայսօր զգերեզման [illegible] ոչ ոք գիտել կարաց . իմա որոյ զգերեզմանն : Ո՞չ այդ այն Մուշեղ է , [illegible] զալքայն Պապ հրամանաւ գորս սպանին . իմա որոյ հրամանաւ , զոր ցուցանէ [illegible] : Աստուածն ամենայն մխիթարութեանց , [illegible] ակարանայ [illegible] և ոչինչ . իմա որում : Սա է նա՝ [illegible] 'ի հովանաւոր և 'ի լուսեղէն ամպոյն ձայն եղև . իմա որում [illegible] վասն որոյ : Որդի աստուծոյ կենդանւոյ , [illegible] ակարանայ [illegible] 'ի [illegible] և ոչինչ . [illegible] 'ի ծագել անատուեր նշուլից ողորմութեան [illegible] փառաց՝ հալին մեղք . իմա յորմէ ակարանայ և ոչինչ , յորոյ 'ի ծագել : Երկրորդին անուն Եղիփան , [illegible] դաւառին Աղձեաց և Ծծայց Ծոփայ 'ի [illegible] իսկ վարդապետեալ էր . փոխանակ՝ յորմէ վարդապետեալ էր : Եկեղեցին՝ [illegible] նախ քան զմահ նորա աւելի քան զութ հազար մարդ էր 'ի [illegible] , երկոտասան այր միայն մնացին . փոխանակ՝ յորում էր , ընդ որոյ յաւելու 'ի [illegible] : — Զպարսս ձգեաց ած յերկրպագութիւն 'ի ձեռն աստեղն՝ [illegible] ցուցաւ նոցա . փոխանակ՝ որ ցուցաւ : 'Ի վերայ սեղանոյ ողջակիզացն , [illegible] նոր արարին . փոխանակ՝ զոր նոր արարին : Եւ զիս ընջեա 'ի դպրութենէն՝ [illegible] գրեցերն . Ի . փոխանակ՝ յորում [illegible] յոր գրեցերն , որպէս յԵբր : Ցօրէ յայնմանէ՝ [illegible] գերեաց . Ցօրէ՝ [illegible]

եհան · յորէ՝ յորմէ ետուր զմիրտ քո · յորէ՝ յորմէ լուաք · յորէ՝ յորմէ լուա-րուք · յորէն յայնմանէ՝ յորմէ եկի յանապատէ · իմա յորում : Առ զիս յեր-կրէն՝ ուստի ծնեալ էի · իմա ուր կամ յորում ծնեալ էի : Զանան դիք 'ի տորև քարշել 'ի տեղւոյն՝ ուստի ստացեալ խոստացաւ · իմա յորմէ , փոխա-նակ՝ զոր ստացեալ խոստացաւ : Յազգէ Յուդայ ծագեաց տէր մեր , յորմէ ազգէ վասն քահանայից Մովսէս ինչ ոչ խօսեցաւ · փոխանակ՝ զորմէ ազ-գէ : — Հաստուցէ զաւանդն՝ ուր աւանդեցաւ նմա · Առին զոսկին 'ի նոցա-նէ , ուր եղև ամենայն ոսկի հանին զոր հանին տեառն՝ վեշտասան հազար և եօթն հարիւր և յիսուն սիկղ · Լսել զամենայն՝ ուր հրամայեալ է քեզ 'ի տեառնէ · Խաղաղութեամբ վարեսցէ զտիեզերական իշխանութիւնդ՝ ուր աւանդեալ է դմա յաստուծոյ · փոխանակ՝ որ աւանդեցաւ , որ եղև (1121)· որ հրամայեալ է քեզ , որ աւանդեալ է դմա , տես և 1229 : Նախ զայն դնէ , ուր յետոյն լինելոց էր · Որ արձակեսցին զՀիւրկանոս 'ի Հրէաստան , ուր 'ի Տիգրանայ էր գերեալ և ածեալ · Սպանանէ զեղբայրն Արշակայ զՏրդատ , ուր 'ի պատանդի առ նմա էր · Արհամարհել զաշխարհս և զամենայն ուր ինչ յաշխարհի է · Գործել ինչ՝ ուր ոչ իցեն յերկրի · փոխանակ՝ որ , որ ինչ : Գործել գործ այնպիսի՝ ուր ոչ միայն առաջի ձեր Արեաց , այլ և 'ի կայսեր դրանն և յայլ ազգս պատմեսցի համբաւն այն · իմա զգործ այնպիսի՝ որոյ պատ-մեսցի համբաւն , կամ լաւ ևս՝ գործ որ պատմեսցի , և յաւելեալ համբաւն այն յայս առնել զգործն (1121) և զուղղական հոլով յարաբերականին : Զուր փոքր մի յառաջ ներբողեալ 'ի մէնջ բնական և հնարաւոր ցուցաւ , զայս այժմ համեմատաբար յամբաստանութիւն բերեալ մատուցանես · Զուր ինչ և ձեզ հաճոյ թուեսցի , զայն գործեսջիք · Գետ ուր 'ի Մեսայէն զգաստաց-եան ծորուցեալ ջրոցն · իմա զայս որ փոքր մի յառաջ ցուցաւ , որ ինչ և ձեզ հաճոյ թուեսցի , որ 'ի Մեսայէն : Զվէմն՝ ուր Աբրահամ 'ի վերայ նորա կա-ցեալ յորձակեցաւ և իջոյց զխոյն , զայն թաւալեցոյց · փոխանակ՝ յորոյ վե-րայ կացեալ Աբրահամ , և զայդ յայս առնէ նորա : Զայս՝ ուր կոտորե-ցեր զԵգիպտոս վասն դորա · Զայս՝ ուր լուան հեթանոսք ամենայն զփըր-կութիւն դորա · փոխանակ՝ որոյ վասն կոտորեցեր , որոյ զփրկութիւնն լուան :

Զփակող բանիւ քոյով զերկին Եւ ըղբայցողն յետ զոհին ,
Զուր 'ի սեղան ողջակիզին Լըւսոյ նորին հրով երկնային · Շ Ո :

փոխանակ՝ որում լուսոյ : Տուաք ցնոսա զարծաթ և զոսկի և զպաս առաջա-ւորութեան տանն աստուծոյ մերոյ , ուր բարձրացոյց զմեզ թագաւորն · փո-խանակ՝ որով կամ որովք բարձրացոյց : Զհօր կամսն 'ի մեզ դարձուցէ , ուր ան-հնազանդութեամբն անկեալ եղաք · Ծանեաք զարարիչն մեր , ուր 'ի վաղըն-ջուցն հետէ մոլորեցան հարքն մեր · փոխանակ՝ յորմէ անկեալ եղաք , յորմէ մոլորեցան : Զուր բանիւ զայլս պախարակեցի , գործով զնոյն ես կատարեցի · փոխանակ՝ զնոյն որով կամ յորում զայլս պախարակեցի : Բնակեա դու յեր-կրիդ՝ յորում ասացի քեզ · Առաջնորդեա ժողովրդեանն այնմիկ 'ի տեղին՝ յոր ասացի քեզ · Ած զքեզ յերկիրդ՝ յոր երդուաւ հարցն ձերոց տալ ձեզ · Հայեսցին 'ի նա՝ յոր խոցեցին · փոխանակ՝ զոր ասացի , զոր երդուաւ տալ , զոր խոցեցին : — 'Ի սմա են սողունք՝ որ ոչ գոյ թիւ · փոխանակ՝ որոց ոչ գոյ թիւ : Նարդոս և քրքում , որ միոյն ջերմ է և միւսն անուշահոտ · փոխանակ՝ որոց կամ յորոց միոյն : Ամբարիշտք մեծամեծք՝ որ լցեալ է չափ պարտեաց նո-ցա , չէ ինչ պիտոյ թէ 'ի դատաստան մտանիցեն · փոխանակ՝ որոց :

. . . Նոքա որք զիս դառնացուցին ,
Որք և յերկիրըն պարգևաց Մի յայնցանէ անդր ոչ մըտին · Շ Ո ·

փոխանակ՝ յորոց մի ոչ եմուտ : Ձգէր քարինս Դաւթի և ամենեցուն՝ որոց

ընդ արքայի Դաւթի . Որոց նստէին յաշխարհին և 'ի ստուերս մահու՝ լոյս ծագեաց նոցա (853, 1119) . Զայս գրէ որոց 'ի սփիւռս էին Հրէից քրիստոնեայք եղելոց . Ամենեցուն՝ որոց էք 'ի Հռովմ սիրելեաց աստուծոյ . Տալ զողորմութեանն շնորհ որոց յԵրուսաղէմ աղքատացն . Զեր և որոց ընդ ձեզ սրբոց՝ առ աստուած պաղատանօք . Եկեղեցեաց՝ որոց ընդ տիեզերս , իշխանք և հովիւք . փոխանակ՝ ամենեցուն որք ընդ արքայի , նոցա որք նստէին , Հրէից որք 'ի սփիւռս էին , սիրելեաց որք էք , աղքատացն որք յԵրուսաղէմ , և սրբոց որք ընդ ձեզ , որք ընդ տիեզերս : Ցուցեր այսօր մարգարէից՝ որոց ցանկային տեսանել . խմա որոց (848 , 1088) , փոխանակ՝ որք ցանկային : Դասք պաշտօնէիցն ընդ նոսին ծանր նիրհմամբ 'ի սաստկութենէ բազմօրեայ տքնութեանցն որպէս կիսամեռք եղեն , որոց զաւուրս քառասներորդացն ուժգին պահօք հանեալ էին յաղօթս . Փ . խմա պաշտօնէիցն որք հանեալ էին . տես և 1221 :

Որպէս լուաք մարգարէից , որոց տեսան
Ըզքերովբէսըն բազմաչեայ և ըզսրովբէսըն վեցթեւեան :
Որոց իմից թունոք լեզուին հայհոյութեամբ առ քեզ խօսին ,
Եւ որք յերգմունըս յանդըգնին Եւ 'ի յերգըս զազրալին ,
Լեզուք նոցա հրով տոչորին Եւ 'ի գեհեանըն պապակին . ՇՆ .

փոխանակ՝ որք տեսան , լեզուք նոցա որք հայհոյութեամբ առ քեզ խօսին և որք յանդգնին , ուր խմա եւ՝ որոց ըստ 853 , որոյ ըստ 854 , և նոցա ատելի ըստ 1119 : Նման են այնոցիկ՝ որոց ոչ տրամախոհանքն կարեն շարժել զնոսա . փոխանակ՝ զորս ոչ կարեն շարժել . վասն որոյ գնի զկնի զնոսա : Նուագարանքն՝ որոց արարին օրհնել զտէր . փոխանակ՝ զորս արարին : Զի՞նչ հրամայեցաւ առնել յայնցանէ՝ յորոց հաստատեցին զառ . փոխանակ՝ որք հաստատեցին : Ոմանք այնոցիկ՝ յորոց ննջէին . խմա յայնցանէ որք ննջէին . զի առ միջակ անուամբ սեռական և բացառական նոյն է (699 , 700 , 1174) : Յորոց իրաց զցաւսն ածին 'ի վերայ՝ յայնմանէ պատկառ կացցէ անձին . Ո . խմա յայնմ իրաց որք ածին կամ որ իրք ածին՝ յայնմանէ : Յառաքելոյ 'ի սոյնս խրատեմք յորմէ առ կորնթացիսն վասն ընտրութեան շնորհացն գրեցելոցն . խմա 'ի գրեցելոցն որ առ կորնթացիսն . Լ.Բ . և գիտեա յերկասին օրինակդ զի յարաբերելոյն Նորա , գոյացութիւն բացառականի նախդիր 'ի նոյն յարաբերականն կայ յորոց , յորմէ : 'Ի վերայ միոյ լերանց՝ յորոց ասացից քեզ . խմա 'ի լերանց զորս ասացից : Յամենայնէ քեզ առաքեցից զկէս աւարին յորոց թէ առից զթշնամեացն . խմա զկէս աւարի թշնամեացն յամենայնէ զորս առից : Յաւուրցն՝ յորոց կարգեցի դատաւորս . Յաւուրցն ժամանակաց հետէ՝ յորմէ անջատաք մեկնեցաք մեք 'ի նոցանէ . փոխանակ՝ յորս կարգեցի , յորում կամ յորս անջատաք : Եթէ իբրև զմի ինչ յայլոցն բնութեանց լեալ էր , ուր 'ի հարկէն ծառայեն աստուծոյ . փոխանակ՝ որ 'ի հարկէն ծառայեն : Պատմեաց Մովսէս Ահարոնի զամենայն պատգամսն՝ ուր առաքեաց զնա տէր . փոխանակ՝ որովք կամ յորս առաքեաց : Որմզդի զբարի արարածսն գնեն և Արհմենի զչարսն , ուր ոչ կարեն ցուցանել , թէ հաւատեաւ հայիցին , չար ինչ՝ որ 'ի բնէ չար իցէ . խմա յորս ոչ կարեն ցուցանել չար ինչ : Արք՝ ուր ասացմ տեսցեն զմահ , . . առեալ եհան 'ի լեառնն . Եփ . խմա արս՝ զորս զորոց ասաց :

1210 . Այն լինի յաճախ և զկնի որ դերանուան , որ առէ յետադաս զնի ուղղական և անհամաձայն եւս (1114 , 1115) . Հեգեսիպպոս , այն որ պաշտեցաք մեք բանիւք նորա . Յակոբոս , այն որ արդարութիւն նորա պարիսպ էր ժողովրդեանն . Գ.Թացաւ 'ի նոսա այն որ ոչ երբեք պակասեցաւ գութ նորա . խմա որոյ բանիւքն , որոյ արդարութիւնն , որոյ գութն : Յակոբ , այն որ 'ի նմանէն ծագեաց Քրիստոս . կեանք իմ Քրիստոս է , այն որ ոչ կարեն մեկնել զիս 'ի նմանէ . Եկեղեցի սուրբ , այն որ ատակեալ է ձեռն նորա . Այն՝ որ Մովսէս և Եղիա իբրև ընծայս եկեալ կային առ նմա . խմա այն

յորմէ ծագեաց , յորմէ ոչ կարեն մեկնել , վասն որոյ ասացեալ է , առ սրում կային :

Այն որ յաւուրան յայն ոչ եղեալ նման նմա գովարանեալ · ՇԱ ·

խնա այն որում նման ոչ է եղեալ : — Այն բնութեանն վայելէ այս ձայն , . . այն որ ոչ ժամանակ ապաւալէ զօրութիւն Նորա · խնա որոյ զօրութիւնն : Զկարող զօրութիւնն աստուծոյ նշանակէ , այն որ ընդդիմանեաց կամաց Նորա և ոչինչ · խնա զայն կարող զօրութիւն կամ այնր աստուծոյ՝ որոյ կամացն ընդդիմանաց և ոչինչ : Եթէ ուսանիցէք զբազմաթիւ անուանս աստուածոցն նոցա , այն որ չէք ուրէք 'ի միջի և ոչ մի · խնա այն աստուածոց՝ որոց կամ յորոց չէք և ոչ մի : Հարցն ասյր զնա , այնոքիկ որ անուանք Նոցա փրկեցին · Եփ · խնա այնոցիկ՝ որոց անուանքն փրկեցին :

1211 · Եւ այլ երբեմն , ընդ հակառակս միմեանց առեալ տեղի և հոլով , յարաբերականն նախադաս՝ դնի 'ի հոլով յարաբերելոյն , և յարաբերելին յետադաս՝ 'ի հոլով յարաբերականին , և յաձախ այլովք բառիւք անջրպետեալ , որպէս թէ այսու՝ երկոցունց նախասացեալ ձևոցդ (1206 . 1209) միանալ 'ի միում խիկ բանի · Մարգարէանայ Տէր առ յաղագս Նոցա ընդ Սուսոյ անցանելոց էին · փոխանակ՝ զանցս որ անցանելոց էին : Որոց առ գերութեանն Նաբուքոդոնոսորայ՝ առաջին է սա · փոխանակ՝ մարգարէից որք առ գերութեանն : Որոց յայսմ վայրի Բաբելոնի գրեալ է լինել նոցա , ասկաւին ակն ունին · և այն անց և կատարեցաւ · խնա բարութեանց որ յայսմ վայրի գրեալ է : Այսպատմութիւն ուսուցանէս 'ի Մովսէսէ Որոց 'ի հեթանոսս ամենայն Հրէայք էն · խնա ամենայն Հրէից որք 'ի հեթանոսս էն : Գրէ զայս Որոց յերկոտասան ազգացն սփռեալք էին Հռովմայեցւոց 'ի տէրն մեր Ցիսուս Քրիստոս · խնա հաւատացելոց որք սփռեալ էին : Մարգարէքն , որք վասն Որոց 'ի ձեզ լինելոց էին շնորհացն՝ մարգարէանային · խնա որք մարգարէանային վասն շնորհացն որ 'ի ձեզ լինելոց էին : Ուսուցանէ ոչ նոր լինել Տէր առ մեզ Խորհուրդ · խնա զխորհուրդն որ առ մեզ : Ոչ եւ յԵրուսաղէմ առ որ յառաջագոյն քան զիս Առաքեալսն էին · խնա առ Առաքեալսն որ էին : Հրեշտակս առ որ 'ի Հայս Գտնէ՝ առաքեալ · Զնոյն գրէ առ որս 'ի խուժադուն էին Գաղատացիս · խնա առ գունդս որ 'ի Հայս , առ ժողովուրդս որք 'ի խուժադուն : Ընդ առաքելանաց մատենագրութեանն և ըստ որ անդ ինչ պատմութեան վասն Ջրհեղեղին ուանդեցաւ՝ ոչ սակաւ ինչ ազգականութիւն երբայեցւոց պատգամքն ունին · խնա և ընդ պատմութեան որ անդ : 'Ի յոյս բերեալ Տէր 'ի քեզ անձառելի բարեմասնութիւնք · Յիսուս և Տէր 'ի մարդկային ազնէ Բնութիւն մեր 'ի բարի · Յուցանելով Տէր 'ի խոնարհութենէն օգնութիւն · Զորս վասն Կառնոսի և Նրամազդայ պատմութիւն լսեն՝ ամաչեմ ասել · խնա զանձառելի բարեմասնութիւնս որ 'ի քեզ , զթշնամի մեր որ 'ի մարդկային ազնէ , զգուսան որ 'ի խոնարհութենէն , զպատմութիւնս որք լսեն , այսինքն էն : Խակ որ երկրպագութիւն եղև 'ի Նոցա , երկրորդ թուղթն Պետրոսի և երկու թուղթքն Յովհաննու · խնա խակ նոքա յորս երկրպագութիւն եղև՝ էն : Որոց 'ի հարսանիս երթեալն Քահանայք՝ զայս խրատ պատուիրանի ուանդեմք · խնա քահանայից որ երթեալն : Եւ դարձեալ Որդւոյն յԵգիպտոս արար ընտանին և Տէրանդէտն · խնա նշանօքն և սքանչելեօքն զոր յԵգիպտոս արար : Յաղագս Որոց ունէին շնորհ յաստուծոյ՝ որհնէին · խնա յաղագս շնորհին զոր ունէին : Զոր 'ի պատիւ թագաւորին արարաւ Պատկեր՝ 'ի պաշտօն առին · խնա զպատկերն որ արարաւ : Գրէ նմա նախ զայլուրբնան , և ապա Տէր այլ ուսումն մանկութեան · խնա զայլ ուսումն որ է մանկութեան կամ զայն որ է այլ ուսումն (853 . 1057) : Յոր նախ Բանդ՝ յարմարի յաջորդս · խնա նոյնպէս 'ի բանդ որ նախ կամ յայնոսիկ որ նախ եղեն բանք : Դարձաւ առ որս նստէին Նկարագրէն , և ասէ · խնա առ եղբարսն որք նստէին : Զոր կարդացեալ Յովհաննէս մարգարէիցն 'ի գժոխս աւետա_

բանէր զգալուստ մորէ-լեխան արդարութեան , զնա օրհնելով բարձր արարէք ·
խմա զարեգակն արդարութեան՝ որոյ զգալուստն աւետարանէր :

Որոյ բնութիւն է փոյթ՝ էնցըս միաբան ,
Եւ սեւըն՝ մի շորոշ յերկրէ ծառոյ զանազան :
Յայնժամ սըրակ փառաց բաշխես , Զորըն-յարեան սորէֆ՝ պաճուճես · ԸՈ ·

խմա սեւն՝ մի 'ի զանազան ծառոց որք յերկրէ են , զաւըրս որբ յարեան են :
1212 · Է ուրեք գարձեալ՝ զի յարաբերականն համաձայն գնի յաջորդ-
խնդրոյ բային , մանաւանդ հայցականին և խըռում յաւկոյելոյն , յաւելեալ
ուրեք զնիւ գերանուն ինչ 'ի պահանջեալ հոլովն · Բայց 'ի քաղաքաց ազ-
գացն այնոցիկ , ուր տէր տառուած քո տայէ քեզ ներկեր նոյա 'ի ժառան-
գութիւն · Ա · փոխանակ՝ որոյ զերկիրն տացէ քեզ , ըստ յունին : Ըստ ամե-
նայն բանի , ուր առաքեսցէ նէեղ տէր տառուած քո առ մեզ , այնպէս արաս-
ցուք · Ա · փոխանակ՝ ըստ որում կամ որով առաքեսցէ : Բաղմապիմի ընորհս
բաշխեաց ամենեցուն , ուր և մեծ իսկ քան զամենայն՝ ներ սորէֆ յանննոգ
մտաց գիտեմք · Զոր տալոց և հատուցանելոց ես ոնանդոյան հրէծ տանջա-
նացն յանշէջ հուրն · Եթէ եկեսցես զհետ գեղեցիկ վարդապետութեան
հարցն , որոյ վերագոյնն գծագրեցի քեզ նշորս սուրբ միայնակեցացն · Ե ·
փոխանակ՝ յորս կամ յորոյ մեծ գիտեմք զսէր սուրբ (1068) , զորոյ վրէժն
տալոց ես , որոց զվարս գծագրեցի : Զոր և ոմանք յայգորդացն գլաջարդ-
անելին նշմարք երկվարացն · ԶՆ · փոխանակ՝ զորոց երկվարացն ճակատ :
Զոր յաղթողին Տերենախանոսի խըռովի արարեալ սուսերաւ կխակտար ըղ-
գլուխ նորա , ըմբռնեաց զթագաւորն · Խ · զորոյ զգլուխն (գնեյսյ) : գեղմ-
նըն տառ՝ ուր խնդրեաց անդալ 'ի վերայ նորա միայն ամբըն , Երուսաղէմ էր ·
'ի վերայ այրւոյն՝ ուր ոչ ցոյց նմա դոնորն , զնալոդ մարթէր նա կալ · ԵՓ ·
փոխանակ՝ յորոյ վերայ միայն , զորոյ անունն : Հանին զնա 'ի խաչ յայն տե-
ղին , ուր եաես Աբրահամ զնոյն կախեալ զծառոյն սաբեկայ զեղջերացն ·
Զ · փոխանակ՝ յորում եաես : Զոր տարեալ հանգուցանէեն նշարծի նորա ·
Յ · Զոր նինորդարան անցին՝ 'ի մասնէ վերաճառեալքդ նախագրեցին · Զոր
ոմն մարգարէ ղըլնակին նմանոցին 'ի դէմս բերելովն · Ն · փոխանակ՝ որոյ
զմարմինն , որոյ զկերպարանս , որոյ զնմանութիւնն : Քայդ միայն կայ տառ-
ջի մկրտութիւն , ուր արժան է խմոլս մկրտութեամբ և նայդմի ըսնուլ նոր-
կողորոպինն · Զոր և մտացդ խղճի տայցուք զգաստութիւնն · Զոր երկար
համարեցաք զխըրաքանչիւրոյն գնել նշան ազնըթեր · Փոխանակ մնոտխա-
պառիր գիցն՝ ուր զոհէին հեթանոսք նորարծը տառածոյ գիւաց , յանուն
ճշմարտին տառածոյ փոփոխել զգենումն · Ը · փոխանակ՝ զորոյ զանկա-
տարութիւնն արժան է ըսնուլ , զորոյ զգաստութիւնն , զորոյ իւրաքանչիւ-
րոց զբանս , որոց զոհէին՝ գիւաց (1121) · պյետընդ մարթի իմանալ և ըստ
1206 զգենումն արարածոց զոր զոհէին , կամ ըստ 1209 զգենումն որով զո-
հէին : Վասն սպանութեան այնմ , ուր տղայքն ստամք արմաւենեօք օր-
հնէին նշնէլ Բարգորութնին · Տեսեալ զՅովհաննէս յայնպիսի վարս , ուր ոչ
բնաւ ոչոք տեսին 'ի մարդկանէ · Ի · փոխանակ՝ որոյ զեկեալ թագաւո-
րութիւնն օրհնէին , յոր կամ յորում ոչ բնաւ զայլ ոք տեսին : Վասն որոյ
կարապետին , ուր ոչ ոք 'ի մարդկանէ եղև նման նմա և կամ կրեաց նշնոր նո-
րա · ՎՐ · փոխանակ՝ որում ոչ ոք եղև նման և զորոյ վարս ոչ կրեաց : Այս-
օր ուր սերովբէքն ծածկէին նշէն յահէ փառաց տառածութեանդ , իսկ
կորստեան որդի Յուդաս 'ի համբոյր մերձեալ նենգութեամբ · ԸՐ · փոխա-
նակ՝ յորոյ ահէ փառաց կամ յորմէ ծածկէին զդէմս առ ահի փառաց :

'ի մերձենալ ամաց վերջին Զոր տեսանողքըն ծանուցին
Ըղհոանէլ մեր փըրկողիդ Աս 'ի վախճան ժամանակին ,
Երևեցար 'ի մէջ մարդկան :

Ջուր մաքրեցեր յաւազանին Մաքուր ձեռօք Դստեր նորին . . .
Եւ զիմ լուա զոխմն մեղաց Աղաչանօք սրբոյ գլխոյն · ՇՈ ·

խմա յորում զհատանել ծանուցին, աղաչանօք սրբոյ գնդին՝ զորոյ կամ զորոց մաքրեցեր զոտան · և կամ խմա՝ որ մաքրեցեր, որպէս գնի 'ի Յիսուս ուտին · — Մի երկնչէք յերեսաց արքային բաբելացւոց, յորժամ զարհուրեալ էիք յերեսաց նորա · Ա · փոխանակ՝ որոյ յերեսացն զարհուրեալ էիք ։ Յոր վեցթեան սրովբէքն ոչ իշխէին հայել 'ի Տէր քո, Քրիստոս, սա արժանապէս ձեռնադրեաց զքեզ · Յորժ սարսեալ դողային փայլակնացայտ 'ի Նորայն, 'ի գլուխ քո զնա ընկալար · Յորժ զարհուրեալ դողային գաղք բազմութեան հրեղէն 'ի յահէ Թագուհւոյն, աղգամբ սուրբ հոգւոյն ցուցաւ պատուական փայտ խաչին · ՇՐ · փոխանակ՝ որոյ 'ի փառս ոչ իշխէին հայել, յորոյ 'ի փայլակնացայտ լուսոյն սարսեալ դողային, ցուցաւ Թագուհւոյն՝ յորոյ 'ի յահէն զարհուրեալ դողային ։

Առ երեսս նոյն Թուին սոքա ընդ աւանդեալսն 'ի 1119, 1121, բայց չէն · զի 'ի նոսա չմարթի փոխել զյարաբերականն յայլ հոլով որպէս 'ի սոսա ։ Որպէս տեսաւ, 'ի բազումս յօրինակացդ՝ յարաբերականն համաձայնեալ է իւրում յառաջեալցն, զորմէ տես 1275 ։

ՆԱԽԴՐԱՑ ԵՒ ՀՈԼՈՎԱՌՈՒ ԲԱՌԻՑ

1213 · Նոյն մի նախդիր կամ բառ հոլովառու, որ ընդունակ է զանազան հոլովից, առնու երբեմն զայնս միանգամայն 'ի նմին բանի և 'ի նոյն միտս, մինչև զգոյականն կամ զբացայայտականն յայլ հոլով և զածականն կամ զբացայայտիչն յայլ · որպէս, Զոր եդ ընդ Աբրահամու ընդ Սահակայ ընդ Յակոբայ՝ ընդ հաւատարիմ ծառայս իւր · Խաղաղութիւն և բարիք լիցին ընդ հրէաստան և ընդ հռովմայեցւոց · Յղեալ առ ձեզ ընդ սիրելիս մեր՝ ընդ Բառնաբայ և ընդ Պաւղոսի · Ա · Ոչ ընդ նոսա միայն ասաց լինել, այլ և ընդ ամենեսին՝ որ յետ նոցա՝ հաւատացելոց · Ո · Օրհնեցէք զտէր ընդ երկնայինսն նմանեալ դասուց · ՇՐ · Զի բանս արկցէ ընդ Թագաւորին Պարսից ընդ Շապուհ, և ընդ Արշակ · Ամբաստան լինէին քսութեամբ առ մեծ Թագաւորն Պապայ · Բ · Ինձ միշտ ընդ առաւելաքանչին նախամարգարէն Մովսէս և ընդ յայտ գեղեցկակերպին յերբայականն ազգի՝ զարմանալ գայ · Պ · Զի ընդ այնպիսի քրիստոնէից փոխանակեսցէ · Արկանէր սուր Թշնամութեան ընդ արքային Սմբատայ և ընդ իշխանն Գագիկ · Յ · Ընդ խաղացեալսն հուրբ և սուսերբ՝ արեամբ ներկելոցն · Ն · Ընդ մի առաւել ոք բաքանչասցի · ընդ հօրն, եթէ ընդ որդւոյն · Ի · Հիացան ամենեքեան ընդ մեծի սքանչելեացն ընդ այն · ՎՐ ·

'Դատաւածասպանսն կարգեցին Կայիափայ և Աննային ։
Ընտանեբար խօսակցեցան ընդ անեղին և միակին · ՇՈ ·

զի ըստ վարի պարզ նախդրիւ հոլովիւ և վերջահոլով տրականաւ 'ի նոյն միտս · մինչ զի ահա ածականք պարզ նախդրիւ կան և գոյականք վերջահոլով, կամ ընդ հակառակս · Նոյնպէս և բացայայտելի և բացայայտիչ · այն-

պէս տեղւոյն և առաջիկայքդ · Ոմն 'ի Ներհակայն ընդ սեռիս խմեմն անկեալ · Դ · Զգալի այն առ, որ ընդ զգայարանաւս 'ի ներքոյ անկանի, կամ ընդ ամենեքումբք կամ ընդ ոմամբք կամ ընդ միով · Ընդ գոլութեան անուան և բամբասանօք արկանէ զմարդ · Հ · զի [illegible] վարի գործիականաւ և տրականաւ 'ի նոյն միտս · Թէպէտ և [illegible] գործիական ևս ունի համարել փոխադրութեամբ : — կոծեալի երկիր ըստ ազգս ազգաց առանձինն · Ա · Զանազանեալ 'ի միւս կողմանէ ըստ քառից յեղանակս · Բ · զի միապէս առի՝ ըստ ազգս ազգս և ըստ ազգաց ազգաց, ըստ քառից յեղանակաց և ըստ չորս յեղանակս : Ըստ սմին օրինակաւ և 'ի միւսմէս տեսանի · Գ · Ըստ ազգի ազգի և պէսպէս առեալելովք 'ի նմանէ շնորհացն · Ս · խմա ըստ սմին օրինակի, ըստ ալւեցելոց շնորհացն · զի [illegible] առնու տրական և գործիական 'ի նոյն միտս : — Որ և առ խ ինքեան եցոյց յայտնապէս · Առ բարձրագոյնդակի միոջ բլրով քարագագաթնիւ · Խ · Առ ծովեզերբ միում · ԱԳ · Առ Պխխարաստոսիւ բանաւորին սկզբնեցեւոց · Դ · Ամենայն ինչ երկրորդ լիցի մեզ առ որդւոցն խնամակալութեամբ և առ խրատուն և իմաստութեամբ տեառն մնուցանելոյ · Ս · Ոչ առ կենդանիս, այլ առ հեքացեալ վախճանեցելոցն 'ի գերեզմանսն ճեառել՝ յօժարեաց ձեռնարկել · Առ հանդերձեալսն երկուցեալ կասկածէ · Առ որով միջէս պատմի · Գ · զի [illegible] ընդունակ է նախդրիւ հոլովի և տրականի, տրականի և գործիականի նոյլն մտօք · որպէս և նախդրիւ հոլովի և բացառականի և տրականի, փոխանակ՝ առ հանդերձեալ կասկածանսն կամ առ հանդերձելոցն կասկածանաց, առ որոյ միոյս, այս է՝ վասն որոյ միոյս, զորմէ զմիջէս : Մերձ առ մեծիմաստն Արիներսեհ Թագաւորին կացելոյ յայնմ նահանգի · Յ · Էջ և առ մեզ 'ի յանուն քո ժողովելոցս՝ ողորմութեամբ որպէս էութեամբ · Հ · փոխանակ՝ Թագաւորին կացեալ, առ մեզ ժողովեալքս · բայց դնին տրական, զի և զայն առնու [illegible] և [illegible] : Փոքր ինչ գտանի չարչարանքն ձեր և դուզնաքեայ առ մեծի չարչարանօքն Քրիստոսի · Ս ·

Ընդ սուրբս, որ անդ, շրջագայեալ Առ կենդանեօք և հանդուցեալ · ՀՍ ·

նմանապէս [illegible] առնու գործիական և տրական կամ նախդրիւ հոլով, խմա առ կենդանեօք սրբովք և առ հանդուցեալ սուրբս : — Հանդերձ երանելեաւն Թամթլաւ տեառն Վանանդայ · Փ · զի [illegible] առնու գործիական և սեռական : Հանդերձ ամբարհաւաճեալ գոռոզաւն և այլովքն ամենեքումբք ծովակուր և հեղձամղձուկ լինելոց · Գ · խմա հեղձամղձուկ եղելոց (509) · փոխանակ՝ եղելովք : Տես և 1287 :

1214 · Բակառութեամբ համաձայնութիւն է ևս՝ եթէ նոյն բառ իբրև հոլովառու առնուցու և իբրև այլ ինչ մասն բանի · որպէս 'ի բանի առս, Հրամանն եա արձակել զզօրսն յիւրաքանչիւր տեղիս, բաց [illegible] բայց 'ի զօրաց ազգաց հեռաւորաց, և 'ի մարզիկ գնդէ կցչեայ կցչեայ ոք · Ա · ուր [illegible] · [illegible] նախ առեալ է իբր բառ հոլովառու և առեալ նմա բացառական խնդիր 'ի [illegible] · և զնին առեալ է իբր շաղկապ [illegible], [illegible] [illegible]՝ եդեալ առ նմա անուն ուղղական [illegible] որ է [illegible] · փոխանակ ասելոյ բայց 'ի զօրաց ազգաց հեռաւորաց և յամենայ 'ի մարզիկ գնդէ կցչեայ, [illegible] բայց միայն զզօրս ազգաց հեռաւորաց և զամենս 'ի մարզիկ գնդէ կցչեայ, որպէս տեսաք զայդ ոճ 'ի կարգի շաղկապաց (523) :

1215 · Որպէս տեսաք յօրինակս առաջին գրոցս, բառքն [illegible], [illegible], [illegible], զամենայն հոլովս առնուն ըստ պահանջելոյ ոճոյ համեմատութեանն · բայց երբեմն զհայցականն իբր բնիկ խնդիր՝ առնուն փոխանակ այլ հոլովից · Ոչ իբրև զմարդ ոք դուզնաքեայ 'ի մարդկանէ, այլ իբրև աստուծոյ՝ ճշմարիտ կալ 'ի ծառայութիւն (Թագաւորին) · Ե · փոխանակ՝ ոչ իբրև դուզնաքեայ ումեք մարդոյ, որպէս և յարի զնին [illegible] [illegible] : Շնորհօքն աստուծոյ իբրև զատացուածս քո զարգարիս · ՎՐ · փոխանակ՝ իբրև ստացուածովք

քովք ։ Քան զձեզ՝ որ ընդ կապանօք մնանիցէք, մեզ ևս չար ցաւէն կապանք · Ո · փոխանակ՝ մեզ ևս չար քան ձեզ, կամ խմա քան ձեզ աւելորդութեամբ զոյն ըստ 1145 ։ Ամենահզօրին, որ առաւելագոյնս քան զսուրբ առաքեալն Պետրոս արար զզօրութիւնս · Փ · փոխանակ՝ քան սուրբ առաքելոյն Պետրոսի կամ քան առ սուրբ առաքեալն ։ Երևի մնաց լոյսն իւր առաւելապէս քան զամենայն տեղիս՝ ՚ի տունս որոշեալ անուանն աստուծոյ · ԼԲ · փոխանակ՝ քան յամենայն տեղիս ։ — Ընդ հակառակն ՔԱՆ սեռական առեալ է փոխանակ հայցականի յայս բան, Այսու ևս ոչինչ լաւ լինել երկնից քան երկրի · Ո · խմա քան զերկիր, և սեռական եղեալ վասն ԸՆԴԷՆ դերբային (540) ։

1216 · Այլ երբեմն ԻԲՐԵՒ, ՈՐՊԷՍ, նշանակելով առ ՚ի միտս ՆՄԱՆ, ՀԱՆԳՈՅՆ, փոխանակ բուն հայցական կամ ուղղական խնդրոյն, մերթ և այլոցն, առնուն տրական · Ճանաչել զՃանապարհս իմ ցանկան իբրև ժողովրդեան՝ որոյ զարդարութիւն գործեալ իցէ · Ո՞չ ահա երկուենք ունիցին զքեզ իբրև կնոջ ծննդականի · Տեսի զարմացման տեսիլ, իջանել անօթ ինչ իբրև կտաւոյ մեծի զչորեցունց տանոց կախեալ յերկնից · Խրատ տամ որպէս ողորմելոյ ուրուք ՚ի տեառնէ · Ոչ որպէս հրաման տալոյ ասեմ · Ա · Ոչ որպէս հրաման ինչ առելոյ · Ո · խմա իբրև զժողովուրդ, նման ժողովրդեան · իբրև զկին ծննդական՝ ըստ յունին, հանգոյն կնոջ ծննդականի · իբրև զկտաւ, հանգոյն կտաւոյ · հանգոյն ողորմելոյ, հրաման տալոյ կամ առելոյ պէս ։ Աստուածատես սրբոց մարգարէիցն հոգացեալ իբրև իմաստուն բժշկաց՝ զդեղ դարմանոյն ըստ ցաւոց հիւանդին պատրաստել · ԱԳ · Իբրև օձի՝ զթոյնս ՚ի բաց եդեալ, դեսպանս առ իշխանն Ասոմ առաքէր · Յ · Տգեղս ցուցեալ զիս ամենեցուն իբր մերկացեալ խայտառակեցելոյ պոռնկի · Ն · փոխանակ՝ իբրև իմաստուն բժիշկս, իբրև զօձ, իբր զպոռնիկ · կամ հանգոյն բժշկաց, հանգոյն օձի, հանգոյն պոռնկի ։ Յօժարութեամբ և ցաւակցաբար ունել զվերակացութիւնն՝ իբրև աստուծոյ հազարապետի · Առաքեալք երկնաւոր թագաւորին և աստուծոյն՝ պատկառելիք և պաշտելիք գոն մարդկան, իբրու ՚ի նմանէ ընտրելոց և առաքելոց · Ս · Արժան է համարել զնա իբրև ՚ի Քրիստոսէ առաքելոյ բժշկի · ՎԼ · Իբրև որդւոյ մարդոյ գայ ընդ ամպս երկնից · ԵՐ · փոխանակ՝ իբրև զհազարապետ աստուծոյ, իբրու ընտրեալք և առաքեալք · իբրև բժիշկ առաքեալ, իբրև որդի մարդոյ՝ որպէս է ՚ի ԴԱՆԻԷԼ ։

Թէ և վերջին ամենայնին Իբրև ոտից գարշապարին · ՇՈ ·

փոխանակ՝ իբրև զգարշապար ոտից ։ Զի և ընդ մէջ Տարօնի գետն Կլեղնոս անցանիցէ որպէս գունակ Արածանւոյ ընդ մէջ Բաբելոնի · ԵՓ · փոխանակ՝ որպէս Արածանի (անցանէ) ընդ մէջ Բաբելոնի ։ — Տեսին թուփ առ թուփ բուսեալ ՚ի սրահն իբրև յանտառի կամ իբրև միոյ միոյ լերանց · Ա · այս է հանգոյն միոյ միոյ լերանց, կամ իբրև զմի մի լեառն, որ ըստ 1215 իմանի ևս՝ իբրև ՚ի միում միում լերանց ։ Բացագոյն իբր մեծօք հասարակորոյ միոյ հետևակագնացի առնն Ճանապարհի · Խ · խմա նման Ճանապարհի, իբր զՃանապարհ՝ որ նոյնպէս իմանի ևս՝ իբր Ճանապարհաւ, իբր ըստ Ճանապարհի ։

1217 · Ընդ հակառակն երբեմն ՆՄԱՆ առ տաղաչափն վարեալ գտանի որպէս ԻԲՐԵՒ, ՈՐՊԷՍ · զոր օրինակ,

Փթթեալ վարդից նման թերթից կամ գեղուանակ ձղղաց խնձոր ։
Եհեղ զարիւն իւր ընդ նոսին, նման Յուդայ մակաբէին,
Եղեազարն այն առաջին Որ քահանայն էր ըստուերին · ՇՈ ·

յորս ԽՆՅՈՐ, ԵՂԷԱԶԱՐ ուղղական կան, առեալ զնմանն նշանակութեամբ ԽՐԲԼ. խմա խրրև խնձոր, որպէս Եղէազարն, կամ ըստ 1206 նման Եղէա_ զարու որ էր :

1218. ԽՐԲՆ, ԱՐԴԷՆ, երբեմն ոչ զնմանութիւն այլում ընդ այլում, այլ զնորին և զմիոյ ընդ ինքեան ցուցանելով նշանակէն ԱՅԱԴԷՆ, ԱՅՆԴԷՆ. Առա_ ւել ընդ այն եմք սքանչացեալ, զի մարդիկ փափուկ խրրև զնատա, ընդարձա_ կատուն բնակիչք ձիւնեղէն լերանց, եղեն բնակիչք խորշակահար դաշտաց. Ե. խմա այնպիսի փափուկ մարդիկ :

ԳԼՈՒԽ ՉՈՐՐՈՐԴ

ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

1219. Փոխադրութիւն կամ փոխանակութիւն է ձև, որով մի ինչ փոխանակ միւսոյ դնի, մի մասն բանի փոխանակ այլոյ, գոյական փոխանակ ածականի (76) և ածական փոխանակ գոյականի (77) կամ մակբայի (516) կամ սա ընդ այնր, մի հոլով կամ թիւ կամ ժամանակ կամ դէմ ընդ միւսոյ (617, 618, 631, 635, 639-641, 646, 651, 661-664, 684, 686, 733, 735, 737-739, 741-743, 761, 853, 448-450, 452, 549, 557), սոսկ դերբայ փոխանակ դիմաւոր բայի (461, 575, 578, 582), գործիական դերբայ փոխանակ սրականի կամ ուղղականի (574). զորս և ցուցեալ է զնշանակեալդ 'ի տեղւոջ իւրեանց. զմնացեալսն կարգեմք յառաջիկայդ, այդ արարեալ միայն՝ զի սա խառն ինչ է ընդ բաղդատութեան. վասն զի են փոխադրութիւնք որ բաղդատութեամբ լինին, որպէս և բաղդատութիւնք՝ որ փոխադրութեամբ:

ԱՆՈՒԱՆ ԲԱՅԻ ԵՒ ԲԱՅԻ ԿԱՄ ԴԵՐԲԱՅԻ

1220. Ուսաք 'ի 548 զի անցեալ դերբայն ընդ եզակի երրորդ դէմս ԷՆ բային առնու սովորաբար սեռական անուն բայի. որդ՝ նոյնպէս սեռական դնի երբեմն անուն բային և յորժամ անցեալ դերբայն կայ ընդ երրորդ եզական դէմս ԼԻՆԻՆ կամ ԵՂԱՆԻՆ բային. Թէ ուրուք յանկարծօրէն քար ձըգեալ լինի 'ի ծառ, և պատահիցէ մարդոյ. Կն. փոխանակ՝ թէ ոք քար ձգեալ լինի, ձգէ: Ընդ որոյ փոխանակեալ միշտ ոսկւոյն և արծաթոյն և 'ի պատուական քարանցն լինի. Պ. այս է՝ ընդ որոյ փոխանակեալ լինի ոսկին և արծաթն և ինչ ինչ 'ի պատուական քարանցն (706): Ընդ սպանեալ լինէր նոցա զՏիմոթէոս. Չև լինէր արեգական ճառագայթիցն յաշխարհ սփռեալ. Ա. խմ սպանեալ լինէին նոքա, չև սփռեալ լինէին ճառագայթքն: Շնորհեալ լինէր քո մեզ զկեանս անցաւոր,.. և զմեզ յանմահութիւն փոխեալ լինէր, և միահաղոյն ածեալ լինէր զարքայութիւն քո. ԱԳ. խմ շնորհեալ լինէիր դու, փոխեալ լինէիր, ածեալ լինէիր: Եւ մանկանն զարմանաւոր խնամս ընկալեալ լինէր. ՊԱ. Յաշխարհագրէ անտի Հռոմոց՝ ուսեալ լինէր նորա. ԵՓ. Ամենեցուն պատմեալ լինէր նորա. ՓԻ. խմ մանուկն ընկալեալ լինէր, ուսեալ լինէր նա, պատմեալ լինէր նա: Քրիստոսի աստուծոյ մերոյ առ 'ի մէնջ առեալ մարմնոյն զաստուածական փառս

ծածկեալ լինէր իբրեւ փորագրութ. Յ: Եւ նորա արհամարհեալ լինէր զամենքանոքն. Ճ: Իմ առ բարերարութեան իմոյ արձակեալ լիցի զքեզ. Ի. Թերահաւատից ես բնակեալ եղիցի 'ի նմա. Ա. Իմ ես արձակեալ եղէց՝ արձակեցից զքեզ, Թերահաւատք ես բնակեալ եղիցին, բնակեսցեն: — Թերեւս ըստ այսմ ինչ է և ըստ 548, ասելն, Գրեալ կայ 'ի սմա նորա՝ վասն զգուշութեան. Ս. իբրեւ թէ գրեալ գոյ, գրեալ է. տես և 541, 651:

1221. Սեռական դնի երբեմն անուն բային առ անցեալ դերբայն՝ և յորժամ ընդ առաջին և երկրորդ եղակի դէմս էական բային կայցէ, կամ ընդ ամենայն յոգնականսն. Իմ 'ի մանկութենէ իմմէ համակ 'ի Ճակատու և 'ի կռիւ մտեալ եմ. Բ. Իմ յայդ իսկ ծնեալ եմ և 'ի դոյն իսկ եկեալ եմ յաշխարհ. Զ. Եթէ իմ՝ նախայօժար կամօք էի գործեալ զյանցանսն. ԼԲ. փոխանակ՝ ես մտեալ եմ, ես ծնեալ եմ, եթէ ես էի գործեալ: — Եթէ լուեալ էիր քո պատուիրանաց իմոց. Եփ. Մինչ չև քո խօսեալ իցես. Մ. փոխանակ՝ լուեալ էիր դու, մինչ չև դու խօսեալ իցես. այլ օր. մինչ չև խօսեալ իցես: — Եթէ ձեր կարացեալ էիք զդա սպանանել, առ իս ոչ էիք ածեալ. Զ. Ձեր արարեալ և կատարեալ իցէք զամենայն. Ե. Աղաչեմ զձեզ, մերք, որոց ծնեալ իցէք մանկունս. Ճ. փոխանակ՝ դուք կարացեալ էիք, դուք կատարեալ իցէք. որք ծնեալ իցէք: — Աշխարհն այն՝ ուստի դոցա եկեալ են. Բ. Եւ ոչ որս երբէք որպէս մարդկան արարեալ են վիշապաց կամ առնիցեն. Կ. Ամենեցուն 'ի նա բացեալ են զբերանս իբրեւ վիշապաց. Մ. Երբէք նոցա նոր ոչ են եղեալ. Եփ. փոխանակ՝ դոքա եկեալ են, արարեալ են վիշապք, ամենեքեան բացեալ են, նոքա նոր ոչ են եղեալ: Առ պարսպաւն Երուսաղեմի, զոր էին նոցա սրբեալ. Ա. Զոր բազում ժամանակօք յափշտակեալ էին այլազգեաց... զոր այնքան վաղագոյն այլազգեացն յափշտակեալ էին. Թ. փոխանակ՝ զոր էին նոքա սրբեալ՝ այս ինքն քանդեալ ջնջեալ, զոր այլազգիքն յափշտակեալ էին: Որոց որդւոց իւրեանց բարուք վերակացու լեալ իցեն. Ա. Որոց զաստուածպաշտութիւն յանձինս ընկալեալ իցեն. ԱԳ. Որոց դառն մաղձիւք ապականեալ իցեն. Շ. փոխանակ՝ որք լեալ իցեն, որք ընկալեալ իցեն, որք ապականեալ իցեն:

1222. Ուրեք և ընդ չզք բային. Եւ դտեալ լինին Առաքելոցն 'ի նմանէն զպտուղ փառաց. Եփ. փոխանակ դտեալ լինին կմ դտանեն Առաքեալքն:

1223. Թերեւս այսր ոճոյ հետեւողութեամբ, կամ թէ ումեք համոյ թըւեսցի ասել՝ 'ի վրիպակէ, դտանի ուրեք ուրեք և ընդ այլ պարզ դիմաւոր բայս եդեալ սեռական կամ տրական անուն բայի. Տակաւին իսկ ոգէս մարդկան խառնակութեան զոհէին 'ի յայս բագինս մնացեալս. ԱԳ: Եւ նոցա սահմանապահս կացուցանէին. Առապարակիր մարդկանն պատեցին զնովաւ. Բ: Իսկ նորա չորեքհազար արանց ընտիր սուսերաւորաց առաքեաց. ԶՆ: Եւ նորա զԳնէլ ոմն տակաւասպետ ոքեային Հայոց, որ էր յազգէն գնունեաց, առաքէ յԵրուսաղէմ. Խ: Իսկ նորա, որ լուծեալ էր 'ի պատուիրանէն.. ապա այնուհետեւ ցանկայր մահու համանել. ՄՇ: Եւ հեթանոսաց, որք ոչինչ գիտեն զյարութենէ, սակայն դտանեն ինչ բանս միխիթարութեան. Ո: Մինչ զի ոչ ումեք ըստ վայելչին արժանեաց և ոչ զարմանալ անգամ կարացէ. Պ: Յօթ եղե այնքան, մինչ ոչ ումեք կարէին առնել (781). Մինչև ամենայն մակեդոնացւոց զարմանային 'ի վերայ նորա. ՊԱ: Իսկ Վեհդենշապհոյ 'ի սկզբանն ոչ համարէր արժանի պատմել Խուժկին. Իմ և զգունդս զոր այժմ դու ընդ իս տեսանես, խնդրեսջ պատճառս զերծանելոյ. Փ. փոխանակ՝ ես և գունդս (1206): Եւ քո չէր անդ մարմնով. Ճ: Այլ մեր 'ի մերոց աստ խօսիմք ընդ նմա. ԽՍ: Զոր ինչ որդւոյն Զեբեդեայ՝ զդալն յառաջ և զգահագլխութիւն խնդրելն ախտացան. Ի: Եթէ մարդոյ ուրուք զհանդերձ իւր պատուական մեզ յաւանդ մատուցանէր. Զայս յերկրաւոր թագաւորացս ումեք յանձն ոչ առնու. Ս: Լուսա-

ւորացն որ յերկինս. յորժամ տեսին զտէրն իւրեանց ձաղեալ բազմօք. զարհուրեցան յոյժ. Լուսաւորացդ և ոչ միոյ նուագի կարող եղեն պահել զբնական լուսաւորութիւնն. Իսկ անօրինացն և մեղաւորաց, որոց անզղջանալի և սաստից խոստովանութեան ելին յաշխարհէ, առաւել դատապարտին յանձինս իւրեանց. Հ. փոխանակ անօրէնքն և մեղաւորք՝ ոք (1206, 1209): Եւ բազմութեան ժողովրդեան տեսանելին այսօր սուրբ զխաչն լուսոյ. Եւ զծագումն լուսոյ աստուածային նշանի քոյ ճառագայթիւք տեսանիւր բազմութեան ժողովրդեան. ՀՐ. խմս տեսանէր (431), փոխանակ՝ տեսանէր բազմութիւն ժողովրդեան: Իսկ նորա զձեռն ոչ զիջուցանէր. ՎՐ:

Իսկ չարութեան որբանէկին Զգասին փառէր զօրականին:
Իսկ մարդադէմին գազանաց Ըզպայրասուրին քամէին:
Իսկ անօրէն բռնաւորին Եւ չարաթոյն պիղծ վիշապին..
Արհամարհեաց զյարկ տաճարին.. Եմուտ անդ գարշն և պղծալին:
Երկեղալից լինէին պահապանացն դասին:
Զոր ծերունեացն խմբից զաղօթս խնդրեն քոյ բանից. ՀՈ:

1224. Առ անորոշ և անցեալ դերբայս առանձինն՝ դնի երբեմն և հայցական անուն բայի, թերևս 'ի հելլենաբանութենէ առ մեզ սովորեալ. որպէս, Վասն որոյ փրկիչն ասաց՝ խնդալ զառաքեալսն. ՍԳ. փոխանակ՝ խնդալ առաքելոցն, այս ինքն՝ ասաց զի խնդասցեն: Դէպ եղև բառնալ բերել զնա 'ի զօրականացն. Հրամայեաց զի որ կարողն իցեն լողել՝ անկանիցին նախ և 'ի ցամաք ելանիցեն, և զայլսն՝ զորս 'ի տախտակս և զորս յայլ ինչ կահ 'ի նաւէ անտի. Իրաւ իսկ թուի ինձ խորհել զայս վասն ձեր ամենեցուն, կցորդս ինձ շնորհաց զձեզ ամենեսին լինել. Նոյնպէս և զսարկաւագունս՝ պարկեշտս (պարտ է լինել, որ կայ յառաջ). Ա. փոխանակ՝ բառնալ բերել նմա (544) կամ բերել զնա զօրականացն (1229). և այլոցն (անկանել և 'ի ցամաք ելանել) ոմանց տախտակօք և ոմանց այլով իւիք կահիւ. լինել ձեզ կցորդս ինձ, թէ իցէք դուք կցորդք. սարկաւագաց լինել պարկեշտս: Սիրելի էր ինձ՝ յայնժամ գալ փրկչին և զիս գտնել, և առ նոքօք յաշխարհ զմուտն իմ լինել. Եւ զի՞նչ լինի այն, եթէ ոչ նախ ինձ մեռանել, և ապա լինել զԶարուհի 'ի վերայ Արեաց. Խ. փոխանակ՝ մահն իմ լինել, Զարուհեայ լինել, որպէս և նախ գտնէ փրկչին գալ, ինձ մեռանել: Զանազանեցաւ խրատ 'ի պիտոյից, զխրատն առանց դիմաց գոլ, իսկ զպէտսն հանդերձ դիմօք. Մանաւանդ կանանց առանձինն մահուչափ է՝ զմերկն յումեքէ տեսանել. Պ. խմս խրատուն առանց դիմաց գոլ, իսկ պիտոյիցն՝ հանդերձ դիմօք. մերկոյն տեսանել յումեքէ, կամ ումեք զմերկն տեսանել (1229): Առ 'ի լինել յարմարումն քնարին՝ պարտ է զամենայն աղիսն բարեյարմար գոլ. Դ. փոխանակ՝ ամենայն աղեացն: Սուտ լինի բան ձեզ՝ 'ի կնոջէ և մարդ զնա լինել գրեալն. Օ. փոխանակ՝ սուտ լինի գրեալն՝ լինել նմա 'ի կնոջէ և մարդ: Զմահակիցս նմանութեան մահու քոյ խոստացար լինել նմանակիցս յարութեան քոյ զքո սիրելեան. ՄՀ. փոխանակ՝ մահակցաց՝ քո սիրելեացն: Պաշնակ ամրոցին ամբաստան առ արքայն լինի, իբր ճառայակար զնա գոլ բերդին. Յ. փոխանակ՝ գոլ նմա: Որով յայտ է 'ի կարի կարևորացն զատ գոլ. ԽՍ: Ուստի յայտ է գիւղ զԲեթանիա լինել ըստ Յովհաննու. Զամենայն տեսակս բարեաց վերջին լինել աստուածային սիրոյն՝ և 'ի տեառնէ աւետարանեցաւ. Լինի և ձայն բարբառոյ 'ի հօրէ, վկայեալ 'ի վերայ որդւոյ, զնա գոլ՝ ընտրեալ սիրելի սերտ և սոսյգ որդի. Ի. փոխանակ՝ Բեթանիայի լինել գիւղ, այս ինքն թէ Բեթանիա գիւղ էր, ամենայն տեսակաց բարեաց լինել, նմա գոլ: Վասն այնորիկ իրաւունս համարեցան, որ հոգւովն օրինադրեցին, զօտարացեալսն 'ի միմեանց՝ միանալ սիրով ամուսնութեանն կապակցութեամբ, իսկ զմերձաւորսն արեամբ՝ բաւական վարկան համազգութեամբն միայն ունել ընդհանրգութիւն սիրոյ առ իրեարս. Եւ զի՞նչ հաւանեցոյց զնոսա յայս. նախ

տատեղն երևումն, և կայն 'ի վերայ մանկանն զատոյն. Շ. փոխանակ՝ ստա-րացելոյն, մերձաւորացն, կալ տատեղն։

Զեկեալս առ քեզ ըստ հաւատոյն Եւ ըղըլսող կենաց բանին
Շինել շնորհեա ըստ արժանին 'ի վերայ քո անշարժ վիմին. ՇՈ.

փոխանակ՝ շնորհեա շինել եկեղեցիս և լսօղիս։ Ո՞չ Թուի քեզ հեշտ լինել զգիտուԹիւնն. Զայս հաւատամք, զաստուած ամենահայեաց գոլ. Ցոմանց ասի անԹիւ գոլ 'ի սմանէ զգիրս գրեալ. ԼԲ. փոխանակ՝ գիտուԹեանն, աստուծոյ, 'ի սմանէ գրեալ գրոց։ Քան զքրովբէսն մերձ կալ աստուծոյ՝ 'ի կայանս մերձ կալ վասն Քրիստոսի ընորեմ. ԽԱ. փոխանակ՝ քան զմերձ կալ քրովբէիցն աստուծոյ։ Ցեանէր նախ զմնկանելն ընդ լծով ծառայուԹեան երկուց Թագաւորաց զաշխարհս Հայոց. Փ. փոխանակ՝ զմնկանելն աշխարհիս Հայոց։ Վասն չլինել հարկանող զեպիսկոպոս. ԿՆ. փոխանակ՝ վասն չլինելոյ եպիսկոպոսի։ Առաջի աստուծոյ ասելոցն՝ զամենամերձն գոլ զաստուած ցուցանէ. ՈԳ. փոխանակ՝ զամենամերձ գոլն աստուծոյ։ Քանզի առ 'ի կեալ զկենդանիսն եկն կենդանարարն. ԱԳ. փոխանակ՝ առ 'ի կեալ կենդանեացն, այս է՝ զի կեցցեն։ Առ 'ի զքոյդ մերովս նկարագրել. Ն. փոխանակ՝ առ 'ի նկարագրել քոյոյդ, այս է՝ զի քոյդ նկարագրեսցի։ Ցեա գարձին 'ի Բաբելոնէ և չլինելոյ զտաճարն 'ի Զօրաբաբելէ. ՆԽ. փոխանակ՝ չլինելոյ տաճարին, կամ չլինելոյ Զօրաբաբելի զտաճարն (1229)։ Վասն բազում անգամ ոտնակապօք և շղԹայիւք կապելոյ, և խզելոյ 'ի նմանէ զշղԹայսն և զոտնակապսն խորտակելոյ. Ա. այս է՝ վասն բազում անգամ կապեալ լինելոյ, և խզեալ լինելոյ շղԹայիցն և խորտակեալ լինելոյ ոտնակապիցն, կամ խզելոյ նորա զշղԹայսն (1229)։ Այսոքիկ՝ յաղագս ոչ լինելոյ զէակն սեռ. Գ. Ցեա սպանանելոյն զնա 'ի նոցունց. Վասն յերեսաց արժանաւոր և պայծառափայլ գոլոյ զԲառնաբաս. ՈԳ։ Ցաղագս 'ի չարն գիւրափոփոխ գոլոյ զբնուԹիւնս. ԼԲ. փոխանակ՝ ոչ լինելոյ էակին, ըսպանանելոյն նորա կամ նոցա զնա, վասն գոլոյ Բառնաբայ, յաղագս գոլոյ բնուԹեանս։ Նեռն պատրողական նշանօքն խաբէ զմարդիկ՝ զինքն գոլով Քրիստոս. փոխանակ՝ ինքեան գոլով կամ գոլոյ, Թէ ինքն իցէ։ Առաջին գոլով զսերովբիմն՝ մերձաւոր աստուծոյ կացեալ և յաստուծոյ հրամայեալ, և զինի զքերովբիմն՝ մերձաւոր սերովբէից և 'ի սերովբէից հրամայեալք. Ս. փոխանակ՝ գոլով սերովբիմաց, քերովբիմաց։ Ազաց մեծաւ տառապանօք ըզմեկնիլն մարմնով զերանելին զայն. ՎՐ. փոխանակ՝ զմեկնիլ երանելւոյն այնորիկ։

Գուցէ կարծիս ինչ տացէ Թագաւորին, Թերեւս գաւով ինչ 'ի նմանէ կամ 'ի հրէից անուն զայրն մնասեալ. Հայեր նա ուղիղ, նենգեցելոյն գեղեցիկ պահեալ զշնորհս պարգևաց. Ա. փոխանակ՝ առնն մնասեալ (գոլ), Թէ մնասեալ իցէ, կամ նորա կամ հրէիցն զայրն մնասեալ (1229), շնորհաց պահեալ (գոլ), Թէ շնորհք պարգևաց պահեալ իցեն։ Բնակելով (իմ) դէմ յանդիման փափագելոյս, և մանաւանդ զանճառաբանելի և աչաւոր կերպարանս 'ի մէջ անկեալ. Պ. այս է՝ մանաւանդ 'ի մէջ անկանելով այսպիսի կերպիմն։ Որ Թերին էր՝ խօսէր, զամենայն ինչ ընդունայն լեալ զառաջինսն. Ի. փոխանակ՝ ամենայն իրք առաջնոյն. այս է՝ Թէ ամենայն ինչ առաջինքն ընդունայն լեալ իցեն։

1225. Սակայն եԹէ ներգործական բայ ինչ գուցէ 'ի բանին, որում խնդիր պատշաճիցի նախդրիւ կամ աննախդիր հայցական, որպէս լինի յաճախ, յայնժամ ըստ հայերէն ոճոյ յոլով ուրեք նմա խնդիր դնի հայցականն, և խնդիր է՝ ոչ անուն բայի. և անորոշ դերբայն զօրուԹեամբ ունի անուն բայի և խմանի Բէ, Դի շաղկապաւ գիմաւոր (578), իսկ անցեալ դերբայն՝ ուղղական խնդիր կամ Դի, Բէ շաղկապաւ գիմաւոր. Ասա զիմաստուԹիւն քոյր քեզ լինել. այս է՝ ասա զիմաստուԹիւնն կամ զիմաստուԹենէ՝

լինել նմա քեզ քոյր, թէ քոյր իցէ քեզ. ըստ որում և ասի իսկ. Որ ասէ զամպարիշտն՝ թէ արդար է նա իցէ. Անգիտացաւ զյանկութիւն պողոյն՝ թէ չարաակար է. որ նոյն են թէ ասիցին. Որ ասէ զամպարիշտն արդար լինել, անգիտացաւ զյանկութիւն պողոյն չարաակար լինել նա գոլ:

Ըստ այսմ տեսլին և առաջիկայքդ. Ոչ կամեցաւ Սեհոն զԻսրայէլ անցանել ընդ սահմանս իւր. իսկ ոչ կամեցաւ զԻսրայէլ՝ անցանել նմա, թէ անցցէ: Կամեցաւ զիս լինել թագաւոր: Կամիմ զձեզ իմաստունս լինել 'ի բարիս: 'ի սոյն կամիմ զքեզ հաստատուն լինել: Գրեցին եղբարս գոլ Հրէից զՍպարտացիս և յԱբրահամէ սերեալս. իսկ գրեցին զսպարտացիս: Յուսացեալ կարգամ առ աստուած քաւութիւն ազգին ամենայնի դատնել և զքեզ մեծամեծ տանջանօք հեծեծութեամբ խոստովանել՝ զի նա միայն է աստուած. իսկ յուսացեալ զքեզ՝ թէ խոստովանեսցիս: Յանձն առաք և զայս ազգ ատենց խոստովանութեան լինել. այս է՝ զայս ազգ յանձն առաք՝ զի լինիցի: Բազում գիրս երեւեցուցանեն գոլ Սողոմոնի ասացեալքն ընծանէ. իսկ թէ իցեն Սողոմոնի: Պատմէ աւուրս լինել՝ յորս խաբեբայք եղեւցեն. իսկ թէ լինիցին: Հաստատէ եօթն որոգայթ՝ իւր գոլ զՔրիստոսն. Հաստատեաց 'ի լինել զամենայն. այս է՝ հաստատէ զՔրիստոսն թէ իւր են, հաստատեաց զամենայն զի լինիցին: Տէր հրամայեաց զնա 'ի վերայ Ամաղեկի և 'ի վերայ ծովեզերեայն զարթնուլ. Զնոսա զամենեսեան հրամայեաց երթալ ընդ մեծի հազարապետին. Հրամայէ փութով ուտել և զծախս գալոցայն յօրինուած լինել. իսկ հրամայեաց զնա՝ զի զարթիցէ, հրամայեաց զնոսա՝ զի երթիցեն, հրամայէ զծախսն՝ զի լինիցին: Ոչ պարտիք համարել ոսկւոյ կամ արծաթոյ կամ քարի, որ 'ի ճարտարութենէ և 'ի մտաց մարդկան քանդակեալ իցէ, զաստուածականն լինել նմանող. այս է՝ ոչ պարտիք համարել զաստուածականն՝ զաստուած, լինել նմա նմանող ոսկւոյ, թէ իցէ նման ոսկւոյ, և այլն: Խնդրեսցի յաստուծոյ և փոքու և մեծաւ՝ ոչ միայն զքեզ, այլ զամենեսեան որ ընդ ինձ այսօր, լինել այսպիսի. իսկ խնդրեսցի զքեզ, զամենեսեան՝ թէ լինելին, զի լինիցին այսպիսի: Բայց սակս զատ և յետ մնչուանն կեալ յաղագս բարի անուանն: Խաղաղասէր ասեն գոլ զազգն Ճենաց: Ասեն յուսուրս քաղաքն զորան կենդանանալ: Կարծեցեալ զգին հասանել նմա յօգնականութիւն: Կարծէին գոլ արդար զխօսեցեալսն: Թուեցուցանէին ազդեցեալս զինքեանս առ 'ի նմանէն գոլ. իսկ զինքեանս թուեցուցանէին՝ գոլ ինքեանց ազդեցեալս, թէ իցեն ազդեցեալք: Յորդէ պատասխանի լսել յաւէտ անօգուտ գոլ զոչ երթալն. իսկ լսէր զոչ երթալն՝ թէ յաւէտ անօգուտ իցէ: Նուան նեղ լինել զդուռն և անձուկ զճանապարհն: Զմիան վասն խոնարհութեանն արդարանալ վկայէ. իսկ զմիան վկայէ թէ արդարացաւ: Ուսուցանէ անփոփոխ զնա գոլ և անայլայլելի: Հաւատացուք ոչ մարդկային լինել զայս խնդիր: Աղօթութեամբ իւրով յայտնի անօրինեաց զիս լինել: Ախորժելի է ինձ զձեզ ըստ մարմնոյ ազգականս՝ լինել ինձ մտերիմ հարազատս և ըստ հոգւոյ. այս է՝ պարտ է ինձ ախորժել զձեզ (589) նա ախորժեմ զձեզ՝ լինել ձեզ ինձ նա զի լինիջիք ինձ:

Տեսանիցէք զերկինս բացեալ, և զհրեշտակս աստուծոյ՝ զի ելանիցեն և իջանիցեն. Եգիտ ելեալ զդեւն, և զդուստրն՝ զի անկեալ դնէր 'ի մահիճս. իսկ բացեալ տեսանիցէք զերկինս, եգիտ զդեւն ելեալ նա զի բացեալ իցեն, զի ելեալ էր. որպէս և է իսկ յաջորդն՝ զի ելանիցեն, զի անկեալ դնէր. այսպէս տեսլին և առաջիկայքդ: Տեսէք զնա երթեալ յերկինս: Ետես բացեալ զդուրս բանտին, կարծէր փախուցեալ զկապեալսն: Զգործ քաջութեանն Յուդթայ առ Նաբուքոդոնոսոր եղեալ ասէ պատմութիւնս: Զաստուած 'ի խաչ ելեալ 'ի մարդկանէ քարոզեն, և զնոյն՝ մեռեալ և թաղեալ և ապա յարուցեալ և վերացեալ յերկինս: Կամիմք զատ յայլմէ արարեալ: Գտանէ յանհնարին վտանգս եկեալ զհիւղն: Զսատանայ մեք ոչ յաստուծոյ սատանայ եղեալ գիտեմք: Բայց ես սակս

զԿաճառող անուն և զԲէլ՝ Նեբրովթ լեալ ։ Գտանէ Թագաւորեալ զԱրամաջէս և ընդդիմացեալ նմա զեղբարս իւր ։ Գտանէ զՕտայ մնուցեալ զբոյլ իւր և պահեալ զգանձս ։ Խոստովանէին 'ի Թագաւորէն Թագաւորաց կարգեալ յինքեանս զաս Թագաւոր ։ Զլերինս առէ փոխեալ և մնկեալ 'ի ծով ։ Գուցէ ակն ունել զանկեալս 'ի շնորհէդ լուսոյ դարձեալ կաղդուրեալ · յորս հայցականքն չեն անուն բայի դերբայիցն , այլ խնդիր բայիցն , և դերբայքն՝ ուղղական խնդիր նոցին · մինչ զի 'ի յոգնականս՝ համաձայն են առին , Տեսանեմք զմեծատունս աղքատացեալս · Զի յայտ արասցէ զհաւատան մեր եղեալս ։ — Այնպէս է առելն Ա-ն[յ] բայի · Միշտ 'ի մաի նկարեալ ունէր զորս ասնելոցն էր · Դուք զլոյսն կենաց զգեցեալ ունիք · այս է՝ ունէր զմիտսին 'ի մաի նկարեալ , ունիք զլոյսն զգեցեալ ։ Այլ և զզօրագլուխն ես մեծաւ խնամութեամբ ունի կալեալ ։ Ո՛չ ապաքէն ջախջախեալ ունէր զգլուխ վիշապին ընդ ոտիւք ։ Որք զՃշմարտութիւն իւրաց պղերանաբար յինքեանս ունին Թաքուցեալ ։

Զիս որ զհոգւոյս փակեալ ունիմ զդրունս մտաց քոյոյ բանին · ՇՈ ։

Ածորիչ և անցեալ դերբայն երկոքին միանգամայն կան հայցական խնդրովք բայիցն յասելն · Ուստի յայտ է նաև լինել զասացօղսն ոչ եկեալ մարմնով զՔրիստոս · ուր [illegible] է խնդիր [illegible] , [illegible] [illegible] , և պարզի ուստի յայտ է թէ նեանեն որք ասեն թէ Քրիստոս չէ եկեալ մարմնով ։

1226 · Երկոքին եղանակքն՝ սեռական կամ տրական անուան բայի և հայցական խնդրոյ միանգամայն երևին յասելն · Տեսանիցես [illegible] բազում անգամ 'ի բանսին ուրախ խաղալ և խնդալ , և [illegible] 'ի Թագն և 'ի ծիրանիսն սքրանչել և ազգի ազգի հոգովք մաշեալ և մեռանել 'ի կասկածս · Ո · ուր [illegible] խնդիր , [illegible] անուն բայի ։ Ուստի առեն Յունաց իմաստունքն զարարածս արարեալ , և 'ի նմանէ չարեաց յաշխարհ մտեալ · Կ · [illegible] խնդիր [illegible] բային , [illegible] սեռական անուն բայի [illegible] դերբային ։ Ընեղին եղեալ մարդ՝ տեսեալ զարմանալի մարդարէն և հեղուսեալ բեեռօք զմարմինն 'ի խաչին · զոր մարթ էր ևս ասել՝ Զանեղն տեսեալ մարդ եղեալ և զմարմինն հեղուսեալ , կամ թէ և զայդ ևս ասել սեռականաւ՝ և մարմնոյն հեղուսեալ ։ Հոգւոյն սրբոյ հովանացեալ զքև , աստուածածին , մարմնացեալ հօր հաճութեամբ զորդին միածին մեզ 'ի փրկութիւն · ՇՐ · նոյնպէս իմա և զայդ՝ զօրութեամբ եղեալ [illegible] , [illegible] ։ Տես այլ ևս օրինակս սեռականի և հայցականի 'ի 584 ։

1227 · Իսկ գիտօղ բայի հայցական անուն բայի չմարթէ լինել · և զայնպիսի կարծեցեալսն ուրեք՝ այլով իւիք կանոնաւ լուծանել հնարելի է · կամ մերձաւոր և հեռաւոր խնդրառուի իմիք համարելի խնդիր , և կամ զօրութեամբ բայ ինչ իմանալ · որպիսի են ամենք 'ի գծուարադրոնիցն · Իսկ ըղկարգս երկզանից և կամ սարկաւագաց կամ անագանաաց , և որ այլ ևս 'ի պաշտօն տեառն կային , անթիւք էին · ԱԳ · իմա զկարգս [illegible] [illegible] , կամ զկարգս՝ [illegible] [illegible] [illegible] , որպէս գնի փոքր մի յառաջ , և իմանի ըստ 1206 · և կամ իմա [illegible] [illegible] ըստ 589 ։ — Զոր և ծանուցաւ ձեզ երբեմն յաղօթական եղբօրն զուգաւորութենէ · Շ · իմա [illegible]՝ խնդիր զուգաւորութեան (684) , զոր 'ի զուգելոյ աղօթական եղբօրն՝ ծանուցաւ ձեզ ։ Իսկ զասելն ուետարանչին · · և զայն թէ · · և այլն ևս որ ըստ այսմ , յաղագս յատուկ աստուածութեանն են ասացեալք · Շ · իմա ներգործաբար՝ ասացեալ են ասացքն ։ Զոր յառաջին ասացեալսն գրեցաւ՝ նոյն է և այս · ՄԱ · իմա ըստ 853 զայն որ գրեցաւ , և մեկնի՝ նոյն զայն է և այս ըստ 618 , 1173 ։ — Ըստ այսմ գիտաւ ևս մեկնին ասացեալքն , Յայնմ ամենայնէ յայտնի էր տեսանելեացն զարտին աղատուկ · Ա · Զօրէնսն աստուծոյ և զիրաւունսն երևելի սրտածովքս իմացեալ տեսանի · ՅՃ · Իբրև թէ այժմիկ իսկ զմածինն հօր բազկատարած 'ի մեզ բևեռեալ՝ տեսանիւր [illegible] տեսանի · Դ · իմա

տեսողացն զորոյն տագաուկ՝ յայտնի էր այն յայնմ ամենայնէ, զորէնն և զկրաւոնոյն իմացեալ մեր, իբրև թէ այժմիկ զմիածինն ըմբռնեալ 'ի մեզ և տեսանել. այլ որ. միածինն: Իսկ զՇարականին Տեառն անճառելի խորհրդոյն՝ զոր յառաջագոյն ցուցաւ լուսածին սուրբ նշանն. Եւ զծագումն լուսոյ աստուածային նշանի քոյ ճառագայթիւք տեսանելի բազմութեան ժողովոյն, տես և իմա ըստ 633, 1223: Իսկ ուր ուրեք անհնարին իցէ բանաւոր ինչ մեկնութիւն, տալ անդ օրինակագրին և կամ գրչին սխալել:

1228. Մատգիր ուսանողն ինքնին որոշէ յայցանէ զհայցական խնդիր հեռաւոր կամ միջանկեալ բայի, որպէս յառաջիկայդ. Զոր իբրև լուաւ՝ հանեալ 'ի ցամաք. Զոր իբրև եկն՝ հանին 'ի վերնատունն. Կարող էին 'ի միտ առնուլ թէ աստուածային գործ էր զոր ինչ լինէրն: Զմին՝ եթէ սիրտ ուրուք առնոյր և ուտէր, ոչ մեռանէր. Զսուրբ քահանայն՝ վասն զի կապանօք տանէին, յետ երկուց ամաց և քան աւուր հատանէին: — Որպէս և յորժամ անուն բային լսելեայն կայցէ ըստ 1049:

1229. Սեռական անուն բայի անցեալ դերբային՝ երրորդ դիմաւ էական բայի վարելոյ (548, 1220), որպէս և առանձինն, և անորիշ դերբային ևս, գտանի ուրեք ուրեք փոխեալ 'ի բացառական կամ յայլ նոյնանիշ հոլով, իբրև խնդիր բային կամ դերբային, այլ սիրապէս է անուն բայի. որպէս, Եւ աչս շնորհեալ է քեզ յաստուծոյ զամենեսեան՝ որ են ընդ քեզ 'ի նաւիդ. Ա. փոխանակ աստուծոյ շնորհեալ է քեզ: Զխորդ էր հնար այժմ լինել, եթէ ոչ յաստուծոյ էր տուեալ զիրաւունս յաղթութեանն. ԱԳ. փոխանակ՝ աստուծոյ էր տուեալ: Եկն յառաջին տեղին, ուր նախ էր զեկեղեցին շինեալ 'ի Գրիգորէ և զվկայարանն սրբոյն. Բ. փոխանակ՝ էր շինեալ Գրիգորի: Մերժել զբնակ սեաւոյն ձեր՝ զորս տուեալ է ձեզ յաստուծոյ. Բ. փոխանակ՝ որք ի-ն աստուծոյ: Թէպէտ և յաստուծոյ էր պարգևեալ զյաղթութիւն յամս կենաց երանելւոյն Թէոդոսի. Խ. փոխանակ՝ աստուծոյ էր պարգևեալ: Որպէս յայն խորհուրդ խաղաղութեանն՝ զոր խոստացեալ է 'ի տեառնէ, բերէ զմեզ. ԽՍ. փոխանակ՝ զոր խոստացեալ է տէրն: Շնորհեալ եղև քեզ յաստուծոյ զամենեսեան՝ որ են ընդ քեզ. ՈԳ. փոխանակ՝ աստուծոյ շնորհեալ եղև քեզ: Եւ էր շինեալ զտաճարս զայս յառաջ քան զբազում ամս 'ի ձեռն մեծ և զօրաւոր Թագաւորին Խոսրովու. Ա. փոխանակ՝ շինեալ էր Թագաւորին Խոսրովու:

Եւ առանձինն առանց էական բայի. Մերոյն Արայի որդի՝ Արայ 'ի Շամիրամայ կոչեցեալ և զգործ վերակացութեան աշխարհիս նմա հաւատացեալ. Խ. իմա 'ի Շամիրամայ նմա հաւատացեալ, փոխանակ՝ Շամիրամայ նմա հաւատացեալ: Եւ զնոր քարոզութիւնն հաւատացեալ նմա յաստուծոյ, նորոց փրկութեան գտանէր պատճառս. Նխ. իմա աստուծոյ հաւատացեալ նմա զնոր քարոզութիւնն, և նա գտանէր պատճառս նորոց փրկութեան: Զքեզ՝ որ Թագաւորդ Թագաւորաց՝ 'ի ծառայէ դատապարտեալ, զի զմեզ փրկեսցես 'ի յանիծիցն Ադամայ. ՇՐ. փոխանակ՝ զքեզ ծառային դատապարտեալ: — Այսպէս 'ի դէպ է առնուլ և զասացեալսն (1224). Գուցէ կարծիս ինչ տացէ Թագաւորին, իբրու գաւով ինչ 'ի Նինուէ կամ 'ի Հրէից անտի զայլն մեռանեալ. Ա. փոխանակ՝ նորա կամ Հրէիցն զայլն մեռանեալ: Տես և 1232: Դէպ եղև բառնալ բերել զնա 'ի զօրականացն. Ա. Մանաւանդ կանանց առանձինն մահուչափ է զմերկն յումեքէ տեսանել. Պ. փոխանակ՝ դէպ եղև բառնալ բերել զնա զօրականացն, ումեք զմերկն տեսանել: Սկսաւ ճառել զերախտիս ծառայութեանն և զաշխատանս 'ի նոցանէ լինել. Խ. փոխանակ՝ և զլինելն նոցա աշխատս, և թէ նոքա աշխատ եղեալ են: Յետ դարձին 'ի Բաբելոնէ և շինելոյ զտաճարն 'ի Զօրաբաբելէ. Նխ. Վասն բազում անգամ ոտնակապօք և շղթայիւք կապելոյ, և խզելոյ 'ի նմանէ զշղթայսն և զոտնակապսն խորտակելոյ. Ա. Յետ սպանանելոյն զնա 'ի նոցանէ. ՈԳ. փոխանակ՝ շինելոյ Զօրաբաբելի զտաճարն, խզելոյ նորա զշղթայսն, յետ սպանանելոյն նոցա զնա: Եւ առաքեալ զՎարդանն՝ զմեծ

Նահապետն՝ յարքայէն Արշակայ, եկն եգիտ զպատանեակն գնել. Բ. փոխանակ Վարդանն մեծ Նահապետն = արքային Արշակայ։

Ոչ յիշեցի զմահ աղքատին, 'ի հրեշտակաց տանել զհոգին,
ՅԱբրահամու նահապետին 'ի հաւատոյ հանգչել գոգին,
Թէ օրինակ է մարդկային Յաղքատութեան համբերողին. ՇՈ.

փոխանակ՝ հրեշտակաց տանել զհոգին, կամ խմա տարեալ լինել 'ի հրեշտակաց ըստ 1224, 1225։ — Այս բայառական փոխանակ սեռականի՝ ազգախառն իմն է ընդ սեռական խնդիրս կրաւորական բայից փոխանակ բայառականի (651), որ և են տէր գործոյն (531). ուստի և փոխանակ սեռականի իբրև անուն բայի, տէր գործոյն դնի բայառական՝ իբր խնդիր։

1230. Յորժամ անուն բայի անորոշ դերբային սեռական կամ տրական է (540. 544) յայտնի կամ լռելեայն, յայնժամ և դերբայդ ինքնին համաձայն նմին դնի երբեմն՝ սեռական կամ տրական՝ փոխանակ նախդրիւ տրականի, ուղղականի և գործիականի. Յապատմելն նորա 'ի Նաբուքոդոնոսորայ արքայէ՝ և անցանելոյ զերդմամբքն. Մինչդեռ պշուցեալ հայէին ընդ երկինս՝ երթալոյ նորա. Իբրև ազդ եղև ինձ՝ նենգութեան յայրդ լինելոյ 'ի նոցանէ։ Նոքա ակն ունէին՝ նմա այտնլոյ կամ անկանելոյ և յանկարծակի մեռանելոյ. Ա. փոխանակ՝ և յանցանել նորա զերդմամբքն, յերթալ նորա, լինել նենգութեան = նենգութիւն՝ այս ինքն թէ լինի նենգութիւն, այտնուլ նմա կամ անկանել և մեռանել։ Մօտ 'ի վերջանալ ամին այնորիկ՝ բռկլիզլին առնելոյ քարոզութեանն Պաւղոսի առէ պատմութիւնն. Նխ. խմա սկիզբն առնել Պաւղոսի՝ առէ։ Այն օրինակ և ծնանելոյ որդւոյ քոյ 'ի կուսէն՝ հանդիպաք և կեանք և օրհնութիւնք մացեն յաշխարհ. Ագ. խմա 'ի ծնանել = ծնանելով որդւոյ քոյ։ 'Ի լինել ինչ սխալմանց Ջրադաշտի առ տիկինն, և հակառակութեան 'ի ներքս անկանելոյ, պատերազմ 'ի վերայ նորա Շամիրամ. Խ. խմա և 'ի ներքս անկանել հակառակութեան։ Որպէս զի ցուցցի՝ մի գիտութիւն սոցա և նոցա ունելոյ. Շ. խմա սոցա և նոցա ունել զմի գիտութիւն, այս է՝ թէ սոքա և նոքա զմի գիտութիւն ունին։ Ոչ թէ անդէն 'ի մտօղ եղև այս ինչ, այլ ժամանակի ընդ մէջ անցանելոյ. Ոչ միոյ իրիք պատճառի գոլոյ մերկից այդ միկ. ՈԳ. խմա ժամանակի անցանելով, ոչ միոյ իրիք պատճառի գոլով։ Յառաջ քան զմիգր քեզ ելանելոյ. Ո. Յառաջ քան զբուրգն՝ և զբազմաբարբառն լինելոյ ձայնի ազգի մարդկան. Խ. խմա քան զելանել քեզ անդր, քան զլինելն բազմաբարբառ, կամ աւելադրութեամբ զայի (1145, 1075) յառաջ քան ելանել քեզ, յառաջ քան բազմաբարբառ լինելն։ — Օտարոտի իմն դից թուի պատմիչ լինելոյ. Ա. խմա լռելեայն Նմ. պատմիչ լինելոյ, փոխանակ՝ նորա = նմա լինել պատմիչ, թէ պատմիչ իցէ։ Որում յուսոյ ակն ունելոյ՝ զմանուկ պահէին 'ի համմոյեցւոց իշխանութեանն մնուցանէին. Խ. խմա զօրութեամբ Ն-ջ. ակն ունելոյ, ունելով։ Ծայրագոյնութեամբ մարմնոյ և արեան ընդ արեան տալոյ. Ս. խմա լռելեայն Ն-ջ. տալոյ, տալով։ Նախ քան զքաղաքն չլինելոյ. Նախ քան զԴարեհ սպանանելոյ. Եւ Բ. Նախ քան զցանկալի լոյս աստուածպաշտութեանն համբարելոյ 'ի յոգի. Գ. Նախ քան զմանուկն տեսանելոյ. Յառաջ քան զարքայութիւնն խոստանալոյ և զայլ ամենայն բարութիւնսն շնորհելոյ. Ո. Յառաջ քան զթագաւորին ձեռնագիրն արկանելոյ՝ քարոզեալ է. ՍԲ. Ոչ կարեն զմեզ մերձեցուցանել նախ քան 'ի կամաց մերոց առնելոյ նիւթ. ԼԲ. խմա միշտ լռելեայն անուն բայի, քան չլինել նորա զքաղաքն, քան սպանանել նորա զԴարեհ, քան համբարել ըզլոյս, քան տեսանել նոցա զմանուկն, քան խոստանալ նմա՝ շնորհել նմա, քան արկանել զձեռնագիր թագաւորին, քան առնուլ նոցա նիւթ, կամ խմա ըստ 579 նախ քան թէ չլինէր զքաղաքն, քան թէ սպանանէր զԴարեհ, քան թէ համբարէր զլոյս, քան թէ տեսանէին = տեսին զմանուկն, քան

թէ խոստանայր՝ շնորհէր, քան թէ որկանիցեն զձեռնադիրն, քան թէ տա_
նուցուն նիւթ: Այն նուազագոյն թուին քան զմնացեալն ՚ի յայտնի ծեփե_
լոյ, զյօնսն հանելոյ և զծարիրն ՚ի յայտն ամանալոյ. Ո. խմա քան ծեփել
նմա զմնացեալն ՚ի յայտնի, հանել զյօնսն և ամանալ զծարիրն յայտն, կամ քան
թէ ծեփիցէ զմնացեալն ՚ի յայտնի, հանիցէ զյօնսն և ամանայցէ զծարիրն ՚ի
յայտն:

1231. Սոյնպէս և անցեալ դերբայն, փոխանակ ուղղական կալոյ առ սե_
ռական անուան բային (540, 582), դնի ոչ սակաւ ուրեք հոլովիւ համաձայն
նմին սեռական, խոկ թուով համաձայն՝ կամ թէ եզակի առ յոգնակաւն, նո_
վին մօք նախդրիւ տրական և գործիական անորոշ դերբայի՝ որպէս և ուղ_
ղականն իւր. Սրբոյ քաղաքին ամենայն խաղաղութեամբ բնակելոյ, և օրինացն
Ճշմարտութեան իբրև զի գեղեցիկ իմն պահեցելոյ.. Սիմոն ոմն անուն առաջ_
նորդեր տոհմին իւրոյ. Ա. փոխանակ՝ սրբոյ քաղաքին բնակեալ և օրինացն
պահեալ կամ բնակելով, պահելով. այս է՝ ՚ի բնակելն, ՚ի պահելն. յորժամ
բնակէր, պահէր. գիտես և զսեւագրեալսն ՃՃՐՆ, տե՛ս թուս 1154, 1160:
Զնա ինքն յերկիր հոլեալ՝ շուրջս շրջեցուցանէին, յայտնապէս տառա_
ծոյ զօրութեանցն երևեցելոյ. Ա. փոխանակ՝ յայտնապէս երևեալ կամ
երևելով զօրութեանցն տառածոյ: ՚ի ժողովել բազում ժողովրդոց և քա_
ղաքաց քաղաքաց եկելոյն առ նա՝ ասէ առակաւ. Ա. փոխանակ՝ և ՚ի
գալն առ նա նոյն ժողովրդոց, որպէս նախ դնէ ՚ի [illegible]: Դարձելոյ մեղ_
ւորի՝ ամենայն հրեշտակաց ուրախութիւն բերէ. խոկ նոցա խլացելոց և կու_
րացելոց ՚ի Ճշմարտութենէն նախանձէին ՚ի չարութիւն դառնութեան իւ_
րեանց. Զմի մի ոչ լինէր հնար, թէ և գիտելոյ բազմութեանց ՚ի մարդկա_
նէ, զայն շարժել. ՌԳ. փոխանակ՝ դարձեալ, այս է՝ ՚ի դառնալն մեղաւորի,
նոցա խլացեալ և կուրացեալ, թէ և բազմութեանց գիտեալ, գիտելով կամ
՚ի գիտել, որ է սակ՝ թէ և գիտէին: Այսոցիկ այսպէս կարգեցելոց, և
զգիր ուխտին ընդ իւր առեալ Աբգարու՝ դառնայ. Այգուն եղելոյ՝ տխրա_
բար ապարեալ զապանեալսն թաղել հրամայեաց. Հզօր կռուոյ եղելոյ՝ ըզ_
բազումս ՚ի Պարսիցն սպանին. Հզօր մարտի եղելոյ՝ բազումք անկան կամ
սպանան Շաւարշ. Խ. խմա այսոցիկ այսպէս կարգեալ՝ կարգելով, այգ կամ
այգուն եղեալ, ՚ի լինել այգուն, կռուոյ կամ մարտի եղեալ, լինելով, ՚ի լի_
նելն: Այլ և անկարելի եւս էր առն օտարի զմեծապատիւ գլխոյն մերկ ՚ի
հանդերձից տեսանել, զոյնչափ նախազգուշութեանց ՚ի մէջ եղելոյ՝ և յա_
ռաջատարափ գահոյից և ՚ի բազմութենէ ջահիցն լուցելոց և միանգամայն
պահպանելով ներքինեաց և նաժշտաց յարդարածածուկ սենեակս. Պ. խմա
այնու չափով (640) նախազգուշութեանց եղեալ ՚ի մէջ՝ լինելով ՚ի միջի,
յորժամ այնու չափով նախազգուշութիւնք ՚ի գործ արկեալ գտանէին:
Այսպէս և զառաջիկայդ. Զպէղպատնոցիս գեղի վարեաց, ոչ ինքն ե_
թալով և պատերազմ տալով, այլ նոցա ասելով և ժանդ ախտիւ յապակա_
նութիւն մատնելոց. Եւ այս այսպէս եղելոյ իրաց, ոչ առեալ ինձ թոյլ
անցանել. Յետ աւուրց երեսուն, Ճանապարհին դիւրագնաց եղելոյ՝ դար_
ձեալք և եկաք գնացաք. ՊԱ. խմա այս իրաց այսպէս եղեալ՝ լինելով, Ճանա_
պարհն դիւրագնաց եղեալ՝ լինելով: Սակաւ ինչ ժամանակի անցելոյ՝ մեռ_
ժեալ ընկեցին զնա. Փ: Մերոյ մասին պակասելոյ՝ հարկ է զբոլորն անկատար
դոլ. Կենդանարարյն ՚ի ծագել արեգականն ՚ի ջուրս ծովուն բանայ զմա_
անկունն և հեշտանոյ, և հարելոյ շողոյն՝ ամփոփի. Առ նովաւ ցնդաբար
ընբերեցելոց հոմերականաց հագներգութեանցն՝ կամ եղև նմա ժողովել զա_
մենայն սպա հոմերականս. Դ: Սաստիկ շարժմանց եղելոց ՚ի Պոնին քա_
ղաքի՝ հիմն ՚ի վեր տապալէր. Յ: Կանանցն ժամանելոց ՚ի յառ աղաչին..
զփառացն տառածոյ սեպին զհանգէս. Ն: Եօթն հարիւր ամ աւելի եղե_
լոյ ժամանակաց բաժանմանն ՚ի միմեանց անդամոցս Քրիստոսի, կարօտ է բա_
զում հոգևորական բժշկական իւղոց օծմանց. Շ: Լուսոյ երևեցելոյ՝ ոչ կայ
մնայ խաւար. Այսպէս և զկամսն ոչ այլ և այլ սաեմք, այլ ՚ի միոյ էութ_

նէն կրկին եղելոյ կամաց ըստ այլ և այլ ժամանակի․ Ցնորինականացն կառարելոց՝․․ որքան բաւէին տայր ձանուցել և գիտել թէ նա իցէ․ Ի։ Սակայն երկուց ազգաց բաժանելոց, գոյին ՚ի նոսա արդարք․ Ո՞վ ոք, որ միտս ունիցի, յանցանել տրտմալից գիշերոյ և ծագել առաւօտու և արեգականն երևելոյ՝ ոչ ուրախանայ․ Ս․ խմս արեգականն երևեալ կամ երևելով, յերևել․ և ըստ 1230։ Առ չար նախանձուն՝ խրրու թէ և ոչ միոյ իրիք նշանի եղելոյ, հեղագոյն հարցուածոյքն պարտաւորէ․ ՈԳ․ խմս խրրու և ոչ միոյ իրիք նշանի եղեալ, այս է՝ խրրու թէ և ոչ մի ինչ նշան եղեալ իցէ․ ուր և ԲԷ աւելի է ըստ 1166։ Ըստ այսմ աւի ուրեք ուրեք, Այսորիկ կամ այսմ այսպէս եղելոյ․ Այսոցիկ այսպէս եղելոց․ Նե եղելոյ այսր․ խմս եղեալ, լինելով, ՚ի լինել այսր կամ այսոցիկ։ — Նե լաելեայն անուամբ բայի․ Թողուլ յօժարեցայք զբանս, զարմանալիս ինն եղելոյ․ ՎՐ․ խմս զօրութեամբ նոյա կամ բանիցն եղելոյ՝ լինելով զարմանալիս։

Նոյնպէս լինի ուրեք և ՚ի բառս համաձօրս անցեալ դերբայի, որպիսի է է (494) յայս բան․ Քերթողն հոմերոս, բազմաց էից քերթողաց, ըստ առաւելապանցութեան աւի․ ՓԻ․ խմս բազմաց եղելոց քերթողաց, բազում քերթողաց գոլով։

1232․ Սակաւ ուրեք, ընդ հակառակս սովորական ոճոյն (540, 541), անուն բային գնի ուղղական, դերբայքն սեռական․ կամ լաւ եւս ասել, ՚ի գնիլ անուան բային ուղղական ըստ 542 կամ բացառական ըստ 1229, դերբայքն առկաւին գնին սեռական․ որպէս, Նե բազում անգամ երթևեկութիւն հրեշտակագնացութեանն լինելոյ, և յոչ հաւանել Արային, ․․ փութայ երթալ․ Խ․ փոխանակ՝ երթևեկութեան լինելոյ, ՚ի լինել երթևեկութեան, որպէս և զինի աւէ՝ յոչ հաւանել Արային։ Մեծ հայրապետն Աբրահամ զկնի առաւածայինն երթալոյ ձայնի՝ արժանաւոր ժառանգել զպարգևացն խոստացեալ լինէր երկիր․ Պ․ փոխանակ՝ հայրապետին Աբրահամու երթալոյ, երթալով, յերթալն զկնի աստուածային ձայնին։ Ոչ ուսանեմք այնչափ մեծ աստղ յերկինս, որ պատահելոյ լուանին՝ ծածկել կարիցէ զլուսինն․ Կ․ փոխանակ՝ որոյ պատահելոյ, որոյ պատահեալ կամ պատահելով լուանին։ Կարօտութիւն ելոյ կերակրոց՝ յերաւի յաւնեն կոչեցեալքն, և լուծանի երախանն․ Պիտանացուի ելոյ սոցայցն ուսութիւն․ Դ․ փոխանակ՝ կարօտութեան ելոյ՝ եղեալ, սոցա ուսութեանն ելոյ պիտանացու, պիտանացու գոլով սոցա ուսութիւնն։ Նախկին ելոյր սա տուն աղանձման․ ԱՆ․ խմս եալ՝ լեալ կամ ելով սորա։ Արդ այս այսպէս եղելոյ․ ՎՐ․ Այսոքիկ այսպէս ելոց․ Դ․ խմս այսմ կամ այսոցիկ այսպէս եղեալ՝ լինելով։ Քանզի ՚ի սկզբան անդ կապտեցելոյ ՚ի փշմանէ բարձրագոյն շնորհին հայրն իմ սկզբնատեղծ, և հնացեալ յաւէտ մեղացն դերմամբ ՚ի մահ զլրուեցաւ․ Ն․ փոխանակ՝ կապտեցելոյ հօրն, այս է՝ կապտեցեալ հօրն կամ հայրն իմ, որպէս և կայ խոկ զկնի ձաշէն․

․․․ Նրման առ քեզ զերկնաւորս,
Որ ՚ի մաշկեակըն հրապելոյս Նեթող ըզանէր ըստորինայնոյս։ ՇՈ․

այս է՝ որոյ հալելոյ, որ հալեալ ՚ի մաշկեակն։ — Հրամայեաց զկատարին հարկանել զամօրէն մահապարտին, ՚ի տեառնէ զարժան տանջանս ՚ի վերայ չարագործին հասուցելոյ․ Ա․ փոխանակ՝ ՚ի տեառնէ հասուցեալ (1229), տեառն հասուցելոյ (1231), այս է՝ տեառն հասուցեալ կամ հասուցանելով։

1233․ ՚Ի հայոցի ոճ սեփականեալ փոխադրութիւն է, զի ՚ի պատմելն ինչ յերրորդ դէմ՝ բազում անգամ փոխի դէմ բային և բանիցն յառաջին դէմ յոյր վերայ կամ ՚ի դէմս է բանն․ Եթէ կիսոյ կէս ՚ի մէնջ ձեռնիցէմ, ոչ գիցեն ՚ի վերայ մեր զմիրտ․ փոխանակ՝ մեանիցի։ Ընկանէր ՚ի մահիճս և զախտս մահու ջերանէր․ և խրրև եւետ՝ թէ ձեռնիմ, կոչեաց նա զծառայսն և բաժանեաց և եա նոցա զընչքյութիւնն իւր․ Եծ զմտաւ՝ թէ ձեռ-

նչ. Իբրև գիտաց՝ թէ ոչ կարէ ժոյժ ունել նմա, դարձաւ անդրէն. փոխա-
նակ՝ եւես թէ մեռանի, ած զնոսա թէ մեռանի, գիտաց թէ ոչ կարէ: Ըն-
ներցին նոքա 'ի ժամանակին յորժամ զլեառն Սիոն շուրջանակի 'ի պարիսպ
բարձրացուցանել և յաշտարակս ամրացուցանել, գուցէ դարձեն հեթանոսք և կո-
խեն ամենեցեան զՏէր. փոխանակ՝ զնոսա, այլ 'ի բերանոյ նոցա դնէ զՏէր:
Իբրև եւես Սեկմանայ՝ եթէ յայտնեցաւ խորհուրդ նմա, խաղաց պատահել
նմա պատերազմաւ. փոխանակ՝ խորհուրդն, այլ 'ի նորա գլխոյ դնէ խոր-
հուրդ: Զակեր աղաչէին. 'ի ձեռն իւր հեզութեամբ խրատել, և մի 'ի ձեռն
հայհոյիչ խուժադուժ հեթանոսաց մատնել զՏէր. փոխանակ՝ զնոսա կամ զԻս-
րայէլ: Ախոռ դնէր՝ զաւուրս քաղաքին աղօտ կացուցանել, զհերբայեցին
քաղաքակիցս իւր գրով մուրհակաց կացուցանել, և զաւանարսն աւուրս՝ զոր յա-
ռաջ ստուերն կարգեալ կարգեաց թագուն՝ զենեցին պատարագաց զՏեառն
... , և զկարգ և զգոյս տաճարին՝ որ յառաջ անտի սարքեալ կայր՝ բազմապա-
տիկ անդրէն դարձուցանել. փոխանակ՝ զարդարել, որպէս և այժմն յառաջ
և զկնի: Պատուէր տայր նոցա՝ յԵրուսաղէմ մի մնալ, այլ սպասել աւ-
ետեացն Հօր՝ զոր լուարուք յինէն. փոխանակ՝ զոր լուանն 'ի նմանէ. Ն:
խաղ անկելոյն փառանձեմ իբրև եւես՝ եթէ միայն ..., երաց զգուեմ բեր-
գին. Բ: Հայեցեալ ընդ այն քեշակարկատին Պօղոսի, թէ որովհետև
մորգկի աշխարհի զնա տա ատամանս ունին, ... զերկնից խակ և զերկրի
և զամենայն արարածոց արարչութիւնն 'ի նմանէ ... . Կ: Վ...
այնորիկ յանձն իւր տարաբերէր. թէ յա ... զգաստութիւն թիւնից.
Իբրև տեսին՝ թէ այսու ամենայնիւ ... ձանձրացուցանել, յայնժամ
յայտնապէս հրաման ետուն. Իբրև գիտաց՝ եթէ երկու են յորովայնի-
որ վաղ եկեացէ, ասէ, նմա առց զթագաւորութիւնս. Գրէր և ցուցանէր,
որպէս գիտն օգնականութեամբ զգործ քաջութեան ... յառաջ մատու-
ցեալ. փոխանակ՝ իւրոյ յառաջ մատուցեալ էր. Իբրև գիտաց՝ եթէ ոչ ...
... քակել զհաստատութիւն միաբանելոյն. յայնժամ քակեաց յինքենէ ըզ-
ծերն լի դառնութեամբ. Յայս առաջի դնէր նոցա, եթէ լինի ... յա-
թութիւն՝ զայլոց քահանայից կեանս ... շնորհեցից, և զմեծ վաստակ
... թագաւորին. Հրաման ետ հողաբաշխել, ... և 'ի կա-
պելոյն որք էն 'ի բանտի անդ. Նա իբրև եւես՝ եթէ անարգանօք և վաս-
թարութեամբ դարձեալ էն 'ի պատերազմէ, զխնու փոքր մի 'ի հպարտու-
թենէն. Յիշեցուցանէին եա նմա, որպէս նոքա 'ի բանտի անդ անխծանել
... . փոխանակ՝ զնա. Եդ անտի կարծիս 'ի մտի՝ անդադար չարչարել
զնոսա, զի թերևս առ չժուժալ մարմնոյն նեղութեանց՝ ... 'ի նոցանէ
բանս ինչ ողոքանաց. Թուեր իմն նոցա այսպէս, եթէ ... զնոսա
թիւն նոցա և ... զիւրս ապստամբութիւն նոցա, և արդ զինչ և
... անայցեն բանից ... . Պաշել հրամայեցին զմարմինս երանելեացն
ցաւուրս ասան կամ եւ աւելի, .. զի մի ... եկեալ բառնայցեն զոս-
կերս ... և բաշխեալ սփռեսցեն ընդ աշխարհս ամենայն, յոր և մարգիկ
եւ առեալ յորդորեալ ... զինի նածորայեցոց ... . ուր նոյն-
գիր բառէդ 'ի բերանոյ թշնամեաց քրիստոնէութեան կան, և ոչ քրիս-
տոնեայ պատմողին. Զայն իբրև լուաւ թագաւորն, յոյժ ցնծացեալ բեր-
կրեցաւ՝ կարծեցեալ զգլխն հասանել նմա յօժարութիւն, շիջեալ և
աւերեալ զհաստատուն խորհուրդս ծառայիցն աստուծոյ. և ... ...
... երկրպագութիւն արեգական՝ պատուեալ զնա զօրինք. Ե. փոխա-
նակ՝ և մատուցանէին. ուր դոյ և այլ ձարտարութիւն, 'ի բերանոյ կամ
'ի գլխոյ թագաւորին դնել զատելի զոյգն: Կարծեաց թէ ... ոչ գի-
տէն խակ ... արարեալ 'ի ... զլորիս. Փ. փոխանակ՝ նոքա ոչ գիտէն
զնա արարեալ 'ի Նոաա: 'Ի մէջ անկաց խորհուրդ եղև, թէ ո՛մ արժան
է թագաւորել 'ի վերայ ... Գ. փոխանակ՝ 'ի վերայ իւրեանց կամ նոցա:
Նա ամն զկնի իւր՝ որ 'ի Պօղոսի ծանուցեաւ և յղի էր, որովհետև ...
... որդին՝ և նա մի կեցցէ, դեպ հրամայեաց տալ և սպանանել զնա. Ա.

փոխանակ՝ չէր 'ի նմանէ ։ Զազխտութիւն խոստովանեաց հախուրն . և զոյլ ոմն առեալ յոյժ հասու, վարդապետ իւր եղեալ յառաջագոյն և ապա առեալ զձորատարացն գրեան 'ի նոյն գիւանէն Եղեսեայ և գնացեալ քրիստոնէութեան հաւատոյ, որոյ անուն Եպիփանոս, զոր խնդրեալ փոշէ-լցուցանել զփափաքս ... Խ ։

ԴԵՐԲԱՅԻՑ

1234 . Ընդհէշ դերբայն՝ խնդիր եղեալ նախդրաց և հոլովառու բառից, բաղում ուրեք դնի ուղղական՝ փոխանակ սեռականի . Առ քննալ, առ չը-ժուժալ սրտիցն, առ առել . Ըստ կազդուրել մանկանց ինոյ, ըստ վարել հոլածչաց, ըստ կարել սուաննելեացն նոցա և ըստ հանդուրժել լսելեաց նոցա . Ըստ հաստատել կաղոլին՝ նոյնպէս կայ յիւրում բնութեանն . Ըստ արարչին հրամայել՝ բուսանին փթթին ։ Վասն զուրբ քաղաքն հարթ յա-ռաջ և անմարդի կացուցանել . Զանդխոեալ... վասն ոչ կարել ընդդէմ արեգականն ծագման . Վասն անդուստ սկսանել զքաղաքն չինել . վասն ոչ ըստ ինքեան ունել զերկարառութիւն .

Վասն սխտաւոր բնութեանս անձին Եւ անկատար գոլ 'ի բարին . ՇՌ .

փոխանակ՝ վասն կացուցանելոյն, վասն զի կացուցեալ էր . վասն ոչ կա-րելոյն . վասն զի ոչ կարէին . վասն սկսանելոյն, վասն զի սկսան . վասն ոչ ունելոյն, վասն զի ոչ ունի . վասն անկատար գոլոյս ։ Յաղագս զհանդեր-ձեալսն նախագուշակել ։ փոխանակ հանել ընկենուլ զձեռն ոլոծ, հառ ընկէց զսուրբ կառափն ։ փոխանակ՝ սիրոյն հառուցանել չնորհ ։ փոխանակ համառօտիւ առել ։ Յետ զերկիւղն աստուծոյ հայցել ։ Յետ 'ի սոսա գրը-գիլն և ցնծալն և զպարգևս Թագաւորին ընդունելն ։ Զկնի մատնել որևս ։

Յետ Յովհաննու մատնիլ բանտի, Ճրագին դնիլ ընդ գըրուանի,
Ձայնին քարոզ յանապատի Լռել սըրով Հերովդէի . ՇՌ .

այս է՝ յետ մատնելոյ Յովհաննու, դնելոյ Ճրագին, լռելոյ ձայնին (542) ։ Առանց արանց յազգէն բագրատունեաց լինել Թագաւորի ։ Առանց որոյ զհարկսր և զխոռն փոխան խօսել բերանով ընդ աստուծոյ՝ ոչ մարթի պա-տարագ . այս է՝ առանց որոյ խօսելոյ ։ Առանց ուրուք նմա 'ի գիմի հա-րեալ . Լ . խմա հարեալ գոլ, առանց ուրուք հարկանելոյ (584 . 585 . 1061) . տես ...ոյ և 'ի հոլովառու բառսն (287) ։

1235 . Բազում անգամ յերկուց դերբայից մին, մանաւանդ յետադասն, դնի ուղղական փոխանակ վերջահոլովի ինչ՝ յոր միան է, 'ի ձեռն յարու-թեան, վերանալոյ ընդ երկինս և նստել ընդ աջմէ աստուածութեանդ . Ընդ-արար սկիզբն չինելոյ եկեղեցեաց և ուղղել սեղան յանուն սուրբ երրորդու-թեանն և կոչել աւագան մկրտութեան . ԱԳ . փոխանակ՝ և նստելոյ, և ուղ-ղելոյ և կոչելոյ ։ Եւ ծծնան (աղգմունք բնականք են) 'ի ձմերոյ երթալոյ . և խորդոյն՝ խմանալ յառաջագոյն զձմերուն կարևորս և վարվալ 'ի մարմնոց ոեղխս փուռթալոյ . Կ . փոխանակ՝ և խորդոյն խմանալոյ և փուռթալոյ ։ Այլ և զդատաւորն եւ 'ի հաւան ածէ լինելոյ ջատագով այնմ որ դատիցին, և

զկրաւունս 'ի նա հանել և պսակել և քարոզ կարդալ և յորդել : Եւ ան- ուանելոյ զնա չորար արժանի և ոչ զյետին բարբառն լսել և ոչ զձեռս և զոտս ածել՝ տեսանել . Ո : Զունէր ինչ հարկ մարդ լինելոյ և այնպէս վերստին ստեղծանել զմարդիկ . Շ : Մնայլին անցանելոյ ամենին և ցրուել ժողովելոյն . Յետ դառնալոյն յերկիրս և գալ բնակել 'ի Նազարէթ . Ի : Վասն որոյ զկրերանց կանոնքն գալոյ և սիրել և սպաս ունել . Վասն մերկանալոյ զհին մարդն և զգենուլ զնորն . Ս : Վասն սրբելոյ ա- ռաջնկոյ ջրոյ և գալ 'ի գործակցութիւն հոգւոյն սրբոյ . ՄՇ . Թէ- պէտ և սեռականք և ուղղականք զնոյն նշանակեն ըստ այլում կանոնի են (572 , 575 , 1132 , 1234) : — Մի խլրև սիրելով վիճակացն , այլ լինել օրինակ հօտին . Ա . Եա ոտն հարկանելով զհրամանն աջեղ և մեծապէս սատակումն 'ի վերայ մարդոյն հասուցանել . Ե . Զպատճառս և զզօրու- թիւն իւրոյն միոյն յայտնելով և զերկարութիւն գործոյն համառօտ բանիւ յանդիման կացուցանել . Խ . Զօր ամենայն տեսանելով զայսպիսի սըղ- ծագործութիւն և լսել . Փ . Ոչ 'ի յերկինս գնելով զնա , այլ դեր 'ի վե- րայ երկնից՝ յերկինս երկնից յաթոռն հայրենի նստուցանել . Մի յաջ խոտո- րելով և մի յահեակ , այլ զարքունականն գնալ պողոտայ . Ս . Շաղա- չաւրթն լինի՝ զմարգարիտ առաջի խոզից արկանելով և զխորհրդական բանս յերգիծանաց տալ ախմարաց . ԼԲ .

Կերակրելով բանիւ զհոգին Եւ գարմանել չափով զմարմին :
Արտասուելովն ըղախրելն Եւ ծուր եդէքն առել զմարմին . ՇՈ .

Հրձիգ առնելով զգուստս նոցա , քանդել զքաղաքս , 'ի ծառայութիւն վարել զազգն և համաջինջ 'ի միջոյ զբինացն բառնալ զամբարիշտ սովո- րութիւն . Պ . փոխանակ՝ այլ լինելով օրինակ , հասուցանելով , կացուցա- նելով , լսելով , . . քանդելով , վարելով , բառնալով : — Եւ լինի այս 'ի բառ- նալոյ զմեղաց խաւարն և շնորհել ոգւոց լուսաւորութիւն . Ի . փոխանակ՝ և 'ի շնորհելոյ : Մի հեղգար 'ի սփռելոյ զձեռս և տալ աղքատաց . ԼԲ . խմա 'ի տալոյ . Թէպէտ և աստ են ուղղականն 'ի նոյն միտս դայ :

1236 . Դոյն լինի երբեմն և զինի անցեալ դերբային՝ որ զգործիականի անորոշին միտս ունի , կամ զինի այլում վերջահոլով անուան . որպէս , Կացի [illegible] փոքու և մեծի , ոչինչ արտաքոյ [illegible] քան զոր մարգարէքն և Մովսէս խօսեցան . Ա . խմա վկայելով , ասելով : Համարձակեալք տեսանի վկայութեամբ՝ [illegible] շնորհաց իւրոց և [illegible] նշանս և արուեստս . Ա . խմա բանիւ շնորհաց իւրոց և տալով : Այլ [illegible] և 'ի սաստիկ [illegible] յոր- քունիս՝ մեծապէս առաստացոյց քան զամեաց սովորութիւն . Ե . խմա առա- կաւ և 'ի սաստիկ մնանելով : Մեր [illegible] իւրոյն և յայսպիսի կա- րեար և մահաբեր գործ [illegible] զանձինս՝ բարձեալ են բանք և կարեար , և չէ հնար [illegible] վճարել և կամ [illegible] , բայց եթէ յանդիման [illegible] ընդ նմա . Փ . խմա ապստամբութեան և տալոյ զանձինս , ոչ գրով կամ պատգամաւ՝ այլ յանդիման խօսելով : Իբրև տեսանեն աչք մեր զլոյս և զկեանսն մեր , [illegible] և [illegible] հոգւոյն և փափաքելովն և վստահովք և պատերազմովքն մերովք նստանք ընդ նմա 'ի վերայ լուսաւոր անբոց . ԵՓ . խմա սիրովն և եռալով հոգւոյն : Ոչ գիտես զժամն և զժամանակ [illegible] քոյ 'ի կենցա- ղոյս և [illegible] առաջի դատաւորին . Ս . խմա ելիցն և մնանելոյ :

1237 . Բայց է ուրեք զի հոլովք դերբային այլ ընդ այլոյ աղաւաղեն խմն վարին . որպէս , Յոգւոցն հանել՝ յորժամ ոչ զոք կամ զինչ ինչ բարի կամ զկարիս [illegible] լինիցի . Կ . փոխանակ՝ յիշելով , կամ թէ խմա 'ի յի- շելոյ : Սա և կոչիւք [illegible] գնայր 'ի վերայ ջուրց գետոց . Բ . փոխա- նակ՝ քայլելով , կամ խմա մնկնայորէն ըստ սեռական հոլովից (520) : Փո- խանակ զանձինս անհրկիւղս [illegible] . ՄՄ . փոփոխել ձեղ 'ի փոփոխական բարուց վանաց 'ի վանս [illegible] . Շ . փոխանակ՝ ունելոյ , չըջելոյ կամ

դաշնեւոյն իմա խնդիր ծածկածանին, չդնելով փոփոխական ։ Այլ այդպիսի Թերևս 'ի նմանութենէ յանգիցն օյ, ոյ. որ և այլուր մի ընդ միւսոյ դը-տանին (133)։ Երևելեացս շնչոյ և պտոյտ զղջումն հետևի և տրամութիւն. ԼԲ. 'ի շատ ոչէ լռեցից. Ն. փոխանակ՝ ցանկալոյ և տոնալոյ, 'ի շատ ասելոյ, կամ լռեցից ասել (571, 575)։

1238. Այլ երբեմն յերկուց կապակից դերբայից մին փոխանակ միւսոյ դասնի հոլովեալ. Վասն զատուած կարծել սիրելոյ. ԼԲ. Ոչինչ օգ-տեալ նոցա պատճառս առ 'ի կարծել անարգելոյ նմա զօրէնսն. ՈԳ. փոխանակ՝ վասն կարծելոյ սիրել, առ 'ի կարծելոյ՝ անարգել նմա. այլ արդարանան երկոքին ըստ 579, 1234։ Եւ զմուտն ընծայէին իբրև հան-դերձեալ մեռանելոյ. Շ. փոխանակ՝ իբրև հանդերձելոյ մեռանել, կամ իմա իբրև զհանդերձեալ մեռանելոյ ըստ 1215, 572։

1239. Անորոշ դերբայն դնի յաճախ ուղղական՝ փոխանակ գործիակա-նին, կամ իբր նմին նոյնանիշ անցեալ դերբայ. Որքա յանձն առնի՝ իբր ոչինչ կասկած կամ կարծիս 'ի մոխ ունել. իմա ունելով։ Բուռն 'ի մե-րայ եդեալ զփախստեայն տանէր՝ խառն խոցել խառն հարկանել. իմա խոցելով, հարկանելով։ Իբրև զգաւիթս խոյացոյն՝ օրհնել զքեզ, տէր, որ փրկեցեր զնոսա. իմա օրհնելով։ Արար ըստ ամենայնի՝ զոր պատուի-րեաց նմա, ընթերցանել 'ի մատենէն զպատգամս տեառն. իմա ընթերցա-նելով։ Յարեաւ Թեւդաս՝ ասել զանձնէ թէ իցէ ոմն. Մոգէր և աղէ-ցուցանէր զազգն սամարացւոց՝ ասել զանձնէ թէ իցէ մեծ ոմն. իմա ասե-լով։ Եւ էր ընդ նոսա մտանել և ելանել յԵրուսաղէմ, համարձակեալ յանուն տեառն. իմա մտանելով և ելանելով։ Ոչ եթէ առանց վկայութեան զինքն եթող (աստուած), բարերարութեամբն տալ յերկնից ձեզ անձրևս և ժամանակս պտղաբերս, լնուլ կերակրովք և ուրախութեամբ զսիրտս ձեր. իմա տալով, լնլով։ Պնդագոյն զհրեայսն յանդիմանէր հրապարակաւ, ցու-ցանել գրովք՝ եթէ Քրիստոսն է Յիսուս. իմա ցուցանելով։ Ոմանք խստա-նային և ընդդէմ դառնային՝ բամբասել զճանապարհն. իմա բամբասեալ, բամբասելով։ Շրջեաց բազում ժողովս՝ ասել թէ ոչ են աստուածք ձե-ռագործք. իմա ասելով, ասացեալ։ Որպէս ընդ ձեզ զամենայն ժամա-նակսն եղէ՝ ծառայել տեառն ամենայն խոնարհութեամբ. իմա ծառայե-լով։ Հրաժարեալ յեղբարց նաւէր յԱսորիս, փոքրել զգլուխ 'ի Կեն-քրեայ. իմա փոքրեալ, փոքրելով։ Զայն ճանապարհ վարեցի մինչև 'ի մահ՝ կապել և մատնել 'ի բանտ արս և կանայս. իմա կապեալ և մատ-նեալ, կապելով և մատնելով։ 'Ի բաց թօթափել այսուհետև զամենայն չարութիւն, անխարդախ կաթինն փափաքեցէք. իմա թօթափեալ, թօ-թափելով։ Առանց բանին խակ շահեսցին՝ դիտել երկիւղիւ զձեր պար-կեշտ գնացս. իմա դիտեալ, դիտելով։ Զարդարէին զանձինս՝ հնազանդել իւրեանց արանց. իմա հնազանդելով։ Արածեցէք որ 'ի ձեզ հօտդ է աս-տուծոյ՝ վերակացու լինել մի իբրև ակամայ, այլ կամաւ ըստ աստուծոյ... մի իբրև տիրելով վիճակացն, այլ լինել օրինակ հօտին. իմա վերակացու լինելով, լինելով օրինակ։ Կացցուք յաղօթս՝ պահել զանձինս սիրովն աս-տուծոյ, ակն ունել ողորմութեանն տեառն. իմա պահեալ, պահելով. ակն կալեալ, ակն ունելով։ Զոմանս ապրեցուցանիջիք՝ յափշտակեալ 'ի հրոյ, և ոմանց ողորմեսջիք՝ երկիւղիւ դառնել. իմա դառնեալ, դառնելով։ Մի առ ականէ ծառայութեամբ իբրև մարդահաճոյք, այլ միամտութեամբ սրտի երկնչել 'ի տեառնէ. իմա երկնչելով։ Գոհանամք զաստուծոյ յամենայն ժամ վասն ձեր ամենեցուն՝ յիշատակ առնել յաղօթս մեր անդադար, յի-շել զձեր գործն հաւատոյ. իմա յիշատակ առնելով, յիշելով։ Մերթ 'ի նախատինս և 'ի նեղութիւնս խայտառակեալք, մերթ կցորդք այնպիսեաց վաստակաւորացն լինել. իմա կցորդք լեալ, լինելով. Ա։ Յոյս այսպիսի ունել կրօնաւորաց՝ բազում զգուշութեամբ կայցեն. ՅԾ. իմա ունելով։ Որպէս ասաց՝ հպարտ և անձնասէր գոլ 'Նիտա, կամելով զինքն միայն

յուցանել. Բայց Թիկունս առնել Երուանդայ չհամոզեցից՝ ոչինչ վը-
տանգի. Խ. խմա գոլով, առնելով։ Որ Թափուր Թերութեամբ ունայնա-
ցեալն և անխառն 'ի բարւոյն ընդդիմամարտն գոլ և դարանակալ քննու-
թեան սպասելով, յողդոր աւերել. Պ. խմա գոլով։ Չէ և չէ օգուտ 'ի բա-
զում անախտութեանց հոգւոյն՝ միով ախտիւ ախտաւոր լինել. Շատանայ
սիրեցեալ յորս եան, և հնազանդութեամբ զպատուիրանս նորա առնել.
Թուղթն եբրայեցւոց մի յայնցանէ է՝ որ երկբայութիւն առի 'ի նոսա,
ոմանց առել՝ եթէ կղեմենտեայ է, և ոմանց՝ եթէ Ղուկասու. Ս. խմա
ախտաւոր եալ՝ լինելով 'ի լինելն, զպատուիրանս նորա առնելով մեր,
ոմանց առելով առացեալ։ Մինչ կարօտիմք աստուծոյ՝ հաստատուն գոլ ըն-
նութիւն և դիւրաշարժ. ԼԲ. խմա գոլով, որպէս և յառաջիկայդ.

Բայց ես հոգւով գոլ բացակայ՝ Մարմնով չօգտիմ թէ մերձակայ։
Պետրոս յաչէն գոլ զարհուրած՝ Խօսէր զերից տաղաւարաց։
Վաճառակուր գոլ եղկելին՝ Կորոյս ըզշահն ընդ վաճառին։
Աստուած կոչի իմ ըստ մարմնոյ. Զի է սա մասն արարածոյ.
Եւ ձեր աստուած բնութեամբ բարւոյ Տէր և առեղծիչ գոլ յանգոյոյ. ՇՈ։

1240. Ուղղական դնի մերթ և փոխանակ բացառականի և հայցականի.
Եւ դադարեաց երկիրն պատերազմել. Ոչ դադարէ խօսել. Ոչ դադարէին
ուսուցանել և աւետարանել. Ոչ դադարեմ 'ի գոհանալոյ վասն ձեր, յիշել
զձեզ յաղօթս. Ա. խմա 'ի պատերազմելոյ, 'ի խօսելոյ, յուսուցանելոյ և
յաւետարանելոյ, 'ի յիշելոյ կամ յիշելով։ Դադարեցին զօրք Թագաւորին
խառնամուխ լինել յամենայն տեղիս անխտրութեամբ, և ես առաւել ձեռն-
պահ լինել եկեղեցեացն. Ե. խմա 'ի խառնամուխ լինելոյ, և առ 'ի ձեռն-
պահ լինել, զի ձեռնպահ լինիցին. Ոչ խոտորեցաւ առնել ուղղութիւն.
Խորշէր զօրն մտանել 'ի քաղաքն. Զգուշ լեր պատմել ինչ նմա. Արգելուլին
զմեզ խօսել. խմա յառնելոյ ուղղութիւն, 'ի մտանելոյ, 'ի պատմելոյ, ար-
գելուլին 'ի խօսելոյ, որպէս առի իսկ Արգելուր 'ի տալոյ հարկս կայսեր. Ա։
Հառնք 'ի բաց կացցին ձեռնտու լինել քրիստոնէութեանն. Ե. խմա 'ի ձեռն-
տու լինելոյ։ — Իբրև կատարեցին մատուցանել, խոնարհեցաւ Թագաւորն
և ամենայն քահանայքն և երկիր պագին. Ա. խմա կատարեցին զմատու-
ցանելն։ Զօրացուցին՝ մեռելութիւն վարկանելին, և զմահ վասն աս-
տուծոյ՝ անանց կենդանութիւն, և ծառայել յերկրի՝ ազատութիւն կենաց
իւրեանց, և ընկենուլ զանձինս յօտարութիւն՝ ընդ աստուծոյ գիւտից. Ե.
խմա զծառայել, զընկենուլ։ Թողին նոքա գալ կալ յաղօթս, և փութացան
նստել գալ զաշակերտսն։ ՈԳ. խմա Թողին զգալ կալ յաղօթս։ Տես
և 577։

1241. Յոլով ուրեք ուղղական վարի, և մանաւանդ գործիական, փո-
խանակ ող բացածականի և անցեալ դերբայի և հոլովից նոցա, կամ գոր-
ծիական փոխանակ ուղղականի և Բէ, ըստ չաղկապք դիմաւոր բայի. Ըն-
դէր արուեստագէտ միայն նիւթոյ իմիք զնա համարիցին, և ոչ 'ի չգոյէ
'ի գոյ ածել զհաստիս ամենայնի. Կ. խմա 'ի գոյ ածող կամ ածեալ, և ոչ
թէ ածիցէ։ Նմանեալ իսկ էր ծովածուփ ալեկոծ խռովութեան, և ոչ
դուզնաքեայ վեր 'ի վերոյ, այլ անդաւին յանդնդոց բարձրանալ փրփրել
կուտակել վիշապաձայն որոտալով. Ե. խմա բարձրացելոյ փրփրելոյ կու-
տակելոյ։ Կուսան համեստ որպէս զօրինաւոր ոք, և ոչ ամենևին ունել
անդուռն բերան նման այլոց կանանց. Խ. խմա ունող։ Սպանութեանցն
Թափել Թոյնս զպատճառն ինքեան գոլ՝ ամենևին բարեփառ երջանկու-
թեանն լինելոյ. Պ. խմա Թափել Թոյնս սպանանելոյ զպատճառ գոյօղն
կամ եղեալն ինքեան՝ ամենևին բարեփառ լինելոյ երջանկութեան իւրոյ։
Իսկ եթէ սուղ իցէ բանն, իբրու ոչ պարունակող զիմաստս և ոչ բաւա-
կանապէս տալ զցոյցս՝ պարապաեալ լինի. Ի. խմա տուող կամ տուեալ ցոյցս։

Ըզկուսականն անսերմնաւոր Եւ ոչ յախտից գոլ երկրաւոր։
Որ է յաթոռ սուրբ Գրիգորոյ Գոլ հոմանուն համանմանոյ։
Եղբայր երէց գոլ յարգանդէ Խմ՝ Ներսէսի որ զայս ոգէ։
Եւ շառաւիղ Նորին ատոց, Բայց ոչ Նման գոլ արմատոց։
Զոր պաշտպանէին տարփմամբ սիրոյ Եղբօրորդին Խմ ըստ մարմնոյ,
Մանուկ տղայ գոլ ըստ ամաց Եւ կատարեալ յիմաստ ոգւոց...
Գոլ աշըղակ 'ի Նուսս ձիոց Որպէս օրէն է վարժելոց։
Զ'ի քէն պատին անգիտողին Եւ հաւատար գոլ անմիտին. ՇՌ.

իմա հաւատար գոյողին, եղելոյն։

Լուսոյ զձայն բարբառոյ յանդգնաբար խօսելով. Ե. իմա խօսելոյն, խօսողին։ Յորժամ էի 'ի մէջ Յունաց զիմաստութիւն վարժելով. Մեռանել, քան թէ տեսանել զորդիս ստարածնաց կոխելով զաշխարհս հայրենիս և հարազատից արեան նորա սիրել արանց ստարածնաց. 'Ի միջօրէ կողմանէ դէպ ուղիղ առ երկին հայելով քարանձաւ կանգուն անշեղ. Հովիւ իմն դաշտաձև երկայնաձիգ յարևելից կողմանէ լերինն իջանելով յեզր ծովուն. Ըսէն զընդունակայ ըստ հմայից դժնեայ գոլով ական հայեցուածով. Յանկաւէրս այս և գարշելի ալևոր՝ ներկուածոյ ունելով զհերս. Սիւն առ ծովուն կանգնէ, և առիւծ 'ի վերոյ՝ մատեան ընդ առիւք ունելով. Ընդ էր տեսանել նոր զմին Աքիլլէս ընդ Սկամանդրոս գետ վազելով. Մաքք յեդիպտոս՝ յաշխարհն համբաւաւոր, յանշափից հրաժարեալ 'ի ցրտոյ և 'ի տօթոյ՝ 'ի հեղեղաց և յերաշտից, 'ի գեղեցկունս մասին երկրի զգիրն ունելով, ամենազան պտղովք առլցեալ. Զծնողն իմ աղբիւր վարդապետական՝ զարդարութեանն առողող և հեղեղաւ զամբարշտութիւն արտասահմանելով. Խ. իմա զիմաստութիւն վարժող՝ վարժեալ, կոխող՝ կոխեալս կամ կոխել, առ երկին հայեցող՝ հայեցեալ, իջանող՝ իջեալ յեզր ծովուն, դժնեայ եղեալ կամ գոլ, ունող զհերս՝ մատեան ընդ առիւք. վազող՝ վազեալ, զգիրն ունող՝ կալեալ, արտասահմանող։ Յիշեցէք և զսուր արեանցն 'ի գորս հոսելով ձեռաց. Պ. իմա հոսող՝ հոսեալ։ Տեսէք շուրջ զաստուածային սեղանովն պարելով զողայն, չհայելով ընաւ 'ի սայթաքմունս. Փ. իմա պարողս՝ պարեալս կամ պարել, չհայեցողս՝ չհայեցեալս, զի պարէին, զի չհայէին։ Ոգի մարմին և ոսկերս ոչ ունի, որպէս զիս տեսանէք ունելով. Եփ. իմա ունող, ունել, զի ունիմ։ Ասի 'ի հելլենացւոցն և խառնակութեան վերակացու և մատակարար գոլով զԴիփրոդիտեայ. ՄԱ. իմա եալ, գոլ, թէ իցէ։ Տես յամենայն տեղիս լինելով զնշանն և զամենեսեան ածելով 'ի հաւատս. Ոչ գտանելով նաւ 'ի Կեսարիա գնալով. ՈԳ. իմա լեալ զնշանն, ածեալ 'ի հաւատս, 'ի Կեսարիա գնացող։ Մի լեալ փշովք հեղձեալ, այլ պտղաբերելով զպտուղ սիրոյ. Ոչ թէ սոսկ ինչ էր և նորաձև, այլ զառաջին սուրբ հարցն կանոնադրութիւնն 'ի յիշատակ բերելով. Մանկունք բժշկաց զորս ճանաչէն ունելով զցաւս անբոյժս՝ ոչ ձեռնարկեն առ այնպիսիսն. Որ արդարապէս գտանի, զարմացման արժանաւոր վարկանի 'ի շաւիղս միայն տեսանելով զմեզ իմաստութեան, և կաթիլ մի 'ի հոմանէ եդեմականն ունելով աղբերէ և 'ի հաւատոյ միայն լինել սահմանի Ճշմարտութեան. 'Ի ստաբանութենէ ոմանց աներկիւղից՝ 'ի մէնջ առ ձեզ հատուածելոյ և զմեզս աղարտելով կարգաւորութիւն. Շ. իմա պտղաբերող՝ պտղաբերեալ, 'ի յիշատակ բերող, ունողս զցաւս կամ ունել զցաւս, տեսանելով զմեզ ունողս կամ ունել կաթիլ մի, և լեալս 'ի սահմանի, այս է՝ թէ ունիմք, թէ եմք. հատուածելոյ և զմեզս աղարտելոյ կամ աղարտողաց։ Զարախօսեն զձէնջ՝ խազմարարս կարդալով և խառնարարս և խանգարիչս օրինաց Թագաւորաց և նորոգ աստուածպաշտութիւն քարոզելով. Ս. իմա քարոզողս։ Բնաւ ոչ եմք տեսեալ զմարդ ոք գալով առ մեզ. ՎՐ. իմա եկող, եկեալ։

Եւ ես կըրսերս առ 'ի բարին Եւ կատարեալ գոլ 'ի չարին,
Որպէս Եսաւըն նախածին Բայց ըստ հոգւոյ գոլով վերջին:
'Ի յիշատակ բարեաց հոգւոյ Բարեպաշտի ծնօղաց մերոց
Յազգէն գոլով պաշտօնէութեան Համատոհմից արշակունեաց:
Զպատուոյն լոկ տեսանելով Եւ զվարշամակն ուրոյն գնելով:
Հայեաց յՍըբէն արեամբ մահով Հօրն առաջի մեռանելով. ՇՈ.

խմս կատարեալ գոյով՝ եղեալ 'ի չարին, գոյով՝ եղեալ վերջին ըստ հո-գւոյ, յազգէն եղելոց պաշտօնէից, ուրոյն եղեալ, հօրն առաջի մեռա-նող՝ մեռեալ: Բազում են օրինակք և 'ի չարականս:

1242. Սեռականն անորոշ դերբային վարի երբեմն իբր չէ բայածական կամ ըստ ապառնի դերբայ. Զի ես ծերացեալ եմ, և չեմ լինելոյ ատն. Իբրև ետես Մենեկշաւս թէ չէ զհարկն 'ի գուրս հատուցանելոյ. Ա. խմս չեմ լինելի, չեմ լինելոց ատն. չէ հատուցանելոց, որպէս ունին կէսք յօ-րինակաց: Զինչ այն բանք իցեն՝ զոր դու ընդ իս իցես խօսելոյ. Բ. խմս խօսելոց: Ըստ այսր և անդր հարկանելոյ զմիտս է և վասն մաղուցն և վասն մանկանն. Որ քան զամենայն դժնդակ է և միշտ լինելոյ, զայն գնէ. Թերևս գոյր անկիւնութիւն բազում, թէ երբ և գտանելոյ իցեն և պի-տանիք լինելոյ. Ո. խմս այսր և անդր հարկանելի է (589), միշտ լինելի կամ լինելոց, գտանելոց իցեն և պիտանիք լինելոց: Սոքա չեն 'ի վարձու տալոյ զվիճակութիւն հոգւոյն սրբոյ. Կի. խմս չեն տալոց: Եթէ յաւե-լոյ է՝ կորիցէք, եթէ սրբելոյ՝ մաքրեցէք. Գ.Տ. խմս եթէ յաւելի, սրբե-լի. կամ յաւելոց, սրբելոց կրաւորաբար: Նման է այս ռամկականին [illegible] [illegible] — Մարթ է կարծել թէ ոչ մանկամբ ածանցեալք իցեն ըստ 1494:

1243. Ընդ հականակն քերթողական ազատութեամբ չէ բայածականն վարի ուրեք փոխանակ սեռականի կամ տրականի անորոշ դերբային (572).

Նա և ծնողաց մերոց բարի.. Մաղթեմ յիշմամբ աղօթելի:
Ըզվերծանօղըդ մաղթելի Գեր քան ըզկարըն չխնդրելի. ՇՈ.

խմս մաղթեմ աղօթելոյ, աղօթել, զի աղօթեսջիք. զվերծանօղդ մաղթեալ (507) չխնդրելոյ. չխնդրել, զի չխնդրեցես գեր քան զկարս:

1244. Ուղղական անորոշ դերբային բազում ուրեք առանց կախելոյ զնա-խադաս բայէ վարի պարզաբար փոխանակ դիմաւոր բայի, մանաւանդ ա-պառնոյ և հրամայականի. Ընծեալ լիցի մարդն առաջի տեառն՝ որ կան-գնեցէ և շինեցէ զքաղաքն զԵրիքով. անդրանկաւ իւրով դնել զհիմունս նորա, և կրտսերաւ իւրով կանգնեցէ զդրունս պարսպի նորա. խմս դի-ցէ, որպէս զկնի կանգնեցէ: Ա՛յլ փոյթ յանձին կալեալ՝ պահանջել զա-մենայն հարկս և զհասս, զի մի երբէք բազմասցին. խմս պահանջեսջիք. Զսէր օրհնէին՝ որ յամենայնի փառաւորէր զնոր տեղւոյն սրբութեան, և զայն որ փոքր մի յառաջ խռովութեամբ լցեալ էր զառաձորն՝ յերևել փա-ռաց ամենակալ տեառն խնդութեամբ և ուրախութեամբ լնուլ. խմս լնոյր, որպէս յառաջ փառաւորէր: Նոքա յանձն առին, իբրև թէ 'ի խաղաղու-թիւն միաբանութեան ածել զնոսա. սոքա յանձն առին, իբր ոչինչ կաս-կած կամ կարծիս 'ի մտի ունել. խմս ածիցեն, 'ի մտի ունիցին կամ 'ի մտի ունելով: Բայց քանզի զհրաման կամ զհրամանաւ ինչ ոչ անցանել ըստ թա-գաւորին, սպաս արար մարթանօք զհրամանն կատարել. խմս ոչ անցա-նէր: Կոչել հրամայէր զմոլից գայլըն և ասէ. հացս գինի և նաշիհ և որ զինչ պիտոյ յուրախութեան հանդերձ՝ Հրեից մատուցանել զեօթն օր. զի հրամայեցաւ նոցա զայն եօթն օր փրկութեան ուրախութեամբ անցուցա-

նել. իմա մատուսջիր, մատուսցես: Մի բազում վարդապետս լինել, եղբարք իմ. իմա մի լինիք, մի լինիջիք: Զանձինս ձեր սրբել հնազանդութեամբ ճշմարտութեան հոգւոյն. . 'ի սուրբ սրտէ սիրել սերտիւ զմիմեանս, ծնեալք 'ի վերստին. իմա զանձինս ձեր սրբելով (1239) սիրեսջիք սերտիւ զմիմեանս, ծնեալք գոլով վերստին: Ծառայք հնազանդ լինել յամենայնի երկիւղիւ տերանց. Սոյնպէս և կանայք հնազանդ լինել արանց իւրեանց. Նախ քան զամենայն սէր սերտ ունել ընդ միմեանս. Օտարասէրք լինել ընդ միմեանս առանց տրտնջելոյ. իւրաքանչիւր ոք որպէս և ընկալաւ շնորհս ինչ՝ 'ի միմեանս զնոյն մատակարարել. Սիրելիք՝ մի օտարոտի համարել զեռանդն, . . այլ ուրախ լինիջիք. իմա հնազանդ լերուք, հնազանդ լիջիք, սէր սերտ ունիջիք, օտարասէրք լինիջիք, մատակարարեսջիք կամ մատակարարեսցէ, մի օտարոտի համարիջիք: Զի մի լիցուք ցանկացօղք չարեաց, որպէս նոքայն ցանկացան. և մի կռապաշտք լինել, որպէս ոմանք 'ի նոցանէ. իմա և մի կռապաշտք լիցուք: Այսուհետև նմին հակառակ՝ մանաւանդ շնորհել ձեզ նմա և մխիթարել. իմա շնորհեսջիք և մխիթարեսջիք: Մի զանձանց ևեթ գիտել, այլ իւրաքանչիւր ոք զընկերին. իմա գիտասջիք: Նոյնպէս և կանայք 'ի զարդ խոնարհութեան անխածութեամբ և պարկեշտութեամբ զարդարել զանձինս. իմա զարդարեսցեն. Ա: Ակն արկեալ մեզ յառաջեաւ 'ի վախճան ասացելոցս՝ ճառս 'ի մէջ առնուլ զքրիստոսապատում ուսանելոյն. Վասն որոյ և սին-հոգական հրամանաւ՝ առաքելոյն նախածանօթ մատուցելոյն հեթանոսաց զթեթևագոյնն ուսանել. Պատուիրակս հանեալ ընդ աշխարհ, զի ամենեքեան օժտաբեր ընծայատար լիցին մեծի հարսանեացն, և բազում ուրախութեամբ գալ կատարել առ հասարակ ամենեցուն զօրէնս արքայական փեսային. Զի ձեռնադրեսցեն զսուրբն Գրիգորիոս և ուսանել 'ի նա զպատիւ խոնարհութեան քահանայութեանն Քրիստոսի. Զի անխորշ և անխէթ առաւծոյ հրամանացն հնազանդեսցեն առանց երկմտութեան, և տրտնջութեանցն հաւատալ յամենայն սրտէ. Մանաւանդ յորժամ 'ի տունն եկելոց հեթանոսայն աղաչել զաշակերտսն. Ճշմարիտ մշակաց գործայն է, զպիտանի արդիւնս զչայեկանին 'ի շտեմարանին ժողովեսցեն, և զփուշն և զգժնիկն տալ ճարակ հրոյ. ԱԳ. իմա ճառս 'ի մէջ առցուք, առաքեալքն ուսանեն կամ ուսանեսցին, և բազում ուրախութեամբ եկեսցեն կատարեսցեն, և ուսանեսցեն, և հաւատասցեն, մանաւանդ յորժամ 'ի տունն եկեալ հեթանոսքն աղաչէին կամ աղաչեսցին, զի ժողովեսցեն և տացեն: Որ ճշմարիտ աստուածն է, զամենայն ինչ զիւր՝ մշտնջենաւորութեամբ ունի, և զորդին միշտ ընդ իւր ունել. Եթէ կարծիցէք յանցանաց էին դեք, ոչ երբէք զմարդիկ 'ի կռապաշտութիւն յօժարեցուցանէին, . . ոչ ընդ սատանայս պշուցանել. Կ. իմա միշտ ընդ իւր ունի, պշուցանէին: Ոչ հրամայեաց, յորժամ հալածիցեն զձեզ՝ ընդդէմ կալ, այլ փախչել. Ո՞վ այնպէս հէք և թշուառական իցէ, որ մինչ 'ի յաղօթսն իցէ՝ և չլինել հեզ. Մի միայն զերան 'ի քնին արկեալ՝ աղարտեցեմք ինչ, այլ և 'ի ժամանակին հայել և 'ի պատճառն, . . և այնպէս ճշմարտիւ խնդրեսցուք. Յոյն ինչ ապաստան մի լինել, այլ երկիցուք. Եւ արդ՝ մի յոյժ պանծալ. Մի և ծառային իմանալ՝ եթէ հնար ինչ իցէ, մի կին, մի որդիք. Կարօղ եմ՝ զի բնաւ չգայցեն 'ի վերայ ձեր չարչարանք, և ոչ իբրև զոչխարս 'ի գայլոց կեղեքիցէք. այլ քան զառիւծ ևս ահագին լինել. Զքեզ կամէր յորդորել, զի միշտ հպատակ կայցես յաղօթս, և անդադար կրթութեամբ և բազում զուարթութեամբ արթուն կալ. Զի որ այնպիսիքն իցեն՝ ցածնուցուն, և որ չիցեն այնպիսիք՝ զկնոխն ցածուցանել. Ո. իմա ոչ հրամայեաց թէ ընդդէմ կացջիք՝ այլ փախիջիք, չլինիցի հեզ, այլ և 'ի ժամանակին հայեսցուք, ապաստան մի լիցուք, մի պանծասցուք կամ պանծասջիք, մի և ծառայն իմասցի՝ ըստ որում ապա ուղղական ևս դնէ Փ ՀՀՒ, Փ -ՐՏԲ+, ահագին լինիջիք, արթուն կացցես, զկնոխն ցածուսցեն: Եւ աե-

սուրբ հիւրոցն մի անուս տանել զկարօտելոյն, .. և մի տաղտկել առ խըն-
դիրս, այլ սիրով յուղարկել. Մի ոք խորհրդով յածիլ և մարմնով գայ-
թագղել, այլ հետեւել 'ի լաւագոյն սովորութեանն. ՅԾ: Զի մի մեծամեծս
փքացեալ խորհեսցիս, այլ զմարդկայինն կարգս խոկալ և ընդ միտ ածել.
ԳԱ: Որպէս ոչ մեք, և մի դուք առաւելս ինչ իմանալ քան զոր գրեալն
է. ԵՓ. իմա և մի դուք իմասջիք: Սակայն և 'ի նոցանէ զոր ինչ հաւա-
սին կարծեմք՝ առնուլ. Գնէր միայնութիւն 'ի մէջ աշխարհին և նախարարացն,
գնալ յամենայն ձանձրացուցիչ արդարութեան,.. և զի աշխարհի մի հօր ի-
րում նմանել՝ անխտրել և զիկել, այլ փարեսցի ուղղութեամբ,.. և նոքա
մի եւս յաւելցեն փառաւորել նշկահելով զնա, այլ ծառայել միաբանու-
թեամբ. Յաղէրս աղաչանաց անկեալ՝ զի մի մեռցի, այլ յանդիման լինել
աշխարհի. Խ. իմա ասացուք, աշխարհ մի հօր իւրում նմանեսցի, այլ ծառայ-
եսցեն, այլ յանդիման լիցի: Բայց միայն յայտնանէ, զի միժամս և անյա-
րատայայտել բոյսս. Է զի և ինքեամբ իսկ առաջնորդեալ դալ 'ի սովորա-
կան կայանն. Այնչափ դրուեալ 'ի գեղոյն պարկեշտ բաղձանս, զի ոչ
բնաւ ընդ միտ զխորութեանն իւրս ածել. Այնքան փութացեալ, մինչ զի
գտանել. Պ. իմա արտայայտէ, գոյ, ածէր կամ ած, գտանէր կամ եգիտ:
Եւ զնորդ զտակաւամեղն՝ ամենայնիւ անպարշտելոցն մատնել 'ի սատա-
կումն. Երկնչիմ ցերեկոյն.. Թէ դուցէ այսպիսի անուամբ գնալ յաշ-
խարհէս. Փ. իմա մանուկք կամ մանկիկունք, գնացից կամ գնայցեմ: Նման
իմն էր նորահարսն կնոջ՝ որ գեղոյն վայելչութեամբ և զարդուցն պայ-
ծառութեամբ ցանկալի գոլ ամենեցուն. Լ. իմա ցանկալի գոյ: Ոչ միայն
անմեղութիւն, այլ և դաստիարակութիւն և բժշկութիւն, և որքան յայ-
տնիկ ըստ բազմադիմի գործոցն՝ և անուանցն գոլ զանազանութիւնք. Մի
տայք անդի սաստ հրոյ ցանկութեան 'ի սիրտս ձեր, և այնու խնկարկել
սատանայի զաղօթս. Ղ. իմա գոն՝ են զանազանութիւնք, խնկարկէք կամ
խնկարկիցէք: Նախ 'ի հոգեւորն վայելչեն շնորհս, և ապա 'ի մարմնա-
կանն փոյթ ունել գործոյ. Այնքան տատանել արտասուացն, մինչ
զի լուանալ զոտս տեառն. Ի. իմա փոյթ ունիցին, տատասցին, լուա-
ցին: Աղաղակէին, զարթուցանել առէին զզօրութիւնս քո և եկ 'ի կեցու-
ցանել զմեզ. Նախ մկրտեսցին ջրով, և ապա ըմպել զարիւնն. Զի զերկ-
բայութիւն մտաց թերացելոցն ամենեքին հաստատեսցէ, և զմխաստակար
պատճառն յապաւել 'ի բաց ընկենուլ. Ա. իմա զարթո առէին, և ապա
արբցեն, յապաւեսցէ 'ի բաց ընկեսցէ: Տես այլ եւս օրինակս զինի ՆՋ շող-
կաթին 'ի 1162: Եւ 'ի վաղիւ անդր ժողովել նոցա զիշխանսն և զեր-
ցունս և զգալիրս յԵրուսաղէմ. ՈԳ. իմա ժողովեն կամ ժողովեսցեն: Որ-
պէս ընդ մանկանց մեր աղախնութեամբ և սատանէին մահուամբ՝ վշտա-
ցան տարերքս, այսպէս և ընդ նորոգելն և ընդ հաստատելն՝ ուրախակիցք
մեզ լինել. Մի զինս արհամարհէր և թշնամեացն հաւանել. ԼԲ. իմա
ուրախակիցք լինին կամ եղեն, մի հաւանիր: Հրաժարեցաւ 'ի մօրէն, իբր
այլ ոչ տեսանել զմիմեանս յայսմ աշխարհի. Լաւ է ինձ, որդեակ, զի յան-
ապատ անդ կեցցես, քան թէ անկանել 'ի ձեռս անօրինաց. Եթէ կա-
միս զնա, դու կալ ընդ նմա և զմեզ արձակեա. ՎՋ. իմա իբր այլ ոչ
տեսանիցեն՝ տեսանելոց իցեն, քան թէ անկցիս, դու կաց ընդ նմա: Մեր-
կացեալ 'ի ճաշակմանէ նախաստեղծին զփառս, միանգամ վերստին
շնորհելով՝ զմեզ վերանորոգել 'ի փառս. Սահակայ և Յովսեփայ սուրբ
հայրապետացն Ներսիսի սուրբ վարդապետն հրամանաւ լուսաւորել զա-
բեական քաջ սպառազէնն. ՇՋ. իմա վերանորոգեցեր, լուսաւորեր կամ
լուսաւորեաց:

Եւ թէ նորա գոլ Թողութիւն Երկայելի՝ զղջմամբ սրտին:
Այժմ որ յորքունց գոլ գերակայ Նախ նշանելոյ յաղթու սորայ:
Որ յաղթական գոլ 'ի մարտին Ընդդէմ ժըպիրհ Ամաղէկին:

Խաղաղարար հակառակին Չեղէ առ իս ուշ յօտարին.
Որով որդի հօրդ վերին Լինել ըստ քեզ գործովք քոյին :
Զի մի ժառանգ նա հայրական Արքայութեան գոլ սեփհական . ՇԱ .

Իմա թէ նորա Թողութիւնն երկբայելի գոյ՝ է , գոյ՝ է գերակայ , որ յաղթական եղև , որով որդի լինէի կամ լինիցիմ , զի մի ժառանգ լինիցի :

1245 . Երբեմն և գործիականն անուրջ գերբային վարի փոխանակ գիմաւոր բայի . Սկսաւ այլ ևս խորհուրդ յաւելուլ , եթէ ոք զի 'ի հուր բորբոքեալ յաւելլով բազում նիւթս փայտից . Աղաչելով զայս միայն և խնդրելին յաստուծոյ՝ մի տեսանել նոցա զաւեր սուրբ եկեղեցեաց . Նոյն այսպէս ուսուցանելով , մինչև մոռանալ լսողացն զամենայն իրս աշխարհականս . Ե . իմա զի յաւելու կամ յաւելուցու , աղաչելին և խնդրելին , այսպէս ուսուցանէին : Զայս առելով , զի զայն որ զբանն ընդունելոց էին՝ վերագոյն քան զամենայն յարգարիցէ . Ա . իմա զայս առէ կամ առէր : Սա ոչ փոքր ինչ օգնականութիւն գտեալ 'ի Վարբակայ Մարէ՝ բառնալով զԹագաւորութիւնն 'ի Սարդանապալեայ . Խ . իմա բառնայ : Երևի որպէս ոչ չար ինչ արարեալ՝ խղճիւ ապաշխարեալ , այլ յաղագս թէ ընդէր առնյ յինքենէ զաւազականոյն թողով տեղիս . Պ . իմա թէ ընդէր եթող կամ թողեալ իցէ : Իսկ նորա տեսեալ զինքն մերկացեալ 'ի լուսեղէն զգեստիցն՝ աղարթապատ լինելով ընդ անկով գլխոյն . ՄՇ . իմա աղարթապատ լինէր : Ուստի զսուրբ երրորդութիւնն փառաւորելով 'ի նոյն տէրութիւն միակցորդ համաստուածութեան զուգաձայն սրբաբանութեամբ յաւիտենս յաւիտենից , ամէն . Ն . իմա փառաւորեմք կամ փառաւորեսցուք : Էր վասն կամաց նմանեւ նոցա (օձից) գազանութեանն՝ արտաքոյ բնութեանդ կալով . և նոցա բազում անգամ թողեալ 'ի մարդկանէ , արտաքոյ բնութեանն կալով ոչ ումեք մեղանչելով . Որ անգէտ գոլով կրօնից աստուածպաշտութեանն , և անզգամութեամբ բերին ընդդէմ մերոյ հաւատոյ . Ա . իմա ոչ ումեք մեղանչեն , անգէտ գոն՝ են : Եւ որ մեծագոյն է սորայս , զի ոչ ինքն ևեթ գոլով աստուածապաշտ , այլ ամենայն տամբ իւրով . ՈԴ . իմա ոչ ինքն ևեթ գոյր՝ էր : Որպէս զի ընդունելով 'ի քէն զհայցուածս մեր , և զմեծվայելչական փառաբանութիւն միշտ 'ի բարձունս առաքեսցուք . Լուսապայծառ հրեշտակին նստելով 'ի կենդանատու գերեզմանին , և աւետեր կանանց . Ճ . իմա ընկալցուք 'ի քէն , նստէր կամ նստեալ էր : 'Ի չարականն յաճախագոյն երևի այս :

Զիս որ զհոգւոյս փակեալ ունիմ Զդրունս մտաց քոյոյ բանին
Եւ անճաճանչ խաւարային Իբրև ըղձոսն գոլով մըթին :
Վասն այսորիկ տաժանելով Ձեռամբ ըզսա գծագրելով :
Այլ և նոցուն ներ արհեստին Ոլք պանծալիք գոլով ամլին :
Եւ յետ սակայ ինչ վաղճանեալ , Մերին Արշակայ Թագաւորեալ ,
Այն որ զՊոնտոս գոլով գերեալ Եւ յաղթութեան նըշան թողեալ . ՇԱ .

Իմա և զամ անճաճանչ խաւարային , տաժանելով գծագրեցի , որ պանծալիք գոն , զՊոնտոս գոյ՝ է գերեալ :

1246 . Բազում ուրեք և անցեալ գերբայն , առանց յենլոյ 'ի բայ ինչ գիմաւոր ըստ 473 , վարի ինքնին պարզարար փոխանակ գիմաւոր բայի , առաւորաբար յանցեալ ժամանակ , մերթ և յապառնի և 'ի ստորադասական . Այցելու և օգնական է նմա , և որ միանգամ Թշնամութեամբ կամ թէ արհամարհանօք յայն տեղի հասանէ՝ մեծամեծ հարուածովք հարեալ , թէ արձակէ ևեթ . Եւ իջեալ նոքօք հանդերձ 'ի տեղի մի ամփոփակ , և ժողով աշակերտացն նորա և բազմութիւն յոյժ , որ եկին լսել 'ի նմանէ և բժշկել 'ի հիւանդութենէ իւրեանց . Իբրև գիտացին թէ այրն հրեայ է , միաբարբառ եղեալ յամենեցունց իբրև ժամս երկուս աղաղակել . Ըստ դաւանոյ

անդրէն 'ի փոխած իւր, և խող լուացեալ՝ ընդ ա՛ւղ թաւալեալ. Ա. խմս մեծամեծ հարուածովք հարկանէ զնա, էջ 'ի տեղի մի սափորակ՝ զի լուացեալ է բանն, մի բարբառ եղև առ աղաղակել կամ մի բարբառ եղեալ՝ աղաղակէին (1244), ընդ ա՛ւղ թաւալի: Յայնմ ժամանակի տագնապափոյթ սովպա դեսպանս արձակեաց, պատուիրակս հանեալ ընդ աշխարհ, զի ամենեքեան ժամադէր ընծայատար լիցին. խմս արձակէին, հանէին: Վասն այսորիկ թողեալ զերկիր ծննդեան իւրեանց՝.. զանձինս իւրեանց հրեշտակական զուարթական կարգօք լուսաւորեալ վարուցն քաջութեամբք, զի զատուած տեսանել կարասցեն. խմս թողին, լուսաւորեցին կամ թողեալ լուսաւորեցին: Եւ արդ եղեալ որոտումն յերկնից սաստիկ անհնարին, զի ահաբեկեալ զամենայն ամբոխն. խմս եղև, ահաբեկեաց: Առացեալ 'ի հօրէ լինել լոյս, և անդէն եղեալ լոյսն համափիւռ. խմս անդէն եղև: Զի յորոյ երևաց զկենդանութիւնն ընկալեալ, նախ քան զամենայն զնա ետես. խմս ընկալաւ: Միանգամայն իսկ երկիր զզրացեալ 'ի վարուց մարդկան, գարշեցեալ, որպէս ասէ իսկ. խմս զզրացաւ, գարշեցաւ: Նա եկեալ և յարուցեալ թագաւոր համաշխարհական՝ զամենայն ազգս հնազանդելով, և զթագաւորութիւն իւր ազգի այլում ոչ փոխեալ՝ բառ ասացելոյն Դանիէլի. Նա և Դաւթի իսկ բղխեալ 'ի սրտէ հոգեպատում բարբառով մարգարէին՝ զհանդամանս թագաւորին յայտ արարեալ. խմս եկն և յարեաւ, ոչ փոխեաց, յայտ արար: Զօր և փրկիչն յայտ արարեալ սամարացի կնոջն՝ ասելով. խմս յայտ առնէ կամ արար, կամ յայտ արարեալ ասէ (1245): Որոյ ապա 'ի շնուլ ամացն իւրոց երկոտասանից ելեալ յԵրուսաղէմ և ընդ վարդապետս օրինացն բանս 'ի կիր արկեալ և զարմացուցեալ զամենեսեան. խմս 'ի կիր արկանէ և զարմացուցանէ: Արդ եկեալ առ կնքասուն Յովհաննէս մկրտել 'ի նմանէ. որոյ զահի հարեալ ընդդէմ դնացեալ, թէ ինձ պիտոյ է 'ի քէն մկրտիլ. որոյ լուեալ պատասխանի և առեալ հրաման համարձակ զնա մկրտելոյ. խմս գայ առ կնքասուն, ընդդէմ դնէր, որ լսէ պատասխանի և առնու հրաման: Ո՞վ իցէ 'ի մարդկանէ՝ որ 'ի սատնապել ոգւոյն յորժամ մօտ 'ի սպառել իցէ, աղաղակ տայցէ կամ գոչիցէ. այլ բերանակապ և անբան ևս եղեալ յառաջ քան զմեռանելն. խմս անբան ևս լինի: Դիմեալ այնուհետև պահապանացն, և այնպէս հաչակաւոր և ազգական արարեալ զաստուածագործ յարութիւնն, մինչև անդէն գիշերայն ընթացեալ եկելոց կանանցն 'ի գերեզմանէն՝ աւետարանել աշակերտացն զաւետեալ սքանչելին. Նոյնպէս և պահապանացն ոգեսպառ սըրտաբեկ 'ի քաղաքն անկեալ պատմելով քահանայիցն. որով եկեալ 'ի փախձան և խոստացեալ բան մարգարէին. խմս դիմեն պահապանքն, ազգական առնեն, ընթանան եկեալ կանայքն, պահապանքն 'ի քաղաքն անկանին, գայ կամ եկն 'ի փախձան: Երեկի և կէնդելեանց ումեմն 'ի Ճանապարհին Եմաւուսայ, և առաջի եդեալ նոցա զաւանդեալս մարգարէականն՝ որ վասն նորա վկայեալ. յետ այսորիկ երևեալ աշակերտացն առ տիբերական ծովուն և արարեալ նշանս առ 'ի հաստատելոյ զնոսա, և յայտ արարեալ նոցա՝ թէ ոչ սակաւիկ ինչ կասեցուցեալ գերեզմանին զաստուածագործ զօրութիւնն. խմս առաջի դնէ, վկայեն կամ վկայեցին, երևի և առնէ նշանս, և յայտ առնէ թէ ոչ կասեցոյց կամ կասեցուցեալ էր: Նախ զատան մեկնեցան յաշխարհէս, և ապա հասեալ սիրոյն՝ տեառն իւրեանց. խմս և ապա հասին տեառն: Զի զօր մեծին Մովսէսի յառաջագոյն ճնորհօքն հոգւոյն զլինելոցն առակախօսեալ, զնոյն հոգեպատում բարբառոյն և զկնի եկելոցն մարգարէիցն երկրորդեալ, որովք երևեալ ամենապարգև հոգւոյն զօրութիւն. — և որ զկնի՝ զէ համարոյ սկիզբն. խմս զոր մեծն Մովսէս առակախօսեաց կամ առակախօսեալ էր՝ զնոյն զկնի եկեալ մարգարէքն երկրորդեցին, որովք երևեցաւ. ԱԳ. ուր կարի յաճախ է ձեղ: Այսա թագաւորին Պարսից, քանզի զայս լուեալ 'ի քաղդէիցն, սաճիկ ուղտուք արձակէ 'ի Հայս սրս. Բ. խմս քանզի լուաւ, կամ թէ քան_

ղի աւելագրութիւն համարեսցի (1165)։ 'Ի նոյն խարափ անկեալ և ողան֊
գոյն, զոր Թշնամին իբրև զորոմն 'ի մէջ ցորենոյ սերմանեաց. զի կէսք երկս
արմատ գնէին, և այլն. Եւ այնչափ յանգգնեալ, մինչև կանանց հրամայէ
մկրտութիւն տալ. Եւ նոքա այսչափ ժմերտեալք, մինչև զամենայն մարդ֊
կան ուխս կամին ունել. Կ. խմա անկան և ողանդքն, այնչափ յանգգնի
կամ յանգգնեցաւ, և այլն։ Ամենայն եպիսկոպոսունք և երիցունք պատուէր
հրամանի տուեալ աշխարհին՝ զողջոյն ամսին Փառաց պահօք և աղօթիւք տա֊
նել խնդրուածս առ աստուած. Եւ հաւանեալ ամենեցուն մեծամեծաց և
փոքունց ազգ տանել ամենայն երկրին, զի հաճոյ թուեսցի. Զողորմած
դատաւորն յուզեցաք վրէժ առնուլ անաչառութեամբ յարարածոցս, մինչև
հրաման տուեալ երկնային ծովուն հեղուլ 'ի վերայ ցամաքիս. Եւ այնպէս
ուրախացեալք 'ի սէրն աստուծոյ, մինչև չհամարեալ զինքեանս 'ի մարմնի,
այլ յերկինս, և հեշտութեամբ անցուցանէն զերկայնութիւն գիշերոյն. Ե.
խմա պատուէր հրամանի տային կամ ետուն, հաւանէին կամ հաւանեցան ա֊
մենեքեան, մինչև հրաման ետ, այնպէս ուրախանան՝ մինչև չհամարին։ Եւ
սորա այսպէս սիրելի եղեալ աշխարհիս մերոյ, Թագաւորեալ ամս քառա֊
սուն և մի. Գտաւ պակաս ժառանգութիւն բնակողացն Հաշտենից. վասն
որոյ բազումք 'ի նոցանէ եկեալ 'ի գաւառն Աղիովի և Աղբերանոյ. Եւ
այնչափ սիրեալ զնա քան զիւրեանց ազգայինսն, մինչ զի ոչ չարացան, և
այլն. Այնչափ ատեցեալ զմեզ, մինչև զնշանագիրս անգամ ոչ ընկալան. Եւ
'ի կատարման ձմերայնոյն դէմ եդեալ 'ի Բիւզանդիոն եկանել՝ փախուցելով
մերոյ հայրենեաց. Եւ նորա անկեալ 'ի բանս հրապուրանաց, ասելով. Եւ
կիսոցն 'ի նոցանէ զմեծն Սահակ խնդրեալ. Խ. առ որում յաճախեալ
է ձեռ. խմա սա այսպէս սիրելի եղև կամ Թագաւորեաց, եկին 'ի գա֊
ւառն, այնչափ սիրեցին, այնչափ ատեցին, դէմ եդաք, և նա անկանի,
կէսքն խնդրեն։ Առաւել ևս գրգռեալ զԹագաւորն և զամենայն աւա֊
գանին՝ ասելով. Զոր 'ի նամակացն գրելոց 'ի քէն, զոր տուեալ մեր
կարգալ, ստուգութեամբ տեղեկացաք. Որոյ որքան ժամանակս կալեալ
զիշխանութիւնն Սիւնեաց, բազում արարեալ անիրաւութիւնս՝ սատակե֊
ցաւ չարաչար. Փ. խմա գրգռէին կամ անուրիշ՝ գրգռէր ոք, զոր տուաք
կարգալ, որքան ժամանակս կալաւ։ Եւ զայն իսկ յայտ արարեալ ասելով՝
թէ փախերուք և մի երկնչիք. Քանզի և զայն իսկ յայտ արարեալ ասելով՝
թէ մինչև հանցէ. Զայս ասելով՝ յայտ արարեալ զինքն հօր միաբան, և նո֊
ցա ոչինչ նոր գործեալ, և զծածուկս սրտից նոցա յայտնեալ. Յորժամ մի
վճիռ պատժոյն տուեալ, ապա բիւրապատիկ հնարէին և չկարէին 'ի պատ֊
ժոյն ազատանալ. Յորժամ ամենայն գործն կատարեցաւ, ապա փոյթ յան֊
ձին կալեալ զգործս մշակին ապականել. Ո. խմա յայտ առնէ կամ արար,
գործէ, յայտնէ կամ գործեաց, յայտնեաց, յորժամ մի վճիռ տուաւ, փոյթ
յանձին կալաւ։ Այն ինչ դադարեալ անձրևին, տօթ եղև. ԴԱ. խմա այն
ինչ դադարեաց անձրևն։ Ողն բեկաւ Ախաբու, և եկեալ ընդ առաջ Ե֊
ղիայի. ԵՓ. խմա և եկն։ Ուստի և փոխեալ զեղանակ բանիս, այլ ոչ զեղ֊
կութիւն վտանգիս. Եւ դու 'ի գովեստ քեզ զայս բան սահմանեալ, թէ ո֊
ղորմած եմ ես ասէ. Այնքան սաստեցեալ զամուռս չարեաց, որ և զաստուծոյ
պատիւն հայհոյեալ և թշնամանեալ, և զաղօթկերացն բազմութիւն սուսե֊
րաւ մահու խողխողեալ. Ն. խմա փոխեմ, սահմանեցեր, տուցաւ, հայհոյեաց
և թշնամանեաց, խողխողեաց։ Եւ Հերովդէս յայնքան մոլութիւնս եկեալ,
զի հրաման ետ կոտորել. Բերեալ և սա զմուռս, .. մերձ եկեալ կացեալ և
ծանօթք տեսան տեսանել զթաղումն նորա. Իսկ կանանցն 'ի տարակոյս
անկեալ, թէ զիարդ ունիցին խնկել զմարմինն. վասն որոյ և հրեշտակն, զի
լուծցէ զայս, մատեաւ և 'ի բաց էառ զվէմն 'ի դրաց անտի. Ի. խմա եկն,
եբեր, մերձ եկեալ կային կամ կացին, կանայքն 'ի տարակոյս անկանէին կամ
անկան։ Եւ տանից պատերազմի յաղթեալ Անտիոքոս, վասն որոյ դիցն
պարգևս բաշխէր. ՆԽ. խմա յաղթէր, յաղթեաց, կամ հան որոյ աւելորդ

(1161)։ Ցայցանէ ընկալեալ համարձակութիւն ամենայն ոք՝ հայր իւր կո_
չել զաստուած. Ս. խմս ընկալաւ, զի բանն լսացեալ է։ Քանզի նոքա թէպէտ և ոչ զՃշմարիտն աստուած ծանուցեալ, սակայն, և այլն. ԼԲ. խմս թէպէտ և ոչ ծանեան։ Եւ 'ի լինել աշնան՝ կոխան եղեալ մորենի. Գ. խմս կոխան եղև։ Գործի կենաց՝ յորում տարածեալ զանարատ բազուկս իւր կենդանարարս... հրաւիրելով զմեզ 'ի մշտնջենաւոր բարութիւնսն. ՄՂ. խմս տարածեաց։

Եւ մի տանիր 'ի փորձութիւն Որ ոչ փորձեալ զդք երկրածին։
Զոր և հանեալ 'ի սեղանին Որպէս ըղբեղ, տէր, 'ի խաչին,
Բուռըն հարեալ 'ի սուսերին Եւ մերձ եդեալ պարանոցին,
Մինչ 'ի վերուստ հընչեալ ձայնին Թէ մի մխեր 'ի պատանին. ՇԱ.

խմս որ ոչ փորձես, բուռն հարկանէր և մերձ դնէր, հնչէր ձայնն։

Եւ եթէ ժողովեսցեն զոսկի և զարծաթ և զամենայն բարութիւնս, և տեսեալ կին մի գեղեցիկ, դարձեալ 'ի նա և բերանաբաց եղեալ հային 'ի նա. Եւ զպատՃէն հրովարտակիս այսորիկ յառաջ հանեալ եդեալ և տարածեալ ամենայն զգուշութեամբ, եթէ Հրէից վարել զԻւրեանց օրէնսն. Ա. խմս և տեսցեն կամ տեսանիցեն կին մի գեղեցիկ, հանեալ դիջեք և տարածեսջիք։ Հրամայէր նոցա լուանալ և սրբել, զի արժանաւորք լեալ աստուածատես փառացն տեսանելոյ. Բառնալ զգայթագղութիւն 'ի միջոյ, զի մի ոք մի իւիք սայթաքեալ յաստուածադնաց ՃանապարՃաց. ԸԳ. խմս զի արժանաւորք եղիցին, զի մի ոք սայթաքեսցէ։ Եւ ցօրինականն՝ որ էհարց զնա, թէ զինչ ինչ արարեալ՝ զի զկեանս յաւիտենականս ժառանգեցից. ասէ. Կ. խմս զինչ ինչ արարից։ Այսօր ընդ մեծին Եղիայի սրբեալ պահովք, զի տեսլեան աստուածային լուսոյն արժանասցուք հոգւով. ՇՐ. խմս սրբեսցուք կամ սրբեալ լիցուք։

Զի մի զկապանս, ասէ, խզեալ Եւ աշխարհի վախՃան ածեալ։
Որպէս զՄովսէսն անքոյթ եղեալ, Զի մի պաշտօն ըղնա առեալ։
Զոր թէ կամի ոք հաւաստեալ ԶԵղիշային տառ վերծանեալ։
Զի մինչ գարուն հոգւոցն հասեալ, Բազմաբեղուն պտղաբերեալ. ՇԱ.

խմս խզեսցէ, ածցէ, առցէն, վերծանեսցէ, հասցէ, պտղաբերեսցի։

1247. Ըստ դմին օրինակի բազում ուրեք յաջորդ դիմաւոր բային Լով և այլով շաղկապօք յարի յանցեալ դերբայն, թող զաւանդեալն 'ի 1157. Մատուցեալ առ նա Յուդա և ասէ. խմս մատեաւ և ասէ. այսպէս և զառաջիկայդ։ Եւ ամբարձեալ Ահարոնի զձեռս իւր 'ի վերայ ժողովրդեանն և օրհնեաց զնոսա։ Սպաս կալեալ և պահ ունէին նմա։ Եւ նստեալ 'ի տեղւոջ յայգորեկի և կարդացին զգիրն։ Եւ բազում անգամ հանեալ սուր, և յորժամ թափի գինին՝ ոչ յիշէ զինչ գործեաց։ Եւ եկեալ միւսանգամ 'ի սահմանացն Տիւրոսի և Սիդոնի, և եկն 'ի ծովեզրն գալիլեացւոց։ Եւ իջեալ 'ի հրէաստանէ 'ի Կեսարիա և անդ լինէր։ Եւ առեալ պատուէր առ Շիղա և Տիմոթէոս՝ զի վաղվաղակի եկեսցեն առ նա, և գնացին։ Թօթափեալ զձորձս իւր և ասէ ցնոսա։ Իբրև շատ ակն կալեալ, և տեսանէին՝ թէ ոչինչ չնաս եղև նմա, դարձեալ դարձուցին զբանն և ասէին. Ա։ Ընդ առաջինսցեալ Դաւթի, և թագաւորքն անձնատուրք ծառայք լինէին. Սկսեալ 'ի շէնս սաՃարին, և յամս չորս կատարեցին. ՆԽ։ Իսկ այլոցն խաբէութեամբ առ ժամանակն թողութիւն արարեալ, և զամենայն չնասուն պատՃառս արկանէր զկապելովքն. Ոմն 'ի հրեշտակացյանմահիցն գնդէն սուաբակեալ և 'ի բաց գնաց յերկնից. Առեալ մեկուսի յայլոցն և ասէ ցնոսա. Իսկ նորա յամն կացեալ և 'ի քուն ոչ մտանէր. Ե։ Եւ հոգւքն ելացեալ իբրև զարծուիս՝ անդր հասեալ, և զգենուն զանապական մարմին. ՄՂ։ Տեսեալ արդարոց՝ ծի_

ծաղեցան, անարատին՝ և արհամարհեցաւ · Ա · խմա անարգեալ և արհամարհեցաւ, այս է՝ եռես և արհամարհեցաւ: Գուցէ տեսեալ և անտես առնիցես · Ա · խմա տեսանիցես: Որպէս մարտուցող ոք ամենայն հնարիւք հնարեալ զիւր աշակերտն թեքել առ 'ի ցուցանելոյ զհանդամանս մարմնոյն՝ որով մարթիցեն յաղթել ախոյանից, և առաքիցէ զնոսա 'ի հրահանգս մրցել ընդ ախոյանն · Հայեցեալ յերկնից հաստատութիւն՝ որ ոչ 'ի վերայ իւիք կայ, և հաւանեսցի · Կ · խմա հնարիցի ·· և առաքիցէ, հայեսցի ·· և հաւանեսցի: Շխոթակ արաւաջիր յայն կոյս քան զԿուրան և զՄակուրան · և անդ ընկեցեալ զնա 'ի վիրապ մի, և ընկալցի զմահ թշուառութեան · Ե · խմա ընկեցին:— Ահագին իմն աղմուկ լեալ չփոթից, բազմութեան զօրացն զմիմեանս կոտորեալ, իսկ Արտաշէս փախուցեալ մեռանի · Եւ նորա անյուսացեալ լինէն, նմին իրի առաքեաց զքաջանայակեան · Զոր ոչ օգուտ իւր համարեալ յեւրն փոխել 'ի քաղաքն, ·· այլ հեռագոյն 'ի նմանէ շինեաց քաղաք փոքր և փոխեաց անդր · 'Ի ծննդենէն ևեթ մոլութեամբ լեալ՝ մինչ նովիմբ և վախճանեցաւ · Խ · խմա բազմութիւն զօրացն զմիմեանս կոտորէն, անյուսացաւ նա, ոչ օգուտ իւր համարեցաւ, մոլութեամբ եղև կամ լեալ է:

Երկոցուն եղանակացդ անթիւ են օրինակք 'ի շարականս և առ տաղաչափացն, մինչև Շնորհալւոյն քերթուած մի 'ի գլուխ հանել դերբայիւդ:

1248 · Ըստ այդմ և ընդ յաջորդ անորոշ դերբայի՝ նոյնպիսի համարի և իւրն · Եւ եղև Պաւղոսի շրջեալ զվերին կողմանսն և իջանել յԵփեսոս · Ա · խմա շրջել և իջանել, կամ ըստ 1157 շրջեալ իջանել: Ազգի ազգի հոգովք մաշեալ և մեռանել 'ի կասկածոյ · Ցանգ կամի վառեալ և կալ մեզ հաստատուն · զմիշտ վառեալ և կալ կամի · Աղաչեմ, գոնեա յայսմ հետէ հրաժարեալ 'ի մօրէն չարեաց 'ի մնապարծութենէ, և կեալ ըստ աստուծոյ կամացն · Զմարթի յանկի համակեալ և արտասուս արկանել · Ո · խմա մաշել և մեռանել, վառել և կալ, հրաժարել ·· և կեալ, յանկի համակել և արտասուս արկանել:

1249 · Նոյնպէս փոխան դիմաւորի վարի անցեալ դերբայն երբեմն ընդ [illegible] բառին, ըղձական իմն եղանակ նշանակեալ, իբրու առել [illegible], [illegible] [illegible] · որպէս, Թէ իւրն յանձնէ իմաստութիւն ինչ այնպիսի ոչ ունէր, գէթ յարարիչն աշխարհի նայեցեալ իցիւ՝ ուսանել 'ի նմանէ զարուեստն · իմա գէթ թող նայէր · Եթէ վասն ողորմութեան արար զոր արարն, պահեալ իցիւ զգալուստ որդւոյն իւրոյ մինչև 'ի վախճան աշխարհի՝ և ապա առաքեալ, զի 'ի վերայ ամենեցուն առնէր ողորմութիւն և հանէր 'ի կեանս, քան փութացաւն և առաքեաց 'ի կէս դարին, և չէր հնար վերջնոցն որ անկան անդր՝ թէ ելանիցեն · քանզի այնուհետև զգուշացաւ նոցա տանջիչն · Կ · խմա թող պահէր, երանի թէ պահէր, որպէս 'ի կարգէ բանին յայտնի տեսանի մտաւոր ընթերցողի, և ոչ թէ [illegible], [illegible], որ ամենևին օտար է 'ի մտաց բանին: Խնդրեալ (1) իցիւ քո գտնել, թէ զի մեռուցից զՍաւուղ, և ոչ զի կեցուցից զՍամուէլ · Եւ գտեալ թէ լռեցեր, և ոչ ասացեալ իցիւ՝ եթէ առ անգ հեռացաւ լինէն · Նփ · խմա գտեալ թող խնդրէիր, գոնէ լռեալ էիր և չէիր ասացեալ: Եւ նմին պատրաստեալ առաջնկայ ես (կամ առաջնկայլիս) իցիւ՝ լինել ժառանգաւոր անպատ տանջանացն · Պ · խմա առաջնկայ ես պատրաստեալ իցիւ նմին՝ ժառանգաւոր լինել, այս է՝ [illegible]:

1250 · Գործիական անորոշ դերբային և անցեալ դերբային 'ի նոյն միտս՝ ոչ միայն յետադասին յաճախ դիմաւոր բայի, այլ և յերկման բանի 'ի տեղի դերբային դնի երբեմն դիմաւոր և 'ի տեղի դիմաւորին դերբայ, կամ փո-

(1) Ցօրինակին գրեալ է [illegible] · ուղղելի գտաեցաք, վասն ոչ այլ ուրեք անորոշ դերբայիւն գտանելոյ:

խանակ Ի շաղկապաւ դիմաւորի զնի գերբայ՝ պահելով եւ ուրեք զնոյն Ի․
Ցանեցին հող ՚ի վերայ գլխոց իւրեանց ընդ երկինս հայելով։ Ոմանք խոյս
տուեալ փախչէին յահէ անօրինացն՝ տարաշխարհիկ ՚ի հայրենի գաւառացն
լինելով։ Ցերկու ձեղքէ զամբոխ Թշնամեացն սկսյաբար շահատակելով։
կամաւոր գայ առ Տրդատ մեր Թագաւոր՝ եղբարց նորա առ Շապուհ եր_
Թալով։ Զմարմին եւեթ բժշկեն՝ առ հոգւոյն բժշկութիւն շահ եւ ոչ մի ինչ
ցուցանելով։ — Բարբառ ահագին գազանաց գոչելոց․․ լքոյց զնոսա զոր_
հուրեցուցեալ։ Բազում միխիթարութիւն տայ համբերողաց գիրքս՝ զայրս
վշտագնեալ ՚ի մէջ բերեալ։ Առանց ընդ բանս ինչ ածելոյ եկի կոչեցեալ։
՚ի Թախծս Թեւոց լուսոյ ահա յերկինս ժամանեցից հեռացեալ։ Ցարեար ՚ի
մեռելոց, Քրիստոս, այսօր զզժոխս աւերեալ։

Միտքանեցին երկու երկու իբրեւ ամոլք հաւանք եւ հաւատարք՝ ուղիղ տանե_
լով զակօսն արքայութեանն․ Առաջնորդք դասուցն հնչումն ձայնի արձա_
կեն՝ երգս հոգեւորականս քաղցրանուագս փոփոխելով․ Ե․ փոխանակ՝ մա_
քանելով ուղիղ տարան, արձակելով փոփոխեն։ Զսա սպանեալ տաճրա_
ցւոյն Արտաշրի որդւոյ Սասանայ՝ բառնալով զԹագաւորութիւնն Պար_
Թևաց, հանելով ՚ի նոցանէ զաշխարհն ժառանգութեան․ Ազգ առնէ փի_
լիպպոսի կայսեր հռովմայեցւոց՝ օգնականութիւն ՚ի նմանէ խնդրելով․ Ճա_
կատ տուեալ ՚ի փախուստ դարձուցանէ՝ Թափելով ՚ի նմանէ զաւարեալսն․
Վճարի ՚ի կենցաղոյս՝ եղբօրն փոխանորդելով զաթոռութիւնն․ Խ․ փոխա_
նակ՝ զսա սպան (1246) Հ-ն սպանեալ է բառնալով՝ հանելով, խմա սպա_
նեալ բառնայ՝ հանէ, ազգ արարեալ օգնութիւն խնդրէ, ՚ի փախուստ դար_
ձուցեալ Թափէ, վճարեալ ՚ի կենցաղոյս՝ եղբայրն փոխանորդէ։ Սակաւ
ինչ նուէր պատմելով եւ խօսելով զբարերարութիւնն աստուծոյ․ ՎՐ․ փո_
խանակ՝ նուէր պատմեր եւ խօսէր։ Զլոյս միածնի որդւոյն աստուծոյ դի_
ցուք ՚ի սիրտս մեր՝ խնդրելով ՚ի նմանէ զքաւութիւն․ Փ․ փոխանակ՝ դնե_
լով ՚ի սիրտս մեր՝ խնդրեսցուք։ Փչեցեր յերեսս նորա շունչ կենդանի՝ լի_
նելով նմա կամօք քո ՚ի հոգի կենդանարար․ Որ կան անդադար ձայնիւ
զերեքսրբեանն ասելով․ ՄՇ․ փոխանակ՝ փչելովդ եղե նա, կալով ասեն
Հ-ն կան եւ ասեն։ Զմահու լուծեր զիշխանութիւն՝ արձակելով զմեռանելեան
՚ի նմանէ․ Այսօր անուշահոտ բուրմամբ ընԹանային սուրբ կանայքն՝ տե_
սանելով զհրեշտակն արեգակնակերպ փայլմամբ ՚ի վերայ վիմին․ ՇՐ․ փո_
խանակ՝ լուծանելով արձակեցեր, ընԹանալով տեսանէին։ — Ուր եւ գտաք
եղբարս՝ աղաչեցեալք ՚ի նոցանէ լինել առ նոսա եօԹն․ Ա․ փոխանակ գտեալ
եղբարս աղաչեցաք ՚ի նոցանէ։ Պատուիրէ խորշել յորոց շաղփաղփն էին՝ որով
ոմանք եւ յանցաւորք եղեն հաւատոյն, կատարեալ զԹուղԹն․ Նխ․ փոխա_
նակ՝ պատուիրելով կատարէ զԹուղԹն։ ԵրԹային ՚ի տունս աղօԹից ան_
ձանձրոյԹ խնդրեալ ուխտիւք, զի համբերել կարասցեն․ Ե․ փոխանակ՝
երԹալով խնդրէին։ Եւ կատարեցին զկարգեալսն անվեհեր յաղագս նորա,
արձակեալ զերանելի այրն․ Փ․ փոխանակ՝ եւ կատարեալ արձակեցին։ Խո_
նարհեցար ՚ի մահկանացու բնութիւնս մեր, մինչեւ ՚ի գերեզման իջանելով
զփորձ առեալ անապական աստուածային մարմնովդ զմերոյ բնութեանս․
ՄՇ․ փոխանակ՝ խոնարհեալ զփորձ առեր․ Ծնար ՚ի հօրէ անճառ միու_
Թիւն՝ ՚ի կուսական որովայնէ երեւեալ մարմնով ՚ի փրկութիւն մեզ․ Որ խո_
նարհեցար յանճառ փառաց եկեալ իշխանութեամբ ՚ի մահ խաչին․ Որ
կանգնեաց զքառանկիւն սեղան խաչին յաղագս քառակողմ աշխարհի պատա_
րագեալ․ Արբուցանէ յաւէտ զոխեղերս գեղեցկապէս բղխեալ զբողբոջս
անուշից․ ՇՐ․

Ճառագայթեալ բանն ՚ի հօրէ Ցօր հինգերորդըն հրամայէ
Բղխեալ ՚ի ջրոց սեռք կայտառաց Եւ Թեւաւորս օդականաց։
Որք եւ անկեալ կործանեցին Ընդ մեքենայս զոր շինեցին,
Եւ խմ զերծեալ հաղբից նոցին Որպէս երբեմն երրայեցին․ ՇՈ․

փոխանակ՝ ծնեալ 'ի հօրէ՝ երևեցար մարմնով, խոնարհեալ եկիր, կանգնեալ պատարագեցաւ, որբուցեալ բղխէ, հրամայեալ բղխէ, որոց անկեալ կործանեալ՝ զերծայց և ես որպէս եբրայեցին: Որ գծառայի զկերպարանս յանձն առեր վասն մեր և խոնարհեալ քո կամաւ 'ի մեր բնութիւնս. ՇՐ. փոխանակ՝ յանձն առեալ և խոնարհեցար (1247) կամ յանձն առեր և խոնարհեցար (1246):

1251. Այլ երբեմն անցեալ դերբայն փոխանակ ուղղական կալոյ 'ի դէմս անուան բային ըստ 466, 473, 582, 583, համաձայն գնի խնդրոյ բային, մանաւանդ հայցականին, իբրև ածական նորա ըստ 475, 476. Շինեցին զԵսեբոն և զԵղիեղէթ.. շուրջ ամրացուցեալս. փոխանակ՝ ամրացուցեալ, ամրացուցանելով. Մատնեցից ես զամենեսեան զնոսա վանեալս առաջի որդւոցն Իսրայելի. փոխանակ՝ վանեալ զնոսա մատնեցից. Զօրս էր կարգեալ և կազմեալս (1184). փոխանակ՝ կարգեալ և կազմեալ էր. Կենդանւոյն խանձառեալս հրով սպանանէին. Դէպ եղև եղբարս եօթն մարբն հանդերձ կալեալս ածել յառեան թագաւորին. Զնոսա 'ի դժոխս յուղարկեցից առաժուր կոխեալս անհնարին գազանացն. Հրաման տային զօրացն, յամուր վայրի արգելեալս՝ շուրջ գիշերապահս և խրամապահս կացուցանել. Զփարաւոն զօրօքն հանդերձ ծովամոյս 'ի կորուստ յուղարկեալս ընկղմեցէր. Թէ զոք գտցէ արս կամ կանայս՝ կապեալս ածցէ... եկեալ էր զի կապեալս զնոսա տարցի. Ա. Զգազանս 'ի բացէ ուրեք և 'ի հեռի կապեալս պահեմք. Ս. փոխանակ՝ խանձառեալ զնոսա սպանանէին, կալեալ ածել, առաժուր կոխեալ կամ կոխելով զնոսա գազանացն, արգելեալ զնոսա, յուղարկեալ ընկղմեցէր, կապեալ ածցէ, տարցի, պահեմք: Եւ զմեր զնախնեան զառաջին հարսն զԹագաւորսն դառնացուցեալս ձանձրացուցին. Եւ զկանայս անգամ յարանց և զարս 'ի կանանց կենդանւոյն մեկնեալս հեռացուցանեն. Եւ զնուցիչ նորին գայեկան 'ի կողմանս ձերոյ տէրութեանդ փախուցեալս յուղարկեցին. Ածի զձեզ պահեալս անարատութեամբ. ԱԳ. փոխանակ՝ դառնացուցեալ՝ դառնացուցանելով ձանձրացուցին, մեկնեալ հեռացուցանեն, փախուցեալ յուղարկեցին, պահեալ ածի: Զի կալեալս կապեալս տարցուք յաղթանս 'ի գործ կառագործութեան. Բ. փոխանակ՝ զի կալեալ կապեալ տարցուք զնոսա: Այլ ոք զկարիս անապատականս ըմբռնեալս՝ հալխս և ընչապտուկս և ամենաչար ուսուցանեն. Կ. փոխանակ՝ ըմբռնեալ ուսուցանեն: Զի յասորական բարբառոյն զնոցին հարցն սրբոց զաւանդութիւնս՝ հայերէն գրեալս դարձուցեն. ԿՐ. փոխանակ՝ գրեալ կամ գրելով դարձուցեն: Զընդդէմ համբարձեալսն վանեալս առաջի, և զնոցուն զկեանս և զժառանգութիւնս 'ի բաժին ունելով՝ պարծէին. Գ. փոխանակ՝ վանեալ, վանելով: Եւ զայլսն 'ի նոցանէ դաշտացն և անտառախիտ մայրեացն ցրուեալս վանէին. Զսուրբ քահանայսն տանէին կապեալս նստուցեալս 'ի վերայ ջորոց. Փ. փոխանակ՝ ցրուեալ, ցրուելով վանէին, կապեալ նստուցեալ 'ի վերայ ջորոց՝ տանէին: — Ապա թէ ոչ՝ դադարէին 'ի մատուցանելոյ, վասն և ոչ մի ինչ այնուհետև խիղճ մնայց ունելոյ պաշտօնէիցն միանգամ սրբեցելոց. Ա. փոխանակ՝ միանգամ սրբեալ, սրբեալ գոլով, որ է ասել՝ յետ միանգամ սրբեալ լինելոյն: Որոց անկար է զբոլոր անօրէնութեանցն կատարել առաջարկութիւն մեկուսացելոց 'ի սմանէ. Գ. փոխանակ՝ մեկուսացեալ, մեկուսանալով 'ի սմանէ, որ է ասել՝ եթէ, յորժամ մեկուսացին 'ի սմանէ (582):

Նոյնպէս ածականաբար վարի երբեմն և փոխանակ հոլովի անորոշ դերբային. Թանձրագոյն և ահագին արարեալ զխաւարսն շարժմամբ երկրին և վիմքն պատառելովք և գերեզմանօքն բացելովք և մեռելովքն յարուցելովք. ԱԳ. փոխանակ՝ պատառելով վիմացն, բանալով գերեզմանացն, յառնելով մեռելոցն:

1252. Յորժամ եական բայն զանց առնի առ անցեալ դերբայիւ զկնի

յարաբերականին ու (1053), յայդ ոճ ևս՝ անցեալ դերբայն փոխանակ ուղղական կալոյ իբրև բայ յարաբերականին, գնի երբեմն իբրև ածական՝ համաձայն նախադաս կամ յետադաս յարաբերելոյն. որպէս, Հարեալ 'ի ծովահերձ գաւազանէ՝ որ 'ի Մովսէսէն տուեցելոյ. ԱՆ. փոխանակ՝ որ 'ի Մովսէսէն տուեցեալ: 'Ի սիրտ պաշտամունսն՝ որ 'ի ջուրսն Թագաւորեցելոյ վիշապին. ԱՇ. փոխանակ՝ վիշապին որ 'ի ջուրսն Թագաւորեցեալ:

Երեւցագոյն եղբօրորդւոյ Որ Աւիրատ յորջորջելոյ. ՇՌ.

փոխանակ՝ եղբօրորդւոյ որ Աւիրատ յորջորջեալ: Անօգտակար վարկանիւր տխմարաց՝ յաղագս պարունակելոյ որ 'ի նմայն տեսութեանց. Շ. փոխանակ՝ յաղագս տեսութեանցն՝ որ 'ի նմա պարունակեալ: Յայտնի է խմատութեան ձեր՝ որ 'ի հօրն մեր և 'ի նախայաջորդէ սրբոյ աթոռոյս 'ի տեառն Ներսիսէ գրեցելոց նամակացն. ԳՏ. փոխանակ՝ 'ի նամակացն որ 'ի Ներսիսէ գրեցեալ: Մխիթարել զորս յԱդամայ տրտմեցելոց և հրաժինել զընտրեալ զգաստ առաքելոց. ՇՐ. փոխանակ՝ մխիթարել և հրաժինել զընտրեալ գաստ առաքելոց՝ որք յԱդամայ տրտմեցեալք: Քերականութիւն է հմտութիւն՝ որք 'ի քերդողաց և 'ի շարագրաց իբրու բազում անգամ ասացելոց. ԹՐ. խմա հմտութիւն այնոցիկ (854) որք բազում անգամ ասացեալք (են):

Թագաւորին արարածոց Զհայրն կենաց եւ քաղցելոց
Եւ ըղբաժակն ուրախարար Որք յԱդամայ տրտմեցելոց. ՇՌ.

խմա զբաժակն եւ այնոցիկ որք յԱդամայ տրտմեալք (էին): — Մարթ է յայս առնուլ և զասելն, ՅԱռաքելոյ 'ի սոյնս խրատխմբ՝ յորմէ առ կորնթացիսն վասն ընտրութեան շնորհացն գրեցելոցն. ԼԲ. փոխանակ՝ յորմէ առ կորնթացիսն գրեցեալք, այս է՝ յայնցանէ որ առ կորնթացիսն գրեցեալք:

Ըստ այսմ է և ասելն, Եւ որ զմնացեալսն՝ փախստեայս 'ի հեթանոսարկանէին. Ա. փոխանակ՝ և որ մնացեալքն էին, և զնոսա՝ որ մնացեալքն էին:

Եթէ ոք զյարաբերականդ աւելադրութիւն համարիցի 'ի դասս ըստ 1126, լուծանի կնճիռն:

1253. Եւ զի անցեալ դերբայն առ էական բային իբր ուղղական խնդիր է նորա, ըստ այդոցիկ մերթ և այլ ուղղական խնդիր նորա կամ դերբային՝ գնի համաձայն յարաբերելւոյն, որոյ յարաբերականն լռելեայն բային կայցէ. որպէս,

Խնձ որ մեղօք մեռեալ չարին Եւ ապաշնորհ առ քո բարին՝
Յօղեա ըզյօղ շնորհաց քոյին Եւ ըղծագումն խմանալին. ՇՌ.

խմա Խնձ որ մեղօք մեռեալ չար և ապաշնորհ (եմ): — Ըստ այսմ ինչ առցես և զառանց յայտնի նշանակոլով յարաբերելւոյ ասելն,

Խնդրեալ օրէնըսդիր տալ ըզՅեսու Նաւեայ զորդին.
Սա կոյս սուրբ և արի՝ արեգականըն գարձողին,
Որ խւրով գայխանոմն ըղբիւր հազարըսն հարողին,
Յառաջըն լըռսեսին ըղնի այնոր առաջնորդին. ՄԳ.

այս է՝ արեգականն դարձող (1279), որ հարող, լռեսն, առաջնորդ, որք համաձայն կան ուղղականին: Եւ զի յարաբերականն ու լռելեայն փակի յանցեալ դերբայն և 'ի ող բայածականն, մարթի ևս համարել զայն աւելադրութեամբ յայտնապէս ևս եդեալ ըստ 1126:

1234 · Քանզի անցեալ դերբայն վարի բազում ուրեք իբրև անցեալ ժամանակի դերբայ յուղղականն (584) , ըստ այնմ և հոլովք նորա վարին երբեմն ածականաբար իբր հոլովք անցեալ անորիշ դերբայի , կամ պարզ անորիշ դերբայի՝ 'ի նոյն միտս առելոյ · որպէս , 'ի մարմնոյ որդւոց իւրոց յորոց ուտիցէ , վասն չմնացելոյն նմա ինչ · Ա · խմա վասն ոչ մնացեալ գոլոյն , կամ վասն չմնալոյն՝ որ զնոյն նշանակէ : Եւ ըստ եւ իսկ ընդէր ոչ յղեաց զորդին իւր երթալ փրկել զնոսա , այլ յետ քսան և ինն ազգաց այնչափ ոգւոց 'ի գեհենի տանջելոց · Կ · խմա յետ տանջեալ լինելոյ կամ տանջելոյ այնչափ ոգւոց : Այս եթէ ասիցեն , ուստի՞ մեզ և զնախնեացն մերոց բազմաց այսպէս գտանել զանուանս և զգործս , ասեմ · 'ի հնոցն դիւանաց քաղդէացւոց , ասորեստանեաց և Պարսից , վասն մնալոց անուանց և գործոց նոցա 'ի քարտէս արքունի · Յետ անցելոյ երկուց ամաց գալստեանն Անակայ · Զկնի վեց անցելոց ամաց · Եղև սով սաստիկ , և յոչ գալոց շնեմարանաց՝ յարեան զօրքն 'ի վերայ և սպանին զնա · Վասն լինելոյ նորա նմա պատճառք փրկութեան և հայրենականացն հասելոց փառաց · 'ի հարկանելոյ զօրուն և 'ի բազում անկելոց նախարարացն՝ զանգիտեաց ինքեամբ յառաջ մատչել · Խ · խմա վասն մնեալ գոլոյ , յետ անցեալ գոլոյ , յոչ գալեալ լինելոյ , վասն հասեալ լինելոյ , անկեալ գոլոյ կամ վասն մնանելոյ , յետ անցանելոյ , յոչ գտանելոյ , վասն հասանելոյ , անկանելոյ նախարարացն , որ նոյնպէս նշանակեն : Յետ ժամանակի ինչ անցելոյ · յետ սակաւ ինչ աւուրց անցելոց · յետ աւուրց ինչ բազմաց անցելոց · Վասն երթալոյ տակաւին 'ի նուաղումն թագաւորութեան յազգէն արշակունեաց՝ յաղագս առաւելեալ 'ի նոսա գործոց իւրեանց չարաց · Զինքեան իսկ Պաւղոսի զիջանելն և նզով զանձն տենչացեալ լինել · Փ · խմա յետ անցանելոյ , յաղագս առաւելեալ գոլոյ՝ առաւելոյ , և զտենչացեալ գոլն՝ զտենչալն նզով լինել : Յաղթութեանն պատիւ շնորհեալ պատրաստէր ծերունւոյն , դերչաց՝ կորուստ եղելով , և դերելոցն՝ միանգամ մխիթարական փրկութիւն · Պ · խմա կորուստ եղեալ գոլով , կորուստ լինելով : Որք 'ի հուր ձգեալքն 'ի ժամանակի այլոց պատկելոց · Ո · խմա պատկելոյ այլոց : Յետ քսան և հինգ ամաց խոստացելոց աւետեացն նմա յառաւծոյ · Եւ Ք · խմա խոստացեալ գոլոյ : Յաղագս ոչ շարժեցելոյ յայնմ ժամանակի խնդրոյս այսորիկ · Գ Ա · խմա ոչ շարժեալ գոլոյ , ոչ շարժելոյ : Ճառագայթք Ճրագի , արեգականն հասեալ պայծառութեան , առանց 'ի բաց բարձեցելոյ՝ ոչ ուրեք մնայ իւր առանձնաւորութիւնն · ԱՍ · խմա առանց 'ի բաց բառնալոյ Ճառագայթք Ճրագի (542) , այս ինքն՝ թէ և չբարձցին : Կամ եթէ առանց խմասցի ու (287 · էջ 122 · ծան · 1) , Ոչ 'ի բաց բարձելոյ Ճառագայթք Ճրագի , խմանի ըստ 1232 : Երանոսի հետևողի առաքելոցն միջնորդ եղելով · Հ · Հովիւ հօտից եղելով՝ արարին զնա եպիսկոպոս · Վ Ր · խմա եղեալ գոլով , լինելով , գոլով : Այն նուազ էր՝ վասն չև ևս եկեալ հոգւոյն · Ո Գ · խմա վասն չև ևս եկելոյ հոգւոյն , այս է՝ եկեալ գոլոյ · կամ խմա ըստ 1130 աւելորդ վարեալ զբառսն հան , չէր , յաղագս :

Ըստ այսմ և ըստ 1251 ասի սովորաբար , Դրօքն փակելովք գալ , մտանել · Երեսօքն սքողելովք տեսանել զՔ · Վիմաւն կնքելով յանձնել · և խմանի դրացն փակեալ գոլով , երեսացն սքողեալ գոլով , վիմին կնքեալ գոլով :

ԷԱԿԱՆ ԲԱՅԻՑ

1255. Էական բայք յեղանակի երրորդ դիմին՝ վարին առ անորոշ դեր-
բայիւ բայից փոխանակ դիմաց նոյին, յայտնի կամ լռելեայն տրական
խնդրով. Էր ինձ լինել այսօր յերկրի անծանօթում. իմա լինէի, գը-
տանէի: Էր երբեմն (նոցա) զհետ երամակաց ցռուց արշաւել. իմա ար-
շաւէին: Այն ինչ լինէր նոցա հասանել. Նոյն զերիս աւուրս ժողովել
նոցա զաւարն. իմա այն ինչ հասանէին, ժողովեցին: Նոյն յաւուրն եօթ-
ներորդի մեռանել մանկանն. Նոյն նմա հիւանդանալ. իմա մեռաւ, հի-
ւանդացաւ, կամ դէպ եղեւ մեռանել, հիւանդանալ: Նոյն աւուրս բազումս
լինել նմա 'ի Յոպպէ. իմա եղեւ, այսինքն եկաց աւուրս բազումս: Եւ
եղեւ նոցա զամն ողջոյն ժողովել յեկեղեցին և ուսուցանել ժողովուրդ բա-
զում և անուանել նախ յԱնտիոք զաշակերտսն՝ քրիստոնեայս: Կալ լիցի
քեզ յուխտի մերում և պահել զհաւատ բարեկամութեան առ մեզ. իմա
կացցես և պահեսցես: Լիցի մեզ խորհել, խօսել զարժանն. իմա խորհես-
ցուք, խօսեսցուք: Մի լիցի ինձ ամպարշտել և աղմկել զկրաւունս. իմա մի
ամպարշտեցայց և աղմկեցից: Եթէ լինիցի գտանել զնա, ուրախ լինի. իմա
եթէ լինիցի նմա գտանել, այս է՝ եթէ գտցէ, կամ դէպ լինիցի գտանել:
Եղիցի ձեզ համբառնալ, և համարել լիցի ձեզ յիմաստութիւն. իմա հա-
մբարձջիք: Ինձ լիցի պաշտել զաստուած արարիչ. Լիցի առնուլ նմա յա-
րարչէն զմեծամեծ շնորհսն. Եղիցի և աստանօր լնուլ մեզ զփափագ կա-
մաց քոց. Որպէս զի ամենեցուն լիցի շուրջ զուրբ սեղանովն պատել, և
մի 'ի զուր ինչ և ընդ վայր ժողովել այսր. իմա ես պաշտեցից, առցէ նա,
լցուք մեք, ամենեքեան պատեսցեն և մի 'ի զուր ժողովեսցին: Զի անհ-
նարին եղիցի յղանալ և ծնանել զհոգի փրկութեան. իմա ձեզ կամ մեզ ե-
ղիցի, այս է՝ յղասցուք և ծնցուք: Թող մեզ նախ լինի յարձակել. Այլ
բանք որ ինչ են, թէ ինձ լինի գալ, ինձէն իսկ խօսիմ ընդ նմա. ապա թէ
ոչ լինի դէպ գալ, մնասցէ բանն և իրքն. Փ. իմա թող մեք նախ յար-
ձակիմք կամ յարձակեսցուք, և այլն:

1256. Ոչ սակաւ ուրեք և առանց խնդրոյ վարին յամենայն դէմս և
ժամանակս, այլ մանաւանդ յապառնին և 'ի ստորադասականն՝ առ ուղ-
ղական անորոշ դերբայիւ բայից փոխանակ դիմաց և ժամանակաց նոյին.
Փախչնայքն էին մատուցանել զճարպսն և զողջակէզսն մինչև 'ի գիշերն.
փոխանակ՝ մատուցանէին: Իցես լինել 'ի հազարաւորս. փոխանակ՝ լիցիս,
եղիցիս. որպէս այլուր ասի Եղիցես 'ի հազարս և 'ի բիւրս: Իցես ճա-
նաչել զնա. փոխանակ՝ ճանաչիցես: Եւ լինէին նոքա ասել, եթէ, և այլն.
իմա ասէին: Թէ լինէին երբեք ուրեք մեկնել 'ի նմանէ. Այնուհետև այլ
ոչ լինէին տեսանել զնա. իմա թէ մեկնէին, ոչ տեսանէին: Յանձին միայն
թերևս լիցուք հայել. Զի լիցին արարչին հրամանացն հնազանդել. Զի
թողուլ զչարն և ընտրել զբարին լիցին. Զի մի լիցին կործել զայգիս.
իմա հայեսցուք, հնազանդեսցին, թողցեն, ընտրեսցեն, մի կործեսցեն:
Մի լինիցիս չհաւատալ. Ապա եթէ լինիցի ոք յանդգնել. Յորժամ մատ-
նել լինիցիմք. երկիր պագցուք թագաւորին որ անդ. Եթէ լինիցիք դուք
և թագաւորն երթալ զկնի տեառն. Եւ լինիցին հալածել զքեզ. իմա մի
չհաւատայցես՝ մի անհաւատասցես, եթէ յանդգնիցի ոք կամ գտցի ոք որ
յանդգնիցի, յորժամ մատնիցիմք, եթէ երթայցէք, և հալածեսցեն
կամ հալածիցեն: Զզգուշութիւն առակին լեր դու առնուլ. Յայս լեր թեա-

կոխել և 'ի սոյն կանխեա · Լեր 'ի սոյանէ պաշտպանութիւն կրել · խմա սա , Թեւակոխեա , կրեա պաշտպանութիւն՝ այս է պաշտպանեցիր ։ Լիջիր իշխանութիւն ունել 'ի վերայ տան քաղաքի · խմա ունիջիր , կալջիր ։ Սակաւիկ մի զանձն իմ անգիտանալ եղէ · խմա անգիտացայ ։

Ոչ տըրտմակից եղէ վըշտին Տըրտմեցելոյ յիւր առանձին
Եւ ոչ խընդալ ընդ խընդալին · ՇՈ ·

խմա և ոչ խնդալ եղէ , խնդացի ընդ խնդացողին ։ Եղև նա գլխել զգաղանիս · Ցամենայնի գլխել եղաք մեք՝ եթէ անկ եմք մեք ընդունել զնա · Եղեն խորհել զկատակս · խմա գիտաց , գիտացաք , խորհեցան ։ Եղիցի բանակ նորա լնուլ զլայնութիւն երկրիդ քո · Երգմնեցոյց Մեդիզոյ ըղ Դաւիթ՝ զի եղիցի յիշել զնա յաւիտեան · Զի եղիցի միաք ալինդ ունել զերատանակս չըթանց · Մի յայամ հեռէ եղիցի նա գործել այսպիսի ինչ · խմա լցցէ , յիշեսցէ , ալինդ կալցին , մի նա գործեսցէ ։ Եղիցուք չինել զանձինս · 'ի պատիւ զմիմեամբք եղիջիք ելանել · Վասն ամենայնի որ գայ 'ի վերայ ձեր եղիջիք գոհանալ · 'ի տանէ անտի եղիջիք ուտել , արժանի է մշակն կերակրոյն իւրոյ · խմա չինեսցուք , զմիմեամբք ելջիք , գոհասջիք , կերիջիք ։ Եղիցին ականջք քո հայել յաղօթս ծառայից քոց · Եղիցին մտացորդքն հրէատանի արձակել արմատս 'ի խոնարհ և տալ պտուղ 'ի վեր · Զի եղիցին ձերբակալ լինել 'ի ձեռաց Եփրեմեան գնդին · խմա հայեսցին , արձակեսցեն , տացեն , ձերբակալ լիցին ։ Եղերուք գառնալ և խնդրել զնա · խմա դարձարուք և խնդրեցէք ։

1257 · Մերթ և առ Նախդրիւ կամ վերջահոլով տրականաւ անորոշ դերբային · Եղիցին ականջք քո 'ի լսել և աչք քո 'ի տեսանել · Եղիցին ականջք քո լսել [illegible] 'ի լսել զձայն աղօթից իմոց · Եղիցի ձեռն քո կեցուցանել [illegible] կեցուցանել զիս · Ա ։ Ցայրել էք 'ի տալ · Զի Ցոյնք են 'ի գալ 'ի վերայ մեր · ՅՄ · խմա տայք այրել , գան , [illegible] · [illegible] ։ Մեք զնա չեմք 'ի տեսանել · Չեմ 'ի զօրել զայս բաղձանս գործով 'ի կատարել · Չեն 'ի պատկառել · ԼԲ · խմա ոչ տեսանեմք , ոչ զօրեմ , ոչ պատկառեն ։ Եթէ լիցեմ յուսել , առասցես՝ Ճաշակէ · ՎՐ · խմա եթէ ուտիցեմ , [illegible] ։ — Զայս առելով յօժարութիւն տալոյ է , և ոչ պատուհաս առնելոյ , այլ արթունս կալմելոյ · Ո · խմա է 'ի տալ , յառնել , 'ի կալմել , այս ինքն տալ , առնէ , կալմէ ։

1258 · Բայց երբեմն յայսպիսիս էական բայն նշանակէ [illegible] · Որ ոչ ընդ իս ժողովիցէ և ոչ ընդ իս լիցէ , իմ գործակից լինել ոչ լիցէ · Ո ։ Չիցէ քանզի ոչ կարեր համբերել լուսաւոր Ճառագայթից արեգականն՝ հրաժարեաց · և դու եթէ ոչ լինիս կալ հայել ընդ ծածուկ լոյսն գրոց , և այլն · ԵՓ ։ Եւ թէ զփափաքելին լիցի՜ն տեսանել կամ ոչ , դեռ ևս սրտակտուր թօթափէին · ԼԲ · (593) ։

ԲԱՅԱԾԱԿԱՆԻՆ ԼԻ

1259. 'Ի յաճախ սովորութենէ վարելոյ սորա՝ մանաւանդ 'ի յոգնականս՝ փոխանակ ող. իչ ածականաց (504), ոչ սակաւ ուրեք և փոխանակ եզականի գտանի յոգնաբար վարեալ. որպէս, Ապա թէ վրիպակաւ հարկանիցէ զնա և մեռանիցի, և նա ոչ էր նորա թշնամի, դատեսցի ժողովուրդն 'ի մէջ հարկանելեացն և ապրեցուսցէ ժողովուրդն զսպանօղն. Հասեալ են մանկունք յերկունս, և չիք զօրութիւն 'ի ծնանելիս. Ապա թէ ոք գտցի՝ որ գուշակեսցէ, ինչքն և ստացուածքն՝ գուշակելեացն լիցին և յարքունի գանձէ նմա պարգև լիցի. Բարկութիւն հօր որդի անմիտ, և ցաւք են ծնանելեաց նորա. Ա. իմա 'ի մէջ հարկանելւոյն՝ հարկանողին, չիք զօրութիւն 'ի ծնանելին՝ 'ի ծնօղն, գուշակելւոյն՝ գուշակողին լիցին, ծնողի նորա հօր իւրոյ, որպէս ունի և յոյնն: 'Ի տախտակացն խորանակելոյն յայտնի երևէր բերելեացն թաղծութիւն. Թագաւորն Արշակ անշնորհ առնէր զտալին. Բ. իմա բերողին՝ Մոլոխի, զտուողն՝ զԱշտիէս: Թէ այսպիսի ինչ խնդրիցես, որ ինչ և տալեացն վայել իցէ. իմա տուողին՝ աստուծոյ: Ըստ մտաց յղելեացն առնէր պատասխանի. իմա յղելոյն՝ յղողին Յովհաննու: Ինքն իսկ (Պաւղոս) զօրինակ զօրութեան կոչելեացն յայտ արարեալ գրէ.. տեսեր զկոչելեացն զօրութիւն.. վկայ լինել գիտող ժամանակի կոչելեացն. իմա կոչողին՝ աստուծոյ, կամ այնորիկ որ կոչեցոյն՝ որպէս կայ յառաջ: Փոխեալ կան այն անուան բազում ինչք... քանզի և փութութիւն իսկ է՝ ոչ միայն տանելեացն, այլ և մեծութեանն. քանզի և հանդերձք նորա ապականին, և ոսկի և արծաթ նորա ժանգառին, և արդիւնք նորա ոջլակեր լինին, և միսք այնպիսւոյն եւ չար քան զինչսն մաշին և ժանգոտին և փտին. իմա ստացողին, որպէս և յայտ յառաջի և զինի սեռականացն է: Եթէ յափշտակեցար, աղօթս եւ արա 'ի վերայ յափշտակելեացն, զի մեծամեծ չարս գործեաց քեզ, թէ և գործելեացն այնպիսի կամք չիցեն.. քանզի զնա մարդիկ և աստուածեղէն օրէնք դատեն. իմա յափշտակողին, գործողին: Համբերեալ ոք եթէ սուտեր յումեքէ յափշտակէր և անձին առնէր, ում լինէր վնաս. յափշտակելոյն, թէ յափշտակելեացն. իմա յափշտակողին: Բարեք ինչ զոր ընկերին կամիցի ոք առնել՝ նախ զգործելին ուրախ առնէ. իմա զգործելին, զգործողն. Ո: Գիտեմ թէ իբրև լսեն՝ զձեզ և զյղելսն 'ի միասին ընդունեն. փ. իմա զյղելին, զյղօղն ձեր զօրքայն, որ եկն յղելոյ՝ որպէս դնի զինի:

1260. Եւ իչ բայածական 'ի նոյն միտս նոյնպէս գտանի ուրեք վարեալ. Պապ և Աթանագինէս և ոչ ընդ իւրեանց ծնիչսն՝ հայրն Յուսիկ նայեցան. Բ. փոխանակ՝ ընդ իւրեանց ծնիչն, ծնողն:

ԽՆԴՐՈՑ ԲԱՅԻՑ ԵՒ ԴԵՐԲԱՅԻՑ

1261. Կրաւորական բայք ինչ երբեմն իբր հասարակ վարեալք՝ փոխեն զնշանակութիւնն, և առնուն ներգործաբար իմն հայցական խնդիր զայն անուն՝ որ լինելոց էր անուն բայի, զբնութեան կամ զսեռի խնդիրն փոխեն յանուն բայի, ուրեք ուրեք բացառական խնդրով հանդերձ իբր կրաւորականք. Ունկն դիր այժմիկ, Յոբ, կաց և խրատեաց զզօրութիւն տեառն. Ա. իմա ունկն, 'ի միտ առ, կամ զօրութիւն տեառն խրատեսցէ, ուսուսցէ զքեզ: Մեծամեծ և բարձրագոյն աւանդութիւնս յԵրգս երգոց խրատիմք. ՆԻ. իմա ուսանիմք կամ աւանդութիւնք խրատեն զմեզ: Զայս օրինակ պարաւանոյ ծաղու ամենայն ուսմէք յաստուածայնոց բանից խրատիմք. Ի: Այսու զխոնարհութիւն վարդապետիմք. ԽՍ. իմա ուսանիմք կամ խոնարհութիւն վարդապետէ մեզ: Կերուի պահանջի ընդ որոց յանդգնեցան պատիժս. Կ. իմա հատուցանէ, կրէ, կամ պատիժք պահանջին 'ի նմանէ: Զվերջին դժուարութեանցն պահանջին աղէտս. Պ. իմա կրեն կամ աղէտք 'ի նոցանէ պահանջին: Զպտուղ աղօթից յամենայն ժամու պահանջիմք յաստուծոյ. ԽՍ. իմա աստուած պահանջէ 'ի մէնջ: Զարիւն որդւոցն զորս ծնաւ ոք՝ պահանջի, թէ երկիւղին աստուծոյ ոչ սնուցանէ. Ի. իմա արիւն որդւոցն պահանջի 'ի նմանէ: Մինչև պահանջիցիմք զյետին նաքարակիտն. Զի մի դժուարեսցին որք զայսոսիկն պահանջին. Որ յաստուածապատիւ քահանայութիւնն յանդգնեցան՝ այնպիսի վրէժս պահանջին. Ս. իմա մինչև հատուսցուք կամ նաքարակիտն պահանջիցի 'ի մէնջ, յորոց այսպիսի պահանջին, վրէժս հատուցանեն կամ վրէժք պահանջին 'ի նոցանէ: Զոր ինչ հրամայեցարն՝ զայն զմտաւ ածջիր. ՍԻ. իմա զոր ինչ հրաման առեր կամ որ ինչ հրամայեցաւ քեզ: Եթէ ոչ զայն առնիցեմք՝ զոր հրամայեցայքն, և զայն խօսիցիմք՝ զոր վարդապետեցայքն. Ս. իմա զոր հրաման առաք, զոր ուսաք, կամ որ հրամայեցաւ մեզ, որ վարդապետեցաւ մեզ: 'Ի սորինայնոցն հրամայլին զգրանցն 'ի վեր ամբարձում. Շ. իմա հրամայի նոցա գրանցն 'ի վեր ամբարձում: Երանեցաւ Պետրոս և զմեծամեծն հաւատացաւ. ԳԱ. իմա առ յանձն կամ մեծամեծքն հաւատացան՝ յանձնեցան Պետրոսի: Ոչ հրշտակք հաւատացան զկարգ քահանայութեանն. Որ զհասարակաց հոգսն հաւատացեալ է. ՍՇ. իմա առին, յանձն առեալ է, կամ ոչ հրշտակաց հաւատացաւ կարգն, որում հոգք հաւատացեալ են: Զմեծն յանձնեցար շահախնդրութիւն. ՍԿ. իմա առեր յանձն կամ մեծ շահախնդրութիւնն յանձնեցաւ քեզ: Նոքա հանեալ վիճակեցան զվերինսն, և սոքա զստորինս վայր. 'Ի վտանգէ մահու յատուկ աստուածային զօրութիւնքն վիճակեցան առանձինն զգեղեցիկ ազատութիւն. Պ. իմա առին 'ի վիճակ, կամ վերինքն վիճակեցան նոցա և ստորին վայրս սոցա, աստուածային զօրութեանցն վիճակեցաւ գեղեցիկ ազատութիւնն 'ի վտանգէ մահու: Վիճակեցաւ երկակին զառաջին և ըղվերագոյն գօտի. ՇԻ. իմա առ 'ի վիճակ կամ վիճակեցաւ երկակին առաջին և վերագոյն գօտի: Որք զմարմին և զարիւն վիճակեցան. ՆԻ. իմա առին 'ի վիճակ կամ որոց մարմին և արիւն վիճակեցաւ: Սորա կացեալ վերջնոյ աշխարհիս մասանց՝ զծանրութիւն վիճակելոց. ՍԿ. իմա ծանրութեան վիճակելոց կամ որոց ծանրութիւն վիճակեցաւ: Զայն 'ի Պաւղոսէ աղաչիմք. ԽՍ. իմա զայն աղաչի՝ խնդրի 'ի մէնջ առ 'ի Պաւղոսէ, կամ 'ի սոյն աղաչէ զմեզ Պաւղոս: Զինուորք աշխարհին մերոյ զհայրենի

տէրութիւնն 'ի բաց կողոպտեցան. Ե. խմա 'ի բաց մերկացան կամ հայ-
րենի տէրութիւնն 'ի բաց կողոպտեցաւ 'ի գլխաւորաց: Զօր էին յաստուծոյ
և ոչ յայլմէ ումեքէ հարցանի (Ագամ). Եւ 'ի գլուխ էրն 'ի խորհրդակցացն
հարցանիլ՝ յերկարէ ժամս ինչ զպատասխանիս. Խ. խմա --ր էին հարցանի
Ագամոյ. 'ի հարցանիլ նմա՝ եթէ հարցանի նմա վասն էրն: Սերոյ սահ-
ման և չափ ոչ է, այլ որ լաս օրէ առ բաղձալին զաձելն է բնաւորեալ.
ԼԲ. խմա ունի բնութիւն, է սովորեալ, կամ աձելն բնաւորեալ է նմա:
Եսաւ զանժուժկալութիւնն ամբաստանեալ եղև. ԲՃ. խմա անժուժկա-
լութիւնն զԵսաւայ կամ Եսաւ յանժուժկալութիւն:

1262. Սակաւ ուրեք կրաւորական և չէզոք բայք առանց ինչ ներգոր-
ծական մասց 'ի հայցական հոլով առնուն զընութեան խնդիրն, որ լինե-
լոց էր յայլ հոլով. Հարկանի յումեմնէ առկէրր գգլուխն. Խ. Ընկեցեալ
լինէր և քարկոծեալ և թափչաւ գգլուխն հարեալ. Ս. Եթէ զեղջերու
հարեալ նետիւ զերգակոցին. Ա. Ս. և այլ գիրս. փոխանակ 'ի կամ ընդ
գլուխն, լերգակոցին: Խոցեցաւ զկող գեղարդեամբ. ԿԻ. փոխանակ 'ի
կող, ընդ կող: Զմարմին հիւանդանալ. ԲՃ. փոխանակ 'ի մարմին, մար-
մնով: Գունք ուրեմն հովիւն քաջ 'ի Քրիստոս զինքն առաջեալն. Օ. փո-
խանակ առաջեալն զինքենէ: Եթէ փոխառական զանդունն չուաշակա
կապեցաւ. Ճ. փոխանակ ընդ անդունն:

Սեղան զեղեալ ամենալին Յորդանահանձար խանձարովին,
Թափուք լցեալ զանոյշ գինին Զ. յխմարութեան առաջնորդին. ՇՍ.

փոխանակ՝ անոյշ գինեաւ:—Այսպէս և առ անուանս գտանի արարեալ.
Տկար է Քրիստոս զմարմինս, որպէս և գրեալ է՝ եթէ հոգիս յօժար է,
բայց մարմինս տկար. ԳԱ. փոխանակ՝ տկար է մարմնով, 'ի մարմինս,
ըստ մարմնոյս:—Բայց այդպիկ են զգուշալի հեղինակութիւնք: Այլ
է յորժամ լաելեայն անուամբ բայի մարթիցի առնել. որպէս, Վկայեաց անդ
պաշտօն առաքեալ՝ կարեալ գգլուխ սուսերաւ. Վկայեաց՝ սրով գգլուխ
երանելւոյն կարեալ. Նխ. և խմանի այլոց կարեալ գգլուխ նորա (1048):

1263. Հայցական և տրական կամ բացառական խնդիրք բայից փոխա-
նակին երբեմն 'ի տեղի միմեանց. Թողցուք զամենայն հրեայ 'ի հարկաց.
Զգուշացուցանել ժողովրդեանն զմեղս կամ անօրէնին զմեղս իւր. Ա. փո-
խանակ՝ զհարկ յամենայն հրէից, զժողովուրդն կամ զանօրէնն 'ի մեղաց:
Զպատկ նախատակաց զէկէր. ԵՓ. Զորպիսի երանելի կեանս վիճակե-
ցոյց նոցա. Ս. փոխանակ՝ զնահատակս 'ի պսակէ, որպիսի երանելի կե-
նաց զնոսա: Ոչ կարեն զինս ինչ պահել 'ի նոցանէ. ԱԳ. Զչար պահել
յաշխարհէ. Բ. փոխանակ՝ զնոսա 'ի հնարաւէ ինչքէ, զաշխարհ 'ի չարէ.
Կամ պահել՝ խմա հեռքել: Սերժեն զնոսա յայնպիսի կարծեաց. Ո. փո-
խանակ՝ զայնպիսի կարծիս 'ի նոցանէ: 'Ի բաց արար 'ի բեռանց զթիկուն
նորա, և զձեռս նորա յարգէ և 'ի թիոյ ծառայութենէ. Ա. փոխանակ
զբեռինս 'ի թիկանց, և զծառայութիւն յարգէ և թիոյ 'ի ձեռաց նորա:
Մաքրեա զմեզ մեր 'ի խռչիցն չարեաց. Փ. փոխանակ՝ զխոչս յառից մե-
րոց: Զլուսաւորսն 'ի խաւարէն փարատէր. Օ. Աւերեցեր զմիտ 'ի չար
խորհրդոցն բնակչաց. ԼԲ. փոխանակ՝ զխաւարն 'ի լուսաւորաց, 'ի միտս
զչար խորհուրդսն բնակչաց: 'Ի վշտալից մարմնոյ տխրեա փարատեցէք (զմեզ)
'ի խոցմանէս. ՇՐ. խմա 'ի մէնջ զախտ, զխոցումն կամ զախտ խոցման
(1272): Ըստ այսմ ասի միապէս Բժշկել զմարդ 'ի հիւանդութենէ, 'ի
մարդոյ զհիւանդութիւն. Արձակել զձեռս 'ի կապանաց, 'ի ձեռաց ըղ-
կապանս. Բառնալ, զրկել, փոխձանել զկեանս ուրուք, զոք 'ի կենաց.
Սրբեաց 'ի նմանէ զամենայն աղծութիւնս, Սրբեաց զմիջնորմերդն յամե-
նայն աղծութեանց. Ա:—Մարթ է այսպէս առնուլ և զասելն, Զլա-
նամ զանձն իմ 'ի բարութենէ. Ա. փոխանակ՝ անձին իմում զբարիս:

Սպառեսցեն զորդիս ինչք նորա. Ա. որ է խորշելի հելլենաբանութիւն, փոխանակ՝ սպառեսցին, պակասեսցին յորդւոց ինչք կամ որդիք յինչից:

1264. Այլ ուրեք սեռական կամ տրական խնդիր եական բային, և տրական՝ գործիական և բացառական խնդիր կրաւորական և չէզոք բային փոխանակին ընդ անուան բային. Բոլորք միում անցեալ լինէաք ախորժակի. Գ. փոխանակ՝ բոլորեցս մի ախորժակ գայր լինէր: Եւ կոյսն, որ և մայր, ոչ երբէք թէ որոց հարանց կամ հաւուց կամ նախնեաց իցէ. Ա. փոխանակ՝ թէ կուսին որ հարք կամ հաւք կամ նախնիք իցեն: Կամաց ողորմութեանց դու միայն ես. Ն. փոխանակ՝ կամք ողորմութեանց քո միայն են: Ո՞չ նորին բնութեան է ընկերն. Նորին բանի են և ասելն աստուծոյ առ փարաւոն. Ս. Պաւղոսի վիճակին եղեր դու. Մի մնասեսցս այսոցիկ յօժարութեանց լինիր. ՎՐ. փոխանակ՝ նոյն բնութիւն է ընկերին, նոյն բան է և ասելոյն, վիճակն Պաւղոսի եղև քեզ, մի այս մնասի յօժարութիւնք լիցին քեզ:— Այսպիսի իմն է և ասելն, Նոյ էր ամաց վեց հարիւրոց. Էր ամաց երկոտասանից. փոխանակ՝ էին Նոյի վեց հարիւր ամք, էին նորա ամք երկոտասան: Լայնութիւն նորա՝ երից կանգնոց. փոխանակ՝ լայնութեան նորա էին կանգունք երեք, կամ զեղչմամբ՝ լայնութիւն նորա լայնութիւն երից կանգնոց:— Էին սոքա 'ի տեսչութիւն պաշտպանողացն հաւատացեալք. Բ. Երկուցն միայն հաւատացաւ. Ա. Մեծամեծ հաւատոյն պարգևաց. Գ. Թագադիր ասպետութեանն հաւատացան (բագրատունիք). ԱԱ. փոխանակ՝ տեսչութիւնն 'ի նոսա էր հաւատացեալ, երկուք միայն հաւատացան նմա, մեծամեծ պարգևք հաւատոյն՝ հաւատացեալ լինին նոցա, ասպետութիւնն հաւատացաւ նոցա: 'Ի քիրտն երեսաց հրամայեցար ուտել զհաց քո. Ա. Համապատ վասն խաղաղութեան հրամայիմք աղօթել. ԽԱ. Մատակարար ես, հրամայեցար կերակրել. Ս. փոխանակ՝ հրամայեցաւ քեզ, հրամայի մեզ, հրամայեցաւ քեզ: Եւ հելլէն ոճով, Զի՞ է զի միաբանեցաւ ձեզ փորձել զհոգի տեառն. ԿԻ. փոխանակ՝ միաբանեցէք կամ միաբանեցայք դուք, և կամ իմա՝ միաբանութիւն եղև ձեզ:— Անց ընդ երկաթս անձն նորա. Ա. փոխանակ՝ անցին երկաթք ընդ անձն նորա:— Գինեաւ հնձանք քո առաւել ևս բղխեսցեն. Ա. փոխանակ՝ գինի 'ի հնձանաց քոց կամ հնձանօք քովք: Եւ ընդ հակառակն. Մարդք ապականեալք միտք իւրեանց 'ի ճշմարտութենէ. ԵՓ. փոխանակ՝ ապականեալք մտօք, որպէս գնի Բ ՏԻՄ.Գ. 'ի նմին բանի. կամ իմա զեղչմամբ՝ մարդք որոց ապականեալք են միտք իւրեանց:— Կարասցեն ասկաւ մի փարատել 'ի հեթանոսական մնոտի ուսմանցն. ԱԳ. Մարթի 'ի ծովէ ալեաց պակասել, և ոչ մարդկան 'ի վշտաց և 'ի հոգոց պակասել. Ա. Սպառել արշակունեաց ազգին 'ի թագաւորութենէ. Խ. փոխանակ՝ մնոտի ուսմունքն 'ի նոցանէ, վշտաց և հոգոց 'ի մարդկանէ, թագաւորութեան յազգէն արշակունեաց: Մի մթասցին միտք մեր 'ի ծանօթութենէն աստուծոյ. Մի մթասցի 'ի մտաց մերոց ծանօթութիւնն աստուծոյ. Մի լիցի սստուերացեալ (յինէն) լուսոյդ երախտիս. Ստուերանանք յայսպիսի լուսոյ. Ն. Ս: Արբ, և 'ի բաց թափեսցիս 'ի տկարութենէ այդի. ՊԱ. Յարբեցութենէ թափիլ ումեք. Գ.Ա. փոխանակ՝ թափեսցի տկարութիւնդ 'ի քէն, թափիլ արբեցութեան յումեքէ: Հոսեալ յարենէ սրտիք սրբանեալ մարմնոյդ. ՇՐ. փոխանակ՝ արիւնն 'ի սրտանց: 'Ի հրոյ բարբոք արտասուացն հոգին չլքեալ իցէ. ՎՐ. փոխանակ՝ հուրն 'ի հոգւոյն: Յոսկւոյն ելանես կամ ելնես, և 'ի շնորհացս և ոչ բնաւ շահիս. ԼԲ. փոխանակ՝ ոսկին ելանէ 'ի քէն, կամ իմա յոսկւոյն մերկանաս, զրկիս:

1265. Եւ երբեմն հայցական խնդիրն փոխանակի ընդ անուան բային. Ընկալցի զնա խաւար և ստուերք մահու. Ա. Անհրաժեշտ պատիժքն ընդունիցին զնոսա. Ա. Ընկալաւ զնա կեանքն անապական. Ի. փոխանակ՝ ընկալցի նա զխաւար և զստուերս, զանհրաժեշտ պատիժսն ընդունիցին նոքա, ընկալաւ նա զկեանսն անապական, կամ հելլենացի առմամբ բա-

ուիդ իմա յաջորդեացէ. 'ի վերայ դայցէ կամ հասցէ նմա, նոցա, յաջոր-
դեաց՝ հաս նմա :

1266. Իսկ երբեմն անուն բային փոխի 'ի հայցական խնդիր այլում բայի. Տեսեալ զնա զոր ինչ արարի 'ի վերայ անօրէնութեան նոցա. իմա տեսեալ զոր ինչ արարի ես : Ո՞վ գիտէ զոգի որդւոց մարդկան՝ թէ ելանէ 'ի վեր, և զշունչ անասնոց՝ թէ իջանէ 'ի խոնարհ յերկիր. իմա ո՞վ գիտէ թէ ոգի որդւոց մարդկան ելանէ և թէ շունչ անասնոց իջանէ : Բայց գիտէի ոչ զնա՝ թէ ծնունդ իցէ սոցա. իմա ոչ գիտէի թէ նա ծնունդ իցէ սոցա : Զգուրն ոչ գիտեմ ուր իցէ. Գիտէին ամենեքին զհայր նորա՝ թէ հեթանոս էր. Որ զամենայն մարդիկ կամի զի կեցցեն. Ա. իմա ոչ գիտեմ ուր իցէ գուրն. գիտէին թէ հայր նորա հեթանոս էր. կամի զի ամենայն մարդիկ կեցցեն : կամիմ զձեզ՝ զի անհոգս իցէք. Ո. իմա կամիմ զի դուք անհոգք իցէք : Եւ զերկիրս երկրաւորքս և զերկինս երկնաւորք ծանիցեն նմա՝ զի գործք ձեռաց նորա են. Տեսանէր զընտիր ընտիր քաջ նահատակաց Պարսից զօրուն՝ զի զձախակողմն շարժեալն զհայոց գնդին. Ոչ որպէս կարծէր զպատերազմն՝ կատարեցաւ. Ե. իմա ծանիցեն նմա զի երկիր և երկինք գործք ձեռաց նորա են, տեսանէր զի ընտիր ընտիր քաջ նահատակացն շարժեցին, կատարեցաւ պատերազմն :

Յորժամ եռեա և ծանուցին Ջիմ զօրականք որ աստ չէին. ՇՈ.

իմա որ՝ զի իմ զօրականք աստ չէին :

1267. Յորժամ գոյական կամ ածական դերանուն աւելորդ դնի առ գոյականաւ (1110), յայնժամ գոյականն այն բուն խնդիր՝ դնի երբեմն ուղղական, և աւելորդ դերանունն կամ համազօրն՝ 'ի պահանջեալ հոլով գոյականին. Եւ Ազարիաս որդի Ադադայ՝ եղև 'ի վերայ նորա հոգի տեառն և էլ ընդ առաջ Ասայի. Եւ Ոզիէլ որդի Զաքարեայ՝ եղև 'ի վերայ նորա հոգի տեառն 'ի մէջ եկեղեցւոյն և ասէ. փոխանակ՝ 'ի վերայ Ազարիայ որդւոյ Ադադայ, 'ի վերայ Ոզիէլի որդւոյ Զաքարեայ եղև հոգի տեառն : Սիրտ և լեարդ, եթէ զոք ունի դև կամ այսն պիղծ, ծխոյ արժան է ծխել. և լեղին, եթէ ոք ունի զլուսն յաչս իւր, օծանի աչօք և բժշկի. փոխանակ՝ զսիրտ և զլեարդ արժան է ծխել, և լեղեաւս օծանի : Երկիր՝ 'ի նմանէ ելցէ հաց, և 'ի ներքոյ նորա իբրև զհուր շրջեցաւ. փոխանակ՝ յերկրէ ելցէ հաց. Ա : Իսկ նաւն նորա, առ շատ տագնապի նեղութեանն կոտրածի, սախալեցին նաւ երկուոնք նորա. ԵՓ. փոխանակ՝ զնաւն նորա սախալեցին : Ողորմ այնոցիկ՝ որք յաղագս աստուծոյն իւրեանց մեռանին, և որ ոք յիւրում տանն ունիցի ինչ աւէտ, թէ և փոքր խորխոր ինչ ունի, վաս ինչ և խորամանգ առ նա ոչ մերձենայ. Փ. փոխանակ՝ որ ոք ունիցի ինչ յակերաց, ըստ որում դնէ աւէտ՝ որ է յայնցանէ : Տես և 1275 :

1268. Ուղղական խնդիր անցեալ դերբային էական և կրաւորական և չէզոք բայից, մանաւանդ հոլովելոյն, դնի երբեմն 'ի հոլով համաձայն դերբայի կամ անուանն որում առի. 'ի զաւակէ Աժդահակայ՝ Մարաց եղելոյ թագաւորի. Յազկերտի՝ Պարսից եղելոյ թագաւորի. Խ. իմա եղելոյ թագաւոր Մարաց, թագաւոր եղելոյ Պարսից, որ էր թագաւոր. կամ դերբայդ աւելորդ ըստ 1102 : Պիտանացուի ելոյ սոցայն տեսութիւն. Գ. իմա պիտանացու ելով : Այնպիսեաց չարաց եղելոցն դատաստանն 'ի բնէ ոչ դատարկանայ. Ս. իմա այնպիսեացն չար եղելոց կամ այնպիսի չար եղելոցն, նոցա որ այնպիսի չարքն իցեն : Ոչ է օրէն չարի ուրուք եղելոյ կալ 'ի նմին. Բարեգործէ մարմնոյ, .. և զայս՝ չարաց եղելոց. Զայս վասն հաստցման յաւել եգ բարեաց եղելոյ և չարաց. Ի. իմա ուրուք չար եղելոյ, չար եղելոյ, բարի և չար եղելոց : — Վասն որդւոց իւրոց եղելոց 'ի զաւակէ Դաւթի ըստ մարմնոյ, սահմանելոց որդւոյն աստուծոյ. Ա. իմա սահմանելոյն որդի աստուծոյ : Վասն իշոյն՝ երեքօրեայ կորուսելոյ.

Ա. խմն երեքօրեայ կորուսելոյ (675), այս է՝ յերից աւուրց հետէ: Զօձր եւ յաձախեալ տողէք զնի ձեր զմերձաւորացն անուանելոյ. ՍՊ. խմն զմերձաւոր անուանելոյն, զանուանելոյն մերձաւոր: ՅԱրմենէն յայնմիկ կամ յայնմանէ կոչեցելոյ մինչեւ ցկողմանս պոնտացւոց. Յ. խմն 'ի կոչեցելոյն Արմէն, յայնմանէ որ Արմէն կոչեցեալ է: Զի եւ 'ի փոքունցն Թուեցելոց մի ինչ արտաքեն անտես. ՍԿ. խմն 'ի փոքր Թուեցելոյն, 'ի Թուեցելոյն փոքր: Աստացուք փոքր ինչ եւ վասն առաջաւորացն 'ի մէնջ անուանեալ պահոց. Ճ. խմն վասն 'ի մէնջ առաջաւորք անուանեալ պահոց կամ վասն պահոցն անուանելոյ 'ի մէնջ առաջաւորք:

1269. Նոյնպէս լինի ուրեք եւ անորոշ գերբային խնդիր՝ իբրեւ անցեալ ատելոյ (1241). Այլոցն բազում էր ժամ, իբրեւ անանկաց գոլով եւ յօր ըստ օրէ գործաւորութենէն կերակրելով. խմն անանկս եղելոց, կերակրելոց: Ոչ կարէր գիտել յայտնապէս՝ թէ քահանայապետ իցէ, բազմաց գոլով նոցա եւ զանազանից. խմն բազմաց եղելոց նոցա, այս է՝ բազմաց եւ զանազանս գոլով նոցա: Ոչ գոլով նոցա տերանց կարողաց դատապարտել զնա, նա եւ ոչ իսկ գոլով տերանց. խմն ոչ եղելոց նոցա տերանց, այս է՝ ոչ գոլով տեարք կարողք, նա եւ ոչ իսկ տեարք: Ոչ պահանջեաց դատաստանս իբրու յարժանեաց գոլով տանջանաց. խմն յարժանեաց եղելոց, յեղելոց արժանիս տանջանաց, որպէս եւ արժանիք էին:

1270. Ուրեք եւ դիմաւոր բային ուղղական խնդիրն՝ դնի միւսոյ բային խնդիր, կամ յատկացուցիչ անուան իւիք ըստ յարմարութեան բանին. որպէս,

Սամարացւոյդ զոր կոչէին Տոհմին ժըպիրհ հրէականին
Յուցից ըզջաւս խմյ անձին Տեառն աչացդ աստուածային. ՇՈ.

փոխանակ՝ զոր սամարացիդ կոչէին, քեզ զոր սամարացի կոչէին, կամ աչացդ քո զոր կոչէին սամարացի:

1271. Ոչ սակաւ ուրեք փոխանակ եզականի յոգնական դնին խնդիրք առ խնդրառուս, մանաւանդ ուղղականքն եւ նախդրիւ հոլովք, ընդհանուր իմն առմամբ յոգնականացուցեալ զբանն. որպէս, Եղեւ նմա յորդեգիրս. մայց զնա իւր յորդեգիրս. զմինն 'ի ծառայութեան ունիցի եւ զմիւսն յորդեգիրս գրեսցէ. զքեզ յորդեգիրս առնէր. գրեաց զքեզ յորդեգիրս: Արձակեսցես զնա ազատս 'ի քէն: Խոր տախտակամածս արասցես զնա: Մի թէ այրս աւազակաց եղեւ տունդ իմ: Ըղձակերտս առնել զաւետարանն աստուծոյ: Զնա առ աստուածս ունին. առ լաւս ունել զոք. առ արդարս ունի զանձն իւր. զՅովհաննէս առ մեծս եւ առ սքանչելիս ունէին: Ոչ միայն երանելիս չառնէ, այլ եւ եղկելիս՝ զայն որ զչար բանսն լսիցէ: Զմեծատունն յորժամ բազում իրօք պաճուճեալս տեսանիցես: Զախտ գիշերս գործէ արբեցութիւնն: Զի՞նչ կամիցիս, զաստուած սիրելի առնել, թէ զմարդ հոմանիս: Կարասցէ լինել հաղորդակիցս եւ մարմնակիցս եւ կցորդս անճառելեացն: Այլ ոք զորջոյ Թոժիւն անուցեալ՝ կաքաւիչս ուսուցանէ. փոխանակ՝ կաքաւիչ ուսուցանէ, այս է՝ վարժելով առնէ: Զայրն՝ որում զգուսն յանձն արարին, զնոյն դեսպանս արձակեցին: Մըկրտութիւնս այս լիցի ինձ 'ի ծնունդս նորոգութեան: Արա եւ զերկիրս պտղաբեր 'ի անունդս ծառայից քոց: Յանձն առ եւ դու լինել վասն մեր առաջնորդս: Զխմննիսս զքաջն փողահարաց կիսակէզս արարից. Արա զիս արթունս եւ պատրաստ: Դառն դդմոյ ծայրք զՆթիսելի զկատայն անուանելիս արար: Զքեզ միածնին իւրոյ հաղորդս եւ մարմնակիցս եւ ժառանգաւորս արար: Եւ տիգահաս արեան կողին հաղորդս արա զիս վերասին: Տգեղս ցուցեալ զիս ամենեցին: Եւ մի ծիծաղելիս զմեծ խորհուրդն աստուածային կացուցանէք: Զնա եդ գլուխս եկեղեցւոյ: Միայն լեզուաւ անուանես զքեզ երկիւղածս: Թողեալ զծերն անպէտս եւ տմեալս: Գըլ-

խակորեալս լինէր 'ի ժամ ուտելոյն : Զպարզն առաջի դնեն երբեմն գիւղացւոց , վասն այնորիկ և օգտակարս : Գովելի է նոցա իմաստասիրացն եղանակ բանից երբեմն զօրաւորս և արուեստականս : — Եւ ոչ կարծեք լուանել անկանելին 'ի սիրտս նորա . Ե . Եթէ 'ի գետինն անկանիցի 'ի Թագաւորութեանն աԹոռոց . Ա . Նախ քան զմահուան մեռելութիւն անփառութեամբ յաԹոռոյն 'ի վայր կործանեալ . Խ . Ընկէցն յերրում անեղութեանցն խոնարհի . ՀՄ . փոխանակ 'ի սիրտ նորա , յաԹոռոյն , յերրում անեղութենէն : — Ըստ այսմ ասի յաճախ ընդ արշալուրջն , ընդ առաւօտս միաշաբաԹուն , ընդ այգս այգոյն , ընդ երեկս աւուրն , ցերեկս աւուրն :

ՅԱՏԿԱՑՈՒՑՉԻ ԵՒ ՅԱՏԿԱՑԵԼՈՅ

1272 . Յատկացուցիչն , փոխանակ սեռական լինելոյ (709) , 'ի գործիական և բացառական հոլովս յատկացելոյն բազում անգամ նմա համաձայնի և ինքն հանդերձ ածականաւ իւրով՝ Թէ իցէ , ըստ օրինի ածականաց . Հաստատեա զխիղս քո պատուով մով հօցիւ . փոխանակ՝ հօցի : Գնաց սրբութեամբ սրտիւ և ուղղութեամբ . Միամտութեամբ սրտիւ խնդրեցէք զնա . Ընկալցուք խնդութեամբ սրտիւ . փոխանակ՝ սրտի : Գալ 'ի վերայ նորա մարտիւ պատերազմաւ . փոխանակ՝ պատերազմի : Սատակեցի զնոսա բանիւ բերանով իմով . Բանիւ հրամանաւ կամէր կատարել . Խօսեցաւ ընդ նոսա բանիւք խաղաղութեամբ , բանիւք ողոքանօք , բանիւք սպառնալեօք . փոխանակ՝ բանիւ բերանոյ իմոյ , բանիւ հրամանի , բանիւք խաղաղութեան՝ ողոքանաց՝ սպառնալեաց : Լցաւ լեառնն բուրմամբ անուշահոտութեամբ . Ծնանելով զամենեսեան մկրտութեամբ սուրբ աւազանաւն . Ընդ հովանեաւ սուրբ և պատուական խաչիւն իւրով կամ խաչիւդ քով . Ընդ հովանեաւ աջովդ քով սրբով . Հեղմամբ արեամբդ քով սրբով . փոխանակ՝ անուշահոտութեան , սուրբ աւազանին , խաչին իւրոյ , խաչիդ քոյ , աջոյդ քոյ սրբոյ , արեանդ քոյ սրբոյ : Զոր կամէի կենդանւոյն ընդ իմ ցպով Թագաւորութեամբս առնել . փոխանակ՝ ընդ ցպով Թագաւորութեանս : Սահեալ յողոյ զամենայն ազգաւ մարդկաւ . Ա . փոխանակ՝ մարդկան : Ընդ ձեռամբ այսմիկ աշեղ և սատանի կարգեալք են ընդ Թագաւորութեամբ . Փ . փոխանակ՝ ընդ ձեռամբ այսմիկ աշեղ և սատանի Թագաւորութեան : Տէրունեանն աղագաւ նշանապաշտութեամբ . Օ . փոխանակ՝ նշանապաշտութեանն աղագաւ : — Մակաւաւ ծայրիւ հարկանել . Ոչ մարգարէիւ բարբառով , այլ , և այլն . Մեռաւ ինք ինքեամբ ձեռօք . Զանօրէնութիւն մաքրեալ ինքեամբ մահուն . Սրբել զմեղս նորա՝ հեղմամբ արեանն յիշատակաւ . փոխանակ՝ ծայրիւ մականի , մարգարէի բարբառով , ինքեան ձեռօք , ինքեան մահուն՝ մահուամբն , հեղման արեանն : Գ.Թա քոյով բարերարութեամբ շնորհօքդ . Արժանաւոր իւրովք մարգարէիւքն ձայնիւք . փոխանակ՝ քոյոյ բարերարութեան , իւրոց մարգարէիցն : Քահանայքն 'ի սուրբ պատարագին շօշափեցին և զբանն կենաց իմացողութեամբն ձեռօք . իմա իմացողութեանն ձեռօք , որ է սաէլ՝ ձեռօք , այս ինքն իմացողութեամբ (1181) , կամ իմանալի ձեռօք (747) : Քև չափ բնակցութեամբ հիմնափակեցեր զպանծալի և զփայլեալ զփառս սանս այս . փոխանակ՝ քո բնակցութեամբդ չափ , այս է՝ մինչև քո իսկ բնակակից լինելով :

Հանել, ընթել, բառնալ յերեսաց երկրէ. Ընծել. գալ 'ի ծագաց երկրէ. Ոչ էր արբեալ նորա այնչափ յորէ ծննդենէ իւրմէ. փոխանակ՝ յերեսաց երկրի, 'ի ծագաց երկրի, յորէ ծննդեան իւրոյ։ Բազում նուագս ոսկիս կորուսեալ 'ի մէջ համարուէն. Բարձր արարեր զնա 'ի դրանց 'ի մանչուանէ կամ մանչուանէ. Նուաղեցին Ճշմարտութիւնք յորդւոց 'ի մարդկանէ կամ մարդկանէ. Կորիցէ զաւակ նորա յորդւոց 'ի մարդկանէ. 'Ի խորոց երկրէ կամ 'ի խորոց անդնդոց երկրէ հաներ զիս. 'Ի մէջ ծովոյ քումմէ. 'Ի պտղոյ որովայնէ քումմէ. 'Ի չարախօսութենէ օտար լեզուէ. փոխանակ՝ 'ի մէջ համարուն, 'ի դրանց մանչու, յորդւոց մարդկան, 'ի խորոց երկրի՝ անդնդոց երկրի, 'ի մէջ ծովոյ քու, 'ի պտղոյ որովայնի քու, 'ի չարախօսութենէ օտար լեզուի։ 'Ի բերանոյ զաւակի քու, և 'ի բերանոյ զաւակէ զաւակի քու. փոխանակ՝ զաւակի զաւակի քու։ Կորուսեալ 'ի մէջոյ մարդկանէ. Ընդ 'ի գլխոյ լեռնէն առեալ վէմս որատոյս. ԱԳ. Ունէին 'ի կնոջէ Թագաւորէն. 'Ի նաւհանգէն Ցարոն գաւառէն. Բ. 'Ի մասոյ որոց սիրել զատուած. Մ. փոխանակ՝ մարդկան, լերին, Թագաւորին, 'ի մասոյ որոց՝ որպէս և առ ամենայնքար -ր-ի ն-օ-։ 'Ի յոյժ բեկմանէ որոնցն երկիւղէ. Փ. Ոչ առ յոյանի ականէ մարդկութենէ, այլ առ 'ի ծածուկ ականէ աստուածութենէ. Ամենայն գիրք որ միանգամ 'ի մասոյ մարդկանէ գրեալ են. Եփ. փախչել և Թագնուլ յառաւելութենէ երկիւղէն. ՎՐ. փոխանակ՝ երկիւղի արոյն, առ ականէ մարդկութեան՝ աստուածութեան, 'ի մասոյ մարդկան, երկիւղին։ Մերժեալ 'ի բաժնէ եղբայրական հաւէ. Թ. Արբեալք 'ի կողից Ճշմարիտ վիմէն. ՍՄ. Ցերջանիկ ձայնէ օծեալս այս փայտէ. Ն. Կաթիլ մի 'ի հոսմանէ եդեմականն ուներով ալբերէ. Հ. Զօժանդակեալքս 'ի քեզ պաշես 'ի հեղձմանէ մեղաց ծովէս. ՀՌ. փոխանակ՝ հաւի, վիմին, փայտի, աղբեր, ծովուս։ Ոչ զմանէ ինչ զյուդայեան ազգէն Ճառէ. Ո. փոխանակ՝ զմանէ յուդայեան ազգին։ — Ոչինչ հոգայ 'ի տանէ կողմանէ այր նորա. Ցինէն կողմանէ. Ա. 'Ի մէնջ կողմանէ. ԼԲ. 'Ի նոցանէ կողմանէ նոքա մանչապարք էին. 'Ի մէնջ կուսէ ամենայն ինչ 'ի գլուխ եկ. 'Ի քէն կուսէ. Ո. 'Ի նմանէ կուսէ. 'Ի Գանձակէ կուսէ յարքայական տանէ. Բ. Ճ. փոխանակ՝ 'ի տան կողմանէ, յիմ կողմանէ, 'ի մեր կողմանէ, 'ի նոցա կողմանէ, 'ի մեր կուսէ, 'ի քո կուսէ, 'ի նորա կուսէ, 'ի Գանձակայ կուսէ։ Ցամերմէն բազմութենէ յառաջ կալան զԱղեքսանդրոս. Ա. 'Ի տէրունական խաչէն զօրութենէ. ԱԳ. Պետրոս դաւանեաց զՔրիստոս 'ի հօրէ յայտնութենէ. Գանդատէր 'ի խաչէն վճռէ և սատեր. Ո. Ջիրեք ոչ յաստուծոյ կարգեցան, այլ 'ի մարդկանէ հնարողութենէ. Է որ 'ի սատանայէ խանգարելոյ և է որ յորովայնէ խատանալոյ. Կ. 'Ի մարգարէես գեղեցկապէս զերծանել կամաց. Պ. 'Ի յօրինակէն շնորհէ մի սարաւղիս. Ն. փոխանակ՝ յամերմին բազմութենէ, 'ի խաչին զօրութենէ, 'ի հօր յայտնութենէ, 'ի խաչին վճռէ, 'ի մարդկան հնարողութենէ, 'ի սատանայի խանգարելոյ, յորովայնի խատանալոյ, 'ի մարգարէիս կամաց, 'ի յօրինակին շնորհէ։ Ջկնոջէն քանանացւոյ մեծ զհաւատոյն առէ. ԿՐ. խմա զհաւատոյ կնոջն քանանացւոյ։ Հրեշտակի առել զմեղմն, յորմէ կակածեա 'ի սրբութենէն. Ս. Մեռար 'ի յումէ բռնադատելոյ. ԼԲ. փոխանակ՝ յորոյ սրբութենէն, 'ի յում բռնադատելոյ։ Յորմէ խնդրոյ զեղեալ՝ բառ իս Ցարմարեցաւ չինուած Ճառիս. ՀՌ. փոխանակ՝ յորոյ խնդրոյ։

1273. Բայց երբեմն ածականն յաւակացուցին ոչ համաձայնի՝ այլ միայ 'ի պահանջեալ հոլովն սեռական, և երբեմն միայն ինքն ածականն համաձայնի՝ և ոչ գոյականն. որպէս, Ընդ հովանեաւ աջոյդ քո սրբոյ. Հեղմամբ արեամբդ քո սրբոյ. Սոյին նշանաւ խաչիւ պայծառացեալ յուսով. ՀՐ. ՄՀ. յորս -ջ-ն-ջ, -ր-է-մ-է-, ն-ն-- խ-չ-- համաձայնեալ են, բայց ոչ ածականքն -ր-է-յ, --ր-ի-, զի են փոխակ՝ աջոյդ քո սրբոյ,

տրեանդ քոյ սրբոյ, լուսով սրբոյն նշանի խաչի: — Հեղմամբ արեան ձեռով. Հեղմամբ սուրբ արեան ձեռով. Հեղմամբ արեանն իւրով. Ընդ յողծող զօրութեամբ անխախուռ զինուս այսուիկ. ՇՐ. ՄՃ. Ասելով դոբայովք ազեաց վարդապետեալ լինին տեսութեամբ. Պ. Ջնորհային իրաւքն տուժեաց կրից տաժանմամբ. Ն. Խով վարդապետութեանս աւետարանութեամբ. ԼԲ. յորս ածականն միայն համաձայնեալ է, փոխանակ՝ հեղմամբ արեան ձերոյ՝ իւրոյ, զինուս այսորիկ, գործոյդ ազեաց, իւրոց կրիցն տաժանմամբ կամ իմա իւրովքն տաժանմամբ (1189, 1190), խոյ վարդապետութեանս: — Յաջոյ փրկչէն մերոյ և տեառն Յիսուսի Քրիստոսի. Մ. ուր փրկչէն համաձայն, մերոյ ոչ. փոխանակ՝ յաջոյ փրկչէն մերմէ, այս է՝ յաջոյ փրկչին մերոյ: 'Ի միջէ մարդոյն արդարութենէ որդարոյցք. ԼԲ. Փրկին 'ի վտանգէ ախտից յայսցանէ. ՎՐ. յորս ածականքն համաձայն, գոյականքն ոչ. փոխանակ՝ 'ի մէջ մարդոյն արդարութենէ, 'ի վտանգէ ախտից այսոցիկ:

1274. Զսոյն փոխադրութիւն իմա և զսեռական խնդրոյ բայանունաց՝ որ իբր յատկացուցիչ կայ (679, 646), և զսեռական գոյականէ փոխանակ ածականի եդելոյ իբր յատկացուցիչ (747). Հեղմամբ արեանն արդարացոյ. Սրբեցեր սրսկմամբ արեամբ. Յօրինմամբ այսքանեօք վէհիւք. Ծագմամբ լուսով պայծէ գքեզ. իմա հեղմամբ արեան՝ հեղեալ զարիւն այլոց, սրսկմամբ արեան՝ զարիւն, յօրինմամբ այսքանեաց վէհից՝ յօրինելով զայսքան վէհս, ծագմամբ լուսոյ՝ զլոյս: — Քրիստոսի զօրութեամբ նմա տալով անկան փլեցան ունայնութեան պաշտամունքն. Սկսան գործել զաշտարակն, իբրև ակն ունել նմին և նովին չլինելոյն տալրել. Լուսաւորեաց զբազում մկրտութեամբն առնելով. ՃԳ. իմա տալով զօրութեան՝ զօրութիւն, նորին չլինելոյն՝ չլինելոյն զնոյն, մկրտութեանն առնելով մկրտութիւն առնելոյն: Հրաժարել ամենեքին 'ի մեռելոտեաց և յորինէ ունելոյ. Բ. 'Ի թշնամութենէ ընդ մարդոյն ունելոյ՝ իւրն կամօք եղև բանսարկու. Կ. Կուռանոցն տաճարաց՝ զողորմութենէ միայն առանձին յընչեղն առնելոյ ճառէ. Ո. իմա յարեան ունելոյ, 'ի թշնամութեան ունելոյ, զողորմութեան առնելոյ, այս է՝ յունելոյ զմեռելոտի և զարիւն, յունելոյ զթշնամութիւն, զառնելոյ ողորմութիւն: — Խոցոտեցեալ մաղձի թաւութեամբ՝ գնորիոցեալ կաշին 'ի բաց ընկենոյր. Ոսկեով պատուականաւ և արծաթով սրբութեամբ. Մեղրով քաղցրութեամբ կերակրէր. Ձայնիւ քաղցրութեամբ երգէին. իմա մաղձի թաւութեան, արծաթով սրբութեան, մեղրով քաղցրութեան, ձայնիւ քաղցրութեան, այս է՝ թաւ մաղձի, արծաթով սրբով, քաղցր մեղրով ձայնիւ: Վախճանել զկեանս բնութեամբ մահուամբ. Նենգութեամբ ակամբ հայել. իմա բնութեան, նենգութեան, այս ինքն բնական մահուամբ, նենգաւոր ակամբ:

1275. Ուրեք ուրեք և յայլ հոլովս երևի այդ համաձայնութիւն յատկացուցի ընդ յատկացելոյ, առ նախդրիւ հոլովս՝ ուրեք և պարզաբար ուղղական եդեալ, յաւելեալ երբեմն դերանուն սեռական փոխանակ յատկացուցչին. որպէս, Թևք քերովբէին երկայնութիւն քան կանգուն. Եղև աղաղակ մեծ 'ի ժողովրդեանն և կանանց իւրեանց այր առ եղբայր իւր. Ոտքն կէսն յերկաթոյ և կէսն 'ի խեցւոյ. Մատունք ոտիցն կողմն մի յերկաթոյ և կողմն մի 'ի խեցւոյ. Տեսանէիր զոտսն և զմատունսն կէս կողմն յերկաթոյ և կէս կողմն 'ի խեցւոյ. Ա. իմա երկայնութիւն Թևոց քերովբէին, աղաղակ առն առ եղբայր իւր, կէս ոտիցն, կողմն մի մատանց ոտիցն, զկէս կողմն ոտիցն և մատանցն: Նմնոյն եղեալք, որպէս գոյութիւն բնութեանցն եկամուտ է, այսպէս և ամենայն ինչ. ՅՃ. Պատրաստեալ հացին, մինչ չև ուրուք 'ի նա փչեալ, վաղուն նորա յայտնի խնդալ երկիւղածաց աստուծոյ. Սուրբ ուխտաւոր մանուկն՝ զինչ պիղծ մերձենայր 'ի ձեռս նորա, սրբեալ լինէր. Ե. Իսկ հետևակքն 'ի զօրացն՝ 'ի զատութենէ սասանմանեացն ծայրք ոտիցն և ծայրք ձեռացն

խրբն 'ի հրոյ կիզեալք հառեալք անկանէին . Լ . Իսկ Ողբոյ եղոմմայեցի՝ օրհնեցաւ տուն Նորա . փոխանակ զի պատուեաց նա զտապանակն . Սա_ կայն աստուած՝ ոչ եթէ զօրութեամբ զօրաւորաց տուեալ լինի յաղթու_ թիւն Նորա , այլ տկարութեամբ տկարաց քարոզի առաքինութիւն Նորա . Իսկ Թլփատեալքն և անթլփատքն՝ նորոգին ասենիկ 'ի վերայ Նոցա ցաւք Նոցա . Իսկ սուգ և մխիթարութիւն՝ անուանք իւրեանց ընթանան յաշ_ խարհի . ԵՓ . Հօտ յերթալն իւրեանց շարժէին զմակք Նոցա . Գ . . Իմա ա_ մենայն եղելոց ամենայն ինչ , վասուն պատրաստեալ հրոյն՝ որպէս յա_ ւելեալ կայ Նորա , 'ի ձեռս սուրբ ուխտաւոր մանկանն՝ որ պարզապար ուղղական կայ առ Նախդրիւ տրականն 'ի ՅԷ— . Հետևակացն ծայրք ոտիցն և ձեռաց , Ողբալոյ եղոմմայեցւոյ տունն , աստուծոյ յաղթութիւնն , Թլփատելոց և անթլփատից ցաւքն կամ ըստ 1267 'ի վերայ Թլփատելոյն և անթլփատից , սուգ և մխիթարութեան անուանքն , հօտի զմակքն կամ ըստ 542 յերթալն հօտի : Եւ զերկիրն Հայոց այնուհետև եկեալ արքայն Պարսից յիւր անուն զանդղն անուանէր . ԱԳ . Եւ ոչ զյորովայնի ըղ_ կեանն կարէ ոք ասել զօրինուածսն . ՅԾ . Ասպետն Սահակ զմարզպա_ նութիւնն և Վահան զտէրութիւն մամիկոնէից և զսպարապետութիւն Հայ_ ոց . . ընկալան զգործակալութիւնն . Փ . Զբարեբանեալդ անդադար միշտ 'ի վերին զօրաց և զվերափոխեալդ 'ի դասս առաքելոց և մարգարէից , ընդ որս և մեք հաւատացեալքս վերապատուեմք զքոյն , աստուածամայր , զհանգստեան տօնս . Զեկեալն 'ի փրկութիւն մեզ զբանն աստուած խոր_ հրդով անօրէնութեամբ՝ նոր երգով օրհնեցաք զանուն Նորա . ՇՐ . Իմա զանդղս երկրին Հայոց , զօրինուածս կենացն՝ որ յորովայնի , զգործակա_ լութիւնն մարզպանութեան և տէրութեան մամիկոնէից և սպարապետու_ թեան Հայոց , զբարեբանեալդ և զվերափոխեալդ զքոյն հանգստեան տօնս , զանուն եկելոյն 'ի փրկութիւն մեզ բանին աստուծոյ : Ընդ հրեշ_ տակին զասակցելով պարս . Ց . Իմա ընդ հրեշտակացն պարս ,

Գարշեալ է այլ պատճառ լինելոյն սխալական :
Ըղձիւմբ զայլւոյն որդին Եսաւ բարձեալ մեռեալ ըղձին . ՇՍ .

Իմա պատճառ սխալական լինելոյն , զմեռեալ գին (1344) միամօր որդւոյ այլւոյն եսաւ բարձեալ : Թերևս այսպիսի է և ասելն . Զձեռս յեսա ըղ_ հրեշտակին կապել զԹղԹաբերացն . ՊԱ . ուր յառկացուցին հայցական՝ համաձայն յառկացելոյն , իսկ ածական իւր յիւր հոլով սեռական , փո_ խանակ՝ յեսա կապել զձեռս հրեշտակացն Թղթաբերաց (1279) : — Յա_ ճախ լինի այդ և 'ի վերայ յարաբերական յառկացուցչի , զոր տեսաք զօ_ րինակն 'ի 1212 : Տես և 1203 , 1205 :

Մարթի այսպէս առնուլ և զասելն ուղղականաւ 'ի բանս չափոյ , Ա_ պատակաւորք ապաստանեցին 'ի մեզ երեք առաջք . այս է՝ երեք առաջք ապատակաւորաց : Եւս քան հազար չափ գինւոյ , և ձէթ՝ քան հա_ զար չափ . այս է՝ քան հազար չափ ձիթոյ , որպէս յառաջ գինւոյ : Պա_ տառ մի հաց կամ մագաղաթ , բաժակ մի ջուր ցուրտ , բաժակ մի հով ջուր , Նկանակ մի հաց , բլիթ մի հաց , բեռն մի փայտ , մի գրիւ ցորեան , գորակ և կէս ջուր , երեք կապիճ գարի , չոնիմ կշիռ մի ոսկի , կաթ մի ջուր , կաթ մի քաւն , քանի մար գինի , մի մի չափ ձէթ , մէտ մի յաւե_ լուած 'ի կշիռն , զբաժակ ջուրն արբուցեալ , և այլն . որ է ասել՝ պա_ տառ մի հացի (Առակ . իԸ . 21) , բեռն մի փայտի (Դատ . Թ . 48 , 49) , բաժակ մի ջրոյ , բաժակ մի ցուրտ ջրոյ կամ ցրտի ջրոյ՝ որպէս ասի այլ_ ուր , երեք կապիճ գարւոյ , և այլն : Յայտնի իսկ լինի 'ի հոլովելն Պա_ տառոյ միոյ հացի , պատառով միով հացի , կաթի միոյ կամ կաթի մի ջրոյ , բաժակի միոյ ջրոյ կամ հովոյ ջրոյ , բաժակաւ միով ջրոյ , 'ի բաժակէ միոյ ջրոյ : Թէպէտ հոլովլին ևս ուղղական ձևալով չափոյ անուանն ածականա_

բար առնել (76, 82)։ Յերից քանքարաց վաճառ մի, այսինքն 'ի հինգ ձանէթ ոսկւոյ։ Վճարեալ ընդ հարիւր քանքար արծաթոյ։ Եփ։ Զխմբել կաթիլ մի զխառնելեան հնար էր համարձակել։ Ղ։ Որ կարօտէր կաթիլ ջրրին։ ՂՍ։ Վասն երեսուն ճիտր ոսկւոյն։ ՎՐ։ Տես և 635, 669, 693։

Այսպէս ինչ է և ընդ խոշ., խոյս բառից ուղղականաւ առեալ, 'ի կինն կողմն, յաջակողմն կողմն, 'ի սայլն կողմն, յարեւմուտս կողմն, ընդ արեւելս կողմն, 'ի տեր կողմ. յեզերայն կոյս, 'ի կառքառածն կոյս, 'ի սայլն կոյս, յարեւմուտս կոյս, 'ի նա կոյս. ամենայնբար ուղղականն նախադաս՝ որպէս տեսակ և 'ի 289. մերթ և յետադաս. Յաստուածայինն կոյս ունկնդրութիւն. խմա յաստուածային ունկնդրութիւնն կոյս։ Բառի է թէ 'ի կողմն այսոսիկ լինելոյ. մեզ. Է. խմա յայսոսիկ կողմն, որ է 'ի կողմն այսոցիկ։

1276. Այլով փոխադրութեամբ երբեմն յաւելեալն դնի 'ի սեռական հոլով յաւելուածոյն. 'Ի հոլով յաւելուածին, յաւելուածին 'ի յառաջ հոլով յաւելելոյն. 'Ի չփոր բարբառոյ տալ նմա պատգամս. ԱԳ. Զփուշն խլել՝ զյանկութիւն բուսոյն հրամայէ. Զհանապազորդ սիալման հանապազորդ արտասուօք աւազանին լուանալ. ՅԾ. խմա 'ի բարբառ չփորի, զբոյս յանկութեան, աւազանին լուանալ. Զեւթն ամ տագնապեալ զթերահաւատութեան արտասուսն։ Զեւթն ամ տագնապեալ զթերահաւատութեան խաւարու։ Բ. փոխանակ՝ զմեղս թերահաւատութեան խաւարոյ. Հաստատ օգնականութիւն յուսոյ նոցա 'ի մարդկանէ. Բարձրացոյց զնիզն 'ի խաչն կախաղանի. Ե. խմա յոյս օգնականութեան, 'ի կախաղան խաչին։ 'Ի ժամանակի փախստենէն Շապհոյ գնացեալ 'ի դուռն կայսեր նահատակեցաւ. 'Ի դրանէ մարդկանն ննջեալ սատակեցաւ. Խ. խմա 'ի ժամանակէ փախստեանն, 'ի դրանն մարդկանէ՝ որպէս ունին կէս օրինակք։ Աշխեցուցանէր 'ի մահուանէ վտանգիցն. Պ. խմա 'ի վտանգից մահուն։ Մի համարիցիս՝ եթէ հաստարակախառն ինչ բնութեամբ օրինաց ծնեալ մանուկն. Ո. խմա օրինօք բնութեան։ Արտօսր յորդառատ մեղաց ծուալին յաչաց, քան թէ ծաղուն խաղխոնջեն խոխոջիւնք. Թ. խմա վտակք արտասուաց։ Աստուածային բարկութեամբ հրոյ քոյ. Զարժանահաս մահ տարաժամ 'ի ցասմանէ քում հրամանի. ՇՐ. խմա հրով բարկութեան քոյ, 'ի հրամանէ ցասման քոյ։ Ոչ վիճով ծերպի զեղջեւ և գլխոյն միայն տեսանել. Յ. խմա ծերպիւ վիմի։ Եւ առաէն զհանգիստն յաղգի ազգի արտմութեանց գիշերայնով քնոյ. ԽՍ. խմա քնով գիշերայնոյ, այսինքն գիշերի (1)։ Յանցանօք բեւեռնաց. ատաւրթօք փորուց. յանդգնեցայ շրթամբք խօսից. մեկամարմին մատանցն ձեռօք. օժանդակեա թեւոցն աղօթիւք. Ն. խմա բեւեռնօք յանցանաց, փորուք ատաւրթոց, խօսիւք շրթանց, մատամբք ձեռացն, թեւովք աղօթիցն։ Զոր երկին ամենայն բարձանց ոչ զօրէ տանել. Ն. խմա ամենայն բարձունք երկնի, կամ բառ 747, 1279, երկին ամենաբարձր, ամենայն բարձր երկին։ Կէսք՝ թէպէտ և աղքատաց տան, այլ 'ի փառս յուսոյ ձգին 'ի տալն. Շ. խմա 'ի յոյս փառաց, յուսով փառաց։ Զչուենչ և զօգի քննութեամբ արդեն բաժանէ. ԼԲ. խմա արով քննութեանն (1181)։ Ոչ յանձնէ ինչ արարեր, այլ 'ի բերման ժամանակէ. Գ. խմա 'ի բերմանէ ժամանակի։ Ողջ լեր յարքունական աէրութեանց պարագայից ամօք. Գ.Տ. այս է՝ պարագայից ամօք. փոխանակ՝ պարագայիւք ամաց։

---

(1) Զի Գիշերոյն գոյական եւ է որպէս գարնայն, աշնայն, ամառայն, ձմերայն. Ընդունութիւն բերէ զուազակայն աներկեղութիւն, և 'ի գիշերայն՝ անհոգ հանգիստ. Պ։ Մաղթանք զօրաւորք արհաւրաց գիշերայնոյ. Գիշերայնոյն տանավիրծ մթին արհաւրաց. Ն. ժԲ. զէ։ Լուսինն՝ գիշերայնոյ մխիթարիչ. ԵՐ։ Իսկ եթէ ածական առցի 'ի բանիդ, խմանի բառ 1283.

Նա մաշկեկու ափածեալ շնորհին Եհերժ ըղձուրն Յորդանիսին :
Ոչ լուացի զմիտըս խղճմին : Եւ բաղմոյան 'ի միտս անդին :
Զոր շնորհեցեր պարգև մասին : Զ յագիմ մեղք քաղցր եղջերին :
Որ երրակի սիրով բանին Հարցանելով քո յետ ձաշին :
Մարախրաաց անիծիւ անձին . . Տուր ինձ արտասըր ցաւագին :
Այլ թագուցի յերկիր ըղձին Ծրարեալ ախտիւք վարշամակին . ՇՈ.

խնա շնորհիւ ափածեալ մաշկեկին, զխիղճ մասցս, յանդ մասցս, մասն պարգևի. քաղցր եղջերը մեղաց՝ խնա այսինքն մեղք (1181), երրակի բանիւ սիրոյն, անիծիւ անձամբ մարախրաաց, վարշամակաւ ախտից՝ խնա այսինքն ախտիւք :

Բայց են սեռականք՝ որ չեն փոխադրութիւնք յառկացելոյ, այլ յայլ միոս. որպէս, Ընկանել 'ի գեհեն հրոյն. պարգևեա զյարութիւն յաւաց կենացն յաւիտենից. խղձի մաք, սրտի մաք կամ մաք սրտի. 'ի բնաւ ազգաց բերս. ընդ անդամս ոսկերացն բաւեալ խզան առև. սուտ վաձառականութեանն մախրով. ապանումն խորհրդոյն ոչ եւ 'ի գլուխ. տուր զողորմութիւն քո շնորհացդ. մշակին երկնաւորի յամամբ ինամոց պարաբերեալք. 'ի մարմին աչաց զլյան պարփակեմք. — խմանին 'ի գեհեն ուր հուր կայ՝ հրեղէն, զյարութիւն՝ յորում գոյ յայս կենաց, մաք յորում խիղճ կայ՝ խղձական (747), մաք կամ հաւանութեամբ 'ի սրտէ, յամենայգի բերս, ընդ անդամս որ ոսկերօքն յօդեալ և կառուցեալ, մախրով՝ որով սուտ վաձառականութիւնն լինէր՝ որ էր այնր պատձառ, ապանումն որ 'ի խորհուրդս նոյա, զպարգև շնորհացդ կամ զողորմութիւն որ է քո շնորհքդ, յամամբ որ խնամոց գործ է՝ խնամովք լինի, 'ի գործարան՝ 'ի կազմած աչաց :

1277. Է ուրեք գարձեալ, զի առ բայանուամբ՝ որ զանորիչ գերբայի միոս ունի, բառ այնմ մասց փոխանակ սեռական յառկացուցչի դնի ուղղական, մերթ և հայցական, իբր անուն բայի նմին (542, 1224). որպէս, Առ 'ի չգոյէ աեղի թաղելոյ. Առ 'ի չգոյէ տասուած 'ի մէջ Խորայելի. Ա. Գ. Առ չգոյի առաջնորդ՝ որ ցուցանիցէ. Եփ. փոխանակ՝ առ 'ի չգոյէ տեղւոյ, աստուծոյ, առաջնորդի, որպէս առ ամենայնար. բայց եդեալ է ուղղական՝ խմանալով առ չգոլոյ տեղւոյ կամ տեղի, առ չգոլոյ աստուծոյ կամ աստուած, առ չգոլոյ առաջնորդի կամ առաջնորդ : Յերբորդին՝ գեաք յարիւն դարձումն. Նխ. փոխանակ՝ գեաոյ, և խնա գեաք յարիւն դառնալ :

Այս հաստատէ մեզ զգենումն անմահն բան
Որ յարակայ պատարագի գեղ քաւութեան :
Ծրշմարտապէս խաչելութեամբք անպարտական, ինձ ողորմեա. ՇՈ.

խնա զգենանիլ անմահ բանն, 'ի խաչ ելանելով անպարտականդ, փոխանակ՝ զգենումն անմահն բանի, խաչելութեամբք անպարտականիդ. կամ զգենումն անմահն բան որ՝ խնա բառ 1206 : Մարթ է յայս ստնուլ և զաւելն,

Դարձեալ յեա փորձն կատարման
Յայանէ զընութիւնն աստուածական. ՇՈ.

այսինքն յեա կատարելոյ փորձն, կրաւորաբար առեալ՝ փոխանակ յեա կատարման փորձոյն : — Աչթանդեղս կարգեալ դրոշմեաց զապանումն խորովու, և զմասնումն յայնմ՝ հեաէ զաչխարհս Հայոց 'ի ձեռս թագաւորութեան օտարի. Փ. փոխանակ՝ զմասնումն աչխարհիս, բայց առեալ է իբր զմանիլ զաչխարհս Հայոց 'ի ձեռս օտարի :

1278. Այլ երբեմն յառկացուցչի, մանաւանդ 'ի միջակ և 'ի գերա_

նուանցն, փոխի 'ի արական խնդիր բային. Մատեաւ Սեդեկիա և եհար Միքիայի զծնօտս նորա. փոխանակ՝ եհար զծնօտն Միքիայի, զոր և յայտ առնէ Նոյն: Տես՝ զի ձիոյ սանձս 'ի բերան դնեմք. Ա. փոխանակ՝ 'ի բերան ձիոյ: Եհար եպիսկոպոսին զաջ ուռն Թիկամբն հետ. Ե. Մատնչին ի- մոյ զիս 'ի մահ՝ զոտն լուսոյն. Եփ. փոխանակ՝ զաջ ուս եպիսկոպոսին, զոտս մատնչին իմոյ: Ոչ ոք ունէր ջուր 'ի ձեռս արկանել. Եւ վերստին ամենեցուն զպատիւ և զգանձս նորոգել. Ե. փոխանակ՝ 'ի ձեռս ուրուք, զպատիւ և զգանձս ամենեցուն: Վարդապետն առաջէ 'ի խնդիր ինձ և Թա- գաւորեալն Աշոտոյ արքայորդւոյն զորն Թէոդորոս. Յ. Լուարուք ինձ այժմ առ ձեզ պատասխանատուութեանս. կանխել 'ի գովութիւն քեզ. Ելին Նմա քաղաքացիքն ընդ առաջ մեծաւ գովութեամբ. Մի ես տառա- յուք աստուած մեզ պձեռագործս մեր. Ոչ եթէ զանձինս քարոզեմք, այլ զՔրիստոս Յիսուս զտէր, և զմեզ ծառայս ձեզ վասն Քրիստոսի. Խա- բեաց զնա ատսիլ երեսաց խոյ 'ի կորուստ նմին. Ա. Եկեալդ 'ի փրկու- թիւն մեզ Թագաւոր անմահ. Զեկեալն 'ի փրկութիւն մեզ զբանն ա- տուած. ԸՐ. Որ նոցա զյորդութիւն բղխմանցն յօրինեաց. Կ. Որ է յեզր ծովուն և տեսանէ զնաւն ալեկոծութեամբ յղկկանելն, սմա տես- զիս ընականաբար ձմլի հոգին. ԼԲ. փոխանակ՝ 'ի խնդիր իմ, իմ պա- տասխանատուութեանս, 'ի գովութիւն քո. ընդ առաջ նորա, աստուած մեր. ծառայս ձեր, 'ի կորուստ նորա, 'ի փրկութիւն մեր, զյորդութիւն բղխմանց նոցա, սորա տեսողիս հոգին: Տես և 1340:

Յատկացուցիչ անորիշ դերբային՝ իբրև անուն բայի նորին փոխի և 'ի հայցական, այլ և 'ի բացառական խնդիր նմին, որպէս տեսաք 'ի 1224, 1229 յօրինակսն, Յետ դարձին 'ի Բաբելոնէ և շինելոյ զտաճարին 'ի Զօ- րաբաբելէ. Վասն խելոյ 'ի նմանէ պշլթայն. Յետ ադամանելոյն զնա 'ի նոյունս. Սկսաւ ձգաել զերախոխս ծառայութեանն և զապերախան 'ի նոյանէ լինել:

ԳՈՅԱԿԱՆԻ ԵՒ ԱԾԱԿԱՆԻ

1279. 'Ի համաձայնութեան ածականաց ընդ գոյականս ըստ հոլովի վե- ցեակ ձեւք փոխադրութեան գտանին:

Ա. Ածականն նախադաս կամ յետադաս, երբեմն յերկուց և յերից մին, դնի սեռական իբր յատկացուցիչ գոյականին, եւ և եզակի առ յոգնական գոյականս և յոգնակի առ եզականս. Ոչ համեցան ընդ այս բեթաւ- մեսացւոյն. փոխանակ՝ ընդ այսն բեթամեասցիս, կամ ինս բեթաւ- մեսայ (36): Զոհեաց զոհս խաղաղականաց. (Գ Թագ. Ը. 63). փո- խանակ՝ զոհս խաղաղականս (1): Շինեցին զամրակոփին զպլուխ քաղա- քին 'ի պարիսպս ամուր, յաշտարակս հզօրաց. ինս յաշտարակս հզօրս: Ցնորք անժպիտք խաժամուժնացն երեւէին. ինս ցնորքն խաժամուժէմք: Ըդ-

(1) Որպէս կայ պարզ 'ի Ա Թագ. Ժ. 8. ուր առանց Նի ընթեռնլի է ըստ յոյն բնագրին. Ողջակէզս և զոհս խաղաղականս. ըստ որում կայ և լաւելեայն գոյականս 'ի Ա Թագ. ԺԳ. 9. Բ Թագ. Զ. 17, 18. Գ Թագ. Թ. 25:

լեզու մարդկան . . զչարն և զանկարգն և զլի թունոք մաշարերին . խմա մաշարերօք : Մեծապանս սնոտեաց բարբառելոյ . խմա սնոտիս : Ցանուանեալ թլփատութենէ անտի մարմնաւոր ձեռագործին . խմա 'ի մարմնաւոր ձեռագործ թլփատութենէն . Ա : Խլել զգժնդակացն զեկամուտն . Պատուհասիւքն 'ի վերայ եկելոցն 'ի տեառնէ . ՅԾ . խմա զգժնդակ եկամուտն , պատուհասիւքն 'ի վերայ եկելովք : Տարեորականոց լցեալ զանազան պտղովք . Պ . խմա զանազան տարեորական պտղովք : Զձեռս յետս զհրեշտակին կապել զթղթաբերացն . ՊԱ . խմա ձեռս յետս կապել ըղթղթաբեր հրեշտակին : Քև պարծին կուսանք խառամերօղաց բնակեալք 'ի լերինս . Ք . խմա խառամերօղք : Խորայովքն զօրօք բազմի վառելովք . 'ի մեղապրութենէ աստուածայնոցն և մարդկայնոցս արտաքս զինքն որցեալ . Ոչ յիշեցան նոցա՝ ալեկոտոր խնամք ծնողականոց . Ց . խմա զօրօք բազմօք , յաստուածային և մարդկային մեղապրութենէ կամ մեղապրութեանց (1190) , ծնողական խնամք : Աստուածաշունչ պատգամօքս 'ի սնա եգելոցս . Ոչ մատամբքն տառանելոյ զադէտ վանդքին յայանեալ . Փառաբանչօքն անմահից դու քեզէն 'ի քամդ լուռթեան փառաւորեալ խնկ էիր . Զօրաւորօքն անյաղթականոց . Հերձուածականին չարափառութեամբ 'ի բաց հերքեցայ . 'ի մաշայաէ ումեմնէ ուշէի . փառօքդ մշտափայլի , երեսօքդ զուարթականի . Ընդ արդարս երջանկաց . Ն . խմա եգելովքս , տառանելովք , անմահ փառաբանչօքն , անյաղթական զօրաւորօքն , հերձուածական չարափառութեամբն , ումեմնէ ուշէէ , մշտափայլ փառօքդ , երեսօքդ զուարթականօք , ընդ երջանիկ արդարս : Ամենայն սքանչելիք կատարելոյն 'ի տեառնէ խաչին . Գտանել արդարապէս զամենայն արարածս բանականաց . Շ . խմա կատարեալքն , բանականս : Արտաքնոց զգաստքն առեղծիչ բանք սնոտեացն . Երգս առեալ մատուցանեն զերաժշտականաց զերանաւէտ զհոգեղէն հնչմունս . ՇԲ . խմա արտաքին զգաստքն՝ խմաստունքն՝ են առեղծիչ բանս սնոտիս : Գործոնեայ ոչ յատուկ այսպիսի եղոց ալունս . Պ . խմա գործող ոչ միայն զայս մի ալունս :

Սա կայս սուրբ և ավի արեգակնըն դարձողին : —
ԶՊետրոս Աղեքսանդրին և զԱրիոս անիծողին : —
'ի զառ կալ 'ի մարդոյ յիս հաւատովք պաշտօնէին : —
Աթոռք և տէրութիւնք և քերովբէք բազմաչեին . ՄԳ .

խմա դարձող կամ դարձուցող , անիծող , պաշտօնէէ , բազմաչեայք :

Բերանս առեալ զՃաշակ մեղուին , Բայց յորովայնս մաղձ դառին :
Տոհմին ժըղմիրհ հրէականին : Զհայ առօրեայ և զմիշտ էին :
Զի առց սլատեալ մի յերեսին , Հալիւր , վաթառն կամ զերեսին :
Ոչ գործեցի ըղջոյն կրկին , Բառեակ զերկուս , տան ըղհընգին :
Զարծաթեղէն զանկեղինին Զանօթ ոըըոյ պատարագին :
Զինև արկի զմաշկեղինին : Ուսեալ քըլրտամբք զառօրէին :
Արդ զայս տըւաք բան սախառուց Զեզ մըխիթար ոըրամեցելոյ :
Ընդ գիտատնջալն մըլեգին 'ի գերեզմանըն բնակողին :
Լըսեալ ունկամբ մարմնականին : Լից օրհնութեամբ հոգեորին :
Արա լինել հոգւոյն նմին (հայիւ) Ցերկնից իջեալ և անմահին :
Գործով ծանու թանձրագունին : Եւ կամ մեկամբք զալրագունին :
Որոց առժիւք զանազանին Բուժեա ըզցաւս խոց անձին :
Ծընդաւորօքն յանապատին Հետևողաց կենաց ձայնին
Եւ բարձրաղաց յաւատ խաչին Մեռն և զկս բաս աշխարհին :
Եւ նըմա փառք յեկեղեցի Ընդ հօր հոգւոյն Ծըշմարտի :
'ի թշնամեաց զիս գերողի : Այլ 'ի տեառնէ յոյժ գխաողին :
'ի վըկայեն սուրբ առաջին Ստեփաննոսէ զքեզ տեսողին :

Փըրկեալ ՚ի ջուրց հեղձականին Սնուցեր ՚ի տան փարաւոնին ։
Մինչ զի և ոչ եկն ընդ մին յաստիճանացն իններորդին · ՇՈ ·

խմա մաղձ գառն, տոհմն հրեական, պէսց միշտ է, զերեսուն, զհինգն տաղանդ՝ որ կայ յառաջ, զաւկեղէն, զմաշկեղէնն պատմուճան՝ որ կայ յառաջ, զառօրեայն զօրութեամբ խմայեալ զկերակուր, զայս բան սակաւ, ընդ գետատնքյան բնակողն, ունկամբ մարմնականաւ, օրհնութեամբ հոգևորաւ, նոլին խիէլով և անմահիւ, գործով ծանու թանձրագունիւ, մըկամբք զաղրագունիւք, տաժիւք զանազանիւք, ճգնաւորքն հեռեալք՝ բարձողք, ընդ հոր՝ հոգեւոյն ճշմարտի կամ խմա ընդ հոգւոյն ճշմարտի ըստ նախդրին տաեալ գործական և տրական ըստ 1213 · զխա գերող, յոյժ գիտողէն, զքեզ տեսողէն, ՚ի ջուրցն հեղձականաց, յաստիճանացն իններորդաց՝ այս ինքն ինունց (151) ։— Արժէ է և ՚ի սոյն տանեալ զաւեշն, Ընկալեալ ես էր ատն օտարի զմեծապատիւ գչխոյն մերկ ՚ի հանդերձից տեսանել՝ զայնչափ նախապատուութեանց ՚ի մէջ եղելոյ · Պ · այս ինքն զգչխոյն զեղեալն զկայեալն ՚ի մէջ այնչափ նախապատուութեանց ։

1280 · Այսպէս լինի տաւեալ բնականաբար ածականն յաւելուածի համաձայնելոյ ընդ յաւելուածն, զի ՚նայ ինքն յեր յառաջ սեռական հոլովն, որպէս տեսաք զօրինակն ՚ի 1273 · Ընդ հովանեաւ աջոյդ քո սրբոյ · Հեղմամբ արեամբդ քո սրբոյ · Սորին նշանաւ խաչիւ պայծառացեալ լուսով · Յաջոյ փրկչէն մերոյ և տեառն Յիսուսի Քրիստոսի · խմա աջոյդ քով սրբով, արեամբդ քով սրբով, սովին նշանաւ խաչիւ, յաջոյ փրկչէն մերմէ, փոխանակ՝ աջոյդ քոյ սրբոյ, արեանդ քոյ սրբոյ, սորին նշանի խաչի, յաջոյ փրկչին մերոյ, թէպէտ ՚ի գէպ բացառական ևս է, այլ ոչ սովորաբար ։

1281 · Նոյնպէս լինի երբեմն և ՚ի թուական անուանս · Հեռագոյն լինիցի ընդ ձեզ և ընդ նոսա՝ որչափ կանգունք երկուց հազարաց · Ա · Յայն աւուրս եօթանց կամ եօթեանցն · ԱԳ · Երեք հինգից տեղ ՚ի ծոց երկրի ազանէր · Խ · խմա իբրև կանգունք երկու հազար ; յայն եօթն աւուրսն, երեք հինգք տեղք ։ Աւասիկ ինձ տասանոր ՚ի թիւս հազարաց · Երից հարիւրոց և տասանց վեցից յօգիւք · Երից տասանց և ութի միոյ տեղք ախտացեալ · Ն · խմա ՚ի հազար թիւս, երեքհարիւր և վաթսուն յօգիւք, երեսուն և ութ տեղք ։ Բաղարջիւ միայն կերակրել զաւուրս եօթանցն · Շ · խմա զեօթն աւուրսն ։

Հանդերձ զօրօք քան հազարին · ՇՈ · Բիւր հազարաց առ նա կային ։
Տեառ կենդանութիւն ամս հնգից երից մասին · ՄԳ ·

և տասանց յոյանի գոյականի ·

Եւ ըղձեղուսն միակին՝ Զայն խառնակեաց յեօթնանանին · ՇՈ ·

խմա քան հազար զօրօք, հազար բիւրք, ամս հնգետասան, զմիակի ըղձեղուսն՝ յեօթնատասնեսն ։

1282 · Այս փոխադրութիւն լինանի ինն տեսանի յեղակի գործիականս և մանաւանդ ՚ի նախդրիւ վերջահոլով տրականս ածականաց չորրորդ հոլովման ։ Զի ոյ մերձաւոր է ոջի, և ոյ և ամ նոյն տրական (94) · և զի այդ տրական ևս իբրև զայլն վարի երբեմն ՚ի նախդրիւ վերջահոլով տրական (262) ։ Եւ այսպէս տաւեալ ՚ի յետադասին · Օծցին իւղով ՚ի մրրոյ պարզելոյ · խմով արեամբ վասն ձեր հեղլոյ · Ա · խմա իւղով պարզելով ՚ի մրրոյ, խմով արեամբ հեղլով կամ հեղեալ (503, 509) ։ Սուրբ արամբն Ներսէսիւ քաջբերանոյ · Փ · Լուսաւորեցան ջրովն կենդանութեան բղխեցելոյն յԵրուսաղէմէ և խաղացելոյն ՚ի կեանս յաւիտենից · Օ · Ուղկանուն արկելոյ

'ի ծով. Յ. Ջնջել ի բնութենէ մարդկային. խաղալ իբր ձագու փոքու դիւրըմբռնելոյ. Ն. Ջրովն հոսեցելոյ յատուածային կողէն. Մ. Ցօրեա 'ի վերայ Նոյա զբօսանք՝ կուտակադէզ ալեօք փրփրելոյ. ՈԴ. Մկրտեցար արեամբդ քո սրբոյ. Պատուական արեամբդ քո սրբոյ. ՇՐ. Սիրով հրաշային. սուզմամբ ծովային. հրով բանին 'ի յերկիր արկելոյ վառեցեր ըղձապտեր հաւատոյ. ՇՌ. Նախախնամական սիրովն իւրոյ. ՅԾ. խմա քաղցրունով, բղխեցելովն՝ խաղացելովն, արկելով, մարդկայնով, դիւրըմբռնելով, հոսեցելով, ալեօք փրփրելովք. արեամբդ քո կամ քով սրբով, սիրով հրաշայնով, սուզմամբ ծովայնով, հրով արկելով բանին՝ 'ի բանէն, սիրովն իւրով:

Փոքր բանիւ կարծ 'ի կարծոյ Միոյն ըղձիտոյն ցուցելոյ. ՇՌ.

խմա ցուցելով, ցուցողիւ (476): Մարթի յայս տանուլ և զատելն, Որպէս և հուր ընդ երկաթոյ Տանջի ուռամբ հարկանելոյ. ՇՌ. այս ինքն հարկանելով, հարկանողիւ (504): — Ջ'ի քէն կախեցելոյ սաբէկայ գառամբն փրկիր. Դ. Ծնողք սրբոյ աւազանին. ՇՌ. խմա կախեցելով, սրբով: Մերոյն կարծեաց վիճարանելով. ԿՐ. Խմյս ձեռօք. Ն. Խմոյ փոփոխական բարուքս. ԼԲ. Մերոյ խոկ ազգականօք մարդկամբք. ձերոյ անձանձրոյթ խնդրելով, ձերոյ սաստիկ հրամանօք. իւրոյ թեօքն թեւակոխել. խմա մերովն կարծեօք, խմովս ձեռօք, խմով բարուքս, և այլն:

Յաւուրն տաւջնոյ. Խմտտութիւն ոչ բնակէ 'ի մարմնի վարեցելոյ մեղօք. Նստեալ յաթոռ բարձրութեան և վերացելոյ. 'ի լծին այրեցելոյ հրով և ծծմբով. Ա. խմա յաւուրն առաջնում, և այլն: Նիզակն արի 'ի ձեռին իւրում աջոյ, և յաչեկումն վահան. Խ. 'ի սոյն կամարի գեղապաճնելոյ. Ն. 'ի յարգանդի հոգւով մաքրելոյ. 'ի տաճարիդ մաքրեցելոյ. 'ի լծին տառուցելոյ. 'ի յաւանակի նորոյ նստել. 'ի գալստեան իւրոյ. յահաւոր և 'ի միւսանգամ գալստեան իւրոյ. ՇՐ. Յերկրորդում ամին իւրոյ. Ա: 'ի սուրբ աւետարանին իւրոյ. 'ի մարմնի խմոյ. 'ի սրտի խմոյ, 'ի հեծութեան խմոյ. 'ի հանգստեան ձերոյ. 'ի ձեռին քոյ կամ քում, յաջոյ ձեռին քոյ:

Նըստար 'ի յէջ. յաւանակին Ջգծնայելոյն և տըրմըղին:
Տացէ Ցխտուս պարգև բարոյ Այժմ և յաւուրն իւրում վերջնոյ:
Ջհոգիդ մաքուր պահէ և լոյս 'ի յաշխարհիս խաւարելոյս. ՇՌ.

խմա 'ի զգծնայելումն և 'ի տրմղին, տացէ պարգև բարի յաւուրն իւրում վերջնում, 'ի խաւարեալ աշխարհիս: — Մի տանս 'ի միոյ լերին կայր, և միւս տանս 'ի միոյ լերին կայր. Բ. Յայլոյ եւս տաակի. խմա 'ի միում լերին, յայլում տաակի: — Ուրէք և յոգնակի, բակատութեամբ ըստ 1186. Եթէ ուրախ եղէ 'ի բազում մեծութեան եկելոյ ինձ. Ա. փոխանակ՝ եկելոյ ինձ:

1283. Բ. Երբեմն ընդ հոլովակն ածականն եդեալ 'ի պահանջեալ հոլով գոյականին, գոյականն յետադաս կամ նախադաս՝ դնի սեռական իբր յատկացուցիչ նմին, տեսեալ և յածականացն զոք ընդ իւր համաձայն 'ի սեռական հոլով. Ընտիր ընտիրք երիվարաց. Թագաւորեաց ամսօրեայ մի աւուրց. Ճակատեցաւ ընդ հարիւր հազարօք զօրաւորօք պատերազմողաց. Ուղղէ զմեր և զաղգիս մերոյ զթագաւորութիւնս յերմէ բարեաւր տաթեանն. Ջաջակողմն թեւն բեկանէր. Աջակողմն թեւն բեկաւ. Արդեկանք կուսանաց 'ի պարիսպս ընթանային. Ա. փոխանակ՝ ընտիր ընտիր երիվարք, ամսօրեայ մի աւուրս, զօրաւոր պատերազմողք, յիւր բարեւէր տատութենէն, զաջակողմ թեւն, աջակողմ թեւն, արդելական կուսանք: Ընդ հնդեկան կամարարն կուսանաց. Ջարհաւրեցուցին զնորահաւատս մարդ-

կանն . ՂԴ . Հակառակորդք բազում են գործակցաց բանսարկուին . ՅԺ . Յաճախէ զաւին՝ երկոյցի . Խ . Յառաջ քան զակաւ մի ամաց . ԿԻ . խմա ընդ Հնդեկան կամարար կուռանն, ընդրաշխաւոր մարդիկն, գործակից բանսարկուսն, յաճախ զանէն, զակաւ մի ամս։ Նա գոռոզս իշխանացն բերէ համարձակութեան պատիւ . Նուագքն մնացելոցն (Երեւոց) երթեալք հարկանէին յանկարծագէպ յերագացն . Յաւացեալքս քաջափառութեան ոչ վայելէն . Պ . խմա առ գոռոզ իշխանն, նուազ կամ սակաւ մնացեալքն, յաւացեալ քաջափառութիւնքս։ Ոչ երկիր տեւանէր մարդ 'ի բազում եղելոց ապաժուժին . ՊԱ . խմա 'ի բազում եղեալ ապաժուժէն։ 'Ի կարմէլոս լերինդ անապատացեալ ուլենեաւ գշոխ . ՆՀ . Բաշխել նոցա զգաճեկանաց տարեկոյն . Ց . Ելցին գժուարինք 'ի գիւղինս, և առապարքն՝ 'ի հարթս ճանապարհաց . Հ . Ոչ առանձինն 'ի բանէն, այլ ճարտարապետաւ բանին վարեցաւ յամենայնս մարդկութիւնն . Պէսպէս և բազմաձայնս շնորհաց ժողովեաց սաստ . ԼԲ . Գնեսցուք ներհակով առաքինութեան զժամ չարժելոյ տխուրին . Բուրմունք խնկոց և մոմեղինաց լուցելովք . ՎՐ . խմա ուլենի գըշտով, զտարեալ գաճեկանն, 'ի հարթ ճանապարհս, ճարտարապետ բանիւն կամ ըստ 1181 ճարտարապետաւ՝ այսինքն բանիւն, բազմաձայն շնորհս, ներհակ առաքինութեամբն, մոմեղինօք լուցելովք կամ լուցեալ մոմեղինօք։ — Քանի անթիւ բիւրուց կախարդաց են յերկրի . Կ . փոխանակ՝ քանի անթիւ բիւր կախարդք կամ անթիւ բիւրք կախարդաց։ Սատակել զսատակիչսն չարացելոց թշնամեացն . Պ . փոխանակ՝ զսատակիչ չարացեալ թշնամին։ Ազգակցաւ մարմնոյդ առելոյ 'ի մէնջ . Մանաւորք աւետաւոր յիշատակաց . Սրբովք զուարթնոցն անմահականաց դասուց . Ն . փոխանակ՝ ազգակից մարմնով առելով 'ի մէնջ կամ 'ի մէնջ առեալ ազգակից մարմնովդ, մանաւոր աւետաւոր յիշատակօք, սուրբ դասուք զուարթնոցն անմահականաց կամ սուրբ անմահական դասուք զուարթնոցն . այսինքն հրեշտակաց։

Ընդ կապեաց ըղձեգետին հանդերձ խըռով զօրականին։
Այլ և գաւքըն պետութեանց՝ անթիւք զօրաց տառածոյին . ՄԳ .

խմա հանդերձ խըռով զօրականաւն, անթիւ զօրք։

Զերդ վաղափուլն աշտարակին․․ Եւ կամ դըժոխքն անդընդային։
Որպէս տեսեալ Դանիէլին Ըզհինաւուրցն և զմիշտ Էին։
Զգեցայ զբեհեզն և զծիրանին Եւ զանկուածոց բազմագունին։
Եւ պահպանեա զվեհ անգամս։ Վըրիպեաց մնապարծ խըռով բանին։
Չարչարակցօք քո առաջին Գուշակողաց զխորհուրդ խաչին։
Ոչ դարձուցի զատաներորդին Քեզ 'ի քոյոցն պարգևին։
Նորատեղծեալ բանն յանէից խկզբանէ զերկինս երկնից․․
Եւ ըզգալի կամ ըղղգալի տարեաց քաւից Հակառակաց միաբանից . ՇՈ .

խմա զերդ վաղափուլ աշտարակն, զմիշտ Էն, զանկուածոյն բազմագունիս, զվեհ անգամս՝ այսինքն զգլուխ իմ, խըռով մնապարծ բանիւն, քո չարչարակից գուշակողօքն, զատաներորդ մասն՝ որ կայ յառաջ 'ի քոյ պարգևացն, և զգալի կամ զգգալի տարեաց չորս հակառակս միաբանս։ — Մարթ է յայս առնուլ և զաւելն, Եւ առաէն զհանդիսան յաղգի ազգի տրամաթեանց գիշերային քնոյ . ԽՍ . Տարեաց բարեխառնիւք տուք ըզպտղոց առատութիւնս . Մարտիրոսօքն անթիւ անձին . ՇՈ . այս է՝ գիշերային քնով, բարեխառն տարեկք . անթիւ մարտիրոս անձամբք, ածական խմացեալ զգիշերային, զբարեխառն, և զմարտիրոս՝ կամ խմա անթիւ անձամբք մարտիրոսացն (1272)։

1284 . Սոյնպէս լինի յաճախ և 'ի թուական անուանս, իբրու սեռական

խնդիր միջականաց (700) · Իբրու երկու հազարք կամ երեք հազարք արանց եկեալ և պաշարեսցեն զքաղաքն · Ընտրեաց Յեսու երեսուն հազար արանց զօրաւորս զօրութեամբ · իմա երկու հազար կամ երեք հազար այր, երեսուն հազար այրս զօրաւորս ։ Եւ ընդ նմա այր հարիւր յիսուն . . . և ընդ նմա քսան և ութ արանց, յիսուն արանց, վաթսուն արանց, եօթանասուն արանց, երկերիւր արանց, երկերիւր և ութսուն արանց, երեք հարիւր արանց ։ Էին Սողոմոնի եօթանասուն հազար բեռնակրաց և ութսուն հազար քարահատաց կամ քառասուն հազար մատակ ձիոց և երկոտասան հազար երիվարաց ։ Ընկալ քսան հազար արանց ։ Սատակեաց ութ հազար արանց ։ Թողցես դու յԻսրայէլէ եօթն հազար արանց ։ Կալաք բիւր և մարդկան բազում բիւրք ։ Ետուն նմա եօթանասուն արծաթոյ · Տաց քեզ տասն արծաթոյ, երկուս հազարս երիվարաց · իմա եօթանասուն արծաթ, տասն արծաթ, երկու հազար երիվարս ։ Զհազար և զհարիւր արծաթոյն՝ զոր առեր · · դարձոյ անդրէն զհազար և զհարիւր արծաթն ։ Տայի քեզ յիսուն սիկղ արծաթոյ · · առնուլ հազար սիկղ արծաթոյ ։ Հարիւր և ութսուն և հինգ հազար վառեցոյ կոտորեաց ։ Մի մի հազար ամաց առ օր մի կշռեալ ։ Բիւր ոսկւոյ նմին շնորհէ, բիւրս տաղանդաց, հազարս ոսկւոյ և արծաթոյ ։ Զհազար հազարս ամաց կեալ ։ Քան զբիւրոց բիւրս զօրականաց ։ Յերկուց սոցա ծնանի · Լ.Բ · Յերկոցունց սոցա ընտրեսցէ · Ս · փոխանակ՝ յերկուց՝ յերկոցունց 'ի սոցանէ, յայսցանէ երկոցունցս ։

Երեքբիւրեան երիւք սոցին Սրբեա զհոգի զմիտս և զմարմին ։
Արդարացո զիս ընդ նըմին Որպէս ըզնա միով բանիւն ։
Ոչ շատանամ միով խոցին ։ Որով ծանեաք զերիս դիմին ։
Բայց 'ի միոյ եղերական անձին ։ Այլ և զոտին միոյ կախեալ · Շ.Ն ·

իմա երեքբիւրեան երիւք սրբիմք կամ սուրբք, միով բանիւ, միով խոցիւ, զերիս դէմսն, բայց 'ի միոյ եղերական անձնէ, զմիոյ ոտանէն կախեալ ։ — Ըստ այսմ է ասելն, Հազարք հազարաց հրեշտակապետաց, բիւրք բիւրուց հրեշտակք · բիւրք բիւրուց մարդկան կոտորին · իմա հազար հազարք, բիւր բիւրք հրեշտակք, մարդիկ ։ Տասամբք հազարին · Շ.Ն · այս է տասն հազարաւ կամ հազարօք ։

1285 · Այլ զգուշալի է մի զամենայն սեռական գոյական կամ ածական՝ այսպէս առնուլ · զի օրինակ իմն յասելն՝ Հրձիգ արար զամենայն փայտակերտ զապարանից նորա, ընդ ոսկերս և ընդ ոգէսս մարդկան խառնեալ էր, զցանկալիս բուրաստանացն, յորդորականք խրատուց, դժուարինք անիծիցն հետեւին · Ազգ բանականաց կամ երկրածնաց, դասք հոգեղինաց, բիւրուց բերանովք, սպասաւորք աստուածայնոցն լեալ անտեսութեան, աղագայիցն և երկնաւորացն յուսոյ հաւատոցին, և այլն, իմանի զփայտակերտն յապարանից՝ զայն ամենայն որ փայտակերտ էր յապարանսն, ընդ ոսկերս և ոգէսս 'ի մարդկանէ, զցանկալիս 'ի բուրաստանաց՝ 'ի մէջ բուրաստանաց, յորդորականքն 'ի խրատուց՝ 'ի մէջ խրատուց, դժուարին իբր անիծիցն · ազգ բանական կամ երկրածին կենդանեաց, դասք հոգեղէն էակաց, բիւրուց ոմանց կամ մարդոց բերանովք, աստուածայնոցն իրաց, աղագայ և երկնաւոր իրաց կամ բարեաց · որպէս զի և բազում անգամ լսելեացն իմանի գոյականն ընդ ածականաւ կամ ածականն գոյականաբար վարի (698 . 77 . 724) ։

1286 · Գ · Ուրեք ուրեք գոյականն նախադաս կայ անհոլով իբրև ածական, և ածականն յետադաս իբրև գոյական 'ի պահանջեալ հոլով գոյականին, որպէս թէ զերկոսեան իբրև մի բառ հոլովելով (1184 . 1185) · Առնոյր զԱրիստոդէս ընտիր ընտիր երիտասարդ վառեալովք · Ա · փոխանակ՝ երիտասարդօք վառելովք կամ վարեալ երիտասարդօք ։ Լուեալ 'ի քահանայիցն և 'ի նախա_

բար պատգամաւորացն եկեղց ․ Փ․ փոխանակ՝ 'ի պատգամաւոր եկեալ նախարարացն կամ յեկեալ պատգամաւոր նախարարացն ։ Եկին 'ի Հռովմէ յոր հասարակին ․ Զարթոյց տէր զոգին Կաւոս պարսկի ․ ԵՓ․ փոխանակ՝ յաւուր հասարակի կամ 'ի հասարակ աւուրն, Կաւոսի պարսկի կամ պարսիկ Կաւոսի ։ Առ Աղէքսանդր մակեդոնացւով ․ ԻԲ․ Զբորոտութիւն Նէեմանն ասորւոյ ․ ԾՀ․ Զկնի Յոհան մանդակունւոյ ․ Հ․ փոխանակ՝ առ Աղէքսանդրիւ մակեդոնացւով՝ առ մակեդոնացի Աղէքսանդրիւ, Նէեմանայ ասորւոյ՝ ասորի Նէեմանայ, Յոհաննու մանդակունւոյ՝ մանդակունի Յոհաննու ։ Ոստիկանն չար 'ի ծովածուփ ալէք կուտակելոցն և փրփրացեալ լեռնացելոց չիջեալ հասանէր ․ Յ․ փոխանակ՝ 'ի ծովածուփ ալեացն կուտակելոց և փրփրացելոց լեռնացելոց կամ 'ի ծովածուփ կուտակեալ և փրփրացեալ լեռնացեալ ալեացն ։

Որպէս տղայ առնդխացին Որ զմօրն յինքեան ձըգէ զըստին ։
Դարձեալ խօսի վասն խմորոյ, Յագարակին գանձ ծածկելոյ ։
Եղիազար մակաբէին Խնքնամբուէր քահանային ։
Յորմէ բղխեալ ծաղիկ բարի Գրիգորիոս պարթևազին ։
Պատմէր զյարութիւն փրկչին զՅիսուս միածնին ։
Սուտ մարգարէ խաբէբային ։ ՅԱրիստոտէլ Նըրբախօսէն ։
Հայր երկնայինքն որ նայեցան Յառ քեզ բոցոյ տապ չիջան ․ ՇՈ․
Միածնոյ փրկչին Յիսուս միածնին ․ Տ․

փոխանակ՝ տղայոյն առնդխացի՝ առնդխաց տղայոյն, վասն գանձի ծածկելոյ կամ խմա վասն ծածկեալ գոլոյ գանձ (542), Եղիազարու մակաբէին՝ մակաբէ Եղիազարուն, Գրիգորիոսի պարթևազին՝ պարթևազն Գրիգորիոսի, զՅիսուսի միածնին՝ զմիածին Յիսուսին, սուտ խաբեբայ մարգարէին, յԱրիստոտէլ նրբախօսէ՝ 'ի նրբախօս Արիստոտէլէն, հայրքն երկնայինք՝ երկնային հայրքն, այսինքն աստեղք չիջան՝ խաւարեցան 'ի բոցոյ որ առ քեզ էր, կամ խմա ըստ 1058 երկնայինքն որ հայր են, հրեղէն երկնայինքն ։ Յայս առցես և զասէլն 'ի գլխոյ Յովհաննու կարապետին,

Զի աւետիս տամ խընդալով Եւ կարապետ լինիմ յուսով,
Որպէս երկրի ձայն բարբառով Նոյն 'ի գժոխս որոտալով ․ ՇՈ․

փոխանակ՝ ձայնիւ բարբառով, այսինքն բարբառող ձայնիւ ․ յոր միտս առե և յաւետարանն զՅովհաննէ ձայն բարբառոյ յանապատի, այս է՝ բարբառողի, ըստ յոյնին և ամենայն թարգմանութեանց ․ յոր միտս և Լամբրոնացին ասէ ․ 'ի փառս պատուոյ մեծի քոյ անուան սուրբդ սիրելի, Եւ ինձ կըշտամբանն՝ բարբառ բերանոյս ժխտող ծառայի, այս է՝ բարբառող բերանոյս ժխտող գործովք ։ — Ըստ այսմ առ յետինս եղբ մի բառ կամ բարդ լին Մահ տարաժամք, մահ տարաժամից ․ Երէկվայրէք, զերէկվայրիս, առ երէկվայրիս ․ Հ․ ՅԱ․ փոխանակ՝ մանկ տարաժամք, մանկունց տարաժամից կամ տարաժամ մանկ, տարաժամ մանկունց, երեք վայրի, զերեա վայրի ։

Տաղաչափք և նախադաս խոկ վարեն երբեմն զածականն հոլովեալ, և յետադաս զդիպականն անհոլով ․

Ընդ երեանից թէւ արծաթին Ծախէր զարեան մերոյ գնողին ։
Խնդրքն տալ փառս ոչ գտան Բայց 'ի միոյն օտարական ։
Բայց այսքաններ բըժիշկք անձին Ոչ բուժեցաւ ախտ մարդկային ․ ՇՈ․

փոխանակ ընդ երեսուն թուոց արծաթոյն (1), բայց 'ի միոյ կամ 'ի մի ստարականէն, այսքանեօք բժշկօք կամ այսքան բժշկօք:

1287. Դ. Մերթ եւ ածականն և գոյականն, առանց հայելոյ 'ի պարտական համաձայնութիւնն իւրեանց, դնին 'ի հոլով որ միայն պատշաճի բային կամ այլում պահանջողի. որպէս, Յառաջնում յարձակել անդ. Ա. խնա յառաջնում յարձակմանն. զի 'ի չորրորդ հոլովման, ընդ որով է յարձակել, սակ նախդրիւ տրականն է եւ փոխանակ նախդրիւ վերջահոլով տրականի (261), և զի երկոքին միայն յարմարին բային: Զոր առեալ անձնագեղոյն և քաջաղեղան արին Վաղարշակ կորովաբանոյն և հանճարեղի, դնէր յարքունիսն 'ի պահեստի. Խ. ուր գոյականն և մի ածականն՝ ուղղական են, չորք այլքն սեռական. վասն զի անցեալ դերբայն միայն պատշաճի ուղղական և սեռական անուն բայի: Առ ծովեզերբ միում. ԱԴ. Առ բարձրաւանդակի միոջ բլրով քարոգաղաթնիւ. Խ. Մերձ առ մեծխմաստն Աշխենեաց թագաւորին կոչելոյ յայնմ նահանգի. Յ. Առ մեծի չարչարանօքն Քրիստոսի. Ս. յորս գոյականքն են գործիական կամ ուղղական, ածականքն տրական և գործիական. զի այդ ամենայն հոլովք պատկանին — նախդրի: Օրհնեցէք զտէր ընդ երկնայինս նմանեալ դասուց. ԸԲ. փոխանակ՝ նմանեալ ընդ երկնային դասուն կամ ընդ երկնայնոցն դասուց. զի երկոքին հոլովք պատշաճին ընդ նախդրի 'ի նոյն միտս: Ընդ մեծի մեղադրութեամբ է. Զգալի այն սա՝ որ ընդ զգայարանօքս 'ի ներքոյ անկանի, կամ ընդ ամենեքումբք կամ ընդ ումեմբք կամ ընդ միով. Հ. Ըստ ազգի ազգի և պէսպէս տուեցելովք 'ի նմանէ շնորհացն. Ս. յորս գոյականն է գործիական, ածականն տրական, կամ ընդ հակառակս, զի ընդ և ըստ առնուն զերկոսին հոլովսն: Մասց աչաց խմաստից, և ոչ թէ զգալեաւ տեսանելի. ԼԲ. փոխանակ՝ զգալեաց (աչաց). բայց փոխանակ առնու տրական և գործիական (650, 651): Յերկուց խառնուածեցին առեալ բնութեանց, այսինքն աստուածային և մարդկային. Օ. փոխանակ՝ յաստուածայնոյն և մարդկայնոյն. բայց ընդ յոգնական բացայայտիչն ունի կալ և անհամաձայն ուղղական (1178): Ըստ կամացս օրինակի, զոր ասացաք, 'ի միոյ անձնիշխան կամաց աստուածութեանն երկուց լինել անհակառակաբար, աստուածայինն և մարդկայինն, հաւատամք և ներգործութեանցն նոյնպէս լինել աստուածայնոյն և մարդկայնոյն. Հ. խնա երկուց կամաց լինել աստուածայնոյն և մարդկայնոյն. բայց լինել առնու և ուղղական անուն բայի (542) և բացայայտիչն դնի եւ ուղղական (1177):

Անձն 'ի թռչնոց օդականին Առ ճանապարհ քաղեալ հասին:
Նորոգելոյս 'ի քէն Յիսուս Էջ 'ի մեղաց խաւարելոյս,
Երբեմն քեզ հարսնացելոյս Էջ այժմ 'ի քէն այրացելոյս
Բարունաբար ծագեա յիս լոյս: Որ ես անօթ փառաց 'ի լի. ՇՍ.

փոխանակ՝ ամն հաւ կամ ուրումն հաւի՝ այսինքն հաւոց, նորոգելոյս ինձ կամ յիս 'ի նորոգեալս, անօթ լի կամ յանօթ լի, զի երկոքեանդ անկ են բայից: Տես և 1173. 1213:

1288. Ե. Այլ ուրեք ածական յառկացուցչին փոխանակ նմա համաձայնելոյ՝ համաձայնի յառկայելոյն, ըստ որում յիշեցաք 'ի 1273. Սակաւ գոբայովք աղեաց վարդապետեալ լինին ստեղծութեամբ. Պ. Զնորայն իւրովքն

---

(1) Մարթի եւ խմնալ ըստ 1213 կրկին հոլովս առեալ ընդ նախդրին, կամ ընդ թիւ՝ երեսնից արծաթին, երեսուն արծաթոյն, և կամ ընդ արծաթոյն՝ թիւ երեսնից (1279), թիւ երեսուն գոլով կամ որոյ թիւ երեսուն էր:

տուժեաց կրից տաժանմամբ. Ն. իմով վարդապետութեանս աւետարանու-թեամբ. ԼԲ. փոխանակ՝ գործոյդ ազէտից, իւրոյն կրից. իմոյ վարդա-պետութեանս. Հեղմամբ արեան ձերով կամ իւրով. Հեղմամբ սուրբ արեան ձերով. ՇՐ. Ընդ յաղթող զօրութեամբ ամրակուռ զինուս այսուիկ. ՄՇ. փրկին 'ի վտանգէ տխուրս յայսցանէ. ՎՐ. 'Ի միջէ մարդոյն արդարութե-նէ արդարոյցք. 'Ի նեղքոյ խնամոց իւրոյ զօրութեան. Զինքնութիւն փա-ռաց իւրոյ էութեան. ԼԲ. փոխանակ՝ արեան ձերոյ՝ իւրոյ. զինուս այսու-րիկ, տխուրս այսոցիկ. միոյ մարդոյն, իւրոյ զօրութեան, իւրոյ էութեան, կամ իմա իւր ըստ 1297 :

Նետիւք խոցէր իւրով ձեռին. ՇՌ.

փոխանակ՝ նետիւք իւրոյ ձեռին :

1289. Զ. Գոյական և ածական անհամաձայն դասին միմեանց, յոր-ժամ մին կամ միւսն առնու զհոլով յարաբերականին ըստ բախտութեան (1206). որ մանաւանդ ընդ այն դերանուան յաճախ պատահէ. Տեղիքն զորս չինեաց զբարձրաւանդակին. Մի ոք տանհար լիցի այրւոյս որ մնացի միայնացեալս 'ի բազմաց. Ա. փոխանակ՝ բարձրաւանդակ տեղիքն, այրւոյս միայնացելոյ : Քնքեա զձեռագիր յանցանաց սորա՝ զոր ինչ մեղուցեալ իցէ զկամայ և զակամայ. ՄՇ. իմա կամայ և ակամայ յանցանաց : Երգեսցուք երգ նոր տառուծոյ փրկչին մերոյ, որ փրկեաց 'ի թշնամւոյն ծառայութենէ զմեզ հզօրն իւր կարողութեամբ և ապրեցոյց փառաւորեալն փառօք. ՇՐ. իմա փրկչին մերոյ հզօրին և փառաւորելոյն : Պատարագ՝ ոչ է անբանն զոր խոսեաց տառուած, այլ զբանականն՝ զոր խնդրեաց. Զճանապարհի՝ զորոյ ոչ են առեալ զփորձ, կարծեն թէ ընդ նոյնն զկուրաւ գնան յերկինս. ԼԲ. իմա այլ բանականն, ընդ նոյն կամ ընդ այն ճանապարհ՝ զորոյ ոչ են առեալ զփորձ : Միով որ յարեաւ մեռեալ և միով բորոտիւ որ սրբեցաւ. Ի. իմա միով մեռելով : Ամենեցուն՝ որ շուրջ զնովաւ էին գանէրք այլազգեաց. Ա. իմա ամենեցուն գանէրց : Արարեր զծով և զցամաք և զամենայն որ 'ի նոսա արարածք. ՄՇ. Եւ զայլ իրս՝ զոր առայլն ինձ բազում ինչ, եղեն ամենայն և կատարեցան. ՎՐ. իմա զամենայն արարածս, և այլ ամենայն բազում ինչ իրք : — Առնին զզօրութիւն այնորիկ՝ որ հինաւուրցն մանկացաւ. ԱԳ. Ոչ ինչ առանց այնորիկ որ թողն զեւ հայրն՝ ունիմ իշխանութիւն գործել ինչ. Բ. իմա այնորիկ հինորէի, առանց հօրն այնորիկ : Այնու զոր երկիր և ծով մատուցանէ մեծութիւն առացուածոց. Գ. Համդերձ այնոքիւք որ 'ի նոսա հարձքն էին. ՊԱ. իմա այնու մեծութեամբ, այնոքիւք հարձիւք : Յայնցա-նէ որք զՅորդանան գետով բնակեալ էին ամովհացիք. ԵՔ. Յայնցանէ որք մերոյս գաւթաց արտաքոյ են իմաստունք. ԼԲ. իմա յայնցանէ ամով-հացւոց. յայնցանէ իմաստնոց : Զայնոսիկ որ բանդառեցին զմեզ հեթա-նոսք պիղծք. Ա. Առ այնոսիկ որ 'ի Դամասկոս Հրեայքն էին՝ տանէր. ՆԽ. իմա զայնոսիկ հեթանոսս պիղծս, առ այնոսիկ Հրեայս : Տես և զկատագան այն 'ի 1115. 1116. 1204. 1207. 1210 :

ՄԻՋԱԿ ԱՆՈՒԱՆՑ ԵՒ ԴԵՐԱՆՈՒԱՆՑ

1290. 'Ի համաձայնութեան միջակ անուանց և դերանուանց ընդ գոյականս բազում փոփոխութիւնք հոլովից լինին, մանաւանդ սեռական և տրական 'ի տեղի միմեանց կամ 'ի տեղի գործիականի և բացառականի, և այլք ևս ոչ սակաւք. յորոց զոմանս կարգեսցուք յօրինակ. Ընդ երկուս դաշնականն. երկուս այլ զօրաւոր նիզակակցօք: Երեք լուսոյ. 'ի պատիւ երեք աստուածոյ. երեք հնգից ամօք. երեք կարմիք նորոմք. երկուք և երեք բանիւք կամ օրինակօք. երեք որդւովք. երեք ժամու. զերեք ժամուն. երեք հնգօք ամօք. երեսուն և երեք արամբք կամ ընկերօք. մի յերեք անձնաւորութեանցն. յերեք ժամուց. երեք ամ թագաւորեաց. զերեք ևս այլն. զերեք տասնն. քան զայլ երեք նիւթն. զերեք ընտանի անուանքս. յերեք տասնն. յերեք չորեքտասանս. թագաւորեաց ամս երեսուն և երեք. ընդ երիս նկանակին. երիս մղոնաւ. երիս ևս եղբարբքն. երիցս երիս՝ իննեակ դասուք, այս է՝ երիցս երեք որ է ինն դասուք: Չորս բաժնի. քսան և չորս երիցանցն. 'ի հարուածոյ չորք հրեշտակացն. չորք տարերք: — Երկոքին ձեռօքն կամ ձեռօք. երկոքին ձիովքն. երկոքին թևովքն. չորեքին դաշերեց իշխանօքն. չորեքին աւետարանչացն:

Եւ ոչ միոյ իրիք ներողութեան հանդիպել: Ոչ պատճառանաց իմիք իրիք անտոյ. — ուր իւիք փոխանակ տրականի է և աւելորդ: Առանց իմիք աշխատութեան. առանց իմիք փաստից: Պակաս իմիք, նշանաւ իմիք, տապարաւ իմիք: Ընդ սեռականի իմեմն անկեալ. տես և 1213: — Յաղագս Յեսուի ումեմն մեռելոյ: Զհետ Հրէի ումեմն: Ոչ եթէ մարդոյ ուրուք տալոց է. և ոչ մեռելոյ ուրուք հաւանեսցին լսել. հանդիպեալ ուրեմն մեծատան. ընդ ծերոյ ուրեմն. ընդ եղբօր ուրեմն: 'Ի սրբոյ ուրուք. յօտարէ ուրուք. 'ի անանկէ ուրուք. յաստուածոյ ուրեմն. զծերոյ ումեմն առէին. Զեւսով պղծով ումեմն մարդով:

Ոչ համեմատի այս լոյս և կեանք առ այնր կեանք և լուսաւորութիւն փառաց ամենազօր տէրութեանն. փոխանակ առ այն կեանք, կամ -ՆՆ- իմա -ՆՏ (1057. 1309). Այսմ յաւիտենից սպառումն. 'ի վերայ այսմ ապականացու բնութեան. 'ի ներքոյ այսմ դատապարտութեան. 'ի վերայ այդմ ծառայութեանդ. աւերիք այնմ աշխարհի. զայնմ աւուր: Ընդ այսմ թըզենովս. ընդ այսմ սահմանաւ. ընդ այդմ թզենեաւ. այսր կամ այսմ խորհրդով. զայսր կամ զայսմ մահկանացու բնութեամբ. այսմ զգեստիւ. այսմ փրկանօք. այնմ ցանկութեամբն բորբոքիլ. այնմ սիրոյն տոչորիլ. այնմ ամենայնիւ խնդրել: Մեկնութիւն այսմ գրոցս. 'ի չէնս այնմ գաւառաց:

Ըստ այսր ապացուցի. արժանաւոր լինել այնր խաղաղութեան. յայսր ամենայնի այլ ղեկ մի հարցանէր. կենցաղականաւ այսր յաւիտենիւ. այսր երախտեօք. զայսր տեղեաւ կամ տեղւոջ. զայնր ճանապարհաւ. զայնր ժամանակաւ, այս ինքն զայնու: Յայսմիկ Հայոց աշխարհես. յայսմիկ կաթողիկէ եկեղեցւոյ. 'ի շռայլեալ այսմիկ շփոթութենէ. յայսմիկ խառնի մարդկանէս կամ խառն 'ի մարդկանէս. յայսմիկ խափանողաց արկածից: Յայսր տապմանէ. զայսր ուրախութենէ: Յայսմ կողմն գետոյն. 'ի յայնմ կողմն ծովուն. իմա յայս կողմն, յայն կողմն: Զայնց ժամանակի ծնեալս. փոխանակ՝ զայնր կամ իմա ըստ 1190: Բուռն հար զայսոքիկ խրատուց. ՅՃ. իմա զայսոցիկ խրատուց: — Զանուն ոչ գիտես զառնս զայդմիկ. 'ի ձեռն բանականիս այսմիկ. զբանս մարգարէական կամ մարգարէութեան գրոցս այսմիկ.

'ի վերայ տեղւոյդ այդմիկ. ընդ սոսա ընդ ազգիդ այդմիկ. 'ի վերայ ազգին այնմիկ. գատաւորք տարւոյն այնմիկ. զկիրճս մեծ տեղւոյն այնմ: Արկ հի-մունս տաճարիս այսորիկ. Ա. խմս այսմիկ. Հակառակ տեղւոյս այսորիկ. ոչ հաւատալ տխոխս այսորիկ: Տացեն ան այնորիկ. Ա. Ոմղյոն լինաւ այնմ: Նշանաւն այնորիկ. բոցովքս այսմիկ. շարժմամբ խոխք այսորիկ. Յճ: Ցանկալեացն տեւլենէն այնորիկ. Ա. 'ի Թանձրացանդադ հանձրոյն մար-մնոյս այսորիկ. Ե. անիառաւն յերկնաւոր խաղաղութենէս այսորիկ. 'ի սրբա-զանէն այնորիկ: Իբրև սատագեալ էս 'ի Բելայն յայնմ (1). Ե. յաշխարհէս յայսմ կամ յայսմիկ. 'ի կենցաղոյս յայսմիկ. յԱրամենէն յայնմիկ կոչեցելոյ: Մտանել յայրն յայնմիկ. խմս յայրն' 'ի մարդն յայն:

'Ի հնգետասանեօրդի նմին ամսոյ: Սմին նմանութեամբ. զսմին աւուրբք. նմին օրինակաւ: Նմին տեղւոյ ծառայ եղեալ. խմս նոյնն:

Յառաջ քան զգաւանոյն խւրուե. յառաջ քան զմեռանելն խւրուե. խմս խւր: Երթ յաշխարհ խմւոև. յագարակ խւրուե. խմս խւ, խւր: 'Ի տանէ քուե. խմս քոյ: — Առ քուե բարեացուհիւնդ. առ քուդ երախտիս. խմս առ քոյդ երախտիս կամ առ քոյ երախտիսդ: Քուե սպասաւորու-թեամբ. քուեդ զօրութեամբ և փառօք. քուեդ նշանաւ. քուե ահեղդ հրամանաւ. քուե չորեքարմնօք. խւրուե ձեռօքն. խմս քոյ, քոյդ, խւրոյ ձեռօքն (1282): Տես և 1297:

1291. Իսկ այսոր, այդոր, այնոր իբր սեռական և տրական, և յայսոսիկ, յայ-դոսիկ, յայնոսիկ իբր բացառական, ընդ գոյականս և ածանցինն եւ երևին ոչ սակաւ ուրեք. մինչև իբրաւմբք կարծել և յատուկ սեռական՝ տրական և բացառական. որպէս, Ըստ այսաւ կանոնի. Ն. Վասն այսաւ ժամու. զկնի այսաւ ամբոխաղոյս. սակս այսաւ պատճառի. վասն սակաւիկ այսաւ արհա-մարհանաց: Առյաւ եղբօր բեան ծանր բարձեր: Վասն այնաւ խորհրդոյ. մուե ՎՐ: Վասն այնաւ. ԼԲ (2): — Անկցի 'ի մի 'ի քաղաքացն այնոցիկ. միում յեղբարցս այսոցիկ փոքրկանց. բայց միայն 'ի կարևորացս յայսոցիկ կամ այսոցիկ. Ա: Ցերկուցս այսոցիկ արհեստից. Պ: 'Ի կենացս յայսոցիկ. Յ: Ցանօգուտ երթիցդ յայդոցիկ. Փ: 'Ի տեղեացն այնոցիկ. Խ: Ցայսոցիկ յիշելոց ազգացս. ՈԳ: Ցայսոցիկ անհամաձայնաբար շաղակրատանաց. Շ: Զգուշացայցէն և յայնոցիկ չարեաց. Ցայնոցիկ՝ որ վեհժինդիրքն էին՝ 'ի սպա-նողացն նորա ապրեցոյց զնա. Ցայնոսիկ՝ որք յարուցեալ էին 'ի վերայ խմ՝ բարձր արարեր զիս. ԵՓ: Ցերկնէ և յերկրէ և յայնոցիկ որ 'ի նմա. ՓԻ: Այս նախ յայսմի յայնոցիկ՝ զի և այլն. Ոչինչ այնոցիկ՝ որ չահու-տաւիթ իցեն. Դ: Ոչ զայնոցիկ ասէ զայս. Ո: Զերկեալ յայնոցիկ ե-ղեն. ԽՍ:

---

(1) Որպէս և վարի իսկ նախադաս (240, 821):

(2) 'Ի բան ասաքելոյն, Ըստ իշխանին իշխանութեան օդոյս այսոյ կամ այ-սու. Եփես. Բ. 2. Թուի Եղնիկ զայսոյն առեալ իբր սեռական այս գեր-անուան. զի ասէ. «Ըստ այնմ զոր առաքեալն ասէ, թէ ըստ իշխանի իշ-խանութեան օդոյս այսորիկ. իշխան օդոյս այսորիկ կոչէ զնա վասն յերկնից անկանելոյ և յօդս թափառելոյ. և յայտ անուն է զոր ասէ (Վ. 12), թէ օդոյ խաւարիս այսորիկ»: Եւ թէպէտ այժմու յոյն բնագիրն չունի այս գեր-անուն, բայց լատինն ունի օդոյս այսորիկ՝ այսոյ որ, և այլն: Սակայն այս-պիսի սեռականք այսոյ, այդոյ, այնոյ ոչ ուրեք երևին, թէպէտ և կան այլ հոլովքն, այսով, այդով, այնով. այսոց, այդոց, այնոց. որպէս ցուցեալ իսկ է 'ի 241: Թող զծորդատառութիւն յիս ընդ ըէի, որպէս տեսցուք 'ի յաւե-լուածին սաւեկ, որով այսոյ մերձաւորի ընդ այսոր, այդոր, այնոր, և զի ու սեռականայանդդ է ոյ (92) զեղչեալ յ, յորմէ թէ հասցի ը մնայ ոյ յան-դումն չորրորդ հոլովման.

1292 · փոխադրութիւն սեռական և տրական հոլովից յաճախ երևի յու_
մանսն 'ի գոյս և յորժամ առանձինն վարիցին · որպէս , Վասն էր իմք ·
փոխանակ՝ իրք : Զմիոյ ումեմն ղեղուն հասանել · յորժամ մտանեմք 'ի
տուն ումեք · և պատուելոյն ընդս ումեք՝ ոչ զգան · նախանձել ընդ ու_
մեք փրկութիւն · ումեք անմտութիւնքն · զիւրաքանչիւր ումեք աւանդու_
թիւնս · 'ի վերայ ումեք : Որ նենգէ ուրուք · գոնէ հովանի նորա հասցէ
ուրուք 'ի նոցանէ · ոչ օտարի ուրուք տայ · զոր մեզ յատուկ իւրաքանչիւր
ուրուք բարեգործեաց :

Հրեշտակ նորա բարի՝ առաջնորդէ կամ առաջնորդեսցէ նորա · Ւ : Սո_
րա առնէ ողորմութիւն · նմա և ազգ ենք · զնմա առել նախաչարս : — 'Ի
ցնորից մոլորութեանց այնմ որ եհան զմեզ 'ի դրախտէն · 'ի գլխաւորու_
թիւն այնմ զոր աւետարանն կոչէն · կարողութիւն այնմ՝ որ , և այլն · յայնմ
վերայ՝ գան եւ ըմպէին · այսմ արտաքոյ · առանց այսմ , առանց այսմիկ ·
զկնի այդմ · յետ այնմիկ : Ոչ հաւատայ այնր · նմանապէս այսորիկ · փո_
խանակ այնմ , այսմիկ : — Սմին վասն · նմին վասն · առ 'ի կատարումն նը_
մին · նմին իշխանական զօրութիւն · այնորիկ նմին իրի աղագաւ : Սորին ցու_
ցանէ · սորին նման · նման նորուն :

1293 · Իսկ այլոց հոլովիցն գուն ուրեք այլ ընդ այլոյ · որպէս , Լսա_
ւիցէ երկուք և երեք , որ զաստուծոյ օրէնսն պահիցեն , մատուցանել զա_
ղօթսն · Ո · փոխանակ՝ երկուք և երեք :

Ուղղականն ևս անհոլով փոխանակ սեռականի և տրականի , թերևս և
գործիականի · Եւ զայլ հրովարտակս՝ որ վասն ինչ ինչ 'ի պատիւ տաճա_
րին տուեալ էր · Ա · փոխանակ՝ վասն իրիք իրիք : Ծառայանալ կեղծա_
ւորութեան կամ արբեցութեան կամ բամբասանաց կամ այլ ինչ 'ի սոյն_
պիսեաց · Ս · փոխանակ՝ այլ իմիք : Կամ թէ այլ ինչ յանցաւոր գտցի ,
այնու արատեալ՝ զամբծութիւնն 'ի բաց դնէ · ԽՍ · փոխանակ՝ այլով իւիք
կամ իմն զայլ ինչ յանցուցեալ : — Նոյնպէս սակս ուրեք ուրեք , Յետ
սակաւ ինչ · յետ սուղ ինչ · զկնի սուղ ինչ · յետ փոքր ինչ · յետ սակա_
ւի · փոխանակ՝ յետ սակաւու իրիք , միոյ : — Մի զմի կնի · Թ · 'Ի վերայ
մի մի իւրաքանչիւր · ՎՐ · փոխանակ՝ մի զմիոյ , միոյ միոյ : — Վասն այն ·
վասն այս · ո՞ր վասն · փոխանակ՝ վասն այնր , այսր , որոյ վասն : Ուտել
և ըմպել ընդ նա · ընդ այն մարտիցուք · փոխանակ՝ ընդ նմա , ընդ
այնմ :

Իմ իմիք ապրեցան կամ փրկեցան · իմ իմիք յայնչափ շնորհաց աստուծոյ
վայելեցին · Ոչինչ իմիք կասեցուցանէր · Ս · փոխանակ՝ իւ իւիք , ոչինչ
իւիք : — Զիւրաքանչիւր ումեք 'ի հաւատացելոց տաէ զայս · Ո · փոխա_
նակ՝ ումեքէ : Ոչ 'ի մինջ կոչեցեալք կամ յուրուք 'ի մարդկանէ · Շ ·
Լուեալ 'ի մեռելոց ուրուք առ նոսա գնացելոյ · Խ · փոխանակ՝ յումեքէ
'ի մարդկանէ , յումեքէ մեռելոց կամ 'ի մեռելոց : 'Ի Պարսից կամ յայլոց
ուրուք · ՅՄ · այս է՝ յայլոց ոմանց , յոմանց այլոց : — Յուդա մակաբէ և
որ ընդ նմա էին ոյք . . . յինքն արկանէին զազգատոհմն կամ զազգատոհմ_
սըն · Մտցեն ընդ դրունս տանդ այդորիկ թագաւորք՝ որ նստիցեն յա_
թոռ Դաւթի , և ելանիցեն 'ի կառս և յերիվարս ինքն և ծառայք իւր և
ժողովուրդ իւր · Զի Շմաւոն և որդիք նորա զայն առ իւր ունիցին · Ա ·
փոխանակ՝ յինքեանս արկանէին , ինքեանք և ծառայք իւրեանց և ժողո_
վուրդ իւրեանց , առ իւրեանս ունիցին : Զիարդ ինքն ոչ յինքեանց ան_
ձանց ակն ածեն · Վ · Նոքին ինքն և բոյքն · Դ · փոխանակ՝ ինքեանք :

1294 · փոխանակ դոյական և ածական դերանուանցն Նոյն , Նոր · վարի
ուրեք ուրեք Նա , Նորա , եւ և յերրորդ դէմն ցուցեալ 'ի բայէն (236) ·
որպէս , Զոր նա և նա միայն գիտէին · ՅՄ · փոխանակ՝ ինքն և նա
միայն : — Իբրև եսես Եղիսէէ զգալ նորա — նա · իմա առ ինքն : Ճե_
պեաց զաշակերտսն մտանել 'ի նաւ և յառաջագոյն քան զնա երթալ
յայնկոյս 'ի Բեթսայիդա , մինչ ինքն զժողովուրդսն արձակիցէ ·՝ իմա

քան զինքն ։ Գիտաց Յիսուս թէ կամէին զնա հարցանել . խմա ցինքն ։ Զայս բազումս 'ի նոցանէն ընտրեաց և առաքեաց՝ զի աշակերտեսցեն և ձգեսցեն ~~ ն~ . խմա առ ինքն ։ Աղաչէր զի մի նոքա մարդկարար սատակեսցեն ղ~ . խմա զինքն ։ Լուաւ Յակոբ եթէ պղծեաց որդի Եմովրայ զԴինա զդուստր նոր~ . Արար իւր յիւրն այր սուրհանդակս ընթանալ առաջի նոր~ . Տեսեալ զբազումս եկեալս 'ի մկրտութիւն նոր~ , ասէ ցնոսա . Եւ ասէ Յիսուս ցեկեալսն 'ի վերայ նոր~ . խմա իւր ։ Այս զամենայնն պարունակէ ընդ նոճ~ . Հ . խմա ընդ ինքեամբ , ընդ իւրև ։ — Ասէ Աբրաամ ցծառայն իւր ցերէց տան իւրոյ , ցիշխան ամենայն ընչից նոր~ . խմա իւրոյ ։ Գոհանային զաստուծոյ հարցն նոց~ . խմա իւրեանց ։ Ասէ անօրէնն՝ թէ չէք երկեւղ աստուծոյ առաջի աչաց նոր~ . խմա իւրոյ ։ Եդ զՅովհաննէս 'ի բանտի վասն Հերովդիայ կնոջ Փիլիպպոսի եղբօր նոր~ . խմա իւրոյ ։ Աղաչէր զնա կինն՝ զի զդեն հանցէ 'ի դստերէ նոր~ . խմա իւրմէ ։ Ծանոյց աստուած զի գործք ձեռաց նոր~ էն . Եսաւ (Վասակ) եթէ երթայ զօրավարն զհետ խրատու կամաց նոր~ . խմա իւրոյ ։ Իւրում կոչմանն արժանաւորիլ խոստանայ ոյք զ~ր~յն առնէն գործ . խմա զիւրն ։

1295 . Փոխանակ է~ , դ~~ , ն~ դերանուանց վարի յաճախ ա~յն , և 'ի վերայ անձնէից իւրոյ . և փոխանակ ն~ն~ն աւելոյ՝ ասի յամենայն դէմս ա~յ~մբ , ~նյ~մբ ~նյն կամ ~նյ~նց , և ն~նե~մբ յերրորդ դէմ . Աղաւել զանձն . դնել զանձն . քարամբք եւ կոծէր զանձնն . Նա իւրովի զիւր անձն զատեալ և որոշեալ է . զանձինս զերծուցին . խմա զինքն , զինքեանս ։ Եւ ոչ զանձն արժանի համարեցայ առ քեզ գալոյ . Համարիմ զանձն երանելի . ոչ եթէ յանձնէ ինչ խօսիմ . Տուաք զանձինս . խմա զիս ինքն , յինէն , զմեզ ինքեանս ։ Եւ անպարտ զանձն արարին . ԸՈ . խմա զիս ։ Յանձանց իսկ ոչ ընտրէք զարժանն . վկայէք զանձանց . յորոց պահեալ զանձինս՝ բարւոք գործիցէք . խմա 'ի ձէնջ , զձէնջ , զձեզ ինքեանս ։ — Թագաւորութիւն , քաղաք , տուն բաժանեալ յանձն կամ յանձն իւր (1066) ։ Չարութիւն զանձն 'ի սուտ հանէր ։ Զինքն ինքն ունիցի երկիր զիւր անձն 'ի վեր ։ Յայամ ամենայնէ կարծեացն խմաստնոցն Յունաց և ոչ մի ինչ կարաց կալ 'ի կայի և ունել զանձն 'ի հաստատութեան ։ Սատերն յարևմտս կոյս ձգէ զանձն ։ Չար է նախանձն , և անձամբ անձին առնէ չխաս հանապազ ։ Կարծեցին՝ թէ ինքեանք զանձինս ունիցին ջուրքն 'ի վեր ։ Ջուրքն վերինք զորձան անդրէն զանձամբք ։ — Անձամբ զանձն դարձոյց 'ի լաւէ անտի 'ի յոռին ։ Ոչ նա խօսացոյց զփարաւոն , այլ ինքն անձամբ զանձն ։ Տես և 638 ։ Ոչ եթէ անձամբ ոք առնու պատիւ ։ Հնարս խնդրէր եթէ անձամբ և եթէ այլով ։ Անձամբ ինչ ոչ կարէր վճարել ։ Զատանայ ինքնին անձամբ ապանանել ։ Ինքնին անձամբ անձին առնէր իւր պատասխանի ։ Անձամբ յանձնէ՝ դարձոյց զկամսն 'ի չար ։ Անձամբ անձին փակեցին զդրունս հաւատոյ ։ Անձամբ անձանց որսան զփառս ։ Անձամբ անձանց իւրեանց եղեն պատճառ չարեաց ։ Անձամբք յանձանց իւրեանց ամօթալից առնել զերեսս իւրեանց ։ Անձամբ յանձինս զանձինս չափեն ։ Անձամբ ինձէն զատութիւն իմ ծանակեցից ։ Անձամբ ինձէն յոգի մահացեալ ։ Վկայեմ անձամբ անձին ։ Ոչ եթէ անձամբ բաւական եմք ։ Անձամբ հրամայիցես վճարել զայն . խմա անձամբ մերով , մեզէն ։ Անձամբ յանձինս զմծիռ մահու ընկալաք ։ Անձամբ անձին արա դու քեզ պատուհաս ։ Անձին անձամբ առէք զբեռն ծանրութեան ։ — Ինքեամբ բարձեալ ունէր զկաշափայսն ։ Ինքեամբ ինքեան վկայէ ։ Երթեալ հասանեն (ջուրք) ինքեանք ինքեամբք 'ի հարթ և 'ի միատարր տեղի ։

1296 . Բազում ուրեք փոխանակ ն~ն~ դերանուան վարի ածանցեալն ն~ն~ն ոչ միայն ուղղական , այլ և երբեմն նախդրիւ հանդերձ յիւր վերայ . Ես ինքնին իսկ եմ . խնդրեսցի ես իսկ ինքնին ։ Դա ինքնին է Քրիստոս . դուք ինքնին իսկ առօք գիտէք . ձեր ինքնին լուեալ իցէ ։ Նա ինքնին գլխովին է . Նա ինքնին ձեզ քարոզ աւետեաց և ինքնին ձեզ մատ_

ռուակ · ինքնին իսկ իւրովք աչօք տեսեալ լինէր · և Թագաւորն ինքնին իսկ զարմացեալ լինէր · և զօրավարն ոչ ոք 'ի մարդկանէ է , այլ ինքնին աստուած · և ինքնին իսկ տէր մեր հարկեցաւ : ԶՅուդա ինքնին 'ի գլխովին զբռամբ արկանել · այլ և առ Թագաւորն ինքնին գլխովին · զԹագաւորն Տիրան ինքնին գլխովին : Առեալ զինքնին զԹագաւորն · Լուիցեն յինքնին տեառնէ պատասխանի · ԱԳ · Մխիթարէր զամենեսեան և զինքնին Թագաւորն զԽոսրով · Առաքեաց զինքնին մեծ կաթողիկոսն · Գտանէր զինքնին Թագաւորն Շապուհ · Բ :

1297 · Հոլովք ածական դերանուանցն իմ, քո, մեր, ձեր, իւր, և այլն, վարին երբեմն փոխանակ գոյական դերանուանց, մինչև ածական ևս առնուլ · Երկիւղիւ ձերոյն պանդխտութեան ժամանակդ գնասջիք · Այլ զի գրեցաւ, ոչ եթէ վասն նորա միայն՝ թէ համարեցաւ նմա, այլ և վասն մերոյ համարելոց է · Ա · խմս զձեր, վասն մեր : Ցուցցէ զիւրոյ արդար խրատուն · ՅՃ · խմս զիւր : Առ քոյդ բարեպաշտութիւնդ · Պարտ է մերոյս հողեղէն մարմինս ընդ հողոյ ծածկել · Բ · խմս առ քո, մեր մարմինս (542) , կամ խմս ածականն տրական, գոյականն ուղղական ըստ 1287 : Առ մարմին անդ իւրոյս · Եփ · խմս իւր : Զիւրոյ զկէս բնութիւնն միւ կեան առնիցէ · Կ · խմս զիւր : Ձերոյն իսկ մարգարէք առեն · Կի · խմս ձեր : Ընդդէմ թշնամեացն մերոյ գաւառիս · Պ · խմս մեր գաւառիս, կամ գաւառիս մերոյ ըստ 1288 : Ձերովդ անձամբ · Իւրոյ աղօտ աղօան նշուլիւք · Վ · խմս ձերդ անձամբ, իւր նշուլիւք : Եւ ովք ընդ ձերովքդ էն այլոց զօրագլխացդ՝ խնդալ · ՊԱ · խմս ընդ ձեւք : Հոգացաւ փրկութեան իմոյ տարագրեալ գերւոյս · Ընդ իմում թշուառիս հոգա · Առ քոյդ երախտիս · Ն · խմս իմ՝ գերւոյս, ընդ իմ, առ քո կամ քոյդ : Այլ մերոյս նախանձ 'ի հակառակն վերաբերի նոցա · Զի թէպէտ և բնակեցաւ առ կոյսն կատարեալ աստուածութեամբ, սակայն առ քոյդ է աճաւոր և զարմանալի · Շ · խմս մերս նախանձ, առ քո, առ քե, առ քեզ : Զամենայն արարածս արտաքոյ իւրոյ փակեաց · Ի · խմս իւր, ինքեան : Մեծ համարեալ զիւրոյն սուտ երկիւղն · ԼԲ · խմս զիւր երկիւղն : Ընկալ և 'ի ձեռաց մերոց մեղաւորացս զպատարագս զայս · ԱՂ · խմս մեր մեղաւորացս : Ժողովելոցս 'ի կատարել զյիշատակ անուան ձերոյ՝ բարեխօսեցէք առ տէր վասն քաւութեան մեղաց մերոց · Ժ · խմս մեղաց մեր ժողովելոցս, կամ ժողովելոցս խմս ըստ 1231 : Զնոցայս զերկնային զօրութիւնս յերկրի զանձամբ քով առեալ · ՊԱ · խմս զնոցա զօրութիւնս : Յաղագս ձեռնտու նոցայն լինելով խաղաղութեան դեղից և քաղաքաց · Շնութեան և գողութեան և համանման նոցայն (կամ սոյն) ատացեալ չարեաց · Սոցայն հակառակի · Պ · խմս ձեռնտու լինելովն նոցա, համանման սոցա՝ չարեացն, հակառակին սոցա : Սոցայն տեսութիւն · Դ · խմս սոցա տեսութիւնն :

Ընդ հակառակն գոյական դերանունն փոխանակ ածականի կայ յաւելն, Սուտ առաքեալքն ոչ իւրեամբքն զանձինս իւրեանց զարդարէին · Եփ · այս է՝ ոչ իւրայովքն, ոչ իւրեանցայովքն, այնպիսիք որ ոչ իւրեանց էին · առեալ զիւրեանցն իբրև ածանցական ածական և հոլովեալ ըստ 98, 119, կամ զիւր հոլովեալ ըստ 129 :

1298 · Յարաբերական դերանունն որ բազում անգամ, առանց իրիք յայտնի համաձայնութեան ընդ յարաբերելոյ (1209), ուղղական վարի փոխանակ ամենայն հոլովից · յաւելեալ յաճախ զնի դերանուն ինչ ըստ դիմին, և մերթ նոյն ինքն յարաբերեալն, 'ի պահանջել հոլովն նորին :

ՍԵՌ · Իբրև զանապատուած ոք՝ որ չիք այլ ինչ յոյս 'ի միտս նորա · խմս որոյ 'ի միտս չիք : Զայս արասցես դու ժողովրդեանն, որ չորք անկիւնք լուան զփրկութիւն՝ զոր արարեր դու նմա · խմս որոյ զփրկութիւն : Զայն որ արիւնն նորա հեղաւ · Որ և բեկանէր նիզակն նորա · խմս որոյ արիւնն, որոյ նիզակն : Զերկիրն՝ որ 'ի վերայ նորա կոխէր արդարն, հաստատուն պահեաց · խմս յորոյ վերայ կոխէր : Առ մարդ մահկանացու այնպիսի հա_

ւստ պարտիս ունել և այնպիսի վստահութիւն, որ կամ ժամանակ լու֊
ծանէ զխոստմունսն կամ մահու բանութիւն. իմա որոյ զխոստմունսն:
Մարտեա խաչին, որ օրինակ էր Խաչին գաւազանն Մովսէսի. իմա որոյ
օրինակ էր գաւազանն: Որ յահէ փառաց աստուածութեանն գոլոյն
զուարթունք երկնից, զնա անդադար օրհնեցէք. Որ բոցեղէն հոյլք քրով֊
բէից ոչ իշխէին հայել 'ի փառս աստուածութեանդ, սա մկրտեաց ըղ֊
քեզ. իմա յորոյ ահէ, յորոյ 'ի փառս՝ ուր և զօրութեամբ կայ Տ~՝ յո֊
րոյ 'ի փառս:

Որ ըղձըլուխ քո զերկնային, Յորմէ սարսեալ սերովբէին,
Ծածկեալ ձորձովքն կրափէին Եւ եղեգամբ հարկանէին,..
Եւ զխմն անկեալ մինչ 'ի գետին.. Մի Թողուցուս՝ խաղալ Նովին:
Որ ողբալով բախմամբ սրբային Տեառնդ իմոյ մայր առ խաչին
Յորժամ լսէր ըղծարաւին Հեղըլ արտօսըր ցաւագին,
Տեսեալ և ինձ հեղուլ վասն իմ Յորդ արտասուս Նըման ծովին:
Որ փոխանակ մեղաց փըշին, Զոր մեզ անէծքըն բուսուցին,
Պըսակ 'ի փշոց 'ի գլուխ եդին.. Խըլեա ըղփուշ մեղաց յինէն:
Որ յաչագին գոչման ձայնին Բարբառելոյ զէլի էլին
Հիմունք երկրի տատանէին.. Շարժեա զանշարժ սիրտս 'ի բարին:
Որ յետ ըմպելոյ գըեւղոյ բանին, Աւանդելոյ առ հայր զհոգին,
Տիգով հարեալ զնետայրին՝ Աղբիւր բղխեաց 'ի սուրբ կողին,..
Զիս որ յախտէ ծընեալ մարմին.. Մի Թողուցուս կալ 'ի Նըմին. Շ.Ո.

իմա որոյ զգլխովդ կափէին, որոյ տեառնդ իմոյ մայր, որոյ 'ի գլուխ ե֊
գին, որոյ յաչագին գոչման, որոյ 'ի սուրբ կողին, յորս և զօրութեամբ
իմանի Տ~, ո՜հ Տ~ որոյ, և այլն ըստ 832 (1209): — Որպէս զհեթանոսս՝
որ ոչ գոյ յոյս. Են՝ որ ոչ գոյ բանք 'ի բերան. իմա որոց: Ո՞ կարէ չար
ինչ խորհել 'ի վերայ աղխս այսորիկ, որ կամ որք ունին զայսպիսի գեղե֊
ցկութիւն կանայք նոցա. իմա որոց կանայք ունին: Են՝ որ յայտնի են ա֊
նուանք նոցա, և են որք ոչ. իմա են որոց անուանքն յայտնի են, և են՝
որոց ոչ: Որ աստուած յայտնեցաւ ձեզ յօսկերս նոցա. Ամովրհացւոց՝ որ
մտէք և բնակեցէք 'ի մէջ նոցա. Այնոցիկ՝ որ յաւուր Սողոմոնին քառա֊
սուն հազար ապաստան երիվարաց էր նոցա. իմա յորոց ոսկերսն, յորոց
մէջ մտէք, որոց էր:
1299. ՏՐԱ. Զօրութիւն է, որ մեկին է նմա ամենայն. իմա որում մե֊
կին է: Որ յայն սակս և Մոգպաշտէ անուն կարդային. իմա որում կար֊
դային: կամէի տեսանել զանեղին սուրբ, որ լսելի լինէր նմա սաւսօսու
ողորմութիւնն աստուծոյ. Զպետրոս, որ մարմին և արիւն զայն նմա ոչ
յայտնեաց.. որ դրունք դժոխոց զնա ոչ յաղթահարեցին. Զոր գիտէ՝
կամի, և զոր կամի՝ գիտէ. որ առ մերս բնութիւն անհնար է այս լինել.
իմա որում լսելի լինէր, որում ոչ յայտնեաց, զոր ոչ յաղթահարեցին,
որում անհնար է լինել: Օրհնեցէք զԹագաւորն և զաստուածն, որ նմա
միայնոյ վայելէ օրհնութիւն. իմա որում միայնոյ:

Ագին ոտնկոյն գերհրաշացեալ, Այնմ որ քրովբէքն են շուրջ եդեալ:
Ըղքանիէլ մանուկ յըստակ՝ Որ և ցանկայր նըմա հրեշտակ. Շ.Ո.

իմա որում կամ զորով են շուրջ եդեալ, որում և ցանկայր հրեշտակ:
1300. ԳՈՐԾ. Այնու՝ որ պակաս գտար, եղեր ամենայն օրինացն պար֊
տական. իմա որով պակաս գտար: Որ ամենայն ինչ նովաւ եղև, հարկ էր
զի նովաւ սրբեսցին. իմա որով եղև: Զայն՝ որ նովաւ պատառելոց էր ար֊

քայութիւնն Իսրայէլի . զայն՝ որ Նորա խորտակելոց էին մեղքն . Զի՞նչ է մեծութիւն Յովհաննու՝ որ Նորա մեծացոյց զնա տէր մեր . Գլուխ անկեան շինուածոյս՝ Քրիստոս, որ Նորա յօդի և պատշաճի ամենայն շինուածն . խմա որով պատառելոց էր, որով խորտակելոց էին, որով մեծացոյց, որով յօդի :

Ըզգեդէոնն յաղթող արին Որ զՄադիամ հարեր Նորին .
Եւ ըզգեցո զուրախալն Որ զգեցուցեր զմարդն առաջին . ՇՌ .

խմա որով հարեր, որով զգեցուցեր կամ զոր զգեցուցեր, փոխանակ՝ որով, ըստ 633, 635 :

1301 . ԲԱՑ . Զի դու ես արարիչ, որ ամենայն 'ի Քէն և որդւովդ միածնաւ . խմա յորմէ ամենայն : Զունիմք իշխանութիւն փոխանակել զՃշմարիտ աստուածն մեր ընդ այլում, որ չէք աստուած կամ որ չէք այլ աստուած բայց 'ի Նմանէ . խմա բաց յորմէ չէք այլ : Զի մոցուք առ աստուած կենդանի, որ ոչ ևս ելանիցեմք 'ի Նմանէ . խմա յորմէ ոչ ևս ելանիցեմք : Այլ է և ուրն սալխտակ, որ 'ի Նմանէ լինի հուր . խմա յորմէ լինի : Զհայր մեր սուրբ Յովհաննէս, որ ընդհանուր աշխարհ 'ի Նմանէ վարդապետեալ ուսան . խմա յորմէ ուսան : Հաստանել յազգէ յայնմանէ, որ նրաւունք աստուծոյ տարամերժեալ արտահեալ է 'ի Նոցանէ . խմա յորմէ կամ յորոց (1193) : Զամենայն կերակուր՝ որ մուաց անարժանսք ոչ գարշիս 'ի Նմանէ, կեր անխափ . խմա յորմէ ոչ գարշիս՝ կեր : Այնմիկ՝ որ զգլութիւնն հեռի էր 'ի Նմանէ . Որ ոչ այլ ինչ Նորա ուսանիմք, եթէ ոչ զի, և այլն . խմա յորմէ հեռի էր, յորմէ ոչ այլ ինչ ուսանիմք :

Որ փոխանակ բանականին Անբան տարերքըն տարուէին ,
Արդ ընդ վիմայն որ շարժէին Շարժեա զանշարժ սիրտս 'ի բարին . ՇՌ .

խմա զօրութեամբ դու յորմէ տարուէին : — Առ Ճանապարհօք՝ որ մին ելանէր 'ի Բեթէլ և միւսն ելանէր 'ի Գաբաա . խմա յորոց մին և միւսն : Բաղմացուցանէ զբարեկամս և զսիրելիս, որք ոմանք արիւք գարծուցանեն ըղտուրսն, այլք գովութեամբ բանիւք . խմա յորոց ոմանք :

1302 . ՀԱՅՑ . 'Ի սրբութիւնսն՝ որ սրբեցեն որդիքն Իսրայէլի տեառն . խմա զոր, զորս : Յայտնեցի նոցա մեղքն՝ որ մեղան նմա . այս է՝ զոր մեղան այնու իրօքն : Մեծ էր առէլութիւնն՝ որ առեալ զնա . խմա զոր փոխանակ որով (633) : Պատմեցին նմա զպատերազմ քաջութեամբ, որ արարեալ էր եղբարքն նորա, և զկեշառն՝ որ անցուցեալ էր ընդ նոսա . խմա զոր արարեալ էր, զորս անցուցեալ էր : 'Ի վերայ պատարագացն՝ որ մատուցանեմք : Այս պատճէն հրովարտակացն է, որ արարին անդրէն առ Ոնիա քահանայ : Զօրհնութիւնդ որ եռուք բերել . Զպտուղն որ պտղտիք . Զամուրդ որ ամրացուցեր : Անարգեաց զամենայն բանսն՝ որ ուխտեաց նմա : Դու գիտես որ ինչ խորհին նոքա 'ի վերայ մեր : Յամենայնի՝ որ ինչ խոստացաւ նա նոցա : Տեսեալ զայն՝ որ յառաջն ուրանայինն : Զամենայն որ միանգամ կամիցիք թէ արասցեն ձեզ : Զամենայն՝ որ ինչ տացի ձեզ : Զամենայն որ ինչ խնդրեաց : Զամենայն ինչ որ և խնդրիցէ : Իւրև լուայք զսէրն՝ որ ընդ ամենայն սուրբս ունիք : Ընդ այնոսիկ՝ որ արժանի արարեր մեռանել վասն անուան քոյ : Զայն ամս որ եղեն առն : Զերկիր որ հանապազ բրեմք և ցանեմ կոխեմք : Վասն նամակին՝ որ քո 'ի մեր աշխարհս տուեալ էր : Զայս ամենայն որ ասացաք : Զգուշութեամբ պահելով, էր որ զերկուս աւուրս, և էր որ զերիս . Է որ՝ ինչ տալով, և է զորս քաղցր բանիւք պատրէ . խմա էր զոր, է զոր : Եւ այս ոչ վայ-

բարպառ բանք՝ որ ընդ ձեզդ խօսիմ։ Տիւ ասէ զօրն ահագին, որ այլ գիշեր երբեք չէ ոչ փոխանակէ։ Ոչ միայն զանձանց դատաստան տալոց էք, այլ և բազմաց աշխարհացն՝ որ 'ի ձեր պատճառս և վն են չարչարեցելն։ Ընծիւ օգտութիւնք կենաց. որք 'ի ամենէն լեալս ոք ասելով ոչ փոխեցաւ 'ի ճշմարտութենէն. իմա զորս ասելով 'ի ամենէն լեալս։ Որպէս որ գրեցերն առ իս. իմա որպէս զոր գրեցերն, այս է՝ որպէս զայն զոր, բառ այնմ զոր։ Վասն որ ասէքդ, եթէ միաբանեա ընդ մեզ. իմա վասն այնր զոր ասէքդ։

Որ յետ լինելոյ երից աւուրն Ածման մարմնոյ քո հատուկին
Զքեզ մեկերտելոց սուրբ առաքելոցն.. Եւ զիմ լուեա զանցանս անձին։
Շնորհեաց նոցա փրկչական շնորհն, Զայն որ կորոյս մարդն առաջին. ԸՈ.

իմա դու զոր միրոնեաց զքեզ (1119), զայն զոր կորոյս։ — Խոկ զայլ գերին զամենայն ազգն բնակեցուցին՝ որ յաշխարհատան, որ յերկրին խուժադանի. Բ. իմա որք [illegible], որք [illegible] (189), զամենայն յաշխարհատն, զամենայն յերկրին խուժադանի։

1303. Այլ նախադրիւ հոլովք. Զայն՝ որ նոքա հաւաք լինել չէինին. Ն. իմա յոր։ Նման լինի Յուդայի մատնչի, որ յետ պատառոյն ապա եմուտ 'ի նա սատանայ. իմա յոր եմուտ սատանայ. Յայն ինչ որ 'ի մտաց խղճէ ոչ դադարիմ. Ղ. իմա յոր յորում։ Տեսցեն աստուածքն և զօրն տեսանել, որ Վահան յիմ ձեռն նուաճեալ՝ Արեաց 'ի ծառայութիւն հնազանդի. Փ. Հաստանեցեմք այնմ կենացն, որ ոչ արք կանոյս ամենէն և ոչ կանոյք որանց լինին. ՄԻ. Մինչև յօրն՝ որ ամենայն խոռք 'ի վեր գան. Ն. Ողորմելով քաղաքին Նինուէի, որ բնակեալ էին 'ի նմա աւելի քան զերկոտասան բիւր մարդիկ. ՄՂ. Յայտնելում ժամանակի՝ որ լցաւ երկիր գիտութեամբ տեառն. Ա. Յօրն որ եռաւր, 'ի նմանէ զհատուցումն առեր. ԼԲ. իմա յորում։ Կամեցան խափել զայնոսիկ՝ որ հոգին սուրբ ամենայնին բնակեալ էր 'ի նոսա. ՈԳ. Թուղթն եբրայեցւոց մի յայտնանէ է, որ երկրայութիւն ասի 'ի նոսա. Ա. իմա յորս։ Մինչև ցդաշտ մի, որ գետն Երասխ հասեալ զգարանձաւս լերանց անցանէ ընդ խոխոմաձիգս և նեղս՝ ահագին գռնդռնչմամբ իջանէ 'ի դաշտն. Խ. իմա յոր իջանէ՝ 'ի դաշտ անդր. Երեմիայիւ հանդերձ և Ողդայիւ կնաւ այնմ, որ առաքեաց առ թագաւորն Յովսիա հարցանել. ԼԲ. իմա առ որ առաքեացն Յովսիա։ Ունիմք շինուածս յերկինս առանց մարմնաւոր ձեռագործի, որ ոչ երևին ձեր աչքաւնեքդ [illegible]. Ե. իմա առ որովք ոչ երևին։ Յօրն յայտնութեան նորա, այն որ մեք և դուք վասն նորա հալածիմք. ԵՓ. իմա այն վասն որոյ (1210)։ — 'Ի մի մի գաւառան՝ որ մին մի քաղաքս, որ երկուս երկուս, ամէպ պարապաւորս զօրանիստս հաստատել. Բ. իմա յոր, յոր, այս ինչն յամենայն հայ յամենս։

1304. Բառ այսմ և միջակ անունն չէ որ բաղում ուրեք ոչ նշանակէ, վարի միով ձայնիւն փոխանակ այլ և այլ հոլովից. Էած անուն կին՝ զի անուն էր նորա Ովլամպի. Բ. իմա որոյ անուն էր։ Եւ սան նորին, զի անուն էր նմա Հոփսիմէ. ԸԳ. իմա որում անուն էր։ Առաջ և եկն մարախ և խառնիճ, զի ոչ գոյր թիւ. իմա որոց նման որոց ոչ գոյր թիւ. Են արդարք՝ որոց ժամանեն առ նոսա գործք ամպարշտաց. և են ամպարշտք՝ զի հասանեն նոցա իբրև զգործս արդարոց. իմա որոց հասանեն. Ճառագայթք հրոյն յերուսաղէմ երևէին, զի էր անուն անդր փառանց իբրև չորեքհարիւր ութսուն. Ա. իմա յորմէ անդր էր. և [illegible] աւելորդ կայ իբրև զգերանուանն։ Զի գոյ առ այլ մի 'ի դրան քում, զի իբրդ այդ [illegible] վճարին. ԸԳ. իմա որով վճարին։ Որպէս շնոր՝ զի Թաքուցանէ ող 'ի յարդի. Ս. իմա զոր։ 'Ի ժամանակի՝ զի հարկանէր զՓիւրեհ

ալքայ. 'ի ժամանակի՝ զի տաճարն շինեցաւ. Ա. 'ի ժամանակին՝ զի կոտորեաց Հերակլն այն զզօրսն Պարսից. Ե. 'ի ժամանակի անդ՝ զի էր յետ մահուն Յովսեփայ ամք վաթսուն և հինգ, ծնաւ Մովսէս. Նխ. Համդիպալ յայնմ ժամու՝ զի մկրտէր զԳրիգոր. Խ. 'ի ժամուն՝ զի տայց զայս, երկին ամպով ծուփ 'ի ծուփ ծածկեալ կայր. Եփ. խմս յորում, կամ յորժամ. ըստ որում և ասի, Եօթնուտասնամի էր՝ զի վաճառեցաւ Յովսէփ.. և երեսնամի էր՝ զի կայ առաջի փարաւոնի. Եփ. այս ինքն՝ յորժամ:

1305. Յարաբերական դերանունն վարի երբեմն փոխանակ այլոց դերանուան, մանաւանդ երրորդ դիմին. որպէս, Զի յընթանալ խորշակին և գալ հասանել 'ի վերայ գլխոյ նորա, յորմէ և մեռաւ իսկ. խմս յայնմանէ և մեռաւ իսկ. Այլ այնմ որ կարօղն է հաստատել զձեզ... միայնոյ իմաստնոյն աստուծոյ 'ի ձեռն Յիսուսի Քրիստոսի որում փառք յաւիտեանս. ամէն. խմս նմա փառք. Զի աստուած որ ասաց 'ի խաւարէ լոյս ծագել, որ և ծագեաց իսկ 'ի սիրտս մեր. խմս նոյն, նա ինքն և ծագեաց. Ա: Զոր ակն ոչ ետես և ունկն ոչ լուաւ և 'ի սիրտ մարդոյ ոչ անկաւ, զոր պատրաստեաց (կամ) զոր ինչ պատրաստեաց (կամ) այն զոր պատրաստեաց աստուած սիրելեաց իւրոց. ԱԳ. Կ. Ո. Փ. խմս զայն ակն ոչ ետես, որպէս և ակնարկէ ինն Եզնիկ յաջորդաւն այն. կամ խմս զայն, զայն ինչ պատրաստեաց, ըստ որում ակնարկէ. ԱԳ. չունելով զերկրորդն զոր: Գտեալ ժամ պատեհ, զի էր հանեալ զգանձն Արշակայ յամրոցէն Հանւոյ տանել յաշխարհն Յունաց, զոր յափշտակեալ և կամեցեալ անցանել առ Խոսրով, ոչ ժամանեցին. Խ. խմս զայն յափշտակեալ: Քանզի զհայրենի զանազան պատուականութեան մթերուածս գանձուցն առեալ, որով և նովիմբ հաշակելի անճառելոյն աստուծոյ անուանն շինէր տաճար. Պ. ուր որով է փոխանակ նովին, որպէս և յաւելեալ կայ աւելադրութեամբ: Եւ գտեալ անդ զպահապանս պահակին և այլ զօրականս պարսիկս բազումս, յորոց սուր 'ի վերայ եդեալ կոտորէին. Փ. խմս 'ի նոցա վերայ սուր եդեալ: Եթէ ոք հակաճառական բանիւ յաւակնի կարծել զհայր 'ի յիւրմէ բանէն, որ թէ էր երբեմն՝ յորժամ և չէր, զայնպիսին հալածեմք. Ն. խմս թէ էր երբեմն կամ ժամանակ ինչ յորժամ չէր նա՝ բանն: Քանզի յարեաւ 'ի մեռելոց Քրիստոս աստուած՝ յաւիտենից արարիչ և յարութիւն ազգի մարդկան, զոր օրհնեն անդադար զինուորութիւնք հրեշտակաց և ամենայն զուարթունք երկնից, ընդ որս գոչելով ասեմք, փառք սոսկալի յարութեան քոյ տէր. Ժ. խմս ընդ օրհնեն կամ ընդ նոսին գոչելով ասեմք: Հուրն կենդանի՝ որ 'ի մորենին վառեցաւ, զոր անկընաւ յարգանդի քում կրեցեր. խմս զնա՝ զհուրն կենդանի կրեցեր (1206). Որ համբարձաւն այսօր աստուածային իշխանութեամբ 'ի հայրական 'ի կառս սպասաւորելով 'ի հրեշտակական դասուցն, որք նուագէին ասելով, համբարձէք իշխանք զդրունս ձեր 'ի վեր. խմս որում կամ այնմ որ համբարձաւ սպասաւորեալ 'ի հրեշտակական դասուցն, նոքա կամ նոքին նուագէին: Զբարեբանեալդ անդադար միշտ 'ի վերին զօրաց և զվերափոխեալդ 'ի դասս առաքելոց և մարգարէից՝ ընդ որս և մեք հաւատացեալքս վերապատուեմք զքոյին, աստուածամայր, զհանգստեան տօնս. խմս ընդ նոսին և մեք վերապատուեմք. Որ անմարմին 'ի հօրէ՝ մարմնացար 'ի կուսէն թանձրացեալ բանդ անըմբռնելի, զոր 'ի մարմնի շօշափեցին որդիքն որոտման, և հնչեցին ընդ տիեզերս զաւետիս կենաց. խմս ով բանդ՝ զքեզ շօշափեցին, կամ զբանդ որ անմարմինն՝ զքեզ շօշափեցին. Որ անմարմնոյ հոգեղինաց դասակցեցեր, Քրիստոս, սուրբ զեկեղեցի, որք ընդ նոսին համաձայնեալ փառաւորեմք սուրբ զերրորդութիւն. խմս մեք, եկեղեցիս, ընդ նոսին համաձայնեալ փառաւորեմք:— Յայս մարթ է առնուլ և զասելն. Կարծեմ թէ և ոչ աշխարհս բաւական էր տանել զգիրսն՝ որ թէ գրեալ էին. Ա. Ոչ էր աշխարհս բաւական տանել զգիրսն՝ զորս եթէ գրեալ

էին . Ի . իմացեալ եթէ գրեալ էին այնոքիկ , եթէ գրեալ էին զայնս .
և կամ համարել ընաւ աւելորդս ըստ 1125 , զորոյ և զօրինակս ինչ մար-
թի և ըստ այսմ փոխադրութեան իմանալ :

1306 . Իսկ յորժամ պիտոյ լինիցի կրկնել զյարաբերականն յայլ և այլ կամ 'ի նոյն հոլով ըստ պահանջելոյ բայիցն , որպէս ցուցեալ է 'ի 846 , 1123 , և որպէս տեսանի յայս բան . « Յոյժ իսկ արամեալ էր թագաւորն ընդ աւերել պաշտակին , ուր 'ի բազում ժամանակաց հազիւ ուրեմն կարացին շինել , որ և յայնմ ժամանակի դիւրաւ աւերեալ քանդեցաւ , որում և չէր իսկ անկեալութիւն շինութեան » . յայնժամ ոչ սակաւ ուրեք փոխանակ յարաբերականին վարին այլ դերանուանք ըստ պահանջելոյ դիմի բանին . որպէս , Կենդանի է տէր , որ արար զիս և ետ յաթոռ Դաւթի հօր իմոյ , և նա արար ինձ տուն . փոխանակ՝ որ և արար . Երանի որ ունիցի զաւակ 'ի Սիոնի և ընտանեակս իւրն նորա յԵրուսաղէմ . փոխանակ՝ և որոյ ընտանեակս իւրն . Ծառն զոր տեսանէիր մեծացեալ և զօրացեալ , որոյ բարձրութիւնն հասանէր յերկինս , և լայնութիւն նորա յամենայն երկիր , տերև նորա գեղեցիկ և պտուղ նորա բազում , և կերակուր ամենայնի 'ի նմա . 'ի ներքոյ նորա բնակեալ էին գազանք անապատի և յոստս նորա հանգուցեալ թռչունք երկնից , դու ես արքայ . Ա . ուր միանգամ ևեթ կրկնեալ յարաբերականն՝ յետ այնորիկ փոխանակ նորա կայ նա : Տէր աստուած , որ նա միայն ինքնութեամբ , և յառաջ քան զնա չէք ոք այլ արարիչ . փոխանակ՝ և քան զոր յառաջ չէք ոք այլ . Եւ 'ի սուրբ հոգին՝ որ 'ի նորին էութենէ , և նովաւ արար զամենայն արարածս . փոխանակ՝ և որով արար . ԱԳ : Եպիկուրեայքն ընաւ ինքնակաց իսկ համարին զաշխարհս , զորս և փիլիսոփայքն ինչ յունաց քերեն , և ամենեւին չհամարին զնոսա աղանդս . զորոց և ասացեալ ասէ՝ թէ առանց աստուծոյ շրջէին . որոյ այնքան կամակոր յամառութիւն եղև , մինչև , և այլն . ուր ընդ բազում կրկնութիւնս յարաբերականին 'ի մի տեղի գնի զնոսա , փոխանակ՝ զորս և ամենեւին չհամարին աղանդս . Կամ զերկիր՝ որ հանապազ բրեմք և ցանել կոխեմք , և զաղբ զմեր և զանասնոց մերոց 'ի նա հեղումք . կամ զՋուրս՝ զոր հանապազն ըմպեմք և զանուշահոտութիւն նոցա 'ի ժանտահոտութիւն 'ի փորի մերում գարշուցանեմք , և զներքին և զարտաքին աղտեղութիւնս մեր նոքօք սրբեմք . փոխանակ՝ և յոր զաղբ հեղումք , և զորոց անուշահոտութիւնն , և որովք սրբեմք . Ուստի (այսինքն՝ յորմէ) ասեն Յունաց իմաստունքն զարարածս արարեալ և 'ի նմանէ չարեաց յաշխարհ մտեալ . փոխանակ՝ և յորմէ մտեալ . Կ : Փակեաց յինքենէ զծերն լի դառնութեամբ , յորում հանգուցեալ էր սատանայ զօրութեամբ իւրով , և բազում գործեալ էր նորա նախճիրս , որոյ կերակուր կամաց իւրոց էր 'ի մանկութենէ անարատ մարմին սրբոյ , և ըմպելի անյագութեան նորին՝ արիւն անմեղայն . փոխանակ՝ և որոյ գործեալ էր , և որոյ ըմպելի անյագութեան . Սուրբ մարտիրոսացն , որոց մահուամբն հաստատեցաւ սուրբ եկեղեցի , և հեղումն արեան իւրեանց եղև 'ի պարծանս վերնոյն և ներքնոյն . փոխանակ՝ և որոց արեան հեղումն . Նա և որ մեծ իշխանն էր աշխարհին , զոր և Հարեւղամ Շապուհ անուանէին , և նմա իսկ յանձն էին ամենայն պատմութիւնք , մեծապէս գովեալ սիրոյ էարկ առ ամենեսեան . Ե . փոխանակ՝ և որում իսկ յանձն էին : Աստուած սուրբ , որ 'ի սուրբս հանգուցեալ ես , և երեքսրբեան ձայնիւ սերովբէք գովեն զքեզ . ՊՏ . փոխանակ՝ և զոր գովեն : Որ 'ի բարձունս բնակեալդ ես և 'ի քեզ եմք ապաւինեալ , արարածք ամենայն օրհնեն զքեզ . փոխանակ՝ և յոր ապաւինեալ եմք . Որ սքանչելիդ ես 'ի բարձունս , տէր , և ահաւոր 'ի մէջ երկրի անուն քո սուրբ . ՇՐ . փոխանակ՝ և որոյ սուրբ անունդ ահաւոր է :

1307 . Ուղղականն յարաբերականին որ վարի փոխանակ շաղկապացն զի . եւ , մինչ զի , վասն զի , քանզի , որպէսզի , ապա , վասն որոյ . և գործիական

որով փոխանակ [illegible], [illegible] [illegible]. Զինչ տեսանիցէք յիս՝ որ առնիցեմ, արասջիք և դուք. Աղաչեմ... որ զայս ողջ անարատ յիւրաքանչիւր տեան-գառուս հասուցանել մարթասցեն. Թողցուք զայդ՝ որ յիմ վերայ մեծաբանեալ էք. Նոյն իսկ՝ որ ըստ աստուածոյն տրտմեցարուք, որչափ ինչ փոյթ գործեաց 'ի ձեզ. Այսքան ժամանակք են որ առ մեզ բնակեալ է, և ոչ գիտէաք զսա. Այնպէս սիրեաց աստուած զմարդիկ, որ և զաստուածութեանն պատիւ և զփառս շնորհեաց մեզ. Կամիս որ դու միայն լիցես. Նա և տեսի ես անդ 'ի գեօղս երկուս, որ զեկեղեցիսն այրեցեալ էր. Բազում այն է որ յաղթող գտեալ եմք, և ոչ յաղթեալք. Եւ բազում Նախարարք որ այժմ կան կապանօք չարչարեալ, վասն ձերոյ յամառութեանդ եղև այդ ամենայն. Ոչինչ կայ յոյս սփոփանաց ունեք, բայց այնքան միայն՝ որ լոկ կենդանական շնչովս զգանդաղանացս իմա կրեմ արև. Տամ ձեռագիր աստուծով՝ որ ոչ ընդդիմանամ. Մի լիցի որ զպաղատելս հարկանիցեն. Եւ ահա որ ունայն է կեանք մեր և ոչինչ. իմա զի առնիցեմ, զի մարթասցեն, զի մեծարեալ էք, զի տրտմեցարուք, զի առ մեզ բնակեալ է, զի շնորհեաց, զի դու միայն լիցես, զի այրեցեալ էր, զի յաղթող գտեալ եմք. և զի բազում Նախարարք կան չարչարեալ, բայց այնքան միայն՝ զի լոկ կրեմ, զի ոչ ընդդիմանամ, մի լիցի զի հարկանիցեն [illegible] թէ հարկանիցեն. և ահա զի ունայն է: Վասն որ ոչ ես հրաման երթալ զինի. Վասն որ կինն ձայն եբարձ 'ի ժողովրդեանն. Վասն որ փարխացին կոչեաց զաւէրն. իմա վասն զի [illegible] վասն թէ ոչ ես հրաման, ձայն եբարձ, կոչեաց: Այն որ. փոխանակ՝ այն զի, լոր ուրեք: Զհասանիցէ ձեզ ողն առնուլ 'ի վշտաց նենգաւորացն, որ և ոչ ովէք 'ի մարինաց բաժանեսցին. իմա զի ոչ բաժանեսցին, եթէ ոչ բաժանեսցին: Թէպէտ էին բազումք որ հարկանէին զփողսն, [illegible] երթայր ձայնն և 'ի հեռաւոր տեղիսն. Զինչ հասուցուք մեք աստուածոյն փոխանակ այս մեծի յաղթութեանս, որ ոչ ոք կարէ ելանել ընդդէմ մեր պատերազմաւ. իմա զի՝ մինչ զի երթայր, զի՝ մինչ զի՝ փոխանակ զի ոչ ոք կարէ: Զօրքն Հայոց վասն նենգութեանն Վասակայ, որ բազում անգամ հասեալ էին 'ի վերայ սուլթեան Նորա, վասն այնորիկ և հրամանի Թագաւորին վաղվաղակի ոչ կարէին հաւատալ. իմա վասն զի՝ քանզի՝ որովհետև բազում անգամ հասեալ էին: Որ վասն որոյ ընդ յարուցեալ 'ի վերայ իմ պատերազմ՝ ոչ երկնչէ սիրտ իմ. ԱԳ. իմա ուստի վասն որոյ՝ աւելադրութեամբ կըրկնեալ: — Տկար (եմ) երկոքումեք, երևելեաւս և աներևութիւ. որով հայցեմ 'ի ձէնջ աղօթել. իմա ուստի, վասն որոյ հայցեմ:

1308. 'Ի դոյն յայդ միտս շաղկապացն [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible]. փոխանակ պարզ ուղղականին [illegible]՝ դասանին վարեալ և այլ և այլ հոլովք Նորա ըստ պահանջելոյ բային կամ ըստ օրինի համաձայնութեան իւրոյ. որպէս, Հարցին և քննեցին և 'ի վերայ հասին միտացն անշարժութեան, [illegible] ոչ սակաւ մի թերացեալ էր սիրոյն Քրիստոսի. Ե. իմա որ, զի ոչ թերացեալ էր: Այնչափ հանեմ հոգս, [illegible] ոչ կարիցեն հարկանել 'ի դիմի զօրքն Պարսից. Փ. իմա որ, զի ոչ կարիցեն: Զարհուրեալ և դողացեալ վասն [illegible] գաղտն արար. Ա. իմա վասն որ, վասն զի, վասն այնր զի գաղտ արար: Վասն [illegible] միանգամ Պաւղոսի միտեալ յատեան ըլլեցաւ. Նխ. իմա վասն որ, վասն զի [illegible] վասն թէ ըլլեցաւ, վասն այնր որ՝ վասն այնր զի ըլլեցաւ: Այլ վասն [illegible] կապեցեր լինձ աղ, զի կառեցայց ես կապանօք, յուսամ ես.. զի համեմեսցեն զանհամութիւնս իմ. ԱԳ. իմա վասն այնր զի, վասն զի կապեցեր: Եւ մանաւանդ յաղագս [illegible] 'ի յաւէտ բարկութիւն ածելով զնոսա. Պ. իմա յաղագս այնր որ, զի 'ի յաւէտ բարկութիւն ածէն զնոսա: Ոչ ես իբրև զիս մարդ, [illegible] դատեցայց. Ա. իմա որ, զի դատեցայց ընդ քեզ: Որով 'ի սակաւուց հաւատարիմ եղէք, 'ի վերայ բազմին կացուցից. Զի որով ոչ ցուցէք յեղբարսն զսէրն, երթայք 'ի խաւարն արտաքին. ՅԾ.

Բարերարացն և հեզոցն բնութիւնդ քարշէ զքեզ կալ 'ի ծառայութիւն . որով զքաղցրութիւնն 'ի նմանէ գտանես . որով 'ի բարիս նորա վայելես . Ա. իմս զի , այնու զի , փոխանակ զի , որովհետև : Զայս գտի՝ քանզի արար աստուած զմարդն ուղիղ , և նոքա խնդրեցին զխորհուրդս չարութեան . Ա. Ի՞ւ է չար մահ մեղաւորին . զի եւ յաշխարհէս . . քանզի ոչ կարէ գործել զբարի և մտանել առ աստուած . ՅՃ . Եւ այս՝ քանզի ձգեաց զձեռն իւր . լուծանել օրինաց է ասեն . Եփ . իմս որ արար՝ զի արար աստուած , որ ոչ կարէ՝ զի ոչ կարէ գործել , և այս որ ձգեաց՝ զի ձգեաց . Եղեալ է քանզի ըստ խնդրոյ բային (1212) : Գայր ապա տեսանել զիսրայէլեանն ամբոխական ազն , այլ 'ի ճանապարհորդելն ոչ այնչափ յառաջիկային և կամ 'ի գործապաշտ մոլին ուշաբերեալք հայել , որքան թէ գլուխ ամբարձեալք 'ի կատարս պարապացն համբառնային զուշ . Գ. իմս էր տեսանել որ ոչ այնչափ , զի ոչ այնչափ յառաջիկային ուշաբերէին հայել , քան թէ , և այլն . Ոչ գիտեն՝ որչափ ամենայնի տեսուչ յաւէժ աստուած է . Ա. իմս ոչ գիտեն որ ամենայնի , զի այսօրէն ամենայնի (1295) : Զխոտ դիւրաթառամ սպածառ զարդարէ , այնպէս՝ որչափ և ոչ Սողոմոն հաւասարել կարաց . Վասն զի գիտէր (մեծատունն) որչափ և ոչ ինքն լուաւ մարգարէիցն . Ի. իմս այնպէս որ , այնպէս զի՝ մինչ զի և ոչ Սողոմոն կարաց հաւասարել նոցա , գիտէր՝ որ , զի և ոչ ինքն լուաւ : Եւ դու այնպիսի պատիւս գտանես 'ի թագաւորէն , որովք անուանի լինիս 'ի քում աշխարհին և յամենայն ազգս . Փ. իմս այնպիսի՝ որ , զի , մինչ զի անուանի լինիս : Ինքն լաւ է քան զպաշտամունս իւր , յորչափ ինքն կենդանի է , և նոքա ոչ երբեք . Ա. որ՝ զի կենդանի է , յայնցանէ զի , որովհետև ինքն կենդանի է :

ՄԱԿԲԱՅԻՑ

1303 . Տեսք զի անուանք , մանաւանդ ածականք , մակբայօրէն վարին (516-520) . ընդ հակառակն երբեմն մակբայք , կամ որ առաւել մակբայն համարեալք են և վարեալ , իբրև անուն գնան . որպէս , Նախդ 'ի վկայս . զնախ ասէին : Ոչխար և արջառ յոյժ . չախինդ մեծ և յոյժ . առ յոյժ վշտին . առ յոյժ յիմարութեանն . առաւել քան զյոյժ . տառապել մինչև յոյժ . բարձր մինչև յոյժ : Գուշակել զգիշերդն . զորպէսն հարցանել . զուանն և զգիշերդն կամ զգիշերդն և զտուոյն յայտնել . զիարդ և է հնարիք , այսինքն՝ որպիսի և է : Թէպէտ է ուրն անյայտ . անյայտ է երբն . 'ի համառօտս երբի . այս է՝ ժամանակի . ոչ ուրեք երբեքի գրաւեալ : Յառաջ քան զայժմ . ցայժմ . մինչև ցայժմ . առ այժմ . առ երբ . ցե՞րբ . մինչև ցե՞րբ . յարդ ժամանակս . առ արդ : Մինչև ցայսր , ցայդր , ցանդր . մինչև ցո՞ւր : Յապա , առ յապա , ապա առ յապա . յապա ժամանակի . զապայս , յապայս : Յերբեմն ժամանակ , յերբեմն ժամանակի . յերբեմն կուրութենէն եղև տեսող : Զևսն համարձակեցայց ասել , զևսն հանդարտեցից յիշատակել , այս է՝ զյաւէտն , զառաւելն : 'Ի կարի յանդգնութիւնս ածէ : Աստի կեանքս , զաստի կենցաղս , աստի յաւիտենիս , յաստի բարութիւնս , աստեօք աշխատութեամբ , զհամն աստիս . անտի կեանք , անտի հանգիստ , յանտի կենացն , յանտի սպառնալեացն , յաստի և յանտի բարութիւնսն . ընկենուլ

զաստի ճոխութիւնս և անդիօքն փարթամանալ. փրկել յանդիոյն, (գիտես և զնմանաւոր հոլովումն ըստ 113). շահել զաստիս և զանդին. աստիր կեանքս, յաստիր կեանս, յաստիր հոգոյս. անդ երանութեանցն, զանդ ուրախութեանն. յօժարեալք առ այդր կեանդ: Տես և 1057: Ջայսպէս վարս վարէին: ընդդէմք յոլովագոյն գործէին. զընդդէմն գործեցէն աստուծոյ: Լալ զհանապազ մեղս. զմիշտ կոյսն, զմիշտ փառաբանութիւնս, աղօթս անդադարս և միշտ. միշտ 'ի մշտէ, այս է՝ մշտնջենաւոր 'ի մշտնջենաւորէ: Եկաց լռելեայն 'ի նշանաց, այս է՝ լռու եկաց: Արտաքոյքն հեթանոսք, այս է՝ արտաքինքն: Որպէս օրինակաւ. Ե. այս է՝ որպիսի: — Իբրև զմիջակ անուն վարիլ սովորաբար մակբայ կարծեցելոցն --ր, ---փ, ---փի, --րէ.., --րէ+, ---փէ.., ---փէ+ ցուցեալ է 'ի 186, 198: — Ըստ այդմ և ---փի, ---փի, ---փի, -------, --------, -----փին, -------ին և առանձինն վարին իբր եզակի և յոգնակի բացառական ---, ---, --ն գերանուանց. Անտի մերժումն 'ի տանջանս, և աստի մերձումն յարքայութիւնն. Անտի իսկ օծանէին. Ա.Գ. իմա յայնմանէ, յայսմանէ, այս ինքն յայնմ իրէ, յայսմ իրէ, յայնմ իւրոյ: Անտի եւեթ չուռել. Ի. իմա յայնմանէ (ծառոյ): Յայս անտի է զի, և այլն. Ըզչարեաց սկիզբն անտի կարծեցին. Կ. իմա յայնմանէ զի, յայնմանէ ('ի նիւթոյ) կարծեցին: Զառնէր ինչ անտի. Որոյ ցանկան մարդիկ, անտի առնել կարծէ. Ճաշակել անտի. Ո. իմա յայնցանէ (յիրաց), յայնցանէ ('ի խորտկաց): Ունէին ինչ անտի. Փ. իմա յայնցանէ (յանկերաց): Աստուստ է յայդ. Դ. Աստուստ և քաղաքացն յօրինին կաճառք. Պ. Անդուստ իբր 'ի ծանր ինչ բեռանց զերծանել. Օ. իմա յայսմանէ, յայնմանէ: Աստուածոյն իսկ յայդ է. Քանզի չունէին՝ անդստին կորեան. Ո. իմա յայսմանէ, յայնմանէ:

1310. Իսկ բարդ կամ ածանցեալ ածական ինչ, որ յաճախ մակբայօրէն գնան, նոքին ևս համարձակ իբրև անուն վարին 'ի նախդրիւ հոլովինդրով իսկ հանդերձ. Ջձեզ ինքն տէր բազմապատիկս և առաւելս արասցէ. Աստուածաբար ներգործութիւն. զմոլեգնոտաբար գոչումն. ըզգաղանաբար բնակութիւնն. զաստուածավայելուչս աստուածութեանն և զմարդկաբարսն մարդկութեանն: Ծածկապէս խորհուրդ. քաջապէս զօրութեամբ. մեզ այս մեծապէս է. մեծապէս փառօք՝ ծախիւք՝ ընծայիւք. ուղղապէս վարդապետաց. բնաւորապէս առաքինութիւն: Մարդկօրէն իմաստք. իբր մարդկօրէնք, զիւրս մարդկօրէնս. զմարդկօրինաց չունել ինչ փոյթ յանձին. ժողովեալք գումարեալք համօրէնք. սուրբս արասցէ ըզձեզ համօրէնս: Ըստ ձախողակի դենին. յանկարծակի շարժմունք: 'Ի բարւոք մտէ խօսել. բարւոք մտացն հանդէս. բարւոք գործք. կամ՝ գործըս՝ բանս բարւոքս. մարդահաճութիւնս բարիոքս. զմարդս բարիոքս. բարոյից բարւոքոյ: Եւ զբարւոքս որ են 'ի նմա՝ ընչիցն. այս է՝ զբարիսն: — Գնալ ձեզ արժանապէս աստուծոյ կամ կոչմանն. ընդ հօր համապատուաբար. նմանապէս այսօրիկ, սոցա. նմանօրէն սմա. զորոյ նըմանապէսն մեղաւ. խողովակի նմանապէս. այլապէս 'ի միմեանց. անանջատաբար 'ի հօրէ:

1311. Մակբայք մտաւորք նշանակութեամբ 'ի տեղի միմեանց փոխանակին. յորոց սակաւս ակնարկեսցուք, զի այս բառգրոց է գործ. Երանի թէ մի լինէր 'ի ձէնջ այդ մխիթարութիւն. Պատմէ մի նոր լինել զխորհուրդս. Են ոմանք՝ որք մի ճաշակեսցեն զմահ մինչև տեսցեն զարքայութիւն աստուծոյ. Որպիսի ոչ եղեն երբէք և մի այլ լիցի. Արժան էր մի տալ լռութեան. Նմա եթէ պէտ լիցէ՝ տացէ պատերազմ, թէպէտ մի. Մի երկնչիք դուք զի մեռանիք. Մի թէ ոչ մերձենալ 'ի խորհուրդ Քրիստոսի, այլ և ոչ 'ի բացուստ ներեւմք տեսանել. յորս զի իմա ոչ: — Չև ևս պիտոյանայ. Ջնոսա չև ևս էր արարեալ կարօտս. իմա ոչ ևս պիտոյանայ, ոչ էր արարեալ: Ջախջախեցան բարձք երկոցուն նոցա,

խնկ տեառն մերոյ ոչ ես. խմս պարզաբար ոչ: — Մինչ խօսէրն ընդ մեզ
զճանապարհայն, և որպէս բանայր մեզ զգիրս. խմս և մինչ բանայր: 'ի
ժամանակի որպէս ապստամբեցին Հրեայք յԱդրիանոսէ. խմս յորժամ:
Զցորեանն ուտէին իբրու չէր աղացեալ. Զխմ՞րդ վարդապետս դու և ու-
սուցիչ՝ իբրու զգիրս ոչ գիտես. խմս մինչ դեռ, յորժամ: Ոչ գոլ դեռ
գրք որ սիրէր զնա իբրև ես սիրէի զնա. խմս որպէս: Այսպէս.. զի.
այսպէս.. մինչև. փոխանակ՝ այնպէս: Այսպիսի մեծացաւ՝ զի, և այն.
խմս այնպէս, այնչափ: — Զամենայն աւուրս մինչև էր Դաւիթ յանձա-
ւին. Տաց զվարձս նորա մինչև կենդանին եմ. Արարի զքեզ թագաւոր
մինչև հովիւն էիր դու. Մինչև եմ ես. Մինչև իցեմ կենդանի. Մինչև
աւուր կոյ՝ որդիք լուսոյ եղիցուք. խմս մինչ, մինչ դեռ, ցորչափ: Ոչ
փոքր ինչ կրէ աշխատութիւն յաղագս քարոզութի. զի մինչև գնաց Մես-
րոպ յարքունական դրանէն՝ ոչ ոք 'ի Ճարտարաց գտանէր անդ 'ի դպրաց.
խմս յորմէ հետէ, ժամէն որ գացեր էր կամ երթալէն 'ի վեր: Չև էին յառաջս
գրոյն հասեալ՝ մինչև տիրեցին նոցա աւիծքն. խմս մինչ տիրեցին, զի տի-
րեցին. կամ արտաքութեամբ՝ մինչ չև էին հասեալ՝ տիրեցին: Ոչ 'ի սկիզ-
բըն, այլ մինչև ես զօրէնան. խմս այլ յորժամ, յետ որոյ ես: Որչափ ան-
նշանք էին, այնչափ մանաւանդ շնորհքն նոքօք փայլեալ լինէին. Զանազան
մեղօք որոշեալ յաստուծոյ, ես մանաւանդ ամբարտաւանութեամբ: Եթէ
կանոնն թիւր իցէ, քանի՛ մանաւանդ այք ուղղին նովաւ. Որչափ մա-
նաւանդ. որչափ ես մանաւանդ. խմս այնչափ առաւել, ես առաւել,
քանի՛ առաւել, որչափ, որչափ ես առաւել: Ուժգնագոյն մանաւանդ
քան զՍտեփանոս. խմս առաւել քան: — Ահա դեռ թուլացեալ մեղկի.
Բայց մեք դեռ զառաջինկոյ բանս մեկնեսցուք. խմս ահա այժմ, մեք
այժմ:

1312. Երբեմն փոխանակ մակբայի ածական վարի համաձայն անուան
կամ խնդրոյ բային. Երկօրեայք եկաք (մեք). Վասն իշոցն երեքօրէից կորու-
սելոյ. Ա. փոխանակ՝ երկօրեայ կամ յերկուս աւուրս, երեքօրեայ կորու-
սելոյ կամ յերից աւուրց հետէ: Նմա միայնոյ վայելէ օրհնութիւն. ԸԲ.
Գոգարեացն յիւրաքանչիւր մոլոր օրինացն և միայնոյ եկեղեցւոյն յերկրպա-
գութիւն արեգական. Ե. Հաստատեսցուք պատիւ գլխաւորագունիցս միայ-
նում. Գ. փոխանակ՝ նմա միայն, միայն արեգական, գլխաւորագունիցս
միայն: Պարտ էր նոցա վասն յառաջագունիցն անիրաւ ինքեանց երեւե-
լոյ զարհուրել. ՈԳ. փոխանակ՝ վասն յառաջագոյն անիրաւ երեւելոյն:
Սուրբս արարեալ զձեզ համօրէնս. Ա. փոխանակ՝ զձեզ համօրէն: Տես
և 519:

ՇԱՂԿԱՊԱՑ

1313. 'Ի ձև փոխադրութեան կան և շաղկապք մի ընդ միւսոյ առեալք
'ի կիր, կամ ընդ մակբայից փոխանակեալք. Յանձն առին յօժարութեամբ
մեռանել, և ոչ պղծել զանձինս իւրեանց. Լաւ է ինձ մանաւանդ մեռանել,
և ոչ զի զպարծանս իմ ոք ընդունայն համարիցի. իմա քան պղծել, քան թէ
պղծել, քան թէ զպարծանս իմ, և այլն: Լաւ իցէ քեզ՝ եթէ անդամ 'ի յան-
դամոց կորնչիցի, և ոչ զի ամենայն իսկ մարմինդ անկանիցի 'ի գեհեն. Գո-
վութեան ես արժանաւոր մանաւանդ, և ոչ մեղադրութեան. Գազան մա-
նաւանդ, և ոչ մարդ. Թերևս յոյժ դիւրին իցէ զուխ ծովու թռչել, և ոչ
զհրամանն աստուծոյ պատմել բանիւք. իմա քան՝ քան թէ ամենայն իսկ
մարմինդ, քան մեղադրութեան, քան թէ մարդ, քան թէ պատմել: — Ար-
կանէր վիճակ, զի որպէս կորուսցէ. Տեսէք զի որպէս ջնջեցան գայթագ-
ղութիւնք ձեր. իմա թէ որպէս: Զի ոչ յափշտակեսցուք, զի ոչ սա-
րեսցուք, զի ոչ տացուք զայլս, իւ կեցցուք. Բ. իմա թէ՝ եթէ ոչ: Այս-
պէս է արքայութիւնն աստուծոյ, որպէս զի այր մի արկանիցէ զսերմանիս
յերկիր. Այնպէս խօսեցարուք և այնպէս արարէք, որպէս զի ազատու-
թեան օրինօքն իցէք դատելոց. Կայր զօրացեալ ուժով շնորհօք հզօրին, որ-
պէս զի բնաւ չիցէ վիրաւորեալ. Եւ իբրև զի ազով ողբայր. իմա որպէս
թէ, իբրև թէ: Յերկինս, մանաւանդ զի յարքունական իսկ աթոռ. իմա
մանաւանդ թէ: Լաւ էր նոցա թէ բնաւ չէր իսկ ծանուցեալ զարդարու-
թեան ճանապարհն, քան զի ծանեան և յետս կացին. Այժմ մերձ է մեզ
փրկութիւն, քան զի յորժամ հաւատացաքն. Նախ քան զի վճիռ մահու
դնէր 'ի վերայ նորա. փոխանակ՝ քան թէ ծանեան, քան թէ յորժամ, նախ
քան թէ դնէր: Չար էր այս նմա քան որ առին ընկեցին զնա 'ի ծովն. իմա
քան՝ զի ընկեցին, քան թէ ընկեցին, քան զայն զի ընկեցին: — Ո՛վ է մարդ՝
զի յիշես դու զնա, կամ որդի մարդոյ թէ այց ինչ արասցես դու նմա. Ոչ
եկի՝ թէ դատեցայց զաշխարհ, այլ զի փրկեցից զաշխարհ. Ոչ զոք ունիմ,
թէ յորժամ ջուրքն յուզիցին՝ արկցէ զիս յաւազանն. Այլ դուք, եղբարք,
ոչ էք 'ի խաւարի, թէ կամ եթէ օրն ձեր իբրև զգող 'ի վերայ հասանիցէ.
Ոչ ոք զինուորեալ աստէն ընդ կեանս աշխարհիս պատաղի, եթէ զօրավա-
րին հաճոյ լինիցի. Ա. իմա զի այց արասցես, զի դատեցայց, զի արկցէ, զի
հասանիցէ, զի հաճոյ լինիցի: Ոչ եմք անձանց տեարք՝ եթէ բաւ կամք դիւ-
րութեան անձանց մերոց գտանիցուք. ԱԳ. Ոչ խառն 'ի խուռն ինչ առնէ՝
թէ առ ապա զղջանայցէ . . . և ոչ իմիք կարօտանայ՝ թէ առնլոյ ինչ յու-
մեքէ ակն ունիցի. Ոչ վասն այնորիկ հրաժարեն 'ի կերակրոց, եթէ զկե-
րակուրսն պիղծս համարիցին. Կ. Ոչ 'ի մարդ ապաստան, եթէ վերակա-
ցուաւ տարածեսցի ընդ աշխարհս. Զի ոչ եթէ ընդ մարդոյ է ուխտ հա-
ւատոց մերոց, եթէ պատրիցիմք իբրև զայլս. Ե. Ոչ ընդ յայտնի ճանա-
պարհն գնայ (գողն)՝ եթէ զգուշանայցեմք. Մ. Չեն առ թատերք և ոչ
զերգս երգեցկացն նուագք լսել, թէ հարկանիցեք կայթս և գոփիցես հա-
նիցէք. Ոչ այնու միայն ճառ առնէ ձեզ մեծութիւնն՝ եթէ զգոյս և զաւա-
զակս վարեալ 'ի վերայ յարուցանիցէ, և ոչ զի զմիտս նեն խաւարեցու-
ցանիցէ, այլ զի և 'ի ծառայութենէն աստուծոյ մերժէ, և գերիս անշունչ
ընչից առնէ. Ո. Ոչ իբրև 'ի սուտ մարդ հաւատայ՝ եթէ յետոյ զղջանալ
ունի և ամաչել. Ա. իմա զի գնասցուք, զի զղջանայցէ, զի ակն ունիցի, զի
համարիցին, զի տարածեսցի, զի պատրիցիմք, զի զգուշանայցեմք, զի հար-
կանիցէք, զի յարուցանէ, զի յետոյ զղջանալ ունիցի: Թող թէ 'ի քուն իսկ
կամք. Ո. իմա թող զի, Եղ. ոլ: — Ոչինչ արտաքուստ 'ի մարդ մտեալ,

եթէ կարիցէ ազդել զնա․ Ոչ որ է որ եթող զտուն կամ զծնօղս կամ զեղբարս կամ զկին կամ զորդիս վասն արքայութեան աստուծոյ, եթէ ոչ առնուցու բազմապատիկ․ Ոչ որ արկանէ ձեռն զմաճով և հայիցի յետս, եթէ յաջողեալ իցէ արքայութեան աստուծոյ․ Ա․ խոս և կարիցէ ազդել, [illegible]․ և ոչ առնուցու, և յաջողեալ իցէ։ Զի՞նչ մարթի որ լինել, որ իցէ՝ թէ անկերպարան իցէ․ Ոչ երբեք 'ի մարդկանէ եղեալ այն՝ եթէ առ երես արարած իցէ, և ոչ 'ի կովուց ծովացուլն եղեալ՝ եթէ 'ի ծովակս բնակիցէ, և ոչ 'ի չանէ ինչ եղեալ՝ եթէ ընդ աներևոյթ զօրութիւնս ինչ կեցցէ, և յորժամ վիրաւոր որ անկեալ 'ի պատերազմի գտնիցի՝ թէ լիցիցէ, և ողջացուցանիցէ․ Լուիցուք թէ չէք ինչ՝ որ մնանիցէ յորովայն մարդոյ․ [illegible] կարիցէ զմարդն ազդել․ Կ․ խոս և անկերպարան իցէ, [illegible]․ և առ երես արարած իցէ, և 'ի ծովակս բնակիցէ, և ընդ աներևոյթ զօրութիւնս ինչ կեցցէ, և կարիցէ զմարդն ազդել։ Այլ կայ այնպիսի կերպարանօք առաջի մանկանցու իշխանի, թէ ընկալցի զքեզ․ Կն․ խոս և ընկալցի զքեզ, [illegible]։ — Զոր նով կա առեմք․ Ո՞յր ուրուք 'ի ձէնջ էշ կամ եզն անկանիցի 'ի ջրհոր՝ և ոչ վաղվաղակի հանիցէ զնա․ Ա։ Զարկանէ որ ձեռն զմաճով և հայեսցի յետս, և աջողեսցի արքայութեանն․ Ո։ Զի ոչ եթէ երկրպագէք ուրեք կաղայցէ որ, և ոչ յայտ լիցի․ ԽՍ։ — Յայտ առնլի է [illegible]․ [illegible]․ կամ իբր նոյնանիշ ընդ [illegible], [illegible], յառէլն 'ի ժխտելոյ բանս, Ոչ եղև ինչ գաղտնի, եթէ ոչ 'ի յայտ գայցէ․ Ոչ զոք ունիմ համաշունչ, եթէ ընտանեբար հոգայցէ վասն ձեր․ Ա․ խոս և ոչ 'ի յայտ գայցէ, զի ընտանեբար հոգայցէ, [illegible] որ ոչ 'ի յայտ գայցէ, որ ընտանեբար հոգայցէ։ Ո՞ր մարդ է յերկրի, եթէ կարող է ընդդէմ գտանել քում հրամանիդ․ Ե․ խոս և կարող է [illegible] որ կարող է։ Չիք ինչ այլ երագութիւն և ոչ ակամ թօթափել, թէ զուգեսցի ընդ երագածագ ծագումն մեծաքանչ բնութեանն (լուսոյ)․ Եւ ոչ գոյին փապարք կամ ծերպք, եթէ ոչ ամենևին ամենեքին լիով ծայր 'ի ծայր կային 'ի ջուրց բազմութենէ․ Չիք ճարտարութիւն արմատագէտ և ոչ փորձ իմաստից խոտաքնին, թէ եղեն երբեք վարդապետք անանից․ Վ․ խոս որ զուգեսցի, որ ոչ կային, որ եղեն վարդապետք։ Չիք ինչ հոգևոր գործառնութիւն կամ բարեկարգութիւն, թէ առանց գրոց լինիցի․ ԽՍ․ խոս և լինիցի [illegible] որ լինիցի առանց գրոց։ — Յետ բազում ժամանակաց թէ ուրեք գայցէ 'ի տուն․ խոս թերևս, իցէ զի գայցէ, եթէ իցէ եկեսցէ։ Վաղ ուրեմն փախեաւ 'ի մէնջ պատահումն այն, թէ արդեօք և վիճակ․ Թէ արդեօք և վրէժս ընդ որբոյ առնն այնորիկ պահանջեսցու․ խոս թերևս և վիճակ, թերևս և վրէժս պահանջեսցու։ Եւ այնուհետև թէ կարասցեն զանգգամութիւն անձանց տեսանել․ Մեծաւ թախանձանօք թէ ստանօր կարեմք ածել զնոսա․ Բազում զղջմամբ և բազում վաստակօք զյետին թոշակն թէ ընկալցին․ Մեծաւ տաղտկապութեամբ թէ արդեօք քաւեսցին․ խոս թերևս [illegible] հազիւ թէ։ Հեռի 'ի Նիւթական որպէս հրատախօք վէցիւք, և թէ աւելի ևս բան չափոյ համարոյ պարսկացն․․ հեռի 'ի գեղջէն որպէս պարսկի խորասխան միով, և թէ աւելադոյն․ խոս և թերևս։ — Կենդանի եմ ես, թէ տեսանիցեն զերկիրն․ Բարկացեալ երդուաւ և ասէ, թէ տեսանիցէ որ զերկիրն․ Երդուայ 'ի բարկութեան իմում, թէ մտցեն 'ի հանգիստ իմ․ Երդուայ յանձն իմ մեծ, եթէ կոչեսցի ևս անուն իմ․ Կենդանի է տէր, եթէ անկցի 'ի հերոյ գլխոյ նորա յերկիր․ Կենդանի է տէր, թէ իցէ սպանից զքեզ կամ թէ և մատնեցից 'ի ձեռս արանցդ․ Կենդանի է անձն քո, թէ արարից զբանդ զայդ․ 'Ի տէր երդուեալ, թէ սպանիցի առ քեզ այր մի․ Ամէն ասեմ ձեզ, թէ տացի նշան ազգիս այսմիկ․ Բարկացեալ աստուծոյ՝ վճռեաց նոցա, թէ մտցեն 'ի հանգիստ, բայց որդիք նոցա․ խոս ոչ տեսանիցեն [illegible] տեսանիցէ որ, ոչ մտցեն, ոչ կոչեսցի, ոչ անկցի, ոչ սպանից և ոչ մատնեցից, ոչ արարից․ ոչ սպանիցի, ոչ տացի, ոչ մտցեն։ Երդուեալ յարեն փարաւոնի, թէ ոչ լրտեսք էք դուք․ Կենդանի է տէր, եթէ ոչ այսպէս արարից․ Կենդանի է

տէր, եթէ ոչ այսօր խակ մնացի. խմա զի լուեալք էք, զի այսպէս ասացից, զի այսօր խակ մնացի: — Եւ նոքա դիւապաշտք են. և եթէ ինքեանք դիւի զոհս մատուցանեն, որո՞վք երեսօք զդիւապաշտսն հալածեսցեն. Եւ եթէ որ ոչ խնդրեն՝ չարչարելոս 'ի նոցանէ, բայց մեզ, տէր, զգութն ողորմութեան քո. խմա և քանզի, և որովհետև ինքեանք դիւի զոհս մատուցանեն, որ ոչ խնդրեն: — Որպէս զի չէր հնար անցանել ումեք ընդ այն ճանապարհ. խմա մինչ զի: Ցուցին և յայտ արարին ազգականքն նորա. որպէս զի հմուտ և տեղեակ խակ էին. Բարին և չար 'ի միում անկանել ոչ մարթէին. որպէս զի ոչ գայլք և գառինք 'ի միջի արգանդէ ծնանին. Եւ արդ, որպէս զի ոչ վայելէ օրհնաբանութիւն 'ի բերան մեղաւորի, զիա՞րդ յաւելից կրկնել. խմա վասն զի, քանզի: — Ջանեցի առ մինչ զի հասոյց զմանուկն 'ի տանէ. Ցայն վայր է գագաթելն կրակի յայրելոյ՝ մինչ զի գայէ ինչ որոյ տիրեսցէ. խմա մինչև հասոյց, մինչև գայէ: — Եթէ ոչ նախ փչեաց տէրն յերկնաստանն հոգի, ոչ կարէին հանել զգես. Ոչ հաւանէր նա իջանել յանապատէ անտի, թէ ոչ եղև ժողով բազմութեան քրիստոնէից՝ որ հաւանեցուցին զնա. խմա մինչ չև փչեալ՝ ոչ կարէին կ–մ ոչ կարէին մինչև փըչեաց, ոչ հաւանէր՝ մինչև եղև ժողով: — Ցառաջ քան չև էր թագաւորեալ. Ցառաջ քան ոչ էր գերեալ զնոսա. խմա մինչ չև էր: Քան սակաւ ժամանակք են՝ այսրէն արշաւեսցեն թշնամիքն. խմա մինչ չև իցեն սակաւ ժամանակք: Ոչ մթանայ խաւարաւ անգիտութեան, քան թէ 'ի լոյս անմատոյց հանգուցեալ բնակեա. խմա այլ 'ի լոյս բնակեա:

Թէ չէք հընար՝ 'ի փորձանաց որ մարդոյ գան
Փըրկիլ ումեք, քան աղօթիւքն մաքրական:
Զի զօրացումն այսման աղօթի Ոչ է այլ ինչ, քան այս լինի. ՇՈ.

խմա բայց, բայց եթէ, եթէ ոչ աղօթիւք, այս լինի: — Ոչ միայն ծնունդ, բայց բնաւ խակ զոեաչութիւնն յայս տանէ. խմա այլ և զոեաչութիւնն: — Եղիցի ձեռն քո յիս, վասն զի ես մեղայ. և 'ի տուն հօր իմոյ, իբր ոչ մեղան. Ասաց ոմանց՝ թէ չեմ դատաւոր, իբրու դատաւոր էր նա. և ոմանց ասէ՝ չեմ բարերար, իբրու բարերար էր նա. խմա թէ և ոչ մեղան, թէ և դատաւոր էր, թէ և բարերար էր: — Նկանակս կարմիր և փափուկս յոյժ և գեղեցիկս, այնպէս թէ առժամայն իցէ եփեալ. խմա որպէս թէ: — Թէ օգնեսցէ արդեօք կամ ոչ. Թէ զփափաքելին լիցի՞ն տեսանել կամ ոչ. խմա թէ ոչ: Խորհուրդքն որ մտանեն 'ի սա, եթէ աստուածային կամ դիւական. խմա եթէ աստուածային և եթէ դիւական, կամ աստուածային կամ դիւական: Դեռ ևս ընդ հրեայսն ինչ ոչ միաձէին կամ զՔրիստոս քարոզէին. խմա և ոչ զՔրիստոս քարոզէին: Կամ աղաւեա զիս. և թէ ոչ՝ դարձայց. խմա և կամ դարձայց: — Զի թէպէտ և դառնաբերք լինին (միայք մարդկան), և թէպէտ քաղցրաբերք. թէպէտ մրգաբերք լինին, և թէպէտ փշաբերք. ԸԳ. խմա թէ կամին, թէ կամք իցեն. կամ դառնաբերք կամ քաղցրաբերք: Թէպէտ առք ցիս 'ի գերեզմանէն զմեռեալն, թէպէտ առէք ընկալայք զյարութեանն. Ն. խմա կամ առք կամ առէք, թէ կամիք առք թէ կամիք առէք: Թէպէտ և գիր զբանդ 'ի կշիռս և տես. ԿԻ. խմա թէ կամիս, թէ պիտի: Եւ թէպէտ ընդ Կային նայեաց և ընդ Ղամէք, և 'ի նոցանէ ուսիր զկրայն ճշմարտութիւն. Չէք ինչ այն մեղք 'ի բնութիւնս՝ որոյ գինեհարութիւնն և արբեցութիւնն պատճառք ոչ է. և թէպէտ ընդ առաջինան նայեաց՝ որ առ Նոյիւն էին. Եւ թէպէտ յերեսելիս նայեաց. Եւ թէպէտ յորսուածն ամպոյդ նայեաց և 'ի փոյլատակմանս, եթէ զիարդ, և այլն. խմա թէ պիտոյ է, թէ կամիս. Որ եթէ այս հանդիպեցի ինձ, զինի այսորիկ թէպէտ հուր այրեսցէ զիս, թէպէտ վիհ ընկալցի, թէպէտ որդն կերիցէ, թէպէտ միշտ 'ի խաւարի բնակեցայց. խմա թէ պիտի, թէ կամիս. որ զինչ և կամիս լինիցի. Խ--ղէ Խր-Խ եղէ Խ-, Խ--ղէ ԽՆ ըլլ-յ,նէ ըլլ-յ:

1314. Երբեմն փոխանակ և շաղկապին յոդին անուանք ընդ միմեանս գործիական հոլովիւ միոյն, կամ հանդէպ, ըստ բառիւք. Տեառն է երկիր լը-րիւ իւրով. Կերիցէ զերկիր լրիւ իւրով. խմա և լրութիւն իւր, և զլրութիւն իւր: Նա պատասխանի ամենայն զօրաւորաց ժողովրդեանն հանդերձ կա-նամբքն, և ամենայն ժողովրդեանն. խմա և կանանցն: Տացէ քեզ մեք հան-դերձ՝ առանց ամօթոյ ունանել զնա. Զօրացուսցէ զքեզ մեք հանդերձ, զի լիցուք բնակիչք տասնծոյ լուսեղէն յարկացն. խմա քեզ և մեզ, զքեզ և զմեզ: Մեղք հանդերձ և 'ի սկզբանցն մեղացն զգուշասցուք. փոխանակ՝ և 'ի մեղացն և 'ի սկզբանցն: Եկուլ զԴադան բանակօքն Աբիրոնի. խմա և ըն-բանակին: Ոչ կամեցաւ չփոթել զաւուն հօր իւրոյ և ոչ զեթագաւորն մեծա-մեծօքն. խմա և զմեծամեծսն: Թողում առել զխաւնիշն և զջորեակն՝ զզօրն զօրաւոր, ընդ թռչնաւորն թրթռոր և ընդ անկենդանական երեկըն, հան-դերձ ջրակարծ կարկտին և ապականագործ եղեմամբն. փոխանակ՝ և ըղ-թռչնաւորն թրթռոր և զանկենդանական երեկըն և զջրակարծ կարկուտն և զապականագործ եղեամն:

Առել զաշխարհ աշխարհայինովք, Միրել զաստուած աստուածայինովք:
Եւ նրմա փառք յեկեղեցի Ընդ հօր հոգւովն Ճշմարտի:
Զի ոչ արծաթ եմ քուրային Եւ ոչ ոսկի թէ հրով փորձիմ,
Այլ եմ անագ ընդ կապարին Որ 'ի պարզելըն կորընչին. ՇՈ.

փոխանակ՝ և զաշխարհայինս, և զաստուածայինս, և հօր և հոգւոյն Ճըշ-մարտի (1279), այլ եմ անագ և կապար:

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

ԱՐՏՈՒՂՂՈՒԹԻՒՆ

1315. Արտուղղութիւն է արտաքոյ ուղղոյ ելանել՝ խոտորելով 'ի բնական և 'ի պարզ շարադասութենէ մասանց բանին, որով զարտուղի անկեալ գտանի ինչ 'ի կարգէն առ 'ի վայելչութիւն կամ յազդուութիւն, երբեմն և վասն բացայայտութեան իսկ աղագաւ:

'Ի մեզ չէք տեղի սահմանեալ իւրաքանչիւր մասանց բանի և շարադրութեան, այլ օրէնք են միայն յստակութիւն իմաստից և քաղցրութիւն ականջաց. յորոց առաջինն հասարակաց մօտ տեսանի, և զերկրորդն ընտելութիւն ընտիր գրոց ուսուցանէ: Սակայն և այնպէս բնական կարգ շարադրութեան է նախ դնել զանուն բային, ապա զբայն, ապա զխնդիրն կամ զմակբայն, զյատկացուցիչ և զբացայայտիչ անուան բային կամ խնդրոյն զիւրաքանչիւր առ նովաւ յետադաս, նոյնպէս զածականս սոցա և նոցա և զխնդիրս զիւրաքանչիւր առ իւրում գոյականի և խնդրառուի, և և զնախդիրս նոցա 'ի վերայ նոցին: Որ ինչ միանգամ անցեալ զանցեալ ըստ այդ կարգ ելանէ, 'ի ձև արտուղղութեան համարի, յորոց տեսաք ոչ սակաւս յերկրորդ գիրս, որպէս յատկացուցիչ և բացայայտիչ հեռացեալ 'ի յատկացելոյն և 'ի բացայայտելոյն (711, 718), ածական 'ի գոյականէն (725), յարաբերական 'ի յարաբերելոյն (847), յառաջ քան զյարաբերելն (849), դիմորոշ յօդ այլում բառի եդեալ (822-884, 905). իսկ զայլս յոլովագոյնս տեսցուք յառաջիկայդ զկարևորսն, զի զբնաւն ասել յանհնարից է:

ԱՆՈՒԱՆ ԲԱՅԻ ԵՒ ԽՆԴՐՈՅ

1316. Անուն բային ոչ միայն յետադաս բազում ուրեք ես վայելչաբար, որպէս տեսանի և յամենայն պարզ շարադրածս նախնեաց, այլ և միջնակայութեամբ բառից և բանի անջրպետի 'ի բայէն. Եմուտ առնել խունկս և ողջակէզս Յէռ: Մատեաւ և յորդարն երբեմն փորձ մահու: Կոչեաց առ ինքն երկուս ոմանս յաշակերտաց իւրոց Յովհաննէս: Եւ մինչդեռ զարմացեալ էր ընդ միտս Պետրոս, թէ զինչ իցէ: Զոր կարծէին՝ եթէ 'ի տաճար անդր եմոյծ Պաւղոս: Զի փոյթ արասցեն բարեաց գործոց վերակացու լինել հաւատացեալքն յաստուած: Վասն զի մարդասէր է և մարդընտել և 'ի մարդամօտ եւեթ կամի կեալ աղանի: Զմանուկն Արտաւազդ

որդի Վաչէի՝ ընդ կանամբն տայր հրաման երթալ Մանուէլ․ Զի անծանօթ եւս լինէր այսպիսեաց մարդկան աստուծոյ բարերարութիւնն։ Էին իսկ այնպիսիքն բնակեալ 'ի կեանս իւրեանց իբրեւ 'ի Թանձրամած խաւարի։ Իբրեւ ուսին զմեծ սքանչելեաց գաւիթքն, յոյժ զարմացան ընդ իրսն։ Յորժամ կարի յամեցին յառաջին ուսմանն լոյսքն․ Վասն այսորիկ բազում անգամ քան զորս գտանին առաքինի՝ կանայք։ Ոչ այնպէս լուսաւորագոյնք են բազմութեամբ պայծառութեան աստեղաց երկինք։ Քանզի և անկաւ իսկ ոչ յազգահամարն կոյսն։ Այպա յետ այնր առեալ ունէր զնա 'ի վերայ ծնկաց Մարիամ։ Ըստ աստուածեղէն իմն առաջնորդութեան՝ ըստ կանխասաց կարգի մարգարէութեանն կատարէր ամենայն։ Եւ ընդէր յետ երեսուն ամի եկն 'ի մկրտութիւնն Յիսուս։ Քանզի և մարգարէիւն վասն այսպիսի ամենայն իրաց ցուցանէ զեւր իրաւունսն առ Հրեայսն աստուած․ Վասն այնորիկ յառաջագոյն գրաւեալ՝ կամի նախ քան զգիշերն ածել 'ի հաշտութիւն Պաւղոս։ Այնու եւս յայտ լինէր՝ եթէ 'ի ծառայութեան և 'ի հնազանդութեան կայ ակամայ առաքելոցն սատանայ․ Զցայգն իսկ ամենայն յառաջագոյն գրաւէ ակնկալութեամբ զնոցա ոգիսն սատանայ։ Զխորգ արար զմեզ միմեանց Թշնամիս և պատերազմողս սատանայ։ Զի ծանոյց մեզ սքանչելի խորհուրդ սուրբ երրորդութեանն և զմի աստուածութեանն Քրիստոս․ Հրամայեաց զնա վաճառել տէրն նորա և զկին նորա և զորդիս նորա։ Եւ Գողիաթ սրովն որով սատակէր զբազումս՝ նովին սրով եհատ Դաւիթ զգլուխ նորա․ փոխանակ՝ և սրովն որով Գողիաթ սատակէր զբազումս։ Եւ դուք օծութիւնն զոր ընկալարուք 'ի նմանէ՝ բնակեսցէ 'ի ձեզ․ փոխանակ՝ և օծութիւնն զոր դուք ընկալարուք։ — Իբրև զայս ամենայն զգործս տեսին Շմաւոնի կամ զՇմաւոնի ժողովուրդքն և ըղփաւն զոր խորհէր 'ի վերայ ազգին։ Դու զյանդուգն զբուռն արքայն սատանի զփարաւոն, որ արկ 'ի ծառայութիւն զժողովուրդ քո սուրբ զիսրայէլ, պէսպէս հարուածովք կշտամբեցեր․ Ընդ ամենայն տեղիս հաւատքն ձեր որ առ Աստուած են՝ սփռեցան։ Որով զօրութիւնն աստուծոյ որ 'ի սուրբսն է՝ երևի։ Ամենայն արարածք որ են յերկինս և յերկրի և 'ի ծովու և որ 'ի նոսա՝ լուայ զի ասէին․ փոխանակ՝ լուայ զի ամենայն արարածք ասէին։ Զինչ ընդհատ 'ի մանկութեան լինէաք որ ընդ խաղ տուեալ չէինքեն՝ մեք որ գեղեցիկ ապարանս չէինքեմք։ Նոցա ամենայն ոք չէ հնար եթէ բարիս ասիցեն․ փոխանակ՝ չէ հնար եթէ ամենայն ոք բարիս ասիցեն նոցա։ Բայց ասէ դուք, հարցանեմ զձեզ, ընդէր տայք զարծաթդ։ Մինչև տանիք 'ի դառն դահճացն, մեծապէս քաղցրութիւն անկանէր 'ի լսելիս նոցա, և որչափ 'ի ձեռս իւրեանց էր՝ արտաքոյ արքունի հրամանին դիւրութիւն առնէին նոցա․ Ե․ կամ խմա զայդ ըստ 1275։ Այսպիսի առհաւատչեօք քաղցրանոյ և Թեթևանոյ լուծն և բեռն․ խմա քաղցրանոյ լուծն և Թեթևանոյ բեռն։

Մինչ տարածմամբ Մովսէս ձեռին Գոյր օրինակ քեզ 'ի խաչին։
Զոր 'ի բացուստ տեսեալ՝ ասաց Դուռըն Յակոբ երկնից 'ի բաց․ ՇՈ․

փոխանակ՝ մինչ Մովսէս տարածմամբ ձեռին, զոր ասաց Յակոբ դուռն երկնից։

1317․ Տեղի խնդրոյ բայից ադառ է յառաջ կամ զկնի նոցա․ բայց հինքն առաւել յաճախ նախադասեն, Թէ և ոչ յարաբերականաւ կամ այլով իւիք յօդեալ բան 'ի միջի կայցէ․ զոր դոյ տեսանել առէպ յԵզնիկ և յԵղիշէ և 'ի Մատթէի Ուռհայեցւոյ․ որպէս, Այդ խորհուրդ դարձեալ խնդիր բանիցս ընդդէմ է․ քանզի մեք յորժամ բանութեամբ կռուեցուք ընդ աշխարհիս, աշխարհս 'ի բաց քանդի և մեք 'ի պատուհասէ չապրիմք․ Ե։ Յորժամ զանէրևութէն և զնորին զմշտնջենաւոր զօրութենէն ճառիցէ ոք,

քանզի մարմնաւոր լեալ է, պարտի զմիտս յառակել և զխորհուրդս սրբել, զլոյսս չարժամնց պարզել, զի յայն զոր առաջի եդ՝ հասանել կարասցէ. Նա և որ ընդ ճառագայթս արեգականն հայել կամիցի, պարտի զպղտորութիւն աչացն զղանել և զբիժն ՚ի բաց պարզել, զի մի մթարքն որ զբրբքն չողայցեն արգել հայելոյ ՚ի յստակութիւն լուսոյն լիցին: — Այլ նա տեսանեմք իբրև զկառս ինն լծեալ ՚ի չորից երիվարաց զաշխարհս տեսանեմք. . . և զբութիւն ինն ծածուկ կառավար՝ որ զչորս կորեցողն ընդ միմեանս ՚ի հաշտութեան և ՚ի հաւանութեան պահեալ նուաճէր. . . և այս կառք զարմանալիք ՚ի հակառակ և յանհման երիվարաց լծեալ և ծածուկ ձեռամբ ուղղեալք՝ ոչ ՚ի մի միայն կողմն ՚ի հանդէպ երեսացն նեթ արշաւին, այլ յամենայն կողմանս վարգին և ընդ հանուր արշաւին և ընդ բնաւս ալոնան և ամենայնի բաւական են. յորժամ ընդ արևելս ընթանան՝ չէ ինչ արգել թէ ընդ արևմուտս ոչ արշաւիցին, և յորժամ ընդ հիւսիս վարգին՝ չէ ինչ արգել թէ ընդ հարաւ ոչ սուրասցեն. զի ձեռն կառավարին բաւական է յամենայն կողմանս գիմեցուցանել և ընդ չորս անկիւնս տիեզերաց արշաւեցուցանել: — Այնմ՝ և որ զբազմապատուածեան պաշտամունս մածին՝ վկայեն. ՚Ի կախարդն՝ որ և անձին չկարէ օգնել՝ ապաւինեցան. Մարդոյ կերպարանք՝ զոր բառ իւրում պատկերին արար՝ յայտնէր. Զառաւել սիրոյն՝ զոր ընդ մարդոյն ունէր՝ յայտ առնէր. Ոչինչ աւելի քան զՄանի՝ զոր ինքեանք մոլթեցին՝ առնեն. ՚Ի ճրագի՝ որ նուաղողոյն լոյս է՝ երկի. Որ զբնութիւնն նոյնգունակ՝ որպիսի եղեն՝ պահէր. Կ: Դիւրաւ ուսանել և զայլն եւ՝ որ առելոց իցեն՝ կարիցէք. Որ ՚ի վեր քան զամենեսեան է՝ առ այն որ ՚ի խոնարհ քան զամենեսին էր՝ էջ. Զմարդարեականն՝ ընդ որ հանապազ անցանէ՝ յիշեսցէ. Ընդ որպիսի մարդկան՝ որք արեանց մարդարելոյն ծարաւի էին՝ խօսէր. Եւ զայնսիկ՝ որ բնաւ խակ անամօթք իցեն՝ ըմբերանէր. ՚Ի վերայ գլխոյ անարատին՝ որ մկրտեցաւ՝ հանգչէր. ՚Ի քնին բանիցն՝ որ ասացեալ էին զնմանէ՝ զարթուցանէր. Անխօս անասնոյն բարուք զանխօսիր վարս մարդկան՝ որ ՚ի միաբանութիւն աստուածպաշտութեանն եկեալ միաբանեցին՝ ցուցանէ. Եւ զայս ոչ վասն այնր օգտի՝ որ զապատակն առնուցու, այլ վասն այնր որ հարկանիցէն ճառէ. Կուրին՝ զորոյ ծեփեաց զաչս կաւոյն և եբաց՝ յայտ արար. Շունս աստ զայնոսիկ՝ որ յանհնարին ամպարշտութիւնս իցեն՝ կոչէ. Զի զմիտս նոցա ՚ի յիշատակ այնոցիկ՝ որոց հրովն երևեցաւ՝ ածիցէ. Ոչ եթէ երբէք զմարդ՝ որ բարուք կարգս ունիցի և յամենայն կարեաց ազատեալ իցէ՝ անուս առնիցէ. Գանէ յօժարութիւն, յորժամ այսր ժողովիցիմք, ցուցանիցեմք. Աւելորդ էր այնուհետև վասն նշանացն՝ որ վաղվաղակի լինելոց էին և աչօք ընտրելոց՝ ասել. Եկի զանէծս օրինացն՝ որ վասն յանցուածոցն եդան՝ լուծանել. Ո:

1318. Սակայն լաւ եւ է զանուն բայից և զնոյնգիր փոփոխ վարել յառաջ և զկնի, կամ զմին նախ զմին յետոյ, որպէս սովոր են նոյն ճարտարք և այլք բառ վայելչութեան անդուոյն՝ առանց սահմանելոյ և բացայայտութեանն. որպէս, Եղեալ ոգին անդրէն ոչ դառնայ, և ոչ պարտնի շունչն գրաւեալ. Ա: Սուգ առին երկինք ՚ի վերայ ձեր, և թաղծեցաւ երկիր ՚ի ներքոյ ոտից ձերոց. հրեշտակք ՚ի վերուստ են ձեզ բարկացեալք, և ՚ի յերկրէս մարտիրոսքն են ձեզ ցասուցեալք.. զի թէ մարդոյ փրկեալ էր զձեզ ՚ի ծառայութենէ, և դուք անձամբ զանձինս այլում ՚ի ծառայութիւն արկանէիք, ՚ի մեծ բարկութիւն բրդէիք զառաջին տէրն ձեր: — Եւ զոր օրինակ նաւ մի թռուցեալ ՚ի վերայ ծովային ջուրցն բազմութեան՝ անգիտութեամբ գնայ զուղղորութիւնն ՚ի ձեռն հմուտ և ճարտար նաւապետին, այսպէս և արեգակն ՚ի ձեռն կառավարին իւրոյ ունի զփոփոխմունս շրջանին իւրոյ տարւոյ ժամանակին. Ե:

1319. Իսկ եթէ սաստկութեամբ ինն կամ գիմագրութեամբ ընդ այլում նշանակել կամք իցեն զանուն բային կամ զնոյնգիրն, նախադաս վարին

յայնժամ, և այնու որոշին 'ի պարզ պատմական ոճոյ. Նա էր առ նմա պաշտաճէալ. Նա խօսիմ զարդարութիւն. Դուք առք գոյա ուսել. Եթէ դու բարձեր զնա, առա ինձ. Ընդէր ոչ դուք զեկէք և ոչ դուք առաւել նեղէք, այլ դուք զեկէք և նեղէք. Նա արար զմեզ և ոչ մեք էաք. Տէր արար զշէնս և զանշէնս. 'Ի քէն առեա զայդ, եթէ այլք ասացին քեզ զինէն: — Իմ է խորհուրդ և զգուշութիւն և իմ է հանճար և զօրութիւն. Քո էին և ինձ ետուր զնոսա. Տեառն աստուծոյ քում երկիր պագցես և զնա միայն պաշտեսցես. Ինև Թագաւորք Թագաւորեն... Ինև մեծամեծք մեծանան. Շրթամբք հոլոէ Թագաւոր. Գաւազանաւ եկից առ ձեզ, եթէ սիրով հոգւոյն. Եթէ 'ի ձէնջ բանն աստուծոյ ել, և կամ առ ձեզ միայն եհաս. Եթէ զիս խնդրէք, Թոյլ առք գոյա երթալ: — Զայս իր-արութիւն իմս և զյատկացուցչէ և զայլոց շարադրելի մասանց բանին:

1320. Յորժամ այլ և այլ բայք կամ դերբայք և բայանունք պատա-հիցեն 'ի միում բանի, երբեմն միամն ևեթ դնի խնդիր, և այն սովորա-բար մերձաւորին, զայլոցն լռելեայն Թողելով. Հաստատեցան [illegible] զան-[illegible] խրեանց: Կացէք մնացէք [illegible] դուք առ մեզ [illegible]: [illegible] աստուած հարցն մերոց, [illegible] և օրհնեալ: Նեղեալ անձինք օրհնեն և [illegible] [illegible] զերծեալք 'ի վտանգից: Կորիցեմք 'ի դէպ մատնել և [illegible] 'ի [illegible]: Իջանելին և [illegible] 'ի [illegible]:

1321. Բայց երբեմն խնդիր դնի հեռաւորին, կամ Թէ առել բառիք անջրպետի 'ի բայէն՝ ոչ միայն ըստ հաճոյս ինչ խնդիր, այլ և որ ընդ բային իբրև մի բառ համարեալ. [illegible] ատրեալս առաքեցին և [illegible] հրով: [illegible] նորա էին որ [illegible] առ իս: Առ հասարակ [illegible] անկեալ [illegible] [illegible]: Իբր ոչ գիտէք՝ եթէ [illegible] հրաման է զանցից [illegible]: [illegible] [illegible] եկին [illegible] փախուցեալ: [illegible] գայր [illegible] խշխանութեանն զաքրունի: [illegible] երանէ [illegible] նորա: [illegible] գնացին [illegible]: [illegible] զմարդիկս զի շրջին՝ [illegible] [illegible]. Իմա զմարդիկս որ շրջին՝ տեսանեմ իբրև զծառս: Նա էր ընդ նոսա [illegible] և երանել յերուսաղէմ. — [illegible] է առ [illegible] [illegible], որ բայատական պահանջէ: [illegible] [illegible] հաւատացելոցն շրջէր [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] յանապատին առ [illegible].. անդէն 'ի տեղւոջն պահապանս բնակեցին յերբաքանչիւր սպասաւորացն, և պա-հել հրամայեցին զմարմինս երանելեացն. փոխանակ՝ անդ յանապատին առ զնեց զայս սուրբս կատարեցին. կամ Իմա ըստ 1275: [illegible] որով զհոգին սուրբ հայհոյեցէք, մի Թողցի. Թէպէտ և [illegible]: Նմա [illegible] [illegible] Թուէր Թէ [illegible]. Իմա նմա Թուէր Թէ իցէ գիտի լոկ: [illegible] 'ի Նաւար-դայ սկիզբն կնոջէն Արայի, որ էր երկոտասան ամաց մնացեալ,.. կոչէ զանուն նորա Արայ և [illegible] զնա 'ի վերակացութիւն աշխարհիս. Իմա ըզ-ծնեալն կարգէ [illegible] ըստ 1275: [illegible] [illegible] նոյն ինքն լինի յօգնական և [illegible]-նէ: [illegible] եկն մեզ լոյսն Քրիստոս և [illegible]: [illegible] մեղուցեալ քըս [illegible] 'ի քէն: [illegible] [illegible] զնափ ասին [illegible] [illegible] զորայն: Ոչ կարաց [illegible] և ժոյժ ունել զվերոյ Թագաւորին [illegible]: [illegible] [illegible] և ցախն [illegible] յերկրէս: [illegible] անցանէր [illegible]: [illegible] [illegible] զը-նայ աստուած [illegible] նոցա: [illegible] և զնան ճանապարհն [illegible] իւրեանց: [illegible] գայր 'ի [illegible] [illegible] մինչև ցքասն և ինն զար. — առ [illegible] խնդիր է [illegible]: [illegible] ժամանեա [illegible] կեցուցիչ: Կարող էին 'ի [illegible] [illegible] Թէ աստուածայինն գործ էր՝ [illegible] լինելոյն: Զառ 'ի հոգին [illegible] հայ-հոյութիւնն [illegible] առաց. Իմա առաց լինել աններելի: — [illegible] աս-տուած [illegible] որդւոյն խարայելի: [illegible] հերովդէս արքայ [illegible]՝ չարչարել զո-մանս. [illegible] զմեզ [illegible]. [illegible] հայելեաց 'ի յատկութիւն լուսոյն [illegible]. [illegible] կամ սասմէ կամ ձայնիւ [illegible]. Զինչ ինչ [illegible] և օրհնութիւնքն [illegible]. [illegible] աչս հայրենին էր. [illegible] ժառանգել զարդա-ցն խոստացեալ [illegible] երկիր. [illegible] և 'ի յայժմուս կենդանութեան [illegible]. փոխանակ՝ այց արար, ձեռն արկ չարչարել, առնէ աչխատ, որ-

գել լսելի, ազդ առնիցէ, յայտ առնիցեն, բաւական էր, արժանաւոր լի-նել ժառանգել, բարեխօս լերուք։

1322. Նոյնպէս և խնդիր անուանց երբեմն հեռի դնի 'ի խնդրառութեն՝ անջրպետութեամբ բայի և այլոց բառից զատուցեալ, մինչ զի այլում կար-ծել խնդիր և դիւրաւ ծագել զգուշալի երկխօսութիւն, բայց եթէ ճար-տարապէս լինիցի. Զանանց և զանկոխ հրապարակաւ 'ի խոհերայն և 'ի ազմոյն՝ լցցէ. Խ. խմս զանանց և զանկոխ 'ի խոհերաց։ Ընթեռլով [illegible] և այլ աստուածանենգ արս [illegible] իւրոց յազատացն Հայոց. Փ. խմս կամակիցս խորհրդոյն։ Ոչ գտանալ ձեռաց [illegible] հրամայեցեր որս-նեալ [illegible]. Ն. խմս կափողայն գազաթանդ. Եւ ապա [illegible] 'ի նմանէ կատարեալ լինի 'ի [illegible] անուն. Ի. խմս ազատութիւնն 'ի գեր-ջայ՝ կատարեալ լինի 'ի նմանէ։ Կամելով յանձն առնել զմարդն՝ [illegible] արարածոցս պատմէ [illegible]. Ս. ուր [illegible] խնդիր է [illegible], խմս զհնազանդելն արարչին։ Ո՞ր [illegible] գի կանգնեալ երևե-ցաւ 'ի [illegible]. Ե. խմս ո՞յր ուրուք 'ի կենդանեաց։

1323. Տեսաք 'ի 857 զի յարաբերական և միջակն որ, թէ անուն բայի թէ խնդիր և թէ յատկացուցիչ, ամենայն ուրեք 'ի գլուխ բանի կայ սո-վորաբար նախադաս այլում ամենայնի. սակայն հակառակն ևս երևի ու-րեք ուրեք, յետադասեալ անուն բայի և խնդիր յարաբերականին՝ զկնի այ-լում խնդրոյ, յատկացուցչի, անուան բայի և մակբայի, կամ յատկացուցիչ՝ յատկացելոյ. Այլ մեք 'ի բազմահնար առակէ յայնմանէ որք մատնեցան 'ի կորուստ Հրէայքս, տեսանեմք զի ոչինչ գործք չարութեան 'ի սոսա գտանի. Ասխգացիքդ որ անուանեալ էն 'ի մէջ Հրէիցդ՝ զօրաժողով էն. Ա. փոխանակ՝ որք 'ի բազմահնար առակէ յայնմանէ մատնեցան, որ ասխգացիքդ անուանեալ են։ Որպէս և հրեշտակութեամբ խոկ զոր յղեր առ Յոյնս նախարար մի, առ մատուցեալ յանդիմանէր զնա. Ե. փոխա-նակ՝ որպէս և զոր հրեշտակութեամբ խոկ յղեր։ Արևաց տէր որ լինի՝ արդար աջօք պխալի նոյել յամենայն մարդ. Փ. փոխանակ՝ որ Արևաց տէր լինի։ Զայս որք առնեն՝ Քրիստոսի լինին նմանող. Մարմնոյն զոր տայ դք. Ը. փոխանակ՝ որք զայս առնեն, զոր մարմնոյն տայ դք։

Դուք լոյս էք աշխարհի՝ 'ի խաւարի որք նստէին. ՄԴ.
Նախատանաց զոր կարծէին Զինուորք Պոնտոս Պիղատոսին. ՇՈ.

փոխանակ՝ որք՝ որոց 'ի խաւարի նստէին (854), զոր նախատանաց կար-ծէին։ — Մեր որ վարդապետս օրինացդ էին՝ զկնի նոցա մոլորութեանն խո-տորեցան. Ե. փոխանակ՝ որ մեր վարդապետս էին կամ որ էին մեր վար-դապետ։ — Յօրէ յորմէ արկէք հիմն սան տեառն ամենակալի, և տաճարս յորմէ հեռէ չլինեցաւ. Դուք զոր լուսաւորքն խոկղրանէ՝ 'ի ձեզ բնակեացէ. Դու զոր սերմանեսն՝ ոչ կենդանանայ եթէ ոչ մեռանիցի. Ա. փոխանակ՝ և յորմէ հեռէ տաճարս չլինեցաւ, զոր դուք լուսաւորքն խոկղրանէ, զոր դուն սերմանես։ Մովսէս զամենայն ինչ որ մարգարէացեալն գրեաց՝ յա-ղագս իմ էր. Պ. փոխանակ՝ զամենայն ինչ որ Մովսէս։ Բայց ես և որ ընդ իս ուխտապահ նախարարքն էն զոր ինչ խնդրեցաք 'ի քէն, կնքով թագա-ւորին հաստատեա մեզ. Փ. փոխանակ՝ զոր ինչ ես և որ ընդ իս ուխտա-պահ նախարարքն են՝ խնդրեցաք։ — Եւ ապա վասն որոյ պարգև 'ի նմանէ խնդրեալ՝ համբուրեր զուսան. Խ. փոխանակ՝ վասն որոյ և ապա։ — Յո-րովայնէ ո՞յր ելանեն. Կ. փոխանակ՝ յո՞յր որովայնէ։

1324. Ուրեք և զհախգել յարաբերականին առնու այդպիսի նախադա-սեալն նմա. որպէս,

Յեւրայէլէ զայս պահանջէր պատիւ արժան

՚Ի յապացոյցն որ էր միայն ըստուգութեան
Երկըրպագել տեառն աստուծոյ տալով հրաման . ԸՈ .

փոխանակ՝ ՚ի յոր էր միայն ապացոյց ստուգութեան, այս է (853) յայն կամ յայնմ որ էր միայն ապացոյց . ուղղական խնդիրն որոյոյ ՚ի մէջ մըտեալ յարաբերականին և նախդրի նորա՝ ինքն առ զայն ։

ԱԾԱԿԱՆԻ ԵՒ ԳՈՅԱԿԱՆԻ

1325 . Զհեռանալ ածականի ՚ի գոյականէ ընդմիջելով բառից՝ ցուցեալ է ընդհանրապէս ՚ի 725, 730 ։ Արդ ըստ այնմ և միջակ անուանքն որ ինչ, որ ով, ինչ որ ով, և այսպիսիք, անջրպետին յաճախ միջադրութեամբ բայի կամ անուան . Զի որ վասն իմ ինչ է՝ վճարեալ է . Զոր ունիցի ոք ինչ՝ հրամայէ ընկենուլ . Այնպիսիքն զոր և ինչ հայցեն՝ առնուն ՚ի նմանէ . փոխանակ՝ որ ինչ վասն իմ է, զոր ինչ ունիցի ոք, զոր ինչ և հայցեն ։ Զինչ բանս զոր և առէ յաղագս բժշկութեան, ընդունայն առէ . Դ . Զինչ շնորհս որ առ քեզ տուեալ՝ ՚ի պէտս կարօտելոց ապաստուորեա զայն . ՎՐ . իմա զոր ինչ բանս, շնորհս կամ որ զինչ բանս, շնորհս, զինչ որ շնորհս ։— Որ պարտիցի ոք ինչ յարքունիս . փոխանակ՝ որ ոք պարտիցի ինչ ։ Որ կամիցի ոք գալ . որ ուտիցէ ոք ՚ի նմանէ . որ ապստամբի ոք . որ է ոք՝ կամ արարիչ է կամ արարած . որ ընդ անուամբ ինչ ոք ուրեք կայցէ . որ ՚ի բանութենէ ոք ակամայ կալեալ էր զմոգութիւնն . որ անմարմին ոք է, նա և անպէտն է . որ լաւ ոք եկեալ յաշխարհ մեռանէր . որ ոչն կամիցի ոք գործել, և կերիցէ մի . որ միանգամ գիտասցէն ոք փախստեայ անկանել . որ միանգամ ոք հաստատեալ էր ։ Թէ գտցի որ թագաւորեսցէ ոք ՚ի նոցանէ այր մի . իմա որ ոք թագաւորեսցէ կամ գտցի ոք որ թագաւորեսցէ ։ Եղէց նոցա որպէս որ ածիցէ ոք ապտակ ՚ի ծնօտս նորա . իմա որպէս որ ոք կամ որպէս ոք որ ածիցէ ։ Ամենայն որ միանգամ ոք կայր ՚ի պատիժս . Բ . իմա ամենայն ոք որ միանգամ՝ Խոյաքանչիւր որպէս և յօժարեսցի ոք սրտիւ . իմա իւրաքանչիւր ոք որպէս և յօժարեսցի ։— Մի միայն ոմն արգար գտեալ . ԱԳ . փոխանակ՝ մի ոմն միայն ։— Խաղացուցին յայնմ եւս քաղաքէ ինն և տասն երգս հազար . Բ . փոխանակ՝ ինն և տասն հազար երգս ։

1326 . ՈՔ, ԻՆՉ ածականաբար ինձ վարեալ՝ անջատանի նոյնպէս ՚ի գոյականէն միջարկութեամբ բառից . Է՞ ոք այդր այր . Մի ոք մեռցի այսօր այր յԻսրայէլէ . — Ինքն հիմունս արկ նմա բարձրեալն . Թէ և ինքն հաւանեալ տեղի եա մարմինս . Ընդդիմամարտ ինձ ինքեան այնպիսի լինելով անձին . Եւ ինքեանք թէպէտ և ոչ կամիւ զԲրիստոս քարոզեն խաչողքն և գառողքն . իմա ինքն բարձրեալն, ինքն մարմինս, ինքեան անձին, ինքեանք խաչողքն ։ Որպէս երկնաւորն նախ ինքն պատրաստի . Զի և քահանայապետան նոցա, որ վասն այլոյն մեղաց քաւէր և պատարագէր, և ինքն ակարութեամբ պաշարեալ էր . Եւ նա եդ ինքն ՚ի մոլի խորամ . ՚Ի ձեզ բերիցէք յինքեանս . իմա երկնաւորն ինքն, քահանայապետն ինքն, նա ինքն, ՚ի ձեզ ինքեանս ։

1327 . Ածական դերանուանքն այս, այդ, այն նախադասք՝ վայելչաբար

անջրպետումն բազում բանիւք 'ի գոյականէն, կրկնելով զնախդիրն կամ ոչ. Այն որ 'ի Հրէաստանէ անտի ազգքն փախստական գնացեալ էին. Այն որ ինչ վասն Նիկանովրայ իւրոյ խօսք են, այսչափ. Հաստատեսցէ՛ս զայն որ առ մեզ բարեկամութիւն. Զայն որ խառնիճաղանճ զօրս յինքն կուտեալ էր, յիւրաքանչիւր ուղիս արձակէր. Զայն որ փոքր մի յառաջ խաղաղութեամբ լցեալ էր զառաջինն ուրախութեամբ լնուլ. Որոց զայս ընդ միմեանս երդմունս արարեալ էր. Եւ այն որ ամենայն զօրութեամբ և բարձրութեամբ տիրէ աստուած. իմա այն ազգքն, այն խօսք, զայն բարեկամութիւն, զայն խառնիճաղանճ զօրս որ, զայն առաջին, զայս երդմունս, առ այն աստուած: Բազում ինչ և մեծամեծ այն էր որ 'ի նմանէ անցք ընդ եկեղեցին անցանէին. Այս երկուս անգամ երևեցաւ չքնաղ տեսիլս առն երանելւոյ. իմա այն անցք էր որ, այս չքնաղ տեսիլս: Զայն որ 'ի վերայ վիշապին հեծեալ այր՝ արծուոյ թեւն արդարև ալացման թեւովք տեսի յարձակեալ. իմա զայն այր որ. Զայս իսկզբանէ գլխելով ծննդոց զիւրաքանչիւրն ծննդոց զխակութիւն անզգամութեանն. Վասն զի զայս խոստացաւ զմեծ և զանճառելի շնորհս պարգևել. Զայս և յառաջագոյն 'ի հնումն գուշակեալ Մովսէսի որ 'ի Քրիստոս լինելոց էր ճշմարտութիւն. Զայս մեծ և փրկագործ աւարտեալ 'ի մահուն իւր Քրիստոս զխորհուրդ. իմա զայս խակութիւն, զայս մեծ և անճառելի շնորհս, զայս ճշմարտութիւն, զայս մեծ և փրկագործ խորհուրդ: Յայն գնաց բերէր 'ի մարտս. իմա յայն մարտս:

Ընդ այնմ որ գոյ բռնաւորին Հանդերձ զօրօք քան հազարին. ՇՍ.

իմա ընդ այնմ բռնաւորին որ գոյ. — Զյետադասն տեսանք յաւելադրութեան ձև 1114-1116:

1328. Նոյնք փոխանակ նախադաս կալոյ են, եթէ շաղկապոյն, բազում արեք յետադասին վայելչաբար աւելադրութեամբ. Զի վերջամի այլազգ ինչ ընութիւն չէ՝ եթէ ոչ ածի, այն յայտ իսկ է. Այլ զի և ձևքն մի է՝ այն ամենեցուն յայտ է: Ոչ զի միաւան, այլ զի խաչեցան՝ այն են աւելի զարմանք: Եւ զի չհամարի անօթ զմեզ՝ խրատէ այնու զմեզ: Զի 'ի մարմնոյ կուսին եւ յայտնեցաւ՝ զայն եցոյց: Ոչ զի մարմինն առ և եղև մարդ՝ ընդ այն միայն է զարմանալ, այլ զի, և այլն: — Եթէ որչափ վենաս արդեւլոր աստուած 'ի մարդկանէ՝ այն ոչ ամենեցուն յայտնի է:

1329. Նոյն դերանուանք վայելչապէս դասին երբեմն 'ի մէջ այլոց նախադաս ածականի և գոյականին, մանաւանդ եթէ ածականին այնմիկ եղեալ իցէ յօդն գիմացոց. Զգալի այս կաթն զմանուկն սնուցանէ, նմանապէս և հոգևորական այս կաթն. փոխանակ՝ զգալի կաթնս այս, այս կաթն ըզգալի, կաթնս այս զգալի, այս զգալի կաթն. այսպէս իմա և յայլսն: Զմեծ զայս մարմինս. զկենդանական զայս կեանս. զխաւարին զայս տեսանելով անկարգութիւն. 'ի հասանել և յանկայուն յայս մեր բնութիւնս. 'ի հոգևոր յայս պատերազմունս. զբերանուէր այս օծելութիւն. 'ի խառնուրդ 'ի տարրին այս կեանս. 'ի սակաւուկ այսմ ժամանակի. 'ի ծնանելեցուցիչ այս տիան: Խորհուրդ մեծաւ այսու յաւաղ. ՇՍ: Զգերաշխարհիկն զայն անախմանութիւն. զերկրաւոր տարրին զայս չարութիւն. զատողաբերս այս տառապութիւն պարտուցս. զանկարականն նորա այս խորհուրդ տեսանեմք. ընդ անցաւորս այս կենցաղ. յարարչին յայնմանէ հրամանաց: — Իսկ 'ի յետադասիւն՝ զանվարական և զանտարակ շարն ցուցեալ է 'ի 828:

1330. Նմանապէս ածական դերանուանքն սոյն, դոյն, նոյն, խախախն երբեմն 'ի կողմն իւրեանց յայլ և այլ դիրս և 'ի ձևս նախդրաց. Կամիմ՝ նոյն լեզու ասելոյ և առնելոյ. փառաւորեմ՝ նոյն լեզուի. օրէնք մի և նոյն կայցէ ձեզ. Մարմինն որ անկաւ՝ նոյն և յառնելոց է. Ձեռք՝ որ զերկինս և զերկիր հաստատեցին, նոյն և տախտակս քարեղէնս փորագրեցին. իմա

նոյն կամին, նոյն դատաստան, մի և նոյն օրէն, նոյն մարմին, նոյն ձեռք: Անօրէնութեամբն իւրով զոր արար՝ նովին մեռցի. իմա նովին անօրէնութեամբն: Այլ զտէր զնոյն զՔրիստոս իւր և զՔրիստոս սուրբ սանիկք. Զայրն՝ որում զգուշն յանձն տային, զնոյն գեղպանս արձակեցին. Յորոգայթ 'ի նոյն անկցին. Կայր մնայր 'ի չարիսն 'ի նոյն. Ընդ այնուհետև յընդունայն եղեալ 'ի նոյն խորհուրդս. Ընդ ճանապարհ ընդ նոյն ոչ յաւելուցուք անանել զնա. 'ի մեղս իւր զոր մեղաւ՝ 'ի նովին մեռցի. Իմա զնոյն տէր Քրիստոս, զնոյն այրն, 'ի նոյն որոգայթ, 'ի նոյն չարիսն, 'ի նոյն ընդունայն խորհուրդս, ընդ նոյն ճանապարհ, 'ի նովին 'ի մեղս իւր:

1331. Յերկուց ածականաց նոյն կապելոց՝ երբեմն քերթողաբար մին անջրպետի 'ի միւմէն գոյականաւն կամ բայիւ եդելով զնի նոյն. որպէս, Մշտնջենաւորութեան լցուցիչ և աղբիւր կենդանարար. Ո՜վ սքանչելի և անուշ աշխարհ. Պայծառ և սիւն լուսոյ լցեալ աստուածային շնորհիւ. ՇԸ. փոխանակ՝ և կենդանարար աղբիւր, և աշխարհ անուշ, և լուսոյ՝ այս ինքն լուսաւոր սիւն, կամ աղբիւր լցուցիչ և կենդանարար, ով անուշ սքանչելի և աշխարհ: Խոյս տալով յընդվայրայածն և փախուցեալ յերկայնագոյն բանից. Պ. փոխանակ՝ խոյս տալով փախուցեալ յընդվայրայածն և յերկայնագոյն բանից:

1332. Առ նոյն քերթողս երևի ուրեք և ածականն յատկացուցչի կամ խնդրոյ անհամաձայն յառաջ քան զյատկացեալն կամ զխնդրառու գոյականին.

Աղ անուանեալ հայցմամբ զընդելն զմեզ յաղեցեալ բանիւ քոյին:
Յերկոտասան լուսնի ամաց: Եւ կեդրոնեան յայնկոյս ձորոց. ՇԱ.

փոխանակ՝ հայցմամբ աղ անուանեալ զնդելն, 'ի լուսնի երկոտասան ամաց, յայնկոյս կեդրոնեան ձորոց:

ՆԱԽԴՐԱՑ ԵՒ ՀՈԼՈՎԱՌՈՒ ԲԱՌԻՑ

1333. Նախդիրք յայանի կամ լռելեայն անուան՝ բազում անգամ դնի 'ի նախադաս խնդիր և մակբայ նորին կամ ածականի նորին կամ յատկացուցչի և այլ ինչ յարակից, թէ վերջահոլով միայն իցէ խնդիրն այն և թէ նախդրիւ. միայն թէ երկոքին նախդիրքն չիցեն նոյն. Ոչ վերպեցաւ յօրինակ լինելոյ Քրիստոսի. յԱրմաւիրն անուանեալ բլրոյն. Սկսաւ ճառել զերախտիս ծառայութեանն և զապերախտն 'ի նոյանէ լինել. Քան զհրեշտակն լինել՝ ծառայ աստուծոյ անուանել մեծ և պատուական է. Յիջանել յերկնից և 'ի մարդն լինել. Զայրի եղեալ հոգիս ընդ փեսային միաւորեալ. փոխանակ՝ 'ի լինելոյ օրինակ, 'ի բլրոյն անուանելոյ Արմաւիր, զլինելն 'ի նոյանէ ապերախտ, քան զլինելն հրեշտակ, 'ի լինելն մարդ, զհոգիս եղեալս այրի: — Զգուշանալ 'ի կռոց զոհելոյ. Առել զմեծի ողբոց և արտասուաց արժանի ազգս գործս. Պատմելով զնորոգ աստուծոյ զօրութեանն յաղթութիւն, և զթշնամեացն աղ զվտարանդման և զամօթոյ զվիճակն. Ոչ ամենեքին ընդունելով, ոչ յերկիւղէ պատուհասիցն և ոչ յառաքինի գործոյն խոստացեալ վարձուց. փոխանակ՝ 'ի զոհելոյ կռոց՝ յայնմանէ որ կռոց զոհեալ

է, զգործս սոցա արժանիս մեծի ողբոց, և զուռն Թշնամեաց՝ առ Թշնամին, 'ի վարձուցն խոստացելոց առաքինի գործոց:

Նըստի Թեթև յամպոյն Նըման Գնայ յԵգիպտոս փոխըստակսն. ՇՂ.

փոխանակ՝ 'ի Թեթև ամպոյն Նման (1070). այս է՝ 'ի նմանն Թեթև ամպոյ: — Զանհաս և զաստուածեղէն սիրով միանալն իւր յԼոս չափոյ աստուածացելովն և 'ի սրբելովն. փոխանակ՝ զմիանալն իւր անհաս և աստուածեղէն սիրով յաստուածացելովն և 'ի սրբելովն բառ չափոյ: Ըմբերանեցես հանճարեղ բանիւ զբանիւն պանծացելովն. Պարծեցուցանես զքև պանծացելովն. Զհուրբ կիզեալն և զհողմով հոսեալն և զժանեօք գազանաց ծախեալն յարուցանես. Զմեղօք մեռեալ մարմինն կենդանացուցեր. Զբիւր ախտից հիւանդացելոյ. փոխանակ՝ զպանծացելովն բանիւ՝ քև, զկիզեալն հրով, զհոսեալն հողմով, զծախեալն ժանեօք գազանաց, զմարմինն մեռեալ մեղօք, զհիւանդացելոյ բիւր ախտից: Ցերկուց եւ անչափութեանց խոյս տալ, 'ի լրութեանն խիզախելոյն և 'ի հեզգութեանն և 'ի յուսահատութեանն յամելոյն. Զրկեալ աստուած և 'ի մարմնով զնոյն ունելոյն. փոխանակ՝ 'ի խիզախելոյն լրութեանն, 'ի յամելոյն հեզգութեանն և յուսահատութեանն, յունելոյն մարմնով: 'Ի յոքնամանակեայ խաւարու ըմբռնեալս. Վասն Քրիստոսի ուղղութեան և յարգարման. փոխանակ՝ յըմբռնեալս յոքնամանակեայ խաւարու, վասն ուղղութեան և յարգարման Քրիստոսի: Ոչ զսակ ագքան, այլ զհոգւոյն. 'Ի բանիւք յանցանելն, 'ի գործով և 'ի խորհրդովք. Ոչ առ մարմնով խոնարհն և ոչ առ մարմնով մաշեալն, այլ առ սրտիւ և հոգւով. յորս և լաւլեայն կայ յաջորդ հնդրանուն՝ որոց է նախդիրն, զհոգւով ողջոյն, 'ի գործով և 'ի խորհրդովք յանցանէլն, առ սրտիւ և հոգւով խոնարհն և մաշեալն, կամ զայն որ հոգւով, առ այն որ սրտիւ: — Զքաղաքն ամ յամեն յանապատին՝ ինքեանք իսկ արարին. փոխանակ՝ զյամեն քաղաքն ամ. Թերևս այսպէս է և առեալն՝ Քան զմեռեալս յարուցանել՝ եւ մեծ է. այսինքն՝ քան զյարուցանել մեռեալս, անորիշ հայցականաւ: Գոչէին առ տէր յամենայն սրտէ իւրեանց՝ յայցելութիւն և 'ի բարիս առնել տանն Իսրայէլի. 'Ի բազում արութիւնս քաջութեան ցուցանել. Նա և յինչս առնուլ նոյն բանք են. Խմատունք են 'ի չար գործել. Գործի արա (զձեռք) 'ի տուրս և յողորմութիւնս առնել. 'Ի բարին խօսել և 'ի չարն. փոխանակ՝ յառնել այցելութիւն և բարիս, յառնուլ ինչս, 'ի գործել չար, յառնել տուրս և ողորմութիւնս, 'ի խօսելն բարի և 'ի խօսելն չար: Ոչ երբեք դադարեաց 'ի վկայութիւն տալոյ. 'Ի բազում բանս խօսելոյ. Երդուեալ յաղօթս առնելոյ. փոխանակ՝ 'ի տալոյ վկայութիւն, 'ի խօսելոյ բազում բանս, յառնելոյ աղօթս: Ոչ զոք ընդդիմանալ կարծեմ 'ի միտս ունողացն. փոխանակ՝ յունողացն միտս: Ո՞ որ 'ի ձէնջ չկամիցի ընդ որդւոց իւրոց լերի զՍամուէլն լինել. Ո. փոխանակ՝ ընդ լինելն որդւոց իւրոց լերի զՍամուէլ: Առ 'ի զինչ կատարել գործ. խմս առ 'ի կատարել զինչ գործ:

Զի իմացիս զառ քեզ պարզամտութիւն իմոց խորհրդոցս. Զ'ի լոյս անմատոյց ծածկեալդ. Զ'ի մահ գլորմանն ցուցից կերպարան. Զ'ի քեզ օժանդակեալ ոգին. Զ'ի խոր աձեցեալ արմատս մեղացն խլեցեր. Անի զառ 'ի յաստուած խոստովանութիւնն. Զառ եղբարսն միաբանութիւն. Ամաչեմ ասել զառ 'ի վեր փափածսն, զառ 'ի վայր խողխողանսն. Զառ իս ներբեղդ օրինակ կանխաւ ուսուցանեցես. Յառաջքան զյառեանն մատնել. Զյառեան ածելն. փոխանակ՝ զպարզամտութիւն առ քեզ, զծածկեալդ 'ի լոյս, զկերպարան 'ի մահ գլորմանն, զոգին օժանդակեալս 'ի քեզ, զարմատս 'ի խոր աձեցեալս, զխոստովանութիւնն առ 'ի յաստուած, զմիաբանութիւնն առ եղբարս, զփափածսն առ 'ի վեր, զխողխողանսն առ 'ի վայր, զմատնելն յառեան, զածելն յառեան, զօրինակ ներբեղդ առ իս: —

Զ'ի Քրիստոսէ հանուրց եղելոյս Ճշմարիտ Թագաւորէ · Զառ 'ի քէն պարգեւեալդ շնորհ · Զառ 'ի քրովբէից պաշտեցեալդ · Զառ 'ի յաստուծոյ հաստատեալ Թագաւորութեանդ հրաման · Զառ 'ի մեծամեծաց եղեալ պատուիրանազանցութիւնս · Զ յորովայնէ մաքրեալն զորդարեաց · Զ յերկնէ ծնեալ համբակ 'ի վեր բանիւ · Զ յամենայն զօրութենէ ապաղէն հակառակամարտ նորին՝ մարդկութիւնս · փոխանակ զՃշմարիտ Թագաւորէ 'ի Քրիստոսէ հանուրց եղելոյս, զշնորհդ պարգեւեալ առ 'ի քէն, զպաշտեցեալդ առ 'ի քրովբէից, զհրաման առ 'ի յաստուծոյ հաստատեալ Թագաւորութեանդ, զպատուիրանազանցութիւնս առ 'ի մեծամեծաց եղեալ, ըղմաքրեալն յորովայնէ, զհամբակն ծնեալ յերկնէ, զմարդկութիւնս հակառակամարտ նորին ապաղէն յամենայն զօրութենէ : 'Ի յերկնէ հեղգութենէն չուել բարեբար պատուիրանին՝ խրատեցաւ · Ընդպատ լեալ յառ 'ի նմանէ փրկութենէն · Հաստատելով զիս առ 'ի քէն ինձ ժողովուրդս խոստացեալ · Որպէս խորթս առ 'ի ծննդենէ ազատօքն · փոխանակ՝ 'ի չուել յերկնէ հեղգութենէն, 'ի փրկութենէն առ 'ի նմանէ, առ ժողովուրդս խոստացեալ ինձ 'ի քէն, առ ազատօքն 'ի ծննդենէ : — Զ յանապատի բնակիչ · Զնոյ տաւին Ճանապարհորդութիւն քան զյերկրի գնացս եւ զերագոյնս կաղմէ (Նաւաստականն) · Աստղ զայն ժամու պատահիցն · փոխանակ՝ զբնակիչ յանապատի, քան զգնացս յերկրի, զպատահիցն յայն ժամու : — 'Ի զայնոսիկ մատակարարողէ · 'Ի զվամն էրն 'ի խորհրդակցացն հարցանիլ՝ յերկարէ ժամս ինչ զպատասխանիսն · Յօժարեալք 'ի զգաստ 'ի նմին աւուրն · Առ 'ի զլոյսն տալոյ անշրջելութեան ձողոյն եւ հանդէպ արեւելից գնալ ընդ նոսա · Առ 'ի զխաւարն եւ զաստերն զերկուց մեծաց անօթոց 'ի բաց 'ի միջոյ փարատելոյ · Ոչ 'ի չարին գործել առնին ուշիմ եւ արթուն զմիտս, եւ ոչ 'ի զբարին · փոխանակ՝ 'ի մատակարարողէ զայնոսիկ, 'ի հարցանիլ զվամն էրն, յառնուլ զգաստ, առ 'ի տալոյ զլոյսն եւ առ 'ի գնալ, առ 'ի փարատելոյ զխաւարն, ոչ 'ի գործելն չար եւ ոչ 'ի գործելն զբարի : Յառաջել յառ աստուած սէրն · Քակտեցաւ յառ միմեանս մարտէն · Յառ բանաւոր եւ խնամուն առնելոյն ախտութենէ · Առ 'ի սպասն յոր կարգեցաւ՝ հասանելոյ · Վասն առ արտաքինսն շնորհացն Քրիստոսի · փոխանակ՝ 'ի սէրն առ աստուած, 'ի մարտէն առ միմեանս, յախտութենէ առ բանաւոր եւ խնամուն առնելոյն, առ հասանելոյ 'ի սպասն, վասն շնորհացն Քրիստոսի առ արտաքինսն : — Զ ընդ աջմէ հօր նստեալն · Զ ընդ լծով կացեալս · Պատմէ զըստ մարմնոյ ծնունդ փրկչին · Զըստ հոգւոյն մեզ յարմարէ վերստին ծընունդ · Ոչ ումեք տուեալ յըստ աշխարհիս զօրաւորաց · փոխանակ՝ զնըստեալն ընդ աջմէ, զկացեալս ընդ լծով, զծնունդ ըստ մարմնոյ · զվերստին ծնունդն ըստ հոգւոյ, 'ի զօրաւորաց ըստ աշխարհիս : Զ յաղագս սորա բանն · Խնդութեամբ առնէ զվամն քո աղաչանսն · Զ յետ մահու կեանս մանք ընդ կարծեաց գնեն · Յայանէ զյետ ելիցն 'ի սմանէ բարիսն · փոխանակ՝ զբանն (որ) յաղագս սորա, զաղաչանսն (որ) վասն քո, զկեանս (որ) յետ մահու, զբարիսն (որ) յետ ելիցն : Զնախ քան զՔրիստոսի գալստեանն ժամանակն նկարագրէ · խմա զժամանակն (որ) նախ քան զժամանակ գալըստեանն Քրիստոսի (693, 1020) : Քննեցան 'ի նախ քան զմեզ սուրբ հարցն · խմա 'ի սուրբ հարցն (որ) նախ քան զմեզ : Կենդանացոյց յաւանց զղջանալոյ 'ի մեղսն վարակելոյ · խմա 'ի վարակելոյ 'ի մեղսն յաւանց զղջանալոյ :

Զ'ի մի անցորդք ծիծաղեսցին Յաւանց ըղման Թողեալ չինին · ՇՍ ·

խմա 'ի չինին Թողելոյ յաւանց ըղման : — Մարթի յայս առնուլ եւ զաւելն, Խաւարեցոյց զլուսաւորս նորա եւ զօրս ընդ նմա արանց իբրեւ ութից · Ն · 'Ի յապացոյցն որ էր միայն բառագրութեան · ՇՍ · փոխանակ՝ եւ զարանց իբրեւ ութից որք ընդ նմա (100), 'ի յոր՝ յայն որ ապացոյցն էր միայն :

Զերբեմն որդի եւ զաշակերտ կոչեցեալն անձն · փոխանակ՝ զանձն կոչե-

ցեալ երբեմն որդի և աշակերտ ։ Յիշելով զերբեմն մայրենի գրկոցդ գըգուումն . Զերբեմն ախորժելի խորհուրդն ։ Այս գեղք զոհս հասեալն 'ի չափ խրատէ ։ Յիշեա զյառաջագոյն ասացեալ պատգամս ։ Զանդ հրամայեալն առ կատարէ ։ Զանխ մնան և զատոփ օգուտն (693) ։ Զայլոր եղեալն առաջի աչաց ունէր ։ Զայսր անդր տարաբերեալ առն հասաւոյ ։ Զնա գերադանցն . զնա հնարաւորն . զնա մեծն ասեմ ։ Մեռեալն զոհէ ըզձագոյս կենդանին ։

Եւ զպատմուճանըն զառաջին Պայծառացո զայժմ ալոեղին . ՇՌ .

Կողոպտեաց յերբեմն կարծեցեալ մեծութենէն ։ Մեծութիւն հողեղէն յանտի ապականելեաց ոչ փրկէ ։ Յասոփ անտի ծայրիցն ։ Յեա զարմանալի կենդանեաց պաշտի . յեա պքանչելիսն . յեա համարձակութիւն ։ Յընդդէմ դառնալ նոցա և հայհոյել ։ Հաւատոյ Ճշմարտութեան իբր յարգարև որդի աստուծոյ ։ 'Ի միասնգամ Պաւղոսի յերուսաղէմ ելանել . այս է՝ յելանելն Պաւղոսի միասնգամ յերուսաղէմ ։ 'Ի միասնգամ գալստեան ։ Յասուել զմարդն պատուելոյ ։ Աւսիր յզկնի ասացելոցս ։ Ընդ ասաէն իրս բևեռել ։
Եթէ երկոքին նոյն նախդիրք հանդիպեսցին՝ խնդրառուին և նախադաս խնդրոյն , մին զանց առնի՝ չասացեալ միով փոխանակ երկուց , որպէս ցուցաւ 'ի 1074 ։

1334 . Եւ երբեմն ունելութեամբ կրկնի ևս և առ յետադաս բառն խնդրառուն կամ խնդրին կամ առ յարակցուցիչ նորա կամ առ ածականն նորա կամ առ խնդիր սորին և այլ յարակից , ըստ որում ասացաք 'ի 1138 , 1139 , և որպէս տեսցի յառաջիկայս . Զգայուցանել մեզ զհոգւով չափ զսէրն . Զիս զմեղք զմեռեալս . Զառ Դարեհիւ զկախն . Զբարձրագեղ վարսիւք զաստոյն համբարձումն ։ Զփառս զառ 'ի միոյն աստուծոյ ոչ խնդրէք . Զառաջին զառ 'ի քէն հալածեցեալն ։ Զառ 'ի նորայն բնակեալն բազնի զդիւցն բազմութիւն հալածեցեր . խմն զբազմութիւն դիւացն ըզբնակեալն առ 'ի նորայն բազնի ։ Զ յայժ քաջալերելոյ պատուականութեամբ զբարգաւաճեալն 'ի առնել ձիթենի ։ Յանկարծ բարեաց զուարճացեալ յամենայնից ունողիս անկանիմ յանէծութեամբ ասհուն եղեալ 'ի ցուցքին կեանս կենցաղյս ։ 'Ի գաւառէ հալածական յամենայնից բարութեամբ պաշտպանեցելոյ ։ Զամենայն յաւէլից՝ զվէրացն զբժշկիչ պատուիրանս . խմն զաւ աստուիրանս բժշկիչս վէրացն ։ Պահես զառ 'ի քեզ զապաւինեալ և զյուսացեալ ժողովուրդս քո ։ Կամիմ զվասն նոցա կշտամբութեան յարմարել զբանս ։ Զ'ի վերայ երկրաց զհաստատեալսն յորձանս հատանել անցանել ։ Զզուարակն զվասն մեղաց՝ արասցես յաւուրն սրբութեան ։ Յարենէ առ 'ի վասն մեղացն սրբութեան և քաւութեան . այս է՝ յարենէն յայնմանէ՝ որ վասն սրբութեան և քաւութեան մեղացն ։ Զայսր գալըն զորպիսութիւն 'ի կարգին պատմեսցուք ։ Բուռն հարցուք զարդարև զՃըշմարտից ։ Զամենեսեան զյառաջագոյն զննեցեալսն ։ 'Ի միասնգամ 'ի գալստեանն ։ Որք զկարի զվերջին տեղին ունին ։ Միայն զաստուածութիւնն ցուցանէ զյառաջ քան զարարեալ 'ի հօրէ ծնեալ . այս է՝ զաստուածութիւն ծնեալ 'ի հօրէ յառաջ քան զարարեալ ։

1335 . Այլ երբեմն դնի նախդիր իբր առ յետադաս անուն՝ որոյ է խնդրառու նախդիր . կամ թէ առել, խնդիր կամ մակբայ անուան նախադասեալ նմին՝ չառնուն զնախդիր նորա . Եւ յերկինս զհամբառնալըն Քրիստոսի մարգարէանայ . որ ըստ 1333 առելի էր զյերկինս համբառնալըն կամ զհամբառնալն յերկինս ։ 'Ի ծանրութենէ մեղաց զաշխատեալքս . Ոչ եթէ 'ի նմա եղեալ զկրան խոսէին , այլ եւ յաւելուածովք . փոխանակ՝ զ'ի ծանրութենէ մեղաց աշխատեալքս , զաշխատեալքս 'ի ծանրութենէ մեղաց . զ'ի նմա եղեալ կրան , զկրան եղեալս 'ի նմա ։ Մի խափանեսցէ ըստ աստուծոյ զգնացս սրբութեան . Զերկնիցն ժառանգութիւն , ընդ որդւոյն աստուծոյ զանցականու-

թիւն եկեալ առ ուսեալս ամենեցուն . փոխանակ՝ զբան աստուծոյ գնալոյ , գնալոյ բան աստուծոյ . զընդ որդւոյն աստուծոյ ազգակցութիւն , զազգակցութիւն ընդ որդւոյն աստուծոյ : — Բաց այսմ ո՛ւսին և տաւիղկայքդ . Զգանազան պատասխանութեանցն յօրինուածս՝ 'ի փայտեղէն նաւաց զկազմեալսն : 'Ի յաղթահութենէ զառաջեալ ինչն սիրեւցաք : Զնուաղն առուել յօրգէ՝ քան 'ի յաւելորդաց զաղն : Ոչ զկարանոյն խնդրէ կորացումն , այլ հոգւով և ճշմարտութեամբ զերկիր պագանելն : Զհոգւով նորոգելն , յորդորութեան պատիւն գշանելն : Ոչնայն 'ի բարեգործութենէ միշտ զերեւելն : Եթէ ոչ կացցուք 'ի բոց զաղքատան 'ի լլկելոյ : 'Ի սիրելոյն խնձէ և քան զշատս յորդորախօսղէ : Փեսայութեամբ 'ի դուռն առձորին հասանել՝ դաշնկանս ձայնդեալ . փոխանակ՝ 'ի փեսայութեամբ հասանելն . չառացեալ մինչ որ 'ի դ-----ն (1074) : Ոչ գնացեր բարեկութեամբ խոստնալ՝ խոստովանկն ընդ քեզ հեռանալ . փոխանակ ընդ խոստովանկն քեզ հեռանալ , ընդ հեռանալ քեզ խոստովանկն :

Այսպիսի սպառազլութեամբ սաւ , Յայսպիսի իրս անհարթս ու ոչ ուղիղ հայելոյ . Կ . Բարեգործ լինի առ մարդիկ՝ զիրաւացին և զօգտակարն յաւթել . Գ . Զգերիսսաս յերկուց բնութեանց անձառաբար միացեալս 'ի խոստովանել . ԼԲ . փոխանակ՝ առ ու ուղիղ հայելոյ յայսպիսի իրս անհարթս , յաւթել զիրաւացին , 'ի խոստովանել զՔրիստոս յերկուց բնութեանց :

Այլ հոգիս լոյ ընդ այլոյն իւր 'ի Նոյին մեաւալ զորդին . ԸԲ .

խնա իւր զ'ի Նոյին մեաւալ որդին , իւր զորդին մեաւալ 'ի Նոյին :

1336 . Առացեալ է թէ նախդիրն դնի 'ի նախադաս յաւակցելոյն կամ յաւակցուցչին (1016) , և կամ կրկնի յերկոսին (1135) . սակայն 'ի հայցական հոլովս յաւակցելոյն բազում անգամ իւր անորիշ հայցական դնելով զայն , նախդիրն փոխի 'ի յետադաս յաւակցուցչին . Պնդեցաւ զկնի նորա ձանապարհ զեօթն աւուր . Հասուցանիցէ մեզ հասուցումն զամենայն չարեացն . Եթէ որ տայցէ ընկերի իւրում արծաթ կամ այլ ինչ կարասի զիւր յաւանդ . Առնել հրամայէ սեղան զնմանէ . փոխանակ՝ զձանապարհ եօթն աւուր , զհասուցումն ամենայն չարեացն , զարծաթ կամ զայլ ինչ կարասի իւր , զսեղան նմանէ : Այսպէս խնա և զառաջինկայքդ . Ածուցաք զեզ յաւուրն առաջնում պատուէր զդեղեցիկ ծառոյ : Եղբօրն քում թողութիւն արասցես զորպատոյն քոյ : Մի անկեսցես քեզ անտառս զամենայն փայտ . Պատուէր առ զհանապազորդ նուիրացն . . և և զգլխաւոր անոյց զղամկէ և զղենաակաասէի , զքաւութեան , զաղաւաղարահորպոյ : Առ կաակ յաւեունից զքահանայութեանն : Թող առ նա զախացեալ : Գուսաս բազումս հաւէք զնմայ ակրութեան : Նման էր յանձն հանել հորկ զաշխարհին : Ընդէր լսել չկոհիւն զաղեղանց : Այսպիսի ձոչակս քաջասրտութեան քաջութեան զերրայեցւոց գնդին առնուլ : Փորձ առս զանփորձ արծաթոյ : Վաղվեցի առացուածս բազումս զթագաւորաց և զդատաւոր : Խնդրեցից 'ի նմանէ վրէժ զաւուրն Բաչաղիմայ . Առից վրէժ և զսեղանոյն Բեթելայ : Դիր խոյր 'ի գլուխ քո զփառաց յաւխանակաինն : Հայ մեր կերիցուք և հանդերձ զմեր զգեցցուք (1070) : Ոչ տայր ակամ հասանել զատն իւրոյ : Քանի սակաւ բարձէք զկասորոյն ըն . Քանի զանիւի ըն բարձէք զկասորոյն : Վաղվեցին և լցին երկասասան սակաւ զկասորոյն : Եսաւ նմա գիրս զեշասկեայ մարգարէի : Տային վկայութիւն աարեալքն զյարութեանն տեառն . Տալ վկայութիւն Հրէից և հեթանոսաց զապաշխարութեանն որ առ աստուած և զհաւատոյն որ 'ի տէր : Բայց յոյս մի ունիմք զաձմանն հաւատոց ձերոց : Զոլիր եւ յաձախեալ առնէք զկնի ձեր զմերձաւորացն անուանելոց . այս է՝ զձոլիր մերձաւոր անուանելոցն : Ընծա զՎայեկնին և զԿուդային ժառանգեսցէ : Վորձս առցես զանապական պար-

գեալն Քրիստոսի ։ Ամենայն ուրեք պատճառս ինչ 'ի մտադիր հարկանէ զևրոյ բարերարութեանն ։ Օրինակ առեալ զմեծին Եղիայի մարգարէին և կամ զերանելեալ զՄկրտչին առաքինւոյն Յովհաննու ։ Առաքեցաք մեք առ ձեզ արս գլխաւորս՝ իշխանս պատուականս զաշխարհիս մերոյ մեծի ։ Նշան յաղթութեան զնահատակութեանն կանգնեցեն ։ Ոչ տայ թոյլ առաքեալ թէ երկուս մահս մեռաւ, այլ մի՝ զոր մարմնովն կրեաց վասնն . իսկ զմի մահ խաչին ։ Յիշատակ քինու զնախնոյն իւրոյ զԲելոյ ունէր 'ի մտի ։ Անգ էր տեսանել կատարած անհնարին զգնդին Երուանդայ և զզօրաց Միջագե_ տաց ։ Պատճառէր պէտս ինչ զնր տեսանել այլուր ։ Բազում գերիս ա_ ռեալ, ընդ որս և սարկաւագունս ուխ զմեծի եպիսկոպոսին Յակոբայ ։ Իշխանութիւն ունելով վարդապետութեան աւորական կրօնից, և ձեռ_ նադրութեան զայնոցիկ՝ զորոց և Շմուէլն յանձն առնուցու . իսկ և զձեռ_ նադրութեան այնոցիկ, այս ինքն և զիշխանութիւն ձեռնադրութեան այնո_ ցիկ ։ Վրէժս պահանջելով զմահուան հօրն ։ Ես պատգամ ունիմ առ քեզ Հայոց ։ 'Ի բևեր տայնդս աշխարհական բանից հայլի թէ գտանէր հա_ րևեր դահեկան զհօգևոր բանից ։ Օրինակ ինչ զայսպիսի պարգևաց յանձին ցուցանել ։ Ես և այլ ինն միա առեմ զբանին ։ Եւ այլ ինչ կոչին զառաքի_ նութեանն 'ի հանդիսի անցուցանել ։ Ցուցին ուղղութիւնս զամենայն զհրա_ մանացն ։ Ոչ մի սակ միայն պահանջէ զառաքինութեան տաժմակմանց ։ Ոչ խիղճ ինչ այնպիսի զանձին գիտիցէ ։ Շշափելովն եւ նշանակ և հաստատու_ թիւն առին զյարութեանն ։ Բազում անգամ վրէժս իսկ առն զյափշտա_ կութեանն և զադահութեանն՝ մահս տարածանս . իսկ առն զվրէժս տա_ րածամ մահուանք (635) կամ այս ինքն մահս տարածանս ։ Մեծ ուսանդ զաստուծոյ ունիմք՝ զմանկանէ . իսկ զմեծ ուսանդ աստուծոյ ունիմք՝ այս ինքն զմանկանէ կամ ըստ 635 մեծ ուսանդ աստուծոյ ունիմք զմանկանէն ։ Բազում միաբանութիւն ցուցանէ զնր ընդ աստուծոյ ։ Վաճառիցէ գեօղս և առնս և ապասս զոսկեայ և զարծաթոյ ։ Օրհնէ զնա օրհնութիւն զերկնից և զեր_ կրի և զանդնդոց ։ Նա առեր մեր ձէթ աշակերտացն, խորհուրդ զանուան իւրոյ . Եփ . իսկ այս ինքն զխորհուրդ անուան իւրոյ ։ Կերպարանիմ զՆու_ թին, և գործք զՍաւուղայն կատարեմ, Հանդերձիւք գառանց կերպարա_ նին, և գործ զգայլոց գործեն ։ Տայ աւետիս զծննդեան որդւոյ նորա ։ Ան_ ձամբ անձին վճիռ տացես զդատապարտութեանն ։ Այլ ինն անուեղի բանս զնոցա առաջի դնէ ։ Թեկն ածել զվարդապետի ։ Երկուս թագաւորու_ թիւնս գիրք ուսուցանեն մեզ զՔրիստոսի ։ Ուք յանցանս ոչ ունիմք առ մեզ զեղբարցն 'ի ձեռս ։ Շինութիւն զերկրին նմանեցուցանէ դրախտի ։ Այլ երևումն տեսանելոյ էք զնորա սքանչելի . այս է՝ զայլ սքանչելի երև_ ումն նորա ։

Գործ զանիծից դու գործեցեր ։ Լուսաւ և ձայն ըղձալից օդին ։
Մի զօրական զնորա տեսեալ Դաւք զննուորացն եղեն մեռեալ ։
Ճէն ճառագայթ, սէ, փառաց Զգեցոյց մարդոյն զանմահ կենաց ։
Դուռըն բանից քեզ գիտութեան Ըղձաճարին իմաստութեան ։
Վերք զաշխարհիս այս ծանուցեալ թէ է ներհակ ուսման եղեալ . ՇՈ.

1337 . Ըստ այսմ և միջակն Իւ ըստ ինքեան աննախդիր հայցականն՝ առ_ նու զ 'ի յետադաս յանկացուցիչն՝ որպէս և 'ի Նախադաս (1019) . Ուչինչ գիտէր բանաստեղծն զբանսին ։ Ուչինչ գիտեմ զանձին իմոյ ։ Ուչինչ յումեքէ առնուն զհեթանոսականացն ։ Ոչ խնդրեմ ինչ զձեր . Մի թէ ադահեցի ինչ զձեր ։ Ո՞ք 'ի մարդկանէ գիտէ ինչ զմարդոյն ։ Որ առաքեալ է՝ չասէ ինչ զնր ։ Չունին ինչ զանձանց ։ Եթէ գիտիցեն ինչ զնոցա ։ Եթէ զնկեցի ինչ զուրուք . Իւ իմացեալ իր ինչ , բառ ձը ։

1338 . Մերթ և յայլ հոլովս լինի այդ արտաքրութիւն Նախդրի . Բանիւ ինչ ոչ անցանէր զնորա . Բ . փոխանակ՝ զբանիւ ինչ նորա ։

Եւ յարեւել՝ գոյն յորդանին՝ Մարքէս յինչ և յոտորին ։
Կամ՝ տէրունեան սուրբ տաւկին Յերկուքանչիւրըն ծառային · ՇՌ ·

փոխանակ՝ 'ի գոյն որդանին, այս ինքն որ է 'ի գոյն · 'ի տէրունեան սուրբ տաւկի երկուքանչիւր՝ (164) երկուց ծառայից ։

1339 · Մերթ եւ ընդ բուն զանց առնի և 'ի յետադաս յաւակացուցչէն անգամ · Վրէժ խնդրեսցէ մեզաց նոցա · Ա · Նանց բարեխօսի վրէժ առնուլ յանցանաց մերոց · Մ. յեղեալ վրէժ խնդրէր դալաւեան որդւոյն աստուծոյ · Ե · փոխանակ՝ զվրէժ՝ կամ զմեղաց, զյանցանաց, զդալաւեան ։ Զի մի խնդրեսցէ վրէժ անարգանաց նորա, այս ինքն զԱստուածնեան · ՈԳ · ուր ոչ 'ի յաւակացեալն կայ և ոչ 'ի յաւակացուցիչն, այլ 'ի բացայայտիչ երկրորդ յաւակացուցչին՝ 'ի Ա--ԲՆՆԷ--յ ։

1340 · Ընդ հակառակն երբեմն նախադաս յաւակացուցիչն աննախդիր թողեալ · 'ի յետադաս յաւակացեալն միայն դնի իբրև իւր սեփհական · Այս ժողովուրդ է զոր թլփատեաց Յեսու, ամենայն ժողովրդեանն ելելոց յԵգիպտոսէ զարու մանուկ · Զի և Բերովթ՝ որդւոցն Բենիամինի 'ի համարի էր · փոխանակ՝ զամենայն ժողովրդեանն արու մանուկ կամ զարու մանուկ ամենայն ժողովրդեանն, 'ի համարի որդւոցն Բենիամինի ։ Նաւաքեցաւ նա բժշկել զերկաւեան · Տուբիթայ կեղևել զլուանն յաչաց նորա, և զԱստուծոյ զդաւերն Հաւատալեան հանել զԱզգոդ դէն · խմս զՏուբիթայ լուանն կամ 'ի Տուբիթայ աչացն ։ Ազգի ազգի գանձիցն զթիւ խակ և զհամար ոչ մարթէ ոք առնել · Պատճառանօք իբրև սարքին Ասորւոցն և տաճկաստանի քաղաքացն զաշակերտութեամբ շրջել · Մի յանձն առցէ հեթանոսաց անօրինաց 'ի ձեռս առնել · Զփոփոխ փառելոյ՝ գնդաց գնդաց 'ի գլուխ յորինեալ կացուցանէին · Շառից յաչաց ելանէին · աստուծոյ յաչաց ելին · Ա · Նոյն խակ հանէ զբեղ առնն յաչաց · Ո · Թագաւորին մեծի յաչաց ելանէր · Ն · խմս զթիւ ազգի ազգի գանձիցն, զաշակերտութեամբ սարքին Ասորւոցն, 'ի ձեռս հեթանոսաց, 'ի գլուխ գնդաց գնդաց, յաչաց շառից՝ աստուծոյ՝ առնն՝ թագաւորին · — Այսպէս խմս և զառաջիկայսդ · Թեթևագոյն սրտւեառից պակասագոյն 'ի գիտութենէն ազգք երկրածնաց · ԱԳ ։ Եւ ոչ մեծին Գրիգորի յառաքինութիւնսն ուշ եդին · Բ ։ Այլ նոցա որպէս զմարթն զգենումք՝ և ոչ զխաւէ, և զմին եթէ սիրտ ուրուք առնոյր և ուսէր՝ ոչ զխաւէր · Կ ։ Զոր և ձեր անն քաջ յիմաստնոցն ասաց · Ե · խմս 'ի ձեր իմաստնոցն անն քաջ ։ Թագաւորութեան հասանեն յասպաձան · Խ ։ Այնք ամենեքեան թէ Աբեղայ տեառն զառաջիկ ունեն, չէ սակաւ ծախսն · Հրամայեաց և սրբոյն Արքահամու կորել զաջ ձեռնն (1068, 1278) · Ուղիղ լողութեամբ չսէ ուրուք զբանս · Արքայից ալքայի 'ի ծառայութենէ մի ելանէք · Փ ։ Անձին անփոյթ արարեալ զփրկութենէ · Դ ։ Նորա զմիտս հաձէք, այլ զախեղեբաց միտս ոչ կարէք հաձել · ԿԻ ։ Քաղաքի միոյ մեծի զիշխանութիւնն հաւատալ (եպիսկոպոսին) Ո ։ Համայեցւոց եկեղեցւոյն զեպիսկոպոսութիւնն յաջորդեաց · Երուսաղեմի եկեղեցւոյն զաթոռ · ԵԵ ։ Այլոց յորժամ գործեմք մեք զգործս նոցա, հարկ է զի իբրև զնոսա լիցեմք և մեք · խմս յորժամ գործեմք զայլոց գործս, Նոյն աւելորդ · Եւ քո ինքն ընդ անձն 'ի գլխովին անցցէ սուր · այս է՝ և ընդ քո ինքն անձն · ԵՓ ։ Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի 'ի կոյսն և 'ի ներգործութեանցն · Օ ։ Տղայական մտաց մեր յարբուածն · Շ ։ Տէր մեր միոյ ոչխարի եկն 'ի խնդիր · Այլոց սակաւ ջերմանզբժշկութենէ ձարտարեցէ · Ս ։ Տես թագաւորին քոյ զփառս (1070) · Կատակմանացն արհամարհեալ զամօթ · Տեառնեն զերկրի պայծառութիւն, զերկրի լայնութիւն, արեգական զընթացս, աստեղաց զպարս · ԼԲ ։ Աղաղակեմ առ քեզ, փրկիչ, քանանացւոյն զձայն · Եւ խաչի յանձն առնու ըղմահ · Փափաքանաց ձերոց առէք զկատարումն · Այլեցուցանել զմեզ կռոցն 'ի պաշտելութենէ · ՇՐ ։

Հանին լերինն յարական Գահավիժել զնա կամեցան :
Փանզի ցըլուց երկուց կալեալ Միով ձեռամբ զեղջերս Թափեալ . ՇՈ .

Նստու իւրաքանչիւր ՚ի վերայ նոցա . Ա . փոխանակ՝ յիւրաքանչիւր նոցա վերայ կամ ՚ի վերայ իւրաքանչիւր նոցա : Երկուց արջառոց զբաւրուց և զելի ՚ի միջէ հօրէ զծնունդն համբուէ . Կ . ուր յառակայութեան նախադաս ածականուն անտեսիցիր , և յետադաս ածականքն և յառկայեալն նախ_դրութ , փոխանակ՝ զերկուց արջառոց ծնունդն : Ցանապատի բարբառոյ ձայնի զՄկրտչին Յովհաննու զյաղթանակ մարտի . ՇՐ . ուր առաջին յառ_կայութեան անտեսիցիր (1075) , և երկրորդն որ բացայայտիչն է՝ և յառկա_յեալն նախդրութբ , փոխանակ՝ զյաղթանակ ձայնին բարբառոյ՝ այսինքն Մկրտչին Յովհաննու :

Որ ոք մտոյ ըղբերանց Դուռըն բանից այս հանճարոյ :
Բանաւոր ծառոց զերախայրեաց պտուղ . ՇՍ .

յորս յերկուց յառակայութեանց՝ երկրորդին եդեալ է , փոխանակ զմտոյ ըղ_բերանց դուռն , զբանաւոր ծառոց երախայրեաց պտուղ :

1341 . Այսպէս լինի յաճախ ընդ յարաբերական նախադաս յառակայու_թեան . Այգ՝ որոյ ոչ լսիցես զձայն նորա . փոխանակ՝ զորոյ ձայն : Որոյ նախկին զխոնարհագոյն կերպն ունելիք . փոխանակ՝ զորոյ խոնարհագոյն կերպն : Որոյ է իմաստութիւն աստուծոյ ՚ի ձեռին քում . Որոյ են օրէնք աստուծոյ ՚ի ձեռին իւրում . Զաստուած՝ որոյ շունչ քո ՚ի ձեռին նորա է . փոխանակ՝ յորոյ ձեռին : Որոյ հուր յաչացն արձակիցի . փոխանակ՝ յորոյ աչացն : Որոյ էիր ընդ աջակողմն նորա . փոխանակ՝ ընդ որոյ աջակողմն : Որոյ զարիւնն Պիղատոս խառնեաց ընդ զոհս նոցա . Որոյ աստուած ա_շխարհիս այսորիկ կուրացոյց զմիտս անհաւատիցն . Որոյ զըմփ գիտէր զքրիս_տոնէութեանն . Որոյ սիրեցին զձին . խմա զորոյ արիւնն , զորոյ անհաւա_տիցն միտս , զորոյ զըմփ , զորոյ զձին : Որոյ տուեալ էր զփրկութիւն իս_րայելի ՚ի ձեռս նորա . Ժողովուրդ իմ , որոյ օրէնք իմ ՚ի ձեռս ձեր . խմա յորոյ ձեռան տուեալ էր , յորոյ ձեռսդ է օրէնք իմ : Որոյ ՚ի խառնէին՝ այլ մի ստանեալ էր : Որոյ յանկանելն և յերկրպագել ուղեակք իմ առէր : Որոյ ընդ հարսն՝ երգմունս և գաշինս արարեր . Որոյ ընդ բարս և ընդ գնացս նախանձէին :

1342 . Ասացաւ թէ նախդիրն դնի ՚ի նախադաս ածականն կամ գոյա_կանն (1027) , և կամ կրկնի յերկոսեան (1030 . 1138) . բայց երբեմն նա_խադաս գոյականն իբր անորոշ հայցական եդեալ , նախդիրն դնի ՚ի յետա_դաս ածականն . Ա՛ռ քեզ . . կինամոմոն զանոյշ՝ զկէս այնորիկ : Ճանա_պարհ զարքունի գնասցուք : Առ ժողովուրդս յաւարէ անոի հօտս և ան_դեայս զընտիրս ատաղձանն : Բազում ինչ զմնացեալսն ՚ի կանուխ գրեալսն՝ ՚ի հնագէտ պատմութեանցն առեալ ՚ի մէջ ածէ . խմա զբազում ինչ մնա_ցեալ կամ զբազում իրս մնացեալս . զի կայ և բակառութիւն (1186) : Ան_հնար համարեցան առնել գիր զաշխարհամար Հրէից . խմա զաշխարհամար գիր : Խնդրեցէք ՚ի տեառնէ անձրև ըստ ժամանակաց՝ զկանուխ և զանա_գան . Տացէ անձրև երկրին ձերում ՚ի ժամանակի իւրում զկանուխ և զանա_գան . խմա զանձրև կանուխ և զանագան : Առ եօթն այր գանալս կամ ըղ_գանալս ՚ի քաղաքին : Ոյք խորհին խորհուրդս խորինս և զանօրէնս . խմա զխորհուրդս խորինս և անօրէնս (1070) : Բան զայրագնի ոչ հարցանէ . Ա : Տացէ զուարթութիւն զանարատութի . ԱԳ . : Բազում մեծութիւն զհայրենի ժառանգեալ . Ո : Ունեալ զարութիւն զայն . Փ : Կերան հայ նեղութեան զըմբաշխն . Ց : Զգեստ զյաւին զգենուն . ՎՐ :

Տաղաչափք համարձակագոյնս վարին , եւ և յայլ հոլովս զգոյն արարեալ .

Յոր յանեցեր սէրմ ըղձալին ։ Սէր վանցաւոր մերժեա 'ի բաց ։
Սէր աշխարհիս այս ախտաշարժ Նման խոտոյ վաղանցիկ գարշ ։
Մեղջք լցին անյագական՝ Սիրոյ մերժեալ յարարչական ։
Կենըն կենաց վանցաւորէ Կըրկին զըրամբք քաղաք սաէ ․ ՇՈ ․

իմա զըրարի սէրմն , վանցաւոր սէր , վաղանցիկ գարշ սէր , յարարչական սի֊րոյ մերժեալ , վանցաւոր կենաց սաէ ։

Գտին անդ այր զոմն՝ մոգ ․ Թագաւոր զոմն սաեն զՅխուս ․ իմա զայր ոմն , զԹագաւոր ոմն ։ Եգիտ Հրեայ զոմն՝ անուն Ակիւղաս ։ Յղեին անդր նախարար զոմն՝ աւագ ։ Եկայք տեսէք մարգարէ զոմն ։ Գոմէս զոմն սաեն եկեալ ։ Զինչ պիտոյ էր այլ քահանայ զոմն ուրեմն յարուցանել ․ 'ի Նմին յանգուածոյ առնել անօթ՝ զոմն 'ի պատիւ և զոմն յանարգանս ․ իմա զոմն անօթ , զանօթ ինչ ։ — Բայց բան զայս կատարեցէք փաղփաղակի՝ զոր ա֊սեմքս ․ Ինքն գործ զայս հրամայէ ․ Գրեալ Թուղթ՝ որ ունէր օրինակ զայս ․ իմա զբան զայս (1070) կամ զայս բան , զայս գործ , զայս օրինակ՝ զայս պատճէն ։ Օրինակ զայս գրել ․ իմա զայս օրինակ , որ է այսու օրինա֊կաւ ։ Եւ կերակուրս ժամուս զայն ունէ , զոր և ոչ գաղանք և անասունք ունէն ․ իմա զայն կամ զայնպիսի (243) կերակուրս ժամուս՝ զոր , և այլն ։ Մեծատանց և աղքատաց միապէս բաժանեաց իբրև եղբարց՝ աջս ամենեցուն զնոյն , ձեռս և ոտս զնոյն ․ Զօրէնս և պաշտօն զնոյն ունի ․ Տեղի մի և զնոյն յուցանեն երկքեան Նոքա ․ իմա զնոյն աջս , զնոյն ձեռս և ոտս , զնոյն օրէնս և պաշտօն , զնոյն և մի կամ զմի և նոյն տեղի ։ Կերակուրս զինչ և ունիցէ ոք՝ ոչ պղծէ զմարդն ․ Ո ․ իմա զինչ կերակուրս , զոր կերակուրս և ու֊նէ ։ — Մարթի այսպէս առնուլ և զաւելն ։ Ճանապարհ ընդ որ եկն՝ ընդ նոյն դարձցի ․ այսինքն ընդ որ Ճանապարհ եկն , կամ ընդ նոյն Ճանապարհ՝ ընդ որ եկն ։

1343 ․ Այլ ուրեք նախադաս ածականն աննախդիր Թողեալ , հայցա֊կանի նախդիրն դնի յետադաս գոյականին , որով ածականն իբրև ուղղական խնդրոյ կամ մակբայի լինի կերպարանս բերէ ․ Բաղում զայրուձի զախաց֊ուցին կոտեալ ․ Արժանի որոց գործեցաքն առնումք զհատուցումն ․ Մե֊ծամեծս ևս քան զսոյնս ցուցանէ նմա զգործս ․ Ա ․ իմա զբաղում այրուձի , զարժանի հատուցումն , զմեծամեծ ևս գործս ։ Գարշելի ակեր՝ ներկուա֊ծոյ ունելով զհերս ․ Խ ․ իմա զներկուածոյ հերս ։ Սրբատեսիլ և սքա֊նչելեաց անպարտ յատակութեամբ ձիւնեցուցանէ զհայեցուածս ․ Ե ․ Ա֊ռաքելական առեր զպատիւ ․ ՊՏ ։ Պայծառագոյն բոլորէ քեզ զպսակն ։ Անողորմ կրեր զդատաստանն ։ Այնպիսի ընդունին զդատաստանն ։ Հաւ֊տատուն ունի զհիմն ․ անհաշտ ունի ընդ մեզ զպատերազմն ․ կրկին ունի զբաւղն ․ որում մեծ ունի զցանկութիւնս ․ բաղմապատիկ ունի զլուծումն կամ զիմաստն ․ որ աննախանձ ունիք զկամս ․ յաւիտենական ունին զխի֊Թարութիւնն ․ անլուծանելի ունիցին զկրէժս իրաւացի հատուցմանն ։ Գեմք առակիս այսպիսի սան զկարծիս ։ — Իսկ յաւելն , հանգէն ողջոյն ըղ֊ձալուրակն ․ եկեր ողջոյն զհաց իւր ․ հանցես բովանդակ զնոյն ․ առնու֊ցուք բովանդակ զվարձն ․ բովանդակ զեւր բոլոր աշխարհն ապատամբե֊ցոյց ․ բաւական եղև առնել բոլոր զնա ․ բնաւ Թափել զբարկութիւնն , առաւել յայանի մակբայօրէն առեալ են ածականքդ (516) ․ որք ածակա֊նաբար նախդրաւ ևս սաին , Զողջոյն ամիսն Քաղոց ․ զողջոյն իսկ արարն ցրուեցեր ․ զողջոյն զօրն ․ զողջոյն եկեղեցին ․ զբնաւ զմահ իսկ ։ — Իսկ յաւելն , Նմք ածու փոքր , և Թուով յոյժ ընդ փոքու սահմանեալ ․ Խ ․ Բոլոր իմանի ըստ Բոլոյ , և Յոյժ զօրութեամբ ունի զգոյականն ։

1344 ․ Երբեմն և յայլ որ և է հայցականս լինի այդ արտաքսութիւն՝ զնախադաս ածականն Թողուլ աննախդիր և յետադաս գոյականին միայն կամ երկրորդ ածականին դնել զնախդիրն ․ Յաղել զխօսս և խառնակ զա֊

նաստես․ Ա․ Այլ իմն բարձրագոյն զիրս նշանակէ․ Ս․ Մի՛ ոք առցեալ զգիրս նոցա թշնամութեամբ՝ Ճշմարտութեան փարկցի ջատագով․ Կրկին զհոգին որ 'ի նմա՝ խնդրեալ ընկալաւ․ ԼԲ․ փոխանակ՝ զխառնակ անասունս, զայլ իմն բարձրագոյն իրս, զառցեալ գիրս նոցա, զկրկին հոգին։ Հրաշալի զյարութիւն աստուածորդւոյն ժողովուրդք բարեբանելով հ—ն տեսեալ առաքելոցն․ Անապական սուրբ զխաչն օրհնեսցուք․ Փառաւորեցէք պատրաստեալ ձեզ զուրախութիւնն․ ՇՂ․ փոխանակ՝ զհրաշալի յարութիւն, զանապական սուրբ խաչն, զպատրաստեալ ձեզ արքայութիւնն։ Յաճախ լինի այդ ընդ ———րբ ածականին (1068)․ Սուրբ զյիշատակ, սուրբ զխաչն, սուրբ զհոգին, սուրբ զաստուածածինն, սուրբ զորդին իւր, սուրբ զորդին, սուրբ զերգարանս, սուրբ զմանկունսն, սուրբ զկանոյսն, սուրբ զառաքեալսն, զարի և զյաղթող սուրբ զվկայսն։ Սոյնուց նման գոյէ ոք հրաշալի զողբերգակացն դաս․ Պ․ ուր ոչ յածականն, այլ 'ի յատկացուցիչ գոյականին եդեալ, փոխանակ՝ զհրաշալի ողբերգակացն դաս։ Եւ մեծամեծ զպարգևի՝ հասանի առնելով․ Փ․ Յաղթող և զնոր օրհնութիւն միշտ 'ի բարձունս երգեսցուք․ ՇՐ․ յորս առաջին ածականն աննախդիր թողեալ և յերկրորդն եդեալ, փոխանակ՝ զպարգևի մեծամեծ հասանի, զյաղթող և նոր օրհնութիւն։

Թըմբրեալ զհոգիս առնէ զըսարթ Յայս չանկանել դառն որոգայթ։
Ժամանակեայ զկեանքս անցաւոր կարծել չտայ քեզ փառաւոր․
Յինքն ընդգըրկէ ահեղ ըզփառս աստուածութեան։
Գերապանծ ըզվարս աստուածայնոցն արանց․ ՇՍ․

փոխանակ զթմբրեալ հոգիս, զժամանակեայ կեանքս, զահեղ փառս, ըզգերապանծ վարս։

Շատ զոք ընդ միմեանս չփոթեաց․ Եւ ոչ մի զոք ապրեցուցանէր․ Եւ կամ բնաւ հայ զոք թողուլ արտաքս քան զգուռն․ Տեսեալ անարգ զոք թաղեալ՝ մի երանեսցէ․ Ունել առանձին ռամիկ զոք․ Անդ էր տեսանել նոր զոմն Ոդիսեւս կամ Աքիլլէս․ Եւ էր տեսանել զԹաբօր՝ նոր զոմն Սինա․ Օտար զոմն և արարած և կրասէր․ Ազնուական զոմն ունիս․ Սարկաւագութեան պատուոյ սակաւս զոմանս ընտրեալ վիճակեն․ Իմա զշատ ոք, և ոչ զմի ոք, զհայ ոք, զանարգ ոք, զռամիկ ոք, զնոր ոմն, զօտար ոմն, զազնուական ոմն, զսակաւս ոմանս։ — Այսպէս է և Որ զինչ առասցէ ձեզ․ փոխանակ՝ զոր ինչ։ — Նոյն զաղօթսն կատարեսք՝ զոր յեկեղեցին և արտաքոյն․ Իմա զնոյն աղօթսն։ — Կամ յերկուց՝ երկրորդին միայն, որպէս և 'ի վերդ տեսաք․ Մի և զնոյն առեալ օրէնսդիր․ Ո․ Մի և զնոյն ունի զօրութիւն․ ԼԲ․ փոխանակ՝ զմի և նոյն կամ զմի և զնոյն։ — Յայս առցես ինձ և զաւելադրութեամբ և մեծաւ արտաղութեամբ ասելն,

Արդ Ճշմարիտ զօրինակին հոգւոց փրկչիդ՝ զմարմնականին
Յաղերս ածեմ վասն իմ անձին Զարդարութիւն գործոց նորին․ ՇՍ․

Իմա՝ արդ յաղերս ածեմ զարդարութիւն գործոց մարմնականի փրկչին՝ զՃշմարիտ օրինակին հոգւոց փրկչիդ․ ուր նախդիրն կրկնեալ է 'ի սեռական 'բացայայտիչն օրինակին դնելով 'ի յետադաս գոյականն և ոչ յածականն։

1345․ Սակաւ ուրեք և յայլ նախդրաւոր հոլովս երևի՝ զնախադաս ածականն աննախդիր թողեալ․ Յարի այս և առ հեթանոսս, որ բազում իշխեցելոյն 'ի բանսարկուէն զերծեալք․ ՆԽ․ փոխանակ՝ 'ի բազում իշխեցելոյ բանսարկուէն։ Եւ բազում և այլ եւ յանարժան հարուածս չարչարէին․ Ե․ իմա 'ի բազում և այլ եւ անարժան հարուածս։ Մեծաւ զօրութեամբ բարձր 'ի ձայն աղաղակէ․ Վ․ իմա 'ի բարձր ձայն։ Այլ եւ

արժանաւոր լեալ պատուի անապական փառաց՝ և Թաբօրական էր 'ի լերինն. Բոլորդ 'ի հիքութեան ընկեցայ գոգ. Պ. իմա արժանաւոր լեալ էր 'ի Թաբօրական լերինն, 'ի բոլոր հիքութեանդ գոգ: Ոչ հաղորդեցաւ օտար 'ի բնութենէ 'ի ներգործութիւն. ԼԲ. իմա յօտար 'ի բնութենէ ներգործութիւն, այս է՝ 'ի ներգործութիւն օտար 'ի բնութենէ: Յորմէ սարսեալ գողային փայլակնացայտ 'ի լուսոյն. Ճոխաբար հեռանեցան լուսաշաւիղ ընդ պողոտայն. Նստար մարմնով նոր յաւանակի (1067). ՇՐ. Սիրով խոնարհեալ նըստի նոր յաւանակի (1070). իմա 'ի փայլակնացայտ լուսոյն, ընդ լուսաշաւիղ պողոտայն, 'ի նոր յաւանակի: — Տաղաչափք անխափ են յայդոսիկ.

Բարձր 'ի դըղեակըն դիմէին: Պաշտօնք ելող բարձր 'ի վիմին:
Հանէ զարմեալ բարձր 'ի լերին: Թաբօրական 'ի սուրբ լերինն.
Յորըս բազմի բանն աստըւած Մաքուր յոգիս երկուց ազանց:
Նըստի Թեթև յամպոյն նըման, Գնայ յԵգիպտոս փախըստական:
Զոր Թաղեցի մեղաց յախտին Եւ չարաչար հոտեալ յաղբին.
Սոսկալի յերկրաքանչիւր մեզ օգնեցէք աւուր. ՇՈ.

փոխանակ՝ 'ի բարձր դղեակն, 'ի բարձր վիմին՝ լերին, 'ի Թաբօրական սուրբ լերինն, 'ի մաքուր ոգիս, նստի 'ի Թեթև ամպոյն նման՝ 'ի նմանն Թեթև ամպոյ (1070), յախտին մեղաց և 'ի չարաչար հոտեալ աղբին, 'ի սոսկալի երկրաքանչիւր աւուր:

կամ այլ ինչ 'ի սրբութիւնս մերձենալ. Շ. Մի և մի ինչ յիրաց հրաժարեսցուք. ՈԳ. իմա յայլ ինչ սրբութիւնս, մի և 'ի մի ինչ իրաց: — Նոյն ինքն արժանաւոր լինել զաստուած տեսանել. ՆԻ. Նոյն ինքն ըզՔրիստոսն անուն. ԼԲ. Նոյն զինքն ես վաճառեցի. ՎՐ. Նոյն և զինքն իսկ տեսանեմք. ՇՐ. իմա զնոյն ինքն զաստուած՝ զՔրիստոս անունն, զնոյն ինքն կամ զնոյն զինքն: Նմին իսկ 'ի ցուցէս հաւանեցուցից. ՓԻ. Համաբեցայ զնոսա՝ Թէ նոյն 'ի Քրիստոսէ լուսոյ. ՎՈ. Նոյն ինքն յինէն իսկ առեալով մասամբն. Պ. Երկեայ նոյն ինքն 'ի հօրէ. ՄՄ. իմա 'ի նմին իսկ 'ի ցուցէս, 'ի նոյն Քրիստոսէ, 'ի նոյն ինքն յինէն, 'ի նոյն ինքն 'ի հօրէ:

1346. Բազում անգամ հոլովառու բառք յետադաս լինին խնդրոյն իւրեանց, կամ մտանեն 'ի մէջ ածականի նորին կամ յատկացուցչին: Եւ ընդ նոսա և ընդ խնդրին խառըն անկանին բայք և այլ բառք: Եւ յայս ձեւ՝ նախդիր նոցա. Թէ ունին, կրկնի առ խնդիր նոցա, կամ միայն եւեթ դնի. զի մնասցեն սեռական հոլովն առ յոգնամբք յատկացուցիչ գոլով. նովին վարի և օրինօք. որպէս, Ծովակն որ զնովաւ շուրջ էր. Քան զաւուրս ինչ յառաջ. Այլ ոք քան զիս յառաջագոյն իջանէ. Տեսաք զփառս նորա՝ զփառս իբրև զմիածնի. Ծանրութեան բեռանց 'ի ներքոյ. 'Ի մարդկան մէջ. Յեկեղեցւոյ մէջ. փոխանակ՝ որ շուրջ զնովաւ, յառաջ քան զաւուրս, յառաջագոյն քան զիս, իբրև զփառս միածնի կամ իբրև զմիածնի փառս, 'ի ներքոյ ծանրութեան, 'ի մէջ մարդկան, 'ի մէջ եկեղեցւոյ: Յայնչափ բազմութեան մէջ. 'ի հրապարակի մէջ: 'Ի պէսպէս փորձութեանց 'ի մէջ անկանիցիք. 'Ի լեռնախոյզ աւազակաց 'ի մէջ անցեալ վիրաւէին: Յերկուց մէջ կենդանեաց. փոխանակ 'ի մէջ երկուց կենդանեաց: — Եղև սով զերիս ամս՝ ամ զամի զկնի կամ ամ զամի կնի. Զխմոց բարուց զկնի հայեցեալ. Ածէ զնորին զկնի. Զմիմեանց զկնի: Մի զմիոյ կնի կցեալ. Եւ զմեր կնի ոչ շիջէր. Զմիմեանց կնի կարգեալ տողեցին: Չարին զկնի միտեցայ. փոխանակ՝ զկնի միոյ, զկնի մեր, զկնի միմեանց, զկնի չարին: Այր զեղբօր զհետ երթիցէ. Զօտարի զհետ ոչ երթիցեն. Զբարեաց զհետ երթայք. Զգրոց սրբոց զհետ երթիցուք. Զորոց զհետ գնացին. Զո՞ր զհետ երթիցես. Զորոյ զհետ կամ որոյ զհետ. Ո՞ր զհետ. Զո՞ր հետ եղեալ ես.

զնորա հետ երթայցեմք. զնորին հետ երթեալ. մի զմիոյ հետ: — 'ի սալաքարի վերայ. քար 'ի քարի վերայ. յաւելուր բարիս 'ի բարեաց վերայ. յիմ վերայ. յերկրին վերայ. ոչք հասեալ էին յաստուծոյ իրաւանցն վերայ. եհաս թագաւորն յիւրայն հաստատութեան վերայ. յայսր ամենայն քաջութեան վերայ. փոխանակ՝ 'ի վերայ սալաքարի, .. 'ի վերայ իմ, 'ի վերայ երկրին, 'ի վերայ իրաւանցն աստուծոյ, .. 'ի վերայ այսր ամենայն քաջութեան: Որ 'ի չուանացն ձգելոց վերայ գնայցեն՝ մեծ իմն արութիւն ցուցանեն: Այն յազին վերայ մի յարիցէ. և մի գաւառ 'ի գաւառի վերայ ուրուք. իմա 'ի վերայ գաւառի ուրուք: Յորոյ վերայ գլխոյն կամ յորոյ վերայ 'ի գլխոյն՝ արկեալ է զիւղն օծութեան. Յորոյ վերայ պարսպացն ձեմէի. Ինքեանք յինքեանց վերայ ոտից ոչ կարեն կալ. 'ի թագաւորի վերայ գլխոյ գնեն զթագն. Յորոյ վերայ տախտակի գծագրեալ էին. փոխանակ՝ յորոյ գլխոյն վերայ, յորոյ պարսպացն վերայ, յինքեանց ոտից վերայ, 'ի թագաւորի գլխոյ վերայ, յորոյ տախտակի վերայ, այս է՝ 'ի վերայ որոյ գլխոյն, 'ի վերայ որոյ պարսպացն, 'ի վերայ ոտից ինքեանց, 'ի վերայ գլխոյ թագաւորի, 'ի վերայ որոյ տախտակի: Որ 'ի նորայն 'ի վերայ բաղմեցաւ. Ագ. 'Ի պարսիկ 'ի հողոյն 'ի վերայ ձեմէի. Բ: — Որ յԵփրատայ յայն կոյս եղեալ. ՇՈ. փոխանակ՝ յայնկոյս Եփրատայ: Յիժին վերայ և 'ի քարբին. փոխանակ՝ 'ի վերայ իժին և քարբին: — Յայնմ հետէ ժամանակէ մարտեան ընդ բերդին. Բ. փոխանակ՝ յայնմ ժամանակէ հետէ: — 'Ի հոյհոյութեան աղագս. Ընչէից աղագաւ ժողովելոյ՝ գայցես զինի. Միոյ աղագաւ եկամտի. փոխանակ՝ յաղագս հայհոյութեան, ընչից ժողովելոյ աղագաւ, այս է՝ ինչս ժողովելոյ (646), միոյ եկամտի աղագաւ: — Ընդ հողմոյն դէմ. ընդ մեր դէմ. ընդ միմեանց դէմ. փոխանակ՝ ընդդէմ հողմոյն, ընդդէմ մեր, ընդդէմ միմեանց: — Յերկուց միջոյ քրովբէիցն. Սորին վասն բանի. Իւրեանց վասն խնդրի. փոխանակ՝ 'ի միջոյ երկուց քրովբէիցն, վասն սորին բանի, վասն իւրեանց խնդրի կամ վասն խնդրի իւրեանց: Անարժան վասն դիմադարձութեանն. Քոյինն սակս բանի. Դժնդակն հանդերձ մահու. Ջուարճալից հանդերձ բերկրանօք. Արիւնաթաթախ հանդերձ ձեռօք. փոխանակ՝ վասն անարժան դիմադարձութեանն, սակս քոյինն բանի, հանդերձ դժնդակ մահու, հանդերձ արիւնաթաթախ ձեռօք, հանդերձ նորուն բանակաւն: — Սոցա յորժամ անհնարին բարկութիւն գազանացն եհաս 'ի վերայ. 'Ի տանն՝ յորոյ կոչեցեալ էր անուն իմ 'ի վերայ նորա. Յարկեալ հիմանն որ 'ի նոցանէ վերայ շինեմք. փոխանակ՝ յորժամ եհաս 'ի վերայ սոցա, յորոյ վերայ կոչեցեալ էր, 'ի վերայ արկեալ հիմանն: Զոր ձեր, ասէ, վասն հեղում. իմա ձեր վասն, վասն ձեր: Յամենայն նեղութեան իբրև զձեզ և աւելի քան զձեզ 'ի մէջ եղեաք. Եփ. 'Ի հանդերձեալ լինել ժողովոյն մերոյ՝ ինքնին տէր ըստ խոստացելումն եկեսցի 'ի մէջ. իմա 'ի մէջ ամենայն նեղութեան, 'ի մէջ ժողովոյն մերոյ հանդերձելոյ լինել, որ հանդերձեալ է լինել. Զնորին ապիրատութեանն վարեցաւ հետ. իմա զհետ նորին ապիրատութեանն:

Սաեղնեալ ծառոյ մահաբերին՝ Այնմ որ բուսաւ 'ի մէջ դրախտին,
Փոխան բարձեր ըզփայտ խաչին 'Ի Գողգոթա հանէր տեղին:
Բարեկամոց ես մեռանիմ իմոց փոխան. ՇՈ.

իմա փոխան սաեղնեալ ծառոյ, փոխան բարեկամոց իմոց: — Որպէս խորթս առ 'ի ծննդենէ ազատովքն. Առ 'ի զլուսոյդ կենաց մատունս բաշխել: Առ 'ի զգուշութիւն տալոյ լողացն. Առ 'ի զաւերն Բաբելոնի նշանակելոյ. Առ 'ի զխաւարն և զստուերն զերկուց մեծացն անօթոց 'ի բաց 'ի միջոյ փարատելոյ. փոխանակ՝ առ ազատօքն 'ի ծննդենէ, առ 'ի բաշխել, առ 'ի տալոյ, առ 'ի նշանակելոյ, առ 'ի փարատելոյ: Վասն զորգիս իւրեանց թլփատելոյ. Վասն բազում ժամանակաց մոգութեամբքն

տալեցուցանելոյ զնոսա . Վասն և ոչ մի ինչ այնուհետև խիղճ մնաց ունելոյ . Վասն զխաւարն 'ի միջոյ մեծի տանս փարատելոյ . Վասն փորձոյ իւրոյն զօրգեանցն յայտ առնելոյ : Վասն առ սրտաքինն շնորհացն Քրիստոսի . այս է՝ վասն շնորհացն Քրիստոսի (որ) առ սրտաքինն : Նա զհետ եղեալ Պաւղոսի և մեր՝ աղաղակէր . Զհետ եկիր վարդապետութեան խինդ , տաւշնորհութեան , յօժարութեան , հաւատոյ , երկայնմտութեան , սիրոյ , համբերութեան , հալածանաց , չարչարանաց . Զհետ երթային բազումք զՊաւղոսի և զԲառնաբայ . Զհետ երթեցուք խաղաղութեան և զհնութեան : Զխաղաղութեան զհետ երթայք ընդ ամենեսին և զսրբութեան : Մահուչափ զանձինս 'ի վերայ դնել սիրոյ Թագաւորին . 'ի վերայ դիմեալ յարձակէր այնոցիկ : Որպէս որ շուրջ զերաւն զայլ բոլորակութիւն ական . իմա որպէս զայլ բոլորակութիւն ական : Փոխանակ որ մինչև ցայժմ հայհոյութեանց : Առաջի կացուցին նորա : Ընդդէմ դարձցի քո . Ընդդէմ դարձայ նորա : Պատուիրանքն նորա՝ որ վասն չարչարանացն , բազմապատիկ են , և համբերութեան . իմա որ վասն չարչարանացն և համբերութեան : Նախ սովոր առաքինեցան քան զգերութիւնն . իմա նախ քան զգերութիւնն : Հանդերձ թափէր հարազատաւն . Հանդերձ նորուն՝ հրկիզութեամբ սատակէր՝ բանակաւն . իմա հանդերձ հարազատաւն , հանդերձ նորուն բանակաւն . Որում թէպէտ և բազում միջոցաւ դէպ զնի եղև բոլորեցուն լինել . իմա դէպ եղև բազում միջոցաւ զնի բոլորեցուն լինել . Ոչ տայր գերազանցել քան՝ զջրոյն յառաջագէմ խաղացմունս՝ զեւրով անդանդաղ յօժարամտութեամբն . իմա ոչ տայր թոյլ զջրոյն խաղացմունս գերազանցել քան զեւրով յօժարամտութեամբն . Առ 'ի խոյս դարձեալ յերկաքանչիւրոց տայ կողմանց . իմա դարձեալ խոյս տայ առ 'ի յերկաքանչիւրոց կողմանց . Պ :

Եւ զփարաւոն եգիպտացին Որ զհետ մտեալ կառօք՝ նոցին
Ընկղմեցեր 'ի մէջ ծովին 'ի յօրինակ Բևեկնարին :
Եւ աւետօք սերովբէին Որ 'ի վերայ գոչէր վիմին :
Դարձեալ խօսի վասն խմորոյ , Յագարակին գանձ ծածկելոյ ,
Զվաճառականին մարգրտոյ , Եւ ուռկանին ծովարկելոյ :
Քանզի անցին բառ երազի , Որպէս ծաղիկք ամարայնի ,
Ըստ յորդութեան յորդ վտակի Գարնանաբեր հեղեղատի ,
Կամ զուռուցեալ պղպջակի Որ ընդ լինելն պատառի . ՇՈ .

իմա որ զհետ նոցին մտեալ . 'ի վերայ վիմին գոչէր , խօսի վասն խմորոյ . . (1286 , 1173) և (վասն) ուռկանին ծովարկելոյ , անցին որպէս ծաղիկք . . կամ զուռուցեալ պղպջակ (1283) :

ՄԱԿԲԱՅԻՑ

1347. Որք սաստկութեամբ ելք կամ հարցմամբ վարին մակբայք՝ ՚ի գլուխ բանին կան սովորաբար, որպէս և սոքա, յորժամ, որպէս, որքան, ուր, մինչև, մինչ, մինչդեռ, իբրև, գուցէ, իցէ թէ, իցէ թէ, նա և, չև, միթէ: Բայց յամենայն ՚ի դոցանէ և յայլս պէսպէս ձև արտաքսութեան լինի:

1348. Բարդ կամ երկբառեան մակբայից մին զատանի ՚ի միւսմէն ընդմիջելով բառին կամ յետ և յառաջ գրութեամբ. Մինչ նա դեռ կամէր քաջութիւն ինչ առնել: Մինչ նոքա դեռ չև հասեալ էին. Մինչև պատմէր դեռ և մեկնէր զերազն. խմա մինչ դեռ պատմէրն (1311): Մինչ դեռ նայէի ես. խմա մինչ դեռ ես նայէի: Մաւրուքն դեռ տակաւին սեաւ ևս կային. խմա դեռ ևս տակաւին: Մի համարիր այլ ինչ այդ արարեալ առ քեզ յայտնութիւն. Եւ ոչ այսչափ միայն, այլ և այլ ևս այդ. Քան եթէ այլ ոք ինչ այդ յոք վտանգ լինիցի. խմա այլազգ ինչ, այլազգ ևս, այլազգ ոք ինչ: Ընդ յայտ եղև առաջին. խմա աչաւագին: Բայց նորէն վասն այսորիկ առաւել չինէաց զնա. խմա կարի առաւել: Թէ և ինձ հնար գոյր առաւել մեռանել. խմա բնաւ անգամ:

1349. Որոց տեղի սովորաբար ՚ի սկիզբն է կամ յառաջ, յետադասին երբեմն. յաճախ հարցականքն և արգելականն մի, և ոչ, և այլք սոյնք. որք և միջնակայութեամբ բառից անջրպետին առեալ կամ ՚ի միոյ բառէ յայլս վերոյ փոխին. Բնաւ և անուանի խօսք ՚ի ձեզ ընդէր պատիկութիւն. Այլ և փրկէր խօսք ընդէր զայլս արարածս. Եւ բնաւ խօսք սուտ ընդէր կոչիցի որ արդարն կայցէ ՚ի կարգին. փոխանակ՝ ընդէր բնաւ, ընդէր փրկէր: Եւ լինի այս որպէս. Կամի զի կանգնեսցէ. և կանգնէ որպէս. Եւ գոհանային զնորա: Տես զարեգակն և զլուսին և զաստեղս, մեծամեծս որչափ քան զմորդն իցեն. փոխանակ՝ որչափ մեծամեծք: — Խոզ՝ զի թաթահերձ է և կճղակս ունի, և որոճայ ոչ, պիղծ իցէ նա ձեզ. Որ կճղակահերձ իցէ և մագիլս ունիցէ, և որոճիցէ ոչ, պիղծ լիցի ձեզ. Դրեցաւ խօսք ոչ. ղօղեաց ինչ ոչ ՚ի նմանէ. տկարանայ ինչ ոչ քեզ. բայց գիտէի ոչ զնա. Եթէ սպանանիցես ոչ, բայց շնայցես, եղեր յանցաւոր օրինացն. Եւ տայցէք ոչ նոցա զպէտս մարմնոյն. Ապա թէ գոլիցես զբանս, և առնիցես ոչ, մեծամեծ պատիժք են. Յայտ է թէ բնաւ և էր խօսք ոչ Ջրուանն. Եւ գիտէր խօսք ոք ոչ. Յայտ է, և կարեմք ոչ թագուցանել զճշմարտութիւնն. Բազում աստեղք են զոր և տեսանեմք խօսք ոչ. Բնաւ և յիշեմ խօսք ոչ. Նա և սակին խօսք ոչ զայն. Նա և առնուլին խօսք ոչ յանձն. Գիտէին ինչ ոչ զոր խօսէին. Ջանդիտեաց և ոչ բնաւ երբէք. Սոսկապէս ծանեաք ոչ բնաւ. Դրդուի ՚ի հաստատութենէն և ոչ երբէք. Եթէ հանդերձ թշնամանօքն՝ և ընդունիցիք ևս ոչ զայն. Եթէ գտցէք ցանդ, և շահեալ ինչ ոչ՝ սակի մեկնիցէք. խմա ոչ շահեալ ինչ կամ ոչինչ շահեալ: Թողու զզայրացուցանողն ոչ անպատիժ. խմա ոչ թողու: Կոչեաց ՚ի կոչունսն և ոչ զմի ոք յօտարաց անտի. խմա և ոչ զմի ոք կոչեաց: Տեսանեմ ՚ի մերում աշխարհիս և ոչ զոք աղաւաղեալ յայնպիսի աղետից. խմա և ոչ զոք տեսանեմ: Չգիտաց և վկայեաց ոք ոչ. խմա և ոչ վկայեաց ոք: Եղև և ոչինչ. տեսանէին և ոչինչ. խմա ոչ եղև ինչ. ոչ տեսանէին ինչ: — Մինչև եգիտ զհնոյն, ոչ կարաց առանց նորա յօդել զաշխարհ. Մինչև ետ զնա ՚ի ձեռս եկեղեցւոյն, ոչ գնաց անտի. Մինչև առ նա գրաւականս ճշմարիտս, ոչ ետ նմա զխաչին իւր գաղտնարար. Մինչև համօրէն կատարեաց զգրեալսն վասն իւր, ոչ եհան զոգին. փոխանակ՝ ոչ կարաց

մինչև եգիտ, ոչ գնաց՝ մինչև ետ, ոչ ետ՝ մինչև առ, ոչ եհան՝ մինչև
կատարեաց: Չև ևս դեռ ընկալան. իմա դեռ չև ևս: Զայս ոչ, առէ,
առ. պարծել ինչ առեմ. Եւ ոչ հոգի որ ոչ գործի և սերմանի 'ի խրա-
տուց աստուծոյ՝ կարէ արդիւնս առնել. Եւ ոչ ամենևին թէ միշտ ինչ
կրեցէն՝ զգայլն. Եւ ոչ զխորդապետութիւն և զհաւատս որոց աւետա-
րանին, զոր ուսայց և հաստատեաց յիս Ճշմարիտ հաւն իմ տէր Սահակ,
մերժեցի յինէն: Քանզի ոչ Թագաւորքն Յունաց միայն որպէս աշխար-
հակալութեամբ, այլ և, և այլն. Խ. իմա ոչ միայն աշխարհակալութեամբ.
«դէ» աւելորդ հեղինակութիւն է: Ինձ թուի ըստ վայելչականին ոչ,
թողում զնշականն, և զայլ ոք առգասել ընդ նմա. իմա ոչ զայլ ոք բաց
'ի նշականէն: Ցուցանէ անդ զոչն անուանեամբ տրամաձոցս զարարիչն
օրհնել. իմա զոչն օրհնել: Շնորհ՝ որոյ ոչ զեղումն գերազանց մնաց առհ-
մանի: Մեռաւ ոչ գովութեամբ. Այլ ես հաստատեցի զքեզ ոչ 'ի կո-
րուստ ապականութեան. իմա ոչ մեռաւ գովութեամբ, մեռաւ առանց
գովութեան, պարսաւանօք (513), ոչ հաստատեցի 'ի կորուստ: Եւ չէ
միայն ոչ ինչատակար, այլ և ուղղութիւն և պէտք կարևորք. Ո. իմա և ոչ
միայն չէ ինչատակար: Որոց և գարշապար չլինելոյ, ըստ ուղիղ դատման,
ունիմ արժանաւորութիւն. Շ. փոխանակ՝ և ոչ գարշապար լինելոյ: —
Որ ոչն կամիցի գործել, և կերիցէ մի: Որ գործէ ոչ, կերիցէ մի: Եւ
քննես զգործն մի կամ զիմ խոստումն. Ըստ և մկրտիս մի. իմա մի քըն-
նիցես, մի մկրտիցիս: Աքանչանայք մի: Բնաւ և յայտնել մի: Եւ մի յի-
նոմնջն ապերախտից, այլ տանելորդքին նմանեաց. փոխանակ՝ լինիր մի,
մի լինիր: Եւ մի ընդ այնոսիկ, որ գործեն զանօրէնութիւն, կորուսաներ
զիս. Մի, որ առեզծն զնոսա, ողորմեսցի նոցա. Մի, զի չեմք անն,
տասցուք թէ չեմք 'ի մարմնոյ անտի. Մի այդքան մեծ քաղաք չլինէր,
Զի մի 'ի նմին ոք օրինակի անհնազանդութեան և 'ի թերահաւատու-
թեան գացէ. Զի մի մթալքն որ զերգքն շողայցեն՝ արգել հայելոյ 'ի յըս-
տակութիւն լուսոյն լիցին. Մի, տեարք իմ պատուականք, յետ այսչափ
'ի բարձունս վերանալոյ՝ այսրէն յերկիր անկեալ թաւալիցիմք. փոխանակ՝
մի կորուսաներ, մի ողորմեսցի, մի տասցուք, մի չլինէր, զի մի ոք գացէ
կամ զի մի գացէ ոք, զի մի արգել լիցին, մի թաւալիցիմք: Եւ մի, վասն
զի զքև 'ի վերայ քո անցանեն 'ի շրջելն խուռանց՝ յորժամ շարժին գնալ 'ի
յերկինս. և մի գարձեալ՝ վասն զի չէ գիւրին մնաց մերոց կալ 'ի վերայ
խնկզեան աշխարհիս որ եղև, թէ զիարդ և որպէս լեալ իցէ, կարծիցեմք
թէ անսկիզբն և առանց արարչի իցեն. իմա և մի կարծիցեմք, ուր և աւե-
լորդութեամբ կրկնեալ է մի վասն երկմտան և երկար լինելոյ բանին: Զի
ես առատադոյնս, որպէս քեզ պատշաճ իցէ առնուլ, առնուցուս. Ընդէր,
զի կամօք և բանիւ սրբեաց, և զձեռսն ևս մատուցանէր. իմա առատա-
գոյնս առնուցուս, ընդէր մատուցանէր: — Կոյր կուրի յորժամ առաջ-
նորդէ՝ սխալէ. Քանզի մեք յորժամ բանութեամբ կառուեցաք ընդ աշ-
խարհիս, աշխարհս 'ի բաց քանդի. Զաջլիկն յորժամ յարոյց՝ զձեռանէ
ունէր. Եթէ զպատկերաց ոտից յորժամ բուռն հարկանիցեն յանցաւորք.
Այգւոյ առակաւ յորժամ առնու առել՝ ազգին ամենայնի է նշանակ. Զի
վասն մարդոյ յորժամ երևեցան նոքա, մի կամ երկուս միայն երևեցան.
Ըստ որում 'ի լերինն Սինայ և Գանիէլի յորժամ երևեցան. փոխանակ՝
յորժամ կոյր կուրի կամ կոյր յորժամ կուրի առաջնորդէ, յորժամ մեք,
յորժամ զաղջիկն, եթէ յորժամ զպատկերաց ոտից, յորժամ այգւոյ ա-
ռակաւ, զի յորժամ վասն մարդոյ, ըստ որում յորժամ 'ի լերինն: Այլ
յետինն զառաջինն, վասն զի ան և անպիտանն զպիտանին և որդի սատա-
րակ զհայր և ծառայ չարագործ զտէր իւր յորժամ 'ի յետս տանել կամի
կամ կորուսանել՝ գոլաւ վճարէ. Փ. փոխանակ՝ այլ յորժամ յետինն:
Այլ Թագաւորն իբրև գարձաւ 'ի կողմանցն Կիլիկեայ՝ առաջի անկանէին
քաղաքաց Հրեայքն: Զայս ամենայն իբրև գործեցին կազմեցին, ուրա-

խոլթեամբ օրհնէին զնէր · փոխանակ՝ այլ իբրև դարձաւ, իբրև զայս ասե-
նայր : Եւ ահա մին մինչդեռ ընկենոյր զչեծանն, անկաւ երկաթն 'ի ջուրն.
Ջերմ մինչդեռ էր իբրև զջուր · փոխանակ՝ և ահա մինչդեռ մին ընկե-
նոյր, մինչդեռ ջերմ էր : — Բայց գիտես զի յորժամ, մինչդեռ և նմանիք,
նախադաս կան միշտ բայի : Յորժամ, որ այժմ բանապանձն խորխառածայն
սիգայց բարձրապարանոց, անկեալ գնիմ զի անկենդան : — Դարձեալ,
որպէս ասենն՝ թէ յորժամ առիւծն իցէ յաստեղատանն՝ թագաւոր ծնա-
նելոյ է, թէ այնպէս էր՝ բազում անգամ բազում թագաւորաց պարտ էր
ծնանել · խմ. թէ այնպէս էր որպէս ասենն : Բայց ես որպէս հաւանեալ
եմ՝ բազում ինչ ճշմարիտ է · խմ. բայց որպէս ես հաւանեալ եմ : Ընդ
այնոսիկ ապա ժամանակս յարեաւ խռովութիւն · խմ. ապա ընդ այնոսիկ
ժամանակս : Զերկիրս շուրջ ջուր պատէ · խմ. շուրջ պատէ : Երթամք
այս, այլ ուրանալ զարարիչն երկնի և երկրի ոչ հաւանիմք : Յառուցեալ
միշտ են : Ճանաչեմք զնա ամենեքին գրեթէ : Կասկածեն թէ մնաս գուցէ
ինչ մտանիցէ անտի · Զի մի պղծիցին գուցէ բաս հրամանի օրինաց մերոց ·
խմ. թէ գուցէ, զի մի գուցէ : Անդէն առանց միոյ վաղվաղակի երկբայու-
թեան · խմ. անդէն վաղվաղակի : Զվերջակին տխմարութիւն յանհրա-
հանգն յանդիման եղեւ կացուցանէ · խմ. յանհրահանգն եղեւ յանդիման կա-
ցուցանէ :

1350 · Ըստ այսմ և մակբայն չ, ոչ, փոխանակ 'ի վերայ անորոշ դեր-
բային կալոյ՝ եդեալ յաճախ 'ի վերայ հրամայել բային փոխէ զմիտս նորա
և տայ նշանակել չտալ թոյլ, չներել, չհամարձակել, արգելուլ · Զգրաստն ան-
կեալ ընդ բեռամբ՝ չհրամայէ անտես առնել · ՍՊ · Զգրաստու թշնամւոյն
անկանելոյ բեռամբ չհրամայէ զանց առնել · և զուլ 'ի մօր կաթն չհրա-
մայէ եփել · Կ · խմ. չներէ, կամ հրամայէ անտես զանց չառնել, չեփել :
Ուտելով 'ի պտղոյ ծառոյն՝ յոր հուպն չհրամայեաց երթալ · Ե · Վասն
ոգւոյն չտալ հոգալ, և վասն մարմնոյն չհրամայէ ստանալ · Պաւղոս
չհրամայեաց զարդարել կանանց · Չհրամայեաց ումեք 'ի վեր հանել · Ո ·
խմ. չետ թոյլ, չհամարձակեաց, կամ հրամայեաց չերթալ, հրամայէ չը-
ստանալ, և այլն : Ընդ բարկացող առն չհրամայէ բնակել · Ընդ ագահի
և ընդ արբեցողի չհամայեաց առնել բարեկամութիւն · Մ · Եւ բնաւ
անգամ ոչ հրամայեն հաղորդել ընդ ապականեալսն · Ս · խմ. չտան
թոյլ, արգելուն : Զգէն մեղաց չհրամայէ առնուլ ընդ զինու արդարու-
թեան · Գ ·

Թողել զմեռեալն ոչ հրամայեաց, Այլ քարոզել զբանն կենաց · ՇՈ ·

խմ. ոչ ետ թոյլ, չներեաց : Չառեր հրաման քննել զմեղս ուրուք, թող
թէ զքահանայսն · Եթէ զընկեր չառեր հրաման դատել և քննել և բամ-
բասել, որչափ ևս առաւել զքահանայս · Մ · խմ. չառեր համարձակու-
թիւն, չառեր օձան, կամ առեր հրաման չքննել, չդատել, և այլն : — Որ
այլուր ընդ դերբային ևս առի · Զմին ընչաւորացն հրամայեր չուտել · Կ ·
Հրամայէ չհրաժարել ումեք զճշմարիտն վկայել · Պատուէր տայ քահա-
նայիցն ոչ ըմպել գինի · Նխ · Պատուիրեցի քեզ չուտել · Ա :

1351 · Այսպէս և ոչ ոք վարի փոխանակ ոք ոչ 'ի մանկան միտս · Ե-
թէ ոչ ոք ծնցի · թէ ոչ ոք առաջնորդեսցէ · ապա եթէ ոչ ոք հնազան-
դեսցի, այլ ոչ ոք այնպիսի էր Յովհաննէս, զի թէ ոչ ոք բարկանայցէ՝ և
ոչ զգործ ապանութեան մտաբերէ · խմ. եթէ ոք ոչ ծնցի, թէ ոք ոչ ա-
ռաջնորդեսցէ, եթէ ոք ոչ հնազանդեսցի, ոչ այնպիսի ոք էր, թէ ոք
ոչ բարկանայցէ, կամ եթէ ոչ ծնցի ոք, թէ ոչ առաջնորդեսցէ ոք, թէ
ոչ հնազանդեսցի ոք, ոչ էր այնպիսի ոք, թէ ոչ բարկանայցէ ոք : — Այս-
պէս և թերևս և ուր ածականաբար թուի վարեալ · Ոչ ոք ծառայ կարէ ·
Ոչ ոք այլ ախորժակ · փոխանակ՝ ոչ կարէ ծառայ ոք կամ ծառայ ոք ոչ

կարէ , ոչ այլ ախորժակ ոք ։ Այսպէս վարի յաճախ և ուրեք՝ որպէս տեսաք 'ի 716 , 1039 ։

Ընդ հակառակն ոք ոչ , ոք մի , մի ոչ , վարին յընդհանուր ուրացական միտս ․ Յորում ոք 'ի մարդկանէ երբէք ոչ նստաւ ․ Եւ ոք ընդդէմ մի դարձցի ․ Եւ ընդ նոսա մի այր ոչ գոյր յանցելոցն 'ի հանդիսի ․ իմա ոչ ոք 'ի մարդկանէ , մի ոք դարձցի , և ոչ մի այր գոյր ։ Եւ մի 'ի նոցանէ յերկիր ոչ անկցի ․ իմա և ոչ մի ։

Ընկերպէսոյն ևս բառիւք ոչ ոք , մի ոք . ոչ ինչ ․ Ոչ իշխէր ոք յայնմ օրէ հարցանել զնա և ոչինչ ․ Մի զարմացեալ անիրաւ ոք կարծիցէ ․ Ոչ այնչափ ինչ նմանողս աստուծոյ առնէ , որչափ յորժամ առ չարսն և առ մեղանչականսն երախտաւոր ոք գտանիցի ․ իմա ոչ ոք իշխէր , մի ոք կարծիցէ , ոչինչ այնչափ նմանողս աստուծոյ առնէ ։

1352 ․ Մակբայքն և շաղկապքն առաւել․․ քան , մանաւանդ․․ քան , նախ․․ քան , վայելուչ արտուղութեամբ ընդ հակառակս առնեն 'քան․․ առաւել , քան․․ մանաւանդ , քան․․ նախ ․ կամ երկոքեան 'ի միասին կից վարին 'ի մի ձայն բաղդատութեան ․ մերթ զեղչմամբ ևս մնանէ 'ի նոսա և մի յերկուցն զանց առնի ․ Քան յանձն իւր , առաւել 'ի նա էր յուսացեալ ․ փոխանակ՝ առաւել 'ի նա քան յանձն իւր ։ Այսպէս իմա և 'ի յաջորդդ ․ Քան 'ի Ղազար՝ 'ի նոսա առաւել գթացաւ տէրն ։ Առաւել քան ընդ ճարտարաբանութիւնն՝ ընդ համարձակութիւն աներկիւղութեանն զարմանոյին ․ Առաւել քան ոսկւով և արծաթով՝ ամօթխածութեամբ և պատկառանօք զարդարել զանձինս ։ Նախ քան բանիւք՝ գործովք փառաւորեսցուք ։ Նախ քան 'ի սեղանոյն վայելել , այնմ պատիւ կալ ։ Եւ մանաւանդ քան ամենայնի՝ խոնարհութեանն և ողորմածութեանն նախանձաւոր լիցուք ․ իմա մանաւանդ խոնարհութեանն՝ քան ամենայնի ։ Յուզէին ալիք խորհրդոյն՝ առաւել քան ալիք ծովուն ։ Թագաւորի քան քաղաքին վայել է առաւել զարդարել ․ Հեշտանայ 'ի տեսութիւն նոցին՝ քան 'ի կերակուր առաւել ․ իմա առաւել թագաւորի քան քաղաքին , առաւել 'ի տեսութիւն նոցին քան 'ի կերակուր ։ — Քան անդէն կապել կախարդացն զդէն , լաւ էր թէ յայտնէր ․ իմա առաւել լաւ էր քան ։ Նոյնպէս և յառաջիկայդ ․ Եւ քան 'ի ծածուկ՝ յայտնի ևս կամէր զի խօսեսցի ։ Քան զաւետիս՝ զբօթ սիրեմք լսել ։ Քան անձամբ զամենայն առաքինութիւնս բովանդակել ունել՝ մեծի զօրութեան է այս , զանհաւանս յիմաստութիւն ածել ։ Են որ քան 'ի յանախ կենացն փոխել՝ յաստեացս զարհուրին ։ Բուռն հարեալ քան զիմոց գործոց՝ զքոյդ շնորհաց ։ Չիք այլ ինչ մեծ պատիւ , քան յաստուծոյ նմանութիւնն 'ի վեր ելանել ։ Ընդոստուցանէ զոգի , քան զեզն խթան ։ Քան Զրուանայ որդի արարիչ տայր , ինքն իսկ իւրովի չկարէր զերկինս և զերկիր առնել ։ Քան աղբերն զսերմն կենդանի տայր պահել , զինքն ընդէր ոչ զօրեաց պահել կենդանի ։ Քան զնոսա արկանէր 'ի գեհեն , զնա որ պատրեացն զնոսա՝ ընդէր ոչ արկանէր 'ի գեհեն ։ Զինչ այլ ինչ մեծագոյն , մարդոյ գործել փոքր ինչ և զերկնից թագաւորութիւնն առնուլ 'ի ժառանգութիւն ․ իմա զինչ առաւել մեծ քան մարդոյ գործել , և այլն ։

1353 ․ Մակբայն ԵՒԵԹ , որ է միայն՝ և մերթ հանապազ , յար , համակ , սովորաբար զկնի կայ բառին զորմէ ասի ․ Ոտիք ևեթ անցից ․ երթիցեն ալք ևեթ ․ և նա լուռ ևեթ կայր ․ այնու ևեթ նմանեսցուք նոցա ․ զայս ևեթ ընտրեսցի ․ զՂազար կոչեաց ևեթ 'ի գերեզմանէն և յարոյց ․ պատուիրեսցի քեզ անուն ևեթ չուանել ։ — Այլ երբեմն յառաջոյ ևս վարի ․ Եւեթ զբաղիս խօսել ․ 'ի ծննդենէն՝ ևեթ մոլութեամբ լեալ ․ իմա զբաղիս ևեթ , մոլութեամբ ևեթ լեալ ․ Եթէ դու՝ ևեթ առ վայր մի կարասցես յանձն առնուլ ․ Եւ զայն ոչ յատուկ՝ ևեթ մերձաւորագոյնքն կատարեն մարդիկ ․ Մինչ զի ոչ ևեթ՝ նախատինս անարգութեան տեսանողացն դնէ ալին , բայց 'ի գլխովին , և այլն ․ իմա առ վայր մի ևեթ , ոչ միայն մեր_

ձաւորագոյնքն եւեթ, ոչ տեսանողական ազինն եւեթ, այլ և, և այլն ։ Ցանենոյն ժամ՝ եւեթ միայն զատուծոյն առնել. խմա միայն զատուծոյն եւեթ կամ զատուծոյն եւեթ միայն ։ Երկեցուցանէ, զի մի եւեթ 'ի նոյն ճշտակարութեանն կայցէ. Ո. այս է զի մի համապաղ կամ համուկ կայցէ ։

ՇԱՂԿԱՊԱՑ

1354. Շաղկապաց բնական տեղի է նախ քան զկապելի բառն և 'ի սկիզբն կապելի բանին. այլ ոչ սակաւ ուրեք խախտին ամանք 'ի բնիկ կայից ։

Շաղկապքն Ւ, ԹԷ, ԵԹԷ, ԶԻ, ՎԱՆ ԶԻ, ԹԷՊԷՏ, յետադասին երբեմն անուան կամ խնդրոյ բայի և մակբայից. կամ ամբողջ բանին իւրեանց խախտին յետ և յառաջ. Հեթանոսաց առաքեցաւ փրկութիւնս աստուծոյ, նոքին և լուիցեն ։ Որք միանգամ արտաքոյ օրինացն մեղան, արտաքոյ օրինացն և կորիցեն ։ Զի մարմինն և նոցա 'ի չորից հիւթոցն կայ ։ Որպէս 'ի միասինն արարաք զնա, առհասարակ արժան է մեզ և վայելել 'ի նմա ։ Թէ արդար միայն էր, յայտ է՝ եթէ զարդարութեան և պատուիրանս տայր նմա ։ Են կամք առաջին, են կամք և երկրորդ. փոխանակ՝ են և կամք երկրորդ կամ և երկրորդ կամք ։ Ցայս մարթի առնուլ և զոճն որ 'ի 1331. Լցուցիչ և աղբիւր կենդանարար. Ո՛վ սքանչելի և տեսիլ ահաւոր. փոխանակ՝ լցուցիչ աղբիւր և կենդանարար, սքանչելի տեսիլ և ահաւոր ։

Սոյն խմս և խուն իմաստութիւն Անօգտակար առանց սանձին. ՇՈ.

փոխանակ՝ սոյնպէս և խմս խուն իմաստութիւն ։

Կայ 'ի փարպ. 113, 119 և 'ի մէջ նախդրին կամ հոլովառու բառին և խնդրոյն եդեալ Ւ. Զնոյն արձակէին դեսպան 'ի Հոնս առ և այլ ամրականս տեղեացն. Այրն աստուծոյ Մաշթոց վարդապետն նորին՝ հանդերձ և աշակերտօք իւրովք երանելեաւն Կորեամբ և Արձանաւ տեսանէին. փոխանակ՝ և առ այլ ամրականս, հանդերձ աշակերտօք իւրովք կամ և աշակերտաւք իւր (1314) ։— Եւ սով եթէ լինիցի յերկրի, կամ ժանդ եթէ լինիցի, լուիցես յերկնից և քաւեսցես. Սով եթէ լինիցի 'ի վերայ երկրի, մահ եթէ լինիցի, խորշակահարութիւն և դալուկն և մարախ և ջորեակ եթէ լինիցի, . . լուիցես յերկնից և բժշկեսցես. փոխանակ՝ եթէ սով լինիցի, եթէ ժանդ լինիցի, և այլն ։ Մեծութիւն թէ առիւ գայցէ, մի յօժարեսցին սիրտք ձեր ։ Երիւք շարժի երկիր, և չորրորդին ոչ կարէ հանդարտել. եթէ ծառայ թագաւորեսցէ, և անմիտն եթէ յագեսցի հացիւ, և աղախին եթէ հանէ զտիկին իւր, և կին ատելի եթէ դիպեսցի առն բարւոյ ։ Մրրիկ փոթորկեալ եթէ գայցէ 'ի վերայ, եղիջիք նմա 'ի կոխումն ։ Դու եթէ անկեալ երկիր պագանիցես առաջի իմ, քեզ եղիցի ամենայն ։ Իմ եթէ չէր եկեալ և խօսեցեալ ընդ նոսա, մեղ ինչ ոչ գոյր նոցա ։ Նորա թէ չէր նախ թողեալ զհայր, չլինէր արժանի ։ Եւ նոցա եթէ չէր զմանուկն տեսեալ, չապրէին 'ի տագնապէ թագաւորին ։ Զի կախարդն եթէ հանէր, ապաքէն դիւօք հանէր ։ Արդ Մարկիոնն թէ մարդ ոք էր, ապա և նմա անճառ էին բանքն ։ Բայց դու գնել թէ կամիս, քաջ տամ ։ Աստուած մարդ թէ եղև, և երկնաւորն՝ երկրաւոր, ապա և երկիրս երկին եղև ։ Այնպիսւոյն եթէ կին շնայցէ, չպարտի մեղադիր լինել. փոխանակ՝ եթէ

այնպիսւոյն կին կամ եթէ կին այնպիսւոյն ։ Զի կամակար մօք եթէ յան֊
ցանիցեմք , ․․ այնուհետև ոչ ես պիտոյ է ։ Ընդ առաւօտս եթէ սերմա֊
նեսցես , ծաղկեսցէ յամառն ։ Ընդ իս եթէ ոք մտանիցէ , կեցցէ ։ Զհազար
եթէ 'ի սոյն ժամանակի ուտիցէ ոք , քանզի զովացուցիչ է , զտասս 'ի փո֊
րոյն փարատէ ։ Եւ զմին եթէ սիրտ ուրուք առնոյր և ուտէր , ոչ մեռանէր ։
Գէթ զտամն օր թէ ժոյժ ունիցիս , գաս յուղղութիւն ։ Այլ սակաւիկ մի
եթէ 'ի բաց թողացուցանէիր զկբումն տկրութեանդ , գիտեմ զի ոչ աւելա֊
բանութիւն համարէիր ։ — Արդ այս թէ ուստի սկսաւ , սասցաք · իմա արդ
թէ այս ուստի ։ Ոչ միայն 'ի վայելչութենէ չաչից եթէ որպէս 'ի դէպ է
տերանց օգտել 'ի ծառայից՝ զայն ևեթ հոգալ պարտ է տերանց , այլ․ և
այլն · իմա ոչ միայն եթէ որպէս ։ Դարձեալ և մարմին և արիւնն առել ա֊
ռաքելոյն թէ զարքայութիւնն աստուծոյ ոչ ժառանգէ , ոչ յայն միտս իմա֊
նալի է · փոխանակ՝ և առելն առաքելոյն թէ մարմին և արիւն զարքայու֊
թիւնն ։ — Եւ ես ոչ եմ կոչեցեալ մտանել առ արքայ՝ զի են այս աւուրք
երեսուն · փոխանակ՝ և են այս աւուրք երեսուն՝ զի ես ոչ եմ կոչեցեալ ։
Այլ որպէս հողմ զփոշի զի հոսէ 'ի վերայ երեսաց երկրի · իմա այլ որպէս
զի հոսէ հողմ զփոշի ։ Ո՛ն եկայք , և մեք զի ընդ նմա մեռցուք · իմա զի և մեք
ընդ նմա ։ Իմ զի աղ և հաց կերեալ է յաշխարհին ձերում , գութ և սէր
ունիմ ընդ աշխարհն · իմա զի իմ աղ և հաց կերեալ է ։ Բայց դու որ զըր֊
ժիշկս խոստեալ անարգեցեր՝ թէ չեք իմ 'ի նոցանէ գտեալ զառողջութիւն ,
չէն ինչ զարմանք · իմա բայց զի դու զբժիշկս խոստեալ անարգեցեր (1307) ·
կամ իմա՝ ընդ քեզ որ (1206) ։ Կամք հօրն իւրոյ զի կատարեսցին 'ի նմա՝
կամէր նա · իմա կամէր նա զի կատարեսցին 'ի նմա կամք հօրն իւրոյ ։ Իսկ 'ի
նոցանէ զի արգելաւ , ոչ սակս անարժանութեան · Վասն ժամուն՝ զի գի֊
շեր էր , և լուսոյն ծագումն զի սաստիկ · Իսկ արուեին զաւուրս քառասուն զի
սասցաւ և իդին կրկին եդաւ , այսոքիկ յայլոց քննողաց ցուցեալ է · իմա իսկ
զի 'ի նոցանէ արգելաւ , և զի լուսոյն ծագումն սաստիկ , իսկ զի արուեին սաս֊
ցաւ ։ Այլ որտանցն զի եղև , ոչ էր ըստ չարութեան · իմա այլ զի որր֊
տանցն եղև ։ Եւ այն սարեստանեայն զի հայհոյեաց շրթամբք իւրովք և
քթովք իւրովք ունչս տրար , անցոյց շրջակ ընդ քիթս նորա և եդ վարա֊
պան 'ի ցռուկ նորա · Եւ եթէ վաճառականքն զի խառնեցին ջուր ընդ գի֊
նի պատիժս պատուհասից կոչէ 'ի վերայ նոցա , որչափ ես առաւել , և այլն ·
իմա և զի այն սարեստանեայն , և եթէ՝ զի վաճառականքն · կամ զի իմա
որ (1206) ։ Եւ Եսաւ փոխանակ զի պահեաց զթշնամութիւն , պահեցաւ
նմա թշնամութիւն յաւիտենից · իմա և փոխանակ զի Եսաւ պահեաց ։ Իսկ
զաւուրբ քահանայսն վասն զի կապանօք տանէին , յետ երկուց ամաց և քսան
աւուր հասանէին · իմա իսկ վասն զի զաւուրբ քահանայսն ։ Բայց զի վասն՝
քո մեծ վաստակք են առ իս , զոր ինչ խնդրեցերն՝ երթ տուեալ լիցի քեզ ·
Բ · փոխանակ՝ բայց վասն զի ։ — Զի զայն թէպէտ և ցանկութիւն չաչից
հնարեցաւ , սակայն քո , հայր , վարէ տեսչութիւնդ · Մարմնով թէպէտ 'ի
խաղաղութեան են առ ժամանակ մի , այլ հոգւով 'ի գերութեան · Նա և
Աբրահամու թէպէտ և զարմանալի էր կենն , Թադէոյ 'ի նմանէ · փոխանակ՝
զի թէպէտ և զայն , թէպէտ մարմնով , թէպէտ և Աբրահամու ։ — Թէ
զկարդ և ինչքն և ոգիդ և մարմինդ առանց մնասու մնայցեն՝ ցուցանէ · փո֊
խանակ՝ ցուցանէ թէ զկարդ ։ Եթէ որչափ մնասս արգելու աստուած 'ի
մարդկանէ , այն ոչ ամենեցուն յայտնի է · փոխանակ՝ ոչ ամենեցուն յայտնի
է՝ եթէ որչափ մնասս արգելու ։ Եթէ իւր որդի էր , նմին նման գոյր և
նոյնպիսի · կամ թէ բարի էր՝ բարի , կամ թէ չար էր՝ չար · իմա կամ բարի՝
թէ բարի էր , կամ չար՝ թէ չար էր ։ Զի որ տուն չինեցեն՝ աշխատ լինին ,
ամենայն ուժեք յայտ է · Եւ զի ընտանի են պատճառքն , ամենեքին գիտեմք ·
փոխանակ՝ յայտ է զի , գիտեմք զի ։ Զնոյն իմա և յայսոսիկ · Եւ զի այսպէս
է՝ ամենայն ուժեք յայտ է · Եւ զի այս այսպէս է , ամենեցուն յայտնի է ·
Այլ զի ոչ երբէք իջանէ՝ յայտ անուի է , զի ոչ զիջանելն ոք տեսանէ զնո֊

րա. Այլ զի աստուած մահուան չէ պատճառ, վկայեսցէ ամենարուեստ իմաստունն. Զի կախարդք զգեստ ոչ կարեն հանել, բաւական է մեզ հաւանեցուցանելոյ բանն տեառն. Զի ներող և արգահատող է արարիչն, այն ամենեցուն իսկ յայտնի է: Դարձեալ և աղբդ՝ որ 'ի դիւէ չարչարեցան, զի յայնժամ ցաւոք չէին՝ և մեք գիտեմք. Նա զի և դուք ևս հաստատութեամբ լուիցէք կամիմ. փոխանակ՝ և մեք գիտեմք զի յայնժամ ցաւոք չէին, նա կամիմ զի և դուք: Զի ևս առաւել վաղագոյն երթամ անդր՝ 'ի դէպ է և պատշաճ. փոխանակ՝ 'ի դէպ է և պատշաճ զի ևս առաւել վաղագոյն երթայց: Երկերիւր դահեկանի հաց չէ դոցա բաւական, թէպէտ և իւրաքանչիւր ոք սակաւ ինչ առնուցու. Ապաշխարութեան տեղի ոչ եգիտ, թէպէտ և արտասուօք խնդրեաց զնա. Վասն այնորիկ ոչ ոք ընդդիմացաւ նմա, թէպէտ և էր ծանրութիւն հարկացն. Զսերմն զոր սերմանես՝ ոչ այլ ընդ այլոյ գայ, թէպէտ և բազմապատիկ վայելչութիւն զգենու. իմա թէպէտ և խնդրեաց՝ ոչ եգիտ, թէպէտ և էր ծանրութիւն հարկացն՝ ոչ ոք ընդդիմացաւ, թէպէտ և զգենու՝ բայց ոչ այլ ընդ այլոյ գայ: Եթէ գիտացեալ էր՝ ոչ փորձէր զնա և ոչ յամօթ լինէր, որ թէպէտ և յաստուածեղէն զօրութեանցն իմացաւ զգալուստ որդւոյն աստուծոյ: Ծանեաւ և զայն՝ թէ պիտանի է արարչին իւրոյ, որպէս պատուիրեաց և զամենայն արարածս կացոյց նմա 'ի ծառայութիւն. թէպէտ և մարդոյն անմտացեալ ծառայեացն ցա: Արդարև նոքա թէպէտ և մեռանին զհասարակաց մահս, սակայն 'ի հասարակաց յարութեանն յառնեն և նոքա հոգւով կենդանացեալք և զանմահութիւն զգեցեալք. Թէպէտ և 'ի դատապարտութիւն յառնեն և 'ի տանջանս: Եւ եթէ ոչ զի ընդդէմ ամենեցուն է մեծութեամբ և կշիռ յերեսս ամենեցուն արձակէ զլուսաւորութիւնն, զինչ կարէր զմի լոյսն միատարր տարածանել 'ի վերայ ամենեցուն առ հասարակ. Ոչ եկան միայն է այս, թէ բայց զիւրոյ անձինն միայն զընութիւնն ոչ տեսանէ, և զամենայն ինչ որ առաջի կայ տեսանել կամ տեսանէ. Վ. փոխանակ՝ զինչ կարէր՝ եթէ ոչ զի, զամենայն ինչ տեսանէ՝ բայց միայն զիւրոյ անձինն զընութիւնն ոչ տեսանէ: Աղքատքն բայց եթէ 'ի մօր ելցեն, այլ անդր ոք ինչ մի իշխեսցէ տանել. Բ. իմա մի ոք իշխեսցէ տանել ինչ անդր, բայց եթէ աղքատքն 'ի մօր ելցեն: Եւ բայց թէ 'ի Ճանապարհի, եթէ 'ի հեծելոց և թէ երկվարաւ, առնուլ զէնս... այլ ոչ ևս է արժան առնուլ զէնս կարգաւորաց. Շ. իմա այլ ոչ ևս է արժան, բայց թէ 'ի Ճանապարհի. Հովիւ բայց մի այլ ոչ նշանեալ. ՇԱ. իմա հովիւ այլ ոչ նուաւեալ, բայց մի: — Սակայն գիտեա՝ զի այդպիսի շաղկապքդ ոչ երբեք յետադասին բայի առ լաւ նախնեաւն. 'ի յետնոց միայն տասցեալ կայ ուրուք. Ես չեմ թէպէտ արժանի, սակայն կամքդ միայն բաւական է. ԵՐ:

1355. Շաղկապք Բայց, Բայց սակայն փոխանակ յետադասելոյ Թէպէտ և շաղկապին և կալոյ 'ի գլուխ երկրորդ հատուածին, նախադասին նմա յաճախ 'ի սկիզբն առաջնոյ հատուածին. և երբեմն յաւելեալ լինի ապա դարձեալ սակայն, այլ. Բայց թէպէտ և նոքա աստուածական օրինացն ոչ հաւատան, մեք յուղղորդ պատասխանւոյ զմեր ընտանիսն մի զրկեսցուք. փոխանակ՝ թէպէտ և նոքա ոչ հաւատան, բայց մեք մի զրկեսցուք: Այսպէս իմա և 'ի յաջորդսդ. Բայց մեք թէպէտ և ոչ ունիմք հրաման բամբասել զիշխանն, և ոչ գովողք կարեմք լինել այնմիկ՝ որ աստուածամարտ լինին: Բայց թէպէտ և տեսանէին զեղբարս իւրեանց 'ի մեծամեծ վիշտս տառապանաց, .. ոչինչ տրտում և տխուր զերեսս ցուցանէին հրապարակին: Բայց թէպէտ և նորա աւերեալ էր աթոռչան մի, ոչինչ զանգիտեաց գալ: Բայց սակայն թէպէտ և նոքա առ սէրն Քրիստոսի յոյժ զուարթութեամբ խընդային ըստ ներքին մարդոյն, արտաքին տեսիլն կարի ողորմ էր յօտարութեան: Բայց սակայն թէպէտ և ամենայն գործքս այս դժնեայ էին, չև էր ուրուք ձեռնարկեալ յայտնի յեկեղեցին: Բայց թէպէտ և յանխծից մինչ ցաւք յաշխարհ, սակայն են և այլ պատճառք: Բայց Վասակ թէպէտ և յա-

առաջագոյն հասեալ էր 'ի դուռն, ըստ կամաց իւրոց այլ ընդ այլս երթեալ պատմէր զամենայն առաւելութեամբ, սակայն 'ի միտս թագաւորին ոչ կարէր զանձն արդարացուցանել: Բայց աստուած թէպէտ և ունէր իշխանութիւն, այլ ոչ կամի գրգռել: Բայց նա թէպէտ և 'ի ներքս յոյժ դառնացեալ էր զնա, այլ արտաքին դիմօք մեծարեաց զնա. Բայց թէպէտ բարկութիւն գոլ թուի, այլ մանաւանդ է անօրէնութիւն:

1356. Շաղկապքն սակայն, ուրեմն, ապա, ապաքէն, մանաւանդ, և այլն, փոխանակ 'ի գլուխ բանին կալոյ ըստ սովորութեան, յետադասին երբեմն առնուն բայի և բայի եւ, և խնդրոյ և մակբայի կամ համեմատակից շաղկապի. և մերթ մանն ինչ շաղկապի անջատի միջադրութեամբ բառից. Նա սակայն ոչինչ թուլանայր. մեք սակայն ոչ լինիմք. դուք սակայն լինէիք: Եւ սակայն և 'ի ներքս՝ քաղաքացւոյն ոչ թեթև վիշտ պատերազմի. Տես սակայն նմին միաբան. Ա: Եւ Հոմերոսի սակայն զկատարելագոյն ծայրիցն քերթողութեան պարգևեսցի: Եւ զայն սակայն ոչ առանց արեան: Բայց մի սակայն կարծիցես: Եւ այժմ սակայն կամ վէհք եղերուք և կամ վեհից հարկատուք: Բայց այժմ սակայն հնկեցուք 'ի գեհերիս յայսմիկ: Բայց առեմ սակայն և ես. Բայց տեղի առաւ է սակայն հրամանոյդ. Փի: — Իսկ 'ի բանն ջատագովի և զիմաստութիւն, դիտացի եա, զի սակայն և այս՝ յօժարութիւն ոգւոյ է. Ա. սակայն կամ դի աւելորդ կայ, ընթերցեալ՝ գիտացի զի և այս. կամ զատակս և զիմաստութիւն գիտացի եա, սակայն և այս (1160). — Արդ և ջուրք ուրեմն ընկլուզանէին զմեզ. Իմա ապա ուրեմն: Եւ դու ուրեմն մոլեգնեցար, դև ուրեմն հարաւ 'ի քեզ: Աստուածք մեր ուրեմն եկեալ իջեալ են 'ի բանս: Այսպէս ուրեմն. ընկեցայ յաւ մերժեցայ ուրեմն յեփեալ աչաց քոց: Զի հաստատութեամբ ուրեմն պահեն զօրէնս: Զուր ուրեմն վաստակէի յաւ պահեցի: Պարտին խնդրել՝ թէ ուստի լինին ուրեմն: — Ահա յայտ է ապա, թէ ոչ խմորուն հացն ապականութիւն է 'ի Քրիստոս: Այս ցուցանէ ապա, թէ զամենեսեան 'ի զուր առեղծէր: — Որ օր լուան ապաքէն զձենջ մարդիկ: Արդա ապաքէն և աղօթքն և քարոզութիւնն և ծնունդքն բաժանարար ըստ իւրաքանչիւրոցն վայելէ լինել խորհրդոց. — Դառնանց համբերեմք մանաւանդ քան աստուածային գրոց վարդապետութեան: Դովութեան եա արժանաւոր մանաւանդ, և ոչ մեղադրութեան: Անգիտացեալ թէ նուաստացուցանէն մանաւանդ: Որք յոյժ մանաւանդ կարօտին ձեռին աստուծոյ օգնականութեան: Զբազում 'ի մարդկանէ՝ քան թէ բարեբարութիւնն յոյժ մանաւանդ երկիւղն զգաստացուցանէ: — Վաղեցոյց թշնամին զմարդն անցանել զհրամանաւն աստուծոյ, որպէս զի ոչ եթէ առուգեալ գիտէր՝ եթէ այնու նմա վնաս ինչ գործել կարիցէ, այլ կարծեօք. Կ. իմա ոչ եթէ վասն զի առուգեալ գիտէր:

Ոչ ըղձանկունն խորայէլի Միայն զարուսն սուղեցեր. Ա.յէ. և այլն: Հաստ նոցա զպարոլս վարձին Իբր արժանւոյ թէ արարին. Շ.Ո.

իմա ոչ միայն զարու մանկունս, իբր թէ արժանւոյ արարին:

1357. Իսկ շաղկապն անգամ, որ սովորաբար յետադաս է (523), վարի և յառաջադաս անուան և բայի. կամ յետադաս հեռացեալ անջրպետաւ. Զի անգամ ոսկերք թագաւորացն փոփոխեցան յապարութիւն. Զի անգամ իւրեանց ունէք ոչ ողորմէին. Մինչ անգամ վասն կաշոյ միոյ խնայ արարեալ թագոյց. Եւ անգամ ոչ գիտէր զայն. Բ. փոխանակ՝ ոսկերք անգամ, ունէք անգամ, վասն կաշոյ միոյ անգամ, և ոչ գիտէր անգամ: Անգամ և ոչ արտաքնոցն իրաց, թող թէ զուակառութեան. Մինչև անգամ և աստուածայնոյն զնա գիտեմ հաճոյացեալ կամաց. Մինչ զի անգամ աղօթիւք և խնդրուածովք զմանուն բաղձանօք հայցէն հանդիսա. Բոլորովին իսկ՝ անգամ և բանիւ երբեք չէ օրէն. Եւ անգամ զանուն ըսելոյ

անըմբերագոյն դժուարութեամբ զչարին. Զոր անգամ և յանբան կենդանիս անկար է այսպիսի ինչ գտանել. Գ: Զոր անգամ և ոչ յիշեմք երբէք զմերն. Փ: Այնպէս որպէս 'ի փախչելն, որ անգամ և հետք մի երևեցին. Ս: Ոչ տասն անգամ արդարք գտան յայնչափ քաղաքս. Ո. Եւ վերին անգամ երկնաքաղաքացի զօրականացն անարժան գոլ. Գ. փոխանակ՝ ոչ տասն արդարք անգամ, վերին երկնաքաղաքացի զօրականացն անգամ: — Մարթի և յաղթանի հասանել անգամ անիրաւութիւն. Ո. Եւ ոչ ընդ միտ արկանելի է անգամ. Գ. փոխանակ՝ և յաղթանի անգամ և ոչ ընդ միտ անգամ: Այսպէս Եւ, որ զնոյն նշանակէ, բազում անշքութեամբ յետս անկեալ գտանի. Եւ այն ոչ միայն 'ի լուսնի, այլ և 'ի ճրագի՝ որ նուաղագոյն լոյս է՝ եւ երևի. Կ. խնա այլ և 'ի ճրագի եւ:

Ըստ այսմ և նոյնանիշն իսկ վարի երբեմն նախադաս. Ամենայն իսկ ուրեք զնոյն առնէր. Ամենայն իսկ ինչ առհասարակ. Յոյժ իսկ առաւել մեծամեծս քան զվաստակս սայ փոխարէնս տուաւ. փոխանակ՝ ամենայն ուրեք իսկ, ամենայն ինչ իսկ, առաւել մեծամեծս իսկ:

1358. Բան յամենայն գիրս նախնեաց՝ 'ի Պղատոնին խիտ առ խիտ և յանդգնագոյն երևին արտաղղութիւնք, ոմանք թերևս և օտարք 'ի յատկութենէ և 'ի վայելչութենէ լեզուիս, և 'ի հեղինակացն առաւել գլխաւորաձով:

ՎԱԽՃԱՆ ԵՐՐՈՐԴ ԳՐՈՑ

ԳԻՐՔ ՁՈՐՐՈՐԴ

ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԳԻՐՔ ԶՈՐՐՈՐԴ

ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՆԱԽԱՇԱՒԻՂ

1359. Որ ինչ յուղիղ գրութիւն աւանդի, նոյն կարգեալ է և 'ի պէտս ուղիղ ընթերցանութեան ։ Ուղղագրութիւն, կարևոր մասն քերականին, առանց որոյ անարուեստ և երբեմն անիմանալի իսկ մնայ բանն, ըստ երիս գլուխս կատարի · Տառից, Առոգանութեան և Տրոհութեան ։ Զառաջին կարևորս ակնարկեալ է 'ի Նախակրթանս քերականին, զառաւելն 'ի Յաւելուածին, զոր և յաւէտ գրոց վարժութիւն և ուղիղ արտաբերութիւն ուսուցանեն ։ Իսկ զայլոցն սուղ ինչ ասելի է աստանօր զկարևորսն եւեթ՝ ըստ այժմու լաւագունի պարզ և յստակ սովորութեան՝ թօթափեալ յաւելորդաց, և նախնի քերդողացն վարդապետութեան համեմատ ։

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

ԱՌՈԳԱՆՈՒԹԻՒՆ

1360. Առոգանութիւն է բացադանչութիւն պատկանաւոր ձայնի՝ ըստ պատշաճի բանին յեղանակել՝ ի վերայ ձայնաւորաց զոլորակն, որոց նշանք են բութ (՝), շեշտ (՛), երկար (՜), պարոյկ (՞). թողեալ 'ի բաց զհնչենական տարապարտ խառնուրդ հին քերականին :

1361. ԲՈՒԹ է ոլորակ ձայնի 'ի վայր հարթեալ. որպիսի են վերջին վանկք գրեթէ ամենայն բառից առանձինն արտասանեալ. կամ թէ և 'ի կարգի բանին՝ այլ առանց յինքն յարելոյ զյաջորդ բառ. որպէս, Աստուած, բարի, բազում, մեծամեծ, դարձեալ, արդարև, վեցերորդ, ամ վեցերորդ, ոչ ես այլ դու: Այսպէս բութ է և Աղէ, որ չէ ձայն հէլլէնացի, այլ արեւելեան հէյէ. աղէ հա՛ց ես կարասցես տալ նա մեզ. բայց աղէ դու քեզ ասեմ. Աղէ ասա. աղէ ածէք զնոսա. արդ աղէ կարդա. բայց աղէ հարց. բայց արդ աղէ դուք եկայք յարեցարուք : Զայս ոլորակ ոչ երբէք գրեմք, և նոյն իսկ աղէ աննշան թողլի է. և բթանշանն է այժմ նշան տրոհութեան (1387) :

1362. ՇԵՇՏ է վերաստատութիւն ձայնի յորդելակ հնչմամբ վանկին՝ յորում կայ. և է երեքկին. Շեշտաւոր, Յարաշեշտ, Նախայարաշեշտ :

1363. Շեշտաւոր բառք են, որ 'ի յանգին ունին զշեշտ. որպիսի են հրամայական բայք, և ամենայն բութ բառք՝ որ զյաջորդն յինքեանս ձգիցեն իբրև մասն կամ յար ինչ. և յայնժամ յաջորդ հրամայականք կորուսանեն զիւրեանց շեշտն. որպէս, Սիրեա՛, արա՛, լուարո՛ւք, տես, երթ, երթ և դու, հա՛ս զնա, տո՛ւք աւետիս, առէք օրինակ, լերո՛ւք ողք, լեր խրախոյս, եկա՛յք երթիցուք, երթ ցոյց զանձն քո կամ երթ ցոյց զանձն քո : Արի՛ կաց մանո՛ւկ դու. Աստուա՛ծ իմ ես դու. բարի՛ է ինձ. բազո՛ւմ եղեն. վի՛հ մեծ, տո՛ն մեծ. վի՛հ մեծ յոյժ, տո՛ն մեծ է, վի՛հ մեծ է. մեծ ի՛նչ է. ա՛յր մի էր. վեցերորդ ամիս է. մեծ պատուհաս. մեծ ես ինչ. մերկ ելեք յորովայնէ. մահու չափ. զայր արիւնահեղ և նենգաւոր պի՛ղծ առնես. հասեա՛լ առ 'ի վերայ մարդկան. գերեզման բաց է կամ գերեզման բա՛ց է կոկորդ նոցա. դէմ յանդիման. պիտանի է. պա՛րտ իցէ. յա՛նձն առին. ա՛կն ունէր. զա՛նց արար. երկի՛ր եպագ. ձեռն տուր. 'ի բա՛ց կացէք. աւետիս տուք. հնազանդ լեր. ուրա՛խ լերուք. ա՛կն ի դիր. ունկնդիր լերուք. օրինակ առէք : — Դո՛ւ լիջիր. դո՛ւ ես Աստուած իմ. ես եմ. ես խօսիմ. ես ինքն իսկ եմ. ես իսկ տեսի. դո՛ւ ես հայր մեր. իմ է խորհուրդ և զգուշութիւն. նորա՛ է ծով և նա՛ արար զնա. ես զքեզ աղաչեմ՝ տէր. ա՛յս է ծուխ բարկութեան. ա՛յն իսկ են : 'ի ներքս 'ի ձեռ է կամ 'ի ներքս 'ի ձեռ է : Ե՛ս մեծ, ե՛ս առաւել. ա-

ռաւէլ ես, փաղու ես. ո՛չ ոք. ո՛չ ես. ո՛չ երբէք. ո՛չ գիտեմ. ո՛չ զդա-չացայ. մի՛ տար. մի՛ հայիր. մի՛ ակն կալցի, մի՛ կալցի ակն. մի՛ կորուսանէր. անդ անկաւ. արդարև (1) տեսեմ. ահա՛ գլուխ նորա ընկեցի առ ձեզ: Է՛ գովելի. լուա՛ր ինձ աստուած. եղա՛ր երկիր. ըզգուշացա՛յ ոչ քոյ բանին. ՇՍ: Ու՛ր արդ ես Նորամուտ հարսունք: Ա՛յս ինքն է որ ոչ յայոյ ալուածոյ:

1364. Յատուկ նախդիրք, և իբր, իբրև, քան, որպէս, մինչ, մինչև, ճշան, թէ և ներքոյ կապեալք ընդ յաջորդին, անշեշտք են բնաւ. Նոյնպէս և յատուկ շաղկապք գրեթէ առ հասարակ. վասն որոյ բուռն արտաբերելի են՝ օրինակ իմն, Եւ փոքու և մեծաւ. և առնէք և առնիցէք. Եթէ կենօք և եթէ մահուամբ. եթէ կեանք՝ եթէ մահ. Գոնէ արդ պատմեա ինձ. գոնէ մին ապրեսցի. տեսանել գոնեայ ընդ աղօտ. Տուր ինձ գոնէ՝ բառնալ քոյին փառացըն ընդ թեթև բեռին. ՇՍ: Սակայն առի հուպ 'ի քեն. բայց իսկ բայց եթէ. բայց միայն 'ի միոյն. բայց եթէ 'ի տկարութիւնս:

1365. Յարաշեշտ բառք են, որ յերկրորդ վանկին 'ի վերջէն ունին ըշշեշտումն սովորաբար. և յոյժ սակաւք են և յերկուց յօդեալք կամ ածանցեալք 'ի վերջն. որպէս, Ա՛յսպէս, ա՛յդպէս, ա՛յնպէս, սո՛յնպէս, դո՛յնպէս, նո՛յնպէս. ա՛յսչափ, ա՛յդչափ, ա՛յնչափ, նո՛յնչափ, ա՛յքան, նո՛յնքան. ա՛յսդոյն. ա՛յլուր, ա՛յլազգ, պէսպէս. ա՛յս ինքն, ա՛յս ինքն է. ա՛յսօր. յա՛յնժամ. քանիցս. ա՛յժմիկ. ա՛յսմիկ. յա՛յսմիկ. ա՛յսուիկ. գրեթէ. թէ՛րևս. տի՛նա. հա՛պա. բարէ: Սակայն յօդեալքն որ բառիւ՝ անշեշտ են, բայց եթէ 'ի հարցականն միայն, ո՛րպէս, ո՛րչափ, ո՛րքան (2): Իսկ ածանցեալքն, այսպիսի, սոյնպիսի, զինչպիսի, որպիսի, և հոլովականքն՝ որպիսում, որպիսեաց, որքանեօք, և այլն, միշտ շեշտաւոր են 'ի հարցականն, այլուր բուռն:

1366. Յարաշեշտք զկնի շեշտաւոր բառի կորուսանեն զիւրեանց շեշտն. Վա՛յ այնմիկ. լաւ այնմիկ. արա՛ նոյնպէս. արարին այնպէս. և լինի այնպէս. ո՛չ այսպէս. մի՛ այդպէս. ո՛չ այսչափ. Ես այսօր ծնայ զքեզ. ընդէր այդպէս. տուր մեզ այսօր. 'ի ժամանակի՞ սաստ յայսմիկ:

1367. Նախայարաշեշտ բառք են, որ 'ի վերջէ յերրորդ վանկին շեշտին, որ նոյնպէս սակաւք են յոյժ և գրեթէ յօդուածոյք. Ա՛ւասիկ, ա՛ւադիկ, ա՛ւանիկ, ահա՛ւասիկ. մանաւանդ. նո՛յնժամայն. ա՛ստանօր, ա՛նդանօր. երէկօրիւր. ա՛յսօրիկ, վասն ա՛յսօրիկ, ա՛յնօրիկ, յա՛յսմանէ, յա՛յնմանէ, ա՛յսոքիկ, ա՛յնոցիկ, զա՛յսոսիկ, զա՛յնոսիկ, ա՛յնոքիւք. Թէպէտ և սովորութիւն արդեաց ոչ է միաբան: Իսկ և ուրեք և հինգերորդ, վեցերորդ, տասներորդ. այլ ոչ սովորական է և ոչ քերական:

1368. Եւ սոյա շեշտն փոխի 'ի նախադաս բուռն կամ շեշտաւորն. Կորն-

---

(1) Արդարև բուն բառ լինել և լոկ ներքոյն շեշտանալ յայտնի է 'ի հասարակ գրութենէ նախնեաց և 'ի նմին իսկ կազմութենէ բառին, որ է գործիական արդար բառին. այլ և 'ի տաղէ սառի Շնորհալւոյն. Ա՛յլ արդարև Ճշմարտելին: Նոյնպէս դարձեալ բուռն բառ է, և սխալ է յարաշեշտ առնել դա՛րձեալ. զի և ոչ ուրեք գտանի:

(2) Տաղաչափք դնեն ուրեք, 'ի հարցականն ես, աղաւօրէն 'ի վերջն առնուն զշեշտն առ հարկի. Սուտ այնքան գեղեցկանայ. Եւ կամ որպէս վերձարկեսցի. Իսաւրն որքա՛ն յիս զօրացցին. ՇՍ. Զոր այդպէս առոգանելի է և ոչ լոկ սովորութեան, ապա թէ ոչ՝ եղծանի տողն: Այսպէս եթէ և այլ սակաւ ուրեք 'ի տաղս հակառակ ինչ երևիցի ուսանդելոյս, քերդողական դերադանցօրէն ազատութիւն համարելի է, և ուրեք՝ ոչ շեշտ, այլ խուն մի հանգիստ յանդամին. որպէս յայս տող. Ո՛ր 'ի գեհեն՛մ՝վայ սայր անձին. ՇՍ:

չմեք ասաւիկ. գո՛ւք ասպիկ. ոչ յայնմանէ. յարմոյս յայսցանէ. ոմանք յանցանէ. յաջդէ առաւ խոստովանելոյ յայսմանէ։

1369. Անուանք 'ի կոչելն անշեշտ են ամենևին և բութ 'ի հայումն, կամ շեշտողր ըստ տեղւոյն, որպէս թէ յոդ ունիցին գլխորոշ և թէ ոչ. որպէս ասանդէ յայնմապէս և հին քերականն նախնեաց. Լուր դու ինձ, Իշխանդ։ Հաշտեալ եմ ընդ քեզ, տառապեալդ և խախտեալդ։ Լուր Իս֊րայէլ։ Լուարուք ինձ՝ ժողովուրդ, և թագաւորք, ունկնդիր լերուք ինձ։ Տեարք, արհամարհօղք, և հայեցարուք։ Մեմփիբոսթէ. և ասէ, ահա֊սիկ եմ ծառայ քո։ Վարդապետ, ուս որպիսի են քարինքս։ Բարեկամ, 'ի վեր մատիր։ Ընկեր, զիա՞րդ մտեր այսր։ Բայց դու, արքայ, առ իշխանութիւն։ Ծառայք, հնազանդ լերուք տերանց ձերոց։ Սրբեցէք ըղ֊ձեռս՝ մեղաւորք, և ուղիղ արարէք զսիրտս՝ երկմիտք։ — Եւ թէ ընդ այ֊լում բառի իցեն, կամ երկու և կամ բազում կոչականք, առաջինն հար֊կաւ լինի շեշտողր և յետինն բութ. Ազարիա եղբայր. Սամուէլ եղբայր. եղբայր Ազարիա. վարդապետ բարի. բարերար տէր, տէր բարերար. թագաւոր երկնաւոր. որդք եղբարք. արքայ քաջ. արքայդ Խոսրովէլ. վար֊դապետ վարդապետ. սեղան սեղան. Աբրահամ Աբրահամ. Յակոբ Յակոբ. Սամուէլ Սամուէլ. Մարթա Մարթա. Սաւուղ Սաւուղ. Ո՛վ Սողոմոն Սո֊ղոմոն, գեղեցիկ բարբառեցար. Աստուած աստուած իմ. Երկիր երկիր եր֊կիր. Այլ դու անօրէն սպասաւոր պիղծ վատաբանից։ — Սովին օրինօք վա֊րին 'ի մեզ և յատուկ անուանք օտարազգիք՝ թէ յուղղականն և թէ 'ի կո֊չելն ուղղական յանգիւ կամ յունականաւն Պետրէ, Ջակքէ, Փիլիպպէ, Կոռնելիէ. Բայց ըստ ոմանց չէ ինչ ընդդէմ ընդ հելլենական յանգին և զշեշտն դնել 'ի սոսա և սակս Պե՛տրէ, Պօ՛ղէ, Ջա՛կքէ, Փի՛լիպպէ, Կոռ֊նե՛լիէ, այլ ոչ Կոռնելի՛է՝ որ հակառակ է հելլէն և հայ առոգանութեան միանգամայն։ Գրչագիրք ինչ զյոյն և զլատին շեշտն խառնակեալ վարեն 'ի յատուկ անուանս ուղղականս և կոչականս, և չեն հետևելիք. նոյն իսկ խառնակութիւնն նշան է օտարախորթ սովորութեանն լինելոյ։ Իսկ որ 'ի տպագիրս ինչ առ մեզ երևին, ըստ քմաց ուրուք եդեալ շեշտք են կամ այնպիսեօք խառն, և ոչ բնաւ ըստ ստոյգ գրչագրաց։

1370. Այս ամենայն շեշտք են իբրև զբութն առոգանին այժմ, այլ լաւագոյն սովորութեամբ ողջամտաց ոչ երբեք 'ի գիր անցանեն, և աւե֊լորդ իսկ են (1)։ Իսկ Շեշտանշանն վարի այժմ 'ի գիր 'ի վերայ կէս հար֊ցականաց, և ձայնարկութեանց՝ յորս չէ հարկ երկայնել յոյժ զձայնն. որ֊պէս, Տեառք զիա՞րդ կարէաք արդարն։ Ոչ ոք իշխէր հարցանել, թէ դու ո՞վ ես։ Հարցանէր՝ թէ ո՞ւր ծնանիցի Քրիստոս։ Լուեա՞լ է ձեր՝ եթէ ո՞յր ուսուցեալ է ձեզ. Փութացաւ ուսանել՝ թէ քանի՞ք իցեն պարագլուխք քաջ նահատակացն, և ո՞ր ոք 'ի նոցանէ առաւելք լինիցին, և ո՞ր զօրա֊գլուխ յորմէ կողմանէ յաւալ մտանիցէ, և զի՞նչ անուանք՝ իւրաքանչիւր համհարզ անցանիցեն, և քանի՞ փողարք 'ի մէջ գնդին ձայնիցեն։ Յուցա֊նել՝ թէ ուստի՞ լինին չարիք։ Տես ո՞րչափ երկիւղ և փոյթ արկ 'ի նոսա։ — Երանի՛ թէ. յանկարծ գոյր միջնորդ. եղո՛ւկ դուք. վա՜յ քաջիդ. ո՜յ

---

(1) Գրիչք ոմանք միջին դարուց սովորեցին արդեամբք 'ի գիր հանել գրեթէ զամենայն շեշտս առոգանութեան. բազում ուրեք և խառն 'ի խուռն և անհամաձայն միմեանց, թերևս և ստուգութեան։ Բայց տպա֊գրեալ աստուածաշունչն ըստ Գէորգայ օրինակին՝ ոչ է հարազատ նման գրչագրին, այլ խառնուրդ առեալ 'ի տպագրողին առոգանութենէն և 'ի ձեռացն։ Զայս ծանուցանել հարկ եղև, զի մի շփոթութեան և մոլորու֊թեան լինիցի պատճառ և մեք նորաձև ինչ կարծիցիմք աւանդեալ ստա֊տանոր։

անօրէն . ո՜վ սքանչելեացս . սոսա ո՜վ մարգարէ . քանի՜ մեծ է . ավա՜ղ . ո՜վ որբք . հա՜պա սաստքինք : — Ոմանք շեշտիւ գրեն զմակբայս ինչ և զշաղկապս , այլ և զհրամայականս բայից , յորոշումն այլոց բառից նմանեաց . այլ չէ ինչ հարկ . բայց եթէ ուրեք պատճառս տայցէ անյայտութեան , որպէս մարթի պատահել երբեմն 'ի բառսն Ի՛ , Ի՞նչ :

1371 . ԵՐԿԱՐ վերի 'ի ձայնարկութիւնս և յանուանս , յորս երկարի ոլորակն ըստ կոչման . որպէս , Բա՜րէ , վա՜յ , ո՜հ կարի է սաստկէ , աւա՜ղ բախտին . ո՜ անմիտք , ո՜ հրաման ահեղ և անողոր սաստման . ո՜վ կատարեալ միաք և բանք , ո՜վ մարդ մեծ , ո՜վ քանի՜ սքանչելի են : Տէ՜ր տէր մեր , զի՜ սքանչելի է անուն քո . երանի՜ մեզ . զարմա՜նք մեծ . Աւա՜ղ Աւաղ , Երուսաղէ՜մ Երուսաղէմ : — Երբեմն շեշտն ընդ զանգի երկարի . Վա՜յ վա՜յ . ո՜վ անմտութեանն :

1372 . ՊԱՐՈՅԿ վերի 'ի ձայնաւորս , յորս ձայնն նախ 'ի վեր սաստկանայ և ապա 'ի վայր բեկանի : Տեղի ունի միայն 'ի հարցականս , և դնի յայն բառ՝ ուր ըստ խմաստից իրոքանչիւր տեղւոյ ձեռնոյ եղանակ հարցմանն , և յայն վանկ՝ ուր ըստ օրինի ոլորակն կայ . ուստի և ըստ այսմ լինին բառք Պարոյկ . Զի՞ , քանի՞ , ընդէ՞ր , ուստի՞ . Յարապարոյկ , ո՞րպէս , ո՞րչափ , ո՞րչափ . Նախայարապարոյկ , վասն այնորիկ եկիր զի զմեզ կորուսանիցես . ընդ ո՞ր զարմանայցես , ընդ այնորիկ եթէ ընդ Յորայ . զիա՞րդ թէ զայն : Ըստ այսմ և յայլ բազմապատ հարցականս . զի՞ է . զի՞նչ մեծ է , Եր վասն , ի՞մ իմի՞ք , ի՞ւ իւիք , զի՞ սակս , զի՞ զարմանայք :

1373 . Իմիքն հարցական բառք յայտնի է թէ յինքեանս առնուն զպարոյկն . իսկ յայլսն՝ օրինակաց յայտնի արասցեն փոքր 'ի շատէ զանգին ի զպէտս . Հասեա՞լ իցես . Երթեա՞լ էիր . Կերա՞ր արդեօք 'ի նմանէ . ընդ հեռ անդնդոց շրջեցա՞ր . ո՞չ տեսանես , ո՞չ ապաքէն ասած եմ , ո՞չ իսկ լի են երկինք և երկիր . մի թէ չի՞որ է ունիցի , մի թէ մարթ ինչ իցէ , մի թէ մե՞ծ ինչ իցէ մարդ , մի թէ ա՞նդր միայն ոչ եհաս , մի թէ դու մեծ ինչ որ իցես , մի թէ օրէնքն մեր դատի՞ն զմարդ : Ջ՞ննէ զամենայն մարմինն , եթէ չե՞ր իցէ բնութիւնն , և եթէ սիրան 'ի տեղւոջն հանգստո՞ւ կայցէ , և կամ թէ լեարդն կանո՞ւղ իցէ : Արդ քո՞ ձայն իցէ՝ որդեակ իմ . Արդ ձայն քո է՝ որդեակ իմ : Իսկ յանձի՞ն կալցիս արդեօք , կամ իսկ յանձին կալցի՞ս արդեօք : Մի թէ մատեա՞ն կամ գպիր մերձ կայցէ առ իս , կամ մի թէ մատեան կամ գպիր մե՞րձ կայցէ առ իս : Եթէ բարբա՞ռ հանդերձ նմա արասցես , կամ եթէ բարբառ հանդե՞րձ նմա արասցես , կամ եթէ բարբառ հանդերձ նմա արասցե՞ս . ըստ որում յայս քան յայն բառ ձգիցի զօրութիւն հարցմանն :

1374 . Այլոց ևս եթ են այժմու նշանք առոգանութեան : — Է և Նշան մի ասեն (՛) , 'ի յետին աստուածաշնչից վերեւալ երբեմն (1) ուր ակնե է վանկ ինչ . որպէս , Զմատուցեալ որ գինեաց 'ի սախաւրկ : Բայց իբրևամէք խափանեալ է այժմ , իբր 'ի յայտնի և 'ի գիրքեն մեկնեալ , և 'ի գծաւորս և յանհնարինս անօգուտ և անպիտան : — Այսպէս և Թաւանշանն - գիծն (՟) խափանեալ է իբրև աւելորդ և վնասակար : Զի իննին պարզ օրինօք թաւ լինի հնչէ առաջ յառաջ քան զձայնաւորս , և 'ի վերջ բառից , և 'ի հոլովս անուանց՝ յորս 'ի ընէ ձայնաւոր կայ զնի առեր յաղղականն . որպէս Դաւթայ , 'ի գաւթէ , շաւղաց , ասաղք , որ

---

(1) Թերևս յարապարուցեալ առեալ ; զոր նոքա ճեղք կոչեն և գրեն նոյնպէս : Հինք զաւուրս վարէին 'ի նշան չշեշտելոյ բառին , որպէս են զինչ , ...ր , Էրէ , ...ք յորժամ չեն հարցական , և — նախդիր : Սպնշանդ է և ս խաղ երաժշտական , որպէս և բութ , շեշտ , երկար և պարոյկ , որ չեն մեզ անկ :

հարայ, արհաւրօք, նաւկնեար. և յանուանսն նաւթ և թղանի, որ և ատ յետին ածանցեալ է յայնատակս: Այս այսպիսիս միայն փոխէր թա_ ւանչանդ 'ի յետին գարս իբր կարևոր յենարութիւն հնչմանն, բայց օրին ք ուսելոյ աւելորդ է: Նոյնպէս և -- ալ ինչինն ամփոփեալ և խառ_ եալ 'ի յաջորդ ձայնաւորն, որպէս, Աստուած, արարուած, պատուել, ատուի, անուօք. և վայրապար է նշանդ, նա և պատճառք իսկ թերևս թիւր արտաբերութեան բոլորովին ջ ատնելոյ զ- և զ--, որ չէն:

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՏՐՈՀՈՒԹԻՒՆ

1375. Տրոհութիւն է զատանել կամ ջոկել զբառս և զբանս ըստ օրինի, և ըստ պատշաճի իմաստից, 'ի գրի և յընթերցման: Կարևոր նշանք տրոհութեան են եօթն. Ենթամնայ, Ապաթարց, Մակակէտ, Բութ, Ստորակէտ, Միջակէտ, Վերջակէտ:

1376. ԵՆԹԱՄՆԱՅ կամ ԿԻՍԵՆԹԱՄՆԱՅ (_) փոքր 'ի գծագարձ կամ տողադարձ ընդ մասամբ կիսատեալ բառի, որոյ ոչ մարթացեալ զետեղել 'ի վերջ տողին՝ զմնացորդն հարկ լինի անցուցանել 'ի միւս տողն: Ընդհանուր և հասարակաց ընդունելի օրէնք գծագարձի է բաժանել զբառն ըստ հեգից, ըստ որում կազմեալն արտաբերին, և ոչ ըստ այլում ինչ քերականական տեսութեան:

1377. Արդ ըստ այսմ, մի ձայնաւոր՝ որ 'ի սկիզբն բառի առանձինն վանկ գործէ, դնի 'ի վերջ տողին, ա_րև, ե_դի, ի_մաստ, ո_ձով, օ_րէնք:

1378. Յերկուց ձայնաւորաց մին յայս կոյս և մին յայն դնի. Է_ակ, հրէ_ից, մի_այն, դի_ել, զենու_աք, առնու_ին: Բայց մի լոկ ձայնաւոր 'ի վայր առնուլ ոգեղ է և անպատեհ, որպէս Ասի_ա, գինե_ի: — Երկբարբառք, այսինքն կրկին ձայնաւորք 'ի մի հնչումն միացեալք, ա, եւ, իւ, ոյ, եա, ուա, ուե, ուէ, ուի, ուո, անբաժան մնան. Աղաւ_նի, շաւ_ղք, Եւ_րոպ, Թեւ_ատր, իւ_րում. գիւ_ղին, ու_տել, բու_ից, լեալ. ե_զեալ, արեա_նարբու, կո_րեաւ, աս_տուած, անուա_նել, լուա_նալ, ա_նուան, ան_սուաղ, տուաւ, ըն_տուէր, նուէր, պա_տուէր, 'ի բոր_ձուէ, սուին, ող_նուի, Թուոյ, ա_նուոյ: Բայց զ— նախադաս ձայնաւորի՝ մարթի տրոհել յառաջին վանկս կամ ուր չ հնչի, փոխելով 'ի ը—. ար_ևաւ, նը_ւէր, անը_ւէր, անը_ւալ, ազնը_ւի: Ըստ այսմ և աւ, եւ, իւ յառաջ քան զձայնաւոր՝ վասն Թաւ հնչման ւիւնին կարեն գեթ առ հարկի տրոհիլ. Ա_ւետիք, բա_ւական, համբա_ւել. ծաղա_ւի, դատա_ւոր, Թե_ւա_ւոր, երե_ւել. հի_ւանդ, գի_ւի:

1379. Մի բաղաձայն 'ի մէջ բառին, որ զինչ և իցէ, անցանէ միշտ 'ի միւս տողն, Թէ և բարդ կամ ածանցեալ իցէ բառն առանց յօդակապ ձայնաւորի. զի յերկոսին հասարակ անմեկին արտաբերի 'ի յաջորդ ձայնաւորն. Բա_րի, ծա_ղիկ, ա_հա_գին, նո_րա_ծին, գո_յակ, ալքա_յական, նա_յել, բա_յից, վկա_յու_Թիւն, ա_նոգ, ա_նա_պատ, ա_նաւուն, ա_նարգել, ա_նարգ, ա_ներկիւղ, ա_նի_րաւ, ա_նո_զորմ, ա_պա_ռում, առ_բաշխարհ, բա_ցե_րև, բա_ցօ_Թեայգ, սու_տա_նուն, դե_րա_նուն, ու_րա_խա_րար, չա_րա_բուեստ, մե_ծամեծ, մե_ծի_մաստ, նո_րեկ, նո_րընծայ, ու_Թօ_րեայ, ա_նուա_նարկ: — Ցանն; Թէ և իբրև կէս ձայնաւոր արտաբերի առ այլում ձայնաւորի (10),

բայց իբրև է խառնեալ միանոյ ընդ նմա , ուստի և ընդ նմին ամենևին սա_հելի է՝ որպէս եղաքս . իսկ 'ի վերջ բառից անձայն է : Ալլին ընթերցա_գողն օրինօք՝ սոքա և անյօդաւոր բարդքն աղաւաղին ևս 'ի վաղնջէ զոտ բառ ընթեռնլոյ զ'ի վերջ տառին հնչումն :

1380 . Երկուց բաղաձայնից մին 'ի վերջ միւսն 'ի ծայր գնելի է միշտ , թէ և անյօդաւոր բարդութեամբ բնականք իցեն առաջնոյ մասին , կամ թէ երկրորդ գիրն նոյ իցէ , այսինքն՝ կակուղ և փափուկ և դիւրաւ ար_տաբերելի ընդ առաջնոյն . որպիսի են լ կամ ղ , մ , ն , ր . Աշ_խարհ , եր_կիր , այս_ծառ , որ_դւոյ , ան_գիր , ըն_տիր , մար_դաւեր , գոր_ծական , ըն_դար_ձակ , բար_ձըն_տիր , օրէն_սուսոյց , չոր_հըն_կալ , ամ_բոր_դի , մասախ_լսալսա , ախ_մար , յոգ_նիմ , յոգ_նիմաստ , առաջ_նոյ , փոք_րոգի , սառ_րակ , ապ_րել , հիմ_նել . Սոյնոյ հաճոյ թուե_ցաւ մի զատանել զնոյն յառաջին բաղաձայնէն , այլ որոշել , Ա_խոր , առա_ջնորդ , հի_մնել , ա_պրել , սա_տրակ . բայց անտեղութիւնք չնե_րեն հաւանել 'ի մեր լեզու . զի ոչ միշտ սուղ են այդ տառք , զոր օրի_նակ 'ի միավանկս . ուստի և վտանգ է մանաւանդ համբակին ը մուծանել 'ի նոսա : Միայն եթէ յառաջ քան զբաղաձայնն նախադաս նոյին՝ կայ_ցեն այլ թանձր և խժալուր բաղաձայնք , յայնժամ ոչ անհաւանելի թուի և մեզ զանընդմէջ նախադաս բաղաձայնն 'ի միասին առնուլ յայնկոյս . որ_պէս , Խըշ_տրեմ , նախ_դրայ : — Իսկ եթէ երկոքին բաղաձայնքն բնական իցեն բաժանելի մասին , համարակոյ հաւանութեամբ անցանեն 'ի միւս տողն . Մեծա_հրաշ , լուսա_բնակ , Նորա_նշան , մատենա_գրեմ , յորա_ձնոյ , աստուածա_խնամ , լուսա_ծնունդ , բարե_շնորհ :

1381 . Բազում բաղաձայնից մին եւեթ ընդ յաջորդ հեգին անցանէ յայն կոյս , թէ և բարդ իցէ բառն առանց կապոյ . Ինք_նին , Ինք_նակալ , դամբ_նել , թարգ_ման , հանդ_չիմ , խորա_կանչ , մանկ_տի , խընդ_րել , ընտ_րել , անձ_րև , օրհ_նել , վերջ_նոյ , ըմբշա_մարտ , աստ_ղիկ , արկ_ղա_կերտ , բարձ_րաձայն , անձ_նիշխան , Ինք_նագոյն : — Բայց եթէ երկու կամ աւելի տառք բնիկ իցեն 'ի յաջորդ բառին , կարեն անցանել 'ի վայր . Ան_շնորհ , ան_բնական , ան_տրտում , ան_զղջութիւն , ան_մահութիւն , ըմբշա_մարտութիւն :

1382 . Իսկ թէ մի կամ յոլով բաղաձայնք 'ի վերջ բառին իցեն , ոչ եր_բէք բաժանի մին . իսկ երկուն՝ յորժամ գուցէ ը տառ 'ի մէջն , որպէս տեսցի այժմ . ապա թէ ոչ՝ չբաժանի :

1383 . Ուր գոյ ը տառ անգիր 'ի մէջ բաղաձայնից , 'ի գրադարձին գնելի է արգեամբք 'ի վերջ տողին . Երկըր_պագու , ամպարըշ_տեմ , մշտըն_ջենա_ւոր , չը_քաւոր , բըռ_նի , տըր_տում , տըրտ_միմ , անըս_տուեր , սանըր_լոյ , երգնըր_լոյ , ընթեռնըր_լով , մանըր_չի , կարըր_չի , տըռըր_կի , 'ի գժըր_կէ , խառնըր_ման , յառաջնըր_մէ , լըն_լոյ , կըն_քոյ , վըճ_ռոյ , կըշ_ռոյ , Գըլ_խոյ , պըտ_ղոյ , բըն_կի , բըր_տի , կըտ_րեմ , Նախանըր_պեմ , նըր_շան , ըր_տուղ , տըր_կար , նըր_ման , խըր_ճամ , վըր_րէպ , սըր_լոյ , հըր_լոյ : — Իսկ 'ի ծայր միւս տողին գնի ը , եթէ փոխադրեալ բաղաձայնքն չիցեն բնա_կան գրութիւն հնչելոյ մասին բառին . Եր_կըրպագու , ամպա_րըշտեմ , մըշ_տընջենաւոր , մտա_նըչի , ընթեռ_նըլոյ , 'ի գըժ_նըկէ , յառաջ_նըմէ , ան_պըտղութիւն : Բայց տրոհին ան_տրտում , ան_նման , ան_նշան , ան_խնամ , ան_սպառ , ան_ստուեր , ան_վրէպ , նախա_տողին , նախա_տեսցին , ան_զղջութիւն , լաւ_գանել . վասն զի տրոհեալքդ բնիկ գրու_թեամբ բառք են : — Նոյնպէս և 'ի սկզբնական և 'ի վերջին վանկս՝ ուր գոյ անգիր ը տառ յարտաբերելն , արգեամբք գնելի է 'ի գրադարձին . Ըղ_մարդ (1) , ըղ_գլուխ , ըշ_տապ , ըշ_տեմարան , ըս_տուեր , ըս_կիզբն .

(1) Զնախդիրն ղ արտաբերելի է և գրելի ըղ , ոչ ըզ . վասն զի և հնչք

աս․ տըղ, այ․ ժըմ, հի․ մըն, ձե․ ռըն, սա․ նըր, փո․ քըր, ան․ ձըն, սկիզ-բըն, գուն․ դըն, տա․ նըն, հար․ ցըն, բա․ նըս, այ․ րըդ, փոք․ րըս, ձեռ-նըդ, տեառ․ նըդ, տեառ․ նըն, տար․ րըն, բան․ քըն, վերջ․ քըն: Իսկ ըն-ռելեայն ը 'ի սկիզբն՝ ընդ 'ի նախդրի այլ ոչ ևս հնչի․ վասն որոյ տրո-հելի է 'ի զգես․ տըս, 'ի զգաս․ տից, 'ի շտե․ մարանս, 'ի սկիզ․ բըն, 'ի սպառ․ նալեաց, 'ի սպառ, 'ի ստուեր, 'ի ստեանց․ և մի բնաւ 'ի ըղ գեստ, 'ի ըղ․ գաստից, 'ի ըշ տեմարանս, 'ի ըս․ կիզբն, 'ի ըս․ պառնալեաց, 'ի ըս-պառ, 'ի ըս․ տուեր, 'ի ըս․ տեանց․ զի թիւր է այդ արտաբերութիւն և գրուած, և ոչ ուրեք ունի տեղի: Նոյնպէս վերջին վանկք յորս չէք յայտնի ը ձայն, որպէս կաղմ, հաշմ, կողմ, սաստ, անդ, զարդ, պարտ, վերջ, հեշտ, մինչ, և այլն․ ոչ երբէք բաժանին կա․ ղըմ, հա․ շըմ, կո․ ղըմ, սա-սըտ, ա․ նըդ, զա րըդ, պա․ րըտ, վե․ րըջ, հե․ շըտ, մի․ նըչ:

1384․ ԱՊԱԹԱՐՑ (’) 'ի գործ ածի 'ի նշան յապաւելոյ ձայնաւոր կամ բաղաձայն գրոյ 'ի սկիզբն և 'ի վերջ բառից 'ի հանդիպել նոյնաձայն տա-ռի կամ այլոյ․ որ յաւէտ առ տաղաչափսն մուտ ունի որպէս, Ու 'նդգի-մանայր բանից նոցին․ 'ի մարմին 'դեկեղեցւոյ քում մարմնչին․ 'Սատոր-մութեանդ որ ոչ թըւին: Զի 'բազում հա՛ զ' 'ի բազում ժամանակաց․ Զի 'մաստունք հա՛ զ' իմաստունք իմաստնոց լսեն․ Թուալեցոյց վէմ մի 'դուռն հա՛ վէմ մ' 'ի դուռն: Աղնուական՝ իմն հա՛ ազնուականի 'մի ցանկացեալ են: Խօս՝ քո յայտ առնեն: Ա՛ Ռոպէն՝ ապաւինիմ: Նստքեալ 'ի մեզ 'հո-գիդ սուրբ: Նա 'սանիկ․ գրե՛ թէ, առ՛ եթէ, ար՛ եկ, որ է արի եկ․ թ՛ այդպէս, թ՛ օձն պարտեցաւ․ այսինքն թէ այդպէս, թէ օձն: Տես 1070, 1089: — Առ հինսն մեր ոչ նոյնատառք և նոյնատառք ևս ուրեք ա-ռանց յապաւելոյ կան, բայց անշուշտ թուի թէ յընթեռնուլն սղէին․ Մով-սէս մորենի ոչ կիզեալ․ ՇՍ․ փարատեա, ամենապարգև, զմնթական որ-խրութիւնս․ Ն․ Եւ զօրութիւն բարձրելոյն ի վերայ քո հովանացի․ ՇՐ․ յորս է ու, ե՛ա ա, ե հա, 'ի մի վանկ առեալ են:

1385․ ՄԱԿԱԿԷՏ (’) դնի այժմ 'ի թիկանց 'ի նախդրին որպէս տե-սանեաք, 'ի սկոյն, 'ի Սահակ, 'ի տանն, 'ի գրի, 'ի փառս, 'ի Սահակայ, 'ի հօրէ, առ 'ի նմանէ, 'ի յայլոյն․ յայտ առնել թէ չէ առաջնոյ բա-ռին, և ոչ ընկել յաջորդին, այլ նախդիր: Վասն որոյ ոմանք առ զգու-շանալոյ 'ի վրիպակէ վարեն երբեմն և առ նախդիրսն․ զ, յ, ց, զ'օրն, զ'օդ, զ'իջանել, զ'նիստ, զ'չարի․ յ'անցս, յ'օդ, յ'այս․ յ'անցաւոր․ ց'երեկ, ց'ան-կումն, ց'ուլ, ց'անցս: Հինքն, որպէս ասացեալ եմք (254), կից գրեին բառին և զնախդիրին է որպէս զայլսն, որ լաւագոյն թուի․ յետոյ հնարե-ցաւ մակակէտդ մերթ յառաջոյ մերթ 'ի գլուխն եդեալ:

1386․ Մակակէտդ կամ շըջուն նորա ՏԷՏ (՝) դնի և 'ի լ՛ւն կամ ղ՛ւն, առ 'ի լերկ արտաբերելոյ, որպէս ասացաք (9)․ այլ, թոյլ, ծոյլ, նշոյլ, ջիլ, լամբար, պալատն, Խորայէլ, Պօղլիոս, կամ նշոյղ, ջիղ, ղամբար, պաղատն, Խորայէղ, Բեթղահեմ, Ղազար, Աղեքսանդր, Պօղղիոս, Պղա-տոն, և այլն:

1387․ ԲՈՒԹ (՝) վարի այժմ ուր ձայնն 'ի վայր հարթեալ դոյզն ինչ դուլ առնէ յարելով 'ի յաջորդն, և ուր բառ 'ի բառէ զատանել պէտք

յատանաւորս՝ ուր ազդմամբ դնի տառդ, և այլուր ևս 'ի մէջ տողի և 'ի գրագարձս բազում ուրեք գրեն ըւ․ և զի քերդողք ընդ ձայնաւորս ևս վարեն ըւ ձայնիւ վասն չափոյ ոտից․ Ըզխեղս, ըզխահակ․ ՇՐ․ Ըզեւթ-նարփի շնորհաց քոյին․ ՇՍ: — Նա և զշ գրեն հինք երբեմն ըշՍամուէլ, ըշՍարգիս, ըշկոյրն, ըշաշակերտսն․ բայց այժմ ասեմք առ հասարակ ըշ ընդ բաղաձայնս: Թող զի և յաւելն ըւ, խառնակութիւն ուրեք ծագեցի․ որպէս՝ մրել, զմրել, և զմրիմ, զմրել:

խցեն յառոգանութեան , զի մի խառնակ ինչ և այլ ընդ այլոյ իմաստս ծնանիցին :

1388 . ՍՏՈՐԱԿԷՏ (,) որ և [illegible] , [illegible] . զատանէ զանկատար բանս 'ի միմեանց , յորս տարատի և 'ի կախ մնայ իմաստն և ձայնն , և պահանջէ յաւել 'ի յաջորդ ինչ : 'Ի հակիրճ բանս փոխանակ ստորակիտի վարի երբեմն բութ :

1389 . ՄԻՋԱԿԷՏ (.) որ և [illegible] , [illegible] . դնի ուր իմաստ բանին ինքնին կատարեալ է և չէ տարատի , սակայն ունի զկնի ևս այլ նման բան 'ի լրումն բովանդակութեան խօսիցն :

1390 . ՎԵՐՋԱԿԷՏ (:) որ և [illegible] , [illegible] , [illegible] կամ [illegible] . եդեալ լինի յաւարտ և 'ի լրման ամբողջ բանին , որ է առն մի : Սոքա երեքին միանգամայն կոչին [illegible] և [illegible] , որ և առ հինսն խառն 'ի խուռն առեալ են 'ի կիր :

ՕՐԻՆԱԿՔ . Մահ՝ մարդոյ հանգիստ է : Հիւանդացեալ՝ և մի ակն կայցէ ողջանալոյ : Ակք՝ իմաստութիւն մարդոյ են , և հասակ ծերութեան՝ կեանք անարատք : Բոլոր մարմնոյ՝ հոգի է կենդանութիւն , իսկ մարմնոյ և հոգւոյ՝ միտք են կառավար . և որպէս առ մի մարդ , այսպէս առ բոլոր աշխարհս : Որ երբեք զհանդերձ կարծէր ունել մեզ զքրիստոնէութիւնն , արդ երբեք զդոյն 'ի մարմնոյ՝ չկարէ շրջել . Թերևս և ոչ այլ կարասցէ մինչև 'ի կատարած :

1391 . Առ յարաբերելի կից յարաբերականին , և առ բայ կամ դերբայ անընդմէջ հուպ Թարմատար շաղկապիցն Բէ , ԷԻ , ոչ է պիտոյ ստորակէտ և ոչ բութ . Այնմ որ ողջիցէ . գիտասցեն թէ ուր է . գիտեմ զի մշտնջենաւոր է . տեսեալ զի անարատ էր :

1392 . Առ բազում նոյնակարգ շաղկապեալ բայս , կամ անուանս որ ընդ միով բայիւ , աւելորդ է դնել ստորակէտ : Իսկ որոց առանձինն բայք են կամ զատաբար իմանին , պիտի ստորակէտ , եթէ չիցեն կարի սուղ և-ով կապեալ . Գրեր և ցուցանէր մոգուց և մոգպետաց և ամենայն մեծամեծաց : Զամենայն չափով և թուով և կշռով կարգեցեր : 'Ի մէջ աստուածոյ արարածոց 'ի գարշութիւն եղեն և 'ի գայթագղութիւնս որդւոց մարդկան և յորոգայթս ոտից անզգամաց : Այլ կամ զհուր կամ զհողմ կամ զօդ արագ կամ զաստեղաց շրջանս կամ զջրոց բռնութիւնս կամ զլուսաւորս երկնաւորս՝ զօրհանակս աշխարհի՝ աստուածս համարեցան : — Հարին զնոսա 'ի հարուածս մեծամեծս , և ջնջեցին զնոսա , և զմնացորդսն 'ի հարկի կացուցին՝ տալ նոցա հարկ ամ յամէ : Կամ արարէք զծառն բարի և զպտուղ նորա բարի , կամ արարէք զծառն չար և զպտուղ նորա չար : Ո՞վ մեկնեսցէ զմեզ 'ի սիրոյն Քրիստոսի . նեղութիւն , թէ անձկութիւն , թէ հալածանք , թէ սով , թէ մերկութիւն , թէ վիշտք , թէ սուր : — Հաստատեալ եմ եթէ ոչ մահ և ոչ կեանք և ոչ հրեշտակք և ոչ իշխանութիւնք և ոչ որ կանն և ոչ հանդերձեալքն և ոչ զօրութիւնք և ոչ բարձրութիւն և ոչ խորութիւն և ոչ այլ ինչ արարած կարէ մեկնել զմեզ 'ի սիրոյ անտի աստուծոյ :

1393 . Առ բազում նոյնակարգ անշաղկապ անուանս կամ բայս ոչ է հարկ դնել ստորակէտ . բայց եթէ ածականաւ կամ յատկացուցչաւ կամ յայտնի խնդրով զանազանիցին , որով այլ իմն և նոր իրն կամ գործն լինիցի և անջրպետեալ ժամանակաւ , դնելի է . Զմոլեկան չարագործս կնաւ և մանկամբք հանդերձ՝ մեծաւ Թշնամանօք և աշխատութեամբ , ոտիւք ձեռօք պարանոցօք կապելովք , շուրջանակի պատեալ պաշարեալ պահապանօք , աճապին պատուհասիւք առ մեզ արձակել : Իսկ ապա 'ի խուսափս եկեալ ճակատեալ պարտեալ վատթարեալ դառնայր ամօթով : Երբև զայն լուան , սատակացուցին զպատերազմ յաւուրն չաքաթու : Զհետ խաղայր Մատաթի եղբարցքն և բարեկամօքն հանդերձ , հասանէր հարկանէր աւերէր զմեհեանս , կործանէր զբագինս : Եկն եհաս Յուդա իբրով զնդաւն , կարգե-

ցաւ կազմեցաւ ճակատեցաւ պատրաստեցաւ յարձակեցաւ 'ի դիմի հարաւ գնդի թշնամւոյն։ Վամ եռուն, կազմեցան պատրաստեցան հեծան հաւին պատեցին զամուրս։ Իբրև հայեցան տեսին, չուեան լքան կասեցին, ընկեցին զիւրաքանչիւր մենքենայս և 'ի փախուստ դարձան։ Եւ այս յաղագս առաքինութեան նոցա և սքանչելեաց և համարձակութեան. զի իբրև զհրեշտակս սքանչելիք էին ամենեցուն, աներկիւղք 'ի վշտաց և 'ի տառապանաց, մարդասէրք խնամիչք յօրինիչք. ամենայն ընչիւք օգնէին, կեանս՝ բանիւ, այլոց՝ բժշկութեամբք հոգւոց և մարմնոց։ Մինչդեռ կենդանի էին, զարմանալի էր կեանք նոցա. ընչաւէտք էին իբրև զանկարօտս, որբասէրք էին իբրև զանմարմինս, անաչառք էին իբրև զարդարադատս, աներկիւղք էին իբրև զանմահս։

1394. Սաստկական տրոհին և կոչական անուանք. Արքայ քաջ, մեք 'ի գենէ խոկ գխուեմք։ Այո, արքայ քաջ, այդ այդպէս է։ Սակայն քո, հայր, վարէ տեսչութիւնդ։ Լուր, որդեակ, խրատու հօր քոյ։ Ով է պայր, եղբարք իմ, այսմ այսպէս լինել։ Լուր դու ինձ, իշխանդ։ Մատիք յառաջ, որդիք անօրէնք։ Լուարուք ինձ, եղբարք իմ սիրելիք։

1395. Միջակէտ վարի նա՝ ուր յառաջ բերին այլոյ բանք, որ և գլխագրով սկսանին. և թէ կայ 'ի միջի բայ ---է, ստորակէտք զատանի. որպէս, Սախակէր գնաս և ասէր. Թող գրեմ և ցուցանեմ մեծ թագաւորին։ — 'Ի դէպ խոկ եղանէ բան մարգարէին 'ի վերայ նոցա. Այր, ասէ, առ քաղցի իւրում չըջեացի և կերիցէ զկէս անձին իւրոյ։ — Միջակէտք քանի մի (...) վարին նա 'ի ցուցանել զընդհատութիւն բանի, և զգեղումն ձայնի և խօսից առ կրկին բանութեան։

1396. 'Ի մեկնական և յայլս հարկ լինի երբեմն 'ի սկիզբն և 'ի կատարած յառաջ բերեալ բանի ուրուք դնել զՉակերտ նշանն (ss). զոր ոմանք և 'ի սկիզբն իւրաքանչիւր տողին դնեն յաւելորդս։

1397. Եւ միւս ևս նորագիւտ նշանագիծ տրոհութեան՝ փակագիծդ ( ), յամփոփել 'ի միջի անդ զհատած ինչ ոլորով բանի և զատանել յայլոց։ Բայց հաղիւ ուրեք առ երկայն հատած ինչ միայն պիտոյ լինի. յայլս՝ զանգի նորա լնու ստորակէտն. որպէս, Եւ եղև ընդ հանել ոգւոյն, քանզի մեռաւ, կոչեաց զանուն նորա որդի վշտաց իմոց։ — Գուցէ յորժամ գայցեն ընդ մեզ մակեդոնացիքն և գտանիցեն զձեզ անպատրաստս, ամաչեսցուք մեք, զի մի ասասցուք թէ դուք, 'ի մասին յայդմիկ պարծանաց։ — Թէպէտ և 'ի գործ արուեստին զբաղեալ էին, և գիտէք խոկ թէ զնոյն քաղցր և պատիր ձկնորսութիւնն էր, սակայն ոչինչ դանդաղեցան։ Յորս [illegible] էր, ստորակէտք զատուցեալք՝ ինքնին իմանին թէ միջանկեալ հատուածք են։ Զարդիս ոմանք փոխանակ կոր գծից վարեն զուգիծս — 'ի սկիզբն և 'ի յաւարտ հատածին. որ և այդ գծիկ վարի երբեմն 'ի զատանել զկրօշեալ մասունս բանի, և զայլ և այլ խօսս՝ զոր 'ի դիմաց այլոց առեղծանեմք զուգադրաբար։ — Փակագիծն վարի ուրեք և զօտար ինչ 'ի կարգէ բանին ամփոփել ուրոյն, որպէս զանուն գրոց ինչ կամ զմատենագրի կամ զթուահամար, ըստ որում և 'ի քերականիս տեսաք։

1398. Երկորեակ գիծն (ʼʼ) առ կրճատ բառս՝ խափանեալ է այժմ, և փոխան վարի միջակէտ միայն. որպէս, ա Մակ. գլ. Ե։ Ոսկեբ. 'ի Մատթ։ կան. օրհ. մարտ. այս է՝ կանոն օրհնութեան մարտիրոսաց։

1399. Նոյնպէս և [illegible] կամ [illegible] վերջին դարուց գիւտ, 'ի բառից և յանուանց խափանեալ է բնաւ յոչ հնագիր գրուածս։ Իսկ զսրբազան կամ զմեծարոյ անուանս ըստ ուրուք ուրուք պատշաճի, որպէս և զամենայն պարզ և սոսկ յատուկ անուանս, գլխագրով դրոշմել է. օրինակ իմն Ադամ, Եւայ, Նոյ, Հայկ, Մովսէս, Հոմերոս, Յիսուս, Հայք, Երասխ, Արարատ, Նախճաւան, Հալք, Երուսաղէմ, Աթէնք, Հռովմ։

ՎԵՐՋԱԲԱՆ ԱՌ ՎԱՐԺԱՊԵՏՍ

ՑԱՂԱԳՍ ՀՄՏՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ

1400. Գիտութիւն լեզուի իմանամք, յետ ուսման քերականին, հասկանալ զլեզուն և շարագրել ՚ի նոյն լեզու:

Հասկանալ զգիրս լեզուն կրկին է. մի՝ խելամուտ լինելով ամենայն քերականական ճարտարութեանցն. և միւս՝ զիմաստն միայն ուղիղ և անվթար իմանալ և թարգմանել յաշխարհիկ խօսս: Առ առաջին կրթութիւնն և առ մթնախօս բանս՝ թերևս պիտանացու լիցէ քերականական լուծմունք ըստ մասանց բանի, հոլովմանց, հոլովից, լծորդութեանց, եղանակաց, ժամանակաց և դիմաց, անուան բայի և խնդրոց, և որ այլ ևս քերականական յօրջորջմանց, ըստ որում ՚ի քերականս ինչ ուսանգի և պատուիրի առնել. որք առաւել ՚ի յօրինել զքերական և ՚ի խօսել քերականօրէն պիտոյ լինիցին: Իսկ առ հասկանալ միայն՝ և այն զպարզ բանս, չգիտեմ զինչ շահ այսր առ ճիգն և մատաղ հասակն, այլ միայն զի մնալատակ արարեալ զմիտս և զլեզու և ընդ վայր զժամանակն ծախել՝ ձանձրոյթ և քուն ածիցէ, և զքերականն առնիցէ նմա ճշմարիտ դժոխս:

Ըստ այսուհետև առ անաշխատ և ՚ի կարճոյ գնալ ճանապարհ, զանց զայդպիսեաց արարեալ՝ յաւարտ առաջնոյ գրոց քերականիս տացի ՚ի ձեռս նորա ընտիր և պարզ հայերէն ինչ գիրք, և միանգամայն տղայական մտացն զուարճալի, յատուկ վասն այնր մատաղ հասակի յօրինեալ. և պահանջեսցի ՚ի նմանէ միայն՝ զի ճիշտ և անթերի զիմաստն յեղցէ յիւր լեզուն. և թէ սխալ ինչ գործեսցէ, ուղղեսցի: ՚Ի մանր մանր տանց կամ ՚ի հատուածոց ոտն ոտն առ երկայնս ճանապարհ հորդեսցի և առ փոքր մի առաւել արուեստաբանս. մինչև ընդ ուսման երկրորդի գրոց քերականիս միանգամայն յառաջասցի յանոյթմայ հասկացումն, և ժամանեսցէ ՚ի շարագրութիւն բանի. որոյ ժամանակ է յորժամ հասանէ ՚ի շարագրութիւն ածականի ընդ գոյականի:

Շարագրութիւնն նոյնպէս կրկին ունի դաս: Առաջին դաս պարզ և անպաճոյճ խօսից, որչափ ինչ պիտի առ քաղաքական կենս առն հայոյ յանսխալ ծանուցանել զմիտս: Եւ առ այս չպիտի ինչ այլ աւելի. բայց զի յետ ՚ի միտ առնլոյ զհոլովմունս անուանց և դերանուանց և զխոնարհմունս բայից և զայլոս գլխաւոր նախդրոց իւրաքանչիւր ընդելական հոլովս, խելամուտ եղեալ և նախաշաւիղ գիտելեաց շարագրութեան բանի ուսանիցի զկարևոր և զանհրաժեշտ միայն օրէնս ութեցունց երևելի գլխոց քերականին, որ են ա, անուն բայի և բայ. բ, խնդիր բայից և անուանց. գ, յանկացուցիչ և բացայայտիչ. դ, ածական և գոյական. ե, յարաբերական դերանուն. զ, դիմորոշ յօդք. է, նախդիրք. ը, ընդհանուր և համառօտ ծանօթութիւն հընդեցունց քերականական ձևոց, և գլխաւոր և սովորական օրինակք նոցա ըստ եօթանց գլխոցդ:

Ահա յայսչափ ինչ ևեթ պարտի սահմանիլ նորին քերականն, կամ թէ այսչափ ինչ միայն և ամէն կարգաւ պարտ է վարժապետին տալ նմա ՚ի միտ առնուլ ՚ի քերականէն, միով կամ երկուք և թէ կարի շատ երիւք ընտիր օրինակօք գրոց: Եւ ապա շարագրել տալ նմա յաճախ դիւրին և համառօտ

բանս, և առ փոքր փոքր երկայնել զայնս, և ուղղել զկիսպակաս կենդանի ձայնիւ յանկն նորա և գրով ևս 'ի վերայ գրուածոյն: 'Ի նմին ժամանակի տալ ևս առաջ ընթեռնուլ նմա մասնաւորաբար զայլ և այլ գիրս նախնեաց կամ ուղղախօս արդեաց՝ ընտրելով հատուածս 'ի գրոց նոյին պատկանաւորս մտաց և ախորժակի նորա, զոր օրինակ 'ի Ծննդոց գրոց, յաւետարանաց, 'ի Տօբիթայ, յՌութեայ, յԱռակաց, 'ի Գործոց առաքելոց, 'ի Յուդթայ, յԵղիշայէ, յԵզնկայ, 'ի Փարպեցւոյն, 'ի Մխիթարայ Գօշի առակացն: Սոյին կրթութեամբ 'ի սուղ ժամանակի բազում լինիցի յառաջադիմութիւն: Իսկ որ յառաւելն ոք կամիցի 'ի նոցանէն զարգանալ, և ունիցի պարապ և յաջողութիւն, բաց է և նորա առաջի ասպարէզ՝ անցանել 'ի վարժս երկրորդի դասուն:

Երկրորդ դաս շարադրութեան է պերճ և պաճուճեալ գերադանց յօրինուածոյ բանի. որ լինի բովանդակ հմտութեամբ քերականական օրինաց՝ որ յերկրորդ գիրս, և մանաւանդ որոց արտաքոյ սովորական սահմանաց՝ ձևաւոր գործուածք են բանից յերրորդ գիրս. որպէս ոչ ամենեցուն է կարևոր և ոչ ամենեցուն խնդրելի, նա և ոչ իսկ ամենայն հեռակ գրուածոյ 'ի դէպ, այլ որոց 'ի բարձրագոյնս թևակոխիցեն 'ի ճարտասանական և 'ի քերդողական բանարարութիւնս՝ իմաստուն մտաց և բանաւէր լռելեաց 'ի ճարտկ և 'ի հեշտութիւն: Այսր կրթութեան սահման և չափ ոչ է. այլ [illegible]: Սակայն և այս վարժութիւն նովին կրկին կրթանօք կատարի. շարադրելով յաճախ առ ոստ ճարտարի և ուղղագրելով անհարթութեանցն, և առաջ առաջ անձանձրոյթ և մասնաւորական ընթերցմամբ ճարտարաբան հայեցի մատենագրաց և քերդողաց:

Զի քերական՝ զմարմին ևեթ յօրինուածոյ բանին ուսուցանէ կազմել, իսկ զհոգին՝ տայ մատդիւր ընթերցումն հայերէնախօս և վայելչաբան նախնեացն: Բայց հոգի իմա ինձ աստանօր՝ ոչ զճարտասանական կամ զբանաստեղծական աշխոյժս իմաստիցն և յօրինուածոյ բանին և շարժմանց, այլ զսոսկ նիւթական կարգուածոյ ասացածին. զի է և սորա առանձինն իւր հոգի, որ տայ նմին զկենդանի պատկեր երեսաց և զվայելչաչ երանգս և ըղգեղ ազգային, և զայն ամենայն բնաւոր շնորհս և զհամ՝ զոր 'ի քաջ հայաբարբառ նախնեացն գոյ ուսանել և 'ի նոցանէն միայն առնուլ: Բայց առնուլ իբրև հարազատ ոք զոգին և զդէմսն՝ սեփականելով անձին զնոյն ոճն, և 'ի նոյին ատօրս ներկեալ տարրացեալ՝ ապա այնուհետև յինքենէ իբրև 'ի բուն աղբերէ բղխել յինքնուրոյն միտս կերպարանաց. և ոչ թէ զնոյն յօրինուածն և զարարածն յամենայնի 'ի փոխ և 'ի վեր առեալ՝ իբր 'ի թատր ինչ զնոյն բերել կերպարանս, հանգոյն իմն կապկաց առնելով հըլտանս կամ այլս գունակ ատակաւոր ճայնին ասափ անոխ փեռալով կցկցելոյ փերթեալ: Զի այդպիսեօք և այլ ևս մանր և դիւրագիւտ հոլթայթանօքն հանդերձ՝ մարթի առաւելն չլինել շարադրի բնիկ հայադէմ և կատարեալ հայախօս, մանաւանդ յասոր լեզուէ թարգմանելն. իսկ բարձեալ 'ի նմանէ ապաւէն ամբարանոյն՝ յոր զակն ալիչ ունի անթարթ, մնալ նմա գնչու և քաղթնաս և քան զլուծն դուժ ևս խաղալէզու:

Սակայն հարկ է և 'ի նոսին իսկ 'ի լեզուագէտ նախնիսն ընտրութիւն առնել. զի ոչ ամենեքեան 'ի մի կարգ և ընդ մի համար են, և ոչ ամենեքին պատշաճք 'ի կրթութիւն հայերէն վայելչաբանութեան: Ուր յընտիրսն անդ ևս նախամեծար ընտրելի են կատարելագոյն մատեանք նոցին և հատուածք Ճառ խրատուն Կուխինաւորի, և յայնս պարտ է առաջ դեգերել և խոկալ: Գերակատարք նոքա են, յորս ամենայն առերևոյթ պարզութեամբն խրթնոց ձևանալ դժուարին է և բազում քրտանց գործ: Իցեն թերևս որ կերպարանիցին 'ի Յովհան կաթողիկոս, 'ի Նարեկացին, յոր Եղիշէ և Խորենացւոյն ևս և Անկեքեղանին. այլ չէք ոք ուրեք երևեալ միւս ևս Եղնիկ կամ Եղիշէ կամ աստուածաշնչին գրոյն ոճոյ զուգական. Թէպէտ և

ջանան բաղումք կամ թէ և կարծեն ևս հասանել։ Եւ խնամով զգուշալի է վարժապետաց թէ զի, և զոր քան զոր 'ի նախնեաց տայցեն նախ յօրինակ 'ի ձեռս համբակաց. զի կապկաբար զնոյնն և զկերպարանս առնեն, և որ խոնարհ ժամանէ օրէն՝ ոանի. բանանայ տէրէն և զօրանայ յաղթէն։

Ա՛ռ այդ ընտրութիւն գիտուն լեր. զի և 'ի նախնեացն անդ կրկին երևի լեզու հայկական։ Մի բնիկ և սեփական համօրէն հայաստանեայց՝ ընտրանօք վայելուչ և հասարակաց ստացուածոց ամենայն միջերկրեայ Հայոց կողմանց 'ի հեղինակաց և յառաջնորդաց լեզուիս, և անգամին 'ի չորրորդ դարէ և 'ի ժամանակէ Թարգմանչացն առլորաբար վարեալ մինչև յեօթն դար, մանաւանդ յաստուածաշունչ մատեանն իսկ 'ի հասարակաց իմանալի. որ թէպէտ և թարգմանութիւն է, սակայն հարազատութիւն հայերէն խօսից գրեթէ քան յամենայն գիրս 'ի նմա փայլէ. որ և բառ մեծի մասին ծնունդ է ոսկեղէն գրչի մեծին Սահակայ՝ վեհագոյն վարժապետի ճարտարաց ժամանակին։ Վասն որոյ առաջին այն է ընտրելի (1), և սպաս բառ նմանէ որք յաւէտ կամ նուազ նմին նման գան և հուպ ժամանակաւ. որպէս Ագաթանգեղոս, Յաճախապատումն Լուսաւորչին, Բիւզանդ՝ բաւ յանձն կոզեղոյն, Եղնիկ, Եղիշէ, Կորիւն, Խորենացին՝ մանաւանդ յերրորդ գիրսն, զորմէ ասէ իսկ ինքն հասարակաց խօսիւք անցեալ, Մանդակունին, Փարպեցին, և Թարգմանութիւնք ինչ այնր դարու, որպէս Սոկրատեայն, Բարսղի, Սեբերիանոսի, Կիւրղի երուսաղեմացւոյ, Եւսեբեայ, Եփրեմի, և մանաւանդ եկեղեցական գրեանն՝ ժամագիրք, Պատարագամատոյց, Մաշտոց, Շարական՝ որք ընդ աստուածաշունչ գրոցն հասարակաց 'ի պէտս ազգին գոլով զբոսն զհասարակաց ընդել ոճն ազգային մեզ 'ի դէմս բերեն. Եւ թէպէտ 'ի շարականին զանազան դարուց երգահանից են տաղք, այլ իբր 'ի հասարակաց և հաշակաւոր երգարանի՝ ընտանի լեզուն հայկական և ոճ՝ հնոցն յարմարութեամբ պահեալ երևի հասարակաբար, բաց 'ի քերթողական ազատութենէ ձեւոց՝ զոր յաճախագոյն վարեն։ Սոցա պատկառ և սակայ սպառ է կալ որում կամքն իցեն յստակ և վայելուչ՝ միանգամայն ոգերձ և պայծառ ստանալ զոճն բնիկ հայոցի։ Այսմ առհմայն ոճոյ աւանդապահք կամ նախանձաւորք են Անանիա շիրակունին, Գրիգոր արշարունին, Վեհանդ երէց, Խոսրով անձևացի, Լամբրոնեցին, Իգնատիոս, Սարգիս, Ներսէս շնորհալի, Մխիթար Գօշ և այլ սակաւ ոմանք մինչև յերկոտասան դար, որ զարծաթի դարն կոչեցանէն զմերոյ դրականութեանս առաջնոյքն որ զոսկին։

Իսկ այլք ոմանք թուին եկեղեցական և գաւառացի կամ ինքնահնար խառնաշարագրեալք, մանաւանդ յետ տաճիկ գրականութեանն 'ի վեր երևելոյ. և նորաձևութեամբն նշանաւոր լինելոյ յամենայնի եղեալ 'ի խնդիր, և աւերորդ ճարտարաբանութեան զհետ կրթեալ, խառն առ խառն 'ի ձեռաւ յօրինուած շրջել գիտեն զգործածուոյ բանին՝ գժուարալուր բառիւք հանգերձ և սախական ճխութեամբ և ճնռմութեամբ. որով 'ի հարկէ մթին լինին և խրթին, վասն որոյ և զգուշալիք՝ մանաւանդ դեռաբոյլ համբակաց, և որոց գամ մի համ և չափ և ինքնազարդ գեղեցկութիւնք նախնեաց և նոցին բուն հայեցի ախորժակք ախրժելի իցեն։ Այսպիսի են, օրինակ իմն, Պիտոյից գիրքն՝ պատուականագոյնն 'ի կարգի առս և ճարտարագոյն, Օձնեցին, Զաքարիա կաթողիկոս, Յովհան կաթողիկոս, Արծրունին, Նարեկացին յոլովերգութիւնս և 'ի տաղն, Սարկաւագ վարդապետ, և այլք ոմանք ոչ սակաւք։ Թողում ասել զԴաւիթն Ներգինացի՝ զանյաղթն յորջորջեալ և զայլ ոմանս, որ սակայ և անընտրող հեղինակութեամբք բա-

---

(1) Վասն այսորիկ և մեր յաճախագոյն անտի առեալ է օրինակս աւանդեց քերականիս. և զի բազմաթիւ և ընտիր զգուշաւոր գաղափարս 'ի ձեռին ունելով քան զայլ ամենայն գրոց, անշուշտք են վկայութիւնքն։

ւից և ոճոյ վտարանդեն զնզուն. և չգիտեմ որպէս հաւատալ Նորուն Թարգմանչացն աշակերտի և նոցին գալուն իցեն այն շարագրածութիւնք և մանաւանդ Թարգմանութիւնքն: Թող և յորս սկսանի երևել խանգարումն հայերէն խօսից և ռամկաբանութիւն. զոր առաջին 'ի գիր մատենի հանեալ յանընչանից Մատթէոս ուռհայեցի, և 'ի նշանաւորաց Լամբրոնացին:

Բայց յաղագս յունաբանութեանց նախնեացն մերոց պարտաւոր համարիմ փոքր մի երկայնել զճառս 'ի կարևոր տեղեկութիւն բազմաց: Թողեալ զհելլենախօսութիւն բառից նիւթոյ Թարգմանելոց 'ի հայ, որ ճշգիւ խօսելով՝ արտաքոյ է քերականական սահմանիս, որպէս և անշուշտ սեփականութեան հայ բարբառոյ ընտրական նախնեացն, տեսցուք միայն զհելլենաբանութիւնս ոճոյ:

Ոչ ամենայն ոճք հելլէն բարբառոյ մտեալ են 'ի լեզու մեր. սակայն որ միանգամ մուտ կալեալքն են՝ մեծաւ մասամբ այնպէս ազգախառնեալ և ընտանացեալ են 'ի նմա, զի դժուարին՝ մանաւանդ թէ և անհնարին իսկ իցէ ընտրել զայնս 'ի յատուկ հայկականէս: Զի անհնարին իսկ թուի հաւանեցուցանել թէ այն եղանակք ասացուածոց միում ևեթ ազգի միայն սեփական ինչ իցեն և չմարթիցեն լինել և այլում, ուր միտք մարդկան նոյն են, և օրինակք մտածութեան չմարթիցէ նոյն լինել, թէպէտ և առաւել յաճախ առ միում քան առ միւսում գտանիցի: Եւ դարձեալ, զի զասացեալ ոճսդ ոչ 'ի թարգմանածոյ գիրս միայն գտանեմք, այլ և առ յատուկ ազգային մատենագիրս անգէտս յունական գրչութեան. որ հաւանելի է թէ 'ի թարգմանութեանց ուսեալ իցեն, բայց թէ չէր ընտանի լեզուին 'ի բնէ կամ ընտանացեալ 'ի սովորութենէ, ապաքէն վարէին ոչ: Եւ երրորդ անգամ, զի յընդարձակագոյն և 'ի ճարտար և յունական թարգմանութիւնս անգամ տեսանեմք զնոյնս, 'ի պարզագոյն գրոց աստուածաշունչ մատենին սկսեալ մինչև յայլսն:

Խտիր մի միայն այս ևեթ երևի, զի ընտիր մատենագիրք մեր կամ թարգմանիչք ընտրանաւ և խոհականութեամբ և սակաւ ուրեք վարին նովին ոճովք, որք խառնեալ անցանեն ընդ այլս առանց խորթ երևելոյ. իսկ միւսք անխտիր և անընտրողաբար խաղեն, որով և անիմանալի եղեալ խորթ գտանին: Եւ 'ի սոսա ևս երկու դասս որոշելի է. մի՝ բնաւ անիմանալի հայկական լսելեաց, որպիսի են թարգմանութիւնք Դաւթի Ներգինացւոյ. երկրորդ՝ փոքր մի քան զայն յստակագոյն, բայց բազում աշխատութեամբ իմանալի, զոր օրինակ Պղատոնի և Փիլոնի մատեանքն և գիրք Սահմանաց Դաւթի. երրորդ՝ առաւել մերձաւոր սովորական ոճոյ մերում և դիւրընկալ հայոցի ականջաց, օրինակ իմն Քրոնիկոնն Եւսեբեայ և Պատմութիւն Աղեքսանդրի: Այսու պատճառաւ սոքա հելլենաբանք ասին և այլքն հայախօսք. և ոչ թէ զի առ սոսա ևեթ գտանիցին ոճք հելլենացիք. թող զի սոքա ընդ ոճին և նիւթոյս թարգմանեալ բառիւք վարին՝ որ շատ և որ սակաւ բառ անհարկեալ կարգին յունարէնութեան, որով ևս առաւել խորթանայ և մթանայ բանն և անհաւանելի լինի հայոցի մտաց:

Եւ թէ և որ բազում և անհնարին աշխատութեամբ կարող լիցի ընտրել և զատանել զհելլենացի ոճն 'ի յատուկ հայկականաց, ոչինչ օգուտ գործիցէ, նա մանաւանդ վնաս: Օգուտ ոչ, զի ոչ զոք կարող իցէ հաւանեցուցանել կամ բռնադատել չվարել այնու կարծեալ յունականօքն, ուր ամենայն ընտիր մատենագիրքս, ևս և անճոռնիքն յոյն գրութեան, վարին նոքօք: Եւ վնաս, զի որոշելով զհելլենացի ևեթ կարծեցեալսն՝ աղքատացուցանէ մինչև 'ի յետին չքաւորութիւն զհայկականս բարբառ, որ զի ամենայն յարդարուն և պաճուճեալ ասացուածք և ձևաւոր շարադրութիւնք գրեթէ առ հասարակ ըստ իւրում կարծեացն սակ հելլենականք են և 'ի յունէն ածանցեալք 'ի մեզ:

Ահա այսր ամենայնի աղագաւ ոչինչ որոշեցաք մեք 'ի կարգի քերակա-նութեանս՝ թէ այս սեփական և բնիկ հայեցի է, և այն եկամուտ հել-լենական. բայց եթէ գուն ուրեք, ուր այնպիսի հելլենաբանութիւն ել ընդ առաջ, որ կարի սակաւ ուրեք առ ոմանս եւեթ 'ի նախնեաց երևե-լով յայտնապէս օտար էր 'ի հասարակաց կամ 'ի բազմացն սովորութենէ:

Զնոյնս մարթ է ասել և յաղագս ասորի ոճոյն մնալոյ ուրեք ուրեք 'ի գիրս մեր, որպէս 'ի Զգօն գիրս Յակոբայ Մծբնայ, յեկեղեցական պատ-մութիւնն Եւսեբեայ յասորւոյն թարգմանեալ 'ի մեզ, և 'ի գիրս Եփրե-մի. քան միայն 'ի հելլենական գեղեցկութենէն և ճարտարութենէն, յոր-մէ յոյժ հեռի է ասորականն ծանրատաղտուկ երկայնութիւն. ուստի և ոչ-ինչ արդեօք տուժեսցի հայն՝ եթէ կողոպտեսցի յայնմանէ:

Յետին շունչ արծաթի դարու գրականութեանս՝ որ սկսանի յեւթն դա-րէն, իջեալ է ընդ երկաթեան դարուն ընդ Լամբրոնեցւոյն, ընդ Մխի-թարայ գանձակեցւոյ կամ գետկացւոյ, այն է Գօշ, և ընդ Խաչատրոյ տարօնեցւոյն: Պղնձի դար է երեքտասանն. սակայն մարթի տակաւին հա-մարել և զայն ընդ նախահայրս լեզուիս, մանաւանդ զիշխանաւորս ոմանս 'ի մատենագրաց անտի: Յաջորդեն դարք երկաթի, խեցի և փառթարա-գոյն են, զորս չէ իսկ արժան հեղինակս և առաջնորդս առնել լեզուիս: Թէպէտ և գտանին 'ի նոսա ոմանք յոյժ չափաւորապէս հետևողք նախ-նեաց, սակայն ոչ ելանեն 'ի վեր քան զոճ պղնձի դարուն: 'Ի չորեքտա-սան երկաթի դարուն սկսանի ապականութիւն բարբառոյս յանուանեալ Մխիթարայ անտի, 'ի Յովհաննէ Քռնեցւոյ. 'ի Ներսէսէ Պալենց և 'ի Յակոբայ Թարգմանէ՝ յաշակերտաց Բարթողիմէի քարոզչի: Իսկ յետին թանձր և խոր պղծութիւն հայոցս խօսից փոխելոյ ամենեին յոճ լատի-նական յանձնանի և յանհեթեթ նորաստեղծ խուժադուժ բայիք և բա-ռիք հանդերձ, եկեալ կալաւ 'ի մերում մօտ 'ի կէս ութնեւտասն դարու: Որոյ գլխաւոր հարք համարելի են Պաւղոս Փիրոմալ՝ քարոզիչ որպէս ըղ-Բարթողիմէոսն, Ստեփանոս Լեոպօլսեցի կամ Լեհացի և Ոսկան վարդա-պետ: Այսպ և յօրէնս իսկ կարգեցաւ այն ոճ այլատարազ և այլազգացի, և քերականութիւն ևս յօրինեցաւ 'ի Յովհաննէ Յակոբայ Հոլովէ և յազ-գատեաց և յաջորդաց Տէր Բարսղէ յետ կիսոյ ութնուտասն դարին: 'Ի սոցանէ մեծապէս քան զամենեսեան հաշուելի է Ոսկան վարդապետ, որոյ պատուաւ տպագրութիւնք աստուածաշունչ մատենին և եկեղեցական գրենոյն անցեալ 'ի բերանս ամենեցուն, և առա 'ի ձեռացն ևս դրոշմեալ, խանդարեաց և խանգարէ ցարդ ևս զլեզուն 'ի միտս և 'ի գիրս բազմաց՝ որ սովորութեամբ 'ի նոյն ընդելեալք են: Եւ թէպէտ աստուածաշունչ մատեանն տպագրեալ յետոյ 'ի մէնջ ըստ նախնեաց՝ դարման եղև ոչ սա-կաւ բժշկութեան կարեւոր այսր վիրաց, բայց այլոց եկեղեցական գրեանցն ցարդ ևս տևէ ոչ սակաւ եղծումն և ախտեղծութիւն՝ իբրև 'ի սովորոյթ դարձեալ: Եւ ձեռացն ցորչափ ընթեռնու հանապազօր յեկեղեցիս և յա-ռեանս ըստ ակամնեան աղճատանացն, անհնար է ապաքաքսու արմատա-քի խլել անտի ապականութեանն:

Այդ է աւագին այժմու լեզուագէտ հմտիցն ուղիղ դատաստան և ան-բաւերիւրոլ ընտրութիւն հայ մատենագրաց, և առա աւարտ քերականիս:

ՎԱԽՃԱՆ ԶՈՐՐՈՐԴ ԳՐՈՑ

ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ

ՅԱՂԱԳՍ ՏԱՌԻՑ, ԲԱՌԴՈՒԹԵԱՆՑ
ԵՒ ԱԾԱՆՑՄԱՆՑ

ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ

ՅԱՂԱԳՍ ՏԱՌԻՑ, ԲԱՐԴՈՒԹԵԱՆՑ ԵՒ ԱԾԱՆՑՄԱՆՑ

ՆԱԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

1401. ՈՒՂՂԱԳՈՅՆ և ըստ կարի կատարեալ հմտութիւն տառից և բարդութեանց և ածանցմանց թէպէտ և չիցէ յառաջին պիտոյից քերականի, մանաւանդ համբակի, բայց ոչ սակաւ կարևոր է յանթերի տեղեկութիւն ամենայն քերդողական մասանց և 'ի գիտնօրէն և ճարտար իմանալ և վարիլ նոքօք 'ի պէտս:

Այսպէս բաւական են առ 'ի Նախնեաց կարգեալքն առ մեզ բարդք բառից և ածանցեալք՝ առ իւրաքանչիւր ումեք հանապազորդ սպասու. այլ քանզի այժմէն իսկ ում և իցէ հարկ լինի երբեմն երբեմն յօդել յարմարել բարդ մի կամ ածանցական, նա և 'ի բնաւորութենէ լեզուիս ինքնին իսկ ծնանին երբեմն ընդ գրչաւ, և ևս առաւել յայսմ հետէ յորժամ ազգն յորդորագոյն իմն զարգացման թուի ելեալ 'ի խնդիր և բիւր ազգի ազգի գիտութեանցն և արուեստից ժրագլուխ նախանձաւոր, առաւել ևս այսուհետև այնպիսի հայթայթմանց անշուշտ պէտք լինիցին. ապա ոչ անօգուտ ինչ ոք համարեցայ զառաջիկայս խնդիր, առ ըստ կարգի և պատշաճ յօրինուածով անսաւերիւր յօրինաց լեզուին յերիւրել առ 'ի պէտսն զբարդն, և առ 'ի քաջ խելամուտ լինել զօրութեան և մտիր հանգամանաց ածանցական մասնկանցն, և զայնս ևս ըստ բնիկ և հարազատ իմացուածոյն և օրինաց առնուլ ածել 'ի գործ. և մի խառն 'ի խուռն ինչ անհանճարաբար և անկիրթս և անարուեստս 'ի դուրս հոսել զօր ամենայն՝ աղաւաղելով զբարբառոյն շնորհ և զանփականութիւն:

Իսկ առ երկսեան այդոսիկ, 'ի բարդութիւն ասեմ և յածանցումն, ոչ սակաւ պիտանի և կարևոր իսկ է և տառիցս հմտութիւն: Արդ զայդ երեքեան ուսանիք ըստ խոստման յառաջաբանի մատենիս յերիս չափաւոր գլուխս բովանդակեմք յառաջիկայդ:

ԳԼՈՒԽ ՆՈՒԱԶԻՆ

ՅԱՂԱԳՍ ՏԱՌԻՑ

1402 . Նշանագիրք ազգաց իւրաքանչիւր ըստ կամս ճարտարացն գծագրեալք՝ զանազանին 'ի միմեանց, բայց տառք կամ տարերք մարդկային բարբառոյ նոյն են գրեթէ առ ամենայն ազինս, առաւելութեամբ կամ նուազութեամբ ևեթ լծորդաց որոշեալք առ 'ի միմեանց: Մերքս 'ի Մեսրոպայ կարգաւորեալք և դիւրացուցեալք սահմանմամբ ձայնաւորացն և յաւելմամբ 'ի քսան և ինն վաղնջուց նշանագիրս՝ յայտնի են երեսուն և վեց լինել, և զօ, ֆ եկամուտս. օ 'ի տեղի հին երկբարբառին աւ, և ֆ 'ի պէտս այլազգացի անուանց. զի 'ի մեր ձայնս չիք տառդ, և նախնիք զայլազգականս փոխէին 'ի փ. որպէս Փրանկ, փիլիսոփայ, սափա սուտ: Իսկ զև որ է եւ, 'ի կարգս այբուբենից դասել և նովաւ հանդերձ երեսուն և ինն թուել՝ յետին տխմարութեան է:

1403 . Պարզ և արմատական տարերք մարդկեղէն խօսից, կամ թէ աւել՝ տառք մատաղօրեայ մանկութեան ազգի մարդկան են մետասան կամ երկոտասան միայն. չորք ձայնաւորք ա, է, ի, ու. եօթն կամ ութ բաղաձայնք, բ, գ, դ, լ, մ, ն, ր, ս կամ շ. միացեալքն 'ի սոսա գլխին, որով գտանին լծորդք իւրեանց ըստ առաջիկայ ցուցակիդ: Երկոքին հ, յ, հագագ միայն են ձայնաւորաց՝ յաւէտ նուազ թա. որ առ այլ ազինս, որպէս առ Հելլէնս, և ոչ 'ի գրոյ համարի է, այլ գրախեցիւք ակնարկի, և երբեմն զանց իսկ առնի, ըստ որում և 'ի մեզ: Այս գիտութիւն կարևոր է յոյժ առ ստուգաբանութիւնս բառից լեզուի յիւրեան կամ յայլոց, որովք աներկբայաբար ցուցանի լծորդութիւն տառիցդ ըստ ցուցակիդ, զոր չէ տեղւոյս երկարել. միայն զի մեր բառն նկատեսցուք զլնի կարճառօտիւք:

ՊԱՏԿԵՐ ԱՐՄԱՏԱԿԱՆ ՏԱՌԻՑ ԵՒ ԼԾՈՐԴԱՑ

ա. է. ի. ո. բ. գ. դ. ւ. մ. ն. ր. ս կամ շ

ե. ւ. ով, օ. պ. կ. տ. ւ. — ռ. ղ. ժ } ժամանակ, ժահր. / ղամն, ղէհէր.

ը. խ. ու. վ. ք. թ } թուր, թօթափ. — ց. ղ

փ. խ. ս } սուր, սօսափ. օբման. օսման. — ձ. ս

ֆ. ղ. — ծ. ց

ձ՛. ձ

ՀԱՂԱԳ ՁԱՅՆԱՒՈՐԱՑ — ջ. ծ } ծիղ, ծկոյթ, ծանեայ.

Թաւ. Նուրբ — ճ. ճ } ճիղ, ճկոյթ, ճանաչ.

հ. յ — չ. ջ

ժ. չ

ՁԱՅՆԱՒՈՐ ՏԱՌՔ

1404. Ձայնաւոր տառք թէպէտ և ըստ բաւականին որոշեալ են 'ի միմեանց, և նմանաձայնքն՝ յաւէտ կամ նուազ լայնութեամբ կամ բացութեամբ այլ քան զընկեր, որպէս է քան է, օ կամ «ո» քան «», բայց գտանի 'ի նոսա ոչ սակաւ լծորդատուութիւն, որով և փոխանակին միմեանց: Զոր օրինակ = ընդ է. Զրահ, զրեհ. աղանի, աղէնի. երախայ, երեխայ. աղտիւր, եղտիւր. արագ, երագ. վեհմ, վամ. կենեղուտ, կենաղուտ. փայլակցի, փայլացի. ապերասան, ապարասան. մերձենամ, մերձանամ. պաշտեցող, պաշտացող. կոգեցող, կոգացող. գլխելի, գլխալի. պաշտպանեցեալ, պաշտպանացեալ: Ըստ այսմ աւր վաթսուն կամ վացսուն, երկերիւր, փոխանակ վեցսուն, երկարիւր կամ երկհարիւր: — = ընդ ը (1). Անկողին, ընկո-

(1) Թերևս ծագեալ իցէ այդ 'ի նմանութենէ երկաթագիր ձևոյ տառիցդ Ը. և Ի.: Որովհետև = 'ի հոլովս սովորաբար ոչ փոխի 'ի ը և ոչ յայլ ինչ ձայնաւոր, հարկ է առել մանաւանդ՝ թէ ակընջաց, զգլընչին, հիւընդին լծորդատուութիւն են որպէս զայլսն:

ղին . անդաձել, ընդաձել . օժանդակ, օժընդակ . բաւանդակ, բաւընդակ . մարգարտայեւ, մարգըրտայեւ . չամարտացի, չամըրտացի . ականջատ, ակընջատ . ականջաց, ակընջաց . ղըքանչլին, ղըքընչլին . հիւանդին, հիւընդին . գերանդւով, գերընդւով : — ա ընդ ի . տառկեմ, տռիկեմ . տպակի, տպիկի : — ո ընդ ա . Գոմ, գոս, գոյ, գոլ . գամ, գաս, գայ, գալ . առօգանեմ, առոգանեմ . խաշարար, խոշարար . փոխարէն, փոխորէն . մոլար, մոլոր . փաղփաղեմ, փողփողեմ . սուղմաբայ, սուղմոբայ : — ե ընդ է . Երէ, էրէ . գմբեթ, գմբէթ . ուղեշ, ուղէշ . աերամբ, աէրամբ : — ե ընդ ը . Հրեշտակ, հրըշտակ կամ հրշտակ . ենթադրել, ընթադրել . ենթակայ, ընթակայ : — ե ընդ ի . Մանանիխ, մանանեխ . շառաւիղ, շառաւեղ . շաւիղ, շաւեղ . տաշիղ, տաշեղ . ուղիղ, ուղեղ . ասիղն, ասեղն . քաղիրդ, քաղերդ . խիղճ, խեղճ . զիղջ, զեղջ . շիղջ, շեղջ . խեղդ, խիղդ . հրեշտակ, հրիշտակ . լեզում, լիզում . երեկուն, երիկուն . հրեայ, հրիայ . հրեաստան, հրիաստան . լեալ, լիալ . Բաբիլոն, Բաբելոն . Իլիոն, Եղիոն . Բարսիղ, Բարսեղ . Կիւրիղ, Կիւրեղ . ըստ որոց լինին և հոլովքն մանանխոյ, շաւղի, ուղղոյ, ասղան, քաղրդի, Բարսղի, Կիւրղի . և մերթ մանանեխի, շաւեղի կամ շաւիղի, շառաւեղի, քաղերդի (25) : Եւ 'ի տարրադատական բայից երկի է ընդ ի . Սիրիցեմ փոխանակ սիրիցիմ (1) . և սիրեցէք, առաքեցէք, յիշեցէք, խնդրեցէք, քննեցէք, մերժեցէք, կերպարանեցի, գործեցին, փոխանակ սիրիցէք, առաքիցէք, յիշիցէք, խնդրիցէք, քննիցէք, մերժիցէք, կերպարանիցի, գործիցին . կամ ընդ հակառակն ի ընդ է 'ի կատարեալն . Սիրիցէք փոխանակ սիրեցէք : — է ընդ ո . Ախերիմ, ախորիմ : — ի ընդ ը . Յիսուն, յըսուն կամ յսուն . սկիզբն կամ ըսկիզբն, իսկիզբն . շտեմարան կամ ըշտեմարան, իշտեմարան : — 'Ի սոյանէ ուղղագոյն գրութիւնն գտանի հայելով 'ի պարզն և 'ի հոլովսն և յածանցսն . որպէս ուղղագոյն գտանի խաշարար քան խոշարար, յորոշումն խաշ և խոշ արմատոյ . խեղդ, շեղջ քան խիղդ, շիղջ, զի ասի խեղդեմ, շեղջեմ . Թէպէտ ռամկօրէն ասի և խղդեմ . ընտրելի են ուղիղ, զիղջ, խիղճ, զի ասի ուղղոյ, ուղղեմ . զղջումն, զղջանամ, դուն ուրեք զեղջանամ . խղճիւ, խղճեմ . որովհետև ի սովոր է յաճախ փոխիլ 'ի ը, իսկ է՝ դուն ուրեք :

1405 . Երկի ուրեք գիրն է յաւելեալ առ այլս . որպէս յանուանս Ջայլամն և Ջայլեամն . զենջակ և զենջեակ . ախոյան և ախոյեան . կայան և կայեան . և ըստ այնմ կրկնակի և հոլովին Ջայլաման, Ջայլեման . զենջակի, զենջեկի . ախոյանի, ախոյենի . կայանի, կայենի : Երկեամ, երեամ, քառեամ, գեղեարդն, փոխանակ՝ երկամ, եամ, քառամ, գեղարդն . առաւել յածանցեալս ուրեք ա փոխեալ է 'ի է . Քանեմեակ, քանեմեան, յիսնեմեան, վաթսնեմեան, հարիւրեմեան, փոխանակ՝ քանամեակ, քանամեան, յիսնամեան, վաթսնամեան, հարիւրամեան . տես և 1456 : Եւ 'ի հոլովմունս . Ժապաւինեաւ, կնեաւ, փոխանակ՝ ժապաւինաւ, կնաւ . Ընկողնեայ, 'ի լըջեայ, մեհենեայ, առապելեայ, և այլն . փոխանակ՝ անկողնայ, 'ի լըջայ, մեհենայ, առապելայ . յորս մերթ է եկամուտ համարել զէ կամ 'ի ե յոգնականացուցիչ մասնկանէ առեալ : 'Ի բայս, Դըրգեայ, փրփրեայր, զառածեայ, զառանցեայ, անկեայց, փոխանակ՝ դըրգայ, փրփրայր, զառածայ, զառանցայ, անկայց : Ջեռեալ, տեղեալ, փոխանակ՝ ջեռալ, տեղալ, կամ փոխանակ՝ ջեռել, տեղել ըստ 7 և 319 Ծան . 1 էջ 141 . զի կայ և ջեռեմ, տեղեմ որպէս ցուցաք անդ :

1406 . Ջտառն ը ոչ գրեմք բազում ուրեք 'ի սկիզբն և 'ի մէջ և 'ի վեր-

---

(1) Այսպէս ուղղելի է ընթերցուածն բ Կորնթ . Ժբ . 15 . Թէպէտ և յառաւել սիրոյն զձեզ՝ սակաւ սիրիցիմ . որպէս ունի յոյն բնագիրն և ամենայն թարգմանութիւնք :

քին վանկ բառից. բայց հնչեմք 'ի հասարակաց խօսս և 'ի շարագրութեան կամ ՚նուաղ սուղ ազատօրէն: Քերթողք միայն օրինօք վարին յայդոսիկ 'ի ոտէն կամ յոչն, զորմէ այլուր աւանդեալ է ըստ բաւականին: Փափաքելի էր և յորձակ բանս որպէս 'ի տողս գրել արդեամբք ըշ. ուր հարկ անհրաժեշտ է հնչել առ 'ի բանաւոր զանազանութիւն, և զերկեան, երբեմն և յընթերցել զմիոս բառից. որպիսի՝ ԾԱՌԱԽՆԴՐԱՌՈՒԹԵԱՆ ՆԱՐԻՒՅ, զոր թէ առանց ըթին գրեսցես կամ առասցես՝ չփոթումն ծագէ և ընդվայր տարակուսանք. և որպէս՝ ՂԸԼԱՅԻՂ, ՂԸԼԱՅԷԱՆ, և ՇՂԼԱՅԻՂ, ՇՂԼԱՅԷԱՆ:

'Ի բազում բառս գրել և հնչել պարտ է անգ՝ ուր ձայնաւոր կայր և փոխեալ է 'ի ը. որպէս, Պիղծ, պղծոյ. պղինձ, պղնձոյ. պտունկ, պտնկի. գժնիկ, 'ի գժնկէ. մատնիչ, մատնչի. միշտ, մշտակայ. ձուկն, ձկան. շուրթն, շրթան. խառնումն, խառնման. կնդրուկ, կնդրկի. տղրուկ, տղրկի. պանդուխտ, պանդխտի. մանուկ, մանկել. յառաջնում, յառաջնմէ (24): Սակայն եթէ 'ի նախադաս վանկին 'ի բնէ հընչելի ձայնաւոր կայցէ կամ յաւելուածն՝ թէ և անգիր, չատ է այն 'ի ձգել առ ինքն զյաջորդ բաղաձայնն, և այլ չպիտի երկրորդ ըթ. որպէս, Լնուլ, լնլոյ. խնուլ. խնլոյ. գլուխ. գլխոյ. պտուղ, պտղոյ. բրուտ, բրտի. կտուր. կտրեմ. կնիք, կնքոյ. վճիռ, վճռոյ. կշիռ, կշռոյ. բնիկ, բնկի. մրրիկ, մրրկի. կորիչ, կորչի. աստղ, Աստղիկ, Աստղկան: Տաղաչափք միայն երբեմն դնեն և զերկրորդ ըթ. Յետ վճռեալ դատաւորին. Յարդարածս քո կշռելին. Զատուցեք էսցես շարժըլէր. ՇՄ. Երկնից, մարմնոյս, պատրութեան, հրնչմամբ: Որք երբեմն և ուր բնաւ չպիտի կամ չէք գիր փոխեալ 'ի ը, դնեն զատագ և աւեն. Ըզը՚նա օրհընեցէք. յորմէ. փայլմամբըն թափանցիկը լուսոյն 'ի յարեւելից յայտնեալ. ողամբնա. քանըզի. քանը զառաջին. քան ըզերգս երաժշտականաց: Եւ այսր պատճառ յայտնի, զի չմարթի հնչել զբաղաձայն տառս առանց դնել նուրբ ըթի, որ միշտ կայ և լսի զկնի նոցա: Բայց ըստ արդ խոստելոյս հնչելի են այսնուլ, այսնլոյ. առնուլ, առնլոյ. երդնուլ, երդնլոյ, զի վասն երից և չորից եղելոց բաղաձայնից՝ չէ հնար ողէլ անցանել. այլ և ոչ կարգալ այրնլոյ, առընլոյ, երդընլոյ, զի յանուեցիս դնի ըթն, և ոչ ուր պատշաճէրն: Եւ թէպէտ արմատ Աստղկան է աստղ, Խորենացին է Խոսր, Խոսրովին՝ Խոսր, բայց քանզի յԱստղիկ, 'ի կորեմ և կորիչ, մատնեմ և մատնիչ չափ յայտնի ը 'ի մէջ բ և ղ և ր կամ ն տառիցն, վասն այսորիկ և առաւել քերական թուի ամնից, որպէս և ինձ, ոչ յարմարաւ հայել, այլ 'ի բուն բառն, և յայդպիսիս ևս 'ի տեղի փոխեալ ինոյն հընչել զըթն: Նայք աղաքէն 'ի վերջ բառից ըթ առնուն յառաջ ըստ ոբում առելոց եւք այժմ, որպէս աստղ, մատն, աղբըր. այլ այդ առ հարկի է. և 'ի յաջորդել այլոց բաղաձայնի ըթն փոխի զկնի նոյին. որպէս աստղըն, մատնըդ, աղբըրս: Սակայն ՆԱՒԻՔ հնչի սովորաբար ՆԱՒԻ-ՔԻ, և ոչ երբեք ՆԱՒԸՔԻ. վասն զի յետ նոյին ն՝ ամենայն անձայնք հեշտեաւ հնչին: Իսկ թէ առ քերթողս հարկ լիցի ըթիւ առել, առաւել հաւանիմ մանկըսի առել, իբր 'ի ... ածանցէն ծագեալ (1497). որպէս ..., ...:

'Ի միաւորութիւնս բաղաձայնից գիտելի է և այս, զի նոյքն ւ կամ ղ, ն, ւ, ր, յաջորդեալ այլում բաղաձայնի, ևս և 'ի սկիզբն բառից, հնչին կամ մարթեն հնչել ողելով առանց ըթի. և այս սովորաբար 'ի բազմավանկսն, ևս առաւել զկնի նախադաս ձայնաւորի կամ նայ տառի, զի յայնժամ և 'ի միավանկսն մարթի ողել. որպէս, Կլանել, ւլանալ, փլուզանել. ողայոյ, 'ի ողայոց. 'ի գմնէ, 'ի սմնէ, 'ի նմնէ. բնութիւն, բնութն, առին գնացին, խնայել, հնազանդ, ծնալով. գրամին, որխտուր, 'ի որխտուր, հրաման, 'ի հրամանս, միջաղարդ, նրանին. 'ի սմա, 'ի նմին. 'ի բնէ, 'ի գրոխտ. 'ի սրոյ, 'ի հրոյ: Բայց անքնին, անղնին, հնչին սովորաբար անքընին, անղընին: — Յայս խնամով կրթելի է ուղիղ արտասանութիւն, մանաւանդ յանայլժողութիւն տաղից՝ ուր սովորաբար պահի օրէնքդ և սակաւ ուրեք լինի աղատութիւն:

Նոյնք 'ի վերջս բառից ըթիւ սղին' 'ի նախադաս վանկին չեշտելով միշտ յայտնի և յայլս ևս յորս վերջինն ըթիւ լսի · Աստղ, արկղ · այժմ, այսմ, այդմ, այնմ · ակն, կամն, եղն, ձիւն, ոտն, գուռն, տեառն, մատն, ատամն, վամն, հարսն, աղբն, անձն · այսր, այդր, այնր, անդր, համր, կայր, բարձր, տարր, անդորր : Սակայն 'ի յաջորդել ձայնաւորի կամ հ, յ տառից' լաւ ևս սղին · աստղ առաւօտու, այժմ ասացի, յայնմ օրէ, ակն արևու, ձիւն արկանել, ոտն իմ, գուռն երկնից, տեառն աստուծոյ, մատն առաջին, վամն որոյ, հարսն անարատ, զանձն իւր, այսր ուրեք, անդր անկանէր, բարձր առնել, անդորր արարեր, բուռն հարկանել : — Բայց մ զկնի նոյնց ինչ և այլոց տառից' սղի միշտ · կողմ, տիղմ, տարմ, որմ, քուրմ, տոհմ, խաղմ, կաղմ, ռազմ, հաշմ, դրոշմ : Այլ 'ի տողս, թէ չյաջորդեսցէ ձայնաւոր, խիստ են :

Իսկ յորժամ նոյնց յաջորդեն այլ տառք' առանց ըթի սղելով հնչի · Ամպ, խումբ, բանտ կամ բանդ, գանձ, գունդ, կինճ, շունչ · սուրբ, կարգ, մարգ, զարգ, վարս, մարտ, ալք, վարք, կառք, աղերս, որթ, որս, որջ, զմուռս : Նոյնպէս յորժամ այլ տառք միմեանց յաջորդեն, և ք յոգնականացուցիչ · Ազգ, ազդ, բախտ, դաշտ, վիշտ, սաստ, արհեստ, բաշխ, մաշկ, բժիշկ, պարկապ, աղբ, աղտ, քաղց, եղծ, թուղթ, ուղտ, խիղճ · քաղաքք, ամք, նշոյլք, գագաթք, պալք, բանք, հրաշք, գունդք, հունձք, վարձք · սուրբք, վարգք, հողմք, դաշտք, որսք, որջք, ուղտք, քուրմք, կարգք, բժիշկք : Քերթողք և երաժիշտք երբեմն զ ք յոգնական ըթիւ յարեն · Վէմըք, օթևանըք · պալըք, տաճարըք, էկըք, պետըք ; հասեալըք, սուրբըք, գունդըք, կառըք, եմըք կարօտ, երգեմըք, պարծիմըք : Ուրախացան ազգըք մարդկան · ՇԺ : Զոր ոչ տեսին ազգըք մարդկան · Թէ մեղըք քո թողեալ լիցին · Հաւատըք քո զքեզ կեցուցին · Կամըք նորա որպէս յերկին · Ձեռըք կարկամըք պարզեցան · ՇՈ : Բայց գիտելի է, զի եթէ այս ըթիւ վանկք և եթէ այլք առ հասարակ որ 'ի վերջս բառից' ոչ երբէք յորում անդամի են անդ վանկ գործեն յոտանաւորս, այլ միշտ անխախուտ օրինօք 'ի յաջորդ անդամն համարին : — Իսկ ս յոգնական ոչ սղի, բայց եթէ առ ձայնաւորի կամ թէ դիմորոշ յօդ ունիցի · Յօդս, երգս, 'ի բանս, յազգս, զվարս, զօրս, չափս, զքաղաքս, զխօսս, 'ի դասս · — Երգս առեալ, զբանս իմ, ազգս այս · — 'ի բանսն, 'ի դասսն, զվարսն, զազգսն : Բայց ս բնական 'ի բառս ինչ, միշտ սղի · Պարս, վարս, որս, մաքս, Հռաքս, Փէլիքս, Պէլոփս :

Դիմորոշ յօդքն ս, դ, ն սովորաբար ըթիւ յարին · և յայնժամ վերջին նոյնքն' նախադասք եղեալ դիմորոշից' ինքեանք սղին · Բանս, մեծս, տէրս, բանդ, մեծդ, տէրդ, ազգդ, տոհմդ, կեանքդ, քոյրդ, Մարդ (մեգացիդ), մարդդ, վարդդ, ամն, բանն, մեծն, տէրն, հողն, ջուրն, նաւն, լարին, որսն, սիւնն · — արկղս, այժմս, այդրս, բեռնս, դուռնդ, անձնդ, որդնդ, համրդ, դուստրդ, տարրդ, մատնն, ձեռնն, լեառնն, ոսկրն, կայսրն, ծանրն, բարձրն : Այլ 'ի յաջորդել ձայնաւորի զկնի ս, դ, ն, երկատառ վերջք սղին դիւրաւ և վայելչաբար · Բանս այս, հօտս այս, տալս իմ · բանդ 'ի հօրէ, քոյրդ իմ, խաղդ այդ, զածածդ խորայեղեան · բանն անմարմին, տանն աստուծոյ, թագն ոսկի, 'ի ծակն որմոյն, զձայն ամենայն, վէմն այն : Իսկ բազմատառքն կարեն սղիլ, եթէ վերջնթեր տառն չիցէ մի 'ի նոյնց ղ, մ, ն, ր 'ի բնէ ըթիւ հնչելի · Քուրմն աստուածոյն, ազգն այն, հողմն արևելից, տոհմդ արշակունի, ազգդ այդ, որսն այն, 'ի դաշտն Արարատայ · Այլ թէ վերջնթեր տառն իցէ մի 'ի նոյնց, չսղին · Դուստրս իմ, զոր այժմդ ետու, որդնդ յակոբեան, համրդ և խուլ · տեառնն իւրեանց · Որպէս խոստումն անուն է · Բառեմ հով բայց ինձ ըղձունդ երկնային · 'ի քղանցս տեառնդ հրամին · Բուռքն հարից տեառնդ ոտին : Նոյնպէս դիմորոշք զկնի յոգնական քէի և սէի 'ի բազմատառ յանգսն սովորաբար ոչ սղին վայելչապէս

և ոչ առ ձայնաւորի. քուրմքս Արամազդայ, վիշտքս եկին, գունդքըդ ելին, սուրբքըն առին. զազգսըն առաջինս, ընդ ամպըն երկնից, զարհեստսըն եգիտ, յոտըն արքայի: Բայց եթէ յառաջ քան զ+ և = մի ևեթ բաղաձայն իցէ, և այն մանաւանդ մի 'ի նոյնից, մարթեն սղել. Բոյլքս աստեղաց, բանքս այս, ձեռքս իմ, աւուրքս այսոքիկ, որքդ այդ, ջուրքդ ալի, պտղամբն աստուծոյ, տունքն ամենայն, իմաստունքն առին. զՔինն ճշմա, զամեն առաջինս, զկամեն աստուծոյ, զպատգամոն եսուն, 'ի բանին արքայի, յաթոռան ելեալ, զարտ յարուցին, յաւուրան յայնոսիկ, զկեանդ անձառ, զթագաւորդ ըսպան, զարիւնդ հեղէք. աչքս իմ, մեղքդ այդ, վրէժքն ամենայն, զպսակն ընկալան, զքաղաքդ աւերեալս:

Տառքն Ղ. = 'ի սկիզբն բառից ընդ այլում բաղաձայնի, առնուն ը զկնի իւրեանց՝ եթէ յարմարան գուցէ 'ի ընէ ը. ի. ——. Ջընին, զննեմ. սիկ, սըկսեալն. զըտ, զտեմ. զըր, զրաւ. զըսպ, զսպեմ. սուտ, ստեմ. սուգ, սգամ. սուղ, սղոց. սուլ հաս սիլ. սլանամ. սուն հաս սին, սնունդ, սնոտի: Իսկ թէ չունիցին ինչ այնպիսի յարմարան, սովորաբար առնուն 'ի սկիզբն. որպէս և յորժամ Ղ. =, —+ նախդիրք են ածանցք. Ջգամ, զգուշ, զգեստ, զբաղիմ, զկծիմ, զմայլիմ. ստար, ստաս, ստոյգ, ստանդ, ըսթափ, սկահ, սկիզբն, սկունդ, սալի, ստերջ, ստէպ, ստուար, սքանչք, ստեղն. սփիռ. սփռել կամ սըփռել. սքող. ստահակ. ստամբակ. ստգիտ, ստգտանեմ կամ լաւ ևս գրելի ըստգիտ, ըստգտանեմ, ստեղծ, ստերիւր: Ջոստ առ միում բաղաձայնի տաղաչափք սղեն սովորաբար 'ի բազմավանկս, իսկ 'ի միավանկս՝ զկնի անընդմէջ ձայնաւորի: Սակայն յառաջ քան զնոյս կալով և 'ի կրկնիլն, և 'ի բազմատառն առնուն զկնի իւրեանց ը. Ջըրահ, զըմհամ, զըլացող. (իսկ ըզլացող, հայցական լացողին), զգեր, զմուռս, զըռուել. զմբաղ, զմրիմ, զնդամ, զնդան. սըռք, սրահ, սուինք, սրունք, ստնաստան, սմբակ, սպրդել: 'ի բառս ինչ ոմանք 'ի սկիզբն և այլք 'ի մէջն հնչեն. Սկի կամ սկիհ, սփռել, սքեմ:— Տառն Չ գրեթէ միշտ զկնի իւր առնու ը. Չիլ, չլանամ. չուփ, չփեմ. չփոթ, չփացութիւն, չըել, չըայլ, չըուկ. բայց 'ի բառսն չտապ, չտեմարան, չտոգանեմ, որ 'ի ըսկիզբն ունին ը: Մակբայն կամ մասնիկն չ զկնի իւր առնու. Չգիտեմ, չըլուան, չկամք, չմերժեմ, չըահին, չգոյ. չժողովուրդ. բայց ընդ) , հ սուղ է. չկիշել, չհանդուրժեմ. չհընչեալ: Տաղաչափք և զայլն սղեն սովորաբար.

Չմոռի մըտօք 'ի տուն սըրբոյն: Չվաճառեցի ըստ հրամանին:
Կամ թէ կամօք իմ չներհակլին: Եւ յիւր լուսոյն չպայծառանայ:
Եւ չխնդրեցի զարքայութիւն: Եթէ չմնայէ յիւր սիրելին:
Ջի հայր չգտաւ զոք երկրածին. ՇՍ:

Իսկ Ղ նախդիրս՝ միշտ է ըՂ առ բաղաձայնի, այլապէս դոլով զկնի ձայնաւորի 'ի սղել կամ ոչ՝ յարմար բանս. Թէպէտ և սղելն լաւ ևս է, և 'ի տաղս հարկ իսկ. վասն զի անախորժ է ձայն ըթին անընդմիջաբար զկնի այլում ձայնաւորի: Ջսոյն խմս և զայլոց ըՂ, ըՂ, ը= սկզբնաւորաց, մանաւանդ ընդ յարակից ձայնաւորի անընդմէջ. որպէս, 'ի զգեստ, 'ի զգալիս, 'ի զբաղմա, 'ի զմայլել, 'ի շտապ տագնապի, 'ի շտեմարանս, 'ի սպանդ վարել, 'ի ստար, 'ի ստաս պաշտաման, 'ի սփիւռ, 'ի սկզբան. Թիւր է և խորթ ըթին առել զայսպիսիս: Իսկ ըՂ. ը= այլապէս թողեալ է ցայժմ 'ի կամս տաղաչափից սղել կամ ոչ. այլ 'ի չսղելն զհետ անընդմէջ ձայնաւորի նոյն անախորժ բախումն ձայնաւորաց խայթէ զնուրբ և զփափուկ լսելիս:— Յորժամ վերջին վանկ յառաջադաս բառին՝ ը ունիցի, լաւ ևս է զայն սղել, և պահել ըՂ զյաջորդ նախդիրն. որպէս, Ումն ըզսէր, ումն ըզհսկումն, ումն ըզպահոցն, ումն ըզբաժակն, ումն ըզպարկեշտ,

ումն ըզխնդալն , այլ ումն ըզտեսն , այլ ումն ըզհայր , մինն ըզծածկոյթ , մինն ըզներող , բանն ըզհոգին կեցուցանէ , միւսն ըզգօտին , միւսն ըզնախնին , վասն ըզնոսա չարչարելոյ . քան թէ ումն զսէր , այլ ումն զհայր , մինն զծածկոյթ , բանն զհոգին , միւսն զգօտին , վասն զնոսա չարչարելոյ ։ Սոյնպէս լաւ է ասել Գայ 'ի գտանել զորս ըստեղծան . ՇՍ . քան զորս ստեղծան ։— Տաղաչափք ըստ հին գրչագրաց 'ի լաւելեայն ըթիւ սկսեալ բառս սղեալ անդ զըթն՝ գրեն ըզատուեր , ըզատուար , ըզքանչելի , ըզսափն , ըզգալի , ըզատուընդամոզս , ըզսպառնական , ըզսպանելոյս , ըզսպեղանին , և այլն . բայց լաւ ես է և դիւրահնչիւն գրել միշտ զատուեր , զատուար , զքանչելի , զսափն , զըզգալի , զատուընդամոզս , զսպառնական , զսպանելոյս , զսպեղանին . մանաւանդ զկնի ձայնաւորի հարկ իսկ ըստ այժմու ասելոյս , որպէս Որ զմօրն յինքեան ձըգէ զսափն . Դարձո զատուեր երեկոյին . ՇՍ . զի մի է ը , - ը չարաձայն լսիցի . Նոյնպէս և 'ի Նոյիւ աղելեան գրել և ասել յերկամանկին՝ Աղքա զծընունդ մեղաց չարին Արամ հոգւոյն կոտորեցին . ՇՍ . և ոչ աղքա ըզծնունդ ։ Վասն զի Նոքին իսկ Նախնիքն և առանց զայն ըթիւ վարեն զմանկսդ . ոչ միայն զկնի խիստ բաղաձայնի , այլ և Նայի , երբեմն և ձայնաւորի . որպէս ,

'Ի յապացոյցն որ էր միայն ըստուգութեան ։
Որ քահանայն էր ըստուերին ։ Յոյժ բարձրագոյն ըզքանչելեաց ։
Վըշտաց հընար ըսփոփութեան ։ Զխմանալին և ըզգալին ։
Բուսոց տընկոց և ըզգայնոց որք չընչական ։
Նոցա հերձեր զծով ըզգալին ։ Ծանօ թէ է ըստուգական ։
Որոյ ըզգեստ է լոյս փառաց Արկին հանդերձ նախատանաց ։
Հողոյս ապա ոըքան պիտոյ ըզգուշութեան ։—
Հայր ծընող , որդի ծընունդ ։ Հողոյ ծընունդ ես հիւթաւոր ։
Մի նախանձիր բընաւ ընդ մարդ ։ Թէ և չընորհ ունիս յոգիդ ։
Ուսման գըրոց լեր մըտերիմ ։ Կըրկին դըրամք քաղաք ասէ ։
Քանզի ձըրի է պարգևիչ ։ Այլ կոխեսցի գըլուխ Նորին ։
Զի 'ի ջըրոցն հեղեղին ։ Գօտէկըռիւ ըստ Յակոբին . ՇՍ ։

Ապա ուրեմն զկնի ւ նախդրին առաւել ընտրելի է չաղել զայգպիսիս ։

1407 . Ձայնն ե , ո չէ պարտ հնչել իբրև յէ կամ է , վօ կամ օ , որպէս թիւրեն ոմանք . այլ փակ և ամփոփ բերանով արտաբերելի են իբրև սուղ է և օ , մանաւանդ 'ի մէջ բառից . որպէս , Մեծ , բերել , զերկիր , բոլոր , զոգի , զոր . զի և ոչ այլ ինչ են բայց սուղ է և օ , ընդ որս և փոխանակին ևս ։ 'Ի սկիզբն բառից նոյնպէս են արտաբերելի . բայց փոքր մի աւելի ամփոփ չլթամբք իբրև սուղ յէ , վօ . Երկիր , եկ , եթէ . որ , ով , ոչ , ոլոր , որդի ։

1408 . 'Ի վերայ ւ գրոյ խնդիր եղև երբեմն , կիսոց ասել՝ թէ ձայնաւոր է , և կիսոց թէ բաղաձայն ։ Յայսմ և բուն Նախնիք երկպառակ թուին . զի մերթ վարդապետութեամբ և սովորութեամբ ձայնաւոր զնա ցուցանեն , այնու զի եօթներորդ ընդ ձայնաւորս համարին , և զի զբայսն արշաւեմ , համբաւեմ ընդ գիեմ բային մաքուր եզիւ ասեն յանգեալ , որ է ասել՝ 'ի պարզ ւմ յանգեալ առանց նախադաս բաղաձայնի , վասն որոյ և 'ի գրադարձին չհրամայեն յարել զ- 'ի է . և զի գրեն ուրեք ուրեք պարզ ւ փոխանակ ձայնաւորացն ի , իւ , ու , է . Փախգեա , օրաորդ , ընուն , հաւխ կամ հաւաւ , արւանամ , արուութիւն , Հաւփսիմէ , Անաւզք , Անաւոքոս , Դաւլաւն , Կաւքս , Եգւպտոս , Մաւսա , Նւգէր , յւղյ , առաքինութւն , եթեովպացի կամ եթէովպացի , եթւովպացի . անգեղ կամ անգիւղ , անգւղ . ըւնցուք , նաաստ . և յայժմ ւ փոխի 'ի ւ կամ է 'ի հոլովս բառից . Բարի , բարւոյ , բարիք , բարւոք . որդի , որդւոյ . գինի , գինւոյ , գինւաւ , գինւով . զոր հինքն պահեն ևս երբեմն՝ գրելով որդիոյ , համայե-

ցիոյ, մանկտիոյ, մանկտւոյ, 'ի խայրից, 'ի տարիոջ, յակիոջ (1), ըստ նմանութեան միավանկից. և ցարդ ևս 'ի յոգնակի գործիականս է հոլովման պահէ զձայնաւորութիւնն ւ կամ իւ. Բանիւք, աղքայիւք: Արդ այս ամենայն նշան երևի ձայնաւոր լինելոյ տառիս:

Եւ մերթ ընդհակառակն փոխանակ ւ-ի և ու-ի գրեն վ. Ահավասիկ, խորդավանեմ, նուագ, նւագ, նվագ. և փոխանակ վ-ի ւ. Իջեւան, օթեւան, երիւար, վարսաւիրայ, հինաւանդ, զօրաւիգն (2), վաւաշ և վավաշ. և 'ի սկիզբն վարեն փոխանակ հոյի. Իւծեալ, ւիւսել, ւիւթական. և 'ի մէջ երկուց ձայնաւորաց այլազգի բառից յաւելուն 'ի փակել փոքր մի զբացութիւն նոցա. որպէս, Փարաւոն, Շմաւոն, Մենեղաւոս, Երմողաւոս, Դանաւոս, Լաւոդիկէ, Լէգէոն, Լեւոնդ. և 'ի նոյն պատճառս զկնի ւ տառին դնեն հ. Տրովադա, որ չէք 'ի բնագիրս. և զհ ձայնն օտարաց յեղուն 'ի մեզ ւ, որպէս Դաւիթ. և զու 'ի բառս մեր նոյն առեն ընդ աւ. որպէս և գրեն իսկ ցաւալք, ցաւովք. և ընդ մաքուր եւեթ յանգեալ բայսն համբաւեմ, արշաւեմ 'ի միասին 'ի մի համար դասեն և զգա-լէն. և զբառն աւր՝ բաղաձայնիւ 'ի նոյ տառ յանգեալսն թուեն ընդ արեգակն, վագր, անգղ. և իւ յանգ բառից, իբրև զայլ ինով և բաղաձայնիւ յանգեալսն, երբեմն առնու և գրով փոխէ զի 'ի ը 'ի հոլովսն. զի առ ի թիւ, թուոյ կամ թըւոյ, աղնիւ, աղնուի կամ աղնըւի. և աւ, էւ, իւ յանգք բառից ըթիւ առնուն զխմբոշ յօդսն, և յոտնաւորս վանկ իսկ գործեն նախ քան զբաղաձայն. Հաւրս, Նաւարդ, Թեւրն, գեւրս, Թիւրդ, բանիւրն, ըստ այդմ և երաժիշտքն հինք տասցեալ էն Եւր հայր յամկոյն զքո զորդին իւր դաւանեաց. որ թէ սոսկ ձայնաւոր էր ւ՝ չմարթէր լինել: Այսոքիկ կարծիս տան, մանաւանդ թէ հաւանութիւնս, բաղաձայն ևս լինելոյ տառիդ և չ հնչելոյ. յորմէ ծագեալ է թերևս և կարծիք վեւի ձայնաւոր լինելոյ երբեմն: Եւ զի միայնակ պիտանութիւն ւ գրոյդ խափանեալ է առ յետնովք և առ մեզ, անտի ևս առաւել զօրացեալ է կարծիք բաղաձայնութեան տառիդ:

Բայց ուղիղ իմաստասիրելով ասելի է՝ թէ յառաջին դրութենէն ձայնաւոր է տառդ և մերձաւոր 'ի ձայնսն իւ, ու, որ ամփոփեալ 'ի վայր նատուցանեն զշրթունս. որ և ժամանակաւ առաւելեալ ապա այս ամփո-

(1) Զայս խառնակումն ինոյ ընդ ւիւնի, որպէս և զնախայիշատակեալսն այլի ընդ եչի և ըթի, եչի ընդ ինոյ, մարթի կարծել առ յետինս եղեալ 'ի նմանութենէ ձևոյ այդց նշանագրաց ընդ միմեանս 'ի հին երկաթագիր մատեանս: Թող և զմիւս վրիպակ սովորութիւնն ոմանց գրչաց, որ 'ի չորրորդ հոլովումն ևս մուծանեն զւ և գրեն մարդւոյ, ցորենւոյ, բերանւոյ, նաւհւոյ, ձանձնւոյ, պղինձ՝ պղնձւոյ, սեղանւոջ, աստուածայնւոյ, մարդւոց, աստուածայնւոց, երկնայնւոց, հոգք՝ հոգւոց. բայց 'ի գիշերւոյ գիշերաւ (Հաւթ. Գ.) որ կարի յաճախեալ է առ լաւ գրիչս, և ուղղականն ոչ է գիշեր, այլ գիշերի, որպէս ամառանի, ձմերանի. քանզի և ոմանց 'ի ստոյգ գրչաց մոռացեալ ուրեք զւ՝ դարձեալ վերստին 'ի շաղակին նշանակեալ են: Նոյն յաւելուած ւիւնի երևի և 'ի յոգնականս է հոլովման. Գործի, գործւոց, գործւովք. տեղի, 'ի տեղւեայ, տեղւեօք:

(2) Որք թուին բարդք 'ի վանք, վարեմ, վիրամ, վանդեմ, վիգ բառից, որպէս և ունին իսկ յաճախ զվեւդ արմատոյն յոլովք 'ի դոցանէ: Նախնեացն սովորութիւն պատկառելի է, այլ չէ օրէն և ոչ հարկ ըստ այդոցիկ առնել ինչ անսովոր առ նախնիս, որպէս թէ գրել զօրավար փոխանակ զօրաւարի, որ յայտնապէս 'ի վարեմ բայէն է կամ կարեւէր փոխանակ գրելոյ կարեվէր, որ 'ի վէր բառէ. մանկական է այդպիսեօք զուարճանալ իբրև քաջ լեզուագէտ:

փուռն, մանաւանդ 'ի յանգս բառից և յառաջ քան զձայնաւորս, մօտե-
ցեալ է 'ի Հ. և այսպէս իսկ արաբերի այժմ՝ մանաւանդ առ ռամկին. բայց հիմից զգուշալի է չառամկանալ բոլորովին: Ոչինչ ընդդէմ է ևս ասել, թէ կրկին ունիցի գործ գիրդ, ըստ տեղւոյն ձայնաւոր, ըստ տեղւոյն բաղաձայն, որպէս և յայլ ազինս տեսանեմք զայդ: Զուր է կարծելն թէ տառք որ ինչ ենն 'ի բնէ՝ յայն կան և չունին փոխել. զի չիք և ոչ մի գիր կամ տառ բնութեամբ, այլ 'ի դրութենէ է ամենայն և 'ի կարգմանէ մարդկան. և այսմ մարթի ըստ տեղւոյն զանազան լինել ըստ հաճոյս կարգչացն և սովորութեան:

1409. Միաւորութիւն երկուց ձայնաւորաց 'ի մի ձայն հնչման՝ ասի Երկբարբառ. և են սոքա յատուկ, աւ, եւ, իւ, ու, եա:

1410. Յառաջելոցս վասն ւիւնին դիւրին է իմանալ զհնչումն -- երկբարբառին յորժամ նախադաս է ձայնաւորի կամ 'ի յանգ բառի, զի հնչի իբրև --- 'ի մի ձայն մօտ 'ի -Հ, այլ ոչ տիրապէս վեւ ձայնիւ (1). Աւանդ, աւեր, ապաւէն, լաւի, ցաւոց, հաւու. բաւ, քաւ, բնաւ, նաւ, ազգաւ, եդաւ:

Իսկ յորժամ կայ նախադաս բաղաձայնի, խնդիր է թէ զիարդ հնչիցի: Անգամին յաւուրցն Գրիգորոյ Մագիստրոսի յայտնի է թէ հնչէր իբրև -Հ կամ օ, մինչև զարմանալ նմա տարապարտուց՝ թէ ընդէր թարգմանիչքն չառեղծին առանձինն նշանագիր, կամ թէ առեղծեալ և կորեաւ: Եւ հաւանութիւն կամ նշանք այսր հնչման կան մինչև ցայսօր 'ի հին և ստոյգ գրիչսն. վասն զի գրեն՝ օրինակ իմն, Բաւանդակ, բովանդակ. յաւանակ, յովանակ. յովազ. յաւազ (Ովս. Ե. 14). հաւփալ, հովփալ. գնով, գնաւ, ցորենով, ցորենաւ. կարգաւ, կարգով. բազմաւ, բազմով (Յուդթ. Ե. 8). գոտեաւ, գոտւով. բերանովք, բերանաւք. ցաւովք, ցաւաւք. գործովք, գործաւք. մեծաւք, մեծովք. յաւր, յովր՝ որ է յօր, արմատ յաւրանալոյ՝ որ և յովրանալ: Ոսոխ, աւսոխ. որոգայթ, աւրոգայթ. ոձիր, աւձիր. որոշել, աւրոշել. աւրիորդ, որիորդ. թոշակ, թաւշակ. ծողակ, ծաւղակ. յոգնիմ, յաւգնիմ. տոռն, տաւռն. քող, քաւղ. սիրող, սիրաւղ. կարող, կարաւղ. համբերող, համբերաւղ. ովսաննա, աւսաննա. Ղովտ, Ղաւտ. Նաբովթ, Նաբաւթ. Կովկաս, Կաւկաս. Պաւղոս, Պողոս. Զորոբաբէլ. Զաւրոբաբէլ. Ապողոս, Ապաւղոս. Պօլիս, Պաւլիս. -- գնելով և յանուանս ինչ՝ յորս հելլենն ոչ է -- կամ -Հ երկար. (αυ, ω), այլ փոքր կամ սուղ -, (ο). որպէս 'ի Զաւրոբաբէլ, Ապաւղոս, Պաւլիս, Լաւոդիա: Եւ ոչ այս միայն, այլ և սովորութիւն կալաւ առ ոմանս յետին դարուց գրչաց զամենայն -- գրել օ. բօկան, օտարան, արմօ, ալօնի, ձայնօր, Գօիթ, նոյն համարելով ընդ --: Իսկ ընդ հակառակն ոչ երբեք գրեն, դէթ սխալելով, -Հ փոխանակ --ի ուր օ հնչի. զի ոչ ուրեք գտանի գոնէ վրիպակաւ գրեալ օրինակ իմն ալր, ավրհնել, տավն, բերանավք, գոտեավ: Նոյնպէս 'ի -Հ և -- յանգս բառից, բայց 'ի գործիական հոլովէն զոր փոխագրութեամբ հոլովման առնեն՝ նոյն համարե-

---

(1) 'Ի բազում տեղիս Հին Քերականին և մեկնչաց նորա -- նախադաս ձայնաւորի ոչ ևս համարի երկբարբառ երկար, այլ - լոկ և - յարեալ ընդ յաջորդ ձայնաւորն. ուստի և ս՛եւ՛ոփ՛ օրինակ բերի ներքև ոտից յանաց. որ չյարմարէր՝ եթէ -- յայնպիսի տեղիս առանձինն վանկ կացուցանէր. զի հարկաւ ինքն երկար լինէր և ս՛եւ՛ոփ՛ ստեղն ոտք: Այս ուղիղ է ըստ հելլէն առոգանութեան. բայց ընդդէմ երևնել թուի այն, զի մերքն զբայսն -րը-ւ-էն, հ-մբ-ւ-էն մաքուր ենչև առեն յանգեալ և չներեն զ-տալ 'ի ե: Սակայն ոչ այս միայն է խառնախոսութիւն մեկնչաց Հին Քերականին:

լով զամենայն գործիականակերտ յանգ, այլուր ոչ երբեք գտանեմք փոխանակեալ զու և զվ ընդ միմեանս, գրել զաւ, ժողաւ, ծաւ, սաւ փոխանակ զով, ժողով, ծով, սով. կամ բով. գով. ձով, լով, նով, տեսով. կերով փոխանակ բաւ, գաւ, թաւ, լաւ, նաւ, տեսաւ, կերաւ: Յայտ ուրեմն է աստ, թէ արտաբերութիւն ու 'ի մէջ բառից հեռի էր 'ի վ ձայնէ և մօտ 'ի վ և ւ երկար. իսկ 'ի յանգլին ու և վ կարի յոյժ տարբերութեամբ զանազանեալք էին:

Այսպէս բաց արտաբերութիւն և երկբարբառ հնչումն ու-ին, իբրև ո և ւ խառնեալ և սեղմեալ նեղացեալ 'ի ւ, հուպ մատչի յոյժ 'ի վ կամ օ, ուստի և գիրս խառնի և միանայ ընդ նմա. և այդ իսկ է պատճառ փոփոխման ու-ին 'ի օ, որպէս հաւանելի է թէ և 'ի մեզ եղեալ իցէ անդստին 'ի վաղ ժամանակաց յառաջ քան զբաղաձայնս: Այլ ոչ ոք ունի ցուցանել թէ այդ փոփոխումն 'ի Մեսրոպայ ցՄագիստրոս հանդիպեալ իցէ ընդ առն վեցհարիւր յիսուն, և ոչ 'ի Հայկայ ցՄեսրոպ ընդ պարագայս երկու հազար հինգհարիւր ամաց: Բայց և ոչ այդ հարկ ինչ առնէր թարգմանչացն ստեղծանել ուրոյն նշանագիր. զի հաւանելի է թէ վասն մօտութեան ձայնին կամ տառին 'ի ու և վ ոչ կամեցան առնել, այլ ըստ օրինակի այլոց ազգաց զերկբարբառս վարեցին նոքա և ըստ նոցանէ յետինք (1). ու առաւելապէս 'ի մեր բառս, և վ առաւել 'ի հելլենականս և յայլազգացն՝ ուր նոքա ունին ւ բաց կամ օ (ω). որպէս Մովսէս, Յովբ, Յակովբ, Յովհաննէս, Համովլ, Բիովլիա, կով. Թէանով. իսկ ուր նոքա ունին ու, եգին և 'ի մեզ ու երկբարբառ՝ հնչելի ձայնիւ այբի և ւիւնի. որպէս Պաւղոս, Սաւղոս, Աւգոստոս, Աւրելիոս, Կղաւդիոս, Կերաւնոս. Թէպէտ և այդն, մանաւանդ առմին, խառնեալ լեզուին հեծեծելով և զատս փոխեալ է 'ի օ: Այլ ոչ ուրեք գտանեմք զաւղ օ հելլենական փոխեալ 'ի մեզ 'ի վ, բայց միայն ուրեք 'ի ու որպէս տեսցուքն:

Փափաքելի է այժմ գիտել և վայել իսկ՝ զբուն նախնեացն զտարապարտ խափանեալ գրութիւնն ու վերստին յարուցանել, և զայն վարել փոխանակ եկամուտ այլազգականին օ, ոչ միայն 'ի յատուկ անուանս, որպէս և վ վարի անխափ, այլ և 'ի մերսն:

Յառաջեալս յայտ լինի ևս, թէ և վ իբր երկբարբառ վարեալ է, և չունի աստ զգործ ւիւնին 'ի ու, զոր չմարթէր դնել առ ոյն, զի մի լինիցի ու. վասն որոյ և վ անընդմիջաբար նախադաս բաղաձայնի՝ չէ այնպէս հնչելի, որպէս յառաջ քան զձայնաւոր կամ 'ի յանգլին, որոշ արտաբերելով զվ՝ զվերին ատամանն հարեալ 'ի ստորին շրթն. այլ իբրև ւ բաց և երկար, կամ օ. որպէս, Կորգովք, ազգովք. կանովն, Յակովբ, Յովբ, Նովա, Սիմովն, Թովմաս, Անովն, քրիստոնէայ. որ և 'ի մեր բառս փոխի երբեմն 'ի ու, որպէս ցուցաք արդ. և յայլազգականս յաճախ 'ի ւ. կանոն, քրիստոնեայ, Յակոբ, Յոբ, Սիմոն, Թոմաս, Անոն: Իսկ 'ի յանգս առաւել բաց հնչէ իբրև օ և հ. Զով, ժողով, ծով. սով, կով. կով. Լեւով:

1411. Վ 'ի յանգս բառից ինչ յառաջ քան զբաղաձայն փոխանակեալ երևի ընդ ոյ. որպէս, Յովբ, յաւր՝ յորց յաւրանամ, յոխանամ, է նոյն ընդ յոյր. Անդովկ գրի և Անդոյկ. և յունականն Γων ... (յոնն) 'ի մեզ է Յոյն:

1412. Նոյն մերձաւորութիւն ձայնի խառնեալ է և զու նախադաս ձայնաւորի ընդ հ, ոչ այժմ միայն, այլ և 'ի վաղ ժամանակս. մինչև Շնորհա-

---

(1) Աւ սկսանել տանց տալից ինչ 'ի կարգ այբուբենից կամ տառից անուան՝ ուր ւ պահանջի, ոչինչ ցուցանէ. տալ թէ ոչ առնել էր ևս Եղբ. երկինք. եղբայր. երանութիւն, երեկոյ, վերաբերել, մակադրել, նկատ, և այլն. զի այսպիսի խաղք գտանին առ տաղաչափսն:

ւոյն կազմել սկզբնատառիւք ՆՇԱԳ, ՆՇԱՍՏ, փոխանակ նուագի, նուաստի, և ոմանց ոչ հեռաւոր գրչաց գրել 'ի ԲՀԷՆ, ԲՀԱՆԻ, ՀԱՐԱՊԱՀԱԲԵԱՆ: Բայց կան ընդ հակառակն վերում բառք ու-իւ գրեալք. Բուրաստ, անդրուար. ըստ որում գտանի փոխանակեալ և զերկբարբառն Է-, Ի- ընդ վերում բառի 'ի իջեւան, օթեւան, երիւար: Սակայն հմուտք գիտասցեն զանազանել և ուղիղ հնչել զ--, ոչ Ւ, այլ սուղ --՝ փութանակի անցանելով 'ի յաջորդ ձայնաւորն. նոյնպէս ոչ իբր սոսկ Հ հնչել զ- 'ի Է-, Ի-, ոչ յառաջ քան զձայնաւոր՝ մանաւանդ ուր չէ փոխանակ վերի, և ոչ յաւարտ բառից. այլ իբր ամենասուղ Է--, Ի--, հանելով զձայն եցին և ինոյն, և իսկոյն ամփոփելով զըրթունս 'ի --. Թեւ, թեւաւոր, թիւ, բանիւ, հիւանդ. Նմանապէս և յառաջ քան զբաղաձայն, մեւք, ձեւք. և հարկաւ խորել օրինակ ինն զգործիականն յարգի՝ յ--ՐԴԻ-Ն 'ի նախդրիւ տրականէ արգեան՝ յ--ՐԴԻ-Ն:

1413. Ո- գտանի լծորդ ընդ -- (1), -, -Հ. Ծուղակ, ծաւղակ, ծողակ. շրուշակ, շրաւշակ, շրոշակ. մուրուք, մաւրուք, մորուք. ուրուկ, աւրուկ. ուղերձ, աւղերձ. ուժանդակ, աւժանդակ. պրուսեակ, պրաւսեակ. խուսափել, խաւսափել. զարտուղի, զարտաւղի. յունք, յաւնք. գոլուն, գողաւն. պղուաշ, պղաւաշ. տատուղտ, տատաւղտ. որիշ, աւրիշ. զոլող, զօւող. բարոյական, բարուական: Յովսէփ, Յուսէփ. Թովմաս, Թումաս, Թոմաս. քերովբ, քերուբ, քերոբ. Անդովկ, Անդուկ. Յովհան, Յոհան. Սադովկեցի, սադուկեցի. Ամովրհացի, ամուրհացի. Տրովադայ, Տրուադայ (գլուխք Գործոց. ԻԸ). Յեսու, Յեսով, Յեշով, Յիշով. Անցին ցամաք ըստ Յեսովլին. ՇՈ:

1414. Ե- լծորդի ընդ Ի-, ԷԱ- 'ի յանգս բառից. Եւթն, իւթն, եաւթն. գեւղ, գիւղ, գեաւղ. արգեւք, արգիւք, արգեաւք. եւղ, իւղ. հեւղ, հիւղ. երկեւղ, երկիւղ. սորեաւ, սորկ. հաւաստեաւ, հաւաստեւ. զառաջեաւ իւրով, զիւրով առաջև. Բ. տեղեաւ, տեղեւ, տեղեաւք, տեղեւք. բարեաւ, բարեւ (2), բարեաւք, բարեւք. Նախնեաւք, Նախնեւք. միջերկրեաւք, միջերկրեւք. սքանչելեաւք, սքանչելեւք. կարծեաւք, կարծեւք, կարծիւք. մնոտեաւք, մնոտեւք, մնոտիւք. զարմանալեաւք, զարմանալիւք. վարուք, վարիւք, վարեաւք. ուրէք և բարեւք փոխանակ բարիօք. Բարեւք պատասխանատուութեամբ. ՀՄ: Եւ ընդ հակառակն ԷԱ- փոխանակ Ի-. լար, լարի, լարիւք, լարեաւք. Եսթ. Ա:— Յոգնակի գործիականք յարմարապէս եզականին ԷԱ-՝ գրին ԷԱ-Ք. իսկ անյայտ գործիականն -Ր-ԴԷ-Ք, և ուղղականք եաւթն, գեաւղ, յետամուտ թուին 'ի նմանութենէ ձայնին, և անտի ապա ոկիզբն առեալ հնչելոյ արգեօք, եօթն, գեօղ: Ասացեալ եմք (221) թէ գործիականք Ք-Ք, ՅԷ-Ք ոչ երբէք գտանի գրեալ Ք--Ք, ՅԷ--Ք առ սոսկ հին գրիչս:

1415. Երևի 'ի բազում բառս բուն նախնական գրութիւնն լինել Է-յուղղականն, և 'ի հոլովսն փոխել 'ի Ի-. որպէս, Հեւր, հիւրոյ, մեւս, միւսոյ. աւեւծ, ամիւծոյ. եւղ, իւղոյ. եւթն, եւթնեքեան, իւթանց, իւ-

(1) Եւ այս շփոթ թուի բազում ուրեք յառաջ եկեալ 'ի նմանութենէ -- և -- գրուածոց 'ի հին երկաթագիրս և 'ի բոլորգիրս. վասն զի հին մանր երկաթագիրն Ա-յոյժ նման է Ո գրոյն. և յեւսին սաեղն բոլորգիր այբն կամ ոյին խառնեալ ընդ գլուխ վէմին՝ շփոթ երևի ուրեք ուրեք վեր 'ի վերոյ հայեցողի:

(2) Ըստ այդոցիկ ոչ ոք 'ի միտս ունողաց յերկուացի. թէ -ՐԴ-ՐԷ- գործիական է -ՐԴ-Ր բառին, որպէս Հշմարտիւ, գիւրաւ կամ դիւրեաւ: Այսպէս և -ՐԴԷ-Ք, որ է արգեամբք կամ արգեաւք: Այդ յանգ ԷԱ-Ք կամ Է-Ք ուրեք վրիպակաւ գրեալ գտանի Է--Ք. որպէս, զմայրեաւքն կամ ըզմայրեօքն. Բ. Պ. 8:

Թանկքեան · ըստ որում ունին անխախ զգուշաւոր գրիչք · բայց ապա 'ի հոլովականէն անցեալ է և յուղղականն Ի- , և այժմ առաւել այսպէս վարի · հիւր , միւս , աւիւծ , իւղ : Եւ ապա զեղջելով ոմանց զ- 'ի բառս ինչ , եղեալ է երբեակ և քառեակ գրութիւն մի և նոյն բառի · Աղբեւր , աղբիւր , աղբեր (1) · եղջեւր , եղջիւր , եղջեր · երկեւղ , երկիւղ , երկեղ , երկիղ , (սեռ · երկիղի) · հեւղ , հիւղ , հիղ , հեղ · գեւղ , գիւղ , գեղ , և չորրորդ ևս գեաւղ : Ըստ այսմ ևս լծորդ առնելով զԻ- ընդ Ի · գրեն · շաւիղ , շաւիւղ , շաւեղ · ալիղծ , ալիւղծ , ալեղծ · խիղճ , խիւղճ , խեղճ · ուղիղ , ուղիւղ , ուղեւղ , ուղեղ :

1416 · Ե- գասանի լծորդ և ընդ Ւ- Նախադաս ձայնաւորի · Իջեան , Իջուան կամ իջավան · կարաւան , կարեւան · մայրաւոր , մայրեւոր · հարկաւոր , հարկեւոր · Արտաւան , Արտեւան :

1417 · Ի- խառնեալ երևի ուրեք ընդ Ոյ յաջորդելով բաղաձայնի · Անգիւր , անգոյր · երկերիւր , երկերոյր · բիւր , բոյր · տեսանիւր , տեսանոյր · Բ :

1418 · Երկբարբառն Էա- գասանի միայն 'ի վերջին վանկս բառից իբրև զէ-Ն · և այժմ միշտ հնչի եչիւ և այբիւ զերկոցուն ձայնս առեալ 'ի մի · Մատեան , տեսեալ , հրեայ , սեաւ : Բայց առ հինսն յոյժ սակաւ երևի լծորդ լեալ ընդ Է և Ե : Ոչ միայն վերջին վանկք Էա- փոխին 'ի Է , Է , 'ի հոլովս անուանց և 'ի խոնարհմունս բայից , վասն զի 'ի վերջինթեր վանկ փոխելով ոչ ևս կարեն այնչափ երկայնել , այլ և յուղղականս և յայլ յանգս նախնականն Էա- կամ Էայ անխախ գասանի փոխեալ 'ի Է , Է . և մերթ առքա 'ի Էա · որպէս , Մատեան , մատենի · հրեայ , հրէի , հրէանամ · անդեայ , անդէոյ · արեան , յարենէ · Մեծութեան , 'ի մեծութենէ · տեառն , 'ի տեառնէ (իբր թէ տի առն , 'ի տի առնէ) 'ի տեառնէ · ատեամ , ատեմ , ատէի , ատեցի · կեամ , կէի , կեցի · կեայցեմ , կեցեմ · առեայր , առէր · փափաքեայր , փափաքէր · փրփրեայր · փրփրէր · եղեայ՝ եղեայք , եղէ՝ եղէք · ընկեայ , ընկէց · մի խնայեար , մի խնայէր · գրեա թէ , գրեթէ · անդեալ՝ զեռեալ փոխանակ անդել , զեռել (319 Ծան · 1 · էջ 141) : Տեարս , տէրս · լեաշկ , լեշկ · գղեակ , գղեկ · սեամք , սեմք · վեհամ , վեհմ · սեաւ , սեւ · որեար , որէր · խարտեաշ , խարտէշ · պատճեան , պատճէն · երեքտակեան , երեքտակէն · ծակոտկեան , ծակոտկէն · տուընջեան , տուընջէն (ածական) · Բասեան , Բասէն , Բասէն · Յոբէլեան՝ յոբելենի , յոբէլինի · Ապաւեղեան , ապաւեղինի , որպէս թէ ուղղականքն լիցին և յոբէլէն , ապաւեղէն : Աշտեայ , աշտէ · ափսեայ , ափսէ · միջօրեայ , միջօրէ · 'ի բացեայ , 'ի բացէ · մարգարտեայ , մարգարտէ · մաշկեայ , մաշկէ · քարեայ , քարէ · չուանեայ , չուանէ · եղջերեայ , եղջերէ · այծեայք , այծէք · քրիստոնեայ , քրիստոնէ · առհաւատչեայ , առհաւատչէ · քաղդեայ , քաղդէ · անդեայ , անդէ (2) · գոնեա կամ գոնեայ , գոնէ · Գալիլեայ , Գալիլէ · Յեփթայէ , Եփթայեա · Մուշէ , Մուշեայ · Բերինիկէ , Բերինիկեայ · և յառաջ անուանք է յանգիւ փոխանակ սեռականին Էայ , Մանովէ , Յեսսէ , Սաբէէ , Հախխմէ , Գայիանէ , Նուաքէ , Անդիպատրէ · փոխանակ Մանովեայ , Յեսսեայ , Սաբէեայ , Հախխմեայ , Գայիանեայ , Նուաքեայ , Անդիպատրեայ :

Այդպիսի երկբարբառներ օրինակք սովորականք և ընդունելիք գրեթէ յամենայն շարադիրս՝ որ յառաջ և որ նուաղ : Բայց երբեմն ըստ գծին համե_

---

(1) Որպէս ասացեալ եմք (43 · Ծան · էջ 20) , և փոխանակ սեռականին աղբեր գրեն երբեմն աղբեւր · թէ ոք զակն աղբեւր խնացու · Առակ · Ժե : Թարգմանեալ 'ի կարմրութիւն բոսորային բղխեալ աղբերն · ՇՐ :

(2) Հերակլէս զանդէն Գերմանեայ ընդ այս շաւիղ վարեաց · ՇԻ · այս ինքն զանդեայն :

մասնութեան հին գրիչք զոր և է ե- կամ եա- գրեն է, է. որպէս վերոյիշեալքն Տեղէ, բարէ, Նախնեաց, հաստատէ (1415). զօրթեաւ, զօրթէւ. հանդեաւ, հանդէւ. եպիսկոպոսացն, եպիսկոպէցն: Իսկ ընդ հակառակն զոր և է է կամ է գրեն ե-. Անձրև, անձրեաւ. աղբեւր, աղբեաւր. եղջեւր, եղջեաւր. տենդ, տեանդ. համետ, համեատ. գեհէն, գեհեան. կայէն, կայեան. տարելք, տարեալք. տարերց, տարեարց. վայելք, վայեալք. մանեկաձև, մանեակաձև. անդէորդ, անդեաորդ. որերոյ, որեարոյ. գեղձ, գեաղձ. յարեւլս, յարեաւլս. գուշուրէք, գուշուրեայք. կիւրակէ, կիւրակեայ. գումարէ, գումարեայ. պատուէ, պատուեայ. մերժէ, մերժեայ. արհամարհէ, արհամարհեայ. Նեղէ, Նեղեայ. հրամէ՝ հրամայէ, հրամեայ՝ հրամայեայ. ոչ դադարէ, ոչ դադարեայ. արհամարհէք, արհամարհեայք. ամենեքեան որ Ննջեն 'ի հող, ամենեքեան որ Ննջեան 'ի հող. երկնէր, երկնեայր: Այսպէս համարելի է և յորժամ զանորիշ դերբայն փոխանակ էն գրիցի գտանեմք ուրեք յանսովորս գրեալ եալ իբրև անցեալ:

1419. Գտանի և էա, որ մօտ է ձայնիւ 'ի եա, գրեալ և եղեալ է, է. Մարիամ 'ի հոլովականն լինի Մարեմայ. մարեմանք. զխարդ եղեալ է զերդ, միայն՝ մէն (1). միակ՝ մէկ, մեկին: Ըստ այսմ 'ի բարդութիւնս և յածանցմունս էա լինի և է, է. Հոգիանիւթ, հոգենիւթ կամ հոգէնիւթ. ոսկիակուռ, ոսկեկուռ կամ ոսկէկուռ. բարիասաց, բարեասց. գինիարբու, գինէրբու. այրիանամ, այրէնամ:

1420. Քանզի յ ձայնաւորակերպ հնչի զկնի ձայնաւորաց, մանաւանդ նախ քան զբաղաձայն, որպէս ցուցցուք զկնի, նմին իրի և նախնականն այ իբրև երկբարբառ լծորդ է ընդ էայ 'ի յոլով բառս. որպէս, Խաբեբայ, խաբեբեայ, խաբեբէի. էից. կարկառայ, կարկառայից, կարկառէից. միջերկրայ, միջերկրեայ: Արդ ըստ այսմ գտանին կերայք, կերէք. կալայք, կալէք. տարայք, տարէք. եղայ՝ եղայք, եղէ՝ եղէք. գայռ, գեռ. ժայռ, ժեռ. գայլ, գէլ (բերանոյ). հայթայթանք, հեթեթանք, անհեթեթ. յայգուց, յեգուց. սամետայք, սամետէք. գիւղորայք, գիւղորէք. արեղայք, արեղայից, արեղէից. կատայք, կատայից, կատէից. կորձայք, կորձայից, կորձէից: Ըստ այսմ ռ-նայն և -ձէն նոյն բառք են:

Բայց երբեմն և յանդէպս զոր և է այ փոխեն առնեն է. որպէս, Սայր, սէր. միանգամայն, միանգամէն. մանանայն, մանանէն. կանայք, կանէք. ագխանայք, ագխանէք. զոփայր, զոփէր. մարգարէանային, մարգարէանէին. խնամ տարայք, խնամ տարէք (կոր. յոգ. Բ գէմ): Իսկ 'ի հակառակէն զոր և է է գրեն երբեմն այ. կարացէք, կարացայք. անջատանէք, անջատանայք. խնդրէաք, խնդրայաք. գտանէաք, գտանայաք. ամէն, ամայն, այսինքն այս, եղիցի: Այսպէս Թուլ և Նիրհայր փոխանակ Նիրհէր:

1421. Զայս գլուխին է փոխանակ էայ, այ սովորական գտանեմք առ հին գրիչս, և առ Հուսատարիման և Ճարտարին անգամ: Իսկ որ եան է, զի որ չեն սովորեալ 'ի Նոյանէ այլուր զայդ առնել, երբեմն հարկաւորեալ առնեն 'ի ծայր տողին առ չելանելոյ ըստ գծին, իբրու համառօտագրութիւն համարելով և Նոյնաձայն զէ ընդ էայ: Առ յետին քերթողս գտանի և 'ի յանգ ածեալ ստանաւորի է ընդ էա կամ այ իբրև Նմանաձայնս, 'ի յաջէն յանգեալ ընդ յայն — յէն: Իսկ յաշխարհիկ խօսս ամենայն գաւառաց հայաստանեայց հասարակ սովորութեամբ բաղում էայ և այ փոխեալ են 'ի է, որպէս յայտնի է Նկատողաց. սիրէց, կանչէց, գնացել է, եկել է. է. գի, հէր, մէր, փէտ, եկէք, տղէք. և այլն, են սիրեաց, կանչեաց, գնա-

---

(1) Ոչ ժուժկս, ոչ հանդուրժես, զիս մէն Թողուս յապառաժին,
Բայց ոչ եմ ես միայն, զի հայր ընդ իս և սուրբ հոգին. ՄԳ:

ցել է, եկել է. էգի. հէր, մէր, փէտ, եկէք, տղէք, և այլն, են սի-րեաց, կանչեաց, գնացեալ է, եկեալ է. այգի, հայր, մայր, փայտ, ե-կայք, տղայք: Եթէ այս սովորութիւն հնչելոյ կամ փոխելոյ զէ և զայ 'ի է, է, ընտրութեամբ նորոգեալ հաստատեսցի յազգիս, ոչ սակաւ քաղ-ցրութիւն շահեսցի յայսմ մասին լեզուս հայկական, նուազելով այլից որ կարի շատ են:

Այդ հնութիւն կարևոր եղիցի և առ ստուգաբանութիւն և ընտրու-թիւն բազում բառից. զի ահա օրինակ իմն ինքնին աներև տեսանի այժմ թէ տէր լոկ նախնի կազմութեանն է տիայր, որպէս տիկին. վասն այնո-րիկ և 'ի սեռականն լինի տեառն, տերանց, տեարց, որպէս թէ տիառն, տիրանց. և տեարք է տէրք, և տէրք՝ տեարք, որ է տիարք, և տեարց՝ տիարց (117):

1422. Այդ են յատուկ երկբարբառք մեր. իսկ էւ, ըւ բանաբարբառք ասին, որ գտան ուրեք և առ հարկի սխալեալ. որպէս Էւիլատ, Նըւադ, լըւաւ, ատըւած, զըւարթ, թըւոյ, 'ի տըւէ: Երկրորդդ ըւ առ բանաստեղ-ծս և երաժիշտս միայն վարի 'ի մէջ տողի. Յորս բազմի բանն աստըւած. ԸՈ. իսկ առ շարագիրսն առ հարկէ գրագարձի:

1423. Ոչ սակաւ գրիչք միջին դարուց, զի չունիմք օրինակս 'ի յոյժ հնագունից, զէ ձայնն յառաջ քան զայլ ձայնաւորս սովորաբար գրեն ի և է. օրինակ իմն Եի, եիր, եաք, եիք, եին, օրհնեաք, աղաչեաք, գործեաք, ունեաք. մարգարեանամ, մարգարեա, մարգարեայ, 'ի Գալիլէէ. յԵղի-սեէ, Եղիսեեւ, Էնեայ կամ Էնեա (1): Բայց քանզի է առանձինն վանկ գործէր 'ի դոսա, որպէս չափաւ տաղք վկայեն, և գրեն իսկ այլք եիւ, և հոլովումն իսկ անուանցն պահանջէ, և որոշումն կատարելոցն երկեաք, փոխեաք, վասն այսորիկ խափանեալ է յետոյ այդ գրութիւն, և միայն մը-նացեալ լոկ օրինի 'ի հոլովս է կամ ի յանդիւ անուանց՝ յորս էա 'ի մի ձայն արտաբերի. Նանէ, Նանեայ. Անդէաս, Անդեայ. Գորգի, Գորգեայ. Գա-լիլիա, Գալիլեայ. յորս է և ի առ 'ի միանալ ընդ ա՝ փոխեալ է 'ի է: Զայն իմն և զուգական յանդիցն եայ, Առօրեայ, միջօրեայ, աւետչեայ, առհա-ւատչեայ, փախստեայ, քաղդեայ, անդեայ, հրեայ, որք առհասարակ գրին և գրելի են եչիւ. զի եա յամենեսին 'ի նոսա երկբարբառ է և 'ի հոլովսն մի-օրինակ փոխի 'ի է. առօրէի, փախստէի, հրէի, անդէոյ: Այսմ քերակա-նական պատճառի և միաբան սովորութեան գրչաց ընդդէմ է գրել հրէայ զայդ բառ միայն, և կարծել թէ հրէայ ասելն և գրել ռամկական իցէ:

1424. Երևի ուրեք է կամ է և յառաջ քան զօ. բայց չգործեն երկբար-բառ, այլ զատ հնչին. որպէս, Եթեովպացի, եթէովպացի. անդէոյ կամ անդիոյ. զոր թէ մի վանկ գործել կամիցին ընդ օ. փոխանակելին ընդ նոցա զւիւն իւրով սեփական ձայնիւն. Եթւովպացի, անդւոյ:

1425. Գտանի ուրեք ուրեք 'ի լեզուի մերում և միաւորութիւն պարզ ձայնաւորի ընդ երկբարբառի կամ երկուց երկբարբառից. որով լինի միու-թիւն երից, չորից այլ և հնգից ձայնաւորաց 'ի մի վանկ. որպէս 'ի բառսդ գինեաւ, կազմուած, հայուէ, հաշուեմ, լեզուի, մեղուի, լեզուաւ, անուաք, կուսեալ, արծուեաւ:

Յայսպիսիս ու յառաջին վանկի՝ նախադաս ձայնաւորի երբեմն առանձինն վանկ գործէ, մանաւանդ 'ի միավանկս. Նուագ, զուարճ, նուէր, սուին, տուաւ, թուեմ, թուի, թուէի. որք և յայնժամ գրին առ տաղաչափսն նը-ւագ, զըւարճ, նըւէր, սըւին, տըւաւ, թըւեմ, թըւի, թըւէի, մինչև ասել-նս ուրեք աստըւած (1422): Եւ 'ի վերջս բառից յառաջ քան զի առան-

(1) Այս է 'ի Գործսն, Թ, 33, 34. Α'ινέας: Այլ է նախահայրն հռով-մայեցւոց Էնեաս, Α'ινείας.

ձին վանկ առնէ [illegible] իւրով ձայնիւն՝ միայն 'ի [illegible] յանգեալ բայից անկատարին . Ջենուի , առնուի , ընուի , լեզուի , հեղուի , Թողուի . որք որոշին յանուանց և յայլոց բայից՝ յորս [illegible] միավանկ երկբարբառ է . որպէս , Լեզու , լեզուի . մեղու , մեղուի . առու , առուի , արու . արուի . հաշուիմ , հաշուիս , հաշուի . կռուիմ . արծուի . հովիւ , հովուի . վաղիւ , վաղուի . ազնիւ , ազնուի կամ ազնըւի : Իսկ 'ի յատուկ անուանս որոշ վանկ գործէ ու խառնեալ 'ի յաջորդ ձայնաւոր , որպէս Սամուէլ , Մանուէլ , որ եռավանկ են : Տաղաչափք միայն խառնեն երբեմն և առնեն երկվանկ . Սամուէլ պըտուղ ամլոյն գոլով . ՇՈ . զոր այսպէս պարտ է ընթեռնուլ , և ոչ թէ սղել զ[illegible]: Յայնպիսի սղութենէ եղեալ է և առ հինսն Սամէլ . Խ :

1426 . Յառաջեղոցս յայտ եղև , թէ առ միաձայն երկբարբառ լինելոյ՝ պարտ է 'ի մի ձուլիլ երկուց ձայնաւորացն . իսկ որ ոչն լինին այսպէս , չեն երկբարբառ . որպէս Նաև , էի , յէէն , էից , ես էի , էոք , էութիւն , էոյ , հրէի , մարգարէի , մարգարէութիւն , միակ , միաբան , գիել , գիէ , միոյ , միութիւն : 'Ի սոցանէ միայն [illegible] գտանի առ տաղաչափսն 'ի մի վանկ առեալ իբրև [illegible] . որպէս , Միաբանեալով , քառավանկ կայ առ ՇՈ : Հին քերականն և ըստ նմանէ ոմանք չգիտեմ որպէս ընդ երկբարբառս Թուեն [illegible] , [illegible] . որ ոչ ուրեք կան 'ի լեզուի մերում այդպէս առանց յիոյ , և չմարթեն իսկ կալ , այլ միշտ յիով կապեալ . Գայի , արքայի , գոյի , խոյի . և չեն երկբարբառ , այլ որոշ որոշ հնչին [illegible] և [illegible] . [illegible] և [illegible] . և ոչ երբէք միանան 'ի մի վանկ : Բայց եթէ չէ այդ բոլորովին հելլենախօսութիւն , որպէս 'ի բազում տեղիս հին քերականին , իմանալի է արդեօք ոչ 'ի վերայ իւոյն , այլ յիոյն , 'ի վանկսն [illegible] , [illegible] որ 'ի բառս և յայլս , որ և արդարև իսկ իբրև նուրբ իմն բաղաձայն կամ կէս ձայնաւոր է , որպէս տեսցուք 'ի մօտոյ , խառնեալ միանգամայն յայդպիսիս 'ի մի ձայն ընդ [illegible] և [illegible] :

1427 . Զոր Թարգմանիչ հին քերականին Դիոնիսեայ մասնէ և յարմարէ 'ի պարզ ձայնաւորս մեր երկարութիւն և սղութիւն ամանակի յառոգանելն , բնական յարմարանք և հայթայթանք են ըստ հելլենականին , որ 'ի մերս ոչ հաստատի : Զի թէպէտ և 'ի մեզ է փոքր մի երկար Թուի քան զէ , և օ քան զո , բայց ոչ չափին ճիշդ ամանակաւ . զի ըստ պիտոյից և կրից բանին բազում ուրեք է և ո երկարին քան զէ և օ : Սակայն զերկբարբառսն չեք ինչ երկբայութիւն , թէ փոքր մի երկարագոյն են քան զպարզսն , [illegible] (1) և [illegible] քան զո , [illegible] և [illegible] քան զէ , [illegible] քան զի , [illegible] քան զո . զի հարկաւ աւելի ամանակի պէտք են յարտաբերել զկրկին և զաւելի ձայնաւորս միանգամայն քան զմի պարզ : Այլ և աստանօր երբեմն պարզ ձայնաւորք ըստ պահանջելոյ ոլորակաց բանին յառոգանութեան երկայնին քան զերկբարբառս . ուստի և այս խորութիւն ամանակաց յողդողդ և անյայտ՝ ոչ գոյ մեզ 'ի պէտս տաղից ոտանաւորաց , որպէս հելլենացւոց և հռովմայեցւոց , որ նովաւ յօրինէին զչափս ոտից քերդածոց իւրեանց :

---

(1) Քերդող ոմն ոչ հեռաւոր՝ կարծեաց թէ հին քերականն զերկբարբառն [illegible] սուղ և կարճ աւանդիցէ լինել 'ի բառն [illegible] . յորմէ և իմաստասիրեաց ևս , թէ ուրեմն [illegible] չիցէ սահմանեալ 'ի տեղի մեծ օյի որ երկար է բնութեամբ 'ի հելլէնն : Սակայն ոչ ուղիղ իմացեալ են միտք քերականին , ուստի և հեռուութիւն հանեալ թիւր . զի բան նորա վասն սղութեան՝ ոչ է 'ի վերայ [illegible] վանկի [illegible] բառին , այլ 'ի վերայ առաջին վանկին [illegible] , որ երկամանակ գոլով 'ի յոյն՝ մերթ երկարի , մերթ սղի . և անդ՝ սղութեան օրինակ առեալ է :

ԲԱՂԱՁԱՅՆ ՏԱՌՔ

1428 · 'Ի բաղաձայնսն Նուրբք կամ բարակ և լերկ են պ, կ, տ, ծ, ճ, զ, մ, յ, լ կամ ղ, ն, շ, ս, ր · Միջակ են բ, գ, դ, ձ, ջ, ժ, ղ, հ, վ · Թաւ կամ խաժ և յոյր են փ, ք, թ, ց, չ, ւ, խ, ռ · և 'ի սոցանէ Նուրբք այսինքն կակուղ և փափուկ ասին ղ կամ լ, մ, ն, ր: — Են և ոմանք Կիսաձայնք կամ սուրք և շչողք, որպէս զ, ժ, ծ, ձ, ճ, շ, չ, ջ, ս, ց · և ոմանք Կոկորդայինք, խ, ղ, հ, յորոց զգուշալի է ըստ կարի չբռնաւորել յանդէպս, մանաւանդ զհնչեսսն ծ, ձ, ց, խ, ղ, զի ծիւաղախակէլ յանդէպս · — Են և Անձայնք ոմանք ասացեալք կամ դոյնք են և անախորժք ականջաց: — Են և Անձայնք ոմանք ասացեալք կամ խուլք, այնու զի ինքնին բնաւ չհանեն ինչ ձայն՝ գէթ իբրև զկիսաձայնսն, և ոչ զի վատաձայն ինչ են կամ խոայլ հարկաւ կարօտին ձայնաւորի · և ոչ զի վատաձայն ինչ են կամ խոշոր (1) · Նա մանաւանդ ընդ հակառակն անձայնքն՝ թէ որ 'ի Նրբիցն, պ, կ, տ, թէ որ 'ի միջակացն, բ, գ, դ, վ, թէ որ 'ի Թաւացն, փ, ք, թ, ւ, ռ, և թէ որ 'ի Նուրբն, ղ կամ լ, մ, ն, ր, առհասարակ քաղցրագոյն են քան զամենայն տառս: Համայն ասել, որչափ 'ի պարզ և յորմատական տառս միայն հալին և ամփոփին լեզուք (1403), այնքան քաղցրագոյն գտանին ձայնաւորք բարեխառնել:

1429 · Կրկնակ կամ կրկնաւոր տառք թէպէտ առաւել ըստ յունին նըկատին 'ի մեր բաղաձայնս, բայց գտանին և 'ի բառս մեր հաւաստիք կըրկնութեանն · որպէս ~ է կրկին ը 'ի բառն տառ, որ է տըր, մինչև ասել վ խմատաւել զծոմն եւն զջուրսն · այս է վիմատարրել: — Եւ ծ, ջ փոխանակին ընդ ~, ~, ~, ~ · Մածիլ, մաղձիլ · մած, մաղդ կամ մատծեղ, առեղն · հօծ, հատա · կրցեր, կրտսեր · զգաց, զգատա · զգեաց, զգեստ · ուրատտ, ուրաց · խմատ, խմաց · խմատուն, խմացուն · խմատութիւնն սուրգարանի խմացութիւն · ԼԲ : — Նոյնպէս փոխանակին ճ ընդ ~, ~ ընդ ~, ~ ընդ ~, ~ ընդ ~ · Հաճիմ, հաշտիմ, (ԱԳ · 420) · անընդչուառ, թշուառ · ընդհանուր, ընթանուր, մերթ և ընթհանուր · անընդհատ, անընթատ · սեպհական, սեփական, որ 'ի սեպուհ բառէ: — Եւ վասն թանձր լինելին մերոյ ~ ասէ հին քերականն թէ կրկնակ է և կազմի յերկուց բարակ ղ կամ լ տառից, որպէս ~ յերկուց բէից:

1430 · Միջակքն բ, գ, դ, ձ, ջ փոխանակին երբեմն ընդ Նուրբ լծորդսն կամ ձայնակիցսն պ, կ, տ, ծ, ճ, մանաւանդ զկնի մ և ն տառից գրեթէ նոյնանման ձայնիւ 'ի մերս որպէս և 'ի հելլէն բարբառ · Ամպ, ամբ · ըմպել, ըմբել · ամպարիշտ, ամբարիշտ · զուսպ, զուսբ: Ընկ, ընգ · մանկ, մանգ · ցանկ, ցանգ · վտանգ, վտանկ · ընկեր, ընգեր · ընկալ, ընգալ · ունկն, ունգն · մանկունք, մանգունք · պակշոտ, պագշոտ: Բանտ, բանդ · ժանտ, ժանդ, գինտ, գինդ · գունտ, գունդ · անտի, անդի · այտի, այդի · և ~ փոխանակ ~ գլխորոշի ուրէք ուրէք գրեալ: Ինծ, ինձ (գաղտն) · պանծալ,

---

(1) Որպէս կարծեաց ոմն, առանց միտ դնելոյ հասարակ բաժանման տառից 'ի ձայնաւոր և 'ի բաղաձայն, և բաղաձայնից 'ի կիսաձայն և յանձայն:

պանձալ․ հնծան, հնձան․ գծուծ, գձուձ․ ծաղր, ձաղ․ ծնգիմ, ձըն-գիմ։ կլինճ, կլինջ․ ճանճիռն, ճանջիռն․ խառնաղանճ, խառնաղանջ․ ականջք, ականձք․ գէճ, գէջ․ աղիջ, աղիճ․ աղջիկ, աղճիկ․ աղճատանք, աղջատանք․ բջիճ, բջիջ։ Միջակքն բ, գ, դ, ձ, ջ, ըստ ուղիղ արտաբերութեան հայրենեաց առաւել մօտ հնչելի են նըրէյն լծորդաց պ, կ, տ, ծ, ճ, քան թաւացն փ, ք, թ, ց, չ։ Հակառակ արտաբերութիւն ոմանց ստարացելոց 'ի հայրենեաց՝ սխալ է։ — Բ գտանի լծորդ և ընդ ւ, որպէս և պ ընդ վ 'ի բառսն կաշառաբեկ, կաշառաւեկ․ պողպատիկ, պողովատիկ։ — Ցես մենի զեղչի 'ի բառս ինչ․ Թմբրիմ, թմրիմ․ շամբշիմ, շամշիմ․ որպէս է 'ի գործական յանգս ուրեք ուրեք․ տես 1092։

1431․ Թաւքն թ, ք, փ, լծորդ գտանին և փոխանակին ընդ նուրբն նախադաս սէի և շայի՝ ընդ որս լաւ ես միանան․ կասսայ, կաթսայ․ ապշիմ, ափշիմ, որ է յապուշ բառէն։ Նոյն և 'ի յատուկ անուանս Դիմաքսեան, Ալեքսանդր․ փէլիքս, կեկրոփս, Պէլոփս, փոխանակ գրելոյ Դիմակսեան՝ զի է գիմակլեան անուն յորջորջանաց (խ․ ք․ 47)․ Ալեկսանդր, Փելիկս, Կեկրոպս, Պէլոպս, որպէս պարտէին դառնալ 'ի յունէն 'ի մերս ըստ սովորական տառադարձութեան այլոց անուանց, ըստ որում և 'ի հոլովականսն գայ երևի ընկեն պ․ կեկրոպայ, Պէլոպայ (34), և կայ խիկ Մերոպս առ Եզնկայ, և Ալեկսանդր ուրեք ուրեք։

1432․ Ցայլոց տառից լծորդք գտանին Զ ընդ ս, ց, ջ․ Զգեստ, սգեստ․ զգաստ, սգաստ․ զբօսանք, սբօսանք․ զբաղիմ, սբաղիմ․ զգուշութիւն, սգուշութիւն․ աղգող՝ աղգումն, ասդող, ասդումն կամ աստումն․ սգամ, զգամ․ սթափիմ, զթափիմ․ սփածանիմ, զփածանիմ․ սքանչելի, զքանչելի․ փլուզանեմ, փլուցանեմ․ ելուզանեմ, ելուցանեմ․ մարզիկ, մարջիկ․ մարզիչ, մարջիչ (1)։ — Թ ընդ ս, ց, ծ, Թուր, սուր․ թորիմ, սորիմ, ծորիմ․ Թօթափ, սօսափ․ զայրոյթ, զայրոյց կամ զայրուց․ վաթսուն, վացսուն․ երկիցս, երկիթս․ 'ի լըջուց, 'ի լըջութ կամ 'ի լըջոյթ․ Թոյլ, ծոյլ․ Թեքել, ծեքել․ Թիւր, ծուռ․ քերթել, քերծել կամ քերծանել։ — Ժ ընդ շ, չ․ Նժդեհ, Նշդեհ․ աժխոյժ, աշխոյժ․ ժլատ, շլատ․ դժխեմ, դշխեմ․ ճչգել, ճժգել․ գոյշ, գոյժ, այսինքն գուցէ (Բ․ Գ․ 20)․ Աժդահակ, Աշդահակ․ յաւէժ, յաւէտ։ Լծորդ գտանի ծ և ընդ շ 'ի մեր և յայլազգի ձայնս (1403)։ — Լ ընդ ր․ Սուղ կամ սուղ, սուր․ սլանամ, սրանամ․ խարխալեմ, խարխարեմ․ համարակալ, համարակար։ — Խ ընդ հ, շ, կ․ Նահապետ, Նախապետ․ հոյակապ, խոյակապ․ կոհակ, կոխակ․ հաղբք, խաղբք․ հրասախ, խրասախ․ Բախար, Բահար․ սանդուղք, սանդուխք․ սխալ, սղալ․ ածուխ, ածուղ․ փախչիմ, փաղչիմ․ վախճան, վաղճան․ ջախջախ, ջաղջախ․ բախտ, բաղդ․ մժեղ, մժեխ․ մժիխ, մժիկ․ խանչեմ, կանչեմ, կնչեմ։ — Ծ ընդ ճ, ս, ց․ Ծիղ, ճիղ․ ծկոյթ, ճկոյթ․ ծանեայ, ճանաչ․ ծոր, սոր․ ծածան, սասան, տատան․ կծիծ, կսիտ․ կծուեմ, կսուեմ․ խայծ, խայթ․ ծիծ, տիտ, որպէս մերկատիտ․ ոլխեղծ, ոդեղծ, ոկեղտ (Ո․ Գ հատ․ 236)․ Տիւրոս, Ծուր․ Սիդոն, Ծայդան․ Տրդատ, Տրդած․ (Բ․ Ե․ 24)։ — Ճ ընդ չ, գ․ Հաւաճ, հաւատ․ ուղիղհաւաճ, ուղղահաւատ․ ռոճիկ, հռոգ․ և Բէքճէճա այլազգի 'ի մեզ է թարգման։ — Շ ընդ ս, չ․ Աշխիճան, ասխիճան․ աշտուճ, աստուճ․ անոստ, անոշտ․ Սիլա, Շիլա․ Սիմէոն, Շմաւոն․ աշալուրջք, աչալուրջք․ պշրանք, պչրանք․ պակշիմ, պակչիմ, յորմէ պակշոտիմ կամ

---

(1) Այսպէս և ․ այլոց լեզուաց յառաջ քան զնայն և քան զմիջակն բ, գ, դ, ըստ հնչման նոցա երբեմն և առ մեզ 'ի ւ դառնայ, որ դիւրին ես միանայ ընդ այն տառսն․ որպէս, Զմեյլին, զմուռս, Զմիւռին, Զմիւռնիա, Ազմոդ, Եզրոմ․ Տիզբոն, Ազգադ, և այլն։

պագշոտիմ. 'ի մնգոյր և 'ի ծարիր պակշոտեալ. 'ի Թարգմանս պակշոտիլ. Ո. Պակշոտեալ ակամբ. ԲՃ. Գաղափարգեմ կրօնք (մմխրոյն) պակշոտեալք. Փ. այս է՝ զմմարեալք, պակուցեալք: — Դ ընդ տ, թ, փ. Ստերջ, ստերդ. լուրջ, լուրթ. աղջամուղջ, աղտամուղտ: — Զ և Ց ընդ Ջ. Ձող, ջող. քուրձ, քուրջ. սոցա, նոցա, սոջա, նոջա. եղիցէք, եղանիցէք, լիցէք, լինիցէք, եղիջիք, եղանիջիք, լիջիք, լինիջիք, և յայլ ամենայն բայս: Ց ընդ Շ. Վեշտասան, վեշտապատիկ, փոխանակ ասելոյ վեցտասան՝ որ չէք, վեցապատիկ: — Ր ընդ Հ, Յ. Վէր, վէհ. նուիր, նուիհ. անդորր, անդոյր. պանդոյր, պանդորր (ՍԻՐ. ԽԲ. 16). Հայց, հարց. յորմէ հարցանեմ. այժ, աւրժ. երեկոյ, երեկոր: Ըստ այսմ և 'ի գաւառս ինչ Հայոց ռամիկն զամենայն ր հնչէ յ. և զԱռնեմն ասեն Այնեմ, որպէս և Մխիթար բժիշկ: Թուի թէ այս յւոյ ձայնն է որ փոխեալ է 'ի ր 'ի երեա, երեկ, երեգ, փոխանակ գրելոյ էեա, էեկ, էեգ (321) որք լսին իբրև էյեա, էյեկ, էյեգ: — Գտանի ընդրդութիւն և ընդ մ և յ 'ի բառսն Խընայ, խնամ. խնայեմ, խնամեմ. խնայութիւն, խնամութիւն. անզգայ, անզգամ. անզգայութիւն, անզգամութիւն: — Ընդ ն և յ 'ի բառսն Յեցուկ, Նեցուկ: Երբեմն և ընդ յ, մ, ն 'ի լինել կապ երկուց ձայնաւորաց 'ի բարդս և յածանցս. Նմանապէս, աղխամաղխ, յիսնամերորդ, այսինքն յիսներորդ, իբրև թէ յիսնայերորդ (Փ. Ե. 78). Հրանուտ, չորանուտ, չիքանուտ, կիզանուտ, որք թուին 'ի պարզ արմատոց և ուտ մասնկաւ ածանցեալ:

1433. Ն նախադաս տառիցն բ, պ, գտանի երբեմն փոխեալ 'ի մ, որպէս ստորակայնք՝ Ամբիծ, անբիծ. ամբարիշտ, ամպարիշտ, անպարիշտ. ըմբոստ, ըմբռնել, ըմբերել, ըմբերանել. Իսկ անստոր՝ ամպարտ, փոխանակ անպարտ: Այնպէս 'ի գործիականս Սերմամբ, բնաւիմբ, վեցթևեամբք, ն տրականին կամ ուղղականին փոխի 'ի մ: — Մերթ ընդ հակառակն մ գտանի փոխեալ 'ի ն. Ըմպ, ըմպեմ, ընպեմ. ամփ, անփ. ամբարտաւան, անբարտաւան. ամփոփեմ, անփոփեմ: Ըստ այսմ հանդէպ է երբեմն փոխանակ համդէպ, համադէպ. անխուլ է համխուլ. հանգոյն է համգոյն, համանման. հանդէտ է համէտ, համաչափ. հանդերձ է համդարձ, համապատող: Եւ մետրապօլիս գրի ուրեք նետրապօլիս. ԱՍ: Թերևս այսպիսի է և բենադն, որպէս թէ բեմադն:

1434. Յաղագս ընդրդութեան ռ և ր տառից գիտելի է, Ա. Զի 'ի լեզուի մերում այս տառ՝ յառաջ քան զընիկ ն՝ գրեթէ անխախուռ օրինօք միշտ է ռ. Դուռն, ամառն, ձմեռն, ուռն, բուռն, նուռն, մատուռն, խուռն, լեառն, խառն, գառն, դառն, սառն, մառն, ծիծառն, զանուռուխ, բեռն, ձեռն, նեռն, սեռն, լխեռն, կեռնեխ, թոռն, առն, կողան, ռռնալ, պոռնիկ. փառնաս, փառնուաս, կոռնակ: Սմին իրի և 'ի յատուկ անուանս և յայլազգացի ձայնս՝ ռ տառազգեաց, որ սովորաբար գտանի առ մեզ 'ի ր, յառաջ քան զն պահի ռ. Առնոյլ, Կառնոյիմ, Բառնաբաս, Պառնասոս, Կափառնաում, Հօլօփեռնէս, Զմիւռնիա, Կոռնելիոս, Տուռնոս, Ուռնա, Իբեռնիա. Խ. կամ Վերնիա. Գ. — ական, տաբեռնի, սուռնափ: Բ. Գիտելի իրի՝ որ 'ի ր յանգեալ արմատ բառք՝ 'ի հոլովելն և յածանցելն եթէ 'ի ն կցեսցին, փոխեն զր 'ի ռ. Այր, առն, յառնէ. տէր, տեառն, 'ի տեառնէ կամ 'ի տեռնէ. սրունք, սռնապան. ջեր, ջեռնում. յար կամ յարիր, յառնեմ. արար, առնեմ. բարձ, բառնամ. դարձ, դառնամ (1). Այլ եթէ ր և ն 'ի բնէ ձայնա-

---

(1) Կայ մի միայն խոտորումն, Յարնչիմ բայն. և այն հաւանելի է թէ լիցէ Յարչիմ, կամ անտի ածանցեալ յաւելմամբ նուէն. որպէս և չ ինքնին ածանց է 'ի յռր արմատն իբրև զՆ (300):

ւորաւ անջատեալք լիցին 'ի բառին և 'ի հոլովսն մերձեցին, ոչ փոխի ր. զոր օրինակ՝ Վէրին, վիրոյ, վիրնական. գարուն, գարնան, գարնային: Գ. 'ի բնէ ռն յանգեալ բառք կամ ածանցիւ բնաւորեալք, և 'ի հոլովսն ձայնաւորաւ անջրպետեալք՝ է որ փոխեն զռ 'ի ր, և է որ պահեն. Դուռն, դրան. ամառն, ամարան. ձմեռն, ձմերան, ձմերեմ. մատուռն, մատրան. լեառն. լերին, լերամբ, 'ի լեռնէ. — ուռն, ուռան. բուռն, բռան. գառն. գառին. բեռն, բեռին. ձեռն, ձեռին, ձեռամբ, ձեռք կամ ձեռաք. — յառնեմ, յարեայ. առնեմ, արարի. բառնամ, բարձի. դառնամ, դարձայ. — ջեռնում, ջեռայ: Իսկ որ 'ի հոլովսն միայն մերձաւորութեամբ նուին փոխեալ էին զր 'ի ռ, 'ի բաժանիլն դարձեալ յիւր հոլովս առնուն վերստին զբնիկն ր. Այր, առն, արամբ, արք, արանց. տէր, տեառն, տերամբ, տեարք, տերանց կամ տեարց: Դ. Բաց 'ի կանոնաւոր գլխոյ այսի գտանին և այլուր փոխանակեալք ռ և ր. Քոյր, քեռ. ջերանիմ, ջեռանիմ. մրմռամ, մռմռամ. և 'ի բարդս ինչ ռ փոխեալ երևի 'ի ր. Արհամարհեմ, Թուփ առհամարիմ. արգելում, առգելում, որ և զլատ գելում, առեալ զռն իբր զհելլենական παρά, ըստ մտացն ասեմ՝ զոր և ունի խոկ, և ոչ ըստ նմանութեան ձայնին:

1435. Յայս ամենայն լծորդութիւնս, որպէս տեսաւ, սովորաբար նուրբք ընդ միջակսն փոխանակին կամ նուրբք ընդ նուրբս, միջակք ընդ միջակս և թաւք ընդ թաւս. սակաւ ուրեք միջակք ընդ թաւս. որպէս և 'ի սոսա. Դափր, դպիր. բաղ, փաղ. Թագչիմ, Թաքչիմ. Թարգմանեմ, Թարքմանեմ. պատրիարգ, պատրիարք. գերծում, քերծում. փափագ, փափաք. չոգայ, չոքայ. փոքր, փոգր. Թակարդ, Թակարթ. սաղարթ, սաղարդ. անհեթեթ, անհեգեգ. զերդ, զերթ. քարձ. քարց. յեղծ կամ յեղձ, յեղց. կանաջ, կանաչ. կարկաջ, կարկաչ. անշշունջ, անշշունչ: Եւ հազիւ երբեք նուրբք ընդ թաւսն. Փիծ, փից. ծաքեմ, ծակեմ. պագչիմ, պակչիմ. պոր, փոր. կարապ, կարափ. պայքար, փայքար. կատայ, կաթայ. պատատեմ, փաթաթեմ. դուռն, դրան, դուրք. ջերանիմ, ջեռանիմ. մրմռամ, մռմռամ. բորբոռ, բոռբոռ. դիմքսեան, Կեկրոփս, Պեկրոփս (1431):

Այսչափ ինչ փոքր 'ի շատէ հերիքասցի յաղագս լծորդաց, առ 'ի հաւաստել ևեթ՝ թէ ամենայն տառից մարդկայնի խօսից ուսոյն է վերոյեդեալ հակիրճ այբուբենն մետասան կամ երկոտասան տառից:

1436. Տառն ր 'ի չքելն կամ 'ի փչել սուղ ինչ նմանութիւն ունելով ընդ ժ. շ. ճ. ջ. հ. ռ, երբեմն աւելորդ դնի նախադաս նոցին, կամ թէ աւել առ ծանրութեանն զեղչի՝ վասն խառնելոյ միանալոյն ընդ նոսա. Աժէք, արժէք. բաժ, բարժ. գաժան, գարժան. տաժան, տարժան. յաւէժ, յաւէրժ. տաժիմ, տարժիմ. վիժեմ, վիրժեմ: Բաշ, բարշ. աշալուշ, արշալուրշ. գալուշ, գալուրշ. Թաշակ, Թարշակ. դաշոյն, դարշոյն. շաշ, շարշ. շշունջ, շրշունջ. պաշար, պարշար. քարշել, քաշել: Կաճին, կարճին: Ոջիլ, որջիլ: Շնորհ, շնոհ. խորհ, խոհ. պահել, պարհել. մահ, մարհ. վեհ, վերհ. ահական, արհական, որպէս և արհաւիրք: Բասիլիոս կամ Վասիլ, Բարսիլիոս, Բարսիղիոս, Բարսիղ կամ Բարսեղ, որ և Բարշիղ, Բարշիլ կամ Բաշիղ. Փ. 225-233: Ըստ այսմ 'ի պ-րէշտ արմատոյ, որ նոյն է ընդ ֆէրէշ-տ պարսկացի, ելանէ Պաշտել, պաշտ, պաշտօն. անպարիշտ. բարեպարիշտ, աստուածապաշտ, դիւապաշտ, բարեպաշտօն:

1437. Երբեմն ուրեք և տառն ն յաւելեալ 'ի բառս ինչ. Արմուկ, արմունկ. կրուկ, կրունկ. բարբաջեմ, բարբանջեմ. մարմաջեմ, մարմանջեմ. և 'ի յատուկ անուանս Ագրիպաս, Անգրիպաս. Ստեփանոս, Ստեփաննոս. — ագամանդ, անգամանդ. բայց ստուգագոյն գրիչք չունին զնուն: Յայսպիսի անմտադրութենէ հին և նոր գրչաց ոմանց՝ ֆնին և ճնին արմատք ֆննել և ճննել բազից գրեալ գտանին ֆննին, ճննին, ըստ հնչման բայիցն, յորմէ և ածանցեալքն ռֆննին, ռճննին: Բայց շատ էր զմտաւ ածել, զի

թէ արմատքն երկու նուխ էին՝ հարկ էր բայիցն երիւք նուխ լինել. զի բայքն յարմատոց անտի ածանցեալ են, և ոչ թէ սոքա 'ի նոցանէ: Իսկ 'ի ձեռն ճշտելոյ՝ որ երկի ուրեք, ոչ է այլ բառ կամ արմատ, այլ նախդրիւ վերջահոլով տրական նոյն ձևին բառին: Զի, առ տեղեաւս և զայս լսել ասացեալ. 'ի մեր լեզու չեն սովոր 'ի բնէ կրկնել բաղաձայնք 'ի սկզբ արմատս, այլ միայն 'ի բարդս, և յածանցս կամ 'ի հոլովս բառ դիպաց զուգաւորեալ. որպէս. Խրատատու. աննախանձ, աննուէր. ատիպ. կծիծ, կծծի. բժուժ կամ բժիժ, բժժանք. բարուրք, բարրանք. երիր, երրաբուն. չորիր, չորրորդ. կոխ կամ կոտոտ, կոտեմ. փթիթ, փթթիմ. քանուն, քաննոյ. գձուձ, գձձատեսակ, գձձեմ. բղիղ, բղղոյ, բղղեմ. չաղիղ, չաղղոյ, չաղղակեր. ուղիղ, ուղղոյ, ուղղութիւն. ծարիր, ծարրոյ, ծարրեմ. խանձարուրք, խանձարրոյ, խանձարրեմ: Միայն նոյք ոմանք գտանին 'ի վերջս. ինն, երր, տարր, տարրից. անդորր, յանդորրու. որք նոյնպէս պահին և 'ի բարդս և յածանցս: — Կայ ուրեք և կըրճատեալ Ն. Սաւն, սաւնամանիք, սաւսամանիք. և 'ի վերջս անուանց. տես 1094:

1438. Կայ և աւելադրութիւն Ն տառի, զոր 'ի բարդութեան բառից տեսցուք 'ի յաջորդ գլուխ: Գտանի ուրեք և զեղչումն նոյն Ն տառի. որպէս Շամփուր, շամփուր: Նոյնպէս թուի և Ուղփեան, ուղփաձեմ, կամ լաւ ևս ուղբեան. ուղբաձեմ, փոխանակ ծանրաձայնին ուղմբեան, ուղմբաձեմ, որ է երկնային, լուսեղէն, երկնաձեմ, լուսաձեմ, 'ի Ուղիմբ հելլէն բառէ՝ որ է Ողիմպոս, կամ ըստ յաճախ գրութեան հելլէն տաղաչափից՝ Ուղիմբոս, յորմէ եղեալ է 'ի մեզ և Ուլիմպոս, Օլիմպոս. Գ. (1413), և նշանակէ երկինք, լոյս, օթարան աստուածութեան կամ դից, Դիեցընկեց. յորմէ է և մեռուղբեան կամ մեռուղփեան, մեռուլփեան, այս ինքն յաւէտ երկնային, առհասարակ լուսապայծառ, համակ աստուածային: Եդեալն 'ի հին բառգիրս իբր արմատ բառիցդ՝ Ուղբ կամ ուղփ, վրիպակ թուի և կարծեաց առեալ անհիմնաբար 'ի բարդից և յածանցելոց, եթէ չիցէ անսովոր ինչ կրճատութիւն Ուղմբ ձայնին:

1439. Գիրն յ ապաքէն տառ բաղաձայն է, մանաւանդ 'ի սկիզբն բառից, ուր իբրև նուրբ հագագ կամ անոր հ վարի. Յարմար, յարկ, յեղում. յեռում, յիշեմ, յաւի, յոյս, յուղեմ, յոգ, յօժար, յօրինեմ. և 'ի բարդս կամ յածանցեալս այնպիսեաց. Գեղայարմար, բարեյարմար, անյարմար, վերնայարկ, անյարկ, անյեղլի. մարգարտայեռ, անյիշաչար, մեծայոյս, չարայուշ, սայոգ, բարեյոգ, ինքնայօժար, Գեղայօրէն: 'Ի վերջ բառից սովորաբար անձայն է ամենևին, և գտանի միայն զկնի ա և ո տառից. Արքայ, ալայ, բայ, գերբայ, երթայ, նոյեցայ, 'ի վերայ. գոյ, ալգոյ, խոյ, քոյ: Իսկ 'ի մէջ բառից, ուր նոյնպէս ա և ո տառից միայն զկնի կայ, մանաւանդ նախադաս բաղաձայնի, կամ թէ և ձայնաւորի՝ բայց ոչ գոլով սկիզբն բառի, այլ վերջ, հնչի իբրև կարի լերկ բաղաձայն կամ կէս ձայնաւոր. որպէս կէս ի կամ է. Այգ, այդ, ալքայդ, այժմ, այլ, այծ, Հայկ, կայծ, կայմ, ձայն, ծառայն, այպն, ժայռ, այս, ալայս, փայտ, այր, այց. գայք. առոյգ, քոյգ, գոյլն, փոյթ, ոյժ. թոյլ, լոյծ, մոյկ, գոյն, խոյն, անոյշ, լոյս, դքոյս, կոյտ, կոյր, ոյց, ցոյց, ոյք, քոյքդ, երթայցեմ. գայոք, ալքայաբար, ալայական, նոյեցայց. գային, ալքային, այս, ալայոյ, վկայօրէն, ալայութիւն, գոյակ, գոյել, գոյին. քոյին. քոյոյ, գոյութիւն: Նոյնպէս հնչի և 'ի միավանկդ Այ, հայ, վայ. յոմանց և 'ի բայ, խոյ. բայց 'ի այս ոչ հնչի յոմանց երկբարբառ յին, այլ որպէս թէ իցէ այն, և այսպէս իսկ գրեալ կայ յամենայն:

Եթէ 'ի մէջ բառից նախ քան զբաղաձայն՝ չասցէ զձայն իւր, այլ երկբարբառ կազմիցէ ընդ ա, որպէս տեսաք 'ի վերդ (1420), ոչ տկար ասացոյց լինի և այն կէս ձայնաւորութեան նորա. զի բաղաձայնի չմարթի երկբարբառ գործել ընդ ձայնաւորի: Նա այս գայ և այն, զի յ փոխի 'ի ւ՝

ոչ միայն 'ի հոլովականս անուանց (25) . այլ և երբեմն յուղղականն և 'ի բայս . Անոյշ , անուշ . ոյժ , ուժ . կոյ , կու . աղբոյ , աղբու . Թողուի , Թողոյի . առնուին , առնոյին . և ուրեք փոխի 'ի -Հ , -- . Յոյր , յովր , յաւր , յաւրանալ , յօր , յօրանալ . քոյին , քովին . և այն ես՝ զի փոխանակ 'ի նախդրին ընդ ձայնաւորս վարի յ . Յաւքայս , յիրի , յօրէնս . յշուեմարանս , յաւալ , յղևաոցիս : Վայրապար է կարծել , թէ գիր ինչ անփոփոխ բնութեամբ բաղաձայն իցէ կամ ձայնաւոր , և այլ չմարթիցի նմա ըստ տեղւոյն լինել ձայնաւոր կամ բաղաձայն վարիլ . այդ սուտ է սեփական , որ միանգամ սրտաբերեալ 'ի բերանոյ՝ որոշի և չմարթէ այլազգ ինչ լինել . իսկ 'ի նշանագիրս չէք և ոչ մի բնութեամբ սահմանեալ կամ կարգեալ յայս քան յայն հնչումն , այլ գրիչ է ամենայն . և գրութեան ոչինչ հարկ 'ի վերայ կայ՝ չառնել միոյ գրոյ երկուս գործս , որպէս տեսանեմք զայս և յայլ ազինս : Այս ըստ հասարակաց ազգային հնչմանս , որ ոչ գիտացէ 'ի վայր հարկանելի ինչ է . յաւել յայդ և զայն , զի զՒ ձայնն օտար ազգաց մերքն գործուցանեն յ , որպէս և ընդ ձայնաւորս առաջաց վարել զառագ փոխանակ 'ի նախդրին : Զայս է տեսանել 'ի սկզբնատառս անուանցդ Յակոբ , Յաւուէլ , Յեսսէ , Յիսուս , Յուդա , Յուստոս , Յուսէփ կամ Յովսէփ , Յովհաննէս , որ առ ԵՐ . 'ի քեր . գրի և Խովհաննէս . Եւ 'ի մէջ բառից զյայանի է , ոչ յովս սկզբնատառ , տեսանեմք փոխեալ 'ի յ . որպէս 'ի Յայրոս , որ 'ի յոյնն ոչ պարզ յովիւ կամ եօթայիւ է , այլ երկբարբառով Γάειρος , [illegible] . և καίσαρ , [illegible] կամ [illegible] , է 'ի մեզ կայսր , կեսար . Αἰλαθ , [illegible] , [illegible] , է Այլիլաթ . Αἴνων , [illegible] , [illegible] , է Այենովն :

1440 . Այս առա երբեմն զեղչի 'ի մէջ 'ի սկիզբն բառից . Յատակ , ատակ . յապահով , ապահով . յաջող , աջող . յաշտ , աշտ . յաշալանք , աշալանք . յանդուգն , անդուգն . յախնթոր , ախնթոր . յարիր , արի . յարագել , արագել . յէլուզակ , էլուզակ . յեղանակ , եղանակ . յերկար , երկար . յեբուսացի , եբուսացի . յաւի , աւի . յորձանք , որձանք . յովանակ , ովանակ . յուռութք , ուռութք : Եւ 'ի նախդրիւ հոլովքերգողք գրեն երբեմն զանցանս , զորատես , զաղթեան , զառակութիւն , փոխանակ զյանցանս , զյորատես , զյաղթեան , զյառակութիւն : — Գտանի ուրեք զեղչեալ և 'ի մէջն . Աւոյդ , աւոդ . որդոյն , որդոն . ըստ այսմ այր , հայր , մայր , եղբայր , քոյր , 'ի յոգնականն լինին արք , հարք , մարք , եղբարք , քորք : Եւ 'ի յատուկ անուանս սովորաբար յաւելու 'ի մէջ առ հատանելոյ զերկուս ձայնաւորս : Գաղղեայդ , Մանայէն , Միքայէլ , Եսայի , Նային , Կայէն , Կայիափա , Բեթսայիդա , Կափառնայում , Նիկողայոս , Երմողայոս , Մենէլայոս , Արքեղայոս :

1441 . 'Ի Լծորդատառից անտի ձայնորդաց խաժագոյնք և կոկորդաձայնք Խ , Հ , Ղ , Թանձրացուցեալ են յոյժ զբարբառն 'ի բերան ռամկին . բայց առ կիրթս և գիտունս մեղմեալ են ըստ առաջնոյ տեսութեանց : — Հ Թաւ հագագ՝ և ես Թանձրացեալ փոխի 'ի Խ . իսկ փափկախօս նախնիքն ընդ հակառակն մեղմ հնչէին զԽ մօտ 'ի Հ կամ 'ի χ յունաց . զի ահա զբազում բառս փոխանակ խէի հոյիւ գտանեմք գրեալ . Նահապետ՝ որ է Նախապետ . հողոպէք , հաղէք , հեռ՝ այսինքն խեռ , կոշակ , հոյակապ , պահուց , հրաժախ : Եւ զՀ այլազգի և զχ յունաց տեսանեմք յեղեալ 'ի Խ . Ռախաբ , Խրիստոփորոս : — Մեղմ հնչէին և զՀ , մինչև երբեմն փոխել 'ի յ , և յաճախ ես բառնալ զԹանձր հագագդ 'ի բազում բառից՝ որ չխառնակեցին ընդ այլս . Հատանեմ , յատանեմ . հանդուգն , յանդուգն . հանդրիձեմ , յանդրիձեմ . համկլեմ , յամկլեմ . չահիմ , չայիմ . չահեկան , չայեկան . զեհաչ , զեայ . համայն , ամէն . համբառնամ , ամբառնամ . համբար , ամբար . հայց , այց . հանդրիձեմ , անդրիձեմ . հանդերձ , անդերձ . հապա , ապա . հատեմ , ատեմ . հարթչիմ , արթչիմ . հաւատ , աւատ . հաւաքեմ , աւաքեմ . հի , ի . հիմ , իմ . հոգի , ոգի . հոլլա , ոլլա . հրա_

կայ, սկայ. հսկեմ, սկեմ. Հաբէլ, Աբէլ. հեբրայեցի, եբրայեցի. հե՛լ-լենացի, ե՛լլենացի. Հե՛ղիաս, Ե՛ղիա. Հեսիոդոս, Եսիոդոս կամ Խսիոդոս. Հերակլէս, Երակլէս. Հերոդոտոս, Երոդոտոս. Հեփեստոս, Եփեստոս. Հոմերոս, Ոմերոս: Եւս և 'ի միջի բառից. Արտունձ, ծխան, փողար, են փոխանակ Արտահունձ, ծխհան, փողհար կամ արտահունձ, ծխահան, փո-ղահար. աղգատ, ականջատ, ծայրատ, կառափնատ, կնատ, ձեռնատ, որ բարդք են 'ի հատ բառէ, իբր աղգհատ, ականջհատ, ծայրհատ, կա-ռափնհատ, կնհատ՝ այսինքն որոյ կինք հատեալ են, ձեռնհատ. որպէս և հեղեղ, հեծեծեմ են իբր հեղհեղ, հեծհեծեմ. և ընդհատ, ընդհա-նուր, խառնեալ հ ընդ տ եղեալ են ընթատ, ընթանուր:—Նոյնն մեղ-մութեանն հ յաւելու երբեմն առ մեզ իբրև ղ- և ղյ 'ի մէջ այլազգի ա-նուանց առ 'ի հատանել փոքր մի զերկուս ձայնաւորսն. Դեհանիրա:—Հ գտանի և լծորդ ընդ Վ. --. Մարմնահար, մարմնավար. արհեստ, ա-րուեստ:

1442. Մեղմ էին և ղ և ւ բաղում ուրեք 'ի բերանս ուղղախօս և հմուտ գրագէտ նախնեացն, լերկ և բարակ արտաբերութեամբ: Զի ըստ աւան-դելոյ հնոց քերականաց և անխախուտ պահելոյ սովորութեան առ հմուտ գրիչս լեզուիս՝ ղ և ւ կրկին հնչումն ունին 'ի մեզ: Մի ղ թանձր՝ մօտ 'ի խ կամ 'ի γ յունաց, որպէս 'ի բառսն Աղ, հող. թաղեմ, թողում, ա-ղայ, գող, նեղութիւն. և ւ թանձր Լամ՝ լաւ, լայն, լար. լափեմ, լեզու, և այլն: Եւ միւս՝ անօսր և լերկ ձայն երկոցուն նշանագրացդ՝ իբրև կէս լ̇իւն. զոր առ 'ի յայտ առնել, ասեն հին քերականքն, անդստին յաւուրց անուն թարգմանչացն եդին փշիկ 'ի վերայ՝ ղ̇. և անուանեցին ղ̇իւն կամ լ̇իւն, նուրբ և փափուկ արտաբերելով ւ, որպէս և լծորդ իսկ է նմին՝ ասեն՝ և ձեռին նման, կէս առընթեր ունելով: Եւ յիրաւի իսկ հին քե-րականն զթաւ և զկրկնակ տառն ւ բաղկանալ ասէ յերկուց նուրբ ղից (1429). յայտ արարեալ 'ի ղ երկուս հնչմունս. որոց մին բուն ղատ, միւսն ղ̇իւն կամ լ̇իւն լերկ և նայ, որպէս կայ իսկ եդեալ ընդ նայսն, և սորա կրկինն է որ տայ ըղթաւ լիւնն. զի ձայն ղատին որչափ և նրբեսցի, չմարթէ լ̇իւն լինել, և ոչ նայ: Յետ ժամանակաց տեսեալ թէ գիրն ղ է կամ ղա-տանման, բայց տառն կամ ձայնն որպէս և անունն լ̇իւն, թէ և կէս կամ բարակ, սկսան գրել լ̇ դնելով 'ի վերայ զփշիկն նշանակ լերկութեանն. և առ լաւ գրիչս երևին յաճախ մի և նոյն բառք և անուանք մերթ ղ̇ գրեալք և մերթ լ̇: Արդ հին քերդողք մեր և քերականք միաբան միմեանց և սովորութեան առոյգ գրչաց աւանդեն, թէ անհեդեդ սխալ է և թիւր խառնակել զայս ղ̇իւն ընդ ղատ և ընդ լիւն թանձր և յախնթոր. զի չէ, ասեն, ղատ և ոչ լիւն. ուստի և ղատ հնչելն աւեր է և շաղփաղփ, իսկ լիւն հնչելն՝ թանձր և անյարմար. և օրինակ տան այսմ զղ̇աղ կամ լ̇աղ բառ այլազգացի, որ է մեղեսիկ ակն. զոր թէ լալ ասասցես, ասեն, այն լացումն արտասուաց է (1): Եւ վարդապետութեամբ և օրինակաւ ուսու-

---

(1) Հակառակ այսմ յայտնի աւանդից և օրինակաց հին քերականաց՝ չփխեմ որպէս վիպակաւ աւանդի ուրեք առ մեզ, իբր թէ ղ̇իւնն նոյն իցէ ընդ γ յունաց կամ ընդ մեղմ ղատ: Որպէս տեսաք զնոյնն իսկ զնախնեացն բանս և օրէնս, օտար է այդ 'ի մտաց նոցա և 'ի սովորութե-նէ: Զև գրոյն եղեալ է պատճառ շփոթմանն. այլ աղաղակեն նախնիք, թէ թէպէտ գլուխն ղատ է, այլ ինքն ոչ է ղատ և ոչ լիւն, այսինքն թանձր լիւն: Ընդդէմ ելանէ և բան հին քերականին, որ ասէ զթաւ ւ կրկնակ տառ և յերկուց բարակ ղատից բաղկացեալ, այսինքն յերկուց ղ̇իւ-նից: Ապա ոչ առնու յանձն թէ ձայն ղատին կամ γ ին նոյն համարեսցի ընդ լ̇իւն, որպէս և չէ իսկ. և յայտնի ասէ թէ ղ̇իւն է կէս լիւն, և կէս

ցանեն ղինելու կամ որ նոյն է լինելու գրել և հնչել 'ի մեր բարբառս զղ-ատոնկ․ Այղ կամ այլ շաղկապ, իսկ այլ՝ որիշ․ անգոյղ, անգոյլ․ արձոյղ, արձոյլ․ գեղ կամ գեղ, գեղարան, գել, գելարան․ գիղ, գիլ․ գոյղ, գոյլ ջրոյ․ գուղ, գղալ, գուլ, գլալ․ գաղձիճ, գալձիճ․ զամբիղ, զամբիլ․ Թոյղ, Թուղանամ, Թոյլ, Թուլանամ․ Թաղկացեալ, Թալկացեալ 'ի Թալուկ արմատոյ․ ծոյղ, ծոյլ․ ձոյղ, ձոյլ․ ղակիշ, լակիշ․ ղաւղակ, ղուղակ, ղուղիմ, ղուղամ, լաւղակ, լուղակ, լուղիմ, լուղամ, 'ի լոյղ արմատոյ․ ղեղակ, լեղակ․ ղուտամ, լուտամ, 'ի լոյտ արմատոյ․ ղեզ, լեզ, որ և շաղեզ, շալեզ, պաղեզ․ ղեղի, լեղի, անոյշ խեղ, իսկ լեղի դառն մաղձ կենդանեաց․ մառախուղ, մառախղոյ, մառախլոյ, մառախլի, մառախլապատ․ յեղուղակ, յելուղակ․ յոյղ, յոյլ․ նշոյղ, նշոյլ․ շափիղայ, շափիլայ․ ուղունք, ուլունք․ ջիղ, ջիլ․ սաղար, սալար․ սոյղ, սոյլ․ մարգելոյզ․ ամուլ, ուլ, մալուխ, լումայ, Թլփատեմ։ Ըստ այսմ և յամենայն եբրայական, հելլէն և լատին բառս և անուանս, առ որս չիք բնաւ ոչ ղատ և ոչ Թանձր լեան․ Աղէլուիա, տալիԹա․ էլի էլի լամա սաբաքԹանի․ լամբար, ղամբար․ փիլիսոփայ, փիղիսոփայ․ դլփին, դղփին․ լապտեր, լիտր, հալուէ, լեգէոն, լատին․ պալատն, պաղատն․ Ապայէլ, Իսրայէլ, Գաղիլիա, ԲեԹլեհեմ կամ ԲեԹղեհեմ․ Բեեղզեբուղ․ Պերիկղէս, Պերիկլէս․ Թեմիստոկղէս, Թեմիստոկլէս․ Աղէքսանդր, Ալէքսան․ Պօղղիոս, Պօլլիոս․ Իտաղիա, Իտալիա․ Գաղղիա, Գալլիա (Եփ․ հատ․ Բ 259), և այլն։— Եւ աչս այսու կարծի ես բաղում ղատ 'ի լեզուէս, փոխեալ 'ի փափուկ լեան որ մի է 'ի քաղցրագոյն տառից։ Իսկ զբուն ղատ մեր՝ մեղմելի է և զայն անսոր պատահերուԹեամբ իբրև γ յունական․ վասն զի մօտ է ձայնիւ այդ տառ հելլենացի և կայ իսկ փոխեալ 'ի մեզ ղատիւ 'ի նախնեաց անունի․ ԱղաԹոն, ԱղաԹիաս, Աղայիս։

1443․ Ղ զեղչի ուրեք ուրեք առ խէիւ վասն քաղցրուԹեան․ Աղխ, ախ․ բուղխ, բուխ․ ուղխ, ուխ․ ջաղխեմ, ջախեմ։ Իսկ Թախեմ առանց ղատի է բնաւ, որպէս և արմատն Թախ։— Երբեմն լծորդեալ և ընդ - 'ի բառն Փաւդեայ, որ է քաղդեայ կամ քալդեայ։— 'Ի բառս մեր չիք բնիկ ղատիւ սկսեալ, այլ որ են՝ կրճատուԹիւնք են այլոց բառից կամ այլազգականք․ Ղեակ է ուղղեակ, որ և ուղեակ որպէս ուղղորդ, ուղորդ․ ղորդ է ուղորդ․ ղողակ, ողողակ․ ղուղիլ, լուղիլ կամ ողողիլ․ ղորկ, ողորկ․ ղնգունք, եղնգունք․ ղակիշ, լակիշ։ Հին գրիչք զեղչեալ երբեմն զԸ հոլովական առ ղատիւ՝ գրեն յղձից, յղձանալն։ Գտանի և ղերձից, յղիղն, փոխանակ ըղերձից, ուղերձից, յըղիղն, յուղիղն, այսինքն յուղեղն։— Նոյնպէս են և բէիւ սկսեալք՝ կրճատք այլոց․ Բամ է երամ, բախճան՝ խրախճան, բենական՝ որբենական, բուզ՝ որուզ․ կամ այլազգայլք․ Բաբուն, բալէ։ Իսկ 'ի ռայիւ սկսեալն է որ ազգային է․ որպէս, Ռիշդ, ռումբ, ռունգն․ և է որ ստարազգի․ որպէս, Ռազմ՝ որ է պատերազմ, ռունդ ճակատեալ, ճակատ․ ռահ՝ ճանապարհ, ռաբբի՝ վար-

---

լեան ոչ է ղ կամ γ, և չմարԹէ իսկ լինել։— Սակայն չփոԹմամբ լեզուաց առ կարի վաղնջականն յառաջ քան զգիւտ և զհաստատուԹիւն մերոյ դպրուԹեանս, զկնի ապա և գրչաց եւ՝ լծորդատառուԹիւն իմն երեւի ընդ ղատ և ընդ լեան և ընդ ղիւն․ ապա Թէ ոչ՝ զիարդ [illegible] և [illegible] լինի [illegible], [illegible] կենդանեաց գրի և [illegible], և (որպէս Թուի) [illegible] եղեալ է [illegible], և [illegible]. [illegible] տայ [illegible], որ է քարընդոտնեմ, և ազգակցուԹիւն մեծ կայ ընդ [illegible], [illegible] և [illegible], [illegible]. և որպէս՝ օրինակ իմն՝ հելլենականքն ἅλς, ἀλαλαγή, են առ մեզ [illegible], [illegible]։ Այդպիսի փաղեմի ազգային հնչմանց մեք ոչ հակառակիմք, և ոչ նոքա մեզ կանոն լինին յայլ անուանս։

գաղետ, առբունոյ՝ առհաւատչէայ, գրաւական (1)։ Իսկ ռամ՝ յորմէ ռամիկ, կրճատեալ է 'ի երամ բառէ և չ փոխեալ 'ի –. ռոճիկ 'ի հռոգ բառէ (1432)։

---

(1) Ուղիղ գրութիւնն է առաբօնայ. և միտքն յայտնի 'ի բանից առաք Եփեսեցի. Եւ մեք սոցա մնայաք. և առհաւատչէայ պատիւ սոցա բերաք... ետես և 'ի ձեռին Նոյա զանշուշտ առբունայն։ Եւ ևս յայտնի 'ի Թարգմանութենէն Եփրեմի (հատ. Գ 88), ուր զառհաւատչէայ առաքելոյն Թարգմանէ առբոնայ. և նոյն ձայն է յեբրայեցին, յարաբացին, 'ի յոյն և 'ի լատին, էրէպօն, առապօն, առրապօն, առրապօ, որ է գրաւական, առհաւատչէայ։

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՑԱՂԱԳՍ ԲԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ԲԱՌԻՑ

1444. Պարզ են բառք առհասարակ յորժամ չեն յայտնապէս յօդեալ 'ի բառից կամ 'ի մասնկանց ինչ. որպէս, Հայ, ջուր, հող, օդ, լոյս, այգ, այր, կին, կեանք, մահ, սէր, մեծ, սուրբ, քաջ, արար, բեր, ես, դու, ինքն, նա, այն, առ, ընդ, ըստ, այժմ, աստ, անդ, արդ. Թէ և 'ի գաղտնիս յօդեալ ինչ իցէ, չէ փոյթ, մարթի ընդ պարզս համարել. որպէս այժմ, որ թուի այս ժամ կամ այս ժում: Բարդ է անուն յօդեալ 'ի նշանական բառից առ 'ի յայտնել մի ինչ խառն 'ի բառից անտի. որպէս, Հայարար, այրասէր, մահաբեր, անմտաբար, ալխադոյն, արարչապետ, հարստահար, հոգեւորապէս, և այլն:

1445. Չորք ազգ բառից գան 'ի բարդութիւն անուանց. անուն, դերանուն, նախդիր և մակբայ, որոց յօդեալ ընդ անուանս՝ լինին միշտ առհասարակ բարդ անուանք: Ամենայն բարդ բայք համարին 'ի բարդ անուանց առեալք:

1446. Բարդութիւն լինի երբեմն առանց ինչ փոփոխութեան բառի և առանց ինչ յօդակապ 'ի մէջ արկանելոյ երկուց միացեալ բառիցն. որպէս, Վրէժխնդիր, հացկատակ, ձեռնտու, բանսուտ, գիրթող, չարկամ, դէնպետ, խաւարզգեստ, եղբայրասպան, ժոյժկալ, կաթնկեր, տանհար, օրհաս, միաբակ, պատկառ, երկվար, տղաբարու, ծունրդրութիւն, նանիրխօսութիւն, արժանհաւատալի, սակաւժամանակեայ. — սապէս, նոյնպէս, սոյնպէս, այսպէս, այսչափ, այսքան, նոյնժամայն. — առձեռն, առգին, առհաւատչեայ, առստուերագիր, առժամանակեայ, առբերեմ, առդնեմ, ընդդէմ, ընդվայր, ընդմտանեմ, ըստգիւտ, ընթեր, ընկեր. — անդրվար, արդվանական: — Սակաւ ուրեք այսպիսի անյօդ բարդութիւն լինի փոփոխմամբ առաջին անուան, Տնտես, ջրբեր, լռտես, ժուժկալ, իշտամուղ, կրմուղ՝ այսինքն կրօղ մղելով կամ մղեալ կիրթ 'ի կրել, հակառակն տրմղի. ծնդրդրութիւն՝ այս է ծունրդրութիւն, 'ի ծունդր բառէ, որ է ծունր, ըստ որում ասի ևս Ծունդր կրկնել. ՀՄ:

Այսպէս բարդեալ գտանի երբեմն մի և նոյն անուն ինքն ինքեամբ. պէսպէս, վազվազ, վաղվաղ, բաղբաղայք, բեկբեկ, ծործոր, լուռլուռ: Ցայսպիսիս ուրեք գիր մի զանց առնի կամ փոխի. փոփոխ (Եսայ. Ը. 32), դադար, բաբախ, կակաղ, թոթով, թեթև, վաղաշ. — հեղեղ, շաղփաղփ, հեծեծեմ, պատառեմ: — Բարբառ, կարկառ, թաւթափեմ. — յարմար. լուսմուն, սուսմուս. — սարսուռ, սպառսպուռ: Նոյն կրկնութիւն երևի և 'ի բայս, և ըստ հոլովի փոփոխելի ձայնաւորն փոխի յերկրորդն. Բաղբաղեմ, բեկբեկեմ, գեղգեղեմ, կայկայեմ, վաղվաղեմ, փայփայեմ. խլխլեմ, կցկցեմ, ձգձգեմ, շրջշրջեմ:

1447. Բայց սովորական ընդհանուր կանոն բարդութեան է կապել զերկոսին բառսն այլև, յորժամ առաջինն 'ի բաղաձայն յանգի և երկրորդն 'ի բաղաձայնէ սկսանի։ Եւ առաջին անունն սովորաբար յօդի ուղղական, բայց ըստ ընդհանուր օրինաց հոլովական փոփոխութեան (25), եթէ ունիցի ինչ ըստ այնմ փոփոխելի. իսկ երկրորդ անունն բնաւ անփոփոխ մնայ ըստ այդմ. որպէս, Բան, գէտ՝ բարդին բանագէտ. մարդ, սէր՝ մարդասէր. անձն, վրէժ՝ անձնավրէժ. կարճ, միտք՝ կարճամիտ. քաղցր, պտուղ՝ քաղցրապտուղ. գեղ, գիտակ՝ գեղագիտակ. գեր, զանց՝ գերազանց. ոտն, հար՝ ոտնահար. սով, մահ՝ սովամահ. հող, գործ՝ հողագործ. բօթ, բեր՝ բօթաբեր. տօն, կից՝ տօնակից։ — Իսկ սէր, բուն՝ բարդին սիրաբուն. էշ, կէս, ցուլ՝ իշակէս, իշացուլ. տէր, սէր՝ տիրասէր. ամէն, կալ՝ ամենակալ (1). արեան, գոյն՝ արենագոյն. լեառն, կեաց՝ լեռնակեաց. դև, հար՝ դիւահար. գիր, գէտ՝ գիր. գրագէտ, գրագիր. իղձ, պատում՝ ըղձապատում. ինչք. սէր՝ ընչասէր. միտք, յոյզ՝ մտայոյզ. ասեղն, գործ՝ ասղնագործ. սկիզբն, մայր՝ սկզբնամայր. կին, սէր՝ կնասէր. անիւ, հոլով՝ անուահոլով. պատիւ, սէր՝ պատուասէր. պտուղ, բեր՝ պտղաբեր. ձուկն, կեր՝ ձկնակեր. նուռն, ձև՝ նռնաձև. երդումն, զանց՝ երդմնազանց. ուսումն, սէր՝ ուսմնասէր. շուն, գլուխ՝ շնագլուխ. տուն, շէն՝ տնաշէն. գոյժ, բեր՝ գուժաբեր. կոյս, ծին՝ կուսածին։

1448. Երբեմն անսովոր եղանակաւ անփոփոխ մնայ առաջին անունն. Վէմածին, գէշաքարշ, հենախաղաց. լեառնակողմն, լեառնակեաց, Նեարդապատ, մատեանագրեմ. հնգակատար, միջամեղ, ինչասէր, հաղկախօս. ուսումնասէր, խուլակոյր, աձունաձիւղ, խուժադուժ, զուրալատակ, գանդուրադեղ, խուռնախիտ, սուտապատիր, ակումբահոյլ, ընդհանուրափիւռ, վարդագոյրաձիգ, առոգագոյն, առոգաբարձ, չոյաբերան, դոյզնագիւտ, կոյրաբար, ողջոյնաբեր, ողջոյնապատում, անոյշաձուշակ, թոյլագոյն։

1449. Յորժամ այլև կապեալ բարդք յածանցական փոխեսցին կամ 'ի յարաբարդ, սովորաբար զեղչի ա՛ վասն կարճութեան և քաղցրութեան. Աստուածապաշտ, աստուածպաշտութիւն. աստուածասէր, աստուածսիրութիւն, աստուածսիրաբար. աստուածայայտնութիւն, աստուածյայտնութիւն. արծաթասէր, արծաթսիրութիւն. չորրորդապետ, չորրորդպետութիւն. մեծավայելուչ, մեծվայելչութիւն, մեծվայելչական. արուեստագէտ, արուեստագիտութիւն. շատախօս, շատխօսութիւն. երկայնամիտ, երկայնմտութիւն. ճարտարամիտ, ճարտարմտութիւն. անձնասէր, անձնսիրութիւն. խառնախօս, խառնխօսութիւն. բայց մարթի և այլևս լինել։ — Երբեմն և 'ի սեռականն երևի այս զեղչումն. Արծաթասէր, արծաթասիրի կամ արծաթսիրի. կամ թէ ուղղականն լիցէ արծաթսէր (1446)։ Մերթ և 'ի բայս, Վերբերեմ, վայրբերեմ, փոխանակ՝ վերաբերեմ, վայրաբերեմ։

1450. Սոյնպէս յօդակապ այլև բարդի երբեմն և նոյն անուն ինքն ինքեամբ. և առաջին բառն բազում ուրեք ոչ փոխի. Համահամ, չարաչար, զանազան, մեծամեծ, շեղջաշեղջ, դեռադեռ. — դեղադեղ, դեղդեղ, գոյնագոյն, գունդագունդ։ — Յայսպիսիս ևս, որպէս տեսաք 'ի 1446, երբեմն երկրորդ բառին սկիզբն փոխի 'ի յ, կամ թէ ձայնաւոր լիցէ՝ յաւելու յ, և կամ առ ինչ փոխի. որպէս, Խառնամառն, չեղամեղո, սղխամողխ, աղաղմաղակեմ, աղջամուղջ, խաժամուժ, հասա-

---

(1) Ամէն այլև կապեալ՝ գրի էչև. առանց այբի յօդեալ ընդ ձայնաւորաւ սկսեալ բառս՝ գրի էև, որպէս տեսցի զկնի։

մեռ. — բարձրաբերձ, ժանտաժուտ, խաղտախուղտ: Իսկ թէ այս Հ նոյն պահէ զնշանակութիւն բառին՝ անտի յայտ է, զի և յայլ առանձին նոյնանիշ բառս կայ. որպէս, Հաշ, մաշ. հատ, մատ կամ մաղդ. փորժ, մորժ. հալեմ, մալեմ. լերկ, մերկ. ցեց, մեց. յեղմ, մեղմ. հնչեմ, մնչեմ. յղկեմ, մղկեմ. հոյզ, մուզ. — աղօթեմ, մաղթեմ. ոխամ, մախամ, ոյն, մոյն:

1451 · Իսկ մասնաւոր օրէնք յօդաւորելոյ բառից 'ի բարդութիւն՝ այս են.

Ա. Յորժամ առաջին բառն 'ի ձայնաւոր յանգի ընին կամ հոլովափոխ, առնու յօդ ա. և թէ ա կամ օ իցէ առաջն այն ձայնաւոր, յիմ հանդերձ առնու զյօդն, որ և կայ իսկ 'ի վերջս անուանց. Իակից, մարգարէագէտ, մարգարէահայր, քրիստոնէասէր, հրէախումբ. գիաղորդ, լիաձեռն, ձիասէր, որփիակիցքն, հոգիանիւթ, մնոսխապաշտ. դուադիր, թեւաթափ, թուաբան, ազնուագութ, որուամոլ. — ընծայաբեր, ողջապատան, ողջոյահանճար, լուսոյափոխ, նայապէս, նայամէտ, հոյակապ, հաճոյակատար: Երբեմն զեղչի յետին ձայնաւորն, կամ անյօդ բարդին. Քրիստոնասէր, երագաղ, ողջաբարու, լուսափոխ, նամէտ, սապէս:

1452 · Բ · Յորժամ առաջին բառն բաղմավանկ՝ յանգի 'ի ի, երբեմն այն ի փոխի 'ի է կամ ե, և երբեմն 'ի ա, կամ զեղչի և առնու ա, և այնպէս յօդին բառքն. Բարեգործ, բարեկամ, գերեդարձ, հոգենիւթ, հոգեկիր կամ հոգէկիր, որդեգիր կամ որդէգիր, ոսկեսանձ կամ ոսկէսանձ, խնամեխօս, մոլեբար, ուղեսէր. կարասեկիր, կարասապան. թերեհաւատ, թերահաւատ. ծիրանեզգեաց, ծիրանազգեաց. հեռաբնակ, սքանչելահրաշ:

1453 · Գ · Եթէ առաջինն 'ի ձայնաւոր յանգիցի. և երկրորդն 'ի ձայնաւորէ հալիցէ, է զի պահին երկոքեան, կամ թէ ի փոխի 'ի է, է 'ի բաղմավանկս. Հայազն, հսկայազն, ողջայօրէն, մարգարէաւանդ, մարգարէօրէն, գոյարար, ձիանդամ, ձիարձակ, ձիարշաւ, միանձն, միեղջերու, միօրինակ, բարիանուն, բարիատեաց կամ բարեատեաց, բարիասաց կամ բարեասաց. բարեախորժ, բարեընկալ, հոգիընկալ, հոգեընկալ. — և է զի առաջինն կամ երկրորդն զեղչի 'ի նոցանէ. Հսկազն, ապաշխար, ապրատմբ, սքանչելարմատ, բարընկալ, հոգեանդն, հոգերդող, գինարբու, գինըմպու, եկեղեցօրհնէք. — Եւ եթէ ի, ա հանդիպեսցին, ուրեք ուրեք փոխին 'ի է. Բարի, արար՝ բարեբար. բարի. ասաց՝ բարեսաց. գինի, արբու՝ գինեբբու:

1454 · ԳԻՏԵԼԻՔ · Յորս միանգամ կայցէ ձայնաւորն է է կամ ե ըստ Բ, Գ, ոչ ընիկ բառիցն, որպէս, Բարեկամ, գերեգարձ, խնամեխօս, հոգեկիր, որդէգիր, ոսկէսանձ, բարեբար, բարեսաց, գինեբբու, և այլն, յայտ է կամ է ծագեալ է 'ի միաւորութենէ ի վերջի առաջին բառին և ա յատուկ կայցէ կամ յաջորդ սկզբնատառին. որպէս ցուցաք 'ի 1419 թէ իա, որպէս և էա (1418) բաղում ուրեք ամփոփի 'ի է կամ է. վասն որոյ և առի Հոգիանիւթ և հոգենիւթ, որդիաբար և որդեբար, ոսկիակուռ և ոսկեկուռ, բարիասաց կամ բարեասաց և բարեսաց, գինիարբու և գինեբբու, և այլն: Զայս և վասն ածանցմանն գիտելի է. զի աչս ըստ այսմ՝ փոխանակ ասելոյ Թշնամիանամ, լկտիանամ, յղիանամ, այրիանամ, առի Թշնամենամ, լկտենամ, յղենամ, այրենամ, այրեցայ, այրեցեալ, որ յայրենամ բայէ առնի է, ոչ յայրիմ բայէն:

1455 · Դ · Իսկ եթէ առաջին բառն բաղաձայնայանգ գոլով երկրորդն ձայնաւորաւ սկսանիցի, առանց ինչ յօդի կցին առ իրեարս. Բանաւորդել, մարդատեաց, մեծանուն, մեծազգի, գիշերաղուէս, երկարմատեան, վերարկու, սևակն, ընչատեաց, ինքնանուն, ընդառաջեմ, ըստանձնեմ, իշայր, իշանդամ, բաղմաձեռն, սրբարար, անարար, ջրարբի. ծովեզր, յոգներամ, ինքնեղ, վերելք, առերևերեմ. նախէ, առէջ, կիսէշ. բարձրնիր, աընթեր, հրընկեց. հանճարիմաց. պառաւորդի, հաւօրս, առողջ, որոտ-

ընդոստ, գայեկորդի, ամլորդի, ձկնորս, ընդունիմ. կենցաղօգուտ, բազմ_օրինակ, մարդկօրէն, անօրէն: — Յայս եղանակ բարդութեան առաջին բառն երբեմն առանց հոլովական փոփոխման մնանէ. Ամենիմաստ, սեր_արփին, օրէնուսոյց, զէնընկէց, տէգընկէց, մէջօրեայ, էշայծեամն, հան_գէտընթաց. ծաղիկընձիւղ, ինչառեայ, սեւակն, գայեակորդի. բազում_ոտրոմ, սուտանուն, շուրջառ, սուրբընկալ, սուրինոց, իննսունամեան, պայտանձն, զօրընթաց, ողջոյնառեայ: —'ի նոյն համարի են երբեմն և բառք սկսեալք հոյխ կամ յիով, որք և զեղչեն երբեմն (1440, 1441). Վերհամբառնամ, վերհայեցողութիւն, Ջրհեղեղ. հացաւէտ, գինաւէտ կամ գինեւէտ (1454), որ է հացյաւէտ, գինիյաւէտ կամ գինիաւէտ, և այլն, զեղչեալ զյ, ըստ որում զեղչեալ է և ո 'ի բառն Արտուձն, ծիան, փողար, ազգատ, կնատ, ձեռնատ, ծայրատ, կառափնատ, ականջատ, ընթատ, ընթանուր, որպէս ցուցաք 'ի 1441:

Դուն ուրեք երևի 'ի ձայնաւորէ հաւեալ բառն այլև յօդեալ. Աստուա_ծաազդ, երկնաէջք, գիւաերդ, զուարձալընծայ, քարայուն, որ է 'ի ոյն, ուն արմատոյ, առեալ և յ 'ի բարեխառնել զծանր ձայնաւորսն:

1456. Ե. փոխանակ ա կապին դոկաւ ուրեք վարին է, Է, Ի, ո. Հնդե_տասան, աղնէգործ, իջեւան, օթեւան, հոգեբարձու (հոգ բարձող), յոր_դեգնոց, որովայնէմոլ. առլիզէն, քրէէքուր. ընդոծին, անխախ, որ_պէս թէ համախառ, որ է համառոտնդ, ընկեր: Այս է կամ Է առաւել պատշաճաւոր ընդ յաջորդ այլի վարեալ երևի 'ի բառս բնեաց կամ քը_նեաց, երկեամ, երեամ, քառեամ, թերևս և 'ի գեղեարդն (գեղ, արդն), գեղեցիկ արդն: — Եւ այլ ուրեք վարին նախդիրք Ի, Ւ, ––, ընդ, ըստ, կամ շաղկապ ––, Ւ. Ամ'ի բերան, սիրա'ի բերան կամ սրա'ի բերան, փոր'ի բաց (շուրջառ), կոր'ի գլուխ, բարձր'ի գլուխ, գլխ'ի բաց, գլխ'ի վայր, բեր'ի մէջ, խառն'ի խուռն, կէս'ի կէս (շնորհք), վառ'ի վառ, հոյլ'ի հոյլ, պատ'ի պատ, մէտ'ի մէտ, կաղ'ի կաղ, փոյլ'ի փոյլ, երփն'ի գոյն, որպէս թէ գոյն'ի գոյն. գոյնզգոյն, թելըզթել (1). խիտառխիտ, մոտառմոտ. գիրկ_ընդխառն, խոչընդակն, խոչընդոտն, օրըստօրէ կամ օրըստօրեայ. տանու_տէր, ըստսէս, պարտուպատշաճ, ելումուտ, այրուձի, աղուհաց, եր_դումարդ, եօթնուտասն, ութուտասն, առևանգ, ելևմուտ, այրևձի, եր_թևեկ. այլևայլ:

1457. Երբեմն 'ի մի և նոյն բարդութեան տառ ինչ աւելի կամ նուազ երևի. յայնժամ իմանալի է յայլևայլ բառից զնոսա լինել, և ոչ անհմտա_բար իբրև վրիպակ մերժելի. որպէս Խոտոր, շարժ, վէր, սոր, գաղտ, յայտ, հաստատ, տան զբարդսն Խոտորագոյն, շարժագոյն, վէրաթռիչ, սորաքարշ, գաղտաձիգ, յայտաբար, հաստատագոյն. իսկ Խոտորուն, շարժուն, վէրին, սորին, գաղտնի, յայտնի, հաստատուն, զբարդսն Խոտորնագոյն, շարժնագոյն, վէրնաթռիչ, սորնաքարշ, գաղտնաձիգ, յայտնաբար, հաստատնագոյն:

1458. Արդ առ հա ըստ այդց օրինաց կատարի ամենայն բարդութիւն, յոր գան մասունք չորեքին ազգ բառից, անուն, դերանուն, նախդիր, մակբայ. արմատք բայից, դերբայք՝ իբրև անուն, և բայածականք յայտնի են ընդ անուամբ լինել: Զազգի ազգի բառից օրինակօք ինչ ցուցցուք. 'ի պարզ անուանց չառլիցին ցայսվայր տեսեալքդ:

ՅԱՐՄԱՏՈՑ ԲԱՅԻՑ. Զարախնդաց, գիւրինոց, աշխարհակեաց, հայրա_տեաց, պարահայեաց, հոյլեաց, աստուածասաց, զօրահասոյց, որբա_

---

(1) Վարդ վառ'ի վառ երփն'ի գոյն. Տ. փոխանակ երփն'ի յերփն տալոյ:
Գոյնըզգոյն ծաղկունք ծաղկեցան. Ն. 'ի Տաղսն:
Թելըզթելըն յօրինէր, կարգն առաջին էր կարկեհան. Փ. 'ի տաղն Ընծրէար:

մտորոյ, աշխարհակեցոյց, աշխարհապրեցոյց, զէնընկէց, գիւղընթերց, հեշտընկալ, այրեացուեր :

'Ի ԴԻՐՔ. ԵՒ ԲԱՑԱԾ. Նուէրատոց, փոխելապատճառ, չիջեալփառ, ընտրելակից, լսելափակ, աստուածարելաբար. ամենօրհնեալ, Նախամեղուցեալ. եկեղեցակողոպուտ. բազմերգելի, դժուարաքուժելի, արժանակատարելի, արժանախնամելի :

'Ի ԴԻՐԱՆՈՒԱՆՑ. Ինքնաբոյս, Ինքնարհամարհութիւն, Նոյնպէս, Նոյնագոյ. իմածին, քոյնաշունչ, մերասեռ, մերաբար, իւրաստեղծ, իւրահոգ :

'Ի ՆԱԽԴԻՐԱՑ. Յայգ, ցերեկ, ցանգ կամ ցանկ, ցանց, ցամաք, ցուկ (1). առբերեմ, առակայք, առակոչութիւն, զառ'ի վեր, զառ'ի վայր. ընդարձակ, ընդունակ, ընդակից, ընդասուն, ընդընկերասէր, ընդմոտաար, ընթակայ. ըստգիւտ, ստեղծ, ստերիւր, ստահակ. ապստամբ. մակաձի :

'Ի ՄԱԿԲԱՅԻՑ. Ոչէ, այժմածին, անդրագոյն, անդրէնադարձութիւն, հանապազասուտ, դեռաբոյս :

1459. Ասացաք ստորաբար յուղղականէ լինել բարդութեանց. բայց լինին յաճախ և յայլոց հոլովից նովին օրինօք : Ուղղականին թէպէտ տուան բազական օրինակք. դիցուք և այլս, որով յայտնի եւս լինիցի՝ թէ ամենայն բարդութիւն ստորաբար յուղղականէ է (2). միայն յանգեալքն 'ի ըն՝ սակաւ ուրեք կորուսանեն զՆ :

ՈՒՂ. Այրասէր, հայրանենգ, մայրօրինակ, եղբայրասպան, տիրաբնակ, տիրասէր, կնասէր, կնաթող. քուրասիրութիւն, ծանրալեզու, քաղցրաճաշակ, մանրապատում, մանրահեղեղ, սիւնատեսիլ, ձիւնափայլ, արիւնարբու, անունակիր, փրկութենագործ, զօրութենակիր, օրհնութենաբեր, բնութենակից, աստղաբան, ակնակապիճ, ակնապարար, սերմնացան, արեգակնակերպ, ստեղնալից, ուսումնասէր կամ ուսմնասէր, կողմնակալ, ոտնաձայն, տնտես, տնարար, չնաբարոյ, դռնապահ, դռնափակ, դռնբաց, լեռնակեաց, մատնանիշ, ատամնավէր կամ ատամավէր, ձեռնակապ կամ ձեռակապ, ձեռագէտ, ձեռակերտ, ձեռատունկ : — Գոն բարդք ինչ յուղղականէ, որոց բուն արմատն ինքնին կամ 'ի բարդս չերևի ամբողջ. բայց կան բայք 'ի նմին արմատոյ. որպէս Լսասէր 'ի լսեմ բայէն :

ՍԵՌ. Առնակերպ, հօրաքոյր, մօրաքոյր, քեռորդի, քեռայր, կնոջասէր, կնոջածին, տեառնագալուստ, տեառնեղբայր, մանուածաւալ, արեանարբու, արեանառու, արեանապարտ, արեանբանդ, անուանակիր, ականակապ, ականատես, սերմանացան, կողմանակալ, հիւսանաձև, տանեբէց, շանագլուխ, ընկնաթինդ, մատնայօրին, աստեղաբան, եռեղակալ, կայսերակերպ, բանիբուն, դաւթիազարմ, աշխատարար. բարեցապարտ, չարեացապարտ, աւետեացաբեր, մտացաթև, մտացածին, մտացածնոյց, մեղացածին, փառացասէր, ընթանցամէջք, կանանցաբարոյ, իւրեանցանման, գիջապաշտ, գիւղացի, գիւղախեռար : — Սակաւ ուրեք յետադաս. Մխամբ :

Սեռականն երբեմն փոխեալ ըստ օրինի հոլովման. Արենապարտ, արե-

---

(1) Իմանի ժամանակն մինչև յայգ, յերեկոյ, տեղին մինչև 'ի յանգ կամ յանկ, յանց կամ յանցս, յանցումն. մինչև 'ի վայրն ամալոյ, մինչև 'ի ռունգն կամ 'ի ռնգունս :

(2) Եւ ոչ թէ 'ի սեռականէ համանման վերջին, որպէս թուեցաւ ումեմն. զի բաց 'ի յայտնի ուղղականաւ կազմութենէ բազում բարդից և ածանցից, ահա նոյն իսկ սեռականի վերջն եւս փոխէ զձայնաւորն ըստ հոլովական օրինին և նոյն պատճառին որ 'ի 25. որպէս տեսցես զօրինակն 'ի բարդս և յածանցս սեռականաց աստ 'ի մտոյ և 'ի 1488 :

նաձեւ, բնութենակից, փրկութենագործ, փրկութենակիր, հոգեցա-տուր:

Սեռականն է՝ առեալ երբեմն ընդ իւր ն, կամ թէ ի ն ածանցիւ ամբողջ․ Անվայրինափակ, ծայթինասէր, կողինապատիր, հերձինապատոյտ, մահինաբողբոջ, մաքրինաձեւ, նոյինատատ, չարաւեզինաշնորհ, սոտինակոտոր, ուղխինահոս, պողինաւէտ, ռաշինախառն, վէհինաձեւ, տնկինագործ, ցափինընթաց, ցոփինաձեւ, փթթինազարդ, օձինաշարժ:

ՏՐԱ․ Առանկնձառ, առձեռնպատրաստ․ 'ի վայրաձիգ, 'ի վայրաբեր (1), 'ի բանսեղու, 'ի մեծամասայար, 'ի ներքսագրութիւն․ ընդվայրահար․ ընդվայրայած, ընդունչսարկու, ընդմիմեանսհարութիւն, միմեանսանկութիւն:

ԳՈՐԾ․ Աստուածին, անուամբակոչութիւն, ձեռքակալ, ձեռքաձգութիւն, մեղսակերպ:

ՀԱՅՑ․ մանաւանդ անեզական․ Բանսարկու, բանսերթուկ, երեսորս, կենսագործ, կենսատու, կենսաբեր, կենսաւիթ (կենաց փոխեալ ըստ օրէնս հոլովման)․ օրէնսգէտ, օրէնսդիր, օրէնսագիր, օրէնսուսոյց, օրէնսզանց, օրէնսպահապան, օրէնսհատիչ, մեղսասէր, մեղսաքաւիչ, մեղսաձաղակ, բարդխօսութիւն, միմեանսպլկութիւն․ զմիմեանսասէր, զմիմեանսկալութիւն, զմիմեանսզրկութիւն, զմիմեանսպանութիւն, զմիմեանսունակութիւն․ զայլազրկութիւն, զաստուածարհամարհութիւն, զայլոցկերութիւն: Դուն ուրեք և յետադաս․ Չեզոք:

1460․ Բանզի յուղղականէ և 'ի սեռականէ լինի բարդ, և այն առանց յօդակապի ևս, երբեմն երկու ուղղական կամ սեռական մի ընդ ուղղականի՝ դնին առ միմեանց առանց բարդութեան, և 'ի բարդ միտս խառնին․ Մի ազգ սուգ առնուլ․ Կորոյս ջրով և հրով և այլայլ ազգ պատուհասիւք պէսպէս․ Զամենայն ազգ առաքինութիւնս․ Յոր ինչ և իցէ ազգ փորձութիւն մեղաց: Կաթիղ մի գինութիւն․ Պատառ մի հաց կամ մագաղաթ․ Երկու կանգուն վեղար․ Երկու թիզ կնկուղ․ Զիա՞րդ կաթիղ մի գինութեան հնար էր համարձակել․ Զմի դանկ վարձ ուսուցն քո․ Վասն երեսուն լիտր ոսկւոյն․ Տուգանեաց զնա հարիւր լիտր ոսկւոյ․ Վա՜յ ինձ հազար բերան․ Մի բերան գոհանալ․ 'Ի բժշկութիւն ամենայն ցեղ ցաւոց: Նոր ինչ օրինակ է․ խմա նորօրինակ ինչ է: Ոմանք լուսաւորք և զգեստք պայծառք լինէին․ խմա պայծառազգեստք: Սգոյ տեսակ ձև․ Ակինի տեսակ ուլունք․ Արեան ձապաղ ձևոք․ Տիպ լուսոյ արփ․ խմա սգատեսակ, ակ-կինատեսակ, արիւնաձապաղ, տիպ լուսարփի․ — Այսպէս է և առեն Երամ երամ բազմութիւն աղաւնոց․ պրակ պրակ անտառք․ երանդ երանդ ծառք, երփն երփն ծաղիկք կամ գոյնք, գունդ գունդ ասպարակիրք, զօրինն գունդ գունդ հասել․ որպէս ցուցեալ է 'ի 82:

1461․ Որպէս տեսաւ, ամենայն հոլովական փոփոխութիւն և հոլովք՝ յառաջին բառին են․ իսկ յետին բառն անփոփոխ և անհոլով է միշտ, և սակաւ ուրեք հոլովեալ (2)․ որպէս, Միամօր, ծովեզեր, համհօրեայ, չէ-ազք, հինաւուրց, ծերաւուրց, վատարանց․ և յետին յոգնակի սեռականաքդ այլ ոչ ևս հոլովին, և նախդրիւ միայն վարին:

1462․ Ըստ դրից 'ի բարդութեան նախադասին ամենայն նախդիրք․ ընդորս խառնի և ըն, ներ, տր, տգ․ Ընտանի, ընձիւղ, ըմբռնեմ, ըմբերանեմ, ներկայ, ներբնակ, ներակրթել, արտախոյր, արտաքոյ, արտուղի:

---

(1) 'Ի վայրաձիգ ծանրութիւն․ Վ․ 56: Կրկնոց զի վայրաբեր նիւթն․ Գ․ 264:

(2) Ոչ զամենայն յանդ նմանեալ սեռականի՝ պարտ է համարել սեռականաւ բարդ․ Երկայրի, երկգիմի, քառակուսի, չեն բարդք 'ի սեռականաց, այլ ածանցական ի մասնկանէ:

Ապ ընդ ձայնաւորս անյօդ կցի. Ապաշով, ապառում, ապաստուած, ապերախտ, ապերասան կամ ապարասան, ապիմակ, ապուշ։ Իսկ ընդ բաղաձայնս՝ յօդիւքն ա, է, ը, ի. Ապաբան, ապաշնորհ, ապաստոյմ, ապաքէն, ապաշուք, ապաշաւանս, ապախտրել. ապէնիւղ, ապէնիւղ. ապիկար, ապիշարկեմ։ — Նախադասին և միավանկ բառքս դժ՝ փոխեալ 'ի տծ կամ թծ. թար, բաջ, հան, հոն, բաղ, ճաղ, բաց, բաժ, պար, շար, շաղ, ձաժ, հաժ. Դժարան, դժգոհ, տժգոհ, դժկամակ, դժպատեհ, դժգոյն, դժմիտ, դժպարիշտ, դժպաշտութիւն. տարամերժեմ, տարագիր, տարապարտ, տարակաց, տարբեր, տարած, տարարժան կամ տարարժանի. բացայայտ, բացատրել. համաձայն, համամիտ, համարձակ, համբեր. հոմանեա, հոմաղն, հոմանուն. բաղաձայն, բաղդատեմ, բաղկանամ, բաղկակից. փաղանուն. բագձանել, բակաձև, բակառեալ. պարագայ, պարբերութիւն. շարագիր, շարագրեմ. շաղկապ, շաղաշուր. մակերևոյթ, մակագիր. հակառակ, հակաճառ, հակամէտ։

Ապ, արտ, բաց, գտանի ա կապիւ բարդեալ և ընդ հոլովս բառից, ես և նախադաս խնդրոյ նոցին. Ապաստայց, արտաստայց, բացաստայց, արտակայց, արտագիրունողացն կամ յարտագիրունողացն. խմա 'ի սայց կամ 'ի սոցունց, 'ի կայից, արտունողաց դիր, այս ինքն յունողաց դիր։ — Կրճատ գտանի թար 'ի բառսն Տարուն, տրմուղ, որ են անբուն, անմուղ և անկիրթ. Տրմուղ թերավարժ ձի. Բ․ Իբրև զձի տրմուղ՝ անխմաստ է. Ո։ Ընդելացուցանէր որպէս յովանակս տրմուղս. Մ․ Նրատար 'ի յէշ, յաւանակին, Ջգօնացելոյն և տրմուղին. Ոճն օրինօքն ըշգօնացած, Ոմին տրմուղ ըղջէտ կամաց. ՇՈ․ Իսկ Կրմուղ՝ հակառակն է, մուղ, կիրթ 'ի կրել. որպէս յայտ է յամենայն օրինակաց գրոց։ — Համ ընդ բաղաձայնս ինչ փոխեալ է 'ի հան. որպէս Հանդէպ ուրեք է համադէպ, դէպ, պատշաճ. 'Ի գործոց չարեաց ունին զանուանս դէք հանդէպ իւրեանց. ՅՃ․ Բայց զհանդէպն ողորմագին չէ բաւական բան տալոյ պատմել. ՇՈ․ յորմէ անհանդէպ, անպատշաճ։ Հանդոյն է իբր համագոյն, համանման։ — Բաղ և հաջ գոն ուրեք յետադաս ևս երկին. Ներհակ. կողաբաղ։

Նախադասին սովորաբար և ածական անուանք. Ծանրաձայն, մեծեղեան, շատախօս։ Բայց գտանին և յետադասք, եղև և 'ի մի և նոյն բառս. Ախտալի, ակնահաճոյ, մարդամօտ. սպիտակախայտ, խայտասպիտակ. յօժարակամ, կամայօժար. հարստամիտ, միտահարուստ. կորովաբան, բանակորով. չարամարդ, մարդաչար. անուշահոտ, հոտանոյշ. յաղթանդամ, անդամայաղթ. կիսէշ, իշակէս. կիսընթաց, ընթացակից. ստաբան, բանստ։ — 'Ի գոյականս սովորաբար նախադասի այն բառ՝ յորոյ վերայ փոփոխումն ինչ հոլովի ակնարկէ իմաստ բարդին. բայց գտանի և տեղափոխեալ ըստ այլում իմիք տեսութեան, կամ զի չիք ինչ հոլովի բան. որպէս, Մոգպետ, մոգաց պետ. պետմոգ, իշխան կամ մեծ մոգ. քաղաքամայր, քաղաքաց մայր. մայրաքաղաք, մայր քաղաք. գիւղաքաղաք, գիւղ և քաղաք. քաղաքագիւղ, քաղաք և գիւղ. շահավաճառ, շահ և վաճառ. վաճառաշահ, վաճառ և շահ։

Բառք որ իբր նախնական արմատ բայի՝ նշանակութեամբ բայի բարդին, որպէս և այլ ամենայն արմատք բայից, սովորաբար յետադասին. Աստուածասէր, բանասէր, մարդասէր, մարդածախ, հրաշագործ, աղերսահոյզ, բանստեղծ, գործատեաց, գրակարդաց, սաղմոսասաց, աստուածուրաց, երախտամոռաց, սանդի կամ սանդխոյ, ջրմուղ, վարսավիրայ, արեւտուռ, ձեռագործ. գեղազարդ՝ գեղով զարդարեալ, զարդագեղ՝ զարդուք գեղեցկացեալ. հրայրեաց՝ հրով այրեցեալ, այրեացաւեր՝ այրմամբ աւերեալ։ Բայց գտանին ուրեք նախադասեալ. Սիրամարգ, սիրաբան, ստեղծաբան, առաւարեան, գործաձեան։

Աստուած անուն անհաղորդական՝ նախադաս է միշտ, ևս և ընդդէմ բառին՝ որ այլում ամենայնի նախադասն է. Աստուածընդդեմ։ Անսովոր է

'ի փիլոն Մէտաֆորայ, փոխանակ՝ աստուածասէր։ Իսկ սուտանունն տաֆորայ
յետադասն. Բազմաստուած։

1463. Լինի բարդութիւն, նոյն նախասացեալ օրինօք, և յերից բա-
ղից, այլ և 'ի չորից. և կոչի Յարաբարդ. Աստուածագիր, յառաջագէմ,
ընդգխամորտ, ընդգխակից, ընդգխակալ, ընդմիջնաշաւիղ, ընդմա-
տար, ընթերակայ, բաղկակից, ալիրատ, ողբերգարկ, ակընդերես, աս-
տուածընդդէմ, արժանընդունակ, աստուածսիրաբար, ամենօրաբեր, այլ-
ալախառն, անաչառատիպ, անաչառատես, անձնապաշտպետ, բոցակ-
նագոյն, երկոտասանամեայ, միաբանասէր, միագլխապետ, յառկանձնա-
կաց, երեկանիրհասէր, երեքփառատրեան, չըթնաշղթայաշար, պարտա-
խաթափ, մեծաքանչելաշուք, աստուածանմանակերպութիւն.— տաղն-
թերակայ, ամենայառաջագիմութիւն, հրալուսաճաճանչաղեղնութիւն,
վերագագաթնակատարաբերձ։— Կայ յարաբարդ և 'ի գոյն յանգեալ սաստ-
կական ածականաց. որպէս Խորագունաբար։— Բայց խժալուրքն և կարի
բիմի երկայնք ծանր են և անախորժ։

1464. Ըստ նշանակութեան, գոյական ընդ գոյականի բարդ, եթէ եր-
կրորդ բառն բայի կամ դերբայի միտս ունիցի, ածական լինի. Արծաթա-
սէր, գեղանշոյլ, լուսածնունդ, աշխարհագիր (խմս գրող), մատենագիր,
մակեր, ջրկիր, ջրայարկ խորան ('ի ջրոյ յարկեալ), սրովբէագունդ դասք
('ի սրովբէից խմբեալ)։ Իսկ եթէ երկրորդն չունիցի ինչ միտս բայի,
գոյական մնայ. Ժամանակակէտ, անձրևաջուր, ջրշեղջ, աշխարհագիր,
մատենագիր (գիր կամ գրութիւն աշխարհի, մատենի), ջրայարկք երկնից
(ջրեղէն կամ ջրոյ յարկք), սրովբէագունդ շուրջ զաւերամբն (գունդ սրով-
բէից)։ Երբեմն և առաջինքն յոգնակի վարեալք, փոխին 'ի գոյական. որ-
պէս, Մակերք՝ է մակերութիւն։

Գոյական ընդ ածականի, ածական ընդ ածականի և ածական ընդ գոյա-
կանի, գրեթէ առհասարակ ածական լինին. Ախտակից, ակնավայել, ա-
ղերսալի.— բազմաբեղուր, ցրտահար, հաստահարուստ, մեծապայծառ,
քաջավայելուչ, ազատազնեայ, երեքըրբեան, բազմաչեայ, միականի, բա-
րեպատեհ, ամայաբնակ, ահագնալուր, ահեղակերպ, բազմամարդ, գե-
ղեցկատիպ, կարճահասակ, չարակն, սևրդունն, մանրաքննին, նրբա-
զինին։— Ածական ընդ ածականի՝ է զի յոգնի բարդին փոխանակ Եւ կա-
պելոյ, որպէս, Խուլակոյր հերեսիավորայք. Կի. այսինքն խուլ և կոյր.
Խուժադուժ, այս է՝ խուժ և դուժ։

Յածականէ և 'ի գոյականէ բարդքն երբեմն գոյական նշանակութիւն
ունին, բայց այնպէս՝ զի ածականն համարի մակդիր գոյականին, որպէս
թէ առանց յօդելոյ կային։ Զայս ցուցեալ է բազում օրինակօք 'ի 749.
Ըստ այդմ առ և Ազատորեար, աւագորեար, որ է՝ ազատ կամ աւագ ո-
րեար՝ մարդիկ. այլակերպք, այլ կերպ կամ կերպարան, յորմէ յայլա-
կերպս լինել, յայլ կերպարան լինել. յորդահոսանք, յորդ հոսանք։ Ու-
րեք և գոյականն նախադասեալ 'ի բարդին՝ նոյնպէս նշանակէ. Գրակէս,
կարգակէս, են կէս գիր կամ գրախեց, կէս կարգ։

Բարդքն յարմատոյ բայից երկու միտս մարթեն ունել ըստ բայիցն, ներ-
գործական, կրաւորական և չէզոք, և զօրութիւն անցեալ դերբայի և
բայածականի. և նախադաս անունն՝ զնշանակութիւն ամենայն սեռի և
բնութեան խնդրոց, այլ և զմակբայի թէ ածական է. որպէս, Տիրածին՝
զտէրն ծնանող, կուսածին՝ 'ի կուսէ ծնեալ, մրրկածին ալիք՝ 'ի մրրկէ կամ
մրրկաւ ծնեալ. մահաշունչ՝ զմահ շնչող, հոգեշունչ՝ 'ի հոգւոյն շնչեալ.
աշխարհաշէնն՝ զաշխարհ շինող, անեղաշէն՝ յանեղէն շինեալ. ալեբախ՝ զա-
լիս բախող, դիւաբախ՝ 'ի դիւէ բախեալ, մտաբախ՝ 'ի միտսն բախեալ.
բեռնաբարձ՝ զբեռն բարձող, ձողաբարձ՝ ձողով կամ 'ի ձող բարձրացեալ.
քրիստոսաձիր՝ ձիրեալ Քրիստոսիւ կամ 'ի Քրիստոսէ, ձեռահմուտ՝ հը-
մուտ ձեռօք, լուսապայծառ՝ լուսով պայծառ, խանձարրապատ՝ խանձար-

րօք կամ 'ի խանձարուրս պատել, շնորհազարդ՝ շնորհօք զարդարել կամ զարդարիչ. մարդավայելուչ՝ վայելչական մարդում, մեղապարտ՝ պարտ կամ պարտաւոր մեղաց, երկնընթաց՝ յերկինս ընդ երկինս ընթացող՝ ընթացեալ, գիշախանձ՝ խանձեալ 'ի գէշ, ծովամոյն՝ գետամոյն՝ 'ի ծով՝ 'ի գետ ամացեալ, տնասուն՝ 'ի տան սնեալ, խաւարարգել՝ խաւարաբնակ՝ 'ի խաւարի արգելեալ՝ բնակեալ, գիշերագնաց՝ գնացող 'ի գիշերի, աշխարհաքարոզ՝ քարոզեալ յաշխարհի՝ ընդ աշխարհ, տիեզերածաւալ՝ ծաւալեալ ընդ տիեզերս, ծովածուփ՝ ծփեալ 'ի ծովու կամ իբրև զծով: Ոտնհար եղեն նմա ամենայն սիրելիք նորա. Գուցէ ոտնհար լինիցիք յարտաքին Թշնամեացն. Ե: — Բարեշէն՝ բարւոք շինեալ, մեծապայծառ՝ մեծապէս պայծառ, Ճարտասան՝ Ճարտարաբար ասող, դժուարակուԹ՝ դժուարաւ կԹելի: — Զխնդիրդ գոյնպէս իմա և 'ի բարդ բայս. որպէս ահա հողահանել. Գ. է հող հանել. Ե. Ոտնակապել զարեգակն, կապել զոտս արեգական. Բերանաբացել. շղաբերել, արդինաարել, բանալ զբերան, շիղ բերել, արդիւնս տալ. Այլ իմն պտղաբերել, զայլ ինչ բերել պտուղ կամ բերել զայլ իմն պտուղ. Զինահարիլ, ահաքրանիլ, հարկանիլ զինու կամ 'ի զինէ, քրանիլ յահէ:

Նախադաս գոյական անունն բազում ուրեք լինի և սեռական հոլով յատկացուցիչ երկրորդին, որ և երբեմն ածականաբար նշանակէ. Տիրամայր՝ մայր տեառն, աստուածորդի՝ որդի աստուծոյ, գարեհատ՝ հատ գարւոյ, ամենատէր՝ տէր ամենեցուն, ծովեզր՝ եզր ծովու, նաւափայտ՝ փայտ նաւի, աստուածախաչ՝ խաչ աստուծոյ, խողերամ՝ ուղտերամակ՝ երամ խողից՝ երամակ ուղտուց. որոտաձայն՝ ձայն որոտման, տեառնագալուստ՝ գալուստ տեառն, ջրշեղջ՝ շեղջ ջրոյ կամ ջրեղէն, միջածով՝ միջին ծով կամ մէջ ծովու, ականջալուրք՝ լուր ականջաց, դաստակետեղք՝ տեղիք դաստակաց, հրահոսանք՝ հոսանք հրոյ կամ հրեղէն:

Արդ ահա յայտ եղև աւադիկ, զի բարդ անուանց առաջինն երկրորդին լինի ածական, խնդիր, մակբայ և յատկացուցիչ:

1465. Անեզական անուանք 'ի բարդելն յուղղականէն եզական դնին յառաջ և զկնի. փառատէր, կամակար, մտակորոյս, հրաշափառ, աչացաւ, մեղապարտ, անխծաբեր, լանջագեղ, կենագործ, կենարար, կառավար: Նորափառ, յօժարակամ, կորովամիտ, մեծահրաշ, յոգնամեղ, հրապարականէծ, քաջալանջ, հրահոսան, բազմաչեայ: Բարդին երբեմն յոգնակի յետադաս, բայց յայնժամ բարդն լինի գոյական՝ ածական ունելով զնախադասն երկրորդին կամ յատկացուցիչ. Աստուածակառք՝ կառք աստուծոյ կամ աստուածային, բարձրագահոյք՝ բարձր գահոյք, յորդահոսանք՝ յորդ հոսանք, այլակամք՝ այլայլ կամք, հրահոսանք՝ հրոյ կամ հրեղէն հոսանք: Սակաւ ուրեք միոյ և ածական. Համակարծիք, այլակարծիք, բազմերախախս:

1466. Լինին և բարդք զեղչմամբ տառի կամ վանկի 'ի վերջէ առաջնոյ բառին կամ 'ի սկզբնէ երկրորդին, զօրինակն տես 'ի 1091, որպիսի են և Ծխան, փեսածու, փոխանակ ծխհան կամ ծխահան, փեսայածու. անգընդեհալեաց՝ փոխանակ անդընդդեհալեաց կամ անդընդադեհալեաց (դեհալեաց անդնդոց). որդեհարութիւն՝ փոխանակ որդեհայրութիւն: Ըստ այսմ -ար ածանցական մասնիկն Թուի կրՃատ -աւոր. և ամի Արդար, յարդար, մեծար, մեծարեմ, աստուածարեմ, զարդարեմ, որպէս Թէ արդաւոր, յարդաւոր, մեծաւոր, մեծաւորեմ, աստուածաւորեմ, զարդաւորեմ: Զայսպիսի նոյնաձայն վանկս զեղչել բազում ուրեք և յայլ բառս երևի վայելուչ համառօտութեամբ. Մարմարաձև՝ մարմաձև, Թելակակալ՝ Թելակալ, տնանամուկ՝ տնամուկ, պաշտատական՝ պաշտական, օրինակական՝ օրինական, օժանդակական՝ օժանդական. Վարդանանոյշ՝ Վարդանոյշ. Թող զի և Վարդ և Վարդան 'ի սկզբանէ նոյն անուանք են. տես այլ ևս օրինակս նոյնպէս 'ի 1091: Վասն որոյ չէ պարտ զայսպիսիս տգիտաբար ուղղագրել կամ անքննաբար առհասարակ մերժել իբրև սխալ գրչի:

1467 · Է և ուրեք զի յորժամ նոյն մի բառ յերկուս շաղկապեալ բառս կցեալ իցէ բարդութեամբ 'ի միում բանի, 'ի մին միայն դրի՝ յառաջինն կամ յերկրորդն, և 'ի միւսումն զլրութեամբ իմանի · Ոչ եթէ 'ի չքաւորէն այսչափ կամ այն տաղանդս պահանջեմք · Ա · Մինն սակաւաժամանակեայ է և միւսն բազում · Մեծին այլազգ ծառայանալ և փոքուն այլ · Ա · Այլազգ դասէ Մատթէոս և այլ Ղուկաս · Եթէ այսպէս և եթէ այն · Եթէ այնպէս և եթէ այս · Հ · Ոմն այսպէս կարծեաց և ոմն այն · Լբ · Զփոխն եւ.. փակես անօրէն և անաստուածաբար · Զեղխն և պակշոտն անօրէն և անաստուածաբար · Մ · փոխանակ՝ այնչափ տաղանդս, միւսն բազում ժամանակեայ, այլազգ, այնպէս, այսպէս, անօրինաբար և անաստուածաբար ։

Են այլ ևս մանրաքնին գիտելիք 'ի կազմութեան և 'ի յօրինուածի բարդանուանց, այլ ոչ կարևորք 'ի պէտս ։

ԳԼՈՒԽ ԵՐՐՈՐԴ

ՅԱՂԱԳՍ ԱԾԱՆՑՄԱՆՑ ԲԱՌԻՑ

1468. Ածանցական կամ յօդուածոյ և կցուածոյ են որ և է բառք, թէ պարզք թէ բարդք, որ ՚ի սկիզբն կամ ՚ի վերջ իւրեանց կամ թէ յերկուսին ծայրսն ունին կցեալ յօդիւ կամ անյօդ մասնիկ ինչ ինքնին առանձինն աննշան (1), և այնու յայլ նշանակութիւն փոխեալ են. որպէս, գեղ, տգեղ, տգեղութիւն, գեղանի, գեղեցիկ. մեղ, անմեղ, անմեղութիւն, մեղաւոր. իմաստ, անիմաստ, անիմաստութիւն, իմաստակ, իմաստաւոր. երկին, երկնային, երկնաւոր, երկնաւորական. օգն, օգնական, անօգնական: Մի և նոյն բառ լինի բարդ և ածանցեալ յառաջոյ կամ զկնի կամ յերկոցունց ծայրից, կամ ածանցեալ և բարդ և դարձեալ ածանցեալ. Մեծավայելուչ, մեծվայելչական, մեծվայելչութիւն. իմաստասէր, անիմաստասէր, իմաստասիրական, իմաստասիրութիւն, անիմաստասիրութիւն. անաչառ, աչառու, անաչառութիւն. մեծարգի, անմեծարգի, անմեծարգութիւն. տկար, տկարամիտ, տկարամտութիւն. հարուստ, հարստահար, հարստահարութիւն. արարիչ. արարչագործ, արարչագործական:

Ածանցական բայք համարին յածանցական անուանց առեալ. իսկ դերբայք իբրև անուն գան յածանցումն:

1469. Սովորական մասնիկք որ ՚ի սկիզբն կցին են ան, տ, չ. որք և սովորաբար առանց յօդակապի յարին անընդմիջաբար և յանուանս միայն, ոչ բնաւ ՚ի դերանունս:

Ան, մասնիկ ուրացական. եղծական, յածականս կցեալ՝ փոխէ ՚ի հակառակ նշանակութիւն իբրև ոչ, և ՚ի գոյականս յարեալ՝ զառանց այնր ինչ նշանակէ, և ՚ի գոյականն առնէ ածական. Անարի, անբարի, անխոհեմ, անեղ, անապակ, անարգասաւոր. — անարատ, անամօթ, աննենգ,

---

(1) Ինքնին առանձինն աննշան ասեմ՝ քան թէ պարզաբար աննշան. զի թէ պարզաբար բնաւ աննշան էին, ոչ ունէին փոփոխել պէսպէս զմիտս բառից, այլ միայն զի առանձինն ոչ վարին կամ չեն ուրոյն մասն բանի որպէս նախդիրքն. և եթէ յինքենէ նշանականք էին իբրև զբառս, չմարթէին յայլեայլ միտս վարիլ: — Զոր և է անուն որ ՚ի վերջէ չէ ածանցեալ՝ նախադաղափար կամ նախատիպ կոչել, և զսոսկ ածանցեալն պարզ ասել, ոչ է ուղիղ տեսութիւն. զի ահա ըստ այդմ անգործ, գործասէր նախադաղափար համարին, և գործօն, գործաւոր՝ պարզ, որ յայտնապէս իսկ չեն. զի նախադաղափար նոցա և պարզ՝ է անփոփոխ արմատն գործ, նախնական տիպ կամ կերպարանք բարդից և ածանցից յառաջոյ և զկնի:

փնշորհ, անքնին, անգնին, անինչ և առանց կարասւոյ. անընչիք և աղքատիք: — Ընդ Բ և Պ բաղաձայնս փոխի երբեմն 'ի ամ, սակաւ ուրեք և 'ի ըմ, վասն ճշգրտութեան այբին և ըթին. Անբաւ, ամբաւ. անբիծ, ամբիծ. անպարիշտ, ամպարիշտ կամ ամբարիշտ. անպարտ, ուրեք՝ ամպարտ. ըմբոստ, իբր թէ անբոստ. ըմպահկիմ, իբր անպահկիմ, ոչ պահակիմ, ոչ սանձիմ, ոչ ընդունիմ պախուց: Սուղապանօրէն երևի և յայլ բառս ամ ընդ ձայնաւորի. Ամաչեմ, ամեհի, իբր թէ անաչեմ, անահի:

Ցայլ և 'ի չանձնաւոր յանջատ գաղափարս, և 'ի դերբայս ևս. Անուսումն, անթաղումն. անօրակ և անօրակութիւն է աստուած. գիծ անօրակ և անմակերևութիւն. անցանկութիւն. անմեղս և անվխտութիւնս ընթանալ. այսինքն առանց օրակութեան, առանց մակերևութի, առանց ցանկութեան, առանց վխտման՝ անվրէպս: Անխօս և անզխուել ակամբ. անընթեռնուլ. այս է՝ ոչ գխոող, առանց ընթեռնլոյ: Անգրեալ. 'ի հրեշտակաց անհմտացեալ. քաջքդ պատերազմիկք և անպարտեալք. մանկունս հարազատս անշնացեալս. չյաւելուլ զանեղեալն. անայլայլած. այս է՝ ոչ գրեալ, ոչ հմտացեալ, ոչ պարտեալք, ոչ շնացեալս, զչեղեալն, ոչ այլայլած:

Լինի և այլ ուրեք զանղի ան մակբային, կամ թէ ժխտական զօրութիւնն անկանի 'ի վերայ երկրորդ անուանն բարդելոյ. Անխրելութիւն խմաստից՝ է ոչ սիրելն զիմաստս. անկիզում կամ անկիզեմ, ոչ կիզում՝ անկէզ թողում. Զօր երկնային հուրն անկիզեալ. ՄԳ. 'Ննջելն՝ անուսանելն էր ողորմութեամբ զմարդիկ. ԼԲ. խմա ոչ ուսանելն, ոչ ուսցելն ողորմութեամբ: — Անպարխմանալի, ոչ պարխմանալի կամ ոչ խմանալի պարառաբար. անիմաստասէր, ոչ իմաստասէր կամ ոչ սիրող իմաստից. անբարեսէր, ոչ բարեսէր կամ ոչ սիրող բարւոյ. անպողպէր, ոչ պողպէր կամ ոչ բերող պողոյ. անհեւթակիր, ոչ հեւթակիր կամ անկրող հեւթոյ. անգթասէր, ոչ գթասէր կամ չսիրող զգութ. անկաշառասու, ոչ կաշառասու կամ չառող կաշառոյ. անագորոյն, չունող գորովոյ. անբարեփորձ, ոչ փորձող՝ չքննող բարւոյ. անդեղեցկափորձապէս, անփորձ գոլով գեղեցկի. անզաւակունի, ոչ զաւակունի կամ չունող զաւակի. անաստուածպաշտութիւն, ոչ պաշտելն զաստուած: — Ըստ այսմ Անինչ նշանակէ ևս ոչինչ, ոչէ, չէ. Ցոչընչէ զանինչն յինչ ածել. ԱԳ.:

Նմանաբար յարի երբեմն իբրև ան և 'ի սկիզբն, յառաջադաս խնդրոյ և նախդրի կամ թէ առել նախդրաւոր խնդրոյ բառից. Անմէտ ան'իմիկոյս թաւալ. ան'իբրաց բառնալի. ան'իկապ գալի. ան'իբրաց գնելի. ան'իբրաց ելանելի. անտեղխալի, այսինքն է՝ անթաւալ 'ի մի կոյս, անբառնալի 'ի բաց, անգալի 'ի կապ, անգնելի 'ի բաց, անելանելի 'ի բաց, անտալի տեղի: — Այլ երբեմն մտանէ 'ի մէջ բարդ բառի. Աստուածանդխտութիւն, այս է՝ անաստուածգխտութիւն, անգխտութիւն աստուծոյ:

Սակաւ ուրեք գտանի ան յօդակապով կցեալ. Անազարմաբար, անազարմապէս, անագորոյն: Մարթ է այսպէս, համարել և զանագոր եթէ 'ի ագոր բառէ բարդ իցէ. իսկ թէ յագոր բառէն, մտանէ ընդ ընդհանուր կանոնաւ:

Քանզի բաղում ուրեք ան նշանակէ առանց, գտանի և առանց եղեալ փոխանակ ան մասնիկան. երևի այս առ Թովմայի արծրունւոյ ուրեք ուրեք. որպէս, Առ յոյժ ամբարտաւանութեանն և առանցբուժելի կատաղութեանն. այս է՝ անբուժելի:

Է ուրեք զի ան չփոխէ զնշանակութիւն բառին, կամ համարի իբրև ամ, համ. որպէս, Գամ, անգամ. խուլ, անխուլ. Անխուլ և անամբոխ անապատ. անխուլ տեղի. անխլաբար. յանխուլս: Սուաղ, անսուաղ, յոյժ սուաղեալ, նքթեալ: Ըստ այսմ Չքութիւն, անչքութիւն՝ է համբուն, ամենևին չքութիւն. Տարակուսեալք կասէին՝ յանչքութենէ գրոց սրբոց. Փ:

1470. Երբեմն ուրեք ուրեք և սոսկ ա իբրև ան կամ ապ փոխել. կամայ, ակամայ. խմոր, ախմոր: Այսպէս համարին և Ածուխ կամ ածուղ, իբր անծուխ, զի ոչ ևս ծխի իբրև զփայտ. ապուխտ, անեփ, համ զի բուխ պարականն է եփ. ախորժ, իբր անխորշ, անխորշելի: Ըստ այսմ և Սմբատ քամահել զՆաւր առ Յովհաննու մանկանենի առէ. Յիրաւի է անուն քո Նաւր, զի աւր քո չէ ինչ: Մարթի և զ-մէն կարծել ու մէն, ոչ մին, բոլոր. տես 1420: — Բայց է զի և ա ոչ է եղծական և անփոփոխ թողու զնշանակութիւնն. Պատ, ապատ. կումբ, ակումբ. կումբ առնել կայթեն. Տ. Նօթի, անօթի:

1471. Տ. վարի որպէս ան նոյն նշանակութեամբ, բայց միայն զի սա միշտ 'ի բաղաձայն յարի. Տգեղ, տգէտ, տկար, տքուն, տհաս, տղոր, տըձև, տմոյն:

1472. Չ. յարի 'ի բաղաձայն և 'ի ձայնաւոր, այնպէս եղծանելով զբառն՝ զի զհակառակն ցուցանէ, կամ ժխտէ զգոյութիւնն իբրև ոչ. գոյականն մնայ գոյական, ածականն՝ ածական. Չաստուած, չայդ, չինչ, չէ, չիք, չաբուեստ, չողորմել, չահագին, չէական, չգոյ, չքահանայ, չքահանայապետ, չքահանայապետութիւն, չժողովուրդ, չզարդ, չլոյր, չգաղտն, չկենդանի, չմշտնջենաւոր: Բաղում անգամ և իբրև ան. ա յարի յանուանս նոյն նշանակութեամբ. Չանազգութիւն, չանաւորութիւն, չգոյութիւն, չարժանութիւն, չէութիւն, չփարթամութիւն, չմարթութիւն, չխաստուն, չմըշտասէր: — Զոր չէ պարտ յարութիւն համարել, այլ չյարութիւն. Զայնպիսի աստուածս ոչ առ աստուածս պարտ է ունել, այլ առ չաստուածս. Զխորդ չէականքն և չմշտնջենաւորք ընդ էականին և ընդ մշտնջենաւորին երկրպագութիւն առնուցուն. Չկենդանիքն զխորդ հարկցեն կենդանեացն պատճառ ծննդեան լինել. Զխորդ արագագոյն քան զերեգակն զլանձնաւոր լուսինն ասիցէ. Զչախորժականսն մտաց մարդկան պիղծս կոչէ: Առ 'ի չանկանգիլ լինելոյ հրամանաց նորա. Առաջնոյ չխստակարութեան զազանացն մարդոյն՝ այժմու համբոյրս և ընտելութիւնս վկայեն. 'Ի չաջողութենէ ուրուք անուանի թշուառութիւն. Չէրն չէին վասն չէին յառաջ առնէր. Կ:

Վարի սոյնպէս և ոչ, բայց զի չէ անուան մասնիկ, այլ բառ ինքնին ևս վարեալ, ոչ յարի 'ի սոսա. և 'ի քերականի անդ աւանդեալ է. տես 514: Թէպէտ և այս չ մակբայ է իբրև ոչ կամ նոյն իսկ ոչ կրճատեալ. բայց զի առանձինն ոչ վարի, ընդ անուան մասնկաց ևս դասեցաք:

1473. Դասնին և կրկնածանցք ոմանք յեղծականացդ. Տկար, անտկար՝ որ է ոչ տկար, կարող, զօրաւոր: Այլ է զի կրկին եղծական կամ ուրացական ոչ հաստատէ, այլ նոյնպէս կայ մնայ ուրացական. Անչքութիւն է նոյնպէս չքութիւն, անգոյութիւն, որպէս առացուք 'ի վերոյ. չանարգելի է անարգ, անհեթեթ, անարժան. Երան և աներան, է Արեւոյ և անարեւոյ. Ե. հայով պարսիկ խառն:

1474. Այս մասնիկք սովորաբար յեզականս անուանց կցին. բայց յարին և յանեզականն միաբար կամ բազմաբար. Անմիտ, անմեղ, անփառ, անինչ և անինչք, անկարծ և անկարծիք կամ անկարծիս, անկարիք:

1475. Ածանցեալք յորմանց բայից, իբրև զբարդսն, ունին ըստ բայիցն երիս միտս, ներգործական, կրաւորական և չէզոք. և զզօրութիւն անցեալ դերբայի և ող. ելի բայածականաց. Անփորձ՝ է չփորձեալ և չփորձօղ. Աստուած անփորձ է չարեաց, փորձէ նա և ոչ զոք. Ա. անտես՝ է չտեսող, չտեսեալ և անտեսանելի. անլուր՝ չլսող, չլսեալ, չլսելի. անծին՝ ոչ ծնող կամ ծնեալ զոք, ոչ ծնեալ յումեքէ. անմուտ՝ չմտանող, չմտեալ, անմտանելի:

1476. Արտաքոյ երից այդոցիկ եղծական մասնկանց յայտնեաց, կան այլ ևս մասնիկք 'ի սկիզբն բառից այլ և այլ նշանակութեամբ, զորս տեսցուք կարճ 'ի կարճոյ:

Բ. ստուգաբանօրէն գտանի ուրեք ուրեք իբրև ա՛, փ. Ողջախոհ, բողջախոհ. որ և բղջախոհ, իբրև թէ պղծախոհ (1430, 1432). ողք, բողք. ողջ, բողջ՝ յորմէ ամբողջ, իբրև կրկնածանց ամբողջ (1473). սատ, արմատ սասանելոյ, որ սասանի, շարժող, տեղի տուող, բաց՝ անսատ, անշարժ, անտեղիտալի, յորմէ ըմբոստ, իբր ամբոստ, անբոստ, որ է նոյնպէս ընդոստ, հեստող (1471, 1473): Այսպէս կարծեն Բախտ, իբր ոչ ախտ. բոյծ, ոչ ոյծ, արծարծ, տած, տուած. բարի, ոչ արի, ոչ արխական, անոյշ, քաղցր: Երկին և իբր առաւելութիւն կամ ունակութիւն նշանակել. Աւ կամ յաւ, բաւ, այս ինքն առաւել ծայր, ունող գլաւ, վերջ, կամ ոչ յաւէտ, սահման, կատար. ոլոր, բոլոր, եթէ չիցէ 'ի բուն բառէ, որպէս և հոյն գրի երբեմն հոլ:

1477. Զ. գտանի այս տառ ածանցական իբրև սաստկացուցիչ նշանակութեան. Անց, զանց. առաջին, զառաջին (Բ. Դ 14). առաջաւոր, զառաջաւոր. աչացու, զաչացու. այրուց, զայրուց. արդ, զարդ. արթուն, զարթուն որ և զուարթուն. անխուլ, զանխուլ. տրտուղի, զարտուղի (տես և 166). ողփուն, զողփողփուն 1446. անցանեմ, զանցանեմ. յարդարեմ, զարդարեմ. արմանամ, զարմանամ. անգանեմ, զանգանեմ. եղծանեմ, զեղծանեմ. ելանեմ, զելանեմ. իջանեմ, զիջանեմ. ընկենում, զընկենում. գնամ, զգնամ. գրգռեմ, զգրգռեմ. գօսանամ, զգօսանամ. կծեմ, զկծեմ. կծեցուցանեմ, զկծեցուցանեմ. հարկանեմ, զարկանեմ. մածանիմ, զմածանիմ (Բ. Դ 5). նստիմ, զնստիմ: Այսպէս է 'ի լոր բառէն զլորիմ, և 'ի բաղ արմատոյ՝ զբաղիմ կամ զմբաղիմ, յաւելեալ մ: Երկին ա յօդիւ կապեալ 'ի բառսն, Զոհանալ, զոհանութիւն, 'ի հան արմատոյ. կամ թէ ղ և ա անձայն՝ միանգամայն եդեալ են: — Նման նմին է ձայնիւ և մօք ս 'ի բառսն, կահ, սկահ (անօթ ըմպելոյ). կեսուր, սկեսուր. թափիլ, սթափիլ. թափանցիկ, սթափանցիկ. տածել, ստածել. քօղել, սքօղել: — Ընդ սմին առցես երբեմն և զառսն ժ, ծ. որպէս 'ի բառսն Ամ, ժամ. ոյժ, ժոյժ. ալք, ծալք. ակն, ծակ. ափ, ծափ. այր, ծեր (7). յոյլ, ծոյլ. օղակ, ծօղակ:

1478. Հ. Ն. վարեալ են և այս տառք ուրեք 'ի նշանակել զունակն իրիք կամ զառաւելեալն. Այր, հայր. զօր, հզօր. լու, հլու. մուտ, հմուտ. եղկ, հեղգ. արկ, հարկ. պատ, հպատակ, այս է՝ որ պատի գայ զնովք, պատկառ կայ իմիք, պատեալ կառեալ կամ կառուցեալ զնովք. նազ, հնազանդ, այս է՝ յոյժ նազելի, յոյժ պարկեշտ և մեծարող այլոց. ոյժ կամ ուժ, հուժկու. ի, հի, յորմէ իմն, հիմն՝ իբրև մեծ իմն և հաստատուն: — Թուի և յ աճեցուցանել ուրեք զնշանակութիւն, Ածեմ, յածեմ. անցանեմ, յանցանեմ. անդ, յանդ. արկ, յարկ. իսկ Աղել և յաղել, ականել և յականել, կամ յաւելուածով են յուժգնութիւն կամ 'ի հոլովմանց յաղ, յակն կամ յական: — Հայիմ, նայիմ. հիւթ, նիւթ. հպարտ, նպարտ. յեցուկ, նեցուկ. շող, նշոյլ, նշուլ. շողեմ, նշողեմ. խոթեմ, նխոթեմ. կրթիմ, նկրթիմ. անիր, նանիր. հպատակ, նպատակ՝ որում ուշ ունի ոք և պատկառ կայ. պարէն, նպար: — Ըստ այսմ թուի և Վ. 'ի բառսն կայ, վկայ. հատ, վհատ. ճար, վճար:

Իսկ զմի և նոյն արմատ՝ այլ և այլ բաղաձայնիւք յայլ և այլ միտս տանել համեմատս, այն եւս օրէնք կազմութեան լեզուի է, այլ ոչ քերականին գործ. առ որ շատ լիցին օրինակքս. Աշտ, հաշտ, պաշտ. ոլոր, բոլոր, ջոլոր. ունչ, հունչ, շունչ, մունչ կամ մունջ. ածեմ, խածեմ, մածեմ, յածեմ, տածեմ, սփածեմ:

1479 · ԱԾԱՆՑՔ կամ ածանցական մասնիկք, որ 'ի վերջս որ և է անուան կցեալ՝ փոխեն զնշանակութիւնն և առնեն ածանցական, բազում են յոյժ. և բազում այն է՝ զի և մի և նոյն մասնիկ, ինքնին աննշան գոլով, յայլ և այլ նշանակութիւն փոփոխէ զբառն. որ, որպէս ասացաք, չմարթէր լինել՝ եթէ ինքնին նշանական բառք էին մասնիկք: Յաճախ 'ի գոյականէ առնեն գոյական, յածականէ ածական. բազում անգամ և 'ի գոյականէ առնեն ածական, և երբեմն յածականէ գոյական: Զոր օրինակ ածանցքն ական, ին, աւոր, ոյթ, ութ, արան, յարեալ 'ի մարմն, ածանցին՝ Մարմնական, մարմնային, մարմնաւոր, մարմնոյթք, մարմնութիւն, մարմնարան:

1480 · Երբեմն անածանց ածականք իբր ածանցական վարին, որ և լինի յորժամ ձև ճարտասանական, զանձին պատշաճեալն՝ իւրն գնել. որպէս, խորամանգ խաբէութիւն. Երջանիկ արիութիւն:

1481 · Օրէնք ածանցման մասնկանցս նոյն են ընդ բարդութեան: Զի որ 'ի ձայնաւորէ սկսանի՝ այն մասնիկ սովորաբար առանց յօդի յարի, և որ 'ի բաղաձայնէ՝ այն սովորաբար միով 'ի յօդից ա, է. գուն ուրեք և այլովք բարդից ձայնաւորօք կամ յօդիւք (1456): Եւ երբեմն անյօդ, յորժամ վայելչապէս մարթիցի. որպէս, Գուժկան, տօթկէր, պաշտպան, հանդրուան, բոլորշի, ուժգին: Եւ ածանցելի բառն սովորաբար ուղղականաւն յարի 'ի մասնիկն, բայց ըստ հոլովական փոփոխութեան ձայնաւորացն, որպէս տեսաք 'ի բարդն բառին, և որպիսի են՝ Միս, մսեղի. հուր, հրային. ջուր, ջրեղէն. սէր, սիրային. վէր, վիրաւոր. մեհեան, մեհենական. աշեակ, աշեկին. հրեայ, հրէական. լեառն, լեռնային. գոյն, գունեղ. քոյր, քուրական. տէր, տիրական. հայր, հայրենի: Սակաւ ուրեք երևին ոչ ըստ հոլովական փոփոխմանն ածանցմունք. Սուին, սուինաւոր. ուշիմ, ուշիմութիւն. տիպ, տիպար. խուժ, խուժական. սուղ, սուղական. լեառն, լեառնական, լեառնանամ. կայեան, կայեանաւոր. առոյգ, առոյգութիւն. անագորոյն, անագորոյնութիւն. գոյն, միագոյնի, գեղեցկագոյնութիւն. Թոյն, Թոյնաւոր. յոյն, յոյնութիւն: Ընեզական անուանք սովորաբար եզական ածանցին, բաց 'ի հայցական հոլովէն՝ յորում պահեն զա. փառաւոր, մեղաւոր, մտաւոր, խելացի, աչեայ, աչիկ, կենեղուս, տիեզերական. մեղային, կենական:

1482 · Ածանցական մասնիկ համարելի են և ամ, նամ, եմ, նեմ, իմ, նիմ, չիմ, նչիմ, ում, նում, վերջք բայից, որք նովին օրինօք յարին յանուանս 'ի կազմութիւն բայից. միայն զի չիմ, նչիմ, նում անյօդ կցին սովորաբար, ուրեք և նամ, նեմ (1). Ամ, ամամ, ամանամ. մոյր, մուրանամ. ամուր, ամրանամ. մերձ, մերձենամ, մերձանամ. գէտ, գիտէնամ, գիտանամ. յագ, յագենամ. արբ, արբենամ. բարձ, բառնամ. դարձ, դառնամ. սէր, սիրեմ. տես, տեսանեմ. գիտ, գտանեմ. յար, յառնեմ. արար, առնեմ. զեկ, զեկոյց, զեկուցանեմ. յար, յարոյց, յարուցանեմ. լից, լցոյց, լցուցանեմ. խօսք, խօսիմ. ծին, ծնանիմ. փախք, փախչիմ. մարտ, մարտնչիմ. մեղ, մեղանչեմ. զեն, զենում. առ, առնում. զբօս, զբօսնում. ցաս, ցասնում: Սակաւ ուրեք երևի խառնումն և 'ի բայս՝ անփոփոխ ուղղականաւ ածանցեալ. Ձիր, ձիրեմ. սին, սինեալ. քուն, քունեմ. Թափուր, Թափուրեմ. գոյն, ածգոյնեմ:

---

(1) Յոյժ հաւանելի է ևս կարծել, թէ ա, է, ոչ յօդք լինին 'ի բայս, այլ մասունք ան, էան ածանցական մասնկանց, յորոց էան ըստ օրինի փոխի 'ի էն. որպէս և սոսկ ն, և չ, նչ թուին մնացորդք ածանցին ին կամ ան, ուն կամ աուն, ինչ կամ անչ. փոփոխմամբ ձայնաւորացն ըստ օրինի. տես 300 էջ 132 Ծան. 1:

1483. Ձայնաւոր մասնիկն թուի թէ երբեմն առնու զյօդ, որպիսի թուի լինել գրելն միայն ի. և յայնժամ առնու ընդ նմին և յ. Ջուր, ջրին. ջրոյին. խաւար, խաւարին, խաւարոյին. երկին, երկնոյին. Ադամ, ադամոյին. իմ, իմոյին. մեր, մերոյին: Այսպէս է և 'ի բայսն Ամոյեմ, հրամոյեմ, յորմէ հրամայական. 'ի ամ, հրամ արմատոց, յորոց ածանցեալ է ամոն, հրամոն և բարդ հրամատար, այլ և բայ հրամեմ: Թերևս այսպիսի են և Ադամոյական, հառմոյական, հառմոյեցի, սոդոմոյեցի. յածանցականէն ադամոյին պահեալ զոյ իբրու հրամայականն, և իմոյին, մերոյին, ձերոյին, ընդ յօդին ա (1456) առեալ յ, և անուն իմոյական. կամ թէ որդեօք առհասարակ կրկնածանցք լինին այսպիսիք 'ի ոյ. ոյ, և ի մասնկանց (1489). և կամ թէ սոքա յետինքս 'ի սեռականացն լինին Ադամոյ. Հառմոյ, Սոդոմոյ, իմոյ, մերոյ, ձերոյ: — Երկու երբեմն յաւելորդս վարեալ յօդ ա ընդ ձայնաւոր մասնկան, և փոխանակ յ գրոյն եդեալ 'ի մէջն հ. որպէս, Ցխնէրորդ, յիննամէրորդ (Փի. Ը. 78): Մարթ է կարծել թէ այսպէս ածանցեալ լինին Հրուա, հրանուա. չորուա, չորանուա. կիզանուա, չիջանուա. ընդ ա յօդի փոխանակ յից կամ մենի եդեալ ն. կամ թէ առեալ զգոսա կրկնածանցս ան և ուա մասնկամբք, կամ թէ յածանցական բայիցն առեալս որպէս Հրամայականն: Բայց ան կամ ն ածանց անեմ, նամ, նում բայից զեղչի սովորաբար և ոչ երբէք յայլ ածանցմանս՝ որ 'ի պարզ արմատոյն լինին սովորաբար. Տեսանեմ, տեսութիւն. օծանեմ, օծութիւն. ցասնում, ցասումն. սակաւ ուրեք պահեմանք. Օծանութիւն, ցասնական:

1484. Բազմավանկ բառք յանգեալք 'ի ի, որպէս զբարդութենէ առացաք, յօդին ընդ բաղաձայն մասնիկն և ընդ ա՝ փոխելով զի 'ի ա կամ ե. Առաքինի, առաքինական. հոլանի, հոլանաւոր. աւետիք, աւետաւոր. հոգի, հոգեկան, հոգեւոր. տարի, տարեկան, տարեոր. Թերի, թերանամ, թերենամ. ընտանի, ընտանանամ, ընտանենամ. առաքինի, առաքինանամ, առաքինեցուցանեմ. թշնամի, թշնամանամ, թշնամենամ. յղի, յղանամ, յղենամ. այրի, այրանամ, այրենամ. յորս յամենեսին եւս յառաջ եկեալ է 'ի միաւորութենէն ի-ա, որպէս թէ էին Հոգիական, հոգիաւոր, թերիանամ, և այլն. տես 1454: Վասն զի և մերթ անփոփոխ ուղղականաւ և ա յօդիւ ածանցին իբրև զմիավանկսն. Մի, միակի. արի, արիական. հոգի, հոգիանամ. որդի, որդիանամ. և մերթ սեռականաւ, ի փոխեալ 'ի ու, կամ նմանութեամբ երկաթագիր ձևոյն խառնակեալ. Հոգւանամ, որդւանամ, այրւանամ: — Իսկ ընդ ձայնաւոր մասնիկս՝ յաճախ սովորաբար ոչ ի և ոչ ա երբէք, այլ կրճատ ածանցին. Արի, արութիւն. այրի, այրութիւն. աղի, աղութիւն. յղի, յղութիւն. գերի, գերութիւն. բարի, բարութիւն. կորովի, կորովութիւն. վիթխարի, վիթխարութիւն. քանի, քանութիւն. որդի, որդութիւն. ընտանութիւն, թշնամութիւն, առաքինութիւն: Երբեմն անփոփոխ ուղղականաւ ըստ միավանկից. Միեղէն, միութիւն, լիութիւն, արիութիւն, որդիութիւն, քանիութիւն. և սակաւ ուրեք սեռականաւ՝ ի փոխեալ 'ի ու. Արւութիւն, որդւութիւն: — Իսկ բառք յանգեալք յայլ ինչ ձայնաւոր, հաստատ բաղաձայնի՝ ընդ բաղաձայնս կապին ա յօդիւ, ընդ ձայնաւորս անյօդ. Էական, որովբէական, հրէական, տղայական, գոյաւոր, ազնուական, հլուական, ալուական. — Էակ, էութիւն, հրէութիւն, որովբէեան, գոյակ, տղայութիւն, արևիկ, երևոյթ, պատուեայ:

1485. Երկու ուրեք և զեղչեալ բնաւ վերջին ձայնաւոր բառին և այնպէս առեալ զածանցն. Քահանայ, քահանայացէհի, քահանուհի. ՄԱ. արքայ, արքայական, արքեան, արքունի: — 'Ի բառս յանգեալս 'ի ու, ի, երբեմն առ ...ն ածանցիւ զեղչի մի ու կամ ու. Պատասխանատուութիւն, պատասխանատութիւն. ձեռնտուութիւն, ձեռնտութիւն. խրատտուութիւն, խրատտութիւն. կծուութիւն, կծուեթիւն, կծութիւն. տարալե-

ղուութիւն , տարալեզուութիւն , տարալեզութիւն . անպատուութիւն , անպատուութիւն , անպատութիւն . Նախապատուութիւն , Նախապատուութիւն , Նախապատութիւն . Նաւակոռութիւն . Նաւակռուութիւն , Նաւակռութիւն . բանակռուութիւն , բանակռուութիւն , բանակռութիւն :

1486 . Է ուրեք զի 'ի Նմին ածանցական բառի տառ մի աւելի կամ պակաս երևի . չէ պարտ տարակուսել , զի յայլ և այլ բառից ածանցեալք են կամ կրճատեալք . որպէս , Ցամաքական , ցամքական . խոտորակի , խոտորնակի . գործական , գործնական . խօսական , խօսնական . տորային , տորնային . գիտական , գիտնական . գաղտութիւն , գաղտնութիւն . յայտական , յայտնական . առաջինքն են 'ի բառիցն ցասուն , խոտոր , գործ , խօսք , տոր , գէտ , գաղտ , յայտ . երկրորդքն 'ի բառիցն ցասումն , խոտրուն , գործուն , խօսուն , տորին , գիտուն , գաղտնի , յայտնի :

1487 . Երբեմն ածանցական մասնիկն որ յերկուս յաջորդական բառս էր յարելի , զօդի միայն 'ի յետինն և զօրութեամբ իմանի յառաջինն . 'ի քարապաշտ 'ի փայտապաշտութենէդ սրբեալ լիջիք . Ագ . այսինքն 'ի քարապաշտութենէդ . 'ի փայտապաշտութենէդ :

1488 . Արդ սովոր օրինօք ածանցմունք լինին ըստ ամենայն հոլովից՝ յանուանց , 'ի դերանուանց , 'ի դերբայից և 'ի մակբայից . որք առհասարակ լինին անուն : Զածանցեալսն 'ի մակբայից՝ մակբայ մնալով , արտաքոյ թողումք յառաջիկայ օրինակացդ . զի չեն անուն և 'ի մակբայսն ցուցեալ են (513) :

ՈՒՂ . Աստուածական , այրական , հայրենի , մայրենի , արիութիւն , որդիութիւն , ամառնային , ձմեռնային , ձիւնեղէն , բեռնաւոր , անձնեայ , ստնաւոր , արիւնաւոր , բարձրաւանդակ . Ինքնին , ինքնութիւն , այսանակ . լինելութիւն , սիրելութիւն , ճեմելի , ելանելի : Այսպէս են և ամենայն որ ըստ հոլովական փոփոխմանն լինին , սակայն և այնպէս իսկ յուղղականէ .

Զրի , պարտիզպան կամ պարտէզպան , տիրական , դռնապան , շնական , տնական , քուրական , լեռնային , եղելութիւն , ծնելութիւն :

Լինին ածանցականք և 'ի գոյն յանդեալ սաստկական ածականաց , թէպէտ և անախորժք և դուն ուրեք երևեալք . Բացագունութիւն , դերագոյնութիւն , դերագունական , դերագունակութիւն , ծայրագունութիւն , մեծագունութիւն , նուաստագունութիւն կամ նուաստագոյնութիւն , վեհագունեան , վեհագունութիւն կամ վեհագոյնութիւն , վերագունիմ , վերագունեալ : — 'Ի մակբայէ , Այժմեան , այժմու , սերկեան :

ՍԵՌ . Տէառնական , կնոջական , հօրու , մօրու , քեռական , գեղջուկ , տանուաւոր , ականի , ականաւոր , անուանի , բարձրաւանդակ կամ բարձաւանդակ , արուութիւն , որդւութիւն , թագուհւոյութիւն , թագամնական . իմոյին , իմոյական , իմոյին , քոյին , մերոյին , ձերոյին , իւրոյին , իւրութիւն . մնացի , խելացի , մեղացային , կարեցական , փրկութենական . Երկու յետինքն հոլովական փոփոխմամբ սեռականացանդին . որպէս և կենդական , իբրև թէ իցէ սեռական կեանց (117 , 120) , կամ իբրև կեցական յորդութեամբ Նոյին տառցեալ (117 էջ 53 Ծան . 250 էջ 93 Ծան . 3) Վրիպակ ասէի թէ նոյնդ չերևէր և 'ի կենցաղ :

'Ի սեռականէ՝ յաւելմամբ ն տառի կամ էն ածանցիւ հանդերձ . Կոյնաւոր :

ՏՐԱ . Ինձէն , մեզէն , քեզէն , ձեզէն , քեզոյն , մեզոյն : — Եւ Նախդրիւ , Ընտանի :

ԳՈՐԾ . Արամբի , կանամբի , ձեռամբացի , ընաւին , գլխովին , բոլորովին կամ բոլորովիմ , ամենևին կամ ամենևիմ , ալեւոյթ , քաղցուենի , քաղցրաւենի . մերովի , իւրովի , քովին , մերովին , ձերովին . և բայ՝ զայ Նախդրիւ գործիականաւ , Զուլամբիմ , զուլամբ երթամ :

ՀԱՅՑ . Մեղային , կենսական , օրէնաերէն . և բայ՝ Բերանաեմ , բերանիմ . սատամիմ , որ է տարածիմ :

1489. Լինին բաղում բառք կրկին և կրկին ածանցեալ, որ և կրկնածանց-
քըն կոչին. որպէս, կամք, կամոյ, կամօրական. արփ. արփոյ, արփային.
աշխարհ, աշխարհայ, աշխարհային. երեկ, երեկոյ, երեկոյին. հրամ, հրա-
ման, հրամանական. ումպ, ըմպան, ըմպանակ. արդ, արդար, արդարակ.
յաղթ, յաղթանակ, յաղթկու. երկ, երկիր, երկրորդ. վէց, վեցեակ, վեցե-
կի. վաղվաղ, վաղվաղակ, վաղվաղակի. բարձր, բարձրաւանդ, բարձրաւան-
դակ. սար, սարաւանդ, սարաւանդակ. աւագ, աւագոյթ, աւագութիւն.
ծեր, ծերոյթ, ծերութիւն. ձանձիր, ձանձրոյթ, ձանձրութիւն. սովոր,
սովորոյթ, սովորութիւն. վրէպ, վրիպակ, վրիպական, վրիպականութիւն.
խօսք, խօսուն, խօսնակ, խօսնական. ոյժ, ուժգին, ուժգնակ, ուժգնակի.
մահ, մահական, մահկանացու, մահկանացութիւն (իբր մահականացու,
զեղչեալ յօդն = վասն համառօտութեան. 1481). խաւար, խաւարիչ, խա-
ւարչուտ, խաւարչային կամ խաւարչտական. փոխք, փոխուստ, փոխստեայ
կամ փոխստակ, փոխստական. շուրջ, շրջան, շրջանակ, շուրջանակի. մուրց,
մրցանք, մրցանակ, մրցանական. հուն, հնար, հնարաւոր, հնարաւորու-
թիւն. զայր, զայրոյթ, զայրացուցք, զայրացկոտ. ծեր, ծերուն, ծերունի,
ծերունեան, ծերունական. կիրք, կրօնք, կրօնաւոր, կրօնաստան, կրօնաւո-
րութիւն. նիշ, նշան, նշանակ, նշանական, նշանակական, նշանակաւոր,
նշանակութիւն. մի, միակ, միակի կամ մեկին, մեկնակ, մեկնական, մեկ-
նականութիւն. յետին բառդ աւագին վեցիցս ածանցեալ տեսանի յայտ-
նապէս: Այս հմտութիւն կարեւոր է յընթրութիւն նախադաղափար բա-
ռից և պարզ ածանցական մասնկանց. զի մի կրկնածանցք ընդ պարզն
խառնեսցին, որպէս գտանի եղեալ յանդգաստից: 'Ի ձայնաւորէ հաւեալ
միավանկ մասնիկք անկասկած պարզ համարելի են. իսկ 'ի բաղաձայնէ ըս-
կսեալքն՝ կրկնածանցք կամ 'ի հոլովէ իմքէ:

1490. Յետ այդր ընթրութեան՝ որոշել պարտ է և զնշանական բառս,
-ծ՝ արմատ -ծել բայի, -ք՝ որ է հատ, -րդ, -որ, -էլ, -ան, ձեւ՝ որ է ժամ,
ծք կամ ըք՝ որ է ժամու՝ նոյն ընդ ժամ, -էլ, -որ, -ան, -ուն՝ որ է ոյր,
-էք՝ --էք՝ որ է յաւէտ, որք երբեմն ածանցքն կարծէին. այլ բառք են
նշանականք և գան 'ի բարդութիւն անուանց. որպէս, Գօտեած, ողոր-
մած. աղքատ (աղիք, հատ), կնատ (կինք, հատ), ծայրատ, ազգատ,
ընթատ. խոլանարդ, վիմարդ, գմբէթարդ, պսականարդ. ցուպդար, խե-
լպդար, լուսադար. բանել, պաղել, հանճարել, աճել, զօրել, հզօրել,
հաճել, ուշել, յանել, տաշել, գունել, գաղանել, հասակել, դաւել.
աստուածազան, այլազան, գեղազան, որբազան. տխրաժէտ, նենգաժէտ,
խելաժէտ, որկորաժէտ. նենգաժոտ, լեզուաշատ, կարճոտ, պակշոտ կամ
պակչոտ (1). սքանչելի, զուարճալի, ցաւալի, ցնծալի. օգտակար, վնա-
սակար, զէնակար, կամակար որ և կամակարող. գինեձան, դաւաճան,
խրախճան, ճակաճան, տիրաճան. աղուն, տասուն, արբուն, գիտուն,
զարդուն, զարդարուն, զարթուն, զուարթուն, զեղուն, թաթաղուն, թա-
քուն, թաքթաքուն, թռչուն, խմտուն, խարշափուն, խօսուն, կայուն,
հալուն, հասուն, մնայուն, շարժուն, պատարուն, սիրուն, սկայալուն,
վարուն, տարածուն, փայլակուն, քաջալուն, քարայուն: Թէպէտ բուն
արմատ -ուն բային է -ն, բայց յաճախ սովորութեամբ փոխեալ թուի
'ի -ուն 'ի բարդութ. և է ուրեք զի ներգործաբար և կրաւորաբար նշանա-
կէ. որպէս Գիտուն է գիտող և գիտացեալ. Գիտուն առնել զոք. Գի-
տուն լինի քեզ (ա Եզր. բ). գործուն է գործող, գործեալ և գործելի.

---

(1) Մարթ է կարծել զայդ բառ 'ի պակչիմ և պակշիմ բայէն լինել.
թէպէտ յարմարի և -ոտ բառին՝ ընդ -ոյ արմատոյն յարելոյ, յորմէ և
պակնում:

գործուն և չարժուն. Երկիր գործուն և անգործ. Գործ գործուն: Այսպէս և ուէտ կամ ւէտ որ ոչ գտանի առանձինն պարզ, այլ միշտ ուէտ. յայտնապէս է յուէտ բառն 'ի բարդս. Գինուէտ, այգուէտ, հացուէտ, երանուէտ, շահուէտ, արեգուէտ, կենուէտ, բնակուէտ, բոլորուէտ, կամ գինուէտ, այգուէտ, հացուէտ, և այլն. որ և գինեւէտ. տես 1454, 1455: — Եւ Իւր յայտնի նշանական բառ է 'ի մեզ խրլու պէս, զան, գոյն, նոյն ձայն է և առ պարսիկս ճէր և պոր, ըստ որոյ և 'ի մեզ աւր վայրապար, որ է վայրապար և ըստ ընդդատաութեան (1430):

Յետ այսր ամենայնի ընտրութեան ըստ մեզ մեան տակաւին տասն ազգպարզ ածանցից, որք հաւաստը բարդութեան, և առաւել ևս, օգուտ են և զարդ լեզուիս. զորս և 'ի դասս դասս արարեալ ըստ ազգի նշանակութեան իւրեանց՝ կարգեմք առաանոր վասն հեշտ պիտոյից. ծանուցեալ միանգամ միայն առ ուղեաւս, զի ոմանք յածանցից 'ի գաղղնի արմատ կցեալ են, որոց գիտ դժուարին է, և ստուգաբանօրէն միայն յայտնի, որպէս և յայլ և այլ ածանցսն յարնչելոյ. և զի ոմանք նոյն են ամենեին և առ պարսիկս, և ոմանք փոքու ինչ զանազանեալք, զորս մեք չախորժեցաք մանրապատում առնել. և զի ոչ զամենայն կրկնածանցս նշանակեմք յառաջիկայդ, այլ փոքր 'ի շատէ զյայտնիս և զկարևորսն եւեթ, պատճառ տալ և այլոյն խուզմունս լինելոյ:

1491. Ա. Հայրանուն մասնիկք, որ զազգ, զհայրենիս և զկրօնս յայտ առնեն:

ԱՅ. Եպիկուրայ, եպիկուրայք:

ԱՆ. Աշոցան, կարենեան կամ կարնեան:

ԵԱՅ. Սկեարեայ, Թոռնեայ կամ Թոռնիայ, Հայկազնեայ, Հրէաստանեայ, Մամիկոնեայ, Քաղդեայ, պղթագորեայ, Քրիստոնեայ. — ընդ ԷՆ կամ ՈՒՆ. տարնեայ:

ԵԱՆ. Ադամեան, աքանազեան, արամեան, արայեան, մամիկոնեան, համազասպեան, աբրահամեան, իսրայէլեան, քրիստոսեան, պաւղոսեան, սաբէլեան, արիոսեան, մակարեան, մակարայեան (իբր մակարէեան 1420): Եան սեռականաձևք են լինել իբրև էայ. և յոգնականն յանգիլ և 'ի անք, իբրև 'ի ան վերջացեալ մասնկանէ, ցուցեալ է 'ի 119, 120. 115:

Ի. Քեռի, տարի. — ընդ ուն, արշակունի, պահլաւունի, արծրունի, բագրատունի, մանդակունի:

ԻԿ. Պարսիկ, հնդիկ, խուժիկ, վրկանիկ, արուայիկ, գերմանիկ, սասանիկ, քաղկեդոնիկ:

ԿԱՆ. Թորգոմական, հայկական, եբրայական, եբրէական (Գ. 332), հռոմայական, հռոմէական, հոմերական, պղատոնական, արիոսական, նեստորական, եւտիքական:

ԵՐԷՆ (1). Հայերէն, յունարէն, եբրայեցերէն, ասորերէն, հրէարէն, հրէերէն, գաղղիերէն, հեթանոսերէն, քրիստոսերէն, օրէնսերէն:

---

(1) Թերևս կրճատութիւն է ՈՐԷՆ բառին:

ՑԻ . Հայացի , հայեցի , յունացի , ասորացի , եբրայեցի , խորայե-
ւոցի , քաղդէացի , քաղդէացի , ղեւտացի , մակարայեցի , մա-
կարեացի , յազգէն . — կաշառթացի , այս է՝ որդի Կաշառթու ,
'ի հօրէն . — տարօնեցի , աթենացի , սոդոմացի , հռոմայե-
ցի , սոդոմայեցի , փիլիպեցի , փիլիպէացի , շամբրացի ,
շամբրացի , 'ի տեղւոյն . — փարխացի , փարխեցի , Նազով-
րացի , Նազովրեցի , սաբելացի , պորփիւրացի , մանեացի ,
մանիքեցի , մարկիոնացի , վաղենտինացի , յուլիացի , սիմո-
նացի , յաղանդոյն :

ԻԿ , ԱՆՈՍ , ՈՍ , ՈՎՏ . Հռոմաիկ , քանանիկ , յուլիանիկ , քաղկեդոնիկ ,
սեւեռիկ . արիանոս , եւտիքիանոս , սաբելիանոս , հերոդիա-
նոս . սարակինոս , ասիանոս , պոնտոս Պիղատոս , այս է՝
պոնտացի , պոնտացի . սկարիովտ . Յայնժամ մի ոմն յաշա-
կերտաց Յուդա անուն սկարիովտացի . ՇՌ . այս է՝ 'ի սկա-
րիովտացւոց : — Սոքա չորեքեան հեղինականք են . յորոց
կրկնածանց է հայոցն մասնիկամբ Հռոմայեցի , շամբրացի ,
որ է սամարացի , սկարիովտացի կամ իսկարիովտացի : Այ-
պէս պատճառ և այլք անունք 'ի վերոյ յունականին հայկա-
կան առեալ մասնիկ . որպէս Պղատոնիկեան , յորում ԻԿ յու-
նականն է ικος :

1492 . Բ . Ստացականք , որ կցորդութիւն ինչ ցուցանեն , պատճառս և տեղի :

ԱՅ . կամայ , որկորայ , արեւելայ , միջերկրայ , մէջերկրայ , աշ-
խարհայ , վերջայ , աշնանայ , վեցամեայ , եօթնամեայ , ու-
թամեայ , փղոսկրայ , արփայ :

ԱՅՆ . Վաղորդայն , համայն , ամենայն , միայն , առժամայն :

ԵԱԿ . Մաշկեակ , հնգամեակ , հնգեմեակ , համաղնեակ , եռահիւ-
սեակ :

ԵԱՅ . Որկորեայ , արեւելեայ , պղնձեայ , լեռնաանեայ , այժմեայ ,
ժամանակեայ , ոջեայ , միջերկրեայ , միօրեայ , հասակեայ ,
կանգնեայ , քառամնեայ . — ընդ ԻԼ . աւետչեայ , առհաւատ-
չեայ . — ընդ ՈՐԴ . լեռնորդեայ . — ընդ ԻՆ . երեկորինեայ :

ԵԱՆ , ԵԱՅՆ . Արեւելեան , այժմեան , ժամանակեան , սերկեան , վաղոր-
դեան կամ վաղորդեայն , միջնջեան , նորդեան , այլազա-
տեան , որովբէեան :

ԷՆ . Մամեղէն , լուսեղէն , աստուածեղէն , մարդեղէն , մարդկե-
ղէն , հողեղէն , մարմնեղէն , մսեղէն , ջրեղէն , հրեղէն ,
միեղէն :

Ի . Երկաթի , արծաթի , պղնձի , ձարի , առաջի , վերջի , յետի ,
յառի կամ առի , վայրի , ափնի , սալի , ատլամի , մատանի ,
չանի , ընտանի , խնձորի , տանձի , կաղնի , հերձի , սղոցի ,
նշի , նոլի , անի , արանցի , կանոցի , Օգոստի (Հերա աս-
տուածուհի) . — ընդ ՆԻ , կամ Է յոգն . հայրենի , մայ-
րենի , ուլենի , օդենի , խոզենի , ախւծենի , ամուրենի ,
գայլենի , արմաւենի , նշենի , վարդենի , քաղցւենի , բաղ-
ցրւենի , թթուենի , գառնենի , կատաղենի . — ընդ ՈՒՆ .
տէրունի , ծերունի , գողունի , անզաւակունի :

ԻԿ. Բնիկ, գաւճիկ, ռազմիկ, ռամիկ, վաշտիկ, տարատանիկ, նուազնոյիկ, բարբարոսիկ։

ԻՆ. Առաւօտին, ջրին, ձմերին, ալջին, ահեկին, առաջին, վերջին, յետին, վերին, ստորին, ներքին, վայրին (ստորին. Գ. 233), արտաքին, կախարդին, քոյին. — ընդ -ր. խաւարին, դըժուարին. — ընդ -յ, կամ -յօղիւ. աշխարհային, արեւելային, արփային, առաւօտային, ջրային, մարդկային, երկնային, լեռնային, օդային, ոսկրային, յամրային, վերային, եկեղեցային, ձմեռային, խաւարային, մերային, մեղացային, լուսեանցային, մեղային. — ընդ -յ. երեկոյին։

ԿԱՆ. Աստուածական, հոգեկան, մարմնական, անմարմնական, եղական, անեղական, խօսական, գործական, վանական, շինական, գիւղական, աշխարհական, լեռնական, վաշտական, վաշտական, Թորգոմական, հայկական, խժական. — ընդ -ուն և ին. տէրունական, մերունական, բզնունական, խօսնական, գործնական. երեկորնական։ — Գտանի և յունական ածանցեալն ըստ նոցա կրկին ածանցեալ և ըստ մեզ. կաԹողիկէական Թուղթ. ԱԳ.։ — Այս մասնիկ սովորաբար նըշանակէ որ ինչ յիմեքէ և յումեքէ լինի կամ առ նա պատշաճի, նորա է. Տէրունական բան կամ հրաման, նշանակէ հրաման տեառն, որ 'ի տեառնէ տուեալ. բայց երբեմն նըշանակէ և զոր առ ոք կարգեալ. 'Ի ձեռն առաքելական հրամանին, եԹէ Մկրտեցէք զնոսա. ՄՀ. այս է՝ առ առաքեալսն տուեալ։

ՆԻ. Ցայանի, գաղտնի, աքանչանի։

ՈՅ, ՈՒ. Աջոյ, ձախոյ, յետոյ. աջու, ձախու, այժմու։

ՈՅԹ. Հիւրոյթք, մարմնոյթք, մեռելոյթք։

ՈՒԿ. Գեղջուկ, աղաղուկ։

ՍՏԱՆ. Հայաստան, տաճկաստան. ածականաբար, Հայաստան մարդկան կամ ժողովրդոց. Տաճկաստան զօրք. կալ զքո Թագաւորաստան բազմուԹիւնդ. ՊԱ։

ՑԻ. Հայոցի, հայեցի, քաղաքացի, բըլացի, գեղցի, քննողացի, նշանացի, աքացի, տանացի, ձեռամբացի, արեւացի։ Կիպրացի գաստառակ. Մ. Մեղք օրացի. ԽՓ. Ցուրտ ջուր աղբերացի. Թեբաս բիւզանացի. ՊԱ. 126. 178. խմա կիպրոսեան, օրական, հանապազօրեայ. աղբերային, բիւզտական, որ 'ի Բիւզանիա գաւառին կայ քաղաք։

ԻՈՐ. Երկնաւոր, երկրաւոր, անապատաւոր, մարմնաւոր, հոգեւոր, սատանայաւոր։

1493. Գ. Գործականք, որ զարարողն, զգործիսն և զընդունելն 'ի գործն յայտնեն։

ԱԿ. Խնդրակ, երգակ, էակ, գոյակ, սիրակ, փախստակ, նըշանակ, բաւակ, զգուշակ, պահակ, գիտակ, գերձակ, փակաղակ (փակող և աղխող կամ փակելոյ և աղխելոյ գործի). — ընդ -ն. ըմպանակ, յաղԹանակ, աշտանակ. — ընդ -ու. կարուակ, պատրուակ. — ընդ -ուն. խօսնակ, կոչնակ, պաշնակ։

ԱՆ. Խեթան, ընջան, կռան, աման, փական, պատան, պարան, խարան, իշխան, վիպասան, Ճարտասան, անտուղան, կորզան, դերձան, կախաղան, բնական (բնակիչ. Հ. Յիսուս որդի, քշտամակարան 42). բակլախորան, այս է՝ բակլայակեր կամ բակլայակերք, բակլայակերաց ըստ 104, 121, 'ի պարսիկ արմատոյն խոր, խորթէն, որ է ուտել. ըստ որում ասի և երդմնախոր, երդմնակեր:

ԱՑ, ԵԱՑ. Կարդաց, մոռաց, ընթաց, ասաց, կեաց, առեաց, երգեաց, հայեաց, զգեաց. որպէս 'ի բարդս գրակարդաց, երախտամոռաց, երկնընթաց, երգասաց, լեռնակեաց, տիրառեաց, սաղմոսերգեաց, ծովահայեաց, խնկազգեաց:

ԱՓ. Թարթափ, կլափ, շաղափ, սարսափ, խարշափ, տարափ:

ԵԱԿ, ԵԿ. Ուղղեակ կամ ուղեակ, խածեակ, վերելեակ, սպասեակ. պաշէկ:

ԵԱՅ, ԱՅ. Պաշտօնեայ, սանդխեայ, սանդղեայ, սանդխայ. — ընդ ուն կամ ոն. գործունեայ, գործօնեայ, գործօնայ:

Ի. Գործի, երդմնի, աղօրի, բանալի, գործելի, տեսանելի, ունելի, և այլն:

ԻԿ. Մարտիկ, դիտապատիկ, բերիկ, մուրիկ, գուժիկ, Թափանցիկ, շատաշրջիկ, անտենչիկ. — ընդ եաց, երգեցիկ, լեռնակեցիկ, գինեցիկ:

ԻԾ. Ուտիծ, պատիծ, պատաղիծ, կարիծ, կորիծ, մահիծ, խառնիծ:

ԻՉ. Արարիչ, դրիչ, բրիչ, նկարիչ, կազմիչ, յօրինիչ, գործիչ, գտիչ, պահիչ, հալածիչ, ածիչ, սպանիչ, սրբիչ, քաւիչ, հզօրիչ, հարիչ, հանիչ, ընթերցիչ, օրէնսդրիչ, բացիչ, Թողիչ, ողորմիչ, անկրաւիչ, սողոսկիչ, մղիչ, մոլիչ, բնակիչ, պատերազմիչ, կաքաւիչ, սպասաւորիչ. — ընդ ար. կատարիչ:

ԻՏ. Ջրհիտ, այս ինքն ջրհիչ, ջրհող:

ԿԱՆ. Լական, նշանական, սխալական, բաւական, գուժական, գուժկան, վաճառական, օգնական, յաղթական, փախստական, արարչական, իշխանական, առաջնորդական, մարտական, ձեմական, հաւանական, խօսնական, կոչնական:

ԿԵՐ, ԿԵԱՐ. Աղօթակեր, աղօթկեր, աղօթկեար, համոզակեր, պահակեր, խոհակեր, 'ի պարսկականին նշանական բառ է կէր, այս ինքն է ուտ:

ՈՂ (1). Արարող, սիրող, սիրեցող, տեսող, տեսանող, առեցող, շահեցող, ազդող, կարող, այրեցող, խօսող, խեթող, ընջող, փակող, պատող, իշխող, իշխեցող, ասող, գուժող, օգնող, յաղթող, լուացող, բարձող, ընթացող, զենող, առող, զգեցող, ընթերցող, կերող և արբեցող, և այլն:

ՈՅ. Աղդոյ:

ՈՅԿ. Պարծոյկ (պարծուկ. ԵՓ).

---

(1) Բարդքն ոչն բառիւ նոյնանիշ Թուին ընդ ող. բայց Փիլոնի Թարգմանիչն Թուի առ հարկի զանազանութիւն եդեալ ընդ խոհուն և ընդ խոհացող, խոհուն իմացեալ զբնաւորեալն 'ի խորհել, խոհական, համեմատ յունին φρόνιμος. իսկ խոհացող, իբր ներկայ դերբայ, որ այժմ խորհի, φρονῶν. և Թերևս այսպիսի տեսութեամբ յմանց ընդ դերբայս կարգեցաւ ող, որ և ըստ առաջին մասացն վարի յաճախ, որպէս ցուցեալ եմք 'ի 499, և ըստ այդ մասոյ առաւել դիր ող:

ՈՅՑ. կեցոյց, թաքոյց, դարձոյց, ուսոյց, զեկոյց, շիջոյց, յա-րոյց, և այլն. որպէս ՚ի բարդս աշխարհակեցոյց, քանքա-րաթաքոյց, կապարճադարձոյց, օրէնսուսոյց, մահազեկոյց, ամենաշիջոյց, մեռելայարոյց. մահացոյց, այս է՝ մահացու-ցանող. որպէս, Որ ընդ պտղոյ քաղցրագունեին Դառնա-խայրի մահացուցին ճաշակեցեր զխառնեալ լեղին. ՇԱ.

ՈՐԴ. Կշռորդ, որսորդ, ցանորդ, նախատորդ, ժառանգորդ, հակառակորդ, անցորդ, պահանորդ։

ՈՑ. Սղոց, խարտոց, կտրոց, փորոց, խայթոց, հալոց, գելոց, քշոց, հօսոց, կկոց, գրոց, քերոց, ջնջոց, կթոց, մխոց, պրկոց, փակոց, խորոց, կոնդոց, (գործի կռելոյ, երկա կոփինդ առնելոյ)։

ՈՒ. Մեղու, քսու, հասու, հատու, ազդու, անարգու, այցե-լու, ահարկու, գինըմպու, վրիժառու, մեծարու, երկր-պագու, արիւնարբու, նուագածու, հոգաբարձու, խաչա-հանու, վերակացու, ընդդիմակացու, բանսարկու, զրախօ-սու, քինանախանձու։ — Աստի ածանցեալ թուին բայք ինչ որ յառաջ քան զն ունին ու. Դրդեմ, դրդուեմ՝ յորմէ և դրդուեցուցանեմ. ցրեմ, ցրուեմ. տես և 1496. ԻԻ.

ՈՒԿ. Ցեցուկ, նեցուկ, բերուկ, սողուկ, յաղթուկ, խոստուկ, խաբուկ, պարծուկ, յեղյեղուկ, վաղվաղուկ, վաղափոխուկ, յեղափոխուկ, յեղաշրջուկ։

ՈՒՉ. Տեսուչ, ընկալուչ, անկալուչ, արարուչ։

ՈՒՍՏ. Հարուստ, այս է՝ հարօղ, բուռն, սաստիկ, հզօր։

ՈՒՏ. Պարզուտ։

ՈՒՑ. Կառուց, պախուց։

ՏԱԿ. Յիշատակ, ապատակ, պարուտակ, պարսատակ, ամբա-տակ. Սա տօնախմբող մարտիրոսացն, յիշատակ սուրբ Ճգ-նաւորացն. սա յիշատակ ննջեցելոց՝ հաշտարար պատարա-գաւն. ՄՇ.

ՐԱՆ (1). Նուագարան, քաւարան, բացարան, տանջանարան, կո-չարան։

ՒՈՐ. Աղաչաւոր, աղօթաւոր, երախտաւոր, սգաւոր, ժառան-գաւոր, պատճառաւոր, պատժաւոր (զօրութիւն), սպա-սաւոր, ուղևոր (որ ուղի առնէ, ուղևորի. ուրեք և՝ որ յուղի տանի զոք, ուղևորիչ)։

ՕՂ. Արարօղ, կարօղ, խօսօղ, յաղթօղ, իշխօղ, տեսանօղ, կերօղ և արբեցօղ, այրեցօղ, ազդօղ, ընթացօղ, սիրօղ, ծնօղ.

ՕՆ. Գործօն, զգօն։

1494. Դ. **Ենթակայականք, որք զյարմարութիւն և զմիտումն կամ զկարգումն ՚ի մէջ բերեն։**

ԱԿ. Աչլալակ, կամակ, ախորժակ, պարտակ, պիտակ, ընդու-նակ (աղօթք), անընդունակ (պաշտօն). — ընդ անդ. բա-ւանդակ, բովանդակ, բաւընդակ, օժանդակ, օժընդակ, այլանդակ, մերկանդակ, գժընդակ, սուրհանդակ, բարձ-

---

(1) Թերևս յորոց բառէ և յոն մասնկանէ է կրճատմամբ փոխանակ նուա-գարարան, և այլն։

բաւանդակ, բորձաւանդակ, բորձուանդակ, գահաւան-
դակ, սարաւանդակ։

ԱՅ. Անուղղայ, որկորայ. յօրայ (իբրև թէ հօրայ). — ընդ էան, կամ է յօդիւ. հեգենայ, ծեքենայ։

ԱՆԴ. Պատանդ կամ պանդանդ, պարաւանդ, գանգանաւանդ, բարձրաւանդ, գարաւանդ, գարևանդ, գահաւանդ, սաբաւանդ։

ԱՆՋ. Պահանջ, խառնաղանջ, կապանջ, մարմանջ (որ և մարմաջ), նահանջ, մղձաւանջ։

ԱՇ. Թթուաշ, աղուաշ։

ԱՔ. Սլաք, քաղաք, ցամաք (1), թանաք, փարաք, հաւաք։

Ի. Պատկառելի, մատչելի, սասանելի, տեսանելի, սիրելի, և այլն. — ընդ անդ. վտարանդի, ուժընդի։

ԻԹ. Կնձիթ, գաւիթ, աւիթ, կողկողիթ։

ԻԼ. Տեսիլ, կաթիլ, անարգիլ, խրատիլ։

ԻԾ. Կծիծ, բծիծ (2), թախիծ։

ԻԿ. Խաղալիկ, անաւիկ, վաղամեռիկ, երկրացիկ, ագուցիկ։

ԻՐ. Յարիր, անյարիր, ծարիր, բասիր, պատիր, ընտիր, խոտիր, երկիր, երիր, չորիր։

ԿԱՆ. Եղծական, լուծական, անցական, զայրական, հաւանական, ներողական, զարմանական, անյարական։

ՈՅ. Հաճոյ, արգոյ, պիտոյ, ազդոյ, այլայլոյ, մօտոյ, մեծարոյ. և յոգնական, հաճոյք, ամօթոյք, մեղոյք։

ՈՅԹ. Երևոյթ, աներևոյթ, հասոյթ։

ՈՆ. Ծամոն։

ՈՑ. Լքանոց (կեանք), մեռոց։

ՈՐ. Պատժաւոր, զարմանաւոր։

ՈՑ. Սիրելոց, առնելոց, տալոց, լինելոց, և այլն։

ՈՒ. Ճրագու, քնու, անածու, վերարկու, լեզու, հօրու, մօրու։

ՈՒՄ. Ապարում, պատում, տրտում. — ընդ ոյ. կափարում։

ՈՒՏ. Կիզանուտ, չիջանուտ, հոսանուտ, չորանուտ, հրանուտ, մանկուտ, քակուտ, չարուտ, աւազակուտ։

ՈՒՐ. Մրուր, կտուր, խամուր, հանուր, ապուր, փետուր, բարուր, թափուր, թաքթաքուր, գանգուր, բլուր, տխուր, ամուր։

ՑՈՒ. Մահացու, ապրացու, մարտացու, ձիատացու, խաղաղացու, առաքելացու, քահանայացու, տիրացու. — ընդ ան. կենդանացու, պիտանացու, ապականացու. — ընդ կան. մահկանացու։

---

(1) Նախադրեան շ որ նշանակէ մինչև. այսինքն մինչև 'ի վայրն ամանոյ, մինչև ցծով։

(2) Մարթի կարծել բարդ ըստ 1468, իբր թէ բծծիծ։

1495. Ե. Պարունակք, որ ընդունարան, տեղի կամ ծածկոյթ ՚ի դէմս առնեն:

ԱԿ. Դիտակ, տապակ. — ընդ գռ. կշտապանակ:
ԱՆ. Դարան, կայան, կռուան:
ԵԱՆ. Կայեան, պատեան:
ԵԿ. Հայեկ:
Ի. Եղանէլի, Ճեմէլի. և յոգնական, բաղնիք, նստիք, հարստնիք, տանիք:
ՆՈՑ. Խոհակերնոց, խոհակերանոց, կռուանոց, վաճառանոց, հիւանդանոց, հիւրանոց, գլխանոց, լանջանոց, Թիկանոց, պարանոց, խնկանոց, բուրանոց, ամբարանոց կամ ամբարայնոց, արուեստանոց, բոզանոց, պոռնկանոց, միայնանոց, աշակերտանոց, հայրապետանոց. և ածականաբար, Հայրապետանոց եկեղեցի. Յ. այսինքն ուր է կայան հայրապետին, հայրապետական:
ՈՑԹ. Ծածկոյթ:
ՈՑ. Խոհակերոց, գպրոց, պոռնկոց, բաղնոց, Նստոց, Թրծոց, սրկոց, կացոց, փողոց, միջոց, ծաղկոց, ձմերոց, Թիկնոց:
ՈՒՏ. Շամբուտ, ընկուզուտ, եղեգնուտ:
ՈՒՐԴ. Կացուրդ, կցուրդ, ժողովուրդ (տեղի ժողովոց):
ՊԱՆ. Սռնապան, դռնապան, դռնպան, բարապան, պարտիզպան, պարտիզապան, վանապան, պահապան, պահպան, պաշտպան, պատուիրապան (Ե. ա. ըստ ոմանց օրինակաց):
ՍՏԱՆ. Երաստան, դատաստան, ծառաստան, բուրաստան, այգեստան, անդաստան, գերդաստան (որպէս Թէ կերտաստան), մենաստան, միայնաստան, հեռաստան, հայաստան, տաճկաստան, տանեստան:
ՐԱՆ. Արքայարան, Ճեմարան, օԹարան, վարժարան, սրբարան, կոչարան, հարսնարան, հանդչարան, հանդստարան, քնարան, որջարան, խաղարան, մենարան, աւետարան, կերպարան, ապարանք:
ՐՈՒԱՆ. Հանգրուան, շատրուան,

1496. Զ. Ունակականք, որ զունողն իրիք, կամ զայնպիսի ինչ եղելոյն նշանակեն:

ԱԳ. Հագագ, Ճաղագ, փարագ, եղագ, աւագ, դրուագ, պատարագ:
ԱՂ. Փարաւաղ, կակաղ, աւաղ, երաղ:
ԱԽ. Շաղախ, յաճախ, Թարախ, փարախ, քացախ:
ԱԾ. Արարած, շինած, յօրինած, հարած, շարժած, պատմած, տեսած, պատուած, Ներկած, յօդած, եգած. — ընդ ոշ, էոշ. ասացած, այրեցած. — ընդ ու. առեղծուած, շինուած, հատուած, զանգուած:

ԱԿ. Գիմակ, հասակ, վարձակ, պարտակ, պատրատակ, հալա-
ծակ, փախստակ, սոլորակ, համակ, դաւակ, էակ, գդ-
ակ. — ընդ ան կամ եան. շրջանակ, փոխանակ, յաղթանակ,
մրցանակ, յեղանակ կամ եղանակ, գանձանակ, այսանակ.
ձեղենակ. — ընդ են, ան. ուժգնակ, խոտորնակ. — ընդ
ար. ձախարակ, պարարակ, արդարակ, աւշարակ:

ԱՂ. Խաղաղ, թակաղ, թակաղաղ, միապաղաղ, փաղաղ, չքնաղ,
յաչաղ, մատաղ, պատաղ, կենցաղ, փաղփաղ, բոջաղ:

ԱՄ. Վարսամ, անդամ, փարթամ, անզգամ, վամ որ և վսեամ,
վսեմ. անդամ, երամ:

ԱՅՐ. Յամայր:

ԱՆ. Յորձան, սահան, ծորան (բնութիւն ջուրց. կի), կոխան,
արժան, գիլան, փոխան, կուսան, չափան, նշան, անպի-
տան, անապական, խորան, կենդան (որպէս թէ կենցան
կամ կենսան), հոտեան, արտեան, հրաւիրան, պատուի-
րան, խմոլան, իւրեանցան կամ իւրեանցնան. իւրեանց-
նանն հաւատովք. յ---ջ-բ-ն կ-ր-չ-էլ. այլ որ. իւրեանցանն
հաւատովք. առաջինն բառ դիմին յոգ. ունի ն, որպէս խմոլ-
անն ն: — ընդ ոլ. խոտոլան:

ԱՉ. Գանգաչ, ճանաչ, բառաչ, աղաչ, կառաչ:

ԱՍՏ. Զգաստ, տապաստ, առագաստ, երաստ:

ԱՐ (1). Մոլար, արդար, յարդար, զարդար, հնար, կամար, տիպար,
ճարտար, գժար, գումար, մթար, փապար, խաւար, պա-
տար, պարար, վարար, վճար, կատար, որոյ արմատ կատ
երևի և 'ի բառն նաւակատիք, որ է նորակատարիք 'ի նէ-
պարսիկ ձայնէն. — ընդ ու. պատուար, գժուար, եթէ չի-
ցէ գժվար:

ԱՐՏ (2). Գումարտ, աւարտ, խաւարտ, պարարտ, հանդարտ:

ԱՑ. Ըմաց, լուաց, տեղաց, և այլն. որպէս էալ դերբայ կամ ող
բայածական. զոր օրինակ 'ի բառն Ծովամաց, անլուաց,
երկնատեղաց:

ԵԱՅ, Է. Քննեայ, սրտեայ, անձնեայ, աչեայ, բազմաչեայ, գունեայ,
անդեղեայ, համարնեայ, համջօրեայ, հինօրեայ, մատաղո-
րեայ, չորքոտանեայ, միջօրեայ կամ միջօրէ, քարեայ կամ
քարէ, մարգարտեայ կամ մարգարտէ, մաշկեայ կամ մաշ-
կէ. — ընդ ան կամ են. արթնեայ, գժնեայ, գժնէ (որ-
պէս թէ լցէ գժուն կամ գժլին). — ընդ էղ և ան կամ են.
մծղնեայ:

ԵԱՆ. Գունեան, ընչեան, ներքողեան, երկթևեան, հոլաթևեան,
քառակերպեան, երկոքեան, երեքեան, չորեքեան, և այլն:

ԵԱՑ. Այրեաց, երևեաց, զգեաց, և այլն. իբրև դերբայ էալ կամ
բայածական ող. որպէս 'ի բարդմն այրեացաւեր, հրայրեաց,
յանկարծերևեաց, աստուածազգեաց:

ԵԿ. Արեկ:

ԵՄ. Խոհեմ, գժխեմ, վսեմ, համեմ:

ԵՍՏ. Համեստ, զգեստ, պահեստ, քնեստ՝ յորմէ քնեստութիւն,
այս է՝ քուն:

ԵՐ. Վեհեր, խոհեր, եպեր, վսեր, աւեր:

---

(1) Թերևս լցէ ար-ը բառն կրճատեալ:
(2) Թէ արդեօք և սա լցէ արտ բառն, որ է ձև, կերպ:

ԵՒ. Աղբեւ, ներգեւ, նեղքեւ, դեղեւ, կեղեւ, արեւ, երեւ, գերեւ, ստորեւ:

ԵՔ, ԷՔ. Մատնէք, եօթնօրէք, երրէք կամ երրեք, բարեք, երեք, չորեք, ութեք, ուստեք:

Է. Տես ԵԱՅ:

ԷՆ. Նկարէն, երեքտակէն, ծուէն, ամէն (իբր համայն), պարէն (՚ի Նպար բառէ. 1478). — ընդ ար. փոխարէն:

ԷՐ. Հրաւէր, պատուէր, վատշուէր, չարաշուէր:

Ի. Գալարի, ծարաւի, արի. ջրի, աղի, անմարդի, յորենի, բազմամի (Հ. Յիսուս որդի Ե. 1367), երեմի, կթեղի, մեղի, աղտեղի, բերրի (կրկնեալ զՐ յաւժգնութիւն կամ յորդութիւն, կամ թէ արդեօք ՚ի ԲԵՐԻ-ր ածանցէն), անուանի, ականի, երկտանի, երեքալի, վեցալի, Թագաւորազնի, ամարանի, ձմերանի, մտացի, խելացի, արամբի, կանամբի. Հնգետասանիք. — ընդ ան. կենդանի, պիտանի. — ընդ ԷԱՆ. վարդենի, երեմենի, վաթսունամենի, իննսնամենի, հարիւրամենի. — ընդ ԻՆ. խրթնի, ամարայնի, ձմերայնի. — ընդ ամ, էմ. Թշնամի (՚ի դուժ, դժնէ բառից). վաղեմի. — ընդ ող, ոտ. կորովի, զաղտոտի, հնոտի, մնոտի, ստարոտի, մեռելոտի, չքոտի:

ԻԿ. Մարզիկ, սատիկ, տոհմիկ, դժնիկ, ազգիկ, երկպատիկ, կրկնապատիկ, բազմապատիկ. — ընդ աց, էց, ոյց. աղացիկ, գնացիկ, ընկեցիկ, դեղեցիկ, ուռուցիկ:

ԻՂ. Տաշիղ, բուիղ, տորմիղ, շառաչիղ, խոխիղ, տաւիղ, շառաւիղ:

ԻՃ. Հատիճ, լուիճ, դառնիճ, ճահիճ կամ ճախիճ, աղիճ կամ աղիջ. յորմէ աղջիկ, աղճիկ:

ԻՄ. Կրճիմ, ուշիմ, ճղճիմ, ամենեիմ, բոլորովիմ. և կրճատմամբ կամ սղմամբ, արմ, խազմ, հաշմ, ճիղմ, ողորմ, վարմ, տարմ. — ընդ ար, էր, որ. հաստարիմ (1). մտերիմ, ոսկերիմ. ոսորիմ.

ԻՆ. Բաժին, լուսին, աղտաղտին, ուշին, ճախին, մթին, աղջամղջին, խրթին, խորին, ջերմին, հնարին, չնչին, լաին, խօսին. Ընդ (՚ի գլուխն) բանն խօսին բնակեալ է. Ո. հատ. Գ 227). լեզուային. երկոքին, երեքին, չորեքին, և այլն. բնաւին, երամաւին, երամովին, բոլորովին, ազգովին:

ԻՇ. Բաշխիշ, աւիշ (որ այլազգի է ջուր):

ԻՏ. Ապարահիտ, ճշգրիտ, փառիտ կամ փոխիտ, ուժիտ կամ օժիտ, վճիտ, կրկիտ, կոխիտ:

ԻՒ. Աղնիւ, վաղիւ, խռիւ, կռիւ, պատիւ, խոյտախարիւ, հոմիւ, ցրիւ. Թերևս տառ և բայ ցրեմ և ցրուեմ, դրդեմ և դրդուեմ:

ԻՒՐ. Ալիւր, աղբիւր, բերիւր, երիւր, սակրիւր, անձնիւր. Թերևս և երկաքանչիւր, իւրաքանչիւր:

---

(1) Որ ունի հաստս, որ պահէ հաստս ընդ այլում. Այր հաստարիմ, ծառայ հաստարիմ. — յոր լինի հաստատ, անքոյթ, վստահելի: Տեղի հաստարիմ, վկայ հաստարիմ. — վստահ, աներկեան, անկասկած. Հաստարիմ էր լսելի լինելոյ. Եզնիկ 137. — Ես որում հաստատեցեալ է գործ ինչ կամ որ հաստատեցեալ է զգործ ինչ. Որում եղէ ես հաստարիմ. Ա: Հաստարիմ էր սա այնմ գլխաւոր սեղանոյն. Հաստարիմ եմ ես յաւետարանն անթլփատութեան. Բ.

ԿԱՆ. Բանական, եղական, էական, սպառական, պատրաստական, առօրական, վարձկան, բծկան, կոչնական, պարզական, պարզ, անխառն. եւ՝ պարզել, տարածել. Եւ զի ոտիւք է պարզական Եւ ոչ բանիւ անչափական. ՇՈ. այսինքն՝ և զի ոտիւք է գրեալ, բացատրեալ. որպէս և առէ խոկ նոյնն այլուր. 'ի չափ երկոտասանից պարզեալ ոտից. ըստ որում և եղական նշանակէ եղեալ. Երանութեանց արժանանան Որք տեսանեն զայս եղական. ՇՈ. այս է որք տեսանեն զբանս զայս արդեամբք եղեալ, կատարեալ:

ԿԵԱՆ. } Ժանտկէն, կոճկէն, կոճկեն, հիւսկէն, ճանճկէն, ճղճկէն
ԿԷՆ, ԿԵՆ. } կամ ճղճկէն, բունկէն, պարկէն (փոխ), զիկէն, հիկէն, որկէն. — ընդ օփ. ծակոտկէն, ծակոտկեան:

ԿԻ. Նախկի, ուղղակի, կողմնակի, ուժգնակի:

ԿԻՆ. Մեկին (1), կրկին (իբր երկկին, շրջեալ 'ի կրկին), երեքկին, չորեքկին կամ չորեկին (Է Թագ. Է), հնգեկին, վեցեկին կամ վեցկին, եօթնեկին կամ եօթնկին, բազմակին:

ՆԻ. Լեզուանի, հովանի, գեղանի, աղաւնի:

ՇԻ. Լայնշի, բոլորշի, գոլոշի և գոլորշի (1436):

ՈՂ. Աջող, ձախող, գիպող, խանձող, կոթող:

ՈՅ. Երեկոյ, խաշոյ, արդոյ, չափոյ, համոյ, կարոյ (կարելի. Դ. 478), մասոյ (մաս, մասունք), կարճոյ, բազմամարդոյ, խայտախարոյ, այլայլոյ. Գազանք այլայլոյք. անհաւատոյ, Թէ այն անհաւատոյ է, և այս անհաւատոյ. Կի. 289. անհանճարոյ, Զինչ քան զայն անհանճարոյ կայցէ. Ո. — ընդ օծ. կոփածոյ, հիւսածոյ, ձուլածոյ:

ՈՅԿ. Պարոյկ, խարոյկ, մակոյկ, սպարոյկ:

ՈՅՃ. Պաճոյճ (որ է պաճոյճ, 'ի պաճիճ բառէ, յորմէ պաճուճանք, որ կայ գրեալ և պաճուճանք (2). Եսայ. Գ. 20). Ճախոյճ կամ ճախոյրճ (1436), 'ի ճախր կամ ճախ արմատոյ, յորմէ և ճախանոց, ճախարակ. ճախոյճք մականին Յակոբայ. Ն. ճախարակաձև կեղևումն:

ՈՅՆ. Ողջոյն, հողոյն, գետամոյն, ծովամոյն, յանկարծոյն, կենդանւոյն, խեկոյն, մեղոյն, ձեղոյն, քեղոյն:

ՈՅՐ. Պարոյր, կահոյր, յարդոյր, հատոյր, անդոյր, պանդոյր:

ՈՅՑ. Ուսոյց, ծնոյց, հատոյց, և այլն. իբր էր գերբայ. տուածուոյց, զօրահատոյց, մատոյծնոյց:

ՈՆ. Բրգոն:

ՈՉ, ՈՋ. Խոռոչ, խորոջ, գոռոչ, կոռոչ, դառնակոռոչ, պոռոչ:

ՈՎ. Ապահով, գորով ('ի գոր արմատոյ, յորմէ և անագորոյն), կորով, խռով, դրով կամ դորով, խորով, հոլով, յոլով, կողով, ժողով, վրդով:

ՈՐ. Բեկոր, հատոր, մանրոր, կոտոր, մոլոր, յոլդոր, գլոր, առդոր, խոտոր, խատոր, սինքոր, չմոր, ողոր (յարմատոյն ող, յորմէ և համող, ողումն):

ՈՐԴ. Այգորդ, անդէորդ, սայլորդ, բերդնորդ, սահմանորդ, սեղանորդ, փոխանորդ, ձայնորդ, միջնորդ, կցորդ, հաղորդ, բաժանորդ, բագորդ, հասարակորդ, հաւատարորդ, մետաուղղորդ, ձախորդ, նախորդ, առաջնորդ, յետնորդ,

---

(1) Գթութեանն տեսակ կրկին է և ոչ մեկին. ԽԱ:
(2) Որպէս և Պաճճէն կամ պաճճեան գրի և Պաճճէն, պաճճեան:

սանաժամորդ, մնացորդ, երկորդ. — ընդ եր. երկրորդ, երրորդ, չորրորդ, և այլն:

ՈՐՐ. Անդորր, պանդորր (ՍԻՐ. Խ̃Բ. 16):

ՈԻ. Աղու, արու, քաղցու, անդու, արդասու, սարդանկու, գործախարու. հասու, Հասու և յայտ է. ԿԻ. միայնու, Որ արդարև միայնու փրկիչն է. Ս. — ընդ —ծ. կոփածու, ձուլածու:

ՈԻԼ. Թաթուլ, կափուլ, խարխուլ: Այսի Թուփ ածանցումն Շարժելմ բային, որ է ուժգին շարժեմ, որպէս և խարխլեմ, խարխլիմ:

ՈԻՆՉ. } ՈԻՉ. } Անտերունչ, անտերուչ, սրտառուչ, Թաթաւուչ, ընկալուչ (խօսեալ), վաւաշունչ, վայելուչ:

ՈԻՌ. Համուռ, ապուռ, սարսուռ:

ՈԻՍՏ. Ցետուստ (գաւակ). հեռուստ (հեռաւոր). Հեռուստ տեղւք. Բ̃ Եզր. Գ̃. 13:

ՈԻՐՋ. Կամուրջ:

ՈԻՑ. Նեղուց, ալուց, հասարակուց (ա̃ Մակ. Ժ. 30). գեղնուց, ապխտակուց:

ՈՓ. Կողոփ:

ՈՔ, ՈԴ. Ամոք (որպէս թէ համոք), առոք (Լիր հառոք, հառեղ), ողոք (Լիրու հողոք, խոնարհ), բարւոք, բոլորք, փորոք, փորոգ, նորոգ:

ՒՈՐ. Գործաւոր, մարմնաւոր, բանաւոր, մտաւոր, Թևաւոր, զօրաւոր, յանցաւոր, մեղաւոր, հեռաւոր, երեմնաւոր, վաթսնաւոր, յոնաւոր, հարիւրաւոր, պարտաւոր, պատժաւոր, պատճառաւոր, ծանօթաւոր, գուշակաւոր, սխալաւոր, վանաւոր, առաքինաւոր, կամաւոր (բարւոյ և սերձ. Փ. խմա ունող կամս բարւոյ). սկզբնաւոր, զինաւոր կամ զինուոր, արուոր, ջրուոր, հոգևոր, տարևոր, կարևոր, ալևոր, աստևոր:

ՔՆԱՑ. Գուզնաքեայ, ոչնչաքեայ, կամ թէ կրկնածանց է 'ի —ք մասնկանէ:

ՕԹ. Ծանօթ, ամօթ, աղօթ, անօթ:

ՕՆ. Ջգօն, կորօն, գողօն:

ՕՏ. Կարօտ, ծղօտ, արօտ, համառօտ, կարճառօտ:

1497. Է. Յածախականք, որ ստացականութեան և առատութեան ակնարկեն:

ԱՏ. Թոթովատ, խորխորատ, հաստատ, հրատ, արմատ, հեղեղատ, մօրատ կամ մուրատ (1413), պատատ:

ԳԻՆ. Ջայրագին, զուարթագին, ահագին, ցաւագին, ոսթագին, վշտագին, կասկածագին, ուժգին, սրտագին, բազմագին, Արեգէ, առէ, գան բազմագին. ՇՈ:

ԷՏ. Ցաւէտ, 'ի յա— արմատոյ որ կայ 'ի յանյա—:

ԿՈԻ. Հուժկու, յաղթկու, ծաղկու, այսինքն ծիծաղկոտ:

ՈՏ. Երկոտ, քասոտ, ղշոտ, ծակոտ, կասկածոտ, յաչաղոտ, աչառոտ, զբաղոտ, նախանձոտ, յամառոտ, խանձոտ, ցամնոտ, գինոտ, ձիթոտ, սատանայոտ, պոռոտ, վէհերոտ,

խայծոտ, անձկոտ, երկչոտ կամ երկնչոտ, գժուարոտ (մարդ), կակղոտ (տեղի), դեղնոտ, չեկնոտ. — ընդ. ——ւ. Նախանձկոտ, ցասկոտ, զայրացկոտ, պատկառկոտ, մոռաց-կոտ, յաչաղկոտ, բաջաղկոտ, յամառկոտ, զբաղկոտ, խայծ-կոտ, վեհերկոտ, յապաղկոտ, ծարաւկոտ, զարդարկոտ, ծիծաղկոտ. — ընդ. գէն. ցաւագնոտ։

ՈՒՏ. Կտուտ, Թաւուտ, Թմնուտ, վիմուտ, ոսկրուտ, տղմուտ, մառախլուտ, ճախճախուտ, ապառաժուտ, կոպճուտ, մա-ցառուտ, սառամանուտ, աւազակուտ, երկեղուտ, ծարա-ւուտ, խախուտ (որպէս թէ խաղուտ), կենեղուտ, գժուա-րուտ (վայր), խաղաղուտ, եռանդնուտ, խաւարչուտ. — ընդ. —ւ, ——ւ. գազանակուտ (տեղի), գալարկուտ (վայր). ՊԱ. 124, 129։

'Ի ——, ——, ——— մասնկանց ածանցեալ են բայք որ ունին յա-ռաջ քան զնոյն ——, ——, —. որպէս, կարեմ, կարատեմ. խա-ծեմ կամ խածանեմ, խածատեմ. խոցեմ, խոցոտեմ. պատառեմ, պատառոտեմ. բեկեմ կամ բեկանեմ, բեկոտեմ, բեկտեմ. քա-կեմ, քակտեմ. կրճեմ, կրճտեմ. պղծեմ, պղծտեմ. որ և առ-հասարակ աճեցուցանեն զնշանակութիւն պարզին։

1498. Ը. Փաղաքշականք, որ փոքրկութիւն և նուազութիւն կամ աղէկական փաղաքշանս ընծայեցուցանեն:

ԱԿ. Նաւակ, ձորակ, որոջակ, գազանակ, շամբակ, գրչակ, կի-սակ, անուշակ, Հայկակ, որդեակ, պատանեակ, խշտեակ, մանկտեակ (մանկտի մանր)։

ԱՐ. Խեղար, գլուխախեղար (ԱԳ. 53)։

ԵԱԿ, ԵԿ. Քերմնեակ, Ճայեկ։

Ի. Այրի, գերի, թերի։

ԻԿ. Աղճիկ, աղջիկ, աչիկ, ձորձիկ, ընչիկ, բարեքիկ, հանդեր-ձիկ, գառիկ, հայրիկ, մանկիկ, պարտիզիկ, արևիկ, լու-սիկ, քաղցրիկ, ջերմիկ, լաւիկ, միայնիկ, աղքատիկ, ճնչիկ, ոչ մի ոքիկ. Եզնիկ, Գառնիկ, Թոռնիկ, Շուշանիկ, յա-տուկ անուանք եղեալ են. — ընդ. —ի, է—ի, է. Նաւակիկ, պատանեկիկ, ոսկեղէնիկ. — ընդ. է+. բարեքիկ։

ՈՒԿ. Այրուկ, միայնուկ, ողորմուկ, մանկուկ, ճնճղուկ, սկըն-դուկ։

ՑՈՒ. Աչացու, ղաչացու։

1499. Թ. Բայանունք, որ չանձնաւոր և անչափ հանգամանս իւրաց երևեցուցանեն, կամ զնշանակութիւն պարզին իբրև մերկ յինքեան:

ԱԾ. Արարած, շինած, յօրինած, կոտորած, հարած.— ընդ ու. արարուած, շինուած, յօրինուած, հարուած, ստեղծուած, գիպուած, զանգուած, խնդրուած, գիտուած, պատառուած, հերձուած:

ԱԿ. Վրիպակ, ճաշակ:

ԱՆ. Աշխարան, արշաւան, 'դատան, երևան, Թաչան, խոխոջան, խուժան, կոխան, դողան, կրթան, հանդերձան, հոսան, հրաման, հրաւիրան, Նախերգան, Նենգան, շրջան:

ԱՆԴ, ԱՆԴՆ. Սպանդ, եռանդն, եռանդ, ջերմեռանդ (խմա ջերմ եռանդն 1464):

ԱՆՔ. Աղաչանք, պաղատանք, մաղթանք, զարմանք, պարծանք, Թշնամանք, պահանջանք, զըպարտանք, զայրանք, գերփանք, քըքանք: — Կամ 'ի նոյնանիշ պարզ արմատն կցեալ բազմաբար իմն. Ցանց, յանցանք. խաբ, խաբանք. ձաղ, ձաղանք. դաւ, դաւանք. Նուէր, Նուիրանք. պարտաւ, պարտաւանք. մեղ, մեղանք. երևոյթ, երևութանք:

ԱՍՏ. Գիտաստ, զգաստ, իմաստ, ուրաստ.— ընդ ու. պատուաստ:

ԱՑ. Լուաց, մուաց, գնաց, ընթաց, իմաց, և այլն. և յոգնաբար, զարմացք, և այլն:

ԵԱՑ. Այրեաց, հայեաց, Նայեաց, և այլն:

ԵՂ. Տես ԻՒՂ:

ԵՆՔ. Հրամենք, ուղղագոյն է ԷՔ, այլ կայ և այս. Ոչ ճաշ է զի կերայց, և ոչ հրամենք. Գ.:

ԵՇՏ. Հրաժեշտ:

ԵՍՏ. Գովեստ, ուսեստ, պահեստ, շահեստ:

ԷՔ. Խաչօրհնէք, տնօրհնէք, եկեղեցօրհնէք, հիմնարկէք:

ԻՂ. Տես ԻՒՂ:

ԻՆԴ. } ԻՆՉ, ԻՉ. } Շախինդ, շախինչ, կախինչ, ճախինչ, շախիչ, սախիչ, Թախիչ:

ԻՆՋ, ԻՋ, ԻՃ. Քրքինջ, քրքիջ, սախիճ:

ԻՆՔ. Դատինք, Նախատինք:

ԻՇՏ. Պարիշտ, յորմէ անպարիշտ, բարեպարիշտ, կռապարիշտ. այս է՝ պար գալն զեւեք, փարելն, ըստ մեր բառին, Թէ չէ պարտայլին [illegible]:

ԻՍՏ. Հանգիստ:

ԻՒՂ, ԻՂ, ԵՂ. Երկիւղ, երկիղ, երկեղ:

ԻՒՆ. Գոչիւն, հնչիւն, ծնչիւն, մռնչիւն, կանչիւն, գրնդիւն, ծափիւն, կոփիւն, դոփիւն, լալիւն, շշնջիւն, քրթմնջիւն, վրնջիւն, շաչիւն, շառաչիւն, շխահիւն, խօշիւն, շրշիւն, շողիւն, մռլիւն, Ննջիւն.— ընդ ութ. աւագութիւն (1), սա-

(1) Ամենայն ութիւն կրկնածանց է ութ մասնկամբ ըստ հոլովական փոփոխմանն. Երևոյթ, երևութի, երևութիւն. և ոչ թէ ու յօդակապ է:

վարութիւն , ձանձրութիւն , ծերութիւն , նմանութիւն , ե-
րեւութիւն , երեւելութիւն , հացկերութիւն , զայրութիւն ,
բազմութիւն , ազատութիւն , դժնութիւն , առաքինութիւն ,
զօրութիւն , մեծութիւն , յանցութիւն , օծութիւն , յղութիւն ,
զմայլութիւն , նիրհութիւն , հեղութիւն , երդութիւն , ըմ-
բռնութիւն , փախչութիւն , ձաղութիւն , վկճութիւն , մող-
թութիւն , տօթութիւն , բեկութիւն , ճնշութիւն , ընկըղ-
մութիւն , վտանգութիւն , տենչութիւն , խանդութիւն , պա-
տասխանութիւն , օծանութիւն , զարմանութիւն , յղացու-
թիւն , յաջեցութիւն , ուսուցութիւն , սքանչելութիւն , ե-
ղելութիւն , ծնելութիւն , լսելութիւն , լալութիւն , աղա-
չելութիւն , ունելութիւն , տառապելութիւն . մարդու-
թիւն կամ մարդկութիւն , ինքնութիւն , իւրութիւն , նոյ-
նութիւն . — ընդ ած և ոյթ . յօրինուածութիւն , հերձուա-
ծութիւն :

ԻՔ . Չորիք , կորիք , լալիք , կեղծիք , ուտելիք , հաւատալիք , ար-
գասիք , կարծիք և թուիք , հերձիք , քսիք , խորոփիք ,
կորնթիք , ընթրիք , նաւակատիք ('ի հնոյ արմատոյ կոչելին
և 'ի նէ- պարսկականէն՝ է նորակատարիք) , ճապաղիք կամ
ճաղպախիք կամ ճաղճախիք , սքանչելիք , զարմանալիք , սո-
կալիք , սպառնալիք , ակնկալիք , շնորհակալիք , նմանիք (այս
ինքն նմանութիւն , պատկեր , գրօշեալ) , գերիք (գերու-
թիւն) . Այն ինչ զերծեալ եղեալ էին 'ի գերեաց . Ո . 88 :

ՈՅԹ . Աւագոյթ , սոլորոյթ , ձանձրոյթ , ծերոյթ , նմանոյթ , ե-
րեւոյթ , երեւելոյթ , հացկերոյթ , զայրոյթ , բազմոյթ (ա-
տեղաց , բոյլք) , ալեոյթ :

ՈՅՆ . Ողջոյն (այսինքն ողջութիւն) :

ՈՅՑ . Ուռոյց , այտոյց , սառոյց , կառոյց , յարոյց . հանգոյց , ա-
գոյց , թաքոյց , հեծոյց , մածոյց , կափոյց , փախոյց , և այլն .

ՈՆ . Կոփոն : Տես ՕՆ :

ՈՐԴ . Խառնորդ , հաղորդ (տալ , առնուլ) , գգորդ ('ի տալ բայէ ,
որ է շարժել , խլրտել , յորմէ անտղելի , անտղաբար) :

ՈՑ . Ջարդոց :

ՈՒԿ , ՈՒԿՔ . Մղձուկ , շշուկ . ցայտուկք , զայրուկք , զայրացուկք , շնոր-
հուկք , երկեղուկք , նախանձուկք :

ՈՒՄՆ . Գոչումն , հնչումն , ծափումն , լալումն , ննջումն , յանցումն ,
հեղումն , ողբումն , աշխարումն , զղջումն , խոկումն , դի-
մումն , երեւումն , յաղթումն , պաշտումն , խոստումն , ըմ-
քանչումն , այրումն , զայրումն , եռումն , կենդանումն , տե-
ղումն , փքումն , յաջումն , զարթումն , փորձումն , զգայումն ,
զգումն , սգումն . — և կրճատմամբ . սերմն , սերմ , որ է
սերումն , սերունդ . — ընդ ած , եած . զայրացումն , եռա-
ցումն , փքացումն , սքանչացումն , տեղացումն , կարդացու-
մըն , յղացումն , զղջացումն , զգացումն , դիմեցումն , այրե-
ցումն , յաջեցումն , մերձեցումն , առեցումն : — Որպէս տե-
սաւ յօրինակդ՝ կրկնածանցն ութիւն և ումն յարին յամենայն
արմատս բայից որ ներգործութիւն կամ կիրս ինչ յայտ առ-
նեն . որպէս , Լուծութիւն , լուծումն . օծութիւն , օծումն ,
բեկութիւն , բեկումն . ընկղմութիւն , ընկղմումն . բայց ու-
թիւն յարի և 'ի բազում անուանս անբայս՝ զնոցա անջատ
զինչէն յայտ առնել , յորս չյարի ումն . որպէս ասի Աստուա-
ծութիւն , մարդութիւն կամ մարդկութիւն , այլ ոչ աս-
տուածումն , մարդումն :

ՈՒՆԴ. Ծնունդ, մնունդ, սերունդ, եղունգ:
ՈՒՆՋ. Շշունջ, մռմունջ, տրտունջ:
ՈՒՆՔ. Իրաւունք, անիրաւունք (այսինքն անիրաւութիւնք. ՊԱ. 137), կոչունք, մոռացունք, խրախունք, գողունք, երկրպագունք, մորմաջունք:
ՈՒՍՏ. Այրուստ, կորուստ, Թաքուստ, փախուստ, գալուստ, ելուստ, բերուստ, գանգրուստ, որկորուստ, երկրորդուստ:
ՈՒՐԴ. Խառնուրդ, յագուրդ, արձակուրդ, խորհուրդ, կացուրդ, կցուրդ, ժողովուրդ (ժողովումն), յամուրդ, լռուրդ, յորմէ անլռուրդ, ըստ հին լուծող:
ՈՒՑ. Այրուց, ղայրուց, այտուց, կճղուց, խայտուց, պխակուց, բարուցք:
ՈՒՔ. Այրուք, ղայրացուք, գինեբրուք, գինըմպուք:
ՏԱԿ. Ցիշատակ (յիշումն), տապատակ (ձիով յարձակումն):
ՕՆ, ՕՆՔ. Պաշտօն, մղօն (մղումն), կոփօն, կրօն՝ մանաւանդ կրօնք, ցրօնք, որսօնք, կոչօնք, լալօնք, մոռացօնք:

1500. Ժ. Նոյնականք, որ զոգցես անփոփոխ թողուն զմիտս բառին:

ԱԿ. Է, էակ. գոյ, գոյակ. հիւս, հիւսակ. մի, միակ. օրէն, օրինակ. գումար, գումարտակ. երասան, երասանակ. խառն, խառնակ. առաջին, առաջնակ. — ընդ ան. ժամ, ժամանակ:
ԱԳՆ. Դի, դիակն. կայծ, կայծակն:
ԱՅՆ. Ամէն, ամենայն:
ԱՆ. Հրամ (1), հրաման. նիշ, նշան. հրաւէր, հրաւիրան. պատուէր, պատուիրան. նենգ, նենգան. չափ, չափան. կոխ, կոխան. կոյս, կուսան. ամբողջ, ամբողջան. անխուր, անխուրան. բաւակ, բաւական. փախստակ, փախստական. — ընդ ակ. մի, միակ, միական. սովոր, սովորակ, սովորական. պարտ, պարտակ, պարտական. պատրաստ, պատրաստակ, պատրաստական. — ընդ ար. կերպ, կերպարան:
ԱԾ, ԱՆՔ. / ԻՒՆ, ՈՒՄՆ. Դէպ, դիպուած. խնդիր, խնդրուած. չէն, չինուած, չինած. դաւ, դաւանք. յանց, յանցանք. նուէր, նուիրանք. շշունջ, շշնջիւն. կանչ, կանչիւն. նինջ, ննջիւն. նենգ, նենգութիւն. ողբ, ողբումն. նինջ, ննջումն. յանց, յանցումն. զեղջ, զղջումն. աշխար, աշխարումն:
ԱՐ. Փապ, փապար. մութ, մթար. տիպ, տիպար. գում, գումար. անգ, անգար:
ԴԻ. Անջուր, անջրդի:
ԵԱՆ. Ներբող, ներբողեան:

---

(1) Յորմէ Հրամեմ, հրամատար, հրամատու, հրամատուութիւն. որպէս և 'ի դարձուածէ ուղղականէն Պատուիրապան. Ե. Պատուիրազանցութիւն. Մ. սաէպ.

ԽՍՏ. Գով, գովեստ · պաշ, պաշեստ:
ԽՐ. Իբր, իբրև · մինչ, մինչև:
Ի. Այծ, այծի · կենդան, կենդանի · նման, նմանի · — ընդ ան.
ծեր, ծերունի · տէր, տէրունի (գոյականաբար) · — ընդ
ափ · ղաղիր, ղաղրոտի · օտար, օտարոտի · հին, հնոտի · սին,
սնոտի · մեռեալ, մեռելոտի (շուն կամ ձի, և այլն):
ԻՂ. Տես, տեսիլ · կաթ, կաթիլ · անարգ, անարգիլ:
ԻԿ. Ընտոհմ, ընտոհմիկ · ընկեցեալ, ընկեցիկ · ձիընթաց, ձիըն-
թացիկ · այժմ, այժմիկ · աղիճ, աղջիկ:
ԻՆ. Գէճ, գիճին · ցուրտ, ցրտին · դժուար, դժուարին · գիւր,
գիւրին · խոր, խորին · ջերմ, ջերմին · ինքն, ինքնին (1):
ԿԱՆ. Թշուառ, թշուառական · անբաւ, անբաւական · գրաւ,
գրաւական · տէր, տիրական · իշխան, իշխանական · է,
էական · աստուած, աստուածական (գոյականաբար):
ՆՕՐ. Ուր, ուրանոր · աստ, աստանոր · անդ, անդանոր:
ՈԳ. Նոր, նորոգ · փոր, փորոգ (փորուած, փորած):
ՈՂ. Տէր, տիրող:
ՈՅ. Երէկ, երեկոյ · կարճ, կարճոյ · մօտ, մօտոյ · բազմամարդ,
բազմամարդոյ · հիւսած, հիւսածոյ · ձուլած, ձուլածոյ ·
կռած, կռածոյ · կոփած, կոփածոյ · զենած, զենածոյ ·
յաղած, յաղածոյ · անհաւատ, անհաւատոյ (անհաւա-
տալի):
ՈՅՆ. Ողջ, ողջոյն · քեղ, քեղոյն (իբր տրական):
ՈՐԴ. Կշիռ, կշռորդ · ժառանգ, ժառանգորդ · ուղիղ, ուղղորդ ·
կից, կցորդ · աւելի, աւելորդ · հաւասար, հաւասարորդ:
ՈՒ. Աջ, աջու · ձախ, ձախու · ընդդիմակաց, ընդդիմակացու ·
զրախօս, զրախօսու · ձուլած, ձուլածու · կոփած, կոփա-
ծու:
ՈՒԼ. Թաթ, թաթուլ:
ՈՒԿՔ. Շնորհ, շնորհուկք (մարդահաճութիւն) · երկեղ, երկե-
ղուկք · նախանձ, նախանձուկք:
ՈՒՉ, ՈՒՆՉ. Վայել, վայելուչ · անյար, անյարուչ · թաթաւ, թաթա-
ւուչ · անտէր, անտէրունչ:
ՒՈՐ. Կանգուն, կանգնաւոր · Զկանգնաւորն կործանէ · ԿԻ:
ՔԵԱՅ. Դոյզն, դուզնաքեայ · ոչինչ, ոչնչաքեայ:

Են և այլ ևս մանր գիտելիք զբարդից և զածանցից · այլ այսչափս 'ի կարևորաց շատասցի:

---

(1) Կայ յԱԳ · 438 · Միանգամայն ինքն ինքնեան քահանայացի հօր խրում · խմա, եթէ չիցէ վրիպակ, որպէս ՃՆՃՆ, էան մասնկամբ, մակբայօրէն, իբր ինքեամբ, անձամբ · այլ օրինակ՝ ինքն յինքն:

ՑԱՆԿ

ԱԾԱՆՑԱԿԱՆ ՄԱՍՆԿԱՆՑ ԸՍՏ ԿԱՐԳԻ

ԱՅԲՈՒԲԵՆԻՑ

Ագ.	զ.
Աձ.	զ.
Ախ.	զ.
Ած.	զ. ժ.
Ակ.	գ. դ. ե. զ. ը. թ. ժ.
Ակն.	ժ.
Աղ.	զ.
Ամ.	զ.
Այ.	ա. բ. գ. դ.
Այն.	բ. ժ.
Այր.	զ.
Ան.	ա. գ. ե. զ. թ. ժ.
Անդ.	դ. թ.
Անդն.	թ.
Անձ.	դ.
Անք.	թ. ժ.
Աշ.	դ.
Աչ.	զ.
Աստ.	զ. թ.
Ատ.	է.
Ար.	զ. ը. ժ.
Արտ.	զ.
Աց.	գ. զ. թ.
Աւ.	գ.
Աք.	դ.
Գին.	է.
Դի.	ժ.
Եակ.	բ. գ.
Եայ.	ա. բ. գ. զ.
Եայն.	բ.
Եան.	ա. բ. ե. զ. ժ.
Եաց.	գ. զ. թ.
Եկ.	գ. ե. զ. ը.
Եղ.	թ.
Եմ.	զ.
Ենք.	թ.
Եշտ.	թ.
Եստ.	զ. թ. ժ.
Եր.	զ.
Եւ.	զ. ժ.
Եք.	զ.
Է.	զ.
Էն.	բ. զ.
Էտ.	է.
Էր.	զ.
Էք.	զ. թ.
Ի.	ա. բ. գ. դ. ե. զ. ը. ժ.
Իթ.	դ.
Իլ.	դ. ժ.
Իծ.	դ.
Իկ.	ա. բ. գ. դ. զ. ը. ժ.
Իղ.	զ. թ.
Իճ.	գ. զ. թ.
Իմ.	զ.
Ին.	բ. զ. ժ.
Ինդ.	թ.
Ինչ.	թ.
Ինձ.	թ.
Ինք.	թ.
Իշ.	զ.
Իշտ.	թ.
Իչ.	գ. թ.
Իձ.	թ.
Իստ.	թ.

ԻՏ.	ա. գ. զ.
ԻՐ.	դ.
ԻՒ.	զ.
ԻՒՂ.	թ.
ԻՒՆ.	թ. ժ.
ԻՒՐ.	զ.
ԻՔ.	թ.
ԿԱՆ.	ա. բ. գ. դ. զ. ժ.
ԿԵԱՆ.	զ.
ԿԵԱՐ.	գ.
ԿԵՆ.	զ.
ԿԵՐ.	գ.
ԿԷՆ.	զ.
ԿԻ.	զ.
ԿԻՆ.	զ.
ԿՈՒ.	է.
ՆԻ.	բ. զ.
ՆՈՅ.	ե.
ՆՕՐ.	ն.
ՇԻ.	զ.
ՈԳ.	զ. ժ.
ՈՂ.	գ. զ. ժ.
ՈՅ.	բ. գ. դ. զ. ժ.
ՈՅԹ.	բ. դ. ե. թ.
ՈՅԿ.	գ. զ.
ՈՅՃ.	զ.
ՈՅՆ.	զ. թ. ժ.
ՈՅՐ.	զ.
ՈՅՑ.	գ. զ. թ.
ՈՆ.	դ. զ. թ.
ՈՉ.	զ.
ՈՋ.	զ.
ՈՎ.	զ.
ՈՏ.	դ. է.
ՈՐ.	դ. զ.
ՈՐԴ.	գ. զ. թ. ժ.
ՈՐՐ.	զ.
ՈՑ.	գ. դ. ե. թ.
ՈՒ.	բ. գ. դ. զ. ժ.
ՈՒԼ.	զ. ժ.
ՈՒԿ.	բ. գ. ը. թ.
ՈՒԿՔ.	թ. ժ.
ՈՒՄ.	դ.
ՈՒՄՆ.	թ. ժ.
ՈՒՆԴ.	թ.
ՈՒՆՉ.	զ. ժ.
ՈՒՆՋ.	թ.
ՈՒՆՔ.	թ.
ՈՒՉ.	գ. զ. ժ.
ՈՒՌ.	զ.
ՈՒՍՏ.	գ. զ. թ.
ՈՒՏ.	գ. դ. ե. է.
ՈՒՐ.	դ.
ՈՒՐԴ.	ե. թ.
ՈՒՐՋ.	զ.
ՈՒՑ.	գ. զ. թ.
ՈՒՔ.	թ.
ՈՓ.	զ.
ՈՔ.	զ.
ՊԱՆ.	ե.
ՍՏԱՆ.	գ. ե.
ՏԱԿ.	գ. թ.
ՐԱՆ.	գ. ե.
ՐԷՆ.	ա.
ՐՈՒԱՆ.	ե.
ՑԻ.	ա. բ.
ՑՈՒ.	դ. ը.
ՒՈՐ.	բ. գ. զ. ժ.
ՔԵԱՅ.	զ. ժ.
ՕԹ.	զ.
ՕՂ.	գ.
ՕՆ.	գ. զ. թ.
ՕՆՔ.	թ.
ՕՏ.	զ.

ՑԱՆԿ

ՆԻՒԹՈՑ ԵՒ ԿԱՐԵՒՈՐ ԳԻՏԵԼԵԱՑ

ԸՍՏ ԿԱՐԳԻ ԱՅԲՈՒԲԵՆԻՑ

Ա

Ա. ձայնաւոր արմատ տառ . 1 . 1403 . Ըծողք սորա . 1403 . 1404 . ընդ
էս . 1484 : Նշան հոլովմանց . 24 . 26-41 . 58-63 . 64-68 : Ի հոլովս ոչ
փոխի . 25 . այլ դառնայ ուրեք 'ի ը . 25 . 30 . 1404 և 'ի Ծան : Ի յանգս
անուն յ . 1439 . 447 . որպէս կայծի յաջնակի . 26 . որպէս անուն յօդ .
860 . 898 . բարդութիւն . 1451 . 1452 : — Յօդակապ 'ի բարդութեան .
80 . 1447 . 1448 . 1450 . 1452 . 1462 . և առ ձայնաւորս . 1455 . զեղ-
չումն . 1449 . տես և 1446 : Յածանցս . 81 . 1481 . 1484 . ընդ ու . 1469 .
ղ . 1477 . խ . 1483 . և ընդ ձայնաւորս . 1484 : — Յաւելեալ առ սոխա-
է . 1405 . 59 : — Յաճախութիւն սորա 'ի լեզուի մերում . 1421 :
Ա ածանց մասնիկ նոյնանիշ ընդ ան եղծական . 1470 . կամ աննշան վա-
րեալ . ան :
Ա՛ . ձայնարկութիւն . 525 :
Ազգ բառից . 16 . բայից . 297 :
Աթուխայք զինչ են . 14 :
Աէ երկբարբառ է . 1426 :
Ած յանգ անցեալ դերբայի 479 : — Ած արմատ ածել բայի . 1490 : —
Ածանց մասնիկ . 1496 . 1499 . 1500 :
Ածական անուանք զինչ են և ո՞յք . 17 . 533 : Պարզ ածականք . 80 . 79 :
Բարդութիւն . 80 . 82-87 . 109 . 107 . Նախադաս դնին թէ յետադաս .
1462 . ածական միան նոյնպէս . 1464 . 1465 . փոխանակ զատ վարելոյ եւ
ընդ գոյականին . 749 . խնդրառութիւն . 686 . տես և 1192 : Ածան-
ցումն . 1479 . 81 . 1468 . 677 . վարեալ փոխանակ յարակցութեան . 709 .
տես և Բարդութիւն և Ածանց : Որպէս առաւելուն զնշանակութիւն
իւրեանց . 83-87 : Առ ինչ կրկնին . 82 . 87 . 107 . 108 . (1006) . 109-
111 : Անկցի՞ սեռ . 88 : Որպէս յոգնականաց . 100 . 106-108 : —
Գոյականաբար վարեալ . 77 . (761) . և ընդ հակառակն . 76 . 84 . 1464 .
տես և 678 . կամ զօրութեամբ ունելով զգոյականն . 78 . 724 . տես և 107 .
739 . 869 . 1184 . 1333 : Մակբայաբար . 516-520 . 1310 . 1312 . կամ
ընդ հակառակն . 1309 . 1310 : Իբր ձայնարկութիւն 525 : — Անցեալ
դերբայն ածականացեալ . տես յԱնցեալ դերբայն , նոյնպէս յԱպառնին .
490-492 . — Յինչ միտս վարին ընդ ածականս —նէ և լինել . 425 . տես

և 672 · 598 · 644 : — Ածականք երբեմն որոշիչք անուան · 629 · 863 · և երբեմն ոչ · 630 :

Արմատ բայից խնդրառու հայցականի փոխանակ գործիականի · 644 · (682) · տես Արմատ բայից : Պարզ և բայանուն ածականաց խնդրառութիւն Երբ և որպէս · 677 · 678 · 683-686 · 689 · 691 · խնդիր ըն ածականին · 687 · ան և փ մասնկամբ յօդելոյն խնդրառութիւն · 690 : — Նշանակիչք ոլքանութեան զոր խնդիր առնուն · 702 · 703 : — Ածականք բաղդատութեան · 694 · զինչ խնդիր առնուն · 695 · 696 · 697 · յորժամ զառաւելն կամ զնուազն 'ի մէջ նմանեաց նշանակեն · 698 · (745) :

Համաձայնութիւն ածականին ընդ գոյականի 'ի հոլովս · 728 · 729 · 732 · 736 · երբ ոչ · 726 · 727 · 732-735 · 737-739 · որպէս 'ի թիւ · 741-743 · և 761 · տես և 'ի Բակառութեան : Որպէս համաձայնի ընդ դերանուանս · 740 · ընդ այս, այդ, այն · 828 · (1329) · կամ ընդ սոսա և իմ, քո, մեր, և այլն · 840 : — Ածականի գոյականաբար առելոյ համաձայնութիւն ընդ թուականս · 761-764 : Երբ անգոյական իցէ · 724 · 739 · տեղի նոցա · 725 :

Յօդառութիւն ածականի առանձին կամ ընդ գոյականի · 863 · 864 · 869 · 882-885 · 729 · 1329 · աւելադրութիւն յօդից · 889 · այլ և այլ յօդ առեալ · 890 : Ածականն յինքն առեալ զյօդ դերանուան կամ բային · 902 · 905 :

Նախդիր ածականաց կրկնելոց · 1006 · կամ 'ի լռել գոյականին · 1333 · ածականի ընդ գոյականին · 1027 · (1014) · 1028-1032 · ընդ այս, այդ, այն դերանուանս գոլով · 1033 · 1034 : Ընդ գոյական դերանուանն · 1035 : Դարձեալ զայլոյ նախդիր յինքն առեալ · 1016 · կամ և 'ի նոսա կրկնելով · 1139 : Նախդրաց աւելադրութիւն յածականն և 'ի գոյականն · 1138 · 1140 · 1141 · 1334 · տես և 1030-1037 : Արտաքսութիւն նախդրաց սոցա · 1342-1345 · տես և 1027 · 1030 · 1038 · 1333-1335 :

Զեղչումն միոյ մասին դիմաբաժանեալ ածականի · 1080 · միայն ածականի · 704 : — Բակառութիւն ածականի ընդ գոյականի 'ի հոլով և 'ի թիւ · 1173 · 1182-1185 · (1286) · 1186 · (1282) · 1187-1190 · 1213 · դարձեալ, ածական փոխանակ գոյականին վարեալ, առնլով զնա որպէս յատկացուցիչ · 1191 : Որպիսութիւն գոյականի բացատրեալ այլով ոճով · 744-747 · (1274) · սեռականաւ խառն վարեալ փոխանակ միմեանց · 748 · կամ բարդեալ ընդ միմեանս իբր զատուբար · 749 : Բակառեալ ածականն ընդ յարաբերականի · 1206 · (1289) : — Փոխադրութեան ածականաց ընդ գոյականս ձև վեց · 1279 · 1280 · 1282 · 1283 · 1285 · 1286 · 1287 · (1173 . 1213) · 1288 · (1273) · 1289 · դարձեալ ածականին ընդ յատկացուցչին · 1272 · 1273 · 1280 · 1332 : Ածականք մակբայօրէն վարեալ · տես 'ի վեր : — Բուն տեղի ածականաց · 1315 · արտաքսութիւն 'ի գոյականէն · 725 · 727 · 723 · 730 · 731 · 1030 . 1032 · 1138 · և 1329 · երբեմն ևս ևով շաղկապեալ ածականաց · 1331 · (1354) · 1330 :

Ածական դերանուանք · տես Դերանուանական ածականք :

Ածանց կամ ածանցումն բառից զինչ է · 1468 · որ զգուշութիւն պիտի յայսմ և որ հմտութիւն · 1401 : Կարեն ևս բարդիլ · 1468 · տեղի նոցա · 81 · զկրկնածանցս 'ի պարզից ընարել · 1486 · 1489 · քանի ազգ են պարզ ածանցից · 1490-1500 · ածանցումն ըստ այլ և այլ հոլովից · 1488 · հոլովումն ածանցեալ անուանց · 140-143 : Ածականք ածանցեալք վարեալ իբր յատկացուցիչ · 709 · իբր մակբայ · 1310 : — Անածանցք իբր զածանցս վարեալ · 1480 · նոյնպէս և անցեալ դերբայն · 478 : — Կանոն տողադարձի ածանցից 1379 :

Ածանցական մասնիկք զինչ են · 1468 · տեղի նոցա · 81 · 1468 · մասնիկք կցուք 'ի սկիզբն՝ որ եղծականք · 1469-1476 · 690 · տես և 588 · և որ սաստկացուցիչք · 1477 · 1478 · ոյք են որ 'ի վերջն կցին և զինչ զօրու-

թիւն նոցա · 1479 · կանոն զօգելոյ · 1481–1486 · 1437 · ղը փոխեալ 'ի — ·
1434 :
Ածանցական վերջք Թուականաց · 146 · 152 · դերանուանց · 250 · 252 ·
բայից · 1482 · տես և Ամ, էմ, իմ, ում · 300–303 · բայածականաց · 493 ·
մակբայից 513 · շաղկապաց · 523 · տես և Յոգնականավերջք և Հոլովք : —
Ածանց արմատք և մասնիկ բայից ո՞յք են · 300 · տես Արմատ և Մասնիկ
Բայից :
Ածուխ · կազմութիւն սորա · 1470 :
Ակ ածանց Թուականաց · 152 · համաձայնութիւն · 760 : — Տես և 'ի Յանկի
ածանցական մասնկանց :
Ահա մակբայ · 513 · ուղղագրութիւն · 1152 :
Աղէ ձայնարկութիւն · 525 · որպէս առոգանի և գրի · 1361 ·
Ամ յանգ առաջին լծորդութեան հասարակ ամենայն բայից · 299–302 ·
պատկեր խոնարհման · 305 · ներգործականաց · 318–321 · ընդ սովոր
խոնարհին և յանգեալքն 'ի էամ · 322–324 · կրաւորականաց · 325–333 :
Ամ փոխեալ 'ի իմ · 328 · 428 · յապաւումն էց կամ աց ածանցին · 456 :
Ամ ածանց մասնիկ անուանց լծորդ ընդ ան · 1469 · տես և Համ :
Ամ արմատ բայից ոմանց և ածանցումն նոցա · 1483 ·
Ամաւէմ · ստուգաբանութիւն նորա · 1469 ·
Ամբ գործիականավերջ · 97 :
Ամբողջ · կազմութիւն սորա · 1476 ·
Ամէհի · ստուգաբանութիւն · 1469 :
Ամեն · տես Ամէն :
Ամենայն հոլովումն, նշանակութիւն և կիրառութիւն · 204 · տես և 1492 ·
1500 · միայնակ առի զանձանց և զիրաց · 814 · տեղի և համաձայնութիւն
ընդ գոյականս · 810–812 · 'ի Նախդիրս · 1138 · իմ, ինչ, ում, ով միջա-
կաց · 770 · 777 · ընդ դերանուանց · 813 : Ուղղագրութիւն · 1104 :
Ամենայն ինչ հոլովումն և համաձայնութիւն · 209 · 770 · ուղղագրութեամբ
վարեալ ինչ · 1105 :
Ամենայն ով · հոլովումն · 212 · համաձայնութիւն · 777 :
Ամենևին ոչ · ուղղագրութիւն · 1155 :
Ամենեքեան միջակ անուան հոլովումն · 158 · համաձայնութիւն ընդ գոյա-
կանս 'ի Նախդրիւ հոլով · 1037 : Վարի փոխանակաւ ընդ ամէն, ամենայն ·
204 · 809 · 814 :
Ամէն, ամէն միջակ անուն, որպէս հոլովի · 204 · համաձայնութիւն և կիրա-
ռութիւն · 808 · 809 : — կազմութիւն · 1470 · լծորդ ընդ համայն · 1420 :
Ամէն սաստկացուցիչ ածականաց · 694 · 86 :
Ա՜ ձայնարկութիւն · 525 · զեղչումն · 527 :
Այ երկար ձայն փոխի 'ի է, է · 7 · 1420 · 1421 · 322 · հնչումն · 10 · 1439 ·
ածանց մասնիկ բայից · 301 · յօդակապ ին ածանցի · 1483 :
Այբբենք · 2 :
Այդր մակբայ · տես Այսր :
Այժմ մակբայ · 513 · կազմութիւն · 1444 :
Ային ածանց մասնիկ անուանց և դերանուան ածականաց · 1483 · 251 :
Այլ միջակ անուն զանազանութիւն գրութեանն 'ի նոյն շաղկապէն · 9 ·
1442 · հոլովումն · 207 · տեղի և համաձայնութիւն ընդ գոյականս · 802 ·
ընդ միջակս · ով · գոյականաբար վարեալ · ով : Զինչ նշանակէ 'ի
կրկնելն · 804 · յոգնականն վարեալ փոխանակ այլոց միջակաց · 206 ·
800 · 786 · և ո՞յք փոխանակ սորա · 799 · 803 : Ի միասին վարեալ ընդ
միւս · 803 :
Այլ շաղկապ, որպէս գրի և հնչի · 9 · 1442 · կիրառութիւնն · 523 · բառք
զատեալք սովաւ որպէս առնուն զնախդիրն · 1015 :
Այլ և այլ · տեղի և համաձայնութիւն · 805 :

Այլ իմն } հոլովումն և նշանակութիւն · 211 · երբ ածական տեղի և համա-
Այլ ինչ } ձայնութիւն · 806 :

Այլ ոք } հոլովումն և նշանակութիւն · 215 · ածականաբար՝ տեղի նոցա և
Այլ ոմն } համաձայնութիւն · 807 · 802 · այլ ոք կրկնեալ · 807 :

Այլազգացի հասարակ անուանց հոլովումն · 37 · տես և Յատուկ անուանք :

Այն դերանուն ածական, հոլովումն · 239 · տես Այս, այդ, այն : Առանձին բացառութիւն սորա առ յարաբերականաւ · 1204 · 1205–1207 · 1210 · տես և 1114–1116 · առ ածականաւ և գոյականաւ · 1289 : Աւելադրութիւն առ ն յօդիւ · 1117 · կամ փոխանակ սորա կրկնեալ ն · 1118 : Նշանակէ և այնչափ · 243 :

Այն ածանց մասնիկ մակբայից և անուանց · 513 · 1492 · 1500 :

Այն ինչ աւելադրութիւն · 1153 :

Այնչափ, որպէս հոլովի · 208 · 'ի տեղի սորա այն · 243 :

Այս, այդ, այն ածական դերանուն, հոլովումն · 239–241 · 899 · 1291 · տես և 818 · 823 · 821 · 822 · առանձինն վարեալ · 242 · 830 · 899 · ընդ այլ դերս և միջակ անուանս · 244 · 247 · 778 · 832 · 880 · և անհամաձայն · 890 · ընդ անուան · 780 : — Փոխանակ սոցա վարին դիմորոշ յօդք · 861 · 866 · 892 · 893 : Տեղի և համաձայնութիւն ընդ անուանս · 818 · 819 · 821–826 · 828 · 829 · 840 · 843 · 845 · երբ առնուն յօդ, երբ ոչ · 874–878 · տես և 891 · կամ փոխանակ յօդից այլ բառք · 880 · 881 · առանձինն առեալ · 899 · տես և 1117 : Բացառութիւն · 555 · 830 · 1200 · առ յարաբերականաւ · 1204 · (1116) · 1205–1207 · (1115) · 1210 · (1114) · 1289 : — Աւելադրութիւն · 1109–1116 · այն առ ն յօդիւ · 1117 · (1118) : — Փոխադրութիւն · 1291 · 1309 : — Արտուղութիւն · 1327–1329 · տես և 1114–1116 :

Այս է · տես Մեկնական բառ · վարի եւ ոչ երբեւ մեկնական · 723 'ի ծան :

Այս ինքն տես Մեկնական բառք · Թէ փոխանակ այս ինքն թէ · 1087 :

Այսչափ, այդչափ, այնչափ, հոլովումն · 208 : — Որպէս շեշտի · 1365 :

Այսպիսի, այնպիսի այլովք բառիւք բացատրեալ · 243 · 1218 :

Այսր, այդր, անդր մակբայ · 513 · վարին փոխանակ յօդից · 880 · փոխանակ դերանուանց · 1309 : Աւելադրութիւն · 1148 :

Այսքան, այսքանի · հոլովումն · 208 :

Աստի · տես Անտի :

Այր, վարտուղի հոլովումն · 70 · այր, այր այր զինչ նշանակէ · 801 · առ և զանանձն իրաց · անդ · յինչ միտս առնու զդերանունն իւր և որպէս · 844 · (841–843) :

Այր, ածանց մասնիկ · 1496 :

Այք · յոգնականավերջ · 102 · 114 · ածանց մասնիկ · 115 · տես և 1491 :

Ան ածանց անուանց եղծական կցեալ 'ի սկիզբն և որպէս · 1469 · 1474 · ածանց յարմասս բայից · 1475 · կրկնածանց · 1473 : Ածանցեալ ընդ ևէ բայածականի · 505 · 508 · 588 · 589 · 692 · կամ փոխանակ պարզ արմատի բայից · 1475 : Ուրեք վարի և աննշան · 1469 · կամ փոխանակ սոսկ ա- · 1470 · և այլ տառք · 1471 · 1472 · 1476 : Փոխանակաւ վարեալ ընդ ա-անց 'ի տեղի միմեանց · 287 · էջ 122 ծան · 1 · 1469 : Փոխեալ 'ի ամ, ըմ · 1469 · տես և Ամ, Համ : — Ածականաց սորա խնդրառութիւն · 690 · 691 :

Ան ածանց յանգ զինչ նշանակէ · 1491 · 1493 · 1495 · 1496 · 1499 · 1500 :

Ան ածանց մասնիկ բայից · 300–302 · տես Անեմ, անիմ :

Ան յոգնականակերտ · 104 : — Սեռականավերջ · 121 :

Անածանց ածականք երբ ածանցական վարեալ · 1480 :

Անապատ, կազմութիւն · 1469 :

Անգամ շաղկապ · 523 · աւելադրութիւն · 1160 · արտուղութիւն · 1357 :

Անդէմ բայք զինչ են և ո՞յք · 418 · 419 · և որպէս խորել զնոսա · 420 · 421 ։
Անդ մակբայ · 513 · վարեալ փոխանակ յոգից · 880 · 881 ։
Անդուստ, անդուստին մակբայ · 513 · 1309 · ընդ որ հոլովս վարի · 513 · 881 · վարեալ փոխանակ և անդէ · անդ ։
Անդր · տես Այսր ։
Անեզական անուանք ո՞յք են · 19 · 127 · և Թուական անուանք բաց 'ի միոյ · 755 · այլ և այլ հոլովմունք սոցա · 26 · 28 · 40 · 42 · 47 · 50 · 53 · 60 · 66 · երբ եզականանան · 125 · 140 · 141 · 1474 ։ Բարդութիւն և առածանցումն · 1465 · 1474 · 140 · 141 ։ — Համաձայնութիւն ընդ բային · 538 · 550 · 596 · ուղղական խնդիր բայից · 673 · բացայայտեալ · 718 · համաձայնութիւն ընդ ածականին · 742 · ընդ Դ · 751 · ընդ ածական դերանուանս · 839 · բակառութիւն ընդ Էր · 1195 ։
Անեմ, անիմ, ածանցյանց բայից · 300–302 · պատկեր ածորդութեանս · 305 · 310 · 339–343 · 359–364 · 458 · զեղչեալ ան · 344 · 457 · 419 · և յառածանցմունս անուանց · 1483 · և 'ի խոնարհմունս · 346–348 , կամ մնեալ 'ի պարզս · 345 ։
Աներևոյթ, անտեղի յորջորջումն ոմանց վասն անորոշ դերբային · 462 'ի ծան · 2 ։
Անէ, յոգնականավերջ · 104 ։
Անխնդրառու բայք չէզոքք · 676 · և այլք որպէս խնդրառու եղեալ · 666 ։
Անկատար ժամանակ · տես Անցեալ անկատար ։
Անհամաձայնութիւն մասանց բանի զինչ է · 536 · տես և Բակառութիւն ։
Անձայն տառք · 1428 ։
Անձն յանորոշ դէմ վարի, և դէմն 'ի բայէն իմանի · 1076 · վարեալ փոխանակ գոյական դերանուանց, ևս և յանշունչս · 1295 · յինչ միտս վարի ընդ ներգործական բայից · 638 ։
Անձնէր միջակ անուն, հոլովումն · 161 · որպէս վարի 'ի յոգնականն · 162 · վարի՞ և ածական · 163 ։
Անյոգնական անուանք ո՞յք են · 19 · 128 · հոլովումն սոցա · 26 · երբ բազմանան · 126 · 140 · 141 · ուղղական խնդիր բայից · 673 ։
Անյօդ բարդութիւն · 1446 · 1455 ։ — Ածանցումն · 1468 · 1469 · 1481 · 81 ։
Աննախդիր կամ անորոշ հայցական, ո՞յք են · 259 · խնդիր սեռի բայից · 623–630 · 639 · անորոշ դերբայն · 577 · (578) ։ Բացայայտիչ և բացայայտեալ · 1025 · 1026 · 1179 · 1180 ։ Զեղչումն Զ նախդրոյն առ նմանաձայն սկզբնատառս և յանգս · 1067–1070 · ևս անպատճառ · 1071 ։ Առ յարաբերականաւ · 1072 · յերկուց խնդրոց վերջինն · 1074 ։ — Աննախդիր հայցականքդ վարեալ իբր մակբայ · 518 · 519 ։ Տես և Հայցական · և Ինչ միջակ անուն ։
Աննախդիր տրական կամ բացառական խնդիր բայի · 1073 ·
Անոյշ, իգականավերջ · 89 ։
Անորոշ անուն · 145 · տես Միջակ անուն ։ Որ յարաբերական · 846 · 850–853 · 857 ։ Ոչ առանուն յօդ · 862 · որպէս և միջակք · 871 ։
Անորոշ դերբայ, որ և անսահման · 295 · ընդէր դերբայ կոչեցաւ · 460 'ի ծան · 1 · 462 · զինչ է և զինչ ցուցանէ · 460 , և 'ի ծան · 295 · պատկերն ըստ չորից ածորդութեանց · 305 · հեշտեաբար առեալ յինքն զէ · 321 , 'ի ծան · 3 · վասն Իլ և Էլ յանգին · 352 · 329 · 647 · տես և 462 ։ Տամ և առնեմ վարեալ ընդ դերբայս · 422 · որպէս վարի ընդ հրամայել 'ի նշանակէն նորա արգելուլ · 1350 ։ Ածանցումն · տես 'ի Դերբայս ։ — Յօդաւորութիւն դերբայից · 905 · 907 · 908 · 909 · խակ թէ լցէ ընդ դերբայս · 1003 ։ — Հոլովի որպէս բայանուն · 462 · 463 · և հոլովական · 576 · 577 · 579 · 581 · այլ փոխադրութեամբ ուղղական · 1240 · խարելի է զերան 'ի

հոլովից ի բայածականին և անցեալ դերբային · 503 · 509 · մինչև յոգնականանայ · 464 : — Դերբայք որպէս կրկնի երբեմն, և առ ինչ · 580 · 581 : — Անուանք զանորոշ դերբայի միտս ունողք · 676 · զանուն խնդիրն յինչ հոլով առնուն · 679 · (1274) · 681–686 · (1277) : — Անորոշ դերբայն խնդիր եղեալ նախդրաց և հոլովառու բառից՝ վարի փոխադրութեամբ · 1234 · (571) : Ուղղական խնդրառութիւն · 600 · 601 · 670 · 671 · նախդրիւ տրական · 602 · հայցականն փոխեալ 'ի սեռական · 646 : — Անորոշ դերբայի անուն բայի սեռական · 540 · 541 · (1229 · 1230) · 545 · (647) · իբր յատկացուցիչ · 547 · (647) · գոյ և ուղղական · 542 · (1277) · զինչ առ դիմաւոր բայիւ · 541 · 543 · իբր տրական · 544 · (1230) · 546 · հայցական փոխադրութեամբ · 1224 · (1277, 1278) · սակայն այլ է խնդիր ներգործական բայի · 1225 · 1226 · և բացառական · 1229 · (1278) : Զեղչի ամբողջաբար անուն բային · 1048 · (1230) : փոխադրութեամբ համաձայնեալ ընդ նմա · 1230 : — Վարի փոխանակ դիմաւոր բայից ընդ շաղկապս վարելոյ · 461 · 568–579 · (1151 · 1234 · 1241 · 1243) · և փոխադրութեամբ 1244 · 1245 · 1250 : Առ որով և աւելադրութիւն համանիշ նախդրացն · 1130 · շաղկապացն · 1161–1164 : — Վարեալ իբր անցեալ դերբայ · 1239 · 1231 · 1241 · (1269) · 1248 · 1250 · և փոխանակ սորա անցեալն · տես յԱնցեալ դերբայն : — 'Ի սմանէ կազմի և բայածականն · 496 · (1064) · և վարի 'ի տեղի նորա սեռականաւ · 1242 · (1064) · և ընդ հակառակն սա փոխանակ նորա · 510 · 1243 · 588 : 'Ի սմանէ դարձեալ և ող ապառնի դերբայն · 1063 · և փոխանակ նորա վարեալ · անդ · 1242 : Վարի ևս իբր ող բայածական · 1241 · և իբր անցեալ ժամանակի անորոշ դերբայ · 585 : — Վարին առ սովաւ փոխադրութեամբ էական բայք յայլ և այլ դէմս փոխանակ ժամանակաց բայից · 1255–1257 · զինչ այլ նշանակեն · 1258 · 593 : — Զեղչումն · 1061 · 584 · 585 : — Բացառութիւն · 1063 · 1064 · 1236 : — Փոխադրութիւն · 1234–1245 · 1250 · տես և 'ի վեր անդր :

Անորոշ հայցական · տես Աննախդիր հայցական :

Անուն մի 'ի մասանց բանի · 16 · 17 · 532 · յատուկ և հասարակ անուանք զինչ · 17 : Թիւն · 18 · 20 · անեզականք, և անյոգնականք · 19 · հոլովք · 20 · զորս տես և 'ի կարգին : Անվերջահոլովք · 21 · 123 · 124 : Գխեալք 'ի վերայ անուանց · 76–89 : — Փոխադրութիւն անուանց ազգաց և աշխարհաց · 36 : — Անուանք այլազգացիք · 37 · 46 · գնոց, արժէից · 668 · ժամանակաց · 619 · 628 · 639 · ձևոյ, Ճանապարհաց · 640 · 641 · չափուց · տես Չափք : — Խնդիր · տես Խնդիր անուանց :

Անուն կամ տէր բայի զինչ է · 531 · համաձայնութիւն 'ի հոլով ընդ դիմաւոր բայի · 537 · 531 · թէ անեզական է · 538 · ընդ դերբայս · 540–548 · 647 · տես և 1230 · 1231 · 1251 · 'ի թիւ · 549–561 · 'ի դէմս · 562–567 : Երբ առնու յօդ · 862–865 · 867 · 'ի սաստկութիւն · 866 · 892 · 893 · ածականն գոյականաբար առեալ · 869 · բառք և բանք իբր անուն առեալ · 870 · թէ բազում լինին անուանքն · 888 · ընդ ածական դերանուանս թէ վարիցի · 874 · 875–878 · 886 · 887 · թէ զեղչիցի ածական դերանուամբ · 879 : Մտաւոր բառ առեալ զյօդն · 882 · 883 · 885 · կամ կրկնեալ յերկուսին · 889 · 892 · 893 · այլ և այլ յօդ առեալ ընդ կապակից բառին · 890 · յինքն առեալ զյօդ բային · 905 : — Զեղչումն առ դիմաւորս · 1046 · 1047 · 1054 · առ դերբայիւք · 1048 · 1049 · (1228) · 1050–1052 · ընդ որում եդեալ ող · 1201 : Զդերանուանցն և զՅարաբերականէն տես 'ի նոսա : Աւելադրութիւն · 1099 : Բացառութիւն անուան ընդ բայի · 1169–1172 · տես և 542 · 552 · 1175 : Փոխադրութիւն առ էական բայիւք · 1220–1222 · առ դիմաւորօք · 1223 · 1227 · 1228 · առ դերբայիւք · 1224–1226 · 1229–1232 · փոխադրու-

Թիւն գծի անուան 'ի պատմական ոճս . 1233 ։ փոփոխմանութիւնք ըստ
խնդրոյ բային 'ի տեղի միմեանց . 1261 . 1264–1267 . կամ 'ի յառկա-
ցուցիչ . 605 ։ Տեղի անուան բայի . 1315 . պատուղութիւն . 1316 . 1318 .
ուր դնի առ 'ի սաստկութիւն . 1319 ։ — Որ այլ ևս գրեալք , տես 'ի
Գեր և 'ի Միջակ անունս , 'ի Բացայայտիչ , և այլն ։
Անուն , որպէս վարի ընդ յատուկ անուանս . 721 ։
Անջատ կամ չանձնաւոր անուանք ածանցեալք . 1499 . յարեալ 'ի նոսա ան
ածանց . 1469 ։
Անսահման դերբայ . 295 . տես Անորոշ դերբայ ։
Անտի կամ անդի , աստի , այտի . մակբայ . 513 . հոլովեալ . 112 . 1309 ։
Վարեալ փոխանակ յոգնի . 880 . 881 ։ փոխանակ այս , այդ , այն դերա-
նուանց . 1309 ։
Անցեալ անկատար ժամանակ զինչ ցուցանէ . 294 . պատկեր ձևոյ խոնարհ-
ման սահմանականին ըստ չորից հոլովմանց . 305 . էր յանդ . 431 . 432 .
տես և 313 ։ Ձևացեալ էական բայիւ . 327 . 350 . 376 ։ Վարեալ 'ի տե-
ղի ստորադասականին , և սա ընդ նորա . 450 . 453 . 452 . դարձեալ 'ի
տեղի գերակատարի . 472 . 450 ։
Անցեալ դերբայ . ընդէր այսպէս կոչեցաւ . 465 'ի ծան . 1 . զինչ ցուցանէ .
295 . ուստի կազմի . 303 . պատկեր ըստ չորից լծորդութեանց . 305 .
465 . գոյ և ած և էլ յանդեալ . 479 . 1418 . նշանակէ և ըղձականական ածան
ցաւոր . 478 ։ Արմատք բայից 'ի սոյն միտս . 678 . 1475 . ող , էող ածանց .
1496 . տես և Բայանուն մասնիկք ածանցք ։ — Յաճախ վարի ընդ էա-
կանս , և պատկեր օրինակի . 466–468 . 471 . տես և 327 . 350 . 361 .
366 ։ Ըստ սեռի հասարակ են դերբայք , և ներգործականապէս հայ-
ցականախնդիր և ընդ էականս իսկ . 466 . 469 . 645 . այլ ոչ և չէ-
զոքն . 466 . 470 . երբ 'ի յոգնական + առնու . 471 . զոր ժամանակս ցու-
ցանէ ընդ էականացդ . 466 . 472 . 468 . տեղի էականացդ . 471 ։ Երբեմն
ընդ դերբայիս վարի առնէ . 423 ։ — Յոգնաութիւն . 906 . 908 . տես և
1003 ։ — Դերբայդ վարի ընդ դիմաւորս . 473 . 541 . 543 . յորոց ընդ
մէջ մասնեն երբեմն և շաղկապք . 1157 . 1161 . տես և 1247 ։
Անցեալ դերբայի անուն բայի սեռական դնի . 540 . և ուղղական . 542 .
Էրբ տրական . 546 . զինչ առ դիմաւոր բայիւ . 541 . 543 . երբեմն և հայ-
ցական փոփոխագրութեամբ . 1224 . սակայն պարտ է խորել առաջ զներ-
գործական բային խնդիր . 1225 . 1226 . դարձեալ թէ ընդ էականն վա-
րեցի . 539 . 548 . 1049 . նոյնպէս փոփոխագրութեամբ և ընդ այլ էականս
ևս . 1050 . 1220–1222 . 1229 ։ — Ջեղչի բազում անգամ անուն բայի .
1048 . ևս և ընդ էականս . 1049 . 1050 . յորս երբեմն և էականն . 1051 .
1052 . 1229 . և առ որ յարաբերականաւ . 1053 . տես և 1054 . 1252 . 1253 .
Փոփոխագրութեամբ անցեալ դերբայ համաձայնի երբեմն սեռական անուան
բայի . 1231 . տես և 1154 . 1166 . կամ ընդ հակառակն . 1232 ։ — Ուղղա-
կան խնդիր դերբայիս փոփոխագրութեամբ համաձայնեալ նմա 'ի հոլով .
1268 . իսկ կրաւորականք փոխանակ բացառականի սեռական կամ տրա-
կան առեալ . 651 . (684) ։ Ուղղական խնդիր բայից որպէս դնի առ ա-
վաւ . 670 . 671 ։
Անցեալ դերբայն վարի փոխանակ դիմաւոր բայի վարելոյ շաղկապօք , և
մակբայիւք . 582–586 . տես և 1241 . այլ և աւելադրութեամբ առնու և
պհամաըր նախդիրս . 1130 . կամ մակբայս . 1153 . 1154 . կամ շաղկապս .
1161 . 1165 . 1166 ։ փոփոխագրութեամբ փոխանակ սորա վարեալ ուղ-
ղական անորոշ դերբայն . 1241 ։ Անցեալ դերբայն փոխանակ ուղղա-
կան անորոշ դերբայի . 474 . 1248 . 1418 . կամ գործիականի նորա .
583 . 473 . 1250 . կամ կրկնելով . 587 . տես և 1254 . փոփոխագրութեամբ
'ի միասին վարի դարձեալ ընդ ուղղականի նորա . 1236 . և անորոշն փո-
խանակ սորա . 1239 . 1241 . (1269) ։ Վարի և փոխանակ անցեալ ժամա-

նակի անորոշ դերբայի · 466 · 584 · 585 · տես և 1165 · 1166 · և ծու դերբայիւ ևս · 586 · փոխադրութեամբ առեալ ևս յինքն զհոլովս նորա · 1254 : — Սակաւ ուրեք յապառնի միտս · 584 · (473) · 477 · 478 · 500 · և ընդ հակառակն վարին փոխանակ սորա ող բայածական · 501 · լի · 507 · 508 · 509 · բաղկացութիւն նորա ընդ գոյականին · 735 · 1182 · և փոխադրութիւն նորա ընդ խնդրոյ բային · 1251 · 1252 · 1253 : Որպէս առնու յօդ կաղով առ մակբայի · 1003 · (906) :

Զեղչումն · 1054 · 1055 · 1061 · 1062 : — Աւելադրութիւն · 1102 : — Բաղկացութիւն · 735 · 1182 : — Փոխադրութեամբ վարի յաղղականն պարզապէս փոխանակ դիմաւոր բայի · 1246 · (1165) · 1161 · 1249 · 1247 · 1248 · (474) · կամ յերկմտան բանի ընդ դիմաւոր բային փոխանակ միմեանց · 1250 · խկ զայլն տես 'ի վեր · — Արտաւղութիւն ընդ էականացն · 471 · կամ իբրև ածական · տես անդ :

Անցեալ ժամանակ · զինչ ցուցանէ · 294 · որպէս բացատրի · անդ · 468 · 472 · տես և 584 · 585 · 1254 :

Անցեալ կատարեալ ժամանակ բայի զինչ ցուցանէ · 294 · կազմութիւն և արմատ իւրաքանչիւր բայից · 301 · 302 · 380 · պատկեր ըստ չորից լծորդութեանց · 305 · զարտուղութիւնք · 330 · 344 · կազմութիւն եզակի դիմին · 304 · առեալ յաւելուած զէ, է տառս · 321 · 339 · 340 · 370 · 371 · 456 · և այլ գիտելիք զայլ և այլ դիմաց · 457 'ի ծան · 434 · 435 · կատարեալ ել, իլ բայից · 365 · 366 · 368 · (380) · ըէին ուստի փոխ առնու · 313 · խառնումն արտաքի բայից · 382 · երբ էական բայիւ և անցեալ դերբայիւ ձևացեալ · 327 · 350 · 376 : Արմատ այլոց եղանակաց · 303 · ող բայածականի · 494 : փոխանակ սորա վարեալ ստորադասականն և ապառնի · 452 :

Անցեալ ստորադասական · 468 :

Անփոփոխ մասունք բանի · 16 :

Անօր ածանց մասնիկ մակբայից · 513 :

Անք յոգնականաւորք · 102 · և 'ի յատուկ անուանս · 114 · 115 :

Անք ածանց մասնիկ · 1499 · 1500 :

Ապ նախդիր · 285 · որպէս կցի · 1462 :

Ապա շաղկապ · 523 · արտաւղութիւն · 1356 ·

Ապաթարց, նշան տրոհութեան · 1375 · երբ վարի · 1384 :

Ապառնի բաղադրեալ · տես Բաղադրեալ ապառնի :

Ապառնի դերբայ, ընդէր այսպէս կոչեցաւ · 465 'ի ծան · 1 · կազմութիւն · 1063 · զինչ ցուցանէ · 295 · 480 · պատկեր նորա ըստ չորից լծորդութեանց · 305 · էմ բային · 308 · խոտելի է 'ի հոլովից լի բայածականին · 503 : — Վարեալ ընդ էմ էականին · 480 · պատկերն ըստ սեռից · 481 · 482 · կիրառութիւն · 484 · զեղչմամբ էականին · 1053 · արտաւղութեամբ · 484 : Ունիցի՞ յոգնակի · 483 · երբ և որպէս առնու յօդ · 906 · 1003 : Իւր բայանուն ածական 'ի նախդրիւ հոլով · 490 · 491 · գուցէ՞ սորա վերջահոլով · 492 : Ընդ ում փոխանակաւ վարի · 446 · 485 · 502 · փոխադրութեամբ անորոշ դերբայ · 1242 · կամ բաղկացութեամբ · 1063 · այլ և այլ բառք · 486 · 489 :

Ապառնի ժամանակ զինչ յայտ առնէ · 294 · կազմութիւն և ձև · 303 · 437 · 438 · 440 · 443 · 445 · երբ էականաւ ձևանայ · 327 · 350 · 376 : փոխ առեալ երկրորդ հրամայականին · 311 · 441 · տնաւղութիւն դնել առանձինն հրամայական ապառնի · 441 · 444 · վարի փոխանակաւ ընդ այլոց ժամանակաց և եղանակաց · 308 · 439 · 445 · 446 · 448 · (449) · 452 · 453 · ընդ ող դերբայի · 446 · 485 · ընդ անորոշ դերբայի · 461 · 584 · 1244 · 1245 · ևս հանդերձ էականաւ · 1256 · ընդ անցելոյն · 1246 :

Ապառնի հրամայական, տնաւեղի է անուանս · 441 · 444 :

Ապաքէն · մակբայ և շաղկապ · 513 · արտաւղութիւն · 1356 : — փոխանակ սորա կրկնեալ նոյն բառ · 580 · 581 :

Ագ——խտ, ստուգաբանութիւնն · 1470 :
Աւ, } պարզ նախդիր · 254 · սակաւ ուրեք ընդ ձայնաւորս · 274 · ընդ հո-
Աւ՛ի } լովս զինչ ինչ նշանակէ · 270–273 · յինչ մտս վարի ընդ անորոշ
գերբայս · 571 · կամ փոխանակ վարեալ այլ նախդիրք · 1132 : Յաւե-
լորդս առեալ յինքն զ · 1128 · կամ ինքն յաւելորդս եղեալ · 1129 · կըր-
կնի՞ թէ ոչ առ այս, այդ, այն դերանուանս · 1034 : — Տես զայլ դի-
տելիս 'ի Նախդիրս, և Նախդրիւ տրական : — Յօդակապ բարդից · 1456 :
Բարդեալ · 1458 :
Աւանդ, կիրառութիւնն · 287 · ստուգաբանութիւնն · անդ էջ 119 · 'ի ծան ·
2 · փոխանակ իւրեաց վարեալ ընդ ան եղծական մասնկան · 287 էջ 122
ծան · 1 · 1469 :
Աւաղի հոլովառու բառ, նախադաս և յետադաս · 290 · յոդառու եղեալ ·
1002 :
Աւա——էլ · · · ան մակբայի արտաւղութիւն · 1352 :
Աւանէմ, արտաւղի բայ ներգործական · 390 · կիրառութիւնն · 391 · կրաւո-
րական նորա · 392 · նշանակութիւն · 393 · յոր մտս վարի ընդ դերբայս
և ածականս · 422 · 423 · 425 : — Հնչեալ այնէմ · 1432 :
Առոգանութիւն մասն ուղղագրութեան · 1359 · զինչ է և նշանքն նը.ք ·
1360 · գուցէ յառոգանութեան մերում երկարութիւն և սղութիւն ա-
մանակի · 1427 :
Առոյի ով · 1400 :
Աւ——ւտ, բարդութիւնն · 1462 :
Աւ—ի, մակբայ · 513 · տես Աւ—ի :
Աւ————, ——ին մակբայ · 513 · փոխանակ յոդից և այս, այդ, այն դերա-
նուանց · 1309 :
Ար ածանց մասնիկ 'ի հաւ արմատոյ · 1441 · 1455 · 1490 : Յաճախական
ածանց · 1497 : Ածանց բայից · 1497 :
Ար ածանց մասնիկ կրճատումն ...ր բառի · 1466 · 1091 · 1496 · ունակա-
կան, փաղաքշական, նուաստական ածանց · 1496 · 1498 · 1500 :
Արական սեռ գուցէ 'ի մեզ · 88 :
Արականավերջք · 89 'ի ծան :
Ար...ր արմատ ——նէմ բայի · 390 · 392 · 1496 · տես և Ար ածանց :
Արէի ներգործական պակասաւոր բայ · 403 · ուստի ընու զթերին · 404 ·
կրաւորականն · անդ :
Արգելական մակբայ · տես Մի, Ու :
Ար—ւմ, առ սովաւ յաւելորդս ու · 1150 :
Ար—ր, զինչ է · 1414 'ի ծան · 2 · 520 · որպէս շեշտի · 1363 'ի ծան · 1 :
փոխանակ սորա վարեալ բայք · 580 · 581 :
Ար—օտ, ——— զինչ է · 1414 'ի ծան · 2 · 513 :
Արձակ թուական · տես Պարզ թուական :
Արմատական կամ պարզ տառք · 1403 · 1428 · 1435 :
Արմատ կամ պարզ անուանք բայից · 79 · եզակի Գ դէմ կատարելոյ · 304 ·
305 · յաւելուած առեալ զէ, է · 321 : Վարեալ ընդ ——նէմ և ...նեմ · 425 :
Յինչ հոլով խնդիր եղեալ բայի · 631-634 · խնդրառութիւնն · 677–691 ·
657 : Բարդութիւնն · 1458 · 1445 · 1462 · 1468 · 644 · 1490 : Ածանցք
քանի միտս առն · 678 · 1475 : Ե՛րբ կրկնեալ 'ի սոսա բաղաձայնն · 1437 :
Տես և 495 : — Արմատք դերանուանց ս, դ, ն · 253 :
Արք նախդիր անսովոր · 285 · որպէս զօդի · 1462 :
Արտաւղի կամ զարտաւղի հոլովմունք անուանց · 69-75 · խոնարհմունք բայ-
ից · 299 · 382–401 · էականաց · 306-317 :
Արտաւղութիւն մին 'ի ձևոց քերականականաց · 1041 · զինչ է · 1315 · որ
կանոն է 'ի մեզ շարադրութեան մասանց բանի · անդ · այլ դիտելիք զկիրա-
ռութենէն · 1042–1044 · արտաւղութիւնք Պլատոնի դրոց · 1358 :

Աշ, էաշ ածանց արմատք բայից · 300–302 · 344 · 362 · կրճատումն · 347 · 456 : — Ածանցք անուանց · 1493 · 1496 · 1499 :
Աշէ ածանց վերջ յատուկ անուանց · 114 · 115 · տես և Ցէ :
Աւ երկբարբառ · 1409 · 4 · հնչումն · 1410 · 1427 · լծորդ ընդ աւ · 1413 · առ Նախնեօք վարէր 'ի տեղի օ տառի · 4 · 1402 · (75 · 1414) :
Աւ գործիականավերջ · 97 · տես Գործիականավերջ :
Աւելադրութիւն ձև քերականական · 1041 · զինչ է · 1098 · գիտելիք չկեր֊տութեննէն · 1042–1044 · զգուշութիւն պահանջեալ · 1167 :
Աւխ, կազմութիւնն · 1496 :
Աւր, օր, զարտուղի հոլովումն · 75 · 136 · 143 :

Բ

Բ արմատ և միջակ տառ · 1403 · 1428 · պատկեր լծորդացն, և արտաբերութիւն · 1403 · 1430 · զաւրնթեր ն փոխէ 'ի մ, զմ 'ի ն · 1433 · 1469 · 285 : Զեղչումն · 1430 · 1092 : Տես և Միջակ տառք :
Բ, եղծական մասնիկ ածանց · 1476 :
Բ, գործիականակերտ · 24 · 98 · զեղչեալ · 1092 :
Բազմաձայնական անուն · 19 · տես Հաւաքական անուն :
Բազմաբար անուանք · 18 · տես Յոգնական :
Բաղումն, փոխանակ վարեալ ու վ · 754 :
Բախ, բախեմ, ոչ բաղխեմ · 1443 :
Բակառութիւն, մին 'ի քերականական ձևոց · 1041 · զինչ է · 1168 · կիրառութեանն գիտելիք · 1042–1044 :
Բաժլախորան, տուգանութիւն · 1493 :
Բաղ, որպէս բարդի · 1462 : Արմատ ըմբաղեմ բայի · 1477 :
Բաղադրեալ ապառնի, անճահապէս հնարեալ յումեմնէ · 451 'ի ծան :
Բաղաձայն կամ Ձայնորդ տառ · 8 · որք արմատականքն և լծորդք նոցա · 1403 · ա, յ, բաղաձայն թէ ձայնաւոր · 1403 · 1408 · 1439 · քանի՞ ազգ են · 1428 · որք 'ի նոսա զգուշալիք · ծան : Զեղչումն · 1088 · 1089 · 1091 · 1095 · տես զիւրաքանչիւր տառս, որպէս և զաւելադրութիւն նոցին : Կրկնին 'ի պարզ արմատս · 1437 : — Բաղաձայն տառք եղծականք · 1469–1476 · սաստկացուցիչք և այլք · 1477 · 1478 : Տես և Ածանցումն և Բարդութիւն : — Բաղաձայն տառից տողադարձ · տես 'ի Տողադարձ :
Բաղդատութիւն ածականաց, որ ածականացն չէք · 684 · երբ և որպէս +ան բառին · 695 · փոխանակ սորա այլ հոլովք պարզապէս վարեալ · 696 · 697 · Համեմատութիւնն բացատրեալ 'ի Չէջնմանեայ · 698 :
Բայ մին 'ի կարևոր մասանց բանի · 16 · 531 · 532 · զինչ է · 292 · քանի՞ ազգ է · 297 · 298 · դէմք · 293 · ժամանակք, եղանակք · 294 · զինչ են դերբայք · 295 · քանի՞ են խոնարհմունքն և որ զանազանութիւն · 299 · 301 · քանի՞ լծորդութիւնքն և կազմութիւն նոցա և պատկեր · 300–305 · էականացն · 306–317 · Ա · լծորդութեան · 305 · 318–333 · 383–389 · Բ · 305 · 334–348 · 390–401 · Գ · 305 · 349–369 · 390–401 · Դ · 370–381 : Բարդութիւն և ածանցումն բայից նոյն են ընդ անուանց · 1445 · 1464 · 1468 · ինքն ինքեամբ բարդեալ · 1446 · զեղչեալ ա յօդակապ · 1449 · իա, եա փոխեալ 'ի է, է · 1454 : Ածանցք են համարելի և բայից վերջք · 1482 · որք և անփոփոխ ուղղականաւ · ծան · զայ նախդրիւ գործիականաւ · 1488 · աք, ոք, ուք մասնկամբք · 1497 : Տես Բարդութիւն և Ածանցումն անուանց : — Բայք հոլովեալ իբր անուն · 132 · իբր բացայայտիչ և բացայայտեալ վարեալ · 716 · 717 : — Համաձայնութիւն դիմաւոր բայի ընդ անուան բայի · 537–539 · 'ի թիւ · 549–561 · ընդ այլ և այլ

դէմս անուանց բայի · 562-567 ։ Ցի՞նչ միտս կրկնի ընդ անորոշ դերբայն
իւր · 580 · 581 ։ — Խնդրառութիւն սեռի և բնութեան զինչ է · 531 ·
533 · 594 · տես Խնդիր ։ — Բայք ձևացեալ յանուանէ և 'ի բայէ · 672 ·
խնդիր նոցա · 642 · բարդելոյն · 643 · 644 ։ — Բայք անխնդիրք 676 ·
կամ 'ի միայնակ վարելն · 666 ։ — Յօդառութիւնն, առ ինչ կամ ո՞յք յե-
ղանակացն · 892 · երբ · 893 · 901 · 904 · 908 · կամ այլ նախադաս բառք
առեալ զայն · 905-908 · այլ երբեմն ոչ արտաղութեամբ · 1000 · 1002 ։
Զեղչումն էական բայի առ անցեալ դերբայիւ · 1051 · 1052 · առ ·ր
յարաբերականաւ · 1053 · կամ ընդ նմա իսկ · 693 ։ Եւ այլոց դիմաւոր
բայից · 1054-1056 · կամ փոխանակ նոցա եդեալ յօդ · 1057 ։ — Աւելա-
դրութիւն · 1100-1102 ։ — Բակառութիւն 'ի Թիւ յոգնակի եդեալ առ
եզական անուամբ · 1169 · 1170 · 1172 · առ հաւաքական անուամբ ·
552 · 554 · 1197 · կամ եզակի բայ առ յոգնականաւ · 1171 · 549-551 ·
առ միջակ անուամբ · 553 · 556 · առ այս, այդ, այն դերանուամբ · 555 ·
առ Նով շաղկապեալ անուանս · 556-558 · 561 · Ընով կապեալս · 560 ·
կամ այլ հոլովառաւ · 559 ։ 'Ի դէմս՝ առ բազմադէմ անուանս · 563 ·
564 · առ միջակ անուամբք · 841-844 · առ յարաբերականաւ · 848 ։ —
Փոխադրութեամբ փոխանակ դիմաւորի վարեալ դերբայ սոսկ · 461 ·
575 · 578 · 582 · փոխադրութիւն դարձեալ դիմի բայի 'ի պատմական
ոճ · 1233 ։ Տես և 'ի Դերբայս իւրաքանչիւր և Դիմաւոր բայ ։
Բայածական ո՞յք են · 493 · տես և Իւ, Լի, Ուղ զբայածականն 'ի կարգին ։
Անցեալ դերբայք այսպէս վարեալ · 475-477 · և ապառնի դերբային ·
490 ։ Բարդութիւն · 1458 ։
Բայանուն գոյական որ յոմանց ՏԵՐԲԱՅ կոչեցաւ · 462 'ի ծան · 1 · յանորոշ
դերբայէ · 462 · (502) · այլ զանազանելի է և զբուն դերբայն հոլովեալ ·
462 · կիրառութիւն · 463 · յոգնակին որպէս կազմի · 464 · փոխանակ
վարեալ Լի բայածական · 510 ։ Բարդութիւնք · 688 · ածանցք · 678 ·
679 · 1499 ։ — Խնդրառութեան բայանուանց ո՞ր կանոն · 654 · 655 · 677 ·
ըստ չորս միտս վարին · 678 · իբր ներգործական՝ սեռականախնդիրք ·
679 · 1017 · 646 · հայցական · 681 · 682 · իբր կրաւորական՝ բացառական ·
683 · սեռական · 684 · կամ այլ և այլ խնդրառութիւն և չէզոքականաց
իսկ · 685 · 689 · փոխանակ սոցա սեռական · 686 · բարդելոյն խնդիր ·
688 · ածականացն՝ ան, ք, մասնկամբ յօդելոց · 690 · բացառական փո-
խանակ գործիականի · 691 ։ Փոխադրութիւն խնդրառութեան · 1274 ·
1277 · արտաղութիւն · 1320 ։
Բայց, Բայց սակայն, շաղկապ · 523 · արտաղութիւն · 1355 ։
Բայց թէ, շաղկապ · 523 · աւելադրութիւն · 1160 ։
Բան և խօսք զինչ է, և յորոյ կազմի · 2 · 15 · մասունք սորա քանի և ո՞յք ·
16 ։ — Հոլովեալ · 132 · առեալ յօդ · 870 · բացայայտիչ, բացայայտեալ ·
716 · 1122 · յարաբերեալ · 846 ։ Տես և Մասունք բանի ։
Բառ, մասն խօսից, որպէս կազմի · 2 · 15 · բառք բազմավանկք · 2 · 1463 ·
քանի մօք պահան-
ութ այդ բառի · 16 · կապակցութիւն բառից · 15 · Պարզ և
ջի · 536 · որ և է բառ հոլովեալ · 132 · առեալ յօդ · 870 ։ Զեղ-
բարդ բառք · 80 · 1444 · բառք յածանցս վարեալ · 1468 · 1490 ։ Զեղ-
չումն մասին բառի · 1467 ։ Բառք հոլովառուք · 286 · տես Հոլովառու
բառք ։
Բոր ածանց · 1490 ։
Բարդութիւն անուանց · 80 · զինչ է · 1444 · խրատ զգուշութեան յայսմ ·
1401 · որ հմտութիւն առ այս պիտանի · ան ։ Կանոն հոլովման բառին ·
140-144 · 1446 · 1448 · և վերջին մասին · 1461 · տես Հոլովական փո-
փոխումն ։ Յօդակապ ձայնաւոր երբ դնի, և երբ ոչ · 80 · 82 · 1446 ·
1447 · 1449 · 1450 · Նախդիր · 1456 · տես և Յօդակապ ։ Դարձեալ այլ
օրէնք յօդաւորելոյ · 1451-1456 · տես և 1437 · 1439 ։ Հանդերձ ա-

ծանցմամբ · 81 · 1457 · 1468 ։ — Ո՛ր մասունք բանի գան 'ի բարդութիւն · 1445 · 1458 ։ Անուան ինքն ինքեամբ · 1446 · 1450 ։ Յայլ և այլ հոլովս · 1459 · 'ի սեռականն են յանդ առեալ 'ի միասին · անդ ։ Ածականաց ընդ գոյականս սաստկացուցիչ · 83-86 · յոգնականացուցիչ · 109 · մակբայաբար վարեալ ածական · 1310 · ածականաց ընդ գոյականս փոխանակ զատաբար վարելոյ · 749 · կամ ընդ հակառակն պարզապէս մերձ եդեալ · 82 · և կամ հոլովելով · 1462 ։ Տեղի բարդութեան նոցա · 1462 · աստուած բառի · անդ · Երբ բարդութիւնն եղեալ ածական, գոյական, յատկացուցիչ, և այլն · 1464 · 688 ։ Բարդութիւն անեզական կամ անյոքնական անուանց · 140 · 1465 · արմատոց բայից · 1462 · 1464 · 301 'ի Ծան · 2 · բայից · 344 · 643 · 644 · նախդրաց · 1462 ։ — Ջեղչումն մասին · 1091 · 1466 ։ — Բակառութեամբ խնդրառութիւն · 1192 · 688 ։ — Արտուղութիւն · 1348 ։ — Տողադարձ · 1379 · 1381 ։

Բաց նախդիր անսովոր · 285 · որպէս բարդի · 1462 ։

Բացայայտիչ և բացայայտելի, զինչ են և ո՛յք 'ի մասանց բանի · 533 · 714 · 716 · մեկնական բառք · 717 · տե՛ս 'ի կարգին ։ — Համաձայնութիւն նոցա · 718 · որպէս առ մեկնական բառիւ · 722 · 723 · ընդ հաւաքական կամ անեզակի անուան · 718 · յատուկ անուանց · 719 · 720 · ընդ անուն բառի · 721 ։ — Բացայայտիչն որոշիչ անուան · 863 · առեալ յոգ · 882 · 884 · կամ զդերանուանցն · 902 · կրկնութիւն 'ի բացայայտեալն · 889 · անհամաձայնութեամբ · 890 ։ — Նախդիր յո՛ դնի յերկոցունց · 1022 · առ դերանուն բացայայտչաւ · 1023 · 'ի յատուկ անուանս · 1024 · որպէս համաձայնին թէ հայցական իցեն · 1025 · 1026 ։ Կրկնեալ յերկոսին · 1137 ։

Ջեղչումն մեկնական բառից · տե՛ս անդ ։ — Բակառութիւն յայլ և այլ հոլով եդեալ 'ի լինել խնդիր բային · 1173 · 1175 · 1176 · բացայայտիչն ուղղական եդեալ · 1177 · 1178 · հայցական կամ զայ նախդրիւ բացառական · 1179 · 1180 · կամ սեռական · 1181 · համաձայնեալ ընդ յարաբերականի · 1206 · խնդիր եղեալ նախդրաց յայլ և այլ հոլով · 1213 ։ — Փոխադրութեամբ խնդիր բային փոխեալ 'ի բացայայտիչ · 1058 · յարաբերելին · 1121 · 1122 · տես և 1206 ։ — Տեղի և արտուղութիւն · 715 · 718 ։

Բացառական, չորրորդ հոլով անուանց · 20 · որոշիչ հոլովմանց · 23 · պատկեր ըստ իւրաքանչիւր հոլովմանց · 24 ։ — Զ նախդրիւ բացառական զինչ է · 251 'ի Ծան · 1 · և այլ և այլ նախդրօք · 257 · 272 · 278 · 283 · (տե՛ս և 620 · 881 · 1179 · 1180) · անսովոր նախդիր բացառականի · 285 ։ — Մակբայօրէն վարեալ · 520 · 697 ։

Բացառականավերջք, կազմութիւն · 24 · 39 էջ 17 'ի Ծան 2 · 95 · 96 · 117 · տես և 112 · 113 · 119 · զարտուղութիւն Է, Զ հոլովմանց · 55 · 56 · 63 ։ Բացառական բուն բառի · 96 · դէմ բառին · 69 'ի Ծան · 1 · դերանուն ածականաց · 240 · 246 · 821 ։ Տես և Բացառական ։

Բթանշան · 1360 · այժմ խափանեալ · 1361 ։

Բիւր, հոլովումն և նշանակութիւն · 146 · 147 ։

Բնութեան խնդիր զի՞նչ է · 533 · տես Խնդիր բնութեան ։

Բոլորեքեան միջակ ածական անուն, հոլովումն · 158 · 'ի նախդրիւ հոլով ընդ գոյականս · 1037 ։

Բութ ոլորակ · 1360 · զինչ իցէ · 1361 · ո՛ր վանկ բառից և ո՛րք յանուանց · 1361 · 1369 · 'ի սովորութեան է այժմ · 1361 ։ — Խազ երաժշտական · 1374 'ի Ծան ։

Բութ տրոհակ · 1375 · Երբ վարի և երբ ոչ · 1387 · 1391 · օրինակ կիրառութեան · 1390 ։ — Փոխանակ ստորակէտի · 1388 ։

Բուն հնդեկի ունի բացառական · 96 · (95) · գործիականն կրկին հոլովեալ · 99 · կամ մակբայ վարեալ · 97 · 520 ։

Բռնաբարբառ ո՛յք են · 1422 ։

Գ.

Գ պարզ և միջակ տառ. 1403. 1428. պատկեր լծորդացն. 1403. մանու-ւանդ ընդ Կ յարաբերութեան. 1403. 8. 1430. 319 'ի ծան. 2: — Ի Գ յանգեալ ածականաց անհամաձայնութիւն. 733: Տես և Միջակ տառ:

Գ, պարզ արմատ գամ բային. 383 'ի ծան:

Գամ արտուղի չէզոք բայ, խոնարհումն. 386. գլխաւորք զկատարելոյն. 387. 1432:

Գամ մի յաւելորդս վարեալ ընդ ոչ, ոչ ինչ. 1151:

Գերադասից շարադրութիւն. 1141. տես Ձեւոր:

Գերակատար ժամանակ որպէս կազմի. 465. 472:

Գերդաստան, կազմութիւնն. 1495:

Գեղ, զարտուղի հոլովումն. 74. 96. 99. այլ է Գեղ անխտիր. անդ:

Գիշերային, գոյական եւս է. 1276 'ի ծան:

Գիր, զինչ է. 2. 3:

Գլխագրով գրուելի անուանք. 1399:

Գոգցես, գոգ, պակասաւոր բայ. 417:

Գոլ էական բայ, արմատն, առանձին խոնարհումն և նշանակութիւնն և գի-տելիք իւր. 306. 314-316. ող բայածականն. 494. վարեալ երբեմն ընդ անցեալ դերբայի. 466. զեղչեալ. 584. 585: — Գոլ անորոշ վարի իբր անցեալ. 467. 1239. 1241: Գոյ, գոյր ոճական խնդրով զինչ նշանակէ. 593. տես և 412: — Տես և Էական բայ:

Գոյ արմատ գոլ էականին. 314:

Գոյական կամ էական անուանք ո՞յք են և են. 17. 533. պարզ գոյականք, 80. 81. տես և Բաղդութիւն, Ածանցումն: Զինչ նշանակէ կրկնելով. 82. 107-111: — խնդրառութիւն առանձին առ լուծելոյն էական բային. 693. տես և 'ի Բայանուն: — փոխանակ մակբայի վարեալ. 520. 1309. իբր համայնարկութիւն. 525: — Զեղչումն. 864. 879: Տես Ածական, Ա-նուն բայի, Միջակ և Գեր անուանս, Գերանուանական ածական:

Գոյական դերանուն. տես Էական դերանուն:

Գոյն ծայրայուցիչ բառ ածականաց. 83-85. 696. այլ երբեմն ոչ. 85. ածականացդ յարաբերդ. 1463. ածանցումն. 1488:

Գործական ածանց մասնիկք. 1493:

Գործիական երրորդ վերջահոլով անուանց. 20. որոշիչ հոլովմանց. 23. կազմութիւն. 24. տես Գործիականավերջ: — Գործիականահոլով բար-դութիւն. 1459. ածանցումն. 1488: — Մակբայօրէն վարեալ. 97. 520. — Տես և յԱնորոշ դերբայ: Գործիականաւ յօդեալ անուանք ընդ միմեանս. 1314. փոխանակ հանդերձ, ընդ բառից. 290 'ի ծան. 2:

Գործիականավերջ. 24. 97. 98. 118. 119. 122. 1433. գլխաւորք Ե, Զ, Է, Ը, Թ հոլովմանց. 44. 46. 55. 59. 65. 67. ա, ով միջակին. 182. այս, այդ, այն դերանուանց. 240. զեղչեալ Բ 'ի մէջ. 1092. 1430: Զինչ է և զինչ նշանակէ զայ և այլ նախդրօք գործիական. 256. և 'ի ծան. 1. 263. 268. 271. 277. 280. տես և 620:

Գրադարձ. տես Տողադարձ:

Գրեթէ մակբայ. 513. գրութիւնն. 447. 1088:

Դ.

Դ․ արմատ և միջակ տառ․ 1403․ 1428․ ուղիղ արտաբերութեամբ լծորդ ընդ թ․ 1430․ 8․ 1403․ 860․ պատկեր և այլ լծորդացն․ 1403․ ընդ Ջ․ 1432։ Տես և Միջակ տառք։

Դ, պարզ արմատ դնեմ բայի․ 383 ՚ի Ծան․

Դ, դիմորոշ յօդ․ 860, առ հինն գրէր թ․ անդ․ յինչ միտս վարի․ 861․ առ միայն դնի առ կոչականս․ 868։

Դա, էական դերանուն․ 233․ տես Սա, Դա, Նա։

Դարձեալ, բուն է․ 1363 ՚ի Ծան․

Դերանուանական ածականք որք են․ 219․ 533․ հոլովումն․ 239-252․ 94․ տես և 112։ Որպէս վարին ընդ անորիշ դերբայն․ 547։ — ՚Ի լինել ՚ինդիր հայցական կարեն աննախդիր վարիլ․ 625․ 628․ որոշիչք են անուանց․ 623․ 629։ — Համաձայնութիւն ընդ գոյականի․ 740․ 818-845․ 871-881․ 886․ 890․ 813։ — Խնդրառութիւն․ 704։ — Փոխանակ յօդից վարեալ․ 878․ ենքեանք առնուն յօդ․ 879-886․ 887։ Որպէս առնուն նախդիր ընդ գոյականս․ 1033-1036։

Զեղչումն․ 629․ 1065․ 1066։ — Աւելադրութիւն․ 1109-1120․ ընդ փոխադրութեան․ 1267։ — Փոխադրութիւն․ 1290-1292․ փոխանակ ածականաց գոյականքն վարեալ․ 1294․ 1297․ կամ ընդ հակառակն․ անդ․ Տես և Այս, այդ, այն․ Սոյն, դոյն, նոյն․ Իմ, քո, մեր, և այլն։

Դերանուն կամ փոխանուն, մասն բանի․ 16․ զինչ է և յինչ վարի․ 218․ դէմք իւր և կարգ․ 219․ 293․ որք գոյական և ածական․ 219․ էականք․ 220-238․ ածականք․ 239-252․ արմատ սոցա․ 253․ և այլ դիտելիք ըղ-հոլովմանց․ 90․ 94․ 112․ — Բացայայտիչ և բացայայտեալ․ 716․ 1023։ — Դան ՚ի բարդութիւն․ 1445․ 1458․ յածանցումն․ 1488․ որով և մակբայօրէն վարեալ․ 513։

Անուն բայի առ անորիշ և անցեալ դերբայիւք․ 544-546․ տես և Անուն բայի։ — Խնդրառութիւն․ 704։ — Որոշիչք անուանց․ 623․ յօդառութիւն․ 892․ երբ և որպէս․ 893-901․ 904։ Նախդիր․ 1023․ 1033-1036։

Զեղչումն․ 707․ 864․ 1046․ 1057։ — Աւելադրութիւն․ 1046․ 1109-1127․ 1267․ դարձեալ յաւելեալ առ բակառութեամբ յարաբերականի․ 1203․ 1206․ 1209․ 1210․ 1212․ և փոխադրութեամբ․ 1298-1303։ — Բակառութիւն ընդ հաւաքական կամ եզական յոքնականս․ 1193-1196․ կամ առ ընդհանուր խմբեալ անուանս․ 1197-1199․ այս, այդ, այն դերանուանց․ 1200․ որ յարաբերականի․ 1201-1212։ — Փոխադրութիւն ՚ի խնդիր․ 1278․ ՚ի հոլովս․ 1290-1293․ էականաց ընդ միմեանց կամ ընդ անձն բառի․ 1294-1296․ 227․ 231․ 234․ 236։ Տես և զիւրաքանչիւր դերանուանն ՚ի կարգին, և Որ յարաբերական։

Դերբայ մասն բանի․ 16․ զինչ է և քանի․ 295․ ընդէր այսպէս կոչեցաւ․ 459․ պատկեր նոցա ըստ չորից լծորդութեանց․ 305։ Խնդիր բնութեան դերբայից․ 634։ Աւելադրութիւն որ յարաբերականի ընդ դերբայս․ 1124։ — Փոխադրութիւն․ 1261-1271։ Արտուղութիւն խնդրոյ դերբայից․ 1320։ Տես և Անորիշ, Անցեալ, Ապառնի դերբայք։ — Դան ՚ի բարդութիւն․ 1458․ ածանց․ 1468․ 1469․ 1488․ 1496։

Դէմ դերանուանց և բայից․ 219․ 293։ — Համաձայնութիւն անուան բայի ընդ բայի․ 537․ 562-567։ — Զեղչումն Ա և Բ և Գ դիմի․ 1046․ 1047․ ամենայն դիմաց առ դերբայիւք․ 1048-1051։ — ՚Ի պատմական ոճս փոխադրութիւն դիմի․ 1233։

Դժնեայ , դժնէ , կազմութիւն · 1496 ։
Դիմաւոր բայի տէր բայի ուղղական · 537 · և յայլ հոլովս · 1223 · 1227 ։ — Վարեալ փոխանակ սորա անորոշ և անցեալ դերբայք · 568–579 · 1241 · 1244–1250 · դարձեալ անորոշն ընդ էական բայի · 1255–1257 ։ Մերձ եդեալ առ նոսա · 580 · 581 · 473 · 541 · 543 · կամ զօդեալ շաղկապօք · 1157 · 1161 · 1162 ։ Տես և Բայ ։
Դիմորոշ յօդ զի՛նչ և ո՛յք · 253 · 861 · որպէս յարին 'ի ս , դ · 860 · 898 · 'ի բաղաձայնս · 1406 · 'ի կոչականն ո՛ր յօդ · 867 · յարաբերեն և զեղչեալ բառ · 1020 · 1065 · զոր և է մասն բանի · 864 ։ Ե՛րբ 'ի գործ ածի , երբ ոչ · 862 · 863 · 865 · 866 · 869 · 873 · յամենայն մասն բանի · 870 · 'ի միջակ անուանս · 871 · 872 · 'ի դերանունս · 873–880 · 886 · 887 · և անյատկապէս · 892–903 · 'ի նախադասն կապակից բառից · 882 · 884 · 'ի յետադաս ածականն · 884 · 885 · 'ի շաղկապեալ անուանս · 888 · արտաքսութիւն · 1315 · 1329 ։ — Անհամաձայնելով այլ և այլ յօդ եդեալ 'ի կապակից բառս · 890 ։ — Աւելադրութիւն կրկնելով · 889 · կամ սխտակաբար վարեալ · 892 · 893 · առ բայս · 904–1000 · առ մակբայս · 1001–1004 ։
Դնէմ արտաքի բայ առանձին խոնարհումն և նշանակութիւն և դիմելք իւր · 394–397 · 321 · 1432 ։
Դոյն դերանուն · տես Սոյն , դոյն , նոյն ։
Դու էական դերանուն երկրորդ դէմ · 219 · 222 · 293 · հոլովումն · 222 · յոգնաւորութիւն · 894 ։ Ցի՛նչ միտս առ ներգործական բայս վարի շէշ · 638 ։ — փոխադրութեամբ վարեալ փոխանակ անձն · 1295 ։ Տես և Էական դերանուն ։
Դուժ , բարդութիւն · 1462 ։
Դուխտ իգականավերջ · 89 ։

Ե

Ե տառ ձայնաւոր · 4 · արմատ իւր · 1403 · ուղիղ հնչումն · 1407 · 1427 · լծորդ ընդ է · 1403 · 1404 · 1423 · 307 'ի ծան · 1 · 1424 · ընդ ա , ը , ի · ո · ւ · 1404 · 1408 և 'ի ծան · 1 · 1484 · ընդ եա , եայ · 1418 · 1421 · 1405 · ընդ իա · 1419 · 1454 · 1484 ։ Նմանաձայն ընդ սմա յ · 1439 ։ — Հոլովական տառ երկրորդ հոլովման · 24 · 25 · 42–44 ։ — Յօդակապ 'ի բարդս · 80 · 1452–1454 · 1462 · 1456 · 1419 · յածանց · 81 · 1481 · 1484 · 1419 ։
Եա , եայ , երկբարբառ · 4 · 1409 · երկար քան զէ , է և լծորդ ընդ նոսա · 7 · 35 · 1427 · 1418 · 1421 · 1423 · և ընդ պարզ ա · 1405 · 1420 · ընդ եւ · 1418 · իա · 7 · 27 · 1419 · 1426 · 1484 · և 'ի հոլովս և 'ի բայս · 25 · 322 · 1418 · 1454 · 'ի բարդութեան · 1454 · յանդ հրամայականի · 447 · 361 ։
Եայ սեռականայանդ · 27 ։ — Ածանց մասնիկ · 1491–1493 · 1496 ։ Տես և Եա ։
Եալ յանդ անցեալ դերբայի · 465 · փոխանակեն զսա ած · 479 · եաց , ած · 1496 · կրճատեալ 'ի էլ · 1418 ։
Եակ ածանց թուական անուանց · 152 · համաձայնութիւն · 760 ։
Եամ յանդելոց բայից խոնարհումն · 322–324 · տես և 1405 · 1418 ։
Եան ածանց յանդ մակբայից · 513 ։
Եայք յոքնականավերջ · 102 · 115 ։
Եան յոքնականավերջ · 104 · սեռականավերջ և տրականավերջ · 120–122 ։
Եանք յոգնականայանդ յատուկ անուանց · 114–116 ։
Եար , էր յոքնականավերջ · 104 ։

Եալ , ալ ածանց արմատ բայից · 300 · 305 · 306 · 'ի կրաւորական միտս · 362 · զեղչեալ · 456 · 437 · ձև անցեալ կատարելոյ · 301 · 302 · 344 :
Եալ , ալ ածանց յանգ անուանց · 1493 · 1496 · 1499 : — Յանգ հրամայականի · 351 · 433 :
Եաւ գործիականաւերջ · 97 · 136 · ընթերց ընդ Եւ · 1414 · տես և 1418 :
Եզն , հոլովումն · 146 · յոքնականն · անդ · վարեալ ընդ Ի · 793 : Տես Մի :
Եզակի թիւ անուանց · 18 · անուանք անվերջահոլովք յեզականն · 21 · տես Անյոգնական անուանք :
Եզական յոքնակի անուանք · 19 · 104 · համաձայնութիւն ընդ ածականս · 742 · 1186–1188 · ընդ դերանունս · 1193 · 1194 :
Եթէ , թէ շաղկապ · 523 · փոխանակ վարեալ անորոշ դերբայն · 578 · 579 · 585 · անցեալն · 582 · 584-586 · ընդ որս աւելադրութեամբ եդեալ · 1162–1165 · կամ այլ և այլ ոճով · 1160 : — Արտաքսութիւն · 1328 · 1354 · Տես Թէ :
Ել · անորոշ դերբայ է՛ բային · 308 · տես և 462 · 463 : — Ելոյ ապառնին · 308 :
Ել · յանգ անորոշ դերբայի առաւել քան Իլ · 352 · 647 · գրեալ Եալ · 1418 : Տես և Իլ :
Եղանակ բայից քանի՞ և ոյք · 294 · 304 :
Եղանիմ էական բայի առանձին խոնարհումն · 310 · 311 · 440 · փոխ տայ Լի-նիմն · 313 · վարեալ ընդ անցեալ դերբայ · 466 · 1050-1056 : Տես Էա-կան բայ :
Եղծական կամ ուրացական մասնիկ ան , ապ , դժ , չ · 1469–1472 · 514 · 515 · կրկնածանցք · 1473 · յոր անուանս կցին · 1474 · յինչ միտս յարմատս բայից · 1475 · դյ և բ · 1476 : — Խնդրառութիւն · 690 · 691 :
Եմ յատուկ էական բայ · 306 · խոնարհումն · 307 · 308 · որ են ող և ըն բայ-ածականք սորա · 494 · 496 'ի Ծան · տես և Ել : Զինչ նոր նշանակէ · 309 · տրական խնդրով · 412 · 413 · ընդ անորոշ դերբայի · 593 · վարեալ ընդ ոց , եի · 591 · 592 : Վարի ընդ անցեալ և ապառնի դերբայս · 466 · 480-484 : — Զեղչումն · 1051–1054 · է տառի յէին անկատարէ · 1096 : — Աւելադրութիւն · 590 : Տես և Էական դերբայ :
Եմ ներգործականաց յանգ բայից · 299 · պարզ և ածանց · 300 · 302 · առան-ձին պարզ խոնարհման պատկեր · 301 · 305 · 334–338 · ան ածանցիւ խոնարհումն · 339–343 · 345 · զեղչեալ ան · 344 · ոյ արմատով · 346–348 · կամ պարզապէս 'ի նոյն միտս · 358 · 426 · կամ ընդ հակառակն · 347 : Ն , Նուլ · մասնկամբք · 365 : Իմ փոխեալ 'ի Եմ , և ընդ հակառակն · 356 · 357 · տես և 426 · 332 · 299 · և Ել : Նոյնպէս ընդ ամ · 341 · 372 :
Ենա ածանց մասնիկ մակբայից · 512 :
Ենամ ածանց մասնիկ բայից · 300-302 :
Ենթ նախդիր · 280 · բարդեալ · 1458 :
Ենթակայական մասնիկք · 1494 :
Ենթամնայ կամ կիսէնթամնայ , նշան տրոհութեան · 1375 · 1376 · տես և Տողադարձ :
Ես էական դերանուն , հոլովումն · 220 · 221 · առաջին դէմ դերանուան և բայի · 219 · 220 · 293 : — Առեալ յօդ · 893–895 · կամ փոխանակեալ զսա յօդ · 861 · 866 · կամ բառն անձն · 1295 : Տես և Էական դերանուն :
Եր յոքնականաւերջ · 104 : — Ածանց անուանց · 1496 :
Երանի թէ , փոխանակ վարեալ Իցէ · 1249 :
Երբեմն մակբայ · 513 · բացատրեալ այլով ոճիւ · 592 :
Երբեք մակբայ , կիրառութիւնն և գրութիւն · 513 և 'ի Ծան · 1 · էջ 216 :
Երեք միջակ անուան հոլովումն · 146 · համաձայնութիւն · 750 · 755 · 756 · կրկնելով · 795 :
Երթամ չէզոք անուղղի բայ · 388 · 389 · տես և 456 :

Ներփ · զեղչեալ ․ · 1097 ։
Նր՛ , Էր՛․․ միջակ անուն , հոլովումն · 146 · վարեալ ընդ Էր՛․․․․․ ·
164 · համաձայնութիւնն · 750 · 755 · 756 · 'ի կրկնելն · 795 ։
Երկար ձայնք · 7 · 1427 · 1407 · 1410 ։
Երկար ոլորակ · 1360 · Երբ վարի · 1371 ։ — Խաղ երաժշտական · 1374 'ի
Ծ․․ ։
Երկարութիւն ամանակի գուցէ 'ի մեղ · 1427 ։
Էր՛․․․․․ , Էր՛․․․․․ ․․ · հոլովումն · 161 · 199 · յոքնականն · 162 ·
ածական և գոյական · 163 · 199 · փոխանակ պարզ թուոյն Էր՛․․ · 164 ·
199 ։
Երկբայութեան յատուկ եղանակ սորագասական · 451 ։
Երկբարբառ տառք զինչ և ո՞յք · 4 · 1409 · 1422 · 1426 · 1439 · Հնչումն
նոցա · 1427 · Է․, Է․, Ի․ զինչ էն · 1424 · զինչ Է․ , Ը․ · 1422 · զինչ և
միաւորութիւն երկուց երկբարբառ և այլ ձայնաւորաց · 1425 · ․․ տառ-
րաց 'ի մեզ զինչ · 1439 ։ Ո՛յք ոմանք փոփոխին 'ի հոլովս · 25 ։ — Տողա-
գարձ · 1378 ։
Էր՛․․ · 146 · համաձայնութիւնն · 750 · 755 · 756 · 'ի կրկնելն · 795 · փո-
խանակեալ զսա Էր՛․․․․․ · 164 · 199 ։
Էր՛․․ · 148 · փոխանակ սորա Վ․․ · 799 · և ինքն փոխանակ ․․․ · 803 ։
Էջ ածանց արմատ բայից զեղչեալ · 456 · (457) · տես Ե․․ ։
Ե․ երկբարբառ · 4 · 1409 · 1427 · ընդ Վ․․ գրեալ վեւ · 1412 · Ընդ
ընդ Ի․ , Է․․ · 1414 · 67 · 1415 · 1418 · 25 · Ծ․․ · 1 էջ 10 · ․․ · 1416 ·
Վ․․ , Յ․․ ունիցին և այլազգ գրութիւն · 1414 ։ — Գրութիւն · 11 ։
Ե․ շաղկապ պարզ · 523 · զատաբար վարի 'ի Ն․ Ն․ , ․․ Ն․ · 513 · Ծ․․ · 1 էջ
222 ։ — Զեղչումն · 1082 · 1081 ։ Աւելադրութիւն · 1156 · 1157 · 787 ·
1247 · 1248 · 1250 · 'ի կրկնելն աւելադրութեամբ զինչ նշանակէ · 1158 ։
փոխադրութիւն , փոխանակեալ զսա Հ․․․․ , Ը․ կամ գործիական ·
1314 · կամ բարդութիւնք · 1464 · 749 · կամ ընդ հակառակն ինքն յօ-
դակապ · 1456 · 144 · տես և 110 ։ Արտաղութիւն · 1354 · 1331 ։ —
Զտեղի ունի սորակիւ · 1392 ։
Ե․․ մակբայի արտաղութիւն · 1353 ։
Ե․․ մակբայի կիրառութիւն · 513 · և 'ի Ծ․․ · 1 էջ 220 · շաղկապ ևս է ·
524 · 523 · աւելադրութիւն · 1160 · մտանէ 'ի կազմութիւն Վ․․․ և ընդ
նմա վարի երբեմն · 796 ։
Ե․ , որպէս գրէր առ նախնիս · 6 · տես և Ե․ ։
Եօթն , հոլովումն · 146 · որպէս գրէին նախնիք · ․․ Ծ․․ · 1 · տես և
Ե․ , Եօ ։

Զ

Զ նուրբ տառ և շեշտ · 1428 · արմատն · 1403 · Ընդ ընդ ․ , ․ , ․ · 1432 ·
և ընդ Ժ · ․․ · տես և 1067–1069 ։ Սկզբնատառ և յանդ լնու զտեղի Զ
նախդրի · 1067 · 1070 ։ — Ո՛րպէս պարտ է հնչել · 1406 · զոր տես և 'ի
վայր Զ նախդիր ։
Զ ածանց սատակացուցիչ · 1477 · կամ անուշան · ․․ ։
Զ նախդիր պարզ · 20 · 254 · զինչ նշանակէ ընդ այլ և այլ հոլովս · 255–
258 · տես և Բացառական , Գործիական զոյ նախդրիւ ։ Զինչ որոշեալ
և անորոշ հայցականն · 259 · տես և 'ի կարգն ։ — Զեղչումն առ Զ կամ
Ընդ սկզբնատառիւք և առ Զ յանգիւ · 1067–1070 · կամ առանց իսկ
պատճառաց · 1071 ։ Աւելադրութիւն ընդ նախդրացն ․․ , Ի · 1128 ·
1129 · ընդ բայանունս փոխադրեալս 'ի հայցականէ 'ի սեռական · 1134 ·

առ հոլովառու բառիւք · 1145 · 1146 ։ Տես և Նախդիր . Հայցական . (և Զուգամէկն) ։ — Վարեալ 'ի յօդակապս բարդութեան · 1456 ։ — Գրութիւնն · 250 · 1385 · տես և 1406 ։ Տողադարձ · 1383 ։ Հնչումն · 1406 · 1383 'ի ծան ։
Զանգիտել յաւելորդս առեալ առ իւր զն · 1150 ։
Զարտուղի · տես Արտուղի ։
Զգամ, խոնարհումն · 331 · արմատ իւր · 301 ծան · 2 · 319 ծան · 2 ։
Զգուշանամ վարեալ ընդ ու · 1150 · Նոյնանիշ երբեմն ընդ հրամայել · 1350 ։
Զեկուցանել, արմատ իւր · 301 ծան · 2 · 319 ծան · 2 ։
Զեղչումն, քերականական ձև · 1041 · զինչ է · 1045 · այլ գիտելիք և կիրառութիւնն · 1042–1044 ։
Զերդ հոլովառու բառ, կիրառութիւնն · 287 · 288 · կազմութիւնն · 287 ծան · 2 էջ 119 ։
Զի · զինչ, ինչ միջակ անուն, նշանակութիւնն, հոլովումն, կիրառութիւնն · 165 · 171 · 765 · վարին ընդ եմ էականին · 592 · 787 · 1157 ։ Չառնուն յօդ · 893 ։ — Զի որպէս յարաբերական · 172 · 173 · բացառութիւնք · 1203–1212 ։ Փոխադրութիւն · 1304 ։ Տես և Յարաբերական ։ — Որ վարեալ իբր զի, զինչ · 190 ։
Զի շաղկապ · 523 ։ — Զեղչումն · 1084–1086 ։ Աւելադրութիւն · 1160 · առ դերբայիւք · 1162–1164 · կամ ընդ սմա ձան · 1133 ։ Արտուղութիւն · 1328 · 1354 ։ — Փոխանակ սորա անորոշ դերբայ · 461 · 571–576 · 585 · 1132 · անցեալ դերբայ · 582 · 584 · 585 · որ յարաբերական · 1307 · 1308 ։ Տես և Քանզի, Որպէս զի, Վասն զի ։ — Ե՛րբ չառնու ընդ իւր ստորակէտ · 1391 ։
Զինչ, կազմութիւնն · 165 ծան · 1 · 166 · Տես Զի, զինչ, ինչ ։
Զինչ, ինչ, հոլովումն և նշանակութիւնն · 178 ։
Զինչոր · 192 · տես Որ զինչ ։
Զինի մակբայ, հոլովեալ · 112 ։
Զնին, և ոչ զննին · 1437 ։
Զուգամէկն բայի կազմութիւնն · 1488 ։
Զօրաւոր, ուղիղ գրութիւն · 1408 ծան · 2 ։

Է

Է ձայնաւոր տառ · 4 · արմատ · 1403 · երկար քան զե · 1407 · 1427 · ընթրդ ընդ է, ը · 1403 · 1404 · Նախադաս ձայնաւորի գրեալ է · 1423 · 307 ծան · 1 · ընթրդ ընդ եա, իա · 1418 · 322 · 1419 · 1454 · այ · 1420 · ընդ ո երկբարբառ է · 1424 ։ — Յօդակապ բարդութեանց · 1452–1454 · 1462 · 1456 · 80 ։ — Հոլովական փոփոխումն · 25 · 1423 · անփոփոխ վարեալ · 30 · 129 · տես և 'ի կարգին ։ — Բայառականավերջ · 24 · 175 · կոչականավերջ · 32 ։ — Յաւելուած յԷ դէմ կատարելոյն · 321 · և յանորոշ դերբայ · անդ 'ի ծան · 3 ։ — Զեղչեալ յէին · 1196 ։
Է արմատ եմ բային · 307 · սահմանական ներկայի գ դէմ · անդ · տես և 592 · ող բայածական · 494 ։
Է, էն առեալ զայլ յօդ · 872 ։
Էական անուն · տես Գոյական անուն ։
Էական կամ Գոյական դերանունք, որոշիչ երից դիմաց · 219 · 293 · առանձին հոլովումն · 220–238 · 898 · սեռականք սոցա · 249 · 250 · 820 · 832 · 834 · տես և իմ, քո, մեր, և այլն · որպէս բացառութեամբ վարին ընդ [illegible] · 841–843 · ընդ այր · 844 ։ — Ե՛րբ առնուն յօդ · 886 · 887 · 893–898 · Նախդիր և որպէս · 1035 ։ — Զեղչումն · 1065 · 1066 ։

Ուղղագրութիւնն · 1109 · 1110 · 1119 · 1120 · առ դյուր և փոխադրու-
թիւն · 1267 · դարձեալ փոխանակ սոյա վարին յոգք · 861 · 866 · ընդ
հականակին · 878 · և այլ բառք · 1294-1297 · և ինքեանք 'ի տեղի յարա-
բերականի · 1306 : — Բարդեալ · 1458 · ածանցեալ ընդ ոյն · 1496 · Խն ·
1500 · որով և մակբայօրէն վարեալ · 513 էջ 219 : Տես զեւրոպականսն 'ի
կարգի և Գերմանոսն :

Էական բայ առաջին ազգ , զինչ է · 297 · առանձին խոնարհումն · 297 · 306 ·
պարզ և ածանց · 300 · պատկեր նոյա եւրոպականսն և գիտելիք · 307-316 ·
Է+ զինչ է · 317 · ոչ , նէ բայածական · 494 · և 'ի Ծան · 1 · 503 · Նշանակու-
թիւն · 297 · փոխադրութեամբ · 1258 · վարեալ յԴ դէմս ընդ որ · նէ կամ
արական խնդրով · 591-593 · և ընդ էական դերանուանս · 412 · յինչ միա
ընդ փոմ , առնէմ բայս · 422 : — Որք յանցեալ դերբայն վարին իբր բայա-
նուն ածական · 475 · 478 : — Ցաձախ ընդ անցեալ և ապառնի դերբայս ·
տես անդ 'ի կարգին : Ընդ նէ բայածական · 588 · ընդ ածականս և ա-
նուանս · 425 · 598 · 666 · ընդ միջակ անուանս Նով · 787 · 1157 · — Հա-
մաձայնութիւն ընդ անուան բայի · տես 'ի Բայս : — Խնդրառութիւն ·
595 · ուղղական · 596-599 · 604 · առ անորոշ դերբայիւ · 600 · փոխա-
նակ Նախդրիւ արական · 602-604 · փոխադրութեամբ · 605 : Եւ յայլ
և այլ հոլովս · 607-620 : փոխադրութեամբ խնդրոյն ընդ անուան բայի ·
1264 · տես և 605 : Խնդրառութիւն հայցական միացեալ ընդ անուանս
մի բայ համարեալ · 644 · ընէմ նոյնպէս հայցականախնդիր ընդ անցեալ
դերբայի · 645 : Զեղչումն · 567 · 595 · 597 · 608 · 612 · 614 · 616 ·
617 · առ դերբայիւք · 1051 · 1052 · 1054-1056 · 1061 · 1053 · առ որ
յարաբերականի · 1053 · 1057 · 693 · 1058 · (1252 · 1253) : — Աւելա-
գրութիւն · 590 · 591 · 1101 : Բակառութիւն ընդ անուան բայի · 1170 ·
1171 · 149 : — փոխադրութիւն · 1255-1258 · 1264 · 1268 : Իսկ որ ինչ
ընդ անցեալ դերբայի , գացես անդ :

Էն, Էք } ածանցք մակբայից · 513 · Էք փոխեալ 'ի Էք յէրէէք · անդ · 216 'ի Ծան :

Է- բանաբարբառ · 1422 :

Ը

Ը տառ ձայնաւոր · 4 · ընդորդք իւր · 1403 · 1404 · որ ձայնաւորք փոխին 'ի
ե 'ի հոլովս · 25 · 1408 · 1406 · երբեմն և ա · 25 · 30 · 1404 :
— Գրութիւն և հնչումն ըստ եւրոպականսն պայմանի · 1406 · 5 · 25 Ծան ·
1 էջ 9 · զեղչեալ 'ի սկիզբն բառից · 5 · 266 · 1443 · 'ի ըոփ · ըստ նախ-
դրայ երբեմն · 1093 · 1406 · յանսովորս զեղչեալ · 266 Ծան · 2 · կամ
բնաւ յաւելորդս եդեալ · 1406 : — 'Ի տաղաչափձին երբ դնելի · 1382 ·
1383 :

Ըղ յանգի հոլովումն · 42 · 43 · զարտուղութեամբ · 135 :

Ըղձական բանից յատուկ սաորադասական եղանակ · 451 · անցեալ դերբայն
ընդ Էօր բառի · 1249 :

Ըմ · տես Ըն Նախդիր : — Ածանց · 1469 · տես և Մ , Ն :

Ըմդէմ ընու զթերին Աւէէր բայլին · 404 :

Ըն , ըմ զինչ Նախդիր է · 285 · որպէս բարդի · 1462 · տես և 414 :

Ըն յանգի հոլովումն · 38 · 39 · 41 · 62 · 63 · զարտուղութիւնք · 135-137 :

Ընդ Նախդիր պարզ · 254 · կիրառութիւնն և նշանակութիւն ընդ այլ և այլ
հոլովս · 275-279 · 1005 · յինչ միա ընդ անորոշ դերբայի · 568 · 569 ·
279 : Վարեալ փոխանակ ն շաղկապի · 1314 · տես և Հանդէպ : Մակբայ-
օրէն վարեալ · 520 : Տես Նախդիր : — Յօդակապ բարդութեան · 1456 ·

(705) ։ Բարդեալ ընդ ՈՒՆԻՄ · 411 · 415 ։ — Ի հնումն որպէս գրէր · 280 ։ — Սղեալ · 1093 · 1406 ։
Ընդունելութիւն անունդ ընդէր խափանեցաւ · 465 'ի ծան ։
ԸՆԴՈՒՆԻՄ բայ, ընդ որում բայի խոնարհի · 414 · կիրառութիւնն · 415 ։
Ընթերցանութեան զինչ կանոնք են · 1359 ։
Ընտիր շարադրութիւն · 528 ։
ԸՍՏ պարզ նախդիր · 254 · տեղին · 1005 · զինչ նշանակէ ընդ հոլովս · 281–284 ։ Մակբայօրէն վարեալ · 520 ։ — Յօդակապ բարդութեան · 1456 ։ Տես և Նախդիր ։ — Սղեալ · 1093 · 1406 ։
Ըր յանգ անուանց զհոլովակերտն առնուն փոխանակ ըթի · 42 · 43 · 56 · 57 · զարտուղութիւն · 135 · յածանցս · 142 ։
Ըս բանաքաղքաւ կիրառութիւն · 1422 · տես և 6 · 1425 · 1408 · 25 ։

Թ

Թ · Թաւ տառ · 1428 · կրկնակ · 1429 · 1441 · արմատ իւր · 1403 · ընդորդ ընդ Փ · 1431 · ընդ Տ, Ց, Ծ · 1432 · ընդ Չ · անդ · տես և 1435 ։
ԹԱՆՑ } հոլովառու բառ, ստուգաբանութիւնն · 287 ծան · 2 էջ 119 · կիրառութիւնն և նշանակութիւն · 288 ։
ԹԱՐՑ }
Թաւ տառք ո՞յք · 1428 · քաղցրահնչիւնքն · անդ · ընդորդք · 1435 ։
Թուականշան զինչ · 1374 ։
ԹԷՐԵՒՍ մակբայ · 513 · այլ ոճ բացատրութեան · անդ ծան · 1 · յէջ 221 ։
ԹԷ շաղկապ · 523 · գրեալ առ հինս ԹԷ · անդ ծան · 1 էջ 231 ։ Վարի ընդ սահմանականի · 450 ։ — Զեղչումն · 1084 ։ Աւելադրութիւն · 1160 · կամ ընդ սմա ՀԱՆ · 1133 · առ անորոշ դերբայիւ · 1162–1164 · առ անցելով · 1165 · 1166 · տես և 'ի վայր ։ Վարեալ փոխանակ ՈՐՊԷՍ ԹԷ, ՈՐՊԷՍ ԹԷ շաղկապացն · 1087 · կամ փոխանակ սորա անորոշ դերբայ · 578 · 579 · 585 · անցեալն · 584–586 · 1225 · 1241 · ՈՒ, ԹԷՊԷՏ կրկնեալ · 1158 · 1159 · ՈՐ յարաբերական · 1307 ։ Արտուղութիւն · 1328 · 1354 ։ — Առնու իւր կից տրոհակս · 1391 ։ Տես և ԵԹԷ ։
ԹԷ ՈՒ շաղկապ · 523 · աւելադրութիւն ընդ անցեալ դերբայի · 1165 · 1166 · տես և ԹԷՊԷՏ ։
ԹԷՊԷՏ, ԹԷՊԷՏ ՈՒ շաղկապ · 523 · աւելադրութիւն ընդ դերբայից · 1164 · 1165 · 'ի կրկնելն փոխանակեալ զԹԷ · ·, ՈՒ ԹԷ · 1159 · արտուղութիւն · 1354 · 1355 ։
Թիւ անուանց կրկին · 18 · տես Եզակի և Յոգնակի ։ Ու զայլսն 'ի Համաձայնութեան ։
ԹՈՂ զինչ և յինչ միտս վարի · 287 ծան · 2 էջ 122 · նոյնպէս և ԹՈՂՈՒՄ · անդ · ընդ սահմանականի · 450 ։ Աւելադրութեամբ վարեալ ընդ սմա ՄԻՆՉԵՒ ՈՒ, ՔԱՆ ԹԷ · 1155 · փոխանակ սորա ԻԲՐԵՒ · 1249 ։
Թուական անուանք · 146 · պարզք և հոլովումն նոցա · 146 · ո՞յք անսահման վարին · 147 · կարգի Թուականք · 148 · ունին յոգնակի · 149 · 151 · վարեալ փոխանակ պարզից · 153 · այլք փոխանակ նոցա · 151 · 153 · 164 · ածանցեալքն 'ի ԱԿ, ԵԱԿ · 152 · վարեալ յայլ միտս · 153 · 'ի ՏԵԱՆ, ՏԻՆ · տես 'ի կարգին ։ — Համաձայնութիւն պարզից · 750 · 755–757 · կրկնեալ · 795 · կարգի Թուականացն · 759 · ԱԿ, ԵԱԿ · 760 ։ — Խնդիր · 703–708 ։ Յօդ · 886 · 887 ։ — Փոխադրութիւն · 1281 · 1284 · 1290 · 1293 ։ Տես և ՄԻ ։ — Որպէս շեշտին Թուականք կարգի · 1307 ։

Ժ

Ժ. միջակ տառ · 1428 · չէոք ձայն · ծնթ · արմատ իւր · 1403 · և լծորդ · 1432 · 1069 · ր տառ ընդ սմա · 1436 · տես և Միջակ տառ :
Ժ. տառ ածանց · 1477 :
Ժամանակ բայից քանի՛ և ո՛յք · 294 : փոխանակ այլ և այլ ժամանակաց բայից վարեալ եական բայն ընդ անորոշ դերբայի · 1255–1257 :
Ժամանակական կամ տեղական մակբայք · 513 · վարեալ փոխանակ յօդից · 880 :
Ժամանակաց անուանք · 619 · տես Անուանք ժամանակաց :
Ժխտողական մասնիկք · տես Եղծական :

Ի

Ի ձայնաւոր տառ · 4 · արմատ · 1403 · լծորդք · ծնթ · 1404 · 1408 ծան․ · 1 էջ 643 · լծորդ դարձեալ ընդ ի–, ա– · 1415 · 6 · 51 ծան․ · 1 · 1484 · սուղ քան զէ– · 1427 · կէս է նոյն ընդ յ · 1426 · 1439 · տառայց է 'ի մեղ փոխեալ յ · ծնթ · իցէ՞ ա–է 'ի մեզ երկբարբառ · 1425 : — Յօդակապ · 1451–1453 · 80 · փոխանակ այբի · 1456 · 1462 · է յանգեալ բառից բարդութիւն · 1434 · ածանցումն · 1484 · հոլովումն · 64 · 65 · 67 · 1408 և 'ի ծան․ · 1 · իւ յանգի · 462 և ծան․ · 2 · յայլազգացի անուանս · 37 : Ի հոլովս յինչ փոխի · 25 · 41 ծան․ · 3 · 1408 · զալաուղութիւն · 30 · 39 ծան․ · 1 էջ 16 · 129 : — Ի նշան հոլովմանց · 24 · 45–48 · 58–63 : — Ի ածանց մասնիկ մակբայից · 513 · տես և յԱծանցս անուանց : Տես և Իա, Ի–, և այլն :
Ի արմատ միջակացն էէ · 166 · Իծ, Իւ · 175 · հիհար մակբայի · 166 · 1441 · էն բայի · 307 : — Ինով գրեալ անցեալ դերբայ · 457 · անցեալ կատարեալ · ծնթ 'ի ծան․ · յապառնին է ընդ է · 310 ծան․ · 1 · 440 :
'Ի նախդիր պարզ · 254 · Երբ վարի · 20 · 24 · (266) · տեղի · 1005 · փոխանակ վարեալ երբեմն – · 267 · Երբ վարեալ ընդ յ · 24 · 266 · տես և Յ · ընդ ա–, տես յԱ– · և ընդ անուղղոր Նախդիրս · 285 · յաւելորդառեալ զն · 1128 : Ընդ այլ և այլ հոլովս յինչ միտս վարի · 260–265 · ընդ անորոշ դերբայն · 568 · 569 · 571 : — Զեղչումն · 1067 · 1068 · 1070 · 1073 : Տես և Նախդիր : — Յօդակապ բարդութեան · 1456 : Գրութիւնն · 1385 · (254) :
Իա, երկավանկ թէ երկբարբառ · 1426 · լծորդ ընդ է, է · 1419 · 1423 · 1454 · 1484 · 7 · 29 'ի ծան․ :
Իէր, հոլովառու բառ · 287 · մակբայ · 513 էջ 216 · 218 · կաղմութիւնն · ծնթ ծան․ · 2 էջ 119 · առոգանութիւն · 1364 :
Իէրն, Էէր, Երբ հոլովառու և երբ մակբայ · 286 · 287 · 513 էջ 220–221 · ստուգաբանութիւնն · 287 ծան․ · 2 էջ 119 · տես և 166 : Բաղդատութիւն · 1145 · 1146 · 1215 · 1216 · 1218 : փոխանակեալ զաննման · 1217 · անորոշ դերբայն · 568–570 · անցեալն · 582 · 583 · առ որս աւելադրութիւն · 1153 : — Առոգանութիւն · 1364 :
Իգական սեռ և իգականավերջ · 88 · 89 · 232 'ի ծան․ :
Իւ յանգ անորոշ դերբայի · 305 · երբ 'ի էւ փոխեալ, երբ ոչ · 352 · 329 · տես և 410 · հոլովումն · 462 և 'ի ծան․ · 2 :

Իկ յոգնականայանգ . 104 : — Ածանց վերջ մակբայից . 513 : — Ածանց անուանց 'ի յունականէն . 1491 . տես և 'ի Ցանկ ածանցից :
Իմ, որոյ ազգի բայից յանգ . 299 . 300 . որ պարզ և ածանց . ում . 302 . առաջնին խոնարհումն . 301 . 305 . 349–358 . ան ածանցիւ . 359–364 . 458 . ան փոխեալ 'ի ու . 369 . ն, նու մասնկամբ . 365–368 . փոխեալ 'ի նում . 369 . 458 : Իմ 'ի եմ փոխեալ . 356 . տես և 426 . 332 . ընդ հակառակն . 357 . ամ 'ի իմ, 328 . 428 . իմ' այց ածանցիւ . 361 :
Իմ տրական հոլով էր միջակին . 165 . կրճատութիւնն . 171 :
Իմ, սեռական հոլով ես էական դերանուան . 220 :
Իմ, քո, մեր, ձեր, իւր, քո, նորա, նոցա, և այլն . հոլովումն . 249 . 250 . գործածեալ սեռական սոցա հոլովեալ . 251 : — Տեղի և համաձայնութիւն, նախադասեալ . 818–822 . 827 . 833 . յետադաս . 820 . 833–835 . 839 . 'ի բացառականն որպէս . 821 : Փոխանակ սոցա էականքն . 836–839 . որպէս ընդ այլ ածականս վարին . 840 . ընդ իւրաքանչիւր . 841–843 . ընդ այլ . 844 . և այլ կանոնք . 845 : Ընդ անորիշ դերբային որպէս վարին . 547 : Փոխանակ յոգի վարեալ . 878 . առանձին յոգ . 879 . 886 . 887 . Նախդիր . 1142 . տես և 834 . 835 . 839 : — Փոխադրութիւն . 1297 :
Իմային, մերային, և այլն, ածական դերանուանցս հոլովումն . 250 . 251 . տեղին . 833 : — Կազմութիւնն . 1483 . 1492 : Տես և Ածական դերանուն :
'Ի մէջ հոլովառու բառ . 290 . բաղդատիչ ածականաց . 698 :
Ինչ, իք, իւիք միջակ անուանք անյօգնական, հոլովումն . 174 . և այլ գիւտք . 176 . 177 . կազմութիւնն . 175 . Նշանակութիւնն . 174 . 177 . կրճատութիւնն . 177 . 766 : Տեղի և համաձայնութիւն . 767 . 768 . 770 . տես և ինչ իմն, իւիք, իւիք : Վարին և ընդ ածական մակբայս . 517 : — Ինչ վարեալ աւելադրութեամբ . 1106 . Նշանակելով փոքր ինչ, փոքրիկ . 1107 . վարի և ընդ նոսա . 1108 : Տես և իք, Այլ ինչ, իւիք, Մի ինչ :
Ինչէ, զինչ է . 175 . 520 էջ 227 :
Ինչ իմն միջակ անուն, հոլովումն, կրճատութիւնն . 179 . համաձայնութիւնն . 769 :
Իմային, իմոյին, քոյին, քոյոյին, և այլն . ուստի ածանցեալ և որպէս . 252 . 253 . 1483 . 1488 . չունին վերջահոլով . 252 . 833 . տեղի և համաձայնութիւն . 833 :
Ին սեռականայանգ . 62–64 . արտուղեալ . 137 . պահեալ և յածանցման . 1488 :
Ին ածանց մասնիկ որպէս յոգի . 1479 . 1483 . տես և յԱծանցս անուանց : — Ածանց մակբայից . 513 :
Իւիք միջակ անուն . տես Զի, Ուիւիք, Իւիք . Ինչ, Իք, Իւիք :
Իւիք, երբ աննախդիր հայցական, երբ ոչ . 176 . 626 . 1019 . 1337 . աւելադրութիւն . 1104–1107 . յինչ միսս վարի ընդ ցուցական դերանուանս . 780 . փոխադրութիւն . 1293 : Տես և Ինչ, Իք, Իւիք :
Իւիք, ուիւիք հարցական անուն . 181 . տես Ուիւիք :
Իւ ածանց մասնիկ բայից . 300 'ի ծան . 365 : — Ածանց անուանց . 1499 :
Իւիք իւիք . 179 . համաձայնութիւնն . 769 . 770 . փոխադրութիւն . 1293 :
Իւ մի, Իւիք . տես Մի իւիք, Ոչ ուիւիք : Դարձեալ Իւրաքանչիւր իւիք, Ամենայն իւիք, Այլ իւիք :
Իւիքք անեզական անուն . 181 :
Իւք յոգնականավերջ . 102 : — Ածանց մասնիկ անուանց . 1499 : — Տես և Իւքն :
Իւքն էական դերանուն . 293 . որպէս հոլովի . 224 . զեղչումն վերջին ն տառին . 896 : Վարի ընդ այլ գոյական դերանուանս . 224 . կրկնեալ ինքեամբ . 226 . և ընդ այլս . 231 . 234 . 237 . 244 . 247 . 831 . 1036 . առի և զիրաց . 225 . վարեալ իբր ածական . 228 . տես և 1326 . Նշանակութիւնք . 224–228 : Յինչ միսս 'ի հայցականն ընդ ներգործական

բայս · 638 ։ Յօգ · 893 · 896 · 1036 ։ — փոխադրութիւն ընդ այլ դերանուանս · 1294-1296 · 227 ։ — Արտաղութիւն · 1326 ։ Ածանց սորա ։
իւրքին · 1500 · մակբայօրէն վարեալ · 513 էջ 219 ։ փոխադրութիւն · 1295 · 1296 ։
Իւ բայածական · 493 · կազմութիւն նորա · 495 · հոլովումն · 497 ։ — փոխադրութեամբ յոգնական · 1260 ։ փոխանակ սորա ըն բայածական 'ի յոգնականն · 1259 ։
Իւկ անուն · տես Յատուկ անուն ։
Իւղ շաղկապ · 523 · ուղղագրութիւն · 1160 · արտաղութիւն · 1357 ։
Իւր բառի կազմութիւն · 166 · 175 'ի Ծան ։ Գործիական իւր նոր ուղղական · 99 ։
Իւրաւ մակբայի կազմութիւն · 99 ։
Իւրերաց միջակ անուն · 203 ։
Իջէր յանգ ստորադասականի · 434 ։
Իջու ածանց մասնիկ մակբայից · 513 · զեղջեալ յետին ու · 1097 ։
Իջի ձայնարկութիւն · 525 · ընդ անցեալ դերբայի · 1249 ։
Իս երկբարբառ · 4 · 1409 · որպէս գրէր առ նախնիսք · 6 · 67 · 1415 · փոխան ւիւնի գրեալ վէւ · 1412 · երկար քան զէ · 1427 · ընդդ ընդ նմա · 1415 · ընդ ոյ · 1417 · ընդ ա · 6 · 1408 ։ 'ի հոլովս յինչ փոխի · 25 · 39 ։
Իա յանգ զեղջեալ յաւելուն ածանցման · 1485 ։
Իա գործիական է միջակ անուան · 165 · կիրառութիւնն · 171 · նշանակէ և ոչ · 173 · վարի 'ի գործիական ա, ով միջակին · 182 ։
Իար էական դերանուն, սեռական և տրական · 229 · որպէս հոլովի · անդ · վարեալ իբր իւեն, նա յողնականն · 230 · 231 · 236 · վարի և ընդ իւեն · 231 · կամ փոխանակ սորա իւեն · 227 · նա, նորա · 1294 ։ Անուն միայն զօդն ն · 897 ։ — Բակառութիւն · 1194 · 1195 ։
Իար ածական դերանուն, առնու յօդս · 897 ։ Բակառութիւն · 1194 ։ փոխադրութիւն · 1294 · 1295 · Տես և իմ, քո, մեր, և այլն ։
Իար յանգ անկատարի · 313 · 432 ։
Իւրայքն, իւրեանցայքն ածական դերանուն, հոլովումն · 250 · 251 ։ — Բակառութիւն · 1196 · Տես իմայքն, մերայքն, և այլն ։
Իւրաքանչիւր միջակ անուն, ընդ որ հոլովմամբ · 161 · 162 · որպէս վարի 'ի թիւ · 161 · 162 · և ածականաբար · 163 · վարի փոխանակ Իւրաքանչիւրի · 164 · Վարի ընդ սմա Վ Վ, Վն Վ · 205 · 794 · տես 'ի Մէ Վ · փոխանակ սորա կամ 'ի միասին այր · 844 · 861 · տես և Իւրաքանչիւր ոք ։
Իւրաքանչիւր իւր, հոլովումն և նշանակութիւն · 180 ։
Իւրաքանչիւր ոք, հոլովումն և կիրառութիւն · 199 · փոխանակեալ զսա ոք · 200 ։ Բակառութիւն ընդ թուոյ բայի · 553 · և ընդ ածական դերանուանս · 841–843 ։ Արտաղութիւն · 1325 ։ Տես և Ոք ։
Իք միջակ անուն, հոլովումն, կազմութիւն և այլ դիտելիք · 174–177 · 99 ։
Իք հասարակ գոյական անուն · 181 ։
Իք էական բայ պակասաւոր · 181 · 317 · Տես Չէք ։
Իք յոգնականացուցիչ մասնիկ · 102 · 1405 · և բայանուանց · 464 ։

Լ

Լ պարզ տառ · 1403 · 'ի թանձր և 'ի նուրբ զանազանեալ · 9 · 1442 · առաջինն թաւ · 1428 · և կրկնակ կոչեցեալ 'ի հին քերականէն · 1429 · երկրորդն նայ կամ նուրբ · 1428 · գրութիւն և հնչումն · 1386 · ընդդ ընդ ր · 1432 ։ Տես և Նայ տառ, Ղ ։
Լերկ տառք · 1428 · տես Նուրբ ։

Լի ածական անուն, ներգործաբար վարեալ · 687 · (686) · զբաղեցեալս ա- քօք մի խառն համարել ընդ լի բայածականաց · 506 :
Լի բայածական · 493 · կազմութիւնն · 496 · նշանակութիւնն և որոց բայից յատուկ · 502 · ածական թէ գոյական · 497 · հոլովումն · անդ · 503 · 509 · տես և 492 · վարեալ իբր ող · 504 · 505 · այլ որոշելի է 'ի բարդելոյ 'ի լի ածականէն · 506 · դարձեալ փոխադրութեամբ փոխանակ ող, ելա- ծականաց 'ի յոքնականն · 1259 · վարեալ 'ի տեղի անցեալ գերբայի · 507– 509 · անորոշի · 1243 · բայանուն անորոշ գերբայի · 510 : Ընդհակառակն փոխանակ սորա ող բայածական · 501 · Նոյնպէս լոց գերբայ · 511 · անո- րոշ գերբայ · 1242 · 1064 · և արմատք բայից որպէս · 1475 · (744) : Յինչ միտս վարի ընդ էական բայի · 588 · խնդրառութիւնն · 589 · 692 · (686) · 1169 : — Վարեալ յածանցս անուանց · 1493–1495 · Տես և Ան ածանց անուանց :
Լի արմատ լինիմ էականին · 313 :
Լինիմ էական բայ · 297 · արմատն, խոնարհումն և նշանակութիւն · 306 · 312 · և այլ գլխոյք · 313 · 410 · 438 · 440 : Անցեալ գերբայն իբր բա- յանուն որպէս հոլովի · 475 · որպէս ող բայածական · 494 : Վարի և ընդ անցեալ գերբայի · 361 · 466 · 470 · 645 · տես և Անցեալ գերբայ · և ընդ ածականի · 425 : Տես Էական բայ :
Լծորդութիւն տառից · 8 · պատկեր նոցա · 1403 · առ ինչ կարեւոր է · անդ :
Լծորդութիւն բայից, զինչ և քանի · 299 · 300 :
Լոց ապառնի գերբայ · տես Ապառնի գերբայ :
Լոյ պակասաւոր բայ ներգործական · 405 · զիարդ կազմի կրաւորականն · 406 :
Լուծումն մասանց բանի · 529–536 :
Լինիմ ընու զթերլին լոյ պակասաւոր բայի · 406 :

Խ

Խ թաւ տառ · 1428 · կոկորդաձայն · անդ · զգուշութիւն կիրառութեան · անդ · և հնչմանն · 1441 · 9 · արմատ խը · 1403 · լծորդք · 1432 · 1403 · ընդ հ · 1441 · առ սովաւ զեղչեալ ղ · 1443 :
Խազք երաժշտականք · 1374 'ի ծ՟ան :
Խաժ տառք · 1428 · տես Թաւ տառք :
Խառն հոլովումն զինչ է · 24 · քանի · 23 · ո՞յք են · 58 · 62 · 64 :
Խնդիր բայի զինչ · 531 · 533 · 594 · խնդիր էական բայից · գացես անդ : — Խնդիր սեռի · 531 · 594 · Ներգործական բայից հայցական · 531 · 533 · 621–630 · փոխանակ գործիականի · 631–634 · կրկին հայցական · 635 · 'ի չէզոք միտս յայլ հոլով · 636 · (667) · 638 · և ընդ հակառակն · 637 : Յանուանէ և 'ի բայէ ձևացեալ կամ բարդ բայից · 642 · 643 · Նոյնպէս ընդ էականաց · 644 · 469 · 645 · հայցական խնդիր անորոշ գերբայից ե- դեալ սեռական · 646 · 647 : Կրաւորական բայից, բացառական · 648 · կամ գործիական · 650 · և սեռական կամ տրական · 651 : — Խնդիր բնու- թեան զինչ · 533 · 594 · ամենայն բայից յայլ և այլ հոլով · 652–660 · 666 · 667 · ուղղական · 670–673 · 675 · 669 · տես և 674 · 635 · սեռա- կան · 668 · 680 · տրական · 661 · 662 · 674 · 668 · (663 · 664 · 639– 641) · գործիական · 663 · 668 · 669 · (662 · 664 · 639 · 640) · բացառա- կան · 664 · 665 · 668 · 669 · (663) · հայցական · 635 · 639–641 : — Անխնդիր բայք · 676 · 666 :
Խնդիր անուանց · 677–686 · 689 · 691 · լի ածականին · 687 · բարդ ա- նուանց · 688 · ածականաց ան՟, փ՟ մասնկամբ յօդելոյ · 690 · 691 : Եւ այլ

խնդրառութիւնք վասն էական բային լռեցելոյ . 693 : — Ածականաց 'ի բաղդատելն . 694-698 . ընդ բայածականին . 589 . 692 : — Յօդ խնդրոյ բային . 892 . 893 . 905 . 907 . խնդրոյ անուան . 889 : — Նախդիր . 1078 . կրկնել . 1143 . արտուղութեամբ . 1333-1335 .
Զեղումն խնդրոյ բայից . 622 . 629 . 649 . եւ հանդերձ բայիւ . 1054-1056 . տես և 1045 . 1060 : — Աւելադրութիւն . 1103 . 1104 : — Բացառութիւն խնդրոյ բայի . 1170-1173 . 1175 . 1180 . խնդրոյ անուան . 1174 : Տես և 1169 . 1189 . 1199 : — Փոխադրութիւն խնդրոյ բայի . 1261-1263 . 1271 . տես և 1225 . 1226 . ընդ անուան բայի . 1264-1266 . ընդ դերանուան . 1267 . ընդ յարակացուցչին . 1278 . տես և 'ի վեր :
Խնդիր բարդեալ ընդ բայի . 1464 . 643 . ընդ անուան . 688 : — Տեղի խնդրոյ բայի և անուան . 1815 . արտաքսութիւն խնդրոյ բայի . 1317-1321 . խնդրոյ անուան . 1322 : Տես և Դերբայք :
Խոհուն և ընդ Խոհայող որ զանազանութիւն . 1493 Ծան . 1 էջ 681 :
Խոնարհումն բայից զինչ . 296 . քանի է . 297 . 298 . և 'ի քանի լծորդութիւնս բաժանի և ին . 299-301 . պատկեր նոցա . 306 . և այլ գլխաւորք զխոնարհմանց . 430-458 : — Խոնարհումն անուանց . տես Հոլով :
Խոտոր . տես Զարտուղի :
Խորշէն յաւելուրդս առեալ ընդ իւր զու . 1150 :
Խուլ տառք . 1428 . տես Անձայն տառք :
Խօսք . յորոց կազմի . 2 . տես և Բան :

Ծ

Ծ նուրբ տառ . 1428 . շչող ձայն , վասն որոյ և չխակել կարի . անդ . կրկնակ . 1429 . արմատ իւր . 1403 . լծորդ ընդ Ձ . 1430 . 8 . ընդ Թ . 1432 . ընդ Ճ , Տ , Փ . անդ :
Ծ տառ ածանց . 1477 :
Ծանօթ նոյն ընդ Ծանօր . 124 . և Ծան . 2 . 1446 . տես և 76 :
Ծանեայ թերի բայ ներգործական . 407 . ուստի ընու զթերին . 408 . որպէս փոխի 'ի կրաւորական . անդ :

Կ

Կ նուրբ տառ . 1428 . արմատ . 1403 . լծորդ ընդ Գ . 1430 . 319 Ծան . 2 . ընդ Գ . 1431 . ընդ Խ . 1432 : — 'Ի Կ յանգեալ ածականք անհամաձայնք . 733 :
Կ , պարզ արմատ գամ բային . 383 'ի Ծան :
Կալ արմատ . 409 . 411 :
Կալեալ կամ կացեալ , խոնարհումն . 379 . 411 . փոխ տայ առնեմ բայի . 409 . ընդ բայածականն իւր . 379 'ի Ծան . 1 . 496 : Բարդութիւն . 414 :
Կամ , խոնարհումն . 320 . տես և 379 'ի Ծան . 1 . փոխանակ սորա վարեալ էականաց . 309 . 316 . և գնեմ . 397 : — Կայ , կրկնեալ . 590 :
Կամ շաղկապ . 525 . տես և 560 . 566 . 1015 :
Կամիմ ապառնի դերբայի միտս առեալ . 489 :
Կան յոքնականավերջ . 104 : — Տես և 'ի Յանկ ածանցից :
Կատարեալ ժամանակ բայի . 294 . տես Անցեալ կատարեալ :
Կարաջին կամ Կարջին , և ոչ Կարաջն . 137 :
Կարգ բանի . 528-530 :

Կարգ դերանուանց քանի · 219 · տես և 293 ։
Կարգի թուականք որպէս ածանցին և հոլովին · 148 · վարին յոքնական · 149 · վարեալ'ի տեղի պարզից · 151 · ընդ հակառակն · 150 · կամ ―ի, եայ ածանցեալքն · 152 ։ — Համաձայնութիւն ընդ գոյականին · 759 ։ Տես և Թուական անուանք ։
Կարեմ չէզոք բայ սովորաբար · 353 · խոնարհումն · 336 · փոխանակեալ զաս «ունիմ» և 'ի միասին վարեալ · 487 ։
Կարելի, որպէս պարտ է գրել · 1408 ծան · 2 ։
Կարի՞ զինչ է · 102 ։
Կեամ բայի առանձին խոնարհումն · 322–324 ։
Կեան յոքնականաւորք · 105 ։
Կենդան, կենդաղ, կազմութիւն · 1488 ։
Կեր արմատ կերայ բայի · 398 ։ — Ածանց բառից · 1493 ։
Կեա փոխանակ «ման», մեա միջակաց · 786 · 800 ։
Կէտք զինչ և քանի · 1390 · կանոն կիրառութեան · 1387–1395 ։
Կի ածանց մասնիկ մակբայից · 513 ։
Կին զարտուղի հոլովումն · 77 · 136 · 143 ։
Կիսաձայն տառք · 1428 · տես և Անձայն տառք ։
Կոկորդային ձայնք · 1428 · 9 · զգուշութիւն կիրառութեան · 1428 · հընչ֊ման · 1441 · 9 ։
Կողմն } հոլովառու բառք, տեղին · 289 · 1005 · փոխադրութիւն 'ի հոլովս ·
Կոյս } 1275 ։
Կոչական զինչ հոլով է · 20 'ի ծան ։ Յատուկ անուանցն յանգելոց 'ի ա֊ ա · 32 · զեղչեալ ձայնարկականն · 527 ։ Զոր յօդ առնուն · 868 · 890 ։ — Առոգանութիւն · 1369 ։ Ստորակէտաւ տրոհելիք · 1394 ։
Կրաւորական բայք, զինչ նշանակեն · 297 · ձեւն · 299 · կազմութիւնն · 304 · 305 · տես և Ել, Իլ, Ուլ յանգք · առանձին խոնարհումն · 297 · տես և 435 · պատկեր նորա ըստ երից լծորդութեանց · 305 · ամ · 325–331 · արտուղի · 385 · իմ · 349–353 · 359–362 · արտուղի · 392 · 393 · 396 · 397 · 399 · պակասաւոր · 406 · 408 · ում · 374–378 ։ Եւ այլ և այլ գիտե֊լիք · 425–453 ։ Նական բայից ձեւացեալ · 327 · 350 · 376 · 425 · 385 · տես և Անցեալ դերբայ, Լի բայածական ։ — Ի կրաւորական միտս վարեալ գոյականք · 678 · բարդութիւն · 1464 · ածանցք · 1475 ։
Կրաւորակերպ չէզոք · 298 · խոնարհումն · 305 · 326 · 330 · զիմ 'ի եմ փո֊խեալ · 356 · ընդ հակառակն · 357 ։ Յանգեալք 'ի չիմ, նչիմ կամ նչեմ · 365–369 ։ Տես և Չէզոք ։
Կրին, կազմութիւն սորա · 1496 ։
Կրկնածանց անուանք զինչ · 1489 · առ ինչ կարեւոր գիտել · անդ · 1486 · կրկնածանցք եղծականաց · 1473 · ութիւն · 1499 ։ Կրկնածանց բայք · 328 · 346 'ի ծան · 1 · 362 · 377 · 397 ։
Կրկնակ կամ Կրկնաւոր տառք · 1429 ։
Կրճատումն · տես Զեղչումն ։
Կրմուղ, կազմութիւն · 1462 ։

Հ

Հ միջակ տառ · 1428 · կոկորդային ձայն · անդ · 1441 · ևս հագագ ձայնաւո֊րաց · 1403 ։ — Լծորդ ընդ Խ · 1432 · 1441 · ընդ Ր · 1432 · ընդ Ղ, ... · 1441 · Դ 'ի միանալն ընդ Հ փոխեալ 'ի Թ · 1441 · 1429 · Հ փոխեալ 'ի Յ · 1439 · 1441 · տես և 1068 · 'ի սկիզբն բառից փոխանակ սորա վարի Ւ · 1408 ։ — Զեղչումն · 1441 · 1455 · 1496 · կամ առ սովաւ Ը · 1093 · Յ կամ 'Ի նախ֊

գիր · 1068 · ոչ է մակբայ · 1406 ։ Աւելադրութիւն · 1441 · կամ ընդ
իւր յաւելրդս առեալ զր · 1436 ։ — Բարդութիւն · 1455 ։
Հ, ածանց առ · 1478 ։
Հաւր, հոլովումն · 146 · և այլ նշանակութիւն · 147 ։
Հաց որպէս բարդի · 1462 ։
Համ լծորդ ընդ հան · 1433 · 1462 · ընդ ան · 1469 ։
Համաձայնութիւն մասանց բանի · 536 · 535 · 1041 ։
Համայն միջակ անուն · տես Ամէն ։ — Շաղկապ · 523 ։
Հայր խառն հոլովումն · 71 ։
Հայրանուն ածանց մասնիկք · 1491 ։
Հայցական հինգերորդ հոլով անուանց · 20 · 21 · 'ի յոգնակին քնի · 101 ·
519 · 1146 · և այլ յոգնականավերջիւք · 102 · 103 · տես և Որոշեալ և Ան–
որոշ հայցական (259) · և Զ նախդիր ։ — Վարեալ փոխանակ այլոց հո–
լովից · 258 · տես և 'ի խնդիրս բայից և անուանց ։ — Հայցականահոլով
բարդութիւն նախադաս և յետադաս · 1459 · ածանցումն · 1488 · 1481 ։
Հան · տես Համ ։
Հանդերձ հոլովառու բառ, առոգարանութիւն · 287 Ծան · 2 էջ 119 · խըն–
դրառութիւն և տեղի · 290 ։ — Փոխադրութիւն · 1314 · 559 · 290 Ծան ·
2 էջ 124 ։ Բակառութիւն · 1213 ։ Արտաւղութիւն · 1346 ։
Հանդերձ մակբայ · 290 Ծան · 2 էջ 124 · 513 ։
Հանդէպ · տես Համ ։
Համեմատական մակբայից զեղչումն · 1079 · 1080 · և շաղկապաց · 1083 ։
Հասարակ անուն · 17 · տես Անուն ։
Հասարակ բայք, կամ Միջակ, Միջին, ո՞յք · 297 · խոնարհին ըստ կրաւորա–
կանաց · ուր · 430 · 431 · ընդ առաջին լծորդութեամբ · 325–327 · 330 ·
332 · Բ · 349 · 350 · 354 · 363 · հրամայականին էաջ, էա յանդ · 351 · ան–
որոշ դերբային էլ և իլ յանդ · 252 · ընդ Բ լծորդութեամբ · 374–376 ·
379 · վարտուղեալ · 381 · պակասաւոր · 409–415 ։ Ներգործակերպ խո–
նարհեալ · 352 · 356 · 426 · 433 · 440 · Էական բայիւ և անցեալ դեր–
բայիւ ձևացեալ · 327 · 330 · 376 ։ — Հասարակ բայք 'ի ներգործական
միտս և գխաէլք ինչ նոցա · 330 · 350 · 356 · 432 · 'ի կրաւորական միտս ·
327 · 376 · 'ի չէզոք · 356 · 426 · 427 ։ Եւ կրաւորականք 'ի հասարակ
միտս · 430 · 1261 ։ Անցեալ դերբայք հասարակք են, բաց 'ի չէզոքաց ·
466 · 469 · 430 · 469 ։ — Զխնդրառութիւնս և զայլ գխաէլս տես 'ի
Բայ, 'ի Ներգործական և 'ի Կրաւորական ։
Հաւ արմատ հաւանեմ բայի · 340 · 'ի բարդութեան կորուսեալ զհ · 1441 ·
1455 · 1490 ։
Հաւէր, նշանակութիւն · 146 · 147 ։
Հաւր արմատ հաւրհանեմ բայի · 341 · 'ի բարդութեան կորուսեալ զհ · 1441 ·
1455 ։
Հաւրհանեմ, խառնուրումն խոնարհման · 340 · 341 ։
Հարցական մակբայք · 512 · 513 · ոչ առնուն յօդ · 1004 · տեղի նոցա և
արտաւղութիւն · 1347 · 1349 ։ — Առոգանութիւն · 1370 · 1372 · 1373 ·
— Տես և 'ի Միջակ անուանս ։
Հարցման առոգանութեան նշան ո՞ր և ո՞րպէս · 1370 · 1372 · 1373 ։
Հաւաքական անուանք, որ և Բազմաձական ո՞յք · 19 · համաձայնութիւն
նոցա ընդ բայի · 552 · տես և 554 · 599 · ընդ բացայայտելւոյ · 718 · ընդ
ածականի · 1186–1188 · ընդ դերանուանց · 1193 · 1194 ։
Հեգ, հեգենայ · 14 ։
Հելլէնաբանութիւնք լեզուիս ո՞ր այն իցեն · 1400 ։ — Յատուկ հելլէն ա–
նուանց յանդ 'ի հոլովս · 32–34 · յանորիշ դերբայն եդեալ է · 321 Ծան ·
3 (էջ 141) · ունէմ իբր էմ վարեալ · 413 · զինչ նշանակէ այլ կրկնեալ ·
804 ։ — Աւելադրութիւն էական անցեալ դերբայի · 1102 ։ — Հայցական

խնդիր էական բայի . 618 ։ փոխադրութեամբ հայցական անուն բայի առանորիչ և անցեալ դերբայիւք . 1224 . այլ զանազանելի է միւս ոճն հայկական . 1225 ։ Եւ այլ փոխադրութիւնք . 1263 . 1265 ։
Հեգէ հոլովառու բառ միշտ յետադաս . 289 . 1005 ։
Հի . Իւ . 1441 . արմատ ղի և իճ , իւ միջակաց . 166 . 175 . բարդեալ և ածանցեալ . 166 . 175 'ի ծան ։
Հիճ , կազմութիւնն . 39 ծան . 1 էջ 16 . 175 'ի ծան ։
Հնաւանդք , զինչ է և որպէս կազմեալ . 119 . 143 . 686 . 697 . 1461 ։
Հոլովակերտ մասնաւոր նշանագիրք . 24 . 25 ։ 'Ի ըն , ըր , ըղ յանգման գնին 'ի տեղի ըթի . 38 . 39 . 41–43 . 62 . 63 . խառնումն . 56 . 57 . 137 ։ — Հոլովական փոփոխութիւն 'ի բարդութիւնս . 1447 . 1459 . 1461 . յածանցս . 1481 . և երբեմն ոչ . 1446 . 1450 . 1455 . 1481 . 1482 ։
Հոլովառու բառք , զինչ . 286 . տեղի նոցա . 287–290 . 1005 . ընդ որ յարաբերականի . 859 . իբր մակբայ վարեալ . 291 . 290 ծան . 2 էջ 124 . 524 . 523 . 1078 ։ — Ուղղական խնդիր առեալ զանորիչ դերբայն . 1234 ։ — Զեղչումն նոցա . 1076 . 1014 . կամ կարևոր մասին . 1077 . կամ խնդրոյն . 1078 ։ — Ընկլադրութիւն առ դերբայիւք . 1130 . 1132 . առ գործական անուամբ . 1131 . ընդ ղի , ին . 1133 ։ կամ կրկնեալ 'ի խնդրին և յայլս . 1143 . տես և 1013 . 1014 . Նման հոլովառուք 'ի միասին եդեալ . 1144 ։ Քան , Իբրև , Որպէս կրկին խնդիր առեալ . 1145 ։ — Բակառութիւն . 1213–1218 ։ — Փոխադրութիւն . 575 . 1234 . 1314 . 559 . 534 . — Տես և Նախդիր ։
Հոլով անուանց քանի . 20 . վերջահոլով և նախդրիւ հոլովք . 21 . կազմութիւն . 24 . այլ և այլ գիտելիք . 90–133 ։ Հոլով բայից . տես խոնարհումն ։
Հոլովումն անուանց զինչ . 22 . քանի են և որք . 23 . 24 . Ա հոլովումն . 26–41 . Բ . 42–44 . Գ . 45–48 . Դ . 49–51 . Ե . 52–57 . Զ . 58–63 . Է . 64–68 ։ Զարտուղի հոլովմունք . 69–75 ։ Գիտելիք . 133–144 ։ — Հոլովումն միջակ անուանց . 145 . 154–217 . Թուականաց . 146–153 . դերանուանց . 218–252 ։ — Մտանեն և 'ի բարդութիւնս . 1459 . յածանցս . 1488 ։ Տես և Հոլովակերտ նշանագիրք ։
Հրամայական եղանակ բայի զինչ նշանակէ . 294 . ուստի կազմի . 303 . 304 . պատկեր ըստ չորից լծորդութեանց . 305 . առանձին գիտելիք ձևոյն . 330 . 351 . 368 . 373 . 437 . կրճատմամբ ոջ կամ էջ ածանց արմատին . 456 . ա , ո , յանգն առեալ երբեմն յ . 447 . էական բայիւ և անցեալ դերբայիւ ձևացեալ . 329 . 350 . 376 ։ Հրամայական էմ և էղ-նէմ բայից . 308 . 311 ։ Զձևս ինչ փոխ առեալ յապառնւոյ և 'ի ստորադասականէն . 311 . 373 . 441–443 . յորմէ և փոխանակաւ եդեալք . 439 . ընդ սահմանական ներկայի . 449 . և զձև կատարելոյ երբեմն առեալ 'ի փոխ . 436 ։ Փոխադրութեամբ անորիչ դերբայն փոխանակ սորա . 1244 . 1245 . 460 ։ — Զինչ և որ անդէպ յորջորջումն Ապառնի հրամայական ասելն . 441–444 ։ — Առոգանութիւն . 1363 . գնելի է 'ի վերայ զլխոյ . 1370 ։
Հրամայէմ բայ , զինչ նշանակէ ընդ ու , ւ մակբայի . 1350 ։
Հրէայ ուղիղ գրութիւն . 1423 ։

Ձ

Ձ միջակ տառ . 1428 . չէող ձայն . անդ . մի կարի կոստակել . անդ . ուղիղ արտաբերութիւն . 1430 . արմատ տառ . 1403 , լծորդ ընդ Ծ . 8 . 1403 . 1430 . ընդ Ղ և Ջ . 1432 ։ Տես և Միջակ տառք ։
Ձայնարկութիւն մասն բանի . 19 . զինչ և յինչ 'ի գործ ածի . 525 . ընդէր այդպէս կոչեցաւ . անդ 'ի ծան . 1 էջ 239 ։ Ոմանք խնդրառու են .

526 · այք որպէս զանուն հոլովեալ · 132 · 525 Ծան · 1 էջ 240 ։ Կոչականքն լսին երբեմն · 527 · գնին 'ի վերայ շեշտք և երկարք · 1370 · 1371 ։
Ձայնաւոր տառք որք են · 4 · քաղցրագոյնք են բաղաձայնից · 1428 · որք արմատքն · 1403 · իւ զանազանին 'ի միմեանց · 1404 · երկարքն և սուղք · 1427 · 1407 · լծորդատառութիւն ընդ միմեանս, և իւ ճանաչելի են ուղիղքն 'ի նոսա · 1404 · վասն գրութեան և հնչման է տառին · 1406 · — Ձայնաւո՛ր թէ բաղաձայն · 1408 · և Է երբեմն ձայնաւոր կարծեալ · 1408 ։ Տես և զիւրաքանչիւրոյն գիտելիս 'ի կարգին ։ Ձայնաւորք բազումք 'ի մի կցորդեալ զինչ վանկ գործեն · 1425 · ընդ մէջ մնեալ նոցա յաւելորդս յ · 1440 · հ · 1441 · կամ 'ի բարդս և յածանցս կապ լեալ վ · 1430 · 1450 · 1446 ։ — Զեղջումն · 1088 · 1089 · 1091 · յածանցս · 1485 · ըթէ 'ի ըւ, ըւ · 1093 · դարձեալ յանուանս և 'ի բայս որ և է տառ 'ի տաղաչափից · 1095 · 1096 ։ — Բարդութիւն · 1451–1455 · ածանցումն · 1481–1485 ։ Տես և Յօդակապ տառ ։ — Սկզբնատառ ձայնաւոր զոր նախդիրս առնու · 20 · տես և Յ, Նախդիրք ։ — Տես և Հոլովակերտ նշանագիրք ։ — 'Ի ձայնաւորս կատարի ել և էջ ձայնին յառոգանութեան · 1360 ։ Ձկանին առղադարձին տես 'ի Տողադարձ ։
Ձայնորդ տառ · 8 · տես Բաղաձայն ։
Ձէր, Ձէրայէն, Ձէրոյէն, Ձէրաւէն · տես Իմոյէն, Վէրոյէն, և այլն ։
Ձևաւոր շարադրութիւն իւ որոշի 'ի պարզէն · 536 · որ այն իցէ · 1041 ։ Տես և Քերականական ձևք ։
Ձևոյ անուանք · տես Անուանք ձևոյ ։
Ձևք քերականականք · տես Քերականական ձևք ։

Ղ

Ղ միջակ տառ · 1428 · կոկորդաձայն · անդ · 1442 · զգուշութիւն կիրառութեան · 1428 · հնչման · 9 · 1441 ։ Արմատ իւր · 1403 · լծորդ ընդ Խ · 1432 · (1442) · ընդ ռ · 1443 · զեղչեալ առ խէլս · անդ · ընին է լեզուիս ղ սկզբնատառ · անդ · 'ի սկիզբն ըթիւ հնչեալ · 266 Ծան · 1 · 1443 ։ — 'Ի ղ յանդեալ բառից այլ օրինակ գործիական · 98 ։
Ղ՛ փչկաւ զանազանեալ 'ի բուն ղատէ, և հնչումն նորա · 9 · 1442 · և նոյ տառ · 1428 · տես և Լ և Նայ տառ ։

Ճ

Ճնուրը տառ · 1428 · չչող ձայն · անդ · կրկնակ տառ · 1429 · արմատ իւր · 1403 · լծորդ ընդ Չ · 8 · 1430 · ընդ Ծ · 1432 · ընդ Ք, Գ · անդ · սկզբնատառն կալեալ զտեղի զայ նախդրի · 1069 ։ Առ սովաւ յաւելորդս վարեալ ը · 1436 ։
Ճախոյճ կամ Ճախոյրճ, կազմութիւնն · 1496 ։
Ճանաչէմ փոխ առյ Ծանեայ պակասաւոր բայի · 408 ։
Ճանապարհաց անուանք գնին յաճախ 'ի հայկական խնդիր · 641 ։

Մ

Մ պարզ տառ. 1403. Նուրբ և Նայ. 1428. Լծորդ ընդ յ. 1432. ընդ Ն. 1469. կամ յառաջ քան զԲ, Պ. 8. 1433. 24. 98. 285. որք և առ տոմաւ Լծորդին ընդ միմեանս. 1430: — Զեղչեալ. 1438. առ տոմաւ Բ. 1430. 1092: Աւելադրութիւն. 1438. ՚ի բարդս և յածանցս. 1432. 1456. 1446: Տես և Նայ տառ:
Մ, նշան սեռականի և տրականի. 90. 91. 93. 94. 146. 165 Ծան. 3. 182. յորմէ և բացառականի. 95. տես Մէ:
Մալ հոլովառու բառ. 287. բարդութեամբ վարեալ. 288. 1462. 1458:
Մակակէտ նշան արոհութեան. 1375. զինչ գործ է սորա. 1385. դնի ՚ի վերայ Է և Ը տառի. 9. 1376: Տես և Փշիկ:
Մակբայ մին ՚ի մասանց բանի. 19. զինչ է, և քանի ազգ. 512. պարզ և ածանցք. 513. անփոփոխ մնայ. 16. այլ գոյ և երբ անուան հոլովեալ. 132. ՀԻՆԻ, ԱՆԳԻ. 112. ՈՒ 514: Յօդառութիւն. 882. 892. 893. 1001–1004. տես և 870: Յինքն առեալ զնախդիր այլոց անուան. 1333–1335: Վարի ընդ ստորադասականս. 445. Լռելեայն իմացեալ. 307 Ծան. 2: — Զեղչումն դիմաբաժանեալ մակբայից. 1079. կամ մասին ինչ նոցա. 1080. 1467. ՈՒ, Ք մակբայից. 1081. և հանդերձ բային. 1054-1056: — Աւելադրութիւն կրկնութեամբ. 1147. կամ առ նոյնազօր բառիւ. 1148. այլ և այլ մակբայից. 1149. 1151–1155. տես և 1100: — Փոխադրութեամբ մակբայից ՚ի տեղի միմեանց. 1311: Մակբայօրէն վարեալ ածականք. 516–519. 675. 1062. 1309. 1343. (705). Համաձայնեալ անուան կամ խնդրոյ բային. 1312. և այլ անուանք հոլովեալք. 520. 697. 96. բառք հոլովառուք. 1078. 290 Ծան. 2 էջ 124. շաղկապք. 524. 1313. և է ՆԻ փոխանակ ԵՐԲԷՔ մակբայի. 592: Եւ ընդ հակառակն մակբայք երբ անուան վարեալ. 1309. 1310. և երբ բացայայտիչ և բացայայտեալ. 716. և փոխանակ հոլովառու բառից. 261. 524. երբ յօդք. 880. 892: Դարձեալ ՚ի բարդութեան եդեալ. 1464: — Տեղի. 1315. 1347. արտուղութիւն. 1348-1353: — Մակբայք դան ՚ի բարդութիւն. 1445. 1458. (1464). ածանցեալ. 513. 1488: — Տես և Հարցական մակբայք:
Մակդիր անուն. 17. տես Ածական:
ՄԱՆԱՒԱՆԴ, ՄԱՆԱՒԱՆԴ ՔԱՆ շաղկապ. 523. արտուղութիւն. 1356. 1252:
Մասն բանի քանի և որք. 16. կարևորքն. 532. յօրինուած նոցա և լուծումն և իմաստ. 528-536: Հոլովելն երբեմն և անհոլովքն. 132. (16). առեալ յօդ. 870: — Ոյք դան ՚ի բարդութիւն. 1445. 1458:
Մասնիկ ածանցական. տես Ածանցական մասնիկ:
ՄԱՐԴԻԿ յոգնակի անուն. 104. զարտուղութիւն. 41. Ծան. 1 էջ 19. 105:
ՄԱՐԹԱՆԱՄ. 419. 456:
ՄԱՐԹԷՄ. 336. 353:
ՄԱՐԹԻ անդէմ բայ. 418. 419:
ՄԱՐՏՆՉԻՄ, խոնարհումն. 366. 367:
ՄԷԾ, ՄԵԾԱՄԵԾ. 107. 109:
Մենական բառք, որք ՚ի մէջ բացայայտելոյ և բացայայտչի. 722. 723. 1176. 1178. զեղչեալ. 717. 1177. կամ մնացեալ միայն ՆԷ. 1087. կամ Ն. 1179:
ՄԵՂԱՆՉԵՄ, զարտուղութիւն ինչ խոնարհման. 366. 367:
ՄԷՐ, ՄԵՐՈՅՆ, ՄԵՐԱՅՆ. 220. 252. 253. տես ԻՄ, ՔՈ... ԻՄՈՅՆ և այլն: Նոյն և ՄԵՐՁԵԱՆՔ. 105:

Մէ բացառականավերջ . 95 . 165 . 166 . 171 . 182 . 187 . (237) . 206 . 207 . 229 . 241 . 246 . 249 ։
Մէն Թուական անուն . հոլովումն . 146 . տես և Մի Թուական ։
Մէն միջակ անուն , հոլովումն և նշանակութիւն . 205 . այդպէս միայնակ վարելը . 794 . այլ սովորաբար ընդ մ . 205 . 794 . եդեալ ընդ խոր-հրդական . 205 . կամ փոխանակ նորա . 844 ։ Տես և Մի ։
Մը . մըն ռամկական ստոյն եղեալ է . 175 ։
Մի . մակբայ արգելական , կիրառութիւնն . 513 . վարի ընդ տրամանայ և ստորադասական . 439 . տակաւ ուրեք և չէր , ՚ծէր . 446 ։ — Զեղչումն . 1081 . կամ առ սովոր բայն . 1055 . տես և 566 ։ Ուղղագրութիւն . 1147 . առ սովոր ին . 1106 ։ Փոխագրութիւն . 1311 ։ — Արտասանութիւն . 1349 . տես և 513 . մ -ի . 1351 ։
Մի , մն , մէն , միջակ անորոշ անուն , հոլովումն . 205 . տես և 49 ծան . 1 . 92-94 . 112 . 113 ։ Տեղի և համաձայնութիւն . 788-791 . առնու յոգն . 872 ։ Վարի ընդ մ-- փոխանակաւ . 793 . 796 . 798 . 556 . զինչ ՚ի տեղի երկոցուն միանգամայն . 801 . 804 . 807 ։ Վարեալ ընդ ածական մակբայս . 517 ։ Ուղղագրութեամբ առեալ ընդ իւր ին . 1105 ։ Զեղչումն . 792 ։ Տես և Մի-- , ինչ մ , -քանի մ . և այլն ։
Մի . մն , մէն միջակ Թուական անուն , հոլովումն . 146 . տես և Մի անորոշ . ունելցի յոգնակի . -նդ . վարեալ ընդ նոյն . 248 . անանխդիր հոլովական վարեալ . 627 . տեղի . 750 . 788 . 789 . համաձայնութիւնն . 750-752 . 758 ։ — Զեղչումն . 753 ։ Տես և Ու մ . և Մի անորոշ ։ — Ածանցեալ . 1489 ։
Միայն ածական , առ սովոր անուանք բացառականախնդիրք . 704 ։
Միանգամ ուղղագրութիւն . 1151 ։
Մի ն. վարեալ իւր մ-- . 796 ։
Մի ին , մ իմ , ին մ միջակ անուն , հոլովումն և կիրառութիւն . 210 . 626 . այսպէս ստուգաբանի մնչ . 287 ծան . 2 էջ 119 ։
Միմեանց միջակ անուն , կազմութիւնն . 203 . հոլովումն և կիրառութիւն . 203 . 112 ։ Փոխագրութիւն . 801 . 804 ։
Մի մ միջակ անորոշ անուն , հոլովումն . 205 . տես և 94 . նշանակութիւնն և կիրառութիւն . 794 ։ Փոխագրութիւն . -նդ . 801 . տես և 793 . 796 . 556 ։
Մի մ խոր-հրդական , հոլովումն . 205 . համաձայնութիւնն . 794 ։
Մին , հոլովումն . 146 . 205 . առնու յոգն . 872 . տես և Մի ։ — Մին մ . 205 . տես և Մի , Մի մ ։
Մինչ , մինչ և ստուգաբանութիւնն . 287 ծան . 2 էջ 119 ։ Հոլովառու բառ , տեղի նորա . 287 ։ — Անշեշտ վարին . 1364 ։
Մինչ , մինչ դեռ , մակբայ . 513 . փոխանակ սորա անորոշ դերբայն . 568-570 . առ որում ուղղագրութեամբ . 1153 ։ Տեղի . 1347 . արտասանութիւն . 1348 . 1349 ։ — Մինչ և վարեալ ընդ անորոշ դերբայի . 573 . 575 ։
Մինչ զի , փոխանակ սորա -ր . 1307 . 1308 ։
Մի -ծ , մ -ի , միջակ անուն , հոլովումն . 213 ։ Տես և Մի միջակ և մակբայ ։
Միջակ և անորոշ անուանք ոյք . 145 . հոլովումն Թուականաց . 146-153 . ածանցելոցն ՚ի -էան , -ին . 154-160 . և այլոց միջակաց . 160-217 . տես և 92-95 . 112 . 113 . 101 ։ — Ոյք հոլովաբար վարին . տես յիւրաքանչիւրսն ՚ի կարգին ։ Անուն բայի սեռական կամ տրական առ անորոշ կամ անցեալ դերբայիւ . 544-546 ։ Միշտ նախդրիւ հոլովական . 625 . զոր-անցեալ դերբայիւ . 626 . 627 ։ Տեղի և համաձայնութիւն . 750-755 . 816 . և առնլեալք . 765-815 . առեալ զգոյականն ՚ի խնդիր . առանձինն գիտելիք զանազանց . 817 ։ Յօդառութիւն . 871 . 872 . նախդիր . 1037-1039 ։ Վարեալք ընդ է բայի . 787 . 1157 ։ Խնդրառութիւն . 699-701 . նշանակիչքն որքանու-

թեան · 702 · 703 · ղեղեալ խնդիր · 707 · 1060 · 1045 · ստեղագրեալ · 1104 · փոխադրեալ · 708 : — Զեղչումն · 706 · 1047 · (1045) : Աւելադրութիւն · 1099 · 1104–1108 : Բնկատութիւն · 553 : Փոխադրութիւն 'ի համաձայնութեան · 1290 · 1292 · 1293 · 1304 · փոխադրութիւն ընդ խնդրոյն · 708 · ընդ յատկացուցչի · 1278 · երբ մակբայ վարեալ · 1309 : Արտուղութիւն · 1325 : Տես և թուական անուանք , ·Բ·էա· , ·Ժ·ն ածանց անուանց , և այլն :

Միջակ բայ · 297 · տես Հասարակ բայ :

Միջակ տառք որք են · 1428 · և քաղցրագոյնքն · ··· · զգուշութիւն արտաբերութեան · 1430 · ըծորդ ընդ նուրբսն · 1430 · 1432 · սակաւ ուրեք ընդ թաւս · 1435 :

Միջակէտ , նշան արտահութեան · 1375 · երբ վարի · 1389 · օրինակ կիրառութեան · 1390 · և այլ կանոնք · 1395 :

Միջարկութիւն անուն ընդէր փոխեցաւ 'ի Ձայնարկութիւն · 525 'ի ծան :

Միջին բայ · 297 · տես Հասարակ բայ :

Մէ·· միջակ անուն , կազմութիւնն · 206 · 796 · հոլովումն · 206 · ուղիղյոգնական և որպէս · 206 · 800 · կիրառութիւն · 796 : Վարի ընդ ·Ս· · տես Մի անորիշ անուն · ընդ ··· , ··· · 799 · 'ի միասին վարեալ ընդ ··· 803 : Համաձայնութիւն · 797 · 800 :

Մէ·· ··· , ··· , հոլովումն · 215 :

Մ··, միջակ թուական անուն , հոլովումն · 146 · 92 · տես Մէ :

Յ

Յ նուրբ տառ · 1428 · ըծորդ ընդ ր , ժ , ն · 1432 · ընդ հ · 1441 · դարձեալ նուրբ հագագ ձայնաւորաց · 1403 · բաղաձայն եթէ ձայնաւոր , և հընչումն · 10 · 1439 · 1420 · 1426 · 1379 : 'ի յ փոխի 'ի մէջ ի այլազգացի · 1439 : — Զեղչումն · 1440 · 1403 · 1445 : Աւելադրեալ 'ի մէջ ձայնաւորաց · 1440 · 1441 · 1426 · 1451 · 1455 · 1483 · 'ի յանգս տառ · , ·· 26 · 46 · 114 · 233 · տառ յոգս · 860 · 898 · եդեալ 'ի ·· , · յանդ հրամայականի · 447 · (10) · զինչ խափ ընդ ·· և ··յ · 834 'ի ծան · 836 : — Յանձայն յ յանգեալ անուանց կամ 'ի պարզ ձայնաւոր՝ այլօրինակ հոլովումն · 117 · 68 · 112 · 233 · սկզբնատառն կոչեալ զտեղի յ կամ 'ի նախդրի · 1067 · կամ 'ի վերջն զտեղի ըթի ··· , ··· նախդրաց · 1093 : Սուղ է տառ սակաւ և չ մակբայ · 1406 : — Բարդութիւն · 1455 : Յօդակապ յածանցս · 1483 : — 'ի տողադարձս որպէս պարտ է տրոհել · 1379 :

Յ , տառ ածանց սաստկացուցիչ · 1478 :

Յ , նախդիր · 254 · վարի տառ ձայնաւորք սկսեալ բառս · 20 · 24 · 1439 · տառ բաղաձայնիւք · 266 · 1439 · 1443 · կամ փոխանակ ·· · 267 · յինչ միտս վարի ընդ այլ և այլ հոլովս · 260 265 · 'ի միասին ընդ ··· , ·ի· , և այլն , տես 'ի կարգին · և ընդ այլ անտոկր նախդիրս · 285 : Զեղչեալ տառ յ սկզբնատառնիւք · 1067 : — Որպէս գրի · 254 · 1385 : Տես և Նախդիր :

Յաճախական մասնիկք ածանցականք · 1497 :

Յանդ գրեթէ ամենայն բառից բուն է · 1361 :

Յ···էս արտաքի չէզոք բայ · 400 · 401 · ունի ·· բայածական · 494 :

Յատկացուցիչ և յատկացեալ զինչ են · 533 · 709 · յինչ միտս վարի դարձեալ · 713 : Մարթի առնուլ յատկացեալն յօդ կամ ոչ · 873 · կամ զառ յոյն յատկացուցչին · 882 · 883 · 1020 · կամ աւելադրութեամբ եդեալ և ··ն · 1117 · կրկին յօդ · 1118 · եդեալ 'ի միասին և 'ի յատկացեալն · 889 · այլ և այլ յօդ առեալ · 890 : Նախդիր յառաջինն եդեալ յերկոցունցդ · 1014 · 1016–1018 · 1067 · ընդհակառակն արտաքսու-

թեամբ 'ի յետադասն · 1335-1338 · 1340 · կրկնել յերկուսին · 1015 · 1134 · 1135 · (1336) · ուր դնի 'ի լռել յատկացելոյն · 1020 · 1021 · 1078 · 1333 · տես և 1139 · զեղչել բնաւ · 1338 · տես և 1021 · արտաւղութեամբ կրկնել 'ի յատկացուցիչն նախդիր հոլովառու բառից · 1346 ։ — Զեղչումն յատկացելոյ · 712 · 1020 · 1021 · 1078 · 1333 · յատկացուցչի · 1201 ։ — Բացառութիւն · 1169 · 1199 ։ — Փոխադրութիւն յատկացուցչին 'ի հոլով · 1272 · 1273 · (1280 · 1288) · 1274 · 1275 · 1277 ։ Առնել զհոլով իւրերաց յատկացուցչին և յատկացելոյն · 1276 · յատկացուցչին փոխել 'ի խնդիր · 1278 · 642–644 · կամ ընդ հակառակն խնդիր անորոշ դերբային եդեալ իբր յատկացուցիչ · 646 · (1274) · 647 · 651 · և խնդիրք անուանց, 679 · 684 · 686 · (1134) · բարդ անուանց · 688 · ածականն առ գոյականաւ, և գոյականն առ ածականաւ · 747 · 1191 · 1279 · 1285 · բացայայտիչն առ բացայայտելեաւ · 1151 · դարձեալ անուն բային առ անորոշ դերբայիւ · 547 ։ Յատկացուցիչ 'ի բարդութեան · 1464 ։ — Արտաւղութիւն · 711 · 1135 ։

Յատկացուցիչ դերանունք · 709 · 623 · տես Ածական դերանունք ։

Յատուկ անունք ո՞յք են · 17 · ընդ ա հոլովմամբ · 26–35 · 119 · 40 · 41 · Գ · 46–48 · Դ · 49–51 · Ե · 52–54 · Է · 65 · 66 · 68 ։ — Ո՞րպէս խոնարհանան · 89 · ունին յոգնակի և որպէս · 26 · 114 · 116 · տես և 88 · 29 · 36 · 47 · 48 · 50 · 66 · զինչ նշանակեն 'ի նոսա մասնիկքն էանք, անք, այք · 115 · (116) · տես և 40 · 68 ։ Այլազգացի յատուկ անունք անփոփոխ կացեալ 'ի սեռականն · 131 ։ — Համաձայնութիւն նոցա ընդ ածականի · 741 ։ Առնուն յօդ թէ ոչ · 865 · 866 · 882 · 883 ։ Ոչ վարին յաննախդիր հայցական · 625 ։ Եդեալ որպէս բացայայտիչ և բացայայտեալ · 718–721 · 1024 ։ Փոխադրութիւն անուանց ազգաց և աշխարհաց · 36 ։

Յարաբարդ զինչ է · 1463 · 1449 ։

Յարաբերական դերանունք զինչ են և ո՞յք · 237 · 846 · 172 · 1203 ։ Համաձայնութիւն ընդ յարաբերելոյն · 846 · (1306) · 847 · 'ի լռել յարաբերելոյն · 853–855 ։ Զառնուն յօդ · 893 · ոչ ակնակարար առնել · 903 · 892 · զորաց յօդն առնել դերանունք, բայք, մակբայք · 893 · 894 · 897–899 · 901 · 904 · և առանց խոկ յարաբերականացդ · 895 · 896 · 898 · 904 ։ Առնել զնախդիր նիքն միայն · 1018 · կամ յայլս եդեալ · 1324 · 1341 · 1136 · կամ աննախդիր յարաբերեալն · 1072 ։ — Զեղչումն յարաբերականին · 591 · լսելեայն իմանի յանցեալ դերբային և ոչ բայածական · 1253 · 1202 · տես և 864 · դարձեալ զեղչել ընդ էական բայի · 693 · 1057 · 1058 · 1208 · 856 · 1253 · և առ այլովք բայիւք · 1059 · կամ առ սովոր էական բային · 1053 · 1126 · 1252 · 1253 ։ Յարաբերելոյն · 852–855 · 1201 ։ — Ակեղադրութեան հինգ ազգ · 1123–1127 · տես և 1252 · 1306 · ընդ էական բայի · 1101 · տես և 592 · 513 էջ 216 · առ սովոր ցուցական դերանունք · 1115 · ածական և գոյական դերանունք · 1119 ։ Յարաբերելոյն · 1121 · 1122 · (1124) · տես և 1212 ։ — Բացառութեան գլխաւոր ձևք · 1203–1212 · (1289) · և այլք · 1199 · 848 ։ — Փոխադրութեամբ ուղղական եդեալ փոխանակ այլ և այլ հոլովից · 1298–1303 · (1308) · և ընդ միջակ · 1304 · հայցական փոխանակ գործիականի · 633 ։ Եդեալ փոխանակ այլոց դերանուանց · 1305 · և ընդհակառակն · 1306 · և 'ի տեղի շաղկապաց · 1307 · 1308 ։ — Տեղին · 846 · 850 · 857–858 · արտաւղութիւն · 847 · 849 · 1323 · 1324 · տես և 1317 ։

Յարաշեշտ մին 'ի շեշտից · 1362 · ո՞ր է · 1365 · 1406 · տաղաչափից արատութիւն է շեշտաւորել զսոսա · անդ · 'ի Ծան · 2 · երբ կորուսանեն զշեշտըն · 1366 ։

Յաւէտ բառին կազմութիւն · 1497 · բարդութիւնք իւր · 1455 · 1490 ·

Յետ հոլովառու բառ, ստուգաբանութիւնն · 287 · Ծան · 2 էջ 119 · կեր-

առութիւնն . 287 . փոխանակ սորա վարեալ անցեալ դերբայն . 582 . 583 . առ որով աւելադրութիւն . 1130 . 1131 :
Յետ․ մակբայ , յորմէ զեղչեալ ․ . 1097 :
Յոգնակի թիւ անուանց . որպէս կազմի . 18 . սեռ յոգնականք . 100 . 102 . 104 . յոգնակի հայցական քեռ . 101 : Յոգնակի՝ կրկնութեամբ անուանն և բարդութեամբ . 107–111 : Յատուկ անուանք յոգնականացեալ . 114–116 . տես և 'ի Յատուկ անուանս . անորոշ դերբայն . 464 . անցեալն . 471 : Տես և Անյոգնական , Եզաձայն անուանք :
Յոգնականավերջք անուանց յոգնաձայն յանգիւ . 102 . 103 . եզաձայն յանգիւ . 104 . ․․ ածանցիւ . 106 . եզաձայնքդ կրկին յոգնականացեալ . 105 . Նոյնպէս և սեռականքն յինչ միոս առեալ + և ․ և կրկին հոլովեալ . 112 . 113 : Տես և Գ . Ս , Թիւ անուանց :
Յոյր տառք . 1428 . տես Թաւ տառք :
Յարժամ մակբայ , փոխանակ սորա վարեալ անորոշ դերբայ . 568–570 . և անցեալն . 582 . ընդ որս աւելադրութեամբ վարեալ . 1153 :
Յօդ դիմորոշ . տես Դիմորոշ յօդք :
Յօդակապ բարդութեան սովորաբար ․ . 1447 . 1448 . 1450 . և այլ ձայնաւորք և Նախդիրք . 1456 . զինչ դնի առ ձայնաւոր յանգս և սկզբնատառս . 1451–1455 . այլ երբեմն ոչ ածեալ 'ի կիր կամ զեղչեալ . 1446 . 1449 . 1455 . 1460 : 'Ի բարդութիւնս Նախդրաց ուր դնի ուր ոչ . 1462 : — Յօդակապ ածանցից երբ վարի . 1468 . 1481 . 1483 . եդեալ ընդ ․ . 1469 . և յածանցական մասնիկս բայից . 1482 :
Յօդեալ անուանք . տես Բարդութիւն :
Յօրինուած մասանց բանի . 529 . 535 :

Ն

'Ն արմատ տառ . 1403 . Նուրբ և Նայ . 1428 . լծորդ ընդ յ . 1432 . ընդ մ , տես 'ի Մ : Յառաջ քան զն փոխեալ ր 'ի ․ . 39 ծան . 1 էջ 17 . 1434 . տես և Ռ , Ր : — Կրճատումն . 1437 . ըն յանգի անուանց . 1094 . 1459 . ․․ դերանուան . 896 : Աւելադրութիւն . 1437 . 117 ծան . 1 . իբր բնիկ վարեալ ընդ մ միջակ անուան . 872 . ընդ է գոյականի . ․․ . 'ի բացառականավերջս դերանուանց . 233 . 240 . 898 . 899 : — Հոլովումն անուանց յանգելոց 'ի Ն նախադաս ձայնաւորաւ . 117 . 122 :
Ն , ածանց տառ անուանց զինչ նշանակէ . 1478 :
Ն , ածանց մասնիկ բայից . 300 . 301 . 327 . 1483 : Տես և Ան , Են :
Ն , դիմորոշ յօդ իբր նոյնանիշ ընդ ․․ն դերանուան . 860 . 861 . որ և աւելադրութեամբ դնի ընդ նմա . 1116 . Ն դիմորոշ կրկնեալ . 1117 . ․․ր առնու յօդ զն . 897 : Տես և Դիմորոշ յօդ :
Ն , Նախդիր տրականի անսովոր . 285 :
Նա էական դերանուն , երրորդ դէմ . 219 . 224 . 293 . Հոլովումն . 232 . 233 : Տես և Սա , Դա , Նա : Վարեալ իբր ․․ն , ․․ր , և սոքա փոխանակ նորա . 234 . 231 . 236 . 1294 : Յինչ միոս վարի 'ի յոգնականն ընդ ․․ . 778 . 780 :
Նախ․ ․․ն մակբայի արտուղութիւն . 1252 :
Նախայարաշեշտ . 1362 . զինչ և որ բառք . 1367 . երբ բառնի շեշտն . 1368 :
Նախդիր , մասն բանի . 16 . զինչ են . 20 . 254 . բուն Նախդիրք . ․․ . 1005 . անսովորքն . 285 . ո՞յք Նախդրիւ հոլովք . 20–22 . 24 . և որ անուանք վարին միայն 'ի Նախդրիւ հոլով . 21 . 123 . 124 . (128) : Տես և Նախդրիւ տրականք : Տեղի Նոցա . 1005 . Նախադաս միշտ ․ր դերանուան . 859 : — Կրկնի՞ թէ ոչ 'ի կրկնել անուանն . 1006–1012 . առ բաղում նոյնահո-

լով անուանս · 1013–1015 ։ — Զեղչումն նախդրաց · 1045 · 1006–1010 · առ նմանաձայն տառիւք · 1067–1069 · առ վերջիւք · 1070 · կամ այլ ինչ պատճառաւ · 1071–1075 · տես և Աննախդիր հայցական · կամ զեղչումն խնդրոյ նոյա · 1078 ։ — Աւելադրութիւն առ այլ նախդրօք · 1128 · 1144 · առ նոյնանիշ դերբայիւք · 1130 · 1132 · առ շաղկապօք · 1133 · առ գործիական բառիւք · 1131 · առ փոխադրութեամբ հոլովոյ ՚ի նախդիր · 1134 · և առ բացառութեամբ հոլովառու բառից · 1145 · 1146 · (1215–1217) ։ Դարձեալ կրկնեալ ՚ի խնդիրն կամ յայլ պատշաճ բառ · 1143 ։ — Բացառութիւն · 1213 ։ — Փոխադրութիւն անորոշ դերբայի խնդիր եղելոյ · 1234 ։ Ցինչ միտս վարի ընդ դերբայդ · 568 · 569 · 571 · տես և 1130 · 1132 ։ — Արտաղութիւն · 1333–1346 · 855 ։ Տես և Ածական , Բացայայտիչ , Յատկացուցիչ , Յարաբերական , Դեր և Միջակ անուանք , և այլն ։ — Նախդիրք գան և ՚ի բարդութիւն · 1445 · 1458 · 1459 · տես և Յ ։ Յօդակապ բարդութեան · 1456 · 1462 · տես և 1006 · — Նախդիրք յատուկք ունին չեշտ · 1364 ։

Նախդրիւ հայցական · տես Որոշեալ հայցական ։

Նախդրիւ տրական · 20 · 21 · 265 · զեղչեալ նախդիրն · 1067 · 1068 · 1070 · 1073 ։ Նախդրիւ վերջահոլով տրական , զինչ է · 20 ՚ի Ծան · 260 ՚ի Ծան ։ Տես Տրական ։

Նայ տառք ո՞յք · 1428 · որ և քաղցրահնչիւնք են · Ծնթ · առ սոքօք զեղչեալ կամ սղեալ ը · 1093 · 1406 · կրկնեալ սոքա միայն ՚ի պարզ արմատս · 1437 ։ Ո՛րպէս տրոհին ՚ի գրագարձի · 1380 ։

Նաւակատիք , տօնագարանութիւն · 1499 ։

Նեար , յոգնականավերջ · 104 ։

Նէր նախդիր անուոր · 285 · բարդութիւնն · 1462 ։

Ներգոյական , ոչ է հոլով · 20 · ՚ի Ծան · զինչ անուն տուեալ նմա · 260 ՚ի Ծան ։

Ներգործական երկրորդ ազգ բայից , ո՞յք են · 297 · առանձին խոնարհումն · Ծնթ · ըստ այսմ խոնարհին և չէզոքք · 298 · տես Ներգործակերպ չէզոքք ։ Գլխաւորք զկարգութենէ խոնարհմանն · 299–305 · պատկեր նորա · 305 · Ա · Լծորդութեան և գլխաւորք իւր · 318 · 319 · 321–324 · (326 · 327) · Բ · Լծորդութեան · 334 · 335 · 339–342 · 344 · 345 · 372 · Յոյց ածանցական արմատով · 346–348 · (338) · Գ · 370–373 · (374 · 375) · այլ և այլ գլխաւորք զխոնարհմանց սորա · 434–458 ։ Արտուղի բայք · 383 · 384 · 390 · 391 · 394 · 395 · 398 · պակասաւորք · 403–408 ։ Կրաւորականացեալ ներգործականք · 353 · 360 · 362 · 378 ։ — Յոյց ածանցեալքն զինչ նշանակեն , և զինչ վարի փոփոխակ նոցա · 422–425 · և պարզք դարձեալ ՚ի տեղի նոցա · 358 · 426 ։ — Ներգործական բայք վարեալ ՚ի չէզոք միտս · 298 · 426 · 636 · 638 · և ընդ հակառակն · 338 · 358 · 637 ։ Կրաւորականք ներգործաբար · 430 · 1261 · և սոքա կրաւորապէս խոնարհեալ · 431 · 432 · հասարակք ՚ի ներգործական միտս · 330 · 332 · 350 · 356 · տես և 430 ։ — Բայանուն անորոշ դերբայն ՚ի ներգործական միտս վարեալ · 462 ։ Անցեալ դերբայն էալ և էջեալ յանգիւ · 465 · 466 · 469 · 645 · ոչ առնու + յայդ միտս · 471 · իբր բայանուն հոլովեալ (475) զինչ նշանակէ · 476 ։ Ապառնի դերբայն · 480 · անփոփոխ ձեւոյ · 483 ։ Ող և Իլ բայածական · 498 · 495 · Նէ՝ չէք սոցա · 502 · միայն երբ վարի իբր ող · 504 ։ — Խնդիր սեռի ներգործականաց՝ հայցական · 531 · 621–630 · 1224 · 1225 · տես և 631–634 · աննախդիր հայցականաւ առնուն զանորոշ դերբայն · 577 · կրկին հայցական · 635 · ՚ի չէզոք միտս՝ այլ հոլով · 636 · (638) · Ընդէ՞ր էականաւ անցեալ դերբայքն հայցականնախդիրք · 645 · խնդիր անորոշ դերբային փոխեալ ՚ի սեռական · 646 ։ Խնդիր բնութեան յայլ և այլ հոլով · 652–669 · ուղղական խնդիր որպէս վարի առ սովաւ · 670–675 ։ Եւ այլ փոխադրութիւնք խնդրոյ ՚ի հոլովս · 1263 · խնդրոյ

ընդ անուան բայի և այլն · 1264-1268 · եղականն յոգնակի եդեալ · 1269: Խնդիրն բարդեալ ընդ բային · 1464 · 643 :
'Ներգործական անուանք · 678 · զանազան խնդիրն առնուն սեռական · 679 · հայցական · 681 · 682 · զըմբռնելութիւնն յայլ և այլ հոլովս · 685 · 'ի սեռական · 686 · 688 · (646) · Ի՞ ածականն վարել ներգործաբար · 687 · և այլ անուանք · 689-691 · 693 : — Ածանցեալ -ն , -ութիւն , -ումն մասնկամբ · 1475 · 1499 :
'Ներգործականք չէզոքք այք , և խոնարհումն նոցա · 298-304 · ընդ ա լծորդութեամբ · 320-323 · 330 · բ · 336-338 · 343-345 · 381 · յերրորդ լծորդութեան 'ի էւ առաւել յանգին քան 'ի իւ · 352 · 356 · 647 · Ներգործականքն 'ի կրաւորականս փոխեալ · 357 · 428 · 438 · 431 · կամ ընդ հակառակն · 433 · չէք չէզոք ներգործականս ընդ դ լծորդութեամբ · 371 :
'Ներկայ ժամանակ բայի · 294 : Տես և Սահմանական ներկայ :
'Նէ իգական գերանուն · 232 · 'ի ծան :
'Նէ սաստկական մասնիկ բազում ուրեք ն դիմորոշիւ բացատրեալ · 893 : — Նշանակէ գործեալ ստորադասական եղանակ · 307 ծան · 2 · 445 :
'Նիւ բառ ընդ -ոյ- դերանուան զանորոշ դէմս ցուցանէ · 780 :
'Նման բացատրեալ -րդէ- , -իրն- բառիւք · 1216 · և ընդ հակառակն · 1217 :
'Նշան առոգանութեան · 1360 · արտահութեան · 1375 :
'Նշանագիր զինչ է · 3 : — 'Նշանագիրք կամ 'նշանք հոլովակերտ · տես Հոլովակերտ 'նշանագիրք :
'Նոյն գերանուն · տես Սոյն , Դոյն , Նոյն : — Վարի կրկնեալ ինքեամբ · 247 · ընդ Ի · 248 : Մակբայօրէն նշանակեալ Նոյնդէս · 516 · 520 :
'Նոյնական մասնիկք ածանցականք · 1500 :
'Նորա ածական գերանուն , հոլովումն · 249 · 250 · տես Սորա , Դորա , և այլն :
'Նուազական համեմատութիւն ածականաց · 694-698 :
'Նում ածանց վերջ բայից · 1482 · 'ի սա փոխեալ -էմ յանգ · 369 :
'Նուրբ առաք · 1428 · և քաղցրադոյնքն 'ի նոսա · ~նդ · լծորդք իւր · 1429 · 1434 · 1435 :
'Նւ , -ւէմ , -ւիմ , ածանց մասնիկ և վերջ բայից · 300 · տես Ձ , -ւ :

Շ

Շ պարզ առա համարեալ · 1403 · և պատկեր նորա · ~ · նուրբ է · 1428 · և չէ ոչ ձայն · ~ · լծորդքն · 1432 · ձ ընդ ~ · 1429 · յաւելորդս եդեալ կամ զեղչեալ · 1436 · Նախադաս քան զա լծորդին թաւք ընդ նուրբս · 1431 : — Շ սկզբնատառ ընդ զանգի զայ նախդրի · 1069 : Աւելով Զ նախդիր · 1406 · 266 : Եւ'րբ զինի իւր առնու զը · 1406 :
Շաղկապ անփոփոխ մասն բանի · 16 · զինչ և քանի ինչ վարի · 521 · 522 · պարզք և յօդաւորք կամ բարդ , և կիրառութիւն նոցա · 523 · երբ վարի ընդ ստորադասականս · 307 ծան · 2 · 445 · 461 : Հոլովեալ իբր անուն սխալակարար · 132 : — Զեղչումն · 1082-1085 · հանդերձ բայիւ · 1054 · 1055 : — Աւելադրութիւն ~ շաղկապի · 1156 · 1157 · (787) · 1158 · Բայց · 1159 · և այլոց · 1150 · 1101 · 307 ծան · 2 · ընդ անցեալ և անորոշ դերբայից · 1161-1166 · — Փոխադրութիւն , մի ընդ միւսոյ կամ ընդ մակբայս փոխանակեալ · 1313 · 524 · և ընդ հոլովառու բառս · 1314 · 524 · 287 ծան · 2 էջ 119 : Փոխանակ սոցա դարձեալ ~ յարաբերական · 1307 · 1308 · անորոշ դերբայն · 461 · 568-576 · 578-581 · անցեալն · 582-586 · տես և 1161-1166 : — Տեղի · 1354 · արտաղրութիւն · 1354-1357 · 1328 · 1352 : — Տես կամ , Եւ : — Բնիկ շաղկապք անշեշտ են բնաւ · 1364 :

Շարագրութիւն զինչ է · 528-536 · պարզ և ընտիր · 536 · ուղիղ կարգումն նորա · 1315 · ձևաւոր · 1041 ։

Շեշտ մին յոլորակաց · 1360 · զինչ է · 1362 · և քանի ազգ են · ծնթ · Երբ բառնի · 1363 · բառք անշեշտք · 1364 · անուանք 'ի կոչելն շեշտին և ուր · 1369 ։ Շեշտն ընու և զտեղի երկարի · 1371 ։ — Շեշտ՝ խաղ երաժշտաց · 1274 ծան · 1 ։

Շեշտանշան · 1361 · գրի միշտ · 1370 ։

Շեշտոլոր ազգ շեշտի · 1362 · ոյք են · 1363 · անշեշտ բառք · 1364 · անուանք 'ի կոչելն · 1369 ։ Տես և Յարաշեշտ, Նախայարաշեշտ ։

Ո

Ո ձայնաւոր տառ · 4 · արմատ · 1403 · պատկեր սորա · ծնթ · ուղիղ հընչումն · 1407 · սուղ քան զօ, ու · ծնթ · 1427 · Նոյնպէս քան զոյ, ոյ · ծնթ · ընդդէմ իւր · 1403 · 1404 · 1407 · 1413 · 195 ։ Աճեալ յ 'ի յանգս · 1439 · տես յաւելադրութեան Յ տառի ։ — Ո յանգեալ անուանց բարդութիւն · 1451 · 1485 · տես 'ի Ձայնաւորաց բարդութեան ։ Յօդակապ բարդութեան · 80 · 1456 · ածանցից · 1483 ։

Ո, հոլովակերտ նշանագիր · 24 · ուրեք անփոփոխ · 25 · չորրորդ պարզ հոլովման · 24 · 49–51 · եօթներորդ խառն հոլովման · 24 · 64–68 ։

Ո, արմատ ուր · 166 ։

Ո, ով միջակ անուն, հոլովումն · 182 · 185 · 186 · 513 ծան · 1 էջ 214 · տես և 237 · կրկնութիւն · 183 · գոյական · 184 · տես և 850–852 · եզանային բազմաբար վարեալ · 781 · ով՝ քեզ յոգնականացեալ · 782 ։ Ոյք վարեալ իբր յոգնակի ոքի · 194 · 783 · տես և Ո ոք, ով ոք, և այլն ։

Ո, որ դերանուն յարաբերական · 237 · տես Որ, ո ։

Ո, որ միջակ անուն, հոլովումն · 187 · գոյական և զինչ նշանակէ · 187 · 188 · 190 · 'ի կրկնելն · 189 · զոր չէ պարտ մի համարել ընդ յարաբերականին · 238 · 850–852 · 854 ։ Ածականաբար վարեալ և որպէս · 191 · տեղի և համաձայնութիւն · 772 · 773 · 850–852 · 857 · արտաքսութիւն · 1323 ։ Վարեալ աննախդիր հայցական · 627 ։ Զառնու յօդս · 893 ։ Աւելադրութիւն ընդ ինչ · 1105 · գոյ մ · 1151 · ընդ միջակս · 1157 · տես և Որ ինչ, որ ինչ ։ Բակառութիւն · 1203 ։ Վարի ընդ դիմաւորս փոխանակ ող բայածականի · 500 · և ընդ է էականին փոխանակ մակբայից · 591 · 592 · 513 էջ 216 ։ — Զխորդ շեշտին բարդեալքն ընդ որ · 1365 ։

Ուր ստուգաբանութիւնն · 1496 ։

Ոէ երկբարբառ է · 1426 ։

Ոլորակք նշան առոգանութեան, և ոյք · 1360 · երկոյնեն երբեմն յառոգանութեան զպարզ ձայնաւորս քան զերկբարբառս · 1427 ։

Ոհ ձայնարկութիւն · 525 · իբր անուն վարեալ և հոլովեալ · ծնթ · 'ի ծան · 1 էջ 240 ։

Ող կամ օղ բայածական, ուստի կազմի · 494 · և յոր ազգ բայից · 495 · 498 · ունին և էականք · 494 · հոլովումն · 497 · բազում ուրեք զանակութիւն իրեք ցուցանէ · 499 ։ — Վարեալ իբր անցեալ դերբայ և չէ բայածական · 501 · կամ ընդ հակառակն փոխանակ նորա անցեալ դերբային · 476 · 478 · և չէ բայածականն · 504-506 · 1259 · անորոշ դերբային · 1241 · դիմաւոր բայ · 500 · գոյական բայանունք և խնդրառութիւն նոցա · 679 · 681 · և ածանցեալքն ան եղծական մասնկամբ · 1475 · դարձեալ ոց, էոց ածանց · 1496 ։

Ոք, ոք միջակ անուն, որպէս հոլովին · 194 · նշանակութիւնն · 194 · 196 · զինչ դարձեալ 'ի կրկնելն · 197 · կամ 'ի վարելն ընդ այս, այն · 778 ·

780 · 780 ։ Տեղի և համաձայնութիւն ընդ գոյականս · 775–777 · 'ի միա_սին վարեալ –ճ –ք · 779 ։ — Ոճ եզական ձայնիւ յոքնակի վարեալ · 556 · 785 ։ Զինչ փոխանակ նորա · 591 · 786 · 783 ։ Տես և Ոք ։

Ոյ , լծորդք ընդ ամս –ա , ի– , –ղ , –– · 1411 · 1417 · 1439 · — Անձայն է 'ի յանգս յ · 10 · 1439 · 117 ։

Ոյ , յինչ փոխի 'ի հոլովս · 25 · 1439 · զարտուղութիւն · 129 · կամ անկլով 'ի յանգն յ · 117 ։ — Ոյ , –ա , –յր , վերջ սեռականի և տրականի · 49 · 51 · 67 · (64 · 65) · 90–92 · 94 · 146 · 182 · 249 · 250 ։

Ոյ ածանց մասնիկ անուանց · 1492–1494 · 1242 · 1496 · 1500 ։ — Յօգա_կապ ածանցման · 1483 ։

Ոյին , –ղին ածանց յանգ ածական գերանուանց · 1483 · 252 · չունին վեր_ջահոլով · –նդ · 833 · տեղի և համաձայնութիւն · –նդ ։

Ոյն ածանց մասնիկ մակբայից · 513 · 1496 · անուանց · –նդ · 1499 · 1500 ։

Ոյն արմատ ––նէլ բայի · 409 · 1490 ։

Ոյւ, –յս · 346 · 303 · տես Ոյց ։

Ոյք արմատ ––քէլ բայի · 398 ։

Ոյր սեռականավերջ և տրականավերջ · 90–92 · 182 ։ Տես և Ոյ ։

Ոյց , –յւ , –յս ածանց արմատ ներգործական բայից · 300 · ձև անցեալ կատա_րելոյ · 301 · 302 · 346 'ի Ծ–Ն · են և կրկնածանցք · –նդ · 347 · 361 · որպէս խոնարհին · 346–348 · 'ի սոյն միստ վարեալ պարզ չէզոք · 338 · 358 · վարին կրաւորաբար · 361 · 362 · փոխ առյ ւ, ու բայից · 365 · 366 ։ Զինչ նշանակէ և զինչ փոխանակաւ վարեալ · 346 · 422–425 ։ Ոյց զեղչեալ · 456 · յաւելորդս եդեալ · 457 ։

Ոյք յոգնականավերջ · 102 ։

Ոն վերջ յոյն յատուկ անուանց ուստի առեալ · 33 ։

Ո –ք , –ղ –ք · Ող, – (771) · միջակ անուն , հոլովումն և այլ գիտելիք · 200 · գոյական և ածական · 200 · 771 ։ Ո –ք , –ղ –ք բազմաբար վարեալ · 781 · արտուղութիւն · 1325 ։ Տես և Ոք ։

Ու մակբայ ուրացական · 513 · յարի և յանուանս · 514 · 1472 · (1040) · ընդ որս և յանսովորս հոլովեալ · 515 · և այլ ածանց մասնիկ իբրև զատա վարեալ · 1469–1476 ։ Ու մերթ առանձինն նշանակեալ –նդ–յ · 515 ։ — Ու ընդ միջակս անուն նախդիր · 1039 · ընդ գոյականս և ածականս · 1040 ։ — Զեղչումն · 1081 · կամ առ սովաւ բայն հանդերձ կապակից բառիւք · 1055 · 1040 ։ — Աւելադրութիւն · 1149 · 1150 · երբ դնի և երբ ոչ առ դ––ւ–ւ բայիւ · –նդ · յաւելորդս առ սովաւ Ին միջակ · 1106 · տես և Ուին ։ — Արտուղութիւն · 1349 · եդեալ 'ի վերայ հրամա_նի բայի · 1350 · արտուղեալ ընդ –ք · 1351 · առ սովաւ արտուղեալ եա_կան բայն յանցեալ դերբայէն · 548 ։ Տես Ե– –ւ , Զ , Զիք ։

Ուին, Ին –ւ միջակ անուն , որպէս հոլովի · 180 · տեղի և համաձայնու_թիւն ընդ գոյականս · 815 · հայցականն աննախդիր · 1039 ։ — Անու_ղղայն և յերկուս թիւս · 553 ։ Արտուղութիւն · 1251 ։

Ուին հասարակ գոյական և ածական անուն , որպէս հոլովի · 181 · տեղին և համաձայնութիւն · 815 · առնու նախդիր · 1040 ։

Ու Փ միջակ անուան տեղի և համաձայնութիւն · 754 · և յերկուս ես թիւս առնու զբայն · 553 ։ Նշանակէ սա և ք–ղ––ք · 754 ։

Ու –ք , –ք –ւ միջակ անուն , հոլովումն , գոյական և ածական · 202 · տեղի · 775 · և յերկուս թիւս առեալ զբայն · 553 · 781 · արտուղութիւն · 1325 · 1351 ։

Ոջ սեռականայանգ և տրական · 91 · 93 ։

Ոջէ , բացառականայանգ · 95 · տես և 'ի Ջ ։

Ո– յանգ յատուկ անուանց , հոլովումն նոցա · 31 · փոխեալ 'ի –ն · 33 · որ_պէս 'ի կոչելն · 32 ։

Ով ձայն նոյն ընդ օ · 1403 · 1404 · 1410 · հնչումն նորա նախադաս բաղա_

ձայնի · 1410 · երկար քան զ– · 1427 · Երբ փոխանակի ընդ –– · 1410 · ընդ ոյ · 1411 · 1439 · ընթերց ընդ ––, –– · 1413 · (195) ։
Ոէ գործականավէրջ · 97 · 24 · 49–51 · 67 · 146 · 241 · 249 · 250 · մի հա_մարեալ ընդ –– · 1410 · 65 ։ Տես և Ոէին ։
Ոէ ձայնարկութիւն · 525 · զեղչի բաղում անգամ · 527 ։
Ոէ միջակ անուն · 182 · տես Ո, –է · Ո –ա, –է –ա ։
Ոէին ածանց վերջ ածական դերանուանց · 252 · տես Ոյին ։
Ոէ –ա · տես Ո –ա ։
Ոփն , հոլովումն · 63 · մակբայօրէն յոգւոյ կալ · անդ 'ի ծան ։
Որ , – դերանուն յարաբերական և անորոշ անուն գոյական · 237 · 846 · կազմութիւն · 166 · հոլովումն · 187 · ուր միջակ է և ուր յարաբերական · 238 · 850–852 ։ Ածականաբար վարեալ · 1072 · 1201 ։ — Չառնու յօդ · 893 · կամ առեալ պիտակաբար · 903 ։ Տես Յարաբերական դերանուն ։
Որ միջակ անուն · տես Ո, –ր ։
Որոյ , –րէոյ յոգնականավէրջ · 104 ։
Որ ւէնւ, –ր էնւ, ւէնւ –ր, էնւ –ր միջակ անուն, հոլովումն, նշանակութիւն և կիրառութիւն · 192 · 193 ։ Տեղի և համաձայնութիւն · 774 · 841 ։ Որ էնւ վարեալ աննախդիր · 627 ։ Առ սովոր յաւելորդս վարեալ մանգամ, գամ մ · 1151 · և երբեմն էնւ աւելադրութիւն է · 1105 ։ Արտուղութիւն · 1325 · 851 ։
Որոշեալ հայցական · տես Աննախդիր հայցական ։
Որ –ա միջակ անուն, հոլովումն, կիրառութիւն · 201 · բակառութիւն · 553 · 781 · արտուղութիւն · 1325 ։
Որւոյ , հոլովումն · 208 · յինչ միտս և որպէս ընդ միջակս · 787 · (1157) ։
Որդէն հոլովառու բառ , նախադաս , և զոր հոլովս պահանջէ · 287 · աւե_լադրութեամբ զայ նախդրի · 1145 · փոխադրութեամբ՝ հայցական փոխա_նակ այլ հոլովից · 1215 · կամ տրական նշանակելով նմա · 1216 · և սա փոխանակ նորա վարեալ · 1217 · նշանակէ ուրեք և այդրոր · 1218 ։ — Ո՛ւր չէշտի և ուր ոչ · 1364 ։
Որդէն ւէ , աւելադրութիւն առ անորոշ դերբայիւ · 1162 ։ Տես և Վ–ան ։
Որէան , –րէանէ , որպէս հոլովին · 208 ։
Ու երկբարբառ · 4 · 1409 · 6 · 1378 · հնչումն սորա · 1412 · 1427 · 6 · ընթերց ընդ ––, –, –է · 1413 · ընդ հ · 1441 · փոխանակ սորա դնի –, է · 1408 · 1412 · 1485 · կամ փոխեալ 'ի ւ– · 6 · 1422 · 1425 · 1378 · մի_ացեալ ընդ այլ ձայնաւորս որպիսի՛ վանկ գործէ · 1425 ։ Ջեղչեալ առ ––_բէան ածանցիւ · 1485 ։ — Ո՛ւր և որպէս տրոհի 'ի տողադարձս · 1378 ։
Ու հոլովակերտ ձայն · 24 · 52–57 ։ — 'Ի հոլովս յինչ փոխի · 25 · 1406 · ար_տուղութիւն · 25 · 30 · 129 ։ Եւ ոյ 'ի –– փոխեալ · 25 · 1439 · և երբեմն ոչ · 129 · 117 ։
Ու շաղկապ ուր և որպէս 'ի գործ ածի · 523 'ի ծան · 1 էջ 230 ։ — Յօդա_կապ մտանէ 'ի բարդութիւնս · 523 'ի ծան · 1 · 88 · 144 · 1456 · տես և 1499 'ի ծան ։
Ուբէան ածանց , կազմութիւնն · 1499 · որպէս ածանցի ընդ ––, է– · 1485 ։ Երբեմն յոգնականացուցիչ անուան · 106 ։
Ուէ , ուր երկբարբառ է · 1425 ։ — Յոգնականավէրջ · 104 ։
Ուէմ , ռամիկ յանդ բայից · 350 · 377 ։
Ուհէ կամ ––րհէ , ինդականայանդ · 89 ։
Ուղղական , որ և Անուանական , ոչ է հոլով · 20 · և կոչականն ուղղական է · անդ · 'ի ծան ։ Ուղղականք սեռականավէրջ · 119 · 249 · 250 ։ — Ուղղական բարդութիւն անուանց · 1459 · ուղղական ընդ ուղղականի կամ ընդ սեռականի անյօդ մերձ եդեալ · 1460 · 82 ։ Ուղղական ածան_ցումն · 1481 · 1488 ։
Ուէանծէմ , ––ւէէան բառի կազմութիւն · 1438 ։

Ո–մ սեռականայանց և տրական. տես 'ի Մ:
Ո–մ յանգ չորրորդ կարգի բայից. 299. 300. որ պարզն և ածանցեալն. –նդ. 302. 1482. առանձին խոնարհումն և պատկեր. 301. 305. ներգործականաց. 370–373. կրաւորականաց. 374–381. –ամ փոխեալ 'ի եմ. 372. և էմ, իմ 'ի –ամ. 341. –նիմ, չիմ 'ի նամ. 369:
Ունականն ածանց մասնիկք. 1496. 478. 499: Եւ տառք ինչ բաղաձայնք. 1476–1478:
Ո–նիմ հասարակ բայ, արմատն. 409. 1490. պակասաւոր բայ. 409. 411. 414. չէք բնաւ –նիւ. 410. նշանակութիւն և կիրառութիւն. 413–415. 487. փոխանակ սորա եական բայք. 412. վարի 'ի տեղի ապառնի դերբայի. 486. Ո–նի ընդէլ զինչ նշանակէ. 488. տես և 486:
Ո–նդ յոգնականավերջ. 102. անհոլով բայ յոմանց. 103:
Ուստէն, կազմութիւն. 198. հոլովեալ. –նդ: Մակբայ. 313:
Ուստ, –ոյ բացառականավերջք. 96. 520 եւ 227. 238: — Արմատ. 198: — Ածանց մասնիկ. 1493. 1496. 1499. 513:
Ուստի բացառական –ոց միջակ անուան և յարաբերական դերանուան. 186. 238. 1203:
Ուստի շաղկապ. 523 եւ 234. փոխանակ սորա վարեալ –ոց յարաբերական. 1307:
Ուստ մասնիկ ածանցական. 1432. 1483. 1493–1495. 1497. (1406):
Ուստեմ արտաքի բայ. 398. 399:
Ուրացական մասնիկք. տես Եղծական մասնիկ:
Որքան միջակ անուն, կազմութիւն և զինչ հոլով. 194. 195. 198:
Որքան շաղկապ. 523. արտաքսութիւն. 1356:
Որպէս միջակ անուան կազմութիւն. 194. 195. 193. զինչ նշանակէ կրկնեալ. 198: Ցինչ միտս ընդ է եականի վարեալ. 592. 1101. 513 եւ 216:
Ո–յ բացառականավերջք. տես Ուստ:
Ո–յանեմ յանգ բայից. տես Ոյ:
Ով միջակ անուն. 194. տես Ոք: Կազմութիւնն. 195. եզակի և յոգնական. 194. 783. կրկին յոգնականացեալ. 784. կամ եզական ձայնիւ բազմաբար վարեալ. 781–783. 553: — Ցածականաբար վարելն արտաքսեալ. 1326. և –վ –ւ. 202. 1351: — Վարեալ ընդ այլ միջակս. տես Ամենայն –վ, Այլ –ք, –վ, Իւրաքանչիւր, Երկաքանչիւր –վ, Մի –ք, –վ, Մի մի –վ, Մի–ք, –վ, Ո –վ, –ք –վ, Ու –վ, Որ –վ:

Ջ

Ջ թաւ տառ և շչող ձայն. 1428. կրկնակ տառ. 1429. արմատ տառն. 1403. լծորդ ընդ շ. 1432. շ սկզբնատառ լինել զանգի զ նախդրի. 1069: Ո՛րպէս յարի ընդ բաղաձայնս. 1406:
Ջ, ածանց մասնիկ եղծական. որպէս բարդի և յոր անուանս. 1469. 1472. 514. զեղչեալ. 1089: Տես և Ոչ, չ մակբայ:
Ջ, մակբայ. տես Ոչ, չ մակբայ:
Ջ, նչ ածանց մասնիկ բայից. 300 'ի ծան. 1. 1482 'ի ծան. 1. որպէս յարեն 'ի բայս. 1482. և յոր լծորդութիւնս. 300–302: Առանձին խոնարհումն. 365–368. փոխեալ 'ի –նիմ, նամ. 369:
Ջակէրա, զինչ. 1396:
Ջ–ի. հոլովառու բառ, տեղի. 285. 1005:
Ջափուց և կշռոյ անուանք յամենայն հոլովս խնդիր եական բայի. 597. 603. 608. 612. 613. 616. զինչ և առ այլովք բայիւք. 640. 669. (1275):

Չէզոք չորրորդ ազգ բայից · 298 · որ է խոնարհումն նորա · անդ · տես Կրաւորականք և Ներգործականք չէզոք : Կէս չէզոք բայ · 322 · 323 · արտաքի չէզոքք · 386–389 · 400 · 401 : — Չէզոքք 'ի ներգործական միտս վարեալ · 338 · 358 · կամ այլք իբր զչէզոք · 298 · 426 : — Անորոշ դերբային իբր բայանուն 'ի չէզոք միտս վարեալ · 462 : Անցեալ դերբային էաւ և էջէաւ յանգիւ · 465 · գոյ և ած յանգիւ · 479 · անփոփոխ մնայ նշանակութիւնն · 466 · 470 · յոգնականացեալ · 471 · դերբայս իբր բայանուն չէզոք զինչ նշանակէ · 478 : Ապառնի դերբայ · 480 · յոգնականացեալ · 483 : Ունիցի՞ ըլ և ող բայածական · 495 · 498 · կամ ելի · 502 · 504 : — Խնդիր՝ զբնութեանն միայն ունին չէզոքքս, և այն յինչ հոլով և որպէս գիտելի · 653-669 · տես և 636–638 · ուղղական խնդիրն որպէս գնի առ սովաւ · 670 · 671 · 673-675 · անխնդրառու չէզոքք · 676 : Փոխադրութիւն խնդրոյ 'ի հոլովս · 1262 · 1263 · ընդ անուան բայի, և այլն · 1264–1268 · եղականն յոգնակի եդեալ · 1269 :
Չէզոք բառ որպիսի բարդութիւն է · 1459 · 1461 :
Չէզոքական անուանք · 678 · յինչ հոլով առնուն զխնդիր բնութեան · 685 · 686 · 688–693 : Ածանցեալ ան մասնկամբ · 1475 :
Չիք էական բայ · 317 · վերի և ընդ անցեալ դերբայ · 548 : Տես Իք, էական բայ :
Չոգ արմատ երթամ բայի · 388 · 389 :
Չորք միջակ թուական անուն, հոլովումն · 146 · տեղի և համաձայնութիւն · 750 · 755 · 756 · յինչ միտս կրկնի և որպէս համաձայնի · 795 :

Պ

Պ նուրբ տառ · 1428 · արմատն և լծորդքն · 1403 · 8 · 1430 · 1431 · առ սովաւ լծորդին ընդ միմեանս Ճ և Ն · 1433 · տես 'ի Բ և 'ի Մ տառս :
Պակասաւոր բայք զինչ են, և որք · 299 · 402–417 :
Պաճոյճ, ստուգաբանութիւնն · 1496 :
Պայմանաւոր եղանակ բայի · 451 · անտեղութիւն կոչելոյն յունմանէ Բաղադրեալ պարագանի · անդ 'ի ծան :
Պայմանի շաղկապաց զեղչումն · 1083 :
Պաշտ, պաշտէլ բառի կազմութիւնն · 1439 · (1499) :
Պատիւ կամ Քրոս նշանագիր առ ինչ վարէր · 1399 :
Պատկեր հոլովմանց անուանց · 24 · խոնարհման չորեցունց կանոնաւոր լծորդութեանց · 305 · արմատ տառից և լծորդաց · 1403 :
Պատմական, անտեղի է զատ հոլով համարել · 20 'ի ծան · մեք որպէս կոչեցաք · 237 · 'ի ծան · 1 :
Պարառական, աւելորդ է 'ի կարգի հոլովից դասել զայն · 20 'ի ծան · զիարդ 'ի մեզ կոչեցաւ · 236 'ի ծան :
Պարզ անուանք որք · 1444 · 80 · թէ գոյականք են և թէ ածականք · 79 · (76) · բարդքն և ածանցքն են 'ի միասին · 80 · 81 · զպարզ ածանցս զանազանել 'ի կրկնածանցից · 1486 · 1489 : Պարզ անուանք ընդ էական բայից հայցականախնդիր եղեալ · 644 · (598) :
Պարզ արմատք բայից որք · 300 · 305 · 318 · 334 · ձև կատարելոյ և հրամայականի և այլոց ոմանց · 301–304 · 341 : Ածանցքն երբեմն պարզքն · 345 · 348 · կամ ածանցեալքն պարզքն · 456 : 'Ի պարզ արմատոյ կազմի և ըլ բայածական · 495 : — Հայցականախնդիր եղեալ առ ամենայն բայիւք · 631 · կամ նոյնանիշ արմատոյդ կամ յարաբերողք · 632-634 · տես և 642–644 : — 'Ի պարզ արմատ բառս չիք կրկնութիւն բաղաձայնի · 1437 : Տես և Արմատ :

Պարզ թիւք, հոլովումն նոցա. 146. 147. 'ի սոցանէ ածանցեալն կարգի թըւականք. 148. վարեալ յաճախ փոխանակ միմեանց. 150. 151. ածանցեալ ով, եակ մասնկամբ. 152. և ոչք իբրև զպարզս վարեալ. 153. նոյնպէս և ածանցեալքն 'ի ական, ին. 156. և Երկոտասնէր փոխանակ պարզին Երկու. 164: Տեղի և համաձայնութիւն նոցա ընդ գոյականաց. 750-758. 761. յինչ մտս կրկնին. 795. 794: Տես և Մի:

Պարզ դերանուանք. 818:

Պարզ լծորդութիւնք բայից. 300. տես 'ի վեր 'ի Պարզ արմատս:

Պարզ հոլովք. 20: — Հոլովմունք քանի, և որ նշանագիրք նոցա. 23. 24. 26-57:

Պարզ մակբայք. 13: — Նախդիրք. 254: — Շաղկապք. 523:

Պարզ տառք, որք են. 1403. 1428. պարզ ձայնաւոր տառք սուղ քան զերկբարբառս. 1427:

Պրէչ արմատ բառ, և կազմութիւնն և բարդութիւն. 1439. 1499:

Պարոյկ մին յոլորակաց. 1360. առ ինչ և ուր վարի. 1372. 1373: — Խաղ երաժշտական. 1374 'ի ծան:

Պարունակ ածանց մասնիկք. 1495:

Պրտ և պրտէ չեն նոյն. 126:

Պրթէն պակասաւոր բայ, և նշանակութիւնն. 416: Այլ է Պրթէն, պրթէնատ:

Պէտէ անդէմ բայ. 418. Երբ ոչ. 419:

Պիտոյից գրոց անսովոր արտաղութիւնք. 1356:

Ջ

Ջ միջակ և շչող տառ. 1428. արմատն. 1403. ուղիղ արտաբերութիւնն. 1430. լծորդ ընդ ճ. 8. 1403. 1430. ընդ դ, ե, տ. 1432. ընդ ց, չ. անդ: Առ սովոր յաւելորդս եդեալ ր. 1436:

Ջ հոլովանշան տառ. 90. 91. 93. 94. տես և 72. 74. 146. 233:

Ո

Ո թաւ տառ. 1428. և կրկնակ ր տառի. 1429. լծորդ ընդ նմա. 1434. յառաջ քան զն փոխանակ նորա վարեալ. 39 ծան. 1 էջ 17. 1434: Ո սկզբնատառք բնիկ են թէ եկամուտք. 1443. առնուն ըթ որով և զյ նախդիր. 266 և 'ի ծան. 1:

Ոճաւոյ, ուղիղ գրութիւն և ծագումն բառիս. 1443 'ի ծան:

Ս

Ս պարզ արմատ տառ. 1403. նուրբ և շչող տառ. 1428. լծորդք իւր. 1403. ընդ զ, ե, ծ, շ. 1432. առ սովոր թաւ տառք փոխանակին ընդ նուրբս. 1431. և ր յաւելորդս եդեալ, կամ զեղչեալ. 1436: — Ս փոխեալ 'ի ց յապառնի ժամանակ. 303. 437. 438: — Զեղչեալ 'ի յանգէ մակբայից ինչ. 1097. առ սովոր զեղչի զ նախդիր. 1068. 1070: — Ե՛րբ աղին 'ի սկիզբն և 'ի յանգս բառից. 1406. առնու 'ի սկիզբն յ նախդիր. 266:

Ս, ածանց տառ. սաստկացուցիչ. 1477։
Ս, գիմորոշ յօդ 860. որպէս յարի. 898. լինի միտ 861. տես Գիմորոշ
յօդք։ 'Ի — յանգեալ յօդնական անուանս գնի յօդդ և կամ որպէս. 876.
891։ Գ—— չէք յեզականն. 894։ — Գիմորոշ յօդդ ազն թէ ոչ. 1406։
Ս յօդնականացուցիչ տառ. 18. մանաւանդ 'ի նախդրիւ հոլովս. 24. 'ի
—, — յանգս յիով յարեալ. 26. 46. 114. + 'ի — փոխեալ. 100. 551.
600. 670. կամ — 'ի +. 101. (891). յարի և յեզական յօդնական_
վերջս. 105. և 'ի վերջահոլովս լինի միտ. 112։ Ոչ առնուն սոքա — յօդ
գիմորոշ, և կամ որպէս. 876. 891։ — Պահեալ — յածանցս. 1481։ —
Ո՛ւր ազն. 1406։ Տես և Յօդնակն։
Ս—, Տ—, Ն— էական դերանուն, արմատ և հոլովումն. 232. 233. (899).
գոյական, զանձանց և զիրաց. 234. 232. դուն ուրեք ածական. 235.
վարին ընդ [illegible]. 234. ընդ —յ—, —յտ, —յն. 244. 780։ Ո՛րպէս առնուն
յօդ. 898. (893)։ Իգական նոցա. 232 'ի [illegible]։
Ս—կ—յն շաղկապ. 523. աւելադրութիւն. 1160. արտաղութիւն. 1356։
Ս—կ— հոլովառու բառ. 290. ուր գոյականաբար վարեալ. —տ 'ի [illegible]. 1
էջ 124։
Սահմանական եղանակ բայի զինչ ցուցանէ. 294։
Սահմանական անկատար վարեալ փոխանակ ստորադասականի, և առ փո_
խանակ նորա. 450։
Սահմանական ներկայ (294), ձև նորա և կազմութիւն. 301. 302. Նախա_
տիպ այլոց եղանակաց և ժամանակաց. 303. 304. պատկեր նորա ըստ
չորից ծորդութեանց. 305։ Փոխանակաւ 'ի տեղի միմեանց վարեալ ընդ
այլոց եղանակաց. 448–449. 452։
Սաստկացուցիչ բառք. 83. 86. տառք. 1477. 1478։ Ո՛րպէս սաստկանայ
նշանակութիւն բային. 580. 581. 587. 590. 892։ Գոյականաց և ածա_
կանաց. 713։
Սեռ. անուանց գուցէ 'ի մեզ. 88։
Սեռք բայից զինչ և ո՛յք. 297։
Սեռական հոլով. 20. որոշիչ հոլովմանց. 23. կազմութիւն. 24. պատկեր
նորա ըստ այլ և այլ հոլովմանց. —տ. տես և Սեռականավերջ։ 'Ի ամենէ
կազմեալ գործիականն. 24. 98։ Կրկին հոլովեալ. 112. 113. 249.
250. ուղղական յառաջ անուանց անփոփոխ մնացեալ 'ի սեռականն
131. 35. 131։ Սեռական լինի միտ վարի ըստ նախդրիւ. 275։ — Սե_
ռականահոլով բարդութիւն անուանց. 1459. 1461. Ի՛ն յանգիւ. 1459.
անյօդ 'ի միասին առ ուղղականի եդեալ. 1462. 82. — ածանցումն.
1488։ — Սեռական հոլով առի և Յաստկացուցիչ. 709. 533։
Սեռականակերպք. 24. 90–94. է—ն. 120. 121. ուղղականք յանգեալք 'ի
յ անձայն առնուն յ 'ի ծայրն. 117. (233). փոխանակ վարեալ նմանա_
ձայն ուղղականք. 35։ Ի՛ն վերջ պահեալ և 'ի բարդութիւնս ինչ. 1459։
Սեռի խնդիր. 531. տես Խնդիր սեռի։
Սէֆ—կ—ն կամ —է—գ—հ—կ—ն բառի կազմութիւն. 1429։
Սզանշան, խաղ երաժշտական. 1374։
Սզութիւն ամանակի գուցէ 'ի լեզուի մերում. 1427։
Ս—յն, Տ—յն, Ն—յն ածական դերանուան հոլովումն. 245. 246. վարի ընդ
այլ և այլ դերանուանս. 247. ընդ —. 248։ Տեղի և համաձայնութիւն.
818–822. 825. 826. 'ի վարելն ընդ միացեալ դերանուանս. 831. 832.
որպէս առնուն յօդ և երբ. 900։ — Արտաղութիւն. 1330. 820։ Տես
և Նոյն։
Սուղ, զինչ նշան է. 1374։
Սուր ձայնք. 1428. տես Կիսաձայնք։
Ս—ն յօդնականավերջք. 104։
Ստացական ածանց մասնիկք. 1492։

Ստորադասական եղանակ · 294 · պատկեր կազմութեան նորա ըստ չորից լծորդութեանց · 305 · 334 'ի Ծան · 1 · կրաւորական վերջն փոխեալ 'ի ներգործական · 440 · վասն ջի+ , ի ջի+ վերջին · 442 · 443 · 445 · 446 · փոխ առյ հրամայականի · 311 · 441 ։ Չիք սորա եղանակ և ժամանակ ո_րոշեալ · 455 ։ Իշէր անկատարին դուն ուրեք · 454 · (450 · 453) · բնիկ տեղի կիրառութեանն · 451 · որպէս նշանակէ զպայմանի եղանակ նէ ռամկականին · 307 Ծան · 2 · 445 ։ փոխանակ սորա վարեալ սահմանա_կանն · 448 · (449) · 450 · (453) · և ընդ հակառակն · 452 · նոյնպէս ընդ ապառնի · 439 · 308 · 453 · եդեալ փոխանակ հրամայականի · 439 ։ Ստո_րադասականդ դարձեալ 'ի տեղի անկատարին իւրոյ , նոյնպէս և ապառ_նին · 453 · (450)։ Դարձեալ փոխանակ սորա անորոշ դերբայն · 461 · ընդ ապառնի դերբայն փոխանակ միմեանց · 485 ։

Ստորակէտ , նշան տրոհական · 1375 · առ ինչ վարի · 1388 · օրինակ կիրա_ռութեան · 1390 · դարձեալ կանոն կիրառութեան · 1391–1393 · 1395 · դնի առ կոչականս · 1394 · ունի զտեղի փակագծի · 1397 ։

Ստորն գործական վարեալ · 119 ։

Ստուգաբանութեան բառից որ հմտութիւն կարևոր · 1403 · յայտնէ զգաղա_նի ածանցս · 1490 ։

Վ

Վ միջակ տառ · 1428 · որ է պարզ սորա · 1403 · լծորդ ընդ փ · 1430 · ընդ հ · 1441 ։ Դնի փոխանակ ւ կամ ու ձայնից · 1408 · 1412 · և ընդ հակա_ռակն · 1408 ։— Ձայնաւոր համարեալ · 1408 ։ Գործիականակերտ · 24 ։

Վ , տառ ածանց սաստկացուցիչ · 1478 ։

Վաղակատար ժամանակ · 468 · 472 ։

Վանկ զինչ է · 12–14 ։— Զեղչումն · 1089–1091 · 1465 ։

Վասն ստուգաբանեալ · 289 Ծան · 2 ։ Անշեշտ է ընաւ · 1364 ։— Հոլովա_ռու բառ , տեղի և կիրառութիւն · 290 ։ փոխանակ սորա վարեալ անո_րոշ դերբայն · 570–572 · 574 · 575 · առ որով և ինքն յաւելորդս վա_րեալ · 1130 · 1132 · կամ առ գործիականի · 1131 · առ զի , թէ շաղկա_պօք · 1133 ։

Վասն զի շաղկապ · 523 · աւելադրութիւն · 1165 · փոխանակ սորա վարեալ անցեալ դերբայն · 584 · որ յարաբերականն · 1307 · 1308 · արտաքսու_թիւն · 1354 ։ Տես և Զի ։

Վասն որոյ շաղկապ · 523 · փոխանակ սորա վարեալ որ յարաբերականն · 1307 ։

Վերադիր անուն · 17 · տես Ածական ։

Վերջակէտ նշան տրոհութեան · 1375 ։

Վերջահոլովք ո՞յք են · 20 · ոչ ամենայն անուանց է · 21 · 123 · 124 ։ Վեր_ջահոլով տրական · 20 · Նախդրիւ վերջահոլով տրական · 20 'ի Ծան · 260 'ի Ծան ։

Տ

Տ նուրբ տառ · 1428 · արմատ սորա · 1403 · լծորդ ընդ դ · Տ · 1403 · 1430 · և ընդ դ յօդ դիմորոշ · 860 · ընդ Թ · 1431 · ընդ ծ , ձ , ճ , ջ · 1432 ։

Տ , եղծական նուազեցուցիչ տառ , յոր անուանս բարդի և որպէս · 1469 · վարեալ իբր ան · 1470 · և ան , ա , ւ իբր զսա · 1469 · 1470 · 1472 · տես և Եղծական մասնիկք ։ Խնդրառութիւն սորա · 690 · 691 ։

Տ , արմատ տամ բայի · 383 'ի ծան :
Տաֆեան , կազմութիւնն · 1462 :
Տամ արտաքոյ բայի խոնարհումն և գլխաւորք · 383–385 · 1432 · վարեալ փոխանակ տալ ածանց արմատոյ բայից · 422 · յինչ նոր միտս վարեալ ընդ ու · 424 :
Տառ և նշան նորա · 2 · 3 · մասն ուղղագրութեան · 1359 · յինչ կարևոր հմտութիւն նորա · 1401 · ոչ 'ի բնէ՝ այլ դրիւ են · 1402 · 1408 · 1439 · քանի են մերքն և որպէս կարգաւորեալ · 1402 · արմատականքն · 1403 · և պատկեր լծորդութեան նոցա · անդ · բաղաձայնքն և ձայնաւորք · 4 · 8 · 1403 : — Զեղչումն 'ի սկիզբն կամ 'ի վերջ բառից · 1088 · 1089 · 1093 · 1096 · 1097 · տես և 1384 · 'ի մէջ բառից · 1091 · 1092 · 1094 · 1095 : Տես և 'ի կարգի զիւրաքանչիւր տառս , 'ի Ց և 'ի 'Ի Նախդիրս :
Տուր մասնէ 'ի բարդութիւնս · 1462 · կրճատեալ · անդ :
Տեղական կամ ժամանակական մակբայք · 512 · 513 · վարեալ փոխանակ յօդից · 880 :
Տէր բայի · 531 · տես Անուն բայի :
Տէր բառի կազմութիւն և զարտուղի հոլովումն · 70 · 1421 :
Տի յոգնականավերջ · 104 : — Տի արմատ տէր բառի · 70 · 1421 · տես և 72 :
Տիւ բառի հոլովումն , և չէ պարտ շփոթել ընդ տուընջեան ուղղական · 39 · 119 'ի ծան · 1 · տես և Տուընջեան :
Տողադարձի կամ Գրադարձի ընդհանուր կանոն · 1376 · ձայնաւորաց և երկբարբառից · 1377 · 1378 · բաղաձայնից · 1379–1382 · բարդից և ածանցից · 1379 · 1381 · երբ դնելի է ը տառ 'ի կրկին ծայրս տողին 'ի գրադարձի · 1383 :
Տու , տուր արմատ տամ բայի · 383 :
Տուընջեան ուղղական բառ , հոլովումն նորա և զանազանութիւն 'ի տիւ , տուընջեան բառէ · 39 · 98 · 99 · 119 · 117 :
Տուն , հոլովումն , և մակբայաբար վարի տուն տնին · 41 · և ծան · 2 էջ 19 :
Տրական հոլով անուանց · 20 · կազմութիւն նորա որ նոյն է ընդ սեռականի · 24 · 23 · (709) · տես Տրականավերջք : Ո՞ր է նախդրիւ և վերջահոլով տրական · 20 · 21 · 265 · նախդրիւ վերջահոլովն զինչ է · 20 'ի ծան · 260 : Յինչ միտս վարի ընդ սմա ղ նախդիր · 255 · 'Ի , յ նախդիրք · 260–262 · 265 · առ , առ 'ի · 270 · ընդ · 276 · ըստ · 281 : Տես և Նախդրիւ տրական : — Տրականահոլով բարդութիւն · 1459 · ածանցումն · 1488 : — Ի սմանէ կազմի բացառականն · 24 · 95 :
Տրականավերջք ըստ իւրաքանչիւր հոլովմանց · 24 · ր , ջ , մ տառիւք · 90–94 · կրկին հոլովեալ · 112 · 113 · յանձայն յ կամ 'ի ն , ր , յանդեալ անուանց խոտոր տրական · 117 · ուղղական նմանաձայն փոխանակ վարեալ · 119 · 120 :
Տրմուղ , կազմութիւնն և նշանակութիւն · 1462 :
Տրոհակք · 1390 · տես Կէտք :
Տրոհութիւն մասն ուղղագրութեան · 1359 · զինչ է · 1375 · նշանքն · 1375 · 1396–1398 :

Ր

Ր արմատ տառ · 1403 · 1429 · Նուրբ և Նայ տառ · 1428 · տես Նայ տառ : Լծորդ ընդ — առ Ն տառիւ · 1434 · 39 ծան · 1 էջ 17 · և այլուր · անդ · 1443 · ընդ ւ , հ , յ 1432 : Աւելադրութիւն կամ զեղչումն · 1436 · զեղչեալ 'ի հոլովս Ն հոլովման · 56 · 57 : Ր սկզբնատառք զինչ են · 1443 · ըթիւ հնչեալ առնուն յ նախդիր · 266 ծան · 1 : — Անուանց յանգելոց 'ի ր խոտոր հոլովումն · 98 · 117 · 118 · 122 :

Ր, հոլովմնշան տառ · 90–92 · 165 ծան · 2 · 239 ծան · 1 · 174 · 182 · 184 · 186 · 194 · 195 · 232 · 245 :
Րէն ածանց վերջ մակբայից · 513 : — Հայրանուն ածանց անուանց · 1491 :

Ց

Ց Թուա տառ · 1428 · արմատ իւր · 1403 · մի կարի յաճախել · 1428 · կրկնակ տառ · 1429 · լծորդ ընդ Ս, Ծ, Ջ, Չ · 1432 · կալեալ զտեղի Հ նախդրի · 1068 · 1070 :
Ց, յոգնականացուցիչ տառ հոլովից · 24 · 68 · 112 · 117 · 233 :
Ց, տառ ածանցական արմատոց բայից փոխեալ 'ի ս · 303 · 437 · 438 · կամ զեղչեալ · 304 · փոխեալ 'ի Չ · 442 · տես և Աց, Եաց, Ոյց : — Վերջ հրամայականաց բայից ոմանց · 304 · 351 · զեղչեալ · անդ :
Ց նախդիր պարզ · 254 · արտաբերութիւն · 1383 ծան · 1 · որպէս գրի · 254 · 1385 · զինչ նշանակէ · 1494 ծան · 1 · յինչ միտս դնին առ այլ և այլ հոլովս · 268 · 269 · դնին և առ այլ անխոտոր նախդիրս · 285 : — Բարդութեամբ վարեալ · 99 · 1458 · 1385 · 1494 :
Ցու է, անդէմ բայ · 1418 · այլ է Ցուէմ · 419 :
Ցի ածանց մասնիկ մակբայից · 513 · անուանց · 1491 · 1492 · տես և Ացի :

Ւ

Ւ ձայնաւոր տառ · 4 · արմատն · 1403 · ուրեք և բաղաձայն ասի · 1408 · ընդէր երբեմն դնէր 'ի վերայ Թաւանշան · 1374 · վարկ միայնակ · 6 · որց փոխանակ վարեալ · 6 · 51 ծան · 1 · 1408 · 1424 · 1484 · լծորդ ընդ Վ · 1443 · ընդ Բ · 1430 · զեղչեալ · 1415 · 43 ծան · 1 · և 'ի հոլովս է հոլովման · 67 · 503 · 509 : — Գործիականակերտ · 24 : — Կրճատ ու շաղկապին · 523 ծան · 1 · վարեալ փոխանակ 'Ւ, յ նախդրաց · 267 :
Ւէր, ուէր, ածանց վերջ · 1455 · 1490 · 1497 :

Փ

Փ Թուա տառ · 1428 · և կրկնակ · 1429 · արմատ իւր · 1403 · լծորդ ընդ Պ · 1431 · (1430) : Առ նախնեօք վարէր 'ի տեղի նորաՀնար Ֆ տառի · 11 · 1402 :
փակագիծ ուր 'ի գործ ածի · 1397 :
փաղաքշական մասնիկք · 1498 :
փչիկ զինչ է · 1386 · 1442 · տես և Մակակէտ :
փոխադրութիւն կամ փոխանակութիւն մին 'ի գլխաւոր ձևոց քերականութեան · 1041 · զինչ է · 1219 · գիտելիք զկիրառութենէն · 1042–1044 :
փոխանուն · 218 · տես Դերանուն :
փոփոխելի մասունք բանի · 16 :
փոփոխումն հոլովմանց · տես Հոլովակերտ նշանագիրք :

Ք

Ք թուատառ · 1428 · լծորդ ընդ կ · 1431 :
Ք, յոգնականացուցիչ տառ · 18 · 24 · որպէս կցի 'ի ա, ու · 26 · 46 · 114 · (773) · վարեալ փոխանակ ակի · 101 · փոխանակ սորա ս · 100 · 551 · 600 · 670 · և այլ յոգնաձայն և եզաձայն վերջք · 102–104 · դնի և յեզաձայնս · 105 · 157 · և յ-ն և -ք · 782 · 784 : Դնի և 'ի վերայ վերջահոլովից · 112 · 'ի յատուկ անուանս · 114 · տես Յատուկ անուանք : Ո՛յք 'ի գերբայից աանուն ք · 401 · 483 : Զեղչեալ 'ի բառն Ներքս · 1097 : — Ըթիւ գրեալ 'ի տաղաչափից · 1406 : — Տես և Յոգնական, Անյոգնական անուանք :
Քան երբ հոլովառու, երբ շաղկապ · 287 Ծան · 2 էջ 119 · արմատ բառ · անդ · կիրառութիւն · 287 · 'ի բաղդատութեան ածականաց · 695 : — Աւելադրութիւն խնդրառութեան · 1145 · 1146 : Բակառութիւն · 1215 : Արտուղութիւն ընդ կապակից բառին · 1352 : — Անշեշտ է բնաւ · 1364 :
Քանակ ուստի ծագէ · 287 Ծան · 2 էջ 119 :
Քանզի շաղկապ · տես Վասն զի, Զի :
Քանի, առուգաբանութիւնն · 287 Ծան · 2 էջ 119 · Հոլովումն և կիրառութիւն · 208 · բարդելոյն 'ի սմանէ · անդ · վարի և ընդ միջակս · 787 · (1157) :
Քանի մի, միջակ անուն · 216 · յետադաս վարի · 788 :
Քանիցս, յորմէ զեղչեալ ս · 1097 :
Քաշ · տես Պաշիւ :
Քառ, Թուական անուն, որպէս հոլովի · 146 :
Քառասուն ածանց Թուական անուան հոլովումն · 146 · վարեալ փոխանակ անբին բառի · 147 :
Քա- ւէջէ, աւելադրութիւն · 1155 :
Ք--գէ-յ նոյն ընդ ---գէ-յ · 1443 :
Քէն, քին ածանց վերջ Թուական և միջակ անուանց · 154 · 750 · Հոլովումն նորա, և կիրառութիւն · 154–156 · 158 · 159 · դուն ուրեք առեալ ք · 157 · զուգէ՛ լինչ խառն ընդ քէն, և ընդ քին · 160 · տեղի և համաձայնութիւն · 750 · 762 · 1037 :
Քերականական ձևք, ո՛յք են · 1041 · 1043 · 1044 · զգուշութիւն 'ի կիրառութեան նոցա · 1042 :
Քերականութիւն զինչ է · 1 · խրատ առ վարժապետս · 1400 :
Քի ածանց մասնիկ մակբայից · 513 :
Քնին և ոչ քննին · 1437 :
Քո սեռական հոլով ---- դերանուան · 222 · 349 · որ խառն ընդ սա և ընդ քոյ · 834 'ի Ծան : Տես և իմ, քո, քոյ, և այլն ածական դերանունք :
Քոյին, քոյին, ուստի ածանցին · 252 · 1488 · փոխանակ սորա վարեալ քոյ · 834 'ի Ծան · տես իմոյին, մերոյին, և այլն :
Քոյր արտաքսի հոլով · 73 · 95 :

Օ

Օ ձայնաւոր տառ առ ինչ հնարեալ, և զինչ փոխանակ նորա. 1. 1402. 1410. երկար քան զո. 1407. 1427. ձորդ ընդ ու. 1403. 1404. 1407։
Օղ բայածական. 494. 497. տես Ող բայածական։
Օր. տես Աւր։

Ֆ

Ֆ զինչ տառ և ընդէր հնարեցաւ. 11. 1402։

ՅԱՂԱԳՍ ՀՆՉՄԱՆ

Լ ԵՒ Ղ

ՏԱՌԻՑ ՄԵՐՈՑ

ՅԱՂԱԳՍ ՀՆՉՄԱՆ

Լ ԵՒ Ղ

ՏԱՌԻՑ ՄԵՐՈՑ

ԱՄԵՆԱՅՆ ազգ որդի 'ի հօրէ բերանոյ 'ի բերան աւանդութեամբ ուսանի զհնչումն բարբառոյ իւրոյ. բայց յանցանել բազմադարեան ժամանակաց առ սակաւ սակաւ մարթի յանզգաստից մոանել փոփոխութեան և օտարոտի աղաւաղութեան. որպէս և եղեալ իսկ է ամենեցուն վկայութեամբ 'ի լեզուս լեզուս յայլ և այլ պատճառաց. և քերթողաց պարտ է հսկել և յուղղութիւն դարձուցանել: Այս անցք թուի անցեալ և ընդ տառս մեր Լ և Ղ. թուի ասեմք առ այժմ, մինչև քննութեամբ ցուցցուք զիրացն հաւաստիս, զի չեն կարծիք և թուիք միայն, այլ արդեամբք սպրդեալ խանգարումն. և զդեղ դարմանոյն մատուսցուք 'ի բուն 'ի հին լեզուագէտ նախնեացն օրինաց:

Ոչ ուրուք յարգի դարուցս քերականաց 'ի քնին մտեալ վասն իրացս, և ոչ մեր ընթերցեալ ինչ էր ուրեք՝ ոչ միայն կանոնս ինչ, այլ և ոչ գոնէ փոքր մի երկբայութիւն առ 'ի զարթնուլ: Բայց յերեսուն և աւելի ամաց հետէ նկատեալ՝ զի ոչ սակաւ բառք լեզուիս և անուանք երբայականք, հելլենք և լատինք ղատի գրեալք 'ի հին գրչագիրս, իսկ 'ի բերան ազգին բառքս մեր առ հասարակ և յօտար անուանց յոլովագոյնք լիւնիւ ասին, ծագեցան տարակուսանք 'ի միտս՝ ղատիցն այնոցիկ լինելոյ: Ցոր առաւել հաւանեցուցանէին զմեզ այլազգացի անուանցն գրութիւն և հնչումն, առ որս չիք բնաւ ղատ տառ. և զպարզ լինելն նոցա, զտառն ասեմ լեզուածայր, որ մանաւանդ լերկ և փափուկ իսկ է առ նոսա քան առ մեզ՝ որպէս տեսցուք յառաջիկայդ, զայն 'ի կոկորդախօս ղատ փոխել՝ յոյժ անտեղի թուէր յաչս մեր և օտար յամենայն լեզուաց օրինաց և մերոյ իսկ նախնեացն տառադարձութեան: 'Ի լուծումն այսր տարակուսանաց հարկ եղև և է իսկ այժմ մխել 'ի խորս քննութեան կարևոր խնդրոյս, և ցուցանել զայն անժխտելի փաստիւք, որպէս զիարդ և մարթի յայսպիսիս լինել ընծայութիւն:

Եւ զի 'ի հնագոյն նախնեացն աւանդից արժան է սկսանել զայդր քննութիւն, առնումք նախ 'ի ձեռս զհին Քերականն նախնեաց, տեսանել թէ տայցէ ինչ լոյս: Եւ գտանեմք նախ, զի Լ մեր ընդ թաւ և սուար և յոյր տառսն կարգի, Ղ ընդ միջակսն: Երկրորդ, զի Լ որ յամենայն լեզուս ընդ նոյս կամ լերկս դասեալ է, չգտանի անդ ընդ նոյսն, այլ փոխանակ նորա և λին Յունաց կայ Ղ թուեալ ընդ միւս նոյսն մ, ն, ր: Այս հարկաւ զառաջինն զարմանս ինձ բերէ. բայց աղէ յառաջ տարցուք զքըն-

նութիւնս, և ահա տեսանեմք երրորդ, զի թաւ տառն լ ընդ կրկնականս դասեալ է անդ, և սա իսկ յերկուց ձայնակցաց բաղկացեալ. և իմանի յերկուց բարակ և նուրբ և լերկ լիւնից կամ նայ ասացեալ ղից:

Ամենայն անաչառ լսողի հարկ է աստանօր զայսոսիկ ածել զմտաւ. նախ՝ թէ լիւնն մեր ուրեմն թաւ տառ է՝ թանձր և խաժ. զի ոչ միայն ընդ նայսն չկայ, այլ ընդ թաւսն, նա և ընդ կրկնականն՝ յերկուց նայ լիւնից կամ ղից բաղկացեալ: Երկրորդ, թէ ղատ ձայն խաժ և կոկորդային զիա՞րդ մարթիցէ նայ լինել կամ լերկ, որպէս զնի ընդ նայսն, ուր γ հելլենական, նրբագոյն յոյժ քան զմերն ղատ, ոչ երբէք թուի 'ի Յունաց ընդ նայսն: Երրորդ, թէ զիա՞րդ թաւն լիւն բաղկանայցէ յերկուց ղից ընդ նայս թուելոց, եթէ չիցէ սա այլ իմն ձայն մեզ անծանօթ. զի զի՞նչ միաբանութիւն կամ հաւասարութիւն ընդ կոկորդաձայնն ղատ և ընդ լեզուածայր լիւն՝ որչափ և թաւ համարիցի:

'Ի հարցափորձէ աստի 'ի յայտ գայ պարզաբար տեսութիւն, թէ լ միատեսակ է, և այն՝ թաւ և կրկնակ, հեռի ամենևին 'ի լերկէ և 'ի նայէ: Իսկ ղ կրկին երևի. մի՝ կոկորդային և անհամեմատ ամենևին ընդ լ. որպէս զգայ ամենայն ոք. և միւս՝ նայ կամ լերկ, այնպիսի՝ որ ըստ ակնարկելոյ նախնեացն՝ կրկինն իւր տայ մեզ զթաւն լ: Սակայն որչափ և նրբեսցի ձայն ղատին, անհնար թուի մտաց և բերանոյ գալ հաւասարել նմա ընդ ձայնի լիւնին. որ և սա ոչ ուրեք երբէք բնաւ յուշեքէ հնչի ղատանման: Ապա տարակոյս մեծ և անլուծանելի, մինչև ուստեք 'ի յայտ գայցէ թէ զի՞նչ է արդեօք նայ ասացեալն այն ղ:

Իսկ զիա՞րդ իցէ լուծանել զտարակոյսդ: Հին Քերականն այդչափ ևեթ իւրում ժամանակին բաւական ասացեալ լքէ: Իսկ հին մեկնիչք նորա, որ աներկբայ 'ի վերայ կային մտացն և ուղիղ տեսանէին զգրուած տառին, ոչինչ յայտնաբանեն մեզ. և առանց ուրուք նախնեաց առաջնորդութեան չմարթի հաւաստեաւ իմանալ զգրեալսն աւելի քան զերկոտասան դար յառաջ քան զմեզ:

Յակն արկեալ զամենայն քերականական գրուածս յաջորդ նախնեաց, և ոչինչ գտեալ մինչև 'ի սկիզբն երեքտասան դարին, որ 'ի միջին դարուց համարի է գրականութեան մերոյ, անդ գտանեմք զԱրիստակէս Գրիչ բանիբուն և զԵրզնկացի. որոց անդստին յիւրեանց ժամանակէն տեսեալ ըղխանդարումն տառիցդ 'ի բերանս ռամկին, յարուեսափ գրչութեան լեզուիս և 'ի մեկնութեան հին Քերականին այսպէս աւանդեն յայտնապէս, թէ ղ և լ կրկին հնչումն ունին 'ի մեզ. ղ՝ առանձինն թանձր ղատ, մօտ 'ի խ կամ γ Յունաց, որպէս 'ի բառսն աղ, հող. լ՝ նոյնպէս առանձինն թանձր լիւն, որպէս 'ի լալ, լաւ. և միւս ևս երկրորդ հնչումն անօսր և լերկ՝ հասարակ երկոցուն տառիցդ. զոր և կոչեն իսկ կէս լիւն կամ նուրբ և նայ լիւն: Զոր առ 'ի յայտ առնել, ասեն, անդստին յաւուրց անտի թարգմանչացն եդին փչիկ ինչ 'ի նշանագիրն յայն (լ կամ ղ, չէ փոյթ այժմ առ տեղեաւս), և անուանեցին ղիւն կամ լիւն, նուրբ և փափուկ արտաբերել. զի և ըծորդ իսկ է, ասեն, ղատն լիւնին, որպէս և ձևովն նման՝ կէտ առընթեր ունելով 'Լ:

Բայց որպէս յայտնի իմանամք 'ի սովորութենէ ընտիր հին գրչաց, և 'ի բանից անտի Արիստակեայ և Երզնկացւոյն, յետ ժամանակաց տեսեալ գրչաց թէ գիրն ղ է, կամ առ ընթեր կիսիւն 'Լ՝ լիւն 'ի ղատ նմանեալ է, իսկ տառն կամ ձայնն, որպէս և անունն իսկ յայտ առնէ և որպէս ինքեանք իսկ հնչէին, է լիւն, թէ և կէս և բարակ, առ 'ի բառնալ զտանաւութիւն ղ ձևոյն՝ սկսեալ են 'ի բազում բառս և անուանս, մանաւանդ յառաւել ծանօթս և սովորականս փոխանակել ընդ նորա զլիւն, բառնալով զառընթեր կէտն և դնելով 'ի վերայ փչիկն նշան լերկութեանն լ: Եւ արդեամբք իսկ երևին յաճախ առ լաւ գրիչս մի և նոյն բառք և անուանք մերթ ղիւ գրեալք և մերթ լիւ, կամ առ ումեմն ղիւ՝ առ միւսումն լիւ:

Եւ թէ ուրեք պակասիցի փչիւն, մոռացման կամ անհոգութեան վրիպակ է, որպէս յայտնի տեսանի զի մերթ դնեն, մերթ մոռանան կամ զանց առնեն 'ի նոյն անուանս:

Զայսն ամփոփութիւն տեսեալ և Արիստակեայ մինչև յաւուրս իւր, և նըկատեալ ևս՝ զի զփոփոխակեալ լինին իսկ անգէտք թանձր լեան հնչէին, ասէ. «Եւ միւս նշանն որպէս փչիւն է, և է 'ի վերայ այնց գրոց, որոց գլուխն որպէս զատի է, և չէ զատ, և ոչ լինի՝ որ 'ի համարողականն զեբեմներորդ թիւն ունի. այլ ձիւն է սա, որ 'ի ձայնինայցի անուանի և 'ի յեղի էղիս և 'ի ձայնս և յայլեղունիսս և 'ի Նաթանայէլս և յԽորայէլս և որ այլ սոյին նման, ուղղակի և նուրբ բերէ: Զի որք որպէս զդատ զնա խօսեցնեն, այն աւեր է և շաղփաղփ. և որք որպէս զլեւն խօսեցնեն, այն թանձր է և անյարմար: Իսկ այս ձիւն է սրուկ և նուրբ քան զլեւն՝ որպէս զօրինակդ ցուցի, և ոչ զատին պէս որ ամենևին անկերպ է և անհեթեթ»: Եւ զկնի յաւելու. «Իսկ զի զատի գլխով է սահմանած, զի ծակից է լինի. և յայլ ազգաց լեզուս նուր է լինի. և զոր մեք զատով Ղուկաս, Ղազար ասեմք, նոքա Ղուկաս, Ղազար. այսպէս և զայլն նըմանապէս». (խմս զայլն՝ զորս ազգն զատիւ ասէր):

Ցետ նորա Երզնկացին այսպէս գրէ. «'Ի բառս խօսից լինին յայտնի է 'ի բազում իրս. բայց զատն երկու գրոյ տեղի ունի. մին զլեւն, և մին զյիւնի: Եւ է լինին թանձր, և ձիւնն նուր 'ի ձայնս. զի լինով յորժամ ասես լաւ, լար, լոյս, ուղիղ է. և ձիւնով անհամ երևի: Իսկ ձիւնի բառ՝ ձամբար, ձայնինայցի կամ ձակոնայցի, էղի էղի. որք խանգարին 'ի լինով ասելն էլի էլի. քանզի էղի էղի՝ աստուած իմ լսի. իսկ էլի էլի՝ այլ ինչ ասէ, թէ Նլի 'ի հօրէ և եկի յաշխարհ. կամ՝ է լի, չէ թերի. և լինիւ ասել լաւ՝ զուգ ցուցանէ. իսկ ձիւնիւ ձաւ՝ զանուն մարդոյ և կամ զպատուական ակնէ յայտ առնէ. քանզի ձիւնն կէս լինի է ըստ ձայնին: Եւ զի են սոքա ձայնակից և մի. են և որիշք, որիշ ըստ թուոյն, զի լինն երեսուն է 'ի թիւս, և զատն՝ որ է ձիւն՝ իննսուն: Իսկ ձայնակից, զի զոր մեք ասեմք Ղուկաս, Ղազար, 'ի յունին՝ Ղուկաս, Ղազար»:

Ցետ սոյա և Եսայի Նչեցի զնոյն վարդապետեալ, թերևս յայտնագոյն ևս ասէ թէ »Ի լինէ ձիւն ելանէ. և է լինն թանձր, և ձիւն նուր 'ի ձայնատութիւն»:

Եւ զի 'ի վարդապետութենէ սոցին նախնեաց ոչ կրկին բարակ ձայնք իմանին, մի բարակ ձատ և միւս բարակ ձիւն, այլ մի ձայն լերկ լինի երկոցուն նշանագրացն ղ և ղ, անտի յայտ է մասնաւորապէս ընթերցողի, զի նախ 'ի հին քերականին չէք նոյ կամ լերկ լեան յայտնապէս աւանդեալ լեան անուամբ. այլ լերկ ղ միայն, և այն ընդ նոյան եղեալ, որոյ կրկինն առայ զթաւ լեան. որ և է հինն խնդրոյս: Երկրորդ, զի բարակ ղատ չէք ուրեք յիշատակեալ ձատ անուամբ, որպէս պարտն էր լինել՝ եթէ գոյր բարակ ղատ հնչուած. այլ ղատ, որպէս տեսաք, ընդ միջակին և ընդ կրկնակին դաս առեալ կայ: Երրորդ, զի մի ևեթ անուն ընծայի ղ և ղ տառիցն, և այն ձիւն, կամ լիւն որ յայտնապէս է անուն լեան տառին նրբելոյ, կըրկին գրով գրեալ. ըստ որում զկրկին գրոյն նմանութիւն բերէր նախնականն այն նշանագիր՝ կէս առ ընթեր ունելով: Չորրորդ, զի ոչ բազմաբար ասէ Արիստակէս, «չէն զատ և ոչ լեան», և զկնի «որ զնա խօսեցնեն». այլ միաբար թէ «չէ զատ և ոչ լեան. որք որպէս զատ զնա խօսեցնեն». որով յայտ է թէ զմի և նոյն տառի հնչմանէն է բանն, գրելոյ ղ կամ ղ: Հինգերորդ, զի զատ հնչելն աւէր և շաղփաղփ, անկերպ և անհեթեթ ասի. որ է ասել ամենևին այլ ընդ այլոյ և օտար. այլ զատ հնչումն ոչ բոլորովին այլ ընդ այլոյ և օտար համարելի էր 'ի բարակ զատէն: Իսկ լեան հնչելն ասի միայն թանձր և անյարմար. որով խմանի՝ ոչ բնաւին օտարոտի ձայն, այլ նման, բայց թանձր, և թանձրութեամբն անյարմար միայն: Վեցերորդ, զի յայտնապէս ասէ Երզնկացին, թէ զատն երկու գրոյ տեղի

լնու. մին զիւրն և մին զղ̇իւնի. և է լիւնն Թանձր, և ղ̇իւնն նօսր, և այլն. որ յայտնապէս զմի և նոյն Լ տառի հնչմանէն խմանի. մին Թանձր՝ զոր գրէ լ̇ին, և միւսն լերկ և նայ՝ զոր գրէ ղ̇ին. որպէս և յառաջ բերեալ օրինակք նորա վկայեն հաւաստի, որպէս և այն Թէ զլինով ասացեալ Թանձր լ̇ինն՝ անհամ երևի. որ է ասել դարձեալ՝ ոչ օտար, որպիսի է Ղ ձայնն, այլ անախորժ ծեքումն ևեթ, զոր և յայտնագոյնս հաւաստէ Նչեցւոյն ասելն Թէ 'ի լինէ ղ̇ին ելանէ: Եւ եօԹներորդ վճռական ապացոյց և կնիք հաստատուԹեան, զի զնօսր լինի հնչումն այլոց ազգաց կամեցեալ յայտ առնել, գրեն նոյնպէս Ղ̇ուկաս, Ղ̇ազար. և զի Երզընկացին զլ̇այն այլազգական առեալ յօրինակ՝ գրէ ղ̇աղ̇ որ յայտնի ցուցանէ Թէ ուրեմն ղ̇ և լ̇ զնոյն ձայն ունին: Զի ոչ այլ ազգք բարակ զատիւ ասեն երբէք Ղուկաս, Ղազար, այլ Լ̇ուկաս, Լ̇ազար, և ոչ երբէք բարակ զատիւ ղաղ ասի ձայնն այն այլազգացի, այլ լերկ և նայ լինիւ լ̇ալ̇, որպէս հնչի ցայսօր առ պարսիկս և արաբացիս և տաճիկս և առ ամենայն արևելեայս:

Արդ 'ի վարդապետուԹենէ այսմ Նախնեաց հաւաստեալ, որպէս կարծեմ անժխտելի, Թէ Ղ կրկին էր առ մեզ 'ի հնումն, մին ղատ, և միւսն ղ̇իւն, և Թէ այս ղ̇իւն՝ էր լ̇իւն բարակ կամ լերկ, ահա այժմ յայտնի տեսանի ամենայն բանաւոր մտաց՝ Թէ զինչ էր նայ կամ լերկ Ղ ասացեալն հին Քերականին, և Թէ որպէս Թաւ լիւնն բաղկանայցէ յերկուց նայ ղ̇ից, այսինքն ղ̇իւնից կամ լ̇իւնից. որ գլխաւորն է և մօտ բնուԹեան ձայնից և գործարանի արտաբերուԹեան: Զի երկոքին են լեզուածայր տառք՝ առաւելուԹեամբ և նուազուԹեամբ ևեթ զանազանեալք. զի Թանձր լիւնն ձեանոյ ոչ յոյժ տափելով զլեզուն, և ուժգին բախելով զմեծ մասն ծայրին ընդ քիմսն. իսկ լերկն՝ առաւել տափելով և միայն զծայրն դիպուցանելով 'ի քիմսն: Իսկ 'ի տեղւոջ ձևացման ղատին, 'ի կոկորդէն ասեմ, ցըծայր լեզուին, ասպարէզ մի 'ի միջի կայ. և անհնարին է միաբանել նոցա 'ի մի հնչումն:

Ապա ըստ այսմ խորհուԹեան՝ այն ամենայն բառք լեզուիս որ 'ի հնումն ղ̇իւնիւ գրեալք և ապա 'ի լ̇իւն փոխեալք են 'ի գիր կամ 'ի խօսս ազգին, ղ̇իւնիւ կամ որ նոյն է լերկ լ̇իւնիւ են արտաբերելի: Եւ այսպիսի գտանեմք ոչ սակաւ բառս. օրինակ իմն այլ (չաղկապ) (1), և ամենայն 'ի ալ յանգեալքն, որպէս Թոյլ, ծոյլ, գոյլ, նշոյլ, գեղ, գիլ, ջիլ, դուլ, դալ, գահլիճ, Թալուկ, Թալկանալ, լ̇աւղակ, լ̇ուղակ, լ̇ուղիմ, լ̇եղակ, լ̇ուտամ, մառախլ̇ապատ, յեղ̇ուզակ, ուլունք ապակեայ, մարդելոյզ, ամուլ̇, ուլ̇, մալուխ, լ̇ումայ, շափիլայ, Թլ̇փատ, և այլն, որք և առ հասարակ գըտանին ղ̇իւնիւ և լ̇իւնիւ գրեալք 'ի հին գրչագիրս, որպէս քննուԹեամբ ստուգեալս է: Այս է զոր ասէ Արիստակէս Գրիչ, Թէ "Ղ̇իւնս յոլով ինչ և 'ի մերս մտանէ լեզու, որպէս ղ̇եղի, ղ̇ուղակ, ղ̇ուտալ, ղ̇եղ՝ որ է շայ̇եղ, այլ վասն աւուրն, ստ շաղկապ է. իսկ այլն՝ որ այլ դէմք ցուցանէ, որպէս այն՝ Թէ այլ ոք եկեացէ յիւր անուն, անդ լիւն Թանձր պիտոյ է". և այլն: Ուր դիտեա դարձեալ զյայտնի ցոյցս վկայուԹեան մի և նոյն ձայն լինելոյ ղ̇ և լ̇ նշանագրացն:

Հաստատեալ զգոյուԹիւն լերկ լ̇իւնին 'ի մեզ, եկեսցուք յայլազգի անուանս եբրայականս, հելլէնս և լատինս, զորոց Լ տառն Թարգմանեն 'ի մեզ Նախնիք ղ̇ կամ լ̇. 'ի կարի հինսն ղ̇, որ ապա ըստ բաղում մասին,

---

(1) Թէպէտ 'ի հին գրչագիրս, մանաւանդ երկաԹագիրս, երևի ուրեք ուրեք և զ-յլ ածականն գրեալ այղ, բայց ոչ հասարակաց է սովորուԹիւն և ոչ զգուշաւոր գրչաց. զի առ սոսա նշանագրոքդ կամ փչկաւն որոշին երկոքին այլանիշ բառքդ, որպէս անշուշտ և 'ի հնչմանն զանազանէին:

որպէս ասացաք . յապադայ դրչաց փոխեալ են 'ի Լ. որում չմարթի լինել այլ պատճառ , բայց զի ձայնին էր Լ. և լերկ Լ. համեմատ տառի ազգացն այնոցիկ , որպէս ասացաւ 'ի վերոյ :

Այլ նախ քննելի է մեզ . թէ առ երեսին ազգաց գուցէ՞ արդեօք տառն ղաս կոկորդային , որպէս առ մեզ , առ արաբացիս և Պարսս . և հանդէպ որո՞յ տառի նոցա եդեալ է 'ի մեզ ղ̇ . Լ : Եբրայեցին և Լատինն չունին բնաւ զայդ տառ , այլ միայն Լ. որում համեմատեալ են 'ի մեզ ղ̇ . Լ : Յոյնն ունի γ բարակ ղաս . բայց ոչ զայդ տառ Յունաց նախնիքն մեր դարձուցանեն 'ի մեզ ղ̇ և Լ. այլ ղ λ Լ. իսկ զγ սովորաբար փոխեն գ , երբեմն ղաս առանց փչկի . որպէս յանուանսն Աղաթոն , Աղաթիաս , Աղիայիս : Որում միտ դնելի է այժմէն . զի յետոյ պիտոյ լինիցի մեզ և այս : Ապա ուրեմն , որպէս յարդեանց իսկ իրայն յայտ է , զլամէդն եբրայեցի , զլամդա յունականն և զէլ լատին յեղուն 'ի մերս ղ̇ կամ Լ : Իսկ այդ տառք երեցունց ազգացդ ևս ոչ երբէք ոչ ուրեք հնչլին առ նոսա ղաս կոկորդային և ոչ ղաս բարակ , նա՛ և ոչ իսկ լի՛ն թանձր , այլ միշտ և միայն լի՛ն լերկ և նայ , որպէս յայտնի է ամենայն լեզուագիտաց , և որպէս առուգեցաք կըրկին միաանգամ վասն խնդրոյս անձամբ մատուցեալ առ դրադէտս և ընթերցողս նոցին . որք և առ հասարակ յուրաստ կան 'ի թաւ լինելն և բարբարոսական զայն սեեն : Եւ զնոյն լերկ հնչումն 'ի խօսս իսկ նոցա մինչև 'ի յետին ռամկին ևս նկատեցաք : Որպէս և խուլայլքդ , որդիք հին հռովմայեցւոց , մինչև ցայսօր թէ 'ի լատինն և թէ յիտալականն լերկ հնչեն զամենայն Լ տառ իւրեանց : Ապա մերն նախնիք զլերկ լի՛ն բացատրեցին 'ի մեզ ղ̇ կամ Լ նշանագրօքն : Եւ յիրաւի , զի որո՞վ իրաւամբք զտառ զոր չունին ազգքդ՝ ստեղծանէին 'ի բարբառս նոցա : Եւ ո՞չ ապաքէն անխանալի լինէր և ծաղրելի յունկն ամենայն ազգաց , և մանաւանդ հրէին՝ լսել զի Ալէլուիա և Մալալայէլ իւր՝ եղեալ են աղէղուիա , Մաղաղայեղ . Յունին՝ Հէլլէն , Պալլաս և Լալագէ՝ եղեալ Հեղղէն , Պաղղաս , Ղաղագէ . հռովմայեցւոյն՝ Լատին և Լէլիոս եղեալ Ղատին , Ղեղիոս :

Եւ զի հարկ էր նախնեաց 'ի լերկ լի՛ն դարձուցանել զայն տառ ազգացն այնոցիկ , ցուցանի յօրինաց իսկ անտի տառադարձութեան նոցա , զոր պահեցին գրեթէ անվրէպ սովորութեամբ 'ի վերայ այլոց տառից երեցունց ազգացն : Զի եթէ , օրինակ իմն , զհէլլէնականն միայն չառ համարեալ 'ի մէջ առնուլ , որ քան զամենայն պիտոյն է մեզ և ընտանի և բազմաց ծանօթ , և հիմն լատինոյն և այլոց նոր ազգաց , եթէ նախնիքն մեր 'ի տառադարձութեան հէլլէն տառից որչափ հնար էր զնմանագոյն տառս մեր փոխանակեցին նոցա , որպէս հասարակաց միտքս պահանջէին , և որպէս ցուցեալ իսկ է այս համառօտիւ և ամենեցուն հաւանութեամբ 'ի Բազմավէպն մեր (1846 , էջ 51) , եթէ ըստ այդմ օրինաց

β	է	բ , վ ,	ϑ	է	թ ,	ξ	է	քս , կս ,	τ	է տ ,
γ		գ , ղ ,	κ		կ ,	π		պ ,	φ	փ ,
δ		դ ,	μ		մ ,	ρ		ր , ռ ,	χ	ք , խ ,
ζ		զ ,	ν		ն ,	σ		ս , զ ,	ψ	փս , պս ,

այսոքիկ , հարցանեմք , նմանագոյն տա՞ռք իցեն հանդէպ միմեանց եդեալք , որչափ մարթի 'ի լեզուէ 'ի լեզու : Եթէ նմանագոյն , որպէս ոչ ոք յունադէտ և հայադէտ երկմտեսցէ , և զորոց չէ տեղւոյս մի առ մի զանվթար ճշգրտութիւն ցուցանել բանիւ և օրինակօք , ապա զի՞արդ էր հնար կամ ո՞ր իրաւունք նախնեացս , զի որ զայդ ամենայն բաղաձայնս ճշգիւ ըստ մարթելոյ դարձուցին 'ի մեզ , միայն 'ի տառն λ խոտորել այդչափ 'ի բնութենէ տառիդ և յիւրեանցն օրինաց , և 'ի ղաս փոխել՝ 'ի ձայն ամենևին օտար և կոկորդային , որչափ և նրբեսցի : Ուր , որպէս ցուցաւ , կայր յայտնապէս և 'ի մեր բառս տառն լերկ Լ. որ ամենևին համեմատն իսկ է λին

Յունաց, որպէս և լամեթ և էլ տառի միւս երկուց ազգացն: Զի Յոյնք և Լատինք որոց չիք ղատ, զմեր ղատն թիւր և ռամիկ լսելութեամբ անհըմ-տարար 'ի Լ թերևս փոխեալ իցեն ուրեք և փոխեսցեն, իմանամք. իսկ մեզ որ ունիմքս լիւն լերկ և թաւ՝ զնոյա լերկ լիւնն հասարակ օրինօք 'ի ղատ փոխել՝ չիմանամք զիարդ լինիցի և իւ արդարանայցէ: Եւ նոյն նախ-նեացս որ, որպէս ասացաք, ըՂ Յունաց 'ի մեր ղատ փոխէին յանուանն Աղաթոն, Աղաթիաս, Աղէքսիս, և խ առէին 'ի զմրուխտ (σμάραγδος), զիարդ էր հնար կամ ո՞ր խրատունք՝ նոյն համարել առ Յոյնս զայդ γ տառ-ըսդ λ, կամ 'ի մեզ նոյնացուցանել զերկոցուն ստորասեռ տառիցդ հըն-չումն՝ զերկոսին ևս ղատ թարգմանելով 'ի մեզ, և զղատ և խէ ձայնն զոր ճանաչէին 'ի γ՝ տառով և λին նոցա: Անհերև կայ անտեղութիւնն:

Ապա հարկ է ուրեմն խոստովանել, թէ այն ամենայն բառք և անուանք եբրայականք. յոյնք և լատինք որ գտանին առ մեզ 'ի հնոց ղիւնիւ գրեալք, և որ յաղագս գրչաց փոխեալ են 'ի լիւն, որպէս և հնչէ իսկ զայնս ցայս-օր ազգն. մանաւանդ զառաւել ծանօթն և զյաճախեալսն, այն ամենայն լերկ լիւնիւ հնչելի են. որպէս ալէլուիա, էլի էլի լամա սաբաքթանի (1), տալիթա. Աբէլ, Իսրայէլ, Գաբրիէլ, Լաբան, Լիբանան, հալէլ, լամբար, գլխին, փիլիսոփայ, Պերիկլէս, Թեմիստոկլէս, Պօլոս կամ Պօղոս, Հելլէն, լակոնացի, Ապելէս կամ Ապելլէս, Արիստոտելէս, Ոլիմպոս, Ոլիմպիա, լատին, լեգէոն, պալատն, Պօղոս, Խաղէա, Գաղիա (Եփրեմ. հատ. Բ. էջ 259), և այլն և այլն. որք առ հասարակ գտանին ղիւնիւ և լիւ-նիւ գրեալք 'ի հին սոյդ ձեռագիրս: Զայս յայտնապէս աւանդէ և Ա-րիստակէս Գրիչ յիւր վերոյգրեալ վարդապետութեանն. “Իսկ վասն ղիւ-նիցն, ասէ, որ ղատի գրով են, սակաւ մի նշանակեցի յառաջ, և բաւական է իմացողաց. զի նոքա յաճախ յեբրայեցի և 'ի յոյն և 'ի լատին անուանս մտանեն, յորոց լեզուս նոսր է ղիւնն, իսկ 'ի մերս թանձր„: Դիտեա և տես զի ղիւն կոչէ և գրէ զնոսր լիւնն այլոց ազգաց, որ նոյնպէս միայ լինի ղ և լ նշանագրացն նոյն ձայն լինելոյ:

Այլ տակաւին անդրիցի ոք թերևս ընդդէմ այսչափ հաւանութեանց, և կարծիցէ թէ նոյ ղ տառցեալն հին Քերականին և ղիւն այլոց քերակա-նաց, ոչ լերկ լիւն իցէ, այլ բարակ ղատ կոկորդային. որպէս թէ լինել 'ի մեզ կրկին ղատ, մի թանձր և կոկորդային, որպէս 'ի բառսն ողբ, մաղ-թանք, ուղտ, հող. և միւս ևս ղատ անօսր և լերկ և քմաձայն, որպէս 'ի թղղ, ծղղ, Աղէքսանդր, Բաղդասար. և 'ի սոսա յեղինդ՝ թէ ղիւնիւ գրեալս և թէ լիւնիւ, փչիկն նշանակիցէ զձայն անօսր ղատի: Իսկ լիւն՝ մի ևեթ իցէ առ մեզ, և այն միշտ լերկ և նոյ, և ոչ երբեք թաւ և թանձր:

Կացցէ առ այժմ այս յեղին խնդիր լերկութեան լիւնին մերոյ, և տես-ցուք նախ զբարակ ղատին: Արդ այդմ ընդդէմ ելանէ նախ այն, զի ոչ ոք յազգէն զանազանութիւն ինչ իմանայ 'ի ղատս երկոցուն կարգի յա-ռաջ բերեալ օրինակացդ. որպէս հնչէ զմաղթանք, այնպէս հնչէ և զԲա-ղդասար: Երկրորդ, ո՞ւր այլ ուրեք կայ և մնացեալ է 'ի խօսս կամ յընթերց-մունս այդ երևակայեալ բարակ ղատ կոկորդային. ո՞ ոք յազգէն զծղղն, զթղղն, զԱղէքսանդն, զփիլիսոփայն հնչէ երբեք ուրեք ծղղ, թղղ, Ա-ղէքսանդ, փիղիսոփայ, կամ զալէլուիա, զԳաբրիէլ, զՊօղոս, զլատին, զԽ-աղէա հնչէ երբեք աղէղուիա, Գաղիէղ, Պօղոս, ղատին, Խաղէա:

Հիմն և պատճառք այդր հակառակ կարծեաց՝ թերևս այն համարիցի նախ, զի ղիւն ձևովն նմանագոյն է ղատին քան լիւնին: — Իսկ զանունն զինչ ասասցուք, որ ղիւն կամ լիւն է ըստ նախնեաց, և ոչ ղատ, և ղա-

---

(1) Ըստ քաղդէականին և ասորւոյն. որ ըստ ուղիղ եբրայականին է էլի էլի լամա ազաբթանի. Սաղմոս իա. 2:

ղաղափէն նոցա թէ «չէ զատ և ոչ լիւն»։ Ընտանին առաւել յայտնիչ է անյայտ իրաց, թէ ձեռն. զի՛արդ մարթէր ասել՝ չէ զատ, եթէ առուգիւ զատ էր ձեռն և ձայնն թէ և նուրբ։ Եւ եթէ ձայնն առոյգ զատի էր, ընդդէր էր ապագայ գրչաց փոխել զայն ՚ի լիւն։ Եւ զի՛արդ չէր անմտութիւն, յետ ՚ի լիւն փոխելոյ՝ պահել ևս զփշիկն ՚ի վերայ, և կամել զատ հնչել տալ ազգին զլիւնն իւր։ Ո՛չ ապաքէն պարտ է և հարկ նոցա պահել զձև զատին, և միայն զփշիկն զանց չառնել, զի մի թանձր զատ հնչեսցի։ Վասն որոյ առաւել անտեղի է կարծել, թէ լիւն անուամբն և է նշանագրովն ևս կամէին զբարակ զատ յայտ առնել, և թէ նմին իրի եդին զփշիկն ՚ի վերայ։ Իսկ ընդդէր բնաւ անուն գրոյն չէ գտնել զատ կամ լատ այլ զլիւն կամ լիւն։ Իսկ թէ զինչ էր և զիարդ եղեալ այդ նմանութիւն զլիւնին ընդ զատի, ասեսցուք զկնի ըստ կարգի ճառիցս։

Երկրորդ պատճառ թերևս այն կարծիցի, զի առաջին նախնիք, որպէս ասացաք, թէ զլիւն ոչ զատ է և ոչ լիւն։ Եւ զհետ բերիցի, թէ ուրեմն միջին ինչ է ընդ երկուսն և բարակ զատ, և ոչ նոր ինչ և երրորդ հնչումն կէս կամ լերկ լիւնի։ — Որ զայդ ասիցէ, պարտի խորհել՝ թէ զմիջինն ընդ զատ և լիւն ինչքն որով իրաւամբք ՚ի զատն կոյս քարշէ և առնէ բարակ զատ, և ոչ թողու լինել բարակ լիւն։ Զի եթէ բարակ զատն միջին է ընդ զատ և լիւն, նոյնպէս առա և բարակ լիւնն միջին է ընդ զատ և լիւն. իսկ եթէ սա նոր և երրորդ ինչ, ապա և նա նոր և երրորդ ինչ. եթէ չէ մեր ՚ի սոցա կորուսեալ յանկարծակի զամենայն չափոց և կշռոց և համեմատութեանց դիտութիւն։ Եւ որով իրաւամբք նոր և երրորդ հնչումն ասիցէ զլերկ լիւնն, և ոչ զբարակ զատն իւր. զի ըստ այժմու սովորական սովորութեան՝ երկոքին ևս նոր են։ Եւ որ զմեր լիւնն միշտ և միայն լերկ և նոյ համարիցի, որպէս հակառակ կարծիքն, նմա բարակ զատն մանաւանդ նորահնար ձայն թուելոց է, և ոչ լերկ լիւնն։

Երրորդ պատճառ համարիցի թերևս ասելն նախնեաց, թէ զլիւնն լիւն հնչել թանձր է և անյարմար, և զատ ասելն աւեր է և շաղփաղփ. և կարծիցի թէ այսու բարակ զատ հնչել պատուիրիցեն, և ոչ լերկ լիւն։ — Այլ թէ քանի անդէպ է այդպէս յետս ընդդէմ ընթեռնուլ զուղիղ գրեալն, ցուցաք վերագոյն ՚ի քննութեան վարդապետութեան նախնեաց, թէ զմիոյ միայնոյ լերկ լիւն ձայնէ է բանն, և ոչ բնաւ զբարակ կոկորդաձայն զատէ։ Զոր և որչափ ծեքիցէ ոք և խծբծիցէ, չունի զերծանել ՚ի յայտնութենէ օրինակացն յառաջ բերելոց ըստ հնչման այլոց ազգաց և գրելոց զլիւնիւ, զայլ, Պօղոս, Պաղար, որ ոչ երբեք ոչ ուրեք ոչ յումեքէ յազգաց անտի հնչեալ են բարակ զատիւ զաղ, Զօղոս, Զաղար. այլ միշտ և միայն լայլ, Լուկաս, Լազար։ Ցուցաք ևս կարծեմ բաւականապէս, թէ զինչ զանազանութիւն կայ ընդ աւէր և շաղփաղփ զատ հնչելոյն ասացեալ, և ընդ թանձր և անյարմար զլիւն հնչելոյն. որ եթէ ըստ հակառակ կարծեաց ինչ էր ասացեալ, ընդ հակառակս ամենեւին պարտ էր ասել մանաւանդ, աւէր և շաղփաղփ զլիւն հնչմանէն, և թանձր և անյարմար զատ հնչմանէն։ Զի յաւիտենից օրինօք բնութեան ձայնից՝ զատ որչափ և նրբեսցի՝ առաւելին մօտ է ՚ի զատ քան ՚ի լիւն որչափ և կամիս թաւ և թանձր և յախնթոր։

Չորրորդ պատճառս համարիցի ոք ասել թէ ՚ի նախնեաց դնեմք զլ թանձր անուանեալ, որպէս և զնշան թաւութեանն (ʿ) եդեալ ՚ի վերայ ՚ի հին Քերականին. բայց լիւն լերկ կամ անսոր կամ կէս լիւն՝ ոչ ուրեք երբեք։ — Զթաւ լիւնն մեր մեք իսկ ինքնին առաւել ճանաչեմք քան զընդդիմախօսն. իսկ զինչ այսի, ոչ իմանամք։ Ոմն թէ թաւ լիւնն հին Քերականին՝ զբարակ զատ կոկորդայնն ցուցանիցէ։ Ոչ բաւական և առաւել քան զբաւական ցուցաք վերագոյնդ, թէ լերկ զ հին Քերականին ընդ նոյն դասեալ, յորոյ կրկնակէն թաւ լիւնն բաղկանայ, յայտնապէս է խնդրեալն ՚ի մէնջ լերկ լիւն, որ և արդեամբք իսկ յետոյ փոխեալ է ՚ի

գրի 'ի Լ։ Զլա՛մբդ ղպարսկ ղասն կոկորդային մարթ էր փոխել 'ի Լ. կամ զլա՛մբդ լեւն թաւ մարթէ նոյնանալ ընդ ղաս կոկորդաձայն ։ Ա՛չ որ 'ի լեզու ուռողաց և խօսողաց մարթէ խմանալ զայդ կամ ձևացուցանել 'ի գործարանին յաւիտեան ։ Դարձեալ չիմանամք , թէ որ զմեր լեւնն բոլորովին լերկ համարի , զլա՛մբդ կարիցէ ասել այժմ զնա թանձր և թաւ միայն . և թէ զմերմէ լեւնէս ասէ , որպէս բանն պահանջէ . իսկ եթէ զյունէն , թող զվրիպակն՝ որպէս տեսցուք կանխաւ , ոչինչ ցուցանէ յայնժամ բանդ ։ Իւ զլա՛մբդ կարիցէ ասել դարձեալ , թէ առ հինսն չէր բնաւ հետք այդպիսի լերկ լեւնի ։ Եթէ չէք , ապա անգոյ է բնաւ 'ի լեզուիս այն տառ և ցնորք . եթէ գոյ 'ի լեզուին , որպէս և գոյ իսկ , թէ և սակաւ ուրեք 'ի մեր բառս ըստ մեզ , իսկ ըստ հակառակ կարծեաց ամենայն ուրեք , ապա պարտ գտանել հետք նորին առ հինսն ։ Իւ ահա ըստ նորին ցուցեալցս յայտնապէս է զ հին Փեբրականին ընդ նոյան դասել , յԱրիստակեայ -րու-ն և նու-րէ կոչեցեալ և յԵրզնկացւոյն ֆէ-լէ-նէ , որոյ և կրկինն տայ զթաւ լեւնն ։

Այլ թերևս ընդդիմի ոք ասելովն , և ասիցէ հինգերորդ , թէ զղատին կրկին հնչումն՝ թանձր և բարակ՝ ունիմք 'ի կենդանի բարբառս մերումնեայց . իսկ զլեւնին ոչ ուրեք . զի որք թանձր հնչեն , ոչ անօսրեն զայն երբէք . և որք նրբենն և անօսրեն , ոչ երբէք թանձր հնչեն , և նեղին ևս յոյժ 'ի հնչել ։ Իւ կարծիցէ թէ ամենայն բնիկ հայաստանեայց այս մի միայն լերկ հնչումն իցէ լեւնի , և զլեւնն մեր անդատին 'ի բնէ լերկ և նոյ ։ — Այլ տացուք վերադրյնդ և դարձեալ ասեմք , կրկին ղատի հնչումն ցնորք միայն են 'ի մեզ , ոչ ուրեք երևեալ 'ի վարդապետութեան նախնեաց և ոչ 'ի բերան ուրուք ։ Զի նոյ զ հին Փեբրականին ցուցաւ յայտնապէս զլեւն կամ լեւն լինել , որոյ կրկինն տայ մեզ զթաւ լեւն . և զի ոչ ոք ոչ ուրեք հնչեալ է կամ հնչէ դայղ , ղուղիմ , ղաւատ , ուղունք , Միքայէղ , Տաղիթա , ղաբուբնիթա կամ ղամբրինթ , փիղիսոփայ , Փիղոն , Փիղիպպոս . և որ հնչենն զայլ բառս ինչ և անուանս ղատիւ , հասարակ ղաս հնչեն և ոչ ինչ ընդհատ ամենևին ։ Իւ ղատին հնչումն յոյժ օտար գոլով 'ի լեւնէ , անհնար էր կործել կամ 'ի լեւն փոխել այնմ 'ի բերան ազգին . ուր ընդ հակառակն լերկ լեւն առնուաղ խորութեանն 'ի թաւէն՝ դիւրաւ մարթէր խառնել ընդ նա և կործել ։

Իսկ գալով այժմ առ խնդիրն , թէ ազգային լեւնն մեր իցէ 'ի բնէ լերկ և նոյ , և ոչ թանձր , ասեմ ։ Ընդդէմ է այդ յայտնի աւանդից հին Փեբրականին , որ զլեւնն մեր ընդ թաւ տառն կարգէ՝ զթաւի նշանն ևս եդեալ 'ի վերայ . որ ոչ 'ի հելլենականէն առեալ է , և ոչ հելլենական լամբդային է , որպէս հարկն ասել և ասէ իսկ հակառակ կարծիքն . այլ բնիկ հայկական ։ Վասն զի 'ի յոյն բնագրին չէք անդ լամբդա , որ նոյ և լերկ տառ է ըստ վկայելոյ ամենայն քերականաց նոցա և հնչման ազգին ։ Իւ զի նոյն հին Փեբրականն , խոստովանեալ և յայամ 'ի բնագրէն , ոչ միայն ընդ նոյան չդնէ զլեւնն մեր , այլ և յայտնապէս կրկնակ զնա ասէ՝ յերկուց նոյ ղից բաղկացեալ . որով անհնար է նմա լերկ լինել . իսկ լամբդա ոչ երբէք ուրեք ասի կամ կարծի կրկնակ գոլ ։ Իւ զի Արիստակէս Գրիչ ասէ , զլեւնն լեւն ասել թանձր է և յախնթոր և անյարմար . որով յայտ է թէ զգուշացուցանէ չհնչել իբրև զլեւնն մեր ազգային՝ որ սովորական էր 'ի բերան ազգին , և ոչ թէ զայլոց ուրուք ազգի լեւնէ խօսի առ ազգն ։ Նա ասէ իսկ յայտնապէս համաձայն աւանդից հին Փեբրականին , թէ յերեսեան ազգսն նօսր է լեւնն , իսկ 'ի մերս թանձր . և Երզնկացին՝ թէ է լեւնն թանձր ։

Ընդդէմ ելանէ այժմ նոր կարծեաց և հասարակաց սովորութիւնն ազգային , որ յանթիւ բառս և գրեթէ սովորաբար թաւ հնչէ զլեւն . իսկ լերկ հնչումն 'ի սակաւ բառս ինչ լսի այժմ , և այն առ սակաւս ոմանս , կամ գաւառի կամ անձին առանձին յատկութեամբ . որպէս է առ ոմանս կ--կայ , և այլն ։ Բայց սակայն ահա այդ իսկ նշան է , թէ գոյր և գոյ ու_

բնոյն յազգին կրկին հնչումն տառից. և չէ ինչ ընդդէմ, թէ զոր 'ի հնումն յայլ բառս ինչ հնչէին, այժմուք ոմանք յայլ բառս հնչիցեն։ Բայց ոչ մասնաւորաց ոմանց և մասնաւոր ժամանակի հնչմունք խնդրելի են մեզ, այլ հասարակացն կամ բազմաց, և հին Նախնեացն գրաւորական օրէնք, ըստ որոց ընդհանրապէս լիւնն մեր թաւ է խոկըրանէ և այսր 'ի բերան ամենայն հայաստանեայց։ Որպէս մեք իսկ ինքնին հաւաստեցաք զայս կըրկին և կրկին յարտաքերութենէ բազում հայկականեայց գաւառաց գաւառաց մերոյ բնիկ աշխարհին. և տեսաք զի առ հասարակ թաւ հնչէին ըղլիւն մեր և ղատձկաց թանձրն. Նա և զնոյն իսկ Ղոո լոմ, Ղոո լոյ բառսն բազումք թանձր հնչէին. որպէս և Երզնկացւոյն օրինակ զդոյն բառդ ածելն վկայէ։ Ապա մասցածին ցնորք է կրկին ղատն, և թիւր՝ կարծիքն բնաւ լերկ գոլոյ լիւնին մերոյ։

Այլ հակառակ կարծիքն թերևս տակաւին ձգնել կարծիցէ զմեր կողմն ասելով վիճերորդ, թէ տեսանեմք բազում բառս յօտարաց 'ի մեզ և 'ի մէնջ առ օտարս անցեալ, որք առանց զիջիկն 'ի վերայ ունելոյ՝ ղատ ունին 'ի մեզ և լիւն առ օտարս. որպէս ալ, աղաղակ, մեղր, մանգաղ, մագաղաթ, տառղ, և այլն։ Եւ ոչ է մարթ ասել թէ Հայք 'ի հնումն ուսակին և ուլուլ, մելր, մանգուլ, մագուլաթ, տալ, և այժմ և ոչ մի ոք 'ի Հայոց հնչիցէ և գրիցէ այնպէս։— Զայդ ընդունիմք և մեք. բայց ասեմք, յայնժամ զօրէր այդ ընդդէմ մեր, եթէ ասէաք մեք թէ չգոյր բնաւ ղատ առ հնումն մեր, և թէ զյատուկ ազգային բառս մեր, որ միշտ 'ի գիր և 'ի խօսս ղատիւ են առ մեզ և նմանքն երևին առ այլս լիւնիւ, զնոսա ևս 'ի լիւն փոխելի իցէ։ Զայդ և ոչ ընդ միտ անգամ ածեմք։ Եւ ոչ իսկ պարտ համարիմք քննել թէ յորմէ ազգէ յոր անցեալ իցեն բառքդ, կամ ուստի իցէ այդ զխրլուած կամ նմանութիւն լիւնի և ղատի։ Հնար է, որպէս հաւանեալս եմք, թէ 'ի յախուռն թիւրելոյ անցեալ իցեն 'ի միոյ 'ի միւս ազգ, ոչ միայն 'ի դոսա, այլ և յայլ ևս տառս օտարոտի հնչումն 'ի բառս ինչ ևեթ ազգաց օտարաց, Յունաց, եբրայեցւոց, Պարսից և քաղդէացւոց. որպէս և եղեալ իսկ գտանի արդեամբք և հաւաստրմացեալ առ լեզուագիտան, և որպէս է իսկ ցայժմ սովորութիւն լինելոյ։ Եւ այսպէս ապա ասմկականն այն ազգային հնչումն հաստատեալ յայսմ կամ յայնմ ազգի, և այնուհետև փոխելն և ուղղել անկարելի և անտեղի իսկ։ Այս է և ասելն Արիստակեայ, թէ ղատդ լծորդ է լիւնիդ. զոր և խառնակութիւն մանաւանդ ասելի է քան լծորդութիւն։

Այդ ոչ միայն առ այլովք ազգօք երևի 'ի լեզուի մերում, այլ և 'ի մեր իսկ բառս. զոր օրինակ, որպէս լի եղեալ է յղի, աղն՝ անաղի (անլի), գիղ, գիլ. գայթագղեմ. թոյղ, թոյլ, թող, թողում։ Այսպիսիկ անհաւոից խնդիրք են՝ թաքուցեալք 'ի մութ զաղտնութեան ծագման, կազմութեան և փոփոխման լեզուաց, և չմարթէն լինել մեզ 'ի կանոն սառադարձութեան։

Եթէ հասարակ անուանց ինչ առ այլս լիւնիւ լինել՝ իսկ առ մեզ ղատիւ, կարծիցի ցուցանել ինչ ընդդէմ մեզ, ոչ ապաքէն ընդդէմ հակառակ կարծեացն ցուցանիցեն բազում բառք՝ որ առ այլս և առ մեզ լիւնիւ են, զորս և դիւրին է լեզուագիտաց գտանել և տեսանել. դիցուք քանի մի ևեթ առ օրինակ. այլ, ἄλλος, alius. այլ, ἀλλά. ալ կամ ալի, ἄλη, ἀλέω, ալեւր կամ ալիւր, ἄλευρον. բոլոր, ὅλος, πόλος. գլեմ, κλίνω, κυλίω. լամբ, լամբեմ, λαβή, λαμβάνω. լաւ, λωΐον կամ λῷον. լի, լիր, λεῖος, πλήρης. լեակք, lectica. լոյս, lux, լոյծ, λοιδορία. կլանեմ, glutio. հալուէ, ἀλόη, եղբ. աչալ. հոյլք կամ հոյլք, ὅλοι. բալ, ալիկ, պալար. թել, ած. թէլ. իլ, իլիկ. լեզու, ալար. լիսան, γλῶσσα. լեզում, լիզում, լէսս եթմեք, λείχω. լիծ, լիկ, ալար. լինձ, λάκκος, lacus. ալ, ած. ուլայդ. չիլ, գերման. չիլ, և այլն, և այլն։ Կայ և ընդհակառակն՝ այլոց նուրբ ղատն 'ի մեզ լիւն, որպէս γίνομαι, լինիմ։ Այլ որպէս այդ և այդպիսիք ոչ լինին մեզ յօրէնս սառադարձութեան, նոյնպէս և ոչ զայլոց լիւնն 'ի ղատ յեղլոյ։ Նկատելի է

եւ՝ զի այդ չփոխումն ղատի 'ի բառս ինչ, առ կարի հնոյն միայն երեւի. իսկ առ միջինս եւ յետինս մեր եւ այլոց, թէ գրուածն գրեթէ առհասարակ՝ եւ թէ հնչումն յօտարազգի բառս՝ լին է. զոր օրինակ գիլ, բիլ, ղօհալ, լակոն կամ լեկոն, գալապր, մոլոշ, եւ այլն: Իսկ արդ մեր բանքս են զբառից օտարաց՝ որ նոցա բնիկ են, իսկ 'ի մեզ յայտնապէս հիւրք. եւ մանաւանդ զյատուկ անուանց, եւ այն՝ ոչ զոմանց եւ զսակաւուց եւեթ, այլ հասարակ օրէնօք 'ի նախնեաց անտի 'ի ղ փոխելոց, մանաւանդ թէ ասել՝ ղատանման գրելոց, եւ այսօր անհմտաբար ղատ եղելոց 'ի գիր եւ 'ի ձայն. Թէպէտ եւ այդ իսկ ոչ միօրինակ: Զի չգիտեմք որում իրաւամբք 'ի դոսա զլին օտարաց՝ ղատ առնեմք. որում իրաւամբք զոմանս ղատ՝ զոմանս լին. եւ որում իրաւամբք չառնիցեմք նոյնպէս ղատ եւ յանուանս այժմու ազգաց, եւ չասիցեմք Ղափոնայն, Դըլից, Ղապլակ, Մոլեր կամ Մոլիէր, Ղիւերպոոլ, Սէքլէզեղ: Եթէ տոքա ծաղրելիք են յաչս ազգացն այնոցիկ եւ անիմանալիք, ո՞չ նոյնպէս իցէ եւ Հրէին աղէղուիա, Ղամէք. Յունին՝ Հեղղէն, Մենեղաւոս, Կաղիոպէ, Պաղէողոգ. հռովմայեցւոյն՝ պաղատ, Ղուկուղղոս, Սիղղա:

Բայց թէ երկս ոչինչ զարմանք թուեսցի հակառակ կարծեաց՝ թէ լերկ լինն կամ որ եւ է լինն այլոց ազգաց 'ի մեզ յօտարոտի ձայն ղատին կամու փոխեալ իցէ. այսմ հաստատութիւն կարծելով զայն՝ զի զայլ եւս տառս այլոց ազգաց այլափոխեալ իցեն մերն նախնիք. այնու զի եդեալ են օրինակ ինն փ առ φ ֆ ձայնն նոցա, յ առ ι ի կամ եօթա ձայնն: — Այլ նախ ոչինչ է ամենեւին օրինակդ. զի նախնիքն յամենայնի այնչափ եւեթ զնմանագոյն տառս մեր եդին 'ի տառադարձութեան հանդէպ տառիցն օտարաց. որչափ մարթէրն եւ տանէր լեզուն: Արդ φ ֆ ձայն չիք ամենեւին 'ի բարբառս մեր. զոր եւ ցայսօր 'ի խորին Հայս չմարթեն արտաբերել: Զինչ կարէին առնել նախնիքն, բայց զմօտագոյնն 'ի մերոցս դնել առ այն, որ է փ մեր: Աստ դու Յունին հնչել ժ կամ շ, յաւիտեան հնչեսցէ քեզ զ եւ ս. խնդրեա հ, լուիցես խ. պահանջեա ծ, նա տացէ քեզ միշտ ս, եւ զեռամեծ կամ զեռամեծ հայկական՝ արտասցէ Ἑρμῆς, Հերմէս. որ եւ Τρισμέγιστος: Յանկարելին զինչ առնել իցէ: Իսկ 'ի լեզուի մերում գոյր լին ձայն՝ թէ թաւ, թէ լերկ. եւ ընդէր էր թողուլ զայն, եւ դնել ղատ՝ ձայն օտար ամենեւին եւ անհամեմատ: Երկրորդ, եթէ 'ի տառս ինչ փոքր մի օտարութիւն երեւի այժմ 'ի մէջ երկուց ազգացս՝ Յունաց եւ Հայոցս, այն՝ որպէս բարւոք ասի 'ի Բազմավէպի անդ՝ յառաջ եկեալ է յայլայլելոյ հնչմանց նոցա եւ մեր յայսչափ դարս. նոյնպէս եւ հռովմայեցւոյն, զորոյ զփորձն անձամբ պատահեալ առաք 'ի կողմանս հնոյն Լատինի, ուր գեղջէքն զb հնչէին բ, զc՝ կ, զd՝ դ, զg՝ գ, զp՝ պ, զt՝ տ. որ որպէս յայտնի երեւի՝ է տառադարձութիւնն նախնեաց կչռեալ հանդէպ յունականացն, որոց համեմատին լատինականքն: Բայց ձգեսք խօսելով. ըստ այժմու իսկ արտաբերութեան երկոցունց ազգացս՝ Յունաց եւ մեր, չկայ բնաւ ինչ այլայլութիւն կամ անհամեմատութիւն տառիցս: Զի որ փոքր մի օտարացեալն համարին տառք, β բ, γ գ, δ դ, κ կ, π պ, τ տ, տակաւին ցայսօր եւս նմանագոյնքն են 'ի տառիցս մերոց, որ կարիցեն կշռիլ հանդէպ յունականացն. մանաւանդ 'ի նկատելն զնոսին յայլ եւ այլ դիրս եւ դէպս նոցին՝ ընդ այլ տառսն իւրեանց, եւ 'ի համեմատելն ընդ տառս այլոց եւս ազգաց, զորմէ չէ տեղւոյս երկարել: Եւ այսօր իսկ ոչ ոք յուղիղ եւ քաջ հայագիտաց եւ յունագիտաց կարասցէ բնաւ զայլ ինչ գտանել յարմարագոյն քան զեդեալսն 'ի նախնեաց: Զայն տամք առ ամենեսեան, եթէ կարողասցի ոք առնել զայդ: — Այսպէս է եւ յ առ ι ի կամ եօթա յունական: Մի՝ զի եւ 'ի մեզ բազում ուրեք ձայն ինոյ ունի տառդ, որպէս 'ի այն, հայր, քոյր, լոյս, եւ այլն: Եւ երկրորդ, զի չգիտեմք հաւաստի՝ որպէս հնչէր տառդ 'ի հնումն 'ի սկիզբն բառից, որպէս եւ անուանցն Յայրոս, Յիսուս, Յովակիմ, եւ այլն:

Իսկ յայլ բառս ինչ կամ յանուանս թէ գտանի մեծ տարբերութիւն տառից հնաւոր լծորդատառութեամբ, որպէս 'ի Սաւուղ, Շաւուղ. Սիմէոն, Շմաւոն. Տիրոս, Ծուր. Սիդոն, Ծայդան, այդպիսիք ոչ տառադարձութեամբ յունէն եղեալ են, այլ ըստ եբրայական կամ ասորի հնչման, կամ ըստ սխալ ազգային լեզուի և հնչման, որ ընկալեալքն էին երբեմն յազգին: Եւ ոչ լինին օրինակ կանոնաւոր հարազատ և միօրինակ տառադարձութեան գրագրաց՝ յանուանս որք վաղեմի ազգային սրբաբերութեամբ չեն այլափոխեալ 'ի մեզ: Ապա թէ ոչ, ահա և Գիոգինեան ըստ գաղղիական հնչման ոմանց յետին դարուց՝ եղեալ է Գիոժէն, Մագիստրոսն՝ Մաժիստր, Պորփիւրոգէնն՝ Պերփերուժէն: Եւ ո՞ յայտնեսցէ 'ի վերայ բերիցէ, թէ սէն շայ է կամ ծայ. տիւնն՝ ծայ, գիմն՝ ժէ, ինն՝ այ, ոն՝ եչ. կամ թէ զի այդպիսի անխտրութեամբ փոխեցեալ են մեր նախնիքն 'ի գրաւոր լեզուի իւրեանց:

Ապա, որպէս տեսաք, այդ ամենայն կարծեալ բանք ոչ կարեն տապալել զշինուածն մեր 'ի վերայ այնչափ հաստատուն հիմանց կառուցեալ:

Մնան երկու տարակուսանք օրինաւոր որ ընդդէմ թուի մերում փորձապետութեանս. զորս և տեսցուք այժմ անաչառապէս:

Առաջին այն, զի թէ ղատն լիւն էր, և վասն այնորիկ Իսկ տաղադայ գրիչք փոխեցին զայն 'ի լիւն. ընդէր ոչ զամենայն նոյնպիսի ղատ փոխեցին 'ի լիւն: Եւ ընդէր ազգս ոչ հնչէ զայնս երկ լիւնիւ: Զի ոչ ուրեք գտանի գրեալ օրինակ իմն Ղուկաս, Ղազար, Ղունկիանոս, Քաղդէացիք, Բարսեղ, Պաւղոս, Կիւրղոս. և ոչ ոք զայդպիսիս լիւնիւ ասէ, այլ ղատիւ:

Այլ մեք առաւել ինչ քան զայդ ծիծաղելի նկատելի առեմք 'ի գործս գրչացն. զի զոմանս յանուանց ոչ միայն չփոխեն 'ի լիւն, այլ և ոչ փչիկ դնեն 'ի ղատ, որպէս 'ի Պաւղոս. և զայլս ղատ և փչիկ գրեն, որպէս Աղէքսանդրոս, Ղազար. իսկ զոմանս փոխեալ 'ի լիւն, պահեն զփչիկն 'ի վերայ, որպէս Սելիմ, Իսրայէլ, և այլն: Աստանօր ելանէ բանն 'ի հաւաստեաց, և մնանեմք 'ի սահմանս կարծեաց կամ հաւանականութեան:

Արդ թուի թէ անուանք ինչ սակաւք յոյժ՝ վաղուց յառաջ քան զգիւտ գրոյն մերոյ և գրականութեան թարգմանչաց 'ի սովորութենէ ռամկին մնացեալ էին յազգն թիւր լսելով կամ թիւր արտաբերելով զօտարացն: Որպէս գտանի եղեալ այդ յամենայն ազինս, և որպէս հռովմայեցիքն ըղթլուատ δ Յունաց յանունն Ὀδυσσεύς արարեալ են լերկ լիւն Ulysses, և նոյն ν 'ի νότος՝ եղեալ է առ Տաճիկս Լոտոս. և որպէս 'ի մեզ αναβολή եղեալ է աղաբողն, և սափփիռ եբրայական և σάπφειρος յոյն՝ եղեալ է շափիղայ կամ շափիւղայ. Εὐφροσύνη՝ Հռոփսիմէ կամ Հռիփսիմէ. և որպէս Փիւրս, Փարսի՝ 'ի մեզ եղեալ է Պարսք, և որպէս քաղդեայ՝ եղեալ է ևս քաւդեայ: Եւ ոչ ոք ասէ աստի, թէ δ լիւն իցէ, ν և ρ լ կամ ղ, ευφ՝ հ, σ՝ փս, ν՝ մ, φ՝ պ, և թէ λ լ կամ ղ՝ փոխիցի ըստ օրինի 'ի ւ կամ վ: Եւ առանց ծէքական նմանութիւն և ռամկական ազգային հնչման համարելոյ զայսպիսի անհնար է այլ բանաւոր լուծումն տալ: Զի ահա նոյն Σαπφείρη անունն ևս որպէս ըստ գրագէտ նախնեացն օրինի դարձեալ է 'ի Սափիրա 'ի Գործս Առաքելոց. (գլ. Ե): Արդ այսպիսիքս ընկալեալք գամ մի յազգին՝ 'ի սովորութիւն եղեալ մնացեալ են այնուհետև. և յայնս ահա պահեալ են գրիչք զղատ առանց փչկի. զի հաւանաբար թերևս և թարգմանիչքն իսկ այնպէս գրեցին զայնս, որպէս սաղմոս, եկեղեցի, Պաւղոս: Եւ այսուհետև, իբրև ռամկական սովորութեամբ ազգային եղելոց, ոչինչ հակառակիմք թէ ոք կամիցի պահել զհնչումն ղատ: Իսկ զայլոն առ հասարակ, թէ ղատ և թէ լիւն գրեալս, որ փչիկ ունիցին 'ի վերայ, յորոց է և Ղազար, և Աղէքսանդրոս, որ յօրինակս ինչ տառուածաշնչին գրեալ կայ և Լազար, Լազարոս, և Աղէքսանդր միշտ լիւնիւ է, զայն ամենայն լերկ լիւնիւ արտաբերելս համարիմք ըստ ցոյց վայր հաւաստաբանութեանս:

Իսկ ընդէր ազգն ոչ ուրեք ասէ Լազար, Լուկաս, Բարսեղ, և այլն : Պատասխանեմք. թէ աՀա ամենայն Հայք ասեն ոչ միայն Լազար, այլ և Ղուքաս, որ է Ղուկաս : Իսկ թէ այդ առ ոչինչ գրի և ոչ ազգային Հնչումն, աՀա յընտիր գրչագրի մեկնութեան խորանաց Համաբարբառ աւետարանացն կայ գրեալ և Լուկաս. և դարձեալ անդ 'ի միջին գրեալ Ղուկաս, և 'ի լուսանցսն նշանակեալ կայ Լ : Եւ 'ի Հակառակէն Հարցանեմք և մեք փոխարէն. իսկ ընդէր բնաւ չասէ ուրեք ազգն աղէղուիա, Ղէոն, Բասիղիոս, Աղէքսան, Փիղիպպոս. և 'ի սոսա և յայլս անթիւս միշտ լինի գրել ցայժմ և լինի Հնչէ : Եթէ զատ էր Հնչումն զլինին, պարտ էր պաՀել և 'ի սոսա. յորս մանաւանդ ալէլուիային մեծ Համանութիւն է՝ վասն յաճախ 'ի բերան ազգին լինելոյ Հռչակաւ 'ի շարականս և յերգս եկեղեցւոյ : Որչափ Ղուկաս, Ղազար, Բարսեղ գրութիւնն և Հնչումն Հակառակ ինչ մեզ ցուցանէ, նոյնչափ և գրութիւնքն և Հնչմունքն ալէլուիա, Լէոն, Բասիլիոս, Ալէքսան, Գալիլեա, Փիլիպպոս՝ Հակառակ միւս կարծեացն : Որ և դարձեալ աստանօր չգիտեմք որպէս կարէ ասել, թէ բնաւ չերևի յանուանս Լերկ լինել Հնչեալ յազգէն : Զի եթէ ըստ նորա ամենայն լինի մեր Լերկ է 'ի բերանս Հայաստանեայց, յորժամ ասեմք Հնչէն զԼատինն, զԼամբարն, զԲասիլիոսն, և այլն, որով լինին Հնչեցեն. ոչ ապաքէն ըստ նորա իսկ Լերկ լինին պարզին Հնչել :

Այլ Լերկ թէ թու Հնչիցէ այժմ ազգն, ընդ այն ոչ Հակառակիմք. կիսով չափ և թերևս մեծ կէս երրորդէն և յոյն և լատին անուանց լինին է 'ի բերան ազգին. զորս և տողէի՝ եթէ ներէր ամեղխ : Իսկ զորս 'ի գիրս զատ ընթեռնու ազգն, ասեմ թէ խոր ադխտութեան ժամանակացն արգասիք են թերևս. զի զ տեսեալ և չիմացեալ զզօրութիւն փչկին, զատ ընթերցեալ են և այնպէս ցայսօր աւանդեալ 'ի գիր և 'ի բան : Ապա թէ ոչ. ընդէր էր Արիստակեայ և Երզնկացւոյն աղաղակել և զգուշացուցանել. յայտ է թէ ընդՀատեալ էր ուղիղ աւանդութիւնն : Եւ դարձեալ պնդիմք արդարապէս, թէ այդպիսի ծայդ և ծէք ռամկարանութիւնք չունին կանոն լինել մեզ օրինաւոր ուղղագրութեան և Հնչման :

Արդ երկու ինչ առաջի կայ մեզ այժմ. կամ զամենայն փչկէ ունող ղ և լ՝ զատ Հնչել ըստ Հակառակ կարծեացն, և կամ Լերկ լինել՝ ըստ մերում ցայս վայր ցուցեալ վարդապետութեանս : Մեք ոչինչ Հաստատեմք. թէպէտ և ինքնին յայտնի է յասացելոցս՝ թէ զինչ արժան է Հաստատել. այլ թող ազգին յընտիր լիցի՝ յետ քաջ խելամուտ լինելոյ 'ի նախնեաց անտի և այսր կարգեալ վարդապետութեանն և մերոց ցուցմանցս և լուծմանց : Բայց ամենևին չՀաւանիմք ընդ այժմու անտեղի և անբանաւոր սովորութիւնն, զի զոմանս զատ Հնչեմք, զոմանս լինի. նա և 'ի նմին բառի զմի յոյն կամ լատին լինի առնեմք զատ, և զմիւսն՝ լինի. երբեմն և 'ի մի և նոյն անուան՝ մերթ զատ, մերթ լինի, կամ աստ զատ, անդ լինի. զոր օրինակ 'ի մառախուղ, մառախլապատ. Աղէքսանդր, Ալէքսան. Եղիսէ. Բասաղ, Բաղթասար, Բէլ, և ապա դարձեալ Բէեղզեբուղ կամ Բեեղզեբուղ, և այլն. չգիտեմք որով խրատեմք կամ պատճառաւ : Եւ յընթեռնուլն էլի էլի լամա սաբաքթանի, և զինի բերել թէ զԵղիա կարդայ, զինչ նմանութիւն մնայ կամ երևի ընդ ձայնին էլի և ընդ Եղիա : Եթէ ասիցէ ոք, զի այնպէս քաղցրանայ Հայ ականջաց. ասեմք՝ թէ ցնորք է և այն քաղցրութիւն, և ոչ այլ ինչ՝ բայց սովորութեան բռնութիւն. որ եթէ 'ի լինի սովորիցին ականջք, անՀնար լիցի նոցա այնուՀետև քաղցրանալ 'ի զատ. զի և չմարթի իսկ բնաւ թէ 'ի կիրթ և 'ի փափուկ լսելիս զատ քաղցրագոյն ազդիցի քան զլինի :

Եւս առաւել չՀաւանիմք ընդ սովորութիւն ոմանց, որ այժմ իսկ 'ի թարգմանելն զյոյն և զլատին անուանս է զոր զատ առնեն և է զոր լինի, ըստ քմաց ամենևին առանց իրիք բանաւոր պատճառի. զի ոչ մի ինչ խրատական կամ օրինաւոր փաստ բանական չՀշմարեմք մեք 'ի սոցունն :

Եթէ ոք ասիցէ, նովին խրատամբք է այդ այլայլութիւն, որով զβ Յու-նաց մերթ առնեմք բ և մերթ վ. զγ գ և ղ. զχ. ք և խ ուրեք և շ. զσ ս և շ. զղ է, ե և ի. այնպիսոյն զխոհական օրինացն նախ յուշ առնեմք զառածն. թէ Օրինակ ոչ է փաստ. Երկրորդ, ամենայն ունկան յայտնի է նմանութիւն ձայնիցդ բ և վ. գ և ղ. ք և խ, է և ե, և յայժ մերձաւոր գործարանաւ բե-րանոյ կամ հագագի ելուզեալ, և ոչ ապարիաւ հեռի՝ որպէս զաւին և լեռնին: Եւ կարի սակաւ է, և գրեթէ ետրև ոչինչ, երկրորդադաս տառից-ընդ առաջնոցն փոփոխակութիւն. բաց 'ի եչէն, զոր 'ի մէջ կամ 'ի սկզբն բառից յատկութիւն լեզուիս բերէ, աւելով է ին: Իսկ շ փոփոխակ սէի, որպէս ուրեք և քեի, գրեթէ առ հասարակ կամ յեբրայեցի և յասորի բնիկ հնչմանց առեալ է, զոր չունելով Յոյնին՝ հարկի ս դնել կամ թէ ու-րեք +. և կամ է փոխակ արտաբերութիւն արևելեան, առ մեծի ընդդու-թեան տառից. որպէս Շիմա կամ չիմա. մինչև Բարսղի լինել Բարսղ առ Փարպեցւոյն: Այլ ոչ թէ այնու օրէն իցէ առեալ անխտիր Շամոշ, Շա-լամինա, Պաւլոշ, Դիոնիսոշ, Հերակլէշ: Իսկ յաղագս դ տառի Յունաց՝ ցայսօր վէճին լեզուագէտք, և չև է խնդիրն լուծեալ, թէ զինչ իցէ բուն ձայն գրոյդ. է թէ ի: Նախնականն կարգումն գրոյդ 'ի Սեմիտիկեայ էր յայտնապէս փոփոխակ երկուց ε ից, այսինքն սաղ էից. իսկ այսօր ազգն ի հնչէ և 'ի ռամիկ խօսս. թէպէտ և ցայսօր 'ի փոփոխմունս ինչ անուանց և բայից՝ յայտնապէս կրկին ε 'ի դ փոխիցի: Միթէ չիցէ հնար, նա մանաւանդ հարկ իսկ անհրաժեշտ, որպէս յամենայն լեզուս, թէ յազգին կրկին հըն-չումն լեալ իցէ 'ի հնումն բառ այլ և այլ գաւառաց. կամ թէ ժամանակաւ փոխեալ իցէ ձայնն 'ի բերանս ռամկին: Աստի և ոչ միայն ամենայն անգիր և ձայնաւոր աւանդք լեզուաց անյերկուանալի են գիտնոց. և առաւել յարգին և քննին գրաւոր աւանդքն, որ զձայնից խանգարմունս և զփոփոխս՝ յայտ-նաբերեալ գրովքն խօսեալ՝ յանդիմանեն, ուղղեն և զգուշացուցանեն. որպէս տեսաք 'ի վերդ զի արարին, և առնեն և արասցեն, երեքին ակնա-ւոր քերականքն մեր հինք. զորս ոչ ոք իմաստուն՝ տգէտս քան զինքն հա-մարձակեսցի աղդնել 'ի հայ լեզուի. զի այդ իսկ է՝ զարհամարհանս 'ի փի-լիսոփայական հաւատոյս համարել: Ո՞չ ապաքէն 'ի դմին պատճառէ է, զի խրատեցի երկբայութեամբք անդիտանամք այսօր զհաւաստի հին հնչումն յ, ւ, աւ, եւ, իւ տառից, և զլատինականացն c, g, t, u կամ v, ae, oe: Արդ դալով 'ի դ, վասն նախասացեալ պատճառիդ է, զի զոր Յիսուս ա-սեմք՝ զնոյն և Յեսու Նաւեայ ասեմք վասն զանազանելոյ. Հռոմայեցին զեր-կոսին ևս Եէզուս ասէ: Եւ նոյն դիր յանհամար տեղիս փոխի և 'ի a առ յոյնս իսկ և առ լատինս. որպէս և 'ի մեզ կայ փոխեալ երբեմն 'ի ա, զի և բաց է ին յայտնի է մօտութիւն 'ի ա:

Այդպիսի պատճառք բանաւորք ահա այդ են բացերև: Իսկ արդ ո՞ր ի-ցեն նոյնպիսի օրինաւոր յայտնի խրատուք 'ի ղ և լ յամենեսին տարաձայն տառսն: Ընդունելի է երպեալ, թէ լեռնն այլոց ազգաց (իմա եբրայեցւոց, Յունաց և Լատինաց՝ զորոց է բան մեր), յորս կամ յոյն գիրս վանկի գը-տեալ՝ բառ այնմ մերթ ղատ լինի 'ի մեզ, մերթ լեռն: Զի յամենայն գիրս վանկի կայ խառնակութիւնդ այդ, և 'ի մի և նոյն իսկ անուանս. բառական է բանալ զբառագիրս: Զի որո՞վ խրատամբք ասիցի և գրիցի 'ի հնումն և 'ի նորումն, օրինակ իմն, Նեքեղ կամ Նեգեղ և խորայել. Բարսեղ և Բեթել. Կիւրեղ և Բաբել. Հեղի և Եղիեղի, Հեղինէ և Կոռնելիոս, Մեղքով՝ Սեղ-բեստրոս և Զեղփու՝ Բեղփեգոր, Գաղղիա և Գաղղիա՝ Լիա, Թեոդղիա և Խաղլիա. Եղիան՝ Եղիազար և Եղեազրոսոս՝ Փիլիպպոս, Գաղատիա և Աղա-մանք. Ղեւի և Լեւիաթան, Ղեւոնդ և Լեւոն. Հերակղէս և Հերակլ. Ա-կիւղաս և Պաւղոս, Աղղղն և Բաբելոն, Պղատոն՝ Պղուտոն և Պղուտարքոս՝ Պլինիոս, Աղեղէս և Աքիլլէս, մանաւանդ թէ նոյնն իսկ Ապելլէս, (որ-պէս 'ի Թղթ. Հռ. ժզ 10). Աղեքսանդր և Ալեքսան, Ալեքսիանոս, Ալեք-սիոս, որ նոյն անուանք են և ձայնք 'ի ἀλέξω կամ ἀλεξέω բայէն և ոչ այլ

և այլ. որպէս կարծի Թէրևս անհմտից, զամբար և համբար, պղպջունդ և պղպջինդ, և այլն, զի չկամիմ ընդօրինակել զբառագիրս :

Եթէ ոք առիցէ թէ Թէրևս ընդ տառս ինչ լինի կցէ և ընդ այլս նուրբ զատ, բաս մեզ ոչ կարէ կալ և այդ կարծիքամի՝ զի առաջին որպէս 'ի վեր և 'ի վայր տեսանի՝ ընդ ամենայն տառս կայ խառնակութիւնդ այդ, և 'ի վկայութիւն օրինակք անթիւ. երկրորդ՝ զի դարձեալ զգիւտն նախնեաց զատ առնէ, թէ և նուրբ, բայց յայտնապէս ընդդէմ վարդապետութեան նախնեաց. և երրորդ զի ընդունի և սա զնուրբ իմն զատ 'ի լեզուիս, զոր ոչ ոք գիտէ մինչև ցայսօր և ոչ ոք հնչէ կամ հնչեալ ինչ է բնաւ :

Իսկ որ առաւել մեծն է և պարտի ձգնել զհակառակ կողմն, ոչ միայն այն է՝ զի զմեր իսկ կամ մեր կարծեցեալ անուանս գրչագիրք խառն գրեն զատիւ և լինիւ, որպէս Սղուկ, սղկունք և սլկունք, Բաղահովիտ և Բալահովիտ, բաղառական և բալառական, և այլն. այլ այն է մանաւանդ, զի զհայկականն Մաղխազ, Սաղամաս կամ Սաղամաստ, և զպարթևականն մեր Վաղարշակերտ կամ Վաղաշկերտ՝ 'ի բազում ժամանակաց և այսր նոյն իսկ ազգն մեր 'ի հասարակաց խօսս առնէ Մալխազ : Սալամաս կամ Սալմաստ, Ալաշկերտ : Թող արդ հակառակ կարծիքն մեզ 'ի դէմ բերցէ զզատիւ անուանս մեր՝ լինիւ յեղեալ 'ի լոյն և յայլս, յորոց են և անուանքդ այդքիկ. և մեք ընդ առաջ հանցուք նմա յաւիտեան զանխալի ապացոյցն Մալխազ՝ հանդերձ երկու համհարզօքն Ալաշկերտ և Սալմաստ :

Թէրևս ոք յայլ արևելեան լեզուս, որպէս 'ի պարսիկ յարաբացի և 'ի Թուրք, օրինաք կարելի ինչ համարեսցի զփոփոխակութիւն զատի ընդ լինի. սակայն յարքայանիստ աստանի կոստանդինական քաղաքին հարցեալ զքաջահմուտ գալիս երեցունց բարբառոցդ, վկայեցին միաբան թէ չունի տեղի այդպիսի փոփոխակութիւն ըստ օրինաց լեզուի. իսկ դիպուածական փոփոխութիւն ինչ, որպէս 'ի մեզ և յայլ լեզուս Թէրևս երևեալ, չմարթէ լինել և ոչ համարել յօրէնս լեզուի :

Իսկ գիտելի է, զի անուանք եբրայականք՝ յոյնք և հռոմայեցիք՝ յաձախ սակարեաքն 'ի բերան ազգիս, 'ի միջին դարուց և այսր, գրեթէ առ հասարակ լինիւ գրին և ասին, բաց 'ի սակաւուց ոմանց. և թէ և հաւաստար եւ [illegible]՝ կէս զատ և կէս անուն՝ հաւաստար լինի և զօրութիւն ցուցմանցն : Իսկ զինչ աւելի ցուցանէ յայնժամ ձայնական աւանդն 'ի խնդիրս յայս, կամեի գիտել : Զի զզ տեսեալն 'ի գիրս՝ եթէ ոք զատ ընթեռնու, այլ ոք անգուստ լիւն կամ որ նոյն է լիւն ընթեռնու, և երկոքեան հաւաստար կամ ոչինչ ցուցանեն, առանց գրաւոր ինչ աւանդից՝ յոր յենուցուն, քանզի այն իսկ է խնդիր : Բայց աշա գրաւոր աւանդապահ Արիստակէս յայտնի ցուցանէ մեզ, թէ յայսմ՝ օրինակ մեզ լինելոց է հնչումն ազգին 'ի ծանօթ անուանսն մնալ և հնչեալ հրապարակաւ, և զայն առ օրինակ առ խնանալ զհնչումն լիւնին 'ի մեզ և յայլսն՝ առելով. "Գլուխն զատ է, և չէ զատ, և ոչ լիւն. այլ լիւն է սա, որ 'ի զատինացի անուանք և 'ի յեղինեղի և 'ի լամս սաբաքթանի և յաղէղուխայս և 'ի Նաթանայելս և յիսրայելս, և որ այլ սոցին նմանս, ուղղակի և նուրբ բերէ : Զի ոյք որպէս զզատ զնա խօսեցեն, այն աւեր է և չարափառ. և ոյք որպէս զլիւն խօսեցեն, այն թանձր է և անյարմար : Իսկ այս լիւն է՝ սրուկ և նուրբ քան զլիւն, որպէս զօրինակդ ցուցի. և ոչ զատին պէս՝ որ ամենեւին անկերպ է և անհեթեթ" : Իսկ արդ՝ ընդէր առէ [illegible] [illegible], և չասէ [illegible] : Ո՞չ ապաքէն՝ եթէ չէր ձայնն լինի, այլ նուրբ զատի, պարտ էր առել [illegible], և զօրինակն 'ի զատ հնչեալ անուանց առել. զոր ընդ հակառակն բայց 'ի բաց հեռացուցանէ [illegible] [illegible] առելով, իսկ զլիւն [illegible] միայն առէ : Իսկ դարձեալ յաւելու թէ "Զոր մեք զատով Պօղոս, Ղուլար առեմք, նոքա՝ (Յոյնք և Լատինք և եբրայեցիք)՝ Պօղոս, Ղուլար" : Այսմ յայտնաբարբառ վկայութեան վասն ձայնի լիւնին՝ ասէ զնմին լինիցի հակառակել և ոսոխ ամբառ-

նոլ, ուր և ազգային սովորութիւնն երաշխաւոր մնալով՝ կայ անդ սովալէ ընդունել շեշտաւանս, թէ իսկ արդ զօրինակ տուեալ բառն ազգն ցայսօր լինի հնչէ, յամինացի, էլիէլի, ալէլուիա, Իսրայէլ, և Յոյնք և Լատինք և եբրայեցիք Լազար, Լուկաս ասէին և ասեն, ապա ձայն ղիւնին էր լինի, և այն նոյնք և բառ այսմ հնչէլի են և այլ ղիւնիւ գրեալքն. զի ասաց իսկ [illegible]: Եւ այս է աչա ձայնաւոր միանգամայն և գրաւոր աւանդ, որում այլ չէք ումեք հակառակել յուղղատեսաց: Եւ այս Արիստակէս է գրեթէ ժամանակակից Շնորհալւոյն որ գրեաց թէ սա (քերթողական աղաւաղութեամբ թէ բառ ռամկին՝ [illegible] գրաելի), գրեաց ասեմ թէ սա Շնորհալիս զղ եդեալ է 'ի տաղսն 'ի տեղի ղառի, գրեաց և [illegible] և [illegible], զոր այժմ ընդ հուպ տեսցուք:

Մարթ էր թերևս ումեք 'ի կարծիս անկանել վասն խառն գրութեան միջին դարուց, թէ դուցէ ընդ նոյնք և սուր ձայնաւորս եդեալ իցեն զլիւն, նկատեալ՝ զի ընդ նոսա գրեթէ ինքնին նոյնք հնչի տառդ, և չէք վասնդ թուանալոյ: Իսկ ընդ լայն և քաջահնչող ձայնաւորս, որովհետև յոյժ ըղձգալի լինի թանձրութիւն լիւնին, պահեալ իցեն զբուն նշանագիրն հնոց զղիւն, ազդ առնել թէ բարակ լիւն՝ կամ որ նոյն է՝ ղիւն կարդալի է: Որպէս և յառաւս մեր հնարեցան առնել ոմանք 'ի տաճիկ բարբառ, ընդ լայնարաց ձայնաւորան մեր միայն դնել փշիկ կամ կէտ 'ի լիւնն մեր՝ նշան լերկութեան: Բայց և ոչ այսմ կարծեաց գտանեմք ինչ հաստատութիւն 'ի գրութիւնս նոցա, որպէս և 'ի վերոյգրեալ օրինակս մեր տեսանի:

Վասն որոյ՝ այսր ամենայնի հետևութիւն այս եւեթ մնայ չհամոզելոցն ցայս վայր. կամ զամենեսեան ղառ հնչել, կամ զամենեսեան լիւն, մի յերկուց այսպի ընտրելի է ուղղախոհաց. չէք մեզ բանաւոր պատճառք և ցուցիչք հաստատեալ մինչև ցօրս ցայս, մինչև 'ի մեռելոց յարիցեն Սահակ, Մեսրոպ և Եղնիկ: Եւ թող ապա տեսցեն ամենայն իմաստուն և անպաչար միտք և ականջք, թէ զինչ առնիցեն և յո՞ տարցին զբանն Արիստակեսայ և այլոցն, և թէ այնուհետև ո՞ր առաւել խորթ լինիցի յազգին և այլանդակ. ասելն փիղիսոփայ, պաղատն արքունի, աղէղուիա, էղիէղի, Գաղիղիա, Մեղքիսեդեկ, Միքայէղ, Բաբիղոն, Աղամանք, Պաղղաս, Հեղղեն, Գղաւին, Աքիղղես, Խոաղիա, Պղինիոս, Մեղգոն, թէ ասելն Մաղաղայէլ, Երուսաղէմ, Եղիա, Գաղլիա, Մեղքոն, Ղեւի, Ղազար, Եղիմ, Ապեղէս, Ապողոն, Ակիւղաս, Աղեքսանդր, Պղատոն, Պղուտոն, Պաւղոս, Նիղոս: Որք միանգամ յազգին դեգերեալքն իցեն, գիտեն թէ որպէս գիտունք մեր և իմաստունք, նա և ռամիկն ևս, առաւել մերժեն 'ի խաղաղուոր ղառից, և ծաղր արարեալ մեղադրեն ազխոական սովորութեանն իբրև օտար ինչ և խժական իրաց, [illegible] է և [illegible] դոչէն ընդ Արիստակեսայ, [illegible] է և [illegible]. և պատշաճագոյն ընտրեն զլիւնդ՝ առանց յերկուանալոյ: Եւ այդ իսկ պատճառ, զի և անհաւան ղառապաշտից անդամ անհնար է այժմ ղառիւ փոխել 'ի մեզ զնոր անուանս և ասել Ղափոնտէն, Ղապղաս, Վօղտէր, Դըղիղ, Ղաղանդ, Ղէոպօղդ, Աղի փաշայ, Արգուղաշ, Սիւղէյման, Սէղիմ մողլա, Ղուտր, Գլէղ, Տուղոն, Ղամարդին, Միղան, Բողոնիա, և այլն: Իսկ արդ զնարդ. ոչ և սոքա նոյն լիւն տառք են. ոչ սա նոյն ազդ է՝ որ ինչ յառաւս Մեսրոպայ. ապա զինարդ յայնժամ անզգայեալ ազդ մի ողջոյն հանդերձ գիտնականօքն՝ չիմանալը զտարբերութիւն ղառին 'ի լիւնէ, և Մեսրոպ կարէր հընաել զղառդ խառնաձայն հանդէպ լամեդին և լամբդային՝ լիւնին այլոց ազգաց. և որպէս չիցէ այդ պարզ ծերացեալ ռամիկ հնչման և յետամուտ սովորութիւն ազխոութեան դարուց անդայրութեան: Արդարև պատշաճ պատշաճեցայց Մեսրոպ նոյնք լիւնին այլոց, ոչ ղառ և ոչ զլիւն մեր թանձր, այլ զղիւն կամ լիւն նոյնք և այն է ասանիկ ընդ նոյան գասեալն 'ի հին Քերականին, որպէս 'ի սկզբան տեսցուք:

Եւ զինարդ, յետ այսչափ հաւանութեանց, և մանաւանդ լսելոյ զկե-

ըմբռնեալ յայսմիկ բացատրութիւն Արիստոտելեայ. չիցէ աւելորդութիւն ասել՝ թէ այն գիրն նուրբ ղատ է, և կարէր կչռել յոյն լամբդային: Զի յոյն լամբդայն, որպէս և լամեթն և էլն հռոմայեցի՝ ոչ երբեք նուրբ ղատ հնչեալ են կամ հնչին. և որպէս ասացաքն՝ որչափ և նրբեսցի ղատն մեր, չմարթէ լեռն լինել յափոխեան: Թող զայդ, վաթսուն ամք են՝ զի հայկազն եմ, և ոչ ուրեք երբեք յուռմբէ լուեալ կրկին հնչումն ղատի, մի թանձր և մի նուրբ. իսկ զլեռն լերկ լուեալ է և իմ և այլոց: Որ եթէ գոյր իսկ գէթ 'ի հնումն նուրբ ղատ, Մեսրոպ յայնժամ զայն հանդերձ գիրն պարտ էր կչռել, որպէս և զայլ տառս մեր ըստ կարի զնմանն ջանացեալ. և ղատն մեր մնայր յատուկ տառ ազգային և արևելական, զոր չունի Յոյնն, որպէս և զայլ բազում տառս մեր: Եւ ով ասէ, թէ զամենայն տառս մեր պատշաճեցոյց Մեսրոպ հելլենականացն. ապա որո՞վ գրոյ հանդերձ եղեալ իցէ տառքս ը, ժ, ծ, ձ, ճ, չ, ջ, ց, առ 'ի թարգմանել զյատուկ հելլենականն 'ի մերս. որ ոք տեսեալ իցէ զգիր ձեռացն Մեսրոպայ՝ պատմեսցէ մեզ: Այլ թերևս ուրեք ինչ երևեսցի 'ի լեզուս, զոր չունելով Յունին՝ յիւր կարելին փոխեալ իցէ զնորին կամ զայլ արևելեայ. զոր օրինակ ծ փոխեալ 'ի ξ, 'ի այծ, αἴξ, և այլն, որ այլ խնդիր է, և չէ տեղւոյս: Բայց ստիպիմք երկրորդել և երեքկնել դարձեալ, թէ այլ է յայսմի նմանութիւն և լծորդութիւն տառից ազգաց ընդ իրեարս, որ և լինի նոցա 'ի սովորական օրէնս թարգմանութեան, և այլ պատահական և փոփոխական ծեքածումն և ռամկական հնչմանն՝ և այլով ևս անխտրելի օրինակօք 'ի սկզբան լեզուաց եղեալ փոխանակութիւնք տառից, և կարի իսկ տարապատեհից, որ յամենայն լեզուս երևին. որպէս 'ի վերդ յիշեցաք սակաւուք. զոր և յիրաւի կոչեմք անհամից խնդիրս ընդ իմաստից, և յայժ զարմանամք՝ եթէ ուրուք խելք այսմ հաւան գտանիցի: Արդ եթէ ոք թողեալ զբանաւորն և զօրինաւորն տառադարձութիւն՝ զտարօրէնն զայնպիսի փոխանակութիւնս և զխոտորմունս ինքեան իրաւունս տառադարձութեան գրեսցէ, իբրև անխտիր ինչ՝ որով որ կամիցի ոք կարող իցէ վարել, այնպիսին հարկի զամենայն անձոռնի անտեղութիւնս յանձն առնուլ երթալ, մինչև ցոր վայր՝ Տեառն գիտելի:

Այն ամենայն հաւանողական ցոյցք հակառակ կողման, որով զհնարաւորութիւն փոխանակութեան ղատի ընդ լեռնի կամին հաստատել, ոչ այլ ինչ ցուցանեն ըստ մեզ, բայց եթէ զի մարթելի էր երբեմն խառնակութիւն տառիցդ 'ի բերան ռամկին, որ և յայլ ևս տարատի տառս երևի, զոր և մեք չուրանամք. այլ ոչ եթէ զօրինաւոր ինչ լծորդատառութիւն յայտ առնեն՝ առ 'ի փոխելոյ անխտիր և անպատճառ ըստ քիմս զայս ինչ լեռն այլազգացի 'ի ղատ, և զայն ինչ 'ի լեռն: Որում եթէ դարձեալ քաղցրութիւն ականջաց առիցի պատճառք, մեք չհաւանեմք ինչ իրաւունս զայդր զանազանութեան, և չգիտեմք ո՞ր ուրեք երբեք՝ յո՞ր գլուխ և յո՞ր ականջս՝ ղատ քաղցր քան զլեռն մարթիցէ հնչել, և զիա՞րդ մի ունկն այնմ ընդոտող լինիցի. և միթէ մին՝ բոլոր ամպն իցէ:

Վասն որոյ ըստ մեզ մանր քննելով յամենայն ընտիր հին գրութիւնս, թէ ո՞ր բառք և անուանք իցեն՝ որ ղատիւ գրեալք և չունիցին փչիկ, որպէս ապղաս, եկեղեցի, թերևս և անուանք ոմանք, զնոսա միայն պահելի է ղատիւ՝ որոց ախորժեն. այնմ կարծեաց հաւանեալ թէ, որպէս ասացաք, այդպիսի անուանք ոմանք յառաջ քան զգիւտ մերոյ դպրութեանցս 'ի ռամկական թիւր լսելութենէ և հնչմանէ տեղի գտեալ են յազգն: Բայց և հաւանեսցին դոքա, թէ յայսպիսի անդրայս պատճառս, և հաւանալար՝ 'ի ռամիկ ականջաց և բերանոց սովորեալ ձայնք ոմանք, ըստ որում կանխեցաք ասացաք, չունին յօրէնս լինել մեզ՝ ոչ նոյնպէս հնչելոյ և գրելոյ, և ոչ այնպէս այժմ տառադարձելոյ:

Մի յայնցանէ է և զոր երկրորդ առարկուածն ասացաք, բառն գլատցի, որ յ նախդիր առեալ գտանի, յղեատցիս, յղեատցւոց: Յորմէ ոք թե-

րևս կրկնակ տառ համառիցի զղ իբրև ղռ․ որ նոյնպէս առնու յ․ յռամիկ․ որ յայլ տառս, և մանաւորապէս 'ի լեռն, ոչ ուրեք երևի ։ — Իսկ սակայն ոչ միայն ռ գտանի առեալ յ, այլ և ր որ չէ բնաւ կրկնակ այլ պարզն ռայի, որպէս յՐախար ։ Այս ոչ վասն կրկնակութեանն է այդ, այլ վասն ընթիւ առելոյն երբեմն ըղեւտացի․ որ քանզի ըստ նախատացելոց մուեալ էր յազգն զառիւ հնչումն բառից, այնուհետև ըստ նմանութեան հայ բառից ևնչ, որպէս ղերձ, ղորդ, ղորկ, ղեակ, որք ընթիւ առին և յ առնուն, ոչ վասն կրկնակութեան ղառին, այլ վասն փոխեալ և անյայտ ձայնաւորին, սոցին նմանութեամբ ասացեալ է ուրեք յղեւտացիս, յղեւտացւոց ։ Իսկ հին Քերականն ոչ ուրեք կրկնակ համարի զղառ, այլ միջակ․ և զղ․ ըՙ լերկ և նայ ։ Թերևս և յ նախդիր` երբեմն քերթողական ազատութեամբ կամ գաւառական խօսիւք ըր ևս առէր, իբրև զղայ և զցոյ․ զոր զր առէին կամ գրէին երբեմն, և ցարդ ցը ասեմք ։ Թող զի, որպէս ասացաք, ուղիղ ընթերցումն յիւդ անյայտ է առ մեզ, թէ 'ի մէջ բառից, և թէ մանաւանդ 'ի սկիզբն ։

Իսկ այլուր Ահարոն ըղեւտացին, ոչ հարկ առնէ այնպէս ընթեռնուլ․ այլ ըստ օրինի փաղառութեան և կատոյ հեգի վանկից` ուր սովորաբար ձայնաւորք 'ի նախադաս բաղաձայնին յարին, և ամենայն բաղաձայն եղուզեալ 'ի բերանոյ ձայնաւոր ինչ զինի պահանջէ, և առ 'ի չգոյէ այլոյ` ըմն ինքնին աղաբար լինի լսելի․ ըստ այսմ մարթի ևս և պարտ իսկ է թերևս ընթեռնուլ Ահարոն ը ղեւտացին․ յետ բաղաձայնի կամ 'ի մէջ երկուց բաղաձայնից յաճախեալ անխափ սովորութիւն առ երամիշտ մեր, և դուն ուրեք յետ ձայնաւորի նախ քան զբաղաձայն․ որպէս տէր ը Վահան, 'ի կուսէն ը վերածեր, 'ի քէն հեղեալ ը միշտ կոյս, անապատ ը մօր, ովսաննա, ըզնա, և այլն ։ Իսկ զի ընդդէմ հակառակ կարծեացն և լինին առնուցու երբեմն ըթ․ վկայ գոյ բան չարականին․ Սեամբ ամպոյ ըլոյն անմեկնելի․ այնու ևս առաւել զօրաւոր, զի չէք ըստ սովորականին յառաջ քան զըթ այլ ձայնաւոր բաղաձայն` ընդ որում յարիցի ։ Իսկ գործեալ ընդ բաղաձայնի ևս կայ․ փայլմամբքն ը թափանցիկ ը լուսոյն ։ Իւս և 'ի մէջ ւիւնի և հոյի․ Իւ ը հայր յամպոյն ։ Եթէ վասն կրկնակութեան էր յի նախդիր առնուլ զառին, պարտ էր երևել և յայլ կրկնակ ասացեալ տառս մեր, 'ի ծ, ց, ճ, ջ, չ, ղ, խ․ յորս ոչ ուրեք երևի, այլ միայն` որպէս ասացաք` 'ի ռ, վասն ըռ հնչելոյ ազգին ։ Իսկ երևելոցն 'ի շ, ղ, ս, ևն վասն ընդ այլում բաղաձայնի լինելոյ սոցա․ յշտեմարանս, յզգեստ, յսկիզբն․ որք նոյնպէս ընթիւ առին․ իսկ առանձինն` ոչ ուրեք ։

Իսկ զբանասարգծից ոմանց արարուածն` և ոչ յիշատակի արժանի համարիմք, որ 'ի կարգի այբուբենիցս յայսպիսի դիւնիւ հաւեալ բառից դնէն 'ի տեղի զառին ։ Զի նոքա առեն և էրկինք, էրկիր, էթէ, էրևիմ, նվագ, նվփաստ, և այլն ։ Առ 'ի զայդ առնել` չառ էր նոցա զառ տեսանել զձին ։ Նա մանաւանդ և յայդ խաղուդ ևս դիտելի է, զի Շնորհալին 'ի կաղմեն յսկզբնատառս առնց զանուանդ Սողոմոն քառիւք առմէք առ մէն մի տառ, մի ևեթ զառ դնէ` և այն յունական ռամբարափայն բառիւ և զինի երիս լինս, ռաբ, ռաափայն, ռերանց ։

Որում 'ի վերայ բերեմք և մեք ըստ մեզ, թէ ուրեմն զռամբարափայն ընթեռնույր ռամբարափայն․ և զՍողոմոնն` Սողոմոն ։ Քանզի և այլուր 'ի տեղի զառին այնպիսի դիւնիւ գրեալ բառ վարէ` որ յայտնապէս լեռն է մինչև ցայժմ 'ի բերան ազգին առհասարակ․ որպէս, Ղեղի գտանութեան, ղեղի ետուն ինձ կերակուր, ղեղւոյ մեղաց քոց փոխանակ․ ղեկավար ճարտար դօղեալս ամբոցս․ որ են լեղի և լողեալ․ Թէպէտ և հին Քերականք ակնարկեն 'ի բաց առնել զղձղին 'ի դիւնիւ գրելեաց, և տան խմանալ` թանձր լինիւ լինել․ կամ թէ թերևս յաւէտ և նուազ նուրբ լինիւ ըստ այլ և այլ գաւառական հնչմանց, յորմէ և գրութեանն զանազանութիւն ։ Այսպէս 'ի կարգի ղառ գրոյն վարեալ զայգուսիկ Շնորհալին, թուի և զառ իսկ հնչել․ բայց քան-

զի գիտեմք անշուշտ թէ դեղին լեղի է. և դօղեալն՝ ղօղեալ, լուղեալ, լողեալ 'ի ծովու. սակայն զի՞նչ դատաստան մնայցէ մեզ առնել և զայլոց այնպիսի դիւնիւ գրեալ բառից. զմինիւ բառս մեր 'ի դմա փոխել՝ թէ և նուրբ կարծեցեալ, եթէ զայլազգի լեռնն լեռն պահել, առանց միտ դնելոյ և 'ի փաստ համարելոյ զայդպիսի ակամայ բռնադատութիւնս. զոր օրինակ և ոչ երկինք, երգ, նկարգ, նկատ ասեմք բնաւ կամ գրեմք, որպէս և ոչ Աւրհնեմք զքեզ հայր անսկիզբն, Աւծեալ մերոյ հայրապետին, և այլն, թէպէտ և գուցէ խոկ տեղին այք պահանջէ և այք խոկ եղեալ է ըստ հին գրութեան:

Վասն որոյ այդ ամենայն բռնազբօսիկ հայթայթանք 'ի կողմ հակառակ կարծեացն երևեալք, ոչինչ ցուցանեն, և ոչ կարեն ստնանել այնչափ հաստատուն ընծայութեամբք և հաւանութեամբք կառուցեալ վարդապետութեան մերում: Որ և, որպէս խոստացաքն և որպէս կարծեմք արդեամբք կատարեցաւ, ոչ ևս 'ի լոկ կարծեաց համարի է այսուհետև, այլ հաւաստի ճշմարտութիւն, որչափ և որպէս ինչ մարթիցի յայսպիսիս հաւաստիս առնել ստուգապէս խմացուածիւ: Վասն որոյ և էր, կարծեմ, համարձակելի ասել 'ի Տարերին քերականութեան մերոյ, թէ անփչէլ գրելն զայտառ ղ կամ լ, և մանաւանդ զատ հնչելն սխալ է և օտար 'ի նախնեացն աւանդից:

Ոչ այդքիկ են դժուարաթարգմանելի ընդդիմադրութիւնք մերոյ վարդապետութեանս, այլ այն և եթ, թէ նախնիքն մեր, որպէս երևի առաջին և մեր 'ի մերոյ տեսութեամբ, ընդէր զերկ լիւնն մեր և զայլազգի անուանցն ղ նշանագրաւն բացատրեցին, դնելով փչիկ 'ի ղ և դիւն անուանելով, և ոչ մանաւանդ լիւն գրովն, որ առաւել ազգակից է լերկ լիւնին և յարմար գիտման խրթեանց, թաւութեամբն և եթ զանազանեալ, որում և դարման լինէր փչիկն: Որպէս աչա սպրեգայ գրիչք տեսին զայդ անյարմարութիւն, և փոխեցին զղ 'ի լ. ըստ այսմ և հին նախնիքն, որպէս լիւն հնչելին զատադ, պարտէին պահել և զձև նշանագրին:

Արիստակէս Գրիչ այսմ պատճառս կարծէ տալ ասելով յետ միոյ դրեալ բանիցն. "Եւ զի զատդ լծորդ է լիւնին, հերիք համարեցան սուրբ թարգմանիչքն զատի գլխով գծագրել, և ոչ մերով թանձր լինիւ. որպէս եղի եղի, և ոչ ելի ելի. զի այս թանձր է և յախնթոր: Այլ և 'ի յոլովութենէ գրոյ խոյս կամեցան տալ. վասն այնր ամին որիշ գիր չսահմանեցին, որպէս և ոչ ու մեծ":

Բայց մեր առ այս առաջին պատասխանի այն է, զի եղեալ թէ նախնիք ղ գրեալ իցեն, որչափ ձև ղ գրոյն ձգնէ զմեր կողմս, նոյնչափ և յետադայ գրչացն լիւն ձևոյն և անուանն ձգնէ զկողմ հակառակ կարծեացն: Զի և մեք միշտ երկրորդեմք թէ, եթէ չէր լիւն՝ ընդէր փոխանակեցին զատադ ընդ ղին:

Բայց անկեղծ խոստովանութեամբ, այս գործ սպրգայ գրչաց, որչափ յարմար է մտաց և հնչման ազգին և վերոյգրեալ վարդապետութեան մերոյ. այնչափ 'ի վարանս տարակուսի արկանէ, թէ ընդէր ապա բուն հին նախնիքն չարարին զայդ: Եդեալ դարձեալ, թէ նախնիքն ճշմարտիւ ղ գրեալ իցեն, մարթ է կարծել՝ թէ 'ի բառս և յանուանս ինչ՝ ռամկական ազգային եղեալ հնչմանն հետևելով արարեալ իցեն զայդ, որպէս 'ի սաղմոսն, յեկեղեցին: Իսկ թերևս միւս ևս պատճառ դիւ բացատրելոյ նախնեաց զայժ լերկ և նոյ լիւն ստարայ, այս ինչքն ամենևիմբք զատիւ, այն զի բարակ ղ կամ γ Յունաց գրեթէ նոյնանայ ընդ ամենալերկ լիւն կամ որպէս գաղղիացիք այսօր անուանեն և հնչեն L mouillée. որ երկոքին սաստքըգ նոյնաձայն են այժմ 'ի բերանս Յունաց և Գաղղիացւոց: Օրինակ իմն 'ի բառսն φαγή և failli, յորոց թէպէտ յունականն գրեալ ամենևիմբք ղիւ, և գաղղիականն ամենալերկ լիւնիւ, երկոքին գան նոյնանան 'ի մի ձայն Փայլի 'ի բերանս երկոցունց ազգացդ: Թերևս, ասեմք, այսպիսի ինչ նոյ-

նութիւն կամ նմանութիւն տեսեալ նախնեաց ընդ ամենանուրբ զատ և ընդ ամենալերկ ձայնս Յունաց, առաւել ընտրեցին դիւ բացատրել զայն՝ քան լինելոյ․ երկուցեալք թերևս և 'ի սովորական յախնթոյ թանձրութենէ լինելոյ մերոյ։ Սակայն և այդ ձայն՝ ոչ միայն զատ չէ կոկորդային, այլ և ամենալերկ լինի, և 'ի տեղի սորա եդեալ։ Այդպիկ առ կարծիս՝ թէ նախնեաց զատ եդեալ իցէ ։

Բայց, որպէս առաւել հաւանեալս եմք, յիրացն բնութենէ և 'ի նախնեացն բանից երևի անշուշտ, թէ հին նախնիքն ոչ զատ գրեցին և փոքր եդին 'ի վերայ, այլ լին գրեցին, և փոքրն նշանակ երկուութեան՝ 'ի վերայ կայր մօտ 'ի գլուխ լինելոյն եդեալ էր անդ 'ի հնումն, այսպէս Ղ. որով նմանութիւն իմն բերէր զատի․ որոյ վասն իսկ դլին զնա անուանեցին յետինք, 'ի ձեռն և 'ի ձայնէն բաղադրեալ անուն։ Այս աղինթեր կէտ, չգիտեմ ո՛րպէս եդեալ, առ սակաւ սակաւ խառնեալ թուի ընդ գլուխ լինելոյն, և այնու լինի զատի նմանեալ․ ուստի և յետոյ, մանաւանդ 'ի տգիտութեան դարս, չկարելով քաջ որոշել, զատ կարծեալ են, և կատարեալ զատ գրեալ, որպէս զայլ ազգային զատով բառս մեր, այլ և յետ ժամանակաց տգիտաբար զատ հնչեալ։ Վասն որոյ 'ի գրչութիւն աղաւաղեն մի իմ նախնիք վասն դլինելոյն, թէ թէպէտ գլուխն ՈՐՊԷՍ ԶԱՏՆ Է, այլ ինքն ոչ է զատ։ Որ եթէ ճշմարտիւ զատ գիրն էր, չմարթէին ասել թէ թէպէտ գլուխն ՈՐՊԷՍ ԶԱՏՆ Է. ԻՍԿ ՉԷ ԶԱՏ։ Եւ ահա այս գիր է որ 'ի հին Քերականին ընդ նոյան կայ թուեալ, որոյ և կրկինն առայ զթաւն և զկրկնակն լինի ։

Այս ոչ է ասել, թէ 'ի մեզ չկայր զատ գիր կամ հնչումն յայլ ազգային բառս մեր․ զի աստի այդ ոչ ելանէ․ այլ թէ դլինն 'ի բառսն և յանուանս յայնոսիկ չէր զատ․ և միայն կէտն աղինթեր, թերևս և անտարուոր գրութիւնն յետոյ, պատճառ տուեալ են խառնելոյ զայն ընդ բուն զատն, և դլինելն զատ լինելոյ 'ի գիր և 'ի ձայն։ Եւ 'ի գրչութիւն այդր վե- րական ձայնի, որ միանգամ յապաւեալ գրչաց զատ գրեցին, հմուտքն և գրչութեանք զփոքրն եդին 'ի վերայ, այդ ասելով թէ չէ զատ։

Այսմ մեկնութեան գրեթէ յայտնի վկայէ Երզնկացին ասելովն անմիջապէս զկնի վերոյգրեալ բանիցն․ "Քանզի հնարեալ զայս թարգմանչացն, զի որ յայլ ազգ լինիլ է անուն՝ 'ի մերս զատով առհմանեցին վասն թանձրութեան լեզուիս (այսինքն լինելին մերոյ), դնելով կէտ աղինթեր լինին՝ այսպէս Ղ, եղև զատ․ և դարձեալ զնոյն կէտ 'ի վերայ դլինոյն դնել, եղև դլին․ որպէս զի խօսեսցուք զմերս, խօսեսցուք և զնոցայն։ Վասն որոյ յոյժ հմտութեան պէտք են յինտրութիւն սոցին՝ գրչաց և ընթերցողաց"։

Իսկ այլք զկնի գրիչք բարձին 'ի սոսա զտառութիւնն զայն զ դլոյն՝ գրելով ւ փոքր 'ի վերայ նշանակ երկուութեանն․ որպէս թէ 'ի գրչութիւն չխառնելոյ ընդ գլոյ լինելին և զատ կարծելոյ, որպէս եղեալ էր ցայժմ առ անտեղեակս։ Եւ այս իսկ փոփոխութիւն 'ի յետագոյ գրչաց մուծեալ, հաստատէ զասացեալն մեր, թէ 'ի բուն կարգմանէն նշանագիր տառից չէր զատ, այլ լին՝ կէտ աղինթեր ունելով նշան երկուութեան։ Եւ թէպէտ և նման իմն էր զատի, սակայն առաւել լին լինելն՝ դեռ ևս 'ի ժամանակին յայտնի երևէր ևս և 'ի ձեռն։ Յոր յաւելեալ և դլին կամ լին անուն և լին հնչումն հմնիցն գրոցխոսաց, համեմատեցին զգրիչսն անշուշտ առանց ընդ բանս ինչ ածելոյ լին գրել այնուհետև։ Այլա թէ ոչ, առանց այդց երկուց պատճառաց, զինչ և որով խրատեմք էր այդ նոյա համարձակելի։

Այսչափ ինչ եթէ առ այժմ կարեմք տալ բանաւոր և հաւանական լուծումն այսր յետին դժուարին խնդրոյս։ Տուեք ժամանակաց թերևս 'ի վեր բերելով զայլ ևս թարգմանեալ հին յիշատակարանս նախնեացն աւանդելոց, հանիցեն 'ի լոյս և զայսր իրի ճշմարտութիւն և զհաւաստի լուծումն։

Կնիք բանիցս զայս դրոշմեմք խոհականութեան յուշարարութիւն, զի մեր

դիտաւորութիւն ոչ է ատեն և տալ հերձուած յարուցանել յազգիս, և ստիպել զի երգեսցեն յեկեղեցիս [illegible], կամ յատեանս ընթեռնուցուն [illegible], և [illegible], և այլն: Մեք չէին աւանդ ինչ ճշմարտութեան' զնիրհեալն 'ի խորս նախնեացն մատենից զարթուցաք և 'ի լոյս հանաք առաջի բանիբուն գիտնոց միայն, և կարծեմ ըստ կարի անլուծանելի հաւանութեամբք հաւաստեցաք: Զաւելին քան զայն' ժամանակին թողումք, խրով հաւանողական զօրութեամբն և ամենահնար արուեստիւ և ճարտարութեամբ կատարել զթերին: Իսկ մեր առանձին հաւանութիւն մտաց և սովորութիւն' հարկ ինչ առնել և օրէնս լինել այլոց ոչ ունին:

ՎՐԻՊԱԿՔ

Եր.	Տող	Վրիպակ	Ուղիղ
45	12, 16	(23)	(24)
—	13	որպէս, վեցթեւեան	որպէս, կարմրերփեան, կարմրերփեամբ. Նիշ նշեալ կարմրերփեամբ. Տ. վեցթեւեան
48	29	եօթեան	եօթնեան
55	12	յոգնակի սեռական	յոգնակի սեռականն՝
57	32	նկաբագրեր	նկարագրեր
67	16	երկրորդաւեր, կրորդաց	երկրորդաւ, երկրորդաց
—	37	հինգերորդ քաներորդ,	Բայց շատ տպէ և գոր 'ի 68 էջ. 8 տող. նախադասի. Հինգերորդ քաներորդ. (տե Մկբ. Գ 59. Գ Մկբ. Զ 27): Յամին
75	32	զոք կամ զինչ ինչ բարի կամ զկարիս	զոք կամ զինչ ինչ բարի կամ զկարիս
82	13	առաքինութիւն	քաղաքավարութիւն
83	20	յայլ մանէ	յայլմանէ
—	26	քանեաց ձեռաց	քանեա՞ց ձեռաց
94	6	իրեանցայով	իւրեանցայով
—	22	այս որ, այն որ իւր է	այս որ, այդ որ, այն որ իւր է
97	49	սրարուկ	սրառուկ
111	13, 14	պէտք է որ որ անոր	պէտք է որ անոր
121	6	քան ընդ նմա	քան ընդ նոսա
128	41	Առաջնոց	Առաջուց
132	25	յերրորդումն	'ի չորրորդումն
134	20	յէկանացն	յէականացն
148	Ծան. 2	(331)	(322, 323)
152	1	Գիտեա	Դիտեա
153	Ծան. 5	և երկրորդին է խափանեմ, խափանեցի: Բայց ոմանք	և երկրորդին չէք ինչ հարկ 'ի խափնումն եղանելոյ քան 'ի խափոյց ածանցէն. որպէս և խափան՝ տայ խափանեմ, խափանեաց, խափանեցուցանեմ: Բայց ոմանք
170	37	(368)	(369)
172	1	Տուեալ լինի.	Տուեալ լինէի.
178	31	Արբիլ:	Արբիլ. և կոչ. Արբայ, արբար, արբաւ, և այլն. Մծ. Ժգ:
185	9	325	328
188	17	սփածիցիմ... գայցէք: — Տայցեմ,	սփածցիմ... գայցէք: — Եկայցէք: — Տայցեմ,
191	25	յանդեալս 'ի -	յանդեալս 'ի -, -

Էջ	Տող	Վրիպակ	Ուղիղ
195	50	Ամեն նմանութեամբ . . . Ադ . Կի ։	Զայդ բոլոր տողդ 'ի վերջ յաջորդ 457 համարոյն դիր ։
203	43	1246	1248
211	46	դառնալոյն . Կ .	դառնալոյն . Կ՛Ն .
225	39	գորեեաց	գործեաց
233	22	Թուղի ծառիդ ընէք	առ Թուղի ծառինդ ընէք
237	27	դերևս	Թերևս
268	29	Տիտան	Տիտանեան
269	39	ուսեալ գոլ ։	ուսեալ գոլ ։ Ահ կալաւ զնոսա վասն ոչ ևս այլ ուսանելոյն այսպիսի զօրութիւն . Ի . խնա ուսեալ գոլոյն ։
295	25 , 26	այոկր . . . գո_	այսո_ . . . գիր
312	11	աւելորդ յիմքէ ,	աւելորդ կամ աւելի յիմքէ ,
366	7	Զայր Մարեմայ	Զայրն Մարեմայ
367	24	յորում Թողցեն ։ — Ամենայն	յորում Թողցեն ։ Անկողնակքն՝ որով դատապարտեցանն . 'ի պատճառն՝ որով դլորեցանն . Առաքինութեանցն՝ որով փայլեցին . Զաւելորդացն կերակրոց ասէ՝ յորմէ ամենեքին հրաժարեալ էր . Կապանք դժուարինք՝ յորմէ եկն Յիսուս արձակել ։ — Ամենայն
371	7	աշակեռեալ	աշակերտեալ
372	39	զնոսա զօրս սպանին	զնոցա զօրս սպանին
388	10	զօրս զայսոսիկ արարին	զօրս զայսոսիկն արարին
—	52	որունն չեմն	որում չեմն
389	ծան . 2	և 'ի Ն յանգեալ	և 'ի Ն և ու յանգեալ
392	27	որ էր արժանի	որ էն արժանի
—	31	1000	Վրիպեալ Թուահամար՝ փոխանակ 910 , և այլն . և յայնժամ ըստ նոցանէ ուղղելի խօսքն յառաջ և զկնի ։
398	34	աստուածն իմ աստուած ձեր	աստուածն իմ և աստուած ձեր
424	43	է հաշուել , է ասել ,	է հաշուել , է յօժարել ,
428	29	'ի հիւսիսայն , Հեղենայ ,	'ի հիւսիսայն , 'ի Հեղենայ ,
439	33	Թէ վարձս առնուցուն	Թէ վարձս առնուն
449	46	Քրիստոսի	Քրիստոսին
453	49	որ է որ գալոցն է	որ է և որ գալոցն է
456	31	շարակայլն ։ Եւ արդ	շարակայլն ։ Որոց առհասարակ որք 'ի գնդին էին՝ բաղուկք իւրաքանչիւր կապեալ լինէին . Բ . փոխանակ՝ որոց 'ի գնդին էին կամ այնոցիկ որք 'ի գնդին էին ։ Թիւրակէ առ կենացանիւթ պատրաստեալ յորոց որք զբժշկայինն միշտ համբուրեն կրթականութիւն . Ն . փոխանակ՝ յորոց համբուրեն կամ յայնցանէ որք համբուրեն ։ Եւ արդ

Էջ	Տող	Վրիպակ	Ուղիղ
458	3	տկարութեան առ 'ի	տկարութեան առ 'ի
—	9	համանելով։ Ոխս	համանելով։ Սակս 'ի նմա կնոջ նորա գոլով. Յ։ Ոխս
459	7	առէ ըստ. որում	առէ. ըստ որում
464	20	'ի միջէ հօրէ	'ի միջէ 'ի հօրէ
467	1	զա 'ի քՅԴ	զա 'ի քՅԴ
485	33	թէ և յայսոսիկ	թէ և յայսոցիկ
487	41, 42	և և Պերոզ	և Պերոզ
495	1	որպէս. Ջամենայն	որպէս. Աջկորդի անձնամասն. խմա անձնամասն աջկան որդի. Ջամենայն
498	17	ակնարեալ	ակնարկեալ
499	16	պէտք ինչ էին	պէտք լինչ էին
501	5	Ճաշապարհ	Ճանապարհ
508	46	Աղձեաց	Աղձնեաց
512	22	Խ. զորս զգլուխն (գնե-լայ)։	Խ. փոխանակ՝ զորս զգլուխն (գնելայ)։
528	13	վասն ոչ կարել ընդդէմ	վասն ոչ կարել հայել ընդդէմ
539	31	գլխաւոր բային	գլխաւոր բայն
540	46	անցեալ դերբային	անցեալ դերբայն
546	25	էամ կեցուցանել	էամ 'ի կեցուցանել
554	9, 53	փոխաւակ՝ ... փոխակակ՝	փոխանակ՝
560	43	հոգւոյն նոյին	հոգւոյս նոյին
567	15	զբարձրաւանդակն	զբարձաւանդակն
568	50	վարեալ	վառեալ
569	32	յայնոսիկ՝ ոյք	յայնոցիկ՝ ոյք
—	34	ոչինչ այնոցիկ	ոչինչ յայնոցիկ
578	40	էր սիրոյն	էր 'ի սիրոյն
579	35	քան զայամ	քան զայժմ
583	41	պարսկի խրատախաւ	պարսիկ խրատախաւ
604	32	նորուն բանակաւն	զուարճալից բերկրանօք
606	7	ընդմիջելով բառին	ընդմիջելով բառից
608	31	չհամայեաց	չհրամայեաց
612	22	Թէպէտ և 'ի	թէպէտ և 'ի
622	4, 5	խառ-եալ	խառ-նեալ
624	24	յաջոնդ	յաջորդ
643	25	տաւիդ	տառիդ
645	26	որպէս տատացաքն	որպէս տատացաքն։ Երևեալն ու-րեք Ովրեստէս, առ սորա գրիչ-սրն է Որեստէս, որեստացիք. Ն.Բ. ա 128, 152. կամ առեալ է 'ի Ὀρέστης. Ն.Բ. բ 76։ Իսկ Մակեդոնիա, մակեդոնա-ցի՝ 'ի Μακεδών ուղղականէն են։
648	2	(1415)	(1414)
—	48	գնացել է ... ճնջե 'ի կան-չեաց	Բորյ չէրինա-բէ-նդ։
655	35	Գեղայօրէն	գեղայօրէն
656	35	ձայնինաւոր	ձայնաւոր
660	19	գէնպետ	գենպետ
665	9	'ի մեմեանսայար	'ի միմեանսայար

Էջ	Տող	Վրիպակ	Ուղիղ
667	6	ակընդերեւ	ակնընդերեւ
673	19	զգրուգեմ	զգրգուեմ
677	28	––ն՝ որ է այր	––ն՝ որ է այն
679	43	է յօգնիւ . հայրենի	է յօգնիւ նէ . հայրենի

'Ի ճառի Լ. և Պ. տառից

4	3 ի վնէ	տասցեալ զից :	տասցեալ զ–ից :
—	53	զիւ . . . լիւ	զ–իւ . . . լ–իւ
9	6	պարտ է և հարկ	պարտ էր և հարկ
10	35	և ոչ հելլենական	և ոչ զհելլենական
—	41	նայ զից բաղկացեալ	նայ զ–ից բաղկացեալ
17	51	կամ լիւն նուրբ և այն	կամ լիւն նուրբ . և այն

ԱԿԱԴԵՄԻԱ
Гос. Библиотека ՀԱՍՌ-ի ССР им. А. Мясникяна

Զհասցերէն Քերականութիւն 'ի պէտս զար-գացելոց Տեառն Հ. Արսենի Կոմիտասայ Բա-գրատունւոյ Մխիթարեան Վարդապետի, որ քաջահմուտ տեսութեամբքն 'ի յայտ բերէ զբազում ճոխութիւնս հայկազնեան լեզուիս, թագուն մնա-ցեալս յառաջագոյն, արժանաւոր համարիմք տպագրու-թեամբ 'ի լոյս ընծայել 'ի բարգաւաճմանս համազգի դպրութեան ։

ՔՆՆԻՉՔ ԳՐՈՑ

Մխիթարեան Ուխտիս